VOLVMEN LEGVM

Paruum, quod vocant,

IN QVO HAEC INSVNT.

Tres posteriores libri Codicis D. IVSTINIANI Sacratissimi Principis, eadem cura, qua priores nouem emendati.

Authenticæ seu Nouellæ Constitutiones eiusdem Principis: in quas quid operæ sit impensum sequens pagina commonstrat.

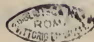
Feudorum libri duo.
Constitutiones Friderici II. Imperatoris.
Extrauagantes duæ Henrici VII. Imperatoris.
Tractatus de Pace Constantiæ.

Omnia commentarijs Antonij Contij apud Bituriges Iuris professoris ordinarij illustrata, & sedulò recognita.

Conuent. s.te Mariæ de scala

VENETIIS, M D LXXXI.

ROM

ANDREAE ALCIATI
DE IVSTINIANI
NOVELLIS,

ET CVR AVTHENTICA HODIE VOCENTVR.
Ex Parergon Lib. II. Cap. XLVI. Ratio.

VVM interrogatus quandoq; essem, vnde fieret, vt Constitutionum Iustiniani Volumen Authentici nomine citaremus, cùm tamen nusquam appareat hunc ei titulum ab ipso legislatore pręfixum esse: sic respondendum duxi æditum esse eum librum à Græco sermone, & Constitutiones eas Græcè νεαρὰς appellatas fuisse. Verùm cùm Asiatica quadam luxuria diffusus, prolixitateq; nimia scriptus liber esset, translatum Latine à Iuliano Patritio & exconsule fuisse, sed compendiosiùs, & stylo, vt tum tempora ferebant, non inelegante, qui liber adhuc extat: & Nouellæ titulo circunfertur, dubio procul legitimus Iustiniani ipsius partus, quem tamen doctores nostri vt spurium reiecerunt, maluitque Accursius Barbaram & Bulgari tempore factam translationem interpretari, quòd vberior ei videretur, ideoque Authenticam appellauit, quoniam ex ipso Græco originali ad literam traducta esset. Sanè Authenticon pro re certe fidei poni constat, non solùm apud Iulianum Paulumque Iurisconsultum, apud hunc Libr. V. sententiarum, & cap. 2. de fide instrumen. Digestis, sed etiam apud Cicero. epistol. ad Atticum lib. 9. & 10. Tametsi Gaza libello de mensibus hanc vocem apud veteres hoc sensu non reperiri scribat: sed eos, qui citra mille annos scripsisse, hac dictione αὐθέντης ve cœpisse, vt eum exprimeret, quem Latini authorem dicunt: olim enim idem significat quod αὐτόχειρ, idest propria manu aliquid patrans.

TITVLI VOLVMINIS HVIVS
ALPHABETICA SERIE DISPOSITI,
QVO FACILIVS IN HAC ARTE TYRVNCVLI
eos inuenire possint: & primò,

TITVLI AVTHENTICORVM, SEV COLLATIONVM.

TITVLI TRIVM posteriorum librorum Codicis.

Agen-

-68-

Tituli trium posteriorum Lib. Codicis.

* 3 præ-

TITVLI
Feudorum.

FINIS.

EXTRAVAGANtium constitutionum Tituli.

FINIS.

INDEX LEGVM triū posteriorum librorum Codicis Alphabetico ordine digestus.

hac

Index legum trium Liber Codicis.

primi-

Index legum trium Liber Codicis.

Finis indicis legum trium librorum Codicis.

INDICES MEMORABILIVM ET RERVM, ET VERBORVM in volumen Alphabetica serie,

Fidelissimè digesti, ita vt facili negotio eorum sedes obuiæ fiant, idq; locupletius multò, quàm antehac.

Authenticũn Index.

ecclesi-

minor

scripturæ

INDEX RERVM
& verborum in glo. contentorum super tribus vltimis lib.
Codic.

Consue-

Pragama-

INDEX RERUM & verborum in gl. contentorum super libris feudorum, & Extrauagantium.

Index rerum, & Verborum Voluminis.

FINIS INDICIS
Voluminis.

IN NOMINE DOMINI NOSTRI Iesu Christi.] Iustinianus opus suū laudabile deo attribuit: vt & alias C. de off. pf. pto. Af. l. in nōīe dñi. & j. de qst. in prin. col. 6. & de armis. in prin. col. 6. Ex quo i sequitur bonū principiū, melius medium, & finis deo acceptabilis: vt inf. quō opor. epi. in prf. colla. i. non ergo tanquam ipse sed tanquam deus facere videtur: vt ff. de aequi. pos. l. quod meo. & non sua vice, sed delegātis. s. dei fungitur: vt ff. de off eius cui man. est iurisf. l. j. in fi. & j. de instru. cau. §. quia igitur Imperium. coll. 6.

b Iesu. Hebraice, Latine saluator: vt patet in passione, & ex superscriptione in cruce facta.

c Christi. Græce, Latine vncti.

d Hæredibus. Non dicas instituēdis, sed ab hærede instituto repellendis: nisi voto implerent testatoris: vt j. eo. §. si qs autē nō ipsis, & hæc pars rubri. expedit j. e. §. hic nobis vsq; in fi. titu.

e Et Falcidia. i. sc hæredi seruanda si fiat inuentarium: non aliàs: & hæc pars expedit j. eo. §. nunc nobis vsque in fi. tit.

IN NOMINE[a] DOMINI NOSTRI IESV[b] CHRISTI,

LIBER CONSTITVTIONVM

novellarum Authenticorum.

TITVLVS I.

DE HAEREDIBVS[d] & falcidia,[e] [&] si heres legata solvere noluerit.

Imperator Iustin. August. Ioanni gloriosissimo sacrorum per Oriente prætoriorum præfecto, iterū exconsuli & patricio.

CONSTITVTIO prima. Nouella prima.

Communis reipublicæ cura occupat principē ad cogitādū pro republica: et subiectorū vtilitas, & eorū interpellatio, legis condendæ occasionē præbent. Liberis & parentibus, interdum etiam fratribus ex necessitate debita portio debetur: aliis ex voluntate. Bartol.

PROOEMIVM.

Occupatis[f] nobis[g] circa totius Rei[h] publicæ[i] curas, & parū nihil[k] eligētib. cogitarē, sed quatenus[l] Persæ quidē conquiescūt, Vandali[m] verò cū Mauris obediunt, & Carchedonij[n] antiquā[p] recipiētes hñt libertatē: quāuis[o] nūc[q] primū sub Romanorum facti republica, iter subiectos habeant (qd nondū

f Occupatis. pt legi datiuè cū illo verbo incurrit, qd ē j. idē ē de illa dictione, eligētib9. sic pt vt ablatiui absolutiuè poni. sic Insti. de in nat. l pri. vb dicto vna poni pt nominatiuè & ablatiuè.

g Nobis. Nos. simili a de occupatione j. de appel. §. i. col. 4. & infra. de iudic. §. i. col. 6. & de quadrien. præscrip. i. fi. in fi.

h Reipublicæ. i. totius imperij. sic in proœm. ff. in prin. Et not q tribus modis respublica dr. Primo Romanorum: vt hic. Item pro ciuitate Romana sūt: & tunc propriè: vt ff. de ver. sig. l. eum qui. Item p quolibet ciuitate: & tunc impropriè: vt C. de off. ei9 qui vicem alicu. obt. l. i. Ponitur & quarto p quolibet municipio: vt ff. de pub. & vec. l. sed & hi. § pe.

i Curas. & dicitur cura quasi cor vrens.

k Parum nihil. i. modicū eligimus cogitare de singulorū vtilitatibus. hæc n dictio parum. ¶ aliqd ponit. licet illa dictio nihil, totum videat negare. sed q sunt vtilia in vniuerso, eligimus curare. vt sequitur j arg j. de non alie. § quia vero vtilitatibus. tbi oportet enim &c. col. 2. Vel dic parum nihil i. parū vel nihil hoc tēpore possum9 cogitare de singulorū vtilitatibus. Vel dic parum nihil, i. nihil q ol principē, non venit nisi sit cā vtilit aut vt C. de appel. l. in offerendis. Vel dic catā eligim9 hoc. s. nihil cogitare: sed semp volum9 cogitare: vt j. vt diui. l. subscrip. hab. in prin. coll. 5. & vt iudi. sine quoquo suff. §. fi. col. 2. in prin. & C. de quadrien. præscr. l. fi. §. pe. Vel dic parum, idest non sic. C. de trans. l. fratres.

l Sed quatenus. repete, eligētibus nobis. & lege duobus modis, vel vt respiciat causam præteritā, vel præsentē sic. s. eatenus cogitamus ad hunc casum, quatenus. i. propter quā cogitationem: vt ponat quatenus pro q: & sic cūm in præterito vel pñs notet, nō futurū sm Azo. Vel meli9 dic proprié poni vt futurū cūm notet. & cōquiescūt, ponitur pro cōquiescant, scilicet gentes Romani imperij: vt sequitur. & semper ponitur quatenus, pro quod.

ADDITIO. Qualiter ista dictio, quatenus sumatur, vide Bar. in l. i. in 9. col. in ver quaro de aduerbijs ff. de con. di. & dem. & Bald. in l. antiquitus in 1. no. ta. C. de vsufru.

m Vandali. hostes fuerunt populi Romani: vt C. de offic. præf. præt. Afri. l. g. quas laudes in prin.

n Vero. vel suppleri ne legas: vt ibi. ff. de iusti. & iu. l. ius ciuile. §. hoc igitur. vel legas aduersatiue. q. d. aliæ gentes nostris cogitationibus per se quiescunt, vt supra, sed Vandali non per se, sed facto nostro: quia subiugauimus eos: vt C. de offi. præf. præto. Afri. l. quas laudes. vel dic q Perse fuit nomen gentis: vnde dicitur Rex Persarum. & vero, ponitur pro certe.

o Et Carchedonij. gentes sunt, & repete, eligentibus cogitare quatenus Carchedonij &c.

ADDITIO. Carchedonij dicit retento verbo Græco, cum Latinè dicantur Carthaginenses.

p Antiquā. dic p primo fuerant de Rom. Imperio, sed post facti fuerūt fere hostium: vt de Africa dr. vt C. de off. pf. pt. Afri. l. quas laudes. Vel dic q antiquā fuerūt sub Rom. Imperio, nisi nūc primū, vel quid. vñ vocat antiquā libertatē a iure naturali inuēta: vt ff. de iusti. & iu. l. 4. quod est naturalis: vt inst. de re. diu. § singulorū. Sed quō p captiuitatē cū semper primo eam: vt infra de iu. perio. § pe. Rñ. amittitur ¶ sed ex quo deinde esse rebelles, recepit primā libertatē. s. quā de iure naturali hñt, vt dictum est: vel quia primo habebāt ante captiuitatem.

q. Quāuis nūc. i. quod nūc primū &c. & non est ibi nisi: & subaudi, per q. d. p hanc libertatē habent quod deus nobis habemus vel eis non concessit: nūc primum sub Ro. &c. aliq sic exponas, inn. i. q. omnes hostes antequam capiātur, sunt serui quod non est verū. & ideo aliàs dicis, quāuis nunc primū &c. & hæc planè, & expone quasi, p sicut. q. data recuperata libertatē, sicut nouiter nobis adhç tenetis in hostis ipone retinent, quam habet. sic aliàs est. quāsi nūc & hæc ego habeo: & est bona, hoc modo: quā l. libertatē habent. i. per omnia sunt liberi nisi nūc & e q. d nisi in hoc, quia eis iuste subiectos. Et secundum hoc iterum & primū intellectum inferiora verba, quod nondū &c. sic expone, quod, l. vt subiugarentur, & sub Repub. Rom. ponenitur

Marginal notes, left:

a Vide gl. simile in prœ. insti.

b Hoc verū quo ad patlia. nō quo ad spiritualia. Ange.

Idē Io. de Pla. & Poteus in pœ insti. & decet, secūs. hoc in est pti mū legis caput. Si hæres legata soluere noluerit. Si mili rō ē l scriptio in lib. 12. Digest. De eb credi tis, Si certū petat. &c. Cōu9.

4 Quæ sit ta ē a Falcidio tribuno plebis, e qdā i. lsti. & Alex. in l. i. ad leg. Falci. Contius.

5 Notabilis glo. ad hoc quòd qñ aliqs dicit parum, vt duo dicere, vid. li. eet q ha bet, & q modicū. Ang.

6 Ista & sequentes expositio nes placet Ang. Bar. tu ois ap probat. & & prima.

7 Vtraqs placet Bartol. & Ange.

Marginal notes, right:

8 Istā tenet. Ang.

9 Idē An. & est vera. gl proba quòd iz bannimētur. p restitutionē in integrū secuperāt bōa alienata nō sunt fruct9 extātes tū eū pabūt, aliàs non, sm Ang.

al. parū nihil q. d. nō vtilibus negotiis tenuibus cogitationibus. ecce parū nobis sed multis ijs q; grauissimis. velut de pace, fœdere &c. Cont.

Legē historiā Antonini de imperat. 2 vol.

Prinseleusio legis manuscripti quā nisi legendum sit, Tzani aut ita Græca additione: quæ lectio cōhæret ex Agathias. 5. & Nouel. 28 j. eod. Haloandi editio sic vt hæc est corrupta. Tzani aūt gētes vōū ex sunt. Contius.

10 Ista & sequentem expositionē sequitur Ang.

hactenus, nisi sub imperio nostro, dedit Romanis deus) incurrunt [a] et propriæ solicitudines nostris subiectis semper nuntiatæ: quarũ quidem singulis damus competẽtem [b] formam. [c] Quæcunque [d] vero frequenti [e] quidem potiuntur [f] per partes [g] auxilio, [h] possibilia tamen sunt [i] scripta lege, [k] vt cõmunem omnibus præstent (in quibus opus habent) vtilitatẽ: hæc oportere putauimus & lege sancire, & tradere subiectis per se iuuantia, [l] & nõ semp iussione imperatorum egẽtia. Semper igitur [m] nobis importuni [n] sunt, alij quidem nos pro legatis relictis nõ tamẽ præbitis [o] adeuntes: [p] alij vero pro libertatibus: [q] alij ob aliud quiddã: [r] qui transmittentes [s] quidẽ hæreditates dari [t] quibusdã aut fieri [u] cõstituerũt: [x] ideuote [y] † aũt & res adeunt, [z] & eas percipiũt: & quod est iussum, non faciunt: cũ vtiq; etiã à veteribus [a] legislatoribus dictum sit, competentes [b] deficientium dispositiones, quæcunque non repugnãt legib. omnib[9] modis impleri. Sed quoniam ita positas leges iam plerumque neglectas [c] inuenimus: reparare [d] eas iudicauimus oportere: & tam viuentibus [e] præbere ex eis cautelam, [f] quàm morientibus [h] hunc exhibere honorem. Primũ itaque [g] illud est cogitãdum, quia testantibus alijs [h] quidẽ necessitatẽ imponit lex distribuere

centur tantum nobis concessis deus. sed ſm mediũ dic, quòd nondum &c. scilicet ꝙ recuperarentur.

[a] Incurrunt &c. q.d. non solum nostræ, sed etiã ꝓpriæ singulorum speciales. vt ĩ. eo. §. si vero aut nõ Vel dic ꝙ suas proprias appellat priuatorũ solicitudines. vt C. de cadu. tol. §. si.

[b] Competentem. si competenter petatur. quod dic vt ĩ. de man. prin. §. si vero. col. 3.

[c] Formam. quandoque generalem, quandoque specialem: vt institu. de iure natur. §. plane ex his.

[d] Quæcunque vero. hic ponitur vero pro sed, quasi dicat vere singulis damus competentem formam: sed ne nimiũ grauentur, hoc oportere putamus & lege sancira, & tradere subiectis per se iuuantia, non semper &c.

[e] Frequenti. sic ff. de legi. & senatuscõ. l. nam ad ea.

[f] Potiuntur l. indigent, vel fruuntur. Accur.

[g] Per partes. idest per singulos homines vel causas à quibus consulimur.

[h] Auxilio. s. nostro, quod damus per rescripta.

[i] Possibilia tamen sunt s. euenire & frequenter, vt dixerat, nam de his [1] quæ raro accidunt &c. vt ĩ. vt sine probi. ma. debi. & credi. §. quia vero frequẽter. col. vij. & subaudi, vt: & dic, vt scripta l. &c. Vel dic quæcunque vero frequenti quidem potiuntur ꝑ partes auxilio. s. plerunque, propter sui frequentiã nostris indigent rescriptis: ea tamẽ scripta idest possibilia sunt: & subaudi. vt cõmunẽ præstent vtilitatẽ omnibus. s. casibus in quib[9] habent opus hæc oportere &c. Vel dic tertio, op. pu. & le. san. & tra. sub. &c. idest scripta omnia quæcunque præstent communem omnibus vtilitatem. lege, i. per aliquam virtutẽ legis, quæ quatuor sunt: vt ff. de legi. & senatuscon. l. legis virtus. repete. & hæc opor. quæcunq; fre. po. &c. Vel sic dic, quidem hæc pu & le. &c. quæcunque fre. quidem po. auxilio: possibilia tñ sunt, repete. & pu. & hæc, s. lex scripta quæcunque præstent communem vtilitatem omnibus. Possibilia, scilicet euenire secundum primam, & tertiam & quartam expositionem.

[K] Scripta lege. subaudi secundum primam expositionem, & secundam.

[l] Per se iuuantia. idest ea quæ per se iuuant, vt nõ sit opus noua impetratione.

[m] Semper igitur. quia singulorum causæ coudie nobis nuntiantur &c.

[n] Importuni. idest valde instantes. sic C. qui po. in pig. ha. l. assiduis.

[o] Præbitis. idest datis.

[p] Adeuntes. i. nos.

[q] Pro libertatibus. scilicet relictis per fideicommissum. non præbitis.

[r] Ob aliud quiddam. vt per fideicommissa. quæ nõ sunt legata secundum quosdam, cũ legata ex testamento tantum præstentur, fideicommissa vero etiã ab intestato: vt insti. de fideicommis. hæredit. §. præterea. sed hoc reprobo: [2] quia secundum hæc iura secundum quæ loquitur nulla est differentia: vt ●. communia de le. l. ij. & etiam iure veteri: licet non verustiori: vt ff. de lega. j. leg. ij. Dic ergo propter donationem causa mortis quæ differt. [3] à legato, vt diximus instit. de dona. §. mortis causa. item propter præceptum quod facit testator. interdũ vt fiat monumentũ ab vno de hæredibus: pro quo agitur familiæ erciscundæ: vt ff. fa. ercis. leg. his consequenter. §. iij. Item propter fideicommissum vniuersale quod differt à legatis: vt not. ff. de leg. j. l. j.

[s] Transmittentes. idest morientes: qui sua bona ad hæredes transmittunt.

[t] Dati. quando in dando consistunt.

[u] Fieri. quando in faciendo consistunt. vt institu. de leg. §. sed tale.

[x] Constituerunt. s. ab hæredibus.

[y] Indeuote. i. nõ seruata deuotione naturalis iuris, quod dicit: vbi est emolumentũ, ibi sit onus &c. vt C. de fur. l. si §. pe. & ff. de re. iu. l. secundum naturã.

[z] Adeunt. s. hæredes.

[a] A veteribus, sic ĩ. de nup. §. disponat. col. iiij. & ff. ad legem. Fal. l. j. respon. j. & §. j.

[b] Cõpetentes. aliàs cõpetere. & tunc expone, i. cõpetens esse. & est oĩs voluntas competens, nisi sit contra leges vel bonos mores, siue turpis: vt ff. de le. j l. si quis inquilinos. §. pe. & fi. & l. seq. §. fi. &. de condi. insti. l quidam. in prin.

[c] Neglectas. s. per desuetudinem: vt ĩ. de iudi. j. respon collat. vj. & in proœmio institu. §. igitur. & de iure natu. §. sed naturalia.

[d] Reparare. Arg. pro priuilegijs. [4] antiquis & neglectis: vt possint & debeant renouari. Item argu. ꝓ instrumentis antiquis & fere cõsumptis, vt possint & debeant renouari. [5] sic ĩ. vt spon. lar. §. insuper colla. ix. & ĩ. de quæsto. in princip collat. vj. & ff. ad l. Iul. maie. l. non contrahit.

[e] Viuentib[9]. qbus est aliquid à testantibus relictũ.

[f] Morientibus. s. testantibus: vt eorum seruetur voluntas. hæc enim lex neque in paupertate &c. vt infra eod. §. fin. in fin.

[g] Primum itaque. quia oportet leges antiquas reparare: itaque &c.

[h] Alijs. hoc respicit ĩ. alijs aũt &c. similis. remotus respect.

[•] ἀπο-λαύοντες κατὰ μέρος βοηθείας, idest q̃ negotia speciale q̃dẽ remediũ admittũt sed si lege aliqua seludant, cõmunẽ & generalẽ possunt vtilitatẽ ꝓbere. Cõt.

[1] Vide scribẽtes in l. nã ad ea. ff. de legi.

[†] ἀγνω-μόνως, hæc lectio qua quod Haloãder ipudẽter verrit. Fuit. n. elegans illis tpibus de vnis & in deuotis hoc sensu significatio. l. 8. C. de vectigs. l. i frau dẽ. & l. me diuersa -- nea. C. de annonis. Contius.

[*] ἀϑετῶ-λεται.

[2] Et ita habet ex gl. ꝙ legata particularia ita dabentur sicut hæreditas ab intestato, sicut ex testamento ſm Ang. & de hac materia vide in l. eã quã. C. de fidei.

[3] In hoc tñ est conformis: quia sicut legato dominiũ directo trãsfertur ita in donatiõe cã mortis expressa. Ang.

[4] Vide. e. cũ dilect[9]. de cõfir. vt. vel inuti.

[5] Qñ litera põt legi. ſm Ba. & vtitur diligẽs faciat de hoc mentionem. Ang.

respectus est instit. de act. §. l. in illo versi. aut cum, & dic alijs, idest aliquibus.

elt legatum, dic, idest eo modo, quo consueuit relinqui legatum: vt C. communia de leg. l. a.

q Et honorãs. pone &, ꝓ i. vt hæc dictio testator, & hæc honorãs, ad idẽ ponantũ. nisi. n. testator honoret cómodo pecuniario, nõ põt onerare: vt ff. de leg. j. l. plane. ij. §. fi. Vl pone & ꝓ ant: vt si i codicillis aliquẽ honorauerit: vt ff. d ver. sig. l. sæpe. Acc NOT. Tu dic honorãs (qđ hic i Græco est τιμήσας) .i. q honorauit. sed latini carent his participijs. Contius.

quandam partem personis quibusdam, tanquã hoc secundum ipsam naturam eis debeatur: quale est filijs [a] & nepotib⁹, & patribus [b] atque matribus: interdum verò etiam fratribus [c] & si quã [d] hmõi ꝑsonam, aut in ijs, q ex nobis sũt, [e] aut ex quibus nos sumus, [f] enumerauerunt leges. [g] Alijs autem nulla consistit necessitas [h] partem dare quãlibet ꝓpriæ substãtiæ: sed sua potestas eis [i] largit, [k] ad quoscunq; testõr voluerit, ꝓferẽda. [l]

CAP. I. Si hæres legata soluere noluerit.

Hæres & quilibet onera tus iussum testatoris adimplere debet, aliàs commodo hæreditario priuatur, nisi lex repræsentet factũ, quod ab ipso erat faciendum.

His igit [m] à nobis ꝑordinatis, sãcim⁹ eos q ab aliqb⁹ scripti [n] sunt hæredes, aut meruerũt fidei cómissa, ꝑ vniuersitatẽ [o] forsã, aut ꝑ spẽm, aut legatũ; [p] necessitatẽ habere qcũq; testator & honorãs [q] eos disposuerit, [r] oĩmodo cõplere, [s] si id quod ꝑcipit, [t] legitimũ sit, [1] aut si nõ illud aliqua lex ꝓhibeat: vel si nõ fiat ab eo qui honoratus est, tñ ratum esse expresse iam demonstrat [u]

Hæres, cui ex necessitate portio legitima debetur, indeuotus oĩ cõmodo hæreditario vltra legitimam priuandus est, applicãdo personis suo ordine enumeratis. *Barto.*

Si qs aũt nõ iplẽs qđ dispositũ ẽ, sed dũ cõpetat ei [x] q honoratus est, qđ relictũ est, etiã ex decre-

a Quale est filijs. [1] his enim descẽdẽtibus natura [2] debetur hæreditas: vt ff. de bo. dam. l. fina. in pri. & ff. vnde lib. l. scripto. i si. & fuit hæc pars iure isto quarta ei⁹ qđ ab intestato debetur: vt C. de inoffi. test. l. omnis quæritur. & j. e. §. si qs aũt. sed hodie [3] tertia vel semis ſm numerum liberorum: vt j. de trien. & semis. §. j. nisi in casu vbi est dodrans: vt si naturali curiæ dato: vt j. de trien. & se. §. excipit. col. iij. & j. vt cum de appe. cog. §. si quis autem. col. 8. nisi forte in filio arrogato, cui quarta debetur omnium bonorum, secundũ quosdam. licet plures existant filij ex constitutione diui Pij: vt instit. de adopti. §. cum autem. & ff. de adopt. l. si arrogatur pñ. Alij quartã eius. quod habiturus erat ab intestato. & hæc est verior.

b Patribus. nam & si &c. vt ff. de inoffi. test. l. nam & si. Item nũquid hæc quarta q patri debet, est aucta? [4] dic vt j. de trie. & se. §. ij. col. j.

c Fratribus. vt frater meus istituit turpẽ & notatã ꝑsonam hæredẽ: nõ aliàs: vt C. de inof. test. l. fratres. sed & tũc ita demũ, si nõ sum ingrat⁹: non aliàs: vt j. de nupt. §. ingratitudinem. col. iiij.

d Si quam. supple, & alijs quidem personis si quã &c. vel dic si pro quia: & quam, idest aliquã huius.

e Ex nobis sunt. vt descendentes.

f Sumus. vt ascendentes.

g Leges. nam dicunt ll. oĩbus inferioribus & superioribus aliquid deberi: vt hic, & ff. de inoffi. testa. l. interdum etiam extraneo qui ad sanguinẽ: vt patrono cui debetur tertia: vt instit. de suc. liberto. §. sed nostra & j. eo. §. non autem.

h Necessitas. etiam inter viuos pacto se adstrinxerint: vt C. de pac. l. fi.

i Eis. s. testatoribus.

k Largit. i. relinqt suo arbitrio, cui aliqd dimittat.

l Proferenda. vt ad extraneum vel coniunctum: vt C. de hære. insti. l. extraneum. dummodo possit ille capere. quod dic vt diximus instit. de leg. §. legari.

m His igitur. similis continuatio est insti. de iusti. & iur. §. his ergo.

n Scripti sunt. quid si nuncupatiuè aliquis est institutus? Respon. idem: vt j. eod §. pe.

o Per vniuersitatẽ. vt in quota parte hæreditatis cõsistente. cõ aũt dicitur in specie, est in se certa: vt in seruo, vel domo: vt istit. de fideicõ. hære. §. nihil aũt. Ac. NOT. Tu dic ꝑ speciẽ, i. fideicõmissa vniuersalia vel singularia, siue singulariũ quarundã rerũ. Cõti⁹.

p Legatum. sed nunquid legatum est aliud à fideicommisso speciali iure isto? Respon. non. & quod dicit legatum, dic, idest eo modo, quo consueuit relinqui legatum: vt C. communia de leg. l. a.

r Disposuerit. scilicet honorando.

s Complere. aliter tamen & aliter nam hæres implet detracta Falcidia, si fecerit inuentariũ: [5] vt j. eo. §. hinc nobis. reliqui honorati debent cõplere: vt instit. de sing. re. ꝑ fideic. reli. §. j. sed nihilo detracto: vt ff. de leg. ij. l. Imperator: & de vulg. substi. l. cohæredi. §. cũ filiæ. licet qdã dicãt cõtra. ar. illius. l. ff. ad leg. Falc. l. pœna les. §. fi. [6] Sed q est ratio ſcđm nos q hæres detrahit, reliqui non? Rñ. quia hæredes ñ. adeuntes (qđ faceret si nihil hẽret) nullũ esset testm̃: aliàs si valeret testm̃: vt C. de fideic. l. eam quã. sed nõ ita reliqs non accipiẽtibus, Insti. ad l. Falc. in prin & insti. de fidei. hære. §. restituta. & j. eo. §. hinc nobis. Accur.

t Si id quod ꝑcipitur quasi dicat semper est cõplenda: nisi in tribus casib⁹. [7] Primus qñ quod ꝑcipit, non est legitimũ: sed legitimũ intelligo, siue lex expressa sit, siue nulla inueniat cõtra. vt ff. ex qb. cau. ma. l. necnõ §. sed qđ eis. & j. eo. §. semp. & j de nu. §. disponat. col. 4. Secũd⁹ est, q punit nisi impleat, dũmodo aliqua lex illud nõ demõstret factũ ꝓpter culpã eius cui debet. puta si res perijt, nõ debet propterea hæreditatẽ hæres perdere, cum nõ sit in mora. Nã eius perijt periculo cui debetur. vt ff. de sol. l qui decem. & de excep. do. l. si opera. Tertiũ est necessariũ, vt hic puniatur, si lex nõ demonstret factũ, quod erat faciendum per hominẽ: vt in fideicõmissaria libertate relicta, q repræsentatur ꝑ senatusconsultũ Rubrianũ & Damasianũ & Articulianum & Vincianũ: vt ff. de fideicom. lit. l. eum vero §. subuentũ. & ll. seq. & l. ñ mi. §. sed & Articuliano. & ff. de mano. l. cãm. §. puellã & C. si mã. ita fue. alie. l. ñ. & sic ſm hoc verbũ illud demonstrat. l si. potius refert ad vtrumq. vltimũ dictũ. Vel dic secũdo. q tñ sunt duo casus: sed pr m⁹ diuidit. qñ lex expsse cõfirmat. Itẽ qñ nõ ꝓhibet. & habeas, ꝓhibeat. vel subaudias. Tertiũ aũt nõ mutat: sed ſm hoc deest hic ille casus qñ ꝑ morã accipiẽtis: nisi dicas sub tertio cõphẽdi.

u Demonstrat. s. l. aliqua. [8] & aliàs est, demõstret.

x Competat ei. i. iam cessit dies eius relicti, vt possit peti; quia purũ est: secus si esset in diẽ vel cõditionales, [9] & nõdũ dies vel cõditio extitisset: vt C. de cad.

1 Nã bona illatio est: filius: ergo hæres. tex. est in authẽ. vt hi qui ob. vt aũt nõ dem⁹. & ibi glo. in verbo, parẽtes. & i ff. de hæredit. quæ ab intest. §. sui. vide pleni⁹ Albe. de Rosa. in leg. j. C. si minor ab hæredi. se absti.

2 Imma iure ciuili, qđ fundatum est sup instinctu naturali ſcđm Cy. in regula, indulti. de re. iu. in 6. & hoc sentit Barto. hic.

3 Totam istã glo. sequit Ang. & oẽs scribentes in auth. nouissima. C. de inoffi. testa.

4 Dic q sic ſm Ange. hic & ſm. B. B. P. Sal. & Ia. l auth. nouissima. C. de inof. test.

5 Etiã si nõ fecerit inuẽtariũ, hæres detrahit Falcidiã de iure can. ſm Pano. & Barba. in c. j. de testa.

6 Ibi detrahit ꝓpter præsumptam mẽtem testatoris, ſm Bart.

† Arg. est hic quòd qñ alicui cõmittit aliqd, debet illud legitime facere. & concor. c. cãm q. eõ gl. sup verbo, si tñ idonea. extra de elect. vbi moniales cõmittẽt potestatẽ eligẽdi abbatissam suã in episcopũ: tenet electio facta per episcopũ, si tñ idoneam elegerit.

7 Istã gl. sequitur Barto. & Ange.

8 Recte, cã & hoc in Græco exprimit. Contius

9 Sequit eã Ange. hoc tamẽ fallit i legato annuo alimentorũ, ſm eundẽ Ange.

tol. §. in nouissimo & §. sin autem. & ff. de verb. sign. l. cedere. Acc. Not. Dū cōpetat. male hic translatum, & peius ab Haloandro. pōt ita dici : sed cōpetens. & decursū iā relictū, totum annū soluere distulerit, ex quo iudiciali sententia soluere iussus est. Contius. ū ex restitutione diui Pij. & iure naturę debitā possit hēre & idē in similib. qui pr. ei prio in his oībus casib. vnā quartā sufficere. vt j. eo. §. si qs āt & ff. de inof. testa. l. Papi. §. pe. nisi in casu, vt cū rogaꝰ de hēditate restituēda filius instituꝰ sub cōditione vel in diē vel nō statim pōt retinere debitum bonorū subsidiū. s. triē tē vel semissē vt j. de triē. & semi. §. 1. & 1. col. j. sed adueniente die pōt hēre Trebellianicam 4 vt C. ad Trebell. l. iubemus.

to [a] iudicis admōituꝰ, [b] annū totū ꝑtraxerit nō agēs hoc qd̄ pceptū ē: si qdē aliqs illorū fuerit, q necessario ex lege pcipiūt, plus āt quā qd̄ lex ei dari vult, scriptus est hr̄s: tm̄ accipiat solū, quantū lex ei dari ꝭ quartā ab intestato partē cōcedit: aliud vero totū auferri. Et si qdē ēt alij qdā scripti sunt hr̄des accrescere illis ꝭm partē instōnis q vnicuiqꝫ distributa ē. Si vero nullꝰ alter sit heres aut sine qdē scripti qdā, nō autē adeant hr̄ditatē: tūc qd̄ auferē, adijciaꝰ alijs rebus: & licētia pbeaꝰ & legatarijs & fideicōmissarijs, & seruis libertate honoratis, adire, & hæc adquirere: ita vt oīb. modis qd̄ præceptū est p testantē, impleaꝰ: cautione videlicet prius ab eis facta, ꝭm qd̄ psonarū vel rerū recepit modus: q a res accipiētes, agunt in eis q̄ rectè voluerit testatores: Si vero nullꝰ horū, de quibus testamēto memoria facta ē, voluerit adire: hoc est, cohęres aut legatariꝰ aut fideicōmissariꝰ aut seruꝰ libertate honoratꝰ: tūc ad alios quos lex ab intestato vocat, post eū quidē, qui scriptꝰ est, & legitima per hanc legem parte exclusus, deferri res: & ipsos similiter præbentes cautionē, quia com-

a Decreto. s. admonitorio. qd̄ ē quasi interlocutoria qdā: vt ff. de arbi. l. qualem. in h. Acc. Not. Decreto reddit ☩ψηφίσματι: aāt de admonitorio edicto siue decreto, an de definitiua sententia accipiēdū? Acc. de admonitorio ductus auctori. forte e pitomes Nouellarū l qua in qbusdā exemplarib. legebaꝰ, monitoriē s. iam. at l emēdatiorib. manuscriptis legiꝰ victoriē. q̄ lectio priatiunē magis p lo, si āt Haloādri de admonitione interpretetis. Vide lector quā periculosa sit hac in legū translatio ea q ius exple p trasentiā inspexerit. Contiꝰ.

b Admonitus. s. semel & iterū ꝭm quosdā: vt aig. j. vt li. ma. & auię. §. iiqa in ina. col. 8. & de ecc. ti. §. si āt q hoc col. 9. & de san. epi. §. p. b. hic & diaconis col ea. Sed ego ꝫ. nā dico vnā admonitionē sufficere, vt hic & ꝙ dictū. si bina exigitur, est ideo quia maior pœna imponitur, cum incontinenti relictis priuetur: hic post annū, vt C. de pœ. l. si vindicari. neq. n. iudicis auctoritas debet esse ludibrio : vt ff. de iudi. l. si prætor.

c Annum totum. scilicet continuum.

d Necessario. i. qbꝰ ex necessitate relinqꝰ: vt j. e. §. j.

e Vult. Scilicet necessario.

f Secūdū quartā. i. quartā illiꝰ partis quā ab intestato hēret: vt C. de inof. test. l. parentibꝰ. & l. cū quæriꝰ. sed hodie est semis vel triens ꝭm numerū liberorū: vt j. de triēte & semisse §. 1. col. j. Acc. Not. Secundū quartā, κατὰ τὴν τετάρτην noua editione. sed Haloander ediderat, κατὰ τὴν τρίτην absurdè, cū quarta primū in trientē versa sit per Nouel. 18. ex quo & alijs argumentis constat, librum quo vsus est Haloander, hoīs cuiusdā priuati fuisse, qui libere verba legū p sequentes correctarū commutauit. Contius.

Concedit. i. præcipit, vel concedit ad minus.

Aufert. vt ipso iure 2 esse hr̄s desinat : & alius ipso iure esse incipiat, vt j. eo §. in oīb. Sed quare hoc debitū nō pdit cū defuncto nō obedit? nā si legi nō obedit faciēdo inuentariū, pdit iure institutionis debitū: vt j. e. §. si vero nō fecerit. cū mīꝰ cōtempserit agi cū lege, ꝙ cū hoīe: vt ff. de arb. l. Celsus? Rn. qa hoc natura debeꝰ. vñ imutabile est: vt inst. de iu. nat. §. pe. Sic hoc erat debitū 3 ēt priusquā moreretur testator illud nō. vt ī. e. §. j. nō est ergo eadē rō: vt C. de eod. l. si. sed detrare institutionis debitū pdit si defuncto nō paret: vt j. e. §. & hoc. Itē nūquid 4 filiꝰ posset hēre duas quartas aliquo casu? Rn. vt in ꝭ. huiꝰ ti. §. hic si qritur. vt si filiꝰ fuerit institutꝰ, & in totū restituere grauatꝰ: an quartā Trebellianicā & quartā iure naturę hēat. vel si fuerit legatis oneratꝰ: an iure instōnis & iure naturę quartā hēat. vel si ē filiꝰ arrogatꝰ: an quar

i Accrescere. s. 6 si nullꝰ ē substitutꝰ aliàs ꝯ: vt j. e. §. si vero institutio. Sed nunquid prio cōiūcti q̄ disiuncti venidūt? Rn. sic. 7 ar. C. de ca. tol. §. si vero qdā. Sed nūqd ēt iuxta? Vī ꝙ sic: vt C. de ca. tol. §. his ita. Sed ꝫ dico, 8 vt j. eo. §. si vero nullus. & ff. de acq. he. l. si minor. Ac.

k Institutionis. vt quem plus amauerit testator 9 instituendo. hd : plus hæc lex dilig ad iungendo : vt hic, & ff. ad Treb. l. quoties. & institu. de her. instit. §. si plures : & de vulg. sub. sti. §. & si ex dispibꝰ.

l Alijs rebus. i. habentibus alias res. & ponitur cōtentum pro continente. Acc.

m Fideicommissarijs ꝭm ordinem positum. j. eod. §. etenim in legatarijs. qui est contra.

n Cautione hæc ēt cautio iure veteri pstabaꝰ, vt ff. de leg. 3. l. si tibi.] o Personarū. vt si sit impossibile vel difficile satisdare pp paupertatē, remittaꝰ ei fide. vl iuo, 10 vt ff. si cui plꝰ quā p legē Fal. l. cū nō facile.

p Vel rerū si magnū sit relictū satisdeꝰ ab eo q pōt aliās caueaꝰ. Sed cui pstabit? Rn. ijs quorū interē, vel seruo publico. vt īst. de inst. stip. §. alteri. & ff. rē pu. sal. fo. l. 3. & 4 in pri.] q Quia res. hęc ē forma cau. huiꝰ.

r Accipiētes. Not λαβόντες, i. cū acceperint. hic anti stur ꝑperā explicatur ambiguitatē participi, vt aliàs sæpe: qd̄ semel atq. iterū admonere sufficiet. Cōtius.

s Agunt. idest agent & complebunt in eis bonis.

t Quæ rectè. i. legitime. non aliàs : vt ī. e. §. his igitur.

u Vocat, excepto filio exhæredato. quod dic : vt j. eod. §. exhæredatos.

x Post eū. hęc posteritas notaꝰ ideo q pꝰ eū cui sūt ablata bōa deferuꝰ ad eos &c. vel dic ꝙ proximior erat ille tuꝰ : vñ q erat post eū in gradu admittiꝰ p. verior ē.

y Legitima. Imo ex testō habebat : sed ea tūc ex l. hēredat : vt hic. & ar. ff. de ver. si. l. lege.] z Per hāc. i. p hāc constitutionem. & habes hoc. j. eod. §. si vero nulli. Exclusus. Not. hic demū locꝰ ē ex quo barbarā & lepidā veterē huiꝰ litterꝭ trāslationē pbare qdā nituꝰ, q παρακλεισθέντα verterit exclusū, cū potiꝰ ꝯtrariū significet, nēpe ꝯclusū. quasi verū verbū potiꝰ debuerit interpretari. q̄ summam. hoc n. vult Iust. illū sola legitima portiūcula circūscriptū & circūclusū, reliqua hr̄ditate p hāc l. eē exclusū. nā & paulo post in §. i ordinauit. iterū repetit παρακλειομένην, & iterū vertit exclusū. Scio Haloandrū aliter legere, παρακαλουμένην, vt sine periculo possis transferre exclusū sed noua Græca editio Henrici Scrigeri doctissimi viri, & in eadē mpeū Barbis schola institutū

Et bene Ang. & lo. de i no. in ca. si lit. de i. & scri. i ttes l c. tos q de testa. desꝫ ietiꝰ ab intestato nebitz. Contius.

1 Immo opus est iuss decla. ratiua. Ang. & P. in auth. hoc amplius. C. de fidei com.

2 Quo ad hoc: vt pł. teneaꝰ ei relinquere tēpore mortis. aliàs secus ꝭm Bart. & Ang.

3 De hac qōne vt de melꝰ in c. Raynut. cum g'ꝯ super verbo, le-

gitimā. ex de testa. vbi tenet ꝯ hāc gl. s. ꝙ duas quartas filius pōt detrahere.

5 Ista verba referēda sūt ad restōnē, nō autem ad institutionē. ꝭm Bar. & istā g'o. tenet totum nō dus: vt infert las. in l. si 'iū quē habētē. C. fa. erci. & idē in ca. Raynu. ex de testa.

6 Istā gl. approbat Ang.

7 Sequiꝰ eam Ang. & est de mēte Bar.

8 Et bene Ange. & ē de mente Bar.

9 Ista gl. ad hoc allegaꝰ, ꝙ illū quē testator plus diligit, etiam lex, ꝭm B.

10 Idē An. in §. 2. insti. qbus man. non licet. & vide ibi eūdē & Por.

plēt q̃ testō cōtinent. Inordinatū vero nihil, neq; cōfusū nec ī his fieri volum⁹: sed prim⁹ ſm ordinē vocat⁹ post eū q iā exclusus ē à lege nr̃a, ita vocet prior de inde q post illū ēt ita de cętero, donec vltim⁹ relictꝰ locū faciat ē: alicui exteri veniētiū, & adir, & q̃ relicta sūt, iplere: post quos ēt fiscū, si voluerit, ponim⁹. Etenī ī legatarijs: & fideicommissarijs hūc eē volum⁹ ordinē, vt det licētia aditiōis priori p vniuersitatē fideicōmissario: aut multis existētib. maiorē partē habēti: qm & ī similitudinē hęredis consistit: & maxime apud nos, q Trebelliano soli dogmati dedim⁹ ī talib. fideicōmissis locū: Pegasiani circuitiōes odio hn̄tes, & expellētes. Si vero āt n̄ fuerit qspiā p vniuersitatē honoratus: aut fuerit, sed noluerit agere qd iussū ē: ad eos q maiorib. ,pprijs legatis aut fideicommissis honorati sūt, hmōi venir fiduciā, sic quoq; suis dari tps q libertati honoratis sūt & adir & libetis cautū eē, & res pcipere, & cōpler q̃ iussa sūt cū pdicta dudū cautiōe. Si vero nullus fuerit legatariorū vel fideicōmissariorū p vniuersitatē aut p spēm maiori parte aut ī legato aut ī fideicōmisso honorat⁹, sed oēs ęqualē habuerit fortunā: tūc pponi qdē ēt sic p vniuersitatē fideicōmissarios pp dictā iādudū rōnē, aut eū q eis voluerit iplere qd pceptū ē: reliquos āt legatarios vel fideicōmissarios qcūq; nihil alterutros i hoc qd relictū ē, antecedūt, ēt oēs, si voluerūt, vocari, aut q ex eis voluerit. Si vero nullus legatari⁹ aut fideicōmissarius elegerit hoc agere: dam⁹ seruis licentiā libertate honoratis, ſm ordinē denominationis p quā eos dn̄s denominauerit, secun-

militati, mīn⁹ mihi suspecta ē q̃ Haloādri. q̃ ī plerisq; sine exēplaris auct. Imutādit. sane audax fuit. An. Co.

a Complent. i. compebunt. sic tempus pro tempore ponitur: vt C. de legi. & constit. l. 1.

b Cōtinent quis post istos admittit? Rn̄. extnei: & postea fisc⁹: vt ī. eo. §. proxi. & §. si vero.

c Inordinatū vero. hic nota de ordine vt ī. eo. §. si vero nullus legatarius. Accur.

d Confusum. nā oē inordinatū est cōfusum: sed nō cōuertit.

e Nec ī his. hoc abūdat: vt ff. de dā. infe. l. fluminū. §. j. vel melius, dic inordinatū nihil ī alijs s. nolatis ī testō, de quibus dicit ī. statī. §. etenim. Nec in his, s. qui veniunt ab intestato.

f Sed primus. s. in ordine cogitationis.

g Prior cū effectu, vt illa dictio prim⁹. ordinē cognationis denotet, hęc dictio prior, vocatiōis prioritatē significet. Vel ſm vocat priorē (alis primū) & vnū, s. post primū: eadē rōne tertius ē prior vel primū post ſm & ita d singulis.

h Relict⁹. q hæreditatē nō voluit subdicta adire cautione.

i Exteris. i. q neq; sunt nolati ī testō, neque ab intestato vocant: sed prorsus sunt extranei: vt ī. eo. §. si vero. Sed quare hi vocant? Rn̄: forte libertatū seruandarū cā: vt insti. de eo cui li ber. cau. bo. addi. §. 1. C de testa. ma. l. viii. Sed quare ān fiscū admittit extraneus? Rn̄. fiscus non volebat vel ignorabat: al' às fic admittitur vt extrane⁹: vt ff. de fidei. lib. l. 4 § eadē cōstitutio. & insti. de eo cui liber. cau. bo. addi. §. & ne huius. Acc.

k Etenim. dixerat ordinē inter eos qui ab intestato veniūt: nunc inter nolatos in testō: & cōtinuat cū illa litera supra proxi. §. inordinatum vero nihil.

l Existentibus generalibus fideicommissarijs. Acc.

m Habēti. sic ff. d pac. l. maiorē & C q. bo. ce. pos. l fi. Sed nunqd in cohēdibus? Rn̄. nō: vt ī. e. §. si quidē.

n Et in similitudinē. i. locū hęredū habentium: vt insti. de fideicom. hære. § restituta. & § quia hæredes.

o Maxime. nā & idē apud alios. vt ff. de bo. liber. l. si nec emp. §. fi. & ff. quod cum eo. l. si filius. §. 1.

p Qui. s. Imperator Iustinianus.

q Dogmati. i. soli doctrinæ. Acc.

NOT. Dogma Græci appellāt Senatusconsul. qd verbum hic Accursiū decepit. Contius.

r Circuitionis. s quod dic vt institu. de fideicom. hære §. sed quia. cum præced.

s Qd iustum est. s. à lege ista. s. nō vult bona sub dicta cautione. Alij aūt exponūt à testatore: qd verius ē.

t Legatis. specialibus.

u Fiduciā. subaudi volumus.

x Sic quoq. i. i. rejectis legatarijs: q̃a noluit iplere vel bona accipere sub dicta cautiōe. & qd dicit dari tps, s. hæreditatē adeūdi q̃ ē ablata eis q n̄ volūt iplere volūtatē testatoris: & nil subaudias: & accipe adire, qd ē ī.

y Et libetis. s. iam factis: fuerūt quondam.

z Libetis cautum esse per hanc legem. s. vt possint adire, vt sequitur. Acc.

NOT. Lib. cau esse. veru debuit, & libetos securos & incōcussos fieri. Contius.

a Dudum. vt ī. eod. §. si quis autē. in fi.

b Omnes æqualem. nā legatarij & fideicom. speciales inter se pares sunt. Item generales inter se pares sunt: sed isti prius, vt subijcit: vel tamē habebant in legato speciali quā n̄ erat ī fideicōmisso vniuersali: vt ī. statim ibi. reliquos autem &c.

c Iandudū rationē. vt s. e. § etenim. vbi dicit, & in similitudinē cōsistit &c. & hoc si volūt: aliàs obtinet qd sequitur.

d Legatarios. & fidei commissarios spāles.

e Nihil alterutros. ADDITIO. μηδέν ἀλλήλων &c. i. qui ita vnusquisq; æqualiter honorati sunt vt nemo ex his maius vel dignius legatū habeat. vt in ea hæreditate præferri possit. Contius.

f Oēs si. bene dicit, oēs si volūt: q̃a si primo nulat⁹ velit alijs pferri. pōt. vt ī ſm Azo arg. pro eo. ff. de hær insti tu. l. qui soluendo. & ff qui & à qui. l. si quis habēs. Sed nos contra vt hic innuitur nec. n. in et hærede curo quis primo nominatus sit: vt sup. eo. § si quis autem qd autē in contrarijs ll dicitur, locum habet ratione necessitatis in seruis, vt non fraudentur creditores.

g Legatarius. specialis.

h Ordinē denominationis: vt primo nominatus accipiat hæreditatē cęteris liberis existentibus, secundum R. Et sic no. ordinem scripturæ seruandum. sic C. de no codi. faciēn fi & ff de vsufru. leg. l. quoties, argu. contra instiru de lega § ante. & ff. de solu. leg. nec enim. Sed quid si ordo nō appareat? Res potest dici vt forte dirimatur: vt ff. de ind. l. in tribus & l. sequ. & C. communia de leg. l. si duobus. §. sancimus. Vel dic secundum merita cuiusque eum pręcedere: vt ff. de fideicom. lib. l generaliter. § quis ergo. Vel melius dic omnes vocandos: vt in legatarijs & alijs. vt ī. dictum est, cum nō appareat quis debeat admitti vel præferri propter æqualitatem partium. vt ī. prox. dictum est.

i Denominauerit. s. dominus.

Idē Angel. hic. & vide Fab. & Ang in §. j. in pe nult insti.

Extranei dicit illi q bus nil in testō relictū ē, siue sint de venientibus ab intestato siue nō gl. 1 auth. hoc amplius. C. de fideicō. q ibi approbat p sali. Corneum.

Immo fiscu post ponit extraneis. Pal. & Angel.

Ex hoc no q vn⁹. §. cōtinuatur ad alium: sed hoc est de bū eē, nō de necessitate. Iasō sub. de ac. & Ang. in pnn. insti.

Do asst ...

Impli⸗ melius vertisset singularibus vel specialib. Cont.

παρὰ πρeοαν potestatē, licētiā accipiendę hæreditatis.

καιρὸν opportunitatē occasionē adipiscendæ hoc modo libertatis & hæreditatis.

Quę cū tari debēt p l. cū fundus. §. secundum ff. si certum pe ta. & ibi. B. B. P. Alex. & Ias.

De ista materia similitudinis vide latissime. ī e. translatiu. de constu. p Fell.

Et bene Ang. & est de mente Bartoli.

Adde tex. in le. necnon. & ibi doct. ff. de sol. e. cū dilecta. extra de referi. ca. cām. § 40. dist.

Approbat p Barto. & Ang.

dum hoc hahere in alterutros præpositionem. Et hæc quidem omnia a sancimus, vbi necessaria b quædam subiacet datio in aliquo, cui ex natura debetur quædam successio à testatore & moriente. Si uero nulla sub est huiusmodi persona in institutionibus, c sed spontanea largitas dispositionis à testatore fiat, deinde scriptus hæres non compleat quod præcipitur, intra prædictum a nobis dudum tẽpus, d illum quidem priuari omnibus relictis e nihil penitus neque per Falcidiæ f occasionem, neque per aliam g causam percipere valentem: similiter autem h talia i obtinere: & si quidem sint cohæredes, hos vocari volumus: alio qui ad fideicõmissarios, & legatarios, & seruos, k & omnes ab intestato ſm prius l à nobis traditũ ordinem res venire m vbiq; onere cohærente, n quatenus oporteat cõpleri ea q̃ testator ſm legem (sicut prius diximus o) imperauit. Si vero p institutio etiã substitutionem habuerit: certũ est, quia prius ad substitutum q volentem veniẽt omnes res ſm legẽ complentem, quæ relicta sunt: & sic illo nolente, r tunc ad cohæredes, s & legatarios, & seruos, & qui ab intestato, & qui extra sunt, & fiscum, secundum à nobis datam t obseruationem, ea quæ auferuntur, venient: u complẽtes vbique deficientium legitimas dispositiones propterea nãque etiam ad tantas respeximus successiones, vt non remaneat sine aditione x ipsius morientis hæreditas Exhæredatos aũt liberos (si iuste à pãre exclusi sint, & nihil z expa

a Et hæc omnia. quæ diximus ab illo. §. si quis autem. vsque huc: idest vt, totum quod est vltra debitum naturale. 1 auferatur.

b Necessaria: vt est inter ascendentes & descendentes: vt s. eo. §. 1. & inter fratres, quãdo turpis persona instituitur: vt instit. de inoffi. testa. §. 1. & C. inoff. testa. l. fratres. & s. e. §. 1 & inter patronum & libertum vt j. eo. §. nun aut. & instit. de succes. li. §. sed nostra.

c Institutionib. vt quia extranei.

d Dudum tempus. s. annum: vt s. eo. §. si quis autem. Sed videtur q. non vltra sex menses expectetur: vt j. de eccle. tit. §. si autem legatum coll. 9. Resp. distingue, loco religioso legetur, vel nõ. Primo casu est fauor: vnde incontinenti 2 ad duplum tenetur, & elapsis sex mensibus perdet totum: vt instit. de act. §. itẽ mixta. & j. de eccle. tit. §. si autem legatũ. Secundo casu obtinet quod hic dicit. sic & aliàs est fauor: vt institu. de oblig. quæ ex quasi cõtrac. §. fin.

e Relictis. Not. verbum relicti, adaptatur ad institutionẽ. sic C. de secun. nup. le. hac edictali. circa princi. & notandum propter hodiernam consuetudinem secundum quam non fit quãdoq; institutio: sed testator dicit illa omnia bona mea relinquo, videtur .n. q. non valeat testamentum in quo non est institutio: vt inst. de leg. §. ante & de testa. milit. §. planè. sed quod dicitur ibi de testõ militis, q. non valet testm̃: non est ideo, quia verbum relinquo, non sit aptum vel sufficiens ad institutionem: sed quia testes non fuerunt ibi vocati. Item repete, sancimus. Sed quid est relictũ hæredi nisi hæreditas? Rñ. sic ita: & prouabitur illa: & sic hæreditas relictũ dr. Vnde, & hoc est testm̃: illi bona mea relinquo: vt ff. de mili. testa. l. diuus. & de tab. exhi. l. 1. in fi. Item nũquid fructus, quos medio tpe vsque ad annum habuit, amittantur? Rñ. sic. vt ff. de his qui. vt indig. l. heredem. & l. eum qui.

f Falcidiæ. quã hñt aliàs: vt instit. ad l. Fal. i pri.

g Aliam causam. puta per prælegationem.

h Autem. pro sed. Accur.

i Talia obtinere. s. sancimus: qualia in eo casu diximus, quando persona fuit instituta, cui fuit necesse relinqui hæc. s. quæ sequuntur. Acc.

k Seruos. libertate donatos.

l Prius. vt s. e. §. si quis autem. & §. si vero nullus.

m Venire. repete, sancimus.

n Cohærente. s. cautionis.

o Diximus. vt j. eod. §. his igitur. & §. si quis autem. in fi. Accursius.

p Si vero iste. §. cum trib. seq. respicit tã legitimos hæredes & legatarios, quàm extraneos hæredes.

q Ad substitutũ. sed nunquid hæc substitutio vulgaris adita hæreditate expirauit? vt C. de impu. & ali. subst. l. post ad. tam. quæ est contra? Rñ. quidam dicũt illam corrigi. Alij dicunt hoc speciale vt non expiret. Vel dic ſm Ioan. 4 q. non ex vi substitutionis admittitur: sed huius legis beneficio. Accur.

r Nolente. s. substituto. Accur.

s Ad cohæredes. imo videtur primo & immediate transire ad cohæredes: vt s. eo. §. proxi. & §. si quis autem. Sed dic 5 q. non erat substitutus aliquis: vnde transit ad cohæredes immediate. hic autẽ erat: vt patet ex illa dictione, vero. & illa etiã quæ sunt in primo casu huius §.

t Datam. vt s. eo. §. etenim. Accur.

u Veniẽt. sed nunquid liberatur ille à quo res auferuntur? Videtur q. sic interueniẽtu nouæ personæ obligatæ: vt instit. quibus mo. tol. oblig. §. præterea. Itẽ ideo tenebatur quia erat hæres, sed desijt ẽe, cũ alius sit factus hæres insolidum: ut j. eo. §. in omnibus. ergo desijt teneri cessante causa 6 Sed contra videtur secundum Azo. vt ff. so. ma. l. si ab hostibus. §. si vir. & de nego. gest. l. siue hæreditaria. & C. de decu. l. nequis. lib. 10 in fi. prima ib verior 7 videtur. Item quid si nullus vult habere illam hæreditatem à primo vsque ad vltimum: nunquid compellimus hæredem vel alium qui non compleuit voluntatẽ defuncti, eam assumere. & dare relicta? Respon. sic. vt enim hæc regula, quod fauore &c. vt C. de legi. & cõsti. l. quod fauore. vera est: ita & eius contraria. s. si aliqd in odiũ alicuius est inductum, non debeat in eius vtilitatem redire: vt ff. de interdi. & releg. l. relegatorum. §. fi. & de leg. j. l. si seruus plurium §. 2.

x Sine aditione &c. interest. n. &c. vt ff. de inter. act. l. & quia. & insti. de bo. pos. §. quos autem. Acc.

y Exhæredatos. s. causa adiecta. aliàs exhædatio forte non noceret, secundum Al. arg. ff. de bo. liber. l. si patronus. §. si quis. immo sine fuit: vt j. vt cum de appel. cog. §. aliud. col 8.

z Iustè. hic exigo iustitiã legis & hominis legis, vt rectè exhæredetur. 8 .s. nominatim hoc mõ: filius meus Sempronius sit exhæres. vt insti. de exhære. li. §. 1. & ff. de libe. & posth. l. 1. 2. & 3. Item ab omnib. hæredibus eiusdem gradus: vt ff. de lib. & posth. l. 3. §. filius. & C. de lib. præte. l. 1. aliàs restitui debet ei hæreditas: vt ff. de bo. lib. l. patronus. §. si quis bois.

vt

1 Ista est de mente Bart. & Ang.

2 Scilicet si perseuerauerit i cõtumacia vsq; ad sententiã. & vide lau. de hoc p Nic. Ang. & Ias. in instit. de ac. §. ex maleficijs.

Relicti verbũ ad institutionẽ adaptatur.

7 Quid sit Falcidia. & qd appellatione eius veniat, vide bo. gl. in authẽ. vñ si parẽs. & ibi Bar. C. de inoff. tes. & eũdẽ in l. 1. ad le. Falci.

3 De hac Fal. & aliis quartis vide bo. gl. iuris cano. in ca. Raynut. sup verb. Trebellianã. extra de testa.

4 Istũ sequuntur Bar. & Angel. hic & B. B. P. Salic. Alexã. & Ia. in l. post aditã. in glo. all. & scribentes in auth. hoc amplius. C. de fideicom.

5 Idẽ Ange. in contrario, & hic Bar. & idẽ Ang.

6 Scilicet finali: vt c. cũ cessãte, de ap. & Angel. in §. 1. insti. de mili. testam.

7 Et bene. Bar.

8 Singu. & ſm Ias in l. iuste. de acqu. pos. & istã primã expositionẽ sequitur Angel.

vt q̄a sit ingratus: & causa ingratitudinis exprimatur à testatore: & ab hærede probetur: vt. j. vt cū de appel. cog. §. aliud. & §. siue igitur. coll. viij. & C. de inof. test. l. omnimodo. l. vel dic iuste, i. recte. q̄d qualiter fiat vel non dic. vt ff. de lib. & postu. l. si postumus. & ll. seq. vsque ad l. Gallus.

olbus. & hęres hęredis testatoris est hęres: vt C. de hære. insti. l. fi. & quod dicit filium agnatū primū, & ideo admittendum: verū est non facto testamēto vel eo facto, non tñ adita hæreditate: vt ff. de cōtra tab. l. filium. §. sed anm exhæredatio. Item nunquid inter extraneos procsus admittitur, vel cum fisco vel etiam post? Rñ. quidam non, forte propter pdictas rationes in primo. §. sed potest contradici, vt non tanquam ipse, sed tñ quam quilibet extraneus admittatur: vt C. de adopt. leg. si pater. §. qui duos. itē quid si testator vnū nummum mihi legauit, & hęres institutus nō compleuit suam voluntatem: nunquid occasione huius nummi totā habeo hæreditatem: & priuabo agnatos qui quasi ex debito sperabant: vt ff. pro soc l. & quia? Respō. sic. nam plus me dilexit testator, cū eis nihil, mihi aliquid legauerit: vt insti. de hære. institu. §. si plures. & j. eo. §. si quis autem. & §. si vero aut non.

tris habeant volūtate) non vocamus, neque respicim⁹, licet decies millies velint. Vna est enim legis intētio: vt quæ disposita sunt à morientibus, impleantur. Eū enim qui ab ipso testatore propria substantia pulsus est, quomodo erit iustum vocare ad res, quarum eum ille per exhęredationem factam in eū, expressim fieri participē noluit? Si vero ablatam partem à non complente morientis voluntatem prius deduximus ad substitutos, deinde ad cohæredes, & post illos ad legatarios & fideicōmissarios, nec nō & ad seruos, & ita ad eos qui ab intestato vocantur, & ad extraneos atque ad fiscū venimus: non absurde hoc factū est, nec inaniter, nec quasi aliquem lateat quod decet: sed ex prouidentia, & secundum legem: vt finitis primum omnibus secundum testamenta personis, deinde abrenūtiantibus, ita ad eam quæ est ab intestato vocationem & alios veniremus. In omnibus autem casibus, in quib⁹ scriptis non complentibus vocamus aut ex testamento personas, aut ab intestato, & cæteros extraneos, & fiscum: damum omnibus talib⁹ personis fieri hæredes & aditionis aut pro hærede gestionis habere ius, (hæc enim legis verba sunt) & tāquam hęredes omnia gerere & conuentos & cōuenientes.

a Nihil ex patris. quid si aliquid habuit iure prælegati forte, quod esse potest: vt ff. de inoffic. test. l. si. Respo. tunc sicut quilibet legatarius vel fideicommissarius tantæ quātitatis admittit: vt j. eo. §. etenim. & §. si vero aut non fuerit. & §. si vero nullus. Accur.

b Respicimus. quia pro mortuo habetur. vt ff. de coniun. cū eman. lib. l. j. §. si pater. Accursi.

c Decies millies. sia j. vt omnes obe. iu. pro. in princi. collat. v. & infra de leno. in princ. coll. iij. & de nupt. §. sed hæc. collat. iiij.

d Legis. s. huius: vt supra eodem. §. semper, & §. his igit. sed aliæ multæ hoc volunt. & itēdūt: vt j. de nup. §. disponat. & ff. ad l. Falcid. l. j. in prin. vnde potest dici legis in genere. prima verior est.

e Expressim. i. nominatim. & hoc exigit, siue sit masculus, siue fœmina, iure isto: vt C. de li. prete. l. fi. §. j. olim contra in fœminis, vt instit. de exhęre. li. §. j.

f Noluit. q. d. nullo modo, sed nunquid quæ dicta sunt in exhæredato, locum habent in pterito? Rñ. si à patre in cuius est potestate, est prætēritus: ipso iure non valet testamentū. siue causam præteritionis expressit, siue nō: vt C. de lib. præte. l. fi. §. pe. & inst. de exhæ. lib. j. rñ. si autem ab aliquo de linea materna, siue cum cā expressa siue non, valet testamentū: vt insti. de exhære. lib. §. pe. & ff. de ɔtab. l. illud. §. ad testamante. Sed hodie cā præteritionis debet inseri à testante, & probari ab hęrede: vt j. cum de appel. cog. §. aliud. & §. siue igitur. col. viij. idē de emancipato filio, s. q̄ debeat inseri causa præteritionis: vt j. vt cū de appel. §. siue igit. & §. aliud. vnde apparet, q̄ in duobus vltimis casibus, qñ pręteritus a linea materna, vel à patre emancipatus olim etiā sine causa, hodie vero cum causa, locum habet q̄d in hoc §. dicitur. Item quare non vocatur exhæredatus inter eos qui nominati fuerunt in testamento, cū ipse fuerit nominatus? Rñ. fuit nominatus ad damnū, non ad lucrū: & hoc modo intellige hūc §. Item nunq̄d finitis psonis nominatis in testmento vocabit inter eos qui ab intestato veniunt, cum & ipse de illis sit, & q̄dē primus: vt ff. de suis & leg. hæ. l. filius? Rñ. non, nisi per querelā: vt C. de inoff. testa. l. si hæredū. Quintiniani. & l. filiā. & ratio ass qa videt adhuc testm valere: cum lex faciat etalios ab Intestato veniētes hęredes loco repulsi: vt j. e. §. i

g Si vero. vero, accipitur pro enim: vel certe. Accur.

h Deduximus. vt supra eodem §. si vero institutio.

Vocantur aliàs. s. nam hic velut ex testamēto admittitur huius. l. auctoritate.

i Et ad extraneos. qui admittuntur cā libertatū seruandarū. Sed quid si nulla libertas est relicta? Rñ. adhuc admittit extraneus vt cetera relicta soluat. & sic intellige quod hic & alibi dicitur de extraneo p hanc constitutionem. Sed quid si nulla sunt relicta: sed forte propter timorem creditorum tātum pcedētes extranei noluerunt adire? Rñ. adhuc videt idē, vt habeat locum hęc constitutio. arg. insti. qui ma. non pos. §. j. Sed cōtra credo, cum propter vltimam voluntatē seruandam hæc constitutio facta fuerit: vt j. prin. ibi, vna ē enim &c. accipient ergo cā creditores, & distribuent prout volunt: vt insti. de hære. quali. & differen. §. j. fiscus aūt non per hanc. l. sed suo iure tanquam vacantem potest accipere si vult: vt ff. de iure fis. l. j. vt tamē respōdeat creditoribus: vt ff. de iure fis. bnō possunt. Accur.

l Nec quasi aliquē lateat. i. null⁹ ignoret: q̄a ita decreuit fieri hæc ɔstitu. & est hic versus interpositio.

m Secundum legem s. factum est hoc. Accur.

n Abrenunciātibus. s. exp̄sse. Sed q̄d si nec repudiat neq; accipit? Rñ. instātibus iis, q cōsequēter debent admitti, cōpellent intra tres mēses eam renūciare: vt C. de iure deli. l. vlti. §. similiq; modo. Azo.

o in omnibus. scilicet casibus.

p Fieri hęredes. ergo & ille q erat, definitiuē dno ī soli dū ñ pñt eē hęr. vt ff. de hæ insti. l. itē q̄d Sabin⁹. Ac.

q Hæc. n. Interpositio est, vt demonstrant hęc verba, adite

a Vide pulcrbè Alber. de Ros. i d §. si pater. & seq. Bart. in le. q̄dā cū filiū. de verbo. oblig. ff.

b Idē Ba.

c Ista glo. est sing. s̄m Iasōn auctē. ex causa. de libe. pte.

d Ista est de mente Bar. & Ange.

e Idē tenent B. B. & Sa. in authent. hoc amplius. C. de fideic. quāuis Bar. dicat, q̄ relinquitur arbitrio Iudicis.

f possunt hæc verba ita etacci pi, vt dicat se legis eōdem dæ anctoritatē habere, & hāc cōstitutionē vim legis habere, ideoq. possa facere vata hęredē, nō solū vt ptor bonorum possessorē Contius.

g Ista gl. est de mēte Bart. & Ange. ad hoc q̄ bona dicant vacantia qñ hęredi tas non aditur.

h Sequit eā Barto.

Hæres extraneus, & quilibet honoratus inobediens, oĩ cõmodo hæreditario priuatur, siue ordine applicando personis enumeratis, exhæredatis penitus exclusis, vocatis à iure hæredibus effectis.

Hæc quidem etiã antiquissimæ [a] leges ex propria auctoritate pstabãt: & hęredes faciebant eos qui neq; scripti hęredes neque ab intestato ad hęreditatem vocabãtur. [b] His omnibus, [c] obtinẽtibus licet nõ ab hærede, sed à legatario aut fideicommissario, aut mortis causa percipiente, dari aliquid aut fieri testator voluerit: [d] eodẽ ordine in occasione ablatarum rerum seruando: & inchoante quidem à substitutis [e] legatarijs: [f] terminãte [g] vero in fisco. [h] Et nullus [i] hãc legẽ duram habeat, tanquã relictis priuatus, [k] sed cõsiderans [l] quia oĩbus hominib. terminus [m] vitæ est mors: [n] & nõ solũ ab alijs ipse se pcipere cõtempleƭ, sed cogitet [o] qa & ipse alijs moriẽs imperabit: & si nõ huius legis mereaƭ auxiliũ, nihil horum quæ cum oĩ studio disposuerat, ad effectũ pducet. [p] Non. n. [q] ijs q sub nobis, neq; q nũc solum sunt hominibus, sed omni etiam post hoc currenti tempori [r] legem ponimus.

Hæres Falc. detrahit de legatis, si nihil malignitatis in hæreditate cõmisit, & inuentariũ solicitè fecerit tempore & modo statutis: alias sec⁹. Ang.

CAP. II. De lege Falcidia.

HINC nobis [s] ingressa est cura [t] & quã cõsideratio Falcidiæ [u] legis, q & inuitis [x] testatoribus, si expendantur [y] res per legata, prębet [z] etiam retinere hæredes quantum eis impleat [a] quartam substantiæ. Et hic enim repugnare quidam videntur [b] voluntati [c] deficientis, [d] & incumbere legi [e] talia pmittenti. Sancimus igi-

ha. adire & pro hærede gereret quæ exponuntur vt insti. de hære. quali. & diffe. §. fi.

[a] Antiquissimæ. vt illum q petit sibi bona dari cã libertatũ seruandarũ: vt ff. de fideicõ. liber. l. 4. §. j. vsque in fin. l. & instit. de eo cui li. cau. bo. addi. per totũ. Item cognati, licet neq. à lege. xij. tab. neq. ex testamẽto vocentur: tamen admittuntur iure pretorio quod antiquissimum est: vt instit. de suc. cog. & ff. vnde cogna. per totum. Itẽ emancipati: vt institu. de hære. quæ ab intest. §. emancipati. Sed hęc non videntur bona exempla de cognatis & filijs emancipatis, cũ non sint hæredes: vt ist. de bo. pos. §. quos autem. Sed dic quòd quo ad effectum hæres est: vt ff. de bon. possess. hęre. per le. j. & de fideicommis. hęred. pet. le. ij. sed & nouæ leges hoc faciunt: vt C. de epis. & cle. l. si quis ad declinandum. Accursi.

[b] Vocabantur. innuit q istis duobus modis tantum fiant hæredes. quod verũ est, vt hic. & insti. de bono. possef. §. quos autem.

[c] His omnibus. s. vt à nõ cõplente auferatur commodũ: & q detur alijs secũdum ordinem: vt supra. § si quis autem. & §. inordinatum. & §. sequen.

[d] Voluerit. nam omnes istos potuit onerare: vt hic. & in istu. de sing. re. per fideicom. re. in prin.

[e] A substitutis. ablatiui casus est.

[f] Legatarijs. datiui.

[g] Terminante. i. finiente.

[h] Fisco. s. ponendo. sed quis admittitur post substitutum legatario? Respõ. hæredes. vel alij qui magis fuerunt à testatore honorati: vt j. eo. §. eteuim & in seq. §. Sed quid si habuerit collegatarios & cõiũctos & re & verbo? Resp. idẽ quod j. s. vt hęredi def: nec alteri accrescit: quia iã erat sublatum iuris pręsumptione: vt insti de lega. § si eidem.

[i] Nullus. s. hęres vel alius oneratus, tacitæ enim respondes obiectioni.

[k] Priuatus. per hanc l. Accur.

[l] Sed considerans. sic quia &c.

[m] Terminus licet incertus. vt ff de condit. & demonstrat. l. j. Accur.

[n] Mors. s. naturalis vt hic, & j. de nup. §. de incepti. col. iiij. non ciuilis.

[o] Cogitet sic j. vt eum de appel. cog. §. hæc autem disposuimus. col. vij.

[p] Perducet. s. quam sic testabitur ipse. vel si subsit, perducet, dic. s. hęredes eius.

[q] Non enim. Respon. tacitæ obiectioni. Acc.

[r] Tempori. non autem ad præterita tempora trahitur. vt C. de leg. & constit. l. leges.

[s] Hinc nobis. q. d. ex quo de incommodo hęredis vidimus. & de commodo videamus. s. l. Falcidiæ. Accur.

[t] Cura. aliàs hora idest casus vel euentus vnde illud: Grata superueniet, quæ nõ sperabitur hora, id est pars temporis, vel tempus. nam dicitur hora pars temporis ex momentis plurimis cõstituta: & per tales particulas diuiditur dies & nox: vt ff. de verb. signifi. leg. ij. & C. de senten. l. non minorem. secundũ P. nam xxiiij. horæ diem naturalem faciunt, xij. faciunt artificialẽ: vt ff. de verb. signifi. l. ij. §. fin. & de adul. leg. capite. Accursius.

[u] Falcidiæ. dicitur autem Falcidia à falce: quia sicut falx resecat: sic & hęc lex. Vel à Falcidio auctore: vt Publiciana à Publicio prætore: vt institut. de actio. §. aliæ. Et nota quòd super hac materia primo lex xij. tabu. inuenta est, quæ plenum ius tribuit testatoribus: vt ff. ad le. Falc. l. j. dic vt ibi. Secundo lex Furia & Voconia. Tertio lex Falcidia: quia dictæ duæ leges non erant sufficientes: vt insti. ad l. Falc. respon. quia Falcidia fuit modificata per Iustinianum, vt demum facto inuentario hæret locum: C. de iure deli. l. fina. & iterum plus per eundẽ fuit modificata, vt ei tantum competat qui non subripuerit, & qui solennitatẽ in inuentario adhibuerit vt statim sequitur. Accur.

[x] Inuitis hoc est verum per l. istam Falcidiã. & de iure veteri: vt hic. & insti. ad l. Falc §. j. & ff. ad l. Fal. l. qđ de bonis § j & §. fin. hodie vero contra: vt j. e. §. si vero expressim. Sed quomodo etiã iure veteri habat cõtra voluntatẽ testatoris: vt j. e. §. semper hoc fit lege permittente, s. Falcidia: vt hic dicitur.

[y] Expendantur. s. in totũ. vel ita q nõ remaneat hęredi quarta illius partis ex qua fuit institu. vt insti. e. § j.

[z] Præbet. i. concedit hęredibus vt retineant. Acc.

[a] Impleat. siue aliqđ deerat. siue si: vt j e §. hoc ãt.

[b] Videntur s. hæredes. sm Azo. sed nõ repugnãt piũm gtiõe huius. l j. eo. §. pr. & §. si vero absunt. in fin.

[c] Voluntati. tacitæ. in expressa secus: vt infra. §. si vero expressim.

[d] Deficientis. i. morientis testatoris.

[e] Legi. s. Falcidiæ.

Dic q differentia agnatis & cognatis, emancipationis & suitatis ab intestato est sublata sm Ang. & vide oẽs scribẽtes in l. Gallus. ff. de lib. & post. §. & qd si tantum.

Cõcor. textus §. de nupt. j. de nup. & de pœ. di. 1 & p Archi. in c. placuit. de conse. dist. 4.

Idem Bar.

Ista gl. allegat q appellatione mor-

tis § dubio venit naturalis & ciuilis. & an hoc sit verũ, q mors naturalisq pateƭ ciuili, vide scri. in le. Gali⁹ § & qd si tantum ff. de lib & postu.

Facit argum. cõtra 35. q. j. cõ sidim⁹. & ea ideo. & C. de legib. le. digna vox. cum ibi notat.

Vide gl § tuetur. Institu. de act. & ibi scri.

Vtilitate

tur(quoniam tuēda nobis † vbique est deficiētium voluntas) hæredes si voluerint hac vtilitate a potiri, puram seruare legis potestatem: b & non per ea que forte subripiunt aut malignātur, c introducere prētent Falcidiam : cũ vtiq; si nihil malignati essent, non forte d competeret. Fiat igitur inuentarium ab hærede metuente ne forte non habeat post debita & legata Falcidiam, secundum modum & tempora e per quę dudum sanciuimus quādo f homines excepimus g † ex damno rerum suarũ, in aditionib9 statuentes onera vsq; ad substantiæ relictæ mēsuram illo adiecto h solo vt oporteat huiusmodi hæredem qui non creditorem solum, sed etiam legatarios & fideicommissarios veretur, & metuit nō damnificari i solum, sed etiam nō lucrari, cōuocare k omnes legatarios & fideicommissarios, l quāticunque in eadem ciuitate sunt cōstituti: aut quosdam pro eis agētes, m si forte personarũ natura: n aut dignitas, o aut qualitas, p aut ætas, q aut quælibet necessitas r facultatem eis non dat ad inuētarij præsentiam. Si vero s absunt aliqui, t interesse testes u in ipsa ciuitate fidedignos, & possidētes substātiā, † x & optimę opinionis y existētes, nō minus tres: z (tabularijs a enim solis, quantum ad hoc b competit, non credimus) † corām quibus conuenit fieri inuen

a Vtilitate. s. legis Falcidiæ.
b Potestatem. aliàs voluntatem.
c Malignantur. s. destruendo. Accu.
d Non forte. cum non sic lege, si non subripuisset, cessaret: quia sufficienter erat ibi pro quarta. & pōe pone exemplum, vt si erat patrimonium centum aureorum, lxxv. legauit. hæres subtraxit. xxv. & quod dicit, non forte, i. non haberet locū cum non esset necessaria. Vel si non habes non: dic quòd erat patrimonium. c. legata erant c. vel nonaginta. subtraxit aliquid, puta. v. nūc non poterit vti Falci. & si hoc non fecisset, potuisset. Nam priuilegiū meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate: vt hic, & C. de iudæis, l. iudæos. in fin. & in decretis xj. q. iij. priuilegium. & quod dicit forte, sic superfluū. Vnde hoc casu punitur plus per legem istam quàm per leg. C. de iure deliberan. l. fi. §. illo. sed ter vetustius hoc velle videt: vt ff. ad leg. Falci. l. beneficio. & leg. hæreditatum. § fina. Accursi.
e Tempora. per quæ dudum vt signo sanctæ crucis præposito, incipiat fieri intra xxx. dies ab apertura testamenti. & compleat intra duos menses absens reb9 & personis in præsentia positis: aliàs intra annum: vt C. de iure delib. l. fi. §. sin autem dubius. vsque ad §. & si præfatam. Accursius.
f Quando. i. nunquid eo tempore quando &c.
g Excepimus. i. deliberauimus.
h Adiecto solo. s. illi constitutioni. C. de iure deliberan. l. fi. per bene constitutionem.
i Non damnificari. tepere, metuit dico &c.
k Conuocare. oportet dico &c Azo.
l Fideicommissarios. nunquid etiam creditores? Rñ. q̄ sic: quia & eorum interest: vt j. vt spon larg. §. ad hęc. coll ix. plus etiam quia damnum cultant vt C. de iure deliberan. l. fi. §. licentia.
m Agētes. procuratores: sed qualiter hoc fiet? Rñ. mittet ad domum, vt aut veniat vocatur: aut alium pro se mittat: vt ff q. ex causis ma. l. item ait prætor. §. pen. & §. fi. & C. de auct. præ. l. j. in fin.
n Natura. vt quia mulier, quæ non debuit in iudicio comparere vt C. de procura. l. maritus: immo punitur vocantis vt C. de offic. diuer. iudi. l. j.
o Dignitas. vt sacerdotij. vt C. de epis. & cler. l. omnes. in princ. & ff. de in ius vocan. l. ij.
p Qualitas. vt quia valetudine est impeditus: vt ff. de lureiutan. l. ad personas.
q Aetas. vt pupilli & adulti curatores habentes: qui per omnes se repręsentant: vt C. de in integ. rest. mi. l. iij. & C. si aduer. rem iudi. l. & com minores.
r Necessitas. vt quia captus sit vel in vinculis, vel latitans sit, vel nudus: vt sine suo dedecore i publico apparere non possit: vt ff. ex quibus cau. maio. l. succurritur & l. in eadem.
s Si vero absunt. sed de qua absentia hic dicitur? cū multa sint genera absentiarum, vt diximus j. de fideiussi. §. j. Respon. si extra ciuitatem, dicitur absens: vt j. proxi innuitur.
t Aliqui. s. ex legatarijs. vel creditoribus. Accur.
u Testes. oportet repete.
x Substantiam. aliàs facultatem. idest substantiam: vt in stitu. qui manu. non poss. §. pręualuisse. Vel dic facultatem, idest possibilitatem dendi aliquid: vt ff. de verb. oblig. l. conti nu9. §. illud. sed possidens sacculum habet facultatem; sed intellige idoneam pro motu iudicis: vt ff. de iure de lib. l. j. §. fina. & C. de episco. audien leg. de creationibus. nam facit facultas vt sibi magis credatur: vt j. de testib. §. sancimus. coll. vij. Sed quale erit iudicis arbitriũ, vt æstimet idoneum? Respon. vt habeat tantum quantum id super quo potest esse quæstio, vel si sit per iniunctio oneri: vt Instit. de excu. tuto. vel cura. § item propter paupertatem.
y Opinionis. quæ formatur ex bonis moribus: vt ff. de inter. & cu. de ab hic. l seie oportet. §. fi.
z Tres. i. tribus qui hæredem cognoscant: vt C. de iure deliberan. l. scimus. §. sin autem dubi9. & dic vt ibi plene nota. Accur.
a Tabularijs interpositio est hic versus, & ponitur hic plurale pro singulari. 6 sic C. de epi. & cle. l. orphanotropos. & C. de ijs qui in eccle. ma. l. j. & ff. de nego. gest. l. ait prin. Sed quid si sint tabelliones tres in confectione inuētarij? Rñ. 7 valet. o i nō ideo minus q. sint tabelliōes tres, creditur eis immo pl9 cum sint publicæ personæ: vt j. de test. §. tenetur9. coll. vij & propterea resoluitur plurale in singulare.
b Quantum ad hoc ergo à contrario sensu aliàs soli tabellioni credimus, & tunc testibus confecto instrumento. & est pro hoc. C. de donat. l. in donationib9. Sed certe 8 non credit ei soli n. si testes adhibuerit ipse tabellio instrumento: vt infra de fide instr. §. sed & si instrumēte. coll. vj. & qd in d. l. s donationibus continetur, verum est, vt nō sint necessarij cū subscriptionib9 propria manuscriptis. tabellio tamē scribere dēt eorum nomina, vt dictum est. Et quod hic dicit quātum ad hoc: ideo est, quia aliàs tabellio & duo testes quorū nomina nō sunt scripta, sufficerent: hic autē exiguntur tres. sed videtur hæc omnia esse correcta: & quod semp soli tabellioni credatur per ius nouissimū: vt j. de fide instr. l. si vero neq; annumeratos Rñ. distinguendo 9 tempus quo conueit

† Cōcor. nos q̄ dē. ibi, cū dia secundum voluntatē defuncti cōstituere. & c. cum nobis. cū gl. super verbo voluntatem extra de testa.

Priuilegiū pdit q̄ eo abutit.

† ex apposi. por exe. mimus.

4 Eius tñ omissio si vitiat inuētarium Bar. his. & Alexā. in rub. de n. pe. no. nū cia. ff.

2 Dicit Bar. q̄ ad primū decretū sufficit citatio procuratoris. ad secūdū requiritur citatio dñi: & vltra dicit q̄ inuētariū debet fieri corā iudice.

3 Idē dicat de electis quibuscunq; q̄

large dñr habere dignitatem. glo. & ibi. doct. in c. vnico de vi & hone. cler. in 6.

4 Idē Bar. & Angel. hic.

† Idest idoneos & locupletes. Cōtr9.

† Facit ad hūc text. glo j. § ea. post cessionē. circa mediū gl. ibi, nec scriptura tabelliōis extra de proba.

5 Sequuntur Bar. & Ange. & ē singu. ē in la in l. fideiussor. ff. q. satisda. coga. & idē Bal. l. auth. sed cum teste. C. ad leg. Falci.

6 Vide ad hoc scrib. in § j. Instit. de iur. gs.

7 Sequit eū Bar. & ē sing. & in Lud. Ro. in reperi. sub tit. de arbi.

8 idē Ba.

9 Sequitur Angel & ē sin. & in Ludo. Ro. sin. j5

tariū [a] ita vt superuenientib[b] legatarijs, & q̄rentibus [c] forsan sub reptum aliquid rerū, aut nō manifestatum: licentia sit non solum per seruorū examinationem [d] causam quærere, (nam etiam hoc pbuimus per prolatam dudum à nobis [e] in seruilib examinationibus obseruationem) sed etiam per iusiurandū heredis, [f] & iusiurandum testium dicentium se & affuisse ijs quę gesta sunt, & vidisse [g] quæ tunc agebantur, & in nullo [i] conscios esse factæ ab hærede malignitatis: sicq; in ijs quæ relicta sunt à testatoribus, inuenire veritatē: [h] nisi fortè præsentes legatarij omnes, aut quidā, cōtestatione sibi pmissa noluerint venire, nec adesse inuentario. Tunc enim licētia erit hæredi etiam non aduenientibus legatarijs contentū esse testium [k] pręsentia & facere descriptionē: [l] reposito [m] ēt sic legatarijs & iureiurando hæredis, & seruorum examinatione: & his omnib[n] obseruatis, habere ex Falcidia pręsiduum. [o] Sic enim non videbimus, neque legem ita hactenus approbatam minuere, [p] neque iniustitiam facere morienti. Si enim omnino quidem sibi vult aliquos fieri hæredes, & habere quandam consolationē [q] ex sua successione, & arbitratur sufficiētem se habere substātiā, non tamen hoc causę veritas ostēdit: [r] certum est, quia non hæc contrarietas erit sententiæ morientis, sed ignorantiæ puritas illius. Si vero nō fecerit [s] inuentarium secundum hāc figuram, sicut prædiximus, nō retinebit Falcidiam: sed cōplebit legatarios & fideicōmissarios: licet puræ substantiæ moriētis transcendat mensuram legatorum datio. [t] Et hoc dicimus non nostram minuentes [u] legem quam posuimus,

conficit instrumentū: & tūc testes necessarij à rege quo vult aliquid probari ex instrumento: vt tunc soli īstrumēto, si nō negeť publicū. aliàs si negeť publicū, credať ei cū iuramento tabellionis, & per cōpatationem: vt j. de instrum. caute. & fide. §. sed & si instrumenta. & §. si vero moriatur. & §. si vero neque tres. id est tribus. Accursius.

[a] Inuentarium. i. sola scriptura in qua res inuentæ in hæreditate conscribuntur: vt ff. de admini. tuto. l. tutor qui repertorium. j. respon. Sed nunquid vno cōtextu fieri dēt? videtur q̄ sic, ad instar testamenti: vt C. de testa. l. cum antiquitas. Sed contra dicor [?] vt C. de iure delibe. l. fi. §. fina vt dubius. Item nunquid idem tabellio vsque ad finē debet adhiberi? Et idem in testibus quæro. Respon. sic. [1]

[b] Superuenientibus. idest redeuntibus.

[c] Querentibus. pro conquerentibus.

[d] Examinationem. fiet per tormenta: vt C. de iu. deli. l. fi. §. licentia.

[e] A nobis. vt C. de iu. delibe. l. fi. §. licentia. Vel dic: vt C. de quæstio. l. 1. & fin.

[f] Hæredis. qui iurabit nihil malitiosè fecisse, vt sequitur.

[g] Et vidisse. No. testimonium de auditu non recipi secundum nostra iura: vt hic, & C. de testi. l. testium. nisi in casu, vt in actione aquæ pluuiæ arcen. & ff. de prob. l. si arbiter. Item no. testem debere videre, vnde cæcus non admittitur hoc casu. Nunquid aliàs: dic q̄ admittitur: [t] cum nō inuenitur prohibitus: vt ff. de testi. l. 1. item no. eum debere dicere sic esse, vel non esse. non autem de credulitate: [4] vt hic & C. de testi. l. testium. aliter in sacramento calumniæ: vt C. de iur. cal. l. 2. §. q̄d obseruari. Itē no q̄ negatina probatur. quod est ∋. C. de prob. l. actor. sed habet ęquipollentiam affirmatiuę. cum. n. [1] iuret se stetisse vsq; ad finem inuētarij, & nihil po. uisse fieri quin ipse videret: perinde est ac si affirmatiuā pponeret: vt ff. de eod. l. nec codic.

[h] Veritatem. No. q̄ iudex debet omnino inquirere veritatem: vt C. de edeu. l. is apud quem.

[i] Nisi forte hoc nisi, referent. ∄. cum dicit connocare omnes qui sunt in ciuitate &c.

[k] Testium. s. trium. vt ∄. dixerat. nam videtur repetitum. vt ff. de verb. obl. l. Titia. §. idem respondit. Vel dic duorum, in odium non venientium, cum minus non dicitur: vt ff. de testi. l. vbi numerus. ar. C. de cad. toll. l. vnica. §. pen.

[l] Descriptionem. i. inuentarium.

[m] Reposito. l. remoto. q. d. non iurabit hæres, neque torquetur seruus in odiū non venientium, ſm quosdam. vel melius dic reposito, idest reseruato, vt nihilominus dicta auxilia ei reseruentur. Accur.

[n] His omnibus. s. q̄ diximus. ∄. §. hinc nobis. vsq; huc. Acc.

[o] Præsidium. contra legatarios & fideicommissarios. Nunquid contra creditores? Videtur q̄ sic: qa supra dixerat eū timere legatarios & creditores: & conijctim de his locutus est: & sic cōcluditur hic. [6] Item est arg. instit. de hæredum. qualita. & diffe. §. t. Item expressim j. §. si vero nō fecerit. In fi. § & hæc videntur per hanc constit. sed per l. C. solū habeat hoc vt vltra vires non teneatur creditoribus: vt C. de iure deliberan. l. fi. §. sed & si præfatam. & potest esse ratio: quia hic maior solēnitas exquiritur in inuentatio: vnde maior fit vtilitas: vt ff. de reg. iur. l. ſm naturā. & instit. de legi. patro. tu. §. fi. Sed contraria sententia vera est. [8] & quod dicitur infra eod. §. si vero, in fi. expone vt ibi diximus. Item nunquid aduersus libertates vtetur Falcidia? Rñ. non: vt insti. ad leg. Falci. §. cum ratio. & arg ff. de inoffi. testa. l. Papinian[?]. §. sed an libertates. Accursius.

[p] Minuere. Immo augere. s. vt conuocentur testes: vt supra dictum est. sed & istud est restringere illam legem.

[q] Consolationem. sic ff. de interrogator. actio. l. & quia.

[r] Ostendit. nā plus sępe de facultatibus suis, quam in his est, homines sperant argu. ff. qui & à qui. leg. in fraudem. & instit. qui manu. non poss. §. in fraudem. Accur.

[s] Non fecerit. sic vt ∄. eo. §. fiat igitur. Accur.

[t] Legatorum. olim contra, etiam quando non habebat locum Falcidia contra legatarios: vt ff. ad Trebel. l. 1. §. si is qui, & §. denique. sed in creditoribus idem, scilicet quòd in solidum tenebātur etiam vltra vires hæreditatis: vt C de iu. deliber. l. fi. §. cum igitur. Accur.

[u] Minuentes. immo augentes eam firmamus statuendo maiorem pœnam. nam per eam solum denegabatur Falcidia cōtra legatarios: hic autem plus dicit: vt in solidum teneantur hæredes. s. vltra vires: vt hic, & C. de iu. deli. l. fi. §. si verò postquam,

Damni-

† διὰ τῶν ϐασάνων, i. tormēta. sic Iul. an tecessor. trāstulit. Contius.

† Hęc verba ponuntur in gl. in c. bonę memoriæ j. sup verbo, singulares. in pri. extra de elect.

† ἀκεραίου, i. saluo. & reseruato.

Qualis debeat esse testis.

† Ista est de mente Bar. & Ange.

† Nisi impedimētū superuenniat. Bar. & Ang. & canonistę in ca. qm̄ cōtra falsam. de pba. extra.

Veritatē debet iudex inquirere.

† Hoc verū sup actu q alio sensu quā visu peritur ſm Ang.

† Hoc verū in hic q̄ in verā certitudinē testis cadeř possit: aliàs sec[?]. Ang.

† Trufa est ſm Angel.

† Nota q̄ vbi post plures q̄stiōes formatas vna cōclusio seqť: illa conclusio decidit q̄stiones pcedētes vniformiter nisi fit rō quare decisio fit diuersa. Angel.

† Immo ēt de iure C. Falcidiā detrahet Bar.

† Et bene Bar. & est de mente Angel.

† πληρώσει τὴν λιγαττ-ρίαν, idest implebit integram voluntatē testatoris sine deliberatione Falcidiæ. Contius.

vt nihil de pprio dānificentᵈ hr̄des creditorib. ʰ sed dabit ei pęnā exactio suę malignitatis, cur trāscēderit leges, ex qb' caute oīa agēs, nihil poterat dānificari, sed ex diuerso ēt q̄ sunt ex Falcidia lege lucrari. ᶜ Hæc āt dicim', ᵈ vbi errās testator de sua substantia hoc egit; ᵉ aut fortè cū debuisset ēt ampliorem quātitatē hr̄di reliquere, pro minore disposuit. ᶠ etenim ēt hoc errantis ᵍ sniē est, & nō purę & itegræ designatiōis. Si vero ⁱ expssim designauerit nō velle hr̄dē ⁱ retinere Falcidiā: necessariū est testatoris valere sniam, & aut volentē eū parere testatori, forsan ēt q̄dam iuste & pie relinquenti: lucrū non in pcipiendo sed solummodo ᵏ piè ˡ agendo habentē: ᵐ & non videri sine lucro ⁿ hmōi esse hęreditatē: aut si parere noluerit, eum qdem recedere ab huius modi institutione, locū vero fieri (sicut dudū prædiximus ᵒ) substitutis, ᵖ & coheredibus, & fideicōmissarijs, & legatarijs, & seruis, & ijs, q ab intestato sunt, & alijs, secūdum prius à nobis inuentam in talibus viam.

Cap. III. De legatorum exæquatione. †

Heres substantiam defuncti subtiliter agnoscens, vnis integraliter persoluens, omnibus alijs in solidum soluere compellitur, pœnitentia & incōstantia repulsa: nisi inopinabile emergat damnum tempore instantiæ causa solutioni statuto: his obtinentibus in omni vltima volūtate, & personis omnib', minoribus duntaxat exceptis. Bar.

NON aūtᑫ dabimus licentiam hęredi mensuram substantiæ subtiliter ʳ agnoscenti, soluere q̄dē mox ab initio qbusdā ˢ integra ᵗ legata, & ad plenū sentētiā testatoris seruarī, (qd̄ ēt præcedētium ᵘ nos dicūt cōstitutiones) ab aliquibus autē retinere ˣ velle: ʸ neq;

ᵃ Damnificentur. s. facto inuentario.

ᵇ Creditoribus. ablatiue accipe. & large etiā pro legatarijs: vt & alias. ff. de act. obli. l. hæreditariarū. & de ver. sign. l. creditores. & l. si cui.

ᶜ Lucrari. hoc facit pro eo quod diximus, vt etiam cōtra creditores possit vti lege Falcidia: vel vt referatur ˢ tantum ad legatarios id qd̄ de lucro dicitur. Nam qui de damno certant, præferendi sunt, sed da suo hęredes non sol nunt: vt argu. C. de iure delibe. l. fina. §. licentia. Item nunquid priuabit' debito iure naturæ, si nō facit inuentarium ille cui ex necessitate relinquitur: vt est filius, & similes. vt ī. eo. §. primum ? Rñ. ᵗ nun. Si enim non obedit testatori legāti, & legi præcipienti: vt ī. § his igitur. & iudici decernenti, vt ī. e. §. si quis autem, non ponitur. multo minus hic, quando soli legi non obedit. præualere enim debent iura potiora & plura, vt C. de edic. diui Adria. tol. l. fin. & ī. de consangui. & vter. fratri. § si. colla. vj. quod cum non est: ergo & hoc non debet perdere. Item quod ī. dictum. est, nō perdatur, hic intellige. repetitum. vt argu. instit. ad legem Aquil. §. ceterum. licet quidam dicant cōtra. q. in hoc. §. loquitur indistincte. & C. de iure deliberandi. l. fi. vbi etiam plerumque sit mentio hui' verbi miscuerit. quod ad filios pertinet, vt insti. de hær. quali. & diffe. §. testa. Itē q̄ro, qd addit hæc cōstitutio illi. l. l. scimus. nā & ibi sic puniebantur non facto inuentario? Rñ. ˢ hic tenetur legatarijs: quod non erat ibi: vt hic. & in dicta l. si vero postquam. Item p istam vocantur legatarij, per illam nō: vt ī. §. si vero absunt. Itē hęredes subripientes carent toto: ibi puniebant' in duplum, vt ī. eo. §. sancimus. & C de iure deliberandi. dicta l. fina. §. illo. Item & quidā casus ponunt' inf. de hac materia, q nō ponunt' ibi, vt ī. §. si vero. & §. nō autē & §. illud. & qd̄ hic dicit, nō minuēres &c. Respond. est verum in inuentarij confectione.

ᵈ Hæc autē dicimus. s. vt facto inuentario habeat locum. l. Falcidia vt ī. eodem. §. si vero absunt. in fine. ibi. & hic omnibus &c. Accur.

ᵉ Hoc egit. i. tantum reliquit, vt nihil apud hæredem remaneat. Accursius.

ᶠ Disposuit. nam reliquit, sed minus Falcidia: sed ī. nihil dimiserat. Accursius.

ᵍ Errantis. sæpe enim &c. vt insti. q. manumittere non pos. §. in fraudem. Accur.

ʰ Si vero hęredem. cui certam portionem non cogebatur relinquere per legem hanc.

ⁱ Hęredem. penitus extraneum. Sed quid in suo vel quasi: vt in ascendentib' & patronis & fratrib', Respon. ᵃ in ea grauari non potest fili' à patre, vel è contra vt infra. vt eum de appel. cog. §. aliud. & §. hoc quidem eo. viij. & ī. de trien. & semis. §. prohibenius. colla. iij. nec. patronus à liberto, vt ī. eod. §. non autem. & institu. de suc. liber. §. sed nostra. nec frater fratri. si turpi persona instituta, vt ī. eo. §. primū. & C. de inofficio. testa. l. fratres. & idem in ol persona. cui necessario debetur, vt in coniuge superstite apud morientem diuitem, vt ī. vt liceat matri & auiæ. §. quia vero legem &c. coll. viij. Accur.

ᵏ Sed solummodo. olim cōtra, vt ff. ad legem Falcidiā. l. quod de bonis. §. j. & §. si. Accur.

ˡ Pie. sed hic hodie nō est necessaria expressio vt ī. de eccle. titu. §. sinantem. colla. ix.

ᵐ Habentem. ex quo etiam lucro locuples habetur, vt ff. de verborum obli. l. si quis. in fi.

ⁿ Lucro. sic ff. de regu. iuris. leg si in duabus.

ᵒ Prædiximus. vt supra. eodem. § si vero.

ᵖ Substitutis. s. hi & cohæredes iure cōmuni. alij autem auctoritate huius legis specialiter vocantur. Nunquid idem in Trebelianica quod in ista, quæ iure intestatinnis debetur? Respon. sic: ᶠ quia similis est effectus quodammodo, vt inst. de fideicō. hęre. §. sed quia. & C. da ad leg. Falcidiam, le. si vt allegas. arg. contr. C. de appel. l. præcidimus. in fi. & C. de testam. l. sancimus.

ᑫ Non autem. licet hæredi inuentarium facienti demus Falcidiæ commodum, hic autem non dam'.

ʳ Subtiliter non errando in facto, vt C. eo. l. error.

ˢ Quibsdam, forte amicis hęredis.

ᵗ Quod etiam. interpositiuo est.

ᵘ Præcedentium. i. imperatorum, qui fuerunt ante nos. pone exemplum, vt C. ad le. Falcidiam l. j. & leg error. Vel dic ᵍ q. eas non habemus, quæ hic casum sic expresse ponant. vel si habes in litera, præcedentes, dic vt C. eo. l. fin.

ˣ Retinere. da non salutis Accur.

ʸ Velle. immo videt'. concedi, vt ff. eo. l. quod de bonis. §. nō idcirco. cōtra. sed dic et corrigi p istam. l.

Vel

ᵃ Approbat p Bar.

ʰ Idē Bar. & Angel.

† Vnde apostol'. j. ad Corin. 9. Cū essem liber ex oībus omnium me seruū feci vt plures lucrifacerem.

ˢ Tātā glo. vsq; ad finē sequūtur Bar. & Ange.

ᵃ Approbatur per Bar. & est de mente Ange.

† Sic in veterib. manuscriptis & epitome Iuliani ante exilotis. Anto. Cōtius.

† ὁλόκληρα, Iulianus vertit solida. Cōtius.

ᶠ Idē Bar. & Angel. hic. & fere bēres in l. Marcellus. ff. ad Treb.

ᵍ Sequit' eā Bart. & est de mēte Ang.

Vel distingue, an voluit in totum soluere. & hoc eo fuit in animo, vt hic aue nō, vt ibi. Vel melius & verius hic subtiliter agnouit & totum soluere cœpit, vnde præiudiciū in reliquis sibi parauit, vt arg. ff. ad Macedo. l. Iulianus, & C. de fideicō. l. j. & ij. sed in contrarium nō subtiliter agnouit. Item videt cōtra. ff. e. l. si ex pluribus. Sed hic dicas non esse contra: nam nullum solidum legatū fuit ibi solutum, vt ex illa litera patet: quia omnes res erāt vnius legatarij.

ex parte quidē cōplere testatoris sententiā,[a] ex parte uero eā[b] minuere: sed omnino nō errantē circa substantiæ quātitatem, sed agnoscentem,[c] & mox sequētem sententiā[d] testatoris,[e] poīa eam sequi,[f] & non ad peiora pœnitere. neque enim hoc[g] erit curę sequentis[h] heredis.[i] Sed neq; concedimus eis ab initio sciētibus[l] quidē, & incaute soluentibus, postea lites percipientibus[k] inferre,[l] & recipere velle ab eis quodcunq; cōtigerit exsoluisse[m] eos. Oportet enim ante exactionē cogitare, & agere, & non cogitātem rectè,[p] deinde trāsferri ad indeuotionē: nisi forte iusta quędā cā hoc introduxerit inopinabili quodā ære alieno apparente quod minuat substātiā, & locū receptioni[r] faciat.

CAP. IIII. Vt legata intra annum modis omnibus præstetur.[†]

ILLVD quoq; prospeximus, ne tempus fiat longum in talib. quęstionib. Nullam enim talium quæstionum aut litium transcendere anni tempus sancimus: necessitatem[t] imponentes: omnino intra annum post aditionem & legata solui,[u] & quæ à testatore sunt relicta, compleri secundum sui naturā, & omnia agi quæcunq; prius diximus. Initiū aūt anno damus. sicut prius iā diximus,[y] ab admonitiōe ex iudiciali decreto[z] facta. Anno enim per culpā heredis transacto, tunc ille quidē cadet relictis:[a] alij vero ad hæc venient quos prius vocauimus. Pupillis autem[b] & minoribus ætate, nihil[c] nostra præiudi-

[a] Sententiam. s. in solutis.

[b] Eam. s. in non solutis.

[c] Agnoscētem. s. substantiam.

[d] Sentētiam. i. voluntatem in nō solutis.

[e] Testatoris. q solida voluit præstari. vt ff. de dona. inter vi. & vxo. l. si sponsus. §. si quis rogatus.

[f] Sequi. subaudi volumus.

[g] Hoc. s. pœnitere.

[h] Sequentis heredis. sequentis voluntatem testatoris.

[i] Scientibus. s. quātitatem patrimonij.

[k] Percipientibus s. legatarijs qui percipiunt legata.

[l] Inferre. s. velle.

[m] Exsoluisse. sed arguit contra varietas siue particularis approbatio, sic ff. de ad. tut. l. eum qui. & de bon. lib. l. nō absurdū. & de leg. ij. l. neminē. & ad exhi. leg. Celsus. §. item Celsus.

[n] Exactionem. quam legatarius ad heredem facit.

[o] Agere. i. Falcidiam retinere.

[p] Recte. de soluendo toto, ac incipiendo.

[q] Inopinabili. vt quia graue æs alienum fit. quod latuerat prius, vt insti. de hær. quali. & differ. §. sciē dū est. q enim de nouo emergunt, auxilio nouo indigent, vt ff de in rem vers. act. l. de ętate. §. ex causa. & ff. vt in poss. leg. l. plane. & j. de ęquali. do. §. quia vero colla. vij.

[r] Receptioni. aliàs retentioni, nam eni dat in &c. vt ff. de superfic. l. j. §. quod aūt. sed sm ea q hic dicitur, factum cum vno, contra alios faciet præiudiciū: qd esse nō debet. vt ff. de iureiu. l. quia. & de re iudi. l. sæpe. j. rū. sed dic[s] hoc ideo euenire. quia quasi ex vno fonte, & quasi vnum factū videt: vt C. de duo. re. l. fi. Sed quid si partem legati legatario soluit? nū quid i residuo multo magis sibi præiudicat? Rñ. nō. quia qñ solidū soluit vni, vnā voluntatem compleuit in solidum. at hic non sic. præterea si debeātur xx. nomine legati. a v. sunt debita: & alia. v. indebita iure falcidiæ: vnde soluta parte in duriore videt ac cepisse: vt ff de sol. l. j. residui ergo nulla est petitio. at cū solidum vni soluo, cessat hæc ratio electionis. Item nota[t] quatuor casus in quibus cessat Falcidia hoc iure. Vnus est ē §. proxi. alius est in hoc §. alius. j. de eccl. titu. §. sin autem. col. 9. alius. j. vt spō. larg. § pe. col. ix. est & alius. j. eo. §. hinc nobis. est & sextus. j. eo. §. si vero non fecerit.

[†] Quæstionibus. puta agitur pro legato. vel fideicōmisso generali, vel speciali ea tempore litis cōtestatæ vsq; ad annum debet finiri hęc causa: quod intelligas continuum. & ita est hoc speciale, vt lis duret anno. licet aliàs ciuilis trienio: vt C. de iudic. l. properandum. j. respon. criminalia biēnio durent: vt C. vt intra cert. temp. cri. q ter. l. fi. sic est etiā aliàs speciale, vt minus triennio duret. j. vt clar. apud ppri. epis § j. col. vj & C. vt nēs iu. tā ciui. quā cri. l. j. in fin. & ff de excul. tu. l. quinquaginta. & C. de naufr. l. pe. & de dec. l. generaliter. & de asse. toi. l. j. & de ædi. pri. l. fi.

[t] Necessitatem. i. aditionem & admonitionem, vt sequit ibi, initium autem. & j eo. §. si quis adit.

[u] Solui. hic annus cōputat hoie facto. i. solutioni: sed j. pro xi. cā. tuti. i instantię finiendæ. Sed quid si in aj. mente post aditionem & admonitionem fuit causa p legato inchoato? Respō. si volt legatarius hoc dicere cū ceciderit se a suo iure, non agitur causa contra eum ploes aliès pōt causa durare vsque ad annum: oe quod in odiū eius est inductum, in eius vertatur vtilitatem. v. ff. de inter. & relega. l. relegatorum. in fi.

[x] Anno. s. vt i. qui datur. solutioni legati. Accur.

[y] Diximus vt j. eo. § si quis autem non impleuit.

[z] Decreto per quandam interlocutoriam: quod præcipiat ei vt soluat. vel per iudicem, vel p nuntiū: vt ff. de arbi. l. qualē. i fi. arg. j. de sanc. epi. §. pe. col. ij. & infra de eccle. titu § si quis autem col. ix. licet dicatur in nouellis contineri,[†] quod debeat in definitiua dari.

[a] Relictis. s. hæreditate. Accu.

[b] Et minoribus ętate. i. adultis curatores habentibus: vt C. de in integ. resti. mi. l. si curatorē. aliàs nō habet nisi viam restitutionis.

Nihil. s. quo ad effectū. prodicat tn ipso iure: aliàs nō esset necessaria i integrū restitutio, de qua sequit: vt ff. de min. l. l causę. Et ita erit hoc spāle vt spālis p scriptio curreat j. minoré reguls j. vt C. i q. cau. l. lic. res nō est nec. l. E. sic ē spāle & circa iudicia io spacio x. dierū q dant appellātis: vt j. de ap. & l inq. tēp. § j. col. 4. itē i istāua cāæ: vt C. de in. l. q. petādū. i fi. itē i pscriptione q obest minori volēti accusare: vt ff. de mi. l. auxil. ū. itē l pscriptiōe q nquēnij q obijcit minori ad tuēdū statum defuncti: vt C. na de sta. def. l si mi. itē i pscriptioe dotis si numerate q obiicit minori, succedēti alij: vt ēt nō restituat vltra tpa: vt j. de temp. nō sol. pe. super do. §. sin aūt minne. co. vij.

Ita iu-

[a] Approbatur p Bar. & Angel.

[b] Sequuntur Bart. & Angel.

[c] Iulian. epitomator hoc amplius enucleat, vt si pro parte soluere cœperit, debeat eos illius partis tantū soluere ceteris. Contius.

Accidit in egēt q de nouo accidunt.

[d] Sequitur hanc glo. Ang. & est de mente Bart.

[e] Ista gl. habet locū in Trebellianica. Ange. hic. Ba. & Ang. l gl. fi. § præd.

[f] In veterib. & epitome Iuliani. Cō.

[g] Exlod. cials definitiua sententia, vertit Iulian. epitomator. quod nec Accur. sic latuit, vt hic in gl. att. Cō.

[h] Facit ad hōc. §. gl. s c. audiis. sup verbo minores. ah medi. versic. sed l qbus castibus. eccta de re sti. in iun.

[i] Recte. & hoc in nouellis Lugdunī impressis an. 1556. cōtinetur in scripto tn Cuiacij idest verbū definitiua. Cōt. Præscriptio spāle q̄sque cōtra minorē currit.

cat lex. Est.n.eis (si qdē fm dictas à nobis cās) ne lędanē, duplex quoddā subsidiū, & p restitutiones, & per viam q̄ negligētes curatores. Nō aūt excipimus à lege neq; patronatus successiones, & ibi enim legitima eis seruata parte, quā nos definiuimus, quicquid vltra hanc eis relictum fuerit, & aliqd à libertis petiti fuerint, illi cōplere deinde noluerint: hunc ordinem tenere sancimus. qnē inchoātes, sacram nostram hāc constitutionem diximᵃ, ita vt legalis quidē pars maneat apđ eos pura talibᵛ: reliqūa vero veniat fm viā à nobis nūc apertā ī talib. maxīe qm̄ in ipsa de iure patro. posita à nobis constitutione, ad similitudinē penè īgenuorū, ēt liberti nitates ordinauimus. Qua vero duplex est testamētorū modus, aut in scriptā delatus dispositionē, aut in nō scriptā volūtatē: hæc oīa obtinere similiter, & fm anti quā obseruationē & ī nō scriptis testamētis, & ī oī vltima voluntate sancimus, & in oī psona, siue priuata, siue militari, siue sacerdotali, siue iperiali, siue alteriᵃ cuiuslibet. Cōmunē nanq; oībus hoībus hanc legē ponimᵛ. Hæc nos, vt cōmuniter oībus prosint hominibus, scripsimus: quatenus & viuētes relictis potiant, & deficientes cū securitate moriant: sciētes qa lex eis ēt sepultis ministrabit: & q̄cūq; illi disposuerint, ad effectū ipsa perducet. quamobrē (qm̄ cōmunis hæc utilitas oībus est hominibus) fiant qdem à tua eminētia hic p̄cepta cunctis declarantia legis virtutē: dirigant aūt & p puincias in oībus gentibus q̄ dudū fuerūt & nunc à deo p nos sunt adiectæ principatui Romanorū. Metropolitani vero iudices hæc sumētes (sicut dudū sancitum nobis est) vnicuique dirigant ciuitati; nullusq; manebit nō audiens legē, quę neque in paupertate viuere, neque mori in anxietate pmittit. D. cal. Ian. Cōstantinopoli, Flauio Bilisario viro claris. psule Indicti. duodecima.

Præiudicat. i. in spatio illius anni, qui datus solutioni. nam per hoc minor & hæres non perdit hęreditatem quo ad effectū idē dico in illo anno qui datur pro instantia causæ nā & si sua interesset fortè litibus nō vexari, qa oportet à capite incipere: testi

Caput est rei principium.

tur entra ild an nū, vt nō videaf cucurrisse: vt ff. de mi. l. in minoribus. & econtra si agat idem minor. & petas legatum: cum alios sit hæres: nam restitui tur: vt C. de in. l. properandum. in fin.

b Per restitutiones. ergo euenerit. Sed nunquid eligit quam viam prius velit? Videtur quod sic. C. si tu. vel cur. p suū qđ verū credo quò ad annū q̄ datur solutioni. quo ad aliud nō: imo primo ꝑ tutorē vel curatorē agit: postea restituitur in subsidium & est ratio: quia perditum non est ius defendendi vel agendi licet instantia pereat: vt C. de iudi. l. properandum. in fin.

c A lege ista. idest de pœna nostræ legis.

d Patronatus. id est si patronus institutus à liberto.

e Definiuimus. i. sodie tertiū. si moriatur sine filijs con dito testamēto: sed ab intestato totum: sed iure veteri erat aliter. quod die vt insti. de succ. liber. à prin. tit. vsque ad. §. multis autem. Actu.

f Petiti fuerint. i. liberti petierunt quod patroni aliquid dēt vel faciant.

g Diximus. vt ī. eo. §. si quis autem.

h Legalis. i. l. debita. Pura talibus. s. pę ait licet de ea nolit præstare: vt ī. eo. § si. quis autē.

i Cōstitutiōe. s. Græca. q̄ multa cōtinebat, cū multo illius eiᵛ memoriā habeamᵛ: vt inst. de suc. li. §. sed no stra & de fetuili cog. i ptin & de legi. agna suc. §. pe.

k Etiam libertinitates. i. equauimus successiones ingenuorum & libertorū fere. & hoc ideo dicit, quia patroni vsque ad v. gradum. cum agnati vsque ad x. cognati vsque ad vj succedā: vt insti. de suc. lib. §. multis. & de suc. cog. §. fin. & alias adijcias differentias. vt in præd. §. multis. diximus.

Testamento necessaria.

l In scrip delatus: in cuius compositione quatuor sunt necessaria: s. numerus septē testiū: quod quilibet subscribat. & q̄ sint ibi sigilla septem testiū: vt inst. de test. §. j. & ff. eo. l. ad testiū. §. si quis ex testibus. & quòd testator ppria voce. & manu nomē hrdis scripse. it: vt C. de testa. l. iubemus. quod vltimum ho-

die tollitur: vt ī. vt spon. lar. § quia vero col. ix.

m Dispositionem. s. solennem.

o Non scriptam. in qua sufficit conuocat'o vij. testium. vt in §. de testa §. si.

p Vltima. sunt enim qnq; modis vltimę voluntates: per testamentū sine scriptum. idē nō scriptū: vt hic. Item codicillis, in quibus quinque testes sufficiunt: vt insti. de fideicom. hæte. § fin. Item illa quæ fit à patre inter filios: vt C. de test. l. hac consultissima. §. ex imperfecto. Item voluntas militis, quæ fit etiam corā duobus testibus. vt ff. de militari testa. l. duos. Item donatio causa mortis, vt ff. de donā. cau mort. l. j.

Voluntates vltię quinque modis fiunt.

q Militari. vt mules hæres institutus possit repelli, si non obediat defuncto. Item redeatur insolidum, si nō fecerit inuentarium. vnde corrigitur C. de iu. delib. l. fi § fi. Nam hunc § generaliter intelligo referri ad vtranq; partem huius consti. vt sequitur. cōmunem nanque &c. Item si miles instituat hæredem, hæres possit retinere Falcidiam, si fecerit inuentariū: vnde corrigitur C. de testa. mi. l. in testamento. & C. ad l. Fal l. in testamento. Sed quidam dicunt vt l. ot. & Ban. quod hæc litera sit intelligenda. tātum i milite instituto, non ad testante. primum verius est.

r Imperiali. fiue instituto, siue instituēs fuerit princeps, vt in milite diximus: sed hoc ex voluntate, nō necessario. vt C. de legibus & consti; u lege. digna. & insti su. quibus modis testamen. infirman. §. fina.

s Metropolitani. i. archiepis. NOT. Male Acc. de archiepiscopis. erāt enim metrop. iudices. i. q in metropoli ciuitate alicuius prouinciæ iudicabāt, & hi plerūq; etiā p̄sides toti' puinciæ: hę rex Francorū leges suas Balliuis eorūve legatis destinat. vt hi vicissim eas singulis puinciæ suæ ciuitatib' dirigāt. sed ēt adit & iudicib' Balliui metropolib' puinciæ suę vt Balliu' Aquitanię primę in metropoli Biturigū, & similiter cetti in singulis metropolib Consiis.

t Paupertate. nam conceditur retinere Fal.

u Permittit. nam præcipit seruari volūtatem morientis. vt ī. eo. § si quis autem. & §. his igitur.

x Data. subscriptionē hāc sepesi in meo veteri manuscriptis.

nuscripto, Data &c. sed pro indictione duodecima poto debere legi decimatertia, vt in noua Scrimgeri editione. Nā robur acceperunt Digesta. 3. cal. Ian. Iustin 3. Consule, indictione duodecima, vt ipsa in procemio digestorū ais. Codex autem editus est 16. cal. Dec. Iustiniano. 4. Consule, indictio ergo tū fuit decimatertia, q & currebat cū hæc lex edita est, vt quę mense & sexdecim tm̄ dieb⁹. post editū codicē emissa sit. Iustiniani. n. quarto cōsularis successit Bilisarij ɔsulatus, vt ex Cassiodori fastis & alijs locis notū ē. Anto. Contius.

† Grecissimus. i. ne mulieres eligāt &c. In Græco sequitur, & de alijs capitulis. Contius.

TITITVLVS II.

DE NON ELIgendo a secundo nubētes mulieres: † & de alienatiōe b & lucro antenuptialis donationis, & de successionibus c earū filijs suis.

Mater filio non succedit in lucro antenuptialis donationis filio superstite, liberorum electione matri iure prohibita in dicto lucro. Bar.

a DE NON ELIgendo &c.

[Tribus modis hoc intellige. Primo q. il læ duę dictiōes. s. nu. mu. sint noīatiui casus. & hęc dictio, eligēdo, cōuertat̄ in verbū. subaudi, eo qđ, q. d. de eo qđ secundo nu. mu. nō aligāt in lucris primi matrimonij vnū de filijs primi matrimonij: vt j̄ e §. ꝓspeximus. similis est hæc oratio in Psal. in cōuertendo dn̄s captiuitaté Sion. Scđo dic, q illæ duæ dictiones. s. nu. mu. sint accusatiui casus, & cōuertantur in nominatiuū: & verbū, eligēdo, cōuertat̄ in verbū. similis est locutio, In conueniēdo populos in vnū. i. dū conueniret populus in vnū. Vel meli⁹ & planius dic, q hæ dictiones, nu. mu. sint nominatiui casus: & verbū, eligēdo fit gerundiuū, sicut est: & subaudi, habeant potestatem q. d. mu. secūdo nu. de nō eligendo nō habeant potestatē. & qđ dicit nu. idē dicas in viris secūdas accipiētib⁹ vxores: vt j̄. eo. §. qa vero ꝯ binubos. & prima pars rubricæ expeditur. j̄. eo, vsqua ad §. hoc autem.]

• Simile procemiū habēt Nouellæ Theodosij, & Martiani noueliç. Contius.

†Concor. cum hoc princ. in pœ. ii. 6. decre. ibi, & quas hic humana natura &c.

† ἀθροισμόν.

b Alienatione. hæc expeditur. j̄. e. §. hoc autem. vsq; ad §. cum igitur.

c Et de succeßiōibus actiue legitur. q. d. qualiter mulieres succedent filijs. quod dic, vt j̄. e. §. eum igitur. vsque ad §. aliud vero. Acc.

Imperator Iustinian. Augus. Hermogeni gloriosiss. magistro sacrorū officiorum, exconsuli & patricio.

PROOEMIVM.

ET ante d † nos d legislatorib. e Romanis cōtinuā legislationis occasionē † emergentiū causarū dabat varietas: & nos oēm partē f legislationis g ordinātes, h reipublicæ cūctā penè i correctionē, k aliqn̄ quidē pro egentiū interpellationibus, aliqn̄ verò in iudicialibus quęstionibus celebrauimus: & multas leges hic subiectis nostris cōscripsimus: l quale m est quod etiā nunc emergens n ad hāc nos vocauit legem. o Gregoria p .n. supplicauit, dicens habuisse se dudū virū, q & duos fecisse filios masculū & fęminā, & extulisse r † quidem maritū, plurimumque s à filio experta t fauorē, existimauit oportere, t ne relinqueret eum sine remuneratione, nec extra competētem honorem dimitteret. Igitur antenuptialem donationem, licet non veniens ad secunda vota, tamen restituit, u & dedit filio: qui tamen non viuens ei x permansit, sed abijt ex hominibus y antequā ad secundas venire vellet nuptias mater: & lex tā antiqua z quàm nostra a vocauit ambas, & filiam & matrem ad minoris successionem.

Et si quidem in prio-

Natura nouitati studet.

d Et ante. T ah nos. nō solū nobis. Nā cotidie natura deproperat nouas inuenire formas, vt C. de vet. iu. enu. l. 2. §. sed quia.

e Legislatorib. i. ijs q faciebant leges, vel erāt iperatores. nā ali⁹ n̄ poterat postquā populus trāstulit iperiū in principē, vt insti. de iu. na. §. sed & qđ pricipi. & C. de leg. & ɔsti. l. vlt. Ac.

f Oēm partē. q. d. si in aliqua parte leges laiç deside rarēt ordinationē, modū vel correctionē aliquam ēt not fecimus. Vel meli⁹ dic q. ipse ordinauit reip. ll. latas antiquas in septē partes Digestorū, vt C. de vet. iu. enu. l. 2. §. igitur. & seq. §. & hoc faciendo corrigebat corrigenda. qđ fecit p C. qñq; per interpretationē, vt C. qui po. in pig. ha. l. assiduis. quandoq; indidicando, vt C. da leg. & consti. l. fi.

g Legislationis. i. cōpositionis. Accur.

h Ordinantes. s. sub certis titulis & coniunctis, vt ff. de statu ho. l. 1. & 2. Acc.

i Penè. & hoc ideo qa & multæ remāserut corrigēdæ in volumine digestorum, quas p hūc librū corriget. vl̄ dic ẜm quosdam q. ideo dicit pene, qa qñque corrigit spōtaneo motu: vt C. de leg. & cōstit. l. leges. Alij dicūt q. ideo, qa & alij imperatores aliqua correxerūt. pri. verior est.

k Correctionem. per Codicem.

l Conscripsimus. q sunt in C. Acc.

m Quale. s. negotiū. istud quale, respicit qđ est j̄. aliqn̄ quidē pro egentium &c.

n Emergens. s. negotium.

o Legē. s. cōdendam.

p Gregoria. propriū nomen est mulieris. Accursius.

q Virum. primum.

r Extulisse. i. extra ciuitatem ad sepeliendū portasse. sic j̄. vt es act. instan. do §. 1. col. 7. nam in ciuitatibus non erat ius sepeliendi olim, vt ff. de sepulc. viol. l. j. §. diuus. & C. de relig. l. mortuorū. Alij dicūt extulisse. i. suscepisse virum, s. ẜm: quod nihil est, vt sequitur ibi, licet non veniens &c. argu. pro eis ff. de contun. cum eman. lib. l qui duos. circa prin.

† ἀποβάλλειν propria significat tumulū prodidisse maritum. Contius.

† Pro q. legēdum vero, pro Gręca particula δὴ, & quæ sequunt, sic legit Haloander, excepta fa note, malim tū ex petta fanorē, vt i scripsis libris quibus Græca respondēt, παρ' αὐτοῦ τυχοῦσαν.

s A filio experta. quia filius magis sibi seruierat quam filia. Accur.

t Oportere. Not. nos adstringi iure naturali benefacere ijs qui bn̄ faciunt nobis. sic ff. de per. hære. l. sed & si §. consuluit. & ff. de fur. l. si pignore §. 1. Acc.

u Restituit, eo q à patre habuit, & superfluit alterum. & dic q dedit retēto vsufructu, vt j̄. sic. n. &c. Accursi.

x Ei. s. matri. q. d. nō tm̄ in vita seruiuit matri, sed ēt in morte seruiuit matri, oīa bona sua dimittēdo ei ab intestato: qđ est ꝓ expresso, vt ff. de iure codi. l. cōficiuntur. j. reip. & ff. de bo. lib. l. 1. in fi. Azo.

y Ex hominibus. aliàs ex oibus. q. d. separauit se ab hominibus relinquēdo eos: vt ff. de tab. exhi. l. j. §. fi.

z Antiqua. vt insti. ad Tert. §. soror. Acc.

a Nr̄a. vt C. ad Tert. l. fi. Sed quidā dicūt q. illā veterē non habemus, sed in d. l. C. dr̄, ꝓ veterū legū &c.

a Per-

ribus mater nuptijs permansisset, [a] nulla quęstio [b] fuerat: sed illa quidem ad virum descendit secundum, vsumfructum qui fuerat, omnem habens antenuptialis donationis: (sic [†] enim eam et omnem donauit, [c] vt vsus quidē apud eā remaneret, proprietas autē fieret [d] apud filiū) omnē [e] vero proprietatem [f] filia percipere minabatur, nō secundū quātum hęres erat fratris, sed secūdū quantum [g] pr dederat matri, dicens nullam fiduciā habere [h] matrē ad secunda vota migrantē, proprietatē habere donationis quacunq; ratione. verum [i] mater [k] nequaquam hoc antenuptialem esse donationē omnino affirmabat, sed permixtam [†] iam rebus filij, & tanquam hæreditatis: [l] non adhuc tanquam donationis existētis, competere ei [m] sex vnciarum [n] & proprietatem [o] & vsum [p] habere. Et non solū [q] hoc dubitabat, sed et de ipsa hęreditate fratris contra eam filia reluctabat, [r] matre quidē petēte eius hæreditatem pro media parte, secundum quam eam nos ad hæreditatem filij vocauimus [s] vna [t] existēte sorore, moriēte verò filio, cū ea [u] vocata: [x] filia [y] vero obtinere hæreditatē fratris valde fortiter ex prioribus sanctionibus [z] insistente, & dicente quia mater si quidem ad secūdas nuptias non venisset, rectè vindicaret [a] hæreditatem [b] filij: venientem [c] verò ad virum alterū, [d] omnino priuari ijs quæ ex paterna substantia filius acquisiuit: [e] quia si post secundas nuptias filius mortuus esset, vndecunq; [f] acquisita esset ei substantia, ipsa [g] eēt domina: [h] hæc constitutionibus ambabus volētibus quæ talia decernunt. [i] mater [k] quidè valde crudeliter habere constitutiones illas, & dignas clementia [l] nrorum temporū affirmabat: veruntamē [m] vsa est à nobis posita cōstitutiōe, dicens hanc non subdi [n] constitutionibus prioribus, [o] atq; matres quidem nondum ad virum secundum venientes, cū filijs vocari: [p] vero secū dis copulant [q] nuptijs,

a Permansisset. idest non peruenisset. ad secundas nuptias. Accur.
b Nulla quæstio. quin debeat succedere: quia est casus legis, vt C. ad Terty. l. antepen.
c Donauit. scilicet filio.
d Fieret. idest remaneret. sic ff. de seruit. rusti. pręd. l. si vnus. §. fi. & de iud. l. Iulianus: vel melius proprie ponitur.
e Omnem. hic est allegatio filiæ.
f Proprietatem. scilicet antenuptia. donationis, quā mater donauerat filio quò ad proprietatē. Accursius.
g Quantum. idest nō solum pro ea parte qua successit fratri, sed in solidum. Accursius.
h Habere. scilicet fratrem morientem. q.d. non credidit matrem suam nupturā. nam dimisisset tunc donationem propter nupt. sorori. vel dicas matrem huius mulieris. nam si sensisset, scilicet hāc nupturam: nō dimisisset hāc donationem ei. Vel dic habere. s. matrem. q.d. nullam habeat mater spem ex donatiōe, ex quo nubit.
i Verum. pro sed.
k Mater. responsio patris.
l Hæreditatis. q.d. non amplius dicetur donatio antenu. sed filij hæreditas dicenda est. sic C. de inoffic. testamen. l. fin. in fi.
m Ei. i. sibi matri.
n Vnciarū. tāquam hæredes. sic C. de inoffi. test. l. fi. in fi.
o Proprietatem. pro medietate.
p Et vsum. [a] Idest vsumfructum. s. in totum propter pactum, quod posuerat in donatione, vt §. ibi, sic enim &c. sed hęc allegatio, si quis videatur facta hæreditati, reprobatur §. eo. §. antenuptiali. vbi videtur, quod totum vsumfructum perdat mater dictæ donationis secundo nubens.
q Et non solum hoc scilicet quod dictum est de donatione ista.
r Reluctabatur. sed hæc secunda quæstio soluitur §. eodem §. cum igitur.
s Vocauimus. vt insti. ad Terty. §. Ita tamen: & C. ad Tertyl. l. fin.
t Vna. maxime. nam idem si essent plures sorores: vt C. ad Terty. l. fi.
u Cum ea. sorore.
x Vocata. scilicet matre.
y Filia vero. nunc incipit allegatio filiæ.
z Sanctionibus. s. duabus: quarum vna est in C. de secun. nup. l. fœminæ. §. fi. alia est in C. ad Tertyl. l. matet. quæ sunt priores ad prædic. l. vlt. §. eiusdem ti. quæ Iustiniani est: & de his dicit in sequē. litera.
a Vendicaret. pro medietate. Acc.
b Hæreditatem filij. vt instit. ad Tertyllian. §. sed nos. & C. ad Terty. l. mater. §. respon.
c Venientem. repete, & dicente filia matrem venientem & cæte.
d Alterum. post mortem filij: vt fuit in casu nostro.
e Acquisiuit. sed per se & filium quarta veniet ad ambos.
f Vndecunque. à patre, vel aliunde. Accursi.
g Ipsa. s. filia.
h Domina. hoc in plena proprietate, licet filius primū seruare debuerit.
i Decernunt. quarum vna loquitur, si mater primo nubat, & post moriatur filius: vt C. de secund. nup. leg. fœminæ. in fin. alia quando post mortem filij nubit: vt C. ad Tertyllianum. l. mater. in fine, & infra eod. §. si autem dona.
k Mater. allegatio matris: & habet tres rationes, vt ex sequē. litera patet.
l Clementia. scilicet vt corrigatur. & hac ratiōe prima obtinet hoc mater: vt infra eodē § si autem. ibi, nequaquam igitur.
m Veruntamen. q. d. licet videatur sufficere dicta prima ratio, tamen & secundam dicit. & l. alleg. vt C. ad Tertyl. l. fi. § respon. & §. 1. quam dicit non corrigi per eas quas allegauit filia: enim priores ad posteriores trahantur, non econtra: vt ff. de leg. & senatusconsl. l. non est nouum.
n Subdi. i. corrigi. aliàs subdiuidi. & tunc dic. i. determinari. hoc tamen est quandoque falsum: vt ff. de l. & senatusc. l. sed & posteriores. vt colligimus in qui satisd. cog. l. sciendum. & infra de exhib. & intro reis §. sancimus. col. 5.
o Prioribus. concludit ex prædictis duabus rationibus.
p Vocari. non obstante l. C. ad Terty. l. mater.
q Copulantur. inuita filia.

† Sic hæc verba per interpositionē legēda sunt vt in noua Græca editione. hic aūt cōtextus pperā in Haloādri translatiōe habetur. Contius.

e Adde tex. in l. intredū. ff. de nauti. fęno. & l. iubemus. §. fi. C. de sac. sa. ecc.

● Idest in solidum. Contius.

† i. cū hæreditate cōfusam. Contius.

● προσάπτει. cōueniēs ei et &c. Contius.

† χρῆσις. quamuis apud Græcos generale sit: tn̄ hic significat vsūfructū, & per totum huius legis cōtextū: quod hic semel admonuisse sufficiat. Contius.

● Tex. est in §. si vero cū non ascendētibus. §. de hære. quæ ab intest. defe. & in §. causas §. vt liceat matri & aulæ. differunt enim vsus & vsusfructus. vt ff. de vsu. & habi. l. 1. cū ibi. not.

† Particula verò, abest à veteribus libris manuscriptis. aoristus vero τελευτήσαντος, sic redditus moriēte, sensum reddit obscurū sensus ē, Iustinianū vocare matrē ad successionem mortui filij cui vna soror superest, in dimidiam & sororē in aliā dimidiā. Id autē constituit in l. vlti. C. ad Tertyllia. Hæc autē me dictas se in schola Biturigum ante biēnium quæ Græca ista cōstitutio ederet, testes sunt plurimi, de digni auditores Ant. Contius.

† ἀτμεῖν Græce: vnde hic legendū est indignas. Contius.

● ἰδιώτας. quæ nondū ad secundum virū venerant.

Neque

nequaquam.[a] hic autem[c] etiam aliquid ad eē peregrinū: se enim[d] in filium largitatem conferentem[e] occasione electionis[f] rursus de donatione[g] potius recepisse videri,[h] quam sic simpliciter lucrum irrationabile habere. Hæc nos diu perscrutantes, & omnem talium electionum[i] & hæreditatum[k] contemplationem cōsiderātes, oportere credidimus cōmunem super his scribere legem, tamquam & presens[l] quæstio suscepit terminum,

CAP. I. De electione sublata.

PROSPEXIMUS itaque nō cōfusum hoc de electionibus idiscretumq; reliquere, sed huiuō dare ordinem causæ: matre semel ad secundas nuptias veniente, vsum[m] [n] mox tantummodo eius, filiorum proprietate manente, ante nuptialis fieri donationis,[n] & nullam esse licentiam[o] matri alios quidem filiorum eligere,[p] alios autem exhonorare: quoniam[+] omnibus simul secundis nuptijs fecit iniuriam.[q] Quapropter & in præsenti[r] proprietas ante nuptialis donationis tota ad filiam veniet, vsu[s] apud matrem donec viuet seruando. & secundum nostram constitutionem,[t] si quidem mater præmoriatur, filiæ tota antenuptialis donatio competit.[u] si verò filia,[x] manet quidem apud matrem lucrum ex pacto[+] [y] non existentiū filiorū,[+] reliquum verò erit filiæ, & moriens hoc transmittet ad suos heredes, qui ex lege[z] vocat.

ab. hic interpres, vt sæpius ante monuit, semper abusiue hic aoristus, & aut & paulo post, copulatur, pro coniungit ex suot. Contius.

[a] Nequaquā vt dicebat filie p l. fœminæ. §. si. C. de secun. nupt. et in legi Gregoria non resistit, quia nō loquitur de casu suo.

[b] Hic autē. i. hoc casu. & hic est tertia ratio matris.

Peregrinū. i. extraneum. q. d. quædam reuo singularis est in isto casu, per quam cessant, quæ dicit filia contra matrem.

[c] Se enim. sic continuabis: Bene dico hic aliqd extraneū: enim pro quia quia estimabat mater. s. se conferentem legi tatem in filium, videri potius rursus donationem occasio ne electionis recepisse, quam sic simpliciter habere lucrum irrationabile.

* Εὐλόγ. Gre.

[e] Conferentem. matrem. & repete, dicit.

[f] Electionis. nam elegit filium mater, & donationem propter nup. legitima fuit: vt s. §. Gregoria.

[g] Donationē. ante nuptias. Accur.

[h] Videri. præsumptione necessaria vt ff. de peti. hæredi. l. sed & si lege §. cōsuluit. & ff de donat. l. hoc iure. §. pe. & præsumptione intis: vt ff. mād. l. si vero. §. unde Papinianus.

[i] Electionum. hoc ad primam quæstionem refertur. vt supra. eodem § Gregoria. quam subnex statim.

[k] Hæreditatem. hoc ad secundam: vt s. eo. §. & nō solum quam solitr ff. eo. §. cum igitur.

[l] Præsens duplex.

[m] Vsum. i. vsumfructum: vt ff. de nup. § si vero ex pactis. col. iiij. sic & s. e. § at.

[n] Donationis. quod hodie est generale in quolibet lucro qd heres superstes cōiux habet vt donatio. siue legatū, siue fideicōmissi siue alio: vt s. de nupt. § si vero expectet. §. si vero in to.

[o] Et nullam esse licentiam, ex hoc. & § veniens. s. de nup. sumitur arg. lucrum, quæ est C. de secū. nup. posse super l. hac. Accur.

[p] Eligere. C. de secun. nup l. in quibus cōtra. sed ll. la corrigit per hāc. Acc. ADDITIO. Dic. q lex cōtaria dequit qđ proprietas donationis referetur per tr. nsitum ad secūda vota, an possit eligere vnum ex filijs, & ibi gaudere de dicta donatione: & sic tex. dicit ibi, nec hoc reperitur correctū. sic est glo. ibi dubitatorie. hic vero loqu. de an noater quæ fecit iniuriam filijs primi matrimonij per transitū ad secūda vota. vt hic dicit possit prouidere vni ex filijs quis fecit iniuriā: magis quam prouideat alijs: & dicitur quod nō. & ista est vera solutio secūdū Bar.

[q] Iniuriam. fit s. de secun. nup. §. veniens.

[r] In præsenti. i. in quæstione Gregoriæ.

[s] Vsu. i. de vsufructu. Accur.

[t] Constitutionem. vt C. de vsufru. l. corruptionem.

[u] Competit. quia vsufructus extinguitur morte v-

sufructuarij.

[x] Filia. scilicet moriatur.

[y] Ex pacto non existentiū. circa hoc diligenter distingue cū mulier dat dotem, vir autē donationem propter nup. aut nullam epponit pactū de lucrando: & tunc dos mulieri, & donatio marito, vel eorum parentib. restituenda est matrimonio soluto, vt s. de equa. do. §. j. col. vij. aut ap ponitur: & tunc aut est æquum, aut iniquum. si iniquum, maius trahitur ad minus, vt C. de pact. con. l. lege. nullum tamen debitur ad aliquod, vt si in dote fit pactio: in donatione vero nulla, vt C. de donat. ante nup. l. leg fine. §. finaut. tē. licet quod nihil est, possit dici minus, vt ff. de tribu. l. illud. Si æquum, aut simpliciter, aut nō. si simpliciter, puta quisquis morietur, aut lucretur, valet, vt s. de æqua. do. §. j. hic tamen locum perdit, sicut & alie si ad semble cōuolet vota, vt s. de nupt. §. si vero rapectet. colla. iiij. & §. si vero fil. & in hoc §. si vero, non simpliciter, cum in casu filiorum existentium, aut non existentium, aut veriusque: quia si in casu filiorum pu ta non sunt filij, pereipiantur lucra, nō aliās: valet. idē in secundo quando non existunt. hoc tamen interest, quia primo casu potest perdere qui lucratur propter secunda vota: in secundo non, s. de nupt. §. si vero expectet. si autem vtrunque epponitur pactū: puta si erūt filij ex hoc matrimonio, superstes lucretur totam donationem vel dotem, si autē nō erūt, tunc tertiam forte lucretur vel dimidiam: ubi quidem ex tantius filijs valet primum pactum: nō autem secundum. Si autem nō extent, valet secundū, & non primum, & tunc quando extant, si ronoolet ad secunda vota, perdit lucra ratione primi pacti, vt in hoc §. sed si moriatur omnes, potest reuiuiscere lucrum ratione secundi pacti, vt hic. & s. prox. §. & s. e. § aliud. ibi. aut si omnes & c. & sic tertiam lucratur. vel dimidiam donat. vt dotem. propter secūdo pacto toties fuit. sed si vnus ea moriatur ex pluribus, puta ex quatuor, vnus tertiū puta quartæ lucret. si vnus moriatur ex tribus tertiā tertiæ, nō p hāc euīb. sed p illā. s. de nu. §. cū infertimes. & semper intelligas q mortis hinc filijs. si alii nō supersint, lucret sm vires pacti, nec plus nec semel filij hue iure, vt s. e. §. Gregoria & s. de nup. §. si vero. & §. hinc nos. sed hodie & idē seruat filijs totam proprietatē, vt s. neq; virum qđ ea do. est. col. viij. sed & illa corrigit ex parte nā ex vsus parte admissi matri ad ppietatem cū filijs, vt amplius sit ei aliquid q non nubit. quā ei q nubit. vt s. vt fratrum filij §. si. colla. ia. Accur.

[z] Ex lege. i. ad ipsam matrē. si nemo est de inferiori bus

Facit p hoc q no. Spe. e. ti. ver. por ro & seq. bene p vnā solutam nā. & Bar. in le. eā à te. ff. de vi & vi armata.

[+] χρῆσιν. vsumfructū. Cōti.

[+] Contro. e. j. cū gl. vnica extre de locum. nop.

[+] τὰ ἐκ τῶν ἀπαιδίαν συμβόλων. Cōti.

[+] Ad marginem lineo epitomatoria manu scripti in sempra reperi. hoc pactū nomē oriter à suo stoiano maētum est; quod ita fit. Si liberi quieu ex eo matrimonio nati erūt, postea mortui fuerit, tū eā portionē lucraberis ex dote vel donatione ppter nuptias. Contius.

CAP. II. De alienatione dotis aut propter nuptias donationis extraneo facta.

Si lucra antenuptialia trãsiens ad secũda vota extraneo donauerit: manet alienatio in suspẽso: q̃a præmoriẽte matre filijs superstitibus, alienatio viribus vacuatur. Ang.

Hoc aũt qđ fit quidem semp, expssim verò nõdũ lege determinatũ est, hoc ad meli⁹ incremẽtũ, & interpositionẽ damus huic legi. nã si ñ filio fortè, sed alicui ex̃neo mater adhuc secundas non expta nuptias, partẽ quãdã antenuptialis donationis, aut aliquam rẽ ex ea, vel totã donet, aut p aliũ a fortè alienet modũ, deinde ad maritum veniat ſm, palã est q̃a superueniẽtib⁹ secundis nuptijs alienatio euacuať, b nec hoc oĩbus modis, c sed in suspẽso d & alienatio & euacuatio manet. nã si manserint supſtites e filij, euacuabiť oĩno qđ factũ est, lege ꝓprietatem antenuptialis donationis ad filios deducẽte, & nõ respiciente f mulierẽ si quid egerit g in læsionẽ filiorũ. Si verò ꝑmorianť oẽs h matris filij, erit ꝯtractus firmus nõ in totum, sed ſm pactũ nõ existentiũ i filiorum. qđ nos introduximus k primi, & statuim⁹ nuper de hoc scribentes legem l * Et ſm quãdã q̃dem partem erit ꝯct⁹ firmus, ſm quandã vero infirm⁹ apparebit: hoc est, ſm hoc q̃dem ꝙ permanet apud matrem occasione pacti filiorum non existentiũ, valebit: ſm hoc verò ꝙ transmittitur ad filij successores, infirm⁹ erit: vt si mater sola filio succedẽs inueniať, oĩs ꝯtractus rursus firmus erit. Quia verò ꝯ binubos pœnæ cões m & viri sunt & mulieris: ille n q̃dem in dote o ad secundas veniens nuptias periculũ sustinebiť, hęc aũt p in antenuptiali seu pp nuptias donatiõe. q Et hæc lex ĩ vtraque sit posita ꝑsona, hæc & đ electiõe & de alienatiõe, & de lucro sanciẽs.

CAP. III. De successione si filius intestatus mortuus fuerit.

Mater filio in bonis oĩb⁹ excepta antenuptiali donatione succedit: nubat secundo, vel nõ antiquis cõstitutionibus nõ obstãtibus et rationibus pluribus comprobãtibus. Bar.

Cum igitur r reliquũ sit cogitare de hæreditatib. filiorum, ꝓ quo ẽt ꝑsens ẽ dubitatio, s oportere credimus generali lege & pñtem q̃onem dimittere & determinare, & ĩ futuro mouendis omnibus t decisionem dare. Et sancimus alias res post antenuptialem u donationem ad filios veniẽtes, si quidem filius masculus, aut fęmina fortè testetur, secũdum legem venire ad scriptos hæredes: hic matre non prohibita scribi ã filio hærede, sed etiam contra testamentum ei datis allegationibus, x si fortè filius eam prætermiserit y aut irrationabiliter exhæredatam fecerit. Si verò intestatus z decesserit, reseruans illius partem, si quidem habuerit filios a pro-

bus, vt ĩ. de hære. ab intest. §. j. colla. ix. & nõ ex ista, vt fratres vel sorores, vt ĩ. eod. §. antenuptialis. alios autem excludit in hæreditate: ergo & i donatione ista, vt ĩ. proxi. §. si. Accur.

a Per alium. cum multi sint modi alienandi, vt ff. de publi. l. a & j.

b Euacuatur. nam ex quo proprietas redit ad filios, patet matrẽ rẽ alienã alienare non posse, vt ſ. proxi. §. & ĩ. de nupt. §. si vero expectet. colla. quarta. Accu.

c Modis. euacuať repete, ratione furti.

d Suspenso No. q̃d esse in pendeti quod etiam præsens est. sic instit. quibus modis ius patriæ potesta. solui. §. si ab hostibus. & ff. de vsufru. leg. i. sed & si quis stipuletur. §. j. arg. contra. ff. si cer. pet. l. itaque. & l. cum ad præsens. & leg. respiciendum. & instit. de ver. obli. §. conditionales. & faciunt hęc ad id quod diximus instit. quib. mo ius pa. potest sol. §. si ab hostibus. Acc.

e Superstites. scilicet post mortem matris: quia tunc vsusfructus redit ad proprietatem. vt supra proxi §. Idem si aliàs sit finiens, vt institutio. de vsufruct. §. finitur. & hoc est verum per hanc cõstitutionem, etiam si vnus tantũ filius supersit: quia in totum vacuatur alienatio. aliud per aliam authen. vt ĩ. de nupt. §. quoniam infirmas.

f Respiciente. scilicet lege ↄ.

g Si quid egerit. i. alienauerit.

h Omnes. hodie etiam si vnus, vt ĩ. de nupt. §. quoniam infirmas.

i Nõ existentiũ. vt si fiat pactum liberis extãtibus de tota donatione lucrãda. itẽ eis non extantibus de tertia, & si extant: idẽ totum habet si nubit secundo, & totum perdit ratione proprietatis. si moriant omnes filij, lucratur tertiã secundum vires pacti, quod est factum filijs nõ extantib⁹. vt dixi ſ. proxi. §. in fin.

k Nos introduximus. nullus alius Imperator.

l Legem. vt ſ §. pro speximus. in fin.

m Communes. sic. ĩ. de nup. §. si vero expectet.

n Ille. s. vir.

o Dote. i. lucro dotis, quod habebat ex pacto.

p Hæc autem. s. fœmina.

q Donatione. subaudi, periculum sustinet.

r Cum igitur. quia vidimus de prima parte & secunda tractatũ: igitur de tertia videamus.

s Dubitatio. vt ſ e. proxi. §. & nun sold.

t Omnibus. s. similibus quæstionibus, sic. ſ ti. j §. j. Nam de ea dicit specialiter. ĩ. eodem ↄ.

u Post antenuptialem. i. præter antenuptialẽ donationem. nam de ea dicitur specialiter. ĩ. eod. § antenuptiale.

x Allegationibus. s. quarta iure isto. vt ſ. titu. j §. si quis antem hodie tertiam, vt ĩ. de triẽ & semis. §. j. col. ix. sed quidã intelligunt augmentum in filijs tantum esse, & non in ascendentibus.

y Prætermiserit. quod pro exhęredatione habetur, vt institut. de exhær. libe. § penul.

z Intestatus. quod fit sex modis. quod dic. vt insti. de hær. quæ ab intestato. j. respon.

a Filios. hac appellatione omnes descẽdentes continentur. vt ff. de verbo. signifi. l. liberorũ. licet vulgariter tantũ primo gradu constituti contineantur, vt institut. qui da. tu. poss. §. final. sic accipitur, vt hic. infra, vt exact. instan. do. in princ. colla. vij.

Præsens aliqh suspensum esse dicit.

* Videť aliã legẽ intelligeť quã ꝑsentẽ, nõ puto tñ eam extaŕ. Cõ.

Prætérit⁹ ꝓ exhæredato habetur.

s Adde tex. II. q. filiab⁹. & l. q. quarũ §. fi. & l. liberorũ ff. de leg. j. & Albe. de Ros. in l. quisq. verbo. itẽ quærit. C. ad le. Iul. maie.

prios, ad filios venire. Sin autem non habuerit quidem filios proprios, fit fratrum a vocatio & matris vna cum fratrib. (secundum quod à nobis sancitum est b) ad hęreditatem venientis, & eam firmè habẽtis, siue ad secundas vellet venire nuptias, siue nõ. Nec.n. maiores c pœnas aduersus mulieres quæ ad secundas veniunt nuptias, facimus: d neq; ex hoc eas ad necessitatẽ deducim' amaram, & nostrorum temporũ indignam, vt metu castarũ nuptiarũ (licet secundæ sint) ab his quidem abstineant, & descẽdant ad quasdam interdictas permixtiones, & forsan etiam ad seruorum corruptiones: e & quoniam non f licet legaliter castè viuere, g contra leges luxurientur. h Nequaquam igitur hoc † valere volumus: neque in quinto libro Codicis agnouimus † nostræ pietatis positã cõstitutionem i decernentem de hæreditatib. filiorũ quos matres ad secundas nuptias veniẽtes k viderũt præobeuntes: l neque in sexto libro eiusdẽ cõscriptionis m sub titulo n Tertulliani, o qui p de mulieribus disputat secundis quidẽ nuptijs iunctis, ante secundam tamen copulationem filios amittentibus: sed vocetur ad filij hæreditatẽ modis omnibus mater cũ fratribus, & hanc habeat firmè, q nihil ex secundis lædenda nuptijs. quod & in subiecta quæstione, quæ legem hanc mouit, obtineat, & mater r vnà cum filia succedens s hanc irrefragabiliter habeat: nihil ex spe secundarum lædenda nuptiarum, sed domina eiusdem hæreditatis cum filio absolutè u cõsistẽs. Optimum x itaque est atq; laudabile, & dignũ oratione, † vt mulieres ita se honeste tractent, quatenus quæ semel ad virum venerunt, y seruent inuiolatũ moriẽtiũ thorum: & huiusmodi z mulierem & miramur pariter & laudamus, & non procul à virginitate z ponimus. Sin aũt non valuerit a (cũ forsitan & iuuenis b hoc non patiatũ, c nec possit contra feruorem d naturę resistere e) non est torquenda propter hoc: nec interdicendæ sunt ei communes leges: sed ad viri alterius veniat nuptias honeste, & omni luxuria abstineat. & fruatur successione filiorum. Sic enim eos f adhuc amplius diliget, & nõ quasi quosdam odibiles respiciet, pœnis subdita amaris. Sicut enim patres si ad secundas veniant nuptias, non fraudamus filiorum suorum successione, nec quælibet est lex aliud tale dicens: sic neque matres priuabimus filiorũ successione, si matres ad virum veniant secundum, licet ante nuptias secundas aut post secundas filij moriantur. Alioqui ex absurditate legis, licet præmoriantur filij omnes non relinquentes filios aut nepotes, nihilominus supplicium g manet: & ñ succedit eis mater, nec si sine filijs mo-

a Fratrum. appellatione fratris & soror continetur, vt supra eo. §. j. & est hoc verum, nisi sint ingrati: quod est tribus ex causis, vt inf. de nupt. §. ingratitudinem.

b Sancitum est. scilicet vt cum fratribus vocetur in virilem. cum sororibus in vnam dimidiam: in alteram vero dimidia omnes sorores, vt C. ad Tertul. l. fin. & institu ad Tertul. § pen. sed hodie innouatur. nam cum omnibus vocatur in virilem, vt infra. de nuptijs. §. quoniam. & j. de hære. ab intesta. §. si vero cum ascendentibus. col. ix. Accur.

c Maiores. aliàs minores.

d Facimus. i. ponimus. s. quasi non venirent.

e Seruorum corruptiones. quod valde est illicitum, & ideo acrius puniendum, vt C. de mulier. quę ser. l. j. Accur.

f Non licet. idest non possunt caste viuere, si legaliter viuant, idest si secundo non nubant: & ideo luxurient. vel dic secundo nubẽdo.

g Viuere. s. secundo non nubendo.

h Luxurientur. cum seruis, vt dicetur: vel etiam mulier cum alia fœmina, vt C. de adul. le. fœdissimam. sic infra vt non luxu. contra natu. col. vj.

i Constitutionem. vt C. de secun. nupt. l. fœminæ. §. fi.

k Venientes. iam enim venerant ad secundum virum.

l Præobeuntes. i. ante se morientes. Accursius.

m Conscriptionis. s. Codicis.

n Sub titulo. nota sufficit allegare titulum. & ff. de poll. ci. l. j. § si quis.

o Tertulliani. vt C. ad Tertul. l. mater. Accurs.

p Qui. scilicet titulus. Accur.

q Firmè. superfluũ est dicere illas duas leges hic corrigi, quę tam expresse hic corriguntur. sed videt quòd illa l. fœminæ. non sit correcta. Nã & illa permitit matri succedere. Sed dic quòd per illam non habebat firme: sed cogebatur filiis superstiti dimittere, sed per hanc constitutionem firme habet tam in proprietate, quàm in vsufructu: & tam in paternis quàm in alijs, vt j. de nupt. § hinc nos. sed hodie pro parte corriguntur, vt j. de nup. §. hinc, & §. seq. Accur.

r Quæstione. vt s. eo. §. non autem.

s Mater. Gregoria.

t Succedens. s. sola, si non superfit filia vel nolit.

u Absolute. idest indubitanter.

x Optimum. sic j. de nu. §. soluto.

y Ad virum venerunt. i. semel habuerunt virum.

z Virginitate. differunt enim in cœlesti ordine.

a Non valuerit. scilicet morientium seruare thorum inuiolatum.

b Iuuenis. sic ff. mã da. leg. si vero non remunerandi. §. si adolescens. sic C. de bo. quæ libe. le. fina. Accursius.

c Non patiatur. aliàs est sine non: & vtrumq. legi potest, s. non patiatur, & patiatur.

d Cõtra feruorem. quod esset philosophię: vt infra quibus mu. nat effic. legi. §. aliud. colla. vj.

e Resistere. Melius est enim nubere quam vri: vt dicit Paulus.

f Eos. scilicet filios quos habuerit ex primo matrimonio.

g Supplicium. idest pœna.

† Verbũ hoc abest à veterib. libris, & rectè. Cõ.

† Verbũ & agnouimus. hic abũdat, & obscuritatẽ gignit. Contius.

Titulum allegare sufficit.

† ἀξιον ευχῆς, optandũ, dignũ voto. Conti.

† Vnde Paulus. j. ad Ti. c. 5. Viduas honora q̃ verè viduæ sunt.

Iuuenes feruori naturæ resistere nõ possunt.

Nubere § cõsultius, quã vri. 1. Cor. 7.

Nuptias,

riant, sed inhumanē ab eorū expellitur successione, frustra quidem pariens, frustra simul & nutriēs, propter legales nuptias [a] subiecta pœnis, & succedent quidem illis aliqui ex longa cognatione, mater autem irrationabiliter expellitur. Quapropter & ipsa succedat filijs, & sit hæc lex clemens & mitis, matres filijs concilians. Colligentes [b] igitur huius legis partes, sancimus, quoniam matrem (secundum quod iamdudum diximus [c]) assimilamus patri in antenuptiali donatione, & ipsam sustinere quidē pœnas, sicut sustinuet pater in dote. in hæreditatem autem filiorum sine tergiuersatione veniant & pater & mater secundum subiectas vtriq; casui quæstiones. Proinde quod patres habēt siue ad secundas venientes nuptias, siue nō, hoc etiam matres habeant, voceturque mater ad filij hęreditatem, siue iam ad secundas venit nuptias, siue postea veniat.

Mater filio non succedit in lucro antenuptialis donationis superstite filio, immissionis ratione sublata: his obtinentibus in præteritis casibus & pendentibus. Barto.

Antenuptiali verò donatione, ad secūdum veniens consortium, neq; secundum quantum hæres existet filij, fruatur: [f] sed hoc filiorum [g] sit solum lucrum, eis à lege datum, & non videatur esse pars [h] hæreditatis filij, sed adhuc antenuptialis donationis non abijciens naturam. Quæ [i] competit tenere etiā circa eas quæ nunc iam sunt viduatæ mulieres, & ꝓprijs successerunt filijs: & quæ nondum ad secundas veniunt nuptias, licet postea veniant. Quod igit hic [k] habet, sic omni tēpore sanciat.

CAP. IIII. De administratione donationis ꝓpter nuptias si mulier ad secundas nuptias transierit.

Mulier secundo nubēs donationis proprietatem amittit: & si in immobilibus rebus consistit, recipiet eas. si verò in mobilibus recipiet cautionē, nisi vir substantias habeat: his obtinentibus et in permixtis rebus. Bar.

Aliud verò [l] quiddam occasione secundo nubentium mulierum & antenuptialis donationis adijcere prioribus, bene se habere credidimus. Priscis nanque constitutionibus [m] præbentibus electionem mulieri quæ [n] ad secunda vota [o] descendit, si vellet accipere ante nuptias donationem, secundum quod ei permittunt pacta, & exponere filijs cautionem: quia moriens hæc restitueret: siue cum non valet dare cautionem, aut nollet forte, manerent quidem res apud filios antenuptialis donationis: soluerent [p] autem ei [q] etiam tertiam partem [r] centesimæ [s] vsuræ: nos ex quæstionū emergentium varietate moti, qm inuenimus minores [t] in hoc periculum patientes, antenuptiali donatione in pecunijs existente: & alios aurum quidem non habentes, coactos autem omnia paterna vendere, quatenus exsolueretur antenuptialis donationis debitū, ad eos vtique ſm legem antenuptiali donatione veniente: [u] propterea iudicauimus oportere hunc dari ordinem causæ, vt siquis [v] contulerit res [x] secundum antenuptialē donationem: siquidē omnes immobiles sint, maneat harum vsus apud matrem: & ipsa [y] eum colligat, & non respuat: neque exigat filios pro harum æstimatione vsuras, sed & diligentiam earum [z] habeat, sicut lex iubet [a] vsu [b] quidem existentibus dominis: & custodiat eas, secundum leges an-

Cētesima vsura.

[a] Nuptias. quod nō debet esse, vt C. de adulte. l. Gracchus. Accursius.
[b] Colligentes. Nunc quicquid dixit à §. cū igitur, vsque huc breuiter cōprehendit.
[c] Diximus. vt §. eo. § quia vero.
[d] In dota. vt quilibet admittatur secū do nubens, siue vir, siue vxor.
[e] Quæstione. vt si quæratur, an mater succedat filijs? Resp. sic: & si quæratur. an pater? Rñ. etiam sic.
[f] Fruatur. s. proprietate: sed vsufruc. sic. quod dic vt §. eod. §. prospeximus.
[g] Sed hoc filiorum. quos habuit ex primo matrimonio.
[h] Pars. nunc caute respondet cuidam allegationi quam posuit §. eo. §. veruntñ.
[i] Quæ. scilicet omnia prædicta.
[k] Hic .i. quod cautum est hac l. Accur.
[l] Aliud. hic est expedita rubrica: sed ad huc ponit duos casus præter eam, vt in hoc §. pr. §. illud.
[m] Constitutionib. vt C. de secun. nup. l. hac edictali. §. his illud.
[n] Quæ. s. constitutio prima.
[o] Vota. & propter hoc amisit proprietatē lucri donationis.
[p] Soluerent. filij.
[q] Ei. mulieri.
[s] Centesimæ. est autem cētesima. quæ sorti in anno æquiparatur: tricesima, q in tribus annis, vt C. de vsur. l. eos.
[t] Minores. siue filios mariti. siue nonis qui succedebāt marito.
[u] Veniente. l. redeunte, vt C. de secun. nupt. leg. hac edictali. §. omnibus q. d. hoc esset iniquum, quòd modo filij omnia vēderent pro ea scilicet pecunia, quæ etiam ad eos redire debet mortua matre.
[v] Si quis. scilicet maritus.
[x] Res. scilicet in vxorem, & pactum fecerunt de lucranda donatione. si ipse præmoriatur: alias hæc donatio patri mariti restituenda est, vt ī. de æqua. do. §. j. col. vij. Accur.
[y] Ipsa eum colligat. quo ad immobilia nil innouatur: cū idem esset olim, quod hic dicit. vt C. de secund. nup. l. hac edictali §. his illud. Accursius.
[z] Earum, aliās earum scilicet rerum: aliās eorum scilicet prædiorum.
[a] Lex iubet. hic est sensus. hæc mater talem præstet diligentiam qualem præcepit lex dominis existentibus.
[b] Vsu. idest vsufructu, q. d. fructuarius vtatur

[r] Idest vsurā triē-tē. nā oēs vsuræ quasi partes ad suū assem sic ad centesimā referūtur. ignoscendū ad autē hīc Accursio vt oībus lapsus in interpretib. cū ait centesimā vsurā esse q̄ sorti in anno æquat: enim sorti in octo tm̄ annis & quatuor mēsib. hoc ex in cētū mēsibus. Ant. Contius.

ventus fruatur arbitrio boni viri, vt ff. vsufruc quē-ad.ca.l.j & insti.de de vsufru.§.fini.Vel dic secūdū Al.qualem lex iubet, vt & modo dixit: vsu.s.existeo te apud matrem, existētibus dominis. s.filijs in proprietate.sed prima magis placet.

tra.ī.vt exact.instant.§.fi.colla.vij. Rn.ibi fuit parata dare, sed maritus noluit accipere: quare videt cōditionem impleſſe.vt ibi dicitur.& ff.de condi.cau.da.l.iij.§.fi.& ff.de condit.& demon.leg.iure ciuili alij dicūt, nil recipiat, neq; donationis noīe, neque

tiquas a filijs superstitibus: aut si oēs b moriātur, ſm nr̄am legem c veterē in casum quidem non existentiū filiorum matri, reliquū verò filiorū hr̄dibus conseruādū. d Si aūt omnis e fortè consistat in pecunijs, aut alijs mobilibus reb' antenuptialis donatio: tertiā vsurarū partē pcipientē matrē cū cautione iā definita, non exigere à filijs aurum: nisi fortè idonea f sit viri substantia, & habeat aurū & argentū & vestē, & qdquid cōscriptū g fuerit matri. tūc. n. electionem matri dabimus, siue voluerit res pcipere, & pbere cautionē: siue istā quam diximus vsurā accipere & secundū priores leges, h & ſm nostrā. i Si verò permixtæ sint res, & donatio ante nuptias, aliud qdem in pecunijs, aliud verò in immobilibus habeat rebus: immobilia qdem modis omnib. manere apud matrē, vt alimentū habeat inde: porrò de mobilibus hęc valere q̄ sanciuimus prius, si essent in rebus mobilibus oīa antenuptialis donationis consistentia.

CAP. V. De dote scripta & non numerata vel præstita.

Pactis inter virum & vxorē de lucrādo apposi tis, mulier q̄ nil oīno de dote dedit, nihil de donatione lucrabitur, quæ verò partē dedit partem lucrabitur donatiōis. Bar.

Illud quoq; dudū acerbè quidē sancitū, k rarò aūt in iudicio examinatum, existimamus oportere clara lege complecti, & tradere vsui, & deducere ad iudicia, p cōi positum adiutorio. Si enim coniungant aliqui alterutris cū dotis & antenuptialis donatiōis documentis: l deinde vir quidem antenuptialem pbeat donationē, mulier aūt scribat dotē, aut ipsa pbente eam, aut dāte patre, aut quolibet ex̄neo: postea appareat matrimonij tpe dos non data marito, sed sustineat onera m matrimonij, & matrimonium morte viri soluatur: non est iustū omnino mulierē dotem nō dantem marito, ante nuptialē accipere donationē. Si autem non totam dedit dotem: & ipsa pro tāto exigat donationem, in quantū dederit dotē. Aequalitatis n. & iustitiæ sumus amatores: quā o in oībus alijs, p & in cōsortijs volumus obtinere. Quapropter quę mulier nil oīno dat, nil oīno percipiat. q verò minus, quàm professa r est, dedit, tan

a Antiquas quò ad hanc: vt C.de secun. nup.l.hac edictali.§.his.& §.seq.

b Omnes. aliàs nō per hanc constitutionem.vt ī.eod.§.hoc autem.sed corrigit. ī.de nupt.§.quoniā infirmas.

c Legem.s.hanc. vt ī.eodem.§.prospeximus.

d Conseruandum. tale quale accepit, vt ī.de nupt.§.& quia parum. in fine. Accursius.

e Si autem omnis. ex hoc §. colligitur authen.sed si aurum quam habes. C. de secun.nup l.hac edictali. Accursius.

f Idonea. sic ī de fideius.§.quod autē. coll.i. Accur.

g Conscriptum nomine donationis antenuptialis. Accur.

h Leges. vt C.de sec. nup l.hac edictali.§.his. Accur.

i Nostram.s.hanc præsentem Acc.

k Sancitum. quod sancitum non habemus.

l Documentis.idest instrumentis. sic dicta, quia veritatem docent.:sic accipitur ī.de fide instru.§.in plerisque locis,coll. 6.nam hinc inde facta erat promissio, sed non donatio.

m Onera.vt alere eā & seruientes ei, vt ff. solu.matrimo.l.si cū §.si autem. quod est iniquum, vt ff.de cō di.cau.da.l.si donatarius §.i.

n Morte.quę omnia etiam soluit ī.de nupt.§.deinceps.

o Quam.aliàs quandoque, alias quàm. & tunc dic quam.s. æqualitatem.

p Alijs.s.contractibus & iudicijs, vt ff.de regul. iur. l.non debet.arg.contra.ff de fer.l.fi.

q Consortijs.i. matrimonijs, de quibus agit, & hoc debuit pręmittere. Accu.

r Dat nomine dotis, vel aliud pro ea.

s Percipiat.hoc sic intelligo.s.noīe lucri donatiōis propter nup.& hęc est mens huius literæ. Sed contra

ēt dotem quā nō dedit, neq; aliquod omnino lucrum. Sed ī contra C. de dote cau. l. fi. nam dos non data recipitur: & respondet eam correctam per hanc. Item contra infra, de tempo. non solu.pec.§ generaliter. Rn. hanc correctam p illam, vel dicunt hoc verum, nisi præscriptio temporis interueniat, vt in dictis duabus.le. contrarijs dicitur. Item cōtra. ī.de nupt.§.si quis. Rn. illud propter delictum mariti. Item contra. ī. de exhibendis & introd. reis.§.quoniam. col. v.sed illud pietatis causa dicunt. Nam vnius felicitas alteri prodest vt C.de nup. l. fina. sed vtrunque horum duorum contrariorū recipit modificationem hodie vt ī.vt liee. matri & auiæ.§.quia vero legem dudū.coll. viij. Item contra ī. de exhiben.§. fina. sed ibi expresse voluit relinquere item contra. C.vnde vir & vxor.l. j. vbi etiam in totū vxor succedit viro: ibi nō est q obijciat hoc mulieri, cū nullus sit legitimus successor. sic. ff de inoff. test.l. postumus.§. si quis ex his. Sed qd erit econtra, si muliere dāte dotē maritus non dat donationē: Rn idem, nam æqualitatis &c.vt hic dicit. nō tamen dico q teneat maritus vxori sic dare donationem vt fruat mulier ea quia cum tantum sit in donatione quantū in dote, tam non seruiret dos oneribus matrimonij vt ī.de æqua do.§.j coll.vij. Quid ergo prodesset mulieri? Rn. deficientibus alijs bonis mariti, has res mulier poterit vindicare: & licet alia sint obligata, facilè illi iuri hypothecarum poterit renunciare: vt C. ad Velle.l.etiā.& l.iubemus. quod hic non fit: vt ī. vt immo antenup.do.in prin.col. v. Accur.

t Professa.i.quam dare promisit.

Mors oīa iura resoluit.

† Cōcor. e.si cliētulus. de alie feud. col.x.

Obtulit

cum recipiat solum, quantum obtulit: a sitque etiam hoc b optimū in pśenti lege incrementum plurima decernēte, quæ semper in dubitatione sunt, vix autem modo ad legislationem deducta. Hanc autem valere volumus legem & in casu c dante ei principium, & in pendentibus litibus, & in oībus de cætero prouenientib. Quæ igit placuerūt nobis tua sublimitas operi effectuique tradere festinet, & manifesta vniuersis p programmata d propria faciat, quatenus in omnibus ciuitatibus, quas nostra ditio a continet, hęc valeant, & certa omnibus fiant, secundum quòd à nobis dispositum est. †

TITVLVS III.

VT DETERMINAnatus [e] sit numerus clericorum sanctissimæ maioris ecclesiæ, f & cęterarum ecclesiarum. g *In ecclesia maiori & alijs sibi adiacentib. & subiectis clericorum numerus secundum facultates debet esse statutus, & debet obseruari, ne ad inopiam ecclesiæ deducantur.*

Impera. Iustinianus Augustus Epiphanio regiæ huius vrbis archiepiscopo, & vniuersi eius tractūs † patriarchæ.

DVdum quidem cōi & generali a lege & ad tuam b beatitudinē † & ad reliquos sanctissimos patriarchas i scripta, de ordinatione venerabiliū episcoporū, & reuerendissimorū clericorum, nec nō mulierū diaconissarū, & vt si amplius sint ab antiqua mēsura, k qui ordinantur, disposuimus: l † quod nobis videbatur bene se & competenter habere, & regularū sacrarum dignè: • præsentem verò legem specialem ad tuā beatitudinem scribim⁹, de numero reuerendissimorū clericorum, q in hac vrbe sūt disponētes. Quia n. † penè nihil immensum bonum m est: cōpetens est neque ordinationes q̃ sup reuerendissimis clericis fiūt, aut super reuerendissimis diaconissis n fieri tantas, vt illorū expensis sanctissima ecclesia icidat i causam mutuorum maximorum, & paulatim ad nouissimam inopiā deponatur. Nouimus enim propter huiusmodi occasionē, huius regiæ ciuitatis sanctissimā maiorem ecclesiam nostri imperij matrem, o debitis inquietari maiorib⁹, & non aliter valentem facere singulas erogationes reuerendissimis clericis, antequam aurum non parum mutuum sumat, faciens tam hypothecas quàm pignorum dationes in optimis suis prædijs rusticis & suburbanis. Propter hoc igitur perspeximus nosmetipsos deponere ad huiusmodi causæ inquisitionem, p & agnoscere quemadmodum prius se habuerit, quidque longitudo temporis adinuenerit. Inuestigantes igitur illud vndique, inuenimus, quoniam singuli horum qui sanctissimas ecclesias ædificauerunt in hac felicissima ciuitate: non pro ędificio solum modo cogitauerunt, sed etiam vt expensas † sufficientes darent à se factis venerabilibus: q & determinarent quantos r quidem competens esset presbyteros per vnamquanque ecclesiam, quantos diaconos masculos atque fœminas, & quantos subdiaconos, & rursus cantores atque lectores & ostiarios constitui: & super hæc etiam oratorij expensas definierunt: & redditus proprios dederunt suffi-

a Obtulit. i. dedit.
b Etiam hoc. quasi dicat, non solum superior. §. sed etiā ista fuit bonum augmentū huic. l. præter rubricam. nam in ea tantum tria cōtinebant quæ iam erant expedita ante hunc §. & superiorem.
c In casu. scilicet Gregoriæ.
d Programmata. programma est scriptura publica consilio sapientis facta, vt patet fere in fine cuiuslibet cōstitutionis huius libri. & dicit. C. de diuer. rescri. l. vniuersa.
e Ditio. i. iurisdictio sic insti. in pœmio. § 1.

VT DETERMInatus sit nume. cleri. &c.

f Ecclesiæ. Constantinopolitanæ ciuitatis. Accur.
g Ecclesiarum. subdicto patriarchatu constitutarum. Et ita est hæc lex localis. sic aliàs j. de ecclesiasti. rerum immobi. aliena. §. si colla. 4. & j. de tabel. §. si. colla. 4. & econtra quædā valent aliàs, sed non ibi: vt C. de ijs qui ad eccla confu. l. fin. j. respon.
h Vdum. Tuam. loquitur Epiphanio patriarchę almæ vrbis Cōstantinopolitanæ.
i Patriarchas antecessores tuos.
k Mensura. s. nongentis quinquaginta vt C de sacrosanct. eccla. l non plures.
l Disposuimus. in quadam lege Græca: & pars sententiæ illius est in d. leg. C. de sacrosan. eccle. l. non plures. nam & alia multa in illa cōtinebantur: vt patet in hac litera. illud tamē est dicere, q loquatur de illa leg. nō plures. cum illa non sit Iustiniani.
m Bonum. nam omne quod est nimium, vertitur in vitium: vt hic, & j. de rese. sacri pa. § fina. col. 3. & j. de men. ord. cle. col. ij. in prin. nisi in casu isto: & ideo dicit pene, vt imperatorē donare ecclesiæ: vt j. de non alienan. §. si nimis. colla. 2.
n Diaconissis. ordo est mulierū quæ non possunt dicere euangelium. Sed nūquid in illa maiori ecclesia stabant mulieres cum maribus? Rñ. non: vt j. de mona. §. cogitandum. col. j. sed erant monasteria fœminarum quę recipiebant sustentationem à maiori ecclesia: vt j. e §. in alijs.
o Matrem. sic C. de sacrosan eccl. l. iubemus. §. 1. in fi.
p In quisitionem. vt nō oporteat nos omni die de hoc cogitare. vt j. de hæredi. & Fal. §. 1.
q Venerabilibus. s. domibus. Accur.
r Quantos. i. quot. & sic dicas inferius. Ijs.

† Subscriptionē sic olim restitui ex Nouella de nuptijs coll. 4. ti. 1. §. Hinc nos alia. D. XVII. K. April. Cōstātinopoli. Belisario v. C. Cōs. Nā superior noua Sergeri editiōe ppesā scripsā est XV. K. Aprilis, cū ipse Iustinianos versū diē expressā sit. Cōtu⁹.
• Cōcor. cū hac rubri. & an thē. ea. c. quē vt ait. extra de vi. & hon. cleri. &c. cōstituitur cū glo. j. extra de rescrip.
† Pro inclusis, in Græcis est œcumenico, qd in Basilica tā Haloā. quā Scrimgeriana dicitione. Cō.
• ... Haloā. ...

Hic Epiphanius XV. annis pfuit ecclesiæ Cōstātinopolitanæ. & Ioanni scholastico q vnū annū præfuit, successit: vt Nicephorus scribit li. 17. c. 7. Contius.
† In lege Græca de ordinatione ep̄orū. q̃ si extat sed similis ad Arcadiū excusa ē Grçcè in capite eo dicti Lugdunensi. & decani de qbus ait l. non plures. de sacr. eccl. si etiā clerici, sed ministri rei funerariæ. vñ fallit graniter ea in re Accursi⁹, & post eū Alciatus in illi⁹ l. nō plures, explicatione. Contius.
• i. cōuenit iar canonibus sacris.
† Cōco. c. cū. l mulsis. de rescrip. li. 6. i prin. ca.
† Nicephor⁹ ex Procopio narrat sacrarum templi Sophię continere quadragis milla argēti libras. Cōt.
• i. ad re

cientes ijs [a] q̃ à se constituta [b] sunt. Si quis autem adiecerit multitudinem nequaquã penitus extendenti sufficientem, permanserunt vsque ad multum tempus talia cõseruata: & donec hoc fuit, donauerunt sanctissimarũ ecclesiarũ domib. quæ sufficerent. Cum verò Deo amabiles episcopi ad aliquorum preces semp [c] respicientes, protracti sunt ad ordinationũ multitudinem: aucta quidem est expensarum quãtitas ad immensitatẽ multã: creditores autem iam vndiq;, [d] & vsurę, [e] & nouissima inopia [f] est: neq; creditores inueniunt pp incredulitatẽ [g] iam causæ: † sed alienationes cũ necessitate, [h] & ɔ̃ leges, [i] & causæ indecẽtes, [k] & neq; ꝓpria dignitate tẽperatæ: vt ex hac nimietate, neq; ꝓdia, [l] neq; suburbana sufficerẽt hypothecis & pignorib. neq; creditores pp hoc inuenirẽtur: sed ad inopiã descenderent nouissimã: & nec ipsis ministris emolumẽtum dare sufficerent: [m] sed ad viã oĩum infelicissimã cã descenderet, quatenus rerũ oĩum creditoribus cederet: quod dicere ẽt piget nos: & queadmodũ nõ fiat, ꝓuidemus. Nam si nõ aliqs ferret libenter eum q vltra substãtiã suã expẽdit, [n] qũo nõ & de his nobis est cogitãdũ? [o] Non.n. oportet ad mensurã expẽsarũ q̃rere ẽt possessiones (hoc.n. simul ad auaritiã, ipietatẽq; ꝓducit) sed ex ijs [p] q̃ sunt, expẽsas metiri. Qua pp cõpetenter ẽt de his sancim⁹, & immensitatem excludimus, certæ medicinæ causam tradentes.

CAP. I. Vt numerus clericorum, qui nunc est, maneat.

Sancimus igitur eos quidẽ qui hactenus sunt in eadem sanctissima maiore ecclesia, & reliquis [q] oĩb. venerabilib. domib. reuerendissimos clericos, & mulieres diaconissas, & ostiarios manere ĩ quo sunt schemate. [r] nõ.n. qđ est minuẽtes, hęc sancimus. [s] reliquo verò tpe [t] nulla fiat ordinatio, donec ad antiquum numerũ institutũ ab ijs qui sanctissimas ecclesias ędificauerũt, reuerendissimorũ clericorũ quantitas redigatur. † Sed qm̃ pridem etiã reuerendissimorum clericorum sanctissimæ maioris ecclesiæ regiæ nostræ ciuitatis determinatus est numerus, [u] & valde breuis erat: vtpote vna ° existente sanctissima ecclesia: [x] postea verò & venerabilis domus sanctæ gloriosęque virginis & Dei genitricis Mariæ iuxta sanctissimæ maioris ecclesiæ vicinitatem posita, ædificata est à pię memorię Verina, [y] & veneranda domus sancti martyris Theodori à Porcatio, ⁺ gloriosæ memoriæ dedicata est: erat autem & venerabilis domus sanctæ Helenæ, † quæ sanctissimę maiori ecclesiæ copulata est: propterea redigere numerum ad antiquam figurã impossibile est. Non enim sufficient tantis ecclesijs [z] pauci consistentes: [a] qm̃ [b] q̃ñ non proprios clericos, neque matres habẽt basilicas, sed communes sunt & sanctissimę maioris ecclesię, & earum oẽs circuneuntes ſm quendam ordinem & circum ministeria in eis celebrãt: deinde etiam plurima multitudine, & ex antiquis hæreticis ad sanctissimam maiorem ecclesiã deducta gratia quidem magni Dei & Saluatoris Nostri Iesu Christi, laboribus aut immutationibus nostris oporteat plures quàm à principio ad præsens officij ministerium definiri.

CAP. II. De numero vetere clericorum Constantinopolitanæ ciuitatis.

QVAPROPTER sancimus non vltra sexaginta quidem presbyteros in Sanctissima

---

[a] Ijs. locis venerabilibus.

[b] Constituta. hoc continuatur. ĩ. & permanserint &c. & qđ est hic in medio, cancellandum est. Vel dic, si quis autem. s. ecclesiæ ædificator, & quod dicit, extendenti non sufficientem. q. d. plures etiã posset pati, quàm habeat. Vel dic, si quis autem. s. episco & de eo dic vt modo diximus, quia non adiecit vltra modum. & interim ædificator largiebatᶠ necessaria.

[c] Semper. idest multoties.

[d] Vndique. s. facti sunt.

[e] Vsuræ. s. auctæ.

[f] Nouissima inopia. & subaudi, superuaniens emersa est tanta vt &c.

[g] Incredulitatem. s. eandem. s. inueniri possunt.

[h] Necessitate. s. fiunt, cum nõ possunt mutuantes creditores inueniri. Accursi.

[i] Contra leges. Leonis & aliorum imperatorum, qui fuerũt postea: vt C. de sacro san. eccle. l. iubemus. & l. sancimus. Accu.

[k] Indecentes. s. fiunt cum nõ possint creditores inueniri. Accursius.

[l] Prædia. rustica.

[m] Sufficerent. s. ecclesiæ.

[n] Expendit. vt quia bonis ei interdicitur, vt ff. de cura. fu. leg. j. Vel dic, vt institu. de ijs qui sunt sui vel alie. iu. §. si. prima placet. Accursius.

[o] Cogitandum. nobis. si enim pro causis corporalibus cogitam⁹ &c. vt ĩ. vt cũ de ap. cog. §. si vero libet. in fine. col. vij. Accursius.

[p] Sed ex ijs. s. possessionibus Et no. quòd quis hoc seruaret, pauper non esset.

[q] Reliquis. aliàs reliquas omnes: & tũc tepete in alijs per reliquas omnes venerabiles domos. Accu.

[r] Schemate. idest ordine, siue dignitate. Accursius.

[s] Sancimus. quæ in hac constitu. dicimus.

[t] Tempore. scilicet futuro.

[u] Numer⁹, noningẽti quinquaginta. vt sup. in princip. dixit. Accur.

[x] Ecclesia. s. prius sanctæ Sophiæ, quæ est maior ecclesia.

[y] Verina. proprium nomen. Accursius.

[z] Ecclesijs. s. tribus

[a] Consistentes. hic no. quòd vnus vicẽ duorum gerere non possit, sic ff. de pac. l. si plures. Item not. q quidam libri non habent plus in hac constitutione. & quidam habent tres columnas, sed non legitur.

[b] Quoniam, respondet tacite quæ. illud

Vandas ę-des, & sartas tectas tuendas, his cõsentanea sũt q̃ da diuidendis in 4. ptes bonis ecclesiasticis in varijs synodis statuta sunt: vt Arelatẽsi c. 22. Cartha. c. 7. Antioch. c. 3. & 21. & 22. 24. 25. & Sardicẽsi. c. 2. Cõtí.

† διὰ τὴν ἀπιστίαν τοῦ πράγματος. non videtᶠ ad fidẽ. i. creditũ ꝑ ferri debere. vt Haloãder transtulit. Cõ.

Vicẽ duorũ vn⁹ gerere non potest.

† Nam & diuisio ꝓbendarũ cõe liu Turonẽsi ꝓhibetur. c. minorib. ex. de ꝓbẽdis. Cõti.

° Addendũ, & sola. & paulo post sãctissima, addẽdum maiore.

⁺ Sic appellabatᶠ Leonis Imperatoris vxor. Contius.

† Sphoratio habet noua Græca editio. Contius.

† Legẽdũ Irenes. Socrates. in. lib. t. tripartit. histor. ait Cõstãtinũ duas ædificasse ecclesias: quarũ vnã uoluit Irenẽ, aliam vero appellauit Apostolorum. Contius.

a Illud quoq;. Not. q nõ debet clericus transire de vna ecclesia ad aliam. quod non seruatur.
b Cõtradicere. Nõ. arg. pro episcopo vel plato, q liceat ei reclamare literis domini papæ. vt C. si contra ius vel vtili. pub. l. & si legibus. sed potest dici, q hic non à principe, sed ab alio nomine principis erant missæ. si autem constat literas esse principis, recipiendæ sunt. sed secundũ ius fisco debet expectari: vt C. de man. prin. l. j. & j. de man. princ. §. deinde comperés. col. j.

sanctißima maiore ecclesia esse: diaconos autẽ masculos centum, & quadragita fœminas: subdiacouos verò nonaginta: lectores aũt cẽtũ & decẽ, cãtores vigintiquinque: ita vt sit oĩs numerus reuerẽdißimorũ clericorũ sanctißimę maioris ecclesiæ in quadringẽtis viginti qnq;, & ʃ. cẽtũ existentibus ijs q vocanť ostiarij. In sanctißima siq dẽ maiori ecclesia huius felicißimæ nr̃æ ciuitatis tres venerabiles domos vnitas ei, tanta clericorũ sit multitudo: nullo qdẽ horũ q nũc sunt excludẽ

De fide-

do: licet multo pluriũ sit numerus ab ijs qui nobis nũc determinati sũt: nullo autẽ decætero adijciẽdo in vnoquoq; ordine ijs q nũc sũt: donec ad hũc numerũ mensura redigať.

CAP. III. Ne liceat clericis de minore ecclesia in maiorem per patrocinium transire.

ILLVD quoq; a adijciendũ est, vt quod hactenᵒ nõ decenter fiebat, nequaquã in republica gerať, i. multos reuerendissimorum clericorũ dedignari quidem in ijs in quibus ordinati sunt sanctissimis ecclesijs. aut hic, aut in puincijs deseruire: ad sanctissimã verò matrem ecclesiã & venerabilem clerũ eius p patrocinium quodlibet accedere: quod de cętero fieri phibemus. nã si super venerabilibus monasterijs phibemus ex alio monasterio ad aliud trãsmigrare: multo magis neq; reuerendissimis clericis hoc permittamᵒ lucri & negotiationis habere hmõi horũ desideriũ iudicãtes. Si verò & aliqñ talẽ quãdã migrationẽ tua beatitudo aut per tempora imperiũ fieri perspexerit: nõ aliter hoc agi, antequã ã pdictũ à nobis numerũ cã redigať, vt migratio ĩ officiũ deficiẽtis fiat & nõ s numerũ aliqd oino excedať. hoc enim nullam machinatiõe, neq; ex aliquo mõ fieri finimᵒ. Et hęc qdẽ de sãctissima maiore ecclesia.

† Accursius ait si seruari: sed tñ idẽ cautũ fuit Niceno concilio. c. 16. Antiocheno & Melde si. vt 7. q. 1. abũde docet Gratianus. Concius.

CAP. IIII. De clericorum multitudine non facienda.

IN alijs aũt oĩbus ecclesijs, quarũ expensas sanctissima maior ecclesia facit, sancimᵒ nũc quidem existentes m anere similiter eos ẽt sub schemate: decætero verò nullũ ordinari, antequã ad eũ qui vocať statutus vniuscuiusq; ecclesię (quod antiquitus ordinatum est ab ædificatoribus ecclesiarũ) pſbyterorũ, diaconorũ masculorũ atq; fœminarum, & subdiaconorũ, atq; lectorum, nec non cantorũ & ostiariorũ numerus redigať, & nullus in medio penitus adijciať. Nosq; ipsi caueamus tale aliquid agere: & ordinandos abbreuiamᵒ: nullusq; nostrorũ iudicũ tale aliquid agat nr̃am formidãs legẽ: & licẽtia sit beatissimo archiepiscopo & patriarchæ huius regiæ ciuitatis ordinationi cõtradicere: b licet iussio de palatio veniat. Nã & qui pcipit, & cui pręcipitur, sub ecclesiastica mulcta erũt, si tale aliquid egerint. Sed neq; in alijs ecclesijs quæcũque emolumentũ & expensas habẽt à sanctissima maiore ecclesia, incompetens est multitudinem inire ordinãdorũ eius: neque transcendere decætero cõstitutam à principio etiam super illis mensuram: ne forsan omnes etiã qui eas cõsequũtur, in multitudinem incidentes immẽsam, & accedentes sibimet piẽ agentibus quæstus diuidentes, & exinde vsq; ad mensurã eorum non sufficientes, in maximam angustiã incidãt. Si verò vltra mensurã definitã sanctissimæ maioris ecclesiæ siue aliarum ecclesiarum ordinetur qui per tempora fuerit sanctissimæ maioris ecclesiæ sanctissimus episcopus, & venerabilis eiusdem ecclesiæ œconomi erogationẽ ecclesiasticis præbuerint quæstibus: ipsi quoque de sua & propria facultate pbeant expensam, & qui hæc expendere eos permiserit beatissimus patriarcha. Sciãt enim, quia si quid tale egerint, licentiam damus & sanctissimis patriarchis qui post tale aliqd agentes fuerint, & posteriorib. œconomis, & oĩbus reliquis reuerendissimis clericis tal: a perscrutari, & facta prohibere, & indicare imperio: vt illud cognoscẽs pcipiãt ex substantia hæc agẽtium œconomorum, aut ẽt permittentis archiepiscopi hoc sarciri sanctissimæ ecclesiæ. Quapropter ne rursus forte fiat talis aliqua rei confusio atque tumultus: causa ad mensuram à principio constitutã redacta, tunc ordinare liceat: in tantum vt non transcendatur definita mensura, neque numerus transeatur, aut fiat quedam circa hoc calliditas. Non enim † illud patimur omnino fieri, vt dicatur quia licentia erit ordinare quidem, non tamen emolumenta prebere. hoc enim est rursus ad cõfusionem efficientium, & immensam adiectionem secũda collegia constituentiũ, deinde etiam plurimas habebit causas circumuentionis, vt alias sibimet vias auaritiæ inueniant & pro alimentorum expensis.

† Cõcor. cum hoc tex. glos. quarta in c. cum M. extra. de constitu.

DE FIDEIVSSORIBVS. &c.

Et hoc igiẽ agi penit⁹, ẽt sub mulcta, q̃ vocaẽ ecclesiastica, prohibem⁹: maximã vtilitatẽ hãc esse putantes, vt sanctissima maior ecclesia neq; debitis subijciaẽ, neq; angustietur perpetuo ędificio, sed semper abundet.

CAP. V. Vt reliqua pars redditũu ecclesiasticorum detur pauperibus, & similibus personis.

Sicut.n. de his expensam determinauimus, ita cõgruet ꝑ tpe sanctissimũ patriarcha & reuerendissimos oeconomos considerare vt aliæ expensæ q̃ fiunt ex ecclesiasticis q̃stibus, circa pios erogentur actus, & Deo placentes: & illis hęc ministrentur, q ꝓ veritate egẽt, & nõ hñt aliunde alimẽtorũ occasionem. Hoc.n. dñm Deũ placat: & nõ i patrocinijs & studijs hominũ ecclesiasticas expẽsas hominib. locupletib. distribuant, & iõ inopes necessaria nõ mereanẽ. Sciant aũt Deo amabiles oeconomi, & qui nũc, & p tpa futuri sunt: q͂a si quid pter hæc egerint: & diuinis supplicijs subiacebũt, & ex sua substantia indemnitatẽ sanctissimę ꝓcurabũt ecclesiæ. Beatitudinẽ igiẽ tuã q̃ ab initio & ex infantili penė ętate in sacro ordine † & schemate * sanctissimã ordinauit ecclesiã, ex sacrato vtriq; genere descendentis, hæc custodire continuė sancimus: scientem quia non minor nobis cura est horũ p sãctissimis ecclesijs ꝑsunt, quã ipsius aiæ. †

TITVLVS IIII.
DE FIDEIVSSORIB. & mandatorib. & sponsorib⁹, & solutionibus.

Reo absente primò fideiussor est cõueniẽdus, dilatiõe sibi statuta ad reũ represẽtãdum, lege antiqua non obstantẽ. Bar.

Imp. Iust. Aũ. Io. gloriosiss. sacrorum pto. pfect.

Legẽ antiquã, [a] positã quidem olim, [b] vsu verò (nescimus quemadmodũ) non approbatã, [c] per causas aũt semper exquisitas [d] atq; necessarias apparente, [e] rursus aduocare, † & ad rempublicam reducere, bene se habere putauimus: nõ simpliciter eã sicut iacebat ponentes, (erat [f] .n. quędã eius [g] pars oĩno non discreta [h]) sed cum cõpetenti & Deo placito distribuentes augmento. [i]

CAP. I. Vt creditores primo loco ꝯueniant principalem.

Si quis igitur * [k] crediderit, [l] & fideiussorẽ [m] aut mandatorem aut sponsorem † acceperit: is non primum aduersus mandatorem, aut fideiussorem, aut sponsorem accedat: [n] neque negligens, debitoris intercessoribus molestus

[a] Legem antiquã. quam habemus. C. de fideiuss. l. non recte. q̃ hic corrigitur: & noua ei adijcitur: & pro parte seruaẽ. vt q̃dã dicunt. qđ nihil est: sed dic ꝙ erat q̃dã lex q̃ duo dicebat. Primũ. vt pñte vtroq; re[c] primo sit ꝯueniendus: & in hoc bñ. vt ĩ. eo. §. antiqua siquidẽ. Secũdũ ꝙ absente reo nõ dabaẽ spacium fideiussori ad producẽdum reum: & in hoc male dicebat: vt ĩ. e. §. si vero fideiussor. ibi. non enim &c. & fuit hæc lex antiquor q̃ illa. C. eo. l. non recte. vel quàm aliæ q̃ tractant de eadẽ materia vt patet. ĩ. ꝓx.

[b] Olim. s. sancimus. & accipitur ex sequẽti verbo, nescimus. sic ff. de iu. & ta. dist. l. prima. §. nunc tractemus.

[c] Non approbatam. Idest reprobatam p cõsuetudinem ei cõtrariam: vt ff. de legibus. & senatuscons. l. de quibus. §. fin & ĩ. de quæsto. §. si vero in coll. 6.

[d] Exquisitas. s. plerunque in iudicijs necessario examinatas. nam & hodie pleræque causæ sunt de simili materia.

[e] Apparentẽ. s. fortè vtilem. vel dic apparet. i. ad memoriam reducitur, & deploratur, vt facit vxor de marito bono mortuo, cum minus bono sit coniuncta.

[f] Erat enim interpositio est.

[g] Eius. s. antiquæ legis.

[h] Non discreta. vt supra eodem in principio diximus.

[i] Augmento. nam cum duo tantum capitula in ea continebantur. in hac constitut de infinita sunt, vt ĩ. eo per totum.

[k] Si quis igitur. quia legem antiquã voluimus reformare, igitur.

[l] Crediderit. structuãdo autẽ vt sequitur. Sed quid si in alio constat mutuum q̃ ꝙ pondere, numero, mensura ꝯsistat: vt ff. si cer. pe. l. 2. Vel quid, si ali⁹ cõtractus sit, vbi possit fideiussor accedere: vt ff. e. l. j. Rñ. semper locũ habet quod hic dr: vt ĩ. eo. §. non solum. & §. absolutė. & §. similiter & ff. si cer. pet. l. 1.

[m] Fideiussorem. Nota differentiã inter istos. nã fideiussor & ante obligationem, & post accipi poteẽ: vt Instit. eo. §. 2. Mandator tantum ante: nisi in casu vt ff. mãda. l. si vero non re. §. si post. & §. plane. & §. cũ quis. Spõsor, qui sponte sine rogamine pro alio intercedit: quia & ipse habet actionem mãdati, vt ff. mã. l. si ꝓ te. alijàs est. l. q pauẽ licet M dixit sponsorẽ ꝓcõstituente se, debere positũ esse: & in his tribus locũ habet hæc constitutio. Idẽ dico de constituente. q tñ post obligationẽ accip. s: vt ff. de cõ. pe. l. j. ad instar fideiussoris, vt C. de cõ. pe. l. fi. Quid si expmissuret q. s. pmisit aliu non obligato pro quo obligatur: vel ẽt nunc liberante eum. vt ff. de dol. l. & eleganter. §. seruũ pactionis. Rñ. nõ habet locũ hęc constitutio: cũ nõ possit dici ꝫ cũ ꝫ quem agere nõ potest. esse negligens. vt C. de an. excep. l. 1. §. fi. item quid si principaliter se cõstituit debitorem, vt fit tota die? Resp. refert an nouetur alterius obligatio. quod fieret secundum vetera iura. semper mutata persona. vt ff. de act. & oblig. l. obligationum fere. §. fi. & instit. qui mo. tol. oblig. §. pręterea hodie hoc expressũ. ñ alias, vt C. de noua. l. fin. & tunc non habet locũ hæc constitutio ratione dicta in superiori. q an verò non fiat. & tunc locũ habet: cũ eadẽ sit ratio huius & fideiussoris, vt ff. de ver. oblig. l. à Titio. in fi. & ff. ad l. Aquil. l. illud. Item æquitatis sumus amatores, vt ĩ. titu 2. § fin. & C. de consti. pe. l. fi. hæc gl. locum habet quando vnus post alium obligatur.

[n] Accedat. hic corrigitur qđ est in C. e. l. nõ recte. & l. mater & l. si aliena. q oẽs leges dicunt idem. Vltimo quære hic quod dixi ĩ. de dunb. re. coll. 7. §. 1. Itẽ nun-

† Aduũ, .i. gradu.

* Merito hoc laudat, cũ in No 6. verò aliquẽ mox ex laico fieri clericum Contius.

† In noua editione Græca & vetusto manuscripto sequitur Dat. XVII. Ca. Apri. Belisario. V. C. Co. sed puto legẽdum XV. vt sit vel saltem biduo superiore Nouella recẽtior. Cõt.

* Quę lex an exter i digestis valde dubium est. Contius.

† aliàs reuocare.

* Iste §. poniẽ ꝓ authẽ. sup l. nõ recte. C. de fide ius. & mã. & scripti, pñte cũ vtroq;. & cõcor. cũ hoc. §. j. in gl. 1. extra eod. titu.

† Spõsorẽ, potuit interpres retinere verbũ Græcũ antiphonetã, sicut & ꝓrenetam dicim⁹. adverbũ aũt sonat antiphoneta, qđ Gallicè

fit: [a] sed veniat [b] primũ ad eũ q aurũ accipit, debitumq; cõtraxit: & siqd inde receperit, [c] ab alijs abstineat. Quid enim ei [d] i extraneis [e] erit, à debitore cõpleto? [f] Si verò nõ valuerit [g] à debitore recipere aut in partẽ, aut in totũ: ẽm qđ ab eo nõ potuerit accipere, ẽm hoc ad fideiussorem, aut spõsorem, aut mãdatorẽ veniat, & ab illo quod reliquũ est sumat: [h] & si q dẽ psentes [i] ei [k] consistãt ambo, & pricipalis, † & intercessor [*] & fideiussor, & mãdator, & spõsor: hoc oi seruetur [l] modo. Si verò intercessor, aut † fideiussor, aut mandator, aut qui sponsioni se subiecerit, adsit: principalẽ verò abesse [m] cõtigerit: acerbum [n] est creditorẽ mittere alicubi, [o] cũ possit mox intercessorẽ, aut fideiussorẽ, aut mandatorem, aut spõsorẽ exigere. Sed & hoc qdẽ curãdũ est à nobis possibili mõ: non.n. erat quoddã hic [p] antiq legi [q] datũ p sanatione remediũ. [*] cũ vtiq; Papinianus [†] maxim[9] fuerit p hoc primit[9] ĩtroduxit. pbet [s] igit [ʒ] intercessorẽ, aut spõsorẽ, aut mãdatore: & causæ psidens iudex det tẽpus [t] intercessori (idem est dicere, spõsori & mãdatori) volenti principalẽ deducere: quatenus ille prius [u] sustineat cõuentionem: & si ipse in vltimũ subsidiũ reseruet: sitq; solatio intercessori aut spõsori, & mãdatori i hoc [x] quo que iudex. fideiussorib[9] .n. & talib. [y] pdesse sancitũ est, † vt illo [z] deducto, [a] interim ꝯuentiõe liberent [b] p eo i molestia fuerunt. Si verò tps in hoc idultũ excesserit, (cõuenit [c] nãq; & tps definire iudicãtẽ) tũc fideiussor, aut mãdator, aut spõsor exequat litem, & debitũ exigat ꝯ eũ [d] pro quo fideiussit, aut p quo mãdatũ scripsit, aut sponsionẽ suscepit: à creditoribus actionib[9] sibi cessis.

CAP. II. Vt creditor pri[9] pricipalẽ & fideiussores excutiat actiõe i psonã, q̃ i rẽ experiat aduers[9] extraneos pignorũ detẽtores.

Hypothecaria actio contra extraneos pignorum possessores intẽtari nõ debet, nisi pri[9] reorũ & fideiussorũ oĩbus facultatib[9] excussis, his obtinẽtibus & in omnibus creditoribus & successorib[9]. Bar.

SED neq; ad res debitorum [e] quę ab alijs de-

dicimus nunquid huius legis beneficio renũciari potest? R[sp]. sic, vt C. de pact. l. si quis in conscribendo. arg. cõtra. j. de duo re. §. j.

[a] Molestus sit. petando ab eis vt soluatur. Accur.

[b] Veniat. s. creditor

[c] Receperit. quod sibi debetor.

[d] Quid enim ei. s. creditori.

[e] Extraneis. i. fideiussoribus.

[f] Completo. Idest satisfacto q. d. nihil. Accur.

[g] Valuerit. scilicet creditor.

[h] Sumat. Quid si pignus habeat a debitore? Videtur quòd primo debeat illud vendere: vt hic colligitur. sed quia graue est etiam pignus vendi propter subhastationes quę fiunt: vt C. de iur. dom. impe. l. fin. dico contra, vt ff. eod. l. inter eos. §. creditor. Nec dico eam correctam, licet dicant quidam s. per istam: cum leges veteres inquantũ possumus tolerare debeamus vt j. qui. mod. nat. effi. sui. §. tribus. col. vj.

[i] Præsentes. præsens respectu absẽtis multis modis dicitur. Primo, quando se adinuicem audire possunt: vt in stipulationibus accipitur, vt ff. de uerbo. oblig. l. i. j. cũ. & inst. de inutil. stipul. §. item uerborum. Secundo, quando quis est in eadem prouincia: ut cum de præscript. inter præsentes agitur, ut C. de præscriptio. long. temp. l. fin. Tertio cum est in iudicio: ut in productiõe testiũ, quæ debet fieri præsentia altera parte, ut C. de testib. l. si quando, & j de testi. §. pen. coll. vii. Quarto, si est domi. cuius nomine volo nuntiare opus nouũ. vt ff. de dam. infec. l. iiij. §. ab esse & ff. qđ vi aut clã l. aut q aliter. §. i. Quinto, vt si est in hortis, & cũ tractamus de pcuratore cõstituendo, vt ff. de p. l. præsent. & l. & qui. Sexto modo accipio hic, si est ĩ in eodẽ territorio: vt facile possit citari: vt arg. ff. de iurisdiom. iu. l. vlti. licet quidã dicant eũ in iudicio debere esse præsentem, vt j. de testi. §. pe.

[k] Ei. s. creditori. Accur.

[l] Seruetur. vt prius conueniatur principalis quàm accessorius.

[m] Abesse. quod dic vt modo diximus.

[n] Acerbum durum & crudele. Al.

[o] Alicubi. extra territorium ius dicentis: vel forte etiam intra, dummodo extra iudicium: quod dic vt supra. §. i. diximus.

[p] Hic. i. in isto casu.

[q] Antiquæ legi. i. ab antiqua lege, cuius mentionem habuimus s. e. in prin.

[r] Introduxit. in simili casu, ut dilatio ne reo data absenti & fideiussori. licet præsenti dari debeat, ut ff. eo. l. si testamento. §. si.

[s] Probet igitur. uulgariter dicit. quasi dicat. experiat, an possit repræsentare reũ, uel non.

[t] Det tempus. scilicet sex mensium, secũdum quosdam. ut C. eo. le. iubemus. uel melius pro arbitrio iudicis: ut ff. de iur. delibe. l. i. in fin. quod erit in xx milliaribus diurnis. ut ff. si quis cau. l. i. uel erit arbitrium secundum consuetudinem prouinciarum, ut j. ut omnes obe. iu. §. si uero aliter. col. v. & C. de dila. l. i.

[u] Prius. hoc dicit Azo uerum, quando negat se fideiussisse. quod nihil est: imò etiam cum constet, ut hic, & j de duo. re. in prin. col. iii.

[x] In hoc. idest in dilatione quam iis dat ad repræsentandum reum.

[y] Talibus. s. mandatoribus, & sponsoribus, & similibus. vt s. eo §. j.

[z] Vt illo. scilicet prior.

[a] Deducto. scilicet ad iudicium.

[b] Liberentur. fideiussores.

[c] Conuenit. inter positio est.

[d] Contra eum. scilicet reum principalem pro quo &c. & hoc dico, actionibus cessis. nam fideiussores ipsi exigent, dummodo & ipsi prius soluant vt ff de solut. leg. Stichum. §. pe vel contra eum fideiussorem. s. debitorem dico ab eo pro quo &c. & hoc dico actionibus cessis. sic sunt ablatiui absoluti. Et est facienda cessio ante solutionem, vel tunc, vel parum postea, vel multum postea, hoc tamẽ acto tunc in solutione, vt postea has: vt ff. de sol. l. Modestinus.

[e] Debitorum, idest ad res quæ fuerunt quondã debitoris: nunc autem alienatæ sunt. vnde transit dominiũ. licet cum sua cã: vt ff. de acqui. re. dom. l. traditio

dicimus respõdãt. ceterũ Al ciat. lib. i. parerg. c. 2 reprehendit veteres interpretes q sponsorẽ verte rit qđ verbũ significat eũ qui spõte pro alio promit tit. vt Festus ex Verrio docet. Iulianus aũt epitomator sẽper periphrasticos vertis eum q p alio pecuniã cõstituit. Cõt.

[*] ἀντιφωνητής

Leum ei à debitore satisfactũ sit. sentẽtia.n. potius spectãda, quàm verba. Cõ.

[†] aliàs & principalis & fideiussor: hoc omne &c.

[*] Incluũ deest.

[†] Deest.

[ʒ] Cõcor. clem. dudũ in gl. sup verbo. psẽtia n. vbi & p do. car. di. de sepulturis.

[†] ἀναχώρει i. alio.

[†] Legẽdũ antiqua lege.

[†] μισθωτής cõpẽdiũ. Contius.

In noua Græca editioẽ legit ἀντιφωνητὴς se puto librati er ratũ esse legõdũq;

ἀντιφωνητὴς vẽt. Cont.

[*] ἐνδιδόντων, i. cõducat, denũciet, indicet & i[9] vocet.

[†] Legẽdũ sanctũ ẽ, vt in veteribus, pro eo qđ in Græco habetur. ὅσιον Contius

ditio.& ff. de contraha.emp.le.alienatio. Sed quid si deposuit vel cõmodauit R. apud eundem videntur esse: ut ff cõmo. l. rai. & ff. depos. l. licet, & de verb. sign. le. penet.

vel alienauerat: At hic. In tertio dic q primo ad res debitorum agitur: vt hic, licet olim semper esset in electione creditoris tam in primo, vt C. eo. l. non tantè. quàm in secundo vel tertio casu, vt C. de pig. leg. persecutione. Azo.

tinent[r] veniat pri[9], [a] antequã transeat viã[b] sup personalibus[h] ꝯ mãdatores & fideiussores, & spõsores: sicq; ad res veniẽs pricipalis debitoris siue[c] ab alio detineant, & detinẽtes eas ꝯueniẽs, si neq; inde habuerit satisfactionẽ: tũc veniat ad uersus res[d] fideiussorũ, & mãdatorũ, & spõsorũ: idẽ ẽ[e] dicere, vel si quosdã habuerit[f] hoĩes[g] ipsi[h] sibimet obligatos,[i] &q hypothecarijs[k] actiõib. sibi teneri possint. Cõtra principales tñ existentes apud eos res, siue personalib. siue hypothecarijs, mox siue ambab[9] vti voluerit: oẽm ei dam[9] licẽtiã q dudũ a nobis data est, & viã & ordinẽ in alijs psonis casibusq; sancitã. Et nõ solũ hoc i creditoribus[m] dicimus: sed etiã si quis emerit aliqd ab aliquo, deinde acceperit eũ quẽ vocant cõfirmatorẽ,[n] & moueat in aliquo venditionis cõuentio[o] ꝯ venditorem facta: non aduersus confirmatorẽ mox emptor accedat, neq; tenentẽ[p] aliquid rerũ venditoris, sed aduersus vẽditorem prius: & sic ad confirmatorem, & tertio loco cõtra detentorem: eadẽ ẽt hic[q] existente diuisione super pñtibus & absentibus, quã[r] dudũ in fideiussoribus & mandatoribus & sponsorib[9] ac creditoribus causa debitorum sanciuimus:[s] similiter obtinente etiam in alijs[t] ꝯctibus[u] in quibus fideiussores aliq, aut mandatores, aut sponsores accipiunt: & in ipsis principalibus ex vtroq;,[x] & in hæredibus eorũ, & successorib. antiqua siquidẽ lex hæc valeat rursus,[y] & cũ hmõi iustitia atque diuisione nr̃os subiectos foueat.

CAP. III. De solutionibus. Vt debitore aurum aut pecuniam numeratam non habente, addicant creditori res eius.

Creditor, qui à debitore debitum recipere nõ valet, cõpellitur in solutum res eius immobiles meliores recipere, subtili earũ æstimatione facta, sufficienti pro euictione præstita cautela, quã debitoris possibile est præstare emptore nullo apparẽte, argentariorum sponsionibus in suo statu manentibus. Kar.

Quod aũt[z] decætero humanis auxiliatĩ curis:[a] licet quibusdã creditoribus nõ fortè sit gratũ, à nobis tñ pp clemẽtiã sãcitũ. Si quis. n. mutuauerit[*] aurũ, debitoris substãtiæ credẽs: at ille ad restitutionẽ auri nõ sit idoneũ, substãtiã aũt imobilẽ habeat: verũ creditor ardeat[b] aurũ oĩmodo q rẽs, illi verò nõ sit facile, neq; vlla mobilis[c] substã

a Veniat prius. s. creditor per hypothecariã actionẽ.

b Personalibus. s. actionibus. Sed contra. infra. de liti. §. ad hoc. R. & Al. dicunt hoc corrigit. Io. dicit quòd ibi debitor idemque venditor tenebatur adhuc. Alij dicunt, q ibi habebat causam à debitore, contra quem dicunt agi posse etiam prius. sed io. contra: qa dolus auctoris nõ nocet emptori, vt ff. de do. excep. leg. apud Celsum. §. si cũ legitima Alij dicunt quòd illud locum habet excussis prius bonis debitoris: vt hic. Vel melius illud io expresso: hoc in tacito pignore: vt hic, cum hoc etiam iure veteri erat: vt ff. de iure fisci. leg. Mosabit. vel dic aliter, secundum Azo & Ioan. vt in summa de pig. §. damus.

c Sive. sunt duæ partes: ve pro &. q. d. & si p quamuis &c. sic j. de duo. reis. §. j. col. vij.

d Res. ab eis vel ab alio possessas.

e Idem est quod in intercessoribus est dictum.

f Habuerit. creditor.

g Homines. similes supradictis: vt constitutores.

h ipsi. s. creditores.

i Obligatos. ex constituta pecunia.

k Hypothecarijs. quid si reali puta hypothecaria tenetur fideiussor, cũ persona li sit præscriptum. Respond. idem quod hic dicitur, vnde distingue, quia platio sit psonaliũ actionũ ad personales. Itẽ psonaliũ ad reales. Itẽ realium ad reales. De primo dic qualiter reus priusquã fideiussor ꝯueniatur: vt §. j. ꝟ. eo. In secũdo dic q personales realibus præferuntur: vt hic. nisi in casu quando idem debitor tenet res, vt j. pro xi. non ita in fideiussore cõuento personali. nam licet teneat res, nõ potest creditor eligere, cum prius oporteat eum redire ad res debitorũ, quas ipsi tenẽt

l Data est. vt C. de act. & obli. l. fin. quæ l. hic corrigitur: nisi in hoc casu: vt j. distinximus modo.

m Et non solũ hoc in creditoribus, strictè pro mutuatorib[9] sic C. de proba. l. j. alijs largè, vt ff. si certum peta. l. j.

n Confirmatorem. Not. eundem dici fideiussorem, cũ cuilibet contractui accedere possit: vt ff. eo l. j. idem & confirmatori: quia venditionẽ siue contractum confirmat, vt instit. e. in prin. & de rapti. §. si. idem actor seruus dicit: vt ff. de euictio. le. illud.

o Conuentio. l. agatur ex aliquo pacto in venditione apposito in præiudicium venditoris, quod venditor non seruat.

p Tenentem repetat aduersus. Azo.

q Eadem etiã hic. idest in dicto casu venditionis.

r Quam. scilicet diuisionem.

s Sancimus. j. eod. §. j & ij.

t In alijs. à mutuo & venditione.

u Contractibus. vel quasi: vt inst. de obl. ex quasi cõtractu. in princip. & de act. §. j. Azo.

x Ex vtroque. s. latere, i. creditorum & debitorum, & ex hoc corpora colligit qd dam membrũ illius authen. quam habemus C. de fideiusso. leg. præsente &c. ibi, absque.

y Rursus. repete valeat.

z Quod autem. nunc de secunda parte rubricæ.

a Curis. scilicet debitoris.

b Ardeat. i. ardenter cupiat, sicut & illud, Corydon ardebat Alexim. idest ardenter amabat.

c Mobilis. tunc. n. forsan æstimationẽ auri præstando in rebus mobilibus quæ in regione illa frequẽtabantur, liberatur: vt C de do. l. si quis argẽtũ. in prin. & maxime si ex ea re creditor dãnũ non patiatur, vt ff. de sol.

[Marginal notes:]

† ναύκληρον malus sit vetere possident pro sua subiecta, ad excludẽdos depositarios & similes, q etiã primũ cõuenire poterũt. Cõ.

* διαπῶν antequã pficiscat & experiatur &c. Contius.

† βεβαιωτὴν ad verbum sonat confirmatorẽ: hcq. & Iulianus epitomator vertit quãuis ante hunc cõfirmatorẽ scribat Vlpia. vulgo uocari auctorẽ sm L. 4. ff. de euict. non ideo tñ Haloander uertere debuit auctorẽ sm aliter. o. Græci, aliter Latini circunloquunt. Apud Latinos venditor est primus auctor, & simpliciter dicit auctor. l. j. C. de periculo rei uẽ. & actio de euictione appellat auctoritas l. ulti. ff. de euict io. Ant. Cõt.

de sol.l.Paolus.ſm Al.Vel melius dic, q̧ ſi haberet mobilem ſubſtantiā, veriſimile eſt q̧ cito venderet. & ſic ſolueret, vt ff.de aequi. poſ.le. ſi rem mobilē.
a Subſtaoria. tepete ſic.
b Damus.l.coocedimus. ſic inſtit.de libertı.§.fin.
c Sed ſi nec. iſtud nec, duo importat, ſ. & noo.q d. creditor non vult accipere. & io hoc aduerſatur hæc dictio ſed, ad ſo periorem caſum. Itē & alium oon permit tit.ſ. emere hoc diuulgante: vt ſubijcit quooiam &c.
d Subiacent.l.bona debitoris, vel rem illam quam vendere vult, dicit obligatā ſibi vel alij.
e Dari.ſ.io ſolutū.
f Cautela.ſ. pro euictione.
g Dare poſſit. ſ.pignori: quod tutius eſt: vt inſtitu.de ob. quæ ex delict.§ furti. vel ſi hoc oō poteſt, fideiuſſor dabitur: licet aliàs pro euictione noo detur: niſi immineat euictio io limine coo tractus. vt C de euic. l.ſi poſt.& ff.de euic. l.illud. vel ſi hoc nō poteſt iuratoriam faciat cautiooem. vt inſtit.de ſatiſd. §. ſed hodie.& j.de oup.§. quod vero ſequitur. Sed ouoquid hodie ſemper dabitur fideiuſſor à quolibet venditore pro euictione ſi dari poteſt? quidam dicuot quod ſic per leg. iſtam. & quod dicitur ff. de euict.leg. j.illud dicunt eſſe correctum. Sed dic quòd hic caſus eſt ſpecialis.& io alijs erit hæc ſpecialitas. ſic & aliàs cum immioet euictio in limine cootractus: ſicut oone diximus: vt ff.de peric.& commo.rei veo l.pe § ſi. & C.de euic.l.ſi poſt. item aliàs vbi eſt ex cooſuetudine: vt ff. de euict.l. ſi fuodus. Accurſi.

a Cōcor. ca.p vſas extra de dona. ioter virum & vxo.

Fideiuſſor p euictione an ſemp det.

tia: a dam[9] b creditori licentiā volēti imobiles res accipere ꝓ auro. Sed ſi nec c qſpiā emptor imobiliū eius rerū adſit, creditore frequēter etiā diuulgante, quoniā ſubiacēt d debitoris res, & ob hoc terrente adire volentes emptionē, tunc in hac quidem feliciſſima ciuitate glorioſiſſimæ noſtræ reipublicæ iudices ſecundū vnicuique cōceſſam à lege & à nobis iuriſdictione: in ꝓuinciis aūt gētiū ꝓſides ꝓparent ſubtili æſtimatione facta rerum debitoris dari e ſm quantitatē debiti poſſeſſionē imobilē creditoribus cū tali cautela, f cū qua debitor dare poſſit. g Rerū vero datio fit hmōi: q̄cunque qdem meliora ſunt, dentur creditori: h q̄ vero deteriora, apud debitorē poſt debiti ſolutionē manere ſinant. Etenim non erit iuſtum, dantē quidē aurū, recipere autem aurum non valentem, ſed coactū i ſuſcipere poſſeſſionē immobilē k vel l non meliora rerū debitoris pcipere: & p hoc habere cōſolationem: qa ſi aurum non recipit, aut aliquid rerū quæ portari poſſunt, tn̄ licet ei poſſeſſionem non inutilem habere. ſed hoc quidem fit clementia quadā clara legis. Agnoſcant aūt creditores, quia & ſi hanc non ſcripſiſſem legem: neceſſitatis tamen ratio ad hanc cauſam perduceret. m Si enim non ſit idoneus pecuniarum debitor, nec vllus emptor ſit: nihil aliud factur[9] erat quàm proprijs bonis cedere, n & rurſus res ad creditorem meritò venirent aurum percipere non valentē. Quāobrem quod cum iniuria & effectu acerbo o perduceret creditorem & debitorem: hoc nos clementer ſimul & legaliter decidentes, & infelicibus debitoribus auxiliamur, p & acerbi creditoribus non apparebimus, dari cauſam eis deputantes, ad quam ſi permanerent inobedientes, tamen modis omnibus aduenirent. q Si itaq; creditor paratus eſt præparare quendam emptorem, neceſſitatem habere debitorem hoc agere, r præbentem[9] huiuſmodi cautionem arbitrio iudicantis, s qualem omnimodo eſt dare poſſibile, vndique. n. ita creditoribus prouidēdū eſt, vt non debitores grauent. Et abſolutè t creditorē ponim[9] antiquas ſequētes u leges, x oēm q actionē habere contra aliquem pōt, licet nō ſit mutuum geſtū, ſed alter quidā contractus conſiſtat: argentariorū y quippe ſponſionibus propter

quæcūquē pecunia cooſiſtat mutuom, cū poſſibile ſit ex omni pecunia fieri, ideſt cōparari aurum: vt C.de conſti. pec.l. 2. Azo.
i Coactū. Not. q̧ aliud ꝓ alio ſoluit͛ inuito. ſic C.de don.l.ſi quis argentum. io prio.& ff.de leg. j.l.ſi domus.§.qui cooſtet͛. & ff.de re iudi.l.miles.& j.de ali.& empby.§.ſi vero ſm p̄dictom. & ff. de rei viodi.l.qui reſtituere regulariter aotem contra. ff. ſi cer.pe.l. ij.§.motui dato. & ioſtit.quib.mod.tol. obli.§.j.Azo.
k Immobilem.ſ.in ſolotum.
l Vel.pro etiā. Acc.
m Perduceret. ſcilicet eos.
n Cedere. nec eoim io carcerem detruderet͛, ex quo cedit bonis ſois: vt C.qui bo. ced. poſſ.l.j. oiſi dolo ſè diſſipauit: vt. ff. q io frau.cre. leg. ſioa. §.fina.
o Acerbo.l.cum ceſſiooe booorum terribili. Accur.
p Auxiliamor. dū aliud pro alio patimot ſolui. Accurſios.
q Aduenireot. ſ. creditores: qoia boois ſuit cederent debitores. Accur.
r Hoc agere. hoc eſt vendere: & ſic oota quē iouitū rem ſuam vendere. ſic ioſti. de ijs q ſuot ſui vel ali. iur.§.ſi & C.de ser.cō muoi.ma.l.j.& ff.de relig & ſump.fu.l.ſi quis.& ff.cō.nuoi diuı.l.cōmuni diuidūdo.§ fin.& ff. de iure do l. cum in fundo. § pe.& C. de fideicō. ſub l. ſi rem donatā. ſecundum Al regula ſitet contra. vt C. de iure delibe. leg. nec emere.
s Iudicaotis. qood dic vt I.§.quod autē
t diximus.
t Et abſolote. hic § commuois eſt ad totum huoc titulū. ſic & aliàs: vt ioſtit. de iure natu. §.ſi. & ioſt.de ſeruili cog.§. pen.& §.ſi.

Solui aliod ꝓ alio iuito pōt.

Veodere cogit͛ quis rem ſuā.

Decretero.

h Dentur creditori. j.de alie.& emphy. §. quod autē pbet͛.col.ix.contra.ſed illud fauore loci veoerabilis. vel quia hoc erat ꝑeroſi[9] metallū: vt j.de cōſol. §.itaq;. ibi, argeotū vero &c.col.iiij. Ideo melior res debitoris reddat͛. ar.ff.ma.l.ſi vero oō reoumeradi. §.idē Papioia. Sed prima verior eſt. nā idē credo, ſi I

u Sequentes. nos.ſ.Accur.
x Leges. vt ff.ſi certum peta.l.j.& de verb.ſig.l.creditores.l.ſi coi.Acco.
y Argentariorū. argētarius eſt q ꝑponebat͛ auctoritate publica pro argēto dādo & recipiēdo: ad cui[9] fidē velot ad fidē tabellionis recurrit͛. idē I nūmularius q alienam

alienam pecuniam sic tenebãt publica auctoritate: vt ff. de eden. l. quædam. § nummularios. Accur.

a Moderno. s. huius cõstitutionis secundum quosdam, vt idem sit in eis sicut in alijs accessorijs, vt post principalem conueniantur accessorij argentarij: sed malè. Dic ergo si argẽtarius his meum argentum (& idem in nummulario dico) det mihi alium argentarium sponsorem: poterõ conuenire prius quẽ volam. & sic bene ponit durantibus in ordine moderno. s. codicis: vt C. ed. l. nou secte. non veteri ante codicem per l. antiquam: vt ī. eod. in princip. si enim esset idem ius quod in alijs. s. in accessoribus supradictis: malè diceret durantibus. Itē si diceret de iure veteri primo s. legis antiquæ ante codicem: malè diceret moderno. Vel pone casum, vt quia cãpsor meus alijs spopondit pro me, poteris ēt prius conueniri iure medio. s. codicis, vt dictum est: & hoc propter vtilitatem &c. scilicet vt facile quilibet apud eos deponat. nam eorum officium habet publicã auctoritatem vel curam: vt ff. de eden. l. argentarius. §. j. Azo.

b Tua eminentia. o Ioannes præfecte prætorio.

vtilitatem ꝯhentium in ordine moderno a durãtibus. Quæ igitur à nobis pro cautela subiectorum sancita sunt, cognoscens tua eminentia, b solennibus programmatibus & hic & in omni ditione fieri manifesta procuret, vt ẽt inter gentes agnoscant subiecti quanta fuerit nobis pro illorum vtilitate prouidẽtia. Dat. XII. Cal. Iul. Constantinopoli. Belisario viceconsule. CCLI.

† In noua Græca editione sic legitur pro Inclus. D. XVII. Cal. Apri. Indictio. XIII. Fauio Belisario. V. Clariss. Col. sed puto legẽ dũ XIII. Calẽ. &c. Flauio &c. Contius.

Officium cãptorũ est publicum.

TITVLVS V.

DE MONACHIS.

Volens monasteriũ construere, nõ põt priusquã ab episcopo loci licentiã obtineat: qua petita, episcopus extensis in cœlum manibus locũ debet cõsecrare: & tunc fundamẽtum iaci debet. Ang.

Impera. Iustin. August. Epiphanio sanct. & beatiss. huius Regiæ vrbis Archiepo, eiusq; vniuersi tractus * Patriarchæ.

PRAEFATIO.

Conuersationis † monachalis vita sic est honesta, sic commendare nouit Deo ad hoc venientem d hominem, vt omnem quidem humanã eius maculã e detergat, † purum f aũt declaret, g ac rõnabili naturæ decentem h & plurima s̄m mentẽ i operantem, & humanis cogitationib. celsiorẽ. k Si quis igitur futurus est monachus perfectus, indiget & diuinorum eloquiorum eruditione, l & cõuersationis integritate, vt tanta dignus factus sit mutatione. m Credimus igitur & nos n explanare quod agendum est ab eis, & decertatores o eos veros ad sacram viam constituere: & ita nobis intentio pręsentis ẽ legis, vt post illa p quæ de sanctissimis episcopis sanciuimus, & quæ de reuerendissimis clericis disposuimus: q neq; qđ monasticum est, extra quod cõpetit, r relinquamus.

CAP. I. De monasteriorum ædificatione.

Illud igitur ante alia dicendum est, vt oĩ tẽpore & in oĩ terra si quis ædificare venerabile monasteriũ voluerit: nõ prius licentiam esse hoc agendi, s q̃ Deo amabilem locorum episcopum aduocet: at ille t manus extendat ad cœlũ, & per orationẽ locũ consecret Deo, figens in eo salutis nostræ signum † (dicimus autem adorandam & honorãdam verè crucem) * sicque inchoet ędificiũ: bonum vtique

* Leg. p Inclus. & œcumenico.

DE MONACHIS.

a Conuersationis monachalis. Horum triplex est cõditio: vt infra eodem. §. cogitandum.

† Similis ferè ptatio est in Nouel. 133. s̄m ordinem Haloan.

d Venientem. ad cõuersationem monachalem.

e Maculam detergat. i. purget. s. à peccato: vt ī. eo §. si vero intra. In fi. non ergo ingratitudinem filij deleret, licet sit macula: vt C. de inof. test. l. fratres. de iure canonum secus. 19. q. vlt. c. non liceat. nec infamiã facti vel iuris. licet ẽt sit illa macula: vt C. de infa. l. antepe. Sed eꝯ si est gratus, non idẽ efficitur ingratus, quia monasterium intrat: vt ī. de san epis. §. nulli. & §. interdicimus. col. 9. & C. de epis. & cle. l. deo nobis. §. hoc etiam. Azo.

* Cõcor. gl. vnica ante fin. versi. & ingressus in c. vlti. extra de h. p̃b. vide

f Purum. à peccato.

g Declaret. hoc verbũ regit oẽs sequẽtes accusatiuos.

h Decentẽ. ergo qui nõ facit decentia rõnabili naturæ. idest homini qui est animal rationale mortale, non decet, vt dicatur homo, sed bestia.

i Secundũ mentẽ. i. animũ, q̃ à mente diuina descẽdit. Vel dic secundum rationem insitam menti à deo.

k Celsiorem. nam erit in vita contemplatiua. quæ est celsior siue altior quàm actiua. Acc.

l Eruditione. nõ tñ exigit̃ q̃ sit summus theologus, sed q̃ in fide non erret, & literas sciat vt sit monachus clericus. aliàs potest esse monachus, sed non clericus: vt C. de epis. & cle. l. generaliter.

m Mutatione q̃ fit cum labore: vt ī. e. §. sancimus. nunquid ergo erit capitis minut? Rñ. sic: vt ff. de cap. de. in pri. Itẽ nunqđ actiones primo in eũ & sibi competẽtes extinguunt̃? & nunqđ postea restituunt̃ ex illo edicto de cap. de. vt ff. de cap. de. l. 2. Resp. quidam dicunt vtrunque verum: vt ff. de capi. de. l. e. tutelas. §. iniuriarum. Sed potest dici eas nõ extingui, cũ possit adhuc cõueniri: & p abbatẽ vel p aliũ responsalẽ respondebit: vt ī apud quos opor. cau. dice. col. 6. & ibi plenius dicemus.

n Et nos. Sed quid ad principem de spiritualibus tractare? Rñ. vt dicetur. ī. ti. j. in prin.

o Et decertatores. s. ieiunijs & orationibus contra diabolũ. & expone decertatores. i. bellatores.

p Vt post illa. hic collige continuationem huius constitutionis.

q Disposuimus. quas constitutiones non habemus nam de ea quæ est. ī. de san epis. non dicit, cum illã posuimus post istam. vt C. de no. co. fa. l. 1. nec de illa quæ est. ī. e. vt deter. sic. quia ibi nõ dr̃ de episcopis. itẽ nec de illa quæ est ī. ti. 1. quia est & illa post istã. vel dic q̃ dicit de illa ī. vt deter. &c. q̃ de clericis & epis fit mentio ibi in fi. primę col.

r Competit. i. extra monasticam vitam.

s Agendi. i. monasterium ædificandi.

t Ille. scilicet episcopus.

tñ glo. In e. cũ deputati, fug verbo notionis: de iu. vbi videt̃ distinguet̃ qualis sit irregularitas: & q̃ tollat̃ per ingressũ religiõis Dicit hoc verum de irregularitate q̃ ꝯ̃hitur defectu natalium. Si aũt eẽt irregularitas ꝯ̃cta p pter bigamiã vel homicidiũ, talis irregularitas non tollit̃ per ingressũ religiõis vt ibidẽ dicit.

† σώμβολον. Græ. προσκυνητὸν καὶ τίμιον τὸν σταυρόν.

Ponens.

a Ponens. sicut etiam in constitutione cuiuslibet ec clesiæ: aliter facta non est ecclesia, sed spelunca illici ta dicitur: vt j. de eccl. titul. §. si quis autem. & j. vt nul. fabr. ora. do. j. respon. colla. v.

b Fieri modo. s. monachos.

c Similiter. idest æqualiter.

d Non est masculus. hoc intelligunt quidam sic, vt monachus nō sit liber, vel seruus, vel masculus vel fœmina; cū mortuus sit: vt j. eo. § si autem vxorē. sed illud quo ad dotē vel donationē verū est, vt ibidem dicit. vt j. de nu. §. p occasionē. col. iiij. Dic ergo, non est liber &c. i. non est differentia hominū inter ista genera quò ad gratiā dei suscipiendā: sed quò ad alia differentia est inter mares & fœminas: vt ff. de sta. ho. l. in multis. & inter liberos & seruos. cū sint species opposita: vt instit. de lib. §. j. Itē seruus factus monachus recedens redditur dño cū rebus: vt j. eo. § si vero seruus. sed liber recedēs res monasterio dimittit: vt j. e. §. si quis aūt semel. Itē in ordinatione clerici est differentia: quod dic vt j. de sanc. episc. §. adscriptitios. & §. sic seruus. colla ix.

e Omnes. Sic etiam in alio omnes pares sunt: vt ff. de accusa. le. hos accusare. in fi.

f Sequētes regulas. sic j. titu j §. j.

g Singularem. monasticam. nam etiam monachus à monos qđ est vnus. dicitur, quasi solus: & achos quod est tristis vt C. de episc. & cler. l. decernimus.

h Non promptè. hoc si dubia est eius conditio: aliàs si certa statim potest fieri monachus. & imponi cuculla: vt j. de sanc. epis. §. si qui aūt. sed & si est dubia, in laico ignoto triēniū: in noto biennium: in clerico ignoto biē niū: in noto annū an nus expectatur de iure antiquum.

Differētia nō est generis apud deū. Galat. 3.

Sic etiā dicit beatus Amb. § vita beatorū martyrū Vitalis & Agricolæ.

Huic articulo derogat Nouel. 123. q̃ permittit liberū statī vestiri. Cōtiue.

Vnde Chrysostomus sup epistolam ab Hebræos. Qui monachū pficeris. q crucifixꝰ es: qui debes lugere, rides?

De hoc vide j ca.

i Tonsura. s. rotunda siue corona: quia illa confert ordinem secundum quosdam: quod non credo.

k Vocantur. i. vulgariter, vt in ecclesijs.

l Habere eos. repete, & sanctissimos reuerēdissimos abbates requirere &c.

quoddam hoc & decēs fundamentum ponēs, a Hoc itaque principium piè venerabilium monasteriorum fabricæ fiat.

CAP. II. De monachismum profitentibus nō statim vestiendis.

Hinc autem nobis ēt de singulis monachis cogitandū est, quo cōueniat fieri modo: b & vtrum liberos solum, an ēt fortè seruos, eo q̧ oēs similiter c diuina susceperit gratia, pdicans palā, qa quantū ad dei cultū non est masculus d neq; fœmina, neq; liber, neq; seruus: omnes e. n. in Christo vnam mercedem percipere. Sācimus ergo sacras sequentes regulas, f eos qui singularem g conuersationem profitent non promptè h mox à reuerendissimis præsulibus venerabilium monasteriorū habitū percipere monachalem: sed p triennium totum (siue liberi fortè sint, siue serui) tolerare nōdū monasticū habitū promerētes: sed tōsura i & veste eorū, q laici vocant, k vti, & manere diuina addiscentes eloquia: & reuerendissimos eorū abbates requirere eos, siue liberi sint, siue serui, & vñ eis desideriū vitę singularis accesserit: & dicētes ab eis: qa nulla maligna occasio ad hoc eos induxit: & habere eos l iter eos qui adhuc docent, m atq; monent: & experimento n pcipere eorū tolerantiam & honestatē. non. n. o facilis est vitæ hominū mutatio, sed cū animæ p fit labore.

CAP. III. Vt post triennium monachismum professi siue liberi, siue serui vestiantur.

Et dum triennio toto ita permanserint, optimos semetipsos & tolerabiles alijs monachis & præsuli demonstrantes, hos monasticā promereri vestem q atq; tonsurā: r & siue liberi sint, siue calumnia permanere: siue serui, penitus non inquietari migrantes s ad cōmunem oīum (dicimus aūt cęlestē) dñm: & arripiātur in libertatē. Nā si in multis casib. ēt ex lege t hoc fit, & talis q̃dā libertas datur: quō u nō præualebit diuina grā talib. eos absoluere vinculis? Si verò intra trienniū venerit qspiā, & aliquē horū qui ꝯuersationē professi sunt, trahere tanquā seruū voluerit: hoc qđ nobis nup x ex Lycia y nūciauit Zosimus * deo amabilis vir famosissimus z in cōuersatione, & ppe vicesimū & centesimū ætatis agens annum pollens aūt & animi virtutibꝰ & corporis operationibꝰ, tanta quędam in eo grā dei floret. Si quis igitur (sicut pdiximus) intra trienniū veniat aliquē in seruitutē trahens volentiū & perdurantiū a Vt fierēt monachi, & dicat qđ arripuit quaīdā res, & ppterea recurrit ad monasteriū: sancimus eū nō promptè agere, sed primo probare b p veritate: qa ser-

m Adhuc. docent qui nouitij appellant.

n Experimento. sic instiu. in proœ. §. cumque.

o Non enim. Interpositio est, vt in alijs locis in hoc volumine: vt j. eod. §. si quis autem monasticam.

p Cum animæ. i. animati corporis. nā anima gaudet, & nō patitur laborem in hoc. sic C. de sacrosan. eccl. l. sancimus. in fine.

q Vestem. s. cucullam & scapularium.

r Tonsuram. s. cū corona.

s Migrantes. serui dico migrantes. i. accedentes.

t Ex lege. vt C. cō. de ma. le. ti. & C. pro quibus causis ser. accl. li. per totum titu. & C. de Lati. lib. tol. per totum. & C. qui milit. pos. vel non, le. sup seruis. Sed nunquid monasterium precium talis serui reddet domino? Videtur q̧ sic: vt C. pro quibus cau. ser. l. fin. sed contra dico: quia imputo domino quare tantum tardauerit.

u Quomodo sic in stit. quib. modis ius pa. pot. sol. §. itꝰ. sic j conili. quæ de dig. in prin.

x Hæc quod nobis nuper. hæc est interpositio vsque illuc. si quis igitur.

y Ex Lycia. nomen proprium prouinciæ.

z Famosissimus. ab bas suis sanctissimꝰ: vt dicitur in decretis.

a Et perdurantium. scilicet professione.

b Probare. Nota quia dominus probat, ergo seruus est in possessione libertatis. vt C. vbi causa statu. agi l. j & ff. de lib. cau. l. liberis §. si. Sed nunquid dolo malo sit in

ad apostolicā, cū gl. suis, extra de regul. & trā seū. ad religi. vbi tex. & gl. & multæ cōcor. ad hoc.

An monasterium debeat reddere dño pciū serui monasterium ingredientis.

* Zosimꝰ vir sanctꝰ tpe Anastasij Imperatoris refert ab Euagrio lib. 4. c. 7. & Nicephoro li. 17. eccle. historiæ c. 4. Con.

uus est, & p furto forsan aut vita maligna, aut vitijs [a] pessimis fugerit q dē pp suum vitium, [b] ad monasteriū aūt venerit. & siquidē verax ostendaē, & apparuerit pp eiusmodi cām monasticā simulans conuersationē, aut pp turpitudinē vitæ fortè diffugiēs, [c] & nō pro veritate sanctimoniæ habitū concupiscens, hunc reddi dño cū quibus [f] forsan abripuit, si tñ hęres et ī monasterio fuerint: eum vero q dñs approbaē, dare ei iusiurandū: quia nihil mali ei faciet, & suscipere atq; eū reducere domū. Si vero is qdē q dicit se dñm esse, nihil tale pbauerit, & appareat is, q in talib. accusaē, ex ipsa ɔuersatione honestus ac mitis, & forsan testimoniū [h] habeat aliorū, q etiā apud dñm consistēs disciplinatus fuerit, & honestatis amator: & si nondū forte cōpletū est triennij tempus, at tamen etiā sic maneat in venerabili monasterio, trahentiū asperitate liberatus. Triēnij verò semel expleto tpe, iudicatus qa monastica dignus est honestate: maneat in monasterio. Nequaquā.n. damus licentiam vlli penitus perscrutari q eius [k] sunt: sed siue liber, siue seruus sit, manere eū in conuersatione volumus: nam & si vitium [l] in priori ab eo forte gestū est vita [m] (humana [n] enim natura quodāmodo labitur ad delicta) attñ sufficit ad mediocrē [o] purgationē peccatorū & ad virtutis augmētū, triennalis tpis testimonium, ea verò quę rapta sunt, ēt si apud quoscūq; inueniant, modis oībus reddanē prisco [p] dño.

CAP. III. de seruo monacho in aliā vitæ figuram transeunte, retrahendo in seruitutem.

Si vero seruitij necessitatem effugiens [q] tentauerit monasterium quidē derelinquere, aliā autem vitæ sectari figuram: licētiam damus domino & trahere eum: & probanti fortunam, inter seruos, habere. [u] non.n. iniuriam patietur tantam ad verum seruitium tractus, [x] quantū ipse iniuriatus [y] est Dei culturā refugiēs. Et hæc quidē de fortuna horū q inter monachos pfiteri volūt, sancimus.

CAP. IIII. Vt monachi cōiter habitent & dormiant.

Cogitandum verò est, quomodo ipsos habitantes & degentes, monasticæ philosophiæ certatores dignos esse ostendamus. Volumus.n. nullū monasteriū sub ditione nostra constitutū, siue plurimorū hominū est, siue paucorū: monachos qui ibi sunt, diuisos ab alterutris esse, & proprijs habitationibus vti: sed cōiter quidem eos comedere sancimus: dormire verò omnes in cōmuni: vnoquoq; quidē in propria quadam stratura [b] iacente, in domo verò vna collocatos: aut si fortè nō sufficit ad multitudinē monachorū domus vna, in duas forsan aut plures, non tñ seorsum & apud semetipsos, sed in communi testes [c] alterutris sint honestatis & castitatis: & neque ipsum somnum desidiosum habeant

---

in possessione: ergo est pro eo ac si in possessione seruitotis esset: vt C. de proba. l. vis eius. & ff. de lib. cau. l. quod autem. quare dic q hic est fauor religionis vt ipse non probet, licet dolo malo sit in possessione libertatis: alias vt dictum est, esset contra.

a Vitiis. vt quia ad vxorem alterius accessit: vel simile. Accursius.

b Propter suum vitium. scilicet statim à domino, vt non verberaretur: & postea ad monasterium otiosè iuit: vt sequitur. aliàs si statim ad monasterium iret, redderetur domino: vt C. de ijs qui ad eccle. confu. l. præsenti. § fin.

c Apparuerit. propter probationem illius.

d Simulans. tanquam liber, cum sit seruus. vel melius simular se velle fieri monachum, cum solum voluerit euitare pœnam.

e Diffugiens. scilicet ad monasterium vt euitet pœnam illius delicti. nam aliàs interficit se quis quandoque propter conscientiam delicti: vt ff. de bo. eor. q sibi mor. l. finali.

f Cum quibus. s. rebus.

g Dare ei. s. abbati: vel dic seruo: vel impersonaliter: non curo: vt j. de man. prin ci. §. sed neque. col. ix.

h Testimonium. s. bonū: vt vulgariter dr j. e. §. cogitādum.

Præsumitur semel bonus semper eē bonus: & econtra.

i Amator. nā si prius nūc bonus fuit, & nūc bonus psumit: sic & econtra: vt ff. de re milit. le. non omnes. §. à barbaris & ff. de accu. l. si cui. §. eidē.

k Eius. scilicet serui, an sit liber necne. Accur.

l Et si vitium. id est peccatum. vt furtum vel simile: vt j. eo. §. j. Accur.

m Vita. id est antequam esset monachus. Accur.

n Humana. interpositio est Accur.

o Mediocrem. aliàs meliorem. Accursi.

p Prisco. id est antiquo Accur.

q Effugiens. prius tamen iuit ad monasterium.

r Tentauerit. scilicet postea.

s Figuram quamcūque vitam faciat.

t Fortunam. i. seruitutem.

u Habere. sed nonne iam erat liber propter monachationem? Respond. sic, sed tanquam per ingratitudinem in seruitutē reducitur: vt C. de li. & eo. li. l. 3. Qualiter ergo probabit eū seruū, cum constet eū liberum. Respon. probabit eum prius fuisse seruum suum, vt tunc sibi competat occasione ingratitudinis actio. Si autem curialis fuisset, suæ curiæ redditur: vt j eo. §. si vero relinquens. Si autem est prorsus liber, res perdit suas, & primo monasterio applicantur, & ipse in aliud monasterium detruditur: vt dicemus. j. e. § si vero relinquēs & ibi dices.

Secus tamē est si seruus promoueaē ad sacros ordines contra voluntatem domini sui, vt in ca. j. & 2. extra de ser. non ordi.

x Tractus. i. ad veram seruitutem primi domini.

y Iniuriatus. s. deo.

a De fortuna. i. conditione.

a Certatores. sic. j. eo. j. respon.

b Stratura. locus qdā vilis ad iacendū dispositus: vt ff. de verbo. sig. l. in strati.

c Testes. nudo verbo, non dico coram deo: licet quidā contradicant: quia sibi nullū latet secretū. Sed nūquid aliàs in iudicio potest esse testis? Rñ. sic, cum non

Secus aūt videē iure canonū: vt extra ne cleri. vl mo. p totum.

beant,[a] sed meditantes bonū ornatū, p̄p increpationē respicientiū: nisi tñ[b] qdā eorū i cōtéplatione & pfectione degētes, vitā remotam habeāt in hospitio (quos vocare anachoretas,[c] .i.discedentes, & hesychastas,[d] .i.quiescentes, consueuerunt, tāquam à communione ad meliora exceptos) alioqui alios qbuscunq; inter multitudinē conuersatio est, in ijs q̄ vocantur cœnobia, i. in communi vita esse volumus. sic enim zelus[e] eis ad virtutem crescit, & maximè iuuenibus si cū senioribus constituātur. fiet.n. seniorum conuersatio iuuētutis educatio perfecta:[f] & sic sint in cœnobijs suo proprio abbati[g] obedientes, & traditam sibi conuersationem[h] inculpabiliter obseruantes.

CAP. V. De monacho qui monasterium dimiserit.

Constitutus in minoribus ordinibus si vxorē acceperit, de clero est expellendus. Angel.

Si qs autē forte semel dedicatus, schemateq;[i] potitus, deinde à monasterio discedere voluerit, & priuatam fortassis eligere vitā: ipse quidem sciat quā pro hoc dabit deo satisfactionē: res aūt quascūq; habuerit dū in monasteriū intrabat, eas dñij esse monasterij: & nihil[k] penitus eijciat.

CAP. VI. De viro vel muliere qui queve solitariam vitam appetit.

Illud † quoq; decernimus: qui in monasteriū introire voluerit, antequam monasterium ingrediatur, licentiā habere, suis vti, quo voluerit modo.[l] Ingredientem namq; simul sequuntur oīno res: licet non exp̄ssim, qui itroduxerit eas, dixerit: & non erit dñs[m] earum vlterius[n] vllo modo. Si verò filios habuerit: siquidem cōtigerit iam eum res aliquas donasse eis, aut per ante nuptialem[o] donationem, aut per dotis occasionē cōtulisse, & faciūt hæc quartā ab intestato eius substantiæ: nullū in reliqs reb. habeāt participiū filij. si autē nihil eis donauerit, aut min⁹ quarta:[p] postq̄ abrenuntiās[q] cōuersatus fuerit īter monachos, nihilominus

non sit prohibitus. vt ff. de testi. l. j. nec obstat quòd dicitur mortuus: quia quò ad matrimonium verū est: vt j. e. §. si aūt vxorem. Imo ideo magis ei creditur, & magis punietur si falsum inueniretur dixisse. ar. C. de epis. & cler. l. presbyteri. Item nūquid pro monasterio vel contra pōt ferre testimonium? Videtur q̄ nō: vt ff. de in ius vocan. l. sed si. §. qui manumittitur. & ff. de re. diui. l. in tantum. §. vniuersitatis. & ff. quod cuiusq; vniuer. l. sicut. Sed credo contra, cum non sit prohibitus: vt ff. de testi. l. j. Item nunqd in causa alterius monachi? Rñ. q̄ sic, eadē ratione: quia & causam potest habere: vt j. apud quos opor. In patre licet tanquā amico aliquātulum minor fides habeatur: vt C. de testi. l. eos. & ff. de testib. l. ij. Idem de conuerso. idē de monacho: vt j. eo. § pe. & j. tit. j §. quanta igitur.

a Habeant. aliàs habeatur.

b Nisi tamen. bene dixi eos simul esse, nisi &c.

c Anachoretas. Græcè, Latinè eremita siue extraneus, vel ab alijs discedens, vt sequitur.

d Hesychastas. Græcè: alias vt in nouellis.

e Zelus. idest amor erga deum, aliàs pro inuidia dicitur, vnde illud: Zelus dom⁹ tuæ comedit me. & aliàs, Zelo zelatus sum &c.

Psal. 68. 3. Reg. 19.

f Perfecta. Vnde illud: Mores à conuictu formantur: vt ff. de ædi. edic. l. ædiles.

g Abbati. vel prior.

h Conuersationem. Idest regulam.

i Schemateq; i. ordine vel habitu monachi: & ita post triennium.

k Et nihil. idem in alijs clericis q̄ bona inferunt in ecclesiam: vt C. e. l. de epis. & cler. l. deo nobis. §. huius. Quid si non tenuit monachatio. nūquid res in monasterio remaneant? Respo. distingue: aut & monachatio, & rerū oblatio expresse vtrūq; factū fuit: quo casu cum vnū ex altero non pendeat, licet vnū non valeat, alterū valet, vt ff. de eo quod cer. lo. l. centum. Si autē monachatio tantum facta fuit, & sic p consequens rerū oblatio: vt j. prox. § sublato principali nō remanet accessoriū: vt ff. si quis cau. l. 2. j. rū arg. ff. de ser. rusti. pd. l. iij & C. si pen. epp. mots iter ue. l. iij. & C. si reus vel accu. l. j. Item nunquid earū

Monacha tibe nō tamen te an res apud monasterium maneant.

rerum nomine monasterium conuenit? Videtur q̄ non tanquam successor, vt ff. de iur. do. l. mulier bona. & insti. de adquisi. p arro. §. fi. sed ratione possessionis rei venditæ vel hypothecæ sic: vel alijs quę ratione possessionis dant: personalibus autē idē monachus conuenitur: vt j. apud quos opor. mo. causas. col. vj. vel dic vt no. in authen. ingressi. C. de episco. & cler.

l Voluerit mō. poterit ergo sibi vel vsufruct⁹ nuie vel pprietatis aliqd seruare: vt hic. sed ꝯtradicos nā nihil retinere potest, vt sequitur: & qđ hic dicitur, verū est in alios, & nō in se. Sed nunquid intrando rumpitur testamentum? Rñ. sic duabus rōnibus: qa capite minut⁹ est, vt inst. qui. mo. test. infir. §. non tm̄ & l. eo. §. j. & qa quasi filius sibi agnascitur. s. monasterium: vt j. de sanc. epis. §. sed hoc præsenti. Quare dic quòd alia voluntas hæc fuerit. & non testamētum. vel aliquid monasterio relinquetur, vt non videatur præteritus posthumus: vt institu. de exhæred. lib. §. 2.

† Cōcor. c. in p̄sentia. extra de proba.

m Non erit dominus. sed videtur quòd si. nam adhuc postea disponit si prius non disposuerat: vt j de sanctis. epis. §. si qua mulier. colla. ix. Sed dic q̄ non ideo est dominus. nā & de alienis aliquis quandoque testatur: vt in stitu. de pupil. substi. § j. & C. de secun. nu p. l. e. fœminæ. §. hna. Vel dic vt ibi diceмus. Item quid si causa orationis vel probationis? Respō. nō habet locū quod hic dicitur: sed ita demum, si seculo renuntiauerit, vt j. eodē. §. si vero relinquens. Item quid si ecclesiam secularem vel capellam, vel plebem, vel similem intret? Respō. tenet propria & adquirit. & testatur in his, vt j. de sanc. epis. §. presbyteros autem. Idem de episcop. vt j. de eccle. titu. §. interdicimus. coll. ix. Ac. u.

n Vlterius. i. a tpe ingressus. vel dic ex tpe huius legis. vt j. hæc con. interpre. coult. de his &c. colla. vj.

o Antenuptialem. quas filijs dederat vt donarēt vxori: & idem de dote quam dat filiæ, vt det marito vel etiam ipse pater dat. Accu.

p Minus quarta quod hic de quarta dicitur, hodie correctum est: vt j. de trien. & semis. §. j. coll. tertia.

q Abrenuncians. seculo & proprijs.

Filijs

quarta debeat filijs, [a] aut supplementũ, si contingit eos iã aliquid accepisse, aut ẽt quatenus totum [b] eis detur. [c] Si autẽ vxorem habẽs, deinde eã relinquens, [d] in monasteriũ ingrediat: & dos mulieri seruet, & ex morte pactum: [e] (qđ in alia nr̃a sanciuim' cõstitutione [f]) oibus [g] q̃ sup monachis de his dicta sunt, & in mulierib' in monasterium ingredientibus, valituris.

CAP. VII. De monacho monasteriũ dimittente.

Si vero relinquens monasteriũ ad quandam veniat militiã, aut ad aliam vitę figurã: substantia ei' ẽt sic in monasterio (ſm qđ à nobis prius dictum est [h]) remanente, ipse inter officiales [i] clarissimi ꝓuinciæ iudicis statuetur: [k] & hũc habebit mutationis fructũ, [l] vt q sacrum ministeriũ despexerit, tribunalis terreni obseruet seruitium.

CAP. VIII. De monacho qui de vno ad aliud monasterium transit.

Si vero relinquens monasterium in quo ꝯuersationẽ habuerit, ad aliđ transeat monasteriũ: ẽt sic quidẽ eius substantia maneat, & vindicetur à priori [m] monasterio vbi abrenuncians hanc reliquit. Cõpetens aũt est reuerẽdissimos abbates ñ suscipe eũ, [n] q hoc egit. Erronea nãq; talis est vita monastica, nullaten' tolerantiæ proxima, neq; constantis & persistentis aię, sed iudiciũ habentis circũlatę, [o] & aliũde alia [p] reqrentis. [q] ea pp ẽt hoc ꝓhibeãt deo amabiles epi & archimãdritę [r] nuncupati, monasticã honestatẽ ſm regulas [s] sacras conseruantes.

CAP. IX. Ne monachi vxorem ducant aut concubinam.

Si quis aũt [t] monasticã ꝓfitẽtiũ cõuersationẽ [x] meruit clerici ordinationẽ: maneat ẽt sic purã seruans cõuersationẽ, q si facti clerici abutant fiducia, [a] & ad nuptias venire ꝑsumant: qppe [b] in tali gradu constitut' inter clericos, q ei vxorẽ ducere ꝑmittat: [c] (dicim' aũt gradũ cantorũ, aut lectorũ: [d] alijs [e] .n. oib. [f] nuptias ſm sacras regulas penit' iterdicimus, aut cõcubinas [g] habere, aut luxurijs tradere vitã) excludatur modis oib. à clero tanquam priorẽ conuersationem & solitariam cõfundẽs [h]

Quarta an statt post īgressum ꝑũs peti.

[a] Filijs hic subdiuidit, aut &c.
[b] Totum. quando nihil dederat eis.
[c] Deinr. Sed an quod debetur. s. quarta, statim post ingressum peti potest? videtur q non, vt C. de dona. inter vi. & vxorẽ. l. res. in fi. sed cõtradicas: qa filij fame perirent, quod præcauendũ est: vt C. de alen. libe. p totum. & quia ꝓ mortuo est iam: vt j̃ pro xi. §. & j̃. de nupt §. secũdum occasionẽ col. iiij. & j̃. vt lice. ma & auię. §. quia vero ex consensu. col. viij & sunt hęc vera quando volens quis monachus efficitur: alias si inuitus efficit monachus, aliç duæ partes descendentib. tertia monasterio: vel si non habet descẽdẽtes tertia ascẽdentib. duæ monasterio dantur: vt j̃. vt nulli iudi. §. adulteram. & §. quia vero. & § adulteria. col. ix. & infra vt lice. ma. & auię. §. quia vero ex consensu.
[d] Eam relinquens. ꝓ certo ponit q potest dimittere eã. qđ verũ est ſm leges. sed ſm canones non potest, si cognouit illã carnaliter: nisi & illa voueat castitatẽ: si aũt non cognouerit, potest: vt extra de cõuer. con. c. ex publico. Accur.
[e] Ex morte pactũ. vt si fecerat pactũ mulier de donatione lucranda tota vel pro aliqua parte si ꝑmoriatur maritus: vt supra. de non alien. §. hoc autem. non lucratur: quia pro mortuo habetur: vt j̃. de nupt. §. secundum occasionem. Accursius.
[f] Constitutione. vt C. de epis. & cler. l. deo nobis. §. sponsa. & §. hoc etiam.
[g] Omnibus. facit j̃. titu. j. §. quarta. sic & infra eodem. §. penulti.
[h] Dictum est. vt s. eo. §. si quis autem forte.
[i] Officiales. erat autem officium multiplex ministrãt præsidi, & onerosum: vnde etiã sine remissiõe naturalitatis fiebat. si quis fili' naturalis curiæ accederet. & ꝑsidi seruiret: vt instit. de nupt §. fin. & j. quibus mo. nat. effi. sui. §. si qs igit' fuerit. colla vij. ex his officialibus interdum accõmodabat defensores præses: vt j̃. de defen. ciuit. §. nulla. col. 3.
[k] Statuetur. hoc si prius fuerat officialis, aliàs si seru', domino. vt s. eo. §. si vero seruij liber in aliud monasterium cum rebus post exitũ quæsitis mittetur. vt j̃ de san. epis. §. si monachus. colla ix.
[l] Fructum. i. damnum & sic ironicè loquitur.
[m] A priori. hoc est verum de acquisitis ante exitum, aliàs contra: vt s. §. proxi. diximus.
[n] Non suscipere eum. nisi voluntate abbatis prioris monasterij. & episcopi. nam episcopus mittit eum in aliud monasterium: vt j̃. de san. episco. §. si monachus.
[o] Circumlatæ. idest indicium vagum.
[p] Alia. quàm quæ habebat in primo monasterio.
[q] Requirentis. scilicet animæ.
[r] Archimandritæ. archos princeps: mandrita, magister; inde archimandrita, idest princeps magistrorũ: hoc est abbates vel priores monachorum.
[s] Regulas sic. j̃. tit. j. §. t.
[t] Profitentium. i. eligentium.
[x] Conuersationẽ. aliàs connectionem.
[y] Clerici. in minoribus ordinibus.
[z] Etiam sic. quasi dicat, ac si iam esset in gradu altiori clericatus prouectus.
[a] Abutantur. ex eo q erat clericus in minoribus ordinibus constitutus, erat fiducia. idest spes ascẽdendi ad maiores: qa sępe abutitur accipiendo vxorem: & ideo ad maiores nõ ascendet.
[a] Fiducia ex his. n. quæ gerit in minori ordine. præsumimus q mai' erit clericus in maiori. sic & econtra est bona spes quãdoque: vt insti. in ꝓœmiu. in fin.
[b] Quippe. interpositio est vsque ibi. excludatur &c.
[c] Permittat. s. aliàs si nõ esset monachus, vt in quatuor minoribus ordinibus constitutus: vt j̃. tit. j §. neque autem qui statim sequitur.
[d] Lectorum. qui sunt in minoribus ordinibus cõstituti.
[e] Alijs. in maioribus ordinibus constitutis.
[f] Omnibus. etiam si non sint monachi.
[g] Concubinas. sic infra, de san. episcopis. §. presbyteris collat. ix.
[h] Confundens. confundere enim bonam & malam vitam vult.

[s] De hoc verbo vide c. q. 7. c. dispẽsationes.

† Hoc caput obseruatiõe dignũ ẽ. nã ẽt anteq̃ clericis plenus interdiceretur cœlibat', hoc tamẽ in monachis obtinebat: vt ex historia tripertita & Iustino martyre cognoscit' Contius.

Præsumptio ex tetro actis capitur.

Dudum.

vitam: & priuatus sit de cętero: ad militiam quidem; aut ad aliud officiũ venire non psumens, nisi voluerit dudum [a] à nobis interminatis subiacere pęnis: ipse aũt apud semetipsum degens, & agnoscens qualem pro hoc daturus sit magno Deo [b] satisfactionem.

CAP. X. De electione & creatione abbatis, & vt constitutio sit cõis tam monachis quàm sanctimonialibus.

Abbas eligendus & ordinãdus est optimus meritis & virtute, & non ex ordine vel tempore, his obtinentibus generaliter in omnibus. Bart.

Ordinatione verò abbatũ si qñ contigerit egere monasteriũ: [c] abbatem non p ordinẽ [d] reuerendissimorũ fieri monachorũ, nec oĩno [e] eũ q post primum est, mox abbatẽ fieri: nec qui post illum secundus est, neq; tertiũ, aut reliquos (hoc qđ etiã alia lex nr̃a [f] dicit) sed Deo amabilẽ locorũ epm [g] percurrere quidem ꝯsequenter per oẽs (non.n. [h] exhonorandũ [i] est oĩno tp̃s, [k] & ex eo ordo) & eum q apparuerit prius optim⁹ [l] inter monachos constitutus, & dignus præsulatu [l] eorum, hunc eligere, eo ꝙ humana natura talis est, [m] ꝙ neq; oẽs p ordinẽ inter summos, [n] neq; rursus oẽs inter nouissimos constituti quidẽ sint. sed procedat qdem ẽm gradum [o] pcedentis [p] inspectio: q verò prior mox inter numeratos optimus apparuerit, is abbas fit, & ordinẽ simul & virtutem suffragãtem [q] habens. Oportet.n. eos q discernunt qđ melius [r] est, à peiore, aliud quidẽ ad regendum dimittere, [s] aliud verò inclinari [t] iubere, & paulatim p eruditionẽ hoc ẽt ad meli⁹ accedere. Quæcunq; [u] tñ à nobis in oĩbus quæ prius [x] & q̃ nunc prolata sunt, sacris nr̃is constitutionibus, sunt sancita de clericis, aut monachis, aut monasterijs, hæc cõia ponimus & in masculis & ĩ fœminis [y] & monasterijs & ascete rijs: [z] non discernentes quantũ ad istos masculũ aut fœminã: eo ꝙ sicut pdiximus, [a] vnum oĩa in Christo consistãt. Hæc igitur oĩa sanctissimi patriarchæ sub se cõstitutis Deo amabilibus metropolitis [b] manifesta faciãt: at illi subiectis sibi Deo amabilib⁹ epis declarent: & illi monasterijs Dei sub sua ordinatione constitutis cognita faciant: quatenus p oĩa dñi cultura maneat vndique incorrupta. Immi nebunt.n. maximæ pęnę ista trãsgredientibus, dicimus autem de cœlo: quas necesse est rectorũ [c] dogmatum contemptoribus imminere. Et nr̃æ siquidem reipublicæ iudices si hæc eis nunciuntur: omnibus studeant modis ea q̃ sacris regulis continentur, quas nr̃a sequitur lex, [d] ad effectũ perduci procurare. Nã nec illos deserit pęna hęc negligentes, quapropter sequenté [e] hęc tua [f] sanctitatẽ decet oĩbus sub se positis sanctissimis metropolitanis hæc facere manifesta. Datum 13. [†] Cal. April. Constant. Belisario. V. C. Cos.

TITVLVS VI.

QVOMODO OPORTEAT [...]os [...] eros cienco [h] ad ordina-

Authen. c

Eps abba tẽ eligit.

Cõcot. ea 1. cum glo. super verbo, sanctiores. extra de offic. custo.

Dignitas dat fauorẽ psonæ.

[a] Dudum. In Græca constitutiona quam non habemus.
[b] Deo. sic ĩ. eod. §. si quis autem forte semel. Acc.
[c] Monasteriũ. subaudi fieri volumus: q. repete, fieri volum⁹ abbatem non per ordinem.
[d] Per ordinẽ. aliud in defensore ciuitatis: vt j̃. de defen. ciuita. §. interim. coll. 3. Acc.
[e] Nec omnino. Arg. contra ĩ. de hære. & Falci. §. inordinatũ. Accu.
[f] Lex nostra Græca, quam nõ habemus: nec.n. de illa quæ est j̃. de san. epis. § iubemus. dicit, quæ est post illam, cũ postea inueniamus eam: vt C. de no. Co. fa. § fin.
[g] Episcopum. No. ꝙ per hanc constitutionem eps̃ eligit abbatem, sed hoc corrigitur: quia monachi eligunt, & eps̃ ordinat: vt j̃. de san. epi. §. iubemus.
[h] Nõ n. interpositio est vsq; ibi, & eũ &c.
[i] Exhonorandum. i. honorandum.
[k] Tp̃s. No argu. pro nouis doctorib. sic C. de offic. rec. prouin. l. potioris. arg. ꝯ. ff. de mun. & ho. l. semper & C. de postul. l. prouidendum. & ff. de fide instr. l. si & ĩ. eo. §. cogitandum. & ff. si cer. pet. l. cũ quid. in fi.
[l] Præsulatu. i. dignus ꝙ sit abbas.
[m] Talis ẽ. vt oẽs homines sint æquales, vt subijcit. Accur.
[n] Summos. vt C. de vet. iur. enu. l. 1. Acc.
[o] Secundum gradũ. s. honorũ, non tẽporis: vt ĩ. proxi. dixit.
[p] Præcedentis. s. epi. Accu.
[q] Suffragãtẽ. i. adiuuantem. Et sic nota ꝙ dat fauorem psonæ auctoritas dignitatis, sic ff. de sena. l. fina.
[r] Quod melius. sic j̃. quib. mo. natu. ef. sui. §. 1. col. 7.
[s] Dimittere. sic ff. locati. l. in naue. in fi. sic ff. de mun. & hon. l. rescripto.
[t] Inclinari. i. obedire.
[u] Quæcunque. nunc dicit, quæ dixit ĩ. in monachis, habeant locum in monachabus: & vltimo dicit quod archiepiscopi debent hæc oĩa manifesta facere epis sub se positis. Acc.
[x] Prius. vt C. de epi. & cleri. l. si.
[y] In fœminis. ĩ. eo. §. omnibus.
[z] Ascetetijs. ab assistendo dr̃, quod multum statur ibi ad orandum: vt in loco vbi sit corp⁹ sanctũ.
[a] Prædiximus, vt j̃. eod. §. hinc autem.
[b] Metropolitis. i. archiepiscopis: alias metropolitanis.
[c] Rectorum. neutri generis.
[d] Sequitur lex. sic j̃. vt cleri. apud pprios epi. §. fi. coll. 6. & j̃. de eccl. ti. §. 1. j. resp. coll. 9.
[e] Sequentem. s. nos.
[f] Tuam ò Epiphani. vt ĩ. eo. in prin.

[g] QVOMODO oporteat episcopos &c.

De monachis dictũ est. ex quibus fiunt episcopi: quare videamus de epis, vt j̃ eo. §. igitur ordinãdus, & de hoc dicit j̃ eo. vsque ad § illud etiam.
[h] Claticos. hoc expeditur. j̃ eo §. hoc aũt de Deo. & §. sed naque, & §. quanta.

[†] al. xij. al. xvj. vt in nouis Scrimgeranis. Contius:

a De expensis, hoc dicetur ∫ eo §. sed neq; effusas.
b Axima. verè est maxima: qa ex his duo bus totus regitur mūdus. vnde illud: Ecce gladij duo hic, ∫m vnum intellectū. Alij dicunt q duo testa significāt.

Luc. 22.

c Imperiū. immo Popu. Ro. vt esse imperiū: vt in stitu. de in. nat. §. sed & qd principi. Rsd. & illud Dei dispositione factum fuit, sinaquo factum est nihil: vt dr in euangel. & ∫. de fi. instr. §. qa igitur in prin. col. 6.
d Illud. sacerdotiū.
e Hoc aūt. s. imperiū.
f Vtraq;. s. dona & sacerdotium & imperiū. Cur ergo mater (peri) dr ecclesia: vt ∫ vt deter. sit nu. cl. § j. enim magis soror sit, vt hic? Resp. illud dr ratione dignitatis .s. q res diuinæ digniores sunt, vt C. de vet. iu. enu. l. 2. § sed quia idem th principium habent, vt hic: & ideo parum differunt: vt ∫ ti. t. §. fini mus.
g Exornant. l. cum honore gubernant.
h Accuratius.
i Sic erit. i. esse debebit.
k Pro illis. s. Imperatoribus.
l Ipsi. s. sacerdotes.
m Si hoc. s. sacerdotium.
n Imperium. l. Imperator.
o Exornet. l. cū honore gubernat.
p Conferens generi. ergo apparet q nec Papa temporalibus, nec imperator in spiritualibus se debeant immiscere. Nūquid habet ergo Papa tpalē iurisdictione in ijs q sunt imperij. qd Constantinus Imperator donauit Siluestro Papæ? Videtur q sic licet immensa fuerit donatio. ∫. tit. 3. §. finimus. ptereaquod vult princeps, hoc est lex, vt ff de const. prin. l. 1. Item sicut patrimonialia, ita Imperialia donare pōt eum nulla sit differentia, vt C. de quadri. præscri. l. fi. in prin. econtra vr q non: quia tunc nō esset Augustus dictus: vt in rubr procemij insti. Item Imperare nō potuit pari. i. imperatori venienti post se: vt ff de arbi. l. nam magistratur. & ff. ad Treb. l. ille à quo. §. tempestiuum. Item ne turbetur opus Dei si clerici intromittant se in tpalib9, vt C. de epi. & cler. l. placet. Item ne vnus duorum officium habeat. ff. de pac l. si plures. sed licet solutio facti ad nos nō pertineat, soluimus. q de iure non valuit ista collatio siue donatio, vt ∫. eo. ti §. igitur, & C. de leg. & cōsti. l. digna. in fi. & insti. qui. mo. testa. infir. §. fi. nec ob. ∫. ti. 1. in prin. quia auxit honorem ecclesiæ quantum in eo fuit Cōstantinus: vel in alijs, non autē in iurisdictione: quia sic posset totum imperium perire, vt dictum est.
q Quia m. s. honestatem.
r Illis. s. sacerdotib.
s Bene autem. sic ff. de orig. iur. l. 1.
t Deo. sic ∫. de armis. in prin.
u Et sancti. sequētes apostolos.
x Sancimus. ad quid pro Deo intromittit se Imperator de spiritualibus vel ecclesiasticis, cum sciat ad se non pertinere? vt ∫. j. th. dic q non inuenlendo de nouo vel constituendo potuit, sed recitando sacras regulas, contra quas si quis fecerit, imponit pœnas, vt ∫. eo. §. si vel dic, q auctoritate Papæ facit. Vel dic hoc faciendo statum reipu. suet enim interesse reip. esse sacerdotes honestos, à quibus pœnitentiam peccatorū petamus: vt C. de sum. Tri. l. fi. & ecclesias, de quarum constitutione. ∫ n. j §. illud igitur. dixit, nā in eis venia petimus peccatorū: vt ∫ vt lice ma & aui. § qa vero col 8.
z Regulas. sic ∫. n. j. §. si vero relinquens. & § fi.
y Adducitur. Nota quasi per vim. nā inuitatus fugit: vt C. de episco. & cler. l. 6. quonquam. velle tamen debet: vt ∫. eodem. § sed etiam, sic licet coact9: vt ff. qd met. cau. l. si mulier. § pen. vnde quidam dixerat nolens volo, volens nolo.
x Apostolum. qui dixit episcopum esse debere bonæ vitæ & opinionis, q dixit aliq; capitula circa episcopum consideranda. primum oportet eum esse sine crimine, vnius vxoris virum, non vinolentum, prudentem, modestum ornatum, hospitalem, pudicū, doctorem, non percussorem, non litigiosum, non cupidum, domui suæ bene præpositum, nō neophytū.
a Bonis. scilicet factis.
b Testimon. bo idest famam bonā: quæ valet multum

In libris meis manu scriptis legit in hoib9, rectè. & ∫m græca q habent ἐν ἀνθρώποις.
Continus.

♦ ὑπερ(?) ἀνθρώπων.

♦ Facit. e. nouit. cū glo super ver. nfam in princi. ibi, imperiū n exercea de iudi.

♦ ἀνθρώπινα.
Papa tpalib immiscere se non debet.
Papa iurisdictionem temporalem imperij non habet.

... perdita : & ... ecclesiarum.

Administrationes & iurisdictiões Papæ, et principis distincta sunt. Episcopus ordinandus est honestus, & gloria fruens, bene eruditus, verbo et opere, & corporis sapientia, contradictore nullo apparente, vel repulso. Bartol.

Imp. Iustinianus A. Epiphanio ... episcopo & Patriarchæ Cōstantinopolitano.

MAxima[a] quidem in omnibus[b] sunt dona Dei, à supna collata clementia, sacerdotiū & imperiū[c]: illud[d] qdē diuinis ministrās: hoc aūt[e] humanis pſidens ac diligentiā exhibens, ex vno eodēq; principio[f] vtraq;[g] pcedentia humanā exornāt[g] vitā. Ideoq; nihil sic erit[h] studiosū imperatoribus, sicut sacerdotū honestas: cum vtiq; & pro illis[i] ipsi[k] semper Deo supplicent. Nā si hoc[l] qdē inculpabile sit vndique, & apud Deū fiducia plenū: imperiū[m] aut rectè & cōpetenter exornet[n] traditā sibi rempublicā: erit[o] consonātia qdam bona, omne quicquid vtile est humano conferens generi.

Nos igitur maximam habemus sollicitudinē circa vera Dei dogmata, & circa sacerdotum honestatem, quā[q] illis[r] obtinentibus credimus, quia p eā maxima nobis dona dabuntur à Deo, & ea quæ sunt, firma habebimus: & quæ nondū hactenus venerunt, acquiremus. Bene aūt[s] vniuersa geruntur[t] & cōpetenter, si rei principiū fiat decens, & amabile Deo.[t] Hoc aūt futurū esse credimus, si sacrarū regularū obseruatio custodiat, quā iusti & laudandi & adorandi inspectores & ministri[u] Dei verbi tradiderūt apostoli, & sācti patres custodierūt, & explanauerūt.

CAP. I. De episcopi ordinandi moribus, vita & honestate.

Sancimus[x] igitur sacras per omnia sequentes regulas,[z] dum quispiam sequenti omni tēpore ad ordinationem episcopatus adducitur,[y] considerari prius eius vitam secundum sanctū apostolum,[x] si honesta & inculpabilis, & vndique irreprehensibilis sit, & in bonis[a] testimoniū[b] habeat: & sacer-

♦ Cōcor. c. in noīe. 23. dist.

♦ ἀντίσ... ταις καὶ ὑπηρέταις. & c quib. et verbia vsus est D. Lucas 1 pfatione Euangelij sui. Conti.

Eps 14. cōditiones habere debet.

dotem decens. [a]

CAP. II. Cuius fortunæ eē dēat ordinādus eps.

Et neq; ex officiali [b] aut ex curiali veniat fortuna: nisi tñ ex nouella ætate (ſm quod iā diſpoſitū [c] eſt) in monaſterio conſtitutus, fortuna liberetur: quartam [d] tñ prius ſubſtātię reddens curię.

CAP. III. Vt nemo repēte ex ſeculari & priuata vita fiat epiſcop⁹.

Neque.n. † idiota, [e] neq; ex ijs q vocanť laici [f] exiſtēs, ita mox ad epiſcopatū aſcendat: nec imaginariā [g] ſuſcipiat ordinationē, tanquā mō qdē idiota, mox aūt clericus, deinde paruū aliquod tēpus præteriēs, [h] epiſcopus appareat.

CAP. IIII. Vt epiſcopus ordinetur, qui vxorem non habuerit: aut ſi habuerit, eam virginē habuerit, ñ viduā, neq; repudiatā aut ſeparatā.

Et neq; vxori alię [i] copulat⁹, ſed aut in virginitate degens [k] à principio, aut vxorē qdem habens ex virginitate, aut ad eum venientē, [l] & nō viduā, neq; ſeiunctā [m] à viro, neq; cōcubinā.

CAP. V. Vt ordinandus eps nec liberos legitimos habeat nec naturales. Iul. epitomator.

Neque filios † aut nepotes habēs [n] neq; cognitos [o] legi, neq; illi [p] odibiles. [q] alioꝝ q ꝑter hoc aliqd agit: & ipſe cadet ſacerdotio: & q eum ordinat, foris epiſcopatū ſectabitur, hanc legem offendens.

CAP. VI. De ſacerdotio ꝑ pecuniā ñ ambiēdo.

Sed neq; pecunijs [r] oportere emere ſacerdotiū ei ꝑmittimus: ſolū vero eū reſpicere dñi Dei culturam volumus: & non plurimis humanis cogitationibus diſtrahi.

CAP. VII. Ne ordinandus eps ſit ineruditus.

Sed neq; † inerudit⁹ exiſtēs ſacrorū [s] dogmatū ad epiſcopatū accedat.

CAP. VIII. Vt ordināđ⁹ añ i clero vel monaſtica vita vixerit ſex mēſibus.

Prius aūt aut monaſticā vitā ꝓfeſs⁹, aut in clero cōſtitut⁹ nō min⁹ mēſib. ſex, vxori tñ nō cohęrēs, [t] aut filios aut nepotes habens. Hoc.n. oīnodo ſuꝑ Deo amabilib. epis q̄rim⁹: ſicut ēt pri⁹ duab. nřis ſacris cōſtitutionib. [u] hoc ſancitū eſt: ꝑ quas dudū cohærētes [x] vxorib. nō ꝑſcrutamur, oē ꝑteritū relinquētes, decetero aūt nulli permittentes à poſitiōe legis [y] vxorē hñti, [z] talem imponi ordinationē: q̄ legē [a] ēt nūc renouam⁹: ne forte ſi ꝑter hoc aliqd fiat: & ipſe cadat ſacerdotio, & ordinātē ſimiliter excludi ꝓcuret. Igiť [b] ordināđ⁹ eps, aut ex monachis, aut ex clericis [c] ſit, ēt i hmōi vita teſtimonij bōi, vita bon⁹ & honeſt⁹, & gloria fruens bona: & hoc fundamētū pōtificatus deponens ſuæ aīæ.

CAP. IX. Vt ordinandus legat ſacros canones.

Episcopus ordinādus eſt nō priuſquā coram eo ſacræ legantur regulæ: & reſponderit ſe velle eas ſeruare. Bartolus.

Sed ēt ſic eū ꝯſtitutū, [d] & ad eṗatū ꝑparatū, cōpetēs ē, venerabiles & vndiq; ꝓbatas legere regulas añ ordinationē, q̄s recta & īuiolata nřa ſuſcipit fides, & catholica Dei apoſtolicaq; diſpoſuit & tradidit ecc'la [e] & dum ex frequenti [f] earū lectione tranſierit qui ad ordinationē deducit, tūc is qui ordinationē

…di: vt ſ. de mon. §. cogitādū. & ff. de quęſti. l. de minore. §. pe. & ı͂. de admin. §. hanc igitur. coll. vj.

[a] Decens. ſ. teſtimonium & bona fama.

[b] Ex officiali. multa ſunt huiuſmodi officia: vt dixi. ſ. ti. j. §. ſi vero relíquēs.

[c] Diſpoſitū. ſ. in Græca conſtitutione. credimus tñ eam idem dixiſſe quod dr ı͂. de ſan. epiſ. coll. ix. § curialem. ſ. q xv. an. ſteterit in monaſterio à iuuētute: vt hic, & ı͂. de ſanc. epiſ. §. ſed neque curialem.

[d] Quartam. hodie tñ ſibi quartā tenet: tres vero partes curiæ dimittit, vt ı͂. de ſan. epeſc. §. curialē.

[e] Idiota. q neſcit literas. NOT. immo q priuatā vitam degit, nulli officio vel ciuili vel eccleſiaſt. eo ad ſtrictus. nā oēs clerici certū & publicū mun⁹ hēre intelligūť. Cō.

[f] Laici. ſed hodie cōtra ſi neceſſe ſit laicū ordinari: vt ı͂. de ſan. epiſc. §. damus. quod iure canonum correctum eſt: vt ibi not.

[g] Nec imaginariā. i. nō ſufficit ſimulatū honorē clericatus habuiſſe. ſm Azon. vel imaginariā, i. momētaneā, nā reijciť, eum laicos inuenitur, ſtatim ſic ff. de manumiſ. l. s. §. j.

[h] Præteriēs ſ. tēpus.

Aliæ. Aliās alienę.

[k] Degēs. eligēd⁹ eps ē.

[l] Venientē. ſ. vxorē.

[m] Seiunctam. i. ſeparatam à viro primo per diuortium.

[n] Nepotes habens. ı͂. e. §. ſed neq; ineruditus. i. ſi. §. ı͂. So vt ibi.

[o] Cognitos. ſ. q ex vxore ſūt: ſed tñ fuerat vidua, vel nō virgo: vñ ꝑſtat impedimentum ꝓmotioni.

[p] Illi. ſ. legi.

[q] Odibiles. qa inceſtuoſi: vt ı͂. q. mo. naturales eff. ſui. §. ſi. col. 7.

[r] Pecunijs. idē ſi ꝑcibus. idē ſi obſequio alio. nā man. lingua obſequio cōmittiť ſimonia: vt in decre. 1. q.

i. ſunt nonnulli.

[s] Sacrorū dogmatū. qa nō ſolū literas ſcire debet: vt ſ. e. §. neque ex idiota. ſed ēt decreta & theologiā ſcire debet: vt hic di.

[t] Vxori. tñ nō cohærēs. donec cōuerſatur in monaſterio: & cū ordinať: vi ı͂. e. §. pri⁹ aūt nō nocet habuiſſe: vt ſ. §. & neq; vxori. Vel dic. vxor ꝑſēs nō nocet. vt ibi, niſi vidua, vel alio viro cōiuncta olim: vt hic, & ı͂. ſtatim. & hoc valet ſcđm canones: vt hic, & ı͂. de ſan. epiſ. in prin. col. ix.

[u] Cōſtitutiō. ſ. Gręcis

[x] Cohærentes. vt ante l. illam. nā ad præterita nō trahitur: vt C. de leg. & conſti. l. leges & ı͂. de nupt. §. t. in ſi. coll. 4.

[y] Legis. ſ. huius. Ac.

[z] Habenti. ı͂. §. j. ꝑ. Sol. vt ſ eo. § qm.

[a] Legē. i. qđ dixerat modo. ſ. e. §. q non debeant vxorem habere, renouat in hoc ſ. confirmando &c.

[b] Igitur. qa multa honeſta in epiſcopo requiruntur ergo ex monachis & c. breuiter repetit ſ. dicta.

[c] Aut ex clericis. ſ. alijs. nam ēt monachi qnq; ſunt clerici: & illos oportet literas ſcire. vt ſ. tit. i. in principio alij non ſunt, & illi etiam illiterati eſſe poſſunt monachi: vt C. de epiſco. & cle. l generaliter. ſed ex literatis eſt epiſcopus eligendus, vt ſ. eo. § neq; ex idiota.

[d] Conſtitutū. ſ. habilem per iam dicta.

[e] Eccleſia. Forte pſalmum illum, Quicunque vult &c.

[f] Ex frequēti. ſic C. de emē. Iuſt. c. l. j ſ ſi. Interto-

oi q habet filios ſubditos, cū oī caſtitate. nec tñ ob id arguēdus eſt Iuſtin. qui ꝑ varietate tēporū aliđ ius ſtatuerit. quod quidē & à Romanis archiepiſcopis receptum fuit. c. de Syracuſanæ. diſti. 28. & cap. Catinēſis. diſtin. 61. Conrius.

† Concorcata eſt. & c. j. extra de ſimo.

† Idē iam poſitum fuit in c. 4. & 5. Cō.

Monachi quidā ſūt clerici. & quidā nō.

† Pro. n. c. legiť cuā in manuſcriptoret recte. ē. n. diſtinctū caput à ſuperiore. Conrius.

† Habēs, σχὼν verti debuit, q habuit. alio q abſurdū ſequereť, Iuſtinianū permittere vxorē tēpore cpatus quā hic iterdicit. Conrius.

† Idē Iuſtinianus in Græca ad Antabiū cōſtitutiōe (q in Lugdu. codicibus īpreſſa ē) cōſtituerat, hac (vt ait) de cā, ne contēptia pauperibus Christi ouerātes ſpartā animoſū tenebant, & in ꝓprios liberos facultates eccleſiæ tranſferāt. Paulus tñ 1. ad Tim. 3. probat

impositurus est, interroget, eũ, si sufficiens est custodire & agere q̃ sacræ regulę sancierunt.[b] Et siquidem ille declaraverit & dixerit præcepta sacrarum regularum non se valere servare, nullo modo ei ordinationem iponi. si vero susceperit, & dixerit quia quantum hoĩ est possibile, complebit[c] hæc q̃ his cõtinentur, tũc monere eũ, & dicere, q̃a nisi hæc observaverit, & Deo alienus erit, & cadet à iam dato honore: & neq; civiles leges delictum inultum relinquent: eo q̃ à pcedentib. nos imperatorib.[d] & à nobis[e] ipsis recte dictũ est oportere sacras regulas p legib. valere.[f] & si etiã sic permanserit cãm amplectens: tũc super his psessionibus unumquẽq;[g] sacrã suscipere episcopat⁹ ordinationẽ.

Episcopus per pecuniã ordinatus dignitatẽ amittit ambitam et habitam, et ẽt ordinator, & quilibet alius suffragator & dignitatem suam amittit, & pecuniam reddit in duplum.

Et hanc[h] non pecunijs emere, neq; p rerũ aliquarum dationẽ suscipere, sed purã pcipere, & sine mercede, & tanquã Deo datã. nam si ẽt alia oĩa habeat utilia quę prius à nobis dicta sunt, pecunijs aũt vel rebus videatur episcopatum ẽt emisse, sciat se & ab episcopatu casurũ, & hoc munus retributurũ ordinãti: ut ille[i] episcopatũ amittat, & à clero cadat, & utrĩq; cã talem pręstet retributionem,[k] ut & hic quidem nõ adipiscatur, quę sperabat, ille autem ẽt q̃ habebat, amittat: veruntñ pecunijs ac reb. datis occasione ordinationis, sanctissimę assignandis ecclesię, sive episcopus sit accipiens, & propterea sacerdotio cadens: sive ẽt quilibet alius in clero constitutorum. Nam & illi ęquam imponimus pęnã: ut ab ordine quẽ inter sacerdotes habuerit, cadat, & reddat aurum, aut res q̃ ordinationis occasione datę sunt, iniuriam passę quantũ ad ipsum ecclesię. Si quis aũt extraneorum sit, & non in clero ɔstitutus, qui aurum aut rem aliquam propter patrocinium ordinationis accepit: & maximè[k] si administrationem aliquam gerat: habebit quidem ipse à Deo pœnam,[l] & succedentei de coelo supplicia. veruntamen etiam illud quod datum est, totum ablatum ab eo sanctissimæ ecclesiæ omnibus reddatur[m] modis in duplum.[n] Insuper[o] etiam si quam administrationem[p] habet, ea cadat, & perpetuo exilio condemnetur. Illud quoque sciat aperte qui pecunijs aut rebus alijs emerit præsulatum: quia si prius diaconus aut presbyter sit, deinde per suffragium[q] ad sacerdotium[r] veniat: non solum cadat episcopatu, sed nec prior ei relinquetur ordo presbyterij forsitan, aut diaconatus. Amittit etenim etiam illud, utpote decẽtiam indigne[s] concupiscens: & omni sacerdotali excluditur ordine. Oportet autem in ipso ordinationis tempore eum qui imponit eam,[t] illi coram omni fideli populo sanctissimæ ecclesiæ hæc omnia prædicere, ut agnoscens[u] eũ omnia quæ prius dicta sunt nobis habere, ad sacram eum[x] deducat ordinationem:[y] ut etiam ille coram omnibus hæc audiens, non solum habeat Dei timorem, sed etiam coram omnibus denunciationem & professionem erubescat.

CAP. X. Si quis ordinationi episcopi contradixerit.

Episcopus ordinandus est contradictore nullo apparente, vel repulso: alias ordinatio facta non valet. Bart.

Si quis autẽ talis quidem esse putetur, & ad episcopatus ordinationẽ[z] transeat,[a] Illi-

Renũciãs iuri suo debet illud scire.

a Interroget. Nã hic q̃ ille qui suo iuri renunciat, debet illud scire: aliàs non videtur renunciare. sic ff. de transa. l. qui cum tutoribus. j. respon & §. si. & ff. de inoff. testa. l. mater. & prodest mulierib. Velleiano renunciātibus: quod fieri potest à sciente: ut dictum est. ut ff. ad Velleia. l. fi. in fi. & C. de pact. l. pe.

b Sancierunt. sunt enim. xij. præcepta apostolicæ regulæ. ut in decretis.

c Complebit. & hoc post multas coactiones, ut C. de episc. & cle. l. si quemquam.

d Imperatoribus. ut C. de epis. & cler. l. cum clericis §. pen.

e Et à nobis. sic j. tit. j. §. fi & j eo. §. i.

f Vnumquemq;. s. ordinandum.

g Ille qui ordinavit per pecuniam.

h Retributionem. Ironice loquitur. sic ff. de dam. infec. l. ex damni § quoties. & C. de inoff. testa. leg. fratres.

i Ecclesiæ. cui iniuriabatur emendo eã ut sequitur. sed qua actione? R. si. cõdictione ex hac lege, ut ff. de condi. ex lege. l. i.

k Maximè. quia cũ eis plurimum honoris datur, magis puniũtur, si tales inveniuntur in crimine: ut C. de episco. & cle. l. presbyteri. Idem ergo & si non sit i dignitate: licet decr. videatur dicere q̃ tũc tm̃ sit simonia, qñ ipsis electoribus datur: ut extra de elec. c. cum nobis.

l Pœnam. s. expectet à Deo.

m Reddatur. i. det.

n Duplum. s. condictione ex lege.

o Insuper. sic j. de san. epis. §. præ omnibus coll. 9.

p Administrationẽ. idest secularem dignitatem.

q Per suffragium. i. pecunijs, quę pstant suffragium.

r Sacerdotium. idest dignitatem.

s Indigne. privilegium enim meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate. sic C. de Iudæ. l. Iudæos. & ff. de in. immun. l. i. & ff. de vulg. subs. l. ex facto. in fi.

t Eam. s. ordinationem.

u Agnoscens. Scilicet ordinator.

x Eum. ordinandũ.

y Ordinationem. sic j. eo §. hęc autem de Deo.

z Episcopat⁹ ordinationẽ. aliàs ordines.

a Transeat. non tñ adhuc transiuit.

f Cõcor. c. vlti. in fi. cũ glo. fin. extra de secun. nup. & c. 2. de non. ope. nun. & l. ol. & l. privilegia. C. de sac. san. ecclesiæ. Cõtr.

† Hic §. ptineat ad c. 6. de simonia. & lõga quasi perissologia eadẽ fere hic repetit Iustinianus. Contius.

s Cõcor. c. ut privilegia, post princip. extra de privi.

† Cõcor. fere c. illud. dist. 23. et cõcil. Chalcedonẽsis 4. Contius.

contradicat autem aliqs, atque dicat conscium se esse alicuius illicitorum [a] eius: non prius mereatur epatus ordinationem q̄ examinatio q̄rimoniarium fiat, [b] & appareat vndiq; innoxius. Quod si etiam [c] post huiusmodi ꝯdictionem non passus is qui ordinationem facit, legitimam examinationē imponi causæ, currat ad ordinationē: sciat, qđ ab eo fit, [d] pro nihilo esse, sed & is qui ꝯ legem facit, cadat sacerdotio: & qui sine probatione impo nit ordinationem, & ipse quidem similiter cadet se de sacerdotali: [e] reus autem erit Deo, qui præci pue omniū [f] quęrit suorum sacerdotum puritatē. Si tn̄ is qui ordinationi ꝯtradicit, aut examinatio ne facta probetur calumniator, [g] aut in ipso prin cipio, neque in examinatione persistere confidat: segreget istū in perpetuū à sacra cōione is qui ordi nationem facere vult: vt non ipsa falsitas impunita [h] sit. Sicut [i] enim bo nam gloriam in eo qui ordinandus est, quęrimus: ita ēt calumniā in eo qui frustra accusauit, punimus. Si verò nemo accusauerit oino, aut in totum [k] denuncians examinationem non faciat, aut facta examinatione demōstrare (sicut prædiximus) non valuerit accusationē veram: tunc oportet eum qui per tot vias inculpabilis apparuerit, accedere ad venturam ordinationem. Qui enim ita ordinatur, ex hoc multa & meliora cognoscit præceptorum, & non incurrit [l] ad vitam impunitam [m] huiusmodi eruditis animo, verbo, & opere corporis, & sapientia.

CAP. XI. Ne episcopus vltra annum extra ecclesiam suā degat.

Et illud etiam definimus, vt nemo Deo amabilium episcoporum foris [n] † à sua ecclesia plꝰ q̄ per totum annum deesse audeat: nisi hoc per imperialem fiat † iussionem: (tunc ēnim solum [o] ērit inculpabile) † sacratissimos patriarchas [p] vniuscuiusque diœceseos [q] compellentes [r] Deo amabiles episcopos suis inhærere sanctissimis ecclesijs: & non longo itine re separari, neque in pere grinis demorari velle, neque sanctissimas ecclesias negligere, neque annum excedere, quem & ipsum [s] propter misericordiam [t] cōstituimus. Si verò vltra annum errauerit & dereliquerit, & non ad episcopatum remeauerit proprium, neq; imperialis aliqua eum (sicut prędiximus) detineat iussio: tunc siquidē sit metropolita, circa ecclesiasticam dispositionem segregatum, regionis illius patriarcha reuocet quidem cum legitimis [u] inclamationibus, seruans vbique sacrarum regularum obseruationem. [x] Si verò maneat per omnia inobediens, expellatur à sacro epi scoporum choro, & alium introducat [y] huiusmodi & reuerentia & verecundia & honestate dignum. Si verò non metropolita, sed aliorum episcoporum aliquis sit, qui errauerit, hæc omnia à [z] metropolita fiant. Nemo enim eorum talem suscipiat occasionem, si dixerint propterea proprias derelinquere ecclesias, propterea quod litium causas, [a] aut aliarum rerum propriarum, aut ad sacras ecclesias respicientium [b] circumlustrauit, & hic constituti [c] adhærent, aut in alijs veniant locis. Hoc enim nō habet decentem rationem, vt cum multitudine, quam necesse est episcopum habere, mi-

[a] Illicitorum. quæ numerata sunt ſ. de simonia, & de alijs.
[b] Fiat. s. intra tres menses quod dic, vt ĩ. de san. epis. §. sigs autem ante &c.
[c] Quod si etiā. arg. C. de ap. l. nominationes. sic ff. de reb. eo. qui sub tut. l. magis §. si æs alienum. & ĩ. eo. §. hæc antē de Deo.
[d] Fit. episcopus.
[e] Sacerdotali. i. episcopali.
[f] Omnium. i. inter omnes. nihil enim &c. vt ĩ. eo. ti. §. neque autem &c.
[g] Calumniator. sed nonne eo ipso q̄ nō probat, calūniatur videtur? Resp. quidam q̄ non, vt ff. ad Turp. l. j. §. sed lo. cōtra. ex eo enim est calumniator, q̄ nō pbat, vt ff. de adul. de iud. l. 1. & quod in d. l. ad Turpil. dr̄, loquitur si suas suorumq; iniurias exequatur, vt C. de calum. l. mater.
[h] Impunita. nec ēt aliud maleficiū, vt ff. ad l. Aq. l. ita vulneratus. in fi.
[i] Sicut. vt C. de cal. l. fina.
[k] Aut in totū. l. ex toto, aliàs aut totū. & tunc habet locū hæc gl. j. ex toto vel in totum nō faciat examinationem deinde &c.
[l] Et non incurrit. i. non præcurrit, vel nimiū cito non currit, vt hęc præpositio in augeat. sic ff. de libe. & posthu. l. Gallus. §. ille &c.
[m] Impunitā. i. non punitam pro puniēdam. sic C. de ijs qui no. infa. l. si Posidonium. q. d. non puniendam: quia bonā vitā faciāt. & no. hic q̄ virtus in necessitate cōprobatur.
[n] Foris. sic ĩ. vt nullus fab. ora. do. §. illud. coll. v. sic ĩ. de san. epis. §. interdicimus. col. 9.
[o] Tunc enim solū. item & quādo causa sit necessaria, tūc cūm literis sui superioris: vt ĩ. eo. §. nō aliter, & ĩ. de san. epis. §. interdicimus. col. 9.
[p] Patriarchas. repete definimus.
[q] Diœceseos. i. patriarchatus.
[r] Compellentes. i. vt compellant.
[s] Et ipsum. s. annū.
[t] Propter misericordiam. vt non cōpellatur semper. q. d. stare domi.
[u] Legitimis. forte spatio 30. dierū inter vnamquāq; denunciationē: vt ĩ. de litigio. §. omnē. & §. interdicimus: col. 9.
[x] Obseruationē. vt nō turpiter eiciatur, vel capiatur.
[y] Introducat. s. patriarcha.
[z] Hæc oīa. s. quæ dixi de patriarcha erit ea apponendam pœnam &c.
[a] Litium causa hoc est propter q̄ &c. vl̄ si habes causas litium &c. dic propter causas: aliàs causa & semper regit dictionem litium &c.
[b] Respicientium. s. reorum &c. Acc.
[c] Et hic constituti. in

Virtus in necessitate cōprobatur.

† Hoc ad similitudinē quodāmodo ciuilis magistratꝰ ē introductum, cui nec vnā quidē noctē licebat abnoctare. l. illud de off. pſi dis.

† Arg. est hic q̄. si quis est ĩ legatione regia: nō tenetꝰ cōparare corā legato apostolico. de hoc vide in c. cū parancū gi. 2. ex de app.

† Hodie post Nouel. 123. §. interdicimus. nō erit inculpabile. in ꝯcilio vero Sardicēsi. c. 15. non licet vltra tres hebdomadas abesse: at Grego. duos mēses indulget. 7 q. 1. c. præsentium &c. Contius.

misteria a lustrēt b peregre, & expendant, & neque vllum sanctissimis ecclesijs lucrū, neque vllum præbere iuuamen, neq; secundū qđ decet sacerdotē, proprium habere habitum. Præsertim si q̄dam sint lites forte sanctissimis ecclesijs propter quas has occasiones afferunt: hoc per eos qui sub ipso sunt religiosos clericos, aut apocrisarios c aut œconomos d mouere, e & petitiones f non ad imperium dirigere: g impetrare h autem speratā, propterea i sancimus si qñ pp ecclesiasticam occasionē inciderit necessitas, k hanc l aut p eos qui res agunt sacrarū ecclesiarū, (quos apocrisarios vocant) aut p aliquos clericos huc destinatos, aut œconomos suos, notam imperio m facere, aut nostris administratoribus, vt impetrēt quod competens est: & nō hoc Deo amabilibus episcopis erroris & absentię, & sanctissimis ecclesijs læsionis occasionem n fieri, tam in prouincia ecclesiasticarum rerū per absentiam eorum neglectarum, quàm ēt hic expēsis multis ab ipsis factis, necnon in peregre habitatione non habili constituta, & vndiq; o cām p nullum iuuamen, magis aūt læsionem q ecclesijs sanctissimis inferentem.

CAP. XII. Ne episcopi ad comitatū principis accedant absq; systaticis literis.

NON aūt aliter Deo aliquem amabilium episcoporū præsumere dirigere r se ad hanc felicissimam ciuitatem, priusquam (siquidem quis episcopus sit) literas acceperit proprij metropolitæ ad imperium: † & quæ secundum diuinas regulas pbabilia † vocantur, testimoniū perhibentia necessitatis eius s p̄sentię. Si verò metropolita sit qui proficisci vult: literas sumat eiusdē diœceseos patriarchæ, eius p̄sentiam necessariam esse dicentes: & sic oportere Imperatorē iubere hunc præsentari: & non temere & sine conscientia metropolitarum aut patriarcharū proficisci: pro eo, q hoc diuinis interdictū est regulis, vt huc aduenientes, non præsumant per semetipsos se prius pnunciare ad imperium: sed primitus aut ad Deo amabilem patriarchā t proficisci, aut ad vniuscuiusque diœceseos, u ex qua sunt, x apocrisarios: y & cū ipsis conferant causas, propter quas venerūt, & ingredi ad imperiū eius, & deinceps imperiali perfrui aspectu. mox quam imperanti astiterint, liceat qđe petētib' episcopis, aut p eos, qui vocantur referendarij z sanctissimę maioris ecclesiæ, aut per religiosos apocrisario cuiusque diœceseos sanctissimorum patriarcharum suggerere a se imperio, & promereri responsum celeriter: ita vt si aut iusta ab imperio petierit, hęc accipiāt: aut si non iusta quærunt, velociter reuertantur, vnde profecti sunt.

Clericus ordinandus est boni testimonij vir, literas omnino sciens: concurrentibus quibusdam quæ in episcopi ordinatione sta-

in hac vrbe Constantinopolitana, vbi habitabant Imperatores tempora Constantini, qui illam ciuitatem cōstruxit.
a Ministeria. i. ministeriales vel seruientes episcopi iactētes tanquam bestiæ. vel dic ministeria diuina quæ in ecclesia esse debent, nūc peregrinantur: qđ esse non debet. vt hic, & j. vt cle. apud ppri. epis. §. 1. col. 6.
b Lustrent. Intra cubile feræ, quinquennia lustra fuere.
c Apocrisarios. Ab apo quod est supra: & crisis iudicium, quasi constitutos super iudicio agendo: vel dic, chrysos aurum. inde Ioannes Chrysostomus. inde apochrysarius. i. thesaurarius.
d Oeconomos. i. œconom' est cui res ecclesiastica gubernanda mādatur ab episcopo, vt C. de sa. san. ecc. l. iubemus. circa prin. & de epi. & cle. l. omnes qui. § hoc procaldubio.
e Mouere. s. apud iudices ordinarios: & cōmunes. i. iudices q sunt boni & optimi. Accur.
f Et petitiones. i. libellos petitorios in quibus petitur. Acc.
g Dirigere. s. directo: vt j. de mand. prin. §. deinde. colla. 1. & ff. de app. l. imperator.
h Impetrare. s. à dicti ordinarijs iudicibus.
i Propterea. ex quo ad eos hæc negotia remittimus.
k Necessitas. pp quam oporteat huc venire, puta pp confirmationem alicuius priuilegij vel impetrationē, quod necesse est per principem fieri, non per aliū: vel propter aliquod aliud propter quod oportet principem adiri.
l Hanc. s. necessitatem.
m Imperio. Idest, Imperatori.
n Occasionem. Nota duplicem læsionē: vt subijcit tam in prouincia &c.
o Et vndique. sub aud. fieri. Acc.
p Causam. idest absentiam.
q Lęsionē. Propter expensas.
r Dirigere. s. semetipsum: vt sequitur, vt differat à superiori primè dicto, vbi concessit mitti. Accursius.
s Eius. Scilicet archiepiscopi, vt hic, & infra de san. episco. §. interdicimus. col. 9.
t Patriarcham. Scilicet Constantinopolitanorum.
u Diœceseos. quod nos territorium dicim' x scilicet vbi habetur iurisdictio in temporalibus: vt ff. de iurisdictione omni. iudi. l. finali. & de verb. signific. l. pupillus. §. territorium. Hinc dicitur diœcesis in genere fœminino vbi est iurisdictio in spiritualibus: vt hic innuitur.
x Ex qua sunt. nam si est episcopus, & mittitur ad ciuitatem Constantinopolitanā, & ibi sit apocrisarius sui metropolitæ ob causam istam forte vel aliā, vel metropolita sit: & sit ibi apocrisari' sui patriarchæ ob hanc vel aliam causam, vel sibi vel patriarchæ illius ciuitatis pri' se debet p̄sentare. & causas cōferre, vt hic. Sed hodie ad solū patriarcham videtur, quòd debeat ire, vt j. de san. epis. §. interdicimus. col. 9.
y Apocrisarios, si eos secū duxerunt.
z Referendarij. s. qui stāt in curia vt præstent aduocationem venientibus, vt dicta eorum referant: vt j. de referē. per totum tit.
a Suggerere. s. negotia sua dicere.

a Hæc

t Facit c. imperato sū. extra de iur. calū. vbi ponit definitionē œconomi.

† Βασιλείαν ad imperialem maiestatem. Contius.

† συστατικαὶ. i. commendatitiæ q sūt de genere epistolarum formatarū, de qb. in concilio Niceno actum fuit. Contius.

x An ciuitas & diœcesis sint idē, vide s c. Rodulphus. i gl. vnica. in princ. extra da rescrip.

z Qui sint referendarij, vide in Specu. de supplica. §. 1. post princi.

tuta sunt. Bartolus.

HAEC aũt [a] de Deo amabilibus epis ſm diuinas cõſtituentes [b] regulas, & religioſos clericos [c] cum multa fieri inquiſitione ſm diuinas regulas, & boni teſtimonij viros ordinari ſancimus literas oĩno ſcientes, & eruditos conſtitutos. [d] Literas .n. ignorantes oĩno nolumus neq; vnũ ordinem [e] ſuſcipere, clericorũ videlicet, p̃sbyterorũ & diaconorũ, tam ſacras orationes docentiũ, [f] quàm eccleſiarum & canonũ legentiũ libros: ordinationẽ ſine querela & inculpabilẽ & ſine aliqua contradictione & datione pecuniarũ aut rerũ ſuſcipientes. [g] Neq; autẽ eos volumus oĩno officiales, aut curiales cõſtitutos ſuſcipere ordinationẽ, niſi ſm leges quas ſup his poſuimus pridem, [h] quas & hic nunc confirmamus: ipſos aũt ordinatos ſacra p̃cepta in cõſpectu totius populi ſuſcipere, propter has ipſas cauſas, ppter quas hoc ipſum agi ẽ: ſup Deo amabilib. epiſcopis ſanciuimus. [i] Neque [k] autem ſecundas habentem aut eũ qui habuerit nuptias, ordinari in diaconum [l] aut p̃byterum, neque ſi mulieri coniungatur ſeiunctæ [m] & proprium virum derelinquenti, [n] ſed neq; ſi concubinam habeat, ſed & ipſam vxorem, ſi cum caſtitate [o] & ex virginitate ſit. Nihil enim ſic in ſacris ordinationibus diligimus, quã cum caſtitate viuentes, aut cum vxoribus non cohabitantes, aut vnius vxoris virum, qui vel fuerit vel ſit, & ipſam [p] caſtitatem [q] eligentem, primum principium [r] & fundamẽtum manifeſtũ ſm diuinas regulas & reſiduæ virtutis cõſtitutam. [s] Si autem aliquis preſbyter aut diaconus aut ſubdiaconus poſtea ducat vxorem aut concubinam, aut palam, aut occulte: ſacro ſtatim cadat [t] ordine, & deinceps idiota [e] ſit. Quod ſi & lector [u] ſecundam ducat vxorem propter quædam, [x] & hoc forſan irrecuſabili neceſsitate, nullatenus ad altiorem accedat gradum, neq; perfruatur gradu maiori in ſacerdotio: maneat autem in eodem gradu perpetuo: ſed non ad tertias veniat nuptias: ſatis eſt enim ſi ad ſecundas. Si verò aliquid tale egerit, & ad ſecundas veniens nuptias, ad maiorem gradum venire feſtinauerit: exinde idiota erit & laicus, omnino ſacro miniſterio cadens. [y] Pudicè etenim nobis per oĩa pertinet viuere. Si .n. tales conſtituti ij, qui in clero adducuntur, ordinentur: facilis eis ad epiſcopatum aſcenſus erit: & ex multis [z] bonis viris facilius inuenientur qui adducãtur ad primũ [a] gradũ ſacerdotij digni.

CAP. XIIII. De diaconiſſis minorib⁹ 50 annis nõ ordinãdis.

Diaconiſſa ordinari debet ætatis quinquaginta annorum, & non minoris: niſi ex neceſſitate imminente pudicitiam & caſtitatem ſeruare compellatur. Bar.

QVANTA [b] igitur ſuper venerabiles clericos à nobis dicta [c] ſunt, hæc etiam ſuper Deo amabilibus Diaconiſſis [d] agi volumus: vt neque ipſæ citra ob-

---

a Hæc aũt de Deo, quæ dicta ſunt ſ.
b Conſtituentes. ſ. nos.
c Clericos. ſ. cæteros. nã & epiſcopi clerici ſũt, vt ſ. eo. §. igit. Et no. q fere eadẽ hic exigũtur, q in ordinatione epi: vt hic. & ſ. eo. §. t. vſq. ad §. illud.
d Conſtitutos. de Theologia: Accurſi.
e Neque vnum ordinẽ. ſ. nolumus illiteratos eſſe, nedũ plures. hoc tñ fallit ſi de literatis habere non poteſt.
f Docentium. i. docere debentiũ. q. d. cũ hæc debeant facere, nõ debent eſſe illiterati in aliquo ordine.
g Suſcipiẽtes. ſ. nos ordinationem &c.
h Pridem .i. prius: vt ſ. e. §. & neque ex officiali. Accur.
i Sanciuimus. vt ſ. eo. §. illud. in fi.
k Neque. ſic j. de ſanc. epi. §. clericos. colla. ix.
l Diaconum. idem in ſubdiacono, vt j. hoc §.
m Seiunctę. ſcilicet quãdoque id eſt viduę. quid ſi virgini fuit iunctus l Rñ. poteſt eſſe clericos, dummodo voueat caſtitatem: non aliàs, vt j. de ſanc. epiſ. §. clericos. & in auth. vt lic. ma. & auę §. qa vero. colla. viij. & j ſtatim. §. penul.
n Derelinquenti. morte viri vl' repudio: multo min⁹ ſi adhuc iunctam alij habeat. Accur.
o Caſtitate præteri ta. vt modo dixit, & p̃ſenti quã vouere debet: vt modo diximus. ſic j. de leno. §. pe. coll. 3.
p Ipſam. ſ. mulierẽ.
q Caſtitatem. ſic j. de lenonib⁹. § pen.
r Conſtitută. ſ. caſtitatẽ. nam eſt fundamentum aliarũ virtutum quę in ordinãdo requirũtur: q mulię ſunt: vt ſ. proxi. §. & hoc §.
s Cadat. No. q cau ſa principiũ impediens & poſt ſuperueniens deſtruit. at: cõtra inſti. de le. §. ſi quis debitori.
t Idiota. i. eo loco quo ſunt idiotæ.
u Lector. q. d. careat beneficio clericali: vt hoc. §.
x Propter quædã. ſ. q inuitant hominem ad matrimoniũ, & quaſi neceſſitatẽ imponũt, vt ſequit: vt dilectio ſiliorum procreandorum: quo dẽ est vt ff. de bo. dã. l. fi. § fina. Vel q iouẽnis eſt: vñ ſ. tuori naturę reſiſtere nõ poteſt, vt j pri. §. & ſ. de nõ elig. §. cũ igitur. ver. ſi naturę. Vel qa amore pulchræ fœminę detinet: quo nil ẽ vehementius: vt j. quib. mo. na. effi. legi. §. illud. colla. vj. vel qa amore eius ẽ iebriatus p artẽ forte magicam: vt quis vino bacchat: vt inſti. de ſuc. ſub. q. fi. p bonorum venditionẽ. §. fina.
y Cadens & nihilo minus curiæ ciuitatis dabitur cum ſua ſubſtãtia tota, vt j. eo. §. ſemel. & j. de ſan. epiſcop. §. ſed neque curialem.
z Ex multis. ſubaudi autem, ſi nõ eſt in textu.
a Ad primum. id eſt ſummum, ſ. epiſcopatum.
b Quanta. i. quot vel quę iura. Accur.
c Dicta. vt ſ. eo. per totum.
d Diaconiſſis ordo erat monacharũ quæ habebant quãdam prærogatiuam nun tamẽ cantabãt euan-

---

Caſtitas fundamẽtũ eſt in ordinandis.

q Conti. c. cũm matrimonij. in gl. vlti. io prin. ibi. Eſt illa extra de proba. Et habet eccleſiaſtici ca. 26. vbi dr. oĩs põderatio ſi eſt digna cõtinẽtis animæ.

t . ſ. ordinatus, & laicus tuo ſecularis. Contius.

Fœmineo amore nil eſt fortius.

obseruantiam [a] fiant: sed primum quidem eis ætatem neque nouellam esse, neque crescentem, neque ex hac [b] ad delinquendũ salientem: sed sup mediam constitutas ætatem, & circa quinquaginta [c] † annos secundum diuinas regulas agẽtes: sicque sacram pmereri ordinationem, & aut virgines constitutas, aut vni viri quæ fuerunt vxores. Non. n. permittimus neq; secundas contrahentibus nuptias, neq; vitam non habentibus (vt diximus) irreprehensibilem, [d] sed nec suspectam, oĩno ad sacrum venire ministeriũ, & adorandis ministrare baptismatibus, & alijs adesse secretis q̃ in venerabilibus ministerijs per eas [e] rite agunt. Si verò quędã necessitas [f] fiat, & minoré [g] hac ætate quã dicimus, ordinari diaconissam contigerit: liceat [h] eã in aliquod venerabiliũ asceteriorũ ordinari, & in illo habitare. Nequaquam viris admixta constituta sit: neq; suo arbitrio habitãs: sed vitæ separatæ [i] & mediocris, & a conueniente multitudine [k] bonum testimoniũ [l] habẽs. Volumus aũt & ipsas q̃ ad ordinationẽ pducuntur diaconissas, siue ex viduitate, siue ex virginitate, non cum aliquo cohærentes aut cognatorum, aut eorũ quos appellant dilectos (talib. n. nominib. vtentes, maligna suspicione suã replet vitã) sed aut solæ habitẽt, aut cũ paretib. solis & filijs, aut verè fratribus aut ijs cohærere, de quibus si qs suspicari [m] aliqd pium pserit malignũ; ipse insipiẽs simul & impius forsan putabitur. Et dicat tale aliqd de aliqua earum q̃ in diaconissarum ordinationem ingredi vult, q alicui cohæserit sub imagine qdem bonæ appellatiónis, maligna verò suspicione: non oportet hmõi mulierem perduci omnino ad ordinationem diaconię. [n] Nã si ordinet, & tale aliquid egerit, & cohæserit alicui cum pdicto nõie aut schemate, [o] cadet qdẽ à diaconia: & ipsa & ille subiecti erunt huic legi & reliqs [p] q̃ corruptores puniunt. Oportet. n. oẽs q̃ ordinantur venerabiles diaconissas, tpe ordinationis & moneri, & sacrorum audire [q] mandatorum præcepta coram reliquis [r] q̃ dudum sunt venerabiles diaconissæ: vt & ipsæ Dei timorem habeant, & adhęrentem sacris mandatis fiduciã: timere aũt & cõfundi sacro cadere ordine: scituras q si præsumpserint aut erubescentes [s] ordinationem, aut derelinquentes [t] sacrum ministerium ad nuptias venerint, aut aliã omnino elegerint vitam: ipsæ qdem obligatæ efficientur morti: [u] & substantia earum applicabitur sanctissimis ecclesijs aut monasterijs in quibus sunt. Qui verò eas aut vxores accipere aut corrũpere psumpserint: † obnoxij quidẽ & ipsi gladio erunt: substantia aũt eorum applicabitur fisco. Si enim in antiquis legibus virginibus illis [*] quæ in eorũ errorem vocabantur, [x] mortis incũbebat damnum corruptis: quomodo nõ magis nos in ijs q̃ à Deo glorificantur, definimus pudicitiam † (q̃ quãmaximè [y] mulieres exornat) cõseruari volentes: cõpetens [z] venerabilibus diaconissis, vt qđ decet naturæ, custodiant: & quod debetur sacerdotio, [a] conseruẽt.

CAP. XV. De clericis in alia vitæ forma transeuntibus.

Clericus ordinem susceptum relinquere non debet. Bartolus.

SEMEL aũt [c] secũdum hoc factos diaconos aut presbyteros, nullo modo derelinquere sacerdotium. Quod non solum in

euangeliũ. sed altãr sacerdoti ministrabant, vt fiter mates sunt primicerij & cantores, & alij ordines.

a Obseruantiam. s. supradictam.
b Ex hac. s. ætate.
c Quinquaginta. sic C. de epis. & cler. l. nullam.
d Irreprehensibilẽ. idest valde reprehẽsibilem. sic j eo. § si vero nemo. l si. §. & subaudi hic tamẽ. Accnr.
e Per eas. scilicet diaconissas.
f Necessitas. sic C. q & aduer. quos l. j. sic ff. de decu. l. generaliter §. spurios. ad idẽ ff. de mu & hon. l. ad rem.
g Et minorem. s. quinquaginta annis. quod hodie idistincte fieri potest. dum modo. xl. an. habeat vt j. de sanct. epis. §. diaconissam.
h Liceat. i. licitum sit episcopo.
i Separatæ. à viris.
k Multitudine. s. monacharum.
l Testimonium. i. famam. quod dic vt s. eod. tit. §. j.
m Suspicari. sic C. de epis. & cler. l. eũ q. & j de san. epis. §. presbyteris & §. si quis. col. ix. Accur si.
n Diaconiæ. idest diaconissæ.
o Schemate. i. ordine vel figura.
p Et reliquis. s. legibus vel pœnis, vt C. de rapt. vir. l. vnica. & C de epi. & cler. l. si qs nõ dicam. & l. pa. & Insti. de pub. iu. §. item lex
q Audire. scilicet diaconissas.
r Coram reliquis. vt hic in ordinatione clericorũ: vt s. c. §. hæc autem de Deo.
s Reliquis. i. eo cõ uocatis.
t Aut erubescentes q3 verecundabant portare velum.
u Aut derelinquentes. ob aliã causam quamlibet vel sine causa, vt sequitur.
x Morti. s. animę.

nã sciat qualẽ Deo & c. vt s. iiii. j § qa antẽ semel. aliàs si verò relinquens. & §. si quis autẽ monasticam. Alij dicunt eam vltimo supplicio damnandam, vt hic: licet monach' sic recedens non puniat in persona, sed mittit in aliud monasteriũ: vt inf. de sanct. epis. §. si monachus.
y Vocabant. erant enim quædam mulieres diaconissę vel virgines nominatę, quasi Dianæ socię, vt in fabulis legit.
z Maxime i. valde. sic j. de mand. pri. §. si tibi.
a Competens. i. qđ competit.
b Debetur sacerdotio. s. honestas.
c Semel autem. redit ad masculos.

Foretà

† Acqui Paulus Apostolus sexagin. a exigit, vñ qdã emẽdandã dixerũt leg. nullã. C. de epis & cle. Sed illa pcepta possunt p tpurũ varietate mutari. nam & ex concilio Chalcedonensi 40. anni tm aeqiunt', male aũt Azo diaconissas hic vocat monachas. Côt.

† Idem canet in l Si qs nõ dicam. C. de episcopis, quam quidã im probe interpretatus est de inuitis rã tũ accipi dam. Côt.

*. l. Vestalibus. Cõ.
† Habet Ecclesiastici 26.

presbytero & diacono sācimus, sed etiam si subdiaconus aut fortè [a] lector [b] fiat aliquis, hunc relinquere pristinū schema, & ad alterā migrare vitā: scientē qa si tale aliqd egerit (ſm qd' à nobis iā sancitū [c] est) aut in curiā cū substantia, aut sub inopia [d] degens ad officialem † deponetur fortunam.

TERTIA PARS legis.

CAP. XVI. De expēsis ecclesiarū, & clericorū multitudine nō facienda.

Ecclesiarum omniū antiquus numerus seruari debet, & vltra numerū constitutum permanere non debent: & in eorum locū alij creandi non sunt, donec ad antiquam perueniatur mensuram. Ang.

Sed neq; effusas competit fieri decætero reuerendissimorum clericorū ordinationes. quod.n. hactenus gestum est, licet corrigi oporteret, attamen pp tēpus finimus: [e] decætero autē non propter hoc [f] fieri, neq; ad dānū sanctissimarum ecclesiarum venire sancimus. Quæcunq; igitur oportebat de tali modo i sanctissima maiore ecclesia huius nostræ regiæ ciuitatis, & sub ea constitutis sanctissimis ecclesijs, & alijs quæ hic sunt, fieri, hac speciali lege [g] complexi sumus. in omnibus aūt quę foris sunt [h] locis sancimus, si quis eū cōstituerit ab initio & ædificauerit ecclesiam, definiuit ordinationū mensuram, tāquam secundū eam expensas constituens: non prius ordinari quemquā in eadem ecclesia, nisi ad numerū à principio definitū eius mēsura redigat. [i] Si verò hoc nō fecerit, [k] ipsa verò ciuitatis ecclesia [l] ministrat emolumēta [m] & sibi & alijs ecclesijs: tūc nō prōptū [n] sit augere illi clericos, neq; pp aliquas fortè cōpassiones [o] aut beneficia ex hoc eā sumptib. ꝑgrauare (non sunt.n. hęc pia, [p] neq; sacerdotib. digna) sed ex quibus dn̄s dederit Deus, ex ijs q̄ possibilia sunt administrare, aut antiquā cōseruare cōsuetudinē, nihil penitus innouantem. Vñ cōpetit Deo amabiles patriarchas & metropolitas huius habere prouidētiā: & eos qdē q hactenus sunt, sinere in schemate in quo sunt clericos: metiri vero vniuscuiusq; ecclesiæ virtutem, & ita ipsos quoq; sanctissimos patriarchas sub se cōstitutas ecclesias ordinare, & metropolitas hoc ipsum à sanctissimis patriarchis cōmonitos facere, illos autē alios oēs sub se positos episcopos ad mensurā hāc deducere: & studere nō vltra expēsas facere clericorū ordinatiōes. scimus.n. quantæ [q] sanctissimæ ecclesiæ pp hanc ordinationē: & alterius expensę effusionē, inopes [r] factæ sunt. Et qa aliquas earū vix quidē, tñ liberauimus: q̄d.i verò adhuc oneratæ iacent, ex tali releuari angustia non valentes: ideo hoc prouideant sanctissimi patriarchæ & metropolitæ, & reliqui Deo amabiles episcopi, vt & nos quę ab eis agunt discentes approbemus eos qui nostram legē in literis positam, apud semetipsos ostenderunt operibus adimpleri. Quæ igitur [s] à nobis sancita sunt, & sacrum ordinem statumque custodiunt ſm sacrarum regularum obseruationem & virtutem, decætero cōseruent perpetuò integra & sanctissimi patriarchæ vniuscuiusq; diœcesis, & Deo amabiles metropolitæ, & reliqui reuerendissimi episcopi atq; clerici, vbique Dei culturam & sacram disciplinam custodientes inuiolatam, pœna imminente hæc præuaricanti, quo penitus alienus sit à Deo, & imposito sibi sacerdotij ordine. [t] Nā velut indignus hoc excluditur. Licentiam verò vniuersis [u] damus, cuiuscunque sunt officij vel conuersationis, respicientibus aliquid horum pręuaricari, nunciare nobis, & ad imperium quod semper est: [x] vt nos qui hęc secundum sacrarum regularum explanationem apostolicamque traditionem constituimus, decentem etiam indignationem præuaricantibus inferamus, etiam his videlicet quæ sancita sunt [y] à nobis de

---

a Fortè. Sub dubio forte, respondent sę pe periti, & superfluit vt hic, & j. titu. t. §. quia vero verisimile est.

b Lector. sed nunquid idem in alijs i minoribus ordinibus positis quod in lectore? Resp. sic: cū eadem sit ratio, vt ff. ad legem Aquil. leg. illud.

c Sancitum est. in Græco. Acc.

d Sub inopia. Idest quia non habēt substantiam.

e Sinimus sic j. eo. § sed neq; ierudit.

f Non propter hoc. s. q retro sit factū.

g Leges. vt j. vt determi. sit num. cler.

h Foris sunt. i. extra hanc vrbem.

i Redigatur. nam plures fortè reperiuntur.

k Non fecerit. neq; expensas cōstituit: neque numerū clericorum constituit.

l Ecclesia. s. maior.

m Emolumenta. s. necessaria.

n Non promptū. i. non prompte.

o Compassiōes. puta clerico pauperi, cui est cōpatiendū.

p Hęc pia. hic sume prouerbium: nō est eleemosyna, vnū altare tegere, & alterum detegere.

q Scimus enim quā tæ. idest quot.

r Inopes. sic j. vt deter. sit num. cle.

s Quę igit. pro, vt.

t Ordine repete, sit alienus.

u Vniuersis. forte et seruis hoc casu. sic alias. C. de preci. impe. off. l. i. & forte sine inscriptione & solēnitate actionis, cum suam iniuriā quilibet prosequat. nam quod in diuinā religionem &c. vt C. de hær. & Mani l. 4.

x Semper est. sic j. vt præpo. no. impe. do. coll. 5.

y Sancita sunt. s. in Græca constitu. nec .n. dicit de illa quæ est j. de eccle. tit. §. fin autem. coll. 9. qa illa post istā est: sed forte idem dicebat Græca quod dicit illa Latina.

Illorum.

Forte. dubitādi est particula

† παξὲσ-τακὸν.

Iulianus epitomator in latina epitome retinuit verbū Græcū Taxeotica.

Contius.

hæreditatibus Deo amabilium episcoporum, custodiendis. Sanctissimi siquidē Patriarchæ vniuscuiusque diœcesis † hęc proponāt in ecclesijs sub se constitutis, & manifesta faciant Deo amabilibus metropolitis quæ à nobis constituta sunt. Illi quoque rursus etiam ipsi proponant ea in metropolitana sanctissima ecclesia: & constitutis sub se episcopis hæc manifesta faciant illorum [a] vero singuli in propria ecclesia hæc proponant, vt nullus nīæ reip. ignoret quæ à nobis ad honorē & ad augmentum magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi disposita sunt. Insuper sequens hæc tua [b] sanctitas oīb[9] qui sub ea sunt metropolitis sanctissimis hæc faciat manifesta vniuerso tempore cōtrahenda. [c] Scripta [d] exemplaria Sanctissimo Archiepiscopo Alexandriæ [Epiphanio:] [e] Sanctissimo Archiepiscopo Theopolitano [scripta exemplaria] sanctissimo episcopo Hierosolimorū [scripta exemplaria] Ioāni viro gloriosissimo præfecto sacrorum prætoriorum secūdo † exconsuli, & patricio: Dominico gloriosissimo præfecto ꝑtoriorū Illyricīcui [*] et hoc adiectum est: [f] Et tua quoq; celsitudo hæc sciens, vna cum semper susceptoris sedem tuam hæc seruare festinet: & si denunciatum fuerit aliquod tale delictum, ꝓhibeat, & maximè quęcunque in ordinationibus cu raliū vel officialiū interdicta sunt. Nunciet aūt et nobis: vt decens super eis imponaſ correctio. Vtaſ quoq; ꝑceptis ad clarissimos prouinciarū iudices: vt & ipsi q̄ fiunt inspiciētes, nō pmittāt aliqd extra hoc qđ à nobis cōstitutū est, fieri, imminebit .n. eis pœna quinq; librarū auri, siq de & ipsi ꝑuaricari vidētes nō denūciauerit aut sedi tuæ, aut imperio: vt vndiq; decens or natus ordinatiōis gradui cōseruetur. Scripta cū adiectione dñica. [1] D. † K. Ap. Constantinopoli. Belisario V. C. Cons.

TITVLVS I.

DE NON ALIENANDIS AVT permutādis rebus ecclesiasticis immobilibus, aut in specialē hypothecā dādis creditorib. sed sufficere gn̄ales hypothecas.

Res immobiles ecclesie maioris vrbis Constantinopolitanæ, & ecclesiarum sue diœcesis alienari generaliter prohibentur: omni fraude & circumuentione remota. Bart.

Imp. Iustinia. A. Epiphanio sanctissimo, & beatissimo archiepiscopo felicis huius ciuitatis, & œcumenico Patriarchę, [& Patriarchæ Constantinopolitano.]

PRAEFATIO.

Nā intētionē hanc semp proponim[9], [g] oēqcqd prius ip̄fectū, aut cōfusum videbat, hoc & expurgare, & pfectū ex imp̄fecto declarare qđ ēt in oī legislatiōe faciētes, credim[9] oportere & in alienationib. q̄ fiūt sup sacris [h] reb[9] vna cōplecti lege, [i] q̄ priores oēs & renouet [k] & emēdet, [l] & qđ deest adijciat, [m] qđ supfluū ē, abscindat [n] A Leone si qdē bonę memoriæ (q post Cōstātinū pię memorię, Christianę fidei iter Imperatores principatū auxit, [o] & ↄstituit sacrarū ecclesiarum honorē & disciplinā) scripta lex [p] ē de alienationib. ecclesiasticis, cōclusa [†] i sola huius felicissimę ciuitatis sanctissima maiore ecclesia. Et laudamus plurima hu[9] legis, cū oī vehemētia & Dei cultura posita: sed eo ꝙ non gn̄aliter posita sit in oib[9], [q] egere ēt eā quadā correctiōe [r] credim[9]. Ab Anastasio quoque pię memorię scripta qdā de talib. [s] lex est, [t] neq; similis priori, [u] & oīno min[9] [x] habens. Effusa namq;, & ꝑ loca foris [y] po-

[a] Illorum. s. episcoporum.
[b] Tua. Epiphani.
[c] Contrahenda. i. tenenda.
[d] Scripta hęc constitutio istis psonis fuit missa.
[e] Adiectū est. plus quā alijs, qbus fuit missa: & hęc est adiectio vsque in fi.
[f] Adectione dominica. i. cū annis domini: i. iā non habemus eos. Accur.

DE NON ALIE nandis aut permutādis. re. ecc. & c.

Vt in specie repete, & de non & c. & exponitur hæc pars supra co. §. si vero creditor. & §. si enim.

[g] Nā & in tētionē. l toponim[9] sic Ţ. [illegible] d si elig. l pri. sic Ţ. ti. s. i pri.
[h] Sup sacris. i. quasi sacris.
[i] Lege. s. ista. Accu.
[k] Renouet. vt in lege Leonis, qꝫ con firmatur: vt Ţ eo. §. vult enim.
[l] Emendet. vt Ţ. eo. §. Anastasius & §. fi nimus. in fi.
[m] Adijciat. vt Ţ. e. §. ab Anastasio. & §. quia verò Leonis.
[n] Abscindat. sunt autem aliæ. s. Leonis & Anastasij superfluę, ea quo ista. s. iu stiniani generaliter omnia cōprehēdit.
[o] Auxit. Hic nota arg. ad quęstionem, quam diximus Ţ. ti. j. 10 prio.
[p] Lex. vt C. de sac. san. eccle. l. iubemus licet quidam dicant quòd eam non habemus.
[q] In omnibus. s. terris: quia localis est. vñ sit generalis: vt Ţ. eo. § nūc igitur. itē in contractibus: qa non in pignore nec in contractu emphyteusis sequitur: sed per hanc supplet. vt Ţ. eodē §. quia verò Leonis.
[r] Correctione. not.

† Decesim vocat, vt & notitiam viriusque imperij. nō vnius epi locū aut ꝓuinciā, sed multarum ꝓuinciarū collectionē: aliter atq; hodie hoc verbo vtimur. hic ēt colligere licet alios esse patriarchas, alios metropolitas, aliosepos quā diuisione plerūq; in his dōis reprehendunt. Contius.

1 Diuinas Accursi[9]. significat aūt ea verba Imperatorē hunc legi subscripsisse. Contius.

* Pro in clusa in noua editiōe Græca est, Ephemio.

† Petro, additur 1 noua.

* Sequentia verba desunt in noua Græca editiōe: vñ liquet nō dū eā esse pfectam, nec tā integrā sane, quàm ea erat vulgaris trāslatio sumpta ē. Contius.

[s] Corrigi ex eo, quod suppletur. sic ff. ad l. Rho. de iact. l. si. §. j. & fin.
[t] De talibus. s. rebus ecclesiasticis immobilibus non alienandis.
[t] Lex est. apud Græcos.
[u] Priori. s. legi Leonis: nam generalior est quàm illa: vt Ţ. sequitur.
[x] Minus. in perfectione, plus tamen quam lex Leonis.
[y] Foris. scilicet extra Constantinopolitanam ci-

† Sic in meo manuscripto atque etiā[9] (vt puto) quiqđ in noua Græca editiōe additur, 17. K Apr. Cōs.

ciuitatem, quod nõ erat in lege Leonis, vt C. de sac. san. eccle. l. iubemus.). respon.

a Ciuitatis. Constantinopolis.

b Perscrutata. s. lege Anastasiana.

c Sedes. i. alia loca præterquã in vrbe Constantin. & eius diœcesi.

rari, cum immobilis censeatur, vt ff. de diuer. & tem po. præscript. l. iij. Vel dic de adscriptitio ibi dici. & hæc est verior.

p Ciuiles annonas s. redditus à fisco percipiẽdos singulis annis, vt C. de sac. ec. l. priuilegia. vel ab alia ecclesia: vt supra vt deter. sit nu. cle. vel a priuato: vt j. tit.). §. sed neque essufas.

sita, nihilominus mansit imperfecta, eo quòd ad solum sacerdotium & diœcesim respiciat constitutam sub beatissimo patriarcha huius regiæ & felicissimę ciuitatis: a alias autem non perscrutata b sedes: c cũ vtique dignam correctione esse eam arbitrabatur: d propter quã occasionem alia quidem corrigebat, alia verò incomposita relinquebat. Quamobrem eam quoque vocare e decætero sancimus, vtpote imperfectam, & loco circunclusam, & non generalẽ inter leges existentem, neq; aliquid studiosum introducentem. Hæc ergo nos omnia emendantes, vnam existimamus oportere legislationem imponere oĩbus f sanctissimarum ecclesiarũ, xenodochiorum, g & nosocomiorum, h † & monasteriorum, i & brephotrophiorum, k & gerontocomiorum, l & totius sacrati m collegij rebus, & hanc legem Leonis piæ memoriæ constitutioni adijcere: prius breuiter eius legislationem exponentes: sicq́ue omne quod reliquum est, intexentes. Vult enim illa n neque Deo amabilem archiepiscopũ & patriarcham huius felicissimæ ciuitatis, seu sanctissimæ maioris ecclesiæ, neque œconomũ vendere, aut donare, aut aliter alienare rem immobilem, domum forsan, aut agrum, aut colonum, o aut mãcipia rustica, aut ciuiles annonas p (nam q & hæc r inter immobilia sunt numeranda) s quę cõpetunt Constantinopolitanæ sanctissimæ maiori ecclesiæ: sed neque pro vlla compensatione aut alia qualibet circunuentione tale aliqd agi: & interminatur t emptori quidem rei restitutionem, vt reddat per tempora œconomo u rerum sanctissimæ ecclesiæ rem quam ipse perceperit, cum omni medij temporis x fructu, & alijs lucris: casu imminẽte preciorũ y ei q tale aliqd accipere aut cõparare p̃sumpserit: cũ etiam hoc quidem quod contra leges actum est, ita ponat, z acsi neque principio gestum sit.

d Arbitrabatur. in hoc credidit Anastasius Leonẽ corrigere dicendo generalius, & non fecit, vt sequit. sed Iustinianus hoc fecit p hanc constitutionem, vt j. eod. §. nos igit. & j. eo. §. penul.

e Vacare. i. necessaria nõ esse hęc oĩa. s. à Leone & ab Anastasio dicta, qđ facimus addẽdo, vt j. eo. §. f ñ. sic & alias corrigit lex distinguẽdo, vt ff. ad. l. Rhod. de iact. l. ñ. j. resp & §. j. & §. ñ.

f Omnibus. accipe rebus, quod est infra. Accursius.

g Xenodochiorũ. loc⁹ est vbi peregrini suscipiuntur: vt hospitale S. ioãnis.

h Nosocomiorũ. locus vbi ægroti curantur.

i Monasteriorũ. locus vbi monachi simul conuersantur, vt j. de mo. §. hinc nos.

k Brephotrophiorũ. locus vbi infantes aluntur.

l Gerontocomiorũ. locus vbi pauperes & ppter senectutẽ infirmi curantur.

m Et totius sacrati. i. reb⁹ cuiuslibet alterius loci sacri, vt ptochotrophiũ: de quo habetur in textu j. eo §. nos igitur. & est loc⁹ in quo pauperes & infirmi homines pascuntur. Itẽ orphanotrophiũ. i. locus in quo orphani vtroque parente carentes pascuntur. Item asceterium, locus in quo fœminæ debiliores sustentatrices habitant. & probant hæ expositiões in nouellis cont. Idem dicas in qualibet ecclesia seculari, vt j. e. §. nos igitur. & §. pen.

n Vult enim illa. s. lex Leonis.

o Colonum. sed quæ est differentia inter hunc. s. colonũ, & mancipium? Rñ. hic loquit de adscriptitijs vel originarijs vel similibus, & q à solo nõ possũt separari. nec sine eo alienari: vt C. de agri. & cẽs. l. ij. & l. quẽadmodum. & ff. de l. j. l. si quis inquilinos. j. rñ. at mancipiũ dr seruus ab hostibus captus, vt institu. de iur. persu. §. serui. qui & super possessionibus ponitur & inscribit, & ab eis nõ poterit separari, cum immobilis censeatur.

q Nam. interpositio. sic j. eod. §. nos igitur.

r Hęc. s. hæc tria, colonus & mancipiũ, & ciuilis annona.

s Numeranda. licet nõ sint immobilia. Sed qñ ī actione cõpetenti ecclesię pro qualibet re, nunquid poterit cedi vel alienari? Rñ. ñ. de iu. deli. l. aut p̃tor. §. quid sit: licet possit distingui, vtrũ p mobili vel immobili re cõpeteret, vt primo casu valeat, secundo non.

t Interminat. i. iter dicendo minatur.

u Oeconomo. secundũ qd idẽ admittit ad vindicandũ q alienauerit. Vt q non, cũ nõ debeat ȝ suũ factũ venire. vt ff. d adup. l. post mortẽ. & ff. de se. rust p̃di. l. p fundũ. Econtra q sic, cũ hoc factũ nullũ sit, vt hic, & C. de agri. & cẽ. l. quẽadmodũ. & C. de li. cau. l. j. qđ vltimũ credo verius. nã & marit⁹ reuocat qđ donauit vxori, vt ff. de do. inter vir. & vxo. l. si sponsus. §. ñ. Sed nũqd œconomus, ipso iure erat priuat⁹ ab administratiõe, quomodo ergo vẽdicat: vt C. eodẽ, lege iubem⁹. §. œconom⁹? Rñ dic qđ ñ ipso iure, sed p sñiam priuãdũ. & ante sñiam reuocat: vbi statũ nõ mutauerit. sic ff. de lega. iij. l. j. §. hi. Alij dicũt quod ipso iure & tunc dicas eum admitti ad vendicandũ post restitutionem in prælatura, non prius: vt argu. institu. de suspe. tu. §. si quis.

x Temporis. à tempore venditionis, donec redeat ad ecclesiam.

y Preciorum. scilicet quantum est contra ecclesiam: sed contra œconomum habet: vt infra eodẽ. § si quis igitur. quid miri? hoc iure communi est, vt C. de fur. l. inciuilem rem, & C. de rei vendi. l. j. & l. mancipium.

z Ponat. s. lex Leonis: vt C. de sac. sanc. eccle. l. iubemus. sic. C. de leg. & consti. l. non dubium.

Xenodochium.

Nosocominm.

Monasterium.

Brephotrophiũ.

Gerontocominm.

† Et ptochiorũ, addit in Græco.

Prochotrophiũ.

Orphanotrophiũ.

Asceterium.

Differencia inter mancipiũ & colonum.

Hæc

a Hæc.f.statuta à Leone.
b Prçuaricantē.i.alienantē,& sic facit contra hanc legem.
c Lucratus.vt precium rei.
d Excludit.f.per sententiam,non ipso iure: vt supra proxi.diximus.
e Dat.f.lex Leonis. Accur.

ctione voluntaria,etiam si merū imperium non habeant: vt infra de defen.ci.§.nulla. Sed nonne tantum magistro census hæc auctoritas datur: vt C.de teste. l.consulta? Respon.illud in testamentis tantum dicit,item in regia vrbe tantum: & in alijs locis obtinet,quod dictum est.

Oeconomū vero hæc a præuaricantem, b dare quidem de suo sanctissimæ ecclesiæ iubet oē, quicquid ex ea causa lucratus c est, aut sanctissimam ecclesiam damnificauit. Super hoc aūt etiā excludit d eum officio œconomi, & dat e actionē sanctissimæ ecclesiæ non contra solos Deo amabiles œconomos, sed ēt contra successores eorum: siue ipsi f hoc alienauerint, siue pro tpe Deo amabilis eps, g aut aliquis aliorū clericorū h videntes i alienantem, k taciturnitate degeneri l & sine libertate m passi sunt: & multò potius si cōsentientes n & videntes tale aliquid permiserunt,& non cām prohibuerūt. Ad hoc aūt & tabellionē: qui talia conficit instrumenta, perpetuo tradet o exilio: nullam ei clementiā, neque reuersionem p participans: q ipsos quoque r maximos iudices qui ad hæc accedunt, & ministrant s talibus causis, t aut confici apud semetipsos monuméta u pro cōfirmatione taliū donationū, aut aliorū actuum patiunt: & cingulo & dignitate & substātia interminat x excludere. Hoc igitur y increpans vehemēter, permittit z rei ecclesiasticæ vsum, aut qui vocatur vsusfructus, sub certo quodam tpe, aut etiam vsque ad vitam percipientis dare sanctissimam maiorē ecclesiam, sub hac tn̄ definitione, vt is, qui hanc accepit munificētiam, eiusdem quantitatis recompenset rē sanctissimæ maiori ecclesiæ sub proprietatis ratione, ex qua possit eū dem reddituū sāctissima ecclesia habere, quantū ille ex vsu accepit: post percipientis vtique mortem, aut definitum tps, vsu a videlicet & vsufructu dato b ecclesiasticæ rei, ad sanctissimā maiorem ecclesiam redeunte, & vsu donatæ rei c cum proprietate d sanctissimæ ecclesiæ e faciendo. talē nāque contractū sine periculo f esse ponit lex. g Si vero minus fuerit, quā quod datur à sanctissima ecclesia, illud, quod compensatur ei, cuius mox quidē percipiet h proprietatem, sperat aūt & vsum accipere, infirmum contractum & pro non facto i ponit: datque licentiā vendicationis, k vtpote circumuentione contra ius sanctissimæ ecclesiæ facta. Lex l itaque talia sub breuitate m decernit, & mulctam imponit: & vsque ad res sanctissimæ ecclesiæ n stat solummodo: & omnem quidem perimit circumuentionem, quam prædiximus: non

f Siue ipsi.f.œconomi.
g Episcop⁹.f.alienauerit.
h Clericorū. f. alienauerit, repete, aut videntem &c.
i Videntes.f.œconomi,& subaudi. aut &c.
k Alienantē f. episcopū vel aliū clericum.
l Degeneri.f. dedecora & meticulosa. nam genus clericorū audax debet esse cum defendatur lege Dei, quia dicit, nolite tāgere Christos meos.i. sacerdotes. vnde securi sunt ex hoc. sic intellige. de ter.diui.§.sāctæ.Ac.
m Libertate.i.timidi erāt, vt seruiānō audaces, vt liberi.
n Consentientes.f. expresse: vt differat à superiori respōsio.
o Tradat.f.lex Leonis.
p Reuersionem. sic & alias tabellio qui in suo officio deliquit perpetuo illud prohibetur exercere: vt C.de suscept.& ar ca. l.si aliqd. lib.x. interdum ad tps: vt C.de nu.& ae.l.3.in fi.lib.xij. sic & in proxeneta: vt infra §. par.sic & in tutore: vt insti. de suspe.tu. per to.ti.
q Participās. sed nunquid imperator possiet, si meruerit in integrum hodie restituere? Vr quod non: vt infra eo.§. qua vero verisimile. ibi, oportebit enim &c. sed tamen dico contra: cum Leo nō potuerit sequētibus imperatoribus præiudicare: vt C. de leg.& coust. l.digna. & ff.de na.re.l.quæ tis.dommodo dixerit non obstāte lege Leonis: vt ff. de lega.iij.l.si quis.in princ.
r Ipsos quoque.q d.non solū minores & ordinarij, sed etiam maiores: cū sint quatuor ordines. vt diximus infra vt ab illust. & qui su.eā sunt.§.j. apud quos possunt fieri oēs donationes & oīa quæ sunt de iurisdi

s Ministrāt.f. auctoritatem suā quantū est ad donationē quæ insinuationē desiderat, si maior est quingētorū solidorū: vt insti de dona.§.aliæ quātū vero ad alios contract⁹ ministrāt.i.ministeriū præbent. f.docendo fieri contractus: vt infra eod.§. hæc igitur omnia.
t Causis. l.contractibus.
u Monumenta.i.instrumenta.
x Interminat. f.lex Leonis.
y Hoc igitur.f. alienationes ecclesiasticarum immobiliū rerum: vt infra. eod.§. vult.
z Permittit.f. d. l. Leonis.vt C. de sac. san eccl.l jubem⁹. §.hoc
a Vsu.i. in cōcessione vsus seu vsusfructus.
b Dato f. illi cui quo sic permittit ecclesia: vt infra eo §.si quis autem voluerit.
c Donatæ rei.i. recō pēsatæ ipsi ecclesiæ.
d Cum proprietate. quā à principio debet habere ecclesia: vt in fi.huius.§.
e Ecclesiæ.f. remanente.
f Periculo.f.pœnarū prædictarum.
g Lex.f.Leonis.
h Percipiet.f.ecclesia.
i Pro nō facto quātum est de iure: vt C de legi.& cō l.nō dubium.sed factum ipsum pro infecto haberi non potest: vt infra de æqua. do §. quæ igitur. col. vij.& ff.de cap.l.in bello. §.factæ.& ff.de acq. pos. l. j.§. adipiscimur.
k Vendicationis.scilicet œconomo pro tempore: vt supra eodem §.vult enim.
l Lex.scilicet Leonis.
m Breuitate. nō quod ipsa breuiter dicatur sed quia nos breuiter eam retulimus.
n Ecclesiæ.f.Constantinopoli.vt in prin. sui patet.

l usus-

t Cōcor. 12.q.1.& in c.oliter, ex de maior.& obed. Psal. 104.

Tabellio sit deiin quēns pœna.

z Cōcor. ca.vt nostrum, cū gl.si.extra de appel.

a Insurgentium. scilicet hominum contra eam vel in fraudem eius.

b Valuit. cum diuinere non potuit: vt ff. man. l. si fideiussor. in prin. & ideo non pecauit lex Leonis: vt C. do testa. l. iubemus. in fi.

a Anastasius s. loquens in eodem casu in quo superior §. scilicet in emphyteusi.

x Gesta. l. vt ea quæ geruntur ex hoc contractu emphyteutico, in monumentis fiant, i. in scripturis, sic accipitur ff. de probatio. l. Celsus.

tamen retinere calliditatem postea insurgentium a valuit. b Quidā c n. dudū hoc quod vocat colonariū ius (colonariū ius est, veluti si domū valentem centū solidos, & pstantē pensionē solidos decem accipiat qs ab ecclesia, & det pro ea solidos cētū, seu amplius, aut certe minus: & quasi iā de ppria d aggrauet se dare singulis annis quasi pensionis nomine solidos tres. iste e aūt appellat parecus, f sed ipsam domū sub tam parua pensiōe in perpetuum & ipse & heredes eius possidebāt) adinuenientes, neq; nostris legibus neq; aliæ g cuiuldā oium notum, circūuentionem nō paruā meditati sunt contra legem, perpetuas penè cogitantes alienationes, quod k nos decætero agi prohibemus, & pro eo ipso cōscripsim⁹ l legem. m Dudū n aūt & ad ēphyteusim respexerunt, o imminuerūt p plurimā quam tātatem veri reddit⁹ illi q emphyteusim accipiunt pstantes q ijs q rebus pridē sanctissimæ maioris ecclesiæ psidebant. ideo q nos i quadā cōstitutionū r nrarū definiuimus qdem vsq; ad personas tres emphyteusim fieri, accipiētis, & duorū successorū aliorum: hoc ēt sup rebus sanctissimę maioris ecclesię fieri permittimus: non aūt vltra sextā partē releuari emphyteusim pcipientibus propter fortuitos casus s sancientes. Quia verò t didicim⁹ sic effusè & impiè ab aliquibus fieri documenta, vt neq; sexta relinquatur sanctissimæ ecclesiæ pars, reliquis oībus emphyteusim accipientib. donatis: Anastasius u autem piæ memoriæ gesta x monumentorū cōstituens y fieri sup alienationib. sicut etiā huius z rei a fieret b tempus,* & emphyteusim statuens, sine gestis qdem vsq; ad solā vitam accipientis emphyteusim: cū gestis aūt i perpetuū eā extendens, c neq; perfectā fecit, neq; vtilē d legē, & vndiq; iperfectā, vsq; ad solā diœcesim Patriarchicæ sedis huius felicissimæ ciuitatis (sicut prædiximus) e legislationem statuens.

CAp. I. De rebus ad venerabilia loca pertinentibus non alienandis.

Nulla ecclesia vbicūque sita vel aliquod monasterium vel asceteriū vel quiuis alius pius locus rem immobilem alienare potest, nec specialiter pignori obligare. Angelus.

Nos igit: † (iā. n. g ad legē veniendū est) sancimus, h neq; sanctissimā huius fęlicissimę i ciuitatis maiorē ecclesiā, k neq; sub ea pstitutas ecclesias quarū ipsa progationē l suscepit, (sicut ea Anastasius piæ memoriæ iterpratus m est) neq;

† Inclusa verba a vbo colonariū vsq; ad verbū adinuenientes, desunt in antiqua Græca editione: videntur q; itersposse ex interprētis alicuius adiectiōe. Contius.

† Parœc⁹ qs dicat. vide Alc. lib. pter. j. in hec ipsa dictiōe, vbi eū nō recte hāc dictionē Interptari pspiciet, vt patieh⁹ dicatur ἀπὸ τοῦ παρέχειν quasi e pbēda pensione. sed nec tū eo velim legere perechū. manifesta. n. est Græci verbi παροικεῖν significatio p colono. Accu. aūt cū in manuscri pto legere tur peri chus. mul to stulti⁹ a parēdo deduxit. Contius.

c Quidam. sic construe: quidam scilicet homines dudum hoc quod vocatur colonarium ius. adinuenientes: colonarium ius dico neque nostris legibus, neque &c. & procedit vsq; ad ver. illum. quod nos &c & postea excepit. colonarium ius est. &c. quia interpositum est.

d De propria. scilicet domo.

e Iste. scilicet qui sic accipit.

f Perœcus. † idest pensionator. e paria. se, quod est soluere: vt ff. de sta. libe. l. antepe. §. penul & §. fi. vel dicitur a pari: qe domino per omnia ferè par est.

g Aliæ. s. legi.

h Omnium. vel imperatorum vel iurisconsultorum.

Pene hoc ideo, quie pensionem eliquam percipiet.

k Quod. s. huiusmodi contractum.

l Conscripsimus. sed per consuetudinem derogatur huic §. & fit emphyteusis per hunc. §.

m Legem. s. istam.

n Dudum. & hic & superior articulus i l. adijcitur Leonis: quia ibi non sunt.

o Re pexerunt. s. œconomi, eum homines ed me'itiam dedit nihil est qd non inueniens vt j. vt hi qui ob. se habet. re. mi. j. th eo. v.

p Imminuerunt. s. præstetiones œconomi vt sequitur Azo.

q Præstante. idest dantes œconomi in emphyteusim.

r Constitutionem. quā non habemus.

s Casus. qui imminent emphyteutæ, nisi sit totius rei interit⁹: vt infra loca. §. adeo. quod non est in simplici colono: vt ff. lo: e. l. si fundum.

t Verò. pro certè.

y Constituens. s. in lege quam habuim⁹ in memoria. j eo. §. ab Anastasio. in fin. huius §.

z Huius. s. ecclesiæ.

a Rei. scilicet ecclesiasticæ.

b Fieret. emphyteuticus contractus. Accursius.

c Extendens. scilicet Anastasius.

d Neque vtilem. & ideo corrigitur. infra eodem. §. sinimus, in fin. §.

e Prædiximus. j. eodem. §. j.

f Nos igitur. quia legē Leonis iam breuiter retulimus, & duos casus superuenientes determinauimus: vt j eo. §. vult. & §. lex. & §. dudū. igitur ad legē veniamus quam fecere proposuimus. vt ē. eod. j. respon.

g Iam enim. interpositio est hic ver. sic j eo. §. vt autem. ibi. quod enim &c. Accursius.

h Sancimus. ea hoc §. & §. se. & §. sinimus ibi, quod actio &c. & j de eis & emphy. §. & hoc, & sup iplis collige quod est C. de sacrosan. eccle. authent. hoc ius. in prin. Accu.

i Felicissimæ. scilicet Constantinopolitanæ. vbi hæc lex fiebat. sed qualiter ibi fiebat cum in veteri Roma habeent fieri? vt infra, vt eccle. Roma. col. secunda. in prin. Respond. illud fuit ante tempora Constantini. vt diximus sup. quomodo opor. episco. in princi. & §. si vero metropolita.

k Ecclesiam. subaudi, habere licentiam: vt in hoc huius § & sic ad inferiora semper repete illud. Azo.

l Prærogationem. idest dispendia.

m Interpretatus. vt supra eodem. §. j.

Existentes,

* sic vt etiam huius rei tēpus adijceretur.

† Fecit ed hūc § gl. in e. eud. os. super verbo minoris. post princ. extra de resti. in integ. & e situatus iste §. sup l. vlt. C. de sacrosanct. eccle. & 12. q. 2 §. hoc ius porrectū

omnes ecclesias in hac felicissima existētes [a] ciuitate, aut circa eius cō finia, neque sub patriarchica sede huius felicissimæ ciuitatis cōstitutas, quarum metropolitas [b] ipse ordinat, neq; aliū vllū vndiq; Patriarcham, neque episcopum, (dicimus autem & eos qui in Oriente, & qui in Illyrico, insuper & in Aegypto, & in Lycaonia atque in Lycia, & eos qui in Aphricana prouincia sunt, complexiue [d] dicendū, per oēs quæcū que nr̄æ sunt terræ, necnon in Occidente sunt Deo amabiles episcopos ab ipsa seniori Roma vsque ad Oceanū consistē tium sanctissimarum orthodoxarum ecclesiarū) neque aliquam xenodochū, [e] aut prochotrophū, aut nosocomū, aut orphanotrophū, aut brephotrophū, aut gerontocomū, aut monasterij virorū vel mulierum abbatem vel abbatissam, † aut quemlibet omnino præsidētē venerabilibus collegijs, licentiam habere alienare rem imobilem, aut in domibus aut in agris, aut in hortis, aut omnino in huiusmodi, [f] neq; rusticum mancipiū, neque ciuilē annonam: nec p specialis [g] pignoris occasionē tradere [h] creditoribus Alienationis [i] † autem nomen generalius ideo posuimus, vt prohibeamus & venditionem & donationem & commutationem & in perpetuum [k] extensam emphyteusim, quæ non procul [l] ab alienatione cō sistit. Sed omnes vbique sacerdotes ab huiusmodi alienatione prohibemus, subditos pœnis quibus Leonis piæ memoriæ vsa est constitutio. [m] Illam [n] namque per omnia valere & ratam esse sancimus. propterea [o] hanc proposuimus & protulimus, & non paterna voce [p] legē cōscripsimus, sed hac cōi & Græca, vt omnibus sit nota, propter facilem interpretationē. Quod itaque [q] iam præterijt, relinquimus. nam tanta documenta [r] tempore longo facta nunc commouere, multæ erit tergiuersatiōis. [s]

[a] Existentes. vt sanctæ Mariæ & sanctæ Theodoræ, & aliarum: vt ī. vt deter. sit nume. in medio tit.
[b] Metropolitas. i. archiepiscopos.
[c] Ipse. scilicet patriarcha.
[d] Complexiue. i. generaliter sancimus.
[e] Xenodochū. hæc verba expone vt ī. e. §. hæc igitur.
[f] Huiusmodi. s. immobile: nisi in casib. vt vt ppter debitum qđ aliàs solui nō valet: vt ī. de ali. & emphy. §. & hoc etiam insuper. Item in emphyteusi, vt ī. eod. §. ēphyteusis. & §. seq. & ī. de alie. & emph. §. licentiam. Item p mutat cū alia ecclesia: vt ī. const. quę ex adscri. § fi. Itē cū principe: vt ī. e. § fini m⁹. Itē pp on⁹ fisca le: vt ī de ec. te. lmo. ali. §. sancimus igit. Itē in redemptiōe captiuorū vt ī. de ali. & emph. §. sanctissima vero. Sed contra ecclesia in quinq; casibus omnino ꝓhibetur [f] & in his casibus, vt notauimus. ī. de alie. & emph. §. ea colla. ix Sed quid de mobilibus? Resp. possunt alienari cū non inueniat ꝓhibitū: vt ff. ex quib. ca. ma. l. nec nō §. quod eis. nisi sint sacra vel causa necessaria, quæ alienari nō possunt: vt inst. de re. di. § nullius & C. de sa. san eccl. l. sancimus. nisi propter captiuorum redemptionem: vt ī. de ali. & emph. §. de sacris. & §. si vero propter. Item quę sunt superflua: & tunc etiam propter debitum, non solum propter redemptionē captiuorum: vt ī. de alie & emph. §. si vero sunt plura.
[g] Specialis. hic not. q̄ vbicunq. dicitur in hac constitutione de prohibitione specialis pignoris, illud sit correctum per l. ī. de ali. & emph. §. hoc etiā. Vel dic illud speciale causa necessitatis propter quā cessat omnis lex: vt ff. de offi. procons. l. j. generalis aūt obligatio permittitur: vt ī. eo § si enim.
[h] Tradere credi. sed nunquid sine traditione speciale pignus facere poterit. ff. de pig. ac. l. j. Videt̄ q̄ sic. vt hic. & ī. eo. §. si autem creditor. nam ibi dicit accipere. & §. si enim. in fi. & §. sinimus. ibi, sed neq; dationem &c. sed hic legibus large ponitur verbū dare sic ff. de pig. ac. l. si conuenerit. §. si quis. Quare dicat q̄ nec sic fieri potest obl. per istam cōsti. vt ī. j respon. sed generalis obligatio fieri potest, s. sine traditione, cū dicat in sub. hypotheca: vt ff. de pig. act. l. si rem. §. proprie. sed quæ est ratio? Respon. q̄ plus tutus cōstituitur creditori per speciale pignus quàm per generale: eum mancipia generaliter obligata manomittamus, non si specialiter: vt ff. de manu. l. iij. & C. de ser. pig. da. ma. l. iij.
[i] Alienationis. vt C. de re. ali. non ali. l. fi. sic ff. de sta. libe. l. statuliberi. §. fina.
[k] Et in perpetuum. Hic not. q̄ vbicunq; in hac constitutione fit mentio de perpetua emphyteusi prohibenda, illud corrigitur. vt ī. de alie. & emph. §. licentiam. Vel dic, ibi conceditur in perpetuum, idest quandiu reddi tus præstetur & ita hic, & instit. loca. §. adeo. Vel dic hic in perpetuum, idest in tertiam generationem: vt ī. eodem. §. emphyteusim. prstatetur.
[l] Non procul. l. nō multum.
[m] Constitutio. vt ī. eo. §. vult enim.
[n] Illam. s. legem Leonis. Accur.
[o] Propterea. s. vt ꝓhiberemus omnes sacerdotes: vt dixerat, non vt confirmaret. s. legem Leonis: qa & sine hac erat confirmata ī. eo. & sic non refertur ad proximū dictum.
[p] Voce. s. Latina sed in Græca quæ est magis communis vt hic dicitur. nam Græcam sciunt Græci. Item Latinos oportet scire propter interpretationem & translationem: vt patet p multas leges translatas: vt ff. de excu. tut. l. j. & de tu. l pais & finium reg. l. fi. & aliæ infinitæ. Sed econtra linguam nostram Græci vilipendunt nec eā scire volunt: vnde tantum nobis est cōmunis. prætetea. vt legitur in diuinis, quando Hebraica lingua transferebatur in Latinam, prius in Græcā transferebatur, vt facilius ex ea sumerent in Latinā: sicut & de obligatione iurisgentium, quę tollitur per acceptilationem per quoddam medium: vt instit. q. mod. tolli. obli. §. ij. Et no. quod hæc lex sic loquit̄ sic, ac si adhuc non esset translata in Latinū: & facit Imperator mentionē translationis. vel ideo est communis: quia fiebat Constantinopoli.
[q] Itaque. inceptiue non illatiue ponitur.
[r] Documenta. i. instrumenta facta de alienationibus rerum ecclesiasticarum.
[s] Tergiuersationis. sic C. de test. l. iubemus. §. pe. sic ī. eod. §. fi. & C. de cad. tol. §. fi. sic. ī. de referen. §. fin. cul.

[f] Conco. extra de re. eccles. non alie. & 12 q. 1. p totum.

† ἡγούμενον ἢ ἡγουμένην archimādritam vł archimā dritissam vertit Iulianus. Contius.

† πωλεῖν κὰν ἀλλοτριοῦν, panesciui les vertit Iulianus. Contius.

† Cōcor. ca. nulli liceat. nomen alienationis largissime ponit̄ extra de re. eccle. ali. vel nō. cū glo. super verb. alienationis.

Græca lingua an sit cōmunis.

Quapropter quæ vsque huc hactenus extāt, propriū habeāt schema. [a] decætero autē omnem alienationem interdicimus, prædictas [b] eis pœnas imponentes.

CAP. II. De principe qui rem immobilē venerabili loco dederit.

Exceptio confirmat regulam in non exceptis. Bar.

Vt autem lex ad [c] humanę naturę varietatem & quod [d] semper venit, moderata, per oia immota pmaneat (quid enim [e] erit stabile inter homines, [f] & ita immobile, vt nullam patiatur mutationē: cùm omnis noster status sub perpetuo motu consistat?) necessariū existimauim⁹, quasdam exceptiones dare legi cum multis vigilijs & subtilitate adinuentas: vt eas habens in auxilio [g] lex nequaquā moueatur. [h]

Principi permutare licet cum ecclesia pro re meliori vel æquali, vtilitate reipublicæ exigente, et pragmatica forma præcedente: omni alia alienatione prohibita. Bartol.

Sinimus igitur [i] imperio, [†] si qua cōis commoditas est, & ad vtilitatem reipublicæ [k] respiciens, & possessionē exigens talis [l] alicuius imobilis rei, qualē proposuimus: hoc enim sanctissimis ecclesijs & reliquis venerabilibus domibus & collegijs percipere licere, vndiq; sacris domibus indemnitate [m] seruata, & recompensam dari eis ab eo, [n] q percepit, æqua aut ēt maiore, q data est. Quid [o] .n. causetur Imperator ne meliora det? cui plurima dedit Deus habere & multorum dominum esse, & facile dare, & maximè in sanctissimis ecclesijs, in qua optima mensura est donatarum eis rerum immēsitas. [p] Vnde si quid tale fiat, & pragmatica [q] præcesserit forma [r] pręcipiēs [s] imperio [t] aliquid dare talium rerum, & recompensauerit mox rem meliorem & vberiorem & vtiliorem: sit ea permutatio firma: [u] & ij, qui præsident [x] domib⁹, quarum est quod alienatur, & qui talibus administrant literis, [y] sine querela vndiq; sint, nullam metuentes pœnarū, quę à Leone piæ memoriæ interminantur, & à nobis firmatæ [z] sunt: vtique cum nec [†] multum [a] differant ab alterutro sacerdotium & imperium, & res sacræ à communibus & publicis: quando [b] omnis sanctissimis ecclesijs abundantia & status ex imperialibus munificentijs perpetuò præbeatur. Alterutris itaque compensantes [c] quæ decet, non ab aliquibus iure culpabuntur. Aliam verò [d] omnem siue ad imperium ipsum, siue ad aliam quancunq; psonam factā, siue venditionē, siue donationē, siue

Colla. iij. sic C. de legi. & con. l. leges

[a] Schema. i. ordinem vel figuram secundùm Alber.

[b] Prædictas, supra §. vlt. Azo.

[c] Ad. idest contra.

[d] Quod. scilicet veritas.

[e] Quid. n. isti tres versus sunt interpositi in vsque illuc, necessarium &c.

[f] Inter homines. vnde dicitur: Iustus septies in die cadit. sic C. de vete. iu. enu l. ij. §. sed quia. sic. j. de consan. & vte. fra. in prin col. vj aliud est i diuina natura, vt inst. de insti. & iu. j. resp. & de tut. nat. §. sed naturalia.

[g] In auxilio. immo vt ad destructionem. nam falsa efficit lex. vt ff. de rep. aro. l. j. ita & vitiosa: vt ff. de regu. iur. l. j. in fi. contra, sed illud est quo ad exceptionem quę remota est à regula, sed ipsa lex vel regula firmatur quæ remanet, vt hic dicit.

[h] Moueatur. sic j. e. §. quia vero verisimile. ibi, oportebit &c. Accur.

[i] Sinimus igitur. i. pmittimus: quia exceptiones facimus à l. quæ prohibet alienationem rerum ecclesiasticarum. ergo hæc est prima per legem ist.

[k] Reipublicæ. quia publica vtilitas est præferenda priuatæ, vt hic, & ff. p socio. l. actione. §. Labeo. & C. de cadu. tollen. § penul. & j vt omnes obe iu. prouin. § atti piat col. v.

[l] Talis. s. ecclesiæ alicuius.

[m] Indemnitate seruata. sic j. de institutio, quæ ex adscri. & lib § fi.

[n] Ab eo. Impatore.

[o] Quid. q. d. bene debet dare etiam maiorem rem.

[p] Immensitas. j. vt deter, fit nu. cler. § j. j Sol. vt ibi.

[q] Pragmatica scriptura facta cum consilio principum.

[r] Forma. s. pragmatica.

[s] Pręcipiēs. s. ecclę.

[t] Imperio. i. imperatori.

[u] Firma. nūqd ergo similiter à priuato. i ecclesia fieri pōt imēsa donatio sine insinuatione? Quidam dicūt q sic: vt hic, & C. de sa. san eccl. l. illud. nos j. cū .n. nō inueniam⁹ expssum hic vel alibi, stabit i suo statu, vt vltra quingentos solidos fiat insinuatio: vt insti. de do. §. & aliter. & C. de don. l. pe. i fi. qd. n. nō mutat, veteri iuri relinqt, vt C. de ap. l. præcipimus §. fin. in fi. & C. de testa. l. sācimus. & qd hic dr, est spāle in principe: vt arg. j. eo. j. rñ. & j. qūo opor. epi. j. rñ. vel dici pōt hic non dici q Imperator donet sine insinuatione: imo fieri vr, ex quo fit pragmatica forma q est scriptura publica. vt j. e. §. qa vo verisimile. & hic de iure cōi vr fieri hæc donatio.

[x] Præsident. vt prælati.

[y] Litteris. vt tabelliones & iudices: vt j. eod. §. ad hæc. & §. aliqnd.

[z] Firmatę. vt j. eo. §. alienationis. ibi, illa &c.

[a] Nec multū. differūt. n. in vsuc. etenim: qa res fiscales nō vsucapiunt: vt insti. de vsuca. § res fiscales sed res ecclię sic, vt j. hæc cōsti. inter. & c. col vj. sm Ala. sed nō valet: qa hæc cōstitutio non cogitauit de illa inferentia sed differūt. qa vnū sacris, alterū humanis pssidet, vt j. quo opor. epis. j. rñ similitudinem aūt habēt. nā vtriusque res iure isto adhuc centū annis præscribunt: vt hic, & C. de sac. san. eccle. l. fin. licet post hanc legem sit correctū quo ad ecclesias vt j. de ecc iii §. pro temporalibus.

[b] Quando pro qa.

[c] Compensantes. scilicet ecclesia & imperator.

[d] Aliam vero. quàm supradictam permutationem in qua tria fuerunt necessaria: & quòd seruaretur illæsa ecclesia: & q esset publica vtilitas & fieret pragmatica forma: vt supra proximè.

Iustus septies i die peccat.

Antiquo iuri relinquitur, qd non mutatur.

[†] .i. Imperatori. Contius.

[†] Cōcor. ca. solitæ. extra. de maio. & obed.

Perpetuam.

permutationem, siue em phyteusim perpetuā,[a] oino perimim[b]: sed neq; dationē cuiusdā pignoris[b] in re immobili factā occasione mutuorū fieri sinimus. Et hęc valere volum[9] in oi ecclesia, omnique monasterio, & nosocomio, & xenodochio, & brephotrophio & ascetério & gerótocomio, & oi absoluté collegio qd' actio pia[c] constituit: nullo penitus horum[d] aliqd accipere ab eis[e] valente. Vñ neq; cōstitutione[f] Anastasij diuę memorię vlterius opus erit, neq; fm illam faciendi decreti memoratæ obseruationis. ipsa .n. rei principia[g] perimētes, & phibentes qď fit, nequaquā perscrutatione deinceps idigebim[9].

CAP. III. Quomodo emphyteusis ecclesiasticarum rerum contra hi permittitur

Ecclesiarum et locorum venerabiliū res ī emphyteusim dari possunt in psonā accipientis, & duorum successorum: videlicet filiorum et nepotum, & viri & vxoris, si de eis specialiter dictū fuerit, aliter non. Bartol.

Emphyteusin autem siue in sanctissima maiore ecclesia, siue in oibus reliquis adorandis domibus fieri sinimus: & in accipiētis psona, & in duobus eiusdem personę hędibus deinceps, filijs[i] tantū solis masculis, aut fœminis, aut nepotibus vtriusq; naturæ, aut vxore, aut viro: si hoc videlicet de vxore, aut viro expressim nominetur. alioqui non transire ad aliquem alterū hæredē, sed vsq; ad solam vitam percipientium standū: nisi filios, aut nepotes habuerint. Aliter[k] aūt penitus emphyteusim agi ecclesiasticæ cuiusdam, aut ptochij rei immobilis, aut mācipij rustici, et ciuilis annonæ nullo pmittimus mō: neq; quod fit, habere aliquod penitus robur sinimus.

Ecclesiarū res pensionē eandē reddentes in emphyteusim dari possunt pro eadem pensione, quā ta ab initio fuit statuta, diminuta ad plus in sextam partem: pensione vero ob cladē minuta, pro extante pensione in emphyteusim dari debent, & si res sit preciosa par uam aut nullam reddēs pensionem, re subtiliter æstimata, pensio constitui debet, quæ in xx. annis faciat æstimationem. Bartolus.

Quia verò Leonis quidem piæ memorię cōstitutio sub nulla[l] penitus deminutiōe dari rem ecclesiasticā sanciuit: nos aūt in alia cōstitutiōe[m] à nobis scripta sextā accipi solū sup emphyteusim sāciuimus: huiusmodi quendā deminutiōis rei dam[9] ordinem, vt quatur cū omni veritate & subtilitate pensio eorū, quę dantur, tanta,[n] quanta ab initio fuit, qñ ad sanctissimā venit ecclesiā: & deī emphyteusis talibus psonis, quales dudū diximus. Tūc .n. sextā[q] ei partem[r] cū scrupulositate imputandā[s] cōcedimus. Si verò minui cōtigerit p quādā cladē[t] pēsionē, aut[u] in totū rē cōstātem pensionem accipiat,[x] qui

[a] Perpetuam. j. de ali. & emphy. §. licentiam. §. Solu. vt dixi. j. eo. §. alienationis.
[b] Cuiusdam pignoris j. de ali. & emph. §. hoc etiam insup. i prin. col. 9 §. Solu. vt diximus eo. §. nos igitur. in fi. Acc.
[c] Actio pia. i. intentio. vel dic. i. act[9] pi[9].
[d] Horum. s. emptorum ab ecclesia, vel donatorum, & similium.
[e] Ab eis. s. locis.
[f] Constitutione. cuius memoriam fecit j. eo. § ab Anastasio. & § Anastasius.
[g] Principia. sic ff. de aqua plu. arcen. l sed interdū. sic ff. qd vi aut clam. l. nam nisi ego.
[h] Duobus. Immo in perpetuum: sed dic vt j. eo. §. alienationis.
[i] Filijs. No. filijs dari quędā, q non dantur extraneis hęredibus. Sic in priuilegio hypothecarū qđ succedunt matri: vt C. q po. in pig. l. fi. sic i priuilegijs, ne dānetur insolidū: vt ff. so. mat. l. mar. tum. & l. et. sic ff. ad Treb l. ex facto. § fi. sic C de in offi. testam. l. scimus. in fi. l.

Filijs dantur, quæ non dantur extraneis.

[k] Aliter. q̄ nunc diximus.
[l] Sub nulla non sub vlla: quia nihil dixit de hoc. vel dic q eo ipso q gñaliter alienate prohibuit, q & hāc prohibuit. i. emphyteusim.
[m] Cōstitutione. de qua memoriā habuimus. j. eo §. dudum.
[n] Rei. i. mercedis. s. q pot haberi ex re si locaretur annuatim.
[o] Tāta. forte qñ res venit ad ecclesiam, reddebat singulis annis decem, & nunc tantundem reddit.
[p] Diximus. j eod. §. dudum. & §. proxi.
[q] Sextam ad plus.
[r] Partem. accipe verbum j. concedimus, i. remittimus.
[s] Imputandā. i. compensandam cū scrupulositate: nam quia interdū emphyteuta damnum sentit, vel pp tēpestatē: vt ff. loc. l. ex conducto. §. 1. vel pp rei interitū particularem: vt C. de iu. emph. l. 1. dicit fieri qdā cōpensatio: vt hic, & j. eod. §. dudum.
[t] Cladem. quia fundus p parte chasmate perijt: vt ff de minori. l verū. §. pen. vel quia arbores sunt vēto diruię, vel domus exusta: vt instit. de j. hen. emp. § cū autē.
[u] Aut. hoc est de responsione.
[x] Accipiat. vt si nōc pēsionis reddantur. v. & nunc quinque reddat. & nō minust tmmō potius dimictat, vt sequitur. Et vt hæc plenè intelligatur, distingue, aut res quę datur in emphyt. est tantæ pensionis quantæ erat tunc cum ad ecclesiam peruenit: aut maioris, aut minoris, aut fere nullius, aut prorsus nullius. Primo casu fit deminutio in 6. parte sup. eo. dudum & j proxim. §. & j. de alie. & emphy. §. 1. in princ. & §. quæcunque. col la. 9. in secunda fit deminutio sñr, vt puta in sextam partē: sed habetur respect[9] quādo ad ecclesiam peruenit: ne quod fauore eius inductum est, contra eam interpretemur: vt ff. de legi. & senatuscon l. nulla. & C. de leg. & con. l. qđ fauore. In tertio, qñ est minoris, quàm quando peruenit ad ecclesiam, puta in dimidia, vel circa: tunc idem accipiat pro ea pensione quæ nunc est: aut dimictat, vt hic. Vbi autē parum minus, vel et esset parum plus: tunc credo idē quod in primo casu. nam propter nimiam rē à iure non recedo: vt ff de in inte. resti. l. scio. in quarto. s. quando fere nullius est, vt quia ruinosa esset, tunc aut soluere

ēphyteusim subire vult: aut nec accipiat penitus: cum liceat [a] conducere [b] potius quàm tales deminutiones in emphyteusim celebrare. Si verò alicuius ecclesiastici prædij suburbani † emphyteusis detur: qualia plurima maximè in hac nouimus felicissima cōsistere ciuitate, multo q; dē digna precio, [c] paruas verò reddētia pēsiones [d] aut nihil pensionum omnino: nō ex redditibus [e] metiri emphyteusim, sed æstimari suburbanum subtiliter, [f] & reputari ex precio collecto redditus possibiles in viginti annis † computari: [g] & in redditibus ex hoc computatis agi emphyteusim, non perpetuo, sed in eum q percipit, & duas ex eo successiones, & viro & vxori sicut pdiximus [h] faciendam. [i]

Emphyteuta si canonem non soluerit per bienniū, cadit à iure suo, & reddere rem compellitur, et pensionem pro tempore præterito soluere, & dānum emendare: nulla p melioratione retentione competente. Bar.

Scire aūt emphyteutas conuenit, quia si biennio cōtinuo non exsoluerint emphyteuticū canonē, [k] (hoc enim [l] tempus pro triennio aliorū hominum [m] sufficere ad casum [n] ecclesiasticarū, aut ptochicarum emphyteusim pro non soluto canone ponim') fient oīno extranei emphytheumatis: & volentibus præpositis sacrarū domuū licebit prædia, aut domos defendere, [o] nullam metuētibus meliorationum [p] † redditionem, sed si quidē deterius fecerint [q] pdiū [r] suburbanum aut domū, qui empyteusim percepit: cogi eum de suo diligentiā ac restitutionē [s] prisci stat' facere, & obligatū esse ad hoc ipsū, & hr̄des eius & successores, eiusq; res, insuper & debitos omnes reditus [t] sine dilatione exigi.

Res immobiles ecclesiarum alienari prohibentur ī quācunq; personā: siue sint integre, siue ruinosæ: nisi ī empyteusim à iure permissam: rerum æstimatione subtiliter facta per architectos, reuolutione sine machinatione remota. Bart.

Quod autem dictum est [u] à nobis, vt nullius immobilis rei ecclesiasticæ aut ptochicæ alienatio sit permissa: ad nullam nostræ reipublicæ personam sancimus valere, [x] non solum super constantibus domibus & suburbanis & hortis & agris, sed etiam super ruinis, siue ex igne, siue ex terræmotu, siue ex alia qualibet causa [y] ruina sit: sed etiam [z] in ijs, quæ omnino destructa sunt, & in pauimen-

te vult statim: & tunc fit deminutio in tertiam partem ab ea pensione, quæ poterat' colligi adhuc re existente in suo statu. Aut soluere demum re refecta, & tūc nulla fit diminutio præsentis mercedis: immo medietatē eius pensionis, quæ adijcietur ex rei ædificatione, debet adijcere. vt ī. de alien. & emphyt. §. si verò quædam. Sed quidā dixerunt non esse faciendam differētiam inter dicta duo modo capitula: qđ in eodem casu intelligerent quod hic dr· vt ī. de alienatione & emphy. §. si vero quædam, & illum § hunc supplere dixerunt: quod oō ete do. In quinto casu dico q prout pōt, qualiscunq; pensione debet locare. s. in emphy. œconomus: vt ī. de alien. & emphy. §. j. in fin. Addo etiā sextum membrū, qñ tantæ est ruinæ, quanto te prius: sed parum est respectu æstimationis rei, vt turris: & tunc dic, vt ī. e. §. si. & hæc omnia æstimant' p architectos: vt ī eo. §. quod aūt.

[a] Cum liceat i. magis licitum est sic locare ad annos, q̄ pensionem deminuere: licet sit securius: licet eȝ qñq; sit, quia melius est, &c. vt ī. de tabu. & vt proto. di. §. nos aūt. in fi.

[b] Conducere. i. locare.

[c] Digna p̄tio. s. pdia.

[d] Pensiones. vt sunt turres.

[e] Nō ex redditibus. licet hoc fiat aliàs: vt ī. eo. § proxi.

[f] Subtiliter per architectos: vt ī. eod. §. quod autem.

[g] Computari. q. d. talis detur pensio, q collecta vsque ad viginti annos contineat pensionem vel æstimationem rei, sic & econtra in venditione rei ecclesiasticæ qñque sumit' pretiū ex pensione. vt ī. de alien & emphy. §. ex hoc aūt cōcedimus. Accur.

[h] Prædiximus. vt ī. eo. §. emphyteusim.

[i] Faciendam. immo perpetuo: sed dic, vt ī. eodem. §. alienationis.

[k] Canonem. s. solitam mercedem.

[l] Hoc. n. interpositio est vsq; illuc. fieri.

[m] Hominū. nam in priuata emphyteusi p trienniū expectat', vt C. de iure emphy. l. ij. §. si. sed in ecclesiastica bienniū: vt hic. & ī. de alienati. & emphy. §. si vero qs. Sed in simplici colono indistinctè biēnium expectatur: vt ff. lo. & cō lu. l. quæro. §. inter locatorem. & l. cum dñs horreorum.

[n] Ad casum. s. ad te missionem.

[o] Defendere s. vindicando vel condicendo ex l. Lista.

[p] Meliorationum. quæ Græcè emponemata dicuntur: vt C. de iure emphy. l. ij & inde dicitur emphyteusis. i. contractus meliorationis.

[q] Fecerit. s. dolo vel culpa lata vel leui, quæ veniunt in oībus cōtractibus qui gratia vtriusque partis fiunt: vt ff. de re. iu. l. cōtractus. & ff. commo. l. si vt certo §. nunc. ad instar vsufructuarij bona si de vtet': vt ff. vsufru quemadmo. caue. l. j.

[r] Prædium. scilicet rusticum.

[s] Ad restitutionem. idest diligentem restitutionem.

[t] Oēs redditus. ratione præteriti temporis tantum: vt ī. de ali & emphy. §. si vero quis. Sed contra ī. eo. §. si vero ēt perpetuā emphy. Rñ. ibi ɔtus ab initio oō tenuit: sed vbi tenuit, obtinet quod hic dicitur: vt ī. de alien. & emphyt. §. si vero præter.

[u] Quod autem dictū est, vt ī. eo. §. nos igitur.

[x] Valere. s. alienationem, cōtra enim videbatur ex eo quòd Imperatori est licitum: vt. ī. eo § finimus. & suæ familiæ licitum videtur: vt Institu de vsu & ha. §. ij. cum & aliàs dicat. q sit pars sui corporis: vt C. ad l. Iul. ma l. qsq; in princ.

[y] Qualibet causa. vt vetustate vel chasmate: vt ff. de mino. l. verum. §. penul.

[z] Sed. q. d. non solum super ruinis, sed etiam, &c. Authen.

† προαστείου proastij vertit Iulianus retento eodē verbo: quod mirat' Alciatus lib. 3. prætermissorū: cū dicere potuerit suburbanū. Contius.

† Cōcor. gl. 2. in c. cum clm. post me. ibi, qñq; ɔsiderat'. ex tra. de testi.

† ἐμπονημάτων e ponemata vocat Iulianus retento Græco vocabulo. Contius.

to iacent; a siue etiam in puris ruinis nullū ædificium habentibus, neq; materiam iacentē. Non .n.in illis alienationē fieri permittimus, nisi in sola emphyteusi temporali b ſm quod dudum à nobis dictū est, & in tribus personis talibus quales prædiximus, c vt neque d vlla circunscriptio in rē ecclesiasticam in talibus fiat: duob. p tēpora primatibus mechanicis, e aut architectis, siue f in hac regia & maxima ciuitate vna cū Deo amabilibus œconomis, & quinq; reuerendissimis presbyteris, & duobus diaconis, præsente quoque Deo amabili epō: siue ēt in prouincia duobus insignibus g mechanicis, aut architectis, aut ēt vno (si vnum solū ciuitas habeat) interuenietib⁹, in illis locis sacrosanctis euāgelijs h positis definiatː ab architectis, quātū cōpetat pro hoc solui sanctissimæ ecclesię ſm modū emphyteusis: i & in his k emphyteuticam l conscriptionē in eo celebrari secundū figurā pri⁹ dictā: m illū n verò & ædificare, & vti materiebus, si materias habeat, & trāsmittere emphyteusim vsque ad duas o successiones (sicut dictum est p) & sic reuerti post trium personarum mortem ad sanctissimā ecclesiā, aut venerabilē domum, ex qua facta est emphyteusis, & etiam valere talem ɔ̄ctum, vtpote præsenti non repugnantem legi. Neque illud quod hactenus ɔ̄ tales ɔ̄ctus q agebatur, r valere permittendū est de adiectione: vt si vel duorū hr̄dum cōpleatur tēpus, licentia s sit eis qui post illum t sunt, in emphyteusim dare id, vnde agitur, & semper eos præponi alijs. u In hoc x enim nihil aliud est, quàm per reuolutionem perpetuas eis emphyteuseis, y magis autem priuationes ecclesiasticarum agi rerum. Sed & si quid factum est tale, z nullam necessitatem esse reuerendissimis œconomis duobus hæredibus cessantibus cæteris tradere. a

CAP. IIII. Quomodo vsusfructus rerum ad sancta loca pertinentium constituatur.

Res ecclesiæ concedi potest ad tempus accipere volenti ad vsumfructum, re alia eiusdē redditus in eius compensationem ecclesiæ donata, vt tempore finito vtraque res pleno iure ad ecclesiam redeat. Bartolus.

SI quis autem voluerit accipere secundum rationem vsus, aut qui vocatur vsusfruct⁹, rem ecclesiasticam aut sanctissimæ maioris ecclesiæ, aut alterius cuiuslibet b quæ in omni nostra ditione sunt positæ, aut ptochiorum, omnino percipiat hoc & secūdum prędictam obseruationem, & secundum formam constitutionis Leonis c pię memoriæ: vt iste locuples existens, & substantiæ immobilis dominus, aliam moxrem secūdum proprietatis ius d compenset e sanctissimę ecclesiæ, aut venerabili domui

a Iacent. quia totum est destructū, sed nō est exportata ruina: sed in sequenti casu est exportata. arg. ff. de dā. infe. l. prætor. §. fi. & l. seq.
b Temporali. immo perpetua hodie: sed dic, vt ī. eo. §. alienationis.
c Prædiximus. vt ī. eo. § emphyteusim.
d Vt neque. hic potest esse §. & dic neque, pro & non: ac si dicat, & vt non &c.
e Mechanicis. s. interuenientibus: quod verbum est ī. Et no. q hoc nomē mechanicus, generali⁹ nomen est, quam architectus. nam mechanica est scientia adulterina, siue non liberalis, vt pelliparionū, fabrorū, & similiū. Ide mechanici, idest magistri harū artiū: sed architectus magister tectorum vel domuū ūn dr̄, & maior, ab archos, quod est princeps, & tectū: quasi dicas: princeps magistrorum tectorum vel domuū. per quos istæ ruinæ æstimantur, vt non decipiatur ecclesia.

Mechanica ars quę dicatur.

f Siue. hoc siue, respicit ī. aliud siue &c. quod est remotum: sicut ff. de in rem ver so. l. 4. §. siue.
g Insignibus. scilicet maximis.
h Euangelijs. s. corā præside, ſm R. quod nihil est. immo corā his non tā tangent. sic C. de iudi. l. rē nō nouam. & ī. de sanc. epis. §. nulli vero.
i Modum emphyteusis. s. designatum ī. eo. §. quia vero. & §. si vero.
k In his. s. domib⁹.
l Emphyteuticā cōscriptionē. s. scriptură p tabellionē factā 7. testib. adhibitis: vt modo numerauit. sic & aliàs est necessaria scriptura: vt ī. de alie. & emphyt. & hoc ēt regulariter ɔ̄: vt C. de pact. l. pactum.
m Dictam. vt ī. eod. §. quia vero Leonis. & §. si vero.

n Illum. s. emphyteutam.
o Duas. Immo in perpetuum: vt ī. de ali. & emphy. §. licentiā. sed dic, vt ī. e. §. alienationis.
p Dictū est. vt ī. eo. §. emphyteusim.
q Contractus. aliàs contra tales leges habebantur contractus &c.
r Agebatur. s. per pactum.
s Licentia. i. necessitas imponatur. s. prælatis, & ita hęc dictio importat necessitatē vt in sequenti litera patet. sic ff. de minori. l. ēt ei. §. Imperator. & ff. de solu. l. si quis serno. in verbo sufficis.
t Illum. i. in ijs, qui sunt vltra tertiā generationem.
u Alijs. s. extraneis sic & aliar. C. de ɔ̄nē. emp. l. dudum.
x In hoc. scilicet pacto, vel tali facto promisso.
y Emphyteuseis. accusatiuus est pluralis numeri.
z Tale. scilicet pactū, vt eis, & non alijs detur.
a Tradere eū n. sit ɔ̄ legē istam, nō valet: vt C. de pact. l. pacta. sed cū hodie fiat perpetua. & hoc pactum credo valere, vt ī. de alie. & emph. §. licentiam. nisi in maiori ecclesia Constanti. ciuitatis, & quibusdā ecclesijs sub ea positis: vt ī. de alie. & emphy. §. j.
b Cuiusl. bet. domus venerabilis. Accursius.
c Leonis: vt C. de sacrosan. eccles. l. iubemus. §. fi.
d Ius. i. vsufructu remanente apud eum.
e Cōpenset. Impropriè ponitur ſm Al. qa inter spēs fieri nō pōt cōpensatio: vt in sti. de actio. §. In bonæ fidei. Nec obst. C. de cōpens. l. fi. in pri. quia actiones reales tunc compensantur cū rebus peremptis, vt veniatur ad æstimationem: quod fit

Cōpensatio inter spēs fieri non pōt.

domui, ex qua hic percepit tantos & tales frequentes redditus, quantos aut quales habet. qđ dat^a ita, vt post eius obitū ecclesiastica aut ptochica res reuertatur ad venerabilē domū cū vsu q datus est, non transcendente tēpus vitæ pcipientis. Accipiat^b aūt similiter ēt rei in cōpensationem datæ^c &^d vsum: quatenus^e sit post pcipiētis obitū, aut tēpus in quo donatio vsus cōuenit, non transcēdens videlicet pcipientis vitā, vtrumq;^f ex toto & fm proprietatem, & fm vsum apud sanctissimā ecclesiā^g remāsurū

C A P. V. Quibus pœnis subiaceāt q alienatiōes pdictarū rerum fecerint.

Oeconomi res ecclesiarū in casibus prohibitis alienantes, pœna legis Leonis afficiuntur, & emptor precium amittit, & rem cum fructibus reddit. Item donatarius rē donatam cum fructibus reddere cōpellitur. Bar.

QVIA verò Leonis piæ memoriæ cōstitutio pœnas penè^h solūmodo in vēditione^i decreuit, nos aūt interdicim^k nō venditiones sed & donatiōes & pmutatiōes^l & ppetuas emphyteuses & pignorū dationes in reb' immobilibus:^m videmus aūt quosdā sic amatores piculi cōstitutos, vt psumant ad ea q interdicta sunt, accedere, & circunuentionē facere legibus ex voluntate & psumptione quam habēt, & quæ oībus modis interdicta sunt, & forsitan deducunt homines ad mortē,^n qui hoc agunt: pptereа necessarium existimauimus in vnoquoq; pctu ēt certā statuere pœnā: his quippe pœnis q positæ sunt aduersus œconomos ex cōstitutione pdicta piæ memoriæ Leonis, similiter & nunc iminentibus œconomo, aut xenodocho aut nosocomo, aut brephotropho, aut abbatissæ monasterij, aut asceterij, fm qđ prius dispositum est.^o Si quis igitur emere præsumpserit re ecclesiasticam, aut ptochicam: cadat quidem mox^p precio: exigatur aūt res quā accepit, cum oī medij temporis incremento: & contra sanctissimam quidem ecclesiam, aut venerabilem domum nullam oīno habeat actionem:^q contra venerabiles verò œconomos^q aut qui omnino vendiderunt, in proprijs eorū^r substantijs ex cōtractu^s habeat actionem; vt metu suæ substantiæ, & si^t non propter Dei timorem, tñ segniores circa venditionem fiant.

Si quis aūt per donationem accipere psumpserit rem ecclesiasticā aut ptochicam: & ipso quod datū est, omnino cadat: & aliud tantūdem ex sua substantia repenset^u sanctissimæ ecclesiæ: aut venerabili domui ex qua hoc suscepit, vt quā visus est agere cōtra eam nouitatē, hanc sibimet in proprijs exhibens, suam sentiat malignitatem. Si autem permutatio in quibusdam personis fiat præter solum Imperium, sicut prędiximus.^x & qui permutationem acce

Authen. d 2

---

sit quandoque, vt ff. de rei vindi. l. qui restituere.

a Quod datur. s. ab ecclesia modo: & im proprie ponitur verbum dare, cū dominium nō transeat: vt hic. & ī. eo. §. hoc igitur. & j. de alien. & emph. §. si vero quis. aliàs proprie accipit cum dominium trāsit: vt instit. de act. §. sic itaque. Vel dic pprie q vsusfructus transit. & eius possessio: vt ff. de acquire. poss. l. naturaliter, & prout de facto res trāsit vl' de iure quo ad vsumfructum, ea tenus postea ad ecclesiam redit, vt sequitur.

b Accipiat. s. venerabilis domus.

c Datę. s. à fructuario ecclesiæ ab initio cuius etiam medio tempore habet vsumfructum.

d Et. pro etiam.

e Quatenus. idest in quantum.

f Vtrumque. s. qđ datum fuit fructuario. & qđ ipse dedit ecclesiæ.

g Ecclesiam remansurum. defectiua est, & ideo subaudi, decurrere.

h Penè. idest fere. Accur.

i In venditione. qđ nomen nun ad omnem alienationem pertinet vt ff. de stat. lib. l. statuliberi. in fine. vnde non continet emphyteusim, nec etiam pignoris dationem: sed hæc constit. fiet quia non procul ab alienatiōe consistit: vt ī. eodem §. alienationis. propter hoc dixit hic penè.

k Interdicimus. vt ī. eo. §. nos igitur.

l Donatiōes. de his primis dixit ēt Leo: sed de duobus sequētibus non.

m Immobilibus. s. prohiberi.

n Ad mortem. scilicet, ad quam deducūtur tabelliones q deportantur: quæ est mors ciuilis: vt ī. eo. §. ad hoc & ff. de contra tab. l. e. j. §. filium. Itē œconomis & magistri & magni iudices pœnam patiunt: licet nō mortem: vt ī. e. § œconomum. & §. ipsos. nam & hic dicit, forsitan.

o Dispositum est. vt ī. eo. §. vl. Accursi.

p Mox. i. statim.

q Oeconomus. sic ff. si cer. pet. l. ciuitas.

r Eorum. s. œconomorum.

s Contractu. sed qualiter ex inutili contractu agitur? vt C. de leg. & constitu. l. non dubium? Rnd. inutilis est in fauorē ecclesiæ, vt possit vindicare: sed in odium œconomi valet, vt tenetū Vel dic ex inutili contractu agit vt aliàs ff. de ac empt. l. ex empto. §. ijs q. & de contrahen. empt. leg. sed Celsus. & de pign. act. l. solutum. § j. Item nonne œconomus poterit agentē exceptione excludere: vt C de libe. causa leg. si is. & ff. solu. mat. l. viro. & l. cum mulier. & quia potior est cōditio possidentis in talibus: vt ff. de condic. ob tur. l. ij & l. ob turpem? Respon. dic emptorē bona fide emisse: nec sibi nocet iuris ignorantia in dāno vitādo: vt ff. de iu. & fac. igno. l. error. l fi. Vel dic q œconomus tāquam suam vendebat, vt inueniret emptorem: vt C de bo. ma. l. j.

t Etsi. i. quamuis.

u Repenset. vt C. de do. leg. nec ignorans. contra. ff. de regul. iuris. l. donari. Sed hoc est speciale propter delictum suum: vel aliàs in odium malæ fidei possessoris: vt ff. ad le. Aquil. le. si seruus seruū. §. si oliuam. & inst. de re. di. §. ex diuerso.

x Prædiximus. vt ī. §. eo. finimus.

Amittat.

Venditionis nomē aliās alienationis species nō cōplectitur.

q Gl. fi. in ea. ad audiētiam. extra, de reb. eccle. alie. intelligit, q isti emptores rerum ecclesiæ habeāt actionē cōtra œconomū ad pretiū repetēdum si sint bonæ fidei emptores aliàs non vt xvj. q. iij. §. pōt. versi. vniuersis.

pit, subiaceat pęnæ & datã sibi rẽ amittat, a & recurrat rursus hęc ad venerabilẽ domum, vñ ꝓgressa est: & qđ ꝓ cõpensatione dedit, maneat apud venerabilẽ domum: & qui accesserit ad cãm legi ꝯ̃riam, cadat vtroq; iustè, & ſm hoc pœnæ subdatur, ſm qđ & proprijs cadet, & quod sperauit, non adquisiuit, etiã actione ei seruata in propria substantia eorũ, b qui contractum cum eo celebrauerunt.

Contentus debet esse creditor generaliter hypotheca in re ecclesiastica, & nullũ speciale pignus accipere. Ang.

Si autem creditor in pignore corporali c elegerit accipere rem immobilem ecclesiasticam aut prochicam, in domibus forsan, aut suburbanis, d aut agris, aut hortis, aut ciuilibus panibus aut rusticis mancipijs, & dederit aurũ: e ab hoc f cadat creditor, & habeat lucrũ g quæ mutuum accepit sanctissima ecclesia, aut venerabilis domus, qđ mutuatum est aurũ: et hic ꝯ̃ celebrantem mutuũ œconomũ, aut xenodochũ, aut brephotrophum, aut prçsulem monasterij, h aut asceterij, aut aliorũ venerabiliũ collegiorũ, creditori actione manẽte: his omnibus ẽt in abbatissis muliebriũ asceteriorum aut monasteriorũ valentibus. Si.n. i omnino sanctissimis ecclesijs, aut alijs venerabilibus domibus crediti opus fiat, aut k ꝗ sola necessariã videlicet & ineuitabilem occasionẽ, l & præter quam non poterit quod imminet, adimpleri: aut in aliã cãm vtilissimam sanctissimæ ecclesiæ consistentem: m licebit præpositis earum n vsq; ad generalem o hypothecam stare: & nullũ speciale p pignus creditorib⁹ pbere.

CAP. VII. Quibus pœnis subiaceant qui perpetuam emphyteusim contraxerint.

Suscipiens ab ecclesia in emphyteusim perpetuã, vel tẽporalem cõtra huius legis dispositionẽ, cadit ab emphyteusi: & tenetur ad canonis præstationem, ac si emphyteusis teneret: & datum per eũ remanet ecclesiæ. An.

Si verò in perpetuã qſpiam emphyteusim accipere p̃sumpserit qđ non licet, aut temporalẽ quidem, non tñ ſm huius nostræ legis obseruationem: q et sic cadat quidem de emphyteusi: & quod datum est, maneat apud venerabilẽ domũ. Debet autẽ continuo & post casum emphyteumatis, quantum futurus r erat, soluere, si secundũ legẽ subijsset emphyteusim: nihil apud eum remanente ex rebus pauperum, s quæ frustra per emphyteusim datæ sunt. Hæc igitur omnia custodiantur prçdictis t subiecta penis: neque tabellionibus præsumentibus instrumentis talibus ministrare, sed metuentibus vsq; ad exilium, & vt nunquã reuertantur, nec si sacra u hoc prębeat forma: neq; iudicib. x vel dictare talia instrumenta p̃sumẽtibus, vel facta suscipere, & gestis monumentorum ea firmare: nec etiã ipsi & cinguli & dignitatis & substantiæ casum secundũ Leonis constitutionem sustineant. y

a Amittat. impropriè rñ, cum non trãsferis dominium: vt ff. de reg. iu. l. non videtur rem amittere. secundùm Alb. P.

b Substantia eorum .s. œconomorũ & similium. arg. s. proxi. & § si quis igitur. & hoc erat dictum in l. Leonis de permutatione.

c Corporali. idest speciali.

d Suburbanis. i. hortis iuxta vrbem.

e Aurum. vel etiam aliud. vt s. de fideiu. §. s.

f Ab hoc. s. auro qđ mutuauerat ecclesię.

g Habeat lucrum. Sed quomodo ecclesia locupletatur cum aliena iactura in omnibus his casibus, vt ff. de condi. indeb. l. nam natura? Hic rñ. non fit cum iniuria imò iure, & ex culpa eius qui accipit. vt ff. de reg. iu l. qđ quis.

h Præsulem monasterij. sed quomodo tenentur, cum nihil habeant. vt s. de mona. §. illud. nam inanis est actio &c vt ff. de dol. l. nam is? Rñ. quidam, quia affines & cõsanguinei eorũ tenentur pro eis. qđ nihil est: cum alius pro eo non debet exigi: vt j. vt non fiant pig. §. r. coll. v. & C. de pœ. l. sancim⁹. Vel dic, ꝙ hic loquitur quando hic habebat adhuc bona: quia nõ diuiserat inter filios: vt j. de san. epis. §. si qua mulier. Vel dic tertio ꝙ hæc constit. loquitur de his monachis vel abbatib⁹ qui ante const. illam de mona. intrabant monasteriũ, qui non perdebant propterea rerum suarum dominium: vt j. hæc con. inter prin. con. de ijs qui ingre. mo. col. 6. Al. dicit ꝙ de eo qđ acquisiuit ex genere coniuncto vsque ad quartum gradum, vt j. de ec. tit. §. interdicimus. col. 9. & j. de san. epis. §. si quis cõtra aliquem. sed hoc in episcopo non monacho posset habere locum. Alij dicũt ꝙ quidã sunt abbates laici, non monachi: vt Petragoricenses & sancti Fronsonis qui habent propria. Sed tertia opi. verior est.

i Si enim, vere non debes rem immobilem pignori dare.

k Aut opus. dico, aut &c.

l Occasionem. puta vt soluas debitum vsurarum.

m Consistentem. vt in emendis bobus pro laborerio terræ ecclesiæ, vel alia iusta causa.

n Earum. ecclesiarum.

o Ad generalem. sic dicendo: omnia bona ecclesiæ tibi oblig. Sed nunquid est plus quàm speciale? Respon. non: vt diximus s. eo. §. nos igit. in fine.

p Speciale. sed hodie contra: vt j. de ali. & emphy. §. hoc etiam cui q. sed dic vt s. eo §. alienationis.

q Obseruationem. quam habuimus s. eo. §. emphyteusim & §. quia vero.

r Futurus. etiam pro futuro tempore, quia contractus non valuit quod dic, vt s. eo. §. sciat autem.

s Pauperum. i. ex rebus ipsis ecclesiæ. & no. res ecclesiarum, pauperum esse.

Ecclesiæ res sunt pauperũ.

t Prædictis. vt s. eo. §. vult enim. cũ seq. vsque ad §. hæc igit. s. eo. §. quia vero. vsque huc.

u Sacra. i. concessio facta à pricipe. sic j. §. qa vero verisimile.

x Iudicibus. sic C. de decu. l. omnes.

y Sustineant. vt s. eo §. ipsos.

Eor.

a Eos. scilicet œconomos.
b Legem. vt C. de sacrosan. eccle. l. sancimus.
c Conflant. i. conquassant & liquefaciunt.
d Aut. cum aspiratione haud. ponit pro non. si aūt est sine aspiratione. debet subijci maiori.

bere, etiam si habet rescriptum.
t Monasterijs. ad oēs hos ablatiuos repete ḋ, qḋ ē s.
u Quæstori. nam sine isto q̄store nullum rescriptū pōt elici seu impetrari: vt j. vt diuinæ iussiones subscriptionē habeant gloriosiss. q̄storis. in pri. colla 8.

CAP. VIII. De non alienandis sacris vasis.

Ijsdē pœnis † seruādis & aduersus eos, a q sacra vasa ꝯ nr̄am legē b aut pignori dāt, aut vēdūt, aut cōflāt c pp alienationē. nā & illos ęqua, aut d maiori pœna dignos esse sācimus, quāto ēt circa sacras e res & Deo dicatas præsumpserunt impiè agere: nisi tn̄ aliquid tale fiat, qḋ diximus, f circa redemptionē captiuorū, vbi animæ g hominum h liberantur à mortibus & vinculis inanimatorū vēditione vasorum. Simili quippe obseruatione & super alienatione ciuiliū panū custodienda, sicut sępe diximus, eo q tales panes non solū in hac felicissima ciuitate, sed etiam in magna Alexandria & in Theopoli eē didicimus. forsitan aūt tale quid & in alijs prouincijs qbusdam est. Si enim etiā alibi huiusmodi quædā sit possessio, i & ī illa lex k seruetur, & suam obseruationem extendat.

CAP. IX. Deo eo qui p pragmaticantem ecclesiæ comparauerit.

Regulariter res immobiles ecclesiarum alienari prohibentur omni priuilegio cessante, omni compulsione & violentia prohibitis. Item ecclesiarum & monasteriorum penitus alienatio interdicitur. Bartol.

QVIA verò verisimile est quēpiā ēt in circūuentionē huius legis tentare pragmaticas nr̄as formas l accipere tale aliqd m ei agere permittentes: n & hoc prohibemus o in omni persona maiore, vel minore, siue in cingulo ꝯstituta, siue horū, q circa nos sunt, siue aliorum quispiā inter populos habitātiū: & sancimus nulli penitꝰ licētiā esse, talē quēpiā p pragmaticū ꝓferre q typum, r neq; ex hoc accipere aliquod de sāctissimis ecclesijs cōpēdiū, s aut monasterijs, t aut ptochijs, aut alijs venerabilib. collegijs, imobiliū rerū. Sed & gloriosissimo q̄stori u pęnā imminere centū librarū auri, si qd tale dictauerit: x simul & suscipiētib. insinuationē talis cuiuspiā sacræ formæ gloriosissimis iudicib. y aut alijs qbusdā eandē z īminere pœnā: & tabelliones succumbere Leonis pię memoriæ ꝯstitutioni, a si egerit tale aliqḋ īstrumētū: & Deo amabiles ep̄os aut venerabiles œconomos sine periculo refutare hmōi sacras pragmaticas formas: magis autē cū piculo b suscipere & agnoscere: qa circa ip̄m sacerdotiū piculū sustinebūt, si negligentes has leges, c q̄ ita fiunt pragmaticas sequantur formas. Oportet enim ea, q̄ cōiter & generaliter in oīum vtilitatē d sanciūtur, potius valere: e quā ea, q̄ circa aliquos f studēt agi ad corruptionē cōium legū. His solis videlicet conducendis: & emphyteusi g dandis,

a Sacras. sic j̄. de alien. & emphy. §. de sacris. §. sanctissimas.
f Diximus. s. eo. & C. de sacrosan. eccl. l. sancimus. & legit in inst. de re. diui. §. nullius. & §. sacræ. Accu.
g Animæ. i. animata corpora. & sic ponit ꝯtentū pro ꝯtinēte.
h Hominum. sic j̄. de eccle. tit. § si aūt pro redēptione. coll. ix.
i Possessio. i. ex qua præstaret ciuilis panis: vel dic ipsa possessio talis præstationis annuæ.
k Lex. s. Leonis: vt s. eo. § vult enim.
l Pragmaticas formas. i. nostrū rescriptū cū consilio procerū factum. Accur.
m Aliquid. i. emere rem ecclesiæ.
n Permittētes. pragmaticas formas.
o Prohibemus. s. tētare acqrere tale rescriptū. & ēt si acqrat, prohibemus vti eo, vt sequit. & sancimus &c.
p Quempiam. i. talē aliquem.
q Proferre. Sed non qd tenetur. l. Corne. de falsis, ex eo capite, si qs scienter vtit illicito instro: vt C. si reus vel accus. l. iij. & ff. ad le. Corne de fal. l. falsi. §. j. ? Rñd. non, duab. rōnib. & qa pęnæ sunt minuēdæ in dubijs: vnde sufficit pæna huius legis: vt ff de pę. l. interp̄tatione. & qa nō vt falsū. qḋ veritatis primordio adiuuat: vt ff. de leg. ij. l. cū filius. § hæres. vbi aūt esset falsum rescriptū. locū haberet pœna legis Corn argu. C. ad l. Corne de fal. l. maiorem. & ff. de fal. l. si q pęna est ff. ad leg. Corne. de fal l. j. § fin.
r Typum. i. rescriptum tale.
s Compendium. i. non poterit contra-

Cōcor. cū toto §. isto ca. j. cū suis gl. extra de pigno.

Pragmatica forma.

Pęnæ sūt minuēdæ ī dubijs.

x Dictauerit. No. puniri illicitè dictantem: vt hic. & ff. de iniu. l. lex Cornelia. §. si quis librum. &c. instit. de iniur. §. t.
y Iudicibus. alijs à quæstore. Sed est cōtra j̄. de māda. prin. §. deinde, in fi. colla. iij. Solu. ibi nō suscepit prima vice: ideo non punitur, sicut & hic non puniretur: sed postquam impetrauit sibi secunda vice præcept. s̄m Al. vnde bñ scit si tertium nō expectauit præceptum. quia tunc vt inobediens puniret, vt ff. de re iu. l. contumacia. §. contumax.
z Eandem. i. similē: vt centum lib. auri.
a Constitutioni. vt C. de sacrosan. eccle. l. iubemus § ad hæc.
b Periculo. i. amissionis sacerdotij: vt sequitur.
c Has leges quæ ita fiunt, scilicet vt prohibeant alienationē rerum ecclesiasticarum: vt supra eo. §. nos. & vt C. de sacrosan. eccl. l. iubemus. §. ad hæc. & sa. ad hunc. §. j̄. in medio. li. non sic. sa. fur. in prin. col. viij. & C. de preci. impe. offe. l. rescripta & C. qui milit. non poss. l. eis. & C de peti. bo sub. l. j. & ij. & C. si nupt. ex re. pe. l. j. & C. si ꝯ ius vel vti. pub. l. ii.
d Vtilitatē. nam cōmuniter interest ecclesias esse, vt in eis petamus veniam peccatorum. vt j̄ vt lic. mat. & auiæ. §. quia vero.
e Valere. Hic no. publicam & communem vtilitatem præferri priuatæ. sic ff. pro socio. l. actione. §. Labeo. & C. de cadu. tol. §. fin.
f Aliquos. œconomos.
g Emphyteusi. aliàs emphyteusis: & sic

Dictātē illicitè punire debet.

t Cōcor. c. si qñ. extra de rescriptis.

Cōis vtilitas priuatæ præponitur.

rebus, quascunq; putant tali aliquo egere. [a]

CAP. X. De administratore qui rem ecclesiæ alienauit.

SI tñ voluerint quædam sub propria gubernatione habere deo amabiles œconomi, aut aliorũ præsules collegiorũ: nulli eorũ, qui in potẽtatu [b] sunt, neq; secundũ sacrã pragmaticã formã licentiã esse cogere eos, aut p conductionẽ, aut p emphyteusim hæc tradere ei qui hoc agit: & sacrilegij subiacere pœnę [c] & oĩb⁹ multis, [d] q̃ hac nr̃a [e] lege sacra continenẽ, & supplicijs.

CAP. XI. De monasterijs non alienandis.

QVIA vero cognouimus aliqd pessimũ delictũ factũ & apud Alexãdrinos, & apud Aegyptios, iã aũt & in alijs qbusdã imperij locis quosdã [f] p̃sumere ipsa venerabilia monasteria [g] vẽdere, aut permutare, aut donare, (in qb⁹ & altare collocatũ est, & sacrũ exhibitũ ministeriũ, quale moris est in sanctissimis ecclesijs celebrari, sacris qppe lectis scripturis, & sacrosancta & ineffabili cõione tradita, & monastica illic facta habitatione) ita vt hæc mutarenẽ ex sacro & Deo amabili schemate, ad priuatã [h] mãsionẽ & statũ: hæc oĩno decætero fieri ꝓhibemus, [i] nulli [k] hoĩum ꝑmittẽtes hoc delinquere, sed ẽt factum [l] infirmũ oĩb⁹ declaramus modis, & ꝑciorũ casum [m] imponim⁹ accipiẽtibus: vẽditorẽ [n] quoq; dãnificamus & rei casu, & ꝓcij amissione, sãctissimę ecclĩæ ei⁹ loci & venerabilibus monasterijs hoc tribuentes: quatenus ipsi prouideant, vt quod malè alienatum est, [o] rursus ad monasticam reuocent figuram: neq; hypotheca super his valente, sed etiam ipsa in firmanda, [p] & rursus sacro monasterio assignanda.

CAP. XII. Si sterilis ager ad ecclesiam peruenerit.

Sicut dãnosa rei ecclesiasticæ immobilis alienatio prohibetur, ita & possessionis inutilis & damnosa ecclesiæ inhibita est concessio. Angel.

SICVT autem dãnosas alienationes prohibemus, sic & damnosas possessiones interdicimus. [q] multæ enim apud nos motę sunt quęstiones, vbi quidã min⁹ [r] idonea [s] p̃dia donauerũt sãctissimis ecclesijs, aut venerabilib. domib. aut ẽt vendiderunt tanq̃ idonea: cũ vtriq; sterilia à principio essent, & hoc venerabilib. domib. nocuerunt. [t] Interdicim⁹ [†] igit̃ rectorib. venerabiliũ domorũ tale aliqd agere, aut certè cognoscere: [u] qa si nõ cũ oĩ subtilitate fecerint cõtract⁹, sed fœnea [x] quædam possessio, aut damnosa [y] detur ecclesijs, aut monasterijs aut xenodochijs, aut nosocomijs, aut alijs venerabilibus collegijs, contractus quidem pro non facto erit: & recipiet oĩno qui dat, quod per circũuentionem & fallaciam datũ est: œconomus aũt, qui tale aliquid egerit, aut abbas, aut xenodochus, aut nosocomus, aut prochotrophus, aut orphanotrophus, aut gerontocomus, de suo [z] ei qui dedit saluabit ex hoc damnum. Si verò sic causa figuretur, vt etiam aliquod aurum pro hoc [a] detur: [b] & hoc lucrabitur quid.m venerabilis

subaudi nomine.
[a] Tali aliquo egere. si est in litera tali eli quo egere. s. vt der' in emphyteusim, plena est. si est tala aliquid agere & tunc dic. i. quas putant. s. prælati. i. agentes tale aliqd i emphyteusim.
[b] In potentatu. maximè. idẽ est. n. i quolibet alio: vt C. de actio. & obli. l. sicut. sed de his maior erat timor, cũ pares potẽtioribus esse nõ possimus: vt ff. de eli. iu. l. iij & isti volebãt sine rescripto cogere ecclesiam: vt differat à superiori.
[c] Pœnæ. quæ qñq; capitalis est pro qualitate sacrilegij: vt ff. ad l. Iul. pecu. l. sacrilegij. & l. sacrilegi
[d] Multis. i. pęnis. nã certæ sunt: sed mulcta dr̃ incerta pęna ꝑ motu iudicis: vt ff. de verbo. sig l. si qua pœna.
[e] Hac nr̃a. vt s. eo §. vult & §. seq vsq; ad § hoc igitur.
[f] Quosdã. subaudi. s.
[g] Monasteria. i. ipsã ecclesiam, vt seq̃r: vt s. de ali. & emphy. §. qm̃. colla. ix.
[h] Ad priuatam. i. ad formam non sacrã: verè tñ semꝑ remanet sacra: vt ff. de re. diui. l. in tantũ. §. sacræ. & institut. de re. diui. §. sacræ. nisi in casu: vt ff. de relig. l. cum loca.
[i] Prohibemus. sic s. st. j §. semel.
[k] Nulli. Sed nunqd sit cõtus taliũ inter ignorantes vt ff. de cõtë. empt. l. liberi. & l. Celsus i Rñd. sic: vt obligentur cõhentes. non vt dñium transferet': vt ff. de cõhen. emp. l. si i emptione. §. j. & insti. de inutl. stip §. j. & ff. de verb. obl. l. inter stipulantem. § secrem.
[l] Factũ. i. quatenus de facto processit: nã fieri non põt cũ effectu: vt diximus.
[m] Casum. i. amissionem.
[n] Venditorem. i. emptorẽ: vt. ff. de actio.

empt. l. veteres. aliàs venditionem, & tũc plenum est.
[o] Alienatum est. de solo facto.
[p] Infirmanda. sic C. de leg. & constitu. l. non dubium.
[q] Interdicimus. s. ecclesiæ acquiri à principio.
[r] Minus. i. parum.
[s] Idonea. Quid si nõ sint idonea? Dic q̃ non prodest donanti ecclesiæ: vt s. eo. l. qe verò Leonis. Acc.
[t] Nocuerunt. ꝑ p onus fiscalium, vel publicas functiones, vel angaries ipsis ꝑdijs impositas s̃m Al.
[u] Cognoscere. i. recipere à donatoribus, vel vendentibus, vel legentibus, vel dic. aut cognoscere. i. cognoscant, quæ subibunt pœnas.
[x] Fœnea i sterilis, vt dicunt quidem. Vel dic, q̃ tantũ herbam fert. & illã malã: vt vt quidam agri faciunt, vt ff. de adili. edi. l. etiam. & C. de ædil. actio. l. si prædium.
[y] Damnosa. s. nomine fiscalium.
[z] De suo sed quid si ter, cũ nihil habeat? Dic vt s. eod. §. si eũt creditor.
[a] Pro hoc. i. pro hac sterili poss. quæ forte non fuit possessio data ecclesiæ. sed auerunt, vt eã colerent.
[b] Def. ecclesiæ eh eo q dat sterilẽ possessionẽ: cũ ecclesie aliàs nollet recipere. Vel dic, q̃ alius mentato œco·

Fœnea possessio.

[†] Hic §. pon. s C. de sa. sã. ec. sup. l. v. t. & incipit, sicut alienatio & x. q. ij. § sicut eutem.

rabilis domus q̃ fœneſi aliquod acceperit. qui verò aurum dedit, habebit ꝯ eum [a] qui ꝯctum celebrauit, ex hoc actionē: ſicut prædiximus. [b]

EPILOGVS.

Hæc oīno à nobis ſuper eccleſiaſticarum, aut oīno ptochicarum rerum alienatione poſita ſit lex. Leonis quidē piæ memoriæ ſequens conſtitutionē, & non aliud [c] quidem curans, aliud autē incuratū relinquēs: ſed in oī terra quā Romanorū continet lex, & catholicę eccleſię ſanctio, hęc extendatur, & determinet quæ ſua ſunt, & valeat ꝑpetua & cuſtodita & à ſanctiſsimis patriarchis vniuſcuiuſq; diœceceſis, & à Deo amabilibus metropolitis, & ab alijs epiſcopis, & clericis, & œconomis, & abbatibus, & xenodochis, & noſocomis, & brephotrophis, & gerontocomis, [d] & orphanotrophis, & oībus ſimiliter rectoribus aliquorum ſanctorum collegiorū, omnibus imponēs proprium robur, & licentiā ꝑbens volenti denunciare [e] q̃ delinquuntur. Laudabilis [f] .n. hmōi eſt, & calūniatoris [g] effugiet nomen, q cām ꝯ leges factam redarguit, auctor pietatis & vtilitatis ſacris domibus factus. Seruabunt autem eam [h] nihilominus & [i] noſtræ reipub. iudices maiores & minores, ciuiles & militares, & pręcipuè ꝑ oēs diœceſes conſtituti glorioſiſſimi ꝑfecti ſacrorū prætoriorum, & medias [k] habentes adminiſtrationes, quos ſpectabiles vocant: dicimus aūt augustales, & proconſulares, & ſpectabiles comites, & alios Oriētis, & q poſt illos ſunt magiſtratus, hoc eſt prouinciarū cōſules, ſiue pręſides cōſtituti: atq; defenſores ciuitatū. & ſimiliter oē ciuile & militare & publicū auxiliū, hāc nr̄am legem tanquā in cōi vtilitate, & pro totius terræ pietate poſitam ſeruet: & præuaricatores [l] ſubdat [m] pœnis quas primitus diximus. Si quid aūt de cōductionibus eccleſiaſticarū rerū aut in alijs capitulis ſancimus, aut à prioribus noſtris ſancitum eſt: maneat hoc in propria firmitate: neq; ex pręſenti ſacra noſtra conſtitutione nouandū. alia.n. omnia manere in proprijs terminis. niſi tñ [n] aliquid de ijs habeat q̃ hic conſtituimus: cū ſufficiat pro oībus hæc lex ſuper id quod à Leone piæ memoriæ factum eſt, omnē aduerſus ptochicas res auferre alienationis occaſionem. Tua [o] igitur beatitudo, & qui poſt illā [p] in pontificalibus ſedibus fuerint, quæ à nobis diſpoſita ſunt, operi effectuq; tradere feſtinet. Diuinitas te ſeruet per multos annos, ſancte ac religioſiſſime pater. D. XVIII. * Calen. Maij, Beliſario. V. C. Conſ.

TITVLVS II. NOVELLA VIII.

VT IVDICES [q] SINE QVOQVO ſuffragio [r] δόσεως † fiant.

Dignitates & adminiſtrationes gratis cōferre debent, nihilo ſuffragiorum nomine dato: aliàs omnia mala ſequuntur, cum à radice procedat auaritia, quæ mater eſt omniū malorū: antiquo iure penitus ſublato. h. d. Bart.

Imper. Iuſtinianus Augul. Ioanni pręte. pto. iterum exconſul, & patricio.

PRAEFATIO.

OMnes nobis dies ac noctes contingit cum oī lucubratione [s] & cogitatione degere, ſemper volentibus vt aliquid vtile, & placens Deo à nobis collatoribus * prębeatur, & non in vano vigilias ducimus, ſed in hmōi [t] eas [u] expendimus conſilia, pernoctantes, † & noctibus ſub æqualitate dierum vtentes: [x] vt noſtri ſubiecti ſub omni quiete conſiſtāt, ſollicitudine liberati, nobis in noſmetipſos

ꝓ œconomi dedit ſi ls q dedit illā ſterilē poſſeſſionē eccleſiæ.

a Contra eum. ſ. contra œconomum.

b Prædiximus. vt ſ. eo. §. ſi quis. & ſ. ad hunc §. j. de alien. & emph. §. ſi vero quædam. col. 9.

c Et non aliud. hoc dicit ꝑ Anaſtaſiū q hęc fecit, vt ſ. eo §. 1.

d Gerontocomis. hæc verba expone, vt ſ. eo. §. hæc ergo.

e Denūciare. ſ. principi, vt in nouel. co. ti. vel ꝑſidi ꝓuinciæ vel epō. vt C. de epiſ. & cle. l. nulli.

f Laudabilis. Not. laudabile & vtile accuſare, ſic. C. de epiſ. & cle. l. ſi q̃s ī hoc. & l. nulli. in fi. & C. loc. & cōduc. l. fi. & C. de male. & ma. l. j. & C. ad le. Iul. repe. l. iubemus. & C. de ijs qui ſe deferunt. l. 1. arg. contra. ff. de iure fiſ. l. 2. §. 1. reſpon. 2.

g Calumniatoris. no. quem ſine metu calumniatorem accuſare. ſic C. de adulte. l. quamuis. ſed generaliter contra, vt C. de accu. l. fin. & ſup. quomodo opor. epiſ. § ſi quis autem.

h Seruabunt autem eam. ſ. conſtitutionē iſtam.

i Et. pro etiam.

k Medias. hic nota de ordine magiſtratuum. quod dic, vt j. vt ab illuſt. & qui ſ. eos ſunt, dicemus.

l Præuaricatores. i. qui cōtra hoc faciūt.

m Subdat. ſ. ciuile auxilium.

n Niſi tñ. no. nil corrigi. niſi expreſſe inueniatur correctum. ſic C. de appel. l. præcipimus. & j. quibus mod. na. eff. ſui. § .tribus. coll. 7.

o Tua. log̃r archiepiſcopo, vt ſ. e. in prin.

p Illam. ſ. tuam beatitudinem.

VT IVDICES ſine quoquo ſuffrar. fiāt &c.

q Vt iudices. ſ. præſides aliàs ꝓcōſules, vl rectores ꝓuinciarū.

r Suffragio. i. ſine aliquo dato noīe ſuffragij, vt j. §. hæc oīa.

s OMnes. Lucubratione. i. nocturna vigilia. vñ dr̃ q luna hēc radios lugubres. ſimile verbum inſtitut. de leg. §. 2.

t Hmōi. ſ. vtilitatib. collatorum. Accurſi.

u Eas. ſ. vigilias noſtras. Acc.

x Vtentes. mirabile hic colligi. q qñ magni dies ſunt, nō debem⁹ tñ vigilare de nocte quantum quādo ſunt parui dies q̃ ego male ſeruo.

Accuſare eſt laudabile.

Suffragiū

Vigilare nō debemus nocte in magnis diebus.

* Sic in oib. meis manuſcriptis, at in noua editione eſt 17. Calen. Maij. Contius.

† δόσεως datione, ſed ꝓ ſuffragio. Contius.

* ἐπαξέσις ad verbū ſubiectis, ſed ſi male collatorib⁹.

† Cōcor. ca. bonæ memorię cū gl. ſup verbo. generale. ex de poſtu. plat. & in gloſ. 1. in proœ. dec. in me. ibi & noctes ducit inſōnes. & ꝓœ. lib. 6. decre. ibi, & noctes quaſq; trāſimus inſomnes. & in c. eccleſia veſtra. cū gl. ſuper verbo, vigilijs. extra de elect.

pro õibus a cogitationem suscipientibus. per oẽm nanq; curiositatẽ & inquisitionem subtilem discurrimus, illa agere quærentes, quæ vtilitatẽ nr̃is subiectis introducẽdo, oĩ eos onere liberẽt, & omni dãno extrinsec[e] illato, ci ra publicum b censum, † & iustam, legitimamque collationẽ. Inuenimus.n. plurimã i gressam causis c iniustitiam: & hanc non olim, sed ex quibusdam temporibus violenter accessisse, & omnes nostros subiectos ad inopiã compulisse, vt ad nouissimã ipsi penuriam deuenire fluctuarentur, d & neq; consueta & legitima tributa, & pro veritate pias e functiones ſm publicũ censum possint sine maxima necessitate f persoluere. Quomodo g n. valerent collatores, h cum ex aliquo tempore i imperatores †, semper aliquid lucrari ex prouentu iudicum cogitarent, k & meritò hos sequerẽtur etiam gloriosissimi pfecti, ex hac iniustitia, & damnis extrinsecus l illatis, solennibus m pijs collationibus sufficere? n Cogitatio igitur nobis facta est, quòd agentes o omnia quæcunq; in nostris prouincijs sunt, vno actu p cõmuni ad meliora migraremus: q Hoc.n. omnino euẽturum credimus, r si præsides s gentiũ quicunque ciuiles administrationes prouinciarum habent, puris procuremus vti manibus, t & ab omni abstinere acceptione pro illis, solis contentos eis quę à fisco dantur. quod non aliter u fiet, nisi & ipsi cingula x sine mercede percipiant, nihil omnino dãtes nec occasione suffragiorum, y neq; ijs qui cingula habent, z † nec alij hominum vlli. Considerauimus enim quia licet quæstus immodicus a imminuitur imperio, attamen nostri subiecti incrementum maximum percipient, si indemnes à iudicibus conseruentur: & imperium † & fiscus abũdabit vtens subiectis locupletibus: b & vno hoc introducto ordine, plurima rerum & innumera erit vbertas. An certè non omnibus manifestum est, quoniam qui aurum dat, & ita administrationem emit: non dat hoc solum c quantum occasione adinuentum d est suffragiorum, sed & aliud extrinsecus addit amplius occasione commodi administrationem aut dantibus, aut spondentibus? & sic vno principio illicito e dato, plurimas necesse est manus circumire eum qui donationem facit: & hoc non de suo fortè præbere, sed & vt mutuare f possit, damnificatum: g † & computare apud se, quia conuenit eum tantum ex prouincia percipere, quantumlibet quidem ei, debita sortis, & vsuras, & damna-

a Pro omnibus. s. subiectis. sic j. eo.§. fi. in fi.
b Citra publicum. sic j. de man. princi. §. 2.
c Causis. s. electionum iudicum.
d Fluctuarentur. i. fluẽdo siue facile venire cogerentur.
e Pias. huius pietatis ratio est j. eod. §. oportet.
f Necessitate. i. difficultate.
g Quomodo. hanc literam intertogatiuè lege vsq; illuc, cogitatio &c. & ex hac admiratione vel interrogatione infert sequens illatio, igitur &c.
h Collatores. illi dicuntur collatores, q cõferunt annalia tributa: & ita in toto hoc titulo accipitur, & j. de collato col. 9.
i Ex aliquo tẽpore. nota. s. nup hoc fuit inchoatum: vt s. in prin. huius §.
k Cogitarent. hoc est dicere, quando Imperatores aliquẽ iudicem proponebãt in aliquo loco, aliqd ab eo sperabãt & habebant: & idẽ faciebant præfecti: quod erat damnum subiectorum: licet videat extrinsecus vel à remotis esse: vt sequit: quia à collatoribus quod sic dabat, postea extorquebatur: vt j. eod. §. an certe. Accursius.
l Extrinsecus. quæ habebit per iudicem recuperare volentem quæ dedit. Acc.
m Solennibus. s. fiscalibus.
n Sufficere. nam nihil est adeo magnũ, quod si per plures diuidatur partes, non fiat quasi nihil: vt j. de natu. in cutiaio depu i.respon.
o Agentes. s. nos.
p Vno actu. idest hac l. quæ erit communis.
q Migrarremus. i. aliquid quod esset cõtrec vtile, faceremus per h. istam, cum talibus maximè intendamus: vt j. de hære. & Fal. §. 1. & C. de ead. col. §. fi.
r Credimus. q hic actus communiter vtilis erit.

s Præsides. generaliter hic accipe: vt j. e. §. hæc ãt oĩa. & ff. de offi. præs. l. 1. Acc.
t Manibus. s. q nihil pperã vel p pecuniam faciãt. sic j. de man. prin. §. 1. col. 3.
u Quod non aliter. s. vt ipsi puris vtantur manibus.
x Cingula. i. dignitatem illã vel administrationẽ sic dictã, quia forte aliqd ei cingebat cũ eligeret. sic ff. de mili. testa. l. vlti.
y Suffragiorum. & subaudi. nihil debẽt dare neque his &c. Azo.
z Habentl. i. debent dare dignitatẽ. Azo.
a Immodicus. i. non modicus, sed magnus pp depaupertationẽ collectarum. nisi hęc lex fieret. vñ ob hoc ipsum facere debemus legem istam: attamen & alia vtilitas est: & sic duæ vtilitates proueniunt: i. quia & imperiũ abundabit &c. vt statim dicit, & collatores nõ vexabuntur. Vel dic, imminuuntur ex hac constitutione: quia nil dabũt amodo iudices imperatori pro administrationibus.
b Locupletibus. no. hic q imperator studet vt subiecti sint locupletes: sicut & ait interest re pu. &c. vt insti. de ijs qui sunt sui vel alie iur. §. pe. Itẽ aliud no. q iudex debet curare vt sit rerũ vbertas. sic ff. de off. præfe. vrb. l. 1. § cura carnis. at. cõtra. C. de iudæ l nemo.
c Solum. i. tantam quantitatem. Accur.
d Adinuentũ. de iure: vt j. sit. proxi.
e Illicito No. q præcedente vno malo sequitur & aliud, sic ff. de rei v. n. l. ex diuerso. §. 1. sic prouerbiũ, cui aduenit vnũ, nõ aduenit solum. vnde & canon: Quæ malo inchoata sunt principio vix est vt bono peragantur exitu: vt j. q. j c. principatus.
f Mutuare. i. vt possit habere mutuum.
g Damnificatum. supra, in vsuris & expensis. Accursius.

† ἀπογραφὴν. publicã descriptionẽ vertit Haloander.

Collatores.

† Inclusa sic interpretanda, ἐκ τῶν χρόνων... quibusdã abhinc annis imperauerũt. intelligit autẽ Anastasiũ & Zenonem quẽ Suidas refert oẽs magistratus vendidisse ... Contius.

† τὰς ἀρχὰς ἔχουσιν. idest ijs q magistratus habent. Contius.

† Hæc verba recitantur in gl. vnica in c. cũ ecclesiasticæ. ex de excep. post pri. gl. ibi. & imperiũ & fiscus.

Subditos suos locupletes eẽ vult imperator.

† ζημιούμενον ... affectum. Contius.

Prouerbium.

Largio-

pro ipso mutuo: computabit autem & in medio expensas largiores [a] [†] iam & iudicem, [b] vel qui circa ipsum sunt degentes: [c] & quendam etiam sibimet recondere quæstum in tempore sequenti, in quo fortè non administrabit. Quapropter [e] eius quod ab eo datum est, triplum, magis aût, si oportet verius dici, decuplû erit, quod à subiectis nostris exigitur: & ex hoc etiam fiscus imminuitur. nam ea quæ oportebat in fiscum inferri, eo quòd administrationem habet puris vtêtem manibus: hoc ad propriam [d] vtilitatem redigens qui administrationé habet & inopem faciens nobis collatorem, inopiam illius [e] quæ [f] ꝑ ipsum [g] agitur, nobis [h] reputat. [i] & quanta [k] impiè talia fiunt, ad horum furtorum meritò relata occasionem. Administrationes nanque habentes prouinciales, ad hâc acceptionem [l] respicientes, multos quidem reorum dimittunt, vendentes eis delictum: [m] plurimos aût innoxiorû cõdemnant, vt noxiis præstent: & hoc non solû in pecuniarijs causis agitur sed & in criminalibus, vbi de anima [n] est periculum. fugiunt æquè [o] ex ꝓuincijs, & confluût huc [p] oẽs igemiscẽtes, sacerdotes, [q] & curiales, & officiales, & possessores, & populi, & agricolæ, iudicû furta merito & iniustitias accusantes. & hæc non sunt sola, sed etiam ciuitatû seditiones, [r] & publicæ [s] turbæ plerunque fiunt atque sedantur. [t] & omnino vna quædam est hæc omnium occasio malorum; & accipere [†] suffragium à iudicibus, totius nequitiæ est principium, & terminus. est quoque hoc sacrorum eloquiorum [u] [*] mirabile & verum, quòd auaritia omniû sit mater malorum, maxime quando non priuatorum, sed iudicum inhæret animabus. Quis enim sine periculo non furetur, qui non latrocinabitur sine reatu ad administratoré [x] respiciés? Illum nanque videns [y] omnia auro vendentem, [z] & presumẽs [a] quia quicquid egerit illicitum, hoc pecunias dando redimet: hinc [b] homicidium, & adulteriû, & inuasiones, vulnera, & raptus virginum, & commerciorû [c] confusio, & contemptus legum & iudicû, omnibus [d] hæc venalia ꝓposita esse putantibus, tanquam aliquod optimorû mâcipiorum. [e] Sed neq; sufficiens considerare & exponere quanta ex furto prouincialium iudicum fiunt pessima: nullo eos [f] presumente [g] cum fiducia redarguere, cum illi [h] repente [i] se emisse cingula [k] pronuntient. [l]

CAP. I. De magistratib. sine suffragij datione creandis. [†]

Hæc [m] autem omnia apud nos cogitantes, & hic [n] quoque participem consilij sumentes eam quæ à Deo data est nobis reuerendissimâ coniugem, [o] & tuæ [p] celsitudini causam communicantes, & quędam ét à tuo sumentes consilio, [q] ad hanc sacrâ venimus legẽ: ꝑ quã sancimus, neq; proconsulariam

[a] Largiores. nam largius expẽdit. qui sperat sibi aliquam dignitatem euenire: vt hic. & ff. de pet. hær. l. sed & si §. si quis te sua.
[b] Iudicem. i. assessorem, quem secum habet vt iudicet: vt hic, & j. de iudi. §. 1. quẽ precib. & precio debet allicere: vt hic. & C. de asses. l. 1.
[c] Degẽtes vt pro milite quę secum ducit vel alia familia.
[d] Ad propriam. qd̃ nõ debet esse, vt priuata vtilitas publicę præferatur: vt j. ut. 1. §. quia vero verisimile. Azo.
[e] Illius. scilicet collatoris.
[f] Quæ. s. inopia.
[g] Ipsum. scilicet præsidem.
[h] Nobis. eo q̃ accipimus precium ab eis. Accur.
[i] Reputat. præses.
[k] Et quanta. q. d. dinumerari non possunt.
[l] Acceptionem. aliàs exceptionem: aliàs acceptionem.
[m] Delictum, i. pœnam delicti.
[n] De anima. i. de animato corpore. sic j. tCU. prox. §. 1. ijsdem pœnis.
[o] Aequè. idest æqualiter.
[p] Huic. scilicet Constantinopoli.
[q] Sacerdotes. aliàs presbyteros accipe, vel vtrumque: quod est verius.
[r] Seditiones. quæ. s. seditiones, vt non fiant, iudices debent prouidere: vt j de man. prin. §. deinde. coll. 3.
[s] Publicæ. non q̃ publica fiant auctoritate: sed quia publice patent.
[t] Sedantur. i. ad concordiam reducuntur dictę turbę propter timoré mali iudicis.
[u] Eloquiorum. nota. arg. q̃ possunt diuinæ auctoritates in causis allegari tanquam leges. sic sup. quomodo opor. epi. §. quarta. circa prin.

[x] Administratorem. scilicet malum. nam malus iudex absoluit omnes per pecuniam.
[y] Videns. i. delinquens. Accur.
[z] Vendentem. scilicet iudicem.
[a] Præsumens. s. delinquens.
[b] Hinc. i. occasione accepta ex istis.
[c] Commerciorum. idest contractuum, vt instit. de inuti. stipu. §. 1. Acc.
[d] Omnibus. delinquentibus.
[e] Mancipiorum. q. d. sicut seruus vel alia res est vẽdibilis, sic pœnæ delictorû.
[f] Nullo eos. præsides.
[g] Præsumente. scilicet vel priuato, vel præfecto, vel etiam imperatore, vt j. eo. §. itaque. in fi.
[h] Illi. s. præsides.
[i] Repente. idest redarguenter.
[k] Cingula. idest dignitates.
[l] Pronuncient. loco exceptionis.
[m] Hæc. scilicet maleficia. Accur.
[n] Hic. i. ad istam faciendam legem.
[o] Reuerendissimam coniugem. Theodoram nomine, vt infra. iusiurandum q̃d præ. Et no. quòd consilium ab vxore sumendum est. vnde Cato dicit à seruis consiliû exigendum.
[p] Tuæ. Ioanni præfecto prætorio loquitur, vt s. in prin.
[q] Consilio. quia iam nobis circa hæc aliqua consuluisti.
[r] Proconsulariam. proconsules sunt q longe à Roma aliquã ꝓuinciã regût. & erat de cõsulibus Romanis

Cicero in Verrê. In nña repu. in q. solét ij q ꝑ largitione magistratû adepti sunt, dare operâ vt illâ lacunam rei familiaris expleant.

Sapientissimè Iustinianus calliditati quorundâ nundinatorum occurrit, q. parum honestâ quidem fatentur magistratuû vênditioné, sed vtilé tñ, & ex ea re multâ pecuniâ ad principé peruenire, q̃ bellicis rebus ita necessaria est vt corpori neruí. Cõtra. n. docet imperatorem multo minorem pecuniâ ex ea re principi obuenire, q̄ ex gratuita magistratuû creatione. Cõtius.

Sacerdotium est dignitas.

† Conco. gl. super verbo, oriunt̃ sc. nã cõcupiscêtiam. extra de consti. & gl. in ꝓœ. decr. sup verbo, cupiditas. est n. auaritia idolorû seruitus: vt s. ca. auaritiæ. extra de prębẽ. & digna.

* Luc. 12. 1. Corint. 6. & 10. & 2. Cori. 4. Ephes. 4. & 5. 1. Tim. 6. Heb. 13. Contius.

† Sic Plato lib 12. de legib. cauit. Cõtius.

vllam, neq; hactenus vocatã vicariã neq; comitem Oriẽtis, neq; aliam quãlibet administrationẽ, neq; ꝓcõsularẽ, neq; ꝑsidalem (quas consiliarias & correctiuas [a] vocant) quarũ expꝛsim meminit subiecta huic sacræ legi nr̃æ descriptio, [b] quasq; [c] solas [d] sub hac lege dicimus, dare aliqđ suffragium: neq; [e] pro administratiõe quãlibet donationem, [f] neq; iudici vlli, neq; horũ, q circa administrationẽ sunt, alicui, neq; alteri p occasionem patrocinij: sed gratis qdẽ sumere administratiões: pauca verò ꝑbere [f] occasione eorũ, q̃ ꝓ cingulis dãtur singulis codicillis [g] & chartis. [h] Nã & subiecimus descriptionẽ huic sacræ nostræ legi declarante qd cõpetat vnamquãq; administrationẽ nostrã præbere in sacro laterculo, [i] aut in foro tuæ [k] celsitudinis occasione codicillorũ aut præceptorum: vnde & illud abbreuiatum est, ne [l] præstet illi [m] maximum damnum.

CAP. II. De vicario Asianæ & Præside Phrygiæ in comitis Phrygiæ Pacatianæ nomen translatis.

Duabus ꝓuinciis sub vno comite & vno districtu cõstitutis, idẽ salariũ debetur, p vna, qđ olim ꝑstabatur pro vtraq; cum periculo functionũ publicarũ, vno tamen noĩe comitis nuncupando. Bar.

Illud. [n] tñ decernimus, oportere vicariũ Asianæ, q est quoq; iudex Pacatianæ Phrygiæ, nõ vlteri⁹ qdẽ ita nũcupari, [o] sed decætero comitẽ Phrygiæ Pacatianæ nominari: & percipere de fisco, q̃ ẽt nunc occasione annonarum [p] & capitũ [q] [†] pro vtraque administratione percipiebat, nihil horum imminuto: non autem duobus officijs [r] vti: sed permixtũ & iudicis & vicarij vnũ esse, comitianũ [s] existens: & nominando [t] periculo functionum publicarum, & ei, & oĩbus [u] similiter imminente [x] vtpote vno officio constituto, nõ diuidẽdo penitus, sed p vnã continuationẽ militantibus vniuersis. qđ [y] accipiet tñ pp duplex periculũ, [z] annonas, & capita: q̃ vtrunq; pridem percipiebat officiũ: [a] nõ tñ in altera quadã administratione pridem quidem vicariũ, nunc autẽ spectabilem comitẽ quẽ in Pacatiana [b] Phrygia, non habentem penitus vllum participium in alijs Asianæ ꝓuinciæ diœcesibus. [*] sed habentẽ quidẽ spectabilis comitus Pacatianæ Phrygiæ cognominationem, contentum verò in sola Pacatiana (sicut prædiximus) Phrygia.

CAP. III. De vicario Ponticæ sublato, & in comitis Galatiæ primæ nomen translato.

Hoc aũt ipsum & in alterutro [c] pridẽ vicario definim⁹: dicimus aũt eũ q est in Pontica diœcesi: vt nõ duo ꝯsistãt decætero: sed vnus comes quidẽ Galatiæ primæ [†] nominandus, & habiturus ẽt sup milites ptãtẽ, sicut habet & nũc, & vtriusq; cinguli percepturũ annonas, nõ tñ foris primã Galatiã. nullã etenim ei aliã penitus dam⁹ habere ptãtẽ in vlla Pontica regione, sed i sola Galatia prima, officio quidẽ miscendo, & ſm vnã (sicut dictũ est) intelligendo & numerãdo cõiunctionem, comitiano existente & nominando: nulloq; penitus eorum ꝓd alios habẽte aliquam drĩam

nis electus, quasi consul procul missus, vt patet ex significatione vocabuli, cui est seruiẽdum. vt instit. de do. §. est & aliud. Azo.

[a] Correctiuas. isti sunt in Italia, vt ff. de off. pręsi. l. ex nib.

[b] Descriptio. vt ĩ. proxima consti. scriptum est.

[c] Quasque. s. administrationes.

[d] Solas. s. eas solas comprehendimus q̃ in prox. §. connumerantur.

[e] Donationem. s. date.

[f] Præbere. scilicet sancimus.

[g] Codicillis. quædã paruæ expensę sunt, quę tabellionibus ꝓ scripturis & similibus dantur, & hæ declarantur. ĩ. ti. prnai. vt hic sequitur.

[h] Chartis. s. dantur.

[i] Laterculo. idest in camera vel scrinio.

[k] Tuæ. o præfecte prætorio.

[l] Ne. date dico, ne eccat.

[m] Illi. s administrationem suscipienti.

[n] Illud. hic §. & §. sequẽ. hoc aũt & alius. §. hoc autem. qui postea sequitur, ad eandem sunt sniam, vt duæ prouinciæ habẽtes prius duas cõsulares, amodo vnam habeant, vt fecerunt Bononienses quadn elegerunt potestates per villas.

[o] Ita nuncupari. s. vicarium Asianæ prouinciæ.

[p] Annonarum. vt ꝓ fundis collatorum.

[q] Capitum. vt pro bobus & alijs animalibus, arg. ĩ. de mon. princi. §. coges. col. j. Vel dic q capitatio dicitur à capite militũ quibus datur, vt C. de eroga. mili anno. leg. fi. lib. xij. & C. de exac. & trans. mi. an. l. fi. eod. lib.

[r] Officijs. s. vicarij & iudicis alias sic. C. de prox. sacro. scri. l. hac parte. in fine lib. xij. & ff. de pact. l. si plures.

[s] Comitianum. ã comite sic dictum.

[t] Nominando. hoc comite. l. eligẽdo t vt hic.

[u] Omnibus. qui secum sunt, vt ĩ §. hoc autem. in fine.

[x] imminente. sic ĩ. proxi. §.

[y] Quod. pro sed.

[z] Periculum. forte & pro fiscalium exactione, & pro ciuili siue publica disciplina, vt ĩ. §. hoc autem ipsum. vel propter duas sollicitudines. s. vtriusque prouinciæ: vt vbi est onus, ibi sit emolumentũ, vt instit. de legi. pat. tut. § fi.

[a] Officium. i. vtrerque officialium: alterum eorum dico pridem.

[b] In Pacatiana. quãtum ad nomen: sed vtrunque simul geret officium. Vel certe possunt intelligi isti tres §§ vt vnam tantum de duob. debeant habere administrationem: licet salarium suscipiant tantum quantum pro vtraque prius percipiebant: licet aliter dixerim in princ. huius. §.

[c] In alterutro. i altero vicario. nam ĩ. prox § dicit de vno: & hic vocabatur vicarius tantum: erat ĩ & comes, vt sequit. sic ponitur hoc verbum. ff. de pact. l. iurisiurandum. §. si pacto.

Loci

[*] Hinc licet animaduertere qd noui Iustinia. statuas. Nã in l. vt C. ad l. Iul. repetundarũ Theodosius qdẽ pro adeptione magistratus oẽm dationẽ ꝓhibuit, sed idem suffragij noie dari imò & cõdici aliqd pmisit. l. j. C. de suff. at hoc ẽt Iustin. ꝓhibet. Cont.

[*] κατὰ τῶν legis Haloãder qd⁹ lecti⁹ puto quã lectionẽ nouæ editionis Scrimgerianæ. κατιτα-τιόνων, ἤτοι κα-πιτατιώνων καὶ συντελειῶν. & quã vetus editio, capitorũ. Capita hic appellant pabula iumẽtorũ, q̃ magistratib. in ꝓuincia dabant, quę Gallicę lingua forragia appellantur.

Cice. ad Atti. li. 5. epist. 16. & vlt. Sed io inquit nõ modo non fœnũ aut quod l. Iul. dari solet non accipere, sed ne ligna qdẽ &c. Illam ãt definitionẽ capitũ inuenimus apud Marcellinum lib. 22. historiarũ. Contina.

[*] Legẽdũ diœceseos ꝓuinciis &c. erant adẽ decẽ prouinciæ in diœcesi Asiana, vt liquet ea nouella vtriusque imperij. Cont.

[†] Quæ ꝓuincia Ponticæ diœceseos q subest P.P. Orientis. Cõt.

sed vnũ esse officiũ sub vno iudice vnius prouinciç præsule: oĩ simili officio vna cũ suo iudice circa fiscalia periculum sustinente.

CAP. IIII. Vt nulli iudicium liceat mittere vicarios.

Regulariter nulli iudici licet per prouincias loci seruatores mittere.

NVLLI quoq; iudici penit⁹ cõcedim⁹, neq; ciuili neq; militari, mittere p ciuitates puinciç, qb⁹ psidet, eos q vocanĩ loci seruatores; [a] † sciẽtibus qa si quid tale fecerint, ipsi cadent administratione, psumẽtes alios in suũ officium eleuare.

CAP. V. Vt comitis Orientis & psidis Antiochiæ offm misceaĩ.

HOC aũt ipm [b] dicim⁹ & in clarissimo comite Orientis, & clarissimo iudice. & illic. n. vnã administrationẽ vtranq; facimus, habentẽ quidẽ & spectabilis comitis Orientis nomen: officio verò vno psidẽte, comitiano [c] existẽte & noiando, & primæ soli⁹ Syriæ, & Cyrenẽ sis † psidẽte, & vtriusq; administrationis annonas habente. æqualẽ nãq; vicarijs illũ ponimus, vt & ipse cũ subiecto sibi officio periculũ habeat & pro fiscaliũ exactione, & pro ciuili & publica disciplina.

CAP. VI. Vt oẽs priuati psidib. subiaceãt, & executores quoq; vrbis Constantinopolitanæ.

Iudices, qui prouincias regũt, iurisdictionem à lege habent in priuatos ĩ pecuniariis & criminalibus causis omnibus: & in milites in fiscalibus et criminalibus causis, & etiã in officiales et iudices, q de principis curia emanant, & potestatem habent de eis ad principem referendi. Bar.

VOLVMVS aũt oĩbus iudicib⁹ nostrarum prouinciarũ oẽs subdi: priuatos [d] quidẽ secũdũ q cinguli propriũ præmiũ [e] est in oĩbus causis & vniuersis pecuniarijs & criminalib⁹ occasionib. [f] Qui verò ĩ militijs constituti sunt: etiã istos nihilominus occasione fiscaliũ [g] & criminaliũ [h] subdi oĩb⁹ eis [i] modis. Sed ẽt eos q hinc [k] descendunt, & ex quolibet foro, [l] q quascunq; exequunĩ [m] sententias: licet [n] prouinciarũ iudicibus [o] non sinere amplius aliqd q̃ sacra [p] nr̃a cõstitutione dispositũ est, pcipere sportularũ, sciẽtibus, qa si hoc neglexerint, oẽ dãnum ex hoc nr̃is collatorib. illatũ ipsi [q] psoluẽt. Dam⁹ aũt licentiã eis, [r] & referre de eo nonsolũ ad iudices à qb. sunt missi, sed ẽt ad nosmetipsos: [s] vt nos hanc agnoscentes cãm cõpetẽter exequamur. Si aũt ipsi aliquos [t] inuenerint p p diginitatis & cinguli supciliũ nr̃is collatorib. violẽtias irrogãtes licẽtiã eis dam⁹ ẽt examinare [u] violẽtias, & reos inuẽtos priuare cingulo: & nostrũ ordinẽ ĩ puincijs adimplere: hoc qd̃ ẽt veterib. dictũ est legib. Sicut. n. eos oĩ iniusto [x] lucro phibemus: ita ẽt purè cingulis vtentes, omni honore [y] & reuerentia & honestate frui sancimus.

CAP. VII. De iureiurando à præsidibus præstando, q pecuniam nec noie quidem suffragij dederint.

Administratores iusiurandũ præstare debent: vt in litera dicitur: & maximè iudices: & eorum officiales, si deliquerint, pœna hac lege statuta punientur. Bar.

SI C igiĩ à nobis singulis discretis, ꝯuenit eũ, q sic acceperit administrationẽ, cũ Dei [z] memoria corã nobis: aut si nõ vacat, [a] corã tua [b] celsitudine, & qui tuã rexerint sedẽ, & qui semp fuerit gloriosissimo comite sacrarũ nostrarum largitionum, & gloriosissimo quæstore sacri nostri palatij, & gloriosissimo comite vbique sacrarum nostrarũ priuatarũ rerum, præsente quoque, & per tempora

[a] Loci. seruatores. i. vicarios: vt in nouel. e. ti. & probaĩ ghali⁹. ĩ. vt nulli iudic. in prin. Sed vr̃ cõ absit. q postis delegare: vt ff. de offic. eius cui mã. est iurisd. l. j. j. rñ. & ij. rñ. ĩ. Sed solue vt ĩ. de mã. pri. §. eos

[b] Hoc aũt ipsum. s. qd̃ diximus. i §. illud. & § hoc aũt. & q modo fuit ppositus. s. nulli, melius postea stetisset.

[c] Comitiano. à comite sic deriuatũ. Acc.

[d] Priuatos. i. oẽs priuatos hoĩes. Idẽ ĩ militib. & alijs: vt ĩ. §. qd̃ aũt. & ĩ. proxi. §. & facit ad hunc §. C. l qb. cau min. fo. prę. vel nõ pol. l. j. & C. vbi q de cau. vr̃. co. l. j. & C. vbi se. vr̃ cla. l. j.

[e] Præmiũ no. p mũ dignitatis vt habeat subditos.

[f] Occasionib. i. accusationibus.

[g] Fiscaliũ cãrũ. Acc.

[h] Criminaliũ cãrũ.

[i] Eis. s. iudicibus.

[k] Hinc. i à nr̃a curia.

[l] Foro cũ multiplex sit ibi forum: vt ĩ. de man prin § sed neq; ex magistr. s. & §. deinde competens.

[m] Exequuntur. i. fecunt.

[n] Licet. i. licitũ est iudices prouinciæ non sinere percipere eos, q hinc descendunt.

[o] Iudicib delegatib. vt subijcit, à qb. &c.

[p] Sacra s Græca, nec nõ dicis de illa ĩ. de iudi. §. ne aut. licet fortè cautum fuerit, vt ibi dicitur. Accu.

[q] Ipsi. s. præsides vel proconsules.

[r] Eis. s. collatorib⁹.

[s] Ad nosmetipsos. hic no. spãle, q directo põt recurri ad princépé. aliàs ꝯ: vt ĩ. de man. princ. §. sit ibi. coll. j. & ff. de appe. l. imperator. j. respõ.

[t] Aliquos iudices s. hinc descendẽtes, vel alios habentes dignitatem aliquam.

[u] Examinare. No. q durãte officio hi minores magistratus cõueniunĩ. vt ff. de in iu. l. nam magistatus, alind in ordinarijs: vt ff. de iudi. l. pars. & de in ius vocan. l. ij. Accur.

[x] Iniusto. i turpibus exactionibus.

[y] Honore. sic ĩ. eo. §. illud.

[z] Cum Dei. Nos per Deũ [1] debere iurari, nõ aliàs: vt hic, & ĩ. iusiura. q d pręst. col. ij. iterdũ rñ & aliter iuraĩ, si hoc placeat partib. vt ff. de iureiu rã. l. 3. l si. & l. 4. & 5.

[a] Vacat. s. nr̃a psõa: q a alijs occupaĩ: vt ĩ. de appell. §. 2. coll. iiij. & ĩ. de hęre. & Fal. j. respon.

[b] Tua. ò pfecte, cui hæc ꝯstitutio dirigiĩ: vt ĩ. tit. proxi. & repete hic, coram. Azo. Date.

[1] Cõcor. capit. & si Christ⁹ p totũ c. extra de iureiur.

† Vicarios vertit Iulianus rectè. sic enim & Dionysius exigu⁹ hoc vocabulum in ꝯcilijs positũ semp interpretatus est. Contius.

† χωρισ-τικῶν. sed pro eo legendum κυριτικῶν. vt & Iulianus vertit. Eadẽ Cyrrhestica regio in Antiochiæ tractu, vt ait Plin. lib. 6. c. 8. Contius.

Princeps quãq; directo adiri debet.

Minores magistratus ꝯueniunĩ durãte officio.

pora magnificentissimo chartulario sacrorũ nostrorum cubiculorum, q codicillis his apud nos ministrat, iusiurandũ dare, a nihil penitus, nec quodlibet se præbere, b neq; occasione suffragij, neque patrocinij, & neque promittere, & neq; de prouincia, profiteri diligere, neque gloriosissimis præfectis, neq; alijs cingula habentibus, neque eis qui circa eos cõstituti sunt, nec alteri cuiliber per occasionem patrocinij: sed sicut c sine suffragio accepit administrationẽ, à publico percepturus annonas (has enim d solas accipere eũ finimus) sic eã puris custodire manibus e Deo & nobis pro ea redditurus rationem. Sciat enim tua celsitudo, & qui post te easdem cõscenderint sedes: f quia siue ipsi præsumpserint accipere quicquam ab ijs qui ad prædictas administrationes accedunt, siue procetes ipsi, siue etiam officium tuum, † vltra ea quæ occasione consuetudinum g à nobis eis definita sunt: quæ scilicet sufficere sola putantes, dari decreuimus: h nõ in paruis i pœnam fieri: sed maximi quidem iudices accipere aliquid præsumẽtes ab ijs qui ad ad ministrationẽ accedunt, ac etiã permittentes suũ officiũ tale aliquid agere, & nuntiatũ non emẽdantes: k non solũ quadruplum reddent totius quãtum perceperunt, l sed etiam magnam indignationẽ sustinebunt, m & cinguli periculũ formidabunt: & qui circa eos sunt, & obediens eis officium, si amplius aliqd quàm à nobis cõcessum est, n tentauerint accipere, ipsi quoq; subijciẽtur damnis quadruplæ redditionis, & cadẽt etiam substantia & cingulo: insuper & supplicijs subiacebunt quę cõgruũt o delictis eorum.

CAP. VIII. Vt prȩsides tributorũ exactioni diligenter incumbat.

Administratores, prouinciarum ipsi & eorum assessores, & qui circa eos sunt, iustitiam in publicis, & priuatis causis debent seruare: & deuotos paterne tractare: & indeuotos punire. Bart.

Eos autem, qui ita sine mercede sumunt administrationes, præ omnib' studiũ habere decet fiscalia vigilanter inspicere: & indeuotos quidem & egentes p necessitate, cũ omni exigere fortitudine, i nullo flexos, neque pro hoc ipso lucrum aliquod omnino considerãtes: deuotis autem paternè q se exhibere: deinde nostros subiectos reseruare vndique sine violẽtia: nihil ab vllo eorum percipientes: sed ęqui sint in iudicijs: æqui verò in publicis disciplinis: exsequentes quoque delicta, innoxios quidem vndique custodientes eos qui puri sunt: reis autem pęnam imponentes r secundum legem: & ita prȩsidentes collatoribus, tanquam patres filijs: † diligentes quidem eos qui sunt innocentes: qui verò rei monstrantur, castigantes ac punientes, omnemque iustitiam in publicis & priuatis documentis eis seruantes: & non ipsi soli hoc agentes, sed etiam semper consiliarium talem sumentes, & qui circa eos sunt omnes: vt non videantur illi s quidem velut innoxij esse: per alios autem delinquant atque furentur: hoc quod magis t turpe est, vt & participes iniustitiarum sumant, u Ideo-

a Dare. i. iurare hæc quæ sequuntur statim. & alia quędam: vt j. iusiuran. quod præ. Accur.

b Præbere. i. præbuisse vel præbiturum. cõfusum enim tempus est: & vtrunque significat. & sic in eo qui de calum. iurat: vt j. vt lit. iurent. in prin. colla. ix.

Matt. 10. c Sed sicut vnde illud, qđ gratis accepistis, gratis date, &c.

d Has enim. interpositio est Accur.

e Manibus. facit ad hõc. §. C. ad leg. Iul. repet. l. fi. sic j. de mãdatis prin. §. 1.

f Sedes. i. q fuerint postea in ea dignitate. Accur.

g Consuetudinum. sic j. de sanc. epis. §. pro cõsuetudinibus. col. ix. Ac.

h Decreuimus. vt j. ti. proxi.

i Non in paruis. i. non imponet parua pœna, sed magna. vel dic non solũ paruis hominibus erit pęna delinquentib. vt j. eo §. si quis aũt. sed etiam isti magni puniunt: licet nõ in tantum. quod est generale, vt semper minores amplius in simili delicto puniantur: vt ff. de incend. rui. naufra. l. Pedius. & hoc colligitur ex hoc §. & pfato. §. si qs aũt. j. eo. nisi in casu, vt ff de pœ. l. qđã. sed quidã dicunt, q etiã isti verberantur, sicut & minores, vt j. e. §. si quis autem. & supplent hunc §. per illum: qđ nõ credo.

k Non emendãtes. sed quo pôt pœnitere, cum iam ad actũ peruenerit? Dic hoc speciale: aliàs cõiter distingueretur: aut peruenisset ad actũ, aut non. in primo, si fuit consumatum, non licet pœnitere. si non fuit, licet: vt ff. de fal. l. qui falsã. nisi in casu læsæ maiestatis. vt C. ad leg. Iul. maie. l. quisquis. Si verò ad nullum actũ peruenerit tunc nõ punitur, vt ff. de pœ. l. cogitationis.

l Perceperunt pfecti.

m Sustinebũt. s. prȩfecti.

n Concessum est. vt j. tit. proxi.

o Congruunt. forte in exilium dãtur. vt C. si cer. peta. l. quisquis. vel dic pro modo iudicis, vt hic hr.

p Egentes. egẽt. n. vt eis necessitas imponatur. adeo sunt deuotes. & sic ponitur j. tit. j. iniurã. quod præstatur.

q Paternè. facit ad hæc j. eo. §. ex diuerso & j. da man. prin. § q si delinquentes. in fi. col. iij. & j. iusiuran quod præ. §. pen. col. ij. & j. de defẽ. ci. §. si qua. col. iij.

r Imponentes. subaudi supplicium. Acc. i. illi. s. iudices.

s Quod magis. No. maius esse delictum, delinquere in alium quàm in se, vt hic. & colligitur ex duab. legib. ff. de iti q not. infa. l. athletas. §. Põponius & l. imperator. & est verum: qa & ipse peccat. & aliũ facit delinquere. vnde versus.

Peccando peccare docens hic peccat & in se, &c.

Qui reus est, & in hos quos facit esse reos.

u Sumant. in loco asses-

Debent n. magistratus pstare factũ suo id, vt ait Cicero epist. 1. ad Q. Fratrẽ. & vt Cassiodor' li. 11. varia. c. 8 Nõ solum nras sed & officij innoxias custodimus manus. Alioq inutilẽ bonũ est iudicẽ nõ accipere. & multis accipiẽdi licentiã prębuisse. Idẽ et senatuscon sulto cautum fuisse tradit Cor. Tacitus lib. 4. Contius.

Delictum est maius delinquere i aliũ, quã in se.

† Extat hæc snia apud Demosthenẽ & Xenophonẽ & l. 4. C. de def. ciui. & j. in formula iurisiurandi: & in Nouella. de mã. prin. c. 9. Sic ẽt Cassiodor' cũ cẽt pfect' prętorio, edixit. Vos ad oĩa, inquit, iusta estote deuoti, vt me prin ciatũ patre faciatis et quã iudicem. Contius.

que a licebit tuæ celsitudini honestiorū quosdā ad administrationes dirigere, & scientium tributa fiscalia: curialiū b quippe & aliarū psonarum experimentum sui dantiū bonum, & ad magistratus opportunorū. Quis.n.nō diligat eū, & honestate ɔpleri magna putet, si nostro decreto iudicioq; tui culminis ad cingulū veniat, testimoniū quidem habens quia sit optimus, gratis vero eū suscipiens: non vacans oīno per prouincias populi priuati, nec quemadmodū qđ dedit congreget, nec vñ colligat aurū: sed vt hoc solū habeat studiū, Deo nobisq; semetipsum cōmēdare, & gloria frui optima, & recōpensationem sperare præcipuam. c

Administratores in officio, vel actione eius delinquentes et officio durante pœna à lege statuta puniendi sunt: licentia data prouincialibus eorum delicta episcopo vel archiepiscopo nūciandi: vt p eos relatione ad pricipē facta, in locus vbi fecerunt iniustitiam, puniātur: vt eorū pœna sint alijs in exemplum. Bart.

Si quis aūt præter hoc aliquid egerit, & donec in administratione est iudex, furti reus appareat, & probeē, aut aurū dans vt accipiat administrationē, aut accipiēs ex administratione, (vtrunq; .n. similiter d noxiū est) sciat, quia et confiscationem & exilium sustinebit, & in corpus verbera atq; supplicium. Ipsum quoq; q acceperit ab eo, (sicut prædiximus e) malis subijciemus maximis. puras.n. exigim' eē puincialib' iudicib. manus: vt collatores custodiamus. & istæ quidē tā ex legibus quā ex administrationib' f imminebunt pęnę ijs q in prędictis administrationibus sunt, si tale aliquid egerint. Damus aūt puincialibus licentiā, si qđ apud prouinciā iniustum, qui administrationē habet, egerit: vel si damnis aliquib. aut calumnijs subdat nostros collatores: vt Deo amabiles episcopi g & prouincię primates preces ad nos dirigant, exponentes cingulū habentis h delicta. nos.n. hæc agnoscentes dirigemus i in prouinciā hoc examinaturū: quatenus ipse vbi iniustitiam fecit, illic k quoque pœnas subeat delictorū: vt neq; alter quisquā tale aliqd agere præsumat, ad exēplum l respiciens.

CAP. IX. Vt præsides remaneanr in prouincia quinquaginta diebus.

Administrator in prouincia officio finito quinquaginta diebus debet commorari redditurus omnibus rationem. & si ante fugerit, ab omnibus capi potest: episcopo causas ex non scripto examinandi necessitate imminente. Bart.

Necessitatem habente eo qui administrationem rexit, secundū priores constitutiones, m dum deposuerit fasces, n per dies quinquaginta in prouincia commorari, publice se monstrantem, & ab omnibus suscipiētem conuentiones. si tñ antequam compleantur quinquaginta dies, fugiens capiatur velut alī quod inhonestissimorum mancipiorum: damus licētiam collatoribus detinere o eū in prouincia: & omne qđ dederunt ei occasione furti, p hoc exigere, præsente q tamen

assessorū & sociorū.

a Ideoque. quia tot bona bēt facere psēs.

b Curialium.q.d.isti & illi qui eliguntur, erunt de curia, & iō magis experti.

c Præcipuam ? interrogatiue lege.

d Similiter.i.vtrunque simile ē delictū. ergo pari pœna puniendū. vt C. de epi. & cler. l.si quenquā. in fi.

e Prędiximus.sed nō tantis, vt diximus. s. §. sic igitur.in fi.§.& de illo fit mētio hic.

f Ex administrationibus.i. administratoribus superiorib'.

g Episcopi. facit ad hoc infra, vt dif.iud. colla.9.

h Habentis. ergo durante officio conuenitur hic ordinarius in his casib'. nec mirum, quia corā principe hoc fit: vnde nō est cōtra. ff de in ius voc.l.2 & ff de iudi. l.pars. est & alia ratio: quia illæ ll. loquuntur quando ex alia causa conuenit, non ratione officij. nam de eo etiam durante officio posset conueniri: vt C.ad l. Iul. repe.l.iubemus.

i Dirigemus.scilicet nuper.

Punitur qs vbi deliquit.

k Illic.vbi no quem puniri vbi deliquit. sic j.vt omnes obe. iu prouin. §. si igit. col.5 & ff.de re mi.l. iij.j.resp. & ff.de acc.u.l. si cui §.idem imperator.& l fi.

l Exemplum. sic C. ad leg. Iuliam repe. leg.1. & C.de fur.l. si quis.

m Priores constitutiones.C. vt omnes tam ci quàm mil.in. l.j.fa.ad hoc j. eo.§. oportebit.& j.de col la.§.super hoc.col. 9. & j. de admi.§. j. j. sñ.& §.sancimus.col latio.7.

n Fasces, idest dignitates.

o Vide abba. l c. cum non ab homine. extra de iudi.

o Detinere. hic colligo, q licet alicui capere debitorem fugientem. r facit ad hoc.C. vbi de cri agi opor.l. 1. sic j. vt nulli iudi. §. si vero q.s. coll.9. & q in frau.c. l.ait pretor.§.si debitorē. & C. vt nemini li. sine iud.l.2.at.j. C.de iudæ.l. nullus.

p Furti.i. tanquā sit manifestus, in quadruplū teneatur. & l quinquaginta lib. auri damnetur ipsi principi. item tēpus angetur: quia per sex mēses amodo stabit: vt hic, & C. vt omnes tam ci. quàm mi.l.j. § q si quis. & §. ipse autem. Item & alias ites patitur pœnas. s.eo.§. si quis aūt.in prin. si autē durante administratiōe fugerit, crimine læsæ maiesta. tenet' pter s.dicta: vt j de admi.§.2.

q Præsente.sed nunquid solus episcopus hic cognoscit? Respō. quidam, nō, sed princeps, vel ab eo delegatus. sed episcop' etiā secū: vt s. proximo. §. vel meli' dic q durante officio ēt pñs collatores querelam deferre de his trib' s. d furto.s de accepio, & dato occasione administrationis. & tūc solus priceps vel ei' delegatus pōt cognoscere ad instantiā episcopi, & collatorum, vt s prox. § & sic intelligit' proxi.§.sed finito officio de olb' delictis poterit cognoscere etiā episcopus: vt in hoc. §. quod intelligo idem & si non fuerit & hoc per constitutionē istā. per aliā vero ēt durante officio. & de omnibus cognoscit episcopus: vt j. vt diffe iudi.§. si in. Et

r Cōtror. ca. 1. 2. 3.& 4.extra, de so. compe.

Et sic no. episcopum cognoscere: vt hic, & ī. vt cle. apud pro. epi sco. § j. nec mirū : qa ordinarius est : vt C. de epis. aud. l. episcopale. interdum tamē vnà cum præside, vt si crimen canonicū laico inferatur. vt ī. de man. prin. §. oportet. colla. iij. Item qñ præses suspect⁹ habetur: vt. ī. vt differen. iu. §. si vero. col. ix.
[a] Ex non scripto. i. sine libello, sm Alb. & sine actis. Item & sentētia lata sine scriptis: quod est speciale: sicut sunt alij quatuor casus : vt ī. de mā. pri. §. sit tibi. vbi sunt duo. quartus est ī. vt cle. apud p. epi. circa principi. vt qñ eps inter clericos cognoscit. Itē qñ inter laicū cōueniētē clericū & ipsum clericū: vt ī. cle. apud ppr. episcop. circa princ. collatio. vj. & quādo est causa vilis & parua. Item quando vilium personarum : vt ī. de man. princ. §. sit tibi. sed iure communi libell⁹ est necessarius ī scriptis vt ī de exhi §. Sācimus. coll. v. & snīa ī scriptis dāda ē: vt C. de sentē. ex breui. reci. l. fin. Acc.
[b] Ostenditur. vel per testes, vel etiam per solum sacramentum agentis sm Al. vt ī. de coll. §. super hoc. col. ix. Accu.
[c] Sed etiam. non solum apud episcopū.
[d] Iusiurādū. facit ad hoc C. de iureiur. l. ij
[e] Præter furtum. & præterquam si aliqd accipiat vel det pro administratiōe: vt ī. e §. si quis autem. & intellige hunc §. durāte officio. vt ī. pr. §. dixim⁹. & māifestè ex ipsa litera colligit.
[f] Amarissimis. mortis ergo. vel dic q pęna patricidij. & quia in loco filiorū sunt collatores, quos qua si occidit: vt ī. eod. §. eos. & qa illa est omnium pœnarum maior: vt instit. de pub. iudi. §. itē lex Pomp.

Deo amabili epo & cām ex nō scripto [a] examinā te, donec reddat omne quicquid furatus osten- [b] ditur, sed etiā [c] ipsos prouinciales, si senserint administratorum furtum, licentiam habere, magis aūt necessitatem; hęc referre nobis: vt cognoscētes, qa oīno auro vēdidit iustitiā, pdictis eū subijciamus pęnis. sē per quod ēt cęlestib⁹ supplicijs reus erit, transcendens iusiurandum [d] in quo acceperit administrationem. Si autem voluerit ex quacūq; cā non completis quinquaginta dieb⁹ ex puincia fugere: tunc cōprehensus vbicū que degere videt, reuocabitur quidem in prouinciā, ī qua administrabat: omne vero quod inuent⁹ fuerit accepisse restituat in quadruplum.

CAP. X. Vt omnes prouinciales psidib. suis debitū honorē & solitas acclamatiōes deferāt.

Subditi iudicibus nullam debēt inferre iniuriā, sed fauorem, nisi in eorū deliquerint officio pœna mortis imminente: & iudici iustitiam omnibus debent seruare: & superior inferioribus oppressionem inferre non debet: Par.

ILLVD videlicet obseruandū, nullā esse nr̄is subiectis licētiam in alio quodam pterfurtū [e] hoc circa iudices agere. Nō. n. si videat vehemētissimus indeuotis pp fiscaliū exactionē, aut pp delictorū executionem, dabimus subiectis agere aliqd aduersus eū. Ex diuerso autē ēt pœnis eos oīum amarissimis [f] subiugamus, si eos q puris vsi sunt manibus, & fiscaliū exactionē cū oī deturlerit subtilitate, postea [g] deponentes administrationē iniuriari psumpserint, & nō cū oī fauore post legitimū tēpus prouincias relinquētes deduxerint. Oportet enim eos, q post hāc legē nostrā faciēdi sunt, clarissimos subiectarū puincia rū iudices, considerare quāta qdē pfruenī gloria tales apparentes: [h] quātis † autem sint incursuri difficultatibus, legem hāc soluere quantum ad se [i] præsumentes. Erit enim absurdū, si eos quidem q in vilibus capiunt furtis, ipsi [k] torquebūt, & nō primitus quiescāt, donec reddant furta: ipsi aūt innoxij [l] māserint in maximis cō stituti furtis: & neq; apud subiectos erubescētes exēplū, [m] cū liceat eis honestis & liberis [n] & vndiq; laudādis ostendi, [o] & à nobis habere testimonium & spē. [p] Nō finimus aūt nec spectabilib. iudicib. nec alteri alicui quamlibet eis oppressionem aut iniustitiam inferre, aut ciuilibus omnino cau [q] sis [r] communicare, & nos eis [s] honestatē seruemus, & illi [t] puritatē nobis deuotioneq; restituāt. Sciant. n. oēs subiecti, quia propter eorum vtilitatem, & vndique eorum indemnitatē, & vt per oēm aganī quietem, & nō cogātur puincias relinquere, & in peregrinis affligi: ppterea psentem legē scripsimus. Deo eam vouētes, & præsentibus venerabilibus, [t] maximè eius [u] communionis, quę [x] festiuis [y] diebus [y] vt omnibus liceat patres [a] suscipere magis iudices, quàm fures & Necess-

& §. alia demum.
[g] Postea. collige hūc §. loq durāte officio.
[h] Apparentes. s innocentes.
[i] Ad se. sic ī. quomodo opor. episc. §. igitur. & ff. de dona. inter viri & vxo. l. si socer.
[k] Ipsi. iudices.
[l] Innoxij. i. sine pęna.
[m] Exemplum. Vnde Cato: Turpe est doctori cum culpa redarguit ipsum. facit ad hoc ī. de sanctis. episco. in princi. col. ix. & ff de eden. leg. si quis ex. § fin.
[n] Et liberis. scilicet à furto.
[o] Ostendi. apud episcopum, vel principem. vt sequitur. Vel dic. ipsis collatoribus finito officio, vt ī. §. necessitatem.
[p] Spem. percipiendi aliquam dignitatem, vt instit. in pœ, in fine. secūdū Azo.
[q] Ciuilibus omnino causis. i. in aliquā ciuili causa contra eos iudices agere durante administratione, vt ī. in princi. huius. §. Sed contra. ī. vt diffe. iudi §. si vero, col. ix. Solu. vt ibi
[r] Eis. s. iudicibus.
[s] Illi. iudices.
[t] Venerabilibus. s. episcopis, de quibus. est habita mentio ī. eo. §. necessitatem.
[u] Eius. s. Dei.
[x] Quæ. s. lex.
[y] estiuis diebus. subaudi poterit exerceri: quia cōtra pessimos latrones exercetur, vt modo dixi, & C. de fer. l. prouinciarum. vel qa celeritatem desiderat, vt ff. de dam. infect. l. j.
[a] Patres. sic ī. eo. §. eos. sic ī. insiur. quod præsta. col. ij.

† Legēdū forte, quātas autem sint incursuri difficultates.

† Legēdū ex vete. maxime ei⁹ cōmunisq; festiuitatis diebus, intelligere aūt diē paschæ. Cōt.

sollicitatores, & eorum substantijs insidiantes. Oportet ᵃ quoq; vos † nostros subiectos scientes quantam vestri posui mus prouidentiā, cū oī deuotione, publica sine imminutione tributa ꝑsoluere: & neq; administratorū egere necessitate, ᵈ sed ita deuotos vosmetipsos ꝑbere, vt nobis metipsis ondaẽ operib⁹, qa & ipsis ᵇ pro hmōi clementia ᶜ propriā nobis deuotionē restituetis: & meritò habebitis omnem à iudicibus occasionē deuotionis, fauorē & prouidentiā: illud scientes, qa iudicib. imminet vndiq; fiscaliū periculū. ᵈ & manifestū est, qa ꝓprio suo periculo administrationes assumunt: & vos hæc agnoscentes, & oī modo euitare indeuotionem, ᵉ & nolite vestras voluntates ita ꝑbere inobedientes, quaten⁹ eorū præsidū egeatis vehementia, quam necessariū est eos assumere pp ineuitabilē fiscaliū exactionē: scientibus vobis nostris subiectis, qa militares expensę, & hostiū incursiones multa egent diligentia, ᶠ & nō pñt citra pecunias hæc agi, cā videlicet nullam recipiente dilationē neq; nobis concedentibus despici Romanorū terram diminutā, q & Libyā oēm reparauimus, ᵍ & Vandalos in seruitutem redegim⁹, & plurima adhuc, & maiora horū speram⁹ à Deo percipere & agere: ꝓ quib⁹ cōpetens est fiscalia tributa sine imminutione & deuotē, & sm definita exigit tpa. Quapp si vos quidē deuotè occurratis iudicibus, illi verò facilem & ꝑparatā fiscalium illationem in vos exhibuerint, & iudicū laudabimus studiū, & vestrā approbabimus voluntatem, & vndiq; ʰ vna qdam erit optima consonaq; præsidentium, & quibus præsident, cōgruētia magna.

CAP. XI. Vt omnes Deo gratias agant huius legis latæ gratia.

Itaque Deo & Saluatori nostro Iesu Christo omnes similiter offerant hymnos ⁱ pro hac lege, quæ eis dabit & patrias habitare caute, & proprias facultates habere firmissimè, & iudicum frui iustitia. Nam & nos ꝓpea eam posuimus, vt & iustitiam, q̄ in lege est, valeamus dño Deo vouere, & nosmetipsos & nostrum commendare imperium: & non videamur despicere homines oppressos quos nobis tradidit Deus, vt eis per omnia parcam⁹, eius sequentes benignitatē. ᵏ Ideoq; quantum ad nos ˡ consecret hęc lex Deo: eo q nihil in mentem nr̄am veniens boni pro tuitione subiectorum relinquimus. Volentes.n. inhonesta hæc & seruilia furta perimere, & nostros subiectos in quiete à prouincialibus iudicibus cōseruari: propterea festinauimus gratis administrationes eis ᵐ dare: vt nec ipsis liceat delinquere, & abripere subiectis, quorum causā † omnem perferimus laborem, dedignātes ⁿ imitari eos qui ante nos imperauerunt, † qui ᵒ pecunijs ordinabant administrationes, sibimetipsis auferentes licentiam administratoribus nocentibus increpandi † iustè, & ᵖ ipsi ᵖ ea quę percipiebant, celando, iusti putati & proprios collatores propter hoc ᑫ abripere à malis iudicibus non valentes: vnde nec ipsis iudicibus increpare poterant agere castè, ʳ occasione prædictæ causæ. Nos autem sufficientē imperio quæstum ˢ esse putamus, vt collatores sola fiscalia conferant tributa, & nihil aliud extrinsecus quæratur, quod subiectis omnem commoueat vitam.

CAP. XII. Vt omnimodam iurisdictionem præsides habeant.

Iudices iurisdictionem habent aduersus omnes omni priuilegio cessante. Bart.

Quod autem primitus à nobis dictum est: ᵗ adhuc maiori opere, & subtiliori cōplecti existimauimus legislatione, ᵗ quatenus nostra intentio oibus fiat aperta. Sancimus.n. clarissimos subiectarū prouinciarum administratores citra ᵘ oē factos pecuniarū suffragiū, & ab his dato iureiurando, memores habere, & hanc à nobis licentiam, ˣ vt nulla sit vlli apud eos penitus fori pscriptio, ᶻ neque

† Cōcor. text. l ele. z.l princ. de re iud.

† Tacitè accusat Zenonē & Anastasium &c. de quib. dixi s. ea. j. Contu⁹.

† ἐπιτρέπειν, tenuit constructionē Græcā datiui.

ʸ Pro inclosis vertit Haloāder, digni pfectō q bus pp turpiter acceptam pecuniā capita ob uoluerentur pallio. sed qd hic de obuolutione pallij agit? itaque sic mallē, & digni qui ob acceptā pecuniā pudore suffundentur. Contius.

ᶻ συμπερῶν ℓ tēperaoter se habet. Contius.

ᵃ Necessitate. q. d. spōte agatis qd tandē ex necessitate facere tis. sic s. de fideiuſ. §. quod autem. col. j.
ᵇ Ipsis. s. operibus.
ᶜ Clementia. i. per hoc q fecimus legē istam.
ᵈ Periculū. quia de hoc iuratoriam præstat cautionem. vt j. eod. §. ita quippe. & j. iosioan. quod præsta. §. t.
ᵉ Indeuotionē. nolite ꝑbere. vt subijcit.
ᶠ Diligentia. vt in. stito. in procm. circa pt in.
ᵍ Reparauimus. i. recuperauimus.
ʰ Vndiq;. sic s. quomodo opor. episco. j. respon.
ⁱ Hymnus. i. gratias. sic j. ti. proxi.
ᵏ Benignitatē. quia in sola clemētia possumus esse pares Deo, vt C de nup. l. imperiales.
ˡ Quantum ad nos. nam verè consecrare non pōt, cū non sit sacerdos. vt instit. de re. diui. §. sacræ. Acc.
ᵐ Eis. aliàs eas.
ⁿ Dedignantes. s. in hoc. in alijs aūt imitator, vt C. de legib. & con. l. digna. sic instit. de hęre. qualit. & diffe. §. pen.
ᵒ Qui. s. imperatores.
ᵖ Et ipsi. s. imperatores.
ᑫ Propter hoc. q acceperint aliquid, vt s. eo §. cogitatio. l fi. & quia erant participes in simili delicto, vt s. eo. §. si quis aūt. vnde nil poterāt ad inuicē opponere, vt C. de liberali cau. l. si filium.
ʳ Quæstum. quia sibi plura dedit De⁹, vt s. de n. ali. §. finim⁹.
ˢ Dictum est. vt s. e. §. volumus.
ᵗ Legislatione. s. istiu⁹ vt subijcit.
ᵘ Citra. i. sine. aliàs eēt mala grāmatica. aliàs est in litera, citra omne suffragiū.
ˣ Licentiā. s. q̄ seq. s.
ʸ Eos. magistros militum puta.
ᶻ Præscriptio. in sequentibus.

Digressio & cohortatio ad prouinciales.

Facit c. cū instantia. l pri. extra de censi.

Consecrare nō pōt q non est sacerdos.

[p] In criminibus. sed nonne violentia est crimen publicũ, siue sit publica, siue priuata, vt ff. de publi. iudi, l. j. Resp. est, sed crimẽ hic pro maiori crimine ponitur: vt C. de cust. reo. l. ij. & ff. de re mil. l. r. j. rñ.
[b] Horũ s. pñdũ. præsidũ dico, non expectantium.
[c] A iudicibus. pota à magistro militũ, si forte erant milites isti, q deliquerunt.
[d] Subiecti. s. illi qui delinquunt.
[e] Ad eos. magistros militũ puta. Accur.
[f] Per quã. s. hanc l. nostram, vt sequitur.
[g] Præbemus. ergo nõ poterit alteri delegare: vt ff. de offic. eius cui mand. est iur. l. j. §. j. rñ. Accur.
[h] Omnem. nisi in casu: vt ĩ. eo. §. Interdicimus.
[i] Habentes. præsides.
[k] Causis. proximè nominatis.
[l] Priuilegio. s. à lege indulto: vt quia sit scholaris qui habet priuilegiũ magistri: vt in procœ. dig. in fi. vel clericus, q habet epĩ: vt C. de episco. & cle. l. oẽs. vel miles q corã magistro militũ conuenit: vt C. de iur. om. iu. l. magisteriæ. Sed nũquid à principe pñt habere? Resp. sic, si dicat: non obstante hac l. vt ff. de legat. iij. l. si quis in prin. & non aliàs: vt C. de pci. impe. offer. l. rescripta. & ĩ. de nõ ali. §. quia vero veri. simile. i fi. & hic subijcit. Alij tñ intelligunt hunc §. in priuilegijs q iuris corpore non sunt clausa: vt in rescripto, & similib. nam si est à lege indultum, non tollitur ſm eos. Et est pceptor meus in hac seoʒentia. sed rñ fuit in prima: quod plene diximus ĩ. vt oẽs obe. in. §. si quis igitur. col. v.
[m] Neque ex hoc s. priuilegiu si .n. priuilegiũ sibi valeret. secure delinquerent, &

neque in ijs, quæ cõmit[l]tunt ab aliquibus violentijs, neque in criminibus, [a] & quę hinc oriũtur læsionibus, neque in seditionibus publicis, neque in publicorum tributorum exactionibus: sed oẽs similiter subiacere horũ [b] iurisdictioni, nõ expectantium neque pręcepta suscipere à iudicibus, [c] quibus subiecti [d] sunt, neque nunciare ad eos: [e] sed contentos esse hac nostra lege, per quam [f] omnem eis potestatem præbemus [g] & ipsi omnem [h] licentiã habentes [i] penitus in prædictis causis [k] neque priuilegio [l] vti quolibet, neque ex hoc [m] sibimet imperare: vt delinquant innoxiè. Non.n. [n] qui omni abstinẽt acceptione iudices, aliud qddam Dei et legis nostro [o] que præponent timori: sed ad illum respicientes seruabunt subiectis iustitiam, oĩa secundum nostras indicantes & agentes leges. Quia enim milites & hmõi in prouincijs [o] cõstitutos eis subijcimus: neque in hoc egebunt pcepto cuiuspiã [p] proprio aut à nobis, aut à nostris iudicibus: sed pręsenti lege vtentur, & hãc [q] eis [r] ostendent, [s] vt auxilient [t] eis vtentibus iudiciali fiducia. scientibus, quia nisi hæc egerint, & emolumentorum & militiæ sustinebunt casum, & in corp[u] periculum patientur: [x] vt nobis [z] nullo alio penitus opus sit iudice, & aut [y] latronum insecutores, [†] aut appellatos uiolẽtiarũ inhibitores, [a] magis autẽ fures, [†] aut violentos mittere, occasione quidẽ quasi rationabili vtentes, ipsos autem omnium pessima faciẽtes. Cũ enim iudices prouinciarũ vniuscuiusque maximorum iudicũ cõpleant officium, [z] & pro omni alio cingulo, puincijs sufficiãt, & ad ea q̃ ex nr̃is legibus super eis decreta sunt: quis pręsumat aut fori præscriptione, aut huiusmodi aliquo apud eos vti? [a]

CAP. XIII. De latrũculatoribus & viocolytis & aphoplistis. [†]

Nemini licet loci seruatores, vel similes in prouinciã destinare, vel ob hoc habere: & iudices iusiurandũ & cautionẽ debent præstare. Barto.

INTERDICIMVS aũt & gloriosissimo magistro militum Orientis, & oĩbus nostris iudicibus, aut latronum insectatores, [b] aut violentiarũ ihibibitores. [c] aut armatos, [†] aut aliquos tales [d] destinare in prouincias. Sciãt enim q ad hoc instituti, post hanc nostrã legem pręsumpserint: [e] quoniã capti [f] ab his nostris iudicibus prouinciarum; & in vincula redigentur, & ad nos causa nunciata, [g] à nobis summum periculum sustinebunt: & qui huiusmodi eis præcepta tradiderint, triginta librarum auri sustinebunt pœnam: & maiorem insuper ac vehementiorẽ nostram indignationem experientur. Oportebit igitur iudices prouinciarum tanquam promeritos [h] à nobis potestatem, sic causis vti, vt iustè & legitimè sint omni-

Inde nasceretur malũ. vnde bona oriri debent: quod esse nõ debet: vt C. vnde vi. l. meminerint. & de indi. vidu. l. 2.
[n] Non n. sic C. de iuramẽ calum. l. ij. in fi. §. si autem reus.
[o] Prouincijs. aliàs prouinciæ.
[p] Cuiuspiam. magistri militũ forte, vel alterius, de quo vr.
[q] Et hanc. s. legem.
[r] Eis. subiectis.
[s] Ostẽdẽt. s. Præsides.
[t] Auxilientur. s. l. ista. sic ĩ. de man. princ. §. patrocinia. col. iij.
[u] Patientur. sic ĩ. eod. §. si quis autem.
[x] Vt nobis. bene dico vt vtiliter ibi maneat: vt per hæc non egeamus dare eis aliquem adiutorẽ, qui non iuuaret, immo impediret eũ, iuuando malos homines: vt dũ haberent nomen adiutoris, ipsi magis essent fures & mali. vt ĩ. §. proxi. & § interdicimus.
[y] Et aut. repete. opus sit: & accipe verbum mittere, quod est ĩ.
[z] Officium. idest. omnia potest præses per hanc. l. quæ possunt varij magistratus Romæ: vt ff. de offic. præsid. l. illicitas. §. qui vniuersas. & l. ex omnibus. & l. sed licet.
[a] Vti. quasi dicat nullus.
[b] Insectatores. qoſ. ita nominarentur & magis autem essent fures: vt ĩ. dixi.
[c] Inhibitores. qa & ipsi forte pecuniã acciperent pro sceleribus occultandis.
[d] Tales. q bona præsumptione mitterentur.
[e] Præsumpserint. s. illuc ire vel mittere.
[f] Capti. s. missi.
[g] Nunciata. pmittit ergo relatio in istis missis à magistro militum vel alio: aliàs contra: vt infra vt iudi. non expec. sa. inf. §. j. col. ix.
[h] Promeritos. qui meruerunt hanc dignitatẽ in habere.
Metuendi

[*] λῃστο-διῶκται. i. spoliatores vel exarmatores. Cõt.
[*] βιαιο-φύλακας. [*] λῃστο-διώκτας. i. ἀφοπλισταί. Cont.

[†] Sic. n. vocat Iulian[us] epitomator: vt & i superiore capite exposui. Cont.

[†] ἀφοπλισταί, sunt exarmatores. Cont.

Priuilegiũ pdit, q eo abutitur.

legitimè sint omnibus metuẽdi: [a] scientes, quia si data à nobis administratione, [b] malè & indignè abutantur [c] à nobis cõcessa sibi licentia: subiacebunt suppliciis quæ primit[us] [d] diximus, & donec administrationes habent, hæc [e] perferẽtes, [f] & dũ eas deposuerint maiori [g] adhuc experientur [h] periculo. Non enim [i] eis damus licẽtiam, antequam legitimum quinquagita dierum compleat tempus, à prouinciis, in quibus administrauerint, discedere, aut per occasionẽ reuocatoriæ, [k] aut per occasionem fugę: [l] aut per aliam quamlibet causam: [m] scientibus (sicut prædiximus) siue ad hanc veniant felicissimam ciuitatem, siue in quancunque regionem, ad prouinciam denuo reuocati, cui præfuerũt, poenas sustinebunt oẽs quas prius diximus. [n]

CAP. XIIII. Quomodo aut apud quẽ iurare debent magistrat[us], & de exigẽda ab his cautiõe.

Iusiurandum verò dabunt hoc quidem, quod superius diximus. [o] Si verò aliquibus in prouinciis [p] existentibus mittantur singuli codicilli, [q] & coram Deo amabili episcopo metropolitano, & qui in eis primates sunt, iusiurandum subibunt, & ita singuli suscipient actiones, [r] tua quippe celsitudine prouidente, siue i hac maxima ciuitate pceperit aliquis administrationem, siue i prouincia ei codicilli [s] eius transmittanẽ à tua [t] celsitudine: vt ipse [u] qui accepit, [x] cautionem [y] faciat fisco de tributorũ inculpabili exactione, sicut ipse purè pbauerit. Posita sit autẽ lex hæc à nobis i omnibus administratiõibus à nobis nominandis, [z] & ex pręsenti tẽpore sine suffragio percipiẽdis. Nã q pręcesserunt pridẽ positis subiaceãt legibus: nulla pęna horũ, quę i hac nostra lege determinata sũt, imminẽte hactẽn[us] administrationes habentibus: nisi tamẽ & ipsi post insinuationem hui[us] legis nostrę furari [a] capiant. Hęc igiẽ tua celsitudo vniuersa cognoscens, in oibus gentib[us] sub se cõstitutis fieri manifesta procuret, solenniter pceptis vtens apud oẽs prouinciarũ psides, vt ipsi cognoscentes, nr̃m circa subiectos studium, & quantã habem[us] circa ordinationem iudicũ voluntatẽ, cõsiderent quãta eis bona participantur, neq; imperij medelæ pro eorum [b] felicitate parcentes. Datum [†] Belisario præfecto. xvj. Calendas Maij.

Notitiam horum, quæ ab vna quaque administratione debent præberi, demonstrat hæc lex, pœnã contra facientibus statuens. h.d.B.

SCriptum [c] est exemplar edicti Constãtinopolitanis, habens ita.

QVantam [d] subiectorum [†] posuimus pruidentiã ostendit à nobis nup posita lex quam ad gloriosissimos nostros præfectos scripsimus. Sed competens est & vosipsos scire nostram prouidentiam, quam circa omnes homines habemus, & propterea legem ipsam & in edictis proposuimus figuratã, vt & vos domino deo ac saluatori nr̃o Iesu Christo iustè referatis hymnos, & nostro imperio, quia omnem pro vestra vtilitate perferimus laborem.

Notitia eorum, quæ ab vna quaque subditarum administrationem debent præberi circa consuetudinem quantitatis ab iis, qui administrationes habent: nullo præ-

a Metuendi. sic ff. de off. pcõ. l. obseruare.
b Administratione. ablatiuus absoluti.
c Abutantur. No. priuilegium debet perdere, qui abutit eo: vt hic, & C. de iudi. l. Iudæos.
d Primitus. vt s. eo. §. si quis autem.
e Hæc. i. has pœnas.
f Perferentes. s. in tribus casib. vt diximus s. eo. §. necessitatem.
g Maiori. j. de admini. §. a. col. vij. cõtra Sol. ibi in fuga loquitur, vbi magis punit durante administratione, q si postea fugiat. hic aũt ex delicto prius cõmisso punit: & postea plus poterit puniri, cũ sit diguitate cautus: vt ff. de incẽ rui. nau. l. Pedius. & de pęnis. l. in seruorum.
h Experient. i. experiri poterunt, si accusent. sic ff. de statuli. l. Labeo. & ff. ad leg. Iul. repe. l. aurepe.
i Non n. bene dico eũ posse puniri. postea. non enim &c.
k Reuocatoriæ. i. reuocationis: & ita adiectiuũ resoluitur in substantiuũ. Azo. qa dicit se reuocatum à suis.
l Fugę quã nõ exprimit, licet in corde gerat.
m Cãm. vt occasione rei familiaris.
n Diximus. vt s. e. §. necessitatem.
o Diximus. vt s. e. §. sic igit. qd iurãdabitur Romæ vel Cõstãtinopoli, si ibi fuerit electus: aliàs iurabit in prouincia, in qua est. & hæc sunt vera s m id tps qñ priceps eligebat huiusmõi potestates. Sed nunquid cũ iurẽt hodie i suis ciuitatibus. l. in his vnde debent esse potestates. habebit locũ hæc cõstitutio? Rñd. sic. vt argu. ff. de pub. iudi. l. ordo. & ff. de neg. gest. l. actio.
p In prouincijs. aliquibus.
q Codicilli. i. literæ continentes prę̃sidatus illius prouinciæ.
r Actiones. i. actus. sic s. de non all. §. finimus. in fi.
s Codicilli. expone vt s proxi.
t Tua. o præfecte.
u Ipse. tu. s. obaudi.
x Accepit. s. administrationem.
y Cautionem. nunquid sine fideiussore? vt q sic: vt C. de ver. sig. l. sãcimus. sed tñ s dicimus. nã dare debet fideiussor de fideli exactione tributorum: vt j. tit. iusiur. qd pręs. & ff. ad munic. l. quoties. §. pen. & l. libertus. §. fin. & C. de bo. vacan. l. fin. & de cano. larg. l. fi. li. x. & s. e. §. oportet.
z Nominandis. vt j. titu. proxi. & s eo. § hæc sũt oĩa. Vel dic, noiandis. i. eligẽdis. sic accipit verbũ C. de decu. l. nominationũ.
a Furari. sic j. de incest. nup. §. ij. & iij.
b Eorũ. s. subditorũ.
c SCriptum. Inutilis constitutio. hac constitutione declarat, qd debeat dare ea consuetudine q iubet electus, sicut & promiserat dicere s. titu. j. § hæc oĩa. nec est legenda.
d QVantam. verba edicti sũt ista. Pro

† Dat. xvij. Cal. Maij Cõstãtinopoli. Belisario V. C. cõsule. sic i noua editione Scrimgeriana, & veteribus manuscriptis. malè apud Haloãdrum. xvij. Cal. Aprilis, cũ hęc lex ante Pascha lata sit, nunquã autẽ tã tẽpestiuè & præmaturè is dies celebret. Cõc.

† Quantũ hæc particula i noua & Haloãdrina editione scribitur post exẽplar missum epis. Connus.

† In hac authẽ. potes videre quanta fuerit potentia iustinia. imperatoris. q tot & tã nobiles. prouincias sub imperio suo gubernabat.

a Pro metropoli. potestas archiepiscopus ciuitatis, vt est ciuitas Berytus & Tyrus: vt C. de metropol. Beryt. l. 1. lib xj. arg. contra j. de defen. ciui. §. denuo. col lat. 4.

b Volo i. qd volam, dabitur mihi.

c Scriptum. constitutio singulis. hęc constitutio exemplũ quoddã est cõtinens quæ

sumẽte extra ea quæ subscripta sũt, nequaquã requirere amplius aliqd.

A spectabili comite Orientis sic. in sacro cubiculo solidos lxiij. primicerio clarissimorũ tribunorũ notariorũ cum quatuor scriniarijs sacri laterculi solidos numero. l. eius adiutori solidos iij. officio gloriosissimorũ præfectorũ pretoriorũ soli. lxxx. A ꝓconsule Asiæ ita in sacro nr̃o cubiculo soli. nu. xiij primicerio clarissimorũ tribunorum notariorũ cum quatuor scriniarijs sacri laterculi soli. nu. xl. eius adiutori soli. nu. iij. officio gloriosissimorum ꝑfectorũ prætoriorũ soli. nu. lxxx. A spectabil. comite Phrygiæ Pacatianæ chartularijs tribus sacri cubiculi soli nu. ix. primicerio clarissimorum tribunorũ notariorũ soli. nu. xxiiij. eius adiutori soli. nu. iij. officio gloriosissimorũ præfectorum prætorio sol. nu. lxxx. A spectabili comite Galatię primæ spectabilibus chartularijs tribus sacri cubiculi soli. nu. ix. primicerio clarissimorũ tribunorũ notariorũ soli. nu. xxiij. eius adiutori soli. nu. ij. officio gloriosissimorum præfectorũ prætoriorum soli. nu. l. A vicario Longi muri d chartularijs tribus sacri cubiculi soli. n. ix. primicerio clarissimorũ tribunorũ notario soli. n. xxiiij. eius adiutori soli. nu. 3. officio gloriosissimorum præfectorum prætoriorum soli. nu. xl. & quæcunque administrationes cõsularesve sunt. ix. A iudice e Palestinæ spectabilibus chartularijs tribus sacri cubiculi soli. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorũ soli. xxiij. eius adiutori soli. 3. officio gloriosissimorũ præfectorum prætoriorũ soli. n. xl. A ꝑside Palæstinæ secundæ vt supra. A præside Phœnices maritimę sic vt supra. A iudice secundæ Syrię spectabilib. chartularijs trib. sacri cubiculi sol. n. ix primicerio clariss. tribunorũ notar. sol. nu xxiiij. eius adiutori soli. nu. iij. officio gloriosis. pręfectorũ ꝑtorio. sol. n. xl. A ꝑside Theodoriadis &c. vt s. A ꝑside Osroenæ &c. vt s. A ꝑside Ciliciæ primę &c. vt s. A iudi. Cypri spectabilib. chartularijs trib. sacri cubiculi sol. n ix. primicerio clarissim. tribunorũ notario. soli. nu. xxiiij. eius adiutori soli. nu. 3. officio gloriosis ꝑfecto. ꝑtorio. soli. xl. A iudice Pamphylię spectabilib⁹ chartularijs tribus sacri cubiculi soli. nu. ix. primicerio clarissimorum tribunorũ notariorum soli. nu. xxiiij. eius adiutori soli. nu. 3. officio gloriosissimorum præfectorum prætoriorum soli. nu. xi. A præside Bithyniæ sic vt supra. A præside Helenoponti sic vt supra. A præside Lydiæ sic vt supra. A ꝑside Phrygię salutaris. A præside Pisidię. A præside Lycaoniæ &c. A ꝑside nouæ Iustinianæ &c. A iudice Armeniæ secundæ spectabilibus chartulariis tribus sacri cubiculi soli. nu. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum soli. nu. xxiiij. eius adiutori soli. nu. 3. officio gloriosis. pręfectorum ꝑtoriorum soli n. xl. A iudice Armeniæ maioris, ita vt s. A iudi. Cappadociæ primæ, ita vt s. A iudice Cappad. 2. ita vt s. A iudice Hellesponti, ita vt s. A iudi. Thraciæ, ita vt s. A iud. Europæ, ita vt s. A ꝑside Rhodopæ &c. A ꝑside Aimimõtis &c. A iu. Cariæ, ita vt s. A iud. Lyciæ, ita vt s. A iudice Augustianæ, f ita vt s. & quæcunque admistrõnes pręsidales, siue correctiuæ sunt. A iudice Libyæ superioris spectabilibus chartularijs tribus sacri cubiculi soli. nu. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariũ soli. num. xxxvj. A iudice Aegypti primæ, ita vt s. A iudice Aegypti secundæ, ita vt s A iud. Niceæ g secundæ, ita vt s. A iudice Palæstinæ tertiæ, ita vt s. A iudice Arabiæ, ita vt s. A iud. Euphratesiæ, ita vt s. A iud. Mesopotamiæ, ita vt s. A iudice Ciliciæ ij. ita vt s. A iudi. Armenię j. ita vt s. A iud. Galatiæ 2 ita vt s. A iud. Onoriadis, ita vt s. A iudice insularũ, ita vt s. A iudice Mysiæ secũdæ, ita vt s. A iudice Scythiæ, ita vt s. Pro vniuscuiusq; ciuitatis defensore, si qdẽ sit metropolis. ꝓ metropoli a à ꝑtore gloriosissimorũ ꝑfectorũ ꝑtoriorũ dãdi sũt sol. nu. 3. si verò alterius ciuitatis, sol. iij. & vltra hæc nihil. Nec .n. defẽsores vel dare iudicib. nec alteri cuiquã, nec accipere volum⁹. nisi q̃dã sint, cũ ab eis volo; b ꝑsideant ꝯsuetudines: sciẽtib. eis, qa si nũtiet nr̃æ potestati de aliquo eorũ, qa præuaricat, q̃ à nobis sãcita sunt: & qđ receperint, quadruplũ reddẽt: & officio soluto: exiliũ habitabũt cõtinuũ: cum ẽt prouinciarũ iudices si hoc neglexerint, & defensores sinant rapere: non modicã & ipsi sustinebũt pœnam. D. XVII. Cal. Maij, Cõstãtin. Belisario V. C. Consule.

d μακρῦ τείχε erat longus mur⁹ diuidens Persas ab imperio Romano. Contius.

e ἄρχοντος: pręside & sic in sequentib. Contius.

f Augustianicæ.

g Pro Iusti. leg. Augustanicæ. C6.

Iudices & ciuitatum defensores pro administratione, nec dare, nec recipere licet à subditis ex administratione, nisi in defectum sui salarij, iureiurando ab eis præstando, pœna contrafacientibus imminente. Bartol.

Scriptum a est exemplar huius Domnico gloriosissimo pręfecto apud Illyricum

a Hęc verba desunt in

omnibus Gręcis e ditionib. Contius.

quæ fuerunt in illa, vt iudi. sine quoquo suffr & quædam continet plus de admonitionibus quas facere debent episcopi & præfecti, & prætides postquā iurauerūt: vt ꝯ.eo. sicut enim si quis mitteret epistolā secretam, & quandam apertam: ita hæc est aperta respectu superioris.

a Auaritiā q̄ est radix omnium malorū: vt sup. vt ind. sine quoquo suff. §. an certè. & pōt hic notari, vt hic lex sit correcta: vt ff. de offic procō. l solent. § fina nam hic non permittitur aliquo modo accipere esculentum, dummodo habeat salariū ex quo sibi satisfieri potest. vt statim sequit. idē dico de illa. ff. de offi. pr. l. plebiscitō.

b Studuimus legem. vt §. vt iudi. sine quoquo suffra.

c Plenā. aliàs penā.

ricum prætoriū. Sed ita quidē adiectionib. iusiurandum subeāt. sm proprium de hoc facto inditum sacramentū, cuius exēplar ēt directū est tuæ celsitudini. Qui vero administrationes suscipiūt à tua celsitundine, directos hinc eis à nobis codicillos suscipiant p̄sente deo amabili ciuitatis in qua degūt epo, & alijs q in ciuitate sunt, ī iudicio tuæ celsitudinis congregatis, & officio oī tuo, coram quibus ēt codicillos accipiant, & iurēt prædictum iusiurandū & maxime hoc precipimus corā curialib. agi, quos cōpetēs ē magna frui & à tua celsitudine, & qui idem ferēt cingulum. Optima aūt erit prouidētia & studium, vt & nihil ab his tu lucreris oino, neque permittas eos ab vllo lædi. Eos. n. qui hanc nitūtur iniquitatē, quatenus & felicissimo nr̄o vtantur exercitu, & reliquas curiales adimpleant functiones: quia nō oportet talia attentari solatia, vt possit referri ad tantā tarditatem. nihil. n. nobis tam commendat tuā celsitudinem, qūo circa curiales vniuscuiusque ciuitatis prouidētia, quam pręberi volumus istis & à tua celsitudine, & à cinguli semper successoribus. Quapropter dum codicillos dederis administrationes accipiētibus à te, aut p̄sente, hoc eis tuā denuntiare volumus sedem, vt curialibus oēm ferant fauorē, nihil penitus ab eis accipiētes. Prohibeatur aūt & ab alijs eis afferri damna: & agnoscant per te quia si p̄ter hoc aliquid egerint, pœnis subiacebunt grauissimis. Sicut. n. curialibus parcere te volumus, ita & defensorū castigare & retinere auaritiā [a] sancimus, & ab eis pręsumere accipere à nostris subiectis, nisi ſm quod eis administrat respublica: aut si non est aliquod eis publicum solatium, quantū inculpabilis antiquitas definiuit: vt a spontaneis ipsis magis quàm ab inuitis accipiāt, & hoc parum, & quantū eis ad mediocrem sufficit vitæ gubernationem. Sciant enim quia si citra hæc aliquid acceperint: nō solum quadrupli subiacebunt pœnæ, sed etiam exilium habitabunt continuum: prius eis plagis corporeis infligendis.

Edictum scriptū in omni terra Deo amabilibus Archiepiscopis & Sanctissimis Patriarchis.

TRaditæ † à nobis Deo reipublicæ curā habentes, & in omni iustitia viuere nostros subiectos studentes subiectam legē conscripsimus: quā & tuę sanctitati, & per eā omnibus qui tuæ prouinciæ sunt, facere manifestā, bene habere putauimus. Tuæ igitur sit reuerentiæ & cęterorū hęc custodire: & si quid transcendatur à iudicibus, ad nos referre: vt nihil contemnatur horū quæ sanctè & iustè à nobis sancita sunt. Sic enim nos quidem nostrorum subiectorum miserati, qm̄ s. fiscaliū functionum exactionem ēt maximas sustinēt ex furto iudicū violentias propter factas prouinciarū venditiones, hæc auferre per subiectam studuimus legem. [b] Vos autem si negligentes non referatis a nobis quidē consecratam dn̄o Deo: rationem reddetis apud eū pro aliorum iniustitia, si quod nō agnoscentibus nobis damnum apud vos hominib. inferatur. sed oportet præsentes vos prouincijs, & pro eis ac reliquis detestantes, manifestos nobis facere & rectos iudices, & trāscendentes hāc legem nostram: quatenus vtrosq; cognoscentes, hos quidem puniamus, illis autem rependemus. Cumque lex publicè proposita fuerit & omnibus manifesta: tunc intus recondatur in sanctissima ecclesia cum sacris vasis: vtpote & ipsa dedicata Deo, & ad salutem ab eo factorum hominum scripta. Facietis autem melius, & illic habitantibus vniuersis hominibus vtilius, si eam insculpentes aut tabulis, aut lapidibus, in porticibus sanctissimæ ecclesiæ describatis, plenam [c] præbentes omnibus horum quæ sancita sunt, lectionem atque possessionem.

† Hæc verba statim post legem superiorem subsequūtur. Cont.

Cap. II. De defensoribus ciuitatum.

SI vero pro iudicū puritate hanc habuimus p̄uidētiā: palā est quia multo magis defensoribus nō permisimus nec quicquā accipere, nec dare. Dabunt. n. concessis sibi p̄ceptis in foro gloriosissimorū pręfectorum (si quidem maiores sint ciuitates) solidos. 4. si vero minores sint, solidos iij. & vltra hęc nihil. Accipient autem nihil ab vllo, si aliquis ex fisco solennis eis quæstus erit. aut si nihil ex fisco percipiunt: nihil vltra, quam sacra nostra statutum est constitutione, percipiant: alioquin, si quid accipere capiantur, aut ipsi, aut qui vocantur eorum char-

IVSIVRANDVM QVOD PRAES. &c.

Hac constitutio adijcit, & diligenter comprehendit sacramentum quod debet facere quilibet administratori vt supra, vt in si quo.suffr.§ sic igitur.

...tularij, aut alter quispiã qui circa eos sunt: illi quadruplum restituent qđ acceperũt, & hac sollicitudine repellẽtur: insup exilio perpetuo mulctabuntur: & in corpore castigati, reddẽt prouinciam viris bonis pro malis defendendam. Mentiri autem & in hoc custodes nos inhibentes, & qui preces hic agunt, & insinuantes: vt neq; lateat aliqd horũ q̃ delinquuntur, neq; latendo fit impunitum: sed omnis æquitas atque iustitia nostris subiectis floreat. Si vero etiam hactenus iudices non post insinuationem huius legis omni abstineant furto: sciãt & ipsi huius legis pœnę se esse subiectos.

TITVLVS III.

IVSIVRANDVM quod præstatur ab his qui administrationem [a] accipiunt.

Sacramenti substãtiam docet iurisq; iurãdi formam demonstrat, & pœnam ostendit hac constitutio. Bart.

IVro ego [b] per Deum omnipotentem, & filiũ eius vnigenitum, dominum nostrũ Iesum Christũ, [c] & Spiritũ sanctũ, & sanctã gloriosam Dei genitricẽ & semp virginẽ Mariã, & p quatuor [d] Euangelia quæ in manib⁹ meis teneo, [e] & per sanctos Archangelos Michaelẽ & Gabrielem, puram cõscientiam germanumq; [f] seruitiũ me seruaturũ sacratissimis nostris dominis [g] Iustiniano & Theodoræ coniugi eius, occasione traditæ mihi ab eorũ pietate administrationis: & oẽm laborẽ ac sudorẽ cũ [h] fauore sine dolo, & sine arte [i] quacunq; suspicio in cõmissa mihi ab eis administratione de eorũ imperio atq; republica: & cõmunicator sum sanctissimę Dei catholicæ [k] & apostolicæ [l] ecclesiæ, & nullo mõ vel tpe aduersabor ei: nec alium quemcunq; permitto [m] quantum possibilitatem habeo. Iuro quoque idẽ iusiurandũ: [n] quia nulli penitus neq; dedi neque dabo [o] occasionẽ dati mihi cinguli, [p] neq; occasiõe patrocinij, neq; promisi, neq; professus sum de prouincia mittere, neq; mittam, neq; oc

[a] Administrationem. quamlibet: vt ℑ. vt iudi. si. quoquo suffra. §. hæc autem omnia.

[b] Iuro Ego. Hic no. prius substantiã sacramenti vsque illuc, puram conscientiam &c. ibi autẽ incipiunt capitula quæ durãt vsque ad. §. fi. postea aũt pœnas dicit quas vult subire si cõtra fecerit: & sic tria continentur in hac constitutione. Accur.

[c] Christum. per hoc verbum & sequẽs sacramentum, quod dicit de virgine, excludit Iudæos ab his administrationibus, vel potestarijs. arg. C. de summa trinita. l. 1. Nam Christus, vt dicitur I decre. pp tria fuit baptizatus: propter exemplum, vt nos faceremus idem. Item propter cõmendationem suæ humanitatis. Item propter vim regeneratiuam conferendam aquis, quam non habent Iudæi in se: vt in decre. dicitur de conse. di 4. ca. si baptizata. & c. nunquã. in hoc enim nomine Christus, tria continentur. s. qui, & à quo, & de quo, i. tres personæ: pater vngens, filius vnctus, Spiritus Sanctus vnctio: vt in decre. de consec. dist. 4. c. à quodam.

Christus propter tria fuit baptizatus.

[a] In noua Scrimgeriana editione nõ est hic noua constitutio, aut separata à superiore.

[d] Quatuor. i. à quatuor euangelistis facta & composita. s. Matthæo, Marco, Luca, & Ioanne: qui suis signis pinguntur: vt hoc versu continetur: Est homo Matthæus, Marcusque Leo, vitulus Lucas, pingitur Aquila Ioannes. Hi enim quatuor omnia euangelia fecerunt, & nõ sunt plura, licet diuisim legantur in ecclesia. Sed quid si super vnum librum tantum, vel quid si super alium? Videtur non valere. vt hic. sed ꝯ est: quia habetur respectus ad vera euangelia. Item mens deferentis est cõsideranda, vbi iurãs vellet malignari: vt in decre. 22 q 5. quacunque arte. & facit ad hoc versus Fallit iurantem iuratio facta per artẽ. & repete semper, ad omnes hos accusatiuos. Itẽ con-

Euangelistæ qbus figuris pinguntur.

Iurãs maligne pe[i]erat.

...suetudo sic interpretatur, vt iuramẽtum factum super quolibet libro valeat: vt ff. de legi. & senatuscõs. l. si de interpretatione.

[e] Teneo. No. q. tangere debet. & est verum, nisi in casibus. vt in iudice iudicante: vt C. de iudi. l. rẽ nõ nouã. Item in episcopo testificante: vt ℑ. de sanctissimis episcopis. §. nulli. colla. 9 Item in alienante rem ecclesiasticam, vel dando eam in emphyteusim: vt supra, de non alie. §. quòd autem à nobis dictum. ibi. vt neque.

[f] Germanum. Germanus frater, germana soror dicitur, quasi ex eodem germine natus vel nata, & sic facit se parem: quod est verum quo ad quid: cum vterque ad statũ imperij studeat: vt supra. vt iudices sine quoquo suffragio. §. oportet. sed subijcit seruitium per quod reddit se subijcibilem.

[g] Dominis. Hic no. quòd genus masculinum concipit fœmininum. sic ff. de leg. 3. l. qui duos. & ff. de pact. leg. tres fratres. sed non econtra. vt ff. de leg. 2. l. ita scriptum, de quo plene dic vt ff. de verbo. signi. l. 1.

[h] Et omnem. scilicet iuro me præstaturum. repete.

[i] Arte. idest deceptione. vnde Cato: Sic ars deluditur arte.

[k] Catholicæ. idest vniuersalis.

[l] Apostolicæ. idest Romanæ, quæ fuit ab Apostolo Petro fundata: vt ℑ. titu. proxi. §. fi.

[m] Permitto. idest permittam. sic enim est modus loquendi Theutonicorum: vnde ex hinc patet quòd ex eis Theutonicis erat Imperator vsque ad hoc tempus: quod tamen dicemus infra, vt præpo. nom. impera. coll. quinta. Nota tamen hic quòd potestates terrarum debent expellere hæreticos de suis locis, per l. istam, & C. de summa Trinitate. l. prima. in fine. & in constitutione, Friderici. ad decorem. §. secundo. quæ est C. de hæretic. l. Gazaros. Accur.

Potestates terrarũ debẽt expellere hæreticos.

[n] Idem iusiurandum, repete, per.

[o] Dabo. facit. ℑ. vt iud. sine quoquo suffra. §. sic igitur. & C. ad leg. Iul. repe. l. sancimus. Accur.

[p] Cinguli. i. dignitatis.

Suffra-

a Suffragij. i. pro suffragio præstando coram domino Imperatore pro dignitate habenda. Accur.
b Famosissimis. hic in bona parte acc. prout alias in mala. vt cum dicitur famosus latro: vt ff. de pœ. l. capitalium. § famosos. & §. fi.

n Ago. i. agam. Commune iustitiam.
o Assidentē. sic j. vt nulli iu. §. quia vero co. ix. Azo.
p Et circa me. scilicet sunt.
q Delinquant. quia turpius est: vt iud. sine quoquo suffra. §. eos.

casione dñici suff agij, a neque famosissimis b præfectis administratione habentibus, neq; ijs, qui circa eos sunt, neq; alij hominū vlli: sed sicut sine suffragio percepi c cingulū, sic et purè me exhibebo circa subiectos pijssimorū nostrorum dñorum, d cōtentus ijs, quæ statutæ sunt mihi de fisco annonis. e Et primū oē habebo studium, vt fiscalia f vigilanter inspiciā: & indeuotos quidem & indigētes g necessitate, cum oi exigam vehementia, nequaquam subinclinatus, h neque ob hoc lucrū ipsum considerans, aut per gratiam i vel odium exigēs aliquem, vltra quàm k competit. aut cōcedam alicui. deuotos aūt paternè tractabo, & subiectos pijssimorum nr̃orum dñorū illæsos vndique, quantū possibilitatē l habeo, custodiam. Et æquus in causis vtrique parti, & in publicis disciplinis erro: nulliq; parti citra, q̄ iustum e t, præstabo: sed exequar vniuersa delicta, & oēm æquitatem seruabo, ſm quod mihi visum m † fuerit iustum: & eos quidē, qui innoxij sunt, vndique innoxios illæsosq; conseruabo, noxijs aūt imponam supplicium ſm legem, & oēm iustitiam (sicut iam dictum est) in publicis & priuatis contractibus eis seruabo: & si comperero fiscum iniustitiam pati, nō ego solum hoc ago, n † sed etiam mihi semper assidentem o talem studebo assumere, & circa me p oēs: vt non ego purus quidē sim: qui verò circa me sunt, furentur, & delinquant. q Si quis aūt inueniatur circa me talis: quod sit ab eo, me sanare, r & eum expellere. Si verò non hæc oia ita seruauero: recipiā hic s & in futuro seculo in terribili iudicio magni Dei dñi & saluatoris nr̃i Iesu Christi: & habeam partem cū Iuda, t & lepra Giezi, u † & tremore Cain: x † insuper & pœnis quæ lege eorum y pietatis cōtinentur, ero subiectus. Scriptum est exemplar huius Dominico gloriosissimo per Illyricū prætoriorum præfecto.

TITVLVS IIII.

VT ECCLESIA Romana centum annorum gaudeat pscriptione.

Ecclesia Romana cum ecclesiis sibi subiectis centenaria gaudet præscriptione in contractibus, causis, rebus, et actionibus omnibus. Bar.

Impe. Iustinianus A. Ioāni beatissimo, ac sanctissimo archiepō, & patriarchæ veteris Romæ. †

VT legū originē z anteriorem a Roma sortita est, ita & summi Pontificatus apicem apud eam esse

Authen.

c Percepi. quandoq; vt j. vt iud. sine quoquo suffra. §. hæc autem omnia.
d Dñorum. s. imperatoris & vxoris: & concipit hic masculinū fœmininū: vt j. dixi.
e Annonæ. vt tamē esculentū & poculētum possit accipere: vt ff. de offi. procon. l. solent. §. fina. & de officio præsi. l. plebiscito. sed illæ possunt dici correctæ: qō habet sufficiēs salariū, vt dicimus. j. ti. proxi. circa princ.
f Fiscalia. s. tributa.
g Indigentes. i. quib. ex necessitate iponitur necessitas: vt j. vt iudi. sine quoquo suffr. §. eos.
h Subinclinatus. i. flexus in aliquo.
i Per gratiam. sic j. de sco. epis. in prin. col. ix. & C. de bon. auct. iu. pos. l. fi. & j. de alie. & emphy. §. si quis aūt. colla. ix.
k Citra quàm. i. aliter quā deceat. alias vltra quàm: & tunc idem sonat.
l Possibilitatem. sed nūquid bene pōt, vt j. vt iu. sine quo. suf. §. qd aūt. circa fi §. & j. de man. prin. § patrocinia. Quare ergo reddit se suspectum? Rū. loquitur hic de potētia tributa à na. i. à iur. vt j. qūn opor. episc. § igitur.
m Visu. excepto defensore q̄ iur. oia sc. acturum ſm legē: vt j. de defens. ciuita. § iusiurandum. col. j. secundùm Hu. Vel. qd est verius, idē in quolibet, vt ſm legē iudicare debeat, vt j. de iud. §. ois an iē co. vj. nec obst. qd hic dicitur & postea subdit ſm. l. omnē & facit ad l. istam. j. vt iud. non expe. sa. suf. §. j. col. ia. & C. de iudi. l. rem nō nouam. & j. vt dif. iu. §. fi ib. col. ea. & C. de iud. l. placuit.

† Cōtrarium hr̃ ea. j. ex. de cōstitu. sed vide ibi glo. hoc declarantem. vide gl. i c. j. super verbo canones. ex. de off. iu. or. ad quā cōtinet canonistæ, de hac materia recurrunt.

r Me sanare. s. iuro.
s Hic. s. talionem in hoc seculo ppter cupiditatem.
t Cum Iuda. s. in inferno: vt sicut ille pp cupiditatē erx argēteorum fuit damnatus, sic & iste.
u Et lepra Giezi. Giezi seruus fuit Elisæi prophetæ. Naamā leprosus quidā accessit ad prophetā, vt liberaret eum à lepra: qd fecit gratis. in recessu illius liberati seruus prophetæ p voluntatē dñi cucurrit post eū: vt referret ea xl. oneribus camelorū, q̄ habebat, dño suo duo mutatoria vestimentorū, qd cū dñs sciuit. leprā liberati cōuertit in seruū Giezi toto tp̄e vitæ suæ ppter cupiditatem. sic erit de hoc iudice. Accur.
x Tremore Cain. vt sicut ille semper tremuit, & timuit, postquā interfecerat fratrem suum: sic iste.
y Eorū. s. dñi Imperatoris, & suæ vxoris.

† alias aliud, vt non sit opus Acc. leno lio.

† Hr̃. de Iuda. Ma. 27 ca & I Actib. Apostolorū c. j in litera. c.

4 Reg. 5.

† Gen. 4.

VT ECCLESIA Romana esset annorum gaudeat pscriptione.

z VT legum originē. Verū est apud Latinos, sed nō apud Græcos: imo Roma ab eis habuit: vt ff. de orig. iu. l. ij §. j. & insti. de iure natu. §. & nō ineleganter. Accur.
a Anterior. Roma multa sortitur noia: vt dñs Al. hic notauit. nam dr̃ anterior, vt hic. Vetus: vt C. de vete. iur. enu. l. ij. § pe. Splendidissima: vt C. de vete. iur. enu. l. ij. §. quæ oia. æterna: vt C. de priui. corpo. vr. Ro. lib. xj. & de suar. l. j. eod. lib. Regia. vt institu. de satisd. §. fi. Antiqua, inclyta, al-

Roma quot nominibus appellatur.

me: vt C. de te. in integ. resti. l. fi. & C. vbi se. vel cla. l. j. & iij. Sacratissima: vt C. de dona. l. in hac. Felicissima: vt j. de leno colla. iij. in pri. & j. de tabu. & j. de eccl. re. Imo. eli. §. fi. col. iiij. Senior. vt C. de adop. l. arrogationes. Florentissima. Maxima. vt j. de exhę. & inter. §. si verò magna. co. v. Regia: vt j. quib. mo. na. effi. sui. §. si quis igit. col. vij. & est hoc nomen antiquior respectiuū. nā est secunda Roma, vt Constantinopolis. quę vero habere eadē priuilegia oīa quę vetus hētur vt C. de priuile. vrb. Cō. l. j. lib. xj. nisi in quibusdam. nā vetus habet primā sedē ecclesiarū: secunda hēt secundā: vt j. de ecc. titu. §. j. col. ix. Item originē legū hēt vetus & non noua, vt hic. Item fontē sacerdotij hēt vetus, & non noua: vt hic. Item vetus Roma caput est orbis terrarū, & imperator ibi creatur, nō in noua: vt C. de consuli. & non spar. l. nemini. §. qm. lib. xij. & C. de vete. iur. enu. l. j. § pe. Itē priuilegiū qd hēt vetus Roma in pscrip. cētū annorum, nō habet noua: vt patet hic i rub.

a Nemo. qui talibus intendat.

b Patriam. s. ipsam Romam.

c Ex hac. s. Roma. i. ecclesia Romana.

d Ad Oceanum. i. Occidentem.

e Nostras. i. in nra ptectione positas, sicut oia sunt: vt C. de quadr. psc. l. fi. in pri. Ac.

f Consecrata. tie s. vt iudi. sine quo. suf. §. itaque.

esse nemo. a est qui dubitet. Vnde & nos necessarium duximus patriam b legum, fontē sacerdotij, spāli nrī numinis lege illustrare: vt ex hac c in vniuersas ecclesias catholicas, quę vsque ad Oceanū d positæ sunt, saluberrimæ legis vigor extendatur: & sit totius Occidentis, necnon & Oriētis, vbi possessiones sitæ inueniuntur ad ecclesias nostras e siue nunc pertinentes, seu postea eis acquirendæ, lex propria ad honorem Dei consecrata. f Cum enim antiqua g iura. xxx. annorum metis temporales exceptiones concludebant, & si hypoteheca fuerat, paulo longiora h eis spacia condonabat: nos sacrosanctas ecclesias huiusmodi quidem curriculis temporum nullatenus excludi concedimus, maximè i in his rebus in quibus vel læsionem k sustinuerint, vel quicquam debeatur: l sed centum † tantummodo annorum m lapsu temporalem n exceptionem eis opponi sancimus: vt maneant per totum prædictum tempus integra iura ecclesiastica, & non possit eis alia præter centum annorum obuiare exceptio: cum hoc tempus vitæ longæui hominis plerunque, o finis esse dignoscatur. Habeat itaque sanctitas tua hanc legem catholicis totius occidentis ecclesijs profuturam, & in Orientales partes propagādam, in quibus aliquid sacrosanctæ possident ecclesiæ: vt sit Deo omnipotenti dignum donarium p diuinarum rerum tuitio: nec iniquis q hominibus impium remaneat præsidium, r & tutus peccandi locus etiam scientibus relinquatur: sed ille seruetur innocens, qui re vera innoxius s sit: nec improba t temporis allegatione sese tueatur tempus pro puritate u prætendens. Quod igitur nostra æternitas ad omnipotentis Dei ho

alienet ecclesia, nō dat vēdicatio œconomo: sed hoc vsque ad c. annos. & ideo dixit maximè: vt hic & i. de non alie. §. vult enim illa.

k Læsionem. i. propriæ rei amissionem.

l Debeatur. s. actione personali.

m Annorum. sed hodie vł qꝫ xl. ann. vt j. de ec. titu. §. pro temporalibus: & j. hæc cōstitu. interpre. §. j. col. vj. quæ sunt j. Solu. dicūt qdā, qꝫ hic gnālr loqr i oi eccīa posita sub Roma. ecclesia: prout generaliter dicit & generaliter in oibus dignoscitur corrigi p illam & in hoc sententia est Placē. Jo. & Azo. sed Al. dicit: qꝫ hæc generaliter loquitur: & in vna specie aliarū tantū derogatur. s. in rebus ecclesiarū aliarum quā Romenę. & Ir. dicit idem: quę sententia nobis placet. Nam & iure cannonico comprobatur: vt extra de præscripti. c. ad nobis. quod imitari debemus: vt j. de eccle. tit. §. j. col. ix. & i. quō oport. episc. §. fin. Verum p nouissimas decret. Innocentij ois pręscripio tollitur: quod. s. sus canonicum iure naturali firmat: vt ff. de reg. iur. l. iure naturę.

n Temporalē. alias spiritualem. nā aliàs non habet locū talis præscriptio, nisi quibusdam priuilegij loco sit concessum: vt ecclesiæ Nu. mātulanę cōcessum est hodie.

o Plerunq. qa quandoq; viuit aliqs vltra, vt Noè & Zozimus Abbas. vt i. de mona. §. hinc nobis, ver. si vero, & facit ad hoc. C. de sacrosa. & ff. de vsufru. l. an vsusfructu. & j. hæc constitu. inter. consti. §. fi. col. vj.

p Donarium. idest, donum.

q Iniquis alias iniquis: alias impijs.

r Præsidium. i. auxilium pręscriptionis. & no. præscriptionem esse odiosam.

s Innoxius, facit i. titu. j. §. æquum. & i. vt iudi. sine quoquo suf. §. eos. & C. de pœ. l. sancimus. & j. de incest. nu. in prin. col. j.

t Improba. iure naturali inspecto: vt ff. de cond. indebi. l. nam hoc natura. sed iure ciuili comprobatur licet nō in omni casu aliquo: vt ff. de vsucap. l. j. & ff. p socio l. fina.

g Antiqua. s. codicis quæ sunt antiqua respectu istarum legum: vt C. de pręscrip. xxx. an. sicut. & l. omnes. & l. cum notissimi. Nam iure digestorum nō inuenitur de hac præscriptione. xxx. vel. xl. anno. sed prędicta l. sicut. primo dicit de ista materia. nec ob. C. de constit. pec. l. 2. quia ibi fit mentio de his præscriptionibus: quia nonior est quam illa sicut l. rē: cum sit Iustiniani. Accur.

h Longiora s. xl. an. si contra principalē debitorem intenditur, si contra alium sine titulo possidentem, xxx. an. vt C. de præs. xxx an. l. cū notissimi. & de annā. exce. l. j. Sed & si tit. quis extraneus possidet. cū mobilis est, p triēniū. immobilis per decē, vł viginti annos præscribit: vt C. si aduer. cre. l. j. & ij. & sic patet quod hypothecaria habet quatuor vias. Accu.

i Maximè quare dicit maximè cū nihil habet aliud nisi quod suum est, & hic specialiter dicit læsionē: vel quod ei debetur psonali actione: vt hic dicit. vł quicquā &c. Resp. immo vt si quam rē immobilē

u Tempus pro puritate. No. hic erg. pro M. vt præscriptione: dominij directū quæratur. nā sit non est hic pro veritate, & est speciale alias ergo est sic p eo. C. de præscri. xxx. an l. si quis emptionis, in princi. & ff. de vsuca. l. cum qui. Sed nos ꝯ ita. vt de pa. l. iuadi.

† Est tñ casus in quo præscribitur ꝯ ecclesiā Romanā quadraginta ann. vt in c. j. §. si post mortē ex. de pscr. li. vj. & contr. cum hoc text. c. cū nobis. cū glo. super verbo legali. extra de pscrip. &c. si diligenti. in eod. titu.

Præscriptio est odiosa.

s Idē tenet Innocē. c. cęterū j gl. parā. extra, de iudi.

traditionibus & no-nasti. de vsucap. §. j.
a Venerandæ. s. et ad honorem. Azo.
b Petri. per hoc dicunt quidam, quod hæc lex nõ est generalis: quod falsum est, vt §. diximus eo. titu. Sed possent ipsi respondere, vt quod dicit hic statim de alijs terris, habeat locum si sint specialiter sub Roma. eccl. & de suo orto, vt est Ferraria & Marchia, & aliæ similes. nã remotarũ ecclesiarũ quãq; maior ecclesia procurationẽ sumit, vt §. vt deter. sit nume. cler. & j. de alt. & emph. §. 1. coll. 9. qua th ratione non moueor.
c Imperij. idest legis huius.
d Reminiscentes. i. epiloganses.

† Aliàs. in æternũ reminiscentes. Huiusmodi autem legis &c.

DE REFERENDArijs sacri palatij.

a Cum alijs. Sed vbi sũt hæc q̃ in ordinẽ cõpetentem perduximus? Respõ. vt j. vt deter. sit num. cler. & §. quõ opor. episcopos. §. sed neque.
f Referendarijs. t sunt autẽ referendarij qui sunt aduocati in curia principis, dicti ex eo quod referũt vices hominum coram principe: vt §. quomodo opor. epis. §. non aliter. in fi. §. & j. statim subijcit. & j. vel in. lu. §. pen. col. 9.
g Viliores. sed in quo? Rñ. vt cum honestate & curialiter proponant: vt ff. de postulan. l. j. j. respõ. & §. quomodo opor. epis. §. nõ aliter. in fi.
h Primum. i. à principio: & breuiter tria not. tempora. primo erant octo tantum t sed iperator ad quorundam supplicationem duos vel tres cõstituit: & sic dicit j. quod dicit esse plures quam prius cõstituerit. Tertium est, quod

t Referẽdarij qui sint, vide in spe. de supplica. §. 1. in med.

† In quibusdam exẽ. legit: intro apud sacratissima va. te. & à nob. ser. & in oẽs eccl. poss. seruituram.

* In manuscripto meo ẽ 17. Cal. Maij. Cõ.

norem, venerãdę a sedi summi Apostoli Petri b dedicauit: hoc habeant oẽs terræ, omnes insulæ totius Occidẽtis, quę vsque ad ipsos Oceani recessus extenduntur, nĩ Imperij c prouidentiã per hoc in æternum. Reminiscẽtes d † huius legis prærogatiuã, (sicut suprà dictũ est) nõ solũ in Occidẽtalib. partibus Romanæ ecclesiæ cõdonamus, sed ẽt in Orientalibus partib. in quib. ecclesiasticæ vrbis Romæ possessiones sunt, vel postea fuerint, s. oĩbus iudicibus maioribus & minoribus qui Christiani & orthodoxi sunt, vel postea fuerint, hanc nostrã constitutionẽ seruantib. nihilominus hmõi legis temeratoribus post cælestes pœnas, ẽt legitimũ semper vigorem pertimescentibus, & pœnam quinquaginta librarum auri formidantibus. hac lege nõ solum in postea emergẽtibus causis suũ tenorẽ exercente, sed ẽt in ijs, q̃ iam sunt deductæ in iudiciũ. Sanctitas itaq; tua præsentem nr̃ę mãsuetudinis legẽ pijssimam, siue sacrosanctã oblationẽ, quã Deo dedicamus, accipiens, intra † sacratissima vasa reponat, & à nobis seruandã, & omnes ecclesiasticas possessiones seruaturã. Dat. Constantinopol. vj. *. Calend. Maij, Belisario V. C. Cos.

TITVLVS V.
DE REFERENDArijs sacri palatij.

Numerus referendariorum in octonario numero dẽt terminari alijs ultra hunc numerum iã constitutis in suo statu manentibus. Barto.

Imper. Iustinian. August. Hermogeni gloriosissimo sacrorum officiorũ magistro, exconsuli & patricio.

Cum alijs omnibus quæ in ordinem perduximus competentẽ, neq; ea q̃ de spectabilibus nostris referẽdarijs f sunt, foras relinquere existimauimus à nostra prouidentia: & tanto magis, quanto nobis viliores g cõstituti sunt. primum h quidem eos in multitudine constitutos, nos vtpote multos p eos audiuimus singulorum facile petitiones dicentes plures esse, i quàm dudum fecimus: sed apparuerunt quidam nostram largitatem in immensum vocãtes, & multos k quidem nobis supplicantes introducẽtes: multis autem petitionibus vsi, ita semper adiectiones in immensum l incompetens, causam sic perduxerunt honestam. nil enim petentibus factũ est finitum, donec m in quatuor & decem eorum numerus exiret. Propterea igitur, vtpote causa forsan à nobis honorata, n deinde in multitudinem effusa, ne propria imminuatur honestate, præiudimus certa eorum numerum comprehendere mensura: non vt quæ sunt auferamus eis concessa (nec enim hoc imperialis est maiestatis proprium) o sed vt omnium placentium nobis & honeste ministrantium, foras aliquos ex his constituamus à nostro ministerio, nullo omnino concedimus modo: sed manere quidem eos sancimus secundum figuram, qua sunt: neminem tamen omninò adijci, donec in octo viros perueniat numerus: vt hi perpetuè sint octo constituti: p numero quidem hoc per nullum modum, aut tempus au-

res iam in infinitum procedebat, quando vsque ad xiij. vel plures erant. & hæc sequuntur.
i Plures esse. subaudi, etiam. & tamen quia non erant infiniti, audiuimus eos, vt per multos & melius etiam &c.
k Multos. subaudi, per. Accur.
l Immensum. nam omne immẽsum incompetens est: a vt §. vt deter. sit num. cle. in princ.
m Donec. i. non cessauerunt instare donec &c. & facit ad huiusmodi preces §. vt deter. sit num. cleri. §. j. 1 fi. & C. de pe. bo. sub. l. 1.
n Honorata. puta in duos vel tres. Azo.
o Proprium, quinimo vt illæsa beneficia conseruẽtur: vt j. cõsti quæ de dign. §. illud. & facit ad hoc C. de aduoca. di. iudi. l. iubemur. & j. de mensu. or. ele. col. col. 3. & C. de sacros. eccle. l. non plures, & sup. vt deter. sit nu. cle. & C. qui mili. non pos. l. eis quidẽ.
p Constituti. scilicet sint.

a Cõcor. text. in c. venerabilis. extra de dol. & con. & in Clemẽ. dispendiosam titu. de iudi.

Tran-

Authen. e 4

a Trāscendere.q.d.circa qualitates augmentū recipiāt.hoc est bonitatē,vt dicit.nō circa numerū.Azo.
b Neque non.interdi.i aliquid peti. sic sup. de non alie.§.quia vero verisimile.& C.vt lite pen. l. fina.& C. de pe.bon.sub. l.prima.& 2.lib. 10.
c Iustitia.quę est maior inter cæteras virtutes: vt ī vi omnes obe.iud l prin.col.5.
d Apparere.neutraliter q.d.ad maioritatem honoris volumus apparere.
Honestū . vnde dicitur: Vbi est multitudo, ibi est cōfusio.
f In paucis.q.d.noli te rōdere in multitudine nam pauci sunt s. referendarij. etiam inter multos per quos vita saluatur. i. hominum substantia, ex quibus viuunt & ipsæ psonæ: vt ī.quibus mo.nat. effi.legi. §. quisquis. & C.de aduoc.diu.iudic.l.aduocati.& hoc secundum virtutem. nam clamando quilibet esse pusset bonus. vnde Cato:Sermo datur cunctis,animi sapientia paucis.quę verba licet ad referendarios aptauerimus, ad quodlibet factum bonum possent aptari, illud nō placet dicere, vt hæc litera ₰m animā intelligatur: licet etiā conceßeret veram. vnde illud. Multi sunt vocati, pauci verò electi. nam secūdum hoc non sic bene referretur ad supradicta. & facit ad hunc §. I. vt decet. sit an. cler.in prin. & ff. de condi. instit.l.filius. & ff. de verb. oblig.l. continuus. §. itē qui Insula.& in dec.dist. 23.c.tales.
g Promisimus.i.imposuimus.
h Ex patribus. no.filius p̄sumit bon⁹ pp patrē. qd miri ? Imo & rōne naturis p̄sumitur bonus, vel malus: vt ff de ædilitio edic. l. q. si nolit. §.q mancipia.
i In eos.s.indigētes.
k Auxilium.scilicet implorandum p indigētibus. Et not.hic est laudabile pauperes adiuuare: vt C.qā imper. liet pup.&c.vid.l.1 & C.de epi.& cle.l.orphanotrophos.

Multitudo cōfusionē parit.

† Cōcordat cum hoc textu in pę.de cic.cū gl. sup verbo, iustitia.

† Cōcor. c. 2.cū gl. sup verbo . multis.in fin. de refer. lib.6.

Matt 20. & 22.

cto, festinantib.aūt ipsis ppetuè inuicē trāscēdere a circa nos & imperiū cura & deuotiōe:nemine licētiā hn̄te, neq; petere aliqd deinceps tale:sed sciente, q neq; h īpetrabit petita: pro eadē aūt petitione nō solū obligatus erit pœnę auri libr.x.sed ēt propria spoliabit militia. Volumus .n.eos in mensura quidē vsq; ad dictū numerum cōtineri,iustitia c verò & alijs virtutib⁹ augeri, & ad maius apparere. d Multitudo. n. numerosa nihil hēt honestum. e † qm̄ in paucis f ex multis quæ ₰m virtutē est vita saluat. Maneāt igitur secundū qđ p̄diximus, nunc in eadē figura. Hęc aūt tua eminētia cognoscēs custodiat, vt nullo tpe transgrediatur aliqd eorū quę à nobis sancita sunt: sed eos,q p̄ter hoc aliquid agunt, interminatā exigi pœnam, quā eis promisim⁹: g q̄ nec repeti licet, nec reddi possibile est. Sitq; & hęc lex nostra multitudinē q dē expellens,introducēs verò virtutē, quæ non in multis appare: & præcipuè ī viris pcedat ex patribus h quidē bonis,suā aūt vitā constituentes tā in petitionib.indigentiū, quā ad nostrū in eos i auxiliū. k Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacrā legē manifesta sunt: tua eminentia opi effectuiq; tradere festinet. Dat.Idib. Maij. †

DE INCESTIS ET NEFARIIS NUPTIIS.

l PRo incestis. Leges.vt C.de incest. nup. l.si quis incesti.
m Quæ, scilicet leges.

Constā. Belis.V. C.Cons.

Deest hic Nouel XI.vt & Iobus Græcis editiōib. Titulus in Scrimgeriana editiōe tantū superest in hāc sētam.

Vt quę circa Viminacium sunt ecclesię, sub pprio archiepō sint,non aūt amplius sint sub Archiepō Thessalonicæ.

At illam integram reperi in veteri quodam libro manuscripto.vbi inscribitur:

De priuilegijs archiepiscopi Iustinianæ primæ.

Hanc ade (vt promisi) in decima collatione adscribā.

TITVLVS VI. Nou.xij.

DE INCESTIS † & nefarijs nuptijs.

Masculi & mulieres illicitas contrahentes nuptias, pœna hic statuta sunt puniendi: substātia eorū liberis extantibus applicanda, vel fisco. B.

Imp.Iusti. Aug. Floro gloriosiss.comiti vbicunque † positarum sacrarum rerum priuatarum.

PRo incestis dudum nuptijs scriptas ab imperatoribus leges l nō pfecte se hēre iudicamus: quæ m eos quidē qui incestis copulant nuptijs, impunitos sinunt; ex his aūt procedentē sobolē, vtriq; īculpabilē existentē, priuant n rebus p̄ris: vt necessitas sit eos qdē q peccāt, sine reatu o esse:eos aūt qui innoxij sunt, tanquā peccantes puniri. p

CAP.I. De incestis & nefarijs nuptijs.

Sancimus igitur decętero,siqs illicitas q et cō

n Priuant.quod cōtingit ex eo. quia cū oia bona patri auferebant, magis filio auferri videbant, cuius quasi iam erant: vt insti. de hęr. qual. & diffe. §.sui. s. propter votū patris: vt ff.de lib. & posthu.l. in suis. & ff vnde liberi.l.scriptu. in fi.
o Reatu.i. sine pœna reatus.
p Puniri. qđ non debet esse. vt C.de pœ. l.sancimus.& vt I.vt iud sine quoquo suf fra. § eos. & ī.iusiu. §.& equ⁹.& ī. de mā da.pri §. oportet.l fi.
q Illicitas.hoc generale nomen est quocūque modo fiāt nuptiæ ɔ̄.legē.licet non sint ɔ̄tra naturæ. sed inter nefariæ vero inter ascendētes & descendentes, incestæ autem inter collaterales & affines: vt in Inst. de nup. §.ergo. & ff. de ritu nup.l. quin etiam. & ff. de adult. l. si adulteriū. c. resp. licet lex qsique promiscuè viatur. & secūdum hoc reprobo hic opinionem Mat. qui dicit ut istum habere locum ċtum, quando erant nefarię vel incestę: sed hæc litera dicit plus.s quocunque modo illicitæ. nec ob. rubri. huius titu.quam pro se inducit. nam plerunq; generalior est textus quā rubr. vt I. vt eccle. Ro. &c. nam de alijs ibi loquitur. & econtra rubri. generalior est textu: vt patet C.de rel & sumpfun. nam licet in rubrica de lusu:in tex. tamen non dicat. vnde non est bona sua argumentatio: licet noster fuerit cōciuis. s. Florentinus. pro nobis aūt hęc est litera s.illicitas: vt insti. de nup. §.si aduers⁹ & ff.de adul.l. si adulteriū. §.stuprū, in fi. §. Quocunq; igitur mō matrimoniū illicitum

† xviij. Cal. Maij. in meo manuscripto, & in noua editione Gręca xvij. Cal. Maij. Contiit.

Filio quasi spectare videnť bona paterna.

Nuptiæ incestę & nefariæ differūt.

De hac tub. vide 35 q. 1. & 16. q 5.& 3.quasi p totum.

† ἀπαρακτῶ.

trarias naturæ (quas lex īcestas & nefandas, & dā natas vocat) ɔ̃xerit [d] nuptias: siqdē non habuerit filios ex priorib. legitimis & inculpabilib[9] sibi ɔ̃ctis nuptijs, mox ei suarū rerū casum iinminere: [b] simul āt & eis q̄ noīe dotis [c] data sūt ei, nullo potiri: [d] sed oīa ęrario [e] assignari: eo q̄ dū licuerit [f] nuptias facere legitimas, ɔ̃ leges amauerit: & confuderit quidē sobolem, [g] † no cuerit autē & generi: [h] egerit vero quæ impia sunt & scelesta, & talia concupierit, qualia plurima ēt irrationabilia ad monent [i] † animalia: sitq; ei pœna nō confiscatio [k] solū, sed ēt cinguli priuatio, & exiliū: [l] & si vilis [m] fuerit, ēt corporis castigatio, [n] quaten[9] discat caste viuere, & īntra naturā se continere: nō autē delectari & amare vltra terminū traditū nobis à natura, ēt his legib[9] repugnare. Muliere quoq; si legē [o] sciens [p] hāc qdē neglexerit, incestis aūt semetipsam tradiderit nuptijs, sub eadem cōstituēd. pœna. [q] si vero cōtigerit ex prioribus nuptijs inculpabilib. filios esse ei, aut nepotes fortè, aut vlterius: paternā mox [r] illa accipiāt successionē, suę qdē potestatis pr̄is supplicio [s] facti: parentes [t] autē eū, [u] & alia necessaria [x] p̄bentes. Nā licet legū contemptor & impius sit, tamen pater est.

etiā est, quod est xiiij. modis, vt diximus insti. eod. §. sunt & aliæ. semper locum habet hic titu.

[a] Cōtraxerit. de facto. sic C. ad leg. Iul. l. eum. Acc.

[b] Imminere. Sed nūquid ipso iure, vel per sententiam? Respon. satis credo ipso iure: quia dicit, mox. sententia vero non posset ita mox dari, sed tractum & cum deliberatiōe fertur: vt C. de sen. ex breui. reci. l. 2. & ideo statim cum erit tale matrimonium contractum à scientibus, ipso iure dominiū pdetur rerum & facit p hoc ĩ. de rap. mulie. quæ propri. rap. nub. ĩ sancimus. col. 9. & C. ad leg. Iul. maiest. l. fin. & ff. de publi. l. commissa. & C. loca. l. fi. & ĩ. de liti §. si vero apud. in fin. col. 8. Sed quidam dicunt sententiam necessariã, & legitime rem probari debere antequam dominium rerum perdatur. & est pro eis. ff. de iu. fis. l. eius. qui j. respon. & C. de hæret. & ma. l. quicunque. § quod si fecerit. & ff. ad Sil. leg. necessarius. C. de apo. l. r. & ĩ vt lit. iu reni. §. illo col. 9. Sed respōdere potest his ll. quia non est in eis tam horrendum delictum: vt hic, & sup proxi. & ĩ. proxima dicitur. Sed ad quid hoc proderit, quòd bona non auferantur nisi lata sententia? Respond. quo ad fructus medij téporis: vt ff. de ijs qui. vt indig. l. eum qui. Accur.

[c] Nomine dotis. vere autem non est dos, cum nec sit matrimonium, vt instit. eo. §. si aduersus.

[d] Potiri. idest vti.

[e] Aerario. i. camera fisci, sed vr̄ etiam q̄ filijs non extantibus non sint danda fisco, sed consanguineis eius. vt ĩ. de mā. prin. §. oportet. & inf. vt nulli iudi. §. fi. col. 9. ɔ̃. Sol. quidam dicunt corrigi per illam de man. princ. & aliam per aliam, vt nulli iud. Alij dicunt hoc speciale, sicut in crimine læsæ maiest. dicit illa vt nulli iudi. Alij dicūt hoc esse intelligendū cū nec filij sunt, nec alij ɔ̃sanguinei: & ita s̃m illas. vel dic qd est verius, vt ibi diximus. s. vt nulli iudiū.

[f] Licuerit. ex hoc verbo colligo, q̄ hęc auth. loquitur de eo q sciens tala fecit matrimoniū. ex eo quod postea dicit de pęna exilij, q̄ tm̄ dolo delinquēti imponit: & ex eo qd postea dicit, mulierem quoque & si sciens [l] &c. Et vt oia sint tibi clara, distingue: Aut ille qui dē puniendus, sciuit factū. s. consanguineã & ius, s. non licere sibi de iure talem habere. aut ignorauit vtrunq; : aut sciuit ius, sed ignorauit factū, aut eõ. primo casu constat eū puniendū: vt hic. Item secundo cōstat q̄ nō: vt hic. itē in tertio cōstat similiter q̄ non, nisi sit paruus error. vt C. eo. l. qui contra. & C. de in integ. resti. mi. l. tutela, sed in quarto dico quasi idem quantū ad pœnam ex hoc ti. cū non sit in dolo etiam qui in iure errat. vt ff de peti. hęr. l. sed & si. §. tente, & in damno vitando iuris error non nocet: vt ff. de iur. & fac. ign. l. error. & l. iuris ignorantia. quasi ideo dixi: quia si in iure simili errauit, vt quia adoptiua sororē accepit, protius excusetur. nec ob. C. de interdi. matri. l. 1. quia ibi eā accepit, quare pręsumitur sciens: vt ff. de ri. nupt. l. fi. Si vero iure gētiū, ratione ætatis iuuatur: vel si dimisit eam antequam accusetur: & tunc in totum. Si vero nō dimisit, punitur, licet parum: vt ff. ad leg. Iul. de adul. l. si adulterium. §. stuprum. & §. nunquam. & §. fratres. & §. ijdem Polliom. & §. incestum autem. Et hæc in masculo: sed fœminæ semper pœna huius tituli excusantur quacunq; iuris ignorantia. vt hic. Sed in pœna adulterij non excusantur quacunq; iuris ignorantia masculus vel fœmina: vt ff. de adult. l. si adulterium. §. fratres. in fine.

[g] Sobolem. s. natam ex huiusmodi nupt. illicitis. nam nec filius dicitur, nec alēdus est à patre. & omni beneficio excluditur: vt inst. qui. mo. natu. effi. sui. §. fina. Accursius.

[h] Generi. idest consanguineis suis. nam aliquem esse malum, dedecus est parentum: vt hic, & ff de lib. cau. l. 1. §. fi. & l. 2. & l. 3. & ff. de appell. l. non tantum.

[i] Admonent. idest faciunt.

[k] Cinguli. dignitatis si quam habet. Acc.

[l] Exilium. i. relegatio in insulam, vt puto: licet alia duo genera sint exilij: vt ff. de interdi. & re. l. exiliū. Sed tunc quomodo posset caste viuere, vt sequitur? Rñ. quia vxorem primam potest retinere, vel nouā accipere: vt ff. de bo. dam. l. 4

[m] Vilis no. magis puniet vilem quàm nobilem: vt ff. de incen. rui. nau. l. Pedius. & ff de pœ. l. capitaliū. §. venenarij. & l. si quis aliquid. §. quod vero, qd plane diximus. ĩ. vt iudi. sine quoquo suff. §. sic igitur. in fi. Et facit etiam ad hoc. ff. de mun. l. fi. & C. quæ res ven. non pos. l. fi. & C. de plag. l. fi.

[n] Castigatio alias verberatio.

[o] Legem. s. tale matrimonium prohibentem.

[p] Sciens. semper tamen præsumo q̄ ignoret, nisi cōtra probetur. In vito e contra. ff. de iur. & facti igno. l. regula, quod poterit vñ probata ratione ætatis, vel ratione rusticitatis: vt in prædicta l. dicitur. & C. de testa l. fi. Accur.

[q] Pœna. congruante tamen muliari. Accur.

[r] Mox. idest statim.

[s] Supplicio. idest in pęnam patris, quæ magna est: vt hic, & ff. de lega. 1. l. filius familias. §. secundum vulgarem.

[t] Parentes. scilicet filij.

[u] Eum. scilicet patrem.

[x] Alia necessaria. ad victum. Et facit ad hoc infra quib. mo. na. effi. sui. §. penult & ff. ad Treb. l. ex facto. §. si quis rogatus. & l. imperator. in fin. C. de alie. iu. l. 1.

[Margin notes:]

† γόνας amina vertit Haloander. Contius.

† Legē id amouent .i. auersātur. ἀποσέβονται. Contius.

Vilis pl[9] quam nobilis punitur.

† Cōcor. ea. cū s̃m leges. in princi. de hæt. li 6. cum suis concor.

l. t. Sed quomodo pascent eum in exilio positũ? Rñ. bene, mittendo sibi necessaria. nam etiam eo capto ab hostibus, illi ne sunt sibi necessaria mittenda: vt j. vt cum de appell cog. §. si vnum de prædictis.

a Transactum. s. ante legem istam.

b Innoxium. i. sine pœna. Et facit ad hoc s. vt iud. sine quoquo suffra. in fi. & I. tit. proxi.

c Dissolui. s. ante legem istam.

d Reatu. i. sine pœna tenaus. quid enim peccauit antiquitas &c. vt C. de testa. l. inbemus. §. pe.

e Post tales. idest post se.

f Nuptias. scilicet secundas.

g Insinuata est. i. ex quo in notitiam puenit. Sed nunquid à tépore duorum mensium hic bienniũ cõputatur: vt j. vt fact. no. conf Respon. nõ, vt hic, & j. eo. si autem.

h Figuraliter. nam non debet fingere se dimittere, & pro veritate tenere.

i Prioribus. s. nup. vel delictis. Acc.

k Quarta hoc quod de quarta dicit. Credo correctum: vt j. de mād. prin. §. oportet. & j. vt nul. iudi. §. fina. col. 9. & si edicas vbicunque. s. in hac constitutione fit de ea mentio, scilicet residuam totam partem, & hoc secundũ vtrumq; casum, sed solue vt j. §. t.

l Ad filios. sed de quibus filijs hic loquitur? Respon. de ijs qui nati sunt ex hoc incesto cõiugio, ante tempora tamen huius l. vel post intra duos annos. vel potest intelligi de legitimis ex priori legitimo matrimonio. & hoc vsque ad illum ver. etiam &c. & secundum vtrumque casum potes literam concordare, vt statim nota.

m Eis. s. incestuosis secundum primum: vel legitimis secundum alium.

n Concedimus. hic accipe, & ipsi legitimi sint, quod est infra. si quidem soli, & non cum alijs, subaudi natis ex nuptijs existentibus inculpabilibus. & hic accipe, vt prætermissum non priuetur &c. & quod dicit in sequẽti casu. si vero &c. loquitur quando nõ sunt soli hmõi filij. & hoc secundum primã positionẽ casus. secundũ aliã planus est hic casus, & differt à sequẽti: quia hic sunt soli legitimi sine huiusmodi filijs incestuosis: sed in sequẽti sunt cum illis, s. incestuosis Accur.

CAP. II. Intra quod tẽpus huic constitutioni locus sit, & quid incestuosi filij iuris habeãt in bonis patris.

Pœna legis huius in nuptijs futuris obtinet, & nõ in præteritis ante hãc legem dissolutis, nec etiã in postea dissolutis intra biennium. In nuptijs verò vltra biennium durãtibus sub eadem æqualitate, & pœna per omnia locum habet. Bar.

Et hoc quidẽ sequens tẽpus habeat post p̄sentem nostrã cõstitutionẽ currens: nullo contristãdo si caste vixerit. licebit .n. nihil peccãtes sub hac lege nõ subdi. Quod vero iã tranlactum [a] est, nec oĩno relinqmus innoxiũ: nec [b] omnibus modis sub acerbam indignationẽ submittimus: sed si quæ incestæ factæ sunt nuptiæ: si quidẽ cõtigerit eas quolibet modo dissolui, [c] sine reatu [d] sint. Si vero hęc nostra lex inuenerit aliquẽ post tales [e] nuptias, [f] licentiam ille habeat, ex quo oĩbus isinuata est, [g] intra duos annos sic sibi copulatã dimittere coniugem, non reuersuram vlterius ad eũ: neq; separatã quidẽ figuraliter, [h] pro veritate vero coniunctam. forsan. n. sic prioribus [i] satisfaciat, sola quarta [k] eius substantiæ parte ad fiscũ deferenda, & ad filios [l] oĩs alia substãtia: quã eis [m] tanquã innoxijs concedimus: [n] vt si quidẽ soli, [o] & nõ cum alijs, & ipsi legitimi sint, & ex alijs nuptijs inculpabilib. existentibus: non priuentur paterna successione: nisi iuste [p] eos odio habẽs pater p̄p aliam quandam legitimam offensionem á sua excludat successione. Si vero etiam nuptiæ sint aliæ prius factæ, & non offendentes legem, & filij inde oriantur: tres q̄dem partes hæreditatis vndique inculpabilibus & innoxijs relinqui filijs nisi aliquid offẽdat aliud quod eos indignos patris secũdum legem successiõe demõstret. quartam vero filijs iniuriam [q] quidem passis, innoxijs tamen, relinquere liceat, [r] & ipsis inculpabilibus per omnia alia circa patrem visis, scilicet, & percepta ex paterna substantia quarta parte, quam fisco dari pręcipimus. [s] Damus autem eis [t] nõ ex testamẽto solo, sed etiam ab intestato genitorum secũdum prius à nobis dictum modum fieri hæredes: hoc eodem [u] valẽte si etiam postquã prius dimiserit cõiugem incestè sibi commissam vel copulatam, alteram duxerit s̄m legẽ vxorẽ, filijs ei & ex priore [x] existẽtib⁹, & postea ex legitima procreatis. sic. n. prius tempus [y] clementiæ [z] vincimus, dote quippe p̄cedenti [e] mulieri dãda. Si aũt vxorem non dimi-

[*] Præsenti.

o Soli. s. incestuosi. & non cum alijs, s. legitimis. s̄m primũ. Vel dic soli. s. legitimi, & non cum alijs. s. incestuosis s̄m. 2. casum. & quod dicit nõ cum alijs, subaudi, sint, vt ipsi pro legitimis habeantur secũdum primum. vel propriè secundum alium.

p Iuste ex causis determinatis. j. vt cum de appe. §. causas. collatio. octaua. Accursius.

q Iniuriam. i. damnum à nobis qui eos cum alijs non admittimus æqualiter.

r Liceat. scilicet patre.

s Præcipimus, quod est correctum: vt p̄ximè diximus.

t Eis. i. tam filijs legitimis quàm incestuosis.

u Eodem. scilicet quod dictum est ex naturalibus. idest incestuosis existẽtibus, & legitimis primis. hoc idem fit si postea sint legitimi, & prius huiusmodi naturales. Vel secundò potest intelligi hic. §. quod dictũ est naturalibus existentib. & legitimis pri⁹: hoc idem & q̄n prius & postea essent legitimi: & secundum vtrumque apta literã. Accursius.

x Ex priore. s. incesta s̄m primum casum: vel legitima secundum alium. Acc.

y Prius tempus. idest naturales cum legitimis: vel legitimos primos cum vltimis, secundũ aliam expositionem. Accursius.

z Clementiæ. i. clementer. Accursius.

e Præcedenti. prædicta, vt supra eo. §.

Lex.

ſerit intra duos annos ex quo lex a fuerit publicè inſinuata, & ipſe cadat ſua ſubſtantia, & mulier dote, & ſupradicta fiat pœna. tales quoque filij nihil ex paterna b ſubſtantia habebunt, neq; ex materna dote. Sed ſi qui fuerint ex prioribus nuptijs innoxij filij ei procreati illi res accipiant (poſt quartã quippe partem, q̃ ad fiſcũ deferẽ) q̃ ſuæ poteſtatis effecti, & patrẽ alentes, & aliã ei prębentes ſufficientẽ ſanatione, ſicut pdiximus: c dote ẽt hic inceſtæ coniugis ſub fiſco facienda. Si verò filij non ſint ex prioribus inculpabilib. nuptijs hoc agenti procreati: tunc totius eius ſubſtantię dñs erit fiſc. hæc. n. ẽt in poſtea nubentibus inceſtè ſancimus, d ſub ęqualitate p oia ponentes eũ, q nõ di mittit itra pdictũ à nobis tps inceſtã coningẽ, cũ eo q poſt hãc noſtrã legẽ inceſtas & odibiles quaſ dam nuptias eligit.

CAP. III. De naturalibus liberis ante dotalia inſtrumenta natis.

Liberi naturales per matrimonium legitimãtur in omni caſu, & quò ad omnia. Barto.

Dubitatũ e itaq; in qbuſdã gentibus ẽt aliqd de legitimis filijs ex nr̃a cõſtitutione factis, exiſtimauimus f rectè ſe habere nos tanquã legis patres g & adijcere ei, & ſoluere dubitatiõẽ. etenim cũ tali in tellectu ab initio legẽ h poſuimus. nã & ſi legitimorum quiſquã ſit pater, & abeunte eius vxore ex hominibus, i legitimè tranſigente k habuerit quandã cõſuetudinẽ ad aliã mulierẽ, quam licebat ẽt legitimè l ducere vxorẽ, m & fuerint ei filij ante do talia documenta, ſi tamẽ ea n fecit, aut etiã poſtea, vel ẽt ſoli maneant ante dotalia filij, ſecun dis o aũt non procrea tis, aut etiã poſtquã nati ſunt, morietib. exiſtima uerũt quidã non poſſe ſecũdos p eſſe legitimos: qm̃ præexiſtant ex prio ri ꝯiuge alij legitimi & proprij filij, qđ nullam rectam & conſequentẽ habet ꝯſonãtia. Si enim hmõi filios nos legitimos & proprios demon ſtrauimus, q dotalium documentorũ contenti ꝯfectione. r legiti mi verò ẽt primi s ꝯſtituti ſunt in oĩb. legi timus ẽt pr̃ morię & ijs, q ex prima fuerunt, & q de ſecunda, t licet ante dotalia docu mẽta procreati ſunt, & nullus poſt eos poſt documẽtũ dotis natus eſt, aut ẽt natus & mortuus: & licentiã lex ei u pſtat quo vult teſtari modo ĩ ſuã ſobolẽ, vt tñ nõ offendat in aliquo leges, x q̃ menſura certa ſucceſſionis oẽs filios vocant. Veniẽt igiẽ ẽt ab in teſtato & ex teſtamento (ſicut & pr̃ & lex pmittit) proprij exiſtentes atque legitimi alterutriſque ſuccedent. Quid enim y aliud decernimus: cũ ſufficiat legitima & ſuorum appellatio ſub poteſtate eos oſtẽdere, & dare ẽt ꝯ teſtamentum, quæ z leges præbent, & oĩa habere, quæcunq; hmõi appellationem decent? a Tua igiẽ eminentia, q̃ placuerũt nobis, & p hãc legẽ declarata ſunt, agnoſcens, operi effectuiq; tradere feſtinet, præcepto vtens apud gentiũ præſides: vt & qui foris b ſunt homines agnoſcant, quia ſobo lis innoxię & puræ curam habuerimus, & alienigenas c atque noſtris odibiles legibus auerſamur copulationes. Datum VI. Idus Octobris Conſtantinop. Beliſario viro clariſſimo Conſu. indictione XIII I.

Deeſt hic Nouel. XIII. de prætoribus populi, ſiue nocturn præfectis: quam poſt omnes vulgatas authenticas reperies collatio. Contius.

a Lex. ſ. iſta.

b Ex paterna. vt j. qui. mo. na. effi. le. §. fi. col. vj.

c Prædiximus. vt ſ. eo. §. ij.

d Sancimus, vt ſ. eo. §. j. hęc pariter. fallit in quarta, quã habet fiſcus: quã nõ habet, ſi poſt hanc legẽ qs talem ꝯhit inceſtũ. Et eſt ratio, quia hic vſ in alio releuari. i. biẽnio. quod dat al. quare econtra grauet in hoc: vt argu. ff. de iureiu. l. eum qui, in prin.

e Dubitatũ. eſt ſubau. vel dic. dubitatũ poni neutraliter.

f Exiſtimauimus. ſubaudi: & ideo exiſtimauimus &c.

Imperator eſt pater legis.

g Patres. No Imperatorẽ vocari patrẽ legis: vnde & leges sũt ei ſubiectæ: vt j. de cõſu. in fi. & j. vt ij, qui obliga. ſe habe. perhib. §. fi.

h Legem. ſ. ex qua oriẽ dicta dubitatio: vt C. de nat. li. l. cum quis.

i Ex hominibus. ſimilis oratio eſt ſ. de non ali. §. j. Accur.

k Tranſigente. i. ſeparante. ſ. matrimoniũ per diuortium.

l Legitime ſ. vt lex concedit j. de nupt. §. ſi igitur. & C. de diuor. l. conſenſu.

m Vxorem facit ad hoc j. de trien & ſemiſ. § fi. & j. vt libe. decē §. ſi quis autẽ.

n Ea. ſ. documẽta dotalia. q. d. & eam poſtea accepit in vxorẽ.

o Secũdis. ſ. poſt matrimonium. Accur.

p Secundos. i. natos ex concubina.

q Demõſtrauimus. ſ. ſi eam acceperit in vxorem.

r Confectione. quod eſt neceſſa quantum ad legitimationẽ filiorum: non quo ad matrimoniũ: vt ff. de reg. iur. l. nuptias. ſed P. ẽt ad matrimo niũ dicebat hæc duo neceſſaria. ſ. dotẽ cõſtitui & fieri inſtrumentũ. ar. p eo. inſt. de hæred. quæ ab inteſt. §. j. & fi.

s Primi. i. nati ex cõcubina. quam poſtea duxit in vxorẽ tanq̃ primi: & expone variò, pro certè. Accur.

t De ſecunda. ſic j. de filijs ante do. inſtru. natis. Accur.

u Ei. patri tales habenti filios.

x Leges vocant. ſ. in quarta: vt C. de inof. teſt. l. cum quęritur. & l. parentibus. & in ſti. de inoffi. teſt. §. fi.

y Quid enim. fit hic mentio de eo, quod eſt j. de trié. & ſemiſ. §. fin.

z Quæ. ea ſubaudi.

a Decent. vt querelam inoffi. teſt. & bo. poſ. ꝯtabu. ſm Al. vt inſtitu. de exhæreda. li. §. noſtra.

b Foris. i. extra Conſtantinopolitanã ciuitatem. Accur.

c Alienigenas i. alienas à iure. Accur.

DE LENONIBVS.

a IT antiquis. vt ff. de in fa l. 2. §. q lenocinij. & l athletas §. qui lenocinij & ff. de adult. l. 1. §. lenocinij. & §. qui hæc.
b Legibus. s. digestorum.
c Dudum. in C.
d Imperantibus. vt C. de adul. l. de crimine. §. fi. & l. ita nobis pudor.
e Causam. s. odibilē.
f Leges. s. quas modo diximus. Accur.
g Auximus. scilicet in Græco.
h Leges quas nō habemus.
i His. vestimentis, & similibus.
k Venari. i. decipere: sicut venatores esca ostensa decipiunt aues.
l Ciuitatem. s. Constantinopolitanam.
m Miserandum. i. miserum.
n Conscriptiones. i. cautionem quę seq̄.
o Quasdam. i. a quibusdam.
p Non finerent. s. lenones.
q Decimum. qui ēt lege Iul de adul. tenētur: vt ff. de adul. l. inter liberas.
r Et quosdā. s. alios bonos homines.
s Decies. sic ī. de hęr. & Falcid. §. & hęc oīa quidem. col. 3.
t Modos. s. agnouimus quod est supra.
u Esset. s. istud malū.
x Ipsa. s. ciuitas. Al.
y Omnia. loca
z Humana. i. labilia & prona.
a Necessitate. s quando desunt eis necessaria: vel necessitate adulationum. nā vt dicunt. pecuniam voluit homo, nedum cor mulieris.
b Prohibem°. facit ī. de mona. §. si qs igit̄.
c Negotio. vt qa eā camerariam dicit: vt C ad le. Iul. de adul. l. quæ adulterium.
d Conscriptiones. i. cautiones quas dabant istæ feminę ne recederent.
e Exigere. nec etiam iusiurandum: vt ī. scenicas &c.
f Sperare. s. lenones.
g Sustineant. q. d nō damus repetitionē quia eā illæ reddere non possent, sustinerēt potius se prostitui.
g Sustineant. scilicet prostitui

TITVLVS I.

DE LENONIBVS.

Lenones mulierum hac lege esse prohibentur, pœna contra facientibus imminente. Bar.

Imp Iustinianus A. Constantinopolitanis.

COLLATIO III.

IT Antiquis a legibus, b & dudum c imperantibus d satis odibile visum est, esse lenonum causam e & nomen, intantū vt etiam plurimæ contra talia delinquentes scriberentur leges. f Nos aūt dudū posita contra eos, qui sic impiè agunt, supplicia auximus: g & si quid relictum est a nostris prædecessoribus, et hoc per alias correximus leges: h & nuper interpellatione nobis facta rerum impiarum pro talibus negotijs in hac maxima ciuitate cōmissis, causam nō despeximus. Agnouimus enim quosdā viuere quidem illicitè: ex causis aūt crudelibus & odiosis occasionē sibimet nefandorū inuenire lucrorū, & circūire prouincias & loca plurima, & iuuēculas miserādas decipere, promittentes calceamēta, & vestimenta quædā, & his i venari k eas & deducere ad hanc felicissimam ciuitatē l & habere constitutas ī suis habitationibus: & cibū eis miserādum m dare, & vestes: & deinceps tradere ad luxuriā eas volentibus: & omnem quæstum miserabilē ex corpore earum accedentē ipsos accipe, & celebrare cōscriptiones, n qa ipsę vsq; ad tēpus quod eis placuerit, obseruabūt impiam & scelestā hāc functionē implētes. Quasdā o verò earum etiā fideiussores expetere: & intantum procedere illicitam actionem, vt in omni penè, & ī hac regia ciuitate, & ī transmarinis eius locis, & (quod deteri° est) iuxta sacratissima loca & venerabiles domos sint talis habitationes: & causę sic impiæ & iniquæ sub nostris temporibus præsumantur: ita vt etiam quosdā miserantes earum, & abducere tali operatione crebrò volentes, & ad legitimum deducere matrimonium non finerent. p Aliquos autem sic scelestos existere, vt puellas nec decimum q agentes annum ad periculosam deponerent corruptionem: & quosdam r aurum dantes non parum, vix inde redemisse miseras, & nuptijs copulasse castis. Esse etiam decies s mille modos, t quos nullus præualeret sermonibus comprehendere: cum ad infinitam crudelitatem deductum sit tale malum: ita vt primum quidem in vltimis partibus ciuitatis esset, u nunc autem & ipsa x & quæ circa eam sunt, omnia y plena talium sint malorum. Hoc igitur dudum quidem aliquis nobis secretè denuntiauit: deinde etiam nuper magnificentissimi prætores à nobis talia inquirere præcepti, hæc eadem ad nos retulerunt: moxque audiuimus & iudicauimus oportere Deo huiusmodi commendare causam, & velociter liberare tali scelere ciuitatem. Sancimus igitur, omnes quidem, secundum quod possunt, castitatem agere, quæ etiam sola Deo cum fiducia potis est hominum animas præsentare. † Quia verò plurima sunt humana: z cum arte & dolo & necessitate, a qualibet talium ad luxuriam deduci omnibus prohibemus b modis, & nulli fiduciam esse pascere meretricem, & in domo habere mulieres, aut publicè prostituere ad luxuriam, & pro alio quodam negotio c talia mercari: neque conscriptiones d super hoc percipere, neque fideiussores exigere: e nec tale aliquid agere, quod cogat miseras & inuitas suam castitatem confundere: neque sperare f quia licebit decætero eis vestium datione aut ornamentorum forsan aut aliméti decipere, vt etiam inuitæ sustineant. g

† Cōcor. gl. in proœ. decre. su° verbo. pudicos. in pri. & gl. s. c. cū tam. super verbo priuileg. i pri. extra, de proba.

Non

prostitui per hmôi suasiones. Azo.
a Tale. i. huiusmodi suasiones.
b Auferre. sic ff. de condic. ob tur. cau. l. idem. § sed quod me tertij. Acc.
c Praeconizamus. i. praeconia & alta & publica voce praecipimus.
d Inuitam. maxime. nam idē si vult. sm Ala. vt argu. C. de epis. & cler. l. raptores in fi. & C. de rap. virg. l. i. in fi.
e Nouissima. vt occidatur, vt ff. de poe. l. vltimum.
f Eos. praetores.
g Emēdatores. i. correctores puniēdo eos melius. Acc.
h Elegimus. non q̄ de hoc habeamus legem.
i Habitationem. ff de peti. haered. l. ancillarum. §. fi. contra Solu. illa corrigitur. vel verius: licet veniat in haeredi tatis petitionem talis pensio, tamen punitur qui sic exigit & locat & facit ad hoc. C. de fal. mo. l. i.
k Conscriptionem. i. cautionem.
l Praesumpserit. i. accipere. Accur.
m Fideiussor. qui p̄mittat, se curaturū quòd ille patietur se prostitui: aliàs si p̄mitteret eam passurā, nec iure communi valeret vt Insti. de inuti. stipul. §. versa vice.
n Non erit. cum effectu.
o Conscriptio. i. cautio. Azo.
p Praediximus. s. modo proxi.
q Expellentur. pone do in bannum si nō inueniatur. nam inuentus punietur ad mortem: vt supra.
r Volumus. sic sup. de non eligen. §. cum igitur.
s Oramus. i. deprecamur, vt caste viuāt.
t Omnibus. ergo & in Bononia: sed tamen non videmus eam ibi seruari. Acc.
u Vos primi. loquitur Constantinopolitanis quibus primū praecepit eā seruari.
x Oblata. Graecū est, Latinè Constantinopolitanis. & hoc etiā aliàs est in litera.

✝ In vetustis exemp. circa ipsam persecutarū habitat &c.

Nō. n. pmittimus quęquā fieri tale: a sed ēt nunc oia talia breuiter cōpetēti cura disposuim^b, statuentes ēt reddi eis oēm quā contigerit cautionē occasione sceleris huius exponi: & neq; permittimus scelestos lenones si qd dederunt eis, hoc ab eis auferre: b sed ēt ipsos lenones iubemus ex hāc fieri felicissimā ciuitatē, tāquā pestiferos, & cōmunes castitatis vastatores factos, & liberas ancillasq; requirentes & deducentes ad hmôi necessitatē, & decipientes, & habentes educatas ad vniuersam cōfusionem. Praeconizamus c itaq; qa si qs decaetero psumpserit inuitā d puellam assumere, & hēre ad necessitatē nutritā, & fornicationis sibi deferētē q̄stum: hunc necesse esse à spectabilib. ptorib. populi huius felicissimae ciuitatis cōprehēsum, oīa nouissima e sustinere supplicia. Si. n. pecuniariorū eos f furtorū & latrociniorum emendatores g elegimus: h quō nō multo magis castitatis furtū & latrocinium eos coercere pmittimus? Si quis aūt patiatur in sua domo quendā lenonem & hmôi ppositū operationis habere, & haec denūtiata cognoscens, non ex domo sua expulerit: sciat se & decē librarum auri sustinere pęnam, & citra ✝ ipsam pditurū habitationē. i Si qs aūt cōscriptionē k decaetero i talib. psumpserit, l aut fideiussorem acceperit: sciat nullam quidē se vtilitatem huiusmodi fideiussionis aut conscriptionis habere. etenim fideiussor m quidē obligatus nō erit, n cō scriptio o vero oīno inualida manebit: & ipse se (sicut pdiximus p) in corpore suppliciū sustinebit: & à magna hac lōgissimè ciuitate expelletur: q Mulieres itaque castè quidem viuere volumus r & oramus: s non autē inuitas ad luxuriosam vitam deduci: nec impie agere cogi. omnino. n. lenocinium & fieri prohibemus, & factum punimus, praecipuè quidem in hac felicissima ciuitate, & in eius circuitu: nihilominus aūt & in locis foris positis omnib^t, t & q̄ ab initio nostrę sunt reipublicae: & quae nūc à dño Deo donata sunt nobis: & maximè in illis: eo q̄ Dei dona quae circa nostram fecit reinpublicam, volumus conseruari pura ab oi tali necessitate: & domini Dei circa nos munera esse & permanere digna. Credimus enim in domino Deo etiam ex hoc nostro circa castitatem studio, magnum fieri nostrę reipublicae incrementū; Deo nobis omnia prospera per talia operante conferente. Quatenus ergo vos primi u nostri ciues casta hac nostra fruamini dispositione, propterea hac sacratissima praedicatione vtimur, vt sciatis nostrum circa vos studium, circa castitatem atq; pietatem labores nostros, per quos in omnibus bonis custodiri nostram rempublicam speramus.

Scriptum exemplar gloriosissimo magistro, in quo adiectum est.

VT ergo omnibus haec manifesta fiant in nostra habitantibus republica, tua sublimitas hanc nostram suscipiens sacram legem, in omni ditione pręceptis proprijs eā vniuersis ciuitatibus nostris insinuet, & non solum in hac felicissima ciuitate, sed etiam in prouinciarum custodiatur locis, domino omnium Deo pro alio quodāmodo in odorem suauitatis oblata. x Lata ✝ Constantinopolitanis ciuibus nostris. Da. Calen. Decēb. Constantinopoli. Belisario V. C. Cos.

✝ Proposita, i. manuscripto hęc autē verba desunt in noua editiōe Graeca. Cont.

DE DEFENSORIBUS CIUITATŪ. Nis

TITVLVS II.

DE DEFENSORIBVS CIVITATVM. ✝

Defensores ciuitatum debent eligi honesti viri, fide digni, & ciuitatum nobiliores & per circulum praestito iureiurando ab electoribus, antiqua solennitate seruata. Bar.

✝ Et dicatū. vocabulū Graecū retinere potuit quo vsus est Cicero 11. epi. Eodem fere sensu accipiunt syndici. l. vlt. ff. de mune. Al ci. lib. 1. parergo. col. 5.

Imper. Iustin. Aug. Ioanni gloriosissimo præfecto prętoriorũ iterum exconsuli & Patricio.

Nisi [a] velociter reuocemus [b] curã defensorum per competens officium. [c] nec ipsam vlterius antiquorũ nominũ habebim⁹ [d] veritatem. alijs si quidẽ alia data sunt ab antiquitate [e] nomina significatiua à parte rerũ: [f] hoc autem defensorum nomen pure demõstrat antiquitatem aliquos præposuisse rebus, quatenus ex omni eas [g] iniustitia vindicarent, liberas [h] quidem: & propter hoc paterna [i] voce defensores eos vocamus, quatenus eripiãt à malis iniustitiam patientes. [k] Nunc autem hoc defensorum nomen valde cõculcatum est multis [l] nostræ reipublicæ partibus: & ita contemptum, [m] vt in iniuria quidem potius quàm in qualibet iaceat [n] honestate. [o] si quidem fiunt [p] viri [q] quidam obscuri, [r] decreta [s] vero super eis misericordia [t] magis quam electione [u] cõficiuntur. quibus enim nõ est victus & vita sufficiens, isti defensorũ emẽdicantes ordinationem, ad hanc accedunt curã: & pro alio quodã lusu, [x] iudicium subiacẽt voluntatibus. Denique remouent [y] eos quando voluerint, aut nihil aut paruissimũ [z] delinquentes, & alios in illorum prouehunt officiũ, quasi [a] loci seruatores eos defensorum facientes, & hoc in anno frequenter in pluribus hominibus agẽtes, vt & officiales, & ciuitatum iudices, & harum habitatores in nouissimo contemptu defensores habeãt. Quę verò agũtur ab eis, ad instar non actorum [b] sunt. si enim imperauerint [c] prouinciarum iudices, nequaquam præsumunt quædam gesta monumentorum conficere apud semetipsos p omnia seruientes eis defensores, & illorum nutibus intendentes solis. Si vero quædam conficiantur, primũ quidem etiã hæc venundant, [d] deinde cum nullum habeant archiuum, † [e] in quo gesta apud se reponant, deperit quod conficitur, & nequaquã inuenies apud eos pluriũ temporum poni [f] monumentum vllum penitus: sed ad hęredes [g] eorum, aut alias successiones his monumentis egẽtes gesta quærunt: & horum quæ quidem inueniuntur, nulla fide sunt digna: [h] alia vero etiam pereunt, & in tantum cadunt, vt in similitudine non actorum sint. Nos igitur quoniam de iudicibus bene disposuimus, [i] & maiores potestates [k] eorum [l] in gentibus fecimus, & procul [m] ab eis est imperfectio ciuitatum: propterea credimus oportere etiam

a Nisi velociter. sicut enim pp imminens demonum exiguur velocitas: ita hic, vt homines liberentur à malis cito: vt ff. de dem. infe. l. 1.
b Reuocemus, nã cum fuerint olim ad opprobriũ. ponemus eos ad honorem &c.
c Officium s. eis assignãdum: quod iniunget. j. eo §. nulla. vsque ad § fi.
d Hebebimus. idest non seruabimus significationem huius nominis aut qui defensor, quod facere debemus: vt insti. de do. §. est & aliud. & C. de epis. & cle. l. decernimus.
e Ab antiquitate. l. ab antiquis sapientibus.
f Rerum. vt est hoc nomen defensor: vt sequitur, & similie: vt Petrus, quia firm⁹ vt petra.
g Eas. rec. Accursi.
h Liberas. s. rec.
i Paterna. i. Græca: quam linguam secuti sunt nři pdecessores sic j. de nõ alie. §. alienatur. & j. vt fa. no. cõst. § j. i fi. col. 9.
k Patientes s. hoies.
l Multis. subaudi, s.
m Contemptum. s. nomen defensoris. i. ipse defensor.
n Iaceat. s. hoc nomen defensor.
o Honestate vt capitanei. i. proceres, & pauperes quasi capti dicantur.
p Fiunt. s. defensores.
q Viri. aliàs viris.
r Obscuri. i. viles & ifimi & imperiti: vt j. quib. mo. na. eff. legi. §. quilque. col 6.
s Decreta. i. confirmationes. Nã vt electus prælatus confirmat à maiori: sic et defensor eligebatur à præside. & confirmabatur à præfecto: vt sequitur.
t Misericordia. s. propter paupertatem electorum magis confirmabatur eorum electio. vt sequitur qñ pp honestatem. Azo.
u Electione. tunc. n. fit electio in honestate, cum ex bonis eligitur præcipuus: qđ hic non erat.
x Lusu. non etiam expresse petebant sed aliàs applaudebant præsidibus, vt defensores crearentur. qui iudices dicuntur: vt j. eo § nos autem.
y Remouent. s. præsides. Accur.
z Paruissimum. accipiunt enim occasionẽ, vt fecit lupus agno de turbatione aquæ.
a Quasi. hoc est dicere, loco defensorũ faciũt loci seruatores: quod est prohibitũ: vt j. vt iud sine quoquo suffra. §. nullis. & j. vt nullis iudi. j. fi. col. 9. aliàs dic. loci, & defensores, & tunc est plana.
b Nõ actorũ. cum. n. eis parue habeat dignitas, per cõsequẽs nulla eorũ scripturis est fides habenda: vt ff. de eden l. si quis. §. j. Accur.
c Imperauerint. s. ne fiant monumenta.
d Venundant. quasi dicet. p pecuniã aliquã tradũt & tenent, vt habeant quod dẽt præsidi, vt nõ remoueat eos: vt j. vt iudices sine quoquo suffrag. §. an certe &c.
e Archiuũ locus est vbi acta publice reponunt, vt hic, & ff. de pœnis. l. moris. §. fo lei, & j. eo. § pceptors & j. de sȷs qui ingre. ad ep. §. pe. col. 5. Sed dicitur dñ locus vbi vasa sacra reponuntur: vt j qui. mo. nat. eff. legi. §. istud. in fi. colla. 6.
f Poni. i. positum.
g Ad hæredes i. ab hęredibus quunt qui indigent, vel ab alijs successoribus. Vel dic q. hoc verbum quærũt. regit duos diuersos accusatiuos.
h Digna. propter rationem quem diximus, supra eo. § j.
i Disposuimus. vt j. vt ind. sine quoquo suf. § illud videlicet.
k Potestates. idest dignitates.
l Eorum. præsidum.
m Procul. Nam meioribus habẽt intendere, scilicet toti pro-

Velocitas pp immĩnẽs periculũ exigitur.

† Cõcor. c. statuimus i gl. 2. post pri cip. ibi. & ab stipendiorum.

Electus p̃latus, a superiore suo confirmatur.

† ἀρχεῖον. Gra. l. Archiuũ quid sit.

de defensoribus [a] constituere, fit enim sic congruentia [b] vtilis, si iudicum sumãt [c] officiũ, ciuitatum defensores: & ꝓuinciæ præses videbit quidem iudex iudicum potius esse, & ex hoc honestior præcedentium [d] apparere. Quãto [e] enĩ quilibet præest melioribus, tanto maior ipse & honestior [f] est.

CAP. I. Vt nulli incolarum liceat defensoris officium respuere.

Interim [g] illud sciendum est prius, vt nulli hominum sit licentia defensoris ordinationẽ declinare: [h] sed inuicem vniuersi nobiliores [i] ciuitatem habitatores † hoc ministeriũ eis [k] adimpleant, [l] hoc enim & in priorib[9] temporibus valuisse & in republica gestũ didicim[9]. Nulli, nec si honoratus sit magnificentissimorũ illustrium dignitate, hoc declinare concedimus: nec si militiã habeat honestã: neq; si ꝓferat priuilegium [m] suũ ex diuinis formis vel si pragmatici sint collati: [n] sed ſm circulum [o] habitatorib. ciuitatis, quorũ aliquarũ est, hoc implentibus. [p] & dum circulus expletur, [q] rursus [r] reuertentibus ad sollicitudinem, & ciuitati ꝑ prædictã curam ministrantibus: vt in vnaquaque ciuitate defensor iudex [s] [t] potius q̃ defensor esse videatur: decreto [u] quidem cum iureiurando facto oium possessorũ [x] in illa ciuitate consistentium, sed non in hac vrbe [y] degentium.

CAP. II. Vt iurẽt defensores secũdũ formam in anterioribus legibus definitam.

Defensor ciuitatis iusiurandum ꝑstare debet, biennio solum ad ministraturus: cõfirmandus à præfecto & remouendus voluntariam exercens iurisdictionem, & non causis meri vel mixti imperij, præside non valẽte iurisdictionẽ eius impedire. Bar.

Iusiurandum vero præbens, [z] quòd oĩa secũdũ legem [a] † ac ius agat, & omniũ cõmuniter: cõfirmãdus autẽ sicut nũc [b] ex præcepto gloriosissimorum nostrorum præfectorum, in biennio [c] vero administrans solo, & remouendus [d] à cura: non habente licentiam clarissimo prouinciæ iudice remouendi [e] eum: sed si quid videatur agere non rectè, nunciare ad gloriosissimos nostros præfectos, vt inde ei fiat curæ priuatio, vnde etiam datur. [f]

prouinciæ: & ideo non possunt vni ciuitati tantum prospicere, sic ꝭ de hæc. & Faleid. j. respon.

[a] De defensoribus. superior ergo illa constitutio de præsidibus tñ dicit. hæc autẽ de defensoribus ciuitatũ: sed illa, scriptũ exemplar, cõis est, vt patet ĩ fi.

[b] Congruẽtia. sic ꝭ. qũn ꝑpor. episc. j. rñ.

[a] Sumant. ex hoc vř, q̃ olim non poterãt iudicare: sed q̃ de volũtaria iurisdĩone erãt, faciebant. & scribebant corã eis acta, vt dicit gdã. Sed certè & ante l. istã poterãt iudicare: vt C. eo. l. j. quare dic. sumant ꝰ sierũ iudicis, & honorẽ & statum iudicis, quẽ ꝑdiderãt: & qđ ĩ vito alio possint iudicare: vt patet ĩ. eo. §. nulla. quod prius nõ poterãt inuito ꝑside: vt ꝭ. proxi. §. qđ ẽt est propriũ iudicis in inuitum dare iudiciũ: vt ff. de ver. obli. l. inter stipulantem § c.

[d] Præcedentiũ. s. ante tp̃a huius legis.

[e] Quanto si eigo, vt hic dř, alius ꝑ ꝑfect discrationẽ apparet maior: multo magis ergo: vt C. de pollu. l. prouidendum.

[f] Honestior. nõ loqr̃ de honestate ad animũ: sed ad honorẽ seculi, sic ists. de pu. iu. §. itẽ lex.

[g] Interim. i. antequã ad eius officiũ ꝑueniam[9]: qđ dicet ĩ c. § nulla. vsq; ad §. si prius dicit de electione eius interim.

[h] Declinare. i. ille q̃ eligit nõ põt recusare. vt hodie fit Bon. ĩ officialib. als punit in v. lib. auri: & nihilomin[9] cõpellit. vt ĩ. e. §. si qua vero Azo.

[i] Nobiliores. No. nobiliores debere eligi. sic ĩ. e § fi. & ꝭ. & de referen. §. fi.

[k] Eis. s. ciuitatib. vt repẽdant ꝑmiũ habitationis: vt ĩ. § pen.

[l] Adimpleant. nisi appellarent: vt diximus ĩ. eod. §. penul.

[m] Priuilegium. s. vt non cõpellaf esse defensor qđ priuilegiũ hẽbat ĩ secretũ: vt differat à casu sequẽti.

[n] Sint collati. s. codicilli. l priuilegiũ aliquod q̃ non compellatur esse defensor quod habuit cũ consilio procerum: vt C. de leg. & consti. l. 2. & ĩ. de nõ ali. §. quia verisimile. col. 1.

[o] Circulum. fiebat enim quidam circulus hominum & ex his duo quærebant ceteros ꝯferendo bonitatem singulorum. vt meliorem eligerent: qđ habebat locũ, cũ pauci homines erant per ciuitates. hodie autẽ nõ fit. q̃a difficile est cõuocare sic oẽs bonos hoies de ciuitate: sed q̃dã eligunt, quorũ factum oẽs alij tenent: vt insti. de iure nat. §. senatusc. & ff. de te. tut. l. aliud. §. j. & ff. ad municip. l. quod maior. Item ex consuetudine etiam ad octo est reducta electio: vt fit Bononiæ.

[p] Hoc implentibus. subau. aliquibus, puta duobus. Azo.

[q] Expletur. vt quia totum circulum illi duo quæsierunt.

[r] Reuertentibus. ad inuicem.

[s] Iudex. velut patet enim esse debet: vt C. eo. l. iiij. & ĩ. vt iu. sine quoquo suffr. §. eos autẽ. & ꝭ. iusiur. §. deinde. aut &c.

[t] Defensor. qualis antea erat: vt ꝭ. eod. j. respon.

[u] Decreto. i. electione. alias electione.

[x] Possessorũ. omnes enim qui possidebãt in illa ciuitate debebãt interesse electioni & iurare. vt dicit: dummodo & ibi habitẽt, vt sequitur. Et hic est arg. ad electionẽ canonicorũ, quã faciunt irregulares ab senibus.

[y] Vrbe. idem credo, etsi aliàs habitent.

[z] Præbens. s. ipse defensor futurus.

[a] Legem. ad hoc solus defensor adstringitur, secundũ quosdam. Alij vero, vt eis videtur iurant: vt ꝭ. iusiuran. §. & æquus. Sed contra est: vt ibi diximus.

[b] Sicut nunc. nam & ante hanc l. confirmabãtur a præfecto: vt ꝭ. eo. in prin. & C. eo. l. j.

[c] In biennio. olim vsq; ad quinquennium: vt C. eo. l. iiij.

[d] Remouendus. post biennium, nisi in casu: vt ĩ. eo. § fi. in fi. Accursius.

[e] Remouendi. præfectus maior est præside: præses maior est defensore. cum ergo defensor creatur a præfecto per confirmationem, nõ poterit eum remouere præses. vt argu. ff. de diuer. & tempo. præscri. l. de accessionibus.

[f] Datur. ex confirmatione, quod dic vt ĩ. quib. mo. natu. effic. leg. §. liceat, coll. vj. sic & alias ff. de verb. significa. l. lege.

Facit ad hunc §. c quod ĩ dubijs. cũ gl. s. in pri. extra. de rend.

Legẽdũ sanciendum est, ve[illegible]

Contius.

Incolę. [illegible]

Nobiliores ꝑaligi debent.

Sic ẽt q̃ liber ꝑlatus eccl[ia]e collegiatę ẽ iudex ordinari[9] in plebe sua: vt ex. de off. iu. c. cum ab ecclesiaru. cum gl. j. in fi.

Et sic ẽ hic ar. q̃ iudex det iudicari secũdũ allegata, & ꝓbata, & nõ ſm cõscientiã, de hoc vide ĩ c. 1. ĩ gl. sup ver. canones. ex. de off. or. vbi de hos melius glo. iuris canonici.

a Administratori. idest, praesidi.
b Vices agentes. i. vicarius. Al.
c Modis hoc interdictū non obseruant quidem potestates Bononiae, qui duas simul & plures recipiunt potestatias vicario posito. Accur.
d Insinuationes. Romae verò apud magistrū census: vt C. de testa. l. consulta.
e Donationū. vt C. de do. l. in hac. & hoc si erat vltra quingentos solidos, nō aliàs: vt insti. de do. § aliç.
f Et quicquid aliud. quod rō pertineat ad voluntariam iurisdōnē, aliàs nō: vt l. fine huius §. sicut sunt manumissiones, emancipationes, & adoptiones: vt ff. de offi procon. l. 2. & l. respon.
g Iudicū. i. pīdum.
h Motus. aliàs nut⁹.
i Voluerit. s. aliqs eorū defensore: aliàs voluerint. s. defensores.
k Tāgat. Dico ad pertinentē: quia sunt de ... non pertinent ad ... cāe de mero vel mixto impe. vt l fi. hui⁹ §.
l Potentiū. i. qui habent merū imperiū.
m Administrationibus. s. maioribus, qui habent merū impiū.
n Affuerit: i. presens fuerit. s. pses: scribit̄. n. per dt vel per. ff. non per bf
o Quispiā. s. priuat⁹.
p Voluerit. hoc generale dictum statim restringitur.
q Iurisdictione. maiori, vt merū imperiū vel mixtū. quod maioribus tm̄ cōpetit. vt ff. de offi pīā. l illicitas. § q vniuersas & de iurisdi. omn iudi. l. magistratibus. & C. eo. l. defēsores nihil. & hoc idē statim innuit, & ex ipsa iud. & c. est. n. quasi expositio Hoc. n. nomen iurisdictio, qnq; ponit (vt hic) pro mero vel mixto impio: vt ff de offi. ei⁹ cui ma. est iurisl. l. j. tb. iurisdictionē suā & c. nā nisi sic ibi acciperet, non errarent qui sic dicunt, vt ibi dr. qn q; pro eo quod iure magistratus cōpetit: vt ff. de iur. om iudic. l. imperiū. & ff. de offi

Merū & mixtū imperiū magis stād magistrati-b⁹ ɔpetit.

† De iurisdictiōe vide mul ta p Abba tē in c. quod se apo. ea tra de offi. ordi.

† Hic collīgit̄ eos nō hre iurisdōnē, qd quē ad

Nulla existente licentia administratori, [a] aut ipsis defensoribus vices agentes [b] defensorē facere: sed & hoc omnibus eis interdicim⁹ modis. [c] Sed neque proprias vices agētes per ciuitates clarissimos iudices destinare, nisi ipsos defensores, quos iudicū officiū complere in ciuitatibus volumus; ipsos quoq; ī omnibus diligētiā adhibere ciuitatibus, ī quibus sunt.

CAP. III. Vt omnia monumēta apud defensores insinuentur.

ET agi apud defensores testamētorū isinuatiōes [d] & donationum, [e] & quidquid aliud [f] est monumentorū propriū: nō valēte clarissimo prouinciæ iudice prohibere quod agēdū est, aut pcipere, quia nō velit aliqd agi, aut actū nō edi. Nō. n. hmōi alicui ei oino potestatē dam⁹, absurdissimū existimātes necessarijs reb⁹ cedere homines propter iudicū [g] forte irrationabiles motus, [h] atq; pceptiones, sed & agere quçcūq; voluerit [i], & edere: & licet qd agitur, tangat [k] prouinciæ præsidē, aut quēlibet potentū, [l] neq; hoc phibere. Oportet. n. sic agere eos, q ī administrationibus [m] sunt, aut ī qua libet potestate, nō vt prohibeant quędā fieri contra se gesta: sed ita īculpabilē suū præbeāt modū, vt nulli det tēpus querimoniarū aduers⁹ eos: & siue affuerit [n] ciuitatib⁹ iudex, siue nō; nequaquā prohibeat quispiā [o] agere apud defensores quæ dā monumenta in qbuscunq; voluerit, [p] præter illa sola, q iurisdictione [q] egēt & ex ipa iudicū auctoritate pēdent. [r]

CAP. IIII. Vt defensores exactores tributorum adiuuent, & exceptorē vnū duosque cohortales habeant.

Defensor publica exigere debet tributa, & iordinate agētes videre, & publicum remouere tumultū: et officiales prouinciæ debēt ei auxiliū impartiri, & ex prouinciali curia vnū exceptorē & duos officiales habere. B.

Deinde eos, qui publicas exactiones habent, ciuitatum defensoribus omnibus auxiliari modis, & si opus fuerit, occasione cōtemptus contumaciæ tributariorum [s] monumenta conficere: & hæc fieri velociter iubemus, & interesse, vt in ordinatē agentes [t] videant, [u] & his ipsis testimoniū perhibere, vel publicum remouere tumultū, [x] & absolutò iudicū obtinere ordinē, & maximè qn absunt: [y] & officiales prouincię q cunq; in ciuitate sunt illa i qua defensor est obedire illi, & adiuuare: vt absentib. presidib. gētiū, nihil videat deesse ciuitatib. sub illorū presētia. [z] Ex prouinciali [a] ût officio habere & exceptorē [b] eis administrantē, & duos officiales, [c] qui ea quæ ab eis decernuntur, adimpleant.

C A P. V. Vt intra summam 300. aureorum iudicent.

a lo ei⁹ cui man. est iur. l. j. §. fi. & fm hoc pōt delegari. hic aūt fm primum modū accipit, & definit, iurisdictio est potestas de publico introducta cū necessitate iuris dicendi. & equitatis statuendæ. & dr à iure, & dictione. q. da iura potestas. Diuiditur aūt sic: aliàs merū imperiū. aliàs mixtū aliàs star in suo nõie. sic ff. de ado. l. j Sed nunquid in integrū restitutio nē dare pōt. Rñ inte veteri non: vt ff. ad municip. l. ea quæ. §. j. Sed hodie ꝫ: cum enim possit delegare specialiter & generaliter vt C. vbi & apud quem. l. fin. in §. ergo cōpetir iura magistr⁹: vt ff. de offic. eius cui man. est iurisdi. l. j. §. quę verò. aliàs verò, quę sunt de mero vel mixto imperio, nō pōt facere: vt hic dr. Sed ꝫ letuasi tū ex consuetudine tū quia qnibusdā ciuitatibus hoc concessum est à principib⁹ qbuque, vt à Federico Lombardis.

r Pēdēt. pnta causa liberali. Al. vt C. de pedane. iudi. l. 2. Acc.
s Tributariorum. i. eorum qui soluerūt tributa. Al.
t Agentes. i. eos qui inordinatè agunt.
u Videant. s. defensores.
x Tumultum. sic ꝫ. tit. 13. §. deinde.
y Absunt. s. præsides, vt subiicit.
z Presentia. i. ex quo defensores sunt præsentes.
a Ex prouinciali. i. ex curia præsidis prouincię.
b Exceptorem. i. notarium vel scriptorē: sic dictus, quia hoc mūd dicta excipit. i. recipit. Sed hodie vt ꝗ duos debeat habere: vt ꝗ. de iudi. §. nullo. Vel dic q. hūc habet à præside: aliū habet de suo.
c Officiales. qui vicem executorum tenent. vt sequitur. Accursius.

Et in

modū intel ligēdū sit, ex cōmētariis meta ad has nouellas Deo fauente repeti potetit. nam hæc subsectua in teruallà vix parum las notas capiunt. Contiut. An defensor ciuitatis possit i integrū restituere.

† Exceptorē tā pprie vocat eū, q qd ali⁹ dicat, scribit. qd si faciat celerrimē, dicit̄ excipere. autore Budæo.

Defensores iudicare debent vsque in pecuniarias causis vsque ad aureos trecentos cōuentione in vetito examine prohibita: appellatione ad p̄sidē per missa: & in curia circa p̄sonā defensoris ab officialibus vetita, successorib' electione mandata. Bar.

Et iudicare a b in causis omnibus pecuniarijs vsque ad aureos trecentos: b nō valentib. nr̄is subiectis trahere c sibi met obligatos ad clarissimos p̄uinciarū iudices, si vsq; ad p̄dictā trecētorum quantitatē lis consistat. Sed neque pro hoc ipso actores ampli' æstimare litem, vt cōterant reos, & non ciuitatis defensori, sed p̄uinciæ deferāt iudici. Sed si qd tale egerint, & sententia d manifestet minorē esse litem trecentorū aureorū, & studio auctam, vt apud e prouincialē iudicē, & non ciuitatis defensorem examinaretur; solū actorē omni litis f subdi dispendio: & à defensoribus g appellationes ad ipsos fieri iudices. h Si verò egerint aliquid iniuriosum circa defensores officiales: tunc prouinciarū p̄sides vlcisci & castigare officiales possint. Licētiam enim damus defensoribus, si hoc neglexerint gētiū p̄sides, sedis tuæ i eminentiæ huc nunciare: vt inde det auxilium eis, & vindictā cōpetens, & re vera defensores eos k esse ꝯ deliquentes, hñtes iudiciariæ claritatis & honestatis imitationem.

CAP. VI. Quo ordine & tempore creentur.

Et si cadere l contigerit ciuitatis defensorē: mox ad alium deferri decretum, m q ex circulo vocat, cū dudū dicto n iureiurando, & suscipere qdē mox curā: decretū verò nūciare & confirmari à tuo culmine: & nequaquam defensoribus vices agentes (sicut prædiximus) o dari: ne rursus priori cōfusioni demus quasi rationabilem p occasionem. Præcepta q verò faciat tua eminentia per vnam quamque prouinciam, vt in ciuitatibus habitatio quædā publica distribuat, in qua conueniens est defensores monumenta r recondere, eligendo quendam s in prouincia, q horū habeat custodiam: quaten' incorrupta maneant hæc, & velociter inueniantur t à requirentibus, & fit apud eos archiuum: u & quod hactenus prætermissum est in ciuitatibus, emendetur. Quia verò etiā x defensores ciuitatū extra oē cōmodū fiunt, y & pro decretis eorum, si quidem ciuitates maiores z sunt, quatuor solummodo dabuntur aurei foro tuæ sublimitatis: si verò minores, a tres: sicut iamdudum nostris constitutum b est legibus. si verò quædam salaria habent publica, etiam hæc secundum consuetudinem percipient. c

CAP. VII. Qualem aut quantum coercitionem habeant.

Defensores leuia crimina audient, & castigationi competenti tradent: & vltra biennium defensoris officium minimè durat: nisi tota ciuitas nullo reluctante elegerit eum. Bart.

AVDIENT quoque leuiora crimina, & castigationi competenti contradent: & eos qui in maiorib' capiuntur, detrudent in carcerem, & mittent d ad prouinciæ præsidem.

Auth. f

---

a Et iudicare subaudi volumus. quod & ad superiora verba multa subauditur.
b Ad aureos trecentos. sed olim vsq; ad quinquaginta tm̄. vñ corrigit. C. eo. l. j. hæc aūt sūma ccc pōt extēdi vsq; ad cc & quinquaginta li. cū lxxij. aurei faciāt. librā auri, posito q̄ libra auri valeat. ix. lib. Bon. vt C. de susce. & arc. l. quotiescunq;. lib. x. qđ ergo vltra est, nō cōpetit iure magistratus. p̄ses ergo delegare nō pōt p̄ l. istā, nisi ꝯtingat eū abesse: vt ff. de offi ei' cui mā. est iur. l. ij. §. j. vel p̄p̄ multitudinē cārum: vt C. de peda. iu. l. ij.
c Trahere. ergo non pōt recusari: qđ est mirū, cū sit ordinarius: l sed ep̄s pōt adiungi: vt j. vt diff. iu. §. si verò contigerit. col ix. licet M. ꝯdixerit. s. q. ordinarius possit recusari. argu. pro eo. C. de iurisdic. om. iud. l. nemo.
d Sententia. s. p̄sidis.
e Apud. q̄ maior sūma petebat, quā est agitata: vt ff. de iur. om. iud. l. eū q̄dā. in fi.
f Omni litis. no hic specialissimum, q̄ victor victo damnat in expensis. sed regulariter est ꝫ. vt C. de iud. l. properandū §. sin autē. & j. de iudi. §. oportet. coll. vj. Sed nunquid & hic p̄dit litē: vt C. de plus pe. l. j. & ij. R̄n. non: qa deliqt tm̄ in plus petendo: non autem cautē exegit, vt ibi.
g A defensoribus. s. iudicantibus de summa eis p̄missa. s. ccc. sol. vt s̄. proxi.
h Iudices. i. p̄sides. & subaudi, volum': nā aī maior sit eo: vt s̄. §. nos igit. & j̄. eo. §. si verò ēt appellatio te c̄tē dirigit, vt j̄. de appel. & intra quæ tēp. §. fi. col. viij.
i Tuæ. ò præfectè.
k Eos. s. præsides.
l Cadere. vel morte: vel quia finitum sit biennium.
m Decretū. de suscipiendo hoc munere Al.
n Dicto. vt s̄. eo §. interim. & §. iussu.
o Prædiximus. vt s̄. eo. §. nulla.
p Rationabilē. aliàs est quālibet rōnabilem. & aliàs quasi rōnabilem.
q Præcepta. publica, vt i palatio communitatis, & camera massariæ.
r Monumenta. i. publicas scripturas.
s Quendam. q̄ vulgo Massari' vocatur Bononiæ, aliàs Catmerlingus. sed i iure ædiles vocant: vt ff. de orig. iu. l. ij. §. itēque vt essent.
t Inueniat. s. monumenta perdita.
u Archiuū. hoc expone vt s̄. eo. §. t.
x Quia verò ēt. q. d. non solū p̄sides maiores: vt s̄. vt iudi. sine quoquo suffra. §. hæc adt oīa.
y Fiunt. quantū est à subiectis: sed à principe vel communi ciuitatis pōt habere: vt subijcit.
z Maiores. vt Florentia.
a Minores. vt Pistorium.
b Cōstitutum. vt s̄. scriptū est exemplar.
c Percipient. not. cōsuetudo facit licitū, quod aliàs est illicitum, vt hic & de sāc. epis. §. pro consuetudinibus. col. ix argu. ꝯ j̄. vt nul. iu. §. 1.
d Mittent facit ad hoc

Margin notes:
ꝺικάζειν recte. Haloāder autē · vertit iusticere: qđ aliud significat & nō sine cōtrouersia est: vt aute dixi. Cont.
Ordinari' an possit recusari. Sec' de iure can. vt c. cum spāli. ex̄. de appel.
Victor victo in expensis q̄n q; ꝯdēnatur.
Cōsuetudine fit licitū, aliàs illicitū.

fidem. sic enim fruetur ciuitas vnaquæq; a curâ iudiciali: & omnis gẽs sub maiori constituta iudice, b maiorem sentiet prouidentiam: & rescindentur c plurimæ iudicum curæ, cum ciuitatum defensores in semetipsis eas imponunt, & leuigant præsidum quas pro omnibus nominibus habent sollicitudines, ipsi d particulariter remouentes e ea quæ vim patientibus inferuntur, aut dubitationes soluentes, & honestos (sicut sæpe dictum est) f eos qui in administrationibus g sunt demonstrantes. Si verò etiam detineãtur h ab aliquibus publicæ functiones: gentiũ præsides defensoribus imperabũt contra detentores exactiones: vt & secundum hoc eos adiuuent.

Si qua verò i defensoris præter hæc fiat ordinatio, aut renuerit aliquis defensoris officiũ in semetipsum veniens, siue dignitatis, siue militiæ, siue priuilegij siue alterius cuiuspiã occasione: iste quinque librarũ auri subiectus pœnæ, & sic post eius exactionem ad opera k ciuitatis proficiẽtem cogatur l defensoris implere sollicitudinem. Cõuenit enim vnumquemq; nobilium semper functionem agere ciuitatum quas inhabitat, & hanc eis m cõferre habitationis repensationem.

EPILOGVS.

Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram insinuata sunt lege, tua sublimitas in prouincijs, quibus præest, facere manifesta per programmata propria studeat: quatenus cognoscant omnes, quia & maximorum, n & mediocrium, & paruulorum nobis cura est: & nihil est tale, o quod à nostra solicitudine p remoueamus. Partem verò faciat tua eminentiã suorum q præceptorum: vt ex hoc iam gentium præsides præparẽt secundũ vnamquãq; ciuitatẽ eos, qui bonæ opinionis sunt, nominari defensores secũdũ circulum, (sicut iam dictũ est) s & decreta fieri communia t cum iureiurãdo in eis habito, u & describere prędictum circulum, & ita per biennium subintrare curam eos qui subsequuntur: x 1 & si exciderit quispiam ex eis alium introduci: semper quidem decreto cũ iureiurando faciendo: ipsoque dum futurus fuerit curã suscipere, definitum iusiurandũ subeunte, & electione eius facienda à Deo amabili episcopo, & venerabili clero, & alijs in ciuitate bonæ opinioni studentibus. quod etiam nunc mox fieri conuenit, omnibus (sicut dictum est) secundum hanc nostram generalem procedentibus legem. Nunc autem y defensores existentes, si quidem placiti videantur, etiã ipsos inscribi circulo, & biennio complere curam. & si quidem iam biennium in ea cura habent, remoueri defensoris solicitudine: nisi tamen voluerint communi decreto teneri eos altero biennio in eodem officio. Si verò nondum biennium impleuerint, digni verò videantur communicare circulo: impleant reliquum tempus, vltra quod nullus ciuitatem defendat: sed vsque ad hoc solum iter tempus: nisi cuncta ciuitas reluctante nullo elegerit eum: & hoc facto, alio biennio suscipiat solicitudinem, & modis z omnibus deponatur, & tunc rursus a fiat, quando ipse eum circulus ad hunc adduxerit ordinem, ne frequentia b ordinationis, & continuatione curæ, & per quandam machinationem illud semper renouando, fiat aliquibus infinita prædicta

hoc C. de defen. ciui. l. nihil. & l. defensores ciuitatum. & ff. de offic. proconsl. l. si quid.

a Vnaquæque. aliâs vnaquaque.

b Iudice. vt præside: & sic no. ar. pro doctorib. antiquis ꝙ non uos. sed ꝙ eos est manifestè, si bene intelligatur: nã non sunt maiores in solertia: vt C. de offi. recto. prouin. l. potioris.

c Rescindẽtur. i. decidẽtur minima maleficia. s. per defensorem.

d Ipsi. defensores.

e Remouẽtes. s. decidendo lites istas.

f Dictum est. vt s. eo. §. nos igitur.

g In administrationib. s. maioribus: nã quanto &c. vt s. eo. §. nos igitur.

h Detineatur. ab aliquibus tributarijs.

i Si qua vero. dignitatis occasione: vt subijcit.

k Ad opera. i. ad administrationem.

l Cogatur captis pignorib. ad instar tutoris: vt ff. de mune. & ho. l. si quis. & insti. de satisd. tut. §. si. nisi appellet: vt C. de appel. l. ij qui. & facit ad hoc. C. de decu. l. nulli.

Emolumentum est debet vbi est onus.

m Est. s. ciuitatibus. nam vbi emolumentum & e. vt insti. de legi. pat. tu. §. j. & C. de cad. to §. pro scdo.

n Maximorũ. no. in concionando præponi maiores minorib. vt diximus instit. de bo. pos. §. aliam.

o Tale. s. impedimẽtum.

p Solicitudine. i. à legis huius compositione.

q Suorum. nam & alia multa mãdabit eis pro nobis.

Bonæ opinionis. Idem in testibus: vt ꝗ. de test. §. sancimus aũt. & facit ad hoc. ꝗ. de armis §. hanc igitur. coll. 6.

s Dictũ est. vt s. eod. §. interim. & nota ꝙ hic repetit breuiter quasi oĩa s. dicta. sic facere debent aduocati in fine sui dicti. sic s. vt eccl. Ro. tibi. hoc in æternum temina... scentes.

t Cõia. ab omnibus nobilibus.

u Habito. tam ab eligentibus, quàm ab electo.

x Subsequuntur. i. qui post hãc legẽ eligẽtur.

y Nunc aũt. i. tempore huius factæ constitutionis.

z Modis. & si oẽs cõsentiant in ꝯtrariũ.

a Rursus. q. d. sic permittit supradicta electionẽ, quã bona fide fecit circulum, & non institutiõe, vt tertium eligeretur.

b Frequẽtia. i. No. frequẽter fieri qđ fit bis, sic C. de epi. aud. l. nemo. in fi. & s. de non ali. §. neque. & C. de dona. l. si quis. De hoc verbo frequenter, vide glo. s. verb. frequẽter, ꝙ est glo. a. in c. monasteria, extra, de vi. & ho. cleri. vbi vult, ꝙ frequẽtia causatur ex duab. vicibus.

1 Ex Aucth. scholio legendũ vt, sub sequeor.

gubernatio. His oĩbus valituris in omne tẽpus: quĩ cum toto hoc studio & vigilantia & dñi Dei intuitu adinuenimus, & nostris subiectis consuli mus. Dat. Rom. Idibus [?] August. aut consulari. Belisa. Viceconsi.

TITVLVS III.[d]

DE MENSVRA ordinãdorum clericorũ.

Numerus clericorũ antiquus debet seruari, & nullo casu augeri: et in defunctorũ loco nullus debet substitui donec ad antiquũ numerũ perueniatur, manentib. antea ordinatis in eo in quo sũt schemate. Sed si in vna ecclesia, in qua clericus moritur, deminuta est clericorum multitudo, et in alia ecclesia superabundat, debet eligi & assumi clericus ex ea ecclesia, & ad aliã transferri: & non noua ordinatione creari. Bart.

Idem Imper. Anthemio [a] sanctissimo & beatissimo Archiepiscopo Constantinopolitano, & & vniuersi eius tractus Patriarchæ.

Legem nuper scripsimus [a] de mẽsura ordinationum, & vt non cõpeteret effusas eas esse, neque in sanctissima maiore ecclesiã huius felicissimæ ciuitatis, [b] neq; in alijs: [c] quã ẽt firmã esse, & valere ẽm oẽm suã [d] volumus virtutẽ. Quia verò intentio nobis est abbreuiare quidẽ ordinatiões, huic aũt sanctissimę maiori ecclesiæ excellentẽ expensam ad mediocrem quandã atq; portabilẽ statũ quærere quantitatẽ, quatenus multitudo ei expẽsarũ minuatur: p p hoc oẽm circumeuntes viam, ad præsentẽ venimus legẽ: nihil quidẽ aliud existentẽ à priore, [e] sed ex eius [f] procedentẽ voluntate, adhuc [g] aũt amplius sanctissimæ maiori ecclesiæ prodesse valentẽ. Sancimus .n. si in quibusdam sanctissimarũ ecclesiarũ (quarum ipsa sanctissima maior ecclesia gubernationẽ & expensas suscepit) contigerit aut presbyterum, aut diaconũ, aut lectorem, aut cantorem mori, non alium mox extrinsecus introduci, sed considerare quanta tunc est mẽsura ibidem ministrantiũ reuerendissimorum clericorum. Et siquidem nondũ clericorum minuta mensura est, sed adhuc abũdant quantum ad id qđ superius [h] definiui mus, & eum qui vocatˀ statutus, [i] nullam fieri pro eo ordinationem, donec numerus in remedio ipso restituatˀ. [k] Si verò [l] deminuta multitudo est, vt necessitas sit, ne desit statutus numerus, aliũ pro moriente intro duci clericum: cõsiderare beatitudinẽ tuã, si quis est in alijs ecclesijs citra sanctissimã maiorem ecclesiam, ex abundanti eiusdem ordinis clericus: & exinde restituere aliũ, & non nouam facere ordinationem. Sic .n. dũ ex eo qđ plus est, [m] semp hoc qđ fuit, [n] impletˀ: bona & Deo amabilis imponitur cãæ mensura: & sic sanctissima maior ecclesia paulatim debitis liberabitur. Alioqui si quid defuerit quidem, compleatur introductionibus extraneis: quod verò plus est, non minuatur: plurimum & indefinitũ transiet tempus, donec oẽ quòd plus est, minuatur. Tua igiť beatitudo eaq̃ pp sanctissimarum ecclesiarum vtilitatem rectẽ nobis placuerunt, operi effectuiq; ꝓdere festinet. Etenim si quid fiat præter hoc: scire necesse est, eum qui ꝯ hanc nostram legem suscipere ordinationem ꝓsumpserit, nihil hinc vtilitatis habiturũ, neq; reputabiť à reuerendissimis œconomis in hac parte facta sanctissimę maiori ecclesiæ expẽsa: sed ipsi ex hoc cognoscent damnum, à semetipsis hunc suæ negligentiæ recipientes fructum. Dat. Idibus [?] August. Constantinop. post consulatum Belisarij V.C.

TITVLVS IIII.

DE MANDATIS PRINCIPVM. [?]

Administratores mundas debent seruare manus, & fiscalia tributa vigilanter inspicere & exigere, & pacem ciuitatibus dare, & seditiones prohibere. Bart.

Imper. Iustin. August. Tribouiano quæstori sacri nostri palatij exconsuli.

Ex libris [o] antiquis, qui iura Romani nois continebant, non ignorat tua sublimitas, [p] quan

Authen. f 2 ta

DE MENSVRA ordinandorum clericorum.

[a] Legẽ Seri phini. vt ĩ. vt deter. sit numeror clerico.
[b] Ciuitatis aľs vrbis.
[c] Alijs. s. sibi adiacẽtibus: vt ĩ. vt deter. sit nom. cle. Idẽ tñ facit & de alijs ecclesijs, licet hic de illis nõ dicat: vt ĩ. quo. opor episc §. sed neq;.
[d] Suã non aliàs. Ac.
[e] Priore. i. si hãc aliqd quod ꝯ priorem.
[f] Eius. s. prioris.
[g] Adhuc. sed io quo hæc prodest, ad quod illa nõ proficit? Rñ in eo q hic dicit. qñ deficit numerus ĩ vna, q debet sumi ex alia vbi numerus supera bundat: vt ĩ. § t. ibi, si vero deminuta. qđ non dicitur superiori constitutione.
[h] Superius, vt ĩ. vt deter. sit no. cle. Acc.
[i] Statutus. s. modus.
[k] Restituatur. facit ad hoc. ĩ. de referen. §. 2. & C. de sacrosan. eccle. l. non plures, & ĩ. quo modo oport. epis §. sed neque.
[l] Si vero nunc incepit adijcere superiori consti. illi. s. vt deter. sit num. cler.
[m] Plˀ ẽ. ĩ alia eccl'ia.
[n] Defuit. alibi. Acc.

DE MANDATIS principum.

[o] Ex libris. quos non habem.
[p] Tua sublimitas. lo qˀ Tribo. qstori, cui mittitur & datur hęc ꝯst. vt ĩ. §. j. ibi, illust.

[a] In mea editione habetur: 16. Calẽ. August. Ego autẽ existimo legendũ, post ea post cõsulatũ Belisarij. V. C. Consulis. q illa verba deprauata. aut ꝯsulari. p posita id significare videantˀ. & id ordo superiorũ Nouellarũ exigat, nam hęc sit illis tẽpore prior. hoc ẽt indicat sequens Nouella ad Anthemiũ scripta. q Epiphanio post cõsulatũ Belisarij successit. Contius.

[a] Hic à Trapezũta translatus fuit ĩ sedẽ Constãtinopolitanã. Niceph. lib. 1. c. 7. Cõ

† XVIII. Cal. Aug. in Scrimgeriana. sed in ea pacto emẽdandum vt legaˀ, post cõsulatum Belisarij. vt hic, & Anthemij Archiepiscopi oportet na ordinatio id suadeat, vt antea admonui Contius.

† Eadem est Latina scriptio in noua Scrimgeriana editione Grę ca. vnde mirũ est Haloandrũ eã voluisse tam mutare, & inscribere præcepta pręsidum. Contius.

q Mādatū Papæ qn̄ habeat vim suię. vide p In no. in ca. cū ex litecis. extra de in ite. restit.

a Mādatis princ. Est aūt mandatū principis, cōstō qdā ɔtinēs pcepta de laudabilites puincia gubernāda. sed P. dicebat q nō arat ɔstō: cū rāquā opposita mādato qnq; inueniat constō: vt ff de col. illi. l. 4. j. rū & C. de sace nup. l. q ɔ legē. sed certè cōstō genus est: mandatū spēs est cōtinēs hmōi pcepta tm̄ q diximᵘ: & ita l hoc tit accipit. Aliàs dī mandatū qdlibet pricipis pceptū, p excellētiā. & sic accipit C. e. ti. aliàs dī rogatᵘ qdā: & ita accipit ff. man. l. 1. & per totū.
b Volumine ɔscripse rūt. trāsportādo & a liciēdo de antiqs libris. Et sic no. l. landabilē esse, & licitū hoc facere. nec mirū: q a q si laudabilites fōrm e mēdat &c. laudabilior ē eo q priᵘ inuenit: vt C. de ve. iur. enu. l. 1. §. ois enī. & fa. ad hoc inst. l. pe. §. igit.
ADDITIO Volumie ɔscripserūt. velut i l. 9. de of. p̄. pusetarū l vlteriorē familiaritatē puinciales admittāt & l. j. de off. p̄. A. Mādatis pfecti Ægypti ptinet, vt si priut deponat imperiū, quā Alexādriā ingressᵘ sit successoresᵘ. & l. 15. de pœn. Mādaus princ. cipalib. q p̄sidib. dat, cauet, ne qs ppetuis vinculis dānet. Itē l. 2. de ijs q. vt idig Mādatis continet, ne qs ducat vxorē i ea prouincia i qua offm gerit. Itē l. aliā. de ver. sig. Magistratus solos & p̄sides puinciarū posse multam dicere mādatis pmissū est. Itē l. 30. de pœn. & v. de requi. reis l. 4. §. j. & §. non sit. ad l. iul. pecu. l. 3. de of. p̄si. l. 6. de of. pcō l. j. de te sta. mil & alijs locis. Itē Tertull. ad Scapulā p̄sidē Carthaginis q nō sequebat i Christianos, scribit mādatis princi ptineri, ac qui sine accusatore damnetur, & vt indices confessos damnent: negantes ad tormenta reuocent. Contius.
c Quia. qm̄ alij scripserunt de man. prin. igitur &c.
d Placuit. nobis.
e Nris. s. codicillos pstat, & mādata dat accipe, qd ē j.
f Medias. sunt autem quinq; genera magistratuū: vt dicemus j. vt ab illustribus. & qui sup &c.
g Correctores. s. de Italia, sed prēsi. in prouincia.
h Codicillos. i. literas dignitatis.
i Subter. i. j. ē scriptū p linguā Latinā & Græcā. sed tm̄ Latinā habemus, vt j. eo. §. prox. vsq; in fi. huius constitutionis. quia nec Græca est necessaria nobis, sed tñ illa idē dicit & hñt eā Greci. vt subijcit stati.
k Auctoritas tua. o Triboniane.
l Transcribi. s. vt hæc consti. sit de corpore iuris.

ta d mād. pri. a legūlatores i suo quoq; b vol. cōscripserūt. Quia c igit nobis reparātib. oēm vetustatē iā depditā ac deminutā, placuit d ēt oīb. iudicib. nr̄is, e q minores vᵗ medias f administrōnes gerūt, siue iter correcto. g ɔsulares, siue iter spectabiles ordinent, n solū codicil. h pstare, sed ēt mādata dare, quibᵘ inspectis oia gubernare laudabiliter possint: iō librū mandatorū cōposuimus, qui subter i p vtrāq; linguā annexᵘ ē: vt deē administōrib. nr̄is sm̄ locorū qualitatē, i qb. Ro. vel Græca ligua frequētat, scire eorū sanctionē: vt nihil ex his audeāt pterire, sed si luber. dispositiones nr̄as obseruātes, in ppetuum nr̄as puincias, nr̄oq; imperio subiectos gubernare festinent. Illustris igit auctoritas k tua ad quā q̄storia ptinet cēsura, eadē mādata & in libris legū trāscribi, l & in sacro laterculo m deponi pcipiat: quatenus ex his vnā cū codicillis n suscipientis, administrōres queadmodū possit reip. subuenire, n ignorēt. D. XVI. Cal. Maij post cōsula. Belisarij V. C. Consulis. †

Am qdē in gnāli nr̄æ pietatis lege o oia declarata sunt, i qb. conueniēs ē admistōes accipiētes eas gubernar, memorātes p iusu. qd sup his pstaf. Necessariū tñ existimauimᵘ ēt nūc pcipiēti tibi q administōnē, r designare qd à genitoribᵘ s reip. nr̄ę adinuētū ē: q ad administōnes directus t certa pcepta dabāt u mādata pricipū ea vocātes, sm̄ q oporteret eos gubernar administratiões.

CAP. I. Vt gratis creati magistratus, gratuitas quoque manus seruent erga Deum, Imperatorem, & legem. Cōtius.

Oportet a igit te purè sumēte administ. & y sine oī suffragio, z p oīb. alijs mūdas a seruare Deo nobisq; & legi manᵘ, & nullū cōtingere lucrū, b neque maius, neq; minus, neq; captiosum qddā ɔ subiectos facere negotia tione: c sed cōtentu esse solis à fisco tibi ministratis, d & tā p te, q p eos q circa te sunt, purū eis vndiq; seruare e ius: & festinare. f Primū quidem fiscalia tributa exigi vigilanter, nihil deminuens circa publicam curā requirere, ne fortè fiscus ide minuat, & saluare g ei vndiq; q ppria sūt. Sicut. n. priuatos iniustitiā passos adiuuamus, sic & publicū illæsum manere volumᵘ. Collatores nāq; aliquem modum negociandi: vt C. de contra. iudi. l. 1. & ff. de contrahen. empt l non licet.

m Laterculo. locᵘ vbi leges & cōst. reponūtur, dictus sacer. quia leg. sacrę sant: vt C. de .11. & cōstit. l. leges sacratissimæ.
n Codicillis .i. oī dignitata, qaę p codicillos demonstratur.
o Lege. vt j. vt iudi. sine quoquo suf. §. fi.
p Memorantes. s in eadem l. §. sic igit. & j. iusu. qd pstat &c.
q Tibi. Triboniano.
ADDITIO Fallit. Ac. nā gnāliter alloquit Iust. vnumquēq; cui ad magistratū venienti dabitur huiᵘ libelli exēplar. Contius.
r Administratione. q̄storiā. s. vt j. dicitur est, & dī Insti. in pr. §. cunque hoc Deo.
s Genito q. d. & nō priores faciebant: vt j. eo. j. respon.
t Dire. idest missa.
u Dabant. vt ne quis manus vel talia sumeret, nisi esculentū & poculentū: vt ff de off procō. l. solent. §. fi & ff. de of. p̄s. l. plebiscito. & hoc ipsum hodie aliter est: vt j. scriptū exēplar. Ace.
x Oportet hic incipit liber mandatorū in lingua Latina.
y Et. pro idest.
z Suffragio. i. sine aliquo dato nōie suffragij: vt j. vt iudi. sine quoq. suff. §. hæc oia.
a Mundas. ab omni munere, sm̄ Al.
b Lucrum. j. de iu. §. ne aute. §. sed ibi in sadice delegato loquitur. at hic in ordinarijs. & facit ad hoc finit illius §. & j. vt iud. sine quoq. suff. §. illud & j. iuiu. qd præst. §. primum.
c Negociatione. i. p
d Ministratis. s. annonis vel salarijs.
e Seruare sepete. oportet te. & facit ad hoc j. infiar. qd præsta. §. pe. & j. vt iud. sine quoq. suff. §. eos aūt.
f Festinatur. sepete oportet. & est hic aliud capitulū, licet j § sit tibi. hoc tñ auat. & primam pro vno: qd ast verum quia & sub vno §. sunt & quia vtrunque pecuniariam commodum respicit.
g Saluare. scilicet oportet te.

bellᵘ seu breue mādatorū: cuius hoc ē initiū in eadē Scrimgeriana editione: In nomine Dñi Iesu Christi Dei nostri Imperator Cæsar Fla. Iustin. Alamanicus Gothicᵘ Frācicæᵘ Germanicus Anticus Alanicus Vandalicus Africanᵘ, piᵘ felix gloriosus victor et triūphator semp adorādus Augustus. Id qdē &c.

r Hactenus psecsir epistola ad Tribonianū, i Latino sermone primū cōscripta &c ideoq; in Scrimgeriana editione deest: postea sequit libellus

omni alia [a] calumnia liberi conseruati, facilè & in promptu soluent tributa: & q infinita prius [b] dātes, manebāt dñtes adhuc fiscalia: ex nūc ipsis fiscalib. exsoluētes liberabūt facilè se à tributis.

CAP. II. Mandatorum. Vt caueant magistratus ne q̄ seditiones excitentur, & quieti publicæ omniū ordinum inuigilent.

Deinde [c] cōueniēs est te prouidere, vt nulli populi ciuitatū alterutris [d] seditiones faciāt, sed oēm pacē [e] esse Dei ciuitatibus, dum æquitas ēt hinc [f] nrīs subiectis seruaē, [g] & neq; lucri, neq; passionis [h] † alicuius cā ad aliquā partiū declinatur. [i]

CAP. III. Vt breuiores & viliores cāæ sine scripto decidantur, & sportularum modus seruet.

Iudices lites cū oī æquitate audire debēt: et breues lites et viliū personarū ex nō scripto cognoscere, et iudicare et prouidere, ne occasiōe iudicialium expensarum dānificentur subditi: et ne subditi propter ipsorum negligentiam, ad principis accedant curiam. Bart.

Sit tibi quoq; tertiū [k] studiū, lites cū oī æqtate [l] audire, & oēs qdē breuiores, [m] & q̄cunq; maximè viliū [n] sunt, ex non scripto [o] decidere, & iudicare, & liberare oēs [*] alterna cōtētione, † & nō pmitteē [p] nihil [q] vltra q̄ cōtineē sacra [r] & nr̄a constitutione, occasione cāliū [s] expēsarū dānificari, [t] si tn̄ sufficiētes in datione cōsistāt. alioq ēt gratis [u] lites audire, & nō pmittere [x] ex negligentia de prouincia alicuius præsidis quēquā ad hanc currere felicissimā ciuitatem, & nobis molestū esse. Scito namq;, qa siqs veniat, & aditionē nobis faciat, [y] & à nobis interrogat' si [z] prius te adijt, deinde te dicat adijsse, & qd' iussū est nō impetrasse, & hoc verū inueniam', i te idignationē cōuertem'. [a] Si verò cū te n̄ adierit venire ad hāc regiā psūpserit ciuitatē, & remittem' eū cū oī correctione, & rn̄sum non dabimus. [b]

CAP. IIII. Ne psides pmittant exsecutores aut magisterianos aliqd formarū & portuū cā exigeē.

Administratores prouidere debēt ne iudices et officiales de principis curia venientes lædāt subiectos: et eos punire debēt: et pcepta cōtra ius, vel vtilitatē publicā nō suscipeē: nisi secūda iussio emanauerit: et pro vbertate necessariorū & operū ciuitatū diligentiā oēm adhibere, et delinquentes castigare cōpetēti, vel decēti pœna, oī priuilegio cessāte, et prouideē ne officiales subiectos iniurijs afficiāt: et malos expellere. Bar.

Deinde competens est te ēt hinc [c] venientes,

a Alia. ergo vr̄ q̄ exactio tributorum est calumniosa: quod falsum est: sed certè non implicat. sic & alias, Crucifixus est Christus, & alij duo nequam. quod dic, vt no. ī. vt defun. seu fu. §. j. col. v. Accurs.

b Prius dantes. i. illi qui ante legem istam suo tempore non soluebant tributa: immo in futuro tēpe remanebāt ad soluēdum, hodie suo tēpore soluent.

c Deide. s. t. ij. pcepto.

d Alterutris. i. adinuicem.

e Pacem. No. potestates terrarum teneri ad faciendum pacem fieri, vt dicit, & ē ad hoc ff. de offi. pręsi. l. cōgruit. & C. de his q ad eccl. cōfu. l. denūciemus. & ff. de vsufru. l. si cui. §. 2. & ī. de pa. tenē. quasi per totum tit. qui est in vsibus feudorum.

f Hine. i. ex hac l. vel vt puto, ex pace.

g Seruatur. & æquitas ītet hoies. ad quā æquitatē tenet pses vt ī. iusiu. qd psta. §. & primū. & §. æqui'.

h Passionis. i. damni imminētis. & nō debet compati iniquis hoib. qn eos puniat.

i Declinatur. s. æquitas: vt ī. iusiu. quod pręsta. §. & primum.

k Tertiū. melius dixisset quartū, cū trie iam dixit. sed dic vt diximꝰ. ī. §. oportet.

l Æquitate. hoc facit pro M. q dicebat ᵴm æquitatē, & consciētiā iudicandū. & est pro eo. C. de iud. l. placuit, & ff si reg. l. siue euptiōe, in fi. & ff. de fer. l. 2. in fi. Sed In. ī. nam ᵴm allegata dicit, & dicimus iudicandū: vt ff. de off. psid. l. illicitas. §. veritas. ibi, & ideo &c. & qd solis legib. df ᵴm Met. ē verū. qn vt iudex habet cōsciētiā t qa suā cōscientiā vel æquitatē non hēt vt priuatus, sed qn hēt vt priuatꝰ, tūc n dēt ius dicere, vt C. de leg. & cōstit. l. 1. & ī. de tap. vit. j rn. co. 9.

m Breuiores. quidā dicunt breuiores. sine breues quinquaginta aureo. vt C. de defen. ciui. l. 1. alij duorum aureo. vt ff. de dolo. l. si oleū. §. fi. & l. seq. alij quinque aureo. vt ff. de bon. dam. l. diuus. vel verius centum aureo. vt ī. de iud. §. ne autem. & ī. proxi. sequitur.

n Vilium. s. psonarū. & pauperū hoīum. & qd dicit maximè, abundat. sicut & alias ff de leg. 3. l. 3. l. cū quis decedēs. § nuptura. in fi. & ita diligēter nn. duo capitula. & qn cā breuis, & qn viliū psonarū, licet cā n sit breuis. & sic sufficit ei terū. Sed alij ponūt p vno casu: & qd dicit viliū, exponūt. s. terū vt de fœno, vel palea: & tunc maximè non abundat.

o Ex nō scripto. i. sine libello: & licet sētētia nō det in scriptis, valet tn̄, aliàs ī. vt C. de sen. ex breu. l. fi. sūt & alij casus, quos dic, vt ī. vt iu. sine quo. su. §. necessitatē. & facit ad hoc C. d priu. sch. l. j. §. fi.

p Et n pmittere. cauté eccedit ad aliū c.

q Nihil. aliàs nō est t ise nihil, & tūc plana, si aūt habeas: dic q negatio, q leludit, sit suꝑflua: & positū qd iest. remanet. nā tn̄ valen nihil, quātū si aliqd, sic aliàs abūdat: vt ī. de heret. & Fale. § inordinatum.

r Sacra quā nō habemꝰ: sed plerūq; fit eiꝰ memoria: vt ī. vt iu. sine quoq. suf. §. volumꝰ. & ī. vt lit. iur. §. & hoc. coll. 9. & ī. vt diff. iu. §. fi. & forte erat eiꝰ sn̄ia talis, vt duos aureos l pti. & duos in fine acciperet iudex p cā: vt ī. de iudi. §. ne autem.

s Causaliū. qa p ea sūt hoc ē ipę sportulę, q iudicib. pstabāt.

t Damnificari. s. litigantes.

u Gratis. nā tōne psonarū vel terū q̄dā sūt gratis, q aīs n fierēt: & facit ad hoc ī. vt cleri. apud pro. pri. epis. §. 1. coll 6 & C. de epi. & cle. l. nulli. & de epi. aud. l. de creatiōib. & C. de nu ps. l. si furiosi. t fi. & ī. de iud. §. ne ąt. Acc.

x Et nō permittere. scilicet oportat.

y Faciet. pp aliquā cām, quā cū elio hēt.

z Si. i. an.

a Cōuertemus. i. seuerius vindicabimꝰ. sic Insti. de ijs q sunt sui, vel alie. iur. §. fi. Al.

b Non dabimus. facit ad hoc ff. de eppel. l. imperator. & ī. de cap. §. fi. & ī. vt diffe. iudi. §. si quis. & ī. quomodo opor. epis §. istud.

c Hinc. idest à nostra curia.

† aliàs captionis.

Iudicare an debeat iudex ᵴm conscientiā.

* Hoies.

† Cōcor. c. cōquerēte. cū glo. s. post ptē cip. ex̄. de off. in. or. & cle di. spēdiosā. de iud. & c. finē liti bꝰ. ex̄. de dolo, & contum.

t Cōco. c. cū ab omni. cū gl. sup verbo expensas, t medio. ibi, l. ᵴm si pauperes. ex̄. de vita & hon. cler.

siue ex magisteriano [a] siue ex quolibet foro, nō permittere lædere, nec supexigere [b] subiectos nr̄os. Sed si quis [c] adierit, [d] tale aliquid questus: [e] hoc & exequi, & indemnitatem ei procurari, † [f] & neque permittere alicui proferenti præcepta cuiuscūq; [g] fori, hæc videlicet quæ solenniter diriguntur, [h] formarū aquæ causa, [i] & portuum, & itinerū sternendorum, & imaginum, & murorū, & domuum [k] destructionis tanquam in publico factæ, & aliorū taliū dānificare nr̄os subiectos. [l] Nō enim volumus, nec per talē [m] causam vllum eis inferri damnū. Ipse [n] verò oīum horum [o] prouidebis sine damno oī [p] gestum. [q] Si quis autē, cui tale aliquid iussum est, [r] veniat: oīno non respicias eū, nisi sacram nostram pragmaticam ostendat; formā pro hoc scriptā. tūc suscipiēs [s] qdē talē formā, nō aūt aliqd agēs ex ea ante, quā ad nos nūciās [t] secūdā pceptionem nostram suscipias.

CAP. V. Vt victui necessaria procurent, & curam tartorum tectorū murorum publicorūq; operum habeant.

Sed etiam pro vbertate [u] necessariorum & operum [x] ciuitatum diligentiam habebis, procurās ex ciuilibus [y] pecunijs partes. † [z] quæ [a] valde necessariæ sunt operum facere, [b] & pontiū similiter, & viarum & portuū, in quibus oīno sunt locis prouinciæ cui psides, [c] portuūq; & murorum curā habebis: & quicquid oīno est publico & ciuitatib⁹ vtile, & cogitabis, & facies, & nūciabis. Habebis aūt obediētes tibi, & qui in prouincia sunt, milites, in quibus eorū opus habueris ad ministeriū iustū. Qd̄ si delinquētes inueneris [d] sub oī castigatione decētū isup exemolumentis [e] eorum satisfieri læsis [f] procurabis.

CAP. VI. Vt nullis priuilegijs aut prærogatiuis excusenē rei criminū, sed sola innocentia.

NON permittas priuilegiis aliquibus vti nocentes: [g] sed illud solum eis in auxilium obseruabis, vt vndiq; puri horum quæ eis inferunē, innoxij videanē. [h] Homicidia autē, & adulteria, virginumq; direptiones, & inuasiones, [i] & oppressiones, ita cum vehementia corrige, puniens [k] delinquentes secūdum nostras leges, [l] vt paulatim suppli-

[a] Magisteriano. genera erant magistratuum. ¶ magistri militum vel similium dicebantur.
[b] Superexigere. i. exigere vltra id, quod ipse præses exigit. sic ī. vt iudi. siue quoquo suff. fiāt. §. volum⁹.
[c] Sed si quis. s. nostrorum subiectorum.
[d] Adierit. i. s. te.
[e] Questus. i. cōquest⁹ damnū illatū ab aliquo i curia veniēte.
[f] Procurari. s. per te oportet. Ac.
[g] Cuiuscunque. i. à quocūque, qui sit in aliquo foro nostrę curię transmissa.
[h] Diriguntur. i. dirigi cōsueuerūt & debent.
[i] Formarū aquę causa: formabatur enim locus, per quē aqua, vt subijcit, vel aliqd vtile reipublicæ ducebatur: vl̄ fiebat. sic & ī. de eccle. tit. § ad hoc sancimus & C. de sacr. san. eccl. l. ad instructiones.
ADDITIO. In Græco ē ὀχλεῖον ὑδάτος. formarū aquę scitissimè. Sic. n. apud Cassiodorū vocaē comes formarū. i. q reficiendis aquęductiū. ppositus ē li. 7. variar. c. 9. sic etiā formas vocat idē Cassiod. li. 5 c. 38. istra qb. aqua ducit. sic ēt noiantur in l. 3. C. de aquædu. li. 11. Miror ergo Haloād. hoc verbo neglecto trāstulisse aquædu. Cōtī⁹.
[k] Domuum. cōferri forte volebat. vt destrueretur domus in publico facta, in qua destruenda expensæ sunt necessariæ: vt ff. quod vi aut clam. l. competit. §. fin. & de oper no. nun. l. fi.
[l] Nr̄os subiectos accipe principiū. & oportet te, subaudi, nec pmittere alicui, &c. damnificare &c.
[m] Nec p talē abūdat hic negatio, sic ī. e. §. sit tibi. Vl̄ dic, nec p aliā, nec per istam, vt sic ad diuersa referatur. sic ī. de hære. & Falcid. §. ordinatum.
[n] Ipse. subaudi tu.
[o] Horum. scilicet portuum & cæterorum.
[p] Omni. quantum ad collatores. Ac.
[q] Gestum. idest gerendum.
[r] Iussum est. vt ipse dicit: qa missus sit ad reficienda, vel facienda supradicta.
[s] Suscipiens. s. tu. sed contra ī. de non alie. §. qa vero verisimile. So vt ibi. sed illa causa ē fauorabilior.
[t] Nunciāns. illam primam formam: vt C. de paga. l. sicut sacrilegis, & l. 3. Et hoc est ꝙ misteros platos q timent in tm̄ literas dn̄i Papæ, vt nō audeant recla mare: quod facere non debēt: vt hic dē. & ī. vt nul. iudi. §. & hæc verò inuenimus. coll. ix. & C. si ꝯ ius vel vti. pub. l. & si nō cognitio. nec p hoc deseruidit lagi, Imo seruidit, & pp hoc Papæ, vel princ. vt C de app. l. si. in fi.
[u] Vbertate. i. ad hoc vel necessarijs sit vbertas: qd̄ facere tenetur. vt ī. vt iudi. sine quoquo suf. §. 3.
[x] Et operū. hoc ad inferiora respicit & facit ad hōc. ff. de offi. pcō. l. si in aliquam.
[y] Ex ciuilibus. aliās ex cuiuslibet.
[z] Partes. s. operū, qd̄ sequitur.
[a] Quæ. s. opera, & c. vel dic ptes. s. reipu.
[b] Facere. ea q sunt necessaria sic instituta. in proœ. in fin. licet hoc malè seruetur.
[c] Præsides. verbū est, non nomen hic.
[d] Inueneris. pdictos milites.
[e] Emolumētis. i. bonis, & eis debitis sub. ex salarijs: vt C. d ex executione rei iudicatę. l. stipendia.
[f] Læsis. prouincialib.
[g] Vti nocētes. & sic non vtenē scholares priuilegijs i delictis licet Fridericus imp. ghalē eis cōcessit. magistris tñ & scholares illis priuilegijs, quā tū ad delicta renūciare detēt. cū p magistrū vel ep̄m nō poterant plene puniri delicta, qd̄ publicè interest: vt ff. de fideiuss. l. si à reo. §. fi. & ff. ad l. Aq. l. ita vulnerat⁹. & sic redimus ad hoc ius, & facit ad hoc, vt ī. vt iudic. sine quoquo suf. § qd̄ aūt. & C. vbi de crim. agi opor. l. 3. & 2. & ī. vt oēs obed. iudi. § 2. coll. v. Ac.
[h] Videanē. p. sola ipunitas eis pdest, sic ī. d def. ci § . nulla l fi.
[i] Inuasiones. s. rerū īmobiliū, & appreheñsione mobiliū punietur ꝯsti. si qs i rēm: vel p īterdictū vnde vi, & p act. vi bo. rap. qñ sūt mobilia: vt instit. vi bo. rap. § pe. & C. vnde vi. l. si qs in tāt. & ff. de vi & vi arma l. 1. 3. rū.
[k] Puniens. cum etiam merū habeat imperiū, vt ff. de offic. præs. l. illicitas. § qui vniuersas.
[l] Nostras leges. vt homicidam secundum legem Corneliam de sic. vt ff. ad legem Corneliam de sic. l. iij. §. pe. adulterum p le. Iul. de adulter. cuius pœna est: vt

† Procu-rari. † Facit ad hoc c. potio. cū glo. 3. ex. de priuil.

† In Græco est πατέρας. vbi legendū est patres, vt & Iulianus in epitome legit. quos aūt ptes intelligit? Senatores s. decuriones &c. Contius.

Scholares in delictis priuilegio si vtuntur.

Delicta puniri, publicè interest.

cium a eos omnes faciat saluos.

CAP. VIII. Vt cohortales in officio cōtineātur.

Præcipue b verò officiales tuos retinebis, nō pmittens subiectos nr̄os īpellere: neq; vt illi officiales videant̄ qdē subiecti tibi, ꝓ veritate autē tuæ pręsint voluntati.

CAP. VIII. Vt consiliarium probum & innocentem sibi adsciscant.

FESTINABIS ēt cōsiliariū † & quicunq; fuerit circa te assumere virū optimū, & purū vndiq; & cōtentū ijs q̄ à fisco dantur. & si qd pter spē accesserit, & nō iueneris eū custodiētē tibi fidem iustā: illū qdē expelles: alio verò vteris cōsiliario, legē & iustitiā cum puris seruante manibus.

CAP. IX. Vt in deuotos paterno se affectu exhibeāt, indeuotis autem maximo sint terrori.

Talem c verò pręberis temetipsum oib' & publicè, & priuatim, vt terribilis qdē sis delinquētib. & indeuotis circa fiscalia: māsuetissimus āt & mitis oib' placidis & deuotis, & paternam eis exhibens prouidentiam.

C. X. De fide publica aut securitate nō passī dāda.

Fidantia in causis ciuilibus dāda non est vltra xxx. dierum inducias: interim cōuentione admissa & securitate seruata sed delinquentibus in tributarijs non est dāda fidantia. Barto.

Sed neq; d hæc, q̄ dīr verba, e † i. iusiurādū prōptè dare festines, f aut ampli' f tēpus: sed & cū examinatiōe in tpe mediocri, & nō trāscēdēte trigīta dierū inducias, ne ex hoc īfinitę sint hominib. adinuicē cōtētiones. g Si verò ēt aliqd sub nuncupato verbo h feceris: deide aliqs adierit aduersus i eū deduces k qdē eū, custodiēs datū ei verbū: l & examinibus negotiū, verbo vbiq; seruato, & si ēt cōtra eū īnia necessaria sit, cōdēnabis eū: & duorū ꝓpones electionē, vtrū velit dato verbo absolutè abrenūciare, & agere q̄ iudicata sunt, an non. Certè si hoc non: m facris eū terminis restitues & ibi exsecutionem infe res temperatè, n & cū debita venerabilibus locis reuerentia.

CAP. XI. Vt termini sanctorum homicidis &c. non prosint.

Neque autē homicidis, neq; adulteris, neq; virginū raptoribus delinquētib' terminorū † custodies o cautelā: sed ēt īde extrahes, & suppliciū eis īferes. Nō. n. talia delinquētibus parcere cōpetit, sed hoc patiētib' p vt nō talia à ꝓsumptoribus patiant̄. Deinde tēplorū cautela nō nocentibus sed læsis datur à lege: & non erit possibile vtrunque tueri cautela sacrorum locorum, & lædentem, & læsum. q

CAP. XII. Vt tributa ēt in ecclesijs exigantur.

Publicorum verò tributorum exactiones etiā

est, vt C. ad l. Iul. de adul. l. quāuis. in §. raptores vero, vt C. de rap. virg. l. j. Acc.

a Supplicium. sic collige, vt aliorū suppliciū alios saluos faciat, vt C. ad leg. Iul. repe. l. 1. Sic impunitas aliquorū multos alios tradit morti & exitio. vnde dicit decretū: multos tradit exitio, q liberat multorum exitia cogitantē. s. occasionaliter, vt 23. q. 4. est ininsta. Et ē ibi arg. q hoc ipso q qs parcit malo, intelligitur nocere bono. vt 23. q. 4. c. si is q ꝓlatos.

b Præcipuè. facit ad hoc ī de quæstore. §. maximè. & ī. de iudi. §. is qui.

c Talē. facit. ff. de off. pręsi. l. obseruādū. & ī. vt iudi. sine quoquo suff. §. eos. & ff. de off. procons. l. nec quicquā. §. circa aduocatos. Acc.

d Sed neq;. Pona casum sic. Quidā timēs vexationē alicui' cō fugit ad ecclesiā, petit à ꝓfide, vt ꝓmittat ei securitatē sēbos & ꝑsona. nunqd hoc debet fieri? Rñ. nō prōptè. i. passim, vel sine delectu concedendū: nā in quibusdam non datur vt ī. proxi. § & sup hoc sit dāda, vel nō sit qdā examinatio mediocris, i. semiplena, vel summatim. & si appareat dāda. vltra 30. dies non dat: vel si data fuerit, nō ꝓtendit̄ vltra: & medio tpe deducit̄ in ius s. & ꝯuenit̄. & cōdēnat̄. & ita hęc sunt vera, si tendcret securitati. aliàs nō, sed restituit̄ sacris locis, vl̄ terminis. & cū debita loci reuerētia exigit. loquit̄ aūt de securitatis promissione, q dr̄ insiurandū & cōsistit verbis tm̄: non q corporaliter tangātur euāgelia. vt & alias. C. si mi. se ma. dixe l. si alterius. & fortè de ea loquit̄. C. de his qui. ad eccl. cōfu. l. fi. & q sit sic casus ponēd', & litera exponēda, probatur ex sequenti. §. in nouella eo tit. Acc.

e Verba. Mirabiliter glossat & concordat canon, sit sermo tu', ...

esse. est: non, nō: qd amplius est, à malo. i. à malitia hominum inuentum: vt 2. q. v. si quis ꝑsbyter. Acc.

f Amplius. i. amplum siua magnum.

g Contentiones nā cū interim nō possit cōdemnari, patet q retardat̄ factū agentis contra eum: quod diu esse nō debet Ac.

h Verbo. i. habitacau sæ cognitione: vt ī. dixi, securitatem ei dederis.

i Aduersus eū. conueniando eum ciuiliter. alias. n. si criminaliter, non valet datum verbum, vt ī. proxi. §.

k Deduces. s. in publicum.

l Verbum. hoc semper ponitur pro securitate. Acc.

m Si hoc non. s. fecerit. i. hoc verbo dato absolutè non renunciauerit, & nō egerit q̄ iudicata sūt. aliàs.

n Temperatè. faciēdo missionē in possessionē pro mēsura declarati debiti. & hoc ante litis contesta. vt ī. de exhib. & intro. reis. §. si vero. colla. v. C. de ijs q ad ecc. confu. l. fi. § 4. Si vero iam lite contes. aufugit, snia definitiua dari poterit, sine in tpe qn erat sub dato verbo, vt hic fuit: siue vbicunque sit: C. de iudi. l. properādū §. cum autem. & missio tunc fieri in possessione rerū primo mobiliū, postea immobiliū, & tertio nominū: vt ff. de re iudic. l. à diuo Pio. Accur.

o Neq; custodies. i. neq; dabis: & si dederis, non serues, neque poterit cōtra te legē vel iustitiā inuocare, q contēpsit: vt ff. de mino. l. auxiliū. l. fi. & quod his specialibus casibus dr̄, idē dicas, si ꝓ quocunque maleficio fugerit, vt subijcit, & ī. de mona. §. si vero.

p Hoc patientibus. repete, parcere conuenit.

q Læsum nā vbi est vnū de contrarijs, ꝓ consequens tollitur reliquum. sic institu. de tut. i. respō. & ff. de institu. l. sed & si pupillus. §. fi.

Cogentur.

Pœna vnius multorū est terror.

† πάρεδρος, vel cōsiliariū, vt & Iulianus, Haloander autē assessorē. Contius.

Matth. 5.

λόγος, Fidem publicā vel.

tit Iulianus, & Haloāder securitatis ꝓmissiones. Contius.

† Cōcor. cap. & si Christus de iureiurā. extra.

† Τῶν ἀσύλων. sic ēt terminos vertit Iulianus. Contius.

Contrarium, per aliud tollitur.

intra tépla decenter fieri pcurabis: qm̃ fiscaliũ rõ & militib. & priuatis, ipsisq; téplis, & cũctę reip. vtilis necessaria est: Auxiliabunt aũt tibi ad hoc & Deo amabiles ecclesiarũ defensores, & ęconomi: nullũ horũ, q fiscalia tributa exigũt, abripiétes exactioni, sed neq; pmittétes violentũ aut seditiosum aliqd pati exactioné inferentes: scientes qa si qd tale gesserit, de suo satisfacere fisco cogent.[a]

CAP. XIIII. Vt cogãt exactores tributorũ in apochis suis exprimere quãtitaté zygocephalorum.

Exactor tributorũ scripturã de suscepto clarã facere debet: & tributarius ad solutionem tributorum statim debet compelli: & rerum cessantiũ in solutione tributorum venditio fieri debet periculo venditoris. Bartol.

Coges ãt[b] publicos exactores[c] in suis de susceptis[d] manifesta facere oia in qb.[e] ea dederũt, [f] zygocephalorũ,[g]† aut iugorũ,[h] aut iugaliarũ, aut quolibet[i] mõ per regiones nũcupant: & p q b[9] hęc & q̃libet[k] pdiis[l] exigunt, & datorũ quantitatem,[m] siue in speciebus, siue in auro. Et interminaberis[n] eis & magnum damnũ, & manus amputationem,[o] si hoc qd̃ pcipit qdem sp, vsq; nunc aũt custoditũ† est, nõ deinceps oib. modis seruẽt. Si verò (vt assolet) declinationé[p] inueniãt aliquã, dicẽtes[q] nõ posse iugorũ poni quãtitaté: maximè qdem eos mali gnari putam[9]: sed tñ nihil hinc lędat fiscus, nec collatores fisc[9].n. sine pjudicio oia sua pcipiat,[r] & solẽniter celebrata suscepta pcipiãtijs q hęc exsoluerint, nihil exigendi amplius. Cã verò in nullo lędat, & ẽm consuetudinem qdem tributa soluant ab eis, & inferantur fisco. Nunciet aũt ad gloriosissimos nr̃os pfectos de istis primitijs cogendis censualib.[s] nuncupatas[t] expositiões subtiliter dare, vt ex hoc fiat cãę dijudicatio: & sic interim ẽm consuetudiné quidem datis[u] fiscalib. inculpabiliter inferẽdis.[x] Quod autem in ijs, quę dubitatur, gloriosissimi nostri prefecti iudicauerint, in ijs quę mouentur, hęc valere:[y] neces-

a Cogent.s. illi, qui lęsionem exactoribus inferunt siue de ipsis clericis, siue de alijs. Et facit ad hoc. C. de episc.aud.l.addictos & j̃.vt li.ma. & aniç §.pen. col.9.& j̃.de coll.§.nulli. Et vt hęc mã plenius intelligat, distingue in fugiéte, an sit liber, vel seruus: & quilibet subdistingue sic: nam seruus vel qa dñs nimiũ seuerus est in eum, fugit: tunc cõpellitur eum bonis cõditionibus védere: vt instit.de ijs qui sunt sui vel alie. in §.si.vel pp maleficiũ: & tunc dño restituitur: nec est ei danda securitas, nisi modicũ erit maleficiũ, & tunc tñ dãda erit securitas: & dño restituit, vt C de ijs q ad eccl. cõfu.l.si seruus. & l. fina. § si & j̃.de san.epi.§ si quis aũt. col 9. aut ob bonam cõscientiã, vt qa monachus fieri vult: & hoc casu dño restituitur ante trienniũ venienti, data ab eo securitate q suũ seruũ ob hoc nõ puniet: vt j̃.de mona.§. si vero sit ra.& j̃.de san.epis. §.si quis aũt ad monastica. Io liberu aũt dic, q aut pp maleficiũ: & tunc serua qd̃ in §.neq; aũt.dr aut pp functioné vitandã: tūc serua hunc.§. publicorũ &c. aut ob aliã cãm, puta ciuilé: & tunc serua j̃ § sed neq; .& hoc io catholico. In heretico autẽ vel Iudęo termini si custodiuntur, nisi ad fidem redeat, vt C.de ijs qa deccl. cõfu.l.1.

b Coges aũt.o preses.

c Publicos exactores. qui de publico mittunt, vt publica exigãt tributa vnã cũ pside, vel defensoribus vt j̃ de defé. ci.§ deinde.

d Susceptis. dr autẽ susceptum scriptura in qua scribuntur ea quę suscipiunt exactores tributorum, vel œconomi ecclesiarũ nomine pensionum pro locationib factis ab illis prelatis: quę pẽsiones appellant debita fiscalia: & ipsis soluẽtibus dat. vt j̃.de eccl.rer.immo.alie.§. si. nam cũ isti publici exactores soluebant fisco, recipiebant chartã confessionis solutio: & in hac scribebant hęc omnia: vt C.de si instru.l. plures. & j̃. vt hi qui obli.se.ha. perbi. res mi.§.t.colla. 6.

e In quibus. i. pro quib. ea tributa dederũt subiecti. Ea dederunt.s. quę dederunt.

f Zygocephalorum. zygos iugum, cephas caput. inde dicitur zygocephalum animal portans iugum, vt bos vel bubulus, vt poto. ADDITIO. Zygocephalorum, quasi dicas iugocapitum, quasi iugatorum capitum. Intelligit autẽ iugerum, quia tantam quantitatem iugata capita duntum boum vno die arabant. Idem anam exigi.l.1. C.de apochis. Contius.

h Aut iugorum. nam & pro animali, & pro iogo aliquid soluebatur Romanis olim, & p cotigijs iugorum. l. de molis: vt ff de ędil.edic. l. ędiles. §. 2. & §. forte iugam. Accursi.

i Quolibet. repete, ea, quę quolibet &c.

k Quęlibet alia similia: vt j̃.de coll.in princi col. 9.

l Prędijs.i.possessioibus prędiorũ, vel pro quibus hęc & quęlibet alia similia exigant.

m Quantitaté. repete, facere in susceptis manifesta omnia, in quibus &c.

n Interminaberis. i. interdicendo minaberis.

o Manus amputationem. hoc imponitur publico exsecutori, q nõ scribit j̃. dicta : q poena est hodie generalis cuicunq, debet incidi aliquod membrum p legé, vt j̃. vt nulli.iudicam. §. pe.

p Declinationé. qa aliquis dicit se non debere soluere, vel aliqui &c.

q Dicentes.ipsi exactores.

r Percipiat. oĩa fiscũ s. tuant io quasi possessione accipiendi, sine pjudicio tñ exactorum & collatorũ: & faciat ad hoc ff. de publicanis & vectigal.l. si publicanus. §. in omnibus.

s Censualibus.i.exactorib. se dictis, quia censuales sacris scriptoras: vt diximus j̃. in princip. huius §.

ADDITIO. κεντηνάριον. habet editio Scrimgeriana. Secundum quam vertendum fuit centoriones, idest qui censui faciendo prȩsunt. sed Haloandrina, κηνσαλίων, idest censualium. Censuales autem sunt tabularij siue scribę censuali ministerio mancipati. l. secunda. C. de tabularijs hulographis, idest censualibus scribis. libro 10. Decuriõ autem qui huic ministerio mancipabantur, amittebat penitus ordinis sui dignitatem. dicta l. 2. de tabularijs. Contius.

t Nuncupatas. idest prȩdicta relata, quod illi nolunt soluere: & quęst.

u Datis. s. interim.

x Inferendis. s. fisco ab exactoribus.

y Hoc valere. hoc est verum, qn est quęstio de ijs q sol-

† VI deesse verbũ chirographis vel epistolis, vt voluerit periphrastices vetere verbõ apocharũ qd erat Grȩcũ. est .n. apocha breuescriptũ qd exactor dat collatori, quo cõfitet se tributũ ab eo suscepisse. Contius. Susceptũ quid sit.

† Significat zygocephala iumẽtorũ capita iugo illiga-ta. hic sũt pondẽne p eo qd iuncti boues vno die exarate pñt: vt iugorum appellatio apud Varroné, & alios.

† Iugalium.

† Incustoditũ.

Man† appellatiõe mẽbra cetera veniunt.

† ἐκθέσεις. Bud. ait eẽ designationes. male aũt Haloander vertit segesta. Contius.

-soluitur ad meliorẽ; & in alijs, exceptis dubitationibus sup tributis metallorum exigendis: que ide ad comitẽ sacrarũ largitionũ recurrit. vt j. de coll. §. eos autem.

a Necessitatẽ. nam appellari nõ pôt ab eius sententia. vt ff. de offic. præto. l. 1. §. his cunabulis.

b Ordinatum. vt j. so prin. huius. §.

c Curialib. q̃ p̃stabant aliqd noie pensionũ quas habebãt.

d Censualib. q̃ censum in auro vel argẽto vel similibus pendebãt: vt C. si ppter publi. pensita. l. fi.

Cẽsuales qui dicantur.

e Alias p̃sonas. quã emptores: vt q̃a donãt, vel alio titulo trãsferunt: vt C. sine cen. vel re. l. fi.

f Prędia. sine onere.

g Dãno. fisco inferendo. nã à possidẽte semp tributa p̃soluẽtur. licet illtar̃ pacti fuerint: vt hic, & ff. de pact. l. ius publicũ & l. inter. sed quãtũ est inter se, valent illa pacta vt agant vł p̃scriptis verbis, vel alijs actionib⁹: vt ff. de pac. l. epistola. §. 2.

h Non. s. velle.

i Examinabis. s. distinguẽdo. vt subijcit.

k Præsules. præsules appellat primos tributarios.

l Trãspositionẽ. aliàs trãsmigrationẽ.

m Si vero pro veritate. hinc sum. tẽ auth. q̃ est in C. sine cen. vel rel. l. 2.

n Eos. emptores.

o Emunt. nec min⁹ à possidentibus exigetur, quasi res debeat magis quàm p̃sona, vt subijcit: & ff de pu. l. ipetratores sic & aliàs inia p̃dio daẽ: vt ff. de neg. gest. l. q̃ alterna. §. fi. & ne dico non esse correctam. j C. sine censu. l. pen. & ff. de pac. l. conuenit. Sed quomodo ergo in Italia hæc locũ habent? Quidã dicunt q̃ nõ iga tributa & cẽsus soli p̃uinciales soluunt: vt C. de epis. & cler. l. de his. & ff. de censi.

† .i. emptorib. l. imperatores. ff. de vectigalibus. Con.

sitatẽ a habẽtib. exactorib⁹ post cognitã vitatẽ sup his q̃stionib. & i illis de cetero quãtitatẽ zygocephalorũ & aliorũ omniũ describere, s̃m quod à nobis iã ordinatũ b est.

CAP. XIIII. Vt sine vllo fisci periculo liceat censualia prædia alienare.

Non permittas itaq; curialib. c aut cẽsualib. d dũ vẽdita sũt p̃dia eorũ, aut i alias p̃sonas e mutar̃ possessio, tergiuersationib. vti q̃busdã, & nõ trãsferri à venditorib. ad ẽptores p̃dia: f sed coges eos oĩno facer̃ mutatiões sine dãno. g Si verò dixerit min⁹ idoneos eẽ ẽptores, & ꝓpterea nõ h fieri migrationẽ: hoc ipsũ examinabis i sine quolibet dãno: & si q̃dẽ idonei fuerint ẽptores, coges fiscaliũ p̃sules k oĩb. modis & sine quolibet dãno celebrare trãspositionẽ. l Si verò ꝓ veritate m eos inueneris n̄ satis idoneos, coges venditores hoc ipsũ ꝓfiteri ad gesta: quia piculo eorũ transpositio fit fiscaliũ tributorũ i eos n q̃ ab ipsis emũt o hoc q̃d et in Oriẽte nouimus in multis fieri gentibus. Sic.n. neq; fisco nocebit̃, & fiscalia tributa à possessorib inferent̃. Vt aut, alij q̃dem sint possessores alij verò collatores. Oportet enim maximè contra possessores fieri collationes: sed non contra non detinentes, neq; possidentes terras. p

CAP. XV. De profectionibus p̃sidũ, ne prouinciales angarijs &c. vexent, nec vicarios in ciuitatibus constituant.

Iudices & milites siue de vna prouincia ad prouinciam aliam proficiscantur, siue ciuitates suæ prouinciæ circumeant: non debent tributa gratis expẽdere: nec angarijs affligere collatores: sed suo salario viuere: nec debent iudices cuiuscũq; sint dignitatis loci seruatores mittere.

Illud tñ te volum⁹ nosse, q̃a siq̃n̄ p̃ceperim⁹ ad alias fortè ꝓficisci te ꝓuincias: cõpetẽs ẽ cõtẽtũ te ijs, q̃ ã fisco largiunt̃, q † n̄ gratis expẽdere: neq; nr̃os subiectos atterere: sed ex q̃b. r i ꝓuincia cõsistẽns expẽdebas, ex his ipsis & ad alias ꝓficiscẽs regiões facere expensas. neq; angarijs s collatores affligentẽ, neq; te, neq; obediens tibi officiũ: sed ꝓprijs q̃dẽ subiugalibus t ꝓpriaq; expensa agere iter: hoc ipso custodiẽdo vel si n̄ vltra terminos propter ꝓuinciæ, sed pp quãdã occasionẽ necessariã u circũeas ciuitates. Eos aũt q̃ vocãtur loci s̃uatores, dar̃ iudices. i ciuitatib⁹ ꝓuinciæ cui p̃sidẽt (licet spectabiles viri, vel cla. vł p̃sides sit) oĩb. interdicimodis. sed neq; si milites x aliq̃ sequãt̃ y te, neq; illos gratis pmittas expendere, sed ex ꝓprijs emolumẽtis. Si verò nõ hoc egerit, sed ex tributis expẽderint: & angarias acceperint: z oẽ quicq̃d dãnificabunt̃ subiecti, hoc ex eorũ emolumentis a exigẽtes, b proprio piculo c læsis seruabis.

l. j. §. fi. Alij q̃ sic: vt C. de vsuca. transfor. l. j. & inst. de re. diui. §. p traditionẽ. & C. sine cen. vel re. l. fin. Prima verior est, nec obstãt duę primæ leges: q̃a in dominio trãsferẽdo dicit non esse differentiã vt in cẽsu. Item nec tertia, quia de prouincialibus tantum loquit̃.

p Terras. nisi in casu proposito.

q Largiunt̃. s. salario.

r Ex q̃bus. pecunijs.

s Angarijs. est aũt angaria opa p̃sonæ tñ. parangaria vero opa cũ sumptu: vt colligit̃. C. de episco. & cle. l. j. §. ad perangariam.

Angaros verbũ Persicũ significat vim & compulsionem subitaneam. Contius.

t Subiugalib⁹. i. si aliq̃d p boues vł p aliud aial, q̃d portet iugũ, faciat deferri, vt vinũ, vel panẽ: hęc suis sumptibus faciat.

u Necessariã. vt forte sedet tumultũ in ciuitatibus: vt j. de defen. ciu. §. nollam. & §. deinde.

x Interdicimus. facit ad hoc j. vt iudices sine quoquo suff. §. nulli, & j. vt nulli iu di. §. respon. col. 12. & j. de deci. §. nulla.

y Sequant̃. illi q̃ delegantur. Accur.

z Acceperint. milites q̃ sequunt̃ p̃sidẽ.

a Emolumentis. i. stipẽdijs. & facit ad hoc j. prox. §. illud. & ff. de offi. præsi. l. illicitas. §. illicita. & §. nequid.

b Ex illis. s. eo.

c Periculo. nã si non fecerit de noxa miliium, faciat de suo.

d Alicui. scilicet episcopo, vel abbati, a vel alij simili per

s Quid significent hęc duæ dictiões, angaria & perãgaria declarat Alciatus in l. hac nña, de p̃positis sacri cubiculi. lib. 12. Codicis.

† Cõcor. e. inter cetera. cum gl. sup verbo, subministrẽt. extra de of. iudi. con. cor. et cõ hoc. §. ca. cõ ab ol. cõ gl. sup verbo, expensas. post me. 1. ordinarius &c. extra de vita & ho ne. cl. vbi dr. q̃ ordinarius nõ quã debet habere expensas.

CAP. XVI. Vt præses oblatas sibi de religione iussiones contemnat.

Præses pmittere non debet occasione religionis ꝓuinciã cõmoueri: & si cõtra laicum crimen canonicum moueatur: cum episcopo iudex laicus cognoscere debet, & decidere. B.

Neque occasione religionum, hæresumque quæstionis permittas alicui d prouinciam commouere, aut aliter quandam præ-

personæ. sed hoc durũ vr, cũ aliàs nõ honorem episcopus habuerit, vt ẽt Deo dixerit cũ cõmunicare, vt s. quo. opor. epis. §. illud. in fi. §. sed die restringendum hunc §. ad talia, si dicat episcopus vel abbas, q talis sit conoersus, vel monachus, vel quia dicat pizocarorum: quasi iam ipse quã e us ter sint monasterij: vt s. da mon. §. illud & ideo exemptæ ab hmõi collationibus: vt j. de san. epis. §. si qñ. col 9. & in constitu. Friderici. §. t. vel aue œconomus: vt C. de de epis. & cle. l. s. hęc ergo causa per præsidem cognoscitur: vt hic. sed quæstio hæra sis vnà cum episco. vt j §. proxi.

a Si vero hoc refertur ad id quod dix t, bæresum que &c.

b Canonicum. vt da articulis fidei. q sunt C. da sum. tri. l. si. val simonia à laico commissa. vt s. quo opor. epi. §. si qs adi. Aliud si clericu objicit: vt j. vt cler. apud ppti. apt cou. §. fi. contra.

c Disponere. repete prouidebis, quod est s. proxi.

d Orthodoxam. si vult conuerti & esse bonus. aliàs vs infamis. & Deo & aliis pœnis qbus heretici sunt suppositi. & hic eriti vi C. de sum. tri ni & fide cath. l. 1. & de hæte. l. j. de simonia antè punit. vt s. quo opor. epis. §. & hanc non pecuniis.

e Generi & legi. j. agnatis & cognatis, ea lege vocant sedm Al. vt j. da hæte. ab intest §. si igitur. Sed si dicas tot generi, i. agnatis vsq; ad x. gradũ cognatis vsq; ad 7. vt instiruit. da succes. cogna. §. si. sic etit contra. j. vt nulli. ind. §. si. Item qualitercunq; dicas, erit contra. s. de incest. nup. §. t. sed solue vtrunq; cõtra. vt ibi de incest. nup. diximus. Accur.

f Illi. s. præsides. Accur.

g Dimittunt. quod fieri non debet: vt diximus s. de incest. nup. t. respon.

h Patrocinia quoque iniusta, quæ fiunt facta cessione in potentiorem. C. ne li. potentio. l. t. vel aliàs assumpto patrocinio potentis.

i Vitar. s. iniuste, vt dictum est: & ad hoc etiam. C. de aduo. di. iud. l. aduocati.

k Et. s. clientulo & hoc erandi iniustè: vt si fiat pactum lite pendente. vt C. de postulan. l. quisquis. §.

* Iussionem.

* Hoc t͂e pote Iustinian sa uebat Anthemio Eutyebianistæ, p cuius hæ resedo in qsitione. frequẽtes legatos mittebat pontifex Roman, multiq; ea occasio ne vexabant. Niceph. li. ec clesiasti. histor. Contius.

ceptionẽ * iniũgi ꝓuinciæ cui pſides. ipse verò videbis, cũ cõpeterẽ vtili tate fiscalib. & q̃ alia sũt pscrutari: & nõ permittere aliqd ꝯ nostras fieri pceptiones occasiõe religionũ. Si vero a canoni cũ b sit, qđ qriĩ: vnàcum metropolita prouinciæ hoc disponere c decernere, siue ipsi dubitẽt, siue alij qdã: * & cãç dare Deo amabilẽ & decibilẽ terminũ: q & decẽter orthodoxã d custodiat fidẽ, & indẽnitatẽ ꝓcuret fiscalibus, & nostros sub iectos seruet inuiolatos.

CAP. XVI. De capitali crimine damnatis, vt bona eorum non publicentur, sed propinquis relinquantur.

Delinquentium bona publicari nõ debent, sed generi relinqui. Bar.

Oportet autẽ te & in hoc oẽm ponere ꝓuidẽtiã, cũ aliquis dignus ap paruerit pęna, illũ qdem punire, res aũt eiꝰ nõ cõ tingere, sed sinere eas generi & legi e sm illũ ordinẽ. Nõ.n. res sunt q̃ delinquũt, sed q res possidẽt: at illi f reciprocãt ordinẽ: eos qdẽ q digni sunt pęna, dimittũt, g illorũ ã: auferũt res, alios ꝑ illis puniẽtes, quos lex

præterea. vel etiam si prius fiat: si non est facta scriptura de hoc. vt C. de susc. l. t.

l Læsione i iniustè: vt qa videat sa iniustè cũm fouere: vt C. de iudi. l. ré nõ nouã. §. patroni. quod ist licet lege caueat, & et vt tuteor. vt ibi d?tũ ꝓsuetudina non habeat sm Bul. qđ est verũ in hac parte vincit legẽ vt ff. de legi. & senatusconsul. l. de quib. & ff. com. pd. l. vendi tot. §. si constat. & ff. ad Rhod. de iac. l. leg. Accursi.

m Fiscũ hoc. s. intelligę, vt dictũ est ꝑxi. s. iniustè. Ideò autem specialiter eo ponit, ne videat ꝯglectũ, quod specialius erat cõprehendendum vt ff. de iniut. l. item apud Labeonẽ. §. hoc edictũ. Vel die q loquitur de eo q aduocatus fuerat fisci. qui ꝯ eum in ea cã et nõ debet. vt C. de aduoca. fisl. l. & j. nisi in casu: vt ff. de postulan. l. si.

n Objicere. s. promittere alientulo.

o Tibi. s. præsidi. Accursius.

p Hæc. s. supradicta.

q Domini, i. potentiæ. & facit ad hoc s. quo opor. epis. §. qđ aũt. in fine. §. & C. ne liceat. pol. l. t. & s. vt iu. di. sua quoque suf. §. quod autem. in si.

r Agricolas. loquitur (vt puto) de ol laboratore. siue adscriptitio. siue nõ, cum p omnẽ exactio cesset tributorum, terta nõ afficiente fructu sudi eumq; quilibet recipiens teneatur: vt in fin. huius. §. & facit ad hoc. C. de agrico. & censi. l. omnes. li. xt. & infra. vt nolli iu. §. si vero quis. col. 9. & C. ne rei domini. vel semp. l. t. & C. vbi cau. fisa. l. j. & C. vbi qs dec. vel coho.

forte ad illorum vocauit successionem.

CAP. XVIII. De iniustis patrocinijs prohibendis & continendis.

Patrocinia iuste debent præstari, et salaria licita percipi. & hoc pertinet ad officium præsidis. Ba.

Patrocinia h quoq; iniusta, q̃ cognoscimus in nrïs ꝓuincijs fieri, oib. corrigere modis, ñ sinẽs vlli aliorũ vitas i se suscipe, nõ ampliare sibi ꝑ dia nullo mõ ei k cõpetẽtia, nõ i aliorũ læsionẽ l ꝓmittere patrociniũ, ñ queãdmodũ fraudãt fiscũ, m suã virtutẽ objicere. n Neq; sit tibi o cura, cuiuslibet sint hęc p agẽtes dñij. q sufficit.n. per oĩa tibi ad pfectã fortitudinẽ, & lex, & ipij fauor.

CAP. XIX. De alienis colonis & capite censitis, vt nemo eos suscipere audeat.

Nulli agricolas alienos suscipere vel occultare debet in eadem vel aliena prouincia: et præses prouincialiteris publicis destinatis eos debet ad suã prouinciã reuocare. Ba.

Sed ẽt suscipientes alienos agricolas *sic odio habebis, sic cõpelles cito s reddere qđ suscipiunt male, vt si plurimũ t m

* Cócor. 3. q. 3. c. indicet.

* Vrapsíc. Iustianꝰ vas tit colonos sua capite censos & adscriptitios. Cẽsiti ads dicebãt, quia vnà cum ipsa terra censebant, & ꝑ eorum capitibus tributum pẽdebat, & pro tri ongdẽ vi tis, quateros & mulieribus vos capitistri butũ soluebat. l. cũ antea. C. de agri col. & censis. Cõs.

l. 1. & in constitu Frid. §. si. Et sic no. q potestas vindicat ciuem suum, vel comitiuum, vt dictum est: licet hæc in Italia non videantur habere locum, quæ tributa non præstant: vt diximus s. eo §. nõ permittas. Sed certa ob alia poterat reuocare, vt subeat s. onera ciuitatis: vt C. de decu. l. nullus qualibet. hic cõ nenit vnum quemq; &c. vt s. de defen. ciui. §. si qua vero, & facit ad hoc ff. de rei viod. l. t. sed in nouel. de adscriptitijs tantum loquitur hic §.

s Cito, intra xx. dies sorte secundum R. vt & ff. de fatui. fug. l. t. §. 1. & s. eo. §. sed neque.

t Plurimum. l. multum.

Inobedientes.

a Inobedientes. nolentes reddere agricolas, quos fu
sceperunt.
b Onus. id est damnum.
a Est. ob hoc, quòd non redduntur.
d Illorum. scilicet qui susceperunt alias illorum.
a Confitentes. sponte.

Dotes colonorum...

ferint inobedientes, a uel quicquid in onus b prouinciæ est, c illorum d possessionibus imponas. Si verò i alijs prouincijs agricolæ dicatur esse cõstituti, literis vteris publicis ad prouinciarũ præsides, vt in eas fugientes, agricolas cõfitentes, e aut cõuictos tradant possessionibus: & reuocent ad prouinciã cui præsides: & inobedientes vehementer corripies minus idoneorũ adiectione. f Cõpetens. n. est, talia studentẽ, hinc onus & rerũ diminutionẽ i sua facultate cognoscere: vt minoratus cognoscat, quantũ est lædere & delinquere in alios. Sed hoc ipsum age, siue pdia possidẽtes in prouincia sint, g siue aliquorũ alijs cõpetentium gubernatores sint. Oportet etenim & possessores h illa solũ habere q̃ eis dat lex, & gubernatores i alienarũ illis pesse solũmodo, q̃ p conductionem, aut aliũ legitimũ eis fuit tradita modũ: extraneis k aut abstinere: & nõ puidere qdẽ alijs, l lędere verò alios, m & sibimet lucrũ impiũ ex hoc acquirere.

CAP. XX De titulis affixis alienis prædijs.

Nullus titulos prædijs alienis aut ergasterijs imponere dẽt: nec quis arma deferre, nec popu lũ ĩ turbas sollicitare. B.

Titulos n autem imponere prædijs alienis, aut ergasterijs o in ciuitatibus constitutis, & superscribere sua vocabula, ita psumẽtibus periculosum esse scias, vt agnoscant, qa hæc agentes ipsis suã substantia applicabunt fisco. Si enim cãm soli imperio & fisco delatã tentauerit aliquis arripere, in suis agnoscat experimentũ: p & suis q reb titulis impositis publicis, fiat alijs exemplũ r abstinentiæ: q ijsdẽ implicanẽ malis, similibus subdendis pœnis. Hæc igit oia s obserua, t sciẽs nr̃am circa te voluntatẽ atq; sententiã, qualis qdẽ erit u delinquẽte te, qualis aũt pbata, x & nr̃a sequente præcepta, ac legis.

CAP. XXI. Quid primũ facere debeant psides cũ prouinciã ingrediunt.

Mox autem vt ingredieris y prouinciã, cõuocatis oibus in metropoli cõstitutis (dicimus aũt Deo amabili epõ, & venerabili clero, & nobilibus ciuitatis) isinuabis hæc nr̃a sacra præcepta sub gestorũ insinuatione: & propones exẽplar eorũ publicè, non solũ in metropoli, sed etiã in alijs prouinciæ ciuitatibus, trãsmittens ea p officiales tuos sine dãno: z vt oẽs cognoscãt in quibus a suscepisti cingulũ, & videant si hoc conseruas, & nr̃o dignũ temetipsum ostendis iudicio. hæc enim pseruata apud te faciũt plentẽ b tibi cingulũ diuturniorem, & gloriosiorem. c

CAP. XXII. De armis interdicendis.

SI QVIDEM. a

f Adiectione. siue in eo in quo illi fugien tes minus idonei inueniunt. hoc adiiciat illis q eos receperunt. sic & alias ff. de ver. obl. l. decẽ. & ff. si cer. pet. l. fina.
g In prouincia sint. i. siue illi possideant i. habeant pdia aliqua in suo dñio, siue nõ sed cõducta, vel pcario, l qb. pdijs recepe rãt ſ. dictas psonas.
h Possessores. i. dños qb fuerant coloni. vel ipsis rectorib. p. ninciarũ qb prolus liberi, q possessores dñi tõne susdõnis, vt alias dñs quis ius possiderat: vt ff de pet. here. l. regsr.
i Gubernatores, vt caaldi.
k Extraneis. i rebus ad se non pertinentibus. Accursius.
l Alijs. vt dñis pdio rum quorũ sunt conductores.
m Alios. dños poss ef sionũ, vnde p̃dicte personæ fug unt.
n Titulos. i. scripturas quesdã l qb. continẽt q hoc prædium sit talis hois: quasi aliqd ptiorlegiũ ante alios hoĩes habeat. sic & alias ti tul ꝑ priuilegio ponit: vt j. de eccl. tit. coll. ix. Vel vexillum aliqd eras Et vt plenẽ hęc Intelligãt dist ingue, aut Iponit p dio alieno nomẽ suũ, aut alienum alieno, aut alienum suo, aut suũ suo. Primo casu, si est plebeius dãnat ad mortẽ: si nõ plebeus in metallum dãnat. & oĩa sua cõfiscant: vt hic & C. vt nemo priuatus prę suis vẽ ali. l. ij. & idẽ dicas l secũdo casũ qñ alie nũ alieno: licet nõ ta tus videat excessus. Sc verò alienũ suo, pdit illud & alia oĩa bona sua daẽt in fiscũ, & afficitur in metal lum: vt C. de ij quę

t Addi- tione.
z. Quib. mo. dt titul, vide s gl. i a. h. dõ of. archiep. & & in c. du dũ. ij ex. de elect. Batto.

pre no. l. j. Sed in quarto casu, vbi suum suo, prędiũ illud amittit vt C. vt nemo priua. l. t.
o Ergasterijs. i. hortis vacantib in ciuitate: vt dic stationibus: vt ĵ. de ali. & emphy §. j.
p Experimentum. i. damnum. Accur.
q Suis. quondam. sed modo sunt confiscata. Sed contre ĩ. eo. §. oportet sed hoc l gra uioribus, illud in leuioribus. Hodie verò dic vt diximus ĩ. de incest. nup. §. j. Acc.
r Exemplum. Felix quam faciũt aliena pericula cautum. & alibi: Casus demẽis consectio fit sapientis.
s Hæc igitur omnia. quæ in hac constitutione dicta sunt.
t Obserua. tu præses.
u Erit. voluntas nostra.
x Probato. s. te.
y Ingredieris. aliàs ingrediens.
z Damno. s. expensarum. q d. cum paruo sumptu.
a In quib. l. cũ quibus mandatis.
b Præsentẽ. Nota malam grammaticã. i. præsens: & sic dicas de alijs duabus partibus hic positis.
c Si quidem. i. certè. Hic not. adhuc duo præcepta. vt hic, & §. sequen. Et est notabi le. q qui miles non est, non militet: vt hic. & C qui mil. nõ poss. l. ij. & 4. & l. pe. lib. xij. ptet anga rios, qui poterunt militare in ol milit ia præter quã arma. ta: vt C. nego. ne mi li. l. j. lib xij. Fit autẽ miles per solennitatem quandam: vt pu ta p examinationẽ: vt C. qui milita. non poss. l. j. & sacramentum præstationẽ, quod mortẽ non euitet rei pub. causa: vt ff. ex quibus cau. ma. l. pe. Item per eius addi tionem: vt de milit. test. l. filius familias. Item stigma. i. nota publica debet brachijs imponi. vt sec o gnoscantur: vt C de fabric. l. iij. lib. xj & vltimus in numero electorũ debet scribi: vt ff. de mili. testa. l. ex eo. & talibus aulis tubis

Artẽ non exerceat qui illam ignorat.

t Legendũ certè, faciũt p. sens tibi cingulũ diuturni us & gloriosius, vt hh suspicat Accu. Nã cingu lus nõ dr aim, sed cingulũ.

tibus priuilegia militaria dantur, non alijs. vt ff. de mili. testa. l fi.
a Super alia. i. super alia prædicta.
b Cum alijs. apparuit. Azo.
c Quatenus. repete, prouidebis, & subaudi, quatenus debeas. Accur.
d Constiterit. subaudi. tibi. a'i's ɔstitutos.
e Nunciare. s. ad nos, vel committere ❜.
f Hoc. s. debes examinare. si forte &c. Ac.
g Inquisitione. quia non confiteant. nam tunc nullæ partes essent iudicis i. cognoscendo: vt arg. ff. ad l. Aquil. l. proinde. & C. quorum appel. l. 2.
h Talibus. s. hominibus vel delictis.

DE TRIENTE & semisse &c.

i De triente. hoc expeditur ĵ. vsq; ad illum §. neque illo.
k Successionib. hoc dr in § cõsideremur.
l Et collationib. hoc dicitur ĵ co. § illud.
m Distributionib. hoc ĵ. eod. §. qđ sępe.
n Necnon & literarum. hoc ĵ. eo. §. studium. & §. illud quoque ❜.

o IAm quidem Ex pricipio huius cõstitutionis vsque ad §. neque illo. sumitur auth nouissima. quę est signata. C. de inoffi. testa. l. cũ quæritur.
p Dicimus Romanorũ. superfluè dr: cum Romanorũ tantum dicat respub. vt ff. de verb. sig. l. eũ qui. sed impropriè et cuiuslibet ciuitatis, vt ff. de publi. l. sed & hi §. j.
q Codices i. libri. nã codex generaliter ois liber dicitur.
r Scripserunt. s. de testamentis. vt ff. de testamẽ & seq. ti. vsq; ad titu. de bon poss.
s Imperatorũ. vt C. de testa. mili. l. 4. & abinde vsq; ad tractatum præscriptionũ.
t A nobis. vt patet in finibus dictorũ titulorũ Codicis, vbi leges Iustiniani sũt.
u Prolati. s. legũ Codicis.
x Cõsiderãtes. s. nos

superalia, a neque armis vti non militantem permittes aliquem. Hæc te & Deo & legibus, & nobis carissimũ constituunt. Sed & illud prouidebis, vt si quis eorũ qui populum in turbas sollicitare tentant, aliquãdo ab hac magna ciuitate fugerit, aut solus, aut cũ alijs, c & venerit in prouinciam cui præes, quatenus inuestigare de hoc, & examinare cum omni subtilitate & cautela cures, & vbi constiterit, d nunciare e hoc f si fortè dignæ inquisitione g sint personę, & adduci ad hanc felicissimam ciuitatem, & pœnas sustentare, quas lex de talibus h constituit. Datum Cal. † Maij Constantinop. Belisario viceconsule. LXXIII.

† vj. Cal. In noua editione, Contius.
• Legẽd. principalis post cõsulatũ Belisarij V.C. cos. vt an rea notatũ. Cont.

TITVLVS V.

DE TRIENTE ET semisse, i & successoribus k filiorũ & nepotũ naturalium: & collationibus, l vel distributionibus, m necnon & literarũ n aut numerationum atque rerum ex quibus detinent inficiationibus.

Liberis à parentibus triens aut semis secundum liberorum numerũ quo quo relictis tis. debetur, antiqua lege cessante, his obtinentibus in omnibus, quib' quarta portio per legem de inofficioso testamento debetur, exceptis liberis curialium, quibus nonem vncia debentur. sed liberi à parentibus vsufructus portionis debita defraudari non possunt. Bart.

Imperator Iustinianus Augustus Ioanni gloriosissimo præfecto sacrorum per Orientem prætoriorum, iterum ex consuli & patricio.

PRAEFATIO.

IAm quidẽ, o † magnæ huic, & vt ita quis dicat, bene à Deo constitutę reipublicæ (dicimus Romanorũ) p plurima de testamentis disposita sunt, & pleni legũ codices q de talibus consistunt, & nõ solũ sapientes antiq hæc scripserunt, r aut priorum potestas imperatorum, s sed et à nobis t iam nõ aliquo priorum principũ minus legislationis prolatione prolati u sunt. Deũ verò semper cõsiderantes, x & & quatenus ei placidi videamur, & aliqd bonorum dignũ in nobis agamus: nitimur aliqd y ad inuenire z sẽper & naturæ consequens, & qđ possit priora a corrigere. Frequẽter igit & alia vice mirati sumus, qũo legitimis & beneuolis b filijs, quib. c agunt gratias parentes, quibusque quod relinquitur, iam et debitum vocant: d solum triuncium e definierunt f † ex necessitate g relinqui: reliquũ verò iacet in voluntate parentum: & capiunt qdem cognati oia, h & extranei, i vel k cũ libertate serui. l filij verò licet multi cõsistant

y Aliquid. repete quatenus, quod est ∫.
z Adinuenire. sic ĵ vt factæ ao. consti. col. v.
a Priora s. malè posita. nam nostras non piget leges emendare. vt ĵ. vt fra si. l. j. rũ. coll. ix aliàs contra. vt ĵ. quib. mo. natu. effi. sui. §. tribus. coll. vij.
b Beneuolis. vt quia grati sunt, & obsequiosi erga parentes. si enim essent ingrati, nec olim nec hodie est necesse aliqd eis relinqui: vt ĵ. de immẽ. don. in filios. col. vij. §. fin.
c Quibus. s. filijs.
d Debitum vocãt. s. iurisconsulti. & imperatores. Et hoc naturæ instinctu: vt ff. vnde libe. l. scriptos in fi. & C. de codic. l. fi. & ff. de bo. dam. l. fi. in prin. Imò etiam non solum eis debitum dicitur, sed etiã domini dicuntur viuo patre † vt insti. de hęre. quali. & diffe. §. sui. & ff. de liber. & postho. l. in suis. & est ratio, cum vnũ & idem esse pręsumãtur. vt C. de impub. & alijs sub. l. fi. & insti. de inuti. stipu. §. et qui. & §. post mortem ❜.
e Triuncium. i. tres vncias.
f Definierunt. s. iurisconsulti, vt C. de inoffi. test. l. cũ quæritur. & l. patẽbut. & ff. de inoffi. testa l. Papi. § qm aũt. & insti. de inoffi test. §. fi.
g Ex necessitate. s. cõsecutiua, nã nisi hæc faciant, rũpetur test. per querelam inofficiosi. sic insti. de exhe. li. §. posthumorũ. & ff. de iniust. sup. l. posthumorum. in fi. hodie verò ad supplementũ agit, si aliqd relinquitur: vt C. de inoffici. testa. l. omni modo.
h Omnia. s. quę supersunt. s. dodrantẽ.
i Extranei. s. instituti.
k Vel. pro etiam ❜.
l Serui. s. instituti non aliàs, nisi in casu quando hæres volun

† Hęc lex vndecim hẽt capita. Cont.
† Cõcor. gl. in c. pastoralis. sup verb. Iudicio, in medio. ex de decimis.
† Scripsi lib. subsecuard. j. nõ esse sine qõne quis hũc quadrantẽ prim' inuenerit. Eqdẽ postea. legi apud Niceph. li. 3. eccl. hist. c. 31. à D. Mat. fuisse definitũ. sed existimo id posi' tralatitiè ab eo ɔstitutũ, q̃ nouẽ, cũ ei' origo ex multis argu. verumior fit. Ex lege ãt Falci. intro ductũ asse rẽtib. minimè ad stipulor. Contius.

volnntatē defuncti nō cōples, & alij non sunt testō nominati, qui velint: vt ī. de hęr. & Fal. §. si vero aūt.

m Erunt post parentis obitum.

h Idonei. nā sustentabat eos, quod facere debebat nl si filius fuisset opifex. i vnde possit viuere. vt ff. de libe. agnos. l. si quis ali. §. filius. & §. non tantum.

c Hæc. quia datur parum filijs.

d Legem. quę de ista crudelitate loquebatur.

e Despicere. i. prætetire, quin eugeamus illam quartam. Acc.

f Relinqui. s. volumus.

g Tertiā. s. partem.

h Numerum. s. quatuor filiorū, vel pauciorum. Acc.

i Sexūcium. i. sex vncias, vt dixerat hic, Accur.

k Debetur. s. instinctu naturæ, vt diximus ī. §. proxi. nō vi pacti, alioquin æs aliend uon detraheretur, qd fit, vt ff. de in of. test. l. Papi. § quarta. Si aūt minus hēt, tunc agit ad supplementū, vt C. de inof. tes. l. scimus. si aūt nihil, tūc exhæredatus agit querela. Præteritus si est emācipat⁹. per contra tabulas. Vel si suus est, dicit etiam ipso iure nullū. vt insti. de exhęr. lib. in princi. & C. de lib. præte. l. si.

l Et hoc. s. quod dixi ex æquo inter eos fieri diuisionem: nō fit interdum quo ad effectū, dum in ipsa diuisione liceat contrahentibus decipere inter se reipsa, vt sequit. vt ff. de min. l. in causæ. §. pe. & loca. l. item si. §. quemadmodum. Acc.

qđ hęc constit. velle vī. nā & aliàs dī nihil esse adeo magnum, quin fiat insensibile, si per plures partes diuidatur. es ī. de na. lib. in curia; depn. in prin.

f Naturali. i. filij qui naturaliter procreant: siue iure naturali. et ī. e §. neq; illa & insti. de iure na §. j.

sistāt: ēt si nihil offenderint parētes, ꝯfūdunt, & triūciū diuidūt solū: vel si. 10. fortè amplius fuerit, paupes erūt a filij: donec vixerit pr̄es, idōei. b

CAP. I. de legitima portiōe liberis relinquēda, .i. triēte si intra quaternarium numerū consistant: aut semisse, si qua ternariū num. excedāt.

Hæc c nos mouerūt corrigere legē, d & nō eam despicere e semp erubescētes: taliq; mō determinare cām, vt si qdē vni⁹ est filij pr̄ aut mater, aut duorū vel triū, vel quatuor: nō triunciū eis relinqui f solū, sed ēt tertiā g † ꝓprię substantię partē: hoc est vncias quatuor: & hāc esse definitā mēsurā vsq; ad ꝓdictum numerū. h Si verò vltra quatuor habuerint filios mediā totius substantiæ relinqui partē: vt sexūciū i sit omnino qđ debet: k singulis ex ęquo quadriū. vel sexunc. diuidendo. & hoc l nō sub iniusta circunstātia rerū (forsan. n. ob hoc ēt alij iniustitiā patiunt, & alijs qdē meliora, alijs vero deteriora percipiētib. m) sed qđ ꝯtigerit n vnūquēq; p oia ęquū eē in qualitate o & quātitate, p siue qs illud institōnis mō, siue p legati, idē est dicere, et si p fideicōmissi, reliquat q occasionē. licebit. n. ei reliquū octūc. r forte aut sexū. hēre: & largiri sicut voluerit filijs ipsis, aut cuilibet extraneorū: & natura s prio curata ꝯpetēter, sic ad exñeas largitates accedere: t hoc obseruādo in oib. u psonis ī quib. ab initio antiquæ quartæ rō de inofficio so lege decreta est.

CA. II. Vt legitima portio filiorū curialiū sit dodrans, ratio aūt diuersitatis est, ꝙ cum sint grauissima curiæ onera, pluribus eis bonis opus est ad ea sustinenda.

Excipiatur x aūt à nobis de curialibus nuper posita lex, y quæ filijs aut curialib. z aut filiabus curialibus nubētib. nouiūciū oīno dari vult reliquo triūcio à paiētib. s̄m prātem dispensando, omnib. alijs de inofficioso positis legibus, & præcipuè nostris in sua virtute manentibus.

t Accedere. i. licebit patri dera in extraneos: nō aūt priue. & facit ad hoc ī. de nō elig. §. cum igitur. in fi. §. Accur.

u Hoc obseruando ī omnibus. s. filijs & nepotibus & cæteris inferintibus, cū his oibus detur iure veteri querela. vt ff. de inoff. test. l. 1. & l. nō enim. Sed nūquid in superioribus quarta debita olim augebat. per hanc legem? Rñ. quidam ꝙ non: vt ī. e. §. prohibem⁹. in fi. §. & in noual. eo. tit. Item quia non innenitur expresse dictū: ergo in sua manet vetustate: vt C. de ap. l. ꝓcipim⁹. in fi. Sed ꝯ. est. vt puto: 4 nam hæc sunt verba generalia l oibus psonis &c. ergo gñaliter intelligenda: vt ff. de alex lulu. l. t §. pe & ff. da ser. vr. ꝑ. l. si seruitus. in fi. cōstat aūt patrē & cęteros superiores olim habuisse hoc ius ꝯ filiorum testamenta, vt filij habeant ꝯ eos: vt ff. de inof testa. l. 1. & l. nā & si. & istit. da inoff. test. in prin ergo hodie illud ius augetur, vt hic manifesta dicit. l. ū nunquid aliæ quartæ 5 per hāc cōstitutionem augent, vt in Trebellianica, & iure institutiōis, & constitutiōne diui Pij in bonis attogatoris: vt ff. de inof. testa. l. Papin. § si quis ex his? Rñ. non puto 6 cum hoc non velit hæc constit. dicere, argu. C. de testa. l. sancimus. & C. de ap. l præcipimus. in fi.

m Percipientibus ex ipsa diuisione.

n Contigerit. s. iure successionis, licet nonnūquam dispar fit emolumentū in æqualiter facta diuisiōe.

o In qualitate. proui melius possunt bona fida, vbi eet hæreditariæ in specie sunt.

p Quantitate. vbi sunt res hæreditariæ in quantitatibus. vt ff. de ver. ob. l. stipulationum.

q Relinquat. not. non interessa quo titulo vel iure alij hęc habeat. Sed ꝯ. vt ī vt cū de app. cog. §. aliud. col. 8. nam tantum iure institutionis debetur, vt ibi dicitur. Sed solue vt ibi.

r Octūncium. vbi fuerint quatuor vel pauciores, vel sexūciū vbi fuerint vltra quatuor. Sed qd si sint vltra quatuor, puta decem: & quatuor tm̄, vel pauciores ex his exhęredat vel præterit nunquid triētem vel semissem eis dabit suæ partis? Rñ. semissam cū ꝑ numerum & sua legitima a sit deminuta:

x Excipiatur. scilicet de prædictis. in §. proxi. sup. Accursius.

y Lex. † quem non habemus: sed eius sententia est ī. en quibus mo. na. effi. sui. §. siquis autem. colla. 7. Accursius.

z Curialibus. s. eitis. sed hoc non vī locum posse habere, vbi duo sunt filij, s. curialis & non curialis, vel ambo curiales, vel filiæ nuptæ curialibus. si. n. curiali dederit nouem vncias. nō remanent alijs nisi tres: cū ī dictum sit. ꝙ præteritus vel exhæredatus unus, vel duo, vel tres debeāt habere quatuor vncias? Respon. Io. tradendo generalem regulam, & in computatione Falcidiæ & in oibus similibus, ꝙ vbi plures sunt, nec quantitatē lex definiuit: ratio singu-

§ Et honeste posset exercere ueterem suā. aliàs secus. l'eserus, Barto. & Alexan. in §. hic alle.

† Cōcor. c. Raynu. in gl. sup verbo Trebelliend, post prīc. ibi, & hęc hodie. ex de test.

a Intelligē qū in-

insta fine exhęredati: sec⁹ si iuste. iec. de Bel. & Bal. in authē. nonissima. C. de inoffi. testam.

3 Vix reperit. s̄m la. da Bel.

4 Ide iac. da Bel. & Ang. ī. de heredi. & Fal. i pri.

5 De materia q̄rtarū vide s̄m cano. bo. glo. in c. Raynutius. sup verbo. Trebellianū. extra de testa.

6 idem Bar. iac. de Bel. & Ang.

† Scilicet Gręca in tit. C. quā & quibus quarta part.

singulis decrescit pro rata portione, sicut & accrescit vt ff. de hered. instituen. l. interdum. § sed si aliter. & §. sed si excesserit. & instit. de here. instituen. §. si plures Vel melius, quilibet debet habere nonunciū; idest tres partes eius partis quā habere debet ab intestato, qn sunt omnes curiales. vel filiæ curialibus nuptæ: aliàs non curiales semiunciam vel quadriunciā. & secundum hæc omnia plana sunt. Alij dicunt s q hic erat tantum vnus curialis vnde habent nōnuncium, vel si erat filia curiali nupta, sola erat: quod recidit in idem. sed hoc plus contra dicebat: quia si legitimi essent, & huius filij curiæ dati cum illis: tunc non potest habere plus curiæ datus, quàm legitimus: vt j. quib. mod. na. effi. sui §. si quis igitur & § quoniam variè, & § si quis autem. licet forte posset dici, q supe riora habent locum quando omnes sunt legitimi: sed quidam erant curiæ obligati, alij non. Accursius.

s Et melius Iac. de Bel. hic. Fulgo. & Iason in auth. nouissima C. de inoffi. testa.

tute seruādis, a & de ingratis b si ijs, & de naturalib. c prçter solā quantitatem quam ad pſens auximus d ſm omnes prædictas definitiones.

CAP. III. Si liberis suis pater nudā proprietatem, & vxori vsumfructum omnē reliquerit.

Prohibemus autem & illud graue existens, & habēs quidem aliquam legalem occasionem, e in duram f tamen incidens crudelitatem & amaritudinē. Nouimus.n. aliqua testamenta ſm q morientes, si paternè, nec vt viros g oportebat, sed nimis molliter atq; remisse fecerūt institutiōes, vxorib. si qdē illis oēm reliquerūt suarū rerū vsumfructū, filijs aūt ꝓprietatē nudam. h Quamobrē arbitror studiū eē hmōi testamēus, i vxores ēt ꝓprietatē acquirere, k filijs forte fame peremptis. Vnde l .n. & in medio gubernēt, & cotidianū habeāt cibū, nihil eis derelicto, vxoris ira, forsan & irrationabili, intercedēte, q eis ēt cotidianā gubernationē abripiat? Nō licebit igiť decætero vlli oīno filios habēti, m tale aliqd agere: sed modis oībus eis huius legitimæ partis, quā nūc deputauimus, & vsumfructū insup & ꝓprietatē relinquat, n si vult filiorū nō repēte fame morientiū, sed viuere valentiū vocari pr̃. Et hæc oia dicimus nō i patre solo, sed & in matre, & auo, & ꝓauo, & adiūctis vnicuiq; fœminarū personis, idest auia & proauia, siue paternæ siue maternæ sint.

CAP. IIII. Quemadmodum liberi ab intestato per fœmi. sexū descēd. succedere debeant.

Nepos ex filio vel filia, auo vel auiæ ita succedit ī ea parte, qua mater vel pr̃ succederēt: et hoc locū habet in nepotibus filiorū legitimorū, siue interuenerint instrumēta dotalia, siue nō. Ang.

Neque illo o † quēadmodū ab ītestato liberi p fœmininū sexū descēdētes, parētib. suis succedere debeāt decætero seruādo i nepotib. & ꝓnepotib. nō suis, & sub potestate p cōstitutis, minus tertia parte eos habere, quam q eorum parenti-

a Seruandis. immo videntur omnes correctç quod dic. vt j. vt cum de appel. cogno. § aliud.

b De Ingratis. vt j. de hęre. & Fal. §. ex hæredatos.

c Naturalibus. vt C. de natu. lib. per totum. sed quædam ex illis corrigētur aliàs: vt j. quib. mo. nata. effi. sui.

d Auximus. vt pro xi. §. Accursius.

e Occasionem. nam quia conceditur à lege relinquere vxori vsumf. rerum suarum, sumebat occasionem vt etiā sic auferret illum vsumfructū filijs de legitima. sic aliàs, vt j. vt iudi. si. quo. suffr. § deinde si volumus. & §. an certe.

f In duram. i. magnam. duæ partes sunt.

g Nec vt viros. No. viros debere esse fortes & robustos, sic j. de nup. § per occasionem.

h Nudam. & illam forsan non totam.

i Testamentis. i. testatoribus: vel subaudi, in.

k Acquirere. quod illudere videntur parentes totū vsumfr. filijs adimentes.

l Vnde. interrogatiue lege.

m Filios habenti hic est argu. solis liberis auctam esse portionem secundùm Alb. quod diximus. j. plene. § hæc nos. in fi.

n Relinquat. hoc est cōe in oī quarta. ff. ad l. Fal. l. quod de bonis. § fructus. & ff. ad Treb. l. mulier. §. si hæres. Et facit ad hunc §. C. de inoffi. testa. l. quoniā in prioribus. Sed contra est. ff. de vsufru. leg. l. vxori meç. sed hęc corrigitur: t vt ar. C. de inoffi. tes. l. si quando. § cū autē. vel ibi si rectè inspiciatur, nō grauať qa olum rerū ꝓprietatem habeat qđ plus est. arg. insti. per quas perso. no. acqui. § hoc quoq;. Itē contra ff. de inof. testa l. Papinianus. § quarta aūt. Sed qđ ibi dicit, in libertatibus eum grauari, vt tamē minorē quarta habeat: d eo correctū p hoc qđ hic dr, cū in nullo possit grauari. Sed nunqd pōt aliquo ca su filius fraudari? Respō. sic, ſm Ioā. vt si habeat iste seruos, quibus reliqt libertates, q cōpetunt: licet ēt abstineat filius si est i potestate patris: vt ff. de fideico. lib. l. cū quasi. §. sed & si quis, & ff. de inoffic. testa. l. Papinianus. §. quarta. in fi. §

t Idem Iaco. de Bel. & gl. in authē. nouissima. de inoffi. testa. C.

o Neq; illo. ex hoc. §. sumpta est authen. q tertiæ portionis, quæ est posita. C. de colla. super. l. illam. Accursius.

p Et sub potestate. repete non: & tunc plana. vel dic nō suis & suis qui diuersimode succedebant, vt sequitur, si tamē sunt ex filio nati, nō autem ex filia nati, dicantur in potestate: vt instit. de pa. po. §. pe. & §. fi. Et cautus sis tibi, qa in duobus tantum casibus hic § loquiť in nepote vel nepte ex filia si moritur masculus, vbi succederet vnà cum auunculis vel materteris cū diminutione tertiæ portionis suç. Item si fœmina moritur, de cuius successione agitur, ibi nepos ex masculo vel fœmina cum dicta diminutione succedit cū patruis. & hoc subijcit in hoc § & dicitur C. de collat. l. illā. & de suis & legi. l. si defunctus. & insti. de hære quæ ab intesta. defe. §. diui. q hodie nō distinguūtur, vt hic dicitur. quia omnes dicti nepotes habebunt integram portionem, quam erat habiturus pater vel mater. Sed nunquid dictæ. ll. corrigūtur p l. insti. de hære quæ ab intesta. § fi. Quidam dicūt q sic, vnde hęc auth. nō corrigit, cū iam correctū inuaniat. nos dicimus, q dictus §. loquiť in quodā alio casu, & quadā alia parte q dabať agnatis ex cōstitutiōe Archadij. & illud corrigiť vt ibi pater. & C. de suis & legi. l. fi. vnde hic §. corrigit ; dictas leges.

† Inclusa erant miniatis literis scripta, vt significarē scriptorē huius quarti capitis pſentis legis. quā paulatim nō discernētes librarij cœperūt cū ipso textu confundere.

; Approbatur per Iaco. de Bel.

q Quam. s. tertiam partem. Accur.

Exci-

bus viuẽtibus oportebat relinquere testatores.

Non enim excipimus. [a] vlterius [b] nepotes qui ex filio paternis auis accrescunt: vt illi quidem integram accipiant partem, quantam eorum acciperet pater viuens: nepotes autem ab auo per mediã filiam venientes, aut auia paterna [c] vel materna, minus tertia accipiant. sed vnum ordinem in omnibus poni mus nepotibus & pronepotibus non ferentes fœminam [d] à masculo in talibus minui. Neque enim masculus ipse i se, neque fœmina solum ad natiuitatis propagationem sufficiens est: sed sicut vtrunque eorum coaptauit Deus ad generationis [e] opus, ita etiã nos eandem vtrisque seruamus æqualitatem. [f]

CAP. V. De dotalibus instrumentis non compositis.

Sed nec vsque in hoc statuimus legem. Hæc enim dicimus & in illis filijs qui ex nuptijs sunt legitimis, licet non sint secutæ nuptias dotes, sed affectus [g] indubitatus & manifestus inter coniuges existens filios præstet esse legitimos. Dotem etenim celebrãt nuptiæ: nuptias autem dotes non faciunt, [h] sed coniunctorum affectus. Hoc idem obtineat & in ijs, qui ex posteriori affectu cum dotibus secundum nostras constitutiones [i] legitimi fiunt. & hęc sit sanctio legitimæ soboli.

CAP. VI. De cõcubinis & naturalibus liberis quomodo hi ab intestato succedant.

Consideremus autem aliquid ad solam naturã clemens. Multi nanq; molesti sũt nobis semp, precesque crebræ, [k] & flentes filij. Et semper equidem clemens aliqd definimus: sed quia non hoc cũ lege agimus, erubescimus: [l] ideoq; causæ ẽt legẽ adijciẽtes, ipsi qdẽ populos [m] remouebimus: dabimus autẽ omnibus habere ex lege remediũ. Quia enim testari naturalium filiorũ patribus ẽt ipsi [n] dedimus, [o] legitima quidẽ existẽte prole, vsque ad vnam solã vnciam, quã habebunt vna cũ matre (hoc quod ẽt prius fuit) filijs aũt nõ existentibus legitimis, vsque ad medietatẽ totius substãtiæ: hoc dicunt à nobis positæ leges, [p] non in testamentis solũ patribus cõcedentes hoc agere, sed ẽt alijs munificentijs, [q] quas & superstites donãt. pſens [r] autẽ lex de ijs, [s] quæ ab intestato sunt, [t] loquitur, & noui aliquid introducit. ~~Nunc enim~~ si quis moriens legitima sibi penitus sobole non existente (filiorum dicimus aut nepotum, aut ceteræ successionis) neque vxore legitima, [u] proinde moriatur non dispo sita substantia, & veniat cognatio [x] forsan, aut certé manumissor [y] bonorum possessionem [z] mouens, & insurgens; aut etiam nostrum ærarium (nec etiam illi quantum ad hoc parcimus) sit autem ei domi donec viuit, libera mulier in habitu concubinæ cum eo degens, & filij ex ea (talibus [a] enim solis hęc sancimus, vbi omnino indubitatæ sunt siue cõcubinæ [b] in domo habitæ, siue [c] naturalium ibidem proles) [d] & nutrimentum damus eis, & intestato parentibus morientibus duas habere vncias [e] paternæ substantiæ, cum matre partiẽdas, quãtacũq; fuerint filij, ita vt ꝓ portione vnius filij mr accipiat. [f] Et hæc s di

[a] Excipimus. i. separamus. Accur.
[b] Vlterius. i. amodo per hanc legem.
[c] Paterna. de cuius successione nũc agit. & cauté nnt. hęc duo capitula, vt modo diximus.
[d] Fœminã. i. natã ex fœmina vel ẽt masculo, cũ de successione fœminę tractatur.
[e] Generationis. facit institu. de exhæ. libe. §. nostra. & C. de suis & legit. l. lege xij. ta. & C. de lib. præte. vel exhær. l. fi. Accur.
[f] Aequalitatem. s. in iure successionis.
[g] Sed affectus. facit ĩ. de nup. §. nuptiae. & ff. de regu. iu. l. nuptias.
[h] Non faciunt. facit C. de do. ante nupt. l. fi. & de iure dot. l. j. in hoc casu tñ exigit dos & instrumentũ vt ĩ. vt li. ma & auiæ §. qa verò dudum diximus.
[i] Constitutiones. vt C. de nat. libe. l. cum quis, & l nuper.
[k] Crebræ. facit ad hoc. C. qui potio. in pig hab. l. fi. l prin. & ff. de hær. & fal. l pri.
[l] Erubescimus nos. nõ valere intẽtionẽ i q̃ lege non probatur.
[m] Populos. i. multitudinẽ, quæ tota die nos interpellat.
[n] Ipsis. i. natib. filijs i. ad eorũ vtilitatem.
[o] Dedimus. i. cõcessimus. sic insti. de l. b. §. fi.
[p] Leges positæ. s. in v. lib. C. in tit. de na. lib. l. j. & ij. alias est l. humanitatis.
[q] Munificentijs. vt p donationẽ, vel causa mortis, vel inter viuos, vel dotis, vel donatiõis pp nuptias, vt C. de na. lib. l. humanitatis. Sed hęc hodie ex testamento aliter sunt: vt ĩ. qui. mo. nat. effi. sui. §. ne igitur. & §. si verò filius. col. vij. Ac.
[r] Præsens. s. lex.
[s] De ijs. i. successionibus.
[t] Sunt. i. deferunt.
[u] Legitima. qa hæc noceret: sed ipsa nõ succederet, nisi i subsidiũ: vt C. vnde vir & vxor. l. j. & his casibus, vbi filij huiõi naturales repellunt, alij debent arbitrio boni viri: vt ĩ. q. mo. na. effi. sui. §. si qs igit. circa fi. & addas, vt ibi.
[x] Cognatio. i. cognati.
[y] Manumissor. i. patronus. Accur.
[z] Possessionem. s. ꝫ tabu. vt insti. de suc. lib. §. r.
[a] Talib. interpositio ẽ.
[b] Concubinæ. adhærens quis. Accur.
[c] Siue. pro &. nec n. cõcubinã dico succedere ab intestato: qa nec vxor succederet, nisi i subsidiũ, qd ẽẽt iã necesse, si legeres disiunctiue. [i] Leges ergo copulatiue.
[d] Proles. sit. s. & ex illa filius.
[e] Vncias. ex hac litera sumpta est authẽ. q̃ est. C. de natu. libe. l. humanitatis. q̃ incipit ibi, licet pr &c. Accursius.
[f] Accipiat. & sic mater admittitur in virilem.
[g] Et hæc. s. quæ dicta sũt ĩ. hoc §. s. vt filij naturales succedãt patri intestato morienti in duas vncias. Sed hic non imponimus istã penam filiis naturalibus. s. vt succedant patri

[i] ista gl. est singu. fm Bal. s ca. p tuas de maio. & obe. & iaco. l authen. p̃terea. C. vñ vir & vx. ad hoc, ꝙ cõcubina nõ succedit suo cõcubinario ẽt in subsidiũ licet vxor succedat viro p i. vnde vir & vxo.

patri s aliquo. s. qui pater plures habuit cōcubinas.
a Dicimus. id est habens locum.
b Sic. interpositio. Accur.
c Alias. s. vxores.
d Dabimus. i. concedemus: & repete. non. Azo.
e Quem. alias, quā.
f Amauerit. s. homines: si habes, quē. si habes, quē amauerint: dic. s. mulieres.
g Indiscreti. s. erunt et filij. Nam tot erūt concubinæ & filij ex eis. vt nesciret pater eorū qui nati essent ex vna, & qui ex alia. Ac.
h Hæc lex. s. tota vsque ad prin.
i Omnium. s. aliarū legum tractantiū de hac materia.
k Hæc s. nostra lex valebit.
l Explanauit. s. hæc nostra lex.
m Et quod præterijt. q. d. non habeat locū in præteritis & facit. C. de test. l. iubemus. & §. vt iudi. sine quo quo suff. §. si & §. de admi. offi. §. si. col. 3.
n Hæc. quæ dicta sūt s. vt filij naturales succedant patri intestato mortuo. in duas vncias.
o Illud. hinc est sūpta auth. posita. C. de col. super l. j. alias incipit, ex testamento &c. Ac.
p Secundum earū s. legū quę multæ sūt vt C. de collat. l. ij. & iij. & 4. & v. & fere oēs leges illius tit. sed si testās faciebat, nō fiebat collatio: vt subijcit & C. de col. l. j & l. filiā. & C. cōia vtriusque iudi. l. si j. tempon.
q Dicētes. s. parētes.
r Eis. s. collationib.
s Relicta. s. in testamento, vt quia est institutus hēs cū alijs suis fratribus.
t Defendere. puta patrem suam hæreditatis.
u Omnino. s. nobit.
x Talē. qualis dicta est. §. in casu qñ ex testamēto q̃ decedit.
y Intestatus. qđ fit sex modis: vt dixim⁹ insti. de hære quæ ab in-est j. tit.
z Oblitus per longitudinē tēis, pp quā

† separabant cū præde cesserit. Concu us.

† Cōcor. gl. in c. in pntia sup verbo, publicas. extra. de probat.

cimus, a si vni concubinæ cohabitauerit, & filios ex ea habuerit: aut prædecedente † concubina morte forsan, aut diuisione, filij domi sint. tunc enim damus eis ab intestato duarum vnciarum successionem. Si autem confusa concupiscentia ita fiat, vt alias superinducat priori concubinas, & multitudinem habeat concubinarum fornicantium (sic b enim dicere melius est) & ex eis filios faciens moriatur multas simul relinquens concubinas: odibilis quidem nobis est iste, qui talis est: procul autem omnibus modis ab hac lege expellatur. Sicut enim quis legitimæ vxori coniunctus c alias superinducere non poterit matrimonio consistente, & ex eis legitimè filios procreare: sic neque post cognitam (quemadmodum diximus) concubinam, & ex illa filios, dabimus, d si aliud opus libidinis egerit, etiam hoc ad successionem eius introduci, si mortuus fuerit intestatus. Nam si hoc non constituimus, indiscretæ erunt mulieres quem e magis, aut quem min⁹ amauerit: f indiscreti g etiam filij, & nos † non præbemus luxuriantibus, sed castè viuentibus legem. Non autē distinguimus de filijs, siue masculi, siue fœminæ sint. Sicut enim natura nihil circa hoc arte ratiocinatur: ita nec nos alteram in masculis, & alteram in fœminis secūdum hoc ponimus legem. Valebit itaque hæc lex h nobis in futuris, & maximè omnium i hæc: k quoniam earum, quæ dudū non rectè tenebant, plurima, & emendauit & explanauit, l & quod præterijt, m non potest ab ea, quæ nondum erat, regulæ subijci. Hæc n a nobis de prædictis successionib⁹ sunt sancita.

CAP. VII. De collationibus.

Collatio datorum ab intestato & ex testamento fieri debet, nisi expressim aliud dictum sit, omnibus quæ prius de collatione dicta sunt, cōfirmatis. Bartolus.

Illud o quoque bene se habere credimus hac lege complecti. prioribus enim legibus volentibus i collationibus, si quidem sine testamento morerentur parentes, collationes secundum earum p virtutem fieri: si verò testati nihil dicētes q de eis, r locum non fieri collationibus, sed res habere p dotē forte, aut alio modo datas: & quæ sunt relicta, s defendere. t Nos sancimus, non esse oino u talem x opinionē: sed siue quispiam intestatus y moriatur, siue testatus, qm incertum est, ne forsan oblitus z datorum, an præ tumultu mortis angustiatus, a huius non est b memoratus: omnino c

aduenit obliuio. a vt diximus inst. de vsuc. §. quod autem. Acc.
a Angustiatus. nec est ei imputandum quare se angustiauerit: licet alias interdū imputetur. vt ff. si qs cau. l. 2. §. pe. quia mors inopinate venit: vt ff. de cō di. & dem. l. j & facit ad hoc C. qui test. fa. pos. l. hac consultissima § at cum. & C. de pec. eius qui ll. me. l. j. Accur.
b Huius non est. s. donationis. Accur.
c Omnino. sed cum donatio alia sit simplex. vt puta donatio inter viuos: alia ob causā aliquā, vt dos, donatio propter nuptias, vel propter militiam, vel similia: vt ff. de donatio. l. j. de quibus donationibus loquitur hic? Respondeo sm Ioan. de omnibus. nam omnia conferuntur secundum eum: quia verba generalia sunt omnino &c. & §. dicit. datorū &c. nec distinguit qualiter data: ergo generaliter est intelligenda: vt ff. de ser. vr. præd. l. si fecerit & ff. de alea. l. j. §. pen. Item cū dos quæ de bonis patris decessit, conferatur: vt ff. de col dotis. l. si & ff. ad l. falci. l. pater. multo magis in simplici donatione, quæ in bonis patris remā sit, vt C. de inof do. l. ij. sed M. & Lo. & B. contra. a Dicunt .n. in donatione simplici collationē non faciendā: sed in tis q ob cām dō fiunt, idē dicunt qd Io. sed i simplici concedunt fieri in duobus casibus: vt quando pater hoc expressit: vt hic probatur: & C. de inoffic. testa. l. si quādo. §. t. Itē qñ vni ob cām donauerat, alteri simpliciter: tunc enim ne emergat inæqualitas etiā simplex donatio confertur, vt C. de col.

c Sequi⁹ hanc glo. Ang. hic.

† Ex hoc § ē exacta authē. situata sup l. t. C. de col. & incipit, ex testamēto.
a Approbat. p Iac. de Bel. & Ange.
Hæc quoq; solam ego tanq verissimā pbo soli .n. Iustinian⁹ hās articulū correxit quo ex testamento successio nō admittebat collatione, q a n citē videbat remissa collatio q nolit nō expat voluntā; sic ite cōiecturæ locū esse: nō videri testatorē voluisse collationē locum esse. quia nōn tim eā sit ri non vt tuit. cęterū circa articulū q res pferri debeat, q nō debeat, nihil mutauit. Cōn⁹.

col. l. pen. & hoc in his vbi fit collatio, hoc est in ꝓfectitijs: non aũt in aduentitijs inte illa: vt C. de col. l. fi. siue sui suis: siue sui emãcipatis, siue eꝯ si ãc emãcipatus emãcipati, nã nulla mõ. Ité qñ sunt nec sui, nec emãcipati, vt nepotes ex filio: vt C. de col. l. si emancipati. Et qđ dicit emancipatũ suo conferre: intellige in ijs, q̃ ipe mortis patris habebant, nõ q̃ postea qęsierunt. vt C. de col. nec emancipati, & l. ea demum. & hoc inter se, extraneis autem cohęredibus nullo mõ: † vt C. cõia vtriusq; iu. l. fi.

In tabellione qui recipit testes, vt suspectus dari nõ debeat. Item & in iudice cui causa committitur. & facit C. de iudi. l. apertissimi. & subijcit hic.

esse collationes, & exinde æqualitatem, secundum qđ olim dispositũ est, [a] nisi expressim designauerit ipse velle nõ fieri collationẽ: sed habere [b] eũ qui cogitur [c] ex lege conferre, & quod iã datũ est, [d] & ex iure testamenti: [e] oibus, quæ prius de collationibus à nobis sancita [f] sunt, in sua virtute manentib⁹, † si res suas pater inter liberos distribuere velit.

CAP. VIII. De his qui res suas filijs distribuere volunt.

Diuisio bonorum à parente inter liberos facta non aliter valet, nisi in testamento fuerit facta, vel in alia scriptura parentum, vel liberorum omnium subscriptionem continente. Bart.

Et quod sæpe nobis iudicantibus placuit, necessarium credimus nũc partem fieri præsentis legis. Frequẽter enim quidem plurimorum filiorum [g] cõstituti patres, deinde putãtes mox substantiã diuidere, vt a fraterno certamine eos pręferment: ad maiores adhuc & sæuiores eos contentiones adducunt. [h] Cum enim oporteret, si hoc vellent, [i] aut apertè omnia diuidere in testamentis suis: aut [k] si non hoc vellent, partes facere, & eas subscribere, & sic indubitatam dare filijs diuisionem: At [l] illi non hoc faciunt, sed partem quidẽ aliquam per se ipsi scribunt, & neque hanc continuè, sed fortè interscriptã alteri⁹ cuiuspiã literis, [m] & in descriptione abiecta, [n] & nulla custodia digna posita: residua verò pars nequaquã illorũ est manus, sed subscriptoris cuiuspiam fortè corrupti, aut cuiuscunq;: & hinc [o] illis litiũ occasiones decies millies, [p] † vtrum hæc voluntate gesta sint patris, an alicuius artificis [q] operarij certaminis & contentionis, & ad fauorem partis alicuius scribẽtis. Hęc [r] nos molestare decætero nostros subiectos nolentes, sancimus, si qs voluerit suas res filijs, aut diuidere, aut omnes, aut etiam aliquas fortè relinquere ꝓcipuas: has maximè quidem, si possibile est, dicat in testamento, [s] & indubitatam det filijs hinc vtilitatem. Si autem hoc non [t] agat propter aliquas necessitates, [u] q̃ plurimę circum assistũt hominibus: licet tamen descriptiones [x] facere rerũ quas partiri voluerit: & subscribere omnibus [y] aut ipsum, aut filios vniuersos subscribere [z] præparare, inter quos res diuidet, & ex hoc causæ dare indubitatam fidem. & quod secundum hanc fit speciẽ, ratũ sit atque firmum, [a]

[a] Dispositum est. s. eo intestato moriente. aliàs. n. olim non fiebat collatio & ita non erat hic æqualitas. & facit ad æqualitatem. ff. de nõ coll. § fi. & C. de iud. l. placuit. & j. vt exac. instando. §. fi. coll. 7.

[b] Sed habere. repete voluerit.

[c] Cogitur. aliàs, nisi testator dixisset, q̃ non conferret.

[d] Datum est. à patre ei. iure donationis puta, vel alio titulo datum. Accur.

[e] Testamenti. puta eam partem ex qua est institutus.

[f] Sancita. quæ non §. sicut ne ijs, quæ hic statuuntur: vt j. in princi huius. §. sic j. in fi. j. resp.

[g] Filiorum. & duorum: vt ff. de testi. l. vbi. sed hæc dictio plurimorũ, tres exigit ad minus. Idẽ credo in duob. Acc.

[h] Adducunt. nã magis dolet, si fratri aliquid vltra patẽ datur, q̃ etiam si extraneo: vt C. de bo. quæ libe. l. cũ oport. §. t.

[i] Vellent. s. fraterno certamine eos liberare.

[k] Aut. pro saltem.

[l] At. hæc aduersatio superflua est ꝑ præcedens, cum.

[m] Literis. datiui est casus.

[n] Abiecta. i. vili scriptura.

[o] Et hinc. s. ex tali subscriptione.

[p] Decies millies. s. orte sunt. & facit ad hoc verbum ff. de hære. & Falc. § exhęredatos.

[q] Artificis. i. præbentis operam certamini arte & calliditate sua. & not. hic diligenter argumentum

[r] Hæc quæ modo dicta sunt, & scripta sunt: vt C. fa erc. l. fi. & facit C. e. l. filij. in fi. l. & l. si cogitatiõe.

[s] In testamento. qđ in præsentia testium septẽ fit, siue in scriptis, siue nuncupatiuum fit: vt instit. de testa. §. 1. & fi. Acc.

[t] Hoc non. s. testamentum.

[u] Necessitatet. vel ꝓ occupationes mortis: vt j. proxi. §. vel quia testes septẽ habere non potest propter hominum raritatem: vt C. de test. l. fi & insti. de codicil. §. j. Si autem sit iuris necessitas, qua impeditur facere testm̃, quæ multæ sunt, vt dicimus. insti. qui testa. fa. pos. §. fin. tunc nec codicillos potest facere, nec aliam legitimam voluntatẽ: vt ff. de iu. cod. l. 1. §. furiosus.

[x] Descriptiones. manu vnius, aut plurium.

[y] Omnibus. scilicet partibus.

[z] Subscribere. q. d. aut ipse scribat, aut filios scribere faciat & sic habet tres vias. Et habet locum qñ in scriptura vult facere suam voluntatem aliãt etiam siue huiusmodi subscriptione facere potest: dummodo coram testibus etiam duob⁹: vt C. fam. ercis. l. fi. & ff. de milit. testam. l. Lucius. Sed M. dixit q̃ non potest hodie, nisi cum huiusmodi subscriptione, q̃ hic dicitur. & dictam l. dicit esse correctam: vt j. de testa. imperfe. in princ. coll. 8. Et habent hęc locũ cum de prælegationibus quæritur. si verò de testamento inter eos habito quæratur, dic vt j. de testa. imper. §. 1.

[a] Firmum. inter liberos preter communem obseruationem dispositio ita demum valet, si rerũ quas testator dimisit, sequitur subscriptio, vel ipsius parentis, vel omniũ liberorũ inter quos partitio designatur. Sed quid si decẽ habet filios. & quibusdã prælegat: nunquid

† Quiñis Rap. Ful. II. si emãcipati. C. de col. dicat ibi gl. singu. ad hoc. qđ ea tanc⁹ succedẽs cũ filio, nihil conferre tenetur. hæc gl. est similis & l. l. fin. hic all.

† Qđ seq. s. si res suas &c. s. vtensilia exẽpla. fi habetur.

† Ista gl. ẽ sin sm Bal. in c. qm̃ ꝯ falsam. col. j. extra, de proba.

† ꝓpiea ad verbũ expressit. Halo. aũt vertit mille. Contius.

[a] Idẽ Ia. & est de mẽte omnium.

quid & illi subscribent, quibus non prælegatur? Resp. sic: quia eos tangit, vt C. de auth. præ. l. fi. & j. vt spon. largi. §. ad hoc col. 9.
[a] Cautela. i. firmitate.
[b] Si vero. ex hoc §. sumitur auth. si mō. C. fa. er. Ac.
[c] Egerit. i. nullā trium s. dictarū viā elegerit.
[d] Aliud quidem. sic j. de non alie. §. fi.

pitur. Item qd dicit actor. i. reus qui in pbāda solutione est actor: vt C. de proba. l. 1. & j. vocat eū reum ibi, sacramēto rei &c. & quod dicit in vtroq; casu. s. siue in primo vbi actor protulit literas rei: siue in secundo vbi reus protulit literas actoris. Vel dici pōt, vt tota litera, & s. & j. vsq; ad §. si autem loquit in actore proferente, & reo negante: & quod sequitur, solutum. dic. i. numeratum. Itam qd dicit, actor. propriè ponitur. Itē q dicit, vtroq; casu, dic i. siue ra[?] literas suas & postea numerationē negauerit, siue factā libe scripturam confiteatur, sed numerationem neget: vt hic innuitur.

aliaque cautela [a] non indigens. Si vero [b] aliquis hoc non egerit, [c] sed dispersam (sicut plerumque) sine testimonio subscriptionem fecerit: sciat nihil hinc filijs sese præbiturum vtilitatis: sed quasi nihil sit factum, diuident substantiam filij, incertas & plerumque sine testimonio conscriptiones non sequentes: neq; iudicibus causæ (quos iudices familiæ erciscundæ leges appellant) has sequi cogendis. Oportet enim prouidere subtiliter cautelę filiorum, & non aliud quidē [d] minuere, aliud sub errore relinquere quod difficilium, insuper & insolubilium, crebro etiam crimina ferentium causarum occasionem præstat. De successionibus itaque & collationibus & alijs, quę prędicta sunt, vsque in hoc sancitum sit.

CAP. IX. De eo qui chirographum suum, aut pecuniam numeratam inficiatur.

Lex Aquilia & eius dispositio, qua cautum est, vt negans damnetur in duplum, confirmatur, & ad eundem ordinem plures, sunt actiones inducta. Ang.

Studium verò maleuolentiæ, [e] quod fit ab aliquibus, necessariam nobis fecit plebis denuo legislationem [f] [†] approbare, quam per quādam suorum protulit [g] tribunorū, & quę Aquiliæ nuncupationē ab illo suscepit: secundum quā [h] pro abnegatione duplicib. [i] subdebat ex actionibus maleuolentes, & abnegare tentantes: vbi etiam aliæ quædam actiones [k] ad eundem captatæ sunt ordinē. [l] Sed paulatim [m] mutata clementia ablata est, quæ consueuit iniquorū enutrire maleuolentiam. quamobrem ē nobis necessariū visum est indecentes & turpes abnegationes prædictæ pœnæ subijcere. Si enim protulerit aliquis [n] scripturam, alter [o] autem eā negauerit, cum hæc [p] literas eius habeat ita vt necessitatem patiatur actor causas pati circa probationem eius, [q] aut litera [r] quidem suscipiat, dica: autem non solutum debitum sibi, & probauerit hoc legitimis modis actor: condemnationem aduersus eum duplicem [s] in vtroque casu fieri sancimus: non quia à maioribus [t] legibus delectamur, sed quia [u] lites eorum minores efficimus: quatenus timore pœnæ citius dicant, quod confiteri competit. In talibus itaq; omnibus modis condemnationē hoc fieri volumus modo: [x] & si præter hæc egerit, [y] iudicem scire, quia transcendens legem ipse tenebitur [z] his pœnis. Hæc autem dicimus, nisi probationibus actor abrenuncians, sacramento rei, [a] nunc vsq; ad negationem factam soluere voluerit. [b] Si enim tale aliquid egerit: fi-

[e] Studiū verò maleuolentiæ. i. negationis. & ex hoc §. sumit auth. q qui propriā. q est posita in l. cū fidē. C. de non nu pe. Ac.
[f] Denuo legislationem. i. iterū approbare leg. Aq. latā à plebeijs, Aquilio rogante siue interrogante plebē, vt subijcere: vt ff. ad l. Aquil. l. 1. & insti. ad l. Aq. §. ceterū.
[g] Protulit. s. plebs.
[h] Secundū quā. s. legem Aquiliam.
[i] Duplicibus. nā ex inficiatione crescit in duplū condēnatio vt hic, & C. ad l. Aqui. l. q negantē. & ff. ad l. Aqui. l. inde Neratius. §. hæc actio.
[k] Actiones. vt vtilis Aquilia cū dat damnū de corpore in nō corpus: & e q de non corpore i corpus. Itē i factū subsidiaria legis Aqlię qā dat dānū de nō corpore in non corpus. vt insti. ad l. Aquil. §. pe. & §. fi. & ff. de dolo. l. & eleganter. §. idē labeo. Itē actio pro legato. s. ex testō. q datur venerabili loco: vt instit. de act. §. item mixta.
[l] Ordinē. i. vt crescat ex inficiatione.
[m] Sed paulatim. q. d. prius nō puniebant, adeo iudices erāt clementes: postea superuenientibus dictis legibus extenuata fuit parū clemētia, & itē talē maleuolentiā. i. malā volūtatē homines tradiderūt obliuiōi: quare & in pūti casu idē cōstituendū est. Ac.
[n] Aliquis. s. actor.
[o] Alter. s. reus.
[p] Hæc. s. scriptura. Accur.
[q] Eius. s. rei. Accur.
[r] Aut literas. nunc cōuertit casū in actore negante & reo proferēte. & qd dicit nō solutū: propriè accipitur.

[s] Duplicē. s. vt vnū simplum sit pœna: aliud sit rei restitutio, vt j. eodem. §. si autē. Sed actor vt in plus puniri. s. vt totum duplum sit pœna, vt j. eo. §. si autē. sed expona istud, vt ibi diximus.
[t] A maioribus. i. nō sumimus delectationem legum à maioribus. i. antiquis, qui fecerant legem Aq. & alias ei similes.
[u] Sed quia. sūdet inciteæ obiectioni. Accursius.
[x] Modo. scilicet duplicem.
[y] Egerit. s. aliud.
[z] Tenebitur. nam facit litem suam, vt ff. de va. cog. l. fi.
[a] Sacramento rei. quem s. nominauit actorem. secundū primū intellectum huius §.
[b] Voluerit. s. actor deferens ei sacramētum: & ille non iuret, sed confiteatur. Et sic no. hic, q parcitur sponte confitenti. sic ff. de alt. iu. l. ... §. fi. & C. de plus pet. l. j. & j. vt iu. iu. §. si q. s. col. 9 & C. ad leg. ... Iul.

[†] Hic locus cogit me adnotare, decipi mihi visos oēs præceptores meos qui à Gallo Aquilio Ciceronis collega latā et hanc l. asserunt. nam nec Gal. Aquiliū Tribunū plebis fuisse video quā legi. & cū plebiscitū vocetur, necesse ē ad illa tpa referre q. buc aū la gem Hortensiam plebs separatim à patribus propria sibi iura sciscebat. quā meā opi. Theophili paraphrasis Instit. de l. Aquilia multum adiuuat. Contius.

[f] scitum vel rogationem mallem vertere, quāuis in Græco sit ψηφίσματα. Contius.

[c] Cōcor. c. pen. § si q extra, de hæret.

quidē mox ab initio post abnegationē intulerit [a] iusiurandū, & ille [b] cōtinuo confessus fuerit [c] quod in negationē deductū erit quantum ad duplum. [d] Si vero lōgiori facta lite, tunc actor inferat sacramentum, at ille [e] etiam si quod infertur, profiteatur: de dupli quidem eum eximimus pœna, omnes verò [d] expensas [e] quæ vsque tunc factæ sunt propter probationes, actori, iureiurando eius definitas, exoluere eum qui ab initio quidem negauit, postea vero confessus est, iubemus. Si quis autē [f] adnumerationem in se factam pecuniarum negans, postea vtatur [g] solutionibus à se factis: tali homini nullā vtilitatem horū, q̄ vere soluta sunt, esse sancimus: sed totum eum debitū [h] exigi præcipimus, & hanc solam sustinere negationis pœnam: hoc quod etiam quidam ante nos imperator constituit: [i] nullo iudicantium neque in hoc flectendo, [k] sed integritatem legis custodiente. Si aūt ēt reus proferat literas actoris. [l] deinde ille [m] eas neget, at ille probet eas: non solū illud rē petetur, de quo negatio fuit, sed ē tantum aliud adijcietur. Hic quoque de iurisiurandi datione similiter [n] ēt in actore introducatur rō. Si vero lis agatur p curatorē [†] forte constitutas psonas, q̄ curatores respiciunt, hmōi negationis pœnam, qñ in ipsorum curatorum fuerit literis, non aduersus eos, quorū sunt curatores, [o] sed aduersus [p] eos ferri, q turpē & indecentem hanc negationē fecerunt. Si vero aliud condemnationis augmētū aut in duplum, aut in triplum, aut in quadruplū ab antiquis legib. [q] aut principū introductū est constitutionibus: [r] maneat quidem illud secundum propriam formam, sicut nos illud in nostris institutis & digestis [s] & constitutionum libro sancimus: hoc autē [t] nunc augmētum priorum fit.

CA. X. De improbis possessorū exceptionibus.

Possessor qui rē eius esse, de quo actor affirmat, negauit: & post probationem actor confitetur, ad exceptionem decurrens prius rei possessione priuatur, quam de iure suo audiatur. Par.

Illud quoque in iudicijs arbitramur oportere melius [u] quam omnes aū nos determinare & constituere. Si quis enim conuētus [x] fuerit res habere alterius: ille vero dicat res non esse illius de quo dicit actor: & cogatur, qui actionem infert, aut documentis, aut testib. aut alijs vti labori-

Iul. ma. l. quisquis. §. fi. & C. de ijs, qui se defe. l. j. li. x. argu. contra, ff. de fur. l. qui ea mente. & ff. vi bo. rap. l. pe. Item no. si releuas me in vno onere probandi, & ego te debeo in alio releuare. s. in pœna dupli. sic ff. de iureiur. l. eum qui. j. respon.

[a] Intulerit. s. actor.

[b] Et ille. s. reus.

[c] Ille. s. actor vel creditor secundū primum intellectum. vel dic reus secundum alium intellectum.

[d] Omnes vero. oūe conuertit casum: & dic vero, pro sed. ite quod dicit actor. i. reus siue debitor, qui defert actori, vt hoc differat à casu præcedenti. vel dic retento primo casu. s. actore deferente: & omnia pone proprie. & in hoc differt à superiori: quia in superiori ab initio fuit confessus reus, qñ nullas actor fecerat expensas: hic autem quando dudū postea. vnde restituuntur huiusmodi expēsæ actori, vt subijcit.

[e] Expensas. sic C. de iud. l. sancimus.

[f] Si quis autem. s. debitor. Accur.

[g] Postea vtatur. i. postquam actor probauerit se mutuasse, vult hoc cōuerti: si dicit se soluisse, non pdest ei, etiam si verū dicat, vt subijcit: & facit j. vt iij q obliga phi. tes mi. §. si vero. & est hoc pp eius mendaciū qd est puniendum. vt j. eo. §. illud alias contra: vt ff. de regu. iur. l. bona fides. Sed oūne actor est in dolo. qui petit quod iam sibi solutū est? vnde potior debeset esse conditio conuenti. vt ff. ne quis eum l. j. in fin. & l. 2. Respon. actorem bona fide agentem agere pri⁹ & postea alias repellit, vt dictū est.

[h] Debitum. i. tantum quantum erat prius debitum, quod vere tamen solutum fuit. Sed qua actione Petitur hoc secundo? Respō. per condictionem ex hac l. quia antiqua actio sublata est solutione: vt inst. t. quibus modis toi. obl. j. respon.

[i] Constituit. vt Zeno, vt C. loca. l. conductores. vel Archadius, [†] vt C. vnde vi. l. non ab re.

[n] Prestando. sic C. ad l. Iul. de vi pu. l. seruos.

[l] Actoris. in quib⁹ actor fuit cōfessus sibi solutū. quæ apocha vocat̄ vt ff. de adm. tut. l. Lucius §. tutelæ. Ac.

[m] Ille. s. debitor. & redit ad casum illum quē habuimus. j. §. si enim protulerit &c. secundū primū intellectum, quē ibi dedimus.

[o] Similiter. vt j. §. hoc aūt dicimus &c.

[o] Curatores. i. psonæ procuratorū respiciuntur curatores, vt idem in eis quod in curatoribus seruetur. Accursius.

[p] Eos. s. tutores vel procuratores & curatores, & facit ad hoc C. de ser. fugi. le. quicunque. §. in minorum. & C. vnde vi. l. meminerint. & C. de fal. mo. leg. j. in fin & ff. quod quisq. ius. leg. iij. §. j. & ff. si quis ius dic. leg. j. §. si procurator. & j. vt lit. ig. iuret. §. in causis. col. ix. Sed quid si literas eius cuius negotium gerit negat? Respon. [a] non tenetur gerens negans, cum nec alienas literas possit cōgnoscere vt suas: immo etiam quandoq; vix suas: cum aliter iuuenis, aliter senex scribat: vt j. de fide instru. §. 2.

[q] Legibus. vt institu. de act. §. omnes.

[r] Constitutionibus. scilicet in duplum: vt C. vnde vi. l. si qs in tantam. & le non ab re. §. fi. & C. finiū regun. leg. u constitit. Item tripli & quadrupli: vt instit. de act. §. tripli. & §. quadrupli.

[s] Et digestis. in ff. multæ actiones inueniuntur in duplū: vt serui corrupti. Item in quadruplū: vt furti manifesti, & quod metus causa: vt ff. de ser. cor. leg j. & quod metus cau. leg. si cum ex. §. ij. Accur.

[t] Hoc autem. quod hoc §. dictum est.

[u] Melius. cōmendat se sic & alias insti. de hæt. quali. & differē. § fi. Accur.

[x] Conuentus. s. rei vend. & quod subijcit alterius. s. agentis. item & hypothecaria, & quod subijcit, alterius, dic, i. eius quem dicebat actor obligasse: quia hēr necesse [y] probare qui agit. s. q debitor fuerit dūs Auth. g 3 tempore

[a] Ibi delictum fuit consumatū, hic nō: nec incideraat in pœnā: quia pœnituit antequā partē aggrauaret in pbatione. Angelus hic post Bart. s. ptrario.

[†] In vetusto, sine periculo dupli erit quod tñ in idem recidit.

[†] Imo vtriusque legis auctor est Zeno, nisi error fit l codice impresso.

[q] Iustinianus vertit, tutores vel curatores rectè. Cōn

[a] Idē tñ. q̄ Bel. hic & Angel.

[y] Istud si est verum generaliter sed vm Bart. in l. cū res. C. si res alte. pign. data sit, & las. in §. item Seruiana. colū. 37. instit. de actionib.

bus, vt ostendat res illius esse, postea vero eis qui semper abnegauerat a illius hoc non fuisse, vti voluerit illius iure, & dicere quia ex hypotheca aut alijs causis b in illā personam relatis, ꝓpinquior est, quàm ille, qui cām mouet: aliæ quidem sententiæ vacent, quę priorib. c nr̄is placuerunt: mediocris aūt quædā & clemens & ipsi causæ cōueniēs pœna abnegantibus inferatur. pro abnegatione nanq; circa hoc & actoris d laborib. dū adhuc causa dicitur, ad actorem transferatur e rerum de quib. est q̄stio facta, possessio: f licentiam habente eo qui hāc reddet, si qua iura habeat ex illa ꝑsona de qua prius negationē f passus est: competentia sibi hæc ꝓponere, & legū g iustitiam ꝓmereri, pœna in sola translatione possessionis constituta. Hæc à nobis pro successionib. & collationib. & distributionib. & litigantiū cautela, & vt multitudo litium minuat, & inuēta sunt & sancita: & de cætero tenebunt: quatenus & successiones h agnoscāt, & collationes i nō ignorent, sed circa distributiones k nō resultent. & neq; petulantes l suarū literarū abnegationibus insiliāt m malignari volentes, neq; annumeratiōes abnegēt neq; postea forsā solutionibus vtant, neq; res ex quib. detinēt n abnegēt personis: sed mediocres & mites ex causis ostēsi, mediocri o etiam potiantur iudicio.

CAP. XI. Quomodo concubinę seruilis conditionis constitutæ, legitimæ vxores fiunt.

Liberi ex cōcubina libera, vel liberta, vel ācilla

tempore obligationis: vt ff. de pig. & l. q̄ non dū. §. quod dicit. & ff. de proba. l. ante omnia. & ſm vtrū que horum modorū hāc literam prosequere. & facit. ff. de rei vind. l. fi. Sed contra in eo. titu. l. officiū. in princ. Sol. ibi talis opponebatur exceptio quæ nō erat cōtraria ijs quæ pri⁹ dixerat ipse re⁹. Item tertio potest poni in eo qui agit nomine procuratorio. Itē, quod plus est, ꝑt intelligi hic. §. de qualibet actione in rem per quam directū dominiū vel quasi petitur: quia ista verba sūt generalia, & ideo generaliter intelligēda: vt ff. de ser. vrb. præd. l. si seruit⁹. qualis est Publiciana, & rei vindicatio vtilis, & petitio hæreditatis directa & vtilis, & in similibus: vt si ago in rem, vel Publicanam & negas me dominū, vel me emisse à non domino: & hoc à me probato dicis te à me emisse: & me dominum fuisse, vel dicis auctorem meum dominum fuisse: vt ab soluaris à publiciana. Item quid de simplici possessione quę intentā petit ꝑ ꝑdictionē: vt ff. de cōd. inde. l. indebiti. §. sed & si nummi, & de triti. l. ij. & idem vbicunq; petit possessio quocūque iure. licet enim personaliter agatur, res tamen, idest possessio petitur, vel quasi in rem vel ad rem agitur, & dici potest idem. nam & rei vindicatio ratione possessionis datur: vt C. de ali. iu. mu. causa fa. l. j. Sed quidam dicūt hunc. §. in hypothecaria tantum loqui, quam secundus creditor intentat contra primum: sed contra eos est in nouellis eod. titu. l. si quis tertium detentator. Accu.

Et sic negāt punit translatiōe possessionis vt hic. Sic et de iure canonico negās punit, vt in ca. vlti. cū gl. fi. extra de solu.

a Abnegauerat. s. dicēdo illius &c. ne vna negatio superfluat, aliter ponitur pro simplici negatione vt ff. de in diē addi. l. vbi. & ff. si vsusfru. pe. l. vlt. j. rn̄.

b Alijs causis. hoc est contra eos qui faciunt loqui in hypothecaria. tantum.

c Prioribus. ar. simile. ff. de pig. l. si superatus. & ff. da reg. iu. l. inuito. § cui. Accur.

d Et actoris. repete, pro.

Mēdaciū nōnūquā punitur.

e Possessio. Not pœnam imponi propter mendaciū de translatiōe possessionis. sic ī. proa. §. & ff. de rei vin. l. fin. & institu. de fideicōmis. hære. §. fin & ff. de iureiuran. l. eum, & C. loca. l. conductores. & C. vnde vi. l. non ab re. Accur.

f Negationem. i. pœnam negationis.

g Et legum. i. legalem iustitiam. sic. ff. de acquiren. pos. l. si rē. in fi. Sed qualis erit hæc iustitia, q̄ admittit hominē tā varia dicentem? Nam primo non illius esse dicebat, cuius nunc esse dicit: vnde videtur repelli tanquam sibi cōtrarius: vt C. de fur. l. j. & ff. de peti. hær. l. vj. Sed dic eū satis puniri. Itē in alio iudicio admittit: licet dicat contraria ijs q̄ dixerat in priore iudicio: vt ff. de inoffi. test. l. Papinian⁹. §. sed nec impuberis. nam quædam alio iudicio fieri possunt, quæ illo eodem fieri nō possunt: vt productio testium, q̄ nō potest fieri post publicationē: fit tñ i alio iudicio, puta appellationis: vt ī. de testi. §. & quia. co. vij. & C. de temp. app. l. per hāc. & C. de appel. l. eos. §. autep. Sed quo iure fiet hęc trāslatio, s. possessionis? Rñ per officium iudicis, non tam ꝓbationibus præstitis, & sup principali facto lite cōtestata. hæc petat. nam ea quæ post cōtingunt, ad eius officium pertinent: vt ff. de ædil. edic. l. ędiles. §. itē sciendum: quod officiū sibi cōpetit auctoritate huius legis. nō ergo datur sententia in q̄stione principali, ne absorbeatur ius conuēti. Item quid si in rē ago, & dicat se non possidere: nunquid lis contestabit, & tractabitur de calūnia super trāslatione possessionis: vt ff. de rei vin. l. fin. Respon. fiet quia prius non erat iuratum in actionē in rem, nec lis contestata, nam illa quæstio s. an possideat: fit ante lit. contest. vt ff. de inter. act. l. qui seruum. § in iure. Vnde dic ibi de calū. iurari & lite cont. & omnia procedere. sicut moris est in causis. at hic in causa isto non fiunt r hæc, cum sit causa inchoata: sed per officium iudicis hæc expediuntur: r vt dictū est. Licet autem dicam litem debere contestari: eo ipso tamē q. fuit facta interrogatio, an possideat vel non, dico cōtestari litem super iudicio possessionis: vt C. de lit. contesta. l. j. non autem super iudicio in rem, cum nō fuerit ille animus, immo magis euitare, vt dicemus ī. da exhiben. & intro. § suscepto vero. colla. v. Sed nunquid dabitur libellus super hoc post dictam contestationem? Rñ. hic nō. ꝑ auth. offe rat. Sed op. ergo cōtestatio nulla est: cum præcedere debeat libellus? Respon. hic non fuit petitus. Vel speciale est hic propter negotij naturam.

r Ista gl. est singu. ff; Bal. i l. fi. C. d exe cu. rei iudi. & Ia. i §. olum. institu. de actio.

h Successiones. i. posteri cognoscant patres, vel ecōtra posteri cognoscāt. & habeant successiones maiorū, de quo habuim ī. ⁹e. §. j. & ij & §. cōsideremus.

i Collationes. vt ī. eo. §. illud.

k Distributiones. vt ī. eo. §. & quod sæpe. Accur.

l Petulantes. i. callide extorquentes, vt C. de mo. mulia. l. fina. aliàs petulantes, i. superbi vel turpes, seu malæ opinionis, secundùm Azo.

m Insiliant. i. insultum facient agendo & respondendo: vt ī. eo §. studium.

n Res detinent. vt supra eo. § proxi.

Mediam eligendū est.

o Mediocri. Not. medium eligendū. i. mensuratam

vitam

postea manumissa nati, nuptijs, et nuptialibus documentis interuenientibus, legitimi efficiuntur: siue alij nati fuerint, et viuant: siue nati mortui sunt, siue nulli nati sunt postea. B.

Quod aũt ab aliquib. malignè dubitatur, in q̃busdam nr̃is constitutionibus, a & in iudicijs quidẽ plurimis in omni est: cũ sit iustum vlterius non q̃ri, p̃nti ɔiungimus legi. Constituentib. n. nobis, vt si quis respexerit aliquã mulierẽ clemẽs, & hanc sortiat̃ b absq; dotalib. documentis, deinde faciat filios: postea verò maritalẽ ad eã receperit affectum, & scripserit hmõi instrumenta, & fecerit filios: nõ solũ eos q̃ post hoc nati fuerint filij, sed ẽt priores esse legitimos, & pp circumuenientium, & malignè interpretantiũ calliditatem, ẽt iam aliã scribẽtibus cõstitutionẽ: c quia hæc volumus tenere, licet secundi non sint nati post dotẽ filij, aut existẽtes moriant̃: adiuenerũt quidã etiã aliam dubitationẽ, non recipientes d hęc tenere ĩ ijs, qui libertabus copulant̃: cũ vtiq; rectè conijcientibus e nr̃am intentionẽ, ẽt hoc fuerit iam sancitũ. Si. n. ad libertam nõ omnino f nuptiæ prohibentur: certũ fuit, g quia ẽt in illis hęc tenere volum⁹. Sed qm̃ vtiq; hoc dubitatũ est: sancimus, si quis vxorẽ non habens legitimã, aut filios legitimos, h† ad ancillam propriã habuerit quandam meliorem sniam, & filios p̃tulerit ex ea in seruitutẽ constituta: postea verò libertate honorauerit i & ancillam & natos, & ius eis aureorum petierit annulorum † & regenerationis, & inter ingenuos s̃m iustos reduxerit modos, & nuptias consumauerit, postea verò nuptialia conscripserit documenta, & aut fuerint filij postea, aut nõ fuerint (vtrosque k nostræ constitutionis l amplectimur casus) sit & vxor legitima, & filij sub potestate m ipsius, & sui & ab intestato hæredes genitori (dicimus autẽ eos, qui ante nuptias nati sunt) vias per quas ad ingenuitatem, secundum quod prædictum est, veniãt, celebratione postea dotalium, ius legitimorum eis præbentes. Tua igitur excellentia, q̃ bene nobis & sanctè visa sunt, & pro nostrorum quiete adinuenta, omnibus gentib. quibus præes, per præcepta propria faciat manifesta: vt agnoscant, quia nulla maxima cura, per quam semper aliquid adijcit Deus nostris sceptris, extra nos consistit pro eorum sollicitudine & prouidentia. Datum Cal. Maij, † Constantin. post consulatum Belisarij. † V.C.Cos.

TITVLVS VI.

DE FILIIS ANTE DOTALIA instrumenta natis.

Constitutio noua ad interpretationem antiquarum inducta, in eisdem casibus locũ habet, in quibus interpretatis legibus locus est: & ideo in casibus pendentibus locum habet sententia, vel transactione nondum finitis. B.

Imperator Iustin. August. Ioanni gloriosissimo sacrorum per Oriẽtem prętoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRAEFATIO.

PEruenit ad nos dubitationẽ variã q̃busdã incidisse, si qđ sancitũ est à nobis de filijs procreatis an̄ dotiũ celebrationẽ, postea dotibus factis: nõ ẽt in p̃teritũ feratur in ijs, q̃ nõ decreto, aut transactione sunt terminatę q̃õnib⁹. Nobis vtiq; cũ particulariter poneremus leges, exp̃ssim in j. constit. n q̃ hoc sanciuit memorãtib⁹, vt siue supersint eis matres, siue defunctæ sint, nõdũ tñ hmõi q̃õnes aut snijs, aut trãsactionib. susceperunt terminũ: oĩno ita iudicari sit nr̃a lex, quã cõplentes, ẽt secundã posuimus legem, eãdẽ valere fanciẽtes, ẽt si nõ post dotes procreentur

vm̃ sic ṽ. vt oẽt obe. iud. §. t. colla. 5.

a Constitutionib. vt C. de nat. lib. l. cũ q̃s. & l nuper. Acc.

b Sortiatur. f. in concubinam.

c Constitutionem. s. illam. nuper: vt C. de natu. lib. l. nuper.

d Recipiẽtes. s. vt p̃dicti filij sint legitimi, factis ẽt dotalib. instrumentis.

e Conijcientib. i. cõsiderantibus, vel intuentibus. Acc.

f Nõ oĩno l. non omodo prohibet̃: quia tñ cũ ijs q̃ sunt in magna dignitate: vt C. de incest. nup. l. humilẽ. Sed hodie cum oib. p̃t dotalib. instrumẽtis cõfectis: vt j. vt lib. dece. §. si q̃s autem.

g Certum fuit. i. certum esse debuit.

Filij legitimi alios excludũt.

h Filios legitimos. Not. q̃ filij legitimi excludunt alios. Sed j̃ s̃, de incest. nup. §. dubitatũ. Sol. ibi l libera ɔcubina: hic in ancilla loquit̃, licet postea manumissa sit: sed hoc corrigit̃: nã hodie distinguit̃ s̃m M vt j̃. vt lib. de ce §. si quis aũt. Et facit ad hũc §. instit. de ser. cogna. in prin. & j̃. q. mo. nat. eff. sui. §. illud. & insti. de hę re. q̃ ab inte. §. j & j̃. tit. proxi. Acc.

i Honorauerit. qđ & si non fecisset. tñ p̃sumeret̃: vt C ɔ̃mia de manumiss. l. fi.

k Vtrosque. interpositio est. Acc.

l Nr̃æ cõstõnis. vt C. de nat. lib. l. cũ quis.

m Sub potestate. oblatione curiæ: vt j̃. quib. mod. na eff. sui § si quis: & §. sed ita que. coll. 7.

DE FILIIS ANte dotalia &c.

De filijs ante dotalia, i. matrimonium natis: est mens huius constitutionis: quod voluit lex illa, cum quis, & l. nuper posita in C. de natu. lib. & ad futuras coniunctiones et praeteritas referri, qua non sunt transactione vel sententia

n Apita: vt inf. eo. Acc.

o PErueniti. In p̃ria constitutiõe. vt C. de na. libe. l. cum quis.

o Legem. vt C. de natu. lib. l. nuper.

Adiec-

† Qđ hodie ipso iure competit absque petitione. Noue. 78. §. vlt. vec. eo.

† Mar. in ermgeriana editione, & meo manuscripto.

† Sic rectius pnto q̃. ꝙ in editione Scrim. Belisa. cõsulatus adscribit̃ hæc cõstitutio. Contius.

† Sic & in editione Scrimgeriana. Haloan. autẽ editio tam Græca q̃ Latina caret his verb. non rectè.

tur filij, aut pereati moriantē, nihilominus & ante dotes natos legitimos eē: & in hāc quoq; secūdam nrām constōnē similiter adiecimus, oportere eius legislationē & ad seniora referri tēpora: exceptis illis causis, quas aut iudicialis snīa, aut transactio terminauit. Sed qm̄ quidā post has nrās claras leges audaci mente nrām p̄sumpserūt male interpretari legislationē & sensum: tertiam coacti sumus exponere cōstōnē, per quā iussim⁹, si quis legitimā vxorem hn̄s, & legitimos ex ea filios: deinde ea moriēte, aut mr̄imonio repudio soluto, habuerit filios ex aliqua ad quā nuptię nō interdicunt: postquā verò hi nati sunt, dotalia cōfecerit in eam documenta: ltios ēt ita ei natos filios existere. Sed quia in ipsa nrā ɔstōne nō adiecimus aperte valere hmōi legislationē ēt in illis quorū patres adhuc supersunt, aut defuncti quidē sunt, contentio aūt neque iudiciali snīa, neq; amicabili interuentione decisa est: hinc quidam arbitrati sunt nos nullatenus velle ea q̄ in memoratis cōtinenē legislationib. de filijs qui añ celebrationē dotiū nati sunt, valere ēt in illis qui añ hmōi legislationē nati sunt, & maximè eo q̄ huius pars in prima & secūda constitutione posita ablata sit à nobis in Codicis cōpositione. Quod absurdè arbitrati sunt. Iustissime nanq; & primę & secundæ hoc subtraximus cōstōni, & tertię nō adiecimus. in particularibus nanq; positis legislationib. necessariū erat forte hāc accipere in p̄terito legislationis relationē: in oī verò coacceruatione legū Codicis cognominis nr̄i rectè abscindere talia p̄posuimus: quatenus nō multitudo supflua in Codice scriberetur. Tertia verò cōstitutione nō adiecimus aliqd de tēporibus: cū oibus manifestū sit oportere ea, q̄ adiecta sunt, per interpretationē in illis valere, in quib. interpretatis legib. sit locus. Quia verò oīno emerserunt quidam, & de sic manifestis se dubitare cōtendentes, vel errantes: hāc adiecimus legem, sancientes in p̄dictis tribus constitutionibus facta à nobis legislationē valere, in quib. ēt expressim primæ positæ à nobis legi adscripsimus, hoc est, siue superesse contigerit talium filiorum patres, siue mori: nondum verò hmōi negotio, aut decreto, aut transactione finis acceptus est: s̄m hæc tales causæ ad leges à nobis positas deducantur: exceptis illis negotijs, quæ cōtigit ante leges à nobis positas, aut decreto iudicū, aut transactione determinari. Quę igitur nobis placuerunt, & p̄nte sacra declarata sunt lege, tua sublimitas manifesta omnibus facere studeat. Dat. xv. Cal. August. Constan. post consulatum Belisarij. V. C.

TITVLVS VII.

DE ADMINISTRANTIBVS officia in sacris appellationibus.

Iudices appellationum & eorum officiales in causis appellationum, in quibus officiū est commune, in iudicio simul examinationem facere debēt et gestis participare. Bar.

Imp. Iusti. A. Io. gloriosiss. sacrorum prætoriorum pręfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRAEFATIO.

IAm quidem sacram fecimus legem de appellationibus, eloquentē, quem oportet seruari modum super eis, & vnde ad quos fieri appellationes quasq; deceat: qui tam ad tuam celsitudinem, quā ad gloriosissimū misimus quæstorem. Quia verò plurima facta est dubitatio de administrantibus eis officijs: cum ij, qui ex sacro quidem epistolarum scrinio sunt spectabilium iudicum, vindicarent sibi appellationis ministerium: qui verò ex sede tuæ sunt celsitudinis, maximè dicerent se lædi, si mutato schemate, nequaquam soli appellationibus ministrarent ijs, quæ à clarissimis prouinciarum iudicibus veniunt ad solum tuum iudicium (sicut prius erat dum in diuino quidem ipse audires consistorio, ministraret verò officium tuum) sed propter spectabilium schema, in ordine sacri auditorij negotio moto, & pariter audiente tua celsitudine cum gloriosissimo nostro quæstore, vtriusque partis totum sibimet applicarent: congregatis apud tuam celsitudinem & gloriosissimum nostrum quæstorem sæpius & ijs, qui ex sacris scrinijs appellationibus ministrant, & qui ex tuæ sedis celsitudine & officio nouissimè ad quandam formam causa perducta est, quam ex non scripto ad nos deduxistis. Causa verò nobis non

a Adiecimus: alias n. ad futura nō negotia traherent, vt C. de legi. & constit. l. leges.

b Tertiā. cōstōnē: vt I. de succes. nup §. fin.

c Constōne. quā mō vltimò nominauim⁹.

d Quod huius. s. tertiæ & secundæ. Accu.

e Hoc. s. de præterito tempore. Accus.

f Superflua. facit. C. de vet. iu. enu. l. 1. ibi, melius est pauca &c. & insti. in proœ. ibi, & cum sacratissimas &c. & I. de referen. ibi, multitudo enim.

g Sit locus. no. mirabile verbum.

h DE ADMINIstrātib. officia in sacris appel.

Hanc non lego.

i IAm quidē. Legē vt C. de tēp. appel. l. fi. Et

q Caput cōstōnis, c. vlt. Nouel. 12. ad præterita nondum iudicata, aut transacta. Cō.

q xvj. edi. Scrimge.

Aprilis in Scrimge. & meo manuscripto. cetera congruunt.

Legēdū officijs.

Hęc lex ... est. nec iu... perpe-

a Et in valuis: vt §. vt iudi. ſine quoquo ſuff. §.illud & §.hoc quoque. in fine. Acc.
b Quoniam dum nihil. Nota vbi legē correctam non inuenimus expreſſe, anti quę dimittimus figuræ. ſic C.de teſt.l.ſancimus.& C.de appel. l.præcipimus.

incõgrua viſa placuit:& iterum qm̃ Paphlagonia & Honoria diuiſę prius ĩ iudices duos, i vnũ eũdē que reductæ ſunt ꝑtoris nomē ſuſcipiētē:hoc indubitate placuit ſchema tuo competere cingulo. hoc idē & in duobus aliquando poſitis, hoc eſt,

DE

Helleſponto, & Ponto Polemoniaco. Nam & illic duob. conſtitutis prius iudicib. nũc autē vno moderatore facto, & decorato etiã ipſo ſpectabiliũ dignitate, rurſus hoc proueniebat: & ad tuũ ſolũmodo iudiciũ ferri appellationum lites oportebat, ſm̃ terminum tamen conſtitutionis de appellationibus.

CAP. I. Vt ſola cohors PP. miniſtret in eius appellat.

Cõplacuit igiť ſimul ijs quidē officijs vtriuſque adminiſtratiõis, ſimul aũ: vobis ambob. inſuꝑ & nobis rectè ſe habere viſum eſt, ſolũ officium tuæ celſitudinis talib. miniſtrare appellatiõib. ſicut & prius fuit, & in ſchemate ſacri auditorij dicanť, & adſit glorioſiſsimus noſter quæſtor,& particeps ſit geſtorũ. CAP. II. Sed ēt qm̃ primæ Cappadociæ præſes prius ad tuũ cingulũ reſpiciebat ſolum, & tibi appellatiões ferebanť: nũc aũt in ſpectabilis ꝑconſul'is figurã mutatus eſt: nihilominus cõpetens eſt, & illã adminiſtrationē appellationē ſuſcipientē & mittentē, hic litē ſm̃ nr̃am ſacram conſtitutionē in ordine ſacri noſtri auditorij eam examinari: præſente quoque glorioſiſsimo nr̃o quęſtore,& pariter audiente negotiũ, ſolo officio miniſtrante tuo. qm̃ & prius hoc ſolitum erat. nã etſi ſpectabilis comes domuũ permixtus eſt, tñ neq; pridem multæ q̃dã mouebanť cauſę apud eum, neque ex iudicio eius ferebantur aliqua penē appellatio hic. Nunc autē q̃ circa ſcrarij diſpēſationem ſunt,& alijs hęc qui buſdã tradidimus, & non oportet ob hoc mi nui ſedem tuam, ſed ſimiliter tuum miniſtrare officium ſolum hic delatis negotijs,

CAP. III. Hoc ipſũ ēt in Armeniæ ꝓconſule, qm̃ prius adminiſtrationē eã ordinariã faciētes, & nũc nihil ei addẽtes, i ꝓcõſulis figuram mutauimus. Et enim inde venientib. litibus tuę celſitudinis miniſtrabit officium: lite qdē in ordine ſacri auditorij (ſicut prædiximus) mouenda apud eos, apud aũt ambos vos examinãda: nihilominus autem officio tuo miniſtrante cauſę. ſicut prius fuit, dũ ſolum adminiſtrationis ordinariæ haberet ſchema maiore ordine ſuſcepto.

CAP. IIII. Qm̃ Lycaoniã & Piſidam, & Iſauriã ſub iudicib. primitus conſtitutas,& appellationes deſtinãtes ad ſedē tuã, nũc decorari prætorũ cingulo cõtingit, licet videať quodammodo ꝓmiſũ quoddã ei etiam militare officium, qm̃ prius & dux in vtraq; harum prouinciarũ fuit: neceſſario nobis ſe hēre placuit ꝑp nouitatē ſoli ſedi tuæ & glorioſiſ. q̃ſtori tradere appellationũ examinationē: cedere quoq; clemētius tuo officio, vt ijs q̃ ſuꝑ hoc aguntur, miniſtrent. vñ ſiue aliquid factũ eſt tale prius, ſiue ēt poſtea fiat: eundem ordinem cauſæ imponi ſancimus.

CAP. V. Quia vero duæ fuerũt miniſtrõnes, puræ & comitis Orientis, & iudicis primæ Syriæ: & ciuiles quidem huius adminiſtrõis appellatiões ad tuã referebanť ſedē, officio adminiſtrãte ſolũmodo tuo: comitis autē Orietis, vtpote ſpectabilis, in ſacrarum auditionũ figura ad ſedē tuam & glorioſiſſimi q̃ſtoris veniebat, ſolis qui ex ſacris ſunt ſcrinijs miniſtrantibus. CAP. VI. Sed hoc in hac parte nobis bene ſe hēre viſum eſt, in hac videlicet adminiſtratione cõmune dare miniſteriũ, & ijs q̃ ex ſacrarũ epiſtolarũ ſcrinio ſũt, & qui ex officio tuæ celſitudinis. qđ.n. prius duorũ vicariorũ fuit Pontica & Aſia, & oĩno innouatũ eſt, & in vnius a adminiſtrationem ſolius ꝓuinciæ mutatũ (dicimus aũt aliud Galatiæ, aliud autē Phrygiæ Pacatianæ) veniat quidē tã ad tuã celſitudinē, quàm ad glorioſiſsimũ q̃ſtorē: ſolũ aũt mõ miniſteriũ ſuſcipiat officiũ ſedis tuæ. CAP. VII. Illud tñ ſancimus, vt ex adminiſtrationibus nũc a nobis adinuētis & mutatis. antiquum ſchema, ſiue hoc ipſũ ſm̃ naturã ꝓpriæ iudiceſ adminiſtõnis, ſiue ēt ex delegatiõe nr̃a: idē ſeruet ſchema, & ibi ſolũ adminiſtrare officiũ tuæ celſitudinis ſancimus. CA. VIII. Similiter ſiue ex delegatione, ſiue ex cinguli natura appellatio veniat, officiũ tuæ celſitudinis miniſtrare appellationib. ſancim⁹: ſiue etiã ex delegatione nr̃a, ſimiliter officij erit tui. CAP. IX. In quib. autē cõe (dicimus & tuorũ officiorũ, & ſacri ſcrinij) miniſterium ſimiliter cõmune ſeruamus, ſiue ex delegatiõe, ſiue (ſm̃ qđ diſpoſitũ eſt) in iudicio fiat examinatio. Sup illis tñ litib. quas nõ ſpectabiles iudices iudicãt, ſed aduocati ſolũ, referaſ negotiũ tã ad ſedē tuã, quàm ad glorioſiſſimũ q̃ſtorē, deuotiſſimis libellēſibus miniſtrãtib. eis: quoniam dũ nihil b omnino ſuper iſtis innouatum ſit, antiquam ſeruamus

figuram, ficut ēt in alijs omnib. nō innouatis antiqua ministeria manere in femetipfis difpofuimus, nulla nouitate facićda. accedēs namq; nouatio aliter quodā modo oportere fieri ēt ministrātium oftendit figura. CA. X. Quę igiť placuerūt nobis, & p hanc facrā declarata funt legē: tua celfitudo omnibus faciat manifefta édictis deftinatis à fe: vt omnes cognofcant, quæ nobis funt placita. D. Idibus. Maij † Conftantinop. Belifario. V.C.Cof. Hic defider .tur Nouella cōftitutio de Armenijs, quā nos in vetere manufcripto repertā, in collationem decimam fuo ordine reiecimus. Cont.

TITVLVS I.
DE NVPTIIS.

Conftitutio ad futura trahitur: in præteritis antē vetera iura feruātur. Item difpofitio vltimæ voluntatis, q̄ legibus nō repugnat, pro lege feruatur: & nuptias confenfus facit dotalium inftrumentorum augmento nō egens. Bart.

Idem Imp. Ioanni gloriofif. facrorū p Orientē ptoriorum præfecto, itē rū exconfuli & patricio.

COLLATIO IIII.
PRAEFATIO.

PLurimæ quidē iam variæque pofitæ funt leges à nobis [a] vnicuique parti prius à nobis fancitorū, aut difpofitorū qdē, vifori aūt nobis habere non rectè, ad meliora dātes [b] viā, & exponentes fubiectis quo competat degere [c] mō. hoc aūt qđ nūc à nobis [d] fit, lex qdā eft cōis oīb. [e] & propria, rebus cōpetentē ordinē ponēs. Si.n. matrimoniū fic eft honeftū, [f] vt humano generi videať immortalitatē [g] artificiosè introducere, & ex filiorū procreatione renouata genera manēt: iugiter Dei clemētia, quātū eft poſſibile, nřæ imortalitatē [h] donāte naturæ, rectè nobis ftudiū eft de nuptijs. Alia nanq; oīa q̄ fancita [i] funt à nobis, nō oībus competunt nec hoibus nec rebus nec tēporib. ftudiū vero nuptiarū totius eft (vt ita dicať) humanę fobolis: ex quo [k] ēt renouať [l] folo [m] & ampliori [n] quàm alia follicitudine dignū eft. Antiqtas equidē nō fatis aliqd de priorib. aut fecūdis pfcrutabať nuptijs fed licebat & patrib. & matrib. & ad plures venire nuptias, & lucro nullo priuari: & cā erat in fimplicitate confufa. Maioris [o] aūt Theodofij tprib. amplior follicitudo facta eft circa hui⁹ rei [p] tractatū, donec circūueniēs p cęteros imperatores, in Leonē piæ memoriæ puenit, virū [q] fortiter atq; viriliter ēt de iftis plerūq; fentiētē. Nos aūt in cōftitutionū cōpofitione multa qdē & alia de iftis decreuimus: [r] exiftimauimus aūt oportere nūc cōfilijs pfectiorib. cām cōfiderātes ēt qdā corrigere non aliorū folūmodo, fed ēt quæ à nobifipfis fancita funt. Nō.n. erubefcimus [s] fiqd melius ēt horū q̄ ipfi [t] prius diximus adinueniamus, hoc fancire, † & cōpetētē priorib. iponere correctionē, nec ab alijs expectare [u] corrigi legē. Duo igitur [x] hęc præmittantur huic legi: & pri-

DE NVPTIIS.

[a] PLurimę. leges à nobis. quas fecimus, f. per hoc volumen.
[b] Dantes. leges dico dantes viam ijs quę nos videmus fe non recte habere.
[c] Degere. Not. legē effe moralem fciam a. fic &. inftit. quibus mo. teft. inf. §. fi.
[d] A nobis. i. hæc conftit.
[e] Oibus. f. hoibus.
[f] Honeftū. & vtile.
[g] Immortalitatem. ideft indiuiduitatē ex artificio iuris ciuilis, nam continet matrimonium indiuiduam confuetudinē vitæ: vt inftit. de pa. po. j. refpon. fecundū quofdam. Vel dic melius, vt puto, immortalitatem. i. infinitatem: vt f. occafione matrimoniorum genus humanum perfeueraт. liberis ciuitatē femper replentibus: vt fubijcit hic, & ff. fol. matri. l. j. & ff. de bo. dam. l. cum ratio. §. pen. & ex hoc idem genus humanum eft hodie, qđ retro fuit à mille annis, vt ff. de iudi. l. ppunebaт. & ff. de leg. j. l. fi grege. j. refpo. & l. fi ita legatum. §. fi domus.
[h] Noftræ immortalitatem. hic fupponit p genere oīum. & h pro fe tantū. i. ppter noftram mortalitatē vitandam, ne moriaт f. genus humanum, fcdm Azo. Vel dic. q dicit de fe, quā eft immortalis quo ad imperium: vt ī. quomodo opor. epī. §. pen.
[i] Sancita funt q.d. aliç leges à nobis vel ab alijs factę non ita prouident generaliter humano generi ficut hæc de nup. & ideo ampliori follicitudine de his dicit, vt fubijcit.
[k] Ex quo f. ftudio.
[l] Renouatur. f. genus humanum.
[m] Solo. f. ftudio nuptiarum. Accur.
[n] Ampliori. tum qa à Deo fuit matrimonium factum inter Adā & Euā: tum qa principiū eft & fūdamētū humani generis: vt hic, vel humani ftatus: vt ff. de ori. iu. leg. j. tū qa homo eft digniffima creaturarū: vt ff. de ędil. edic. l. iuftiffime. tum qa omnia alia funt hominum gratia parata: vt ff. de vfur. l. in pecudum. & infti. de iure natu. §. bna.
[o] Maioris. f. primi, nam duo fuerūt. primus qui fecit illam l. C. de fecun. nupt. l. generaliter. de qua hic loquiť. & quod fequitur, per cęteros Imperatores. i. p fcm Theodofium: vt C. de fecun. nupt. l. cum alijs. q autem fic fuerit, probatur ī. eo. §i. nec illud, & forte de alijs legibus illius titu. licet fint primo pofitę, in ordine, quā fupradictæ, loquitur hic. nam interdum quod prius eft compofitū, vltimū eft pofitum in ordine: vt patet. C. de iudi. l. properandum. in prin. C. vt intra certum tēpus. l. fi.
[p] Huius. rei. f. fecundarum nuptiarum.
[q] Virum. vt C. de fecun. nupt. l. hac edictali. Et nota quod nomen confequens eft rei: vt fubijcit. & infti. de don. § eft & aliud. nam leo fortiffimus eft beftiarum.
[r] Decreuimus. vt C. de fecun. nup. l. ante pu. & le. fi.
[s] Erubefcimus. No. fapiētis aft in melius mutare cōfilium: vt dicit Salomō. vt hic, & ī. vt tra. filij. j. refpon colla. ix.
[t] Quę ipfi f. nos.
[u] Duo igitur. f. quæ fequuntur

Lēges fūt fcientia moralis.

† in Scti-geriana edi. XV. Ca. April. C. PP. C. Belifa. V. V.C. fic & in vno ex meis manufcriptis. in alio verò meo manufcripto eft Appione. V. C. Conf. le. qđ potius videť pbandū. Cū enim hac lege mētio fiat Nouell. 28. 30. 31. &c. apparet hāc ppio loco eā trāfpofitā. Cōt. περὶ δευτέρων γαμούντων. i. de repetētib. nuptias: fed tū vulgatā infcriptionē retinere mali qm & fic infcripfit Iulianus, & nō minus de primis, quā de fecundis nuptijs tractat. Cōt.

Matrimoniū fuit à Deo inftitutum.

Sapiēs mutat cōfiliū in meli⁹.

† Verus axēplar legit, farcire, quaſi reparare dicas vel caftigara.

† Cōcor. e. ab excōmunicato. cū gl. j. extra de refcrip. &

¶ c. grauegerimus. cũ gl. sup vet patia ao. tit.

sequuntur: quia cõsilijs prouectioribus causam cõsiderantes ęstimauimus quædam oportere corrigere: igitur &c. secundùm Al. Et not. q. hic non incipit adhuc, sed incipiet. j. eo §. nuptias. sed hęc accessuria & præfationes sunt quæ pręstãt faciliorem intellectum sequentium: vt ff. de orig. iu. l. j.

a Primum. ſm erit longe. j. hac col. ibi, ſm vero illud &c.

b Prioribus. s. temporibus.

c Propria tempora. s. ante. leg. istam: vt subijcit.

d Ex præsenti lege. aliàs præsenti legi.

e Siue prioribus. s. primo cõtractis post hanc l. vel, i. priorib. post primas. sic ponitur j. de hære. & Fal. §. inordinatum.

f Et in posteris. l. primo nascituris post hanc. i. vel futuris. i. deinceps post primos. nec enim in ijs qui nunc erant, habet locum, vt subijcit.

g Aut. pro &.

h Futuris. s. volumus valere.

i Lucris. vel aliunde, vt j. e. §. & quoniã

¶ Vetus exemplar addit has duas particulas. vel aliunde, quas de suo adijcere videt Accurs' ex. §. qm. j. eo.

k Prouenerint. s. ante hanc l.

l Steterint, quod est beatum, vt j. eo. §. soluto.

m Illis enim. s. antiquis legibus.

n Formidauerunt. nec. n. peccauit antiquitas, si non diuinauit, vt C. de test. l. iubemus. in fin. & ff. man. l. si fidainstor.

o Deinceps. i. futurum tempus conside ter in hac l. vt subijcit, quę est generalis. vt j. eo. §. fi.

p Itaque hoc. q. d. diximus de primo in princ. huius. §. & nũc dicit de secundo, qd̃ huic legi præmittit. Accur.

q Siue vir. vt si dicat vir, nolo q vxor mea amittat proprietatẽ eorum quæ lucratur à me, licet conuolet ad secundas nuptias. Idem econtra dicat vxor de marito: aliàs perderet quilibet, nisi hæredi cauitur: vt eo. § si verò capectet.

r Disponat itaque. Quia dixi valere quod testator disponit de his. itaque &c. Accur.

s Vnusquisque. qui aliàs potest testari: impeditur

autem aij. modis: de quo die vt diximus insti. q te stamen. face. pos. §. fin.

t In suis. qui largi iur: vt j. eo. §. sed hęc. Azo.

u Vt dignum est. i. ſm leges & bonos mores: alias non valeret: vt probauimus instit. de leg. §. ij. Accu.

mum a illud, vt oĩa quidem quæcunq; in prioribus sancita sunt, siue à nobis, siue à priorib. b nr̃is, hæc valeant singula ſm propria tpa, c nõ habentia vllã ex pñsenti lege d nouitatẽ: sed & in suis casibus valitura atq; tractanda: & suos euẽtus ex ijs quæ iã posite sunt legibus expectantia: & nihil communicantia præsenti legi. Præsentem vero legem ex nunc valere volumus in omnibus futuris casibus, & in omnibus postea nuptijs, siue prioribus e siue deinceps, & in posteris f aut g futuris h siue nuptialibus lucris i ¶ siue successionibus quæ ex filijs sunt. etenim quod quidem oẽ iam præcessit, conscriptis relinquimus legibus. quod vero futurũ est, p pñsentem munimus legẽ. Vnde siue secundæ k puenerint nuptię, siue parentib. successiones ex prioris matrimonij filijs, siue lucra ex dotib. aut antenuptias donationib. aut ex alia cã: siue existentib. ex secundo matrimonio filijs, siue ẽt non: in prioribus tẽporib. hæc seruentur ſm sua singula tempora, & fruant tam viri quàm mulieres prioris legislatione, siue ad alias venerint nuptias, siue ẽt vsq; ad priores steterint, l siue successerint filijs,

siue aliqd oĩum † egerint, priores sequentes leges. Illis enim m credentes, & ita contrahentes nullus culpabit quare non futurum sciuerunt, & hoc quod videbatur quidem & tractabat omnibus modis, crediderũt: qd vero nondũ factũ erat, non formidauerunt. n Vnde illa q̃dẽ oĩa maneant suũ seruantia ordinẽ: deinceps o vero temp' i posterioribus pariẽdis casib. in vna ad hæc oĩa hac lege posita atq; collecta respiciat quæcunq; de futuris (sicut dictũ est) nuptijs cõpetunt valere. Vnũ itaq; hoc p præmittat legi: ſm vero illud, vt oĩa quęcunq; ex hodierna die testator disposuerit de talibus, siue vir q siue mulier consistat, hęc valeãt. Disponat r itaq; vnus quisq; s in suis t vt dignũ est: u sit lex eius voluntas: sicut & antiquissima nobis lex & prima penè x reip. Romanorum disponẽs ait (dicimus autem duodecim tabularum) ſm antiquã & patriam linguam y ita dicens: z Vti legassit quisq; de sua re, ita ius esto. nullo valente a citra illius b voluntatem, nec si sacram impetret formam, c nec si quispiam d aliud e omniũ f aliquid g aliter disponere malit. h Si vero nihil i testator dixe-

x Pene. ideo dicit penè, quia aliæ leges fuerant ante. l. aij. tabularum: vt ff. de origi. iur. l. ij. j. respõ. & §. primo. † Omo,

y Patriam linguam. sic j. de non alie. §. alienationes.

z Dicens. s. lex. xij. tab. vt ff. ad l. Falcid. l. j. in princ. & in insti. ad l. Fal. in princ. & facit. C. de sacrosan. eccl. leg. j & j. de hære. & Fal. §. exhæredatos. Accur.

a Valente. scilicet disponere.

b Illius. s. testatoris.

c Formam. i. principis rescriptum. volũtas enim &c. vt C. de testa. l. omnium.

d Quispiam. repete impetret aliud. Accursius.

e Aliud. s. priuilegiũ inquam pragmaticũ à principe vel ab alio impetret.

f Omnium. i. aliqd quod sit in mundo: quispiam dico &c. † Cõcor. c. tua nos. iuncta gl. 2. circa princ. ca. tra de testa.

g Aliquid. idest granatum.

h Malit. i. magis velit disponere aliqd aliter quàm defunctus præceperit. Sed à quo alio põt fieri impetratio quàm à principe? Respõ. à senatorib. qui similẽ habent potestatem: vt ff. de le. & senatus con l. nõ ambigitur. & ff. de postulan. l. j. §. de qua. Item à præfecto pręṫorio, qui & legem facit: vt C. de offi. præfecti prætorio. l. formam.

i Si vero nihil. No. tres casus: & in duobus locum habet hęc constitutio: & in tertio non. Primus, quãdo nil dixit: vt quia intestatus mortuus est. Secundus est, quãdo aliquid dixit præter legem, non contra, sed illud dictum nõ tãgit cõstitutionẽ hãc sed aliud, vt de instituendo hærede vel alio facto qd nõ est ꝯ hãc legẽ: & hic & superiori casu locũ habet lex ista. Itẽ & illa vl illa seruatur, nisi contra alias vniuersales speciales etiam

etiam sit lege: vt subijcit. Aut dixit aliqd quod est contra substantiam huius constitutionis. & tũc cessat hæc cõstitutio, & seruatur voluntas. vt ĩ. eo. §. j.

a Disposuerit. aliquid quod &c.

b In breui. Not. de quo intendit tractare tota hæc constitutio.

l Solutionem. Sed nunquid dicitur res indiuiduas vt instit. de pa. pot. in prin. Respon. verum est quantum ad affectum. nam huius debent esse propositi vt nunquam diuidantur. sic & alias dicitur Augustus, & iustitia constans, vt instit. de iustit. & iure. j. respon.

rit, aut disposuerit [a] qd nõ iã positis & valentib. preoccupatũ sit legib[b], nec aliqd cõtra vniuersales leges ordinauerit: tũc ex nobis lex posita sit, oĩa quãtum est hominis possibile comprehendens, & transiens in breui, [b] quę in priorib. erant corrigens nuptijs, & quę in secũdis nuptijs, & in successionib. & in solutionibus nuptiarum siue ex morte, siue ex separatione: & q̃ ante luctuosum tẽpus sunt, & post illud. & vnã quandã cõtinuationẽ faciẽs totius huius conscriptiõis atq; legislationis: olim qdẽ inchoatã, ex qnq; verò precipuè & qnquaginta & centũ annis frequẽtius motã, [t] & particulariter collectã simul, & paulatim colligatã ad semetipsam & cohærẽtẽ cõfusam in plurimis, & quadã semp egentẽ correctione, puramque & consonam sibi omnino declaratam.

CA. I. Quæ res cõstituat nuptias, quæ dissoluat.

Nuptias itaque affectus [c] alternus [d] facit dotaliũ [e] non egẽs augmẽto. cũ. n. [f] semel cõuenerit sub puro [g] nuptiali affectu, sine ẽt oblatiõe dotis & pp nuptias donatiõis: oportet cãm [h] oĩno seq̃ ẽt solutionẽ [i] aut inoxia, [k] aut cũ pœna: qm eorũ q̃ ĩ hoibus subsequunẽ, [l] qcqd ligaẽ, solubile est. [m] Vt aut ẽt sup idotatis mrĩmoĩjs distractiõe [n] facta, pœna merito subsequatur hoc nos adiuenim[o] primi.

CAP. II. De diuortijs bona gratia factis, & alijs modis.

Matrimonia contracta publice distrahũtur. s. ex cõsensu mutuo: & ex causa cõuersionis, & ex viri vel mulieris impotentia quadam, quæ valet per triennium expectari. Angelus.

Distrahuntur itaque [p] in vita [q] contrahentium matrimonia. Alia qdẽ consentiente vtraq; parte. p qbus nihil hic [r] dicendũ est, pactis cãm sicut vtrisque placuerit, gubernãtib. [s] Alia vero p occasionẽ [t] rationabilẽ, q̃ ẽt [u] bona gratia vocaẽ. Alia vero citra oẽm cãm. [x] Alia quoque cũ causa [y] rationabili. [z]

Secundũ occasionem itaque inculpabilem, [a] qñ conuersationẽ [†] altera eligit pars, ad meliorem migrans vitam, &

c Affectus. facit. ff. de reg. iuris. l. nuptias. Et hoc si interuenire verba de presenti: vt hæc: vis esse vxor mea? & tẽdeat, volo & econtra illa interroget. sec⁹ si de futuro, voles esse vxor mea? nam erit vxor tunc demum quando ducetur ad domum mariti: vt ff. de rit. nupt. l. mulierẽ. & leg. j. Quid si vadat sponsus ad domum sponsæ, cum per verba futuri temporis fuit celebratũ matrimonium? Resp. non iõ min⁹ sit mrĩmoniũ: vt ff. de de ri. nup. le. mulierem. quia hoc ratio hi: vnde non curatur à legislatoribus: vt j. vt matres debi § 1. & ff. de leg. & senatusc. l. nam ad ea. Item domus mariti est domiciliũ vxoris: sed non econtra: vt ff ad mun. l si §. 2. & ff de iudi. l. exigere In casu tamen illo & quandoque hoc ht, vt maritus ducatur ab vxore: vt C so lu. matr l. si ignotãt. & hoc ſm Ioannem. Sed P. semper exigebat ductionem in domu mariti, licet sint verba de præsenti: & ad hanc legem sic respondet: solo cõsensu. l ẽt sine festiuitate & solẽnitate instrumentorum. & anulorũ datione, & alijs pompis matrimoniũ potest fieri. vt C. e l. si donationum Item an inter absentes? videtur quòd non. quia est actus legitimus. Sed cõtra ast etiam. quod alias dicitur de cõtractu q consensu fit, vt venditio & similes, qui etiam inter absentes fiunt vt ff. de act & obligatio. l. consensu. quod dic vt ff de spon. l. sufficit. Ac.

† Intelligi tẽpus qd inter cessit iter l fœmine C. de secũdis nup. data Syagrio & Euchetio Coss. anno Chri 381. & hãc legẽ datã post cõsulatũ Belisarij ãno Chri 536. qd qdem tẽpus, exacte est annorũ. 55. Contius.

d Alternus. i. amborum viri & mulieris.

e Dotalium. s. instrumentorum: vt nec dos. nec dotale instrumentũ sit necessarium. Idẽ dico & de do. propter nup. vt hic, & ĩ. de trien & semis. §. nequillo. hoc tamen fallit, vt diximus. j. vt li. ma. & auix. §. quia vero dudum. col. viij.

f Enim. idest certe.

g Sub puro. i. sine dote & propter nup. donatione.

h Causam. hoc est matrimonium.

k Innoxiam. s. sine pœna. Accur.

l Subsequuntur. i. contrahuntur & arguntur.

m Solubile est. nec mirum, cum omnia. noster status sub perpetuo motu cõsistat, vt ĩ. de non alie. §. vt autem lex. Ac.

n Distractione i. diuortio. Ac.

o Adinueniamus. vt C. de rep. l. si. vsq; ad illum. §. inter culpas & eius tenorem habebimus j. eod. §. sic itaque.

p Distrahũtur itaq. qa oportet seq cãm omnino & solutionẽ innoxiam. aut cũ pena ſm Al. itaq; &c. Et nota quatuor esse modos disiungendi, licet vnus sit modus contrahendi, scilicet cõsensus. vt supra proxi §.

q in vita. nam qñ morte alterius dirimitur, dicet. j. eod. §. deinceps.

r Nihil hic. nec alibi quod modo pponat, sed tamen alibi hoc dicitur, vbi corrigitur quod hic dr, in hoc ti. vt li. ma. & auix §. quia vero ex consensu

s Gubernantibus. i. ex quo disponunt de principali. i. de diuortio cõsensu faciẽdo, verisimile ẽ, q de dote dispõnãt, & dona. propter nupt. Sed qd si nihil dixerunt? Respon. si dixerunt in contrahendo matrimonio aliquid in hunc casum. idem erit: alias dos ad mulierem, donatio propter nup. ad maritum redibit: vt j. eodem §. per occasionem.

† conuersionem.

t Per occasionem. de hoc capite dicitur. j. proxi. vsque ad §. mitiores.

u Quę etiam. vt eadem iura seruentur quando bona gratia dicitur dirimi: vt ĩ. proxi. tit. & C. de rep. l. si constante Ac.

x Citra omnem causam. de quibus dicitur. j. eo. §. si vero altera. Ac.

y Cum causa. alia quàm supradicta ibi, alia vero &c Ac.

z Rationabili. de quibus dicitur. j. eo. §. mitiores.

a Secundũ inculpabilẽ s. distrahũtur matrimonia.

Conuer-

castitate conuersatione a cõcupiscens: tunc enim lex alia b nostra dicit licentiam c esse viro & mulieri ad meliora migranti, transigere matrimonium, & abscedere, quodam breui d dimisso & oblato ei, qui relinquitur. quodcunq; enim pacti fuerint contrahentes ex morte fieri lucrũ; e hoc habere oportet eum qui dimittit ab altero, siue vir, siue mulier sit, eo quod & iste quantum ad matrimoniũ videtur mori, aliud pro alio vitę eligens iter. Per occasionem f † quoque necessariam & non irrationabilem distrahit matrimonium: quando aliquis impotens fuerit coire mulieri, & agere quæ à natura viris data sunt: si biennium quidem secundum de hoc à nobis pridem scriptam g legem transcurrat ex nuptiarum h tempore: ille verò quiã pro veritate est vir, non ostẽdat. i licebit enim mulieri aut eius parentibus disiungere matrimonium, & mittere repudium k vel l si noluerit hoc maritus. & hic si quidem omnino data dos sit, sequitur mulierem: & reddit hanc vir, si contingit eã accipi: propter nuptias autem seu ante nuptias donatio manet apud virum, nihil de suo damnificandum. Hanc itaque legem corrigimus breui quadam adiectione. non enim biennium numerari solum ex ipso tempore copulationis, sed triennium volumus. Edocti namque sumus m ex ijs, quæ ante † hæc prouenerunt, quosdam amplius quàm biennium temporis non valentes, postea potentes ostensos ministrare filiorum procreationi.

Matrimonium captiuitate alterutrius nõ dissoluitur, nisi incertũ sit viuere personam, quæ ab hostibus capta est: quia tunc persona, quæ in ciuitate remansit, libere post quinquennium nubere poterit: dote & donatione ad vnũquenque redeunte. Bartó.

Sed etiam n captiuitatis casus talis est, quale est bona o gratia distrahere matrimoniũ siue enim contingat tale infortunium viro, muliere in republica p manente: siue rursus mulier quidem in captiuitatem ducatur, maneat autẽ vir in republica: scrupulosa quidem & subtilis ratio q transigit r nuptias: (seruitute namque semel superueniente alteri personę, s fortunæ inæqualitas t æqualitatẽ ex nuptijs manere non finit u) attamen humanius talia cõtemplantes, donec quidem est manifestum superesse aut virum, aut vxorem, x manere insoluta matrimonia finimus: & non venient ad secundas nuptias neque mulieres, neque viri, nisi voluerint videri ausu temerario hoc egisse, & pœnis succumbere, illum quidem ante nuptias donationis dicimus exactioni, illam verò dotis. Si verò incertum sit, vtrum superest, an non, quæ ad hostes persona deuenit: tunc quinquennium y † expectandum est, siue à viro,

a Conuersatione. vel monachalẽ: vel quia sit conuersus: ita quod seculo renunciet. vt ĩ. de mo. §. illud. & §. si autem. coll. 1.

b Lex alia. Græca, de qua habetur mẽtio. C. de epi. & cle. l. si in fi. j. resp. Accur.

c Licentiã. Hoc de iure ci. sed iure canonum distinguit: vt si cognouerunt se carnaliter nõ possit vnus alterũ dimittere, nisi voueat castitatẽ, quod in seculo remanet: si autẽ non cognouerint, tũc seruat quod hic dr. vt extra qui vo. mo. contra. poss.

d Breui. i. libello repudij ẽm Al. sed hodie ẽt sine eo: vt C. de san. epis. §. si vero constante. & in nouel. eo. ti.

e Lucrũ. Not. si paciscor de aliquo in casum eius, siue ciuilis siue naturalis mors aduenerit, locũ hẽt pactũ: vt hic. & C. de epis. & cle. l. fin. in fi. j. resp. & ĩ. de san. epi sco. § 'pôs. l b col 9. Sed ꝯ ff. de ver. obl. l. ex ea parte. § 2. Solu. ibi. de deportatio: hic de monacho. Itẽ contra ff. de donat. inter vir. & vxo. l. cum hic status. §. si donator. sed ibi seruus fuit: hic monachus vel cõuersus. Et hoc est verũ, quod ciuiliter mortuus habeat pro mortuo quantũ ad matrimonia: sed quãtum ad alia non: sed hoc valet: quia & deportatus põt habere vxorẽ: de quo dr in d. l. ex parte. & ff de bo. dam. l. 4. Sed th hoc est verũ quia quo ad q̃dã hic non est mortuus vnde põt esse testis: cũ non sit prohibitũ: vt ff de testi. l. 1. & diximꝰ ĩ. de mona. §. cogitandum.

f Per occasionẽ. q. d. non solum in superiori proximo casu. sed ẽt in isto & sequẽti sed ẽt capti. &c.

g Scriptam. vt C. de repu. l. in causis.

h Ex nuptiarum. i. ex quo incepit habere vsum ad eam.

i Ostendat. i. viri potentiam non exercet in veritate. th vir est. Nam & pupillus est vir & senex: vt ff. de leg. 3. l. seruis. Sed quidam dicunt pupillũ nõ esse virum, nec nimium senem: sed ꝯ est: vt l. prædicta.

k Repudium. sed in nouellis eo. tit. hr, quod sine repudio potest eam dimittere: sed intelligo. i. sine pœna repudij.

l Vel. pro ẽt, sed qd rꝫ si mulier fuit impotens? Rñ. idem cũ sit eadẽ rõ. vt ff. ad l. Aquil. l. illud. & facit ĩ. vt li. ma. & aui. §. prædictas.

m Nanque sumus. aliàs fuimus.

n Sed ẽt. non solum prædicti duo.

o Est bona. vt subijcit. sicut ibi nihil perdit, nec dos, nec donatio propter nupt. ita nec hic.

p In republica. i. in ciuitate.

q Subtilis ratio. quę tamen statim sequit, seruitute &c.

r Transigit. i. dissoluitur.

s Personæ. viri vel vxoris.

t Inæqualitas. quia alter horum seruus, s. qui est captus: vel liber, scilicet qui remanserit.

u Nõ sinit. C. de nu. l. fi. in prin. & ĩ. eod. §. si vero ab initio. Accur.

x Vxorem. s. in captiuitate.

y Tunc quinquennium, scilicet ex eo tempore computandum, ex quo cœpit esse incertum. nam hic articulus tũc, extremitatem signat, vt ff. de vulgar. substitu.

† Facit ad hunc §. c. propositi. cũ glo. j ex. de pro ba. c. laudabilẽ. de frig. & malefi.

Mors ciuilis non impedit matrimoniũ, & pleraq; alia.

† Inter hæc.

Vir quis dicatur.

† Iure cano. expectatur, donec fuerit certificatum de morte: vt extra. de sponsa & matri. ca. in pñtia.

ſtitutione. & ff de cõd. & dem. l. 4. §. fi. & ſic puto cor rigi qđ dī ff. de diu ni. & repu. l vxores. In eo q. dī computandũ quinquenniũ ex tẽpore captiuitatis. vel dic hanc intelligi ſm illam, vt ex tẽpore captiui tatis cõputet: vt arg. ĩ. de le. & ſenatuſ. l. ſed & poſteriores. Itẽ hodie vt, nuus, vt inſti. de inge. in prin. quare hic ponit inter libertos? Reſp. hic fuit ſeruus filius, & pater manumiſſus: aliàs eſſet ꝯ ĩ. eo. §. Vel dic occaſione patris & filio licet ingenuo hæc macula irrogatur, vt ĩ. vt omnes obe. iudi. §. 1. col. 5.

viro, ſiue à muliere: poſt quod ſiue manifeſtũ de morte fiat, ſiue incertũ maneat: nubere licebit ſine periculo. Hoc enim a & in nuncupatis bona gratia tranſactionib⁹, à præcedentibus b con numeratum eſt. nos quo que in hoc caſu conſentimus, vt hic c neq; repudio fiat opus, ita pſõnis diſtantibus ab alteru tris, & nullus ex hoc d lucrabitur, neque vir do tem, neque mulier antenuptialem donationẽ: ſed vnuſquiſque in ſuis manebit.

Matrimonium non diſſoluitur alterutro in metallum dãnato: quia nemo bene natus ex ſupplicio fit ſeruus. Bartol.

Quod aũt prius ex legum ſeueritate introductum eſt, nos clementi ceſsione e † reſoluimus. Si.n. ex decreto f judiciali in metallum aliquis, aut vir, aut mulier dari iuſſus eſſet (quale nunc eſt in compromiſſo g † & in appellato Gypſo, h) ſeruitus i quidem erat & ab antiquis legiſlatoribus k ſancita, & ex ſupplicio l illata: ſeparabatur verò matrimoniũ, ſupplicio poſsidente damnatum, ſibiq; m ſeruientẽ. nos aũt hoc curauimus: & nullum ab initio bene natorum n ex ſupplicio permittim⁹ fieri ſeruum. Neq;.n. mutamus nos formam liberam in ſeruilem ſtatum: qui ẽt dudum ſeruientium manumiſſores eſſe feſtinauimus. o Maneat igit mřimoniũ hoc nihil ex tali decreto læſum, vtpote inter pſonas liberas p conſiſtens.

Coniuge alicuius in ſeruitutem redacta, nuptiæ diſſoluuntur: nuptiæ autem cum ſeruo domino ignorante contractæ nullæ ſũt ab ipſo initio: ideo diſſolui poſſunt. Nuptiæ verò cũ ſeruo vel ancilla contractæ domino expreſſe vel tacite conſentiente, vel cum ſeruo à domino eo languẽte derelicto valent: nec diſſoluuntur. Bart.

Si verò decretum iudiciale libertum q aut libertam, r aut horum filios ſ in ſeruitutẽ redigat: conſtat quidẽ ab initio matrimonium, poſtea verò apparens ſeruitus ſeparat eos ab inuicem, tanquam morte ſecuta: quoniã præcedentes nos dicunt ſuperuenientem t ſeruitutem u non procul à morte differre, idcirco hoc quidem quod proprium eſt, vnuſquiſque x recipiat: placitũ verò ſolũ, quod ex morte eſt, liberis acquirat: reliqua verò veniant ad eum qui redigitur in ſeruitutem. Si verò ab initio putauerit aliquis liberæ iungi perſonæ, illa verò famula y poſtea declaretur exiſtens: non dicimus ſolui matrimonium, ſed ab ipſo initio neque matrimonium fieri, ſecundum prius à nobis dictã cauſam, z propter inæqualitatis fortunam: vnde neque lucrum ex matrimonio contemplandum eſt, neque aliquid

q perpetuo debeant expectare, vt ĩ, vt lic. mat. & auiæ §. qđ au tẽ. ſed ibi loquit in eo qui eſt in militia. hic de capto, qui enĩ ſeruus eſt, vt inſti. de iu. perſ. §. pe. nam & hæc cõſtitutio inter hos duos. ſ. militẽ & captiuũ, differentiã facit, vt hic, & ĩ eo. §. nouimus autem.

a Hoc enim. i. diuortij genus.

b A pcedentibus ſapientibus. vt ff. de di uui. l. vxores & ff. ſo. ma. l. ſi ab hoſtibus

c Hic. i. hoc caſu. Ac.

d Ex hoc. ſ. diuortio.

e Ceſſione. i. deciſiõe.

f Ex decreto. i. ſnia iudicis. q aũt iniam dare poſſint, sũt quatuor ſm q hoc pñt, vt diximus inſt. qui. mod. ius pa. po. ſol. §. cum autem. Acc.

g In cõpromiſſo. aľs in proprie miſſo.

h Gypſo. loca erant ſic dicta.

i Seruitus. ſ. pœnæ.

k Legiſlatoribus. vt C. de bo. poſ. l. in metallũ & ff. de interd. & releg. l. 4. & inſtit. quib. mod. ius pa. po. ſol. §. cum autem.

l Ex ſupplicio. i. ex pœna.

m Sibiq;. ſ. ſupplicio. nõ aũt ſeruus fiſci, vt ff. de ijs, quæ p nõ ſcrip. l. 4. ĩ. eñ.

n Bene natorũ. i. ingenuorum.

o Feſtinamus. Vbi feſtinauit Rñ. vt inſti. de liberti. §. fi. & C. de La. lib. tol. l. 1. per totũ & ĩ. de mona. §. hinc. ſed & ĩ. feſtinauit, vt ĩ. q. mona. eſſi. leg. §. s. col. 6.

p Liberas. qđ ſint ingenui, non ſunt facti ſerui pœnæ per metallum. Acc.

q Libertum, qui vxorem habebat.

r Libertam quæ virum habebat.

ſ Filios. qui vxores habebant. Sed cum filius liberti ſit inge-

t Superuenientem. ſ. occaſione iudiciarij ſupplicij, vt dictũ ẽ, vel qa reuocet in ſeruitutẽ ex ingratitudine, vt C de lib. & eo. lib. l. 1. 2. Et facit ad hoc. ff de reg. iu l. ſeruitus, & ff. de do inter vir. & vxo. l. cum hic ſtatus. §. ſi donatoi. & ff. de condi. & dem. l. intercidit. In fi & ff. de ritu nupt. l. in eo iure. in fi. Sed hic §. hodie correct⁹ eſt ſm lo tũ eiuſdẽ ſini hodie iura liber ti vt ingenui: vt in auth. vt liber. decc. §. illud. vel ęquiparant ibi liberti ingenuis in dignitati us ad quas prius nõ perueniebant olim liberti pp l. viſelliam, vt C. ad legem Viſell. l. 1. ſed hodie ſic, vt dictum eſt.

u Seruientem. ſ. pœnæ.

x Vnuſquiſque. ſ. in ciuitate manens. i. liber, vt ſi ẽ mulier, q in ciuitate remanet, dotẽ babeat. ſi vir, q in ciuitate remanet, & ille donationẽ pp nup. recipiat: qa ſua ẽ, vt dicit. Itẽ & plus habet, qui in ciuitate remanet. ſ. pactũ ex morte: quia liber remanet, vt ſequit: licet reliqua ſubſtãtia ad fiſcum veniat, vel principẽ, vt ſubijcit. ſed hodie dño relet uat, vt ĩ vt nulli iudi. §. h. Itẽ ad eũ qui ĩ ſeruitutẽ reuocat ex ingratitudine, vt ff. de interdi. & releg. l. non ſolum. in fi.

y Famula. i. ſerua.

z Dictam cauſam. hanc ſcilicet propter inæqualitatẽ &c. vt ĩ. eo. §. ſed ẽt. & C. ſo. ma. l. ſi ignorãs. & ff. de

† Hic. §. tollit ſeruitutẽ pœnæ: itaqꝫ corrigit. §. pœnæ. inſti. qui. mod. ius pa. po. ſo. Contius.

† Sãctione.

† Procõneſo, legẽ dũ. ẽ autẽ Inſula Proponidis ante Cyzicum, q̃ & Elaphonneſus dicebat. Pli. li. 5. c. vlt. Contius.

† Ex hoc loco ſumit auth. quę eſt ſuper l. vxorit. C. de repu. & ſ. cepit, ſed hodie nemo.

† Cõcor. cũ hoc §. c. 2. ex͂. de ꝯiug. ſer. ad quem ti. eſt pro materia huius §. recurrendũ: quia in matrimonijs ꝯhendia periculeſt tus canonicũ. cũ agitur de periculo animarũ.

de testa. tuto. l. si quis tutorem.
Puram. i. simpliciter redditionem sine lucro.
Per congruas actiones. i. per conditionē ob cām quā ob eā sam. i. ob matrimonium datum. & non est, te cuta, vt C. de cond. ob cau. da. l. j. & ff. de condic. si causa. l. fin.

aliquid tale, sed puram rerum competentium per congruas actiones redditionem. Hoc autē decernimus: & tale non esse dicimus matrimonium, si causam animus incertus disponat solum, neque consensu domini neque malignitate eius, neque aliqua negligentia coniuncta. Nam si tradiderit tanquam liberam suam ancillam dominus: ille autem liber existens, & credens tradenti hanc accipit forsan etiam dotalib. celebratis documētis, aut neque celebratis quidem, eius autem voluntate causam gubernante: non erit iustum, tale non constare matrimonium: sed tacitam libertatem sequi, siue virū, siue mulierē. Cū tale aliquid à dño fieri sancimus & rapi talē virum aut fœminā ad ingenuitatem, & causam tanquā super liberis & ingenuis iudicari. Si verò ipse quidem nō celebrauerit nuptias alterius personę dñs, sciat autem quod agitur, & ex studio taceat, vt postea causam sarciat alteri coniunctorū: vlciscimur huiusmodi, si aperta probetur nequitia: & priuam dominum ita malignè cogitantem: sitq; rursus hoc etiam matrimonium, tanquā si consensisset dñs ab initio: & illę quidē cadat dominio, ad ingenuitatē verò seruilis persona rapiat: hoc ipso eueniente effectu, siue consenserit, siue malignatus est dominus. Palam itaq; est, quia etiam filij ex talibus nuptijs, liberi & ingenui secundum hāc nostram erunt legem. Et multò potius hæc valeant, si cōtigerit dudū seruū aut ancillā seu lāguentes dereliquisse, seu ēt contēpsisse eos, aut etiam amisisse super dominio aduersus eos voluntatem. Illi nanq; vtpote iam constituti liberi, & serui pro derelicto titulū sui, & non aliorum existentes, non in posterum inquietabuntur ab ijs qui possidere eos olim odio habuerūt.

Deportatio non soluit matrimonium. Barto.

Deportatio ēn in quā migrauit vir vel vxor, & antiqua ignis & aquę interdictio (quam aquæ & ignis interdictionē vocāt nrę leges) nō soluit matrimonia. hęc enim & sacratissimo pridem placuit Constantino clemens quædam causa, & à nobis quidem probata est, præsenti vero non copulata legi. vnde neq; effectus causæ dicendi sunt, cum in suo maneat ordine.

Milite ad militiā accedente, vxor si literas sospitatis eius nō acceperit: & eū pro veritate à duce belli mortuum esse audierit, & per. x. ann. expectauerit: & à principe gratiam impetrante rursus licite cū alio nuptias cōtrahere poterit. Barto.

Nouimus aūt & huius nræ felicissimę

Incertus. i. qui ignorans accepit, & domi nus nesciebat quod ageret. aut enim ita est, aut dominus manifeste tradit: aut ex ignorantia vel ex studio: & ex his duob. vltimis casibus fit libera, vt hic & j. proxim. subijcit.
Consensu. expresso, vt j. proxi. respō. Accur.
Malignitate. i. tacitumitate ex studio vt j. respon. Accu.
Negligentia. s. domini. vel dic accipientis eam in vxorem. nam tunc nō debuit ei ignorari. vt C. de act. em. l. s.
Credens. hanc esse liberam, alias non esset deceptus.
Eius autem. s. dñi.
Virum. s. seruum.
Mulierem. ancillā. sed contra. j eo. §. ascriptitio. Sed aliud in ascriptitio: quia per eum terra deseretur, vt. C. de man. prl. §. sed neque.
Alterius. s. ancillę, vel serui sui.
Ex studio. s. dolo malo. Al.
Sarciat. i. litem inferat.
Huiusmodi. s. talia. Hoc etiam. nō solum superiori casu vbi dominus expresse dedit.

Tacens affirmat.

Cōsensi. expresse.
Malignatus est. s. tacēdo. & sic nota tacentem affirmare sic alias ff. de dolo. l. 1. §. dolum autem & C. si alien. res pig. da. fit. l. ...
Hęc valeāt. s. vt sit matrimoniū, & liberi ingenui, vt sup. §. proxi. in fi.
Dereliquisse. deijciendo extra domū.
Contempsisse. nō præbēdo victum eis. super hoc triplex est opin. In quidā enim distinguūt, vt Al in re languentes & nō languentes. primo casu liberi efficiunt, vt

C. de lat. lib. tol. §. sed scimus. & hic. in secundo posse sunt occupari, eum pro derelicto sint habiti, vt ff. pro derelic. l. j. in fine. Alij dicunt indistincte serua si hoc authenticū. quicqd leges veteres dicāt. vt sit liber, siue sit lāguēs, siue nō. vt hic, & C. de ista. l. j. h. x. Tertij distinguūt, an ipse gerit se pro libero, quo casu serua qd dicit hic, & C. de ista. l. j. aut non gerit. & tūc serua quod dicit. ff. pro derelict. l. fi. & facit ff. de stipula. ser no. l. qui seru⁹. quod verius videtur. Accu.
Sui. s. iuris. No. ali quem esse suipsius. sed j ff ad le. Aquil. l. liber homo. sed hic dic hoc abnegatiue dici. i. non alieni. sic. ff. de dona. l. non debet. in fi. l. Vel dic secundum illum titu. qui dicit pro suo, quē habemus. ff. pro suo.
Deportatio. est. n. aliud deportatio, & aliud interdictio, vt institu. de capit. deminutio. §. media.
Nostrę leges. vt ff. de pœnis. l. ij. & C. de rep. l. j. & insti. de ca. demi. §. media.
Non soluit. cum libertatem retineat. quamuis ciuitatem amittat. & hoc ē qd lex dicit, minima capitis deminutio: vt hic, & ff. de bonis dā. leg. 4.
Constantino. vt C. de donatio. inter virum & vxorem leg. res vxoris. non autē dicit de l. j. C. de repu dijs. qa illa est Alex.
Probata est. s. hic, & eo ipso quòd in C. eam posuimus.
Præsenti. l. huic. licet tenorem aliarū legum tractantiū de dissolutiōe matrimonij hac constitutiōe posuerit j. & j eius tū non posuit. qa nō soluit matrimoniū, & qa non soluit nec effect⁹ causæ est dicē dus, cum nulla sit causa. Accur.
Maneat. s. matrimonium. alias mane ant. s. coniuges.
Felicissimæ. s. Constantinopoleos.
Legem.

ciuitatis [a] cõditorẽ diuæ memoriæ (dicimus Constantinum) scripsisse legẽ [a] sm quã si qs impeditus [b] fuerit, & tacuerit ad vxorẽ p quadrienniũ, & nullũ ei fiat ab illo signũ ei[9] [c] circa eã [d] affectus: tunc licentia sit mulieri ad secundas nuptias veniendi, offerẽti prius libellum militiæ principi, [e] & hoc ipsũ testificanti. & si hoc fiat, ĩculpabiliter mulier ad virũ alterũ transiet, & nõ damnificabit̃ qdem dote. non tamen antenuptialẽ donationem lucrabit̃. Hoc itaq; sacratissimus Cõstantinus. [f] Vehementer aũt nobis immaturè habere illa cõstõ videt̃. actibus.n. bellicis occupato marito, vxoris priuationẽ inferre non minor est pœna, quàm ab hostib. capi. [g] Ideoque non prius veniat ad virum scdm hmôi mulier, quã [h] legislator iste ꝓposuit, quã decẽnij [i] trãseat tẽpus: & hæc [k] ĩportuna qdẽ sit viro mittẽs lr̃as, aut p ãliquos verbis vtens ad eũ: ille verò aut aptè renuat nuptias eius, aut absolutè contineat: tũc quoq; libellũ offerat aut gloriosissimo magistro militũ, aut spectabili duci, aut clarissimo tribuno, sub quib. ipse est miles. tunc.n. licentiã dam[9] & pces porrigere Impatori, & inde hoc ꝓmereri. Sciat aũt, q̃a si citra hoc aliqd egerit: tanquam temerariè nubens legitimis pœnis [l] subiacebit.

Viro atq; vxori ex causis enumeratis matrimonium dissoluere pmittitur, ei tantũmodo pœna imminẽte, qui dissolutionis causam præbuit Barto.

Mitiores [m] itaq; nuptiarũ solutiones, tãquã generali quadã ratione sub bona gratia factis disiunctionib. sciendum est tales esse quodammodo, [n] ceteræ [o], verò cãm q̃runt inspicere, [p] aut à viro, aut ab vxore factã, vt dãnificent temerariũ [q] in casu [r] eorũ quę ab eo data sũt: dotis dicim[9], aut pp nuptias donationis. Sed harũ cãrum antiqores qdẽ faciebãt plurimos diuersosq; tractatus: Theodosius aũt iunior alias quidẽ cãs deinde sumens, alias [s] aũt & ipse adinueniens, de repudijs scripsit constitutionem: [t] à nobis aũt & aliæ quędam adinuentæ [u] sunt causæ, quas rectè hr̃e pspeximus ad culpam referri eius, qui succubuerit. Si igit̃ scdm Theodosij piæ memoriæ constitutionem valuerit mulier ostendere maritũ aut adulterio delinquentẽ, aut reum homicidij, aut veneficij, aut seditionibus occupatũ, aut (quod pessimũ omnium peccatorum est) cõmunicantem delicto (dicimus aũt machinatum aliquid contra ipsum imperium) aut condemnatum falsitatis, aut sepulcra effodientem, aut ex aliquã sacrarum domuum aliquid rapuisse, aut latrocinij sectantem vitam, aut latrocinantes suscipientem, [x] aut vnum eorũ, q appellantur abigei, [y] (quib. est cura alienis insidiari animalib. aut iumentis, & ea transponere alibi) aut probet plagiarium esse, aut ita luxuriosè viuentem, vt inspiciente vxore cum alijs corrumpatur (quod maximè mulieres nuptas, vtpote circa cubile æmulatas exasperat, & præcipuè castas, aut si insidias se passam à viro probet circa ipsam salutem, aut venenis, aut gladio, aut per alium aliquem talem modum (mulieres nanque [z] hominibus ad malitiã viæ sunt) aut etiam si flagellis [a] super eã [b] vtatur. Si igitur mulier tale aliquid ostendere potuerit, licentiam ei dat lex [c] repudio vti, & nuptijs abstinere, dotemque percipere & antenuptialem donationem totam, non solum si omnes simul probauerit causas, sed etiam si secundam, seu vnam. Et rur-

a Flagellis. hoc quod de flagellis dicitur, hodie specialiter est correctum, vt ĩ. vt li-ce. ma. & aulę. §. si qs autem propter. col. ix. nã verberabat ipsam maritus.

b Ea. s. vxore Accu.

c Dat lex. s. Theodosij. & hæc. sed hodie quædã ex his causis remanent, aliæ remotæ sunt & correctæ, idem dicas econtra si marit[9] vxorem velit repellere. vt ĩ. p xi. nam quędã ex illis causis correctæ sunt, & remanent aliæ, vt ĩ. vt li. ma. & auiæ. §. quia vero plurimas. Et rursa &c.

Cõcor. in proœ. Clemẽ. & Genesis c. vj. ibi. videns aut Deus, q̃ multa malitia hominum esset in terra &c.

a Legem. vt C de repu. l. vxor Accur.

b Impedit[9]. s. militia.

c Eius. s. viri.

d Eam. s. vxorem.

e Principi. q̃ ipsa sic facere velit. Accu.

f Constantinus. s. statuit. Azo.

g Capi. s. maritum.

h Quam. s. mulieri. aliàs qualem.

i Decennij. sed hoc corrigitur, cũ teneatur expectare quousq; ipse steterit, vt ĩ. vt lic. matri & auiæ. §. quod autẽ. colla. ix.

Vxor quãdiu maritum militẽ debet expectare.

k Et hæc s. licentia maritandi, licet sciat maritum viuere: sed hoc corrigit̃, vt no. ĩ.

l Legitimis pœnis. quib[9] subiacent quę male dirimunt primum matrimoniũ, ĩ. eo. § si vero altera.

m Mitiores. hucusque de vno genere solutionis dixit: nũc de alio incipit. Et dic mitiores quã aliç duç q̃ sequunt̃. nã ĩ. dictæ duę fuerũt sine pęna: hæ q̃ sequunt̃ cũ pœna & sine pœna.

n Quodammodo. quales diximus.

o Cæteræ. dissolutiones.

p Quærunt inspicere antequam fiant licitæ, i. sine pœna.

q Temerariũ. temerariũ vocat virum, q repudiat vxorẽ sine causa, & idem econtra in vxore: deinde vt amittat dotẽ vel donationem propter nuptias.

r In casu. idest amissione.

s Alias. s. causas.

t Constitutionem. vt C. de repu. l. consensu.

u Adinuentę. vt C. de repu. l. pen. & fin.

x Suscipientem. sine quibus suscipientibus latro diutius latere non potest, vt ff. de off. pręs. l congruit.

y Abigei. not. quis sit abigeus, melius quàm in alia lege inueniatur.

Abigeus quis sit.

z Mulieres nanque. interpositum est sic ĩ. vt hi qui ob. in prin. col. vj. & facit. ff. de rei vendi. l. in fundo.

a Et versus. idest contra.
b Sacrilegam. sacrilegus dicitur ille, qui rem sacrã de loco sacro aufert. vt no. ff. ad le. iul. pecu. l. dinus.
c Competentium. idest nulla affinitate, vel necessitate coniunctorum.

qđ fit in duob[a] casib. qñ vir repellitur ab vxore. & quando repellis, vt in prin. huius §. & ĩ. proxim.
n Cum & non obtinẽti. s. marito non rõnabiliter talia lucra, quod fit duob. modis, & inde lucrat̃ vxor, vt qñ iustè dimittit̃ ab vxore, & qñ iniustè dimittit eam, vt ĩ. §. proxi.

sus[a] licẽtiã dat viro mulierẽ abijcere, si adulterã inueniat, aut veneficã, aut delinquentẽ homicidiũ, aut plagiariã, aut sepulcrorum violatricem, aut sacrilegam[b] existẽtem, aut fauentem latronib[9], aut viro nesciente, vel ẽt prohibente gaudentem conuiuijs aliorum nihil sibi competentium,[c] vel etiam inuito viro citra rationabilẽ causam foris pernoctantem, aut extra eius voluntatẽ circensibus congaudentẽ, & spectaculis inhærentem, aut theatris aduenientem (dicimus autẽ vbi scena & talia sunt, aut ẽt vbi bestijs aduersus hoĩes pugna[d] est) aut insidias sibi[e] faciẽtem ex venenis, aut gladio, aut alio factas modo, ex quibus circa vitã periculum est, aut etiam consciam[f] tyrannidẽ[g] meditantibus,[h] aut falsitatis ream constitutã, aut audaces eius manes inferentẽ sibi:[i] s. tali aliquo facto dat lex[k] hæc, viro abijcere mulierem, si vel vnam horũ,[l] & solam probauerit causam: & lucrari quidẽ dotem, antenuptialem verò habere donationem.

Vxor diuortium sine causa fecerit, vel diuortij causam præbuerit, pœnas legitimas patietur: & ante quinquennium nuptias contrahere non poterit: alias aũt ante annum tantum non licet, propter sobolis confusionem: viro autem in omni casu quandocunque nuptias contrahere permittitur. Bartol.

Si verò[m] altera harum personarũ irrationabiliter repudium miserit, & hoc ipsum[n] soluendi matrimonium sine ratione: subdita[o] erit dudum à nobis dictis pœnis.[p] Insuper[q] etiam vxor rea omnino ex memoratis causis pro irrationabilis repudij missione facta, & in quinquennium totum ad secundũ venire prohibetur matrimonium; & ante quinquenniũ nuptias nõ esse sine reatu, neque legitimas vocari: sed omnis volens adeat,[r] & accuset factum tanquam contra legem[s] præsumptum. Si verò etiam rationabiliter mulier repudium miserit,[t] & in certaminibus[u] vicerit: aut vir irrationabiliter eã abijciens subiacuerit[x] pœnis: lucretur[y] quidẽ lucra primitus dictat[z] erubescat autẽ ante annũ completũ ad secunda vota venire. Qđ non obseruãdum nobis est in viro irrationabiliter[a] obtinente talia lucra: cum & non obtinenti[b] ẽt repente nuptias facere licet: qm̃ nulla circa sobolis confusionem[c] rationabilis est suspicio, quod in mulieribus ante anni completionẽ rectè prohibetur: & tantà est prohibitio ex hoc,[d] quia licet bona gratia dissolui matrimonium contingat[a] constitutione, in annum prohibitio secundarum nuptiarum tamen etiam sic ab Anastasio piæ memoriæ mulieribus instituta est.

d Pugna. sic C. de repu. l. cõsensu. sic ff. de pœnis l. aut facta. § fi.
e Sibi. s. viro.
f Conscia. vxorem.
g Tyrannidem. i. contra legem imperialem.
h Meditantibus. i. cogitantibus.
i Sibi. s. marito.
k Dat lex s. obcedit lex Theodosij: vt C. de repu. l. consensu.
l Horũ. alias harum.
m Si verò. hucusque dixit, qñ cũ cã dimittit vnus alterũ. nũc autem qñ sine causa.
n Et hoc ipsũ. s. repudiũ miserit cã soluẽdi soluẽdi &c. Ac.
o Subdita. s. dicta persona. Accur.
p Dictis pœnis. s. amissione dotis, & antenup. donationis, & in hac pœna æquales sunt ambo.
q Insuper. nunc aliã pœnã imponit fœminæ repudianti quam ad alia, q̃ viro. s. vt matrimonium intra quinquennium cõtractum ipso iure non valeat. Itẽ & infamia sit: vt C. de repu. l. cõsensu. §. hæc verba.
r Volens adeat. s. iudicẽ, nã hæc actio est popularis, vt hic dicit & fa. ĩ. de nõ alie. § fi col. a. & C de epi. & cle. l. si quis in hoc.
s Tanquã contra legẽ l. si eut accusaret aliqđ quod est contra l. sed hæc. pœna expectationis quinquennij hodie mutatur, vt ĩ. vt liceat ma & aui. §. quia vero econtra. colla. 8.
t Miserit. s. mulier, sĩ non habet, sed ego non habeo.
u In certaminib. i. in iudicio contra maritũ.
x Subiacuerit. sustinũ repudium probãs aliquas de illis causis q̃ habuim[9] ĩ. §. memores. & §. rursus.
y Lucret. s. mulier.
z Primitus dictã. s. donationem propter nuptias, vt ĩ. §. memores. in fi.
a Irrationabiliter.

a Confusionem. q. d. hæc ratio in muliere locum habet, & ideo ante annum non nubit: vt dixerat: sed in viro cessat: nã nõ portat masculus filiũ in ventre vt fœmina, & ideo in ea posset oriri dubiũ, an esset ex primo, vel secundo marito. quid aũt si edidit pri[9] forte elapsis duob mensib. vel qd si elapsis 8. vel 7. mẽsibus nubat, qñ iã certũ est ex primo amodo eũ filiũ nõ habitu tam? Rñd. mulier nubere põt cessante rõne supradicta, vt hic, & ĩ. §. si quis. n. in fi. §. 10. sed quia est & alia rõ: ne qd magnè fecerit erga primũ virũ, vt ĩ. de resti. & ea quæ pa. in fi. coll 4. nam plerunque vbi sunt duę rõnes: licet vna tollat̃: si alia remanet, p cõsequens ẽt prima remanet, vt si duo sũt serui frater & soror: donec sunt in seruitute, duo sunt impedimenta ad matrimonium, seruitus, & cognatio naturalis: eis manumissis cessat vna rõ, remanet altera: & ideo & ius remanet, vt non possint iungi, vt insti. de nupt §. illud. & hoc dixi ĩ. de resti. & ea quæ pa. in fi. Acc.
d Ex hoc. i. sanguinis cõfusione, & facit ff. de vẽ. insp. l. 1. §. sed & si seruus.
e Matrimonium. sic construe: licet bona & c. in sic instituta est mulieribus prohibitio in annum secũdarum nuptia. constitutione ex Anastasio piæ memoriæ, q est in Græco.

Tres

Mallet quare nõ nubit ante annũ. hoc de iure can est correctũ, vt ex, de sec. nupt. ca. cũ sin apostolũ.

Rationes duæ vincũt vnã.

f Cõcor. c. cũ æterni. ex, de re iu. l si. xiiij. dist. c. 1.

Vir uxori mittere potest repudiū, si studiosè facit abortū, vel si vadit ad cōe lauacrum cū viris, vel si malitiosè viueret, vel loquatur cū alio se velle nuptias contrahere: & tres causæ per Iustinianum interdicuntur, & etiam vir dotem lucratur: et mulier sustinet pœnas Theodosij. An.

Has itaque causas nobis Theodosius explanauit: nos autem ex veteribus sumētes, & alias adiecimus tres. [a] Si enim mulier tanta teneatur nequitia, vt ēt ex studio abortū faciat, virumq; contristet, & priuet spe filiorum: vel tanta libido [b] est, vt ēt cū viris voluptatis occasione lauetur, aut ētdum adhuc cōstat matrimonium cum viro, ad alios de nuptijs suis loquatur, licentia datur à nobis viris mittere eis [c] repudia, & lucrari dotes, & antenuptiales habere donationes, vtpote etiā his causis rationabiliter soluere valentib. matrimoniū, & sub eundē deferentibus [d] ordinem, sub quē & pœnas Theodosij diuinæ memoriæ definiuit constitutio.

Mulier libera adscriptitio alieno non nubit, etiā possessore consentiente: sed si eo nesciente fecit, castigari potest per possessorem et iudicem loci: nec matrimonium tenet, nec dotis vel donationis datio. Angel.

Adscriptitio [e] autem alieno nubere liberā nō licet, neque ignorante, neq; sciente, [f] neque consentiente possessore: sed licet aliquid talē ab adscriptitio geratur, licebit domino & ipsi per se & per prouinciæ iudicē [g] castigare plagis [h] mediocribus hoc [i] agentem adscriptitium, & abstrahere ab ea, quæ frustra ei coniuncta est. vnde neque nuptiæ sunt quod factum est, nec oblatio dotis, nec antenuptialis donatiōis, sed pura facti mali correctio. [k]

Ex causis supradictis matrimonium soluitur etiam viro et uxore viuentibus. et si culpa viri matrimonium dissoluatur, cum uxor indotata est, quartam partē uxor lucratur, dum tamen centum libras dicta portio non excedat. Ange.

Sic itaque [l] matrimonia dissoluuntur viuentibus adhuc ijs, qui ea contraxerūt: & pecuniariæ pœnæ circa dotē & sponsalitiā consistunt donationem. Sed à nobis aliquid etiam aliud adinuentum [m] est, vt etiam indotata matrimonia irrationabilibus factis diuisionibus castigationi tradantur competenti. [n] Si quis enim dūxerit uxorem, aut etiam mulier ad virum veniat, nuptiali quidem assumpta voluntate atque sententia, [o] non tamen secuta dote, aut sponsalitia largitate (vbi quoque præsumptiuè [p] fieri solutiones contingebat, nullo ex hoc contra temerarium [q] sequente periculo [r]) constitutionem [s] scripsimus dicentem. Si quis sub potestate [t] constitutam mulierem voluntate parentum, aut et suæ potestatis fortè ducat uxorem, neque dote oblata, neque instrumentis dotalibus factis: nuptiæ quidem sunt, [u] licet dotalia instrumenta non sint conscripta: vt nō ob hoc vir (quod in multis nouimus factum) expellat domo uxorem sine vlla prius dictarum [x] rōnabilium causarum, quas & Theodosius, [y] &

Adscriptitius quis dicatur.

Adscriptitius non est seru⁹.

r Specu. in tit. de lib. conc. §. nūc dicendum. versi. 24.

a Tres. vt C. de repu. l. fi. §. inter culpas. sed & aliqua de his abscindetur, vt j. vt liceat matri & auiæ §. quia vero plurimas.

b Libido. i. luxuria.

c Eis. s. mulieribus.

d Deferentibus. s. matrimonij dissolutionem.

e Adscriptitio. idem sic dicitur. quia solū inscribit se. & p scripturam cōfitetur se illi solo velle esse adscriptitiū. vt C. de agri. & censi. l. cum scimus. lib. 11.

f Sciente. sed aliud in seruo vel ancilla quā dñs scit eū vel eā liberæ iungi psonæ, vt s. eo. §. si vero ab. j & est ratio, ne terra ab hmōi colono deseratur: vt s. de mā. prin. §. sed neq; coll. 3. & C. de agri. & cēsi. l. quisq. lib. 11. nā & aliàs inter seruū & adscriptitiū est differētia. vt j. de san episco §. si seruus. & §. adscriptitio. col. 9. & per hoc pōt colligi sm Ioan. q adscriptitius nō sit seruus, licet cuidam sit seruitio adscriptus, vt diximus insti. de iu. perso. in prin

g Iudicem qui est ciuilius, vt C. de pig. l. 1. Accur.

h Plagis. i. verberib.

i Hoc. quod j dicit.

k Correctio. i. res quādā pure correctibilis. Sed nunquid eō est idē vt adscriptitia libero iungi non possit? Rñ. non. quia nō ibi est ille timor, vt terra à possessorib. deseratur, cū mris status obsideret, vt j. qsti. q ex adscrip. & li. i pri. th. 2. col. 5. & C. de agri. & cens. l. fi. li. 11. & facit ad hūc §. C. de epi. & cle. l. qsq. & l. iubemus & C. de agri. & cen. l. ne diutius. & eo. li. 3. vt in fine quoquo suff. §. eos aūt qui. coll. 2. & j. vt lice. ma. & aui. §. it quoque, coll. 8.

l Sic itaq;. inceptiuū est, non illatiuū, & circa tertiū & quartum modum disiungendi, vt s. eo. §. meliores. & §. si vero altera. nō aūt circa primū & secundū. vt s. eod. §. distrahantur & §§ sequentibus. vsq; ad §. meliores. Accur.

m Adinuentū. priusquā ab alio, vt C. de repu. l. fi. cuius. s. legis statim subijcit iniam. & facit s. eo. §. nuptias. in fi. §.

n Competenti. s. in pecunia, non in corpore, vt j. prox. §.

o Snia. i. voluntate vel affectu. aliàs snia multismodis accipitur, vt diximus insti. qui. non est permiss. fac. testa §. præterea.

p Præsumptiuè. i. præsumptuosum & superbum verbū erat sic soluere. Vel dic melius, qa pūmit q eā dimitteret facilius, cū dotē nō habeat, vt pbant sequentia, vt j qui. mo. natu. effi. legi. § qm. col. 6.

q Temerariū. i. qui iniustè dissoluebat & c.

r Sequēte periculo. i. per leges.

s Constitutionē. vt C. de repu l. fi. vsque ad § inter culpas.

t Sub potestate. i. filiamfamilias.

u Nuptiæ sunt. quia matrimoniū sine dote, sed nō eō esse pōt, vt s. de teten. & lem. §. neq; illo. col. 5. & ff. de iu. do l. 2.

x Dictarū. vt s. §. meliores. & §. has itaque.

y Theodosius. s. enumerauit, vt statim colligit: easdē. n. posuit Theodosius. vt C. de repu. l. consensu.

Enume-

a Innumerauimus. vt in C. de repu. l. pe. in fin.
b Minorem. s. substantiā habens, q̄ sit. cccc. lib auri.
c Adhuc. s. tantum damnificabitur. Ac.
d Ad maximā, idest dicere pp illos, q respiciunt maximè dotem, quam possunt à secunda vxore habere, sic dī in epistolis ad Hebræos, vel Corinthios: vl̄ similia.
e Pura debitis. i. ol ære alieno deducto sm̄ leges ēt antiq̄s: vt hic, & ff. de verbo. sig. l. subsignatum. §. bonā. & ff. de col. bo. l. cū emācipati. in fi. j. eū. & instit. ad leg. Falc. § cum autem.
f Pro cautione. q. d. non est cauendū mulieri in hūc casum, vel viro à muliere: quia ratio esse loco cautionis. Accur.
g Et si mulier. nunc ponit c§, s. qn̄ p culpam vxoris hoc fit.
h Pœnis quibus & marit* subiaceret, si esset l simili delicto, de quo dictum est ī. proxi. Accur.
i Quinquenium. vt ī eodem. §. si vero altera.
k Hic i. hoc casu.
l Custodiat. s. mulier.
m Propter seminis. hic dic, vt ī. eo. §. si vero altera. l fine dicimus.
n Perfecta. sed cū pro parte corrigit q̄d de quarta dī per hoc quod est j̄. vt li. ma. & auiæ. §. quia vero. col. vij & fa. ad hūc §. j̄. vt nulli iudi. §. fi. col. ix. & j̄. de exhi. & introd. reis. §. qm̄. colla. v. & j̄. vt fra. fi. §. fi. col. ix. & j̄. quib. mo. natu. effi legi. §. qm̄. colla. vj. & eod. §. soluto in fi.
o Nuptiæ. quia sicut iè repudium est missum.
p Mittere. s. repudia. Accur.
q Ex diuerso. s. quia mulier dabat repudium viro.
r Latenter. sic C. de repu. l. dubium. sic

quasque & nos enumerauimus. a Si quid autem tale fiat, & aut sine causa eam abijciat domo, aut etiam ipse rationabilē causam præstet, vt mulier separetur ab eius matrimonio: quartam partem propriæ substantiæ cogatur exsoluere ei: vsq; ad quadringentas quidē auri libras substantiam habens centum libris damnificabitur, hoc est quarta substātię parte: minorem b autem adhuc c in quātum quartæ facit quantitas. Si vero etiam maiorem prædictæ quadringentarum auri librarum quantitatis substantiam habeat: nō amplius centū auri damnificetur libris. ad maximā d nāque plerunque respicientes dotem, legem hanc scripsimus: substantiam illam meritò secundum nostras leges existimantes esse, quæ pura debitis e videatur. Ratio quoque ex ipsis causis p cautione f procedat. *Si vxoris indotata culpa matrimonium dissoluitur, priuatur quarta parte sua substantia, exemplo viri: & per qnquēnium à nuptiis abstinet: & si ex causa iusta, tūc abstinet per annum, & non punitur. Angel.*

Et si mulier g per culpam propriam separetur à viro indotata existens, aut etiam mittat ei sine aliqua causa rōnabili repudium, ijsdē in omnibus subiaceat pœnis. h & si quidem per culpam eius matrimonium soluatur, quinquenium i obseruandum est mulieri, & secundis nō copulabitur nuptijs. Si verò per causam vel culpā mariti, aut ēt bona grata distrahaē, merito & hic k annū custodiat, l pp seminis m cōfusionem, vt per omnia nobis lex perfecta n sit.

Filius vel filia in parentū præiudiciū non mittit repudium ipsum. Ange.

Est quoque quoddam & aliud à nobis pijssimū simul & gratum adinuētum, vbi etiam repudijs missis nuptiæ o consistunt adhuc. eorū nāq;, q sub ptāte sunt, calliditates circa parentes habitās phibemus, qm̄ quosdā inuenimus ex studio repudia scribere festinātes, & mittere p suis vxoribus, aut ēt ex diuerso, q & nulla rōnabili penitus existente cā soluere matrimonia, vt eorum parētes subiaceant exactioni dotis, aut sponsalitiæ largitatis, quasi soluto mr̄imonio, & ipsi q dē forsan latenter r miscenē alterutris, s discedunt aūt parentes dānificati, & hāc suæ ad filios humanitatis habentes t recōpensationē. Ideoq; legē scripsimus, u volētē x neq; sub ptāte ɔsti tutos, neq; emancipatos filios, neq; masculos, neq; fœminas posse distrahere mr̄imonia in suorū læsionē patrū, aut matrū q dotes, aut antenuptiales donationes obtulerunt, y aut susceperūt soli z aut ēt cū filijs: sed sicut ī ɔ̈ctu nuptiarū expectam* patrū cōsensum, a ita neq; transigere mr̄imonia finim* ī parentū lęsionē b citra illorū voluntatē: sed si mittaē repudium, competere ɔ̈ eos c exactionem pęnarum non sinimus, siue ipsi dederunt hoc, vel susceperunt, siue etiam cum alijs susceperunt. Non enim habet rationem, parentem quidem citra voluntatem filij non posse d transigere e matrimonium

e§. ī. de incest. nupt. §. 1. in fi. sic C. plus valere quod agitur.
s Alterutris. i. vnus & alter. Accur.
t Habentes. Ironia est. q. d. talem gratiā habebant parentes de beneficio. sic & aliàs ironica est oratio: vt ff. de dā. infe. l. ex damni. §. t. & C. de inof. test. l. fratres.
u Scripsimus. in Greco. vel extrauagante. vel de hac eade dicit. sed ē iure veteri hoc erat. vt ff. de repu. l. si filia. & sol. ma. l. filię.
x Volentem. legem dico.
y Obtulerunt. qūo hoc? Rn̄ qa pater dedit dotē, vel donationem pp nuptias obtulit pro filio vel filia. & in casu mortis pactus est, non diuortij, & diuertunt. vt sic cesset pactum: vt ff. solut. ma. l filiæ. & l. si cum dotem. Item quod dicit susceperunt. planum est: qa nemo iure ci̇̄s reddere compelleretur.
z Soli. quibus casibus in solidum obligantur parentes, vt ff. solu. ma. l. si cum dotem. §. transgrediamur. vsque ad finem legis.
a Consensum. vt in stit. de nup. in prin. & C. eo. l. nec filiorū.
b Læsionē soluitur quidē. vt subijcit sed pater non lęditur, vt ff. de repu. l. si filia.
c Eos. s. parentes.
d Non posse. vt ff. de lib. exhib. l. 1. §. fi. Accur.
e Transigere. i. separare.

a Marcus: vt C. de rep. l. differentis.
b Secutus est recitando Marci sententiam, vt prædicta l. dicitur. C. de repu. quæ Diocletiani est. Accur.
c Terminus. i. finem.
d Disiunctionum. i. separationum matrimonij. Al.

est si alijs modis soluatur matrimoniū, quib. solui pōt, vt i. eo. § distrahunt sed licet hic nō dicat, num quid tn̄ idē est? Resp. sic, quocūq; modo soluatur, vt j. eo. § quia verò lucra. & j. vt sta. si.
e Perdurare. i. ad secundū non venire. & sic lege statim literā sequentē.

moniū: filijs aūt pmittere forsan & i minori ętate cōstitutis, neq; qđ vtile sit scientibus, citra patrū volūtatē soluere mr̄imoniū, & ex hoc parentes lędere. Hoc aūt bn̄ qdē inchoās philosophissimus sanciuit Marcus: a Diocletianus aūt hūc secutus est: b nos autē similiter approbauim⁹. sitque termin⁹ c nobis hic disiūctionū, d q̄ superstitibus ꝯhentibus fiunt.

Inæqualitas in quantitate dotis et donationis propter nuptias permittitur in qualitate et quantitate prohibetur: in æqualibus aūt pactis, quia maius trahitur ad min⁹. B.

Deinceps e autē matrimoniorū terminū, q̄ oīa f similiter g soluit, expectat mors. Vnde siue morte viri soluat̄ matrimonium, siue fine h mulieris, lucrū fit viro qdē in dote, ſm quod nuptialium instrorum continet pacto, mulieri verò ex nuptiali donatione, si cut & ibi cōuenerit à principio ꝯhentib. i nō phibēdis qdē inęqualibus ſm quantitatē oblationib⁹: phibēdis aūt inæqualibus k pactis: hoc qđ fortissimus qdem Leo in suis cōscripsit l legib⁹, nos aūt hoc sumētes, ad huc clarius ordinauim⁹. m Si. n. alter qdē ampli⁹, alter verò minus n in lucro pacisca:ur: incertum erit quale oportet eē qđ teneat, vtrū qđ plus, an quod minus, dubitatione ex vtroq; sitr insurgēte. Vñ nobis placuit immoderationes o aduersantib⁹, ad min⁹ ptrahere, qđ in pacto plus est, & non alij qdē licere tertiā, alij aūt forsan quartam lucri pacisci: sed si quid tale fiat, quarta in vtroq; percipienda, & deinceps similiter in partibus: p nō tamen in constituta ex vtroque quantitate.

CAP. III. Si soluto matrimonio superstes coniunx ad secundas non transierit nuptias.

Si parens soluto matrimonio ad secūdas peruenerit nup. licentiā habet oē lucrum proueniēs ex primo matrimonio alienandi: sed si nō alienauerit, filijs reseruare præsumitur eis institutis solis, vel cum extraneis præteritis vel exhæredatis, iustè quidem penitus exclusis mortuorum portionibus ipsorum filijs trāsmissis. Bart.

Soluto igitur matrimonio ſm pdictas q oēs disiunctiones, felix quidē & beatū est vtriq; ꝯhentiū perdurare r in priori coniugio, & non procreatā sobolē sequentib⁹ matrimonijs forsitan cōtristare. & si hoc egerint, & in prioribus steterint nuptijs: & habebunt quidē ppria, s hoc est dotē qdem mulier: spōsalitiā vero largitatem vir: nihil perscrutātib. nobis hoc, qđ sup secūdis t est nuptijs. Percipiēt autem lucra, u vir quidem ex dote: mulier aūt ex antenuptiali donatiōe. † & erūt hæc eis ppria, nihil penè ab alia eorum dn̄ia x

& incipit hic tractat⁹ i. e. §. distrahunt.
e Deinceps. hucusq; de disiunctionib. factis vtraque parte viuente nunc qn̄ altera mortua. sicut pollicitum est in istis, vt i. eo. §. nuptias. & i. proxi. §. in fi.
f Oīa. s. casgo. & qualitatē ſm hāc legem.
g Similiter. sicut & matrimoniū. nam & mādatū, vt ff. de mā. l. inter cāe. § prin. Itē societatē: vt ff. p so. l. adeo. § prin. Itē seruitutes psonales, vt vsus & vsusfruct⁹, vt insti. de vsufru. §. finitur, & de vsu & ha bi. in prin. Acc.
h Fine. i. morte.
i Contrahentib. s. sit lucrum. Al.
k Inæqualibus pactis. i. pacta de lucrādo sint ęqualia, licet obligationes sint inęquales. qđ vltimum corrigit nam quo ad oia debet eē æqualitas hodie, vt j. de æquali. do §. 1. col 7.
l Conscripsit. C. de pact. cōuen. tā super dote. l. ex morte. Acc.
m Ordinauimus. vt C. de pac. conuē. l. lege. & eius sula hic subijcitur.
n Minus. s. q̄ quātitatē, vt si vnus de tertia pte, alter de quarta lucrāda pactū fecit de lucrādo, si alter p̄ moriat, vt subijcit.
o Immoderationes. Not. aduersandū esse imoderationi. sic C. de dona. ante nup l. cum multæ. in fi & i. quō opor. epi. §. sed neq; effusas. & i. de referē. § multitudo. i. vt determ. sit nu. in prin. col. 1. Vñ versus: Vix sine mēsura durabit regia cura.
p In partibus. s. quo tis, licet vera quantitas sit inæqualis, vt subijcit.
q Prædictas. s. p mortē, vel viri, vel vxoris, vt i. proxi. §. & in nouellis co. ti. nec. n. di

similis ē lectio aliās p abnegationē, vt ff. de dolo. l. non debet. in fi. Acc.
r Propria. No. arg. q dn̄a sit vxor dotis cōstante matrimonio: qđ tn̄ falsum est, vt Insti. qui. alie. licet. § prin. & quod hic dr̄, est pp spem. Item & hic iam erat pp̄mortuus maritus.
t Super secundis. q materia secūdarum nuptiarum expedietur j. eo. §. primæ.
u Lucra. s. ſm pacta super his habita, vel aliter venientia. Ac.
x Dn̄a. hæc dictio dn̄a differētia. est neutri generis, & numeri pluralis, & casus accusatiui. q. d. hæc lucra non differūt ab alijs bonis lucratis. nam sicut in alijs pōt libere facere qđ vult: ita in his lucris, vt subijcit, & hoc circa alia lucra præter circa lucrum dotis & ante nupt. do. licet hæc lita aūt velle videatur s. vt l istis sit idem, quod in alijs lucris: cum indistinctè loquatur. Ista. n. dum licet ratione pprietatis lucrent ad pręsens, & rōne vsusfructus: tn̄ debēt seruari filijs eius matrimonij, cuius hæc fuit dos, vel ante nupt dona. etiā iure veteri, vt C. de sec. nup. l. cum alijs. & iure isto, vt j eo §. nec illud. & iure nouiori, vt j. neq; virum, qđ ex do coll. 8 in alijs ergo lucris, vt in legatis & fideic. & dōna. dat̄ hæc libera administratio, vt seq̄. Sed ſm hoc quātum est l dote & an nupt. don i pari iure est psona. q trāsit ad secūdū matrimoniū: quia sibi retinet plenum vsufructum, dū nec viuit, vt j. eod. §. si verò expectet. & ea quæ non transit, vs

Immoderationi ē aduersandū.

Vxor est domina dotis.

† Hic in editione Græca, & Latina Halo. ppe rā interferebatur para No. 127. vt fratrū filij, sed hoc factū à scholari illi⁹ libri possessore, vt qa hic locus erat correctus p nou. 48 & ea no. 98. rursū per Nou. 127. his primo statum obtru haberet quid nouissimo iure sequēdū esset. Cōt.

vt dictum est, quod non debet esse, & ideo dictu ius immutatur, vt hodie ianihil habeat psona. q transit ad 2m matrimonium, quàntum vni filio. ú seruat. s. virilé habet in dote, siue in do. propter nupt. vt j. vt frat. fil. §. si. col. ix. de qua virili facit quicquid vult. si autē nihil disponat. videt̃ filijs ex honoratis seruare, vt C. de secun. nupt. lege. hac edictali. §. fi. & j. hoc §. ibi, placuit enim &c. vel dic quod verius est, vt diximus j. eo. §. nec illud. in fi. illius notulæ, sed in eo qđ dicit &c.

a Possessione. i. nihil ferét ab alijs. vel dic possessione. i. à bonis à se possessis.

b Vixerint. isti lucrantes.

c Habuerunt. s. habent licentiã alienationis. & facit. ff. re. amo. l. non enim. & C. de iudę. l. nemo.

d Moriantur. s. personę lucrantes.

e Migrare. i. transferre. sic & ponitur. ff. de migran. per totum titulum.

f Constitutionem. cuius tenor hic recitatur: vt C. de secun. nup. l. si quis prioris. §. j. & § certum. & §. tale.

g Non ob hoc alienatæ. hoc est verum quantum est in præiudicium filiorũ: vere tñ alienat q in aliũ iure institutionis, vel simili mõ sua bona transmittit: vt ff. de ali. iud. l. ex hoc edicto. §. alienare. & instit. de hęr. instit. §. sed neq;, & no. q in hoc corrigitur lex vetus quæ dicebat fieri alienationem etiam in præiudicium filiorum. siue in parte, siue in totũ extranei sint hæredes, vt C. de secun. nupt. l. si quis prioris. §. certum. qđ & j. statim plenius dicetur.

h Sed ex æquo. fa. ff. de ope. lib. l. vt iurisiurandi. §. si liberi. & C. commu. vtri. iudi. l. fin. §. sin autē. & C. de bo. ma. le. x. in fin. & C. de bo. quę libe. l. cũ oportet. §. sub hac. & §. si mr.

i Extraneos omnes. & nõ filios ex ante-

possessione. a Vnde do nec vixerint, b omnem licentiã habebunt alienationis super h s, sicut in alijs q̃ de suo ab initio habuerunt. c Si verò ẽt moriant̃: d liceat eis & legatis & fideicommissis res has in alios migrare. e talem quippe alienationem pmisimus nos constitutionem f pro his conscribentes.

Si verò filios ex vna parte scripserit heredes, extraneos aũt ex alia: maneant aũt tales res, aut ẽt quædam earũm non alienatæ: nõ ob hoc alienatę g esse videbunt̃, qm̃ aliquis ẽt alter scriptus est hæres: sed maneãt ẽt hæc filijs. Nõ. n. si scripserit oẽs filios hæredes ex inæqualib. partib. has secundum hæreditarias accipient portiones: sed ex æquo h diuident 2m numerum suũ: sicut ẽt si nullum eorũ scripserit hæredem, sed extraneos oẽs i eis per alios modos satisfactione habita percipient eas, cum vtiq; non sint hæredes parentum. Placuit. n. nobis per præsumptionem, quia pater dũ non viuens alienauerit, aut expressim obligauerit k aliquid harum rerum, aut moriens non expressim l in aliũ eas transposuerit, voluerit magis seruare filijs, tanquã ex cã illorũ sibimet acquisitas, & non ad extraneos deducere. & dabunt̃ hæc filijs honore pręcipuo ex nostra lege, m licet non fiant hæredes aut patris, aut matris, aut vtriusque: vel si quidam eorum fiant hæredes, alij uerò repudiẽt. hoc enim nobis rectius quàm prioribus. n placuit habere. Vnde si præmium est ex lege descendens o in eos: nulla adiectione neque turbetur, neque minuatur, nisi forte causam ipsi dent filij suæ deminutionis. Si quis enim ex eis ingratus videtur, præmiũ hoc filijs damus nihil tale agentibus: vt & alios corripiamus parentes honorare, & ad fratrum exẽplum respicere. p Vnde si tantum infortunium filiorum sit sobolis, vt omnes ingrati sint. ad hæredes veniẽt hæc defuncti, q tanquam illius substantiæ constituta: non valentibus filijs ex parentibus à se exhonorato præmium habere: quod nos eis ppter hanc causam r nõ damus.

Portio filiorum mortuorum ad quos deuenerunt lucra nuptialia, vel dotes patris, vel matris, transmittitur ad eorum filios hæredes: aliàs accrescit fratribus eorũ. Angel.

Si verò filiorum alij quidem inter viuos sint, alij vero defuncti quidẽ sint, filios autem relinquant: defuncti portionem illius damus filijs, si hæredes sint patris: alioq ad fratres deducimus. Et ideo legem nostrã pficientes, volumus hæc valere non super dote so

riori matrimonio, sed eis s. filijs. alijs modis satisfecit: vt per legatũ & fideic. vt subicit, vt & j. de trie. & semis. §. j. co. 3. sed hodie iure institutionis oportet eis satisfieri. vt j. vt cũ de ap. cog. §. aliud. co. viij.

k Non obligauerit. aliàs sine non. & no. q obligando videtur auferre. sed contra, instit. de leg. §. si rem suã. vers. si. ijdẽ rescripserunt. sed ibi datũ iure telictum iam erat, & ab homine: hic nõ erat datum adhuc, sed erat spes: & ex hac lege pẽdebat hæc spes: quare mitius cũ lege quàm cum homine agitur. vt ff. de arbitr. l. Celsus. Item & facilius impeditur faciendum quàm factum: † vt ff. de in of. testa. l. Papini. §. si conditione.

l Non expressim. not. plus valere expssa specialiter, quã generaliter. sic. ff. si quis cau. l. sed & si. § quæsitum. & ff. de iniur. l. itẽ apud Labeoné §. hoc edictũ.

m Ex nostra lege. s. ista præsenti. nam non dicit de illa, si quis prioris. §. 1. & j. C. de secũdis nuptijs. imo ꝓ parte hæc corrigit illã. s. in eo q dicebat generaliter facta institutione fieri alienationem.

n Prioribus. vt Leoni, qui de hoc tractauit, vt C. de sec. nup. l. hac edictali. §. fi. & Theodosio, vt C. de secun. nup. l. generaliter. in fine.

o Descendent. s. qđ seruatur hoc cõmodo filiorũ. nã &c. & facit optime. j. cõsti. quæ de dign. §. illud.

p Respicere. vt inducamus eos per pœnam. nam vnius pœna metus est multorũ: vt C. ad l. Iul. re. l. 1. facit. ff. depo. l. bona fides. & ff. de man. prin. §. non permittas. Accur.

q Defuncti. s. patris. alij dicũt. s. filij. hoc est nepotes. sed prima verior est.

r Hanc causam. s. qua exhonorauit parentem. & facit sup. de hæredi. & Falci. §. exhæredatos. & infra. de immen. do- in fi.

† Cõcor. c. rursus. circa fin. extra qui clerici. vel vouent. ma. contrahere possunt.

Auth.

lum, neq; super sponsali tia largitate: sed et super indotatis matrimonijs: ex constitutione nostra introductis lucris. nam & illud, nisi ad secundas venia nuptias parentes, sed seruet, [a] erit filiorum quo dudum diximus modo.

CAP. IIII. de secundis nuptijs: & si mulier post mortem mariti annum expectauerit.

Si vir intra annum ad secunda vota transierit nō procreatus filijs ex primo matrimonio, ab oī pœna liber est: mulier aūt si intra annū ad secunda vota transierit, pœnis hic inserius punitur. Angel.

Primæ siquidē nuptiæ, & hinc [b] lucra & obseruationes, vsq; ad hoc [c] dispositæ sint. Si qui verò priorib. non contenti nuptijs, ēt ad secundas venerint: necesse est legi hos [d] se supponere, aut sine filijs existētes ex prioribus, ex secundis autē filios habentes: aut etiā ex diuerso sine filijs quidē ex secundis, parentes aūt ex primis: aut sine filijs ex ambob. [e] aut parentes ex vtroq;. Si igit sine filijs manserint ex priori bus, aut ēt ex ambabus nuptijs, [f] nulla perscrutatio circa secundas est: sed viri quidē ibunt omnino [g] omni obseruatione liberi: mulieribus [h] aūt solūmodo iminebit metus, vt nō ante annale tempus ad secundum veniāt matrimonium: aut sciant, qa si qd tale gesserint, & [i] immaturas ꝯxerint nuptias, subibunt pœnas, alias [k] quidem si sine filijs ex prioribus sit matrimonijs: maiores [l] autem si etiā filij sint. Si.n. non soboles, [m] infamia mox sequetur, & [n] erit oīno mulier pp nuptiarum festinatio nē [o] infamis, & neq; per cipiet aliquid horum q̄ à priore relicta sunt ei cōsortio, neq; fruetur sponsalitia largitate, neq; ma rito [p] secundarum nuptiarum vltra tertiā suæ substantiæ offeret partē, sed neq; extrinsecus sentiet largitatem, neq; percipiet penitus ab vllo extraneorum, non hereditatem, non fideicommissum, non legatū, nō mortis causa donationē, sed hæc veniant aut maneāt apud hẽdes scriptos defuncti, aut cohæredes eius, [q] si poterat hæres esse, [r] vtpote ea nullā vtilitatem habente. Sed si scripti & alij sint [s] hæredes, siue etiam ab intestato vocentur, ad illos venient, quæ tali mulieri derelicta sunt. non enim fiscus hæc vindicabit, (ne aliquo modo videamur talia corripientes, fisci prouidere vtilitati) sed illa quidem quæ extrinsec' ei derelicta sunt, ad alios venient, quæ verò à priore marito sunt ab ea sublata, venient ad decem [t] personas relinquentis iure cognationis, quæ edi cto continentur, hoc est ascendentes & descendentes, & ex latere vsque ad secundum gradum, gradibus in suo seruandis ordine. [u] Quibus non existentibus, ad ærarium venient. [x] Sed neque longius hæreditas ab intestato propriorum eius [y] veniet [z] cognatorum, sed vsque ad tertium [a] gradum inspiciendum vndique stabit solum successio eius: longius autem existentes, [b] alios habebunt [c] hęredes, & quę præ alijs [d] ei pœnis infertur, dicimus autem infamiam, si quidē sine filijs ex prioribus fuerit nuptijs, solui [e] Imperatoris literis iubentibus. Si verò ei filij fuerint cuiuscunque [f] sexus, licebit quidem ei [g] Imperatori pro infamia supplicare, non tamen [h] vtilitatem aliquam

in fi. & ff. de mino. l. auxilium. in fi.

[a] Seruet. s. primas nuptias, i. nō veniat ad secundas.

[b] Et hinc. s. ex primis nuptijs.

[c] Ad hoc. i. vsque ad hunc §. Acc.

[d] Legi hos. s. infer re huic legi. Acc.

[e] Ex ambobus. s. matrimonijs.

[f] Nuptijs. s. manserit aliqui sine filijs.

[g] Omnino. i. inconti nenti. vt i. eo. §. si vero. & sic metu amissionis lucrorum, vt j. e. §. si vō expectet.

[h] Mulierib. nubentibus secundo. & nō habentibus filios ex primis nuptijs.

[i] Et. pro quia, quia gesserunt.

[k] Alias. s. pœnas subibunt.

[l] Maiores. nā tūc nō remittit ei infamia de facili. vt in hoc. §. ibi, & quæ præ alijs.

[m] Soboles. ex primis nuptijs. Acc.

[n] Et. pro idest.

[o] Nuptiarum festinationem. tū tenet matrimonium. vt j. de resti. & ea. § vnū.

[p] Neque marito. sed q̄ pœna est hoc nō dare? Rñ. magna. quia per hoc viliorē maritum habet, vt i. eod § si enim. Sed nunquid alij de suis rebus dare poterit? Rñ. sic. cū non inueniatur contrarium.

[q] Cohæredes eius. s. mulieris.

[r] Hæres esse. s. nisi nupsisset intra tempus luct', erat enim instituta.

[s] Sit. s. relicta vxori.

[t] Ad decem. s. patris & matris & aui & auiæ. itē filij & filiæ ex priore forte mariti nepotis & neptis fratris & sororis, quę continentur edicto prętoris: vt subijcit & probatur insti. de bo pos. §. tertia.

[u] Ordine. vt primo descendentes, secundo ascendentes, tertio collaterales: vt j. de hęre. ab intest. §. 1. colla. 9 Vel dic, q fratres & sorores cum in eodem sint gradu cum auo & auia, cū eis pariter vocant: vt C. de sec. nupt. l. 1. §. his etiam. ibi, quanquam & hic &c.

[x] Veniet. s. bona.

[y] Eius. s. mulieris.

[z] Veniet. s. ad istam mulierem.

[a] Ad tertium. Not. hic mirabilem modum succedendi. nā nec vsq; ad decimū, nec vsq; ad septimū graduum: sed duntaxat vsque ad tertiū gradum sit successio, vt j. vt nulli iudi. §. fi. col. 9. aliàs contra, vt insti. de success. cog § fi.

[b] Existētes. s. cognati. Acc.

[c] Alios habebunt. q. d. non hanc mulierem, quæ sic nubere festinauit, vt hic, & C. de sec. nupt. l. 1. §. eadem. Acc.

[d] Præ alijs. i. ante alios.

[e] Solui. i. dissolui ab infamia.

[f] Cuiuscunque. s. siue masculi, siue fœminæ.

[g] Ei. s. mulieri. Acc.

[h] Non tamen. & ita in hoc maiorem pœnam patitur, qñ habet filios, quàm quando non habet, vt in prin. huius. §.

Donare

rescriptorum habere. Si tñ voluerit ex Imperio habere vtilitatē, & alijs liberari pœnis, ex priore matrimonio filijs mediā suæ substantiæ donare ^a portionē purè, & sine oī conditione, & neq; vsum retinere, sed oīs substantiæ quā habuerit qñ ad secundas veniebat nuptias, mediam (sicut diximus) cedēs partem prius procreatis filijs. Et diuident hæc filij oēs ex æquo: & filios quidem habentes, ad suos transmittent filios (oportet. n. aliquid ēt veterib. ^b adijci legibus) si vero non habuerint ^c defuncti filios: defunctorū portiones accipient omnino ꝓ portione eorū fratres. si verò oēs ^d defuncti sint: habeat consolationē suę infelicitatis mater, vt ea rursus recipiat. ^e & hoc dicimus, si intestati moriantur filij. non. n. in ijs quæ semel facta sunt, ꝓhibemus eos testamenta conscribere, aut ad superstites quo volunt hoc modo disponere. Igitur imminentes pœnæ ante luctus nubētib. tempus, tales quodāmodo sunt: & tres pro his ^f constitutiones prius scriptas, vna quadā hac interpositione ^g hęc nobis lex cō petenti ꝓtulit adiectiōe.

CAP. V. Si mulier ad secundas nuptias post annum luctus transierit, & de lucro dotis & ante nuptias donationis.

Transiens ad secunda vota post tempora luctus, nullas pœnas patitur, si ex primo matrimonio soboles nulla superest: ea verò existente priuatur dominio omnis largitionis quam consecutus fuerit à coniuge: et ipsam tenetur filijs primi matrimonij reseruare, solo vsufructu penes nubentem remanente in diem vitæ suæ duntaxat. Angel.

Si verò expectet ^h q̄dē tps mulier, & propterea effugiat ꝑdictas ^i pęnas: ad secundū vero veniat matrimoniū, priores negligens nuptias: si quidē nō habeat filios, dicat ^k ēt denuo, sine piculo est totū ex hoc. ^l Si vero sit soboles, & filios ex hoc exhonoratos viderit: tūc oī largitate à viro ^m ad eā veniente, eam ſm ꝓprietatis priuat partem, solum ei derelinquens vsumfructū. Et hęc sancita sunt ēt super antenuptiali donatiōe, & sup oī largitate, ^n siue cum viueret, à viro ^o ad eam veniente, aut etiā ex testō, aut mortis cā donatiōe, siue institutionis sit pars, siue legatum, siue fideicommissum. Et generaliter dicendum est, ꝙ oīs eā deserit ꝓprietatis modus in ijs q̄ à priori viro in eam venerunt: & filij eā percipiēt, & ꝓprietatis erūt dñi ſm tempus mox quo mater coniuncta est ^p alij viro. & hęc cōis mulieris & viri ^q multa sit posita. nā si & ille filios habēs, secūdā eis supinduxerit vxorē: ñ ex dote fruct lucris ſm ꝓprietatis rōnem. nā largitatē aliā à muliere pcipiēs, hāc habebit firmā: pterq̄ ꝙ licet vti & frui ^r donec aduixerit solū. & ij quoq; filij licet sub potestate ꝯstituti sint, sed tñ dñi ſm ꝓprietatē taliū erūt veniētiū mox ī eos simul cū scdę vxoris cōiū

Auth.

a Donare portionē. s. non differat.

b Etiā veteribus. vt C. de sec. nupt. l. 1. & 2. vbi dicitur fieri remissionem infamiæ gratis & non gratis. Itē qualiter hæc donatio ad filios perueniat, & inter eos diuidatur, non dicitur, sed hic additur.

c Habuerint. s. aliq. ex istis filijs quibus mulier nubens ante annū debet seruata dimidiam omnium suorum bonorum.

d Si vero omnes. s. filij.

e Recipiat. s. hoc totū quod donauit ante partē: reliqua vero substantia filij venit ad matrē vna cū alijs legitimis, vt cū fratribus & consanguineis ex patre tantum, vt C. ad Tertullian. l. si quis & lege, si qua. sed hodie mater talibus præfertur, q sunt cōiuncti ex altero parente tm: vt ī. de hæredib. ab intest. §. si igitur defunctus. colla. 9.

f Et tres pro his. q̄ sunt C. ex quib. causis infa. irroga. l. decreto, & C. de secun. nup. l. 1. & C. ad Tertull. l. si qua mulier. est & quarta quæ dicit de hac materia. C. de sec nup. l. 2.

g Interpositiōe. q̄ est in toto § isto: primę si quidē &c. vsq; huc & no. ꝙ easdē pœnas: quas patit hæc mulier nubēs intra tps luct⁹ patit & illa q̄ deserta libertorū tutela ꝯ sacramētū, & añ ei⁹ rōnē redditā trāsierit ad aliud mrimoniū, vt ī. e. §. si ãt tutelam. & C ad Tertul. l. oēm. Itē & illa q̄ parit intra temp⁹ luctus, vt in vndecimo mēse, vt ī. de resti. & ea q̄ pa. §. fi. colla. 4. Item & ea q̄ intra idem tempus, s. annū patit stuprū: quia pl⁹ habet luxuria, quā castitas: vt ī. eadē cōstitutione de restit. & ea q̄ pa. §. fi. q̄ sque adt & postponitur nimia festinatio. s. qñ per culpam mulieris factum est diuortiū, q̄d dic vt ī. eo §. si vero altera.

h Si vero expectet. i. differat nubere vsque ad annum. Acc.

i Prædictas. vt ī. §. 1. vsque huc. Acc.

k Dicatur ēt denuo. nā iam dictum est semel: vt ī. proxi. §. si igitur.

l Ex hoc. i. ex secundis nup. Acc.

m A viro. s. primo.

n Omni largitate. hic suppletur quod semiplene dicitur ī. de nō elig. §. hic adt. collat. 1. nam ibi de dote & donatione tātum: non adt alijs lucris, vt hic dicit, & statim latius expādit.

o A viro s. primo.

p Coniuncta est alij. s. viro secundo. & hoc idem videtur ꝑ l. C. vt C. de secund. nupt. l. fœminæ. in prin. & § 1. ꝙ de plano confiteor, & eius sententia hic recitatur. sed P. dixit, ꝙ ꝑ prædictam l. proprietatem habet plenā, vnde & de ea testari potest, vt ī. eo §. pen. Sed certe hæc nō est bona ratio. nam & de alienis quis quādoq; testatur: vt pater de bonis filij, vt insti. de pupilla. subst. § non solum. in princ. Itē monachus de rebus monasterij qū ipse eas contulit, vt ī. de sanct. episco. §. si qua mulier. coll. 9. hodie autem planum est. quia cautā vsumfructū habet: vt hic, & ī. de non eligen. § hoc autem. coll. 1. & pro his rebus cauebit mater filijs. quod dic, vt ī. de nō eligen. §. aliud aa. col. sed patet forte non: quia inter patrem & filium nō potest esse cautio. vt ff. ad Trebel. leg. Imperator.

q Et viri. s. trāseūtis ad secūda vota. & fa. C. de secūdis nupt. l. generaliter. in prin.

r Frui. s. his largitatibus. Accur.

ctione. Et non discernimus de dote, & ante nuptias donatione, vtrũ ipsi [a] hãc dederint pro se cõhẽtes, an aliqui alij pro eis hoc egerit, siue ex genere, [b] siue ẽt extrinsecꝰ, licet [c] videaẽ quodãmodo cõprehẽsa & antenuptialis donatio in dote. *Lucra à coniuge primo venientia, mulier vel vir ad secunda vota trãsiẽs non alienat, nec obligat. quod si fecerit, filijs datur ea vendicandi potestas, et eorum successori: nisi exclusi sint præscriptione xxx. annor. quæ eis non currit, si sint alienæ potestatis, et minores ætate pupillari. Ange.*

Sed quod sancitum est super lucris hinc [d] venientibus ad nubẽtes, ẽt sic ratũ sit, [e] & ita certa taliũ [f] lex [g] eis erit cauens, vt neq; alienationẽ vllam pmittat parentib. i talib. neq; hypothecã, sed vel si quid egerit parentes, mox eorũ [h] obligat [i] eis [k] substantiam: non vt prohibeat [l] eos [m] aliqd [n] agere in ijs, q̃ voluerint. erubescit .n. lex castigatores filios genitoribꝰ statuere. Illos quidẽ erubescit: [o] interminatur aũt accipiẽtibꝰ tanquã nihil eis, qđ accipiunt, prosit. & sciant ex hac nr̃a lege, quia vel si quam à talibus parentib. comparationẽ fecerint, vel si acceperint donationem, vel siquid oĩum egerint: tale erit, quale nec gestũ, nec scriptum, [p] quod factum est. Vindicabunt. n. ea oĩno filij hæredesq; eorũ, & successores ab hr̃dibus illorũ & successoribus, non aliter excludendi, nisi tricennale transeat tẽps, & detentatio dños accipiẽtes constituat: [q] incipiẽte filijs tẽpe currere ex quo suæ potestatis apparuerint [r] existentes, [s] aut maiores facti: [t] nisi tamen aliqua impubes [u] ætas adiuuet adhuc. *Lucra prædicta inter filios primi matrimonij æqualiter diuiduntur, & inter filios filiorum pro hæreditarijs portionibus: ita tamen, vt non plus capiant, quàm caperet pater eorum, si viueret. Angelus.*

Venient autẽ talia lucra [x] ad filios omnes ex prioribus offensos nuptijs. [y] Non enim permittimus parentibus, nõ rectè introductã [z] electionem [a] in eos, neque alij quidem filiorũ dare, alium verò exhonorare. omnes enim secundis similiter [b] exhonorati sũt nuptijs. Sed quẽadmodũ oĩum filio-

---

[a] Ipsi. s. viri, vel mulieres. Accur.

[b] Ex genere. i. qui dederunt, vel fuerunt.

[c] Licet. q. d. similitudine facta per hoc quod dixit in dote, poterat intelligi & in donatiõe, sed maluit expresse dicere, ne videatur neglexisse, vt ff. de iniu. l. item apud. §. hoc edictum.

[d] Hinc. i. ex matrimonio.

[e] Ratum sit, vt ad secunda vota trãsiens amittat lucrum: vt in prin. huius. §.

[f] Talium. s. rerum lucratarum.

[g] Lex. s. ista.

[h] Eorũ. s. parentũ. R.

[i] Obligat. hoc p tacitã hypothecã. & facit C. de bon. quæ lib. l. cum oportet. §. fi. & C. de bo. mat. l. 1.

[k] Eis. s. filijs.

[l] Prohibeat. s. filius. & sic mutat numerũ. cũ vsq; huc i plurali, nunc in singulari loquatur.

[m] Eos. s. parentes.

[n] Aliquid. qđ pertineat ad causam vsus fructus serũ iu quosdã: immò ẽt nec qđ ad proprietatẽ pertinet. vt statim subijcit. & in nouel. eo ti.

[o] Erubescit. facit ad hoc C. de bo. quæ li. l. cum oportet. §. non autem, & l. fius. §. filij autem. & ff. de arbi. l. qualem. §. fin. & C. de obse. l. 3. in fi. & ff. de accusa. l hi tñ § 1. & C. de secũ. nup l. si quis. §. fina. Arg ẽ. ff de pdic cau. da. l. 3 §. si quis quasi. & ff. de tut. & cur. fu. l. 3. in fi. Acc.

[p] Nec scriptũ. nisi si lius consensit maior xxv. ann. ff de pig. l. fideiussor. §. pater. vel etiam minor, si iurauit de pace tenẽda: vt ĩ de pa. tenen. §. fi. col. 9.

Cõco. c. [y] ad antes. extra, de præscrip.

[q] Constituat. i. effectum dominij eis tribuat. nam dominus nemo i fit per præscriptionem sed per vsucapionem tantum. Bul. vt C. de pac. l. traditionibus sed M. contra: nam & vsucapione & præscriptione dominium quæri dicebat: vt hic, & ff. de vsuca. l. cum qui, quod dic vt plenè diximus, insti. de vsucap. § 2.

[r] Apparuerint. vel emãcipatione, vel morte patris, vel alijs modis, non autem prius: vt hic. & C. de an. exce. l. 1. in fi. C. de bo. quæ lib. l. quæcunque. §. fina.

[s] Existentes morte parentis.

[t] Facti. s. emancipatione. Al.

[u] Aliqua impubes. sed nũquid sunt plures ætates impuberis? Resp. sunt. vt quinto anno & sexto. & sic de singulis temporibus. ẽ quam ætatem non currit præscriptio aliqua: imò & si ẽ prædecessorem fuerit inchoata, tñ interim debet retardari: vt hic. & C. de p̃s. 30. vel 40. an. l. sicut. sed ẽ adultũ tria gñа sunt p̃scriptiõis: aut xxx ann. vel maior. & istæ currunt: sed restituitur. aut aliæ inferiores: & istæ ipso iure non currunt: vt C. in quib. cau. in inte. rest. non est necess. l. fi. & hoc extra iudicium. in iudicio autẽ currũt, sed restituit' vt trienniũ ad instãtiã eãdẽ: vt C. de iud. l. pperãdũ. i fi. Itẽ anni ad instãtiã eãdẽ. vt s. d̃ hę. & fal. §. pupillus. col. 1. hęc vltra tñ i pupillis q̃ in adultis locũ habet vt pater ex lege ad hoc inducta. Ac.

[x] Talia lucra. quæ perdit parens transiens ad secundum matrimonium, ratione proprietatis. s. vt ĩ proxi. §.

[y] Prioribus nuptijs. Sed quid si ad tertiũ matrimonium transiuit? Respon. iura primi matrimonij primis reddunt filijs: secundi lucra redduntur secundis, vt inf. eodem. §. nec illud.

[z] Introductam. scilicet de iure antiquo ante hæc iura, vt C. de secun. nup. l generaliter. §. diuidendi, & l. in quibus. in fi. quæ lex hic corrigitur. Vel dic non rectè introductam, idest non rectè introducẽdam. & sic tempus ponitur pro tempore, vt ff. de legat. tertio. leg. etiam. & C. de legi. & constit. l. prima.

[a] Electionem. scilicet vt vnum eligant, cui hæc conferunt lucra. hoc enim fieri non potest, vt hic, & sup. de nõ eligen. § prospeximus.

[b] Similiter. idest inæqualiter filijs præmorientibus: & sic not. quòd filiusfamilias habet hæredem: vt hoc §. & infra, de hæredi. quæ ab intestato §. primo. colla 9. olim vero iure peculij pater omnia occupabat: vt ff de castren. pecu l. 2. Vel dic hoc referri ad aliũ casum. scilicet quando filij erant emancipati: vt ita hæc lex hoc nouum nõ inducat: vt filij hæredem habeant, sed illa ĩ. de hęre. quæ ab intest.

rũ similiter hr̃des existũt parẽtes, & non alij quidẽ succedũt, alij verò non cur non similiter & ipsi a oĩb. ex æquo quãtũ ad hoc cõferãt, b sed alios qdẽ eligãt, alios verò despiciãt? Ideoq; ſm portionem vnusquisq; hoc lucretur: & si habeat filios, ad eos c hæc trãsmittat: illi verò d hæc inter alterutros partiant̃: ipsi e qdẽ ſm mẽsurã f quãti cõsistãt, non tñ g patris trãscẽdẽtes portionem.

CAP. VI. De lucro dotis & ante nuptias donationis ex pacto non existentium liberorum. vide supra No. 2. cap. 2.

Si filij primi matrimonij patri supuixerint, omnis alienatio facta de lucris per patrem, ex toto infirmatur. Ange.

Quoniam infirmas declarauimus i alienationes à parẽtib. sup talib. k factas: subtiliorẽ iponerẽ cõuenit causæ ordinẽ. Si enim oẽs supsint filij ex priorib. nati nuptijs, & ꝑ moriat̃ eis parẽs, infirma oino manebit alienatio, ſm qđ prius à nobis dictũ est. l Si verò moriãt̃ oẽs, & rursus ad orbitatẽ cã veniat: tũc ex affectu ratũ erit m qđ alienatum est. Quis enim hoc ẽt infringat filijs, quibus videlicet solis hoc seruauim⁹ non existentibus? Sed hic qdam nobis pridem ingressus est sensus subtilis & sollicitus, & medium vtrorunque n casuum pertractans. Quia enim omnibus quidem existẽtibus o filijs & premoriente genitore, nulla relinquebat̃ pars eis ex p lucratis rebus: oino autem morientibus, totũ in eos q reuertebatur: cogitauimus medium quẽdam causæ ordinem inuenire. vnde si pluribus existentibus filijs moriatur vnus: si quidẽ habet filios, ad illos ferri hæreditatem: hoc quod sæpe diximus. r Si verò non habeat filios: s nõ oino ad fratres totum venire: sed quantum ex pacto nõ existentium filiorum acquirebatur generanti, hoc eũ lucrari: reliquũ vero concedere in filij venire successores, siue fratres sint, siue extranei fortè (quod maximè t in matre contingit) siue disponant u suas substantias, siue etiam intestati moriantur. x

intest. §. j. & facit ad hoc inst. de legi. pa. tut. & ff. de regu. iur. l. ſcd̃m naturã. & C. de cadu. tol. §. ꝑ ſc3o.

a Ipsi. parentes.

b Conferant. alijs suis.

c Ad eos. s. filios lucrantes.

d Illi vero. s. filij lucrantes, ijdemque transmittentes.

e Partiantur. inter filios suos. Sed nonne suo arbitrio, vt vnus eorum filiorũ, qui vt nepotes sunt admittẽdi, possit habere plusquã alter? Rñ. sic, vt C. de secũ. nu. l. in quibus. in fi. sed cõtra videtur qđ est in hoc eo. §. quod ĩ. proxi. nam ius eligendi sublatum est. Sed resp. non potest eligere. s. qui perdit per secundũ matrimonium. Sed isti filij qui lucrant̃, quare non possunt vnũ filiorũ plus quã alios honorare? certè possunt: vt ĩ. eo. §. illud quoque. in fi. §. Alij ostendũt, q nec perdens nec lucrans potest eligere: argu. huius. §. qui dicit cessare ius eligendi. qđ falsum videtur, cum non inueniatur correctum in eo casu: vt argu. C. de appella. l. præcipimus in fi.

f Ipsi. s. nepotes.

g Secundum mensuram. i. pro hæreditaria portione, ſcd̃m quã suo patri successerant. & potest ita esse, q vnus haberet plusquam alter, si in maiori parte fuit in alijs institut⁹. & ita non corrigitur. C. de secũ. nupt. l. in qb. in fine, vt mõ diximus.

h Non tamen. facit instit. de hære. quæ ab intest. § cũ filius.

i Declarauimus. vt supra eodem. §. si vero soboles. ibi, interminatur autem &c. & de non eligendo § hoc quoque. in fin.

k Talibus. s. lucris & scias q hic §. i dote & in donatione nuptiali loqui vr̃, ſ. n loan & est ratio. q a ĩ. de nõ eligen §. hoc aũt. de his duob. tm̃ loquit̃. & supra eo. & ad ei⁹ interpretationẽ hoc fit: ergo locu habet l. eo in quo ille ĩ. de filijs ante do instru. na. l fi.

l Dictum est. vt supra eo. §. si vero sit soboles. & de non eligen §. hoc quoque.

m Ratum erit. s. in totum, vt sequitur.

n Vtrorunq; tres enim sunt casus: & qñ omnes moriunt̃. & qñ nullus: item tertius qui medius dicit̃, alij mortuntur, alij viuunt: vt subijcit.

o Existentibus. q. d. nulli Accur.

p Eis ex lucratis. s. contrahentibus. videlicet patri & emptori. Accursius.

q In eos s. contrahentes.

r Diximus. vt ĩ. e. §. soluto. in fine. & §. j & §. primo. in fi. & ĩ. § venient. in fi.

s Habeat filios. i. filius mortuus.

t Maxime. vt habeat talia lucra à viro: nõ sic facile vir ab ea, cũ sit auara Accur.

u Disponãt. s. filij.

x Moriantur. hic incipit nouus casus, q non erat in l. alia ĩ. de non elig. § hæc autem. vnde illa in hoc casu p istam suppletur & corrigit̃. & est talis hic casus, & colligitur in nouellis e. titu. & hic pacta est mulier de donatiõe propter nup. lucranda tota, si liberos habuerit ex eo viro, & hoc dicit̃ pactũm in casu libertorũ existẽtiũ. si aũt nõ habuerit: debet tñc mulier lucrari tm̃ tertiã. & hoc dicit̃ pactũ in casu libertorũ si existẽtium, postea habuit tres: vñ lucrifecit totũ. & sua est: interim hæc nupsit secundo marito, quare amisit totam rõne ꝓprietatis: vt ĩ. e. §. si vero sit soboles. postea vero morit̃ vnus de trib. certè licet ꝑdiderit quo ad proprietatẽ qđ habuit ex pacto filiorũ existentiũ, tñ hoc habet ex alio pacto, scilicet filiorum non existentium, vt habeat tertiam tertiæ. nã si omnes morerentur, haberet integram tertiam. nunc autem cum vnus de tribus moritur, tertiam tertiæ debet habere. Idem dico & si duo moriuntur: quia tunc duas tertias haberet. ita hæc duo sunt paria. nullum natũ esse: vel esse, sed mortuos esse omnes. vel etiã pro parte quo ad partem. in alijs aũt partib. quas si recuperat habet vsumfructũ tñt vt ĩ. e §. si vero sit soboles: l alijs aũt bõis defuncti filij hñt virilẽ: vt ĩ e § hinc. ibi, si aũt mater &c. & ꝑ hac parte q̃ ad eã redit occasione secũdi pacti, valet alienatio, quam fecit: vt sequit̃. idẽ ecõtra ꝑ oĩa ponas in dote lucrata à marito: quia quod iuris est in dona. hoc & in dote debet esse. vt ĩ. eo. § nec illud ibi, ex rerum vero &c. & ĩ. de æqua dotis. § j. colla. vij. & ĩ. eo. §. si vero sit soboles. ibi, & hæc cõmunia &c. Sed quid si pactum non apponit̃? dic vt ĩ. de nõ eli. sec. nub. §. cum igit̃ diximus. ibi, & hãc habet sic me. Sed vr̃. q hoc pactũ amodo nunquã sit admittẽdũ, ẽt si oẽs moriant̃ & multo magis si si oẽs. nã duo

& hoc nos scripsimus [p] in nostra lege cogitantes illud & inuenientes primi, & clementer sancientes. Quapp et si hoc alienauerit parens, antequam ad secundas veniat nuptias, deinde moriat vn' filiorū: intantū valet solūmō qđ alienatū est, quantum ad alienatē ex pacto nō existentiū filiorū puenit: alio p ſm alias partes q̄cunq; ad filij hæredes veniunt, oīno infirma erūt: vñ alienatione facta manet cā in suspenso, [b] sequētib. cōmittenda fortunis, & aut pfectè ab initio [c] infirmāda alienatione, aut pfectè valente, [d] aut particulatim qđ eē infirmāda alienatione, particulatim [e] verò constāte. CAP. VII. donationes ad eos et filios trāsmittātur, qui non agnoscunt hæreditatem patris.

Lucra, q̄ ad filios primi matrimonij deuolvūtur ppter trāsitū parentū ad scda vota, lucrātur filij: siue parentibus heredes existant, siue alteri, siue neutri: nisi filij sint ingrati erga vltimo morientem: & ingratitudo à pertè probetur. Angel.

Et sup ijs [f] quoq; lucris q̄cunq; ab secūda venientib. vota parētib. pcipiūt, [g] nō perscrutamur vtrū heredes existāt aut pmorientis, [h] parentis, aut secūdi morietis, [i] nec si alij qdē hr̄des existāt, alij [k] verò nō: sed sicut superius diximus, [l] pmiū eis damus hoc, siue heredes fiāt, siue etiā nō: & hoc ex æquo percipiant ipsi qdē su pstites: cū eis [m] aūt & defuncti [n] filij genitoris accipiētes parte: vbiq; tñ ingratitudine (sicut pdixim') impedimēta ad tale lucrū faciēte hm̄oi filio. Cōtra ingratos.n. positas nō trāscendim' leges, taliter & parentes honorā tes, [o] & filios ad pietatē [p] deducentes. Sicut.n. [q] electionē [r] phibem', & denuo [s] oīb' similiter damus talia pmia: [t] sic ea q̄ de ingratitudine sunt, non interimimus [u] Palā verò est, qa igratū intelligi eū oportet, q circa ambos parentes, aut oīno circa posteri' [x] morientē fact' apertè monstrat. CAP. VII. De non alienanda nisi portiōe vni'.

Transiens ad scda vota nō pōt relinquere cōiugi pl' quā relinquat vni filiorū primi matrimonij, cui min' relinqt: siue sint positi ip̄tāte, siue emancipati: dum tn̄ filio relinquatur legitima, q̄ hodie est tertia. & si vltra parens reliquerit: qđ est vltra, diuiditur inter filios primi matrimonij. Angel.

Optio [y] verò nobis Leo diuæ memoriæ vī cogitasse de oblationib. quas in secunda faciunt matrimonia q ea ɔ̄hunt. Ait.n. quia si ex priori matrimonio filios habeāt parentes, deinde ſm, aut deinceps veniant matrimoniū: non possunt neq; in nouercā patres, neq; i vitricū matres ſm vitæ tēpus quālibet [z] facere largitatē, aut i morte relinquere, nisi tantū quātū [a] vnu' fili' aut filia solus existens ex generāte habeat. Si verò multi si ij sūt, & vnu'quisq; equalē habet portionem: nō amplius q̄ ad singulos venit, aut vitricus aut nouerca pcipiat. Si verò inęqualia, q̄ relinquūtur, fuerint: tantū necesse est solū ad nouercā aut vitricum venire ex quacunque largitate

diuersa pacta & contraria fuerunt: ergo vno habente effectū aliud nō poterit suū vigorē sortiri. vt ff. de vec.obl.l. sita qs. & ff. de condi. insti. l. si plures. & ff. de manu.test.l. si ita fuerit. Item & tunc qñ non omnes mortui sunt, etiā alia ratione videtur non habere locū: qa quo hēt locū pactum liberorum non existentiū, cum existant? nam si aliquid est in pluribus faciendum, nō sufficit fieri in vno: vt ff. de condit. & demon.l. patet Senetinam. & C. de condi. inser.l.j & C ad Treb.l. iubemus §. finantē. ergo & hic non debet sufficere vnū mori, cum ſm verba pacti secundi oporteat q nullus remaneat. Sed respon. pōt dici hæc iura magis esse volūtaria, quā rationabilia. quia sic volo, sic iubeo, sit p ratione voluntas. sicuti-pleraque iura Imperatorum sunt.
[a] Scripsimus in nostra lege. vt ȝ. de nō eligen. §. hoc autem. nam iure veteri de hoc pacto non erat mentio. aliàs oō scripsimus: & tunc dic de hoc casu nouo qñ omnes moriuntur.
[b] In suspenso. No. quædam esse in pendenti: vt & aliàs instituit qui mo. ius pa. po. sol. §. si ab hostibus. & ȝ. de non eligen. §. hoc autē. in fi.
[c] Perfectè ab initio. l. in totum non valeat. s. quando omnes supersunt.
[d] Valente. quando omnes moriuntur.
[e] Particulatim. qñ ipsi filij particul' attēt, & nō omnes moriuntur. Accursius.
[f] Et super ijs. de qbus dixit. ȝ. e. §. si vero expectet. Accurs.
[g] Percipiūt. s. filij.
[h] Præmorientis. à quo non venerunt lucra.
[i] Morientes. ad quē peruenerunt: sed po

stea contrahendo amisit proprietatem, quæ peruenit ad filios: vt hic dicitur.
[k] Alij. s. parenti. vel dic filiorum.
[l] Diximus. vt ȝ. eo. tit. §. soluto. ibi, & dabuntur &c.
[m] Cum eis. s. superstitibus.
[n] Defuncti. q. d. filij defuncti genitoris: vt hæc dictio, filij, sit nominatiui casus: aliæ duæ sint genitiui casus, & fa. ȝ. e. §. venient. in fi.
[o] Honorantes. scilicet nos.
[p] Ad pietatem. s. parentib. exhibendā.
[q] Sicut enim. omnino breuiter rememorat quæ dixit. ȝ. ab illo. §. soluto. & postea nō omnia, sed aliqua.
[r] Electionem. vt ȝ. eo. §. venient.
[s] Denuo. i. iterum.
[t] Præmia. vt ȝ. eod. § venient. continet.
[u] Non interimimus. vt ȝ eo. §. soluto. circa fi.
[x] Posterius. i. vltimo morienti. & ideo sufficit, si est ingratus posterius morienti, quia ab eo lucrū percipit, licet ppter delictum suuor, siue pr, siue mater sit & facit ad hoc ȷ̄. vt cū de appel. cog. §. causas. coll. viij. & C. de secun. nup. l. fina. in princip. & ȷ̄. de immen. do. in fin. coll. vij & ȝ. de hæred. & fal. §. exhæredatos. col. t.
[y] Optime. vt C. de secun. nupt. l. hac edictali. vsque ad §. hia illud.
[z] Quamlibet. s. donationē inter viuos.
[a] Nisi tantum quātum. huic contradicit. C. de dona. ante nup l. si liberis. Sol. non tenetur dotem suam seruare filijs primi matrimonij. vt ibi: sed tenetur tā tum

parentis, in quantum qui minus habet filius, ex illi[a] substãtia percepit, aut ex nouissima voluntate dimissum, aut in vita datũ: quippe [a] dudum quarta, [b] nũc autem tertia, [c] aut media secundum nostram legem portione omnino filio relinquẽda aut danda, nisi rursus [d] ingratitudinis ratio contradicat. Hoc idem obseruando, & in auo, [e] & in auia, & pauo & pauia, & nepotib masculis, aut fœminis, & pronepotib. similiter: siue sub potestate forsan, siue emancipati cõsistant, ex paterna vel materna linea descendẽtes. Et hoc decernens [f] rectè intulit [g] qa quod plus est [h] in eo quod relictũ aut datum est oĩno aut nouercæ aut vitrico, ac si neq; scriptum, neq; relictũ, aut datum, vel donatum, competit filijs: [i] & inter eos solos ex æquo diuidit, vt oportet. Nãq; ex secundis nuptijs filios participari etiã horum, [k] scriptum qdem in quadam constitutione est: non tamẽ etiam nũc nobis placet: sed ex priori matrimonio filijs, pp quos & obseruatum est, det solis: nulla machinatione neque per supposi tas [l] personas, neque p aliquam aliã causam [m] interponi valente. Hoc autẽ, quod plus est, diuident adinuicẽ grati filij præsentibus parentibus: nõ ingrati filij circa hos approbati, per ingratitudinem [n] huiusmodi obnoxij ↄstituti, qualem leges quærunt. [o] tales nãque etiam hac vtilitate priuamus, ne fortè propter spem huius possessionis cõtra parentes accedant, & proterui sint, & naturę iniurientur leges. [p] Palam quoq; est, quoniam & hic, [q] si qs horũ moriatur, ad quos, quod plus est, deducebatur, filijs existentibus: defuncti filij hoc accipient secundum propriam quidem multitudinẽ, [r] ad defuncti vero partem.

An vitricus, vel nouerca habeat plus, q̃ vnus ex filiis primi matrimonij, inspicitur tẽpus mortis binubi. Angelus.

Quia verò hactenus legibus indiscretum [s] est, quando conueniat quod plus est [t] inspicere, vtrũ secundũ oblationis [u] tẽpus, an secundum matrimonij solutionem: optimum [x] nobis visum est esse, mortis binubi [y] parentis obseruari tempus. Scribũt itaq; homines [z] & horum quę habẽt, amplius: scribunt autem & minus: euenientes autẽ fortunæ, cõtrarios euentus sępius operantur. Vnde vt non circa hoc erremus, tempus illud considerandum est, secundũ qđ binub. morit, & portionẽ inde sumendã: & s̃m eam id quod plus est contemplantes, auferre quod transcendit, [a] oportet, & filijs applicare: in omnibus talibus

tum dare secundo viro, vndecunq; habeat vel inueniat: vt hic dicitur.

[a] Quippe. hic manifestè colligitur, secũm Al. q debitum naturale & hoc beneficium potest habere: nec vnum perdit per reliquũ, sed vtrunque per ingratitudinẽ: vt subijcit. & est ratio, quia vnũ habet iure naturæ: aliud delicto transeuntis ad secunda vota. vnde quasi vnum pœnale, alterũ rei psecutorium, se non impediunt: vt & aliàs ff. de condi. fur. le. si pro fure. §. furti. & ff. de fur. l. si pignore. §. cũ furti.

[b] Quarta. vt C. de inoffi. testa. leg. cum quæritur. & leg. parentibus.

[c] Nunc autem tertia. vt ĩ. de trien. & semiss. §. j. & ij. col. j.

[d] Nisi rursus. q. d. nisi ingratitudo repellat ab hoc beneficio, quod habet delicto alterius, sicut repellit à debito naturæ: vt proxi §. in fin.

[e] Et in auo. cũ pater vel mater non sunt in medio, & auus vel auia magnã nouercam vel magnum vitricum mihi introducant.

[f] Decernens. scilicet Leo.

[g] Intulit. i. adiecit in ea l. hac edictali.

[h] Quia quod plus est. s. quod datur marito secundo vel vxori, quàm sit illud qđ filio primi matrimonij datur.

[i] Filijs s. primi matrimonij, licet aliud esset per aliam cõstitutionẽ, vt sequitur.

[k] Horum. hoc est dicere, quædam lex dicit, q ea q auferuntur vitrico vel nouercæ, quia plus habeat quàm filij primi matrimonij, dẽat dari & distribui inter omnes filios primi matrimonij & secundi. h. d. lex quædam: vt C. de sec nup. l. quoniam præteritæ. quæ est Iustiniani. sed tñ tummodo prædicta l. corrigitur hic, & redimus ed le. illam. hac edictali. quę corrigebatur per illam. quoniã ĩ hoc capitulo, & ita tñ filij primi matrimonij hic ablata vitrico vel nouercæ percipient.

[l] Per suppositas. cum alij det, vt ad istũ perueniat.

[m] Aliam causam. vt si fingat se vendere cum donet. nã plus valet quod agitur, quàm quod simulatè cõcipitur: vt C. plus vale. quod agi. per totum.

[n] Per ingratitudinem. s. talem ↄ.

[o] Quęrũt antiquæ leges vario modo circa hęc loquebanť. hodie aũt sunt hę causæ specificatæ: vt ĩ. vt cum de app. co. §. causas. col. viij.

[p] Leges. nõ. n. debet cũ mali oriri, vnde iura nascunť: vt hic & C. vnde vi. l. meminerint. & C. de indi. vidui. l. ij. in fi.

[q] Et hic. i. hoc casu.

[r] Multitudinẽ. ad hũc §. facit. ĩ. e §. veniẽt. l fi. & §. & sup. l fi & hæc oĩa sunt ĩ l. Leonis. sed qđ statim in proxi. §. sequiť, nõ est in ea: sed nouum inducitur.

[s] indiscretũ l. hæc quæstio determinata non est.

[t] Quod plus est. s. datũ vitrico vel nouercę. quã filius ipse habet q minorẽ portionem habuit. R.

[u] Oblationis. i. donationis.

[x] Optimũ. qa tertia via melior ẽ duabus superioribus.

[y] Binubi. i. eius qui suo delicto ad hoc ẽ adstrictus. delicto dico: qa ad s̃m trãsiuit matrimonium ↄ.

[z] Homines. secũdo nubẽtes. q. d. põt esse q secũdo nubẽs plus dedit secũdo marito nũc legatũ vł fideic. vel donatiõis cã mortis, sed certè hoc põt reuocare vsq; ad vltimũ spiritum vitę: vt ff. de adi. le. l. 2. in fi. & de don inter virũ & vxo l. cũ hic status § oratio. vnde si lint nõ debet cõqueri adhuc. Itẽ & si nomine dotis dedit secundo marito: vel si nomine dona. ppter nu. dedit secũdæ vxori: rehabebit eam solu. matrimo. vt ĩ de æqualita. do. §. j. col. vij. & hic filio poterit dare quod tibi debebitur.

[a] Transcendit. Scilicet de eo quod plus est datum

nō ab initio a donatiōe, aut scriptura b respicienda, sed qui vocatꝰ euētus, c † considerandus est.

CAP. IX. Vt primi matrimonij filij cum alijs capiant lucra.

Si uxor superstitibus filiis primi matrimonij ad secunda vota conuolauerit, & ex secūdo liberos susceperit: ea in secundo matrimonio moriente, filij primi ad lucra à primo viro venientia vocātur: secundi ad secunda lucra: in alijs suis bonis succedunt æqualiter & idem est si vir ad secunda vota conuolauerit. Ange.

Nec illud quoq; nobis d relinquēdū est, qđ recté habēdū Theodosius piæ memoriæ iunior cōstituit, e dicēs, qa si mulier filijs ꝓcreatis ad sēcūdas veniat nuptias, & exide f ei nascanť filij: deinde ēt secūdꝰ vir moriať: g eius h qdē proprias res i ex ambobus matrimonijs percipient filij intestata matre moriente, ex æqua k & simili diuisione: antenuptiales verò donationes vtraque soboles proprij accipiet pris: & ex solido qdē prioris matrimonij filij illius l lucrabuntur donationem: ex solido quoque ex secundis nati seminibus, m ab illo n facta fruentur munificentia, o licet non ad tertium illa mulier matrimoniū venerit. p Quid enim hoc q prioribus r prosit? quid autem inuideant priores filij secundis, si non & illi tertijs iniuriam passi sunt nuptijs? Et absoluté vnaqueque soboles proprij parētis accipiat sponsaliciam largitatē: s & omnino prioribus filijs propter secūdas nuptias accipiētibus, t & secundi liberi modis omnibus eam u habeant: quamuis quæ secundas cōtraxit nuptias, ad tertia minime migrauerit vota. Ex rerum verò consequentia hoc ipsum x & in patrib. sit secundas nuptias facientibus: & seruetur quidem ex priori matrimonio filijs propter secunda vota lucrata dos: y secundis z quoque, licet non ad tertia pater peruenerit vota. Reliqua verò quæcunque in talibus lu

rum vitrico vel nouercæ, quàm filio cuilibet primi matrimonij.

a Nō ab initio: sed certè imò & tēpus donatiōis cōsideratř: vt C. de dona. ante nup. l. si cōstante. in fi. ꝫ. ꝫ. eo §. da augmentis. in fi. §. Sol. l ea demum. & quā qs pōt facere sua libera volūtate, vt in legato & fideicōmisso. spectatř tēpus mortis binubi: vt hic. & b. d. scribunt itaque ho. &c. nā sua sola voluntate pōt fieri reuocatio, sed in ea donatione, in qua exigiť voluntas nō solū dantis, sed ēt eius cui datū est tēpus donationis consideratur vt in dictis ll. contrarijs. nam ibi nō solū dās solus reuocare non pōt. sed ēt si ille. consentiat. cui datū est, adhuc reuocare non pōt: qa est in præiudicium filiorū primi matrimonij: vt C. de sec. nup. l. hac edicta. §. i. pti. Quidā tñ volunt dicere. q. d. l. si constante. per hanc corrigiť. quod nihil est cū & sic cōtradicat dicto. §. ꝫ e. de augmētis. q. ē post istū.

b Scriptura. vt ff. de pupil. sub. l. ij. §. fin.

c Euentus. Not. finem siue auentū cōsiderari. sic C. de na. gest. l. si qs aliena & l. si pupilli. in princ. argu. contra. vt tamē etiā cōsiderari initiū. vt e. ti. l. sed an vltro. & ff. de off. iur. l. t.

d Nobis. subaudi. a. vt nobis sit casus ablatiuus.

e Cōstituit. vt C. de sec. nup. l. cum alijs.

f Exinde. i. ex secūdis nupt.

g Moriatur. duos enim habuit viros, & postea ipsa decessit.

h Eius. s. mariti.

i Proprias res not. eam habere bona triplicis generis propria. & in his fit æqualis successio. Item donationes duas antenup. & hæ dantur filijs eius matrimonij, cuius causa datæ fuerunt. vt subijcit. Tertia vt legata & fideicom. à coniuge præmoriente. vt ꝫ. prox. taliqua vero &c.

k Ex æqua. s. pro numero liberorum.

l Illius s. matrimonij primi.

m Seminibus i. secundis nuptiis. R.

n Ab illo s. suo patre.

o Munificentia i. do. ante nup. i. quando pacta erāt facta de lucranda dona præmoriente marito, & lucranda dote præmoriente vxore. Accur.

p Venerit. quod faciebat dubitationem, nam quia primi lucrabantur (vt subijcit) suam donationem propter iniuriam quam passi erāt secundis nuptijs: secundi autem nō sunt iniuriam passi ex tertijs: ergo non debent lucari: sed debet remanere in arbitrio descendentis. nā causa cessante & effectꝰ cessare videtur. sed tamen nō est ita: vt subijcit. & C. de secū. nupt. l. cum alijs. Accur.

q Hoc scilicet q non transiuit ad tertia vota.

r Prioribus. filijs. scilicet primi matrimonij.

s Largitatem. i. donationem propter nu. impropriè enim ponitur. sic & impropriè sumiť ꝫ. vt spō. larg. ꝫ. ch. col. 9. tamē idem est si propriè ponatur: vt C de. secun. nup. l. ꝫ. & leg. cum alijs.

t Accipientibus. s. sponsalitiam largitatem sui patris.

u Eam. s. munificentiam quam eorū pater fecit.

x Hoc ipsum. i. in matre dictum. Acc.

y Lucrata dos. scilicet filij eius Accu.

z Secundis. i. filijs natis ex secūdis nupt. seruatur dos eorum matris: sed in eo qđ hic dicit seruandam sic dotem: vt ꝫ. eo. modo dixit, & de dona. propter nup. ibi, ante nuptias vero & cæ. est contra supra eod. §. soluto. circa princi. & in fin. vbi dicitur cedere lucra superstiti: & vt ibi dicitur: potest tamē facere quod vult superstes hic autem cogitur seruare. Solu. dicunt quidā q hic transiuit superstes ad secundum matrimonium: ibi non. quod verum est sed hæc solutio est insufficiens. nam non valet ad dotem vel donationē secundi matrimonij. Nam hic transiuit ad tertium, quare non est generalis solutio. Dic ergo secundum Azo quòd in dote & donat. propter nupt. siue conuolet ad secundum matrimonium, siue nō, hoc seruetur, vt filijs eius matrimonij seruetur: vt hic. & plene diximus in illa notula, hæc dicta differentia &c. Sed certe hæc solutio videtur contra mentem illius § scilicet soluto. Dic ergo, vt puto verius, per hanc constitutionem bene lucrabantur dotem, si transire volebat ad secundum matrimonium: vt hic dicitur. nec obst. quod dicitur hic de donatione & de dote secundi matrimonij: quia hic euenit, vt non filij primi matrimonij tantum lucrentur, & eis reseruātur, scilicet lucra, sed etiam secundis, scilicet ratione vtriusq; inæqualitatis, & hoc innuit lex

illa:

† Facit glo. in c. dudū, sup verbo, tēpe, extra de elec. & c. scientes in gl. 2. extra de cēsibus.

mis. cū alijs C. de sec. nup. & est ar. ad hāc sol. C. de colla. l. pen. Itē pp inuidiā tollēdā, q maxīe oritur inter frēs: vt C. de bo. nec li. l. cū oportet. §. sinautem & ff. de le. 2 l. cū pater §. euictis. & sm̃ hūc intellectū corrigitur ille §. soluto. s hoc ti. per auth. neq. virū qđ ex do. colla. 7. & sm̃ hæc plana ē litera illius § hęc autem rō æqualitatis non habet locum in legatis vel fideicō. vt in hoc §. df, ibi. reliqua vero &c. qa nūc tm̃ lex curauit de æqualitate legatī vni° vel fideic. quantū de vna dote vel donatione pp nupt. Itē & illa commixta sunt substantiæ, vt seqr.

[a] Ex secundis nupt sam lucra ex primis amisit ēt p secūdum mr̃imoniū: vt j. e §. si verò expectet. & sic etiā lucra ee secūdo amitteret, si ad tertiū transiret mr̃imoniū, vt statī innuit.

[b] Sāciuimus s. ab illo. §. deinceps. hucusq;. & hoc pp rōnē frequētię, vt dicit. nā frequētius morte q̄ alīs soluī mr̃imonio & iō ei soluti mr̃imonij oēs j. dictos casus coarctauim° ab illo. §. deinceps. postea facit j. vt sine ꝓhibitio matres de & cre. §. 1. col. 7 & ff. de leg. 1 & sena. nse. l. nā ad ea.

[c] Aliter. vt cū quatuor gñalib° modis mr̃imonia soluanī vt j. e. §. distrahunī. quomodocunq; cotū fiat solutio, locū habēt oīa j dicta, q̄ habetur° l §. deinceps.

[d] Constitutio. vt C. de repu. l si. in prin. & in prima parte.

[e] Procacitatē. s. eius, cuius cā mr̃imoniū soluitur. R.

[f] Cā diuortij s. siue culpa viri, siue vxoris.

[g] Sup illis mulierib. idotatis diuertētib.

[h] Legib°. vt in C. de do. ante nupt p totū vsq; ad l. si cōstante.

cratus est pr̃, aut mr̃ ex secundis nuptijs, [a] aut p legatū forsan, siue fideicōmissum: non tñ ad tertias venerūt nuptias: hęc cōmixta eorū substātię, & à tertijs nō mutilata mr̃imonijs, maneant apud eos immota: & ad eorū velut propria, successiones perueniāt, aut ēt à superstitibus, quo volunt, disponantur modo.

CAP. X. & quoquo mō p diuortium solutum sit matrimoniū, lucra oia primi mr̃imonij seruētur filijs illı̄ mr̃imonij.

Qualitercūq; matrimoniū sit dissolutū: ad secūda vota transiens, oīa lucra, quæ à prima cōiuge cōsecutus est, dēt filijs primi matrimonij reseruari.

Quia verò lucra vbiq; sm̃ rōnis frequentiam in disiunctiones ex morte sanciuim°: [b] breui quodā sermonē & illud adijcimus, q̄ quicūq; lucrati fuerint parētes repudio soluto matrimonio, siue bona grā misso, siue etiā aliter, [c] siue p dotis, siue p sponsalitiæ largitatis occasionē: hęc ad instar ex morte lucrorum, oīa seruentur filijs: hoc idē custodiendo ēt super idotatis vxorib°, vbi à nobis posita cōstō [d] procacitatē [e] punit. Et non discernimus ex cui° culpa mr̃imoniū repudio sit solutū. Quocunq; n. mō se habeat cā, [f] seruaī ēt super illis, [g] qđ lucratū ē ex illis nuptijs, filijs ex quib. pcesserunt filij, siue pria soluta sint matrimonia repudio, siue ēt secunda: licet tertiæ non secutæ sint nuptiæ.

CAP. XI. Vt liceat augere vel deminuere dotē vel donationem pp nuptias primi matrimonij: secūdi verò, si nō supersint liberi ex primo.

Dos & donatio propter nuptias etiam constante matrimonio potest augeri & minui de partium volūtate: nisi deminuere volēs filios habeat ex primo matrimonio. Ange.

De augmentis autē & deminutionibus dotiū, aut antenuptialiū donationū dictū est quidē aliqd prioribus legib. [h] à nobis aūt pfectius pscrutatū est: q ēt cōsistentib. matrimonijs pp nuptias donationes nō augeri solū, sed ēt à principio dari pcepimus. [i] & sicut augeri pmisim°, ita quoq; minui ꝯheuntes volētib°. concessimus. [k] Sed hoc qđ de deminutione dictū ē, si secūdę fiāt nuptiæ, nō pepercimus, [l] vt nō aliquo modo Leonis pię memorię offendam° cōstōnē, [m] cū filij ex priori b° fuerint nuptijs. Si. n. imēsam [n] obtulerit dotē, [o] aut añnuptialē donationē parēs, aut aliquid largiaī [p] aliud: deinde sentiens quò ferat [q] lex, abbreuiet [r] qđ factū ē, & deminuat dotē aut antenuptialem donationē, [s] nequaquā lucrū erit filijs, quod datum est, [t] sed licebit lucrari aut vitricum, [u] aut nouercam filijs secundum hæc læsis.

CAP. XII. De vsufructu vxori à marito relicto, vel donatione ante contractum matrimonium.

Si vsusfructus hodie viro per vxorem, vel econtra vxori per virum relinquitur, aut cā mortis donatur: non reconsolidatur cū proprietate: licet donatarius ad secunda vota transeat: nisi donans vel relinquens hoc expresserit. Ang.

Si verò solum vsumfructum rerum aut vir vxori, aut coniunx marito per nouissimam

[i] Pręcepimus. i. concessimus, vt initiū accipiant ēt ꝯstāte mr̃imonio, vt C. de don. ante nu. l. si cōstāte.

[k] Concessimus. vt j. eo. & si contrario.

[l] Nō pepercimus. i. nō pmisimus. vel dic hoc. i. huic nō pepercim°, q. n. mutarem° & subaudi iō, vt iō &c.

[m] Constōnem. q̄ est C. de secū. nupt. l. hac edictali. in prin.

[n] Immēsā i. magnā.

[o] Dotē. secūdo viro.

[p] Largiaī. s. in secundo matrimonio.

[q] Ferat. i. æqualiter sustineat hæc lex Leonis. nā vult, vt cuilibet filiorū primi matrimonij tm̃ deī, cui ēt minus daī: vt d. l. hac edictali. & j. eo. § optime. Acc.

[r] Abbreuiet. i. abbreuiare pmittatur. qđ nō concedimus. Acc.

[s] Donationem. vt sic fraudet filios, cū tantundem quantū vitrico dat, eis dare teneaī ad minus: vt j. eo. §. optimè Azo.

[t] Datū est i. ꝯcessum à cōstōne Leonis. sed hęc diminutio conceditur. vel dic qđ datū ē. s. i secūdo mr̃imonio qđ cū sit magnū datum, sperabāt filij primi mr̃imonij se fecisse magnū lucrū, cū tm̃ eis debeaī, quātū in secūdum mr̃imoniū confert: quod fortè nullū lucrum erit, si hæc diminutio sic fieri concedatur.

[u] Vitricum. qđ non debet esse. Sed quō lucraī, cū diminuatur? Rñd. sic in fraudē, vt

tanto detur minus filijs, postea autem ea abscondito sibi reddet. Sed nunquid hæc fraus debet probari à filijs? Respondeo non: quia præsumitur. Itē nunquid contrarium licebit probari à filijs? Respondeo non, quia de iure est præsumptio, vt hic, & C. de donat. ante nupt. l. penu. in fi. Item ad hoc respon. est contra. T. eod §. quia vero hactenus. Solut. vt ibi.

a Voluntatem. vt p legatū, vel donationem causa mortis, vel fideicōmissum.

b Lex. vt C. si secun. nup. mulier. l. 1. Ac.

c Vsu. i. vsufructu. idem est & de vsu, si ipse esset relictus. Ac.

d Prius. i. p leges ēt prius factas circa amissionem proprietatis talium rerum, vt C. de secun. nup. l. fœminæ. in prin.

e Et repēte. i. statim postquam nupsit secundo.

f Illū. s. vsumfructū.

g Fructibus. computatis ex die qua ad secūdas iuit nuptias, subaudi, debeat eis reddi.

h Legi. s. supradictę. C. quę est Valentini.

i Etiam donari quæque enim conceditur, vt ff. de don. inter vi rum & vxo. l. si spōnsus. § concessa. & l. si quis. & l. q si vir. licet cōmuni iure impediatur, vt ff. de dona. inter vir. & vxor. l. 1. 2. & 3.

k Manere. sed quare secus in proprietate, quæ perditur, vt T. eo. §. si vero sit soboles? Rñ. quia adeo parum in vsufructu durat, vt lex de eo non curaret. parua. n. esset pœna eū amittere: cum & alijs modis facilè possit amitti vel capitis deminutione, vel morte, & sic nec quæsitus est, cum parum sit duraturus, vt C. cōmunia de leg. l. fi. §. sed quia.

l Sic quoq. i. sicut si nō fuisset ȝctū fm̄ matrimoniū.

m Donationem fecit. s. inter viuos.

n Reliquit. in vltima voluntate, vt ff. de tab. exhi l. 3 in fi. Sed quid si donauit inter viuos: ita q illic nō valeat, sed morte confirmetur? Rñ. idem: quia donationi ab initio valide comparatur, vt C de do. inter vir. & vxo. l. donationes.

o Solui. i. dissolui vel finiri, vnde dr, iste soluit tēplum, vt in passione Christi. Acc.

p Sed hæc. quæ proxi. §. diximus.

q Sponsalitiam. i. donationem propter nup. sic improprie ponitur inf. vt spon. lar. in prin. col. 9 & nota. hunc § posse intelligi, qñ vsufru. datur in dotem vel donationem propter nuptias inito pacto, vt secundum pactum debeat lucrari, & non perdat, licet ad secundum vadat matrimonium: vt colligitur ex nouel. eod tit. sed secundum hæc non ex lege lucratur hunc vsumfructum, sed ex pacto magis: nisi dicas q lex defendat talem vsumfructum: licet aliās iure cōi perdat pp secundum matrimonium. Vel dic, vt puto, hunc §. loqui, quando proprietas plena data fuit in dotem, & pactum da ea lucrāda. & propter secūdum matrimonium amissa proprietas est. nā vsumfruct. lex seruat, & est legalis vsusfruct. & sup. eod. §. si vero sit soboles. Idem tamen potest dici etiam in supradicti casus positiōe: vt in neutro horum casuum possit perire vsufructu. per voluntatem testatoris. Sed nunquid & in vsusfruct. aliorum lucrorum & proprietatis erit idem, vt non possit interdicere, quominus habeat vsumfructum, quem dat lex: vt supra eod. §. si vero sit soboles? Respon quidam, vt Azo, quòd non, immo semp potest interdicere. Alij dicūt idem, nisi in ipsa donatione prioritatis hoc dixisset: vt probant ex fi. huius. §. vbi generaliter dicit, quod n. &c. Ego puto posse distingui. aut enim est tali mō data proprietas, q potest reuocari, vt per legatum & donationē inter viuos & inter coniuges: quo casu potest interdicere ne lucrentur, si ad secundum matrimoniū transeat: vt sup. proxi. §. & quia est ambulatoria voluntas vsque ad supremū vitæ exitum: vt ff. de adi. leg l. 3. § fi. si autē ab initio tenuisset, quod est qñq. vt diximus. T pro xi. §. vnde non pōt reuocari: tunc non pōt interdicere: vt & in dote hic dicitur. & do. pp nup. vt hic, nisi in ipsa donatione hoc fuisset expressum: vt C. de pac. l. traditionibus & C. de re. permu. l. rebus.

r Sancita & ab alijs: vt C. de secun. nup. l. 3. & à nobis, vt T. eo §. si vero sit soboles.

s Decies. sic T. de hære. & Fal. §. & hic quidem. & T. de leno §. 1.

t Ex lege. Hic no argu q iuri cōi renunciari nō potest. quod plenè dic, vt diximus. J. vt sine prohi. ma cre & deb. § propterea col. 7.

u Legum. i. legum tractatū de vsufru. vel dic vsufru. legitimi. nam alius constituitur pactionibus, i. stipulationibus: & in testō: vt insti. de vsuf. §. 1 alius lege cōstituitur: qui legitimus dicitur: quē habet pater in bonis filij, vt subijcit: & superstes coniuna in lucris

† Theodosi. Constitut.

mam dederit voluntatē: a ante nos quidem dicebat lex, † b si ad secundas veniret nuptias aut pater, aut mater, statim relicto vsu c cadere, sicut prius d cadebat proprietate: & repente e illū f filijs restitui: si verò impuberes forsan filij fuissent, ēt cū medij tpis fructibus. g hoc. n. videbaẗ legi. h Nobis aūt nō satis hoc placuit: sed voluimus, vel si vsusfruct⁹ deẗ p largitatē, aut mortis cā donationē factā inter viuos, in qb⁹ licet ēt donari; i si relinquaẗ, & accipiens ad secūdas veniat nuptias, maneẗ k sic quoque l vsum, donec supsit q hunc habet vsumfructū: nisi expresśim ille q donationē m (sicut dictū est) fecit, aut hūc reliqt, n siue masculus, siue fœmina, dixerit velle ad secundas veniente nuptias eo qui vsumfructū accepit, solui o eū, & ad suā reuerti proprietatem.

CA. XIII. Si vsusfructus dotis nomine vel pp nuptias donatiōis ȝstituaẗ, vt ille semper maneat.

Qui lucratur vsumfructum ex dote: ipsum non perdit, licet trāseat ad secunda vota, ēt si dans in vltima voluntate dispo- suerit, quod eū perdere debeat transeundo. An.

Sed hęc p qdē de ijs, q p largitatē danẗ, dixim⁹. si aūt in dotē aut in spōsalitiā q largitatē rerū vsusfructus deẗ, nil penitus innouam⁹: sed dudū sancita r teneāt, & maneant apd accipiētes, donec viuit, licet decies s millies ȝriū aliqd velint morientes. Qd᷑. n. ex lege t datū ē lucrū priuaẗ auferre modis oib⁹ ñ valebit.

CAP. XIIII. de reb. maternis vel nuptialib. lucris, vt in his pater non amittat vsumfructum.

Pater vsumfructum sibi per filiū acquisitū, p trāsitum ad secunda vota non amittit: in castrēsi et quasi nihil innouatur. B.

Quoniam oino ad memoriam de vsufructu legū u venimus: illud quoque misceri legi bonū est qd tribus pridem dictū

† Cōcor. 28. dist. c. de his.

† Cōcor. c. si diligen ti. extra de fo. compe.

est cõstitutiõib. [a] q omniũ p̄r horum, q̃ ad filios veniũt, siue ex materna linea, siue ex nuptiali filiorũ cã, siue aliũde, vsumfructum habeat, licet ad scdas veniat [b] nuptias. Vsum nanq; eorũ donec viuũt manere sine casu [c] ẽt añ nos oẽs volunt leges [d] & in maternis & ĩ alijs oĩb. & nos similiter dicimus. Castrẽsiũ vero & [e] quasi castrẽsiũ iã peculiorum excipiat̃ ratio.

CAP. XV. Si mulier res quas filijs dõauerit, quasi ab ingratis post scdas nupt. reuocare voluerit.

Trãsiens ad secundas nuptias donationẽ ante collat.ã in filium, ex causa ingratitudinis non reuocat: nisi ex tribus casibus pro oĩbus liquidatis imprõptu existentibus. An.

Mater tñ donans aliqd filio de suo, si ad secũdas venerit nuptias, nõ poterit p occasionẽ ingratitudinis reuocare [f] qđ datũ est. Non.n. ex pura vr̃ voluntate ingratitudinẽ introducere, sed secundas nuptias considerans, ad hãc venisse cogitationẽ putabit̃: nisi tñ [g] aperte filius aut circa vitã ipsam insidiãs mr̃i, aut manus inferẽs impias, aut circa substãtię totius ablationem agens aduersus eã aliqd declaret.

CA. XVI. Vt secũdo marito copulata mulier, prioris viri dignitatib', vel priuilegijs nõ vtat̃.

Mulier ad secundas nuptias veniens, prioris viri dignitatem, et priuilegia amittit, secundi acquirit & retinet. Bar.

Non tñ pmittim' mulierib. ad scdas veniẽtib. nuptias, adhuc velle priorũ maritorũ dignitatib. aut priuilegijs vti: sed ad quale post priorem venerint mr̃imoniũ, illius amplectant̃ fortunã: [h] q.n. priorũ [i] oblita [k] ẽ, nõ rursus ex priorib. adiuuabitur.

CA. XVII. De libertinis mulieribus, quæ patronis suis coiunctę sunt.

Si manumissor ancillã, quã manumiserit, ducat ĩ vxorẽ, et postea diuertat: nõ poterit illa nubere alij ĩuito prĩo marito, etsi cõtra fecerit, nõ erit mr̃imoniũ, sed fornicatio an.

Iucũdum quoq; illud, & non extra pietatẽ, à diuę memorię Alexãdro [l] sup alios plurimos antiquorũ legislatorũ determinatũ est, vt siqs manumiserit ancillam, deinde eã ducat vxorẽ: at illa (vt vr̃) elata & epulata [m] fuerit circa manumissorẽ mr̃im. nõ finit lex ad nuptias venire inuito priore marito, sed deinceps nupt. fornicationẽ iudicat & corruptionem: sed nõ nuptias, nec mr̃imo. ex quo initię nõ decẽtes ei, q libertatẽ imposuit fiunt.

CAP. XVIII. Vt pupilli apud matrem educentur, si vitricum eis non induxerit.

Filius debet educari apud matrem: nisi ad secundas nuptias conuolauerit. Ang.

Eiusdem quoq; principis [n] illud inuenientes, dignũ putauim' partẽ nr̃ę facere sanctionis. qm oium [o] mr̃ fide dignior ad filiorũ educationem videbatur, dat ei ẽt hoc hæc lex, [p] nisi ad secundas accesserit nuptias.

CAP. XIX. Si adhuc constante matrimonio dotem maritus vxori suæ persoluerit.

Dotes constante matrimonio restitui non debent: alias donationis instar obtinent: & max. si ad secundas peruenerit nuptias.

Dotes aũt quas acceperint contrahẽtes, [q]

---

lucris ex priore mr̃imonio: vt ĩ.e.§.si vo sit soboles.

[a] Constitutionib. tres sunt q̃ tractant de acquisitis ex linea materna: vt C. de bo. ma. l. j. & 2. & fi. Item duæ q̃ tractant de acquisitis ex nuptiali lucro: vt C. de bo. quæ lib. l. 1. & l. quęcunq;. Item duæ q̃ tractãt de acquisitis aliũde, vt C. de bo. quę lib. l. cum oportet. & l. fin.

[b] Veniat. s. pater.

[c] Casu. i. amissione.

[d] Leges, quas modo nominauimus. nã eo ipso q nõ dicit pdi, nõ perditur, licet ad secundũ trãseat matrimoniũ pater: imò ẽt expresse dicũt aliquę earum legum, q non perdat, vt C. de bo. ma. l. fi.

[e] Castrensiũ. hæc. n. & veteri & nouo iure in solidũ & plene filijs acquirunt̃: vt ff. de col. bon. l. 1. §. nec castrẽse. & C. de bo. q̃ li. l. cũ oportet § exceptis castrẽsibus. & §. eadem obseruãdo. nec mirũ: quia pr̃fa. milias ẽ quo ad hęc: vt ff. ad Mace. l. 2.

[f] Reuocare. Hic est vna pœna secundo nubẽtis inter cæteras.

[g] Nisi tñ. No. tribus ex causis tñ fieri reuocationẽ donationis, cũ alijs multis modis possit fieri, & per multas ingratitudines: vt C de reuocan. do. l. fi. & ĩ. vt liber. dece. §. 1. col. 6. & facit ad hõc. §. C. de reuo. do. l. his solis. Nunquid idẽ in patre accipiente secundã vxorẽ? Rñ. nõ qa nõ inuenitur. nec ergo nos à iure cõi recedimus, vt C. de ap. l. pcipimus § si & qa non est verisimile, q mutet volũtatem pp vxorem, sicut vxor propter virum, vt dr̃ hoc. §. & arg. insti. de iniur. §. patitur. & C de interdic. ma. l. curatorẽ & l. antepe. & pe.

[h] Fortunã. vt dicat̃ vel ꝯsularis mulier, vel î alia dignitate, ex statu p̄tris mariti. & non præteriti licet si ĩn non accepisset, dignitatẽ primi retineret, licet esset mortuus. vt ff. de sena l. 1. & l. fęminæ nuptæ. & ĩ. e. § solu-

to. In prin. & sunt hęc vera nisi quando per priuilegium habet hæc mulier: vt ff. de sena. l. fi. & fac. ad hunc. §. ĩ. de resti §. sin autem etiam. & C. de nup. l. cum te. & ff. ad munici. l. filij. §. 1.

[i] Priorũ. dignitatũ, quas habebat p primũ virũ. Ac.

[k] Oblita. nubendo secundo.

[l] Alexandro. vt C. de incest. nupt. l. 2. & facit ad hunc § C. de oper. liber. l. libertæ. & ff. de sepu. l. fi.

[m] Epulata. no. saturũ nõ sic discernere vt ieiunũ. & facit ist. de succ. sub. §. fi. Ac.

[n] Principis, s. Alexãdri pręceptum, vt C. vbi pupil. edu. l. 1.

[o] Omniũ. tutorum agnatorũ, & similiũ.

[p] Dat ei ẽt hæc lex. non solum Alexã. vt s. apud matrem alatur. & facit. ff vbi pupil. edu. deleg. 1.. Sed q̃rit̃, quare si ꝯhat secundas nuptias, non pmittitur educatio matri, cum apud vitricum possit esse tutela priuigni: vt C. de ꝯtrario. tu. l. f. Rñ. aliud in educatione, quæ posset vitam eius plerunque insidiosa esse, quàm tutela. Vel q tutela pmittitur, verum est à testatore, non à iudice vel lege. Item est contra hunc §. ĩ. vt liceat ma. & auię. §. illud. coll. 8. Solu. vt ibi. Acc.

[q] Contrahentes. s. matrimonium viri. Dabunt.

[g] Et sic propter ingratitudinẽ reuocatur donatio in casib. expressis. & conco. c. propter eius. & in c. vit. 1 gl. j. lo si. cũ de dona.

[n] Maio Hu[illegible] eiusdẽ.

nõ dabit[i] facilè mulieribus cõstantibus adhuc matrimonijs, nisi tãtum ex casib. quas lex[k] enumerauit. alioq. si qd tale gesserit: instar donationis[l] quod agitur, hoc ipso esse videt. Et si moriat mulier: recipient dotes, q̃ dederũt[d] eas ĩmaturè[e] mulierib. maritũ, ab hæredib. mulierũ, cũ medij tpis fructib.[f] ipsi & hæredes eorũ, & habebũt ĩ lucrũ ſm pactũ. Et si ad secũdas venerint nuptias viri seruabunt sine alienatione hæc filijs: hoc videlicet qđ generaliter cõstitutũ est.[g] Si verò nõ cõrigerit accipe cõtrahẽtes dotes, adhuc cõstãte matrimonio: ẽt post mortẽ vxorum secũdum legem ab illarũ pcipient[h] hęredibus, sicut scriptura vult dotis.

CAP. XX. Si mulier filiorum suorũ tutelam administrauerit, & ad secũdas migauerit nuptias.

Mater deserta filiorum legitimorum vel naturalium tutela contra sacramentum, si ante rationes redditas ad secundas nuptias conolauerit, easdem pœnas patitur, quas mulier intra tempus luctus nubens; & dissolutionem pœnarũ eisdem modis consequitur. Angelus.

Si aũt tutelã gerat mulier[i] filiorũ (palam est q̃a impuberũ existentiũ) iurãs[k] nõ ad secũdas venire se nuptias, deinde cõtemnẽs & prius cõnubiũ, & iusiurandũ, ad maritũ veniat ſm. nõ prius tutorẽ,[l] petẽs & rationẽ reddẽs & exoluẽs oẽ, qc qd hinc debent: nõ solũ q̃ eius sunt,[m] in hypothecã habere lex[o] pmittit filijs, sed etiam mariti[p] substantiã trahit[q] cũ hypothecis: ipsi[r] quoque interdicit[s] filij successionẽ[t] impuberis morientis: licet ex substitutione[u] pater eã venire ad filij dixerit successionẽ. Sed hoc qdẽ priores nři.[x] Nos autẽ miramur, q̃ mulierem sic impiam constitutam, vt ẽt hoc ipso iusiurãdũ negligeret, & sic ad immaturas nuptias deueniret, trib. maximis neglectis, Deo, & defũcti memoria, & charitate filiorũ, ita paruis subdiderunt pœnis: & illam qdem, q̃ ante luctuosum nubit tẽpus, & nec oino mater filiorum cõsistit, puniunt amarè:[y] & licet filios non habeat propter solã honestatem[z] hoc agunt:[a] mulierem[b] verò sic effusam cõcupiscentijs, vel nõ[c] ipsis subdiderũt pœnis, quas sustinent, q̃ ante lugubre tempus ad secũda vota declinauerũt. Ideoque sancimus eas, q̃ sic pestifere[d] decætero psumient mulieres: super dudum pcedentes[e] pœnas, & has sustinere oẽs, quas primitus diximus[f] super his mulieribus, q̃ ante lugubre tempus nubunt: & infamiam, & oĩa alia his inferẽtes: & solutionem pœnarũ eis dantes eandẽ, quam etiam illis, vt supplicent imperatori, & mediam portionem dent filijs, suarũ rerum neque vsufructu apud eas manente, & simpliciter ęqualem eã ponimus propter nuptiarum immaturitatem ei, quæ ante lugubre tempus nupserit. Si verò etiam naturalium tutelam gerat filiorum (nã hoc quoque præbuimus[g] ei) tamen ad virum ve-

[a] Dabunt. i. restituent.
[b] Ex causis quas lex. immobiliter siue in genere hæc dictio ex accipitur. sunt autẽ causæ, vt se & suos alat, vel vt fundum idoneum emat, vel relegato patri eapensam det, vel egentẽ virũ & patrẽ vel matrem alat: vt ff. de iure do. l. mutus. §. manente. Itẽ vt ĩ. dictas personas ab hostib. redimat: vt ff. solu. matr. l. quamuis. Itẽ vbi maritus ad inopiam vergit: vt C. de in. dot. leg. vbi adhuc. & facit ad hunc §. ff. de religio. l. sic proratia §. ĩ. & ff. solu. matri. l. si constante. j. respon. & ĩ. de æqua. do. § il. ind. colla. vij & C. si dos constan. matri. sol. fue. l. i.
[c] Donationis. s. prohibitæ inter coniuges: sed ſm hoc semp videt q̃ possit solui cõstante matrimonio. nã donatio potest reuocari, vt hic subijcit: ergo iure cõpensationis potest eẽ securus maritus? Rñ. non est ita, nam non tenet cõpensare quę dono accepit vere vel præsumptiue, vt fuit hic: nisi quanto locupletior est: vt ff. de do. inter vi. & vxo. l. si sponsus. §. fin. & l. sequ.
[d] Dederunt. i. reddiderunt.
[e] Immaturè. i. nimis cito. Accur.
[f] Fructibus. extantibus & etiam cõsumptis. de quibus tamẽ fuit locupletior: quia tantundem aliàs de suo erat impensura. de alijs nõ: cum nõ in plus quàm sit locupletior, tenet: vt dictum est, & probat ff. de pe. hęr. l. sed & si lege cõmissoria. §. quod autem.
[g] Constitutum est vt ĩ. e. §. si vero sit soboles. Accur.
[h] Percipient. sed non ne dolo facet videt, cui restitutur? effeti vt ff. de doli except.
l. dolo. Rñ. nõ: q̃a lucraturus erat maritus ex pacto. aliàs nõ habet locum quod hic dicitur.
[i] Si aũt mulier. qđ est specialiter matrĩ. quod dic, vt infra. de hæred. ab intest. §. ex his.
[k] Iurans. quod hic de iureiuran. dr̃. corrigitur. ĩ. vt mattes debi. & credi. §. fin.
[l] Tutorem. s. dandum filijs. Accur.
[m] Hinc. aliàs huic, & aliàs hinc.
[n] Eius sunt. s. mulieris.
[o] Lex. vt C. q̃n mu. tut. offi. l. 2. §. sed ne.
[p] Mariti. secundi.
[q] Trahit. lex ista.
[r] Ipsi. marito.
[s] Interdicit. lex ista.
[t] Successionem. vt C. q̃n mu. tu. offi. le. ij & insti. ad Tertul. §. fina.
[u] Ex substitutione. s. pupillari, vt C. ad Tertul. l. omnem.
[x] Priores nostri. s. qui dixerunt faciendo ll. quarum modo mentionem habuimus.
[y] Puniunt amare. s. priores nři, vt C. de secun. nup. l. i.
[z] Honestatem. quã corruperunt.
[a] Agunt. scilicet sapientes.
[b] Mulierem. tutricem.
[c] Vel non. vel pro saltem.
[d] Pestifere. i. mortaliter: quia mortẽ æternam expectat q̃ peierat. aliàs est in litera pestifere.
[e] Præcedentes. i. pter eas quas modo diximus de successiõe, & de alijs in princi. huius. §.
[f] Diximus. vt ĩ. eo. §. si igit. & C. ad Tertul. l. si qua. Accur.
[g] Præbuimus. vt C.

[d] Quę hic dicuntur, reciunt in gl. vnica, autẽ nem. ibi, itẽ si transeant, n e. ex parte M. vbi bona gl. sta legalis extra de appellat.
[f] Theod. & Valẽ. l. oẽm C. ad Tertu. q̃ lex. supra est ex Nouella Theodo. q̃ hodie exurian gra cõ alijs, l quis & hodie mater iubebatur mori intestata. Inde etiã sumpta. i. mattes. C. q̃n mulier tutelæ officio Ant. Cõi.
Pelerans mortẽ æternã expectat.

niens, & non hęc agens, quę prius dicta sunt, iisdem subiaceat poenis. Prouidentia verò sit per prouincias quidē agentium præsidibus, hic autem gloriosissimo præfecto felicissimæ huius vrbis vnà cum prętore, cui huius vrbis cura est, vt volente ad nuptias venire tutelam gerente muliere, et ordinetur minoribus tutor, & rationes suscipiantur: & q̄d mater debet occasione gubernationis, hoc reddat.

CAP. XXI. Si sub conditione pater vel mater legatum liberis suis reliquerit, confirmat legē Zenonianam. Contius.

Pater iussus dare filio legitimā in diē vel cōditionis euentū, nō caueat ei de legato soluēdo: nisi ad secūda vota trāseat. An.

Placet quoq; nobis Zenonis piæ memoriæ cōstitutio, a volens patrē, b si iubeat proprio filio c legatū sub cōditione, aut die dare, nō aliter exigi pro donatione legatorū cautionē hanc, videlicet, q̄ legatorum seruandorum cā vocatur: nisi secundas pr d ɔ̄xerit nuptias. sit enim & hæc secūdò nubentibus pęna.

CAP. XXII. De clericis qui nuptias ɔ̄here non pn̄t. Supra Nouella vj.

Clerici nisi cantores vel lectores sint, nuptias non possunt contrahere: sed si cantor vel lector ad secūda vota migrauerit, ad culmen sacerdotij non ascendit. Item laicus uxore dimissa in virginitate suscepta, potest promoueri ad sacerdotium: aliàs secus. Ang.

Sed & si quis inter reuerendissimos constitutus clericos (vltra lectorem aut cantorem dicimus) omnino ɔ̄xerit nuptias: hūc ex nostra constitōne cadere sacerdotio ɔstituimus, e atq; volumus. Si verò lector existēs, & nuptias faciens, deinde pp aliquā ineuitabilē necessitatē f ad secūdas veniat nuptias, nequaquā ad maioris sacerdotij ascendet culmen: sed illic g manebit apud mulierē, affectū illius h pponens meliori prouectui. Si verò cū sit laicus, ad ordinationē subdiaconi, aut diaconi, aut p̄sbyteri venire voluerit, deinde appareat mulierē hn̄s nō ex virginitate sibi copulatā, sed aut disiunctā à marito, aut aliter nō aa initio mox sibi legitimè coniunctā: aut ēt ipse ab secūdas venerit nuptias: non impetrabit sacerdotium, sed & licet latenter ad hoc venerit, omnino eo cadet.

CAP. XXIII. Si maritus ita reliquerit vxori, si ad secundas nuptias non transeat: & ad legem Iuliam Miscellam.

Legato sub conditione prohibendarū nuptiarum relictum à viro, vel uxore, vel extraneo, valet: et conditio seruari debet, aliàs legitimā perdit, et restituitur solutū cū fructibus et accessionibus medij temporis: iuratoria cautione vel fideiussoria præstita secundum qualitatem personarum et rerū. Ang.

Quæ verò i nunc sequit̃ cā, est antiqua, & multas quidē suscipiēs correctiones no ab alijs k solum, sed ēt à nobis: non tn̄ ad summam sui veniens rectitudinem, quam l nūc sectantes, præsentia m sancimus. Lex.n. quæ vocatur Iulia Miscella, lex antiqua, lex vetusta filiorum procreationi præponens n studium, permittebat mulieribus licet vir prohiberet, & aliquid ob hoc relinqueret, o quatenus non ad secundas veniret nuptias, ? tn̄ & ad virum venire, & iurare: quia filiorū causa hoc ageret: & quod relictum erat, acciperet. & hanc quidē in annum dabat p mu

C. q̄n mu. tūc. offic. l. si & facit institu. ad Orfi. §. 1.

a Constitutio. vt C. ad Trebel. l. iubem⁹. §. in supradictis.
b Patrem nepotis.
c Filio. i. nepoti testatoris. Acc.
d Pater. i. iste filius.
e Constituimus. vt ī. quomo. opor. epis. §. neque autem.
f Volumus. s. nūc.
g Necessitatē. vt sanguinis caliditas, vt ī. de nō elt. §. nō voluerit &c. ī. quo. opo. epis. §. quīta. col. 1. & sa. ad hūc §. ī̄. de san. api. § si verò futur⁹. & §. si vt post. & §. si verò lector. col. 9. & C. de epis. & cle. l. cū q. & ī quo. opor. epi. §. neq; vxori. col. 5.
h Illius. s. mulieris.
i Quæ verò. hic not. circa hāc māmi quadruplex esse t⁹: vetustissimū, & vetus: & nouū. & nouissimū. & primo sic cauebat̃ vt distingueremus t an relinquebat̃ simpliciter, vt nuberet; an vt certæ p̄sonæ, puta Titio nuberet t eē simplr. vt nō nuberet, an vt Titio nō nuberet. Primo casu valet. cū vtile sit reipu. matrimonia fieri ad sobolē procreādam, vt ff. sol. mat. l. 2. Item & secundo valet, si illi certę p̄sonę honestè nubere pōt, nō alias: vt ff. de ɔdi. & dem. l. cū ita legatū §. videam⁹. In tertio aūt non valet cōditio & remittit̃ quasi ɔ̄ publicam vtilitatē inducta. Idē dicas si dixerit, vt alicuius arbitrio nubas. At in quarta valet ɔdō, nisi in fraudē hoc fuerit factum: quia fortè alij nubere nō potest: vt ff. de cōdit. & dem. l. cum tale legatū. §. tertiū piū est. & §. Mœuiæ. & l. hoc mō. & his casibus q̄n cōdō non valet, nec cautio Mutiana locū habet, q habet locū q̄n in non faciendo est conditio. q̄ tn̄ valet, vt ff. de condi. & dem. l. Mutianæ. Iure

Ius est quadruplex.

verò veteri Iulius q̄ dā Miscellius distinxit aut ante annum petit legatum, & tūc iuret se non nubere: aut si nubat, spe filiorū, non libidinis cā nubat. aut post annū. & tūc caueat tn̄, nō autē iuret, vt puto: licet quidam ɔdicant de iuramento: vt in qualibet cōditione, q̄ est in nō faciendo: vt in hoc §. in princ. vsque illuc, nos igit̃ &c. Iure verò nouo, remittit̃ hmōi sacramentū, vt in hoc §. nos igit̃ &c & C. ad leg. Iul. Miscel. (aliàs Visselliam.) l. 1. Iure aūt nouissimo aliter constituit̃. quod dic vt in hoc §. ibi, vnde sancimus &c. & hæc oia tam in masculis q̄ in fœminis. vt C. ad leg. Iul. Misce. l. fi.
k Alijs. s. imperatoribus.
l Quam. s. rectitudinē vel dic quā cām.
m Pręsentia. neutri generis est.
n Præponēs. s. oībus alijs. & expone. i. pręsentis temporis.
o Relinqueret. scilicet vxori.
p Dabat. lex Iulia. Tran-

f De castitate vi de bonū tex. in ca. 2. 27. q. 1.

lieribus licētiam. Eo aūt transeunte, a si vellet accipere relictū, non aliter licebat mulieri hoc accipere, antequam cautionem b exponeret, ꝙ ad c secundas non veniret nuptias. sed hāc quoque adiectionem d ipse Iulius Miscellus † adinuenit: e sed Quintus Mutius Scęuola hęc præsanciuerat, super oībus f quippe pendentibus in causarum prohibitionibus g huiusmodi adinueniens cautionem. Nos igitur videntes plurimas mulieres desiderio nuptiarum, non propter filiorum procreationem, sed pp necessitatem h & iurantes & nubentes, & transcendētes morientium voluntates, existimauimus i prius interim sacratiorem k mederi partem, & l periuriū eis cohibere, m nec sinere talia subire iuramenta, in quibus omnino periurium promptū est. Nā nec illud inerat legi, vt oporteret sine filijs existentes mulieres hoc iurare n sacramentum: sed etiam filios habentibus hoc adiacebat iusiurandum, quod Deū o simul & defuncti p animam contristaret: cū vtique periurium quidē esset in promptu: filiorū verò procreatio in casu sine muneribus q reiaceret. r Quia igiť hac s nostra sacimus lege iusiurandū eis t auferentes, u & talem permittentes relictorum perceptionem: x considerauimus (quoniam alterum quoque rerum y à nobis ꝑtermissum est) oportere & defuncti animæ a mederi. Quapropter præsentē ponimus legem. non enim volumus deficientiū b nihil illicitum habētes voluntates frustrari. Si enim diceremus oportere mulierem omnino viro præcipente non nubere, hoc custodire: pro amaritudine habuisset hæc merito lex: nunc autem cum secundo præsto sit lex, scilicet vt si voluerit nubere, accipiat, quod relictum est: c nouissimi sceleris est despicere voluntatē defuncti ita fluctuantem, vt ei detur licentia nubendi, & accipiendi quod relictum est, & per omnia contristādi priorē maritū. d

NOVVM IVS.

Contius.

Vnde sancimus, si quis prohibuerit vxorem ad aliud venire matrimonium, siue etiā vxor maritum e (idem namque f est vtrinque) & pro hoc aliquid reliquerit: vnam ex duabus conditionem g habere cōtrahētium alterum: aut ad nuptias venire, & renūtiare præceptioni: aut si hoc noluerit, h sed honorat i defunctum, oīno abstinere decętero nuptijs. Sed vt non causa suspensa k sit, & post tempora forsitan longa reuertatur rursus exactio l propterea bene nobis visum est huius rei determinare m causam, & vsque ad annum quidem non esse penitus petitionem relicti: nisi tamen modus sacerdotij n adueniens alteri personarum statim præbeat exceptionem: vtpote nequaquam nuptiarum existente spe. Si vero transire contigerit annale tempus: damus quidem personæ huic accipere quod relictum est: non absolutè tamen, nec simpliciter: sed si quidem immobilis fuerit res, non aliter hāc accipere, nisi iuratoriam cautio-

† Iulia Miscellas &c. subaudiẽ dum. vẽpote. l. lex tulia Miscella. vetus interpres et Halo. ꝑ ipso legislatore acceperunt, hoc decepit, ꝙ genere masculi. lex apud Græcos appellatur. sic interpres theophili & Harmenopuli sæpe fallun tur. Cōti.

a Trāsēūte. s. anno.
b Cautionem. s. Mutianā: qa cauebať de aliquo non faciēdo: vt C ad l. Iul. Miscel. l. 1. in pri. & ff. de cō di. & dem. l. Mutia. & erat hęc iuratoria: vt qdā dicunt Accu.
c Quod ad. & est hic qdā modus cautiōis.
d Adiectionē s. post annum. Accur.
e Adinuenit. hic vť deesse quoddā nō Vel dic adinuenit quoad matrimoniū: & tunc sine non legitur. & quod seq̄ s pręsanciuerat, quo ad inuentionem.
f Omnib. s. relictis
g Prohibitionibus. aliās ꝓhibitiones. & est sensus. ꝙ Sceuola inuenit hanc cautionem, vt haberet locū in illis conditionib. quæ cōsistunt in prohibendo, vel non faciendo: vt relinquo tibi, si non ascenderis capitolium.
h Necessitatē. s. talē qualē mō habuimus §. proxi. s. libidinis
i Existimauimus. s. ante legem istā: vt C. ad l. Iul. Miscel. l. j.
k Sacratiorem. quia de sacramento. & sa. ¶. vt sine prohi. ma. debi. & credi. §. propterea col. vij.
l Et. pro idest.
m Cohibere. i. prohibere iu(ra)m. ne fiat.
n Hoc iurare. s. ad secundas non venire nuptias.
o Deum simul. s. pp iuramentum.
p Et defuncti. pp idē iu(ra)m: qa cūm de(be)rat piurādi. vť pp (s)m matrimoniū vť de facto facere iniuriā.
q Muneribus. scilicet diuinis.
r Reiaceret. i. erat dubiū, an haberet filios ex matrimonio. cum in Deo sit.
s Hac supradicta. l. s. secūda in C. ad leg. Iul. Miscel.
t Eis. mulieribus.
u Auferentes. s. ne vlterius iurent se nō nupturas.
x Perceptionem. s. legatorum.
y Quoniam alterū. interpositio est.
z Rerum. i. vnū duorum prætermisimus vsque nunc. s. defuncti voluntatem seruari. et ideo nunc dicit se velle.
a Animæ. idest voluntati.
b Deficientiū. i. morientium.
c Relictum est. s. ea lege, ne nuberet.
d Priorem mariū. qui noluit eam nubere.
e Maritum. s. prohibuerit ad aliud venire matrimoniū: cui marito specialiter legatum hoc adscripsit, (s)m R.
f Idem nanque. interpositio ē. & quod dicit hic vtrinque: siue vxor marito, siue marit⁹ vxori reliquerit hac ꝯditione: vt hic, & C. ad legē Iuliam Miscel. l. fi.
g Condi onem. i. electionem.
h Noluerit. s. renunciare.
i Honorat. s. non nubendo secundo.
k Suspensa. donec secundum matrimonium expectatur.
l Exactio. i. repetitio legati. Accu.
m Determinare causam. per hanc constitutionem.
n Sacerdotij. nam ex quo erit sacerdos nō potest vxorē ducere aliam. Idem de quolibet in sacro ordine posito: vt sup. eodē § proximo. & econtra: quia mulier facta est monacha. vel aliter vouit continentiam: vt ¶. vt

cautionem a exposuerit, & supposuerit suas res (hoc quod tacitè ex hac lege damus b) vt si ad secundas venerit nuptias, reddat c quod datum est, tale quale percepit restituens, & quos accepit in medio fructus. Si verò mobilis fuerit res: si quidem idoneam habeat substãtiam persona volens accipere, dari d quod relictum est, sub eadem cautione e & ijsdem hypothecis. f Sed si quidem aliquid aliud g mobilium fuerit: tale restitui, quale recepit: aut deminutionis medeatur partem. h Si verò pecuniæ fuerint, etiam cum vsuris quas inde percipere valuerit: iureiurando i restituentis hoc iudicando. Si verò nõ mutuauerit quidẽ, sed vsus est: tertiæ centesimæ reddat vsuras. Si verò non valde locuples k fuerit: etiam fideiussorem hunc exigi. Si autem non valuerit fideiussorem dare, tũc sub iuratoria cautione, & hypotheca (sm quod dictũ est) suarum rerum accipiat quidẽ quod relictũ est: mox autem vt ad secundas nuptias venerit, hoc ab eo, qui dedit, vindicetur, apud quancunq; apparuerit personã, tanquam si ab initio neque datum fuisse videretur. quod in omni restitutionis casu, siue mobile, siue immobile sit, qđ futurũ est reddi, valere sancim⁹. Si verò vsus l fuerit, qđ relinquitur: minus idoneè verò se habeat m ad fideiussionem: & nec ipse dignus sit, cui hoc credatur: n manere quidẽ apud illum à quo relictũ est: ex tertia verò centesimæ eius vsuram præstari: quam vsque tunc soluat, o donec aut secundas ille p contrahat nuptias (quando & restitutio q præstitarum vsurarum suscipiet facultatẽ) aut fiat manifestum nullatenus posse istum ad nuptias peruenire, siue secundum modum sacerdotij (tunc enim ei r dabit quod relictum est) siue morte. accipient. n. hoc omnino eius hæredes, s nihil neque de datis vsuris reddentes. Hanc ipsam autem introducimus obseruantiam & eundem intellectum etiam si non coniuges alterutris sub tali t reliquerint conditione, sed aliquis alius extraneus, siue viro, siue mulieri sub tali conditione dari quid voluerit, scilicet fortuitorum casuum: secundum suam naturam lege super his tam in prę standis u quàm in restituendis x conseruata. Hæc igitur ex iam nuper factis a nobis y occasione Iuliæ Miscellæ † constitutionibus retribuimus: z alia a verò sint firma secundum terminos & casus, secundum quod hæc exposuimus. b Præfatæ autem à nobis obseruationes c dentur, si institutionis sit pars, d aut legatum hæredibus, e aut substitutis, aut illis à quibus hęc relicta sunt. f sed si quidẽ mortis cau

vt liceat ma. & auiæ. §. quia verò ex consensu.

a Cautionẽ. s. de restituendo legato cũ eius fructib. si ad sm venerit mr̃imoniũ, vt hic subijcit, ibi, vt si ad secundas &c.

b Damus s. hypotecã verũ percipientis pdicttũ legatũ & fa. C rei vxo actio. § vt pleni⁹ & C. comm. de leg. l. 1 & C. de admi. tu. l. pro officio. & de epi. audi. l. de creationib.

c Reddat. s. hæredi. vel cõiuncto, vel substituto, vel ab intestato venienti, sm Ro. vt j. eo. §. præfatæ.

d Dari. s. volumus.

e Cautione. scilicet iuratoria.

f Hypothecis. scilicet tacitis.

g Aliud. s. à pecunia numerata, vt subijcit.

h Partem. i. totã partem deminutam: & sic vt totum damnũ redundet in legatarium. nec mirum, cũ malæ fidei esse pręsumitur. aliàs. n. fruct⁹ non redderet: vt insti. de re. diui. §. si qs à nõ dño. Vel dic partẽ dimidiã deteriorationis: vt ff de ver. sig. l. nomẽ filiarum. §. portionis. Accur.

i Iureiurando. hoc põt referri tã ad vsurã q̃ ad fruct⁹. & no. dari poti⁹ sacrm reo q̃ actori: qa fauorabiliores sunt rei: vt ff. de reg. iu. l. fauorabiliores. & l. non debet actori. nam aliud vbi ex ↄtumacia rem: dãnat in talib. vt C. de iudi. l. properandũ. §. 2 & l. sancimus. Vel qđ est verius, ibi loquit de expẽsis quas fecerat actor: vñ sibi liquidæ sunt. eꝰ de fructib. quos reus percepit: quare & sibi liquidi sũt: vñ vtrobique dat sacrm sciẽti veritatẽ. si aũt vterq; veritatẽ æqualiter sciret, vel ẽt vna psona plus est suspecta q̃ altera, honestiori sacramentũ defertur: vt ff de re iu. l. si oẽs. §. à barbaris & ff đ leg. iu. l. legitim⁹. §. j. & ti.

k Locuples. hæc distinctio sit locuples, vel non in re mobili seruatur, non in immobili.

l Si verò vsus, hoc vlsum dicũt qdã ubi de pecunia loq. vt sic differat à pcedentib. vt in nouel. c. ii. Vel, vt pnto, loq de vsufructu & vsuris, quo casu non fiet traditio rei, sed vsurarũ tm: vt j. de nõ elig. secũ. nubẽ. §. aliud. in fi. §.

m Se habeat. s. legatarius.

n Credatur aliàs datur, & dic. s. legatario

o Soluat. s. ille qui fuit iussus pstare. Ac.

p Ille. s. legatari⁹. Ac.

q Restitutio. s q̃ fit ei, qui legati pstatione oneratus fuerit.

r Ei. s legatario.

s Hæredes eius. s. legatarij.

t Sub tali conditione. s ne secundas nuptias ↄhat. & hoc si viduæ relinquit vel à marito, vel ab extraneo, vt dictũ est. aliud si virgini relinquatur: tunc. n. non valet conditio: & sic ius antiquissimũ seruatur, sm lo. vt ff de ↄdi. & dem. l. cũ tale. §. rescriptum. & l. cũ ita legatur. §. si.

u In præstandis. legatario.

x In restituendis. grauato.

y A nobis. C. de indi. viduitate ↄ.

z Retribuimus. i. adijcimus.

a Alia. s. relicta.

b Exposuimus. s. in alijs tractatib⁹, puta in u. de lega C. & insti. de hæredi. institu. cũ seq ti. vbi de alijs relictis tractatur.

c Obseruationes. i. cautiones de restituẽdo relicto, si secundum matrimonium fuerit introductum. Azo.

d Pars, quæ relinquitur sub ea conditione, ne secũdum ineat matrimonium ↄ.

e Hæredibus. damúl casus sunt. Accur.

f Relicta sunt. puta alicui fuit relictum, & ille grauatus de dando alicui, si illa cui grauatur dare, secundum matrimonium non ineat. nam legatarius onerari potest: vt institu. de sing. re. per fideicom. re. § 1. Vel dic quòd erat coniunctus illi legatario, cui sub hac conditione relinquitur:

† Viscellię.

Legatari⁹ onerari potest.

Authen. i

quitur: puta sic. Titio sub conditione, si non secundum ineat matrimonium, lego fundum Cornelianum: eundem fundum Mæuio lego. nam Mæuio cauebit. & est ratio: quia perinde erit, ac si nec relictū sit: vt j. eo §. proxi. ibi, si vero non valde. & tunc ei adijceretur: vt insti. de leg. §. si eadem & ff. de leg. j. l. re cō iuncti.

p Ab ea. idest constituimus melius q̄ lex Leonis.
q Quod enim. hæ duæ partes ponuntur pro quia. vel pro certe. Accur.
r Adiecimus. sic j. de non elig. secun. nub. §. aliud.
s Et sancimus, scilicet nunc.

sa donatio: a omnino hæredibus. b Si verò ex asse secundum talem conditionem c conscribatur quis hæres substitutis, d si fuerint, aut omnino e ijs, qui ab intestato vocant ad hæreditatem, huiusmodi obseruationes f præstent, vt vndiq; lex g habeat propriā perfectionē: nisi forte testator & hoc præcipiat, dicens licentiā habere eum cui dereliquit, siue per institutionē particularē, siue ex asse, aut per legatum vel fideicōmissum, siue per mortis causa donationem, h & accipere quod relictum est, & nullā cautelam i dare. Tunc enim sequenda est defuncti voluntas. studij enim nostri est, defunctorū conseruare s̄m legem voluntates. †

CAP. XXIIII. De administratione donationis pp nuptias. Idē dictum fuit s̄. Nouel. 2. c. 4.

Si donatio ante nuptias in rebus mobilibus consistat mater eam accipere debet: et vti frui arbitrio boni viri. Si vero cōsistat in rebus immobilibus, eā filiis dimittere debet: & cautionē accipere de soluendis vsuris vsque ad tertiam centesimæ. Idem seruandum est in parte quo ad partem, quod in toto quo ad totum. Bar.

Et q̄a parū addita k de cautela rerum ediximus, l & Leonis nouimus diuæ memoriæ constitutionem m de secundis nuptijs, si ad eas n veniens mulier non valeat dare fideiussionis cautelam, quia filijs restituat res, o tertiam partem cētesimæ accipiens: p nos cām adhuc melius ab ea q constituimus. Quod enim r super hoc statutis competentem adiecimus subdiuisionē: & sancimus s (hoc quod pridem à nobis in quadam dictum est constitutionē t) vt si quis offerat u res propter antenuptialem donationē: siquidem omnes immobiles constitutæ sunt, maneat earū vsus apud matrem ad secundas venientem nuptias; & eadem hæc eligat, & non recuset, neque exigat à filijs pro æstimatione earum vsuras: sed diligentiam earum habeat secundum quod lex dat vsui domi- x nis constitutis. Conseruet autem hæc secundum leges filijs superstitibus: aut si oēs y moriantur, secundū nostrā legem tam sine filijs casu morienti matri, quam remanentibus filiorū hæredibus cōseruato. Si verò vniuersa cōstituta est forte i pecunijs, aut alijs mobilibus rebus antenuptialis donatio: tantam partem z vsurarum accipiente matre, cū prius sancita cautela non exigi a à filijs aurū, b nisi forte sine inuidia c sit viri facultas, & habeat aurū & argentum, & ve-

a Donatio. scilicet fit.
b Hæredibus. scilicet erit præstāda cautio, subaudi.
c Conditionē scilicet ne secundum ineat matrimonium.
d Substitutis, scilicet erit præstāda cautio.
e Aut omnino. scilicet deficiente hærede, vel substituto, vel coniuncto. & facit j. de hære. & Falci. §. quis autem & § seq.
f Obseruationes. i. cautiones.
g Lex. s. hæc.
h Donationem. s. reliquit. Accur.
i Nullam cautelā. quo casu non cauetur: quia cum gratia defuncti interponatur, scilicet cautio ista, ergo & ipse potest remittere, vt C. vt in possess. lega. l. ij. & l. pen. & facit C. ad Trebel. l. iubemus. §. & in supradictis. Accu.
k Addita. s. legibus antiquis.
l Ediximus l. parū de quadā cautela diximus faciendā ab ea persona, cui sit legatum sub ea conditione, ne secundū ineat matrimonium. vt supra proxi. §. vnde sancimus. & §. si vero nō valde. cuius cautelæ occasione & de ista ponet, & occasione legis huius & occasione l. Leonis, supra de non eligen. §. aliud. vt subijcit. Vel dic quòd directo dicit de illa constitutione de non elig. §. aliud. quando dicit, ediximus.

† Cōe. c. nos quidē, ibi. & cūcta. extra de testamen.

m Constitutionem. loquentem de secun. nupt. vt C. de secun. nup. l. hac edictali. §. his i lud adiūgimus.
n Ad eas. s. secundas nuptias.
o Restituat res. scilicet finito vsufructu mulieris.

t Constitutione. scilicet i illa, de qua diximus. j. de nō elig. §. si quis vir.
u Offerat. vxori.
x Vsui dominis. hoc est, sicut vsufructuarius cōseruet, qui est dominus vsusfruct⁹.
y Si omnes. hoc sic intellige: si oēs moriantur filij secundū illam nostram legē supra. de non eligen. casus filiorū non existentium siue pactū in eum casum seruatur matri morienti, idest quæ nunc vltimo moritur: nisi filij demiserint filios. filijs enim filiorum permanentibus non seruatur matri, sed filijs filiorū: qui sunt hæredes filiorum, vt subijcit & j. de non eligen. §. aliud. circa fi. & j. eo. §. quoniam infirmas ibi, vnde si plurib⁹ &c. In eo autem quod hic dicit, si omnes moriātur, ita demū pactum in casu filiorū non existentiū proficere matri: est contra j. eo. §. quoniam infirmas. ibi, vnde si pluribus existentibus &c. vbi dicit etiā moriente vno vocari matrem ex illo pacto. Respon. hic loquitur recitando. recitat enim constitutionem illam de non eligen. quæ in hoc capitulo. s. quando non omnes moriuntur. suppletur p prædictū §. quoniam infirmas.
z Tantam partem. aliàs tantum. aliàs tātam partē, scilicet tertiam centesimæ: vt j. dicitur.
a Non exigi. s. concedimus.
b Aurum. vel aliud mobile. Accur.
c Sine inuidia. idest vere habeat aurū vel argentum: nō autem hic dicitur cum inuidia filiorum, vt cū forte non habeāt, tamen vt arteant, dicantur habere ab aduersa parte

Confessi-

stes, & quicqd conscriptũ est matri. damus etenim tũc electionẽ m̃ri, si velit res accipere, & dare fideiussoriã cautionẽ, siue prædictas accipere vsuras: dicimus autem ex tertia parte centesimę tam secundum anteriores leges, [b] quàm etiã secundũ nostras. Si verò permixtæ sint tres, & donatio tam in pecunijs q̃ in immobilibus rebus fit: immobiles quidem omnino manere apud matrẽ, ꝓpter qđ alimẽta habeat exinde: in rebus vero mobilibus illa tenere, quæ pridẽ sanciuim⁹. Si verò cõtigerit in ĩmobilib. rebus oĩa antenuptialis donationis esse consti tuta: prouideat mulier quòd non respuat immobilia, neque imminuta [d] hæc faciat: sed qualia accepit, restituat. [e]

CAP. XXV. De successione matrum in bonis filiorum pro qua parte fiat, & quomodo.

Mater ad secundas nuptias veniens quãdocunque liberis ex testamẽto succedit, sicut extraneorũ q̃libet: ab intestato aũt cũ fratrib. defuncti succedit & ĩ bonis à patre prouenientibus in vsufructu tantũ, in alijs verò bonis filio extrinsecus q̃situs succedit in totũ: excepta antenuptiali donatione, in quam succedit in vsufructu tantum ingratitudinis ratione seruata.

Hinc nos alia euocat rõ quæ de filiorum [f] successione est: quàm [g] accipient, quæ ad secundas veniunt nuptias. [h] Iam pridem enim de his scripta est lex [i] à nobis ad Hermogenẽ gloriosę memoriæ magistrũ sacrorũ nostrorum factũ † officiorũ rescripta, [k] Belisarij gloriosi præcedens cõsulatum septimodecimo Cal. Aprilis [*] per quam sanciuimus matres ad filij nõ relinquẽtis liberos, cũ eius q mortuus est fratrib. sine cautione [l] vocari successionẽ, & eius [m] cũ vsu etiam proprietatẽ habere firmã: siue priusquam hæres relinquat. siue postea ad secundas venerit nuptias: auferentes de hoc leges [n] quę de his contrarium quid ꝑcipiebant. Hanc aũt nostrã sanctionem [o] firmã ẽe modo manere sup solas ꝑsonas parentum, q̃ dudũ ad scđm venerint matrimonium, sancimus: [p] & quasdam [q] propriorũ accipientes filiorũ, firmè ei seruantes, [r] & ẽm deinceps tempus, siue ante nuptias, siue post nuptias hr̃ditatem in eis filijs descendisse cõtigerit. De his aũt q̃ post hæc [s] ad ẽm veniũt virũ: ita nobis ꝑsens lex disponat & sanciatur. Ergo necesse [u] est filio moriente, siue masculo, siue fœmina, siue testatus moriat, siue ẽt sine hoc: interim ea quæ ex testamento sunt dicẽtes, ita ad ordinem q ab intestato ẽ, veniamus. Si igiẽ legitimè filius testatus fuerit, & relinquat matri substantiã, [z] siue partẽ eius aliquã: hãc illa accipiat per scripturã [b] (qa vbiq; custodire morientiũ volumus volũtat.) & habeat qđ dimissũ est, aut datũ. & ẽm ꝓprietatẽ & ẽm vsũ. Sicut. n. licebat [c] relinquere alicui extraneorum, & nihil hęredi scđæ mulieris nocebant nuptiæ: ita & matri relinquens, siue institũtonem, siue legatũ rectè derelinquat & dñium, & vsum, siue ex rebus quę extrinsecus aduenerunt, fuerit facultas, siue ex paternis: nihil ex hoc fratribus cõtradicere valẽtibus. Si autem intestatus [d]

[a] Conscriptum est matri. i. ad vtilitatẽ matris. s. in antenuptiali dona.
[b] Anteriores leges. Leonis: vt d. l. hac edictali. §. his illud.
[c] Nostras. vt d. l. ꝟ. de non elig. §. aliud.
[d] Imminuta. i. deteriorata. Accursius.
[e] Restituat. hic totus §. est superfluus, cum in dicta. l. de nõ eligen. sit eius sentẽtia: sed ideo hic fuit positus, quia hæc cõstitutio omnia comprehendit q de primis & secundis nuptijs sunt: vt ĩ. e. §. si.
[f] Filiorum. s. primi matrimonij. Al. idẽ est & da filijs præsentis matrimonij, cum forte ad scđm matrimonium non accesserit adhuc: vt ĩ. e. §. si autem intestatus. & §. quoniam. & legas hic passiuè. i. qualiter filijs succedat à matre. Accursius.
[g] Quam. s. successionem. Accur.
[h] Nuptias s. mulieret volumus, subaudi. Accu.
[i] Lex. vt ꝟ. de non eligen. § cum igitur.
[k] Rescripta. s. lex præcedens consulatum Belisarij gloriosi. & hoc septimo &c.
[l] Cautione. i. distinctione.
[m] Eius. s. constitutionis.
[n] Leges. s. duas: vt C. de secun. nup. l. fœminæ §. fina. & C. ad Tertu l. mater.
[o] Sanctionem. s. illam de non elig. se cun. nub. § cum igit.
[p] Sanciuimus. & tũc plana erit. aliàs sancimus. i. sancitum sic intelligimus. Accur.
[q] Quasdam. s. successiones.
[r] Seruantes. nos scilicet. Accursius.
[s] Et. pro etiam.
[t] Post hæc. i. post hãc legem.
[u] Ergo necesse. quia tradere debem⁹ qualiter succedant matres filijs: ergo primo de testamentaria successione: postea de ea quæ ab intestato deferetur, discernit: vt subijcit. digniora pręferenda sunt, vt instit. de bo. poss. §. alias autem. & ꝟ. de hære. & Falc. §. si nullus eorum. & §. si vero ablatam.
[x] Filio. s. decere. Ac.
[y] Interim. i. prius.
[z] Substantiam. s. totam.
[a] Hanc. s. hæreditatem.
[b] Per scripturam. maximè subaudi. nã sine scriptura potest facere testamentum, cum extraneo eam assimilet statim. Acc.
[c] Licebat. s. filio.
[d] Si autem intestatus. Not. hic cautè in quo hic. §. corrigitur ꝟ. de non eligen. §. cũ igitur. & certe in omnibus cõcordat, pręterquam in vno. nã si testamentum facit filius: & hæc & illa permittit matrem testari. Item si intestatus decedat. & hæc & illa non distinguunt an ante mortem filij nubat secundo, vel post mortem: vt hic subijcit. sed in hoc differt: quia in bonis tantum quæ filius acquisiuit, non autem in paternis hæc permittit succedere matrem in proprietate, licet illa in oĩbus. & in hoc illa per hanc corrigitur: & ad legem quandã antiquam redimnt: vt C. ad Tertul. l. matri. in fine. Sed nunquid hæ corriguntur ꝟ. de hæred. ab intesta §. j. & ij. colla. ix. vbi indistinctè vocantur.

[†] .i. quæ fuit, nunc aũt est Basilides, vt ex fine huius. l. intellige. Cõt.

[*] Ex hoc loco ego suspicor restitui veram subscriptionẽ diei & Cõsulis legis Nouellæ ordine secundæ. ꝟ. e. li. Con.

filius moriatur, iam ad secundas veniente matre nuptias, aut postea veniēte: vocetur quidem & ipsa cum filij aut filiæ fratribus secundum nostrā constitutionem [a] ab intestato ad eius successionem. Sed contra quidem quæ ex paterna substantia ad filium peruenerūt, eorum solummodo habeat vsum [b] ad secundas omnino siue prius siue postea veniens nuptias: in residuis vero omnibus rebus quę aliunde erant filio præter paternā successionem, veniat secundum vocationē nostrā, [c] quam statim dicemus: [d] quadam correctione & ea indigente. Et hæc dicimus. [e] in rebus quæ extra [f] nuptialē donationē sunt. Quæ enim in illis sancita sunt à nobis, [g] & à Leonis diuæ memoriæ constitutione, [h] integra conseruamus: in quibus solū mater habeat vsumfructum. [i] Sed & in alijs rebus hæc sancimus, & deinceps ipsi tradimus quæcunque post nuptialem [k] donationem sunt à parte veniētia filio, aut ex alijs causis tam ex testamento, quàm ab intestato successionibus: ratione contra ingratos filios [l] vndique & super istis rebus seruata, quando manifestæ causæ ingratitudinis demonstrantur: aliorum omnium q̃ de successionibus dicta sunt parentum in filijs, aut filiorum in parentib. intactis manentibus.

Frater ex causa ingratitudinis trib. ex causis à fratris successione excluditur, ius obtinentibus in futuris causis Bartolus.

Ingratitudinem [m] autem hic consideramus non solum ad matrem, secundum quod pridem à nobis dictum est etiam aduersus eundem ipsum fratrem defunctum. Et quoniam scimus multas fratribus adinuicem factas contentiones: [n] illum solum tanquam ingratum circa fratrem effectum, participare lucrum [o] non concedimus, qui mortem voluit fratri, aut criminalem inducere contra eū inscriptionem, aut substantiæ ei [p] properauit inferre iacturam. Eius [q] .n. portio tā ad reliquos fratres, q̃ matrē veniat. Et hæc lex sup filiorū successionibus, quib[9] cū matre succedunt filij, maneat, [r] illam, quæ à nobis facta est, subdiuisionem introducens ijs, quę futuro tempore matrimonio secundo sunt futuræ viris de matris successione. Quæ enim iam ad secundum matrimonium peruenerunt, successionem, siue per testamentum, siue ab intestato habere firmè, & secundum dominium, & secundum vsumfructum, & alienare, & testari, & transmittere secundum quem voluerit modum, nihil sit eis impedimento quolibet tempore ex præsenti constituta lege.

Mater filio in lucro, aut nuptiali donatione non succedit, nisi ī vsufructu: his obtinentibus in casibus futuris, & in præteritis nondum sententia, vel transactione finitis. Bartolus.

cantur superiores ad successionem inferiorum? Rñ. non, sed .n. It. quod verum puto: quia ibi secundarum nuptiarum nō fit mentio. Item nec est nouum, vt posteriores per priores determinentur: vt ff. de legi. & senatusc ō. l. sed & posteriores. licet quidam contra dicant. Item pro nobis. C. ad Tertul l. fi. in fi. & C. de appel. l. præcipimus in fine.

a Constitutionem. s. illam de non eligē. §. cum igitur.

b Vsum. i. vsumfructum suæ partis. s. virilis. sed certe. & s. in hanc constitutionē videtur [9] in proprietate succedat: vt ī. eod § qm̄ infirmas. ibi, si vero nō habeat filios &c. quæ huic signat contraria. Sed certe fui loā. hic loqui: de rebus paternis, de qbus lucrādis pactū nō fecerat: ibi autem de ijs q̃ pacto poterant lucrari.

c Vocationem nostram. quæ est. C. ad Tertul. l. finali.

d Dicemus. aliàs dicemus: & tunc plana est. aliàs dicimus: & tunc ponitur pro dicemus: & ī. eod § & qm̄. vbi fiet q̃ ista correctio illius legis. C. ad Tertul. l. fi. Accu.

e Et hæc dicimus. q̃ sancita sunt ī. q̃ in paternis vsumfructū. in acquisitis aliunde proprietatem habeat mater.

f Extra. i. p̄ter Acc.

g A nobis. vt ī. de non eligen. §. antenuptiali. & ī. eo. §. si vero expectet.

h Constitutione. vt C. de secun. nup leg. hac edictali. §. his illud in prin §.

i Vsumfructum. s. vsum item & im̄ proprietatis, quantū ex morte filij huius, de cuius successiōe nūc quærit, pōt acqri ex pacto non existentiū liberorū: vt ī. e § qm̄ infirmas. §. Vel hoc intellige, qn̄ nil pepigit aliàs cōtra: vt in dicto §. continetur.

k Post nuptialem. i. propter nuptias. Acc.

l Ingratos filios id est nō qua aliàs repelluntur ingrati filij ab hmōi lucris: vt ī. eo. §. soluto. ibi, si quis enim ex eis ingratus &c. & ī e. §. sup his in fi. §. seruetur in hoc, lucro. vt repellatur nisi sit filio ingrata. vt. hic, & ī. de nō eligē. §. cum igitur. in fi. j. rñ. co la j. & hoc qñ manifestæ causę ingratitudinis monstratur, vt subijcit: q̃ septē sūt: vt ī vt cū de ap. cog. §. & hoc quidē de parētū. & tēt qbus exhæredantur filij, sūt. xiiij. vt ī. vt cū de ap. cog. § cās. coll. viij. Sed q̃ b[9] repellantur fratres, sunt tres: vt ī. px. §. & qd̄ subiicit, aliorū &c sic cōstrue. Intactis manētia, q̃ de successiōib. dicta sunt omniū parētū i filijs. aut filiorū i parētib. Sed q̃ sunt alia cōstituta, quæ q̃ hic sunt? Rñ. qñ cōuolasset ad matrimonia. Accu.

m Ingratitudinem. dictū est ī. proxi §. & ī. de non eligē. §. qm̄ infirmas. in fin j. rñ.

n Cōtentiones. sic C. de bo q̃ lib. l. cū oportet. §. j. in fi. Accu.

o Lucrū s. successionis ab intestato. nec enim ēt ab intestato frater succedit fratri cū ingratus extitit, vel aliter mater lucrata fuerit virilem ptē pro vsufructu in rebus paternis: & proprietatem filijs seruare tenetur: vt supra proxi. §. si autē intestatus. de hoc autem lucro non habebunt fratres defuncti, qui fuerunt ingrati. Vel pōt tertio mō itelligi. vt loquatur in alio casu, s. qñ facit testm̄. nā pōt exhæredare fratrem. & turpē psonā instituere his tribus casibus qui sequuntur.

p Ei. s. fratri.

q Eius. scilicet fratris ingrati.

r Maneat. s. in futuro tempore.

Filijs.

Et illud autem firmum, quod ex primo matrimonio est, filijs [a] maneat: [b] quod super his per prędictā à nobis constitutū est sanctionem. [c] Quia si antenuptialem donationem, quam mater mo riente marito lucrabatur, contigerit ad morientem filiū peruenire, [d] & propterea partem ei illius fieri hæreditatis: matrem, neque sm̄ quod succedit filio, dñium eorum, scilicet antenuptialis donationis rerum perfrui: [e] solam autem [f] habere horum, quandiu superest, vsum & vsumfructū. Maneat igitur & hoc ijs, qui ex prioribus nuptijs sunt filijs condonatum: nisi forte ante prædictam constitutionem iudicialis sententia & transactio inter partes facta, de his aliquid statuerit.

Mater & cum solis fratribus, & cum solis sororibus, & cum permixtis in virilem portionem succedit filio. Bartolus.

Et quoniam mater excludebatur quidē à filio masculo, hoc faciente senatusconsulto, [g] quod Tertullianum vocant: filiabus aūt cōmiscebat: [h] nos non quærentes filiorum ius, sed exinde ei legitima iura dantes, vocamus [i] quidem eam ēt cum masculis fratribus morientis in tantum, in quantum numerus filiorum fuerit: quatenus & ea partem habeat tantā quantā vnusquisque fratrum. Si verò permixti masculi & fœminæ fuerint: hoc ipsum disponentes. Si verò mater & filiæ solæ consistant: ibi senatusconsultum mediam quidem partem dabat matri, residuam verò mediam sororibus, quantæcunque extitissent. Quod qm̄ non primitus correximus, modò adducimus ad competentē correctionem: & in isto casu vocātes eā pro rata filiarum: quatenus quantum vnaquæque filiarum habet, tantum solūmodo ea accipiat: & in omni casu hic relato, in virilem portionem [k] (hoc quod legis est) etiā mater veniat: siue consistant soli masculi, siue solæ fœminæ, siue etiam pmixta vtraque soboles.

CAP. XXVI. Et vlti. vt parentes studeāt æqualitatē inter liberos primi & secundi matrimonij seruare.

Parentes ex principis oratione debēt inter filios æqualitatem seruare: licet inæqualitatem seruare possint, si volunt: dummodo filiis in legitima portione prouideant. Bartol.

Illud quoque super hoc adijcere legi iustū existimauimus. Si enim moriatur vir, aut mulier filios habentes, & ex prioribus & ex secūdis nuptijs, quas post hanc naturam contraxerint legem (in his.n. p̄sentia [l] dispōnim⁹, q̄ qdē sup lucris ex nuptijs seruari oportet) hoc sancimus [m] insup & decernimus, [n] Portiones, quas necesse est parētes legitimis & nō ingratis relinquere filijs, ipsos genitores non erit iustū ad secundam oīno declinare prolem: & quod ex lege est [o] tantummodo relinquentes prioribus, alia omnia ad secūdos deducere, sed aliquid ex prioribus adijcere. [p] si quidem aliquem ex secundis habeat nuptijs, aut etiam ex primis forsan, ita festiuum, [q] ita dilectum, vt velit præponere eum alijs in possessione, damus licentiam hoc agendi: non tamen oīno priores quidem filios minuere, secundos autem augere: sed neque vehementer magnificare augmentū, nec omnino obliuisci priorum matrimoniorū: neq; infirmare [r] ea, quæ à præcedentibus nos de talibus dicta sunt: sed prouidere quidem & secundis, prouidere autem et primis: cogitantes, quoniam filij ambo sunt: & ita facientes [s] successionum in testamentis diuisionem. Sic enim in

[a] Filijs. s. est concessum.
[b] Maneat. s. in futuro tempore.
[c] Sanctionē. s. in q̄ṑ ne Gregoria, vt s. de non eligē §. hoc quoque. & §. t. Acc.
[d] Peruenire. q2 mr̄ sibi donauit, vt s. de non elig §. Gregoria.
[e] Perfrui. quasi filio de bonis p̄rnis hæc donō aduenerit, vn̄ sicut mulier in alijs reb. q̄ puenciunt ad filiū à p̄re, vsumfructū habet tm̄: ita & i hac donōne: vt s. eo. §. si aūt intestatus. Sed nūqd in totum? Rn̄. non, nisi mr̄ teti nuerit sibi vsumfructū in donando: sed pro virili portione: vt d. §. si aūt intestatus, & s. de non elig. §. j. & §. hoc quoque.
[f] Solam autem. itē & proprietatē sm̄ pactū non existentiū filiorū: vt s. de nō eli. §. hoc quoq;, in fi. §.
[g] Senatusconsulto. vt insti. ad Tert. §. frater.
[h] Cōmiscebat. vt cū eis æqualiter succederet. i. mr̄ tm̄ sola haberet, quantū oēs sorores defuncti: vt j. dī. & institut. ad Tertul. §. soror.
[i] Vocamus. vt C. ad Tertul. l. fi.
[k] In virilem portionē. hoc fallit i ea muliere, q̄ ante annū nupsit, q̄ nō succedit nisi olb. filijs mortuis: & hoc tunc qñ infamia est ei remissa: vt s. eo. §. si igit̄ sine filijs. Item fallit in bonis p̄rnis: q̄d dic: vt s. eo. §. si aūt intestat⁹. itē fallit in tertio casu, qñ. s. mulier secūdo nupsit: quo casu & i casu nō existētiū filiorū tm̄ vocat̄ mr̄ in lucris p̄dictis p p secūdum mr̄imonium: vt s eo. §. qm̄ in firmas.
[l] P̄sētia. neutraliter.
[m] Sancimus. s. vt lucra primi matrimonij sint p̄dita rōne p̄prietatis: vt s. eo. §. si verò sit soboles. at lucra secundi mr̄imonij p̄dunt̄ p tertium matrimonium: vt s. eo. §. nec illud.
[n] Decernimus. forte mentionē facit de illa constitutione. s. de triente & semis. §. j. col. j. Vel dic q̄ dicit de eo q̄d habuimus. s. eo. §. optimè.
[o] Ex lege est. s. debitum.
[p] Adijcere. ēt vltra id quod necessario dimittitur: sed hæc est suasio & cohortatio, non coactio: vt j. dicitur hoc §.
[q] Festiuū. quia festū p̄ri vī, qñ eū videt A.
[r] Neque infirmare. vt ēt quartā filijs primi mr̄imonij nō dimittat: q̄d ēt ꝯ antiquas leges esset. vt C. de inof. test. l. cū quærit̄ & l. parentibus. & hic subijcit. Accursi.
[s] Facientes. vt statim dicit.

Supra

testatis eis mortuis lex oẽs ex æquo vocat: cõpetens est, eos imitantes legem, non vehemẽter magnis eos abbreuiare munitionib. erubescentes legẽ. sic.n. erũt boni pr̃es, & n̄ra digni legislatione: & iusti quidem erunt solã legem custodiẽtes. Si qd aũt et s̃. legem [a] reliquerint: erunt iusti simul & humani pr̃es: & nõ hæc dicim⁹ inter gratos & ingratos [b] filios (de ingratis.n. iã sępi⁹ dictũ est [c]) sed de ijs, q̃ magis aut minus diligunt: cũ vtriq; multa dĩa sit ingratitudinis, & grãrũ actionis, & dissimilis honoris. Hãc itaq; partem [d] de æquitate filiorũ ex priore & secũdo mr̃imonio venientiũ, adhortantes poti⁹ q̃ sancientes dicimus: alioqui [e] semel augentes [f] ab intest. partem oĩno filijs relinquendam: & vsq; ad quatuor qdẽ filios, quatuor vncias oĩno definientes: si aũt vltra quatuor sint, vsq; ad mediã substantiæ partẽ: idoneũ iã dedimus filijs solatiũ, nõ ex parua mensura antiquã eorum angustiã resoluentes. [g]

EPILOGVS.

Vt lex ad futura non ad præterita pertineat.

Sit igitur p̃sens lex futuro tpi sanciens, sicut sępius dicentes p̃uenimus, [h] & nihil priorum tangens, [i] sed condensa vndiq; & complexa sub vna ɔtinuatione, & oĩa penè de secundis pronnncians nuptijs, & priora quidem priorib. in sua virtute seruans: q̃ verò ab ea disposita sunt, futuris secundis explanans nuptijs, & nouã quandã vndiq; ac subtilissimã introducens q̃rentibus vtilitatem oĩb. q̃ super talib. positę sunt cõstitutionibus, in futuris post hãc n̄ram legem nuptijs, & quę ex his euenerint, vacantib. [k] hac videlicet vna constitutione futuro tpi, s̃m qd' à nobis definitũ est ijs, q̃ continẽtur in ea casibus pro cunctis [l] sufficiẽte. Hæc igit tua celsitudo omnib. gẽtibus q̃ sub tuo sunt cingulo, solẽni mõ manifesta fieri pcipiat: vt oẽs agnoscẽtes, quia maiorẽ laborem sustinẽtes q̃ oportet imperialib. incurrere cogitationibus, tñ nihil [m] prius pro n̄ra fecimus salute, nisi vndiq; cõgregare qd' iustum est: & oẽs videntes in vnũ collectã de hac legislatione partẽ, sciant, quia & priorem [n] ijs, quæ iam posita sunt, Procu-seruabimus legem: & futuro tẽpori cõpetentẽ posuimus congruentiã. [†] Datum xv. Cal. August. Constantin. Belisario V. C. Cos.

a Supra legem. i. sup. id qd' lex compellit dimittere. i. vltra triẽtem, vel vltra semissem, vt sequitur.
b Et ingratos. in parua portione: aliàs granatos.
c Dictum est. in hac cõstitutione: vt sup. eo. §. soluto. circa fi. & §. si aũt intestatus. in fi. & in alijs constitutionibus: vt ĩ. de hęr. & Fal. §. exhæredatos. & ĩ. de non eligen. §. cum igitur. col. 1.
d Hanc itaque partẽ .s. hũc §. qui est pars huius cõstitutionis.
e Alioq. i. aliàs quando volumus sanciendo dicere.
f Augentes. s. nos.
g Resoluentes. & habem⁹ hoc ĩ. de triẽ. & semis. §. 1. & 2. col. 3.
h Præuenimus. vt ĩ. eo. §. duo. l fi. § & ĩ. §. hinc nos. & in alijs multis §§. vbi dr casus huius cõstõnis ad futura trahi, & est in hoc generale, nisi ĩ lege exp̃sse dicat̃: vt C. d leg. & cõ i. leges.
i Tangens. nã q̃ facta inuenit ante se, non mutat: vt ĩ e. §. j. l fi.
k Vacantibus. s. cessantibus. Accur.
l Pro cunctis. aliàs pro cunctatis. i. dubitatis. aliàs pro cunctis. s. dubitationib⁹, q̃ in ea cõtinẽtur, vt subijcit.
m Tamen nihil. s. nobis existentibus saluis, nihil p̃ponimus huic rei, hoc quod iustum est congregare. Vel, ita nihil pręponimus nisi hoc, & nihil aliud p̃ponimus.
n Priorem. legẽ tractantem de nuptijs.

q Nteriorũ. Hæc .s. remedia. Acc.
r Facientes .s. nos: vt C. de app. l. p̃cipim⁹. & aliæ leges vsq; ad fi. ti. & ff. q̃n app. sit l. 1. §. biduũ. nã s̃m ista vetera iura si aliqs ageret suã propriã cãm, & vict⁹ fuisset, duo dies sibi spatiebant̃, si vellet appellare. & isti duo dies à tpe sciæ siue snīæ recitatæ sibi currebant, vt ibidem dr. si verò ageret p̃curatorio noĩe, triduum habebat, & talẽ acerbitatẽ lex C. de appe. l. eos, respexit: quam in præsenti constitu. Iust. emendat.
s Antiquitati i. antiquis. li. vt C. de app. l. eos. §. sin aũt est iudiciũ, & ff. q̃n appel. sit l. 1. §. biduũ, & §. dies. & l. pen j. tñ. & de his dr i p̃in. n. huius, q̃ erant acerbæ.

† In Scrigesiana & Haloãdrina editione subijciunt̃ cõtum noĩa ad quos exẽpla legis missa sunt, q̃ vt superflua omiß̃s veteris interpres. Cõt.

TITVLVS II.

Nouella. XXIII.

DE APPELLATIONIBVS, [o] & intra quę tẽpora debeat [p] appellari.

Intra decem dies à recitatione sententiæ computandos potest hodie appellari: & à cuiuscunque sententia appellatur. Angel.

Hanc legem non habent Scrimperiana & Haloandrina editiones, sed eius tñ argumẽtum & summam: quod argumento est hanc vulgarem translationem ex meliore & integriore archetypo desumptam, quam vllam aliam editionem: sed & omnes Nouellæ latinæ desunt in illis nouis editionibus. Contius.

Imperat. Iustin. Aug. Triboniano gloriosissimo quæstori iterũ, & exconsuli.

ANteriorum [q] legũ acerbitati pluri ma remedia imponentes, & maximè hęc circa appellationes facientes [r] in p̃nti ad hmõi beneficiũ p̃uenire duximus esse necessariũ. Antiquitati [s] etenim cautũ erat, vt si quis per se litẽ exercuerit: & fuerit condemnatus: intra duos dies tãmodo licentiã appellationis haberet. si

o DE APPELLAtionibus & intra q̃ tpa debeat appellari.

Not. in hoc volumine quatuor modis de app. tractari: vt in hoc tit. et infra de ijs qui ingredi. ad app. in princi. col. v. & inf. vt cum de app. cogn. §. 1. & infra de app. col. 8.

p Debeat. aliàs debeant. & tunc dic. s. condemnati.

* In meis manuscriptis & noua Scrig. editione ẽ Apr. sed legendũ ẽ August. vt hic, & ordo superiorũ & sequẽtiũ legum id suadet. Contius.

† Legendũ. post Belisa. V. C. Cõsulatũ: vt in meis & Scrimgerianis reperi: & id ex verbis legis supeiius in legis p̃fatione ex histo. supputatiõe demõstrauit. Cont.

* Hæc authẽ. est canonizata 2. q. 6. c. anteriorum.

si autem per procuratorem a causa vẽtilata sit: in triduum b proximũ eã extendi. Ex rerũ autem experiẽtia inuenim' hoc satis esse damnosum. plures .n. hoĩes ignaros legum subtilitatis, & putãtes in triduũ esse ꝓuocationes porrigendas, in promptũ periculũ incidisse, c & biduo d transacto causas perdidisse: vnde necessarium e duximus huiusmodi rei cõpetenter mederi. Et sancimus omnes appellationes, siue per se, siue per ꝓcuratores, seu ꝑ defensores, vel curatores, vel tutores ventilenẽ: posse intra decem dierum f spaciũ à recitatione g sententiæ numerandorũ, iudicib' ab iis quorũ interest offerri: siue magni, h siue minores sint, (excepta i videlicet sublimissima prætoriana præfectura) vt liceat homini intra id spacium plenissimè k deliberare, siue appellandum ei sit, siue quiescendũ: ne timore l instante opus appellatoriũ frequentetur: sed sit omnibus inspectionis m copia, quæ indiscussos n hominum calores potest refrenare.

CAP. II. De consultationibus sic Iulianus epitomator distinguit. Conti.

Causa debet in principis consistorio agitari: & si ab principis impedimentum proceres causam audire non poterunt, tunc intacta seruatur. Ange.

Ad hæc o sancimus, si quando lis speratur p in nostrum inferri consisto

a Procuratorẽ. vel tutorem, vel defensorem quemli betvt ff. quando appel. sit. l. j. §. tutores. & omninu qñ causa est ad alienum lucrum & damnum vt in dicta. l. j. §. in propria. & l. pe. in principio. & § j.

b In triduum. i. post triduum.

c Incidisse .s. inuenimus.

d Et biduo. nam cõdemnati erant suo nomine.

e Necessarium. Hæc non videtur bona ratio, cum leges nemini sit licitũ ignorare: vt ff. de iur. & fac. igno. l. regula. & C. de iur. & fac. igno. l. nec constitutiones. imo & quilibet scire tenet: vt C. de legi. & con. l. leges. Sed certe nec nocere patit iuris ignorantia. vt ff. de iur. & fac. igno. l. iuris ignorantia. Nec ob. d. l. regu. qa dicit nocet. i. non prodest & ideo est bona ista rõ. est & alia: quia poterit plenius deliberare. vt ĩ. px. §. in fi.

f Intra x. dierũ. sed quandoq; duo menses dant: vt C. de tẽp. ap. le. j. quę huic est cõtra. Solutio. ibi speciale est: hic aũt ius commune erit. Vel quia dicit appellationem interponendam intra duos menses. i. interpositam vsq; ad duos menses fulciri: & ita erit ibi specialitas in aliu: quia cõmuniter intra annum vel biennium durat: vt ĩ. de iis q ingre. ad ap. §. 1. colla v. sed ibi intra duos menses. & probatur hęc solutio ff. qñ ap. int l. r. §. quod in sententiis. & §. alia eã est Item est contra. insti. de exen. tut. §. qui autem. Sed ibi de exen. non de appel. loquitur. Nam non potest appellari, vt ibidem dicitur, nisi demum sententia lata super reprobanda excusatione, vel ꝓbanda: vt ff. de app. l. cum in vna. §. tutor. & ff. quando ap. fit. l. 1. §. si quis tutor.

g A recitatione. facit. ff. quando app. l. r. §. biduũ. in prin. Sed contra in ea. l. §. fi. Sed dicas, quod à tempore sententię currunt isti decem dies & scientiæ, si aut i illo biduo erat, vt in d. le. r. §. fi. & C. quomodo & qñ iudex. l. ab eo. Itẽ est necesse ad hoc, vt currãt, vt posset appellari iudice competente in publico. ff. quãdo ap. fit. l. 1. §. dies. & ita erit mirabile, quod hoc tempus ad aliquid est vtile, vel in principiu, vel in medio, vel in fine, sicut & aliàs: vt ff de adul. l. quinquẽnium. & C. de temp. in integ. resti. l. fi. in fi. & ff. quis ordo in bono. pos. l. 2. r. respon. aliàs autem continuum tantum est, vt circa vsucapionẽ. vt ff. de vsucap. l. nunquam. §. r. Item aliàs tantũ vtila, vbi tria necessaria sunt: vt ff. de diuer. & temp ꝑ leg. r. & sic sunt tria genera temporum, vt dictum est.

h Siue magni. nã generaliter ab omni iudice appellatur: siue ord narius, siue delegatus sit: excepto ꝑfecto ꝑtorio, vt subiicit. & C. de app. l. à procõsulibus, i prin. & §. r. & ĩ. de iudi. §. nostras, col. vj. Sed ꝯ in eo, q dicit non posse appellari à præfecto. vt ff. de mi. l. ꝑfecti. Sol. aliud in integrũ restitutione. q uenit obtinet ꝓprij erroris. aliud in appellatiõe, quæ iniquitatem suæ cõtinet: vt in eadẽ lege dr. Nec aũt est verisimilè qd iniquè ꝑfectũ ꝑtorio facere: vt ad hoc. ff. de offi ꝑfe. ꝑto. l. j. §. his cunabilis. Itẽ ꝯ. ĩ. vt sponsalitia lar. §. aliud. col. 9. Sed ibi d supplicatione siue de petitiõe dicit: hic de appellatione. q cõtinet iniquitatẽ snię. vt dixi. Habet i alio ꝑfectus ꝑtoriu priuilegiũ. vt possit facere legẽ: vt C. de off. ꝑfe. ꝑto. l. normã. Item & aliud, qa ali' iudex nõ dat in integ. restitutio. cõtra suam sententiam. sed ipse tñ vel princeps: vt ff. de offi. præfe. ꝑto l. r. §. fin. Sunt & adhuc septem iudicantes, à quorum sententijs non appellat. vt Imperator. Item senatus. Item & qñ hoc actum fuit inter partes. vt ff. à quibus ap. non li. l. j. Item arbiter cõpromissarius: vt C. de arbi. l. j. Item ꝑfect' augustalis: vt ĩ. eo §. Illud. in fi. Itẽ & alij quidã qui nominant. ĩ. e. §. simili que modo. Item comes Orientis: vt infra eodem. §. orientalem.

i Excepta. interpositio est. Accur.

k Plenissime. quicquid enim consilij moderatione perficitur, non cõsueuit pœnitudinis rubore perfundi, sed perpetua firmitate durare. vt hic, & ĩ. vt immo. ante nu. dona. §. sed neque. col. v. C. de repud. l. dubiũ non est. Et not. hic quem possit deliberare vsque ad x. dies: & maiori tempore non, aliàs autem varia tempora ad deliberãdum dantur pro motu legis & iudicis: vt ĩ. de exhibẽ. reis. §. sancimus. col. v. & ff. de tut. delib. l. 1 §. fi. & l. 2. ff. de inter. ac. l. qui interrogatus. & facit. ff. de exer. l. r. in prin.

l Timore. nã propter timorẽ ne cito currerent duo vel tres dies, semper appellarent etiam ab ea sententia, q iuste lata est: quia tunc est iratus propter sententiam, qua grauatus est. cũ verò recogitauerit, stabit ei sniæ, nec inanibus sumptibus se vexabit. & fa. ff. de re. iu. l. quod calore & ff. de diuo. & re. l. j.

m Inspectionis. i. deliberationis. Accur.

n Indiscussos. i. non deliberatos. vnde Cato, impedit ira animum, ne possit cernere verum.

o Ad hæc. i. iuxta hæc.

p Si qñ lis speratur. s. causæ appellationis: cui statuunt certa tpa, intraq̃ debeat finiri cã appellationis: vt C. de tẽp. app. l. s. sed hodie est aliter quàm d. l. dicat. statuit enim hodie annus vel bienniũ: vt ĩ. de iis q ingre. ad app §. 1. col. 6. quæ tpa si finiant ꝓpterea, qa princeps q cognoscit de appe. supersedere nõ possit non sit ꝑiudiciũ. & hoc idem i quolibet aliu iudice cognoscente de appel. vt ĩ. vt spon. lar. §. hoc quoq; col. ix. Sed qd de causa principali, cui trienniũ, si est ciuilis: si criminalis dat bienniũ? R. ibi aliud est. nõ enim aliquo modo vltra triennium durat, vel vltra bienniũ: vt C. de iudi. l. properandum. in fi j. respõ.

rium: a si forte contigerit imperatoriam maiestatem occupatam b publicis causis ex mūdanis prouisionibus, non posse conuocare patres c quatenus cā agitetur non ex hoc litem periclitari. d Quod.n. vitium est litigātium, si culmen Imperatorium occupetur? e vel quis tantæ est auctoritatis, vt nolentem principē possit ad conuocandos patres ceterosque proceres coarctare? f Sed si quid tale euenerit, causa itacta permaneat, donec Imperator sua spōte motus & cōuocari proceres iusserit, & litem inferri patiatur, & omnia secundum morem procedere.

CAP. III. De appellationibus in Aegypto, Asia, Ponto &c.

Hodie in causis decem libr. et inf. in Aegypto & in Asia ad augustalem præfectum appellatur, à cuius præfecti Augustalis sñia nō appellatur. In Asia verò et Pontica diœcesi in causis prædictis ad spectabiles appellatur. Itē ad consules, comites, & pretores, à quorum sententia non appellatur, & faciunt litem suā, in Oriente verò sic appellatur ad comitem Orientis in prædictis causis. Angelus.

Illud etiam in tertio capitulo g disponendū est, quod antiqūitas bene statuit, nouitas autem neglexit. Cum.n. veneranda h vetustatis auctoritas i ita magistrat' digesserit, k vt alij maiores, alij medij, alij minores sint, & appellationes à minorib. iudicibus non solum ad maximos iudices remitterentur, sed ad spectabilium l iudicū tribunal, m quatenus & ipsi sacro n auditorio adhibito litem exercerent: nouitas autem hoc dereliquerit: euenit vt super minimis o causis maximi nostri iudices inquietentur: & homines pp minimas causas magnis fatigentur dispendijs, vt forsitā totius litis æstimatio ad sumpt' iudiciales non sufficeret. Ideoq; sancimus, si qn ex Aegypriaco tractu, vel adiuncta ei vtraq; Libya prouocatio speratur, vsq; ad decem librarum auri quantitatem: non in hāc regiam vrbem ea venire, sed ad præfectum Augustalem, p qui audiat, & causam dirimat vice sacri cognitoris: q nulla r ei penitus post definitiuam sententiā appellatio ne porrigenda. Similiq; modo quoties in Asiana diœcesi vel Pontica tale aliquid emerserit, s vsq; ad prædictam quantitatē decē librarū auri, appellationes ad viros spectabiles, comites fortè, vel proconsules, vel prætores, vel moderatores, qui bus specialiter easdē lites peragēdas deputāuimus, remittant: quatenus & hi ad similitudinē pfecti augustalis t vice sacri cognitoris u intercedāt, & sine spe qdē appellationis, Dei tn̄ & legū timore proferant decidendas. Orientalē aūt tractū causas appellatione suspēsas, & vsq; ad decem libr. auri quātitatē limitatas, ad virū spectabilē comitem Oriētis mittere: simili mō x audiētiā & finem eis impositurum.

CAP. IIII. Vt à spectabilibus ad illustres appelletur.

A sententia spectabilis non ad spectabilē, sed id illustrem appellatur, s. ad præfectum & ad quæstorem: etiam si dictus spectabilib. causa fuerit ex principis delegatione commissa, à sententia verò clarissimi ad spectabilem appellatur, & à sententia illustris ad superillustrem appellatur, saluis remanentib. iuribus & appellationibus. Angelus.

& C. vt intra cer. té. crl. quæstio termi. l. fi. Ac.
a Consistorum. locus est, vbi sedet index ordinarius in audiēdo & iudicādo. sed principis vel Papæ ppriè dr̄ ɔsistoriū: vt j. ɋx.
b Occupatā. propter quas occupatiōes nō pt intēdere negotijs priuatorū: vt hic, & s. de hær. & Fal. j. rñ.
c Patres. cōscriptos. i. senatores, vt dicunt quidā. vel dic patricios, qui sunt loco patrū ad imperiū: vt in sti. qb. mo. ius pa. po. so. §. filiusfami. in fi. §. hos aūt cōuocabat, vt eorū cōsilio iudicaret. & ita est arg. ꝙ iudices debeāt dare sententias habito ɔsilio sapientū, & hoc ipsū cōsueuerūt scribere t sententijs. & facit C. de leg. & con. l. humanū. & C. de senten. ex breui reci. l. 2 j resp.
d Periclitari. C. de dila. l. cū à nobis. ꝫ. vbi dr̄ nullā procrastinationē vel dilationem fieri, vbi cā corā principe agitur Sol. ibi loquit̄ qn̄ cā principalis vel appellationis fuit relata principi, vt iudicaret ipā. omnia. n. erant disputata & cognita ab alio iudice, nā aliàs nō pt fieri talis relatio: vt C. de rela. l. j. licet hoc ipse princeps debeat cognoscere. hodie tn̄ talis relatio non permitteret̄, qualē mō diximº: vt j. de iud. nō expec. sa. iussi. §. j. Ac.
e Occupetur. q. d. nullū. & facit j. de appe. col 8. & j. vt spō. lar. §. hoc quoq;. col 9. & C. de an. exce. l. fi. i fi. & ff. quis ordo in bono. poss. ser. leg. 2. §. dies. & § in bonorū. Itē facit C. vbi sena. vel cla. l. quoties. l fi. j. respon.
f Coarctare. sic ff. de ali iudi. l. quia. sic ff. ad Trebel. l. ille. §. répestiuum, sic ff. de arbi. l. nā magistratus.
g In tertio c. i. tertio casu huius cōstōnis.
h Venerāda. sic. ff. de iu. immun l semper. Itē subsequentes no-

ꝙ tres sunt ordines magistratuū. qd' dic vt diximus j. vt ab il lu. & qui §. r. coll. 5.
i Auctoritas. not. pro antiquitate, siue vetustate: quod dic, vt s. de mona. §. fi. col. j.
k Digesserit. i. ordinauerit.
l Ad spectabilium. s. i. ad medios.
m Tribunal. vbi sedet iudex ordinarius in audiendo & iudicando: sed principia vel Papæ dr̄ consistorium: vt s. proxi. §.
n Sacro. i. suo pprio.
o Minimis. no. hic, ꝙ dr̄ minima cā, q̄ est minor x. lib. auri: vt patet per sequentia aliàs. adi aliter dr̄: qd̄ dic vt diximus, s. de mand. pñn. § sit tibi quoq;. coll. j.
p Augustalem. s. venite, qui moratur in illa contraria. Accur.
q Cognitoris. i. principis.
r Nulla. hic no. secūdo appellari nō posse, vt in duobº sequētibus. §§ & diximus. s. eod. §. j.
s Emerserit. quia pꝛouocatio speratur.
t Augustalis. de quo superiori. §. proxi. dr̄.
u Cognitoris. i. vice principis, qui facer cognitor est. Acc.
x Simili modo. i. sine apptōnis remedio.

Illo

Illo videlicet [a] obseruando, vt viri spectabiles duces, vel alij spectabiles iudices, nõ ad alios eadem spectabilitate decoratos iudices suas transmittant appellationes in litibus quantecunq; sint quantitatis (cũ non [b] oporteat ad compares iudices appellationes referri, sed à minore [c] iudicio in maius tribunal ascendere) sed ad illustriss. præfectură illorũ appellationes, cuiuscunq; sint quantitatis (vt dictum est) dirigantur: qui vnà cũ viro excelso pro tpe q̃store eas dirimat: vtroq; officio [d] subministrante. i. tã ex sacris scrinijs more solito, q̃ pf. pto. Ita tñ hęc sancimus, vt nec à ducibus vel alijs spect. iudicib. qb. fortè, & si priuati [e] sint, imperialis maiestas causas iniunxerit, appellatio ad memoratos spectabiles iudices currat: ne cã gradatĩ [f] procedere, sed pperam videaẽ. Sed à psidibus quidẽ prouinciarũ, & iudicibus à nobis datis, si non sint spectabiles [g] iudices intra memoratã quãtitatẽ refereẽ. [h] Si aũt vel illustres sunt dati à nobis iudices, quibus apices dignitatũ super spectabilitatem sunt, vel duces, [i] q oimodo spectabilitate sunt decorati, vel ij qui à principe delegati sunt, spectabilẽ habeant dignitatẽ: eorũ appellationes sub q̃acunq; quantitate in hãc regiã vrbẽ ad cõpetẽtes antiquo [k] more iudices referanẽ: omnib' alijs q̃ de appellationib. statuta sũt vel ab antiqua psapia, [l] vel ab auctor. anteriorũ cõstõnũ, vel à nr̃a [m] humanitate, tactis illibatisq; custodiendis. [o] Desunt hic hæ leges, De officio prętoris Iustinianei Pisidæ, No. 24. De offi. ptoris Lycaoniæ, No. 25. De off. Præt. Thraciæ, No. 26. De offi. comitis Isauriæ, No. 27. De moderatore Heleno ponti. No. 28. De Prętore Paphlagoniæ. No. 29. De procõs. Cappadocię, No. 30. De descripti. quatuor ps. Armenię. No. 31. Has oẽs reperies in collat. 10. in quã eas reiecimus. Sequẽs autem No. de Consulib. loco suo mota est, cum sit No. 105. Cons.

TITVLVS IIII. No. 105

DE CONSVLIBVS.

Consules & eorum vxores, & matres in septem ludis & processibus possunt spargere argentum: & ex argento populum muneribus honorare: aurum autem eis spargere non licet: soli principi aurum contemnere conuenit. Bar.

Idem August. Strategio comiti sacrarum largitionum, exconsuli & patricio.

Consulatus [p] nomen & causa priscis quidem Romanis aduersus hostium adinuentum est vtilitatem: & in decretis [q] quæ eis ordinatio communis dabat reipublicæ figura, [r] sortiebãtur repente prouincias, in quibus [s] Romani bellum habebant: & sm has sortiebantur fasces: [t] sequens vero tempus imperatorũ pijssimorũ transponens bellandi & pacificandi potestatẽ ad largitatẽ, solam cãm consulibus mutuauit, & hãc tẽperatã & ordinatam, mensuramq; non excedentẽ. paulatim verò quidã ita sumptuosè cãm aggressi sunt, vt suã qdẽ ederent magnanimitatẽ, nõ tñ cogitarent, q a exemplũ aliud nõ haberent. non .n. ad plurimos venit substantiæ magnitudo transcendens [u] ẽt magnificentiã aię, nõ mẽsura rei, sed propria magnitudine proueniẽs. Quia igitur videmus periclitari consulũ nomen. qđ ex temporibus ita prolixis, & ad millesimũ propè annum veniens, cũ Romano-

a Illo videlicet. Hic tantẽ not. tres casus: Aut. n. appellaẽ à spectabili: & tũc ad pfectũ & q̃storẽ. & hoc siue ex seipsi spectabiles cognouerint, siue ex delegatione pricipis: vt hic vsq; illuc. sed à psidib. quidẽ puinciarum &c. aut appellaẽ à clarissimis: & tũc ad spectabiles appellaẽ. vt ibi: sed à psidib. &c. vsq; illuc, si aũt vel illud &c. aut appellatur ab illustri delegato à pricipe, vl spectabili: & tunc ad antiquos iudices, vt ibi finaliter &c. vsq; illuc, oibus alijs &c. Si aũt priuato princeps cõmitteret: tũc ad pfectũ prorio, & q̃storẽ appellaẽ: vt C. d app. l. pcipim'. §. huic.

b Cum non. interpositio est.

c Sed à minore. ff. de arb. l. nã magistrat'.

d Vtroque officio. i. tã suis officialib. q̃ q̃storis q socij su' erat.

e Priuati. s. administratiõe: si ãt dignitate, ne 9dicat s. dictis.

f Gradatim. sic ff. de neg. ges. l. q̃ vtiliter. l priu. & ff. de mun & hon. l. vt gradat m.

g Spectabiles. s. clarissimi. Vel dic de duobus dici, i. si appelleẽ à pside, q vere clarissimus est. C. de priuatis l. j. itẽ de iudice, priuato dato à principe, à quo si appelleẽ, ad spectabilẽ appellatur. In vtroq; sm hoc correctũ ẽ, qđ dr. C. de ap. l. pcipim'. §. huic.

h Referetur. s. ad spectabiles.

i Vel duces. repete dati sunt à nobis.

k Antiquo. hic erat mos forte. vt à spectabili ad illustrẽ, ab illustri ad supillustrẽ appelleẽ sed sm C. appellatur in casu huius tñ. ad principem: vt C. de app. l. præcipimus. § pen. sed dic eam corrigi per hãc.

l Antiqua prosapia. vt ff. de appel. vsq; ad tit. de iure fisci.

m Anteriorũ. vt C. de app. vsq; ad tit. q bonis cedere pñt. Acc.

n Vel à nr̃a. vt patet in multis legibus Iustiniani quę sunt sub prædictis tit. in fi. C.

o Custodiẽdis. nisi p hãc cõstitutionẽ, vel per alias q̃ sunt i hoc volumine post istã, inueniantur correctæ.

DE CONSVLIBVS.

p Consulatus. hic ponunt quidam pessimã notã. s. hãc, hæc cõstõ nihil valet. sed certè immo valet ad multa notabilia, vt notatur circa ipsam literam. dic ergo in primis antequã ad notabilia tituli veniam'. Consul dr qui consulit reipublicæ: vt ff. de origi. iu. l. 2. §. exactis. 2.

q In decretis. electio nis. Accur.

r Figura. i. ęqualitate.

s In quibus. i. 9 quas.

t Fasces. i. honores.

u Trãscendẽs. i. dicere, nõ trãscẽdẽs mẽsurã rei, vt expẽdas pl' quã possis sed sm pprià mẽsurã pueniẽs ex animi virtutibus: qđ est notandũ. & facit. s. vt deter. sit nu. cle. §. t. in fi. col. j. Ac.

Scripta

a Scripta lex. C. de cõ fulibus. l. 2 lib. 12.
b Medium. Nota me diũ eligẽdũ. vnde dr. Mediũ tenuere beati & illud Ouidij: Medio tutissim⁹ ibis. & fa ff. de of. ꝓcõ. l. solent. §. fi. & instit. de rer. di. §. cũ ex aliena. ibi, placuit media. & instit. qui manumit. nõ pos. §. vlt. Ac.
c Immensum. No. reprobari immensitatẽ. sic & ĩ. vt determ. sit nume. cle. in prin. & ĩ. de refe. §. si & ĩ. de nupt. §. deinceps. ar ꝯ ĩ de non eligen. §. finimus. col. 1.
d Scriptione. cẽtum libræ auri.
e Spectacula. sic C. de spec. l. 1. & d fer. l. fi.
f Ianuarijs. not. quẽ adipisci honorẽ ĩ Calen Ian. sic ff. de con di. & dem. l. Publius. & ff. de peti. hær. l. itẽ veniunt §. prædic.
g Adorna gen⁹ lud. ẽ.
h Thymelicis. sic ff. de his qui no. infa. l. athletas in prin.
i Miraculum est. vñ dr. Omne rarũ carũ: vt hic, & ĩ. vt sine ꝓhi. ma. §. 1. & ff. de le. & senatus. l. nã ad ea.
k Cõiugis claritate. consonat quod statim subijcit, & quoniam vxores &c. vt si maritus est cõsul, & hæc consularis dicatur: licet alia, quæ esset vxor nobilioris, ei præferatur: vt ff. de sena. l. 1. quæ hic est signata contra. & hæc sunt vera matrimonio durante, seu iam dissoluto, antequam nubat homini inferioris dignitatis: vt C. de nup. l. cũ te. & ff ad munt. l. filij. §. 1. & ff. de sena. l fœminæ. & C. de dig. l. mulieres. & ĩ. tit. j. §. non tamen.
l Voluerit. Not. honorem deferri ad superiorem, s. matrem per filium. Sed ꝯ. ff. de sena. l. 1. Sol. vt ibi: quia hic speciale.
m Nam neque filia. arg ꝯ C. de epis. & cle. l. eum. Accur.
n Constitutio dicit. de qua paulo ante

†Rescindendo.

†Cõ cor. c. 1. extra de off. custo & c. q̃ renti. de of. deleg.

rũ republica pullulauit: ꝓpea credimus oportere cãm comprehendere & immensitatẽ eius recidẽtes †ad beneplacitas cõsulares statuere expẽsas: quatenus cõtinua sit Romanis, oĩbus aũt bonis vi ris existat accessibilis, quoscunq; hmõi nos dignos esse honore decreuerimus. Cuncta siquidẽ perscrutãtes perspexim⁹ quantũ esse conueniat, qđ daẽ. A Martiano itaq; Imperatore eximio scripta lex a est, quę volebat nõ spargere pecunias cõ sules: & ipsa eius constitutionũ prima fuit. Igit & post prędictã ꝯstitutionẽ qm̃ inuenimus, q̃ quidã hanc sequẽtes, nihil spargere populo passi sunt, alij aũt & vltra legẽ agere hæc petẽtes, & ꝓmerẽtes q̃ petiuerunt, deinde ad suũ animi respicientes mẽsurã, circa aspersionẽ largitatem vltra terminũ celebrauerũt: quidã verò † mediũ b bñ eligentes mediocrib. ꝓ plurimis ꝯtenti fuerũt: qm̃ ẽt pcedẽtib. qđ mediũ est, optimũ visũm est esse, tanquã ex vtroq; summis periclitãtibus mox ad immensitatẽ procedere: ꝓpterea existimauim⁹ & nos de hoc definire qđ decet: vt nihil nec immensum, c nec inordinatum sit, neq; nostrorũ tẽporũ indignum. Quãtuncunq; ergo cõpetens est dari ab eo, q à nobis eligitur ꝑ annũ consul, occasione sportularũ oĩum, & distributionũ & expensarũ: hæc oĩa competenti scriptione d huic nr̃æ interponi sacræ iussimus legi. In legis. n. hoc ponimus schemate, vt trãscendenti ẽt pœna q̃dam inferatur compętẽs. Redditus autem eorum imminutos oẽs esse volumus. Si. u. hoc aduenientũ est, vt spectacula e ad animi voluptatem agantur populo, hæc aũt à nobis determinantur in circensibus, & bestiarum spectaculis, & thimeles delectatione, nullo horum noster priuabitur populus: sed erit quidem ei processus primus quo suscepit consulatũ, & huius possidet codicillos Calen. Ianuar. f post illum verò ſm aget spectaculum certantium equorũ (quã hippomachiam vocant) semel exhibendũ: & post illud, quod dicitur totius diei, multa delectatione implebit populum, hoc qđ vocatur Græcò πανκράτιον, & bestijs pugnantes homines, & vincentes audacia, insuper & interemptæ bestiæ. Quintũ quoq; faciet processum, quo ad theatrũ ducit: quem adorna g vocant: vbi in scena ridiculorum est locus tragœdis † & thymelicis h choris & spectaculis vniuersis, aut qđ à iudicibus apertum est theatrum. rursus q̃dẽ spectaculum equorũ certantium edit seu q̃ vocaẽ hippomachia. Sextum agens hũc cõuentũ, ex hoc deponit annalẽ hunc honorẽ, in depositione agens solennem editionem. & ita septem noctium & processuum complebitur cursus, nullũ specierum antiquitus statutarum derelinquens. Vnam siquidẽ aliam adinuenire hippomachiam, duoq; continuare, q̃ vocanẽ theatrũ, & amphytheatrum, & non priorum horũ contentos esse: palam est, quia nihil noui vltra id, qđ prius agitur, habet. Sufficere itaq; rite causa putabitur: & singulæ dantur claræ, & non in tantum, vt iam populo etiam odibile fit. in ijs enim quæ raro fiunt miraculum est. i Hæc itaque de consularibus à nobis scripta & determinata sunt expensis. Si autem ẽt vxorem consul habeat: definita est à nobis & circa illã expensarum mensura. decet. n. frui eas & cõiugis claritate. k Si vero non copulatus est vxori: his satis est, nisi mater eius constat iã consulatu digna & prius honorata, & velit eã vnà frui secum schemate: & hoc in sola matre prębemus. alia verò non decorabitur mulier penitus præter coniugem & matrem: & illæ quidem omnibus modis: quoniam vxores corruscant radijs maritorum, hoc lege dãte: matres vero, si consul hoc voluerit. l Nam neque filia, m neque soror fortè, neque vxor filij: & multò magis si nec pertinẽs ad genus sit. hoc enim purè illicitum existebat. Spargere autem in septem his processionibus populo consulem melius nos designauimus: sicut Marciani diuę memorię constitutio dicit. n Illa

†Vide Alc. in 1. lib. C. tit. de athletis.

eu fecimus mentionem: vt C. de consul. l. 2. q statim hic corrigitur. Accur.
[a] Honorare. sic Insti. de re. diui. § hoc amplius. Acc.
[b] Post aurū. no. aurū preciosius metallū: & post aurū argentum.
[c] Imperatori. no. solum principem debere habere aurum. & facit C. de agri. & cēs. l. domini. lib. xj. Acc.
[d] Ex suo vocabulo. nā nomē dēt eē cōsonās rei, vñ cōsul à cōsulēdo dicat. sic insti. de do. §. est & a'iod. C. de epi. & cle. l. decernimus.
[e] Per fustes. sic & in proœ. ff. circa fi.
[f] Potationibus. not. de ebrietate & potationib. sic C. de adul. l. quæ adulterium.
[g] Spe lucri, sic. ff. de petit. hære. l. sed & si §. quod autem quis. Memo.

Illa quidē abnegauit oīno munificentia: nos aūt corrigimus eam causam voluntate eius, qui cōsulatus hēt honorē, disponentes. siue. n. nihil voluerit spargere, nō cogimus. siue rursus venire ad hoc voluerit, & ex argēto muneribus honorare [a] populum, nec hoc interdicimus. non tñ aurū spargere finimus, non minoris alicuius, nō maioris omnino, non med:j charactris aut ponderis: sed argētum, sicut prædiximus. so li. n. aurum spargere damus Imperio, cui soli [c] aurum contemnere prȩstat fortunæ fastigiū. argētū vero qđ mox post aurum [b] preciosissimū fiet, & alijs cōsulib[us] largimur decens: & hæc finimus eos spargere, q vocantur missilia, [†] thymelicis, & caueis, & in quadrangulis, & talibus quanto. n. minora sunt, quæ sparguntur, tanto plures suscipientes erunt: sitq; rei mensura, dantis virtus, & voluntas, siue nihil, siue mediocre, aut transcendens populo erogandi. Hoc. n. in consulatu definimus, neq; inuitos spargere cogentes, neq; volentes prohibentes. Sed de argento quidem spargendo ita à nobis sancitū sit. & si omnino ad hoc accesserit, licentiam habeat distribuendi argenti munificentiam in suis processionibus, sicut ipse rectè se habere putauerit: solo prohibito aurum omnino iaculari: quod imperatori [c] tantum tributum est contingere. Aliorum autem quæ à nobis decreta sunt & cōscripta in descriptione, quæ hac continetur lege, transcendendi aliquid omnino, aut addi nos nullo permitti mus modo. Quod itaque definitum est (dicimus autem spargere) in dantis ponimus voluntate, omnino propriȩ potestatis hoc eius, qui dat, facientes. quod verò à nobis definitū est semel & ordinatum, transcēdi hoc nostra lex prohibet. Sed si quis præsumpserit, quod definitum est egredi, centum librar. auri persoluet pœnam, vtpote nostra prȩuaricatus pcepta, & omnem huius legis corrumpens, quantum in se est, intentionem. Si. n. pro hac tantummodo posita est lex occasione, ne dandorum immensitate cōsulatus desint, & propterea nos superfluas illas donationes & expensas abbreuiauimus, & in populum effusas processiones, & spectacula ad bene se habentem deduximus mensuram: rite aliquid decentius dinumerauimus considerantes, idest spargere argentum, & neq; quicquam dare, eorundem consulum dimittentes voluntatibus, vt nobis sint amplius, & semper ex suo vocabulo [d] tempus adornent: qui quod dispositum est, transcendit, rite, vtpote nostram prȩuaricatus legem, dignus est pœna. Sic enim nobis erunt iugiter consules, causæ immensitatem non formidantes, nec tanquam certissimum periculū consulatum refugientes & aduersantes, & propterea sancimus legem hanc sub firmitate seruari. Nullus ig̃ eam egredi psumat, nec si vehementer idoneus sit, nec si nostrorum sit iudicium, nec si maximæ curiæ, aut nulli administratio ni præsit. Hȩc enim omnia nos considerātes, omnibus proposuimus super donationibus æqualitatem, nulli penitus licentiam dantes exire mensuram, quȩ hac cōtinetur lege, nisi in solo argento in processionibus spargēdo, aut neq; hoc faciendo: qđ in eorundem consulū posuimus (sicut sæpe diximus) voluntatibus. Ipsis quoq; qui hoc accipere consueuerunt, maximȩ gratiæ in hac nr̃a repositæ sunt lege. Si. n. periculum erat deficientibus consulibus neq; quicquā accipere, nunc aūt accipient mediocriter, multā habebunt rite huic legi gratiam, q sufficiat pro nihil offerente. & hoc. n. ipsum nō permittere nos gloriosissimis consulibus, aut aurum spargere, aut vasa maiora, sed in miliarensijs, & melis, & caueis, & quadrangulis mediocribus: & hmōi facere donationē: sanctio ad humanitatē à nobis adinuenta est, & populo medelā prȩbens. Si. n. hoc egerint, qui consularē edent munificentiam, & his solis concilient populares, nequicquā de maximis lucris decertantes seditiones exercebunt adinuicem, & venient vsq; ad alternas plagas, quas per fustes [e] & gladios & lapides egerant frequēter, rem omnino nobis odibilē. Videbamus. n. eos contēdentes quidē, & malis innumeris implentes alterutros occasione sparsorū, & ab eis arreptorū, domum verò referentes omnino nihil. sed ea die in ebrietatibus & potationibus [f] oīa expendentes. Si verò forsitan spe lucri [g] maioris etiam præ expendisse cōtigerit, postea verò aut nihil, aut minus accipiat: ēt damnum & debitum habebit: & plagis & vulneribus, & ex hoc malis incurrere cogetur. Si autem mediocriter fit, quod spar-

[†] Vide Alci. lib. x. C. titu. de Athletis.

spargitur: nec vehementer contendent: nec quæstus expectantes, abundantia vulnera aut plagas alterutris vltra mensuram dabunt. Ideoque communem prouidêtiam in troduximus ex hac lege & communi reipublicæ figuræ, quatenus tempus habeat post imperium, & consulis iugem memoriam, atque vocabulum gloriosissimis nostris iudicibus, & qui ex maxima curia sunt (eo quod honorare nobis placet dignos [b] nô expendentes immensè) decentem dam[e] consolationem & nostro populo, & alijs omnibus, licet desperantibus iam causam: propterea, quod superfluum est auferentes, vt consulatum immortalem [e] reipublicę statuamus. Subiacea: igitur (sicuti prædiximus) nr̃a dispositio huic legi: cuius exemplaria recondentur in foro tuę celsitudinis cum hac lege, quam ad eam direximus. Per tempora tamen gloriosissimos consules sancimus ex solo tuo foro exemplar descriptionis [d] accipere huic subditæ legi, vt secundum eam omnia dentur. Descriptionem namque ideo à sede tua dari volumus, vt nec ipsis liceat præuaricari, nec his qui vocantur breuiatores, [e] adulterari aliquid horum quæ à nobis disposita sunt: sed periculo custodientium hác descriptionem i foro tuæ gloriæ, dari exemplar ei[e] cum subscriptione cingulum habentis hoc, cui nunc ipse pręsides: vt per oia inadulterata maneant, quę à nobis disposita sunt. Difficultatem verò nullus habebit horum, qui ad consulatus veniût honorem, si mediocrem ita faciens expensam in omni tempore fiet. Et.n. omne quicquid hactenus consulatus habentes honorem, & ex foro tuæ celsitudinis, & ex gloriosissimis præfectis nostris, aut etiã aliunde per munificentiam nostram percipiebant, & nunc eis dabimus: ab eis quidem faciendas expensas abbreuiantes: à nobis antè largitatem non minorantes.

Omnibus autem á nobis dictis imperatoris excipiaf fortuna: cui & ipsas Deus leges subiecit legem aiatam [f] committens hominib. eo quod imperatori quidem iugis & indefinens cõsulatus omnib. ciuitatibus & populis & gẽtibus, in singulis, quę placent distribuenti, ad uenit: aut cũ ipse annuerit trabea: [g] ideoq; & imperij consulatus per omnia fit sequens sceptra. Tua igitur celsitudo hanc nostram [h] suscipiens legem, perpetuè eam in sua manere fortitudine procuret secundum omnem, quæ in ea continetur, virtutem legis. Scriptũ exemplum Ioanni gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto iterum excõsuli & patricio. Scriptum exemplar Longino prudentissi. & gloriosissi. præfecto huius almæ vrbis.

---

a Memoriã. sc. ſ. vt præponatur nomen imperatoris.
b Dignos. No. indices dignos honorandos. sic C. de offi. ciu. iudi. l. i. Acc.
c Immortalem. sc. ſ. quo opor. epis. §. 6. & ſ. vt præpo. no. imperatoris in princ.
d Descriptionis. i. scripturæ. Accu.
e Breuiatores. i. q breuiationes scribût. Alb.
f Legẽ aiatam. No. principẽ esse ipsã legẽ aiatam in terris. & facit ad hoc C. de legi. & cõstitu. l. digna. & C. de test. l. ex imperfecto. & ff. de leg. & senatuscõ. l. princeps & ff. de leg. 3 l. ex imperfecto. & insti. quib. mo. test. infir. § j. Accur.

Princeps est lex alata in terris.

g Trabea. vestis cõsularis, de qua fit mẽtio C. de consul. l. j. lib xij. Accur.

DE NATVRALI in ea. depo &c.

Qvi re. Hanc cõstõ nẽ qdã non hñt: vel si hñt, nõ hñt hic. & solum habent id verbũ notabile quod est circa principiũ: nam quòd i multitudine. Albo curiæ. in quo scribantur nola curialium. vt ff. de albo scri. l. j. & l. ij.
Antenup. don. qđ est ſ. vt spon. larg. in princi.
Abrogauimus. vt C. de decu. l. 6.
b Iste titulus. sic ſ. qui. mo. nat. effi. sui. §. & qm̃ variè. vsque ad §. tribus autem.

VT NVLLVS mutuans &c.

Scilicet facta solutione, vel aliquo dato loco solutionis. alias contra: vt infra proxi. constitu. § sancimus. & no. differentiam inter hanc & illam. illa. n. dicit & quantam vsuram debeat dare agricola suis creditoribus, quod hac non dicit Item hac est localis, vt in princi. illa generalis, vt infrã titulo proxi. & § finali. & ideo hanc breuiter

pertransi, & procede ad sequentem.

i Ropter auaritia. sic C. ne lice. po. l. 2. & ſ. vt ind. sine quoquo suf fr. §. j.
k Angustia. dicentes terminũ cucurrisse vt ob hoc vineas vł accessiones peterẽt ex mora. & propterea retinerent terras loco pignoris, vt subijcit. A.
l In Illyricanas. i. in Sclauoniam. Albe.
m Cuius exemplarib. idest sicut in illa continebatur, quam misit ad illyricos da mile

---

TITVLVS IIII. Nouel. 32.

VT NVLLVS MVTVANS agricolæ, teneat eius terram.

Prouisio inducta per legem pro agricolis contra priuates creditores, extenditur etiã ad milites. Bartolus.

Idem Aug. Dominico præfecto præto. per Illyricum.

Hæc constitutio Latina lingua est composita, ideoque in Scrimgeriana & Haloandrina editione deest. Contius.

Ropter auaritiam [i] creditorum, qui angustia [k] temporum abutentes terrulas infelicium agrestium sibi acquirunt, pro pauco frumento omnem illorum substantiam retinentes, legem posuimus, quam primo quidem in Thraciã & in oẽs eius prouincias, in præsenti aũt in Illyricanas [l] patrias direximus: cuius exemplariũ [m] [n] subdi etiã præsenti

[n] Exemplaria, legendum.

militib. ita & hic dr, vt subijcit. nec.n. facit mētionē de pr. cōst. licet qdā ?. sfuāt. nā illa ad istā nullā hēt cōiūctionē vł cōtinuationē, licet loquaṫ de illis mīlia. a Et puincialib. i. ipsis pagānis siue rusticis ī locis illis iīn, vbi ipsa locū hāt, licet sequens cōst. sit ghalis. b Anteriore lege. quam misimus ad Thracas gentes.

disscipuli ut Baldui. hūc locū corrigunt. vt p 8. legant 24. ego aūt li. 2. Subsecivarū docui locū nō eē corrigēdū. Illos mouit. q octaua p modio excedit centesimā: hic āt pmittiṫ triētē tm acc. pe ī pecunia vsuræ noīe. Equidē fateor excedere cētesimā. idq; vna ducentesima: q pars eū sit tā minuta, vt nullā inæqualitatē ī vsu hoīum efficiat. Iustinia. magis rotunde quā subtiliter definit centesimā in frugib. cum 8 pars daṫ. Cur aūt cētesimā pmittat in frugib. cū in pecunia triētē tm indulgeat: hæc inæqualitatis rō est, q pecunia sterilis ē, ideoq; hac ꝯ naturā eiꝰ est, vt vsurā pariat: dēat. vñ triēs tm pmittiṫ. At frumētū fertilissimū ē, & vnū granum centū alia parit. non mirū itaq. si pmittiṫ hoc casu cētesima, vt & in l. eos. C. de vsuris. Et sane illā legem isti eadē rōne corrigere debebant, cū nihil hic in specierum fœnori dationib. inouet nisi q rotūde definit cētesimā, octauā modij partē: sicut & triētē in pecunia siliquā vnā pro solido vno. Nā quātū octaua excedit cētesimā, tm siliqua p solido excedit trientem. & tres siliquæ pro solido cētesimā. Quā tn cētesimæ definitionē tradidit Amianus in terp. l. j. C. Theodo. de vsuris. Antonius Contiua.

senti legi pcipimus: vt ne priuati qdē hoīes putent legē ꝯ se solūmodo esse positā: milites aūt altiore nitentes fastigio, legē ꝯ se nō eē platā existimēt. Vt ergo & tua magnitudo sciat, q cōis hęc lex posita est & puincialibꝰ a & militib. & oī cingulo, nulla excusatiōe cuidā cōpetente: iō ad tuā sublimitatē psen: em legem destinauimus: sciturismilitibus q pñti legi nō eē obediēdū existimant, q cingulo denudati inter priuatos habebunt: pęnis quas in anteriore lege b posuimꝰ priꝰ nihilominꝰ subiugādi

TITVLVS V.

NVLLVM CREDENTEM c agricolæ, tenere d illius terram: & quantā debeat vsurā e dare.

Nullus credens agricolæ pro debito teneat terram eius: et si ei crediderit aliquos fructus aridos, pro quolibet modio noīe vsurarum in anno percipiet octauam partē modij. Si verò pecuniam mutuauerit, pro quolibet solido accipiet vnam siliquam.

Idem Augus. Agerochio clariss. presby. Aemimontis † in Thracia.

REm duram atq; inhumanā, & q vltra oēm ipietatem & auaritiam f sit, prospeximus lege saluberrima sanare: & cōem g oib. deponere medicinā, non tm in pręsentis necessitatis tēpore, sed ēt in oī ęuo futuro. Venit .n. ad nr̄as aures, quosdā in Mysia secūda puicia, quā administras h auarè necessitate temporū captata, quosdā fœnerationis fecisse ꝯtractus, & paucā mensuram fructuū dantes, i terrulas eorum abstraxisse, & ex hac causa quosdam colonorum fugæ latebras petisse, & alios fame esse necatos, & tristissimam pestem homines inuasisse, incursione barbarica nō minorem. k Sācimus ita que oēs hmōi creditores, quantuncunq; vel tritici vel hordei, vel in alia spē l quæ in fructibꝰ aridis m est, crediderint: hoc reddito in pñti cum parte modij octaua n pro singulo modio ī vno quoque anno præstanda, terrulas o colonis restituere, nemine penitus eorū audente terrulas detinere sub occasione fœneratitię cautionis, siue in scriptis, siue sine scriptis credita sint ꝯtcta. Sin autem pecunias dedit: nihil amplius siliquām p vnam pro singulo solido annuā præstare. Et hanc saluberrimam legem in oēs

NVLLVM CREdentem &c.

c Nullum credētem &c. i. mutuantem, sic ff. si cer. peta. l. 2. §. 1. d Tenere illius terrā. vt ꝭ. pr. in rub. facta solu. debiti nō priue: vt j. eo. §. sancimus. e Debet vsurā s. agricolis: licet qdā dicant idē in quolibet alio vt dicemus. j. §. sin autem pecunias. f Cōmdurā. Auaritiā. i. ei. proin prīnc. g Cōem oibꝰ. At supiꝰ fuit localis: qdam tñ dicūt hāc localē, s. in Cōstātinopoli. tm ciuitate sed exinde extendi dicūt ad alias terras: vt j. §. sin aūt pecunias. h Administras. loquitur Agerochio, cui hæc cōstō mittitur. i Dantes. s. creditores mutuo illis rusticis. k Nō minorē. imo maiorē, cū maior sit pœna inter hoīes & vicinos cōuersari, & eorū nō posse vti suffragio, q̄ si esset ab eis remotus: vt C. de apostata. l. hi qui sanctam. Minorē. i. p incursionē nō minorē, quā sit barbarica Acc. l Alia specie. aliàs aliam speciem. m Aridis. sunt autē aridi. qui adinuicē cōmixti nō cōfundunt, sed liqdi cōfundunt vt vinū, mel, & similia: vt insti. de rer. diuisi. §. si duorū. & §. q si frumentū. Sed nūqd hoc ius qꝰ est in aridis hic cōstitutū, & in liqdis locū hēt? Rñ. nō, imò stamꝰ iuri antiq. vt vsq; ad duplū possit eē acceptio, sicut in vsura nautica: vt C. de vsu. l. olei. nā vt ī nautica pecunia ē piculū dātis mutuū, ita ī tali mutuo, si fructꝰ medio rpe efficiunt deteriores. i. vilioris pcij. vt ff. de nau. fœn. l. fœnerator. in fi. ēt nudo pacto, vt in illa vsura nautica: vt C. de vsur. l. frumenti. cū n. hic hoc non muteṫ, nec nos dictū ius antiquū prohibemus. Acc. n Parte modij octa. Sic ... ὀγδόην τῶμοδίου in alia Græca huic rñdēte dixit. Mod. Par. aūt & eius

o Terrulas. & hoc iō sic dicit. vt denotet vilitatem rei, & creditoris auaritiam. p Siliquā. Siliqua ē vt Isido. interptaṫ li. 16. ca. 24. etymolog. 24 pars solidi. (ADDITIO. Qꝰ sic demonstraṫ. Solidus hēt obolos siue scrupulos quatuor, scrupulꝰ aūt sex siliquas. ergo solidus 24. siliquas? non ergo iaua a ...ā reprehēsus est ab Aleiato & Aut. Augustino Isidorus. Vtinā & exteros libros & hunc ēt semper rectè inspexisset Accur. Quod autem dicit Isid. idem ante tradiderat Prisc. in poemate de ponderibus, quē habeo emēdatissimū manuscriptū. Idē & Beda de Natura rerū c. 4. Cont. Alij dicūt esse octauā erg. eius qꝰ hic de 8. fructuum dī. Vel dic esse genus monetæ, qꝰ verius est. Vel 4. pars vnciæ, vt ff. de annu. leg. l. liberto §. filiū. Et no. q p legē statuiṫ certus modus vsurarū in certo genere solum, vt ī rusticis, vt hic. sic & aliàs lex statuit cer tas

† Aemimontis. Latinè Aemimōtis. Cont.

extendim[a] ex pn̄ti qdē tpe initiū [b] accipientē, in oē aūt æuū modis oīb. obseruāda: vt si qn̄ fuerit vel triticū, vel hordeū fęneratū, vel alij aridi fruct[9], creditores tā qd' dederūt accipientes, q̄ ꝓ vsuris octauā modij partē annuā ꝓ singulis modijs, vel siliq̄ ꝓ singulo solido, ſm hūc modū inquātū fęn[9] pmāserit, ꝑcipiētes: siue terrulas, siue aliud pign[9] acceperūt, boues fortè vel pecora vel mācipia, hęc modis oīb. reddere: & hāc legē cōem oīb. eē, humanitate & pietate gaudētē, & oīb. egenis ꝯsulētē, & creditorib[9] [c] mediocre solatiū afferentē. Hęc igit̄ q̄ à nobis statuta sūt, claritas tua i oi ꝓuicia q̄ tuo moderamie gubernat̄, obseruarī festinet: sciturís oīb. [d] creditorib. ꝙ si aliqd ꝑter hęc cōmiserint, exactiōe cadēt: [e] & cui fęn[9] ablatū ē, hoc hēbit solatiū, vt ipse qdē securus degat: auarū aūt creditorē videat in suis pecunijs patiētem iacturā. D. xv. Cal. Iul. Constan. post Beli. V. C. Cons. Desunt hic hę leges, De adiutorib. Quęstoris, No. 35. De successorib. eorū q in Africa degūt, No. 36 De eccl'ijs ꝯstitutis in Africa. No. 37. Hæ tres desūt ĩ Scrigeriana editiōe. eas tn̄ parti ex Iuliani epitome, partī ex Haloādri editiōe restitui suo ordie collā. x. Deest & hic, De decuriōib. & filijs eorū, Nou. 38. quē & suo ordie inter extraordinarias reperies. C.

TITVLVS VI. Nou. 39.

DE RESTITVTIOnibus [f] & ea quę parit [g] in xj. mense post mortem viri.

Res restitutioni subiacentes alienari prohibentur, nisi ꝓpter cām dotis, vel do. propter nuptias: propter quas causas alienatio permittitur. Bartol.

Impe. Iustin. A. Io. gloriosiss. sacrorū per Orientem prętoriorum prefecto, iterū excōsuli & patricio.

Decursio & varietas humanę naturę paulatī egēs curatiōe, nō aliter ad bn̄ se habendū reuocat̄ (licet prīa ei[9] [i] gubernent̄ prīcipia) nisi ēt qd' particulariter ei resistit, corrigat̄: [i] sicq; ꝯstituat̄ sub trāquillitate & qete. vt legi [k] cōueniēs ē: quale. s. qddā ēt nūc emergēs, ad legis [l] nos opus adduxit. Scim[9]. n. ꝙ ēt dudū de restōnib. dubitabat̄: & si cōtigisset quasdā hypothecas obligari ei[9] q restōne grauabat̄, plurimę cōtētionis erat negotiū, siue oporteret ēt res, q̄ restitui iussę fuerāt, periculū [m] pati, siue solas ei[9] q grauabatur restōne. [n] & multa [o] q̄dā erat circa ipsam verborū dr̄iam qō, [p] vtrū defunctus ꝑcepisset res [q] q̄ manerent post mortē ei[9] q grauabat̄ restōne, oportere restitui: an absolutè restitui, qd' relictū erat, post detētionē legitimæ partis iuberet, & introducebant̄ [r] ēt fideicōmissi persecutiōes, & ex inopia [s] in rē missiones & plurimi alij & varij, & insolubiles penè ꝓdictæ in rē missionis circuli. Sed tanquā nos dudū hoc sanantes, legē [t]

tas vsuras: vt C. d̄ his quib. ut indig. l. 1. & j. de alie. & emph. §. hoc etiam super.

[a] In oēs extēdimus. hic colligunt qdā, ꝙ hodie vbiq; sūt vsurę [i] coarctādę & accessiōes ꝑ hāc ꝯstōnē, vt iā ñ valeat, imò sit correcta lex C d̄ vsu. l. eos. §. sup his. & fac. ēt ꝓ hoc qd̄ ē j. & hāc legē cōem &c. Itē fac. & ibi, sciturís oīb. credi. &c. Itē fa. qa & ass tex. est ḡnalior q̄ tu. ita & hic: vt C. ēt ob chirog. pe pig. ten po. l. j. Itē qa vsurę odio sæ sūt. ergo restrīgēdę i dubio: vt ff. de pę. l. pe, sed nos j̄. restrīgim[9]. n. hāc legē sm̄ in agricolis: quorū cā, & alia statuūt̄ spālia nā tpe satiōis ñ trahunt̄ ad munera: sed alij sic: vt C. de agt & cēs. li. a j. l. j. Itē & cit. testā vt C. de test. l. fi. itē & circa iuris ignorātiā & qa eis parcit̄: vt ff. de iur. & fac. ign. l. regula. Item ipse titu. hoc euidenter ostēdit à quo licet argumentari: vt ff. si cer. pe. l. j. I alijs ergo oīb. seruat̄ lex pdicta. eos. q̄ pōit varios mōs vsura. sed hodie iur̄ canonū aliter ē: qd̄ die, vt no j̄. de ecc. ti. in pri. col. j.

[b] Initiū. nā leges ḡnaliter i futuro, nō autē in ptō tpe añ cōpositionē sui extēdunt̄: vt ĩ. de nup. §. fi. & C & ff. d̄ leg & ꝯst. l. leges.

[c] Et creditorib. ſic ĩ. de fideiuss. §. qđ aūt.

[d] Oibus. non tm̄ diuo debitoribus ſm nos. sed ſm alios ēt oibus debitoribus. Accurs.

[e] Cadent. ipso iure: vt C. loca. l. fi. Accur.

[f] DE RESTITVtionibus, &c. Hęc. i. pars expedit̄ j. eo. vsque ad §. vnum.

[g] Et ea q̄ parit. hoc dr̄ j̄. e. §. vnū. vsq; in fi. constitutionis.

Decursio. Licet prīma ei ut. i. dicere licet principia dent̄, q̄ maximę siue regulæ appellant̄ in Dialectica: hoc nō sufficit, nisi nouæ exceptiones: q̄ regulas falsificāt, dicant̄ vt hic, & ĩ. de nō alie. §. vbi ite. col. 2. hęc aūt est regula, ꝙ res q̄ subiacent restōni, ꝓhibent̄ alienari. hæc aūt est exceptio, nisi in cā dotis & donat. pp nup. & fac. ff. de reg. iu. l. semꝑ generalib. & ff. de leg. 3. l. vxorē §. felicissimo. sed cū, regula perempta, siue regulariter aliquo perēpto: nō est opus alia perscrutatiōe deinceps: vt ĩ de nō ali. §. finimus. i fi. §. col. 1. & ff. d̄ re. du. l. si is. §. verū.

[i] Corrigatur. corrigēdo alias exceptiōes, q̄ nō placēt. & dimittēdo quæ placent.

[k] Vt legi. subaudi fit: sed sine eo subaudito legi potest. Accur.

[l] Ad legis. q̄ mō incl plet. s. j̄. eo. §. quāobrē. hic aūt primo tres dubitationes ponit. quas nō soluit, sed tu solue. vt ibi diximus circa literam.

[m] Periculū. s. obligationis, ſm Al.

[n] Restitutione, hanc primā dubitationem ñ soluit, sed solue, vt diximus insti. de leg. §. 2 & C. cōia de leg. l. 1. quæ dicunt, ꝙ nō sunt obligatæ.

[o] Multa. s. qō: vt subijcit. & est scd̄a dubitatio. quā nō soluit.

[p] Quęstio. & erat bñ facięda hic dubitatio cū hæc verba diuersa adinuicē significent. Nā vbi rogat restituere qđ hędi superérit qñ moriet̄. s. hēs: sufficit, si quartā reseruet: vt j̄. de resti. §. fi. aūt. col. 8. si vero simplr̄ tūc quarta deducta, dodrātē restituit: vt C. ad Trebel. l. 1 & 2. aliàs. n. nisi inter verba esset vis, non esset qō facienda: vt C. cōmunia de leg. l 2. quę huic tn̄. est cōtraria.

[q] Res ñ solū res illi[9], q grauabat̄ restōne.

[r] Post detētionē. hoc verbū nō erat necesse ꝑ testatorē dici &c.

[s] Et introducebant̄. vt patet C com. de lega. l. 1 & est hic tertia quæstio. sed hanc dicit se soluisse: vt subijcit.

[t] Ex inopia. s. actione in rem.

[u] Legem. vt C. communia de lega l. fin. §. sed quia nostra

Vide hoc melius in tit. de vsu. in vnnquis. item lib. 6. decret. quia magis spectat ad forū ecclesiasticū q̄ ad seculare dicernere de vsuris.

Agricolæ priuilegia.

nostra maiestas. Accursius.

a Alienari. irreuocabiliter. quod verbũ alienatiõis ad eos actus referť proprie p quos dñiũ transferť: vt C. de fun. do. l. 1. sed large & ad pignoris obligarionẽ trahiť: vt ĩ. de non alie. §. alienationis. col. 2. sed certe hæc lr̃a vĩ sibi ipsi ꝯtria. nã ꝓhibet prio alienationẽ: ergo si fiat, si valet, cũ q̃ quod fiat ꝯ legẽ, nõ valeat: vt C. de legib & cõ. l. si dubiũ. sed statim subijcit, q̃ ambulat cũ ꝓpria fortuna alienatio: ergo valet. Sed dic q̃ valet, s. interim: nõ sit valet. s. irreuocabiliter, nam existente cõdi. restõnis, infirmať alienatio, & hoc pp ꝓhibitionẽ: vt patet ff. de leg. 1. l. si fundũ. & ff. quẽad. ser. amitt. l. is cui. §. si & ff de fidei cõ. libe. l. gñaliter. §. quotiens. in casu istõ et interim nõ valet. vt si velis alienare manumittẽdo & est rõ: q a nõ posset reuocari facilè. vt alia relicta: vt ff. q & à qb. l. gñaliter. §. sub condõne. nisi i testõ manumitteret iste rogatus, quo casu & testamenti fauore & libertatis valet, vt ff. ad Treb. l. qdam §. si q̃s filiũ. sed cũ quarta maneat apud grauatũ, quare nõ valet aliẽatio, quatenus durat quarta, vt & alĩs, vt ĩ. de nup. §. qm̃ in firmas l Kñ. imò valet: vt ff ad Trebel. l. Marcellus. §. res. Quod ergo hic dicit posse reuocari, dic esse verum, si vltra quartã suam alienet, vel obliget. Accur.

b Reuerti. sic. ff. de ꝯhen. empt. l. alienatio. sic ff. vt in poss. leg. l. si fideicõmissorum. 1. & 2. respon.

c Lex. s. C. cõia de lega. l. si.

d Longæua est. i. inveterata, sm Al. sed certe non poterat habere vltra x. annos vel xj. cũ illa & ista sit Iustiniani, nec ipse impetrauerat ꝑpetuitatem legis nisi x. an. vel parũ pl': vt ĩ. vt ꝑpo. nomẽ impera. §. pen. aliàs longæuũ p c. ann. poalr: vt ĩ. hęc constit. innouat. in prin. coll. 6. & C. de sac. san. eccle. l. si.

e Quod prædiximus. s. in prin. huius tit.

f Indigere. aliàs ostendere, & tunc repete, ostendere dico, l. scilicet illam. C. com. de leg l. si. Sed quare dicit indigere quadam exceptione? imò duabus exceptionibus, scilicet dotis, & antenup. don. vt declarant sequentia.

scripsimus, modis oĩbus prohibentes restitutione grauatas res aut alienari [a] aut obligari, sed cum propria ambulare fortuna: & apud quemcunque fuerint, non manere firme, sed reuerti [b] ad illum, cui dari iussæ fuerunt. Et facta lex, [c] iam quodammodo longæua est, [d] & in iudicio approbata frequẽtatur, sed futurum erat, quod prædiximus: [e] vt (quod ferre omnia consueuit) tempus ostenderet indigere [f] quadam exceptione necessaria legem. Adierunt enim nos viri & mulieres ex his læsi. [g] Moriente namque viro vxor quidem & dotem [h] exigebat, & donationis ante nuptias factæ [i] partem, seu propter nuptias, quam viri mors ei dabat. [k] defuncti verò frater aliunde vindicabat res, & patris [l] proferebat voluntatem, & trahebat [m] mulieris res, [n] dicens fratrẽ quidem suum eas [o] expendisse, se verò apud mulierem videre paternas res, quas pater nõ existentibus filijs restitui præceperat ei: [p] & recipere ex omnibus [q] eas instabat, neque cessabat donec satisfactio legi nostrę [r] per omnia proueniret. Sed ingemiscebat iustè mulier, & dicebat iniustum esse quasi per deceptionem dominum quidem virum fieri dotis totius: & si præmori mulierem contigisset, lucrũ habere sm pactum: quia verò vir mortuus est se ignorante restitutionem, amissionis periculũ sustinere. Sed huic qdem data est negocio forma, [s] quam bene se habere putauimus. Rursus [t] autem alter [u] supplex [x] apparuit, dicẽs vxoris patrem substantiam eius substituisse [y] alijs suis filijs: paruamq; partem solã apud eam iussisse manere: & magnũ sibimet imminere periculũ, si suæ qdem substantiæ periculũ pateretur, & circa dotis restitutionẽ, & circa totũ ex dotalib. instrumentis super antenuptiali donatione pactum, sibi verò nihil liceret promereri horum propter sublationem & restitutionem. Hæc nos merito commouerũt, & in meli' arbitrati sumus nostram corrigere legẽ, q̃ subiectos despicere periculum sustinentes, maximè in nuptijs: quarum nihil est hominib. vtilius, tanquam solis facere homines valentibus. [z]

CAP. I. Si quis vnum ex liberis suis hæredem instituerit, vel extraneam personam.

Quamobrem præsentem ponimus legem, omnia quidem alia [a] prioris à nobis positæ constitutionis rata manere volentes: hoc verò innouantes solummodo, vt siquis decætero restitutionem fecerit [u] suarum rerũ: primum quidem seruet filio legitimam partem,

g Ex his læsi. s. quæ supra dicuntur in dicta nostra lege.

h Dotem. suam.

i Factæ. à viro.

K Dabat. s. pactũ in casu mortis. uiri factum: ut ĩ. eo. §. quamobrem.

l Et patris. s. cõis ut mortui fratris q̃ huius, qui nũc petit bona. cauerat enim forte cõis hic pater, ut quicũq; eorum premoreretur sine filijs, superstiti pactũ suũ restitueret.

m Et trahebat. ad se.

n Res. i. dotem.

o Eas expendisse. l. cõsumpsisse, cũ forte dos erat inæstimata. aliàs enim esset mariti periculo: nec valeret hæc allegatio fratris. sic ff. so. mat. l. æstimatæ.

p Ei. s. supersti.

q Omnibus. s. alija rebus mulieris. Vel dic ex oib. i. ab oibus eas possidentibus, nedum à muliere. Acc.

r Legi nostræ. q. d. non cessabit nisi adimpleantur ei oia, q̃ in l. nr̃a dicuntur: ut C. cõia de leg. l. fin. §. sed quia. nã oia uolebat. Vel dic, non cessabat, donec hæc lex superuenit: licet postea cessare eũ oportuit: ut ĩ. eo. §. quamobrem.

s Forma. q. d. hæc q̃stio fuit de facto, & determinata est, sed illa determinatio nõ est in corpore iuris.

t Rursus. nunc conqueritur uir. s̃. uero conquesta est uxor.

u Alter. uir.

x Supplex. Idest supplicans.

y Substituisse. Idest per substitutionem reliquisse.

z Valentibus. ut ĩ. de nup. in prin. cõsti.

a Alia. i. oẽs alij casus. qui sunt in d. l. C. cõmunia de leg. l. si. ualeant præter eum, qui est in d. §. sed quia.

u Fecerit. idest fieri sufficit. R.

Hoc

non quartam (hoc enim a emendauimus, inopiam b eius plurimam reprehendentes) ſed tertiam c modis omnibus, aut mediam ſecundum filiorum numerũ. d deinde ex reliqua ſubſtantiæ parte, e ſi non ſuffecerit f legitima pars ad dotis g aut ante nuptialis donationis oblationem: honeſtè & ſecundum perſonarũ qualitatem & merita h excipere etiam hoc ad reſtitutionem, ſecundum quod adiectum i legitimæ parti dotem, aut antenuptialem facit donationem. Sancimus enim ſecundum hunc modum excipi modis omnib' ad reſtitutionẽ nuptialia documẽta, & ſup his factis alienationes, aut hypothecas: & vel ſi grauata ſit perſona, aut viri, aut mulieris reſtitutione tali: liceat ei etiam nuncupatam antenuptialem, ſeu propter nuptias donationem offerre, nihil quantum in illis rebus reſtitutione valẽte: & ſi mulier reſtitutione grauetur, non impedimentum ad dotis ablationem fieri. ea enim quæ communiter k † omnibus proſunt: ijs quæ ſpecialiter quibuſdam vtilia ſunt, præponimus. ſitque hoc nuptialibus donationibus & harum exactionibus priuilegium. Si enim & ante nos l ex generalibus hypothecis plurima per præſumptionẽ exceperunt (cum vtique non ita nobis neceſſaria cõſiſtant) quomodo non nos ex maiore & meliore ſententia nuptialium lucrorum exceptionem faciemus?

Mulier de reſtituendo grauata, non conſtituit de nouo ex rebus ſubiacentibus reſtitutioni dotem, vel vir donationem propter nuptias.

Hæc igitur omnia futuro conferimus tempori, etiam ei m poſtea n faciendis reſtitutionibus o ſecundum hanc legẽ. non enim p illarum cõcedimus fieri læſionẽ, q vt ſi qua mulier paruam habens dotẽ, deinde legẽ cognoſcẽs nr̃am, aut ſi quis vir mediocrẽ fecerit antenuptialẽ donationẽ, ad circumuẽtionem legis velit augmentum r aut dotis, aut antenuptialis donationis facere: & hoc trahere ad inſidias reſtitutionũ, hanc enim perimimus circumuentionem, nullã vtilitatem habere concedentes facientibus augmentum: quantum ad reſtitutionis læſionem, puram futuro tempori noſtrã ſeruantes legem.

CAP. II. De muliere quæ peperit vndecimo menſe.

Mulier intra tempora luctus pariens, ita quod ſit certum ex primo matrimonio ſobolem non exiſtere, illis pœnis punitur, quas patitur ſtatim nubens intra tem-

a Hoc enim. aliàs quid enim &c. & tunc interrogatiue legas. q. d. nihil eſſet, quod correxiſſet. ſ. de trië. & ſemiſ. § j. colla. 3. qđ falſum eſt: imò correxit oẽs. li. q̃ dicebant quartã ſufficere ad filium excludendũ vt dicebat lex C. de inoff. teſt. l. cũ q̃ri & l. patenub. aliàs eſt. qđã enim. & tunc ponitur enim pro certè. Accur.

b Inopiã eius. i. paruitatem eius quartæ.

c Tertiam. ſ. ſemel filio pater iubens fieri reſtitutionem ſuarum rerum.

d Numerum. quod plene dic. vt ſupra de trien. & ſemiſ. §. hinc nos.

e Parte. ſ. cõpellere volumus dotẽ, aut ante nup. dona.

f Si non ſuffecerit. ſed nonne hanc legitimã debet habere ſine oĩ grauamine: vt ſ. de trien. & ſe. §. prohibemus? Rñ. ſic, & ita habuit. ſed ipſe filius poſtmodũ ſemet ipſum grauauit conſtituendo donõnẽ, & pactũ ſuper ea donõne faciendo. vnde nõ à pře. ſed à ſemetipſo hoc grauamẽ ſenſit. quare đ ſua legitima ſatiſfacere debet, donec durat: vt hic dř. hęc eadẽ ponas eõ in muliere, & no. hic mirabile: quia ẽt vltra legitimam habet filius de bonis přis, ẽt ĉ velle ipſius patris. ſed hoc nõ eſt pp ſe, ſed pp dotis vł donationis pp nup. priuilegiũ. vt ſubiicit: & hoc ẽt niſi in fraudẽ nimiũ ſe grauauerit: vt ĩ. eo §. hæc igitur oĩa & hæc eadẽ locũ habent, qñ filius dotẽ iam accepit, & ſup dona. à ſe data pactũ fecit, vt lucretur mulier: vel eõ mulier donationẽ iam accepit, & ſuper dote à marito lucranda pactum fecit. nam ſi hęc deo debita non poſſunt ſolui de bonis eius q ad hoc teneť, porrigitur manus ẽt ad reſtitutionem: vt ſ. eo. §. adiecrũt. & §. rurſus. & ẽt ad hunc intellectũ poſſunt hæc verba accommodari: & vtrq; intellectus verus eſt. Sed quid ſi fuerit extraneus hæres grauat' reſtituere? Rñ. retinet pro dote, vel donat. non tñ ſi ſol

g Dotis. aliàs ad dotis. & ſm hanc literam puncta ibi. merita. & qđ ſubiicit. excipere ẽt ad reſtitutionẽ. j. de reſtitutione. ad hoc. i. ad limõr oblationes dotis & antenupt. do. liť aliàs aut dotis &c. & tũc puncta ibi. excipere. & quod ſubiicit, etiã hoc ad reſtitutionem, ſcilicet denegandã ſubaudi. Accur.

h Merita. ſubaudi, etiam. & facit ff. ad Trebe. l. mulier. §. cũ proponeretur & no. hic dotem cõſtituendam & dona. propter nup. Pro honeſtate pſonarum: & merita, ideſt patrimonii facultatem. & facit ff. de iure do. l. quæro. & C. de nup. l. ſi furioſi. in fi.

i Adiectum. neutraliter poniť: & ſic expone. quia primo ſatiſfiet de legitima donec durat. poſtea vero ſubducitur de reſtitutione, vel ad cõſtitutionẽ dotis, vel etiã antenup. donat. vel ad reſtitutionẽ: vt modo diximus. Accur.

k Ea enim quæ cõmuniter. ſic ff. pro ſocio. l. actione §. labeo. & ſupra de non alie. §. quia vero veriſimile. in fi col. 2. & C. de cadu. tol. l. 1. §. ſi & C. de iur. calum. l. ij §. ſed quia veramur.

l Et ante nos. ſ. iuriſconſulti & imperatores, qui dixerunt vt licet omnia bona obliget, tamen quædam excipiantur: ita ergo hic: vt ff. de pig. l. obligatione. & l. vł quæ. & l. denique. & l. ſequenti. & C. quæ res pigno. oblig. poſſ. l. prima.

m Etiam ei. ſ. vito. Accur.

n Poſtea. ideſt poſt hanc legem.

o Reſtitutionibus. ideſt in donatione.

p Non enim. vere meliorem ſententiam eligim' &c. vt ſupra proxi. ibi. quomodo non nos &c.

q Læſionem. ideſt in fraudem huius legis.

r Augmentum etiam ſi non ſit dos conſtituta, vel donatio ſecundum facultates. Accur.

† Cõcor. c. Raynu. in gl. ſup verb. Trebellianũ, poſt prin. ibi, hæc hodie. extra de teſta.

† Cõe gl. ſup ÿbo cõem, l c. bonæ memoriæ. ex de poſtul. p̃l & c. licet. in ńcta glo. ſuper verbo vti litas. ex. de reg. iu.

Dos & donatio pp nup. ſm pſonarũ merita cõſtituitur.

Vnum,

pora luctus. Angelus.

Vnum a siquidē hoc capitulum est præsentis legis: secundum verò illud de mulieribus, quæ post priores nuptias ad secundum venerunt matrimonium, antequam annus expleretur, quem lugubrem a leges appellant: b quas c puniebant constitutiones tres d ante nos imperantium: & nos insuper de his scribentes legem, e cum quibusdam correctionibus, etiam super his sancita in breui quadam parte nostrę f legislationis tetigimus: sed impudentissimum quoddam nūc accessit, quod in nostris puenire temporibus nolebamus. Quamobrem nobis rectè placuit emendatione dignum existimare. Mulier enim ad virum veniens, hunc g extulit, h † vt appareat, i etiam superstite eo non castè viuere cogitans. nondum enim completo anno, † vndecimo mense perfecto k peperit: vt non esset possibile dicere, quia de defuncto fuisset partus. neque enim in tantum, tempus conceptionis extensum est. Et quoniam etiam hæc vna est pœnarum earum, l quæ acerbas nuptias faciunt, vt vxor mox m cadat antenuptiali donatione à viro data, & repente eam amittat, n & neque vsum habeat: rectè filij sic mirabili matris partu iniuriati, antenuptialem patris poscebant accipere donationem, & non lucrari valere mulierem per virum, quem sic velociter dehonestauit illa. Sed quomodo dicamus verba illius, o erubescimus. p Non dignam se dicebat esse, vt caderet: quia legem nosceret q de legitimis loquentem nuptijs: sibi verò non fuisse nuptias, nisi primas: porrò r partum hunc esse opus naturalis concupiscentiæ. Sed quia hæc s etiam decies millies t alijs subiaceret castigationibus u committendo stuprum, x indubitatum est: & poenis y illis eam non priuabimus. interim enim parcimus z defuncti filijs. Inferimus autem ei antenuptialis donationis amissionem, & in hoc casu, quam a constituit lex super eis, quæ ad legitimas accedunt nuptias intra lugubre tempus. Si enim illa lex inultas non reliquit licet legitimas nuptias celebrantes, eo quòd fortè suspicio fuerit nequa præextiterit suspicionis malignæ b causa ad secundum maritum, eo quòd velociter ad nuptias festinauit: quomodo non hic, vbi causa non per suspicionem est solam, sed hoc ipso increpatio manifesta, & in dubitata c præbita est delicto, omnium impijssimus ille partus, noxiam eam relinquens? d Vnde sancimus, si quid tale contigerit, & ante

a Vnū. duo. n. capitula hęc hēt cōstōr vt patet ī rub. & ē similis processus hic, & ī. de nup. §. duo, & §. seq.
b Appellant. repete venerunt.
c Quas. mulieres. Acc.
d Tres. C. de secun. nup. l. 1. & C. ex quib. cau. infa. ir rog. l. decreto. & C. ad Tert. l. si qua mulier.
e Legem. ī. de nup. §. primæ.
f Parte nræ. i. dictæ cōstōnis ī. de nup. §. si igitur. vsque ad §. si vero expectet.
g Hunc. s. virum.
h Extulit. i. ex ciuitate ad sepeliendū portauit. mortuus. n. est. sic ī. de non elig. §. 1. in prin. col. 1.
i Vt appareat. s. inde. nā ex eo quod nunc malè fit, præsumit nūc malè factū: vt hic & C. de adul. si qs adulterij. ppea. n. q; aliqā fit bñ vel malè, & alia vice fieri p̄sumit: vt ff. de re mil. l. non oēs. §. à barbaris. & ff. de accu. l. si cui. §. hisdem. & C. de inoffi. test. l. 3.
k Perfecto. Idē dico & si circa xj. mensem erat à quatuor vł qnque tribus vel duob. dieb. in antea post interitū. Nā p 10. mēses & duos dies pōt portare mulier filiū ī vētre. & nō pl⁹: vt hic, & ff. de suis & legi. l. intestato. §. si līe pl⁹. q̄ vj. mēsib. oportet q portet: vt d. l. intestato uł. & ff de sta ho. l. septimo. Sed qd si ē natus in 14. vel 15 mense post viri mortem? Rñ. idem. cū certū sit & ex marito nō esse, & añ annū ɔceptū eēt: & ita inuenies, si bñ cōputes, vsq; ad 19. mēses nati à x mēsib⁹. ī. nec eē ex marito ɔceptū & añ annū cōceptū. & ita habebit locū pęna huius constōnis. nā quare aliđ eēt in alio satt spe q̄ isto. s. aj. mensium: rō reddi nō pōt. sit ergo idē: vt ff. de ver. ob. l. à Titio. l. si. Sed si post 19. menses sit natus, pōt essa cōceptus post annū luct⁹: & sic cessat pœna huius legis.
l Earū. s. mulierum.
m Mox. i. statim.
n Eam omittat. vt ī. de nup. §. si igitur.

o Illius. s. mulieris.
p Erubescimus. dicimus tamen, vt subijcit.
q Quia legem nosceret. s. de anno lugubri. quā habemus. C. de sec. nup. l. 1. & ī. de nup. §. si igitur.
r Porrò. hęc pōt dici secunda rō. & facit ad hanc rationē. ff ad leg. Aquil. l. 1. si seru⁹ seruū. §. si fornicarius. in fi. §.
s Quia hęc. s. mulier. & loquit iustinianus sanciens in casu qōnis de facto, quā habebāt filij cū mře: vt ī. §. & qm. vsq; huc. sed j̄. vnde sancim⁹. sanciens generaliter. aliās esset superfluū vnum eorum.
t Decies millies. & hoc colore loquendi hyperbolicè plerūq; vtit hic iibet: vt ī. de hær. & Falc. § exhæredatos. colla. 1.
u Castigationib. i. delictis, in quibus castigantur.
x Stuprum. qđ in viduā cōmittit. vt ff. ad leg. Iul. de adul. l. inter liberas. §. stuprū. Accur.
y Et pęnis illis. quas sustinet mulier, q intra tp̄s luctus nubit. vt probatur statim. Accur.
z Parcimus. i. subuenimus.
a Quam. s. pœnam.
b Malignæ. Præsumitur. n. non caste vixisse penes primū, & tractatie eius mortē: vt ī. eo. §. sed quid erit. vbi mulier cogit vltra annū expectare, puta vsque ad quinquenniū & si nupserit, an perdit dotem & donationem: vt ī. de nup. § sed & capitalitatis. & § si vero vxorem? Rñ. non ita perdit. si solū fornicaret mortuo marito: quia hic & alia rō é. s. turbatio sanguinis: vt ī. de nup. § & insuper. Accur.
c Et indubitata. hic collige manifesta nō indigere probatione. sic ff. de dote p̄le. l. 1. in fi. & ff. de ver. obl. l. ɔtinuus. §. cū ita. & ff. qui sat. cog. l. si vero pro condemnato. §. qui pro rei qualitate.
d Relinquens. q. d. non debet relinqui inuitum. Accur.

† ἀνιαυσ. hic āt annus est à Gratiano Imperatore introduct⁹, cū antea tp̄s luct⁹ ex instituto Romuli esset x. mēsiū testante & Ouidio ī Fastis, & Cicerone pro Cluētio & Vlpia. ī l. 4. §. vlti. ff. de suis & Gallo in formula instōnis nepotū. i. Gallus. de lib. & posthu. Côt.

† ἀπίθανως malè Haloā. vertit, eiecit ex alo. Cô.

† Vide de hoc in c. cū in iuuētute. ex de p̄sum. vbi ad hoc bon. tex.

† Melius eut⁹ vertit quam Hal. sub si mens. Côt.

Authen. K Circa

a Circa terminum anni. Idem postea intra. 19. menses: vt I. eo. §. diximus.

b Nō ex priori cōsistere matrimonio. ADDITIO. Ergo vltra decimū mēsē partū nō morari in vtero, ꝑ certo hēt Iustin. post decemuiros, prętores, Hippocratē. q̄q̄ sunt exēpla in ꝯtrariū: sed rarа: nā Gell. li. 3. c. 16. ait, Adrianū decreuisse nasci posse hominem x. mense, & Pli. li. 7. c. 5. Papyriū prorē dedisse bo. pos. partui. 13. mēsium, & Aristo. ait 11. mēse nasci posse partū. Denique Cbar. fius l. 1. in stitutionum grāmati ca ait, Gracchū à gerē do dictum, q mr ei' xij. mensib. vtero eū gestauerit. Cuotius.

c Castitate luxuria. i. nō dēt hic plus luxuria q̄ castitas. & facit C. de do. inter vi. & vx. l. si ex voluntate. & ff. de do. inter vir. & vxo l. 4. & ff. qd vi aut clam. l. Setoius. & ff. ad Turpil. l. l. §. accusationem.

d Spē scripturę. i. scriptę doua. pp nup. vt I. diximus ibi, vode fanemus.

e Legitimas. i. prias, vt dicūt. vel dic secūdas, qa cū non possit impune facere nupt. facit hoc. vt I. ibi. nō dignū se &c. & sic non dici legitimas nupt. aſi autū. & tñ puniū tur. & sic nō dici aliquid esse legitimū, qd' pœnā meretur, vt ꝯ.C. de adul. l. Gracchus. sed certe mīmonū hic non punit, sed ni mia festinātia, sic qd dicit de stupro posse eā accusari, & ꝯ. C. de adult. l. si ea. Sed nō e ꝯ. nā licet dicat ibi adulterij, exponimus th. i. stupri. nec ꝯlicat ff. de adult. l. si vxoris §. planè. Sed dic ibi eē vxorē: hic viduā. sic ibi palam se subijcie bat. hic oīs vs C. eo. l. q̄ adulteriū. Sed qd de muliere tutrice si iterū nūqd erit idē? Vī q sic: vt I. de nupt. §. si vero tutelam. Sed dic ꝯ. eum hoc non inuenias expressum, vt I. de admi. offici. in sacris appellationibus. §. fi. 10 fi.

† Hęc ao stotitas ē ꝯ e. qa est ea. ex. de biga. vbi pl' hēt luxuria q̄ castitas: vt dicis gl. i. illi'. c & d his pęnis qb. in hoc §. dr de muliere nubēte intra ſpſ luct', vide in c. cum sm apſm. eū gl. fuis eē de fecuo. nupt.

† xv. Cal. MajiC. P. post Beli. V. C. Cōsu latum, io Serimge. Centius.

luctus tps pepererit mulier circa terminum a anni, vt indubitatum sit, sobolem non ex priori consistere matrimonio: b modis oībus eam priuari antenuptiali donatiōe, & sm proprietatē, & sm vsum: subdenda quoque alijs oībus pęnis, ac si secundas eā cōtigisse ante luctus tps legitimas celebrasse nuptias. Non. n. aliquid amplius habebit castitate luxuria: † c sed subijciat quidem & ipsa pœnis, periculumq́; sustineat ēt circa spē scripturę d pp stuprum, vt neq; nuptias acerbas desideret, neque legitimas e nuptias maiore malo circūueniat. Quę igitur placuerunt nobis, & per hāc sacrā declarata sunt legē, celsitudo cognoscens, solemniter per programata propria manifesta faciat vniuersis. Data Cal. Ianua. † Constant. pręse. Belisar. viro claris. Desideratur hoc loco constitutio: Vt ecclesia sanctæ resurrectionis alienare possit ædificia prope vrbem ipsam posita, Nou. 40. Item cōstitutio ad bonum quæstorē exercitus Iustiniani de appellationibus à quinque prouincijs. Nou. 41. Item de depositione Anthimi, Seueri, Petri, Zoaræ &c. Nou. 42. De officiis Cōstan. vrbis &c. No. 43.

DE TABELLIONIBVS &c. Hoc expeditur ꝯ. eo. vsque ad §. illud.

f Et vt protocola. hoc expeditur ꝯ. eod. §. illud. & expone, vt ibi.

TITVLVS VII. No. 44.

DE TABELLIONIB. & vt ꝓtocola f dimittāt i chartis.

Tabellio à partibus rogatus debet per se audire negotiū, et ipsemet scribere, nec alicui delegare pōt. In vrbe tamē Cōstā. duo specialia circa tabelliōis officiū exercentur. Ang.

Imp. Iust. A. Io. pfe. pręt. iterū exconsuli & pricio.

Item paulò ante x audiuim' pñti legi pbēre occasionē. Ex persona qdē mulieris cuiusdā ferebat documētū. b lras qdē eius i nō hñs k (erat. n. harū ignara l) cōpletū aūt à tabellione b & tabulario, n subscriptionē eius o hñs, & testiū oñdēs p pñtiā. deinde dū qdā dubitatio sup eo fieret, muliere dicēte nō eē à se delegata q q̄ charta loquebat: q r litem audiebat, s q̄rebat à tabellione t cognoscere negotij veritatem: deniq; tabelliōnē deduxit. at ille y lras recognoscere dixit completionis z tabellionis, nō tñ nosse a aliqd horū, b q̄ secuta sunt. nec n. sibi ab initio penit' delegata, sed cōmisisse c cui dā suorū d hoc facere: e neq; postea venisse f ad cōpletionē, sed rursus alij g hoc cōmisisse. & is h qdē, q affuit cōpletioni, i

g Item paulò ante. Non q sit scripta alia qua l. sed de facto fuerat alia lis. Acc.

h Documentum. i. charta quadam.

i Eius. f. mulieris.

k Non habens. dictum documentum.

l Ignara. f. dicta mulier.

m Tabellione. tabellio erat minor, tabulari' maior, & magis tionis maior vtroq;. magiſm āt hic adiuetūr ꝯhētes. & ipse cōmisit tabulario audiē tiā. tabulari' āt tabel lioni scribēdū cōmisit, vt pbāt sequētia. tñ aūt & alia multa sola horū publicorū scriptorū. vt C de tabe. l. sub. & l. si & hoc ti habes i ista, a tabel liōe & tabulario. aſs ē, & tabularij subscriptionē & e. & idcidē est sensus. Alij dicūt ꝑ eodē poni vtrūq; & dicunt &, ꝑ idest. Sed primū veri' ē. q sic fuerūt duæ delegationes. vt dictum est.

n Tabulario. a tabulario dē cōpletur eo q dixit, vel mādauit ea belloni scribēdum.

o Ei'. tabelliōis: vt ꝯ. patet ibi, & ille &c.

p Ondēs pdictū documētum tabellionis.

q A se delegata. i. dicit q nō mādauit. vt scriberent. q scripta sūt.

r Qui. s. audit illa.

s Audiebat. f. iudex &c. Accur.

t A tabellione. f. cui vltimo fuit hoc mandatum scribendum.

u Veritatem. optima sumit hic ar. q iudex oib. modis laborec ad veritatē q̄rēdā. sic C. de edē. l. si apud quē.

x Deduxit. aſs adduxit: & aliās deduxit. i fecit deduci. vel ex se coram le. Azo.

y Ille. f. tabellio.

z Cōpletionis. i. subscriptionis suæ. nam ipse tabellio scripsit & subscripsit.

a Nosse. i. nesciebat qualiter ꝯgerunt.

b Horū. f. discipulorū. q erat tabulari'.

c Comisisse. f. dictum magistrum.

d Suorum. i discipulorum.

e Hoc facere sub. i. audite tenorem contractus.

f Venisse f. dictum tabularium.

g Alij. f tabulario.

h Et is. f. magister stationis.

i Completionis. f. audientiæ contractus.

Dicens

venit, nihil nec ipse dicēs [a] se nosse. etenim neq; scriptor fuit documenti: sed solū docuit, qa psente se hoc dimisu fit. [b] nec cui ab initio delegatum est: inuentus est. [c] vnde nisi p testes iudex valuisset agnoscere cām purè, piculū patiebaẗ, [d] vndiq; cadente negotij notitia. Et illud qdē cōpetentem meruit examinationem atq; decretum. [e]

CAP. I. No autem credimus oportere vniuersis auxiliari, & communem in omnibus [f] facere legem: quatenus prępositis opi tabellionū, [g] ipsis per se [h] oibus modis iniūgatur [i] documentū, vt dum dimittiẗ, [k] intersit: [l] & nō aliter imponaẗ chartæ cōpletio, nisi hec [m] gerant: vt habeāt vñ sciāt negotiū: & interrogati à iudicib°, possint q subsecuta sunt cognoscere, & rñdere: [n] maximè qñ literas sunt ignorātes, q hec [o] iniūgūt: [p] qbus facilis est [q] & incōuicibilis denegatio horū, q pro veritate secuta sunt. Vt ergo oia hæc [r] prohibeamus, ppea præsentē cōscripsimus legē, & hæc custodiri modis oibus volumus à tabellionibus, siue in ipsa felicissima ciuitate, [s] siue in puincijs sint. scientibus. [t] qa si pter hæc [u] aliqd egerint, cadent oino ijs quæ vocanẗ statio nibus: [l] & [x] ab eis dirigiẗ ad iniūgēdū [y] documētum, & interest, [z] ipse dominus super stationis authoritate erit, & mutabitur causa: & ille quidē decætero hoc obtinebit [a] officium in statione, quale [b] q in ea [c] primatum tenebat: ille [d] verò cadet [e] ea: aut vnus [f] erit [g] ministrātiū [h] illi: [i] qm ille qdem dedignat° ē hoc agere, [k].

a Dicent. tabellio.
b Dimissum sit. i. mandatum, vt scriberetur.
c Inuentus est. s. tabularius.
d Patiebatur. s. dicta mulier.
e Decretum. per nostrā sententiā quam de facto tu llimus: q & facit ius: vt C. de leg. & con. l. fi. in prin.
f In omnibus s. hominibus, & omnib° terris: vt in nouel. e. situ. & sic reprobat quorundam opinionem, qui dicunt hāc constitutionem localem. sed nos dicimus generalem, vt hic, & j. ibi hoc custodiri &c. nisi in duob. casibus: vt j. eo. §. pe.
g Operi tabellionū. i. ipsis tabellionibus: vt in nouel. e. ti.
h Ipsis per se. & caue tibi: quia hæc littera tria dicit. & ipsi tabellioni iniungi siue mandari instrumentum. Itē & per se mādat siue iniungit vt ipsemet scribat, & non alij mandet. Itē & debet audire ipse idem verba contractus vsq; ad completionē, vt subijcit, & dum dimittunt &c. nihil aūt nō exercitat sed dum ibamus ad tabellionē magistrū. ipse non audiebat nos, sed alij cōmittebat audientiā si volebat: & ille audiens scribebat, sed alij scribēdum cōmittebat: & ipse tñ audiebat: vt j. eo in prin. Hodie aūt & cōtractum audit vsq; ad finem: & sibi iniungitur documētum, vt per se ipse cōponat, vt hic dr. & pōt esse rō, quare nō possit sic cōmitti: q a facere instrumētū nō cōpetit iure magistrat°, ergo delegari non pōt: vt ff. de offi. eius cui mend. est iuris. l. 1. in princ. Sed nōne tota die videm° esse Florentiæ magistrū stationis, & p eos fieri instrumenta. qui discipuli sunt? Rñd. ibi audit contractum discipulus, & sibi iniungitur documentū: & ideo scribere potest: licet & magister apponat ibi signum suum ratione maioris auctoritatis: vt ff. de eden. l. si quis ex argentariis. §. primo. nam qun signa sunt plura in chartis, tanto cautiosa sunt instrumenta: vt j. de fide instrumen. §. oportet. colla. vj.
i Iniungatur. Hic no. ad hoc vt tabellio faciat chartā, oportet sibi mandari à partib° siue verbo rogo, siue delego, siue volo, siue similibus: vt hic, & j. in prin. ibi, nō esse à se delegata: sed aliud l teste, nā fortuit° valet vt ff. de testi. l. ad fidē. nisi in quatuor casib°: vt j. de testi. § & licet. in fi. Sed nunquid est necesse vtrunq; contrahentium hanc mādare? Rñ. sic, licet forte possit distingui, an sit gratia vtriusq; præiudicium: & tūc oportet vtrumque mādare, cuius sit gratia. forte enim alter nunquam mandaret, in cuius sit præiudicium. vt ff. de verbo. obligatio. l. inter stipulantem. § j. & ita seruatur maximè in denuntiationib° q fiunt ab vno alteri ex varijs causis. Sed qd si nō inueniẗ in instrumēto, q sit mādatū, vel iniunctū à partib.? Rñ. psumo temp esse iniūctū: vt insti. de inuti. stipu. §. si ita scriptum. & inst. de fideiuss. §. fin.
k Dimittitur. i. perficitur contractus.
l Intersit. tabellio ipse. idest sit præsens.
m Nisi hæc. s. tria quæ dicta sunt in littera. vt modo cautum auimus.
n Et respondere. s. iudicibus.
o Qui hæc s. instrumenta facienda.
p Iniungunt. tabellioni.
q Quibus facilis est. i. facile possunt decipi illiterati per mutationem scripturarum. & non poterunt probare contrarium: quia quantum ad eos res est inconuincibilis, si nō poterunt ipsi probare contrarium. quare illiterati à tutela excusantur: vt insti. tu. de excu. tut. §. similiter. secundum quosdam. item à postulando repelluntur. vt C. de postu. l. 2. secundum quosdam. item. à iudicando. vt infra. de iud. §. j. item à clericatu: vt infra. de sanct. epi. §. j & supra quomodo opor. epis. §. neque ex idiota. Accur.
r Hæc. quæ dicuntur in hac lege.
s Ciuitate, siue in prouincijs. hic manifestè reprobatur eorum opinio, qui dicunt totam hanc constitutionem esse localem.
t Scientibus. s. tabellionibus, vel die magistris.
u Præter hæc. i. discipulis suis iniunxerunt documenta componere: vt in nouel. eo. ti.
x Et qui. i. discipulus.
y Ad iniungendum. i. audiendum id quod erat magistro iniunctum. Accur.
z Et interest. idest adest ad audientiam.
a Obtinebit. alias obtinebis. alias sustinebit. Accursius.
b Quale. s. sustinebat magister, qui &c.
c In ea. s. statione.
d Ille. s. magister.
e Cadet. vt C. de iudæ. l. Iudæos.
f Vnus. scilicet alius. si illè qui delegauit magister. forte non sit idoneus. & de his dicet infra proximo §.
g Erit. s. primus statione.
h Ministrantium discipulorum.
i Illi. s. magistro.
k Hoc agere. idest conuenire cum eis qui instrumenta componi desiderant, vt in nouellis, eodem titulo. & sic not. quòd nemo debet verecundari facere artem suam.

Principis sententia est lex.

Facit c. inter dilectos. cum glo. super ver. pharet. extra de fide instru. Cōcor. & c. cum o-lim. extra de priul.

Felluat de leui illiterati. Nec pōt illiterat° beneficiū retinere: vt per Inno. c. cū nsis, de concess. præbend.

quod erat concessum ei: ille verò [a] secundum illius [b] voluntatem hoc egerit, [c] propterea nos hanc intulimus eis [d] pœnã, vt optimi fiant circa documenta, & iusti, & cautiores, & non propter suam requiẽ & delicias corrumpant alienas vitas. Si verò indign' sit forte potestatem in stationibus [e] suscipere is cui documentum extra ea quæ à nobis disposita sunt per præsentem legem iniungitur, [f] tabellio [g] quidem cadat omnibus modis hac causa: alter verò pro eo constituatur: nihil omnino damnificando [h] ex hoc stationis domino, quicunque fuerit extraneorum, & non ipse tabellio, [i] neque cadente lucris exinde venietibus, sed illo solo qui talia pperrauit & dedignatus est suũ cõplere opus, primatu cadente, [k] oibus quidem alijs [l] super stationis iure integris dominis ius ab ipsis tabellionibus quæ talia peccauerunt, seruandis. Et non fingãt tabelliones occasiones per ęgritudinem fortè discedentes, aut occupationes huiusmodi. licebit enim eis si quid tale fuerit euocare eos, qui contrahent, & per se causam [m] complere. proinde hæc quæ contingunt raro, [n] non impedimentum facient vniuersis, eo quòd nihil inter homines sic est indubitatum, vt non possit (licet aliquid sit valde iustissimum) tñ suscipere quãdã sollicitã dubitationẽ, [o] sed nec q̃stus [p] eorũ minores fieri p hoc, pp ɔ̃hentiũ frequentiam occasionẽ habẽtes: cum melius sit pauca agere cautè, [q] quã multis interesse piculosè. Vt tñ [r] nõ vehemẽter eis [s] dura [t] lex esse videat: nos cõijciẽtes, [u] humanã naturã, mediocres ẽt eis leges nr̃as ponimus. pp tales enim eorum forte dubitationes [x] damus eis licentiã singulis [y] vnũ [z] ad hoc cõstituere, gestis apud clarissimum magistrũ cẽsus felicissimæ ciuitatis [a] solenniter celebratis, & licentiã [b] eis [c] dare, vt delegent [d] ei ab ijs q veniunt ad eius stationem & documẽta: & dimissis eis interesse: & nulli [†] omnino alteri in statioue existenti licentiam esse, vt aut delegetur ei initium, [e] aut cum dimittuntur, [f]

[a] Ille vero. repete quoniam. & dic ille. s. discipul'.

[b] Illius. s. magistri.

[c] Hoc egerit. idest cõposuerit documentum quod iniunctum erat magistro faciendum, per quod videbatur eum puniri. sed non punitur, imo efficitur primas stationis: vt dictum est: & ideo nõ punit, vt hic innuit, quia obsequitur imperio patris vel domini. vt ff. de reg. iu. l. velle.

[d] Eis. s. magistris.

[e] In stationib. aliàs sup stationibus. aliàs in stationibus.

[f] Iniungitur. s. discipulis. & facit. ff. de institu. l. quicunque. §. sed & cum filio.

[g] Tabellio. subrogatus. vel dic. i. magister.

[h] Damnificando. Quia stationis habet redditus integros, vt subijcit, neque cadẽte &c. sed quis soluet hos redditus? Rñd. magister qui conduxit. Sed nunquid repetit à discipulo qui nunc ibi est magister? Videtur quod nõ, quia suo delicto perdidit vnde ex eodem facto pœnam & pręmium habere nõ debet: vt ff. solu. ma. l. si ab hostibus §. si. sed veri' est, vt agat, & repetat condictione ex hac lege. satis enim punitus est de delicto: quia primatum amisit: vt C. de pœ. l. sancimus. Accursius.

[i] Et non ipse tabellio s. subrogatus. si enim ipse idem esset dominus stationis, nõ peteret redditum à seipso vel à magistro, qui est delectus. nam mitius debet agere cum magistro suo quàm cum alijs. Item exceptione doli ab eo repelleretur, cum sibi restitutus est, vt modo diximus: vt ff. de excep. do. l. dolo.

[k] Cadente. s. domino.

[l] Omnibus alijs. forte quædam pepigerat magister cum domino stationis eius, quæ seruãda sunt inter eos: vt dicit.

[m] Et per se causam complere. q. d. aut faciant tria, quæ facere debent, aut eos cõtrahentes admoneãt vt per seipsos compleant contractus.

[n] Raro. quia tabellio impediatur per se componere: non ideo semp hac obiecta occasione dicat se velle alijs cõmittere: vnde legislatores de ijs, quæ tam accidunt, non curant: vt j. vt sine proh. ma. debi. & cre. §. j. col. vij. Fiunt ergo instrumenta cum cautelis & per se omnia faciunt: quia etiam sic facta incidũt in dubium, nedum aliã malefacta: vt subijcit.

[o] Dubitationẽ vt C. quibus ad li. procla. non li. l. fi.

[p] Sed nec q̃stus. videbatur enim. quòd ex quo hęc oia faciunt & p se, quòd tota die habebunt quid faciant: vnde minus deberẽt accipere à quolibet. cum. in alio recompensentur: quia habent exercitium maius: sed tamen non est ita. vt subijcit.

[q] Caute. Vnde Salomon ait. Melior est, buccella panis sicca cum gaudio, quam tota domus plena victimis cum iurgio. Item melius est parũ cum iustitia, quàm, multi fructus cũ iniquitate. & facit. C. de vete. iu. i. enu. l. j. §. sed neque. argu. ȝ. j. de alie & emphy. §. si vero contigerit. col. ix. Accur. Prou. 17. e.

[r] Vt tamen. hic incipit constitutio localis &c.

[s] Eis. s. tabellionibus Constantinopolitanæ ciuitatis.

[t] Dura. alias dita. alias dura.

[u] Conijcientes. i. considerantes.

[x] Dubitationes i. an possent aliquem delegare: vel cõmode possent facere, si quando necessitate ad talia cogerentur: vt ȝ. eo. §. & non fingant.

[y] Singulis. s. tabellionibus & omnibus & singulis, vt in nouellis. eo. tit.

[z] Vnum. s. tabellionẽ: vt in nouellis. eo. ti. sed quidam habẽt vnam: & tunc dic vnam licentiã. i. semel vnum constituere. & erit idẽ intellectus. † Conco. tex. cũ c. cũ tabellio. in gl. fi. in fi. ex ca de fi. de instru.

[a] Ciuitati. Quidã habent in textu huius, & dicit de Constantinopolitana. & bene. nam hic. §. localis est: vt j. §. fin. sed & si non sit in textu hæc dictio huius, tamen intelligatur.

[b] Licentiam. repete, & damus ei licentiam, dare ei licentiam, quam habent pro se in curia magistri officiis, vt delegentur &c.

[c] Eis. i. delegatis eis instrumẽtis: sed dic interesse. s. cõpletiõi istrumẽti. s. illi, cui delegate sũt istrumẽta.

[d] Vt delegentur. s. instrumenta facienda: vt statim innuit.

[e] Initium. i. audientia contractus.

[f] Dimittuntur. i. quando complecur ipse idem contractus, vel quando scribitur.

Aut

interfitinifi tabellioni, q authoritatem habet, aut [a] qui ab eo ad hoc ftatu tus eft.

Si verò præter hoc fiat, & alter delegetur: tunc fubiacet pœnæ tabellio, qui auctoritatem habet à nobis dudum [b] definitam: ipfis tamen documentis [c] propter vtilitatem contrahentium nó infirmandis. Nouimus enim quia legis metu decætero & ipfi cuftodient, quę à nobis decreta funt, & documenta fub cautela facient.

CAP. II. Vt tabelliones in protocolo defcribant, idque cum die & cófule.

Tabellio debet primo instrumentum in protocolo redigere, ponẽdo diem instrumenti celebrati, & omnia opportuna, & in ea charta contractum fcribere per extẽfum, aliter non tenet instrumentum confectum, quod habet locum in ciuitate Cõftantinopolitana. Ange.

Illud quoque præfenti adijcimus legi, vt tabelliones non in alia charta pura fcribant documenta, nifi in illa, quæ [d] in initio [e] (quod vocatur protocolum [f]) per tẽpora glorioſiſſimi comitis facrarum noftrarum largitionum habeat appellationem, [g] & tempus quo charta facta eft, & quæcunque in talibus [h] fcribuntur: & vt [i] protocolum non incidant, fed infertum relinquant. Nouimus enim multas falfitates ex talibus chartis oftenfas & prius, & nunc: ideoque licet aliqua fit charta (nam & hoc fancimus [k]) habens protocolum non ita confcriptum, fed aliam quandam fcripturam gerens, neque illam fufcipiant, [l] tanquam adulteram, [m] & ad talia non opportunam: fed in fola tali charta, qualem dudum diximus, [n] documenta fcribant. Hæc itaque quæ de qualitate talium chartarum à nobis decreta funt, [o] & de incifione eorum, quæ vocãtur protocola, valere [p] in hac feliciſſima folum ciuitate volumus: vbi plurima quidem contrahentium multitudo, multa quoque chartarum abundantia eft, & licet [q] legali modo intereffe negotijs, & non dare [r] occafionem quibufdam falfitatem committere: cui [s] fe obnoxios exiftere demonftrabunt, qui præter hæc aliquid agere præfumpferint. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc fanctam declarata funt legem: tua celfitudo operi effectuique tradere feftinet. Dat. 19. Calend. Septembr. [†] Deeft hic Nouel. Ne Iudæi, aut Samaritani curiali fortuna liberentur. No. 45. quam inferius in collat. x. reperies Contius.

TITVLVS I.
Nouel. 46.

DE ECCLESIAfticarum rerum [t] immobilium alienatione & folutione. [u]

Rei immobilis alienatio: & in folutum pro debito fifcali conceffio permittitur de rebus ecclefiæ, fi ex mobilibus fatisfieri non poffit: fi tamen epifcopi et clerici confenfus accedat, pro debito verò priuati folum in folutum datio conceditur, exceptis rebus immobilibus ecclefiæ Conftantinopolitanæ, & aliarum fibi fubditarum vel recommendatarum,

[a] Aut. Ideft faltem.
[b] Dudum. in hoc §.
[c] Documẽtis. Hic eft argũ. imo lex expſſa q tabellio non põt delegare difcipulum fuum ad componenda inſtſa. [r] fed fi fecerit inſtũm, nõ vitiatur, fed tabellio pœnã patitur. Sed certè hoc eft in Conftantinopolitana ciuitate tñ. Quid ĩ de alijs? põt dici idẽ rõne fimilitudinis, vt quod eft hic in oleo cui cõmittit̃ pter defignatũ ad hoc. idẽ fit ibi ĩ quolibet. Vel dicas aliud ibi: quia ibi phibet̃, & nullo cafu ↄcedit̃: quare ẽ illud ppetuo phibitũ: hic nõ. vñ fi ibi fiat ↄ, nõ valet inſtũm: vt C. de leg. & con. l. non dubiũ. Ita nn. hic aliud optimũ ar. q vbicunque tabellio pdit officiũ fuũ (qđ ẽ pp multas cãs: vt quia miniftrauerit fcripturã alienationi rei facræ: vt ĩ. de non alien. §. ad hæc. & ĩ alijs fimi lib. cafib.) q nõ iõ debet vitiari ſoa inſtſa. & facit ff. offic. pro. l. Barbarius. & hoc eft verũ. argu. ↄ tñ eft C. de fen. p. f. l. fi.
[d] Quę f. res. f. fcriptura in initio chartæ facta.
[e] In Initio quidẽ. f. habeat appl'onẽ. vt fe qt̃. & facit ĩ. vt ppo. nom. impera § t.
[f] Protocolũ. dt̃ à protos, qđ eft primũ, & collũ, q dẽ collatio. f. lrarũ, q. d prima collatio lrarũ in charta. nõ aũt iõ dt̃ quaſi in primo collo literarũ hoc fiat: qa fi fieret ĩ primo collo chartę: ĩ ſm hoc charta hr̃et plura colla. ĩ hoc autẽ initio imbreuiatura totius ↄctus fiebat, & anni dñi, & fil'a, vt fubijcit, & debet ftatim in eadẽ charta fiue mẽbrana fieri inſtrumẽtũ: vt fi eẽt dubiũ ĩ iſtſo, recurreret̃ ad ĩbreuiaturã, q protocolũ dt̃ (vt dictũ eft) fic & Adã dr ptoplaftus, quaſi primo plafmatus a Deo. fic Stephanus ptomartir, quaſi primus martyr poſt natiuitatẽ Chrifti. Hodie aũt hæc nõ funt ĩ vſu, fed vel in quaternn, vl' protfus alia charta hñt hmõi. rogationes. q ↄluetoda cum fit generalis, vĩcit hãc legẽ. g̃hal'ts vt ff. de leg. & fenatofc. l. de q b. in fi. fed olim in Cõſtãtinopolitana tñ ciuitate feruabatur: vt ĩ. pri. §.
[g] Habeat appellationem. q. d. habeat charta nomẽ comitis fcriptum. Accur.
[h] in talibus fcribuntur. f. in breuiaturis, nã pter ea q dñt ĩ. vt ppo. no. imperat. col. v. & hic fcribitur: ibi forma ↄctus breuiet̃.
[i] Et vt. repete phtiadijcimus legi. vt protocolũ nõ incidant.
[k] Sancimus. f. non facienda.
[l] Sufcipiãt. f. Iudices.
[m] Adulterã. i. falfã.
[n] Diximus. vbi eft breuiatura. in princ.
[o] Decreta funt. in illo §. vt tñ nõ vehemẽter. & ex §. illud vfq; huc: nã alia cõia rũt, q diximº. ĩ. eo. § nos.
[p] Valere. ex neceffitate. Accur.
[q] Et licet. repete, & vbi licet. i. licitũ ẽ negocijs fierẽ fubaudi.
[r] Non dare. repete, & vbi non licet dare.
[s] Cui. f. falfitati.

[t] DE ECCLEfiafticarum rerum &c. Hic fubijcitur v. collа. & qđ dicit alienatione. f. facta p fifcali tantum debito.
[u] Solutione. t datione in folutũ ipfi creditori ẽt priuato, nõ folum fifco. vt ĩ. e. §. fi verò priuatus. Et

[r] Vide Bald. in l. 1. §. ne ãt in 4. col. C. de cad. tol.

[†] vj. Cal. Sept poft Belifa. V. C. Confulatũ anno 2. fic in Scrimger. editione. Contius.

rum, quæ nullatenus alienantur. Angel.

COLLATIO. V.

Imperator Iustinianus Aug. Io. gloriosiss. sacrorum per Orientē in prętoriorum præfecto iterum exconsuli & patricio.

Et circa leges studium, & alia omnia à nobis ideo quotidie cum labore agūtur, vt vtilitatem nostris subiectis inueniamus: qđ effusum quidem & immensum [a] est, remouentes: quod autem & optimū & meritū, [b] subrogātes. Sæpe quoq; ex studio pp prioré imensitaté ét vltra mēsurā, [c] legem cōstruximus: vt qđ primitus effluebat retinētes, [d] ita æqualitatem decetero introduceremus. Nuper igitur scripsimus [e] legem de sanctissimis ecclesiis omnibus, & monasterijs, & reliquis venerabilibus domib⁹, nullam esse eis rerum immobilium alienationis licentiam permittentem. Videbamus [f] enim cām effusam, & paulatim [g] ad alias ecclesiasticas migrantes possessiones, neque [h] precijs solutis dignis, [i] neq; opere ineuitabili [k] imminente alienatis, [l] sed etiā [m] contra positas † iam leges, decies millies circūuētiones factas. Quo circa primā perimentes [n] viam, omnibus similiter inaccessibiles ɔtra eas [o] facimus circumuentiones. Sed hic [p] plerumq; [q] quidem sanctissimarum aliarumq; venerabilium domuum vtilitatem habuerunt possessiones, nullo has minuere præsumente. occurrit tamen [r] etiā aliqđ difficile. debita enim aut longo tempore constituta, aut etiam postea ex quadam necessitate, & maximè per fiscales occasiones eis accidentia, ad alienationis necessitatem sacras perduxerūt domos. mobili enim non extante [s] substantia sufficienti, periclitabantur in nouissimā venire necessitatem harū præsules, neque vendere potentes, neque vnde debita soluerent [t] habentes. Sed pro talibus quidem debitis posse pro solutione creditoribus dari possessiones ecclesiasticas, tamen cum competenti subtilitate & obseruatione facienda solutione, iam sæpe permisimus: [u] sicut neque [x] palam hoc nostra prius permisimus lege. Si verò non priuatus aliquis est creditor, sed præeminet †[t] fiscus, & exigit debita, est autem inopia pecuniarum, accipere verò immobilem possessionē impossibile est: fiscum hic relaxare aliquid, subtilitati legis competere iudicauimus. Et si qua necessitas huiusmodi fiat etiam alienatio uem sinere perspeximus. [y] Sancimus igitur, si sanctarum aliqua ecclesiarum aut reliquarum colendarum domuum fiscales debeat functiones, & vnde faciat harum redditionem, non habeat: conuenire omnes in vnum, & qui ex clero sunt, & Deo amabilem episcopum eius ciuitatis, insuper & metropoleos, & sacris propositis eloquijs [z] causam examinari: & si non apparuerit vllus quæstus circa alienationem immobilis rei, valens soluere fiscale debitum, tunc licentiā eis

Senten-

[a] Et circa leges. Immēsum. sic ī. vt de te. sit nu. cle. in prin. sic ī. de nup. §. deinceps. in fi. col 5. Accu.
[b] Meritum. s. est.
[c] Mensuram. q. d. nō ɔstrinximus quātum necesse videbatur sed diuisim⁹ ét vltra mensuram, vt nō nimiū recedere videamur ab eo quod fuerat primo cōstitutū, vt pater institu. qui ma. non poss. §. cum ergo. Accur.
[d] Retinentes. i. rafrenantes.
[e] Scripsimus legē. vt ī. de non alie. col. ij.
[f] Videbamus. ratio quare fecimus legem illam, &c.
[g] Paulatim. repete videbamus.
[h] Neque. migrantes dico, neque &c.
[i] Dignis. s. ecclesijs.
[k] Ineuitabili. imò bene poterat euitare illam alienationem.
[l] Alienatis. s. possessionibus suis.
[m] Sed etiam. s. videbam⁹. vt no. ī. de nō alie. §. lex itaq; & §. sequenti.
[n] Perimentes. q. d. generaliter etiā prohibendo fieri alienationem ecclesiasticæ rei nequaquam plus timere oportet huiusmodi fraudes, cū oē genus alienationis sit ꝓhibitum, vt ī. de nō alien. §. finimus. in fi.
[o] Contra eas. s. venerabiles domos: vel dic melius ɔ eas. s. leges. Accur.
[p] Sed hinc. i. ex prædicta lege, &c.
[q] Plerique. s. clerici. aliàs plerunque. i. frequenter.
[r] Occurrit tñ. s. de nouo post prædictā legem, & ideo ɔsilio nouo indigebat, vt ff. de ventre inspic. l. j. §. j. in prin. §. quod consilium hic subijcit ibi, sancimus igitur &c. Accu.
[s] Non extante. aliàs non existente. alias nō extante. illa enim possunt alienari, cū non inueniatur prohibita alienatio i talibus, vt diximus. ī. de non alienan. §. nō igitur. Accur.
[t] Soluerent. volentes, scilicet vendere, repete, &c.
[u] Permisimus. s. in rescriptis. quæ nō habemus in corpore iuris, & ideo ignoramus, q̃ fuit illa subtilitas: hodie ienimus post hanc legē, vt ī. de alien. & emphy. §. hinc insuper collatione nona. Accur.
[x] Sicut neque. s. tali modo quo palam. i. specialiter priore nō permittebatur lege: sed generalis permittebatur hypotheca, vt ī. de nō alie. §. fin autem creditor. Azo. vel dic, permisimus in scriptis fieri donationem in solutum, sed non permisimus palam, idest indistincte, sed quibusdā tantū per illa nostra rescripta, quę legem appellant. i. specialem: vt instit. de iure nat. §. sed & quod princi. & nota. quia dicit se permisisse donationē in solutum pp debitum priuatū: sed pp fiscale, & donationē in solutum, & etiam alienationem, vt subijcit, & etiā statuendo dixit postea proxime, &c.
[y] Perspeximus. s. in illis nostris concessionibus, & idem ét statim dicam generaliter statuendo.
[z] Eloquijs. sic ī. cō sti. q̃ ex adscr. p. §. fi. sic ī. de alien. & emphyteu. §. sed etiam. colla. ix.

† Cōcor. in proœ. lib 6 post princi.

† Imminet.

eis esse snia a tali procedente, & decreto celebrato apud prouinciç iudicem, b ēt possessiones immobiles contingere, & eas alienare ad solutionē debiti: ementibus quidem in fiscum c soluentib⁹, & de suscepta de pcipientibus & subeuntibus d fiscale debitum, & cautelam inde habentib. & nihil metuentibus primitus positam legem. e cōstitutis ēt fiscalibus de susceptis insinuatis iter monumēta gestorum, deponentibus f ijs qui fecerūt ea, vt & apud sāctissimas ecclesias saluentur data desuscepta, g eo q̄ fiscalia soluta sint tributa, & omnia s̄m nostram legē gesta sint: non potentibus h aliquibus i fingere fiscale debitum, & ita ad alienationes immobiliū rerum accedere. Ideo.n. & decreti factionem permisimus: vt & fiscale debitum testimonio pandatur, & ex quantis descēdit temporibus, & q̄m nō pecunijs solutum est, sed in necessitatem alienationis venit, vt veritas vndiq; protestata sit: omnibus coram sacris euangelijs agendis, scientibus & episcopis & clericis & alijs omnib⁹, quia Deus respiciet, quæ geruntur ab eis & si quid egerint per dolum aut lucrum, aut machinationem. hoc in suis recipient animab. viuentes ac morientes. Si vero priuatus aliquis creditor fuerit, possit s̄m pro soluto schema k accipere immobiles possessiones: hic quoque decreto faciendo: pro mēsura verò eorum debitorum assignandis eis possessionibus. Si verò fiscale debitum fuerit, potentibus eis ad alienationem l immobilium accedere s̄m priorem obseruationem: vt nihil desit neq; subtilitatis, neq; cōis vtilitatis. His autem m vniuersis sanctissimā maiorem ecclesiam felicissimæ huius vrbis, & eius cōfinia, & orationū domos, quarum ipsa curam suscepit, omnibus excipimus modis: quæ iam de hoc n sancita sunt à nobis, in sua virtute durantibus. Si autem & aliqua monasteria sub eadē sanctissima maiore ecclesia sint: nec ea sub præsentem facimus legem, forinsecis in prouincijs eam o constituentes solum, in quib. multa quidem est inopia pecuniarum, per quam sanctissimæ ecclesiæ soluere per pecunias debita non valuerunt. Tua igitur celsitudo quæ placuerunt nobis cognoscens, secundum hæc procedere super sacris rebus alienationes custodiat. Dat. XIIII. Calen. Septemb. Constantinop. post consulatum Belisarij V.C. anno secundo.

Hæc Nouel. sequitur sequentem in editione Haloandri & Scrimgeri. Contius.

a Sententia. interloquutoria.
b Apud prouinciç iudicē. hoc dicit pp impensam scripturæ, q̄ ibi remittetur, vt j. de alien & emphy. §. hoc etiam. Acc.
c In fiscum. i. fisco.
d Subeuntibus. i. soluentibus.
e Legem. ī. de non alie. §. nos igitur.
f Deponentibus. sic ff. de in rē verso. l. 3. §. in rem. sic ff. de te. cor. l. magis. §. nec tñ.
g Desuscepta. desusceptum dr̄ professio censualis, qua profitebatur possessor ipsi fisco se tale prædium à fisco suscipere, & tantum cēsus eo nomine se debere, vt C. sine censu, vel reli. l. fi. & ff. de censib. l. forma. & plene dixi sup. de man. principum. §. coges aūt &c. colla. 3. fac. j. vt hi q ob. §. t. col. 6. & C. de colla. fun. pa. l. placuit. & j. de his qui ingred. ad app. §. illud. in fine.
h Potentibus. i. non valentibus.
i Aliquib. s. clericis.
k Schema. i. titu. pro soluto. Al.
l Ad alienationem. Et ita not. q pro debito fiscali permittitur alienatio, & in solutū datio, sed p priuato sola datio in solutum p hāc cōstitutionem. sed hodie gn̄aliter pmittit alienatio pp debitū vel fiscale, vel priuatum: cum solennitate tñ, vt j. de ali. & emph. §. hoc etiam super.
m His autem. ablatiui casus. & subaudi ab.
n De hoc. i. de reb. ecclesiarum Constantinopol. ciuitatis: statuimus. n. recitando legē Leonis, & confirmādo eā. vt ī. de non alie. §. vult. n. illa. nā d. l. Leonis tm̄ in reb. ecclesiarū Constanti. ciuitatis loq̄r, vt C. d̄ sac. sa. ec. l. iubem⁹.
o Eam. i. hanc constitutionem.

DE IVREIVRANDO à moriente &c.

Emper. Esse firmas. vt ī de here. & falci. §. 1. & §. exhæredatus. Accur.
q Illi. s. legi. & fac. ff. de leg. 1. l. nemo pōt.
r Cum iureiurando. i. verbotenus, vt j. i. l nouellis. co. ti.
s Omnem dixit. puta sciatis, quia centū habeo in bonis.
t Faciētes. nō iuste dico, q̄a substātiæ &c.
u Acquiescunt. s. vt

TITVLVS II. Nouel. 48.

DE IVREIVRANDO A MOriente prestito propter mensuram suæ substantiæ.

Iusiurandum à moriente præstitum, in quo substantiæ suæ mensuram facit manifestam, inter suos hæredes diuidendo ab hærede seruandum est, creditoribus tamen nullum præiudicium generatur. Bar.

Imper. Iustin. A. Ioanni præfecto prætorio iterum excōsule & patricio.

Emper hanc vnam habemus intentionem, dispositiones morientium esse firmas, p nisi resultent legi, & apertæ contrariæ sint ijs, quæ illi q placent. Scimus igitur motum & annunciatum nobis: quia cum testaretur quidam, cum iureiurando r suam substantiam oēm dixit, s & quia hanc solam reliquit suis hēdibus: aliqui verò eorum heredum ad hoc resultant: non iustè facientes, t quia substantiæ quidem illius hæredes fiunt, & in hoc acquiescunt u ijs, quæ ab eo dispoſita sunt:

quæ verò dixit cum iureiurãdo, nequaquam hęc rata manere, neq; custodire ea ſm cõpetentẽ modũ volunt: cũ vtriq; vñ legibus vnã quodam mõ ª esse personã hr̃dis, & eius, qui in eum transmitit hæreditatem: ideoque nullus ᵇ eidem sibimet ᶜ edicit reluctari, & qđ dixit ᵈ atq; iurauit ratũ esse, hoc nolle valere, sed contra proprios reluctari sermones. ᵉ

CAP. I. Sancimus igitur si quis descriptionem faciens, siue propria manu siue per alterius quidem scripturam, a se autẽ sub scriptam: aut in suis testamentis ᶠ substantiæ suæ mensuram faciat manifestam, hæredib. fortè aliis quidem præsentibus, aliis verò absentibus. aut etiã omnibus præsentibus nõ licere hæredibus contra hoc resultare, neque dicere, quia aliquis hæredum celauerit res extra ea, q̃ dicta sunt a defuncto. Sed si quidem † iusiurandũ moriens præbuerit, & iurauerit ᵍ secundùm sua testamenta, quia nihil est aliud ei præter hęc: hoc amplectã hæredes, siue filij, siue etiã extranei sint, & neque tergiuersari, neque calumniari suos cohęredes; ʰ neque ob hoc seruos quærere ad tormenta deducere, & alia similia discutere & perscrutari, quæ solius sunt ⁱ contentionis, alterius autem penitus nullius: ᵏ vtpote dum substantia videatur esse tanta, quantam testator iurans, hanc solã apud hęredes ˡ inueniri voluit. Sed hæc ᵐ quidem inter hæredes, qui curiosi ⁿ videntur in defuncti esse substantia, valere volumus: non tamen hoc ratum esse & inter creditores: ᵒ eo, q̃ nostris declaratum est legibus, ᵖ quæcunque quilibet pro se dixerit, aut scripserit, hæc nihil ei prodesse, neque creditoribus præiudicare, sed illis ᑫ liceat iam si: omnia ʳ perscrutari, quo volunt modo: hæredes autem contentos ˢ esse iis, quæ a testatore dicta sunt. Sitque pœna negotiis ᵗ inter hæredes, vt qui aduersatur iis, quæ relicta sunt, eis non possit omnino frui: ᵘ necessitate imminente aut obedire omnibus, ˣ aut vniuersa contemnere, & nõ hæc quidem eligere, his verò resultare: sed defuncti volũtatem ab eius successoribus ita serua-

vt sint hæredes sicut testator disposuit, non autẽ vt stent diuisioni vel assignationi ipsius: quod facere non debent: vt ſ. eo §. sed hæc quidem. in fi. §.

ª Vnam quodammodo Nota vnã fingi psonam testatoris & hæredis. vt hic, & C. de vsu & ha. l. antiquitas. & l fi. de hær. insti. & l. hęres. ff. de vsuca sit no. modum per quem probat supradicta non debere fieri ab hærede. nam probando q; sit vna personæ heredis & testatoris. ergo hæres hoc dixisse & iurasse videtur. iam ergo nõ ſ alterius dictum venit. sed ſ suum, & ita est sibi contrarius: ergo repellendus. vt ff. quando ap. sit l. pen. §. sed si alius. Ité fa. C. de non nu. pecu. l. generaliter. & C. de tut. l. j. & ſ. de his q ingre. ad ap. §. illud quoque. collat. v. Accursius.

ᵇ Nullus. s. hæres.

ᶜ Sibimet. nam si dicam reluctari testatori. per consequens dicetem reluctari sibi: quia per verba quæ dixit testator, ipse videtur dixisse cum sit cũ eo eadẽ persona.

ᵈ Dixit. s. testator.

ᵉ Sermones. nullus hęres edicit contra sermones suos & nullus hæres dicit nolle valere quod dixit atque iurauit ratum esse. Accur.

ᶠ Aut in suis testamentis. i. scriptis vel non scriptis, vel etiã in non testamento, in nouel. eo. titu.

ᵍ Et iurauerit. s. corporaliter. planum est si vero verbotenus, & tunc idem dico, vt in nouel eo. tit. & hoc probatur in eo quod dicit per sua testamenta, nam adiuratio quæsi est, sed non testum iuramẽtum: quia illud est tantum per Deum secundũm Io. & facit ad hoc C si in. se mu. dixe. l. pe. Si autem nullo modo iurauit, & tunc dicit præcipiendo eos esse contentos partibus assignatis, & tunc standum est. vt ſ. de legat. a. l. pe to. in prin. aut affirmando: & tunc non tecit inter eos præiudicium: quia magis errando quàm volendo dixisse videt. vt ſſ. de lega. 2. l. Titia. §. Ca?ut in fi. & l. cum pater qui filio. & l. fi. §. j. & ff de l. j. l. eum quis decedens. §. nuptura. & §. codicillis. & C. cõmunia vetiu (que iudici) leg. scriptura quæ omnes ll. huic possunt signari contra. Sed sic solue. quia ibi nõ iurauit, vt dictum est.

† Ille. §. seruatus est. C. in tit de probas. super l. rationes & incipit, Quod obtinet. & concor. cũ hoc tex. c. cum dilectus, iuncta gl. sup verbo, cõsitentem. extra de successio. ab intest.

ʰ Suos coheredes. quid in extraneis aliquid de bonis defuncti habentibus? Rñ. contra vt per litterã istam. & hoc dicit quidam. sed hæc dicas idẽ. vt heredes ab illis extraneis non possint repetere: quod hic in cohæredibus dicitur, grat ia exempli dictũ intellige.

ⁱ Solius sunt. i. quæ solam cõtentionem continent, nõ autem quæstiõné seruorũ.

ᵏ Nullius. s. contentionis.

ˡ Apud hæredes. s. iuramento.

ᵐ Sed hæc. s. vt fiat præiudicium ex verbis defuncti.

ⁿ Curiosi i. studiosi in adipiscendis osbus bonis testatoris non curantes de iuramento eiusdem.

ᵒ Inter creditores. i. præiudicium crediterum. Accur.

ᵖ Declaratum est legibus vt ff. de lega. j l. filiusfamilias. §. diui. & ff. de libe legat. l. Aurelius. §. cum qui & C. de pbatio. l. rationes & l. exemplo. & C. de testi l. ofbus & ff. de interroga l x. act. l. de ætate. Licet autem præiudicare non possit creditoribus. potest tamen prodesse, si iurarer tanquam se daturum: quia licet non habeat creditor aliã probationem, hoc tamen sufficit, vt ff. de lega. iij. l. cum quis. §. antepe. & econtra si est creditor, & iurer sibi debeti tantum x. cum. xx deberet: quare non prodest extraneo debito ri. Certe prodest. imò & sine iuraméto sim pliciter dicendo videtur velle remittere per pactum, vt ff. de pact. l. sale pactũ. licet quidam dixerint hanc constitutionem habere locum inter cohæredes tantum.

ᑫ Illis. s. creditoribus.

ʳ Omnia, scilicet bona defuncti, & quæ dixit se habere.

ˢ Contentos. s. volumus.

ᵗ Negotijs. vt cadat a causa. Accur.

ᵘ Non possit frui. sic C. de fideicommiss. lege fin. in fi. sic supra, de hæredibus & Falcidia. §. si quis autem.

ˣ Aut obedire omnibus. hic reprobatur particula eis approbatio. sic ff. de adimnt. su o. l. cum quęritur & C. de omni agro deserto l. qui vulla. lib. i i. & ff. de acqui. hæte. l. j. & 2.

Seruari

ri,[a] vt in nullo ei contradici præsumatur. His valẽtibus in reliquo tpe vniuerso, & in oĩ negotio nondum moto in iudicio neq; iudiciali sñia aut interuẽtione amicabili trãsacto.[b] Tua igit̃ eminẽtia, q̃ placuerũt nobis, & p hac sacram declarata sunt legẽ, cognoscẽs, solẽniter p programmata, ꝓpria manifesta faciat vniuersis. Da. X.† Calen. Septem. Cõstãtinop. post consulatum Belisarij V. C. anno secundo.

TITVLVS III.

Nouel. 47.

VT PRAEPONAtur[c] nomen imperatoris documentis, & vt Latinis[d] literis apertius tempora inscribantur.

In omnibus instrumentis iudicialibus, quæ ad temporis memoriam conseruandam aguntur, vel etiam in extraiudicialibus nomen principis et cõsulis, indictio, mensis; & dies sunt apponenda: & etiã apponi debet aliud, si est de consuetudine. Angelus.

Imp. Iustini. A Ioanne præfect. præto. iterũ exconsuli & patricio.

ILlud omnium honestius esse putandum documentũ,[e] & gesta:[f] & qdẽ omnino pro tpis memoria hoĩbus adinuentum est, qđ ipsa quoq; cõmemoratione ornatur imperij,[g] consulis[h] etenim, & indictionis[i] & quod[k] indicium[l] temporum omnino est, & apud nos sunt quidem forsan, & hęc significatiua horum, quæ volunt: non tamen nos aliquod horum perimimus, sed maiorem adiectionem eis imponimus: vt ex maioribus & perfectioribus eis temporum designetur cursus. Si quis enim respexerit ad vetustissima[m] hominum & antiqua reipublicæ: Aeneas nobis Troianus rex reipublicæ princeps:[n] & nos quidem Aeneadæ ab illo vocamur. siue quis etiam ad secunda principia respexerit, ex quo[o] purè Romanorum nomen apud homines coruscauit, reges eam[p] constituerũt Romulus[q] & Numa. ille[r] quidem ciuitatem ædificãs, hic autem eam legibus ordinans & exornans siue etiam tertia principia sumat[s] quilibet[t] Imperij, Cæsarem maximum, & Augustum pium,[u] & ita rempublicã nobis inueniet hanc, quæ nunc est valentem,[x] sicq;[y] immortalis[z] ab illis[a] procedens. erit[b] ergo absurdum in documẽtis & ijs quæ in iudicijs aguntur, & absoluiè[c] in omnib. in quibus memoria quædam fit temporum, non imperium his præponi.

CAP. I. Vnde sancimus eos, qcunq; gestis ministrãt, siue in iudicijs, siue vbicunq; cõficiunt acta: & tabelliones, qui omnino qualibet forma documẽtã ꝯscribũt in hac magna ciuitate, siue in alijs gentibus omnibus, quibus nos præsidere dedit Deus, hoc modo incipere in documentis, Imperij[d] illius sacratissimi Augusti Imperatoris anno tertio & post illa inferre consulis appel-

[a] Seruari .s. voluimus.
[b] Transacto. & ista locum habet ẽt in p̃teritis factis, vt hic dicitur, & in nouell. e. titu. nec mirum: qa hoc expresse hic dicitur. aliàs ad futura tantum trahitur, vt C. de legib & con l. leges & cõstitutiões.

[c] VT PRÆPOnatur[c] nomen &c.

Hoc expenditur. ī. eod vsq; ad §. illud.
[d] Et vt Latinis hæc dicuntur ī. eod. § fi.
[e] Llud. Putandum documẽtũ. aliàs deest documentum, & tamẽ subauditur.
[f] Et gesta s. sunt honesta putanda aliàs autem sunt gesta. q in iudicijs geruntur, & in scriptis rediguntur, & eedem dicuntur acta.
[g] Imperij. No. dari plurimam auctoritatem instrumento ex memoria principis. & facit, C. de testa. l. omnium.
[h] Consulis. commemoratione.
[i] Indictionis. Est enĩ indictio cursus. xv. an. vt dr̃, indictione prima & secũda. prout est in hoc cursu xv annorũ. vltre autem non catenditur. sed a prima incipit. Et inde habet quòd antiquitus Romani singulis xv an. recipiebant tributũ de toto mundo. & erat in primo quinquennio ferrum, vt inde fieret arma militibus Romanis. secundo quinquennio argẽtum, vt inde haberent stipendia milites. tertio quinquẽnio aurũ, qđ in ẽrario ponebatur, vt tẽpore necessario pro republica Romanorum expenderetur. vnde adhuc hodie seruemus cursum illorum trium lustrorum s. horum xv. anno. & indictionẽ appellemus: quia sic tributa indicebantur antiquitus. Si autem velis eam indictionẽ colligere, accipe annos domini qui sunt M. ccxx. & eis addas. iij. an. quia tertius annus erat tpe natiuitatis Christi, s. tertiue indictionis, & diuide per xv. & semp abijcias illa xv. & cum habeas numerum cõpletum, s. xv. inuenies te habere indictionem. viij. & de hoc not C. de iusti. codi. confir in fio.
[k] Et quod. Hic incipit toto ista, & ista dicit q̃ si qua alia indicia sunt tandẽ memoriæ tpum vel apud nos, vel apud alios. vt si forte fiat mentio ciuitatis, vt ī. e §. si qua vero vel quæstoris, vt ī de ea. § fi. hoc nõ tollamus sed eis ista adijciamus. vt ī. eodem. §. si qua vero ibi, nos enim &c.
[l] Indicium. aliàs indiciũ. & hęc est mala litera aliàs: insignia: & hæc est bona.
[m] Ad vetustissima. principia.
[n] Princeps. subaudi, iussit nomen apponi in documentis & gestis.
[o] Ex quo. s. tempore.
[p] Eam. Romam.
[q] Romulus. sub. s.
[r] Ille. i. Romulus.
[s] Sumat. respuenda.
[t] Quilibet. s. aliqs.
[u] Augustum Pium. s. inuenire, vt subijcit. Accur.
[x] Valentem q. d eadem quæ tunc erat. sic. ff. de iudi. l. proponebatur.
[y] Sic in futuro.
[z] Immortalis. respublica. Accur.
[a] Ab illis. imperatoribus.
[b] Erit. cum sic post imperatorum nomina talia facta antiqua inueniebantur, vt dicit ab illo §. si quis enim vsq; huc, ergo erit absurdum.
Absolute. indistincte. Accur.
Imperij. sub. tempore.

[a] Cõcor. eđ euth. inter dilectos cũ gl. sup verbo indictionis. extra de fi. instru. vbi recitat tenor istius cõstitutionis.

[b] aliàs xv. in Scrimgeriana editione.

[c] De indictione vide bo. gl in c inter dilectos. sup verbo indictionis. extra de fide insti. vbi late de indictione tractatur.

[d] quotquot indicia.

[e] toto.

Hæc.

pellationē qui in illo anno est: & tertio loco indictionē, mensem, & diē. sic.n. per oia tps seruabitur, & pro imperij memoria, atque consulatus ordine, & reliqua obseruatione interposita documentis, inadulterata hęc a valde constituuntur. Si qua vero apud Orientis habitatores aut alios homines obseruatio custodiatur in ciuitatū temporibus, b neq; huic inuidemus: sed pręscribat quidem imperiū: sequat vero (sicut dictum est) cōsul & indictio atque mensis & dies, s̄m quā c gerūtur & conscribuntur quę agūtur: & tunc inseratur ēt ciuitatis omnibus modis annus. d Nos.n. auferimus quidem priorū nihil, e imperiali f vero additamento causam augemus. Et inchoetur g mox h auctore i Deo à præcedēte prima indictione: k ita quodammodo eis scribentibus: Imperij Iustiniani sacratissimi Augusti Imperatoris anno xj. & post consulatum Flauij Belisarij clarissimi viri anno 2. 9. Calē. Iunij, sicq; in omnibus nominentur imperij anni, & nostri, l inquantum eos Deus elongauerit, & decætero imperatorum. palam nanq; est, quia nunc m quidē annum xj. n nostri scribunt imperij: inchoante verò Aprili mense, & prima die in qua nos Deus Romanorum superposuit rebus, xij. annum scribent: & ita decætero o donec nostrum Deus imperium extenderit: vt nobis ēt hæc causa super leges & harum p celebrationem cōtinuē maneat immortalis, dum memoria imperij omnibus simul interfuerit causis atque temporibus.

CAP. II. Vt tempora quę Latinis litteris designantur, apertius scribant.

Illud quoque adijcimus, q̄m hi qui tps in iudicijs q designant, cū incertis illis r & antiquis litteris hæc declarât, obseruetur in omni iudicio vt post illas litteras antiquitatis alias subdant.i. has cōes & omnib⁹ notas, & quæ legi ab omnibus s facilè possint, & significare gestorū tps, vt nō fatigentur requirentes id tēpus: deinde errantes expectēt, donec hoiem quēcunq; cōperiant literas t illas p veritate lecturū. sed si qdē x reliqua y ēt post præscriptionē incertarum literarum, si Græcæ sint vocis, Græcis litteris subdi tempus. Si vero Latinus quidē totius chartæ constat ordo, Latinis quidem perscribat tps interpositis illis certis elementis, clariorē tñ ordinē habētibus litteris, quas liceat omnibus legere oino syllabarū Latinarum ignaris. Tua igitur eminentia, q̄ placuerunt nobis, & per hāc sacram declarata sunt legē, & in hac maxima ciuitate, & in prouincijs vniuersis, quibus præs, manifesta constituat: vt nullus præsumat aliter numerare tēpus, aut aliud agere, sed ita sicut dudum z decreuimus. Da. Calen. Septem. Iul. A. C. Beli. vir. C. ann. xj.

Desideratur constitutio de appellationib. ex quinque prouincijs (sed eam non reperi) & Nouel. de reis qui ingrediuntur ad expediendam appellationem, quæ est collat. 5. titu. 1.

TITVLVS IIII. Nouella XV.

SCENICAS NON SOLVM SI fideiussores præstent, a sed etiam si iusiurandum dent, sine periculo discedere.

a Fixę s. documenta.
b Ciuitatum temporibus. puta x annor à cōpositione ciuitatis, vt de imperio mō dixit. & fac. C. de fer. l. omnes. ibi, his adijcimus, natalitios &c.
c Quam. s. diem, in qua die geruntur.
d Annus. s. quot anni sunt q̄ illa ciuitas facta fuit.
e Nihil, ī. e. in prin. ibi, & quotquot iudicia &c.
f Imperiali. s. note.
g Inchoetur. s. documentum.
h Mox. priusquam alia ponatur. Acc.
i Auctore. puta in noīe dñi & facit ī. de q̄sture. l. prin & de armis, in pri. coll. 6. Sed nūquid anni domini ex incarnatiōis apponēdi sunt? Rñ. hac l. vel alia nō cauetū sed tñ dico, q̄ apponendi sunt, 1 & aliàs non valet istēm: qa est de cōsuetudine, q̄ apponant: ergo apponēdi sunt, & aliàs non valet qd agit, vt ī. p̄x. §. si qua vero. & ī eo. in prine. ibi, & quotquot &c. & est ēt consuetudo gñalis. vñ ēt si lex diceret cōtra, tñ deuinceret eam cōsuetudo, vt ff. de le. & senatu'c. l. de quib⁹. in fi. lex ēt si iprobat, imò p̄bat. l. ista, q̄ qd de talib fuerit, vt dcm̄ ē.
k Prima indictione. forte currebat prima indictio tpe quo fuit facta hęc lex & ita Iustin. regnabat tpe Natiuitatis Chri, cū illo tpe fuit Idictio inuēta: vt ī. in prin. huius ti. no. & iō non dicit forte de annis dñi ponendis, cū pauci erāt eo tempore. Acc.
l Nostri. s. imperij.
m Nunc. s. qñ hęc cōstitutio facta fuit.
n Annum. xj. No. q̄ tpe huius cōstitutionis Iusti. regnauerat xj. ann. Itē qa in Cal. Apri. p̄ximis incidīt xij. vnde in Cal. Apr. sortitus fuit imperium.
o Decętero. s. scribāt.
p Harum. s. legum.
q In iudicijs. i. in sententijs, vt dicūt. Vel dic. i. in scripturis q̄ fiunt in iudicio, siue snię, siue acta vel gesta sunt, vt hic subijcit. nam & his talia sunt apponenda. vt ī. a §. vnde sancim⁹.
r Incertis illis. quędā litterę erant q̄ nō poterāt ab oibus intelligi, q̄ apponebant in qualibet snia, vñ hic eas nō remouet: sed præcipit, vt iuxta eas interpretatio apponatur, vt subijcit.
s Ab olb. sic ff. de isti. l. sed si pupill⁹. §. p̄s. sic ī. de nō a'ie. §. alienatiōis. sic ī. in med. h §. vt autem. coll. 8.
t Deinde in hac constitutione Acc.
u Literas. s. Latinas.
x Si quidem. pro certe. & ita cōsti. sed certe si reliqua Græcę vocis sunt, Grę cis litteris subdi tēpus, & post p̄scriptionē incertarū literarū, puta Latinarum. i. iuxta Latinas, q̄ sunt incertæ Græcis, apud quos fuit factū instrm, ponat interpretatio in Græco.
y Reliqua. vt tenor instrumenti.
z Dudum. in hac cōstitutione.

SCENICAS &c.
a Præstent. subaudi

Cōcor. gl in c. i. set dilectos. ex̄ de fi. instru. Anno dominicæ incarnationis anponendi sint istrumentis.

Pro inclusis, die ante Cal. illas &c. Contius.

In edi. noua. pd. Cal. Sep. Imper. DN. iust. PP. Aug. anno post Belisa. V. C. Cons. secundo.

di non. nec enim hanc vel aliam securitatem præstare habent, vt in prin huius constitutionis. vel legas sic Fideiussores etiam subaudi, solum non præstent, vt ita hac dictio non, ponatur iuxta verbum, præstent.

pa.ren. §. fi. col. x. Itē & aliar l. vt libertus post manu missionē iurat se operas pstare: vt ff. de li. cau. l. fi. de op. lib l. vt intsiu. vbicūq; tñ dico nō teneri quē de facto licito solo. pōt dici esse verū iure ordinario & ciuiliter: sed extra ordinē pōt accusari in crimine stellionatus, vt extra ordinem puniat, vt ff. de crimi. stel l. fi. licet non poster dici q; dicta lex loquatur quando iurauit in talem cām, vbi & aliās sine iuro eodē crimine pōt plecti, vt ff. de pign. ac. l. r. Primum puto verius: qa vbicunq; titulus crimini deficit, locum habet hæc accusatio: vt ff. de crimi. stel. l. 3.

Iusiurandum à scenica præstitum non tenet, nec fideiussoris datio, quæ expetens, pœnis multatur: & iudex in illarum extorsione negligens punitur.

Imper. Iustin. A. I. præfecto prætor. exconsuli & patricio

NOuimus pridē facientes legē [a] interdicentem [b] nulli licentiam esse in scena [c] detentas mulieres fideiussores exigere, [d] quia obseruabunt [e] & impiam complebunt operationem pœnitentiæ tempus non habentes: & pœnas interminantem [f] nouissimas [g] his, qui tales fideiussores exigunt: insuper & ipsos fideiussores sine obligatione recedere, & nullam inferri eis necessitatem personarum harum [h] præsentationis. Sed in præsenti cōperimus [i] crudelem quandam & importabilē calumniam contra studendam à nobis fieri castitatem. Quia enim eos [k] fideiussores accipere prohibuimus, [l] inuenisse [m] illos aliam viam ad impietatem deducentem maiorem: iusiurādū enim eas exigere, [n] qa nunquam ab impia illa & turpi operatione cessabunt: mulieres [o] autem existentes miseras, & sic male seductas, pie agere se putare, si impie egerit: & vt custodiant iusiurandū, propterea suam prostituere castitatem: cum oporteret agnoscere, [p] quia hmōi transgressiones magis placent Deo, [q] quàm iurisiurandi obseruationes. Non enim si quis ab aliquo iusiurandum acceperit, quia occidet forsitan, aut adulterabitur, aut aliqd aget tale illicitū, oportet seruari iusiurandum: vtpote cum sit ita turpe & illicitum, & ad perditionem ducens. Ideoq; liceat mulieri, licet huiusmodi iusiurandum iurauerit, recedere à iurisiurandi huius amaritudine, & castè viuere sine periculo periurij: [r] magis autem Deo amabiliter pœna periurij (si qua omnino est [s] pœna) contra eū, qui iusiurandum exigit conuertenda. Vnde etiam nos repente inferimus decem librarum auri pœnam, exigentes eum, qui præsumpserit omnino tale iusiurandum accipere: & hanc scilicet quantitatem ipsi infelici dari mulieri sancimus ad reliquā bonæ figuræ vitam, [t] exigendam [u] per administrationem prouincialem, & dandam ei: sciente iudice, quia si neglexerit, tenebitur [x] ab ea deponens administrationē,

[a] Nouimus. Legem. vt ℥. de lenonibus. Accu.
[b] Interdicentem. subaudi legem.
[c] Scena. i. loco turpi, vt prostibulo. Alias dicitur scena, locus, vbi consueuerunt homines conuenire: & erat locus inubratus cortinis: vt ff. de infa. l. ij. & inde scenæ dicunt, vel scenicę mulieres.
[d] Exigere. Nota verbum quod regit duos diuersos accusatiuos: vt supra de leno. §. quasdam vero earum. exigere dico: quia obseruabunt &c.
[e] Obseruabunt. prædictæ mulieres.
[f] Interminantem. s. dictam legem.
[g] Nouissimas. nouissimæ pœnæ dicuntur, vltra quas nulla est ita magna. nam debet occidi talis leno, vt ff. de pœ. l. vltimum. & ℥. de leno. §. præconizamus. similis expositio ℥. de ecc. rerum immob. ali. § occurrit.
[h] Personarum harū. s. mulierum.
[i] Comperimus. vnde & præsenti consilio indigemus, vt ff. de vē. inspi. l. j. §. j. in prin.
[k] Eos s. lenones.
[l] Prohibuimus. vt §. proxi. diximus.
[m] Inuenisse. s. comperimus.
[n] Exigere. s. inuenimus. & statim subijcit formam sacramenti.
[o] Muliere. subaudi comperimus.
[p] Agnoscere. mulieres istas.
[q] Deo. certè & legi humanæ, vt subijcit. q; facit ff. de leg. t. l. si quis inquilinos. §. fi & C. de leg & cō. l. non dubium. in fi & ff. de pa. l. iurisgentium. §. si paciscar. & ff. ad muni. l. fi. j rñ. & ℥. de iu. §. quia verò. vbi verò est licitū factū. est seruādū. nō tñ punit nō seruās, nisi quātū ad Deū. vt ff. de do l. nā sufficit. & superiori l. & C. d reb. cred. l. s. in casu tñ ēt quò ad mundū valet, & firmat qd agitur vt si fiat à minore xxv. ann. sup aliquo ɔ̄tu: vt ℥. de

[r] Periurij. subaudi est.
[s] Si qua oīno est. Sed quare dicit, si qua oino est, cū nulla sit, vt modo diximus p l ff de dolo. l. nam sufficit? Rñ. interdū est non per se solū, vt dictū est sed ex adiūcto, vt quia est infamis. si vētar ɔ̄ factū, & ɔ̄ pactū, quod ɔfirmauerat facto, vt C. de transac. l. si ex falsis. aliàs non est infamis, vt ff. de infa l Lucius: tñ repellit à testimonio: quia præsumit male dicere, q aliqñ male dixit. ff. d acc. l. si cui. §. ijsdē. Periurus à testimonio repellitur.
[t] Vitā. quā vitā perinde habebit & quo ad mrimonia & quo ad alia, ac si nunquā in tali praua cōuersatione fuisset. vt C. de nup. l. imperialis. §. j. Sed nungd hodie habent necesse petere rescriptū, vt dicit dicta lex imperialis? Vr q; sic: cū illa non inueniat correcta. vt ℥. de admi. offic. § j. & C. de appe. l. præcipimus. in fi. Sed ɔ̄ puto pp generalia verba huius cōstitutionis, quę dicunt ipso iure eam nō teneri. vnde quantum est in petitione rescripti, dico illam legem correctam per istam. Acc.
[u] Exigendam. pœnam prædictam subaudi.
[x] Tenebitur ab ea. i. ipsa habebit eum iudicē obligatum ad tantam pœnam & facit ad hoc supra, de mo. § fin. & ℥. de man. prin § neq; in fi. col. iij & C. de iu. l. sancimus. in fi. & ℥ de col. §. si verò ēm prædictū modum col. ix. & ℥. de eccle. ti. §. si autem qui hoc. & ℥. vt in priua. domi. in fi. u. ea. col. Accu.

Hære-

hæredesque [a] eius [b] & successores & eius substantia, eo quòd actionē piam [c] agere neglexerit. Si autem ipse prouinciæ præses iusiurandum exegerit, [d] ipse etiā me moratam [e] decem librarum auri pœnam exigatur: siquidem militaris [f] iudex sit in illa prouincia, per illum [g] danda, sicut dictum est, mulieri. Si verò non habeat militarem [h] iudicem, metropoleos illius prouinciæ episcopus hoc prouideat, causam etiam ad nos, si probauerit, referens: & insuper ex vicinis maioribus [i] cingulis: [k] & vndiq; hoc agentem, [l] siue iudex, siue priuatus sit, memorata castigari [m] pœna, & dari hāc ei, quæ quātum ad illum neq; castè viuere valeat vlterius: vt non videatur quasi peteraſſe. Quæ igitur placuerunt nobis, & per præsentem sacrā declarata sunt legem: tua celsitudo præceptionibus proprijs omnibus faciat manifesta: vt cognoscant nostri Imperij circa castitatem studium. Dat. Calen. Sept. Dn. Iustin. PP. A. anno. * post Belis. V. C. Conf. anno. xj.

TITVLVS V.
Nouella 52.

VT NON FIANT [n] pignorationes pro alijs personis: [†] & vt sicut [o] principum donationes non egent gestis monumentorum, sic nec à priuatis Imperatoribus factæ donatiões indigeāt.

Nulli licitum est secundum formam pignorationis exigere aliū pro alio. Item sicut donatio facta à principe priuato insinuatione non eget: ita nec econtra. Bartolus.

Imper. Iust. A. Io. gloriosiss. sacrorum per Orientem pretor. pręfec. iterū exconsuli & patricio.

INhonestas pignorationes, & odibiles super his exactiones, plurimæ quidem & aliæ leges [p] odio habēt: præcipuè autem à nobis positæ: [q] sed nescimus quemadmodum causa [r] licet tantis castigata legislationibus, [s] adhuc p̄sumitur, [t] & in republica est, & maiorem sui præbet virtutem, quām legum [u] necessitas.

CAP. I. Propterea sancimus nullam omnino pignorationem in nostra republica præualere, [x] neque in mercatis (hoc quod maximè ibi præsumptum inuenimus) neque in agris, neque in ciuitatibus, neque in vicis, neque in ciuibus, [y] neque in vicaneis, [z] neque in agricolis, neq; alio omnino quocunque modo vel tempore: sed præsumentem alium pro alio s m pignorationis formam, [a] aurum, aut aliqd aliud exigere, hoc reddere in quadruplum violentiam passo: & cadere etiam ab actione quam habuit aduersus eum pro quo exactionem fecit. Non enim habet rationem, alium quidem esse debitorem, alium verò exigi: sed nec alteri molestum esse pro altero quodam, tanquam inuasionem, aut iniuriam committentem, & alium quasi vicaneum existentem cędi, aut iniuriam sustinere, & aliquid pati, quod omnino non competit, [b] pro alio: & absque legitima occasione quamliber perferre calumniam: & supplicia [c] sustinere in corpore: præsidibus gentium scientibus, [d] quia si non hæc egerint, sed in prouincijs, quibus p̄sunt,

a Hæredes. s. lite contestata. vt qđ dicit. Al. vt C. ex deli. de. l. 1. & facit ff. sol. le. lu. pec. l. fi. & ff. de accu. l. ex iudiciorum. Accu.
b Eius. s. tenebant.
c Actionē piā. i. actiō. piā. j. de non alie. §. & hoc valere 1 2 col.
d Exegerit. ab aliqua puella. vt ipsa nō debeat à turpi & impia conuersatione cessare. vt j. eo. §. sed in p̄senti.
e Memoratam. j. eo. §. vnde.
f Militaris. s. aliquis maior præside.
g Per illum. s. militarem iudicem nam ip se exigerā præside. & dabit mulieri.
h Militarem. illius prouinciæ.
i Maiorib. i. hītibus maiores honores. Al.
k Cingulis. aīs cingulo. & dic. & insup. i. si nō sit i illa prouincia iudex militaris, nec et metropoleos epī, exigat ille p̄ses dictā pęnā ex vicinis maioribus cingulis, i. à magistratib. q sūt i vicina puincia. maioribus cingulis i. qui sunt maiores p cingulos dictus præses.
l Hoc agentē. s. faciētē mulieres sic uiuere.
m Castigari. s. volumus.

n VT NON fiant &c.
Expeditur hæc pars j. eo. vsq. ad §. illud.
o Et vt sicut. hoc dī eo. §. illud.
p Leges. vers. qđ met. cau. l. extat. & ff. ad leg. Iul. de vi pri. l. pe. & ff. de off. pīi. l. illicitas. & C. vnde vi. l. si quis in tantam. & l. si quando.
q A nobis positæ. vt C. vnde vi. l. fin. & C. locati. l. fi. & aliæ extrauagantes.
r Causa. i. turpis pignoratio & exactio.
s Legislationib. vt s. ptor. alitimus.
t Præsumitur. i. obseruatur. Accur.

† Lege Draconis pmittebā tur, & eā pitié vocat ἀνδρολήψιας Hermolaus Barbatus, cetert clarigatione. hoc perti net l. 1. C. vt nullus ex vicaneijs.

u Quām legum. i. maiorem efficaciam iuſ, quitas, q̄ æquitas habet, quæ est ex necessitate iuris, vt C. de iud. l. placuit. qđ sit esse non debet.
x Præualere. sic C. de ol agro dese. l. hac definitione. sic j. vt nul li iudi. §. quia vero. colla. 9.
y Ciuib. i. hoībus.
z Neq; i vicaneis. s. qui morātur in vicis.
a Formam. puta qui tecum in alio regione hoc acto iter nos, vt si dic statuta non soluerentur, liceat tibi homines meæ p. tuneæ pignorare sua auctoritate, siue tes eorum intromittere. & probatur hæc electio * ex eo. g. dicit firmam i. pactum sic matum verbis, vt liceat sic capere. & probatur. ff. de arb. l. arbiter i ncta certā. Sed quid si hoc in pacto actum non fuerit? Rň. idem multo magis. item quid si acce pi non in pignus, sed in solutum? Respon. idem secundum Io. quare subaudi etiā, vt est ex istæ duę op positiones.
b Competit. i. nō est conueniens. sic sup. de ecc. re. immobi. §. si vero non priuatus.
c Et supplicia. nam & ipsos homines capiebant. & supplicia eis imponebant: qđ fieri non debet.
d Scientibus & alias scientium. & facit j. ut.

* Lectio.

& facit. T. ti. prox. §. fi.
a Gestis monumentorum. i. vt fiant coram iudice ordinatio praebente authoritatem huic donationi: q̃a sufficit ipsius Imperatoris praesentia: vt & aliàs C. de testa. l. omnium.
b Nisi tantummodo. q. d. fiant huiusmodi donationes in rei veritate, & scribantur per tabellionem & alia fiant, quae hic dicuntur non autem in p̃sentia iudicis ordinarij est necessaria, quãtacunq; sit quantitas, quae auctoritas alias esset necessaria, vt I. de defen. ciui. §. nulla. colla. 3. & facit ad hoc. C. de don. l. donatio. §. in conscribendis. & l. sanci mus. Quid si est quãtitas infra. 500. soli. R̃n. nec scriptura est necessaria: quia nec in priuata donatione est necesse, sed simplex & nudum pactũ sufficit: vt C. de do. l. si quis argẽtum § sin autem hoc minime scriptum. Accur.
c Non. n. consequens est. Non eandem debere esse rationem contrarium, vt hic, & ff. si vsusfr. pe. l. pen. §. fi. & C. de cadu. tol. §. sed vt manifestet. & J. vt li. ma & auiç. §. illud ff. de ret. din. l. pen. & C. de sac. san. eccl. l. ante nup. & infra de fide instrumẽ. §. si quis.
d Nec his. priuilegijs. s. vt non sit necessaria insinuatio.
e Imperium. i. quando priuatus ei donat.
f Praebentur. cum Imperator donat.
g Inaequalitas. quae erat ante legem istã.
h Constitutio. vt C. de quadr. praescrip. l. fin §. quia igitur. Accursius.
i Ex vtroq;. s. laterẽ.
k Et pro. s. Accur.

l DE EXHIbendis & introducendis reis &c.

Rei à re quia rem debent: non à reatu vt

sunt, pignorationes praesumi patiantur: nihil erit tale quod à nostris eos eripiat manibus.

CAP. II. Vt donationes Imperatori à priuato homine factae non egeant insinuatione.

Illud quoq; perspeximus huic adijcere legi, vt sicut ab imperio in alios factae donationes non egent gestis monumentorum, [a] sed ex hoc ipso habent virtutẽ, ita neque à priuatis, imperatoribus factae (nisi tantummodo [b] pro veritate fiant in publico à tabellionibus cõpletae, susceptionem habẽtes & eius qui fecit, & testiũ, & aliã donationũ obseruationem) non egebunt gestis monumentorũ, cuiuscunq; quãtitatis sint. Non. n. consequens est, [c] vt nec his [d] fruatur imperium [e] à priuatis, quae ab eo praebentur [f] illis. Haec aũt inaequalitas [g] facta ẽ ex nouitate quã Zenonis piae memoriç introduxit constitutio, [h] vt imperiales donationes non egeant monumentis. Quia igitur imperfectius causa prius apparuit: ppea nos perfectionem imponentes ei, ex vtroq; [i] tenere hoc volumus, & [k] in his donationibus, quae ab imperatoribus in priuatos fiunt, & q̃ à priuatis i ĩperatorẽ, vt ex aequalitate iustitia causae adijciatur. Tua igitur excellentia, quae per hanc diuinã nostrã constitutionẽ sancita sunt, p̃ceptis proprijs solẽniter manifesta facere studeat vniuersis. D. XV. Cal. Sept. Impe. Dn. Iustin. P. P. A. ann. XI. post Cons Belis. V. C. anno secundo.

TITVLVS VII. No. 53.

DE EXHIBENDIS & introducendis reis: [l] & vt hi qui conueniunt, [m] post vicesimũ diẽ, praesentent iudicib', & de ijs qui iuratoriã [n] cautionẽ exponunt, & ante litis contestationem absentes fiunt: & de hypothecis [o] quae appellantur ex casu: & quae personae & quãdo hoc ius habent: & de indotatis vxoribus, [p] vt habeãt quartam partem in substantia viri, & ipse vir in substantia vxoris, quando inops est cui relinquitur.

Reus non est exhibendus in iudicio de vna prouincia ad aliã, nisi prius actor fideiussoriam praestiterit cautionem certam quantitatem promittẽs, si litẽ nõ exequatur, aut exequens non vincat. & reo comparente si actor intra x. dies non comparuerit, reus absoluendus est à iudicio eo exacto, quod ab actore promissum est: & si quid amplius reus expendisset. Bartolus.

Imper. Iustin. A. Ioanni gloriosiss. pretoriorũ per Orientem praefecto, iterũ exconsuli & patricio.

Plurimi adeuntes [q] nostrã docent potestatẽ, quia [r] exhibentur [s] ab aliquibus aut ẽt in alias pertrahuntur [t] prouincias ex sacra nostra iussione aut decretis iudicialibus, & ad miseriam quidẽ per hoc aguntur: [u] coacti vero iussionibus [x] aut decretis [y] exhibentur. Proinde qui [z] eos [a] exhibent, [b] ẽt cautiones exigentes [c] quia intra certũ tempus venient ad determinatum iudiciũ ij, qui ab eis conuenti sunt: ipsi [d] remaneãt [e] in prouincia

ff. de duobus reis. l. 1. et hac pars expeditur infra, eo. §. vsque ad §. illud quoque.

m Et vt ij qui conueniuntur. hoc expeditur. J. eo. §. illud. vsq; ad §. si vero.
n Et de ijs qui iuratoriam. & hoc dicitur. J. eo. §. si vero & quidam. vsque ad illum. §. optimum quoque.
o Et de hypothecis. s. militiarum. & hoc dicitur J. eod. §. optimum. & expone haec verba, vt ibi.
p Et de indotatis vxoribus. quod dic. vt J. eod §. quoniam vero & §. si vero quasdam. vsq; in fin. constitutionis. Accur.

q Plurimi adeuntes, scilicet; nos.
r Qui. aliàs quia. Acc.
s Exhibentur. i. exhiberi postulãtur de vna prouincia ad Cõstãtinopolitanam ciuitatem: vt J. eod. §. quia vero.
t Pertrahuntur. dico aut &c.
u Aguntur. i. deducuntur. quae miseria ex inopia contingit & inopia ex peregrinatione: vt hic, & I. vt iudi. sine quoquo suffrag. §. illud. circa prin. col. 2.
x Iussionibus. s. nostris.
y Decretis. s. iudicialibus. & sic redde singula singulis.
z Qui. s. actores.
a Eos. s. reos.
b Exhibent. i. postulant exhiberi.
c Exigentes. s. coram eo à quo petitur rescriptum.
d Ipsi. s. actores.
e Remaneant. s. qui conuenerunt.

Affi-

uicia, affligi a ĩ pegrinatiõe sũptib. exhibitũ aut p̃sentatum relinquerẽtres.

CA. I. De reis ab alio loco in alium rep̃sentãdis.

Hoc igitur miserantes, sãcim᷒, siqd fiat tale, b & tp̃s ipleaĩ, qđ in cautiõe exhibitiõis aut p̃sentationis ipse actor c cõstituit: deide ille d qdẽ obseruet e ĩ iudicio, actor aũt desit, & ñ itra.x. dies f post quã re᷒ venerit in ꝓuinciã, actor occurrerit: reũ qdẽ ingrediẽtẽ apud iudicẽ, & hoc docẽtẽ, repẽte dimitti. g iureiurando aũt ei᷒ h iudiceĩ de oib. expensis quas ꝓtulit circa viã & circa pegrinam habitationẽ: & his i iudices addicãt k actorẽ cõueniẽtẽ frustra. Et qm̃ nõs est nõ aliter fieri exhibitiões aut p̃sentationes, l nisi actores fideiussores ad certã quãtitatẽ dederint, m qa exsequenẽ cãm, & suscipiẽt sñiam: n hãc qdẽ quãtitatẽ oĩno eos o exigi, p & dari frustra calũniã passo. Si vero ꝓ iusiurãdũ ẽt pl᷒ q aliqd declar. uerit r (certa tñ quãtitate definita à iudice, quã leges taxationẽ vocãt) ẽt hoc supexigi, s vt cognoscat ñ illudere t vitas alienas, u sed ĩ ꝓuĩciã x eligeĩ iudices, & ibi ꝯ suos aduersar. litigare.

CA. II. De cautione præstanda ab his, qui de proprio territorio sibi obnoxios abstrahunt.

Quia verò ab actorib. fideiussiões plerũq; nouimus hic datas y tãquã z in exhibẽdis personis: si verò in aliã deducanĩ a ꝓuĩciã, forte declinaĩ b hãc obsuationẽ c sãcim᷒ hic d iudicẽ aut gl̃iosissimũ q̃storẽ e nr̃um sacris nr̃is ministrãtẽ literis, si qd tale f agere iubeaĩ, ñ aliter ad aliã exhibere ꝓuinciã reũ, g ante q̃ fideiussorẽ p̃beat actor in iudicio, in qđ futur᷒ est reũ deducere, qa dabit s̃m locorum spatiũ aurũ h quãtũcunq; decretũ i fuerit fugiẽti, k si non exequaĩ aut exequens nõ vincat causam: l & ibi m oĩa agi q̃cunq; in exhibitiõe n decreuim᷒ o definitũ p verò aurũ, à fideiussoribus exigẽdũ, & dandũ ei, q deductus est: p̃bendo quoq; ab illo q etiã iureiurãdo vsq; ad taxatio-

a Affligi i. vt affligantur conuenti.

b Tale. quod rescriptũ ad extraneũ iud. eẽ fit petitũ & cautio sit facta de exhibendo reo: vt ŝ dixi.

c Ipse actor. nã hmõi tpa iudicia alia actoris maxime & iudicis arbitrio statuuntur: vt inc. & ff. qui sa usda coga. l. de die. t. respon.

d Ille s. reus.

e Obseruet i. stet in iudicio, & sic exponitur. j. e §. si vero eum quidem.

f Decem dies. Sed nunquid à tempora petiti rescripti currunt hi decem dies, vel à tempore ex quo ad eum extraneum iudicẽ venire potuerit? Rñ. ex neutro horum tpum cõputari: sed à tpe finito qđ fuerat p iudicẽ constitutum & actorem. aliter enim fine initia actoris siue stipulatoris dicere nõ possumus. cui insistiari in talibus non debemus, vt ff. de ver. obli. l. stipulationum. §. fi. Accursius.

g Repente dimitti. i. elapsis. x. dieb. nec ob. C. de iud. l. properandum. in prin. vbi dr causam ciuilem triennio, criminalẽ biennio durare. at hic. x diebus: quia hoc iudicium non erat inchoatum, quare à iudicij obseruatione absoluitur & dimittitur: non aũt definitiue: tum quia lis non est cõtestata, tũ qa nõ est liquidũ. vt C. de temp. ap. l. fi. § j. & C. de iud. l. properandum. §. & si quidem. nec enim dico esse ibi contestatam, vbi fuit rescriptum petitum: licet vtcunque ibi fuerit: quia iam ibi deberet iudiciũ finiri: vt ff. de indi. l. vbi. & l. de qua re in prin. licet decretistæ aliter sentiant.

h Eius. scilicet rei.

i Et his. idest eo actore condemnato in expensis ꝓ ferãt iudices actorem calumniosè litẽ instituisse, s̃m quosdam. & facit pro eis. ff. ad Turp. l. 1. §. j & ff. de suspec. tut. l. hoc enim j. rñ. Vel dic, & his. s. expensis.

k Addicant. i. supponant. s. actorem dico frustra.

l Præsentationes. s. reorum ad hanc ciuitatem.

m Dederunt. s. coram iudice extraordinario, corã quo vocati sunt ex sacra iussione, aut decretis iudicialibus.

n Et suscipiunt sententiam. i. vincunt, vt statim dicitur prox. §.

o Eos. s. actores vt promittant eam ipsi reo. Sed coram quo iudice fiet hæc promissio? Item quanta erit ant quãtitas? Rñ. coram iudice extraordinario, & eius arbitrio definietur, vt ĩ. prox. §. sequitur.

p Exigi. s. sancimus.

q Plus. s. quàm fuerit promissa quantitas ab actore.

r Declarauerit s. reus.

s Superexigi. s. ab actoribus.

t Illudere. i. deridere.

u Vitas alienas. sic ŝ. de ta. §. j. ibi, & nõ propter suam.

x in prouincia. vbi reus habet domicilium.

y Datas. i. in hac regia vrbe, quando de prouincia aliena trahitur ad hanc ciuitatem. sed econtra non sic seruabitur, vt hic subijcit.

z Tanquam. expressiuum veritatis, s. qñ volunt exhiberi reos, vt ŝ. eod. § & quoniam.

a Deducant. s. rei.

b Declinare. s. actores.

c Obseruationem. s. nouimus.

d Hic i. in hac ciuitate Constantinopol.

e Quæstorem. i. cancellarium.

f Si quid tale. s. qđ faciat p̃ceptũ actori da vocandi reo ad extraordinariũ iudicẽ.

g Reum valet autẽ rescriptum. licet ante satisdationẽ vti eo non possit. vnde hæc authen. male continuatur cum lege. C. de dila. l. fi. quando. Accursius.

h Aurum. vel quantitatẽ aliquam arbitrio iudicis illius, vt subijcit.

i Decretum. Sed à quo? Rñ. à delegato: quia ei causa est commissa, vnde & hoc ꝑ cõsequẽs, vt ff. de iuris. omnium iud. l. 2.

k Fugienti. s. reo: sic dicto quia fugere consueuit, vt C. de iura. cal. l. 2. in prin.

l Causam. si enim vincit, non videtur calumniose fecisse. vbi aũt perdit: tunc etiam iure cõmuni debere reddere impensas. C. de indi. l. properandum. §. fin autẽ alteruter. Quid ergo facit plus hæc constitutio? Rñ. quia aliàs non damnaĩ in expẽsis nisi iudici videaĩ. sed hic semper videtur sibi: vnde semper debet cõdẽnare, vt ĩ. de indi. §. oportet. colla. vj. Item grauaĩ ĩ alio hic actor. qa nõ petit dilationẽ, sed aduersari᷒ sic, vt C. de dila. l. fi qñ. si tñ aduersarius petat, & ipse vult, vt C. de tẽp. in integ. resti. l. petẽdæ. in fi.

m Et ibi. quando de vna prouincia vocatur ad aliã.

n In exhibitione. i. in hac ciuitate.

o Decreuimus. ŝ. eo. l. quoniam.

p Definitum. s. à delegato, vt dictum est.

q Ab illo. s. reo.

q Facit ad hunc tex. c. vlt. cũ gl. sup verbo, taxatione. extra, de his quę vi metusve cau. fi. vbi dicitur, q ultra taxationẽ non licet iurare. & vide in illa glo. cõcor. iur. c. no. & ci us.

z Vide in ca. solicitæ. in gl sup verbo, et quã extra de maior. & obe.

[a] Taxationem. No. tria, taxatio, iusiu. & sñia. Taxatio ante sacrm pstať. non post, vt ī. de iudic. §. oportet. iusiu vero ante sñiam. vt C. de reb. cre. l. gñalr. §. oẽ igiť. sed hęc oĩa, q dicta sunt de vocatiõe ad extraneũ iudicẽ, videnť nõ habere locũ, cũ quilibet in sua debeat conueniri prouincia, vt ī. vt oẽs obedi. iu. §. si igitur. colla. v. sed dic, vt ibi dicimus.

litig. §. ad excludendas. ibi, causa vero &c. quia non excipit ibi de arbitrio, vt ibi dicemus.

[u] Offerri. Sed à quo? Respon. à iudice ſm consuetudinem: lege tamen non distinguitur ista, verum à iudice, vel actore præcepto iudicis, vnde nec nos distinguere debemus: vt ff. de offic. præfi. l. §. Aceur.

nem: [a] vt si iurauerit se etiam amplius expendisse, † & hoc recipiat: vt vndiq; videatur perfectæ nostræ legislationes.

CAP. III. Vt reo in ius vocato post libelli dationem viginti dierum induciæ dentur.

Reo ad iudicium vocato debet libellus offerri, & viginti dierum spacium indulgeri: & ab eo debet fideiussor dari, et sportula solenniter: & medio tempore poterit iudex recusari, vel alius associari, nisi ille quem petit, ab alio sit recusatus, et viginti diebus elapsis litis contestatio fieri debet: & aliter facta non valet. Bartol.

Illud quoq; † antiquitas quidem bene faciens disposuit: núc autem studio machinantur, [b] nrãrũ legum clemẽtiam occasionẽ faciẽtes suarum calumniarum. [c] vetustate nanq; volente conuentionis factæ libellum [d] suscipientem, [e] diebus æque [f] decem deliberationẽ habere, quo [g] possit discutere cãm, & forte ẽt recognoscere, [h] & liberari: [i] post decem aũt dierũ inducias tunc & subscribere misso libello, & iudiciales implere cautiones. [k] Quidam vero respicientes ad nostras leges, [l] quæ post litis contestationem neq; refutare iudicem, neque alium petere iudicem pmittunt, cãm arte [m] machinãtur, & maximè exsecutorib. talia dolosè adinuenientibus: [n] & mox vt oblata fuerit quælibet admonitio, forte neq; libello dato, neq; iudiciali vlla cautione, deducunt hominẽ inuitũ ad iudicẽ datum: [o] & nihil scientem [p] compellunt facere litis contestationẽ: vt semel sub litis cõtestatione cõstitutus, obligeť, & nullam habeat licentiam neq; refutare iudicem, [q] neq; aliũ iudicem petere cum forte suspectus iudex sit: & sic agunt [r] quę volunt: & sub suis artib. hoĩem statuẽtes, quo volunt modo de eo agunt. Sãcimus igitur, dũ admonitio [s] oblata [t] fuerit alicui, modis oĩbus offerri [u] libellum, [x] & non secundum antiquitatem, x. solummodo dierum habere eum, qui admone-

[b] Machinantur. s. homines quidam.
[c] Calumniatũ volebant. n. q clementia legũ sit calumniæ occasio. vnde illud: Oĩa mala exempla sunt orta à bonis rebus.
[d] Libellum. quia ex voluntate dabať. nõ ex necessitate, vt ff. de eden. l. i. §. edere aũt.
[e] Suscipientẽ. s. reũ.
[f] Aequè decem. q. d. vt hodie viginti dantur, ita olim decẽ dabantur. vt ī. proxi. §.
[g] Quo. s. tempore.
[h] Recognoscere. s. debitum.
[i] Et liberari. s. si nõ uẽdo. vt ī. proxi. §. ibi, aut forte &c.
[k] Cautiões. sunt aũt iudiciales, q iudiciũ firmant: vt iudicio sisti, & iudicatũ solui, & similes, vt ff. de præto. stipul. l. i. §. iudiciales. ex quo ergo sic cauebat ab hoc iudice recedere non poterat, vt hic dicitur.
[l] Nostras leges. vt C. de iudi. l. apertissimi. & l. fin.
[m] Arte. i. deceptione vel fraude. vñ Cato: Qui simulat verbis, nec corde est fidus amicus. Tu quoque fac simile: sic ars deluditur arte.
[n] Adinuenientibus. nã vbi intenderis, ingeniũ valet. ipsi aũt exsecutores, vel viatores maximè in hmõi conuersantur: vnde nihil erit quod adinuenire non possint: vt ī. vt ij qui ob. §. 1. & ī. de nup. §. igitur. ibi, multo nanque.
[o] Datum. i. delegatum.
[p] Scientem. scilicet reum.
[q] Iudicem. Sed hodie potest etiàm lite cœpta alius associari: vt ī. in me. li. non fie. sa for. §. super hoc in fi. §. col. 8. vnde quod hic dicitur, per illam corrigitur in hoc capitulo.
[r] Agunt. s. exactores.
[s] Dum admonitio. quę fit hodie per executorem destinatum ad domum conuenti: vt ī. de litig. §. omnẽ verò coll. 8.
[t] Oblata. s. à iudice ordinario, vel delegato: vel etiã ab arbitro. nam & in arbitris dicẽ debere dari libellum: vt ff. de arbi. l. 1. & C. de arbit. l. pen. nec ob. ī. de

[x] Libellum. [r] idest scriptum petitionem in quadam charta, quæ libellus dicitur: ideo quia in breui charta fieri consueuit: & tamen valet: vt C. de fideicommi. l. & epistola. In hoc autẽ libello tria debent esse scripta. res quæ petitur, & causa petendi, & nomen actionis. Res aũt petitur singulariter, vbi est singularis: puta peto Codicem. Item vniuersaliter, si est vniuersitas: vt hæreditas. Item generaliter, si generalitas petatur: vt peto rationem meorum negotiorũ gestorum, quæ administrasti: vt ff. pro so. l. pro socio arbiter. causa autẽ est inferenda: vt dicam, quia emi. vel similẽ causam dicam: vt ff. de excep. rei iud. l. & an eadẽ. §. actiones. & C. de estr. di. Adri. tol. l. fin. §. fina. Item actio: vt actio ex empto. vel similis actio vt ff de eden. l. i. §. responsi. Forma ergo petitionem in hũc modum: peto Codicem, quia emi: & hoc per actionem ex empto. & omnia, quæ plura ponuntur, superflua sunt nisi sint ad specificationem rei, vt ita glossatum, & in talibus chartis positum, vt ff. de rei vin. l. si in rem aliquis agat. Sed quod dicit de actione, de consuetudine seruatur, vt non apponatur. quod ẽt lege potest probari. nam cum possit esse reus certus p rem & causam, satis est, vt ff. de eden. l. i. l. responsio. & hic subijcit. Hic autem libellus quare datur in scriptis: cum & sine eo possit reus certificari? Respondetur, quia si mutaretur in aliquo, citius per scripturã appareret quàm aliàs: vt ff de pigno. l. contrahitur. & ff. de fide instrumẽ. l. iure. & cœpit sic dari in scriptis à tempore Iustiniani vt hic, & C. de ann. exceptio. l. vt perfectius. & inf. de temporibus non solu. pecu. §. primo. olim autem non dabatur ex necessitate in scriptis: vt ff. de eden. l. i. §. edere. & de priuatis delictis l. fi. nisi in conuentione illustriũ personarũ vt C. de dig. l. quoties. Quidam tamen dicunt etiam iure veteri dandum libellum ex necessitate, & qđ dictus

† Facit ad hunc tex. e qm freq. circa gl. super verbo expensarũ. ex. vt lit. nõ cõtest.

† Facit ad hunc §. in gl. 3. e. co ram dilecto. i me. verbo, si vero reus. ex. de off. deleg.

Vers sus.

† Cõcor. In c. 2. in gl. vnica. extra. de libel. obl.

ctis legibus dicitur, verũ dicunt quãtum ad hoc, vt inseratur nomen actionis in libello. nam hoc erat voluntatis: sed libellum dare, necessitatis. sed prima verior est, & hoc in causis ciuilibus. in criminalibus aũt & olim & hodie datur libellus in scriptis etiã in priuatis delictis, si criminaliter agitur: vt ff. de priua. deli. l. fi. & ff. de fur. l. fi. & ff. de accu. l. libellorum. in pri. & C. qui accu. non pos. l. qui crimen. Quod aũt dixi dandum hodie libellũ vbiq; & in scriptis (nam inde dr libellus) fallit in octo casibus, vbi diximus infam dari posse sine scriptis, q sũt quatuor, vt diximus s. vt iu. sine quoquo suf. §. necessitatem. col. 2. Item fallit, qñ partes adinuicem sibi remiserũt vt C. de temp. app. l. fi. In fi & C. de priui. scho. l. j. in fi. ti & j. de lit. & deci. parte litis. §. ad excludẽdas. Nec obst. qd hic dr, quia verũ est: nisi partes cõsentiant: vt ff. de fe l. j. & ff. de pac. l. pactũ. Alij dicunt nec expresse, nec tacite posse remitti, arg. cõ eis. ff. de postu. l. quos. & C. de iureiu. pp calũ. l. 2. §. sed qa veremur nã ſm eos libellus est de substantia iudicij. Itẽ fallit i trib. casib. positis. C. de apost. l. apostatarũ. & C. de iudę. l. ne qs. & ff. de sepul. vio. l. iij. Itẽ fallit i teste falso & instrumẽto falso. C. de test. l. nullũ. & C. de prob. l. pe. item i leuibus criminibus: vt ff. de acc. l. leuia. Vel dic ibi de plano i. nõ sedente iudice pro tribunali. Itẽ fallit in crimine notorio: vt C. de accu. l. ea quidẽ. Itẽ in oĩ crimine vbi sine accusatore procedit: vt ff. de adult. l. j. § si publico & ff. de sus. tu. tutor quoque § prete. a. & i dictis legib. de pba. l pe & de test. l. nullũ. & de accu. l. ea quidem. Item fallit in crimine falsi ſm Bul. vt C. de fals. l. vbi. sed lo ẽ. dicit enim in d. l. vbi, non incidenter, sed principaliter fuit ibi mota quęstio falsi. Sed licet dixerim in supradictis casibus procedi sine libello ſm quosdam: tñ ſm præceptorem meũ dici potest. quod si quis super his velit accusationem solẽnem instituere, necesse habet dare libellum, vt hic dicitur.

d Nullum habente. q. d paruũ habet tps: habet. n. x. dies: quod nullum appellatur. Sed s. e. de ap. §. j. in fi. sed hoc est nullum ad obuiandum malitijs eorũ, qui in breui tpe facerent litem contestari: vt s. eo. §. illud quoque. at ibi non est huiusmodi timor.

tur, inducias: sed duplices, hoc est viginti: a vt siue repudiare voluerit, siue etiã cum eo alium iudicem b petere, licentiam habeat hoc facere, aut forte cognoscere debitum, & liberare se ab aduersarij sui contentione amicabiliter, & non per calumniam & circumuentionem sub iudice constitui forsan suspecto, & forsan ingrato, plerunque autem c aliquid etiam proprium contra eum dispensante: & eo qui litem sustinet, nullum habente d temp⁹ ad agnoscendum ea, in quibus cõuentus occurrit. Suscepto vero libello, sola personali fideiussione e ab eo data, & sportulis f secundum sacram nostram præbitis constitutionem, subscribere libello, qui appellatur responsionis: & declarare etiam tempus, quo ei libellus datus est, ne etiam ob hoc ars g quędam fiat, cumque futura est celebrari contestatio litis, apud iudicem interrogari fugientem, si viginti dies transierint deliberationis, & illum h quidem

e Personali fideiussione, idest cautione iudicio sisti. ideo personalis dicta, qa est de repręsentatione personę in iudicio: vt instit. de satisda. §. sed hodie. Item dico dicta fideiussione, quia fideiussor dandus est, cum sit prætoria cautio: vt ff. de pręto stip. l. j. & l. pręto. & l. pretoriæ stipulationes. Sed contra. ff. de iudi cij. l. 2. §. sed si dubitet in fi. Solu. ibi est speciale in legatis. Item cõtra. ff. qui satisdare cogan. l. sciendum. in princip. sed hęc intelligit ſm illam: vt si habeat possessionem imobiliũ rerũ, non satisdet: vt argumen. ff. de legi. & senatusc. l. sed & posteriores. sed Pla. dicebat istã simplr loq. Itẽ nunquid poterit dare fideiussorẽ aliũ, qui tñ imobilia nõ possideat, vt scholarẽ aliũ? Rñ. nõ: vt insti. de fideiu. in prin. & isti. de repli. i fi. & ff. q satis. cog. l. i. Sed s. i e. ti. l. fideiussor. i fi. j. cõ. sed dic eũ esse possessorẽ imobiliũ: licet aliãs hẽat priuilegiũ vel militiæ, vel sacerdotij, cui renũciare põt ſm iura nia: vt C. de pac. l. pe. Sed quid si homõ fideiussorem dare nõ pt? Rñ. iuret duo. f. fideiussorẽ dare nõ posse, & se sistere: vt j. de li. § ad excludẽdas. pter clericos, q iurare phibent. vt C. de epi & cle. l. cũ clericis. qa eorũ pmissioni tñ cõmittit: vt institu. de satis. §. sed hodie. Item quid si volo esse cõtentus sola pmissione, et qñ fideiussorẽ dare tenet? Rñd. satis est: vt isti. de te. diuis. § venditæ. & ff. de fideic. li. l. 4. § adijci. Item qd erit si nolit dare fideiussorẽ, sed pign⁹ ad qd nõ tenet vt ff. de pto. stip. l. ptoriæ? Rñd. satis est: quia facit ei pl⁹: vt ff. de col. bo. l. i. §. iubet aũt & insti. de ob. q ex deli. §. furti aũt. Itẽ qd si dedit pignus, nũc vult fideiussorẽ dare, & pignus repetere? Rñ. nõ põt. Itẽ in quantũ tenet fideiussor? Rñ. si fideiussit in scriptis, vel in cã publica, tenet vsq; ad trienniũ, intra qd durat cã: vt C. de iud. l. properandũ. Itẽ & plus per duos menses, intra quos debet fieri ↄtestatio: vt j. de execu. & his qui con. & recon. §. si autẽ sine scriptis, tunc vsq; ad duos menses tñ: vt C. de fideius. l. pen. Item in quanta quantitate tenet? Rñd. ad interesse actoris: & hoc nisi intra certũ tẽpus fideiusserit: vel in certam quantitatem: vt ff. qui satis. cog. l. 2. in fi.

Renũciare põt miles & clericus eti priuilegijs.

Vide c. j. iũcta gl. tua. ex de lib. obla.

a Hoc est viginti. Nunquid diminui põt hoc tps? Resp. qdã, non: quia hæ induciæ inducunt a lege. & est pro eis j. constitutio, q de di. §. illud & ff. de re iu. l. 4. §. si quis cõdemnatus. secus si à iudice dilatio detur: vt C. de dila. l. j. & l. siue pars. sed puto semp posse abbreuiari: qa inuenio a lege datã dilationẽ posse abbreuiari: vt ff. de iudi. l. nonnunquã. & ff. de re iu. l. 2. itẽ ↄsuetudo sic vult & interpretat: ergo seruandũ est: vt ff. de legi. & senatusc. l. si de interpretatione. quare dicas, q semper danda est tanta dilatio, nisi iudici ẽ videatur. vt enim plerunque aliter, vt triũ dierũ, vel sex, vel aliud tempus detur. & facit ad hoc verbum j. de iud. §. oportet. in fi. col. vj.

Dilatio à l. data breuiari põt.

Cõe c. cũ sit Romana. iũcta gl. sup verb. tps. cũ. de ap.

b Alium iudicem. sic j. in me. lit. non fi. la fo. §. super hoc. in fi. §. col. viij. sic j. vt differ. iudi. §. si verò contigerit. col. ix.

c Plerunque autem. sic s. de trien. & semis. §. & qa cognouimus. Accur.

f Sportulis. i. salarijs qbusdã q iudicibus dabant: vt in cõlli. Græca continetur: cuius sniam habemus j. de iud. §. ne aũt. & facit ad hoc s. de man. prin. § si tibi & j. vt litigan. iur § pe. col. 9. & s. vt iudi. sine quoq. suff. §. volumus & pstabant hmõi sportulæ tñ à reo, q ab actore: vt in d. l. continet j. de iud & C. de prin. agen. in re. l. fi. & C. de fru. & lit. expen. l. fi. sed Pla. solum reum dicebat teneri in præstatione sportularũ: sed contra eum sunt prædictæ leges.

g Ars. idest, deceptio.

h Et illum. scilicet reum.

Litis

dicere veritatē ostendit quoque illud etiam ex die & subscriptione libelli, & si dixerit transisse viginti dierum numerum, tunc fieri litis contestationem. [a] In medio [b] autem ei licentia esse repudiare iudicē, & aliū petere: aut etiam cū eo iudicem percipere, [c] aut certè absolui amicabiliter: [d] nihil in medio neq; dānificando, [e] neque ab executoribus cō turbando: sed & iudiciariā cautionē exponētē, sicut qui de his iudicat, [f] p[...]erit: & xx. dierū habere deliberationē. Si verò hæc non seruenť: [g] licet videať quædā fieri cōtestatio litis, pro nihilo [h] eā esse, sed licentiam esse & post hmôi ɔtestationē litis intra definitos viginti dies sic oīa agere tanquā si neq; ab initio facta sit q̄dā cōtestatio litis.

CAP. IIII. De iuratorijs cautionibus.

Iurans sistere ĩ iudicio si postea a ciuitate absfuerit: p iudicē ordinariū cā summariim agetur: & ēt per delegatū, qui examinabit in quam terram iurans aufugerit, & si datis mancius aufugerit, & non comparuerit, mittitur actor in possessionē pro mensura debiti declarati: quam non recuperabit nisi omnia damna resarciat, & fideiussorem præstet de sistendo in iudicio. Angelus.

Si verò semel repudians iudicē, aliū acceperit: non sinimus ei [i] eū qui petitus est, [k] rursus repudiare. [l] Sicut enim eius curam [m] habem⁹, sic ēt p dilationē [n] agi aliqd aduersus actorē, modis oībus aduersamur. Si verò [o] etiam qdam [p] iurēt [q] q a obseruabūt, [r] & antequā ɔtestatio litis [s] fiat, ab hac maxima dispareāt ciuitate: licentiā esse etiā

[t] Qualiter hac litis ɔtesta. habes vltra iegi- stas in c. vnico extra fin ex. de lit. ɔte.

a Litis contestationem. s. narratione præposita, & responsione secuta. i. vt C. de li. contest. l. j. & hoc dico animo procedendi in cā: secus si iudicet vsa mico dicā, saluo iure meo: vt ff. quib. mo. pig. vel hypo. sol. l. si debitor. § si i venditione sed at. ȝ. ff. de ɔdic. ind. l. quod quis: sed certè ibi non expressit, licet in corde habuit de repetēdo, sed cū ris ho possit esse p sie, & p non, & p dubium. puta opposita exceptione, nunquid semper fiet ɔtestatio? Rñd. primo casu fit: sed tñ sunt nullæ partes iudicis in cognoscendo, sed in iudicādo tantū: vt ff. ad l. Aquil. l. proinde. & ff. de confes. l. j. & C. de confes. l. j. vñ eueniet mirabile, vt hæc rñsio obtineat vicē contestationis, quasi snīæ, vt dictum est, aliàs enim non valeret snia: vt C. de sen. l. priuatā. & hoc qñ libellus fuit datus vt fieret cā. si aūt extra ordinem fecit eum interrogari, & fuit confessus: tunc fit ei vnum pcptū de soluendo s'm consuetudinem generalem & sic ēt pōt intelligi. ff. ad leg. Aquil. l. proinde. item in secundo constat fieri contestationem. Itē & etiam in tertio dico fieri cōtestationem, vt C. de excep. l. si qdē in fi. & colligitur instit. de excep. §. j. vsque ad §. hęc exempli. nā eo ipso q obijcit exce. innuit se debitorem. vnde æquiparatur illi responsioni ac si diceret sic, nisi probet exce. vt C. de proba. l. exceptionem & ff. de prob. l. in exceptionibus.

b In medio. sic C. de iudi. l. apertissimi. sic ĩ. de iud. l. oportet. in fi. sic. ĩ. eo. §. sancimus.

c Percipere. quod etiam postea hod e' licet vt ȷ̄. in me. li. §. super hoc. in fine.

d Amicabiliter. sic ȷ̄. vt diff. iu. §. si vero.

e Damnificando. s. reo. Nunquid ergo nihilominus currit præscriptio? Quidā dicunt q sic. & est pro eis ff. ex qui. cau. ma. l. ait prætor §. si & i. fi. & ff. de eo p quem fac. erit. l. fi. j. rñ. & hic, & ȷ̄. proxi. §. ibi, pro nihilo &c. Sed nos contra. dicimus enim pręscri. interruptam. & est pro nobis. C de præscri. xxx. enno. l. sicut §. nec sufficit. Nec obstant d. li. quia postea correctæ sunt per d. l. sicut. vel non fuerat missus executor in d. legibus. Item nec obstat qd hic dicitur. & ȷ̄. proxi. quia non damnificatur in his, quæ hic dicunť: puta quominus iudicem recuset: vel aliū assotiari petat, vel in similibus in præscriptione bene nocet (vt dictum est) si admonitio fuit facta. Si quis tñ primā velit tenere sententiam: potest dicere, q illa. l. sicut. quæ eos confundit, loquatur secundum sua tempora. nam suo tempore non dabatur libellus ex necessitate. vnde dicas quòd sit immutata, & correcta per

istam quæ constituit iudicium per ordinem.

f Iudicat q. d. prout iudici videbitur cum fideiussore, vel sine eo: vt diximus. ĩ. eo § suscepto.

g Non seruentur i. nun detur libellus. & tps deliberationis, & subscriptionis & similia quæ dicunť. ĩ. e. §. sancimus. & §. suscepto. licet de subscriptione non sit in vsu: sed certe scribiť in libro cōi: & ideo non est necesse poni in libello. Item & q a breue tps dať iudicis arbitrio, vnde bene potest memoria retineri.

h Pro nihilo eā esse. quantū ed hoc, vt nō sit necesse aliud dari libellum: nā de nouo oportebit oīa incipi: interruptio tñ facta est præscriptionis: licet quidam ɔ̄ dixerunt, vt modo p ximè diximus.

i Ei. s. reo.

k Petitus est. hic collige ad petitionem alteri⁹ partis iudicem dari. Sed contra. ff. de iud. l. obseruandum. Solu hic petit q hæc: ibi bnlem certū. vel hic respexit ad verecundiam petiti iudicis: vt ibi dicitur. vel hic ambæ partes simul petierunt.

l Repudiare. hic no. regulam, q non possum reprobare semel probatum. sic ff. de nego gest. l. Pompo nius & C. de reb. cre. l. si quis. & ȷ̄. de liti. § ad excindendas & ȷ̄. vt cū de ap. co. §. siue igitur. & ff. qui satis. cog. l. si ab arbitr o. § si & C. de non nu. pe l. generaliter causam. arg. contra. ff. de niu. & ho. l. vt gradatum. §. pe. & C. de prufes & me. l. grammaticos.

[t] Facit ad hunc §. e. sup qōnē § initio nis. cū gl. sup verbo l prin. ex. de offi. de leg. & ibi pōdera gl. q a bona est.

m Eius curam. s. rei.

n Per dilationē i. per huiusmodi procrastinationē.

o Si verò. hic ponitur de tertia parte tituli.

p Quidam. s. rei conuenti in iudicio.

q Iurent. s. iudicio sisti quia non potuerunt dare fideiussorē: vt diximus. ĩ. eo. § suscepto. Sed quid si fideiussorē dederat? tñ. hic duplici iure ɔsulitur actori & ɔ̄ fideiussorem ad interesse: vt ff. qui sat. cog. l. z. § si & per missionē in pos. vt hic dr. Itē quid si neque iurauit, neque fideiussorem dedit? Rñ. adhuc habet locū hic §. Item quid si nunquam venit corā iudice? adhuc habet locum generalis consuetudo, vt dicit, q est interpres legū: vt ff. de le. & sena. l. si de interpretatione. Qd ergo hic dicit iurent, subaudi maximè.

r Obseruabunt. s. iudicium. i. in iudicio sistent.

s Contestatio litis. Sed qualiter, cum incontinenti elapsis xx. diebus fiat contestatio: vt ĩ. e. § suscepto. in fi. Respon. imo non statim q hq; forte eo retardante: quod potest esse vsq; ad duos menses: vt ȷ̄ de execu. & his qui con & recon. §. j.

t Ab hac. scilicet Constantinopolitana, maximè ideo dixit; quia & alias generaliter hæc constitutio

seruatur: vt ῑ. eo. §. fi.

a Illum. scilicet iudicem &c.

b Administrator. idest, iudex ord. vt ῑ. vt defun. seu fn. eo. §. penul.

c Omnimodo. i. re & verbo. q̄d non facit nisi ordinarius: vt hic. vocatio aūt verbo tm̄ fit à delegato, & ēt ab arbitro: vt ff. de arbi. l. sed interpellat. §. j. itē ab ordinario fit q̄nq; tm̄ verbo, vt ꝺ domo vocari: vt ff. de in ius vo. l. pleriq;. & trib⁹ sequentibus legibus.

non facta litis contestatione adire actorem statutum iudicem, & hoc denunciare. Illū ᵃ verò (si quidē administrator ᵇ sit) iubere omnimodo ᶜ exhiberi reum tāquā periurū, & penè ᵈ sui accusatorem per fugā factum. ᵉ Si verò non administrat, ᶠ sed datus ᵍ sit à quodam iudice: ʰ siue ex sacra forma aut iussione, aut etiā ab aliquo administratore: ⁱ ad illum ᵏ renūciare à quo datus est, vt deducat ab illo: ne causa maneat actori vndiq; desolata, iudice ˡ agere aliquid non valente. ᵐ eo ꝙ nōdum apud eum facta sit litis ꝯtestatio, ⁿ

d Pene. aduerbialiter ponitur.

e Factum. Nota optimum arg. ꝗ seruiētes, fugiētes, vt eo ipso res amissas videātur subtraxisse. & fa. C. de iu. cal. l. 2. §. ꝗ si actor & § sineuitē ie⁹.

f Administrat. scilicet iudex.

g Datus. i. delegatus.

h A quodam iudice. s. ordinario. nam delegatus non delegat: vt C de iu. l. à iu.

i Administratore. minimo, puta à defensore ciuitatis.

k Ad illum. delegantem &c.

l Iudice. s. delegato.

m Non valente. hic est contra. ῑ. de litī. §. alijt. Solo. hic corrigitur in delegato à principe, vel dic vt ibi.

n Contestatio. ex tunc enim dominus litis est factus: vt ff. de ædil. edict. l. ædiles. §. item sciendum &c.

o Illo. scilicet reo.

p Legem. istam &c.

q Manifestatione sua. quę manifestatio est propter fugam: sicut ꝗ. dixi.

r Omne. nam definitiua sententia dari non potest in eum lite nō contestata: vt C. de tem. ap. l. fi. j. nec missio potest fieri: q̄a erat delegatus: nec alio modo poterat actor ad suum peruenire &c.

s Exhibitione. scilicet sui.

t Vt potuerit. s. summatim. sicut. ῑ. statim dicitur.

u Iudex. Nunquid ordinarius tantum faciet istam examinationē, & hæc quæ sequuntur. non aūt delegatus? Respon. secundum quosdam sic: quia mittere in pos. est de mixto imperio: vt ff. ꝺ iu. om. iu. l. iubere. vnde ordinario tantum competit, cuius officiū est lenissimum: vt ff. de iur. om. iu. l. j. nec delegari potest. ff. de offic. ei⁹ cui man. est iur. l. 1. in princi. & ff. de dam. infec. l. dies. §. duas. sed tamen puto ꝙ etiam delegatus possit hæc quę sequuntur facere. nam non mittit in pos. sed de mittendo pronunciat: quod etiam delegatus facere potest: vt ff. de offic. eius cui man. est iuri. l. cognitio. §. fi. quare dicas, ꝙ licet non possit vocare re & verbo. & mittere in pos. delegat⁹, vt modo dicebat: potest tamen hæc quæ sequunt̄ facere. & quod hic dicit, iudex, scilicet ordinarius vel delegatus intellige. & sic ex cōsuetudine seruatur.

x Inducias certas. s. ſm̄ arbitriū suū: vt C. de dilat. l. j. q̄ pōt esse ad. milliū diurnorū, vt ff si quis cau. l. t.

y Liberam tamen. interpositum est: & loquitur de iudice, qui libere pōt hoc facere, nisi reus impediat̄ studiū actoris. & facit ff. de eo per quem fac. est. l. si § fi.

z Secundum vnam partem, idest secundum acto|rem audita propositione eius & ratione: & sacramēto de calumnia præstito. nam si vtraque parte præsente hinc inde sacramentum calumniæ præstatur est ergo & nunc ab vna, cum vna tantum pars præsens sit: vt C. de iure iu. pp. cal. l. 2. in prin. quod enim iuris est in toto quo ad totum, hoc est in parte quo ad partem, vt ff. de pact. l. iurisgentium. §. adeo

illo ᵒ ꝯtēnente legem ᵖ & iurīm suum manifestatione sua, ᑫ & actorē extra omnē ʳ legitimū auditorium relinquente.

Igitur ne latente eo, & tardata exhibitione, ˢ causa maneat suspensa: examinet vt potuerit ᵗ iudex, ᵘ in quam terrā abijsse dicitur: & det inducias ˣ certas, vt nisi intra eas occurrit (liberam tñ ʸ huius rei fiduciam habens, si non forte studio actoris impediat̄, aut venire ꝓhibeatur) tunc ſm̄ vnam partem ᶻ examinet ᵃ negotiū: & in possessionē ᵇ mittat actorem rerum ᶜ eius ſm̄ mensurā ᵈ declarati ᵉ debiti: ipsūq;

a Examinet. Sed qualiter? Respon. remittet ad domum, & quæretur ibi: & hoc sufficit: vt ff. de dam. infe. l. iiij. §. toties.

b In possessionem. i. in detentionem. nec enim possidebit: sed erit in possessione, vt ff. de acq. pos. l. 3. §. fi. & ff. quibus ex cau. in pos. eatur. l. cum legati. & longe aliud ē possidere, aliud in possessione esse, vt ff. de acquir. pos. l. si quis ante &c.

c Rerum eius. scilicet debitoris. & hoc dico primo mobiliū, secundo immobiliū, tertio nominum, vt ff. de re iu. l. ā diuo. §. j. licet dici posset, ꝙ illa loquat̄ī executione definitiuę, hæc aūt de executore interlocutoriæ.

d Secundum mensuram. Sed olim in oīa bona fiebat missio etiā propter v. solidos: nisi in causa damni infecti & legatorum: vt ff. qui. ex cau. in pos. ea. l. j. & ff. si ser. vin. l. si cuius. Sed nunquid si petam iure hypothecæ omnia bona, habet locum quod hic dicitur? Respon. non, i immo in omnia sum mittendus. aliàs fieret iniuria mihi. item quid si petam oīa mihi debita? & tunc dico idem. s. quod in omnibus sum mittendus. Sed certe hæc auth. tunc locum habet, cum tunc fit mensura debiti tota de substantia debitoris. Item nunquid fiet hæc missio in tantum, ita ꝙ non in plus? Quidam dicunt ꝙ sic, nos aūt ꝙ in plus, vel in duplum, vel in tm̄ & dimidiū. Nec obstat quod hic dr̄: quia nō dicit, ꝙ nō in pl⁹, sed ſm̄ mensurā, vt si peto c. mittat in possess. de reb. valentib. cl. vel cc. si aūt petam cc. & tunc in reb. valentib. ccc. vel cccc. ac si diceret, non fiet missio hæc in oīa bona, vt olim. & probat̄ hoc ex consuetudine pignorū. nā semper plus debet valere pignus quā sit debitum. vnde dr̄, ꝙ residuum debet creditor reddere debitori, q̄n vendet plus pignora: vt C. de iure do. impe. l. fi. § sin autem minus.

e Declarati. i. petiti, & probati semiplene, nō per iuramentū calumniæ actoris. vt C. quorū ap. l. j & C. de bo. autho. iudi. pos. l. cum proponas. nec enim plene pōt cognosci, cū causæ merita partiū assertione pandunt̄: vt C. si per vim, vel alio modo. l. fi. etis ergo hic speciale, vt summatim cognoscat̄, sicut aliès in casib⁹ qui his legib. denotant̄. ff. de lib. agno. l. si quis. §. si vel parens. ff. de Cer. edi. leg. 1. § causæ. & ff de pro. stpi. leg. j §. fi. & ff. de peti. hæt. l. si quis libertatē. §. plane. & ff. de ven. in pos. mit. l. j §. fi ea. & ff. de re iudi. l. à diuo Pin. §. si super rebus. & C. vbi in rem act. l. 2. & ff. vi in poss. leg. l. si is à quo & ff ad exhib. l. j. §. sciendū, & hic, sed regulariter plena est cognoscendū

Pignus plus debito valere debet.

ẽt rẽ debiti seruãdicã. [a] & tũc si ille occurrerit: [b] oẽ ei pri⁹ soluet dãnũ: & tũc recipiẽs res [c] & fideiussorẽ [d] pstans, psequat cãm. CAP. V. De hypothecis militiarũ ex casu, quæ personæ & quando hoc ius habeant.

Optimum quoq; est ẽt hoc [e] pp dubitationũ q̃stionẽ lege cõi determinare. Primũ nanq; fuerũt dubitationes plurimæ, vtrũ oporteat militias sub hypothecæ deduci vinculis, [f] an ẽt his liberas eẽ. sed hoc qdẽ iã definitũ ẽ lege, [g] & certę [h] ↄsistũt militiæ, q̃cũq; [i] vẽdi, aut obligari pñt. [k] Nos autẽ ex maiorib. [l] cãm cõsiderãtes, scimus q a ex antiquis [m] tpibus non erat ĩ militijs hypotheca, sed sed q̃dã noĩa [n] oĩno antiqua & deficiẽtia in talib. efferebanť. Paulatim verò Imperatores interpellãtiũ creditorũ miserati, hęc pbebant: [o] cũ vtiq; oĩs militia publica existeret, nullũ q̃stũ oĩno aliũ, quã ex imperiali munificẽtia hñs. Propterea igiť sancimus, ea, q̃ appellantur ex casu, [p] nõ oĩbus prõptẽ subiacere: nisi tñ creditor fuerit, q ad hoc ipsũ mutuauit, vt militia illi emereť, alioqui alijs creditorib⁹ nõ prõpte damus hoc: sed si qdẽ filij [q] fuerit, aut vxor defuncti: istos oĩb. pponimus modis: vt adeant nos: & ẽm iussionem nr̃am hoc habeãt: nõ tãquã paternã hr̃ditatẽ, si ĩ alijs [r] inops sit, sed tanquã ĩperialẽ munificẽtiã: vt & substantiã relinquẽtib. & nõ hñtib. merito solatiũ pbeamus. Si verò nullus eis neq; fili⁹, neq; vxor fuerit, neq; creditor q ad ipsam militiã mutuauit, tũc & alijs creditorib. [s] pbem⁹ hoc, ne videamur inhumanũ aliqd facere, & nõ ppiam & deo placẽtẽ actionẽ [t] ponere legem. de militia qppe spectabiliũ silentiariorũ propriè datis & largitis eis priuilegijs in sua virtute [u] manentibus.

CAP. VI. De muliere inope indotata.

Quoniam verò ad clementiã oĩs à nobis apta est [x] lex, videm⁹ quosdã cohęrẽtes mulierib. indotatis, deinde moriẽtes, & filios qdẽ ex lege vocatos ad paternam hr̃ditatem: mulieres autem licet decies milies in statu legitimæ coniugis manserint, attamen eò quòd non sit facta neque dos neque antenuptialis donatio [y] nihil habere valentes, [y]

Concor. ea. 1.2.& 3. ex de eo qui mil. io pos. cũ rei seruã.

sedd. vt C. de Iud. l. iudices. & est ↄ ad supradictas ll. & ad ista. Quidã tñ hic dixerũt peti tñ: & facit pro eis. ff de iurisd. om. iud. l. pen. §. fi. sed prima opinio verior est. & consuetudine probatur.

[a] Seruãdi cã. qd leges appellãt rei seruãdæ cã. [¶] Sed nunqd fructus medij tpis lucratur miss[us?] Rñ. ẽm cõsuetudines terrarũ sic: sed de iure debet reddere debitori: vt ff qui. ex cau. io pos. ea. l. Fulcinius. j. rñ. & ff. de bo. aut. iud. pos. l. prætor ait j. rñ. nisi in casu speciali: vt ff. qui. ex cau pos. ea. l. Fulcinius. §. fi.

[b] Occurrerit. sed vsque ad quod tps reuersus audit? Rñ. Pl. vsq; ad 30. an. & est ar. p eo ff. de pe. & re. ac io prin. Sed nos dicim⁹ vsq; ad annũ tñ: vt C. de pscr. 30. ann. l. si qs emp. §. pe. & ĩ. de lit. §. oẽm. l fi. sed Pla. dicebat pdictã legẽ loq ĩ reali actione, hãc in psonali. Item ad aliã ĩ. de li. t. dici põt, q loquatur ĩ actore absente: hæc ĩ reo. sed ẽm nos qui dicimus tñ vsq; ad annum mittẽdũ: nũquid possidet missus post annum? Rñ. sic: quasi ẽm decretũ interueniat: vt ff. de dam. infe. l. à quo. sed tñ M. dicebat statim io actione in rẽ missum possidere ar. dictæ. l. siquis emptu. §. pe. sed prima placet.

[c] Recipiens res. Sed nunqd. j. res restituit ꝗ satisdet? Rñ. nõ puto. imo quasi loco pi. donec satisdet, tenebit: vt hic. & de act. empr. l. Iul. §. offerri.

[d] Fideiussorẽ. i. iudicio sisti. Sed qd si possideat immobilia? tñ. adhuc puto eũ satisdare, vt sit speciale hoc casu: qa ex quo semel malefecit fugiẽdo. postea male facere psumitur vt ff. d re mi. l. si oẽs. §. à bar. & ff d acc. l. si cum. §. ijsdẽ

[e] Hoc. scilicet quod sequitur.

[f] Vinculis. i. vtrum possent obligari.

[g] Lege q̃ dicit eas posse obligari. si sunt tales, q ad hr̃des trãseãt, vel ẽt quatenus transeãt. vt C. de pig. l. fi.

[h] Certe. aduerbium.

[i] Quæcunque. idest quæ.

[k] Possunt. s. quæ transeunt ad hæredes.

[l] Maioribus. s antecessoribus nostris.

[m] Ex antiquis. i. ante dictam l. C. de pig. l. fi.

[n] Nomina. i. quædam debita quæ ↄtra fuerunt super militijs: & tñ deficiebant debita debitore nõ habente aliunde vnde satisfacere.

[o] Præbebant. s. in priuilegium.

[p] Ex casu. s. militias sic dictas: quia cadant mortuo militante quandoque: vt in d. l. C. de pign. l. fin. C. de inoff. testam. l. omnimodo. §. imputari.

ADDITIO.

Hunc locum eleganter explicuit Iulia. epitomator in Nouellis manu scriptis quas mihi aliqñ cõmunicauit Cuiacius noster. ideoq; ei⁹ verba aliquibi subieci. Si quis (inquit) casu militauerit, & non soluendo decesserit, casus militiæ eius, qđ scholæ placitum à quibusdam vocatur, nõ temere creditoribus concedatur. Ecce. n. si quis ad hoc ipsum vt militet, defuncto mutuauerit, ipse eq̃uè scholæ placito fruatur inope debitore defuncto. Si autem liberi & vxor à defũcto derelicti sunt, adeant principẽ, & accipiant eundem militiæ casum, quamuis hæredes defuncto nõ extiterint. Si autem neque liberos neque vxorem dereliquerit, tunc etiam cęteris creditorib⁹ casus militiæ subijciantur: exceptis videlicet spectabilibus viris silentiarijs, quorum prærogatiuas pprias in eadem firmitate durare constituo inuiber. hæc ex Iuliano transcr. psit Contios.

[q] Filij qui reperant dotem maternam ea mortua, vel ipsa vxor qñ viuit adhuc.

[r] Si in alijs. quia hæreditas est omni ære alieno deducto: vt ff. de verbo. signi. l. subsignatum. § 1. & l. vo. nilie.

[s] Creditoribus. qui non ad hoc mutuauerunt: empta tñ fuit ex ea pecunia, vel præsumitur.

[t] Actionem. i. actũ. sic ponit. ĩ. de non ali. §. finimus.

[u] In sua virtute. qa si nõ ad hoc spãliter accẽpit mutuũ cũ talis militię emẽdę, nihilo min⁹ creditores eorũ pferuntur mulierib. & facit. C. de los. rest. l. oĩmõ. §. fi. & C. de silẽtiarijs, p totũ. li. 12 itẽ fa ad hõc §. ff. de act. emp. l. creditor. §. inter. & C. de inof. test. l. omnimodo. § impuberi. & ĩ. de æquali. dotis. §. quia vero. coll. 7. & ff. de mino. l. 3. §. si quid. item & C. qui pot. io pigo. l. licet. & ff. qui pot. io pig. l. interdum.

[x] Aperta est. No. legem apertam ad clementiam, nec mirum, cum sit sancta, vt C. de legi. & con. l. leges.

[y] Valentes. scilicet videmus.

nouissima: [a] viuētes inopiæ ppea sancimus prouidentiā fieri ēt harum [b] & in successione moriētis:& hmōi vxorem cum filijs vocari. & sicut scripsimus legē [c] volentem, vt si sine dote existentem vxorē vir dimiserit, quartā partē eius substātiæ eā accipere: sic etiā hic, qm̄ cōtingit fortè paucos aut plures esse filios, quartā partē eius substātiæ habere mulierē: siue plures siue minus [d] filij fuerint: si tn̄ legatū aliqđ relinquerit ei vir min⁹ quarta parte, cōpleri [e] hoc: vt sicut lęsas eas iuuamus, si fortè dimissæ fuerint à viris indotatę cōsistentes, [f] ita vel si pdurauerint [g] sem per cū eis, eadē fruantur prouidentia. s. omnib⁹ [h] ſm instar illius nr̄æ constitutionis, q̄ quartam decernit eis, ēt hic seruādis similiter quidē in viris. similiter aūt in mulierib⁹ [i] cōem nanq; ēt hāc sup eis ponim⁹ legē, sicut & p̄cedentē. Si verò quasdā res pprias [k] mulier in domo viri aut alibi repositas habuit: harū actionē & retētionē habeat oīb. modis imminutam. subiacere [l] hmōi reb. viri creditoribus nullo modo valētibus: nisi forte ſm qđ i illius [m] iure ex hac lege hr̄s extiterit. Hæc itaq; dicimus, si coniunctorū alter dotē aut antenuptialem donationem non faciēs, inops aut vir aut mulier inueniat: & moriens quidem aut vir, aut mulier locuples sit, ille verò vel illa superstes pauper [n] existat. Nam si aliunde forsan habeat: [o] non offerentem [p] dotem, aut non dantē [q] pp nuptias donationem, nō erit iustū grauare filios per successionem. [r] qm̄ lex alia est nostra, dicens dotē non offerentem, non posse res viri acquirere per antenuptialem donationem. [s] qđ ēt volumus hic obtinere, nisi tn̄ ipse vir aut legatū ei, aut aliquam partem institutionis reliquerit, fieri nanq; hoc [t] nullo inuidemus modo: vt omnibus modis concordantiæ [u] legum seruent: & inopia coniugis p diuitias [x] saluetur alterius. Quæ igitur placuerūt nobis, tua celsitudo in oīb⁹ valere effectuiq; ↄ̄dere festinet per præcepta à se conficienda vniuersa faciens manifesta, quaten⁹ ipsi ſm hanc viuant ēt & conuersent. D. Cal. Oct. Imp. Domi Iusti. P. P. A. ann. XI. post Belis. V. C. consula. anno secundo. [†]

TITVLVS VII. No. 54.

CONSTITVTIOnem [y] quæ ex adscriptitio & libera natos liberos esse vult [z] non ijs qui ante ↄstitutionem nati sunt, sed qui post constitutionem prodesse: & vt ne venerabiles [a] domus cōmutationes faciant adinuicem immobilium rerum ecclesiasticarum, decreto prius interposito, excepta hac maiori ecclesia.

Natus ex adscriptitio & libera post hanc legem liber est. Item vna ecclesia potest cum alia permutare immobilia metropolitani decreto, & iureiurando præstito, quòd talis permutatio vtrique vtilis est, excepta Constantinopolitana. Angelus.

Imper. Iustin. A. Ioanni præfecto prætorio, iterum exconsuli & patricio.

IN quadam nostrarum [b] constitutionum nihil obscuritatis habente, motę sunt quęstiones ab aliquibus ex studio & ad suam intentionem obscuritatem ei introducentibus. Cum enim libertatis amatores simus: nuper posuimus

[a] Nouissima. hoc colore loquendi plerūque vtitur hic liber: vt no. §. qui. mo. effi. leg. §. illud. circa fi. col. 6. Acc.
[b] Etiā harum. s. mulierum.
[c] Scripsimus legem. vt C. de repu. l. fin. & ꝟ. de nu. §. hic itaque.
[d] Filij fuerint. hic aliter distinguitur: vt ꝟ. vt lic. ma. & auiæ. §. quia vero legem. col. 8.
[e] Compleri. sic C. de inoffi. testa. l. omnimodo. Acc.
[f] Consistentes. vt dī in d. §. sic itaque.
[g] Si perdurauerint. vt in hoc. §. Acc.
[h] Omnibus. repete fruantur. Acc.
[i] Similiter autem in mulierib⁹, & hoc corrigitur. ꝟ. vt lic. mat. & auiæ. §. quia vero legem.
[k] Proprias. quæ paraphernalia dicuntur: vt C. de pa. con. tā super dote. l. hac l. generali.
[l] Subiacere. ita ordina. hmōi rebus nullo mō valentibus subiacere creditoribus viri, nisi forte &c. Al.
[m] In illius. decedentis quādā mulier diues decessit, & vir inops est superstes: vnde successit i quartam bonorum suorum eā liberis mortuæ mulieris.
[n] Pauper. Quis hic dicitur pauper? Rñ. qui habet minus. so. aureis: vt ff. de accu. l. nonnulli. Vel dic q non habet. c. aureos: vt instit. de succ. lib. §. postea & §. sed nostra.
[o] Forsan habeat s. sufficiētē substantiā.
[p] Non offerentem. s. mulierem.
[q] Dantem s. virum.
[r] Per successionem. idest vt ipsa succedat cum filijs, si locuples est.
[s] Donationem. vt ꝟ. de non eligen. § fin. nisi in casibus: vt ibi diximus.
[t] Namque hoc. l. relinqui legatum.
[u] Concordantiæ. sic C. de inoff. dotib. l. i. sic ꝟ. vt cler. apud propri. epis. §. fi.
[x] Per diuitias. sic C. de nup. l. fi. Acc.

CONSTITVTIOnem quæ ex adscriptitio & libera &c.

[y] Constitutionem. quæ est in C. de senatuscon. Claudiano. l. i. in fi. nam per Claudianum erat libera, & eius filius erat seruus: vt ibidem dī, nō aūt dicit de illa q̄ est C. đ agr. & cē. l. ne diu tius lib. xi. quia ibi non est casus iste: licet alij similes sint ibi. vel dic q̄ dicit de ea quæ est. C. de agri. & cen. l. fina. Et no. q̄ hæc pars expeditur inf. eod. vsque ad §. quia igitur. secunda autem vsque in finē constitutionis.
[z] Esse vult. illa constitutio. dico nō prodest ijs qui ante &c.
[a] Et vt ne venerabiles. hoc expeditur ꝟ. eo §. quia igitur. vsq; in fi.
[b] IN quadam nostrarū. vt C. de senatusc. Claud. l. i. Vel dic, vt C. de egric. & censi. l. fina. [c] Vel dic, vt

[†] Aliās siue pauciores.
[‡] Conco. ea. semel deo, extra de reg. iu. lib. 6. vbi etiam pec lud. And.
[†] Sic in Scrimgeriana.
[c] Recte. sic. n. Iul. epitomator. Cont.

mus legem, vt non secundum antiquitatem, si ex ascriptitia & libera persona ꝓcesserit soboles omnino eam sequi adscriptitiam fortunam: secundum seruilis [a] fortunæ obseruationem, sic etiam super adscriptitijs putari, & secundum ventris statum, eius & qui nascitur, considerari fortunam. [b] Ex libera nanq; matre ꝓcedere seruilem partum, nostra benefaciẽs noluit lex: qm̃ diximus in lege, si quidem coniuncti sunt [c] mulieribus, siue etiam coniuncti fuerunt, [d] & filij procreantur: ita legẽ in ijs, qui procreanť, valere. Quidam aũt sic fatuẽ, aut calidẽ interpretari ausi sunt legem: vt et si ante constitutionem nati sunt aliqui, vel si valde sint senes, putent eos liberari tã quam modo natos, & nõ longẽ præcedentes legẽ: cum vtiq; nos hunc habuerimus intellectum, vt si cohærentiam quidem vxoribus, & post legẽ filij procreati essent, aut non cohærent quidẽ, postea verò nuptiæ fierent, post legem nati haberent ex lege datam libertatẽ.

CAP. I. Vt natus ex adscriptitio & libera sit liber.

Ne igitur liceat artibus vti & malignari, & possessionum nocere dominis talibus interpretationibus: ꝓpterea sancimus oẽs qui nati sunt à tẽpore legis, hos solutos esse adscriptitia fortuna, si ex liberis nascantur matribus, omne præteritũ anti quæ seruandum legi. [e]

CAP. II. Vt venerabiliũ locorum œconomi res ecclesię permutare inuicem possint, excepta ecclesia Constantinop.

Quia igitur nuper scripsimus legem [f] medentes ijs, quæ de ecclesiasticis alienationib. fiunt: volentes, si quidem publicum debitum sit, posse eas alienare cum omni subtilitate secundum legis obseruationem: si vero priuatum debitum est, pro soluto dare rem immobilem, & in nullo videri offendere positam legem, [g] quæ omnem alienationem prohibet: etiam illud [h] adijcimus, [i] & per quandam ineuitabilem [k] occasionem & vtilem danti & accipienti venerandæ domui: [l] hoc est, aut ecclesiæ ad ecclesiam, aut ptochotrophij ad ptochotrophium, aut xenodochij ad xenodochium, aut simpliciter venerabili domui ad aliam reuerendam domum: hoc est, aut ecclesiam ad ptochotrophium, aut monasterium ad venerandam domum, aut xenodochium, aut nosocomiũ, aut illis ad ecclesiam, aut alterutrum: aut vnum horum quæ prius à nobis sunt dinumerata, aut alteri cuilibet venerabili domui licẽtiam [m] damus præsulibus horum monasteriorum: per hanc legẽ commutationem facere, & hoc valeret & non solum imperiũ (sicut prior dabat lex) [n] licentiam habere commutare, sed etiam venerabiles domos, quę regi omniũ Deo dedicatę sunt: sic tñ, vt et decretum interponatur cũ omni subtilitate & iureiurando: & apud locorum metropolitã [o] hoc considerari. & si re vera probatum fuerit cum iureiurando, quia vtile est vtrique parti hoc agi: ratum esse, & valere: & non egere neque speciali iussione, neq; pragmatico [p] diuino typo: habentibus quippe ijs, qui ad talia conueniunt magni Dei iudicium, si quidẽ ꝑuaricati fuerint horum, quæ competunt, aut quoddã colludiũ fiat, aut aliqd pp vtilitatem vtriusq; geratꝑ partis. nã et maledicta his omnium terribilia [q] imminebunt, & quæ [r] inferunt eloquia diuina peccantibus, & quę nũc eis disposita sunt. Si quid aũt prætermittatur, & postea demonstretur malignẽ factum: pro non facto erit. Excipimus etiam hac lege sanctissimã maiorem ecclesiam: sicut etiam priori. [s] illam nanq; in priori prohibitione alienationum stare volumus: qm̃ & hoc ipsis gubernatoribus eius sanctissimis viris videtur. Tua igitur eminentia, quæ nobis bene & sanctẽ visa sunt, & per hanc sanctam declarata sunt legem, in omnibus gentibus, quibus pręes, per præcepta propria solenniter faciat manifesta. Dat. XV. Calen. Sept. C.P. Imperat. Domi. Iustin. Anno. XI. post Belis. V. C. cons. Anno. I I.

Vt tertij: vt C. de agr. & cens. l. ne diuinus. Sed secunda verior videtur prima.

a Secundum seruilis. subaudi hic s. secundum &c. si non habes in litera.

b Fortunã. vt si venter est seruus. & parens sit seru⁹: vt dixi, & C. de rei vindic. l. partum. & institu. de inge. §. 1. si aũt libera, & tunc est filius liber, vt subijcit. ex libera nanque &c.

c Coniuncti sunt. s. nunc.

d Fuerunt. in futuro.

e Legi. vbi sit hæc lex antiqua, ignoramus: nam per l. Codicis erat considerãdus venter semper: vt C. de se natusc. Clau. l. 1. & C. de agr. & cen. l. ne diuinus. & l. fi.

f Legem. vt s. de eccle. re. immobi. alien.

g Positam legem. vt sup. de nõ alie. §. nos igitur.

h Etiam illud. igitur quia sic fecimus, etiã illud &c.

i Adijcimus. s. quod sequitur, & per quandam &c.

k Ineuitabilem. i. si occurrat ineuitabilis, idest non spernenda occasio & vtilis &c. Accursius.

l Domui. accipe licẽtiam damus, quod est infra.

m Licentiam. idẽ est in contractu emphyteusis, vt j. tit. c. §. illud. quod tamen est hodie ius gñale, vt ibi dicemus.

n Dabat lex. vt s. de non alien. §. finimus.

o Metropolitam. i. archiepiscopum.

p Pragmatico. s. imperiali rescripto. Al.

q Terribilia. sic inf. vt hi qui ob. §. quod si quis. sic inf. de ali. & emphy. §. quia vero. sic inf. vt immo. ante nupt. dn. circa fi. coll. 5.

r Et quæ. s. maledicta inferunt ea, quæ nunc dispo.

s Et iam priori. vt sup. de eccl. re. immo. alie. §. fi. coll. 4.

TITVLVS VIII.

Nouel. 55.

VT DE CAETERO [a] commutationes ecclesiasticarum rerũ non fictè fiant ad pijssimum Imperatorẽ, & hoc modo ad alias personas transeant res: sed hæc tantummodo fiant ad imperialem domum: & vt liceat [b] perpetuas emphyteuseis agi ab oratorijs in oratoria, decreto videlicet interposito: excepta hac maiore ecclesia: nec tamẽ in priuatam [c] personam transeat emphyteusis...

Ecclesia cum principe permutare potest, vt res apud principẽ perpetuo permaneant, nec veniãt ad priuatos, his in futuris casibus obtinentibus. Item ecclesia adinuicem in perpetuam emphyteusim dare possunt, excepta maiore ecclesia Constantinopolitana. Bartolus.

Imperator Iustinianus Aug. Mennæ archiepiscopo Cõstantinopolitano.

[d] LEgẽ scripsimus dudum ecclesiasticas quidem alienationes prohibentem: solam autem commutationem permittentem sanctissimis ecclesijs, nec nõ sanctissimæ maiori ecclesiæ huius felicissimæ ciuitatis: dum imperium accipere aliquid ab aliqua venerabilium domuum voluerit. postea si quidem aliam scripsimus [e] legem, qua [f] excepimus sanctissimam maiorem ecclesiam, permittẽtes [g] quasdam alienationes, quas illa lex dicit. Quia verò cognouimus, eo quod aliqui prioris constitutionis capitulum quod de permutatione competentium rerum sanctissimis domibus ad imperium scripsimus, ad artem legi contrariam conuerterunt: postulaueruntque nos quidem à sanctissima ecclesia accipere, his autem hæc dare: hinc aggressi sunt multi quidem similibus petitionibus nitentes sacram circumuenire cõstitutionem. quæcunque ergo gesta sunt à nobis vsq; ad præsentem diem, hæc sub schemate [h] quod nunc est, valere volumus, [i] nullo permutando [k] horum quę iam à nobis cum sanctissima ecclesia in talibus contractibus gesta sunt, aut cum ijs, qui hæc à nobis perceperunt.

CAP. I. Decætero autem sancimus nulli penitus vllam esse licentiam aliquid tale agere, sed illas solas valere permutationes, quæ ad imperialem domum in hoc factę sunt, vt perpetuo apud imperium maneant, [l] & non transferantur ad priuatum, neq; illarum ius per medium imperium [m] ad eos [n] proficiscatur. Sed si quid tale fiat, [o] licentiam damus [p] reuerendissimis çconomis res apprehendere huiusmodi, & trahere eas rursus ad sanctissimam ecclesiam, tanquam si nec ab initio contigisset permutationes harum ad imperium factas: sed seruari hoc schema [q] in perpetuum ex præsenti die inchoatum, omnibus quæ dudum (sicut prædiximus) post priorem [r] legem secundum modum prædictum gesta sunt, ratis manentibus: eo quòd illa quidem, quæ sic facta sunt, à viris [s] gesta sunt. [t] Nunc autem quidam volunt illorum [u] exemplo vtentes, & nobis esse molesti, & sanctissimam maiorem ecclesiam huius felicissimæ ciuitatis circumuenire: quod per omne tempus nullo modo fieri volumus. Sed & si fiat quolibet schemate, hoc etiam infirmum esse: & à sanctissima maiore ecclesia in perpetuum vindicari: nulla ei temporis præscriptione

[a] VT DE CAETERO commutationes eccl. &c.

Hac prima pars expeditur inf. eo. vsque ad §. illud.

[b] Et vt liceat. hæc secunda expeditur ĩ. eo. § illud.

[c] In priuatam. q d. in priuatum tantum te maneat prohibitio.

[d] LEgẽ scripsimus: vt ĩ. de non ali. §. nos igitur. & §. vt aũr. & §. finimus.

[e] Aliam scripsimus. vt ĩ. de eccle. re. imo, alie. Accu.

[f] Qua. s. lege modo proxime dicta: vt ĩ. de eccle. re. immobil. alie. §. fi.

[g] Permittentes. vt in prima parte dictę cõstitu. continetur.

[h] Sub schemate. i. ordine. Acc.

[i] Volumus. sic C. de leg. & cõsti. l. leges & constitutiones.

[k] Permutando. i. iterando. Acc.

[l] Maneant. vt ĩ. de non alie. §. finimus.

[m] Per mediũ imperiũ. no. qđ nõ possum habere ex mea persona, nec ex alterius ꝑsona habere possum. sic C. de vsur. l. eos. §. fi. & C. quod me. cau. l. si ꝑ impressionẽ. & ff. de lega. j. l. si mihi. §. regula. & ff. de vsucap. l. Labeo. & ff. de admi. re. ad ciui. per. ti. l. 2. §. j. cõ quãq; qđ nõ possum habere ꝑ me, habeo ꝑ aliũ: vt ff ad l. Fal. l. pœnales. § fi. & ff. de transa. l. & post §. 1. & ff. quæ res pign. oblig. pos. l. Aristo. in fi.

[n] Ad eos. priuatos.

[o] Fiat. i. ꝑmutet̃ res ecclesiæ cum imperatore, & imperator eã det priuato.

[p] Licẽtiã damus. sed j. vt spon. lar. §. pen. coll. 8. ĩ sed hæc ꝑ illam corrigit̃ in hac prima parte ꝯstõnis. Itẽ no. ſm istã cõstõnẽ, ꝙ aliquis sibi ius dicebat, vt hic, sic C. vt vnicuiq; lice. sinè iudi. se vin. l. a argu. ĩ C. vt nemo in sua cau. iu. l. i & de Iudę. l. nullus. Item hic est arg. ꝙ si rẽ meã vendo eo pacto, ne alienes: & si alienata sit, possim apprehẽdere. Vel dic hanc lřam intelligi, ꝙ apprehẽdẽt in iure ꝑ rei vindic. vel aliàs actiões: vt C. de donat. q̃ sub modo l. 1. sed primũ verius puto.

[q] Hoc schema. i. ordinem.

[r] Priorẽ. vt ĩ. de non alie. §. finimus.

[s] A viris. loquitur ſm vulgare. nã qñ inuenimus magnum factum, nos dicimus, hoc bene fuit factum à viro, scilicet probo. similis loquendi modus. ĩ de triente & semi. §. prohibemus ante.

[t] Gesta sunt. i. perfecta. vnde nunc remouere magnæ esset temeritatis: vt ĩ. de non alie. §. alienationis.

[u] Illorum. s. virorũ.

Præscri-

ne

a Præscriptione.s. nisi centum annorũ sm Alb. vt ĩ, vt ec cle. Ro colla.ij. vel hodie. al. annis : vt j̃.de eccle.titu.§ pro epalibus. colla ix.& j̃. hæc constitu innooat con.col.vij.
b Sancitis. vt ĩ de non alie. aut pmut. §. alienationis. & §. emphteusim. vsq; ad §. si autem & §. si ve ro etiam perpetuam.
c Adinuicem. alias nisi inter venerabilia loca non potest fieri ppetua : vt hic, & ĩ.de non alie § si vero etiam. sed hodie cõmuniter fieri pôt in ppetuum · hic & ĩ.de nõ ali. §. si,ve ro ẽt. Sed hodie cõmuniter fieri pôt in ppetuũ : vt j̃. de alie. & emph. §. licentiam.
d Decreto quippe. sic ĩ. cit.j.§. fins. in prine sic ĩ. de eccle. re.lmo alie.sancim⁹. Accur.

VT EA QVÆ vocantur &c.
e Insinoatiua.alias Insinuata.& quod sit hoc. dicitur in tex. j̃ eod § sancimus.
f Lurimas. Ad tuam beatitudinẽ. loquitur archiepõ regiæ ciuitatis, cui dirigitur hæc constitutio.
g Illic ecclesijs.i. ecclesiasticis personis. alias est I litera. clericis:& tunc plana est.
h In omnibus.s. ecclesijs Constantinopo ciuitatis.nam localis videtur hæc consti. vel dic in alijs ecclesijs per totum orbem.
i Insinuatiua. honoris autem oblatio sic vocabatur.
k Illum.accipientẽ aurum.
l Introire. sic ĩ. de tab §.j.in fi.Accur.
m Missus est.i. elecitur vt mittatur.
n Auaritiæ sic ĩ.vt iudi. sine quoquo suffra. §. cogitatio.
o Maioris. tepete

† Extat Græcè. in Scrimgeriana editione.

ne a in hoc obijcienda. CA.II. Vt ecclesijs inter se liceat perpetuos contractus emphyteuticos facere.

Illud quoq; sancim⁹, vt alijs oĩbus de iure emphyteuseos sancitis, b & in sanctissima maiore ecclesia,& ĩ alijs oĩbus venerabilib.domib. ꝓpriũrobur habentib. licentia sit sãctissimis ecclesijs & venerabilibus domib. adinuicẽ c & emphyteusim ppetuã agere:decreto qppe d hic faciẽdo: excepta quidem hac sanctissima maiore ecclesia in hac celebrata emphyteusi : vt ñ ad priuatã ꝑsonam extendi oĩno possit. Tua igitur beatitudo, q̃ iussa sunt à nobis custodiat:& ijs qui sub ea metropolitanas sedes habent, faciat manifesta,vt & ipsi q̃ nobis placuerũt cognoscẽtes,nihil horũ ꝓuaricari ꝓsumant. erit.n.vniuersis à Deo iudiciũ & exinde poena, si qd ꝓter hęc aut ipsi egerint, aut agi permiserint. D.XV.C.Nou.CP.Imp. Dn.Iusti.P.P.A.ann. XI. post Belis.v. C. cõs.an. 2.

TITVLVS IX.
Nouella 56.

VT EA QVAE VOcantur insinuatiua e super clericis, in maiore ecclesia quidem dentur: in alijs autem ecclesijs penitus non dentur.

Insinuatiua non possunt exigi à clericis ordinatis, exceptis iis qui sunt ordinati in maiori ecclesia, à quibus secundum consuetudinem accipere licet. Barto.

Imp. Iusti.A.Mennæ archiepiscopo regiæ ciuitatis Cõstantinopolitanæ.†

PLurimas aditiones suscipiẽtes, hanc legẽ dirigere ad tuam beatitudinẽ f iustũ existimauimus. Qui.n. ordinãtur à tua reuerẽtia clerici ĩ sanctissimis ecclesijs (absq; † tñ sanctissima maiori ecclesia) oium patiunť crudelissima, nõ suscipientib, eos illic ecclesijs g ante q̃ quãtũ voluerint accipiat aurũ.& nouimus hoc ex frequẽtib. aditiõib.de hoc factis nobis. Sãcim⁹ igiť btitudinẽ tuã hoc validissimè custodire, vt si qdẽ cõsuetudo est dare eos q ordinanť ĩ sanctissima maiore ecclesia, hoc eos ꝓbere. nihil enim de is q̃ danť in sanctissima maiore ecclesia, nouam⁹. Præterea vero in alijs oĩbus h null.in eis clericorũ licẽtiã esse penit⁹ ꝓ ijs q̃ vocanť insinuatiua, i † aliquid ferre. Sed & si quis tale aliquid egerit:illũ k qdem priuari sacerdotio:in illius aũt officio introire l q missus est: m & hãc eũ auaritiæ n ferre mercedẽ.custodire vero hoc ẽt Deo amãtissimos defensores sanctissimæ maioris o eccłiæ, pœnã formidãtes.x.librarũ auri, si qd horũ neglexerit : sed gratis oĩa ꝓcedere. Deinde † etenim defunctiões p & ministeria q nõ p vẽditionẽ,nec p mercationẽ fieri aliquã volumus, sed purè & citra redemptionẽ. sic.n.rei digni fient nulla vẽditione ac mercatione faciẽda. Tua igiť beatitudo, & q postea in pontificalibus accesserint sedibus : q̃ à nobis ordinata sunt, & per hanc declarata sunt legem, operi effectuiq; tradere festinet. Dat. † III.Cal.Nouẽ. Constantinop. Imp. Dn. Iustinia.A.ann. XI.post Belis.V. C.cons.anno secundo.

sancimus.
p Defunctiones .i. substitutiones. q. d. vt vn⁹ fungať loco alteri⁹ defuncti. Accu.
q Et ministeria.i.ministros.& facit C. de epis.& cler.l si quem quis. & ĩ. quomodo opor.epis.§.sed neq; cull.j.sed j̃.j̃.de san. epis.§. pro cõsuetudi oĩbus.colla.ix.sed illi forte loquitur in episcopis tantũ : hęc autem in alijs clericis. Vel illa præstatores ex consuetudine : hæc autem præter consuetudinem exigebantur.

VT CLERICI qui recedunt &c.
Hæc pars expedit. j̃. vsq; ad §. illud Acc.
r Præbeant.s. qui præbere soliti erant: vt patet j̃.eo.
s Et vt si quis. hoc dicitur j̃.eo.§.fin.

† legend. extra tñ sanctissimã maiorem ecclesiam.

† Emphatistica latine dialelia. in Græco est ἐμφανιστικόν. Contius.

† aliàs. Domioi enim funtẽiões &c.

† Sic in Scrimgeria. Cont.

TITVLVS X. Nouella 58.

VT CLERICI QVI RECEDVNT, alijs pro eis subrogatis præbeant r emolumenta:recedentes autem remeare volentes, non suscipi:& vt si quis s ędificans ecclesiã, aut aliter in eadem seruientibus ministrans emolumenta, voluerit aliquos clericos instituere:non fortuitè eos, sed probatione sanctissimi patriarchę suscipiant.

Lurimi Diuinis omnino qua si nō reuersuri, aliud autem dico, si ad scholas vadant. q̄ est probabilis absentia: vt ff. ex qb. cau. ma. l. necnō, sed eū aliqua forte mercatura recessit: vt sub ijcit pp quas &c.
b Nouerunt. ideo obscurè loquitur: vt etiā malam cām det intelligere, sic ī quib. mo. nat.eff.l. §. & quidā. col.6 & ff. ad Maced. l. 1. ibi, nequid amplius &c.
c Eos. subrogatos.
d Lucra. q̄ dabantur ijs, qui recesserunt.
e Eis.s. clericis recedentibus.
f Per ipsos. s. instituentes eos, & ita hęc lex est arg. immo expressum contra ecclesias Italiæ, quę semper hāt cannonicos pauciores, quam sit statutū in eis. & alij canonici vsurpant, qd̄ deficientibus dati deberet, & facit. i. de mē.or.ele. §.1.in fi & I. quomodo opor. epis. §. sed neque.
g Propter ipsos. s. recedentes.
h Remeare velle. a. s. remeantes. & tūc dic velle s.suscipere.aliàs remeare: & facit. ff. loca.l. si in lege. §.colonus.
i Ministrantibus.ministrātes possunt appellari deseruientes ecclesiæ: vt infra §. proxi. vel illi, qui ministrant præbendas: quod est verius, vt ex te. ore litteræ sequentis apparet, præsentibus &c.
k Lucrari. vt dicat se nolle dare primis vel subrogatis.
l Aedificans ecclesiam. sic ī vt nul.fa. oratio. do.§ 1.colla.v. sic ī.de eccle.tit. §. si quis. sic ī de san.epi. §.oratorij.col.9. Acc.
m Potestatem. quasi dicat. vt hoc sit in potestate sua.
n Tractati.s. conueniat, subaudi.

Clerici continuam residentiam in proprijs ecclesijs facere tenentur, nec debent recedere: vel alij in eorum locum subrogantur cum eorū emolumentis, et recedentes & postea remanentes suscipiēdi non sunt: nec eis emolumenta debent restitui.B.

Imp.Iust.A. Menne sanctiss. huius regiæ vrbis archiepiscopo, & vniuersi eius tractus patriarchæ.

Plurimi sæpe clerici quibusdam orationis obseruientes domibus aut etiā fortè ab aliquibus prius instituti, ministrant eis ab aliquibus solemnes expēsæ: deinde separāt semet ipsos diuinis omnino [a] sacramētis propter quas ipsi nouerunt [b] causas, aut pro qualibet occasione recedunt oīno à sanctissima in qua constituti sunt ecclesia.

CAP. I. De clericis subrogandis in locum desertorum clericorum.

Sancimus igit nō ex hoc fieri ꝓhibitionē sacro ministerio, sed alios subrogari à Deo amantissimis epis, sub qb. ipsę cōstitutę sunt ecclesię, & eos [c] hec accipere. Nō.n.volumus aliqb.dari lucra [d] q̄ iā eis [e] p ipsos [f] aut p p ipsos [g] expēdebant sanctissimis ecclesijs: qm nolumus p qualibet occasionē lucrū aliquos facere ex aliorū fraudatiōe: sed q̄ ab initio ministrabant, semp dari, & nō sacrū esse hoc ministeriū corrūpi: nō existēte licentia postq̄ statuti fuerint aliqui pro priorib.clericis aut à sanctiss. patriarcha, aut à prouincialib. epīs, rursus recedentes denuo remeare velle, [h] & expellere subrogatos: & cogi duplicia ministrare eos qui faciūt talē expensam: dare etiā subrogatis, & denuo remeare volētib. sed illos q̄ dē reuertētes nō suscipi. q̄ vero post decessū priorum statuti sunt, eis dari emolumenta: nullo vero hinc ministrātib. [i] accessu talia lucrari [k] nitentibus ex sua substātia oīno volēntib. his qui ab eis statuti sunt, emolumenta, & oēs expensas: hēdib. eorū & successorib. sciētibus quia si et post hęc fraudauerint, cet ta possessio deputabit ex eorū substātia sacris nostris priuatis, vt hinc ministratio eis fiat.

o Ipsius animæ. nota. sic I. vt deter. nume. clerico. §. fi. Acc.

p DE IIS, QVI ingredi. &c.

Hæc prima pars expeditur in fi. eo vsque ad §. illud etiā videamus.
q Et qñ per scripturā. Hæc secunda pars exped. tur. ī. eo. §.illud &c.
r Et de iureiurando. Hęc tertia expeditur. ī.eod.§. fi. Acc.

CAP. II. Vt fundatoribus ecclesiarū facere in eis clericos non liceat, sed tm̄ præsentare.

Illud quoq; ad honorem & cultum sedis tuæ decernimus, si quis ædificans ecclesiam, [l] aut aliter etiam expendens in ea ministrantibus alimenta, voluerit aliquos clericos statuere: nō esse ei fiduciā vllā, quos vult per potestatem [m] deducere tuæ reuerentiæ ad ordinādos eos, sed examinari à tua sanctitate: sententiaq; tua, & qui pontificalē sedem rexerit, semper hos suscipere ordinationem, qui tuæ beatitudini, & qui postea opportuni videbuntur existere, & Dei ministerio digni: vt non prophanentur sancta Dei (hoc videlicet quod sacris sancitur eloquijs) sed intacta hæc & ineffabilia tremendaq; constituta, sanctè & Deo amabiliter & venerandè tractari. [n] Quę igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, beatitudinem tuam seruare perpetuo sancimus: cognoscentes, quia non minus nobis cura est sanctarum ecclesiarum conseruare vtilitatem, quam ipsius animæ. [o] Data † X V. Calen. Nou. CP. Impera. Dn. Iustin. August. post Belis. V.C.cons. anno tertio.

† Cōcor. cū hoc §. cap. ad audientiam extra, de eccl. ædif. cū multis alijs capitulis.

† Sic in Scrimgeriana. Contius.

TITVLVS XI.

DE HIS QVI INGREDIVNtur [p] ad appellationem: & quando per scripturam [q] manus propriæ fiat collātio litterarum, & de iureiurando [r] dilationis, & vt con iungatur iureiurando calumniæ.

Hæc Nouella longius à proprio loco reiecta est, cum antea docuimus eam esse in ordine quinquagesimam, supra collatio. v. titu. 3. Contius.

Appel-

Appellati ad appellationẽ exercẽdã statuitur annus, ex causa biennium. Itẽ appellatore ĩ biẽnio cãm derelinquente cõceditur victori, cũ vn⁹ mensis sup est, eã proseq, vt sententia infirmetur: ĩ vtroq; casu appellatore ĩ expensis cõdemnando neutro autem prosequente, sententia remanet firma, his obtinentibus in causis futuris ac etiam pendentibus nondum finitis. Bartolus.

Imper. Iustin. A. Ioanni pręfe. pręto. iterum exconsuli & patricio.

VOlubile hoc [a] & humanũ, & quod manere idẽ [b] nunquã valet, sed sit q̃dẽ [c] semp, manet aũt nunquã: [d] & legislationibus introducit aliquẽ tumultũ, & ijs q̃ videntur se habere rectè, & firme posita iudicant [e] Sed & ea q̃ subtili obseruatione cauta sunt, plerunq; turbauit emergentiũ varietas causarũ. Scimus enim q̃a dudum correximus [f] quod male & dolose circa appellationes agebatur: q̃a hoc solo vt cognitionem introducerent in iudiciũ appellantes contenti, & psonam facientes [g] firmã, aut p vnam partẽ [h] aut ẽt per cognitionem (hoc enim indifferens [i] est) relinquebant cãm: & victori omnino erat inexplicabilis victoria, non valenti [k] neq; ijs, quæ erant iudicata, frui propter appellationẽ, neque appsonẽ examinari posse pp absentiã appellantis. hęc nos [l] dudũ sanciẽtes correximus, [l] annũ q̃dẽ deputantes [m] appsonẽ offerenti, siue ipsi tm̃ se [n] ingredienti, siue communiter: [o] quatenus intra [p] hũc litẽ exequatẽ, & mereat, [q] q̃ iusta sunt, & nõ relinquat [r] ea sine psuisione. deinde p p clemẽtiam, si per occasionem iudicis appellatio prolongetẽ, aut per aliam quãlibet cãm ineuitabilem, ẽt alium adijcientes, [s] [t] annum: post quem nisi litẽ cõpleuerint, ratam manere victoris sententiã sancim⁹. Hęc itaque placuerunt nobis, & in cõmuni lege [u] cõscripta sunt: & obtinere legẽ hanc volumus & obseruationem illius. Sed plurimi [x] interpellauerunt nos, dicentes se quidẽ denunciasse [y] appellantibus, [z] & voluisse litem examinari: non tñ ab ipsis iudicibus impetrare valuisse, propter quasdam forsan ineuitabiles occupationes. [a] Alij [b] verò ẽt vẽtorũ imensitatẽ accusauerunt: & q̃a nauigare [c] non licuisset de prouincia, contrarijs stantibus ventis: per terram vero venire non valentes pp inopiam, aut certe q̃a in insula cõmanentes, aliter nisi per mare venire non poterant: & propterea non valuerunt examinare vsq; ad finem negotium, neque secundo anno: & q̃dã tẽpestatũ acerbitatem, alij languorem ineuitabilem quæ oĩa ex ipsis agnoscimus rebus nobis insinuatis. Vnde nos hæc iustè mouerunt, & legẽ trãscẽdere nolentes, & ijs q̃ p talẽ quãdã fortunæ circũuentionẽ lædũtur, dare p̃sidiũ possibile cupientes.

CAP. I. Vt imminẽte biẽnij fine appellationis causa pertractetur.

QVID ergo agere oportebat, nisi

[a] Volubile. hoc. i. varietas negotiorũ vt subijcit in fine huius responsi.

[b] Idem. sic. ĩ de cõ[...]san & vte. sta. in pri. Accur.

[c] Fit quidem. s. aliquid noui.

[d] Nunquam. s. in idẽ, vel in perpetuũ.

[e] Iudicantur. capere. introducit aliquem tumultum.

[f] Correximus. vt C. de tempo. ap. l. fi. §. illud.

[g] Et personam facientes. scilicet satisdando iudicio sisti. Et sic nota. quod satisdare debet nouum in causa appellationis iudicio sisti, nec mirum quia prima satisdatio est finita, ex quo est finitum primum iudicium: vt ℞. de sa bri. tau. §. suscepto dicimus, & ita est p̃ opinione nostra, qui dicimus cãm appellationis esse, aliam à prima. nam & testes de nouo inducuntur: vt C. de app. l. eos §. si quis autem. & C. de temp. appe. l. per hanc. & dicemus. ĩ. de testib. §. quia vero testes. colla. vij. vel dic firmatur p̃sona. s. p̃curatoris: quia vult agere per procuratorem in cã appellationis: puta satisdando, pro eo iudicatum solui, & similia. vt instit. de satisd. §. sine autẽ per procuratorẽ.

[h] Per vnam partem. i. præsente vna parte tm̃ fuit præbita dicta firmatio. vl' ẽt per cognitionẽ. i. p̃sente vtraq; parte. vel melius vt puto, per vnam partem. i. siue p̃mittatur vni parti quod de confirmatione iudicij promittitur: siue ẽt per cognitionem. i. sine ipsi iudici fuerit promissum, siue ex cuius stipulatione vtilis actio quæritur: vt ff. rem pupil. sal. for. l. 2. 3. & & 4 ... & hoc etiã hic subijcit.

[i] Hoc enim indifferens. i. non refert quò ad efficacem actionem quærendam, verum ipsi parti sit promissum, aut iudici. siue cognitori, vt dictum est.

[k] Non valenti. i. victori.

[l] Correximus. vt C. de tem. appel l. fi. § illud.

[m] Deputantes. s. nos. Accur.

[n] Secundum se. i. pro causa sua tm̃.

[o] Communiter. i. in causa communi. quã ẽt intendere potest sine mandato. vt. C. de consor. eius. li. l. 2. vel dic. secundum se. i. ipse tantũ. cõmuniterue. i. vna cum altera parte. s. aduersa. Accur.

[p] Intra. s. annum.

[q] Et mereatur. appellans.

[r] Relinquat. s. iudex ea quæ sunt iusta. vel nõ relinquat appellans ea agẽda in cã appellationis sine p̃uisione. i. q̃ prouideat, vt finiat intra annum.

[s] Adijciẽtes. i. vos

[t] Annum. s. alium vt ita sint duo facta i. duo tp̃a, in quibus appellatio fatũ. i. mortem, siue finẽ recipiat. vt C de tẽp. app. l. fi. §. illud. in fi. et l nemo.

[u] Communi lege. supradicta. C. de tempo. ap. l. fi. §. illud.

[x] Sed plurimi. victores.

[y] Denunciasse. vt procederent in ca.

[z] Appellantibus. s. cognoscentibus de appellatione. Accur.

[a] Occupationes. sic ff. de procur. l. filius. § fi. & l. aut. & l. vel hæreditas & l. vel iudicio & l. ant longa.

[b] Alij. noui. s. appellantes.

[c] Nauigare. sic ff. si quis

† Cõcor. c. cum sit Romana. extra. de app. & 2. q. v. c. ei q̃ appel.

si ad legem aliam respicere, quæ dignè causam iuuaret? [a] Obseruatio siquidem reliqua prædictę legis nostræ [b] (sicut prædiximus) p oia custo diat. Si vero pro veritate ineuitabile qddã euenerit: & q appellationis litẽ exequitur, non obseruet. [c] & licet ingressum [d] & fatalem fecerit, non occurrat, & periclitetur biennij compendio tem pus: tunc confirmari victoris sententiam (quod etiam prior nostra dicit lex) sed cum quadam subdiuisione, quam in præsenti adijcimus. [e] Quia enim victores vide mus immensitatem temporis fingentes [f] ijs, qui appellationem quidem & per fatalem ingrediũtur, non tamen vlterius examinationẽ subire volunt, aut etiam in medijs certaminibus relinquũt, eam propterea paruo quodam victore minuentes, considerauimus bene fortè quod decet. Volumus etenim eum, qui vicit causam, si voluerit pro veritate firmari sententiam: non ex circunuentione, nec ex tempore quodam, sed ex ipsa rerum veritate (etiam deferente eo, qui appellationem obtulit) ingredi: & hoc ipsum accusare, & quærere desertorem, & siue inuenite cum va luerit, siue ille non appa reat: suas allegationes deducere ad medium: quippe biennio instante, [g] ad finem tamen: ita vt vnus fortè supersit negotio mensis: & si quidem apparuerit superior. [h] firmam esse sententiam: [i] si verò inferior circa certamina, [k] etiam eo, qui appellationem obtulit, & fatalem ingressus est, nõ obseruante causam, susci piat [l] ex iure decretum illo tantummodo adiecto, vt siue obtineat cau sam is qui etiam prius vicit, siue circa eam minor inueniatur: expensas ei modis omnibus post appellationis ingressum factas desertor præstet. Siue nanq; obtineat causam occasione expensarũ: secundũ hoc ipsum, quòd etiam vincit, rectè iustum est eum etiam expensas accipere: [m] siue mi nor inueniatur, eo quod omnino ille deseruit, & contingit eum etiam deferentem vincere: [n] ex pensas quidem præstet, sententia verò fruatur, [o] gratias agens Deo & pręsenti legi ita iustitiam sibi seruanti, & tantummo do in expensas damnificanti: quibus [p] non lex, sed ipse absens se damnificauit. Si verò neuter occurrit, [q] neq; victor, neque victus, qui etiam secundum fatalẽ igressus postea deseruit, sententia victoris maneat firma: omnibus reliquis super appellationibus scriptis legibus existentib, & in spatijs [r] tpum, & in alijs. hanc enim legem specialiter super ijs, qui post ingressum fatalis factum deserunt, ponimus. nihil aliarum legum, aut temporum appellatiuorum, neque perimentes, neque permutantes: firmas igitur eas etiam per hanc ponentes legem. Illud quoque determinare, optimum est: si quidem victores contingit iam [s] sententiam promereri, firmas [t] declarantem eorum victorias: his eos frui. nihil enim eorum, quæ iam terminata sunt, commoue mus. Si verò hactenus pendent, biennio instante & nondum transacto, & nondum decreto [u] firmatæ: etiam istæ eandem [x] mereantur examinationem: & ita † potian tur victores sententijs, si eas rectè habere monstra-

si quis can. l. ij. §. si quis in iudicio & §. quod diximus. & §. si quis tamen.

[a] Iuuaret. puta per in integrum restitutionem fore ex generali clausula, si qua iusta causa &c. vt ff. ex quibus cau. maiores. l. j §. fin. & ff. de itin. ac. priua. l. i. §. si quis autem propter. & facit j. vt sponsa larg. § hoc quoque. colla. ix. Vel dic necesse est aliam legem respicere s. hãc nouam vt j. proxi. §. quia enim.

[b] Legis nostræ. C. de tempo. appe l. fi. & hoc nisi iusta cã ipediat, vt subijcit.

[c] Obseruet. s. iudiciaiã appellatiõis. Al.

[d] Et licet ingressum. s. quia ingressus fuit, & venit semel coram iudice appellationis: & fatalem fecit. i. primũ annũ appellationis transire permisit, & nõ occurrit, i. nõ venit postea: adhuc tñ subaudi, periclitetur. i. currat tempus cum periculo tñ appellantis, & hoc compendio biennij.

[e] Adijcimus. i. dicimus.

[f] Fingentes. i. obijcientes sm Alb. vel dic distrahentes his &c. vt subijcit.

[g] Instante. sic C. de iudi. l. properãdum. §. huiusmodi.

[h] Superior. i. melior in causa. vel potior in iure.

[i] Firmam esse sententiam. s. sancimus.

[k] Certamina. i. malam causam habens, & subaudi apparuerit. Accur.

[l] Suscipiat. s. appellans. Accur.

[m] Accipere. quia victus victori in expensis cõdemnatur vt C. de iudi. l. properandum. §. sin autem reus.

[n] Vincere. sic C. de iudic. l. properandũ. §. sin autem reus.

[o] Fruatur. absens.

[p] Quib. s. expensis.

[q] Occurrit. est ergo voluntatis. quod pri. dixit, vt actor debeat se ingerere: sed stultus est si vadat: cum eo non est te sententia prima firmetur: vt hic. sed forte ite vult cũ aliqua, petat plura in causa appellationis, quod potest, si sunt accessoria principalis vt C. de app. l. ampliorem. §. in refutatorijs. Item & nouas forte vult victor inducere probationes. vt C. de tempo. & re. app. l. per hanc legem. Sed quid si iudicis copiam non habuit? Rñ. non currit tempus appellationis: vt j. vt sponsa. lar. § hoc quoque. Item & in alio casu non currit tempus: qñ s. appellatio est coram principe: vt j de ap. §. ij. Item in tertio s. qñ interim tractatur causa eadem coram arbitris: vt j. de appel. §. fin.

[r] In spatijs. vt in ita x. dies appellentis vt j. de ap. §. j.

[s] Contingit iam. s. ante compositionem huius constitutionis.

[t] Firmas. s. leges antiquas Al.

[u] Decreto. s. iudicialis.

[x] Eandem. sicut dictum est supra.

† Hoc si ñã reuiuit in c. qñ § iste medi. ibi, ubi & victores. extra. de probatio.

monstrauerint. [a]

CAP. II. Vt ex solis documentis publice celebratis cõparatiõe fiant, exceptis priuatis, quibus aduersarius pro se vtit.

Ex documentis publicis solis & non priuatis comparatio fieri debet, fallit in documentis priuatis, quibus aduersarius p se vtitur, et in documentis quæ ex archiuo publico proferuntur, & publicè habent testimonium, iureiurando de calumnia præstito. Bartolus.

Illud etiã iudicauimus huic oportere adijci legi. Quia enim dudum scripsimus legem [b], volentẽ ex propriæ manus scriptura nullã fieri comparationem, sed ex solis documẽtis publicè celebratis: videmus autem causarum experimentũ egere competenti correctione in lege: & hoc ex ipso litigantiũ inuenimus experimento: emendare eã secundum hoc volumus schema. [c] Crebro nanque proferens quidam cuiusdam manus [d] documentum, & ex ea faciens, aut conuentionẽ, aut suarum allegationũ probationem: cum eiusdẽ manus aduersa pars protulisset literas, & legitimam probationem exinde vellet fieri, ex quib' ipse aduersarius illud obtulerat: ille vtebatur lege, [e] quia oportet ex publicè confectis [†] documẽtis fieri comparationem, & non ex alijs, quę à quoquam scribuntur. Sancimus, si quãdo aliquid tale contigerit, & quispiã voluerit secundum eas, quæ ab aduersario prolatæ sunt, literas fieri examinationem: non accusetur hoc tanquam non rectè sit factum. Cui. n. ipse credidit, & quod protulit is, contra quem, [g] & ex quo suas affirmat allegationes, hoc non accuset: neque prohibeat comparationẽ literarum ad eum fieri: licet contingat esse documẽtum manu cuiuscunque conscriptum. Neque enim ipse sibi resistit: [h] & quæ affirmauit, hæc accusabit. Si verò etiam ex publicis archiuis [i] [†] proferatur chartã, velut de suscepto [k] mensæ [l] gloriosissimorum præfectorum: [m] (nouimus enim etiam aliquid tale quæsitum) & quod ex publicis archiuis profertur, & publicũ habet testimoniũ, [n] etiam susceptibile hoc esse ad collationes [o] manuum ponimus. Vbique enim falsitatis peccatum odio habentes, & iusiurandum præbere discutientes, & eximentes literas sancimus, & ex publicis solummodo documẽtis comparationem fieri permisimus. Quapp valeat p omnia lex illa pñti subdiuisione delata ei, iureiurando tamen cõparantium [p] modis omnibus prohibendo.

CAP. III. De iuramento præsentis hypothesis cum iuramento calumniæ iungendo.

Quia igitur nos pro reuerentia litigantiũ volumus mox in principio litis iurare litigãtes: actores quidem, quia non calumniantes inferant lites: fugientes verò, quia credunt satisfactionẽ cõpetenter se facere, & non cã contentionis: & [†] hanc cõem posuimus legem [q] ꝙ oẽm personã, modis oĩbus hoc nulli concedẽtes. [r] Illud quoq; adijcimus, vt si quis ꝓbationẽ petierit quanquã suorũ sermonum aut literarũ: iuret prius, quia non dilationis causa hoc agit. multi nanque sola iniuriæ cã, & maximè super nobilibus mulieribus, siue literarum probatio obijciatur, siue alia quælibet causa, ad iusiurandum hoc concurrunt: vt

[a] Monstrauerint. si actor obtinuit in prima causa: & in causa appellationis habet probare de iure suo, sicut & in prima. & ſm hoc litera bñ stat: cum oĩa esse debeant in pristinũ statum: vt C. de app. l. appellatio. si autẽ in principali causa obtinuit, & sic fuit absolutus, & actor appellauit: tũc sic hẽt actor ꝓbare in cã appellationis sicut in prima, ꝑ præallegatam l. & qđ dicit hic victorem ꝓbare, prout refertur ad reum, victorem intellige: quod est eo ipso q non probat ꝯtrarium. sic C. qui mi. nõ pos. l. super statis. & de hoc dic plene, vt no. C. de app. l. ij. qui in fraudem §. illud.

[b] Legem. vt C. de fi. instr. l. cõparationes.

[c] Schema. i. ordiñẽ.

[d] Manus. s. priuatæ. puta producis literas tuas ꝯ me, ego eas cõfiteor, & alias induco ꝯ te, quas dico te fecisse, & id probo per cõparationẽ earum quas induxisti ꝯ me. idem dico, & si alterius literas, puta Titij vtaris ꝯ me, & ego eiusdem Titij literis volo me tueri, licet contingat &c.

[e] Lege prędicta C. de fi. instrumen. l. comparationes.

[f] Examinationem. i. comparationem.

[g] Contra quem. i. ꝯ aliquem. & facit ĩ de iureiu. à mo. § 1. & C. de ono an. pe. l. gñaliter. & C. de testi. l. si quis testibus & C. de sen. & inter l. pe. Acc.

[h] Resistit i. resistere põt. & facit ad hunc § ĩ de fi. instr. §. si vero moriantur. cũ seq. §§. col. 6.

[i] Archiuis. hoc expone: vt ĩ de defen. ciu. §. j. coll. 2. Acc.

[k] De suscepto. hoc expone: vt ĩ. de man. prin. §. coges.

[l] Mensæ. hæc mensa huius mensæ. huius generitui, vel datiui. si apocha fuerit prolata de mensa. Accu.

[m] Gloriosissimorum præfectorũ. vt in nouel. fiat cõparatio ex publicis scrinijs. sed & quod ex publicis monumentis prolatum fuerit, hoc quoque idoneum esse videatur ad comparationẽ, quippe cũ publico testimonio confirmet, vt in nou. Al.

[n] Testimoniũ. non q sit publicũ instrm. ia. n. nihil adderet legi Codicis, sed pro eo est ac si diceret publicũ, vt fiat cõparatio.

[o] Collationes. i. comparationes.

[p] Cõparantiũ. i. comparatiões literarũ facientiũ, vt C. de fi. instru. l. cõparationes.

[q] Legem. vt C. de iura. cal. l. 2.

[r] Concedentis. i. nulli cõcedimus cũ contẽtionis litigare. Vel dic, nulli remittim' hoc sacrm, vt C. de iura cal. l. 2. §. sed quia. Sed ꝯ. ff. de iureiur. l. iusiurãdum & ad pecunias §. qui iusiurãdũ. Dic ergo, hæc corrigit illam. Vel dic illud speciale. cum expresse correctam non inueniamus: vt ĩ. de admi. offi. §. t. Item ꝯ ĩ. col x vt clerici iurare nõ cõpell. in fi. Sed illud est speciale in clericis. vt non iurẽt de cal. ſm l. Frederici prædictam. Acc.

[†] Facit ad hoc c. qm̃ ꝯ. eũ qui lu p verbo, viros. añ fin. ibi, ex quo enim scriptura. ex. de ꝓbatio.

[†] ἀρχείοις archijs, vertẽdũ. Contius Cõcor. ca. cum in cãm. ex. de ꝓba. & 15. q. j. c. peruenit. ibi, nos verò.

[†] Particula, & vacata videt.

Fre-

vt in vno negotio frequenter [a] iusiurandum præbeatur. Sancimus igitur, hanc perimentes iniuriam, & nolentes crebrò in eodem negotio iusiurandum præberi: vt vtraque pars, dum vna quidē de calumnia sacramentum præbuerit, alia verò, quia iustā putans [b] reluctationem esse litis, adijciat, quia in tota lite sicubi quæsierit [c] probationes aduersarium suum non per occasionē dilationis hoc faciat, sed pro veritate necessariam sibi à suo aduersario exhibendam putans probationem: & si hoc iurauerit sacramentum, nequaquam [d] penitus (licet crebrò requirendæ sint probationes) ab alterutra parte expeti sacramentum: [a]† sed dari probationes, & non crebrò cogi quemquā sacramenta subire, generaliter semel huiusmodi sacramento prohibito. Quæ igitur visa sunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legē, tua celsitudo omnibus faciat manifesta, edictis à se directis vt oēs agnoscant, q̄ nobis sunt placita. Data. xv. Cal. Septēb. C. P. post cōs. Belis. V. C.

TITVLVS XII.

Nouel. 57.

Extat Græce in Scrimgeriana editione. Contius.

VT IN PRIVATIS Domibus [e] sacra mysteria † non fiant.

Prohibetur celebrari in domibus sine licentia superioris: oratoria verò causa orationis permittitur habere, & in eis clericos conuocare. Auth.

Imperator Iustin. Aug. Menæ archiepō regiæ ciuitatis Constantinop.

ET priscis † sancitum est legibus, nulli penitus esse licentiam, domi [f] quæ sacratissima sunt agere, sed publicè sinere procedere in credulitatem. & Dei culturam, secundum sanctionem de his sacratis actibus traditam. Et nos etiam hanc in præsenti ponimus legem, quam cum omni cautela tenere volumus. Omnibus enim interdicimus magnæ huius ciuitatis habitatoribus, magis autem etiam totius nostræ ditionis, [g] in domibus [h] suis habere quasdam quasi orationum domos: & in his sacra celebrare mysteria: & hinc fieri quædam catholicæ & apostolicæ traditioni extranea. [i] Sed si quidem domos ita simpliciter aliqui habere putant, oportere in sacris [k] suis, orationis videlicet solius gratia, & nullo celebrando penitus horum, quę sacri sunt mysterij: [l] hoc eis permittimus. Inuidia enim nulla est, si volunt circa hęc habere habitacula quædam & in eis tanquam in sacris orare, alijs aūt oībus abstinere: nisi tñ in eis voluerint aliquos inuitare clericos: hic quidem sanctissimæ maioris ecclesiæ, & sub ea sanctissimarū domuū, voluntate ac probatione sanctissimi archiepī ad hoc deputatos: in prouincia verò Deo amabiliū epōrum. [m] nulla nouitate sedi eius beatitudinis ex præsenti nr̄a lege facienda circa existētia ei quolibet modo in ordinationibus, aut gubernationibus hic, aut in prouincijs iura: sed oībus ēt cōpetentibus ei quolibet modo & tpe, ratis nunc & in oē reliquū tp̄s seruandis: sancimus tuam hæc conseruare gloriam, & manifesta omnibus per literas proprias constituere, quatenus per oīa valeat lex. Hęc enim & gloriosissimo præfecto felicis huius vrbis, & sanctissimo archiepiscopo & vniuersali patriarchæ præcipimus, vt ex ciuili & sacerdotali virtute hæc perpetuè custodiantur. Sciant enim & ipsi domuum domini, quia si non hęc custodierint, ipsi quidem sub imperiali fient motu: [n] domus autem, in quibus aliquid tale agitur, & publicæ fient, & sub sacratissimum nostrum ærarium deducentur.

a Frequenter. vt s. de iura. calu. l. j. Acc.
b Putans probationem, itē & alia quæ dicitur in facto calūniæ: quod dic vt dicemus j. vt litig. iur. in prin. constōnis.
c Quæsierit. hoc duos regit diuersos accusatiuos. Accur.
d Nequaquam. in eo qđ dicit nō iurandū postea, ex quo semel est iuratum, est ɔ ff. qui satisda. cog. l. de die §. fina. & ff. de eden. l. si quis ex argētarijs. §. exigit & C. de iur. cal l. 1 & ff. de iureiu. l. iusiurandū. §. qui iusiurandum. in prin. sed prędicta habent locum iure veteri qđ sępius iurabat:. eo. § Item cōtra j. de testib. §. si vero deducent. & C. de fi. instru. l. comparationes. & j. e. §. illud ēt. in fin potest dici, q̄ à priu. iuratū non erat in prędictis ɔtrijs legibus: hic aūt iuratum erat, vt patet hic ex ipsa lr̄a. Vel dic, q̄ iurauit se non petiturū probationes superfluas ab aduersario. at hic non iurat se nō probaturum, qđ vult etiam falso per hanc auth. licet per l. Codicis hoc iuret 1 eo q̄ iurat non calūniandi animo litem mouere. Immo etiam quod plus est, nec p illā iurat se non calūniari, nisi quo ad principiū causæ: vnde pōt & postea calumniari: vt ff. de dā. infe. l. qui bona fide. §. si qs stipulatus. vnde iurare debet: vt in dictis. ll. ɔ. dr̄. Vel vecius illa sunt specialia, hoc aūt gn̄ale. nō aūt placet, vt hęc corrigatur. Item no. hoc generale, q̄ sufficit semel iurare: sic. C. de iure deli. l. si § sed quia qdā. argu ɔ ff. de leg. j. l. fideicommissa §. si qs. decem.

† Concor. c. præsentiū, cū gl. super verbo, iurm. ex. de testib°, vbi declarat hunc textum.

† Ministeria.

e VT IN PRIVATIS domibus &c. *Vt C. de epis. & cle. l. conuenticula. & C. de har. et Manis. l. iij.*

f ET priscis Domi. s. priuatę g Ditionis. i. iurisdictionis.
h Domib. s. priuatis.
i Extranea. vt C. de summa trini. l. 3.
k In sacris. s. pdictis suis, quæ quantum ad Deum quasi sacra ta sunt.
l Mysterij, vt cantare missam, vel celebrare sacrificium.
m Amabiliū epōrum. s. voluntate.
n Fient motu. i. arbitrio ipsius imperatoris punientur.

† De ml huius authē. vide p Innoc. c. ad hæc. extra. de elect. Bal. l margar. in verbo. capella. vet. si. vbi tractat an liceat sit domo priuata hēre capellam.

tur. [a] Si autē & aliquos contingat [b] tale aliqd in suis habere domibus sciāt, ꝙ nisi intra tres mēses [c] ex quo hæc lex insinuata fuerit, hęc correxerint, & ad figurā à nobis ordinatā deduxerint, sub pdicta pęna fiēt. Hęc aūt agi cū veritate, non p aliquā calumniam volumus. Veracium [d] .n. solummodo sumus amatores. Hæc sancimus tuam custodire celsitudinē, & nihil tale fieri concedere. Scito.n. quia si didicerimus, ꝙ tibi tale aliquid denuntiatum, deinde nō ꝓhibuisti aut tu, aut successores tui cinguli futuri: ipse quidem quinquaginta librarum auri expones pęnam: & qui successores cinguli tui fuerint: parens aūt tibi officium, idem sustinebit dānū: qa rē nobis studiosā, & sanctissimę ecclesię custodiētē vnitatē, [e] & prohibētē q̄ à nobis apertè interdicta sunt, agi latenter passum est, despicere cōmissum: & circa ipsum cingulū periclitabitur: insuper & ipsam domum in qua aliquid tale agiē, fieri publicam: & sub sacratissimū venire ærarium. Scriptū aūt est à nobis & sanctissimo patriarchę felicis huius vrbis, vt & ipse huius ponat rei prouidentiā. volumus.n. sacerdotaliter & iudicialiter hæc seruata durare in reliquū tp̄s immutilata. D. III. No. Nou. Constā. Impe. Domi. Iust. P P. Aug. An. xj. post Beli. v. C. Cōs. Deest hic cōstō, De impēsis quas facere oporteat i funerationibus defunctorū. Nouel. LIX. quam in x. collatione reperies.

[a] Deducentur. facit de epis. & cler. l. conventicula. C. de enu. l. 1. C. de hære. & Man. chę. l. 3. & C. de fal. mone. l. 1. §. cuius. & C. de paga. l. fi.
[b] Contingat. tpe huius constitutionis.
[c] Tres menses. j. vt factæ nouæ consti. §. vt autem. coll. 5. contra. Sol. hoc speciale.
[d] Veracium. s. amatores. aliàs veritatis. sic C. de lege Fu. Canı. tol. l. 1.
[e] Vnitatem. sic C. de sum. tri. l. 3. Acc.

TITVLVS XIII. Nouel. 60.

VT DEFVNCTI [f] SEV FVNERA eorum non iniurientur à creditoribus, & vt consiliarij [g] non suscipiant cognitiones absq; iudicibus.

Mortuis & moribundis, funeribus eorum, necnon eorum domui & rebus ac familia creditores iniuriam inferre prohibentur absque iudiciali decreto.

Imper. Iustin. A. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto iterum exconsuli & patricio.

QVI varietatē cārū conijciunt, non facilè ad culpā veniūt, si veritatem examinent. quosdā nanq; verisimile est multitudinē legū q̄ p singulas à nobis adijciunē culpare, nō considerātes qa opere semp vocante [h] cōsonas causis ponere leges cōpellimur: cū semp inopinabile emergat, & ab ijs, quę iā posita sunt, mederi nō valeat: quale quidē nup est agnitū. Deberi sibi quidam dicens ab aliquo dū hominē in morte cognouisset esse constitutū, milites congregans, & seruos alios [i] plurimos ingressus est super morientē. verū ille anxiatus clamare cępit, donec eū violentia cōpressum reliquisset spiritus, a ille ēt signacula imposuit rebus sua ptāte, [k] pñte nullo in cingulo constituto, aut quolibet oino legali & ciuili officio obseruato: & neq; ita recessit, sed ēt defunctū iniuriare nō eū piguit: primū quidē insistens nō fieri exsequias: deinde cū vix cępisset de domo deponi mortuū, instabat publicè portari luctū non finēs: neq, deducēdū dicens, nisi debitū perceperit, donec sponsorē accepit: & ita iā defunctum tradi terræ permisit. Negotiū siqdē quo hæc cōmissa sunt, cōpetenter dispositū est. [l] oportere aūt iudicamus ēt generali lege hæc emendare: non sinentes hæc rursus committi semper sine legislatione manentia.

CAP. I. De creditoribus qui mortuis debitoribus imminent, sic Iulianus.

Sancimus igiē, [m] si qs illo supstite adhuc quē putat debere sibi, ascēdat domū eius, & molestus sit supstiti hoī, aut qui eius sunt, vxori forte vel filijs, aut domui oino, [n] aut ēt signacula p ꝓpriā ptātē imponere pręsumat, nō pri' decreto & officio legali seruato: post eius, qui dr̄ debere, mortē, actione quidē modis oīb. [o] cadat, siue iustā habeat hāc, [p] siue non: quantū verò deberi sibi dicit, tm̄ aliud superexigatur, & deē iniuriatı hæredibus. Confiscationē quoq; .n tertiam partem substantiæ sustineat (sicut & Marcus Philosophus Imper. in suis con-

[†] Facit ad hunc. §. cap. ex parte inn cta gl. sup verbo appellatio - nē. extra de sepul.

[f] VT DEFVNCTI &c.
Hæc prima pars expeditur inf. ead. vsque ad §. illud.
[g] Et vt consiliatij. hoc expeditur. j. ead. §. illud. vsque in fi.
QVia varietatē. Ope vocante. i. necessitate imminente.
[i] Et seruos alios. ergo serui possunt esse milites: sed contra. C. qui mili. non pos. l. super seruit. lib. 12. sed dico quòd hæc dictio alios, non implicat hic, sicut in diuina scriptura, Crucifixus est Iesus, & alij duo nequam. sic sup. de man. priu. §. oportet. coll. 3 & ff. de p cura. l. non solum. §. quæritur.
[k] Potestate. i. auctoritate sua.
[l] Dispositum est. à nobis per sententiam.
[m] Sancimus igitur. nunc repetit quæstionem. vt addat.
[n] Domus omnino. repete. non.
[o] Modis omnibus. i. ipso iure. sic. ff. depositi. l. 1 § si pecuniā. iu fi. & facit ad hoc. de publi. & vect. l. cōmissa. & C. de ijs qui po. no ti. pex. affi. in l. 1 & C. vnde vi. l. si quis in tantam. & C. loca. l. fi. & s. vt non fiant p'g. §. 1.
[p] Hanc. scilicet actionē. & facit. ff. si quis alı. re. pro. l. 1. j. resp. Mo-

cõscripsit legibus) & infamia feriatur. Qui. n. hominis naturã nõ erubuit, dignus est & pecunijs & gloria & alijs oĩbus cõdẽnari. Si vero ẽt moriẽte [a] quodã, circa funus peccet aliqd morientis, q [b] exsequias ꝓhibeat: scripta quidẽ iam lex est [c] & à nostro patre super hoc: tñ simul etiam ex nostris maior sequat̃ delicti pœna, & ijsdem subiaceat q̃ pręsens infert lex [d] eis qui in viuentẽ tale aliqd, quale diximus, cõmittit: huius rei prouidentiàm habente præcipue quidẽ gloriosissimo pfecto huius felicissimę ciuitatis, cui talium emendationũ cura est: nihilominus aũt gloriosissimo sacrorũ nostrorũ prætoriorum præfecto, & gloriosissi. magistro sacrorum officiorũm, & semper his obedientib. officijs. Oportet [e] .n. cõibus existentibus ꝯ naturam iniurijs, cõem esse iudicib. super his prohibitionẽ atq; vindictã: his non in sola hac felicissima ciuitate valentibus, sed ẽt in oĩbus gentibus quarum nobis principatum alium quidẽ ab initio dedit [f] deus, aliũ verò adiecit, & adhuc etiã dabit, sicut ait quidã ante nos: [g] prouinciarum quippe iudicibus, siue militarib' siue ciuilibus huius rei prouidentiã habẽtibus. Sequitur [h] .n. hic quidẽ iudices eorũq; officia xxx. librarum auri pœna, si quid horum neglexerint: prouinciales autẽ quinq;, si neque ipsi ad hoc institerint denuntiatione qualibet aut hic [i] aut per prouincias facta.

CA. II. Ne cõsiliarij siue adsessores suscipiant cognitiões absq; magr̃atib.

Iudex ordinarius occupationibus publicis impeditus, causam cõsiliarijs potest delegare, sententia sibi seruata. dummodo tamen causam audiat, & sñiam proferat, et appellationem interposita suscipiat. iudex autem appellationis & delegatus delegare non potest. Bar.

Illud ẽt recte se habere perspeximus, nõ permittere (sicut Zenonis piæ memoriæ dicit cõstitutio, [k] & nr̃a quoq;) cõsiliarios [l] iudicum ipsos cãs p se [m] audire, q̃ apud administratores aut datos à nobis iudices agitã tur. [o] Multo nanq; melius atq; perfectius corã ipsis administratorib', [p] pñtibus [q] illis quorũ interest, cãæ mouent̃, terrore imminente, exhibitis testib. [r] & oĩno cã ꝓpriam hñte honestatẽ, [s] quã si [t] apud pedaneos iudices [u] talia decernantur, in nullo consiliorum officio distante ab illis. [x] Sed qm̃ à nobis constituti [y] semp administratores, occupationibus rerũ nostrarumq; iussionum comprehensi, ad hãc necessitatem deponuntur: [z] oportet consonã congruamq; legem rebus imponere. Sancimus † igitur contestationes quidẽ litiũ oib' modis apud ipsos fieri administratores, siue [a] maiores siue minores [b] sint: sed ẽt in medijs litibus introduci rursus apud eos semel moti negotij [c] res, quatenus ea q̃ examinantur, agnoscant. cũ vero nouissima [d] sñia ꝓferẽda est, nullo mõ p̃sumere consiliàrios

a Moriente. i. mortuo.

b Quòd. pro quia. Accursius.

c Lex est. vt C. de sepul. vio. l. fi.

d Infert lex: vt ĩ. ꝓxi. sed contra. ff. de sepul. vio. l. 3 §. nõ perpetuo. sed ibi ab amicis portabatur & secundum volũtatem defuncti: hic autem contra voluntatẽ. itẽ hic potest teneri iniuriarum hæredibus: vt ff. de inius. l. i. §. & si forte. Acc.

e Oportet. sic C. de hę te. l. 3.

f Dedit Deus. sic infra de fide instrum. §. 1. in fi.

g Ante nos. s. dixit forte. Acc.

h Sequitur. i. persequitur.

i Hic. i. in regia ciuitate Accur.

k Constitutio. nec illam constitutionem nec sequentem nostram habemus hic sed huius constitu. s. Zenonis habemus memoriam. inf. de iudic. §. respon.

l Consiliarios. iudicum. i. assessores: vt ĩ. de iud. circa princ. ibi. nihil enim &c. colla. 6. quorum cõsilio administratores iudicant: vt ff quod q[s]que iur. l. 2. & C. de asses. & do. l. 1.

m Per se. i. sine administratore corã quo fuit incepta causa. & dic q. ordinarius seruauit sibi sententiam: quia si nollet seruare sibi sententiã, hoc posset iure℘.

n Administratores. i. ordinarios iudices: vt patet ex distinctione quam facit, & ĩ. de exhibi. & intro. §. si verò.

o Agitantur. i. agitati cœptæ sunt, vel agitari debent.

p Administratoribus, s. agitantur causæ.

q Præsentibus. sic C. si per vim vel alio modo. l. fi. sic ff. de re iudica. l. de vnoquoque℘.

r Testibus. vt possint terreri & cogi testimonium ferre: vt C. de test. l. si quãdo. Vel aliter vt possint torqueri: vt ĩ. de testib. §. hæc omnia in pecuniarijs. coll. 7. & C. de testib. l. nullũ. & de epi. & cle. l. presbyteri. quod fieri nõ potest à consiliario: vt infra de testi. §. si verò ignoti. sed in eo quod dictum est coram eodem administratore produci testes, ꝯ est ĩ. de testi. §. & qm̃. sed illud speciale. quando absentes sunt.

s Honestatẽ. aliàs honestatẽ. & aliàs potestatem℘.

t Quam si. hoc respicit superius verbum perfectius.

u Iudices. i. delegatos.

x Ab illis. s. pedaneis iudicibus. q. d. similes sunt consiliarij pedaneis iudicib. vñ ita obtinet in pedaneis: ergo ita & in cõsiliarijs, loco sumpto à pari. vel è communiter accidentib. vt ff. de publi. l. cum qui. §. respon. sed fallit in eo, quod pedaneus interdum est ordinarius. vt defensor ciuitatis: vt C. de peda. iudi. l. fin. & ĩ. de defen. ciui. §. & iudicare. & iste potest cognoscere de tota causa suo iure sine commissione alicuius.

y Sed qm̃ à nobis cõstituti. aliàs à nobis statuti.

z Deponuntur. idest deducuntur siue deueniunt, vt non possint p se audire, aliàs ergo non potest fieri delegatio vel cõmissio reseruata sententia sibi: vt C. de peda. iudi. l. placet. & infra de iudi. § 1.

a Siue maiores. vt p̃sides vel proconsules.

b Minores. vt defensores ciuitatis qui & pedanei dicuntur, vt modo diximus.

c Moti negotij. aliàs motum negotium℘.

d Nouissima. s. definitiua.

† Cõcor. c. sup quęstionũ. cũ gl. super si. i. princ. ex. de off. dele. & vide rillã gl. q̃ bonã ponẽs differentiã inter leges & cano.

Dispo

a Dispofuimus. vt C. de iudi. l. rem non nouam. b Et fufcipere. aliàs punitur qui non fufcipit: vt C. de app. l. iudicib. & l. fi quis prouocationem. c Lex hoc. aliàs & lex hoc &c. nõ aũt permittit lex qñq; vel ratione perfonæ iudicantis: vt ĩ. de app. §. j. vel rõne rei, vt fuper poffefforio, vt diximus. C. fi de momen. poffef. l. j. vel quia occurrit tps appellationis faciendæ. vt ĩ. de appel. j. refpon.

d Iudices. vel delegati. qb. cã appellationis cõmittuŕ, vel ordinarij. ad hoc ĩ. de appel. §. illud & §. Orientalem. collatio. 4 Sed quid fi ordinarius, q de appellatione cognofcit, impediŕ publicis occupationib. Rñ. idem quid in eo qui de principali cã cognofcit: vt ficut ille in eum cafum tantũ, qñ fic impediŕ, poteft audientiam committere, ita & ifte: vt ftatĩ bic fubijcit, & ĩ. proxi. fed aliud in delegato ẽt quocunque. vt tantũ per fe cognofcat: vt j. eo. §. fi. fed alij dicunt, q idẽ in iudice appellationis, quod in delegato. f. vt tantũ per fe audiat. ẽt fi publicis occupationib. impediatur.

e Noftrũ quas duas non habemus.

f Falfitatis. i. fubfcriptionis. fic inftit. quib. ex cau manu nõ pof fumus. §. femel nam falfitas eft imutatio veritatis: vt j. de fi. I ftru. in prin. col. vj.

g Occupationes. f. concedunt veniã, vt fubiicit.

h Qui nullã adminiftrationẽ. i. nullã ordinariã iurifdictionem. delegatã tñ habent: vt ff. de offic. eius cui man. eft iur. l. 1. in fi. f eo qđ dicit transferri in delegatũ iurifdi. vt ff de iu. om. iu. l. more. Sed q dñ dicũt delegatum nullã hr̃e iurifdõnẽ: vt ff. de te iu. l. ait p̃tor. fed certe verbum nouo uit, qđ ibi. ponitur, pro arbitrio adiicitur. Item eft pro eis ff. de offi. ei⁹ cui mã. eft iur. l. j. §. fin. in eo quod dicit, propriũ nihil habet. fed dic. fcilicet ordinariũ. vel dic q nõ habet proprium p p hoc. q a eis to põt reuocari: vt C. cõta de leg. l. fi. §. j. ff. de iudi. l. iudicium foluitur.

l Egerint. l. nõ audierint, cũ referueuerint fibi fuit.

k Cum eis. fcilicet adminiftratoribus.

abfq; adminiftratoribus audire, fed eum cum cõpetenti honeftate, quam dudum difpofuimus, a ppofitis facrofanctis eloquijs, ipfos adminiftratores & audire, quæ examinata funt oĩa, confequẽter, & iudicare eos negotia, & fufcipere b appellationes, fi quis appellauerit, fine vlla dilatione, vbi lex hoc c fieri permittit: & rurfus appellationis iudices d modis oĩbus per fe audire negotia, nullo agere aliter præfumente: fed fi quid tale fiat, ipfis quidem adminiftratoribus viginti librarũ auri formidantibus pœnam: confiliarijs aũt, qui tale aliquid agere præfumpferint, fi quidem aduocati funt, expellendis ab eloquentiffimorũ aduocatorum collegio. Si verò aduocati non funt, fed alij qdã: ẽt cingulo (fi quidẽ habẽt) priuandis, & decẽ librarũ auri caftigandis pœna. Nõ enim oportet eos qui Zenonis piæ memoriæ contempferint legẽ, & dudũ noftram e & p̃fentem, arbitrari vt vnquam falfitatis f huius fugiant pœnas. Erit enim curę p tps gloriofiffimi comitis facrorũ nr̃orum priuatorũ, huius rei habere prouidentiã, & exigere pœnam, & inferre ærario, dum tale aliquid cõmiffum fuerit: cognofcente etiam ipfo, q a de fuo fifco ɔplere debeat, nifi huius rei habuerit competentem prouidentiam: Sed hoc quidem in adminiftratorib⁹ decernimus: qbus publicæ & circa nr̃as iuffiones occupationes g vt non p fe audiant caufas, concedunt veniam. Alios aũt oẽs, q nullã adminiftrationem h habent, caufas aũt ex iuffionibus noftris audiunt, aut in hac feliciffima ciuitate, aut in alijs, fi tale aliqd egerint, i & eos qui in officio cõfiliariorum cum eis k audierint, adhuc vehementioribus affligimus pœnis: nifi p oẽm l confequentes litem ipfi cũ fuis ɔfiliarijs audiant caufam. m nam & dignitatũ caufam eis interminamur, n & pœnam vicenarũ librarũ auri: & eorum cõfiliarios ex ipfa pelli ciuitate in qua hoc egerint, infuper ẽt ipfos proprio cadere honore. Tua igiť eminentia, quæ vifa funt nobis, & p hãc diuinã declarata funt legẽ, oĩbus faciat manifefta, fm folemnẽ modũ edictis per prouincias vtens: vt nullam gentiũ lateat aliquid quod à nobis fancitur. in hac enim feliciffima ciuitate gloriofiffimus præfectus vrbis hoc proponet. Dat. Calen. Decẽb. CP. Imp. Domi. Iuftinia. PP. Aug. anno. XI. poft Belif. V. C. confu. anno. I I.

i Per omnem. i. per totam litem.

m Audiant cãm. f. à principio vfque ad fin. & ita delegatus à principe nõ delegat. vt hic Sed ɔ̃ C. de iudic. l. à iudice Solut. hic exaudit Ioan. fi velit, fibi definitionẽ retinere. nã hic p fe tñ audire debet negotium, licet fec⁹ fit in ordinario: vt ĩ. dictũ eft. fi vero totum vellet alij cõmittere, poffet: vt ibi. nam & hic & ibi de legatis a principe loqŕ. alius enim nullo modo delegat. vt ibi, & ff de offic. procon. l. legatus. Vel fic, ibi, loqŕ de iudice ordinario delegato, hic vero de eo delegato, qui non erat ordinarius: & hoc põt dici p verba illa, quæ hic funt, f. alios aũt oẽs &c. vel hæc corrigit illã fm Ir. vel aliter hic non prohibetur delegato delegare prorfus, fed non poffe litem contefta. tantum audire, fed rurfus in medio femel, in fine olã. & hęc eft eadem cũ prima folutione, quæ eft ipfa veritas Accu.

n Interminamur. ideft, interdicendo minamur.

VT IMMOBIlia antenuptialis &c.

o Donationis. Hec prima pars expediť j. eod. vfque ad §. & mulio.

p Neq; ɔfentiẽre, ne dum ea inuita. Al.

q Hæc vero. hæc fecũda pars dr̃ j. eo. vfque ad §. & mulio. A. Caufam

TITVLVS XIIII.

Nouella LX.

VT IMMOBILIA ANTE nuptialis donationis o neq; hypothecę dentur ... à uxore à viro, nec contentiente p [illegible]: nifi poftea fatis fieri poffit vxori hęc ... q etiam in dote valere.

Donatio

Donatio propter nuptias in immobilibus consistens, etiam muliere consentiente non alienatur nec obligatur, nisi elapso biennio mulier suum consensum confirmet: nec tūc sibi nocet, si vir aliud in bonis non habet, ex quo mulieri satisfieri possit. cōtrahenti tamē cū vno ius saluū est cōtra eū ad reliqua sua bona. Item dos alienari potest: & omnia priuilegia doti data sunt firma. Angelus.

Idem Imp. Iustinianus Aug. Ioā. gloriosi. Orientalium ꝓtoriorū ꝑfecto, iterū excōsuli & pricio.

Causā a miserandā fieri cognoscentes, coram nobisipsis negotio moto: illud quidem correximus conpetenti modo: b lege aūt generali † emendamus huiusmodi negotia (hoc qđ moris est c nostri) & sancimus.

CAP. I. Vt immobilia pp nuptias donationis neq; hypothecæ dentur, neque oīno alienentur.

Si quis conscripserit antenuptialē, aut pp nuptias donōnē (sic. n. eā oportere magis vocari decreuimus d) siue ipse pro se hoc faciens, siue ēt altero scribente, e aut patre, aut mre, aut cognatis, aut extraneis forte Si qs igit f tale aliqd fecerit, & scripserit donationem, in qua ēt aliqd imobiliū est: interdicimus ei, g aut decętero supponere h rē conscriptam in antenuptiali donatione, aut alienare oīno. Quod enim semel vinculis sponsalitiæ i largitatis obligatum k est, nō erit ꝯueniens alienari: vt mulier fortan in lucro quod ei cōfert antenuptialis donatio, l difficultatē patiatur, non inueniens rē in viri substantia, cum sit alienata alijs, aut supposita, vt potentibus m forte personis: quatenus illi n pp hmōi cās, aut sit oībus modis inhabilis vindicatio, aut difficilis, & litibus egeat dum ex hoc ipso o sit adiuuanda. Quapropter hoc obseruetur: p & q posthac q ꝯparerit, sciat, q̄a siue emptionem, siue hypothecam habeat, nihil horum vtilitatis habebit r oīno, sed ęqualia erunt nō scriptis, s nec dictis, q̄ super hoc scripta sunt, aut cōuenerunt: vt seruetur vxori lucrum. Non enim videtur nobis immoderatè t fecisse quidam nostrorū iudicum, qui etiam ipsam in rem u actionem mulieribus post matrimonij transactionem in sponsalitia largitate dederūt. quod rectè inchoatū, deinde a posteris iudicibus quasi pro superuacanea quadam subtilitate contemptum est: & non quaslibet vias & artificiosas inueniant, x sumentes hypothecas, præparando mulieres consentire, & ita proprio cadere iure. Consensus enim in talibus, aut in hypothecam, aut in venditionem, aut in aliam alienationem conscriptus, percipienti omnino non proderit, † si semel consensus fiat: sed sicut in intercessionibus y scripsimus, z vt oporteat biennij tempore existente, & rursus aliam professionem scribi confirmantem cōsensum: & tunc ratum esse, quod factū est: sic & in hoc fiat. Et si consentiat a mulier, secundum speciem in intercessionibus, sit omnino indemnis, b nisi etiam secundum (sicuti prædiximus) celebrauerit consensum, c plura nanque ex primo mox auditu d delinquuntur: e muliere quippe mariti seductionibus facilè decepta f & propria negligente iura. cum verò in plurimo tempore cogitauerit pro negocio, fiet forsan cautior: Veruntamen neq; hoc simpliciter

a Causā mi serandā. i. misericordia dignam.
b Competenti modo. i. per sententiam definitiuam.
c Moris est. vt ī ti. j. in prin & j̄. de fi. instru. §. quia igitur.
d Decreuimus. vt C. de don. ante nupt. l. fin. & facit insti. de dona §. est & aliud.
e Scribente. s. ꝑdictā donationem pp nup. & facientem eā.
f Si qs igit. repetit, vt procedat vltra.
g Interdicimus ei. s. marito scribenti talem donationem.
h Supponere. i. obligare pignori.
i Sponsalitiæ. i. donatio pp nup. impropriè. n. ponitur: vt j̄. vt spon. larg. i. rh.
k Obligatum. eo q̄ facta est in dominio mulieris.
l Donatio. p pactū de lucrando. Accur.
m Potentibus personis quibus pares esse non possumus: vt ff. de ali. iu. l. j.
n Quatenus illi. s. mulieri.
o Dum ex hoc ipso. s. inte cōti vt ex illo edicto de alien. iudi. mut. cau. fa. vt ff. de alie. iu. l. j & ij.
p Obseruet. s. qđ in ista continetur.
q Posthac. i. post hanc legem.
r Habebit. in re mobili antenuptial. do.
s Non scriptis. dati ni casus est. & facit ī. constitu. quæ ex adscript §. fi. in fi.
t Immoderatè. sed moderatè. Accur.
u In rem. s. soluto matrimonio, vt subijcit. & ēt cōstante eo, si maritus vergat ad inopiam: vt j̄. de æqua. do. §. illud & facit ī vt decetero cōmutationes. § j. & ī. de non alie. §. si quis igitur emer e.
x Inueniant. s. creditores. Accur. Florent.
y In intercessionib. A D . . . . idest eo titulo in quo de intercessionibus fœminarum quarto codicis libro diximus titu. ad. SC. Velleianū, Iulianus intelligit. l. si mulier: vt Accursius notat. Cont.
z Scripsimus. vt C. ad Vellei. l si mulier.
a Et si consentiat. s. semel tantum.
b Indemnis. s. mulier.
c Cōsensum. s. secūdum. Et sic no. duplicē consensum interdū plus operari q̄ vnum: vt hic, & C. de non nu. pecu l in ꝯtractibus. §. j. & C. ad Vell. l. si mulier. l si aliàs. ꝯ. vt ff. de verb. ob. l. qui bis. sed quod hic dr de duplici mulieris consensu circa fideiussionem præiudicare. vr correctū. vt j̄. vt nulli iud. §. & illud vero prauidimus. coll. ix. vel dic vt ibi diximus.
d Auditu. j. ꝯsensu.
e Delinquuntur. l. fiunt in præiudiciū eius. Accur.
f Decepta. s. semel. Aliæ.

† Cōcor. Clement. vnica, de iur iu. es eleē. cū si.

† Cōcor. glo super ver. alie. l med. ie ca. ex parte. extra de ꝯsue. vbi dicit quod nō valet alienatio fun di dotalis ēt muliere consentiente.

citer damus: sed tūc mulierē ex secundo cōsensu dāno submittimus, dum sunt aliæ res, a ex quib' possibile est ei satisfieri pro re, vel reb. immobilibus, q̄ in antenuptiali donatione cōtinenť, & q̄ ab alio detinenť pp alienationis aut suppositionis modū. alioquin si nihil aliud supsit, neq; sic læsionem sustinere mulierem pmittimus: sed licet secundo vel frequenter cosentiat, cā ad intercessionis feratur rōnē, b & sit oino ei lucrū c sub cautela positū: nisi apparuerit relictū aliud sufficiēs ad antenuptialis largitatis quantitatē. Et hæc dicimus non solum parcētes mulieribus, sed multo potius viris talia faciētibus: siquidē & multis & penè pluribus casib. cōib' filijs antenuptialis donatiōis seruanť res: & rursus hę remanēt apud substantiam viri eiusque successionem ex hac obseruatione: ideoq; vtilis est lex vxori & marito ſm has satisdationes. d Et multò potius hæc in dote e valebunt, f si quid dotis, aut alieneť, aut supponať, iā.n. hæc sufficienter delimata neq; sancita sunt. g Sed neq; ipsos ɔhētes oino neglexinus. nā ēt super his obligationē quantū ad mulieres neq; dictā, neque scriptā eē volumus: h & ipsos viros in alijs earū reb. obligari volumus occasiōe alienationis aut hypothecę: mulieribus quidē seruātes in ipsis immobilib. rebus sponsalitiæ largitatis ius innouatū: viris i aūt cōpetens ius ex documētis, quantū in alijs rebus suis: k oib. priuilegijs iā dotis datis l à nobis, in sua firmitate manentib. qn̄ mulier mouerit. m alijs.n. omnibus p̄ter mulierem, hmōi priuilegia nec ex antiquo dedimus, neq; nunc damus. Tua igitur eminentia, q̄ placuerunt nobis, & per hanc sacrā declarata sunt legem, oibus faciat manifesta, ſm solennem modū edictis præceptis per prouincias vtens: vt nullam gentium lateant, quæ à nobis sancita sunt. in hac.n. felicissima ciuitate gloriosissimus præfectus vrbis hæc præponet. Deest hic 62. constitutio latina de consultationibus, quæ in editionibus Græcis deest: eius tamen summam descripsimus ex latina Iuliani epitome manuscripta. Contius.

a Aliæ res. In hoc solo addit hoc authen. legi Codicis ad Vell. l. si mulier, ſm Ioan. quod sic intelligo: i hoc solo est plus in conseolu circa antenuptialem donationem q̄ circa fideiussionem eius.
b Rationem. vt non p̄iudicet sibi. Accur.
c Lucrū sub cautela. sic ī. de nup. §. & ita circa talium &c.
d Secundum has satisdatiōes. i. ſm has cautelas, quas dedimus mulieribus, vt possint vindicare res supradictas.
e In dote s. inæstimata. qui fundus dotalis dr̄: vt C. de rei vxo ac. §. & cum lex. ſm Azo. (aliàs ſm Mar.) & ſm Albe. qd̄ puto verum. Pla. vero gñaliter in quolibet. pro nobis est C. de iu. dot. l. quoties. Itē est pro nobis qd̄ hic subijcit, iam.n. &c. vbi expresse dicit de dicta l. C. de rei vxo act.
f Valebūt. s. quæ in prohibenda alienatione dixit, non aūt de permittēda. nam licet millies mulier consentiat: non sibi præiudicat sibi ſm Ioan. vt ·osti. quibus ali. lic. in princ. Alij ɔ Sed Io. vt dixi, aliud in dote q̄ in do. pp nup. dixit: & aliud i remittenda hypotheca à muliere in reb' mariti. C. ad Velle. l. iubemus. item & alia est rō quare sit aliud: qa oīa priuilegia dotis debent esse salua. vt ī. §. prox. nisi erat res mobilis i dote i qua prædicta forte possent saluari secundum Io.
g Sancita sunt. vt C. de rei vxo. act. §. & cum lex Iul.
h Volumus. sic ī. de non alie § si quis ig. temere. & §. seq.
i Viris. i. ɔhentibus cum viris.
k Suis s. viris. & vt ois absurditas repellatur, non vt modo primū fiat obligati viri conueniunť. sed vt à principio obligati. nunc modo incipiant posse conueniri. nā & actio pignoratitia soluto debito inuentať, licet primo nata fuerit ſm Plac. vt ff. de fideiu. l. si q̄s p eo. §. si nūmos. Ac.
l Doti datis. vt C. q̄ po. in pig. hab. l. assiduis. & institut. de act. §. fuerat. & C. de rei vxo. actio. & facit ad huuc. §. ff. de priuil. cred. l. dabimus. & ī. vt fratrū fi. §. s. & j. neq; virū qd̄ ex dote. §. fi. & ī. vt ex act. instan. do. §. i.
m Mouerit. s. actionem.

TITVLVS XV.
Nouella 60.

DE NOVI OPERIS NVNCIAtione maritimi aspectus.

Nulli licet ædificare in hac regia ciuitate vltra terminos à iure permissos, si principaliter noceat. Bart.

Imper. Iustinianus August. Longino huius almæ vrbis præfecto.

Causam, q̄ dolosè fit in hac regia ciuitate circa domuū ædificia, cohibere & emendare iustum credimus. Quia.n. certis mēsuris distare domos abinuicē, Zenonis pię memorię cōstitutio + dicit: nos ēt aliqd tale sancimus. Sequiť aūt in hac regia vrbe non posse aliqd † vltra cētū pedes prohibere maris aspectū, rē oium gratissimā. Oportebat qdem forsan & exemplari mensura aspectus eius partem, & non eos prohibere. Sed tñ hoc inopinabili quadā machinanť arte. Quidā.n. centū pedū relinquentes mensurā, aut ēt parum aliquid huic addentes, deinde ædificant: nihil aliud habentes: sed tanquam aliquod velum tetenderint: & cum abstulerint maris aspectum per oēm potestatē, & non repugnantes legi propter centum pedum spacium, interim ędificant sine prohibitione: & dum quod quęrunt, potiuntur, deponunt illud quod propter vtilitatem ab eis iniunctum † est. sed

+ Hāc antea deperditā reponi in proprio titu. Codicis sun tit. de priuatis operibus curani. meamq; translatione adiunxi. Cont.
Pro inclusis legēdū. sancierim' adiecerit autē illa cōstō. &c.
† Aliquē legendū. inuentum.

ita schema circumuenientes oĩ voluntate, extraneas possessorũ constituunt domos: quod decetero fieri nullo modo volumus. Sed si quis voluerit tale aliquid excogitare & malignari, non taliter ludat: sed si hoc egerit, ꝓ veritate domũ totam ædificet, & vsq; ad spaciũ totũ (centũ dicimus pedũ) tendat, ædificia faciens tanquam necessaria sibi, & ineui tabilia futura, non aũt pp vicini læsionem cõstruat parietes, & velut ex quadã pictura talẽ extendens machinationem, priuationem aspectus arripiat. Sicut enim eis, qui aliena diripiunt, directe aduersamur, & pœnis dignos putamus: ita & hæc molientes, nihilominus & malitiã eorũ, q aliena res abripiũt, æstimauimus. Vnde si paruam aliquam sem per domũ abreptionis auferre præsumenti, beneficio vi bonorum raptorũ conquadruplatur pœna: qũo non hunc necesse est, qui tale aliquid agit, & cogit qđ ab eo factũ est, alia maiori pœna multari? hoc est decem librarũ auri inferendarũ theatralibus tuæ celsitudinis, vt nõ malus vicinus (hoc quod in sermone) constitutus, vadat deridens legem, tanquam inualentem eum proprijs inhibere dispositionibus. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hãc sacrã declarata sunt legem: tua celsitudo in hac felicissima ciuitate ope ri terminoq; cõtradere, & in perpetuum vna cum obedienti officio seruari festinet, eadẽ decem librarum imminente pœna contra hæc præuaricantes, aut præuaricari sinentes. Data. V I I. Idus Martias C. P. Imperato. Comi. Iustinia. P. P. August. anno. X I. Ioan. N. P. V. C. Cos.

Desunt hic duæ Nouellę 64. & 65. prior de hortulanis, posterior aũt de his, quæ relicta sunt ecclesię Mysiæ, quas inferius inter extraordinarias reperies x. collatione. Conti.

TITVLVS XVI. Nouella 66.

VT FACTAE NOVAE CONSTItutiones post insinuationes earum post duos menses valeãt. Parcit autem non custodientibus subtilitatem constitutionum super testamentis in relinquendo quadrante, aut non subscribẽdo nomen hęredis, aut non dicẽdo.

CONSTITVTIO QVINTA.

Lex post insinuationem ligat in ciuitate Constantinopolitana: in prouinciis verò post duos menses à die publicationis. Angelus.

Imp. Iustin. A. Io. gloriosiss. sacrorũ p Orientẽ prtoriorũ pfecto, iterũ exconsuli & patricio.

SEmper legum nobis occasiones motorum negotiorũ præbuerunt causæ. Pluribus enim nobis aditionibus factis [a] occasione nostrarum constitutionum quas super successionibus scripsimus (quale est, [b] vt oporteat testatorem propria manu hæredis scribere nomen, & ex quantis [c] vncijs reputari oporteat Falcidiam quam filijs parentes relinquunt, siue ex tribus, siue ex quatuor, siue etiam ex pluribus, & multis propter hoc periclitantibus testamentis cadere, ne complerentur, quę in eis scripta sunt: quia licet factæ sint leges, [d] tamen nõ sunt cognitæ aut prouincialibus, aut etiã hic non dum fortè propositę, nuliq; manifestatę:) necessarium existimauimus talia lege breui corrigere.

CAP. I. Sancimus igitur, ex illo nostras constitutiones quæ pro testamentis sunt, valere, [e] ex quo in cõe factæ sunt manifestæ. In prouincijs autem, ex quo directe per metropolitas palam factæ sunt, vel postea factę fuerint: ne legum ignorantia (secundum quod dudum tenuit) testamẽta homines facientes videantur præuaricari legem. Vt autem apertius adhuc cã declaretur, sancimus, si scripta fuerit hmõi lex: [f] hanc post duos menses dati eis tpis valere, & in republica tractari, siue in hac felicissima ciuitate, siue in prouincijs post insinuationem, sufficienti hoc tpe omnibus manifestam eam cõstitueret, & tabellionibus eius cognoscentibus virtutẽ, & subiectis agnoscentibus, legẽq; seruantibus. Sic nulli oino erit declinatio, vt nostrã custodiat legem. Non enim volumus deficientium infringi voluntates: omnibus siquidem studemus modis ratas eas constituere. Cur enim culpabimus eos, qui positas nostras ignorauerint constitutiones: vel si post paululum fortè, quàm scripta lex est, & adhuc ignorata, decesserint testatores, & propterea in testamẽtis, aut non scripserint pro-

propria

VT FACTAE nouæ constitutiones &c.

[a] SEmper. factis. pẽdet vsq; illuc. necessariũ existimauimus.

[b] Quale est vt C. de testa. l. iubemus.

[c] Ex quantis. vt ƺ. de trien. & se. § 1.

[d] Leges. s. prædictæ duæ. Accur.

[e] Valere. s. in regia hac ciuitate. Accur.

[f] Huiusmodi lex. s. pro testamẽtis. vt ƺ. tit. proxi. dictum est. Sed nunquid idẽ in alijs? Dico q sic: vt patet ex sub. in pri. cuius verba sunt generalia: & ita hoc intellige generaliter, † vt ff. de auro & ar. lega. l. species: & ff. de iur. & fac igno. l. pe. & fin. Sed contra: vt ƺ. vt in priuatis do. in fi. vbi dr. q intra tres menses: sed illud speciale: vt ibi dixi.

1 Cõc. c. si Romanorũ. 19. di. & c. 1 dormie. tit. 31. q. 1. ca. qui circa ci. de pro.

† Cõc. c. 1 cũ gl. super verbo solẽniter: de postu. pla. q. gl. recitat tenorẽ huius §.

dixi item §. ĩ. vt neque males neq; fœ. §. sint igitur. sed illud speciale similiter: hoc autem generale. ☞.
[a] Hæredis nomen disposuit: vt in d. l. C. de testam. l. iubemus & facit instit. de testa. §. t.
[b] Formas. Dando rescripta extra corpus iuris.
[c] Importunitatem. sic ĩ de hære. & Fal. §. t.
[d] Seniorem. s. le. iubemus.
[e] Alteram. vt ĩ. de triente & semis. collat. 3.
[f] Eo quòd factis à nobis. i. eo q̄ fecimus vniformes cōstitutiones. & ita ablatiui casus in accusatiuos resoluantur: & q̄d dicit factis. dic, i. fecimus. sic ĩ. vt hi qui ob. t. respon. ibi, non existente &c.
[g] Frequentiam. sic ĩ de non alie. §. alienationis.
[h] Voce. i. lingua. Al.
[i] Destinata. aliàs est insinuata. Acc.
[k] Valeantq;. sic ĩ. hæc constitutio interpre. no. con. col. 6. & ĩ. de tjs qui ingre. ad mona. collat. 6 sic ĩ. constitutio quę ex adscriptitijs. §. t. Ac.
[l] Mortes. tam in terra quàm in aqua vt ff. de dona. cau. mor. l. senatuscons. §. 2.
Inno-

* Nouellæ in eo volumine codicis ponebant post codicem cōpletū. Contius.

* Cōcor. c. 2. eī gl. in verbo, vltra, & i proę. dec. in fi.

pria manu heredū noīa, aut ēt tres vncias solū reliquerint filio, & nō quatuor: in quo legē aut non positam esse contigit, aut positā, & eo q̄ nondum proposita fuerit, iuste ignoratam? Igitur ēt hactenus, licet antiqua constitutio sit, & in cognominis nostri posita constitutionum codice, quæ scribi propria manu hr̄dis [a] nomen disposuit: tñ plurimi p̄ter eius testati sunt virtutē, ignorantes eius legislationem: & hactenus talia prætermissa denunciant nr̄e potestati: & oībus semp talia poscentibus veniā dedimus: q̄m nondū fieri has manifestas euenerat, & sacras sup his fecimus formas [b] iustam eis largientes veniā. Ne igitur importunitatē [c] patiamur de his p singulos dies, & formas scribere cogamur: ppea sancimus (sicuti dictum est) seniorē [d] quidem in Iustinianeo positā codice legē valere, hic q̄dem ex quo insinuata est: in prouincijs aūt ex quo directa & palā facta est in vnaquaq; metropoli aut alia ciuitate. Tpe namq; plurimo transeunte, & nostro codice vbique directo non rectè ignorabitur. Alteram [e] vero nouellam quæ inter constitutiones post codicem posita est, † decernente quod filijs relinquatur, valere & in hac felicissima ciuitate, & in prouincijs post duos menses * insinuationis, sicuti prædiximus: eo q̄ factis à nobis [f] vniformibus constitutionibus de mensa institutionis filiorum, alia quidē Græcorum lingua conscripta, pp multitudinis frequentiam: [g] alia vero latina, quæ ēt firmissima pp reipublicæ figuram est alla qdē Calendarum Martiarū habet conscriptionis tunc diē: noua aūt tunc insinuata est: alia vero est Latina voce [h] conscripta ad Soloniū gloriosissimum apud Afros sacrorum præsulem tunc prætoriorum, Calendis Aprilis. Quia vero neque Græca lingua conscripta, mox palam facta est & directa. denique etiam, quæ hic ad gloriosissimos præfectos sacrorū nostrorum prætoriorum conscripta est, idest Græca lingua, Maio mense insinuata est in eadem sede atque directa: ideo sancimus oportere eius legislationem quæ de mensura institutionis filiorum eloquitur, valere hic quidem ex Calendis Maij, vt duos menses seruemus: in prouincijs autem ex quo hæc palam facta est, etiam ibi duobus mensibus post insinuationem seruandis. Si vero nondum hactenus in omnibus prouincijs destinata [i] est: velociter & eam & alias, quæ fortè non missæ sunt adhuc, aut etiam postea comitante Deo à nobis faciendas, mitti nūc vel mittendas esse: quatenus nostræ constitutiones in metropolitanis ciuitatibus fiant vel faciendæ sint manifestæ. Prouinciarum vero præsides ipsos mittere eas, & missuros esse per omnes ciuitates sub vnaquaque prouincia constitutas: vt nullus decætero occasionem sumat cuiuslibet ignorationis. Vnde præteritum omne iustam habeat veniam, valeantque [k] defunctorum voluntates & dispositiones, vel si nuper factæ sunt, sicut eas illi fecerunt, vel si secundum prius tenentem legislationem litteris proprijs non scripserunt hæredum appellationes, aut testibus eas non fecerunt manifestas, aut tres vncias & non amplius reliquerunt filijs. Non enim infringi (sicuti prædiximus) defunctorum volumus dispositiones: sed ratas esse per omnia declaramus: vt si vel proximè scripta sint testamenta post positionem legis, nondum vero contigerit constitutiones factas innotuisse: & superuiuentibus forte testatoribus non sunt mutata: manent ēt sic institutiones, quæ ab initio secundum tūc certas existentes factæ sunt leges, propriam virtutem habentes, & non accusandæ eo q̄ tempore quo superuixerunt illi, eas non mutauerunt. Nō enim sunt omnia in nobis, nec semper quibusdā tempus fit testandi repente. plerunq; etiam incidunt hominibus mortes [l] testandi eis potestatem auferentes. Quamobrem ab initio factum rectè, eo q̄ non fuerit mutatum, non arbitramur postea mutari, aut aliquo modo infringi: sed immutilatam manere quę tunc placuit testatoribus sententiam, valideq; seruari. Erit nanq; absurdum, vt quod factum est recte, ex eo quod tunc non erat factum, postea mutetur. Collectiuè igitur dicendum, percipiant filij

relictas sibi (si ita cõtigerit) à patrib. tres vncias ex testamentis ita factis, aut ante legis positionẽ, aut post positionẽ legis, ante quã hæc tñ apud iudices innotescerẽt:[a] Si verò adiectũ sit testamẽtis, oportere qđ reliquũ ẽ, eis impleri, ſm qđ tũc legib. debebat: hoc percipiendũ ſm antiquas leges, vt si quid deest trib. vncijs, ſm illas supplementũ[b] fiat[c] nõ in quadriuncio, quod postea qdẽ sancitum est,[d] nõdũ tñ tũc agnitũ. Quæ igitur placuerũt nobis, & p hãc sacrã declarata sũt legẽ: pceptis proprijs tua eminẽtia oĩbus faciat manifesta, & q in hac maxima ciuitate, & q foris inhabitant: quatenus oĩbus fiãt palã q̃ à nobis p omniũ cautela sancita sunt. Da. Cal. Mar. Cõstantinop. Do. Iusti. PP. Aug. Anno. xj. & Io. Viceco.

TITVLVS XVII.
Nouel. 67.

VT NVLLVS FAbricet oratorij domos pter voluntatem episcopi, & vt deputet prius q̃ circa diligentiam & statum in fabricãdo oratorio sufficiant. & vt episcopi[e] nõ desint suis ecclesijs: & de alienatione[f] ecclesiasticarũ rerũ immobiliũ.

Nulli licitũ est ecclesiã vel monasteriũ vel oratoriũ ædificare sine episcopi voluntate: epo ædificium inchoante: qui statuit clericorum mensurã, et expensas necessarias & opportunas. sed si ædificare volens nõ est ad hoc sufficiens, episcopi consensu vnam ecclesiam vetustate corruptam vel neglectã ædificare poterit. Da.

Idem Imper. Iustin. Aug. Mennæ sanctiss. & beatiss. archiepiscopo Constan. & vniuersi eius tractus patriarchæ.

EA q̃ de sanctissimis ecclesijs sunt, multis cõprehendentes legibus[g] adhuc ẽt alia lege egemus, ad exorta negotia[h] & rursus[i] emergẽtia sufficiente. Plurimi nanq;, nõis causa, nõ ad opus sanctarũ ecclesiarum accedunt:[k] deinde eas ędificantes, nequaquã curã ponunt, vt expensas quoq; eis deponant decedentes & ad luminaria, & ad obseruantiũ alimenta, & ad sacra ministeria: sed deserunt eas[l] ẽt in nudis ædificijs cõstitutas, & aut destruendas aut omnino sacro ministerio defraudandas. CAP. I. Sancimus igitur prę omnibus quidẽ illud fieri, & nulli licentiã esse neq; monasterium, neq; ecclesiã, neq; orationis domũ incipere ędificare antequam ciuitatis Deo amabilis eps orationem[m] in loco faciat, & crucẽ figat, publicũ processum ibi faciens, & cãm manifestã oĩbus statuens. Multi. n. simulantes fabricare quasi orationis domos, suis medentur[n] languorib. non orthodoxarũ ecclesiarũ ædificatores facti, sed speluncarũ illicitarũ. CAP. II. Vt qui ecclesias ædificant, prius definiant quę ad curam & constitutionem eius conseruationem pertinent.

Deinde non aliter quempiã ecclesiam ex nouo ædificare,[o] priusquã[p] loquat̃ ad Deo amabilem epm, & definiat mensurã quã deputat & ad luminaria,[q] & ad sacrũ ministeriũ, & ad incorrũpendę domu- custodiam, & obseruantiũ alimenta. & si sufficienter habere vĩ, faciat prius donationem eorum q̃ futura sunt deputari: & ita domus ędificet̃. Si aũt non sufficiat quidẽ aliquis ad hoc, nomẽ forte desiderans quo & ipse fabricator ecclesiæ vocetur, & vult aliquid tale facere (multæ[r] .n. & in hac regia ciuitate, & in prouincijs ecclesiæ sunt, in quib. competenti quidẽ administrat̃ mõ,[s] periculũ vero ruinæ patiunt̃ p vetustatẽ, aut ẽt paruæ cõstitutæ sunt, & inordinatę ſm desideriũ eorũ[t] qui in eis deputati sunt) licebit ei vnã talium ecclesiarũ accipiẽti, hãc ędificare, & hic volũtate Deo amabilis orthodoxorũ epi res agenda[u] est. Sic n. poterit & sacrę domus fabricator vocari, & nihil de suo superexpendere: deputatis iã circa hoc expensis oblatis ab eis qui etiã prius has expendebant. CAP. III. De epis non residẽtib. in pprijs ecclesijs sic Iulian' epitomator.

ILLVD quoque sancimus, quatenus secundum à nobis prolatam legem[x] Deo ama-

[a] Innotescerent. sic j. vt cum de appel l. cogno. §. 1. coll. 8. sic j. vt in me. li. §. 1. col la ea.
[b] Supplementum. sic ff. de contrahen. empt. l. Rutilia.
[c] Fiat. nam sic erat iure veteri: vt C. de inoff. testa. l. cũ quęritur & l. parẽtibus.
[d] Sancitum est. vt j. de trien. & semi. §. 1. coll. 3.

VT NVLLVS fabri. &c.

Hæc prima pars expeditur inf. eo. vsque ad §. illud quoque.

[e] Et vt episcopi. hoc dicitur j. §. illud.
[f] Et de alienatione. hoc dicitur j. eo. quoniam vero.
[g] EA quæ. Legib. q sunt in C. & j. & s. in hoc volumine.
[h] Negotia. j. de sanctiss. epis. § si quid.
[i] Et rursus. & pro idest.
[k] Accedunt. ad eas faciendas.
[l] Eas. s. ecclesias.
[m] Orationem. sic s. de monac. §. hinc. & j. de eccl. titu. §. si quis autem. col. 9.
[n] Suis medentur. i. se dicunt mederi velle.
[o] Aedificare. s. concedimus.
[p] Priusquam. sic in decretis. 18. q6. 2 q̃ sic. & j. de san. epis. §. si quis.
[q] Luminaria. s. in ecclesia.
[r] Multæ. interpositio est vsque illuc. licebit ei &c.
[s] Administrat̃ modo. s. forte ab ijs qui eas antiquitus ædificauerant.
[t] Eorum. s. clericorum.
[u] Agenda. sic s. vt cleri. qui rece. §. fin.
[x] Legem. vt s. quomodo opor. epis. §. j. & §. illud. & facit. j. de san. epis §. interdicimus autem.

Maij. s Scrimge.
Legendum. V. C. Conf. Contius.

amabiles a episcopi in suis ecclesijs maneat, & non relinquant qdē eas, tps verò multum b hic morent, & cogant p Prouincias oeconomos expēsas sibi trāsmittere, & sanctissima ecclesia expendat, qd' & ipse c inde ei obseruare non patiat. Sācimus igit iā à nobis positā legem d in sua manere virtute. si verò defuerit e Deo amabilis eps ecclesię suę amplius tps, f nullā ei mitti expensā de prouincia: sed illā qdem circa act' pios & sanctissimā ecclesiam expendi: ipsum verò hic errātem non expensis sanctissimā ecclesiam pgrauare: cū certum sit, q plurimo tēpore g defuerit, quæ iam à nobis super eisdem sancita sunt, valebunt. h

CAP. V. De alienatione rerum ecclesiasticarū immobilium.

Quoniam verò contigit, i iā nos sanxisse, si qua in prouincijs alienatio rei imobilis ecclesiasticæ facienda est, sm decretū hāc procedere, sicuti dudū prolata à nobis constō dicit: agi verò decretū k non solū præsente Deo amabili epo ciuitatis eiusq; clero, sed et Metropoleos epo: l necnō & illud insup est sancitum, m si metropoleos sanctissimus eps futurus est venundare, siue eius ecclesiæ sanctissimi oeconomi, n qd oporteat fieri: et hoc adijcimus, o vt duo ex synodo q sub eo est, Deo amabiliū eporum, quoscumq; elegerit, ipsi intersint, p & alia oi obseruatiōe custodita, quæ iam sancita est, præsentia duorū Deo amabilium eporū adijciat: vt secundū se q videat cū sua synodo r rem agere: & sicut ipsa s rem facit credibilē & sufficiētē ei, t q sub eo cōstitutus est, dū psens u est: ita & ipsi, q sub eo est synodus psens, per duos Deo amabiliū eporū videbit rē pbere cautissimam su metem ex hmōi synodo testimoniū. Hāc itaq; nostrā legem, & ad sedē tuę beatitudinis, & ad cæteros sanctissimos patriarchas mistam, ipsi per literas proprias sub vos metropolitis facietis manifestam, vt illi palam faciāt sub se constitutis episcopis: vt nullum lateant, quæ à nobis constituta sunt. Dat. Cal. Maij. CP. Imper. Dn. Iustin. PP. Aug. ann. XII. Ioanne. V. C. Cons.

Deest hic Nouel. 68. vt constitutio de successionibus &c. quæ deest in Haloand. sed eam ex Scrimgeriana excerptam retulimus in colla. x Contius.

TITVLVS XVIII.

VT AB ILLVSTRIBVS, ET QVI sup eam dignitatem sunt, omnimodo super pecuniarijs causis, sed & iniuriarum crimina liceat per procuratorem dicantur: clarissimis autem in pecuniarijs licere eis, & per procuratorem & per se litigare.

Illustres & superillustres in causis pecuniarijs & in crimine iniuriarum non per se, sed per procuratorem litigare debent: cæteris verò dignitatibus inferioribus licitè concedi tur, vt per se, vel per procuratorem litem exerceant. Bart.

Imp. Iust. A. Io. gloriosiss. prætoriorū per Oriētem præfecto iterum exconsuli & patricio.

QVæcunq; procedunt qdē quasi honoris cā, schematis melioris sunt, quod aūt hinc u eueniunt, non honorē, sed forsan et quandā læsionem inferēs, hoc bene habere iudicam' breui mederi lege. Fertur. n. quibusdā constitutionib', x vt nulli clarissimorū y liceat per se litem exercere, sed per procuratorem omnino. sed hanc quidē antiquitas pro dignitatū honore

a Deo amabiles: vt s. vt elect. qus rece. §. 3. collat. v.
b Multum. s. vltra annū, vt s. qūn opor. epi. §. illud. Sed aliàs dr multū quinquennium, vt ist. de lit ob. §. multū. & ff. d sepa. l. 1. §. qd aūt dictū ē.
c Et ipse. s. eps, & qd subijcit ide, s ex eis. & qd subijcit ei. s. ecclesię. Itē qd subijcit obseruare: dun significat, put. o. refert ad illud verbū inde, dic obseruare. i. hre. Itē put refert ad ei, dic obseruare. i. resarcire. s. de sun ipsi ecclesię ad vtrunq;. o. refert. Nec mirum q verbū semel positū ad duo diuersa referatur, vt & als. ff. d of. pcō. l. 2. Itē qd subijcit, nō patiat, dic i. si valeat, vel nō possit. & ita ē plana litera.

Verbū semel positū ad diuersa referri pōt.

d Legem. vt s. qūn opor epis. §. & illud.
e Defuerit s p annū.
f Ampli' tps. s anni.
g Plurimo tpe. s. vltra annum. Al.
h Valebūt. s. vt expellat à electo eporū, & ehnto electionū: vt s. qūo op epi. § & illd.
i Qm vere cōtigit. vt s. de eccl. re. Imn ali.
k Decretum. s. p̄sidis volumus i dicta cōstōne. & facit s. de ali. & emphy. § hoc etiā.
l Metropoleos epo, l. archiepiscopo.
m Sancitū. i. sanciendū. & ita tps p tpe ponit: sic ff de leg 3. l. et. Vl dic sancitū s. in cōstōne Greca. vel extrauaganti. nec. n. in illa. s. de nō alie. vel in alia s. de eccl. re. immobl alie. vel aliàs iste casus hētur.

Ebcor. p torū ti. de reb. ec. alt. vel nō io anu & li. 6. decr. & Cle & xij. q. 2. p totā illā qōnem.

Oeconomus quis sit.

n Oeconomi. quibus res ecclesiasticæ gubernādæ mandant, vt C. de sacrosan. ec. l. iubem'. i prt. s. epl. vnlūtate, vt C. de ep. & cle. l. oēs q vbiq;. §. hoc nihilo minus.
o Adijcimus. s. pee hanc constitutioné.
p Intersint. qd adijcit hæc cōstō? Pōt dici vt duo epi intersint. Alij dicūt, q hoc erat si dictū io cōstōne, cu-

sos hic facit mendosē, & dicunt hic adijci, q isti duo epi debeant esse de sua synodo: i. hoc est de suo archiepiscopatu.
q Secundum se. i. in sua contractu.
r Ipse. archieps præbens auctoritaté epo sub sa posito.
s Ei. s. episcopo.
t Præsens. archieps.

r Synodus quid sit, habes in c. sicut. ex, de accu. & c. super his. de maior. & obed.

VT AB ILLustribus &c.
u Quæcūq; pcedūt. Hinc ex legibus lode oominatis.
x Cōstōnibus. vt s. de pco r. l. quicunq; & C. vbi senato. vel clar. l. fi. in prin & C. de accu. & inscrip. l. conuenit. Accu.
y Clarissimorū. & p consequens oēē spectabilis nec illustris. Comi-

a Comites. vt sūt comites, sine comitatu.
b Sciemus igitur vsq. inclusiue ponit f. vt illustres & superillustres ꝑtineant. & illustrium multa genera sunt: vt C. vt dig. or. ser. l. 2. & prin. lib. xij.
c Mouere. vel suscipere: vt C de iniur. l. fi. & facit instit. de iniu. §. pen.
d Sedere not. hic expresse iudicē debere sedere, cū iudicat, & aduocatū siue litigantes stare, dū dicit. & facit C. de postu. l. quisquis. in fi. & C. vbi senā. vel cla. l. fi. § sedēti. & C. de offi. ciul. iudic. l. j. & C de offi. diuer. iudi. l. fi. Item facit C. de dila. l. 1 & l. 2 ꝓcedēte. sed cōtra insti. de liber. §. multis. sed ibi est speciale fauore libertatis.
e Ex vtroq; s. latere.
f Iniuriam. eliās in curiam. & ponit pro rusticitate, & ita not. nos debere esse curiales l inuitādo aliquo probo & nobili hoīe ad sedendū: sic. C. de offi. diuer. iudi. l. 1.
g Indigne procedēte. quod erit si aduocati, siue litigantes iuxta iudicē debeant sedere. ne ergo hoc cōtingat, litigetur p procuratorem ex parte il lustris.
h Post magnificentissimos. Hic no. genque genera magistratuū habentiū ordinariam iurisdōnem, vt superillustres, itē illustres, & isti litigant p procuratorē tū i vtbie, & sūt illustres, vt pfectus ꝓtorio Orient. & illyrici. Itē vrbis Romæ. itē alij sunt spectabiles, qui post illustres sunt, vt proconsules, & pfectus Aegypti, qui dr augustalis. alij sunt minores vt clarissimi, & psides prouinciarū, vt ī. de appellatio. §. illā. & §. fi. ꝗue modo. & §. Oriētalis. & C. de rap. vir. §. finaūt post. & ff de ptiua. car. l. e § j. ibi, & viris clarissimis, &c. Item & alij sunt

Iudex Iudicādo sedere debet.

f Rigor istius tex. obseruat in palatio. nēta Fiāciæ.

scripsit: multos autē conspicimus dignitates quidem adeptos, & inter clarissimos inscriptos, aut comites, [a] aut tribunos, vel si qui alij consistunt hmōi: substantię verò minoris dominos, vt penitꝰ non sufficiant ad procuratores ordinandos, & ꝓpter hoc agendas expensas. Sancimus igitur vsq; [b] ad magnificentissimos illustres hæc valere, & modis omnibus eos per procuratores pecuniarias exercere causas: nec nō etiam iniuriarum per procuratorem criminali modo mouere, [c] secundum quod datum est eis super hoc priuilegium: nec cogantur aut sedere [d] cum iudicibus, cum iudicant: aut stare rursus tanquā litigantes. ex vtroque [e] enim cā vī incauta, aut dignitatibus iniuriam [f] sustinentib. aut iudiciali schemate indignè procedente. [g] Post magnificentissimos [h] igit illustres, oībus licentia fit volentibus [i] ꝓcuratores ordinare, [k] & per se lites exercere nulla ex hoc neque prohibitione, [l] neque dāno, neque poena inferenda eis. Tua igitur eminētia, quæ visa sunt nobis, & per hanc sacrā declarata sunt legem, oībus faciat manifesta, quæ moris sunt super his agens. Datum pridie nonas Iul. Constantinop. Imperij. D.N. Iustiniani August. P. P. anno. xij. Ioanne V.C.Cos.

TITVLVS XIX.

Est nouel. 69. apud Haloandrū 79. apud Scrimgerium.

VT ORDINARIAE præfecturæ vrbanę & prętorianæ dux, [m] & præfecturę quæ in actu sunt singulo, & quæ in actu sunt solę, nō etiam honorariæ liberēt à curiali fortuna.

Sola collatione dignitatis et administrationis ēt ante administrationē susceptam curiales liberātur à curiali fortuna, sed sola collatione honoris seu dignitatis absque administratione non liberantur: sed remanent curiales solū honorē ex tali collatione consecuti. Ba.

Imperat. Iust. Aug. Ioan. gloriosiss. Orientaliū prætoriorum præfecto, iterū exconsuli & patricio.

PLurima horū, quæ olim sancita sunt, neglecta & non facile in republica tractata, oīno visa sunt absque lege & sine legislatione cōsistere. [n] Nouimus enim, ꝙ antiquitus erat quædam præfecturæ figura, quā honorariam [o] vocabant, codicillis [p] ab imperio super ea collatis. hanc autem ita nominabant, vt nihil aliud nisi purū honorem ijs, quibus præbebatur, conferret, quæ curiales non liberabat à fortuna curiali, nisi quis eam ipso opere [q] ministrasset. & sicut de gloriosissimis magistris militum videbimus, ꝗa nullus ex magisterio armorum eripiē fortuna curiali, nisi cum opere gesserit, [r] (nam & magisterium [s] militiæ præfecturam esse nostræ dicunt leges: puri verò magistrorum militię codicilli solam præbent dignitatem, fortuna nō liberantes) sic etiā in ipsa præfectura si futurus sit aliquis [t] liber huiusmodi fieri fortuna; necesse

minimi. ꝗ nec nomē habent, vt pedanei ordinarij tū sunt, vt defensores ciuitatū, & municipiorū. & de minimis iudicib. canfis, vt C de pedan. iudic. l. fi. & ī. de defen. so. ciuita. §. & iudicate. & §. audiēt. coll 2.
i Volentibus. non adē necessitas imponit procuratorem ordinare Accu.
k Ordinare. qđ cōe ius est in oib. vt inst. de his per quos age. pos. §. fi.
l Prohibitione. nā lex illa quęcūq; prohibet, & damnum. s. emissionis cāę imponit ei, & pœnā ēt imponit iudici 30. libra rū auri. amodo ergo hæc cessent, nisi in illustribus, vt hic dī.

VT ORDINARIæ præfect. &c.

m Dux. immo non dux tūc vt ī. cōsti. § ādi. § gnalr. & § palā verò. col. vj. nā & epe tus liberat: vt ī. de sā ctis. epis. §. curialem.
n Plurima. Cōfiste-re. Hic pōt not. at. ad ex cusationē Papę tnno. q in suo cōci. multa de antiquis repetijt, quia quasi neglecta erant. & facit ī. de fideius. in pri. & C. de anno l. fi. li. x.
o Honorariā. i sine actu & administrōne.
p Codicillis. i. literis imperialibus.
q Opere. sic C. de decu. l. 6. sic ī consti. ¶ de digni. § gnaliter.
r Opere gesserit. i. cū effectu sine administratione. Accu.
s Nam & magisteriū. interpositionē facit notando bonū simile esse.
t Aliqui. scilicet præfe-

præfectus.
a Designatum. per administrationem si bi collatam.
b Renouamus. sic ĩ. vt eccl. Ro. §. renouamus. coll. 2.
c Codicillos. i. imperiales literas.
d Et illyrici. i. Sclauoniæ. Accur.
e Frui. à curia.
f In carpentis. i. curribus. & plaustris. est enim carpentum genus currus. sm M. & facit C. de q̃st. & magi. offi. leg. 1. lib. xj.
g Videatur. No. pro capellanis dñi Papę.
h Albo. vt ff. de albo scri. l. 1. & 2.
i Educẽs. s. imperiũ.

k VT OMNES obediant iudi- cibus &c.
Hoc dicitur inf. eod. §. hoc considerantes.
l Et ibi negotia. hoc dicitur. ĩ. eo. §. si igitur fuerit. vsque ad illum. §. arripiat.
m Priuilegiũ. s. specialiter indultũ. vel de nouo concessum aliàs: quod plene dicemus. ĩ. eo. §: si igitur ambo. Acc.
n Huc. in ciuitate Cõstantinopolitana. vt subijcit. & vt ĩ. e. §. arripiat.
o Conuenti. s. in prouincijs.
p Nã. Omnium, s. virtutũ. Accursi. q Ex cã. quia tribuit vnicuique ius suum.
r Vnãquãque. i. per vnamquamque. aliàs vnaquaque.
s Huius. iustitiæ. s. quę sunt quatuor. s. iustitia, fortitudo, prudentia, & temperantia.
t Iustitia. sic insti. de iusti. & iu. j. resp.
u Patria lingua. aliàs patriam linguam: & tunc suban. sm. & dic appellet, s. cõsuetudo loquendi. & aliàs patria lingua. s. Rom. vt si dicant iste fecit fortitudinem. nam in armis vel alia vi illicita intelligimus sm vulgare, vt subijcit.
x Ab ea. s. virtute: s. fortitudine: vt subijcit. Al.
y Quã. s. iustitiam.
z Sacras. s. principis.
a Priuilegia. s. de nouo concessa, & ad postulationẽ indulta. Al.
b Pragmaticas formas. i. prętendentes.
c Occasiones. cum homini ad malitiam dedito facile sit qdlibet malum adinuenire: vt ĩ. vt ij, qui ob. §. 1. in fi. Acc.
d Peccãdi. ne sit impropria locutio, repete occasionẽ. s. delinquunt in prouincijs: sed simulant se velle respondere extra prouinciam.

necesse est in ipso singulo designatum, a ab ea curiæ vinculis liberari. Renouamus b igitur huiusmodi legẽ sancientes, si qñ visum fuerit ĩperio honorare curialẽ, vt ẽt liberet fortuna, dare ei codicillos c administrationis, & pparare eũ in talibus cõstitui sedib. aut in singulis vrbanæ pfecturę senioris Romæ, & nouę, videlicet huius nostræ, aut in prætorianis tribunalibus, & Oriẽtis & Hesperiæ & Libyę, necnõ & Illyrici: d quos oẽs sub no bis fecit deus: & ita liber tate frui, e quatenus magno pmeriti honore, & ĩ carpentis f vecti, & clamores pconũ audientes, insup iudiciales cõsedẽtes sedes, hmõi fortuna liberari cõstituant. Si verò solo eos participare voluerit honore: fieri qdẽ codicillos, & his dari: tũ verò valere hmõi imperialẽ largitatem, vt ille honoratus quidem sit, & maximè curiæ pars esse videatur: g non tñ neqꝫ prouinciali curia, neque eius albo h liberetur: sed maneat sub antiqua fortuna, solum lucratus honorẽ, & ita gratias agens Deo & imperio, quia mi grauit eum ad meliora prioris. trãquillitatis edu cens. i sitq; ẽt hoc additamẽtũ imperialiũ pmio rum, qđ neqꝫ publicũ minuit, neqꝫ fortuna, neque ꝯsuetis ei functionib. priuãs curialẽ: & ei qui hæc pmeruerit, ẽt plenẽ adtens fortunam, & ostendẽs honoratiorẽ, & alijs curialib. dignitate solum modo pcedentem. Quæ igit placuerũt nobis, tua celsitudo seruare festinet sciens quia neqꝫ curiales minuimus, & honoratiores eos oĩbus demõstrauimus. vt sciant hæ ciuitates perpetua præcepta, quatenꝰ imperio datur. D. Cal. Iu. CP. Imp. Dn. Iusti. P. P. A. an. XII. Ioan. V. C. Consule.

TITVLVS XX.

Nouel. 69. in Scrimge. & 68. in Haloand. Contius.

VT OMNES OBEDiant iudicibus k prouinciarum & in criminalibus, & in pecuniarijs causis: & ibi negotia l examinentur, nullo excepto per priuilegium: m nec huc n ꝯuenti o deducanť, nisi sacra pragmatica forma exhiberi quępiam iusserit.

In prouincia, in qua quis forum sortitur, illic est conueniendus vtraque parte præsente vel altera tantum: et vbique iustitia seruata, sententia condemnatoria vel absolutoria feratur, omni priuilegio cessante, nisi pragmatica forma aliud statuatur, vel aliud propter appellationem acciderit: his obtinentibus in omni loco & tempore; pœna contra facientibus immutare. Bar.

Imp. Iust. A. Io. † gloriosi. prętor. per Orientem præfecto, iterum exconsuli & patricio.

Nam quidem esse omnium p perfectissimam virtutem arbitrandum est hominibus, quæ iura omnibus distribuit: hæc est ex causa q cognominata iustitia. Etenim vnamquamque r aliarum virtutum nisi subsequantur huius s bona, fiet nihil horum quæ competunt. itaque nec fortitudinem, quæ non est cum iustitia, t laudabimus: cum. s. patria lingua u fortitudinem in armis, virtutem appellet solùm: & si quis ab ea x iustitiam subtrahat, delictorum solummodo, non quorundam bonorum fiet occasio. quam y in nostris prouincijs intuentes contemni, lege placenti Deo eam corroborare, & ad fortitudinẽ decentem reducere iudicauimus oportere. Plurimorum nanque alij quidẽ litteras sacras, z alij priuilegia, a alij pragmaticas formas, b alij præcepta iudicum, quidã alias ex alijs adinuenientes occasiones c sibi peragũt peccãdi: d quidã

† In verã que Græca editione pro fel. legit Constantinopolitanis. estque editũ. Cont.

† πράγματος ex re. Cont.

in prouincijs & extra eas [a] litigare simulāt. [b] Qui .n. [c] quolibet loco malè patiē. aut aliqd suorū amittit, aut d terminis terræ litigat, aut de proprietate, aut de possesione, aut hypotheca, aut de alio quocunq; [d] quō valebit ī alio loco pbatiōes horū q̄ ptulit, [e] exhibere? [f] hæc.n.agētes, ostēdētesq; potētiā sua, [g] & fortitudinē, [h] ita iuste credētes [i] talib. machinanē: & hęc [k] hoies ppetrāt [l] tanquā ppetuā virtutē habituros se cōfidentes, & nō respiciūt ad millia & decies [m] millia exēpla, [n] qa sero tādē & ī psonis innumerabilius [o] ex ipotentib. videmus potētes pcedere, ex nō diuitib. diuites, in oē aūt æuū penè [p] ex potentib. [q] processerunt inanes, [r] ex diuitib. aūt pauperes, dū patrū iniustitiā soboles est secuta, [s] & nō cogitant neq; reputāt, qm̄ qđ ipsi quasi p se machinanē potestatib. vtētes, [t] hoc forsan ɔ̄ eos q ex eis pcreanē, agūt, ñ eadē potētia sequēte sobolem, quę illos sequitur. CAP. I. Hæc considerantes, præsentem ponere legem existimauimus oportere, & præcipimus omnib. in prouincijs iudicibus quicunq; nostris obediūt sceptris [u] ī vniuersa ditione & q̄ ascēdētē [x] videt, & q̄ descēdētē [y] solem, q̄ ex vtroque est latere: [z] vt vnusquisq; in qua prouincia deliquit, [a] aut in qua pecuniarū [b] † aut criminū [c] reus sit, siue de terra [d] & de terminis, [e] siue de proprietate, [f] siue de possessiōe, [g] aut hypotheca, [h] vel de qualibet alia occasione, [i] illic ēt iuri subiaceat, [k] (hoc.n.apud legislatores præcedentes va-

a Extra eas.s.prouincias, in quibus deliquerunt.
b Simulant.i.nituntur & cogitant quod esse non debet. vnde dicitur. Quod non est, simulo: dissimulo que quod est.
c Qui.s.actor.
d Quocunque. vt de vsufru. vel seruitute s.reali.
e Pertulit.i. sustinuit in mala parte.
f Exhibere. inter rogatiue lege, & responde.q d non bene
g Suam.aliàs solam: & aliàs suam.
h Et fortitudinem. in malam partem accipe hoc vocabulum.
i Credentes. s. facere.
k Et hæc s.mala supradicta.
l Perpetrant. idest faciunt.
m Decies, i. faciant decies milliet. similis modus loquendi est ī. de hære. & Fal. §. & si hoc quidem col.j.& ī. de nup. §. sed hoc co.4.
n Exempla ɔ̄. C. de senté.l. nemo iudex sed hic quo ad Deū & quò ad peccatum vitandum loquitur: ibi quo ad ciuilem quærendā actionem.
o Innumerabilib. s. generibus personarum.
p Pene.i.fere.
q Ex potentibus. s.personis. Accurs.
r Inanes.i.non potentes.

Filius an ex delicto patris puniatur

s Secuta. Et hic not. filium ex delicto patris puniri. Sed contra C.de pœ.l.sancimus. Item contra.ff.de pœ. l.crimen. Item § ff. de accusa.l.ea iudiciorū.sed certe hic de pœna loquitur diuina, in dictis autem legibus de humana, vt argu.illius diuinæ scripturæ. Patres comederunt vuam acerbam & dentes filiorū obstupuerunt.

Hiere. 33.

t Potestatibus vtentes.l.potentiis suis.
u Sceptris.i.literis, vel imperio.Al.
x Ascendentem.i.orientem.
y Descendentem.i.occidentem.
z Vtroque est latere.i. Meridie & Septentrione. Al. & facit ī. vt eccle.Roma.§.fi.
a Deliquit.apparet q̄ hæc cōstitutio tota loquitur in reo volente trahere actorem ad extraordinarium iudicem.
b Pecuniarum.potest stricte intelligi verbum pecuniarū. quia infertur subijcit de alijs rebus, vt & alias stricte accipitur, vt C.de probatio.l.j & ff.ad Macedo.l.filius.§.j.vel large.pone:& quod subijcit siue de terra &c.est quasi huius expositio. nam pecuniæ verbum large post sumi, vt ff.de verborum significatio.l.pecuniæ.& C.de constitu pecu.l.2.§.fi.
c Criminum. vt de eo crimine conueniatur ciuiliter vel criminaliter.& hoc ipsum erat etiam ante legem istam, vt subijcit. hodie etiā plus est: quia si ibi nō inueniatur, vbi deliquit, poterit & alibi comprehendi, & remitti etiam violenter, vt ī. vt nulli iudi. §.si vero quis comprehensorum. non erit ergo amodo quæstio, an hæc constitutio loquatur de criminibus, vel non. nam vere loquitur, s̄m Ioan vt hic & ī. in rub. licet quidā, vt M. dixerint cōtra, s.q̄ nō loquatur in criminibus, vbi criminaliter ageretur, quasi satis sufficiāt vetera iura, sed certe generalius loquitur: nec vult tantum noua dicere, immo etiam vetera iura recitat hæc constitutio, vt ī statim subijcit. hæc enim apud pcedentes &c.
d De terra. quod hic dicitur indistincte. statim diuidit & distinguit. siue de proprietate &c.
e De terminis. de quibus agitur ciuiliter finium regun. vt sponantur & distinguātur, vt ff. fi. reg. l.ij.in fi & l.iij.& l. si irruptione. §. fin. Item agitur pecuniariter ad pœnam quinquaginta aureorum per l. agrariam imponendam si dicatur ab alio termini deiecti, vt ff. de ter. mo. l. agraria.nec tollitur vnū iudicium per aliud, cum debeatur propter rem familiarem t vt C. quando ci.ac.cri.præ.l. j. donec tamen vna intentatur, alia cessat: vt ff de publ.iudi.l.interdum ff.vi bon.rap. l.i.§.i. dicit instit.de offi.iudi.§ penul.

† Cōtra c. vlt. & gl. in ea. extra, de foro cōpetente.

f De proprietate.i.dominio, per rei vindicationem directam vel vtilem, vel publicianam, vel hære.peti. quod etiam ante hanc l.erat. vt ratione huius possessionis quæ hic esset. debeat hic conueniri, vt C. vbi in rem act.l.fina.& C.vbi de hære.agi opor.l.prima.
g De possessione.s.recuperāda, vel adipiscenda.vel retinenda: cum his tribus modis de ea agatur, vt instiu.de interdic.§.sequens diuisio.
h Hypotheca vt si rem immob. Item in hac prouincia positam mihi obligasti. quo casu etiam ratione possessionis hic positæ agam, siue etiam alibi positæ agam hic ratione contractus, vt supra proxi. dicit. nam reus hic fit. id debitur obligando hic se & rem suam.
i Occasione vt de seruitutibus personalibus, vt vsu & vsufruc & de realibus, vt rusticorum prædiorum vt ff.de seru.l.i.sed etiam de statu seruili vel asserptitiæ conditionis vel alterius, vt filiatione vel patria potestate. similis est modus loquendi. C. de iudi. l.properandum.in fine. primo respon.
k Subiaceat. ergo idem in clericis. sed contra. ī. vt cler.apud proprii.epis.§.i.col.vi.Rh.& clericus in eo loco conuenitur: sed non apud præsidem. sed apud episcopum huius loci, qui suus est, & ratione huius causæ, secundum Ioannem.

riè [a] quidẽ dictum est; licet non purè, [b] & sicut nos illud cõsiderauimus [c]) & vltra terminos litigare non quærat. Siue .n. magna delicta sint, siue ɔ̃ctus consistant, oportet omnibus modis sup eis & conuentiones esse, & scripturam, [d] si opus fuerit, & examinationem prouincialem [e] propter facilem probationem, siue quidem in paruo quispiam similiter delinquat, siue maius adhuc peccatum fiat, quale est, si nec in paruis iure potiatur, [f] sed expectet venire ĩ extraneæ terræ prouinciã, ibique eum cõuenire, et de talibus litigare: quem [g] neq; præsentem [h] neq; in prouincia fortasi propter virtutẽ illius, [i] aut infirmitatẽ suam conuenire poterat cõpetenter. Quid.n. erit durius, quã læsum [k] circa sublanonem bouis, aut equi, aut iumẽtorum alicuius, aut pecudũ, aut (vt exiguum dicamus) domesticę gallinæ: hũc cogi, nõ in qua aufertur prouincia litigare, sed alibi currere, & ibi probationes horum quæ pertulit exigi: & aut plures expensas pati quã rei æstimatio est, aut inopiã ingemiscentem [l] ferre? [m] Hinc nobis multitudo [n] plurima est: interpellantiũ quotidie & crebrò [o] in talib. causis inquietamur paruarũ grauia occasionum, & ipsi [p] multas sustinẽtes importunitates, & videntes plurimã quidẽ multitudinẽ virorũ, plurimãq; mulierũ ex proprijs locis agitatas, & ad hãc veniẽtes felicissimã ciuitatẽ, quorũ plurimi ẽt mendicãtes & afflicti hic agunt: interdũ quoq; hic moriũtur.

CAP. II. De præsentibus reis.

Si igit [†] fuerũt ambo in ꝓuincia [q] & actor & re9, nequaquã ad aliã ꝓuinciam cã trahatur, [r] neque ad hanc felicissimã ciuitatem, neque ex priuilegio [s] cuiuspiam, neq; ex iussione: sed illic decidatur. [t] Si verò [u] alter quidem adest, alter autem abest: qui verò præ-

[a] Varie. i. in varijs locis, vt ff. de accu. l. si cui. §. pen. & §. fi. & l. fi. & ff. de re mili. l. 3. §. fi. & C. vbi de cri. agi opor. l. 1. & C. de castr. & ministe. l. fi. in fi. lib. 12. & ĩ. vt iudi. sine quoquo suff. §. quod autem dictum est. col. 2. & ff. de iud. l. hæres. §. 1. vsque in fi.

[b] Non pure. hoc est non inuenitur lex aliqua de antiquis quæ ita dicat pure & simpliciter de omnibus, vt ista dicit. & statim subijcit. nam hæc ĩ delictis & quasi, item in contractibus & quasi loquitur. item & in actionibus in rem in quibus quis ratione possessionis sortitur forum, vt C. vbi in rem actio. l. fin. item in interdictis possessorijs, vt hic continetur.

[c] Considerauimus. s. quia reus respondeat ita econtra dicimus, quod actor alibi non agat, vel agere quærat, vt subijcit: vel dic ad reum tantũ referendum hoc:

[d] Scribendum. i. libellum conuentionalem. Al.

[e] Examinationem: prouincialem. i. faciendam in prouincia ea, vbi contractum est, vel dictum (vt supradictum est) & est ratio, vt subijcit, facultas probationum: nam facilius probabit actor hic, quàm extra prouinciam, & facit C. de hære. & Manich. l. quoniam. in fin. & C. de rebus credit. l. generaliter. in prin. ibi, probationibus pinguius &c.

[f] Iure potiatur. simile dicitur in diuina pagina, quod nullum adeò est veniale paruum peccatum, quod si deducatur in contemptum, mortale non efficiatur.

[g] Quem. s. reum.

[h] Præsentem. etiam subaudi.

[i] Illius. s. rei.

[k] Læsum. s. actorem.

[l] Ingemiscentem. sic C. quando impe. inter pupil. & vidu. l. 1.

[m] Ferre. s. pœnas quas patitur. Al.

[n] Multitudo. sic C. qui pot. in pigno. hab. l. fin. in principio.

[o] Crebro. idest sæpe.

[p] Ipsi. s. nos Accur.

[q] In prouincia. in qua obligatio contracta est: vt sup. eo. §. hæc cõsiderantes. sed quid si in Italia? Rñ. idem: licet non sit prouincia, sed prouinciarum domina. vt ĩ. 20. §. pe & §. fi.

[r] Trahatur. s. per reum.

[s] Priuilegio. hoc est, non prodest reo priuilegium, vt possit alibi reuocare iudicium quàm vbi ɔ̃xit. Sed ɔ̃. ff. de iudic. l. 2. §. omnes aũt. Sol. dicunt quidã illam corrigi per istã: & eodẽ modo rñdent ad l. ff. de arbi. l. non distinguemus. §. item si quis Romæ, nam & ibi dr̃ non debere legatũ Romæ conueniri ẽt de eo qđ ibi facit: dũmodo ante hãc legationẽ, in qua nunc est. Sed hoc non placet: quia per aliã authẽ. quæ est post istã, falsa sunt legatis & alijs priuilegia, vt ĩ. de san. epis. § si verò epi. colla. 9. dic ergo hic loqui de priuilegijs quæ extra corpus iuris posita sunt, vt colligitur. ĩ. eod. §. plurimorum. nec videtur aliquid corrigere. vt ĩ. eod. §. hæc considerantes. ibi, hi enim &c. quæ autem in iuris corpore sunt, non tolluntur per hanc authen. vt dictum est, sed quædam alia auth. & fori & iudicis vĩ tollere priuilegium, ſm B. vt sup. vt iudi. sine quoquo suffra. §. quod autem primitus. quod non puto, nisi (vt dictum est) si non sunt in corpore iuris. nam & in seq. § post illum. s. in §. interdicimus, quibusdam seruatur priuilegium. Item contra. ĩ. de exhi. §. 1. in eo quòd actori permittitur ex priuilegio ad aliud iudiciũ trahere reum. Item ad idem contra. C. de dilat. l. si quando. & C. de iuris. om. iud. l. l. in criminali. Solu. quidam dicunt illas duas esse correctas p istam: quod non placet: quia in quantũ possumus euitare legum correctiones, hoc facere debemus, Iustinianum imitantes, vt ĩ. qui. mod natu. eff. sui. §. tribus autem. dic ergo quod hæc loquitur in reo, illa in actore trahente reum ad extraneum iudicem: sed hæc mala videtur solu. nam non debet licere actori quod non licet reo. vt ff. de reg. iur. l. non debet. sed dic hoc speciale, illud generale, cui generi per hanc speciẽ derogatur, vt ff. de leg. 3. l. vxorem. §. felicissimo. & de reg. iur. l. semp. sic & aliàs licet actori. s. agere quã vult, quod reo non licet conueniri, quã vult, vt ff de excep. do. l. pure. §. fi. & ff. de pet. hære. l. si quis libertatẽ. §. ita demum. ibi, & erat in ipsius &c. vt C. vt ne. inui age. vel accu. l. 1. sed hoc non licet reo.

[t] Sed illic decidatur. s. in prouincia illa, vbi contractum est, sed quid si ibi non inueniatur? nonne remittitur in ɔ̃ctu, vt in delicto. vt ĩ. vt nul. iudi. §. si vero quis? Respon. dic vt ibi dicemus.

[u] Si verò. Casum istũ pono tribus modis. Primo in duo domus, qui cum inquilinis vel mercenarijs habitabat

[†] Cũ hoc §. obco. c. ex parte. in glo. 1. circa fin. ex. de appellat.

sens est, ex domo absentis iniustitiam a patiatur: conueniatur omnibus modis ipse qui iniustitiam b egit, siue curator, siue conductor, siue quicunque sit eius: c & liceat ei secũdum prouinciæ spatium, & secundum legem communẽ d antiquitus positam inducias accipientem, nunciare q̃ de his gesta sunt illi, ad quem causa refertur. Sed si quidem vicina prouincia est, in qua hoc agitur, e vna aut duabus mansionibus f in medio prouinciarum cõstitutis: quatuor ei mensium dare inducias: si verò maius sit spacium, sex. Si verò ex Palæstina forsan, aut ex Aegypto, aut ex spatio gentium longinquarum, g menses octo ad hoc sufficiunt. Si verò ex Hesperijs gentibus, aut Septentrionalibus, aut è Libya: tunc quod etiam præcedentibus legislatoribus sufficiens visum est esse tempus determinatum, h hoc est nouem mensium, vtile. Et si quidem ipsi nuncianti credat, i litem k illi eam committat: si verò aliquid aliud de illo sapit, l alium dirigat suscepturum modis omnibus actionem, & completurum m omnino, quæ decernenda sunt, nisi appellatio n fuerit subsecuta, siue in maiori, o siue in minori p causa. Si autem ille q quidem nunciet: ille verò r non ordinet, & statutũ s transeat tẽpus: tanquã t firmè agentem u eum, qui conuentus est, x & pro absente persona etiã inuitum repræsentet negotij iudex y apud suũ tribunal, & causam exa-

habitabat: vt ff. de vsu & hab. l. Proculus & est ex domo ab vno inquilino deiect⁹ cõuenit ipse inquilin⁹ ex suo delicto lege Aquilia directa vel vtili. sed & dñs ea quasi delicto tenet actione in factũ. q opera malorũ hominum vtitur. vt insti. de ob. q ex quasi delic. nas. §. item exercitor. hæc ergo auth. permittet hoc nouum, vt possit nunciare dño & dat ei spacium, & si veniat plene examinatur cã: alioq damnatur p̃sens conuentus & si de rebus eius actori non possit satisf fieri, capiunt res absentis pp eius cõtumaciam. hãc reprobo quia ex quo certum est qui deiecerit, nõ debet alius teneri. vt ff. de ijs qui deie. vel effu. l. j. in fi & l. a & ff. de ver. ob. l. continuus §. cum ita. l fi. si autem diceres dominum cum sua familia non habitasse etiam alia ratione non teneretur: vt ff. de ijs qui deie. vel eff. l. j §. pe. Secundo potest poni sic. Aliquis cõueniebat me quia sibi eram obnoxius vel rei vin. vel qualicunq; actione, & aliquis offert se defensioni meæ ꝓmittendo iudicio sistere me dominũ & pœnã si non faceret stare, permittitur ergo huic procuratori sine defensore, vt nunciet mihi domino, vt hic subijcit. & si nõ veniã. ꝓcurator cõdẽnatur ad interesse: quia me nõ facit stare in quo venit ẽt rei petẽdæ æstimatio. Item & ego dominus actione quæ contra me competeret cõdemnabor. & si ex rebus ꝓcuratoris satisfieri nõ possit, tũc de meis satisfiet. nec mirũ, quia hoc ꝓpter meã cõtumaciã cõtingit. & quod hic dicitur, ipse qui iniustitiam egit. s. dominus. Itẽ no. q hæc auth. facit hũc verũ ꝓcuratorẽ eo ipso qđ nõ remouetur ab absente, & ante lit. cõtest permittit sententiã ferri: qđ est mirabile. vel dici potest, quod quasi cõtestata est: vt C. vbi in rem ac. l. ij. Tertio dic, quod in quocũq; defensore locũ habet. qui satisdat iudicatũ solui nec auto, q satisdederit iudicio sistere dominũ. Vel dic quarto, q ꝓcurator me⁹ p vim expulit aliũ me mandãte, vel ratũ habente: vnde si põt cõueniri tã ipse q̃ ego dominus: vt ff. de vi & vi arma. l j. §. quoties. & ff de inst. l. cuicũque. §. j. & l. seq. j. resp. & ff. quod vi aut clã. l. deniq. §. pe permittit ergo hæc auth. hoc nouum, vt possit mihi nunciari: & hęc vltima placet præceptori meo. Sed quare pro Deo permitteret hæc auth. dño denunciari: cum ipsum procuratorem pręsentẽ, & suo nomine põt cõuenire? Rñ. potest: qa sic est in fideiussore: vt j. de fidei. §. j. & ij. sed tertia positio casus magis probari videtur in isto. §.

a Iniustitiam. quia aliquid est deiectũ vel effusum secũdum primam positionẽ casus. Vel dic iniustitiã: qa debitor est meus ille, qui est dominus domus secundum alias tres positiones casus.

b Iniustitiam egit. s. cõductor vel similis sm positionem primam. & sm vltimã. Vel dic. s. dñs, qui est absens. secundum duas medias positiones casus.

c Quicunque sit eius. s. siue castaldus, siue ꝓcurator siue similis persona, que præsens est.

d Legem cõmunem. vt C. de dila. l. j. vel dic xx. millium diurnorum: vt ff. si quis cau. l. j. prima verior videtur: quia hic statim subijcit asse considerandum prouinciã: quod in d. l. s. C. de dila. continetur. Sed nunquid ibi alia tempora computãtur Rñ. sic. sed ad instar eius hæc proponũtur.

e Hoc agit. i. causa tractatur. vel dic hoc agit, vbi absens degit vt in nouel.

f Mansionibus. i. diebus. vel dic prouincijs, quia duæ ꝓuinciæ sunt in medio vt in nouel.

g Longinquarum. i. regionum. s. dilatio petitur.

h Determinatum. vt C. de dila. l. j. sed nomina in alijs temporibus hæc lex corrigit illam? Respon. non. quia illa loquit in dilatione, quæ datur præsenti & patenti gratia testium vel instrumentorum: hæc autem loquitur in alio casu quãdo. s. patitur quis iniustitiam ex domo absentis quidam tamen dixerunt eam corrigi.

i Credat. i. confidat.

k Litẽ s. dñs. vnde videtur, quòd si nõ credit, q hic nõ possit eũ inuitũ defendere Sed cõtra. ff. de noua. l. si Stichũ. §. fi. & ff. de sol. l. solutionẽ q, sunt contra. huic. So. quidã dicunt hoc casu eas correctas: licet in alijs firmæ remaneãt Sed nos dicimus, q hic loquit quã nõie ꝓcuratorio eũ defendere volebat: ibi aũt volebat s ic iudiciũ trãsferre animo nouãdi: quod põt ẽt eo inuito: vt vbi dt. & facit. ff. de neg. ge. l. soluẽdo

l De illo sapit. quòd non sit homo legalis.

m Completum. etiam soluendo iudicatum.

n Nisi appellatio. completurum dico nisi & c. nam tunc nec iudicari videtur: vt ff. ad Turpil. l. j. §. fi. A.

o In maiori. i. in criminali.

p In minori. i. in ciuili. quæ etiam ratione minoritatis postponitur criminali: vt C. de ordi. iud. l. fi.

q Si autem ille. s. procurator.

r Ille vero. s. dominus cui nunciatum est. Al.

s Statutum. s. à iudice.

t Tanquam. istud tanquam, non denotat similitudinem, sed proprietatem.

u Agẽtẽ. i. respõdentẽ: hc ff. de eden. l. j. circa princ.

x Conuentus est. i. procurator, vel similis ei.

y Iudex. s. ordinarius. si aũt delegatus est, nõ vocabit eũ re & verbo. vt j. de cohib. & introduc. iets. §. si vero quidã. nec etiam poterit defendere iurisdictionẽ suam

minans præsente eo, qui conuentionem suscepit, condemnet etiam eum, in quo obnoxius [a] apparuerit, & insuper illum [b] post huiusmodi admonitionem mittere [c] in prouinciam non volentem: [d] si tamen omnino obnoxius apparuerit. & si quidem locuples [e] sit: ipse [f] exigatur, quæ decreta sunt. Si verò minus sit quod habet, vt non sufficiat in ista condemnatione: tunc & de absentis [g] rebus compleatur victori damnum huiusmodi.

CAP. IIII. De absentibus reis.

Si verò neque ipse apparuerit, qui dominum litis pſentare iussus est, aut qui pro eo legitimè [h] cogatur: tunc vocetur quidem legitima voce, [i] non autem obediens cõdemnetur & absens [k] secundum schema quod appellatur eremodiciũ, [l] idest desertæ causæ. nã qui per contumaciam deserit, in nullo [m] minor præsente putabit̃. Si verò ille quidem forsan aduenerit, aut miserit quẽpiam, accusator [n] autẽ desit, tunc & absoluere [o] eum, & damna [p] eius mederi [q] calumniatorem cogat. sic erunt temperatiores, [r] sic peccare cessabunt: sic non putabunt [s] potentiam [t] diuitiarum iustitiæ præualere. [u] Nec latet nos, qa forsan nec sufficiat [x] hoc ad perfectißimam causę medelam, cũ iudicantes potentioribus magis, quàm iustitiam volẽtibus & ad prouincias venientibus præstent. [y] Sed tamẽ nouimus plurima iniustitiarum curata ab hac legislatione. magis autem quantum ad nos est, totum

suam iudicio pœnali, vt ff. si quis ius dicen. non obtempe. l. j. j. respon. sed hoc per sniam delegantẽ fieret, vt in d. §. si vero quidam.

[a] Obnoxius. s. noĩe absentis quẽ defendit. ſm Azo. vel dic suo noĩe cõdẽnat̃ siue ſ(m) primã positionẽ cas⁹, siue ſm aliã. s. secũdam positionẽ, vel tertiã, vt ff. de pcur. l. Plantius. & ff. de re iudi. l. si se. in prin. item multo magis secũdũ quarũ modũ ponẽdi casum, vt in prin. huius. §. diximᵘ. pterea & statim dicit ipsum absentem damnari. quomodo ergo bis condemnaretur, semel p aliũ, & semel p se? certè absurdũ vr̃.

[b] Illum. s. absentẽ.

[c] Mittere. s. aliquẽ ad defensionem sui.

[d] Nõ volentẽ. s. cõdẽnet: & repete, quasi cõtestata lite ꝯ eũ, p hæc. n. q̃ facta fuerũt in pſone pſentis, & missione p absente, & datione dilationis ad sui aduentũ: hæc oĩa quasi quandã cõtestationem ꝯ absentẽ facere videntur: vt hic. & C. vbi i rẽ act. l. ij. vnde nõ obst. qđ dr̃ ante litem cõtesta. nõ posse dari definitiuã sniam, vt C. de temp. app. l. si. §. illud quia ẽ hic quasi cõtestata, vt dictũ est ꝯ absentẽ, ꝯ præsentẽ verò verè ẽ cõtestata. quidã tñ dixerũt hãc sniam, quæ ꝯ absentẽ datur, esse interlocutoriã de missione in possessionẽ pro mensura declarati debiti: vt & in alio casu quem statim subijciet.

[e] Locuples. s. procurator.

[f] Ipse. s. inquilinus: vel qui præsens est.

[g] Et de absentis. si obnoxius apparuerit: vt s. prox. vel quia mandauit procuratorem, vel ratũ habuit: vt ff. quod vi aut clam. l. deniq;. §. pe. Et no. q duo videntur necessaria esse, vt absens exigatur: & q obnoxius appareat, & q conuentus soluendo non sit.

[h] Legitimè cogat̃. vt pater suus si erat filiusfa. illa q̃ volebat repræsentare absentem. Nam pater legitimè põt cogi pro filio: vt C. de bo. ma. l. j. & insti. p quas perso. no. acqui. § j. Item & aliæ sunt personę quę p alijs compelluntur: quas no. inst. de cur. in fi. sed de fideiuss. qui satisderat de iudicio sisti secundum secundam casus positionem, vel iudicatum solui secũdum tertiã: hoc specialiter dicit: qui sine satisdatione admitti non debuit, cũ sit cautio prætoria: vt ff. de præto. stip. l. j. in prin. & l. prætoriæ satisdationes.

[i] Legitima voce. s. præconis, vel nuntij missi ad domum: vt j. de lit. §. omnem. col. vij. Accur.

[k] Et absens. s. procurator vel similis. ac si diceret, nõ solũ condemnabitur si præsens est: vt proxi. §. sed et absens, vt hic dicitur. vel dic et absens, q. d. non solũ hic procurator vel similis, q primo fuerit præsens: sed etiã ille qui semper fuit absens: vt s. proxi. §. habuimus. Sed qualiter hæc sententia erit lata contra vtrumq; absentem? Rñ. quidam, vt Al. & alij. q sit interlocutoria, & hoc ſm schema. i. ordinẽ negotij, vt lit. non cõtest. vt hic erat, fiat missio in pos. bo. absentis vtriusque ſm mẽsuram declarati debiti: vt s. de exhib. §. si vero quidã. col. v. lite aũt contestata, & hoc cognito de causa, dat̃ definitiua etiam contra absentem: sed causa nõ facta liquida, idẽ quod in primo casu, vt C. de iudic. l. pperãdũ. §. & si quidem. & §. sin autẽ. Sed certè hic potest dici sẽper cõtestata vel quasi: vnde semper dat̃ definitiua, dũmodo liqueat: vt diximus s. proxi. §. Neque hoc solo casu iure nouo datur definitiua: licet nõ fuerit vera ab eo lis contest. immo & alio, puta absente actore, vt j. de liti. §. oẽm. col. viij. licet iure veteri non daret̃ definitiua, nisi vere sit lis cõtestata, vt C. de tempo. appella. l. fi. §. illud.

[l] Eremodicium. q. d. secundum ordinẽ q seruat̃ qñ cã deseritur, quẽ ordinẽ modo proxi. diximus. & hoc eremodiciũ aliter iure veteri aliter iure nouo seruatur. nã veteri, actore absente non contrahebatur eremodicium: sed cã cessabatur eius processus. vt ff. de iu. l. & post edictũ. sed hodie tñ tẽo. q̃ actore absente pcedit̃ vt possit pcedi i lite ad sniam: vt C. de iudi. l. properandũ § sin autẽ. & j de liti. §. omnem. Acc.

[m] In nullo minor. imo est in aliquo in deteriori condõne: quia appellare nõ põt tam iure veteri quã nouo & ẽt nouissimo: vt ff. de iudi. l. post edictũ. §. fi. & C. de iudi. l. properandum. §. cũ aũt. & j de iudi. §. audiens. in fi §. & facit j. de test. §. & hoc. in fin. §. & C. quor. appe. nõ te. l. j. & ff. de noxa. l. quoties. §. i potestate: vt ff. de iud. l. de vnoquoque § s.

[n] Accusator. large ponitur etiam pro actore.

[o] Et absoluere. s. ab instantia iudicij vel edicti: ſm Al. vt ff. de iud. l. & post. Sed certè imo ẽt definitiuẽ licet nõ statim: vt j. de lit. §. si verò initiũ litis. Ac.

[p] Et damna facit. ff. de iudic. l. eum qui. & s. de exhib. §. si verò quidam. in fi. §. & C. qui accu. nõ poss. l. qui crimen. Accur.

[q] Mederi. i. emendare. Accu.

[r] Temperatiores. s. homines.

[s] Putabunt. aliàs putabunt, & aliàs putabitur.

[t] Potentiam. aliàs potentiam: & aliàs potentia.

[u] Præualere. facit s. vt non si. pig. in princi. col. v. & s. eo. §. j. in fi. Accu.

[x] Sufficiat. hoc qđ diximus. s. hac cõstitutione. Acc.

[y] Præstent. no. mirabile verbum. sic s. de exhib. §. sancimus. & §. suscepto.

.Et

erit sanatum. Namque non aliter tradimus cingula, nisi prius iusiurandum subierint hæc accipiẽtes, iustè omnibus iudicare, & puras [a] seruare manus. Non puto [b] post præsentem legem alteto quolibet egebimus augmento, si illi quidem iustè iudicent ad legẽ simul & iusiurandum respicientes.

CAP. IIII. De fori prę scriptione tollenda.

Arripiat [c] autem nullus, prouincialibus cingulis violentos, nullo vtens priuilegio, aut potestate, aut forma: nisi fortè [d] sacra nostra pragmatica forma occasione publicæ causæ [e] pręcedens, exhibitum hic quẽpiam inferri præcipiat: [f] aut ex lege hoc faciat, quale [g] est super appellationibus: licet etiam hoc ex multa parte curauimus, plurimos [h] maiorum iudicum in prouincijs appellationem constituentes, vt apud illos magis appellatio, quando non de maximo [i] negotio fuerit quæstio, quam in hac examinetur maxima ciuitate. Hanc dicentes iustitiæ legem, adhuc potius faciemus eã iustiorem, si nulli permittamus habere contra eam quædam priuilegia: [k] neque excipi ab hac lege quolibet priuilegio: [l] nec si cuilibet sanctarum ecclesiarum largitum sit, aut alicui venerabilium xenodochiorũ, aut alijs venerabilibus domibus, aut alij cuilibet ipsarum domuum imperialium, [m] aut sacro patrimonio, [n] aut sacris priuatis, [o] quę merito post supernum [p] honorem secundo loco sunt posita: nec si aliqbus iudicibus, aut in potentatu positis, aut oino sub nos constitutis hoibus: sed obediant oẽs legi, [q] & succumbẽtes iustitiæ sanctioni, honorent eã, & p oia habeant sortẽ: [r] nõ solum in semetipsos respicientes, sed etiam in futuras successiones: [s] & scientes, quia nihil penè in semetipso manet, sed currit [†] natura semper multas euoluens mutationes, [t] quas neque præuidere facile est, neque prędicere: solummodo Deo, & imperatore sequente Deum, hæc gubernare mediocriter & mansuetè valente. Si verò quisquam vtatur aliqbus sacris formis, siue pragmaticis, siue alijs, de tali quodammodo sibi largitis: erunt oẽs oino infirmũ [u] iudicibus maximã soluentibus pœnam [x] si oino susceperint: & nõ hoc qđ fit, solummodo meditabunt, sed qđ ẽt faciẽdũ est. etenim si posthac tale aliqd

[a] Re puras seruare .s. ab omni donatione. vt ī. iusiurã quod præst & ī. vt iudi. sine quoquo suffr §. hoc aũt. col. ij. & facit. C. de iura. calum. l. ij. §. pen.

[b] Puto q̃ non egebimus. Accur.

[c] Arripiat. sic construe: nullus arripiat. i. protegat violentes, idest raptores: prouincialibus cingulis. idest à dignitate pręsidis prouinciæ. in qua deliquit, ne sæuiat & cognoscat in eos. & facit C de app. l. addictos. & C. de decur. l. curiales qui honorariam.

[d] Nisi forte. hoc nõ refertur ad proximũ dictum, sed ad alia q. d. dixi causam non esse trahendam ad aliam prouinciam, vt ī. eo. § hęc considerantes. excipe, nisi &c.

[e] Publicæ causæ. nã pro priuata causa sua non vocat aliquẽ imperator, vt C. de de cu. l. curiales olim.

[f] Præcipiat. nam forte faciat hoc imperator, vt ipsemet de cã cognoscat: quod de consilio procerũ fit, vt hic dicitur ex eo quod dicit. pragmatica &c. quæ pragmatica fit tantum cõsilio procerum, vt C. de legi. & constitu. l. ij. idem si alia causa reipublicę eum vocauit, vt hic dicitur. nã interim in causa sua habet dilationẽ, vel ex. l. vt subijcit circa appel. vt quia habet causam appellationis Romæ. habet. n. priuilegium ex lege scripta, ne interim cõueniatur. idem est etiam in legatione, vel causa testimonij ferendi. & idem in oibus, q̃ ea lege scripta habent priuilegium, siue milites, siue clarissimi. nec. n. ea priuilegia cessantur, vt ff. de iudi. l. ii. §. legatis & § omnes. & diximus pene. ī. eo. §. si igitur.

[g] Quale est. si hoc est exemplum, ergo idem est in alijs, qui habent ex lege priuilegium, vt diximus ī. eo. §. si igitur.

[h] Plurimos .s. cognitores. Al. vt C. de ap. l. in offerẽdis. & ī. de appe. §. illud. & §. simili modo. & §. Oren salem. & §. si.

[i] Maximo. vt x. lib. auri. vt i pai dictis legib. ptinet.

[k] Quædam priuilegia. s. indulta vel indulgenda, q̃ tamen ipsis corpore non continentur. & nota hic subsequenter nominari personas: quia plus solet timeri &c. vt dicit canon in decr. distin. xxiij. c quãquam. Item ea quæ generaliter dicuntur, nisi specialiter notent, videntur neglecta. vt ff. de iniu. l. item apud Labeonem. §. ait prætor. nec enim priuilegia scripta p legẽ cassãt per hãc constitutionem. sed tamen quidam dixerunt cõtra, tum per supradicta, tum per ea quæ hic dicuntur, sic generaliter corrigi dictã legem de iudi. l. ij. sed falsum est, quia solum vult hic nominare personas: & in hoc dicit plus hic, vt dictum est.

[l] Quolibet priuilegio. idest quolibet per priuilegium aliquod.

[m] Imperialium hoc subdiuiditur statum.

[n] Sacro patrimonio, idest rebus imperialibus.

[o] Sacris priuatis. i. rebus priuatis principis. nam habet bona duplicis generis, vt dicitur hic. & C. de quadrien. præscrip. l. bene à Zenone. in prin cipio.

[p] Post supernum. l. dicere, quæ priuatæ sunt, merito sũt post imperiales statum: q̃ imperiales sunt à superno Deo collatæ.

[q] Legi. s. huic.

[r] Sortem. s. fortunã. aliàs partem. Al.

[s] Successione. vt ī. eo. §. j. in fi.

[t] Mutationes. facit C. de veteri iur. enu. l. 2 §. sed quia. & ī. đ non alie. §. vt autem & ī. tit. primo in fi. §. respon.

[u] Infirmæ. facit C. si contra ius vel vti. publ. l. si & ī. de nõ alien. §. quia verisimile. & C. quãdo imperat. inter pupil. & vi. l. j. §. resp. & C. de pen. bono. sub. l. j. in fi. §. respon. libro x. Sed quid si dicat princeps in concedendo tali priuilegio: concedo non obstante hac constit. vt omnes obe. iud. & c. Respondeo valet: vt arg ff. de leg iij. l. si quis in principio testamenti & ff. de legi. & senatus. l. princeps.

[x] Pœnam. de qua statim dicet.

[†] Cõcor. In proœ. li. vi. ibi. & q̃a humana natura nouas &c.

Verbum generale oia cõplectit.

imperetur ab aliquib. nostrorū subiectorum, aut ab alio quolibet, qb. pri[a] interdiximus, inter quos cōplectimur (sicut dictū est) ecclesias, & venerabilia monasteria, & sacras nostras domos, & sacra priuata, & sacrum patrimonium: neque hoc omnino valebit. Erit aūt hic lex [a] vbiq; suā iuste ex tendens virtutē, & simul quidem futura cautē cōstituens, simul autem qđ præterijt curans. Scitote igitē omnes subiecti, quos Deus nostris progenitoribus & nobis donauit, qm̄ hāc vobis damus legislationem, oēm vobis caute lam conferentes: & neq; itinere fatigabimini longiore, neq; aduersus maximos lacrymabimini: neq; nos culpabitis tanquam hęc non corrigentes: sed vnusquisque de proximo respiciens pœnam, in q-bus fortè damnificatur atq; læditē, & hanc curam videns magnum & bonū laudabit Deum, qui hæc nos sancire bene & iuste illuminauit. Sit ergo pœna talia cōmittentib. aut suscipientibus iudicibus & cinguli cas[b], [b] & decem librarum auri damnum. Gloriosissimi igitur præfecti nostrorū sacrorū p̄toriorū, qui per oēm subiectam terram consistunt, legem hāc cognoscētes, pponant, & p dioeceses sub se constitutas, & in omni Italia, & Libya, & insulis, & Oriente, & quodcunq; in Illyrico [c] est: vt sciāt oēs, qūo eorum curam habemus, Deo q tanta nobis contulit, offerētes legem: q magnam nobis pro eis recō pensatione [d] dabit, dū talia pro cā subiectorū salutis sanciuerimus. pro ponatur Constantinopolitanis ciuibus nostris. [*]

TITVLVS I.

QVIBVS MODIS naturales filij efficiātur legitimi [e] & sui supra [f] illos modos qui in superioribus constitutionibus [g] continentur.

Cōfectis instrumentis do talibus filij naturales ex muliere libera nati efficiuntur legitimi. & sui, etiam si post cōfectionem nulli legitimi patri nascantur: vel nascantur, sed moriantur. Angel.

Imper. Iustin. A. Ioan. gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto iterum exconsuli ordinario & patricio.

. COLLATIO SEXTA.

Hæc est Nouel. 89. apud Haloand. & extat Græce in Scrimgerina. Contius.

RECtè [†] dictum est à prædecessoribus nostris, & ante omnes à Iuliano [h] sapientissimo, quia nulla lex, neque senatusconsultum prolatum in republi. Romanorum videtur ad omnia sufficienter ab initio promulgatum: sed multa idigere correctiōe, vt ad naturę varietatē, [i] & eius machinationes sufficiat. [k] Igitur de ijs qui ex naturalibus ad suorum ius perueniunt, & multas & varias conscripsimus leges. [l] Ex his [m] autem quæ à natura rerum per singula moliuntur. [n] inuenientes aliquid deesse ijs quæ iam statuta sunt: hoc in præsenti corrigimus. [o] Sancitum [p] namque est, vt si quis habens mulierem puro sibi affectu consternatam, [q] deinde filios procreauerit, & postea etiam nuptialia fecerit instrumenta, [r] & legitimos ex ea procreauerit filios: [s] neque ij, qui prius nati sunt, maneant naturales: sed & illi connumerentur suis [t] eo [u] q occasio omnino eis sunt nasci legitimis. [x] sed habuit etiam ista lex [y] correctionem. nā quia secundi & post dotem nati mortui sunt, ideo volebant quidā [z] nequaquā priores à nō existentibus adiuuari. & hoc emendauimus, [a] &

---

[a] Erit autem hæc lex. ergo & in Italia: licet ī. eo. §. considerandū: & §. si igitur. faciat sancti mentionē de prouincia. Ac.
[b] Cinguli casus. sic ī. scenicas &c. §. si.
[c] In Illyrico. i. Sclauonia.
[d] Recompensationem. i. meritum vel retributionem.

QVIBVS MODIS &c.

[e] Legitimi. Hic debet esse, legitimi efficiuntur: sed in alia consti. ī. quibus mo. natu. effi. est in littera sui, & quę sit differētia inter hūc tit. & illū: dic vt in titulo ibi diximus.
[f] Supra. i. præter.
[g] Constitutionibus positis in C. de nat. libe. l. cū. quis. & duab. se. legibus.
[h] RECte A Iuliano. vt ff. de le. & senatus l. neq; leges & l. non pōt. quæ ambæ sunt Iuliani.
[i] Naturæ varietatem. Natura enim properat nouas edere formas: vt C. de vete. iu. enuclea. l. ij. §. sed quia & multis vtitur nouitatibus. vt ī. de consangui. & vteri. frat. in princ. col. vj.
[k] Sufficiat. s. correctum.
[l] Leges. vt C. de natu. lib. l. cum quis & l. nuper. & l fin. & ī. de incest. nup. §. dubitarum. & ī. de trien. & semis. §. fin. colla. 3.
[m] Ex his. s. quæstionibus.
[n] Moliuntur. Loco passiui. & dic. i. inducuntur.
[o] Corrigimus. i. adijcimus. & interpretamur. Azo.
[p] Sancitum. vt C. de natu lib. l. cum. quis.
[q] Consternatam. alias copulatā. Accu.
[r] Instrumenta. l. matrimonium. cum ea fecit interuenientibus instrumentis in quibus dos, & matrimonium conscribunt: quod est necesse ad talium filiorū legitimationem, qui prius nati sunt: vt instit. de nup. §. fi.
[s] Filios. s. postea.
[t] Suis i. legitimis.
[u] Eo. i. ideo.
[x] Nasci legitimis. i. vt legitimi nascantur. Azo.
[y] Ista lex. s. ī. nominata, cum quis.
[z] Quidam. s. sapiētes. Accur.
[a] Emendauimus. s. per aliam l. in eo. tit. de naturalibus. liber. l. nuper.

Eis

[*] Scrimgeria. pro ponatur Cōstantinopol. Imper. Dn. Iust. P P. A. anno 12. Ioanne. V. C. cons.

[†] Hęc q ibi dicun tur, recitantur in prooemio li. 6. decr. licet non per eadē verba. sed variatis.

& dedim' eis [a] ēt sic, vel si mortui sunt ij q secūdi fuerunt fratres hr̄e iura leginima. Illud quoq; adijciētes [b] (qm̄ & hoc dubitatū est) vt vel si aliq filij [c] post dotalia nō nascant, antē p̄cedē es licet añ dotalia nati sunt, iter suos [d] adscribi, [e] patre q̄ppe ad hoc festinante.

Si mater filiorum moriatur antequam matrimoniū contrahatur, et conficiātur dotalia instrumēta, licet pater hoc facere disposuerit, non sunt legitimi. Idem si mulier non sit matrimonio digna, vt quia luxuriosè cūm alio viuebat, vel idem si mulier se occultauit, vt in vxorē duci nō posset. An.

Sed aliud [f] quidam tale occurrit. ex hmōi nāque cōsuetudine [g] nati filij erāt alicui: at ille eos volebat à nobis adinuēto modo facere suos nuptialium cōfectione documētorū: deliberante aūt hoc patre, mortua est mulier & constitutionis eū deseruit modus. Nō. n. erat ad quam oportet nuptiale confici documentū. & naturales manebant filij in uito patre. Et quiddā etiā s̄m tale exortū est apud viros neq; nobis cognitos. Procreauit eteni q̄dā filios non legitimè, & filios quidem vltra quā [h] diligebat, & legitimos sibi fieri s̄m legē [i] volebat. Ea aūt [k] q̄ sunt mulieris, non erant omnino sine peccato, neq; dignā eam existimauit legitimo [l] quodam nomine, quę etiā semetipsam iniuria uerat. sufficit. n. hoc tantùm [m] dicere. Quapropter secūdus ille modus est, q filios grauat. in priori quidē post mortē matris: in secundo vero p id quod ille peccauit. Nouimus aūt ēt quendā tertiū modū. pater nāque volebat legitimos facer̄ filios & ad ea q̄ de dotibus sancita sunt à nobis, [n] respiciebat: filij vero sentiētes qm̄ quædā [o] inopinatè euenissent ad matrem eorū, licet vxorem non legitimā existētem, à quodā cognato diuite, malignè simul & dolosè agentes matrē occultauerunt, ne eos facere legitimos eēt patri possibile, & moriēte [p] forte matre, maternarum rerum frueretur [q] vsufructu: hoc quod patribus dat benefaciens lex. [r] talibus [s] itaque resistere artibus, legis est propriū subtilis, [t] quā in præsenti sancimus.

CAP. I. De varijs modis legitimandorum filiorū naturaliū.

Vbi matrimonium non potest cum muliere contrahi aliqua ex causis supra scriptis, & filij legitimi & naturales nulli supersunt: naturales legitimari possunt per rescriptum principis, & patrē qui eos in testamento appellando naturales voluerit sibi effici suos legitimos successores. Ange.

SI quis sanè non habens filios legitimos, naturales autem tantūmodo: ipsos quidem suos [u] facere voluerit, mulierem verò aut non habet penitus, [x] aut quæ non sine delicto sit, [y] aut quæ non appareat: [z] habeat autem [a] secundum quandam legem ad matrimonium præpeditā: [b] damus ei fiduciam noua quadam & nunc adinuenta à nobis via ad legitimorum ius perducere naturales, proculdubio suis [c] in talibus casibus non existentibus filijs. Sicut enim quidam à præcedentibus nos adinuentus modus [d] est, qui libertos ad ingenuitatem deducit, præmandans [e] quidem eos

[a] Eis. s. natis ante matrimonium, qui sui sunt facti per matrimonium.
[b] Adijcientes. 10 ea. l. C. eo l. nuper.
[c] Aliqui filij. vt qe vouc taotom postea natus est, vel nullus.
[d] Inter suos. i. legitimos. Accur.
[e] Adscribi. i. computari, vel dic adscribi in testamento, in quo instituit suos legitimos filios: aliàs isti tales egunt querela, & omni euctio quod competeret ijs qui ab initio legitime fuissent, vt I. de incest. nup. § dubitatum in fi. col. iij.
[f] Sed & aliud. hic nota tres quæstiones vne est in hoc § sed & aliud. alia est in sequē. § & quidam. tertia in §. nouimus. quas soluit postea in §. si qs vero.
[g] Consuetudine. quam habet ad concubinam.
[h] Vltra quam. s. dici vel credi posset. Al. vel dic, vltra quod, i. valde, vel multum.
[i] Secundum legem is est secundus modus quærendi, vt in ferius innuit, vbi dicit, secundus iste modus &c. s̄m Al. Vel dic etiam s̄m l. dubium, vel dubitatum.
[k] Ea autem. i. quæ fuor ex officio mulierum exhibendo naturaliter ad procreandum. sed ibat cum eis. Accur.
[l] Quodam nomine s. naturali.
[m] Hoc tm̄. Nota aliquid taceri, vt melius delictum des intelligi ioesse. sic ff. ad Mace. l. j. ibi. oc quid amplius.
[n] A nobis. vt C. de nat. lib. l. nuper.
[o] Quædam. s. bona. Al.
[p] Et moriente. tepe. te ne Acc.
[q] Frueref. s. pater.
[r] Lex s. Constant. vt C. de bo. matern. l. j. & C. de bo quæ lib. l. cū oportet. § j.
[s] Talibus. damni causa sunt.
[t] Subtilis. s. huius quam &c. Acc.
[u] Ipsos quidem suos. i. legitimos. Ac.
[x] Non habet penitus. quia mortua est: vt fuit in primo dubio.
[y] Sine delicto sit. vt fuit in secunda dubitatione.
[z] Quæ non appareat. quia absconditur per filios: vt fuit in tertio dubio.
[a] Habeat enim. hic repete, vel si appareat. Accursius.
[b] Præpeditā. scilicet mulierem: vel ud quia monache est illa facta: vnde matrimonium contrahere non potest: vt I. de nup. §. secundū occasionem: vel hic sacerdos: vnde neqi ipse potest eam habere vxorem: vt I. quomodo opor. episco. §. neque autem. col. j.
[c] Suis. i. legitimis.
[d] Adinuentus modus s. per restitutionem natalium, vt ff. de nat. re per totū titulum.
[e] Præmandans. i. præconcedens ille modus quendam honorem quodam alio actu, s. per impetrationem & concessionem iuris annulorum aureorum: vt subijcit hic, & prodest, dans eis, &c. qui modus semiple-

plenam ingenuitatem inducit, vt C. ad legem Viscelliam. l. vnica. vnde & patron⁹ eis succedit, vt ff. de iu. aur. anu. l. pen. Sed restitutio natalium plenam tribuit ingenuitatē: nec succedit patronus, vt ff de na. resti. leg. interdum. & caue tibi: qa & hic statum innuit, q semper natalium restitutionē pcedit ius annulorū aur. ibi. postea vero &c. quod non puto nam nullomodo tali iure petitum aureorū annulorū pōt post restitutionē natalium petit: vt ff. de na. restitu. leg. ij. & iij. & fac. ad hoc ĩ. vt lib. decete. §. j. & §. fi. & ĩ. quib. modis natu. effici. sui. §. j. col. vij Accu.

Restō natalium plenā dat ingenuitatē.

e Eos. i. pmunitotes. & hoc si habes eos: si vero habes eos: si vero habes eos, dic vt in glo.

b Naturam. antiq. f. simam. Ac.

c Et licebit id pri. s. naturales efficere legitimos. Ac.

† Cōe. in proœ. decre. super verbo nouua lingua ibi, vñ di cit imperatos.

d Vt i. sicut.

e Dicti sunt modis. veluti p oblationem curiæ: vt institu. de hæredi. ab intesta §. ij. & in matrimonio vt ĩ. de incest. nup. §. dubitatū sed hic mo d⁹ de quo hic agit, est p oīa similis: qa nna ibi attēdit' fint alij legitimi vel nō: vt ĩ. quib. mo. natu. effi. sui. §. si quis igit ea qualibet. sed hic fie: vt isto §. si qs vero & §. seq. & ĩ. §. licerat.

f Occurrerit post legem istam.

g Prędiximus. vt ĩ. in prin. & est interpositio. Ac.

h Naturæ. l. natura legitimati.

i Restituere naturę. i. iudicauit eos legitimos.

k Naturæ qualiter i dic vt ĩ. quibus modis nat. effi. sui. §. illud. ibi. hoc agit &c. & ĩ. proxi.

l Sanciebat. i. iūs ferebat.

m Differentia. f. hominis. Ac.

n Legitimi. f. filij.

o Mox. i. statim.

p Procedebāt f. de vtero.

q Omnes, vnum enim genus hominum tunc erat: vt insti. de lib. §. j. & ĩ. quib. mo. natu. effi sui. §. j. & ff de condi. indeb. l. si id quod dominus.

Liberi oēs erāt à principio.

eos [a] alio quodam actu, & dans eis aureorum ius annulorum, postea verò ad ipsam deducens naturam, [b] quæ seruum & liberum ab initio non discreuit, sed liberam hominis fecit prolem: sic & nos hunc modum adinuenimus causę: & licebit id patri, [c] vt [d] in ijs, qui dudum à nobis dicti sūt modis, [e] vel et si quis alter occurrerit [f] talis. multæ nāq; (sicut prædiximus [g]) naturæ [h] sunt nouitates. † Liceat igitur (sicut prædiximus) patri, si legitimam non habeat sobolem, filios restituere [i] naturæ, [k] & antiquæ ingenuitati, si ex libera ei fiant, & suos decęrere, & sub potestate habere. neque enim à principio, quando sola natura sanciebat, [l] hominis (antequàm scriptæ prouenirent leges) fuit quædam differentia [m] naturalis atque legitimi, [n] sed antiquis parentibus antiqui filij mox [o] vt procedebant, [p] fiebant legitimi. Et sicut in liberis natura qui dem liberos fecit omnes, [q] bella [r] verò seruitutē adinuenerunt: sic etiam hinc natura q. dē legitimas produxit, [s] soboles: attamen ad concupiscentiam diuersio [t] naturales eis [u] immiscuit. tanquam ergo similibus passionibus factis, oportet etiam medelam ex qualitatibus [x] inuenirillam quidem [y] à prædecessoribus nostris, hanc verò [z] à nobis.

CAP. II. De legitimatione ex testamento.

Vbi matrimonium non potest cum muliere contrahi aliqua ex causis supradictis, & filij legitimi, & naturales nulli sunt, persunt naturales legitimari possunt per rescriptum principis, et patre, qui eos in testamento appellando naturales, voluerit sibi effici suos legitimos successores. Ang.

Sit igitur licentia patri matrem in priori statu relinquenti, [a] si ex veritate aliqd circa torum [b] apparuerit deliquisse [c] (aliter [d] nāq; fieri hoc in talibus casibus nō permittimus) [e] & si q̄dam circuūētio [f] est, aut nō est, [g] aut latet, [h] aut aliqd et aliud fiat circa eam, [i] aut quod prohibeat venire ad viam ducentem ad dotalia: etiam sic prouidere filijs, [k] & offerre imperatori pcē [l] hoc ipsum dicentem: qa vult naturales suos filios restituere naturæ, & antiquæ ingenuitati, & legitimorum iuri, vt sub potestate eius cōsistant, nihil à legitimis filijs differentes: [m] hoc facto exinde filios frui tali solatio, [n] & neque fraudare [o] posse patrē,

r Bella. quia capti serui capientium efficiuntur: vt Institu. de iure perso. §. serui.

s Produxit. f. ab initio.

t Diuersio. vel ꝯuersio: vt ĩ. qui. mo. na. ef. sui. §. illud.

u Eis. f. legitimis.

x Ex qualitatibus. No. simile morbū exigere simile medicinā sic C. de ep & cle. l. si quenquā. in fi & ff. ad l. Aqui. l. illud. in fi. & ĩ. qb. mo. na. effi. sui. §. illud aig. & ff de pœn. l. quędam

y Illā quidē. f. medelā, manumissionē, f. q et veteri iure est inducta: vt instit. de liberti. §. j. & patet ff. de manumis. f. tota titu. Vel dic medelā restō nis natalium.

z Hāc vero. f. medelam, q. sequitur. Acc.

a Relinquenti. i. qa non accepit eam in vxorem.

b Torum. concubinatus.

c Deliquisse. vt fuit in secundo dubio. ĩ. eo. §. & quidem.

d Aliter. interpositio est.

e Permittimus. i. nō pmittim⁹ naturales effici legitimos hoc modo, vsq in subsidiū: nā si talis ē mulier quā possit cōmode in vxorē habere. p mfimoniū tn̄ debent filij legitimari: vt hic dicit.

f Circumuentio est. quia est turpis vitæ.

g Non est. qa mortua est. ĩ. eo. §. sed & aliud.

h Aut latet. vt ĩ. eo. §. nouimus.

i Circa eam. vt qa alias impedit eā in vxorē habere pp iura liceris, vel suū statum vt ĩ. eo. §. si ja veto.

k Filijs i licentia sit patri. & hic incipe modus legitimandi.

l Precem. quod qualiter fieri debet, dic vt C. de pe. ip. rel l. fi.

m Differentes. similis est imperatum de senatore, qui i diuersa vult accipere: vt ff. de ri. nup. l. si senator ff. de iis. q. not. infra. l. solet.

n Tali solatio. nam legitimi erunt.

o Neque fraudare hoc est dicere, filij celantes matrem nō fraudant patrem, quo mīn⁹ faciat eos legitimos: qui a inuentus est mod⁹ quo efficiunt legiti

mi

& celātes [a] matrē, & i[n] legitimorū abijcere. [b] vno. n. hoc modo oībus hmôi naturæ excessibus & adinuētionibus in ijs, q legitimos nō habent filios, medemur, ita breui solatio [c] tm̄ naturæ impetū corrigentes. Si verò solūmodo naturalium filiorū pr̄ hoc qdē [d] pp quasdam fortuitas circūstantias nō agat: moriens verò sub quodam pdicto rū casuum [e] scripserit testamento, velle sibi eos legitimos esse filios successores: et huius rei damus licentiā: supplicantibus tn̄ et sic filijs [f] post mortē pris, & hoc dicētib[us] & ondētib. pris testm̄, & heredibus existētibus, in quātum pater eos scripserit: & ab imperio hoc pcipiētibus: [g] vt i vno eodemq; hoc quod agitur, sit donum patris, & principis: id est dicere, naturæ simul [h] & legis. & hoc dicimus nullum anteriorem legitimum perimētes modum sed et hunc addentes, in quibus [i] illos [k] accipere nō licet. oino enim suis [l] existentibus. dein de naturalibus procreatis, aut primitus natis, nequaquam legitimorū ius eis adijcitur: nisi forsitan [m] per constitutiones nostras, quæ dotaliū instrumentorum introduxerunt modum.

CAP. III. Vt p adoptionem filij naturales nō legitimentur.

Filius naturalis non legitimatur per adoptionem. Angel.

Et nos non latuit qa et adoptionis mod[us] erat antiqtus ab aliqb[us] ante nos imperatoribus [n] super naturales ad legitimos trāsferendos non improbabilis existimatus: sed æquè piæ memoriæ nr̄ pr̄, & pstō ab illo prolata talia reprehendit. [o] Manere ergo & illam in suis terminis [p] volumus: qm̄ castitatem diligenter psiderauit: [q] & incompetens est, q̄ bene exclusa [r] sunt, rursus ad rēpublicam reuocare.

CAP. IIII. Alij sine do talibus instrumētis nuptias cōtrahere possint.

Illustres & alij superiores matrimonium non possunt contrahere, nisi interuenient dotalia instrumenta & solennitates, quæ solent in nuptijs interuenire. Abiectæ verò personæ, vt sunt agricolæ & milites caligati, absque his solennitatibus matrimonium contrahere possunt. Angel.

Illud quoque melius [s] arbitramur constituere competenter, quod ex plurimo causarum experimento cognouimus. multæ quidē & cōtinuæ lites nuntiatæ nostræ maiestati, ad opus nos deduxerunt huius legis. Quia enim & antiqs [t] promulgatum est legibus, & nobis [n] ipsis sūt hæ eadem constituta, vt etiā nuptiæ extra dotalia documenta ex solo effectu valeant, & ratæ sint: sed falsatis [x] cōtra ctibus nostra ex hoc est cōpleta [y] respublica (nam introeuntes testes sine periculo mentientes, quia vir vocabat dn̄am cohærentem, & ista illum similiter nominabat: & sic eis [z] finguntur [a] matrimonia non pro veritate cōfecta) hoc existimauimus oportere secundum naturales [b] definire leges. Nouimus etenim, [c] & castitatis sumus amatores, & hoc nostris sancimus subiectis. Sed nihil est furore amoris vehementius: [d] quem retinere,

mi et sine matrimonio: neq; ob hoc obijciuntur filij ius legitimorū: sed si alio modo velint obijcere, qa expsse ꝯdicāt pr̄i. hoc possūt: vt ĩ qb. mo. na. effi. sui. §. gn̄aliter. col. vij.

a Et celantes. repete, neque.

b Abijcere. i. sperne re.

c Breui solatio. breue est: sed non breue dictū, vel breue respectu maioris tractat[us]. sic. C. de vsuf. l. ambiguitatem.

d Hoc qdē. s. q principem non adeat pp circūstantiam: vt qa cū adire nō pōt eum multis sit pnceps negotijs implicitus: vt ĩ. de appel. §. s. co. 4.

e Casum q impediunt eam ad matrimonium.

f Sic filijs. vt diximus in parte ĩ. § s.

g Perspiētib. no q q ꝯfirmat datū. dat.

h Naturæ simul. idē si in iudicio vel testō hęc eadē dicit pr̄. et si vin filiorū tale, præbuit testimoniū. alijs prodest. ĩ vt li. ma. & auię § ad hoc. col 8.

i Hunc addentes. in qbus q. d. hic modus adijcit alijs modis. i. illis. s. casib. in qb. p illos modos accipere non licet: vt qa mater est mortua, vel mater sana, vel non est sana: vel aliàs impeditur alijs modis: vt ĩ. eo. §. si quis vero. & facit ĩ. quib. mo. na. effi. sui §. gn̄aliter.

k Illos. s. modos.

l Suis. redditio rationis.

m Forsitan. hoc superfluit: sic ĩ. de non alie. § quia vero vel simile. nam ꝯstat habere locum alios modos, et si filij legitimi sint, siue p mrīmoniū hoc fiat: vt ĩ. de incest. nup. §. dubitatū. & ĩ. de trien. & se. §. h. col iij siue p oblationem curię: vt C. de na li. l. legē. §. 1. & ĩ quib mod. natura. effi. sui. §. itaq; ibi, si quis igitur &c. & C. de na. l. b. l. com munium. §. fi.

n Ante nos imperatoribus. vt ab Anastasio vt C. de nata. lib. l. iubemus. in fi.

o Reprehendit dicēt vt naturalis non adoptetur: vt C. de na. lib. l. legem Anastasij. §. in posterū. quæ est Iustiniani.

p In suis terminis. i. firmam.

q Considerauit. s. constituere. Acc.

r Exclusæ. nota non debere in dubiū reuocari, quod bn̄ est semel determinatū, vt C ad legem Iul. de adul. l. Gracchus. & C. de re. credi. l. si qs. in fi. & C de sum. tr. l. nemo clericus. in princip.

s Illud quoque melius. s. quàm si nō cōstitueremus.

t Antiquis. vt ff. de reg iur. l. nuptias.

n Nobis. vt ĩ. de nuptijs. § nuptias.

x Falsificatis. totū est suspensiuū, vsque illuc, existimauimus &c.

y Cōpleta. i. repleta.

z Eis s verbis.

a Finguntur. i. falso ponuntur.

b Secundū naturales leges. i. sm̄ naturalē æquitatē facta. Ac.

c Nouimus etenim. s. esse & sum[us], vt sub ijcit, amat. &c. al in nos enim &c sic ĩ d trien. & semis. §. con sideremus col. iij.

d Vehementius. no. amorē appellari furorem vehemētē: vt sicut furiosus se non sentit. sic nec amorosus est et si sit ebrius: vt instit. de sue. sub. quæ si. ex. §. si. Vnde versus. Nō frater fratri

vel cum furor ille venit. Igne* ille furor nescit habere modum.
a Retinere. l. refrenare.
b Perfecte. aduerbium est.
c Si abstinebunt. recipere, & philosophiæ est ii abstinebunt.
d Sermone. s. blando.
e Eas quas amant, q.d. qa cu eis p blandi tiis non cferut postqua tali detinent furore. vel si deest nō : expone. cōferūt. i. cōsueuerūt cferre Acc.
f Legislatores. vt ff. de do. inter vi. & vx. p totū, & maximè. l. j. & l. 3. in prin.
g Vt nō. aliàs deest. non. Acc.
h Illustres. No q illustres & superiores vsq; ad principē debent matrimonium cthere interueniente dote & antenup. do. & in scriptis vt hic, & C. de nup. l. Imperialis. 1 fi. 3. col. & j. vt li. mat. & auix. §. qa vero dudū. col 8. itē ola, q honesti &c. q.d. & ola q debent esse ibi ad tale mīimoniū chendū, quæ dhc (aliàs decent) hēre honestiora nomina. s. illustrium, i. spios illustres, & solēnitas, & pompæ & glia, q solēt nuptijs frecuenisse, & dic breuiter sensum horum triū. §§§. qui sunt in dignitate maiori: vt senatores & illustres, nō sine dote & don. pp nup. chent mrimoniū: at q sunt in militia honestiori, vel in professione honestiore: si copulant absq; documentis nuptialib⁹, ad orationis veniant domū, & scriptura oino cficiat ab.ectis 3c, itē militi caligato, item agricolis sine scri. pro licet chere. sed hæc non seruantur fortè.
i Neque fieri. hoc est facere. Accu.
k Quæ. s. omnia.
l Honestiora. i. honestas personas.
m Quantum vero. nunc de medijs.
n Et negotijs. i. ne-

† Cōc. e. vlt. cū gl. j. ex. de do. inter vir. & vx. vide illā gl qa notabilis est & elegās.

re, a philosophiæ est perfectę b monentis & insilientem atque inhærentem concupiscentiam refrenantis: vt ij, qui hoc tali detinentur, si abstinebunt c sermone d ad eas, quas amant, quæ e eis non per blandimenta conferunt, denique in tantum etiam ante nos legislatores f tales sciebant animorum affectus, vt etiam donationes constante matrimonio prohiberent: vt non g concupiscentiæ magnitudine victi, latenter paulatim coniuges semetipsos priuarent sua substantia. † Hæc ergo calla lege sancire bene se habere credidimus. In maioribus itaque dignitatibus, & quæcunque vsque ad nos, & senatores, & magnificentissimos illustres, h sunt, neque fieri i hęc omnino patimur: sed fit omnino & dos, & antenuptialis donatio: & ad omnia, quæ k honestiora l decet nomina. Quantum verò m in militijs honestioribus & negotijs, n & omnino professionibus dignioribus est: si voluerit legitime vxori copulari, & non facere nuptialia documenta, o non sic quomodocunque, & sine cautela effusè, & sine probatione hoc agat, p sed veniat ad quandam orationis domum, & fateatur sanctissimę illius ecclesiæ defensori: ille autem adhibens q tres aut quatuor exinde reuerendissimorum clericorum, attestationem conficiat r declarantem, quia sub illa indictione, illo mense, illa die mensis, illo imperij nostri anno, consule illo, s venerunt apud eum in illam orationis domum ille & illa, & coniuncti sunt alterutri: & huiusmodi protestationem, si quidem accipere volunt, aut ambo conuenientes, aut alteruter eorum, & hoc agant, & subscribant ei, & sanctissimæ ecclesiæ defensor, & reliqui tres, aut quantoscunque voluerint: & non tamen minus tribus litteris hoc significantibus. Si verò etiam hoc illi non egerint: t ille tamen talem reponat chartam venerabilis illius ecclesiæ defensor in eiusdem sanctissimæ ecclesiæ archiuis u (hoc est, vbi venerabilia vasa seruantur) prædictas subscriptiones habentem: vt reconditum sit omnibus x ex hoc munimen, y & non aliter videatur nuptiali affectu eosdem cōuenisse, nisi tale aliquid agatur, & omnino z ex literis causa testimonium habeat: his ita gestis, & nuptias, & ex eis sobolem esse legitimam. a

Hoc autem dicimus, vbi non dotis, aut antenuptialis donationis fit documentum. fidem enim in solis testibus suspectam habentes, b ad præsentem venimus dispositionem. c Quisquis autem d in abiecta degit vita, paruæ quidem substantiæ dominus consistens, in nouissima vero vitæ parte iacens, e habeat etiam in his f licentiam.

SED neque g agricolas, aut milites armatos, & quos lex caligatos appellat, hoc est viliores, & obscuriores, h non per-

gotiatoribus honestioribus.
o Documenta. quia si illa nolunt facere, non debent ire ad ecclesiam. Acc.
p Agat. i. accipiat.
q Adhibens. scilicet chartam.
r Conficiat. s. defensor ecclesiæ.
s Consule illo. facit ff. de accu. l. libellorū. & j. vt præpo. no. imper. in princ. collatio. 5.
t Non egerint. i. non acceperint huiusmodi protestationem viri & vxoris.
u Archiuis. die quot modis accipit: vt diximus j. de defen. ci. §. præcepto.
x Omnibus. s. marito & vxori & filijs.
y Munimen. i. probationes.
z Et omnino. nota scripturā necessariā. sic & aliàs. C. de non nume. pecu. l. generaliter. sed regu antee contra: vt C. de pac. l. pactum.
a Legitimam. s. diximus.
b Habentes. scilicet nos.
c Dispositionē. sed hęc media via reducit hodie ad ius tertiæ. vt solo affectu chant: vt j. vt li. mat. & auix § quia vero. quæ est contraria.
d Quisquis autem. hic de minimis.
e Iacēs. ille iacet in vita tota, qui habet oia, quæ exigit vita: & ille in nouissima parte vitæ, qui vix habet quod sufficiat ad vitam. Azo.
f Etiam in his. i. in matrimonijs indulgentiam habeat, vt sine scriptis possit contrahere matrimonium.
g Sed neque. non solum viles, sed neque agricolas &c.
h Obscuriores. p e. sicut ff. de cu. l. s cu bina-

Scriptura in multis necessaria est.

scrutamur, a quibus ciuilium causarũ ignorantia est, & solius circa terram operationis, & circa bella cõcupiscentiæ causa est studiosa, & iusta & laudabilis: sicut in vilibus personis, b & in militibus. c armatis obscuris & agricolis licentia sit eis & ex non scripto conuenire, & matrimonia celebrare inter vtrosque: sintque filij legitimi, qui patrum aut mediocritatẽ, d aut militares, e aut rusticas f occupationes & ignorantias adiuuent.

CAP. V. Si diuinis tactis euangelijs iurauerit qs ĩ domo priuata aliquã vxorem fore.

Quoniam † autem interpellationibus, g quę nobis fiũt semper oĩum assiduè mulieres audiuimus ingemiscentes & dicentes, q̃a quidã earũ cõcupiscentia detenti, ducant eas in domibus suis sacra tangentes eloquia, aut ĩ orationis domibus iurãtes habituros se eas legitimas vxores: realiter eas habentes tpe multo, & fortè suscipientes filios: deinde dũ se satiauerint earum desiderio, aut extra filios aut cum filijs eas proijcientes de suis domibus: iudicauimus etiam hoc oportere sancire: vt si mulier ostendere potuerit modis legitimis, h quia secũdũ hãc figuram vir eã acceperit domi, vt eã vxorẽ legitimam haberet, & filiorũ legitimorũ matrẽ: nequaquã penitus licentiã esse ei hanc de domo p̃ter ordinem i legis expellere: sed habere eam legitimam: & filios suos esse ei: & illã, si quidem indotata sit, nostræ constitutionis vti bonis, k quartam l substantiæ viri p̃cipientem, siue expellatur, siue prius moriatur vir: non perscrutantibus nobis, siue repudio vtens dimittat eam, siue etiam sine hoc. m Neque enim verisimile est eũ mittere repudium, qui & ipsas nuptias denegat. n Sed si eam irrationabiliter expellat de domo, hoc ipsum sit aduersus virum iusta causatio: o & mulier hoc facto repudium ei mittat: & exigat quartam, si vxor offensa fuerit extitisse: licet extra dotem conuenerit, p viri iurisiurando credens, quid enim agat aliud, quæ ad dotem non est idonea, quàm vt semetipsam cũ omni dote contradat? Sit autem & soboles legitima etiam inuito patre. Qui enim ad hoc nuptias fecit, & filios procreauit, vt mulier legitimorum ei filiorum fieret mater: non potest ex tali natos germine rursus q vt naturales abijcere: neque quasdam postea forte nuptias post mortem vxoris, aut repudium contrahens, eos, qui ex illis nascantur nuptijs, velle habere, eos solos esse legitimos: nisi eis r ẽt illi priores fuerint copulati, quorũ similiter pater est teste existente nuptiarum priorum quidem Deo, s secundarum autem lege. Eadem nobis lex pro cautela sit nuptia: contrahentium promulgata: & si filij quidem ex talibus processerint t nuptijs, erunt sui: & his legib9, u q̃ sunt de suis positę, fruentur.

CAP. VI. Qui sint filij legitimi, naturales, & neutrum, idest ex damnato coitu.

Si quid autem post hæc fiat, x non tñ ex cõscripta procedat copulatione, erunt naturales: & quę à nobis largita sunt naturalibus siue ex testamẽto, siue ab intestato y potentur.

binatu. in prin. & C. de nupt. l. à caligato.
a Perscrutamur. i. nõ separamus à p̃dictis i. q̃a ĩ obs. idẽ dicimus: & vt hic vna negatiua abundare: vt & ĩ. de her. & Fale. §. in ordinatã. ĩ prin. coll. j. & no. q̃ de trib. dicit § iste. s. de vilib. item de nuuu milite cui est studium militiæ: itẽ de rustico, cui ẽ studiũ terrę. & esse dẽt: vt C de agrico. & cẽsi l. cũ satis. lib xj. & sic redde hic singula singulis.
b Personis. s. de q̃b. hic primo dixit. Acc.
c In militib. subaudi. Ita in militib. &c.
d Mediocritatẽ. q̃a parentes erant viles.
e Militares. q̃n milites obscuri.
f Rusticas. q̃n agricolę, l gratitudo agricolatũ. & sic pro eodem subaudi. Accur.
g Q̃m aũt interpellationib. l. p interpellationes. Acc.
h Modis legitimis. vt per duos testes: vt ff. de test. l. vbi. vel p instrũm de hoc factũ: vt C. de h. instru. l. instru l. in exercendis. vel per cõfessionẽ ei9. vel alio modo: vt ff. de confes. l. j.
i Præter ordinẽ. ordinẽ dicit lex, q̃n certos enumeras casus q̃b. licet vxorẽ dimittere: vt ĩ. vt li. ma. & auię §. quia vero plurimas. col viij. & C. de repu. l. cõsensu. Ac.
k Bonis. i. bñficijs.
l Quartã. hãc quartam substãtię mariti habet vxor in duobus casib. Primus q̃n eã repellit indotatã: vt hic. & ĩ. de nup. §. si q̃s. n. duxerit, col. iiij. & C. de repu. l. fi. § j. Itẽ q̃n p̃moritur vir, & vxor supstes ẽ inops: vt ĩ. d̃ exhi. & intro. re. §. pen. col. v. & hic: q̃ quarta hodie sibi dat̃, si habet tres filios, vel paucioses: aliq̃n virilis: vt ĩ. vt li. ma. & auię. §. q̃a vero dudũ: q̃ hnic est contraria.
m Etiam sine hoc. i. sine repudio.

a Denegat. vt ĩ. declaratur. Acc.
n Causatio. l. eris vxori iusta causatio dimittendi eum, vt subijcit. Acc.
p Conuenerit. s. matrimonium.
q Rursus no. non posse aliquẽ mutare cõsiliũ in alterius iniuriam. sic. ff. de regulis iuris. l. nemo. & ĩ. vt lice. ma. & auię. §. illud quoq;. & C. de neg. gest. l. fi. arg. ꝯ C. de acq. poss. l. fi. §. sin autem n c.
r Eis. s. secundis filijs. Acc.
s Quidẽ Deo. no. q̃n iurat̃ Deũ esse testẽ. sic q̃n iudex iurat bene iudicare, Deus iudex est. vt C. de iura. calũ. l. ij. §. finalis.
t Processerint. in præteritis. Accu.
u His legib. vt ab intestato primo loco succedant, vt instit. de hæred. ab intesta. §. j. item ĩ testã debeat institui, vel exhęredari: vt institu. de exhęre. lib. ĩ prin. & C. de libe pr. vel exhære. l. fi. § pen.
x Hæc fiat. i. si ꝯtrahat instrumentũ sine scriptis, vt subijcit.
y Ab intestato. alia. n. olim sũt illis largita: vt ĩ. de trien & semis. §. cõsideremus. & aliter hodie: vt ĩ. quib. mod. na. ef sui. §. sin autem. & §. ne igitur. & seq.

Iurientes

De materia huius. §. vide ex. de clan. despõ. p tria capitula.

Supra omnia.

Quartam substãtiæ viri q̃n q̃ habet vxor.

Cõsiliũ alieni ĩ nõ mutari nõ dẽt.

Testis est Deus q̃n iuratur.

[a] Potientur. hoc vl locum habere in medijs, qui nō fiunt in ecclesia solenniter: vt I. nam si essent de minimis, possunt contrahere quocunque modo, &c. in futuris temporibus.

[b] Prohibitis. s. iure cognationis vel affinitatis: non quia defuerit scriptura, & tunc naturales dicentur: vt hic. & I. quib. mod. na. effi. sui § fi. coll. 7. Alij intelligunt hic de illis qui debent contraxisse cum scriptura, & non fecerunt: vt filij indēnati, nec naturales dicendi sint. Sed nonne supra appellauit legitimos, nec interuenerat scriptura? Rñ. Illud referri ad nuptias ante hanc legem contractas: hoc ad futuras. Vel hoc quia breui tempore tenuit eā: vt I. posuit. Accur.

[c] Hoc. s. vt spurij habeantur.

VT HI QVI OBLIgatas se ha. &c.

Hæc pars exponitur I. vsque ad §. quòd si quis.

[a] Vt curatores. hoc exponitur I. §. quod si quis. vsque ad §. & hæc diximus.

[e] Hæc autem. hoc dicitur I. eo. §. quoniā.

[f] Et de gubernatione hoc dicitur I. eo. §. quoniam.

[g] Omnia. legislatori. dic quòd primo loquitur generaliter de quolibet faciēte legem, siue senatore, siue prætore: & de cautela minorum fecit legem: vt ff. de mino. l. 1. Vel dic, quòd primo & postea loquitur de Imperatore: & sic facit transitum de singulari ad plurale.

[h] Nihil. i. nulla occasio.

[i] Instrumenta. Quibus continetur debere minoribus: vel cōminantes fuisse. Instrumenta. s. custodiantur.

[k] Eos. s. minores.

[l] Studiosa eis. repete. quemadmodum

tur. [a] Eos. n. q semel ex odilib. nobis, & ,ppterea prohibitis [b] nuptijs procedūt, neq; naturales vocari: neq; participāda eis vlla clementia est: sed sit suppliciū & hoc [c] patrū, vt agnoscāt, q̄a neq; quicquā peccatricis concupiscentiæ eorū habebūt filij. Quæ igitur placuerūt nobis, & ad hominū medelā, & naturæ plenitudinem p hanc legē statuta sunt, tua celsitudo manifesta faciat vniuersis, ,pgrāmatibus ,ppositis, per quę oībus lex erit aperta, cognoscentibus s̄m quē circa talia cōuenient modū, & nr̄am considerātes ,puidentiam: quia oi occupationi alteri eorū vtilitatē ,pponimus. Da. Nonis Iun. CP. Imp. Dn. Iusti. P.P. ann. XV. Ioan. V. C. cōs. Ind. rū. 8. μ. ω. ī. 1. 8. 5.

TITVLVS II.

Nouel. 72.

VT HI QVI OBLIgatas se habere perhibēt res minorum, aut obligati sunt eis, ad eorum gubernationem penitus non accedant: & vt curatores [d] nullo modo suscipiant cessiones aduersus eos quorum curationem agunt, vel egerunt: hæc autem [e] generaliter valebunt in omni curatione, in quibus personis leges curatores prębent: & de gubernatione [f] pecuniarum competentium eis quorum negotia administrantur: & quando eas recondi aut mutari oportet, aut ex eis redditus comparari.

bene se habeant. Azo.

[m] A Deo, vt I. de fi. instr. §. quia igitur.

[n] Multas. hic tangit de secunda parte rubricæ.

[o] Ætate. adulta.

[p] Et mox. i. postquam cessiones sunt factæ eis.

Minoris creditor eius tutelam accipiens vel curam, actione quam in eū habet, cadit. debitor autem solutione non liberatur: nec cessionem actionis contra minorem suscipere potest. Ang.

Imper. Iustin. August. Ioan. glorioso s. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

Omnia quidem legislatori [g] reipublicæ [i] in magna cura sunt quemadmodum optimè se habeant, & peccandi nihil [h] relinquatur: præcipuè autem instrumenta [i] † minorū, & quæ circa eos [k] curatio est, studiosa [l] cura est eis qui proferendi leges à Deo [m] licentiā perceperunt: dicimus aūt de eo qui imperat. Multas [n] itaque causas audiuimus, vbi administrantibus curatoribus cessiones factæ sunt aduersus minores, siue impuberes siue puberes quidem, in secunda tñ ætate [o] constitutos: & mox [p] efficiuntur [q] eorum [r] dñi facultatum, [s] & non existentia forsitan debita subeūtes [t] aut paruo precio cessiones accipientes eorum, [u] quæ [x] sunt vndique [y] fragiles: aut etiam celātes [z] de suscepta [a] † existentia in minorum rebus, & ita cessiones accipientes secundum multas pluresve occasiones. [b] Quid enim † homo ad militiam semel deditus, non adinueniat, [c] vt minorum res proprias faciat?

[q] Efficiuntur. s. curatores.

[r] Eorum. s. pupillorum.

[s] Facultatum. per acceptilationem in solidum.

[t] Subeuntes. resolue hæc & sequentia participia in verba: vt subeuntes. i. subeant: accipienda, idest accipiant.

[u] Eorum. s. minorū. hoc est dicere, contra eos.

[x] Quæ s. cessiones. aliàs quæ minuentes res, & est plana.

[y] Vndique. vel quia nullo modo debet, vel quia inutile est per exceptionis opē quod idem est, vt ff. de verb. liga. l. creditores.

[z] Celantes. i. celant. & iterum accipientes, quod est I. exponet. accipiant. Vel dic celantes, quia celant aut testes qui interfuerunt solutioni factæ à parte pupilli.

[a] De suscepta. i. apochas, vt I. de eccle. re. immobiliū alie. § 1. apochæ aūt sunt scripturæ, in quibus continetur debitum solutum esse, vt I. de manda. princip. §. coges. colla. 3. s̄m Az. & facit. I. de his qui ingre. ad app. §. pen. coll. 5.

[b] Occasiones. s. alias quas malitiosi homines adinueniunt, vt subijcit.

[c] Adinueniat. nā malitiosum omne malum posse cogitare, & maximè officialē aliquem, vt C. de iure fisci. l. facultas. in fi. lib. 10. & C. de man. prin. l. fin. in prin. & I. de nup. cir. prin. & §. si igit. & I. de exhi. §. illud. ibi, & maximè &c. coll. 5.

† συμβόλαια. Contus.

† Græcè ἀποδεί-ξεις appellat de suscepta literas de suscepta pecunia. Haloander vocat debitorū probationes. Con.

Malum oē facilè malitiosus excogitat.

† Verba huiꝰ text. recitant p gl. 1 proœ. Clem. sup verbo machinationis.

CAP. I. Qui tutores vel curatores pupillo vel adoloſcenti eſſe non pnt.

Hæc omnia lege corrigere [a] volumus, & præcipuè illud, vt ſi quis obligatū [b] habuerit minorē, aut eius res: hunc non oīno ad curationē [c] eiꝰ vel ſi à legib, vocet, accedere. Quid.n. non agat ꝑ ſe dñs eiuſdē [d] exiſtēs, & aduerſarij rerū detentator nuper effectus? pp hoc.n. & illud ſancimus, vt ſi apertiſſimè manifeſtum eſt, quia is qui ſit adminiſtrator, ipſe eſt iuri minoris obnoxius; neque ipſe curator erit, necubi [e] aut cautionē furetur, vt alias ꝓbationes q̄ erāt minoris, corrumpat: & curatio fiat ei [f]. rerum interitus propriarum. [g] Hæc itaque lege acutiſſima colligit, vt nullus eorum qui obligatas perhibēt habere res defuncti, ipſumq; minorē & eius [h] res, aut ēt q apertè obligatus exiſtit, ad curationem eius accedat: neque habeat licentiam tale aliquid agere.

CA. II. Vt tutori qui factus eſt pupilli debitor aut creditor, curator adiungatur.

Sed & ſi quis [†] iā curā gerēs obligatū [i] ſibi effectū habeat minorē, in ſe forsā hęreditate plata cuiuſpiā, q minorem habuit obligatum, aut alia huiuſmodi occaſione: non iam ſolum [k] eum eſſe fidelē ad impuberū aut adoleſcentium curā, ſed coniungi tutorem alterum [l] aut curatorem [m] (hoc quod in pluri mis legū caſibus [n] inuenimus) vt cuſtodiat ille ne fiat aduerſus adoleſcentem, aut eius ſubſtantiam, ab eo qui eum habet obligatū, in medio vlla malignitas: ſed hoc ipſum obſeruet, [o] eiusq; iuſiurandū, iurās in ordinatiōe, [p] qa hæc cuſtodiet, ēt eā q̄ ex ꝓditione ad curatorem [q] pœna eſt, reformidans.

CAP. III. Vt à tutela vel cura nullus debiti prætextu excuſet, niſi hoc probauerit.

Vt aūt non demꝰ recuſationē oīb. hoibus tutelæ vel curæ, ſi dicāt qa obligatas habēt res adoloſcētiū [r] aut apertè obligati ſunt: ſancimus, ſi qs dixerit obligatū ſe habere minorē, aut eius res, aut ēt minoris parētes, [s] mox oſtēdere [t] hoc ipſū recuſatiōis tpe apud eum qui dedit curatorem, & abſolui: aut ſi incertum [u] eſt hoc, præbeat ad ſancta eloquia iuſiurandum quia ex veritate obligatū eum ſe habere credēs [x] recuſat: & ſi hoc factū fuerit, tutelā non cōtingere, neq; curam: ſed eum ab ea re ꝓcul expelli: ne ex

[a] Corrigere volumus. quod facit. j̄. §. quod ſi quis.
[b] Obligatum. pſonali actione: & ideo aliud eſt ſi rei vin. habet tutor vel curator cōtra minorem, vel econtra. nā illa nō eſt obligatio, vt inſt. de act. in pri.
[c] Ad curationē. nūqd idē i tutela? Rñ. ſic: quia eadē rō prohibitionis: ergo idem ius, vt ff. de verb. oblig. l. à Titio. in fi. j. rñ. & dr. j̄. §. px. ſed & ſi qs. ibi, ſed coniūgi &c. & colligitur j̄. vt ſi ne ꝓhibitione ma. de. &c. in prin. col. vij. & in nouellis hoc eo. ti. dic ergo curationem in hoc ti. large accipi ēt ꝓ tutela. itē ſm hoc nunquid in quolibet tutore? Quidam dicūt q ſic, qa hic generaliter loquit. Alij q nō & recipiunt teſtamentariū: qa fides eius approbata videt à teſtatore: vt inſti. de ſatiſda. tut. §. j. & de epiſco. audi. l. de creationib. & ff. de cura. furi. l. ſi furioſo. in fi certe & eadē rōne datū ex in quiſitione, & ex certa ſcientia debent approbare. cum eius fides ſit approbata: vt inſt. de ſatiſda. tut. & cura. §. ij. & ſic in ſolis legitimis & datiuis ſine inquiſitione haberet locū hæc auth. Defendas ergo primā. nec ob. d. iura, qa approbatus videt quod ad ſatiſdationem euitandam, non quo ad ea q̄ in hac conſtitutione dñt: cū nec tūc hæc cōſtitutio fuerit cogitata. Item facile eſt ſibi dicere, q ſit creditor, vel debitor, vt j̄. eod §. vt autem. excipio autem matrē & auiam, vt infra, vt ſiue prohi. ma. credi. & de. in prin. col. vij. qđ eſt pro. nobis: quia ſic fuiſſet ēt de teſtamentaria exceptū, ſi hoc ipator voluiſſet.
[d] Eiuſdem. pupilli.
[e] Necubi. i. nec alicubi.
[f] Ei. ſ. pupillo.
[g] Propriarū. qđ facile fieret, vt ar. ff. đ car. edi. l. ſed ſi in fi.
[h] Et eius. ſ. pupilli.
[i] Gerens obligatum. loquit ergo hic, §. in re magni debiti. ſecus in modico debito credo. ar. ff. de traꝰſa. l. cū hi. §. modus & erit modicum velut dr. ff. de dolo. l. ſi oleū. vel arbitrio iudicis, prout dī ī. de app. ſ. decē librarum auri. & in alio debito quàm tutelæ: nam impoſſibile eſt quin tutor gerens obliget ſaltē ad rationem reddendam. Accur.
[k] Iam ſolum. remanet ergo tutor, licet deueniat in eū caſum ē quo incipere non pōt: vt at. inſti. de le. §. econtrario. arg. contra. ff. ad le. Aquil. l. quia in eum.
[l] Alterum. ſi impubes eſt.
[m] Curatorem. ſi pubes eſt.
[n] Caſib. q habenti tutorē curator dati vt ſi legitimꝰ tutor vl teſtamētariꝰ vl datiuꝰ ſi ſit idoneus: vt inſt de cura. §. inter dū. & C. q. cau tu. vel. cur. per tutum.
[o] Obſeruet. ſ. cura ut aduētꝰ, q nō ſit malignitas: & hoc ēt iurabit curator iſte: vt ſubijcit. j̄. eod. § fin.
[p] In ordinatione. i. cum ordinatur curator.
[q] Ad curatorem. vel tutorē. ſubaudi & eſt pœna amiſſionis debiti ſi creditor eſt: vel q ſolutione interim facta nō tenuet. ſicut & qñ in initio hoc tacet: vt j̄. e. §. ſi vero tacuerit. Vel d. c q dici de pœna dupi q̄ exigit ꝑ actionē de rōnibus diſtrahendis. vt ff. de tute. & ra. diſtra lig. tȝ. §. finali.
[r] Adoleſcentium. aliàs minorum. aliàs adoloſcentium.
[s] Parentes. & per cōſequent ipſos minores: quia ſi filij, ergo hæredes: vt inſt. de hære. quali. & diſf. §. ſui. & ſi hæredes ſunt: ergo obligati in onere hæreditatio: vt C. ſi cerpe. l. j. Accur.
[t] Oſtendere. i. probare per teſtes.
[u] In certum. i. deſt ſi hoc nequit teſtibus comprobare.
[x] Credens. ſecus in ſacramento teſtis: vt C. de teſt. l. teſtiū. & ī. de hęredi. & Fal. § ſi vero abſunt teſ. ſecus qō eſt in facto de re: vt ff. reiū amotarū. l. Marcellus. ſed in ſacramento calumnię idem: vt C. de iura calum. l. j. in prin. Et ſic no. q hoc ſacramentū eſt quaſi calumniæ: ſicut & qñ quis iurat ſe credit ſe probare falſum: vt C. de fi. inſtru. l. ſi. in princip & qñ vult inuenire pecuniam ſuam in alieno ſolo abſconditam: vt ff. ad exhi. l. theſaurus.

Tutor obligatus ratione · nia.

[†] Ex hoc §. eſt extracta authen. quæ eſt ſuper. l. creditoribus. in titu. qui da tu. vel cur. poſſunt C. & incipit, minoris.

Hoſtem

hoc ipso hostem, a & non curatorem adolescẽtulo præbeamus.

CAP. IIII. Si tutor vel curator se debitorẽ vel creditorẽ eẽ ab initio tacuerit. Si vero tacuerit in initio hoc, & factus fuerit curator: sciat omni actione aduersus minorem, si vera fuerit, se casurũ b pp hoc q ex studio aduersus hãc nr̃am legẽ firmetur. c Sed si quis aperte obligatus existens tacuerit, sciat et iste, quia sustinebit pœnã, q nõ possit redhibitionib[d] aut alijs so lutionibus e debiti se mi scere, tpe curationis forsan arte compositis. f

CAP. V. Vt curatores nullo modo cessiones suscipiant aduersus minores.

Quod si quis (sicuti dictum est) factus curator, g deinde minoris res fuerit perscrutatus, h & cessiones in semetipso, aut per donationem, aut per venditionẽ, aut alio quolibet egerit mõ: sciat omnino infirmũ esse qd' ab eo fuerit factum: & neq; per se, neq; p interpositã psonã tale aliquid i agi: sed vndiq; inualida hæc talia fieri, tanquã si neq; ab initio facta fuerint. k Manifestum est namq;, quia si in talẽ cogitationẽ inciderit: l omnia agi & disponi ad interitũ suæ aiæ, & ad rerũ q eiº qua si videnf vtilitatẽ. m Et nõ solũ donec fuerit curator, prohibemus eũ ab hmõi cessione: sed neq; postea gerere n concedimus: ne forsan hoc considerans, o abscondat p rem, & pordinans illud malè, postmodũ dum à cura cessauerit, & latere q fecerit quod maligne egerit, forte iam nũc non curator existens cessionẽ accipiat, & rem malignè disponat. tunc.n. infirmũ esse volumus, quod agit, & non posse vllã actionẽ valere cessam r aduersus eum, cuius prius curam administrauerat: sed pro non facto id esse, & lucrum fieri adolescẽtis: licet hæc cessio pro veris causis facta sit, non vt remeet rursus ad eum, qui cessit, tanquã si nihil qua si in medium ꝯ legem visum fuerit actum: sed cadat ab eis, s quę ex hoc sunt quæsita t propter transgreßionem nostræ legis, & hęc minorem lucrari. Nam si non hãc im posuerimus pœnam: facilia u erunt ea quæ sunt malignitatis, & eum qui cessit, faciet x iterũ mo uere: & per medium y ea quæ sunt cessionis, recipiet, z legem per suã malignitatem circumue niens. Et hæc a dicim' in oĩ curatione: b in q- bus oĩno curas aliquorũ introducunt leges, prodigorum forte, aut furiosorum, aut amentiũ, aut si quid aliud iam lex dixerit, aut si quid inopinabile natura adinuenerit. c

CAP. VI. De administratione pecuniæ pupilli vel minorum.

Curator pupilli pecuniam mutuare non cogitur: & si eam mutuauerit, intra duos menses post annum fœnerari cogitur, & periculum pertinebit ad eum. Aug.

QVONIAM autem videmus cu-

a Hostem. qui cum sit tutor vel curator, quasi dis pupilli est: vt. §. eo. § 1 & graue esset ei resistere, vel sub eo litigare: vt hic & ff. de offi præsi. l. seuatulc. & C. de iud l apertissimi. Acc.

b Se casurum. hoc hodie. olim autem & creditor & debitor tutor eẽ poterat: vt C. q da. tu. vel cu. l. creditorem. sed p hãc illa & oẽs similes corrigunt. si th ei obsterat de magno cõtrouersia, poterat se excusare: vt insti. de excu. tut. §. item propter litem.

c Firmetur. l. firmatus est in curia.

d Redhibitionibus, f. specierũ, eũ in specie sit obligatus.

e Solutionib[o]. nõ ergo tollit' oẽs obligatio solutione, licet hoc dicat, vt insti. q. mo. io ob. l. ptin. sed hic spẽle, & aliás vt §. de tit. & se §. studium vero. coll. 3.

f Compositis. s. solutionibus.

g Factus curator. vel tutor: vt §. probaui. §. 1.

h Perscrutatus. l. pquisierit.

i Tale aliqd. puta recipere cessionem.

k Facta fuerint. qa ea quæ contra hanc vel aliam legem fa- cta sunt. pro infectis habeoda sunt: vt habet. C. de legi. & senatusconl. l. non du biũ & C. de sacrosan. ecc. l iubemus. §. sa- ne & §. cõsti. quę ex adscri. & libera. io §. fi. & hoc inre isto. olim aũt hæc cessio va lebat: vt ff. de se. eo. q sub l. non fit. q est cõtra. sed corrigitur hic. Accursius.

l Inciderit. vt accipiat cessiones contra pupillum.

m Vtilitatẽ. sibi parandã. & ironice loquitur hic ẽm Al. sicut & aliás: vt C. de inoff. test. l. fratres. & ff. de dam. in fec. l. ex damni. §. 1. ibi, quod beneficio eius &c.

n Gerere. i. recipere cessionem factam.

o Cõsiderãs. s. prius. sic & aliás pordinat fraus: vt ff. de mi. l. 3. §. scio & C de agr & censit. l. quemadmodum. lib. 11.

p Abscondat rem i. instrumentum cessionis.

q Latere. s. apochas.

r Valere cessam. ergo amittitur actio, licet fuerit cessa nõ potẽtiori & vere & indubitate ẽm Azo. Sed certè imo rõne officij maior est ad ipsum pupillũ. vt §. eo. §. 1. & officialis dr: vt C. de ser. l. 2. ibi, vt offõ & c. & C. qñ mulier tu. offi. in ipso titulo. & ideo nõ dẽt ei aliqd licere ex ipso offõ, qd' administrat, asst mete: vt C. de cõtrahen. emp. l. nõ licet. & C. de contractibus iu. l. 1. in fi. Et sic nõ. q cessio non tenet quia in potẽtiorem est facta: & et cedens non agit: vt C. ne li. po. l. 1 & C. nã l. 6. & sic. C. de ijs, qui pot. no. l. 1. in prin. & in- fi. de vsufr. § nẽ fini tur. Sed an repeteret si solueret, qd alteri[o] curatoris delicto sit liberatus? forte nõ, vt arg. ff. de condit. inde l si pœnæ. & l. qui exceptionem.

s Ab eis. s. debitis.

t Quæsita. s. debitoꝗ ri minoris.

u Facilia. facilitas. enim veniæ incenti uũ tribuit delinquẽ di: vt dicit canon: & econtra, pœna impo sita minuit malefi- cia: & eũ vnius pœna fit multorũ metus: vt ff. ad leg. Aquil. l. ita vulneratus. l. me dio. l. & C. ad leg. Iul. repe. l. 1. Acc.

x Faciet. i. curator.

y Et per medium. s. hunc cedentem.

z Recipiet. antiquum tutor.

a Et hæc. s. quę dicta sunt à pri. vsq; huc.

b Curatione. & om ni tutela: vt §. eo. §. 1. nouaui. Acc.

c Adinuenerit. qd' præcogitare nõ possumus: vt §. tit. proxi. §. si quis vero nõ habens. & io princi. constitutionis illius Accursius.

Solutiõe qhq; non tollit' obligatio.

Cessio in potẽtiorẽ facta non tenet.

Veniæ facilitas incẽtiuum tribuit delinquẽdi.

Diffi-

ratores quicunque Dei memoriam habēt, ad curam difficulter [a] accedere:(nam plurimis volentib. ea, quæ minorum sunt, impiè in se vertere, amabilis est res & appetibilis [b])videmus autem præcipuè difficilem [c] esse curatorum cām pp fœneratorū [d] necessitatē: [e] sancimus nullā necessitatē ex legibus esse curatorib. minorū pecunias fœnerare, [f] sed cautè [g] reponere & reseruare: qm̄ melius est eis [h] in antiquis tutamen [i] manere, q̄ vsu rarū appetitione ēt antiqua [k] pecunia cadere, & periclitari qdem cura torē, si nō mutuauerit: [l] rursus aūt si mutuauerit, periculum sustinere, facto forsan in debitis detrimēto. Si vero ipse spōte mutuare voluerit sub obligatione forte pignorū, aut sub alijs q̄ putantur indubitatæ cautelis: tunc habeat qdē duorū mēsiū p singulos annos inducias, [m] (hoc quod leges laxamentū vocant) sciat autē mutui periculum [n] oīno ad se ventu rū. Si verò habeat reditus sufficientes, is cuius cura administratur, eos ex pendat. Si verò plus sint q̄ sufficiat, q̄ plus est, reponat. [o] Quòd si mobilis forte eius cuius cura administratur, substātia est: tunc illud solum mutuare curator cogat, quantum ad dispensatio nem [p] sufficiet [q] adolescenti, eiusq; rebus, qđ vero plus est, cautè recondatur. Licebit aūt ei cū oī subtilitate pscrutari: si aliquos forsan inuenire cautè potuerit reditus, [r] & cōparare minori ex abundantib. pecunijs, modicis functionibus publicis obligatos: venditorē verò habentes idoneū, & opulentos reditus existentes. damus n.ei licentiam [s] & hoc agere:sciēti, qa si qd horum neglexerit, hmōi emptionis ipsum respiciet [t] periculum.

Si pupilli quantitas sit modica adeo, quod ex reditibus pecuniæ ipsius pupilli pasci nō possit, debet tutor vel curator illud facere, quod in suis faceret. nam de hoc faciē do præstat iurm. Ange.

Si vero tantum solūmo do sit minoris aurū, cui᷒ vsuræ vix eū, & q eius [u] sunt, pascere, & aliquam aliā ei pbere vitæ dispensationem sufficiunt: tunc necessitatis [x] rō nos ēt ad hoc vocat, vt curatores [y] respiciētes ad eū, ita faciat gubernationē tanq̄ i suis reb᷒. [z] Etenim volumus [a] dū celebraē decretum [b] qđ tradit [c] curam ei, q ad eam accedit, [d] etiam iusiurandū [e] eū dicere sacrosancta Dei euangelia tangentem, quia per oēm pergens viam, vtili taté adolescentis aget. [f] quod tamen [g] nō exci-

[a] Difficulter. nam qui se ingerunt, suspecti videnē vt ff.ad leg.Corne.de fal.§.vxori.l.j.& ff.de procu.l. quæ omnia & hic subijcitur.
[b] Appetibilis.s.tutela vel cura.
[c] Difficilem.i.laboriosam. & repete, quoniam &c.
[d] Fœneratorū. neutri generis.
[e] Necessitatem. q̄d ergo si fecit nunqd lucrū erit suum? arg. q̄ nō ff.de neg.gest. l.si negotio arg.contra.ff.de reg. iur.l.secundum naturam, aliàs l.actus.
[f] Fœnerare. hoc locū habet, vbi immobilia habet, ex quib᷒ sufficientē reditum habet:alioquin contra: vt j̄ e.§.q si qui est contra.
[g] Sed cautè. quid .n. sit cautè deponere, l. ferior ītn. innuit §. si quis igiť vult &c.
[h] Eius. s. pecuniæ. aliàs est eis, in litera & tūc dicas eis. s. pupillis. & sic planū ē.
[i] Tutamen.i. securitatem &c.
[k] Antiqua. nō minor est virtus, quàm quærere parta tueri. Acc.
[l] Mutuauerit quid ergo si aliàr negotietur, & ob hoc periculū accidat? Respnād. spectare ad eū periculū. hoc tamen credo. si pater pupilli cōsue uit negotiari: non aliàs? argu.ff. de vsuris.l.qui senisses. §. si. & ff de pign. act.l. vel vniuersorū: aliàs non: vt ff.de neg.gest. l. si negotia.
[m] Inducias. ad collocandum, vt non teneatur reddere ratio nem de illis duobus mensibus, vt ff.de ad mini.tut.l.tutor qui repertoriū.§ vsuræ. & sic no. q imputaē ei q se posuit in necessitate, vt ff qui satisda.cogantur. l.si si desussor.§ pen & de ferijs.l.j.§.sed si prætor.

Imputať ei q se angustat.

[n] Periculum.i. casum etiam fortuitū: quia culpa præcessit vt ff. commo.l.in rebus circa princ.aliàs non tenetur nisi de culpa, vt C.arbit.tu.l.ij.& C.de admi.tu.l.debitorib.
[o] Reponit. vt C.de admini.tu.l.tutores, vel curatores, & hoc si est magna quātitas deponenda, vbi sins tutores suspecti, vt ff.de admin.tut.l.ita adr.in prin.
[p] Ad dispensationem. alias ad dispositionem. Acc.
[q] Sufficiet.i.tantū dabit mutuo, cuius vsura sufficiet adulto ad expensas suæ familiæ.
[r] Reditus. idest fundos reditus afferentes, vt ff. de administra.tuto.l.ita autem. vel pone propriè. nam & reditus vt prædia censentur immobilia, vt s̄. de non alie.§. à leone.

Reditus inter immobilia annumerantur.

[s] Licentiam hoc fortè importat necessitatem &c.
[t] Respicit. quia oē damnū quod ex tali comparatione cōtinget ipsis minoribus, resarciet.
[u] Et qui eius. s.familiæ. Acc.
[x] Necessitatis. & sic necessitas non habet legem. sic.ff. de offi. con.l. j. & die vt ibi. Accur.
[y] Curatores. idem etiam in tutorib᷒ secundùm lo. nam sic ponitur in nouel.
[z] Rebus.s. vt totam pecuniā minoris teneantur fœnerare. Acc.
[a] Volumus. melius dixisset, nolumus.
[b] Decretum.s.iudicis, vt C.arbi. iute.l. si.§.pen.
[c] Tradit.s. decretū
[d] Accedit.s. tutori.
[e] Iusiurandum. hoc generale est in omni curatore vt hic.& j̄. eo.§.& hæc. olim autem solus curator furiosi iurabat: vt C.de cura.fu.l.si.§.sinaūt.
[f] Aget. & tunc satiš dabit rē pupilli saluam fore, nisi sit testamentarius, vel cū inquisitione dat᷒. & a præside vel prætore. aliud si à defensore ciuitatis: vt insti. de satisda.tuto circa prin & de Atti.tu.§. pe. ante autem admi nistrare nō pōt quicquam, vt C.de tu.vel curat. q satisd.nō d. l.j.& iij & vlt. sed si § deorsurē minoris ageret, nec cauere: dato. nec iudicatū solui, nisi dubium est an sit tutor, vel an defuerit, vt C đ adm. tu. l.vln. §.defensionem. & l.tutores debita. & ff.de administra. tuto.l. vulgo.
[g] Quod tamen.s.iusiurandum &c.

Eum

a Eum. s. curatorem.
b Ordine. nam faciat inuentarium: vt C. de admini. tuto. l. tutores.
c Sed cautionem s. rem popilli saluam fore, nisi testamentarius, vel cum inquisitione datus: vt instit. de satis. tut. in prin.
d Eas. s. res.

Secunda dicit: etiam ex priuata fieri si vis ea vti. nec mirū si imperator nouit, vt dicit: quia omnia sunt in pectore suo: vt C. de test. l. omnium. Item est pater legū: vt ī. de incest. nupt. §. dubitatum. Item ipse est anima legum: vt ī. de consu. in fi.

pier eū a à ratiociniis, neque à legis ordine: b sed cautionem c faciet ad rerum gubernationē, timentē semper circa eas, d pp iurisiurandi memoriā faciā. Hæc lex à nobis pro cautela sit posita horum, qui curatoribus indigent. Si quid vero & aliud adinuenerimus, neque hac lege cōplecti pigebit: vt p oia patres eorū, q sibi auxiliari nequeunt, existamus. Tua igitur eminētia, quæ visa sunt nobis, edictis p prouincias, quibus præes, vtens omnibus faciat manifesta: vt nullū lateant, quæ à nobis piè & pro subiectorum prouidētia sancita sunt. Dat. Calen. Iun. CP. Imp. Dn. Iustin. PP. Aug. anno XII. Ioan. V.C. Cons.

TITVLVS III.
Nouel. 77.

DE INSTRVMENTORUM e cautela f & fide, & primum de deposito g & mutuo, & aliis documentis priuatè quidē scriptis, habentib. autem testes, & de non habentibus testes: & de instrūis publicè cōfectis: h & de collationibus i manus propriæ scripturæ: & de expositis instrumentis ab illiteratis, k aut paucas literas scientibus & de † non scriptis l contractibus: & de cōtractibus m vsq; ad vnam libram auri: & de cōtractibus, n qui ī agris fiunt: & vt in documentis & cōtractibus futuris locum habeat lex.

Idem Imper. Io. gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto iterum exconsuli & patricio.

Ouimus nostras leges, o quæ volunt ex collatione p literarum fidem dari documentis, & quia q quidam imperatorum super excrescente iam malitia eorum, qui adulterantur r documenta, hæc talia prohibuerunt: s illud studium falsatoribus esse credentes, t vt ad imitationē literarum u semetipsos maximè exercerent, eo quòd † nihil est aliud falsitas, nisi veritatis imitatio. x Qm̄ igitur y in his tēporibus innumeras z inuenimus falsitates a in iudiciis multis, quorū b fuimus auditores, & quoddam inopinabile ex Armenia nobis exortū est. Oblato nanque c com-

e DE INSTRVMENTORŪ cautela & fide &c. *Strictè accipitur hoc vet. instrumentum pro chartis: aliàs largè: vt ff. eo. l. 1. alias pro instrumento fundi, vt ff. de fund. instru. l. quæsitum. j respon.*

f Cautela. cautela in faciendo habet, fides postquā est factū: & dupliciter dicit de fide. Primo quib. instris debeat fides priuatis & publicis: & hoc ī. eo. vsq; ad §. si verò moriantur. Secundo qualr fiat, vt habeat fides, qñ erat in dubiū reuocatū, qd fit p cōparationē: vt ī. eo. §. si vero moriant. & §. seq. vsq; ad §. oportet. Acc.

† Cōcor. Clemē. 1. de re iud. vbi p domi. Card.

g De deposito. i. qualiter fiat cautē instm priuatū sup cōtu depositi & mutui & aliis cōtib': & hęc expedit ī. eo. §. si qs. & §. sed & si qs. & §. si th. & hęc de j. par. rub. i. de cautela. & qd subiicit priuatè quidē scriptis: causa trāsit ad primū dictū secūdi capituli. s. de fide, hoc est quib. instrumentis habeat fides. & de hoc vsq; ad illū. §. si vero moriantur.

† Vide qd no. in ca. 1. & 2. extra, co.

h Confectis. hoc expeditur ī. eod. §. sed & si instrumenta.

i Et de collationib'. s. qualiter pberut fides instris hoc expedit ī. eo. §. si verò moriant. & sic respicit secundū capitulū. sequētia aūt oia vtrūq; respiciūt.

k Et de expositis instrumentis ab illiteratis. i. de cōtibus celebratis in scriptis ab illiteratis: quod expeditur ī. eo. §. oportet.

l Et de non scriptis. hoc expeditur inf. eodem §. & hæc dicimus.

m Et de cōtibus. hoc expeditur ī. eod. §. vt autem.

n De cōtibus. hoc expeditur ī. eo. §. hæc aūt omnia.

o Ouimus nras leges q sunt: vt C. e. l. cōparationes. & ī. de iis, qui ingr. ad appel. §. illud. Prima cauetur tñ ea publico vel forensi cōparationē, nō ea priuata, nisi habeat subscriptionē triū testiū.

p Ex collatione. i. cōparatione: ideo quia duæ scripturæ cōferūtur: vt sciat an sint similes vel nō: vt ī. e. §. si verò null' horū.

Al's, & de ex oō scri pto cōtib.

q Et qa. tepete. & no uimus quia &c.

r Adulterant. nota quē adulterari documentū: sic & legem, qs adulterat. vt ī. q. b' mo. na. eff. sui. §. si verò ab initio. col. 7.

s Prohibuerunt. s. fieri adulterationes: vl dic comparationes. sed has constitutiones nō habemus: imo habemus eā q pmittit: vt in crimine falsi, etiā ante tpa Iustiniani: vt C. de fal. l. vbi. & not. q tēpore istorū imperatorū ni collationi credabat. hodie verò vna semiplena colligitur fides: vt ī. eo. §. si vero moriant. qñq; ēt nō creditur: vt si ex vna parte est instrm priuatū & testes, ex alia sola collatio dissimilis: vt ī. co. §. si vero tale aliquid.

t Credentes. i. præsumētes ea eo q prima falsū fecerūt: vt arg. ff. de milita. l. nō omnis §. à barbaris. & ff. ad accus. l. si cui. §. iisdē.

† Cōco. e. cisi Chrs cū gl. sup verbo, cōfirmatio. ex, de interiur. vbi hæc verba recitātur.

u Literarum. s. verarum. Al.

x Imitatio. aliàs imitatio: & aliàs mutatio: & sic habes quid sit falsum: vt hic, & ff. de fal. l. qd sit falsum. Sed veritas qd est? Rñ. ipse Deus vñ dicit: Ego sum via, veritas, & vita. veritas vero humana pt dici notitia certę rei, maximè p visū: vt colligit' isti. de gra cog. §. hactenꝰ.

Falsitas veritatis est imitatio. Ioan. 14.

y Qm̄ igitur. hoc igit determinat ī. eo § j. ibi, p pea.

z Innumeras. i. sine numero. nam tot erant, q difficile erat enumerare.

a Falsitates. quas non enumerat.

b Quorum. s. iudiciorum.

c Oblato nanq; . dic q vtebatur quidam charta priuata scripta à te, & contra te. quā tu abnegas: & adducis aliam quā constat te fecisse. quæ est prorsus dissimilis primę: vnde apparuit ex comparatione te non scripsisse primā, sed testes qui subscripserunt primæ, iurauerunt te scripsisse primā cū alia vice in dubiū reuocaret: & sic apparuit te scripsisse vtrāq;

& hęc secunda, q̃ erat dissimilis primæ erat de quadã cõmutatione. i. permutatione. vel dic cõmutatione ideo dici, quia licet idem scripserit, tñ cõmutatio est ibi in literis. ᵃ Dic ergo oblato documento, s. ad comparationem: ᵃ vbi alteri instrumento derogatur. ideo autẽ in priuato pono: quia vsq; ad §. sed & si instrumenta, tractatur de priuatis tñ: vt patet ex tenore tituli. licet quidam ³ non intelligẽtes faciant locum qui in publico istũ casum.

ᵃ In vno & eodem instro ꝑt reperiri diuersi- mis litera rũ. Bar. & Ang.

ᵇ Et bene Bar. & Ange.

³ Et male ſm Ange.

mutationis ᵃ documẽto, & litteris dissimilibus iudicatis, qñ postea ᵇ inuenti sunt ij qui de documẽto testati sunt, subscriptionem subdentes, ᶜ & eam recognoscentes, fidem suscepit documentum: & quoddam hinc inopinabile ᵈ occurrit, eo q̃ litteræ quidem sine fide visæ sunt: ᵉ licet examinata responsa verorũ ᶠ testium cum veritate ᵍ concordauerunt: & hoc ʰ per fidem testium, quę vĩ quodãmodo esse cauta: videmus tñ ⁱ naturã ᵏ eius crebro ˡ egentem rei examinatione, qñ ᵐ litterarũ ⁿ dissimilitudinem sæpe quidem tẽpus ᵒ facit. non. n. ita q̃s scribit iuuenis & robustus, ac senex & forte tremẽs. sæpe autem & languor hoc facit, & quidem hoc dicimus, qñ ᵖ calami ᵠ & atramenti immutatio similitudinis per omnia aufert puritatem. & nec inuenimus ʳ de reliquo dicere quãta natura generans innouat, & legislatorib. nobis præbet causas. Quia igitur imperium ꝓpterea Deus de cœlo ˢ constituit, vt difficilibus imponat ᵗ q̃ apud eum sunt bona, ᵘ & leges aptet ˣ ſm naturæ varietatem: ꝓpterea ʸ existimauimus oportere & hãc scribere sanctionem, & dare in commune ᶻ subiectis quos nobis Deꝰ & prius tradidit, & paulatim semper adijciet. Etenim quidam de deposito in scripto dubitatũ & ad cõtentionem deductum inuenimus. & oportet ẽt omnino horum ᵃ prospicere. itaq; illico nobis est à deposito inchoandum.

CAP. I. De instrumentorũ cautela & fide: & primũ de deposito, quemadmodũ caute dari põt.

Si quis igitur vult cautè deponere, nõ soli credat accipientis scripturę: ᵇ hoc quod etiam in iudicio quæsitum est (quia. n. non professus ᶜ est is qui scripsisse dicebatur suam esse scripturãm: magnũ res habuit tumultum, & scribere alia coactus est ᶠ quæ visa sunt veluti similia quidem, non tamen per omnia similia. & quantum ad illam scripturam sine termino ᵈ causa permansit) sed is qui depositum dat, ᵉ aduocet etiam testes vt possibile est, honestos, & fide dignos, & non minus tribus: ᶠ vt non in sola scriptura, & eius examinatio-

ᵃ Cõmutationis. i. permutationis.
ᵇ Postea secus si priꝰ fuissent inuenti: quia non fuisset facta comparatio: vt ĩ. eo. §. si vero moriã tur. sed certe illud loquit in publica, hoc autem loquitur in priuata.
ᶜ Subdentes. aliàs habentes.
ᵈ Inopinabile. repente inopinabile, vt assignet causam inopinabilitatis.
ᵉ Visæ sunt. scilicet prius.
ᶠ Verorum testiũ. scilicet scripserunt: vt dixi. & aliàs verorum, & aliàs eorum.
ᵍ Cum veritate. sed quo scitur, q̃ hęc est veritas? Rñ. quia fides testium est cauta & subijcit ĩ eo §. §. si vero tale ✓.
ʰ Et hoc. i. ideo ponitur pro constanti, q̃d vere concordauerit &c. sed alij dicunt & hoc, scilicet, factum est quod documentũ primum suscepit fidem: quod satis in idem recidit.
ⁱ Videmus tñ. licet derogetur per dissimilitudinem, tamen quandoque nõ debẽt derogare ✓.
ᵏ Naturam eius. s. cõparationis huiꝰ.
ˡ Crebro. i. multoties.
ᵐ Quando. pro quia.
ⁿ Literarum. s. verarum ✓.
ᵒ Tempus. i. ætas, quæ per tempora designatur. sic ponitur. ĩ. de mona. §. ordinationem. ibi, neque. n. exonerendum est &c. & hoc subijcit hic. non enim &c. vel dic proprie poni: quia non ita in hyeme & æstate quis scribit.
ᵖ Quando. pro quia.
ᵠ Calami. i. pennæ.
ʳ Nec inuenimus. q. d. non poterimus dicere causas oẽs, ex quib. prouenit dissimilitudo: cũ quotidie noue nascãtur: vt hic. & C. de vet. iu. enu. l. 2. §. sed q̃a.

& caue, quia non soluit hic hanc quæstionem: sed ĩ. eod. §. si verò tale ✓.
ˢ De cœlo. imo populus Romanus de terra: vt insti. de iure nat. §. sed & q̃d principi. quæ est contra. sed Deus constituit permittendo & populus Dei dispositione. Vel dic, Deus constituit authoritate, populus ministerio. — Imperiũ de cœlo procedit.
ᵗ Imponat. s. Deus ꝑ nos: vt hic subijcit. nam cor regis in manu Dei est, vt C. de sum. trin. l. inter claras. — Prouerb. 21.
ᵘ Bona. s. duris quęstionib. bonas Deus det solutiões, per os, s. principis, vt hic & C. de præscrip. long. temp. l. fi.
ˣ Aptet. quæstionibus & negotijs.
ʸ Propterea. istud ꝓpterea refertur ad ꝓximum: quia igitur &c. & ad id quod est ĩ. eod. circa prin. qñ agitur &c.
ᶻ Dare in commune. s. hanc sanctionẽ: vt ĩ. eo. § fi.
ᵃ Horum. s. depositorum. & quod dicit ꝓspicere. i. prospectum & prouidentiam habere ✓.
ᵇ Accipientis scripturæ. hic sisge q̃d ẽ. ĩ. sed ijs &c. & hoc quod est mediũ, est quædã interpositio.
ᶜ Professus. i. confessus.
ᵈ Sine termino. i. sine decisione. Ai. sed hoc quo, cum debeat iudex pronunciare de re, de qua cognouit: vt ff. de iud. l. de qua re? Respon. quidam quod terminum accepit per aliàs probationes. s. testes per instrumenta: & sic actor obtinuit: non tamen per scripturam. & hoc innuare videtur hæc litera: sed hoc non est verum: quia donec sunt aliæ probationes, non recurritur ad comparationem: vt ĩ. eo §. si vero nullus. tu dic, q̃ accepit terminum: quia reus fuit absolutus actore non probante: vt C. de eden. l. qui accusare. nõ enim recepit terminum ſm actoris intentionem: hoc est, per scripturam: vt hic dicitur.

ᶠ Iste casus est simplex ſm Bal. l. imperatores. C. & ff. ... theo. ... edidit ... Baldi & ſm Ang. hic.

ᵉ Depositũ dat improprie ponitur dare: enim rei depositæ possessionem & proprietatem retineamus: vt ff. deposit. l. licet. §. 1. proprie tunc, qñ dominiũ trãsit: vt insti. de ac. § sic itaq;. Item no. quod hic cõsulit lex. sic ff. de inof. test. l. 1. & l. fi. de p̃o. stipul. nec enim q̃s cogit se deponere. vt ĩ. eo §. si tñ quisquã.
ᶠ Non minus tribus. caue tibi: q̃a loquitur in peruam

data scriptura depositarij, qua cōfitetur apud se depositum esse: vt patet ex ordine tituli. s. e. Itē exigun tur tres quātū ad hoc, vt possit fieri comparatio ad probandam vel improbandam scripturam depositarij: duo tñ soli probant scripturam ipsam: vt in d. C. eo. l. comparationes. Item nō exiguntur ad substantiā cōtractus s. quod interfuerint depositioni: sed ad cōparationem, vt dixi. sed in publicis scripturis exiguntur testes ad substantiā cōtractus: vt j. e. §. sed si instrumenta. & hoc ideo: quia ibi fit cōparatio ē mortuis testib. vt ibidem dr: hic non sic: vt hoc §. & seq. §. Item hēt hoc locū, sū agit vt sic in scriptis: non alias: vt j. eo. §. & ōēs dicimus. Item hoc locū habet: cum contractus excedit libram auri. s. vt tres exigant testes in probatione, etiā si sine scriptis contrahat aperitis literarū. Nam & vbi in scriptis cōtrahit in scriptis, qn que adhibent: & tabellio est necessarius: & subscriptiones vt j. eod. §. oportet. ei quia tunc tres: vt C. si cer. pet. l. si. finaliter nullū testem habeo de contractu. vt quia in tertio cōtraxi, & ille aut cōfitet. & statim tenetur: vt C. de nō nu. pe. l. generaliter. Aut negat scripsisse: & tunc oportet probari per cōparationē scripturæ cōiunctis subscriptione trium testiū: sed ipsa scriptura ad quā cōparatio fit, dēt habere testes subscriptos. soli aūt testes nō phant: quia possent errare. Itē sola cōparatio nō pbat: quia literę possunt variari: vt s. e. in prin.

ne[a] ipēdam[*], [b] sed sit iudicātib. ēt testiū[c] sola tiū. Etenim tales testifica tiōes suscipim[*], [d] quas pñtentes[e] testes dicāt: qa his pñtentib. subscripsit[f] q documentū fecit, & hunc nouerunt.[g] Nā si inuenerimus, & tales quosdam testes non minus quàm tres dignos fide existentes: neque talem interdicimus fidē.[h] neq; enim[i] vt abbreuiemus pbationes, ponim[*] legem: sed vt esse eas & cautè faciamus.[k]

CA. II. Quemadmodū sine tabellione instrumentū mutui vel depositi cautè fieri potest.

Sed & quis aut mutui instrumētū,[l] aut alteri[*] [m] cuiuspiā[n] faciat, & noluerit hoc in publico cōficeri, qd & i deposito definiuim[*], ñ ex ipso videat credibile[o] qd scribitur super mutuo documentum nisi etiam testiū habeat præsentiam fide dignorū non minus triū: vt siue veniāt, & proprijs[†] subscriptiōib. attestent:[p] siue alij qdā testificent[q] qa pñtentib. eis pfectū est documētū: fidē cā[r] ex vtroq; pcipiat, ēt litterarū examinatione penit[*] non repulsa, sed sola non sufficiēte, augmento aūt testium confirmanda.

CA. III. Si litterarū fides à voce testium discrepat.

Si vero tale aliquid contigerit, quale in Armenia factū est,[a] vt aliud qdē faciat collatio litterarū,[s] aliud vero testimonia tunc nos quidem existimauimus ea quæ viua[†] dicuntur voce, cum iureiurādo:[u] hæc digniora fide, quàm scripturam ipsam secundū se subsistere. Veruntamē sit hoc

[a] Examinatione. i. comparatione.
[b] Pendamus. i. demus fidem. Accur.
[c] Testium. quia securius iudicamus.
[d] Suscipimus. s. testificationes.
[e] Præsentes. quando scripsit.
[f] Quia. repete vel exprimatur, quia his pñtentibus cōfessus fuit se recepisse: vt in nouellis. e. ti. & j proxi. §. & §. si tamen.
[g] Et hunc nouerunt. not. quod testes debent cognoscere contrahentes: vt j. eo §. oportet & s. de hær. & fal. §. si vero absunt. & C. de testi. l. testium.
[h] Fidem. s. probamus.
[i] Neq; n. hic rñdet taci tæ obiectioni. Et dicunt quidam, q per hunc § corrigit qd est C. q po. in pig. l. pe. vbi dr. duos sufficere ad probatione priuatæ scripturæ, si personalis actio moueat. si vero hypothecaria, tres necessarij sunt, & qd hic dicit, nec enim &c. exponunt. i. non tuis hæc cā. vt hanc. l. tulerimus, licet hic abbreuient: sed fuit cā vt caute fierent: sed melius ē pauca agere caute, quā multis interesse periculose: vt s. de tab. § si vero indigens. col. iiij. & C. de vete. iure enu. l. ij. §. deinde. Sed tu dic, quod non corrigit dicta lex scripturas. & loquitur hæc lex, qñ deficientibus alijs probationibus. recurritur ad cōparationē priuatę scripturę: ad quā nō pōt fieri cōparationem nisi tres testes subscripserint. & pñtentes fuerint: vt hic, & C. eo. l. comparationes. & pro hoc facit hæc litera, neq, &c. & facit C. de hær. i. qui. in fi. & de re. credi. l. generaliter Accur.
[k] Faciamus si ago depositi. & produco scripturam depositarij, si quidem probo per duos testes ipsū cōtractū, satis est: nisi excedat quinquaginta libras au
[l] Instrumentum. de scriptura priuata dicit, qua quis confitetur se mutuum accepisse: vel alia cā, puta emptionis, vel sō due. se debere, vt subijcit, vt patet ex ti. & in nouel. eo tit. & hoc idem dixit in deposito: vt s. prox. §. & hæc omnia, & quę dixi ibi forte necessaria. & hic dicas.
[m] Alterius. s. permutationis.
[n] Cuiuspiā. s. cōtractus.
[o] Credibile. vt fiat comparatio ex ea: vt in fi huius. §.
[p] Attestent. s. si literati fuerint.
[q] Testificentur. qñ fuerunt illiterati: vt j. eod. § oportet. & hic not. q sufficit alterū illorū: vel q subscripserint, vel q nō, dummodo intēt, q eis pñtentibus est factū, & sic est j. C. eod. l. comparationes vbi dr esse necessariū semper testes subscripsisse. Sed qdam dicunt eā p hanc corrigi. Vel dic pōt q hic loquit, qñ improbat priuata scriptura, ibi qn improbatio fit ex priuata scriptura, vnde maior exigitur solennitas ibi, quàm hic.
[r] causa. cām vocationem. quare debet, vt ex causa mutui vel emptionis vel simili, q accipiet fidem. i. apparebit vera. vt sic possit debitor cōueniri duobus consentientibus. s. testib. tribus & examinatione. i. comparatione subsequente. vt subijcit: quo facto in mutuo post bienniū præiudicat: vt C de non nu. pe. l in contractibus. in prin. in soluto post xxx. dies: vt C. eo. l in cōtractibus. §. super. in dote fin statuta tēpora. vt j. de temp. non sol. pe. super do § j coll. vij. In alijs statim sibi præiudicat: vt C. de nō nu. pe l. generaliter. & ff. de prob. l. cum de indebito. §. . ho. Itē no. ex hoc § q nō fit cōparatio ex priuata scriptura. nisi testes supsint: secus in publica: vt j e. §. si verò moriant. Itē not. q augmētū testiū ideo fit, vt cōparatio fieri possit, nō vt ipsi probent cōtractū. quia tunc duo sufficerēt: vt diximus s. eo § sed si.
[s] Factum est. vt narrauit. s. eo. §. j.
[t] Collatio literarum. inducta, vt derogetur priuatis literis: testes verò inducebantur ad probandum priuatā scripturam. Nam si esset publica, quid opus erat testibus? &, ita à prin. tit. vsq; ad §. sed & si instrumēta loquit de priuatis scripturis tm. vt pz ex tenore ti.
[u] Cū iureiurando. quod prius debent iurare testes. vt C.

[a] Pendeamus.

[g] Cōcor. c. 1. cum glo. super verb. apparcant. extra de fi. instru.

Testes debēt cōtrahētes noscere.

Melius est pauca agere caute, quam multis interesse periculose.

[†] Hęc verba recitātur in gl. j. post medium ibi, nec scripturę tabellionis. in c. post cessionē. extra. de proba.

[†] Cōcor. ca. tertio loco cum gl. super ver. testiū vbi pferūtur testes instrumē to. extra de proba. & vide gl. 2. in c. in nostra. post medium. extra de testi. ibi. si vero testes &c.

iudicantis prudẽtię e simul atq; religionis, vt veracib. b potiꝰ pro talib. credat. Et nos quidẽ ſm hũc modum existimamꝰ oportere probari fidelia documenta.

CAP. IIII. De instrumẽtis incaute compositis.

Si tñ quisquam aut deponens, aut mutuãs, aut aliter contrahens, contẽtus sit scriptura c sola eius cũ quo contrahit: in ipso erit, vt sciat qua in illius fide totum ipse suspendit. & quidem quantũ ex scriptura nõ sufficiẽs d videbit fides, nisi ſm nr̃am legẽ adijciat documento credulitas, e aut præsentia testiũ f coram qbus ꝯtractus est factus: aut forsan nouissimum eius rei refugiũ inuenerit, g dicimus aũt quod ex iureiurando est. nam non infirmamus, quod factum est. nam falsitates & h imitationes metuentes, & nudis eis existentib. nõ credentes, i hmõi subtilitatem causæ addimus: nõ vt credẽtes priuemus fide sua circa amicos, sed vt quantum possibile est, & perfidiã & negationem k multis reconuincamus modis.

CA. V. Quomodo tabelliones caute debeãt instrumenta componere.

Notarius antequam in instrumento sui nominis faciat mentionem, in subscriptione scribat nomina testium: & iudex aduertere debet similitudinem & dissimilitudinem literarũ, & etiã signum tabellionis. Angelus.

Sed & si † instrumenta l publicè confecta sint licet tabellionũ habeant supplementũ, adijciat m & eis antequam compleantur (sicut dictum

vt C. de test. l. iurisiurandi. Item caue tibi quia cũ scriptura q reprobat. quàm q ad reprobãdũ inducit, ambæ sunt priuatæ. Item not. ꝙ ex hoc colligunt quidam vt hodie semp plus credat voci viuæ quàm mortuæ. & sic corrigit ſm eos. C. eo. l. in exercendis. sed certo hic loquit, qñ ex vna parte est instrumentũ, cui volebat derogari, & testes qui ꝓ instrumento testificabant: ex alia vero parte sola collationis dissimilitudo. vnde nõ sola vox viua, sed cũ instrumento iuncte vincit vocẽ mortuam, & etiam plus est: quia scriptura quæ vincitur, est priuata. Item caue tibi qa hæc instrumenta non ꝯdicunt sibi in sñia, sed diuersa sunt. nam primum dicit te aliqd mihi debere: & dico è te scriptum: & in ꝓfers aliud in quo ꝯtinet de permutatiõe vel aliquo alio quod eum alio fecisti: qd ego confiteor te fecisse: & si hoc secũdum sit dissimile primo in literis, per inde videt ac si non sit verũ quod contra te induco, sed falsũ vnde melius diceret hæc litera, plus voci viuæ credi quàm dissimilitudini quæ inducitur per mortuam vocem, sed per scripturam. Ex prędictis patet, quòd non plus voci viuæ quàm mortuæ sit credendum: sed æqualiter duobus testibus. & instrumento: vt C. e. l. in exercẽdis. sed quatuor testes vincerent instrumentum, qui dicerẽt aliter rem processisse, quam scriptum sit. vt C. de probat. l. cum precibus non aũt tres: quia tabellio vice testis vnius obtinere videt. ſm quosdã, vt ff. de testa. l. Domitius. & hoc directo: per obliquum aũt ẽt duo vincũt: vt C. de cõtrahen. stip. l. pen. in fi. vel ibi loquit in priuata scriptura quæ vincit. in casu tñ non recipitur probatio contra scripturã: quia iuris & de iure est psũptio: vt C. arb. tut. l. fi. ecõtra scriptura vincit vocem viuam quia in multis casibus res acta per scripturam valet: & probat nõ per testes: vt per has leges ꝓbatur: vt C. si mi. sema. di. l. si alterius. & de non nu. pec. l. generaliter. & de testibus. l. testium. & qui test. face. poss. l. hac consultissima & ff. de prob. l. census, & C. de iure emphy. l. j. & C. de sacrosan. eccl. auth. hoc ius porrectum. & j. de æqua. do § quia vero coll. vij.

e Prudentiæ. quia posset apparere magna dissimilitudo: & ratiõe eius, ipsi etiam testes essent suspecti: vnde iudex hoc considerat: vt hic, & ff. de testi. l. e. iij. ibi, in magis &c.

b Veracib. i. q sibi videntur inter scripturã & testes.

c Scriptura sole sine testibus facta.

d Nõ sufficiẽs hoc itellige, qñ suã abnegat eẽ depositarius: alias sufficit: vt ff. de ꝓb. l. cũ de idebito. §. fi.

e Credulitas. s. testium subscribentium.

f Testium non subscribentium: vt s. §. sed & si quis & contrarium ibi positum ex l. C. eo. l. comparationes. solue vt ibi modo diximus.

g Inuenerit. alias est, inueniat, & alias inuenerit. s. scripturã ipsam. & alias inuenit. & quod de iureiurãdo dicit. dic ſm Al. qd pars parti defert qa tenet vel recipere vel referre: vt ff. de iureiu. l. manifestæ. & l. iij. § ait prætor vel iuste recusare: vt C. de reb. cred. l. gñaliter §. si autem. vel dic verius. ꝙ loquit de iureiurãdo à iudice delato. Hęc. n. scriptura licet priuata, inducit aliquã coniecturã: vt hic, & C. de ꝓba. l. instrumẽta, q est semiplene ꝓbatio. & sic deferre põt sacramẽtũ. & dẽt: vt C. de reb. cred. l. i bonę fid. & ff. de iurei. l. admonẽdi. nec videat hoc durum, quia si qlibet posset aliquã scripturã confingere: vt sic ei deferat sacramẽtũ ꝑꝑ timorẽ falsi. quẽ incurreret. itẽ ꝑꝑ alias multas literas aduersarij, q possent cõparari. itẽ & qa qlibet si scit scribere: tñ modo pauci respectu eorũ q ignorãt: cũ pro pluribus, ita facta sit: vt ff de leg. & se. l. nam ad ea. itẽ & quia magis deferret reo. quã actori: cum ipse suæ scripturæ vel sui facti melius noueret veritatẽ. vt ff. de iureiurãdo. l. iusiurandũ & ad pecuniae. & qa reus est fauorabilior. vt ff. de reg. iur. l. fauorabiliores.

h Et pior r.

i Credentes. l. mutuentes.

k Et negationẽ s. veritatis. ex hoc no. quod ꝑdicta locum habent, qñ priuatam scripturam. quem induco abnegat aduersarius alias sufficeret cum causa. vt C. de non nu. pecu. l. generaliter.

l Instrumenta nunc facit transitum ad publica instrumenta: vt patet ex tex.

m Adijciat. i. tabelliones scribãt nomina testiũ in fine instrumẽti antequã cõpleant. i. subscribant ipsi. & nomen suũ apponat, ſm Io. licet in antiquis instrumẽtis in principio apponãt: qd hic reprobat & hæc nomine testium ſm diuersas terras diuersimode ponunt. Nã alicubi dr̃, testes interfuerũt Titius. &c. alibi signa. manu talis &c. vt Florẽtiæ, & prout cuilibet placet coaptare. hoc tñ seruet tabellio, ꝙ semp seruet eandẽ formã in subscriptiõe in vno instr̃o, vt in alijs, vt cõparatio fieri possit, cũ opus erit: vt j. e. §. si nullus. Item nunquid trium testiũ exigit numerus: Rñ. non: vt ff. de test. l. vbi & est ratio: qa tabellio ẽ de nu. testiũ: vt ff. de mil. test. l. Domitius. Itẽ nũqd sufficit eos debere esse pñtes, an rogari? Rñ. nõ: vt ff. de test. l. ad fidẽ. nisi i casib. quatuor: vt in solutione l solutionis ꝯfessione: & in testã. & i repudio: vt ff. de testibus. l. testiũ. & j. de test. § & licet. in prin. & l fi. & ff.

Intererat teist.

† Fecit ad hunc §. e. l. in glos. j. in prin. extra de fi de instru. vbi definit qd sit scriptura authen.

Testes an debeant se rogari.

est a) testium ex scripto præsentia.

CAP. VI. De comparatione notarum.

Oportet b autem iudicantes, & si qua signa † iuenerint adscripta chartis, ēt hæc requirere, & legere niti. Plurima nanque nouimus & ex illis apparuisse, & non facile fidem ex literarum aliarum c collatione recipere, pp dudum dictas d à nobis causas.

CAP. VII. De comparatione literarum.

Si testes publici instrumēti sunt mortui vel absentes, vel alias de facili haberi non possunt, nec ēt tabellio, tunc ad comparationem ipsius venitur, præstito primo sacramento per petentem comparationem fieri, quod nō malignitatis causa, nec aliqua arte ductus comparationem petit. Angelus.

Si verò moriantur oēs testes, aut forsan absint, e aut aliter non facile sit fidem ex testium subscriptionibus inuenire, f neque tabellio superest, qui compleuit (si quidē publicè sit confectum) quatenus testimoniū perhibeat pro se, g aut non est in ciuitate: h sed necesse est oīno collationē literarū suppletiones eorū, i qui subscripserint, assumere: k tūc competens est pperare qdē ad cōparationes (neq. n. eas modis oibus interdicimus) p oēm aūt l subtilitatem procedere. m & oīno si putauerit eis n iudex oportere credi, ēt iusiurandū inijcere proferenti: o quia nihil maligni conscius in eo qd' à se proferē, nec quandam artē circa collationē fieri præparans, sic vtiē eo: quatenus neq; perimaē qcquā p oīno, & p oīa munitio in rebus q fiat.

Ex hoc §. habes qūo & qualiter & quo ordine procedatur ad comparationem instrumenti publici scripti per discipulum tabellionis, vel ipsum tabellionem. Ang.

In his verò, q̄ cōficiuntur publicè documentis, si tabellio venerit, & testimonium perhibuerit cū iureiurando, si quidē nō per se scripserit, r sed p aliū s ministrantē sibi, & ille si viuit, t si quidē possibile oīno est eū venire, & nulla cā prohibet eius aduentū, ægritudo forte valida, aut quęlibet aliarum necessita-

& ff. de repu. l. nullum. Alij dicunt, q in obligationibus factis in scriptis exiguntur rogati, non aliàs: vt ex prædicto §. & licet. Alij dicunt, q semper hodie debent rogari, per dictum §.

a Sicut dictum est. s. de præsentia circa priuatā scripturam tantum, vt s. §. proxi. & §. sed & si qs. & §. sed si. Acc.

b Oportet. posset hic §. intelligi in priuata scriptura: sed verius est, vt i publica loquatur, vt sit conuncta materia. & qd' dicit, signa, i. dicere menu tabellionis: vt i nouellis, vel aliud simile signū, vt crucis: vt j. de testi §. t. Vel dic quasdam notas quas faciunt quidam tabelliones, quæ tamen nihil significant, sed ad comparationes faciunt, vt hic. & quod dicit legera huiusmodi signa: dic idest colligere & notare. Vnde versus, Fur aurum, virgo flores, mare nautas, libros Clericus, æquecè singula qsque legit. Et nota. q ineptè transit ad comparationem.

c Aliarū. aliàs alienarum. s. per huiusmodi figuras.

d Dictas. vt s. eo tit. §. t. ibi, non n lia.

e Absint. ita q non possunt inueniri.

f Inuenire. quia infirmi sunt testes.

g Pro se aliàs per se, idest sine instrumento. aliàs pro te sine testibus viuentibus. qd' exponunt quidā in publico instrumēto, dicētes q priuato nō haberut fides, nisi fuerit approbatū, etiam si appereat nō vitiatum in sua figura: vt hic colligunt à contrario sensu. sed secus in publico: quia illud per se patet & probat. Alij dicunt, q etiam priuato credi nt hebēti subscriptionem trium testiū, sicut publico. & qd' hic dicit, ordinant ita: si quidem publicè sit confectum, neq; tabellio superest quatenus testimonium perhibeat pro se. idest pro instrumento, vel p tabellionem, vel testes nec ob. C. de testi. l. omnibus. quia hic subauditur, quasi testimoniū: vt C. de fideic. l. fi. Tu dic tenenta secunde opinione non subaudici quasi: & dic, pro se, idest pro facto suo. nam quilibet testis fert testimonium pro facto suo, idest pro visu vel auditu suo. sic tabellio. vt C. de falsis. l si qs decurio, vt j. a. §. in his. non autem in causa cuius pfectum & damnum ad eum pertinet: vt ff. qñ epp.

fit. l. t. §. in propria.

h In ciuitate. s. tabellio: vt qa est deportatus. vt insti. de capi. demi. §. quia dr sine ciuitate, vt ff. de leg. j. l. hi qui. Vel dic, abest cā testimonij ferēdi, vel simili causa, vt ff. de indi. l. 2. §. legatis.

i Eorū. s. notariorū, vel cōtentium si subscripserint. vel dic testiumvt s. dicit.

k Assumere. i. dare fidem subscriptionibus ad sumēdū alia instrumenta. vbi ijdem testes subscripserint: & sic habet locum qñ testes sunt literati, & propria subscripserūt manu in charta cōfessionis.

l Autem. pro sed.

m Procedere. s. iudices volum⁹. & sic summa subtilitas approbaē sic ff. de iu do. l. si mulier. §. ex asse, & j. eo. §. oporter, in fi. q aliàs reprobatur. ff. de iniusto resta l. posthumus. & insti. de fideicō. hęre. § sed quia. & ff. quib. mo. pig. vel hyp sol. l. sicut. §. si debitori.

n Eis. s. cōparatiōib.

o Proferenti. i. deferenti ei, q profert instrumentū ad probādū, ad quod fit cōparatio: & ēt eduersarius iurebit: vt j. eo. §. si vero nihil. Item no. hic ex forma iurisiurādi quē de conscientia debeat satisfacere. sic C. eo. l. fi. & de ijs. qui ad eccl cōfu. l. præsenti §. sicubi. & de in. deli. l. fi. §. licentiam. Sed nōne sufficit semel iurasse. vt s. de ijs, q in gre ad app. §. fi. Quidā sic: & dicūt illam post istā cōpositā: licet sit i ordine prior. nā añ illā pluries iurabant: vt ff. de dem. infec. l. qui bona. §. si quis stipula. vel dic hoc speciale, vt de non iuretur: quia plus solet timeri quod specialiter dr, quā qd generaliter. ff. de iureiu. l. itē apud. §. hoc edictū. aliàs incipit ait ptor. & hoc ideo, quia meior solennitas in comperatione exigitur, quem alibi: vt hoc ti. & maximè j. eo. §. si verò nullus.

p Quicquam omnino. s. veritatis.

q In rebus. i. in veritatibus. nā res. i. veritas: vt ff de fal. l. j. §. qui in rationibus. & ff. de iureiu. l. quoties.

r Scripserit. s. totum documentum, sed solūmodo comprobauit. Accur.

s Sed per alium. i. discipulum: ipse tū interfuit cōparationi: vt s. de tabel. §. pen.

t Si viuit. s. veniat.

† signa, notas vetus epitomator Iulianus te&e verti. Contius.

Iureiur& do c onf ligatus.

Acci-

tum, quæ hominibus accidunt: a Quod si etiã adnumeratorem b habuerit instrumentum, & ipse adueniat: vt tres sint c testificantes, & non vnus. Si verò neque ad numerator assumptus est, & instrumentum ipse tabellio totum per se conscripsit, d atque suppleuit: e aut si etiam qui hoc conscripsit, non est, aut aliter ipse venire non valet: f tamen cum iureiurando propriæ completioni attestetur, g vt comparationi non fiat locus, h sint etiam sic credibilia documenta. Testimonium enim & ex voce complentis factũ, i & iusiurãdũ habens adiectũ, p̃buit quod dãcaæ monimentũ. k† Quod si tabellio defunctus est, l & testimoniũ p̃hibeat suppletioni m ex alia collatione: si quidẽ est sic habeat eũ, q cõscripsit instrũm, viuentem, n & adnumeratorem: adueniant & illi, siquidem præsentes sunt: & habeat ex collatione adimpletionum o & ex testibus causa fidem. Si verò nullus p horum sit, tunc fiat quidem completionum q collatio: non autem sola hæc ad hoc sufficiat, sed & aliorum subscribentium forte aut contrahentium scripturæ examinentur; vt ex plurimis comparationibus tam completionis r quàm subscribẽtium forte, aut etiam contrahentium, vna s quædam colligatur vndique & efficiatur fides. Si vero nihil t aliud inueniatur præter collationem instrumentorum: quod hactenus valuit, fiat: u vt qui profert ad collationes documentum, iuret & solenniter. x Vt autem aliquod omnino causa sumat augmentum ad maiorem negotij fidem, & ipse, qui hoc petit fieri, iuret y quia non aliam idoneam habens fidem ad collationem instrumentorum venit: nec qcquam circa eam egit, aut machinatus est, quod possit forte veritatem abscondere. z de quibus a licebit sese liberare contrahentes, si consenserint b vtrique ad hoc venire, vt insinuẽt c instrumenta, & profiteantur ea sub gestis monumentorum ipsi con-

a Accidunt. quæ nec dici nec enumerari possunt: vt C. de tem. ap. l. fi. § & eum. Accur.

Adnumerator quis sit.

b Adnumeratorem. adnumeratorem dicunt quidã mediatorẽ siue proxeneta, qui fert testimoniũ, volente sc. vtraque parte, non aliàs: vt j. de test. §. quia vero legem. Alij dicũt eum esse, qui pecuniam pro publico instrumento dedit. Alij dicunt esse procuratorem actoris, p quem numerauit: & hanc approbant. Sed prima vera mihi vr.

c Tres sint. s. tabellio, & ille per quem scripsit documentũ & adnumerator. Al.

d Cõscripsit. s. vt minister tabularij.

e Suppleuit. i. subscripsit.

f Non valet. s. discipulus.

g Attestetur. solus tabellio.

h Non fiat locus. s. ex necessitate: vt in nouellis eo. & est rõ: quia veritas per ipsũ declaratur auctorẽ: vt C. ad l. Cor. de falsis. l. si quis decurio.

i Factum. quia dicit se fecisse, &c.

† Aliàs momentũ. aliàs documentum, &c.

k Monimentum. i. pbationem. Sed qd si testes non fuerint appositi in instrumẽto: nunquid habet locum quod hic dicitur? Rñ. nõ. nam in prin. exigo testes: vt s. e. §. sed si instrumẽta. sed s. testificatione nõ, vt hic.

l Defunctus est. naturaliter. vel ciuiliter: vt quia deportatus est. quo casu pro mortuo habet. ff. de cõtrahen. l. j. in fi. maximè quo ad ferẽdũ testimoniũ, vt si postea eũ publico iudicio damnatũ, & per hoc infamem: vt ff. de pub. iu. l. infamẽ. iõ si pt eẽ testis: vt ff. de testi. l. 3. § le. Iul.

Publ. iudicio damnatus infamis est.

m Suppletioni. i. completioni: non à testibus: quia mortui sunt. sed ex alia &c.

n Viuentem. i. ministrantem tabellioni.

o Adimpletionum. i. signorum & notarũ. quæ implent. i. complent instrumentum: nõ autẽ subscribẽtium, sed quando nullus superest, etiam subscriptionum fit comparatio: vt j. proxi. §.

p Si vero nullus. s. neque tabellio neque numerator neque minister. Accur.

q Completionum. s. tabellionis Accur.

r Tam completionis. i. inducantur instrumẽta alia eiusdem tabellionis, qui hoc cõpleuit: & alia instrumenta, quibus ijdem testes subscripserunt: alia quibus ijdem contrahentes.

s Vna quędam. i. vna qualisqualis. nec enim pro veritate omnino habetur, licet ei stetur. non enim ita scribit &c. vt s. eo §. j.

t Si verò nihil. repetit eundem casum, vt addat.

u Fiat qd erit hoc? Rñ quod sequitur, vt eq. liber iurer: vt C eo. l. comparationes. §. oẽs autem, &c.

x Solenniter. i. tactis euangelijs: vt s. iusiurã quod piç. in prin. Sed qualiter iterum iurabit: cum semel iam de calum. iuratum est? Rñd. vt s. eod. § si vero mo- tiatur.

y Iuret. s. quod sequitur & aliquid addit in forma huiusfacramenti quod dicit. C eodem l. comparationes. §. omnes autem. & propterea hic dicit. vt autem aliquod &c.

z Abscondere qualiter iudex comparationẽ faciet? Rñ. quidam q committetur cuidam scriptori perito: & eius renunciationi stabitur, siue denunciationi: vt C. de re milita. l. semel. libro xij & ff. de ven tre inspic. l. j. in pri. & supra de non alie. § quod autẽ dictum est. Sed tu dic cõtra. s. quod ipse iudex debeat hoc inspicere, vt patẽter dicitur. s. eo. §. oportet. & cũ ipse de eis literis cognoscat nec enim est iudex qui literas non cognoscit: vt j. de iudi. §. j. col. vi. item facit ff. finium reg. l. si irruptione. § fin. sed poterit secum adhibere scriptorem peritum. Acc.

Iudex nõ est, qui literas nescit.

a De quibus. s. litibus, vel difficultatibus comparationũ Accur.

b Consenserint tempore contractus.

c Insinuẽt. q. d. si dubiũ est de fide chartæ, fiat prędicta comparatio si autem cõsentiant ambæ partes in principio contractus, vt instrumentũ insinuaret ad æternã rei memoriam. & abinde chartæ fides est indubitata, & in tali publicatione non est opus testibus: vt C. de donat. l. in donationibus Sed an etiam post litem contesta. possit fieri talis insinuatio? Rñ. sic tribus rationibus. Prima, quia sic est in testamẽti publicatione, vt etiam postea fiat, idest, post testamentum factum: vt C. de testamẽt. l. publicari. & in dona. propter nuptias: vt j. vt fratrũ filij. § j. col. ix. Item quia iudicia sunt omnia absolutoria: vt instit.

de

de perpe. & temp. act. §. fi. Sed ad quid fieret tunc in sinuatio: cũ nil fieri debeat nisi q reus soluat? Rñd. pôt esse q annua pstatio facienda est ex illo instrumento: & licet rõne presentis anni assentiret, nõ ita faceret in futuris. item quia tractaret de indebito soluto nisi insinuaretur hæc scriptura.

a Et quæcunque. supple, & quibuscũque alijs malis quæcunque &c. Sed quæ sunt hæc alia mala? Rñ. perfidia & negatio: vt ℥.eo.§. si tñ quisquam.

b Ijs quæ dudum. duo dicit hic. §. primum, q ea quæ dicta sunt de collatione priuatæ scripturæ contrahentium, sunt firma s. vt fiat collatio, si illa scriptura habeat præsentiam & subscriptionem testium, vt C. eod. l. cõparationes. & ℥ eo §. sed is & §. sed & si quis. Itẽ q fiat si quis ea vtatur vt ℥. de ijs qui regre. ad appella. §. illud. & fin q ea quę olim valent in iudicijs, suam habent firmitatẽ, & in his. s. q literas nesciunt, qñ acceperant formam talia competẽtem. i. talibus conuenientem. & hæc antiqua forma narratur statim proxi. §. oportet vero &c. & hæc dictio pculdubio, pôt cum præcedentibus vel cum sequ. legi. & sic in nullo est defectiua hæc littera. Alij supplent hic, & in his &c. q. d. & hīt in sua virtute manentibus. quę sancita sunt in his &c. Accurs.

trahẽtes, quatenus priuẽtur neqtia & corruptiõe & falsitatib. & q̃cunq; [a] alia mala corrigentes, p̃sentẽ pmulgamus legẽ: ijs q̃ dudũ [b] à nobis in collationib. litterarum factarũ p scripturã ppriæ manus sancita sũt in sua virtute manentibus proculdubio & in ijs q litteras nesciũt, quæ olim valent in iudicijs, suam habentibus firmitatem: qm̃ quidem ex iudiciali forma acceperunt examinationem hæc talia competentem.

CAP. VIII. Imperiti litterarum quomodo caute contrahant.

Contractus supra librã auri celebratus in scriptis ab imperito litterarũ, quinque testiũ eget solennitate, inter quos connumeratur tabellio. si autem sine scriptis sit contractũ testibus autẽ interuenientibus causa deciditur. Bartolus.

Oportet [c] verò ĩ ijs, q lr̃as nesciunt, & testes & oĩno tabularios [d] adhiberi, ĩ qb. locis sunt tabularij, maximè [e] autẽ testes non ignotos ꝯhendentibus, vt qdã scribãt pro illiterato, aut paucas literas sciente, alij verò attestent, [f] qa ẽt præsentibus eis hæc gesta sunt, & scierunt eum, [g] & ita talium instrumentorum suscipiatur fides, manifestum existẽs, quia non minus, quàm quinque [h] testes in his talibus adhibendi sunt: inter quos [i] erit & qui scribit pro contrahente, aut totum, aut post [†] ea, quæ post paucas literas illius posita sunt: quatenus nihil omittatˀ de summa subtilitate. Et hæc dicimus [k] super instr̃is ex scripto confectis. Nã si qs facere quemlibet ꝯ̃tractum ex non scripto voluerit: hoc manifestum est, quia aut per testes, [l] aut per iusiurãdũ fidem percipiet: [m] actore quidem testes deducente, pulsato autem iurante aut referente, sicut iudex negotium disposuerit. Vt autem nihil [n] sit neq; horum in emen-

c Oportet. Si vis q fides habeatˀ instrumento. non sit imponit necessitatem. sic ff de iusti. & iur. l j. nã hęc constitutio consulit tñ: vt ℥.e § si tñ quisquã. aliàs imponit necessitatem. vt C. de legi. & con. i. t.

d Tabularios. plurale pro singulari. sic ℥. de hær. & Fal. §. si vero. & C. de iu. delib. l. si. § si autem dubius est. Vel dic. q respicit multus contractus, vbi singulariter multi debent esse tabularij.

e Maxime hoc maxime abundat. vt & aliàs. C. de testa. ma. l. si § j nam omnino debẽt esse noti, vt dixi ℥ eo. § sed is. vel potest cum præcedentibus cõiungi hæc dictio maxime. quasi dicat, maxime vbi sunt tabularij: & tunc similiter abundat.

f Attestentur. i. propriam scripturam profi eantur: quia ẽt &c. vt sum jel. i. nam omnes testes debent subscribere, vt dicitur in nouellis eo. Acc.

g Scierunt eum. i. cognouerunt eum esse imperitũ.

h Quinque. Sed quare plures exiguntur testes ab imperito quàm perito, vt hic innuitur? Quidam dicunt, in fauorẽ imperiti, ne decipiatˀ cũ p̃sentia tot bonorum virorũ adhibeatˀ. Tu dic q in eorum odiũ quia aliàs inconuincibiles essent, nisi tanta solennitas adhiberetˀ. vt ℥. de tabel. §. j. coll. iiij. Item quia se grauauit, vt in scriptis contraheret, cũ erat imperitus. vnde quasi se arctauerit. non succurritˀ ei: vt ff. qui satisda. cogã. l. si fideiussor. §. si necessaria. Item nota hic quinque testium numerum adhiberi: vt & aliàs in testamento rustici: vt C. de test. l. si. quandoque exiguntur plures: vt C. de prox. sacro. scrin. l. vnicuique. lib. xij.

i Inter quos. s. de numero eorũ erit q scribit pro contrahente, hoc est tabellio. & sic tabellio est de numero testiũ: vt hic, & ff. de testa. l. Domitius. & C. qui testa. face. possunt. l. hac consultissima. Alij dicunt, q tabellio non est de numero testium: & quod hic dicit, q est de numero q scribit pro contrahente tantum ille & nullus alius videtur scribere totum instrumentum, nisi tabellio: quod est contra istorum opinionem qui ex-ponunt, q quidam ex testibus scribit totum pro contrahente, i. caput & finem, non ad totum instrumentum: iam enim nihil seruaretur tabellioni. vel dic totum quod erat scriptur. s. contrahẽs hoc est confirmationem contractus. itẽ tunc scribit totum quod erat scripturus, qũ est oĩno illiteratus, aliàs parum scribere debet postea testis pro eo, vt subijcitur. i. aut postea. vnde pôt hic notari q nihil sciens & parũ sciens est æqualis conditio quo ad numerum testium. nam in vtroque casu adhibentur quinque: vt in hoc. §. sed non quo ad scripturã: q a vnus nihil scribit, alius parũ, forte signũ crucis, quod debet præponi: vt dicitur in nouellis.

k Et hæc dicimus. quæ proxi dicta sunt.

l Per testes. s. duos, imò tres, vt statim patebit in distinctione. sed dicas q hic tantum defuit scriptura, sed fuit vltra librã auri: sed & si esset īfra libra auri, duo sufficerent, vt eadem distinctione patebit.

m Percipiet. s. intentio actoris: & quod dicit de iureiurando. s. delato à iudice, vel à parte, quod debet suscipi, vel referri, vel iuste recusari. in quibus omnibus erit iudicialis dispositio, vt subijcit. & ff de iure iur. l. iusiurãdum. §. si de qualitate. & C. de re. cred. l. penul. §. pe. & § si autem.

n Vt autẽ nihil. abundat vna negatio. vel dic vnã refer-

† Et post quã īperitus sanctã crucẽ fecerit, sic Iulianus hic hẽt. quod in editiõib. Græcis deest. Cõ. Tabellio an sit de numero testium.

† Qñ notarius gerat vicem vnius duorum vel testiũ, vide in c. qm̃ contra, in gl. fin. vbi ẽt p doc. extra de proba.

ferri ad superiora, aliam ad sequẽtia: sic ₰. de her. & Falci. §. inordinatum.

a Huiusmodi obseruationem. s. quinque testium.

b Custodiri: siue peritus, siue imperitus, siue in scriptis, siue sine scriptis contrahat.

c Actum est. inter contrahentes.

Res exigua vsque ad libram auri dicitur.

d Attritiones. aliàs afflictiones: & alias attritiones: & aliàs adstrictiones: Et nota dici rem exiguam vsq; ad libra auri. aliàs dr parua vsque ad x. lib. auri, vt ₰. de appella. §. ſ.

e Nam in agris. i. in villis sic ff qui satisda cogan. l. sciendum § j.

f Firma. vt numerus duntaxat testium sufficiat. vt ff. de testib. l. vbi. nisi contractus excedat vnã libram auri: vt C. si cer. pet. l. fi.

† Conco. cum hoc tex. i. c. cũ vniuersorum. post me. cum glo. super verbo, simplicitati, extra de rerum permu.

g Sancitum est. vt quinque testes sufficiant: vt C. de testa. l. si alias septem exiguntur: vt C. de testa. l. hæc consultissima. in princ. Et vt prædicta plene accipias, distingue: aut contrahitur vltra vnam libram auri: aut infra, si inf. nõ distingue de perito vel nõ, siue in scriptis, siue non, siue in ciuitate, siue non. Nam semper duo sufficiunt: vt ff. de testi. l. vbi. & ₰. eod. §. vt autem nihil. & si §. si autem fiat ₰. libram auri, & in scriptis, & ab imperito litterarũ & in ciuitate: necessarius est omnino tabellio, si haberi põt, & quinque testes: inter quos erit q pro contrahente scribet: vt ₰. eodem. § oportet. Si autẽ ponat, quòd vnus eorum deliueret, vt quia à perito contrahitur, vel ab imperito, sed non in ciuitate, vel non vltra libram auri: tũc distingue, aut cõtrahitur publicè, aut priuatè, si priuatà tres sunt testes necessarij: vt ₰. eod. §. si quis igit. & §. sed & si quis. licet olim duo sufficerent: nisi contractus excede-

datũ: illđ quoq; adijcere legi bonũ est, vt si vsq, ad vnã auri librã fuerit contractus: hmõi obseruationẽ [a] i hoc minimè custodiri. [b] sed ẽm hoc qđ tũc actũ est, [c] cãm fieri, vt nõ de reb. exiguis maximas attritiones [d] homines sustineant.

CA. I X. De cõtractib. sine scripto compositis.

Hæc autem oia tenere i ciuitatib. volumus. nã in agris [e] (vbi multa simplicitas est, & neq; scribẽtiũ auttestiũ multorũ copia est) q hactenus apud eos valuerũt, & nũc sint ẽt firma. [f] hoc. n. & in ipsis testamẽtis qb. maximè studemus, iã à nobis sancitũ est. [g] Valeat itaq; lex in oib. q post hæc facienda sunt instrumẽtis & cõtractib. qđ. n. iã trãsiuit, cur qspiã sanciat? [h] Hanc autem legem peperit cõtentionum multitudo factarũ qdem in litib. apud nos autem introductarũ. quatenus quotidie inter sese contẽdere homines compescamus, præauferẽtes eis altercationes p legislationis [i] subtilitatẽ Quapropter cõuenit tuã eminentiã hæc cognoscẽtẽ, manifesta oib. facere subiectis. & qui hic sunt, & q in gentib. etenim ad alios gloriosissimos præfectos, qui in Hesperia [k] sunt, & in Libya, & qui i Septẽtrionalib. [l] (dicimus aũt in Illyrico, [m]) scripsimus, [n] vt ois nobis respublica plena [o] fiat hac lege subiectorũ medẽte [p] cõcussionib. Da. Frid. No. Iunij. CP. Imp.

ret i. libras auri: vt C. si certum peta l. fin. si aũt publicè: tunc similiter tres sunt necessarij: vel forte sufficient duo cum tabellione: vt ₰. e. §. & hæc dicimus. & ₰. eo §. sed & si instrumenta. & dr fieri in scriptis, quandocunq; sit inde scriptura, & inter eos agit' vt fiat: vt C. e. l. contractus. licet, alij dicãt tunc demum, qñ agitur, vt non aliter valeat contractus, & inducunt ₰. eo. §. & hæc dicimus. & hoc in ciuitate. in villa aũt serua iura vetera quod dic va hoc §. hęc it omnia.

Dn. Iustinia. PP. A. anno xij. Ioanne V. C. Cons.

TITVLVS IIII.

Nouel. 75.

HAEC CONSTITUTIO interpretatur priorem constitutionem, [q] de ijs qui ingrediuntur monasterium, & de substantijs eorum, & ex quo tpe oporteat eã valere.

Qui monasterium intrare voluerit, post ingressũ de suis bonis nullo modo disponere põt. qđ habet locum in illis qui post legem de monachis monasterium ingrediuntur: nõ i illis qui ante ingressi fuerunt: quia bene possũt de suis bonis disponere ẽt post illam. Angel.

Idem Imper. A. Ioã. gloriosis. Orientalium prętoriorum præfecto, iterum exconsuli & patritio.

CAusa talis ad nos peruenit, quam existimauimus oportere competẽti vti à nobis interpretatione, [r] simul & adiutorio. Cognouimus etenim, quia mulier quædam habens filium sibi ex nuptijs legitimis procreatum, voluit quidem segregare se à cõi ista conuersatione, & in quodam mulierũ monasterio cõmanere, plurima bona faciens mulieribus reuerẽdissimis ibidem congregatis. Et qm̃ nostræ pietatis lex [t] vult eos qui se monasterijs dederint, seu viros seu mulieres, antequã ingrediantur monasterium, eo quo voluerint modo,

h Sanciat. essent enim magnæ tergiuersationes, vt C. de sum. trini. leg. iij. in princip.

i Legislationis. i. istius.

k In Hesperia. i. in Hispania.

l Septentrionalibus. s. partibus, idem i Illirico, vt sequit.

m Illyrico. i. Sclauonia. Al.

n Scripsim⁹. s. quòd facile manifesta omnibus suis subditis. Accursius.

o Plena. i. omnes sciant eam. vel dic plena. i. abundans. nam prius per falsitates homines depauperabantur & cõcutiebant': vt subijcit. amodo non tñt & sic respublica erit plena habens locupletes subiectos: vt ₰. vt iudi. sine quoquo suffra. §. cogitatio. & institu. de ijs, q sunt sui vel alie. iur. § expedit enim.

p Medente. s. hac lege.

HÆC CONSTItutio interpretatur constitutio &c.

q Constitutionem. s. illam ₰. de monachis. §. illud.

r CAusa talis. Interpretatione. cũ nos soli hoc possimus: vt C. de legi & constitu. l. vltima. & l. j. Accursius.

t Lex vt supra de monach. §. illud quoque.

Nec

quæ sunt disponere, nec posse [a] postquam ingrediuntur monasterium, vlterius agere quicquam de ,pprijs, [b] vtpote dñi rerum non existentes vlterius, eo ꝙ sanciuerim⁹ nos hmôi viros & mulieres cum corpore & anima ipso ingressu ad monasterium dedicare [c] se suasque substantias, & siquidẽ discesserint, manere ẽt sic eorũ substantias in monasterium, eo ꝙ domini harum vlteri⁹ non existunt: hinc autem metuere, [d] ne forte quãuis nostra cõstitutio multo posterior [e] sit, q̃ ꝙ in prædictam venerabilem domum ingressa est, aliqui prohiberent eam prospicere suo filio: & oportere [f] propter prędictũ metum hæc [g] interpretari, & lege nostra fieri manifesta, [h] quia [i] nihil læsa sit aut ipsa, aut filius eius circa eius successionem ex memorata constitutione: [k] propterea sancimus, si quis monasterium habitauerit [l] vir aut mulier ante prędictam nostrã constitutionẽ, aut hactenus [m] habitat, & maximè filijs existentibus, nullam habere necessitatem nũc eorum substãtiam in monasterium, [n] sed filio aut filiæ transmittere, aut totam, aut etiam partem suæ substantiæ, aut etiam quo voluerit modo res suas disponere: [o] vtpote primam illam legem [p] alia nostra hac constitutione interpretãte (eos enim qui semel ante memoratam dudum nostrã legem monasteria intrauerint,† in nullo postea posita lex contristatura est, aut ablatura eorum, quæ prius [q] eis vt liceat, [r] data sunt) neq; prius nostræ legi [s] impedimẽtum penitus faciente, eo ꝙ neq; possibile [t] sit hoc fieri, [u] vt oportuisset [x] prius disponere, & ita ingredi in monasterium. Si verò [y] nulla tũc tali lege [z] posita, in monasteriũ ingressa est: quõ fieri potuerit conuerti ordinẽ legis, & exigere eos, qui prius ingressi sunt in monasteriũ, illa facere, q̃ pri⁹ ignorata, postea per sacrã nostrã constitutionẽ sunt innouata? Sed vnumquenq; competit ſm sua tpa expectare, & ea quidẽ q̃ post legem sunt ita querere fieri sicut lex vult: si quid aũt ante legẽ subsecutum est: hoc non cõmouere neq; perscrutari, sed in priori figura relinquere. [a] Hæc igitur lex ,p interpretatione vtili posita sic prioris nostræ illius constõnis: vt illa in posterioribus tpibus ex quo facta est, locũ habeat; & ijs, qui postea côuenient, viris ac mulieribus posita sit: sibique pṙãtẽ in illis custodiat: nihil horũ, q̃ antea fuerint, perscrutãdo: cũ licentia sit prioribus viris ac mulierib⁹, qui habitauerũt, aut ẽt hactenus habitãt in monasterijs, & maximè filijs existentib⁹ suas res quo volunt disponere [b] modo. Tua igit̃ eminentia, quæ placuerunt nobis, & p hanc sacram declarata sunt legem, solenniter per programmata sua omnibus facere manifesta festinet. Dat. Idibus Octob. Imper. Dn. Iustin. P P. A. ann. xij. Ioanne V. C. cons. indict. II.

Deest hic constitutio, περὶ τῶν ἐκκλήτων συμμαχίας quæ & in editionibus Græcis deest, vt suo loco in colla x. admonebo. Contius.

TITVLVS V. Nouella 77.

VT NON LVXVRIENTVR HOmines contra naturam, nec iurent per capillos Dei, aut aliquid huiusmodi: neque blasphemetur in Deum.

Luxurians contra naturam, iurans per aliquod mẽbrum Dei, aut per capillos aut blasphemãs Deũ, vltimo dãnatur supplicio. An.

Imper. Iustin. August. Constantinopol.

[a] OMnibus hominibus, qui rectè sapiunt, manifestum esse putamus, quia omne nobis est studium† & oratio, vt crediti [c] nobis à domino

---

[a] Nec posse. hoc innouatur: quia & postea pôt: vt ĩ. de san. epis. §. si qua mulier. coll. 9. Accur.
[b] De proprijs. quondam.
[c] Dedicare. i. ad ecclesiã transferre. impropriè n. ponit̃, & hoc itellige, cũ seculo abrenũciauerit, vt s. de mo. §. si qs. co. j.
[d] Metuere. se dicebat mulier.
[e] Posterior. q̃ ẽ s. de mon. §. illud quoq;.
[f] Oportere. supple, & id sacim⁹ oportere.
[g] Hæc. s. dicta in d. l. de mona.
[h] Manifesta. s. hoc quia &c.
[i] Quia i. ꝙ Azo.
[k] Cõstitutione s. de mo. §. illud quoq;. & facit s. vt fac. no. ꝯsti. col. 5 & ĩ. vt nulli iudi. lic. habere lo. ser. §. si qs. coll. 9.
[l] Habitauerit. licet hodie non habitet, quia decessit testatus ante constitutionem de monachis.
[m] Hactenus. i. adhuc.
[n] Monasteriũ. s. transmittere. q̃d est ĩ. Ac.
[o] Disponere. ita. n. erat ante p̃dictã l. de mona. vt C. de sac. sa. eccl. l. generaliter.
[p] Legem. s. de monachis.
[q] Pri⁹ aliàs prioris.
[r] Liceat. i. licitum fuerit. Acc.
[s] Nostrę legi. i. nra lege. vt ita ablatiuũ ꝯueniat alteri. s. faciente: q. d. nec lex posterior p̃iudicabit ingressis ante legẽ in ijs. q̃ primo licebãt, vt hic: nec prio licita p̃iudicabit sequẽti legi ꝯ e ꝯ q postea igrediunt̃ vt s. pxi.
[t] Possibile. i. conueniens.
[u] Hoc fieri. i. statui.
[x] Oportuisset. i. ingredientes. q̃d n. peccauit antiquitas. vt C. de testa. l. testamẽta.
[y] Si verò. pro enim. sic s. de hære. & Falci. §. si verò ablata n.
[z] Lege cum teltibils sed postea Azo.
[a] Relinquere. Not. legẽ ad futura trahi: vt C. de leg. & consti. l. leges. & s. vt factæ nouæ cõsti. coll. v. & ĩ. vt liber. dece. § s. in si nisi caueat̃ expresse, vt ad pręterita trahatur: vt C. de vsur. l. eos.
[b] Disponere. hæc cõstitutio est inutilis. s. cũ nulla de illis psonis viuat. q̃ ingressæ fuerant ante legẽ de monachis.

Lex ad futura trahitur.

† Inhabitauerint.

VT NON LVxurient̃ hoies ꝯ naturã &c.

[a] Omib⁹. Crediti. .i. subiecti. Pla-

† Aliàs. studiũ vt oĩno crediti &c.

no Deo, bñ viuāt & eius inueniant placationem: [a] q̃m & Dei misericordia non perditionem, sed cõuersionem & salutem vult: [b] & delinquentes, qui corriguntur, suscipit Deus. Propter quod nos omnes inuitamus Dei timorem in sensibus accipere, & inuocare ei' placationem. & nouimus, quia omnes, qui dominum diligunt, & misericordiam eius sustinent, hoc faciunt. Igitur quoniam quidam diabolica instigatione comprehensi, & grauissimis [c] luxurijs semetipsos inserunt, & ipsi naturæ [d] contraria agunt: istis iniungimus, in sensibus accipere Dei timorem, & futurum iudicium, & abstinere ab huiusmodi diabolicis & illicitis luxurijs, vt non propter huiusmodi impios actus ab ira Dei iusta inueniantur, & ciuitates [e] cum habitatoribus earum pereant. Docemur em̃ à diuinis scripturis, quia huiusmodi impijs actibus & ciuitates cum hominibus pariter perierunt. Et quoniã quidam ad hæc, [f] quæ diximus, & blasphema verba, & sacramenta de Deo iurant, [g] Deum ad iracundiam prouocãtes: istis iniungimus abstinere ab huiusmodi, & alijs blasphemis verbis, & non iurare [h] per capillos [i] † & caput, & his proxima verba. Si enim [k] † contra homines factæ blasphemiæ impunitæ non relinquuntur: multo magis qui ipsum Deum blasphemant, digni sunt supplicia sustinere. Propterea igitur omnibus hominibus huiusmodi pręcipimus à prędictis delictis abstinere, & Dei timorem in corde accipere, & sequi eos, qui bene viuunt. Propter talia enim delicta, & fames, & terræmotus, & pestilentiæ fiunt: & propterea admonemus abstinere ab huiusmodi prædictis illicitis, vt non suas perdant animas. Sin autem & post huiusmodi nostram admonitionem inueniantur aliqui in talibus permanentes delictis: primum quidem indignos † semetipsos faciunt Dei misericordia, posthæc autem & legibus [l] constitutis subijciuntur tormentis. Præcipimus enim gloriosissimo præfecto regiæ ciuitatis permanentes in prædictis illicitis & impijs actibus post hanc admonitionem nostram comprehendere, & vltimis subdere supplicijs: [m] vt non ex contemptu talium inueniatur & ciuitas & respublica per hos impios actus lædi. Si enim & post hanc nostram suasionem quidam tales inuenientes, hos subtercelauerint: similiter à domino Deo condemnabuntur. Ipse enim gloriosissimus præfectus si inuenerit quosdam tale aliquid delinquentes, & vindictam in eos non intulerit secundum nostras leges: primum quidem obligatus erit Dei iudicio: post hæc autem & nostram indignationem sustinebit. *

TITVLVS VI.

Nouella 78.

VT LIBERTI [a] DECAETERO aureo non indigeant annulo: & vt pristinis restituantur natalibus: & de celebratione [b] dotalium instrumentorum in libertis mulieribus facta, & hoc ipso etiam nuptias legitimas fieri, & filios suos: si nuper etiam ancilla fuerit, & ipsam liberam esse celebratione dotis, & nuptias legitimas: & qui ex ea processerint filios suos.

Imperator Iustinianus August. Ioanni gloriosissimo per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

Perfectis [p] omnibus bonis à magno Deo datis, existimauimus oportere & ipsas seruorum libertates, cum à priore conditione à dominis liberantur, eis omnino puras & infucatas & perfectas efficere: & propterea etiam deditiorum iniuria liberauimus [q] libertates: & latinitates velut imperfectas exclusi-

---

[a] Placationẽ i. pietatem vel misericordiam.
[b] Vult. non n. vult Deus mortẽ peccatoris, sed vt cõuertatur & viuat. Al. nam & ecclesia nulli gremium suũ claudit, vt C. de sum. tri. & fi. cath. l. Inter claras in fi. et ff.
[c] Grauissimis. i. Sodomiticis. Al.
[d] Et ipsi naturæ. C. de sum. tri. & fi. cath. in epist.
[e] Et ciuitates s. Sodoma & Gomortha. q̃d dicit vt I historijs. Ac.
[f] Ad hæc. i. iuxta.
[g] Iurant. i. iurantes abstinete. & post redeunt ad vomitum, qd̃ grauius est curare, vt de infinitum dr̃ qui recidiuat.
[h] Et nõ iurare s. abstinere, repete.
[i] Capillos. s. Dei.
[k] Si enim. hic est ff. de mun. §. hinc aũt. in fi. § coll. t. Ioan.
[l] Legibus. C. ad l. Iul. de adul. l. cum vir. & instit. de pub. iud. §. item lex Iul.
[m] Supplicijs. vltimũ supplicium solam mortẽ interpretamur: vt ff. de pę. l. vltimũ.

[a] VT LIBERTI decętero aureo &c.

Hæc prima pars expeditur insi eo. vsque ad § si quis autem.
[b] Celebratione. In hac secũda parte duo dicuntur, vnũ de libera, & aliud de ancilla. & hæc expedit̃ i. eo §. hoc similiter.
[p] Perfectis. pro lepidatione & ablatiue.
[q] Liberauimus. vt C. de dedi. liber. tol. Accur.
Exclusi-

Ezec. 18.

Ecclesia nulli gremiũ claudit.

Mors vltimum supplicium dr̃.

† Cõe. c. & si Christus. post prin. cum gin. super verbo creaturã, ex. de iureiu. vbi prohibet iurare per creaturam.

† Facit ad hoc c. vergentis. ex. de hæret.

† Cõe. c. vt clerico rũ mores. cũ gl. 2. ex de vita & ho. cler.

* Nusquã dies aut cõsul extat huius legis. Contius.

exclusimus: a & iterationes superfluas demonstrauimus: & Iuliam legem & Largianum b odiuimus senatusconsultum, vtpote in initio inaniter introductum & rectè postmodum reprobatum: solamque valere Romanam ciuitatem in libertatibus volumus: non locis, non ætatibus, c non alio quodam causam discernentes. Quoniam autem semper aliqd melius de nostris subiectis tractam[a]: etiam ipsum quod perfectius d datum est à maioribus, existimauimus oportere adiectionibus ampliare.

CAP. I. De iure annulorum aureorum omnibus libertis generaliter concesso.

Propterea sancimus, si quis manumittens seruum, aut ancillam suam ciues denunciauerit Romanos (neque enim e aliter licet) sciat ex hac lege, quia qui libertatem acceperit, habebit subsequens f mox & aureorum annulorum, g & regenerationis h ius, & non iam ex necessitate hoc à principib' postulabit: neque indigebit omnino vlla scrupulositate: sed libertatis virtute hæc omnia subsequentur: hac nostra lege ex præsenti die inchoante. Non enim aliquid horum, quæ prius facta sunt perscrutamur. i Firmamus igitur omnia præcedentia: vt valeant secundum eos per quos facta sunt modos, sed hæc quidem sic habere sancimus.

CAP. II. De reuerentia & obsequio prõnis à libertis præstãdis &c.

Libertus licet liber efficiatur ex manumissione & ciuis Romanus: tamẽ manumittens ius patronatus habet, nisi ei remiserit: & debet libertus patrono reuerẽtiã exhibere & iniuriã non inferre, ne possit in seruitutem reuocari. nam ex ingratitudine libertas reuocatur, sicut donatio. Ang.

Illud vero adijcimus, k vt nihil neque post hanc l legem nostram lædanť patronatus iura. Illa verò, q̃ nos sãcimus in quibuscũq; oĩno hæc personis seruabimus: nisi tñ etiã ab his m libertũ, q libertatem donauit, absoluerit, aut per fideicõmissũ hoc relinquens, aut in ipsa libertate hoc adijciens. nam si hoc ille dederit: oĩno qui manumittiť, absoluetur n etiã à patronatus iure, eo q̃ ille hoc expresserit. Habeant itaq; hęc oĩa, qui libertatẽ meruerunt: verun tamen seruẽt ẽt post hanc nr̃am ↄstõnem eis, q ad talẽ eos pduxerit honorẽ, oẽm reuerẽtiã, o & hoc quod vocať obsequium, & reuerentiã rectè legibus introductã: quinetiam abstineant p aut manibus, aut insidijs, aut alijs ex quibus liberti tale aliqd agentes rursus † & seruitutẽ sustineñt sm̃ de his scriptas leges, q & restituunť priori conditioni. Nã si nullum penitus ingratum esse circa donatorẽ pmisimus, licet fuerit bene natus, sed donationes infirmas pronũciauimus in ijs, quæ dudũ à nobis scriptæ sunt legibus r & in ijs q̃ à nobis quotidie pręcipiunť: q̃uo patiemur manumissorem, qui æqualis patri s circa libertum factus est, ab eo aliquid pati malignum, aut iniurias forsitan asperas & indecentes, t† seu plagas, u aut maximè intolerabilia sustinere dispẽdia? Sed si quid horum legitimis probationib. cõuicerit x passum se, q libertatẽ dedit, vel ei' filios: y post pdictas probationes libertum in priori restituimus z.

a Exclusimus. vt C. de Lat. liber. tol.

b Largianũ. q̃d tractabat circa legẽ Iuniã: vt instit. de suc. lib. § penul. & q̃ erat differẽtia inter Latinos & dedititios & plene liberos, dic vt instit. de lib. §. fi. Ac.

c Aetatib. manumissi, vel manumissoris vt instit. de libert. in fi. nisi sit minor. xv. an. olim, hodie xvij. vt instit. qui ma. nõ pos. §. cum autem.

d Perfectius. i. libertas plena. q. d. non solũ circa minores libertates correxim': sed etiã circa plenã.

e Neque enim. interpositum est.

f Subsequens. i. subsequenter statim.

g Annulorum. qd̃ ideo hic dr̃. quia olim nõ poterant liberti sm̃ quosdam ferre annulos. Sed nos ↄ: qa l. cautum nõ inuenit: sed bene ferebant ex necessitate: & erat imago libertinitatis vt C. de iur. aur. an. l. vltimã. & habet patronus ẽt bon. pos. ↄ tabu. vt ff de bonis libert. l. etiam.

h Regenerationis. vt igenui nati videantur: non est tñ oĩno idẽ si p principem vi uentem restituti essent natalib', qa tũc vt igenui accusari nõ possunt: vt C. de bo. lib. l. vltimã. sed hic possunt: vt ĩ. proxi. §. ergo quantũ ad dignitates, vel mrimonia est hic sm̃ Azo. non aũt quo ad patronũ est ingenuus: vt ĩ. §. illud. ité no. hic. q cũ aliquid cõceditur, & ea quæ illud faciunt, ad plenũ cõcedi videnť: vt C. de bo. vacã. l. si qñ, lib. x & ff. de ↄst. pri. l. fi.

i Perscrutamur. dubitauimus.

k Illud vero adijcimus in Gręca ↄstõne de iure patronatus: de qua est mentio in Instit. de succe. lib. §. ij.

l Post hanc. i. post remissionem iuris patronatus.

m Ab his. iuribus patronatus. Accursi.

n Absoluetur. s. libertus.

o Reuerentiam. s. vt ei assurgat & ne temere in ius eũ vocet. hoc ẽt si fuerit remissũ pronatus ius: vt C. de libet. & eorũ lib. l. fi. & C. de bon. liber. l. fi.

p Abstineant. etiam post remissionẽ iuris patronatus.

q Scriptas leges. vt C. de lib. & eorũ lib. l. pen. & antepen. & l. fi. & ff. de lib. agnu. l. alimenta. §. j.

r Legibus. vt instit. de donat. §. sciendũ. & C. de reuoc. donat. l. vlti. Accur.

s Patri. dicatur enim eũ vt pr̃ manumittẽdo: succedit ei vt pr̃ filio ab intestato: vt instit. quib. mo. ius pat. pote. solu. §. prętetea. Accur.

t Indecenter. aliàs indigẽtes. aliàs indecentes.

u Plagas. s. verberũ.

x Conuicerit. i. probauerit.

y Filios. Nota de filiis: quia non sic de extraneo hærede, vt ff. de verb. sig. l. sciendum. & C. de ope. liber l. j. & de liber. & eorum libe. l. liberti.

z Restituimus. etiã si

Libertus quas operas pronn præstet.

Concessio aliquo cõcedit & illud &c.

† Facit. c. ij. i gl. vl. in me. ex. de postula. pia. & gl. i c. vlt. post prin. de dona. extra.

† Aut indigentias

Auth. o habitu-

habitu: nominum a quidem perscrutatione, & propter hoc dispendijs, oēs eripientes: iustitiam autem vbiq; & æquitatē, & qđ legislatorem decet, & quod placet Deo, & liberto, & dudum dño cō seruantes. Quapropter b sint quidem & liberti & ingenui, c siue ij, qui dudum d manumissi sunt, & euidenter eis hoc largitum est: siue illi, qui post hanc legem nostram ad ingenuitatē venientes, tanquam bene nati iam facti viuant, & debitum honorem ma numissoribus reddant: vt non denuo & libertate, & bene natione cadant, tanquam indeuoti ingratique conuicti, & à lege damnati. Eruntnan que ita perpetuè liberi & ingenui, si manumissoribus eorumque filijs incōfusam & liberam suā venerationem & reuerētiam deuotionemq; seruauerint: quibus videlicet conseruatis, nunquā ad priorē relabentur fortunam. e

CAP. III. Si libertam suam patronus vxorem habere maluerit.

Nulla dignitas prohibet cum libera nuptias contrahi: cum ancilla autem contrahens matrimonium, liberam eam facit, & natos ex ea productos. Bartol.

SI quis autem libertam f ducere voluerit, aut g legitimam facere coniugem, cuiuslibet dignitatis existens: h nuptialia conficiat documenta (hanc enim solam post manumissionē obseruationem i adijcimus k) & sint etiam præcedentes l filij, sicut & qui post dotalia nati sunt, liberi & ingenui & sui, & patris successores: & à postulatione annulorum aureorū, & pristinum m nataliū liberati, nullamque penitus habentes differentiā ad cętera ingenuorū matrimonia. Libertas enim matris, insuper & documentum nuptiale, sobolem liberam & ingenuā & patri succedentem demonstrabunt: & ita rebus & veritate n toti efficiuntur, vt si cui o ēt ex seruiente muliere pro creentur filij, & voluerit ille postea mulierem manumittere, & dotalia conficere documenta: mox p cum ipsa dotis inscriptione & filijs com petet q libertatis simul & suorum iusnon requi rētibus nobis specialem libertatem in filijs fieri, & simul manumitti cum matre, aut postea, vel ante eam forte libertatem accipere: sed conscriptio ne sola nuptialium documentorum mox eis r etiam libertatem donamus. Quod enim maius vtique ostensurus est pater libertatis filiorum indicium, s quàm vxo rem t ostendere liberamque simul & legitimam nuptialium documentorum conscriptione? u Si enim mi les relinquens legatum alicui suarum ancillarum, ipsa donatione legati & libertatem dare videatur: x quomodo non multo magis pater si documentum nuptiale cōscripserit, habebit proprios filios ex hoc solo & liberos & legitimos successores? Neque enim quilibet eum putaturus erit voluisse filiorū quidem matrem legitimam y esse, & hoc tam magnum ei donasse opus libidinis: proprios autem filios ex suo natos semine, adhuc relinquere seruituros. Hoc similiter z quidē pro manumissoribus, similiter autem, & pro manu-

---

a Si patron' remisit patronatū: vt ī.s.n p ī. hui' §. dī. & C de bo. libe. l. vlt. & tunc te oocatur i seruitutē: satte ēt ex his causis, ex qbus reuocat' donatio: vt hic in nnit. si aūt nō remiserit: ēt pro leui culpa reuocabit, q cōsilter in faciēdo, vt C. de lib. & eorū libe. l si manumissi, nō autem si in non faciēdo, vt C. de libe cau. l. solo.

a Nominum. quia nō dicunt' hodie dedititij vel Latini. nā & nomine sublato effectus tollitur: vt C. de fet. l. à nullo.

b Quapropter. breuiter oīa repetit, quę dixerat à pri. ɔstēnis.

c Et ingenui. quantū ad oia pręterquam respectu pfoni. Acc.

d Qui dudum. i. ante hanc legem.

e Fortunam. s. seruitutis.

f Si quis autem libertam. s. suam.

g Aut pro idest.

h Existent. olim nāc licebat patrono libertā accipere: nisi esset pfon' senator, vel senatoris fili', vel simili dignitate positus: vt C. de nupt. l. vxoré. & ff. de ri. nu. l. lege Iulia. & l. oratione. & idē in sponsalibus: vt ff de spon sa. l. oratio. hodie vero id distinctē hetī: p ēt ab ijs, q sunt in dignitate, dūmodo scriptura intercedat: vt hic. & idē puto eē, vt libertus patronā accipere possit: licet olim esset ɔ: vt C. de nup. l. 3.

i Obseruationem. s. vt interueniat scriptura.

k Adicim'. de nouo.

l Præcedentes. s. ante dotalia instsa.

m Pristinum. i. pristinorū, vt sit syncopatū: & sic ponit' vicenū. i. vicenorū. ff. ad leg. Rhod. de iac. l. nauis. §. cum autē.

n Et veritate. s. quia in veritate est ɔtrum infirmontū, & filij in su ee eo perrati sūt. alias ɔ. & dic hic. vt

o Dixiimus ī. de trien. & semis. §. fi. coll. 3. o Vt si cui. caute mutat casum de liberta ad ancillā. q.d. adeo prædicta sunt vera in liberta, vt in ancilla idem fit.

p Mox. i. statim.

q Competet. aliàs cō petens. Acc.

r Eis. s. filijs.

s Indiciū. aliàs indicium: aliàs iudiciū, i. voluntatem. Acc.

t Vxorem. s. illorū filiorum matrem. R.

u Conscriptione. & sic no. q siue specialiter fuerit manumissa, vt mō dixerat siue sola accepta est ancilla in vxorem à dño: eo ipso habet duo, & q libera est: & q legitima vxor: vt hic, & ī. in rub. s fi. Itē si non fieret libera, ex ipsa conscriptione dotaliū īstrumentorū non esset vxor: cum iter seruū & liberū non sit msi monid: vt ī. de nup. §. sed & captiui tatis. Item si alij dat sciēter in vxorē, vel pati' eā nubere, est eo ipso libera: multo magis si ipse eam accipiat, vt ī. de nupt. § si vero ab initio. Accur.

x Videatur. vt ff. de testa. l. Titior. §. 1. sed nō fiein pagano: vt C. de testa. mili. l. ex his.

y Legitimam. i. ingenuam vel vxorem.

z Hoc similiter. nūc respicit primam partem.

Facit ī. ppsuit. & c. fi. ex. de ɔiu. fet eorum.

manumissis [a] sancim[us]. Nā si ea q̄ in præcedentibus dicta sunt manumissoribus non seruamus: [b] segniores [c] forsan hoies circa libertatis largitatē efficiemus. Nobis aūt oē extat studiū subsistere libertates [d] atq; valere, & in nostra florere & augeri republica . etenim huius causæ desiderio [e] & in Libya & in Hesperia tanta [f] suscepimus bella & ꝓ tecta ad Deū religione , & pro subiectorum pariter libertate. Facimus autem nouum [g] nihil, sed egregios ante nos imperatores sequimur. Sicut. n. Antoninus Pius cognominatus (ex quo etiam ad nos appellatio hæc peruenit [h]) ius Romanæ ciuitatis prius ab vnoquoq; subiectorū petitus, [i] & taliter, [k] ex ijs qui vocanē peregrini, ad Romanam ingenuitatē deducens, ille [l] hoc oib. in cōe subiectis donauit, [m] & Theodosi[us] [n] iunior post Constantinum maximum sanctissimæ huius ciuitatis cōditorē filiorū prius ius petitū in cōe dedit subiectis [o] sic [p] et nos hoc videlicet regenerationis & aureorū annulorum ius vnicuiq; petentium datū, [q] & dani & scrupulositatis ꝓbens occasionē, [r] & manumissorum indigēs auctoritate, oibus similiter subiectis ex hac lege dam[us]. Restituimus. n. naturæ ingenuitati dignos, non singulos decætero, sed oēs [s] deinceps qui libertatē a dn̄is meruerint: vt hāc magnā quādam & generalē largitatem nr̄is subiectis adijciam[us]. Quæ igit pro indulgentia subiectorū nostræ placuerūt clemētię ꝑ hāc legē: hęc tua celsitudo cognoscēs, nr̄is subiectis faciat manifesta ꝑ programmata propria & hic, & in puincijs: vt discāt, qa nostrorū subiectorū per oia curā habemus : ea q̄ pro vtilitate eorū sunt sancientes. valebit autem hæc lex in subsequētibus oibus , & eis qui postea emerserint casibus, quod. n. recessit, non perscrutamur . Dat. xv. Cal. Feb. CP. Imper. Dn. Iustin. PP. Ann. XV. Arione. V.C. Consule.

TITVLVS VII.

Nouel. 79.

APVD QVOS OPORTEAT causas dicere monachos & ascetrias.

Monachi & moniales pro causis eorum coram episcopo debent conueniri, qui disponere debet, an per se, vel per alios debent respondere, et secundum legem et sacras regulas debent soli episcopi de talibus cognoscere & iudicare. Angelus.

Imper. Iust. Aug. Mennæ archiepis. Constan. & vniuersi eius tractus patriarchę.

REm cognoscentes non rectam fieri in hac [t] regia ciuitate, cōi lege existimauimus hoc mederi, inchoantes quidem ab hac felicissima ciuitate: in omnia vero loca ea quæ subiecta [u] sunt distendentes. Quidam. n. volentes corrūpere orthodoxę fidei honestatem , si quidem litē habuerint quasi cum monachis aut ascetrijs , [x] ciuiles iudices interpellant: at illi [y] mittunt exsecutores pręsumentes [z] accedere intra loca sancta, & monachos trahere, [a] atq; monasteria, vel ascetrias inquietare forsan eas quæ non videntur, [b] & hinc iniuriā & confusionem nō paruam adorabilibus fieri locis. Propterea igit sancimus, si quis quācunq; habuerit cām cū aliqb[us] venerabilibus sanctimonialibus, aut sacris virginibus , aut mulieribus omnino in monasterijs consistentibus , Deo amabilem ciuitatis illius episcopum interpellet, [c] ille vero mittat, & cū omni honestate, q̄ sunt de personarum pręsentia dispo-

Auth. o 2 dispo-

---

tem dicit.

[a] Pro manumissis. s. vt sint ingenui.

[b] Seruamus. s. ius patronatus. & sic C. de bon. quæ lib. l. 2. ibi, prospiciendum est.

[c] Segniores. i. pigriores. Acc.

[d] Libertates. vt recuperemus eos ab hostibus.

[e] Huius causæ desiderio. idest vt augeremus rempublicā.

[f] Tanta. s. vt pij dicamur: vel lege absolute tanta. q. dicat multa.

[g] Facimus nouum. i. extraneum, vel mirabile: imo consuetum in similibus. & ideo duo similia ponit, non eadem. Primum est Antonini, Secundum Theodosij.

[h] Peruenit. vt dicamus pij. Acc.

[i] Petitus. i. rogatus Imperator, vt hoc statueret. vel dic à quocunque qui vellet esse ciuis Romanus.

[k] Et taliter. s. dando singularia priuilegia.

[l] Ille. s. Antoninus. & dic hoc. s. ius Romanæ ciuitatis qđ est supra.

[m] Donauit. vt quicunq; ciuitatē Romanam habitaret, et ius Romanus esset: vt ff. de statu ho. l. in orbe. quæ lex est Antonini. nec sit opus speciali impetratione.

[n] Theodosius. sicut repete.

[o] Subiectis. vt C. de iu. deli. l. 1.

[p] Sic. à simili.

[q] Petentiū datum. olim per singularia rescripta.

[r] Occasionem. occasionem dico indigētem authoritate manumissorum. i. manumittentiū: quia non solebant liberti facile natalib restitui. nisi consentiente patrono & eius filio: vt ff. de nata. re. l. 2 & l. pen. & l. fi. j. respon.

[s] Sed omnes. repete per &c.

APVD QVOS oporteat causas dicere &c.

[R] Em cognoscētes.

[t] Hac. i. Constātinopolitana.

[u] Subiecta. i. scripta j. eo. constitutione.

[x] Assisterijs. Ideo qđ assistant orationibus & ieiunijs quotidie: quas vulgo appellamus reclusas. Assisteriæ q̄ sunt.

[y] At illi. s. iudices ciuiles.

[z] Pręsumētes. s. executores. Acc.

[a] Trahere. s. ad iudicium.

[b] Non videntur qa stant reclusæ: vt sup. dixi.

[c] Interpellet. Not. q̄ monachus ꝯuenitur, licet pro mutuo, vt seruus quantū ad mundū reputetur: vt C. de epis. & cle. l. Deo. sed respondet per abbatem vel syndicos seu œconomos: vt j. de sanct. epis. Monach[us] pōt conueniri.

habitu: nominum a quidem perscrutatione, & propter hoc dispendijs, oẽs eripientes: iustitiam autem vbiq; & æquitatẽ, & qđ legislatorem decet, & quod placet Deo, & liberto, & dudum dño cõseruantes. Quapropter b sint quidem & liberti & ingenui, c siue ij, qui dudum d manumissi sunt, & euidenter eis hoc largitum est: siue illi, qui post hanc legem nostram ad ingenuitatẽ venientes, tanquam bene nati iam facti viuant, & debitum honorem manumissoribus reddant: vt non denuo & libertate, & bene natione cadant, tanquam indeuoti ingratique conuicti, & à lege damnati. Eruntnanque ita perpetuè liberi & ingenui, si manumissoribus eorumque filijs incõfusam & liberam suã venerationem & reuerẽtiam deuotionemq; seruauerint: quibus videlicet conseruatis, nunquã ad priorẽ relabentur fortunam. e

CAP. III. Si libertam suam patronus vxorem habere maluerit.

Nulla dignitas prohibet cum libera nuptias contrahi: cum ancilla autem contrahens matrimonium, liberam eam facit, & natos ex ea productos. Bartol.

SI quis autem libertam f ducere voluerit, aut g legitimam facere coniugem, cuiuslibet dignitatis existens: h nuptialia conficiat documenta (hanc enim solam post manumissionẽ obseruationem i adijcimus k) & sint etiam præcedẽntes l filij, sicut & qui post dotalia nati sunt, liberi & ingenui & sui, & patris suc cessores: & à postulatione annulorum aureorũ, & pristinum m nataliũ liberati, nullamque penitus habentes differentiã ad cętera ingenuorũ matrimonia. Libertas enim matris, insuper & documentum nuptiale, sobolem liberam & ingenuã & patri succedentem demonstrabunt: & ita rebus & veritate n toti efficiuntur, vt si cui o ẽt ex seruiente muliere procreentur filij, & voluerit ille postea mulierem manumittere, & dotalia conficere documenta: mox p cum ipsa dotis inscriptione & filijs com petet q libertatis simul & suorum ius: non requirẽtibus nobis specialem libertatem in filijs fieri, & simul manumitti cum matre, aut postea, vel ante eam forte libertatem accipere: sed conscriptio ne sola nuptialium documentorum mox eis r etiam libertatem donamus. Quod enim maius vtique ostensurus est pater libertatis filiorum indicium, s quàm vxo rem t ostendere liberamque simul & legitimam nuptialium documentorum conscriptione? u Si enim mi les relinquens legatum alicui suarum ancillarum, ipsa donatione legati & libertatem da re videatur: x quomodo non multo magis pater si documentum nuptiale cõscripserit, habebit proprios filios ex hoc solo & liberos & legitimos successores? Neque enim quilibet eum putaturus erit voluisse filiorũ quidem matrem legitimam y esse, & hoc tam magnum ei donasse opus libidinis: proprios autem filios ex suo natos semine, adhuc relinquere seruituros. Hoc similiter z quidẽ pro manumissoribus, similiter autem, & pro manu-

si patron⁹ remisit patronatũ: vt I. in prin. hui⁹ §. dl. & C de bo. libe. l. vlt. & tunc reuocatur I seruitutẽ: forte ẽt ex his causis, ex qbus reuocat donatio: vt hic innuit. si aũt nõ remiserit: ẽt pro leui culpa reuocabit, q cõsistet in faciẽdo, vt C. de lib. & eorũ libe. l. si manumissori. nõ autem si in non faciẽdo, vt C. de libe cau. l. solo.

a Nominum. quia nõ dicunt hodie dedititij vel Latini. nã & nomine sublato effectus tollitur: vt C. de ser. l. à nullo.

b Quapropter. breuiter oia repetit, quę dixerat à pri cõtẽnis.

c Et ingenui. quantũ ad oia p̃terquam respectu p̃roni. Acc.

d Qui dudum. i. ante hanc legem, &c.

e Fortunam. s. seruitutis.

f Si quis autem libertam. s. suam, &c.

g Aut pro id est.

h Existens. olim aũt licebat patrono libertã accipere: nisi esset p̃ron⁹ senator, vel senatoris fili⁹, vel in simili dignitate positus: vt C. de nupt. l. vxorẽ, & ff. de ri. nu. l. lege Iulia. & l. oratione. & idẽ in sponsalibus: vt ff de sponsa. l. oratio. hodie vero idistinctẽ fieri p̃t ẽt ab ijs, q sunt in dignitate, dũmodo scriptura intercedat: vt hic. & idẽ puto cõ, vt libertus patronã accipere possit: licet olim esset cõ: vt C. de nup. l. 1.

i Obseruationem. s. vt interueniat scriptura.

k Adiicim⁹. de nouo.

l Præcedentes. s. ante dotalia instra.

m Pristinum. i. pristinorũ, vt sit syncopatũ: & sic ponit vicenũ. i. vicenorũ. ff. ad leg. Rhod. de iac. l. nauis. §. cum autẽ.

n Et veritate. s. quia in veritate est cõtum mrimoniũ, & filij in sti ex eo procreati sũt. ai. is cõ. & dic hic, vt diximus I. de testa. & semis. §. si. coll. 1.

o Vt si cui. cante mutat casum de liberta ad ancillã. q. d. adeo prædicta sunt vera in liberta, vt in ancilla idem fit.

p Mox. i. statim, &c.

q Competet. aliàs cõpetens. Acc.

r Eis. s. filijs.

s Indiciũ. aliàs Indicium: aliàs indiciũ, i. voluntatem. Acc.

t Vxorem. s. illorũ filiorum matrem. R.

u Conscriptione. & sic no. q siue specialiter fuerit manumissa, vt mõ dixerat siue solũ accepta est ancilla in vxorem à dño: eo ipso habet duo, & q libera est: & q legitima vxor: vt hic, & I. in rub. f si. Itẽ si non fieret libera, ex ipsa conscriptione dotaliũ istrumentorũ non esset vxor: cum inter seruũ & liberũ non sit mrimoniũ: vt I. de nup. §. sed & captiuitatis. Item si alij dat scienter in vxorẽ, vel patit eã nubere, est eo ipso libera: multo magis si ipse eam accipiat, vt I. de nupt. § si vero ab initio. Accur.

x Videatur. vt ff. de testa. l. Titius. §. 1. sed nõ sic in pagano: vt C. de testa. mili. l. ex his.

y Legitimam. i. ingenuam vel vxorem.

z Hoc similiter. nũc respicit primam partem

Facit c. pposuit. & c. fi. eñ. de ꝯiu. ser uorum, &c.

manumissis [a] sancim[b]. Nã si ea q in præcedentibus dicta sunt manumissoribus non seruamus: [a] segniores [c] forsan hoies circa libertatis largitatẽ efficiemus. Nobis aũt oẽ extat studiũ subsistere libertates [d] atq; valere, & in nostra florere & augeri republica. etenim huius causæ desiderio [e] & in Libya & in Hesperia tanta [f] suscepimus bella & p recta ad Deũ religione, & pro subiectorum pariter libertate. Facimus autem nouum [g] nihil, sed egregios ante nos imperatores sequimur. Sicut. n. Antoninus Pius cognominatus (ex quo etiam ad nos appellatio hæc peruenit [h]) ius Romanæ ciuitatis prius ab vnoquoq; subiectorũ petitus, [i] & taliter, [k] ex ijs qui vocanẽ peregrini, ad Romanam ingenuitatẽ deducens, ille [l] hoc oĩb. in cõe subiectis donauit, [m] & Theodosi[9] [n] Iunior post Constantinum maximum sanctissimæ huius ciuitatis cõditorẽ filiorũ prius ius petitũ in cõe dedit subiectis: [o] sic [p] & nos hoc videlicet regenerationis & aureorũ annulorum ius vnicuiq; petentium datũ, [q] & dãni & scrupulositatis pbens occasionẽ, [r] & manumissorum indigẽs auctoritate, oĩbus similiter subiectis ex hac lege dam[9]. Restituimus.n. naturæ ingenuitati dignos, non singulos decætero, sed oẽs [s] deinceps qui libertatẽ à dñis meruerint: vt hãc magnã quãdam & generalẽ largitatem nřis subiectis adijciam[9]. Quæ igit pro indulgentia subiectorũ nostræ placuerũt clemẽtię p hãc legẽ: hęc tua celsitudo cognoscẽs, nřis subiectis faciat manifesta p programata propria & hic, & in puincijs: vt discãt, qa nostrorũ subiectorũ per oĩa curã habemus: ea q pro vtilitate eorũ sunt sancientes. valebit autem hæc lex in subsequẽtibus oibus, & eis qui postea emerserint casibus, quod.n. recessit, non perscrutamur. Dat. xv. Cal. Feb. CP. Imper. Dn. Iustin. PP. Ann. XV. Arione. V. C. Consule.

tem dicit.
[a] Pro manumissis. s. vt sint ingenui.
[b] Seruamus. s. ius patronatus. & sic C. de bon. quæ lib. l. 2. ibi, prospiciendum est.
[c] Segniores. i. pigriores. Acc.
[d] Libertates. vt recuperemus eos ab hostibus.
[e] Huius causæ desiderio. idest vt augeremus rempublicã.
[f] Tanta. s. vt pij dicamur: vel lege absolute tanta. q. dicat multa.
[g] Facimus nouum. i. extraneum, vel mirabile: imo consuetum in similibus. & ideo duo similia ponit. non eadem. Primum est Antonini, Secundum Theodosij.
[h] Peruenit. vt dicamur pij. Acc.
[i] Petitus. i. rogatus Imperator, vt hoc statueret. vel dic à quocunque qui velit esse ciuis Romanus.
[k] Et taliter. s. dando singularia priuilegia.
[l] Ille. s. Antoninus. & dic hoc. s. ius Romanæ ciuitatis qđ est supra.
[m] Donauit. vt quicunq; ciuitatẽ Romanam habitaret, ciuis Romanus esset: vt ff. de statu ho. l. in orbe. quæ lex est Antonini. nec fit opus speciali impetratione.
[n] Theodosius. sicut repete.
[o] Subiectis. vt C. de iu. delt. l. 1.
[p] Sic. à simili.
[q] Petentiũ datum. olim per singularia rescripta.
[r] Occasionem. occasionem dico indigẽtem authoritate manumissorum. i. manumittentiũ: quia non solebant liberti facile natalib restitui. nisi consentiente patrono & eius filijs: vt ff. de nata. re. l. 2 & l. pen. & l. fi. §. respon.
[s] Sed omnes. repete per &c.

TITVLVS VII.

Nouel. 79.

APVD QVOS OPORteat causas dicere monachos & ascetrias.

Monachi & moniales pro causis eorum coram episcopo debent conueniri, qui disponere debet, an per se, vel per alios debent respondere, et secundum legem et sacras regulas debent soli episcopi de talibus cognoscere & iudicare. Angelus.

Imper. Iust. Aug. Mennæ archiepis. Constan. & vniuersi eius tractus patriarchę.

REm cognoscentes non rectam fieri in hac [t] regia ciuitate, cõi lege existimauimus hoc mederi, inchoantes quidem ab hac felicissima ciuitate: in omnia vero loca ea quæ subiecta [u] sunt distendentes. Quidam. n. volentes corrũpere orthodoxę fidei honestatem, si quidem litẽ habuerint quasi cum monachis aut ascetrijs, [x] ciuiles iudices interpellant: at illi [y] mittunt executores prȩsumentes [z] accedere intra loca sancta, & monachos trahere, [a] atq; monasteria, vel ascetrias inquietare forsan eas quæ non videntur, [b] & hinc iniuriã & confusionem nõ paruam adorabilibus fieri locis. Propterea igit sancimus, si quisquãcunq; habuerit cãm cũ aliq[9] venerabilibus sanctimonialibus, aut sacris virginibus, aut mulieribus omnino in monasterijs consistentibus, Deo amabilem ciuitatis illius episcopum interpellet, [c] ille vero mittat, & cũ omni honestate, q̃ sunt de personarum prȩsentia

Auth. O 2 dispo-

APVD QVOS oporteat causas dicere &c.

[t] REm cognoscẽtes. Hac. i. Constãtinopolitana.
[u] Subiecta i. scripta §. eo. constitutione.
[x] Assisterijs. ideo qđ assistant orationibus & ieiunijs quotidie: quas vulgo appellamus reclusas. — Assisteriæ q̃ sunt.
[y] At illi. s. iudices ciuiles.
[z] Prȩsumẽtes. s. executores. Acc.
[a] Trahere. s. ad iudicium.
[b] Non videntur qa stant reclusæ: vt sup. dixi.
[c] Interpellet. Not. q monachus cõuenitur, licet pro mortuo, vt seruus quantũ ad mundũ reputetur: vt C. de epis. & cle. l. Deo. sed respondet per abbatem vel syndicos seu œconomos: vt §. de sanct. epis. — Monach[9] pôt conueniri.

disponat: siue oportet per abbates, siue per responsales, siue per alios quoslibet hoc fieri. ipsi vero cũ oi veneratione sacerdotali cãm examinent & iudicẽt. & ciuiles nõ sint penitus eis iudices, neq; confundant eorũ honestatẽ, cũ idonei sint Deo amabiles singularũ ciuitatũ epi, [a] & quæ de lite [b] sunt, & de cautela [c] iudiciorum disponere, et iudicare honestẽ atq; sacerdotaliter, & ſm leges nostras, & sacratissimas regulas. Sic enim & qui aliquã rõnem habere putant, merebunẽ iustitiã, & honestas sacratorum inuiolata integraq; serua bitur. Cõis igitur sit lex, habeatq; custodiam & à gloriosissimis pſectis qui per cunctas existunt dioeceses, [d] & Illyrici dicimus, & Libyæ, Italiæq;, & Occidentis totius, & à gloriosissimis præfectis vtriusq; Romę, & magnificentissimo prætore populorũ, & iudicibus gentium, eorumq; officijs: & nulla eius fiat oino corruptio, sed integra ad honorem reuerendissimorum monachorum custodiatur. Hæc aũt [e] ẽt tua celsitudo cognoscens, & ipsa custodiat in hac felicissima ciuitate, & eius [f] ꝯfin ijs. vtatur aũt ad Deo amabiles ciuitatum metropolitanos (quorũ ipse suscepisti ordinationem) proponens proprijs literis hanc nr̃am legem. Verum illi sub se cõstitutis epis hæc nuncient, vt ex paucis literis vna continuatio legis ad oẽm perueniat ditionẽ. [g] Sed ẽt accelerari lites sancim[us] monachis illatas, vt non mens eorũ [h] occupeẽ circa litis solicitudinem: sed velociter liberati sacris operib. obsecundẽt. [i]. Sciant igitur qui præter hęc aliqd egerint: si q dẽ iudex sit qui talẽ proferre ſniam [k] pſumpserit, qa ab administratiõe repelleẽ tanquã diuinitati contumeliã faciens, & pęna x. libr. auri vna cum officio suo multabiẽ, sacratissimo nr̃o dãda ęrario. Exsecutores aũt plurimentes offerre oino admonitionẽ: ab ipsis Deo amabilib. epis phibeanẽ, & retrudanẽ [l] in locis, q̃ decaneta † nuncupanẽ, pęnas competentes passuri: exactionem nullã de cætero agere permittẽdi. Hac valente lege, [m] siqs cũ aliquo reuerẽdissimo rũ monachorũ aut virginum aut mulierum oino sacrarũ, & in venerabilibus monasterijs habitantiũ habuerit causam. De clericis etenim & ordine conuẽtionis eorum iam leges cõscripsimus, quas valere & firmas eẽ oi volumus modo. † Scriptũ exemplar viro clarissimo Ioanni præfecto sacrorũ Orientis prætorio: iterũ excõsuli ordinario & patricio. Scriptũ exemplar Basilidi gloriosissimo magistro sacrorum officiorũ. Scriptũ exemplar Lõgino gloriosissimo præfecto vrbi. Dat. vj. Id[us]. Mar. CP. Imp. Dn. Iust. PP. A. ann. xv. Arione. V. C. Cõ.

TITVLVS VIII.

Nouella 80.

DE QVAESTORE.

Officium quæstoris in inquirendis personis in vrbe Constantinopolitana manentibus cõsistit, & si Constantinopolitanæ ciuitatis sunt ciues, eorum causas & negotia celeriter expedire,

---

epis. § prouidere. & hic subijcit, sic ergo à simili conei- piam libellum oo- mine filij, & respondebit pater: vt C. de bon. matę leg. j. adoentitia tñ hæreditate filiofam. delata triplex in agendo & rñdendo adhibetur distinctio, vt distinguatur, an ambo eoo sentiant in adeũdo. s. pater & filius: an filius tñ: t an pater tñ: vt C de bon. quæ liber. l. vlt. in ijs qui sunt in tutela vel cura etas distinguitur. & absentia considerātur: vt si sunt pupilli, qui fari pñt, de his possit concipi libell[us] authoritate tutoris: aliàs de tutora tñ: vt ff. de admini. tut. l. i § j. sed & hic si cootra collegium oomine monachi: ponatur non reprobatur, arg. j. de sanc. episc. § postulatum eodemque modo pu to seruari, si monachus agere velit. Sed ouoquid tutabit monachus de veritate dicenda, si agatur de eo, quod per eum factum est, ad similitudinem minor. xxv. annis? Rñ. sic, arg. C. de quęst. l. tortero gati. quia ad iudicẽ spectat inquirere veritatem. arg. C. de eden. l. et apud quem. j. de liti. §. omnem collat. 9. ibi. veritate perquisita. de calũ. autem oon iurabit, cum principales personæ debeant iurare ied monachus nihil habet vel per leges, vel per canones: vt iofra vt lic. tutent. §. t. in prin. & j. de monac. §. illud. coll. i. item quid de exemptis? Rñd. sub Papa conuenitur.

Monach[us] an de veritate dicenda iurare debeat.

[g] Episcopi. sed executioni mandantur per iudicem ciuilẽ: vt infra, de san. epis. §. siquis contra aliquem.

[h] Lite. s. vt dent dilationem, & causam examinent.

[a] Cautela. i. quali- liter caueat iudicio sisti. & iudicatũ solui. & rem tantam habeti ſm qualitatem personarum: vt in- fra. de satis. §. sed hodie. Sed quidam dicunt, quod hoc pignus accipere debet episcopus.

[d] Dioeceses. sic C. de epi. & cler. l. nulli. §. quod si iouito.

[e] Hæc aũt tua. loquitur Menuæ patriarchæ Constantinopolitano: vt in ioitiula tione. §. eod.

[f] Et eius. s. ciuitatis.

[g] Ditionem. i. no- tinoem.

[h] Eorum. monachorum.

[i] Obsecũdẽt. hęc eadẽ rõ & in alijs elevtiis est: vt C. de epi. & cler. l. omnes qui vbicunque.

[k] Sententiam. ad monachos missam vt ad iudicium veniant ci uilis iudicis respon suri: & si episcopus rõnem non fecerit, alius iudex ciuilis et iudex: vt inf. de sanc. episco. §. siquis autem pro pecuniaria causa. colla. 9. Ac.

[l] Retrudantur. s. exe cutores isti. Acc.

[m] Lege. eo quod alij scripserunt. quo- rũ dicta oostra sunt, vt C. de epis. & cleri. Leum clericis. & l. si quit. & l. omoes qui vbicunque. quas leges facimus: vt C. de vete. iure eoucle. l. 2. § metito. & hodie est expeditum: vt j. vt cleric. apud pro. epi. § primo.

† Al. lib. pter. 1. in dictione decaneta scriptum est, dicatheta legendũ, vt locũ intelligas in quem rei detrudereẽtur, dotec iudicatũ est.

† Sequentia desũt in editione Scrimgeriana.

a DE QVAESTORE.

Hanc non lego. sed quidam sic not. primo de Dei an ar dio. secũdo de rescript. repar an. vt ...

in prin. & tertio de ve ocranda canitie. i. fine Bute: vt infra eo. §. si verò vita occasionē. in fine.

a Cvm Dei auxilio. sic j. de armis l princip. & C. de vete iure enuc. l. 1. in prin.

b Eis. subiectis.

c Reparare. ar. pro rescriptis. qđ dic, vt ff. de hære. & Falci. §. semper igitur.

Reparari debét antiqua rescripta.

d Mediocriora i. pauciora. sic C. defen. ciui. l. per omnes.

e Aliquid. innouatum.

f Prætores. repete, castigatum dico per edicta & interdicta sua.

g Approbatum. i. castigatum: dico approbatum ab omnibus habitatorib. &c. Azo.

Cbe. c. cōsuluit. extra. de Iudæis.

h Ciuitas populosa. vt ff. de tabel. §. fi. & facit ff. de mā. princ. §. fi. colla. 3.

i Ad cingulū. s. quæstoriæ dignitatis.

k Imponimus nomen. vt ff. de ori. iu. l. 2 §. deinde cum.

l Externarum. aliàs extranearū ff. de capti. l. non dubito.

m Quibus. s. aliquis nostrorum iudicū, quibus &c.

n Horum. s. agricolarum.

o Fruentes. i. accipiētes, q petita sunt.

p Eis s. dominis: vt dent sibi agriculturæ permanentia instra aratoria. Ala.

q Discernere. confitendo, vel negando. Azo.

r Merentes. vt C de re mi. l iam coliato res. & ff. quod cuiu s. vniuersi. l. item. §. 1. ar. ff. ad muni. l. municipes. ar. C. de aduo. di. iudi. l. restituenda.

s Schema. ff. de condit. & demon. l. municip.

t Exerceant. s. quæstionem. Al.

u Litis. vt C. de inr. cal l. 2. arg. C. de aucto. præ. l vlti. argu. ff. de ope. no. nun. l. de pupillo. §. Pedi°.

x Incidi. i. decidi vel determinari. Al.

y Institerit. s. quæstor. idest præceperit iudici expedire, & non fecit. aliàs institerint.

z Domini. no domi num esse iudicem agricolarum.

a Ipsum. s. quæstorem. Ala.

expedire, extraneos ad suas prouincias cum suis bonis remittere, & alios expellere et validos et potentes operari facere: exceptis infirmis corpore, qui dimitti debent. Bar.

Imper. Iust. Aug. Ioan. gloriosiss. sacrorum prętoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

Cvm Dei auxilio a semper omnē facimus prouidentiam, vt subiecti ab eius clemētia tradita nobis, illęsi seruentur. itaq; & leges ponimus omnem eis b curantes iustitiam, & quod paulatim † labitur, reparare c festinamus: insuper etiā administrationes inuenimus, quæ castigantes quod inhonorarum est, mediocriora d faciunt delicta, quale videlicet aliquid e prætores f populi in hac felicissima magna vrbe, vtilissimo ex ipso rerum experimento omnibus regiam hanc ciuitatem nostram habitātibus approbatum. g Ex hoc igitur experimēto & aliud qddam medela egens moliri & adinuenire, legi & cingulo iustum existimauimus. Inuenimus enim, quia paulatim prouincię quidem suis habitatoribus spoliātur: magna verò hæc ciuitas nostra populosa h est turbis diuersorum hominum, & maximè agricolarum suas ciuitates & culturas relinquentium. Hæc ad præsentem legem nos respicere procurauerunt, & ad cingulum i quod nunc à nobis penè noua tum est: cui nō pigeat nos de publico & annonas darē, & sufficiens ètiam officium constituere, & ex negligentia eius periculum releuare. Cingulum etenim hoc accipiēti, quæstoris imponimus k nomen. sic enim & in initio inuenientes, dicimus autem priscis temporibus, in quibus vocabant inquisitores ad hoc venientes officium. Volumus autem cingulum habentes hoc respicientes ad Deum, nostrumq; timorem, & legem, requirere ad magnam hanc ciuitatem venientes, ex quacunque prouincia sunt viros: siue mulieres, aut clericos, seu monachos, vel monachas, siue externarum l ciuitatum aduocatos, aut alterius cuiuscunq; fortunæ vel dignitatis existant, & perscrutari qui sint, aut vnde venerint, & qua occasione. & si quidem agricolæ sint, intendere quibus m nostrorum iudicum horum n competunt lites, & his imminere, velociterq; eos eripere difficultatibus, propter quas huc venerūt, & festinanter, vnde venerunt, eos remittere competentia fruentes. o Si verò aliqui sint agricolæ constituti sub dominis, & egentes eis p ad hanc venerunt regiam ciuitatem: præparare possessores, citius eas discernere q pro quibus venerunt causas, & remittere merentes r mox quæ iusta sunt. Si verò forsitan ad refultationem possessorum venerūt, & aduersus eos dicant causas: & si quidem multitudo sit, plures quidem remittere continuò ad prouinciā, duobus aut tribus relictis, qui secundum collitigātium schema s litem exerceant: t & ita eum imminere litis u auditori, & procurare citius incidi x negotia, vt non longitudo eis fiat temporis, & maximè agricolis: quorum & hic præsentia superflua, & agriculturæ vacatio damnum & ipsis & possessoribus facit. Si verò neq; agricolarum sit aduenieēs multitudo, sed quidam forsitan alij, aut etiā litigaturi aduersus alios, & hic tardent, non quiescerę, sed cum omni instantia iudices vrgere cum festinatione eos cōtentionibus absoluere, & litibus liberatos remittere in suas ciuitates, & prouincias habitare. Si verò forsan cum institerint y auditores litis, aut agricolarum domini, z qui à nobis sunt iudices statuti, vt litigantes aut obseruantes liberent, ipsi adhuc differant, & non citius eos à litis obseruatione liberauerint: tūc ipsum, a qui a nobis in hoc cingulo

A pos-

constitutus est, deducere ad se litigantes, aut agentes aliquo iure à possessoribus, [a] proinde non merentes examinare, & citius disponere, ꝓ quibus illic huic magnæ obseruãt ciuitati, ad suas remittere patrias, aut omnino ex quibus venerunt locis, omnibus perempto ad hoc priuilegio, & fori præscriptione. Si verò vitæ occasione aliqui aut lites non habentes, in hac sunt nostra ciuitate, vt [b] propter victum, aut eo quòd hoc ad eorum desideria non sufficiat, [c] iam etiam peccent, corporum eorum statum, qualis quis est inspicere: & siquidem valent eis corpora, potentes autem sufficere ad laborem sunt: siquidem seruilia fuerint, cognoscere quorum sunt, & hos ẽt inuitos possessoribus trãsmittere. Si verò liberi fortuna, & ex aliquibus ciuitatibus, aut prouincijs orti: hos transmittere ad prouincias ex quibus orti sunt. Si verò huius terræ fuerint, & corporibus quidem validis vtantur, vitæ autem eis decens [d] non est occasio: hos nos frustra esse terræ onus [e] pmittere, sed tradere citius eos, vt operum publicorũ attinet artibus, ad ministerium, & præpositis panificantium stationum, & hortos operantibus, alijsq; diuersis artibus, aut operibus, in quibus valent simul quidẽ laborare, simul aũt ali: & segnem ita ad meliorẽ mutare vitã. Si verò aliqui no luerint obseruire operib. quibus traditi sunt, hos sectari [f] hac regia ciuitate, parcentes.n. eis hoc sancimus: vt non segnitie eos ad illicitos actus impellente, leges eos abripiãt ad pęnas, nostris tradẽtes iudicib. Læsos autem aut læsas corpore, aut canicie graues, [g] hos sine molestia esse iubemus in hac nostra ciuitate, aut piè agere volentibus adscribendos: & aliorũ singulos interrogare qua venerint gratia: & inquisitis, q̃ digna sunt super eis agere, vt non pigri hic sedeant, sed competentia agentes, ad ꝓprias reuertant̃ prouincias. Si verò aliqui aut in hac habitantium ciuitate, aut ẽt deforis venientium, inculpent aliquos tanquã ab eis [h] damnificati per occasionem forte eorũ, quæ dicũtur sportulę, aut ẽt ex hoc læsionum: & dicant eos aut præuaricari pro his nostras leges, aut ẽt sine iudiciali præcepto admonitionẽ eis offerre: quærere subtiliter hæc delinquentes, cuiuscunque fuerint dignitatis aut militiæ, & sub quo constituti sunt cingulo: eosq; simul quidem comprehendere: simul aũt post probationes interminatas ſm nostras leges exigere pęnas: nullo competentium eis iudiciũ defendere eos valente, & tam illæsos seruare eos qui iniustitiam passi sunt, recipientes quę ꝯ legem exacti sunt, q̃ pęnas nostris definitas constitutionibus superexigere: ac de eis referre, vbi perspeximus dandas. Super hoc aũt quicunque querelam suscipient falsitatis, seu quæ vocatur falsa scriptura: in quocunq; collegio hoc requirere, & qui super his denuncianṫ, comprehendere, & post inscriptiones [i] & probationes punire. sic.n.hmôi audiẽtiæ damus potestatem ei. Si verò aliquis taliter læsorum adierit ordinatum secundum præsentem legẽ iudicẽ, & non iustam impetrauerit prouidentiam, vt cogatur ad nos & ad semper imperium hoc denunciare: sciat apertè qui cingulum [k] hoc assumit, quia ipse de suo reddet ea ei, qui ab eo neglectus est, maleq; decuerat eum à delinquente accipere: insuper & maiorem indignationem nostram experietur iustè, vtpote nostras iussiones trãscendere præsumens. Maximè autem omnium, qui hanc administrationem habet, & perpetuè hoc ponit studium prius manibus omnia agere, & adminstratores [l] habere non soididos, neque turpi acceptioni paratos, sed purè & liberè administrare, & si tale aliquid super ministris peccatum inuenerit, hoc etiam punire, & ex ipsis prius ostẽdere suam firmitatem simul & castitatem. Propterea enim & decem libras auri occasione expensarum decernimus ei, & eius consiliario solidos centum, & ministrantibus ad expensarum causam solidos trecentos triginta damus annonæ: quorum etiam descriptionem huic legi apponi præcipimus, vt fisci [†] largitate contenti alienis abstineant: eruntque Dei & nostri subtiles cultores, & è cœlo hanc nostram fruentes prouidentiam & administrationem, causis facilius & legalius vtentes: Damus

[a] Possessoribus. s.in continenti.
[b] Vt pro vtpote. s.
[c] Sufficiat. quod habent. nam nihil habẽt, vel parum. Azo.
[d] Decens. s. quia forte mendicare erubescit. Al.
[e] Onus. C. de off. pręfect. vrbis. l. vltima.
[f] Sectari. i. cum dedecore & contumelia expelli.
[g] Graues. not. deferendum ætati & caniciei: vt ff. de termi. moto. l. 2. & C. quæ ta. l. v. lib. x. & ff. de muner. & hon. l. semper in hac.
[h] Tanquam ab eis. i. ab eius pœnis. Al.
[i] Inscriptiones. vt. C. de accus. & inscri. l. r. in fi.
[k] Cingulum. facit ꝭ. quo oport. epis. §. clericis. & §. fi. & arg. ꝭ. de col. §. super. colla. 9. & ff. de custod. reo. l. 1. §. diuus & C. de bon sub. l. 1. & C. de offic. ciui. iudi. l. vna.
[l] Administratores, i. officiales vel apparitores, vt ff. de offi. præfect. præto. & facit ꝭ. vt iudices siue quoquo suffr. §. volumus. & ꝭ de man. prin. §. delinquẽtes. collat. 3. & in auth. vt diff. iudi. colla. 9. & ꝭ. de manda. prin. §. sed etiam & §. deinde. col. 3.

Libe-

[†] Côc. e. militare. 23. q. 1.

Damus autẽ administrationem habẽri fiduciam & iudicibus insistere, & ad nos referre, & ex se agere competentia: vt neque infirmitate, neq; alio omnino culpatus, nostro super eo iudicio minor appareat. Licentiam verò similiter ei damus publicis epistolis vti ad prouinciarum præsides, vt ij qui remittũtur ab eo, mittant ad suas prouincias si ne lite ibi ducturos: & si quo egent legitimo auxilio, hoc percepturos. Illud maximè prouidere, non de ijsdem secundo molestari(qđ sæpe)eos q hic vanè commorentur: deinde retransmissos ab eo, rursus remanere: & mox reuersos, secũdarũ ei cãrum pbere occasiones. Si.n.denuo in hac felicissima ciuitate ĩueniat quosdã nidificantes frustra, qui liberati [a] ad propriam prouinciam transmissi sunt: his & castigationẽ imponat decẽtẽ, & vehementius iterũ transmittat. Sic nobis ẽt foris ciuitates habitabunt, & magna ciuitas hæc cõfusione liberabit. Si verò aliquos perspexerit sui officij in trãsmarinis [b] partibus collocare, q ẽt desoris ꝯuenientes inquirãt, & hinc destinatos suscipientes ad ꝓuincias dirigant: & hoc agat, qđ vtile est reipublicæ p oĩa venatus. [c] Hęc oĩa sancimus nr̃orum subiectorũ curam hñtes: vt non suas ꝓuincias deserentes, hic atterant & moriant forsan proprijs priuati, & neque paternis fruentes sepulturis: eo ꝙ ante non ponentibus leges, [d] & rempublicam constituẽtibus, hæc non transitorio [e] studio fuerũt, sed & pigritię fuit quedã scriptura, & peregrinos oẽs perscrutabant, & neq; nouum, neq; leue [f] hoc causis studium bonum quidem & antiquum, neglectum verò in medio ab vniuersa [g] lędente negligentia, paulatim periclitatum est corrumpi & perimi, donec nos prodesse hoc, & vtilissimum inuenientes, rursus in rempublicam introducimus. Sicut.n. præbemus incorruptum [h] eum, & eius officium esse volumus, & nihil extra quæ à nobis dicta sunt, accipere: ita & indemnes eos seruari iubemus, vt neq; occasione codicillorum, neque per occasionem annorum, neque per aliam quamlibet causarum, aut in sacrũ nostrum palatium, aut in forum tuæ celsitudinis occasione codicillorum aut præceptorũ aliquid dare nunc, aut in futuro tempore immensę tuę celsitudinis occasione emolumentorũ q̃ p eos impenduntur ei, aut consiliario, aut eius officio, sed vndiq; eis pura seruari q̃ nr̃a largitate dantur: sufficit.n. oĩb. pro mede la decenti germanè eũ gubernante cingulũ vniuersis vtilissimũ esse. Quæ igitur nr̃æ placuerunt potestati, cognoscens tua celsitudo, oĩa ad effectũ perducere festinet, approbetq; nr̃am prouidentiam: quia & nouum cingulũ adiecimus, & nostrorũ subiectorũ per oĩa curam habemus. Da. vij. Id. Maij Constan. Impe. Dn. Iusti. PP. ann. xij. Arione. V.C. Conf.

TITVLVS IX. Nouella 81.

CONSTITVTIO, [i] QVAE DIgnitatibus & episcopatu filium liberat patria potestate.

Dignitas consulatus & patriciatus à patria potestate liberat sola dignitatis collatione, & generaliter omnis alia dignitas quæ à curiali fortuna liberat, & à patria liberat potestate. Bart.

Imperat. Iustin. Aug. sacro regiæ vrbis senatui.

Qvicquid ad vtilitatem & ornatum [k] respicit à Deo traditæ nobis reipublicæ, hoc semper cogitantes, ad effectũ deducere festinamus. Igitur etiam dudum legem scripsimus [l] sub per gloriosissimis nostris patricijs: quæ liberos eos dignitatis collatione paterna potestate demonstrat. Non.n. decens putauimus, vt hos quos nos in officium patrum prouehimus nostrorum, hi sub aliena sint potestate. Nam si emancipationis actio [m] dudũ quidem & per eas quæ nuncupantur legis actiones [n] facta cum iniurijs [o] & alapis libe-

---

a Liberatl. argu. ĩ. de sanct. epis. §. si verò monacos.

b In transmarinis. transmarinas partes appello Romanum portũ, quẽ debet custodire q̃stor. & de oibus intrãtibus interrogare: qui & vñ sint & pro qua causa venerunt. Ala.

c Venatus. sicut.n. feras bestias hoies venantur: ita & competentia iura Imperator adinuenit, vt subiectis præbeat.

d Leges. s p̃decessorib. imperatorib. Al.

e Transitorio. transitorio studio vidẽtur desides & pigri scholares, qui negligunt suas lectiones recordari. Acc.

f Leue. ĩ. quib. mo. na eff. sui. col. 7.

Negligentia cuncta lædit.

g Ab vniuersa. nota quod negligẽtia omnia lędit. & facit. C. de ann. except. l. vt perfectius & ff. de transa. l. 3.

h Incorruptum. vt puras habeant manus: vt ĩ. eo. §. maximè. Ala.

i CONSTITVtio quę dignitatibus &c.

Istæ duæ dictiones sunt ablatiui casus.

k Qvicqd. Ornatum. i. decorẽ. ff. de postulan. l. 1. in prin.

l Legem scripsimus: vt ff. de cõsulib. l. fi. lib. 12. tatu sit ifi. vt ibi dr, quod filiusfa. eligatur patricius.

m Actio. i. actus. sic ĩ. de non alie. aut pmut. re. eccle. §. simi- mus. Acc.

n Actiones. i. legitimi actus emancipationis.

o Iniurijs. hunc modum emancipandi non vidi. & de eodẽ dicitur. C. de emanc. lib. l. fi. & fiebat intercedente quadam ficta venditione, & manumissione. ff. de ca. dimi. l. 3. §. emãcipato, & Istĩ. qb. mo. ius

rabat eos huiusmodi vinculis, quo futuri essent codicilli omnium honestissimi dati praesidente a. vniuersis imperio, non eos b posse paterna potestate liberare? c Nunc aut clementius, aut etiam honestius in republ. cogitantes, sed sup d gloriosissimis consulib. q proprium nomen ipsi e post imperiu f pbent: & solis consularibus codicillis g honorantur & sup h cingulis, q liberare à curia possunt: hoc est praefectura, & magistri militum: dicimus aut in ipsis sedibus & operib* agnitis: i hoc ipsum sancim*, esse vt omnis talis dignitas aut et cingulu hmoi acquisitu aliquibus quoscu que nos probauerim*, q eos liberet. k à curia, hoc valeat: & vt potestate eos liberet patru atq; auoru. Nā si sanciuimus, vt si qs seruus sciete domino mereatur militia, aut qualibet dignitate adispicatur repente ab imperio liberet, l & in ipsam rapiat ingenuitate: quo non est iustu tantos promerente codicillos. m no et paterna potestate liberu fieri?

CAP. I. Propterea igitur hac honestissima vtentes lege, sancimus, & ordinarios consules, si sub potestate consistant, vna cum ipso verbo, quo hoc his donatur officium suae potestatis fieri: nec no & ijs, q honorant ab imperio per consulares n codicillos, si sub patris sunt manu, o fieri codicillos eorū potestatis occasioné. p Et si quos nos p vniuersas dioeceses gloriosissimos pfectos sacrorū nostrorum praetoriorū instituamus, aut in praefectura ciuitatis vtriusq; Romae pueexerimus, aut in quolibet magisterio militari: hos repete q et suae potestatis fieri. Eum nāq; qui tantorū iudex est, & tantis iubet, manere sub potestate r alterius, & non inter eos qui suae potestatis sunt scribi, nostrorū indignū iudicauimus legem simul & temporū. Generaliter s aut sicuti dictum est, sancimus, vt omnis dignitas t & omne cingulum curia u liberare x valens, hoc et suae potestatis praemium honoratis praestet: y & nobiliores z adhuc patres ostendat. a Si ergo ab imperio sic honoratorū aliq sint patres; qui si non hoc esset, et ipsi pariter studerent imperiū p istis b petentes, qua propter siue est aliquis nunc quidem sub potestate ijs frués honorib. aut cingulis quos c in primis enumerauimus, siue postea erit, et hunc ius potestatis suae sequatur, & peculium eis donans, d & arbitrij liberi esse pbens: ac digne agere honore & iudicio sup his ab imperio habito. Hoc.n. multo maior parentib. laus erit, & laetitiae occasionem e praebebit magnae.

CAP. II. Vt liberati per dignitatem patria potestate, legitima iura intacta habeant.

Qui liberatur à patria potestate per dignitatem non perdit iura filiorum; & filij eius reincidunt in potestatem suam mortuo eius patre. Item episcopus liberatur à patria potestate. Aug.

Illud quoque lege ca-

---

ius pat. po. sol. §. praeterea. sed hic modus alsparam seruatur hodie in desponsatione mulierum Bononiae.

a Praesidente. i. imperatore. Accur.

b Non eos. i. si non possunt. Accur.

c liberare quasi dicat, non dicent honestissimi codicilli.

d Sed super. non solum super patricijs.

e Ipsi. alias imperij alias ipsi, & alias tempori.

f Imperium. quia in documentis post imperiū consulis à populo inferi debet vt i. vt pponat nomen iperatoris in documētis. & de consulibus. Ala.

g Codicillis. s. sola electione. Ac.

h Et super. Repete & cogitātes. & die cingulis. s. alijs quę non liberant solis codicillis. sed operibus agnitis. vt subijcit.

i Agnitis. i. acceptis, vel cognitis.

k Liberet. vt ff. de adopt. l. si consul.

l Liberetur. s. dñica potestate. & primus casus est. C. q mi nō poss. l. super seruis. Secundus est in eo. tit. l. si qs sic: & ff. de of. pro. l. Barbari*. & i. de nupt. §. si vero.

m Codicillos. In duobus casibus sola dignitas sine administratione liberat: vt cōsulatus & patriciatus: vt hic colligitur: & instit. qb* modis ius pat. pot. sol. §. filius. aliàs ita demū si cum administratione: vt pbatur. C. de decur. l. vl. lib. x. & i. in princi. huius. §. ibi. & operibus agnitis &c.

n Per consulares. codicillos, q habent dignitatem consularem sine spe administrationis: sed supra cum spe.

o Manu. i. ptāte.

p Occasionem. sic monachatio est cā liberationis à potestate diabo'i vt i. de monac. in prin co-

q Τῶ χρόνῳ, tpi quod sic ē scriptū in meo manuscripto, tpi. à consulib. enim tpa nominant apud Romanos. Contius.

---

sti. & fa. i. quo oportet episco. §. sancimus colla. j.

q Repente. s. secuta administratione.

r Potestate. Et no. q q alijs iubet. non dēt alij subesse: vt in fra de sanct. epis. in prin. coll ix ibi. qui alios docere &c. & ff. de eden. l. si qs ex argētarijs §. phibet.

s Generaliter aut. repetit supradicta, vt sub regula comprehendat.

s Dignitas. s. cum administratione.

u A curia s. q valeat liberare, dicit. i. ti. vt ordin prae. col. v:

x Liberare. i. à curiali conditione, à qua liberatur qs per ai j dignitates, quae enumerantur. C. de decu. l. vlt. lib. x.

y Praestet. Sed finita dignitate nōne recident in potestatem qd videt. q a cā cessante &c. C. de episco & cle. l. gñaliter. Sed dic cōtra. q a cadédéius est fauor dignitatis: vt i. §. pri. Itē determinari videt. q non possit redire, nisi adoptione, vel ingratitudine: vt ff. de adopt. l. fin. & C. de ingra lib. l. j. & facit ad hoc, C. de ingrati li. l. j. & facit adnoc. C. de aduoc. diuer. iud l. eum aduocatio. Acc.

Dignitatis fauor extendi debet.

z Et nobiliores. nobilitatur pater per filium: magistrum p scholaré. & pūdem p subiectos: vt i. de defen ciui. §. j.

Nobilitatur pr per filiū &c.

a Ostendat, sic ergo ab imperio honoratorum sunt patres.

b Pro istis. s. filijs p quib. offerent pces, vt in dignitatib. eos poneret imperator.

c Quos. s. honores.

d Donans. s. in toto: vt C. de bo. quae lib. l. pe.

e Occasionem Not. dignitas filij gloria & laus patris, cū vna sit psona: vt C. de impubet. & alijs subsit. l. fin. sic econtra dedecus patris, filij videt: vt ff. de lib. causa

uemus, nô has tales suas potestates similia præbere, ᵃ qualia aliæ quæ per emancipationes fiũt: sed præcipuum quoddã præmium imperium conferre talib. suis potestatibus. Non.n. volumus eum, q ita suæ potestatis fit, perdere aliquod legitimorũ ius, sed sint & generi ad eos, & ipsis ad genus intacta legitima, ᵇ & ex natura seruata iura, & filij eorum post mortem auorum sub eorum recidant potestatem, ac si cõtigisse eorum parentes morte suorum patrum, & non ex præsenti lege suæ potestatis fieri: & meritò filios post mortem suorum patrum ᶜ sub potestate haberi, vt nihil horum quæ ab imperio côferuntur, eis deesse videatur, qm̃ omne bonũ, † siue à Deo acquiritur hoibus, siue ab imperio sequente Deũ, decet esse mãsurũ: & ois malitię ac deminutionis extraneũ.

CAP. III. Vt per episcopatum liberetur filius patria potestate.

Pa'am verò est nullum esse, qui nesciat præ oib. sanctissimis episcopis ipsa ordinatione etiã suam potestatẽ acquiri. ᵈ Qui .n. omnium sunt spirituales patres, quomodo sub aliorum potestate consistant? Sed conuenit etiã eos hmôi potiri honore, & hoc ex hac nostra legislatione frui. Quæ igitur nobis visa sunt, ad vestrã reuerẽtiam & honorem ò colendissimi pr̃es, volumus in perpetuum splẽdere nostræ reipublicæ tam ad nostrum ornatum, q̃ ad nostræ largitatis probationem, quam ᵉ nostris patribus & consulibus, sacerdotibusque contulimus. Da. XV. Ca. Apri. CP. Dn. Iust. PP. A. Arione V. C. Cons.

TITVLVS X. Nouel. 82.

DE IVDICIBVS, & vt nullatenus cum iureiurãdo eligã ur aliquis iudex, q permaneat ᶠ et: & vt appellationes ᵍ accipiant modis omnibus iudices: & vt in media ʰ lite factæ formæ quòmodo oporteat decidi cognitionem, non attendant iudices.

Imperat. Iustinia. Aug. Ioanni gloriosissimo prætoriorum Orientis præfecto, iterum exconsuli & patricio.

A Zenone ⁱ pię memoriæ scripta est lex ⁱ de iudiciorũ ordine multas quidem mutationes sub sequentibus suscipiens temporibus: ad hoc autem peruenit, vt paulatim penè omnino caderet. ᵏ Nam & qui in ea conscripti sunt pedanei iudices, ˡ humanam omnes reliquerunt vitam, ᵐ & plurima definiti ⁿ iuris tacita sunt, ᵒ & certam non meruerunt memoriam. sed vsus hoc percipiens, ᵖ in aliam transtulit ᵠ figuram. Nos igitur videntes omnino cõfusum ʳ iudicij schema, ˢ existimauim' oportere hoc lege ᵗ determinare, quę ᵘ decentem ordinem imponat causæ. Non.n. existimauimus oportere habere ˣ iudicum quorundam nomina, maximè legum ineruditorum, deinde neque causarum habentium experimentum. Nostris ʸ enim administratoribus

causa.l.3. & filij in potestate patris est. ff. de iniu. l. sed si vnius. §. ait prætor. & §. filiosa.
a Præbere. s. oporteat. Ala.
b Legitima. i. agnationis iura. Acc.
c Patrum. nam tunc recidunt: vt insti. iu. quib. mod. ius pat. po. sol. §. 1. Sed cõtra ff. de ado. l. si pater. instit. quibus mod. ius pat. pot. sol. § 2. in fi. Sed dic hoc speciale: vt hic dicitur. Acc.
d Acquirit. hodie. Sed olim cõtra. vt C. de epis. & cler. l. sacrosanctæ. Item liberat à seruili & ascriptitia, sed non à curiali: vt infra. de san. episc. § sed hoc quidem. colla 9.
e Quam. scilicet largitatem.

DE IVDICIbus &c.

A principe delegatis in ciuitate Romana, qui sunt xij. esse minores, & iuj. maiores: vt inf. eo. §. verus. & sedebit quilibet in suo prætorio in basilica: vt infra, eo. §. sedebunt. et hac pars expeditur in fr. e l. vsque ad § quia vero.

† Côcor. cum hoc tex. c. tua ed gl. sup verbo citati ex. de fi. presb.

f Permaneat. s. vnaquæq; pars ei, qd iudicabit iudex. & exponas permaneat. i. permanebit, vt sæpe fit. Vel dic q hæc litera est superflua, qd permaneat: nec est in nouellis. Azo. & hoc expeditur. in fi. e. §. qa vero multæ Acc.
g Et vt appellationes. hoc expeditur in §. nostros. vsq; ad §. omnia autem.
h Et vt in media. hoc di. in eo. §. ois autem. vsque in finem.
i A Zenone. lex. quã non habemus.
k Caderet. in desuetudinem.
l Iudices. s. discreti & periti: quos delegauerat Zeno. Azo.
m Vitam. na nũ sũt mortui.
n Definiti. i. dictæ leges à Zenone, secundùm Azo.
o Tacita sunt. i. taciturnitati tradita.
p Percipiens. amissioné & obliuionem definiti iuris.
q Transtulit. i. ordinem iudiciorum, vt deduceretur ad imperitos quibus deputabantur causæ.
r Confusum. per dictum vsum, qui deputabat cãs imperitis. Accur.
s Schema. idest, ordinem iudiciorum.
t Lege. s hac præsenti.
u Quæ. s. lex.
x Habere. i. non volumus aliquem iudicem dari, qui leges ignoret. & maximè quod est hic, abundat: vt C. de ma nu. testa. l. fi. §. 1. idẽ intellige de delegatis. Nam hæc constitutio de his tractat, secus in ordinarijs: vt infra proxi. nostris enim, & cætera item C. de iud. l. cerri iuris. contra. Solu. ibi non dicit, q literas ignoret, licet sit miles. Vel dic, q ibi habebat experimentum causarum, hic non: vt hic subijcit. Vel dic, q ibi fieri in inter milites tãtum illud sibi permittitur vt C. de iurisd. om. iudicũ l. magisteriæ. non inter alios: vt hic. Item secus si delegaretur illiteratus à principe sciente: vt ff. de re iudi. l. quidam consulebat. Sed si ab eo ignorante, vel ab alio sciente, vel ignorante, illiteratus delegatur, non valet: vt hic.
y Nostris. q. d. aliud est in administratoribus, qui etiã imperiti iuris possunt esse

† Huius legis, tempore Græcę, locus notator post l. vlt. C. de pedaneis iudicibus. Contius.

esse, eo q hñt assessores qui supplent rorū defectum: sed hi iudices præcipue pp peritiam legum eliguntur. Azo. & sic respondet tacitæ obiectioni.

a Administratoribus. s. pręsidibus puinciarum. Al.

b Assessores. s. consiliarios: vt ȷ̄. vt de fun. seu fu. §. illud.

c Illi autem. s. delegati & ineruditi iudices.

† Côcor. ad hoc. c. ex literis in fin. extra de cô sanguin. & affinita.

d Qui ex se. s. tradere lites, vt subijcit. Sic no. quod iudex non debet esse illiteratus: sic nec aduocatus: vt C. de postu. l. ij. licet & aliter lex illa intelligi possit: nec medicus sine physica: vt ff. de off. pś. l. illicitas. § sicuti. Nec chirurgus sine chirurgia vt. ff. ad legem Aqui. qua actione. § si. nec doctor indoctus: vt ȷ̄ de. san ept. §. j nec instructor instruendus: vt ff. de eden. l. si quis ex argētariis. §. ptor. & si cuius rei peritia ab aliquo exigitur, si non habeat, est in culpa. vt ff. quod quisq; iu. l. ij.

† δίκα-στήριον, iudicio.

e Vetus igitur schema. i. forma Al.

f Pretorio. locus vbi prætor reddit iura.

g Attestationem. q. d. eligemus eos q bonæ famæ & testimonij sunt. Azo.

h Omnium, scilicet & actorum & reorum. Ala.

i Gestum, idest. elegimus iam: vt subijcit & enumerat primo octo, qui ex minori ordine eliguntur: & postea quatuor, qui ex maiori: & sic sunt xij.

k Anatolius. primus.

l Flauianus. scd's.

m Alexander. tertius, & quartus, & quintus.

n Alexander alter. sextus & duo alii. s. septimus & octauus.

o Ex Quizico. i. qui fuit de illa terra: vt

toribus a ad sunt modis oîbus assessores, b & ea, quę legum sunt, explicantes & occupationes adimplentes eorum: qm̄ multi detenti curis, quas apud nô habent, merito iudiciorum côplent partem per suorū pśentiā assessorū. Illi nūt c neq; cingulū habêtes, neq; nobis ministrâtes, nisi potuerit p se nosse, quod iustū est, sed aliūde emēdicare iudicādi honestatē, quō nō maximū vitiū erit reipublicæ, non eis, q ex se d quod agendū sit, sciant, lites tradere, sed sinere eos quærere alios, † à quibus liceat discere, q ipsos in iudicādo eloqui deceat? Hæc nos meritò ad pśentem erexerunt, nostrorū subiectorū curā agentes, & volentes eis ēt, q de iudicijs sunt in promptu esse, atq; facili, & absq; oî dilatione transigenda.

CA. I. De iudicibus à Iustiniano electis.

Vetus igitur schema e* Zenonis côstitutionis piæ memoriæ, q vnicuiq; ptorio f certos definiuit iudices, oîno perimim*: eligere verò perspexim* in rebus vtilibus habentes attestationē, g qui cômunes omnium h erunt iudices, tanquam vndiq; electi. & hoc quidem gestū i est: & electi sunt à nobis iudices, Anatolij* k vir spectabilis iam aduocatione dudum completa, & inter spectabiles fisci aduocatos deputatus: ac Flauianus, l qui nunc aduocatus fisci consistit, & Alexander, m & Stephanus, & Mennas, eloquentissimi aduocati, & pedanei iudices tui fori, & Alexander alter, n quem pedaneū iudicē esse prætorij gloriosissimi magistri sacrorū officiorum cognouim*: & duo subsequentes alij aduocati tui fori, Victor & ex Quizico o † Theodorus Ex aduocatis itaq; isti iudices pponātur. Quia verò competens p est, esse etiā maiores iudices aliquos dignitate pućtos experimēto causarū multarum, aut plurimi temporis exercitatos, magnis cingulis aut multitudine q horū excitatos, qui ēt nřæ obseruent pietati: r ideo perspeximus & gloriosissimis quidem patricijs Platonē s gloriosiss. patricium, qui in vrbana pręfectura obtinuit tps, & scdo ī illis sedib. pstitut* est, & Victorē t gloriosissimū & ipsū, qui tam ī magna Hellade, u quā in nobili Alexandrinorū ciuitate administrauit, & pfecturæ vrbanæ tenuit psulatum, & neq; legum inexpertū, & Focā x gloriosissimū inter nostros annumerandos iudices, virum quæcunque sedes nouerit laudatum, quàm sibi præstantem, insuper & quæ legum sunt scientem. Inter hos Marcellū y quoq; magnificētissimū semper quidem eum præsentem, & circa iustitię z miramur obseruationem, & ab oîbus penè nos adeuntibus, p pter hoc petitū scim*, a & consiliario b vtentem laudabili, quatenus disponere, q ex legibus sunt, possit, i. Apione viro spectabili & fisci aduocato, & in alijs habente testimoniū optimū tam apud alios, quàm à nobisipsis.

ȷ̄. de mona. §. j. in fi. colla. j.

p Competens. s. cognouimus. Al.

q Aut multitudine. i. experimento multarum causarū & magnis cingulis. Azo.

† (Cyzico

r Pietati. i. obsequiū & fidem pręstant nobis prijs.

s Platonem hic est primus de quatuor maiorib. iudicibus.

t Victorem. hic est secundus. Acc.

u Hellade. ciuitas quædam Ala.

x Focam. Hic tertius est de maioribus & quod dicit quæcunque, supple Focam dico virum laudatū, quæcunque sedes nouerit i. in quacunque sede fuit electus & notus: & non solum eum, sed etiā pstantem sibi sedem, i. eligentem ac si diceret tam ipsum electum, quam eligentem. Focam dico et scientem quę legum sunt. Et sic nota q qui bene legit, est laudandus: vituperandus qui male: vt hic, & ȷ̄. de san. epil. § iij & ȷ̄. eod. §. hoc autem. coll. ix.

y Marcellum. hic est quartus.

z Iustitiæ. quia iustitiā habet in promptu: vel quia seruat bene eam. & supple ita. s. quod miramur Acc.

a Scimus. quia oēs petiere à nobis, vt eum instituerem' vna cum alijs.

b Consiliario. solliciti erat iste Marcellus semper habere secū aliquem legis peritum, cuius côsilio decidere causas solebat & hic habebat Appionem: vt subijcit.

Delega.

CA. II. Vt iudicibus tantum hac lege datis delegare causas liceat.

Iudicibus pteritis princeps causas delegat, et si tu-

iudices superius nominati volunt causas delegare, possunt eorũ cõsiliarijs res examinatione cõmittere: ipsi verò debent ferre sententiam. Angel.

Iudices itaque post nostros administratores hos esse volumus: & his omnibus negotia secũdũ qđ nobis visum fuerit, delegamus. [a] Si quis aũt nrorum iudicũ [b] deputare voluerit causas ijs q definiti sũt à nobis pedaneis iudicibus tradat, & alteri oino nulli: nisi cõsiliarijs suis cõmiserit particulares [c] examinationes: ipse ꝓ oi negotio iudicium portaturus.

CAP. III. De ordine & tpe quo iudices sedere debent.

A mane vsq; ad vesperas iudex sedere dẽt. an.

Sedebũt [†] autem hi pedanei [d] iudices continuè, & nunc [e] in regia basilica, in qb[9] [f] & nũc domunculis iudicãt, matutino [g] mox [h] & meridie & vespere audiẽtes causas, nõ solũ, q̃ post legem [i] mouendæ sunt apud eos, sed ẽt alias vt q̃cũq; apud alios [k] qdẽ sunt ẽm antiquum motæ schema, nũc autem à nobis ad eos mutari præceptæ sunt.

CAP. IIII. De prouocationibus.

ILLO custodiendo vt si sub appellatione à pedaneis iudicibus aut gloriosissimis viris fiãt [l] causæ, & ipsæ [m] qdem à nobisipsis delegatę sint ẽm quantitatẽ [n] aut in cõe: apud gloriosissimos iudices nostros examinabuntur: aut alijs ẽm consuetudidem sacrarũ consultationũ [o] delegabuntur. Si q tñ gloriosissimorum [p] nrorum iudicũ cãs eis [q] delegauerint: ad eos, qui hos miserunt eis audientibus appellatio remeabit: ab illis aũt rursus ẽm p̃dictũ [r] modum talia iudicabuntur.

CAP. V. De iurisdictione iudicum pedaneorũ.

Iudices pedanei debent per se causas audire ad hoc, vt litigantes circuitu liberentur: & debent terminum præfigere partibus, in quo velint ferre sententiam. Ang.

Audient [s] igitur omnes qdẽ litẽ vsq; ad trecentos solidos existentẽ sub schemate [t] annotationis. [†] Sic enim velocius lites iudicabunť, & circulis cognitionalibus [u] ac temporis contri-

[a] Delegamus. l. delegabimus: vel delegamus in præsenti: & fuerit, quod subijcit, erit p̃teritũ subiũctiui & sic no. q istis sunt delegati, & de his tractat hæc cõstitutio, vt diai. s. eo. §. j. & not. q loquiť vt in tertia persona & vt in secunda hic de istis.

[b] Iudiciũ. s. delega. sed maiorũ. nã s. l. in illo §. vetus. hucusque minores & maiores delegauit: & hic permittit maiores delegare minorib[9], quos vocat pedaneos offõ & dignitate. Alij verò etiã pedanei offõ sed nõ dignitate. nec põt dici q hic vocet iudices administratores: qa s. e. §. nos. eir. prĩ. ordiarios siue administratores eos sic idistictè appellauit. s nouã. tñ dř ͻ: qa hic iudices appellat magistrat[9]: & iõ illđ vř sequẽdũ, coarctandũ tñ est i magratib. populi Romani, & iudicib. à principe Romę ͻstitutis p delegatione, q in regia Basilica ẽt præcipiuntur sedere. quod est verius.

[c] Particulares. vt pars est hẽt examinatiõis cãę ille, q delegat s. semel audiat i prin. & i medio, & i fin. & sic ferat iudicium. i. sniam. Cetera expediuoť p ͻsiliarios: vt s. vt defun. seu fu. §. illud. col. v. ibi. n. qđ p mitiť administratori, p mitiť & delegato hic: & iõ in hac pte corrigiť. Vel melius particulares vocat examinatores t iudex à principe delegat[9] vna cũ ͻsiliarijs suis cãm examinat totã, & in fi. fert sniam vt i §. alios & hic dř. vř hoc locale ẽ, i. Romę. vř hic iudices vocat magrat[9] ordinarios, vt i nouel. & j. innuitur. §. illo. ibi. si quis tamẽ &c.

[d] Pedanei i. iudices. Accur.

[e] Et nunc. sicut olim. Acc.

[f] In quibus sic ordina literam, in quibus nunc domunculis &c. & regiam basilicam appellat palatiũ maius, qd est apud Lateranũ, in quo tpe huius legis reddebatur ius, & sunt ibi multæ camerulæ, vt hic dicit. & est verum, i quibus stabant iudices in iudicãdo, & ibidem sterit Sibylla & iudicabat: hodie verò in Capitolio reddunt Romæ ius.

[g] Matutino. sed nũquid de nocte poterit iudicare? arg. huius legis. q non: sed arg. ͻ. C. de transact. l. nõ minorẽ. & ff. de fer. l. more Romano. Solo. iudicare põt de nocte ex volũtate, sed de die ex necessitate.

[h] Mox. aliquod tñ momentũ naturæ debet interuenire, saltem, vt vadat iudex comestũ: vt ff. de ver. obli. l. continuus. in princ. Sed quomodo in vesperis iudicareť ẽ turpe sit magratibus tali hora esse in iudicijs: vt ff. de ori. iu. l. ij. §. & qa. q est ͻ? Rñd. illud in ordioarijs: hoc in delegatis à principe, vř posset dici, q vsq; ad vesperam ius debeant reddere vt hic nõ ex tunc, vt ibi.

[i] legem. s. istam.

[k] Alios. i. apud eos, qui sunt iuris periti legum: & appellantur idiotæ.

[l] Fiãt. i. appelleť ab eorum sententijs.

[m] Et ipsæ. s. causæ.

[n] Quantitatem. i. habita distinctione vtrũ sint magnæ quantitatis: vt tunc in cõe apud nros iudices: aut minoris: & tunc alijs cõmittãť: vt C. de app. l. in offerẽdis & l. præcipimur. Ac.

[o] Consultationum. ͻsultatio dř rescriptũ ab imperatore sup aliquo negotio, de quo cõsulitur, factum.

[p] Gloriosissimorũ. i. ordinariorum.

[q] Eis. i. alicui de xij.

[r] Prædictũ. i. prout dř C. de appe. l. p̃cipimus. §. hæc appellatio. & C. qui pro sua iuris. l. j. i fi. & ff. qa & à quo app. l. fin.

[s] Audiẽt omnes. vel dic oẽs magistratus. s. maiores & minores. qui numerantur s. eo. §. ve. us. Vel dic oẽs lites vsq; ad ccc. solidos. vt & defensor ciuitatis: vt s. de defen. ciui. §. & iudicare. coll. ij. vel verius oẽs lites, i. regulariter lites. si aũt ibit de manu i manũ, vt subijcit, sic enim &c.

[t] Sub schemate. i. figura vel forma qua delegati sunt. nã annotatio delegatio dici põt. & sic no. q ẽm formam rescripti sic à iudicibus delegatis iudicandum: vt hic, & ff. mand. l. diligenter. nisi id nõ possit sine alio aliquo explicari, vt ff. de iuri. om. iu. l. ij. vel dic annotationis, i. scripturæ q. d. acta iudicialia debẽt esse in scriptis: vt extra. de appel. c. vt debitus. & licet hoc fiat. tñ nihilominus & sententia datur in scriptis: vt subicijt, & C. de sent. ex breui. reci. l. j.

[u] Et cognitionalibus. forte in l. Zenonis pergebat cã de manu vnius iudicis in manũ alterius: sicut sit de moneta qñ sit, quia per plures manus transit: vt de literis dñi Papæ: quia & ipsæ p multas transeunt manus, & sic interim magnũ trahebant ipi, & sic ob querebantur

[†] Contra. cũ hoc §. s. e. constit. i gl. sup verbo sniam. vbi dř, q dño ita mero. cũ. de off. delega.

Consultatio qđ sit

[†] ἐν χαρακτῆρι ὑπομνήσεως. i. i forma si scripti, q. d. sine scripto, Iulian[9] vertit naturaliter: nescio quo sensu. Cõtius.

quetebantur litigantes, vt hic dicitur. & est arg. hic de circuitu tollédo, sic. ff. de ɔd. inde. l. dñs testaméto
u Contritione. aliàs cognitione & die contritione: quia magna ɔtritio est in aio eorũ q litigãt, quousque finiatur: vt ĩ. §. si vero in fi.
b Et si. i. quãuis. Ac.
c Per annotationẽ. i. delegationem.
d Terminũ. i. sñiam definitiuã determinabant per scripturã vel die terminum, idest finem.
e Qui. s. terminus.
f Perimendis. Not. regulã, q. qlibet põt appellare: vt hic, & ĩ. e. §. nostros. & ĩ. vt nulli iud. § illos sed fallit in contumace cui appellare non licet. vt hic, & C. de iudi. l. properandũ §. eumadt, & C. quo. appe. non re. l. j. & ĩ. vt oẽs obed. iudi. § si qd, col. v. nisi veniat iudice sedente ꝓ tribunali: vt ff. de i in. reg. restit l. diuus & hoc si est ɔtumax vere lec⁹ si p̃sumpt ue. vt ff. ď iud. l. & post. § si. item fallit in eo qui bis in eadẽ cã appellauit. vt hic. & C. vt in vna ea. causa. l. j. in prin. q̃ūq; tñ nõ nisi semel appellaĩ. vt ĩ. de san. epis § si qs ɔ aliquem. itẽ fallit i qbusdã aliis casibus. i qbus appellatio nõ recipiĩ: quos dic, vt ĩ. e. § nostros.
g A pedaneis. s. supradictis. xij. idest à delegatis à principe, vt ĩ §. vetus & dic, si prouocatio in hac ciuitate iudici porrecta fuerit, vsq; ad duos mẽses p̃stenĩ inducię: & post duos mẽses dies peragat suos & cursus, nulla reparatione in huiusmodi prouocationibus locũ habente. Accursi.

tione a omnes litigantes liberabunĩ. Palam verò est, quia et si b per annotationẽ c audient cãs: veruntamen dabũt terminũ d p scripturã qui e eorũ manifestet sñiam: appellationibus i his nulli penitus perimẽdis: f nisi forte tertio appellare voluerit, aut p ɔtumaciam defuerit. talibus enim ẽt appellationum perimitur ratio.

CAP. VI. De Appellationibus, vt cursũ duorum mẽsium habeant, nullaq; amplius conce datur reparatio.

Nulli prohibetur appellare, nisi bis appellauerit & succubuerit, aut contumax fuerit. Itẽ cursus fataliũ, qui datur ad appellationem exercendã, incipit post duos menses computandos à die inter posita appellationis. An.

Appellationes aũt ex magna ciuitate a pedaneis g judicib. nõ vltra duos mẽses h habere i ducias ĩ cursu i fataliũ volum⁸: post quos necesse est fatales l k suũ in clinare cursũ: ea q̃ vocaĩ

h Menses. olim biennium loco duorum mensium dabatur: vt C. de appella. l. in offerẽdis. §. pen. & daĩ hoc tempus ad inchoandũ causam appellationis: & post incipit currere annus vel biennium datũ appellanti ad exercitium appellationis. vt ĩ. de iis qui ingre. ad appe. §. j. & põt dici, q hoc sit speciale in hac appellatione facta à delegatis à principe per hanc l. vel dic generaliter esse verum, vt duo menses semp dentur ante biennij cursum.
i in cursu. i. ante cursum fatalium: vt subijcit.
k Fatales. fatales dies dicuntur annus vel biennium intra quos appellatio exercetur: quia tanto tempore fatum. i. terminus imponitur causæ. vt C. de tempo. & repa. l. nemo. Vel quia fatum, idest mora accidit causæ: vt C. de iud. l. properandum. §. huiusmodi. dicuntur enim Fata causarum: vt C. de aduo. diuer. iudi. l. aduocati. Accur.

l In his nec in alijs: vt C. de tempo. & repa. l. nemo. & not. iiij. iura, primo habuit locũ reparatio, quo petebatur reparari causa iam tẽpore amissa: vt C de tẽpo & repa. l. ij. & illa corrigitur p l. nemo, & lex vetus per vltimam & vltima põt dici correcta per istã. Accursius.

à legibus reparatio, locũ i his l nullũ habẽre.

CAP. VII. Vt sportularũ modus lege Iustiniani introductus seruetur.

Sportulas determinatas nullus debet transcẽdere. Angelus.

Nullo quoque præsumente transcendere, quę in sportulis, aut in litis expensis à nobis disposita m sunt: sed omnib. n his contentis, & formidã tibus pœnam, quam in talibus sacra nostra constitutio terminauit.

Iudex debet habere duos executores locupletes & idoneos, per quos suo officio diligenter seruiatur. Itẽ si iudex viderit talẽ executorẽ in aliquo malignari, debet eum ab officio remouere, & curare, vt alius in eius locum subrogetur. Angelus.

His, qui cãs o p̃parant, sic existentib. sicut & militiæ figura p hactenus definiuit, vnoquoq; q tũ iudice r duob⁹ qdẽ exceptorib. s vtẽte, & duob. cãs t p̃parãtib. † & cõplentibus: non va-

m Disposita. in Græca cõstitutione, quã nõ habemus: sed ei⁹ mentio habeĩ instit. de act. §. tripli. ĩ. de man princ. §. sit tibi. colla. iij. si aũt vltra quis accipiat in quadruplũ pęnę noie cõdemnatur: vt triplũ fisco simplũ damnũ passo reddat: vt hic subijcit. & ĩ. vt liti. in. coll. ix §. hoc quoque & vt plene scias quales sunt hæ sportulę: dic sunt tribus de causis expensę in iudicio, vel propter iudicium vnũ inter partes. altero iudicibus, tertio executoribus. Circa primũ siũt in alẽdis testib. vt C. de appe l. eos. § si qs & de testi. l. qñ. §. in exhibitione. & circa aduocatos: vt ff ď variis cog. l j. §. l honorarijs & hi sumptus litis appellanĩ. & facit iudex eos restitui à victo victori s̃m q sibi vĩ, vel non: vt j. eo. §. oportet. circa secundum fiunt, vt dices. ĩ. eo § ne aũt. circa tertiũ fiũt s̃m cõsuetudinem, vt pro miliario vnus nummus. nam nõ est certa quãtitas definita à iure, nisi in quibusdã personis, vt in clericis: vt ĩ. de sã. epis. § sportularũ. & agentibus in rebus: vt C. de princip. agen. in re. l. fin. Item qui habet priuilegium de hoc à principe item & aduersarius eius: vt C. de proxi. sac. scri. l. in sacris. §. qñ. lib. xij & C. de fru. & lit. expẽ. l. fin. Item proximi sacrorum scriniorum: vt C. de proxi. sacr. scrinio. l. in sacris. in princi. & hi duo modi expendendi sportulæ dicuntur ideo, quia in sporta ponebantur, & ibi vel etiam fisco seruabantur: & ipsi habebãt salarium de publico. & sic ponitur continens pro contento & nomini deseruimus: vt instit. de dona. §. est & aliud.
n Sed omnibus. s. pedaneis, imò apparitoribus, vt statim dicam. Accur.
o His qui causas. i. nuntijs communis.
p Et militiæ figura. i. ordinatij iudices.
q Vnoquoque. vt subijcit.
r Iudice. s. pedaneo. Ai.
s Exceptoribus. Exceptor dĩ qui recipit, vt massarius vt ĩ de defen. ciui. §. ex prouinciali.
t Causas. tãm præparans diciĩ nuncius rõis qui habet

† Taxu pias.

Expẽsę tribus de causis fiunt.

† Hos Iulianus in epitome vocat exsecutores Contius,

lentib. eis [a] plurib. quã duob. [b] oĩno ministrare iudicib. hos aũt [c] oĩno locupletes, & ꝓbatos [d] esse: vt neq; ab eis aliquid peccet, neque ꝓdat, neque malignè agat. sed piculo [e] officiorũ, [f] aut scolarum, aut scriniorũ ꝓbentiũ eis sup eos [g] electionem simul & ministerium. & vel [h] si qd ab eis peccat, ad illos qui deputant [i] eos, referri exinde periculum, q oẽ dãnũ eorũ cã factũ, ijs q [k] ab eis lęsi sũt, curabũt. [l] Necessitatẽ habentib. ẽt cõpetẽtib. iudicib. si eis [m] interpellatio [n] fiat [o] ꝑparare modis oĩbus eos, q ex officijs suis aut scholis aut scrinijs eligũt ministrãtes, hinc læsis dãnũ curare. [p] Si verò iudex [q] aliquã senserit malignitatẽ ab aliquo ministrãtiũ fieri, expellat quidem auditorio suo eos, qui non cum vtili opiniõe [r] causis vtunt: alios autem instituat, sñia & electione eorũ, quib. hoc (sicuti ꝑdiximus) periculi est.

CA. VIII. Vt in locũ remoti iudicis alius à principe subrogetur.

Si iudex fuerit à iudicãdo remotus, subrogatur alius per principẽ, non ꝑ aliũ. Itẽ cum cã est à centũ aureis supra, qualibet pars soluet iudici quatuor aureos ratione sportularum. sed si est infra nil soluit: & prefectus ꝑtorio debet duas libras auri habere in anno, priuilegijs clericorum saluis manentibus. Ange.

Si quis autem aut gloriosissimorũ, aut eloquẽtissimorum [s] iudicũ remoueatur iudicare [t] ꝑ qualibet cã vel necessitate: non aliter alter in eius succedat auditoriũ, nisi hoc nos decernẽtes, alij tradiderimus pro eo causarum examinatorem.

CA. IX. Vt duos in exordio & duos in fine litis aureos accipiant pedanei iudices.

Ne aũt † circa hoc labor sine mercede nr̃is fiat pedaneis, [u] sancimus eos in vnaquaq; dicta apud eos cã, vel si diuinitus † fuerit deputata, [x] duos quidem aureos ab vtraque [y] parte in cõtestatione litis accipere, & duos i fine negotij, & vltra hoc nihil (quod ẽt ꝑdecessores nr̃i definierũt) sed his contentos esse solis: priuilegijs quippe q i deminutione sumptuũ quibusdã [z] cõcessa sunt oĩbus integris ẽm suum ordinẽ conseruãdis. Hoc aũt [a] dicimus in litibus transcendentib. quantitatem aureorum centũ. Si .n. vsque ad hoc mẽsura fuerit litiũ: nihil eos audientiæ cã volumus exigi, qui .n. ita paruæ quantitatis exactionẽ facit, ꝑ maxima parte [b] victoria sic pauperem fraudat. Et ne-

bet multa nomina. nam quãdoq; dr̃ executor vt C. de iudi. l. si nũque apparitor vt C. de spor. l. si. qñque cæsarianus siue catholicianus. vt C. de bo. dam. l. pẽ. qñque officialis. vt ĩ. de def. ci. §. ex ꝓuinciali qñque etiam ꝑparãs vt hic dr̃. & not. q duo nuncij duobus iudicibus poterunt seruire, vt hic dicit. qñque ministratore. vt ĩ. de qęsto §. maxime. colum. vj.

[a] Eis. s. nuncijs duobus.

[b] Quam duobus. s. nuncijs.

[c] Hos autem. s. nuncios & exceptores.

[d] Probatos. No. q iudex debet legales nuncios habere: vt hic ĩ. de quæstore. §. maxime aliàs est periculo electoris: vt sub iſcit, & ĩ. de col. §. iubemus. colla. ix. idem est in qualibet familia cuiuscunq;, vt ff. fur. adue. nau. cau. l. j & instit. de ob. q ex quasi d'licto. §. fi.

[e] Periculo. scilicet subesse.

[f] Officiorum i. magistri scholarum & magistri scrinij libellorũ vel sacrarum cognitionum. de quibus ita dr̃ C. de decu. l. vlt lib. x. & de pri. scho. per totum. lib. xij.

[g] Super eos. s. exceptores. Accur.

[h] Vel. pro etiam.

[i] Deputant. i. eligunt.

[k] Qui. s. eligentes.

[l] Curabunt. i. resarcient.

[m] Si eis. s. iudicib.

[n] Interpellatio propter damnũ datum ab exceptoribus. Ac.

[o] Fiat. pp damnũ datũ executoribus.

[p] Curare s. resarciri.

[q] Si vero index. s. aliqs ex supradictis.

[r] Opinione. debent enim nuncij vsque ad finẽ causæ iudici seruire: vt hic. & C. de spor. l. j. aliàs remouentur, vt hic dicit, & multis afficiũtur, nam iudex illustris vsque ad vj. solidos, inferior vsque ad tres: superillustris etiam corporales pœnas poterit inferre. vt C. de spor. l. ij. Accur.

[s] Eloquentissimorum supradictorum xii.

[t] Iudicare. i. à iudicando. idest, desierit esse index.

[u] Pedaneis. s. quos delegamus per hãc cõstitutionẽ.

qui. s. humiliora negotia disceptant: & C. de peda. in l. placuit. s. vsq; ad ccc. soli. vt ĩ. eo. §. audiet. & no. et gñ pro donis doctorũ, nam si labor in dãno est, mortalis cresciit egestas: vt dicit Cato. Itẽ virtuosis ꝑmia sunt dãda: vt C. de sta. & ima. l. j. Sed quid in alijs iudicibus ordinarijs e vel delegatis l Rñd. non est iure cautum sed dico idem quod in istis: vt ff. de leg. & sena. l. nõ possunt. sed qa hmõi autẽ in vsu non sunt, ventum est ad cõsuetudines: vt alicubi decima: vt Bononiæ in cã principali alicubi vigesima in causa app. vt Bononiæ: alicubi medialis, vt fit in iurisdictionibus comitissæ Mathildæ: quod est valde iniquum: vt in fin. huius §.

[x] Deputata. i. delegata ab imperatore vel Papa. Al.

[y] Ab vtraque nunquid quilibet duos dabit quidam sic, quidam quòd vnũ imp̃rimum viderut verius ex vi dictionis ab vtraque, quæ innuit, quod quęlibet pars duos det. aur. iudicibus causarum secus in administratore, qui nihil debet habere nisi suum salarium. & sic nõ ob. ĩ. de manda. prin. §. oportet. colla. iij. & ĩ. vt iudi. sine quo. suffra. §. volumus. & ĩ. iusiurand. §. vito quoque coll. ij.

[z] Quibusdam. s. clericis: vt C. de epi. & cler. l. oẽs. §. verũ. & §. in hac vero. quę loquitur de alijs clericis. sed de Constantinopolitanis loquitur lex illa, cum clericis, in fin. hodie seruatur de clericis quod dicimt, infr. de sanct. episcop. §. sportularum. Item habemus alia exempla multa in C. de fuct. & li. expen. l. vlti. Item pauperibus: vt sup. de mã. prin. §. deinde. & §. sit tibi.

[a] Hoc autem. quod debeant accipi prædictę sportu. duorum aureorum.

[b] Patie. No. dispensationem debere haberi in spor. vel in sumptibus ratiõe paruitatis litis: vt hic, & C. de test. l. consulta. & ĩ. de mand. prin. §. sit tibi, colla. iij. &

Nuncios legales iudex habere debet.

† Teoorũ huius §. ponit gl. ii. in c. cũ ab omni. extra, de uita & honest. cle. & vide in d. c. q clerici delegati ad cãs, non debent exigere decimam vel aliã quotam litis.

† i. ab Imperatore.

j.& C.de pri.scho.l.fi.ibi.quoties autem.lib.xij.qđ est contra consuetudinem quę seruatur in regalibus cominsſę Mathildæ.

a Neq;.ſſdet tacitæ oblectioni.quasi dicat iſt nihil habebit iudex,si tantū sunt causæ paruæ infra centum aureos.

niose victum videat litigasse, vt hic et olim ꝫ: vt C. de iudi.l. properādū.§.sin autē. nisi in duob.casibus: vt C.de episc.& cler.l.oēs.in fi.& ff.de lega.ij.l.qui solidū.§.ēt.& nisi in alio qñ victor fuit contumax: vt C. de iudi.l.properādū. §.sin autem ex gestis,& hoc qđ dixit leuetius, exceptionē facit à regula,qua dr, victus victori &c. contumacia & iusta ignorantia. vel dic, quod dicta regula ab initio sic fuit intellecta ēt ante hanc authen. s. si iudici sederit, quod nunquam debet sedere in animo iudicis, quādo de calumnia iurauit: nisi sint petitæ ex promissione. nā eo casu ēt si sit iuratum de calumnia,debet condemnare victus,cum & de iusta ignorantia etiam iure veteri diceretur: vt d. l. de lega.ij. l. qui solidum. §. etiam. & de episc.& cle.l.omnes.in fi. & ſm hoc bene stabit, illo adiecto solo. &c, quia vnum solum adijcietur.

que [a] in hoc solūmodo stamus,sed ēt de proprio ipsi largimur. Volumus enim vnumquenq; eorū q [b] sub isto vel his sūt pedaneorū, annis singulis à mēsa tuæ [c] celsitudinis pcipere duas libras auri,& his esse cōtētū solis,& neq; redimi: & aurū [†] oino despicere. Propterea. n. eligimus fiscū minuere,[d] quaten⁹ horū [e] vnusquisq, cōtētus nr̄a largitate, & quaternis aureis, puras Deo & nobis [f] & legi custodiat manus,cogitās q̄ à priorib. legislatoribus [g] de his diffinita sunt.

CAP.X.Vt iudex rōnem expensarum examinet.

Iudex debet rōnem expensarum examinare:& post præstitum iuramētū per partem super factis expensis non potest iudex in minori quantitate condemnare.Itē iura loquentia super executoribus & appellationibus in suo loco perdurant. Ang.

Oportet aūt [†] expensarū [h] rōnem iudices oino examinare.Et qa hoc bene Zenonis pię memorię decreuit s̄nia & authoritas;& nos nō dedignati sumus partē ēt hoc nostrarū facere dispositionū. [i] Maneat ergo ēt nūc in eodē schemate custoditū: illo solo [k] adiecto,si iusiurandū intulerit de expensis iudex victori. s. cum quantitate, quæ visa erit ei rectè se habere (quam taxationem vocant leges) deinde ille iurauerit:non habere licentiam iudicem minus, quàm iuratū est, cōdēnare : neq; videri [l] clementiorē lege, q̄ hoc disponit.si tñ perspexerit neutrum sumptū subdere rōni:& pp negotij fortè varietatem hoc ipsum decernat sua [m] s̄nia.Omnibus alijs super appellationibus, [n] sicut prædiximus & excusationib. [o] & vt non prompte [p] & cū necessitate fiāt litis testationes,sed habeant xx. dierum inducias,& quicquid aliud iudiciale decreuimus, in propria virtute manentibus.

CAP. XI. vt arbitri per compromissum nō per sacramētum assumant.

Non debet elegi arbiter cum sacramenti religione, ne anceps periurium incurrat: sed pæna debet promitti. si secus factū fuerit, iudex iudicans a Deo pœnam patietur:nisi per ignorantiam esset periurus. Angelus.

Quia vero [†] multę q̄dam nobis fiunt interpellationes , eligentibus quibusdā iudices [q] penitus ignorantes leges & experimentum:& pronè [r] iurant iudicibus se contentos, [s] quib⁹ [t] nequaquā [u] quispiam quilibet cre-

b Qui. i. de numero pręiorum. xj. alij dicunt hoc referri ad viij.qui sunt sub quatuor maioribus. de quibus omnibus habes ꝫ. eo §.vetus. & ſm eos hoc salarium habent tantū minores.

c Tuæ.loquitur præfecto prætorio Orientis,cui mittitur hæc constitutio.

d Minuere. dando duas lib.auri , & ita plus p̄stat pritiatis quam fisco: vt C. de cad.tol.l.j.in fin. & ſ.ꝫ. de nō alie. §. oportet. n. &c. & ꝫ. de restitu. & ea quæ pa.§ j.in fi. col. iiij.

e Horū. s. iudicum.

f Nobis . sic ꝫ. de man princ. §. oportet.& ꝫ.iusiuran. qđ p̄sta.§. iurn quoque.

g Legislatorib⁹. vt ꝫ. vt iu. sine quo. & similibus.

h Oportet aūt expensarum factarum à partib.in testib. & aduocatis : vt diximus. ꝫ.eod.§. nullo.

i Dispositionum.nā diximus in nr̄is legibus de his expensis vt C.de iud.l.properādum §. sin autē.& instit. de pœ. teme. lit.§. hæc autem.

k Solo. imo duo noua dñt hic,quę olim non erant: primum,quia olim licebat taxare ante sacramentū ēt iam pręstitum: vt C.de iudi. leg. sancimus. quod hodie non licebit:vt hic.& sic illa corrigitur . sed an & circa sacramentū in litem erit correctum , qđ ēt post præstationē taxatur: vt ff. de in lit. iur.l. videamus. in fi. Quidam quod sic,alij dicunt aliud in sacramento in litē quàm in hoc expensarū. Tu dicas,quod qñ sacramentū defert̄ rōne incertitudinis, si posset taxari post præstationē eius: vt hic.& C.vnde vi. l. si qñ.sed si rōne affectionis: pōtvt i d.l.videam⁹.& l.i actionib.§.j.Aliud ēt nouum hic ponit̃ quod hodie non cōdemnat̃ uictus victori in expensis,nisi iudici videatur, vt quia calū-

l Neque videri.non. mirab.le verbum pro allegantibus. nā semp lex mitior est, quàm iudex possit esse: vt hic,& de arbi bi.l.Celsus: vnde eius verbis est standum: vt ff.de exerci. leg.j.§.igitur, & vbi non distinguit nec nos : vt ff. de offic. præsi.l.iij.

m Sua . dicendo. ab expensis absoluo vel si de alijs quibusdam condemnauit: potest dicere, de alijs absoluo.

n Appellationibus vt ꝫ. de appel. & de ijs qui ingred. ad appel.

o Executionibus.i. recusationibus iudicum : vt supra, de exhiben. & introd. §. primo.

p Vt non prompte. vt ꝫ.dixi.§.sancimus. Accur.

q Iudices.i arbitros, qui similitudinem habent iudicum: vt ff.de arb.l.j.

r Prone.i.facile.

s Contentos.i. quòd stabunt dicto talium arbitrorum. vt ꝫ.in titulo.

t Quibus. s.iudicibus

u Nequaquam quispiam. s.sapiens homo.

Conco. c. iudices j.q.7.

Cōcor. ad hoc. §. c. vlti. cū glo. super vers. taxatione ꝫ fi. extra , de ijs quę vi met. cau. fi.& in ca. finem litibus. in fi. gloss. magnæ, quæ est super verbo expensis. de po.& contumacia.

Lex est iudice mitior.

Conco. c. dilecti filij.i gl. super verbo, compromisso post med.

Arbiter est instar iudicis.

Iuris

dat: deinde suadent forsan et iudicibus quasi sibi præbere iusiurandum iuris, a neq; quid sit iustũ, neq; eius obseruationes scientibus: & meritò læsi b ipsi rursus volunt examinari c negotium, obliti iurisiurandi quod iurauerunt: causa nobis subuersione d digna visa est. Et quia e cognouimus ex rerũ experimento incautũ e hoc esse, sancimus decętero nullum fieri oĩno iudicem arbitralem, & f cũ iurisiurandi g cautione iudicare: ne ex hoc in periurium inuitum incidant hoĩes pp iudicum ignorãtiã peierare cõpulsi: h sed oĩno qui iudicẽ, aut iudices eligunt, cum pœna eligant eos, quatenus partes adinuicé coeãt, i & necessitatem habeant aut cõtentę esse iudicio, aut si retractare voluerit alter, det multam, k & sic licentiã habeat discedere reus ab ijs, q̃ iudicata sunt, & ad aliud venire auditoriũ: nr̃is iudicibus si aditi fuerint, exigentibus multã: & ijs, l qui eam iussi sunt accipere, restitui præparantibus: † Scientibus ijs, q iudices eligunt, qa si hoc nõ egerint, neq; stipulati fuerint pœnã, sed existimauerint sufficere sibi ex iureiurando cautionẽ: deinde iudices m sic electi n noceant eis, si quidem ex studio, o à dño Deo pœnas periurij sustinebũt. p Si aũt ex ignorãtia q hoc passi r fuerint, nihil p̃ter iusiurãdum erit eis s amplius: qa neq; periurium volumus ab aliquo inferri, neq; rursus litigantes sustinere damnum magnũ pp iudicantium ignorantiã citra iurisiurandi reuerentiam pmittimus: oĩbus ante sancitis siue ex antiqua legislatione, siue à nobis de cõpromissarijs iudicibus, aut arbitris, extra tñ necessitatem iurisiurandi, in propria virtute manẽtibus, & nequaquam ex hac nostra lege nouandis.

CAP. XII. De appellationibus: & ne cui eas non recipere liceat.

Nullus debet appellationem coram se interiectam reijcere, nisi solus præfectus. Ang.

Nostros tamen iudices omnibus modis suscipere appellationes t sãcimus, & nulli licentiam esse penitus hoc repelle-

a Iurit. q.d. partes iurant se seruaturos iudicium: & iudices rite se iudicaturos iurant. Azo.
b Læsi. dic merito læsi, quia eum sic elegerunt: vel dic læsi, & ideo merito rursus.
c Examinari. coram iudice ordinario.
d Subuersione. i. correctione. Al.
e In cautum. i. malè ...
f Et pro, idest. Al.
g Iurisiurãdi. dati ab arbitro. sm B. qđ si placet: imò sm Io. & sm M. à partib. idem tñ dicunt & si ab arbitro: & sic corrigit hic qđ est in C. de arbi. l. ne in arbitria. & l. cũ antea. §. altera.
h Compulsi. causatiuè, quia aut oportebat bonũ eius dimittere, aut peierare. Acc.
i Coeant. qdam distingunt an pars nõ veniat ad sniam audiendam: & tunc cadat i pęnã. an aliàs citat⁹. & tunc nõ cadat, vt ff. de arb. l. diẽ §. si qs. qđ reprobo: qa siue in medio, siue in principio, siue in fine nõ pareat, cadit in pœnã: vt hic, & ff. de arbi. l. nõ ex oĩb & ff. si qs ius dic non ob. l. j. in princ.
k Det multam. i. pęnam certã promissã. impropriè ponit: vt ff. de verb. sig. l. si qua pęna est. & no. q hęc lra vi loq in actore qui non vult parere sniæ pro reo latæ. nã soluit pęnã, & redit ad actionem suã. Sed qd si reus nõ vult parere? nunquid actor & pęnam petet & rẽ? Vr q non: vt ff. đ except. do. l. apud. § Labeo. & ff. de pac. l. rescriptum. §. si pacto. Sed tñ dico ꝯ: qa hęc pęna nõ loco rei succedit, sed loco iubentis ... arbitro i p̃dictę aũt loquant: qñ loco rei, vt promittis codicẽ: & si nõ pmittis, decem; quo casu nõ debet vtrunque, vt dixi, nisi actũ est: vt ff. de transa. l. qui fidem. hæc eadem ꝯ dicas i seorsum & pœnam petere pôt, & sui iuris defensionem non amittit. Item quod subijcit, q pôt ad iudicium aliud venire: hoc est verũ iam finita causa coram arbitro per sententiam. Sed quid si ea pendẽte agat? Respon. & tunc pôt: vt ĩ. de appe. § j. sed cadit in pęnam, quasi arbitro non pareat: vt ff. de arbit. l. sed si in seruum. §. fi. & l. seq in prin. & soluitur cõpromissum: vt ff. de arb. l. si quis rem.
l Et ijs litigatoribus.
m Iudices. idest arbitros.
n Electi. cũ iureiurã. à litigatorib. & ab ipsis dato. Al.
o Ex studio. s. malè iudicant.
p Sustinebunt. vt C. de reb. cred. & iureiurando. l. ij. & ĩ. secuntas non solum si fideiuss. §. j.
q Ex ignorãtia. s. iudicum.
r Passi. s. litigatores. Al.
s Eis. s. partib. aliàs ei. s. arbitro. & tũc si gnatur ꝯ. C. de pac. l. pe. Solu. hic obstabit partibus suum delictum, ne ꝯ arbitrum agant: licet faciat arbiter litem suam, qa eum elegerũt: vt at. C. de libe. cau. l. si filium. Sed quid si pœnã stipulati sunt. & iusiuran. est pręstitũ? Quidam respondent q non valet: vt arg. in hoc §. sed Io. ꝯ. qa forma tantum arbitrij non arbitriũ est prohibitũ. simile ff. de condit. & demõ. l. hęc scriptura. & ff đ cõdi. insti. l. quæ sub condit. §. item. sic in matrimonio nimia festinatio punitur, sed tñ valet: vt ĩ. de test. & ea q pa. §. vlt. Item potest induci generale, vtile p inutile nõ vitiatur: vt arg. ff. de iu. fis. l. nõ intelligit.
t Appellationes. Not. q tenet iudex recipere ap. vt hic. & ĩ. vt nulli iudi. §. tilas. colla. ix. & ff. de ap. re. l. sciendũ. & C. de ac. l. iudicib⁹. nisi in casu, vt in præfe. pręt. oriẽtis, cui dirigit hæc constitutio: qui accipere non tenet ap. sed supplicationem: vt in fi. §. & C. de preci. imp. offe. l. si quis aduersus. & nisi in casibus duobus, qui sunt ĩ. e. §. audient. in fi. & nisi in quatuor casibus: vt à principe. item à senatu, & qñ remota app. fuit causa cõmissa, & qñ partes ab initio remiserunt: vt ff. à quibus ap. non li. l. j. Item nõ recipitur, si appellat debitor principis: vt C. quorum appe. l. abstinendum. Item in iudicio momentaneæ pos. vt C. de momen. po. l. j. Item à nominatione tutelæ, vel curæ. vt instit. de excu. tut. §. qui aũt. Itẽ post decem dies: vt ĩ de app. §. j. Itẽ ab interloc. vt C. quorum appe. l. ante. Itẽ ab executore, nisi excedat modum: vt ff. de app. l. ab executore. & C. quorum app. l. ab executore. Item quidam criminosi appellantes non audiuntur: vt C. quorum appe. l. ij. Itẽ in alijs si inter sit cito puniri: vt ff. de appe. l. constitutiones. Item raptor virginis non appellat: vt C. de rap. virg. l. j. §. si autem. Acc.

Ex hoc § est tractata authẽ. q est sup l. ne in arbit. C. de recep. arbit. & incipit. decernit ina nouum.

Prope rantibus.

Cõcor. gl. vnica. in c. inter cętera. extra de ap.

Præter

re, preter a solam tuam eminentiam: cui hoc ab initio largitur imperiũ, retractationis b introducens auxilium.

CAP. XIII. De diuersis rescriptis ad iudices directis.

Iusta debent iudicare iudices non obstante aliqua pragmatica sanctione, et appellationes interiectas recipere: et si de iure dubitent, principem consulere debent. Ange.

Omnis autem iudex siue cingulum c habens, siue aliter iudicans, d custodiat leges, e & secundum eas proferat sententias: & vel si contingat iussionem nostram in mediũ, vel si sacram formã, vel si pragmaticam procedere sanctionem dicentem aliter agi, sequatur legẽ. f nos.n. volumus obtinere quod nostræ volunt leges. Si.n. g sub appellatione lis fiat, iudex quidem suscipiat modis omnibus oblatam appellationem, nihil penitus excusans, in quibus omnino licet h appellare. auxilium verò circa appellationes i omnibus adiacet: k per quod licet læso & queri, & mereri correctionem aut ab ijs, qui de appellatione iudicant: aut à nobis ipsis, si ad nos sententia l referatur.

CAP. XIIII. De relationibus.

Si quid † autem audientes iudices putauerunt esse dubium: m damus eis licentiam de his n nuntiare nobis, & consulere nos, vt discant, quæ necessaria sunt, & ita qđ agendum est, explicent, & faciant iusta o simul & rationabilia iudicia. Tua igitur eminentia, q̃ placuerunt nobis & pp nostrorum subiectorum vtilitatẽ gesta sunt, hic & in imperiali p proponat basilica, & in alijs partibus nostræ regiæ ciuitatis, vt vniuersis hæc fiant manifesta, & discant quia p omnia nobis cura est eorum vtilitatis pariter & æquitatis. Dat. * Arione. V. C. Consule.

TITVLVS XI.
Nouella 83.

VT CLERICI apud proprios episcopos primum côuenian tur, & post hoc apud ciuiles iudices.

Clerici debent ab episcopo sub quo sunt, conueniri: & ex non scripto, & celeriter debet episcopus ferre sententiam. Sed si causæ natura sit talis propter quam episcopus decidere non possit, quia forte infirmitate graua tus: tunc iudices seculares possunt adiri: & hoc in causis mere ciuilibus: in criminalibus autem iudex ciuilis cognoscet: & in prouincia præses, & causas intra duos menses terminabit: & si clericus pœna sit dignus, per episcopum sacerdotali dignitate spoliabitur. de ecclesiasticis verò criminibus solus episcopus debet cognoscere. Ang.

Idem Aug. Ioan. gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum ex consuli ordinario, & patricio.

Plurimas † sacras scribentes leges, & de Deo amabilibus episcopis, & reliquo q omni sacerdotio, r necnon de reuerendissimis monachis, s & nuper hoc agentes, t in quibus u volumus reuerendissimos monachos apud solos ciuitatis episcopos, sub quibus sunt monasteria, conuentiones suscipere: petiti sumus à Menna Deo amabili archiepiscopo huius felicissimæ ciuitatis, & vniuersali patriarcha, reuerendissimis x clericis hoc dare y priuilegium, vt si quis z habet aduersus eos quamlibet pecuniariam a causam, prius ad Deo amabilem archiepiscopum

---

a Præter tuã. o præfecte prætorio Orientis.
b Retractationis. p supplicationem: vt tu ipse retractes. Ac.
c Cingulum. i. admi nistrationem.
d Iudicans. i. cingulum non habens: vt sunt magistri scholarum, & illi qui sunt electi à cõsulibus vel senatu. Al.
e Leges. & secundũ eas iudicet: nõ aliàs: & vt hic & C. de sen. l. nemo iudex. sed qđ supplent hic, prout sibi videbit. vt diximus §. iusiu qđ prę. §. & æquus.
f Legem. s. priorẽ, vt §. in medio litis non sie. sa. for.
g Si enim. reuertit ad præcedẽtẽ casum.
h Licet nõ qñq; non licet. quod dic: vt §. proxi. § diximus. Ac.
i Appellationes. nõ faciẽdas in certis casibus: vt sup. proxi. not. vel dic circa appellationes factas, vt ille § quem appellatur defendat suum ius. Accur.
k Adiacet. i. iacet vt non detur auxiliũ.
l Sententia à qua est appellatũ. vel sũa dicenda in causa appellationis.
m Dubium. de iure. quo casu pôt consulere superiorem. aut de facto: quo casu nõ pt: vt hic. & ff. de iud. l. eum quẽ §. iudicibus. aut gratia vi tandi odij. & tũc nõ licet: vt §. vt iudi. nõ expe. sa. inf. §. iubemus coll. 9 nõ sufficit &c. vt §. de man. prin. §. patrocinia. ni si fiat, quia nõ habet ptãtẽ iudicandi, licet cognouerit de cã: vt ff. de off. poõ l. solẽt & l. 6 qđ vul.) & C. ad l. Cor. de fal. l. vbi.
n De his. s. dubijs.
o Iusta. ꝯcordat hic Propheta dicens. in psalmo: Iustẽ iudica te filij hominum. Pa ratnt igit iudices in sententijs ferendis, ne illos absoluãt, q sunt cõdẽnandi, vel eos dãnent, qui sunt absoluendi. Al. quia

† Côcor. in c. intimasti. cũ gl. vnica. &c. de ap.

non magis iudicaret, q̃ iudicabunt: vt C. de iud. l. rẽ nõ nouã.
p In imperiali. s. in Lateranenfi palatio.

VT CLERICI apud proprios &c.

q Plurimas. Et reliquo. pete. de.
r Sacerdotio vt sup. quo epis & ce. cleri. ad or. perdu.
s Monachis. vt §. de monachis. col 1.
t Agentes. i. facientes legem de monachis: vt §. apud quos opor. cau. di. mo & asc. per totũ. colla. 6.
u Quibus. s. legibus.
x Reuerendissimis: s. alijs q̃ monachis.
y Hoc dare. s. iubemus.
z Vt si quis. s. habuit. & ideo damus in hunc modum, vt si quis &c.
a Pecuniariã. largè accipe sm loq. i. non criminalem, vt ar. ff. de ver. si. l. pecuniæ. Ar-

Psal. 57

† Côcor. cũ princ. huius authen. c. si cleric. cũ glo. t. vbi hunc concordantia ex. de fo. cõpet. & c. cũ ut. e. tit.

scopum [a] pergat, sub quo constitutus est, & interpellet eum, & ex non scripto [b] iudicium mereatur. & si hoc fiat nec inquietet eum, nec trahat ad auditoria ciuilia, neque à sacro eū vacare faciat ministerio, [c] sed ex non scripto examinetur negotium sine dānis, [d] & accipiat formam [e] forsan etiam scriptam, si hoc quoque partes voluerint & poposcerint, & liberentur alterutro certamine. Si verò aut propter causæ naturam, [f] aut propter quandam forte difficultatem [g] non fuerit possibile Deo amabili episcopo decidere negotiū, tunc licentiam esse & ad ciuiles iudices pergere, & priuilegijs omnibus custoditis, quæ reuerendissimis clericis sacræ præstant constitutiones, & litigare, & examinationem fieri, & terminum imponi liti, & ita liberam fieri causam clarissimis iudicibus [h] secundum nostras constitutiones vel leges studentibus cum magnanimitate & velociter lites decidere, vt non propter huiusmodi causas sacris amoueantur obsequijs, & cum oporteat Deum placari, [i] & decentia sacerdotibus agi, auditorijs detineantur, & illis turbis, [k] atque inhærente tumultu litigantium animabus. [l]

Si tamen de criminibus [m] conueniantur, si quidem ciuilibus: hic [n] quidem competentes iudices, in prouincijs autem earum præsides sint iudices, non transcendente lite mensium duorum spacium, ex quo litis contestatio fit, quatenus breuis [o] imponatur causæ terminus. Illud palam est, si reum esse putauerit eum, qui conuenitur, prouinciæ præses, & pœna iudicauerit dignum: prius hunc [p] spoliari Deo amabili episcopo sacerdotali dignitate, & ita sub legum fieri manu. [q] Si vero ecclesiasticum [r] sit delictum, egens castigatione ecclesiastica & multa, Deo amabilis episcopus hoc discernat, nihil communicantibus [s] clarissimis prouinciæ iudicibus. neque enim volumus talia negotia omnino scire [t] ciuiles iudices: cum oporteat talia ecclesiasticè examinari, & emendari animas delinquentium per ecclesiasticam multam, secundum sacras & diuinas regulas, quas etiam † nostræ sequi [u] non dedignantur leges. Si verò quædam prius contestatæ sunt lites, [x] hę maneant in ipso schemate, velocem accipientes finem: omnibus quę iam à nobis sancita sunt siue super sanctissimis ecclesijs, siue super Deo amabilibus episcopis, siue super clericis, siue super monachis, propriam virtutem habentibus. [y] Tua igitur eminentia, quę placuerunt nobis, & per hāc sacram declarata sunt legem, per programmata propria manifesta

[a] Archiepiscopū. si immediate archiepō subest. aliàs sub epō: sed executioni mandaī p ciuilē iudicē: vt ĵ. de san. epis. §. si quis contra aliquem. colla. ix.

[b] Ex nō scripto. hoc est ꝫ regulā quæ est. C. de senten. ex bre. re. l. fi. Sed speciale hoc & in alijs casib. quos dic vt dixi ꝫ. vt iudic. si. quo. suff. §. necessitate. col. ij. Sed hodie p concilium Lateranum aliter est, quia in scriptis ferenda est snīa etiā in clericis vt extra de proba. c. qm̄ ɔtra.

[c] Ministerio. vt hic: & C. de epis. & cler. l. oēs qui vbiq. l. prim. Imo si ꝫ fecerit. amittit cām iure cano. vt xj. q. j. c. inolita & idē ſm leges: vt C. de iur. om. iu. l. criminali. & idē probaī p legē Frideric. vt ĵ. de stat. contra li. eccle. §. j. coll. x.

[d] Sine dānis. i. sine dispendio gestorum, sportulæ tñ pręstanī vt ĵ. de sa. epi. §. sportularū. quæ est ꝫ & sic no. q͂ etiā ne psona rū parcaī in expēsis, quę aliàs nō parcere tur. C. de sacrosanc. eccl. auth. hoc iur. & ꝫ d' mā. pri. § si nbi.

[e] Formam. i. snīem.

[f] Causæ. naturā, vt quę liberalis est: vt C. de peda. iudi. l. ij. vel quia ente fuit aduocatus eius cāæ: vt. C. de asses. l. fi. & de iuri. om. iud. l. ꝑtor vł quę est cognetus egentis actione iniuriarū: vt ff. de iniur. l. lex Cor. vel quia ab eius sola de hoc facto fuit appellatum, vnde ipse cām appellationis cognoscere non pōt. vt C. de appel. l. eos qui. Accur.

[g] Difficultatē quia infirmus. idē ē si nō faciat plenā iustitiā: vt ĵ de sco. epis. § si quis autē p pecuniaria colla. ix. idem ſm ll. si renunciauerit suo priuilegio: vt C. de pact. l. penul. sed iure canonum renunciare non pōt: vt extra de foro cōpe. c. si dili genti.

[h] Iudicibus. ꝫ. dictis scilicet.

[i] Placari. petunt n. veniam pro subditis & orāt. vt C. de sum. trin. l. inter claras. &

Facit ad hoc. c. Albericus cum gl. j. ex. de testibus.

Expensis quandoque tō ne personæ parcatur.

Iudex quib. casib. nō cognoscit de cā appellationis.

ſa. ff. de arbit. l. nō distinguemus. §. compromisso, & C. de epi. & cle. l. omnes qui. in prio.

[k] Illis turbis. s. detineantur.

[l] Aīab. s. detineanī in hac ciuitate Cōstātinopo. Ac.

[m] Si tñ de criminibus ciuilibus q. d. nō canonicis siue ecclesiasticis, nā de eo dicit ĵ. prox.

[n] Hic. idest in hac ciuitate Cōstantinopoli.

[o] Breuis. Idest cito vsque ad duos menses, vt dixit: regulariter autem ciuiles triēnio, criminales bien nio durent: vt C. de iudi. l. properandum & C. vt intr. cer. tempus. l. fi.

[p] Hunc. scilicet clericum.

[q] Manu. hic no. mirabile: q͂ absoluere potest irrequisito episcopo: sed non condēnare: vt hic dicit: vt & aliās. C. vbi senat. vel cla. l. ij. §. sedendi. quòd est contra regulā, quæ dicit nemo qui cōdemnare non potest. absoluere pōt: vt ff. de reg. ior. l. nemo.

[r] Ecclesiasticum. vt de articulis fidei vel simonia: & hoc si clerico inferatur, si contrā laico, tunc & præses cū episcopo. vt ꝫ. de mā. prin. §. si vero canonum. coll. iij. quæ est contra. Acc.

[s] Communicantibus. i. non cognoscentibus cum episcopo de hoc crimine.

[t] Scire no. interdici aliquid scire: vt C. de ma. & math. l. culpa.

[u] Sequi. cū hoc verbo ɔcordet ꝫ. de monā. §. fi. & vt deter. sit numerus. in fi. col. j. & expone vt dixi ĵ. de eccl. ti. § fi. col. ix.

[x] Lites. s. tempore huius legis.

[y] Habētib. sic & alī ɔfirmanī talia: vt C. de

† Cōc. c. vlt. in fi. ex. de sed. nup & s e j. ex. de oper. no. nū. & in clē. cleri. de iudic.

de epis. & cle. l. priui legia. §. omnes. Acc.

DE CONSANguineis & vterinis fratrib.

a Vltis vndiq; natura vtẽs. q. a facta motitur secundum cursum naturæ: vt C. de vet. iu enu. l. 2. §. sed. qa. & ff. de non alie. §. alienationis, in fi. §. non aũt ius naturæ mutatur: vt instit. de iur. nato. §. pen. & ad hoc facit ff. quib. mo. nat. eff. legi. in prin. col. 6. Acc.

b Dictum est. Interpositiu est. Acc.

c Dicitur. s. hic.

d Sua. l. donec vtitur nouitatibus: quod facere suum, s. naturæ est: vt in prin.

e Operatur. s. naturaliter. Acc.

f Et. pro. i.

g Qui. s. nos.

h Duxit. hic est casus, quem solum ponit hæc constitutio, & solum pat. vt j e. §. vlt & §. plurima.

i Illa. s. prima.

k Aliam. s. secundã.

l Cõsanguinei. eius viri, qui sunt nati ex eodem patre tantũ.

m Vterini. i. q sunt nati ex eadẽ matre tm̃.

n Vterinos q sũt nati ex eodẽ pr̃e & m̃re.

o Fuit. vt dictum est.

p Ab ea. s. principio.

q Opinari. No. mirabile verbum: quia pauca sapienti dicas, & multa intelligit. vnde etiam dr̃. q potissima pars ẽ principiũ, quod processus facilior: vt ff de orig. iur. l. 1. Accur.

Sapienti pauca dicẽda sũt.

r Quæstio. ex themate præmisso nũc quæstionem elicit. Acc.

s Legitimis. qa vterini fratres vocantur cũ consanguineis fratribus ad successionẽ præmortui fratris: vt C. de legi. hære. l. vlti. §. sed nec.

t Prolem. & erant consanguinei tantũ.

u Maternam. & tantum vterini erant.

x Venerat. i. venisset.

festa faciat vniuersis, & in perpetuum studeat custodiri. Dat. xv. Cal. Apri. Constantinopol. Dño Iustin. PP. August. Apione. V. C. Consu.

TITVLVS XII. Nouel. 84.

DE CONSANguineis & vterinis fratribus.

Si fratre præmortuo supersunt fratres ex vtroque latere coniuncti: tũc consanguineis tãtum vel vterinis tãtum præferuntur ij, qui ex vtroq; sunt coniuncti parente. Ang.

Imper. Iustin. Aug. Ioan. gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

Vltis vndiq; natura nouitatibus vtẽs a (dictum est b iam in legibus hoc sæpe proœmium, dr̃. c autem & iterum) donec illa, quę sua d sunt operatur, e ad opus multarum nos pertrahit legum. Legitimas enim & cognatiuas successiones dicunt quidem nobis & f veteres, & qui ex antiquissimo iure hæc sumentes, descenderunt vsque ad nos, qui g plurima horum correximus. Peruenit autem ad nos aliquid tale. Duxit h quidam vxorem, & filij ex eadem sunt nati: deinde moriente illa i duxit rursus aliam, k ex qua nati sunt filij ei, prioribus consanguinei l solum, non tamen vterini. m deinde etiam tertium introduxit matrimoniũ: fecitq; filios ex eo. post mortem verò eius ad secundum mulier descendit virum: ex quo alios fecit filios, ijs qui ex priore viro fuerant, vterinos n solum, non tamen consanguineos. moriente igitur matre postea mori vnum fratrum ex tertio matrimonio contigit sine filijs & sine testamẽto, multos fratres relinquentem, alios quidem consanguineos, alios autem vterinos, alios verò simul & consanguineos & vterinos. Et quæ quidem adinuenta est naturæ nouitas, talis quodam modo fuit. o Licebit autem tali principio dato nobis, ab eo p † & alios quosdam opinari q casus, tale aliquid proferre valentes, siue morte viri, siue morte mulieris, siue alia legitima separatione nuptijs diuersis hoc facientibus. Quęstio r igitur illa erat, si ad mortui fratris hæreditatem oporteret omnes vocari, & consanguineos, & vterinos, & simul quidem consanguineos, simul autem vterinos fratres. Quia igitur considerantes leges omnes, quas congregauimus, & veteres omnes, & nostras, huiusmodi non inuenimus emersisse quæstionem, congruum est eam serò tandẽ refrenare legẽ, & considerare, quia fratribus sunt ad defunctũ alijs quidẽ cognationis iura, q nos legitimis s copulauimus: alijs autem hoc ipso legitima, cõicabant. n. aliqui ei circa paternã prolem, t sicut alij circa maternam, u alij aũt illud purè habebant, & lege & natura iuuante se, eo q ex ijsdẽ erant procedentes matrũ finibus: eratque eis patris semẽ vnum: & vndiq; veluti quoddã signũ eis germanitatis resplendebat. Si igitur huiusmodi frater liberis liberare & legẽ & dubitantes voluisset: ad testm̃ venerat, x & suam iniam fecerat y manifestam: & per scripturam honorati z ad hæreditatem vocarent. Quia verò hoc agere noluit, aut non potuit (multæ namque sunt homini & a anxietates innumeræ, & repentinæ mortes b) hæc nr̃a lex causam determinat. Vult aũt c hæc lex, vtroq; decoratos, & simul quidẽ consanguineos, simul aũt vterinos fratres, ad successionẽ morientis meliores d esse q illos, q solum-

y Fecerat. l. fecisset.

z Honorati. i. hæredes instituti, qui honorati dicuntur. Ac.

a Et pro idest.

b Mortes. sunt enim duæ: naturalis, & ciuilis: vt deportatio, vt ff. de cõstabo. l. t. in fi. Acc.

c Vult autem. solutio quæstionis. Acc.

d Meliores. hic distinguere quia aut sũt vtrinque cõiuncti tantum, aut soli consanguinei, aut soli vterini: & his tribus casibus equaliter admittuntur, vndecunq; bona venerunt: vt j. de hære. ab intest. §. si igitur defunctus. col. 9. aut consanguinei tãtum, cum illis qui sunt vterini tantum: & tunc in bonis

Fratres ad inuicẽ vtrĩq succedunt.

† aliàs ab ea. s. quæstione.

† Ex hoc §. extracta ẽ authẽ. q ẽ sup l. iam cita quẽadmodũ. C. cõia de successio. & itaque, itaq; mortuo.

solummodo consanguinei, aut solummodo vterini sunt, & [a] nos nō faciat hæsitare [b] naturæ varietas: sed nos huiusmodi adinuentiones ostendimus legitimas, atque decernimus, perfectioribus distribuentes quę meliora sunt, & minores [c] exæquare eis non patientes. Plurima nanque [d] ad hoc nos inuitauerunt. Primum quidem altera nostra lex, [e] si filius moriatur filios non habens: deinde existentibus ita fortè maternis rebus, aut ex nuptiali, aut etiam ex alia causa, quæ nō acquiruntur, [f] prius ex ijsdem nuptijs fratres ad hęreditatem vocari, deinde ex alijs: & post hos patrem, quod probatio erat, eò quod dudum talia nostra legislatio [g] concessisset. Nam si etiam patre existente suo patri, & ijs, qui sunt ex alijs nuptijs, præponi consanguineos & vterinos fratres contingit consequēs est, licet pater non existat, sed fratres solummodo, † præponi ijs, qui ex vno parentum solummodo copulantur morienti, eos, qui similiter quidem consanguinei, similiter autem vterini sunt: & hic cōueniēs erit illud quod dudū [h] & in maternis, & in ijs, quę ex nuptiali cā, aut aliter nō acquirant, [i] sancitū est hoc etiam in reliquis morientis rebus valere [k] atque tractari. Hæc igitur lex in isto casu data sibi occasióe, sicuti dictū est, posita sit. Et quia ex tribus matrimonijs hoc processit, nouitas naturæ nihil prohibet, vel si quis proponat, & in duobus solū modo matrimonijs alios quidē esse solū vterinos, alios aūt cōsanguineos simul & vterinos: vel si qs extēdi dicat matrimonia, & adhuc amplius tale aliquid fieri. Et sic in hmōi casib. vbi tales qdam introducuntur ordines fratrū, lex habeat suā virtutē: & excludāt duplici vtētes iure eos, qui vno solo vti possūt. Si vero nō talis est casus, sed solūmodo cōstituti sunt vterini, aut consanguinei, & moriaē aliqs fratrum: hi priorib. subiaceant legibus, [l] q eorum successiones disposuerunt. Locū tñ hæc lex habeat nō solū in hoc casu, qui qstionē mouit, sed ētin ijs, q postea futuri sunt. Quocirca priora, si aut iudicis snia, aut pctionum expedita sunt formis, habeant ppriam decisionem huius legis iudicio non agentia. Tua igitur eminētia, q placuerunt nobis, & per hanc sacram manifestata sunt legē, per litteras prias declarare cunctis, & in ppetuum obseruare festinet. Da. XV. Cal. Iun. Constātinopoli, Imperat. Domi. Iustiniano Aug.

TITVLVS XIII.

Nouel. 85.

DE ARMIS. [m]

Princeps arma publica fieri iubet, sed priuatos facere & vendere prohibet: cultellos autem minores fieri & vendi à priuatis permittit. Bar.

Imp. Iust. A. Basilidi gloriosiss. magistro sacrorum officiorum.

MAgnum Deum & saluatorem nostrum Iesum Christum, & eius auxilium semper inuocātes, [n] studemus omnes subiectos nr̄os, quorū regimē credidit nobis Deus, illæsos & sine

nis qęsitis à defuncto fratre dicti idem, qd æqualiter admittunt, cum agnatio & cognatio hodie sit æqualis: vt j. de hęr. ab inte. §. si verò neque fratres. secus in ijs q habuit à patre tm̄ vel à matre tm̄ qa tunc pfertur ille qui ex eo latere sibi erat coniunctus: vt C. de leg. hær. l. de emancipatis. nec dico esse correctū. d. l. de eman. per pdictū. §. si vero neque fratres. licet hoc dixerit P. uam & per eādem auth. de hær. ab intest. est differentia inter eos qui sunt vtrinq. coniuncti, & eos q sunt ex alio cū eo latere. vt in §. igit defunctus. & in oib. his cessat hęc constitutio, sed remanet sibi locus in tribus casibus. s. qñ sunt vtrinqꝫ coniuncti cū cōsanguineis tm̄, vel quando cū vterinis tm̄. vel qñ cū consanguineis tm̄, quibus tribus casib pferuntur, qui duplici iure vtunt, vt hic. & j. e. § fi. ibi, excludant &c. sic not. q duæ rōnes vincunt vnam vt inst. de ado. §. sed hodie. & C. de edic. d. Adri. toll. l. fi. ibi, potiora iura &c. nisi vna sit melior, quam duæ: vt ff. de inoffi. test. l. nam & si parentibus. Accursius.

Rationes duæ vincunt vnā

† Cōcor. c. si eum glo. super ver. funiculus. extra de maio. & obe.

[a] Et. pro idest.

[b] Hæsitare. i. dubitare quasi d. non sit amodo, quod nos dubitemus de tali varietate naturæ, qualis ista fuit. nam legitime definimus per hanc legem & dicimus, quid iuris esse debeat. Acc.

[c] Minores. l. quia non tm̄ fratres dñt esse, qui sunt ex vno latere. quantum qui ex vtroque.

[d] Plurima namque non tñ dicit hic nisi vnū. vel dic. q dicit plurima. nam primò casu prox. secunda rō pdicta: qa duæ rationes vincere debēt vnā: vt s. dicit.

[e] Lex: vt C. commu. de suc. l. fi. & supple quæ dicit.

[f] Acquirant. s. parētibus, quantū ad pprietatem. sed duntaxat quantum ad vsumfructum. vt C. de bo. quæ lib. l. quęcunque. & C. de bo. ma. l. j. Sed hodie idem est in oibus aduentitijs: vt C. de bo. quæ libe. l. cum oportet.

[g] Legislatio prædicta. C. cōia de succ. l. fi. q tñ hodie corrigit. cum pater vocet vna cū filijs. vt j. de hæ. ab intest. §. si vero cū ascendentibus.

[h] Dudum. vt C. cōmu. de succ. l. fi. & C. de bo. ma. l. j.

[i] Acquirantur. s. parentibus quātum ad proprietatem. Accu.

[k] Valere. nam olim hæ solæ patrib. non acquirebantur cætera aduētitia sic. Sed vt hic dicit, idē in oibus aduentitijs ēt seruari debet: vt diximus institu. per quas perso. no. acq. § hoc quoque.

[l] Legib. quę sunt, vt C. de legi. hære. l. de emancipatis. & C. com. de suc. l. viti. & C. de bon. quę lib. l. quæcunque. & plene dixi modo. Accur.

[m] DE ARMIS.

Hunc tit. non lego: sed quædam in eo noto. Accur.

[n] Agnū. Inuocantes. No. sic j. de q store. in prin. Accur. Pauun-

calumnia custodire: & inhibere bella, quæ per suam considerationem suscipientes aduersus alterutros operantur dolores: duplex ex hoc contra se supplicium inferentes, tam quod sibimet inferunt, quàm quod ex legibus vesaniam eorum punientibus patiuntur.

[a] Volentes igitur huiusmodi mortibus homines liberare prospeximus armifacturæ opus nullum priuatum operari: solos autem illos arma facere, qui in publicis deputati sunt armificatorijs, aut quòd dicuntur fabricensij:[b] eos autem, qui operantur arma, nulli vendere priuato. Sed neque qui in oumeris custoditi sũt armifactores, quos etiam deputatos appellant, qui de fisco annonas accipiunt, permittimus operari, aut alicui vendere arma, sed solum diligentiam habere armorum milites in numero constitutos, in quibus militant. Si verò nouum aliquid faciunt[c] hoc auferri ab eis, & in sacro nostro inferri armamento,[d] adijciendum ibi repositis publicis armis. Hoc autem obseruare volumus & eos, qui in ordinibus balistariorum sunt, quos per diuersas statuimus ciuitates, ordinantes eos, & arma facere sancientes, vt & ipsi soli publica arma in armamentis publicis vniuscuiusque ciuitatis recondita corrigant, atque renouent. Si qui verò vnum aliquid armorum instruxerint,[e] hoc similiter & ipsis[f] inter publica arma præstent, & nulli alteri penitus vendant. Hoc quoque custodiant, quòd in balistarijs deputati[g] sunt periculo patrum[h] ciuitatum, sub quibus & ipsos balistarios statuimus, & publicorum armamentorum diligentiam atque custodiam constituimus, quatenus si qui nisi fuerint aut deputati, aut fabricensij vendentes arma: prouideant per loca iudices eos supplicijs subdere, insuper etiam arma ab ijs, qui ea comparant, sine precio auferre, & publico vendicare.

Hanc igitur gubernante nos Deo cogitationem per præsentem sancimus legem, in nulla ciuitate aut prouincia nostræ reipublicæ habere licentiã priuatos, aut alium quempiam arma facere, aut vendere, aut quolibet mercari modo, sed solos eos, qui inter fabricenses referuntur, hæc instruere, & deferre ad sacrum nostrum armamentum. & hoc à tua celsitudine, & qui post te susceperint cingulum, custodiri sancimus: deputantibus nobis aliquos chartulariorum,[i] qui sub tua celsitudine in scrinio sunt constituti, fabricensium periculo quinque inter eos priorum bonam opinionem[k] habentes, & opportunos, qui & eos, qui in hac felicissima ciuitate, & alijs ciuitatibus nostræ reipublicæ arma faciunt, requirentes, prohibeant priuatos, aut etiam alios quosdam citra eos, qui deputati sunt inter fabricenses, armifacturæ agere causam: & in quibuscunque compererint locis aliquos priuatos hoc audentes, hæc auferre, & fisci applicare armamento. Si autẽ inter operarios priuatos artifices opportunos inuenire potuerint: hos si voluerint in militijs statuere, & in descriptione,[l] nomina eorum facere, & destinare nobis descriptionem artificum, vt per sacrum nostrum rescriptum in illis statuantur locis, in quibus sunt publicè fabricenses: quatenus ipsi operantes[m] arma, & de fisco annonas accipiant. & hoc enim facto & subtiliter obseruato à prædictis personis, licentia penitus nulli dabitur, neque ciuitates inhabitantibus priuatis, neque villas incolentibus rusticis, armis vti aduersus alterutros, necesque præsumere, & ex hoc plurimos homines occidi: publicas verò perire functiones, dum terræ cultores vitam amittere metuentes, fuga propter timorem vtuntur.

Oportet ergo eos, qui diriguntur à tua celsi-

Bellum duo mala infert.

[a] Patiuntur. No. bellum duplex malum inferre: vt hic: & etiam tertium: quia facit homines pauperes: vt C. de cadu. tol. in prin. & j. eo. § si autem. ibi, dum terræ cultores.

[b] Fabricensij. vel fabricenses. qui sunt etiam quidam habẽtes officium & necessitatem faciendi arma. cui necessitati eorum posteritas tenetur: vt C. de fabricen. l. inte. lib. xi. & ed instar militiũ notam debent habere in brachijs. & aliena prædia conducere colenda non debent: vt C. de fabri. l. stigmata & l. fin in prin. eo. lib. xi.

[c] Faciunt hi deputati qui prohibiti sunt operari.

[d] Armemẽto. quod enim aufertur ab indigno, applicatur fisco: vt ff. de in. fis. l. Lucius.

[e] Instruxerint quæ aliquis instruxe - runt qui facere scit. Accur.

[f] Ipsis. balistarijs. vt & ipsi inter publica arma ponant. Accur.

[g] Deputati. habebant enim quosdam sibi deputatos sicut fabricenses.

[h] Patrum. i. rectorũ. & not. quòd dicitur pater. vnde sicut pater debet habere filij gubernationẽ. sic ciuitatis rector. & sic pro opinione nostra qua dicimus, quòd sufficiat talem iurare de calum. licet P. dixerit maiorem partem vniuersitatis iurare: vt C. de iura. cal. l. 2. §. quod obseruari. & §. hoc etiam. & ff. de conditi. & demon. l. municipibus & j. e. §. si autem, in fi.

Chartularij & tabelliones qui dicuntur.

[i] Chartulariorum. chartularij appellantur qui scribunt in chartula publica: quòd vulgo tabelliones dicuntur. & no. quòd tabelliones eliguntur in huiusmodi factis.

[k] Opinionem. vt I. de mona. §. ordinationem. col. 1.

[l] Descriptione. i. matriculæ scripturæ.

[m] Operantes. sic j de man. princi. in fin. tit.

Con-

[l] Matricula vera est infamus. Con.

celsitudine ex memorato fabricensiũ scrinio ad prohibendos priuatos armorum factores, confessionem [a] accipere etiã per loca iudices, & iubeãta eis officia, & ciuitatum defensores, & patres quia nihil valebunt decætero horum, quæ à nobis prohibita sunt, aliquid agere: sed q̃ per præsentẽ sancita sunt legem, custodient, pœnam & in pecunijs [b] & in ipsum formidantes caput. Sancimus .n. magnæ quidem Alexandriæ iudicem negligẽtem [c] quæ à nobis sancita sunt, viginti auri librarum exsoluere pœnã, cingulo cadere: & huius officium similiter auri libra. xx. dare pęnam, & capitale subire suppliciũ, aliarum vero prouinciarum iudices dãnum quidem x. lib. auri sustinere, similiter aũt & ipsos casui cinguli [d] subiacere, & eõrum officia. Defensores aũt, & patres ciuitatum, trium libr. auri multari pœna, & in capite sustinere periculũ, si quod tale factũ cõperientes [e] non punierint, aut hoc agere nolentibus nõ nunciẽt, sed latere pmiserit. Vt aũt palã [f] fiant quæ à nobis prohibita sunt à priuatis & alijs quibusdã citra eos, qui id sacris nostris fabricensibus referũtur, fieri, aut priuatis vendi arma, & hoc p pñtem legem significare curauimus. Prohibemus. n. priuatos operari & emere arcus, & sagittas & spathas, & enses, quæ vocare consueuerunt semispathia [g] † & q̃ vocantur zaniæ, siue loricæ, & contos, & quolibet modo vel figura factas lanceas, [h] & q̃ apud Isauros nominantur monocopia, † & appellatos sitinnos seu missilia: insuper & aspidas, siue scuta, & galeas, seu cassides, non. n. ista alij cuidam instruere sinimus, præter eos, qui deputati sunt in sacris nostris fabricensibus. solos autem fieri & vendi à priuatis, & priuatis vendi permittimus cultellos minores, [i] quibus nullus in prælijs vtitur. Pręsentẽ igitur legem generalẽ tua [k] celsitudo in hac proponat regia ciuitate, necnõ & per alias ciuitates nr̃e reipublicę, vt oẽs agnoscentes, q̃ placuerunt nobis, hæc obseruent. Denuciauimus aũt futuris pẽsse hmõi custodię chartularij ex memorato fabricensiũ scrinio: quia ex negligentia non solũ pecuniarias sustinebunt pœnas, sed ẽt in corpore supplicia patient, & militia cadent. insuper nec ipsum vlterius pmitti à nobis scriniũ in hmõi adesse solicitudine, [l] sed alijs cõmitti fabricensiũ curã. Quæ igit̃ placuerũt nobis, et p hãc legẽ declarata sunt, tua celsitudo, & q̃ post te i cingulo fuerint, operi terminoq; tradere festinẽt: indignationẽ nr̃am & ipsi metuẽtes, nisi rẽ sic vtilem reipublicæ custodierint. Nouel. 86. Vt differentes iudices, & 87. De donatione mortis causa facta à Decurion. hic desunt: sed illa reperietur inferius collat. 9. constitut. 10. altera vero colla. 10. consti. 27.

TITVLVS XIIII.
Nouella 88.

DE DEPOSITO, ET DEnunciationibus inquilinorum, & suspẽdenda administratione panum.

Non valet denuntiatio, ne reddatur depositum, vel ne alimenta de publica annona erogãda præstentur, vel ne soluatur pensio domus locatæ. & qui talem denunciationem fecerit, punitur ad interesse creditoribus, in quo quandoque venire poterit totum depositum. Accursius.

Imper. Iustin. August. Ioanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

Item nup audientibus nobis (hoc quod in imperio publice sedentes multoties agimus) orta est aliqua qõ, quam resoluimus statim. hmõi vero dicentes contingere multa cõi & generali lege definire, hoc iustum esse arbitrati sumus. Si. n. quis ab aliquo capiat aurũ, aut res aliquas depositi cã in quibusdam [m] conditionibus, deinde illi agant: [n] necessitatẽ hẽat

Auth. p 3 omne

[a] Confessionem. i. scripturã in qua confiteretur.
[b] Pecunijs. hoc ẽ qđ dicim⁹ i rẽ & psona
[c] Negligẽtiam. T. de mona. in fi. col. 1.
[d] Cinguli. i. dignitatis amissione.
[e] Comperientes. T. scenicas no. so. & C. ad leg. iul. de vi pub. l. vlt. in fi.
[f] Palam. quasi diceret, prohibuit arma sic in genere fieri vel vendi nũc specificat. & no. q alibi largius sumunt̃ arma ẽt pro lapide: vt insti. de publi. iudi. §. item lex Cornelia.
[g] Semispathia. i. illa arma. Accur.
[h] Lanceas. Not. quædam sunt, quæ vncinum quoddã habẽt ad capiendos hostes, q̃ romphęę vocant̃: vt ff. de vi & vi arm. l. 3. in prin. Acc.
[i] Minores. aptos ad pennarum temperationem, vel panũ incisionem, sm Al. ex his potest colligi statutum de non portãdis armis per ciuitatem aliquam.
[k] Tua. loquitur magistro officiorũ: vt i. nuit in prin. constitutionis eiusdẽ. Al.
[l] Solicitudine. Not. q si tabellio delinqt in officio non debet amodo posse hoc officium exercere. Ac.

Tabellio delinquẽs ab offõ repelli dẽt.

† Parameria legendũ, vt in Græco, & Iuliani epitome, quasi femori applicitos enses. Contius.

† μονο-κόπια, legitur in Græco. Contius. Vide Alci. li. dispun. 3. c. 20.

† σιβύνναι. i. missibilia.

DE DEPOSITO, & denunciation. &c.

[m] Conditionibus. Inter. In quibusdam. i. sub quibusdã condõnib. Ac.
[n] Agant. i. deponentes impleant cõditiones quas implere debent.

omne restituere aurum, aut res conditionibus semel impletis a & nulla omnino licentia fit ali quibus extrinsecus b interdictionibus † vti, & retinere c depositi restitutionem : dum & alia multa priuilegia tā à præcedentibus legislatoribus, q̄ à nobisipsis data sunt. d licentia enim est prohibenti redditionem, eum quidem cui creditum est depositum, non molestare: eum verò de rebus, quæ in quæstione sunt, qui aurum, aut res aliquas accepturus e est, litem sortiri, & iustitiam & legem promereri. sed ne per hanc causam dānis magnis subijciat eum, qui interdictionem susce pit, & compellatur aut defensiones expetere, f aut res habere, & non possit voluntarie cum deponente benigne agere. quòd si tale aliquid egerit (omnino enim oportet non sola delictorum nos contentos esse prohibitione : sed etiam timorem inferre iustum trāsgressoribus) siue perditionem contigerit rerum aut pecuniarum fieri, & hoc probetur, g siue alium quemcunque casum fortuitum : ipsum respicere, qui contestationem dixerit. Insuper etiam ex quo facta est huiusmodi cōtestatio, h vsuras pecuniarum, vsque ad tertiam i centesimæ agnoscere prohibentē accipere propria: non solum si aurū fuerit quod depositum est. restitui vero prohibitum: sed & si aliæ res k sint: vt hoc timore l stultorum simul & peruersorum malignè versandi, m † in depositionibus homines cessent.

CAP. II. De his qui denunciant, ne ciuiles annonæ vel pensiones soluantur.

SED totum n hoc quod de mandatis est, & aspicere, & constituere secundum legem prouidimus. Videmus enim frequentari hoc in regia hac percipuè ciuitate, & aliquos interdicentes eis, qui ministrant publicas annonas, & tesseras o accipiunt ab annonarum præfecto, volentes suspendi administrationem: & eos, qui ex hoc solummodo forsan nutriuntur, defraudari administratione, per quam eis omnis tribuitur vitæ occasio. p Huic autem rei seuerius & difficilius illud est. multis enim domos possidentibus in hac felicissima ciuitate, qui imbanchiti q non videntur, mox futuris pensiones ab inquilinis accipere, calumniantur per interdictiones inquilinis dirigentes, vt non inferant eis. Illi vero r vltro eas suscipientes, quidam propter inopiam forsan comedunt eas: s quidam vero & exules à magna hac fiunt ciuitate, & decidit omnino pensionum administratio iis, qui ex hoc forsan solo nutriuntur, secundum quòd occurrentes ciuilibus annonis diximus. Nemini igitur damus huiusmodo licentiam : sed vnusquisque si aliquam habeat causam ad obnoxium sibi, non obdormiat: t in liberalibus u autē ex peruersitate omni plenius aspiret interdictionibus. Cognoscat enim, quia si tale aliquid egerit, & per occasionem eius ceciderit, aut

a Impletis. & q̄sq; non impletis cōditionib. vt ff. depos. l. j. §. pen. & C. de peti. hæ. l. vlti. Azo.

b Extrinsecus. i. præter deponentem. deponens. n. interdicere pōt, non alius. vt hic. nisi iudex interdicat: cū psona depositarij sit suspecta, ne cū re aufugiat: vt ff. q satisda. co. l. si fideiussor. §. fin. Sed ꝯm hoc nonne sunt correctę ll. quæ dicūt ēt depositarium rei védicatione dño vero teneri: vt ff. d rei vē. l. officiū. & ff. depos. l. bona fides? Quidam hic. sed tn dic ꝯm lo. q nō: & aliud est velle agere rei vin. in iudicio: & aliud facere hmōi interdictionem, q nō restituat. Accur.

c Retinere. i. facere teneri, vel differre.

d Data sunt. i. s. actione depositi. nā prius habet rō deponentiū, si cedunt bonis debitores: vt ff. depo. l. si hominē. § j. & §. fin. Item actioni depositi compēsatio nō opponit. vt C. eo. l. fi. j. rn. Itē crescit in duplū p infitiationē in quatuor casib. vt I. ff. de actio. §. sequēt vers. rei persequēdæ. Vnde adi dat ad aliud vt nemo ei interdicere: vt hic & idem dicas qd̄ i cōmodato.

e Accepturus. i. recepturus. s. deponens.

f Expetere à deponēte: vt defendat eum.

g Probet. s. amissio: vt ff. de pig. act. l. iij. Azo.

h Contestatio. vt teneat deponenti: vt j. eo. §. nemini. non depositario, q tenuit vane.

i Tertiam. & hanc dabit ei q læsus est, vt hic. & j. eo. §. nemini igitur. Accur.

k Res. vt æstimatio nis detur vsura.

l Timore. idest hac pœna.

m Versādi. i. versari.

n Sed totū q.d multa sunt mādata quæ data sūt administratoribus, quę sunt s. de man. prin. col. iij. adhuc aūt quædam desunt, q̄ ponit hic. duo. s. de annona, & de pensione: vt sic dictus tractatus de mā. prin. plenior sit.

o Tesseras. tessera genus est mensurę qua mēsuratur annona: vt ff. de iudi. l. sed & si. § si libertis.

p Occasio. quod ideo iniquum est: vt ff. de transact. l. cū hi. §. sed & personarū. & §. si in annos.

q Imbanchiti. i. in banchis non sedentes, quia sunt absentes: idem si pńsentes aliēs est in littera, in banchis non videntꝰ & eodē modo intelligas: & nō est vis, verū sint absentes vel præsentes: i sed sorte ita de facto fuit. s. q erāt absentes. Acc.

r Illi vero. quib. interdicitur.

s Eas. interdictiōes.

t Non obdormiat. i. non differat eū conuenire. nam negligētia est nociua: vt hic, & C. de anna. exce. l. vt pfectius. & ēꝯ diligētia fructuosa: vt hic & ff. quę in frau. cre. l. pupillus.

u In liberalib⁹. supple ex pmissis. & nullꝰ aspirēt in liberalibꝰ interdictis &c. sūt enim liberales iō qa libenter suscipit interdictionē ille cui interdicitur, vt hic, vt per hoc differat solutionē. vt s. pxi. §. ibi illi vero vltro &c. Alij dicunt in liberalib⁹. i. in depositis. q ex liberalitate & bona fide fiunt.

† παραγγελίαις, i. denūciationib. sic vertit Iuliannꝰ epi tomator.

† Cōc. gl. in c. j. super verbo §. ex d deposito.

† Aliās, versandi, cursum.

Tessera quid sit.

Admi-

a Administratio. quæ sibi omnes dic neces.
b Mox .i. tunc.
c Defensiones. i. non exigat depositarius fideiussores à deponente, vel cautionẽ propter huiusmodi interdictum : quia graue ẽ, vt subijcit, dare fideiussorẽ : vt ff. vt 1 pos. leg. l. si is à quo. § si. & puto hũc §. generalem ad omnes tres casus huius constitutionis, & p hoc dico corrigi, qd est C. depo. l penult. in fine.
d Defensionem. i. si vult cauere de defendendo depositariũ, facultas erit ei domino sic caventi, supple. rem propriam recipere. Vel dic econtra: quia dicit depositarius se paratũ recipere cautionem. & supple. & rem restituere datã in alium modum.
e Fiat. hoc verum est in prætorijs. secus in alijs : vt ff. de præto stipu. l. prætoriæ & l 1. §. 3. & §. 6. & ideo male allegat hic imperator. Acc.
f Indicant. i. ipsi q venerunt ad nos pro quæstione facti : vt s. eo. in prin. & potes dicere i. induxerũt nobis in mẽtem, quod faciemus hanc legẽ. Accur.

QVIBVS MOdis &c.

Differt hæc ab illa, supra, quibus modis &c. quia hæc generalior est: vt infra, authẽ. vt in me. primæ col. ibi, bene se habere &c. Item hic tractat de ijs qui sui iuris. & i potestate suę parentum ibi de ijs q legitimi successores, licet non in potestate parentum sint.

g Naturalium. A Constantini; vt C. e. l. 1.
h Dudum. i. Olim.
i Qualibet, idest

aut administratio a panum, aut pensionum datio ex hoc accidens : ipse sustinebit periculũ mox, b ꝓ interdictionem inquilinis & ministrãtibus panem miserit, aut suspẽderit annonam. Nihil. n. horum agi omnino volumus: sed ex quo interdictiones egerit, sancimus eum omne damnum sarcire domino rerum super hoc, & vsuram & tertiam centesimæ agnoscere pecuniarum, aut rerum, quas non acciperet per eum is qui secundum hunc modum læsus est, valuit. Et neque aliquis opponat defensiones, c quia qui præsens est ei exactionis domino danti defensionem, d aut in deposito, aut in alijs, recipere rem propriam. Non enim omnibus est facile fideiussorem præbere: nostris legibus nullam defensionem omnino ratam esse ponentibus, nisi cum fideiussione fiat. e fideiussorem enim omnino dandum idoneum non facile, neque possibile passim est. Et propterea igitur obseruantiam nostrorum subiectorum volumus hoc custodiri amodo & deinceps omni tempore, vt immortale sit huius nostræ sanctionis iuuamen Reipublic. Indicant f quidem nobis in mentem veniẽtes : præsentem verò legem cõe iuuamen nostris parientem. subiectis. Tria igitur eminentia quę placuerunt nobis, & per hanc diuinam manifesta sunt legem, operi effectuiq; tradere, & in perpetuũ obseruare festinet.

TITVLVS I.

Περὶ τῶν νόθων.

Nou. 89.

QVIBVS MODIS naturales efficiuntur sui, & de eorum ex testamento siue ab intestato successione.

COLLATIO VII.

Imper. Iustin. Aug. Ioan. gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

NAturaliũ g nomen Romanæ legislationi dudum h nõ erat in studium, nec quęlibet i circa hoc fuerat humanitas: sed tanquam alienigenum aliquid & omnino alienum à republica putabatur: à Constantini verò piæ memoriæ temporibus in constitutionum k scriptum l est libris. † Deinde paulatim in mediocritatem m clementemq; sententiam Imperatores transeuntes, leges posuerũt: alijs quidem & dari, & relinqui aliquid eis à patribus concedentes. n aliqui autem ẽt adinuenientes modum, per quẽ naturali iure priore liberati, legitimi fierent, o & paternæ substãtiæ successores : paulatimq; ẽt ad nepotes processerũt hmõi legislationes, p & qm in nostra tpa venerunt, q & eorũ, qui paulò ante nos fuerunt, multã varietatem r cã suscepit. Nos. n. duplex habuimus studium, & plurimos in libertatem perducere hoĩes ex priore seruitute, s & ex naturalib. ad legitimos eleuare, t non enim vllo u & interdictio despicienda est

aliquã.
k Constitutionum. vt C. eo. l. 5. Acc.
l Scriptum est. in tractatu de naturalibus liberis.
m Mediocritatem. idest, modũ vel mensuram in dando vel relinquendo naturalibus.
n Concedentes. vt Archadius & Theodosius : vt C. eo. l. 2. & 3.
o fierent. s. Leo : vt C. eodem. l. quoniam desideria.
p Legislationes. vt in l. 2 C. eo. ti.
q Venerunt. s. naturales liberi, vel eorum quæstiones.
r Varietatem. q. d. quia quæstiones naturalium ad nos peruenerunt : ideo correximus, & distinximus statuta ab alijs.
s Seruitute. hoc primum.
t Eleuare hoc secundum.
u Vllo. Nota, gloriosissimum verbũ. & est sensus : quia licet aliqui sint in seruitute propter delictum fortè, quod fecerunt, & ita propter vitionem : vel licet sint nati ex nõ legitimo matrimonio, & ita contra interdictum : tamen non sunt despiciendi, sed iuuandi, vt fugiant de malo, & veniant in bonum : vt s. eo. §. naturę si quidem &c & sic est argumen. pro quolibet corrigendo : vt & C. de emẽ. propinquo. l. prima. Item facit ff. de ventre in possessionem mittendo. l. 1. §. 3. respon.

† In codice Theodosiano. hic. n. sol9 liber cõstitutionũ extitit, q post Constantinũ edit9 fuerat. Cont.

 Quem daest

a Quem. s. codicem.
b Constituimus. vt instit. de hær. ab inte. §. j.
c Comperimus: vt instit. de nup. §. fin. & ad Orfi. §. nouissime. & de succe. cog. §. hoc loco.
d Collectione. s. in C. vt C. eo. l. humanitatis. & seq. vsque in fi. ti. Accur.
e Postea. vt i. de ince. nup. §. pe. & de trien. & semis. § vit. co. iij. & vt lib. dec. § si quis, & i. quib. mo. na. effi. legi. colla vj.
f Constitutione. s. ista.
g Totum. i. omnia, vt ex sequentibus colligitur.
h Inter legitimos. vt nati ex matrimonio: vt instit. de pat. po. l prin. & de his expedit se breuiter hęc cōsti. j. eo. §. legitimi.
i Prius. i. legitimationem Acc.
k Fiunt. s. legitimi.
l Ex seruis. ratione similitudinis hoc ponitur hic & alibi in multis locis in hac cōstitutiōe, & de his dicit prolixe j. eo. §. quia vero non est. vsque ad § discretis.
m Indigni. vt j. eo. §. vltimo. & supple hic. Alij sunt legitimi tm̄, vt adoptiui. & sic sunt quinque genera filiorum.
n Constitutionē. & de his j eo §. discretis vsq; ad §. vlti.
o Quorū. s. modorū.
p Amare. aduerbium, quia nil curabat vt i. in prin. huius constitutionis.
q Relinquitur. s. à nobis quin tractemus de ijs qui &c.
r Natura siquidem. superior ergo distinctio fuit s̄m ius ciuile imperatorum.
s Legib. quod fuit antequam ciuitates essent factæ: vt instit. de re. di. §. singulorum.
t Schema. i. ordinem quo gentes vtuntur de seruis.
u Casus. i. defectus. Accursius.

Filiorum quinque sunt genera.

da est, sed quod est in necessitate, curandū est: & diffugiendū qdem quod malū est: inueniēdum verò vndique quod melius est. Quia igitur aliqua quidem in cōstitutionū codice, quē a ex omni priorū imperatorū legislatione collegimus, de natura libus scripta sunt filijs: quædam verò in libro institutionū, de his autem nos cōstituimus, b aut iam perfecta comperimus, c & nos ipsi plurimas fecimus de his ꝯstitutiones: alias quidē in prædictarū collectione d cōstitutionū, alias aūt ēt postea: e necā sit dispersa, bñ se habere credidimus, in vna constitutione f totū g colligere, q̄ pro omnibus sufficiat ea, quæ de naturalib. sunt, corrigere atq; sancire. Palam nanq; est, quia oīum alij qdem liberi simul consistunt, & inter legitimos h sunt: alij vero hoc prius i nō habentes postea fiunt, k & ex seruis l ab liberos ascēdūt, & ex naturalib. ad legitimos: alij verò ex hoc ipso naturales sunt, & quędā eis successiōes existūt: alios aūt neq; naturales esse decet, sed ēt hoc monstrātur indigni. m Oportet igit nos ita facere constitutionē, n vt nullus ignoret, q̄ possunt in naturalibus valere: dicimus aūt inchoantes legē, qui consistūt naturales, quibusq; modis procedunt ad legitimos (quorū o plurimos inuenimus nos) & quę sunt horū successiōes: & quomodo qdem vetustas vsa ē his amarè: p qūo nos humanè. Nec illud quoq; relinquitur, q qui nec naturaliū digni sunt (sicuti diximus) appellatione. Natura siquidem r ab initio dū de filiorum procreatione sanciret scriptis nondū positis legib. s oēs similiter quidem liberos, similiter autē ꝓduxit ingenuos. Primis nanque parētibus primi filij similiter quidem liberi, similiter autem legitimi à natura fiebant: bella verò & lites atq; libidines & ꝯcupiscētię cām deposuerunt ad aliud schema. t Seruitutem nāq; inuenit bellū, naturales aut castitatis casus: u lex aūt rursus hmōi delicta curās libertatem seruis molita est: multum de his tractauit modos x introducens dena millia, imperatoriæ verò constitutiones aperuerunt ijs, quæ non rectè facta sunt ad ius legitimū viis. quod nō trāsitoriè y neque nos sancimus, neque subiectos hanc legem negligenter audire præcipimus. Legitimi si quidem successores procedunt hominibus ex nuptijs, quas contrahunt aut cum dotalibus instrumentis, aut etiā absq; eis, sic ad feminas masculis cōuenientibus vt ab initio habeant ad eas legitimarum nuptiarum affectum. z Et hoc. n. in calumnia positum nos respicientes, lege a decreuimus quid in ijs quidem, qui fortunæ dignitate prouecti sunt, quid autem in mediocri hominum statu agendum sit ad demonstrationem legitimarum nuptiarum, quid vero deinceps permissum est plebi. b Quapropter nuptijs procedentibus, c ex hoc ipso sunt successiones certæ: & si inter legitimos connumerentur, mox lex d introducit successionum modos, plurimum de his tractans. Legitimum si quidem ius sic se habet. e

Si quis natus sit liber, non tamen legitimus aut etiam natus sit seruus, sed libertatem postea meruit: si sit masculus, legitimari potest per oblationem curiæ: si est fœmina, legitimatur nubendo curiali legitime. Angel.

x Modos. quibus ad libertatem perueniant, quibus fiant serui, & à quibus retineantur: & quibus acquiratur per eos: imo maior pars legū fere de seruis tractat. Sed non sic intelligo hanc literā: imo dico, quòd imperator hyperbolice loquit̃. & de modis illis tm̄ dicit, quib. ad libertatem perueniūt, qui sunt multis vt institu. de libert. §. multis
y Transitoriè. i. negligenter: vt i. de q̄store. §. vlt. col. vj.
z Affectum. q. d. mutuū consensum: vt i. de nup. §. nuptias
a Lege. vt i. quibus mo. na. effi. le. §. hoc ergo. & §. quantum vero. & § quisquis. col. vi.
b Plebi. i. minoribus in abiecta vita constitutis.
c Procedentibus. s. sic, vt mō dictū est.
d Lex. in genere ponit, videlicet ille tractatus, qui dicit de suis & legitimis hæredibus.
e Se habet. vt dictum est modo.

Reliqua

CAP.

CAP. I. De primo legitimationis modo per curiæ dationem.

Quibus vero non est huiusmodi, sed liberum quidem nô tamen ex nuptijs procedens legitimis aut etiam in seruitute natum: si libertatem quidê meruerit, manserit autê naturale: hoc modi varij ad ius legitimum ferunt: quos enumerantes, sic êt reliqua [a] sancimus. Primus itaq; modus est legitimi iuris existens, ciuitatibus mox vtilis, [b] quê Theodosius piæ & nouæ introduxit memoriæ. [c] Sancitum nanq; est ab eo vt possit naturales filios, [d] aut omnes, aut aliquos offerre curijs, aut filias curialib. copulare. Et qm̃ modus iste non simplicê habuit legislationem, sed variê & de oblationib. [e] dictum est, & de successionibus, quomodo ipsi, & quorum hæredes existant, & qui rursus ad ius eorum hæreditarium accedant: iustum credimus hoc primum legislationis disponentes capitulû, ita ad reliquos modos, qui ad legitimorum ius ferunt, accedere. quæ enim inde sunt, facilê omnino est dicere.

Pater filium naturalem curiæ offerens, siue inter viuos, siue ĩ vltima voluntate, eum legitimum facit, habeat legitimos nec ne. semetipsum autem offerens alijs legitimis extantibus, legitimus non fit. Angel.

Si quis igitur fuerit naturalium filiorum pater, [f] siue curialis existens, siue liber à curia: licentiam habebit omnes, aut quosdam ex eis, siue legitimorum sit filiorum pater, siue etiam non, sed solummodo naturalium, offerre † curiæ, licet fortê illustris dignitatis sint filij suscepti: [g] nisi tamen dignitas intercesserit talis, quæ homines, licet curiales sint, ab hac fortuna liberos facit. Ob lationis aût modus siue [h] fiat à patre adhuc superstite, cum quispiam in cômune filiû offerret (hoc nanq; gestum est in Philocalo naturali filio curiali à patre in Bustrenorum † ciuitate) & hoc ipsum dicit secundum inspectionem ibi factam, & ita eum offert, sicut à Leone piç memoriæ scripta dicit côstitutio. [i] Siue ergo secundum hunc modum fiat aliquis à patre pronunciatus curialis, [k] siue [l] eum pater sub gestis monumentorum offerat, siue moriens in testamento conscribat, oportere fieri curialem, deinde ille amplectatur scripturam: legitimus [m] mox fiet, naturalium iure omnino liberatus: siue etiam mortuo patre semetipsum filius aut filij offerant, non existente quidem legitima sobole, etiam si erût legitimi & curiales. Proinde pater quidem etiam existentibus legitimis offert curiæ non legitimos filios: qui verò per semetipsum ad hoc procedit: tunc solummodo auditur, cum nullus legitimorum filiorum existit. [n] Hoc itaque de oblationibus fit, quod indifferenter sancitum est [o] à nobis, in hac præsenti lege reconditum. nô autem simpliciter, [p] neque fortunæ [q] oblatione, oportet enim [r] & modos facere manifestos, secundum quos offerantur.

Qui suã sobolem naturalem vult legitimare: curiæ loci ex quo natus est eam offerat. qui autem Romani & Constantinopolitani sunt, seje ibidem offerêdo legitimantur. & mulier naturalis curiali Constantinopolitano nubendo legitimatur. Angelus.

Si quis igitur ex qualibet oriatur ciuitate, siue curialis, [s] siue etiam liber huiusmodi sit fortunæ: licebit ei suum naturalem offerre filium curiæ illius, vnde oritur ciuitatis. Si verò nec ciuis ipse consistat, sed ex villa quadam aut vico sit oriundus: illi à patre offeratur ciuitati, aut semetipsum offerat, sub qua ciuitate, villa aut vicu tributa persoluit. [t] Palam verò est, quia siquidem pater eum, aut auus offerat: aut aliquis ascendêtium

---

[a] Reliqua. s. capitula de quibus fecimus mentionem. ĩ. eod. ver. dicimus. Accursius.

[b] Vtilis. s. est.

[c] Memoriæ. vt C. de natu. lib. l. iij.

[d] Filios. s. naturales.

[e] De oblationibus. s. curiæ. Accur.

[f] Filiorum pater. hoc qñ per dationê curiæ. secus si sine eâ velit sibi filium facere successorem: quia tunc demum legitimis non existentib. vt ĩ. quib. mo. na ef. fi. leg. §. si verò solûmodo. qui est côtra.

[g] Suscepti. forte per rescriptum: vt honorabilior sit ceteris: non aût habuit administrationem illustris dignitatis: tunc enim semper liberatur à fortuna curiali. ĩ. vt ord. piç. vt in princ. colla. v. & const. inst. quæ de dign. §. sed. nec transire ad curiam permittatur. quia dehonestaret illustrê administrationem: vt hic subijcit. tamen non talis ê: sic ergo & in episcopo erit: vt ĩ. de san. epis. §. sed hoc quidem. colum. ix. & idem in quolibet q per dignitatê à curia liberatur qui sunt multi: vt C. de decu. l. fi. Acc.

[h] Siue. hoc respicit aliud, siue, quod est ĩ.

[i] Constitutio. vt C. de na. lib. l. quoniã.

[k] Curialis. i. quòd fiat curialis. Accursi.

[l] Siue. hoc respicit aliud siue, quod est sup.

[m] Legitimus. C. de natu. lib. l. communium. §. illo.

[n] Existit. & est ratio euidens, cum non debeant legitimis filijs suo facto præiudicium facere. quod potuit pater. & hanc differentiam plenam quæ tam in hac const. dicet.

[o] Sancitum est. s. olim.

[p] Simpliciter. i. sine distinctione Acc.

[q] Fortunæ alias fortuitæ.

[r] Enim. pro certe.

[s] Curiales. nam licet sit aliquis curialis, non tamen filius est; nisi specialiter efficiatur: vt hic, & C. de ijs qui spon. mu. l. fin lib. x.

[t] Persoluit. Not. villas & castra sub ciuitate

† Côtra. e. p tuas. in gl. super verbo appellauit. post prin. ibi. item si pater. ex q̃ h. sine legi. Villæ & castra sub ciuitate collecta faciunt.

† Bustrenorum. hinc apparet in. l. quoniã C. de naturali. liberis. legêdum esse Bostræ. ã nostra.

tium parentū, & liberos [a] hũs filios: hoc agere poterit. si verò ipse quispiā semetipsum offerat, hoc permittimus, cū nō alij legitimi sunt fratres. Si tamen aliquis offerre volētium suos naturales curijs, aut ex maxima oriatur ciuitate, [b] aut ex seniore Roma: huic damus licentiam, in quam voluerit metropolim [c] oblationem celebrare: & hanc esse regulam ēt in filiabus, vt iungat eas curialibus, aut ex ciuitate ipsa, ex qua orti sūt, aut sub qua villa aut vicus tributa persoluit, aut si qs liber simul & Romanus aut Byzantius [d] fuerit, cuicunq; curialiū alterius cuiuspiam, [e] metropolis tamen. Sic itaq; nobis curialium diligentia est: & iste modus [f] placet iuris legitimi: q a damus curialium naturaliū existēti solummodo filiorum patri, licet ex ancilla eos habeat, & liberos facere, & offerre curiæ ēm quod prædictum [g] est. Et adhuc amplius sancimus de causa, vt vel si nō pater offerat, liber autem semel filius fiat, possit & semetipsum offerre curiæ, etiam hic legitima non existente prole.

Legitimatus per curiæ oblationem patri legitimus successor efficitur: et repudiare poterit hæreditatem patris, & se à curia liberare: pater tamen non potest ei in testamento relinquere plus, quàm relinquat vni ex filijs, cui minus relinquit. Ange.

Et quoniam variæ etiā de huiusmodi personarum successione sancitū est: non videtur absurdū nobis & de successione, sicut prædiximus terminare. Si quis igitur naturali, secūdum hoc schema, i. oblationis, fiat curialis: erit patri & ab intestato successor, & ex voluntate, nihil dissimilis legitimis, & ex donatione percipere poterit patris, ita tamen, vt non amplius habeat vno horum, qui ab initio legitimi sunt, & inter omnes minus habente. [h] Cum semel autem illi susceperint oblationem, & propterea ad ius legitimorum ascenderint: non sinimus eos abstinere se patrum hæreditate, aut videri quasi donationem in se factam, & ratam habitam ab eis relinquere, & fortuna [i] recedere. Manentes ita curiales, relictam aut donatam (sicut dudum à nobis dictum est) habebunt mensuram.

Si filius ab initio oblationem curiæ recusauerit, bona tamen paterna possidere reperitur, curiæ est adstrictus. quod locum habet etiam in filiabus. Ang.

Si verò ab initio refutauerit oblationem: manere liberi [k] præponentes, licet naturales, quam fieri ditiores & curiales: deinde videantur postea aut in totum, aut ex parte possidere res donatas aut relictas sibi, aut etiam alienare: tenebuntur omnino curiali fortunæ etiam inuiti: vt non adulterari [l] nobis videantur legislationem, & lucra quidem venentur, quæ occasione oblationis sint, repellāt autem fortunam propter quam lucra promeruerunt. [m] Et hoc similiter sancimus & in masculis oblatis curiæ, & in filiabus nubentibus curialibus nulla existente differentia, siue per masculos quispiam curiæ munera agat, siue per generos curiam in filiabus augere voluerit, & per illorum filios nouos adijcere prioribus curialibus filios eorum. [n]

Filius legitimatus, soli patri ab intestato succedit, non auo, vel ascendentibus, nec ēt cognatis patris, nec etiam agnascitur, licet sit legitimatus: nisi per quandam machinationem: nec ipsi eidem succedunt ab intestato, sed ex testamento vnus alteri succedere potest. Ang.

Filium verò per huiusmodi causam factū legitimum, ipsi soli genitori legitimum facimus, nō etiam extraneæ cognationi patris (dicimus [o] autem & ex quibus ille natus est, & qui ex vtroq; [p] sunt, & qui ex eo processerūt) facimus eum velut ex quadam machinatione cognatum. Sancimus enim oblatum curię naturalem filium solummodo patri legitimum

ciuitate facere collectam vt hic, & C. eo. l. j. & ff. de censi. l. forma. & ius ciuitatis sequi: vt ff. ad mu ni. l. q ex vico. & C. de epi & cle. l. nulli. §. qd si inuito. Acc.

a Et liberos. & pro etiam.

b Ciuitate. Constantinopolitana.

c Metropolim. i. metropolitanæ ciuitatis.

d Bizantius. i. Constātinopolitanus. nā ea ciuitas primo dicta est Bizantium.

e Cuiuspiam offerat filiū suam copulādo curiali Metropolitanæ ciuitatis.

f Et iste modus s. naturalium filiorū & seruorum.

g Prædictum. vt s. eo. § qd verò nō est.

h Habente. sic & secundū hens matrimonium non amplius dat de suis secundæ coniugi, quā vni filiorum primi matrimonij, & cui minus dederit: vt s. de nup. §. optimū. & C. de sec. nup. l. hac edictali § 1. quod non pōt esse minus legitima vel hic vel ibi: vt s. de nup. §. illud. sed si esset hic solus, totum posset habere: vt C. eo. l. 4.

i Fortuna. vt C. eo. l. quoniā desideria. Accur.

k Liberi. à curia.

l Adulterari. sic s. de fi. instr. in prin. Acc.

m Promeruerunt. vbi enim est lucrū, & onus: vt C. de fur. l. si & de cad. tol. l. i. §. pro secundo. in fi. & ff. si quis omiss. cau. test. l. si non solus. in fi. j. respon.

n Eorum. Quid. n. interest quo istorū modorum quis curiæ prouideat: vt C. eo l. j. in fine.

o Dicimus. nunc exponit extra eam cognationem patris.

p Ex vtroque. s. latere: vt agnati & cognati: vt hic statim exponit: sic adoptatus non agnascitur cognatis patris.

mum fieri successorem, nullum tamen habere participium ad ascendẽtes, aut descendẽtes, aut ex latere agnatos vel cognatos pr̃is: aut illos aliquod habere participiũ ad illorum successiones: æquum etiam ei dantes priuilegium, vt sicut nec cognatis patris, nec illis sit ille successor, nec illi ad eius vocentur successionem, nisi fortè scripserit aut ipse illos, aut ab illis scribatur. soli enim patri fiunt legitimi, & cognati esse creduntur.

Si cum filijs aut nepotibus legitimatus decesserit, si curiales sint, ad eius successionem vocantur: nullo autem superstite eo decedente ab intestato, curialis ad nouem vncias vocatur, & ad reliquas tres, qui ex lege appellantur. Angel.

Ergo sanciendum est, qui factis [a] ita legitimis efficiantur successores. Et si quidem habuerit filios, qui [b] talis est, aut nepotes de legitimis sibi procreatos vxoribus & merito etiam curiales constitutos: modis omnibus ei succedant. Quid enim † legalius [c] est proprio filio ad [*] paternam successionem? Si vero filios habuerit non curiales q̃nq; sibi [d] progenitos, tunc legitima [e] mensura veniat ad fiscũ & curiam: reliquum verò quantumcunque fuerit, ad illos filios, qui curiales non sunt, accedat. Si verò etiam generaliter nulla ei sit proles, & moriatur intestatus: nouem quidem vncias curia & fiscus habeat, secundum quod dudum á nobis sancitum est: in reliquis autem tribus vncijs qui ex lege vocantur, omnibus modis veniẽt: aut si testatus fuerit, ad scriptos descendent hęredes. Semel autem factum curialem lex suscipiens, & inscribẽs curię & successiones, & aliam omnem ordinatam dedit vitę successionem & quæstum. Si quis autẽ vel ex genere, [f] vel extraneus scriptus forsan, aut etiã non scriptus voluerit adire Imperium, & semetipsum offerre curiæ: licẽtiam habeat hoc agendi, & distributam curiæ partem accipiẽs fieri curialis, & tam fortunæ quàm functionum successor, si hoc Imperium annuerit. Si quis autem legitimos quidem filios non habeat, naturales autem ei solummodo sint liceat ei curiæ honore scribere eos hæredes: & scriptura pro omni oblatione [g] consistat, & non egeat hoc antiquarum legum alia adiectione, neque oblatione, dum superstites essent: [h] sed ex hoc ipso scripti si liberi sint, curiales simul & hæredes fiant, & habeant ipsi substantiæ nouem [i] vncias, sicut pater eis distribuerit. Sin autem etiam totum eis relinquere voluerit, adhuc faciet melius: verũ tamen vsque ad nouem vncias omnimodo eis relinquat, sciens quia si reliquerit minus, [k] á lege [l] modis omnibus supplementum substantiæ fiet: illi verò si voluerint, curiales fiant. Si verò aliqui quidem eligant aliqui verò refutent: ad eos qui eligunt, refutantium veniat portiones. [m] Si verò omnes renuerint, tunc tanquam filijs non existentibus ita ad curiam veniant nouem vnciæ omnes. Si verò ille quidem tacuerit, [n] filiorum verò legitimorum ei non sit proles: tunc legitima quidem pars ad hęredes ab intestato veniat: filij verò naturales si voluerint semetipsos offerre curię, hoc faciant, sicuti [o] voluerint, siue omnes, siue quidam ex eis: & modis omnibus nouem vnciæ substantiæ ad curiales aut curialem perueniat. Si verò etiam ex ancilla ei nati sunt, si eos manumiserit aut viuẽs, aut in testamento obtulerit [p] eos, etiam sic suscipiãtur, & sint curiales, sicut testator voluit aut sicut eorum desiderium fuit. Offerens enim semetipsos curiæ, percipient (sicuti dictum est) nouem vncias, vndique enim volumus, vel si testetur, vel si non facta voluntate [q] decesserint, eos qui ad curiam veniũt, nouem vncias accipere. Si vero manumiserit quidem solummodo, non tamen obtulerit, aut illi etiam sic volunt, aut quidam ex eis ad curiam respicere: etiam tunc nouem vnciæ curiam agenti vel agentibus [r] secundum quantitatem dentur. Si verò nullus naturalium aut velit, aut offeratur, tunc nouem vncias curia percipiat. Palam quippe est, quia simul sequitur vbique fiscus secundum constitu-

tris, nec succedit: vt C. de adop. l. pen. §. ideo sancimus. Item facit instit. de sen. cogna. in fi.

[a] Qui factis. datiui casus. Accur.

[b] Qui. id est, qui curiæ oblatus est. Acc.

[c] Legalius. i. debetur magis ex lege. q. d. nihil, cum etiam viuo patre dñs ẽ filius: vt ff. de libe. & posth. l. in suis. & eadem persona: vt C. de impu. & aliis sub. l. fi. & ideo debita bona patris filio: vt hic, & ff. vnde libe. l. scriptu herede. in fi. & ff. de bo. dam. l. fi. j. respon. & §. fin.

[d] Sibi. s. siue antea, siue postea. Accur.

[e] Legitima. q̃ determinat lege. s. quarta: vt C. qñ & qui. quar. pars de. l. j. & ij. in princ lib. x.

[f] Ex genere. eius qui decessit.

[g] Obligatione. i. ac si esset data curiæ.

[h] superstites essent. s. parentes.

[i] Noue. qñ est vnus vel plures quod dic. vt ĩ. de trien & semi. diximus. §. excipiat. colla. j.

[k] Minus. quod enim lex dat, priuatus auferre non põt: vt hic, & vt arg. ĩ. de nup. §. si vero nõ solum. l fi.

[l] A lege. supplet lex, in quo homo deficit vt ff de re iudi. l. 3. §. si quis, & C. de inoff. sic. testa. l. oimodo.

[m] Portiones. sic C. qñ nõ pe. par. l. j. Ac.

[n] Tacuerit. s. testõ.

[o] Sicuti. s. non facto testamento.

[p] Obtulerit. s. eos curiæ. Acc.

[q] Voluntate. s. testamento non facto Ac.

[r] Vel agentibus. i. in curia existentibus.

† Cõe. c. ius nãle. j. distinc.

[*] Aliàs venite, & aliàs hęre ptnã &c.

Consti-

stitutionem [a] de hoc à nobis positam. De naturalibus itaque qui per transitum [b] ad curiam fiunt legitimi, & de modo [c] secundum quem offeruntur, & successionibus, hæc à nobis purè sancita sunt. Tribus autem [d] alijs constitutionibus scriptis Zeno [e] quidem piæ memoriæ, nō de futuris aliquid plene sanciuit, sed de iam præteritis: quàm scribi ideo solummodo permisimus, vt eos [f] quibus illa forte constitutio prodest, quòd [g] descendit eorum exinde proles, non hac vtilitate priuaremus: sicut etiam Anastasij [h] piæ memoriæ, quæ naturales adoptare contribuit, non esse importunam decætero nostris subiectis permittimus, nisi ad hoc positam solummodo finimus, vt si qua vtilitas alijs quibus exinde reposita est, hanc non videamur per nostras amputare leges. Oportet enim semper aliquod inchoare bonum, non ea quæ à quibusdam præexistunt, destruere. [i] nostri.n.patris approbamus constitutionem, [k] temperatè quidem introductam, & ordinatè positam: quę adoptiones naturalium prohibuit, multam absurditatem habentes, & indiscrete velut aduenas quosdam legitimis naturales superinducentes.

CAP. II. De secundo legitimationis modo per instrumenta dotalia.

Reliqui igitur sunt modi, qui à nobis inuenti sunt, quos percurremus, [l] legitimū ius pbētes eis, q erāt primitꝰ naturales: circa quorū successionē nō laborauimus. semel.n.eos efficiētes legitimos, [m] damus habere ēt successiones illas, quas hñt ij, q ab initio legitimi sunt. Si qs igit' dotalia [n] scripserit ad libertam [o] in principio, siue ad liberam mulierem, cui omnino licet copulari in concubinæ schemate sibi, aut legitimorum filiorum iam pater [p] existens, aut etiam filiorum naturalium pater, legitimas esse nuptias, & filios vel præcedentes, vel conceptos, legitimos ei esse sancimus. & licet postea non nascantur filij ei, aut etiam nati moriantur, nihilominus prior soboles [q] legitima consistit. Affectus enim circa filios ita ei procedens, qui eum etiā ad dotale prouocauit instrumentum, ipse dedit secundis filijs occasionem, qui postea nati sunt, [r] legitimi iuris. Quapropter absurdum erat, benignam occasionem quam posteri sibi filij inuenerunt ex prioribus sumentes, eam non etiam prioribus legitimum ius simul & sine calumnia circa patrū dare successiones. Palam enim est, quia iuniores [s] filij ex lege [t] facti sunt sui, hoc initium dotalibus præbentibus. Quapropter vnum amborum fecimus ordinem, & decætero calumnias pluri mis abstulimus constitutionibus: [u] illud dicentes, vt vel si non habuerit filios postea pater, dotalia tamen exposuerit instrumenta: etiam sic nihilominus suos habeat filios. Vt enim nascerentur ei filij alij, casus quidam forte potestatem & licentiam habuit: sicut etiam natos auferre: affectionis vero probationem, quæ in prioribus fuit natis, hoc est ante dotalia instrumenta, præbentem legitimum ius, nihil tale fuit quod auferre [x] omnino potuerit. Insuper etiā ex rationalibus hoc adiectum est causis, q si ante dotalia cōceptus quidē est filius, natus aūt post dotalia: auxiliator sui fit. [y] qui ēt ex prioribus constitutionibus hoc facere potuit. & quædam à nobis inuenta [z] est rō regularis optimè narrans de ordine nascentiū. Cum.n. dubitatur, vtrum oporteat cōceptus, [a] an partus respici tēpus, sancimus, vt non tēpus conceptus, sed partus inspiciatur, pp filiorum vtilitatem. Si verò cōtigerit tales alias excogitari circunstantias casuū, in quibus est vtilius conceptionis tempus quàm partus: tempus illud valere magis præcipimus, quod vtilius sit nascenti. [b]

CAP. III. De tertio modo legitimationis per principis rescriptum.

Fiunt

[a] Constitutionem. j. eod. §. semel. & §. si quis autem.
[b] Per transitum. tūc enim fit transitus, cum curiæ offertur.
[c] De modo. s. oblationis.
[d] Tribus aūt. q̄ statī nominabunt. Acc.
[e] Zeno. vt C eo. ti. l. diui Cōstantini. Acc.
[f] Vt eos ratio quare illæ cōstitutiones positæ sunt.
[g] Quòd. i. quia.
[h] Anastasij. vt C. eo. l. iubemus.

Corrigi lex in dubio non debet.

[i] Destruere. & sic no. q in dubio non debemꝰ corrigere legem. vt hic, & C. de app. l. præcipimus. in fi. argu j. vt frat. fi. j. respō. Sed illud qđ expresse corrigitur.
[k] Constitutionem. quæ est C. eo. l. legem Anastasi.
[l] Percurremus. modo statim Acc.
[m] Legitimos sm modum j. scriptum.
[n] Dotalia. i. instrā.
[o] Libertā. quod de liberta dicit, intellige, si legitimos non hēt, sm distinctioné quā habes j. de triē. & semi § si. quam dicunt quidam tolli p illā j. vt liber. dece. §. pen Acc.
[p] Pater. s. tantum. nam in vtroque casu idem est: vt hic. & j. de trien. & se. § si. & insti. de hære. quæ ab intest. § 2.
[q] Soboles. s. nata tēpore concubinatus.
[r] Nati sunt. Post nuptias contractas.
[s] Iuniores. i. posteriores nati.
[t] Ex lege. i. per legē.
[u] Cōstitutionibus. s. nostris tribus: vt C. eo. tit. l. cum quis. & l. nuper. & l. si.
[x] Auferre. q. d. casus licet eē potuit vt nascerent filij, sicut & q nati morerent Ac.
[y] Sit. i. fit legitimꝰ.
[z] inuenta. C. de na. li. l. nup. §. & multo.
[a] Cōceptus. i. conceptionis casus genitus.
[b] Nascenti. vt ff. de sta. ho. l. qui in vtero.

Sanci-

[p] Facit ad hoc c. tā est vis. cū gl. j. eo. §. si. & ī tit. qui fi. sint legi. vbi dr, q p matrimonium subseqnēs legitimantur filij añ matrimonij genitiʼ.

Fiunt filij legitimi precibus principi oblatis, & testaméto patris ostenso, si eos per rescriptum morte præuentus legitimare non potuit. Bart.

Illud tamen à nobis sancitũ [a] est, vt si quis voluerit legitimam suã facere sobolem, & non habuerit vxorem talium filiorum matrem: aut filios quidem valde diligat, mulier autem non sine peccato [b] sit apud eum, neq; digna sit quolibet legitimo nomine: & propterea aut moriente muliere, aut legitimo iure non digna in matrimonio putanda: aut causa à filijs malignè tractata, [c] aut ex studio muliere celata, aut à filijs, aut forte aliter ei diuitijs accedentibus, ne iure legitimorum viuat pater, & fructum defuncta matre tanquam sub potestate filijs cõstitutis habeat. Si quis [d] ergo filios legitimos non habens, sed tantummodo naturales, ipsos quidem legitimos facere voluerit, mulierem verò in promptu non habeat omnino: aut habeat quidem, non tamen sine peccato, aut si non appareat, aut aliter dotalium instrumentorum non habeat facultatem (quid.n. si ad sacerdotiũ alter eorum ascendat?) damus ei fiduciam (hoc quod dudum gessimus) ad legitimum ius filios educere naturales, legitimis sicuti prædiximus non existentibus per quandam huiusmodi viam. Sicut enim sunt modi, qui seruos ad libertatem simul & ad ingenuitatem deducunt, & naturæ restituunt: ita si pater nõ habuerit legitimam prolem, & voluerit eos restituere naturæ & antiquæ ingenuitati, siue ex ingenua nascantur ei, siue ex liberta, & legitimos decætero & sub potestate habere: hoc agat per nostrum rescriptum, [e] Non enim fuit in principio quando natura hominibus sanciebat sola, antequam scriptę procederent leges, quædam differentia naturalis atque legitimi: sed primis parentibus primi filij (sicut præsentem inchoantes diximus [f] legem) etiam ipso processu nati legitimi fiebant. & sicut in liberis natura quidem fecit liberos omnes, bella verò seruitutem [g] adinuenerunt: sic etiam hinc nobis natura legitimas protulit soboles: ad concupiscentiam verò facta conuersio [h] naturale ius eis inseruit. Quapropter similibus passionibus exortis conuenit curam ex æqualibus inueniri. [i] aliam quidem à prioribus nostris, aliam verò à nobis. Sit igitur licentia patri in prædictis casibus matrem in prio re schemate relinquenti, imperio preces offerre, hoc declarantes, quia vult naturales suos filios restituere naturæ, & antiquæ ingenuitati, & iuri legitimo, vt sub potestate eius consistant, nihil à legitimis filijs differentes. quo facto, [k] ex hoc [l] filios frui huiusmodi adiutorio. vnà [m] namq; hoc modo omnes huiusmodi naturæ digressiones & opiniones in ijs, qui legitimos non habent filios, curamus: sic breui solatio tantum impetum naturę corrigentes. Si verò is qui solummodo naturalium filiorũ est pater, per quosdam fortuitos casus non valuerit hoc agere, moriens autem sub quodam prędictorum ea suum scripserit testamentum, volens sibi legitimos esse filios successores: & in hoc damus ei licentiam, & fiduciam, supplicantibus [n] tamen etiam sic filijs post mortem patris, & hoc dicentibus, & ostendentibus patris testamentum, & hæredibus existentibus secundum legem: hoc quoque donum habeant patris & principis, [o] idest dicere, naturæ simul & legis.

Generaliter autem in omnibus qui per prædictos modos deducuntur ad legitimum ius: tunc hoc volumus obtinere, dum & filij hoc ratum habuerint. Nam si soluere ius patrię potestatis inuitis filijs non permissum est [p] patribus, multò magis sub potestatem redigere inuitum filium & nolentem, siue per oblationem ad curiam, siue per instrumentorũ celebrationem, siue per aliam quamlibet machinationẽ tanquã fortem [q] metuentẽ paternam

[a] Sancitum. §. quib. mo na.ef.le. §. nouimus & §. si quis vero. & §. licent igitur. & § si vero. col 6.

[b] Peccato. quia meretrix.

[c] Tractata. s. his modis. s. aut ex &c.

[d] Si quis. repetit. vt soluat.

[e] Rescriptum. quod vulgo appellant Bononienses mambutdium. i. Imperiale rescriptum.

[f] Diximus. vt s. eo. §. natura quidem.

[g] Seruitutem. eo modo qui dicitur. insti. de iur. natu. §. ius autem. Acc.

[h] Conuersio. quia homines conuertuntur ad concubinas. Accur.

[i] Inueniri. similis morbus similem desiderat medicinam: vt dixi. s. quib. mo. nat. eff. legi. §. liceat igitur.

[k] Facto. i. precib Imperatori oblatis declarato, quia vult filios restituere naturæ.

[l] Hoc. s. tempore.

[m] Vnà. i. simul.

[n] Supplicantibus. s. nobis

[o] Principis. hoc accipe, qñ pater dicens eos naturales volebat eos, vt legitimos reputari. si aũt solum eos filios diceret. nec adderet naturales siue in testamento, siue in scriptura, vbi subscripserunt tres testes, siue in gestis, erunt legitimi, licet se principi non offerant: & qđ pius est, vni testimonio datum, alijs prodest, vt infra vt li. ma. & auiç. §. ad hęc. col. 8.

[p] Permissum est. vt C. de eman. lib. l. nec auus in fi. & l. iubemus. in fi. nec seruus qñq; manumittitur inuitus: vt C. de test. ma. l. fi. §. si vero q. dã. ibi, no. eum ib. &c.

[q] Sortem. i. sorte enim prauæ conuersationis & peruersi mortis est iste pater.

Non.

nam, iustū nō est: a neq; imperij & legislatoris po nimus ꝓpriū. b Si verò plurimis existētib. filijs, alij qdem eligant, alij respuant: ij, qui volūt legitimi fieri, fiant, alijs in iure nāli manētib: c & hoc dicimus, nullū priorū d legitimorū ꝑtinentes modū, sed hunc e adijcientes alijs, in qbus f illos accipere non licet. Cūo enim legitimis existentibus, deinde naturalibus ꝓuenientibus, nequaquā i legitimorū eis adijcit, nisi oīno aut per curiam, aut per nr̃as cōstitutiōes, ꝗ totalium instrumentorū introduxerunt modū. Adoptionis aūt modum, qui fuit olim à quibusdam ante nos imperatorib. g super naturalibus putatus non improbus, inuenientes, ſm paternæ constitutionis h virtutem & nos (sicuti dictum est) excludimus, qm̄ castitatem non perfectè considerauit. Et non erit decens, vt quæ bene exclusa sunt, in rempublicam rursus introducātur. Quapropter his à nobis sancitis atque manifestatis quo conueniat modo ad ciuitatem Romanā legitimorumq; ius transire: nihil de successionibus super talibus est dicendū. Nam sicut in cęteris ab initio legitimis oportet etiam in his fieri successiones. i

CAP. IIII. De successione omnium naturalium filiorum.

Discretis igitur & ijs, qui facti sunt legitimi, k & ij, qui manserunt naturales, ordinādum est iam & de successionibus eorū. Valenti l si quidē & Valentiniano & Gratiano † diuæ memoriæ primis m placuit, humanū aliquid agere circa naturales. Et si quidem sit naturaliū patri legitima soboles; vna vncia eos dignos esse fecerunt: & hāc cum sua matre n nō donari, neque ex vltima dari voluntate vlterius aliquid permittentes: si verò filij quidem nō sint naturales, o cōcubinæ verò solūmodo ijs, qui non habeant vxꝗ; coniungē (hoc etenim tantū concubinā habentibus est conscriptū) mediā vnciā solā donantes p Si verò filiorum legitimorū non sint parentes, & neque patrē neque matrem habeant: vsq; ad tres vncias relinquere eis aut donare permissi sunt, & hoc cum matre, & si quolibet modo acceperint aliquid, in hoc reputari solummodo. quod autem plus est, ad eos, qui vocantur ex lege, venire: hoc quod Theodosij senioris filij licet non perfectè sanciuo sunt. † Nos igitur & si prius humana vsi lege ꝓ tribus vncijs sex vncias eis, filijs legitimis non extantibus, per patrum magnificentiā dedimus: q sed tamen ex ijs, quæ subinde proueniunt causis perfectius simul clementiusque considerantes, præsentem ponimus legem. Plurima vtique sunt & prius cōmissa, & nostris temporibus delinquuntur: & ideo ab impietate homines liberamus. Quidam enim non habentes licentiam, quātum volunt suis naturalibus filijs relinquendi, eligunt quasi viros, r & scribunt hæredes; qua-

a Non est. vt hic, & ff. de ijs qui sunt sui. vel alieni iur. l. fi. nisi per ingratitudinē: vt ff. de adop. l. qui liberat. & C. de ingratis li. l. 1. & sic not. in his, quæ sunt vo untariæ iurisdictionis non posse qd fieri alieno inuito. siue eximatur filius vel redigatur inuitus, vt hic: siue ꝗ. pater eximere cō pellatur inuitus: nisi in quatuor casib. vt no. insti. qui. mo. ius pa. po §. fin. Sed quæro an compellatur filius intrare pa. etiam potestatem ea eadē causa, ex quib. pater compellitur emācipare? Rň non: & quia non inuenimus, inde regulam istā seruamus in dubio: vt ff. de exerci. ac l. 1. §. in te igit. & qa filius non habet eā potestatē in patrem, quam pater in filium, vt eam in eū valeat exercere.

b Proprium, imo remotum. & extraneum.

c Manentibus. sic ī eo. §. si quis aūt legitimos. ibi si vero aliqui &c & C. de sest ma l fi. § si vero quidā. & ff. de lega. præ. l. naturalis. § ij. Accursius.

d Priorum. i. nullum eorum per quē aliqs fit legitimus.

e Hunc. scilicet per rescriptum principis.

f in quibus. supple in illis casibus in quibus alij non habent locum quod est ex causis illis, quæ sunt ī eo. §. illud. & ī quib. mod. na. ef. legi. §. nouimus. §. si quis vero & §. liceat. Vel dic nullum eorum pertinentes &c. i. eorum qui proprie sunt legitimi t. sed hunc adijcientes alijs modis, in quib. non licet illos. s. filios accipere legitimos: quia non sunt? & aliàs cessat hic modus, vt subijcit. omnino enim &c.

Vel verius dic, quòd hic modus, per quē non licet naturalem facere legitimum, adiūgit alijs modis qb non licet facere naturalem legitimū. Nam hoc modo non licet si extant legitimi: & hoc subijcit, omnino enim &c. Sed qui sunt modi in quibus permittitur ista legitimatio, si filij non sunt? Respon. quando pater per rescriptum petit hoc fieri: vt hic. Item quando in testamēto dicit quòd sint legitimi; & filij ostendunt postea testamentum: vt ī. eo. §. si vero naturalium. tertius: vt ī. vt lice. ma. & aui. §. ad hæc.

g Imperatoribus. vt ab Anastasio: vt C. eod. le. iubemus. in fin.

h Constitutionis. s. patris Iustiniani positæ: C. eo. titu. le. legem. §. in posterū vbi dicit, ꝗ naturales non adoptentur. & hæc sunt ī. qui. mo na. effi. legit. §. & nos.

i Successionis: vt hic, & sup. eod. §. tribus, in fin. §. ibi. reliquit &c.

k Legitimi, quocunque de supradictis modis.

l Valenti. vel dic quòd non sit in C. vel dic, quod sit eius legis sensus in C. de na. lib. l. 2.

m Primis. imperatoribus.

n Matre. si habeant.

o Naturales, & legitimi. Azo, imo naturales tantum: vt hæc littera dicit euidenter, hodie tamen serua quod dicitur ī. eodem. §. incipitur. & §. si vero filios.

p Donantes. hoc habemus in C. de natu lib. l. 2.

q Dedimus. vt C. eo. l. humanitatis. Acc.

r Viros. s. bonos & honestos.

† In constitutione ad Ampelid P. V. quæ erat Cod. The. lib. 4 tit. 6. quod Accursiū fugit. Cō.

† l. ij. C. eo. tit.

Tace-

tenus restituant filijs. At illi aut ex hoc impiè agunt, & præuaricantur voluntatem scribentiũ, aut (quod omnium leuissimum putant) peierant, & tacemus a ea, quæ tradita sunt ex memoria nobis in personis gloriosissimis talia delinquentibus priscis tẽporibus. Ne igitur semper tale fieri delictũ sinamus: b neq; quod agere licet in extraneis & ignotis, hoc in proprijs filijs naturalibus homines agere prohibeam': propterea præsenti lege sancimus, vt siquidem quispiam habuerit filios legitimos, non possit filijs eorumque matri vltra vnam relinquere vnciam, aut donare naturalibus aut concubinę (hoc enim proprium prioris judicauimus esse constitutionis c) sed & si quid amplius dare tentauerit quolibet modo, hoc fieri filiorũ legitimorũ: d vel si filij non sint, concubina verò solummodo, huic mediam vnciam relinqui, aut donari e concedimus. Si verò filios non habuerit quispiam legitimos, aut quenquã ascendentium, quibus necessitas est legis relinquere partem propriæ substantiæ competentem: testatori licentia sit etiã in duodecim vncias scribere filios naturales hæredes, & diuidere inter eos quocunque voluerit modo res, & per donationes aut simplices, aut antenuptiales, aut per dotes, aut per alium quẽlibet modum legitimum suas in illos substantias transponere. sic enim nequaquam egebunt quibusdam ad impietatem aut periurium præparatis: sed ex ipso suã disponent purè sententiam. Si verò habuerint hi, quos prædiximus, aliquos ascendentium: legitimam f eis relinquant partem, quam lex & nos constituimus: reliquam verò totam in naturales filios habeant relinquendi licentiam. Et hæc dicimus super ijs, qui in scriptis & legitimis voluntatibus disponũt suam substantiam. Si quis autem defunctus fuerit legitima ei omnino sobole nõ extante (filiorum dicimus aut nepotum, vel deinceps successionis) neque legitima coniuge, g deinde moriatur nõ disponens de substantia h sua, & veniat cognatio forsan, aut ẽt manumissor, vtpote bonorum possessionem mouens & insurgens, aut etiam nostrum ærarium (nam nec illi quantum ad hoc parcimus) sit autem ei donec vixerit, libera mulier in schemate concubinæ sociata, & filij ex ea (talibus enim solũ modo hoc sancimus, vbi omnino indubitatus i est & concubinę in domo affectus, & filiorum ibidem proles) & alimentum damus eis, & intestatis parentibus defunctis duas paternæ substantiæ vncias k habere cum matre partiendas, quanticunque fuerint filij: vt vnius filij portionẽ mater accipiat. Et hoc dicimus, si vni concubinæ societur, aut filios ex ea habeat, aut ẽt prædecedente concubina morte l forsan aut separatione, filij ei domi sint: tunc enim damus eis ab intestato ad duas vncias m vocationem.

CAP. V. Vt quæ de naturalium successione dicta sunt, ad eos referantur, qui ex certa concubina & non ex effusa libidine creati sunt.

Si vero effusa concupiscentia ei fuerit, & alias superinduxerit priori concubinas, & multitudinem habuerit mulierum fornicantium (sic enim dicere melius est) & ex eis filios habens moriatur, multas simul deferens concubinas: odibilis quidem est ille talis: procul autem hac lege modis omnibus cum talibus filijs & concubinis excludatur.

a Tacemus, vt per hoc plus det intelligere. sic j. quib. mo. nat. eff. legi. §. & quidem.

b Sinamus. & viam periurij, quã leges puniũt, relinquamus: vt C. de indi. vi. l. 2. Accur.

c Constitutionis. q. d. hoc etiam erat per iura Codicis: vt C. e. l. 2. & 3. §. prox. differetur.

d Legitimorũ. s. fit.

e Donati. s. in vltima voluntate. Al. vt j. statim. §. si vero habuerint.

f Legitimã. i. legalẽ vt dixi j. de trien. & semis. §. 1. coll. 3. de qua lex hic facit mentionem.

g Coniuge hæc cum non capiat, tñ facit quod alius non capiat. & sic nota, quod hic fallit regula qua dicit, si vincen vincentem te & c. vt ff. de di. & tẽp. præscri. l. de accessionibus. nam naturales filij repellunt agnatos, quantũ est in duab' vncijs: vt hic subijcit. & agnati vincunt vxorẽ vt C. vnde vir & vxo. l. 1. & tñ naturales non vincunt vxorẽ, immo vincũtur ab ea: vt hic. & j. e. §. si quis igit. sic & alias fallit dicta regula: vt ff. qui po. in pig. l. Claudi. & hic fallit j. de æqua. do. §. his cõsequens. item fallit. ff. ad senat. Tertul. l. 3. §. obijcitur & l. æquissimũ §. si ea filio. & diximus j. de trien. & semi. §. consideremus. vbi dicuntur ea, quæ dicuntur hic. Acc.

h De substantia. s. in scriptis: vel sine scriptura.

i Indubitatus. quare dicit indubitatus affectus? Rñ. quia vnã solam concubinã habet. si aũt hẽt duas, quod esse nõ debet, tunc erit dubitatus: vt j. e. § nam si hęc. Item alia ratiõe. quia ad hoc vt dicatur cõcubina, ipse debet hoc protestari coram vicinis: vt ff. de concu. l. in cõcubinatu. alias presumeretur legitima vxor. & ita succederent filij in totũ: vt ff. de ri. nu. l. in liberæ.

k Vncias. præter duas vncias, puta quod habeant alimẽta. ar. ff. de ali. leg. l. penu. Accur.

l Morte. s. separata, vel relicta.

m Vncias. Sed quare non in totũ vocantur, cum legitimi præsumantur: & hęc vxor legitima: vt ff. de ritu nup. l. in liberæ? Sed dic, quod hic erat cõcubina, quia fuit protestatus, sicut debet fieri: vt ff. de concu. l. in cõcubinatu. ibi non fuit protestatus aliquid: & hic matrimonium præsumitur.

Corrigit. l. humanitatis. C. eod. titu.

Con-

datur. Sicut enim si quis legitimæ copulatur vxori, aliàs superinducere non poterit matrimonio cõsistente, a & ex his b legitimos procreare: c ita neque post agnitam quo diximus modo concubinam, d & ex illa filios, e dabimus, f si etiam aliquod opus libidinis aliud fecerit, etiam hoc ad successionẽ eius introduci, si mortuus fuerit intestatus. g Nam si hoc non sanciuerimus indiscreta h quidem erunt, quę mulierum sunt, quam i potius, aut quam minus amauerit: indiscreta quidem & quæ filiorum sunt. & nos non damus luxuriantibus, sed pudicis legem. k Non autem differentiam facimus de filijs siue masculi sint, siue fœminæ. Sicut enim natura nihil circa talia tractat: sic nec nos aliam in masculis, & aliam in fœminis secundum hoc ponimus legem. Oportet enim per omnem viã subtilitatem simulq; pietatẽ transire. Siquis igitur habens filios legitimos, relinquat & naturales, ab intestato quidẽ nihil eis existere omnino volumus: pasci verò naturales à legitimis l sã cimus, vt decet eos secũdum substantiæ mensuram a bono viro arbitratam: quod videlicet apud nostras leges m viri boni arbitratu dicitur, hoc ipso custodiendo, vel si coniugem quidem habet filios autem naturales & ex defuncta concubina sibi natos, & illi alantur ab eius successoribus. De nepotibus enim naturalibus, quæ iam à nobis specialiter etiam de ipsis disposita n sunt obtineant. In quibus n. casibus naturales filios vocauimus ad successionem, in ijs quoque & ipsi decentem naturalibus patribus deuotionem seruent: eademque mensura sicut parentes prospiciunt naturalibus filijs secundum nostram legẽ o & ipsi parentibus cõpensent, p siue in successionibus, siue in alimentis, sicut superius sanciuimus. q Quoniam verò & dudum in quibusdam constitutionibus r dictum est oportere, in quibus patres donant filijs, aut relinquunt, in his et curatores eis præbere, cõfirmandus tñ hoc ratum esse etiam nunc ponimus dantes & matri (secundũ quod iam de his dispositũ s est) & naturalium tutelã agere filiorum, oẽa agenti quęcunq; in legitimis definita sunt filijs.

CAP. VI. Vt filij ex damnato coitu nati, nec alimenta à parẽtibus consequantur.

VLTIMA si quidem nos pars legis expectat, vt ipsa conpetentem suscipiat ordinem, & enumeremus qui neque ipso naturalium nomine digni sunt. Primum quidẽ omnis, qui ex complexibus (nõ enim t hoc vocamus nuptias) aut nefarijs, aut incestis, aut damnatis processerit, iste neque naturalis nominatur neque alendus est à parentibus, neque habebit quoddam ad præsentem legem participium. u vnde certa à Constantino piæ memoriæ in constitutione

Concubinas plures hẽre nõ licet.

a Consistente. imo infamat vt C. de incest. nu. l. ij & de adult. l. eum qui ita. nõ licet plures cõcubinas habere, vt subijcit. vt ?. de trien. & sem §. cõsideremus. col. 3.
b His. s. duabus vxoribus. Accur.
c Procreare. s. non possunt.
d Concubinam. vnicam, & in domo.
e Filios. habitos. Ac.
f Dabimus. i. concedemus. Acc.
g Intestatus. Quid si testatus? Respon. bõna ẽ similitudo, quã de vxore assignat: qa nõ possunt dici filij naturales, sicut et si constãte mrimonio habuisset eos ex concubina: vt j. e. §. vlt.
h Indiscreta. i. ignorata. Acc.
i Quam. s. mulierẽ.

Leges. pp malos factæ sunt.

k Legem damus pñilegiũ, sed pp malos factæ sunt leges, quæ pęnã imponũt.
l Legitimis. s. filijs. sed an ipse pater dũ viuit, eos alere tenet? Dic. q sic eadẽ rõne qua ipsi patrẽ, vt j. proxi. ibi. s. quib & c. nec obst. ff. de liber. agn. l. si qs à liberis. §. ijdem rescripserũt. q iustè procreatũ alere teneat. nam saban di ibi, maximè. Vel dic. q hunc iustè procreatũ, cũ concubinatus p legẽ nomen acceperit, vt ff. de cõcu. l. in concubinatu. Acc.
m Leges. vt C. de cõh. emp. l. si. in si. & C. vt in pos. leg. l. pen & ff. vsufru. quemadmo. cau. l. j. in prin.
n Disposita. idẽ qđ in filijs & in nepotibus dictum est: vt C. eo. l. vlti. §. si.
o Legem. s. istam.
p Compẽsent. nam æqualis debet esse pietas: vt hic, & ff. de in offi. testa. l. nam & si. & ff. de libe. agno. l. si quis à liberis. j. rñ. & sic no. hic euidẽs ar. sicut est ancta portio descendẽtium, sic & ascẽdentiũ debet dici ancta. vt diximus: vt ?. de trië & semi. §. j. in fi. colla. 3.

q Sanciuimus. ?. eo constitu. in §. decreuimus. vsque ad ?fini ?.
r Quibusdam constitutionib. vt C. de cõst. tut. l. si & facit. ff. de confir. tut. l. naturali. i. resp.
s Dispositum. vt C. qõ ma. tut. offi. sun. po. l. si.
t Non enim. interpositio est.
u Participium. licet enumerare has personas promiserit, male tñ enumerat. Tu ergo dic q liter quascũque psonas mrimoniũ prohibet, habere locũ quę hic dicunt, vt nec filius alendus sit, nec beneficiũ aliquod habeat ex hac lege. sũt aũt quatuor decim modi quibus prohibent. & not. eos insti. de nup. § ergo & aliæ vnde iam nõ est qõ de filio sacerdotis; cũ ipse mrimonium cõhere nõ possit: vt ?. quo. opor. ep. nec de aliquo pdictorũ modorũ. sed quæro, an à matre possit habere bñficiũ? sic dicas vt dixi insti. ad senatuscon. Orfi. § j. sed licet nõ hēas huius l. participiũ, vt nõ possit curiæ offerri, vel legitimari, vel alia facere, q in aliis hoc hæc cõstio. per ?. ?. ?. ?: ?tro sit ab principe possit eis facere legitimos si dicas nõ obstãte hac lege puto q sic: vt a?. ff. de leg. iij. l. si quis. i prĩ. & ff. de nata res. l. quęris. & C. de leg. & cõ. l. digna. itẽ licet à patre nõ relinquatur, nũquid ab extraneo põt relinqui? vel dare aliquid quolibet titulo inter viuos, puto q sic, cũ hac l. non prohibeatur, oĩa enim licent, quæ expresse prohibita nõ sunt. vt ff. ex qb. cau. ma. l. nec non. §. quod eis. pro pretea & honore sortiri potest cum emolumento. ff. de decu. l. generaliter. §. spurios: patet tamen et ipsi inter viuos donare nõ põt: vt C. de incest. nup. l. si quis incest.

Licet, qđ expsse nõ phibeat.

Incest. nup. l. si quis incesti. Sed quid si pater nō instituat neque donet: sed alium instituat, & talē substituat? Respō. potest fortè distingui: vt si vulgariter, non possit: quia patris hæres esse videtur: si pupillariter, possit, quasi pupilli sit hæres: vt instit. de pupil. sub. l. si is. Vel loquitur hæc l. si is. q̄ñ licet non totum, aliquid tamē potest relinqui. Acc.

l. j. C. e.

a In constitutione. quæ est. C. de natu. liberis. l. t.

b Præponimus. quæ prohibeat nuptias inter senatores & libertas, quod hodie licet: vt sup. vt libe. decæte. §. si quis.

stitutione a ad Gregorium scripta, † quędā de talib^9 dicta sunt filijs: sed hanc non recipimus: q̄m & nō vtendo perempta est. Phœniciarchorū .n. & Syriarchorū, & magistratuū, & insigniū meminit, & clarissimorū: & neq; naturales eē vult ex his procedētes: amouens eis ēt imperialis munificētiæ māsuetudinē. Quā videlicet cōstōnē omnino perimimus. Hęc à nobis sancita sunt, & nulla penitus ignorantia nr̄arū erit legū, nec qui sunt legitimi, qui verò naturales, nec q̄uo eis legitima iura dantur: aut q̄uo ēt naturales permanentes promerentur humanitatem: & q̄uo ēt ipsi competenter honorati sunt, ab eorum, qui neq; naturales dici digni sunt, cōio ne segregati. Quæ igitur placuerunt nobis, & ad hominū medelam atque naturę supplemētum per hāc legem decreta sunt, tua sublimitas faciat oībus manifesta, progrāmatibus propositis, p̄ q̄ omnibus lex erit aperta, cognoscentibus q̄uo in talibus conuersentur, & nostram cōsiderantibus prouidentiam, qui oī alij occupationi eorum præponimus b vtilitatem. Dat. Calen. Septem. C P. Impera. Domi. Iust. P P. Aug. anno. XIII. Appione V. C. Consule.

DE TESTIBVS.

Quia de probatione, quæ fit per vocem mortuam. i. per scripturā, dictum est supra. de fide instrum. videamus nunc de ea, quæ fit per viuam i. per testes. Vel dic quia vsus testium est frequens, ideo de testibus dicit, vt infra eo. in prin.

c Testium. Vtilitas. Frequēs est vsus testium vt ff eo. l. t. ergo de his vtile fuit inueni re. & vtile est diligēter tractare: vt ff. de liber. leg. l. legaui. in prin. & hæc vtilitas adinuenta pp probationes: vt hic dicit, ne facultas probationum angustetur: vt C. de hæret. & Manichæ. l. quoniam. in fi.

d Dudum. non solum enim à legibus, sed etiam in veteri testamento. Vnde illud: In ore duorum vel trium stat omne verbum.

Deut. 17.

e Actorum. neutraliter & generaliter accipe: vt ff. de verbo. sig. l. Labeo. & ff. de offic. consul. l. t. Vel dic actorum. i. agentium: quia actores consueuerunt probare per testes: vt C. de probat. l. actor. licet & quandoque reus probat. vt ff. de excep. l. t. Item & alibi: vt ff. de proba. l. circa.

f Et calliditate. rapare, & nec callidi &c. & est calliditas in tacendo quod est verum: vt ff. de act. emp. l. j. §. t. & l. Iulianus. §. idem Iulianus. sed fallacia fit in dicendo, quod dicendum non est: vt ff. de furt. l. falsus. §. si quis nihil. & ff. de actio. amp. l. Iulianus. §. si venditor.

g Plurima hominum. aliàs plurimorum hominū. & aliàs plurima hominum.

TITVLVS II.
Nouel. 90.
DE TESTIBVS.

Facultas probandi per testes adinuenta est, ne veritas lateat, & vt negata patefiant: non tamen possunt omnes in testes induci: sed qui sunt bonæ opinionis & famæ, omni suspicatione carentes. Angelus.

Imp. Iusti. Aug. Io. gloriosissimo Orientis prætoriorum præfecto, iterum excōsuli & patricio.

PRAEFATIO.

TEstium, pp probationes vtilitas c adinuenta quidem dudum d est, ne quid lateat facilè actorum: e & calliditate f plurima hominum g adinueniente, animas h periclitetur migrare in contrarium ordo causæ. i Non enim, vt patefiant, quæ gesta sunt, testantur k plurimi: sed quatenus adhuc amplius occultentur. l Quam alia quidem scientes, m alia vero n pronunciantes, aut o quæ non sunt, dicentes: hoc ipso confitentur, p quia ea, quæ verè sciunt, neque volunt patefieri, neque secundum ea q profiteri iudicia: sed quæ nunquam facta

h Animas. s. testium, vel producentiū eos, s̄m Al.

i Ordo causæ. ita cōstruè. Ne ordo causæ periclitetur plurima. i. maxima calliditate hoium adinueniēte migrare animas s. contrarium. i. in malum, vel in perditionem. Vnde illud. Os quod mentitur, occidit animam. & ita secundū hoc ordo causæ dicitur, vt qui bonam causam habet, debeat vincere: qui vero malam, debeat perdere. vertitur aūt hic ordo in contrarium, q̄ñ non sic testantur testes, vt verum dicant. Vel dic quòd ordo causę est, ne quid lateat veritatem eius. ergo ɔtrarium, i. dest veritatis suppressio siue mutatio: vt s. de fi. instru. in prin. & ff. ad leg. Cornel. de fal. l. quid sit. dico ergo migrare in ɔtrā. i. in falsitatē.

Sapié. j. a.

k Testan. s. i. dicunt. nā de principalibus causæ, hoc est actore & reo dicit. & iō dic testantur, quia cotā testibus plurimis plerunq; talia dicuntur, & coram iudice & alijs: & ita verbū testantur, non ponitur pro testimonio testium. Vel dic, q̄d est verius, q̄ de testibus dicit: vt patet j. statim ibi, omnino enim &c.

l Occultentur. s. testes. aliàs occultet. s. veritas. & aliàs occultent. s. testes, & tunc plane est.

m Scientes. s. ea quæ vera sunt.

n Alia vero. scilicet falsa, corrupti fortè pecunia.

o Aut. pro idest.

p Confitentur. scilicet vt veritas amplius occultetur, secundùm Alb.

q Secundum ea. s. quæ vera sunt, cum iudex s̄m eorum dicta debeat iudicare: vt ff. de offic. præsid. l. illicitas. §. veritas.

sunt, hæc & pronūciant, & ad iudiciū deduci quæ runt. Oīno itaque perimere testimonia a vsu rerū incautū est, b plurimis c existentibus, q̄ non aliter d patefiunt nisi testibus pronunciantibus. e Licere autē oībus ēt valde vilissimis testimonium perhibere, & ante nos prohibuerūt legislatores, f scilicet multas exceptiones faciētes, & plurimos excludentes ēt ipso testiū noīe g vel schemate. h Quia verò i neq; post has prohibitiones adhuc purum est testiū opus: existimauimus oportere & nos adijcere aliquid cāæ subtilitati, & falsa testimonia quātū est possibile k minorare. l Tale enim quiddam m etiam tunc apud clarissimum Bithyniæ prouinciæ iud cē gestum inuenimus in testamento, n ostēsa testium falsitate pessima aptè o ꝯuictorū, & nouissimè p ꝯfessorum: qa cum testū fieret, q & fuisset defuncta testatrix, testium qdā tenentes iā mortuæ manum, ita r p charta virgā factam & ex latere ductam traxerunt, & signum venerabile s crucis videri scripsisse defunctam parauerunt. t Nos igitur ad hoc respicientes, alia quidem de modo u testiū, alia verò de eorū statu x existimauimus oportere decernere. y Quæ itaque dicta sunt ab antiquis legislatoribus in prohibitione horum, quos suspē derunt z testimonium perhibere, rata omnia ponimus.

CAP. I. vt testes non nisi illæsæ existimationis recipiantur.

a Sancimus autem, & præcipuè in hac maxima & felicissima ciuitate a (vbi plurima consistit, fauente Deo nostro sermoni multorum b bonorūq; copia virorum) bonę opinionis c eē oportere testes, & aut carentes huiusmodi derogatione d p dignitatis, e aut

a Perimere testimonia. subaudi malum est, vel subaudi volunt quidam calliditate sua: vt dict.

b Incautum est. i. cautio rerū nō est. q. d. non est res aperta nec potest aperiri aliàs nisi per testes, vt subijcit. & ita incautū ponitur in vim substātiui. vel dic incautum. i. non est cautum p scripturā vt enim dicitur cautio in scriptis, vt C. de verb. sig. l. sancimus. sic econtra vbi non est scriptura, dicitur incautum.

c Plurimis. s. negotijs.

d Non aliter. non q aliæ non sint probationes, licet hic de facto deficiant. sunt enim quatuor modi probandi: per testes, vt hoc tit. ff. eo. & C. eo. item p instrumēta, vt s. de fi. instr. l. cū p confessionē partiū vt C. de confes. & ff. eo. tit. per totū. Item sm M. est quartus modus, scilicet iudicis conscientia, vt ff. fi. regū. l. si irruptione. § fi. sed io contra. vt ff. de offic præsi. l. illicitas. §. veritas & qd d. l. si irruptione dr, cū suis concord. locū haber, qñ vt iud ei erat notum. pōt ergo euenire q oēs aliæ species deficiunt: sed p testes veritas pōt inueniri: qui a certè nisi cautè dicant, malū esset, vt hic dr.

e Pronunciantibus. i. veritatem exprimētibus.

f Legislatores. duo dixerūt legislatores: vnum vt omnibus liceret testificari. alterū q vilissimis non licet. Sed vbi prohibita erant? Resp. tunc quando alios repellerūt ipso iure, vt impuberes & seruos, & alios iudicis officio, & horum alios propter inimicitiam. & alios propter amicitiā. & alios propter paupertatē, & alios propter infamiā: vt ff e. l. testium. §. lege iul. & ff. de accu. l. nō nulli. itē alios ratione potestatis: vt C. de testa. l. ij. & ff. eo. l. idonei. alios ratione reuerentiæ: vt C. eo. l. parentes. & l. libertorū & hic eadē nos approbamus: vt j. e. §. nos igit. i fi. §. & §. sācimus.

g Ipso testium nomine. nedū officio s. vt nec testes vocarentur, nec officium testium haberent & ita ex quo nomine carent, etiam effectu carebunt: vt C. de ferijs. l. à nullo iudice.

Nose carens caret & effectu.

h Schemate. i. ordine.

i Quia verò nam sola prohibitione cōtēti esse non debemus: vt s. de deposito & den. §. j. ideo præcipit satis subtilem experientiam: vt subijcit.

k Possibile sit. insti. de actio. §. curare.

l Minorare sic. C. de fideicom. l. fi.

m Quidam vbi non poterat sciri veritas, nisi per testes, & tamen ipsi non dixerūt verum, vt dicemus supra. eodem in §. j. respon.

n In testamento. inuenimus dico.

o Apertè. testium dico.

p Nouissimè. idest, tandem.

q Fieret. s. in scriptis, & nōdum esset completum.

r ita. s. tenentes. Accursius.

s Venerabile. mos erat antiquitus: vt salrem signum crucis testator, vel testatrix scriberet, etiā si ignarus esset litterarum: vt argu. C. de iure de libe. l. fi. §. subscriptionem.

t Parauerunt. i. ola præposuerunt.

Concubinas plures habere non licet.

u De modo aliàs de modo: & tūc de mō, i. qualiter & quoties pducant. vt j. eo. §. quia verò. & aliàs est de domo & tunc i. vt omnis remotè habentes domum, non compellantur venire vt s. eo. §. quoniam.

x De eorum statu. vt insra eo. §. si verò dicatur.

y Decernere. i. distinguere ne fiat, vel determinare quædam de antiquis, sed nō ola aliàs decernere.

z Quos suspenderunt. i. suspensos vel remotos, à dicendo testimonio antiqui legislatores fecerunt. aliàs, vt diximus s. eod. §. licet. in princ. Accur.

a Felicissima ciuitate. s. Cōstantinopoli. Sed qd si homines vniuersitatis vel loci omnes sunt infames: nunquid inter se testificabuntur? Resp. sic: quia oil dolosus dolosos vt C. de hær. & ma. l. qm. Item paria delicta mutua compensatione tolluntur. vt ff. so. ma. l. viro. Vel dic, quod iudex debet eos remouere, etiam si partes consentiant. & hoc innuit verbum præcipue hic positum vt est arg. ff. de procu. l. filiusfamilias. §. veterani. & C. de tēp. app. l. ij. §. fi. vel etiam vt primo dixi. & dic quod abundat maximè: vt C. de test. ma. l. fi. §. ...

b Multorum. aliès multitudo. & aliàs multorum.

c Opinionis idest, famæ. sic & aliàs sæpe reperies. & quandoque dicitur existimatio: vt ff. de va. cogn. l. cognitionum. §. existimatio.

d Derogatione. i. suspicione, quæ famæ derogat.

e Per dignitatis. Nota maiorem fidem debere haberi ei, qui in dignitate est positus. nam & aliàs credetur magis decurioni quàm plebeio. vt ff. eodem. l. 3. §. ij. Item à satisdatione iudicio sisti quis propter dignitatem releuatur: vt C. de dignita. l. penultima lib. xij. Et est duplex ratio: quia non est necesse, quod alterius potentiam timeat: quod in test. est necesse: vt C. eodem. l. eos. Itē quia ad dignitatem homines bonestis eliguntur, nō autem notatæ opinionis: vt C. de

Dignitas releuat à multis.

digni

militiæ, [a] aut diuitiarũ [b] aut officij causam: [c] aut si non tales cõsistãt, ex vtroq; [d] tñ, qa fide digni sunt testimoniũ perhibere. Et non quosdã artifices ignobiles [e] neq; vilissimos, neq; nimis obscuros ad testimoniũ pcedere: sed [f] vt si qua de eis dubitatio fuerit, possit facilè demõstrari testiũ vita, qa inculpabilis atq; moderata est. [g]

CAP. II. Vt vilissimi testes tormentis subdanť.

Testib. ignotis veritatẽ corrumpere festinantib. non est sine tortura credendum, & eos debent torquere iudices in administratiõe positi: aliàs per apparitorem prætoris fit tortura: sed in prouincia p defensorẽ locorũ. Ang.

Si vero ignoti [h] quidam fuerint vndiq;, & aliquid apparuerit circa testimonij veritatẽ corrũpere festinantes. [i] posse eos et verberib. [k] subiacere. Et iudices, si qdẽ administratores [l] fuerint, hoc ipsi agant. [m] Si verò alij pter eos sunt, q administrationes hñt: ipsi qdẽ assumãt apparitorẽ magnificẽtissimi ptoris plebis, [n] in prouincia vero locorum defensorẽ: & per eos inferant eis verberum experimentũ: quatenus pp hoc nihil celet veritatis: [o] aut et capianť [p] p hanc viã pecunijs testimoniũ perhibere, aut aliter [q] circa hoc malignantes.

CAP. III. Vt instrumentis debitæ pecuniæ testes rogati non fortuiti adhibeantur.

In confessione soluti debitis instrumentis contractis sunt adhibendi testes, qui non sint fortuiti vel transeuntes. quod etiam in testamẽto seruatur, iure antiquo seruato. Bar.

Et licet dudũ [r] nullã in debitis ex scripto factis nõ scriptarũ solutionum pbationẽ p testes suscipi sanciuerimus, nisi fm obseruationẽ ibi dictã, quã s. valere pcipimus: attñ et nũc hoc renouam⁹. [s] Si n. scriptũ sit [t] debitũ, & non scripta [u] pferat solutionis a litigantibus [x] per testes [y] pbatio: tũc [z] susceptibilem eã apud iudices esse, dum ad hoc ipsum assumantur [a] te-

digni. l. 2 quod in testibus est necesse. vt honestioribus credatur, vt ff. eo. l. ob carmen. non tamen hæc adeo procedunt, vt vni soli credatur, vt C. eo. l. iurisiurandi. Accursius.

[a] Militiæ. magis. n. creditur militi q̃ pagano. vnde et vni militi q̃sque creditur, vt ff. de te. milit. l. non omnes. §. a barbaris.

[b] Diuitiarum. Not. q plus diuiti quàm pauperi creditur, vt insti. de suspec. tuto. l si. n. & ff. de exc. tu. l. spadonem. §. si. qa facilius est vt pecunia corrumpat: qd non est necesse in te ste, vt ff. eo. l. 3. Acc.

Diuiti plus quã pauperi creditur.

[c] Officij causam. l. artis laudabilis, vt in nouel. vel dic officij publici: vt quia tabellio erat, cui soli q̃sque creditur: vt § de ti. instru. §. si vero nullus. & C. ad l. Corn. de fal. l. si quis decurio. Sed nunquid admittetur aliquis nisi probet per aliquem de his modis? Vi. q non, sed certe imò, vt subijcit. & semper præsumitur bonus, nisi pbetur cõtrarium, debet autem a vicinis [a] iudex inquirere de bonitate & legalitate testis: vt argu. ff. de fun. instru. l cũ de lanionis. §. asinã. & ff. de quæstio. l. de minore. §. pen.

Conco. c. quanto & c. sequ. ex de præsump. vbi dr: laica te in vicinio nõ potest, qd ad nos de lõginquo peruenit.

[d] Ex vtroque. s. latere litigantium, secundum Al. Vel dic, id est vndique. q. d licet nec dignitatem, nec militiam, nec officium, nec diuitias habeat: tamen creditur ei, si est fide dignus: vt hic, & ff. de verb. obli. l. si quis ita stipulet9. & insti de suspe. tut. § si.

[e] Ignobiles. Not. ignobiles. nam non propter hoc quòd artifex sit, repellitur, sed quia ignobilis: vt sunt carpentarij. qui stant in curia communis. vilissimi autem possunt dici spenaldi, siue certe obscuri, abiectæ personæ: vt C. de incest. nupt. l. humilem.

[f] Sed. s. tales admittendi sunt &c.

[g] Moderata est. in bonis moribus: vt ff de tu. & cura. da. ab his. l. scire. §. pen. Sed per quos hæc probantur? Rñ per alios: vt in nouel. eo & ĵ eod § si vero dicatur. sed quidem dicunt per seipsos, quod est nimis graue: vt C. de testi. l. nimis.

[h] Si vero ignoti. no. ignotum non admitti. sic & C. de tut. dela. l. si. §. sin autẽ & supra de si. instr. §. oportet. colla. 8.

Ignoto nõ est credendum.

[i] Festinantes. non tamẽ ex hoc solo q festinet, veritatem corrumpit: sed ex hoc non admittuntur sine tormentis: vt hic. & in decre. v. q. i. §. illi.

[k] Verberibus. i. tormentis.

[l] Administratores. i. ordinarij.

[m] Agant. i. tormentis subijciant. Al. & sic admittitur ignoti & viles cum tormentis. Sed cõtra 3. §. pxi. Sol. ille fm istum intelligit. Vel dic in subsidium admittũtur, vt hic: non aliter, vt ibi, argu. C. de hære. l. qm. Vel dic, si iudex vtilitate fcit. non admittit, vt ibi cũ ignorat, sic. vt hic sed cum tormentis. Alij tamen dicunt, q admittuntur, si vilitas eis non opponetur: vt arg ff. de inoff. si testa. l. posthumus. § si quis.

[n] Plebis. s. in ciuitate regia.

[o] Veritatis. pertinẽtis ad rem. Et no. hic arg q testes pro vtraque parte debẽt reddere testimoniũ: vt plene dixi. ĵ. de seu. episcop. § nulli.

[p] Capiantur. i. caute deprehendantur. s. testes ignoti.

[q] Aut aliter. s. sine pecunia: vt quia gratia vel odio.

[r] Et licet dudum. s. in illa constit. quæ est C. eo. testium.

[s] Renouemus. non corrigendo, sed potius ad memoriã reducendo: & addendo scilicet vt rogentur, vt subijcit. si. n. &c. Et not. hic quia de scriptura à debitore facta dicit, scilicet qualiter scripsit se debere: & subsequenter à creditore, scilicet qualiter scripsit sibi solutum. idẽ tamen & si per tabellionem fuit scriptum.

[t] Scriptum sit. quod est tunc, cum partes conueniunt vt non aliter contrahant, quàm per scripturam, vt C de fide instrumen. l. contractus. vel dic vt ibi. Accursius.

[u] Et non scripta. s. à creditore, quæ scriptura dicitur apocha. vel etiam à tabellione aliquo.

[x] A litigantibus. s. debitoribus. Acc.

[y] Per testes. s. sub probatione.

[z] Tunc. s. demum: & non aliàs. l. susceptibilem.

[a] Assumantur. q. d. tales debent esse testes, quibus fuerit negotium patefactum, vt viderent solutionem, & rogati sint vt testes sint: vt hic, & infra eodem. in fine huius §. ibi, sed exigimus &c. & quia indefinite dicit hic testes: sumunt quidam argumentum: quòd duo sufficiant. vt argu. ff de testi. l. vbi. & sic dicunt corrigi, quod est. C. de testi. l. testiũ. vbi testes. v. exigebantur. Sed tu dic, q hæc secundũ illã intelligitur: cum veteres leges nouas determinent.

da est, sed quod est in necessitate, curandū est: & diffugiendū quidem quod malū est: inueniēdum verò vndique quod melius est. Quia igitur aliqua quidem in cōstitutionū codice, quē a ex omni priorū imperatorū legislatione collegimus, de naturalibus scripta sunt filijs: quædam verò in libro institutionū, de his autem nos cōstituimus, b aut iam perfecta comperimus, c & nos ipsi plurimas fecimus de his cōstitutiones: alias quidē in prædictarū collectione d cōstitutionū, alias aūt ēt postea: e ne cū sit dispersa, bñ se habere credidimus, in vna constitutione f totū g colligere, q̄ pro omnibus sufficiat ea, quæ de naturalib. sunt, corrigere atque sancire. Palam nanque est, quia oium alij quidem liberi simul consistunt, & inter legitimos h sunt: alij vero hoc prius i nō habentes postea fiunt, k & ex seruis l ab liberos ascēdūt, & ex naturalib. ad legitimos: alij verò ex hoc ipso naturales sunt, & quędā eis successiōes existūt: alios aūt neque naturales esse decet, sed ēt hoc monstrātur indigni. m Oportet igit nos ita facere constitutionē, n vt nullus ignoret, q̄ possunt in naturalibus valere: dicimus aūt inchoantes legē, qui constitūt naturales, quibusque modis procedunt ad legitimos (quorū o plurimos inuenimus nos) & quę sunt horū successiōes: & quomodo quidem vetustas vsa ē his amarè: p quō nos humanè. Nec illud quoque relinquitur, q qui nec naturaliū digni sunt (sicuti diximus) appellatione. Natura siquidem r ab initio dū de filiorum pro creatione sanciret scriptis nondū positis legib. s oēs similiter quidem liberos, similiter autē produxit ingenuos. Primis nanque parētibus primi filij similiter quidem liberi, similiter autem legitimi à natura fiebant: bella verò & lites atque libidines & concupiscētię cām deposuerunt ad aliud schema. t Seruitutem nāque inuenit bellū, naturales aut casti tatis casus: u lex aūt rursus hmōi delicta curās libertatem seruis molita est: multum de his tractauit modos x introducens dena millia, imperatoriæ verò constitutiones aperuerunt ijs, quæ non rectè facta sunt ad ius legitimū viis. quod nō transitoriè y neque nos sancimus, neque subiectos hanc legem negligenter audire præcipimus. Legitimi si quidem successores procedunt hominibus ex nuptijs, quas contrahunt aut cum dotalibus instrumentis, aut etiā absque eis, sic ad fœminas masculis cōuenientibus vt ab initio habeant ad eas legitimarum nuptiarum affectum. z Et hoc. n. in calumnia positum nos respicientes, lege a decreuimus quid in ijs quidem, qui fortunæ dignitate prouecti sunt, quid autem in mediocri hominum statu agendum sit ad demonstrationem legitimarum nuptiarum, quid vero deinceps permissum est plebi. b Quapropter nuptijs procedentibus, c ex hoc ipso sunt successiones certæ: & si inter legitimos connumerentur, mox lex d introducit successionum modos, plurimum de his tractans. Legitimum si quidem ius sic se habet. e

Si quis natus sit liber, non tamen legitimus aut etiam natus sit seruus, sed libertatem postea meruit: si sit masculus, legitimari potest per oblationem curiæ: si est fœmina, legitimatur nubendo curiali legitime. Angel.

CAP.

a Quem. s. codicem.
b Constituimus. vt instit. de hær. ab intest. § j.
c Comperimus: vt instit. de nup. §. fin. & ad Orsi. §. nouissime. & de succe. cog. §. hoc loco.
d Collectione. s. in C. vt C. eo. l. humanitatis. & seq. vsque in fi. ti. Accur.
e Postea. vt I. de succe. nup. §. pe. & de trien. & semis. § vlt. co. iij. & vt lib. dec. § si quis, & I. quib. mo. na. effi. legi. colla vj.
f Constitutione. s. ista.
g Totum. i. omnia, vt ex sequentibus colligitur.
h Inter legitimos. vt nati ex matrimonio: vt instit. de pat. po. l prin. & de his expedit se breuiter hęc cōsti. j̄ eo. §. legitimi.
i Prius. s. legitimationem Acc.
k Fiunt. s. legitimi.
l Ex seruis. ratione similitudinis hoc ponunt hic & alibi in multis locis in hac cōstitutiōe, & de his dicit prolixe j̄. eo. §. quia vero non est. vsque ad § differens.
m Indigni. vt j̄. eo. §. vltimo, & supple hic. Alij sunt legitimi ipso, vt adoptiui. & sic sunt quinque genera filiorum.

Filiorum quinque sunt genera.

n Constitutionē. & de his j̄ eo §. differentis vsque ad §. vlti.
o Quorū. s. modorū.
p Amare. aduerbium, quia nil curabant vt I. in prin. huius constitutionis.
q Relinquitur. s. à nobis quin tractemus de ijs qui &c.
r Natura siquidem. superior ergo distinctio fuit s̄m ius ciuile Imperatorum.
s Legib. quod fuit antequam ciuitates essent factæ: vt insti. de re. di. §. singulorum.
t Schema. l. ordinem quo gentes vtuntur de seruis.
u Casus. i. defectus. Accursius.

x Modos. quibus ad libertatem perueniant, quibus fiant serui, & à quibus retineantur: & quibus acquiratur per eos: imo maior pars legū fere de seruis tractat. Sed non sic intelligo hanc literā: imo dico, quòd imperator hyperbolice loquit. & de modis illis tm̄ dicit, quib. ad libertatem perueniūt, qui sunt multi vt institu. de liber. §. multis
y Transitoriè. l. negligenter: vt I. de qstore. §. vlt. col. vj.
z Affectum. q. d. mutuū consensum: vt I. de nup. §. nuptias
a Lege. vt I. quibus mo. na. effi. le. §. hoc ergo & §. quantum vero. & § quisquis. col. vi.
b Plebi. i. minoribus in abiecta vita constitutis.
c Procedentibus. s. sic, vt mō dictū est.
d Lex. in genere ponit, videlicet ille tractatus, qui dicis de suis & legitimis hæredibus.
e Se habet. vt dictum est modo.

Reliqua

CAP.I. De primo legitimationis modo per curię dationem.

Quibus vero non est huiusmodi, sed liberum quidem nō tamen ex nuptijs procedens legitimis aut etiam in seruitute natum: si libertatem quidē meruerit, manserit autē naturale: hoc modi varij ad ius legitimum ferunt: quos enumerantes, sic ēt reliqua a sancimus. Primus itaq; modus est legitimi iuris existens, ciuitatibus mox vtilis, b quē Theodosius piæ & nouæ introduxit memoriæ. c Sancitum nanq; est ab eo vt possit naturales filios, d aut omnes, aut aliquos offerre curijs, aut filias curialib. copulare. Et qm̄ modus iste non simplicē habuit legislationem, sed variè & de oblationib. e dictum est, & de successionibus, quomodo ipsi, & quorum hæredes existant, & qui rursus ad ius eorum hæreditarium accedant: iustum credimus hoc primum legislationis disponentes capitulū, ita ad reliquos modos, qui ad legitimorum ius ferunt, accedere. quæ enim inde sunt, facilè omnino est dicere.

Pater filium naturalem curiæ offerens, siue inter viuos, siue ī vltima volūtate, eum legitimum facit, habeat legitimos nec ne. semetipsum autem offerens alijs legitimus extantibus, legitimus non fit. Angel.

Si quis igitur fuerit naturalium filiorum pater, f siue curialis existens, siue liber à curia: licentiam habebit omnes, aut quosdam ex eis, siue legitimorum sit filiorum pater, siue etiam non, sed solummodo naturalium, offerre † curiæ, licet forte illustris dignitatis sint filij suscepti: g nisi tamen dignitas intercesserit talis, quæ homines, licet curiales sint, ab hac fortuna liberos facit. Oblationis aūt modus siue h fiat à patre adhuc superstite, cum quispiam in cōmune filiū offerret (hoc nanq; gestum est in Philocalo naturali filio curiali à patre in Bustrenorum † ciuitate) & hoc ipsum dicit secundum inspectionem ibi factam, & ita eum offert, sicut à Leone pię memoriæ scripta dicit cōstitutio. i Siue ergo secundum hunc modum fiat aliquis à patre pronunciatus curialis, k siue l eum pater sub gestis monumentorum offerat, siue moriens in testamento conscribat, oportere fieri curialem, deinde ille amplectatur scripturam: legitimus m mox fiet, naturalium iure omnino liberatus: siue etiam mortuo patre semetipsum filius aut filij offerant, non existente quidem legitima sobole, etiam si erūt legitimi & curiales. Proinde pater quidem etiam existentibus legitimis offert curiæ non legitimos filios: qui verò per semetipsum ad hoc procedit: tunc solummodo auditur, cum nullus legitimorum filiorum existit. n Hoc itaque de oblationibus sit, quod indifferenter sancitum est o à nobis, in hac præsenti lege reconditum. nō autem simpliciter, p neque fortunæ q oblatione, oportet enim r & modos facere manifestos, secundum quos offeratur.

Qui suā sobolem naturalem vult legitimare: curiæ loci ex quo natus est eam offerat. qui autem Romani & Constantinopolitani sunt, se ipsi ibidem offerēdo legitimantur. & mulier naturalis curiale Constantinopolitano nubendo legitimatur. Angelus.

Si quis igitur ex qualibet oriatur ciuitate, siue curialis, s siue etiam liber huiusmodi sit fortuna, licebit ei suum naturalem offerre filium curiæ illius, vnde oritur ciuitatis. Si verò nec ciuis ipse consistat, sed ex villa quadam aut vico sit oriundus: illi à patre offeratur ciuitati, aut semetipsum offerat, sub qua ciuitate, villa aut vicu tributa persoluit. t Palam verò est, quia siquidem pater eum, aut auus offerat: aut aliquis ascendētium

a Reliqua. s. capitula de quibus fecimus mentionem s. eod. ver. dicimus. Accursius.

b Vtilis. s. est.

c Memoriæ. vt C. de natu. lib. l. iij.

d Filios. s. naturales.

e De oblationibus. s. curiæ. Accur.

f Filiorum pater. hoc qā per dationē curiæ fecus si sine cā velit sibi filium facere successorem: q̄a tunc demum legitimi non existentib. vt s. quib. mo. na ef. sui. leg. §. si verò solūmodo. qui est cōtra.

g Suscepti. forte per rescriptum: vt honorabilior sit exterius: non aūt habuit administrationem illustris dignitatis: tunc enim semper liberatur à fortuna curiali. s. vt ord. prę. vt in princ. colla. v. & constitut. quæ de dign. j. rū. nec transire ad curiam permittatur. quia dehonestaret illustrē administrationem: vt hic subijcit, tamen non talis &c. sic ergo & in episcopo erit: vt j. de san. epis. §. sed hoc quidem. colum. ix. & idem in quolibet q per dignitatē à curia liberatur qui sunt multi: vt C. de decu. l. fi. Acc.

h Siue. hoc respicit aliud, siue, quod est j.

i Constitutio. vt C. de na. lib. l. quoniā.

k Curialis. i. quòd fiat curialis. Accursi.

l Siue. hoc respicit aliud siue, quod est sup.

m Legitimus. C. de natu. lib. l. cum multum. §. illo.

n Existit. & est ratio euidens, cum non debeant legitimis filijs suo facto præiudicium facere, quod potuit pater. & hanc differentiam plenam quæ iam in hac constit dices.

o Sancitum est. s. olim.

p Simpliciter. i. sine distinctione Acc.

q Fortunæ aliàs fortuitæ.

r Enim. pro certe.

s Curiales. nam licet sit aliquis curialis, non tamen filius est, nisi specialiter efficiatur: vt hic, & C. de ijs qui spon. mu. l. fin. lib. x.

t Persoluit. Not. villas & castra sub ciuitate

† Cōtra. e. p tuas. in gl. super verbo appellauit. post prin. ibi. item si pater. ex q h. sint legi. Villæ & castra sub ciuitate collectam faciunt.

† Bustrenorum. hinc apparet in. l. quoniā C. de naturali. liberis. legēdum esse Bustræ. à nostræ.

tíum parentū, & liberos [a] hñs filios: hoc agere poterit. si verò ipse quispiā semetipsum offerat, hoc permittimus, cū nō alij legitimi sunt fratres. Si tamen aliquis offerre volētium suos naturales curijs, aut ex maxima oriatur ciuitate, [b] aut ex seniore Roma: huic damus licentiam, in quam voluerit metropolim [c] oblationem celebrare: & hanc esse regulam ēt in filiabus, vt iungat eas curialibus, aut ex ciuitate ipsa, ex qua orti sūt, aut sub qua villa aut vicus tributa persoluit, aut si qs liber simul & Romanus aut Byzantius [d] fuerit, cuicunq; curialiū alterius cuiuspiam, [e] metropolis tamen. Sic itaq; nobis curialium diligentia est: & iste modus [f] placet iuris legitimi: q a damus curialium naturaliū existēti solummodo filiorum patri, licet ex ancilla eos habeat, & liberos facere, & offerre curiæ ſm quod prædictum [g] est. Et adhuc amplius sancimus de causa, vt vel si nō pater offerat, liber autem semel filius fiat, possit & semetipsum offerre curiæ, etiam hic legitima non existente prole.

Legitimatus per curiæ oblationem patri legitimus successor efficitur: et repudiare poterit hæreditatem patris, & se à curia liberare: pater tamen non potest ei in testamento relinquere plus, quàm relinquat vni ex filijs, cui minus relinquit. Ange.

Et quoniam variæ etiā de huiusmodi personarum successione sanciū est: non videtur absurdū nobis & de successione, sicut prædiximus terminare. Si quis igitur naturali, secūdum hoc schema, i. oblationis, fiat curialis: erit patri & ab intestato successor, & ex voluntate, nihil dissimilis legitimis, & ex donatione percipere poterit patris, ita tamen, vt non amplius habeat vno horum, qui ab initio legitimi sunt, & inter omnes minus habente. [h] Cum semel autem illi susceperint oblationem, & propterea ad ius legitimorum ascenderint: non sinimus eos abstinere se patrum hæreditate, aut videri quasi donationem in se factam, & ratam habitam ab eis relinquere, & fortuna [i] recedere. Manentes ita curiales, relictam aut donatam (sicut dudum à nobis dictum est) habebunt mensuram.

Si filius ab initio oblationem curiæ recusauerit, bona tamen paterna possidere reperitur, curiæ est adstrictus. quod locum habet etiam in filiabus. Ang.

Si verò ab initio refutauerit oblationem: manere liberi [k] præponentes, licet naturales, quam fieri ditiores & curiales: deinde videantur postea aut in totum, aut ex parte possidere res donatas aut relictas sibi, aut etiam alienare: tenebuntur omnino curiali fortuna etiam inuiti: vt non adulterari [l] nobis videantur legislationem, & lucra quidem venentur, quæ occasione oblationis sint, repellāt autem fortunam propter quam lucra promeruerunt. [m] Et hoc similiter sancimus & in masculis oblatis curiæ, & in filiabus nubentibus curialibus nulla existente differentia, siue per masculos quispiam curiæ munera agat, siue per generos curiam in filiabus augere voluerit, & per illorum filios nouos adijcere prioribus curialibus filios eorum. [n]

Filius legitimatus, soli patri ab intestato succedit, non auo, vel ascendentibus, nec ēt cognatis patris, nec etiam agnascitur, licet sit legitimatus: nisi per quandam machinationem: nec ipsi eidem succedunt ab intestato, sed ex testamento vnus alteri succedere potest. Ang.

Filium verò per huiusmodi causam factū legitimum, ipsi soli genitori legitimum facimus, nō etiam extraneæ cognationi patris (dicimus [o] autem & ex quibus ille natus est, & qui ex vtroq; [p] sunt, & qui ex eo processerūt) facimus eum velut ex quadam machinatione cognatum. Sancimus enim oblatum curiæ naturalem filium solummodo patri legitimum

ciuitate facere collectam: vt hic, & C. eo. l. 3. & ff. de censi. l. forma. & ius ciuitatis sequi: vt ff. ad mun. l. q ex vico. & C. de epi & cle. l. nulli. §. qd si inuito. Acc.
[a] Et liberos. & prin etiam.
[b] Ciuitate. Constantinopolitana.
[c] Metropolim. i. metropolitanæ ciuitatis.
[d] Bizantius. i. Constātinopolitanus. nā ea ciuitas primo dicta est Bizantium.
[e] Cuiuspiam offerat filiā suam copulādo curiali Metropolitanæ ciuitatis.
[f] Et iste modus. s. naturalium filiorū & seruorum.
[g] Prædictum. vt s. eo. §. qd verò nō est.
[h] Habente. sic & secundo ʒhens matrimonium non amplius dat de suis secundæ coniugi, quā vni filiorum primi matrimonij, & cui minus dederit: vt s. de nup. §. optimū. & C. de sec. nup. l. hac edictali § 1. quod non pōt esse minus legitima vel hic vel ibi: vt s. de nup. §. illud. sed si esset hic solus, totum posset habere: vt C. eo. l. 4.
[i] Fortuna. vt C. eo. l. quoniā desideria. Accur.
[k] Liberi. à curia.
[l] Adulterari. sic s. de fi. instr. in prin. Acc.
[m] Promeruerunt. vbi enim est lucrū, & onus: vt C. de fur. l. si & de cad. tol. l. 1. §. pro secundo. in fi. & ff. si quis omiss. cau. test. l. si non solus. in fi. j. tempon.
[n] Eorum. Quid. n. interest quo istorū modorum quis curiæ prouideat? vt C. eo l. 3. in fine.
[o] Dicimus. nunc exponit extra eam cognationem patris.
[p] Ex vtroque. s. latere: vt agnati & cognati: vt hic statim exponit: sic adoptatus non agnascitur cognatis patris.

mum fieri successorem, nullum tamen habere participium ad ascendẽtes, aut descendẽtes, aut ex latere agnatos vel cognatos pr̃is: aut illos aliquod habere participiũ ad illorum successiones: æquum etiam ei dantes priuilegium, vt sicut nec cognatis patris, nec illis fit ille successor, nec illi ad eius vocentur successionem, nisi fortè scripserit aut ipse illos, aut ab illis scribatur. soli enim patri fiunt legitimi, & cognati esse creduntur.

Si cum filijs aut nepotibus legitimatus decesserit, si curiales sint, ad eius successionem vocantur: nullo autem superstite eo decedente ab intestato, curialis ad nouem vncias vocatur, & ad reliquas tres, qui ex lege appellantur. Angel.

Ergo sanciendũ est, qui factis [a] ita legitimis efficiantur successores. Et si quidem habuerit filios, qui [b] talis est, aut nepotes de legitimis sibi procreatos vxoribus & merito etiam curiales constitutos: modis omnibus ei succedant. Quid enim † legalius [c] est proprio filio ad * paternam successionem? Si vero filios habuerit non curiales quõq; sibi [d] progenitos, tunc legitima [e] mensura veniat ad fiscũ & curiam: reliquum verò quantumcunque fuerit, ad illos filios, qui curiales non sunt, accedat. Si verò etiam generaliter nulla ei sit proles, & moriatur intestatus: nouem quidem vncias curia & fiscus habeat, secundum quod dudum à nobis sancitum est: in reliquis autem tribus vncijs qui ex lege vocantur, omnibus modis veniẽt: aut si testatus fuerit, ad scriptos descendent hęredes. Semel autem factum curialem lex suscipiens, & inscribẽs curię & successiones, & aliam omnem ordinatam dedit vtrę successionem & quæstum. Si quis autẽ vel ex genere, [f] vel extraneus scriptus forsan, aut etiã non scriptus voluerit adire Imperium, & semetipsum offerre curiæ: licẽtiam habeat hoc agendi, & distributam curiæ partem accipiẽs fieri curialis, & tam fortunæ quam functionum successor, si hoc Imperium annuerit. Si quis autem legitimos quidem filios non habeat, naturales autem ei solummodo sint liceat ei curiæ honore scribere eos hæredes: & scriptura pro omni oblatione [g] consistat, & non egeat hoc antiquarum legum alia adiectione, neque oblatione, dum superstites essent: [h] sed ex hoc ipso scripti si liberi sint, curiales simul & hæredes fiant, & habeant ipsi substantiæ nouem [i] vncias, sicut pater eis distribuerit. Sin autem etiam totum eis relinquere voluerit, adhuc faciet melius: verũ tamen vsque ad nouem vncias omnimodo eis relinquat, sciens quia si reliquerit minus, [k] à lege [l] modis omnibus supplementum substantiæ fiet: illi verò si voluerint, curiales fiant. Si verò aliqui quidem eligant aliqui verò refutent: ad eos qui eligunt, refutantium veniat portiones. [m] Si verò omnes renuerint, tunc tanquam filijs non existentibus ita ad curiam veniant nouem vnciæ omnes. Si verò ille quidem tacuerit, [n] filiorum verò legitimorum ei non sit proles: tunc legitima quidem pars ad hęredes ab intestato veniat: filij verò naturales si voluerint semetipsos offerre curię, hoc faciant, sicuti [o] voluerint, siue omnes, siue quidam ex eis: & modis omnibus nouem vnciæ substantiæ ad curiales aut curialem perueniat. Si verò etiam ex ancilla ei nati sunt, si eos manumiserit aut viuẽs, aut in testamento obtulerit [p] eos, etiam sic suscipiãtur, & sint curiales, sicut testator voluit aut sicut eorum desiderium fuit. Offerens enim semetipsos curiæ, percipient (sicuti dictum est) nouem vncias, vndique enim volumus, vel si testetur, vel si non facta voluntate [q] decesserit, eos qui ad curiam veniũt, nouem vncias accipere. Si vero manumiserit quidem solummodo, non tamen obtulerit, aut illi etiam sic volunt, aut quidam ex eis ad curiam respicere: etiam tunc nouem vnciæ curiam agenti vel agentibus [r] secundum quantitatem dentur. Si verò nullus naturalium aut velit, aut offeratur, tunc nouem vncias curia percipiat. Palam quippe est, quia simul sequitur vbique fiscus secundum constitu-

tris, nec succedit: vt C. de adop. l. pen. §. ideo sancimus. Item facit instit. de set. cogna. in fi.

[a] Qui factis. datiui casus. Accur.

[b] Qui. idest, qui curiæ oblatus est. Acc.

[c] Legalius. i. debetur magis ex lege q̃ d. nihil. cum etiam viuo patre dñs ẽ filius: vt ff. de libe. & posth. l. I suis. & eadem persona: vt C. de impu. & aliis sub. l. fi. & ideo debita bona patris filio: vt h'c, & ff. vnde libe. l. scripto hęrede. in fi. & ff. de bo. dam. l. fi. j. respon. & §. fin.

[d] Sibi. s. siue antea, siue postea. Accur.

[e] Legitima. q̃ determinat lege. s. quarta: vt C. q̃n & qui. quar. pars de. l. j. & ij. in prine lib. x.

[f] Ex genere. eius qui decessit.

[g] Obligatione. i. ac si esset datus curiæ.

[h] Superstites essent. s. parentes.

[i] Nouẽ. q̃n est vnus vel plures quod dic. vt ĩ. de trien & semi. diximus. §. excipiatur. coll. 4. j.

[k] Minus. quod enim lex dat, priuatus auferre non põt: vt hic. & vt arg. ĩ. de nup. §. si vero nõ solum. l fi.

[l] A lege. supplet. lex, in quo homo deficit vt ff de re iudi. l. j. §. si quis. & C. de inoff. tes. testa. l. oĩmodo.

[m] Portiones. sic C. q̃n nõ pe. par. l. j. Ac.

[n] Tacuerit. s. testõ.

[o] Sicuti. s. non facto testamento.

[p] Obtulerit. s. eos curiæ. Acc.

[q] Voluntate s. testamento non facto Ac.

[r] Vel agentibus. i. in curia existentibus.

Consti-

† Cõc. c. ius nãle. j. distinc.

* Aliàs venite. & aliàs hęre pinã &c.

ſtitutionem [a] de hoc à nobis poſitam. De naturalibus itaque qui per tranſitum [b] ad curiam fiunt legitimi, & de modo [c] ſecundum quem offeruntur, & ſucceſſionibus, hæc à nobis purè ſancita ſunt. Tribus autem [d] alijs conſtitutionibus ſcriptis Zeno [e] quidem piæ memoriæ, nō de futuris aliquid plene ſanciuit, ſed de iam præteritis: quàm ſcribi ideo ſolummodo permiſimus, vt eos [f] quibus illa forte conſtitutio prodeſt, quòd [g] deſcendit eorum exinde proles, non hac vtilitate priuaremus: ſicut etiam Anaſtaſij [h] piæ memoriæ, quæ naturales adoptare contribuit, non eſſe importunam decætero noſtris ſubiectis permittimus, niſi ad hoc poſitam ſolummodo ſinimus, vt ſi qua vtilitas aliquibus exinde repoſita eſt, hanc non videamur per noſtras amputare leges. Oportet enim ſemper aliquod inchoare bonum, non ea quæ à quibuſdam præexiſtunt, deſtruere. [i] noſtri.n.patris approbamus conſtitutionem, [k] temperatè quidem introductam, & ordinatè poſitam: quę adoptiones naturalium prohibuit, multam abſurditatem habentes, & indiſcrete velut aduenas quoſdam legitimis naturales ſuperinducentes.

CAP. II. De ſecundo legitimationis modo per inſtrumenta dotalia.

Reliqui igitur ſunt modi, qui à nobis inuenti ſunt, quos percurremus, [l] legitimũ ius ꝓbētes eis, q erāt primitꝰ naturales: circa quorũ ſucceſſionē nō laborauimus. ſemel.n.eos efficiētes legitimos, [m] damus habere ēt ſucceſſiones illas, quas hñt ij, q ab initio legitimi ſunt. Si qs igit[n] dotalia [o] ſcripſerit ad libertam [?] in principio, ſiue ad liberam mulierem, cui omnino licet copulari in concubinæ ſchemate ſibi, aut legitimorum filiorum iam pater [p] exiſtens, aut etiam filiorum naturalium pater, legitimas eſſe nuptias, & filios vel præcedentes, vel conceptos, legitimos ei eſſe ſancimus. & licet poſtea non naſcantur filij ei, aut etiam nati moriantur, nihilominus prior ſoboles [q] legitima conſiſtit. Affectus enim circa filios ita ei procedens, qui eum etiā ad dotale prouocauit inſtrumentum, ipſe dedit ſecundis filijs occaſionem, qui poſtea nati ſunt, [r] legitimi iuris. Quapropter abſurdum erat, benignam occaſionem quam poſteri ſibi filij inuenerunt ex prioribus ſumentes, eam non etiam prioribus legitimum ius ſimul & ſine calumnia circa patrũ dare ſucceſſiones. Palam enim eſt, quia iuniores [s] filij ex lege [t] facti ſunt ſui, hoc initium dotalibus præbentibus. Quapropter vnum amborum fecimus ordinem, & decætero calumnias plurimis abſtulimus conſtitutionibus: [u] illud dicentes, vt vel ſi non habuerit filios poſtea pater, dotalia tamen expoſuerit inſtrumenta: etiam ſic nihilominus ſuos habeat filios. Vt enim naſcerentur ei filij alij, caſus quidam forte poteſtatem & licentiam habuit: ſicut etiam natos auferre: affectionis vero probationem, quæ in prioribus fuit natis, hoc eſt ante dotalia inſtrumenta, præbentem legitimum ius, nihil tale fuit quod auferre [x] omnino potuerit. Inſuper etiā ex rationalibus hoc adiectum eſt cauſis, ꝙ ſi ante dotalia cōceptus quidē eſt filius, natus aũt poſt dotalia: auxiliator ſui ſit. [y] qui ēt ex prioribus conſtitutionibus hoc facere potuit. & quædam à nobis inuenta [z] eſt rō regularis optimè narrans de ordine naſcentiũ. Cum.n.dubitatur, vtrum oporteat cōceptus, [a] an partus reſpici tēpus, ſancimus, vt non tēpus conceptus, ſed partus inſpiciatur, ꝑꝑ filiorum vtilitatem. Si verò cōtigerit tales aliquas excogitari circunſtantias caſuũ, in quibus eſt vtilius conceptionis tempus quàm partus: tempus illud valere magis præcipimus, quod vtilius ſit naſcenti. [b]

CAP. III. De tertio modo legitimationis per principis reſcriptum.

Fiunt

[a] Conſtitutionem. ſ.eod.§.ſemel.& §.ſi quis autem.
[b] Per tranſitum. ſic enim fit tranſitus, cum curiæ offertur.
[c] De modo. ſ.oblationis.
[d] Tribus aūt. q ſtatī nominabunt. Acc.
[e] Zeno. vt C.eo.ti.l. diui Cōſtantini. Acc.
[f] Vt eos. ratio quare illæ cōſtitutiones poſitæ ſunt.
[g] Quòd.i.quia.
[h] Anaſtaſij. vt C.eo. l.iubemus.
[i] Deſtruere. & ſic no. ꝙ in dubio non debent corrigere legem. vt hic, & C.de app.l.præcipimus.in ſi.contra ſ. vt fra.ſi j.reſpō. Sed illud qñ capitiſſe corrigitur.
[k] Conſtitutionem. quæ eſt C.eo.l.legem Anaſtaſi.
[l] Percurremus. modo ſtatim Acc.
[m] Legitimos ſm modum ſ.ſcriptum.
[n] Dotalia.ſ.inſtrā.
[o] Libertā. quod de liberta dicit, intellige, ſi legitimos non hēt, ſm diſtinctionē quā habes ſ.de triē. & ſemi §.ſi.quam dicunt quidam tolli ꝑ illā ſ. vt liber. dece. §.pen Acc.
[p] Pater. ſ.tantum. nam in vtroque caſu idem eſt: vt hic,& ſ.de trien. & ſe.§ ſi. & inſti.de hære. quæ ab inteſt.§ 2.
[q] Soboles.ſ.nata tēpore concubinatus.
[r] Nati ſunt. Poſt nuptias contractas.
[s] Iuniores. i. poſteriores nati.
[t] Ex lege.i.per legē.
[u] Cōſtitutionibus. ſ.noſtris tribus i vt C. eo.tit.l.cum quis. & l.nuper.& l.ſi.
[x] Auferre.q.d.caſualiter eē potuit vt naſcerent filij, ſicut & ꝙ nati morerent Ac.
[y] Sit.i ſit legitimꝰ.
[z] inuenta.C.de na.li.l.nup.§.& multo.
[a] Cōceptus.i.conceptionis i caſus geniturę.
[b] Naſcenti. vt ff.de ſta. ho.l.qui i vtero.

Sanci-

Corrigi lex in dubio non debet.

[n] Facit ad hoc c. ita eſt vis. cū gi.ſ.eā,q ſi.ſunt legi.vbi dī, ꝙ ꝑ matrimonium ſubſeqēs legitimantur filij añ matrimonium geniti.

Fiunt filij legitimi precibus principi oblatis, & testamēto patris ostenso, si eos per rescriptum mortè preuentus legitimare non potuit. Bart.

Illud tamen à nobis sancitū [a] est, vt si quis voluerit legitimam suā facere sobolem, & non habuerit vxorem talium filiorum matrem: aut filios quidem valde diligat, mulier autem non sine peccato [b] sit apud eum, neq; digna sit quolibet legitimo nomine: & propterea aut moriente muliere, aut legitimo iure non digna in matrimonio putanda: aut causa à filijs maligne tractata, [c] aut ex studio muliere celata, aut à filijs, aut fortè aliter ei diuitijs accedentibus, ne iure legitimorum vlnm pater, & fructum defuncta matre tanquam sub potestate filijs cōstitutis habeat. Si quis [d] ergo filios legitimos non habens, sed tantummodo naturales, ipsos quidem legitimos facere voluerit, mulierem verò in promptu non habeat omnino: aut habeat quidem, non tamen sine peccato, aut si non appareat, aut aliter dotalium instrumentorum non habeat facultatem (quid.n. si ad sacerdotiū alter eorum ascendat?) damus ei fiduciam (hoc quod dudum gessimus) ad legitimum ius filios educere naturales, legitimis sicuti prædiximus non existentibus per quandam huiusmodi viam. Sicut enim sunt modi, qui seruos ad libertatem simul & ad ingenuitatem deducunt, & naturæ restituunt: ita si pater nō habuerit legitimam prolem, & voluerit eos restituere naturæ & antiquæ ingenuitati, siue ex ingenua nascantur ei, siue ex liberta, & legitimos decætero & sub potestate habere: hoc agat per nostrum rescriptum, [e] Non enim fuit in principio quando natura hominibus sanciebat sola, ante quam scriptę procederent leges, quædam differentia naturalis atque legitimi: sed primis parentibus primi filij (sicut præsentem inchoantes diximus [f] legem) etiam ipso processu nati legitimi fiebant. & sicut in liberis natura quidem fecit liberos omnes, bella verò seruitutem [g] adinuenerunt: sic etiam hinc nobis natura legitimas protulit soboles: ad concupiscentiam verò facta conuersio [h] naturale ius eis inseruit. Quapropter similibus passionibus exortis conuenit curam ex æqualibus inueniri. [i] aliam quidem à prioribus nostris, aliam verò à nobis. Sit igitur licentia patri in prædictis casibus matrem in prio re schemate relinquenti, imperio preces offerre, hoc declarantes, quia vult naturales suos filios restituere naturæ, & antiquæ ingenuitati, & iuri legitimo, vt sub potestate eius consistant, nihil à legitimis filijs differentes. quo facto, [k] ex hoc [l] filios frui huiusmodi adiutorio. vnà [m] namq; hoc modo omnes huiusmodi naturæ digressiones & opiniones in ijs, qui legitimos non habent filios, curamus: sic breui solatio tantum impetum naturę corrigentes. Si verò is qui solummodo naturalium filiorū est pater, per quosdam fortuitos casus non valuerit hoc agere, moriens autem sub quodam prędictorum ca suum scripserit testamentum, volens sibi legitimos esse filios successores: & in hoc damus ei licentiam, & fiduciam, supplicantibus [n] tamen etiam sic filijs post mortem patris, & hoc dicentibus, & ostendentibus patris testamentum, & hæredibus existentibus secundum legem: hoc quoque donum habeant patris & principis, [o] idest dicere, naturæ simul & legis.

Generaliter autem in omnibus qui per prædictos modos deducuntur ad legitimum ius: tunc hoc volumus obtinere, dum & filij hoc ratum habuerint. Nam si soluere ius patrię potestatis inuitis filijs non permissum est [p] patribus, multò magis sub potestatem redigere inuitum filium & nolētem, siue per oblationem ad curiam, siue per instrumentorū celebrationem, siue per aliam quamlibet machinationē tanquā sortem [q] metuentē paternam

---

[a] Sancitum. I. quib. mo na. ef. le. §. nouimus & §. si quis vero. & §. liceat igitur. & §. si vero. col. 6.
[b] Peccato. quia meretrix.
[c] Tractata. s. his modis. s. aut ex &c.
[d] Si quis. reperit, vt soluat.
[e] Rescriptum. quod vulgo appellant Bononienses mamburdium. i. imperiale rescriptum.
[f] Diximus. vt s. eo. §. natura quidem.
[g] Seruitutem. eo modo qui dicitur, insti. de jur. natu. §. ius autem. Acc.
[h] Conuersio. quia homines conuertuntur ad concubinas. Accur.
[i] Inueniri. similis morbus similem desiderat medic. nam: vt dixi. s. quib. mo. nat. eff. legi. §. liceat igitur.
[k] Facto. i. prec. h Imperatori oblatis declarato, quia vult filios restituere naturæ.
[l] Hoc. s. tempore.
[m] Vnà. i. simul.
[n] Supplicantibus. s. nobis.
[o] Principis. hoc accipe, qñ pater dicens eos naturales volebat tñ eos, vt legitimos reputari. si aūt solum eos filios diceret. nec adderet naturales siue in testamento, siue in scriptura, vbi subscripse runt tres testes, siue in gestis, erunt legitimi, licet se principi non offerant: & quod plus est. vni testim. omnio dato, alijs prodest, vt infra vt li. ma. & auiç. §. ad hęc. col. 8.
[p] Permissum est. vt C. de eman. lib. l. nec auus in fi. & l. iubemus. in fi. nec seruus qñq; manumittitur inuitus: vt. C. de test. ma. l. fi. §. si vero q. dā. ibi, nolentib &c.
[q] Sortem. forte enim prauæ conuersationis & periurii fi mortis est iste pater.

Nam

nam,iustũ nõ est: [a] neq; imperij & legislatoris po nimus ꝓpriũ. [b] Si verò plurimis existẽtib. filijs, alij qdem eligant.alij respuant: ij,qui volũt legiti mi fieri,fiant,alijs in iure nãli manẽtib⁹. [c] & hoc dicimus, nullũ priorũ [d] legitimorũ ꝑtinentes mo dũ,sed hunc [e] adijcientes alijs,in qbus [f] illos accipere non licet. Oĩno enim legitimis existentibus, deinde naturalibus ꝑuenientibus,nequaquã ĩ legitimorũ eis adijcit, nisi oĩno aut per curiam, aut per nr̃as cõstitutiões, q̃ totalium instrumentorũ introduxerunt modũ. Adoptionis aũt modum, qui fuit olim à qbusdam ante nos imperatorib. [g] super naturalibus putatus non improbus, inconuenientes, ſm paternæ constitutionis [h] virtutem & nos(sicuti dictum est)excludimus,qm castitatem non perfectè considerauit.Et non erit decens, vt quæ bene exclusa sunt,in rempublicam rursus introducãtur. Quapropter his à nobis sancitis atque manifestatis quo conueniat modo ad ciuitatem Romanã legitimorumq; ius transire: nihil de successionibus super talibus est dicendũ.Nam sicut in cęteris ab initio legitimis oportet etiam in his fieri successiones. [i]

CAP.IIII.De successione omnium naturalium filiorum.

Discretis igitur & ijs, qui facti sunt legitimi, [k] & ij,qui manserunt naturales,ordinãdum estiam ẽt de successionibus eorũ.Valenti [l] si quidẽ & Valentiniano & Gratiano [†] diuæ memoriæ primis [m] placuit,humanũ aliquid agere circa naturales. Et si quidem fit naturaliũ patri legitima soboles ; vna vncia eos dignos esse fecerunt:& hãc cum sua matre [n] nõ donari,neque ex vltima dari voluntate vlterius aliquid permittentes :si verò filij quidem nõ sint naturales, [o] cõcubinæ verò solũmodo ijs,qui non habeant vtiq; coniugẽ (hoc etenim tantũ concubinã habentibus est conscriptũ)mediã vnciã solã donantes. [p] Si verò filiorum legitimorũ non sint parentes, & neque patrẽ neque matrem habeant: vsq; ad tres vncias relinquere eis aut donare permissũ sunt, & hoc cum matre,& si quolibet modo acceperint aliquid,in hoc reputari solummodo. quod autem plus est, ad eos, qui vocantur ex lege, venire : hoc quod Theodosij senioris filij licet non perfectè sanciuerunt. [†] Nos igitur & si prius humana vsi lege ꝑ tribus vncijs sex vncias eis, filijs legitimis non existantibus, per patrum magnificentiã dedimus: [q] sed tamen ex ijs, quæ subinde proueniunt causis perfectius simul clementiusque considerantes,præsentem ponimus legem. Plurima vtique sunt & prius cõmissa, & nostris temporibus delinquuntur: & ideo ab impietate homines liberamus.Quidam enim non habentes licentiam,quãtum volunt suis naturalibus filijs relinquendi, eligunt quasi viros, [r] & scribunt hæredes ; qua-

[a] Non est. vt hic, & ff de ijs qui sunt sui. vel alieni iur. l. si. nisi per ingratitudinẽ: vt ff. de adop. l. qui liberat⁹. & C. de ingratis li. l. i. & sic not. in his, quæ sunt voluntariæ iurisdictionis non posse qd fieri altero inuito, sic existimatur filius vel redigatur inuitus, et hic: sinc q. pater eximere cõpellatur inuitus: nisi in quatuor casib. vt no. insti. qui. mo. ius pa. po §. fin. Sed quæro an compellatur filius exire patriam potestatem ex eisdẽ causis,ex quib. pater compellitur emacipare? Rñ non: & quia non inuenimus, inde regulam istã seruamus in dubio: vt ff de exerci. ac l i. §. in te ig'r.& qa filius non habet eã potestatẽ in patrem,quam pater in filium, vt eam in eũ valeat exercere.

[b] Proprium, imo remotum. & extraneum.

[c] Manentibus. sic ĩ eo. §. si quis sũt legitimos. ibi si vero aliqui &c & C. de test ma l si. § si vero quidã. & ff. de lega. pra. l. naturalis. §. ij. Accursius.

[d] Priorum. i. nullum eorum per quẽ aliqs fit legitimus.

[e] Hunc. scilicet per rescriptum principis.

[f] in quibus. supple in illis casibus in quibus alii non habent locum quod est ex causis illis, quæ sunt ĩ eo. §. illud. & ĩ. quib. mod. na. ef. legi. §. nouimus. §. si quis vero & §. liceat. Vel dic nullum eorum pertinentes &c. s. eorum qui proprie sunt legitimi t sed hunc adijcientes alijs modis, in quib. non licet illos, s. filios accipere legitimos quia non sunt & aliàs cessat hic modus, vt subiecit. omnino enim &c.

Vel verius dic, quòd hic modus, per quẽ non licet naturalem facere legitimum, adiũgit alijs modis quĩ non licet facere naturalem legitimũ. Nam hoc modo non licet si extant legitimi:& hoc subijcit, omnino enim &c. Sed qui sunt modi in quibus permittitur ista legitimatio, si filij non sunt? Respon. quando pater per rescriptum petit hoc fieri : vt hic. Item quando in testamẽto dicit quòd sint legitimi, & filij ostendunt postea testamentum : vt ĩ. eo. §. si vero naturalium. tertius: vt ĩ. vt lice. ma. & aui. §. ad hæc.

[g] Imperatoribus. vt ab Anastasio : vt C. eod. le. iubemus. in fin.

[h] Constitutionis. s. patris Iustiniani posita. C. eo. titu. le. legem. §. in posterũ vbi dicit, q̃ naturales non adoptentur. & hæc sunt ĩ. qui. mo na. effi. legit. §. & nos.

[i] Successionis: vt hic,& sup. eod. §. tribus, in fin. §. ibi. seliqui &c.

[k] Legitimi. quocunque de supradictis modis.

[l] Valenti. vel dic quòd non sit in C. vel dic, quod sit eius legis sensus in C. de na. lib. l. 2.

[m] Primis. imperatoribus.

[n] Matre. si habeant.

[o] Naturales, & legitimi. Ara, imo naturales tantum: vt hæc littera dicit euidenter, hodie tamen serua quod dicitur. ĩ eodem. §. nec igitur. & §. si vero filios.

[p] Donantes. hoc habemus in C. de natu. lib. l. 2.

[q] Dedimus. vt C. eo. l. humanitatis. Acc.

[r] Viros. s. bonos & honestos.

[†] In constitutione ad Ampelium P. V. quæ extat Cod. The. lib. 4 tit. 6. quod Accursium fugit. Ch.

[†] l. ij. C. eo. tit.

tenus restituant filijs. At illi aut ex hoc impiè agunt, & præuaricantur voluntatem scribentiũ, aut (quod omnium leuissimum putant) peierant, & tacemus [a] ea, quæ tradita sunt ex memoria nobis in personis gloriosissimis talia delinquentibus priscis tẽporibus. Ne igitur semper tale fieri delictũ sinamus: [b] neq; qđ agere licet in extraneis & ignotis, hoc in proprijs filijs naturalibus homines agere prohibeamus: propterea præsenti lege sancimus, vt siquidem quispiam habuerit filios legitimos, non possit filijs eorumque matri vltra vnam relinquere vnciam, aut donare naturalibus aut concubinæ (hoc enim proprium prioris iudicauimus esse constitutionis [c]) sed & si qd amplius dare tentauerit quolibet modo, hoc fiet filiorũ legitimorũ: [d] vel si filij non sint, concubina verò solummodo, huic mediam vnciam relinquit, aut donari [e] concedimus. Si verò filios non habuerit quispiam legitimos, aut quenquã ascendentium, quibus necessitas est legis relinquere partem propriæ substantiæ competentem; † testatori licentia sit etiã in duodecim vncias scribere filios naturales hæredes, & diuidere inter eos quocunque voluerit modo res, & per donationes aut simplices, aut antenuptiales, aut per dotes, aut per alium quẽlibet modum legitimum suas in illos substantias transponere. sic enim nequaquam egebunt quibusdam ad impietatem aut periurium præparatis: sed ex ipso suã disponent purè sententiam. Si verò habuerint hi, quos prædiximus, aliquos ascendentium: legitimam [f] eis relinquant partem, quam lex & nos constituimus: reliquam verò totam in naturales filios habeant relinquendi licentiam. Et hæc dicimus super ijs, qui in scriptis & legitimis voluntatibus disponũt suam substantiam. Si quis autem defunctus fuerit legitima ei omnino sobole nõ extante (filiorum dicimus aut nepotum, vel deinceps successionis) neque legitima coniuge, [g] deinde moriatur nõ disponens de substantia [h] sua, & veniat cognatio forsan, aut etiam manumissor, vtpote bonorum possessionem mouens & insurgens, aut etiam nostrum ærarium (nam nec illi quantum ad hoc parcimus) sit autem ei donec vixerit, libera mulier in schemate concubinæ sociata, & filij ex ea (talibus enim solũmodo hoc sancimus, vbi omnino indubitatus [i] est & concubinæ in domo affectus, & filiorum ibidem proles) & alimentum damus eis, & intestatis parentibus defunctis duas paternæ substantiæ vncias [k] habere cum matre partiendas, quanticunque fuerint filij: vt vnius filij portionẽ mater accipiat. Et hoc dicimus, si vni concubinæ societur, aut filios ex ea habeat, aut etiam prædecedente concubina morte [l] forsan aut separatione, filij ei domi sint: tunc enim damus eis ab intestato ad duas vncias [m] vocationem.

CAP. V. Vt quæ de naturalium successione dicta sunt, ad eos referantur, qui ex certa concubina & non ex effusa libidine creati sunt.

Si vero effusa concupiscentia ei fuerit, & alias superinduxerit priori concubinas, & multitudinem habuerit mulierum fornicantium (sic enim dicere melius est) & ex eis filios habens moriatur, multas simul deferens concubinas: odibilis quidem est ille talis: procul autem hac lege modis omnibus cum talibus filijs & concubinis excludatur.

† Corrigit. l. humanitatis. C. eod. titu.

a Tacemus, vt per hoc plus det intelligere sic ℑ. quib. mo. nat. eff. legi. §. & quidem.

b Sinamus. & viam perimus, q leges puniũt, relinquamus: vt C. de indi. vi. l. 2. Accur.

c Constitutionis. q. d. hoc etiam erat per iura Codicis: vt C. e. l. 2. & ℑ. §. proxi. discretis.

d Legitimorũ. s. fie.

e Donati. s. in vltima voluntate. Al. vt ℑ. statim. §. si vero habuerint.

f Legitimã. i. regulã vt dixi ℑ. de trien. & semis. §. 1. colla. 3. de qua lex hic facit mẽtionem.

g Coniuge. hæc cum non capiat, tñ facit q alius non capiat. & sic nota, q hic fallit regula quæ dĩ, si vinco vincentem te &c. vt ff. de di. & tẽp. præscri. l. de accessionibus. nam naturales filij repellunt agnatos, quãd est in duab⁹ vncijs: vt hic subijcit. & agnati vincunt vxorẽ. vt C. vnde vir & vxo. l. 1. & tñ naturales non vincũt vxorẽ, immo vincũtur ab ea: vt hic. & ℑ. e. § si quis igit. sic & aliás fallit dicta regula: vt ff. qui po. in pig. l. Claudius. sic fallit ℑ. de æqua. do. § his cõsequens. itẽ fallit ff. ad senat. Tertul. l. 3. §. obijcitur & l. æquissimũ §. si ea filia. & dixim⁹. ℑ. de trien. & semi. §. considerémus. vbi dicuntur ea, quæ dicũtur hic. Acc.

h De substantia. s. in scriptis: vel sine scriptura.

i Indubitatus. quare dĩ indubitatus affectus? Rñ. quia vnã solam concubinã habet. si aũt hẽt duas, quod esse nõ decet, tunc erit dubitatus: vt ℑ. e. § nam si hęc. Item alia ratiõe, quia ad hoc vt dicatur cõcubina, ipse debet hoc protestari coram vicinis: vt ff. de concu. l. in cõcubinatu. aliás præsumeretur legitima vxor. & ita succederent filij in totũ: vt ff. de ri. nu. l. in liberæ.

k Vncias. præter duas vncias, puta q habeant alimẽta. ar. ff. de ali. leg. l. penu. Accur.

l Morte. s. separata, vel relicta.

m Vncias. Sed quare non in totũ vocantur, cum legitimi præsumantur: & hęc vxor legitima: vt ff. de ritu nup. l. in liberæ? Sed dic, q hic erat cõcubina, quia fuit protestatur, sicut debet fieri: vt ff. de concu. l. in cõcubinatu. ibi non fuit protestatus aliquid: & hic matrimonium præsumitur.

Con-

datur. Sicut enim si quis legitimæ copulatur vxori, aliás superinducere non poterit matrimonio cōsistente, [a] & ex his [b] legitimos procreare: [c] ita neque post agnitam quo diximus modo concubinam, [d] & ex illa filios, [e] dabimus, [f] si etiam aliquod opus libidinis aliud fecerit, etiam hoc ad successionē eius introduci, si mortuus fuerit intestatus. [g] Nam si hoc non sanciuerimus indiscreta [h] quidem erunt, quę mulierum sunt, quam [i] potius, aut quam minus amauerit: indiscreta quidem & quæ filiorum sunt. & nos non damus luxuriantibus, sed pudicis legem. [k] Non autem differentiam facimus de filijs siue masculi sint, siue fœminæ. Sicut enim natura nihil circa talia tractat: sic nec nos aliam in masculis, & aliam in fœminis secundum hoc ponimus legem. Oportet enim per omnem viā subtilitatem simulq; pietatē transire. Siquis igitur habens filios legitimos, relinquat & naturales, ab intestato quidē nihil eis existere omnino volumus: pasci verò naturales à legitimis [l] sācimus, vt decet eos secūdum substantiæ mensuram a bono viro arbitratam: quod videlicet apud nostras leges [m] viri boni arbitratu dicitur, hoc ipso custodiendo, vel si coniugem quidem habet filios autem naturales & ex defuncta concubina sibi natos, & illi alantur ab eius successoribus. De nepotibus enim naturalibus, quæ iam à nobis specialiter etiam de ipsis disposita [n] sunt obtineant. In quibus n. casibus naturales filios vocauimus ad successionem, in ijs quoque & ipsi decentem naturalibus patribus deuotionem seruent: eademque mensura sicut parentes prospiciunt naturalibus filijs secundum nostram legē [o] & ipsi parentibus cōpensent, [p] siue in successionibus, siue in alimentis, sicut superius sancíuimus. [q] Quoniam verò & dudum in quibusdam constitutionibus [r] dictum est oportere, in quibus patres donant filijs, aut relinquunt, in his et curatores eis præbere, cōfirmandus m: hoc ratum esse etiam nunc ponimus dantes & matri (secundū quod iam de his dispositū [s] est) & naturalium tutelā agere filiorum, oīa agenti quęcunq; in legitimis definita sunt filijs.

CAP. VI. Vt filij ex dānato coitu nati, nec alimenta à parētibus consequantur.

VLTIMA si quidem nos pars legis expectat, vt ipsa conpetentem suscipiat ordinem, & enumeremus qui neque ipso naturalium nomine digni sunt. Primum quidē omnis, qui ex complexibus (nō enim [t] hoc vocamus nuptias) aut nefarijs, aut incestis, aut damnatis processerit, iste neque naturalis nominatur neque alendus est à parentibus, neque habebit quoddam ad præsentem legem participium. [u] vnde certa à Constantino piæ memoriæ in constitutione

Concubinas plures habere nō licet.

[a] Consistente. imo infamat. vt C. de incest. nu. l. ij & de adult. l. eum qui ita. nō licet plures cōcubinas habere, vt subijcit. vt ī. de tten. & sem §. cō siderem as. col. j.
[b] His. s. duabus vxoribus. Accur.
[c] Procreare. s. non possunt.
[d] Concubinam. vnicam. & in domo.
[e] Filios. habitos. Ac.
[f] Dabimus. i. concedemus. Acc.
[g] Intestatus. Quid si testatur? Respon. bōna ē similitudo, quā de vxore assignat: q a nō possunt dici filij naturales, sicut ēt si constāte m[atri]monio habuisset eos ex concubina: vt ī. e. §. vlt.
[h] Indiscreta. i. ignorata. Acc.
[i] Quam. s. mulierē.
[k] Legem dantē priuilegiū, sed pp malos factæ sunt leges, quæ pœnā imponūt.
[l] Legitimis. s. filijs. sed an ipse pater dū viuit. eos alere teneāt. Dic. q sic eadē rōne qua ipsi patrē. vt ī. proxi. ibi. l quib &c. nec obst. ff. de liber. agn. l. si qs à liberis. §. ijdem rescripserūt. q iustè pcreatū alere teneat. nam fabaudi ibi, maximè. Vel dic. q hunc iustè procreatū, cū concubina sua p legē nomen acceptit, vt ff. de cōcu. l. in concubinatu Acc.
[m] Leges. vt C de ɜh. emp. l. fi. in fi. & C. vt in pos. leg. l. pen & ff. vsufru. quemadmo. cau. l. j. in prin
[n] Disposita. idē qđ in filijs & in nepotibus dictum est: vt C. eo. l vlti. §. fi.
[o] Legem s. istam.
[p] Compēsent. nam æqualis debet esse pietas: vt hic, & ff de in offi. testa l. nam & si. & ff. de libe. agno. l. si quis à liberis. j. rñ. & sic no. hic euidēs ar. sicut est aucta portio descendētium, sic & ascēdentiū debet dici aucta. vt diximus: vt ī. de trlē & semi. §. j. in fi. colla. j.

Leges. pp malos factæ sunt.

[q] Sanciuimus. ī. eo. constitu. in §. decern. vsque ad illam. ff.
[r] Quibusdam constitutionib. vt C. de cōfir. tut. l. fi & facit. ff. de confir. tut l. naturali. t. resp.
[s] Dispositum, vt C. qb mu. tut. offi. fung. po l. fi.
[t] Non enim. interpositio est.
[u] Participium. licet enumerare has personas promiserit. male tñ enumerat. Tu ergo dic q liet quasdā que psonas m[atri]moniū prohibet, habere locū quę hic dicunt, vt nec filius alendus sit, nec beneficiū aliquod habeat ex hac lege. sūt aūt quatuor decim modi quibus prohibent: & not. eos in ilud de nup § sūt & aliæ. vnde tam nō est qđ de filio sacerdotis: cū ipse m[atri]monium ɜhere non possit: vt ī. quo. opor. ep. nec de aliquo pdicto rū modorū. sed quæro, an à matre possit habere bñficiū ? hic dictas vt dī l insti tit. ad senatuscon. Orfi. § j. sed licet nō heat huius l. participiū, vt nō possit curiæ offerri. vel legitimari, vel alia facere, q naturalibus hac cōstitutiō. per [illegible] : tn si ab principe possit eos facere legitimos si dicat nō obstante hac lege puto q sic: vt ar. ff. & leg. iij l. si quis. i pri. & ff. de nata re. l. quęstis. & C de leg & cō. l. digna. tñ licet à patre nō relinquat, nūqd ab extraneo pōt relinqui, vel dare aliquid quolibet titulo inter viuos, puto q sic, cū hac l non prohibeatur, oīa enim licent, quæ expresse p hibita nō sunt. vt ff. ex qb. can. ma. l. nec non. §. quod eis. propterea & honorē fortiri potest cum emolumento. ff. de decu. l. generaliter. §. spurius pater tamen et ipsi inter viuos donare nō pōt: vt C. de incest. nup. l. si quis incesti.

Licet, qđ ea pđe nō phibeat.

Incest.nup.l.si quis incesti.Sed quid si pater nõ instituet neque donet:sed alium constituat, & talẽ substituat? Respõ. potest fortè distingui : vt si vulgariter, non possit:quia patris hæres esse videtur. si pupillariter, possit, quasi pupilli sit hæres: vt instit. de pupil.sub.l.si is. Vel loquitur hæc l.si is.qñ licet non totum, aliquid tamẽ potest relinqui. Acc.

l.j.C.e.

a In constitutione. quæ est. C.de nat.libe.l.1.

b Præponimus. qa prohibeat nuptias inter senatores & libertas, quod hodie licet : vt sup. vt libe. decæte.§. si quis.

stitutione a ad Gregorium scripta, quędã de talib⁹ dicta sunt filijs: sed hanc non recipimus: qm̃ & nõ vtendo perempta est. Phœniciarchorũ .n.& Syriarchorũ,& magistratuũ, & insigniũ meminit,& clarissimorũ:& neq; naturales eẽ vult ex his procedẽtes:amouens eis et imperialis munificẽtiæ mãsuetudinẽ. Quã videlicet cõstõnẽ omnino perimimus. Hęc à nobis sancita sunt, & nulla penitus ignorantia nrãrũ erit legũ, nec qui sunt legitimi, qui verò naturales, nec quõ eis legitima iura dantur : aut quõ ẽt naturales permanentes promerentur humanitatem :& qño ẽt ipsi competenter honorati sunt, ab eorum, qui neq; naturales dici digni sunt, cõio ne segregati. Quæ igitur placuerunt nobis, & ad hominũ medelam atque naturę supplemẽtum per hãc legem decreta sunt, tua sublimitas faciat oĩnibus manifesta, programatibus propositis, p q̃ omnibus lex erit aperta, cognoscentibus quõ in talibus conuersentur, & nostram cõsiderantibus prouidentiam, qui oĩ alij occupationi eorum præ ponimus b vtilitatem. Dat.Calen.Septem.C P. Impera. Domi.Iust.P P. Aug.anno.XIII. Appione V.C.Consule.

DE TESTIBVS.

Quia de probatione, quæ fit per vocem mortuam i.per scripturã. dictum est supra, de fide instrum. videamus nunc de ea, quæ fit per viuam i.per testes. Vel dic quia vsus testium est frequens, ideo de testibus dicit, vt infra eo. in prin.

a Testium. Vtilitas. Frequẽs est vsus testium vt ff eo. l. 1. ergo de his vtile fuit inuenire. & vtile est diligẽter tractare : vt ff.de liber leg.l.legaui. in prin. & hæc vtilitas adinuenta pp probationes : vt hic dicit, ne facultas probationum angustetur : vt C. de hæret. & Manichæ. l. quoniam.in fi.

d Dudum. non solum enim à legibus, sed etiam in veteri testamento. Vnde illud : in ore duorum vel trium stat omne verbum.

Deut. 17.

e Actorum. neutraliter & generaliter accipe : vt ff.de verbo. sig.l.Labeo.& ff. de offic. consul.l.1.Vel dic actorum.i. agentium : quia actores consueuerunt probare per testes : vt C.de probat.l. actor. licet & quandoque reus probat.vt ff.de excep.l.1. Item & alibi : vt ff.de proba.l.circa.

f Et calliditate. repete, & nec callidi &c. & est calliditas in tacendo quod est verum: vt ff.de act.emp.l. j.§.1.& l.Iulianus.§.idem Iulianus : sed fallacia fit in dicendo, quod dicendum non est : vt ff.de furt.l.falsus.§.si quis nihil.& ff.de actio empt.l.Iulianus.§.si venditor.

g Plurima hominum. aliàs plurimorum hominũ. & aliàs plurima hominum.

TITVLVS II. Nouel. 90.

DE TESTIBVS.

Facultas probandi per testes adinuenta est, ne veritas lateat, & vt negata patefiant : non tamen possunt omnes in testes induci : sed qui sunt bonæ opinionis & famæ, omni suspicatione carentes. Angelus.

Imp.Iusti.Aug.Io.gloriosissimo Orientis prætoriorum præfecto, iterum excõsuli & patricio.

PRAEFATIO.

Testium, pp probationes vtilitas c adinuenta quidem dudum d est, ne quid lateat facilè actorum : e & calliditate f plurima hominum g adinueniente, animas h periclitetur migrare in contrarium ordo causæ. i Non enim, vt patefiant, quæ gesta sunt, testantur k plurimi: sed quatenus adhuc amplius occultentur. l uam alia quidem scientes, m alia vero n pronunciantes, aut o quæ non sunt, dicentes: hoc ipso confitentur, p quia ea, quæ verè sciunt, neque volunt patefieri, neque secundum ea q profiteri iudicia : sed quæ nunquam facta

h Animas.s.testium, vel producentium eos, sm Al.

i Ordo causæ. ita cõstrue. Ne ordo causæ periclitetur plurima. .i. maxime calliditate hoium adinueniẽte migrare animas i. contrarium.i. in malum, vel in perditionem. Vnde illud. Os quod mentitur, occidit animam.& ita secundũ hoc ordo causæ dicitur, vt qui bonam causam habet, debeat vincere : qui vero malam, debeat perdere. vertitur autẽ hic ordo in contrarium, qñ non sic testantur testes, vt verum dicant. Vel dic quòd ordo causę est, ne quid lateat veritatem eius.ergo cõtrarium, idest veritatis suppressio siue mutatio:vt j. de fi.instru. in prin. & ff. ad leg. Cornel. de fal.l.quid sit.dico ergo migrare in cõtriũ.i.in falsitatẽ.

Sapiẽ.j.e.

k Testantur.s.dicunt. oã de principalibus causæ, hoc est actore & reo dicit. & iõ dic testantur, quia corã testibus plurimis plerunq; talia dicuntur, & coram iudice & alijs : & ita verbũ testantur, non ponitur pro testimonio testium. Vel dic, qđ est verius, q de testibus dicit : vt patet j.statim ibi,omnino enim &c.

l Occultentur. s.testes. aliàs occultet.s. veritas.& aliàs occultent.s.testes, & tunc plana est.

m Scientes.s.ea quæ vera sunt.

n Alia vero. scilicet falsa, corrupti fortè pecunia.

o Aut. prodest.

p Confitentur. scilicet vt veritas amplius occultetur, secundùm Alb.

q Secundum ea.s.quæ vera sunt, cum iudex sm eorum dicta debeat iudicare : vt ff. de offic.præsid. l. illicitas.§. veritas.

sunt, hæc & pronũciant, & ad iudiciũ deduci quærunt. Omnino itaque perimere testimonia a vsu rerũ incautũ est, b plurimis c existentibus, quæ non aliter d patefiunt nisi testibus pronunciantibus. e Licere autẽ omnibus & valde vilissimis testimonium perhibere, & ante nos prohibuerũt legislatores, f scilicet multas exceptiones faciẽtes, & plurimos excludentes & ipso testiũ noĩe g vel schemate. h Quia verò i neq; post has prohibitiones adhuc purum est testiũ opus: existimauimus oportere & nos adijcere aliquid cãæ subtilitati, & falsa testimonia quãtũ est possibile k minorare. l Tale enim quiddam m etiam tunc apud clarissimum Bithyniæ prouinciæ iudicẽ gestum inuenimus in testamento, n ostẽsa testium falsitate pessima apertè o conuictorũ, & nouissimè p confessorum: quia cum testũ fieret, q & fuisset defuncta testatrix, testium quidã tenentes iã mortuæ manum, ita r per chartam virgã factam & ex latere ductam traxerunt, & signum venerabile s crucis videri scripsisse defunctam parauerunt. t Nos igitur ad hoc respicientes, alia quidem de modo u testiũ, alia verò de eorũ statu x existimauimus oportere decernere. y Quæ itaque dicta sunt ab antiquis legislatoribus in prohibitione horum, quos suspẽderunt z testimonium perhibere, rata omnia ponimus.

CAP. I. vt testes non nisi illæsæ existimationis recipiantur.

Sancimus autem, & præcipuè in hac maxima & felicissima ciuitate a (vbi plurima consistit, fauente Deo nostro sermone multorum b bonorũq; copia virorum) bonæ opinionis c eos oportere testes, & aut carentes huiusmodi derogatione d per dignitatis, e aut

a Perimere testimonia. subaudi malum est, vel subaudi volunt quidam calliditate sua: vt dixi.
b Incautum est. i. cautio rerũ nõ est. q. d. non est res aperta nec potest aperiri aliàs nisi per testes, vt subijcit. & ita incautũ positus in vim substãtiui. vel dic incautum. i. non est cautum per scripturã vt enim dicitur cautio in scriptis, vt C. de verb. sig. l. sancimus. sic econtra vbi non est scriptura, dicitur incautum.
c Plurimis. s. negotijs.
d Non aliter. quia aliæ non sint probationes, licet hic de facto deficiant. sunt enim quatuor modi probandi: per testes, vt hoc tit. ff. eo. & C. eo. Item per instrumẽta, vt s. de fi. instr. itẽ per confessionẽ partiũ vt C. de confes. & ff. eo. tit. per totũ. Item secundum M. est quartus modus, scilicet iudicis conscientia, vt ff. fi. cerũ. l. si irruptione. § fi. sed in contra. vt ff. de offic. præsi. l. illicitas. §. veritas & quod d. l. si irruptione. dẽ, cũ suis concord. locũ habet, quãdo vt iudici erat notum. pòt ergo euenire q. oẽs aliæ species deficiunt: sed per testes veritas pòt inueniri: quæ à certè nisi cautè dicant, malũ esset, vt hic dẽ.
e Pronunciantibus. i. veritatem exprimẽtibus.
f Legislatores. dum dixerũt legislatores: non vt omnibus liceret testificari. itẽ quod vilissimis non licet. Sed vbi prohibita erant? Resp. tunc quando alios repellebãt ipso iure, vt impuberes & seruos, & alios in dicta officio, & horum alios propter inimicitiam, & alios propter amicitiã, & alios propter paupertatẽ, & alios propter infamiã: vt ff. e. l. testium. §. lege iul. & ff. de accu. l. nõ nulli. itẽ alios ratione potestatis: vt C. de testa. l. ij. & ff. eo. l. idonei. alios ratione reuerentiæ. vt C. eo. l. parentes. & l. libertorũ & hic eadẽ nos approbamus: vt j. e. §. nos igit. l fi. §. & §. tacimus.

Nole carens carer & effectu.

g Ipso testium nomine. nedũ officio s. vt nec testes vocarentur, nec officium testium haberent. & ita ex quo nomine carent, etiam effectu carebunt: vt C. de serijs. l. à nullo iudice.
h Schemate. i. ordine.
i Quia verò nam sola prohibitione cõtẽti esse non debemus: vt s. de deposi. & den. §. j. ideo præcipit fieri subtilem experientiam: vt subijcit.
k Possibile sic inst. de actio. §. curare.
l Minorare sic. C. de fideicom. l. fi.
m Quidam vbi non poterat sciri veritas, nisi per testes, & tamen ipsi non dixerũt verum, vt diximus supra eodem in fi. j. respon.
n In testamento. i. nouissimus dico.
o Apertè. testium dico.
p Nouissimè. id est, tandem.
q Fieret. s. in scriptis, & nõdum esset completum.
r Ita. s. tenentes. Accursius.
s Venerabile. mos erat antiquus: vt saltem signum crucis testator, vel testatrix scriberet, cum signarẽ esset litteratum: vt arg. C. de iure de libe. l. fi. §. subscriptionem.
t Parauerunt. i. omnia præposuerunt.
u De modo aliàs de modo: & tũc de mõ, i. qualiter & quoties producant. vt j. eo. §. quia verò. & aliàs est de domo & tunc i. vt nimis remotẽ habentes domum, non compellãtur venire: vt s. eo. §. quoniam.

Concubinas plures habere non licet.

x De eorum statu. vt infra eo. §. si verò dicatur.
y Decernere. i. distruere ne fiat, vel decernere quædam de antiquis, sed nõ nisi aliàs decernere.
z Quos suspenderunt. i. suspensos vel remotos, à dicendo testimonio antiqui legislatores fecerunt: aliàs, vt diximus s. eod. §. licet. in princ. Accur.
a Felicissima ciuitate. i. Constantinopoli. Sed quid si homines totius villæ, vel loci omnes sunt infames: nunquid inter se testificabuntur? Resp. sic: quia nil dolosius dolosis vt C. de hær. & ma. l. quæ. Item paria delicta mutua compensatione tolluntur. vt ff. so. ma. l. viro. Vel dic, quod iudex debet eos remouere, etiam si partes consentiant. & hoc innuit verbum præcipue hic positum: vt est arg. ff. de procu. l. filiusfamilias. §. veterani. & C. de tẽp. app. l. ij. §. fi. vel et non vt primo dixi. & dic quod abundat maximè: vt C. de test. ma. l. fi. §.
b Multorum. aliàs multitudo. & aliàs multorum.
c Opinionis id est, famæ. sic & aliàs sæpe reperies. & quandoque dicitur existimatio: vt ff. de va. cogn. l. cognitionum. §. existimatio.
d Derogatione. i. suspicione, quæ famæ derogat.
e Per dignitatis. Nota maiorem fidem debere haberi ei, qui in dignitate est positus. nam & aliàs credatur magis decurioni quàm plebeio, vt ff. eodem. l. 3. §. ij. item à satisdatione iudicii sisti quis propter dignitatem releuatur: vt C. de dignita. l. penultima lib. xij. Et est duplex ratio: quia non est necesse, quod alterius potentiam timeat: quod in test. est necesse: vt C. eodem. l. eos. itẽ quia ad dignitatem homines honesti eliguntur, nõ autem notatæ opinionis: vt C. de digni

Dignitas releuat stimulus.

militie, [a] aut diuitiarũ [b] aut officij cãm: [c] aut si ñ tales cõsistãt, ex vtroq; [d] tñ, qa fide digni sunt testimoniũ perhibere. Et non quosdã artifices ignobiles [e] neq; vilissimos, neq; nimis obscuros ad testimoniũ pcedere: sed [f] vt si qua ď eis dubitatio fuerit, possit facilè demõstrari testiũ vita, qa inculpabilis atq; moderata est. [g]

CAP. II. Vt vilissimi testes tormentis subdanť.

Testib. ignotis veritatẽ corrumpere festinantib. non est sine tortura credendum, & eos debent torquere iudices in administratiõe positi: aliàs per apparitorem prætoris fit tortura: sed in prouincia p defensorẽ locorũ. Ang.

Si vero ignoti [h] quidam fuerint vndiq;, & aliquid apparuerit circa testimonij veritatẽ corrũpere festinantes. [i] posse eos ẽt verberib. [k] subiacere. Et iudices, si qdẽ administratores [l] fuerint, hoc ipsi agant. [m] Si verò alij pter eos sunt, q administrationes hñt: ipsi qdẽ assumãt apparitorẽ magnificẽtissimi ptoris plebis, [n] in prouincia vero locorum defensorẽ: & per eos inferari: eis verberum experimentũ: quatenus pp hoc nihil celẽt veritatis: [o] aut ẽt capianť [p] p hanc viã pecunijs testimoniũ perhibere, aut aliter [q] circa hoc malignantes.

CAP. III. Vt instrumentis debitæ pecuniæ testes rogati non fortuiti adhibeantur.

In confessione soluti debiti instrumentis contractis sunt adhibendi testes, qui non sint fortuiti vel transeuntes. quod etiam in testamẽto seruatur, iure antiquo seruato. Har.

Et licet dudũ [r] nullã in debitis ex scripto factis nõ scriptarũ solutionum pbationẽ p testes suscipi sanciuerimus, nisi fm obseruationẽ ibi dictã, quã .s. valere pcipimus: attñ ẽt nũc hoc renouam[s]. [s] Si.n. scriptũ sit [t] debitũ, & non scripta [u] pferať solutionis à litigantibus [x] per testes [y] pbatio: tũc [z] susceptibilem eã apud iudices esse, dum ad hoc ipsum assumantur [a] te-

dignl. l. 2 quod in testibus est necesse, vt honestioribus credatur, vt ff. eo. l. ob carmen. non tamen hæc adeo procedunt, vt vni soli credatur, vt C. eo. l. iurisiurandi. Accursius.

[a] Militiæ. magis. n. creditur militi q̃ pagano. vnde & vni militi q̃ñque creditur, vt ff. de test. mili. l. non omnes. §. à barbaris.

[b] Diuitiarum. Not. q̃ plus diuiti quàm pauperi creditur, vt insti. de suspec. tuto. l. fi. n. & ff. de exc. tu. l. spadonem. §. fi. qa facilius est vt pecunia corrumpat: qď non est necesse in teste, vt ff eo. l. 3. Acc.

Diuiti plus quã pauperi creditur.

[c] Officij cãm. i. artis laudabilis, vt in nouel. vel dic officij publici: vt quia tabellio erat, cui soli q̃ñque creditur: vt ff. de fi. instru. §. si vero nullus. & C. ad l. Corn. de fal. l. si quis decurio. Sed nunquid admittetur aliquis nisi probet per aliquem de his modis? Vi. q̃ non, sed certe imò. vt subijcit. & semper præsumitur bonus, nisi pbetur cõtrarium, debet autem è vicinis [d] iudex inquirere de bonitate & legalitate testis: vt argu. ff. de fun. instru. l. cũ de lanionis. §. asinã. & ff. de quæstio. l. de minore. §. pen.

[i] Conco. c. quanto & c. sequ. ex de præsump. vbi dr: latere te in vicinio nõ potuit, qď ad nos de longinquo peruenit.

[d] Ex vtroque. s. latere litigantium, secũdum Al. Vel dic, id est vndique. q. d. licet nec dignitatem, nec militiam, nec officium, nec diuitias habeat: tamen creditur ei, si est fide dignus: vt hic, & ff. de verb. obli. l. si quis ita stipulatus. & insti de suspe. tut. § fi.

[e] Ignobiles. Not. ignobiles. nam non propter hoc quòd artifex sit, repellitur, sed quia ignobilis: vt sunt carpentarij, qui stant in curia communi. vilissimi autem possunt dici spanaldi, siue certe obscuri, abiectæ personæ: vt C. de incest. nupt. l. humilem.

[f] Sed s. tales admittendi sunt &c.

[g] Moderata est. in bonis moribus: vt ff de tu. & cura. da. ab his. l. scire. §. pen. Sed per quos hæc probantur? Rñ per alios: vt in nouel. eo & ĩ eod § si vero dicatur. sed quidam dicunt per seipsos, quod est nimis greue: vt C. de testi. l. nimis.

[h] Si vero ignoti. no. ignotum non admitti. sic & C. de iur. deli. l. fi. §. sinautẽ & supra de fi. instr. §. oportet. colla. 8.

Ignoto nõ est credendum.

[i] Festinantes. non tamẽ ex hoc solo q̃ festinat, veritatem corrumpit: sed ex hoc non admittitur sine tormentis: vt hic. & in decre. v. q. i. §. illi.

[k] Verberibus. i. tormentis.

[l] Administratores. i. ordinarij.

[m] Agant. i. tormentis subijciant. Al. & sic admittuntur ignoti & viles cum tormentis. Sed cõtra s. §. pxi. Sol. ille fm istum intelligit. Vel dic in subsidium admitti tantum, vt hic: non aliter, vt ibi. argu. C. de hære. l. qm. Vel dic, si iudex vilitatẽ scit, non admittit, vt ibi: cũ ignorat, sic. vt hic sed cum tormentis. Alij tamen dicunt, q̃ admittuntur, si vilitas eis non opponatur: vt arg. ff. de inof. te testa. l. posthumus. § siquis.

[n] Plebis s. in ciuitate regia.

[o] Veritatis. pertinẽtis ad rem. Et no. hic arg. q̃ testes pro vtraque parte debẽt reddere testimoniũ: vt plene dixi. s. de san. episcop. § nulli.

[p] Capiantur i. cautè deprehendantur. s. testes ignoti.

[q] Aut aliter. s. sine pecunia: vt quia gratia vel odio.

[r] Et licet dudum. s. in illa constit. quæ est C. eo. testium.

[s] Renouamus. non corrigendo, sed potius ad memoriã reducendo: & addendo scilicet vt rogentur, vt subijcit, si. n. &c. Et not. hic quia de scriptura à debitore facta dicit. scilicet qualiter scripsit se debere: & subsequenter è creditore, scilicet qualiter scripsit sibi solutum. idẽ tamen & si per tabellionem fuit scriptum.

[t] Scriptum sit. quod est tunc, cum partes conueniunt vt non aliter contrahant, quàm per scripturam, vt C de fide instrumen. l. contractus. vel dic vt ibi. Accursius.

[u] Et non scripta. s. à creditore, quæ scriptura dicitur apocha. vel etiam à tabellione aliquo.

[x] A litigantibus. s. debitoribus. Acc.

[y] Per testes. s. sub probatione.

[z] Tunc. s. demum: & non alias, i. susceptibilem.

[a] Assumantur. q d. tales debent esse testes, quibus fuerit negotium patefactum, vt viderent solutionem, & rogati sint vt testes sint: vt hic, & infra eodem. in fine huius §. ibi. sed exigimus &c. & quia indefinite dicit hic testes: sumunt quidam argumentum: quòd duo sufficiant. vt argu. ff de testi. l. vbi. & sic dicunt corrigi, quod est. C. de testi. l. testiũ. vbi testes. v. exigebantur. Sed tu dic, q̃ hæc secundũ illã intelligitur: cum veteres leges nouas determinent.

stes, [a] vt pro facienda solutione [b] aut memoria factę alicui iam solutionis, & confessione eius qui pecunias accepit, testimonium perhibeant viri fide digni constituti: aut [c] etiam [d] causam [e] testimonij fortè faciant manifestam. [f] Hæc autem inania & ex transitu [f] perhibita testimonia nulla modis omnibus valere ratione. [g] & huiusmodi quędã fingere testimonia, vt propter aliud quoddam opus aduenies, audias aliquos [h] dicentes [i] accepisse [k] ab aliquo [l] aurũ, aut debere alicui. [m] Hæc [n] nanq; apertè nobis suspecta sũt, & nulla digna ratione: dum quando [o] & tale aliquid in iudicando inuenimus, eò quòd cùm multæ pecuniæ dicantur solutæ, [p] tabularij duo tantũmodo hoc dixerunt audisse [q] se, teste p̃sente nullo, [r] & debitum in scriptis constitutum [s] & fatente scribere [t] ex hoc sciente, & valente per proprias literas hęc manifesta facere, quod [u] ex illo [x] odio habentes, occasionem præsentis [y] accepimus legis. Et iterum adductus est aliquis [z] alius similis calumnianti [a] & pręsentibus testibus ad hoc, & coram tabulario deposuit [b] apud semetipsum debita esse. & is quidem qui mercede hoc egit, decessit: alius autẽ exactus est debitũ, quod ab alio quodã, tanquã ab eo scilicet confessum est, Deo huiusmodi omnino non indulgente [c] occultari.

CAP. IIII. Vt testimonia scriptis redigantur, & quorum.

Neque igit̃ hm̃oi [d] credimus testimonijs, aut tabulariorum (sicut prædi

Leges veteres nouas determinant.

vt ff. de leg. & senatusconsul. leg. sed & posteriores.

a Testes. s. quinque.

b Pro facienda solutione. duorum alterum debent testificari. s. vel quod solutionẽ viderint, vel cõfessionem, siue memoriam confessionis vel solutionis factę à creditore tempore præcedenti. Et ex eo quòd dicit confessionem sumit Ioan. argu. quòd confessio facta coram vicinis [f] extra iudicium valet: & propter hoc ex hoc §. posuit authen. vnam C. de confess. sed hoc est ad liberandum: vnde valeret secus si ad obligandum, nisi fiat in iudicio: vt ff. de inter. actio. l. j. in fi. nisi sit. i. confessio cum causa: quo casu si est mutui post biennium dotis: tunc seruatur quod est j. de tempo non so. pe. §. j. & ij. si autem alia causa: tunc statim: vt ff. de prob. l. cùm de indebito. §. fin. & C. de non num. pecu. l. generaliter. Accursius.

f Facit ad hoc c. cum ẽm. cum gl. sub verbo de causis. extra e. titu.

t Fallunt in cap. si cautio. extra de fi. instru. plene tractat de cõfessione extraiudiciali & ibi vide.

c Aut subaudi pro.

d Etiam. pro, idest.

e Causam. s. si non sunt viri ita boni, debent facere causam testimonij manifestam hoc modo: quia iudex interrogabit eos de circunstantiis qualiter fuit, quale tempus erat tunc & similia. item de die, nam ad hoc debet respondere: vt hic. & C. eo. l. solam. & ff. ad Syl. l. prius secũdum vnã literam, quę est ibi. Itẽ fortiter est quærendum. s. vt videatur qua trepidatione, vel constantia respondeant. Nam hæc faciunt ad veritatem illuminandam: vt ff. de quęstio. l. de minore. §. tormẽta. Item nota, quòd ex hoc verbo sumimus argu. quòd testis causam sui dicti debeat dicere, licet in suspectis faciam loqui. & pro hoc est C. eo. l j. & ff de transac. l. cum hi. §. in causa. Alij debẽt facere causam testimonij manifestã per famam cõsentientem: nam fama confirmat rem, de qua agitur: vt ff. de test. l. 3. §. eiusdem. Acc.

Testis cãm dicti dicere debet.

f Ex transitu. i. transeuntibus non rogatis.

g Valere ratione, idest nulla ratione volumus valere.

Fama confirmat rẽ de qua agitur.

h Aliquos. s. creditores.

i Dicentes. hoc quod sequitur.

k Accepisse. i. recepisse.

l Ab aliquo. creditore.

m Debere alicui. hæc verba innuũt ea superioribus vt in solutione & confessione solutionis & in obligatione necesse sit rogatũ esse testem. Et ita corrigitur quod est. ff. de testib. l. ad fidem. Vel quod est verius hic loquitur cum celebratur in scriptis obligatio, de qua dissoluenda principaliter, & de contrahenda hic posuit. & dicitur. C. eo. l. testium.

n Hæc. s. testimonia.

o Dum quando. i. aliquando, vel dic pro quia.

p Solutæ. s. creditori.

q Audisse. s. pecunias solutas.

r Præsente nullo. quomodo nullus, cum duo tabelliones fuerint? Respon. supple rogato. Ipsi enim rogati non fuerunt: vel dic quòd ipsi audierunt alios dicentes, nõ autẽ confessionem creditoris, & ita de auditu alieno non potuerunt reddere testimoniũ, nisi in casu: vt de probat. lege, si arbiter.

s Constitutum, scilicet, esse dixerunt.

t Et fatente scribere. hic est sensus, quia confitebatur creditor se scire scribere, & hoc sciebat, & poterat omnia facere manifesta per scripturam: & non fecit. vnde imputandum est debitori, quod hoc fieri non fecit. vel sic lege: & facientem scribere nullo sciente ex hoc. s. quòd factum erat & nullo valente, & sic semper repetitur & nullo.

u Quod. scilicet dictum vel negotium.

x Ex illo. scilicet tempore. Aldricus. vel dic, negotio.

y Præsentis. dictæ in hoc §. & dicetur etiam in hoc sequenti responso.

z Et iterum alius. s. casus.

a Similis calumnianti. scilicet superiori. quasi dicat, similiter recipit calumniam sicut superior.

b Deposuit. idest sacramento firmauit: & ponas casum in debitore hoc modo. Aliquis mercede accepta à vero debitore confessus est in præsentia testiũ & tabularij se debere, dicendo se Titium verum debitorem, cum esset Caius, & iste decessit. Titius verus debitor exactus est, quia confessus est per sacramentum veritatem quasi à se confessum & in confessione deductum, quod ab alio quodam, idest Caio, in confessione deductum fuerat, secundum Al. Vel pone in creditore hoc modo: putatiuus creditor fecit debitorem sibi confiteri cum alij teneretur: & ad hoc testes vocauit, quos mercede quæsiuit: sed postea Deus reuelauit, & fuit exactum ab eo cui solui debuit. Vel tertio alius fuit confessus se debere, quod alius debeat, & vero debitore decedente fuit exactus, qui fuit confessus: & hoc fuit postea scitum. Deo &c.

c Indulgente. Nota ex hac litera, quòd nullum quid potest esse tam secretum, quin reueletur.

d Huiusmodi, de quibus dixi in proximo §. & iterum.

Præ-

ximus a) depositionibus, eo quòd litteris b eruditi sint, qui confiteri volunt apud quem, c & scribere, d aut in iudicio confiteri, e & dare rei fidem indubiam: f neq; manere eas g veracibus h pestiferas cócedimus: neque si tale aliquid factum est, recipimus, sed exigimus i quod deprecatum est ab eo, qui deduxit testes in hoc ipsum: k & hoc per testationes demonstrare necesse est eos l (hoc quod in testamentis m) rogatos, & bonæ opinionis constituto, & ita cautam n suscipere ab eis probationem: & neque attestationem o deinceps, neque testium habentem præsentiam, & depositionem, & subscriptionem, p tenere. Si verò non huiusmodi constituti testes sint, quales q pridem ediximus, & supplicijs r subdi eo præcipimus. Si verò quidam aperte contraria dicant sibi, s aut alterutris testificentur, t maximè iudices hoc animaduertere: u & si veraciora testificatis aduersantes inuenerint, eijciant quidem eiusmodi testationes, ea autem, quæ à dignioribus fide & pluris dicta fuerint, considerent. Si verò astu x apparuerint malignantes, & ex hoc incidentes in contrarietatem immunes eos derelinqui, y nisi secundum aliquem errorem fortuitum, & non astu cótraria dicentes demonstrentur.

Post didicita testificata impeditur nona testium productio: sed antequã sint testificata didicita, prima, secunda, & tertia productio fieri potest, siue sit certum, quòd quis testificata non didicit, siue dubium: quarta verò productio non admittitur sine solennitate huius §. Angel.

CAPV. Vt cognitis testimonijs quartæ productionis testiũ locus non sit.

QVIA verò multi sæpe a testes producunt, & tertiò hoc agentes, postea mox vt concluserint, a & excepta b fuerint testimonia, tentantes interpellationibus nouis importuni esse, & velle etiam quartò deducere testes: sancimus nostros iudices hoc maximè considerare: & si tertiò producti iam sint testes, & ab eo qui testes deduxit, concludente, c & editũ d † accipiente, iterum petantur testes: hoc omnino non adesse, e † vt pote suspicione habita: ne fortè relictis quidem prioribus, f & dudum manifestis propter eorũ testimonia factis, ille nõ productionem g testiũ sed de præcedétibus, aut non testificatis additamentum, h aut eorum depositionibus i emendationem desideret. Si verò † deducens quidem testes, editionem k nõdum acceperit, neque perlegerit testationes, l neque ipse,

a Prædiximus. s. §. dum quando.
b Eo quod litteris. q.d. hæc causa non me mouet.
c Apud quem. i. apud aliquem.
d Scribere. scilicet volunt.
e Confiteri. scilicet volunt.
f Indubiam. nam si volunt indubitatam dare fidem: non sufficiunt supradicta, nisi sint rogati.
g Eas. s. probationes.
h Veracibus. subaudi pro.
i Sed exigimus. s. vt probet hoc qd &c. & hic not. q partes ipsæ rogant testes.
k In hoc ipsum. s. vt essent testes.
l Eos. s. rogatos, & bonæ opinionis constitutos: hoc qd et i testificatiue hic, & ff. de testa. l. hæredes. in fi.
m Quod in testamẽtis. s. habet locum.
n Et ita cautam. sicut in testamento.
o Et neque attestatione. i. subscriptioné ipsius creditoris, qua cauet se recepisse. attestationé dico non habere, & als ait multum facit hæc depó, vt C. de fideius. l. pe. & de iu. emph. l. pe. §. finautem.
p Subscriptioné. dét n. depóné p suas lras declarare, si sciat: vt in nou. eo. Acc.
q Quales. s. bonç opinionis cõstituti, & ad hçc rogati, vel s inuit.
r Et supplicijs. inuit q ét non fide dignus ex quo é rogatur, etc dic ei sine tormétis, als non, vt s. e. § & licet & § si vo ignoti.
s Contraria dicãt sibi. vt qa aliqs cõdicit sibi ipsi, & tñc repellitur prorsus: vt hic. & ff. qñ ap. sit. l. 2. §. sed si alius. & C. de fur. l. 3. si aút vnus alteri cõdicat: tñc iudex cõsiderat, & credit veracioribus. inter aduersãtes: vt hic subijcit. & ff. e. l. ob carmen. §. si testes. & de pbat. l. eũ de ætate. Sed aliud é i instiis ab eadé parte pductis sibi cõdicétib. qa nulli creditr. C. de fi. inst. l. scripturę & est rõ: qa q scripturas iducit. potuit prouidere, na cõtra in duceret, non aút alie qui testes cõtios induceit: alij tñ, vt M. dicũt q hoc sensum intelligit qñ à diuersis partib⁹ producti cõdicũt, si aút ab eadem, idem quod in scripturis dicunt. Sed sm nos qd dices, qñ à diuersis partibus pducti cõdicunt: Rñ. primò numero, secundò dignitati eorum standum. vt ff eod. l. 3. §. idem. & l. ob carmen. §. si testes. Acc.
t Testificentur. scilicet contraria.
u Animaduertere. s. volumus. Accur.
x Si vero astu. i. dolo, vel malitia. & potest loqui quãdo ab vna parte tantũ sunt & melius quãdo à diuersis.
y Derelinq. sed verberibus, vel tormentis solent subijci. vt hic, & ff. de quæstio. l. ex libero. & l. vnius §. testes & C. de testa. l nullum. item & lege Cornelia de falsis accusatur. vt ff. de testa. l. qui falso. & ff. ad legem Cornel. de fal l. eos.
a Sępe. s. bis vel ter, vt subijcit. & ita non q sępe, pro duab. vel tribus vicibus ponitur & duæ vices consuetudinem inducũt C. de episc. audi. l. ij. in fi.
a Concluserint. i. renunciauerint productioni testium. Accu.
b Excepta. i. recepta & illi cognita, q eos deducit. Accur.
c Concludente. id est renunciante: vt modo dixi.
d Editum. aliàs editũ, & aliàs aditum. & semper est sensus idest aperturam testium.
e Non adesse. i. non concedi. Acc.
f Prioribus. i. quę dicta sunt prius. Accu.
g Non productioné. scilicet verã. sed malitiosam.
h Eorum. s. testium.
i Depositionibus. s. dictis.
k Editionem. i. dicta testium suorum.
l Testationes. i quæ terno notarij.

Aduo-

Variatio testium.

† De mã hui⁹ §. vide i c. fraternitatis cũ gl. sup verb. nouit. vbi multę sũt cõcordantię ad hãc mãm pñtes. ex. eo titu. & aliqd in c. cõstitutis. 2. i gl. fi. i fi. ex. e. tit & ex hoc §. sũpsi est. c. vltra tertiã: ex. eo. ti. vt ibidé dic. gl. 3. illi⁹ ca. Sępe. i. bis vel ter.

† Aditũ etiã legi monet. Accursi. sed vetua exemplar habet, editum.

† Ex hoc tex. sũpsi é qd hr i c. pastoralis. ibi. renunciaui sit an conclusũ. ex. de cã pos. & pprieta.

† De mã hui⁹ §. vide in c. vltra tertiã. & i c. i cau sis. cũ glo. ex. eo. tit.

neque aliquis aduocatorũ a eius: aduersarius autem eius acceperit solus, fecerit disputationem, b non tñ eam dederit ei, qui tertiò dudũ fecit testium productionem: neque per dispositionem c edoctus sit is qui eos produxerat, quæ testimonijs desunt, hæc adijci: tunc dandam esse & quartam productionẽ testium ei, qui hoc petierit: primitus sacramento d dando ab eo, ꝙ neque subtraxit, neque per cũctatus est testationes, neque ipse, neque aliqs aduocatorũ eius. aut oĩno pro eo agens: e neque p aliquem dolum, aut machinationem, vel artem quartam productionẽ petit fieri testium: sed propterea ꝙ non valuit primitus vti denunciatis f testimonijs. & si hoc factum fuerit: neque iussione pro talibus imperiali egere, sicut pridẽ g erat: sed ex hac lege sufficiant eis hæc q̃ permissa sunt: & h vsq; ad quartam testium productionem i licentiam esse testimonijs vti, non tamen per longum interuallum: k vt non ex hoc protrahantur lites: sed oportere omnino velocitatem eis imponere secundum quod iudex existimauerit hoc fieri. Illud tamen indubium est: quia & si semel producẽs testes, aut bis, aut testificationes tractauerit, l aut aduersario hoc faciente, ipse disputationem acceperit, & ex hoc didicerit testificata, non habebit m oĩno licentiã vllam vlterius vti testium

a Aduocatorũ eius. aduocati enim interesse disputationibus debent & publicationibus testiũ: vt hic innuit. & ff. de adul. l. si postulauerit. §. q̃ðni. Accur.

b Disputationem. s. cum iudice ↄ.

c Dispositionem. i. expositionem ↄ.

d Sacramento. Nota quem de sua cõscientia debere satisfacere C. de ijs, qui ad ec. cõfu. l. præsẽti. § sicubi. Sed qũo iurat: cũ in initio de calumnia iurauerit, & nõ dẽat nisi semel iurare: vt §. de iis qui ingre. ad ap. §. si quę est ꝫ? Sol. hoc sacramentũ non est de calumnia præsenti vel futura sicut illud sacramẽtũ maximè præstat: sed de quodam præterito. s. ꝙ nõ subtraxerit, neque percũctatus. &c. vel dic hic spãle pp falsitatẽ vitandã. ar. §. de fi. instr. §. si verò rsle. nã plus solet timeri quod specialiter &c. vt ff. de iniu. l. item apud. §. hoc edictum. Tertii dicũt illam esse post istam compositam, licet sit in ordine prior. sed media verior est opinio.

e Agens. vt tutor. vel curator. vel ꝓcurator, vel similis.

f Denunciatis. denũciat enim iudex testibus, vt testificentur & coguntur, vt ff. de tabu. exhib. l. iii. §. exibere. Vel dic, ꝙ dicit hic de denuntiatione quam facit iudex partibus, vt testes producant. si velint.

g Pridem. idest ante legem istam ↄ.

h Et. pro idest.

i Quartam testium productionem. vnam productionem ita dicũt quidam, vt Al. & Io. scilicet vnam dilationem. & ita dicunt quatuor dilationes debere dari & sic dicũt corrigi quod est ff. de fer. l. oratione & l. si quæ sunt contra. nam ibi dicit vnam dari, & in qualibet istarum dilationum possunt produci testes, quot quis voluerit. sic & ter mulier dicitur peperisse, etiã quę tergeminos peperit, vt ff. de ver. sig. l. ter enixa. refrenata tamen multitudine, vt ff. eo. l. i. §. quanquam. Alii, vt Azo. dicunt etiam hodie vnam dilationem dari tantum in pecuniariis, & in criminalibus similiter, vt olim per prædictam legẽ de feriis. & quod dicit, intelligunt s. tres productiones. q̃ fiũt intra vnã dilationem. Et si obijciatur, quare ter vel quater tantũ possunt produci: dicas qa iam sufficiens testiũ numerus est, etiã si vnã tantũ qualibet vice produxerit: cũ duo testes sufficiãt: vt ff. e. l. vbi. Sed quidam dicunt, ꝙ gratia exempli hoc dr. nam & pluries posset hoc fieri, dum tñ ante renuntiationẽ & antequam testificata discant. Sed an sufficiat tãtũ renunciasse, vel testificata didicisse, vt deinceps testibus vti non possit? Ioan. dicit renunciationem solã non nocere, sed didicisse testificata nocere & potest esse ratio ꝙ renunciatio nõ noceat: qa iudex debet vsq; ad sententiam interrogare partes, an aliquid dicere velint: vt C. de indi. l. iudices. Alij dicũt vtrũq; necessarium. s. vt renunciet & didicerit testificata ad hoc, vt non possit testibus vti: vt ar. ĩ. vt cũ de ap. cog. §. sed hoc p̃senti. & sic intelligunt. C. de proba. l. exceptiones. & ff. de rei ven. l. officiũ. ibi, didicerit testificata: non tñ renũciauerit. sed tu aliter intelligas, vt statim dices. & primã opinionẽ dic veriorẽ. itẽ nũ qd scientia dicti suorũ testiũ noceat tñ an ẽt si testiũ aduersarii dicta sciuerit? Vi ꝙ suorum tñ: qa de aliis non inuenit ꝙ noceat: ergo sit pmissum vt ff. qb. ex cau. maio. l. nec nõ. §. qd eis. nã §. iste in prin. & i medio & in fine de scientia. s. suorum tñ dicit. Itẽ est pro hoc C. de fide instr. l. fi. & hoc fm Al. Sed tu dicas ꝫ. ĩ. eod. §. & qm. vbi dicit, ꝙ etsi aduersario dentur testes, tñ sigillatim debẽt dari, vt postea date possit. Itẽ pro hoc rõ huius §. nã ita possit falsitas cõmitti pp istam sciam, sicut pp scientiam suorũ.

k Interuallũ quod in iudicis erat arbitrio, vt arg. ff. de iur. delibe. l. j. in fi. & hic subijcit. Alii dicunt, vt Az. dari fortè dilationem triũ mensiũ, vt infra: vt cum de appel. cog. §. sed hoc præsenti. col 8.

l Tractauerit. i. de tripertit. sic ff. de bo aucto. iudic. poss l. si aut aduersarius scripsit & alii dedit. vt i nouel. eo ii. & ĩ. subijcit statim. Accur.

m Non habebit. imò videtur ꝙ sic: vt C. de probationibus. l. exceptiones. & ff. de rei vindicatio. l officium. quæ sunt contra. nam probat reus demum, cũ probauerit actor sed si probauerit actor, vel non, sciri non potest, nisi videatur: & ita probat reus postquam probationes actoris audit. Solu. ibi non per testes, sed per instrumenta probat reus. Alii dicunt, ꝙ ibi didicerat, sed nesciebat. Alij dicunt, quòd illa sit correcta. sed prima verior. Vel dic, quòd ibi sciebatur à iudice, quòd actor probauerat, non à reo. Item contra C. de appellationibus. l. eos §. si quis autẽ. & de tempo. appella. l. per hanc. vbi dicitur, ꝙ in causa appella possunt testes produci, sed iam erant aperti testes i prima causa: & ita post didicita testificata testes producuntur. Sol. ibi non didicerat testificata: quod nihil est. Dic ergo, quòd ibi est alia causa secundum opinionem nostram. Vel dic etiam secundum alios, quod ibi in prima causa probatum erat per instrumẽta, non per testes. Sed si alij non possunt produci, nunquid possunt iidem reduci? Videtur ꝙ sic, vt ff. de quæstio. l. repetitio. & ff. de interr. actio. l de ætate. §. si. & C. eo. l. fi. & ff. de opt. lega. l. 3. Econtra videtur ꝙ non: vt ff. eo. l. produci. & argu. huius. §. solut. dico non admitti de iure ad partis suæ postu ationem. nisi in casu quando aduersarius non vult stare primo dicto. & sic loquitur. C. eo l. fi. sed

productione, neq; si diuina hoc iussio ꝑceperit.

CAP. VI. Vt testes in propria prouincia examinentur.

Si testis absit à loco, in quo iudicium agitatur, pōt committi examinatio iudici loci, in quo testes degunt, siue cōmutatur de vrbe in ciuitatem Constantinopolit. siue de vrbe in prouinciam, vel econtra: et hoc locum habet in ciuilibus: in criminalib. verò ꝑ semet iudex examinare debet.

Et qm scimus dudum factam legē, vt siquis hic litem exerceat, oporteat aūt in prouinciæ parte .n aliqua approbari, licentiā habere: iudice hoc decernēte, & sufficiēs spacium tēporis definiente, deducere intra prouinciam testes, & huc transmittere litem. gestis perlatis: & ab eodem iudicari iudice. Multæ autem hmōi iterpellatiōes nobis fiūt: volentibus aliquibus qui in prouincijs quidem litigant, hic verò testes habent, vt teneantur hmōi lege, & licentiam esse in prouincia iudicanti dirigere huc, vt præsententur testes, aut testificationes omnino dentur: & iterum ad eum referri lites, & si de prouincia in prouinciam hæc petātur fieri. Sancimus propter ꝓbationum abundantiā & hoc valere, & posse ēt à prouincia huc ab eo, q iudex est in prouincia, destinari: vt ab vno, qui à nobis definitus fuerit, eloquentissimorum iudicum, interlocutione de eo à iudice facta testatione dari: & à prouincia alia in aliam prouinciam, aut apud defensorem, aut apud præsidem testificationibus ex interlocutione iudicantis datis: illic videlicet definitiua sententia danda, vbi &

sed ad postulationē aduersæ partis ex ꝯsuetudine redit. nō vt addat. sed vt iōnē ꝑdictoꝝ dicat. & idē sit per offi. iud. nemine petente, si hoc sibi vſ. Itē quid si sponte quid mutare voluerit? Vſ quod possit, ar. ff. de hær. insti. l. si ita scripsi. j. eū. de testa. ma. l. Stichus. Sed contra est, si cū aliqua partium fuit locutus, arg. huius §. aliàs auditur. Sed quid si in medio tempore cœperit esse affinis illi pro quo fert testimoniū? licet sponte veniat, nō admittitſ: sed qd prius dixerat, valet. Item qd si post publicationē volo inducere ad reprobationem testiū aduersarij, quos prius induxerat? Respon. possum: vt j. eo. §. si vero. Item qd si meos velit hoc modo reprobare? videtur idem: cum sicut pro me, ita pro aduersario habeant dicere testes, vt inf. de san. epi. §. nulli. col. 9. Sed tu distingue, an ex cā superueniēte volo eos reprobare: qd possum: vt quia sunt facti inimici: vel corruptos eos dico. an ex ꝑcedenti: quod non possum: vt C. e. l. si quis testibus. & ī. de ijs q. ingre. ad app. §. illud. Item quid si non addere velim, sed tm̄ ad confirmationem ꝑdictorum prius velim post publicationem inducere? Resp. sic. q potest, ar. supra eod. §. ibi, quæ testimonijs desunt &c. Sed tu dic ꝫ, pp duas ꝑsumptiones quas habemus hic. prima, quia qñ quatto producere volo, ēt si non didiceeo, ꝑsumitur tñ ꝫ me: sed hæc ꝑsumptio per sacramentū purgaſ. aliàs si didicerim, ꝑsumitur, quia velim addere vel mutare: quia non purgaſ sacramento: ēt haec dicunt quidam: vt R. sacramento purgari. Accur.

Cōcor. cum hoc tex c. si q testiū. cū .. gl. post princi. ex eo. tit. vbi Papa ꝑcipit q mittāſ ad ea les personas examinandas.

Aliàs Alber.

Diuina hoc iussio nam rescripta ꝫ ius eijcita &c. vt C. de preci. impe. l. rescripta.

Legem. vt C. de fi. instru. l. iudices. Sed quid hic ꝗlli adijcit? Rñ. hic clarius dixit. Item hic de causis criminalibus excipit: quod illa non facit. Item hic index nominatur apud quem hmōi fiant productiones Romæ. Item illa tunc tm̄ locum habebat, qñ à prouincia Romæ petebantur. hic autem siue hoc casu, siue econtra à prouincia in prouinciam, vt hic subijcit. Accur.

Prouinciæ. s. vbi sunt testes.

Habere. s. litigantem.

Definiente. sic & aliàs definit: vt ī. de fi. instr. §. & definiet secundum modum qui est. C. de dil. l. j.

Intra prouinciā, s. vbi ipsi testes sunt, ne à suis negotijs auocentur: quod esset graue: vt ff. quemad. test. ape. l. si quis ex signatoribus.

Testes. i. attestationes, vel dicta testium recipienda suot. Accur.

Huc transmittere. i. Romā vel Constantinopolim.

Litem. i. dicta testium super lite.

Gestis. i. publicis scripturis. in quibus dicta testiū sunt redacta allatis iudici priori per eū, qui testes produxit in prouinciam, vel per eius aduersariū: vt j. eo §.

Multæ. repete qñ.

Hic. i. Romæ: & ita dicit nūc cōtra ad superius.

Teneantur. i. contineantur hac lege.

Et licentiam. repete volentibus.

Huc. s. Romam.

Præsententur. coram iudice hic. & quod subijcit aut, expone pro &.

Et iterum. i. Romæ & ita dicit nunc cō ad superius.

Ad eum. iudicantem in prouincia.

Abundantiam. Hic no. tria. Primo quia ad hoc tendūt iurisconsulti, vt probatio nū copia sit: vt hic, & C. de reb. cre. l. generaliter. in prin. & de hær. & man. l. qm̄ multi in fi. vnde qlibet testis recipitur, nisi expresse sit prohibitus: vt ff. eo. l. i. Scđo no. q sacramētū testis & alibi ꝑstatur eo cā: vt hic: & C. de fi. instr. l. iudices. & j. de san. epi. §. nulli. col. 9. & sic in iuramento calumniæ: vt j. vt lit. iur. §. finale contigerit. col. ea. sic & iudiciale siue necessariū: vt C. de reb. cre. l. generaliter. §. his de ꝑsentibus. & vt ff. de iureiu. l. ad ꝑsonas. Tertio an. q hic dicit posse: nam vis est in hoc. & sic collige, quòd hoc arbitrio iudicis committitur: vt ī. eo §. i. in princi. ibi licentiam &c. poteris ergo & in causis ciuilibus præcipere præsentari testes coram se. si sibi videtur propter causæ magnitudinem, & propter suspicionem testium: & sic loquitur ī. vt defunct. seu fu. §. illud. collat. v. quæ est contraria. igitur non est q̄stio, quid iuris est, si de vna ciuitate in aliam eiusdem prouinciæ petantur hæc fieri, nam iudicis committitur arbitrio, vt dictum est.

Dest. nari. pro dictis testium, qui sunt Romæ.

De eo. i. de testationibus dandis.

A iudice. s. causæ.

Præsidem. s. testationes darī sancimus.

Testificationibus. s. supradictis.

Illic. s. apud eundē iudicem: vt ff. de iud. l. de quare. & l. vbi. Item & in eodem foro: vt ff. de iuris. om. iud. l. pe. & de iud. l. si quis postea. & C. de vetera. l. fi. lib. 12. Item in eodem loco, vt large accipias, scilicet vbi saluo honore & consuetudine maiorum iudicari cōsueuit, nō alibi per campos vel plateas: vt hic,

& J.de san.epis.§.si quis episcopus. & C.vbi de cri. agi.opor.l.1.& ff.de iusti. & iu.l.pe. nisi talis erat cõsuetudo iudicandi. quo casu ẽt in secessibus.i. locis amœnis poterit iudicare: vt ff.d arb.l.si cũ dies §.pe.

lis cõtestata est: vt quẽadmodũ hinc in ꝓuinciam apud iudices, aut defensores de ꝓductione testiũ agi sancita sunt, a ita & à ꝓuincia in ꝓuinciã, b & à ꝓuincia huc teneãt: & perfecta ꝑ oĩa sit ꝓbationũ oĩbus facultas: testimonijs quidẽ non editis c neq; in prouincijs, sed gestis datis eis, à qb' producunẽ, aut eorũ aduersarijs sub gestis monumẽtorũ signa ꝑcipiẽtib', d & ita e huc aut in prouincias destinãdis f à iudicibus: ne qñ forsan & alijs egeat testib' cãæ natura, & excludaẽ ꝑp editionẽ g testium adiectio. Hęc oĩa ĩ pecuniarijs qóñibus intelligẽtes. In criminalibus. n. in qbus de magnis est periculũ, oĩbus modis apud iudices præsentari testes: & quæ sunt eis cognita, h edocere: vbi & tormẽtorũ † forsan i erit opus, & alijs oĩbus obseruatiõibus. k

CA.vij. Vt testimoniũ recipiaẽ ei' q seruus eẽ dr.

Si testi seruit' opponatur, et ipse se liberũ à natiuitate dicat: ei' testimoniũ admittitur, seruitutis q̃stione disputatiõis tẽpore seruata. Si verò ex manumissione se liberũ dicat, tunc antequã ad testimoniũ admittatur, debet de suo iure docere, nisi alibi dicat suas probatiões habere: quo casu ꝑstito iuramento: q; in promptu probationes habebit, ad testimoniũ admittatur, hmõi seruitutis disputatione tẽpore suo seruata. Bar.

Si verò dicatur seruilis esse fortunę, qui testari l voluerit, is verò liber affirmetur constitutus: si quidem ex natiuitate, m impleatur n quidẽ testimoniũ: disputationũ verò de statu seruata rõne: vt si apparuerit fortunæ seruilis eẽ: ei' testimoniũ, ac si neq; datũ fuerit, ita sit. o Si verò libertũ se dicat: compellatur demonstrare primitũ instrũm, p in quo libertatem percepit: & sic testetur. Si verò ĩ alia prouincia libertatẽ dicat ꝑceptã, aut nõ eẽ ĩ promptu sibi ꝓbationes, & hoc euidenter, iurauerit ...

a Sancita sunt. vt C.de fi.instru.l. iudices.

b Prouinciam. & à prouincia.

c Non editis. idest non datis. quasi dicas nõ debent testes vrbani mitti in prouinciam, sed tñ dicta secundũ Iaco. Sed tu. dic ſm Al.i. non apertis, sed clausis & sigillatis vt subijcit.

d Signa percipientibus .i. sigillabuntur apud acta præsidis, vt hic. & palam iurabunt, & producentur? sed in secreto sua dicta dicant: vt C.de fi.instrum.l.iudices.

e Et ita.i.sicut dictũ est, idest de sigillatis.

f Destinandis. s.gestis.

g Editionem.i. non possit alios testes inducere: quia edita sunt ei dicta testiũ. Et sic no. hic, quòd si etiam dicta testium aduersarij sciant. nõ possum plures producere. Si vero velis contra. opinionem defendere, dices, q hic non producuntur ad primam confirmãdam: sed adiectio prohibetur. hoc diximus. J.eo.§.quia vero.

Testes nõ põt qs ꝑducere: post didicita dicta testiũ aduersarij.

† Cõcor. j.q.5.ca. illi qui. ibi, hinc diuersis cruciatibus.

h Cognita. Hic not. q testis pro vtraque parte reddit testimoniũ: vt plene dixi J. de san.epis.§. nulli.

i Forsan. si vacillare inueniantur: vt ff.de quæst. l. vnius.§.testes.& l.ex libero. t. resp.

k Obseruationibus. vt s.expectent, quandiu reddant testimonium sumptibus producentis: vt C. eod. l. quoniam.§.in exhibitione. Item caueant de non recedendo. si timeantur recedere: vt C.eod.l. si quando.

l Testari.i. testimonium ferre.

m Ex natiuitate. s.vt dicatur liber.

n Impleatur.i.recipiatur.

Seruus an testificet.

o Ita sit. No. ergo seruum non posse testem esse: vt hic. & C.eod.l.quoniam.& ff. de testam.l.qui testamento.§.seruus. Sed contra: vt insti.de testam.§.sed cum aliquis. & C.de testamen.l.1.vbi dicitur, q si seruus interuenit vt testis in testamento, valet testamentum. Solu. ibi credebatur liber tẽpore testamenti, licet postea appareat seruus: hic aũt ab initio opponitur ei: q sit seruus. præterea nec ibi dicit, quòd possit produci, vt sit testis in iudicio. nec.n produci posset. etiam ibi sed scriptura testamenti nõ vitiatur per eum. sic ergo nõ valet testimoniũ serui. quãdo habent locũ leges, quæ dicunt, seruos torqueri? vt per totum tit.de quæstio.& ff.& C. eo. Resp. cum de suo facto agitur: & tunc sine indicio secundùm Azo. vt ff.eod.l.serui. & C. de quæstio.l. interrogari. sed Hu. dicit demum indicio præcedente. & est pro eod. ff. de ædil.edic. l. quæro. §. si. & ff. de proba. l. cum probatio. Si autem non de suo facto, tunc sunt indicia necessaria: vt ff. de quæstio. l. j. in princi. & hoc inter extraneos. inter se autẽ & dominum si agitur iudicium liberale. nunquid interrogaẽ? Dic quòd sic, si agitur contra seruum qui se liberum dicit, siue etiam de dominio alicuius serui quæratur inter aliquos per actionem in rem: vt C.de rei ven.l.cum super vernis. Item quid de statulibero? Videtur admittendus vt liber: vt ff. si ex noxa. cau. l. si. Sed dicas contra. quia serui sunt: vt ff de statulib. l. statuliberũ. & l.statuliberi. Item qd de adscriptitio? videtur repellendus à testimonio: vt C. de agrico & censi.l. dominus.lib. 11 & C. l quib.cau. colo. do. accu. poss.l. 3. Sed cõtra dico, quia liberi sunt, vt C.de epi & cler.l. iubemus. & J. de sanc.episco.§ adscriptitios. Item qd de monacho & conuerso? Videtur, q repellantur: cũ pro mortuis habeantur: vt C. de epis.& cleri.l. Deo nobis.§.1.& supra de nup.§.per occasionem. Sed dico contra: vt supra, de monachis.§ cogitandum. Item quia non repelluntur: vt ff. eo.l. 1. Alij autem omnes clerici admittuntur: vt C. de epi. & cle.l. presbyteri.& J.de sanc.epis §.reuerendissimi col.9. Item quid de infamibus? Respon. in criminali non admittuntur: sed in ciuili sic secundum quosdam: vt ff. eod.l. 3.§. lege Iulia.& l. quæsitum. sed credo eos nõ admitti regulariter, casualiter tamen admittuntur, vt in crimine læsæ maiestatis: vt C.ad leg. Iul. maiest.nullus. Et quid de hæreticis? dic vt C.de hæret.l.quoniam multi.

p Instrumentum. Sed quid si patronus non vult ei demonstrare instrumentum manumissionis? Resp. officio iudicis cogitur: vt C.de lit.cau l. sicut datam. Item quid si est amissum, vel nullum fuit factum? vel ẽt non vult eo vti, sed per testes omni excep. maiores vult probare? Respõ admittetur: vt C.de lati. li. sol.l. 1.§.3.& ... est ratio. quia instrumẽti appellatione

ratione et testes continentur: vt ff. de fid. instru. l. j. Nota ergo, quòd quidam testes sic repelluntur, vt nunquam admittantur: quidam admittuntur, sed postea fides eis non habetur: vt hic. & j. proa. §. idem in quasi te ste. vt in textu. nam quidam nullo modo admittuntur, vt minores: vt ff. de quæstion. l. de minore. quidam admittuntur, sed non creduntur: vt ff. de quæstio. l. j. § præterea. & §. cum quis. Item quæ est ratio huius distinctionis? Resp. quia cum ex natiuitate se dicit liberum, plurimum pro tutis naturalis est pro eo, quod omnes liberi nati esse dicit. cum vero libertum, pro consequens asserit se fuisse seruum cum libertini sunt &c. vt ff. de sta. ho. l. libertini. ex quo præsumitur hodie seruus vt ar. ff. finium reg. l. in finalib. & C. de proba. l. sine possidens.

rit [a] testatio quidem scribatur: non monstrato verò manumissionis instrumento, is, qui deduxit eum, non vtetur eius testimonio.

CAP. VIII. Vt testes propter inimicitiam à dicendo testimonio repellantur.

Si verò quis dicat [b] odiosum præsentem [c] ad testimonium sibi constitutum, & approbauerit statim [d] quoniam [e] criminalis inter eos lis [f] mouetur: non adsit [g] ad testimonium qui vsque adeo [h] infestus est, donec de crimine [i] iudicetur. Si verò aliter † odiosus [k] esse dicatur, aut conuentus pecuniarie: [l] procedat quidem testatio: tempore verò disputationum seruentur huiusmodi quæstiones. [m]

CAP. IX. Vt mediatores non nisi de partium consensu testimonium ferant.

Mediator de partium voluntate testificari cogitur. An.

Quoniam verò † legem [n] proposuimus in pecuniarijs causis nolentes testificari, illos non compellendos testimonium dare, quando mediatores facti sunt ipsis: & quidam [o] abutuntur hoc, & testimonio [p] nolunt vti: [q] sancimus, si vtraque pars consentiat, quod & mediator eorum fiat testificator (componantur [r] enim ea, quæ ab eo dicuntur) compellere [s] eum etiam nolentem testimonium perhibere: [t] prohibitione, [u] propter quam eum nolentem testificari penitus nostra voluit lex, propter consensus vtriusque partis sublata.

CA. X. Vt testium productio non nisi præsente fiat aduersario.

Sustinens ab aliquo aliquid contra legem: petere potest vt testes examinentur et publicentur: nec ipsorum dicta poterunt impugnari ab illa parte per quam producti fuerunt. Alia tamen exceptiones contra personas et dicta eorum salua remanent. Item omnia alia statuta per leges antiquas super testibus per hanc legem confirmantur. Angel.

[a] Iurauerit. Not. credi sacramento v. nius sic. ff. de dote præleg. l. Theopompus. & C. de fal. l. si quis decurio & j. de fide instru. § si vero neque & ff. deposi. l. j. §. si quis argentum. quod vnus testis faciat præsumptionem, & ad idem ff. quemad. testa aper. l. j. in fi. non autem probationem plenam: vt C. eo. l. iurisiurandi.

[b] Si vero quis dicat. iudicet.

[c] Præsentem. scilicet testem.

[d] Statim. cum aliquo tamen spatio temporis. argu. ff. de solu. l. quod dicimus. & ff. de re iudi. leg. si à diuo Pio. §. 2. & l. de bonitatibus. & ff. ad Trebell. l. ille. §. j & ff. ad exhiben. l. j. §. ibidem.

[e] Quoniam. idest quia.

[f] Inter eos lis. impropria hic ponitur. nam lis est ciuilis, causa criminalis: vt ff. eo. l. j. & ff. de verb. sig. lege, litis.

[g] Non adsit. testatio. s. admittatur: licet non credatur. Not. ergo. testem ratione inimicitiæ repelli: vt hic, & C. eo. l. si quis testi. & ff. eo. l. 3 & est ratio: quia inimici facile mentiuntur: vt ff. de quæstio. l. j. §. præterea. & sic propter inimicitiam quædam fiunt, quæ alias non fierent: vt & legata tacite reuocantur: vt ff. de adimend. leg. l. 3. §. fin. item exhæredatur aliquis. vt C. de inoffi. testa. l. liberi. & à tutela excusatur: vt in Inst. de excu. tu. §. idem. sed quid si post datum testimonium de facto reconciliatio interuenit? vide ut valere testimonium: vt arg. ff. de adimen. leg. l. 3. §. fin. sed certe ibi ab initio tenuerat legatum: hic non tenuerat testificatio: & ratihabitio, quæ esset tacita, non posset facere, quo minus tanquam inimicus fuerit testificatus.

[h] Vsque adeo. i. in tantum.

[i] De crimine. propter quod est inimicus. Et sic not. quòd dicitur quis duobus modis inimicus capitalis. vno propter criminalem accusationem: vt hic. Alio quia ad mortem se oderunt: vt instit. de excu. tuto. §. item.

[k] Aliter odiosus. vt leuis inimicitia.

[l] Pecuniarie. s. adesse dicitur.

[m] Quæstiones. inquiretur enim, an sit causa de eius statu, quæ motus accusationi similatur: vt ff. quod metu. causa. lege isti. §. primo. Item si de bonis, an de omnibus vel maiori parte, an de minima: vt inst. de excus. tut. l. item propter litem & §. item lis & C. de inoffi. do. l. si. Accur.

[n] Legem, quam non habemus. Et ita nota tres casus ad euidentiam literæ: quia aut ambo consentiunt quo casu compellitur mediator: vt hic in fin. §. si vero altera tantum: tunc potest, sed non compellitur vt in prima parte huius §. Et argu. ff. communi di. l. arbor. §. de vestibulo. si neuter consenserit, constat, quod non admittitur.

[o] Et quidam. i. iudices secundum primam expositionem supra proxim. §. factam. Vel dic secundum secundam vetius, scilicet mediatores. Al.

[p] Testimonio istorum mediatorum: vel aliàs secundum secundam.

[q] Nolunt vti. scilicet nullo modo credentes hoc velle: scilicet prædictam.

[r] Componantur. i. recipiantur.

[s] Compellere. s. iudicem.

[t] Perhibere. scilicet iudices secundum primam expositionem supra prox. factam. vel dic secundum aliam scilicet mediatores.

[u] Prohibitione quod est generale in testibus: quòd compellantur: vt ff. de tabul. exhib. l. 3. § exhibere. Sed quos appellas hic mediatores? Respond. proxenetas, qui explorant vtriusque voluntatem partis: & in mutuo consistit eorum officium: vt supra, de fideiuss. § & non solum. & supra de fide instrumen. § si vero administrator, & ff. de proxene. l. 3. in prin. & le. 4. in fi. sed quæ est ratio, quare hi non compellantur altera parte volente? Respond. forte quia pretium acceperunt pro huiusmodi officio. quod proxeneticum dicitur, vt ff. d proxene. leg. 1. vnde si res perficitur, habent & inde commodum: quare videntur propter proprium commodum dicere. Sed quid si pretium non accipiat? Respon. adhuc idem: quia præsumimus, quòd affectet complere id propter quod laborauit, & quòd firmum remaneat: nec ei imponatur, quod non caute ita habuerit. aliàs auferatur ei quod est datum: argument. C. de assess. l. fin. Quidam tamen dixerunt hic dici proxenetam. i. executorem hoc est, tutorem vel curatorem vel aduocatum: quod dicit

Conco. v. licet Heli. & c. per tuas. extra de simonia.

Præsumptioné facit vnus testis.

Conc. est hoc §. c. dilecto rū. in gl. vnica post prin. ibi, quandoque, th. extra de test. cog. vbi recitatur tenor huius §.

dici potest: vt ff. eo. l. §. in fin. & ff. de iure fis. l. defer re. §. sed omnes.
a Et hic. i. Constantinopoli.
b Magistrum census. No. apud quos hmôi publicationes vel productiones testium fiat: vt ¶. de defen. ci ui. §. nulla. coll. iij. & C. de testa. l. testemen ta. & l. consulta.
c Queruntur. i. conqueruntur.
d Contra leges. i. quae sunt eius debitores ex aliqua cã. sic loquitur. ¶. vt oẽs obed. iudi. §. si igitur
e In posterum. i. in futurum.
f Eis. conquerentib.
g Ab vna. s. sue cõquerentium.
h Gesta sunt. s. de ea fiunt testimonia.
i Illum. de quo fit querimonia.
k Praesentem. Hic nor. dno. Primum, quòd debet esse praesens aduersarius, & ad hoc vocari. sic ff. de euic. l. si ideo. §. praesenti. & ff. de mi. lege. in causae §. 1. & l. etiam. §. si & ¶. vt spon larg. §. ed hoc coll. ix & ¶. de haere. & Fal. §. si vero absint. Secundum quòd debet audire attestationes. quod quidam sic intelligunt, vt omnia debeat audire dicta testium productorum & nihilominus postea poterit testes producere, nã sic esset, si nonveniret: vt ¶. eodem. §. proxi. ibi, etenim &c. & hoc quando praesens est: si autem absens est, idem ius est: eum absentia eius pro praesentia habeatur: vt ¶. vt om. obed. iudi. §. si vero neque. col. v. & est pro eis C. de fide instru. l. iudices. Sed contra hoc est ¶. eo. §. illud. vbi dicit nullo modo produci testes, postquam didicit testificate, sed ipsi soluit illud, quando producũt post lit. contesta. hic ante litem contest. Tu vero dicas, quòd hic dicit, quòd testationes debent audire, idest, sacramentum quando intrant: vt C. eod. l. si quando. & etiam facere quaestiones possunt: vt ff. de adulterijs. l. si postulauerit. §. quaestioni. non tamen responsiones audire: sed in secreto iudici debent dici eb ente aduersario & alijs testibus: vt per Danielem inductũ est. Tertium no. quòd testes producũt hic ante lit. contesta. ex causa: quia moribũdi sunt, vel recessuri, vel similis causa superuentura: vt hic: & C. de vsu. pop. l. fin. & C. de aduoc. diuer. iudi. l. laudabile §. quotiescũque. & ff. ad leg. Aquil. l. in lege. & hoc si est actor, qui eos producit. reus autem semper potest producere etiã ante

† Aliàs hos.

† verba recitarur in cap. 1. ibi, nec postea, &c. extra, eo. titu.

ET hic a† verò quia multoties actum scimus quòd quidam aut apud locorum defensores, aut apud clarissimos prouinciarum praesides, aut fortè (vt assolet) hic apud virum clarissimum magistrum census b ingreditur, & queruntur c tanquam ab aliquo sustinentes aliquid contra leges d aut aliter laesi aut damnificati, testes volentes producere, vt non in posterium e opponantur eis, f quae ab vna g parte gesta sunt: h oportet etiam illũ i in ea ciuitate cõstitutũ, in qua testationes dantur admoni tum à iudice, siue à defensore praesentem k esse, & audire attestationes. Si verò noluerit aduenire, sed respuerit, l vt ex hoc ab vna parte m testimonia dentur, vt secundum hoc ipsum inutila essent: n sancimus huiusmodi attestationes ita tenere, ac si non ex vna parte o constitutae sint sed tanquam eo p praesente facta sint. Si enim recusauerit, & aduenire noluerit, & audire depositiones: q. etenim publicabuntur: † & nisi r per inexcusabilem aliquam necessita tem deduci non possit, similis adueniẽti erit: & nullum iuuamen ex sua proteruitate ei efficietur: s sed videantur quidem probationes factae: quaecunque verò competierint ei ad disputandum de eis, licebit his vti t solumodo, quòd videntur u esse ex vna x parte: y propter eius proteruiam, propterque z audaciam minime aduenientis testationibus opponere non valente. Omnibus alijs quae de testibus & ab ijs, qui ante nos, & à nobisipsis dicta sunt, & sancita, fixis a manentibus, & à nostris iudicibus obseruandis, † siue maiores, siue minores sint: & siue in hac magna ciuitate, siue foris in prouincijs: vt ea, q̃ de testibus sunt, quantum possibile nobis est, corrigentes, b adhuc purius & sanctius lites agi praeparemus: propter quas c & cognitiones fieri à iudicibus omnibus, diuinis propositis euangelijs sanci-

cum non sit in sua potestate, qñ conueniantur: vt ff. de excep. do. l. pure § si. regulariter enim actor non ante, sed post litem contestatam producit.
l Respuerit. i. venire. Accur.
m Parte. tantum.
n Inutiles essent, hoc enim esset, nisi vocarentur: vt hic. & C. eo. l. si quando.
o Parte. scilicet tantum.
p Eo. de quo fit querimonia. Accur.
q Depositiones. subaudi tanquam praesens habeant. etenim &c. aliàs deest etenim. & dic publicabuntur. i. in scripturam publicam reducentur. non autem publice legentur.
r Nisi. q. d. nisi hoc fit, quod aliqua tr necessitas, quare venire vel duci non possit similis est non aduenienti. & sic fecure fit, quod fit absente aduersario per contumaciam: vt C. de iure emphy. lege 2. §. fin.
s Efficietur. Nota, ar. vt ff. de fur. l. itaque. & C. de ser. pl. da. l. & creditoribus Acc.
t Vti. idest, dicere si habeat aliquas ratio nes, quibus possit se defendere, & quibus possit disputare, vtatur his. non autem poterit se iuuare dicendo, quod testes actoris iurauerunt se absente: & hoc propter suam proteruitatem & audaciam: si autem non fuisset contumax, vel venien do, vt quia non fuit vocatus, vel fuit sed nõ erat in ciuitate: bene potest se iuuare. vt ¶. eod. §. ibi, vt non in posterum &c. vbi dicit in ea ciuitate. & §. si vero noluerit ibi, inutilia essent &c.
u Quod videntur. s. attestationes factae.
x Ex vna. hic est sensus, quòd non valet opponere attestationibus, quod videantur esse ex vna parte: & hoc propter eius audaciam, & propter proteruitatem.
y Parte. s. tantum praesente.
z Propterque. pro & propter audaciam.
a Fixis. i. firmis.
b Corrigentes. Quomodo corrigitur, cum statim confirmauerit? Dic corrigi quaedam. vt supra eod. §. quoniam vero. & sic dico corrigentes, idest, bene & apte deponentes & confirmantes supra eodem. §. licet. Accursius.
c Propter quas. s. lites decidendas.

† Conc. cum hoc tex. ea. qñ frequenter tũc & alij ca sus. et glo. super ver. publi catio. ex tra vtlib. non contest. & pa to q̃ ille §. fuit sũ ptus ex hoc. §.

† Cõcor. c. dilecto filio. i gl. j. aff. me. ibi, & curare debet magistratus ex tra eo. tit. & ff. eo. ti. l. curens magistratus.

Sanci-

a Sancimus. vt C. de iudi. l. rem non nouam.
b Pulsantes. vt C. de iur. calum. l. 2. in prin.
c Aduocatos. vt C. de in l. rem non nouã §. patroni.
d Legem. scilicet istam.
e Festinet. s. tua celsitudo.

q Quærentur. aliàs cõquerentur p querelã inofficiosæ donationis propositã: & postea rei vindicatione vtilit. ante. o. non vindicant, cũ dñiũ translatũ fuerit, cũ in fraudem hois non legis fuerit facta donatio, vt ff. de in. pat. l. si libertus. s̃m Azo. r vtilis petitio hæreditatis habet locum.

mus, a & iusiurandum subire & pulsantes, b et pulsatos, & aduocatos c præcipimus, vbiq; Deũ inspectorem & eorũ qui iudicant, & quibus iudicatur, & qui testimoniũ præbent animabus, vt perennis Dei cõmemoratio & præsentia, munda litium, & citra suspicionem litigantibus fiat, quã legem d tenere volumus decetero oi tpe. Quæ igitur placuerũt nobis, & per hanc diuinam manifestata sunt legem, tua eminentia operi effectuique tradere festinet. e Da. V. Cal. Oct. Impe. Do. Iustin. PP. A. anno. XIII. Apione. V. C. Con.

TITVLVS III.
Nouel. 92.

DE IMMENSIS donationibus in filios factis.

Si parens in aliquem ex filijs immensam fecerit donationem: alijs filijs legitima portio de necessitate debetur, hoc obtinente in filijs gratis: ingrati vero penitus excluduntur. Bart.

Imper. Iustin. August. Io. gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

Dudum de Falcidia f & illius parte decreuimus, g augentes h eam nõ ignobili i incremento. qd̃. n. nimis inæquale est, non valde placet nobis, k sed oportere quidẽ præponi filios, quos pr̃ voluerit, nõ tñ in tm̃ minui alijs, vt importabilis fit eis imminutio. Posita igitur † à nobis lege l in sua virtute manẽte, illud volum⁹, vt si quis m donationem immensam n in aliquẽ, aut aliquos filiorum fecerit, necessariũ habeat in distributione o hæreditatis tantam vnicuique filiorum p seruare ex lege partem, quanta fuit priusquam donationem pater in filium aut filios quos ea honorauit, faceret. Sic enim nihil vlterius in donationibus q̃rentur, q qui habent quide in omni substantia patris, quod legitimum est: in tantum autẽ aucta quantitate, quantum habuit substantia patris, antequam donatiõibus exhauriretur: non valentibus filijs, qui donationibus honorati sunt, dicere, contentos se quidem esse immensis his donationibus, videri aũt abstinere paterna hæreditate: r sed neq; cogendis quidem, si contenti sunt donationibus, suscipere hæreditatem: necessitatem aũt habentibus omnibus modis complere fratribus quod hæc s defert secundum quam scripsimus mensuram, vt non minus habeãt illi, quàm quod ex legibus eis debetur, propter factam in donationibus t immensitatem: dum liceat patri mediocriter sapienti circa omnem prolem, etiã

DE IMMENSIS donationibus in filios factis.

f Dudũ de falcidia. debita iure natursæ, quæ dr̃ debitũ bonorũ subsidium, vt C. de inof. dona. l. si totas. in fi.

g Decreuimus. trie. & semis. s̃m numerũ liberorũ, vt ĩ. de tri. & sem. §. 1. col. 3. & de illa fit hic mentio.

h Augentes. nã loco quartæ, q̃ olim habebat locũ, vt C. de inof. test. l. cũ quæritur.

i Ignobili. aliàs nobili, siue s. aliàs ignobili.

k Placet nobis. oẽ quod ẽ nimiũ, vertitur in vitium, vt hic & ff. de iniur. l. item apud Labeonem. §. omnis. & C. de emenda. propin. l. 1. & ff. cõm. prẽd. l. vẽditor. in fi. & ĩ. de nu. §. j. & pen. col. 3. & insti. ad leg. Falci. §. quantitas & ff. ad munic. l. item si filius. § qd̃ di & ĩ. de referen. in §. sed multi &c. coll. 3. arg. ĩ. ĩ. de nõ alie. §. ĩnimus col. 2.

l Lege. s. p̃dicta ĩ. de trien. & sem. §. 1.

m Vt si quis. idem in muliere, vt matre, vel filia, vt arg. ff. de ver. sign. l. 1.

n Immensam. excedendo dodrãtem in donãdo. Imo assem. sed & hic p̃t dici dodrans improprie.

o Distributione. quã facit p testm̃. idẽ & si ab intestato decedat, vt C. eo. l. p̃etb. licet querela inofficiosi testamẽti tũc hẽat locũ, qñ factũ est testm̃

p Filiorum an in superiorib. idẽ? Rñ. vtique, vt C. e. l. si fili⁹. Item an in fratre idẽ? Quidam non. Tu dic q̃ sic, vt C. de inoffi. testa. l. fratres. & C. eo. l. fi.

quasi titulo hæreditatis habito q̃ nõ titulo, qd̃ non est verũ cũ verus titulus donationis interuenerit, sed cum non valuerit donatio filio in potestate constituto: ergo familiæ erciscẽ. agitur, cũ ipso iure nõ valuerit donatio, vt C. de inoff. don. l. 2. Sed tñ d. hæc cõstit. intelligitur, qñ non fuit institut⁹ ille, cui fuit donatũ: vñ confirmata donatio fuit sed reuocat̃, vt hic. quatenus fuit inofficiosa. Vel dic q̃ olim nulla erat, nisi in casibus, vt p̃dicta. l. C. faml. erci. l. si filius. sed hodie 5, vt hic. sed reuocat̃ quasi inofficiosũ vbi dodrantẽ excedit, & sic corrigunt̃ hic oẽs leges, quæ dicunt, patrẽ filio donare nõ posse. sed prima verior est.

s Hæreditate: vt C. de lega. l. cum tñso. & ff de leg. 1. l. qui si lib. §. fi. & l. seq.

t Hec. s. constitutio. e In donationibus. Volũt quidam, vt M. dicere speciale eẽ, vt vbi facta est immẽsa donatio fratri, licet re & cõsilio tñ ad legitimam portionẽ reuocetur, non in totũ, fauore fratris: in alijs aũt personis cõtrarium est, vt ff. de lega. 2. l. Titia Seio. §. Imperator. at vbi re, tunc ad legitimam s̃m oẽs reuocatio fit, vt C. eo. l. si totas. Vel dic q̃ dicit. l. Titia. fieri reuocationem, in dimidiam. s. trientis, vel quartæ suæ, qñ duo erant filij. vt C. eo. l. si mater. & ita siue re & consilio, siue re tantum, siue sint filij, siue extranei, quibus donatũ est, in legitimã reuocetur, vt C. eo. l. si liquear. nã ibi re & consilio facta erat donatio: & tñ ad legitimam

n Aliàs Ro.

† Ex hoc authẽ. est extra authẽ. q̃ ẽ est sup l. cũ quæ. C. de inof. test. & incipit, vñ si parẽs. & cõco. c. Raynut. cum glo. super verbo deducendis, ex. de tes. vbi reuocat̃ donatio facta clerico, quia erat inofficiosa.

ijs, qui ab eo potius diliguntur, [a] donare aliquid amplius, & non cęteros filios per immensitatem in illos factam lędere, & nostram transcędere intentionē. Et hęc [b] quidem nostra ab initio cogitatio est. Differentes autem illud dudum, & humanarum [c] experti animarum, quoniam videbamus eos ī huiusmodi passionibus labefactari, atque descendere, ꝑpterea nūc augmentum [d] illi legi hoc facimus. Hęc [e] itaque dicimus de filijs gratis existentibus eis, non de ingratis, & quibus pater iustam & legitimam ingratitudinem infert. nam si hoc ita se habere apparuerit, & approbentur ingratitudinis causæ: sint ea, quæ in lege de īgratis posita sunt, rata: nihil hac nostra legislatione minuēda. Quę igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram nostram declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuique tradere festinet.

TITVLVS IIII.

Nouel. 94.

VT SINE PROHIBITIONE [f] MATRES DEBITRICES & CREDITRICES TUTELAM GERANT MINORUM, NEQUE IUSIURANDUM PRÆSTENT QUÒD NON VENIENT AD SECUNDA VOTA.

Matres debitrices & creditrices ad tutelam & curam filiorum admittuntur, nec iuramentum de secundis nuptijs nō fiendis exigitur: dummodo & senatusconsulto Velleiano, & omni auxilio renunciauerint, & quæ alij tutores facere tenentur, adimpleuerint. Bartolus.

Imperat. Iustin. August. Ioanni gloriosissimo per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

NVper scripsimus legem [g] super cura minorum, malignitates, quæ circa eos fiunt, ex frequentibus litibus, quæ apud nos agitātur, inueniētes: quatenus [h] nullus obligatus existens minoribus, aut obligatos eos habere se dicens, curam exerceat: ne forsan in potestate rerū factus agat aliquid circa minorem malignitatis: & lex ipsa rata nobis sit & ex præsenti firmata. Quia verò matribus volentibus curam habere minorum, & petentibus secundum veteres [i] & nostras leges curam [k] subire, obiecta est contra nostram intētionem ab aliquibus nō rectè huiusmodi constitutio: [l] volumus in legem [m] † hoc dicentem, matrum [n] excipi personas. Primum quidem causam introductam pro minoribus semper prohibere, nunc ineptissimum existimamus: [o] deinde nullus eandem constitutionem obijciat [p] matri & alijs. cùm illam nanque naturæ amor pius circa filios, sine suspicione faciat quamplurimum, illis [q] nullam habentibus ad filios [r] fauoris necessitatem: rectè [s] non est matri

---

mam reuocatur. sed si habeo vnum tm̄ filiū, & dono vni extraneo: hęc q̄dē ñ vr̄ Inofficiosa. Si postea alio tp̄e dno dono, q̄d erit? R̄ñ. prla vr̄ Inofficiosa, vt arg. ff. ad leg. Fal. l. In quantitate. §. fi. & ff. de minor. l. 4. §. t. in fi. & sic reuocabit̄ in totū: & hoc si te & ꝯfilio feceris. Idem hodie pp̄ hanc cōstitutionem ēt si re tm̄ ſm̄ ī. proxi. opi. M.

[a] Diliguntur. vt ī. de nup. §. pe.

[b] Hæc. s. lex ī. proxi.

[c] Et humanarum. i. eorum, quæ faciunt homines.

[d] Augmentum. sed quid adijcit hæc cōstit. illi tit. C. eo. R̄ñ. ibi quarta faciebat Inofficio. do. hic aūt ēt tertia vel semis, vt ī. ꝑxi. ibi, vt nō min⁹ habeant illi &c. Et argu. C. e. l. si licet quidā ꝫ Item hic siue rerum, siue re & cō filio facta sit donatio, hēt locū illa distinctio ſm̄ quosdā. Itē hic dr̄ inspici tp̄s factæ donatiōis, ibi non, vt ī. §. t.

[e] Hæc itaq; dicim⁹. vt nihil eis dimittere tenet̄. vt ī. de hær. & Falci. §. exhæredatos. & ī. de nupt. §. pen. & C. de sec nu. l. fi. in prin. & sic no. q̄ hæc facit cessare querelā. Item datio legitimæ. vt ī. e. ibi, sic enim nihil. Item quinquennij curs⁹, vt C. eo. l. fi. Itē si detur auxiliū ordinarium, vt fam. erc. q̄a donatio non tenuit, vt C. eod. l. 2. Item si extraordinariū, vt rest. in inte. ex ꝑsona defuncti, vt C. eo. l. si fili⁹ Itē si ex ordine, vt l. 1. C. de inof dona. Item donationis agnitio, vt C. eo. l. cū donationibus.

---

[f] VT SINE PROhibitione &c.

Hæc pars expeditur vsque ad §. quia vero sequens & neque ius re. & exinde expeditur vsque in fi.

---

[g] NVper. Legem. vt ī. hi qui obligat. pecti. se habere res mino.

[h] Quatenus. s. scripsimus &c.

[i] Secūdum veteres. non dico Digestorū. nam ſm̄ eas non potest esse tutrix, nisi imperator confirmaret, vt ff. de tu. l. fi. et de test. tu. l. iure nro. sed Codicis, vt C. qñ mulier tut. offi. l. 2. & nostras, vt in l. vl. eiusdem titu. vt ī. de nup. §. si vero tutela. col. 4. & ī. quı. mod. na effi. lui. §. pen. colla. 7.

[k] Curam. idest tutelam.

[l] Constitutio. s. prædicta, vt hi qui ob. pecti. se.

[m] Legem. s. illam vt hi qui ob quæ hic dicit. q̄ creditor, vel debitor tutor non sit.

[n] Matrum. idem in auia, vt ff. de hær. ab intest. § ex his. colla. 9 & in auo paterno vel materno ſm̄ Io. vt arg. ff de ri. nupt. l. pe. §. t. Item in patre filium emancipatū, vt arg. C. de cura. fur. l. fi. in prin.

[o] Existimamus. No. mirabile. q̄ est inæptum non fallere regulam, si æquitas videatur. sic ī. de non alie. §. vt aūt. col. 2. & ff. de reg. iu. l. semper. & ff. de leg. 1. l. vxore. §. felicissimo.

[p] Obijciat. verò, nō matri & alijs: quia alijs tantum, cum illam, nam &c.

[q] Illis. s. al. ie extraneis. & sunt ablatiui absoluti.

[r] Ad filios. i. alienos.

[s] Rectè. supple. & ideò rectè &c. licet alias aliter exposuerit hanc litteram.

Licen-

† Aliàs, i l. hoc dicēte. aliàs à l. hoc definiente.

matribus derogandum. ideoque licentia [a] sit matribus secundum antiquam obseruationem abrenunciantibus, & obligantibus suas res sicuti prius schema fuit, & tutori filios & talem praescriptionem non formidare: [b] sed ita super his esse, ac si nec [c] ab initio contigisset legem in hoc scribi. Quapropter siue dotes, siue sponsalitias largitates exigunt, siue alia debita habeant, siue matres ad minores siue minores ad matres ex paternis forsan occasionibus, aut etiam ex proprijs: (multa nanque quilibet cogitans & considerans adinuenit) sint haec integra vtrique, [d] secundum priores constitutiones [e] iudicāda & tractāda, siue legitimorū siue naturaliū mater filiorum tutelam gerat. Quia verò multam habemus formidinē, ne facile iusiurā dum per magnum Deū detur, & hoc praeuaricetur: propterea credimus opotere & hāc emendare legem, [f] quę vult matres dum suorū filiorum curā [g] gesturę sunt, iusiurandum iurare, quòd ad secundas nuptias non venient, & toties scimus pręuaricatam legem, & iusiurādum periurio datum, quoties penè [h] datum [i] est: vt peccatum apertissimū esset: [k] quia hoc intulimus iusiurandum ad praeuaricandum non enim eò, quòd [l] aliquę [m] seruauerunt iusiurandum, propterea oportet & eas quae exhonorant eum, [n] habere occasionem impietatis [o] in Deum. Nā quod raro fit (sicut etiam vetus sapientia docet) [p] non obseruant legislatores: sed quod fit plerunque, & respiciunt, & medent. Propterea igit sancimus aliam quidē obseruationem, quam in matribus obseruamus, valere secū dum schema, [q] & abrenunciare eas & Velleiano senatusconsulto, [r] & omni auxilio, & omnia agere, quae prius decreta sunt: iusiurandū [s] verò non praeberi, sed sufficere abrenunciationē solam Velleiani, & alio rum omnium: & secundis nuptijs nullo iureiurando de hoc dādo: mox tamen vt secundas cōtraxerit nuptias, repente expelli à tutela, & ea agi q̄ si eam iurare contigisset, pferret [t] semel in iudicium mētita, & pręponēs propriae confessioni & depositioni secundas cōcupiscentias. Haec igit [†] lex super pietate sit posi-

[a] Licētia. nec enim cogitur: vt j. vt lic. mat. & auiae. j. respon. colla 8. Azo.
[b] Formidare. i. timere.
[c] Si nec. s. debita matris & filij.
[d] Vtrique. alias vtrique, alias vtique.
[e] Constitutiones quae sunt C. quando mu. tu. off. l. pen. §. fi. in quibus non curabatur, an esset creditrix, vel debitrix, vel non.
[f] Legem. quae est C. quando mulier tut. off. fun. l. fin.
[g] Curam. i. tutelam.
[h] Pene. i. fere.
[i] Datum. s. est.
[k] Esset. s. nobis.
[l] Eo quòd. i. ideo.
[m] Aliquae. scilicet mulieres.
[n] Eum. s. Deum. Vel dic eū. i. ad iusiurandum.
[o] Impietatis. i. peiurationis.
[p] Docet vt ff. de legi. & senatuscons. l. nam ad ea & j. de cons. in fi. colla. 4 & ff. de vsuca. l. iusto. i fi. j. rū qhq; th. iurib & seruant: vt his crē plis. C. de leg. haer. l. si maior. & si pars haer. pet. l. antiqui. & inst. d re. di. §. itaia.
[q] Secundum schema. i. ordinem. Acc.
[r] Senatusconsulto. vt quando obligauerūt se teneantur pro pupillo. alias nō cōtraherēt homines secū. qđ pupillo noceret. & ex hac recusatione dat contrahentib. exceptio, licet execūtoribus vel iudici facta sit, cum & alias qđ maius est, datur actio. vt ff. rem pu. sal. fore l. iij. & iiij. & insti. de excu. tut. §. j. & C. de episc. & cler. auth. generaliter. Sed nunquid semper & cuilibet iuri renunciari pōt? Plena dicas, q̄a aut ius est publicū auctoritate & vtilitate, vt quia aut fisci, vel aliàs publica vtilitas ibi vertit: & tūc renunciari nō pōt: vt C. sine cen. vel rel. l. j. & ij. ff. de pact. l. ius publicū & l. iter. Aut auctoritate tm̄. nō tm̄ vtilitate. vt & hoc dr̄ publicū. vt inst. de exc. tut. §. i. & tūc aut est statutum tm̄ vtilitate renunciantis: aut renūciātis & cōis. Primo casu pōt renunciari, siue sit priuilegiū, siue iuris ex aliquo cōtractu vel pacto: vt ff. & C. de pact. & de trā sac. & de accu. & de noua. hic excipe casus illos, quos po. sm̄ Io. C. de pac. l. pe. Si vero cōi vtilitate. i. publi

Iuri quali ter pōt renuntiari.

ea & renunciantis, tunc non licet: vt C. de int. ca. le. 2 §. sed quia, & ff. de postul. l. quos prohibet ꝓtor. & ff. de admini. tut. l. quidam. decedens. & de ope lib. l. cetdonem. & de pact. l. iurisgētium. §. si paciscat & per hoc puto quòd hoc pactum non tenear, quod faciunt creditores, q debitor non valeat probata solationem nisi per scripturam: cum sit communis vtilitas testificandi vt j. de testib. in prin. & non debet angustari. C. de haeret. & ma. l. quoniam, in fine. imo debet impinguari: vt C. de reb. cred. l. generaliter. nec ad vnā speciem probationis iudex debet animum alligare: vt ff. de testib. l. 3 §. quae argumenta. Si vero renuncietur iuri cōmuni quod nec est in fauorem, nec est in eo publica vtilitas, potest renunciari: vt not. C. de pact. l. ius publicū. Sed videtur quod etiam si communis vtilitas. i. publica vertitur in iura quòd possit renunciari: vt ff. de ferijs. l. 1. ideo distinguūt alij aut ius consistit in prohibitione vel praecepto, & tunc renunciari nō potest. aut in permissione, & tunc potest. Alij sic, quòd aut est generale, & tunc licet aut speciale, & tunc si odio, non licet: vt in Macedoniano. si vero fauore, licet: vt arg. ff. ad Vell. le. fin. §. pen. Primam appro. o. nec obst. l. de ferijs. quia tacite fuit ibi renunciatum, quod licet, etiā vbi aliàs non liceret expressim: vt ff. de procu. l. filius. §. veterani. vel dic, q principaliter in laborantium vtilitatem dantur illae feriae, vt patet in ea lege de ferijs. in princ. sibi, quia occupati. Accur.

[†] Facit ad hoc 22 q. 5. in dolo vbi late declarat.

[s] Iusiurandum. Nunquid absoluitur ab illo sacramēto, quod ad administrationem dat: vt supra. vt ij qui ob. § fina. Non puto. & quia non dicitur hic, & quia citius ad nubendum mouentur, quàm ad male administrandum.
[t] Proferret. Et sic no. quā poenā patitur, si iuraret. C. quando mu. tu. off. l. 2. & j. de nup. §. hoc autē cundē & tunc quādo non iurat, iuramentum enim, & nihil aliud.

allud sit remissum. & sic pœna desertionis durat: vt C. quib. ex cau. infa. irro. l. de creto. & ff. de cõtra. & vti. ac. tu. l. à tutela.
[a] Vt prouidentia. hæc. s. curæ sint.
[b] Descriptiones. s. rerum minorum, quod aliàs inuentariũ appellatur.
[c] Scriba. vt C. de magistrati. con. l. fi.
[d] Alijs. s. pſtibus.
[e] Subtiliter. i. cum inquisitione.
[f] Dandis. s. rem pupil. sal fore.
[g] Legibus: vt C. de admi. tut. l. tutores. & instit. de satis. tut. & cura. §. pe. & de At. tu. tut. §. pen.

VT EXACTIONE &c.
Hæc prima pars dr̃ ſ. eo. vsq; ad §. illud quoque.
[h] Instante casus ablatiui absoluti.
[i] Filij s. præponans.
[k] Et vt si voluerit. hoc exponitur ĩ eo. §. illud. vsque in fi.
[l] Exigi. illud verbũ regit duos diuersos accusatiuos, sic ĩ. de ref §. hinc autem. coll. j.
[m] Eum. s. virum.
[n] Dudum. Extulisset. expone, vt ĩ. de non eligen. §. t.
[o] Secundæ. s. vxoris factus vir.
[p] Suscipiens. ab ea.
[q] Dato. tam in pſonalibus, quam hypothecis: vt C. qui po. in p g. ha. l fi. §. j Ac.
[r] Doté. nam contra alios bene erant admittendi prius. Azo.
[s] Damus. repete. & nõ alijs damus &c.
[t] Aut hæredib⁹. hoc priuilegium in personalibus & hypothecis pro dote: neque extraneis hæredibus mulieris dat, vt hic, & C. de priuile. do. l. t. cum sit personale: vt argu. ff. de admi. tut. l. ex pluribus. nec creditorib⁹, s. mulieris: sed filijs

ra. vt.n. non iniurietur in aliquo honor in Deum, hęc à nobis sancita sunt; vt ex nunc valeat, tua celsitudine manifestã faciẽte hãc legẽ in prouincijs oĩbus. Hinc.n. gloriosiss. pfecto huius felicissimæ ciuitatis, cui hæc curæ sunt, de his trãsmisimus legem: vt prouidentia [a] eius, & viri clarissimi pretoris, cui huius partis cura est in oĩ tẽpore seruari, & ex nunc teneat: quatenus in oĩ populari substãtia oĩs cautela fiat circa res minorũ custodiæ, & præcipuè vt cum subtilitate descriptiones [b] fiãt pſente quoq; clarissimo scriba, [c] cui de talib. cura commissa est, & alijs [d] qui consuetè talibus interueniunt: subtiliter [e] & fideiussionibus dandis: [f] & omnibus agendis, sicut nostris decernitur legibus [g] prouidentia clarissimi ptoris, cui huius partis cura est: proponatq; eam ipse in hac regia ciuitate, vt oĩbus sit manifesta, & nullum lateant, quę à nobis sancita sunt. De hoc.n. legẽ sicut oportet in prouincijs seruari, gloriosissimis pręfectis sacrorum nostrorum prætoriorũ destinauim⁹. D. V. Idib. Oct. Dn. Iustinia. PP. A. anno XIII. Appione. V. C. Cons.

TITVLVS V. Nouel. 91.

VT EXACTIONE istante [h] dotis primę & secundæ, viro ad secunda vota migranti præponatur vxor prima, vel ex priori matrimonio filij: [i] & si voluerit [k] vxor aut is qui pro ea dotẽ scripserit, dare viro q̃ scripta sunt, distulerit autem vir suscipere: soluto matrimonio exigi [l] eum [m] ab ea etiam conscriptã ante nuptialem donationem.

In dote data repetenda ab hæredibus viri filij primæ vxoris, & ceteri descendentes ac etiam ipsa mulier præponuntur vxori secũdæ et eius filij. Au.

Imper. Iustin. August. Io. gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

CAP. I. Vt dos primæ vxoris præferatur doti secundæ vxoris, siue ipsa siue liberi eius agant.

Dvdum iudicantibus nobis in dubitationem venit cã multa correctione digna, & legislatione clariori non indigna. Etenim quidam prioris factus vxoris vir, cum eam extulisset, [n] deinde secundæ [o] dotem suscipiẽs, [p] & filios ex priori relinquens, obijt adhuc secunda superstite. volebat igitur secunda vxor dotẽ à se datam exigere, priuilegio vtens à nobis dato. [q] contradicebant autẽ ex priori matrimonio filij, ipsi maternam obijcientes dotem. [r] Et dubium erat, vtrum ẽt non superstite vxore priori oporteret suscipi filios contra secundę dotem litigantes. Nõ enim alijs dedimus dudũ & damus [s] hoc priuilegium, aut hæredib. [t] aut creditoribus, sed solis filijs. Plurimæ siquidẽ dubitationes extiterunt in hac cã, dicente secunda, qm̃ expendisset, antequam ad eius venisset matrimoniũ, prioris vxoris dotem: & non esse iustum, suam quidem, quòd tantum inuentus est reliquisse vir, quantum sufficeret soli secundæ, dotem eam perdere: illos [u] autem expensam [x] iam dotem percipere. Sed filij hypothecas [y] proponebãt, qm̃ omnino rebus existẽtibus morienti hypothecæ seniores potiores, quàm secũdæ [z] essent. [a] His igitur in dubitationem venientibus illud certum etiam à nobis sancitũ [b] est, quia si aliquid appareat rerum prioris aut secundæ dotis, hoc necessarium filios prioris aut secundæ habere: aut si moriatur etiam illa, filios eius singulos, [c] quod propriẽ habẽdum suum ostenderint. Hinc enim & in rẽ quæ de proprie-

sic: vt hic subiicit. & C. qui po. in pig. hab. l. assiduis. §. exceptis.
[u] Illos s. primi matrimonij.
[x] Expensam. à viro.
[y] Hypothecas. i. actionem hypothecariam. M.
[z] Secundę. s. vxori.
[a] Essent. aliàs erant. & est regula pro eis quæ dicit. qui prior est tempore &c. vt C. q. po. in pig. hab. l. 2.
[b] A nobis sancitũ. per hanc l. tñ. & per alias. priores idẽ est in hoc casu. vt C. de iu. do. l. vbi. & l. in rebus. & ff. sol. mat. l. si cum doté §. fin. & ff. de priuil. cre. l. si ventri. §. in bonis. & ĩ. vt lmo. antenup. do. §. pen. col. v. Acc.
[c] Singulos. s. hoc sancitum est in illa quod &c.

Com-

a Cõpetit. vt C. de iure dotiũ. l. in reb⁹.
b Dotem. i. dotis petitionem: vt qa sine culpa diuortiũ interceſſit.
c Successores. aliàs successiones. Accursi.
d Naturæ. quia oẽs possunt filij, vel liberi appellari: vt ff. de ver. sig. l. liberorum.
e Publica. scripta manu publica & pignus in vtrunq; fuerit obligatum. & sic in pignore præfertur primum secundo, vt subijcit. & C. qui potio. in pig. l. ij. nõ aũt in personali: vt ff de priui. cred. l. priuilegia. Vel dic vnum ab vna ciuitate: aliđ ab altera. nam & ciuitas mutuat: vt ff. ad mu. nicip. l. sed dr̃ improprie publica: vt ff. de ver. si. l. eũ q vectigalia. & de publ. l. sed & bi. l. prin. nõ aũt põt poni. q verũ que à fisco, vel vnũ que ab vno creditore fuerit accepta: cũ nõ dr̃ aliquis sibi p̃ferri. Itẽ qđ dicit necessario. dic. i. probabiliter. nam hæc regula, q prior posteriori in pignore p̃feratur, fallit in viij. casib. vt ff. qui pot in pigno. l. interdum. & l. seq. & C. eod. l. assiduis. & in e tit. l. scriptura. & C. qui. cau. pig. ta. ꝯtra. l. satis nomi est. & C. qui pot. in pig. l. licet. & C. de pigno. l. vlt. cum auth. ibi posita & ff. de re lig. l. pe. & I. de trie. & semis. §. illud quoque. coll. 3.
f Dotem. s. secundæ.
g Doti s. primæ. Ac.
h Priuilegium. No. priuilegiũ primũ secundo p̃ferri: vt hic. & ff. de pri. sr. l. ij. & ff qui po. in pig. hab. l. si pignus. & ff. depo. l. si hominem. § quoties. in princ & § j. Sed arg. contra in si eiusdẽ §. & de priuil. cred. l. priuilegia. Solu. prima in hypotheca intelligit. secũda in personali actione. põt ét dici in presenti casu esse specia

proprietate est, cõpetit a pure, & vnumquęq; qđ suum est habere, nullo priuilegio indigens. Si vero nihil appareat vtrusq; rerũ, aut aliqua qdem appareant, aliqua verò definit: siue superstites sint mulieres, repudio forsan priori matrimonio dissoluto, competere mulieri dotem: b siue defunctæ sint filijs existentibus ambæ, aut etiam vna harum: in ijs quæ desunt superiorem esse priorem & filios ex ea, antiquiorem dotem præponentes, idest dicere nepotes & pnepotes, & deinceps successores, c cuiuscũque naturæ d fuerint. Sicut enim si duo debita publica e fuissent, necessario antiquum præponeretur posteriori: ita & hic priuilegia necessarium est priori doti dare priora, & ita secundæ, & dotem f nõ pręponere doti, g nec hypothecã hypothecis, sed quod antiquius est tpe, amplius manere proprium robur habẽs & priuilegium. h Tpa nanque hypothecarum pmutare, aut interimere, vel minuere, nullo modo patimur. Et hoc dicimus non ignorantes qm iam & in alia quadã nostra legislatione hoc decreuimus, sed qm omino motum i est apud nos, & quasdam habuit aliquo modo causa quęstiones: & propterea ad præsentis legis opus accessimus, vt non nunc aliqđ prius k sanciremus sed vt clariorem eam omnibus constitueremus.

CAP. II. Si per maritum steterit quominus dos ei solueretur.

Si vir dotem à muliere, vel ab alio pro ea soluere volente accipere recusauit, matrimonio soluto ita poterit peti donatio propter nuptias, sicut si verè dos soluta fuisset. Angelus.

Illud quoque adijcere legi bonum est, quod mota qstio similiter necessarium nobis ad legislationem fecit. Si enim debeat dotem mulier, & illa l quidem dare voluerit m ipsa forsan, aut q pro ea promisit illud, quicunq; fuerit aut proximiorũ, aut extraneorũ aut profectitia, aut aduẽtitia sit dos (hæc enim verba n legis sunt) vir autem, aut eius pater forsan, aut auus suscipere eã nolit: pars aũt mulieris contestetur, o & parata sit hoc soluere, aut etiam aliquid maius p peragere, & offerat forsan, & si nobilis q sit, signacula etiã imponat, & sm leges r recondat aut sm vnam partem ingrediens in iudicium, petat hoc fieri: s & pergentes ex iudicio quidam t denuncient hæc ad partem viri: at ille permaneat ita differens: non poterit soluto matrimonio antenuptialis donationis exactionẽ u declinare tanquam dote non data. Qui enim t dare voluit: dum perceptionem recusatis, qui suscipere postulatur, proximus est dãti. & hoc x cum alijs in dote valeat. Sicut enim nisi dederit, per dilationem dotis, negationem ei antenuptialis donationis infertmus: ita vel si voluerit dare, & percepturus ex studio

le. vt etiam in personali hoc idem fit: vt primũ posteriori præferatur.
i Motum. s. negotiũ vel motum. i. quæsitum.
k Prius. i. melius.
l Et illa. s. mulier.
m Voluerit. s. dotẽ
n Verba. vt ff. de iure dotium. l. profectitia.
o Contestet. i. corã testibus cõfiteatur se velle in sacculo, vel in folle pecuniam ligatam soluere.
p Maius. i. ampliorem dotem, quã conuenerit & hoc ponit ad maiorem exaggerationem.
q Mobilis. puta aurum, vel argentum, vel vestes. Al.
r Et secundum leges. consignando & deponendo: vt C de vsur. l. accepiam. nõ aũt sola oblatio suffi cit. vt C. de vsu. l. ij.
s Fieri. s. consignari & deponi.
t Quidam. puta nũcij & executores ex præcepto iudicis.
u Exactionem. siue promiserit. siue non, necesse haber dare. & idem dicitur in augmento j̃ de æqualit. do. § j. & §. illđ. Azo.
x Et hoc t cõsignatio & depositio valeat, subaudi cũ alijs. valet enim ad nascẽdã pignoratitiam et sola oblatio: vt de pign. act. l. si rem. §. fi. Itẽ valet oblatio ad inhibẽdum cursum vsurarum, qui nõdũ ceperat: vt C. eo. l. si nõ constat. & l. si creditis. Itẽ vt sit in periculo creditoris: vt ff. de so. l. q res. Item vt impleat conditionem: vt C. de institu. & substitut. l. j. at consignatio & depositio hoc plus, vt debitor ipso iure liberetur: vt ff. deposi. ti l. j. §. si pecunia. & fideiussor agat exinde mã lati. acsi soluisset: vt ff. mãdat. l. q mutuam. §. j & cursum ẽt vsurarũ iam currentium impedies vt C. de vsur. l. accepiam

Cõtra e. j cũ gl. & duc extra de rescri.

Facit ad hoc ca. cũ non stat. extra. de regu. iur. lib. vj.

Aliàs l. qui decem.

dio a recusauerit perceptionem, damus ei antenuptialis donationis matrimonio soluto petitionem: licet dotem p p vi ri causam non intulerit. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacrā declarata sunt legē: eminentia tua operi effectuique tradere festinet. Da. Cal. Octob. CP. Imper. Domi. Iustin. P.P.A. anno. XIII. Appione. V. C. Consule.

TITVLVS VI.
Nouella 95.

DE ADMINISTRATORIBUS.

Administrator si prouinciam durāte administrationis tempore citra principis iussionem derelinquit, crimine læsæ maiestatis punitur. & si administratione finita ante quinquaginta dies recesserit, antiquis pœnis punitur. Bartolus.

Imper. Iustin. August. Io. gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

IAm quidē non uimus positā b legem volentem c eos, qui in cingulis fuerint, d siue ciuilibus, siue militaribus, neque si remoueantur ab administratione, discedere inde nō posse, antequā dies quinquaginta in metropolibus e commorentur publicè apparentes, & conuenire volentibus satisfacientes: vt nec per occasionem hinc f euocatiōis, possint à prouincia discedere: & vel si quid egerint tale, rursus eos ad prouinciam destinari. Inuenimus autē aliquos sic existentes audaces, vt etiam hac posita lege, antequam discingerentur, præsumerent derelinquere prouincias, & ad hanc felicissimam ciuitatem venire, timore à se gestorum, & ne iusta pferrent horum, quæ deliquerūt. Sancimus igitur nulli penitus licentiam esse cuiuscunq; prouinciæ iudici & Orientaliū & Occidentalium, & ex vtroq; g eam relinquere h antequam deponat cingulum: i sed etiam postea (renouamus em vetustatem) k quinquaginta commorari dies, publicè apparentem in prouincia in qua administrauit: gesta quoq; monumentorum cōficere, fm quæ aduenit l prouinciæ: vt sit palam, siue fiduciam habet in suis actibus, siue etiam non. Si quis autē administrationē administrans aliquam militarem, vel ciuilem, aut ēt remotus ab ea, relinquat prouinciam: m administrās quidem adhuc eā dum relinquit citra nostram iussionem, ipse quidē maiestatis reus sit: in prouinciam verò denuo destinatus, n postquā accusantib. satisfecerit, tunc maiestatis nouissimas sustinebit pœnas. o Si verò deponens cingulū, deinde non moretur, tunc legitimis diebus publicè cunctis semetipsum ostendens, & fugiat de prouincia: quę dudū à nobis de hoc sancita p sunt, valere. Illud autem omnibus pdicimus, vt dū aliqui acceperint cingulum, tueantur illud: successores aūt eis cinguli factos, solere non vltra terminos mittere, quę vocantur interdicta: q neq; remouere quidem præsides, ipsos autē aut morosè r iter agere: aut hic s degere: aut ad aliquas alias prius ire prouincias patriā t visuros: u & q̄cunq; x fortuitis & blandientib. hominibus, 9sueta y sunt: sed velociter ad administrationē ire, cui⁹ regimina susceperūt: vt nō alij q̄dem

ptā. & facit ī. de exhib. §. fi. coll. v. & ff. de condi. & dem. l. iure ciuili. Item intellige, q pactū sit de lucrādo hic. nam aliàs cuilibet debet restitui suum soluto matrimonio: vt j. de ęqual. do. §. 1. Itē vt ā. ī. de nō elig. §. fi. col. j. sed hic soluit, q habetur pro dante.

a Ex studio. i. dolo vel fraude: qa dolus est si qs nolit accipere: vt ff. man. l. dol⁹.

DE ADMINISTRATORIBUS.

b IAm q̄dē. Positam. à Zenone: vt C. vt omnes tam ciui. quàm mili. l. j. Ac.

c Volētem. aliàs volentes.

d Fuerint. l. eligant.

e Metropolibus. i. in ciuitatibus metropolitanis.

f Hinc. l. à nobis.

g Ex vtroque. vt qa sit idem iudex in vna prouincia Occidētis, & ī alia Oriētis

h Relinquere. circa principis iussionem: vt j. eo §. si quis aūt.

i Deponat cingulū. i. antequam deponeret administrationē. nam cingulum dicitur administratio.

k Vetustatem. obseruantię administrationē in prouincijs &c.

l Aduenit. i. secundum facta quæ contigerunt suo tēpore.

m Relinquat prouinciā. No. simul ponunt in q̄ōne administrans & remotus: sed in responsione separantur.

n Destinatus. per se vel p procuratorē: vt j. de calū. §. super hoc. & §. si quis aūt. licet hic & alibi videant velle ꝯ: vt C. vt omnes tam ciui. quā mili. in. l. t. §. ipse aūt. & ī. vt iud. sine quoquo suff. §. necessitatem.

o Pœnas. vt C. vt oēs tam ci. quàm mi. l. t. §. q si quis.

p Sancita. vt s. capl.

& reduci possit ad prouinciam, à qua fugit, & in quadrupli ablata reddat: vt C. vt oēs tā ciui. q̄ mi. in. l. 1 vel per procuratorē se defendat: vt modo diximus. arg C. vt oēs tam ciui. q mi. iu di. l. j. i pri. & facit ī. vt iu. sine quo. suffr. §. eos. & §. necessitatem. col. 2.

q Vocantur interdicta. i. non debet electus ante tēpus mittere eò aliquē, q ibi stet pro se, & illū q prius erat, interdicat aliquid gerere: vt subijcit.

r Morosè, imò & tardè ire potest, & aliquem præmittere: vt in ꝯtrio: vt j. de colla. §. antequā. col. 9 Solu. hic loquitur qñ morosè īcedebat: ibi qñ cū aliqua necessitate, vel infirmitate detinebantur.

s Hic. l. in itinere.

t Patriam. quā debet regere.

u Visuros. s. postea.

x Et quæcunque. s. subaudi visuros.

y Consueta. in lib. Azo. constituta.

Offi-

[b] Officium, non aût alios de ciuitate, vt ff. de offic. procon. l. obseruare. §. antequam. vel ibi extra prouinciam: sed intra prouinciã fiet: vt hic dicitur.
[b] Eum. s. cingulum. & ita ponitur in masculino gñe, vt hic.
[c] Codicillis. idest litteris electionis, vt statî illo electu hic desinat gerere, & hic dignitatem habere videatur: secus in patricio & similibus, vt C. de consu. l. fin. & ĩ. constitu. q de dig. §. j. col. vj.
[d] Emolumenta. id est salarium.
[e] Eum. s. præsidem veterem.
[f] Ea. s. emolumẽta.
[g] Impleat. Not. nõ posse quid fieri per substitutum, vt C. de decu. l. nullus q. & ff. de sol. l. inter artifices. & C. de cadu. tollen. §. ne autẽ. argum. contra. C. de episco. & cle. l. quisquis. & l. ad similitudinem.
[h] Dies. & illis diebus non iudicat: vt ff. de ferijs. l. pridie. Item hoc si successor aduenerit, nõ aliâs, vt ff. de offic. procõ. l. meminisse. Sed videtur, q demum qñ Romam erat reuersus, deponat, vt ff. de offic. procon. l. fina. sed illud quo ad signa, non quo ad administrationem, vt ĩ. eod. tit. & C. de off. procon. l. t.
[i] Alioqui. i. si non constituerit successor prouinciæ non finito tempore prioris.
[k] Dispositum est. hac constitutione in eo quod dixit, q non debet prior recedere, & alter non venire. & idem dicitur. ff. de offic. proconf. l. meminisse. sed videtur, q alium mittere possit. vt infra de collat. antequam. collat. 9. Sed ibi impeditus erat iusta cã. vt supra eodem diximus.

Substitutus q pfit habere.

dem remoueant, alij verò non sint, & prouincia sine iudice maneat: sed ante duos solũ dies, q̃ ad ꝓuinciã accedãt, in qua qui cingulũ hẽt, est: mittere ad eũ amicabilẽ epistolã volentem officiũ [d] destinari ad occursionẽ eius: & vsq; tũc annonas accipere i cingulo existẽtem, & gubernantem eũ: [b] & non ex codicillis [c] cinguli iudicare tpś, neq; ꝓceptis tuæ sedis: sed ex quo (sicuti dictũ est) in ꝓuinciã ipsam accesserint, illius accipere reipublicæ emolumenta: [d] vsq; tunc eum [e] q in rebus extitit, ea [f] percipere, & alium oĩum nullũ. Non .n. possibile neq; portabile est oĩno sine iudice relinqui prouinciam, statuto quidem quasi aliquo ab eo qui à nobis ordinatus est, vt eius impleat [g] locum, hoĩe forsan rerũ non habente experimentum: illo verò qui in ipsis operibus est, & discedente de prouincia antequã adueniat tempus, & fraudãdo emolumentis q̃ eũ accipere oportet, donec deponat cingulũ. Deponet aũt id, dum successor accesserit in prouinciam, ante duos solũ dies [h] q̃ prouinciã ille ingrediatur. Quæ oĩa custodiri à sede tuæ celsitudinis in perpetuum volumus: & mox vt cognoueris adstitisse eum prouinciæ, ex illo transponere emolumenta in successorem: alioqui [i] ministrare ea priori, ẽm quod à nobis dispositum est, [k] donec in prouinciam successor veniens semetipsum subiectis ostendat. Quæ igit̃ placuerunt nobis, & per hanc sacrã insinuata sunt legem, tua celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. Cal. Nou. CP. Impe. Dn. Iusti. PP. A. anno. XIIII. Appione. V. C. Consule.

TITVLVS VII.
Nouel. 96.
DE EXECVTORIBUS, & de ijs qui cõueniuntur & recõueniuntur.

Antequam actor in producẽdo libello audiatur, cauere debet de cõtestando litem intra duos menses: & si non fecerit, omnes expensas & omne dãnum reo resarcire tenetur: non tamen ea cautio debet excedere quantitatem trigintasex florenorum. Angelus.

Imper. Iustin. August. Io. gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

QVoniam calũniã † odimus, & oẽm tergiuersationẽ auersamur, [l] propterea hmõi actus [m] egere legitimis medelis existimauimus. Didicimus .n. quia quidã [n] non habentes vllam obligationem, sed vnã statuentes voluntatẽ cum ijs [o] qui causas exsequuntur, ꝯueniunt quosdam: [p] deinde libellos dirigunt: & dũ damnũ [q] pertulerint [r] fugientes, [s] deserunt eos, & proficiscuntur, [t] incurabile [u] eis dantes dispendium: & hoc adhuc amplius [x] in prouincijs cõmittitur, cõione lucrorum ipsis cõuenientibus, & causarum exsecutoribus proficiente.

CAP. I. De in ius vocando, vel vt actor caueat de contestanda lite intra duos menses.

Ne igit̃ hęc iugiter ꝯmittant̃: sancim⁹ si aliter actores libellos dirigere, & dãni occasionẽ pbere

DE EXECVTORIBUS, & de ijs qui cõueniuntur &c.

[l] Voniã. Auersamur. & sic obedit legi, quod facere dẽr, vt ff. ad Tertull. l. 2. in prin. & C. de testa. l. ex imperfecto. Acc.
[m] Actus. calumniosos & tergiuersatiuos. Acc.
[n] Quidam. Romæ.
[o] Cum ijs. s. nuntija cõmunis Bononiæ.
[p] Quosdam. Romæ.
[q] Et dum damnum. expẽsarum in via factarum, & sportularum & similium expensarum. Azo.
[r] Pertulerint. i. sustinuerint.
[s] Fugientes i. rei.
[t] Proficiscuntur. i. recedunt.
[u] Incurabile. imò curabile est, cum in triplum actor teneatur, & etiã ante hanc legẽ ad damna quæ passus est reus propter plus peti. vt insti. de act. §. tripli. qa sicut minus soluit, q nihil soluit: vt ff. de verb signif. l. minus. sic pl⁹ petit, licet nihil petere debeat. Sed resp. q hæc constitutio generaliter de dãnis tractat sportularum & rerũ suarum. sic enim dicit esse damnum &c. vt ĩ. prox. § at ibi de dãno circa sportulas tãtũ dixit. vt patet ibi in littera. Itẽ hac cõstitutione plenius ei cauetur. s. per cautionem: vt ibi nn.
[x] Amplius. quam Romæ.

† Cõcor. c. finẽ litibus, & c. venerabilis. de do. & cõtu. & cle. dispẽdiosam. ex de iud.

a Cautionem. s. nudam: vt C. de ver. sig. l. sancimus. cũ sit ciuilis. secus in pretorijs: vt ff. de pto. stip. l. prętoriæ. & qđ dicit fugientẽ. dic reũ si presens est: alioquin cauet in executoribus &c: & dicas & pro aut. nam ex stipulatione executoris actio quæ, vt ff. rẽ pu. sal. fo. l. nõ quasi. i prin.

sa tua, puta de boue spectauerlis: cũ & ego corã eodẽ te cõuenire volo, an possum i sit rñ. q. possum p hãc auth. Sed si actor q videt se de domo recõueniri, va lit & de agro corã eodẽ delegato agere, qa dicit, ego cõuenio & recõueniar, & ego volo recõuenire? Rñ. nõ põt: qa licet cõuẽtus dicat, q cõuenit, & delator refert: tñ aliud statuit in delatore q̃ i relatore, vt ff. de iureiu. l. iusiurã dum. §. sed nec lo.

bere cõuentis, antequam cautionẽ. a exponant & b in fugientẽ, c & in negotij d executorẽ, qa intra duos e menses oibus modis litis cõtestationem facient apud iudicẽ: aut si hoc nõ egerint, oẽ dãnũ eueniẽs cõuẽto restituẽt duplũ, nõ trãscẽdẽte cautione f 30. & sex aureos.

CAP. II. De his qui cõueniuntur & recõueniunt.

Cõuentio et reconuentio mox à principio corã eodẽ iudice fieri dẽt: aliàs cã cõuẽtionis finita, recõuentio fieri poterit corã quocũq; iudice, antiqua cessante calumnia. Bart.

Illud quoq; pmereri cõpetẽtem correctionẽ decet. adijt nos quidam dõcens, qa in conuentione fecit g obligatũ sibi apud quẽdã gloriosissimorũ h nrorũ iudicũ: deinde qui factus est in cõuentione, tanquã & ipse i actorem obligatum hñs, k eum apud aliũ traxit iudicem: & aliqd inopinabile fiebat: quia .n. vterq; seorsũ actoris obtinet officium, miserãdũ qddã & risibile inde veniebat. mox. n. cũ voluisset aliqs ppriã mouere litẽ: repente is q ex diuerso conuenerat, apud aliũ iudicem trahebat eũ, apud quem ipse sortitus fuerat iudicẽ: & alterutros ptrahẽtes, immortaliter pmãserũt litigãtes. l Sãcimus igit si qs obnoxium arbitrat habere eũ q ꝯ se conuentionẽ exposuit: nõ apud aliũ iudicem, sed apud eum mox m à principio cõuenire: & eũdẽ esse iudicẽ i vtroq; negotio. Si verò forsan displicuerit n apđ quẽ litẽ sortit⁹ est iudex, licet o ei ẽt hoc emendare. viginti. n. dierũ inducias dantibus nobis post libelli trãsmissionẽ, post quam oportet litẽ contestari: licet intra p̃dictã suspensionẽ refutare quidẽ illum: aliũ verò mereri, apud quẽ iterũ similiter vtrãq; exerceri cõpetit litẽ: & eiusmodi artes in nullo fieri, sed vnũquẽq; pprio iure vti. Si itaq; tacuerit, p deinde postea

b Et pro aut.

c Fugientem. si pręsens est.

d Negotij. si reus absens est.

e Duos. hæc auth. finẽ litis nõ respicit, sed initiũ. sed inferior authen. de litig. §. ad excludendas. respicit finem. Item hic pstat interdũ oblato libello, nõ eñ prius respicit iudex, quàm secũdũ formã huius fuerit cautũ. illa vero suscepto à iudice libello, sed nondum reo porrecto pstanda ẽ: qđ dici põt sm lo. sed alij dicũt vtrũq; pstari recepto à iudice libello, sed eũ non porrecto, post oẽs locũ habet illa quæ est de iudicio sisti. s. de exhi. re. § sancimus. coll. v. Sed quare maius tps hic statuitur q̃ ibi i Rñ. qa ibi ad vnã liberationẽ sup libello, & vnã recusationẽ iudicis datur spaciũ: hic aũt plures poterant fieri. s. mutatio libelli ante litis contestationẽ: ideoq; maius actoris & rei spaciũ necessarium est.

f Cautione. de duplo. M.

g Quia in conuentionem facit. ἐν τῇ ἀντιτάξει ἐποιήσατο ver. manu scripsus, in cõuentione fecit, ad verbum, i. in causam tracit. male Iulianus epitomator & Haloander, accusauit, & reũ fecit. non. n. hac tota lege de crimine agitur, sed de ciuili actiõe, vt apparet ex libelli datione, & 20. dierum inducijs q̃ paulò post referuntur. quod recte intelligitur, qui auth & ãsequẽter, in codicẽ retulit, verrit, ego ab aliquo cõuentus vicissim ipsum pulsare velim &c. quod deplorandũ est, oẽs q nunc aliqd ex Græco trãsferunt, sequi vulgaria Lexica tãquã oracula, q̃ ab ijs confecta sunt qui nõ satis linguã Græcã calluerunt. In Lexicis. n. q̃ circumferunt, ita reperetunt, ἐν αἰτίᾳ ποιήσασθαι. i. in crimẽ vocare. At hic aliter sumi debere, liquidò apparet, cum regula sit, in criminibus reconuentionis locum non esse. l. i C. qui accu. non poss. Cont.

h Gloriosissimorũ. h. e loqt̃ i ordinario iudice actoris & reliqđ ex eo patet, qa dicit, apud gloriosissimorũ. secus in delegato, qđ ee eo patet, qa dicit eũ q iudicat, posse recusari: vt j̃ e au. § si vero. Sed q iã, vt M. dicunt ẽt ordinariũ posse recusari, vt arg. ff de libe. cau. l. si pariter. & hic aliud q̃ritur. si iudicẽ i causa tua, puta de boue ...

i Ipse. s. reus reconueniens. Acc.

k Habẽs. nec erat liqdũ. q hinc inde debeat: aliàs fieret cõpensatio i bonæ fidei iudicijs ipso iure: oppo sita tñ ab hoie i stricto iure exceptiona doli mali secũdũ vetera iura, vel secũdũ noua in vtroq; ipso iure: vt inst. de act. §. i bonæ fidei. & C. de compen. l. fi.

l Litigantes. in lite: qđ eẽ nõ dẽt: vt C. de iudi. l. properãdũ. in prin. Sed qũo hoc ẽ, cũ ẽt iure veteri corã eodẽ iudice rñdere cogat: vt ff. de iud. l. q si cogit. & ff. depo. l. actione. & ff de q. re. ad eundẽ iudi. l j. & 2. ? Rñ. imò non erat, sed in ll. p̃dictis idẽ erat ordinari⁹ ẽt actoris: hodie aũt habebit hoc locũ & in eo q nõ ẽ iudex actoris. licet hic ponat casum in ordinario vtriusq; i quia iudex principis erat.

m Mox. no. hic tria iura. hic, & l. C. de sen & inter. l. pe. & dictũ Papiniani qđ prius fuit i vt in d. l. recitatur. quæ sic differunt: quia lex codicis adijcit dicto Papiniani in hoc, quia non inspicitur vtrum competens iudex sit agenti, cuius enim &c. vt ibi dicit. licet in dicto Papiniani forte hæc consideratur, scilicet vt esset eadem res in reconuentione. per l. iã Codicis etiam in alia re potest fieri conuentio. sed secundum constitutionem istam modificatur & restringitur: vt hic reconuentio fieri possit statim, nõ ex interuallo: vt hic dr, & C. de compen. l. fi. Sed quidam dicunt quandoque posse fieri huiusmodi reconuentionẽ vsq; ad finiam corã eodẽ iudice. sed prima verior est. & dico statim, siue ante, siue post parũ, siue eodẽ spe: vt C. de pac. l. potens & ff. de re credi. l. lecta. ibi, quia pœna &c. sed quandoque dr statim ante litis contestationem, vt C. vbi in rem act. l. 2. in prin. Acc.

n Displicuerit conuento. Alij dicunt conuenientis, & reconuento. licet enim per suum negotium recusare non possit, tamen per superueniens potest: arg. ff. de acqui. hære. l. cum hæreditate. sed prima placet.

o Licet. idest licitum est. Acc.

p Tacuerit. in recusando intra xx dies.

q Ex hoc tex. est sũpta auth. quæ est super l. eum Papinianus. C. de senten. & interlo. om. iu. & incipit & consequentes. & de hac materia habes extra apud canonistas in ti. de mutuis peti.

DE ÆQVALItate dotis &c.

Hoc expeditur vsq; ad § aliud.

a De augmento. hoc dicitur in §. aliud. vsque ad §. his conse quens.

b De priuilegio. hoc ꝑ eod. his consequēs.

c Excipiant. hoc ꝑ. eo. §. quia verò.

d Rursus. hoc est. ꝑ. eo. §. quia verò.

e Collatione. hoc in §. illud quoque.

f Quoniam. Aud. quæ Leo. C. de pe. dis comm. ex morte. & sup. quod in sequenti ibi dicitur.

g Vel. ſ. præallegata lex ex morte.

h Ratione alias donationem.

i Pactis quibus vtrisque & literis continetur pactum de lucro. de dote vel donatione propter nup.

k Vniuersa corrigimus. corrigitur ergo id, quod est C. de pac.l. ex morte. & l. sequen. & de do. ante nup.l. cum mulier. §. finautem. & l. de nup. §. deinceps col.4. Accur.

l Virum. an idem econtra si vir dedit dotem propter nuptias: quia illa habebat necesse dare dotem tantum l Rh. 6c; qa in augmento est idem: vt ꝑ. priori §. aliud. & si alterutrus eorum nihil dedit nihil ex pacto lucrari poterit: vt §. de non eligen §. aliud. col. j. Accur.

m Voluerint. ſ. vir & vx. alias voluerit.

n Negotiatiue. i. vt contractus est in contractibus, vbi licet cōtrahentib. se decipere. vt ff. loca l. item si in precio. § quem admodum. & ff. de mino. l. in causæ §. pe. vel dic quòd malum esset, si sic permitteremus paciści.

o Authen. quod dicitur

p In Scriptoriana editione deest sub scriptio: sed in meis manu scriptis sic reperit. D.C. No. Cōss tio. Imp. Dn. Iust. PP. A an. xlij. Appione V. C.Conf.

voluerit cūm apud aliū iudicem mouere: necessitatem habere sustinere terminum eius litis illatæ sibi ab eo qui eū in iudicium traxit: & dū finē lis acceperit, tunc eū suā cām apud alium iudicē ꝓponere, vt ita tales eorū auferamus artes, & in alterutros calūnias. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuiq; tradere festinet.

TITVLVS VIII.
Nouel. 97.

DE AEQVALITAte dotis, & ꝓpter nuptias donationis: & de augmēto [a] dotis, & propter nuptias donationis: & de priuilegio [b] dotis, quod alijs præponitur priuilegijs; & vt excipiantur [c] hoc priuilegio creditores in emptione militiæ: & de dote remeante ad patrē, & rursus [d] data pro eadē filia secundo viro: & de dotis collatione, [e] inope marito moriente.

Hodie quantum ad pacta lucrorum, et ipsorum effectus seruanda est omnino æqualitas propter æqualitatem dotis, & donationis propter nuptias. Angelus.

Imper. Iustin. August. Io. gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

Qvoniam pluri mas in legibus qōnes videm & circa primas nostras natiuitates (idest nuptias & filiorū procreationes) motas & circa nouissima, quale est aliquid volūtatum & testamentorum: cogitatio facta est nobis nuper perscrutari & agnoscere quid volens antiqua [f] lex super dotis instrumētis, mensuram quidem pactionum nuptialium inter alterutros æquam esse & masculos & feminas vult, [g] & æqualitatem pensat eorū qui adinuicem copulantur, nō alij quidem mediam fortè dat stipulari partem, alteri vero tertiā, aut quartam, sed ex medio trahens, æquale vtrinq; exigit fieri pactum, aut mediam dicimus in vtroq; constituens, aut tertiam, aut quartam, aut quantumcunque ꝓhentes voluerint. hoc autem nō multo prius quęsiuit, vt ipsorū quæ dātur, æquæ sint mensuræ: sed alij quidē ꝓmisit in mille forsan aut in duobus millib. aureis facere rōnē, [h] aut in quātumcunq; voluerint: alijs aūt non in tm, sed in minus. vt æqualitas in verbis solis, & litteris puris, [i] sed non in rebus ipsis qreretur.

CAP. I. De exæquatione dotis & propter nuptias donationis.

Hoc igitur ante alia vniuersa corrigimus, [k] ęqualia in dotib esse ꝑ nuptias donationibus & ea q offeruntur, & ea q in stipulationē deducunt pacta, & tantā quidē quantitatem conscribere virū, [l] quantam & mulierē: tm quoq; lucrū stipulari, & ex tāta parte, ex quāta voluerint, [m] æqualis tā mensuræ, non m. aliter iustitię, & ęquitatis seruabit rō, si nego tiatiuè [n] alterutros circumueniant: & videātur quidē æquas facere stipulationes, pro vero autem [o] inæqualis maneat effectus, non prius quantitate datorum in eadem cōsisten te. Irrideri videatur vndiq; lex, [p] si ille quidem conscribat duo millia aureos, [q] mulier aūt sex millia fortè in dotem offerat: & stipulentur [q] alterutros quartā conscriptæ in lucro percipere. proinde illo eueniente lucro, illa quidem nihil aliud lucrabitur, nisi quingentos aureos ex quarta, ille aūt quingentos, & mille ex eadē quarta, & tanquā in ęnigmatę [r] multo videbit quarta vnius alteri quarta minor. ex suspecta nāq; vel ęqualitate quāta inequalitas ex hoc ipso pcedit.

x obscure, audi per apertius.

p Vndiq. lex. hoc. non debet lex deridere. C. de ho. quæ li. bel. fi. §. fi.

q Stipulētur. vt mo ris est in contractibus, idest per stipulationem promittantur. sic ponitur. ff. de condic. inde. l. si nō fortè. § pe. in pri.

r In ænigmate. de facto pacto æqualitatis. Et nomine ænigma dī speculum. in quo mulieres speculant & sicut in illo videt esse, quod non est: ita hic videbatur in pacto esse æqualitas. facto pcio in quota tamē: sed nō est, eā deficit æqualitas in quantitate.

s Procedit. s. qd dictum est subaudi. Prius

Lex non debet deridere.

Aenigma quid sit.

q Aureorum.

Quæ igitur prius a expo- sita sunt dotalia, b secundũ quę cõstituta sunt modum habeantur. quod n. c factum est, infectũ manere impossibile est. Decętero † autem in omni datione sancimus, ęquas quidem esse oblationes: ipsos autẽ mediocria lucra pacisci: vt per omnia iustitiam æquitatemque honorem. si enim aliqs amplius alio diues est, licet ei per alium modũ, d legitimum tñ & agnitũ nostris legibus, clementiã præbere alij: non per inæqualitatem e redigens ad æqualitatem, lucrum maius alteri acquirere: & hæc quidem de hoc lex, ita quodãmodo habeat, suam iustitiam vniuersis ostendens.

CAP. II. De augmento dotis & donationis propter nuptias.

Constante matrimonio augeri potest dos, dum tamen in tantumdẽ augeatur donatio propter nuptias: & econuerso dos tãtum augeri debet in immobilibus, ne fraus aliq̃ excogitari possit aduersus creditores rõne augmẽti. In rebus vero mobilibus, si maritus creditoribus est obnoxius, tale augmentum nullo modo procedit, secus si non sit alicui obligatus. augmẽtum vero dona. propter nup. tam in immobilibus quam mobilibus fieri potest: quoniam in hoc nulla est captio creditoris, vel alterius. Ang.

Aliud quoque quod circa nuptiales oblatiões fit, inspeximus atque considerauimus: dicimus autem de augmento. Quia enim & ab ante nos legislatoribus, f & à nobisipsis de augmentis dictum est: plurima autem à nobis, & non facile numerãda, etiam in his super antiquitate philosophata g sunt, adinuentas ab aliquibus circũscriptione perimentes, & puram iustitiã seruari volentes, etiam illud corrigimus h priuilegium i enim dedimus dotibus, vt contra antiquiores hypothecas habeant honorabiliora iura, vt pote dum contrahentes k cum viris eorum credant substantijs & non mulierum: & quæ forte l tunc neque cõpetebãt ijs, m qui prius contraxerunt. n Dedimus o autem licentiam (hoc videlicet quod antiquitus erat) & augmẽta facere permittens & viro & mulieri, siue ambo voluerint, siue etiam horũ alter celebrare augmentum. Primum quidem illud sancimus, ne aliqua fiat circunscriptio: siue augere voluerit dotem, p aut propter nuptias q donationem, non licere alij quidem facere, alij autẽ in prioribus manere: sed vtrunque celebrare omnino augmẽtum: & non in electiõe, sicuti prius, r sed in necessitate cãm consistere, oĩno tñ quãtitate ęquali. hoc quod etiam nostri patris dicit constitutio. s Et ne contingat augmentum non ipsa fieri veritate, sed schematicum t & maxime u in parte mulieris, & ne viri creditores circunscribat, x priuilegio vtens: si quidem habuerit vterque immobiles res, melius est in immobilibus y fieri oblationem; quatenus sit palam & indubitatum, quod quidem ab initio fuit, quod autem postea, additum est. Si autem non vtrinque immobiles res fuerint: mulierem a omnino per immobiles res celebrare augmentum, vt & dos & augmentũ similiter hẽat aduersus antiquiores creditores priuilegium,

† Conco. cũ hoc. §. ea.fin. cũ gl. fi. post prin. extra de dona. inter vi. & vxo. vbi prohibet donatio in exqua alter coniugũ efficit pauperior.

a Prius s. ante legem istam.

b Dotalia. i. instrumentum, seu pactũ.

c Quod enim. No. vt hic, & ff. de capt. & postli. re. l. in bello. §. factæ autem.

d Modum. vel per donationem, vbi cõceduntur constante matrimonio donationes, vel cã mortis, vel per legata.

e Per inæqualitatem. apertius dictũ esset, nõ per æqualitatẽ rediens ad inæqualitatẽ. æqualitas ergo omnino seruat in dote, & donatiõe antenuptiali, nõ tñ in lucris exinde prouenturis, sed in præstatione, & in constitutione vtriusque, vt hic dicitur. vt j. proxi. in prin.

f Legislatoribus. vt C. de dona. ante nup. l. si constante.

g Philosophata. vt C. de do. ante nup. l. fi.

h Corrigimus. inueniebatur autem deceptio: quia ex vna parte poterat fieri augmentum: ex alia non erat necesse fieri. vt C. de dona. antenup. l. si cõstante. in prin & corrigitur hic, & j. proxi. ibi, primum quidem & illud &c. Ac.

i Priuilegium. & bene dico in hac necessitate augendi æqualitatẽ fauore dotis seruare. nã & alias dedimus ei priuilegiũ, s. vt tacitam habeat hypothecam, vt hic dicit, & C qui po. in pig. ha. l. fin. & inst. de ac. §. fuerat. & j. de priui. do hæ. mu. non præ. §. quia enim. col. 8.

k Contrahentes. puta pater mulieris vel alius non extraneus, etiam sine pacto, vel extraneus dũmodo ex pacto sibi reddendæ dotis: vt C de rei vxor. actio. § accedit.

l Et quę forte. supple, & eis substantiæ credẽtibus, quæ forte &c & forte dicit ideo: quia & si tunc cum contraxerunt, marito cum primis contrahentibus habeant istas res, idest est, vt & j. proxi. sed maxime tunc quando non competebãt istæ res eis maritus.

m Ijs. s. viris. Acc.

n Contraxerunt. cum creditorib. suis antequam acceperit dotes mulieris.

o Dedimus. reassumit qđ inchoauerat præmissa prædicta interpositione. Acc.

p Dotem. s. mulier. vel pars eius.

q Propter nuptias. s. maritus, vel eius pars.

r Sicuti prius. vt in d. l. C. de dona. ante nup. l. si constante. in princ. Ac.

s Constitutio. s. Iustiniani: vt C. de dona. antenup. l. si constante. Acc.

t Sed schematicum. i. insignatum, vel ordinatum secundum Al. Vel dic. i. figuratum, vel dubiũ vel fictum. q. d. figuram vel similitudinem habet augmenti, sed non est augmentũ, vt j. e. si autem mulier. Acc.

u Et maxime. idest abundante ratione. nam secus est in viro, vt j. eod. ibi, vir autem.

x Circunscribat. mulier.

y Immobilib. vna dictio.

a Mulierem. vel mulieres.

gium, [a] vndique indubitato augmento existente: vir autem etiam in rebus mobilibus faciat augmētū. nulla enim hinc orietur [b] læsio. Si autem mulier immobilium habens rerum substantiam, in rebus mobilibus scribat [c] augmentum: sciat privilegium non habituram, nisi in antiqua sola dote, non in figurato existente augmento. Quod [d] enim ab initio factum est, [e] in toto sine suspicione est, quod autem postea machinatum est contra creditoribus, hoc ipso introducit meditationem: & lædi homines † ex dato à nobis dotibus privilegio, [f] nullo volumus modo. Si vero non fuerit debitū contra virū vllū, neq; suscipio contra creditores circumuentionis: tunc & in pecunijs, & vt volunt, augmentū fiat ab eis: vtrique īñ augmento sic faciendo, & æqualitatem habente, vt æquitatem † seruemus. Quæ enim erit circumuentionis suspicio, viro obligato nulli existente, & præterea augmentis sine tergiuersatione factis?

CAP. III. De privilegio dotis, & creditorum ex causa militiæ emptę.

Mulier privilegijs dotalibus vti potest aduersus omnes creditores viri, etiam si eorum pecunia res sit empta vel refecta, exceptis creditoribus, quorum pecunia militia est empta. Bartol.

His consequens [g] est & illud decernere, quod in casibus hmôi dubitatum novimus antiquoribus [h] creditoribus aliquas hypothecas præponere iuniores existentes, ex privilegijs à legibus datis: quale est, qñ aliquis ꝓprijs pecunijs procurauerit nauē cōparare, aut fabricarē, aut reparare, [i] aut domū forsan ędificare, [k] aut ēt emi agrū, [l] aut aliqd horū. in his. n. omnibus priores existunt posteriores creditores, quorum pecunijs empta aut renouata res est, ijs q̃ ēt multo antiquiores sunt. Quæsitū est igitur, si mulier prætendēs privilegiū super antiquam dotem, & augmētum, in quo [m] et hoc seruatur priuilegiū, sicuti prædictum est, [n] prioribus voluerit præponi creditoribus: veniat aūt & alter creditor posterior [o] quidem, ꝑtendens aūt pecunijs suis emptam aut reparatam nauem, aut domum, aut agrū, aut competere, [p] eum in his rebus quæ eius pecunijs emptæ aut reparatę sunt habere prædictū priuilegiū: [q] vtrū oporteat dotē ēt talibus prępone: an alijs quidem prævalere creditoribus, quicunque non talia prætendunt: his autem cedere, quoniam ex eorum substantia res acquisita [r] est. Plurimum igitur super his cogitantes, non inuenimus mulierem iustè existentem cedere [s] alicui tali privilegio. Videbamus enim (quę causæ absurditas [t] est) quia aliquis quidem fornicantibus mulieribus ex proprio corpore aduenit quæstus, & viuunt ex hoc quæstu: aduersantibus [u] autem, & quæ semetipsas atque substantiam ad virū introducunt, non solum nullus sit quæstus à viris malè degentibus, sed etiam minuantur, & spes eis nulla [x] sit secundum hoc.

[a] Priuilegium. aliàs non habet priuilegiū, vt sequitur. Si autem mulier &c. & est rō, ne videatur dicere se dotem auxisse animo decipiendi creditores. Quid ergo si mulier velit ꝓbare per testes se in augmento res mobiles dedisse: nunquid habebit priuilegiū? Respon. secundū Ir. non: quia est iuris & de iure præsumptio hic. C. ad Macedo. l. vlt. & ff. quę in frau. cre. l. omnes. §. j.

[b] Orietur. vtitur ergo priuilegio in dote sola, nō ꝓpter nup. dona. neque in hypothecis: vt ff. quæ in frau. credi. l. omnes §. j. In hypothecis enim propter nuptias donatione vtū tur mulieres iure cōmuni cū cæteris creditoribus: vt q prior est in tempore prior sit in iure, vt j. de priuil. do. hær. mei. e. non præ. § quia enim. coll 8.

[c] Scribat. i. dicat se scripsisse, & creditor hoc neget. sed si confitentur creditores: non vtitur priuilegio mulier secūdùm Azo.

[d] Quod. s. augmentum dotis.

[e] Factum est. vt dos ab initio data. Acc.

[f] Priuilegio. nota priuilegium sine alterius læsione concessum intelligi: vt ff. de na rest l. ij. in fi. & l. nec filio.

[g] His consequens. quia sicut ʒ. de commodo mulieris dixit: ita & nunc. Acc.

[h] Antiquioribus. repete nouimus.

[i] Reparare. & sunt hi casus. ff. de priui. cre. l. qui in nauem & l. quod quis. & ff. qui pot. in pi. ha. l. in serdū. & l. huius. Ac.

[k] Aedificare. vt ff. de priuil. credi. l. si vēit § j. & ff. si cer. pe. l creditor. & ff. in quibus cau. pign. ta. contra. l. j.

[l] Agrum. apposito pacto, vt sibi numerā ti obligetur: vt C. q pot. in pig. ha. l. licet, secus sine pacto: vt C. de pig. l. quamuis ea. nrā sit pupillnā: vt ff. qui pot. in pign. ha. l. idemque. in alijs aūt prędictis ēt tacite cōtrahitur pignus: vt prædictis li. patet: & maxime. ff in quibus cau. pig. ta. contra. l. j.

[m] In quo. s. augmento. Acc.

[n] Prædictum est. vt ʒ eo. §. sin autem. non aliud in don. ꝓpter nup. vt C. qui po. in pig. ha. l. assiduis, in fin. & in fin. huius. §.

[o] Posterior. nam si prior esset, forte præferretur mulieri: qa quando duo priuilegiati cōcurrunt: qui prior est in tempore prior est in iure: vt in fisco & in muliere dicit. vt C. de pri. fisci l. quamuis.

[p] Competere. idest conuenire. Acc.

[q] Priuilegium. s. nouimus. Al. vel mei[?] repete, prætendens. Accur.

[r] Acquisita. aliàs administrata.

[s] Cedere. idest si det locum alicui priuilegio.

[t] Absurditas. si ipsa cedit alicui priuilegio.

[u] Aduersantibus. s. fornicationi, idest fornicari nolentibus. quod ex quæstu venit, idest aduersus hoc facientibus: vt quia nolūt sic quærere, sed magis se & sua viro cōmittunt, quod honestū est: vt C. de pact. conuen. l. hac generali.

[x] Eis nulla. s. mulieribus. aliàs ad dotem repetendam. Accur.

† Facit ad hoc. c. quod ob gratiam. & c. qd sa pore: extra de reg. iur. Iure ē potior, tpe prior.

† Æqualitatem.

Vnde volumus, vt si quis domum renouasset, aut etiam agrum emisset: nō possit talia priuilegia mulieribus [a] opponere. In firmitatem nanque muliebris naturæ satis nouimus: & quia [b] facile circumuentiones fiunt aduersus eas: minui autem eis dotem nullo sinimus modo. Sufficit enim, ꝙ à lucris cadunt. [c] & si prior antenuptialis donatio inueniatur, & sufficiēs quoddā exstet eis ex hoc dānū: non ēt eas volumus, & circa ipsam dotē periculum sustinere. Quia verò & hmōi quædam aditiones nobis factæ sunt: eò ꝙ quidam aliorum militant [d] pecunijs: & oportet eos, qui in has crediderunt cās, præponi: sancimus si qs crediderit aurum occasione militiæ, [e] siue statutum fieri, [f] vel pro alijs quibusdam talibus causis: & expressim hoc ipsum scribatur in instrumento & in hoc fiat pactum, [g] vt casu proueniente [h] prior [i] fit solus [k]. q ad hoc credidit: & huic solo casui [l] credere mulierem: [m] neque facile credendum, neq; per testes, sed negotio ex scripto gesto [n] & testium habente subscriptiones, & ipso opere procedente. tunc enim super omnē hmōi viam causa procedat, suspicionem nō habeat. & competit, [o] contrahentes proprijs nō priuari: alijs oib. ꝓualere mulierem, secūdū quod iā à nobis datum ē priuilegium.

CAP. IIII. Vt eadem quantitas dotis in secundis nuptijs filiæ à patre conferatur.

Dote à patre pro filio data & ī ipsius patrimoniū reuersa, non licet patri, cum filia secundo nubit, eam deminuere, nisi patris substantia fuerit deminuta. tunc enim secundum eius facultates dos erit constituenda. Bar.

Quia verò iā legem [p] scripsim⁹, vt prēs semel offerētes dotē ꝓ filia sub ptāte, [q] aut suæ qdem ptātis, reuersionē aūt in semetipsum facientē: [r] quæsitū ē apud aliquos, si competens est moriēte genero, & remeante [s] ad patrem dote, quæ ab eo data est, hanc patrem semel offerētē, posse ad scdas veniente nuptias filia minuere: aut hoc non facere, cogitantē: qa semel alienata ē [t] ab eius substātia, sed ipsā mensura ei nubēti rursus dare, tāquā si nec cōtigisset viduatā. hoc.n. [u] nobis nūtiatum est, qa xxx. libr. auri qdā pr̄ existens obtulit dotē: deinde filia uiduata & ad secundas veniēte nuptias, non iā xxx. libras ipse obtulit, sed quinq; & decē solas: qm̄ cōtigerat mulierē lucratam mediā antenuptialis donationis partem in quinq; & decem auri libras exeuntem & pater nequaquam de suo obtulit triginta auri libras, sed quinq; quidem & decē ipse, quindecim vero ex lucro mulieris. Non iustum igitur existimauimus hoc esse: [x] sed similiter in diuisione [y] habere quidem eā ꝑcipuum antenuptialis donationis lucrū: ex paternis autem quinq; & decem percipere reliquas: tanquam studerit pater lædere filiā. Quid enim egerat [z] si non contigisset secūdis eā nuptijs copulari, sed manere eundem generum viuum? aut quomodo futurus erat minuere dotem iam à se datam, aut propriū [a] illius lucrum suum facere, & in dotem secundi viri deducere? cum vtique oporteret eam in paraphernis hæc habere. [b] & forsan propter hanc causam ditiori nubere viro: nō solum triginta librarum auri domina facta est

---

[a] Mulieribus. petentibus dotē, vel augmentum dotis. Accursius.

[b] Et oīa. repete nomine.

[c] Cadunt i. à priuilegijs propter lucra: vt C. qui pot in pig. habe. l. fin. & hic subjicit. & infra de priui. do. hæred. an. §. quia enim. col. viij. opiniones autem circa hoc dictas scripsi in C. qui po. in pign. habe. l. fi.

Militate pecunia.

[d] Militant. tunc dicitur quis pecunie militare, quando ex pecunia accepta militia emitur, & à principe tantum datur. & vbi expresse non obligatur ei, ex cuius pecunia emitur: vt subjcit. & supra de introd. & exhi. te. §. optimum. col. v.

[e] Militiæ. scilicet emendæ.

[f] Fieri. repete de dit aurum fieri i. vt fieret statutū de annone, vel præbenda sibi danda.

[g] Pactum. aliàs factum.

[h] Proueniente. quia moritur ille, qui militabat propter alienam pecuniam.

[i] Prior. s quàm sit ille qui mutuauit ad refectionem domus vel similes, de quib. §. dixi.

[k] Solus. & non vxor eius. Accur.

[l] Casui. hic accipe verbum supra positum, sancimus.

[m] Mulierem. idem in fisco & primipilo: vt C. de priuil. fisci. l. quemais. & de primi. l. fatis. Azo. Item idem in casu illius l. assiduis. §. exceptis.

Scriptura aliquādo plus q̄ testi creditur.

[n] Gesto. no. casum in quo plus creditur scripturæ, quàm testi vt in C. ad Velle ia. l. antiquam. §. j & ff. de proba l. census. & C. si mi. se ma dix. l. ii. sed regulariter contra: vt C. de pact. l. pactum.

[o] Competit. i. conueniens est, ex quo sic sibi diligenter puident.

[p] Quia vero iam legē. vt C. de rei vxo. act §. accedit.

[q] Potestate. vt uel te patri quæsita actio sit. vt C. de rei vxo. actio §. accedit.

[r] Facientem. s. dotem: & hoc quando pactus est.

[s] Remeante. in lib. Azon. reuertente. aliàs reueniente. & hic repete, quæsitum est, si competens est hoc non facere, scilicet patre remeante.

[t] Alienata est. & nor. dotem esse alienatam à patris substantia: & sic non esse in bonis patris, vt hic, & ff de col. do. l. j. in fi. & ff. ad leg. Falci. l. peter.

Dos non est in bonis p̄ris.

[u] Hoc enim. audi in specie quod dixit in genere.

[x] Hoc esse. quod dictum est, sed iustum esse similiter &c.

[y] Diuisione. facienda cum fratribus. Accur.

[z] Egeret. i. egisset. Acc

[a] Proprium. antenuptialis donationis.

[b] Habere. scilicet quæ sunt antenupt. lucri prioris viri.

Quia

est, scilicet quindecim a antenuptialis donatiõis, & quindecim à patre oblatis: & non quadraginta & quinque, b lucrum quidem in paraphernis ei constitutum, fortuna ei datum: quod autem ex largitate paterna oblatũ est, manẽte integro. Hoc autem sancimus; si & patris substantia mãserit in ipsa figura, in qua prius fuit. Sin autem fortuita quędam clades minuerit eius substantiam, vt neque volenti sit possibile æquæ mensuræ c qua prius d dare rursus dotem, & probetur à patre fortuita deminutio patris substantiæ: tunc non amplius cogi patrem dare secundò filiam iungentẽ nisi in quantum substantiæ virtus est: sed lucrum quidem prioris antenuptialis donatiõis habere integrum, tantam vero percipere à patre e in secundo ordine dotem, quantum substantiæ eius mensura susceperit. f palam.n.est quia hoc lucrũ quod ex antenuptiali dicimus donatione, cuius solum ei vsum dam' ex omni necessitate moriens restituet filiæ, proprietatis antenuptialis donationis dominæ omnibus modis factæ.

CAP. V. De collatione dotis.

Filia ad successionem cum fratribus veniens dotem debet conferre viro existẽte locuplete: aut minus in ua portione suscipere. qui si sit inops, debet actionẽ quam contra eum habet, cedere. in certis etiã casibus hic insertis mariti eam non relevat à dotis collatione impia. Angelus

Illud quoque sancire necessarium existimauimus, in plurimis videlicet & innumeris g rebus quæsitum. obtulit enim pater h dotem, aut forte mater pro filia sua. hãc autem illa obtulit marito: & defunctus est vir inops. deinde patre & matre i mortuis, exigitur k quæ nupsit, conferre suam dotem, aut minus tanto accipere. Si quidẽ l vir idoneus est: causa vndique absoluta m est. Si vero nullius alterius domina consistit illa, nisi actionum quę contra maritum sunt: at ille minus idoneus n est: & obijciatur mulieri, o quod iam data sit dos pro ea, illa vero actionem conferat, nullum habẽtem penitus effectum legis, p causa nobis digna putata est. Et nouimus quidẽ iam in plurimis iudicijs duritiam postea sic iudicatam, & mulierem coactam conferre dotem, aut certe reputare pro se datam, ex qua nullum ei omnino contigit effectum in ipsis rebus recipere. Nos autem † ex alijs nostris legibus iuuamus causam. Quia enim dedimus mulieribus electionem etiam constãte matrimonio, si male res maritus gubernet, & accipere eas, & gubernare secundum decentem modum, & sicuti nostra constitutio q dicit: si quidem suæ potestatis & perfectæ ætatis mulier est, sibimet culpam inferat r cur mox viro ĩchoãte s male substantia vti, non percepit, & non auxiliata est sibi. sic enim habitura erat in collationis ratione proprias res vndiq;, & sine deminutione, & in ea minus tãto collationem facere. Sin autem sub potestate t est, & sine patris voluntate hoc agere non poterat, si quidem adiens patrem hoc dixit, u & contestata est, vt consentiret ei & res percipere etiã constante adhuc matrimonio, & secundis tẽporib. eas seruare, & hoc egit pater; ẽt rursus hic integra habebit sua iura, rebus ei suis seruatis: cũ ẽt antenuptialis donationis res vindicare (quia mulier) ẽt constãte matrimonio dederimus x

Diues semel semper talis præsumitur.

a Quindecim. In lib. Ro. 30.
b Et non quadraginta quinq;. subaudi, sed totius summæ. s. 45. & sic erat lucrũ quidem &c.
c Mensurę. i. similis quam &c.
d Prius. i. primo viro, sub. dederat. Acc.
e A patre. no. quis probet, sic ff. de eden. l. si quis ex argentarijs. §. si. nam qui fuit semel diues, & postea pſumitur, vt C. de probat. l. et persona.
f Susceperit. No. particularis, & pro rata deminutio. sic ff. de legat. 2. l. si hæres. in fi. tito. & ff. ad leg. falcid. l. in ratione. §. 2.
g Innumeris. i. sine numero. Acc.
h Pater. quã pater obtulit dotem.
i Matre. quando mater obierit.
k Exigitur. per l. C. de colla. dotis. l. quidam.
l Si quidem. ex hoc ver. colligitur auth. quod locum. quę est in d. l. dotis.
m Absoluta. quia aut debet conferre, aut tanto minus accipere.
n Idoneus. s. ad dotis restitutionem.
o Mulieri. s. ad restitutionum dotis.
p Legis condendæ.
q Constitutio, vt C. de iu. do. l. vbi. & l. in rebus, in fi.
r Inferat. q. d. sibi imputetur, vt ff. de reg. iur. l. quod si quis.
s Inchoante. Sed videtur, quod debeat expectare tandiu, quod non sit soluendo, vt ff. solu. mat. l. si constante. quæ est cõtra. Solu. hæc corrigit illã, vel illa secundum istã intelligitur: & erit hoc secundum consuetudinem loquendi, sicut homines dicunt: iste cœpit nauigare, arg. ff. de fun. instru. l. cũ de lanionis. §. asinã. Sed quid si socero data fuit, & ipse vergat ad inopiam? Respõ. idem quod in marito, cum eadem æquitas sit, arg C. ad leg. Fal. l. si. Item quid si vtriq; data fuit: & alter vergat? Rñd. potest agi, vt hic: quamuis verum est male inchoari vti.
t Sin autem sub potestate. sic ergo filia agit cũ consensu patris. sed quare ipse pater non agit, vt C. de bo. quæ lib. l. vlt. §. vbi autem. quę est contra. j. rñ. Sed hoc speciale fauore dotium ne pereant, & prolis procreãdę cã. Vel hoc corrigitur, vel illa non negat filiũ in potestatẽ agẽdi, licet concedat patri. Item no. de sim[...] de nũtiatione, vt ff. quib. ex. in bon. poss. ser. l. si & C. de bon. quæ lib. l. fi. j. respon. Ac.
u Dixit. s. patri, & coram testibus, vt subijcit.
x Dederimus. idest con-

† Cõcor. cũ hoc §. c. per vestras. iuncta gl. sup verb. ad inopiam extra pri. extra de don. inter vir. & vx.

ei, & posteriori periculo oino liberari. Sinautē illa quidē hoc contestata est patrē, ille āt neq; mouit, neq; cōsensit, & neq; dedit licentiam filię a hoc agere, nō eā periculū pati, sed & conferri nudam actionem ꝯ inopis mariti res, & fortunā esse cōem & ipsi, & eius fratrib. nō iñ ex collatione dānificari: sed cōpetentē ei partē dari ex paternis rebus: actionē illa qdē cōferente: ab oibus aūt mouendam fratrib. & hoc ꝑficiendo vniuersis ipsis, qđ fortunæ euētus dederit. Sed si qdem pr̄ in talibus casibus obtulerit dotē, & de eius substantia sperari futura est collatio: hoc valere. b Si vero maior c fortè oblatio fuerit, & collatio circa illā vertit spem † ex patris inobedientia neq; mouere volentis, neq; permittentis ei mouere. tūc ēt per semetipsam filiā mouere, & nō habere occasionē: eo ꝙ non potuerit mouere, & sibimet auxiliari, & futuræ læsionis ex inopia viri admittere metum. Et nouimus Vlpianū sapiētissimū talia qsisse: & inope viro comperto, iuuisse mulierē, & in quantū vir idoneus est collationē ei fieri voluisse. d Sed qm̄ i multitudine legum existentium antequā eas cōstitueremus, & ad cōspicuum perduceremus ordinē, plurima & necessaria ignorabant: & decreta e q̄ ꝓria vellent, à iudicibus posita sunt: ne vlla seductio f circa hoc fiat, ppea g necessariū putauimus proinde h ēt in medio nr̄æ positæ constitutionis, i q̄ ēt constantibus matrimonijs mulieri auxiliat, ad meliorem & magis cōsequentē viā venientes p̄sentem ponere legem. Vt aūt non per partes enumeremus personas in quibus valere eā oportet, generali sermone decernimus: quapropter in quib' collationis ratio, in his & constitutionem valere, siue pater, siue auus, siue mater, siue auia, aut ascendentiū aliqua sit persona. Quæ igit placuerūt nobis, & p hāc sacrā insinuata sunt legē, tua celsitudo p ꝓgrāmata ꝓpria manifesta facere vniuersis solenniter ꝓcuret, & in ppetuū seruare festinet. D. XV. C. Dec. CP. Dn. Iust. PP. A. anno. XIII. Arione. V. C. Cons.

TITVLVS IX.

Nouella 99.

DE DVOB. REIS promittendi. †

Duo rei promittendi constituuntur, si adiectū fuerit vnumquēq; in solidū teneri: quo casu vtroque soluendo existēte, et præsente, quilibet cōuenitur pro parte, et negotiū cōiter examinatur, et fertur sniā, sed alio nō existēte soluendo in totū vel in parte: vel si est absens, cōuenitur alter in solidū, vel in eo quod alter soluere non potest: & per iudicem ordinarium ad iudicem venire compellitur: his omnibus in futurum obtinentibus. Bartolus.

Imperat. Iustinia. Aug. ist. Ioanni gloriosissimo per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

NOuimus pridē ponentes legem de electione k mandatorū, l & fideiussorū, & spōsorū, multas hn̄tē & in cōe vtiles nr̄is subiectis legislationes. m In præsenti verò & aliud nobis visum est egere n quadam explanatione & incremento, o non ex genere, neq; vsu impfecto p & inutili cōsistente. Si quis. n. alterna q fidē-

---

concesserimus, vt C. de iu. dot. l. vbi. Ac.

a Filiæ. agenti de dote.

b Hoc valere. qđ de cōsensu dictum est. nam si mater, non est necessarius consensus patris, cum non sit profectitia. neque matris, cum non sit in potestate.

c Si vero maior. i. magna. paruam vel magnam intelligo ſm qualitatem personarum.

d Fieri voluisse. qđ de eo responsum in neuies. ff. de col. do. l. j. §. cum dos.

e Decreta s. principalia. i. leges. Al.

f Seductio. i. ignorantibus subiectis q debeant seruare.

g Propterea. s. nos venientes per nda ad meliorem & magis consequentē viā.

h Proinde. i. postea. sicut dicitur abinde & deinde.

i Constitutionis. nostræ positæ in medio, s. inter hanc & Vlp. q. d. melius. mō & sublimius quàm consueuerimus per legem nostram C. de iure do. l. vbi.

† Specie.

DE DVOBVS reis promittendi.

Nomine duorum & plures intelligerent instit. eod. §. duo. & dicuntur rei stipulandi, qui eandem rem stipulantur, debendi, qui eandem rem debent. vt ff. eodem l. prima. & non à reatu i sed à re, quam simul plures promittunt, vel stipulantur vel reus. i. firmus, quia firmiter promittit à reor eris.

k Nouim'. Electione. s. in hibēdai vt ī. fideiussoribus. §. i.

l Mandatorum. Inter hos no. differentiam, vt diximus. ī. de fideiuss. § j.

m Legislationes. nām & alia præter quam de electione multa continentur in constitutione illa. Azo.

n Egere. s. ea lege.

o Et incremento. incrementum dico ex genere, & vsu non imperfecto neq; inutili: sed perfectum erit & vtile tam ad genus contractus, super quo ponimus, quàm ad vsum: quia in frequentia est hic tractatus: & sic super frequēti fiunt leges: vt instit. in proœ. §. cumque. & ī. de hære & Fal. in prin. ibi. qcunque qdem &c.

p Vsu imperfecto. in libro M. vsue.

q Si quis enim alterna i. & vnus fide iubeat pro altero expressim seu tacite. Hic no pro Martino ꝙ duo rei videantur inter se fideiubere. vt hic, & ff. de duo. re. l. reos. in princi. sed in. contra, & in prędictis ll. dicas, ꝙ specialiter hoc fuit actum. pro Ioan. ff. de arbi. l. si duo. & ff. de except. l. exceptioner. §. rei. tu dic s in Azo. distinguendum, an peruenit ad vtrunque eorum: & tunc quatenus ad alium peruenit, videatur alter fideiussisse. an ad vnum tantum, & tunc alter in solidum videatur fideiussisse: vel si non esset diuisa, sed in communes vsus expensa, tunc tetua qđ dicitur. ff. ad Vel. e. l. vir vxori. in fi. vbi hoc dixi. & secundū prædicta

† Περὶ ἀλληλεγγύων. hic sanè non propriè dicuntur duo rei, sed mutue vice fideiussores, qui titulo De gestorum de duob. reis, à duobus reis secernuntur. Con

fideiussione a obligatos sumat aliquos: si quidem non adiecerit oportere & vnum horum in solidum teneri: omnes ex æquo conuentionem sustinere. b Si vero aliquid etiam tale adijciatur, seruari quidem pactum: c non tamen mox ab initio vnumquemque in solidum exigi: sed interim d secundum partē qua vnusquisque obligatus ē: e cedere f autem eum & contra reliquos actionem, si & idonei sunt, & in eo loco. & si hoc ita se habere videatur: g si quidem idonei sint, & præsentes inueniantur, illos periclitari complere h in singulos i in ꝓpria parte quod sub alterna ꝓmissione creditum est, aut ex quo omnino k obligati sunt, & non commune debitum, propriū cuiuspiam fieri onus. Si vero minus idonei se habere reliqui videantur, siue omnes, siue quidam: siue in partem, siue in solidum, siue absentes l forte: ne illud tenere, quod accipere ab alijs non potuit. m Sic enim & illis seruabitur pactionis modus, & nullum n sustinebit damnum actor, licet aliquid o inter se illi pepigerint p ignorante isto qui habet eos obligatos: & vnusquisque tenebitur in id quod ab initio scripserit, artibus aut dolis aut transactionibus præuaricari quę constituta sunt, non sinendus. Sin autem ijsdem commorentur vtrique aut omnes locis, sancimus negotij iudicem deducere q illos mox, & communiter examinare negotium, communiter autem inferre r sententiam. Sic enim s & rei omnes obligabuntur: t & substantiæ eorum qualitas examinabitur: & debitum similiter quidem secundum iustitiæ similiter autem secundum legum ordinem ꝓcedet.

Si autem non administrator t sit causæ iudex sed alter aliquis, damus licentiam aut incompetenti iudici interpellationem suscipienti, u aut in prouincijs his denunciatis clarissimo præsidi, aut competenti x iudici cogere per suum officiū, & illos y interesse liti, & partem eius fieri: vt nullum impedimentum huic nostræ legi fiat: his omnibus incipientibus in contractib. sequentis temporis, & ab huius legis dispositione. quod autē ante eam præterijt, positis pro his relinquimus legibus. z Quæ igitur placuerūt nobis, & per hāc sacram declarata sunt legem, tua quoque celsitudo operi effectuique con

prædicta patet secūdū M. dari actionē mādati vni contra alterum, si soluit vnus solus secundum Ioan. non mandati, sed negotiorum gestorum. & sic vario modo intelligunt C. de duo. reis l. j.

a Fideiussione i. promissione; vt ff. eo. l. aliter.

b Sustinere. idem iure veteri videtur hoc casu. ff. e. l. reos. §. fi. & C. e. l. ij. & hic no. quod hinc sumitur authen. quæ est. C. eo. l. 2.

c Pactum. hoc est quod tenebuntur in solidum.

d Interim. i. donec appareat eos esse soluendo, qui præsentes sunt.

e Obligatus est. recipere exigi.

f Cedere. i. accedere. & secundum hoc, siue, quod sequitur, sunt duæ partes, si, & ver pro & q. d. accederet, & contra alios si sint idonei, & præsentes: & hoc statum clarius exprimit. & sic ita corrigit hoc quod est in C. de duo. reis. leg. ij. quæ est contra: vt C. loca. l. & diuisa quæ est contra: vt & alibi vbicunque dicit duos reos in solidū conuenit. & nisi in his duobus casibus, s. quando est absens alter, & quando nō est soluēdo. & quod hic dicit in duobus reis, idem est in pluribus tutoribus: vt ff. de tute. & ratio. dist. l. j. § nunc tractemus. & fideiussoribus & constitutoribus: vt C. de consti. pec. l. fi. sed non idem in pluribus fideiussoribus eiusdem tutoris: vt ff. rem pupil. sal. fo. l. fi. Sed an beneficio huius le. potest renunciari? Dic quod sic, vt C. de pact. l. pe. sic se habet consuetudo. Item nunquid & plures rei stipulandi similiter diuidunt petitionem suam? Respon. forte nō: quia neque hoc dr in titulo. neque prodest reo. nā si et vni soluerit, liberatur ab omnibus: vt insti. eo. §. j & ff. e. l. ij. Ac.

g Videatur s. quòd sit adiectum, quemlibet in solidum teneri.

h Cōplere. i. illos pati periculū cōplēdi in ꝓpria &c.

i In singulos. s. actione competente. simile periculum est. §. de testi. in prin.

k Omnino. i. in solidum. Al.

l Absentes. sed cum inuicem videantur fideiussores: cur non datur præsenti tempus ad reducendum absentem, vt §. de fideius. §. j. Resp. plus ibi operatur expressa fideiussio, quàm tacita quæ quæstio secundum M. procedit, secundum Ioan. non: cum videantur fideiubere adinuicem, vt diximus. §. e. in prin. §. j.

m Non potuit. sic in tutoribus vno soluendo constituto, alijs non, vt ff. pro quib. rebus ad æun. in. ea. l. fi. sic in fideiussoribus, vt C. de fideiusso. l. iij. sic C. ad Velleia. l. antiquę § sed si minus.

n Nullum. aliàs. nullius.

o Aliquid. puta vt vnus non teneatur pro alio aliquo casu.

p Pepigerint. quod facere non possunt in præiudicium creditorum, vt hic. & C. de pac. l. debitorū. & l. pacto.

q Deducere. re & verbo, quod faciet tantum ordinarius, non delegatus. & vt §. de exhi. & intro. §. si vero etiam quidā. col. v. & hic subijcit.

r Sic enim. i. si oia supradicta seruent.

s Obligabuntur in solidū in contractu.

t Non administrator. i. nō ordinarius sed delegatus forte. sic ponitur administrator C. de iudi. authen. ad hoc. & dicta authen. §. de exhi. b. & intro. §. si vero etiam quidam.

u Suscipienti. i. delegato, si hēt merū imperiū, vt §. de exh. §. sinaūt non addāt.

x Competenti. puta spectabili vel illustri Azo.

y Illos. s. reos defendit, qui præsentes volunt adesse.

z Legibus. sed cum olim vno conuento ceterim alter non conueniretur, vt ff. de pact. l. quoties. §. si creditor. & vno conuento alteri solui non poterat, vt ff. eo. l. ex duobus. Item ab vno vel contra vnum facta conuentione. interruptio omnibus vel contra omnes fiebat vt C. eodem. l. fina. quæro cum hodie quasi diuersa sunt, vt dixi hic an prædicta iura leruātur, & an sint correcta

Expressa plus tacito operatur.

f Fecta.

correcta ? Rň ff. eod. l. ex duobus. non po- to corrigi. Item nec corrigi. C. eo. l. fi. sed quod dixi, quod vno cō- uentu alter interim non conueniebatur: hoc determinatur per hanc l. vt omnes cō- ueniātur, si sunt sol- uendo.

DE TEMPORE non solutę &c.

a OMNES pecu- niç Re- plicatio nes. i. ex ceptiones. Accur.
b Casib. vt in dote.
c Non examinatas. ad plenum.
d Negotijs. i. in suis negotijs callide vel negligenter versen- tes homines.
e Alijs. i. homini- bus callidè vel negli gēter versandi. & sic no. quod tollitur mate- ria peccandi. sic in- sti. vt bon. rapt. §. sed nedum.
f Semper. quia post longum tpis spatiū nec documētis inte- gritas, nec actis fides nec ætas valet testib suffragari: vt infrà hac cōstitutio inno uat constitutionem. Al. item post tpis in- terualium non eadē fides testibus habet: vt ff. de Carb. edic. l. 3. §. causæ.
g Sancita. vt C. de non nu. pe. l. in con- tractibus. Acc.
h Colligere in libro R. deest.
i Dabatur. vt C. de dote cau. l. fi. Acc.
k Tempore. s. sufci pientes grauamen probationum.
l Matrimonij. quod durauit tantummo- do per biennium. s. vt dictum est.
m Queri. aliàs con- queri toto tpe ma- trimonij: vt hic, & ēt postea per tres mē ses: vt j. § si verò vl- tra biennium.
n Transmittere. s. ad hæredes. vt hic. & C. de non nu. pec. l. si intra §. finaliter. & l. cum vltra.

tradere festinet. Dat. XV. Cal. Ian. CP. Domi. Iust. PP. Aug. anno XIIII. Ar rione. V. C. Consf.

TITVLVS X.
Nouel. 100.

DE TEMPORE NON solutæ pecuniæ super dote.

Exceptio non numeratæ dotis olim toto tempore matrimonij, & eo soluto intra annum cōpetebat, hodie vero si matrimonium durat, prædicta cō petit exceptio: & etiam eo soluto competit intra annum, matrimonio vero soluto vltra biennium intra decennium dicta exceptio viro & hæredibus eius competit. Barto.

Imper. Iustin. August. Io. gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario. & patricio.

Omnes pecuniæ non numeratę replicationes, [a] subiectas in aliquibus casibus, [b] non examinatas [c] nostræ reliquerunt leges: sed prolixitatem earū & effusionem abbreuiauimus, ne sua negligentia aut calliditate forsan negotijs [d] fruantur homines, & cās prebeant alijs: [e] nō. n. sub æqualitate semper [f] probatiões erūt eas exhibere volentibus multa quoq; tēpus refutat. Quapropter benefaciēt es abbreuiamus in quibusdam casibus pecuniæ non numeratæ querelas: quas licet ex ijs q̄ à nobis iā sancita [g] sunt colligere. [h] Quia. n. omne tps matrimonij dabatur [i] viris, do. nec matrimoniū constaret, queri de non data dote: interpositio quoq; maior facta est & post mortem virorum, vt & post repudium intra annum daretur querela: ideo existimauimus breui & cōpendiosa lege velocē facere & pecuniæ numeratæ super dote querelam, & liberare à probatione mulieres in talibus ex lō go tempore. [k]

CAP. I. De dote non numerata.

Si ergo annis duobus solummodo habeat aliquis vxorem, aut etiā his temporibus minus, & nō accipiat dotem: nihil ex taciturnitate vir læditur: neq; hæredes viri, licet ta cuerit ille: sed intra annū aliū querela moueātur. breuitas enim matrimonij [l] ad hanc nos legislationem vocat. Si vero maius biennio tempus, minus autē decennio matrimoniū protendatur: damus marito queri, [m] & dicere non illatam sibi dotem, aut in partē, aut in solidum: & si hoc fecerit, transmittere [n] querelam, semel marito querente, & muliere quia dedit non probante. Si autem neque intra decenniū queratur, taciturnitate [o] mariti auferimus querelam: neque ei post decē cennium hoc agere sinemus, nec annū dantes vlterius hæredibus eius. sitq; in hoc non nostra aduersus aliquos pœna, sed libertatis subiectorū diligentia. [p] vbi. n. licet in prolixo sic tempore decennij dicimus, proponere querelam: si tacere elegerit, palam est voluisse, vel si non accepit dotem, omnino eū, aut si suos reddere hæredes: his valentibus [q] & si repudio solui contingat matrimoniū: in nullo discernētibus nobis, siue mulier tan quam dotem offerens conscribat, siue pater, siue alter quispiam pro ea: tempore in omni casu tali, sicuti prædiximus, extendente suos effectus, & dante vel perimente querelam. Contestationem vero dicimus non in sermonibus solum (sæpe enim indignationis, aut alterius incidens occasio, talia quædam virum præparat dicere: aut etiam ille quidem dixit nihil, testes autem redempti hoc mentiuntur) sed oportet contestationem in literis

o Taciturnitate. imo videtur, quod statim si- bi præiudicet, cū ex causa fuerit confes- sus: vt C. de non nu. pec. l generaliter. & ff. de probat. l. cum de indebito. §. fi. quę sunt contra. Sed spe- ciale in dote, vt non statim præiudicet con- fessio: licet ex eā. sic est speciale in mutuo, in odium creditoris, vt tñ post biēnium præiudicet: vt C. de non nu. pe. l. in con- tractib. in prin.
p Diligentia. Not. exceptiones non in pœnam, sed propter subiectorum liberta tem inductas: vt nō omni tēpore de suo iure dubitent: vt in- sti. de vsuca. in prin.
q His valentibus. nam à §. si ergo, vsq; huc dictum est, quia so lutum est matrimo- nium morte viri, vel vxoris.

Exceptiones in subiectorū libertates inductæ sunt.

teris esse. [a] Si autem etiam in iudicio eam aliquis forte facere voluerit: oportet omnino innotescere mulieri, aut ei qui dotem omnino offerre conscripsit. nam nihil est quod prohibeat maritũ in semetipsum hoc agere, & queri quasi: & partem quidem mulieris, quod agitur, ignorare: prouidentiam vero sui etiam ponere nullo valere modo: [b] & quia vel ab eo querela facta est, nescire. Generaliter [c] igitur dicendum est, intra biennium quidem matrimonio soluto siue morte, siue repudio, & ipsi marito de non numerata pecunia licere queri, & hæredi eius intra alium annum. Si vero vltra biennium vsque ad decem [d] annos matrimonium extendatur: marito damus querelam [e] & hæredi eius intra menses tres. Si vero transcurrerit [f] decennium: tunc neque marito, neque hæredibus eius querela erit, tempore ad omnia sufficiente mulieri. Et si quidem intra ætatem maritus sit, & non queratur: [g] tantum ad in integrum restitutionẽ [h] ei damus tempus, vt transcendat [i] duodecim annos à tempore nuptiarum. [k] Nouimus enim eos qui vehementer citius contrahunt nuptias, non minus quindecim annorum [l] ad hoc procedentes: qua de re transit quintum & vicesimum annum: & erit possibile intra vicesimum septimum [m] annum q̃ri de non numerata pecunia dotis moriente quoque eo intra prædictum tempus, [n] hæredes habere [o] annũ [p] ad querelam. Si autem minores sint non querentes hæredes, siue maioris siue minoris: quinquennium habeant solummodo ad monendam querelam non numeratæ pecuniæ, sufficiẽte eo tẽpore, & non expectante exitum [q] omnium minorũ temporum: [r] quod nos ad præsentem legem [s]

[1] Quãdo scriptura est necessaria: vide in c. j. in 4. gl. extra de cens. lib. vi.

[a] In literis esse. i. non querelam non numeratæ dotis in scriptis fieri debere, sic & in attestatione filij furiosi factas vt j. vt cũ de appel. cog. §. si quis de p. dictis sic etiã in libello est scriptura necessaria, vt ff. de exhiben. § sancimus. col. v. & C. quando lib. prin. da. per totum. sic & C. de mand. princ. l. j. regulariter autem etiam sine scriptura: vt C. de pa. l. pactum. Item not. q. si fiat in iudicio, debet innotescere mulieri, vel ei qui dotẽ cõscripsit. sic & j. de litigiosis. §. omnem vero in prin.

[b] Valere modo. s. mulierẽ. cum ignorat: vt subijcit.

[c] Generaliter. repetit breuiter quæ dixit, & addit partem. j. scilicet de tribus mensibus, & not. q. hic sumitur authen. quæ est C. de dote cau. non nume. pecu. super l. fin.

[d] Ad decem. nõ est exclusiuum. ioan.

[e] Querelam. s. dum viuit.

[f] Transcurrerit. vel transierit. Accur.

[g] Et non queratur. idest, contestationem secundũ quod supradictum est, intra tempus non apposuerit.

[h] Restitutionem. hãc restitutionem putat Ioan quod suo iure habeat minor, & si eam non petat, sed directe hãc exceptionem proponat. sed hæc litera aperte dicit contra. vnde sentio puto, q. scilicet petatur per officium iudicis: vt ff. de mino. l. quod si in fi. & hic conscripsit se dotem accepisse post confectionem dotalium instrumentorũ: si vero ante confectionem, non est necessaria restitutio. cũ except. habeat iure communi, sicut quilibet maior. Sed certe licet habeat exceptio. iure cõi, tamẽ restitui potest, secũdũm Azo. vt ff. de minoribus. l. in causæ. ij. § Pomponius. Accur.

[i] Transcendat. s. ius commune vsque ad ann. 20. vltra it non audiatur.

[k] Nuptiarum contractarum secundùm M. arg. C. de nup. l. sancimus. & sic poterit opponi intra 37. annum vna die minus, si ponas maritũ in vltima die 25. anno. contraxisse. vel die contrahendarum, secũdũm Bul. vt probatur per hæc verba, nouimus enim eos &c. sic vsque ad vicesimumseptimum annum vna die plus. nam à xv an. completo in antea fit computatio. Item contra M facit aperte hic, vt dicit. & si quidem sit maritus intra ætatem, & nõ queratur. nã & ex hoc oportet intra ætatem tempus exceptionis cucurrisse. & eam non fuisse conquestum, quod nũquam dici potest eo casu, quãdo in vltima die xxv. ann. contraxit, cum nõ possit exceptio tam breui tẽpore finita esse. scilicet vna die sed non attẽdimus secundùm M. nisi quod concessio fieret intra ætatem. sed certe imo est attendendum etiam, quod sit præscriptio completa: vt prædicta litera dicit, & sic etiam secũdum eum eum diceret vsque ad xxvij. ann. produci oportet quod tantum sit intra xxv. añquã potuerit exceptio cucurrisse, & ita ab anno. 25. vsque ad 37. annum vna die minus ad plus procedit, etiam secũdũm M. Sed nos Bu. sententiam, probamus.

[l] Quindecim annorum. de consuetudine forte. aliud de iure. vt inst. de nup. in prin.

[m] Intra vicesimum septimũ. i. circa, vel secundùm Ioan etiã pone propriè.

[n] Tempus. xij. s. annorum.

[o] Habere. s. maiores.

[p] Annum. speciale nam habere regulariter quis debet, quod defuncto superat secundùm omnes. Azo.

[q] Exitum. idest non considerabimus quãtum morienti vel successori suo superest tempus.

[r] Temporum. nam semper tempora prædicta seruabimus.

[s] Ad præsentem legem. sunt ergo hic minori sex specialia. Primum, vt licet hæc præscriptio sit temporalis, scilicet anni vel trium mensium: vt supra proxim. tamen currit minori. vnde restitutio necessaria est, vt hic: aliàs contra: vt C. in quibus cau. in integ. restitu. non est necessa. l. fin. sic est in quibusdam alijs casibus speciale. quod dic: vt supra de hære. & Falcid. §. pupillus. Secundum, quia aliàs restituitur minor intra tempora constituta à iure, scilicet xxx. ann. vt C. de temp. in integ. restit. l. fin. hic autem intra aij. ann. Tertium, quia aliàs incipit quadriennium elapso. xxv. anno. vt ff. de mino. l. interdum. hic autẽ à tempore nuptiarum contractarum secundũ M. vel contrahendarum secũdum nos. Quartum, quia maior minori succedens habet quadriennium: sed hic habet annum quantumcunque superetat defuncto. Quintum, quia minor minori vel maiori succedens habet sua tempora ratione suæ ætatis: & postea quadriennium, hic autem quinquennium est. Et sextũ, quia hoc quinquennium currit in minori ætate huius succedentis, adeo vt non restituatur: aliàs contra vt ff. de mino. l. etiam et.

Minor plura specialia habet.

Muliere

mouit, muliere nanq; [a] cõiuncta quarto & decimo anno post vicesimũ [b] annũ mortis prĩs, abutens minori ætate, mouebat [c] qdẽ ꝯ matrẽ [d] non nume. pecu. obijciens rõnẽ post quartũ & vicesimũ nuptiarũ annũ. quod nos iudicãtes curauim⁹: & pp has circunstãtias, & ætatẽ minorũ in quinquenniũ in pñti decernimus lege: illo videlicet ñ numeratã pecuniã obijciente, qui scriptus fuerit dotẽ suscepisse & ſm sua tpa, siue perfectæ ætatis sit, siue minoris cã iudicãda. Valente hac lege sup ijs q̃ postea futurę sũt nuptijs, sup ijs.n. q̃ cõstãt, si qdẽ residuũ est decẽniũ, aut nõ minus biẽnio hoc hẽat tps in nõ numerata pecunia, qđ † ei ẽt post trãsmissionẽ dabit. Si vero aut minus ei biennio reliquũ est tps, aut ẽt excessit totũ decennij tps: tũc ipsis qdẽ biẽnium damus ad querelã nõ num. pecu. eorũ aũt hr̃dib⁹ & post solutionẽ mr̃imonij intra tres mẽses: vt p oĩa eis iustitiã seruem⁹. Quæ igit placuerunt nobis, & per hanc sacrã declarata sunt legẽ, tua celsitudo manifesta oĩb⁹ facere festinet. Da. XIII. Cal. Ian. CP. Domi. Iustin. PP. A.

TITVLVS I.
Nouel. 98.

Extat Græcè in Scrimgeriana editione, quæ hactenus deerat in Haloandriana. Contius.

NEQVE VIRVM quod ex dote est, neq; mulierẽ, ex sponsalitia largitate lucrũ propriũ habere: sed seruare uñũ suis filijs: vel [e] si ad secũdas nuptias non veniant, vsu solo [f] in lucro cõsistẽte: & vt repudio trãsigentes nuptias, lucrantes aut dotẽ, aut ante nuptias donationẽ, & ipsis similiter dñiũ seruẽt filijs vsum hñte psona cogẽda filios alere. [g] Si vero bona grã soluãtur nuptię & videant occasione damni detineri qdã: & hac arte † perimẽda quæ detinentur: & filijs seruentur. [h]

COLLATIO VIII.

Matrimonio soluto morte, diuortio, vel bona gratia, lucrũ dotis vel donationis propter nuptias debet seruari liberis illius matrimonij quo ad proprietatem, vsufructu solo à lucrante retento: & quod ab altero coniugum quæritur, retinetur: his obtinentibus siue coniuges ad secunda vota transierint, siue non. Eart.

Imper. Iustinia. August. Ioanni gloriosiss. Orientalium pretoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRAEFATIO.

LEA quidẽ q̃ semper idẽ † se hñt, legib. nõ egent varijs, simplicitatẽ, & qđ sine [i] vllius diuersitatis mixtura est, continuè possidentia & vtentia legibus sempiternis ac sacris, nulla correctione egentibus. Qđ aũt secũdũ nos est in redũdationis cõprehensum tumultũ, [k] gubernatiua indiget sapiẽtia ex legib. supueniente negotijs. [l] Vñ qm̃ nos neq; ad iudicia [m] segnes, multis interpellãtiũ causis, singulis quidem medemur, cõprehendẽtes aũt vnãquaq; qõnẽ dubitatã à nobis & iudicibus nr̃is, p legislationẽ q̃ oporteat agi, gñaliter in vnaquaque qõne exponimus. Itaq; illud añ oĩa visũ quidẽ est forsan esse priscis legislatoribus nõ sine quadã diuisione: nobis aũt putatũ est bñ se hẽre tẽperata lege ad simplicitatẽ cãm trãsponere, & nũc inchoãte, & nihil pscrutãte horũ q̃ pri⁹ terminata sunt: [n] qm̃ & nobisipsis pridẽ nõ displicentibus [o] de hoc ipso q̃ legibus visa sunt meliora secunda (nuptialibus nanq; lucris si qdẽ aliqs cõiunctorum seruauerit pudicitiam manentibus apud ipsos valide, & eorum substantijs infixis: si vero veniat ad alterius personę coniunctionem, ex prioribus nuptijs filijs seruandis) [p] simplici [q]

a Muliere nanque. Mulier nupsit viro habenti xiiij annos. ex eo concepit, & durauit matrimonium per quatuor annos: deinde vir decessit: & post mortem eius elapsi sunt xx. anni: & tunc agit de dote mulier. sed fili⁹ quẽ ex dicto marito habuit, exceptionẽ opponit rõne suæ ætatis. & sic post xxiij. annum à tempore cõtracti matrimonij, & dicit mulier eademq; mater, ꝙ non potest, cum tantum quinquennium habeat post mortẽ pr̃is.

b Vicesimũ. alrãs 30. & ita dices durare mr̃imoniũ. 14. ann.

c Mouebat. f. filius defuncti.

d Contra matrem. scilicet marito maiori, vel minori.

NEQVE VIRVM quod &c.

e Vel. pro etiam.

f Solo. & non proprietate. & hæc prime pars expeditur ĩ. eo. vsque ad §. illud.

g Filios alere. & hoc expeditur. ĩ. eod. §. illud, vsque ad §. fin. qui incipit, nouim⁹. Accur.

h Seruetur. & hoc expeditur. ĩ. eo. § fin.

i LEA quidẽ. Quod sine. id subaudi.

k Tumultum. i. redũdat in tumultũ: quia adhuc vacillant apud homines.

l Negotijs. datiui casus est.

m Iudicia. subaudi, circa. Accur.

n Terminata sunt. idest statuta ab alijs principibus & à nobis ipsis. Al.

o Non displicentibus. idest non displicuerunt secũda, quæ visa sunt nobis meliora legibus primis, scilicet tractantibus de hac materia. & sic participiũ in verbum resoluitur. & sic no. ꝙ contigit seip ...

sum. sic ĩ. de nup. §.). colla. iiij. & ĩ. vt fratrũ filij. in princ. col. ix. lex enim enti qua idem quod hic dicit: vt C. de sec. nup. l. qm̃. §. fin. & l. hac edictali. §. fi. sed alia ĩ. de nup. §. si vero. distinguit. nũc eum ẽ dicit indistinctè: sed per aliam. ĩ. vt fratrum fil. col. ix. distinguitur: vt iam dixi. Accur.

p Seruandis. lucris.

q Simplici. hac. f.

qua

Casum ponit.

† Aliàs ꝙ et etiã restitutio in integrũ dabit.

† Parte.

† Idest eodẽ mõ. ὡσαύτως

quadam & meliori lege duplicem hāc placuit ire rimere. Si enim secūdis [a] mixta nuptijs mulier, aut etiā vir forte ad secundā respiciens cōiugem: quæ ex morte lucrata sunt, aut ēt ex repudio forte, seruat filijs (cum vtique forsan & alij erunt eis filij ex nuptijs sequentib.) quo iustum est eos qui in solis filijs [b] legitimis mo riunt, non seruare eis lucra ex mortuis eorum parentibus, sed alijs [c] ea trāsmittere? Scilicet quid erit preciosius [d] filijs [e] apparentib. non ingratis?

CAP. I. Vt ꝓprietas dotis & ꝓpter nuptias donationis seruetur filijs.

Propterea igitur sancimus, si mulier moriatur, & eueniat lucrum fieri viro dotem: hanc omnino seruare filijs, siue ad secundas veniat nuptias, siue etiam [f] non. Et ex diuerso si mortuus fuerit vir, mulierem antenuptialis donationis lucra [g] proprijs filijs seruare: vsum quidem lucrorum ex nuptiis apud eos constitutū, [h] proprietatem vero eorū filijs oīno seruādā: his quæ sup parentib' ad secūdas venientib. nuptias sācita sunt, in suo ordine seruandis: & hoc valere matrimonijs quocunque modo solutis, ab hodierna die, & in oē tps [i] quod sequitur: & his matrimonijs quæ iam soluta sunt quidem, siue morte, siue quolibet alio modo, adhuc autem pendente, [k] eo ꝙ vnus superstes sit. Nam si ambo defuncti sint, hoc hæredibus non damus: sed tāquam semel terminatū, veteribus relinquimus legibus. Illud certum est, quia dum semel fuerit filiorum, & proprietatem lex deferens eis præstiterit: tunc in successionib. & alijs accessionibus, [l] ita & in his erit, sicut & in prioribus sancitum est filijs, qui propter secundas nuptias parentū, lucrum aliqd ex legib. sunt potiti.

CAP. II. Vt repudio vel bona grā soluto mrīmonio, id quod alterutri ꝑsonæ cautū est, filio suo cōseruet: & de alendis liberis à parentibus.

Illud quoq; ex quadā cā denunciatū [m] nobis, ad legislationē deducere existimauimus oportere. Quia.n. trāsegerūt qdem inter alterutros [n] & vir & vxor: filios aūt qui eis erāt ex mrīmonio, despexerūt eos ambo, & circūibant mendicātes: [o] propterea iudicauimus vehemētiori [p] qdē forte: sed conuenti [q] ad meli' se habēri vti lege: vt timore .s. pœnarū quiescant aut lucrorū [r] cā iniustorū matrimonia dilacerare, aut ēt proprios negligere filios. Si.n. oīno aut per transactionem, [s] aut p modū [t] alium separeṫ matrimoniū: si qdē non sunt filij, maneant priora in suo ordine. Si vero filijs existentib. fiat hoc: & neq; filios erubescētes, [u] dent tñ occasionem spōtaneam & transactionis, & per consensum factæ, aut ēt inuitæ, forsan peccāte [t] viro, aut committente digna amissione [x] antenuptialis donationis aut muliere [y] digna casu [z] dotis: neq; vir dotē lucreṫ, neq; mulier antenuptialē donationē: sed repentē casu procedēte aut dotis, aut antenuptialis donatiōis, ꝓprietatis lucrum mox ad cōmunes veniat filios, & eorū fiat: vsu solo apud transigentes manente: cogendo tñ eo, qui vsum lucretur, filios ex eo matrimonio & alere, & alia oia ministrare, eis sm lucratę substātię mēsurā. [a] Nouimus aūt aliqd ēt tale factū: qa & bona grā dissolui matrimonia, & recedere [b] quidem antenuptialem

Petente in vetustis & impressis & scriptis exempl.

Filius sm patris facultates ali debet.

Matrimoniū vno tm̄ superstite pendet.

quæ est melior antiqua dupliti.
[a] Secundis.s.patrantibus.
[b] Solis filijs.s.existentibus ex primo matrimonio.
[c] Sed alijs.s.extraneis.
[d] Preciosius.quàm huiusmodi lucra supradicta eis seruari à parentibus.
[e] Filijs.s.prænominatis.
[f] Siue etiam, sed hodie conceditur viro & vxori virilis portio secundum numerum liberorum. vt aliqd amplius sit ei quæ non nubit quā ei quæ nubit. & sic ista per aliam determinatur & corrigitur, vt j. vt fra. si. §. quia vero col. ix. quæ est contra.
[g] Lucra.s. sancimus seruare &c.
[h] Constitutum.dicimus.
[i] Et in omne.s lucrum.Al.
[k] Pendente.s. matrimonio: qa vnus coniugum superest, vt subijcit: & sic trāsit de plurali ad singularē. Azo.cum dixerit prius matrimonijs: nunc matrimonio. & sm Al.dic.ꝙ pendet superstite illo qui fecit lucrum. & sic no. ꝙ dicitur pendere matrimonium vno tantum superstite.Al.
[l] Et alijs accessionibus. hypothecarum quam in bonis seruantis eas possunt vindicare filij vt C.de secund.nup. l. hac edictali.§. vlti. fructus sunt eius qui seruat. Acc.
[m] Denunciatum. s.à nobis. Acc.
[n] Alterutros.i. inter se. vel ab inuicē diuerterint.
[o] Mendicantes.s.filij.
[p] Vehementiori.i. duriorem pœnam inferente. Acc.
[q] Conuenti. quasi dicat conuenti sumus per interpellationē forte ad id qd melius se habeat.
[r] Lucrorum. lucra iniusta sunt lucrantibus propter solutionem matrimonij. vnde filijs applicatur proprietas, vt subijcit.j.Azo.
[s] Per transactionem quia vnus cōiugum commisit delictum quare ab altero sit repulsus.
[t] Per modum. qa vnus repellit alium sine causa, sed in sequenti. §. nouimus. loquitur quādo bo. gratia.
[u] Erubescentes.s.parentes. & dic ꝙ filios. est accusatiui casus: & cōstrue sic: & parentes non erubescentes filios dēt actiones &c.Azo.
[x] Digna amissione.i, quia vir commisit ea propter quę est dignus vt donationem amittat. & idem in vxore subiicit, & si non cōmittat, secūdū Azo. vt j. proxi. §.dicit. Accu.
[y] Muliere. repete, committente &c.
[z] Casu. i. amissione.
[a] Mensuram. Not. filium alī sm substātiam patris. quod facit ad id quod diximus. ff. ad Mace. l. sed Iulianus.§.quod dicitur.Acc.
[b] Recedere. i. redire &c.

Quasi

a Quasi damnl. i. dati à viro vxori, vel econtra.
b Hoc egit. i. curabit.
Princeps omnium pater est. a Dicimus aūt. no. principem omnium patrem, & legis: vt I. de incestis nuptijs. §. dubitarum.
c Nihil. non omnia intelligi remanere quę expresse nō continguntur sic C. de ap l percipimus. in fine. & supra vt de terminis vt fit un. cler. in ti. coll. j. Acc.

DE APPELLAtionibus.

c Vbiectorum Sed quę est differentia inter hunc titu. & I. de ap. & alium de his qui ingred. ad appe. Rñ. primus de appe. tractat de principijs appellationū: secundus. s. de his q ingre. tractat de h ne. hic autem incidenter positus fuit, non ex proposito, sed ex quæstione tali facta: vt in princ. huius constitutionis: quia dī breuiter, q̄ si pendente eā appellatione compromittatur in arbitros. idē pus quod ibi fuit, non nocet exercitiu quod fieri habet in tia annum vel biennium, vt supra de his qui ingredi. ad appel.
f Patronus i. aduocatus. vt C. de postu. l. quisquis. Accur.
g Quia lege. vt I. de his qui idgre ad appel. in princ.
h Hesychium. i. auunculum siue patruum, qui vulgo dr̄ theius, vt J. de hær. ab intesta. ven. §. si autem defunctus. col la. ix.
i Aduersarius. inter se. vel inuicem.
k Litem. principalis causæ. Acc.
l Addictum. i. condemnatum.
m Recessisse. diait aduocatus Hesychij.
n Ex conscripto. i.

nuptialem donationem ad eum, qui conscripsit, dotem vero ad eam quæ obtulit: tamen occasione quasi dāni, a & aliarū causarum, auri quantitas non mediocris vtrique data est patri, vt non videretur hoc nuptiale lucrum, neque seruaretur filijs secundum de hoc leges, sed extrinsecus accedens quasi ex alia causa lucrum fieret: eius, qui ac pere hoc egit. b Ideóq; ex hac arte factam curantes læsionem, sancimus, vt vel si quid tale fiat, & adueniat alteri aliquod lucrum: & hoc similiter seruari filijs: proprietate qdē mox veniēte ad eos, vsu vero solo apud lucrātem constituto. Sic abstinebunt oi vitio, sic omni desiderio irrationabili, sic nec inuiti, nec sponte suis nocebunt filijs: sed erunt temperati, maximè qdē circa suam castitatē: deinde ēt circa mr̄imonij affectum, quem competēs est habere eos, qui semel coniuncti sunt alterutris. Res est & castitate plena & bonis morib. congrua, & paterno maternoq; affectu plena, vt quod eis parentes sponte non ser uāt, hoc post Deum, qui est cōis oībus pater (dicimus aūt c qui imperiū habet) per legem ijs qui à parentibus læsi sunt seruet: vt hic quoque ea quæ de lucris & successionib. pridem disposita sunt, teneant. nihil d .n. corū innouamus, præter illa sola q expressim in hac lege conscripsimus. Quæ igi placuerunt nobis & per hanc sacram declara ta sunt legem, tua celsitu do operi effectuiq; trade re festinet. Dat. XV. Calē. Ianua. CP. Imperij Dn. Iust. PP. Aug. anno. xiij. Iusti. V. C. Conf.

TITVLVS III.
Nouel. 93.
DE APPELlationibus.

Si in medio causa appellationis ad arbitros itum sit, licet decies millies biennium cucurrerit, non impeditur quis appellationem prosequi, nisi finito tempore compromissi biennium sit elapsum. Angel.

Imperat. Iustinia. August. Ioanni glorio-sissimo per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

Subiectorum e nostrorum interpellationes legum nobis præbent occasiones pro salute subditorum conscribendarum. Adition nem namq; nobis quidā patronus f fecit: qa lege g volente appellantem, & p bie nium tacentem, aut certe exercentē quidē, non tñ perexsequentē, appellationū cadere certaminibus. & confirmata sententia non posse vlterius procedere, sed ratam fieri vtriq; sentētiā Hesychium h autem & aduersarios i ius exercuisse quidem litem k apud pedaneū iudicem: ad dictum l aūt eundem Hesychium appellasse: & causam contigit recurrere ad tuam cognitionem: & dum his in iudicio tuæ celsitudinis exercere f, recessisse m quidē a certaminibus apud te gestis, arbitros autem elegisse cōmunes ex conscripto, n & apud illos concurrisse, & quædam exercuisse postea vero neglexisse quidem electos arbitros, nō aūt psecutos apud eos motam litē, sed trāsacto biēnio vti aduersarios eius, qua non possit à cōdēnato exerceri in tuo iudicio talis lis, sed oportet eam confirmari semel biennio transacto: illum vero propterea non persecutum apud tuā gloriam, eo q litem apud electos diceret arbitros. Sancimus igitur o memoratum quidem negotium ex quo hæc nobis sunt nunciata, nihil lædi ex cursu temporis, o neque ratam esse iudicis sententiam semel appellatione data: sed & exerceri apud tuam gloriam, & terminū legitimum suscipere: etiam si decies. p millies plus quam biennij

ex tōt scriptura & voluntate arbitros elegerunt. Acc.
o Ex cursu i pis. vota. non læditur ex tēporis cursu, qui negligens non fuit: vt J. de appel. §. ti & de his qui ingre. ad appel. §. t. & J. vt cum de app. cog §. t. coll. vnj. & ff. de mino. l. iutra vtile. & C. de inofficioso testa. l. contra maiores.
p Si decies. sic. J. de hæ. & Fal §. ad hoc. Mot.

q Ex hoc §. sumpta est auth. q est sup l. fi. C. de tēpo. ap. & incipit: Si iā in medio. & vide de materia huius authentici in Spec. ti. de app. § tunc breuiter trāscurrēdum. vers. isē fallit si tps, vbi sunt concor. iuris ciuilia & canonici.

a Motæ. per coniectationē, & sic sunt geniinii casus.
b Non motæ. quia per coniectationem non cœperat adhuc causa tractari apud iudicem appellationis: appellatum tamen erat.
c Biennium. secus forte in causa criminali: vt ff. ad Turp. l. ab accusationes. & l. ij. & C. ad Turp. l. quamuis.
d Iudices. i. arbitros: vt l posuit & sic ponitur, C. de arbitr. in prin.
e Iudicium. i. arbitrium. Acc.
f Credidit. idest cōsidit, q debet arbiter sumere causam.
g Iudices. idest arbitros.
h Schema idest forma vel figura.

DE TESTAmentis imperfectis &c.

Et hoc dicitur vsque ad §. quia vero.
i Rerum repete. testamentis factis, id est scriptis à filijs de diuisione rerum coram parente facta de eius facultatibus, & subscripta. Sed P hic scriptit malam esse hanc grammaticam & talem: quia non tractat de testamētis aliorum inter parētes, sed econtra. Sed certe ita textus intelligitur. q pater iussit inter filios diuisio nem heri. & ipse sub scripsit: vi J. eo §. vlt. Azo vbi hæc secūda pars expeditur.

A Constātino. Scripta. vt C. fa. erc. l. vlt.
l Eas. idest eam. vel leges similes, vel duas causas.
m Existens. idest supponere solennitati intus communiter respectu filiorū. quia &c.
n Concedit. i. remittit.
o Valere. hoc iure veteri videbatur, vt

biennij tempus excesserit, aut excedat. Deinceps aūt in negocio, in quo tale aliquid agitur, & in medio motæ a cāę apud iudicem appellationis, aut nō motæ, b si aliqui eligantur alij, & propterea biennium c trāseat, intra quod oporteat appellationis iudices litem decidere, & per quamlibet circunstantiā rursus reuertatur ad iudices d appellationis causa: alijs quidem oibus liceat vti partibus tanquam si eos non contigisset deserere quidē appellationis iudiciū, e ad electos aūt venisse, non tñ posse vti, q bienniū præterijt. Nam q semel iudices alios elegit, non est iustū vt taciturnitatē culpet eius qui propterea læsus est, quia ijs quæ gesta sunt de electione iudicū credidit: f & iō non est executus, neque compleuit litē illic, eo q apud iudices g illos fit exercitum negotiū. Hæc igitur in oi negotio seruari apud tuum forum volumus, & in oi alio vbi secūdum appellationis iudicatur schema: h quatenus nihil iniustè circa nostros subiectos agatur. Si vero et postquam deseruerint electos iudices, biennij transeat tps: tunc confirmari volumus sniam secūdum cōstitutiones de hoc factas à nobis. quod et deinceps in oibus futuris icdm hos modos negotijs valere volumus. alijs oibus quæ de appellatiōis certaminibus priscis dicta sunt legibus, & à nobis in legum cōlcripta sunt codicibus, in p pria virtute manentibus.

Desunt hic nouellę. 101. De decurionibus. 102 De moderatore Arabiæ. 103. De proconsule Palæstinæ. 104. De prætore Siciliæ. (Nouella de con sulibus supra posita est colla. 4. tit. 4.) Nouella. 106. De nautico fœnore. quas infrà coll. 10. reperies. Contius.

TITVLVS II.
Nouel. 107.

DE TESTAMENtis imperfectis à parentibus in filios factis: & de diuisione rerum i à filijs coram parente, & de eius facultatibus facta & subscripta.

Volens in scriptis testari inter filios, si non est litterarum ignarus, manu propria filiorum nomina quotas & quantas, non per signa, sed per litteras totas designare debet, in quo libertas, & legatum vxori & extraneis relinqui poterit. Ang.

Imp. Iustin. A. Basso magnificentiss. comiti deuotiss. domesticorum locum obtinenti Ioannis gloriosiss. prætoriorum præfecti iterum exconsuli & patricio.

A Cōstantino diuæ memoriæ lex scripta k est p antiquæ coniecturæ implicitatē, porrò cārum varietas, & natura eas l frequēter mutās, egere leges illas emendatione nr̃a pparauit. dicit itaq; lex, oportere morientiū volūtates, qñ sunt parētes, oibus modis inter filios tenere: & cū eos erubescit parētes existētes: m qu eis & clarā rerū pcedit n significatione dices, & si nō manifestæ sint eorū dispōnes, apparuerint aūt ex qbusdā indicijs & coiecturis & qualibet scriptura: & sic eas valere. o & hoc in suis & emancipatis filijs. Insup & Theodosius, p decreuit q nō in patribus solū hoc dispōnes, sed ēt in matrib. & ascēdētib. vtriusq; na urę. Hæc apprehēdētes licētiā hoies in tātā ing. essi sunt obscuritatē, vt diminātib. magis q interpretātib. hęc agere:. Itaq; neq; psonas scribētes, r neq; rerū dicētes notitiā, & forte nec quātitatē, tamē dignantur coniecturis & verisimiliū ratione talia s permittere.

C A P. I. De voluntatibus parentum in distributione patrimonij facienda.

Nos igitur omnia clara t & aperta consti-

§. de lega. ij. l. peto. §. mater.
p Theodosius. C. cōstituit.
q Decreuit. vt C. de testa. l. hac consultissima. §. ex imperfecto.
r Scribentes. idest psonis scribentibus, & sic de alijs accusatiuis, hic positis, vt omnes in datiuos casus conuertantur, & regantur à verbo permittere.
s Talia. i. facere sic ri testamentum.
t Clara. no. legem claram esse debere. & ideo cum magna sit deliberatione: vt C. de le. & consti. l. humanum. sic ff. de insti. l. sed & si pupil lus. §. proscribere. Inter

Lex debet esse clara.

stere volentes (quid enim sic propriũ est legũ, sicut claritas, maximè sup defunctorũ dispositionibus) volum', si qs literas sciens, inter suos filios [a] voluerit facere dispositionẽ, [b] primum quidẽ eius subscriptione tempus [c] declaret, deinde quoq; filiorũ noĩa ꝓpria manu, [d] ad hoc vncias [e] in quibus scripsit eos hæredes, non signis numerorũ [f] significandas, sed per totas litteras declarandas: vt vndiq; claræ & indubitatæ consistant. Si vero ẽt rerum voluerit facere diuisionem, aut in quibusdã rebus certis aut oẽs, aut quasdã institutiones statuere, & harũ iscribat significationes: vt eius litteris oĩa declarata, nullã vlterius cõtentionẽ filijs derelinquant. [g] Si tamen aut vxori aut extraneis ꝑsonis aliquibus voluerit relinquere legata, aut fideicommissa, aut libertates, & hæc propria scripta manu, dictaq; à testatoribus corã testibus, qm̃ oĩa cõsequenter in dispositione posita ipsi & scripserunt, & volunt valere, sint firma: nihilo minuenda eo ꝙ videantur in charta scripta, reliquã obseruationem [h] testamentorũ non suscipientia: sed hoc solum immutetur, ꝙ eius man' & lingua habet omnem virtutem chartæ præbitam. [i]

CAP. II.

Testamentum conditũ inter liberos licet imperfectũ, ita demũ rumpitur per secundum, si testator designat expressim corã septem testibus adhibitis nolle valere primũ quod fecerit: & aliud solenne cõdidit scriptis, vel sine scriptis. Angelus.

Et si quidem vsque ad mortẽ maneat hoc schema, [k] nullus postea deducet testes, quia voluit forte talẽ voluntatem cõmutare [l] aut cõuertere, aut aliquid tale facere, cui licuit rumpere qd' factũ est, & aliã facere volũtatẽ, declarantẽ perfectã eius sñiam quã cõpetit valere. hoc.n. concedimus ei agere, [m] hoc ipsũ expsſim [n] significantem sub pñtia testiũ 7. quia & si fecerit quandam talem voluntatem, [o] non tñ eã valere vlterius vult, sed rursus vult aliam facere: & hanc aut in testamento perfecto faciat oĩa testamẽtorum hñte signa, aut in non scripta perfecta [p] voluntate: videri eum defunctũ esse prioribus infirmis factis ex secunda eius secundum ꝑfectum testamentum aut volũtatem dispositione.

CAP. III.

Si pater bona diuisit inter filios, & filij in diuisione scripserunt et promiserunt eam ratã habere, vel simpliciter eã scripserunt, aut etiam solus pater diuisionem factam inter liberos scripsit manu propria, rata debet haberi hæc diuisio. Angel.

Quia vero nouimus aliquos diuisiones faciẽtes inter ꝓprios filios, & præparãtes [q] eos, [r] his subscribere: [s] & hoc schema suscepimus. Si qs.n. diuidat ꝓprias res, & ipsos filios euocans faciat subscribere diuisionibus ipsis, & ratas eas iudicare, & ꝓfiteri [t] filios hoc secundum hunc habere modum: sit & hoc firmum in hmõi rerum

[a] Inter filios. ergo vbi extraneo relinquit, tria exiguntur: ꝙ scribat, & per cõsequentiam, ꝙ dicat id ipsum quod scripsit, coram testibus. Itẽ ꝙ in fine ponat generalem clausulã exclusiuam: quæ dixi, & scripsi volo seruari. In filijs primũ exigitur tantum, sicut in nouellis. Azo.

[b] Dispositionem. i. voluntatem, in libro. R.

[c] Tempus. s. declarandi, ĩ. proxi.

[d] Manu. s. scripta fuerint.

[e] Vncias. vbi in quotis partibus instituit. idem & si in certis rebus, vt subijcit. Accur.

[f] Numerorum. signa numerorũ sunt hæc. 5. & 10 & 20.

[g] Derelinquant. & sic valet & no. ꝙ vbi hæc solẽnitas fit, nõ oportet filijs subscribere, & alias fieri solennitates de quibus dicitur. ĩ. de trien. & sem. §. sepe. coll. 3. vt patet ex continuatione quam fecit, vide licet de ala authen. ad istam, vt C. de testamen. l. hac consultissima. in auth. qd' fine. Item no. ꝙ tam hanc quàm prædictã auth. ĩ. de trien. & semis. intellexerũt Io. & Bul. & Azo. loqui qñ paterfami. fecit testamentum in scriptis. si aũt condidit nuncupatiuum, non exigetur subscriptio, cũ ibi nulla sit scriptura. ideoq; ibi veterem l. seruat, qñ sit nuncupatiuum, vt quoquo modo sufficienti iudicio possit ꝓbari veritas eius: vt C. de testam. l. hac cõsultissima. §. ex imperfecto. ex duobus tamen testibus maribus vel fœminis: vt ff. de milit. testam. l. Lucius.) respõ. licet aliàs fœminæ repellantur vt ff de testi. l. ex eo. & sic pater, ꝙ tantum in testamento in scriptis derogatur prædictæ. l. de testa. per istam. sed M. putabat in totum ẽ derogatum, dicens, vt hodie non possit pater minus solenni ter inter filios testari, nisi subscriptio fiat ab ipso, vel liberis, vel oĩa declaret per consequentiam: vt hic, & exigebat numerum. 7. testiũ. vt in perfecta voluntate, quia & ẽ nec dicit posse legari.

[h] Obseruationem. s. idest, subscriptionẽ testium & signaculorum. s.

[i] Præbitam per linguam & manum testatoris.

[k] Schema. Istud dic secundum prædictũ schema.

[l] Commutare. quã prius disposuerat.

[m] Agere. voluntatẽ mutare si vult.

[n] Expressim. ergo sũt duo necessaria vt rũpatur testiũ ꝓdictũ. s. ꝙ dicat expresse se pœnitere testamẽti, & illud mutare: vt ff de leg. 3. l. si quis. ĩ prin. quod valet notare ad rescripta contra ius elicita, ꝙ valeant, si expressim dicatur, non obstante l. tali. Item secũdum est necessarium, ꝙ aliud perficiat, vt instit quib. mod. testa. infir. § si.

[o] Voluntatem. s. minus solennem inter liberos.

[p] Perfecta hæc solẽnitas forte exquiritur cum extraneos instituit hæredes in secundo testamento, non filios: vt C. de testa. l. hac consultissima. §. ex imperfecto.

[q] Præparantes. s. patres.

[r] Eos. scilicet filios, vt subijcit.

[s] Subscribere. s. filios, vt subijcit. Acc.

[t] Profiteri. s. faciat filios, ꝙ eas sic tenebunt.

Vida pulchra dicta de legib. di. 4. ca. in istis. vbi per beatũ Augus.

Testiũ vt rũpatur, duo requiruntur.

Diui-

[a] Diuisione. nec. n. aliquē instituit vel exhæredauit: sed res singulares vnicuique assignat: sicut in codicillis solet fieri. vñ neque ɔsequētia hæred. vt s. neque testib. est opus: dū tñ de scriptura & subscriptiōe. vł p testes duos vel per confessionem pareuū constet. Accur.
[b] Quæ in ea. consti. q est de trien. & se. §. illud, & §. qđ sæpe. col. 3. non dicit qđ extraneis possit relinqui.
[c] In diuisione facta alijs, vt consonet superpredictis. Azo.
[d] Subscripserit. s. solus, vel cum filijs. P.
[e] Legislatione. s. de trien. & semis. collat. 3. §. & illud.

DE RESTITVtionibus.

Sed quæ est differētia inter hunc titulū, & sup. de restit. & ea qua pa. col. 4. & illum inf. de re. fideic. & nomine fa. col. 9. Respon. in isto sit restitutio in morte restituentis, & tñ verū quæ supersunt in superiore sit statim, vel prout voluit post testator. Item omnium excepta quarta, vt colligitur hæc differentia duplex inf. eo. §. nobis. in prin. inferior autem de restit. fideicomm. dicit de quodam testamento, & codicillo, in quo singularia fuerunt relicta legata, & per fidei com. fuit rogatus qui habuit, vt non alienet: non principaliter de restituēdo. sed si alienet, ad aliquem perueniāt, vt in rubri. ibi patet. Azo.

[f] Corrupiè i scripturæ legit Bell sar. Cont.

[f] N Egotium. Quod. s. negotiū. vel testamentum.
[g] Iustum. aliàs in libro Azo dignum.
[h] Ex eis aliàs ex his.
[i] Ab eo. s. testāte. Ac.
[k] Eo moriente. i. eo patre mortuo.
[l] Non vti. lib. Azo. non est non. & idem est sensus.
[m] Deterente. à deterio, deteris. vnde vestes detritæ, idest deteriorate.
[n] Definitionem. quę definitio ẽ. ponit ẽm Papiniani dictū: qđ rursum inuenies insti. de fideic. hære. §. sed quia. & ff. ad Trebel. l. Titius.
[o] In ænigmate. i. in obscuritate: quia nō pōt sciri qñ fecit cā interuertendi fideic. vel non.
[p] Ad soluendū. i. annihilandum. Acc.
[q] Oneratus. s. fideicommisso. Al.

[†] Aliàs hędum.

uisione [a] secundum nostram constitutionē, quā ob hoc posuimus: quam in omnibus, quæ in ea [b] continētur, firmam esse per hāc legem sancimus. Si autem & in diuisione [c] ipse subscripserit, [d] & clara omnia p subscriptionem suam fecerit, sit & hoc ratū: quoniam & hoc iā nōstra legislatione [e] continetur. Palam verò est, quia talibus casibus valebit hæc lex, quoscunque postea moueri contigerit. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hāc sacram declarata sunt legem, tua gloria cognoscens, omnib' faciat manifesta: vt nullū lateant, quæ rectè & prouidēter pro nostris subiectis sancita sunt. Datum Calen. Ianuarij Constantinop. Domini Iustiniani PP. A Imperij anno xiiij. Basilio V.C. Cos.

TITVLVS IIII.

DE RESTITVtionibus.

Heres rogatus restituere quicquid de hæreditate superest tempore mortis, de tribus partibus hæreditatis sibi relicta pōt facere quod vult: quartam autem imminutam debet relinquere: nisi in certis casibus hic expressis. Item ab hæredibus debet præstari satisdatio de fideic. portione reddēda, nisi à testatore fuerit remissa. Bart.

Imperator Iustinianus Augustus Basso magnificentiss. comiti deuotiss. domesticorū, locumtenenti Ioannis gloriosiss. sacrorū prætorio præfecti.

NEgotium audiuimus, p testamento dubitato, [f] quod ẽt interpretari iustū [g] existimauimus, & lege comprehendere certissima: hoc quod nostræ consuetudinis est, in negotijs motis ex legib. optimis accipere occasiones. Filios enim quidam suos instituens hæredes, deinde alterutris eos filij non existentibus substituere volens, iussit, si contigerit aliquem eius filiorum, & hæredem [f] futurum, sine filijs humanam soluere vitam: post exceptionem horum, quæ ex lege debentur ei, ex eis [h] quæ ab eo [i] relinquebantur ei rebus, reliquas omnes res, & iura quæcunque apud eum in tempore mortis inuenirentur, venire, & restitui ex his superstiti, aut eius filijs, si etiam ipse moreretur: omni cessante inter eos propter memoratam substitutionem cautione & fideiussione in his, eo moriente, [k] & vno quidem eius filiorū & hæredum filios habente, alio verò manente sine filijs, prohibet eum, qui sine filijs est, is, qui filios habet, vti [l] rebus, vtpote eas deterente. [m] [†] at ille vtens verbis testamenti, quia quicquid inueniretur in tempore mortis apud eum, hoc eum restituere iussit, secūdum hoc vult schema licentiam habere vti rebus sicut voluerit nulla prohibitione de eorum gubernatione illata ei. Nos igitur sumentes ex hoc occasionem, existimauimus oportere & antiquam definitionem, [n] & deinceps discretionem hanc quidem definire, hanc autem puram hominibus reponere, & propterea lege causam comprehendere, vt discant homines omnem legis ordinem cum quo competit alia & discere, & iudicare. Nouimus igitur apud Papinianum sapientissimum dictum in decimonono lib. eius quæstionum, vbi permittit alienationes in tali casu: illud solū velut ex studio in ænigmate [o] proponens, vt tunc oporteret prohiberi alienationes, cum ad soluendum [p] fideicommissum, ex studio, qui hoc oneratus [q] est, ad alienationē venit & tanquam philosophatus inter Imperator. Marcus tali quodā proposito casu, viri boni arbitratū videri

[†] Aliàs, deferēte. malim hic in accusatiuo virtutis lege.

inesse talibus [a] verbis disposuit. [b] Nobis ergo rectè visum est hanc ita disponere legislationem, vt si quidem vniuersaliter aliquis dicat restitutionem fideicommissi: hęc tenere, quę i talibus decreta sunt, & à nobis iam sancita. [c] Si vero tale fideicommissum, quale subiacet: [d] & ea quæ inueniuntur seu remanent in tempore mortis, testator submittat solam in fideicommissum, tunc indefinitè dictum prioribus, [e] sub quadam legitima deducere diuisione & ordine. [f] Si quis enim hoc aut etiā aliquid aliud tale dixerit: sancimus vsque ad Falcidiam solùm suæ institutionis necessitatem habere seruare eum, qui oneratus est fideicommissi restitutione, & non posse aliquid penitus [g] ex illa minuere sufficiens existens: [h] sed hæredi quidē superfint tres partes: illi autem quartæ solius relinquatur ratio. Non enim concedimus ei qui grauatus est, etiam donationibus vti aliquibus, & forsan ex studio (quod Papinianus dicebat) interuertendi fideicommissi causa, vt etiam quarta minuatur institutionis eius: sed hoc omnino relinquere fideicōmissum: alijs omnibus in eius positis potestate, & licētiam habere eum his sicut voluerit vti, quemadmodum perfectis dominis competit. Si vero & ipsam quartam [i] is, qui grauatus est, cōtingat, necessarium est perscrutari causam secūdum quam hoc egit, & si quidem aut dotem voluerit dare, [k] aut sponsalitiam [l] largitatem, aliam non habens [m] substantiam: oportet ei hoc permitti agere, hoc videlicet, quod nostra cōtinetur iam lege: in quā ei omnino non negauimus talem deminutionē. Si vero & in captiuorum redemptionem (hanc enim excipimus, [n] & dicamus [o] Deo causam) & hoc licentiā eum habere facere, & minuere etiam quartam pietatis ratione: quod omnium nobis preciosius videtur. Si verò contigerit, neque ipsum habere ex aliquibus causis, vnde faciat [p] expensas: ex tali restitutione etiam has facere damus ei licentiā (hoc quod & testator pmisit) quod relinquetur, omnino hoc volens ad restitutionem trahi, & quasi aliquis dicat ex hoc, quod remaneret, ei restitutionem fieri. Si autem nulla talis subiacet occasio: necessitatem habere omnino quartā partem propriæ institutionis seruare, & tali [q] & alijs [r] restitutionem donare. Si tamen aliquid expenderit habens vnde supplementum faciat: ex illo suppleri quartam, & per nullam [s] causam hanc minui. Si verò contigerit [t] quartam, & non habeat [u] ad supplementum aliam substantiam tunc damus & ei contra emptores, aut aliter accipientes res, in rem, [x] & hypothecas, [y] ex authoritate huius legis, vt liceat complere sibi fideicommissum ex rerum vindicatione: hoc quod in legatis iam dedimus [z] & ex constitutione in rem ei donantes, & fideicommissi persecutionem. Vnde & cautionem fideicommissarius dabit non minus quartam seruare: nisi & ipsam

a Talibus verbis. s. quę tpe mortis inuenirentur: vt I. eo. tit.
b Disposuit. vtrum interuertendi causa fideicōmissi fecerit, vel non: vt ff. ad Trebellia. l. Titius rogatus. & ff. de vsur. l. 3. §. nonnunquam.
c Sancita sunt, vt I. de testa. & ea quę pa. §. 1.
d Subiacet. i. quale est in casu nostro.
e Prioribus. idest à prioribus. s. Papiniano & Marco. Acc.
f Et ordine. s. visum est disponere.
g Pen. tus. aliàs amplius.
h Existens. i. si ipse diues est per se. aliàs secus: vt j. eo. §. si vero cōtigerit. & sic no. q tres partes sibi assumit, & hanc quartam solam restituit fideicōmissario, sed qñ de tota restituenda rogatur, tūc quartam sibi, tres partes fideicōmissario debet vt C. ad Treb. l. 1.
i Ipsam quartam, quā debet retinuera. & dic ɔtingat. i. tāgat.
k Dare. i. pro filia, vel nepta, quā necesse habet dotare: vel dic reddere alicui, vtrunq. n. esse potest. Sed si dos data desinat esse dos, vt soluto matrimonio, nunquid redit in causā restitutionis? Rň. nō, arg. ff. ad Treb. l. hæredibus. §. fi. & l. mulier §. fi. & eodē modo rň. si hoc idē quæratur in illa constitutione. I. de restitu. §. quamobrem. coll. 4. nam & ibi pro dote deminui de restitutione permittit.
l Sponsalitiam. i. dona. pp nuptias.
m Non habens. idoneam s. ad dotem, siue ad donationē ipsi salitiæ largitatis. Ac.
n Excipimus. qñ s. non habeut aliunde forte, vt I. dixi. Item nunquid ecclesiæ similli modo dari potest res hmōi? Rň. non. cum hoc nō sit specialiter dictum, argu. I. neque virum ...

quod ex dote. §. fi. In fi. ista coll. Item no. q aliqua p captiuis alienant. q aliàs nō alienarentur. sic j. de eccle. tit. §. interdicimus. coll. 9. & C. de sacrosan. ecc. l. sancimus. in fi. Itē in præcedenti dicto not. q ob dotem fit alienatio, quæ aliàs nō fieret: vt I. de restitu. §. quamobrem. Acc.
o Dicamus. i. dedicamus.
p Faciat. ad sui sustētationem, vel egentem sobolē, vt in nouel. Azo. Et sic no. ob impensas pmitti qđ aliàs non fieret. vt ff. de pen. hær. l. hæs.
q Ex tali. occasione. qualia dicta est. Azo.
r Et alijs. similibus. q. d. prædictis modis poterit donare, non aliàs.
s Per nullam. dissimilem prædictis.
t Contigerit. i. tetigeris.
u Nō habeat. s. nūc. habebat tñ tunc oī cōsumpsit. alioquin contra. Azo.
x In rem. vtilem. et non restitutā hæditata quia fideicōmissario in alienatis dico eam non esse necessariam. Azo.
y Hypothecas. in rebus, quæ fideicōmisso non continet. & fuerunt datunctis, nā rei meæ non habeo hypothecam: vt ff. de pig. act. l. si rem alienā. Vel dic vtile dominium nō repellit hyp. vt C. de iure do. l. in rebus. directè cōtra. Acc.
z Dedimus. vt C. cōmunia de leg. l. 1.
Coniece-

Captiuitas aliqā habet fauorem.

Impēsarū rōne permitt. q. qđ alias nō.

sam testator, sicut in pro nunciato nobis facto, prohibuit. cum enim ipse testator omnem non si deiussionem solū sed & cautionē relaxauerit: nos aliter disponere, non est morientis conijcere [a] voluntatem.

Hęc igitur sit causis decisio, ipsi, [b] quę prębuit q̄stionem, & alijs oibus, in q̄bus pendere contigerit casus testamentorum q̄dem factorum, & testatorum quippe defunctorū: nondum aūt tali locū accipiente fideicōmisso, sed adhuc eo, qui grauatus est, superstite. Et hæc dicimus non in filijs solū sed ēt in alijs cognatis & extraneis agere, in q̄bus oino tale fideicōmissum relinqui contigerit. Tua igit̄ gloria oībus hęc manifesta faciat nostris subiectis, vt sciant quemadmodum cōpetat & viuere eos, & mori, & testari, & fideicōmissa relinquere, & alia agere quę in talibus sunt sancita. Da. Calen. Feb. CP. Domi. Iusti. PP. Aug. anno. XIIII. Basilio. V. C. Conf.

TITVLVS V.

Nouel. 109.

DE PRIVILEGIJS dotis hæreticis mulieribus non præstandis.

Hæretici non possunt ad aliquam dignitatem vocari: & qui sint hæretici, hâc lege notantur. Item mulier heretica in sua dote nullum habet priuilegium prælationis, vel aliud nisi ad orthodoxã fidē peruenerit. Ang.

Imp. Iustinia. A. Ioanni gloriosissimo Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

Nam nobis esse in oī nostra reip. & imperij vita, in Deo spem credimus: scientes quia hæc nobis & animæ & imperij dat salutem. vnde & legislationes nostras inde pendere cōpetit. & in eam respicere: & hoc eis principium esse, & medium, & terminum. Sicut igitur vniuersi, qui ante nos imperantes, & maxime Leo piæ memoriæ, & Iustinus piæ memorię noster pater, [c] in suis constitutionib. hęreticis omnibus interdixerunt: vt neq; vlla ipsi participarent militia, neque quodlibet in publicis curis participium [d] haberēt vti [e] ne occasione militiarum & publicorū collegiorum, sanctæ Dei catholicæ & apostolicæ ecclesiæ membra viderent̄ vastare: ita & nos [f] ipsis hoc egimus, nr̄is ꝯstitutiōib. hoc roborantes. Hęreticos verò: & illi dixerunt: & nos dicimus eos, qui diuersarum sunt hæresum, quibus coniungimus & connumeramus, & qui Nestorij Iudaicam sequuntur vesaniam, & Eutychianistas, & Acephalos qui Dioscori & Seueri mala secta languent, [g] & Manichęi, & Apollinaris renouantium impietatem: & ad hoc oēs, qui non sunt mēbrum sanctæ Dei [h] catholicæ & apostolicæ ecclesiæ, in qua omnes concorditer sanctissimi episcopi, & totius orbis terrarum patriarchæ & Hesperiæ, & Romæ, & huius regiæ ciuitatis, & Alexandriæ & Theopoleos, & Hierosolymorum, & omnes, qui sub eis constituti sunt sanctissimi episcopi, apostolicam prædicant fidem atque traditionem. Igitur sacram communionem in catholica ecclesia non percipientes à Deo amabilibus sacerdotibus, hæreticos iustè vocamus. Nam licet nomen Christianorum sibimet imposuerint: [i] veruntamen à Christianorum se fide & cōmunione separāt, Dei iudicio semetipsos subdi cognoscentes: Quæ igitur de hereticis prolata sunt lege, omnib⁹ sunt manifesta. Nos autem volentes orthodoxam amplectentes [k] fidē & eā defendentes, habere [l] aliquod amplius priuilegium ijs, q alienāt semetipsos à Dei ouili (qm neque iustum est æqualibus cum orthodoxis hæreticos dignos [m] fieri priuilegijs) propterea & nunc ad pręsentem respeximus legem. Quia. n. dedimus [n] priuilegium mulieribus dotium, vt etiam prioribus creditorib⁹ pręponātur, & meliorem ordinē eas habere. & nec à tpe [o] superatas: in donationib. autem propter nuptias f̄m tpa per quæ fiunt, hypothecas habere. [p] oībus in præsenti facimus manifestum per hanc sacram nr̄am legem

Auth. ſ 2 quia,

---

[a] Conijcere. i. sentare. sed est contra facere, & ideo non est faciendū. vt hic, & C. vt in pos. leg. l. in ipsis. & l. cum Archimedoram. Acc.
[b] Ipsi. hoc est, ipsi. C. causæ q̄ p̄buit &c.

DE PRIVILEgijs dotis. &c.

[c] NAM. Noster pr. Not. Iustinianum filium Iustini, quod dic, vt insti. de do. §. est & aliud.
[d] Participium. nā nec aduocati, vt C. de post. l. nemo. vel in foro. Item neque defensores ciuitatū, vt C. de epis. audien. l. iubemus. Itē neque in aliqua dignitate vt C. de Iudæis. l. fi.
[e] Vti. pro vt.
[f] Et nos. hic accipe sicut supra positum, & supple, sicut ipsi fecerunt: ita nos.
[g] Languent. i. languendo sequuntur & morantur in secta Dioscori.
[h] Sanctæ Dei. No. et hęreticum, q non est ecclesiæ membrū. & facit ad hanc constitutionē in decretis 24. q. vij ca. vid. & C de hæret. & Mani. l. j & iiij. q. j. c. ij. — *Hæreticus quis sit.*
[i] Imposuerint. No. parū esse habere nomen, nisi & factum habeatur: cum nomina debeant esse cōsonantia rebus: vt insti. de dona. § est & aliud. — *Nomen facto deficiente parū prodest.*
[k] Amplectens accusatiui casus.
[l] Habere. nam in hoc priuilegium nō habet. vt ī. de æqua. dotis. §. his consequens & C. qui poc. in pign. l. vlt. Acc.
[m] Dignos. immo oia priuilegia orthodoxis præstita hæreticis denegantur. vt C. de hæreticis. l. j.
[n] Quia enim dedimus. vt C. qui pot. in pig. l. vlt.
[o] A tepore. i. ab ijs. q̄ antea cuntraxerunt.
[p] Habere. nam in his

quia & hoc priuilegiũ, & tacitas hypothecas, & oĩa alia, quæ mulieribus oĩbus in diuersis priuilegijs à nostris legib. data sunt, illis dam⁹ solis, quaten⁹ his fruanẽ, & vtanẽ, q̃ diligentiã hñt rectã, & adorandã nr̃am fidẽ tenere (catholicæ dicimus & apostolicæ ecclesiæ) & participare in eius salutari cõione. Quæ.n. separãt se à sancta Dei catholica & apostolica ecclesia, & sacrosanctã in ea cõionẽ pcipere non patiuntur à Deo amabilib. sacerdotibus nolumus oĩno talib. frui priuilegijs. Si.n. se separant à Dei munerib. & à sacra cõione alienas faciũt: multo potius & nos non eas dignas fieri priuilegijs, neq; ex nr̃is legibus frui permittimus cõtinentia: sed sint eis inaggressibilia oĩno ex legib. bñficia: & oĩ priuilegio ex nostris constitutionib. eis dato priuabunẽ. †Licebit aũt eis melioris sententiæ factis, ,& rectam veramq; amplectentibus fidẽ, & hac semp contentas, stabilibus pfrui munerib. & priuilegijs. his i oĩ ditione valentib. atq; seruãdis: principaliter q̃dẽ à Deo amabilib. epĩs & sacerdotibus, deinde à nr̃is administratorib⁹ & iudicibus, siue sint maiores, siue minores, & insu p a tua celsitudine, apud quam & p̃ñtem facimus legem. Vn cõpetens est, & iudices apud quos aliquæ mouebunẽ ɔ̈ mulieres causæ, aut à mulierib. q̃dam priuilegia sibi vindicare volentibus respicere præsentis nostræ legis subtilitatem, & si nõ inuenerint eas orthodoxæ fidei existentes, & percipientes sacrosanctam & adorabilem cõmunionẽ in sanctissima catholica ecclesia & apostolica à venerãdissimis eius sacerdotibus nõ permittere frui ex nostris constitutionibus priuilegijs. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo cognoscens, causis apud eam motis seruare, & operi effectuiq; tradere curet, & solennia edicta & præcepta propria oĩbus faciat manifesta & in hac felicissima ciuitate, & in prouincijs: vt cognoscãt omnes quanta & quæ nobis curæ est, & verẽ circa dominum Christum verũ Deum fidei, & nostrorum subiectorum salutis. Dat. I I. Cal. Maij Constan. Dn. Iusti. PP. August. ann. XIIII. Basilio V.C. Conf.

his priuilegium non habẽt: vt ĩ. de æquali. do §. his cõsequẽt. & C. qui po. in pign. hab. l. ele.

a Factis & ita parcitur eis, si volunt pœnitere. , Sed cõtra. C. de apost. l. ij qui. in fi. Solu. aut illud speciale est in apostatis, aut hæc corrigit. Vel ibi de ijs, qui iã fuerunt catholici, q apostatauerunt: hic de ijs qui nunquam nostram fidem prius cognouerunt. quib. est parcendum à principe: vt C. de hære. l. 4. in fi. Item à Deo: vt C. de sum. tri. & fide catho. l. fi. circa fi. Itẽ contra. ĩ. vt cleri. q re. & con. collat. §. in med constitu. sed ibi non suscipiuntur clerici redeuntes: quia grauaretur ecclesia i expensis pro surrogatis & reuertentibus: vt ibi dicit. Item no. quod nisi pœniteãt, etiam à patribus hæredes nõ fiunt: vt ĩ. vt cum de appe. cog. §. generalem. coll. 9. Accur.

, Conco. c. 1. iũcta glo. super verbo humiliato. prope fi. extra qui cle. vl vo. vbi dr, de licti veniã pœnitẽtibus non negam⁹.

TITVLVS VI.

Nouella 110.

DE NAVTICIS VSVRIS.

Imp. Iustinia. August. Ioanni gloriosissimo Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

NOuimus b ex denunciatione tuę celsitudinis, legem fecisse iã nos de traiectitijs pecunijs, quæ manifesta facta est foro tuo. Sed qm postea aditionibus nobis factis, præcepimus legem illam non valere, rescindi eam sperantes ex foro tuo: cognouimus autem eam & in quibuslibet prouincijs iam insinuatam: propterea sancimus talem legem oĩno vacare: & si contigerit etiã per prouincias eam destinari, nec ibi valere: sed inualidam esse. Sicq; non volumus causam procedere, tanquam si nec scripta fuisset memorata lex: sed ẽm de talib. positas leges nobis negotia & æstimatione & sententia potiantur. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legẽ, tua celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. VI. Cal. Maij. CP. Dom. Iustin. perpetuò August. ann. Belis. V.C. Consule.

DE NAVTIcis vsuris.

b NOuim⁹. Hanc legem q̃dã non habent, & non legitur.

† Priuentur.

TITVLVS VII.

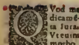
Nouella 111.

HAEC CONSTITVTIO c INnouat constitutionem quę præscriptionem centum annorum venerabilibus locis dederat.

Quas actiones triginta annorum excludit præscriptio: si loco religioso competunt, quadraginta annis tantum excluduntur: vsucapionibus trienny & quadriennij saluis manentibus. Ang.

c HÆC CONstitutio &c.

Scilicet qua est sup. ut eccl. Ro. centum an. lo. ut legitur in nouel. nã dicit illam generaliter loqui in omnibus ecclesiis & ideo generaliter corrigi. Sed nos intelligimus eam tantum de Roma. ecclesia, et alijs ei suppositis. unde dicas hic fieri mentionẽ de ea qua est C. de sac. san. eccle. l. fi. superior autẽ, ut eccl. Rom. &c. coll. 2. remanet in firmitate sua. & hoc probatur in iure canonico, ut extra de præscrip. c. uigilanti.

a Vod medicamēta Iura. Vt enim morbo per medicinam quis liberatur, sic & negotiū per ius. & sic quādoque mala dat medicina, quę creditur bona, & hoc dudum postea apparet, & alia est necessaria ibi medicina: ita & lex quādoque sit mala q̄ creditur bona: & cū post apparet, est necessaria noua lex. & hoc dicitur hic. Accur.

† Cōcor. c. cæterū. cū gl. i. ex̄ de iur. ca. vbi hæc recitātur, & 1 proę. decret. in gl̄a super verbo, nu ua litigia. circa fin. ibi, & q̄ð medicamenta.

b Vulnerum. vt vulnus male curatū iterum patefit: sic præscriptio centum annorum quæ videbatur pacificata, iterū tractabatur: & nō poterat ad finē perduci inopia probationum: quia vix inueniebatur aliquis centum annorū qui probare posset: & haue necessitatem reduxit ad quadraginta annos. Acc.

c Suffragari. No. fidē testium posse perire. sic ff. de Carbo. edic. l. 3. §. dux. & J. de tē. non so pec. in prin.

d Angustia. i. nō occurrunt ea quæ nostra largitate vtantur, cū ea memoria perit: licet alij aliter exponant hoc. Acc.

e In alijs. puta quadriēnij, vt C. de quadrien. præ. l fi. & plene dices J. de eccl. ti. §. pro temporalibus. col 9.

f Constitutio. dicas semper fieri mentionem de illa cōstitutione. l. vt inter diuinum. C. de sacrosan. eccl. licet Ioan. aliter dixerit, vt dixi in rubrica. Acc.

g Octo lustrorum. lustrum vocatur quinquenniū quod octies iteratum. xl. complet annos, quę enim tātum tacuit, obijcitur ei sanctio.

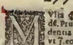
DE LITIGIOSIS, & decima parte &c.

Imperator Iustin. August. Theodoto Orientalium prætoriorum præfecto.

Præfatio hęc deest i Scrigeriana editione. Cont.

Vod medicamenta † morbis, hoc exhibent iura a negotijs: vnde consequitur, vt nonnunquā à iudicio discordet effectus: & quod credebat cōiectura prodesse, experimento inueniatur inutile. probat igitur hoc præsentis etiā necessitas sanctionis, in qua priuilegiū ex religioso proposito sacrosanctis ecclesijs Dei & monasterijs, alijsq; religiosis locis cōstitutione nostra nuper indultum, necessaria correctione distinguimus. Dudū siquidē iusseramus ad centū illis annos exceptionis propagari curricula, per cuius licentiā sanctionis negotia qdē multa cōmota sunt, & velut antiquorū vulnerum b obductę patuerūt iterum cicatrices: sed eorū sanitas prouenire non potuit, probationum. s. difficultatibus impedita: qm̄ per tm̄ sæculi magis q̄ tpis spatiū, nec documētis itegritas, nec actis fides, nec ętas valet testibus suffragari. c Vnde quia largitati nr̄æ causarū n̄ occurrit angustia: d cū rōnę simul ac religione tractātes pdictum priuilegiū vsq; ad possibilē modū deducere experimēto retraximus, & iubemus in negotijs, q́ antehac 30. annor. remouebat exceptio, nūc venerabilibus ecclesijs, monasterijs, & xenodochijs, necnō orphanotrophijs, & brephotrophijs, & ptochotrophijs 40. ann. protestatio conferatur: salua .s. circa alias personas & causas virtute quā semp tricennalis sibi pscriptio vindicabat: qm̄ hanc 10. ann. adiectionem solis (vt dictū est) religiosis locis, eorumq; iuri vel cōtractibus indulgemus: vt sopitæ hoc tpis spacio tam personales q̄ hypothecariæ actiones in perpetuū conquiescant: nihil penitus alijs exceptionibus derogantes, sed tam in alijs, e triennio vim roburq; tenentibus. in illis namq; (vt dictum est) negotijs religiosos cōtractus memorato 40. annor. priuilegio volumus perfrui, in quibus eis 100. anno. prærogatiuam constitutio nr̄a contulerat. Siquas planè causas añ hanc nostrā constitutionem ab ecclesijs cæterisq; sacris locis vbicunque commotas, iudicialis sn̄ia aut transactionum conuentio terminauit, nolumus refricari, sed in reliquum illis hanc obijci sanctionem, quas antehac sopitas octo lustrorum g silentio moueri hactenus, aut motas terminari non contigit. Illustris igitur & magnifica auctoritas tua, quæ per hāc generalem legem nostra statuit ęternitas, edictis propositis ad omnium notitiam faciat peruenire. Dat. Cal. Iunijs Constant. Imperij Dn. Iustin. perpetuo Aug. ann. XV. Basilio V.C.Cons.

Vlta quidē. Prudentia. vt J. eo. p totū. i Dispositio. vt C. eo. per totum.

TITVLVS VIII. Nouel. 112.

DE LITIGIOSIS, ET de decima parte litis ab actore cautela præstanda.

† Græcē ista subscriptū ē in Scrimgeriana editione. Contius.

Res litigiosa efficitur mobilis & immobilis, cū inter possessorem & petitorem de eius dominio causa mouetur per iudicalem conuentionem, aut principi precibus oblatis, & reo cognitis. Ang.

Imper. Iustin. August. Theodoto Orientalium prætoriorum præfecto.

PRAEFATIO.

Vlta quidem de litigiosis tam antiqua legislatorū prudentia, h q̄ imperialis dispositio i pmulgauit. sed in pñti qdem iudices à nr̄a clementia petierūt, vt dubietatē discernamus, q̄ adhuc pro hmōi causis in iudicijs cōmouet, & leges necnon cōstitutiones super his positas apertius explanemus: vt iam manifestissimum fit, quas res vocari litigiosas oporteat.

CAP. I. Quæ res litigiosa sit.

Ideoq; sancim' litigiosam dici & intelligi rē

Auth. f 3 mo-

mobilē & immobilem, seseq; mouentem, de cuius dominio causa inter petitorē & possidentē a mouetur, b aut per iudiciariam conuentionē, aut per preces † principi oblatas, & insinuatas iudici, ac per eū aduersario interpellatoris cognitas. in his enim casibus etiam præteritam constitutionem c mansuetudinis nostræ per hác volumus obtinere: d in qua scientes & ignorantes emptores discernimus: e & hóc adijciendū esse perspeximus f vt si lite de re litigiosa pendente pulsatum contigerit ab hac luce recedere, hæredes autem eius velle diuisionem rerum facere, sine aliquo obstaculo liceat eis hoc agere. Quando enim res litigiosæ per successionē ad hæredes perueniunt, non debet alienatio intelligi earum inter cohæredes diuisio. g Et hoc aūt præsenti nostra lege decernimus, vt si contigerit vnum pro tali causa litigantem, h ab humano cōsortio recedentem, per vltimā voluntatem res aliquas, de quibus dñij dubitatio vertitur, legati noīe cuicunq; relinquere: si quidē hæres iudiciali sentētia dñs earum fuerit demonstratus, tūc legatarius qđ relictum est, modis oībus consequatur. i Si verò hæres in iudicio victus exstiterit, non habeat legatarius licentiam aliam rem pro eodem legato heredem exigere: quoniā sciēs testator rem litigiosam esse, litis euentum legatario dereliqt. k Vnde damus licentiam legatario (sic hoc prodesse sibi putauerit) litis participem fieri: l vt ne aliquā forte negligentiam seu proditionem hæredi possit obijcere. Ab hoc m autem litigiosi vocabulo hypothecas separari decernimus, & in his hanc distinctionem tenere: vt si quidem speciales res mobiles, vel immobiles, aut se mouentes nominatim fuerint hypothecæ suppositæ, liceat quidem debitori eas, cui & quando n voluerit vendere: sic tamen, vt ex precio earum vsque ad debiti quantitatem satisfaciat creditori. Si autem hoc debitor non fecerit: damus licentiam creditori, qui rem venditam suppositam habet, eandem rem vindicare, o donec ei satis pro debito fiat: p Hoc autem præcipimus obseruari, si non forte ante, aut per generalem, aut per specialem nominatim hypothecam eadem res alijs fuerit creditoribus q obligata: Tunc enim secundum sacrarum nostrarum legum tenorem, temporum priuilegia vnicuique creditorum seruari decernimus. Ex quo iam claret, quòd generales hypothecas multo magis litigiosi vocabulo volumus contineri: sed earum actiones secundum veterum

a Et possidentem. sic ergo de corporali tñ. P. tñ dixit idem de incorporeli, idest de actione personali. quod satis pōt dici s̄m vetera iura: vt C. e. l. 2 & l. fi. sed per hanc vt ɔ̄trinm. & s̄m hoc non pōt opponi de eo quod est C. ne lice. po. l. 1. & 2. vbi cessa actio potētiori amittit: q̄a ibi est incorporalis.

b Mouetur. non est necesse, q̄ lis ɔ̄testet: statim enim restringit, cū dr. iudiciaria cognitione &c. libelli ergo dari necesse est. sed non licē cōtestari: licet multi contradicant. Item simplex interdictio non fecit rem litigiosam: vt C. eo. l. j. & ff. eo l. j. Acc.

c Constitutionem. positam. C. eo. l. fi.

d Obtinere. i. intelligi.

e Discernimus. vt sciens emptor re careat, & precium det fisco, non vt lucro cedat alienantis: imo ipse det tantūdem. si sit emptor ignorans p̄ciū rehabeat, si soluit tātum, qđ sit eius tertie: vt C. e. l. fi. Ac.

f Perspeximus. s. per eandem l. fina. C. eo. circa fi.

g Diuisio. quędam enim sūt cū vniuersitate, q̄ aliàs non fierent: vt ff. de acquir. re. do. l. quædā. & idē dicas in dotis causa, & donat. pp nup. & transact. & legatis, & fideic. vt C. eo. l. fi. §. fi. o. in fi. & ī prox. §.

h Litigantē. actorē, vel reum.

i Consequatur. quid si hēs agere non vult Rñd. cōpellitur cū legatarius: vt ff. de leg. j. l. si sic. §. fi. Et nor. de hoc triplex ius. nā in re veteri agebat hēs, & in oēm euentū legatario tenebatur: vt C. eo. l. 3. & hoc ante Iusti. per Iustinia. vero agebat legatarius suo periculo: vt C. e. l. fi. in fi. o. hodie vero agit hēs. sed periculo legatarij, vt hic subijcit: & s̄m hoc dictę ll. corriguntur hic in hoc. Accur.

k Dereliquit. hoc n. p̄sumimus, nec ɔ̄trij probationem recipimus. Acc.

l Fieri. sic & dominus cum procuratore: vt ff. de procurat. l. Paolus. eū. sic legatarius cum eo qui cōuenitur querela. vt ff. de inoffi. testamen. l. si suspecta. & ff. de appel. l. si perlusoria. Acc.

m Ad hoc. aliàs ad hæc. aliàs ad hoc, & quælibet est bona littera.

n Et qñ. ēt pendente lite iam super hypothecaria: nam & hoc hic dicere intendit. Sed nunquid tenetur actione in factū debitor, qui alienat causa mutandi iudicij? Rñ. sic, vt ff. de alie. iudi. mu. cau. fa. l. 1. & licet ille tit. locū habeat, antequā sit res litigiosa. tamē multo magis post habet locum, vt arg. ff. de pecu. l. si postea. Sed alij intelligunt hunc. §. vt si agat res vin. contra aliquem, non ideo prohibeat rem obligare, licet p̄hibeatur eam aliàs alienare.

o Vindicare. per hypothecariam, debitore scilicet possidēte, qui nondum tradiderat eam emptori, vt ī. de fideiuss. §. sed oē que ad res. quę est ɔ̄. s̄m Ir. vel forte emptore etiam possidente & ita hic corrigit qđ ī. de fideiussore dr, & hoc s̄m Bul. vt tertio die excussis iā primitus bonis debitoris, & mādatoris, & fideiussoris, & spōsoris. vt ī. de fideius. §. sed neque, colla. i. s̄m Al. quod verum videtur. Vel hoc locum habet, quando egit creditor, vt ex ipso pignore sibi satisfiat. vel aliud ī taci to pignore, vt hic: cū hoc s̄m leges veteres erat. vt ff. de iure fis. l. Moschis. & dici ī. in prędicto ɔ̄triu. Acc.

p Fiat. vt C. de pign. l. debitorem. & ff. de distra. pigno. l. si credi tor. §. fi. & facit. ff. de pign. act. l. quāuis.

q Creditoribus. qui possideant, vel petūt.

Ali-

Cōcor. gl. vnica ī fi. in e relatum. ex de offi. de lega. vbi dr, q̄ si cui per libelli oblationē res efficit litigiosa, ita p̄ citationem perpetuat iurisdictio delegati.

rum legum constituta examinari, & inde vim præcipimus obtinere. Et hæc quidem de litigiosis & speciali necnon generali hypotheca disposuimus, vt iam nulla de ijs in iudicijs dubitatio generetur, sed secūdū distinctionem huiusmodi certamina terminentur.

CAP. II. De cautione, quę ante reorum citationem præstari debet ab actore.

Ad excludēdas autem calumniosè mouentium intentiones, & exsecutorum fraudes: aliud inuenit prouidentia nostra remedium. Sācimus enim omnes iudices, si quando aliquos teneri, [a] vel amoueri † voluerint, hāc conditionem in suis interlocutionibus [b] adijcere, vt non aliter conuentionales libelli pulsatis porrigātur aut sportulæ executoribus dentur, nisi prius & in libello actor ꝑ se aut ꝑ tabularios subscripserit: & actis [c] interuenientib. fideiussorem idoneū periculo cōpetentis officij [d] præstiterit [e] consentientem, ꝙ vsque ad finem litis permaneat, [f] & suas intentiones, aut per se, aut per legitimum procuratorem exerceat: & si postea fuerit approbatus iniustè litem mouisse: sumptuum & expensarum [g] nomine decimam [h] partem eius quantitatis, quæ in libello continetur, pulsato restituat. Si autem dixerit non valere fideiussorem dare: tunc apud iudicem, à quo causa examinanda est, sanctis propositis euangelijs per sacramētum hoc ipsum [i] affirmet, & sic iuratoriam cautionem † exponat, & per eam hęc, quæ superius dicta sunt profiteatur. [k] Si verò non hæc omnia, quæ prædiximus, secundum antè latum modum processerint: nullatenus pulsatum responsum facere executori concedimus. Nam si citra memoratam dispositionem aut aliquis iudicum, aut officium eius, vel quilibet executor negotij aliquē conuenire præsumpserit: iudex quidem & officium eius denarum [l] librarum auri pœnam sustinebit: ipse autem exsecutor negotij & confiscationem suæ substantiæ patietur, & exilio quinquennali damnabitur: pœna videlicet ex hac lege competente, periculo viri magnifici pro tempore comitis Orientis rerum priuatarum exigenda, & nostri fisci iuribus inferenda. Omne autem dispendium, quod pulsatus ex hac conuentione præter tenorem nostræ legis factum perpessus fuerit, ex petitoris substantia pulsato resarciatur periculo iudicis, cuius ab exsecutore detentus est, [m] necnon & officij quod eius iussionibus obsecundat: vt vndique nostro imperio superna maiestate ac diuinitate crediti, pro sua indemnitate lætentur. Causas verò, † quæ ex consensu [n] vtriusque partis in iudicio mouentur, à pęna

[a] Aliquos teneri. Cum in præsentia sint. Accu.

[b] Interlocutionibus i. præceptis: nam oē præceptū iudicis, quod facit ad cām finiendam, est interlocutio: vt ff. de arbi. l. qualem. in fi.

[c] Et actis. i. scriptura inde facta auctore iudice. Sed nunquid ex hac. s. scriptura orit̃ actio reo? Rñ. non: sed vt iudicis officium in exigenda decima interueniat: licet stipulatio non fuerit apposita, ſm Azo. si autē sit apposita, acquiritur vtilis ēt ex stipulatione executoribus: vt ff. rem pup. sal. fo. l. 4. in prin.

[d] Officij. i. officialium, vt ponatur ministerium pro administrantibus. Acc.

[e] Præstiterit. Sed cui? Rñ. executoribus, nam ex eorum pacto habebit reus vtilem actionem, vt mō dixi, vel ipsi conuento sine dubio.

[f] Permaneat. s. actor. Sed contra. C. de appell. l. eos, in fi. nam nullus cauet de prouocatione appellationis exercendæ vt ibi dicit. Sed dicas illud corrigi per istud, ſm Azo. Vel illud in appellationis causa, hoc in principali.

[g] Expensarū. Not. quòd qui iniustè litem mouet, ad expensas tenetur: vt hic, & C. de episc. & cleri. leg. omnes. in fine, & supra. de exhiben. §. quia vero. & C. de iudi. l. properandum. §. si vero. Acc.

[h] Decimā. Dicunt quidam, ꝙ hęc decima non excedit vltra 35. aue. vt sup. de execu. §. 1. col. vij. Alij dicunt, quòd excedere potest, & illa auth. ante contestationē loquitur, hæc post. & sic hæc differt ab illa, nec altera est superflua. Tu dic, ꝙ illa fit propter incipiendam cām. hæc propter finiendam. Sed quæ cautio prius fiet? Rñd. illa, tum quia est in ordine bursa libri prior, tum qa respicit principium, qd prius esse debet: vt arg. C. de no. cod. cō § fin. Item an cōtinue hęc post illā? Rñ sic. Vel dic ſm Io. illa ante receptionem libelli, hæc post: licet antequam reo detur. Item quid si plus expendit, quam decimā? Rñ. totum sibi restituitur, si hoc iurat: vt argu. ſ. de exhib. §. quia vero. col. v. & j. eo §. omnem & ff. de iudic. l. eum. & C. de iud. l. properandum. §. si vero. Sed vr ꝙ hæc decima nullo modo sit pręstanda: vt insti. de pœ. te. liti. §. hæc autē. quæ est contra. Solu. illa corrigitur, vt hic. Idē qd̃ subijcit quantitatis, large accipe & ꝑ specie, vt ff. de leg. 1. l. quisquis. Et sic no. hic, quod ēt in actione personali debet actor dicere rem certam in libello: vt hic & ff. de rei ven. l. si in rem. § & si vestimenta & ff. de dolo. le. Item exigit. & ff. de iureiur. l. prætor in prin.

[i] Hoc ipsum. s. fideiussorē, se dare non posse, qd̃ subijcit. & ꝙ duo iurant, sic & j. vt nul. iu. §. si vero crimen. & C. de asser. to. l. j. §. omnes. & ff. qui satisda cogan. l. de die. §. fi. & facit ad §. j. de san. epi. §. nulli. col. ix & ſ. de nupt §. q vero, in fi. § coll. 4

[k] Profiteatur. s. ꝙ vsque ad fi. litis permaneat. Accu.

[l] Denarū. i. decem & decē: vt ff de lega. j. l. si quis testamē to. §. Titio.

[m] Detentus est. i. citatus re & verbo.

[n] Ex consensu. i. arbitrio ſm quosdā. nam ibi non præstatur prædicta cautio ſm eos. Sed contra. ff. de arbitr. lege prima. dic ergo ibi. vt remittatur partium consensu. nam consensu partium de iure

† Admoneri legēdum. ἀπομνῆσθαι. Contius. Expensis multatur iniustè mouens litem.

† Facit ad idem. c. per vestras. iuncta gl. sup verb. pōc. extra de do. inter vi. & vxo.

Libellus ēt in psonali actione rē certā continere debet.

† Facit ad huac text. gl. j. in c. cū dilecti. post med. ibi, item satisdatio extra de arbitr. vbi dr ꝙ coram arbitro non pstatur satisdatio, sed sufficit pœnæ ꝑmissio.

iure interdũ relexat̃,vt arg. ff.de ferijs.l.j.j.respon.
a Constitutionibus q d. siue huius constitutionis auxilio,ex quo partibus placet.
b Omnem.sup. ad omnem &c.
c Legem.vt C.vt nemo inuit.agere vel accu.

vel ob ferme desiolcitũ. sed de rebus absentis satisfit. Item nota. consoci odinatiũ esse tres dari potius quàm plures vel pauciores, siue maioris temporis siue minoris in iure inueniat̃,vt j̃.vt spõsal.largitas.§.ad hoc.coll.ix.& C.quo.& qñ iu.l.consentaneum.

huius constitutionis liberas esse decernimus:& sicut alijs nostris contingetur constitutionibus, e terminari.

CAP. III. Vt post annum & tria edicta in actorẽ contumacem sententia feratur.

Actor, qui actionem in iudicio popositam post litem contestatam prosequi differt, tribus iudiciarijs edictis citatur: post quæ si adhuc venire recusat, iudex post annum sibi indultum sententiam profert. Barto.

Omnem b verò † causarum finem volẽtes celeriter peruenire, illorum malignitatibus obuiamus, qui tãtummodo proponunt actiones, nolunt autem vsque ad finem exercere iudicium, dicentes legem c esse, quæ decernit neminem actiões suas exercere nolentem compelli. Et hãc igitur prauitatem extinguere festinantes, iubemus memoratæ legis auxilio non eos vti, qui contra aliquem suas proposuerint actiones, siue per iudiciariam conuentionẽ, siue per preces principi oblatas, & iudici insinuatas, & per eũ ad scientiã aduersarij deductas, vel sub legitimi iudicis cœptas examine. Iniustè enim agere recusat, qui paratus aduersarium suũ ad iudicium vocauit: cũ excusatio hęc pulsato magis quàm actori conueniat. Quamobrem d sancimus actorem cœptũ negotium vsque ad finem litis exercere. a Si verò causam prosequi distulerit: damus pulsato licentiam, iudicem apud quem lis cœpta est, postulãdi: vt ab eodem iudice actor ad iudicem f aut per se aut per legitimum procuratorẽ venire moneatur: & sic hoc minimè fecerit, propositis tribus vocetur g edictis: vnaquaque cautione h† nõ minus quàm triginta † dierum spacio concludẽda. Iubemus enim ordinarios iudices nõ solum preconum i vocibus, sed etiam edictis propositis quamcunque litigatorum partem absentem in iudicium vocare. Vocem enim preconũ pauci possunt, qui præsentes inueniuntur, audire: edicta verò per multos dies sic posita possunt penè omnes agnoscere. Alijs autem omnibus iudicib. qui per imperialem iussionem causas examinãt, ex præsenti lege permittimus k partes quæ in iudicio non permanent, propositis edictis l vocare, ne causæ infinitæ permaneãt. Si verò apud iudicem initium m lis non acceperit, sed tantũ conuentionali libello n quicunq; pulsatus o est,

d Quamobrem. nunc incipit. & primo qñ lis iam contestata est: postea qñ nõ est ɔtestata: vt j̃. eod.§. si vero.in fin.
a Exerceta. Not. ꝙ qui semel voluit, prosequi cogit̃. vt C. ad Velle.l. fin.in fi. & ff. man. l.si mandauero.§.fi.
f Iudicium. aliàs negotium.
g Vocetur. vt veniat ad cãm, vt C.q accu.non pos.l.j.
h Cautione. i. dilatione sic dicta, quia ad cautelam datur, vt possit ad peremptorium peruenire. & sic ad sententiam. vt ff de iudic. le. ad peremptoriũ. & qd̃ dicit xxx. dierũ, dic ꝙ olim erãt c. vt ff. c.l p interualla. & C. de iud. l. ꝓperandũ § j. Sed illę corrigun tur p istã auth. Istud etiam idem spatium credimus augeri in reo. nam non debet &c. vt ff.de re. iu. l. nõ dẽt ff. da fer.l. fi. f.m lo. sed dico grauari actorem, vt definitiua contra eum feratur, & ante lit. contest. vt j̃. eo.§. si verò. & non dico in reo absente ante litẽ contest. sed si agatur realiter, in posses.rei petitæ mittet̃ actor, vt C.de præscrip. triginta annorum. l. si quis.§ personaliter, pro mensura debiti, vt s̃.de exhib. §.si verò etiã multa enim conceduntur reo, q̃ actori non concedũtur. vt C de tempo. in integ. restitu.l. petendæ & ff de fer. l. fi.sed omne quod licet actori &c. vt dictum est.& est ratio: quia durius debet adstringi actor qui prouocat inuitum, vt sup. proa. iniustè enim &c. Sed videtur etiam. ꝙ contra reum feratur definitiua sententia ante lit.cõtestat.vt s̃. vt omnes obed.iudici.§. si verò.coll.v. Sed dic ibi quasi contestat.lit.contradominum: cum alius ei responderit.

& j̃. vt cũ de ap. cog. § sed hoc p̃senti. Sed q̃ro, an hoc casu iudex possit hoc spaciũ minuere? vĩ ꝙ non, vt ff.e.l.per interualla: cum sit dilatio legalis. aliud aũt si sit iudicialis, vt C. de dila.l.j. Val dic posse minui, vt ff.de iudi. l. nonnunquã.
i Preconum. hodie per tres nuncios ad domũ missos. nec clamat preco p plateas, quia &c. olim enim per edicta in albo posita, vt hic continet̃, f.m Ioan. Sed qualiter, cum semel esset scriptum in albo, iterum scribebatur? Rñd. forte elapsis triginta diebus delebatur, & iterũ scribebat̃. Et nota ꝙ in hoc albo erant specialia edicta, vt de his citationibus: q̃dam generalia, vt ea quæ dicuntur prætorum edicta, vt ff. de iurisd.om iudi.l.si quis id.in prin. Acc.
k Præsenti lege permittimus. Not. de lega.o principis licite citare per edicta. & sic est contra. s̃.de exhib.§. si vero quidam.ibi, nil facere valente. Sol.hic corrigit in his delegatis. Alij dicunt, ꝙ hæc f.m illam distinguit, vt hic lite contestata non ante liceat Accu.
l Edictis. in albo.
m Initium. Not. initiũ litis fieri per contestat. sic C. de plus petit. l. j. & C.de iud.l.apertissimi. & C. vbi de criminoe agi opor.l.j & faciunt ad ea quæ dicit. ff.de iuris.om. iud.l. & quia in fi.l.
n Libello. hic derogat.l.C. de eden.l. edita, quia necesse habet perfistere in veteri, vt hic: nec potest mutare libellum secundùm Azo. etiam ante lit.cõtest. sed per illam licebat vsq; ad lit.contestatam. Acc.
o Pulsatus. coram ordinario.

Prosequi cogit̃, qui seme voluit.

Facit adhuc.§. c. pterea. cũ gl.j. extra de dilat. & ex hoc § sumitur auth. q̃ est sup l. consentaneũ C. quo & qñ iudex. & incipit: ꝙ semel.

† vocatione. in scripus.

† Facit ad hunc tex. gl. a. post prin. c. j. extra de dila.

e Cõcor. c.relatum cũ gl.j.extra de offi. delega.

Per

aut precib. nostrę oblatis clementię: iussio nr̄a sup hoc prolata, siue scriptis, siue per mandata [a] iudici fuerit intimata, & ea aduersario per eū cognita: etiā sic licebit pulsato ire ad cōpetentē [b] iudicem, & per eū suū aduersarium simili modo vocare. vt si q̄dē sui præsentiam actor fecerit, cā s̄m legum ordinē examinata finem legitimū sortiatur. [c] Si vero propositis edictis vocatus ad iudicium venire, & suas intētiones aut p se aut per legitimum (sicut dictū est) procuratorē proponere noluerit: tunc & aliud [d] vnius [e] anni spaciū ei concedimus: intra quod nisi suam intentionē fuerit prosecutus, damus licentiā iudici, & absente aduersario, partis permanentis [f] allegationes secundū nostras leges examinare: & veritate [g] subtilius requisita, legitimā proferre [h] sententiam.

Si verò intra prædictū anni spacium venerit, & suas intētiones exercere voluerit: iubemus iudicē modis oībus expēsas vel sumptus quos pp litem pulsatus permanens in iudicio sustinuerit, ante omnia exigere actorem, [i] & pulsato dare: & sic actorem permanere, donec causa finē s̄m leges accipiat. Nā si tātummodo venerit, & expensis siue sumptibus datis solū annale tempus interrumpere voluerit, & iterum à iudicio recedens, vsq; ad exitū cāę nō permāserit: iubemus eum post p̄dictas [k] edictorum & annalis spacij obseruatiōes ab omni cadere actiōe [l] quam sibi competere cōtra pulsatū existimabat. Deterior [m] nanq; † dolus eius agnoscitur, q̄ interruptam iterum litem deseruit, quàm qui semel acceptā dereliquit. Legis aūt [n] priuilegio, [o] q̄ nolentibus non imponit necessitatem proprias actiones mouere: illis tantūmodo vti concedimus, qui nullā s̄m prædictos modos aduersario mouerint quęstionem. Hęc autem oia obtinere decernimus in causis, quę necdum vel iudiciali sententia, vel amicabili conuentione, vel alia iuri cognita decisione finitæ sunt, Theodote parens carissime, atq; amantissime. Illustris itaque & magnifica auctoritas tua præsentem nostri numinis legē in perpetuo valituram edictis in hac regia vrbe propositis, & præceptionibus in vniuersis prouincijs sub tua constitutis iurisdictione directis faciat manifestam: vt omnes ea, quæ pro vtilitate eorum sancimus à se custodienda cognoscant. Dat. IIII. Idus Septem. Constantino. Imperij Dn. Iustiniani PP. August. anno XV. Basilio V.C. Consu.

TITVLVS IX.

Nou. 116. De militibus.

VT NEQVE MILES neque fœderatus obseruetur domui priuatæ, aut possessiōi alicuius.

[a] Per mandata. s. sine scriptur. vt per nūcium.

[b] Competentem. i. eum qui delegauit, qñ est delegatus à simplici ordinario, vel ad iudicem causæ. Azo.

[c] Sortiaẽ p definitiuam, qñ ambæ sunt p̄sentes, si est lis cōtestata, aliàs fieret vt dixi. s. e. §. proa. vt distinguar reus vel actor si absens. Acc.

[d] Aliud. sic crucifixus est Christus, & alij &c. sic s. vt defun. seu fu. in prin. colla. 5. nec enim hic aliud simile spaciū præcesserat.

[e] Vnius. propter triplex spacium 30. dierum, quod est ei datum inter edictū & edictum.

[f] Permanentis. in præsenti.

[g] Et veritate. vt si habeat actor bonā cām, nihilominus vincat redditis reo expēsis, vt C. de iudi. l. sancimus. & l. properandum. §. sin autem ex gestis. & s. de iudi. §. oportet.

[h] Proferre. qñ lis iā est contestata & cognitum de cā p probationes rei. aliāq̄n ab obseruatione iudicij tm̄ absolueret reū s̄m quosdam. Tu autẽ breuiter mirabilia hic no. quia introducunt hic testes ante lit. contesta. si reus vult in se onus probationis suscipere. sic ff. de proba. l. circa. Secundum. quia fertur definitiua sententia ante lit. contesta. sic enim dicit, & veritate sub ti &c. & hoc secundum M. & Ioan. Bul. contra, & dicebat legitimam sententiam de missione in poss. & hoc qñ reus probat, vt dictum est. aliàs ab obseruatione iudicij tā tū absoluitur reus. vt C. de iudic. l. properandum. §. t. Item tertium nouum no. q̄ amplietur numerus dierum, cum olim. x. hodie 30. sint: vt dixi. s. § proxi. Item quartum q̄ res ante triennium finitur instātia: licet aliàs regulariter triennium duret ciuilis: vt dicet. j. q̄ xt. Quintum not. q̄ cōtrahitur etem iudiciū etiam actore absente, vt possit definitiua dari, & hoc idem erat per. l. properandum. §. sin autem reus. secus vt iure veteri, vt ff. de iudi. l. & post edictum. & est argu. pro hoc. ff. de regu. iur. l. non debet. Item sextum not. quia cadit quis ab actione sua propter procrastinationes suas, & delusiones huiusmodi. vt j. proxi.

Snīa definitiua aliq̄ñ ante litis cōtest. fertur.

[i] Actorem. sic C. de iudi. l. sancimus. & s. de his, qui ingred. ad appell. §. quia igitur. ibi, expensis modis omnibus &c. collat. quinta.

[k] Prædictas. l. item de nouo faciendas. & sic si bene computes, habet biennium & sex menses s̄m Io. Vel dic, q̄ loquitur de prædictis 1 & sic habes annum tm̄ & tres menses. quicq̄d tñ dicat, derogatur l. properandū. q̄ statuit triennium. nam vel intra biennium & sex menses vel intra annū & tres menses finitur hoc iudiciū: & sic & aliàs finitur per annū: vt sup. de hę & Fal. § illud. coll. t. s̄m Azo.

[l] Actione. nunquid ipso iure? Rñdetur potest & allegat l quod dixi. s. de iucest. nup. §. t. Et nota hic arg. contra variantes. sic ff. de procur. l. in causæ. in prin. sed argu. contra. ff. de collat. bon. lege, nonnunquam.

† Canco. c. t. cū gl. fina. post me. extra de tenū.

[m] Deterior. No. deteriorem esse conditionem pluries delinquentis. sic & C. de serui. fu. l. quicunq;. & ff. de re milit. l. 3. § si plures. & ff. de pœn. l. si quis aliquid.

[n] Legis autem. vt C. vt nemo inuit. agere vel ac.

[n] Priuilegio. idest priuilegijs.

VT NEQVE MILES, NEQVE FOEDERATUS obseruetur domui &c.

Cum

[a] Cum domini. Vtilitates. al. necessitates.
[b] Quibus.s. militibus.
[c] Militant. C. locati. l. vlti.
[d] Reb.s. vt incontinenti Barbarorum refrenetur audacia & publicę res augeantur: vt s. dixit.
[e] Eis.s. priuatis. Acc.
[f] Implentes.s. militates.
[g] Triginta dierum. arg. contra. s. vt factæ no. consti. §. vt autē. col. 5. Sol. vt ibi.
[h] Obseruauerint. i. obedierint.
[i] Optiones. simile. s. vt liceat matri & auię. §. quod autem. simile. C. de iu. fi. l. l. pe. simile. ff. de bon. damna. l. diuus. §. cū quis. Acc.
[k] Reuertantur. i. reuerti faciant.

VT DIVINAE iussio. &c.

[l] Nostræ. Corrigēdum. sic s. vt fra. fil. col. 9. in prin. argu. s. qui. mo. nat effi. sui §. tribus. col. 6.
[m] Nā præsenti. incipit constitutio. Acc.

Nullum militē vel fœderatū in domo vel propria possessione retinere præsumas. contra faciens sua dignitate expellitur: & eius bona publicantur: milites militia priuātur & etiam iudices negligentes decem libris auri puniuntur, & exilio traduntur. Ang.

Imp. Iust. Aug. Theodoto Orientalium prætoriorum præfecto.

CVM dñi Dei beneuolentia ad custodiam nostrorū subiectorū militarium rerū incipit ordinatio. His.n. prouidentia Dei dispositis, Barbarorū quidē incōtinentia refrenatur, reipublicę verò res augentur. Et qm̄ aliqui proprię salutis pro nihilo facientes rōnem milites & fœderatos, qui debent p libertate reipubli. cū inimicos certare, præsumunt subtrahere, & in priuatas suas occupare vtilitates [a] præuidimus per psentem legem nrām oibus interdicere, vt nullū decætero psumant militem in quocūq; relatum numero, aut fœderatum subtrahere, & in sua domo aut in proprijs habere possessionibus pro qbus [b] nos multos sustinemus labores. exercentur.n.& militant, [c] vt cōibus vtiles sint rebus. [d] Sint igitur oēs scientes, qui milites, † aut fœderatos aliquos in suis hnt domibus aut possessionibus, aut qualitercunq; obseruantes, & quasdā eis [e] proprias implentes [f] vtilitates: q nisi intra 30. dierum [g] dilationem, cōputandorum ab insinuatione per loca pñtis nostræ dispositionis, eos expulerint substantię qdem hñtiū eos, aut retinentium, publicationi subiectæ, fisco applicabūtur, ipsi verò & dignitatibus & militijs quas hnt expellentur. milites verò & fœderati, qui eos post dilationem obseruauerint, [h] non solum militia spoliabuntur, sed ēt vltima sustinebunt supplicia. scientibus ēt vniuscuiusq; prouincię iudicibus, quia si aliqui inueniant in locis, q̄ sub his sunt, exactoribus, aut conuictoribus aut psonis aliquib. aut dominijs, aut possessionib. at qbuslibet pprijs vtilitatibus pmanentes, & nō celeriter istos cōprehēderint, & supplicijs subdiderint, & milites qdem ad numeros suos transmittant, in quib. militant, fœderatos verò ad proprias optiones: [i] ipsi x. libr. auri pęnā exigentur, & insup exilio tradent, vtpote nr̄as iussiones psumentes negligere. Nemo igitur neq; diuino quodā typo de hoc forsan facto, neq; pceptis iudicū vtatur: neq; aliqui nostrorū iudicum hmōi aliquos typos, aut pceptiones iudicum suscipiat: sed cū oi celeritate militantes quidem ad proprios numeros, fœderati verò ad suas optiones reuertant, [k] & pro cōibus certent rebus. Nullo.n.mō decætero concedimus nostros milites aut fœderatos in qbusdam omnimo priuatis vtilitatibus occupari. Quæ igitur placuerunt nobis, & per pñtem manifestata sunt legem, tua eminentia pręcognoscens, in hac quidem felicissima ciuitate edictis sm morē propositis, in prouincijs verò pręceptionib. destinatis omnibus manifesta cōstituere festinet. Dat. Idib. Apr. Constā. Imperij Dom. Iustin. perpetuò August. ann. XV. Basilio V.C. Consule.

† Cōcor. cūm hoc. tex. 23. q. 5. p totā illam qōnē. & maximè, in c. militare.

TITVLVS II.

Nouella 114. Eius tantùm argumentum refertur in Scrimgeriana editione.

VT DIVINAE IVSSIONES subscriptionem habeant gloriosissimi quæstoris.

Nulla diuina iussio per aliquem iudicem recipiatur, nisi sit sub velata subscriptione quæstoris denotantis inter quos, & ad quem iudicem, & per quam personam directa fuerit, contra faciens pœna xx. librarum auri multatur. Angelus.

Imper. Iustinia. August. Theodoto sacrorum prætoriorum præfecto.

NOstræ serenitatis solicitudo remedijs inuigilat subiectorū: nec cessamus inquirere, si quid sit in nostra repu. corrigendū. [l] ideo nanq; † voluntarios labores appetimus, vt quietem alijs præparemus. Vnde ad vniuersorum vtilitatem ptinere perspeximus, si sacras ēt iussiones cū cōpetenti iubeamus cautela procedere, ne aliquib. liceat eas pro sua voluntate profiteri. Nam præsenti [m] lege decernimus, nullam

† Cōcor. sup verbo ghali. in c. bonę memorię extra de postu. pl. & in gl. j. in proœ. decr. circa fi. & dicit imperator [illegible] c. ecclesia vestra. in glo. super verbo, vigilijs. ex. de elec. & in c. cū [illegible]stantia. in gl. 1. ex. de censi.

a Iussionem. i. priuilegium in quo aliquid iubet vel cõcedit in fauorem, in cõmissionibus causarum forte est aliud, vt obseruari in curijs videmus. Azo.
b Iudici. i. ad quemcunque iudicem. Ac.
c Quæstoris. qui tribus modis dr, vel à quærendo, de quo non loquitur hic. vt credo. vel qui legendis principalibus libris vacat, de quo forte hic loquitur, tertio qui præest capitalibus causis ad ferendas, vel legendas sententias: de quo forte hic loquitur. vt ff. de off. quæsto. l. i. § h. & ff. de ori. iur. l. 2 §. deinde cum ærariũ. & §. quia diximus. Acc.
d Contineatur. ex hoc § sumitur quod est C. de diuer. rescri. l. fi. § fina.
e Quibus iubemus. s. iudicibus.

IN MEDIO LItis non fieri &c.

f Omnia. Disponentes. s. nos per dictas iussiones.
g Pragmaticũ typũ. i. chartulam quam scribebant quid faciendum sit. Acc.
h Præscriptionẽ. als descriptionẽm. Acc.
i Dispositionẽ. qa nos volumus, g̃ nostræ ll. valid̃, vt ĩ de iud §. oẽs adt. coll. 6. sic ff. ad Turp. l. 1. §. 1. ibi, pœnæ vero p se &c. Et sic no. g̃ nõ licet supplicare lite pendente. vt hic, & C. vt lit pen. l. 1. & 2. & facit. C. si ꝯ ius vel vti. pu. l. fi. Acc.
k Negotium. s. relatum. Acc.
l Aliqua. s. nobis imperatoribus.
m Apud iudicem. ita neq; iudicanda ab alijs aliorum doctrina. Azo.
n Iudicium. l. sna.
o Dictum. idest inchoatum, aut antiquatum.

Lite pendente supplicare nõ licet.

nullam diuinam iussionem a neq; per viri magnifici quæstoris adinctores, neque per aliam cuiuslibet militiæ, aut dignitatis, aut officij personam, cuicunque iudici b confectam, à quolibet suscipi cognitore, cui magnifici viri quæstoris c annotatio subiecta non fuerit, qua contineatur d & inter quos, & ad quem iudicem, vel per quam fuerit directa personam: quatenus omni posthac ambiguitate submota, nulla cuilibet excusationis relinquatur occasio: scientibus iudicibus, vel administratoribus vniuersis, quòd si in quolibet negotio sacram susceperint iussionem, nisi cui quæstoris viri magnificẽtissimi fuerit subiecta annotatio, multa viginti librarum auri, & officium eorũ simili pœna plectetur: quibus e iubemus, si qua talis iussio ad eos peruenerit, mox ad prædictũ virum magnificum quæstorem referre, aut cum illo qui hæc ingerit, destinare: vt in eum vindicta procedat, quam in falsarios iura nostra cõstituerunt, Theodote parens carissime, atque amantissime. Quam legem perpetuo valituram celsitudo tua ad vniuersorum faciat peruenire notitiam.

TITVLVS XI.
Nouel. 113.

IN MEDIO LItis non fieri sacras formas, aut sacras iussiones: sed secundùm antiquas leges generales lites decidi.

Iudex de causa cognoscens, iudicare & procedere in ea debet secundum legem, non secundum sacras formas, & iussiones lite pendente emanantes: & sententia principis in scriptis lata non potest ab aliquo retractari. Angelus.

Imperator Iustinia. August. Theodoto sacrorum prætoriorum præfecto.

Omnia secundum nostras leges agi volentes, & harum virtutem seruari studentes, perspeximus præsentem scribere legem ad ipsarum legum obseruationem. Agnouimus enim quoniam quidam iudicum volentes eis, qui causas dicunt, tergiuersari, & celare suas festinantes dilationes, excusant se frequenter, dicentes quòd sacræ formæ, aut sacræ iussiones, aut dispositiones spectabilium nostrorum referendariorum insinuatæ eis sunt, tanquam disponentes f quemadmodum oporteat negotium examinari, aut iudicari. Et propterea sancimus, vt dum lis examinatur, siue in pecuniarijs, siue in criminalibus, aut aliis quibuscunque emergentibus causis apud iudices, siue hic, siue in prouincijs, neque pragmaticum typum, g neque aliam præscriptionem, h neque sacram nostram quamlibet ex scripto aut non scripto iussionem, aut dispositionem i in hac regia ciuitate spectabilium nostrorum referendariorum, aut alterius cuiuslibet, disponentem eos quomodo decet inchoatum examinare, aut iudicare negotium: k insinuare iudicantibus, aut insinuatam valere: sed secundum generales nostras leges causas examinari & decidi. Quod enim in legum positum est potestate, non egebit aliqua l extrinsecus dispositione. Si quod enim ad nos negotium, apud iudicem m iam dictum, aut antequam hoc principium sumat, perspeximus nos hoc per proprium nostrum iudicium n disponere & dicere: hoc nequaquam alterius iudicis egebit iudicio. Sicut enim à nobis sacrum (sicuti dictum o est) iudicium disposita, aut decisa, non egebunt aliorum examinatione, aut iudicio, aut retractatione aliqua: sic nos (quibus Deus † sanciendi potestatem donauit) si aliquod iudicium in quolibet negotio protulerimus, non alij iudici hoc committimus, siue per formas, siue per dispositiones spectabilium nostrorum referendariorum, aut alterius cuiuslibet, quomodo conuenit hoc negotium examinari, aut iudicari: vtpote, quia à nobis semel iudicatum est, valeat:

† Facit ad hoc 35 q. 1. imperiali &c. vbi de hoc late tractatur.

valeat: a his videlicet tenentibus quando scripta talis aliqua nostra procedit sententia. Si verò aliqua dubitatio iudici de aliqua fiat lege: nunciet ad nostram potestatem, & à nobis expectet causæ scriptam declarationem b aut interpretationem, & secundum eam decidat litem. Si vero dũ causa dicitur: pragmatica nostra forma, aut dispositio spectabilium nostrorum referendariorum, c aut alterius cuiuslibet, aut aliud aliquid horum quæ dicta sunt omnium, iudicantibus insinuetur, ordinans in his examinationem, aut sententiam: iubemus iudicem quidem omnino non respicere: † sed his vacantibus, & nullam penitus habentibus virtutem, secundum generales nostras leges causam examinare, & legitimo fini contradere. Si autem hoc non custodierit iudex, decem librarũ auri eum subiacere pœnæ: vt etiam aliam nostrã maiorem indignationem experiatur: eidem pœnæ subiecto & eo qui p̃sumet talem aliquam dictare formam, & ministrantibus ei, & talem aliquam dispositionem facientibus spectabilibus nostris referendarijs. Et hæc dicimus siue ex sacra nostra sanctione d iudicare quispiam deputatus est, siue ex præcepto iudiciali, siue secundum arbitrium, aut compromissariorum schema quæstionem audit, siue scripto, siue sine litteris. Sed vel si quis iudicum propriam despiciens salutem, ex aliquo tali præsumpserit sententiam proferre: hanc ita infirmam esse volumus, vt neque appellatione indigeat, neque ex compromisso inferatur pœna. Nos.n. omnes iudices secundũ generales nostras leges examinationes & sententias ferre e volumus. Illud quoque indubitatum erit, quia neque iudicialis quælibet valebit iussio extra quod ordinatũ est hac nostra lege. Super hoc f autem & illud iudicet nosse opus est, quia competens est eos & quę adhuc & nunc mouẽtur quæstiones, secundũ generales determinare leges, g vel si quispiam præcessit impetrans sanctionem disponentem iudicantis examinationem, aut sententiam. ei enim qui tale aliquid impetrauit iam, sententiamque definitiuam nondum promeruit, nihil ex ijs quæ impetrauit prodesse volumus. Si enim semel peruenit sententia definitiua data: nequaquam h hanc ex nostra hac perscrutari lege iubemus: licet appellatio subsecuta sit, aut retractationis i est aliqua species contra sententiam. Eam autem k iussionem, quæ non disponit quidem iudicantem, aut iudicare futurum, quomodo oporteat quæstionem fieri, aut iudicium inferri: causam verò l fini studiosè tradi legitimo m vult: aut actorum imponet editionem, aut iudicem coget legitimam proferre sententiam, aut simul alium iudicem secundum nostras præstitutas leges & fieri, & valere, & scripto, & sine scriptura non prohibemus. Vt autem omnes nostri subiecti, & maximè qui litibus atteruntur, nostram pro se nouerint prouidentiam, & nullus hanc sacram nostram circumueniat legem, neque ignorãtiam in ea proponat: sancimus in vnoquoque negotio initium apud iudicem accipere ex proœmijs n mox, & ante ipsam personarum firmationem inscribi eam, & monumẽtorum fieri partem. sic enim gestis præfulgens prohibebit ea quæ præter eius virtutem teneantur circa eam, & circa ipsam forsan personarum firmationem: & præuaricari eã.

a A nullo valeat. vt ff. qui. ap. nõ licet l. j. j. respon & ff. de min. l. minor. j. resp. & de arbi. l. nam magistratus, & ad Trebell. l. ille. §. tempestiuum.

b Declarationem. vt supra de iud. §. si & C. de legi. & cõ. l. cum de nouo. & ff. de iud. l. cum. §. j. Et no. q̃ etiam principis sententia debet esse scripta, sicut & cuiuslibet alterius vt C. de sen. ex breui. reci. l. fin. Acc.

c Referendariorum, idest facta à referendarijs volũtate principis. Acc.

d Sanctione. aliàs functione. Acc.

e Ferre. idest facere.

f Super hoc, qd ad dĩt prædictis hic §. cũ dicat super hoc? Respon. hic dicit de causis quæ pendebãt tempore huius l. quibus pendentibus similiter dicit supplicationem vel impetrationem non tenere. Et sic no. leges ad prçterita trahi, & ad præsentia: quia hoc cauetur, vt C. de leg. & con. l. leges & constitutiones.

g Leges. leges dico disponentes iudicantis examinationem, aut sentẽtia. vel pro etiam si quisp. præcessit impetrans sanctionẽ. etenim &c.

h Nequaquã hanc. s. istam definitiuam.

i Aut retractationis. forte ratione minoris ætatis seu supplicationis. Al. adeo etiam, vt si post sententiam fiat lex noua, non valeat, vt j. tit. prox. in princip.

k Eam autem. sic construe, & habebis sensum, eam autem iussionẽ, quæ disponit quidem iudicantem, aut iudicare futurum quæstionem, quomodo oportet fieri: aut repete, quomodo oporteat iudicium inferri.

l Causam vero. vero, pro sed.

m Legitima. quasi dicat, illa iussio nõ valet, quæ disponit quomodo iudicet: sed illa sic, quæ vult iudicium cito finiri. Et sic nota, q̃ quatuor casibus hic supplicat lite pendẽte. Primus, vt iudicium procedat. Secundus, vt acta edantur. Tertius, vt sententiã det iudex. quod est idẽ quasi prim⁹ modus. differt autem, quia in tertio non restabat nisi sententia. in prima & media causa facienda erat adhuc Quartus, vt associetur iudex, aliàs nõ supplicatur lite pendente, vt hic, & C. vt lit. pen. l. ij.

n Ex proœmijs. quæ sunt

† Cõcor. cum hoc tex. c. causam quæ. cum glo. super verbo, cõmittimus. extra de testi.
Leges ad præterita aliquãdo trahunt.

quæ sunt huiusmodi proœmia? Rñ. in his domini qui fiunt. Item scribunt quidam: hic incipit: et taliter. Item libellus cum partis subscriptione. Item citatio & similia quæ quasi proœmia sunt. & post hoc debet hæc lex scribi, vt sit pars monumentorũ siue actorũ. Tertio scribit confirmatio personarũ. f. satisdationis iudicio sisti. Sed vt. g. statim post prædicta proœmia debeat fieri plonarũ cõfirmatio: vt s. de exhi. §. sancimus. & §. illud vero. co. r. Rñ. illa ſm hãc intelligitur. sed hæc hodie non scribit. cum satis certa sit.

a Secundum quas. no. Imperatorem suscipere imperium, vt secũdũ leges iudicet. sic. C. de leg. & con. l. digna. & not. s. eo. §. j. ibi quod enim in legem &c.

nitẽrib. ꝑ multa interminata refrenabit à talibus eos ꝑsumptionib. ꝓprijs tẽpus non finet fieri poenis. Vt. n. iniquitatem simul & iniustitiam per omnia expellamus: ꝑpea pñtem posuimus legem, vndiq; eam, & per eam alias cautas & incircumueniendas custodientes reipublicæ leges, ſm quas [a] & nos ipsi imperiũ, qđ Deo dãte suscepimus, custodire, nr̃amque rempublicam ab his legib. muniri semp optamus. Quæ igitur placuerũt nobis, & ꝑ hãc sacrã declarata sunt legẽ, tua celsitudo seruare qđe studeat: oib. aũt palam faciat, ꝓponẽs qđe eam in hac felicissima ciuitate, ꝑceptis aũt solẽnib. vtens ad ꝓuinciarum ꝑsides: vt oẽs sciãt eã quã sup eos habemus ꝓuidentiã. Da. X. Calend. Decemb. CP. Dn. Iusti. PP. Aug. Anno. XV. Basilio. V. C. Cos.

VT CVM DE appel. &c.

b Postea. & sic ad præterita referãt negotia: vt j. e. j. rñ. in fi. qđ est mirabile. Azo.

c Et de alijs capitulis. f. quæ sunt quatuor. nam quinque principales partes habet hæc constitutio. licet multa incidenter aliãt dicat: vt dixi & sum proſecutus in summa huius tituli.

TITVLVS XII.

Nouel. 115. q̃ vt in Græcis editionib. notatũ reperitur, sex habet capitula.

VT CVM DE APpellatione cognoscitũ, ſm illas leges debeat iudicari, quæ tpe latæ sñiæ obtinebant: non ſcđm eas quę postea [b] promulgatę sũt: & de alijs capitulis. [c]

In causa appellationis debet ferri sententia secundum legem quæ vigebat tempore sententiæ primæ, non secundũ eam q̃ post latam sentẽtiam nouiter emanauerit, etiam si in lege nouiter emanata dictum fuerit, quòd protrahatur ad præterita. Ang.

Imperator Iust. Aug. Theodoto Orientaliũ sacrorũ prętoriorũ pręfec.

Erue- nit. Perspe- ximus. circa illa tacti quæstionem.

e Sententiæ. hoc qđ post sententiam.

f Relationes. hoc qđ post relationem ante responsionem, quæ expectanda non est: vt sic. & j. vt iudex non expe. sacras iuss. §. fi. colla. 12. & C de ap. l. iubemus § fina. & s. de iudi. §. pe coll. vj.

g Referentem. Nota leges ad futura tm tempora trahi. vt & s. de nup. in fi col. I.

Lex futura tẽpus respicit.

PRAEFATIO.

Peruenit ad sciẽtiam nostræ serenitatis, q cũ inter Eustathiũ virum reuerendissimum Tholonæ † ciuitatis Episcopum, & Pistum diaconum ecclesiæ Telmissensis fuisset causa commota, processit à rectore prouinciæ difinitiua sñia contra quam appellatio est porrecta. Iudices igitur apud quos appellatio ventilabatur, dubitantes ad nostram clementiam retulerunt, an secũdum leges quæ obtinebant, quando processit definitiua sñia, an ſm tenorem illius legis q̃ post definitiuã sñiam, à nobis ꝓmulgata est, eãdem cãm examinare deberẽt. Nos itaque iustum esse perspeximus, [d] secundum leges quæ obtinebant tempore latæ sñiæ, [e] prædictam appellationis causam examinari, & terminum ſm ipsas accipere. Præuidimus autẽ & post hanc si quandoque dubitatio ta lis emerserit, eam simili ordine terminare.

4. & s. de rest. & ea, quę pa. §. hoc igitur. & j. de hær. ab intesta. § fin. col. 12. & vt factæ no. consti. coll. 5. sed cum dicat hic non trahi ad præterita etiam si hoc dicatur est contra C. de vsur. l. pe. & C. de legi. & consti. l. leges & constitutiones. & ff. de leg. & feua. l. non est nouum. Sol. hoc speciale, vel dic trahit ad præterita: f. facta in quibus iudicium non est inchoatum: secus si sit inchoatũ. vt hic. Sed

† Tας est in Græco Tlos ait ciuitas Lyciæ numerat à Plinio, vt & Telmissus li. 5. ca. 27. Contius.

CAP. I. Vt causæ appellationum dirimantur ex ijs legibus quæ tempore latæ sententiæ obtinebant.

Ideoque sancimus, si quãdo de aliqua causa processerit definitiua sñia, & prouocatio fuerit subsecuta. appellationis examinatores secũdũ leges q̃ tpe definitiuæ sñiæ obtineãt, terminũ dare negotio: hoc eodem videlicet obseruando & in retractãdis amplissimę prætorianæ sententijs, & in suggestionibus indicum, quando vtræque partes omnibus allegationibus suis renunciauerint, & iudices ꝑ suas relationes, [f] quid disponi debeat, interrogauerint. In oĩbus enim prædictis casib. illas leges à cognitorib. seruari decernimus, q̃ tpe sñiæ, aut certæ relationis obtinebũt: tametsi contingerit postea legem promulgari noui aliqđ disponentẽ, & tenorem suum ad præterita quoque negotia referentem. [g]

CAP. II. De his qui post renunciationẽ aduersariorum se allegationes hẽre dicunt.

Postquam vna pars renuntiauerit allegationibus: alia cogi debet intra triginta dies proponere quicquid velit. & si hoc non fecerit, ad omnem eius malitiam superandã duo mẽses dari debẽt: quib. elapsis iudex debet ferre sñiam legibus consonãtem. Ang.

† Et hoc §. sumpta est auth. q eñ sup l. iudices. C. de iu. di & inci pit. iubemus, vt quando.

SED & hoc † præsenti addimus sanctioni.

ni. Quia inter litigatores aliquando contingit, vnam quidem partē suis allegationibus renunciare, [a] aliam verò scientem se malas causas habere, post cognitionalia certamina, & dilationes quas probationum causa leges concedunt, nolle confiteri allegationes [b] sibi sufficere, ne cito cau sæ qualitas agnoscatur iubemus, vt quando vna pars allegationibus renunciauerit, alia verò pars dixerit se habere aliquid, quod proponat: [c] iudex negotij modis omnibus eam partem quæ vtitur dilatione, [d] compellat intra triginta dies postquam altera pars renunciauerit, quicquid velit, sine aliqua intermissione proponere, quod si non fecerit, tunc ad eius malitiam conuincēdam † alius vnus mensis indulgeatur a iudice. Si verò & sic distulerit, alterius vnius mensis ei dilatio præbeatur. [e] ita vt si vsque ad prædictos tres menses, quos litigatoribus protrahentibus concessimus, suas non proposuerit allegationes: tunc cognitor causæ non amplius expectans, modis omnibus proferat sententiam legibus consonantem: vel si voluerit, scse rat. ne litigatoribus malè certantibus liceat causarum exitum vltra protrahere.

CAP. III. Quæ sunt iustæ exhæredationis liberorum causæ.

Parenti non licet liberos præterire vel exhæredare, etiam si legitimam eis reliquerit portionem: nisi iure institutionis eis reliquerit: vel nisi ingrati probentur expressè in gratitudine in testamento apparente: quæ causæ ingratitudinis per ordinem enumerantur. Bartolus.

Aliud quoque † capitulum præsenti legi addēdum esse perspeximus. Sancimus igitur non licere penitus patri vel matri, auo vel auiæ, proauo vel proauiæ suum filium vel filiam vel ceteros liberos præterire, [f] aut exhæredes in suo facere testamento, nec si per quamlibet donationem, vel legatum, vel fideicōmissum, vel alium quem cunque modum eis dederit legibus debitam portionem: nisi forsan probabuntur ingrati, & ipsas nominatim [g] ingratitudinis causas parentes suo inseruerint testamento. Sed quia causas ex quibus ingrati liberi debeat iudicari, in diuersis legibus dispersas, & non apertè declaratas inueni mus: quarum aliquæ nec dignæ nobis ad ingratitudinem visæ sunt, aliquæ vero, cum essent dignæ, prætermissæ sunt ideo necessarium esse perspeximus, eas nominatim præsenti lege comprehendere: vt præter ipsas nulli liceat ex alia lege ingratitudinis causas opponere, nisi quæ in huius constitu-

[a] Suis allegationibus renunciare valet hic renunciatio propter allegationes iuris, & propter instrumenta. sed propter testes forte ne producantur, non valet: vt supra de testi. §. quia vero multi. colla. vij. sed sola scientia testificatorum.

[b] Allegationes. quæ & in iure. & in facto & in probationib. accipi possunt. vt ff. de ritu nupt. l. si qs tutor. & C. si ex fal. alleg. l. 1. & 2. & C. de aduoca. diuer. iudi. l. laudabile. §. quoties. Acc.

[c] Proponat. Iudice interrogante an aliquid noui addere velit. vt C. de iudi. l. iu dices. & hinc sumitur authen. quæ est ibi.

[d] Dilatione. prima, vel vltima.

[e] Præbeatur. imò vel quod semel tm, vel ad plus bis, vt ff. de fer. l. vltima, contra sol. hic non loquitur de dilatione quæ datur pro centi. sed de quodā spacio qd datur ab senti, vt alleget. & eodē mō opponi potest de eo qd est in. de litig. §. omnem. vbi tria edicta, & pro quolibet dies triginta dantur. Vel dic speciale hic, quando per allegationes petitur. vt arg. ff. qui bus ex causis. l. ait prætor. §. fin & l. 1.

Cōcor. ea. prout nobis. cū glo. super verb. cōn ninceda. extra de dulo & contu.

[f] Præterire. aliàs præteriæ præteritio ad lineā fœmineam, exhæredatio ad masculinam. sic instit. de exhæred. lib. §. mater & qd subiecit nec si per quamlibet donatione & c. no qd oportet iure institu. aliquid filio relinq. nec sufficit iure legati & sic corrigunt hic intra antiqua. ff. de inofficioso testō l. Papinianus. §. si qs mortis. contra. insti. de inofficioso testō. § pe. cōtra. supra; de non § si vero filios. contra. & I. de trien te & semi. § 1. cōtra & si qua ibi similia. quibus dr. qd si fieret quoquo relicti titulo relinquere sic ergo in minimo facta institutio eae'ndit querelā: vt j. eo. §. cæterū. & agit ad supplementum, vt C. de inoffi. testō l. omnimodo & l. scimus. & de tes vao. actio. §. videamus. Vel dic, qd prædicta iura loquantur, qñ non faciebat testm, sed codicillos. hic qñ solēniter testabatur. vnde iure instituto sibi vel alijs debet relinquere. Tertii dicūt hāc intelligi sm illas: & legunt sic literam istam, nec. pro non: & dic si, i. quāuis per quamlibet donat. vel legati, vel fideicōmissi, vel alio quocunq; modo dedit debitā portionē & assume, non licet exhæredare dico, nisi forsan &c. Prima verior, videtur, vt corrigantur.

[g] Nominatim. hic probat fm M. qd bodie querela cesset, nisi inter fratres turpibus prolati institutis, vt in illis. de inof. testō. § j. hoc modo: pater tenetur eam exprimere, vt hic: & hæres probare, vt C. de inof. testō. l. omnimodo. syllogiza ergo sic. aut pater fecit testm. aut non. si fi. succedit filius ab intestato, vt j. de hæ redib. ab intestato. § j. & cessat qrela. si vero fecit, aut insti tuit filium, aut non; si non, ipso iure non valet, vt hic. si verò instituit, aut eum proinde hæres, & tūc repellitur filius, & nihil habet. vt I. de immen. donatio. in fine. & sic cessat quo tela. aut non probat & tunc testm pro nō valido est. & ab intestato succedet, vt j. §. fine igitur. & ita cessat semper querela. quare M. non posuit vnam authentic. in C. de inofficioso testamento. & insti. eo. dicentem: hodie cessat querela & c. & sic oēs titulde in offi. testō sunt correcti. Sed dic prædicta vera, ni si in vltimo casu, si institutit causam, & hæres nō probat: tunc qui iure admittit filius, nisi p qrelam; & sic cessant prædicta. Item not. quòd Pla. dicit hanc authentic. superfluam per leg. instit. de exhæ re. lib. §. nostra. sed est

† Ex hoc §. sumpta est auth. q̄ est sup le. maximū vitiū. C. de lib. præte. vel exhæred. & incipit. nō licet. Et cōcor. cum hoc text gl. in c. Raynutius. sup verb. relinquens extra de testa. & vlti. voluntate.

tionis serie continentur. Causas † autem iustas ĩgratitudinis has esse decernimus. a Si quis parentibus suis manus intulerit, b si grauem c & inhonestam iniuriam eis ingesserit: si eos in criminalibus d causis accusauerit, quæ nõ sunt aduersus principem, siue rempublicam. si cum maleficis e hominibus vt maleficus versatur: vel vitæ f parentum suorũ per venenum aut alio modo insidiari tentauerit: si nouercæ suæ, g aut concubinæ patris filius † sese immiscuerit. si delator h contra parentes filius extiterit, & per suam delationẽ grauia eos dispendia fecerit sustinere. si quemlibet i de prædictis parentibus inclusum esse cõtigerit, & liberi qui possunt ab intestato ad eius successionem venire, k petiti ab eo vel vnus ex his in sua eum noluerit fide iussione suscipere, vel pro persona, vel pro debito, in quantum esse qui petitur probatur idoneus. hoc tamen quod de fide iussione censuimus, ad masculos tantummodo liberos volumus pertinere. Si conuictus l fuerit aliquis liberorum ex eo quia prohibuerit parentes suos condere testamentum: vt si quidem postea facere potuerint testamentum, sit eis pro tali causa filium exhæredandi licentia. m Si autem i ipsa prohibitione sine testamento aliquis ex parentibus decesserit, & alij siue qui ab intestato ad hæreditatem defuncti, aut cum ipso filio n qui testamentum fieri prohibuit, aut post illum vocantur, siue illi quos hæredes, aut legatarios habere volebat, vel qui læsionem aliquã ex prohibitione testamenti sustinuerũt, hoc ipsum approbauerint: secundũ alias leges o super hoc positas talia negotia terminentur. Si præter voluntatem p parentum inter arenarios vel mimos sese filius sociauerit, & in hac professione permanserit: nisi forsitan etiam parentes eiusdem professionis q fuerint. Si alicui r ex prædictis parentibus volenti suæ filiæ vel nepti maritum dare, & dotem secundum vires substantiæ suæ pro ea præstare, illa non consenserit, sed luxuriosam degere vitam elegerit. Si verò † vsq; ad xxv. s annorum ætatem peruenerit filia, & parentes distulerint eam marito copulare, & forsitan exhoc contigerit in suum corpus eam peccare, aut sine consensu parentum marito se, libero tamen coniungere: hoc ad ingratitudinem filiæ nolumus imputari: quia non sua culpa, sed parentum id commisisse cognoscitur.

Filij furiosi, si curam eius neglexerint, à patre sanæ mentis effectò exhæredari possunt. extraneus verò, qui denunciatione in scriptis facta filijs mandauit, quòd curam de patre habeant furioso, & eis negligentibus curam & diligentiam furioso exhibuit, ad successionem eius admittitur: testamento quo ad successionem euacuato: quo ad alia cuncta capitula in sua firmitate manente. Bartolus.

Si quis † de prædictis t parentibus furiosus fuerit, & eius liberi vel quidam ex his, aut liberis ei non existentibus, alij eius cognati, qui ab intestato ad eius hæreditatem vocantur, obsequium ei, & curam competentem non præbuerint: si quidem à tali

† Côcor. ad hoc §. gl. vltima post med. in c. vlti. ibi, sic & pp ingratitudinẽ. ex. de postula. præ. &c. Raynutius. id sta glo. su per certa. Trebellia ad. in pri. extra. de testa.

a falsum: quia ibi non dicit de causa in se ted. sed hic dicit. Accur.

a Has eẽ decernimus. & sũt xiiij. vt seq. vt q. ad § illũ. g. hæc st &c. eõ qbus pt à filio exhæredari: vt septẽ. vt j. eo. §. & si quidem. vsque ad §. si talis. at illæ, quibus frater ex hæredat fratrem, &c. turpi persona instituta, sunt tres, vt s. de nupt. collat. iiij. §. in gratitudinem. sed si non turpi. tunc sem per cessat querela, vt C. de inoffi. testa. l. fratres, & in fi. tu. de inoffi. testa. § j.

b Intulerit. hæc est prima.

c Si grauem. hæc est secunda.

d In criminalibus. hæc est tertia. Accur.

e Si cum maleficis. hæc est quarta. Acc.

f Vel vitæ hæc est quinta. Accur.

g Si nouercæ suæ. hæc est sexta.

h Si delator. hæc est septima.

i Si quemlibet. hæc est octaua. Accur.

k Venire nam fœminæ impediũtur fidei ubere per Velleia num, vt ff. ad Velleia. l. j. & 2.

l Si conuictus. hæc nona. Accur.

m Licentia. sic & econtra, vt j. e. §. & qd de ea.

n Filio. qa sunt fratres eius, qui nõ pro hibuerunt. Accu.

o Leges. quæ dicunt vt prohibens actiones oẽs debeant deuegari: & fisco sua por tio deferatur. vt ff. si quis ali. testa. pro. l. j. in princ. & C. si quis ali. testa. pro. l. 2. alijs verò quibus aliqd sit relictum, non nocet quo minus percipiat, si ne singulariter, vt ff. si quis ali. test. prohi. l. j. §. sed si legatum. siue vniuersaliter, vt ff. ad Trebellia. l. iiij. §. fin. & ff. si quis ali. test. pro. l. 2. §. fi. nam vnius factum alij non oẽt. etiam fraus. vt ff. si quis ali. test. pro. l. & qs dolo. §. j. hodie

ædr. quod plus, est in duplũ tenetur, q prohibuit, vt j. vt nul. iu di. §. & hoc peruenit. Et sic not. tenent impedientem. & ad hoc facit. ff. de eo p quẽ factum erit l. ex hoc. & de condi. cau. da. l. iij. §. fina. & de legat. ij. l. Lucius §. Sempronia.

p Præter voluntatẽ. hæc decima ẽ causa.

q Professionis nam nil Iudæ⁹ Iudæo, nil Catilina Cethego. & nil dolosus doloso: vt ff. de dolo. l. a duo & C. de hæret. l. quis. & C. de inoffi. test. l. in arenam. Accur.

r Si alicui. hæc est vndecima. & facit C. de inof. test. l. filiam.

s Vsque ad xxv. ergo ecõtra si fuerit minor, & peccat in suũ corpus iusta est exhæredationis causa: vel ẽs maior, si copulet se seruo. arg. ff. de offic. eius cui man. est iurisd. l. j. ibi. honus rei, &c & j. qui. §. ibi, libero &c. Accur.

t Si quis de prædi. &c. hæc est xij. hæc eadem seruantur in filijs, vt j. eo. §. hue igitur. ibi, si liberis, vel vno &c.

Testamen-

† Dictio filii⁹, q d l ofone faciat nõ vi deo. quã p dictionẽ, pt̃s, satis exprimat.

† Ex hoc tex. sũpta est authẽ. q est sup. l. si filiam tuã. C. de inoffi. testa. & inde pit, sed si post.

† Facit ad hãc § gl. in c. inter dilectos. super vec bo, accesserid. i si. ex. de fide instru. q gl. in suo fine facit mentionẽ istius §.

a tali sanatus fuerit infirmitate, erit ei potestas vtrum velit negligentem filium, vel filios, aut cognatos, ingratum vel ingratos in suo scribere testamento. [a] Si autem aliquo furoris morbo eũ detentum extraneus aliquis viderit à suis neglectum liberis, vel cognatis, aut alijs ab eo scriptis [b] hæredibus, & pro misericordia voluerit eũ procurare; damus ei licẽtiam attestationem eis, qui ab intestato, vel ex testamento iam facto ad furiosi hæreditatem vocantur, scriptis dirigere, vt eum procurare festinent. Si autem post huiusmodi attestationẽ neglexerint, & extraneus in suam domum furiosum susceptum sumptibus proprijs vsque ad finem vitæ ipsius procurasse monstratus fuerit eum, qui obsequium ac diligẽtiam furioso exhibuit, licet extraneus sit, ad eius successionem peruenire decernimus, euacuata institutione eorũ, vtpote indignorum qui furioso (sicut diximus) curam præbere neglexerint: [c] ita tamen, vt cætera testamenti capitula in sua maneant firmitate.

Successio testatoris qui à suis redimi negligitur, applicatur ecclesiæ, expendenda pro redemptione captiuorum parcitur tamen minori vigintiquinque annis: cui etiam permissum est res captiui pro eius redẽptione vendere: qui cogitur habere ratum. Bartol.

Si vnũ de prædictis [d] parentibus in captiuitate detineri contigerit, & eius liberi, siue omnes, siue vnus non festinauerit eum redimere: si quidem valuerit calamitatem captiuitatis euadere, in eius sit potestate, vtrum hanc causam ingratitudinis testamento suo velit adscribere. [e] Si autem per liberorum negligentiam vel cõtemptum non fuerit liberatus, & in captiuitate decesserit, illos ad successionem eius venire non patimur: [f] quia non festinauerunt eius redemptionem citius procurare. sed omnibus liberis in hoc negligentibus res vniuersas ab eodem relictas, ecclesiæ ciuitatis ex qua oritur, applicari, inuentario scilicet sub publica attestatione celebrando: ne quod ex eius facultatibus pereat: ita vt quicquid exinde ad ecclesiam peruenerit, captiuorum redemptioni proficiat. [f] Sed hæc quidẽ quãtum ad personas dicta sunt, quas exhæredare non licet, nisi ingratitudinis causas vbique approbari contigerit. Occasionẽ autem nobis ad generalem legem promulgandã hæc præsens causa noscitur obtulisse. Sed vniuersaliter iubemus, vt si ille, qui in captiuitate detentus fuerit, liberos non habuerit, & alijs qui ad eius hæreditatem vocati sunt, eum redimere non festinantibus, in captiuitate defunctus fuerit: nullus ex ijs, qui neglexerit, [g] ad hęreditatem eius perueniat, licet ante captiuitatem testamentum forsan ab eo fuisset conscriptum. in quo memoratas personas scripsit hæredes: sed hac quoque institutione hæredum infirmata, & cæteris testamenti capitulis in suo robore permanentibus, substantiæ talium personarum simili modo ecclesijs ciuitatum ex quibus orti sunt applicentur, & nullis alijs causis, quàm in captiuorum redemptionibus expendantur, vt vnde illi à suis non sunt redempti, aliorum rẽdemptio procuretur, & ipsorum quoque animæ ex hac causa pijssima subleuentur. Hoc eodem obseruando, & si aliam extraneam personam ante captiuitatem scripsit hęredem, & illa sciens se ab eo hęredem scriptam, eum redimere à captiuitate neglexerit. Hanc autem pœnam contra illos valere iubemus, qui octauum & decimum suæ ætatis annum compleuerint. In huiusmodi verò causis, quando pro captiuorum redemptione necessarium fuerit dare pecunias: si quis proprias pecunias non habuerit, licentia erit ei, si memoratæ sit ætatis, mutuandi pecunias, & res mobiles, vel immobiles supponendi, [h] siue ꝓpriç ipsius sint, siue illius, q in captiuitate detinetur: quoniam in prædictis omnibus, quæ pro

[f] Facit ad hoc C. de sa. san. ec. l. sancimus & c. ꝑcipimus. xij. q. j. circa pricipiũ.

[a] Testamento. nam pōt eũ instituere & exhędare. & ꝑꝑ hoc § iste hic ponit, si aũt nil dixerit de eo: hoc dices ĩ. eo. l si. hui⁹ §. [b] Scriptis. Not. attestationẽ i scriptis dirigendam, vt ĩ. de tẽpo. non so. pec. § contestationes. coll. vij. Item not. de vi & auctoritate denũtiationis, vt hic. & ĩ. prox. § & C. de ser. vin. l si fundum. Item no. q de' icto hæredit, l. et nec ciuitatem. nec libertatem amisetit. amittitur hęreditas, vt infra proximo. §. Item not. quòd aufert ab indigno, & si applicat' fisco, sed benefactori. Item no. q ex benefacto extraneus fit hæres. Item no. q legata valẽt, licet testamentorum nõ valeat. quod plenius dices ĩ. proxi. §.

Attestationes i scriptis fieri debent.

Testõ infirmo valent tñ legata.

[c] Neglexerint. quid si non faciat testm, nec aliq̃s extraneus eũ procurauerit? Rñ. filij vel agnati sunt hæredes: sed pōt eis auferri hęditas, vt ff. de ijs qui. vt indig. l. iij. Vel dic in hoc casu, sicut in sequenti, quòd eis denegetur hæreditas ex suo delicto, vt in proxi. §. Accur.
[d] Si vnum de prædictis. hæc est tertia decima.
[e] Adscribere. q. d. si velles eum nihilominus istituere, posset: & sic nõ compellit. Accu.
[f] Proficiat. & sic fit inuentarium, qñ capitaliter directè istituũtur, vt C. de episco. & clerie. l. nulli. Accursius.
[g] Neglexerit. sic & si eum agrum nõ curauit, vt ff. de his q. vt indig. l. 3.
[h] Supponendi. not. minorem xxv. annis posse alienare, & obligare: quod est speciale. alias ecotra. C. de his q ven. ęta. l. nulli. & facit. ff de rebus cor. l. si pupillorum. §. si. Acc.

Et

[a] Eccls. s. contractibus. Al.
[b] Debitis. ex hac auth. v. notantur mirabilia. Primum est, licet testamentū nō valeat, legata tamen valent: quod est contra regulam. C. de fideicōmis. l. eā quam. Secūdum est: q͛d auferunt ab indigno, non applicat fisco. aliàs cōtra videtur. ff. de his quibus vt indig. l. Claudius. & l. mulierem, & de legat. iij. l. si deportati. & C. de his qui. vt indig. l. hæreditas. Tertium, ꝙ non dominus rem captiui alienat sua auctoritate. Quartum, quia minor xiiij. annis nō patitur huius legis pœnam, cū aliàs & impuberes & capaces doli non inuātur. vt ff. de regu. iu. l. pupillum & institu. de obli. quæ ex delic. nasc. §. fi. Quintum, quia minores in alienatione tali non restituuntur. aliàs contra. vt C. de in integ. resti. mi. l. 3. & 4.
[c] Si quis. Hæc est quartadecima & vltima.
[d] Conspiratione. not. conspiratio in bona parte.
[e] Ingratos. neque ab intestato succedunt. vt ĩ. proxi. §. & ĩ. de hæredi quæ ab intestato. § si coll. ix. Acc.
[f] Prædictas res detinebant. & hoc in odium hæreticorū fratrum. sic & alias in fauorē cessat redditio rationum, vt C. de episco. & cle. l. orphanotrophos. & ĩ. de eccl. tit. §. pen.
[g] Vetamus. sic ff. de iure do. l. si is. & l. vna.
[h] Decernimus. sed nunquid filij loco patris sui, si sunt orthodoxi, vocabuntur Resp. sic, vt institu. de hæreditat. quę ab intestato. §. cum filius.
[i] Habuerint. i. si clerici sunt parētes.

† Adde ad hunc §. q͛d dicitur in ca. si qs episcopus. in text. & in glo. extra de hære. Conspiratio q̃hque in bonam partē sonat.

† Hunc tex. inuenies. C. de hæret. authen. si ita sup l. cognouimus cuius initium est: Idem est.

tate detinetur: quoniam in prædictis omnib. quæ pro captiuorum redemptione data vel expensa probabuntur, contractus huiusmodi tanquam à persona suæ potestatis & legitimæ ætatis factos, ita firmos esse decernimus: nullo eis qui cum huiusmodi personis in memoratis causis quo prædictum est modo contraxerint, præiudicio generando: necessitatem scilicet habente eo qui ex captiuitate redierit, tales contractus ratos habere, & eis [a] tanquam suis debitis [b] obligari.

Catholico non succedunt filij nec propinqui hæretici: sed ecclesia ei succedit, si clericus sit, & laico fiscus.

SI quis [c] † de prædictis parentibus orthodoxus constitutus senserit suum filium vel liberos non esse catholicæ fidei, nec in sacrosancta ecclesia cõicare, in qua omnes beatissimi patriarchæ vna conspiratione [d] & concordia fidē rectissimā prædicant, & sanctas quatuor synodos, Nicænam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam, & Chalcedonensem amplecti seu recitare noscuntur. licentiā habeant pro hac maximè causa ingratos [e] eos, & exhæredes in suo scribere testamento. Et hæc quidem pro ingratitudinis causa decernimus. Generalem autē † prouidentiam liberis catholicis deferentes iubemus saluis legibus quę iā de alijs hæreticis sunt prolatę, & circa Nestorianos & Acephalos, hæc obseruari, vt si quando parentes inuenti fuerint, siue Iudaico Nestorij furori dediti, siue Acephalorū amplectentes insaniam, & iō ab ecclesiæ catholicę communione separati: non liceat eis alios hrdes sibi instituere nisi liberos orthodoxos, & ecclesiæ catholicę cõicantes, vel liberis non existentibus, agnatos vel cognatos, qui. s. catholici sint. Quod si fortè ex filijs alij quidem sunt orthodoxi, & ecclesiæ catholicę cõicantes, alij verò ab ea separati: omnem parentum substantiam ad filios tantum catholicos peruenire sancimus: licet vltimas voluntates huiusmodi personę fecerint contra tenorem huius nostrę constitutionis aliquid disponentes. Si verò posthac fratres ab ecclesia separati, ad eam conuersi fuerint: pars eis competens, in statu, in quo inuēta fuerit tpe, quo redditur, eis præbeatur, vt nullā de fructibus aut gubernatione medij tpis inquietatē vel molestiam catholici patiantur, qui ante pdictas res detinebāt: [f] qm hmōi rerum quas ex fratrum parte non cõicantiū catholici possidebant, sicut alienationem vetamus. [g] ita præteritorum temporum fructus aut gubernationem nullatenus ab his à quibus detenti sunt, exigi vel retractari permittimus. Si autem vsque ad finem vitæ suæ in eodem errore non comunicantes permanserint: tunc catholicos fratres, vel hæredes ipsorum, plenissimo iure dominij easdem res possidere decernimus. [h] ꝙ si filij quidem omnes peruersi, & ab ecclesiæ catholicæ communione alieni inuenti fuerint, alij autem propinqui agnati vel cognati religionem catholicam colentes, & communicatores esse fuerint approbati, eos liberis hæreticis anteponi, & eorum hereditati succedere. Si vero liberi & propinqui agnati, vel cognati ab orthodoxæ religionis communione sunt extranei: tunc si quidem schema clericorum parentes eorum habuerint: [i] ad ecclesiam ciuitatis vbi domicilium habebant [k] res eorum nolumus pertinere: ita, vt si ecclesiastici intra annale [l] spaciū hmōi personarum vendicare res neglexerint: eā ū dominiū nostri fisci iuribus vindicetur.

Authent. t

[k] Habebant. isti mortui. Acc.
[l] Intra annale. Nota ergo, ꝙ p̄scriptio quæ aliàs est xxx. annorum in hæreditatis petitione, vt C. de hęredi. pe. l. hæreditatis. erit hoc casu ecclesiæ annalis: sic & aliàs. put. ĩ. de san. epis. § antepen. coll. ix. & sunt hęc specialia. aliàs contra. ĩ. de eccle. titu. §. pro temporalibus & potest hæc esse rō quare: quia est in acquirendis: vt arg. C. de acquiren. poss. l. fin.

Laici

† Cōcor. glo. in c. qm frequenter super verbo. Intra annū, extra. vt lite non cō testa.

cetur. Si aũt laici sunt [a] sine aliqua distinctione substantias eorum ad res priuatas nostras similiter peruenire sancimus. Quæ obtinere decernimus etiam si testaméto non facto tales personæ decesserint. Oĩbus quæ cõtra cęteros hæreticos in alijs constitutionibus disposita sunt, & contra Nestorianos & Acephalos, & alios omnes qui catholicæ ecclesiæ ĩ qua prædictæ quatuor synodi & patriarchæ recitantur, non cõicant, & successiones eorum, similiter obseruandis. Si.n. [b] pro causis corporalibus cogitamus: quanto magis pro animarum salute prouidentia est nostræ solicitudinis adhibẽda?

Testamenta parentum vel liberorũ, liberis vel parentibus exhæredatis vel præteritis, legitima causa inserta & probata valet. causa non inserta, vel inserta & nõ probata nullum liberis vel parentibus exhæredatis vel p̃teritis præiudicium generat, testamento vacuato & ab intestato eis successione delata: in alijs capitulis testamento firmitatem obtinente. Item causæ ex quibus ascendentes à descendentibus exhæredari possunt, hic specialiter enumerantur. Bar.

SIVE igitur omnes memoratas ingratitudinis causas, siue certas ex his, siue vnam [c] quãlibet parentes in testamento suo inseruerint, & scripti hæredes nominatã vel nominatas causas, vel vnam ex his verã esse mõstrauerint: [d] testamentum suã habere [e] firmitatem decernimus. Si autem hæc obseruata non fuerint, nullum [f] exhæredatis liberis præiudicium generari: sed quantum ad institutionem hæredum pertinet, testamento euacuato, ad parentum hæreditatem liberos tanquã ab intestato ex æqua parte peruenire, ne liberi falsis accusationibus condẽnent, vel aliquam circunscriptionẽ in parentum substantijs patiantur. Si vero contigerit in qbusdã talibus testamentis q̃dam legata vel fideicommissa, aut libertates aut tutorum donatiões relinqui, vel quælibet alia capitula concessa legibus nominari: ea omnia iubemus adimpleri, & dari illis quibus fuerint derelicta, & tanquam in hoc non rescissum obtineat testamentum. [g] Et hæc quidem de parentum ordinauimus testamentis. [h]

CAP. III. Quæ sunt iustæ causæ parentum exhæredationis.

Iustum aũt pspeximus & ecõtrario de liberorum testamentis hæc eadẽ cũ aliqua distinctione disponere. Sãcimus itaq; non licere liberis parentes suos p̃terire, aut quolibet mõ à reb. pprijs, in qbus habẽt testandi licentiã, eos [i] oĩno alienare: [k] nisi cãs quas enumerauimus in suis testamentis spãliter noĩauerint. Has aũt esse decernimus: Si parentes ad interitum vitæ liberos suos tradiderint: [l] citra cãm tñ q̃ ad maiestatem ptinere cognoscitur. Si venenis aut maleficijs, aut alio mõ parẽtes filiorum vitæ insidiati probabunt. Si pr̃ nurui suæ, [m] aut concubinæ filij sui sese immiscuerit. Si parentes filios suos testm̃ cõdere prohibuerint in rebus in qb. habẽt testãdi licentiam: oĩbus videlicet in hmõi testõrum phibitione seruandis, quæ in parentũ psona distinximus. [n] Si contigerit aut virum vxori suæ ad interitum, aut alienationẽ mentis dare venenũ, aut vxorem marito, vel alio modo alterum vitæ alterius insidiari: tale quidem, vtpote publicum crimen constitutum, secundum leges examinari, & vindictam ligitimam promereri decernimus [o] liberis autem esse licentiam, nihil in suis testamentis de facultatibus suis illi personæ relinquere [p] quæ tale scelus noscitur commisisse.

Si

[a] Laici sunt. s. parentes qui habent filios & agnatos hæreticos.

[b] Si enim. no. animam corpori præferendam, & alijs rebus. sic & C. de sacrosan. eccle. l. sancimus. in fin.

[c] Siue vnam. Not. sufficere vnam de pluribus causis, vt hic, & j. eo. §. si tales. & C. de reuo. do. l. fin. Sed argu. contra. ff. de transact. l. cum hi. §. si prætor. sed ibi fuerat à iure expressum. Acc.

[d] Monstrauerint. per Constantinum probant filij se gratos. C. de inoffi. test. l. liberi. quæ est contra. Sed per Iustinianum corrigitur: & probant hæredes, vt hic, & C. de inoffi. testa. l. omnimodo. Et sic not. q̃ propter præsumptionem et possidens probat. vt hic facit institutus hæres: vt C. de pba. l. sine possidetis.

[e] Habere. & sic etiã filius alimenta non habebit, imò nihil. vt hic, & C. de secun. nup. l. fin. in princ. & ĩ. de hæred. & Falcid. §. exhæredatos. col. j. & ĩ. de immẽ. do. in fin. colla. vij.

[f] Nullum. ipso iure s̃m M. & Azo. sed s̃m Ioan. & alios dic per sñiam, & sic aget querela. & secundũ hoc dices, euacuato, idest euacuando per querelam. & sic tempus pro tpe, vt ff. de lega. iij. l. etiã. & C. de infa. l. si Posidonium. sed primi proprie ponunt. s. ipso iure. & hoc plene di xi, ĩ. eo. §. aliud. Acc.

Scriptura pro parte tenere potest.

[g] Testamentum. Nota scripturã pro parte tenere, & pro parte non. vt hic, & C. de transa. l. si ex falsis instrumentis. & C. de Lati. li. tol. l. j. §. fin arg contra. ff. de min. l. ex causa.

[h] Testamentis. nam & si parentibus &c. sic. ff. de inoffic. test. l. nã etsi. ad hoc. C. de impube. & alijs sub. l. ij. in princ. & ff. de inoffi testa. l. Papinianus. §. sed nec impuberis. & C. ad Tertul. l. fina. in princ. & ff. de mili. testa. l. si à milite. §. fin. Acc.

[i] Eos. s. parentes.

[k] Alienare. à bonis scilicet exhæredãdo.

[l] Tradiderint. accusando eos de aliquo maleficio.

[m] Nurui suæ. idest vxori filij. Acc.

[n] Distinximus ĩ. e. §. si coniunctus.

[o] Decernimus. ĩ. eo. §. j. Acc.

[p] Relinquere. hæc ingra-

ingratitudo est ꝑ obliquum.

a Disposuimus. ī.e. ti. §. si qs de pdictis.

b Censuimus: vt ī. eo. §. si vnum.

c Iussimus. vt ī. eod. §. si quis de parentibus. & §. generalem.

d Firmitate. immo videtur φ non, vt ff. de iniusto & rup. testa. l. filio contra. Solu. illa corrigit istā.

e Testamento s. per querelam, vt diximus. ī. eod. §. siue igitur.

f Leges. vt C. de inoff. test. l. omnimodo. & l. scimus.

g Considerare. sic ī. de hære & Fal. §. his omnibus.

h Pulcherrimam. aliàs Pulcerrimam. vt sit proprium nomē. & aliàs pulcherrimam, adiectiuè.

Si liberis, vel vno ex his in furore constituto parētes eos curare neglexerint: omnia & hic obseruari præcipimus, quæ de parentibus furiosis superius disposuimus. a His casibus etiam cladem captiuitatis adiungimus: in qua si liberos detineri, & per parentum cōtemptū vel negligentiam non redemptos, ab hac luce trāsire cōtigerit, nullatenus eorum parentes ad facultates perueniant liberorum, de quibus filij testari potuerant: sed omnia in hoc quoque capitulo seruentur, quæ & de parentibus vel cognatis atque agnatis qui ab intestato ad talium personarum iura vocantur, aut de extraneis scriptis hæredibus supra censuimus. b si quis de prædictis liberis orthodoxus constitutus senserit suum parentem vel parentes non esse catholicæ fidei: hæc & in eorum persona tenere, quæ supra de parentibus iussimus. c Si tales igitur causas, vel certas, aut vnam ex his, liberis suis testamentis inscripserint, & scripti ab eisdem hæredes, aut omnes, aut certas, aut vnam ex his probauerint: testamentum in sua firmitate d manere præcipimus.

Si autem hæc omnia non fuerint obseruata, nullam vim hmōi testamentum quantū ad institutionē hæredum habere sancimus: sed rescisso testō, e eis, qui ab intestato ab hęreditatem defuncti vocantur, res eius dari disponimus, legatis videlicet vel fideicommissis & libertatibus, & tutorum dationibus seu alijs capitulis, sicut superius dictum est, suā obtinentib. firmitatem. Si quid autem pro legatis siue fideicommissis & libertatibus & tutorum dationibus, aut quibuslibet alijs capitulis, in alijs legibus inuētum fuerit huic constitutioni contrarium: hoc nullo modo volumus obtinere. Et hæ quidem exhæredatiōis aut præteritionis pœnę, quantum ad ingratitudinis causam contra pdictas personas statuendæ sunt: si quæ autem ex his inter crimina reputantur, earum auctores etiam aliàs pœnas sentiant legibus definitas.

CAP. V. Vt non liceat creditori hæredes defuncti ꝓ debito molestare ante nouē dies.

Nemini licitum est hæredibus propinquis & affinibus & coniunctis defuncti, & eius fideiussoribus vllam inquietudinem vel molestiam occasione debiti defuncti, vel generaliter quacunque de cā ad præfatas personas spectante, ante spatium nouem dierum inferre. quicquid autem factum est intra prædictum spatium, est inualidum: nullo tamen ex hoc creditori circa temporalem præscriptionem præiudicio generando. Bartolus.

HAEC autem disposuimus, vt & parentes & filios à testamentorum iniuria liberos reddamus. Cæterum si qui hæredes fuerint nominati: ēt si certis rebus iussi fuerint esse contenti, hoc casu testm̄ quidem nullatenus solui præcipimus: quicquid aūt minus eis legitima portione relictum est, hoc secundum nostras alias leges f ab hæredibus impleri. Sola.n. est nostræ serenitatis intentio, à parētibus & liberis iniuriam præteritionis & exhæredationis auferre. Considerare g nanq; debent parentes, quia & ipsi filij fuerunt, & eadem à suis parētibus sperauerunt. Et similiter qui nunc filij sunt, dūt studere parentū animos sanare, quia & ipsi parentes fieri desiderant, & à suis filijs optant honorari. Vñ & constant ad vtriusq; partis vtilitatē atq; cautelam, pñtem legem fuisse prolatam: quam ex hac occasione promulgandā esse perspeximus. In aliquo autem negotio disceptantes, inuenimus pulcherrimā. h filiā gratam quidem à sua genitrice fuisse dictam, exhæredatam autem testamento nominatam tā in paternis quàm in maternis facultatibus: & talem quidem scripturam, quia dolo eā & machinatione quorundam compositam fuisse compertmus, nullo modo permisimus obtinere: filiam autem hæredem patris ac matris iussimus fieri: sicut & in scriptis prolatum super hac causa nostrum manifestat arbitrium. Meminimus insuper legem à nobis fuisse prolatam, per quam iussimus nulli penitus esse licentiam corpora defunctorū debiti gratia detinere, aut impedimentum eorum facere sepulturæ. Sed in præsenti quendam cognouimus cuiusdam mortui genitorem à sepultura sui filij redeuntem, nomine debiti tenuisse: ideoq; pium & humanum esse perspeximus talem crudelitatem hac lege pijssima coercere. Sancimus † itaq; nulli penitus esse licentiam, aut hæredes, aut parentes, aut liberos, aut coniugem, aut agnatos, vel cognatos, aut alios affines eius, aut fideiussores ante nouem dierum spacium, in

† Facit ad hūc. §. ex parte, iuncta gl. sup verbo, appellatiōnē. ex de sepul.

Auth, t 2

a Inualida esse. Immo maiores pœnas pati debet, vt I. vt defu. seu fu. §. j. col. v. quæ est ℥. Sol. pœna amissionis ppri. & alterius tanti, & tertiæ partis bonorum locũ habet cũ vel in moribundũ, vel adhuc viuentem inquietat, vel quia phibet exequias fieri, sinadi in cautionib exigendis, locũ hæc authẽ. habeat. Azo. Et sic not. q̃ quidam cã funeris conceduntur, q̃ alias non concederẽtur, vt hic, & C. de iure delib. l. fi. §. in computatione. & C. de sepul. viol. l. fi. & ff. de s[...] vo. l. 2. § pe. & §. fi.

b Præiudicio not. q̃ nõ fit pręiudiciũ agere non valenti, vt C. de pscrip. xxx. anno. l. sicut. in fi. & C. q̃n actio de pec. ẽ anna. l. pe. & ff. de collu. detec. l. 2. §. 1. & ff. de iudi. l. 2. §. penul. & ĩ. de san. episco. § n vero episcopi. coll. ix.

Præiudicium non fit agere non valenti.

c Fieri pręiudiciũ. nã nõ põt q̃s cõstituere aliũ soluturũ: vt ff. de constit pec. l. eũ q̃ §. sed & si q̃s constituerit. & inst. de inuti. stipu. §. si q̃s aliũ & ff. de duobus reis. l. his verbis. sic econtra alij non põt constitui, vt ead. l. §. Iul. scribit. & arg. ff. de verb. obl. l. si mihi & Titio, in princ.

d Impersonaliter. sed dicendo simpliciter, satisfiet tibi nõ valet, & sic nota certa & specificata valere, q̃ aliás non valerẽt, vt ff. si q̃s cau. l. sed & si §. quæsitũ. & de acqui. hær. l. si quis mihi bona. §. iussum. & ff. si certũ peta. l. fi. §. Labeo. & ff. de vsur. l. quot in stipulatione. & ff q̃d cuiusq; vniuersi. te. item. §. j. & ff. man. l. q mutuã. §. salariũ.

Specificata valent, quæ aliás non.

† Ex hoc.

VT LICEAT matri & auiæ, & filijs &c.

Hæc prima pars expedit vsq; ad §. ad hoc autem & illud.

in quibus videntur lugere, conueniendi, aut quocunq; modo inquietandi, aut aliquam admonitionẽ eis offerendi, aut in iudiciũ eos vocandi, siue debiti gratia quod à defuncto descendit, siue alterius cuiuscũq; causę noĩe ad memoratas personas specialiter pertinẽtis. Si verò intra nouem dierum spacium aliquis ausus fuerit quamlibet de pdictis psonis aut conuenire, aut aliquam cautionem seu pmissionem vel fideiussionem exigere ab eis: hęc oia inualida esse [a] decernimus. Post nouem aũt dierũ excursum, si quis contra tales personas aliquas habere putauerit actiones: eas ẽm leges exerceat, nullo videlicet pjudicio [b] actionibus ex hoc interuallo circa tpalem pscriptionem, aut in alia quacunque legitima allegatione penitus generando.

CAP. VI. De constituta pecunia.

Qui constituit, vel spopondit pro alio: si quidem personaliter est locutus dicendo satisfaciam, obligatur in quãtitatẽ quã dixit, si dixit satisfiet à me, & ab illo: illo non cõsentiẽte, p rata est obligatus. Si vero alternatiuẽ, satisfiet à me, aut ab illo: illo non consentiente, ipse in solidum tenetur. Si verò cõstituens locutus fuit impersonaliter, nullus tenetur: salua tamen manente actione contra illos contra quos de iure competit: his obtinentibus in quibuscunque casibus nõ dum finitis. Bartol.

Ad hoc, † aliud capitulum ad pecunię cõstitutionẽ seu pmissionem respiciẽs, hac lege pręuidimus definire. Sancim[us] igitur, si quando aliquis aut pro se, aut pro alia psona pecuniam constituerit, vel spopon derit, dicẽs forte cuicunq;, Satis tibi facio: † eum in quantitatẽ, quã dixit, modis oĩbus obligari, itaq; pmissionem seu sponsionẽ suam adimplere, & debitũ compelli persoluere. Si quis aũt dixerit. Fiet tibi satis à me, & ab illo & illo: illis quidem, quos nominauerit, non consentientib. nullum ex tali voce fieri pręiudicium: [c] sed nec ipsum, q̃ hoc dixerit, pro illis personis quas nominauit, aliquam exactionem sustinere: pro se autem, quod ẽm leges debere monstratus fuerit, pro rata tantũ portione persoluere. Si autem dixerit, Fiet tibi satis aut à me, aut ab illo & illo: tunc nominatis quidem simili modo non consentientibus nullum fieri præiudicium: ipsum autẽ qui hoc promiserit, integrum quidem debitum cogi persoluere. Si quis autem dixerit, Fiet tibi satis: eum tali verbo, vt impersonaliter [d] dicto, tanquam nihil promiserit, ita ab omni exactione liberum seruari. Si quam autem contra nominatas personas putauerit sibi actionẽ cõpetere eã secundũ leges aduersus eos proponere, & legis auxilium pporiri.

a Et alijs. hæc expedit ab inde per tota. Di[uersis]

† Faciã.

EPILOGVS Hęc aũt obtinere sancimus in causis oĩbus q̃ nondũ iudiciali sententia, vel amicabili conuentione sopitæ sunt, parẽs carissime atque amantissime. Celsitudo itaque tua præsentem nostri numinis generalem constitutionem edictis quidem in hac regia ciuitate more solito proponendis, præceptionibus autem ad prouinciarum rectores dirigendis, ad omnium notitiam faciat peruenire. Dat. Cal. Feb. CP. Domi. Iustinia. PP. Aug an. XV. Basilio. V. C. Cos.

TITVLVS XIII.

Nouella 117. De diuersis capitulis.

VT LICEAT MATRI ET AVIAE, & alijs [a] parentibus post legitimam partem liberis derelictam, quomodo voluerint residuam facultatem suam disponere, & alia capitula plura.

CAP. I. Si quis filiumfa. hęredẽ instituerit, vt pr̃ ipsius vsumfructũ hr̃ditatis nõ habeat.

Contra voluntatem testatoris, vel contrahentis, patri nõ acquiritur vsusfructus, quod si testator nihil disposuit, aut a testatore electus decessit: iudiciarius cum cautione dabitur curator. Bal.

Imper. Iustin. Aug. Theodoto præfecto Orientalium prætoriorum.

Diuersis

DIuersis capitulis ad nos relatis, necessariũ esse perspeximus generali hac lege disponere. a Sancimus igitur licentiam esse & matri & auiæ, alijsq; parentibus postquam reliquerint filijs partẽ quæ lege b debetur: quod reliquũ est suæ substantiæ, siue in solidum voluerint, siue in partem, filio vel filiæ, nepoti vel nepti, & deinceps descendentibus donare, aut etiam per vltima relinquere voluntatẽ, sub hac definitione atque cõditione, si voluerint, vt pater aut qui omnino eos habẽt i potestate, in his rebus neq; vsũfructum, neque quodlibet penitus habeant par c ticipium. † Hoc enim & extraneis relinquere poterant, vnde nulla parentib. vtilitas nasceretẽ. Hoc itaq; non solum parentibus, sed etiã oi perso d næ licere pręcipimus. Res aũt ita relictas siue donatas positis sub potestate personis, si qdẽ pfectæ sint ætatis: licet sub ptãte sint, licentiã habeãt quo volunt modo dispo e nere. Si verò ætate minores sint: per quem perspexerit testator, aut donator, hæc gubernentur, donec illi quibus donata sunt aut relicta, ad perfectam ętatem veniãt: licentiam habente testatore, vel donatore, & matri & auiæ horum, qbus res collatæ sunt, ipsarum rerum si voluerint gubernationem committere, licet maritis iunctæ sint memoratæ mulieres: ita tñ si & ipsæ hmõi gubernationem suscipere voluerint. Si vero forsan is qui relinquit, aut donat, nullum his dispensatorem ordinauerit, aut ab eo datus hmõi gubernationem subire noluerit, aut moriatur antequã illi perfectæ fiãt ætatis: iubemus iudicem cõpetẽtẽ curatorẽ fide dignum cũ legitima fideiussione reb. talibus f ordinare, q debeat relictam talibus personis substantiã gubernare atq; custodire, donec illi ad perfectã (sicut dictũ est) ætatem pueniant. In illis.n. casib' legem q̃ vsum parẽtibus g pbet, volumus custodiri, quibus non inest specialiter huiusmodi conditio.

CAP. II. De eo qui in aliquo instrumẽto nominatus est filius.

Liberi de libera muliere nati, cũ qua nuptiæ esse poterant, si à patre nominati fuerint filij non adiecto hoc verbo, naturales. legitimi efficiuntur: & matrimonium inter illa verba pferentẽ, & mulierem ex qua nati sunt, intercessisse monstratur. & si pater vni ex filiis talia verba dixerit, omnibus prodest, qui ex eadem matre sunt orti.

AD hoc autem † & illud sancire pspeximus, vt si qs filiũ aut filiã habens de libera muliere cũ qua nuptiæ consistere possunt, dicat in instrumẽto, siue publica siue ppria manu conscripto, & habẽte subscriptionẽ triũ testiũ fide dignorũ, siue in testõ, siue in gestis h monumentorũ, hũc aut hãc filiũ suũ esse, aut filiã, & non adiecerit naturalẽ: hmõi filios esse legitimos, & nullam aliã probationẽ ab ijs quæri, sed oi frui eos iure qđ legitimis filijs nostræ conferunt leges: vtpote ipso patre (sicut dictũ est) filios proprios i eos vocante. ex hoc enim & eum eorum

a Diuersis capitulis. Disponere. s. qd iuris sit in istis capitulis. Ac.

b Quæ lege. vt i. de trien. & semis. §. j.

c Participium, nã & iure veteri hoc licebat, vt ff. ad Trebel. l. imperator. & ff. de hæredi. institu. l. quidam. licet non posset testator dicere, vt illud castrensis esset peculij, nisi illud esset verum: vt ff. de castre. pecu. l. si forte. quæ est arg. contra, quia sic ibi quoddã falsum inducitur. sed hoc dic vt in summa huius titu. in prin. Sed nunquid etiam in naturali debito hanc conditionẽ adijcere potest, vt patri nõ quæratur? Rñ sic: cum in hoc filius non grauetur, immo eius cõditio melior efficiatur, vt C. de inoffi. testam. l. filius matrem. Accur.

d Personæ. s. extraneæ relinquenti Accursius.

e Disponere. argo & testamentũ facere secundum quosdam, quod non puto: vt ff. de do. cau. mor. l. tã is. §. filiusfamilias. nam etiã in proprietate aduẽtitiorum filius non testatur. vt C. de bo. quæ lib. l. fin. §. filijs autem Accur.

f Rebus talibus. Non rebus dari curatorem: vt & quando patre recusante fili' adit hæreditatẽ delatam ex aduentitia causa. vt C. de bon. quæ liber. l. fina. §. fin autem patre. non autem personæ dat, vt C. de cura. fur. l. fin. in princ. Accur.

g Parentibus. quæ est C. de bon. quæ liber. l. cum oportet. & sic not. hic casus in quibus vsusfructus in aduentitijs patri non quæritur. Primus, quãdo sub hac conditione relinquitur vel datur à parente, vel ab extraneo, vt hic. Secunda, si pater remittat vsumfructũ, vt C. de bon. quæ libe. l. cum oportet. §. sin autem. Tertius in hæreditate fratris, vel sororis, in quamcunque parte admittitur, vt j. de hæredi. ab intestato. §. si vero. Quartus in hæreditate quã adit filius patre nolente, vt C. de bonis quæ libe. l. fin. §. sin autem patre. Quintus est in seruo filio legato vt eũ manumittat, vt C. de bonis quæ liber. l. fin. §. fi. Sextus in lucro dotis, vel donationis propter nup. quam lucrifaciunt filius vel filiafa. vt C. de bo. quæ libe. l. uõ fine. Sed hoc non placet. Idem videtur in septimo scilicet in rebus, quæ filio obueniunt parẽtibus soluentibus matrimonium sine causa rationabili, vt j. vt nul. iud. §. quia vero aliquid. Item & in octauo, quando scilicet vsusfructus filio relinquitur. nam in eo pater vsumfructum habere nõ potest, cum seruitus seruitutis &c. vt ff. de ser. lega. l. j.

h In gestis. In figura s. iudicij.

i Vocante. Ex hoc not. q patris professio in scriptis valet ad legitimationem, vt hic. & arg. i. qui. mo. na. effic. sui. §. si vero. & §. generaliter. collatio. vij. sic & valet vt seruus liber fiat, vt C. de

† Cõcor. cum hoc §. c. per tuas in glo. super verbo, appellauit. aute me. ibi, item si pater filium. extra q. fi. sint legi.

C. de lati. lib. tol. §. simili quoq; modo. & insti. de adop. §. fi. & sic in inuentario professio in scriptis valeti vt C. arb. tut. l. fin. & ad hoc C. de nõ nu. pe. l. generaliter. nõ aũt prodest vt de extraneo fili⁹ efficiatur, vt insti. de adop. in fi. & ff. de iur. pat. l. Caius Seius.

a Monstratur. id est fingitur. Acc.

b Mulier natis. no. beneficium vni datum, & alijs similibus datum videri: vt C. de diuer. re. l. j. & C. de aduo. diuer. iudi. l. restituendæ. § ad hoc. & ff. de testa. tut. l. si quis ita. in princ. Sed ar. contra. C. de transac. l. j. & ff. de iudi. l. cum prætor. in prin. & fi. de interro. act. l. secunda.

c Consistere. sine dote, & sine instrumento: vt hic fuit, & 3. quib. mod. nat. effic. legi. §. pe. coll. vj. & 3. de nup. §. nuptias. coll. 4.

d Protulimus. vt 3. quib. mo nat. effi. leg. §. quantum vero in militijs. Acc.

e Ad illustres. in clusiue & desecusiue Acc.

f Præcipimus. no. quod à principio valuit, non rumpitur, licet in eam causam veniat, à qua incipere non potest: vt insti. quib. mod. test. in fir. §. furiosi, & de le. §. si quis debitori.

g Concedimus. i. remittimus. Acc.

h Decorati. sed quare maius priuilegiũ eis conceditur? Rñ. immo dedecus, cũ inter viles computentur: vt § reliquos autem &c. & intelligo hoc de illis Barbaris qui nobis subiecti sunt. aliàs quomodo i eos legem facere? hic et go subiugati erãt sub Imperio Romano. Accur.

i Iubemus. Hic not. quòd matrimonium valet etiã sine scriptura & dote: vt hic, &

Mstimo nui an si-

matre monstratur [a] legitimum habuisse matri monium, vt neq; ab ea ꝓ nuptiarum fide alia probatio requiratur. Si autẽ pr̃ ex ipsa muliere multos filios habens, vni ex eis testimoniũ quodlibet ex pdictis præbuerit modis: sufficere ex eadem muliere natis, [b] ad legitima iura patris testimonium vni datum.

CAP. III. De muliere quę sine dotalibus instrumentis nupsit.

Liberi nati ex nuptijs legitime contractis, licet non solennibus, ad paternam hæreditatẽ pariter vocantur cum filijs natis ex nuptijs solenniter contractis: siue præcesserint eos, siue sequantur. Bart.

Hoc quoque pñti constitutioni pſpeximus adijciendum, vt si quis ex nõ scripto per affectũ nuptialem vxorem acceperit, & ex ea filios procreauerit: soluto autẽ matrimonio contingat eum ẽt aliam ducere cõiugem cum dotalibus instrumentis, & ex ea similiter filios procreare: nullum circa paternã hr̃ditatẽ alijs filijs ex indotata coniuge natis præiudicium fieri: sed cũ alijs filijs ex secũda natis vxore, quæ cum dotalib. instrumentis copulata est, ad patris etiã illos hæreditatem vocari: cũ etiã ex solo affectu possit consistere [c] matrimonium. quod similiter valere volumus ẽt si prius, qdẽ cũ dotalibus instrũ iungat aliqs vxori, post illam vero alterã ducat solo nuptiali affectu.

CAP. IIII. De nuptijs illustrium vt cum dotalibus instrumentis fiant.

Maximis dignitatib. decorati vsq; ad illustres inclusiue et exclusiue, sine dotalib. instrumentis nuptias nõ possunt contrahere, exceptis Barbaris. Inferiores autem cum dotalibus instrumentis et sine nuptias contrahere possunt. Ang.

Quia vero, [†] legẽ dudũ ꝓtulim⁹ [d] iubẽte aut dotalia fieri documẽta, aut alias ꝓbationes ꝓcedere factas apud ecclesię defensores, ꝑ quas nuptias cõpetat ↄfirmari, aut certe scr̃a ꝑberi: in pñti pspe xim⁹ meli⁹ disponere ea q̃ de his pridem sanciũ sunt. Et propterea iubemus eos qui maximis di gnitatibus decorati sunt, [e] vsq; ad illustres, [f] nõ aliter nuptias celebrare, ni si dotalia scribantur instrumenta: nisi tamen aliquis antequam mereretur huiusmodi dignitates, ex affectu solo duxit uxorem. tales enim nuptias ante dignitates factas, & post dignitates legitimas manere præcipimus, [f] & ex his natos legitimos esse filios. Postquam vero honorati fuerint aliqui hmõi dignitatibus: nõ aliter ducere vxores, nisi cum dotalibus instrũs. Hãc autem legis subtilitatem ↄcedimus [g] subiectis nostrę reipublicę Barbaris, licet dignitatibus hmõi decorati [h] sint, vt et sub affectu possint ipsi uolentes ↄhere nuptias: reliquos aũt omnes pręter eos qui maximis (sicut dictum est) dignitatibus decorati sunt, cuiuslibet sint dignitatis, aut militiæ, aut studij, si quidem voluerint, aut potuerint; non prohibemus eos cum dotalibus instrumentis ducere uxores. Si autem etiam hoc non custodierint, & ex solo affectu celebratas nuptias firmas esse sancimus, & ex eis natos, legitimos esse filios iubemus. [i]

[i] Ubi matrimonium est sine dote, & præmoriens est locuples: superstes laborans inopia et succedit in quarta parte: quamuis iam ex illo quàm ex alio matrimonio existẽt liberi, minori tamen numero tribus, quia tũc cum eis pro virili succedit. Alex.

Quia vero legem [k] dudum posuimus præci-

3. proxi. no. hoc autẽ fallit in tribus casibus. Primus in illustribus, & qui 3. eos sunt: vt in hoc §. & 3. eo §. illo. Secũdus, si aliquis in dignitate positus liberiã in vxorẽ accipiat: vt 3. vt liber. decc. § si qs autem. collat. 6. Tertius, est si quis concubinã in vxorem accipiat: vt C. de natu. li. l. cũ quis & vbicũq. lex de hoc facit mentioné. sem p. n. dicit eũ. dotalibus. i. cum dote & instrumẽto. vel certe hoc fit ad si liorum legitimationem, non autem ad matrimonium: quia & sine his valet: vt hic dixi, & insti. de nup. §. fi. Item est & alius, vt qñ scenica vel aliquam meretr. cem quis accipit: vt C. de nup. l. imperialis. §. i. in fi.

k Quia vero legem. scilicet. C. de repu. l. vlti. & 3. de nup. §. si quis enim. col. 4.

ne dote scriptura valeat.

† Cõcor. cum hoc §. gl. in e. Raynu. su ꝑ verbo, clare. in med. ibi, qñq; ib. extra de testam.

Dota-

ſcipientẽ, vt ſi qs vxorem aliqñ ſine dotalib. [a] acceperit, cũ affectu ſolũ nuptiali, & hãc ſine cã legib. agnita proiecerit: accipere eam quartã partẽ ſubſtantię eius, & aliam poſt hanc fecimus legẽ decernentem, [b] ſi qs indotatã vxorẽ p affectum ſolum acceperit, & vſq; ad mortem cũ ea viuens, pręmoriaẽ, accipere ſimiliter & eam quartã illius ſubſtãtię portionem: ita tñ, vt nõ tranſcendat hoc centum librarũ auri quantitatem. in pſenti melius [c] vtranq; legem diſponentes, ſancimus in vtroq; [d] caſu ex talib. mrimonijs natos filios legitimos eẽ, & ad paternã vocari hæreditatẽ: vxorem aũt ex vtroq; horũ caſuũ, ſi qdẽ vſque ad tres habuerit [e] filios eius vir, ſiue ex ea, ſiue ex alio matrimonio, quartam partẽ ex ſubſtãtia viri [f] accipere. Si aũt amplius fuerint filij, tñ in vtroque ſimiliter caſu accipere [g] iubemus mulierem, quantũ vni cõpetit filiorũ: ita quippe, vt vſum ſolum in talib. reb. mulier habeat: dominiũ aũt illis filijs ſeruetur, quos ex ipſis nuptijs habuerit. Si vero talis mulier filios ex eo nõ habuerit: iubem° ẽt dominij iure habere eam res quas ex viri facultatibus ad eã venire p præſentem iuſſimus legem. Quæ tñ irrationabiliter excluſa [h] eſt, in ipſo tpe expulſionis partem iubemus accipere, quæ continetur hac lege. Virum.n. in talib. [i] caſibus quartam ſm priorẽ nřam legem ex ſubſtãtia mulieris accipere modis omnibus prohibemus.

CA. VI. De Leoniana & Conſtantiniana cõſtõne.

Illo indubitanter obſeruando, vt Leonis piæ memoriæ cõſtitutio in oĩbus alijs caſib. q nõ cõtinenẽ pſenti lege, ppriam habeat fortitudinẽ. Cõſtantini vero piæ memorię legẽ ad Gregoriũ ſcriptam & ſup ea factã interpretatione à Martiano pię memoriæ, p quam mulierũ cõiunctiões (quas Cõſtãtini lex abiectas vocauit) ad quoſdam dignitatibus decoratos phibẽt: nullo penitur modo valere permittimus: [k] ſed licentiã volentib. pbemus (etſi quibuſlibet magnis dignitatib. decorenẽ) hmõi mulieres cum dotalib. inſtrumẽtis ſibimet copulare. Reliq vero citra eos, qui maioribus dignitatib. decorati ſunt, licentiã habebunt hmõi mulieres accipere, ſiue ſcripto voluerint, ſiue ſolo affectu nuptiali: ſi tñ liberæ ſint, & cum quibus liceat nuptias celebrare.

CAP. VII. Soluto per repudium matrimonio quomodo & apud quem liberi alantur.

Diuortio celebrato liberi ad parentum hæreditatem nihilominus vocantur: & alendi ſunt apud parentem, qui diuortij cauſam non præſtitit, expenſis alterius parentis committentis cauſam diuortij: niſi alius inops ſit. tunc enim apud diuitem alendi ſunt: his pariter obtinentibus in parentibus et liberis Barto.

Illud quoque † diſponendum eſſe perſpeximus, vt ſi quando inter maritum & vxorem nuptias ſolui contigerit: ex hmõi nati filij, nullo modo lædantur ex ſeparatione nuptiarum, ſed ad parentum hereditatem vocẽtur, ex patris ſubſtantia indubitanter alendi. Et ſi quidem pater occaſionem ſeparationis præbeat, & mater ad ſecundas non venerit nuptias: [l] apud matrem [m] nutriantur, ex penſas patre præbente. Si vero per cauſam matris oſtendatur ſolutum matrimonium: tunc apud patrem maneant filij, & alãtur. [n]

† Conco. in ca. 2. gl. ſup verbo, inſidientur. poſt med. extra de cõuer. In fi. vbi recitatur caſus huius §.

[a] Dotalibus. ſ. documentis.

[b] Legem decernentem. vt ĩ. de exhibẽ. §. quoniam vero.

[c] Melius. Nota ergo, ꝙ corrigit vtrãque: & ſic non dicãtur eſſe contrariæ.

[d] In vtroque. i. qñ eam reijcit, & qñ prædeceſſit maritus.

[e] Habuerit. ſ. mulier.

[f] Ex ſubſtantia viri. ſ. quartam partẽ, ſ. ſi habet tres liberos, vel pauciores: ſi vero plures, tunc virilem, vt dictum eſt.

[g] Accipere. ſ. quartam: vt in princ. huius. §. ſed in alio caſu accipit demum viro mortuo.

[h] Excluſa. i. relecta, vel repulſa.

[i] In talibus. Quæro, an vtraque prædictarum ll. corrigatur: illa. ſ. ſupra de nupt. §. ſi quis enim. & illa. ĩ. de exhi. §. quoniam vero. vt in neutro caſu vir ſuccedat vxori? Quidã ꝙ ſic. & pro eis eſt hæc litera, quæ dicit talibus caſibus: quaſi de vtroque prędictorum faciat mẽtionem. Tu dic, ꝙ tñ tum illam de nuptijs corrigit in eo quod de viro dicit hic: vt patet ſtatim eum dicit, ſm hanc priorem noſtram. nam de illa de nup. dicit: ſed corrigit per aliam quæ dicit nõ diſtinguendum hoc caſu, qñ vnus alium ſic reijcit, vt ĩ. vt fra. ſi. §. fin. colla. ix. & facit ad hunc. §. ĩ. nul. iud §. & ſi qñ. & C. de ſecund. nup. l. cũ alijs. Item quæro hic, quid ſi nullus filiorum eſt, ſed aſcendentes? Rñ. pręfertur vxor in ſumma centum aureorum: & ẽt proprietatem habet: in alijs rebus præferuntur parentes vxori, vt C. vnde vir & vxor. l. j. Item quid ſi nullus deſcendentium vel aſcendentium eſt, ſed tñ tranſuerſales? Rñd. vxorem quaſi inter accreſcendis in totum vocari. ſm Bul. Sed Pla. contra. & verum dicit per d. l. j. vnde vir & vxor.

[k] Permittimus. pręd ictas conſtitutiones non habemus. nam lex illa C. de inceſt. nupt. l. humilem. quæ hoc dicit eſt Valentini, non alicuius iſtorum. nõ autem placet vt dicas loqui de ea, quæ eſt. C. de pac. conuen. l. ex morte. quia illa nihil de hac materia dicit.

[l] Non venerit nuptias. ſecus ſi venireti: quia tunc non nutriretur apud eũ vt C. vbi pup. edu. de l. j.

[m] Matrem. quõ hoc cum dicat ius, ꝙ ſũt alendi, vbi pater iuſſit, vt ff. de ven. in. ſpi. l. j. §. apud eum? Rñ. ibi dicit, qñ pater deceſſerat, hic qñ viuebat. Item hic præſtitit cauſam diuortij, quod ibi nõ fuit.

[n] Alantur. addit Irn. matris locupletis expenſis. Egentem.

Si autem contigerit patrem quidem minus idoneum esse, matrem vero locupletem: apud eam pauperes filios manere, & ab ea nutriri iubemus. Quemadmodum † .n. filij locupletes coguntur matrem egētem [a] alere: ita iustū esse decernimus & à matre locuplete filios pasci. [b] Quod aūt de alenda matre, & filijs indigentibus definiuimus, hoc quoq; in oīb. ascēdē tib. descēdentibusq; personis vtriusq; naturæ valere præcipimus.

CAP. VIII. De iustis diuortium causis marito permissis.

Marito atque vxori diuortium celebrare permittitur ex causis hic enumeratis. Bar.

Quia vero plurimas in veteribus [c] & nostris legibus [d] inuenimus causas, ex qnib. facile [e] nuptiarum solutiones fiunt: ea causa perspeximus [f] ex his abscindere aliquas quę nobis indignę ad soluendas nuptias visę sunt & eas solummodo noīatim præsenti iserere legi, pro quibus rationabiliter pōt siue vir, siue mulier repudium mittere. Nunc aūt causas ex quibus maritus repudium mittere sine piculo potest, & dotem vxoris lucrari seruato in ea dominio ex eodē mīrimonio filijs aut filiab. qb. non extantib. [g] frui etiā proprietate: has esse decernimus. Si cōtra imperium cogitantib. aliqui bus conscia est mulier, aut etiam viro suo nō in dicet. Si autem vir hoc à muliere denunciatum tacuerit, liceat mulieri per quamcunque personam hoc declarare imperio: vir nullam ex hac cā repudij īueniat occasionē. Si de adulterio [†] maritus putauerit posse suam vxorem cōuinci: oportet virum prius inscribere [h] mulierem, aut etiā adulterum: [i] & si hmōi accusatio verax esse ostēditur, tunc repudio [k] miß so habere virum † sup ante nuptias donationē, ēt dotē: & ad hoc, si filios non habeat, tantum accipere ex alia vxoris substātia, quantum dotis tertia pars esse cognoscitur, vt eius pprietati, & dos & à nobis definita poena applicetur. Si enim filios habuerit ex eodem matrimonio: iubemus etiā dotem (ēm quod de hoc cē sent leges) aliamque mulieris substātiam filijs cō seruari: & ita adulterum legitime conuictum, vna cum vxore puniri, & si quidem habeat vxorem adulter, accipere eam & dotem propriam, & propter nuptias donationē: & si filios habeat, solo vsu mulier fruatur, donationis proprietate [l] secundum leges filijs seruada. aliam verò mariti substantiam eius filijs ex nostra largitate donamus. filijs autem non existentibus, antenuptialis quidem donationis proprietatem mulieri competere sancimus: aliam vero mariti substantiam omnē fisco [m] secundum antiquas applicamus leges. Si quolibet modo mulier vitæ viri fuerit insidiata: aut alijs hoc faciētibus consentiens, viro non indicauerit. Si cum viris extraneis nolente marito cōuinatur, aut cum eis lauatur. Si nolente viro foris domum manserit: nisi forsan apud proprios parentes. Si circensibus, aut theatris, aut amphitheatris interfuerit ad spectandum ignorante aut prohibente viro. Si vero contigerit aliquem citra vnam prædictarum causarum, vxorē suā à domo propria expellere, & illa non habens parētes, apud quos possit manere, ex necessitate foris habitet nocte: iubemus nullam esse marito licentiam propter causam hāc repudium mittere vxori, eo quod

[a] Egentem. secus si locuples, vt ff. de lib. agno. l. si quis à libertis. §. si impubes & l. vlti.

[b] Filios pasci. No. alimenta hinc inde i necessitatib. pstari, vt hic, & C. de ali. pt æ. à pa. l. j. & ij. & iij. & ī. neque virū quod ex dote. §. fin. colla. viij. & ī. qui. mo. na. eff. sui. §. pe. coll. vij. & ff. de lib. agn. l. si qs à libertis. & C. de bo. quæ libe ris. l fi. §. hoc proculdubio Item not. haberi distinctionem psonarū, apud quem debeant esse, vt hic, & C. diuor. fa. apud quem liber. l. j. & C. vbi pupil. edu. de. l. j. & ī. de nup. §. eius. & C. de pat. pot. l. filia. Hoc tñ nota, q̄ vsque ad triennium mater alere debet, vt C. de pat. pot. l. pe.

[c] In veterib. vt C. de repu. l. consensu.

[d] Legibus. vt ī. de nuptijs § si igitur. colla. iiij. & C. de repu. l. pe. & fi.

[e] Facile. Idest. sine poena.

[f] Perspeximus. sunt aūt septé, vt subijcit. Item tres aliæ adijciuntur, vt ī. eod. §. prædictis.

[g] Extantib. s. filijs.

[h] Inscribere. si accuset iure extranei, non iure mariti, intra quadraginta dies accusanti nō imponitur necessitas inscriptionis, vt C. ad legem Iuliā de adul. l. quamuis. Vel hoc nouū ius: illud aūt vetus dr, quod sit verius. Accursius.

[i] Etiam adulterū. quasi dicat, non ambos simul: quia hoc fieri non pōt, vt arg. ff. ad leg. Iuliam de adult. l. si maritus. §. fina.

[k] Repudio. olim. prius debebāt repudiare, quā accusare, vt C. ad legem Iuliā de adulte. l. crimen. & ff. ad legem Iuliā de adulter. l. miles. §. volenti. q̄ sunt cōtra. Sed hodie potest, vt hic, & ī. vt nulli iud. §. si quādo vero. collatio. ix.

[l] Proprietate. no. hic lucrari virum, si cōtra vxorem inscribat. Sed vr monasterio dari, in quod est mittenda hæc foemina, vt ī. vt nūlli iudicum. §. adulteram. coll. ix. quæ est ī. Solu. illud qđ includitur in monasterio. Sed hoc nihil est: qa semper debet includi: vt dr ibi. Quare dicunt alij, q̄ hic in dote: ibi in alia substantia mulieris dicit. Sed hoc non valet: quia in fine illius. §. adulteram. dicit, pacta seruāda viro circa dotem. si enim lucratur eam per legem, vt hic dicit, quare diceret et hoc seruari pactū; Dic ergo tn, q̄ hæc secundum illam intelligitur. Acc.

[m] Fisco. Sed hoc hodie corrigitur. nam non sunt confiscanda aliqua sic indistincte, vt ī. vt nulli iudi. §. si. Acc.

Alimenta hincinde in necessitatibus filijs præstantur.

† Conco. c. cum haberet. in gl. fi. post med. extra de eo qui dux. in mat. quā pollu. per adult. vbi est bona gl.

† Conco. cum hoc tex c. tuæ fraternitatis. in gl. ij. in fi. extra de procura.

† Conco. cum hoc tex c. j. in gl j. extra vt lit. non contest.

quòd ipse huius rei autor existat. a

CAP.IX. De iustis diuortij causis mulieri concessis.

CAVSAS autem pro quibus rationabiliter potest viro à muliere mitti repudium, ex quibus pōt & dotem recipere, & propter nuptias donationem exigere, similiter filijs seruāda donationis ꝓprietate, aut filijs non existantibus habere etiam huiusmodi dominium, has eē solas disponimus. Si contra imperium aut ipse cogitauerit aliquid, aut cogitantibus ꝯscius non indicauerit imperio aut per se, aut per quamcunque personam. Si quolibet b mō vir insidiatus fuerit vitæ mulieris, aut alijs hoc volentibus sciēs non manifestauerit vxori, & studuerit secundum leges vlcisci. c Si maritus vxoris castitati insidiatus, alijs etiam eam adulterandam tentauerit tradere. Si vir de adulterio inscripserit vxorem, & adulterium non probauerit: licere mulieri volenti etiam pro hac causa repudium destinare viro, & recipere quidem propriam dotem, lucrari autem & antenuptialem donationem: & pro huiusmodi calumnia, si filios nō habuerit ex eodē matrimonio, tantum secundum proprietatem accipere mulierem ex alia viri substantia, quantum antenuptialis donationis tertia pars esse cognoscitur. Si autem filios habuerit, iubemus omnem viri substantiam filijs conseruari: firmis manentibus, quæ de antenuptiali donatione alijs legibus cautinentur: d ita tamen, vt etiam propter illa tā adulterij accusationem, & nō probatā, illis quoque maritus subdatur supplicijs, q̄ esset passura mulier, si huiusmodi fuisset accusatio comprobata. e Si quis in sua domo, in qua cum sua cōiuge commanet, cōtemnens eā, cum alijs inueniatur in ea domo manens: aut in eadem ciuitate degens, in alia domo cum muliere frequenter manere conuincitur, & semel & secūdò culpatus, aut per suos parentes, aut per mulieris, aut per alias aliquas fide dignas personas huiusmodi luxuria non abstinuerit: f licere mulieri pro hac causa soluere matrimonium, & recipere datam dotē, & antenuptialem donationem, & pro tali iniuria tertiam partem æstimationis quam antenuptialis facit donatio, ex eius substantia percipere: ita tamen, vt si filios habuerit, vsu solo mulier potiatur rerum quas ex antenuptiali donatione, & pœna tertiæ portionis mariti substantiæ acceperit, dominio communibus filijs conseruando. Si autem filios non habuerit ex eodem matrimonio: habere eam talium rerum etiam proprietatem præcipimus.

CAP.X. Vt non liceat consensu matrimonium dissoluere, nisi ex causa probabili.

Nuptiæ regulariter consensu non soluūtur, nisi castitatis concupiscentia, dote & donatione propter nuptias liberis seruata: altero aūt vel vtroq; alias nuptias postea contrahente, vel aliter luxuriosè viuente, delinquētis substantia ad filios debet peruenire: filijs minoribus per iudicem gubernatore dato. Filijs vero non existantibus, ad fiscum eorum substantia debet peruenire. Bart.

QVIA verò ex consensu aliqui vsque ad præsens alterna matrimonia soluebant, g hoc decætero fieri nullo sinimus modo, nisi fortè quidem castitatis h concupiscentia hoc fecerint. Si autem huiusmodi personę filios habuerint: tam dotem quàm antenuptialem donationem eorum filijs conseruari disponimus. Si quis autē horū, aut maritus forsan, aut vxor, postquā propter castitatem ex consensu soluerit matrimonium, inueniatur alias contrahens nuptias, aut luxuriosè viuens: iubemus, si quidem (sicuti dictum est) filij fuerint ex memorato coniugio, super dotē & propter nuptias donationem eis tradi & proprietatem penè i substantiæ illius, quæ conuincitur deliquisse personæ. Si vero filij minoris sint ætatis: gubernari eos, & pasci ab illo parente præcipimus, qui nihil præsenti legi contrarium egerit. Si autem ambo

Culpa alterius nō proficit ei qui eam præstitit.

Denunciare quis cogitur.

a Existat. Not. non proficit alterius culpa, cum ego præstitero causam: vt hic & C. de aser. toll. l. j. §. fin & ff. de eo per quē fac. est. l. si. & ī. de testi. §. & hoc multoties. coll. vij.

b Si quolibet. No. hic quem teneri ad denunciandum: vt hic. & ff. loca. l. item quæsit. §. exercitij.

c Vlcisci. agendo iniuriarū, vt in publico crimine, vt ff. de iniur. l. j. §. item aut & inst. de iniur. § patitur.

d Continentur. i. vt vxor habeat vsū, & proprietatem filij. vt C. de diuor. l. consensu. §. si verò filio. Accur.

e Comprobata. qđ est generale in alijs accusationibus. vt C. de accu. l. fina.

f Non abstinuerit. Nota primò alicui nunciandum, vt de offensa satisfiat, vel desinat: vt hic. & C. de ijs qui latro. l. ij & C. de pa. pote. l. iij. & ff de secur. vt ba. prædi. l. quidam Hybetus, & C. de postul. l. prouidendū.

g Matrimonia soluebant. vt C. de rep. l. si constante ꝯ.

h Castitatis. etiam si in monasterium non intret: vt hic innuit. de hoc tñ plenius dic, vt dixi. ī. de mona. §. si vero vxorem. Accur.

i Pene. philosophi cum temperamentum. nam & sine ferè habet Azo. sed hodie aliter de his bonis disponi vr, vt ī. vt nul. iudi. §. quia vero. coll. ix. quæ est contra. & facit ad hoc ī. de san. episc. §. si vero constat. & § sponsalibus. & ī. eod. §. prædictis. & supra de nup. §. mitiores. coll. iiij. item no. hic eam diu postea tradatur substantia, ꝙ

ambo parētes in hmōi vitiū īcidāt, tūc vtriusq; parētis substātiā filijs applicari: dispēsatorē aūt ijs q in minori sunt ætate ↄstituti, ordinari ꝓuidētia cōpetentis iudicis, & aliorū qb hęc ex nr̄is legib. sūt cōmissa. Si aūt filij ñ sint: vtriusq; ꝑsonæ substantiā fisci rōnib. applicari, & eos qui talia deliquerunt legitimis subdi suplicijs. Aliter. n. separationē matrimoniorū fieri ex ↄsēsu nulla rōne permittimus.

CAP. XI. Quod tempus expectare maritum in expeditione degentē debeat mulier.

Quod aūt † à nobis sancitū a est de ijs q in expeditiōib. sunt & in milītijs cōstituti, siue milites sint, siue fœderati, siue scholares, b siue alij qdā sub alia quacūq; militia armata constituti: melius ordinare perspeximus, & iubemus quātoscūq; annos in expeditiōe māserint, sustinere c eorum vxores, licet nec literas, nec rñsum aliqd à suis maritis susceperint. Si qua vero ex hmōi mulieribus suum maritū audierit esse mortuum, neq; tunc ad alias eā venire nuptias sinimus, nisi pri⁹ accesserit mulier aut ꝑ se, aut ꝑ suos parentes, aut per aliā quācunq; ꝑsonā, ad priores numeri chartularios, in quo huiusmodi maritus militabat, & eos seu tribunum (si tñ adest) interrogauerit d si pro veritate mortuus est eius coniunx: vt illi sacris euangelijs propositis, sub gestis monumentorum deponāt, si ꝑ veritate vir mortuus est: & postquā hęc gesta monumentorū confecta mulier pro suo testimonio perceperit, ēt post hoc iubemus manere eam per vnius anni spacium, e vt etiam post hūc decursū liceat legitimas ↄtrahere nuptias. Si aūt ꝑter hanc obseruationē mulier præsumpserit ad aliud venire mr̄imoniū: & ipsa, & qui ducit eam vxorē, velut adulteri puniantē. Si aūt q sub gestis monumentorū cum iureiurando testati sunt, cōuincantē ēt falsum postea f deposuisse testimoniū, g ipsi qdem militia denudati, decem auri librarū pœnam cōpellantē exsoluere illi quem mentiti sunt mortuū eē, ipse vero licentiā habeat si voluerit, suā vxorē recipere. Si vero scholaris fuerit ille, de cui⁹ morte dubitatio est, à primis scholæ & actuario: si aūt fœderatus, h ab optiōe eius memoratam depositionem accipere eius vxorem: his obseruādis & circa alios omnes qui in armata militia referuntur.

CAP. XII. Ex quibus causis matrimonium sine pœna soluatur.

Matrimonium etiam tribus alijs causis superiorib. additis distrahi potest & exceptis hac constitutione numeratis: & ex nullis alijs matrimonia dissoluuntur. Barto.

PRAEDICTIS itaque causis i prospeximus etiam has nominatim adijcere, ex quibus matrimonia sine pœna licet transigere: hoc est de ijs qui non potuerunt ab initio nuptiarum misceri suis vxoribus, & quæ per naturam viris concessa sunt, agere: insuper de ijs viris ac fœminis, qui consistente matrimonio sanctimonalem conuersationem & monasterij

ria. q non statim qñ pater monasterium intrat, tenetur bona dare filijs.

a Quod autem à nobis sancitum. vt supra de nup. §. nouimus. vbi de decennio dixit. sed antea per Constantinum statutum fuerat quadriennium: vt C de repu. l. vxor.

b Scholares. ordines sunt de armata militia: vt sequitur ℑ. eod. §. si scholaris. & ℑ. vt neque miles neq; fœd. & C. loca. l. fina.

c Sustinere. i. expectare. sed certe immo per quinquennium tantum, vt ℑ. de nup. §. sed & captiuitatis. quę est cōtra. Sol. hic cum est in expeditione, ibi captus. vnde ibi per quinquennium expectatur computandum à tempore quo cœpit dubitari: vt ibi dicit. & est pro hac solutione. ℑ. eod. §. prædictis. in fin. Sed nunquid in quacunque militia hoc obtinet quod hic dicitur? Rñ. non puto. nisi sit contra Sarracenos, vel cum principe contra hostes. aliàs serua legem antiquam. C. de repu. l. vxor. Sed iure canonum generaliter seruatur hæc auth.

d Interrogauerit. No. interrogari mulierem debere, si habet quem scit. sic. ff. de bo. pos. l. in bonorum. & quis ord. in bo. possess. seruetur. l. ij. §. fin.

e Spacium. post sacramentum præstitum, vt hic dicit. Sed videtur, q si iam tempora luctus cucurrerunt, q statim die sequenti potest nubere, vt ff. de his qui no. in fa. l. genero. in fi. q est contra. Sol. quidam dicunt illam corrigi. Vel ibi quando certum erat mortuum esse: hic qñ dubium: licet vnus iurauerit, cui non ꝑ omnia creditur. ar. C. de testib. l. iurisiurādi. Item quia simpliciter iurat. est arg. q testis tenetur dicere causam sui dicti: sed cōtrarium verius est, vt ℑ. de testi. §. & licet. col. vij.

f Postea. i. postquam nupsit ēt post annū & sic valuit matrimonium, vt ℑ. ibi, & post hoc &c. quare ergo permittitur viro recuperare? Resp. quia matrimonium contractum fingitur fuisse nullum, licet tenuerit vere. vt ℑ. dixit, & post hoc &c. vel quia hic mulier à marito. s. secundo. sine pœna potest. & ēt debet, & tenetur diuertere, vt ita alienata ꝑ secūdm matrimoniū recipiatur à marito. s. primo: nam vxor duorum esse nō potest: alioquin diuortij causam præstitisse videbitur primo marito, si à secundo se non separauit.

g Testimonium. Not. ergo q sacramētum reuocatur prætextu periurij. vt ℑ. vt litt. iu. §. si quis. in fi. & C. de rebus credi. l. fi. regulariter tamen contra, vt C. de rebus credi. l. ij. & ff. de in li. iu. l. fi. & ff. de re iudi. l. post rem.

h Si autem fœderatus. hoc nomen habuisti. ℑ. vt neque miles.

i Prædictis itaque causis. quas dixit. ℑ. eo. §. quia vero plurimas. adiungit tres quæ erant per ordinem, vt hic sunt in tribus. §§§. sup. de nupt. §. secundum occasionem. & §. sed & captiuitatis. & eas confirmat in hoc §. Acc.

Viro

† Conco. cū hoc. §. c. in præsentia. extra de sponsa & matrim. & c. 2. extra de secun. nup.

Testis cogitur reddere rōnem sui dicti.

‡ Conco. c. in dolo. 22. q. 2.

nasterij habitationem elegerint, & de ijs personis quæ in captiuitate aliquanto tempore detinentur. in his.n. tribus casib⁹, quæ de eis prioribus nostris legibus cõtinentur, firma esse sancimus. Memoratas igitur oẽs causas, quæ in præsenti nostra lege continentur, solas sufficere iubemus ad transactionem legitimorum matrimoniorum. Reliquas autem omnes vacare pcipimus: nullãq; aliam causam circa eas quæ nominatim insertæ sunt huic legi, posse soluere legitimũ matrimonium, siue nostris, siue veterib. legibus continenť.

CAP. XIII. Si mulier sine iusta causa marito suo repudium miserit.

Mulier et vir peccantes, pœna legitima puniũtur, et iudices et officiales negligentes. Bar.

Quia vero quædam mulieres inhonestè volentes viuere, festinant propria matrimonia soluere: sancimus, si quando mulier citra aliquam prædictarũ voluerit matrimonium soluere, licentiam quidem eam non habere hoc agere. si vero permanserit in huiusmodi impia voluntate, & repudium marito transmiserit: iubemus dotem quidem viro dari, [a] cõibus filijs secundũ legem seruandã Si autem filios non habuerit, lucrum fieri marito: mulierem verò periculo iudicis negotium audientis tradi episcopo ciuitatis in qua communiter domicilium habuerint: quatenus illius prouidentia in monasterium ipsa mittatur, vt quoad vixerit, debeat ibi consistere: & si quidem filios habuerit [b] huiusmodi mulier, duas partes propriæ eius substantiæ dare filijs: tertiam verò monasterio in quod mittitur applicare iure proprietatis. Si verò filios non habuerit, sint autem ei parentes: duas partes quidem ipsius substantiæ monasterio præberi, vbi mittitur, tertiam vero partem illius parentibus dari: nisi tamen sub potestate eam habentes, irrationabili repudio consenserunt. in hoc enim consentientes, nihil eos penitus ex substantia filiæ habere permittimus, sed hæc omnia venerabili monasterio volumus applicari. Porro neque filijs, neque parentibus existentibus ei, omnem similiter eius substantiam competere monasterio. Si vero iudex qui negotium examinat, hoc non fecerit, i. tradiderit [c] † in hoc deprehensam ciuitatis episcopo, ut debeat in monasterium mitti, si quidem in hac felicissima ciuitate sit iudex, ipse quidem 25. libr. auri pœnam exigatur: officium autem eius alias 10. Si vero in prouincia sit huiusmodi iudex, & non egerit quæ à nobis in hac iussa sunt x. librarum auri persoluat pœnam, & officium eius alias v. Si vero iudex fuerit non habens cingulum: [d] ipse quidem pœnam x. librarum auri exigatur, ministrantes autem ei quinq;: quatenus mulcta quę hinc accedit à memoratis personis, per comitem rerum priuatarum, & palatinorum scholam exigatur, & nostro assignetur ærario. Si autem & vir circa mulierem transgere studuerit matrimonium, & irrationabiliter repudium destinare, iubemus reddere quidem eum, quam susceperit dotem, vnà cum sponsalitia largitate, & tantum ex alia eius substantia præberi mulieri, quantum tertiam partem sponsalitiæ faciat largitatis. [e] & si quidem ei filij sunt, solum vsum & antenuptialis donationis, & à nobis additæ tertiæ partis mulierem habere, proprietatem vero filijs conseruare. filijs autem non existentibus, habere mulierem super † vsum in ipsis rebus etiam proprietatem. & prędictas [f] quidem dispositiones dissolutis rationabiliter aut etiã irrationabiliter nuptijs ordinamus, & omnia de memoratis casibus secundum hanc nostram constitutionem iudicari & decidi decernimus.

CAP. XIIII. Si quis vxorem suam flagellis castigauerit.

SI quis autem propriam uxorem flagellis, [f] aut fustibus ceciderit sine aliqua causarum quas contra vxores ad matrimonij solutionem sufficere iussimus, [g] matrimonij quidem solutionem ex hoc fieri nolumus, [h] virum autem qui monstratur sine huiusmodi causa vel flagellis, vel fustibus cecidisse uxorem suam, tantum pro huiusmodi iniuria ex alia sua dare substantia uxori etiam cõstante matrimonio, quantum tertia pars antenu-

[a] Viro dari. i. datam seruari. vel proprie, si est data. Acc.
[b] Habuerit. cũ olim de adulterio accusabatur à primo viro, vt C. ad leg. Iul. de adul. l. penul. & fa. ad hoc C. de repu. l. iubemus. & ĩ. vt fratrum filij. §. si. col. 9. Acc.
[c] Tradiderit. repete, non.
[d] Cingulum. i. administrationem. & ille dicitur magistratus.
[e] Largitatis. Hæc pœna de tertia parte nõ fuit imposita, scilicet in persona mulieris: sed detrudatur in monasterium. Hodie eadem vtrique imponitur pœna. vt int. vt fra, fi. §. pen.
[f] Prædictas. refert se non ad omnia quæ hac constitutione dixit. nam aliquando de licito diuortio, aliquando de illicito dixit. & hic dicit totum seruari, sicut dixit.
[g] Sufficere iussimus. vt ĩ. eo §. quia vero plurimas. & §. prædictis. Et sic in illis casibus verberare pmittitur. & facit ſ. de nupt. §. adscriptitio. Accur.
[h] Nolumus. filius tamen potest dimittere patrem, cogendo eum vt se emancipet: vt ff. si à par. quis fuerit ma. l. fin.

Vxoris castigatio viro pmittitur.

† Alias legitur, nõ tradiderit. Acc. repetẽdam particulã non, admonet in glo.

† Præter.

Ex

tenuptialis facit largitatis.

CAP. XV. Si quis suspicatus fuerit de aliquo velle eum pudori vxoris suæ illudere.

Adulterium præsum ptũ iuris præsumptione probatum, punitur sicut & verum, vindicta sua marito quandoque permissa: bus obtinentibus in casibus futuris, & pendentibus nondum finitis. Bartolus.

His quoq; †etiã illud adijcimus, vt si quis forsan suspicatur aliquem velle suæ vxoris illudere castitati, & contestationes ei ex scripto a tres destinauerit habentes testimonia trium virorum fide dignorum, & post has tres ex scripto contestationes inuenerit eũ cõ uenientem † suę vxori: si quidẽ in sua domo, aut ipsius vxoris, aut adulteri, aut in popinis, aut in suburbanis: esse licentiã marito proprijs manibus talem perimere, b nullum periculũ ex hoc formidanti. Si verò in alio loco talẽ inuenerit cũ sua vxore loquentem: non minus tribus testibus fide dignis conuocatis, per quos probare possit q eum cum sua vxore cõ perit: iudici tradere c crimina examinãti. Illũ vero pro veritate cognoscẽtem, post tres ex scripto contestationes cum tali muliere eum inuentum; ta'ẽ qdem tanquã ex hoc solo adulterij crimini subiacentem, nulla alia rõne qsita punire: d licentiã aũt exsequi crimen. e Quia vero ita cõperiũtur aliqui impij, vt etiã in venerãdis domibus ꝓsumant in talibus se miscere sceleribus, & ibi de peccatis tractare, vbi consueuerũt Deũ timentes peccatorũ veniam f postulare: iubemus, vt si quis talis inueniatur in locis venerabilibus alienæ vxori, de qua in suspicione est, post tres (sicut dictum est) contestationes loq, licentiã esse eius marito vtrasque personas defensori ecclesiæ aut alijs clericis tradere: vt ad eorum periculum diuisim isti seruentur, donec iudex hoc cognoscens mittat ad epm ciuitatis, quatenus ei isti tradantur, vt debeant sustinere tormentũ scd̃m leges quæ g interdicunt adulteros à sanctissimis ecclesijs vendicari, h nullam neque in hoc aliã iudice quęrente de adulterio probationẽ, nisi tres (sicuti iã supradiximus) cõtestationes. his. n. tribus cõtestationibus ostensis, oĩbus modis illi sicuti adulteri puniẽtur. Nõ enim debẽt hmõi personę in venerabili loco munimen habere, quem ipsi per scelus proprium despexerunt. i nam si eos qui alibi rapinas mulierum aut adulteria committunt & ad ora tionum domos confugiunt, ab eis k vendicari nostrę leges non sinunt: l qũo illis qui in ipsa ecclesia tale scelus studuerint perpetrare, permittimus aliquod auxilium ex ecclesiasticis terminis inuenire? sed omnibus modis iudicibus eos tradi, & pœnam sustinere, qua digni sunt, qui sanctissima loca violare præsumunt. Quis enim ibi delinquit, vbi salutem petat? Et gñaliter disponimus, vt si q's inuenerit suam vxorem, aut filiam, aut nep.em, aut sponsam in venerandis locis cũ aliquo loquentem, m & suspicatus fuerit turpis gratia causa eos colloqui: tradat eos defensori, aut alijs sanctissimæ eius ecclesiæ clericis, vt ipsi suo periculo vtrasque personas diuisim tamdiu custodiant. donec iudex eos accipiat, & secundũ leges cãs decernat. Quæ igitur per præsentem & in perpetuum valituram legẽ nostra definiuit trãquillitas, in oĩbus prędictis casibus valere volumus: nisi tñ nodũ aut iudiciali decreto, aut amicabili n cõuẽtione decisa sunt, quæ suũ robur habere sancimus. Gloriosa igit & eminentissima

a Ex scripto. sic ĩ. de tempore non sol. pe §. contestatione. Accur.

b Perimere. si talis sit qui per legem Iuliam potuerit occidi, vt C. de adulter. l. Gracchus. de quibus dicitur. ff. de adulte. l. marito.

c Tradere. s. esse licentiam marito dicimus. Acc.

d Punire. Not. hic aliquẽ ex ꝑsumptione damnati, vt hic, & ĩ. vt nul. iu. §. pe. & C. de adult. l. si q. Sed contra ff. de pœ. l absentem, in prin. Sol. hic est speciale in odium spernẽtis denunciationẽ. arg. ff. de ope. no. nun. l. prætor. §. j. Et not q vtraq; parte præsente dari debet sententia, nisi actor crimine ꝓbato recesserit ex eã, vt C. de adul. l. quamuis indubitati. & damnatur reus ad mortẽ ad instar sacrilegij, vt C. de adult. l. quamuis. in fi. fœmina vero conuicta per sententiam in monasterium mittit verberata prius, vt ĩ. vt nul. iudi. §. adulteram. col. ix.

e Crimen. s. volumus esse iudici.

f Peccatorum veniam. Not. in ecclesia potius quàm alibi orãdum: quæ premium non claudit redeuntibus: vt. C. de summa tri. l fin. licet alibi orare liceat, vt ĩ. vt in priua. do. §. j. in prin.

g Leges quæ. simplex est hæc relatio, vt ibi, mulier quæ damnauit, saluauit. nam non eædem leges puniunt, quæ interdicunt.

h Vendicari. Idest defendi: & consecutiue dicas. nam ex quo quis puniendus est, nemo eũ defendere debet.

i Despexerunt non debet quis eius in quem deliquit, implorare auxilium: vt ff. de mino l. auxilium. in fin. & ff. si quis ali. testa. pro. l. j. in princ & ff. de arbi. l. sed si seruũ. in fin. & l. seq. & ff. de leg. ij. l. cũ pater. §. libertis. & C. de pac. l. cum proponas. & de trãsa. l. sine apud acta. & l. si quis maior. Accur.

k Ab eis. s. ecclesijs Acc.

l Non sinunt. quo minus extrahãtur: vt ĩ. de man. princ. §. neq; autem. coll. j. Accur.

m Loquentem. præcedentibus denunciationibus: vt ĩ. diximus i vxore. aliàs esset iniquum. Acc.

n Amicabili. Hic no de adulterio transigi posse amicabiliter. Sed contra. C. de

Præsumptione dãnat quis aliquando.

† Facit ad hunc §. c. si qs cõtra. extra de cohabi. cleri. & mulie. vbi tractatur late de hac materia suspicionis.

† Colloquentem.

Ecclesia proprius orandi locus dicit.

Transigi potest super adulterio.

C. de tranſac. l. tranſigere. Sol. quod hic dr. non refertur ad adulterij crim, de quo tranſigi nō licet, ſed ad cæteros ſuperiores caſus qui ſunt in iſta cōſtitutio. ſm ioan. Azo. dicunt hoc iur nouum, vel gratis fieri pōt remiſſio accuſationis nō pp pecuniam, ſicut in alijs capitulis q non irrogant pœnam ſanguinis: vt ff. de iure fiſ. l. 1 fiſci. & l. eius. Vel hoc trahit ad preterita facta, vel fieri pōt tranſactio ante litē cōteſtatā, vel ceptam, non poſtea.

DE HAEREDIbus ab inteſtato venientibus &c.

a Venientibus. Hic incipit collatio. ix. conſt. j. ſed quidam habent in conſtitutione ſuperiori principium huius col.

Lurimas. introducta. vſque ad ipa hnī. l. inter deſcēdentes erat differētia. vt emancipati iure ciuili nō ſuccederent, licet iure prætorio ſic: vt inſt. iu. de hær. q ab inteſta. § emancipati. Item q erant nepotes ex filiabus ſuccedebant cū deminutione: vt C. de col. l. illam. licet hoc etiam ante iam fit correctū: vt I. de trier. & ſem. §. neq. col. iij. ex tranſuerſa li aūt cognati iure ciuili nō admittuntur, ſed nec iure prætorio, niſi poſt agnatos: vt patet inſtitu. de ſucceſ. cog. in pri. & de bono. poſſeſ §. & cum de teſtamentis & ff. ſi tabu. teſt. nul. ex. l. j in princ. oēs ergo pdictæ differentiæ & aliæ, ſi quæ ſunt, hac cōſtitutione tolluntur. Et nō q hic appellat cognatus et mare & fœmina merito: quia cōe eſt nomen ad cognatos & agnatos: quia tñ qdam priuilegia dabat lex. xij. tabu. agnatis: vt certo nōmine eos poſſet appellare, agnatos eos vocauit ſunt tñ ipſi cognati: vt patet ex definitione agnati: vt ff. de legi. tut. l. ſunt autem. & inſti. de leg agna. tut. §. j.

e Vacantib. l. q contra hanc legē facerent nec enim

ſima auctoritas tua i hac, qdē inclita ciuitate edictis ppoſitis ad notitiā pducat vniuerſorū: i pūincijs aūt p pcepta ad clariſsimos puinciarū iudices deſtinata hęc oībus facere manifeſta feſtinet: vt nullus penitus ignoret quę pro vtilitate nrorum collatorū à nobis diſpoſita ſunt. ita tñ, vt oībus p ppria pcepta pnuncięt, quatenus ſine quolibet iniuſto diſpēdio nr̃is collatorib. pſentis legis fiat iuſinuatio. Dat. X V. Cal. Iā. Domi. Iuſti. PP. Aug. an. xv. Baſilio. V. C. Conſ.

TITVLVS I.

Nouella 118. quā late explanaui i libello de hereditatib. & bono. poſſ. ab inteſtato. Contius.

DE HAEREDIBVS ab inteſtato venientib. a & de agnatorum iure ſublato.

Si moriens deſcedentes reliquerit, præferuntur parentibus & agnatis & cognatis ex latere, & filij filiorū ſuccedunt in ſtirpes, non in capita, ſublata differentia emancipationis & patriæ poteſtatis, agnationis & cognationis. Angelus.

Imp. Iuſtinia. A. Petroglorioſiſ. præfecto ſacrorum prętoriorū Oriētis.

Lurimas & diuerſas leges veterib. temporibus prolatas inuenientes, per quas non iuſte differētia ab inteſtato ſucceſsionis inter cognatos ex maſculis & fœminis introducta b eſt: neceſſariū eē pſpeximus, omnes ſimul ab inteſtato cognationum ſucceſsiones per præſentem legē clara compendioſaque diuiſione diſponere: itaque prioribus legibus p hac cauſa poſitis vacantibus. c de cętero ea ſola ſeruari, d quæ nūc conſtituimus. e Quia igitur omnis generis ab inteſtato ſucceſsio tribus cognoſcitur f gradib. hoc eſt aſcendentium, & deſcendentium, & ex latere (quæ in agnatos cognatoſque g diuidit) primam eſſe diſponimus deſcēdentium ſucceſsionem. h

CAP. I. De deſcendentium ſucceſsione.

Si quis † igitur deſcēdentium fuerit ei, qui inteſtatus moritur, cuiuſlibet naturæ aut gradus, ſiue ex maſculorū genere, ſiue ex fęminarum deſcēdens, & ſiue ſuæ poteſtatis, ſiue ſub poteſtate ſit: omnibus aſcendentibus & ex latere cognatis præponat̃. Licet n. defunctus ſub alterius poteſtate fuerit: tamē eius filij, cuiuſlibet ſexus ſint aut gradus, ēt ipſis parentibus i pponi pręcipimus, quorū k ſub poteſtate fuerit, q defunctus eſt, in illis videlicet reb. quæ ſm noſtras alias leges patribus non acquiruntur. l

alias corrigit & ſaluari poſſunt. vt I. q b. mo. na. effi. ſui. §. tribus. Accur.

d Seruari. ſ. volumus. Accurſi.

e Conſtituimus. tunc. ſ. Accur.

f Cognoſcitur vt hic & ff. de gradi. cogna. l. in prin. & inſti. eo. §. j Accur.

g Cognatoſq. cognati ex parte matris, agnati ex parte patris: inſtitu. de leg. agna. ſuc. in prin.

h Succeſſionem. in hoc lex. xij. tab. mutatur: vt inſti. de hære. q ab inteſta. §. j.

i Parentib. nō ſolū agnatis & cognatis ex latere: vt hic & C. de ſec. nu. l. ſi qs prioris. in pri. & C. de bo. q lib. l. qd ſcitis. & inſti. de gra. co. §. repetitis. ſed tñ pr ſit in primo gradu, vel filius: quare nō ſic cito admittit, vt filius? Rñ. pp cōe votum naturæ, qd vult potius deſcendere quā aſcēdere: vt ff. de bn. dāna l. cum ratio. & ff. ſi ta. te. nullæ ex. l. j. & vnde lib. l. ſcripto hærede. in ſi. & ff. de inoff teſt. l. nam & ſi parentib. & Paulus ait, ſi filius ergo hæres p Deum. Item in quo peculio dices loq in caſtrenſi vel quaſi? q non, cum filio inteſtato moriente pater iure peculij occupet omnia bona. vt ff. de caſtren. pecu. l. ij. Item in aduentitio non, nā in eo ēt ſi expreſſe diſponeret. diſpoſitio non teneret: vt C. de bo. quæ li. l. fin. §. filijs. multominus in profectitio quod pater, vt peculium ſerui occupat poſt filij mortē: vt inſti. qui. nō eſt p. fa. teſta. §. j. & ſic in nullo. Rñ. in caſtrēſi & quaſi aduētitio loquit. nec obſtāt iura pdicta: quia in eo, q dicitur, patrē occupare p dicto mō, corrigunt p id quod hic dicit. in pfectitio aūt ob: vt j. e. §. & ſic no. q hodie filiusfa. habet hæredē ab inteſtato deſcēdētē: ſed ſi non eſt deſcēdēs, habet aſcēdentē hæredē vt j. pximo. §.

k Quorum. ſ. parentum.

l Acquiruntur. vt ſunt caſtrenſia & quaſi aduētitia ratione,

Cognatos laigo qd obtineat.

Succeſſio ſequit votū naturæ.

Galat. 4.

† Conco. c. Raynutius, in ſca gl. ſu p verbo Cleræ extra de teſta.

nam in vsu. [a] harũ rerũ qui debet acquiri, aut seruari, nostras [b] de his oib. leges parentib. custodimus: sic tñ, † vt si quidẽ horũ descendentiũ filios relinquentẽ mori cõtigerit illius filios aut filias, aut alios descẽdẽtes, in ꝓprij parentis locũ succedere, siue sub potestate defuncti, siue suæ potestatis inueniant: tantam de hæreditate morientis accipientes partem, quanticunq; sint, quantã eorum parens si viueret, habuisset: quã successionem in stirpes vocauit antiquitas. [c] In hoc.n. ordine gradũ q̃ri nolumus, sed cũ filijs & filiabus ex ꝓmortuo filio aut filia nepotes vocari sancimus: nulla introducenda differentia siue masculi siue fœminæ sint & seu ex masculorũ seu fœminarũ prole descendant, [d] siue suæ potestatis, [e] siue sub potestate sint constituti. Et hæc q̃dem de successionib. descendentiũ disposuimus.

Consequens autem eẽ perspeximus & de ascendentibus constituere q̃uo ad descendetium successionem vocentur.

CAP. II. De ascendentium successione.

Parentes succedũt descẽdentibus, liberis ipsorũ descendentium nõ extantibus, gradus prærogatiua seruata. Si vero parentes eundẽ gradũ obtinent, æqualiter admittũtur: cũ q̃bus fratres ex vtroque parẽte cõiuncti defuncto vocantur: nec patri vsus fructus portionis eius filiis cõtingẽtis acquiritur. B.

SI igit † defunctus descendentes q̃dem non relinquat hæredes, pater asit, aut mater, aut alij parentes [f] ei superfint, oibus ex latere cognatis hos ꝓponi sancimus: exceptis solis fratrib. † ex vtroq; parente coniũctis defuncto, sicut per subsequentia declarabit [g] Si aũt plurimi ascendentiũ viuunt, hos præponi iubemus qui proximi [h] gradu reperiunt, masculos & fœminas siue paterni siue materni sint. Si autẽ eũdem habent gradum, ex æquo inter eos hæreditas diuidatur: vt medietatem q̃dem accipiant oẽs a patre ascendentes, quãticunq; fuerint: medietatem vero reliquam a matre ascẽdentes, q̃tolcũq; [i] eos inueniri cõtigerit.

Si vero cum ascendentibus inueniantur fratres aut sorores ex vtrisq; parentibus [k] cõiuncti defuncto: † cum ꝓximis [l] gradu ascendentib. vocabuntur: si autẽ pater aut mater fuerint, diuidenda inter eos quippe hæreditate secundum personarum numerum, vti & ascendentium & fratrum singuli equalem habeant portionem: nullum † vsum [m] ex filiorum aut filiarũ portione in hoc casu valente patre sibi penitus vindicare: qm̃ ꝓ hac vsus portione hæreditatis ius & sc̃d'm proprietatis per præsentem dedimus legem, differentia nulla seruanda inter personas istas, siue fœminæ, siue masculi fuerint, qui ad hereditatem vocantur: & siue per masculi, siue per fœminæ personam copulantur: & siue suę potestatis, siue sub potestate sint eius, cui succedunt fratres. † Reliquum est, vt

ratione proprietatis, vt C. de bo. quæ libe. leg. cum oportet. in princi & §. j & ij & inst. per quas perso. no. acqui. §. igitur vsusfructus autem. aduentitiorum patri dum viuit, seruatur, licet filius decedat, vt hic subijcit.
[a] In vsu. i. in vsufructu. nam nudus vsus minus esset: vt insti. de vsu & habi. §. minus.
[b] Nostras, s. prædictas cum oportet, vt insti. per quas perso. no. acqui.
[c] Antiquitas vt insti. de hæred. quæ ab intesta §. cum filius. & de suis & leg. l. ij. & sic in stirpes inter descendentes diuiditur hæreditas: sed inter transuersales non, sed in capita, vt instit. de le. agna. suc. §. hoc etiam. in fi §. & hoc iure veteri. Hodie vero vsq; ad fratres & filios eorum in stirpes diuiditur, vltra in capita, & seruatur ius antiquum: vt j. eod. §. si autẽ defuncto.
[d] Descendant. hoc non erat necesse dici: quia iam erat correctum per id quod est ɜ. de trien. & semis. §. neq.. col. iij. vt dixi, ɜ. eo. in princip. Accur.
[e] Potestatis. hic adijcit. ita. sola naturali causa inspecta. Vnde quæritur an successio adoptiuorum sit sublata? Et dic quòd non. q̃a verbum sola tollit differentiam sexus & patriæ potestatis tantum. sic & C. de iurisd. omnium iudi. le. ij item nota, q̃ hic corrigitur totus ille titulus. ff. de cõiun. cum eman. lib. quo cauebatur, vt si habeo filium emancipatum, & ex eo nepotem in potestate: quamuis iure prætorio solus filius mihi succedat inspecto iure ciuili, scilicet legis xij tab. solus nepos, vt instit. de hær. quæ ab intest. §. emãcipati. tamen vtrumque simul vocanit titu. prædictus, vt ff. de coniun. cum emãcipa. li. in rubri. & l. j. §. j. nam cum hodie nulla sit differẽtia, vt hic dicit: cessat prædictus titulus. Accur.
[f] Parentes. quos accipe in infinitum, vt ff. de in ius voc. l. quique. §. parentes. licet quidam vsque ad tritauum. superiores vero maiores dicuntur. inspecta consuetudine Romanorum: vt ff. de gra. cogna. le. iurisconsultus §. parentes. Accursius.
[g] Declarabitur. vt j. eod. § si vero cum ascendentibus. Accursius.
[h] Proximi. ergo auũ maternum excludit pater, cũ mater nõ supersit. sed aliud in descendentibus. si habeo filium, & ex alio præmortuo nepotem: vt ɜ eod. §. sic tamen.
[i] Quantoscunque. vnde si paternus auus ex vna parte est, ex altera maternus auus & auia: tantum hic solus, quantum illi duo habet.
[k] Vtrisque parentibus. i. ex patre & matre.
[l] Proximis. proximum accipe quem nullus præcedit, vt ff. de verbo. signifi. l. proximus. Sed quidã dicunt cum patre & matre tantum. vt hi proximi tantum vocentur: & sic dicunt fratrem repellere auum: cum pater, quo admittit, repellat dictum auum: vt arg. ff. de diuer. & tempor præscri l. de accessionibus. & hic, & C. de legi. hæ. l. in successione. sed secundum primam dic illam. l. de successione esse correctã per istam.
[m] Vsum. i. vsumfructũ. Et sic nota q̃ licet generaliter in aduen-

† Ex hoc text. sumpta est authen. quæ ast super. l. si autẽ. C. de legi. hęr. & incipit. post fratres.

† Concorum hoc tex. glo. j. in e fi. extra de pigna.

† In Haloandri Græca & Latina editione peruerse hic addebatur, fratrum que filijs. nã ibi primũ hoc casu vocari cœperũt. per Nouallã 127. j. Cõtius.

† Rursũ & hic peruerse editio Haloãdrina inculcat fratrum filios. Cõt.

† derogat l. cũ oportet. C. de bon. quæ lib. Con.

Proximus quis dicatur.

† In veteris scriptis non habetur vox, fratres.

Vsumfructũ habet pater in aduentitijs filij.

tertium ordinem decernamus, qui vocatur ex latere, & in agnatos & cognatos diuidit: vt etiā hac parte diſpoſita, vndique pfecta lex īueniatur

CAP. II. De ſucceſſiōe ex latere venientiū.

Non exiſtentibus deſcendentibus vel aſcendētibus vocātur frates vtrīque coniuncti, quibus non extantibus vocantur coniuncti ex vno latere tantum: & exiſtentibus vtrinſque vocantur ex vtroque latere coniuncti ipſi, & eorum filij: excluſis coniunctis ex vno latere tantum. Item filij fratrum vna cum alijs vocantur, alij autem excluduntur. Angelus.

SI igitur † defunctus neque deſcendentes neq; aſcendentes reliquerit, primùm ad hæreditatem vocamus fratres & ſorores ex eodem pře & ex eadem matre natos: [a] quos ētcum patribus ad hrēditatem vocauimus. [b] His aūt non exiſtētibus, in ſecundo ordine illos fratres ad hrēditatem vocamus q ex vno parente coniuncti ſunt defuncto ſiue per patrē ſolum, ſiue p matrē. Si aūt defuncto fratres fuerunt [c] & alterius fratris aut ſororis præmortuorū filij, vocabunť ad hrēditatem iſti cū de pře & matre θείοις, [d] maſculis & fœminis: & quātĭcunq; fuerint, tantā ex hrēditate pcipient portionē, quātā eorū parens futurus erat accipere ſi ſupſtes eſſet, vt ſi forte præmortuus frater cuius filij viuunt, per vtranque partē nunc defunctę pſonę iūgebať, ſuperſtites aūt fratres p patrē ſolū forſan, aut matrē ei iungebanť: pponanť iſtius filij proprijs, θείοις, licet in tertio ſint gradū, ſiue à patre, ſiue à mře ſint θείοι, & ſiue maſculi, ſiue fœminæ ſint: ſicut eorū parens pponereť, ſi viueret. Ex diuerſo ſi qdē frater ſuperſtes ex vtroque parente cōiūgitur defuncto pmortuus aūt per vnum parentē iungebať: hmōi filios ab hrēditate excludimus: ſicut ipſe ſi viueret, ab hrēditate excludebať. Hmōi vero priuilegiū ī hoc ordine cognationis ſolis pbemus fratrum maſculorū & fœminarum filijs * aut filiabus, vt in ſuorū parentū [e] iura ſuccedāt. Nulli [f] alij oīno pſonæ ex hoc ordine venienti hoc ius largimur. † ſed & ipſis fratrū filijs tunc hoc bñficiū conferimus, qñ cū proprijs vocanť θείοις maſculis & fœminis, ſiue pñi, ſiue mřni ſint. Si aūt cum fratrib. defuncti ēt aſcendentes (ſicut iā diximus [g]) ad hæreditatē vocanť: nullo mō [h] ad ſucceſſionē ab inteſtā to fratris aut ſororis filios vocari pmittim*, neq; ſi ex vtroq; parēte eorū pater aut mater defuncto iūgebať: qñq; dē [i] fratris & ſororis filijs tale priuilegiū dedimus, vt in proprium parentum ſuccedentes locum, ſoli in tertio conſtituti gradu cum ijs qui in ſecundo gradu ſunt, ad hæreditatem vocentur. Illud palam eſt, quia θείοις defunctis maſculis, & fœminis, ſiue à patre ſiue à matre præponuntur, ſi etiam [k] illi tertiū cognationis ſimiliter obtineant gradū. †

Si non ſunt fratres, nec filij fratrum, vocantur ceteri agnati & cognati ſecundum gradus prærogatiuam in capita: ſublata differentia agnationis & cognationis. Angel.

Si vero, neque fratres, neque filios fratrum (ſicut diximus) defunctus reliquerit: omnes deinceps à latere cognatos [l] ad hæreditatē

Iura. duo fortiora ſunt vno.

aduocaticijs pfi quæratur vſus fructūs. vt C. de bo. quæ libe. l. cum oportet: tamen hic fallit: & alijs, vt dixi: ſ. vt liceat matri & auię in fi j. rñ.

[a] Natos. potiores ſunt ergo qui dupli ci iure vtunť, quàm qui vno: vt ff. de conſangui. & vteri. fratribus. §. j. & §. fin. coll. v.

[b] Vocauimus. vt ſ. prox. §.

[c] Fratres fuerint. No. ſi fuerint fratres per hoc notatur, q ſi lij fratris defuncti vocantur in ſtirpes quando cum patruis ſuccedūt ſuo patruo, ſi vero nullus frater ſupereſt defuncto, ſed filij fratrum, hi forte in capita vocabuntur. Azo Sed contra dico, vt ar. j. eo §. ſi vero. in princ. nā innuit idē eſſe ſi ſoli ſunt fratrū filij, tamen quod dicitur, ſi verò neq; &c Accur.

† Ex hoc §. tracta eſt auth. ceſſante. quæ eſt C. de le. hære.

ADDITIO Hanc Accurſij opinionem plus in receſſu q fronte habentem multis rōnibus tueri conatus ſum ī lib. ſingu. de hæredita. ab inteſta. vbi inter cetera argumenta iſto vſus ſum, nepotes ſiue ſolos ſiue cum patruis ſemper ſuccedere in ſtirpes, ex quo ſemel his hoc beneficium generaliter datū eſt lege. 12 tab vt in parētum locū ſuccederent. Anto. Contius

[d] Θείοις. id eſt patruis, vel auunculis ſed vř fratres ſolos vocari: vt inſtit. de leg. agn. ſuc. §. hoc ēt. ī ſi qui eſt contra. Sol. hæc illā corrigit

[e] Parentum. & ita in ſtirpes. Sed contra inſtit. de leg. ag. ſuc. §. hoc ēt. in fi. vbi dicit in capita. Sol. hæc corrigit illam &c.

[f] Nulli. ſic ergo priuilegium ad alium non tranſit. vt ff. qd cum eo. l. ſed ſi. §. ſo- le. & ff. quarum rerum act. non dať. l. p § pe. & ff. ſi ale te iudi. l. & ti fideiuſſor.

& ff. pro ſocio. l. verum, in fi. j. reſpon.

[g] Sicut iam dixim* vt ſ. eo. §. ſi vero cū aſcendentibus.

[h] Nullo mō. ſed hodie vocantur ēt cum ſtiſare & auies: vt in authen. vt fra. fil. j. rñ. quæ eſt cōtra. Solu. hic corrigitur.

[i] Quandoquidem. l. quia ī rñ enim erat, q a vocať frater cum aſcēdentibus: quod eſt cōtra ius cōē huius conſtitutionis q tres tm facit ordines ſuccedendi: vnde ad conſequentiā non producuntur, & hoc hic dicit. arg. ff. de legi & ſenatuſcõ. l. quod vero ꝯ tōnem

[k] Si ēt i. quāuis. ſed quare, cū in eodem ſint gradu? Rñdeo, iſti vocanť cū fratribus defuncti, q pro certo repellunt patres, patruos, & auunculos, & amitas, & materteras: ergo & iſti nepotes debent repellere.

[l] Cognatos. ſed vſque ad quē gradum: nunquid ſeptimum vt olim? Rñ. quia nec eſſet dřia inter agnatos, qui vſq; ad x. vocātur, & cognatos: ſed trahe oēs ad x. cum debeat ſucceſſiones dilatare: vt inſtit. de ſucceſ. cog. §. fin & de bo poſ. §. adhuc autem.

Cogna-

* quaſi non etiā nepotub* ant deinceps. Contius.

† Quæ ſequunť vſque ad §. illud palā. perperā omiſſa ſunt in Græco Haloandri. Vetat autē Iuſtinianus tūc filios fratrū ſuccedere in locum parentū, vt cum patruis ſuccedāt ſuo patruo. ſi pates defuncti ſuperſit, q excludit filios fratrū concurrens autem cum fratrib. Contius.

† Nā filij fratrū fingunť hoc caſu eē ſecūdi gradus, vt patruos excludāt. Contius.

vocamus scd'm vniuscuiusq; gradus prerogatiuã: vt viciniores gradu, ipsi reliqs pponant. Si autem plurimi eiusdem gradus inueniantur, secundũ p sonarũ numerũ iter eos hr̃ditas diuidat: qđ i capita nr̃æ leges appellant.

CAP. IIII. De agnatorum iure in hæreditate sublato.

Nullã vero volumus eē dr̃iam in quacunque successione aut hr̃ditate inter eos qui ad hr̃ditatẽ vocant masculos ac fœminas, quos ad hr̃ditatẽ cõiter definiuimus vocari, siue per masculi, siue per fœminæ psonã defuncto iũgebantur: sed in oĩb. successionibus agnatorũ cognatorumq; dr̃iam vocare pcipimus, siue per fœmineã psonã, siue p emancipationẽ, siue p alium quẽlibet modũ prioribus legibus tractabat, & oẽs sine qualibet hmõi dr̃ia scd'm pprĩũ cognationis [a] gradũ ad cognatorũ successionẽ ab intestato venire pcipimus.

CAP. V. De legitima tutela liberorum, & de matre & auia.

Tutela legitima defertur secundum gradũ & ordinẽ quo ad hæreditatẽ vocãtur, si idonei sunt: agnationis & cognationis differentia sublata, regulariter mulieribus ex pulsis, exceptis matre et auia: quæ omnibus ex latere venientibus præferũtur, solis testamentarijs eius præcedentibus. pluribus autẽ in eodẽ gradu existẽtibus, magis idone' eligendus est, tutela periculo omnibus imminente: legibus quæ de hæreditorum successione loquũtur firmis manẽtib. Bar.

Ex hisĩ autem, quæ de hæreditate diximus & disposuimus: & quæ de tutela sunt, manifesta consistunt. Sancimus em̃ vnũquenq; scd'm gradum & ordinẽ quo ad hæreditatem vocatur, aut solum, aut cum alijs ẽt functionẽ tutelæ suscipere: nulla neque in hac parte dr̃ia introducenda de agnatorũ [b] seu cognatorũ iure: sed oĩb. similiter ad tutelã vocandi, quiq; ex masculorũ, quiq; ex fœminarũ prole descendunt minori coniuncti. Hoc autem dicimus si masculi & pfectæ ætatis sint, & nulla lege prohibeant tutelam suscipere, neque excusatione competente sibimet vtãtur. Mulierib. enim etiam nos interdicimus tutelæ subire offm̃, nisi mr̃ † aut auia [c] fuerit. His em̃ solis secundum hr̃ditatis ordinem [d] & tutelam subire permittimus, si inter gesta [e] & nuptijs alijs & auxilio Velleiani senatusconsulti renunciant. [f] Hæc em̃ seruãtes [g] oĩb. à latere cognatis quo ad tutelã pponuntur: testamentarijs solis tutorib. præcedẽtib. eas. defuncti nãq; voluntatẽ & electionem pponi volumus. Si autem [h] plurimi eundẽ cognationis gradũ habentes ad tutelã vocanẽ: iubemus cõiter conuenĩentibus apud iudicem cũi huius partis sollicitudo est, vnum aut plures quãti ad gubernationẽ substantiæ sufficiant, ex ipsis eligi, [i] & denunciari, & eũ vel eos minoris res gubernare: tutelæ periculo omnibus imminente qui ad tutelam vocanẽ, & substãtijs eorũ [k] minori ætate tacitẽ subiacentibus pro huiusmodi gubernatione.

CAP. VI. De vi & potestate huius constitutionis in personis & in rebus.

HAEC autem † omnia quæ de successionibus sancimus, obtinere in illis volumus qui catholicæ fidei sunt: in hæreticis autem iam à nobis positas leges firmas præcipimus esse, nullam nouitatem aut immutationem ex pſenti introducentes lege. Quæ igitur per hanc constitutionẽ in perpetuum obseruandam sanciuit nostra tranquillitas, in illis volumus obtinere casibus, qui à principij Iulij mei sis præsentis sextæ in dictionis seu venerunt, seu posthac emergent. Præcedentes nanque casus, qui vsque ad

[a] Cognationis, quęro ergo, an domin' cognato serui sui succedat, cum nihil nisi natura spectet? Rñ non: quia neq; per prætorem vocabatur, qui solam naturalem causam intuebatur: vt ff. de grad. l. ij. & Institu. de ser cogn. in prin. & in fin & repetas hic, quę dixi diligenter §. de consang. & veteri. fra. in illa glo. hic distingue &c. col. vj. Accur.

[b] Agnatorũ. olim aũt agnatis tm̃ dabatur: vt C. de leg. tu. l. j. quę est contra: sed hic corrigit.

[c] Aut auia. de matre ẽt iure veteri dicitur: vt C. qñ mu. offi. tut. l. ij. sed de auia hic addit.

[d] Ordinem. primo ergo mater, & postea auia admittitur. Sed an idem erit in cura quod hic in tutela dicit? Rñ. sic, cum sit eadẽ ratio. vt ar. C. de cura. fu. l. eum repudiante. Itẽ nunquid hæc mater est legitima tutrix vel datiua, videtur legitima: vt C. ad Tert. l. oẽm. sed à iudice datur, vt hic cum legitimos nemo det, sed lex xij. tab. eos vocat: vt ff. de leg. tuto. l. legitimos. Sed dic dici legitimam, idest secundum legẽ à iudice datam.

[e] Gesta. s. coram iudice.

[f] Renunciant. & ei alij auxilio, vt §. vt sine prohi. ma. §. quia vero multam. col. vij. quæ renunciatio quo ad matrimonium non præiudicat: vt prædicto. §. sed quo ad Velleianũ sic: vt ff. ad Velle. a. l. pen. Sed cum fiat iudici, quomodo agenti proderit? Respon. si actio quæ natur ex stipulatione iudicis, multo magis replicatio: vt si opponatur de Velleiano, & replicet aduersarius de renunciatione, vt ff. rẽ pu. sal. so. l. non quasi. item contra. C. de procura l. alienam. Sol. hic spãle. Acc.

[g] Seruantes. idest his renũciantes mulieres.

[h] Si autem. nunc redit ad materiam superiorem. Accur.

[i] Eligi. hæc electio propter commodiorem administrationem fit, vt cõis hic. & ff. de admi. tu. l. ij. Accur.

[k] Eorũ. tacite obligatis. C. de admini. tut. l. pro officio. Accur.

Veteres.

† Ex hoc. §. sumpta est auth. quę ẽ sup l. ij. C. qñ muli. tu. offic. fun. potest. & incipit, matri & auiæ. & cõcor. gl. vnica ante med. c. ex parte. M. extra de appel.

† Cõcor. gl. ij. in c. dilecti. circa fin. extra de arbi. & quæ hic dicũtur, recitanẽ in c. ex parte M. in gl. vnica ante me. ibi. hodie est per auth. de appel.

† Facit ad hoc §. c. excõicamus. circa me. c. extra de hæret. vbi excludũtur à successione & puniũtur hæretici alijs pœnis in d. c. contentis.

ad memoratū tp̄s pertrāsierunt, secūdm veteres leges a decidi pręcipimus. Tua igitur gloria, per p̄sentē legē a nobis disposita, ad oium cognitionē venire ꝓcuret: in hac.n. regia ciuitate edictis consuetè propositis: in ꝓuincijs aūt pręceptis dirigēdis ad clarissimos præsides earū: vt nulli nr̄i imperij subiectorū sit ignota nr̄æ circa eos mansuetudinis prouidentia: ita tā vt sine oī dispendio ciuium, aut prouincialiū, in omni loco p̄ntis legis fiat isinuatio. Dat.† VII. Cal. Aug. CP. Dō. Iustini. PP. Aug. ann. XVII. post Cons. Basilij. V. C. an. II.

TITVLVS II. No. 119.

VT SPONSALItia largitas, † specialis sit contractus, & de diuersis capitulis.

Sponsalitia largitas quæ est specialis contractus, ex omni parte valet, cuiuscunque sit quantitatis, etiam sine insinuatione. Bartol.

Imp. Iust. Aug. Petro gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto.

CAP. I. Donatio pp nuptias insinuanda non est.

SPonsalitiā largitatem b contractum specialem esse, & iudicari, & non alijs donationibus eam connumerari, per p̄ntē sancimus legē: qm̄ pro ea æqualitas dotis offertur. Siue igitur fiat sub gestis monumentorū eius insinuatio, siue ēt non: iubemus eā per omnia suū robur habere, tam apud mulierem, q̄ apud virū, c siue ab ipso viro, siue ab altero aliquo mulieri det seu conscribat, vel in viri p̄sonā donatio fiat, d quaten' ipsas res ī nuptiale donationē ꝯscribat. e & hoc valere p̄cipim' cuiuscunq; sit donatio quātitatis, vel si n̄ (sicuti dictū ē) insinuet.

CAP. II. Minor in testō seruos manumittere pōt.

Minores ex quo possunt testari, possunt libertatē relinquere, antiqua lege cessante. Bart.

Et hoc quoq; p̄nti cōstitutione sancim', vt licētia sit minorib' i ipso tp̄e, in quo licet eis testari f de alia substātia, ēt suos seruos in vltimis volūtatib' manumittere, nullo eis īpedimēto ætatis faciēdo: sed vacāte lege, g q̄ hoc primitus prohibebat.

CA. III. Vt nō aliter credatur instrō de altero instrō facienti mentionem, q̄ si id ipsum probetur.

Si vnū instrumentorum facit mētionem alterius instrumēti, in eo quod de alio instrumēto mētionē facit et nō editur, nō probat, nisi originale producatur: vel p alias probationes comprobetur. Bar.

Ex hoc† iiū p iubem', vt si qs i aliquo documēto h alteri' faciat mētionē documēti: nullā ex hac memoria fieri exactionē, nisi aliud documētū, i cuius memoria k i scd̄o facta est, p̄ferat, aut alia l scd̄m leges ꝓbatio exhibeat, m q̄a & quātitas n cui' memoria fctā ē, ꝓ veritate debet. hoc.n. ēt i veterib. legib' o inuenitur.

CA. 4. De appellationib'.

Appellationis tempus ipso iure non currit, si per iudicem stetit quo minus causam examinet, et sententiam proferat. Bar.

Authen.

a Vatères leges: vt §. vt cum de appell. cog. §. si quis de p̄dictis. & §. gn̄aliter.

VT SPONSAlitia largitas &c.

b SPonsalitiā largitatē. Sponsalitia largitas dicitur hic impprie, i. donatio pp nuptias. pprie. n. diceret. q̄d donaret spōsus spōsæ. sed hęc fit ad recōpēsationē dotis, vt hic subijcit, & i. de æqua. do. § j. cū ergo hoc fit, dicitur specialis contractus: vt hic. & i. de nat. libe. in curia depu. in prin. 2. col. ibi, excipimus autē &c. hoc est per se contractus. Item & q̄ in se habet speciale aliquid. nam cum aliæ donationes exigant insinuationem, si fiant vltra quingentos solidos: vt instit. de dona. §. aliæ. & hæc eadem exigebat: vt C. de donat. ante nup. l. si §. similiq; modo, nisi esset minor, aut fœmina. vt C. de dona. ante nup. l. minoribus. tamen hæc hodie non exigitur, & sic alijs non connumeratur. i. assimilatur in hoc. Itē nec in hoc, quia a'sa est simplex: hæc ob causam, vt ff. de dona. l. 2. Accur.

c Apud virum. quid est hoc dicere, apud virum? Rn̄. q̄ reuocare non pōt. Item si factum est hinc inde pactum in casu alicuius eorum præmorientis, lucrabitur quilibet secundū pactum: hæc fuerit insinuatum, siue non, per hanc auth. sed in hoc hodie corrigit. nam si vir non insinuet, & pacta dotalia cedāt parti virī nullam habent exactionem pro eo quod excesserit, & insinuatum nō fuerit vt j. vt fra. fil. succe. §. illud quoque.

d Fiat hoc pactum,

e Conscribat. s. vir. quatenus &c. Acc.

f Testari. quod est in quatuordecim annis vt ff. de test. l. qua ætate. & C. de testa. l. si frater.

g Lege. Aelia Sentia: vt Insti. qui ma. non poss. §. eadem lege. & tuta medio: quod ibidē dicitur. Et not. q̄ hic loquitur in vltima voluntate: & liber institutionum similiter: vnde patet legem Aeliam Sētiam non esse correctam ēt inter viuos facta manumissione à minore. Acc.

h Documento priuato: secus forte si publicū alterius publici faciat mentionē s̄m Aib. quia tūc creditur exēplo, ar. j. vt fra. fil. §. illud, & ff. de admi. tuto. l. chirographis. Sed indic s̄m lo. ēt si publicum sit exemplificatum nam ad hoc creditur exemplificato, quia sic contineatur in alio & pōt esse, q̄ in originali erāt aliq litturæ vel cancellationes quæ non continentur in exēplo, vn̄ non ꝓbat plene p exemplum: vt hic, & C. de edan. l. procurator. & ff. fam. ercis. l. si quæ. & Pōponius Philadalph' & de fide instru. l. 2. nisi originale sit officio iudicis ordinarij publicatum. & sic intelligitur j̄. vt fra. fil. §. illud. & ff. de admini. tuto. l. chirographis. Accur.

i Aliud documentū. scilicet originale. Accur.

k Memoria. idest mentio.

l Alia. puta per testes.

m Exhibeatur. hoc quod &c.

n Quia & quantitas. s. hæc.

o Legibus. vt ff. famil. erciscun. l. si quę cautiones. & ff. de fide instru. l. 1. & C. de eden. l. procurator. & ff. quemadmod. testam. aper. l. fina. Accursius.

Donationes quingentos aureos excedentes debent insinuari.

† Sic puto restituendam subscriptionem quæ ex epitome Iuliani, ubi ex meis manuscriptis, nā Scrimgeriana editione corrupta est. Contius.

† Malim dicere. Vt pp nupt. donatio &c. vt & ī ipso tex. constitutionis, qa & hoc significat δωρεὰ γαμικὴ ὁμοία in Græca inscriptione.

q̄ differt à mulris à sponsalitia largitas, & sic quoq; eā sustulit Iulian'. Anto. Cont.

† Facit ad hunc §. ca. 1. ex̄ de b. istr. & ex hoc §. extracta est authē. C. sup l. ꝓcurator. & incipit, si quis in aliquo.

Hoc quoq; sancimus, vt si quãdo appellatione secuta in nouissima induciarũ a die b † aut pars vtraq;, aut solus q appellatione vsus est, occurrerit, & suã p̃sentiã manifestauerit iudici futuro appellationes examinare c iudiciũ, aut cõsiliarijs ei⁹, aut q lites intromittunt, & iudex eum in definitis diebus suscipere differat: nullũ p̃iudiciũ d partib. † aut vni earũ ex hoc penitus fieri, sed & post hoc examinari e appellatiões hmõi, & sententia legitima terminari.

CAP. V. De retractationib. sniarum Prætorio.

A sententia præfecti prætorio appellari non licet: sed supplicari ĩtra x. dierum numerum, quæ sententia executioni mãdari debet fideiussione præstita, supplicatione porrecta: aliter nõ, retractationis iure illi seruãdo, q se grauatũ putauerit. Bar.

Aliud ad hoc capitulũ nr̃a indigens f p̃uidẽtia p̃speximus emendare qa enim nostræ g leges decernunt, si quãdo gloriosissimi præfecti sacrorũ prætoriorum sententiam protulerint, nullam appellationẽ aduersus eã offerri: sancimus quoties sententia gloriosissimorũ p̃fectorũ cuiuscũq; regionis p̃feraſ, & vnus forsan litigãtiũ putauerit se grauari, habere eũ licentiam petitionẽ h offerre gloriosissimis præfectis qui sententiam protulerunt, aut eorum consiliarijs, aut causas introducentib. i intra decem dierum inducias post k prolatam sententiam: vt hoc subsecuto, non aliter executioni sententia contradatur, nisi prius fideiussiones dignas præbuerit victrix pars, tãtæ quãtitatis, quãtæ fuit condemnatio vt si post hanc retractationẽ mõ legitimo procedẽte snĩa resoluatur, res ei cũ augmẽtis legitimis restituaſ. Si vero intra memoratas decem dierũ inducias post prolatam sententiam non obtulerit libellũ is q putat se læsum iubemus causę exsecutionem sine fideiussore procedere, retractationis iure seruando l illi qui se grauatum putauerit.

CAP. VI. minor 25. annis restitutionem aduersus aditionem hęreditatis petere voluerit.

Si minor restitutionẽ petit, vt se ab hæreditate abstineat creditores in præsentia constituti vocandi sunt: omnib. aũt vel q̃busdam in absentia constitutis, & legitimè expectatis restitutio nihilominus indulgenda est, curatore bonis dato, & bonorum inuentario facto. Bartol.

AD hęc quoque sancimus, vt si cõtigerit minores velle se abstinere ab hr̃ditate in se deuoluta, & à se suscepta. m si quidẽ oẽs creditores p̃sentes fuerint illis locis in quib. in integrũ restõ postulaſ, vocent à iudice creditores: n & p̃sentib. oĩbus † ab hmõi hr̃ditate se minores abstineant. Si verò oẽs, aut aliqui o creditorũ absentes fuerint: iubem⁹ minores volẽtes hoc agere, locorũ iudicẽ, in q̃bus ipsi degũt, adire: illũ verò per consuetas citationes vocare creditores & si intra spaciũ triũ p. mẽsiũ nusq̃ q appareãt creditores, licere minoribus sine periculo

a Induciarum. i. sine bienuij.

b Die. s. anno secundo in fine: & hoc innuit verbum illud inferius. s. in definitis diebus.

c Examinare. s. vel le.

d Præiudicium. siue ergo stat per imperatorẽ q iudex sit appellationis, vt s. de appel. §. j. siue p aliũ iudicem, vt hic: non currit tẽpus quantũ ad effectũ, quia daſ restitutio: vt ff. quib. ex cau. ma. l. sed & si per. §. ait prætor. & hoc in causa appellationis. in causa vero principali etiam nio tantum datur, quicquid contingat: vt C. de iudi. l. properandum. Sed quid si steterit per aliũ? Rñ. nihilominus currit tempus, sed agit contra eũ de dolo, vt ff. de dolo. l. arbitrio. §. dolo. sed si il le non esset soluendo, restitueretur ad litem, vt ff. de eo per quẽ fac. erit l fi. Acc.

e Examinari immo vr̃ q non, vt s. de ijs qui ingre. ad appel. q̃ est contra, Sol. ibi per partes stetit: hic per iudicem: ar. ff qui. ex cau. ma. l. j. §. pen. & l. sed & si §. ait prætor. & ff. de dam. infe. l. si finita. §. eleganter. & ff. ne vis fiat ei q in posses. l. fi. §. fi.

f Indigens. s. capitulum.

g Nostræ. vt ff. de offi p̃fe. p̃to. l. j. §. j. & C d sen p̃f p̃t. l. j.

h Petitionem. i. libellũ. sed supplicatio tñ principi sit faciẽda. & sic correctæ sunt leges quæ dicũt supplicari p̃fecto: vt C. de preci. impe offe. l. si quis. & de sen. præ. præt. l. j. sed dico q inter hãc petitionem & illam supplicationem nulla sit differentia: nec sic necessarius libellus. Acc.

i Introducentibus q referendarij dr̃it vt j. vt litig. iur. §. fi. & s. de referẽ. sed an ipsi cognoscãt de appel. Rñ. absit: cum sint minores: vt s. de appel. §. fina. sed princeps tñ. vel cui ipse cõmiserit: vt ff. de min. l. minores, in prin. & § pe. Acc.

k Inducias post. mandatur ergo snĩa executioni interim. sed contra in appellatione seruatur, vt ff. nil inno. appel. pẽden. & in rubr. & in text. nisi in casu: vt j. de san. epis. § œconomus, est & alia dr̃ia quare põt bis appellari: sed supplicari semel tñ: vt C. de p̃et. imper. offe. l. si quis aduersus.

l Seruando. intra biennium: vt C. de sentẽ. p̃fe. p̃to. l. j. q̃ ẽ cõtra, sed ibi biẽniũ post sniam datur, & post publicationem: hic aũt dantur decẽ dies ante supplicationem. Acc.

m A se suscepta. qd̃ faciunt q̃nq;: vt C. si minor se ma di. per totũ: vt qa sit litib. & sumptib. impeditã: vt ff. de mi. l. mino. xxv. ann. Acc.

n Creditores. idem in legatarijs: qa eos hæc res tãgit. ar. s. d hære. & Falc. § hinc nobis. & C. de cur. furi. l. fi. aliàs non valet restitutio: vt ff de min. l. & c. §. fi.

o Aliq. non ergo p̃iudicaſ per p̃sentes plures absentibus paucioris. Argu. contra ff. de pac l. maiorem. & l rescriptum. & de curatoribus furiosorum dan. l. ij Sed & hoc dici põt, vt absentibus p p̃sentes præiudicetur, dũmõ vocetur absentes. Ac.

p Trium. Quare trium? Rñdeo, sic videri & alias. vt s. de litigatoribus. §. omnem & s. vt cum de appell. cogno. §. sed hoc præsenti.

q Nusquam. adverbium loci.

Mobi-

† ἐν τῷ πρo-ϑεσμιᾳ ὑ-στάτῃ. vltimo fatali die vertit Iulianus. Contius.

† Cõcor. in c. si an tẽ. iuncta gl. penul. extra de rescri.

† Ex hoc §. ẽ extracta auth. quæ ẽ sup l. si qs. C. de p̃ci. imp. offe. & icipit, quæ supplicatio. & cõcor. c. ad audientiam. in gl. sup verbo, In futurũ ibi nisi fuerit appel. latũ. extra de re iud.

Appellari põt bis.

Absentibus ab p præsentes præiudicatur.

† Cõcor. c. j. cũ gl. super verbo cõstiterit, extra de testi.

lo ab huiusmodi hæreditate abscedere: iudice puidente, apud quem agit in integrũ restitutio, vbi debeant hrditariæ res mobiles [a] & imobiles custodiri: [b] quantitate quippe harũ, publica descriptiõe sub gestis monumẽtorũ manifestãda.

CA. VII. De pscriptionibus: aliàs, De mala fide possessoris res alienãtis.

Habens titulũ & bonã fidem à mala fidei possessore præscribit inter præsentes spatio x. anno. & xx. inter absentes, si verus dominus hũc possidere scivit, & ipsũ non inquietavit. Si autẽ ignoravit: tunc non præscribit nisi in spatio 30. an. An.

Rursus sancimus, [†] vt siqs malafide rẽ posidẽs aut p venditionem, aut p donationẽ, aut aliter hãc rẽ alienet: q verò putat, easdem res cõpetere vbi hoc agnoscẽs, [c] intra x. annos inter psentes, & viginti iter absentes, nõ cõtestatus [d] fuerit ẽm leges emptorẽ, aut donationẽ accipientẽ, aut illũ ad quẽ res alio quolibet mõ translatæ sunt: eũ q tales res habet, firmè eas hẽre, post decẽnij videlicet inter psentes, & vicẽnij inter absẽtes discursum. Si aũt ignorat ver' alienata rũ rerũ dñs, & qa res ei competunt, & qa aliena no facta est: nõ aliter excludi hũc, nisi p trigẽnalẽ pscriptionẽ: nõ valẽte dicere eo q res hoc mõ posidet, quia ipse bona fide posidet, [e] quando ipse à mala fide posidẽte hoc accepit.

CAP. VIII. De absentibus & præsentibus in decennij præscriptione.

Si quis fuerit psens certis annis, & certis absens: supra decennium ad præscriptionem complendã adijci debẽt tot anni, quot fuit absens. Angelus.

De pscriptionẽ vero decẽnij hoc ordinare pspeximus, vt si qñ qspiã i pdicta decẽnij tpali pscriptione i qbusdã qdẽ annis psens sit, i qbusdã vero absens: alios tãtos ei annos sup decẽniũ adijci, quantos ex ipso decẽnio absẽs fuit. [f] Hæc aũt oĩa q̃ de tpali pscriptiõe decreuimus, nõ in pteritis, sed in futuris tñ post psentẽ legẽ negotijs atq; causis valere præcipimus.

CAP. IX. De testatore nõ cogendo propria manu noĩa hrdũ scribere.

Testamentũ suas vires obtinet, siue testator per se siue per aliũ nomẽ hæredis scribat, vacante lege q̃ cõtrariũ asserebat. Par.

Quia verò añ hanc legẽ [g] ptulimus, vt testator aut manu ppria, aut p testes noĩa hrdũ scribat i testõ: agnouimus aũt ex hmõi subtilitate plurima testamenta destructa, testatorib. nõ valẽtib. hmõi custodire subtilitatẽ, aut forsan nolentib. scire aliquos suã voluntatẽ: [h] iubemus licentiã qdẽ eẽ volentib. hoc seruare in pprijs testamentis. si n. hoc nõ obseruant, sed ẽm priscã [i] cõsuetudinẽ testent, ẽt sic firmũ testm̃ eẽ sancimus: siue per se aliquis, siue per alterius psonam nomẽ hæredis inscripserit: [k] si oĩno reliquã legitimã obseruationẽ in testamẽto testator obseruauerit.

CAP. X. De rebus immobilibus quæ locis venerabilibus pertinent.

Res ab ecclesia in principem translata potest à principe in alium transferri non obstante lege in contrarium loquente. Bartolus.

Legem verò [l] per quam sanximus non transferri ad alios res quæ ad nostram domum ex venerabili ecclesia peruenerunt, [m]

[a] Mobiles. nisi quædam peterint per imbecillitatem ætatis, vt ff. de mino. l. ait prætor. §. fina.

[b] Custodiri. s. custodiẽdo curatorem: vt ff. de curat. bo. dan. l. j.

[c] Agnoscent. quocunque modo sciat. ff. de pe. hær. l. item veniunt. §. petitam, in fi. Et sic no. scientiam suam ei nocere: vt ar. C. de nup. l. si vicinis. sed ex quo tempore hoc tps x. & xx. an. computatur qdam distinguunt, si possessor velit vti accessione sui auctoris: tunc ex tpe quo possedit antecessor qui fuit malæ fidei & tunc a xx. an. non ex tpe scientię domini. atgu. C. de præscrip. longi tẽpo. l. j & ff. de acqui. pos. l. Pomponius. §. cum quis. Alij dicunt q et si quando cũq; dominus sciat hoc, decẽnio vel vicennio, sibi nocet. & hoc dicunt ex hac littera q̃ dicit, intra. x. ann. &c. Sed secũdũ hoc quod si in vltima die sciet, & indiceis copiam non habet? hoc aũt tps cõtinuum est, vt ff. de vsucap. l. nunquam §. j. q. d. iniquitas occurrit. Dic ergo primum verius esse, vt ex tpe scientiæ domini computetur.

[d] Contestatus. etiã ex missione exsecutoria, vt C. de pscrip. triginta ann. l. cum notissimi. & l. sicut. & de his hic fit mentio.

[e] Posidet. s. qd præscripsit. & quod subijcit. qñ, i. quia vel temporaliter. Et sic nos hodie q mala fides venditoris emptori nocet hoc casu: olim contra, vt ff. de publica. l. sam §. prætor. & C. de pscrip. longi tempo. l. j. & de peticu. & cõmo. rei vendi. l. dolum. Accur.

[f] Absens fuit. vt duplicet tpe absentiæ, vt si absens fuit quinquennio, ei dentur iterum quinq; anni post reuersionem, & hoc qñ ex voluntate abest: si autem ex necessitate, tunc ipso iure non currit, vel restituitur: & dic de qua absentia hic loquat, s. de ea quæ est de vna in aliam prouinciam, vt C. de pscrip. lon. temp. l. fi. & fa. ad hunc §. ff. de minn. l. interdũ. & ff. qui. ex cau. maio. l. necnon. §. si qs sepius.

[g] Hanc legem. vt C. de testamen. l. Iubemus.

[h] Voluntatem. qd esset necesse, si testaretur per nuncupationem.

[i] Priscam. vt in l. illa quæ est. C. de testa. l. hac consultissima. nam per illam non cogebatur ipse vel testes scribere nomen hæredis.

[k] Inscripserit. dũmodo ipse expresserit: quod est scribendũ, ẽm quosdam, si igitur nutu exprimat, non valet ẽm eos. Ar. contra ff. de leg. iij. l. nutu. satis enim exprimit cum annuit.

[l] Legem verò. sic s. in colla. v. in constitut. vj. vt decexteto commutationes. § Solu. hęc corrigit.

[m] Peruenerunt. ne per consequentiam res ecclesię alienent. Alienari.

Tracta.[ur] hac materia s. [in] cap. ij. extra, de offic. iud. vbi de hoc vide igl. super verbo proponitur.

Ex hoc §. sumpta est auth. quę est super l. j. C. de præsc. long. tp. & incipit. malæ fidei possessor, & facit ad hũc §. gl. ij. in med. in ca. vlti. extra de præscrip.

Mala fides venditoris emptori nocet.

a Alienari. hoc præ ceptum est seruandū vt C. de reb. alie. l. fi.
b Alienationem, alienaret adt legatarius in hæredem hærede Falcidiam retinente. sed certe immo vt q. non : quia Falcidia ipso iure remanet in bonis hæredis, & in reliqua parte legati dñium in legatarium transit, vt C. ad legē Fal. l. fi. Rñ. hoc facit hic voluntas expressa testantis, ne fiat alienatio. Et sic no. vnum casum, vbi cessat falcidia. Sunt & alij, vt si est relictū ad pias cās: vt j. de eccl. tit. §. fi. aūt hæres: item qñ testator expressim vetuit, vt j. de hæred. & Falc. §. si ve ro expressim. coll. j. Item qñ quibusdam in solidum solent hæres, vt j. de hære. & Falci. §. non autem aliàs generaliter habet locum, vt C. de leg. Falc. l. ij.

Falcidia in multis locū non habet.

DE ALIENATIONE, & emphyteusi, & locat. &c.

Multis Legibus. f. ptula: tis & sic fanct ablatiui absolute & dicit de illa. quę eft. j. de nō alie. colla. j. Itē & de illa. j. constitu. q ex adscrip. § fi. Itē de illa C. de sac. san. ec. l. sancimus, & de alijs, quas nō bēmus.
d Reliquis subaudi. & alijs contractibus, q sunt reliqua administrationis earum rerum. & hoc in rubrica. nam alienatio p tinet ad administrationem: vt ff. ad Trebel. l. mulier. Azo Arg. § ff. de off. procon. l. j. §. & hoc si habes in littera, & reliqua administrationis &c si autē habes, & reliquis administrationibus, planum est.
e Deplantantib. f. ipsas ecclesias forte.
f Omnes. f. prædictas leges.

vacare sancimus tam in ijs quę iam ad nostram domum legitimè peruenerunt, quàm quę postea peruenire futura sunt.

CAP. XI. De lege Falcidia in rebus alienari prohibitis cessante.

Falcidia cessat in re à testatore alienari prohibita his obtinentibus in casibus preteritis nondū finitis. Bartol.

Si qñ aūt aliquis testātū faciat, & aliquam rem immobilem suę familię aut alteri cuicunq; personæ noie legati reliquerit, & specialiter dixerit, nullo tpe hanc rem alienari, [a] sed aut apud hēdes, aut apud successores illius cui relicta est permanere: in hoc legato iubem Falcidiā legem locū penitus non habere: qm alienationē [b] eius testator ipse prohibuit. Hæc autē obtinere præcipimus i illis casibus, qui nōdū iudiciali decreto, aut p amicabilē cōuentū, aut quo libet modo legitimo decisi sunt. Eminentia igit tua, quæ per psentem legem in perpetuū valituram nostra sanxit tranquillitas: edictis qdem in hac regia ciuitate propositis, pceptis aūt ad oium prouinciarū iudices destinatis ad oium notitiam venire, pcuret. D. XIII. Ca. Feb. CP. Domi. Iusti. PP. Au. an. Basili. Cons.

TITVLVS III.
Nou. 120.

DE ALIENATIONE, & emphyteusi, & locatione, & hypothecis, & alijs diuersis contractibus in vniuersis locis rerum sacrarum.

Nulla ecclesia ciuitatis Constantinopolitanæ, exceptis quibusdā, quibus conceditur, potest res immobiles, vel quæ inter immobilia computantur, donare, aut alienare: nisi fiat alienatio imperiali domus. Angel.

Imp. Iustinia. A. Petro gloriosis. Orientaliū prætoriorum præfecto.

Multis & diuersis legibus [c] super alienationibus, & emphyteusibus & locationibus & reliquis [d] administrationibus ecclesiasticarum rerum & de plantantibus [e] prævidimus omnes [f] præsenti comprehendere lege.

CAP. I. De alienatione & emphyteusi rerum ecclesiæ.

Sancimus igit nullam habere licentiam [g] ordinatores rerū huius regiæ ciuitatis, sanctissimæ maioris ecclesiæ, aut orphanotrophij, aut nosocomij, aut xenodochij, aut ptochotrophij, aut alterius venerabilis dom i hac regia ciuitate siue i eius finibus cōstitutę, exceptis venerabilibus monasterijs, [h] aut vendere, aut donare, aut cōmutare, aut sub alterno [i] dono dare, aut alio quolibet modo alienare rem immobilem, aut ciuilem annonam, aut rusticum mancipium: nisi ad imperialem [k] domum commutatio sola facta est. Sed neque de colonis [l] iuste dari [m] quidem concedimus. [n] Emphyteuses verò à prædicta sanctissima maiore ecclesia regię ciuitatis, & commemoratorum [o] locorum fieri iubemus [p] in personam eius qui accepit, & alijs duobus deinceps hæredibus, & non amplius de sexta parte instantis [q] canonis diminutus: [r] ei, q emphyteusi iure acceperit. De

g Licentiam, hoc tenuaciter in reb. ecclesiasticis obseruat, & in consuetudinem: vt fieri debeat eatum alienatio consensu patroni, si quis ibi fuerit: vel plebani, si capella plebanum habeat. alioqain eū auctoritate episcopi: & si non facias, reuocas, cū ita cognitas. f. an decepta sit in contractu ecclesia. Item an preciū sit in eius vtilitatem conuersum. donare quoq; pōt amicis bene merentib. [t] sm Al. Item sm consuetudinem regni etiam sine eius consensu vel auctoritate solus platus dat in feudū.
h Monasterijs. l. monasteria possunt alienari, sm hoc: vt j. eo. §. & hoc quidē ibi, in alijs.
i Sub alterno. i. pari donatione: vt j. ti noue. co. titu.
k Ad imperialem. vt j. de non alie. §. finimus. col. ij. & j. vt decete. commu. in prin. colla v. & sic nn. q privilegiatus à priuilegiato accipit, ar. j. ff. de reb. e. l. si pupillorum, circa princip.
l De colonis. i. adscriptitijs.
m Dari. i. vendi, vel donari, vel alio mō.
n Concedimus. qa inter mobilia computantur. vt j. de nō alie. § j.
o Cōmemoratorum. alias memoratorum, & subaudi. prælatorum.
p Iubemus. i. permittimus.
q Instantis. i. præsentis pensionis fuit redditus.
r Diminutus. aliàs deminuimus. Proastijs.

Patroni in alienatione ecclesiasticarum rerum dēt cōsensum.

t Sic etiā pōt manumittere bene merētes, vt i. e. §. in glo. 1. extra eodem.

† Inclusa sunt sup uacua. & in Græcis desunt.

† pro inclusis legendū: colonaria iure, vel de colonis iure, [Greek illegible] nam in Nouel. 7. talem cō doctorem vocauit atq; v. o. mitos ita que Alo a id legere velle ptochum. Autoni. Contius.

De competentibus verò proastijs a †. ipsi sanctissimæ maiori ecclesiæ, & noĩatis b venerabilib' domib' regia hac ciuitate, aut in eius regione, aut mãsione constitutis: iubemus, si qdẽ hic reditus c habeant, integro canone ab ijs ordinatoribus q̃ regunt ipsa venerabilia loca, emphyteusim hãc secundũ pdictum modũ accipiẽti, & alijs duab' successionibus dari, & nullã oĩno releuationẽ, sed augmẽtũ d fieri. Si verò nõ habeant ipsa proastia aliquos oĩno reditus: licentiã præbemus ordinatoribus venerabilium locorum in alia quantitate e hoc (sicuti prædictũ est) in emphyteusim dare. Si verò contigerit quãlibet rem ex aliquo prædictorum locorum venerabilium emphyteutico iure datam, aut in imperialẽ domũ, f aut in sacrũ nostrum ærarium, aut in ciuitatẽ aliquã, aut curiã, aut in aliquã venerabilẽ aliã domũ peruenire: g licentiã præbemus ordinatoribus venerabiliũ locorum à quibus à principio emphyteusis factã ẽ, mox vt peruenerit in vnã pdictarum personarũ h ipsa emphyteusis, manifestare suam voluntatẽ intra biennium: & aut ab his derelinqui eandẽ rẽ, ad quos i peruenit, & annuam pensionẽ, quæ pacto cõtinetur, inferri, aut hoc recipere k emphyteusi soluta, l eo q̃ hoc sibi pdesse existimãt. m Si verò quædã n sunt loca aut ipsi sanctissimæ ecclesiæ maiori, aut alicui venerabilium domorum o competentia, in quibus antiquæ habitationes depositæ p sunt, & ex quibus nullus præbetur reditus: prædictæ vero venerabiles domus quibus competunt hæc loca, reædificare nõ possunt, licentiam damus ipsis ordinatoribus earum in emphyteuses q ppe tuo r iure tradere ipsa loca: ita tamen vt emphyteusis in tertia parte s pensionum quæ ex habitationibus adhuc stantibus colligebantur, ex principijs temporis emphyteuseos procedat, t aut si emphyteuta maluerit, magis sub isto pacto accipiat loco, vt primitus ædificet, & ex adiectis illic per æstimationẽ pensionibus medietatem partis dari venerabili domui à qua ipsa loca accepit: & hoc fieri concedimus. vtatur ergo hmôi emphyteuta & illic inuẽta de depositis habitationibus materia.

CAP. II. Si quis vsus nomine rem ecclesiæ habere voluerit

Si vero aliquis voluerit quamlibet rem immobilem noĩe vsus accipere à sanctissima maiore ecclesia regiæ ciuitatis, aut vnius memoratarũ venerabiliũ domorũ u, nõ aliter hoc accipiat, nisi aliã rẽ mox dominij iure præbuerit, ex quo eandem rẽ accepit, tantum habentẽ reditum, quantũ habeat res quæ ei datur: & non maioribus fisci præstationibus prægrauatã: vt post eius mortem, aut post tẽpus, in quo datio vsus cõuenit, non transcendentem videlicet accipientis vitam, vtraque res integra, & in dominium, &

Authen.

† Idest sterbanni pdijs. vide Alc. lib. ij. parerg. c. 4. Contius.

a Proastijs. de proximæ villæ agiis, vt dicunt. sed magis videtur de remotis dicere: à pro. quod remotionẽ significat: vt dicimus in proconsule. Sic enim liceta nominis interpretatione argumentari: vt instit. de dona. §. est & aliud. Sed primum verius est, vt innuit littera sequens.

b Nominatis. repete, & nominatis.

c Si quidem hic reditus. i. proastia. Albe.

d Augmentum. s. fieri potest.

e Quantitate. non dicit de qua. vnde ad arbitrium boni viri dico faciẽdum. hoc enim quod sequitur. sicut prædiximus &c. vult, q̃ in sextam partem fiat deminutio. nã illud locum habet quando aliquos habet reditus: vt s. de non ali. §. si verò. contra. sm Alber. sed hoc stare non potest: q̃a ille. §. si vero expresse dicit, quando nullos habet reditus, fieri sub computationẽ intra xx. annos: nisi diceres hic in ecclesia Constan. ibi in alijs. Vel dic q̃ hic dicit, sicut prædictum est, subaudi scilicet in illo §. si vero. qui est s. de nõ alien.

f Domum. s. priuatam: vt differat à sequenti.

g Peruenire à Titio puta.

h Personarum. i. domorum.

i Ad quos. eis subaudi, ad quos &c.

k Recipere. s. rem ipsam.

l Soluta. i. dissoluta.

m Existimant. aliàs existimauit.

n Si vero quędam. licet materia præsens vsque ad §. & hoc quidem. sit de ecclesia tantum Constantinopolitana: vt j. eod. §. & hoc quidem: tamen iste generalis est. vt ex hac littera colligitur: vt infra eod. §. quæcunque. ideo eum nota.

† Ex hoc § sumpta est auth. quę est super l. iubem' nulli. C. de sacrosan. eccle. & incipit. Si quas ruinas. quæ authẽ. est canonizata 12. q. 2. §. si quas ruinas.

o Domorum. prædictarum.

p Depositæ. idest destructæ ad terram.

q In emphyteuses. perpetuas. aliàs in emphyteusim.

r Perpetuo. hoc expone vt diximus. s. de non alie. §. alienationis.

s In tertia parte. distinguunt hic quidam, an ille qui accepit in emphyteusim rem ruinosam, vult soluere statim, an postea quàm reædificauerit: vt in primo casu fiat deminutio in sexta parte ab eo quod poterat colligi habitatione constante. quod intelligunt R. & Py. vt tertia pars præstetur, & duæ remittantur. Io. econtra. s. vt duæ præstens, & tertia remittatur. si aũt à principio soluere non vult: tunc præstet medietatẽ adiũctæ pensionis: vt si tunc reddebat. x. cũ erat ruinosa, & nũc la. additio est in quinquaginta. & sic xxv. dabit annis singulis: vt hic dicit. & hoc eodem casu dabit constantem, s. x. & sic xxxv. dabit, vt s. de non alien. §. si vero minus. quæ videtur contra. nam cum in hoc eodem casu loquatur, vt hic dicit, videtur cõstantem nunc pensionẽ solui. Sed solue, vt dictum est. Sed nonne secundũ prædicta magis grauat qui soluit statim, cũ tantum ei tertia remittatur, huic autẽ medietas? Rñ. hoc sibi videtur melius & leuius, quod elegerit, vt institut de act. §. huic.

t Procedat. hinc sumitur authen. si quas ruinas.

u Domorum. nam l. iubemus. C. de sa-

in vsum, in eandē venerabilē domum perueniat.

C A P. I I I. Vt liceat vsque ad xxx. annos res ecclesiasticas locare.

Locationes [a] vero ab ipsis venerabilibus domibus fieri concedimus in quātoscunq; ꝯtrahentib. annos placuerit, non trāscēdentibus videlicet triginta annorū tēporibus.

C A P. I I I I. Vt liceat res ecclesię immobiles pignori obligare.

Si verò † cōtigerit aliquam prædictarū venerabiliū domorū noīe fiscalium tributorum, aut alterius cuiuslibet superuenientis necessitatis venerabili domui, pecunijs egere: liceat eius ordinatoribus immobilē rē aut supponere aut dare in specia le [b] pignus, & creditor possideat eandē rem, & eius fructus colligat, & reputet sibi tā in his creditis pecunijs, q̄ i vsuris, nō aūt maioribus quàm quartā ꝑtē centesimæ. si vero ꝓsoluerint debitū ꝓpositi eiusdē venerabilis domus, aut ex fructibus adimpleat [c] creditū. redeat iterū res ad venerabilē domū ex qua data ē.

C A. V. De emphyteusi & hypotheca rerū ecclesię.

Emphyteusis vero & hypothecas & vltra quinquenniū volumus fieri à sctissima maiore ecclesia regię ciuitatis, ꝓscīa & cōsensu btissimi huius ciuitatis epī & patriarchæ, iu rātib. ꝓsentib. Deo amabilib' œconomis & chartularijs [d] eiusdē sctissimæ maioris ecclesiæ, ꝙ ꝗ ad ꝓscriptionē iuris eius cōtractus efficiatur. In alijs verò venerabilibus domibus, [e] si q̄dē sint chartularij, ipsos æquali modo iurare præsente eo qui præest venerabili domui. Si verò nō sint chartularij, ab ijs qui præsunt uenerabilibus domibus, propositis sanctis euangelijs contractum fieri in scriptis cum iureiurando addito huiusmodi instrumentis, ꝙ non ad lęsionem aut pręscriptionem venerabilis domus cōtractus efficitur. Oeconomis vero & orphanotrophis, & reliquis venerabiliū domorum ordinatorib. necnon omnibus chartularijs, & parentibus eorum, & filijs, & alijs qui per genus eis, vel nuptiarum iure coniūcti sunt, interdicimus emphyteusim & locationes siue hypothecas rerum ipsis venerabilibus domibus competentium, aut per semet ipsos, aut per interpositam personam accipere: [f] scientibus eis, ꝙ si tale aliquid fiat, & hoc inualidum erit: & oēm substantiam tam eorum qui accipiunt, quàm œconomorum & chartulariorum & ordinatorum, quibus secundum prædictum modū coniuncti sunt, in venerabilem domum, de qua rem accipiunt, post obitū eorum peruenire iubemus.

C A P. V I. De rebus aliarum ecclesiarum extra ciuitatem Constantinopolitanam.

Et hoc quidem super ijs qui maioris ecclesiæ sunt, & prædictarum venerabilium domorum quæ sunt in hac regia ciuitate, vel eius circuitu adhærentium disposuimus. In alijs vero sanctissimis ecclesijs, & monasterijs, & xenodochijs, & nosocomijs seu reliquis venerabilibus domibus, [g] quæ in omnibus prouincijs nostræ reipublicæ positæ sunt, verumetiam monasteriorū in hac regia ciuitate, & eius circuitu adhærentium, consequenter definire prauidimus.

Licentiam igitur damus prædictis venerabilibus domibus non solùm ad tempus emphyteusim facere immobilium rerum sibi competentium, sed & perpetuè [h] hæc eis emphyteutico iure volentibus dari. Et si quidem sanctissimæ ecclesiæ sint, vel alię venerabiles domus, quarum gubernationem loci sanctissimus episcopus aut per se, aut ꝑ venerabilem chorum clericorum faceret, cum voluntate eorum & consensu [i] fieri huiusmodi contractum, iurantibus præsentibus œconomis, & administratoribus, & chartularijs [k] ipsius venerabilis domus, [l] quod ex hac emphyteusi nullum damnum eidem venerabili domui infertur. Si vero ꝓchia aut xenones, aut nosocomia, aut reliquæ venerabiles domus sint propriā administrationem habentes: si quidem venerabilia oratoria esse contigerit, cum voluntate

maioris

---

sacrosan. eccl. In Constantinop. ciuitate habet locum. sed hæc in alijs ibidem adiacētibus, sed hodie idem est vbiq; vt ī. eo §. quæcunque. & facit ad hunc §. C. de sacrosan. eccl. l. iubemus. §. fi. & ī. de nō alie. §. si quis autem voluerit.

[a] Locationes. s. simplices.

[b] Speciale. multo magis generale, nam & per superiorem legē de non alie. specialiter prohibentur vt ibi dicit' §. alienationis. & §. fin. Acc.

[c] Adimpleatur. qd debet fieri, vt hic, & C. de pigno. act. l. 1. & ff de pig. l. si is. §. 1 & de distr. p g l. 1.

[d] Et chartularijs. illi qui scribebāt ecclesiastica acta: & erant de ipsa ecclesia, & habebant oia ad manus melius q̄ alij. arg. ff. de eden. l. argentarius. §. 1 Et sic not. ꝙ in omniū ꝓsentia fit ēt venditio rei ciuitatis &c. præsentibus euangelijs: vt C. de ven. re. ad ciui. perti. l. fin. lib. x

[e] Domibus. i. monasterijs. nam de his exceperat. vt ī. eo. in princ.

[f] Accipere. non admittuntur vt quilibet: quod dic vt ī. eo. §. œconomis.

[g] Domibus. in prouincijs constitutis. de quibus modo incipit tractare.

[h] Perpetue. hic dic vt dixi ī. de non alien. §. alienationis.

[i] Et consensu. sic venditio rei ciuitatis, vt ī. dixi. & C. de ven. re. ad ciui. perti. l. fina. in fi. & idē in venditione rei q̄ fuit curialis, quæ fit à curia, vt C. de præ. dijs curia. l. ij.

[k] Chartularijs. i. tabellionibus vel scriptoribus.

[l] Domus. siue oratoria, s. ecclesia, vt differat à superiori,

Or di-

Supra est ex hoc §. authen. q̄ est sup l. iubem' nulli. C. de sacrosan. eccl. & incipit, Item prædiū. quæ authē. est canonizata x. q. ij. §. itē prædium.

Venditio rei ciuitatis fit in omnium ꝓsentia.

maioris partis ibidem ordinātium a clericorum, nec non & œconomi. Si verò xenones, aut ptochium, aut nosocomium, aut alia sit venerabilis domus apud præpositum ipsius fieri contractum, iurantibus ordinatoribus earundem b venerabilium domorum in præsentia Deo amabilis epi, à quo præponuntur aut ordinant, ꝙ nihil ad lęsionē c aut præscriptionem ipsarum venerabiliū domorū de hmōi cōtractu efficitur. In venerabilib. verò monasterijs primates eorū cum ampliore & maiore parte ibidem deseruientium monachorū contractum efficiant. In prædictis verò oībus iubemus inscribi instrumentū cū iureiurando, ꝙ nō ad læsionem aut præscriptionem earundem d res agitur. e hac verò obseruatione hmōi præcedente, releuationē non amplius fieri à sexta parte reditus quem habet res, f quæ in emphyteusim datur. Quęcunque vero delapsis domibus competētibus venerabilib᷒ domibus: quæ in regia sunt positæ ciuitate, superius g disposuimus: hæc ī his h venerabilibus domib. valere præcipimus. Hoc ēt super ipsis venerabilibus domibus definire præuidimus, vt si quædam ex eis siue pro publicis collationibus i siue pro alia necessaria causa eiusdem domus debitis obnoxiæ k fiant, & non est possibile de rebus mobilibus eadem persolui debita: primo quidem ordine in speciali l pignore dari rem immobilem creditori, vt eius fructus colligens, reputet sibi tam in ipsis debitis mutuis pecunijs, quàm in vsuris, m non amplius quarta parte cētesimæ. n

Si verò noluerit o isto modo debitum transigere: iubemus, per eos quidē, qui à sanctissimo patriarcha ordinantur, siue metropolitæ, siue alij episcopi sint, siue archimandritæ, siue orphanotrophi, aut nosocomi, aut xenodochi, aut aliarum venerabilium domorū ordinatores apud sanctissimos patriarchas, p à quibus ordinantur, aut præponuntur, monumēta fieri, & cum iureiurando ordinatorum, & cōsensu amplioris partis in eis q deseruientium debitū r manifestari: & quia non est possibile s de rebus mobilibus istud persolui per eos verò, qui à metropolitis ordinant, siue episcopi sint, siue archimandritæ, siue orphanotrophi, siue ptochotrophi, aut aliorū venerabiliū locorum ordinatores, apud eos similiter metropolitas episcopos huiusmodi

Vtilitatis gratia quidam licēt quæ aliàs non.

a Ordinātium .i. ordinatorum, aliàs adorantium .i. seruientium. Acc.

b Earundem .s. domorum venerabilium.

c Ad læsionem. Nota aliqua permitti fieri ad vtilitatem, quæ ad damnum non permittuntur. vt hic, & ff. de transac. l. cum. hi. §. eam. & inst. de aucto. tut. in princ. & ff. de bo. aucto. iudi. possi. l. prætor. §. meum. Acc.

d Earundem .s. domorū venerabilium.

e Res agitur. i. contractus. Albe.

f Res. si habet modo talem, vel maiorem reditum, quàm tunc quando ad venerabilem domum deuenit. aliàs si minorem patum, tunc tempus quod venit cum ea deminutione de qua hic dicit, vt supra de non alienan. §. quia vero Leonis. si vero multum deminuta substantia est ob cladem, tunc serua quod dicitur ī. proxim. §. quæcunque &c. & ī. eodem. §. si vero. Et not. ꝙ hinc sumitur illa authen. perpetua &c. vsque illuc soluto &c. reliqua sumitur ī. de non alienan. §. quia vero Leonis. & §. si vero. Accur.

g Superius. vt ī. e. §. si vero quædam.

h In his. i. omnibus alijs per prouinciam constitutis.

i Collationibus ad quæ tenentur ecclesiæ: vt C. de sac. san. eccles. l. placet. sed hodie non per l. Friderici, ad decorem. §. j coi x.

k Obnoxiæ. aliàs obnoxij. Accur.

l In speciali. olim tantum generale pmittebatur: vt ī. de non alienan. aut per mutan. § alienationis, & § si .n ꝗ sunt contra. sed hoc corrigitur, & permitti tur etiam speciale.

Ordo scripturæ quā qua non seruatur.

m In vsuris. hoc est in omni debito re & creditore: vt C. de pigno. actio. l. r. & de distract. pign. l. i. & cane tibi: quia licet hic permittas in sorte, potest tamen prius in vsuris percipere creditor. vt C. de sol. & lib. l. j. & sic non seruatur ordo scripturæ: vt instit. de leg. § ante hæredit. vel dic speciale in ecclesia: vt hic.

n Centesimæ. centesima dicitur quæ anno sorti æquiparatur quasi rotunda: vt centenarius numerus est rotundus. & hoc raro permittitur. quarta ergo dicitur, quæ quatuor annis æquiparatur & sic si bene computes, facit quinque denarios pro qualibet libra. & quolibet mense.

o Si verò noluerit. idest, creditor non vult huiusmodi pignus sic accipere. Accur.

p Patriarchas. & sic quilibet apud suum ordinatorem: vt hic. & infra. ibi. per eos vero &c. in casu tamen fallit, s. cum Archiepiscopus vendit. nam de sua synodo duo debent interuenire episcopi: vt supra vt nullus fabricet orato. do. § fi.

Maior pars quādo dicat.

q In eis. Nota duo & maiorem partem. & deseruientium. maior autem pars attenditur primò in numero: secundò in dignitate: vt ff. de pact. l. maiorem. deseruientium autem ideo, quia si qui monachi sint de eodem monasterio, nō tamen ibi deseruiunt, sed in suis cellulis stant, non exigitur consensus eorum. Item neque absentium: oportet tamen esse præsentes duas partes omniū ordinatorum: vt ff. de decret. ab ordine fa. l. i. & ff. quod cuiusque vniuersi. l. nulli, & l. plane. & maior pars illarum duarum partium debet consentire, vt C. de decur. l. nominationum. & de prædi. eu. l. 2. lib. 10.

r Debitum. s. per eos, vt sup. posuit. Sed quid si nesciūt, quia nouiter fuit electus, & sic non interfuit, quia parum est ꝙ fuit electus? Respon. non compellitur peierare. argu. ff. de iu. lit. iur. l. videamus. sed forte iurabit œconomus, vel alius qui ibi maior sit, vt arg. ī. eo. §. licentiam. in fi. §.

s Possibile. i. commode, vt arg. ff. de verbo. signi. l. Nepos Proculo.

monumenta conſcribi. ab illis verò epiſcopis qui aut à patriarchis,aut metropolitis epiſcopis ordinantur , & habent ſub propria iuriſdictione aut monaſteria , aut prochia , aut xenones , aut noſcomia , aut alias venerabiles domos , ſub ſimilem modum fieri geſta, ita tamē, vt ſiue apud patriarchas , ſiue apud metropolitas, [a] ſiue apud epiſcopos alios huiuſmodi geſta fiant , nullum pro his diſpendium aut expenſam venerabiles domos ſuſtinere. [b] Propterea enim volumus [c] decætero apud iudices prouinciarum , aut defenſores locorum huiuſmodi monumenta à memoratis perſonis fiue domibus agi , vt nullum diſpendium ſentiat poſtquam vero iſta ſubſecuta fuerint apud memoratos ſanctiſſimos aut patriarchas , aut metropolitas , aut alios epiſcopos, tunc per prædictos ordinatores debitricis domus venerabilis in ſcriptis in publico ciuitatis loco proponantur per viginti dies : & iſto modo hortentur eos qui emere voluerint immobilem rem : vt qui plus præbet , alijs præponatur. His verò omnibus præcedentibus, venditionem fieri, [e] precio modis omnibus pro debito dando: [f] vt non aliter habeat emptor munitionem,niſi pcium pro ipſo debito perſoluat, & hoc euidenter inſcribat, ꝙ nihil ad læſionem aut præſcriptionem eiuſdē venerabilis domus efficitur. Si vero ſcdm prædictū modum emptor huiuſmodi rei non inueniatur : iubemus creditorem ex iure prædictarum venerabilium domorum, qđ pro ſoluto dicitur, eandem accipere poſſeſſionem , iuſta & diſtricta æſtimatione facta : & addita in precio decima [f] parte vniuerſæ æſtimationis , in ipſa quantitate accipere rem creditorem pro ſolutione, certo dominio poſſeſſiurum:ita tamen vt ordinatores debitricis venerabilis domus & amplior pars deſeruientium huiuſmodi vēditionibus conſentiant. Quòd autem præbetur in hoc [g] immobilis res, non per electionem [h] creditoris detur, ſed ſecundum æquitatem : aliud quidem fructiferarum , aliud verò poſſeſſionum ſterilium eiuſdem venerabilis domus , & in reditu earum , & in fiſcali ſolutione , & reliquæ ordinationis . Si verò quis aut epiſcopo , [i] aut œconomo, aut ordinatori cuiuſlibet venerabilis domus , ſiue in regia ciuitate, ſiue in prouincijs conſtitutæ pecunias credidit , aut poſtea crediderit: [k] iubemus neque [l] hoc re putari pro venerabili domo, niſi primitus oſtenderint, quòd in vtilitates prædictæ venerabilis domus iſta profecerunt, neque ipſum creditorem , aut hæredes eius contra venerabilem domum habere aliquam pro ipſis actionem : niſi monſtrauerint , quòd in vtilitatibus venerabilis domus competentibus pecuniæ profecerunt: [m] ſed contra mutuas accipientem pecunias.

[a] Metropolitas . ſ. archiepiſcopos. Acc.
[b] Suſtinere. ſ. debeant. ſic nihil dabitur tabellioni , vt C. de epiſco. audien. l. iam dementis . Acc.
[c] Volumus aliàs , non volumus. Accu.
[d] Venditionem fieri.ſupra de non elie. aut per.§. nos igitur. contra.Sol.ibi regulare, hic ſpecialiter pmittitur.
[e] Dando emptor .ſ.ſoluet creditori : vt ff.de rebus eo. qui ſub tute. l. magis §. ne tñ, & ī. de eccle. re. immobi alien. §. ſancimus Acc.
[f] Decima . ſ. ſi res valeat decem , detur pro xj. Alij. ſi valet. xj.detˀ pro x. ſed tūc non decima, ſed nona adderetur. Azo. Alij, vt ſi res valeat x. detur pro nouem : quia cum in vno grauet,ꝙ accipit eam inuitus, in alio releuetur, ar. ī.de trieu. §. ſtudium. col. iij. ſed prime verior eſt : vt arg.ſ.de eccl.tit.ſiu autem annale. Accu.
[g] In hoc.i. in ſolutione.
[h] Per electionem. imò ad electionem creditorie: vt ſ.de fideiuſ. §. quod autē. quæ eſt contra. Sol. ibi creditor precioſius metalium. ſ.aurum,mutuauerat:vnde in rebus precioſioribus ſolutionem debet recipere . Vel hoc ſpeciale in eccleſia,quod eſt veriˀ.
[i] Aut epiſcopo . nec ſufficit, ꝙ is qui accipit, ſolitus erat in vtilitatem eccleſiæ vertere : vt ff. de in rem verſo. l. quod ſi §. ꝙ tamen.
[k] Crediderit. ſ. aliquis creditor in præterito vel in futuro credet : vt ſubijcit.
[l] Neque eis.ſ. creditoribus. Acc.
[m] Profecerunt. uo. credentem eccleſiæ debere probare in vtilitatē eccleſiæ conuerſum , vt hic.ſic & credentem minori : vt C. ſi aduer. credi. l.j. ſic & agens de in rem ver. vt ff.de in rem ver. l. iij.§. ſed & ſi, ſed agens exercitoria , ſufficit ſi probat nauem indigere eo tpe quo mutuat : vt ff. de exerci.l.ſi. & intellige verſum : ſiue à principio vertit alēdo familiam, vel ſoluendo creditori , vt ff. de in rem ver. l.j. & ij.§.ſiue ex poſt facto : vt ff. ad Maced. l.ſed iulienˀ.§.proinde:& §.j.& §.ſi ab initio. Sed qd ſi ſolitus erat hic platˀ vertere in vtilitatem eccleſiæ,& diligens eſt? Vt ꝙ hic pręſumitur vertiſſe? argu. ff. de pba.l.cum de indebito. §. j. & ff. de re. mil.leg. non oēs. §.à Barbaris . Sed dico contra: vt hic,& arg. ff. de in rem ver. l. c. iij. §. ſed & ſi in fin. §. Itē no. hic factum pſonę in damnū eccleſiæ non redundare, hoc tamē fallit in tribus caſib. Primus eſt de hēditate hæretici : vt ī. vt cum de ap. cogn.§. ſi vero liberi. Secundus eſt in hæreditate raptoris vt ſ. de ſanctiſ. epiſ. §. pe. Tertius eſt in naue ex tuſta contra felicem embolam, vt C. de ſacroſ. eccle.l. iubemus.& hęc ſunt cōtra huic. ſed certe non contrahendo , ſed delinquendo illud euenit. Item qđ ſi mutueuerit pecuniam toti capitulo? adhuc dico habere locum qaod hic dicit, vt melius debeat probare. licet qdam dicant contra . ſed Azo dicit probari poſſe per pſumptionem, per l.fina. ff.de exercito. vel quia ſit diligens. per l. ff. de proba. l. cum de indebito. §. j. vel quia oībus ſimul ſit data. per l.C. de ſacroſanc.

Aurū eſt precioſiˀ metallū.

Mutuans eccleſię ſ eius vtilitatē verſū pbare debet.

Perſonæ factū in damnum eccleſiæ non redundat.

pecunias, aut hæredes [a] eius proprias moueant actiones.

CAP. VII De permutatione rerum ecclesiasticarum.

Omnes ecclesiæ, excepta maiore Constantinopolitana, & venerabilibus locis ei subiectis, permutare adinuicem possunt, vtriusque ecclesiæ indemnitate seruata, ea vero quæ ab imperiali domo processerũt, nullo modo alienari possunt, nec etiam monasteria. prædium autem inutile propter onus tributorum fiscalium alienari permittitur, excepta maiore ecclesia, & exceptis œconomis & propinquis, quibus acquirere est prohibitum. Bart.

Hoc verò iubemus, vt excepta sanctissima maiore ecclesia regiæ ciuitatis, & venerabilib. orphanotrophijs, xenonibus, & ptochijs, quæ sunt in regia ciuitate, sub eius constitutis ordinatione, licentiam esse omnibus sanctissimis ecclesijs, & venerabilibus domibus, necnon & monasterijs, tam in hac regia ciuitate, quàm in diuersis prouincijs constitutis, permutationes adinuicem facere, [b] quando vtriq; venerabili domui seruatur indemnitas: cōsentientibus in scriptis aut per depositiones huiusmodi contractui: non solum ordinatoribus vtriusque venerabilis domus, sed etiam ampliore parte in eis deseruientium. Ea verò quę ab imperiali domo in quamlibet venerabilem domum peruenerunt, aut postea peruenerint nullo modo vendi, aut pignori supponi, aut permutari, aut omnino alienari concedimus, [c] neque si alteras venerabiles domos tale aliquid egerint. Et quoniam cognouimus ab aliquibus fieri alienationes monasteriorum, vt hæc à sacra figura in priuatorum cōuersationem transferantur: & hoc omnibus modis prohibemus. Si verò tale aliquid factũ deprehendatur: licentiam pręberaus sanctissimo loci episcopo hoc monasterijs vindicare, [d] & in antiquam figuram reducere. Si verò quis de prædictis venerabilibus domibus quæ in hac regia ciuitate, siue in alijs prouincijs sunt (excepta sanctissima maiore ecclesia regiæ ciuitatis) prædium habeat plurimis fiscalib. tributis grauatum, [e] ex quo nullus inferatur reditus venerabili domui: licẽtiam præbemus eiusdem venerabilis domus ordinatoribus tale prædium alienare quolibet modo voluerint, ad perfectam securitatem eiusdem venerabilis domus, gestis monumentorum videlicet in huiusmodi alienatione conficiendis ab illis à quibus ordinatores talium locorum præponuntur, siue ordinantur, & iurantibus in sanctis scripturis, [f] præsente [g] antistite eiusdem venerabilis domus, & ampliore parte in ea deseruientium, quòd neque [h] per proditionem, neq; per gratiam, aut quamlibet [i] præscriptionem alienatio fiat, sed vt seruetur immunitas [k] eidem venerabili domui. Oeconomis vero & ordinatoribus clericorum, & chartularijs, vbicunque venerabilium domorum constitutarum, aut parentibus eorum, & filijs, & quibus secundum genus aut secundũ matrimonij iura coniungũtur, locationes aut emphyteusis, aut emptiones aut hypothecas rerum immobilium ipsis venerabilibus domibus competentiũ subire aut per se, aut per interpositam personã, [l] secundum quod & ijs qui in regia ciuita-

ecclę.l. iubemus. sed illa in delicto loquitur. vt ibi dixi. præterea hæc littera vult subtiliter probari, si eat in rem ver. vt dixi per l. ff. de in rem ver. l. 3. §. sed si sit.

[a] Aut hæredes. vt j. de non alienan. §. œconomum. coll. 3. & at. ff. si cert. peta. l. ciuitas.

[b] Facere. permutat ergo cum ecclesia, vel cum venerabili loco, vt hic, & j. con sti. quę adscr. §. si. col. 9. Item cum principe: vt j. de non alie. §. iubemus. & sup. vt dece. non. si. pig. §. primo

[c] Concedimus. Hic no. quinq; casus in quib. ecclesia nullo mõ alienat. Primus, qñ à principe res data est: vt hic. Secundus, qñ ipsum monasterium vel ecclesia alienatur: vt j. §. p. xi. Tertius qñ ipse emeret emeret, vel cognato venderet: j. eo. § œconomus. Quartus, qñ sub hac conditione ecclesiæ res data est, ne alienetur: vt infra eo. §. sanctissimas. Quintus est, qñ hæreticorum alienat: vt j. de ecclesiasti. ti. §. iubemus. His enim casibus prohibetur alienatio, et si tali modo fieret, in quo aliàs permitteretur. pmittitur autem alienatio in sex casib. quod dic, vt j. de nõ alie § nos igitur. in fi.

[d] Vindicare. quo vindicantur ecclesiastica, sicut hic dicit, & C. de sa. san. ecc. l. sancimus. & l. iubem⁹. §. sanè, in fi. §. & maxime ipsum monasterium, vt hic dicit, & j. de non alie. aut perm. §. quia vero cognouimus. cũ vindicatio domino detur: & ideo cum in talibus dominiũ qs non habeat, cessare debeat vindicatio: vt ff. de rei vindi. l. in rem. § loca. quæ est contra. R. vindicatur vtili, nõ directa.

Ecclesia quinque casib. alienare non potest.

dic. nõ quasi sua vindicat, sed quasi ecclesiæ, & eius nomine: vt & tutor nomine pupilli.

[e] Grauatum. sed hic quæritur. nonne tributa pp sterilitatẽ minuuntur: vt C. de alluuioni. l. 2. R. pp præterita tributa non soluta dicit inutile. nam à possessore semper petunt. vt ff. de public. l. imperatores.

[f] Scripturis. i. super sancta euangelia.

[g] Præsente. s. episcopo. Alb. vel alio prælato vendente.

[h] Quod neq;. nunc computat sacramentum.

[i] Quamlibet. s. pecunia accepta.

[k] Immunitas. i. indemnitas.

[l] Per interpositam personam. No. nõ admittuntur isti vt quilibet, vt & iudex de officio suo: vt ff. de contrahen. empt. l. non licet, & tutori. de tutela: vt ff. de auc to iure. l. pupillus. & de re eo. l. quamuis. & creditor, &

te sunt prohibemus. [a]

CAP. VIII. Si emphyteuta ecclesiæ per biennium in soluendo canone cessauerit.

Si conductor vel emphyteuta rem acceptam deteriorem fecerit, vel canonem per biennium non soluerit, potest reyci de re: & damnum & pensionem soluere cogendus est actione pro melioratione competente. ecclesia autem repellere nolete exigere potest quod ei debetur. Bartolus.

SI verò quis † aut locator aut emphyteuta cuius [b] rei cōpetentis, aut sanctissimæ maiori ecclesiæ, aut alteri venerabili domui in quolibet loco nostræ reipublicæ cōstitutæ, aut deteriorē faciat rem, quam qdem aut accepit, aut post hoc acceperit, aut per bienniū [c] non intulerit quod ab eo pmissum est emphyteuticum, aut locationis canonem: damus licentiā venerabili domui ex qua locatio aut emphyteusis facta est, & quæ debent solum pro præcedente [d] tpe, & antiquum statum locatæ siue emphyteuticæ rei exigere, & eijcere de emphyteusi siue de locatione, non valentē de emponematis † actionē aliquam cōtra venerabiles domos mouere. Si verò noluerint prædicti ordinatores expellere eū, exigi qdem eum præcipimus q pro locatione siue emphyteusi debere cognoscitur: vsque ad definitum vero tempus completum, sibi datam rem tenere eum, & quæ placita sunt dare. [e] Si verò refugiat, licentiam præbemus præpositis eorundē venerabiliū locorū indemnitatē venerabilibus domib. de eiusdem rebus fieri, nō valente neq; hic de emponematis [f] † aliquid prætendere.

CAP. IX. Vt liceat pro redemptione captiuorū res immobiles ecclesiæ alienare.

Immobiles res ecclesiæ possunt alienari pro redemptione captiuorum, nisi earum alienatio ecclesiæ fuerit expresse interdicta. Item Hierosolymorum ecclesia res immobiles alienare legitime pōt precio statuto. B.

Sanctissimas verò ecclesias omnes seu œconomos † ciuitatū [g] pcipimus alienare res immobiles pro captiuorum redemptiōe, nisi sub hac conditione possessiones aliqui ei dederint, vt nullo modo has alienent. [h] Hoc autem cōcedimus, vt Hierosolymorum sanctissima ecclesia † licētiam habeat domos competentes ei nō positas in eadem sancta ciuitate vēdere, non minori pretio quàm de pensionib. eius in quinquaginta [i] annis colligitur: vt ex earum precio redditus meliores emat. Si vero quidam cuilibet venerabili domui, siue in hac regia ciuitate, siue in prouincijs positæ: steriles possessiones donauerint, aut vendiderint, aut alio modo concesserint, [k] aut dereliquerint: [l] iubemus pro talibus rebus nullam læsionem sustinere venerabilem domum in quam huiusmodi possessiones peruenerint: aut fiscalium nomine, [m] aut alterius cuiuslibet causæ gratia prægrauari, sed omne huiusmodi onus in dantes & eorum hæredes recurrere, necessitatem habentibus recipere datas huiusmodi possessiones, & restituere de ppria facultate venerabili domui oē damnum, qđ ex hmōi occasione ei cōtigerit. Si verò etiam talis dolus ī re subsecutus est, vt aliquæ pecuniæ pro hac venerabili domui darentur: & eas

emptor in emptione pignorum: vt C. de distract. pign. l. qui sub imagine. nec fideiussor: vt C. de donatio. l. prima sed videtur, q; clerici possunt accipere: vt j. de san. epi. §. si autem. Solu. ibi de clericis subditis, hic de prælatis.

[a] Prohibemus .i. sicut prohibuimus de rebus ecclesiæ regiæ ciuitatis, vt s. e. §. emphyteusis. Ita in alijs ciuitatibus.

[b] Cuius. i. alicuius.

[c] Per biennium nota hic in emphyteusi ecclesiæ vel cōductore biennium, vt hic: in emphyteusi priuati triennium, vt C. de iure emphyteut. l. ij. in colono priuati biennium, vt ff. locati. l. quæro. §. inter. Sed quid si ecclesia habeat? Rń. seruabo quod hic dicit. arg. C. de fructib. & lit. expen. l. fi.

[d] Præcedente. hoc ideo quia cōtractus à principio ſm legē est initus, alioqui ēt p futuro tpe solueret vt s. de non alie. te. eccle. §. si vero quispiam. collat. 2. Azo. quæ est s. & j. eod. §. si vero emphyteusis. quæ est contra. & sic eo casu locupletaretur ecclesia cum aliena iactura. sed sibi imputaret cum quis sua culpa damnum sentiret &c vt ff. de regulis iur. l. qđ qs.

[e] Dare. compellit reconducere, vel tenere conductionem. ff. de publ. & vect. l. cotem. § fi. arg. contra in eo. tit. de publica. l. locatio. §. j. & de iure fis. l. iij. §. cū quinquennium.

[f] De emponematis. i. de meliorationib. Et sic not. quòd si deijcitur propter non solutam pensionem, nihil obijcit de huiusmodi meliorationibus, secus in colono priuati hoc eodem casu: vt ff. loc. l. colonus. quę est contra. Accur.

[g] Ciuitatum. i. ecclesiarum, quæ sunt in singulis ciuitatibus. & est ad hunc §. C. de sacrosanct. eccl. l. sancimus. in fine. vbi dicit quod animæ hominū &c.

[h] Alienent. quod pactum est seruandum, vt C. de re. alie. non alie. l. fi. & de pa. inter empt. l. fi. & s. vt spon. larg. §. fi.

[i] Quinquaginta. sic & aliàs pretium ex reditu constituitur: vt j. de eccl. tit. §. si autem annale. & s. eo. §. quod autem præbetur.

[k] Concesserint. s. inter viuos.

[l] Dereliquerint. in vltima voluntate: & hoc declarat verbum relinqueret: vt ff. de tab. exhib. l. j. in fin.

[m] Noie. non futuri tpis nomine: quia non potest cogi amplius pręstare quam percipiat: vt C. de allu. l. ij. & sic nullum esset priuilegium: sed præteriti, cuius nomine possessores tenentur: vt ff. de pub. l. imperatores. & concordat ad hunc §. s. de non alien. §. sicut autem. in fi. ii. col. 2.

Dispo-

† Conco. cum hoc §. c. vl. cū suis concor. in gl. extra de loca. & condu.

† Emphyteumaribus. vide Pīū Auto. Ratio. in annota ad lit. c. 46

† Emphyteumaribus.

† Pro inclusis legēdū Odessi & Tomeos. ὀδεσσοῦ, καὶ τομέως quisquam in manu scripta Iuliani epitome legit Edessæ & thomeos. sūt aūt Tomos & Odessus Thraciæ oppida ad Istrū fluuium: de quib. Pli. lib. 4. c. 11. Cōt.

† Quæ appellat ecclesia sanctæ resurrectionis in Nou. 40. quæ cum hoc c. conferēda ē. Cōt.

a Disposuimus. vt B.eo §. si vero aliqs. b Redemptione. hoc autem idē erat iam constitutum: vt C. de sacrosan. eccle. l. sancimus. & s. de non alie. §. ijsdem. c Conflare. idest cō fringere, & sic vendere. q̄ sequitur scili cet, cuicunque. d Eidem. & sic hoc casu & sequentibus lucratur cum aliena iactura. & sic est contra. ff. de condi-cti. inde. l. nā hoc na tura. Solu. ecclesia non iniuria, sed iuste fit locupletior: quia emphyteuta suo potest obijci culpa, vt ff. de reg. iu l. qđ quis ex culpa. & dixi s. eod. §. si vero quis. & concordat huic & seq. §. quod est s. de non alie. §. qa vero Leonis. cum sequen. & quæ ibi diximus, hic possunt repeti. e Tale. s. illicitum. f. Loquebantur. s. si contra legem istā loquantur.

eas iubemus in propriū lucrum venerabilem domū habere, steriles verò res ei qui dedit & hæredibus eius omnino restitui. Ad hoc iubemus, vt nulla necessitas sanctissimis ecclesijs, vel alijs venerabilibus locis iā in regia ciuitate, q̄ i oibus rei publicæ nr̄æ prouinciis positis inferat possessiones steriles aut frugiferas vbilibet ꝯstitutas emere: vt non inueniant per hāc occasionē, & quas habēt perdere, aut debitis obnoxiare. Si verò qs voluerit rē imobilē nomine vsus accipere ab aliqua prædictarū venerabiliū domorum (scđm qđ superius de venerabilibus domib⁹ quę in regia ciuitate sunt positę, disposuimus [a]) nō aliter hoc accipiat, nisi aliam mox rem dn̄ij iure præstiterit venerabili domui, à qua eandē rē acceperit, tātū habentem reditū, quantū habet res quæ ei datur, & non maioribus tributis grauatā: quatenus post eius transitum, aut ips in quo datio vsus est placita, non transcendens. s. eius qui acceperit vitæ tēpus: vtramque rem integro iure, & secundum dn̄ium, & secundū vium in ipsam venerabilem domum peruenire. Et hoc quidem de immobilibus rebus iubemus.

VT

CAP. X. De sacris vasis cuiusque ecclesiæ vel oratorij.

† Ex hoc § est sum pta auth. quæ est sa per l. sancimus ne mi ius ipse re. C de sacrosa. eccl. & in cipit. Præterea si habes.

DE sacris † autem vasis competentibus sanctissimæ maiori ecclesiæ regiæ ciuitatis, aut alijs venerabilibus oratorij domibus in qualicunque loco nostræ reipublicæ positis generaliter constituimus, vt non aliter hæc vendantur, aut supponanē, nisi pro captiuorum redemptione. [b] Si verò sunt plura vasa in aliqua memoratarū venerabiliū domorū, nullum necessariū vsum facientia, & contigerit hmōi venerabilē locū debitis aggrauari, & non sint aliæ manifestæ res, de quibus debeant debita reddi: licentiam ei damus gestis monumentorum (sicuti superius dictum est) constitutis prædicta superflua vasa aut alijs venerabilibus locis necessaria non habentibus vendere: aut conflare, [c] & similiter vendere, & eorum precium in debitum præbere: vt non immobiles res alienentur.

CAP. XI. Quibus pœnis subijciantur qui præsentem constitutionem violauerint.

Contrahentes cum ecclesia contra vel præter formam huius constitutionis, pœna hic inserta puniuntur, & etiam tabellio, qui talia contractuum instrumenta conscripserit.

Si verò præter hæc, quæ inserta sunt præsenti legi, contractus fiat super competentibus rebus mobilibus & immobilibus vni memoratarum venerabiliū domorū: reddi quidem eidem [d] sanctissimæ ecclesiæ siue venerabili domui rem, super quā tale [e] aliquid subsecutum est, cum medij tpis fructibus: maneat autem apud eam & preciū aut antidorū, aut quod permutatione, aut alia qualibet occasione datū est ei. Si verò emphyteusis agatur præter hæc quæ disposita sunt à nobis, reddi sanctissimæ ecclesiæ, siue venerabilibus domibus vel locis eandē rem iubemus, & emphyteuticū, scđm quod placitum est, dare, & pactū finiri secūdū virtutē emphyteuticalium instrumentorum. Si vero donetur res ecclesiastica, aut alterius venerabilis domus, & hāc reddi sanctissimæ maiori ecclesiæ, aut alijs venerabilibus domibus cum medij tpis fructibus, & tātū aliud quantum valebat ipsa res. Si vero hypothecæ contra hæc dentur, creditor quod ei debetur perdat, & res venerabili loco reddatur: tabellionibus p̄sumentibus præter hanc nostram legem talibus ministrare instrumentis, perpetuo exilio condemnandis. Si verò aliquid ante hanc nostrā legē scđm antiquas constitutiones factum est: hoc iubemus oībus modis propriam virtutem habere. Omnia vero quæ contra antiquas leges facta sunt, reuocari sancimus, & res quæ cōtra virtutem earum data est, venerabilibus domibus reddaē, & decætero scđm præsentem legem oīa fieri disponimus: vacantibus posthac alijs oībus constitutionibus, quæ super talibus casibus dudum loquebanē. [f] Eminentia igitur tua, quæ per præsentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquillitas, inconuulsa obseruare festinet: edicto in solennibus & legitimis locis per decem dies proposito: & nullo pro tali occasione in prouincias destinando. Nos enim puidemus quali modo sine collatorum læsione oibus præsens nr̄a generalis cōstitutio manifesta fiat. Da. VII. Id Maij, Cōstantinop. Da. Iustinia.

VT IVDICES non expectent &c.

a QVoniā. Tranquillitatem vt se exonerēt, nisi pro defectu iurisdictionis: vt ff. de of. procon & leg. solēt. & l. si quid. & C. de fal. l. vbi. vel nisi pro dubitatione iuris: vt ī. de iudi. l. 1. §. si & nō facti: vt ibi dixi ꝑ l. ff de iudi. l eū qui.

b Examinationis. quia oporteret, q̄ princeps per se vel per alium a capite videret.

c Sniam. Not q̄ quilibet debet iudicare: & pluriū snia tenet si sunt impares. vt ff. de re iudic. l. duo ex tribus & de arb l. itē si vn⁹. si vero pares, in cā liberali pro libertate, in alijs autē ꝑ reo valet: vt ff. de re iudi. l. inter pares. & l. Pōponius. & hoc in ordinarijs: in delegatis paribus expectatur declaratio delegantis: vt ff. de re iudi. l. duo. Acc.

Maior numer⁹ trāscēdit minorem.

VT LITIGANTES iurent &c.

Hic debet esse. Iudices non expectent sacras iussiones.

d Iurent. Hęc j. pars expeditur ī. eo. vsq; ad §. & hoc.

e De sportulis. Hæc secūda expeditur ī. eo. §. & hoc quoque.

f Et vt quæ. Hæc expeditur ī. eod §. quia vero. vsque ad finē.

g PRæsentē legē. Suffragium. i. pecunia pro suffragio data. Accur.

h Lites. principales.

i. Appellationes. sic ergo iuratur de calūnia in cā appellationis, & sic est in alia cā? Rnd. est alia cā: sed qd' dicit, iurat, intellige si primò nō fuit iuratū, aliàs nō: vt ī. de iis q ingre. ad app. §. fi. & intac iō ric, qā nō fuit primò iuratū, quia & probatio calūniosè posset dari: cū partibus de nouo probationes inducere pmittat: vt C. de appel. l. eos. §. si quis. & de tēp. app. l. ꝑ hanc. Sed quo ad hūc articulū q̄ nihil dabit iudici: dico q̄ iuret, licet iurauerit pri⁹, cū ali⁹ sit iudex. vt C. de app. l. eos.

Iuratur de calumnia in cā appellationis.

k Forte. vt sunt hēdes: vel fortè procuratores. aliàs. s. in rē suā, aliàs de calūnia nō iurant: qd' plene dicitur. C. de iui. calum. l. 2. §. finantē. Per-

Iustinia. PP. A. Basilio. T. C. Consule.

In editionibus Scrim. & Haloan. sequebantur No. 121. Vt particulares vsurarum solutio. Nou. 122. de formula artificū. Nouel. 123. De ecclesiasticis diuersis capitulis. quas omnes postea reperies alijs locis, vel Coll. 10. Contius.

TITVLVS IIII.

Nouella 125.

VT IVDICES nō expectent sacras iussiones: sed quæ videatur eis, decernant.

Iudices vt exonerent se, & ratione odij euitandi: relationem ad principē facere non debent, sed ipsi per se debent secundū iustitiam pronunciare: et si fuerint duo vel plures iudices, & discordant, omnes suam debēt ferre sententiā. Bar.

Imp. Iusti. Aug. Gabrieli gloriosiss. præto. præfec.

QVoniam quidā iudicātiū post multa litis certamina, & plurima à litigantibus facta dispendia in negotijs apud eos motis, suggestionibus vtuntur ad nrām tranquillitatem: a pñti generali lege hoc perspeximus emendare, ne dilationes negotijs ex hoc fiant, & aliud rursus principiū examinationis b accipiant. Iubemus igitur nulli iudicantium quolibet mō vel tpe pro causis apud se propositis nūtiare ad nrām tranquillitatem, sed examinare pfectè cām: & quod eis iustum legitimumq; vr, decernere: & si qdē partes cessauerint in ijs q̄ decreta sunt, executioni tradi sniam c scdm legum virtutē. Si aūt aliquis putauerit explorata notissima snia se læsum, appellatione vtat legitima: & hoc scdm ordinē legib. definitū examinet, & pfectū suscipiat terminū. Si autē duo vel amplius fuerint cognitores litis, & aliqua inter eos emergat dissonantia: etsic iubemus vnūquemq; eorū scdm qd' vr ei, dare suā sniam. Quæ igitur per pñsentē legem in perpetuū valituram nrā tranquillitas definiuit, tam tua celsitudo, q̄ omnes alij iudices maiores & minores custodire festinent: vt nullus penitus ignoret, q̄ pro vtilitate nrōrum collatorū à nobis disposita sunt: ita tñ, vt vniuersis interdicatis proprio præcepto, quatenus sine vllo iniusto dispendio nostris collatoribus insinuatio legis præsentis fiat. Dat. Id. Octob. Constantinop. Dn. Iusti. I P. A. Basilio. V. C. Cons.

TITVLVS V.

Nouella 124. De litigatoribus &c.

VT LITIGANTIBVS IVRENT d in exordio litis, quia neque promiserūt dare iudicibus, neque dabunt: & de sportulis: e & vt quæ f iubentur, referendarij compleant, & nō misceant semetipsos causæ, & per se exsequantur.

Principalis nullus sportulas potest exigere vltra modum à lege statutum: contra faciens ablatum parti restituet, et triplum ærario nomine pœnæ soluet: & si iudex in prædictis vindicandis fuerit negligens, comes rerum priuatarum ipsum coget ad dictam pœnam soluendum. Bar.

Imp. Iustin. Aug. Petro gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto.

PRæsentem legem proferimus, vt & iudicum puritas appareat, & non valeat litigantium suffragium g circumuenire leges. CAP. I. Iubemus igit, quoties apud quoscūq; iudicātes aut administratores, lites h aut appellationes i examinant: ꝑ oīb. principales litigātiū psonas, aut illos ad quos i mediū negotiū fortè k migrauerit, in pñtia iudicū tangētes scta euāgelia, q̄ nihil penitus iudicibus, aut patrocinij cā ipsis, vel alij cuicunque personæ pro hac

hac cā quolibet mõ dederunt, † aut promiserunt, aut postea dabunt vel p se, vel per aliā quancunq; mediam psonam: exceptis ijs quæ proprijs aduocatis p patrocinio præstant: alijsque personis [a] quibus [b] nostræ leges dari disposuerunt. Hæc aūt seruari præcipimus & i sacro nostro cõsistorio, qñ cõsultationes [c] intromittuntur, vt sub pñtia sacri senatus memorata sacramenta præstentur. Si aūt (vt contingit) aliqui litigātium nequeunt ad iudices venire, [d] tunc iubemus præsentes quidē iurare prędictum iusiurandum: ad absentes autem dirigi ex officijs ministrātibus aliquos cum aduersa parte, vt eis præsentibus memorata sacramenta similiter præbeantur. Si vero mulier fuerit, q̃ pp honestatem vitæ extraneis viris se monstrare nõ consueuit: tūc & absente aduersario, ex officio missos memorata suscipere sacramenta. [e] Si autem abesse partes i alijs locis [f] contingat, aut vnā earū: pręcipimus absentem in prouincia in qua degit, iusiurandum modo a nobis dicto sub gestis monumētorum apud iudicē prouinciæ aut apud locorum defensorem p̄bere. Illo videlicet † generaliter obseruando, vt si quis litigātium absens vel præsens huiusmodi iusiurandum præbere noluerit, & hoc manifestetur iudici: per sententiā eius [g] actor quidem casum actionis, reus autem condemnationis sustineat. [h]

CAP. II. Si pœnitentia ductus litigator personam cui aliquid dedit proferat.

Litigator pœnitentia ductus si personam declarauerit, veniam meretur, sed ille qui dationem vel promissionē suscepit, pœna hic inserta punitur. litigator autem si probare nequiuerit, etiam punietur, iureiurando ab eo præstando qui dicebatur suscepisse, sed periurio postea detecto periurus de periurio postea est puniēdus, tutorib. et curatorib. iurisiurādi necessitate et pœnæ periculo imminēte. R.

SI quis autem ex litigatoribus dixerit se dedisse alicui aut promisisse, & personam declarauerit, & hoc probauerit: ipse quidem in euentu litis [i] veniam mereatur: qui verò accepit, [k] aut promissionem suscepit, aut ei probetur: si quidem pecuniaria sit causa, quicquid datur, triplum: quod vero promittitur, duplum à comite rerum priuatarum [l] exigatur, & dignitatem seu cingulum quod habet, in vtroque [m] casu amittat. Si autem criminalis sit accusatio, confiscationem propriæ substantiæ patiatur, & mittatur in exilium, qui propter acceptionem crimen in se transponi festinauit. Si autem datum aut promissum litigator probare nequiuerit: iuret psona quę datū aut promissum dr̄ suscepisse, quia neq; per se, neq; per aliā personā aut accepit, aut promissionē habuit: & hoc prębito sacramento, [n] ipse quidē liber sit: litigator aūt qui non potuit [o] ostendere, in pecuniarijs quidē causis æstimationē litis a comite rerum priuatarum exigatur: lite quippe euentū [p] proprium sustinente: In criminalibus aūt causis confiscationē suarū rerum sustineat, & causę apud cõpetentes iudices s̄m ordinem legum terminentur. Si autem a litigatore manifestetur persona quæ memoratum refutauerit iusiurandum, tā in criminalibus, q̃ in pecuniarijs causis memoratis subiaceat pœnis. Si quis aūt litigantiū iurauerit non dedisse, aut non promisisse, intra vero decem menses post prolatam sñiam numerandos ostēdatur [q] dedisse memoratę pœnæ & q̄ dantes & q̄ accipientes habeāt locū. In causis autē quæ per tutores aut curatores aguntur, sacramenta quidem tutores aut curatores præstent. [r] Si qua vero memoratarū pœnarū locum habuerit per talia sacramenta:

Conco. cum hoc au. c. 1. in glo. super ver. iuramentum. in med. extra de iura. cal.

† Conco. c. vl. §. vl. cū gl. si. ex de iu. cal. qui §. est sumptus ex hoc tex. Calūniaf qui non probat.

[a] Personis. vt exsecutoribus sportulæ.
[b] Quibus alias quæ.
[c] Consultationes. i. lites. Acc.
[d] Ad iudices venire. pp infirmitatē: licet sit in ciuitate: vt dif ferată §. si autem abesse.
[e] Suscipere sacramēta. forsitan, si hoc iudex prospexerit, vt iuret absente aduersario: vt C. de iureiu. pp ca. dan. l. 2. Al. & §. simili quoq; modo & facit inf. vt null. iudi. § necessarium. & C. de offi. diuer. iudi. l. 1.
[f] Locis. s. remotis.
[g] Eius. iudicis. s. & quàm longissimè expellantur. vt C. de iuram. calum. l. 2. § q. si actor.
[h] Sustineat. hic adiunge §. j. co. in causis. & habebis authē. thent. quod hic sumitur in C. de iur. cal. l. 2. in prin.
[i] In euentu litis. parcitur sponte confitenti. sic C. de ijs q se def. l. 1. & ff de iuris. l. edictu. & C. ne tu. vel cura. l. 1. & ff. de re mili. l. non omnes. §. fin.
[k] Accepit. & hoc cõstat. quia confitetur tunc.
[l] Priuatarum comes palatij erat iste.
[m] In vtroq;. & cum accepit, & cum stipulatus est. Acc.
[n] Præbito sacramēto. simile sacramentum est ff. de eden. l. prætor. §. sed & si & de arbi. l. si de meis. alias incipit, idē Pōponius scribit, si de meis. §. arbiter. & C. de fide instrument. l. fina.
[o] Non potuit. Not. qui non probat, calumniari videtur: sic C. de aduo. diuer. iudi. l. 1. Sed argu. c̄ ff. ad Turp. l. 1. Solu. ibi loquitur in casibus vbi calumnia nõ punitur, vt in marito: vt C. de adulte. l. quāuis, & alijs casib⁹ no tā. in sum. ad Turpi. Accur.
[p] Euentum. licet n-

certus sit, vel esse possit: vt ff de pecul. l. quod debetur seruo.
[q] Ostendatur dedisse. speciale est hic, vt periurū arguatur, quia à iudice delatū fuit sacramētum. ff. de iureiuran. l. admonendi. alias contra: vt C. de rebus. credi. l. 1.
[r] Præstent. vt C. de iureiur. propter cal. l. 2. §. si autem.

a Sustineant. vt i. de tu & fem. § studid, in fi & C. vb vi. l. meminerint. in fi.
b Præfectianis. genera sunt executorum, vt innuit littera sequens.
c Nostris legib. sed quibus nostris. cum nullas dicat l sed oés dicunt, vt ista. facientes de alijs mentionem : vt i. de man. princ. §. deinde. coll. iiij. & i. vt iudi. sine quoquo suffra. §. volumus. colla. ij & j. vt diffe. iudi. §. fina. Dic ergo, q has leges de quibus hic fit mētio, non habemus. Vel dic earum sensus est talis, vt ff. i. de iudi. §. nullo. in clericis autem hodie certæ sportulæ constitutæ sunt: vt j. de sanct. epis. §. sportularum & de his dices, vt dixi instit. de actio §. tripli. Accu.
d Modum. & sic iudex tenetur, vt ff. de damno infect. l. 4. § in eum.

Priuato datur resistendi facultas.

e Resistendi. Nota dari priuato licentiam resistendi, vt C. de iure f. sc. l. prohibitum est. & C. de appel. l. quoniam.
f Etiam nostræ. istæ leges erant in i. lib. C. q fuit ante illum quem habemus, vt in nouellis eo. tit.
g Sed etiam. secundum dictum prædictarum legum, quæ duo dicebant,
h Exponere. vt ff. de leg. j. l. huiusmo di. in fi. contra. sed ibi non est pactum vel transactio. quia nec adinuicem habebant litem. licet vnus vna actione, alius alia, rem peteret à quodā tertio. præterea ibi erat iudex competens, hic nō.

DE ECCLESIAsticis titulis &c.

Titulus varia significata habet.

Titulus. j. dignitas. Item titulus. i. scriptura quædam: vt C de his quę pœ. no l j. Item titulus, i. superscriptio, quæ sic vulgo appellatur. Item titulus. i. priuilegium. & sic hic accipit. & qđ subijcit. & priuilegijs. & pro idest priuilegijs &c.

tachāc tutores aut curatores sustineāt, a nullo ex hoc præiudicio generando ijs qui sub tutela aut cura esse noscuntur.

CAP. III. De illicitis sportulis prohibendis.

Iudices prouidere debent ne sportulæ à litigatorib. illicitè exigantur, pœna eis imminente si tale delictum vindicare neglexerint. Item ipsis litigatoribus, à quibus sportulæ illicitè exigūtur, licet cōtra exigentes propria authoritate resistere. Ba.

Et hoc quoq; pcipimus ab oib. iudicib. tam militarib' quàm ciuilib, in oi loco nr̄æ reipu. custodiri vt neq; magisterianis, neque pfectianis, b neq; alij cuicūq; executori cōcedant aliqd amplius à quacunq; psona sportularum noie pcipere, quàm nr̄is legib. c declaratū est, nec si sacram nr̄æ trāquillitatis pferant iussionē. Sed si qdē inuenerint aliqd amplius exigentē: licentiā habeāt & cōprehendere hūc & includere, & quadruplū exigere qđ plus acceperit: vt simplū qde damnū passo reddat, triplum verò inferat ærario. Si aūt ciuilis aut militaris iudex siue intermiserit, seu quolibet mō neglexerit læsum (sicut diximus) vidicare: ex sua substantia quadruplū s̄m pdictū exiget modum. d Ipsam vero pœnam exigi iubem' p comitē nr̄arū rerū priuatarū. Et cōpetētes iudices si cognouerit aliquos ex suis officijs executores sportularum noie ꝯ nr̄as leges aliqd exigere, & hoc neglexerint vindicare, dam' licētiā exactis nihil amplius exigētib. quā ex nr̄a cōstituuone definitū est, dare: & si qd amplius exigere eos voluerint, licentiā habeant eis resistendi. e

De CA. 4. Ne iudex aliquos ad trāsigēdū ꝯpellat.

Iudex vel referendarius nullum cogere potest ad pacta, vel transactiones faciendas cū aduersarijs. Et si quis coactus hoc fecerit, nullum præiudicium sibi generatur. Angelus.

Quia verò lex tam piæ memoriæ pr̄is nr̄i, quam ēt nr̄æ f tranquillitatis disposuit nullo mō iudices suis sentētijs inscribere tāquā ex imperali verbo ex non scripto pcedente iussum sit aliquos adhiberi aut psentari, sed ēt g spectabiles referēdarios nr̄as iussiones s̄m qđ cōpetit, facere manifestas, easdem leges firmantes, iubemus spectabiles referēdarios in causis quas docent, seu referūt ad nostram tranquillitatem, nullā hēre licētiā eos aut adiutores eorū, vel per se, vel per aliā quācūq; personam tenere aliquē, aut sub fideiussorib. facere, aut aliquid exigere, aut cogere transactiones aut pacta q̄dam cū suis aduersarijs exponere, h aut quolibet modo i quacunq; cā se permiscere. Nihil. n. aliud facere eos cōcedimus, nisi solas nostras iussiones in quocunq; negotio, aut ex scripto aut non scripto plata, competētib. aut deputatis insinuare iudicib. Si quid aūt psenti legi contrarium aliquis eorum psumpserit agere: is qdem qui damnum aliquod aut circunuentionē in suis reb. ptulerit, nullū piudicium penitus circa ius pprium sustinebit. Qui verò tale aliquid egerit, ex sua substantia damnum læsæ personæ delato, per competentem iudicem restituere compellet, & super hoc cinguli & dignitatis sustinebit amissionem. Hæc autē oia iubemus non solum in futuris causis, sed etiā in his quæ iam inchoatæ, nondū tñ sunt terminatę, seruari. Tua igit eminentia psentem legem in perpetuum valituram edictis solennib. in regia ciuitate propositis, ad omnium notitiam venire procuret: vt omnes agnoscant, quæ pro communi eorum beneficio à nobis disposita sunt. Dat. Basilio Consule.

Deest hic No. 126. Exemplum sacræ formę de appellatio.

TITVLVS VI.

Nou. 131. De ecclesiasticis canonibus.

DE ECCLESIASTICIS titulis, & priuilegijs, alijsq; capitulis.

Princeps sacras regulas in sanctis iiij. concilijs expositas confirmat, & præcepit pro legibus

gibus obseruari : et sedes ordinat & disponit, omniaque priuilegia ecclesijs & venerabilibus locis indulta confirmat. Bartol.

Imp. Iust. A. Petro gloriosiss. præf. sacror. prætor.

De regulis ecclesiasticis & priuilegijs, alijsq; capitulis ad sacrosanctas ecclesias & reliquas venerabiles domos pertinentibus pũtem proferimus legẽ. CAP. I. De quatuor sanctis concilijs, & ordine sedẽdi patriarcharum.

Sancimus igitur vicẽ legum obtinere sanctas ecclesiasticas regulas, quæ à sanctis quatuor concilijs expositæ sunt, aut firmatæ, hoc est in Nicæna trecẽtorum decẽ & octo, & in Constantinopolitana sanctorũ cẽtũquinquaginta panũ, & ĩ Ephesina prima, in qua Nestorius est damnatus, & in Chalcedonia, in qua Eutyches cũ Nestorio anathematizatus est. Prædictarũ.n. quatuor synodorũ dogmata sicut sanctas scripturas accipimus, & regulas sicut leges obseruamus. † a Ideoq; sancimus scdm earũ definitiones sanctissimũ senioris Romę Papã primum esse oĩum sacerdotum: b beatissimũ aũt archiepm c Constantinopoleos nouæ Romę, secundũ habere locũ post sanctam apostolicã senioris Romæ sedẽ: alijs aũt oibus sedib' pponat. p tẽpus aũt beatissimũ primę Iustinianę d nr̃æ priæ archiepm habere semp sub sua iurisdictione epos prouinciarũ Daciæ mediterraneę, & Daciæ Ripensis Priualis, e & Dardaniæ, & Mysiæ superioris, atq; Panoniæ, & ab eo hos ordinari, ipsum vero à pprio ordinari concilio, & in sub iectis sibi puincijs locũ obtinere eũ f sedis apostolicæ Romæ, scdm ea q definita sunt à sanctissimo Papa Vigilio. Simili quoq; mõ ius pontificis qd' epo Iustinianæ Carthaginis Africanæ ciuitatis dedimus, ex quo deus hanc nobis restituit, seruari iubemus. Sed & aliæ ciuitates, & earũ epi, qb' ĩ diuersis locis metropoliticũ ius prestitum est, hmõi priuilegio ĩ perpetuũ potiant. Oĩa aũt priuilegia vel solatia quę ex imperiali munificentia, aut & alio quolibet mõ sanctissimis ecclesijs aut alijs venerabilib. domib. & locis collata sunt, firmè eis p oĩa cõseruent.

Ecclesiæ habent immunitatẽ à sordidis, & extraordinarijs muneribus, exceptis ijs quæ pertinent ad refectionem & reædificationem itinerum, viarum, & similium, & libera sunt à lucratiuorum descriptione. Bar.

Ad hæc sancimus omnium sanctarum ecclesiarum & omnium venerabilium domorum possessiones, neque sordidas functiões, neque extraordinarias descriptiones sustinere: g tamen itineris sternendi, aut pontium ædificij vel reparationis, h si opus fuerit, ad instar aliorum possessorum, huiusmodi opus & sanctas ecclesias & venerabiles domos complere, dum sub illa pssident ciuitate, sub qua fit tale opus. Si quæ vero res ex curialium substantijs ad quamlibet sacrosanctam ecclesiam, aut aliam venerabilem domum secundum leges venerunt, i aut postea venerint, liberas esse sancimus, k descriptione lucratiuorum. l

CAP. III. Vt omnes præscriptiones contra ecclesias sint 40. annor.

Omnes præscriptiones triginta anno. aduersus priuatos currentes, in ecclesijs ad xl. ann. extendantur: hoc obtinente & in legatorum &

De regulis ecclesiasticis. a Obseruam'. Nota canones p legib. obseruãdos: vt hic: & j. quomodo opor. epi. §. 1. & §. sed & si. & de mon. §. fi. & § si vero relinquens. & ĩ. vt cleri. apud pro. epis. §. fi. & propter hoc cum canones dicant prohiri vsuras, iure ligãtur per l. prohibitæ. In hac opinione fuit dominus meus Azo nec ob. q dicunt quidã alij, hic cõfirmari tm̃ illos canones q sunt de quatuor concilijs. nã in illis etiã concilijs prohibitæ sunt vsuræ, vt in Nicæno: vt 47. distin. c. qm̃. pterea si nullus canon hoc diceret, nec lex. videt' q nõ pñt, quia sunt ɔ legẽ Dei, & inferior non põt legem superioris tollere: vt ff. de albi. l. nã magistratus. & ad Trebellia. l. ille à quo. §. tempestiuum. Item Paulus. Durum est tibi contra stimulum calcitrare. Præterea cum hæc lex sit de vltimis Iustiniani, quasi ĩ cõtrarium hoc voluisse vr. Sed ɔ infra de naut. vsu. sed illud speciale est in nautico fœnore. Item ɔ j. eo. § si aũt distulerit. Sol. ibi speciale fauore vltimæ volũtatis, & ad pias causas.

b Sacerdotum. vt ĩ. Rom. eccle. cen. ann. gau. priuile.

c Archiepiscopum, & Patriarcham.

d Primæ Iustinianæ. Haloãder & post eum multi hic suspicet errarunt Salonã Dalmatiæ p Iustiniana prima accipiẽtes. Anto. Cont.

e Priualis. Triballeæ legendum ex Græcis editionibus, sed Iuliani epitome habet Priualenos. propriũ aũt hæc de re consultationem suppleat ide Iulia. quã postea adscripsi ĩ 2. col. Cõt.

f Eum. s. archiepiscopum.

g Sustinere. hoc idẽ erat iure Codicis: vt C. de sac. san. eccle. l. placet. & l. nemini. & de epis. & cle. l. 2. item ad pontes & ad similia conferebantur vt hic subijcit, & C. de sacrosan. eccl. l. ad instructionem.

h Reparationis. pontium.

i Venerunt. forte p successionem.

k Sancimus. No. priuilegium dari hæredibus, qd defuncto non competebat: sic ɔ hẽdibus non dat, qd defuncto dabat, vt C. de priu. do. l. 1. sed regulariter hæres & priuilegijs defuncti vti debet, vt ff. de iu fi. l. fiscus. quæ est ar. ɔ. & fac. C. de sacrosan. ec. l. pe. in fi & C. de imp. lu. descrip. li. t. lib. 10.

l Lucratiuorum. mos erat & lex, q si curialis donabat aliquid ecclesiæ, quarta eius dabat' curiæ: quod hæc lex tollit, & C. de sacrosan. eccle. l. pen.

Qua-

Canones p legibus obseruari debent.

Inferior superioris legem tollere nõ potest. Act. ix.

Cõtra. c vlt. cum glos. vlt. extra de feod. nu. & in c. j. de nou. ope. nun.

Priuilegiũ hẽdib. dat' quod defuncto non competebat.

a Quadraginta di- & in casibus. vt I. vt eum de ap. cog. §. si. vero liberis. colla. viij. contra. & j. de sanc.episco. §. si qs in puerit. in princ. Acc.
b Annorum. quid si ecclesia contra priuatum velit se tueri? Rñ. eo modo se tuebitur, quo & alius priuatus: nec obstat quod est in ff. quod quisque iur. l. j. quia ex liberalitate, non per impetrationem fuit ecclesiæ concessum: vt in eod. titu. l. iij. Item quid si ecclesia contra ecclesiam? Rñ. quadraginta ann. ſm lom. argu. contra. ff. quib. ex cau. ma. l. vlti. & ff. de mi. l. verum. §. pe. nec obstat, quod est in C. de inoffic. testa. l. in arena. ibi enim turpitudo est impedimentum. Item nonne hæc superflua est per illam supra, hæc constitu. inno. constit. Rñ. non: quia in ea nihil dicitur de præscriptione decem vel viginti ann. sed xxx. tantum, quæ ad xl. reducitur. Itē quid de sedhibitoria, & quoto minoria, & exterius similibus? dic quod remanent in suo statu. vt I. hæc constitut. in fin. Sed nunquid restituitur ecclesia, cum vsucapio & cæteræ minores ꝑscriptiones currant contra eam? Rñ. sic. vt minor, ſm omnes. Sed vsque ad quod. tēpus? Rñ. quidam dicunt vsque in infinitum: alij, vsque ad quadriennium ex quo læsa est.
c Aut monasterium. Idem in qualibet ecclesia: vt I. de mo... na. § j. & I. vt nullus fabr. orato. do. §. j. colla. v.
d Subiacentibus. Not. non licere sacra ministeria fieri nisi in ecclesijs, licet orare alias quis possit, alias domus perdiuur: vt hic & § vt in priua. do. §.

Turpitudo actionē tollit.

Cōcor. cum hoc tex. c. ad audientiā j. & ij. extra de eccle. ædifican.

Sacra ministeria in ecclesijs fieri debent.

& hereditatum exactione, & ad pias causas relictorum. Bar.

Pro tpalibus aūt præscriptionibus x. & xx. & xxx. annorū, sacrosanctis ecclesijs & alijs vniuersis venerabilibus locis solum xl. a annorū b ꝑscriptionem opponi præcipimus: hoc ipso seruando & in exactione legatorū & hęreditatū q̄ ad pias causas relicta sunt.

CAP. IIII. De ædificatione ecclesiarum.

Monasteriū et oratorium per episcopum orationibus, et cruce ibi fixa inchoari debent, & ipsi fabricatores & eorum heredes compellendi sunt adimplere. Bart.

Si quis aūt voluerit fabricare venerabile oratoriū, aut monasterium, c ꝑcipimus non aliter inchoādam fabricā, nisi locorū sctissim⁹ eps † orōnē ibi fecerit, & venerabilē fixerit crucē: Si vero semel cœperit aut nouam ædificare basilicā, aut veterē renouare: modis oībus cōpellatˀ à btīssimo locorū epō, & œconomis ei⁹, & ciuili iudice, eā explere, & si is distulerit, hoc moriēte hr̄des ei⁹ op⁹ inchoatum adimpleant.

CA. V. Ne in priuatis locis sacra ministeria fiant.

Qui ī domo vel suburbano prædio ecclesiasticum ministerium celebrare præsumpserit, aut alij celebranti cōsenserit sine clericus. dominium amittet, & ecclesiæ applicatur: sed si domino rei ignorante aliquis permiserit, ipse debet punire, & non dominus. Barto.

Si qs in sua domo, aut in suburbano ecclesiasticū ministeriū ministrare ꝑsumpserit, aut alijs celebrare cōcesserit sine clericis sctissimo locorum epō subiacētibus, d iubem⁹ hāc domū uel suburbanū aut ꝑdiū, vbi tale aliqd delinqˀ, loci illi⁹ sāctissimæ ecclīæ vēdicari p Deo amabilē epm, & œconomū eius, & ciuilē iudicē locorū. Si verò ne sciente † locorū dño, ei⁹ curatores, aut conductores, aut emphyteutæ contrariū aliqd exerceri permiserint, dnm quidē loci nullū ꝑiudiciū aut dispēdiū sustinere: eos aūt qui hoc fecerint, aut fieri permiserint, ex ꝓuincia, vbi hoc cōmissum ē, expelli reb. e eorū loci illi⁹ sanctissimę ecclīę vēdicādis.

CAP. VI. Vt legatū Deo relictū, illi ecclesiæ deputetur, vbi testator domicilium habet.

Legatum vel hereditas relictum simpliciter sub nomine magni Dei, debetur ecclesiæ illius ciuitatis: vbi testator habet domicilium. Angel.

Si quis in noīe magni Dei f & saluatoris nostri Iesu Christi hr̄ditatē aut legatum reliquerit, iubemus ecclīam loci illius, in quo testator domicilium habuerit, accipere qd̄ dimissum est. Si qs aūt vnū sctōrum hr̄dē scripserit, aut legatū ei reliquerit, & non spāliter noīauerit locū in quo est venerabilis domus, g inueniantur autem in eodem loco aut ciuitate plura oratoria eiusdē sancti illi magis demus quæ pauperior h est, † quod relictum est, præbeatur. Si autem non est in ciuitate Basilica noīati scti, inueniatur autem in territorio eius, illi det. Si autem neq; in territorio eius reperiē huiusmodi domus: tunc ecclīæ ciuitatis in qua testator domicilium i habuerit, quod dimissum est, præbeatur.

j. & ij. & C. de hæreti. l. quicunque. §. vniuersis, & §. seq. sic & publicarius locus in quo aliqs sit eunuchus: vt C. de eunuch. l. j. & in quo prostibulatur: vt C. de leno. §. fi. & vbi falsa moneta cuditur vt C. de fals. mo. l. j. §. pen. & §. fin.
e Expelli, rebus. Not. tutorem pro facto quod pro pupillo faciebat, puniri: sic & miseri pupilli nunc: qui eorum pupillorū pecunias fœnerant, ad quod non tenenē. vt hi § ob. se ha perhi. §. qm autem. nec enim bonam fidem agnoscere prohibentur: vt ff. de administra. tuto. l. quoties. §. sicut. in fin. § & facit. C. de fal. mone. l. j. in fin. & ff. de publica. l. cotem. §. dñs
f Magni Dei. i. ipsius Christi. Acc.
g Venerabilis domus. consecrata in honorem sancti cui reliquit.
h Pauperior. Not. prodest paupertas: vt hic. & ff. manda. l. si procuratorem. §. si ignorantes. & ff. de transa. l. cum his. § in persona, & §. in annos & C. de ope. lib. l. j. & ff. qui & à quib. l. si quis heres. & de episcop. & cle. ti. l. si quis ad declinandam. §. finantem. Econtra nocet: vt I. de test. §. sancimus. & ff. de excusa. tut. & cura. l. spadonem. in fin.
i Domicilium. Not. domicilium testa-

Facit gl. in c. su ꝑ pcuratoria, circa medū ibi, nec de lctum ex tra vt lite non contestata.

Paupertas aliquādo prodest.

Idē dicitor in c. uij. iuncta glo ij. extra de testam. & vlt. volun ta.

CAP.

testatoris in dubio sequi: vt ff. de cõd. & dem. l. condiciõ. §. 1.

a Comparare, aut locare. i. cõdocere. nam promiscue vtimur: vt ff. de act. emp. l. veteres. Acc.

b Adimplere. sic & eius seruatur voluntas in dispositiõe tutoris, q administret: vt ff. de admi. tuto. l. 3. sic & in funere a quo debeat funerari. ff de rel. l. si qs sepulchri. §. & hoc edictũ.

c Voluntatem. qui dixit, tamen talibus pauperibus, tantum talibus religiosis.

d Cõpleri. Isti sunt quos vulgo Bodonides commissarios appellant. Sed an habeant hi aliquã actionẽ contra hæredem si hæres recuset? Rñ: sic: vel condic. ex lege: vel off. iud. ex hac l. cũ n. ipsi teneantur: vt j. eo. c. §. autem qui hoc facere debẽt habere ius contra hẽdẽ: vt C. de epi. & cle. l. nulli.

e Erogare. forsitan, cum nõ sint xenones vel prochotrophia in ea ciuitate vel eius territorio: vt C. de san. epis. l. si quis ad declinandã & l. eo. §. si quis. & hoc secundum Al. licet alij dicant l. Codicis innouatã esse.

f Licet. hinc sumitur quod est. C. de epis. & cle. l. nulli si licet. A.

g Secundo. dic vt l. de hære. & Falci. §. si quis aũt diximus.

h Amittere non amittit lucrũ, si defuncti voluntati nõ pareat: vt hic, & ff. de excu. tuto. l. Nesennius. in prin. & C. de le. l. pe. § fi. & ff. vbi pu. edu. de. l. 3 in fi. & ff. de relig. l. si qs sepulcrũ. §. & hoc edictum.

i Reliquerit. i. nõ cõpleuit prædicta. quæ sunt ab eo complenda. vel propria lege.

Simile habes in c. j. extra de test. vbi testator præcepe rat construi monasteriũ per hẽdes.

CAP. VII. Si quis oratorium ædificari iusserit.

Si quis oratorium iusserit edificari, debet intra quinque annos compleri, sed xenodochium intra annum: & hæredes adimplere cogendi sunt, & etiam designata persona per testatorem: episcopus autem loco iustitium personarũ alium exigere debet. Bartol.

Si quis ædificationem venerabilis oratorij, aut xenodochij, aut prochij, aut orphanotrophij, aut nosocomij, aut alterius reuerendæ domus, in nouissima voluntate fieri disposuerit: oratorium quidem intra quinq; annos compleri iubemus prouidentia locorũ epi & ciuilis iudicis: xenodochium autem aut prochium, aut aliam venerabilem domum intra vnum fieri annum. † si autem intra annum non fecerint hæredes xenodochium, aut quamlibet venerabilẽ domum a testatore dispositam fieri: iubemus eos domum aut comparare aut locare, a vbi possint quę iussa sunt adimplere b donec huiusmodi dom⁹ venerabilis expleatur. Et si quidem ipse testator decreuerit qui debeãt xenodochi fieri, aut procotrophi, aut alteri talis gubernatores, siue suis hæredibus huiusmodi electionem commiserit: iubemus modis omnibus hæredes eius, quæ ab eo definita sunt, adimplere locorum beatissimis episcopis inspicientibus si gubernatio recte procedit: & si inuenerint non vtiles existentes rectores, licentiã habentibus sine damno alios pro eis opportunos efficere.

CAP. VIII. Vt legata pro redemptione captiuorum reliqua præstentur ab epis &c.

Legato vel hereditate pro redemptione captiuorum, aut alimentis pauperibus derelictis, persona a testatore designata secundum testatoris voluntatem debet omnia adimplere: persona autem non designata, episcopus vel œconomus adimplere debet, quod testator aut donator prohibuerit: si vero persona designata semel & secundo monita adimplere distulerit, omni lucro priuatur, & episcopus vel superior secundum testatoris voluntatem distribuere debet. Bart.

Si quis autẽ pro redemptione captiuorum aut alimentis pauperũ hẽditatẽ aut legatũ reliquerit in rebus mobilibus, aut immobilib⁹ siue semel, siue annale, & hoc modis oib. secũdũ testatoris volũtatem c ab ijs, qb. iussum est hoc facere, cõpleri. d Si aũt specialiter dixerit, qũo pauperib. hoc relinquit: præcipim⁹ sanctissimũ epm ciuitatis, in qua testator habuit domicilũ, percipere easdem res, & eius ciuitatis pauperibus erogare. e Si aũt pro redemptione captiuorũ aliquid reliquat, & nõ nominatim testator dixerit per quem oporteat fieri redemptionẽ captiuorũ: et sic iubemus res ad hoc relictas, locorũ epm & eius œconomos accipere, & hmõi pium opus implere in oibus. n. talib. pijs voluntatibus sanctissimos locorũ epos volumus prouidere, vt secũdũ defuncti voluntatem, † vniuersa procedant: licet f præcipue a testatoribus aut donatorib. interdictũ sit eis habere ad hoc aliqđ participiũ. Si autem q hoc facere iussi sunt, semel & secundo g a beatissimo locorum episcopo aut eius œconomis per publicas personas admoniti distulerint, quæ disposita sunt adimplere: iubemus eos ob lucrum relictum eis ab eo qui hoc præceperit, amittere: h & locorum episcopos omnes res cunctis (sicuti dictum est) pijs causis distributas, cum fructibus & augmentis medij temporis & memorato lucro vendicare: & quæ testator disposuit, adimplere: scientes quia si neglexerint, pro his omnibus rationẽ Deo persoluent. Si autem sanctissimus locorum episcopus reliquerit i aliquid horum q a nobis dicta sunt: liceat sanctissimo eius metropolitæ hæc omnia exigere, & complere: & omni alij licentia sit hmõi mouere q̃stionem, & studere vt modis omnibus causæ piæ compleantur.

† Cõcor. c. tua nobis. cũ gl. 1. ex. de testa. vbi verba huius tex. recitant in glo. super verb. pijs voluntatibus.

CAP. IX. Vt in pijs legatis cesset Falcidia.

Falcidia cessat i relictis ad pias causas: et hæres soluere recusans intra sex menses ab insi-

nuatione testamenti numerandos, ad vsuras & fructus tenebitur: & annale legatum alienari nō potest, nisi in prouincia remota fuerit relictum.

Si autem hæres, quę ad pias [a] causas relicta sunt, non impleuerit, dicens relictam sibi substantiā nō sufficere ad ista: pręcipimus omni Falcidia [b] vacante, † quicquid inuenitur in tali substantia, pficere pro iussione sanctissimi locorū episcopi ad causas quibus relictū est. Si autem legatum ab aliquo ad pias relinquitur causas iubemus intra sex menses [c] ab insinuatione testamenti numerandos, hoc modis omnibus præberi, quibus relictum est. Si autem distulerint qui in hoc onerati sunt, huiusmodi præbere legatum, & fructus & vsuræ [d] & omne legitimum exigatur augmentum à tempore mortis eius qui hoc reliquit. Si autem annale legatum cuilibet venerabili domui relinquatur: si quidem qui hoc dare iussi sunt, aut locus ex quo iussum est hoc pręberi, [e] in ipsa, aut vicina puincia fuerit, iubem' nullo modo legatum alienari. Si vero loca aut personæ ex quibus hoc dari pceptum est, longius fuerint: tunc liceat illis quibus hoc relictum est, si ēt pars obligata consentit, commutare legatum, & pro eo percipere reditus idoneos, & cum augmēto non minus quartæ partis relictæ quantitatis, [f] & neque plurimis tributis fiscalib' prægrauatos: aut vendere, si voluerint hmōi legatū, & non minus pro precio percipere, q̄ ex tali legato intra 25. annos colligitur: ita tamen, vt hmōi precium ad vtilitatem prædictę venerabilis domus, vbi relictum est, proficiat.

CAP. X. Vt de ijs quæ post episcopatum acquisierint episcopi, testari non possint.

De bonis post adeptam dignitatem quæsitis, episcopi testari prohibentur: nisi præsumatur quæsita intuitu personæ, non ecclesiæ: in pias tamē causas possunt expēdere. R.

Interdicimus [t] autē sanctissimis episcopis, res mobiles aut immobiles, seu seq; mouentes, quęcūq; post epatum ad eos quoquo modo peruenerint, in proprios cognatos aut in alias quascunque transferre personas. In captiuorum vero redemptionem, & egentium pabula, & alias pias causas, aut pro vtilitate propriæ ecclesię, ex his expendere licentiam habeant: & quicquid ex hmōi reb. post obitum eorū in ipsorū facultate remanserit, iubemus hoc ad proprietatem ecclesiarum, quarum sacerdotium habuerunt, competere. [g] In illis. n. solummodo rebus licentiam eis alienandi aut relinquēdi, quibus voluerint, damus, quas ante episcopatum probantur [h] habuisse: post episcopatum vero, quæ ex genere sibi coniuncto ad eos deuolutæ sunt, [i] quibus ab intestato vsque ad quartum [k] gradum succedere poterunt. Hæc autem omnia quæ diximus de rebus quæ post episcopatum deuolutæ sunt ad sanctissimos episcopos, & in reuerendissimis orphanotrophis, & ptochotrophis, & nosocomiis, & xenodochis, [l] & gerontocomis, & omnibus alijs rectoribus venerabilium domorū valere sancimus in rebus quæ in tēpore propriæ administrationis secundum prædictum modum ad eos peruenerunt. Si quis autem † eps, aut clericus, aut cuiuslibet ecclesiastici gradus minister, aut ecclesiæ diaconissæ moriantur sine testamentis & legitimis successoribus, horum successio ecclesiæ [m] competat, in qua constituti fuerint.

CAP. XI. Ne heretici ab ecclesijs vel priuatis res immobiles quoquo titulo accipiant: & ne speluncam fidei suæ ædificent.

Heretici res ecclesiarum ab ecclesiis nullo modo recipere possunt. Item heretici & Iudæi

a Ad pias. s. ecclesię, orphanotrophio, nosocomio, xenodochio, vel pauperib': vt C. de sac. san. eccl. l. illud. & j. eod. §. si quis autem. A.

b Falcidia. qa forte locum habet, cū hęs q ad pias causas relicta sūt, ab initio forte implere noluit. si. n. sponte testatoris voluntati paruisset, Falcidiā hēre posset: vt ff. ad leg. Fal. l. 1. §. ad municipiū. & C. ad leg. Fal. l. 2. sm Al. & sm R. Vel distingue, vtrum ecclesiæ simplr, l. deo quo casu locum habet Falcidia, aut ecclesiæ, & ad cām piā, aut pro redēptione captiuorū: quo casu locū nō hēt, vt hic & ibi, vel melius fauore ecclesiæ dic correctum.

c Sex menses. immo intra annū vs', vt j. de hę. & Fal. §. illud. Sol. h c est speciale.

d Vsuræ. hoc est §. j. e. in prin. su. vt ibi.

e Præberi. puta fundum, vel vineam.

f Quantitatis. sic j. de alie. & emphy. §. si vero sm prædictum. & facit ff. de transl. cum hi. §. cum transactionem.

g Cōpetere. olim in oib' poterat testari: vt C. de epi. & cler. l. sacrosanctæ. quæ hic corrigitur. Acc.

h Probantur. est ergo præsumptio pro ecclesia. sic C. de donat. inter vir. & vxo. l. etiam. & ff. de don. inter viru & vxor. l. Quintus. arg. j. C. ut bi. ru. l. si defunctus. Item nu. quod ecclesiæ reseruare tenentur: vt j. de restitu. §. 2. coll. 8.

i Deuolutæ sunt. & per donationes inter viuos factas sm Ioā.

k Ad quartum. de quarto gradu ideo dixit, quia vsq; ad eū gradū verisimile est quod à talib' cognatis habens, non occasione rerū ecclesiæ: sed in remotioribus secus est. Azo. si ergo vltra gradum istum da ... rei sibi quāsi, & non occasione rerū ecclesiæ: idem, vt sit tantū iuris præsumptio secundūm Albe.

l Xenodochie. nisi forte renuntiauerit sæculo, nam tūc non possunt facere de aliquo testm: vt j. de mona. §. illud. coll. 1. & an hanc l. de p'latis, de subditis aut di ces. j. de sanct. episc. §. presbyteros.

m Ecclesiæ. & sic ecclesia vt vxor præfertur fisco, vt C. vnde vir & vxor. l. 1.

Heretici

† Cōcor. cum hoc text. gl. in e. cū esses. sup verbo. ꝓbamus. post pri. ex de testa. & vlti. volū. & gl. fi. in e. fi. eo. ti.

† Cōcor. cū hoc §. c. 1. cū gl. sup verbo, ante. ex de testa. qđ e. vt puto, sumptū ē ex hoc §. vt eius verba manifestant.

† Cōcor. cū hoc §. e. requisiti. in fi. cū gl. fi. ex de test. & cavlt. in gl. sup verbo bonorū in fi. ex de succ. ab intesta.

a Hæreticorū. no. hæreticos ab asilib. huiusmodi prohiberi. quod facit ad id q̄d est C. de in.emphy.l. fi.§. sua ut e. & facit ad hunc § C. lo & c6 du.l.curialis.& l. mi lites.& l.fi.
b Et sancta ecclesia. .f.si ita est, & facit. C. de hær. l. si quis or thodoxæ.in prin.Ac.
c Vendicari.f. præci pimus.
d Indemnem seruari.fic ff. loc. l. si quis ignorans.
e Sine satisdatione: iudicatum solui.
f Alienare. f.præcipi mus, & concordat. C.de epis.& cler.l.or phanotrophos.
g Subiacere.imo hodie contra: vt j. de san epis.§.œconom°, vel illa in œconomis & alijs gubernatori bus.

VT FRATRVM filij &c.

Quatuor habet partes, in quibus quatuor cor riguntur leges. Prima inf. eod.expeditur vsq; ad §.illud. Secunda ab inde vsque ad § quia verò mulieres. Tertia abinde vsque ad §. fin. prima est, vt fratrum &c.secunda, & vt mu lieres &c. tertia, & rursus &c. quarta, & vt similes &c.

dei synagogam & speluncam constituere non debent. Item etiam ab alijs quàm ecclesijs per emphyteusim vel conductionem possessiones accipere prohibentur. Bartolus.

Iubemus autem nullū hæreticorum, a neq; per conductionem, neq; per emphyteusim,neque per emptionem,aut alio quo libet modo res immobiles accipere à qualibet sācta ecclesia, aut alio venerabili loco. si quid vero hęreticus ꝓ tali causa prębuerit,amittat: hmōi vero res venerabili loco à quo ēt datæ sunt,vindicentur:rector aūt domus qui ipsas res dedit hæretico, omni gubernatione remoueatur, & in monasterio recludatur, & vno anno à sancta communione segregetur: cum hæreticis ꝓdiderit Christianos. Si autē orthodoxus possessionem habēs, in qua est & sancta ecclesia, b alienauerit, aut reliquerit, aut per emphyteusim, aut per conductionē, aut q̄libet gubernationē hanc dederit Iudæo,aut Samaritano,aut Arriano,aut alij hæretico: sancta ecclesia eiusdē vici hmōi vindicet proprietatē alienationis. Si quis autē hæreticorum (quibus ēt connumeramus Nestorianos,& Acephalos,& Eutychianistas) præsumpserit speluncam suæ incredulitatis ædificare, aut Iudæi nouam synagogam constituere: locorum sancta ecclesia ædificia suæ proprietati defendat. Si vero quis per emphyteusim,aut conductionem, aut ēt per quamcunq; aliam gubernationem dederit possessionem hmōi personæ: si quidem sciebat dominus possessionis eius quia hæretico hanc commisit: omnes reditus illius temporis q̄d in ꝯtractu transijt, ecclesiæ ciuitatis sub qua possessio constituta est, vindicari. c si vero ignorabat dominus possessionis, quia hæreticus erat,cui hęc commissa est, ipsum quidē dn̄m ꝑ ignorantiam indemnem seruari: d hæreticum vero in vtroq; casu expelli de possessionibus & eius substantiā applicari fisco.

CAP. XII. Vt orphanotrophi sint tutoribus similes, & ad instar eorum inuentarium conficiant.

Orphanotrophi sunt similes tutoribus & curatoribus: & debent conficere inuentarium sub gestis personarum publicarum. Bart.

Orphanotrophi vero, tutorum & curatorum funguntur officio: † ita tñ, vt ēt sine satisdatione e conueniantur de rebus orphanotrophijs & ipsis proprijs orphanis competentibus. Res autem competentes alicui orphanorum, publicis præsentibus tabularijs, aut sub gestis monumentorum in hac quidē regia ciuitate apud magistrum census habitis: in prouincijs autem apud iudices earum aut defensores locorum,orphanotrophijs accipere & custodire: & si necessarium putauerint, etiam alienare, f & precia earum orphanis conseruare, aut alias res pro illis emere: non autem subiacere g tutelaribus, aut curatorijs rationibus, seruari autem iubemus venerabili orphanotrophio huius regię vrbis, & xenodochio quod vocatur S. Mariæ † Sanso, & sub eius gubernatione constitutis oratorijs,aut xenonibus, aut venerabilib° domibus oīa priuilegia quæcunq; hēt maior sanctissima ecclesia Constantinopolitana. Quæ igitur per præsentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquillitas, tua celsitudo edictis solenniter in hac regia vrbe propositis, ad omnium studeat peruenire notitiam. Nos enim prouidebimus quatenus sine collatorum dispendio fiat ēt prouincijs manifesta. Da. XV. Cal. Apri. Constan ti. Dn. Iust. PP. Aug. * Basil. V. C. Cons.

† Facit gl. in c. au ditis. sup verbo, memoris. post prin. ex. de in inte. rest.

† Legēdū Memorię, huius xenodochij meminit. Procopi° Contius

TITVLVS VII. Nou. 127.

VT FRATRVM FILII SVCCEDANT pariter ad imitationem fratrum etiam ascendentibus exstantibus. Et vt mulieres non insinuata antenuptiali donatione non lædantur: non insinuans autem vir, vel si competat nuptiale lucrum, eo non fruatur. Et rursus vt mulieres non secundo nubentes, dominæ sint partis sponsalitiæ largitatis, quantum pars facit vnius filij. Et vt similes sint pœnæ vtriusq; sexus, dum sine causa rationabili repudium mittitur.

Filij fratrum ex vtroq; latere coniuncti succedunt vna cum fratribus defunctis, & etiam cum ascendentibus, sublata lege qua contrarium disponebat. Ang.

Idem Aug. Basso præfecto prætoriorum.

NOSTRAS leges emendare nos non piget, [a] vbiq; vtilitatem sub ectis iuenire volẽtes. Meminimus igit scripsisse legẽ, [b] p quam iussimus, vt si qs moriat relinquens fratres, & alterius fratris filios pmortui, ad similitudinẽ fratrũ, & pręmortui fratris filij ad hẽditatẽ vocent paternũ ad ingrediẽtes gradũ, & illi ferẽtes portionẽ. Si vero moriẽs relinquat ascẽdẽtiũ aliquos, & fratres ex vtrisq; parẽtib. coniũctos sibi, [c] & filios ex pmortuo fratre: fratrẽ quidẽ iuxta ipsam legẽ cũ parentibus vocari: fratris vero filios exclusimus.

CAP. I. Vt fratrum filij succedant, ẽt ascẽdẽtibus primi gradus exstãtibus.

Hoc itaq; iustẽ corrigentes sancimus: vt si qs moriẽs relinquat ascendentiũ aliquẽ, & fratres qui possũt cũ parẽtib. vocari, & alteri pmortui fratris filios: cum ascẽdẽtib. & fratrib. vocent ẽt pręmortui fratris filij: & tantam accipiat portionẽ quantã eorũ futurus erat pracciperẽ, si vixisset. Hoc vero sancimus de illis filijs fratris, quorum pr ex vtroq; parẽte iungebat defuncto. & absolute dicimus ordinem qñ cum solis vocantẽ fratrib. eundẽ eos habere iubem', & qñ cũ fratrib. vocant aliq ascẽdentiũ ad hẽditatẽ, [†] hoc iubentes ex Calendis Ianuarijs praesentis indictionis vndecimae.

CA. II. Quando donatio propter nuptias insinuationi subiaceat.

Illud quoq; dignũ corrections aliqua eẽ iudicãtes, partẽ hoc pñtis facim' legis. ex ipso. n. rerũ inuenientes experimento, necessariũ eẽ mulierib. actis monumẽtorũ antenuptiales donationes insinuari vt vel si principalia instrumẽta peant (qđ facile ẽ) p monumẽta [d] mrimonij eis probatio maneat: sancimus necessitatẽ habere viros ipsos, aut ẽt q p eis [e] antenuptiales donatiões scribũt, si qngẽtorũ solidorũ trãscẽdit quãtitatẽ, isinuare eã in actis monumẽtorũ, in regia qdem ciuitate apud magistrũ cẽsus, [f] in puincijs ãt apud vnumquẽq; ciuitatis defensorẽ, aut apud quos oĩno talia documẽta cõfici [g] possũt. Si vero nõ insinuent eas: quãtũ quidẽ ad partẽ mulieris ẽt sic eas valere iubemus: & si tempus fiat exactionis, [h] donationis, [i] & [k] partis eius: non opponi mulieri non insinuatam fuisse [l] donationem. Si vero dotaliũ pacta & horum euentus parti viri concedũt actionem dotis, aut ẽt partis: [m] nulla eũ habere iubemus actionẽ, [n] si nõ donationẽ insinuauit in actis monumentorũ; sicut dictum est. viris. n. habentib. potestatem insinuare donationes, pro non insinuatis periculũ mulieribus imminere, ineptum nobis esse videtur.

CAP. III. Vt mulier quae ad secundas non transit nuptias, tantum habeat quantum vnus filiorum.

Quia vero mulieres ad secundas nuptias non venientes, portione aliqua dignas vltra eas quae secundò nubunt, esse putamus: [o] si qua amisso viro, alterius abstineant nuptijs, habere quidem eam vsum antenuptialis donationis, sicut prius sancimus: [p] habere vero eam & proprietatis tãtũ quantũ filiorum quantitas faciat: vt secundum proprietatis rationem vnius & ipsa filij personã obtinere videatur: [q] Hoc vero valere non in matribus solis iubemus, sed etiam in patribus, & alijs ascendentibus volumus ad secundas nuptias non venientibus.

CAP. IIII. Matrimonium sine causa dissoluendum non esse.

QVIA vero interdummus dudum per nostram legem & viris [r] & mulieribus repudia mittere, & transigere [s] matrimo-

---

[a] Nostras. Nõ piget. meli' est seipsum corrigere, quàm ab alio corrigi: vt s. d. nup. §. 1. col 4. [b] Legem. s. de haeredi ab inte. §. si igitur defunctus. in si. quam corrigit hic. [c] Sibi. s. similiter reliquerit. [d] Ad haereditatem. q. d. idem est ordo cũ suis & ius. siue hi nepotes cũ solis theijs vocen', siue cũ theijs & superioribus. [e] Monumenta. i. exempla primi instrumenti, & exemplificata coram iudice. creditor ergo exẽplo, vt C. d. re iudi. l. si. & sic est cõtra sup. vt spõ. larg § ad haec. Sol. hic fuit facta insinuatio coram ordinatio iudice: vt patet ex sequentibus: quia sic dicit, quod debet fieri tunc. n. exemplũ valet: vt hic & ff. de admini. tuto. l. chirographis. & C. de testa. l. publicati. aliàs si non sit insinuatur, non valet. vt in contrario. [f] Pro eis, puta patres. Acc. [g] Confici. vt coram defensore ciuitatis: vt in authẽ de defen. ciui. §. nulla & C. de do. le in hac. [h] Exactionis, quia extitit casus quo mulier pacta est de lucrãda donatione propter nup. pũta praemortuo marito. secundũ ioab. [i] Donationis. s. totius, Ac. [k] Et pro dest. [l] Insinuatam fuisse. hic innouat. vt s. vt spõ. lat. in prin. & sumitur hic quod est. C. de do. anteuu. l. si. & authen. eo decursum. in fine. [m] Partis. s. datum ei luctum casu existente, de quo pactus est de lucranda dote: vt puta pręmor tua vxore. sm. ioan. [n] Actionem. s. in eo quod excedit eam quãtitatẽ quae nõ debet insinuari sm io. [o] argu. C. de do. l. si qs argẽtũ. § sed ne oibus & hoc ideo dico, quod vir vel mulier dẽt lucrari ex pacto in olio, in quo nõ est pactum lucrarii cum non sit simplex donatio, & non est necessaria insinuatio. [p] Putamus vt s. de nupt. §. hinc nos. & C. de secun. nup. l. generaliter. [q] Sancimus. per l. illã supra, neq; virũ quod ex do. § pietatẽ. [r] Videatur. corrigi ter ergo, quod est s. neq; virũ §. pterea hi nõ distinguebant. [s] Viris. quae est. s. velũ ma. & auix. §. qa vero legem dudũ. Trãsigere. i. soluere.

Corrigere se est honestius, quam ab alio corrigi.

Hinc cõstat in Haloandrina editione ppe r esse de prauatam Nouel. 118. de qua hic loquitur Contius.

Inclusa de fonte in Graeco Scrimgeri. sed leguntur in Graec. Haloandr. & oibus volg manuscript. Contius.

[†] Gl. in e. cũ s iure. sup verb. sedis. in me. f ver. sitẽ si sñia redacta est. extra de offic. dele. inducit hic textũ ad hoc, q si sñia delegati sit redacta in publicam formã, qđ facit plenã fidem absque ostentione cõmissionis superioris.

a Differendam. quã-tum ad pœnam.
b Cognita. quæ cæ-ſæ ſunt in prædicta conſtitutione. vt hic. ma & autæ §. qa ve-ro plurimas.
c Hoc. ſ. ſeparare ma trimonia ſine cauſa legitime cognita.
d In viro. contra §. vt lice. ma. & autæ. §. quia vero legem du-dum Sol hic illã cor-rig t: vt ibi diximus. Alij dicunt hic ęqui parare corporales pę nas. nõ pecuniarias: quod nihil eſt.
e Proximas. No. par delictum parem exi-gere pœnam. vt C. de epiſ. & cle. ſi quen-quam. ſ. & lu. ff. de pę. l. quædam. & de in-cen rui. nau. l. ſed.

Pœnam ſimilem par delictum exigit.

matrimonia (niſi tamen quędam ſit cauſa noſtræ legi cognita) & pœnas hoc facientibus & viris & mulieribus impóſui-mus: mutationem quan-dam circa pœnas viri ac mulieris facientes, & ad melius hoc transforman tes, ſancimus nullã eſſe drĩam [a] quantũ ad pœ nam inter virum & mu-lierem hoc præſumẽtes: ſed iiſdem pœnis q̃ con-tra mulieres à nobis defi nitæ ſunt, ſi ſine cauſa no ſtrę legi cognita [b] ma-trimonia diſtrahant, etiã viros ſubdi hoc [c] præſu mentes, & ſimiles pęnas eſſe in viro, [d] & in mu liere. In delicto. n. æquali proximas [e] ęis immine re pœnas, iuſtum eſſe pu tamus. Præſentem igitur generalem legem noſtrã manifeſtam tua gloria fa ciat per edicta ſolennia, & iis qui hãc maximam ciuitatem & qui prouin-cias habitant: vt nullus hominum, & quæ ad ſa-lutem communem ſan-cita ſunt à nobis, ignoret. Dat. V. Calen. Sep. Conſtant. Dn Iuſti. PP. Auguſt. anno XXII. poſt Conſ. Baſilij V. C anno VII.

Deſunt hic multæ Nouellæ, quæ po-ſtea reperientur.

DE RESTITV-tione &c.

Huius ſenſum accipe ex rubrica & ponit tantũ de vno teſtamen to, in quo multa ſunt diſpoſita & de quodã codicillo. & literam non lego, niſi vt notem arg. infra eod. § manife ſtum.

TANTA nobis.

TITVLVS VIII. Nou. 159.

DE RESTITVTIONE FIDEI-commiſſi, & nomine familiæ quod vſque ad quartum [f] gradum lo cum habet, & q̃ familiæ nomine nurus etiam continetur.

Alienationis prohibitio perpetua vltra quartam generationem non extenditur, no-minalis autem alios non continet, et vltimus de familia ſuperſtes res ad eum venientes in quamcunq; perſonam alienare poteſt: ap-pellatione quoque familiæ nurus contine-tur. Bartolus.

Imp. Iuſt. A. [illegible] glorioſiſſ. ſacrorum præto riorum præfecto iterũ exconſule & patricio.

† Sic puto ex cõparatione dictionis vndecimæ quæ hac lege nominat, eſſe legendum. Contius.

† In Græcis editionib. legit μεχρι τῆς... ſed cõſtat ex ipſa cõſtitutione legendũ, quartum. Contius.

TAnta nobis humanitatis cura eſt, vt neq; priuatas cognitiones, quæ videntur nobis q̃onem excedere iudicialem, legib. noſtris definire dedignemur: neq; cognitionẽ priuatã excedentẽ audire iudicia, per circuitus longos litigantes tradere afflictioni. Alexander igitur glorioſus ſuggeſſit nobis multoties Hierium glorioſæ memoriæ patrem ſuũ ſcribentẽ teſtm̃, hominibus iſtis vſum: Volo autem & iubeo meos hr̃des Conſtantinũ quidem virum clariſſimũ deputatã ei domũ cũ omni (ſicut ſuperius ſcriptũ eſt) coniuncto ei iure: & proaſtiũ qđ in Cuparijs eſt, cũ oĩ (ſicut ſuperius dictũ eſt) cõpetenti ei iure, & domũ q̃ in Antiochia eſt, Catamianũ: Antimiũ vero dulciſſimũ proaſtiũ qđ i Blacerna eſt. Cataeugeniũ & Iulianũ glorioſæ memorię viros proaſtiũ qđ in ſummitate ſinus Subſtenticij eſt quondam Cata archalinũ glorioſæ memoriæ: Calliopiũ vero virũ clariſſimũ proaſtiũ Habitariũ ſiue Cataphilotiũ. Alexandrũ virum glorioſiſſimũ proaſtiũ qđ in Venetis eſt, nõ alienari, nõ p venditionẽ, non p donationẽ, non p cõmutationẽ, nõ aliter quolibet mõ neq; eijci, neq; alienari ipſam domum, aut ſupra ſcripta proaſtia à meo noie, & mea familia: ſed ſi qđ orandũ eſt mihi, fiant eis filij: & in filijs & in nepotib. legitimis, aut naturalib. ſi defuncti ſunt, relinquere vnũquemq; eorum qđ deputatũ eſt proaſtiũ, & domus tã in adiacentib. huic regiæ ciuitati, q̃ in Antiochia, filijs & nepotib. ſingulorũ legitimis, ac naturalib. credo. n. q̃ nõ deponant neq; ſup naturalib. filijs aut nepotibus meã diſpoſitionẽ & voluntatẽ. Si vero oĩno ſine filijs oẽs, aut quidã, aut vnus ex eis moriatur (quod abſit) volo & iubeo eos, qui ſine filijs aut ſine filio futuri ſunt morituri, reſtituere ſuperſtitibus, ſiue ſuperſtiti eorum fratri ſupraſcriptas domos, tam hic q̃ in Antiochia, & præmanifeſtata quinq; proaſtia, cum omni eorum iure, & oĩbus competentibus indefinenter, vacante videlicet inter eos de fideicommiſſis aut legatis ſatiſdatione. volo. n. & iubeo non exigere eos ab inuicem huiuſmodi ſatiſdationes; præſumentes ſiue præſumentem præter meã paternam & amabilem circa eos intentionẽ exigere fratres ſuos, aut fratrem ſatiſdationem in his prohibitis alienari rebus: omnino eos fideicommiſſo cadere. Et hæc quidem in teſtamento dixit: ſcripſit autem & codicillos huiuſmodi, & in ipſis vſus eſt huiuſmodi verbis: Manifeſtum igitur facio, quia dudũ quidem in ſcriptis feci teſtamentum, & quæ

Legatū testamento pōt p codicillos adimi.

c Aut subtraho. Not. ergo pro opin. Io. an. quod in codicillo potest adimi testamento legatum relictum, licet non sit testa. confirmatum: & pro hoc ff. de ali. & ci. le. l. liber. sed Pla. & M. contra, nisi sint testamēto confirmati: & pro se inducūt ff. de testa. l. hæredes palā. §. sed quia poss. Sed certè in institutione illa intelligimus, vt mutari nō possit, nisi à capite omnia fiant.

Voluis-

in eo sunt, scd'm placitū mihi modum disposui, volo & iubeo oia quęcūque eodem testamento continentur, omnimodo valere, præter illa sola, q̄ in hoc meo codicillo p̄muto, aut subtraho ali qua derelicta legata. Volo igitur & iubeo proastium meum quod appellatur Cuparia, quod in prædicto testamento Cōstantino viro magnifico filio meo dereliqui, dari & pertinere perfecto possessionis, & dominij iure Hierio viro clarissimo & Eugenistato meo nepoti filio Constantini viri magnifici integrum ipsum proastium cū omnibus q̄ in eo sunt prætorijs, & ascensum, & descensum, oībus ēt coniunctis siue illatis cum conclaui domuum, & ergasterijs, & balneo, & hortis, tam intra q̄ extra muros: & hippodromum, & quod in eo est hortum, & cisternā, & omnia omnino quocunq; mō competentia mihi iura super isto ipso proastio: dari quidem volo eundem proastium prædicto viro clarissimo meo nepoti Hierio facto suæ potestatis per emancipationem a suo patre post obitum meum: nulla data licentia ei viro honesto nepoti meo, sed neque his, siue ex hoc meo testamento, siue ex testamento eiusdem viri clarissimi mei nepotis suscipiētibus iura eius vēdere aut permutare, aut donare alicui, aut quocunq; modo alienare aut ipsum proastium, aut partem aliquam ex eo, aut ius propter quod volo eundem proastiū, siue domum adiacentem intra ianuas, quæ ducunt circa venerabile oratorium sanctæ ecclesiæ, permanere per omnia & perpetuare in mea familia, & nunquā egredi de meo nomine. Volo autem & iubeo, si contigerit prędictum virum honestum meum nepotem Hierium mori impuberem, aut post pubertatem sine filijs tamen ex legitimo matrimonio ei progenitis, peruenire & competere siue restituere possessionem & proprietatem eiusdem proastij siue domus viro magnifico eius patri Constantino, sub eadem conditione non alienari aliquando de mea familia, aut de meo nomine: in istis quidem ipsum procedere, Hierij vero gloriosissimi domum quæ in Theopolitis adiacet ei, & ex paterna in eum peruenit successione, alijs vendidit personis: eam vero domum, quæ in hac felicissima ciuitate, insuper & per codicillos datum sibi proastium, in quibus omnibus alienatio interdicta est, Constantino gloriosissimo eius transmittere filio. Illum vero mox prægnantem relinquentem vxorem vita functum, scripsit testamentum per quod disposuit, si non nascantur filij, aut natus impubes moriatur: tam matrem suam Mariam gloriosissimā, q̄ eius vxorem nobilissimam Mariā, in eius vocari successionem: & qm̄ nata fuit filia, & ipsa pupilla & tenera adhuc ætate ex hominibus decessit, in prædictas nobilissimas peruenire mulieres: reliquæ vero substantiæ quæ in hac magna ciuitate sunt, domus insuper & proastium expressim in codicillis gloriosissimo relicta sunt Hierio: locū forsitan tam ex testamento, quàm ex codicillorum sermonibus adhibere: ipse domum, & proastium defendere solus, de Hierij gloriosissimi familia derelicta: quæ nunc & primum habens in Hierio meo nomine gradū. Sed ij qui pro Maria & Maria gloriosissimis fœminis verba faciebant, testamenti quidem verbis nullum dicebant locum habere, neque cum legitur Alexandrum virum gloriosissimum locum habere, & vtrunque suum perficere ipsum & citra Constantinum gloriosæ memoriæ quàm ad hos tanquam ad locum, & alienantem proastium quod ei derelictum est: super quod alienationem inæqualiter alijs quod ei pater interdicens competit, & alios fratrum eius hoc facere, & nostras leges: quoniam omnes cōtinue, in quibus tale aliquid dispositum est, trāsgredi defuncti voluntatem omnibus similiter substitutionem dicere, vt non permittas eis inuicē pulsantes multis pro vna cognitione iudicijs subijciantur. Ideo positas nos rememorare leges. Alexander verò gloriosus magis quidem, & de proprijs alterutrum rectè visus est appellare. Super codicillum enim sapientem, & de residuis rebus voluntatem suam defuncti facientem, familiæ reseruari volēs: sed in proastio minoribus verbis vsus, nihil rectè ei alienationem conferre, illas ex imperiali hoc facere impellenti iussione, venerabilibus pro his verbis vsa est pars alterutra, tā testatoris interpretantis voluntatem, quàm nostris vtentibus legibus, quæ sibi expedire putabant. Nos igitur legis & testamenti interpretationem propositam non sola sententia, sed lege complecti cognitionis decisionē putauimus oportere: tam vt præsentem quęstionē decernamus, quā reliquis auferamus

de

Alienationis ꝓhibitio vltra filium non extẽditur.

a Voluisse. No. phibitionẽ alienationis vltra filiũ nõ extẽdi nisi expresse dicatur, & facit. ff. de leg. j. l. filiusfamilias. §. diui.

VT NVLLI IVDICVM Nec.

b Vtcunq; subiectorũ. subau. puidẽt.

c Semper subaudi cupientes. Acc.

Iudici

de hmõ icõcentione, vnde subtilius testm̃ cõsiderantes, verbis ipsis inuenimus hæredib. demonstratis filijs alienationẽ interdictã, qn̄ futuri essent sine filijs fungi vitã: vlterius vero ijs q solum eis successerint filijs, sed sufficere defunctorũ vsq; ad filiũ stare interdictionẽ. Si.n.& ipsi filios relinquẽtes moriant, quod est relictũ, neque in lõgiore à filiorũ vita alienationis prohibitionẽ voluisse d facere: codicillũ vero in ꝓastio solo factum prohibere: & ijs qui ex testõ Hierio gloriosæ memoriæ iuniore dicimus res suscipientib. proastiũ alienare. Etenim illis qui remanserũt, velle defunctũ ꝑpetue in familia manere sua: ea quidem q̃ in quæstionem deducta sunt, talia considerantes oportere humilitatis cognitionem, in alijs quidem rebus q̃ Constantinus gloriosæ memoriæ Hierio seniori, de quibus ex testõ factus est dominus, nihil acciperet: ex his existimauimus bene suggerere q̃stionem: vacare vero in istis actione non Alexandrũ solũ virũ gloriosum, sed ẽt reliquã oẽm familiam: ex testamenti verbis, vsq; ad filios solũ stare prohibitionẽ: & ipsum Hieriũ gloriosæ memoriæ filiũ, ꝑ quos ei facientes hoĩes smariposeos Hierij iura, qui post eos familiæ substituentes partẽ alienauerũt, q̃ apud eos tanquã in substitutione ex voluntate interdictorum vnius: in proastio vero, neq; si dñm codicilli Hierium ostendant gloriosæ memoriæ: multũ nobis visum est plenum esse pietate, quatuor postea generationes hmõi medium deduci quæstionem. Nunc igit̃ gloriosis fœminis Maria & Maria adhuc superstitibus, quas & ipsas in familia iacendo nostris legibus & hmõi verbis ꝑ meritis non rectè neq; cõpetenter Alexander gloriosus ad se venientem instituit licẽ: transeundo vero, & illorũ quatuor gñones transisse videnť: nõ facere qdem antiquã taliter iudicis cognitionem tradi maxime constituens filia adhuc pupillaris taliter ætatis functa vita: vt si etiam sine testõ ille esset, in matrem eius ꝑuenire proastiũ: nõ ipsius nouellæ vero legi: vtpote factę horum cã & nullis Hierij gloriosæ memoriæ hr̃dibus circa voluntatem peccantib. eius. etenim testamentũ Constantinus scribens, substitutiones aliquas fecit, filia defuncta impubere: at tamen nil ex hoc introducitur magnũs & ipsius s̃m hoc legis pupillæ m̃ri substantiam ꝑhenti marito circa transitũ eam. Sancimus igiť neq; Alexãdrum virũ gloriosum, aut eius filios, neq; successores relinquere gloriosæ memoriæ seniores filios, neq; aliũ quendam ex oĩbus in eius cõstitutum familia, q̃ contra Mariam & Mariam gloriosas fœminas occasione retũ apud eas constitutarũ, aut contra alios agere, apud quos res constitutæ sunt nunc aut in qbus futuro peruenerint tp̃e, in qbus Hierius gloriosæ memoriæ prohibens fecit alienationem, aut oĩno quo memoriam prohibitione & familiæ nomen, & aliquod ius fabricare ex hoc: vt alijs Hierij gloriosæ memorię filijs ipsis alienantib. & conuenientibus, sicut reliquorum alienationibus & primitus leuarentur, & ipsis successorib. quæ possunt actiones competere de hoc & alijs; quos apprehendentes relinquimus intellectui ad hmõi nobis sufficientibus iudicium & legislationem: & hanc esse decisionem nõ ꝓsentis cognitionis solùm, sed reliquarum, in quibus prohibitiones factæ hmõi successionis tantæ processerunt, & herodum vltimus per mediũ aliquẽ pupillum successerit. Tunc enim tempus & exteris à familia primi prohibentis licentiam habebit ex præsenti nostrã lege transmittere res. Cõmunem enim hanc fecimus legem tam præsentis cognitionis, quam post hanc euenientium taliter prohibitionẽ, tam euenientẽ nunc dirimentes contentionẽ, quã eas, q̃ futuræ sunt resecantes. Dat. Cal. Ianua. Constanti. Dn. Iust. PP. A. * Ioannes & Curius subditis obtulimus.

TITVLVS IX.

Nouella 134. De vicarijs.

VT NVLLI IVDICVM LICEAT habere loci seruatorem † nisi certis ex causis diuina concesserit iussio.

† Topoteritas, vicarium transtulit Haloander. Con.

Nullus iudex potest in loco, cuius sibi gubernatio commissa est, committere loci conseruatorem, idest vicarium, nisi imperator tempore expeditionis vel necessitatis ei concesserit. Angel.

In Nomine Domini Iesu Christi Dei Nostri, Imperator Cæsar, Flauius Iustinianus, Alemanicus Gothicus, Francicus, Germanicus, felix, pius, gloriosus, victor, triumphator, nunquam non colendus Augustus, Musonio præfecto urbis.

PRAEFATIO.

Vtcunque ad vtilitatem nostrorum subiectorum, a intentionẽ habere semper b inuenimus di-

Legatū testamento pōt p codicillos adimi.

Aut subtraho. Not. ergo pro opin. Ioan. quòd in codicillo potest adimi testamento legatum relictum, licet non sit testa. confirmatum: & pro hoc ff. de ali. & ci. le. l. liber. sed Pla. & M. contra, nisi sint testamēto confirmati: & pro se inducūt ff. de testa. l. hæredes palā. §. sed quia posset. Sed certè in institutione illa intelligimus, vt mutari nō possit, nisi à capite omnia fiant.

Voluis-

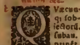
in eo sunt, secūdum placitū mihi modum disposui, volo & iubeo oīa quęcūque eodem testamento continentur, omnimodo valere, præter illa sola, q̄ in hoc meo codicillo pmuto, aut subtraho ª aliqua derelicta legata. Volo igitur & iubeo proastium meum quod appellatur Cuparia, quod in prædicto testamento Cōstantino viro magnifico filio meo dereliqui, dari & pertinere perfecto possessionis, & dominij iure Hierio viro clarissimo & Eugenistato meo nepoti filio Constantini viri magnifici integrum ipsum proastium cū omnibus q̄ in eo sunt prætorijs, & ascensum, & descensum, oībus ēt coniunctis siue illatis cum conclaui domuum, & ergasterijs, & balneo, & hortis, tam intra q̄ extra muros: & hippodromum, & quod in eo est hortum, & cisternā, & omnia omnino quocunq; mō competentia mihi iura super isto ipso proastio: dari quidem volo eundem proastium prædicto viro clarissimo meo nepoti Hierio facto suæ potestatis per emancipationem a suo patre post obitum meum: nulla data licentia ei viro honesto nepoti meo, sed neque his, siue ex hoc meo testamento, siue ex testamento eiusdem viri clarissimi mei nepotis suscipiētibus iura eius vēdere aut permutare, aut donare alicui, aut quocunq; modo alienare aut ipsum proastium, aut partem aliquam ex eo, aut ius propter quod volo eundem proastiū, siue domum adiacentem intra ianuas, quæ ducunt circa venerabile oratorium sanctæ ecclesiæ, permanere per omnia & perpetuare in mea familia, & nunquā egredi de meo nomine. Volo autem & iubeo, si contigerit prędictum virum honestum meum nepotem Hierium mori impuberem, aut post pubertatem sine filijs tamen ex legitimo matrimonio ei progenitis, peruenire & competere siue restituere possessionem & proprietatem eiusdem proastij siue domus viro magnifico eius patri Constantino, sub eadem conditione non alienari aliquando de mea familia, aut de meo nomine: in istis quidem ipsum procedere, Hierij vero gloriosissimi domum quæ in Theopolitis adiacet ei, & ex paterna in eum peruenit successione, alijs vendidit personis: eam vero domum, quæ in hac felicissima ciuitate, insuper & per codicillos datum sibi proastium, in quibus omnibus alienatio interdicta est, Constantino gloriosissimo eius transmittere filio. Illum vero mox prægnantem relinquentem vxorem vita functum, scripsit testamentum per quod disposuit, si non nascantur filij, aut natus impubes moriatur: tam matrem suam Mariam gloriosissimā, q̄ eius vxorem nobilissimam Mariā, in eius vocari successionem: & qm̄ nata fuit filia, & ipsa pupilla & tenera adhuc ætate ex hominibus decessit, in prædictas nobilissimas peruenire mulieres: reliquæ vero substantiæ quæ in hac magna ciuitate sunt, domus insuper & proastium expressim in codicillis gloriosissimo relicta sunt Hierio: locū forsitan tam ex testamento, quàm ex codicillorum sermonibus adhibere: ipse domum, & proastium defendere solus, de Hierij gloriosissimi familia derelicta: quæ nunc & primum habens in Hierio meo nomine gradū. Sed ij qui pro Maria & Maria gloriosissimis fœminis verba faciebant, testamenti quidem verbis nullum dicebant locum habere, neque cum legitur Alexandrum virum gloriosissimum locum habere, & vtrunque suum perficere ipsum & citra Constantinum gloriosæ memoriæ quàm ad hos tanquam ad locum, & alienantem proastium quod ei derelictum est: super quod alienationem inæqualiter alijs quod ei pater interdicens competit, & alios fratrum eius hoc facere, & nostras leges: quoniam omnes cōtinuę, in quibus tale aliquid dispositum est, trāsgredi defuncti voluntatem omnibus similiter substitutionem dicere, vt non permittas eis inuicē pulsantes multis pro vna cognitione iudicijs subijciantur. Ideo positas nos rememorare leges. Alexander verò gloriosus magis quidem, & de proprijs alterutrum rectè visus est appellare. Super codicillum enim sapientem, & de residuis rebus voluntatem suam defuncti facientem, familiæ reseruari volēs: sed in proastio minoribus verbis vsus, nihil rectè ei alienationem conferre, illas ex imperiali hoc facere impellenti iussione, venerabilibus pro his verbis vsa est pars alterutra, tā testatoris interpretantis voluntatem, quàm nostris vtentibus legibus, quæ sibi expedire putabant. Nos igitur legis & testamenti interpretationem propositam non sola sententia, sed lege complecti cognitionis decisionē putauimus oportere: tam vt præsentem quęstionē decernamus, quā reliquis auferamus

de

Alienationis ꝓhibitio vltra filium non extẽditur.

a Voluisse. No. phibitionẽ alienationis vltra filiũ nõ extẽdi nisi expresse dicat. & facit. ff. de leg. §. 1. filiusfamilias. §. diui.

VT NVLLI IVdicum &c.

b Væcunqʒ subiectorũ. subau. pertinẽt.

c Semper subaudi cupientes. Acc.

Iudici

de hmôi icôtentione, vnde subtilius testm̃ cõsiderantes, verbis ipsis inuenimus hæredib. demonstratis filijs alienationẽ interdictã, qñ futuri essent fine filijs fungi vitã in vlterius vero ijs q solum eis successerint filijs, sed sufficere defunctorũ vsqʒ ad filiũ stare interdictionẽ. Si.n.& ipsi filios relinquẽtes moriant, quod est relictũ, neque in lõgiore à filiorũ vita alienationis prohibitionẽ voluisse [d] facere: codicillũ vero in ꝓastio solo factum prohibere: & ijs qui ex testõ Hierio gloriosæ memoriæ iuniore dicimus res suscipientib. proastiũ alienare. Etenim istis qui remanserũt, velle defunctũ ꝑpetue in familia manere sua: ea quidem q̃ in quæstionem deducta sunt, talia considerantes oportere humilitatis cognitionem, in alijs quidem rebus q̃ Constantinus gloriosæ memoriæ Hierio senori, de quibus ex testõ factus est dominus, nihil accipere: ex his existimauimus bene suggerere q̃stionem: vacare vero in istis actione non Alexandrũ solũ virũ gloriosum, sed & reliquã oẽm familiam: ex testamenti verbis, vsqʒ ad filios solũ stare prohibitionẽ: & ipsum Hieriũ gloriosæ memoriæ filiũ, ꝑ quos ei facientes hoies smariposeos Hierij iura, qui post eos familiæ substituentes partẽ alienauerũt, q̃ apud eos tanquã in substitutione ex voluntate interdictorum vnius: in proastio vero, neqʒ si dñm codicilli Hierium ostendant gloriosæ memoriæ: multũ nobis visum est plenum esse pietate, quatuor postea generationes hmôi medium deduci quæstionem. Nunc igit gloriosis fœminis Maria & Maria adhuc superstitibus, quas & ipsas in familia iacendo nostris legibus & hmôi verbis ꝑ meritis non rectè neqʒ cõpetenter Alexander gloriosus ad se venientem instituit litẽ: transeundo vero, & istorũ quatuor gñones transisse vident: nõ facere qdem antiquã taliter iudicis cognitionem tradi maxime constituens filia adhuc pupillaris taliter ætatis functa vita: vt si etiam sine testõ ille esset, in matrem eius ꝑuenire proastiũ: nõ ipsius nouellæ vero legi: vtpote factę norum cã & nullis Hierij gloriosæ memoriæ hꝛdibus circa voluntatem peccantib. eius. etenim testamentũ Constantinus scribens, substitutiones aliquas fecit, filia defuncta impubere: at tamen nil ex hoc introducitur magnũ; & ipsius sm hoc legis pupillæ mri substantiam ꝑbenti marito circa transitũ eam. Sancimus igit neqʒ Alexãdrum virũ gloriosum, aut eius filios, neqʒ successores relinquere gloriosę memoriæ seniores filios, neqʒ aliũ quendam ex oĩbus in eius cõstitutum familia, q̃ contra Mariam & Mariam gloriosas fœminas occasione retũ apud eas constitutarũ, aut contra alios agere, apud quos res constitutæ sunt: nunc aut in qbus futuro peruenerint tpe, in qbus Hierius gloriosæ memoriæ prohibens fecit alienationem, aut oĩno quo memoriam prohibitione & familiæ nomen, & aliquod ius fabricare ex hoc: vt alijs Hierij gloriosæ memorię filijs ipsis alienantib. & conuenientibus, sicut reliquorum alienationibus & primitus leuarentur, & ipsis successorib. quæ possunt actiones competere de hoc & alijs; quos apprehendentes relinquimus intellectui ad hmôi nobis sufficientibus iudicium & legislationem: & hanc esse decisionem nõ ꝑsentis cognitionis solùm, sed reliquarum, in quibus prohibitiones factæ hmôi successionis tantæ processerunt, & hęredum vltimus per mediũ aliquẽ pupillum successerit. Tunc enim tempus & exteris à familia primi prohibentis licentiam habebit ex præsenti nostrã lege transmittere res. Cõmunem enim hanc fecimus legem tam præsentis cognitionis, quam post hanc euenientium taliter prohibitionẽ, tam euenientẽ nunc dirimentes contentionẽ, quã eas, q̃ futuræ sunt resecantes. Dat. Cal. Ianua. Constanti. Dn. Iust. PP. A. * Ioannes & Curtius subditis obtulimus.

TITVLVS IX.

Nouella 134. De vicarijs.

VT NVLLI IVDICVM LICEAT habere loci seruatorem † nisi certis ex causis diuina concesserit iussio.

Nullus iudex potest in loco, cuius sibi gubernatio commissa est, committere loci conseruatorem, idest vicarium, nisi imperator tempore expeditionis vel necessitatis ei concesserit. Angel.

† Τοποτηρητὸν, vicarium transtulit Haloander. Con.

In Nomine Domini Iesu Christi Dei Nostri, Imperator Cesar, Flauius Iustinianus, Alemanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, felix, pius, gloriosus, victor, triumphator, semper colendus Augustus, Musonio præfecto urbis.

PRAEFATIO.

 Væcunque ad vtilitatem nostrorum subiectorum, [b] intentionẽ habere semper: [c] inuenimus di-

diuersas læsiones nostris subiectis inferri ab emissis vicarijs in prouincias ab aliquibus ciuilibus & militaribus iudicibus: a & de hoc dudum legem b scripsimus, particularem aliquam facientes rei emendationem.

CAP. I. Ne vlli magistratui liceat constituere vicarios.

Nunc verò perfectè iuuare nostros subiectos studentes, sancimus nullam licentiã habere ꝓ tẽpore præfectos tam Oriẽtis quam Illyrici prætoriorum, aut comitem largitionum, aut comitem priuatarum, locorum seruatores destinare in prouincias, aut ipsos prouinciarum iudices facere, & proprij cinguli loci seruatores emittere, sed neque vicaneos iudices in creditis eis prouincijs loci seruatores emittere in qualibet ciuitate. c Solum vero iubemus esse loci seruatores ꝓfecturæ in Hosdruma, † & in Melopotamia & si necessitas vocauerit, d in alijs locis tẽpore expeditionis pro nutrimento eis destinato: & hoc quidem per nostram iussionem. His insuper iubemus, vt neque magistri militum, neque duces in prouincijs in quibus administrare iussi sunt, loci seruatores, aut biocolytas, aut latronum expulsores, e Si vero contigerit, necessitate faciente, siue magistros militum, siue duces destinari per nostram iussionem in alijs locis: tunc fieri loci seruatores absentes, & hoc secundum nostram præceptionem. Nulli vero liceat ciuili aut militari iudici circumire prouinciam sine causa necessaria. Si vero aliqua necessitas vocauerit tale aliquid fieri: expensis proprijs † hoc facere iubemus f tam iudices, quam competens & obediens eis officium. Neque vero angarijs, aut ijs quæ vocantur epidimeticis, g aut alio quolibet dispendiõ grauare nostros subiectos: neque consuetudines nominare, aut quærere, quas forsitan aliqui prædictorum in proprium lucrum iniustè adinuenerunt. Malè h enim † adinuenta, malæque consuetudines, neque ex longo tempore, neque ex longa consuetudine confirmantur: scientibus omnibus ꝓdictis iudicibus ciuilibus & militaribus, ꝙ si aliquid præter hoc fiat, & qui facit, si loci seruator est, viginti librarum auri inferet pœnam, & cingulo spoliabitur: & qui fieri se acquieuit, cadens propria substantia, exilio subijcitur. Ad maiorem autem nostræ dispositionis cautelam, iubemus per loca episcopos, & prouinciarum rectores, & eos qui ciuitates habitant, nullum contra præsentem nostram dispositionem suscipere biocolytam, aut latronum persecutores. omnino enim nullum iudicum ciuiliũ aut militariũ constitutum in prouincia habere loci seruatorem concedimus. Præcipue quidem iubemus prouinciarum rectores sic rectè conuersari, aut res gubernare, vt non necessitas fiat de qualibet re debente i quæri, aut gubernari, k ad prouincias aliquem destinari. Si vero opus fuerit transmitti aliquos in prouincias occasiõe publicarũ exactionũ, aut quarũlibet emergẽtiũ q̃relarũ, neq; ordinẽ neq; nomẽ habere loci seruatoris. Destinatus vero in prouinciam, nullum subiectis inferat dispendium: creditum vero sibi opus adimpleat, iudice prouinciæ eum & eius officium adiuuante. Si vero contra iudicem forte accusatum transmittatur: tunc iubemus & prouinciale officium obedire ei. Quemadmodum enim prohibemus loci seruatores fieri: ita omne periculum iubemus habere iudices prouinciarum, & eorum officium: vt sollicitudinem faciant tam publicarum exactionum, quam locorum quietem: & vt omnis iniustitia & læsio suspendatur. In quibus vero prouincijs aut iudices, † aut exactores sunt fiscaliũ, & opus habuerint aliquo adiutorio: iubemus iudices prouinciarum & officia eorum omne solatium & studium eis conferre: vt sine impedimento fiscalium exactio ꝓcedat. Et omnes quæ motæ fuerint siue ciuiles siue criminales causæ, & competentes prouinciarum iudices ipsos iubemus inquirere, vt illi proprio periculo has discutiant, & legitimum finem eis imponant. Super hoc autem iubemus l prouinciarum iudices mox qui iussum sunt cingula suscipere, siue

a Iudicibus. supra inuenimus.
b Legem. vt s. vt iudic. sine quoquo suffra. fiant. coll. 2.
c Ciuitate. sed idẽ ꝓhibet: vt s. de collat. §. ad hoc prohibemus. Acc.
d Vocauerit. aliàs exegerit. i. fuerit necessitas nutrimenti. Accur.
e Expulsores. subaudi destinent Accu.
f Hoc fieri iubemus: vt s. de mand. princi §. Illud. collatio. 5.
g Epidemeticis genus est expensæ. Acc.
h Male. No. malam consuetudinem non seruandam: vt hic, & C. de vsur. l. eos in fine & ff. de legi. & senatuscon. l. quod nõ ratione. & C. quæ sit longa consue. l. ij. in fi. & in decre. dist. viij. c. iiij. & dist. xi. cap. i. & in noua constitutione Friderichi de statutis. §. i.
i Debẽte. aliàs debẽtẽ. i. ad q̃rendũ debentem aliquam rem.
k Aut gubernari. i. ad gubernãdum qualibet rem. aliàs est in littera de qualibet re debentem: aliàs de qualibet re debente.
l Super hoc autem iubemus fingitur ergo cautum esse vbi non est cautum, vt ff. de adopt. l. his verbis. & C. de rei vxo. act. in prin. & ff. si cui plusquam per leg. Falci. l. j. in fi. j. tempore.

Rerum

† Osdroẽna.

† Sic epus tenetur mittere ꝓdicatores p dioecesim sub suis expensis: vt in c. inter cætera. cũ gl. sup verbo, sub ministret extra de offi. ordi.

† Conco. c. vlt. extra de cõsue & c. cũ ecclesia de simo. c. cũ haberet. de eo qui dn. in vxo quam pollut p adult.

† Legẽd. vindices. de his vide apud Nicephorum in eccles. histo. Con.

siue præsentes, siue absentes sint, cautelam impendere tam præfecturæ, q̃ nostris largitionibus, & comiti priuatarum pro inferendis pecunijs vnicuique prædictarum dignitatum: cum & si non caueant, tanquam facientes cautelã, ita iubemus eos & eorum officia sub iacere prædictis dignitatibus. In illis vero ciuitatibus & prouincijs nolumus iudices periclitari pro fiscalibus, & exigi, in quibus neque scriniarij, neque iudices, neque alij quidam proprio periculo exactionem faciunt.

Nullus occasione lucrorum iniquitates et iniustitias facere debet. Itẽ iudices ordinarij, ac etiã delegati, ac etiam si sint delegati à principe, appellationes suscipere debent: quibus pendentibus nihil innouari debet Ba.

Et hoc peruenit ad nos, q̃ quidam prouinciarum iudices ita inique agunt occasione lucrorum, vt neque testamenta concedant facere, neque facta insinuare, neque nuptias aliquas facere, aut super nuptialibus donationib. monumenta componere, neque defunctorum corpora sepulturæ tradi: neque rerum descriptionem a concedunt fieri, aut aliud quid huiusmodi agi aut ex gestis, aut ex testimonijs. Propterea interdicimus omnib. iudicibus tam ciuilibus quam militaribus, & eorum officijs, aut alij cuilibet tale aliquid præsumere. Si vero quidã huiusmodi odibilem rem in quolibet loco nostræ reipublicæ præsumpserit agere, aut ministrare ei qui hoc præsumpserit facere: iubemus huiusmodi extra cingulum factos, in exilium destinari: & de instantia eorum eueniens dispendiũ, læsis in duplum restitui b non sublato ab eis, neque alio quidem ex legibus adiutorio. Omnem vero damus licentiam locorum sanctissimis episcopis, & primatibus ciuitatum, huiusmodi præsumptiones prohibere: & studere, vt hæc omnia sine impedimento & sine dispendio secundum legum virtutem procedant, & de his nobis nunciare. Illas vero quæ secundum leges offeruntur appellationes, suscipere volumus omnino iudices, c & eos qui secundum nostram iussionem specialiter (quia d & à diuinis licet appellare iudicibus) audiunt, siue maiores siue minores sint: & edere gesta sine aliqua dilatione e litigantibus, vt quæstio legitima de his procedat. Super hoc iubemus appellatione porrecta secundum leges, neque exactionem fieri, f neque possessionem rerum transferri vsque ad definitum super ea iudicium.

Iudices debent secundum leges delinquentes punire, non alios pro alijs comprehẽdere, nec damna inferre, nec pignorationes nec represalias facere, nec delicta vendere, pœna contra facientibus imminente. Bartol.

Quoniam vero † contingit adulteria, aut raptus mulierum, aut homicidia, aut alia quælibet crimina in prouincijs committi: iubemus prouinciarum iudices omnia secundum leges vindicare, & peccantes tenere, & non alios g † pro alijs, aut ex quibus nati sunt vicis, h qui crimina præsumpserunt: alium pro alio comprehendere, i aut damnum eorum inferre vicis: sed neque pignorationes facere propter peccantem, aut criminis vindictam proprij lucri causa inferre, aut delinquentium res proprium lucrum facere. Nos enim reos quidem ex legibus pœnas sustinere volumus: damna vero subiectis nostris, aut lucrum ex hoc iudicibus, aut eorum hominibus k siue officialibus fieri nullatenus concedimus: vt ne propter rerum desiderium inueniantur multi aliquos castigantes, aut peccantes vendere. Si enim præter hæc fiat: ipse prouinciæ iudex omne ex hoc accidens damnum læsis medebitur, & supplicijs subiectus, exilio tradetur, & consiliarius eius simile sustinebit supplicium, si factis a iudice contra leges in scriptis consentiat. Officium vero eius, & alij qui circa hoc propter lucrum proprium et obsecundant: non solum damna læsis compellentur restituere sed culpabiliores eorum legalibus supplicijs subiecti, exilio tradentur.

CAP.

a Rerum descriptionem. puta inuentarium.

b Restitui. Not. in duplum teneri illũ qui impediuit aliqd mihi relinqui. olim percipiebat qd testator volebat, cetera fisco dabantur. vt ff. ad Treb. l. 3. §. si & dixi. s. vt cũ de app. cog. §. si conuictus. coll. 8.

Appellare an & quã & apud quẽ liceat.

c Iudices. si est recipienda appellatio, tenetur eã recipere dẽt: aliàs punit, vt hic. & s. de iudi. §. nostros. & . de ap. l. qm. & si a principe sit delegatus. & nũc ad principe appellatur, vt hic. & quotiẽ app nõ rec. per sentẽ. Item si non est recipiẽda, nõ debet recipere. vt quia pfectus licẽtiam dedit. vt s. vt ipsi lat. §. aliud. hac colla.

e Quia interpositio est. Acc.

f Dilatione. C. de ap. l. iudicibus §. ibi dr q; intra 30. dies debet edere, hic sine dilatione: vñ hanc s'n illam, & dic sine dilatione. s. maio. e.

f Exactionem fieri. nam nihil est innouandum app. pen. vt C. de app. l. j. & ff. nil innou. per totum.

g Et non alios. vt C. de pœn. l. sancim⁹. & ff. de pœn. l. crimẽ.

h Vicis. No. q̃ potestatẽ qui punit contra tam pro aliquo delinquente. Accur.

i Comprehendere. vt s. vt non fiant pigno § r.

k Hominibus. vt s. de man. prin. §. oportet colla. 3. plene dicta s in ce. §. b. Accur.

a Iste. §. est elegantissimus, & plenus philosophiæ.

g Conco. l. sancim⁹ C. de pœn. & ca. quæ sunt. ex de his q̃ fi. à ma. parte c. & in gl. pen. in c. licut tuis, cum glo. super verbo deprehẽsum extra de simo.

Desi-

CAP. II. Vt rei criminum edictis legitimis euocentur.

Criminosus edictis legitimis est vocandus, & eo latitante iudex legitime procedere debet. eo vero in alia prouincia degente, capiendus est: & ad locum delicti transmittendus, vt ibi supplicium patiatur: pœna contra facientibus imminente. Barto.

Si vero † quis cõprehẽsorũ criminũ latuerit, aut reliquerit prouinciã illam in qua crimina deliquit: iubemus legitimis edictis à iudice euocari eum: & si non obediat, illa in eũ procedere, quę nostris legibus definita [a] sunt. Si verò cognoscatur, ꝙ in alia prouincia degit, iubem⁹ prouinciæ illius iudicem, ĩ qua peccati quid hmõi contigerit, epistola publica vti [b] ad prouinciæ illius iudicẽ, in qua delinquens ꝑsona degit: illum vero q publicas susceperit litteras, & periculo suo & officij sui comprehendere [c] hmõi, & ad iudicẽ prouinciæ trãsmittere, in qua peccauit, supplicijs legitimis subijciendum. Si vero qui publicam epistolã susceperit, neglexerit hoc facere, aut officium eius tradere, aut impetrata neglexerit: tunc & ipsum iudicem tres auri libras, & officium eius alia tres, ꝓ poena inferre iubemus. Si vero iudex aut aliquis officij eius ꝑp lucrum hmõi persona non comprehendat, aut cõprehendens non transmittat, & hoc agens conuincatur: spoliatus cingulo exilio tradatur.

CAP. III. Vt iudex compleat quod decessori mãdatum est.

Iudex alterius iudicis successor, iussionem prædecessori suo factam adimplere debet, nisi sit contra ius vel publicam vtilitatem: quia tunc etiã secunda iussio expectatur. Ba.

Et hoc vero † iubemus obseruari ab omni administratore, vt si cõtigerit in scriptis nr̃am iussionẽ fieri ad aliquẽ iudicẽ. & interea iste quiescat [d] ab administratione: is qui post illũ susceperit dignitatẽ, accipiat [e] eã, & insinuet. [f] & si qdẽ priuata est eã: & implere eã, & assequi, quẽadmodũ ad eũ ꝓmeruit rescriptũ. [g] Si vero hmõi in scriptis iussio [h] publicũ respicit, ingrat eã: & si qdẽ nõ lędat fiscus, q̃ in eã cõprehensa sunt, adimpleat. Si vero ad læsionem est fisci, nihil super ea oĩno agi. nunciare vero nobis primũ, vt secunda † nr̃a fiat de hoc iussio. Si vero & ꝑcepta cuiuslibet iudicis sint, & priusquã insinuentur hęc, aut ꝑcipientẽ, [i] aut ad quẽ pręcepta facta sunt, cõtigerit remoueri de cingulo: sic qui factus fuerit iudex, hæc suscipiat & exigat, si legitime facta sunt: si vero contra legem, aut contra publicum facta sunt hæc, pro non scriptis esse iubemus.

CAP. IIII. Ne quis creditor filium debitoris pro debito retinere præsumat.

Creditor, qui filios debitoris præsumpserit pro debito retinere, à debito cadit: & tantundem dabit eis, aut parentibus eorum, & corporalibus pœnis afficitur. Bartolus.

Quia vero & huiusmodi iniquitatem in diuersis locis nostræ reipublicæ cognouimus admitti, quia creditores filios debitorum ꝑsumunt retinere aut in pign⁹, aut ĩ seruile ministeriũ, aut in cõductione: hoc modis oĩbus ꝓhibemus: [k] & iubemus, vt si quis hmõi aliqd deli-

---

Glosses (left column):

[a] Definita. vt requiratur, & bona eius annotentur, vt ff. de requi re. l. 2.

[b] Vti. No. epistolam mitti: vt hic, & I. de q̃stio § damus. col. 6. sic & cũ q̃rit fugitiu⁹ vt ff. de fugi. l. 1. §. 1.

[c] Cõprehendere. sic ergo inuitus ad locũ vbi deliq̃t trahit, sed vt. ꝙ ita demum ibi ꝯueniat vel accuset, si ibi inueniat. vt ff. de iudi. l. hẽs absens. in prin. q̃ vst ꝯ. Solu. spãle est i delictis ꝓm lo. vt hic, & C. vbi de cri. agi opor. l vlt. & I. vt iudi. sine quoq. suffi. §. necessitatẽ. & idẽ vbicunq. certæ ꝑsonæ cognitio mandat, vt p̃sidi: vt C. ne li. poñ. l. 1. & C. vbi quis decurio. vel cohor. l. vlt. sed in ꝯtribus, si ibi nõ inueniatur: bona q̃ ibi hẽt, possident: non sñ inuitus reducit. si alibi versetur, nisi habeat forũ vel domiciliũ, vel si aliter lateat: nec n põt idẽ qđ in criminalibus dici. Azo. Vł si velis dicat vt sup ꝯtie. l. diximus.

[d] Quiescat. vel q̃a finitũ est eius officiũ, vel recessit.

[e] Accipiat, iussionẽ nostram. Al.

[f] Insinuet. i. deducat eã in publica acta.

[g] Rescriptũ. sed qũo hoc hic est, & ĩ pñi. cognoscit successor, cũ morte mandatarij iurisdictio expirat: vt & aliàs mandatũ: vt ff. de iu. om. iu. l. & q. 1. §. ideoq; ? Rñ. hic nõ personæ, sed officio fuit facta cõmissio vł dlegatio.

[h] Iussio. nõ. n. facilẽ ꝯ publicã vtilitatem ꝯcedendũ est rescriptũ: vt ff. ne quid in loco pub. l. 1. §. si q̃s à principe. & C. si ꝯ ius vel vti. pu. l. fi. & de preci. impe. off. l. nec damnosa. ideoq̃. secũda iussio ex g e i vt hic, & I. de n a l. prin. §. deinde q̃a melius deliberat, q̃ si sit vna tñ: arg ĩ. vt cũ de app. cog. §. sed hoc præsenti. col. 8.

Margin notes (left):

Conuenitur q̃s etiam inuitus vbi deliquit.

† Facit ad hunc. §. c. vlt. in gl. fi. in fi. ex de fo. cõpet. vbi dr̃, ꝙ si crimẽ est graue: remittitur criminosus puniẽdus ad iudicem vbi deliquit.

Glosses (right column):

[i] Aut ꝑcipientẽ. hic vł negari nõ posse iurisdictionẽ finiri, q̃n mortuus est delegãs, vt hic fuit: vt ff. de iur. om. iu. l. & q. a. §. ideoq; . nã si ẽt in dignitate vel in officio ꝑcepit, nõ durat vltra ips suæ administrationis: vt ff. de pę l. fi. Rñd. põt dici, ꝙ hic acceperet delegat⁹, & hoc innuit cũ dicit, factus fuerit iudex. Vel dic, ꝙ successor cõfirmauit: vt arg. ff de iud. l. vendi tor. §. fi. & §. iudices. Vel hic non fuit delegatio, sed iussio q̃dã. Item qđ subijcit, pro nõ scripto esse. s. qđ iussit pñceps. vel ꝑcepit iudex, quo sententiã sui prędecessoris infirmat: vt ff. de re iu. l. Paulus rñdit. & C. sen. rescin. non pos. l. j. Rñ. authoritate legis hoc fit. Vel verius nõ rescinditur sed rescissum declarat: nã ipso iure non valet qđ in præiudicium publicæ vtilitatis factũ est: vt C. si ꝯ ius vel vti. pub. l. fin.

[k] Prohibemus. not. nõ valere ꝯctũ sup libero hoĩe licet filio debitoris: vt C. đ act. & ob. l. ob æs. ẽt parte volẽte vel pignorãte, vt ff. q̃ res pig. ob. pos. l. fi. & C. q̃ res pign. ob. l. qui filios. nisi ĩ casu quo & vẽdere permittitur: vt C. de

Margin notes (right):

† Con cum hoc tex. c. q̃m abbas. cũ gl. 1. post pri. ex de off. deleg.

† Cõco. c. c. pastoralis. cũ gl. j. post pri. ex de fide instru.

Contract⁹ sup libero hoĩe nõ valet.

deliquerit: non solum debito cadat, sed tantã aliã quantitatem adijciat dandã ei qui retentus est ab eo, aut parẽtibus a eius, & post hoc ẽt corporalibus pœnis ipsum subdi à loci iudice: quia personã liberam pro debito præsumpserit retinere, aut locare, aut pignorare.

CAP. V. De intercessionibus mulierum.

Si vxor crediti instrumento consentiat proprio viro in damnum suum, vel suam substantiã, aut seipsam pro eo obliget: ipso iure nõ tenetur, nisi manifeste appareat pecuniã in ipsius vtilitatem fore conuersam. Bartol.

Et illud vero præuidimus ꝓ subiectorum vtilitate corrigere, vt si qua mulier crediti b instrũo cõsentiat ꝓprio viro, aut scribat, & propriã substãtiam aut seipsam obligatã faciat: iubemus nullatenus hmõi valere aut tenere, siue semel, siue multoties c hmõi aliquid ꝓ eadẽ re fiat: siue priuatũ, siue publicum sit debitũ: sed ita esse, ac si neq; scriptũ esset: nisi manifeste ꝓbetur, quia pecunię in ꝓpriam ipsius mulieris vtilitatem expensæ d sunt.

CAP. VI. Ne mulieres in carceribus includantur.

Mulier in causis ciuilibus non debet in carcere includi: in criminalibus vero committenda est fideiussoria aut iuratoria cautioni: vel debet tradi mulieribus custodienda. Bartolus.

Necessarium vero credimus & illud competenti adiutorio emendare, vt nulla mulier de qualibet e re includat, aut custodiatur: sed si quidem pro fiscalibus debitis aut priuatis pulsetur, secundum legem mulier aut per virum suum, f aut per se, aut per quam voluerit personam legitimè respondeat, & transigat rem. Si vero vidua sit, aut non à principio viro coniuncta: liceat similiter mulieri aut per se, aut per quos voluerit propria iura proponere secundum legem. Eum vero qui præter hæc præsumpserit agere aliquid prædictorum, iubemus, si quidem maiores iudices sint, viginti auri librarum: si vero minores sint, decem librarum auri pœnæ subiacere: obedientes autem eis in prædictis causis, spoliatos cingulo, pœnis subijci, & in exilium destinari. Si vero mulier post legitimam admonitionem noluerit instituere aliquem qui pro ea respondeat, aut litigans addicta sit, nec sic includi, aut custodiri eam, sed legitima iura in competentibus ei rebus procedere. Si vero † crimen sit, quod infertur mulieri, in quo necessariũ est ipsam custodiri: si quidem fideiussorem personæ præstare potest, ipsi credatur. Si vero iurauerit non posse se dare fideiussorem, iuratoriam cautionem faciat de obseruatione iudicij. g Si vero grauissimum inueniatur crimen in quo accusatur, in monasterium, aut in asceterium mittatur: aut mulieribus tradatur, per quas potest publicè & liberè custodiri, donec causa eius manifestetur: tunc autem illa procedant in eã, quæ legibus definita sunt. Nullam enim mulierem ꝓ pecunia fiscali, siue priuata causa, aut pro criminali quolibet modo, aut in carcerem mitti concedimus, aut à viris custodiri: vt non per huiusmodi occasiones inueniantur circa castitatem iniuriæ. Monastriam quidem aut ascetriam per nullam actionem trahi concedimus de proprijs monasterijs aut asceterijs. h

CAP. VII. Quæ sit mulieris adulteræ pœna.

In crimine adulterij pœna legitima masculus puniendus est: mulier vero in monasterium mittatur.

Si quando vero adulterij crimen probetur, iubemus illas pœnas peccantibus inferri, quas Constantinus i diuæ memoriæ disposuit: & illis similibus subijciendis pœnis, qui medij ministri huiusmodi impio crimini facti k sunt. De substantia vero adulteri, si habeat vxorem, dotem, & propter nuptias donationem ei saluari: aut partem à nostra lege l datam, si dotalia instrumẽta non subiecuta sunt, residuam vero eius substan-

† Casus hui⁹ tex. ponit̃ in glo. super verbo, potest in c. ꝑ vestras. extra de do. inter virum & vxo.

Mulieres fauorabiles sunt.

de patribus qui filios distraxerũt. l. ij.

a Parentibus. in quorũ potestate est agentibus eius nomine. Azo. sed videtur in quadruplum: vt ĩ. vt non fi. pign. §. j. sed ibi in alio casu dicit. Azo.

b Crediti. crediti nomen generale est, vt ff. si cer. peta. l. j.

c Multoties. immo si consensit multoties, debet sic tenere: vt ĩ. vt immo. ante nupt. do. §. j. contra. Solu. hæc illam corrigit sm̃ Pla. & C. ad Velle. l. antiquæ. & l. si mulier. Sed Ro. & alij dicũt, hãc loqui quando pro marito intercessit: quia quanto citius pro eo intercedit, tanto facilius ei succurritur: ne mutuo &c. ff. de do. inter vi. & vxo. l. 3.

d Expensæ. vt de creditore ecclesiæ. ĩ. de alie. & emphy. §. si vero aut episcopo: & excipe similiter, si ipsa circumuenit creditorem, vt C. de dist. pig. l. si inter. Item excipe alios casus, quos dixi ff. ad Velle. l. j. in prin.

e De qualibet. i. pro qualibet.

f Suum. vt C. de procura. l. ij. & l. maritus.

g Iudicij. forte enĩ hoc iurat, q fideiussorem dare non potest: vt ĩ de litig. §. ad excludendum. col. viij. & not q fauetur mulieri: vt hic, & C. de offi. di. iu. l. j. secus in mare. C. de custo. reo. l. ij & 3. Acc.

h Asceterijs. vt ĩ. de sanc. episcop. §. si quando.

i Constantinus. C. de adul. l. quamuis. Accur.

k Facti. vt ĩ. de rapto. virgi. in princip.

l Lege. vt ĩ. vt liceat matri & auiæ. §. quia vero legem dudũ. & C. de rep. l. vlt.

In

substantiam, si quidẽ sint ascendentes aut descendentes vsque ad tertium gradum, accipiant hi secundum ordines & gradus. Si vero [f] non sunt huiusmodi aliqui: fisco applicari hæc iubemus.

Adulterã vero mulierem competentibus vulneribus subactam, in monasterium mitti: [a] & si quidem intra bienniũ recipere eam vir suus voluerit, prætereà ei damus hoc facere, & copulari ei, nullum periculum ex hoc metuens: [b] & nullatenus propter ea quæ in medio tempore facta sunt, nuptias lædi. Si vero prædictum tempus transierit, aut vir priusquam recipiat mulierẽ, moriatur, tonderi eam, & monachicum habitum [c] accipere, & habitare in ipso monasterio in omni propriæ vitæ tempore: & si quidem habeat descendentes, duas partes [d] accipere eos substantię, secundum legum ordinem diuisas, reliquã vero tertiam partem monasterio in quod mittitur dari. Si vero descendentes non fuerint, sed ascendentes inueniantur non consentientes huiusmodi iniquitati: quatuor vncias [e] eos secundum leges diuisas accipere, octo vero vncias dari monasterio in quo includitur huiusmodi mulier. Si vero neque descendentes neque ascendentes habeat, aut ascendentes cõsenserint huiusmodi iniquitati, omnem eius substantiam accipere monasterium, illi cõseruãdam: vt per omnes casus viro pacta dotalibus illata instrumentis seruentur. [f]

Matrimonio sine causa diuortio aut consensu soluto, delinquentes in monasterium mittendi sunt, pœna legitima eis imminente, aut etiam eorum ministris: reconciliato autem matrimonio cõsensu vtriusque priusquã in monasterium mittantur pœna remittitur: sed altero recusante, illẽ solus pœna legitima punitur. Bartolus.

Quia vero aliqui nostram legem transcendere student, in qua euidenter causas enumerauimus, ex quibus solùm repudia possunt transmitti aut à viro, aut à muliere: iubemus præter illas causas nullo modo repudia fieri, aut per consensum nuptias solui, & concedere inuicem delictis. [g] Si vero præter [h] à nobis definitas causas præsumpserint aliqui soluere matrimonium: iubemus, si quidem descendentes habuerint siue ex ipso, siue ex alio matrimonio, substantiã eorum illis dari secundum legum ordinem, & tam virum quàm mulierem in monasterium mitti in omnibus vitæ suæ temporibus, & de singulorum facultatibus quaternas vncias monasterijs in quibus mittuntur, separari: viro nihilominus neque vsum habente datæ partis filijs: quoniã pater rerum filij in potestate positi non habet vsumfructum. [i] Si vero descendentes non habeant, sed ascendentes inueniantur: tertiam partem substantiæ accipere eos, si non iniquitati solutionis matrimonij consenserint: quas vero partes monasterijs, in quibus vnusquisque mittit, sepa-

Cõcor. huic text. c. tuę fraternitatis in gl. j. extra de procu. & ca. gaudemus. de cõuer. cõiug. quod ca. est extractũ ex hoc § vt dicit glo. super verbo. claustris.

Monachũ non facit habitus.

[a] In monasterium mitti. sed videtur alteri corpori ad puniendum non dari, vt C. de pœ. l. ne q. quæ est contra. Solu. hic speciale: & illa corporibus, non causa religionis facta intelligitur.

[b] Metuens hic contigunt omnia in . . ta in quibus cauetur vt maritus in adulterio deprehensam non detineat: vt ff. de min. l. auxiliũ §. in delictis neque dicat aliquis, q hic loquitur, quando ignorabat maritus: nam eo casu etiam iure veteri poterat retinere eam, cum suam scientiam poterat obumbrare, vt ff. de adult. l. maritus. Accursius.

[c] Habitum. nõ tamen est monacha, secũdũ Ioan. quod ex eo probat, quia pacta dotalia locũ non habent. nisi ea mortua, vt j. eo. in fi. huius §. si autem esset monacha, contrarium esset: quia pro mortua habetur: vt C. de episc. & cle. l. fin. §. j.

[d] Duas partes. Imo videtur, q tantum legitimam habeant filij, vt j. de san. episco. §. si qua mulier. quæ est contra. Sol. hęc per illam corrigitur. vel hic quando inuita ingreditur, plus habent filij. ibi quando volens, minus habent scilicet tertiam, & ecclesia duas partes. & eodem modo opponitur, infra. §. proxi. & eodem modo soluitur.

[e] Vncias. sed cum filij loco monasterij habentur, vt j. de san. episco. §. sed hoc præsenti. quare non est prima causa filiorum: vt j. de hęre. ab intesta. § j Respon. hic loquitur. qñ in vita intrauit, si aũt volens, monasterium præfertur ascendentibus: vt ibi. Vel dic, q tempore huius legis non præsumebat ecclesia pro filio, vnde potior erat causa parentũ, vt hic: sed hodie sic per l contrariam, vnde secundũ hoc hæc corrigitur. & parentes nihil habebunt. Vel versus hic non fit monacha, sed tantum tondetur.

[f] Seruentur. patet ergo, q prius nõ fuit facta monacha: licet fuerit tonsa. sed nonne probato adulterio maritus etiam sine pacto dotem lucratus, vt C. de repu. l. consensu. & j. vt li. ma. & auiæ §. quia vero plurimas. Rñ. illud corrigi secundum quosdam. Vel dic. q cum est ciuiliter conuicta, maritus dotem lucratur, sed cum accusata & damnata criminaliter substantia diuiditur: vt hic. Vel hoc cum extraneus accusat, illud cum maritus.

[g] Delictis. i. delictum.

[h] Præter. hæc verba cancellata sunt in quibusdã libris, & dicunt eam esse notham. sed contra eos est arg. j. vt lice. ma. & auiæ. §. quia vero quædam. colla. viij.

[i] Vsumfructum. & sic est iste vnus de casibus specialibus quibus vsusfru. patri non quæritur, vt dixi j. vt. liceat matri & auiæ. §. 1. in fine.

Consen-

[a] Consenserint. id est in collateralib. consentientibus, vt C. de incest. & inutili. nup. l. si quis incestas. §. sestandi. Acc.
[b] Concedimus. i. permittimus. Acc.
[c] Turpiter conuersatus. C. de adul. l. si quis. & ī. vt lice. matri & auiæ. §. si quoque Acc.
[d] Articuli dissoluuntur, vt quia tandiu trahebat et brachium donec auellebat ab armo, simi. prouidētia haberet. C. de pœ. l. si quis in metallum.
[e] Transmittatur. i. repete, sm legem vltimam &c.
[f] Abscissionem exigat, quod fit quando que, vt l. de mand. prin. §. coges col. xij. & C. de ser. fugi. l. e. iij. Sed quam l. Resp. in qua minus potest. arg. C. de pœn. l. penul. Alij. contra.
[g] Pro futuro autem. suspeoduntur enim, vt ff. de pœ. l. capitalium §. famosos.
[h] Proscriptionem. aliās deportationem.
[i] Mulieres. scilicet vxores.

Filios.

[a] Vt scilicet terreātur tali aspectu: vt dicit ibi text. & in c. ele ticus. extra, de co ha. cle. & mulie.

separari. Si vero neque descendentes, neque ascendētes inueniant, & ascendētes consenserint [a] facto: iubemus omnem substātiam monasterijs; in quib. missi sunt, dari: vt non propter hunc contemptū, & Dei iudiciū contemnatur, & nostra lex transgrediatur; Sed & ministros talis solutionis nuptiarum, aut qui hmōi infanda instrumēta cōposuerint, corporalibus pœnis subijci iubemus, & in exiliū destinari. Si vero ij qui matrimoniū soluere præsumpserunt, voluerint iterum sibi coniungi, priusquam mittanē in monasterium: licentiam eis damus hoc facere, & prædictas pœnas concedimus [b] eis, & proprias habere substātias, & ita adinuicem viuere, tanquam si nihil delictū fuisset. Vno vero volente matrimoniū reuocare, si non cōsentiat alia persona: contra eū, qui noluerit, teneant pœnæ.

Hæc vero omnia seruari iubemus tam in regia hac ciuitate quàm in prouincijs, tam à comite priuatar, quàm à palatinorū schola, & prouinciarum iudicib. & officijs eorū scientib. quod si neglexerint huiusmodi alicuius delicti, & non omnia hæc custodierint, & exilium & proscriptionem bonorum sustinebūt. Hæc vero iubemus seruare locorū sanctissimos episcopos: vt prouidētia eorū traditæ personæ in monasterijs mittantur. & de rebus earū quod a nobis definitum est, monasterijs vindicetur.

Accusatus de adulterio, & absolutus, si postea cum eadem muliere turpiter conuersari inueniatur, vel inter eos matrimonium esse secutum, matrimonium non valet: pœna ei mulieri imminente; nulla alia probatione exquisita. Bartol.

Si quis vero accusatus de adulterio, per proditionem iudicum, aut alio quolibet modo à legib. pœnas effugerit, & post hoc inueniatur cum muliere de qua accusatus est, turpiter conuersatus, [c] aut in matrimonium accipere eam, & hoc fiat viuente marito, aut post eius mortem: neque matrimonium valere iubemus: sed eum qui hoc delinquere præsumpserit, et si prius profugeri, attamen licentiam damus omni iudici & comprehendere eum, & post tormenta vltimis supplicijs subijcere: nulla alia executione aut probatione facienda, & mulierem castigatam, & detrusam monasterio mitti iubemus, & ibi manere in omne tempus propriæ vitæ: vtriusque vero substantiam secundum prædictum ordinem diuidi, periculo (sicut prædiximus) tam comitis priuatarum; quàm iudicis loci.

CAP. Vlt. De pœnarum omnium moderatione.

Pœnæ corporales & pecuniariæ minuuntur certo modo: præterquam in crimine læsæ maiestatis. Bartolus.

QVIA vero nos oportet humani generis infirmitatem protegere: corporales pœnas sm aliquas partes imminuentes, interdicimus alterutras manus aut pedes abscindi, aut hmōi quędam inferri supplicia, per quæ articuli dissoluuntur: [d] quia membrorum dissolutio grauior est vtriusque manus abscissione. Propter quòd iubemus, si quidem tale aliquid delinquatur, vnde leges mortem delinquentibus inferunt, sm legum virtutem sustinere eum pœnas. si vero tale fuerit crimen, quod morte dignū non sit, aut castigetur, aut in exilium transmittatur. [e] Si vero criminis qualitas membri abscissionē exigat [f] fieri: vnā solā manū abscindi. Pro furto aūt [g] nolumus omnino quodlibet membrum abscindi, aut mori: sed aliter eum castigari. Fures autem vocamus qui occultè, & sine armis huiusmodi delinquunt, eos vero, qui violenter aggrediuntur, aut cum armis, aut sine armis, in domibus, aut itineribus aut in mari pœnis eos legalibus subdi iubemus. Vt autem [†] non solum corporales pœnæ, sed etiam pecuniariæ mediocres fiant: sancimus eos, qui in criminibus accusantur, in quibus leges mortem aut proscriptionem [h] definiunt, si conuincantur, aut condemnenē, eorū substantias non fieri lucrū iudicib. aut eorum officijs, sed neque secundum veteres leges fisco eas applicari: sed si quidem habeant descendentes & ascendentes vsque ad tertiū gradum, eos habere. Si vero mulieres [i] habeant, qui condemnati sunt: omnibus modis iubemus istas & dotem, & antenuptialem donationem accipere. Si vero sine dote talibus personis coniunctæ fuerint: à legibus definitiuam

[†] Ex hoc §. sumpta est authē. quæ est sī a perfi. C. de bo. dā. de qua eu. thē. facit mentionē e ca littetis. in gl. sup verb. maleficiū. extra de pi. vbi di q. pp maleficiū viri mulier non punit, vel hic l ver. si vero.

definitiuã partẽ de tota substãtia cõdemnari eas accipere, siue filios a habeant, siue nõ. Si verò neminem prædictorum habeat qui deliquit: tunc fisco b sociari eius substãtiam. In maiestatis verò crimine condẽnatis, veteres leges c seruari iubemus. D. Ca. Maij Constã. Domi. Iustin. PP. Augu. * Basil. V. C. Cons.

TITVLVS X.
Nouella 86.

VT DIFFERENTES iudices d audire interpellantium allegationes, cogantur ab episcopis hoc agere: & vt quando in suspicionem habuerint iudicem, pariter audiat causam & ciuitatis eps, & de cautela alia quam omnino oportet episcopum agere.

Episcopi debent iudices ad iustitiam faciendam compellere aut per se, aut per litteras ad principem directas, & iudice existente suspecto, adiungi sibi debet episcopus: litigator autem principem adiens priusquam adeat iudicẽ, vel episcopum, est puniendus. Bartolus.

Imp. Iustinia. Aug. edictum.

PRAEFATIO.

EX quo nos Deus Romanorum prępo suit imperio, omne habemus studium vniuersa agere ad vtilitatẽ subiectorũ commissæ nobis à Deo reipublicæ, & illa facere quæ omni difficultate & lęsione atque contritione priuent. ne occasiõe litiũ, & aliorum quorũdam discedere cogantur à propria patria, & in peregrinis affligi.

CAPVT I.

Propterea igitur & in præsenti prospeximus præsens edictum ad omnes dirigere subiectos & palam facere omnium ciuitatum. & vicorum habitatoribus, quatenus si quis habuerit contentionem aduersus alium siue pecuniaria causa, siue de sublatione rerũ mobilium & immobiliũ seseque mouentium, siue de criminalibus, prius interpellet clarissimum ꝓuinciæ e iudicem, & vt ipse secũdum nostras leges examinet ea quæ proponũtur, & vnicuiq; iustitiam seruet. Si vero dum aliquis adierit iudicem prouinciæ, non meruerit iustitiam: tunc iubemus eum adire suum sanctissimum episcopum, & ipsum mittere ad clarissimum prouinciæ iudicem, aut per se venire ad eum, & præparare eum vt omnibus modis audiat interpellantem, & liberet eum cum omni iustitia secundum nostras leges, vt non cogatur peregre de sua patria proficisci. Si vero etiam sanctissimo Archiepiscopo compellente iudicem cum iustitia determinare interpellantium causas, iudex differat discernere negotium, & non seruet litigantibus iustitiam: iubemus sanctissimum ciuitatis illius episcopum dare ad nos litteras ei qui non meruerit quod iustum est, insinuantes quia coactus ab eo iudex distulit audire interpellantem, & iudicare inter eum, & qui ab eo cõuentus est: vt hoc cognoscentes nos supplicia inferamus iudici prouinciæ qui interpellatus ab eo qui iniustitiam passus est, & coactus à sanctissimo archiepiscopo, non iudicauerit quæ in dubitationem venerunt.

Si vero contigerit quendam f nostrorum subiectorum in dubitationem habere iudicem, g iubemus sanctissimum archiepiscopum audire cum clarissimo iudice, vt ambo per amicabilem conuentum h dissoluant, quæ dubia sunt, vt aut per annotationem scriptis factam, aut co-gni-

a Filios. quod dic vt §. vt liceat matri, & auiæ. §. quia verò legem dudum. colla. 8.

b Tunc fisco. §. de incest. nupt. §. j. contra. Solu quidam dicunt istam corrigere Alij dicũt ibi speciale, vt esset in crimina læsæ maiestatis: vt ĩ. eo. in fi. Alij dicunt non esse contrariam. ibi enim confiscatio fit bonorum eo viuente & in ciuitate permanente, qui deliquit. vnde tum ciuis remaneat, pœnam sentit amissionis bonorum, vbi verò de capitali crimine dãnatur: quia ei nulla est pœna confiscatio bonorũ, vtpote cum bonis amodo non vteretur, merito cessat confiscatio. non enim res deliquit, sed persona: vnde persona tantum puniri debet: per confiscationem verò non puniretur: vt §. de man. princ. §. oportet.

c Leges. quæ sunt C. ad leg. Iul. maie. l. fi. §. pe. & l. quisquis. Accur.

d VT DIFFERENTES iudi. &c.

Prima pars expeditur. ĩ. eo. vsque ad § si verò contigerit. secunda, & vt qñ &c. expeditur postea vsque in finem.

EX quo. prouinciæ. hæc eadem dñr, §. de mau. prin. §. fit tibi quoque tertium. col. j.

e Si verò contigerit quendam. nunquid tam in actore, quàm in reo hic loquitur? Rñ. vt dixi. §. de execu. & ijs, qui con. & re. §. fin.

f Iudicem. i. pręsidẽ.

g Conuentum. qđ dicemus, si lex illa nõ corrigit, quæ est. ff. de arbit. l. sed si in seruum. §. si quis iudex. nunquid totus mundus errat? nam omnes videmus partes cogi, vt in se compromittant. nam & arbitrium in se supplices libenter suscipiunt, dico autem non suscipiunt, vt sint arbitri, sed arbitratiai. & plus dico non arbitrium esse, non sententiam, sed transact. sicut & venditio quæ ita fit, quã si Titius arbitratus fuerit: vt C. de contrahen. emp. l. vlti. & instit. de emptio. & ven. §. preciũ autem. quod ex eo potest apparere, q non totum id, quod debetur, faciunt præstari: & interdum reum aduersus quẽ nihil probatum est, aliquid præstari iubeant,

Arbiter & arbitrator differunt.

gnitionaliter [a] iudicetur inter litigantes, & forma deē iustitiæ legibusq; conueniens; vt non cogātur nostri subiecti pp huiusmodi causas recedere à propria patria. Si qs verò existimans habere se aduersus aliquem qualibet actionem, neque clarissimum prouinciæ iudicem interpellet, neq; sanctissimum ciuitatis epm adeat, & ita veniat huc absque litteris deo amabilis epi ciuitatis: sciat q̄m & ipse tales sustinebit pœnas, quales futurus esset sustinere iudex, si iterpellatus ab eo non studuisset [b] ei seruare iustitiā. Hæc aūt oīa sancire perspeximus, pp̄ter vtilitatē eorum qui habitant p ciuitates & vicos: ne priuati proprijs prouincijs, & ipsi in peregrinis [c] affligantur, & res eorum lædantur. Propterea enim iudices gratis facimus, & iusiurādum eos iubemus subire, vt vnicuique [d] interpellanti iustitiam seruent secūdum nostras leges. Si tamen contigerit quēdam nostrorū subiectorum ab ipso clarissimo prouinciæ iudice lędi, iubemus eum adire sanctissimum illius ciuitatis epm: & ipsum iudicare [e] inter clarissimum illius prouinciæ iudicem, & eum qui [f] putat lædi ab eo. Et si quidem contigerit iudicē legitimè & iustè iudicari à sanctissimo epo: satisfacere eum omnino modis ei, qui interpellauit aduersus eū. Si vero refutauerit iudex hoc agere, & peruenerit ad nos ipsa lis: si quidem inuenerimus quia iuste & secūdum leges aditus à sanctissimo episcopo, ea quę condemnatus est, non fecit: nouissimis eū supplicijs subdi præcipimus: quoniam qui debet vindicare oppressum, ipsum oprimere [g] reperitur. sed etiam subiectum ei officium iubemus cū omni studio administrante clarissimis iudicibus interpellātes absoluere, nihil accipientes præter illa quæ nostris constituta sunt legibus.

1 CAP. II.

Episcopus de iniustitia iudicis, & læsione subditorum iudicare debet: & læso damnum facere emēdari: pœna contra facientibus imminente. Item in ciuitatibus ī quibus sunt iudices, subditi adire debent defensorem qui inter eos iudicare debet. Bario.

2 Si vero hæc non custodiant, [h] subdi iubemus supplicijs. Si tamen inuenerimus quendam sanctissimorum episcoporum pro gratia cuiuspiam prodere iustitiam, regularem ei castigationem inferri iubemus: vt studeant cum timore dei iuste iudicare: ne non [i] imperantes [k] iustitiam, cogantur homines relinquere proprias ciuitates atque prouincias, & in loca quælibet alia iniqua concurrere. In ciuitatibus autem in quibus non sunt iudices, [l] iubemus eos qui habent causas, adire defensorem, & ipsum discernere inter eos. Si vero litem habentes voluerint defensorem vna cum sanctissimo episcopo iudicare, & hoc agi præcipimus. Neque autem monachum, neque clericum, neque episcopum iubemus venire huc absque litte i. sanctissimi sui patriarchæ. [m] Si verò hoc fecerint, sciant quia semetipsos schemate faciūt indignos. Si quis autem magisterianus, aut præfectianus, [n] aut cuiuscunque fortunæ existens acceperit amplius sportularum, quàm definitum est sacris constitutionibus: [o] iubemus omnibus modis iudicem prouinciæ periculo proprio secundum nostram legem hoc vindicare, & vindictam inferre hoc præsumentibus. Si verò non vindicauerit hoc ipse iudex, licentiam damus sanctissimo vniuscuiusque ciuitatis episcopo nunciare

beant. Itē nihil postea cognoscet de causis: sed dicet, nequid actor petat amplius de eo qd̄ primitus petierat, quod secus obseruaretur, si asset arbitrium in quo ad instar iudicij sententia daretur. Ioan. Itē quid si est iudex votius, alterius non? R̄. vt q̄ valeat compromissum. Vel dic s̄m Bul. interesse vtrum sit iudex rei, & tunc non valeat an actoris, & tunc valeat: quia forum et persona rei metimur, vt C. de iurisdic. omn. iu. l. iuris ordinem. Acc.

[a] Cognitionaliter. idest secundum ordinem iuris. Acc.

[b] Si nō studuisset. s. de man prin. §. & non permittere.

[c] In peregrinis. pauperes facti propter non seruatam eis iustitiam, vel ad nos venientes pp̄ter eandem causam. Acc.

[d] Vnicuique. vt s. de daten. cui s. iusiurandum. & s. iusiuran. quod præ. & da iudi. §. antepen.

[e] Iudicare. idest condemnare. Acc.

[f] Eum qui. sed qūo hoc? duabus rationibus hoc stare non potest. Prima, quia expresse inhibetur, vt iudic. sine quoquo suffra. § illud. quæ est contra. Secunda, quia de maioribus est, vnde durante offi. in conueniri non potest, vt ff. quibus ex cau. ma. l. ait & si per p̄torem. §. 1. quæ est contra. Solu. dicas q̄ hic de minorib. iudicibus dicitur: vt ff. de iniuriis l. nec magistratibus. quod nobil est. dic argo. q̄ hic loquitur in furtis & similibus, in q̄ibus eiū durante officio potest conueniri. vt pd. §. i. iud. in princ. Item & vbi opprimit subiectos. quod & ibi permittitur, vt C. ad leg. iuliam repet. l. iubemus. & hoc probat in fina huius §. quoniam qui debet vindicare oppressū &c.

[g] Ipsum opprimere. ex hoc sumit lo. q̄ non habet locum nisi vbi ratione officij subiectos offendit.

[h] Si vero hæc non custodiant. iudices.

[i] Ne non. aliàs ne nos.

[k] Imperantes. vel imperantibus.

[l] Iudices. maximi.

[m] Patriarchæ. vt C. de episcopis & clericis. l. si qua per calumniam. in fi.

[n] Si quis aūt magisterianus aut præfectianus. nomina sunt officialium.

[o] Constitutionib. sic s. vt litigant. §. his quoque.

lorum ex re persona matimur.

[f] Facit ad hōc §. c. cū spe. cum gl. j. extra de arbit. vbi dicitur, q̄ iste §. est in arg. q̄ ordinarius pōt aē arbiter. de hoc et vide l c. literas. in gl. j. circa medi. extra de præsump. vbi dicitur q̄ iudex nō pōt cōpellere partes vt in ipsum cōpromittant: sed si partes volūt in eū cōpromittere, hoc bene possunt. Magistratus durante officio cōueniri non pōt.

Facit ad hunc tex. c. cum sit genera le. cū glo. 2. extra de for. cōpet. vbi dr. q̄ iudex qui negligit facere iustiti à litē suā facit.

Maritima consuetudo nisi si repugnās legib⁹ ser uatur.

DE VSVRIS nauticis.

a Vnciū. Lex. vt ff. de naut. fœ. l. 1.

b Immutabiliter. no. pro consuetudine maris seruanda: quia tunc tenet cum nostris nō repugnat legibus. & sic intelligitur ff. ad leg. Rho. de iac. l. dominæ Antoninæ. & dicitur ĩ. de statu. & constitu. §. pen.

nunciare nobis, quæ de eis aguntur, & qualem habet militiam, aut dignitatem, qui hoc præsumpserit: vt & iudici periculum inferamus prætermittenti & despicienti nostram iussionem, & ipsum quoq; iubeamus puniri talia præsumentem.

TITVLVS XL.

Nou. 130. Deest in Scrimgeriana editione. Cont.

DE VSVRIS nauticis.

Alias Ioanni.

Leges antiquæ & consuetudines in vsuris nauticis obseruari debent perpetuo & inuiolabiliter. Bart.

Imper. Iust. Aug. Petro † gloriosiss. præfecto sacrorum prætoriorum.

Vncium audiuimus à tua celsitudine, cui occasionem nos ipsi præbuimus. Duos enim istos Petrum & Eulogium supplicasse nostræ sacræ potestati, & per se explanasse dicentes, quòd consueuerunt naucleris seu negociatoribus mutuare, & maxime in mari negotia facientibus, & hanc vitæ habere occasionem. Ipsa vero marina credita vocare nostra consueuit lex a traiectitia: & metuere eos, vtpote dubitationibus hinc eis exortis, oportere propterea fieri manifestum, quæ valeat super his consuetudo, vt & sacra nostra in hac procederet iussio, quæ consuetudinem ad certissimam duceret formam. Itaque nos delegantes tibi dubitationis naturam cognoscere, & hâc ad nos deducere: quatenus manifesta nobis facta, quod videretur, lege comprehenderetur perpetua: tuamque gloriam hoc à nobis agere iussam, conuocasse naucleros quibus hæc mutua curæ sunt, & interrogasse quæ aliquando antiqua consuetudo fuit. Illos autem & iusiurandum adijciẽtes testimonio, perhibuisse modos esse varios taliū mutuorum: & si quidem placuerit creditoribus, in singulis solidis pecuniarū, quas dederint, vnum tritici modium aut hordei imponere, qui mercedem publicis præberent telonarijs: sed quantum ad ipsos sine telonio nauigare naues, & hunc habere fructum, & harum quas crediderint pecuniarum, & insuper etiam pro decem aureis vnum percipere solidum pro vsuris: in ipsos autem creditores respicere ex euentibus periculum. Si vero non erumpant hanc viam creditores: octauā partem percipere pro singulis solidis nomine vsurarum, non in tempus aliquod certum numerandum, sed donec naues reuertantur saluæ. Secundum hoc autem schema contingit forsan & in annum extẽdi tempus, in tantum foris moretur nauis, vt annum aut terminos suos sumat, aut etiam transcẽdat: citius autem ea remanente, tempus in vnū solum aut duos trahi menses: & ex tribus siliquis vtilitatem habere: vel si ita breue sit tempus, vel si apud alterum extra debitorẽ maneat debitum, hoc idem valere: aliam rursus negotiatoribus profectionem assumẽtibus, & per vnumquodque onus definiri schema, secundum quod competit mutuū, aut manere aut permutare secūdum pactum quod ob hoc conuenerit partibus. Si tamen post reuersionem nauis saluæ, nequaquam nauigare propter tempus valentes reuertantur: viginta solūm dierum inducias dari à creditoribus debitoribus, & nihil pro debitis vsurarum causa exigere, donec vendi contingat onus, parcentes apud alium esse debitum non reddendum, duas partes centesimæ dominis pecuniarum dare vsuras, & mutuare, & mox mutuum in terrenum transponere modum: nequaquam maritimis periculis creditoribus molestandis. & hæc omnes dixisse cum iureiurãdo perhibentes testimonium, quæ ad nos nunciasti, vt nos sanciremus, quod nobis videretur: & super his dicebas hæc nostræ nunciare potestati. Nos igitur & ipsa legentes gesta, & causam edocti, sancimus secundum quod testatum est corā tua celsitudine, ita nunc & deinceps in omne tempus tenere, eo q̄ neq; iam positis repugnet legibus, vt oporteat tunc & decætero secundū quandam propriam legem in naucleris aut negotiatoribus super talium cautarū hæc seruari litibus, & secundum dictum modum prædictarum pactionum ita fieri etiam euentus, & alia omnia quæcunq; in prioribus testata sunt apud sedem tuam, vnde secundū propriam legem teneant in naucleris aut negotiatoribus. Quod enim longis ita seruatū est temporibus, & tenuit immutabiliter, b sicut testimonia apud tuam gloriam definierunt: quomodo nō est iustum, & in alijs omnibus valere, quæ postea erunt, & esse hanc eis rerum transactionem ex propria lege valentẽ, & altera quadam dispositione non egentẽ.

sed

DE INTERDI-ctis collegijs hæreticorum.

a Lucri-mum. Anathe matizātur.nn. q hæretici execrandi sunt, vt hic, & C. de sum.tri.l.2.§.quia vero. & §.1.& 2.
b Cōstitutionib⁹. vt C. de hæret.l.cūcti.& l.quicunq;.§.vniuers. & §. nullū ꝓterea. & C. de epis.& cle.l. conuenticula.

DE RAPTIS mulieribus &c.

c Legis. Cōpetere. vt C. de leg. & constit. l. fina.
d Dubiū. vt C.de leg. & consti.l.j. & ff. de vulg.subst.l.ex facto.
e Legem. vt C. de rap. virg.l.1.
f Excepto raptore. vt in Lombarda de rapto.virg.l. vlt.

* Aliàs. collectis.

Siue

sed lo, naucleriis seu negotiatorijs occasionibus in omne tēpus valentē, vtputa generalem existētē legislationē, & naucleris seu negotiatoribus & eorū ꝓctib.expositā? Quę debet ēt pars fieri iā à nobis positarū legū, & iudicātes ad hāc respicientes ꝓferre sn̄iam. Quę igitur placuerunt nobis, tua celsitudo iugiter seruare festinet.

TITVLVS XII.

Nou.132. Edictū de fide.

DE INTERDI-ctis collegijs * hæreticorum.

Hæretici adulteras collectas & adultera baptismata facere prohibentur. Bart.

Imp. Flauius Iust. felix, inclytus, victor ac triumphator semper August. episcopo Constantinop.

Plurimum esse & maximum bonū oībus hominibus credimus veræ & immaculatæ Christianorum fidei rectam confessionem, vt p omnia hæc roboretur, & oīs orbis terrarum sanctissimi sacerdotes ad concordiam copulentur, & consonè immaculatā Christianorū cōfessionem prædicent, & oēm occasionē, quę ab hæreticis inuenit, auferant: qđ ostenditur ex diuersis conscriptis à nobis libris & editis. Sed qm̄ hæretici neq; Dei cogitant timorē, interminatas talibus pœnas ex legum seueritate considerantes, diaboli opus implent, & quosdam simplicium seducētes sanctæ fidei catholicæ & apostolicæ ecclesiæ, adulteras collectas, & adultera baptismata latenter faciunt: pietatis existimauimus, per præsens nostrum edictum monere eos qui tales sunt, quatenus & ipsi recedant ab hæretica vesania, & nec aliorum animas per simplicitatē perdant, sed magis cōcurrant ad sanctā Dei ecclesiam: in qua recta prædicantur dogmata, & omnes hæreses cum principibus suis anathematizantur. a Nosse n. volumus oēs, quia si decætero aliqui inueniantur aut contrarias collectas facientes, aut apud semetipsos collectionē, nequaquam omnino eos ferimus, sed domos quidem vbi aliquid delinquitur, sanctæ assignamus ecclesiæ: his autem qui colligunt, aut apud se colliguntur, ex constitutionibus b poenas inferri omnibus modis iubemus. D. prid. Non. Apri. Constan. Dn. Iusti. PP. Aug. * Basilio Cons.

TITVLVS XIII.

Nou. 143. Latinè primum edita. ideo non est in Scrimgeriana editione.

DE RAPTIS MVLIERIBVS quæ raptoribus nubunt.

Mulier rapta substantiam raptoris lucratur, nisi nupserit raptori: quo casu ad suos parentes deuoluitur, si tali matrimonio non consenserint, aliàs ad fiscum debet peruenire. his obtinentibus in casibus futuris ac etiā præteritis. Bartolus.

Imp. Iusti. Aug. Areobindo gloriosiss. prætoriorum præfecto, expræfecto almę vrbis, & exmagistro militum.

Legis interpretationem culmini tātū principali competere, c nemini venit in dubium: d †. cū promulgandæ quoq; legis auctoritatem, fortunæ sibi vendicat eminentia. Meminimus itaq; pro raptu mulierum, siue iā desponsatæ fuerint, vel maritis coniunctę, siue non, vel etiam si viduæ sint, legē antè posuisse, & capitis subiecisse supplicio non tm̄ raptores, verum ēt comites eorū, necnon alios qui eis auxilium tpe inuasionis contulisse nōscuntur, & non tm̄ parentibus mulierum, verum ēt consanguineis, & tutoribus & curatoribus hmōi dedisse per eandem legem vindictam, & præscriptis poenis locum dedisse, si iam nuptæ vel desponsatæ mulieres rapiantur, cum non solum raptus mulieris, verumetiam adulterium per huiusmodi temeritatē committitur: & super alias pœnas, raptoris etiam, necnon aliorum qui cum eo fuerint, patrimoniū raptæ mulieri vindicari per eandem legem e præcipimus: vt dotis etiam marito dandæ legitimo copia per raptoris ei ministraretur substantiam. Illo quoq; specialiter adiecto, vt nulla sit mulieri vel virgini raptæ licentia, raptoris eligere matrimoniū: sed cui parentes voluerint (excepto raptore f) legitimo matrimonio copulari: nullo modo, nullo tempore licentia mulieri raptę permissa, raptoris se coniungere matrimonio, sed parentes etiam, si tali consenserint

† Cōcor. cum hoc prin. c.inter alia de sen. ex com. ante medi. ibi, vt igitur vnde sui ꝓdit &c.

matrimonio, deportari præcipimus. Sed mirati sumus, quod conati sunt aliqui dicere, raptam mulierem, siue volentem, siue nolentem, et si raptoris sit amplexa matrimonium contra nostræ constitutionis tenorẽ, debere tamẽ eã raptoris substantiã habere, vel quasi legis præmisũ, vel ex testamẽto forte, si hoc ẽt factum eẽ contigerit. Qui enim talia dicere præsumpserũt ꝑdictæ legis seriẽ intelligere non potuerũt. Quia enim tale stare matrimoniũ, et si rapta voluerit, ꝓhibuimus, & ob hoc parentes raptæ mulieris deportationis subiecim' pœnæ, si hmõi cõnsenserit mr̃imonio: qũo raptas mulieres, raptorũ eligentes connubiũ, ꝓmijs honorassemus raptę datis mulieri? Superfluã igitur eorum dubitationẽ vel in posterũ resecãtes, priorẽ legem per præsentem interpretari cẽsuimus. Sancimus, itaque, si rapta mulier, cuiuscunque sit cõditionis vel ætatis, raptoris nuptias eligendas esse censuerit, parentibus præsertim non consentientibus: nec ex beneficio legis, nec ex testamento raptoris hæreditatem suscipere, vel quocunque modo substantiam vindicare, sed præmium quod per legem nostram raptæ mulieri datum est, vt raptoris, & eorum qui ei auxilium tempore inuasionis præbuerint, bona vẽdicet, hoc ad parentes, si ambo, vel vnus superfit, qui nuptijs ſpẽliter nõ probanẽ consensisse, ex tp̃e raptus ipso iure transferri: & patrimoniũ raptoris ad raptam iã habere mulierem. quæ coniugio se raptoris inquinare non piguit, sed in personas transferri, quas superius nominauimus ei non cõsentientes coniugio. Nã nefarios huiusmodi coitus pœnis corrigi, non præmijs competit honorari. Quòd si parentes iam decesserunt, qui huiusmodi sceleri consenserunt: substantia raptoris, necnon & aliorum qui facinoris fuerint participes, fisci iuribus vendicetur. Quam interpretationem, non in futuris tantummodo casibus, verum in præteritis etiã valere sancimus: tanquam si nr̃a lex ab initio cũ interpretatione tali promulgata fuisset à nobis, pater carissime atque amantissime. Quæ igitur per hãc legem nostra statuit æternitas, tua celsitudo effectui mancipari, obseruarique præcipiat.

Glossa: Siue volentem. in eo ꝗ voluit, quo punietur postea edulterium. Ss ꝗ patri iniuria facta vs, vt ff. de iniur. l. j. §. vsque. Raptoris. & in hoc aiele dicebant debere habere substantiã raptoris. Azo. Prohibuimus. s. & adhuc hoc prohibemus. Ioan. Vel. pro saltem. Censuimus. id. interpretari veterem legem per nouam. Vindicare. sunt & alijs casus, quos dixi mus institu. de leg. §. legati. Raptoris. s. bona. Transferri. nor. dominium transferri sine possessione. vt di xi. C. de pact. l. tradi tionibus. Acc. Mulieré. habeat. Competit. not. pœnas imponi delictis: vt hic, & s. vt nulli iu. §. quoniam. & præmia merentibus: vt hic, & C. de sta. l. vt vitruturum. In præteritis. No. ꝗ lex ad præteritã trahitur facta. sic. C. de leg. & consti. l. leges

Lex noua veterẽ interpretatur.

Secundum ista iura mulier rapta non poterit cõtrahere cum raptore, secus est tamen de iure canonico, vt l. c. si. extra de rapto.

DE COLLATORIBUS & c.

Vocunque. i. iugo. s. boum. Accur. vin vnoquoque. sm consuetudinem. n. sunt mensuræ: vt ff. de cõtrah. emp. l. imperatores. Accursi. Et octobri. innuit ꝗ in octobri & in septẽbri ępabuntur ad præstationem tributorum. Accur. Si vero

Cõest. l. qui con tra. C. de ince. nup. & in c. j. in gl. j. in fin. extra de dona. inter vir. & vxo.

TITVLVS XIIII.

Nouella 128. De publicis tributis.

DE COLLATORIBVS & alijs capitulis.

Dispositiones & denunciationes collationum per singulas prouincias & ciuitates collatoribus fieri debent temporibus hac constitutione positis, exemplarijs petentibus solnentibus datis, & de suscepto securitate præstita: iudicibus ac etiam executoribus contra facientibus pœna imminente. Item illi cui superindicta possessio est, si senserit se grauatum, permittitur licentia appellandi. Bartolus.

Imp. Iust. A. Petro gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto.

Væcunque ad vtilitatem nostrorũ collatorum pertinent per Iulium & per Augustum mensem vniuscuiusque indictionis: particulares dispositiones collationum futuræ indictionis in foro vniuscuiusque diœcesis gloriosissimorum nostrorum præfectorum sub confectione monumentorum manifestari: declarantes quantum vnicuique prouinciæ siue ciuitati pro vnoquoque iugo, aut villis, aut centurijs, aut alio quolibet, tam in specie, quàm in auro, fiscalium causa immineat: iudicantes quoque specierum æstimationem secundum mẽsuram in vnoquoque loco tenentem, & quicquid ex his in arcã inferri, aut in vnaquaque dari, aut expendi oportet. Si igitur compositas tales dispositiones prouinciarum iudicibus mox destinari in principijs vniuscuiusque indictionis, & per eos proponi in ciuitatibus sub eis constitutis intra Septembrem aut Octobrem menses, sed & volumus exemplaria eorum ex foro gloriosissimorum præfectorum sine dilatione dari: vt collatores cognoscant quemadmodum debent collationes inferre. Si

Hinc colligit Alcia. li. viij. parerg. c. j. à Celẽdis Septẽbri-bus vnãquamque indictionẽ incipere: quem epertie tradit Beda lib. de tẽporibus, scriben ince. posse. 8. Cal. Octobris.

a Si verò fm. fic C. de apo. pu. l. 1. Ac.
b Dispositiones. in prouincias. facit ℑ. vt iu. iu. §. & hoc. & C. de sac. pa. & temp. l. pen. in fi.
c De suscepta. i. scripturâ de susceptis: vt ℑ. de man. prin. §. coges. col. 3. & ℑ. pro xi. §.
d Exigi pœnã. ℑ. scenicas. col. 5.
e Fiscalium descriptionum. C. de eden. leg. iusti est. & C. de fi. instr. l. illatæ.
f Et in hoc quoque. ℑ. de eccl. tit. §. si quis aut i sua. & ℑ. de sanctis. epis. §. si quis rapuerit. & C. de susce. l. iusta. & l. exactiões.
g Et hoc custodiri. l. conseruari C. de ol agro deser. l. locorũ.
h Et fm leges. ℑ. de iudi. in fi. Acc.
i Enthecis. de quib. habes exempla. ff. de penu leg. & de sup. leg.
k Qualitatem. & sic conscribunt bona ab eo, cui succedit fisc'.

Si vero ante insinuationem, in alios titulos præter eos, qui continentur particulari dispositione anni, collatores fiscalia exsoluant, aut in prouincia expendant: iubemus eis in eiusdem indictiõis collationes hoc reputari: vt nullum ipsi patiantur damnum. Si vero fm a à nobis definitum tempus non dirigantur hmõi particulares dispositiões: b qui quidem per tẽpus gubernant nrũm prætorium, triginta librarũ auri pęnã persoluant, vniuscuiusque vero prouinciæ cõtractæ quinq; & viginti librarũ auri pœnã exigantur. Si autem iudex missus easdem particulares dispositiones in prouincijs nõ proposuerit: x. libr. auri pœna damnabitur, & spoliationẽ cinguli sustinebit: eius quoque officium v. libr. auri exigentur. Iubemus vero specierum quidem illationem mox ex principijs vniuscuiusque indictionis incipere: argenti vero illationis titulum secundũ definita tempora. Pro fiscalibus autem collationibus de suscepta, c siue securitates particulares aut plenarias omnibus ab ijs, qui fiscalia suscipiunt fieri definimus, manifestantes, & solidorum qualitatem & specierum, necnon & iugorum siue villarum, siue centuriarum, & nomina possessionum, pro quibus functiones suscipiunt. Si verò secundum prędictum modum de suscepta, siue securitates non fecerint, iubemus eos, & pœnam x libr. auri exigi, & tormentis subdi: similiter iudicem prouinciæ x. libr. auri exigi pœnam d si de hoc interpellatus non iudicanerit, & compulerit de suscepta, siue securitates secundum quem definimus ordinem scribi. Hoc autem iubemus obseruari, si quis forsan collatorum dubitat de possessione, pro qua fiscalia exiguntur, aut pro qua fiscalium quantitate: omnibus modis fiscalium descriptionum e custodes cogi à locorum sanctiss. episcopo eas proferre, & fiscaliũ ostendere quantitatem, & seruitutem publicę descriptionis exigi possessorem. Et in hoc quoque f adiuuare nostros collatores perspeximus, vt non necessitas inferatur possessoribus sub hypothecis decimationes nominare in auro collationis, vt non aliquam ex hoc ipsi patiantur læsionem: sed eos, quibus in vnaquaq; prouincia aut ciuitate periculum fiscalium exactionum imminet, siue iudices sint, siue curiales, siue exactores, aut canonicarij, aut alij quidam: proprio periculo & suscipere pecunias, & transmittere, & expendere, in quibus deputatæ sunt vtilitatibus. Et hoc custodiri g iubemus, canonicarum talẽ in prouinciam destinari, qui possit periculo ordinantium eum exigere fiscalia tributa, & per nullam occasionem impulsorem post eum mitti, & damnum subiectis inferri impulsionis: & ipsum vocabulum de cætero perimimus. Si vero non opportunus inueniatur canonicarius, non impulsor mittatur, sed illo remoto alter dirigatur canonicarius. Ipsum quoq; canonicarium contẽtũ esse iubemus deputatis consuetudinibus, & nullã subiectis inferre læsionem. Si autẽ aliqñ contigerit superindictionem cuiuslibet possessionis conseruæ aut contributariæ fieri, ex illo tempore iubemus superindictum suscipientem, exigi pro eo fiscalia, ex quo tradita est ei superindicta possessio. Non aliter autem superindictũ fieri, nisi ex rescripto de hoc examinatio fiat apud prouinciæ iudicem, & sententia eius procedat definiens eum qui debet superindictum suscipere. Si quis autem putauerit se lędi, liceat ei prouocare: vt in foro gloriosissimorum præfectorum appellatio examinetur, & secundum leges h terminum suscipiat. Si vero aliqñ contigerit dominum cuiuscunque possessionis aut nõ apparere, aut ad fiscalium solutionem nõ sufficere, vt ex hoc superindictionis necessitas suscipiatur: iubemus hanc repente tradi ijs, qui conserua aut contributaria possident cũ omnibus, qui in ea inueniuntur agricolis, & peculijs eorum, & enthecis, i & fructibus, & animalibus, & omni alio instrumento ibi inuento. Si vero aut persona quę debeat eam secundum legem suscipere, non inueniatur, aut alio quocunque modo differri superindictum contigerit: iubemus gesta confici apud prouinciæ iudicem significantia, & qualitatem, k & statum eius possessionis, & omnia in ea inuenta: vt sic eam curiales, aut exactores aut officiales suscipiant; & si postea inueniatur qui debeat eam secundũ leges suscipere: non aliter fieri, nisi vt quod per occasionẽ exactorum,

a Eos aūt q̄. C. de can. larg. per totum. & C. de exe. & exac. l. 1. lib. 12. Acc.
b Impositas. Not. ꝑ glosa Pla. vt diximus. C. de procu. l. 1.
c Denominato inferre. Q. qn̄ fis. vel priu. l. pen. Acc.
d Exigēdi. ī. de mā. prin. §. fi. & ī. vt oēs obe. iud. ꝓuin. col. 5.
Exige-

aut curialiū, aut iudicū, aut officialiū eius peius aut minus factū est, ei, q suscipit, restituatur. Hoc quoq; iubemus vt ꝓ pecunijs aut speciebus i ꝓuincijs expensis non exigant collatores ea, q̄ dn̄r transmissoria: pro ijs aūt, quæ transmittunt, nō amplius ꝓberi horum, quę ex initio in vnaquaque prouincia deputata sunt.

CAP. II.

Executores in prouincias missi, exactiones inchoare non debent, nisi prius coram prouinciæ præside mādatum insinuauerint: hoc & in priuatis negotijs seruando, & executores & exactores nullam in causis priuatis executionem committere debent. Item debitor debitoris tributarij in subsidium debiti veritate probata conueniendus est, & exactorum excusatio ex eo, quod in loco sacro resideant, admitti nō debet aduersus eos, à quibus se læsos esse dicunt. Item exactores iustis ponderibus & mensuris vti debent. Bart.

Eos aūt q a in ꝓuincias pro qbuscunq; publicis exactionib. dirigunt: non aliter inchoare exactionē, nisi prius prouinciali iudicio insinuauerint ipositas b sibi de hoc iussiones: vt exsoluentes fiscalia tributa, nulli ꝓ his periculo aūt damno subijciant: hoc ipso & super priuatis negotijs obseruando. Hoc quoq; iubemus eis quib. fiscaliū exactio iniungitur, nullā priuatarum eārum exsecutionem cōmitti: sed & si quid eis tale iniungat, nullo mō ꝓsumere eos hoc agere: ne occasione publicarū functionū nostri subiecti lædant. Si aūt aliquis pro veritate publica debēs tributa, dicat exsecutori esse sibi aliū debitorem, non licere exsecutori molestiam aliquā denominato inferre, c nisi prius debitor ꝓbetur nullo oino mō posse publica tributa ꝓsoluere. Hoc tn̄ prius requiri apud iudicem prouincię, si ꝓ veritate debitor est is qui denominatus est, & ita fiat exactio. in vtroq; verò casu si quis aut exsequi aut exigere citra ea q̄ à nobis disposita sunt, ꝓsumpserit: & cingulo nudabit, & confiscabitur, & exilio tradetur. Qui aūt iniunxerit aut præceperit iudex, x. librar. auri exigatur pęnā, & officium eius quinq; libr. auri subiaceat pœnæ. Nulli verò penitus liceat publica tributa exigentium, d neque censualibus aut rationum scriptorib. aut alijs quibusdam publicè ministrantibus excusationem vti, q̄ in sacro loco resideant, ꝓ eos qui dicunt se læsos ab eis in fiscalium exactione. Nullus autem penitus molestetur pro tributis terrarum quas non pōsidet, sed etiam si contingat agricultores alicui cōpetētes aut adscriptitios propriam habere possessionem, illos molestiam sustinere, nisi forte propria voluntate tali functione se fecit obnoxium. Eos autem qui publica tributa exigunt, iustis ponderibus & mensuris vti præcipimus: vt neq; in hoc nostros tributarios lædant. Si aūt collatores putant grauari se siue in mensuris, siue in ponderibus: habeant licentiam specierum quidē mensuras & pondera à gloriosissimis præfectis: auri verò & argenti & reliquorū metallorum pondera à gloriosissimo per tēpora comite sacrarū largitionū accipere, & has mensuras & pondera in sanctissima vniuscuiusq; ciuitatis ecclesia seruari: vt secundum ea & grauamē collatorum, & fiscalium illatio, & militares & aliæ expensæ fiant.

CAP. III.

Exactor pecuniam tributariam sine dilatione & sine deminutione præbere debet: nulla etiam possessoribus & habitatoribus deminutione facta: & singulis annis episcopus cum quinque primatibus rationem exigere debet exactorum periculo. Item omnibus est adempta licentia loci seruatores mittendi. Bartolus.

Ciuitatum verò nostræ reipub. & habitantium eas perfectè prospicientes, iubemus nullam omnino esse licentiam fiscalium exactoribus communicare pecunijs quæ operibus & frumentis ciuitatum, & aquæductibus, aut alijs quibuslibet solennitatibus, aut salarijs deputatæ sunt: aut retinere aliquid ex ijs, aut ad proprium lucrum redigere: sed sine aliqua dilatione aut imminutione has ꝓbere, vt proficiant ab initio in quibus deputatæ sunt operibus: sed neque possessores aut habitatores ciuitatum præsumere quolibet modo auferre aliquid ex ipsis pecunijs, aut nomine descriptionum, aut pro sportulis dare aliquid ex his aut expēdere. Si quis autem dare aut accipere ex his præsumpserit: iubemus eum de suo in duplici quantitate hoc ciuitati reddere. Sed neque prouinciarum iudices, aut eorum officia, aut alium quemlibet omnino participium habere aliquod ad prædictas pecunias, aut eorum dispensationi semetipsum miscere: sed ciuitatis sanctissimum episcopum & primates, necnon & eius possessores constituere quidem patrem ciuitatis, & frumentarios, & alios huiusmodi dispensatores. Singulis autem annis impletis

pletis sanctissimum epm cũ quinque primatibus ciuitatis rationes exigere eos [a] qui ab ipsis ordinati sunt: & si quid ex talibus ratiocinijs apparuerit debitum, aut remansisse: exigi hmôi dispẽsatores periculo eos constituentiũ, & vtilitatibus q̃bus deputata sunt, reseruari. Si quis autem ex pdictis dispensatorib. inefficax inueniatur: repente hũc remoueri iubemus, aliumq; pro eo à sanctissimo ciuitatis epo, & reliquis possessoribus (sicut pdictũ est) ordinari: scientibus ijs qui denominant eos: [b] quia si qđ damnũ ciuitati contigerit, ex proprijs substantijs hoc medebuntur. Nulli verò liceat eorũ, qui in officio sunt gloriosissimorum pfectorũ, aut in alio officio, aut in schola constitutorũ, talia ratiocinia committi, neq; ex pręcepto cuiusdã administratoris, aut alterius iudicis scriptis: nec si pragmaticã, aut aliam sanctionẽ, aut sacrũ commonitorium accipiat præcipiens ei aliquid tale. Sed si quid fiat hmôi, licentiã habere vniuscuiusq; ciuitatis sanctissimum epm, & eius primates, non respondere pro memoratis capitulis talibus psonis: referre aũt ad nos, vt hoc agnoscentes, & illatũ ciuitatibus damnum ex eorum substantia restitui iubeamus, & competentem vindictam talibus inferamus. Super hoc iubemus scriniarios operũ sub præfecto sacrorum ptoriorũ constitutos, nullum participium ad talia ratiocinia oĩno habere vacantibus oĩb. per quæ eis siue generaliter, siue specialiter aliquid tale pridem concessum est, aut postea impetretur. pro prędictis. n. causis rationes nulli committi volumus, nisi nos prodesse ciuitatibus existimantes, virum opinionis bonæ, & dignitate ornatum elegerimus, qui debeat à nobis in scriptura diuina iussionem percipere continentem nostram piam subscriptionem: & illius nomen & dignitatem, & causas & tempora quorum ei ratiocinia committimus. Eos aũt, qui à talibus personis rationes exigũtur, omnem habere tutelã iubemus, aliquã quęstionem nullatenus sustinentes. CAP. IIII.

Loci seruatores regulariter prohibentur. fallit, si iudex ex iusta causa ad prouinciam venire impediatur: tũc enim vicarium mittere potest. Item fallit cum ex principis mãdato ad aliam mittitur regionem. Bart.

Ad hæc sancimus in nullo nostræ reipublicæ loco eundem epm & iudicem esse, & loci seruatore gloriosissimorum pfectorũ, aut magistrorũ militaris cinguli: sed nec aliquã exactionem fiscalium tributorũ agentẽ, loci seruatorem esse gloriosissimorũ pfectorum, aut magistrorum militum. Et simpliciter dicendum est nullũ in prouincijs fieri loci seruatorem pfectorum, nisi per nostrã iussionẽ in expeditionibus, vbi vtilitas exigit loci seruatorem mitti eiusdem præfecturæ, qui debeat prouidere militaribus expensis. Si quid aũt extra hoc delinquatur & committatur: qui quidem loci seruatorem suum fecit 30. libr. auri pœna exigetur, restituturus oẽ damnum quod per eum qui ab eo directus est, aliquis pertulerit. qui vero fieri præsumpserit: pprio cingulo & dignitate & militia priuabitur, & x. libr. auri pœna multabitur. Ad hæc phibemus & in prouincijs existentes iudices ciuiles & militares, in ciuitatibus aut castris loci seruatores in commissis siue prouincijs facere, ex quo videlicet in prouinciã accesserint, & in quantũ in ea administrant: quinq; auri libr. pœna imminente tam faciẽti loci seruatorẽ iudicis, quàm fieri psumẽti. Antequam verò in prouincijs veniant iudices, damus [c] eis licentiam vices agentes suos instituere, qui debeant omnia vsq; ad sui psentiam agere, quæ pñt ipsi iudices facere: citra tñ nouissimum supplicium, aut mẽbri incisionem. Sed si quis ex iudicibus ẽm iussionem nostram in aliam regionem mittatur: liceat per similem modum loci seruatorem suum facere. CAP. V.

Omnes iudices per se requirere debent delinquentes, et non per latronum insecutores, pœna contra facientibus imminente: & iudices debent per prouinciam proficisci: eorum administratione finita quinquaginta diebus debent in prouincia permanere, nisi ex principis iussione ad aliam vocẽtur alias læso sacramento præstito, omne damnum secundum quod iurauerint, præstare debent: & pœnæ pecuniariæ fisco applicari debent. Bartolus.

IVBEMVS autem omnes iudices tam militares quàm ciuiles per se requirere eos, qui latrocinia, [d] aut violentias, aut rapinas rerum, aut fœminarum, aut alia quælibet in prouincijs illicita committunt, & supplicia eis legitima inferre, neque pro his cau-

[a] Exigere eos. C. de epis. and. l. iubemus.
[b] Denominãt eos. facit. ff. de decret. ab ord. fac. l. qđ est. & ff de mu. & ho. l. vt gradatim. & C. de sasce. & arca l. exactores.
[c] Damus. ar. q pręlatus ex ipsa electione aliquod ius hẽt: nec postea eligentes mutata cõsiliũ pñt. extra de elec. causam q̃ inter. Item ẽ ĩ. de man. prin. §. eos autẽ. coll. 3. & ĩ. de admi. §. illud, col. 7. ẽ. Solu vt ibi. Item ff. de off. procon. l. 4. §. 6. ẽ. Sol. hic nouum.
[d] Latrocinia. C. de epi & cle. l. si quis in hoc. & ff. de offi. pręf. l. congruit.

sis accipere aliquid consuetudinis noie: vt omnes vndique nostri collatores illæsi seruentur. nō .n. permittimus cuilibet maiori aut minori militari iudici, aut latronum insecutores, aut violētiarum inhibitores, aut tribunos pro talib. causis in prouincijs ordinare, aut qui debeant aliquos examinare: vt non per tales occasiões ampliores violentiæ inferantur prouincialibus. Si quis iudicum hoc non custodierit: cognoscat non solū se commisso sibi cingulo spoliādū, sed decem librarū auri pœnā exsoluere, eo ꝙ presumpserit talem cām assumere: post tormenta verò & confiscationem substantiæ in exilium redigendum & relegandū. Ad hoc iubemus [a] prouinciarū iudices, & officia eorū, si qn̄ de ciuitate ad ciuitatem [b] veniūt, neq; angarijs, neq; descriptionibus, aut alijs expēsis collatores grauare: sed ex deputatis sibi de fisco annouis expensas facere. Super hoc sancimus, [c] prouinciarū iudices oīb. modis post depositionē cinguli quinquaginta dies in prouincijs commorari, & conuentiones aliquas contra se mouentibus respondere. Si vero contigerit aliquem ex eis ante completos quinquaginta dies deserere prouinciam: iubemus oēs ab eo damnum aliquod passos simul ingredi apud sanctissimum metropoleos epm eiusdē prouinciæ: & sub gestis monumentorū vnūquenq; tangentē sancta euangelia, palam facere illata dispendia: [d] & ex illius substantia ꝓ quem talia facta sunt monumenta oē damnū læsis restitui prouidētia & periculo per tps præfectorum eiusdem prouinciæ: scientibus quia si hoc complere neglexerint, ipsi de proprijs facultatib. oia damna læsis restituere compellentur. [e] Si quis aūt ex iudicibus prouinciarū aut reuocetur ad aliam administrationē, aut opus ad aliā prouinciā ei credatur: iubemus eū legitimo procuratore constituto cōuentiones pro damnis proponentibus rn̄dere. quod nisi fecerit, sancimus monumēta apud sanctissimū epm (sicut superius dictū est) agi, & pro damnis illatis eis iurantibus secundum gestorū virtutē omne damnum reddi: prouidentia similiter & periculo ꝑ tps præfectorū vniuscuiusq; prouinciæ tractatorum. Oēs autē pecuniarias pœnas quæ pn̄ti lege continentur, à comite per tps priuatarum rerum exigi eos qui pn̄tem legem non seruant, & nostro fisco vindicari [f] sancimus: qui nisi eas vindicauerit, ipse cum administrante sibi schola ex propria facultate hmōi quantitatem soluere cogatur. Quæ igitur per præsentem legē nostram salutarem, in perpetuum valituram, pro vtilitate & statu nostrorum collatorum disposuimus, tua gloria inuiolata & immota per omnia seruare festinet, & ad omniū notitiam peruenire faciat: edictis quidem in hac regia ciuitate solenniter propositis: præceptis autem ad clarissimos prouinciarū iudices directis, vt per eos omnibus collatoribus manifesta fiant. Dat. Idi. Iun. Dom. Iust. PP. Aug. * Basil. V.C. Cons.

TITVLVS XV.

Nouella 123. De ecclesiasticis diuersis capitulis.

DE SANCTISSIMIS EPISCOPIS, & Deo amabilibus & reuerendissimis [g] clericis & monachis. [h]

Episcopi debent eligi forma hic tradita: & si hi ad quos electio spectat, eligere negligāt per sex menses, electio deuoluitur ad superiorem: & si electus fuerit post electionem de crimine accusatus, ordinatio differri debet, donec de crimine iudicetur. et episcopus non per pecuniam, sed meritis eligi debet: pro consuetudine tamen debet dare pecuniam à iure statutam. Item ordinatus in episcopū, à seruili & adscripticia liberatur fortuna, & à patria potestate. Bart.

Imp. Iust. A. Petro gloriosiss. magistro sacrorum nostrorum officiorum. †

DE gubernatiōe, & priuilegijs, alijsque diuersis capitulis ad sanctissimas ecclesias, & alias venerabiles domos pertinentibus, iam q̄dā disposuimus. [i] sup sanctissimis aūt epis & clericis & monachis dudū in diuersis cōstitutionib. [k] & disposita cū cōpetēti correctiōe hæc com-

[a] Ad hoc iubemus. ꝟ. de mā prin. §. illud. & ꝟ. vt indi. sine quoquo suf. §. illud. col. 2. & ff de offi. procō. l. obseruare. in prin.
[b] Ad ciuitatem. aut de municipio ad municipium.
[c] Super hoc sancimus. C. vt oēs tam ciui. q̄ mil & ꝟ. vt iud. sine quoquo suffr. §. necessitatem. & ꝟ. de admi. § 1. col. 2.
[d] Dispendia. fac. C. qn̄ & q. quarta pars debe. l. 2. & C. de cur su pu. l. nō patimur.
[e] Compellentur. C. de bo. q lib. l. cū non solum. §. vbi autē. & C. de iudi. l. properandum. §. si autem.
[f] Vindicari. vt ꝟ. vt nul. iud § si quis vero. colla. 9. Acc.

DE SANCTISsimis epis &c.
Et hoc dicitur ꝟ. eo. vsque ad §. clericos.
[g] Reuerendissimis. hoc dicitur. ꝟ. eod. §. clericos. vsq. ad §. iubemus.
[h] Monachis. hoc dr ꝟ. eo. iubemus. vsque ad fi. constitutionis.
[i] De gubernatiōe. Disposuimus. vt ꝟ. de non ali. col. 2. & ꝟ. de eccl. tit. col. 9 & ꝟ. de eccl. re. immo. alie. col. 4. Acc.
[k] Constitutionibus.

† Præfecto prætorio scribitur in veterib. manuscriptis: quāuis in editione scri gestana in eadē inscriptio quæ hic. Contius.

comprehendere lege perspeximus.

In editionibus Haloandrinis duæ hic paginæ infarciũtur, q̃ nec in Scrimgerina editione, nec in meis manu scriptis repe riuntur. Contius.

CAP. I. De ordinatione episcoporum.

Sancimus igit̃ † quoties opus fuerit episcopũ ordinari, clericos & primates a ciuitatis cuius futurus est episcopus ordinari, mox in tribus personis decreta facere, propositis b eis sacrosanctis euangelijs, periculo suarum animarũ dicentes c in ipsis decretis, d quia neq; propter aliquam promissionẽ, aut amicitiam aut aliã quamlibet cãm: sed scientes eos e rectę & catholicæ fidei, & honestę esse vitæ, & litteras nosse, hos elegerunt: & quia neque vxorem, neq; filios aliqui eorũ habent, neq; concubinam f aut filios naturales cognoscũt g eos habuisse, aut habere: sed si prius vxorẽ aliquis ex eis habuit, ipsam & vnam & primam, & neque viduam neque viro coniunctam, h neque legibus aut sacris cõstitutionibus i interdictam: sed & quod neque curialem aut officialẽ hũc esse k cognoscunt: aut si curiali vel officiali sub iacet fortunæ, sciũt eũ l in monasterio nõ minus quindecim annis monasticam conuersationem implesse. Hoc m quoq; decretis n oportet inferi, quia non minus quàm triginta quinque ætatis annos habet is qui eligitur ab eis qui cognoscunt personam, vt ex trium o personarum pro quibus talia decreta sunt, melius ordinetur p electione & periculo ordinantis. q curialem vero vel officialẽ, † qui, sicut dictum est, quindecim annis in monasterio conuersatus est, & ad episcopatum prouocatus, liberum esse propria fortuna: ita tñ, vt liberatus à curia quartam partẽ suæ substãtiæ sibi retineat: r reliquis ei' rebus s̃m nostrã legẽ curiæ & fisco vĩdicandis. Damus aũt licẽtiam decreta facientibus, si quempiam laicorum præter curialem & officialẽ dignũ memorata electione esse putent: hunc cum alijs s duobus clericis aut monachis eligere, vt si laic' hoc modo ad episcopatum eligatur, non repẽte episcopus ordinetur, t sed primo clericis non minus tribus mẽsibus connumeret̃, & ita sãctas regulas & cotidianum ecclesiæ ministeriũ edoctus, episcopus ordinet̃. qui enim u † alios debet docere, post ordinationẽ ab alijs doceri non debet. Si vero (vt euenit in quibusdam locis) non inueniãtur tres personæ ad talẽ electionẽ opportunæ, liceat decreta facientibus in duab. & in vna x persona decretum facere: eos tamen omnes iam dictas à nobis habentes testationes. Si verò qui debent episcopum eligere, citius ipsa decreta intra sex menses non faciant: tunc periculo propriæ animæ ille quem competit y ordinare episcopum, ordinet omnibus alijs quæ diximus obseruandis. Si qs aũt citra memoratam obseruationem eps ordinet, z iubemus hunc oib. modis episcopatu depelli. Sed & illũ qui præsumpserit ordinare, segregari vno anno à sacro ministerio, & oẽm eius substantiam q̃ quolibet tpe aut modo in eius dñium deducta est,

bus vt. i. quo oport. episc. & i. de mona. col. j. & i. vt cler. apud proprios epi. col. vj. & i. apud quos oportet. Acc.

a Primates. s. ecclesiasticos, vt archipresbyteros & archidiaconos, qui primates ecclesiastici dicuntur vt i. eod. §. sancimus aũt reuerendissimos. non loquit̃ de laicis: qa illi non debẽt eligere, sed facta electione debẽt consentire, vt in decr. lxij. dist. c. docendus. & 63. dist. c. nullus & c. non est.

b Propositis. non tactis: sic j. eo. §. nulli.

c Dicentes. dicti primates. Acc.

d Decretis. in qbus eligũt illos tres.

e Eos electores futuros. Acc.

f Concubinam. sic est in quolibet clerico, vt j. eod. §. clericos autẽ. & sa. i. quo oportet epis. §. hoc de deo, & §. sancim'.

g Cognoscunt. quem electum sunt in episcopũ, vt præ. innuitur. Azo. & sic inepte mutat materiam.

h Coniuncta. olim.

i Constitutionibus j. scenicam, vt in no uel. eo. titu.

k Hunc esse. s. futurum electum.

l Eum electum.

m Hoc. i. de electo tribus nunc de eligẽdo incipit.

n Decretis. qñ per se eligũt dicti electores.

o Et triũ. sic construe, vt ex electiõe trium &c. Et sic non q xxxv. an. dẽt hẽre epi, sicut & presbyter. vt j. eo § presby. 1. sed no. q tres debẽt eligere, sufficit tñ duos cõsentire, vt C. de dec. l. nominationum & ideo tres, & si quatuor, vel duo: qa naturaliter hoies discordant, & illis ca sib. posset esse, q si inueniret̃ pars maior, vt ff. de arbi. l. item si vn'. § principaliter.

p Ordinet̃. puta archiepiscopus.

q Ordinãtis. nã depo netet̃, si talis nõ eẽt.

r Retineat. olim econtra tres retinebat & quartã curiæ dabat, vt i. quo opor. episc. §. neq; ex officio. & j. eo. §. sed hoc quidem. Acc.

s Cũ alijs. licet olim laicus non eligeret̃, vt. i. quo opor. epis. §. igitur.

t Ordinet̃. sed hodie hoc correctũ est in iure canonũ. nam nõ est eligendus in epm. nisi fuerit' ante diaconus, aut presbyter, aut in subsidiũ diaconus, vt in decre. dis. 61. c. vlt. sed postulari põt, vt distio. 63. Otius. Sed hodie subdiaconus sine postulatione ipso iure eligit̃, vt extra de tempo. or. ca multis. Acc.

u Qui eñ. ridiculum est enim eos velle docere, q nondũ didicerunt, vt ait Tullius. & hic. & ad hoc. ff. de eden. l. si quis ex. §. prohibet. & C. de epis. & cleric. l. cũ clericis. §. ipse vero. & i. cõsti. q̃ de dig. ibi cum neque &c. & ff. ad legẽ Iuliã de adul. l. vxor. §. iudex.

x Vna. vnus ergo pro oibus eligit, vt ff. qd cuiusq; vni. l. itẽ. §. j. & i. de qst. §. j. & ar. C. cõmuni de leg. l. si duobus. & arg. ff. de iud. l. nonnunquam.

y Competit. i. is cui congruit, est autem is qui præest episcopo archiepiscopus, vel similis: sed hodię vsq; ad tres menses, extra de elec. c. cum nobis olim.

z Ordinetur puta

Not. in hoc §. qualis debet esse eps. & qualis sanctitatis, quod vtinã hodie bene seruaret̃.

† Tarent̃ voces Iulianus. Contius.

† Facit ad hũc §. c. officij tui, cũ gl. j. in verb. sed quare si potuit. extra de elect. & c. quamuis cũ gl. fi. circa fin. extra de æt. & qualit. vbi dr ignominiosum esse epo. si cũ alios docere dẽt, q̃rat ab alijs edoceri.

ta q̄a per suffragium est electus, vt j. §. præ omnibus.

a Siue ēt deficiente .l. differente vsque ad tres menses. nam interim nolla facien da ē examinatio, cū accusator desistit, vt in nouellis eo. tit. & fa.ad §.istum.ĩ. quo. opor. epi. §. si quis aut & §.si tamen. & §.si vero.

b Examinationē. s. accusationis quæ in fertur epo eligendo.

c Superius dictæ, vt s. eo. §. si quis autem.circa fi.

d Aut aliarum. data rum. siue ab ordina to, siue ab alio: arg. ff. de calum. l. generaliter & fa C. eo l. si quoquam & ĩ. quo opor. epi. §. sed neq; & §. & hanc. Sed qd si ignorauerit electus? Rñd. debet eum scit, renunciare in manu consecratoris: & tunc ipse eum potest eeligere, vt j. quæst v. c. episcoporum.

e Vel fideiussorum No. pat delictum, de disse & promisisse, vt hic, & ĩ. quo opo. epi. §. sed neq; & §. & hanc. & C. ad leg. Fal. l. fin. Acc.

f Sed oblatio. q. si ita dixit palam offero vt eligar in episcopum: licitum est ei s̄m lo. vt ff de polli. l. j. §. non semper. & ff. de offic. præto. l. Barbarius. Acc.

g Pro consuetudinib. .s. quia sic est consuetudo, & bona vt in aliquo ferò: vt subijcit. secus si esset mala. nam non ideo præstatetur, q. esset consuetudo, vt ĩ. vt nulli iud. in pri ma col ibi, maiē est, &c. q eſt contra. Ac.

h Romæ. i. Papam Romanum, vt in nouel. eo tit & ibi vere dat Romanis, sed non secūm formam huius titu.

i Theopoles. i. Antiochiæ.

k Pro intronisticis. i. pro cathedratico, in nouellis. eodem tita.

Permis-

Conceo. eū hoc te. in e. q̄m frequētet §. si vero aliter. in gl. supvet bo in sa. etit canonib. ante fin. versi. sed in episcopatu dantur j. menses. extra. vt lite non contesta.

Promitte re & da te. in deli ctis equi. valent.

Conc. c. si. de cō sue. extra

cta est, pp culpā quā fecit, dño ecclesiæ cuius episcopus est, vindicari:

CAP. II. De accusatoribus Episcoporum.

Si quis aut electum ad ordinationē episcopatus accusauerit in qualibet cā quæ possit s̄m leges aut canones eius impedi re ordinationem, differatur hmōi ordinatio: & prius contra eum propo sitam cām, siue p̄sente ac cusatore, & ab eo propo sitam cām exsequente, si ue etiā deficiente a per tres menses † suam accusationem implere: dili genter examinari ab illo a quo futurus erat eps ordinari: & si qdē obnoxiū eū accusator iuenerit ꝓhibeat ordinatio. si vero obnoxius ñ ostēdat, or dinatio qdē ñ ipediat: ac cusator aūt, sine ñ ꝓbaue rit, siue et fugit propositā a se accusationē, a puincia i qua habitat abijciatur. Si qs aūt ante examinationē b accusatū ordinauerit, ordinatus quidē a sacerdotio repellatur: q vero talem ordinare sestinauerit, superius dictæ c subiaceat pœnæ, tam an nali prohibitioni sacri mi nisterij, quām etiā vt oēs eius res ecclesiæ vindicē tur. Præ omnib. illud seruari sancimus, vt nullus per suffragium auri, aut aliarū d rerū, eps ordinet. Si quid aūt tale committat: ipsi semetipsos, & dantes, & accipientes, & mediatores eorū, s̄m sacras scripturas & sanctas regulas damnationi subijciunt & propterea q dat, & qui accipit, & mediator eius factus, sacerdotij aut cleri honore remoueat, qđ aut ꝓ hac cā da

tum est, ecclesiæ illi vindicetur cuius voluit sacerdotiū cōparare Si vero laicus forte pro hac cā aliqd accipiat, aut mediator rerum factus est: datas res in duplū eū exigi iubemus, ecclesiæ vindicandas. Non solum autē q̄ s̄m hunc modū danť, vindicari p̄cipimus, sed et oēm cautionē pro hoc quolibet mō expositam. & pignorū vel fideiussorū e dationem, vel oblationē, & oēm qualibet aliam cautionē vacuare sancimus. Et q super hoc promissionē accepit, non solū professionem reddat: sed ēt aliud tantum quantum professio conti net, exigatur: quod debet ecclesiæ dari.

CAP. III. Si quis episcopus ante ordinationem vel postea ecclesiæ res suas obtulerit & quid pro cathedratico dari conueniat.

Si qs aūt eporū siue an suā ordinationē, si ue post ordinationē voluerit proprias res aut partē earū ecclesiæ offerre, cuius sacerdotiū accepit, ñ ꝓhibemus, & oī ꝯdēnatiōe & pœ na præsentis legis liberū eū esse sācimus: sed ēt oī laude dignum iudicamus: q̄m hoc non est emptio, sed oblatio. f Pro consuetudinib. g aūt illa sola permittimus p̄beri ab ordinatis epis, q̄ subsequenter p̄senti lege inserta sunt. Iubemus igitur beatissimos archiepi scopos & patriarchas, hoc est senioris Romæ, h & Constantinopoleos, & Alexandriæ, & Theopoleos, i & Hierosolimorum, si quidem consuetudo habet, episcopis & cle ricis in eorum ordinatione nō minus quam viginti auri libras dari, ipsa solummodo p̄be ri q̄ consuetudo recognoscit: plus aūt ab hac quantitate nihil supra viginti auri libras pręberi: metropolitas autem a ꝓpria synodo, aut a beatissimis patriarchis ordinatos, & alios omnes epos qui a patriarchis, aut a metropo litis ordinanť, dare pro inthronisticis quidē solidos centum: notarijs aūt ordinantis, & alijs ministrantib. ei, & solenniter accipientibus, solidos trecentos. Si vero ecclesiæ reditus minus qdem quam triginta auri libras per annū reddant, nō minus aūt decem, dari pro intronisticis solidos ducentos. Si verò minus quidem quam decem, non minus aūt quinq; auri libras ecclesiæ redditus esse contigerit: pro intronisticis quidem dari solidos quinquaginta: oībus autē alijs ex consuetudi ne percipientibus, solidos ducentos. Si autem minus quām quinq; non minus autem duas auri libras ecclesiæ redditus habeat, pro inthronisticis k solidos decem & octo, oībus aūt alijs ex consuetudine percipientibus solidos vigintiquatuor. Si autem minus tres, non autem minus quām duas auri libras quātitas

redituum

redituum ecclesiæ comperiant, dare pro inthronisticis qdem solidos xij. pro omni vero alia consuetudine solidos sex. Episcopū enim ecclesiæ minus duas auri libras reditus haben. em, neque pro intronisticis, neque pro alia qualibet consuetudine dare aliquid permittimus. a Hæc aūt quæ ꝑ beri disposuimus, prim⁹ ꝑsbyter b ordinātis epi & archidiacon⁹ suscipiētes, ex consuetudine pcipientibus diuidant hæc. Igitur iubemus hæc oīb. modis obseruari: vt non ex talibus occasionib. ecclesiæ debitis ꝑgrauent, & sacerdotia venalia fiāt Si qs aūt vltra quantitatē à nobis definitam pro inthronisticis, aut consuetudinibus quolibet modo ꝑsumat accipere: iubemus quicquid plus acceperit triplū ex rebus eius vindicari ecclesiæ dantis. c Sed hæc qdē pro eporū ordinatione dicta sint.

CAP. IIII. Vt episcopatus à seruili & adscriptitia fortuna hoiem liberet.

Post ordinationē verò seruili † & adscriptitia fortuna epos liberos esse ꝑcipim⁹, nisi curialis aut officialis citra ꝑdictā d obseruationē ordinēt. tales eīn epatu remotos, curiæ aut officio restitui iubem⁹: vt ñ ex tali fortuna sacerdotio fiat iniuria. Illos aūt qāñ hāc nr̃am legē ex curiali fortuna inueniuntur epi ordinati, hmōi qdē fortūa liberos eē: legitimā verò partē ex ꝓprijs reb. curię & fisco dare: sic tñ, vt nullā imminutionē ecclesiastica iura sustineant in reb. quas in epatu acquisitas, ecclesię eorū cōpetere disposuimus. e Si vero cōtigerit ordiatū epm sub ꝓprij parētis ptāte esse: ex ipsa ordinatione suæ f ptātis sit.

CAP. V. De ꝑsbyteris & diaconis & subdiaconis iure ad tutelam vel curam vocatis.

Episcopis & monachis tutelæ & curæ officium interdicitur, presbiteris autem & alijs clericis permittitur in aliquibus casib. regulariter aūt personis ecclesiasticis sæcularia negotia interdicuntur, fallit in certis casibus a iure permissis. Bar.

Deo aūt amabiles epos & monachos, ex nulla lege tutores aut curatores cuiuscūq; ꝑsonæ fieri ꝑmittimus. presbyteros g autē, & diacanos, h & subdiacon⁹, i iure & lege cognationis k tutelā aut curam suscipere hr̃ditatis ꝑmittimus. ꝓprio & soli gradu cognatiōis ad tutelā & curā vocatis, hmōi suscipe administrōnem ꝑmittim⁹: l si tñ itra quatuor mēses ex quo vocati sūt, apud cōpetētē iudicē scripto declarēt talē administrōem ꝓpria voluntate suscepisse. & si qs eorū forsan hoc fecerit, m nullū ex hoc in alia tutela aut cura ꝑiudiciū patiat.

CAP. VI. Vt clerici à muneribus personalibus, & negotijs sæcularibus abstineant.

Alium autem n fieri susceptorem aut exactorem fiscalium functionum, aut conductorem publicarum o aut alienarum possessionum, aut curatorem domus, p aut procuratorem litis, q aut fideiussorem pro talib. causis r episcopum, aut œconomum, aut alium clericum cuiuslibet gradus, s aut monachum t proprio nomine, aut ecclesię aut monasterij subire non sinimus: l vt nō per hanc occasionem & sanctis domibus damnum fiāt, & sacra ministeria impediant. Si au-

tem

a Permittimus. sic alias pro vili eū nō ꝑstant sportulæ, vt ī. de iud §. ne aūt, in fi.

b Presbiter. qui archipresbyter dr̄, ab archos, quod est princeps, quasi maior inter alios ꝑsbiteros.

c Dantis. aliàs donatis. Acc.

d Citra prædictam. quod quindecim annis steterint in monasterio. vt dixi. ī. eo. §. sed neque, & §. curialem. Accur.

e Disposuimus. vt ī. de ec. le. titu. §. interdicimus.

f Suæ. vt ī. constit. quæ de dig. §. aliud. colla. vj.

g Presbyteros. vel presbyteris.

h Diaconos. vel diaconis. Acc.

i Subdiaconos. vel subdiaconis. Ac.

k Cognationis vel agnationis: cum hodie non sit differentia: vt ī debet. ab intest. §. ex his hac col.

l Permittimus. aliud in milite sæculari: q nullo mō admittitur vt instit. de excu. tut. §. idem & in milite. Sed nunquid pōt esse testamentarius, vel datiuus? Rñ. non. vt hic à cōtrario, arg. ff. de offic. eius cui mā. est iu. l. j. §. j. Acc.

m Hoc fecerit. i. si declarat hoc intra quatuor menses &c. ergo si nō fecerit, præiudicat sibi in alijs ſm P. & est pro eo ī. de hæ. & Fal. §. non autē. & ff. de off. eius cui mā. est iu. l. j ſm Ioan. & Py contra. dicunt. n. in alijs sibi nō præiudicare. C. de excu. tuto. l. voluntaria. & C. de ijs q spō. pu. me sub. l. 2. li. x. & quod hic dicit, & si quis hæc fecerit &c. exponunt. i. si eam tutelā susceperit solēniter. nec eīn aliter suscipere debet. nullā c̃rca aliam &c. hoc aūt priuilegium clerici habent, qui stant vt clerici, nō aliàs: vt C. de epi. & cler. leg. generaliter. sed quid de lectore & cătore & alijs clericis q nō prohibent? Rñ. ſm Ioan vocari possunt communi iure secundum leges. Accur.

n Aliū aūt. q. d. clericum: vt subijcit. ī. ibi episcopum. Acc.

o Publicarum. f. vectigalium. Acc.

p Domus. l. nostræ priuatæ.

q Litis &c cuiuslibet.

r Causis. f. prędictis publicis & alijs. & dic exemplum, vt publicis salinis, aut argenti fodinis, vel similibus. nam hæc publica sunt: vt ff. de ver. sig l inter. & ff. de pub l. sed hi, in prin. & ff. de ver. si. l. inter. sed œconomus vt admittendus ad fideiussionem: vt C. de epi. & cler. l. cū clericis. §. memorati. quæ est contra. & extra de fideiuss. ca. pe. & fi. Solu. hic in ipsis his casibus loq tur. vt h̃ e innuit. ibi pro talib. causis &c. Item vī. q possit esse procurator litis sicut est œconomus: vt ī. e. §. sportularum. in fin. quæ est cōtra. Sol. hoc speciale his casibus, vt dixi. Nos. ergo clericum ab hmōi actibus prohiberi. idem de milite: vt C. de proc. l. militē. idem de curiali: vt C. loc. l curialis. idem de tutore: vt C. ne tu. vel cu. l. j.

s Monachum. monachum dico: quod plus est, etiā ecclesiæ vel monasterij.

Quædam

Facit ad hunc tex. tabr. de ser. nō ordina. ꝑ totum ti. extra.

Clericus qñ debet gaudere priuilegio clericali.

Nota, q appellatiua clericorum oēs supiores continentur. & conco. in cap. clericos, in gl. j. post medi. ibi appellatione enim clericorū extra, de offi. vica.

Facit ad hūc text. c. vnicū. cū glo. s. circa medium ibi item pōs esse laic⁹. extra, de syndi.

tẽ ecclesijs aut monasterijs possessiones quędam adiacentes a inueniant, & voluerint dispensatores ipsarum venerabiliũ domorum in conductionem aut emphyteusim has accipere: tunc oibus clericis & monachis pro his causis in ipso instrumento sub gestis monumentorum consentientibus: & manifestantibus pro vtilitate venerabiliũ domorum hoc fieri: talẽ conductionem & emphyteusim procedere finimus. sed etiam ipsis sanctissimis ecclesijs, & alijs venerabilibus domib. damus licentiam cõductiones & emphyteuses facere adinuicem: b & clericis similiter propriarũ ecclesiarum possessiones cõducere c & gubernare, cum voluntate tñ epi & œconomi pmittimus: exceptis psonis d quas per aliam legem hoc facere phibuimus. Si quis autem contra ea quæ dicta sunt, aliquid fecerit: si quidem eps fuerit, oẽs ei⁹ res ex qualibet cã vel persona, siue ante episcopatum, siue post hoc fuerint ad eum venientes, eius ecclesiæ vindicari sancimus. Si autẽ œconomi aut alij clerici fuerint hoc delinquentes: pecuniariam eos pœnam, quã lem eps eorum probaue rit, e exigi, ecclesiæ vindicandam: cum ẽt conductionem teloniorum, f aut cuiuslibet possessionis, aut publicarum collationum pceptionem, aut exactionem, aut sollicitudinem domus eis credentes, aut fideiussores eos pmemoratis causis suscipientes: nullam cõtra ecclesiam, aut monasteriũ aut res eius, aut gubernãtiũ, aut pꝛa illas psonas qbus crediderint, aut cõtra facultates aut fideiussores eorũ, habeant actionẽ. Illi verò q publicarũ collationũ aut tributorũ susceptionẽ aut cõductionẽ aut exactionẽ memoratis psonis crediderit, g aut fideiussores eos acceperint: si quod publico dãnum cõtingat, hoc ex propria facultate restituere compelluntur. h

CAP. VII. Ne episcopus dicendi testimonij causa euocetur.

Nulli licet episcopos coram se ad testimonium compellere: sed ad eos mittere debet: vt propositis euangelijs dicant: & à iudice in iudicium venire cogendi non sunt. Bartol.

Nulli verò iudicũ licebit deo amabiles epos cogere ad iudiciũ venire p exhibendo testimonio: i sed iudex mittat ad eos quasdam ex personis ministrantium sibi: vt ppositis k sanctis euangelijs, secundum quod decet sacerdotes, dicant quæ nouerint.

CAP. VIII. Ne propter quamlibet causam episcopus ad sæcularem iudicem trahatur.

Sed neque prò qualibet pecuniaria cã vel criminali epm ad iudicẽ ciuilem aut malitarẽ inuitum pducere aut exibere citra imperialem iussionẽ pmittimus: sed iudicem qui tale l aliquid siue scripto siue ex non scripto præsumpserit imperare, post cinguli priuationem, viginti librarum auri pœnam exsoluere iubemus ecclesiæ cuius episcopus produci aut exiberi iussus est: executorem similiter post cinguli priuationem, & verberibus subdendum, & in exiliũ deportandum.

CAP. IX. Ne episcopi proprias ecclesias relinquant.

Episcopi in suis ecclesijs debent residentiam facere, & eas non relinquere sine superioris litteris, vel sine principis iussione: & tunc non amplius vno anno. Item patriarchæ & archiepi-

a Quædam adiacentes. i. confines, vt in nouel. eo. tit.
b Facere adinuicẽ. vt ꝫ. de non alienã. §. hoc vero iubemus. colla. ij. & ꝫ. vt decete. non si §. illud. coll. v.
c Conducere. repete damus licentiam.
d Personis. i. œconomis, & eius cognatis: vt ꝫ. de ali & emphy. §. œconomis, & de hac l. hic dicit. Vel dic. q de hæreticis hic dicit, quibus non põt dari ab ecclesia: vt ꝫ. de eccle. titu. §. iubem⁹: & sic de ista facit mentionem.
e Probauerit. i. imposuerit, vel statuerit. Al. arg. C. de modo mu. l. fi.
f Teloniorum. qdã habent teloniorum: & quidam, teloniorum. & exponit Al. idest mensarum publico loco positarum. tu dic teloniorum. i. vectigalium. & erit sensus eius litteræ: quia credentes eis. s. pdictis clericis qui conducunt vectigal. q. d. locando eis, vel credentes cõductionẽ cuiuslibet publici, aut pceptionem publicarũ collationũ, aut exactionẽ aut sollicitudinẽ domus, s nſæ priuatæ: vt dixi ꝫ. §. aliud. aut suscipientes eos fideiussores &c. nullam actionem &c.
g Personis crediderint. ne fiscus damnũ patiat: vt arg. ꝫ. vt nulli iudic. §. & hoc vero iubemus. hac colla.
h Compelluntur. vt sunt publici administratores, ad quos pertinet facere tales exactiones.
i Exhibendo testimonio. vt C. eo. tit. l. nec honore. Alij aũt cõpellunt venire, si sunt de eadem prouincia: alià: non, nisi in causa criminali. vt ꝫ. de testa. §. quoniam. in fi.
k Propositis. sed non tactis, secũdũ Ioan. sic & in iudice. C. de iudi. l. rem non nouam. Item ex eo quod dicit, dicant q nouerint. nota duo. Primũ: q a testis veritatẽ dẽt dicere. non autẽ q credat ipsi. vt ꝫ. de hær. & Falc. §. si vero absunt. C. de testibus. l. testium. secus in iuramento calumniæ, vt C. de iuramento calũ. l. ij. §. qd obseruari. sedm nota. ex eo q indefinitè dicit q pro vtra que parte debeant testimoniũ ferre: sicut & alibi dr, q veritatem non debes supprimere, vt C. eodẽ l pꝛbyteri & ꝫ. de testib. § si vero ignoti, in fine. § & hæc oĩa in pecuniarijs. Item adinuicẽ spectat inquirere veritatẽ: vt C. de eden l. ij. hic tñ si iuramento dixerit se nihil scire, audit, vt argu ff. de re iudi. l. si vni.
l Tale. q eps veniat corã iudice ad dicendum testimonium.

Cum tra de iura. calum. cũ glo. ij. post prin. vbi dr, dicit Papa epo beluacensi, q si per te tãn ppositis, sed nõ tactis &c. & alleg glo. 2. hanc auth.

1 Conco. c. vlt. ex-

archiepiscopi debent omnes sub se constitutos omni anno ad se conuocare, & exponere quæ agenda sunt. Item episcopi vel clerici ad tabulas ludere, vel ludi participes vel spectaculorum fieri prohibentur. Nec cogendus est episcopus clericum suum ab ecclesia dimittere, & alij tradere. Bart.

Interdicimus aũt Deo amabilibus ẽpis proprias relinquere ecclesias, & ad alias regiones venire. Si verò necessitas faciendi hoc contigerit: non aliter nisi cum litteris [a] beatissimorũ patriarchæ aut metropolitæ, aut per imperialem videlicet iussionem hoc faciant: ita tñ vt nec illis episcopis, q sub beatissimo archiepiscopo Constantinopoleos, & patriarcha fuerint, liceat citra permissionem eius, aut nostræ iussionis ad regiã ciuitatem venire. Si vero [b] ẽt secundũ hunc modum episcopus cuiuscũq; loci profectus fuerit: non amplius vno anno suam relinquat ecclesiam, episcopos autem in regiam ciuitatem, sicut dictum est, venientes cuiuslibet fuerit diœcesis, præ omnibus ire ad beatissimũ archiepiscopum Constantinopoleos & ad patriarcham, & ita per eum ad nostram introire tranquillitatem. Citra autem hanc nostrã dispositionem aut proficiscẽtibus, aut vltra definitum [c] vnius anni tempus extra suam ecclesiam facientibus moram, primum quidem nõ ministrari ab œconomis propriæ ecclesiæ expensas: deinde admonere eos per litteras sacerdotum sub quibus agunt, vt reuertantur ad suas ecclesias: differentes aũt reuerti, secundum sanctas reuocari regulas. & nisi intra definitum à sacris canonibus tempus reuertantur ad suas ecclesias: ipsos quidem ab episcopatu expelli: alios autẽ pro eis meliores ordinari sc̃dm præsentis legis virtutem: hoc ipso & super clericis valituro, cuiuscunque ordinis fuerint aut ministerij.

CAP. X. Vt archiepiscopi & patriarchæ sæpius annis singulis concilia & synodos celebrent.

Vt autẽ omnis ecclesiasticus status & sacræ regulæ diligenter custodiantur: iubemus vnumquemq; beatũ archiepm̃ & patriarchã & metropolitã sanctissimos ẽpos sub se constitutos in eadem prouincia semel aut secundo per singulos annos ad se conuocare, & omnes causas subtiliter examinare, quas ẽpi aut clerici aut monachi adinuicem habeant: easq; disponere, & super hoc, quiquid extra regulas à quacunque persona delinquitur, emẽdare. Interdicimus aũt sanctissimis episcopis, presbyteris, & diaconis, & subdiaconis, lectoribus, & omnibus alijs cuiuslibet venerandi collegij aut schematis [d] cõstitutis, ad tabulas ludere, aut alijs ludẽtibus participes aut ĩspectores fieri, aut ad quodlibet spectaculorum spectandi gratia venire. Si quis autem ex his hoc deliquerit, iubemus hunc in tribus annis à venerabili ministerio prohiberi & in monasteriũ redigi. Si aũt in medio tp̃e ostenderit dignã sui vitij pœnitentiam, liceat & sacerdoti, sub quo constitutus est, minuere tp̃s, & hũc rursus proprio reddere ministerio: scientibus quoque sanctissimis ẽpis debẽtibus hoc vindicare, quia si tale aliquid agnoscentes nõ vindicauerint, ipsi rationem Deo pro tali causa persoluent. Nullum aũt † episcopum inuitum cogi quemlibet clericũ sub se constitutum de proprio clero dimittere, & alij dare.

† Cõcor. cap. bone memoriæ .j. cũ glo. sup verb. ex gr̃a ex. de postu. prælat.

CAP. XI. Ne quis ante causæ exitum excommunicetur.

Episcopi & presbyteri sine iusta causa aliquem excommunicare non debent: aliàs si sit, absolutio à superiore dari debet. Item episcopis nõ licet proprijs manibus aliquem percutere. Item episcopus ab episcopatu repulsus ad ipsum redire non potest. Bart.

Oĩbus aũt ẽpis & presbyteris interdicimus segregare aliquẽ à sacra cõione antequã cã monstreẽ, [e] pp quã sanctæ regulę hoc fieri iubẽt. Si quis aũt pter hoc à sancta cõione [f] quẽquã segregauerit: ille qdẽ q iniustè à cõione segregatus est, solutus excõicatione à maiore sacerdote, [g] sanctã mereat cõionẽ. Qui vero aliquẽ à sancta cõione segregare p̃sum pserit, modis oĩb. à sacerdote sub quo cõstitutus est, separabit à cõione quanto tp̃e ille pspexerit: vt qđ iniustè fecit, iustè sustineat. [h]

Sed

[a] Cum litteris. sic C. de epis. & cler. l. si qua per calumniam. & ĩ. vt diffe. iudi. in prin. col. 9. Acc.
[b] Si verò. hęc quę dicuntur hic, & ĩ. prox. § sunt ĩ. quõ opo. §. illud. & §. non aliter. collat. 1. & ĩ. vt nul. fabricet ora. do. §. illud col. 5.
[c] Definitum. s. xxx. dierum in vnaquaque dilatione, arg. ĩ. de lit. §. omnem autem. Acc.
[d] Aut schematis. i. ordinis. schema n. p ordine plerunq; ponitur ĩ. vt cũ de appel. cog. §. si vero libe ri. & facit ad hunc §. C. e. l. plac. t. & l. de cernimus. Quid de schachis? Rñ pñt. cũ non fortunæ virib⁹, sed naturali ingenio consistat ille ludus. Item nunquid grates ad tabulas põt? Rñ. non: cum etiam spectacula hic prohibeat.

Schachorũ ludus nõ ẽ clericis prohibetur.

[e] Cũ mõstretur. Not. sine causa transactionem non fieri. vt ff. de transact. l cũ hi. §. si prætor. & de pœ. l. respiciendum.
[f] Communione. est ergo excommunicatio à corpore Christi: vt hic. Item est alia. s. ab ingressu ecclesiæ: vt ĩ. de interdi. colle. hær. in fi. & C. de sum tri. l. 3 i fi.
[g] Sacerdote i. archiepiscopo.
[h] Sustineat. ff. quod quisq. iu. l. 2. in prin.

Con-

Sed neque proprijs mani bus liceat episcopum ali quem percutere. hoc.n. extraneum sacerdoti est. Si quis aût eps secundùm ecclesiasticas regulas sacerdotio pulsus, præsumpserit ingredi ciuitatê ex qua pulsus est, relinquês locum in quo iussus est degere: iubemus hûc in monasterio in alia regione constitutum tradi: vt quod in sacerdotio deliquit, degens in monasterio corrigat.

CAP. XII. Quales esse debent qui in clericos ordinantur.

Presbyteri & clerici ac etiam diaconissæ ordinari debent, qui sint ætatis hic insertæ. & sint rectæ fidei, & vita honesta, & castè viuentes, & castitatem vouentes. & si contradictor apparuerit, ordinatio differri debet, donec plenè fiat examinatio. Bart.

Clericos aût nô aliter ordinari pmittimus, nisi literas sciant, & rectâ fidê, vitamq; habeant honestam: & neq; côcubinâ aut naturales habuerint aut habeant filios, sed castè viuêtes, aut vxorê legitimam, & ipsam vnâ & primâ hñtes, neq; viduâ, neq; separatâ à viro, neq; aliter legibus aut sacris canonibus interdictam.

CAP. XIII. De ætate presbyterorum & cæterorum clericorum.

Presbyterum aût minorem 30. ann. fieri nô permittimus. Sed neque diaconum aut subdiaconum minorem 25. neque minorem lectorem decê & octo. annor. Diaconissam verò non ordinari in sancta ecclesia, quæ minor est an. 40. aut ad secûdas venerit nuptias.

CAP. XIIII. De vxoribus clericorum.

Si autem tempore ordinationis clerici cuiuscunque collegij, aut ordinis accusator aliquis apparuerit, dicens eum indignum ordinatione esse: differatur ordinatio, & vniuersa procedant tâ pro examinatione, q̃ pro multis causis quas in eporum ordinationib. sanciuimus. Si verò futurus ordinari diaconus non habuerit vxorem (sicut prius dictum est) coniunctam sibi, non aliter ordinetur, nisi prius abordinante eum interrogatus promiserit posse post ordinationem, & sine legitima vxore honestè viuere: non valente eo qui ordinat, in tempore ordinationis permittere diaconum aut subdiaconum post ordinationem vxorem accipere. Is autê qui permittit episcopus expellatur ab episcopatu. Si verò post ordinationê presbyter aut diaconus, aut subdiaconus vxorem duxerit: expellatur à clero, & curiæ ciuitatis illius in qua clericus erat, cum proprijs rebus tradatur. Si verò lector secundam ducat vxorem, aut primam quidem viduam aut separatam à viro, aut legibus vel sacris canonibus interdictam, nequaquam ad alium ecclesiasticum ordinem prouehatur: sed & si quolibet modo ad maiorem ordinem perducat, expellatur eo, & priori restituatur.

CAP. XV. Quibus casibus curiales clerici ordinari possunt.

Curiales & officiales non debent clerici ordinari, nisi monasticam vitam per xv. an. impleuerint, pæna contra facientibus imminente. In prædictis tamen casibus iura vetera seruantur. Item clerici meritò & non simoniacè ordinari debent: ecclesiis tamen in quibus ordinantur benè eorum ante & post donare possunt. Bar.

Sed neq; curialê aut officialê clericum fieri permittimus: vt non ex hoc venerabili clero iniuria fiat. Si verò tales personæ in clero constituantur: tanquam nec ad ordinê perducti, propriæ fortunæ restituantur, nisi forsan monasticam vitam aliquis eorum non minus xv. annis impleuit. Tales enim ordinari præcipimus, legitima videlicet parte curiæ & fisco danda, si in clero constituti, monacho concedentem vitam impleuerint. Si verò post clericatus honorem aliquis eorum vxorem duxerit, aut concubinam habuerit, curiæ & officio cuius fortunæ subiacebat, reddatur, etiam si maximè tali ecclesiastico gradu tenebatur, in quo quis constitutus non prohibetur sacris canonibus

Constitutio. & p centû milliaria remoto. vt C. de episc. & cle. l. quicunque.

Minorem. 35. annor. tantum ẽt tempus dẽt habere eps: vt ĩ. eo. §. hoc quoq; decretis.

Annor. xl. lex. C. dicebat de 50 ann. quæ corrigitur: vt C. eo. l. nulla. & eodem modo corrigitur alia q̃ dicit de 50. an. ĩ. quô opo. epi. § quæta igit.

Differat. sed nô differt executio snię pfecti præ. supplicatione facta: vt ĩ. vt spõ. larg. §. aliud. q̃ est ĩ.

Sancimus. vt ĩ. eo. §. si quis autem.

Accipere. arg. q̃ sacerdos nô pôt dando penitentiâ pmittere retineri côcubinã. sed arg. contra ff. de leg. 2. l. si quis in princi. testamenti. § 1.

Apostata officio curiæ traditur.

Tradatur. q̃ dr clericû apostatantẽ, officio curiæ dari: vt hic & ĩ. quô opor. episc. §. semel, & à sacerdotio cadere: vt hic. & ĩ. de nup. §. sed & si quis. & ĩ. quô opor. episc. §. neque. sic ẽt de monacho: vt ĩ. de monach. §. si vero relinquens.

De ætate istorũ ordinãdorum vide c. cum in cũctis. ex de elect.

Permittimus. sed olim fiebat cũ distinctione: vt C. de epis. & elec. l. officiales.

Monasticam. nô tamen erat monachus, aliàs propriã substantiam habere nô posset: vt ĩ. de monac. §. illud qđ ĩ. dr. Sed quô hoc, cû ĩ. dicat, idẽ est in alijs monachis? Rñ. non ponit respectiue sic ĩ. vt de fun. seu fun §. 1 col. §. Quare ergo vxorem ducere prohibetur? Rñ. quia habitũ habuit, & quia satis est clericatũ contra'ẽ.

Parte. idest dodrante, secundùm Al. vt ĩ. eod. §. curialem. Vel dic verius de ea de qua dicitur C. eo l. officiales. prima verior est.

nibus & legibus vxorem accipere. Hoc autem & super alijs omnib. monachis tenere sancimus, q. de monasterijs ad quem libet ecclesiasticum trãsferũtur gradum, ẽt si nulli fortunæ subiecti fuerint. Et generaliter sancimus, nulli licere in quoli bet ecclesiastico gradu constituto, discedere ab eo & sæcularẽ fieri: scientibus tale aliquid facienti bus, quia & quasi apposito sibi cingulo aut dignitate aut militia nudabuntur, & curiali [a] fortunę propriæ ciuitatis tradentur. Qui autẽ ante nostrã legẽ clerici ordinati sunt ex curiali fortuna: p substitutas personas [b] pecuniaria munera complere à corporalibus autem liberos seruari.

CAP. XVI. Vt ordinationes gratis fiant.

Sed neq; clericum cuiuscunq; gradus dare aliquid ei à quo ordinatur, aut alij cuilibet personæ pmittimus: solas aũt præbere eum consuetudines ijs qui ordinantium minis strantes sunt, ex consuetudine accipiẽtibus, vnius anni emolumẽta nõ trãscendentem. [c] In sancta vero ecclesia in qua constituitur, sacrum comple re ministerium, & nulla penitus proprijs clericis dare pro sua insinuatione: nec ob hanc causam proprijs emolumẽtis aut alijs portionibus hũc pri uari. Sed neque xenodochum aut nosocomũ aut ptochotrophum, aut aliũ quẽlibet venerabilis domus gubernatorem, aut quamcunq; ecclesiasticã solicitudinem agentẽ, dare aliquid illi à quo constituit, aut alij cuicunque personæ pro cõmissi sibi gubernatione. Qui vero præter hæc quæ disposui mus, aut dat, aut accipit, aut mediator fit, sacerdotio, aut clero huiusmodi cõmissæ sibi cuiuscunq; gubernationis nudabitur ijs quæ accipiunt, vindicãdis venerabili loco cuius talis psona ordinationem aut sollicitudinem aut gubernationem accipit. Si autem sæcularis sit qui accipit, aut mediator factus est, quod datum est, duplum repetitur, & venerabili loco in quo talis persona ordinationem aut gubernationẽ aut solicitudinem susceperit, præbeatur. Si quis autem clericus cuiuslibet gradus, siue gubernator cuiuslibet venerabilis domus, aut ante ordinationem commissam sibi cuiuscunque gubernationis aut sollicitudinis, aut postea aliquid voluerit suarum rerum offerre ecclesiæ in qua ordinatur, aut loco cuius gubernationem aut sollicitudinem susce pit: non solum non prohibemus [d] hoc fieri, sed etiam magis inuitamus eos talia pro salute animæ suæ facere. Nos enim illa solum dari prohibemus, quæ proprijs personis quibusdam præbeatur, non quæ sanctis ecclesijs, aut alijs venerabilib. locis offerunt.

CAP. XVII. Quomodo seruus ordinari possit, aut adscriptitius.

Domino sciente & non contradicente potest seruus clericus ordinari: eo ignorante non: & si constitutus ad sæcularem vitam redibit domino restituendus est, adscriptitij vero præter dominorum voluntatem possunt ordinari. Bartol.

SI seruus sciente & non contradicente domino in clero ordinatus fuerit: ex hoc ipso q cõstitutus est, liber & ingenuus [e] erit. Si vero ignorante [f] domino ordinatio fiat: liceat domino intra spacium vnius anni & ser uilem fortunam [g] probare, & suum seruum recipere. Si vero seruus sciente domino siue insciente (sicut diximus) eo q in clero constitutus est, liber factus ecclesiasticum ministerium reliquerit, & ad sæcularem tran sierit vitam: suo domino ad seruitium [h] tradatur. Adscriptitios autem in ipsis possessionibus quarum sunt adscriptitij, clericos etiam præter voluntatem dominorum fieri permittimus: tamen, vt clerici facti, impositam sibi agriculturam [i] adimpleant.

CAP.

Pœna est delicti merces.

[a] Curiali. imo videt q in monasterium mittat: vt j. eod. §. si monachus. quæ est contra. Sol. si semel fugiat, mittit in monasterium: si secundo dat iudici: vt ibi & hic dr. Sed q̃uo datur curiæ: cum ex delicto non pmium, sed pœnam debeat pati. C. de decur. l. nequis. ff. de inter. & rele. l. relegatorũ. in si & l. sequen. quę sunt contra. Sol. non traditur curię, vt sit decurio, sed vt seruiat decurionibus, & facit ad hunc §. j. de mona. §. si vero relinquens.

[b] Substitutas personas. ar. q per substitutum quis seruit: vt C eo l. quisqs. & l. ad similitudinem.

Concor. xij. dist. c. quemadmodum. vbi de hoc late tractatur.

[c] Non transcendentem. consuetudo facit, vt aliquid possit dari, quod aliàs non liceret: vt j. eod. §. præ oibus. & § pro consuetudinibus, sed arg. contra j. vt nulli iu. §. s.

[d] Non prohibemus. eadẽ de episcopo dicta sunt. j. eod §. præ oibus §. si vero laic. & §. si quis autem episcoporum. & fac. C. eod. l. si quęquam.

[e] Liber & ingenuus. olim clericus etiã dño volente fieri nõ poterat. C. eo. l. iubemus. §. seruos. sed monachus sic volente eo. vt C. eod. titu. l. serui. hodie autẽ fieri possunt clerici, etiã sciẽte dño: vt hic & sic nota, patientiam consensui compara ri. sic ff. ad mu. leg. quoties.

Patientia cõsensui cõparat.

[f] Ignorante: quod psumitur. vt C. qui milita. non pos. l. super seruis.

[g] Fortunam. l. quod possederit eũ vt seruum tpe ingressus. nec enim amisit possessionem ob ingressum. aliàs male aperet cum eo, si statim onus probandi in se reuolueretur. & est arg. C. de agr. & cens. l. si quis. lib. xi.

[h] Ad seruitiũ. imo curiæ: vt j. eo §. sed neq; curialẽ. in fi. q est contra. Sol. curialis vel liber curiæ datur: vt ibi: seruus verò dño suo: vt hic. & sic ibi de libero: & hic de seruo dicit.

[i] Agriculturam adimpleant. etiam per substitutum: vt C. eo. l. ad similitudinem. & l. quisquis. & not.

CAP. XVIII. De ædificatoribus ecclesiarum.

Clerici à patrono præsentari debent, & ab episcopo ordinari: alias quosc unq; putauerit meliores, ordinare potest: & clerici in suis ecclesijs morari debent. Bart.

Si quis oratorij † domū fabricauerit, & voluerit in ea clericos ordinare aut ipse, aut eius hęredes: si expensas ipsis clericis ministrāt, & dignos denominant, denominatos ordinari. Si verò q ab eis eliguntur, tanquā indignos prohibent sacræ regulę ordinari: tunc sanctissimus episcopus quoscunq; putauerit meliores, ordinari procuret. a Sancimus aūt reuerēdissimos clericos suis ecclesijs obsecūdare, & oēs eis cōpetens ecclesiasticum ministerium adimplere hoc requirēte vniuscuiusque ciuitatis sanctissimo epo, & cuiuscunq; ordinis ecclesiastici primatib⁹, eos q hoc n custodiūt, regulari mulctę subdētib⁹.

CAP. XIX. Vt omnes clerici res suas in sua potestate habeant.

Presbyteri & omnes clerici res ad se pertinentes in suo dominio habere debent atq; potestate, & eas donare, & de eis testari possunt si sub parentum existant potestate, dūmodo filijs, aut his non extantibus parentibus eorū relinquāt. Bar.

Presbyteros aūt & diaconos & subdiaconos, cātores b & lectores, quos oēs clericos appellamus, res quolibet mō ad eorū dominium venientes habere sub sua potestate p̄cipimus, ad similitudinē c castrensium d peculiorum, & donare secundum leges, & in his testari, licet sub parētum sint potestate: sic tamen, vt horum filij, aut his non existentibus parentes eorum legitimam partem ferant. e

CAP. XX. Quibus poenis subijciantur clerici q falsum tulerint testimoniū.

Presbyteri, diaconi, & alij clerici si falsum perhibeant testimonium in causa pecuniaria vel criminali, pœna hic inserta sunt puniendi.

Reuerendissimis autē presbyteris aut diaconis ēt si inuenti fuerint pro pecuniaria causa falsum perhibuisse testimoniū, sufficiat pro verberib. f tribus annis separari à sacro ministerio, & monasterijs tradi. Pro criminalibus autem causis si falsum testimonium dixerint clero nudatos, legitimis g subdi pœnis præcipimus: reliquos autem omnes in alijs etiam ecclesiasticis ordinibus constitutos, si falsum testimonium cuiuslibet causæ siue pecuniariæ, siue criminalis dixisse conuincantur, non solum ecclesiastico officio repelli, sed etiam verberibus subdi.

CAP. XXI. Vt clerici apud proprium conueniantur episcopum.

Clerici et monachi coram episcopo in causa pecuniaria conueniendi sunt, in criminalibus coram episcopo vel iudice ciuili ad electionem actoris sunt conueniendi, episcopo negligente ad iudicem loci iurisdictio deuoluitur, in processibus forma hic tradita seruata. Bartolus.

SI quis contra h aliquem clericum aut monachum, aut diaconissam aut monastriam aut ascetriam habeat aliquam actionem, adeat prius sanctissimum episcopum, cui horum vnusquisque subiaceat: i ille vero causam inter eos iudicet: & si quidem vtraque pars ijs quæ iudicata sunt, acquieuerit: iubemus per loci iudicem hoc executioni perfectæ contradi. k Si quis autem litigantium intra decem dies contradicat l ijs, quæ iudicata sunt: tunc locorum

---

& nota, in ipsis, nam donec in ecclesia est idoneus, aliunde sumi alius nō dēt: vt C. eo. l. in ecclesijs. secus si nō sit ibi idoneus: vt ar. ff. de mu. & ho. l. vt gradatim. § & si lege. Itē nōne idē erat ēt olim qd̄ p auth. illā statuit: vt C e. l. quisqs? Dicas q̄ sic. vel illa loquebat̄ vbi tunc, qñ dñi aderat volūtas. Item qd si ꝯ voluntatem dñi faciat? M. dicit q̄ nō p̄t: licet p̄ter volūtaté dñi posuit: vt hic, & argu. ff. de proc. l. Pomponius. § fi. Sed tu dicas ꝯ: vt l. nouel. e. ti. vbi dicit, q̄ dño inuito pōt.

Concor. ca. cū nos oportuit. in gl. sup verbo idonee. in fi. ex. de off. iud. ordi.

a Ordinari p̄curet. ad epm pertinet electio: vt hic, & i. vt clerici qui re. § fi. & i. de mona. § ordinationem.

b Cātores. s. qui oēs sint filijfami.

c Ad similitudinē. non omnimodo: vt i. posuit hic ibi vt &c.

d Castrensium. ff. de inof. test. l. si institu-ta §. de inofficioso.

e Ferant. sed quo iure? Rñ. quidā p q̄relā. Sed certe hoc idē erat p aliud auth. vt cū de app. cogn. § sed hæc quidē. Dic ergo condi. ex hac l. & sic nō est ꝯ qd̄ dr̄ in castrensi & quasi non datur querela: vt C. de inof. test. l. fi. in fi. & C. eo. l. cū lege. in fi & l. sacrosanctæ, & ff de inoff test. l. si institutā. §. de inoff. & intellige hunc §. in plasis. alias serua qd̄ dr̄. de eccle. tit. §. interdicimus.

f Pro verberibus. i. loco tormentorum. quæ eis remittunt.

g Legitimis. q̄ sunt, dt ff ad l. Corne. de sica. l. i. & j. in fi. & ad l. Corn. de fal. l. i. §. vlti.

h Si quis ꝯ. ab hinc vsq; ad §. presby. autem & diaconis. j. e. tract. de conuentionib⁹ & accusationib. clericorum oīi ordinis.

i Subiaceat. vt j. vt cler. ap. pro. epis. cō. § i col. 6. & j. apud quos oportet causā di mo. & asce. §. i.

k Contradi. vt C. de de epi. au. l. episcopale. in fi. sed in cuius bonis? Rñ. si noīe ecclesiæ, in bo. ecclesiæ, vt fit in bonis pupilli tutore damnato: vt ff. de re iud. l. si se. §. tutor. & ff. si quis cau. l. fi. si autē suo noīe: si tunc nō habet vnde, vt quia secularis clericus est; tunc in suis bonis: alias aūt dic vt diximus j. de non alien. §. si aūt creditor. l fi.

l Contradicat. s. appellando, vt sequit ibi. & non liceat &c. à sñia ergo epi appellatur. Sed ꝯ. C. de epi. au. l. epale. in alio ēt lex illa huic ꝯdicit: qa ibi æquiparat eū præfe. prætō. hic aūt facit eum minorem quolibet defensore ciui-

Appellat à sñia episcopi.

cinitatis, cùm dicat defensorem sententiam episcopi retractare: quod nō esset, ois maior esset. vt 3. de appel. coll. iiij. §. illud. quase dicunt quidam his duobus casibus hanc corrigere illā. tu autem dic quòd hic vt eorum ordinarius cognouit episcopus, vt pa tet ex præcedenti. §.

appellatur, vt C. qui pro sua iurisdictio. l. ij. in fine. licet hoc sit contra regulam quæ est. ff. quis & à quo. l. s. in fin.

d Et secundum leges. Not. quòd iterum examinat sic. ¶. proxi. §. Accus.

si qs cōtra aliquem. ibi adit ab extraneis audiri fuit electus, & sic primo modo non contradicit, cū alio casu loquatur. Item nec secundo: quia parificat' præfecto. ſ. quando ab extraneis eligit': vel licet iudex locorum, sine defensor retractet: vt hic. faciunt ex cōmissione principis, quam habent per legē istam. vnde ipse princeps retractare videtur. quod fieri potest: vt ff. de offic. eius cui manda. est iurisdict. l. & si prætor.

a In tali causa. no. casum vbi tantum semel appellatur. sic. C. de asses. tol. l. i. j. ss. respon. & C. de appel. l. illud. §. similimodo. & §. orientalem. sic. C. de præci. impe. offe. l. si quis. regulariter autē his potest appellari. licet non ter. C. ne li. in vna eademque causa. l. i.

Appellare licet bis.

b Ordinem. ordo legum est. C. de appe. l. præcipimus. & 3 de nuptijs. §. illud. vsque in fin.

c Ad imperium. Not. à delegato appellari ad delegantem. vt hic, & C. de appel. l. præcipimus. §. hæc si appellatio. & C. de iudi. l. fin. in fi. Sed videtur, quòd à delegato principis non ipse princeps, sed alius appellerur: vt 3. de app. col. iiij. §. fina. quæ est cōtra. Solu. ibi ad vniuersitatem delegauerat hic ad causam specialem princeps delegat. sed etiam si ad causam specialem princeps delegat: nō ipse quandoque, sed alius appellatur: quod est quando delegatus à se alij delegat: nam tunc secundus delegans

rum iudex causam examinet: & si inuenerit iudicium rectè factum, etiā per sententiam propriam hoc confirmet, & exsecutioni propriæ tradat quæ iudicata sunt: & nō liceat secundò in tali causa [a] victo appellare. Si verò iudicis sententia cōtraria fuerit ijs q̄ à deo amabili episcopo iudicata sunt tunc lcˉcū habere appellationē contra snīam iudicis, & hanc scdm legū ordinē [b] referri & exercere. Si tn̄ ex imperiali iussione, aut iudiciali præce pto episcopus iudicat inter quascunque personas: appellatio ad imperiū: [c] aut ad eū q̄ trāsmisit negotiū, referat. Si vero crimē fuerit quod aduersus quālibet memoratarū reuerendissimarū personarū inferat, si quidē apud epm̄ aliquis accusatur, & ipse veritatē inuenire potuerit: ab honore aut gradu hunc scdm ecclesiasticas regulas deijciat, & tunc cōpetens iudex hūc cōprehendat, & secundū leges [d] litē examinans causæ finē imponat. Si verò prius ciuilē iudicem adeat [e] accusator, & crimen per legitimā examinationē potuerit approbare, tunc epo locorū gesta monumentorū palam faciat: & si ex his agnosca tur pposita crimina commisisse eū, tunc ipse eps hūc scdm regulas ab honore siue gradu quē habet, separet: iudex autem vltionem ei inferat legibus congruentem. Si verò eps putauerit gesta nō

iuste confecta: tūc liceat ei differre, & nudare honore seu gradu accusatā personam: ita tamen, vt hmōi persona sub legitima cautela fiat, & ita ad nos negotium tā ab epo quàm a iudice referatur vt nos hoc cognoscētes quæ nobis videtur iubeamus. Si quis aūt pro pecuniaria causa cōtra aliquā oium memoratarū personarum habuerit actionē aliquam, & eps distulerit inter eas iudicare: licentiam habeat actor ciuilē iudicem adire: [f] ita tn̄, vt accusata persona nullo modo cogatur fideiussorem [g] dare, sed solam cautionem sine iureiurādo cum hypotheca suarum rerum exponere. Si verò pro criminali causa accusatio cōtra aliquam memoratarum personarū proponatur, sub legitima cautela accusata fiat psona. Si aūt ecclesiastica [h] causa est, nullam communionem habeant iudices ciuiles citra talē examinatiōnē, sed sanctissimus episcopus secundum sacras regulas causæ finem imponat.

CAP. XXII. Vt episcopi apud proprium cōuenianiur metropolitanum: & vi cauere pro lite non tenetur.

Episcopus ab episcopo vel ab alio conuentus, cō ueniendus est sub archiepiscopo: & ad patriarcham appellatio est: nulla cautione vel fideiussio ne pro lite finienda inter posita. Bar.

e Iudicem adeat ex hoc. & 3 proxi responso. datur intelligi quia in crimine est actoris potestat vtrū coram episcopo, an coram ciuili iudice clericum accuset. & ad hoc est. 3. vt cle. ap pro. episcop. coo. §. si tamen. coll. vj. & hoc de ciuilibus criminibus, secus si est canonicum, vt infra proæm. §. si autem ecclesiastica. Item ea eo quòd hic & supra proximè dictus, episcopum secundum legem iudicare, patet eum debere scire leges: vt C. de legi. & consti. l. leges. cum non ex artetius, sed sua debeat conscientia iudicare, vt 3. de iudi. § j. Acc.

Eps leges scire debet.

f Ciuilem iudicem adire. Not. quòd potestas est iudex ordinarius scholarium etsi cum sit clericorum. vt hic, & in proœmio Digestorum in fine. sed decretalis posterius eximere videtur clericos, vt extra de foro competen. si diligenti. Vel dic decretalem loquitur inter clericos vtrinque. si autē actor est laicus, non, & ideo hoc casu pōt priuilegio renunciari, vt C. eo. l. omnes. & sic intelligat. C. d: pac. l. pen.

Scholares iurisdictioni potestatis subsunt.

g Fideiussorem. Olim dabat œconomum suæ ecclesiæ, vt C. de episcop. & cler. l. cum clericis. §. memorati. quæ est contra. sed illa pes ista corrigitur.

h Si autem ecclesiastica. vt de articulis fidei, vel simonia, & hoc quando hæc clerico obijciuntur: secus si laico, vt 3. de man prin. §. si vero c. no. scum. col. 3.

Synodi

a Sinodi. i.iurisdictionis.
b Habeat. qa vnus episcopus conuenit alium ciuiliter & etiam criminaliter in causa appellationis.
c Alijs xij. f. vt xv. q. 7. §. si quis tumidus.
d Semetipsos absoluere i. cito se expediant.
e Exigi. §. de eccl. tit. §. pe. contra. Sol. hic corrigit: & eodem mo corrigit qd ē C. e. l. orphanotrophos.
f Ex ipsis. i. gubernatoribus. Acc.
g Repetitionem. aliàs est redditionē, & aliàs repetitionem quod idem est, nam antequam causam ap. prosequatur, mandatur executioni prima sna. vt hic, & in fine huius §. ibi. non enim concedimus &c. sic & aliàs §. vt ipsi. lat. §. aliud. sed hæ sunt specialia: regulariter enim contra, vt ff. nil innoua. ap. pen. & C. de app. l. appellatione & ff. de ijs qui no. infa. l. furti. in prin & ff. de ijs qui satis. cog. l. sciendum. §. pen. & ff. de testa. l. qui à latronibus. §. fin & C. de integ. resti. l. pen. & ff. de appel. te l. j. & ff. de app. l. constitutiones. in prin. & §. vt nulli iud. §. illas vero quæ fm legem. hae coll.
h Examinans. i. examinauerit.
i Venire No. speciale in ratione reddenda à dictis administratoribus, vt qs non possit in alium iudicem consentire enim aduersario, nisi sub suo epo tegulariter. n. 3. vt ff. de iudi. l. j. & ij. f prin.
k Si quis autem ex ecclesiasticis. No. hæredes œconomi teneri sicut ipse. vt hic, & C. e. l. si qui presbyter. in fi & C. de sacro sanc eccl. l. iubemus § œconomos. Al.
l Compleri. vt ff. de iudi. l. vbi semel.
m Reuerendissimi apocrisarij. i. qui res ecclesiæ agunt: vt §. quo opor. epi. §. si vero metropolita. sic dicti, quasi secreti ad eij. vel expone vt ibi. Solis

. Si quis vero sanctissimorum episcoporū eiusdem synodi a dubitationem aliquam adinuicem habeat, b siue pro ecclesiastico iure, siue pro alijs quibusdam rebus: prius metropolita eorum cum alijs c de sua synodo episcopis cām examinet & iudicet: & si non rata habuerit vtraque pars quæ iudicata sunt, tunc beatissimus patriarcha diœceseos illius inter eos audiat. & illa determinet quæ ecclesiasticis canonibus & legibus cōsonant: nulla parte eius sententiæ contradicere valente. Si aūt & à clero, aut alio quocunq; aditio contra episcopum fiat pp quamlibet cām: apud sctissimum eius metropolitā scdm sacras regulas & nr̄as leges causa iudicetur: & si quis iudicatis cōtradixerit, ad beatissimum archiepm & patriarcham diœceseos illius referatur causa, & ille scdm canones & leges huic præbeat finem. Si verò contra metropolitam talis aditio fiat ab epo, aut clero, aut alia quacunque persona: diœceseos illius beatissimus patriarcha simili modo cām iudicet. Pro oībus aūt causis pro quibus apud pprium metropolitā aut patriarchā, siue apud alios quoscunque iudices epi cōueniantur, nullā fideiussionem aut cautionē pro lite exigant: sic tñ, vt isti studeant illatis sibi causis semetipsos absoluere. d

CAP. XXIII. Vt œconomi & similes apud proprium epm conueniantur.

Oeconomi & similes coram episcopo rationem reddere debent. & licitū est eis à snīa epi ad patriarchā appellare. Har.

Oeconomus autē xenodochos, nosocomos, ptochotrophos, & aliorū venerabiliū locorū gubernatores, & alios oēs clericos iubemus pro creditis sibi gubernationibus apud propriū epm cui subiacēt, cōueniri, & rōnē suæ gubernationis facere & exigi e qđ ex ipsis. f debētes ostendunt illi venerabili reddēdū domui, ex cuius ordinatione debitū apparuerit. Si verò putauerint se grauari: post repetitionē g metropolita causam examinet. Si verò metropolita fuerit contra quampiam prædictarū personarum huiusmodi causas examinans h & debitum exegerit & exactus putauerit se grauatum: diœceseos illius beatissimus patriarcha causam determinet. non. n. concedimus prædictis personis pro memoratis causis ante examinationem & exactionem debiti pro prios episcopos declinare, & ad alia venire i iudicia. Si quis autem ex ecclesiasticis k cui aliqua talis dispensatio credita est, ante rationum expositionem, & debitorum solutionem moriatur, iubemus eius hæredes simili modo & rōnibus & exactiōibus subiacere.

† Cōcor. est hoc §. c. j. cū glo. t. in fi. extra d mu. pett. vbi dr. q eadem lege conueniē qnis, qua is sibi tribui postulat.

CAP. XXIIII. Vt episcopi illic vbi deliquerint conueniantur.

Episcopi & clerici in vrbe Constantinopolitana degentes, ibi conueniendi vel cogendi non sunt lite in prouincia contestata: alias coram præfecto prætorio sunt conueniendi apocrisarij autem ad patriarcham vel metropolitam destinati, interim conueniendi non sunt: nisi de hoc mandatum habuerint, vel alios conuenerint, vel ibi cōtraxerint. Item episcopi vel clerici legationis tempore conueniendi non sunt. Clerici & monachi accusandi sunt iniuria loci repulsa, & loci reuerentia seruata. Item monasterium per suum procuratorē agere debet: sportularum quātitate legitima in supradictis personis & casibus seruata. Part.

Si quis episcopus aut clericus ex quacunque prouincia in Cōstantinopoli reperiatur, & voluerit aliquis aduersus eum actionem proponere, si quidem litis contestatio in prouincia pro ipso negotio facta est, ibi litē compleri. l Si verò nondum inchoata est: apud gloriosissimum præfectum Orientis prætoriorū, aut apud eos, qui à nobis fuerint deputati iudices, conueniētib. eum respondere.

CAP. XXV. De apocrisarijs.

Reuerendissimi † verò apocrisarij m cuiuscun-

cuiuscunque sanctissimę ecclesiæ, qui in regia ciuitate degunt, aut ad beatissimos patriarchas, aut ad metropolitas à suis epis ordinati, & destinati, neque pro suis epis, neque pro causa ecclesiæ, aut pro debito publico aut priuato aliquam conuentionē sustineant, nisi mandatū habuerint à suis epis, aut œconomò, aut aliquos conueniant. Tunc enim solis [a] illis qui ab eis cōueniuntur, damus licentiam, si quam obligationem habent contra ecclesiam, aut contra epos eorum pponere. Si verò & i qbusdā causis vel actionibus semetipsos obligatos fecerint: in tpe in quo responsa faciunt, pro his conuentiones suscipiāt.

CAP. XXVI. Ne episcopi legationis tempore conueniantur.

Si verò epi [†] vel clerici pro ciuitate aut pro suis ecclesijs pp suā legationē, aut ordinationem epi, ad regiam ciuitatem vel ad alium quemlibet locum proficiscantur: iubemus eos nullam molestiā aut importunitatē à qualibet persona sustinere: licentia existente ijs q obligatos eos putant se habere postquā ad prouinciam reuertunt, cōuenire eos, nullo in ijs q̄ se putant habere, eis faciendo præiudicio de tpalib. prę[s]criptionibus propter tempus, [b], quod in tali causa protraxerint.

CAP. XXVII. Vt monachi per procuratorem se defendāt: & de quantitate sportularum.

Si qn̄ aūt causa emerserit, vt admonitio, aut exsecutio inferatur pro quali ber pecuniaria causa, siue publicą, siue priuata, clerico aut monacho, aut monastriæ, aut cuicunq; monasterio, & maximè fœminarū: iubemus sine iniuria, & cū cōpetēti honore admonitionē fieri, non tñ monastriam aut asceatriā monasterio abstrahi: [c] sed pcuratorē ab eis ordinari, q p causa rñdeat. Monachis aūt liceat, siue p se, siue per procuratorē monasterij causas agere: sciente qui hoc p̄uaricat iudice, vel exsecutore, qa & cingulo spoliabit, & pęnā qnq; librar. auri exiget p magnificētissimū comitē priuatarū rerum: exsecutore videlicet sup hoc verberādo, & in exilium dirigendo: locorum sanctissimis epis prouisuris, vt nihil his ↄ̄rium fiat: aut si aliquid cōmittatur, memorata vltio procedat. iudicem vero vindictam differentem imponere, ad scientiam nostram episcopus referat.

CAP. XXVIII. De modo sportularum in persona clericorum.

Sportularum verò noie oēm personam in quocunq; ecclesiastico officio constitutam, & ad hoc diaconissam & monachā, aut ascetriam aut monastriam pro omni criminali & pecuniaria cā, cuiuscunq; quantitatis sit, siue à clerico, siue à quolibet in militia constituto admonitionem suscipiant, aut in regia ciuitate, aut in prouincijs quibus degunt: nec amplius quatuor siliquis [d] dare permittimus. Si verò ex nostra iussiōe aut ad iudicē, aut ad beatissimū patriarchā missus exsecutor, in alias prouincias admonitionē offerat alicui memoratarum personarum: nō vltra vnum solidū [e] accipiat. Si vero pro vna eademq; causa multas ex memoratis personis admoneri contingat: [f] vnam & solā personā pro oībus sportulas dare sancimus. Eps vero pro rebus ecclesię suę nullā exactionē molestiamq; sustineat sportularū, si pro talibus causis admoueat exactio: actiones videlicet contra ecclesiam propositas œconomis [g] suscipiētib. aut illiis, q in eā cām ordinati sunt.

[a] Solis, imò videtur q debeant omnib. rñdere, vt ff. de iud. l. 2. §. oēs eñ. & §. sed si agant. Sol. hic nomine alieno agit legatus, ibi suo nole. & facit ꝟ. de exe. & ijs q cō. & re. §. 2. Acc.

[b] Propter tēpus. No. q vbi iur auferi agēdi potestatē: temporalis præscriptio nō currit: vt hic, & ff. de iudi. l. 2. §. pen. & ꝟ. vt cū de app cog. §. meminimus. C. de an. excep. l. 1. §. fi. & ff. de tri. actu q̄ priua. l. 1. §. si quis pp. & C. de præscript. 30. vel 40. an. l. cum notissimi. §. illud.

[c] Abstrahi. nemo debet extrahi de domo inuitus pro cā ciuili: vt ff. de in ius voc. l. plerīq;. & l. seq. sed hmōi religiosæ personæ multo minus debent extrahi: vt hic, & ĵ. eo. §. prouidere. & ꝟ. apud quos opor. cau. di. mo. §. prętereà. idem de muliere dicitur ꝟ. vt nulli iudi. §. necessarium. Item no. quod subijcit hic de procu. quē dicit constitui. nam si quis in sua ppria causa constituit, valet, vt patet ex definitione pcuratoris: vt ff. de procur. l. 1. Si vero sit causa monasterij, quomodo ab aliquo pōt procurator constitui, cum nemo sit dominus: imò syndici ad talia ordinantur: vt ff. qd cuiusque vniuersi. l. 1. in fine. & l. item. §. pen. Resp. impropriè hic dicitur procurator, idest syndicus. vel dic, procurator constitui potest & in causa monasterij à syndico lite cōtestata, ad instar pcuratoris: vt C. de pcuratoribus. l. neque & l. nulla.

[†] Cōcor. cū hoc §. c. vlt. cū gl. in. super verbo, potuit. post prin. extra de foro com. & gl. 1. circa prin. in c. pen. extra de treu. cal.

[d] Quatuor filiquis. quid est siliqua? Respon quidam, quarta vnicæ, hoc est 48. pars assis: vt arg. ff. de an. lega. l. liberto. §. filium. Sed alij in pdicta. l. liberto habent in littera siliquum, non siliqua. Tu dic fm Ioā quòd est genus monetæ siliqua, qua vtuntur prouinciales: vt medalia de Sancta Helena & de hoc habetur mentio. ꝟ. vt nul. municu. agri. ta. eius ter. §. 1. collat. 5. Et not. q hic corrigit illa lex quæ maiores sportulas dicebat imponi: vt C. de episc. & cler. l. cum clericus. in fi. & alia in eod. titu. l. omnes qui. §. exsecutoribus.

Siliqua quid sit.

[e] Vnum solidum. & in hoc casu accipit plus, cum princeps aliunde illuc mittat iudicem: vt hic, & arg. ff. de iud. l. 2. §. legatis. ibi, vel in prouinciā destinati &c.

[f] Contingat. quia prima persona admonita decessit, item secunda, item tertia. Azo. Vel dic q omnes canonici vnius ecclesiæ fuerunt admoniti. Acc.

[g] Oeconomis. In causa

caufa ecclesiæ defendit œconomus, vt hic: nō aūt in alienis vel publicis. vt §. eod. §. alia. q est §. Sed qd si agit ꝫ epm noīe ecclesię? Rn actorē poterit ordinare eps auctoritate archiepi: vt facit tutor: vt insti. de cura §. fi. nō œconomus vel syndicus ab vniuersitate cui instituitur, vt ff. qđ cu iusq. vni. l. 1. in fi. & hīc §. pen. Qualiter aūt ꝫ hmōi personas libellus fiat, plene di xi. §. apud quos opo. tau. di. mo. & afec. §. propterea. col. 6.
a Reddere. & triplū fieob: vt §. vt nulli iu di. §. & hæc. q est ꝫ.
b Non hñtibus i. nō debentibus hēre, vt oēs in sacris ordinib. constituti, vt §. qūo opor. epis. §. neq, aūtē & §. de nup. §. sed & si quis.

Ordinat* in sacris nō debet habere vxorem.

c Superinductam. vt occasio delinquendi non præbeat. vt insti. vi bo. rap. §. sed ne dū. & fa. C. eo. l. cum.
d Eam. ēt matrem.
e Permittimus. hæ eadem habes §. quo opor. epis. §. quanta.
f Secundū numerū personarum. quod leges virilem appellāt, vt C. de cad. tol. §. fin autē legatarij. & ff. de leg. præs. l. virilis. in prin. Acc.
g Alat & regat. & pro idest.
h In exilium. hic aut pro & accipitur: vt in nouel. eo. tit & C. de vet. iure. l. cū q. &c.
Al. Alij hñt in littera, & tūc est plana. & fa. ad hunc §. C. eo. l. si quis l hoc. & C. de his qui ad eccl. cōfu. l. denunciamus.
i Ipsas. aliās quas.

Cruces vbi reponi debeāt.

k Honorandas. ergo cet interdicimus nō alibi reponi, nisi &c. cū crucibus & cū litanijs sacra ingrediuntur. vel subaudi, portant: & erit plana & dic cum quibus scilicet crucibus ingrediuntur sacerdotes.
l Reponi. vt in sacristia. Acc.

Qui vero cōtra hæc exigere sportulas præsumpserit: in duplū quod acceperit exactæ personę reddere ^a compellatur: & si quidem militat, cingulū priuetur: si vero clericus fuerit, à clero remoueatur.

CAP. XXIX. Ne clerici mulieres superinductas in proprijs domibus habeant: epi vero nullas.

Presbyteri & clerici in domo propria mulierem habere non debent, nisi omnem effugiant suspicionem. episcopus autem nullam mulierem secum habere debet.

Presbyteris aūt & diaconis, & subdiaconis, & oibus in clero cōscriptis, non hñtibus [b] vxores secūdū sacros canones, interdicimus ēt nos secundum sanctarū regularū virtutem, mulierem aliquā in propria domo superinductam [c] habere: nisi tñ citra matrē, aut sororē, aut filiam, & alias personas quæ oēm suspicionē effugiunt. Si quis autē absq; hac obseruatione mulierē i sua domo hēt, q pōt ei suspicionē inferre, & semel & scdo à suo epo aut à suis clericis ad monitus ne cum tali muliere habitaret, eijcere eā [d] de sua domo noluerit: aut accusatore apparēte approbet inhonestē cum muliere conuersari: tunc eps eius scdm ecclesiasticos canones de clero eū amoueat, curiæ ciuitatis cuius clericus erat, tradēdo. Epm vero nullā penitus mulierē habere, aut cū ea habitare pmittim[e]. Si aūt pbetur nequaquā hoc custodiēs, epatu priuatur: ipse enim se ostendit indignum sacerdotio.

CAP. XXX. De diaconissis.

Diaconissam vero nullo modo cum viro ex quo pōt inhonestę vitę emergere suspicio, habitare permittimus. Si vero [*] hæc nō obseruet: sacerdos sub quo subiacet, admoneat eā, vt oībus modis talem virum eijciat à sua domo. si vero hoc distulerit agere: ecclesiastico ministerio, & proprijs emolumentis alienata, monasterio tradatur & ibi oī suæ vitæ tempore degat: rebus eius, si quidem filios habeat, inter se & illos secundùm numerum personarū [f] diuidendis, vt competentē ipsi mulieri partem monasteriū accipiens, eam alat, [g] & regat. Si autem nō habuerit filios: omnis eius substantia inter monasteriū vbi mittitur, & ecclesiam, in qua prius erat constituta, æqua portione diuidatur.

[*] Facit ad hunc §. §. 2 fun. clas gl. vlt. in fin. cū de cōuer. coniug.

CAP. XXXI. De his qui in ecclesia episcopo aut alijs clericis iniuriam inferunt.

Si quis cum sacra ministeria celebrantur, in sanctam ecclesiam ingrediens, epo, aut clericis, aut ministris alijs ecclesiæ iniuriam aliquam inferat: iubemus hunc verbera sustinere, & in exiliū [h] mitti. Si vero hæc sacra ministeria conturbauerit, aut celebrari prohibuerit: capitaliter puniatur. hoc ipso & in litanijs in quibus epi aut clerici reperiantur, custodiendo. Et si quidem iniuriam solum fecerit, is verberibus exilioq; tradatur. Si vero etiam litaniam concusserit, capitale periculum sustinebit: & vindicare iubemus nō solum ciuiles, sed etiam militares iudices.

CAP. XXXII. Ne laici faciant litanias sine episcopo, & clericis, & crucibus.

Omnibus aūt laicis interdicimus litanias facere sine sanctis epis, & qui sub eis sunt reuerendissimis clericis. [*] Qualis. n. est litania, in qua sacerdotes non inueniuntur, & solennes orationes faciunt? Sed & ipsas [i] honorādas [k] cruces (cū quibus & in litanijs ingrediuntur) non alibi nisi in venerabilibus locis reponi: [l] & si qñ opꝫ vocauerit ad litanias celebrandas, tunc solùm ipsas sanctas cruces accipere eos qui consuete eas portare solēt, & cum epo & clericis litanias celebrare hoc custodiētibus sanctissimis locorum epis, aut ēt eorū clericis, & per loca iudicibus. Si quis aūt in hoc capitulo, pñtis nostrę regiæ virtutem aut transcenderit, aut non vindicauerit: prædictas pœnas patietur, monasteriorū, & reuerendiss. monachorum dispositione.

[*] Litaniae veræ talo. dūc publicas supplicationes.

CAP. XXXIII. Reliquum nobis est & de venerabilibus monasterijs & reuerendissimis monachis formam dare. Illud igitur ante cætera dicendum &c.

Transcri-

Iube-

Transcribitur hic in Græco totum primum caput Nouellæ s. sup. Contius. CA. XXXIIII. Vt abbas nō tam antiquitate quā bona existimatione censendus sit & eligendus.

Idem cautum exstat in regula sancti Benedicti. c. 64. Contius.

Abbas eligendus est non secundum gradum, sed meritis & virtute, & idem in abbatissa est seruandum. Bart.

Iubemus igit a abbatē aut archimādritā in vno quoq; monasterio ordinari, nō oino sm gradū monachorū, sed ∴ oēs b monachi melioris opinionis existētes eū eligāt, ppositis sacrosanctis euāgelijs dicētes, qa neq; pp amicitiā, aut aliā qualibet cām, sed sciētes eū & fide rectū, & vita castum & gubernatiōe dignū, & q possit monachorū disciplinā, & oēm monasterij statū vtiliter custodire, eū elegerūt: c & sanctissimū epm sub quo monasteriū constitutū est, eū, q ita electus est, modis oib. abbatē ordinare. d Hęc aūt oia q̄ à nobis disposita sunt p ordinatione abbatū, videre pcipimus & in venerabilib. fœminarū mōasterijs & asceterijs. e

CA. XXXV. De monachis nō statim vestiēdis. Cōuenit ca. 2. s. Nouel. 5.

Ignoto ad monasterium aspiranti monasticum schema, nisi post trienniū non detur, intra quod tempus probanti eū suū esse, reddatur cum rebus asportatis: notus vero īcō tenentis pōt monachus ordinari. Debent insup vna monachi habitare: nō tamē dormire, & à mulierū pcul esse cōsortio. An.

Si quis aūt ad monasticā vitā venire voluerit: iubemus, si qdē not' est, quia nulli fortunę subiacet, abbas monasterij si perspexerit, schema f ei pbeat, si vero non cognoscitur, aut cuilibet fortunæ subiacet: intra tres annos non accipere eum schema monasticū: vt intra memoratū tēpus experiat huius hominis cōuersationē monasterij psul. g Et si intra triennium aliquis emerserit dicens aut seruū, aut colonum, aut adscriptitiū suū hunc esse, aut ēt tanquam fugientem agriculturā, aut quasi aliquid rapientē, aut propter aliquam culpam in monasterium eum ingressum: proprio domino hunc restitui cū rebus quas probatur in monasterium introduxisse: iurando h primum, i quia nihil patieł à suo domino percipiente. Si aūt intra trienniū nullus conuenerit, aut inquietauerit, aut contra aliquam memoratarū personarum qstionem fecerit, abbas monasterij post trascursionem triennalis tpis si talē virum dignum iudicauerit: tunc det ei schema, & nullus sit ei postea molestus propter fortunam, donec tamen deget in monasterio. Res autem quas in monasteriū introduxisse videł, illæ sæ domino reddantur. k Si quis autem memoratarum personarum reliquit monasterium, & ad secularem venerit vitam, aut in ciuitatibus aut in agris circumiens, ppriæ fortunæ l reddał.

CAP. XXXVI. Vt monachi in vno conclaui habitent.

In oibus autem monasterijs: quæ cœnobia dicuntur, iubemus secundum canones monachos in vno habitaculo omnes separatim m dormire, vt mutuum alterutris testimonium n castæ conuersationis præbeant: nisi quidam tamen ex eis aut pp longæuā in monasterio cōuersationem quietè volentes viuere, aut senectutis atque corporis infirmitatis causa in remotis cellulis intra monasteriū constitutis degant: & hoc cum ɔsciētia & volūtate abbatis fieri. Hęc oīa in monasterijs & asceterijs fęminarū seruātib. o in nullo loco nrę rei pub. esse monasteria pmittimus aliter. p Vbi aūt monasteriū inuenił, oibus modis iubemus viros à fœminis separari, & fœminas q quidem in quo sunt monasterio remanere: viros autem aliud monasterium sibimet facere. Si vero plura sunt monasteria, vt necesse non sit noua monasteria ędificare: locorum sanctissimus episcopus monachos cū monachis, & fęminas cū fęminis saparare

a Iubemus igił. qa fecit modo prox. de monachis mentionē igił de eis incipit, & psequitur vsque in finem cōstitutionis.
b Sed oēs. huic. §. concord. j. de defensor. ciuit. §. decreto. col. 2. & C. de off. ma. off. l. 1. de off. præ. vr. l. fin. Acc.
c Elegerunt. & sic monachi hodie eligūt: vt hic. olim epis, sed corrigił: vt j. de mon. §. ordinationē col. j.
d Ordinare. i. consecrare & confirmare, vt in nouel. Acc.
e Asceterij: genera sunt locorum religiosorum.
f Schema. i. ordinē monachalē. l. cucullam & scapularium: & eum inconcinenti professionem faciat.
g Præsul. i. abbas. & concor. huic l. j. de mona. §. sancimus. & §. inter. & §. si vero. Accur.
h Iurando. simile iuramentum. præstat dñs qñ seruū ad ecclesiā fugiētē recuperat. vt C. de his, q ad ecc. ɔfu. l. pręsẽ. in fi.
i Primū. s. est pstandum à dño: qa &c.
k Dño reddantur. nam non debet in teb. qs cū aliena iactura lucrari: vt ff. de condict. inde. l. nā hoc natura. & sic nor. q tenet principale, non tamen tenet accessorium. Ac.
l Fortunę i. dño suo, vt j. eod §. si seruus.
m Saparatim, i. nō simul: sed qlibet in sua statuta siue cubili, vna domo tamē: vt hic. & j. de mon. §. cogitandum.
n Testimonium. hic sume ar. q possit esse testis monachus. & dic vt dixi, de mona. j. §. cogitandum.
o Seruantibus. s. abbatibus.
p Aliter. quam supradiximus.
q Fęminas. no. q defertur mulieri. licet nūc hic q collegium reprobatur, licet alia causa religionis facta valeant: vt ff. de colle. illic. l. j. § sed & . Item res eorum mares debent portare: vt ff. de colle. illi. in fi. & j. proxi.
Diuidere.

Iacit ad hoc gl. sup verb. eligendi. in c. cum dilectus. extra de consue.

Lucrari nō dēt qs factura.

Monachus pōt testificari.

& in alijs monasterijs cõgregare procuret, quæcunq; vero habẽtur cõia, inter eos s̃m cõpetẽs eis ius diuidere. [a] Feminis autẽ quẽcunq; ipsæ elegerint siue p̃sbyterũ, siue diaconũ, ad faciendũ eis respõsum aut sanctã eis cõionẽ portandam: sanctissimus ep̃s sub quo sunt, deputet quẽ rectę fidei, & vitę bonę eẽ cognouerit. Si vero q ab eis electus est, nõ sit p̃sbiter aut diaconus, dignũ tñ eũ hmõi ministerio ep̃s iudicauerit: ordinationẽ ei iponat, [b] q dignus esse videbit, vt respõsa (sicut dictũ est) monastrijs distribuat: ita tñ vt neq; sic electus ad respõsa fęminarũ in monasterio [c] maneant.

CAP. XXXVII. Conditionem nuptiarum vel liberorum non extare si quis monasterium ingrediatur.

Si rogatus de restituendo, nuptias non contraxerit, vel liberos non habuerit; aut ingrediatur monasterium, deficit fideicommissum, nisi alteri loco venerabili debeat restitui. Angel.

Sed & hoc [d] p̃senti addimus sanctioni: si forte q̃s sub cõditiõe nuptiarũ, siue liberorũ, [e] siue doris cã, siue antenuptialis donationis donauerit siue reliquerit suis liberis siue alij cuicunq; p̃sonæ hẽditatẽ siue legatũ, aut ab initio purè relinquens eis, oneret eos substitutione, aut sub vna p̃dictarũ conditionum reliquerit, vel donauerit, substitutiones vero vel restitutiones eis fecerit adiectis cõditionib. q̃buscunq; [f] ex ijs q̃ superius enumeratę sunt: sancimus si p̃sonę talibus conditionibus subiectæ, siue masculi, siue foeminæ, monasteria ingrediantur, aut clerici, [g] aut diaconissæ aut ascetriæ fiant: tales conditiones inualidas, & pro non scriptis [h] esse. Hoc autem solatio & clerici & diaconissæ, ecclesiarum fruantur, si vsque ad suã vitam in his perseuerauerint, vt res sub tali conditione donatas aut relictas ad pia opera expendant aut relinquant. In personis enim quę in monasterium vel ascecerium ingrediuntur, & relinquũt huiusmodi conuersationem castam: monasterio aut ascecerio vbi à principio ingrediuntur, res sub tali conditione donatas aut relictas, cum alia eorum substantia competere volumus. [i] Si tamen [k] in redemptionem captiuorũ, aut egentium alimenta sub prædictis conditionibus substitutio aut restitutio fiat; ex nullo memoratarum modo eam excludi permittimus.

CAP. XXXVIII. Vt qui monasteria ingrediũtur, se suaque dedicent monasterio.

Si qua intrauerit monasterium animo ibi manendi, & se & sua monasterio dedicet: licet tamen ei post ingressum bona sua liberis partiri. Angelus.

Si qua

[a] Diuidere. Not. sic ff. de col. illi. l. j. §. fina.
[b] Imponat. nota q̃ etiam laicum possunt eligere istæ fœminæ. sicut episcopum: vt s. eo. tit. col. j.
[c] In monasterio: i. in claustro.
[d] Sed & hoc. duo dicit hic §. primum, si dedi mulieri. x. pro dote, vel viro alicui pro donat. propter nu. vel nulla adiecta tali cã dedi clerico sub tali cõditione si cõtraheret matrimoniũ, vel si hẽret liberos, q̃ tũc haberet demum: hoc casu: si monasterium intret, vel clericus sęculo renunciet, impleta est cõditio: vñ proinde habet, ac si filios haberet, vel matrimoniũ cõtraheret: & tũc haberetur ac si nulla fuisset apposita conditio, sed pure eẽt relictũ. & hoc dicit littera, inualidas esse conditiones. nã hæc duo sunt paria, obligationẽ esse purã, vel esse cõditionalẽ, dũmodo conditio iam extiterit: vt ff. de condic. inde. l. sufficit. sed cum pure dedi vel reliqui tibi cã dotis vel don. pp. nup. si liberos non haberes, vel matrimoniũ nõ contraheres, rogaui vt restitueres alij: certe si ecclesiam intres, videris liberos hẽre: & ideo fideicõmissarius nil expectet, ac si nõ eẽt aliqd appositũ de restituendo: nisi fidei cõ. sic relictũ ad pias cãs: quo casu ẽt expectat. & si habet monasteriũ p̃ filio. item nota ex hoc. §. q̃ ecclesia loco filij habetur: quod valet ad multa, & ideo quidã intelligunt hoc tñ his duobus casib. si liberos haberes, vel matrimoniũ contraheres; nõ aliàs. Alij vbique dicũt p̃ filio haberi. quia si inuenias se sic institutũ, rũpit testamentũ, vt plene dicet j. §. prox.
[e] Liberorũ: sup his duob. ponit cõditiõ: sed quia subijcit siue doris &c. eãm dandi ponit sic cõdi. Quid ergo si aliam cãm dicat donandi, puta vt emãt seruũ l RA. non facio vim. vt ff. de do. l. s. sũ si. & l. seq. sed hoc iõ de his dixit, quia talia cõueniũt matrimonio: de qb. hic dicit.
[f] Conditionib. q̃buscũq;: sic loquit, ac si plures posuisset. sed certe si posuit nisi duas, s. matrimoniũ vel si liberos haberet, rogauit ergo hic restituere, si liberos non haberet, vel matrimoniũ nõ cõtraheret. vel enim cõtraxisse, & liberos habuisse, si monasterium intret: & facit ad hoc. ff. ad Tertul. l. ij. §. liberis. ponuntur ergo hæc verba si fecerit, cũ cõditionib. adiectis q̃buscunq;, pro singulari conditione quacunq; ex ijs q̃ superi⁹ numeratæ sũt.
[g] Clerici. ẽt sæculares. aliàs frustra diceret statĩ, q̃ debeat reseruare ad pias cãs: cum si de monachis tñ loqueret, ipso ingressu se & sua dedicant deo: neque vlterius eis administratio relinquitur: vt s. de mo. §. illud. Si tñ velis tñ de monachis intelligere, dices hic monasteria ingredi. s. vt conuersi sint, vel clerici fiant, s. monachi & quod sequit de reb. dicas q̃ licet habeant de facto administrationem & vsum rerũ: non tñ est de iure. nec abbas tenet eis dimittere, si non vult. item pro hoc, quod hic tractat tñ de monasterijs. item quia fauore ecclesiarũ nõ hominũ hoc fingit. si autẽ esset secularis clericus, posset dimittere cui vellet: vt s. eod. § presbyteros.
[h] Pro non scriptis. Primo casu ẽ inualida cõditio. Secundo est inualida tota restitutio sub cõditiõe facienda. & sic per consequens ipsa conditio.
[i] Volumus. hoc cõcordat s. de mon. §. si quis autem, & §. si vero relinquens. Accursius.

Intra

Conc. cum hoc §. c. in p̃sentia. cũ gl. vlt. extra de p̃ba. vbi vide eã, quia est elegãs ad hanc materiã.

Filius p̃teritus rũpit testamentum.

Ingrediẽs religionẽ se, & sua deo dedicat.

Concor. c. in p̃sentia. in vlt. glo. post prin. ibi si autem, rogatus est. extra de probatio.

Intrauerit monasteriũ. Quid si ex causa orandi? Rñ. non habet locũ. qđ hic dr, prius qñ abrenunciauit seculo, vñ non facio vim si intret vt monachus vel cõuersus, dũmodo renunciet: vt ĩ. de mo. § si aũt nihil. Item qđ si capellam intret? Rñ. non hẽt locũ, qđ hic dicit: nec si plebem: q̃a tales propria pñt retinere: vt ĩ. eod. §. presbyteros, itẽ qđ si de rebus nihil dixit? Rñ. tacite sequũtur: vt ĩ. de mona. §. illud. itẽ si nõ habet liberos, habet tñ parentes qđ tunc? Rñ. P idẽ, ar. ĩ. eod. §. presbyteros. & ĩ. vt nul. iudi. §. adulteram. non tñ distribuit filius intrãs eos secundum eum. Tu dic quod nihil habent parentes: quia monasteriũ est p filio: vt ĩ. proxi. §. ergo superiores excludunt nec ob. ĩ. eod. §. presbyteros. qa ibi in secularibus dicit: itẽ nec illa. ĩ. vt nulli iud. qa ibi inuitẽ intrauit: hic sponte, vel corrigit per istã.

b Deputauerit. repete non. Acc.

c In proprios. Quæritur, an hæc dispositio sit testamentum: quod prodest quærere, si de actione vel numero testium quæratur. Dicit P. quòd non: quia arbiter & iudex diuidit, nõ tñ testat: quia non est dñs. q sic distribuit: vt ff. de iu. cod. l. consciuntur. §. si post testamentum, sed Azo non curat de noie, dum teneat de quo agitur: vt C. de consti. pec. l. ij. §. fi. & sic fit, quicquid vis, vt stratũ testũ, sed certe & non dñs testatur secdm eum: vt C. de secun. nup. l. fœminæ. in fin. & iusti. de pupil. substi. §. non solum. & potuit hæc lex etiã seruo concedere ius faciendi testamentum. Nec ob. huic sententiæ, si dicamus iure testamenti valere: quod dr. ĩ. de mo. §. illud. col. j quia illa per hanc corrigitur hoc casu. Si velles tenere opin. P. dicas, q lex illa, fœminæ, nõ obstat: qa ibi mater domina erit, licet habeat necesse filios instituere. itẽ nec illa de pupil. substit. quia ibi est speciale: quia filius sibi nõ poterat testari: vt ĩ. eo. §. j. sed secundũ Azo. qui dicit esse testamentum, quia est one agetur cõtra monasteriũ quia forte omnes res tenet. Rñ. condi. ex hac l. vt ff. de condic. ex lege.

a Si qua mulier, f aut vir monasticam elegerit vitã, & intrauerit monasteriũ: a filijs nõ extãtibus, monasterio qđ ingreditur res eius cõpetere iubemus. Si verò talis psona filios habeat, & nõ antequã intret monasteriũ, de suis rebus fecerit dispositionẽ, & legitimam partẽ filijs deputauerit: b et sic liceat ei postquã monasteriũ ingredit, suã facultatem in proprios c diuidere filios: ita tñ, vt nulli filiorũ minuat legitimã partẽ: quã verò non dederit filijs partem, monasterio cõpetat. Si verò oẽm substantiam inter filios diuidere voluerit: ppria sua psona d filijs cõnumerata, e vnã sibi partẽ oĩbus modis retineat, quæ debeat iuri monasterij competere. Si verò in monasterio degens moriat, antequam inter filios suos proprias distribuat res, legitimam partem filij percipiant: reliqua verò substantiæ pars monasterio competat.

CAP. XXXIX. vt solutis sponsalibus per monasterij igressum simplæ tantùm arræ reddantur.

Sponsus monasterium intrans recipit arrhas, quas dedit, si matrimonium non contraheret; & mulier quas accepit, restituit simplices, non autem duplicatas. An.

Sponsalibus quoque secundum leges factis inter aliquos, siue sponsus f monasterium ingrediatur, recipiat quæ pro sponsalib. arrarũ nomine sunt data: siue sponsa monasticam vitam elegerit, illa solummodo reddat quæ similiter arrarum nomine accepit: pœna vtrique parti concedenda. g

CAP. XL. Si vir aut vxor ingrediat monasterium.

Si vero constante adhuc mñrimonio aut vir solus, aut vxor sola intrauerit monasterium, soluat mñrimonium, & citra h repudium, postquam tñ persona pergens ad monasterium schema i perceperit. Et si quidem elegerit monasticam vitam: restituat prius mulieri dotem, & si quid aliud ab ea receperit, & super hoc ex nuptiali donatione tãtam partẽ quãta ex morte viri cõpetebat mulieri secundum pactum dotalibus instrumentis insertum. Si vero mulier fuerit monasterium ingressa, simili modo retineat vir nuptialem donationẽ & casũ dotis ex morte

Sed qđ si filios non habeat, & fecit testm̃ instituẽ dos extraneos, certã partẽ assignando ecclesiæ antequã intret: nunquid ecclesia totũ habebit? Vĩ q sic ex hac. l. sed cõtra est. nã cũ ecclesia pro filio habeat, vt dictũ est: & nascituros filius instituitur nõ rũperet testm̃: vt ff. de libe. & posthu. l. filius. §. fi. ergo nec ecclesia; sed si nihil ecclesiæ dedisset, totum rumperet, ad instar posthumi qui rumpit, si se preteritũ inueniat: vt C. de bo. pos. contra tabu. l. j. Item opponitur, qa videtur, q totum debeat filijs dimittere p̃ter quartam vncias: vt ĩ. vt nulli iudi. §. qa vero. q̃ est cõtra. Sed ibi inuita intrauit: hic sponte.

d Persona. vt tantũ sibi retineat quantum habet necesse dare vnicuiq; filiorum, sed m lo. Aliq sic. id est retineat sibi tantum quantum alicui filiorum dat cui plus dat. Tu potes dicere, q viriliam sibi assumat partẽ, vt ar. ĩ. eo. §. diaconissam vero. Sed an filij possunt compellere patrem viuantẽ vt distribuat? Videtur q non, vt arg. ĩ. ptoxi. respon. & ĩ. vt liceat matri & auiæ. § quia vero ex consensu. & C. de dona. inter virum & vxo. l. res. puto tamen vt saltem subueniatur filijs quãtum ad alimenta, non vt partẽ habeant, nisi eo naturaliter mortuo. Vel si velis dicere, q petatur statim post ingressum hæc portio. est arg. q dicitur quòd ingressus pro mortuo reputatur: vt C. de episco & cleri. l. deo nobis. in fi. ij. respon. & supra: vt nulli iudi. §. h vero praedictum tempus. Acc.

e Connumerata. facit. ff. de collatione bonorum. l. j. §. portiones.

f Siue sponsus. si per verba da futuro dedit arras.

g Concedenda idest remittenda. & concor. C. eod. l. fi. in prin.

h Citra. Sed olim necessarium erat: vt ĩ. de mo. § peruccationem.

i Schema i. cucullam, vt dicunt: vel figuram siue formam secundum alios: sed in topicis Aristotelis exponit pro ornatũ verborum & sententiarum. Acc.

Mulieris

f Ille §. si tuatur p authẽ. super l. gñali ieg. C. de sac. sã. ecc. & incip. si qua mulier. & est canonizata 16. q. j. c. si qua mulier.

ingressus monasterium pro mortuo habetur.

mulieris placitum: a reliquũ vero dotis mulieris restitui præcipimus, & si qd aliud ex reb. mulieris apud eũ inueniat. Ambobus aũt monasticã vitam eligentib. iubemus vacãtib. dotalib. placitis virũ retinere donationẽ antenuptialẽ, & mulierẽ propria accipere dotẽ, & quicquid aliud viro dedisse probet: vt vnusquisq; citra damnũ suis fruat reb. nisi fortè sponsus sponsæ, aut spõsa spõso, aut maritus vxori, aut vxor marito aliqd donare aut cedere b voluerit. qm̃ neq; ex pactis nuptialib. viro aut mulieri lucrari aliqd conceditur.

CA. XLI. Ne liceat parẽtibus exhæredare filios qui ingrediuntur monasteria, velut ingratos.

Parentibus filium vel filios qui monasterium ingrediuntur, velut ingratos ab eorum hæreditate excludere non licet. Item parentibus non licet filios de monasterio extrahere. Bartol.

Nullã vero licentiã damus aut parẽtib. filios, c aut filijs parẽtes secularẽ vitã sectãtes d & relinquẽtes, velut ĩgratos e a sua excludere hæreditate, monasteriũ aut monasticam vitã subsecutos. Interdicimus autem parentibus filios suos monasticã vitam eligentes, ex venerabilibus monasterijs abstrahere.

CA. XLII. De monacho monasterium deserente.

Monachus qui monasterium relinquit, militia honore spoliatus, in aliud per episcopum detruditur monasterium: & quod post eius ingressum quæsiuit, monasterio applicatur. Angel.

Si monach⁹ reliquerit suũ monasteriũ & ĩ aliud ingrediat, quascunq; res tpe quo monasteriũ dereliquerit, habere videbitur, ꝓprio monasterio in qd̃ ab initio ingressus est, eas cõpetere f iubemus. Prouidere aũt sanctissimos locorũ episcopos, vt neque monachi, neque monachæ circumeant ciuitates: sed si quod necessariũ respõsum g habuerint, per ꝓprios responsarios hoc agãt, h in suis manentes monasterijs.

Si monachus reliquerit monasteriũ, & ad secularẽ vitã migrauerit: hũc militia i & honore si quẽ habet prius spoliatũ ab epo locorũ & prouinciæ iudice in monasteriũ k mitti, & res quas postea habuisse ꝓbatus fuerit, monasterio in qd̃ mittit, cõpetere. Si vero rursus reliquerit monasterium, tunc eum iudex prouinciæ in qua inuentus fuerit, teneat, & subdito sibi officio commoneat.

CAP. XLIII. De raptoribus sanctimonialium.

Raptores monialium, & similium participes capitali pœna & bonorum amissione plectũtur, bonis raptoris, & aliorum criminis participum applicandis ecclesia, annali præscriptione contra ecclesiam currente. Bartolus.

Si quis rapuerit aut sollicitauerit, aut corruperit ascetriam, aut diaconissam, aut monastriam, aut quamlibet aliam fœminam venerabilem habitum habentem, huius res ex talis sceleris participio iubemus venerabili loco in quo talis fœmina habitat per locorum sanctissimos epos & œconomos eorum necnon & cuiuslibet prouinciæ iudices & eorum officia vindicari. Eos autem qui talia deliquerint, & participes l eorũ sceleris fuerint, capitale periculum sustinere: talem vero mulierẽ vbicunq; est, cum proprijs rebus in monasterio recõdi, in quo cautius custodiri possit, vt non rursus in eodem crimine reperiatur. Si vero diaconissa fuerit, & filios habuerit m legitimos, legitimam

a Mulieris placitũ. finge vere mortuus: vt hic, & C. eo. l. si. 1. & 2. ifi. & sic tñ valet fictio, quãm veritas, vt C. da 159 q. veniã ęta. im p. l. 1. & 2. & C. de castr. pec. l. 1. & ff. lib. xij. l. item lacit ł. vt li. matri & auiæ. § qa vero lex.

Fictio tñ valat quantum veritas.

b Cedere. tamprro separatiuntis.

c Parentibus. filios. nũquid hoc casu hoc voto obligat filiusfamilias l vĩ q̃ non. vt ff da poll. l. si quis. §. vo n. quæ est cõtra sed hoc est speciale: vel illud in dando intellige.

d Sectantes. s. prius sed postea relinquentes: vt subijcit, s. sæculatam vitam.

e Ingratos. ob hoc q̃ intrauit monasterium: vt C. eo. l. fin. §. hoc etiã. si aliàs sit ingratus, non efficitur adeo gratus, licet ois macula peccati abuleat: vt ł de mon. in princ. Sed in nouellis ꝫ. df. n q̃ ibi purgat ingratitudo p ingressum. Sed nunqd cæteris agnatis vel cognatis potarit succedere? Ũt q̃ non. qa dicit q̃dam authẽ. extraordinaria, quo oportat mon. &c. q̃ monachi nõ habent cognationẽ in tacita. Sed illud intellige quantũ ad hoc, vt nõ accedat extra ad loquendũ cognatæ vel cõsanguineæ suæ: qa tali colore possæ illicita agera: vt C. eo. l. deo nobis. vnde dico q̃ potest succedera, & abbas par eum.

f Competere. hoc idem habes ł. de mo §. si quis autẽ. & § si vero relinquens. sed qd de reb. postea q̃sitis? Rñ. secus est: vt ſ. eo. §. si monachus.

g Rñsum. i. necessitatẽ vt alicui respondeat in aliqua causa. Acc.

h Agant. sed quam rẽm habant. cũ nihil habeant? Rñ. ex factis ꝓcedantib. siue actionibus, pro quib. vel ipsi vel abbas conua-

niant. licet per alios idean. vt ł. apud quos opo. epi. & mo. § pterea col. vj. sa. ł. de mon. §. si vero relinquẽs.

i Militia quam in sęculo adeptus est.

k Monasteriũ. duo contraria sunt ł. eo. §. sed neq; & ł. eo. §. si seruus. Prima dicit indistincte currę, secunda indistincte dño. sed hanc in liberis, illum § sed neq; curialiũ. in seruo intellige, & sic nihil contradicit. Vel spãlem sol. da filij. §. §. sed neqꝫ, vt ille sm istius distinctionem intelligatur: vt ibi dixi.

l Et participes. huic §. conso. ł. qũ opo. epi. §. quanta. & C. e. l. si quis non dicã. & l. raptores. & C. de ra pto. virgi. l. j. & ł. de rap. mu.

m Habuerit. antequam asset monacha aliàs alaet spurij. Ac.

partem dari [a] filijs. Si autē intra vnum annum postquam cognoscitur ta le factum commisisse, ta les res iuri venerabilium domorum non vindicen tur: iubemus oībus mo dis comitem priuatarū fisco nostro has assigna re, [b] locorum iudice q neglexerit easdem res vindicare, cingulo priuā do, & multam quinque librarum auri à comite priuatarum exigendo.

CAP. XLIIII. & vltimū.

Ne liceat laicis & sce nicis vti monachi schemate.

Omnibus itaque gene raliter in sæculari vita cō uersantibus, & maxime theatralia exercentibus viris ac mulieribus nec non & prostantibus [c] interdicimus vti schema te † monachi, [d] aut monastriæ, aut ascetriæ, aut cuiuscunque perso næ huiusmodi imitari schema scientibus vniuer sis præsumentibus aut vti tali schemate, aut imitari aut illudere in quacunq; ecclesiastica disciplina: quia & corporalia suppli cia sustinebunt, & exilio tradentur: prouidentibus huic rei nō solùm loco rū episcopis, & qui sub eis sunt clericis, sed etiā militaribus ciuilibusq; iudicibus, & quæ sub eis sunt officijs, & locorum defensoribus. [e] Pœnas autem præsenti legi insertas, quæ etiam ex prioribus legibus sunt notæ, non solum in futuris, sed etiam in præcedentibus [f] casibus seu relictis valere, & omnibus mo dis vindicari † sancimus. [g] Per præsen tem enim legem nuper dispositas videlicet pœnas in solis futuris temporibus seruari iu bemus. Tua igitur gloria, quæ per præsen tem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquillitas, per omnia custodiri pro uideat. Dat. Calend. Maij. Constantinopol. Iustin. PP. Aug. Basilio. V. C. Cons. missa Pe tro præfecto prætorio.

[a] Partem. de bonis diaconissæ matris.

[b] Assignare. curtis er go annalis præscri ptio ecclesiæ in here ditatis petitione, vel cōdi. ex lege, sicut & i simili casu. vt ī. vt cū de ap cog. §. si quis de prædictis. sed regula riter currit præscri. xl. anno. vt ī. de ecc. tit. §. pro temporali bus, quæ est contra. sed hic sunt specia lia.

[c] Necnon & prostā tibus, idest quasi p stituentibus seipsos: nec curant de sua fa ma: sicut nec mere trices. Accur.

[d] Monachi. Nota re probari, si quis alte rius veste in eius con temptum vtatur: vt hic & C. de episc. au. l. mimæ. adeo vt in iuriarum teneatur, vt insti. de iniu. § t. & capitaliter puni tur. vt hic dicitur.

[e] Defensoribus. repe te semper prouiden tibus.

[f] Etiam in præce dentibus. aliàs in præ sentibus &c.

[g] Sancimus. hic di cit q pœnæ quæ an te legem istam fue runt impositæ circa casus huius constitu tionis, valent etiam an te hanc legem: sed quæ impositæ p hāc sunt, non valent ni si in futuro: vt C. de legi. & consti. l. leges. Accursius.

† Cōcor. c. cum de corē cum gl. c. extra de vita &

† hon. cleri. vbi tenor hui° text. recitatur.

† iudica ri.

DESVNT HIC PERMVLTAE NOVELLAE,

Quas sequens collatio ordine complectetur.

CODICIS

DOMINI IVSTINIANI SACRATISSIMI IMPER.

Repetitæ Prælectionis

INCIPIT LIBER DECIMVS.

TITVLVS I.

DE IVRE FISCI. a

In dubio donatarius à fisco conuentus hypothecaria; debet probare donationem præcessisse, vt absolutio sequatur. Bart.

I. Imp. Alexander. A. Attico & Seuero. a

SI prius q̃ b fisci rõnib. c pr̃ vester obligaref, d pfecta e pdiorũ donatione fecisse fuerit pbatus: f quod citra fraudẽ creditorum g gestum est, nõ rescindit.

Computatio facta à tabularijs, seu à calculatoribus, vim sententia nõ habet quo ad condemnationem & obseruationẽ: nisi p iudicẽ cõfirmetur. B.

I I. Imp. Gordianus. A. Serenio.

INstar reiiudicatæ obtinere minimè potest cõputatio h à tabularijs facta: nisi s̃nia procuratoris fuerit comprobata.

Debitori fisci soluenti restituitur res eius indebitè alienata. Bart.

a DE IVRE FISCI. Occasione criminum, de quibus superiori libro dixit, augetur fiscus: ideo de eius iure dicit, vel dixit de iure publico circa crimina: nũc circa bona fisco q̃rẽda & cõseruãda: qđ & ipsum ẽ publicũ alio respectu, q̃ s. vt ff. de iust. & iu. l. 1. §. publicũ. itẽ fiscus dr ipsa imperialis, vel imperij camera, 1 nõ dr eo patrimonij imperatorũ: 2 vt C. de qua. pręs. l. bñ à Zenone. 1 prin. Quicqd ẽñ specialitatis hẽt fiscus, & Cęsaris & Augustæ rõ solet habere: vt ff. e. l. fisc⁹. § fi. q̃ fiscalis loco rei Romanæ successit: vt ff. de consti. prin. l. 1. & dr fiscus, quasi fixus, 1. firm⁹: q̃a semp est dines, & soluẽdo: vt ff de fun. do. l. 2. itẽ qđ differt hic tt. ab illo de priui. fis. Rñ. hic de spãli iure & cõi qđ hẽt fiscus, dicit: ibi de cõtr. vt j. l. j. 2. & 3. & alijs de spãli vt j. t. l. phibitũ: sed ibi de cõi tñ. itẽ hic titulus est gñalis ad oẽs sequẽtes. & sic patet. q̃ differat ab illo titulo j. de bo. va. l. quia hic genus. & est sic ff. de seru. & de in integr. restit. qui sunt generales ad omnes seq. titulos. Acc.

b SI prius quam. nã si postea, reuocaretur per hypothecariam, quocunq; mõ esset facta alienatio: vt ff. eo. l. in fraudem. in prin. & j. de priui. fis. l. cum patrem. c Fisci rationibus. idest fisco.

d Obligaretur. personaliter ex 3ctu, vel quasi p hoc bona tacite tenentur, vt ff. eod. l. aufertur §. fiscus & C. quibus ex causis pig. taci. contra. l. 2. & videbatur fauore fisci trahi obligatio ad præterita alienata: qđ remouet: vt j. de priui. fis. l. si debitor. & de bo. proscrip. l. si quis posthac. § pen.

e Perfectam. perfecta dr̃ ẽt sine traditione: vt instit. de don. §. aliæ. sed hic demum facta traditione, aliàs caderet in obligationem si tradita non esset: vt ff. de contrah. emp. l. quod sæpe. § si res. Acc.

f Probatus. sed à quo? Respon. donatarius conueniebatur hypothecaria: vnde ipse probat. sed tunc est 3. ff. de pigno. l. & quæ nondum sunt. §. & quod dr̃. vbi creditor debet probare rẽm in bonis debitoris fuisse. Solu. speciale 3 hic pro fisco. Vel probat reus eo ipso q̃ non probarit 3. sic j. qui mili. nõ poss. l. sup seruis. vel verius dicas ihic vtraq; pars tacebat fuisse partis, qui donauit: vñ p̃sumit durasse vsq; dũ 3xit cũ fisco: vt ff. de reg. iu. l. id quod nostrũ: 4 & secundũ hoc quod dicis in frau. cred. q. d. nec hac rõne põt reuocare, cũ nõ fuerit factum in frau. cred. qui nec etiam adhuc, vel dic casum q̃ agitur Paulina contra donatarium. & non potest eadem ratione: quia adhuc fisco nil debebatur, & tunc sufficeret fraus ipsa re tñ, cũ haberet titulũ lucratiuũ; vt ff q in frau. cre. l. j. §. 1. & l. q aũt. §. simili mõ. Et s̃m p̃dicto duos modos dic, q̃ filij donantis defendebãt donatarios, cũ fortè donans promisisset de euictione: vt C. de euict. l. 2. Vel dic tertio q̃ agitur actione in factũ 3 hẽdẽ alienãtis. de qua habes. ff q̃ fraũ. cre. l. ait p̃tor. §. fi. qua põt agi, licet oẽ antiqua, quia nõ acquisiit idoneũ emolumentũ: vt insti. de act. § fi. sed ista sic: vt ff q in frau. credit. l. fin. in fi. qua actione hoc casu non agitur, cum adhuc nõ etiam creditores. Sed tunc qualiter rescinditur dato q̃ agere posset? Respon. videtur rescindi quo ad votum agentis: quia hoc vel let. sed non potest, licet habeat interesse: sic. C. de his quib. vt indi. l. Polla. item nota hic, quod legitime factum est, ex superuenienti causa non retractatur, vel vitiatur: vt & j. de inter. ma. l. 3. & de du. ante nup. l. de rebus. & ff de sal. l. de eo. §. 1. & j. de vect. & com. l. 1. & de bo. proscri. l. si quis post. Accursius.

g Creditorum. p̃sentium: cum tunc eos nõ habere. Acc.

h INstar. Cõputatio. i. tradere rationẽ de solutis: vt ff. de condi. & dem. l. cum seruus. & dicuntur tabularij, qui cum susceptoribus ad prouincias destinabantur: 5 vt j. de susce. l. duos. & eorum officium est ingerere frequenter modum debitorum & reliquorum, non vero computare: vt hic, & j. de num. & actu. l. a lib. 12. hõrũ ergo tabulariorum computatio non est valida (vt hic dicit) nisi fuerit comprobata à procuratore. idest à præside prouinciæ illius: vt j. de apo. pu. l. 1. hoc eod. libro, vel dic procuratore. i. Cæsaris 6 postea cognoscente inter fiscum & priuatum de hac computatione, cum denuo fiscus petat: vt C. si aduer. fis. l. 2. & sunt hæc vera, si fuit facta per errorem. ad quod ff q̃ sen. si. ap. l. 1. §. 1. sed tunc si s̃nia procuratoris per errorẽ est data, an valeat? Resp. sic. vt C. de erro. cal. l. vnica. nisi error fuerit expressus: vt d. l. quæ s̃niæ sine appel. l. 1. Vel dic q̃ ẽt si non fuerit erratum hic à tabularijs, tamen non valet: quia eorum nõ erat officium in hoc. item si male est facta computatio, ẽt ab eo, qui potest computare, retractatur vsq; ad 30. annos, 7 si per errorem: sed si per gratiam, vsque ad 20. vt no. ff. de admi. rerum ad ciuit. pertinen. l. calculi. Item not. hic arg. q̃ si aliquis quasi delegatus, cum nõ esset, tulit s̃niam, & ille qui potuit delegare, ratificet: q̃ valeat. sed 3dico: vt no. ff. de iudi. l. licet. 8 Item ad illam quæstionem, si tres fuerint delegati, & duo absente tertio iudicent suo & absentis nomine, q̃ possit ille habere ratum, est arg. d. l. licet. Item pro hoc ff. de re iudi. l. dum Sed 3. ff. de arbi. l. sicuti. quod verum puto q̃ non possit, quasi in per iudicium publicum & alterius ratũ habeat, nõ ẽt suũ proprium: vt in procuratore. item no. q̃ per iudicem est faciendum, quod non põt per notariũ expediri. sic sup. de dila. l. à procedente. Et no. quod

1 Subaudi, in qua recipiatur q̃cqd ad cõmodũ pecuniarium, vel regni pertinet: vt l. sed Cels⁹. ff. de 3hẽ. emp. secũ. Io. de Pla.

2 Quia sic imperator capitur, vt priuatus: & sic ei⁹ procurator differt à procuratore fisci. Bar. & Io. de Pla.

3 Addebãt veteres, & populi: vt Paulus li. 5. senten. eod. tit. & Lãpridius in Alexandro ait eũ leges de iu. fisci & populi moderatas & infinitas eũ iussisse. Cõt.

4 Hui⁹ legis scriptio sic ex manuscript. libris reponẽda est. Impp. Seuerus & Antonio⁹ AA. Attico & Seuero. Cont.

1 Hoc est falsum, q̃a nec r⁹, nec æquitas hoc dictat: q̃a actore nõ pbante, reo incũbit onus pbãdi. l. q̃ accusate. j. de e-

den. secũdũ Bart.

4 Hodie susceptores vocantur thesaurarij, & cũ istis mittebantur aliq notarij, s̃m Bar. & Ioan. de Pla.

5 Mucitraolo, vt j. l. 7. De rescin. vẽ.

5 Recte. Contius.

6 Et bñ. & dic q̃ post 30. annos habet vim sententiæ. Io. de Pla.

7 Cõcor. 9. q. 2. c. nullus. in gl. 2. p lu. An. in regula, ratũ in mercu.

8 Idest s. pedijũt ipso iure validitatem 3ctus Bartol. & Pla. hic.

hac l. ius commune habet fiscus.

[a] SI minori. Debebatur fisco annua præstatio, per qua habet tacitem hypothecã. vt C. si propter pu. pen. l. t. vel aliquod singulare debitũ, vbi est & ta cita hypotheca: vt ff. eo. l. aufert C. §. fiscus. hoc pignus si fiscus vendat, debent multa interuenire, scilicet quod sit debitũ, & quod sit cessatum in soluendo, & quod bonæ fidei sit emptor: quod hic non fuit: & aliæ solennitates: vt j. de fi. instr. & iu. ha. fis. l. 2. & ĩ. si pro. pu. pen. l. 2. & si aduer. fi. l. fi. aliàs reuocantur res: vt hic, & dicit legibus.

[b] Precio. etiam j. dimidiam iusti precij, vbi sit dolus, vel gratia: vt ĩ. de rescind. vendi. l. si quos.

[c] Fraude. hoc fuit vt venderet, vel viliori precio venderet gratia & sine dolo emptoris: omnia tñ vitiantur vt d. l. si quos. potest tñ & pro gratia habenda fieri dolus ab emptore.

[d] A fisco. aliàs fisco. & dic, venierint per procuratorem fisci, vel à fisco. Sed intra quantum tẽpus post cessationem? Resp. 1 ann. & dic. vt no. C. si propter pu. pen. l. j. in alio debito die, vt in alio creditore: vt supra. de iur. do. impe. l. fin § primo.

[e] Meus. s. Cæsaris.

[f] Inferenti. debitum infert, idest soluit quod debuerat. Sed cui? Videtur emptori: vt ff. de rei ven. l. si emptor. & supra si ven. pig. aga. l. 1 & de præ. mi. l. vtere. dic econtra non emptori. & sic fisco: vt ĩ. de præsc. 30 ann. l. t. in fi. & j. de prædi. cur. l. t. in fi. Sol. si precium est versum in vtilitatem debitoris, quia fisco debebatur: tunc emptori infertur, vt in primis legibus: alias non, vt in alijs, dic ergo emptori, si soluerat fisco: & secundum hoc dic debitũ, s. quondam. & si non soluerat precium, tunc fisco infertur: & propriè dr̃ debita. vt ff. de rescin. ven. l. fundus. in fi. Vel dic, si contractus nõ tenuit, vt quia prohibitur à lege, vel quia dolus dedit causam contractui: & tunc fisco, aliàs emptori, si soluerat fisco, sed oppo. ergo fiscus habet bis rem, semel vt debitum, & semel pro delicto emptoris: vt ff. eo. l. Lucius. licet participauerit venditor delicto: vt C. de sac. sanc eccle. auth. q rẽ. Itẽ si traditus erat fundus, quãdo procurator Cæsaris est iudex inter priuatũ & priuatũ: immo præses prouinciæ: vt d. l. fundus. Resp. non tradiderat fundum fiscus. Vel dic, si tradiderat, adhuc habet fiscus: quia potest vindicare ad instar œconomi, qui fecit similem venditionem: vt C. de sacro. san. ecc. l. iubemus §. sane. nec liberatur cedendo actionẽ: quia nõ ideo tenetur quod actionem habet: sed quia male vendidit: vt no. ff. de pecu. l. quod debetur. & sm̃ hoc agit contra fiscũ act. pig. si aũt contra emptorẽ agatur rei vin. quod pñt per l. fundus. vel interdicto fraudatorio: vt ff. de solu. l. pupilli. præses sit iudex. Vel certè & tunc est procurator iudex. cũ. n. dẽat facere restitui fundũ per fiscũ. & fiscus nõ habet, sed emptor: oportet quod et ad emptorẽ manũ porrigat: quia cũ iurisdictio &c. ĩ de iur. om. iud. l. 2. & est notãdum, quia aut legitime est facta venditio, & emptor est securus: vt ĩ. si an. cre. l. obligata. aut venditor tñ commisit dolum in odium debitoris: & tunc tenetur ipse solus: vt vt ĩ. si ven. pig. ag. l. j. tñ aut vterq;, & tunc emptor in subsidiũ: vt ea l. in fi. si autem emptor solus: tunc ipse. & hoc vbi tenuit contractus: eliàs licet vterq; participet fraudẽ, cui prius poterit emptor cõuenitur vt hic. & ĩ. si vẽ. pig. l. cũ ȝ. Item quid si emptor velit hic supplere precium? Respon. vt not. in d. l. cum contra. Item forte hic emptor tenetur in quadruplũ: vt j. eo l. qui in contractibus. Acc.

[g] CErta. Metroicis. hi translati sic dicuntur à metron, quod est mensura: quia mensuratam ciuitatis terra dabatur eis in restaurationem suam. metron enim Græce. Latinè mensura villatum dicitur. hæc tamen translatio videtur abolita, cum ex ea nil aliud accesse rit reipublicæ nisi bellum ciuile: vt ĩ. de Lat. lib. tol. l. 1. in prin. Acc.

[h] Demigrarent. idest recederent. sic ponitur. ff. de migrando. & facit infra non lice. habita. metro. lege prima.

[i] Decretum est. à principibus: vt infra statim.

[k] Statutum. de dictis prædijs confiscandis, si distracta non fuerint.

[l] Placuerunt. de dicta confiscatione.

[m] Statutum est, ergo vbicunque parentes morabantur, quod enim non prohibetur, permitti intelligitur: vt ff ex quib cau. ma. l. nec non. §. sed quod ei. & sic no. quod prætetita perdit. & noua quærit. sic. ff. man. l. si mandauero. § it cu ius. Acc.

[n] PRohibitum Fecisse. fit locus fisco multis modis. vt ff eo. l t. Acc.

[o] Capi. per officiales fisci vsque nunc.

[p] Forma. hæc forma datur in literis. vt inf. dicitur, & j. de bo. va. l. fi. Acc.

[q] Cæsarianis. idest, officialibus fisci: vt infra dicitur.

[r] Quorum interest. quia habent ius in bonis: vt j. de bo. vac. l. fin. Acc.

[s] Succubuerit legibus. succumbit legibus ille, cuius bona ad fiscum deuoluũtur pro delicto, vel alio modo. Accur.

III. Idem A. Atticæ.

SI minori [a] precio [b] quàm res est, aperta fraude [c] emptoris vel gratia, quæ obligata sunt fisco, [d] venierint: aditus procurator meus [e] debitam quantitatem inferenti [f] restitui ea prædia iubebit.

Publicatio bonorum statu integro remanente, non impedit quem succedere. Bart.

IIII. Impp. Dioclet. & Maximi. AA. Niceti. †

CErta forma super metroicis [g] † data est, qui iussu principis in aliam ciuitatem translati sunt. Nam prædia eorũ, quæ antequàm demigrarent, [h] habuerint: si ab ijs distracta non essent, fisci rationibus vindicari iampridẽ decretum est: [i] nisi aliud speciali præcepto Augusta maiestas decreuerit. Vt igitur a principibus salubriter statutum [k] est, ita saluis his quæ vtiliter placuerunt, [l] parentibus hæredes eos existere minimè oportere, nulla legis sanctione statutũ est. [m]

Nuncijs principis non creditur sine literis: & ipsis volẽtibus aliorum bona capere, quilibet cuius interest, potest de facto resistere. Bar.

V. Exemplum sac. liter. eorundem AA. ad Flac.

PRohibitum est cuiuscũq; bona, qui fisco locum fecisse [n] existimabitur, capi [o], priusquam à nobis forma [p] fuerit data. Et vt omni prouisiõis genere occursum sit Cæsarianis: [q] sancimus licere vniuersis, quorum interest, [r] objicere manus his qui ad capienda bona alicuius venerint, qui succubuerit † legibus [s] vt etiam si

† Dic, quod istud relinquitur arbitrio iudicis sm̃ Saly. in d. l. j. ĩ. si propter pu. pen. sm̃ lo. de Pla.

† Metrœcis legendum docet Alcia. ti. de iure fis. i prin. eum. suarũ ad tres li. C. & Pyrrhus hic. Metœci, & Apœci aduenæ dicuntur. l. pupillus. §. aduene. de ver. signi.

[a] Reprobetur per Bar. & lo. de Pla. qui habet actionem ad rẽ, non põt conuenire vt possessori

vt l. Pomponius. §. si is. in gl. fi. ff. de acq. poss. ideo dic, quod si fiscus non possidebat: põt conueniri tñ actione pignoratitia personali ad interesse. Bartol. & Pla.

† Legẽdũ succubuerint, i. ceciderint in cãm caduci.

[s] Intellige istud in reb. imobilib. nõ autẽ in mobilib*: quia ille secũ portare põt & sic cessat rõ prohibitionis vt ff. de pub. l. licitatio §. fiscus. Pla.

Desistere.

officiales ausi fuerint à te nore datę legis desistere [a] ipsis priuatis resistētibus, [b] à faciēda iniuria arceātur. Tūc.n. is cuius interest bona alicuius nō interpellari, officialibus volētibus ea capere, debet acquiescere, cū litteris nr̄is [c] cognouerit nō ex arbitrio suo Cęsarianos (.i. officiales [d]) ad capiendas easdē venisse facultates, sed iustitiæ vigorem [e] id fieri statuisse.

Procuratore fisci agente ante tempus actio perimitur, sicut quolibet priuato agente. Bartolus.

VI. Imp. Constantinus A. ad prouinciales. †

IVstas [f] ēt, & q̄ locū habēt, [g] fisci actiões ꝑcipim᷒ cōcremari [h] ob hoc solū, ꝙ suis temporibus prolatæ nō sunt: vt iā [i] calumniæ priuatorū eo saltē arceant exēplo, quo [k] iustas fisci lites silere ꝑcipimus. [l] Dat. III. Cal. Iun. Constantino A. V. & Licinio Cæs. Coss.

Contra fiscum licet cuilibet se defendere: & ante sententiam bona non auferuntur, sed post sententiam sollicitè inuestigabuntur: quod etiam in officialibus locum habet. Bartol.

VII. Idem A. ad Volusianum præfectum vrbi. †

DEfensionis [m] facultas danda est hic q̄bus aliquam inquietudinem fiscus [n] infert: cum facultates eorundem adhuc controuersia pendēte [o] inquietare describique [p] fas [q] non sit. Vbi ergo controuersia extiterit fisco alicuius patrimonium vindicante: apud eum [r] omnibus facultatib᷒ cōstitutis cognitio [s] vētilet: vt cū rei exitus [t] debere eas vēdicari ꝓbauerit, tūc demū res ple. q̄ liceat, & sup modo facultatū ac rerū interrogationē [u] haberi q̄ ꝑ cōditionales [x] seruos inuestiganda est: vt si q̄d subtractū fuerit, exigat, & extrinsecus integrum [y] tantum aliud multę nomine

a Desistere capiendo sine forma.

b Resistentibus. Not. q. etiam principis officialibus resistitur, si excedāt in suo officio. ad quod C. de sp. pe. l. quoniam. & infra. de meta. l. deuotum. & supra. quando lic. vnicuique. l. j. Accursius Florentinus.

c Literis nostris. ad hoc ℥. de mand. prin. l. s. & ℥. de episc. & cleri. l. si qua per cald nis. §. 1. & ỹ. de exact. trib. l. 1.

d Officiales. sic ponuntur. C. de bo. proscrip. l. si quis posthac. in fi. & sunt palatini. quod dic. vt infra de bo. vacā. l. fin.

e Vigorem. idest principem, qui est vigor iustitiæ: vnde dicitur lex animata: vt in authen. de consu. in fin. & ius prætorium, vox iuris ciuilis: vt ff. de iustit. & iur. l. nam. & no. aliquid esse, quod sine auctoritate superioris non licet fieri: sic supra de pigno. l. nominatori. & supra, vt nemo pri. l. 2. & supra nega. in sua cau. iudi. l. j. & infra de exact. tri. l. s. ℥. vnde vi. l. meminerint. & ff. eod. l. aufertur. §. actores. Accur.

† Co. Th. eo. ti. l. 3.

f IVstas. aliàs si suo tēpore ageretur. Accur.

g Habent. idest qui sunt efficaces, si suo tēpore agerent.

h Concremari. idest amitti, vt in fi. l. cogitus.

i Vt iam. aliàs iam. alias vt si &c. sic ergo idē ius est in fisco & in priuato. vt arg. ff. de peti hære. l. itē veniunt. §. ait senatus. s. vt agēdo ante tempus perdat actio: vt hic, & instit. de ac. §. si quis agens. sed hodie duplicant inducię. & redduntur impensæ: vt instiu. de except. § hodie. & secundū hoc hæc l. fuit de legibus Codicis antiq. quē non habemus, s. Gregoriani, cū per instituta corrigatus: ideo forte posita vt notaret simile ius in fisco & priuato. Vel potest dici q. ea actione per ꝑscr. amissa agit quod nō potest: sicut nec priuatus agit: & ꝑdit fiscalis actio viginti an. vt ff. de diuer. & tēp. pręscri. l. in omnibus. & ff. eodem. lege. s. §. præscriptio. prima vetior.

1 Intelligē in defēsione necessaria. secus in voluntaria, q. bene potest tolli p statutū in nuo. 1 a c. cū in ter. extra de excep.

k Quo. aliàs quod. & aliàs quo.

l Præcipimus. sed quo agente perdit fiscus? Respō. procuratore fisci, qui habet liberā administrationē. vt & Cæsaris: vt ff. de offi ꝓc. Cæsa. l. j. & not. q. hac l. fiscus consequitur ius commune. Acc.

m DEfensionis aliàs facultas. aliàs defensionis incipit lex: & differt ab illa supra. eod. l. prohibitum. quia illa de facto, 1 hæc iure permittit defensionem. Accur.

n Fiscus. idest procurator fisci, vel officialis, vel etiā delator, cum petantur bona aliqua fisco obuenit ila occasione delicti, vel successionis: vt infra de bo. vac. l. fina. & est hæc l. ius commune.

o Pendente. s. an bona competant fisco, vel non, quia dubiū est, an deliquerit: vel an alius fiscum ꝑcedat. primo enim causa criminis tractari debet: vt ℥. vbi causæ fi. l. j. & an alius ꝑcedat fiscū in succedēdo ỹ. de bo. vac. l. pe. Quid aūt si de his liquet. sed refert q̄stio quasi bæ nō sint de bonis illius? Rñ. & hoc primò inquirendū: vt hic, & ff. de re iudi. l. à diuo. §. si super. & ỹ. de bo. va. l. fin. hodie autem in delictis immutatur in aliquo: 2 vt in auth. vt nul. iudi. §. fin. Item vbi non est qui controuersiā referat, & aliquid aut publicatione aut alia ratione iuris est addendum fiscalibus substantijs: per comitem rerū priuatarū & ꝑ rationalē in singulis quibuscunque prouincijs potest incorporatio impleri: vt infra. de bo. va. l. si q̄s. & ℥. de bo proscri. l. si quis intra.

† Co. Th. eo. l. 5.

2 Et bene. Bart. & Pla.

p Describi. ad hoc ℥. vt nemo pri. l. 2. & ne liceat sine iudi. auc. l. 1.

q Fas. idest honestum. Acc.

r Apud eum. qui patitur controuersiam à fisco.

s Cognitio. sed sub quo? Respondeo sub præside, qui est iudex rei? vt infra de bon. vac. leg. fina.

t Exitus. idest causæ finis: vt sententia, ad quod ff. de re iudicata. l. prima. & supra quorum appellat. l. abstinendum.

u Interrogationem. & cum tormentis à suspectis supra de quæstio. l. fina. & in auth. de restit. & ea quę pa. §. sancimus. Acc.

x Conditionales. idest notarios, 3 qui serui dicuntur: vt hic, & ff. de ado. l. nō aliter, à seruiēdo. & cōditionales ideo, quia hominum conditiones & contractus faciunt: vt supra, qui pot. in pig. ha. l. scripturas. Vel erant vere serui & notarij. idest notatores: vt supra de pig. l. si tibi. nō tabelliones: vt infra de tabel. l. generali. Acc.

3 Istam gl. sequitur hic lo. de Pla.

y Integrum. aliàs est integrum, & aliàs deest. & not. q. qui facit fraudem fisco in quærendis, in duplum punit: vt hic, & ff. de publ. l. si multi. & ff. eo. l. aufertur. §. j & secundum hoc dicitur non facere fraudē fisco, s. vt vltra duplum teneatur: vt ff. eod. l. cum quidam. sed si in quæstis, 4 tunc in quadruplū teneatur vt ff. eod. l. aufertur. §. fin. & infra de his qui expu. leg. prima. & infra l. proxi sed in casu in quadruplū etiam

4 Ista gl. approbatur per Bart. & Io. de Pla. in l. sequen.

a Sinodi. l. iurisdictionis.
b Habeat. qa vnus episcopus conuenit alium ciuiliter & criminaliter in causa appellationis.
c Alijs xij. s. vt xv. q. 7. §. si quis tumidus.
d Semetipsos absoluere i. eitm se expediant.
e Exigi. T. de eccl. tit. §. pe. contra. Sol. hic corrigit: & codē mō corrigit qd ē C. e. l. orphanotrophos.
f Ex ipsis. s. gubernationibus. Acc.
g Repetitionem. alias est redditionē, & alias repetitionem quod idem est, nam antequam causam ap. prosequatur, mandatur exsecutioni prima sola, vt hic, & in fine huius §. ibi. non enim concedimus &c. sic & alias T. vt sp6. lat. §. aliud. sed hæc sunt specialia: regulariter enim contra, vt ff. nil innoua. ap. pen. & C. de app. l. appellatione & ff. de ijs qui no. infa. l. furti. in prin & ff. de ijs qui satis. cog. l. sciendum. §. pen. & ff. de testa. l. qui à latronibus. §. fin & C. de integ. resti. l. pen. & ff. de appel. re l j & ff. de app. l. constitutiones. in prin. & T. vt nulli iud. §. illas vero quæ sm legem. hac coll.
h Examinans. i. examinauerit.
i Venire No. speciale in ratione reddenda à dictis administratoribus, vt qs non possit in altum iudicem consentire cum aduersario, nisi sub suo epo regulariter. n 5: vt ff. de iudi. l. j. & ij. l prinic.
k Si quis autem ex ecclesiasticis. No. hæredes œconomi teneri sicut ipse, vt hic, & C. e. l. si quis presbyter. in fi & C. de sacro sanc eccl. l. iubemus § œconomus. Al.
l Compleri. vt ff. de iudi l. vbi semel.
m Reuerendissimi apocrisarij. i. qui rea

Si quis vero sanctissimorum episcoporū eiusdem synodi a dubitationem aliquam adinuicem habeat, b siue pro ecclesiastico iure, siue ꝓ alijs quibusdam rebus: prius metropolita eorum cum alijs c de sua synodo epis cām examinet & iudicet: & si non rata habuerit vtraque pars quæ iudicata sunt, tunc beatissimus patriarcha dioeceseos illius inter eos audiat, & illa determinet quæ ecclesiasticis canonibus & legibus cōsonant: nulla parte eius sententiæ contradicere valente. Si aūt & à clero, aut alio quocunq; aditio contra episcopum fiat pp quamlibet cām: apud sctissimum eius metropolitā scdm sacras regulas & nr̄as leges causa iudicetur: & si quis iudicatis cōtradixerit, ad beatissimum archiepm & patriarcham dioeceseos illius referatur causa, & ille scdm canones & leges huic præbeat finem. Si verò contra metropolitam talis aditio fiat ab epo, aut clero, aut alia quacunque persona: dioeceseos illius beatissimus patriarcha simili modo cām iudicet. Pro oībus aūt causis ꝓ quibus apud ꝓpriū metropolitā aut patriarchā, siue apud alios quoscunque iudices epi cōueniantur, nullā fideiussionem aut cautionē ꝓ lite exigant: sic tn̄, vt isti studeant illatis sibi causis semetipsos absoluere. d

CAP. XXIII. Vt œconomi & similes apud propriū epm conueniantur.

Oeconomi & similes coram episcopo rationem reddere debent. & licitū est eis à sua epi ad patriarchā appellare. Har.

Oeconomus autē xenodochos, nosocomos, ptochotrophos, & aliorū venerabiliū locorū gubernatores, & alios oēs clericos iubemus ꝓ creditis sibi gubernationibus apud propriū epm cui subiacēt, cōueniri, & rōnē suæ gubernationis facere & exigi e qd ex ipsis f debētes oñdunt illi venerabili reddēdū domui, ex cuius ordinatione debitū apparuerit. Si verò putauerint se grauari: post repetitionē g metropolita causam examinet. Si verò metropolita fuerit contra quampiam prædictarū personarum huiusmodi causas examinans h & debitum exegerit & exactus putauerit se grauatum: dioeceseos illius beatissimus patriarcha causam determinet. non. n. concedimus prædictis personis pro memoratis causis ante examinationem & exactionem debiti pro prios episcopos declinare, & ad alia venire i iudicia. Si quis autem ex ecclesiasticis k cui aliqua talis dispensatio credita est, ante rationum expositionem, & debitorum solutionem moriatur, iubemus eius hæredes simili modo & rōnibus & exactiōibus subiacere.

† Cōcor. est hoc §. c. j. cū glo. t. ia si. extra d mu. peti. vbi dr. q eadem lege conuenit quis, qua ipse sibi tribui postulat.

CAP. XXIIII. Vt episcopi illic vbi deliquerint conueniantur.

Episcopi & clerici in vrbe Constantinopolitana degentes, ibi conueniendi vel cogendi non sunt lite in prouincia contestata: aliàs coram præfecto prætorio sunt conueniendi apocrisarij autem ad patriarcham vel metropolitam destinati, interim conueniendi non sunt: nisi de hoc mandatum habuerint, vel alios conuenerint, vel ibi cōtraxerint. Item episcopi vel clerici legationis tempore conueniendi non sunt. Clerici & monachi accusandi sunt iniuria loci repulsa, & loci reuerentia seruata. Item monasterium per suum procuratorē agere debet: sportularum quātitate legitima in supradictis personis & casibus seruata. Hart.

Si quis episcopus aut clericus ex quacunque prouincia in Cōstantinopoli reperiatur, & voluerit aliquis aduersus eum actionem proponere, si quidem litis contestatio in prouincia pro ipso negotio facta est, ibi litē compleri. l Si verò nondum inchoata est: apud gloriosissimum præfectum Orientis prætoriorū, aut apud eos, qui à nobis fuerint deputati iudices, conuenientib. eum respondere.

CAP. XXV. De apocrisarijs.

Reuerendissimi † verò apocrisarij m cuiuscun-

cuiuscunque sanctissimę ecclesiæ, qui in regia ciuitate degunt, aut ad beatissimos patriarchas, aut ad metropolitas à suis epis ordinati, & destinati, neque pro suis epis, neque pro causa ecclesiæ, aut ꝓ debito publico aut priuato aliquam conuentionē sustineant, nisi mandatū habuerint à suis epis, aut œconomo, aut aliquos conueniant. Tunc enim solis [a] illis qui ab eis cōueniuntur, damus licentiam, si quam obligationem habent contra ecclesiam, aut contra epos eorum ꝓponere. Si verò & i qbusdā causis vel actionibus semetipsos obligatos fecerint: in tpe in quo responsa faciunt, pro his conuentiones suscipiāt.

CAP. XXVI. Ne episcopi legationis tempore conueniantur.

Si verò epi [†] vel clerici pro ciuitate aut pro suis ecclesijs pp suā legationē, aut ordinationem epi, ad regiam ciuitatem vel ad alium quemlibet locum proficiscantur: iubemus eos nullam molestiā aut importunitatē à qualibet persona sustinere: licentia existente ijs q obligatos eos putant se habere postquā ad prouinciam reuertunt, cōuenire eos, nullo in ijs q se putant habere, eis faciendo præiudicio de tpalib. præscriptionibus propter tempus, [b] quod in tali causa protraxerint.

CAP. XXVII. Vt monachi per procuratorem se defendāt: & de quantitate sportularum.

Si qñ aūt causa emerserit, vt admonitio, aut exsecutio inferatur pro qualibet pecuniaria causā, siue publica, siue priuata, clerico aut monacho, aut monastriæ, aut cuicunq; monasterio, & maximè fœminarū: iubemus sine iniuria, & cū cōpetēti honore admonitionē fieri, non tñ monastriam aut asceriā monasterio abstrahi: [c] sed ꝓcuratorē ab eis ordinari, q ꝓ causa rñdeat. Monachis aūt liceat, siue ꝑ se, siue per procuratorē monasterij causas agere: sciente qui hoc ꝑuaricat iudice, vel exsecutore, q à cingulo spoliabit, & pęnā qnq; librar. auri exiget ꝑ magnificentissimū comitē priuatarū rerum: exsecutore videlicet sup hoc verberādo, & in exilium dirigendo: locorum sanctissimis epis prouisuris, vt nihil his ꝓrium fiat: aut si aliquid cōmittatur, memorata vltio procedat. iudicem vero vindictam differentem imponere, ad scientiam nostram episcopus referat.

CAP. XXVIII. De modo sportularum in persona clericorum.

Sportularum verò noie oēm personam in quocunq; ecclesiastico officio constitutam, & ad hoc diaconissam & monachā, aut asceriam aut monastriam pro omni criminali & pecuniaria cā, cuiuscunq; quantitatis sit, siue à clerico, siue à quolibet in militia constituto admonitionem suscipiant, aut in regia ciuitate, aut in prouincijs quibus degunt, nec amplius quatuor siliquis [d] dare permittimus. Si verò ex nostrā iussiōe aut ad iudicē, aut ad beatissimū patriarchā missus exsecutor, in alias prouincias admonitionē offerat alicui memoratarum personarum: nō vltra vnum solidū [e] accipiat. Si vero pro vna eademq; causa multas ex memoratis personis admoneri contingat: [f] vnam & solā personā pro oībus sportulas dare sancimus. Eps vero pro rebus ecclesię suę nullā exactionē molestiamq; sustineat sportularū, si pro talibus causis admoueat exactio: actiones videlicet contra ecclesiam propositas œconomis [g] suscipiētib. aut illiis, q in cā cām ordinati sunt.

[a] Solis, imò videt, q debeant omnib. rñdere, vt ff. de iud. l. 2. §. oēs eū. & §. sed si agant. Sol. hic nomine alieno agit legatus, ibi suo nōie. & facit ī. de exe. & ija q cō. & re. §. 1. Acc.

[b] Propter tēpus. No. q vbi ius aufert agēdi potestatē: temporalis præscriptio nō currit: vt hic, & ff. de iudi. l. 2 §. pen & ī. vt cū de app. cog. §. meminim⁹. C. de an. excep. l. 1. §. si & ff. de iti. actuq; priua. l. 1. §. si quis pp. & C. de præscript. 30. vel 40. an. l. cum nouissimi. §. illud.

[c] Abstrahi. nemo debet extrahi de domo inuitus pro cā ciuili: vt ff de in ius voc. l. plerиq;. & l. seq. sed hmōi religiosæ personæ multo minus debent extrahi: vt hic, & ī. eo. §. prouidere. & ī. apud quos opor. cau. di. mo. §. pterea. idem de muliere dicitur ī. vt nulli iudi §. necessarium. Item no quod subijcit hic de procu. quē dicit constitui. nam si quis in sua ꝓpria causa constituit, valet, vt patet ex definitione ꝓcuratoris: vt ff. de procur. l. 1. Si vero sit causa monasterij, quomodo ab aliquo pōt procurator constitui, cum nemo sit dominus? imò syndici, ad talia ordinantur: vt ff. qđ cuiusque vniuersi. l. 1. in fine. & l. item. §. pen. Resp. impropriè hic dicitur procurator, idest syndicus, vel dic, procurator constitui potest & in causa monasterij à syndico lite cōtestata, ad instar ꝓcuratoris: vt C. de ꝓcuratoribus. l. neque & l. nulla.

[†] Cōcor. cū hoc §. c. viij. cū glo. super verbo, potuit, post prin. extra de foro com. & gl. 3. circa prin. in c. pen. extra de tuta. cal.

[d] Quatuor siliquis. quid est siliqua? Respon quidam, quarta vnciæ, hoc est 48. pars assis: vt arg. ff. de an. lega. l. liberto. §. filium. Sed alij in ꝑdicta. l. liberto habent in litera siliquum, non siliqua. Tu dic sm Iod. quòd est genus monetæ siliqua, qua vtuntur prouinciales: vt medalia de Sancta Helena. & de hoc habetur mentio. ī. vt nul. mu tu. agri. re. eius ter. §. 1. colla. 5. Et not. q hic corrigit illa lex, quæ maiores sportulas dicebat imponi: vt C. de episc. & cler. l. cum clericis. in fi. & alia in eod. titu. l. omnes qui. §. exsecutoribus.

Siliqua quid sit.

[e] Vnum solidum. & in hoc casu accipit plus, cum princeps aliunde illuc mittat iudicem: vt hic, & arg. ff. de iud. l. 2. §. legatis. ibi, vel in prouinciā destinati &c.

[f] Contingat. quia prima persona admonita decessit, item secunda, item tertia. Azo. Vel dic q omnes cannonici vnius ecclesiæ fuerunt admoniti. Acc.

[g] Oeconomis. in causa

causa ecclesiæ defendit œconom⁹, vt hic: nō adt in alienis vel publicis. vt ī.eod.§. aliū. q est ȝ. Sed qd si agit ȝ epm noīe ecclesię ? Rñ. actorē poterit ordinare eps au ctoritate archiepi: vt facit tutor? vt instit. de cura §. fi. nā œconomus vel syndicus ab vniuersitate tm̄ cōstituitur, vt ff. qd cu iusq. vni. l. 1. in fi. & lite §. pen. Qualiter adt ȝ hmōi personas libellus fiat, plene di xi. ī. apud quos opo. cau. di. mo. & asce. §. propterea. col. 6.

a Reddere. & triplū fisco: vt ī. vt nulli iu di. §. & hæc. q est ȝ.

b Non hñtibus i. nō debentibus hēre, vt oēs in sacris ordinib. constituti, vt ī. quō opor. epis. §. neq; autē & ī. de nup. §. sed & si quis.

Ordinat⁹ in sacris nō debet habere vxorem.

c Superinductam. vt occasio delinquendi non præbeat vt insti tu. vi bo. rap. §. sed ne dū. & fa. C. eo. l. eum.

d Eam. et matrem.

e Permittimus. hæc eadem habes ī. quō opor. epis. §. quanta.

f Secundū numerū personarum. quod leges virilem appellāt. vt C. de cad. tol. §. fin autē legatarij. & ff. de leg. præs. l. virilis. in prin. Acc.

g Alat & regat. & pro. idest.

h In exilium. hic aut pro & accipitur: vt in nouel. eo. tit. & C. de ver. sign. l. cū q. dā. Al. Alij hñt in littera, & tūc est plana. & fa. ad hunc §. C. eo. l. si quis i. hoc. & C. de his qui ad eccl. cōfu. l. denunciamus.

i Ipsas. aliās quas.

Cruces vbi reponi debeāt.

k Honorandas. cruces interdicimus nō alibi reponi. nisi &c. cū quibus & cū litanijs sacra ingrediuntur. vel subaudi. portant: & erit plana & dic eum quibus scilicet cet crucibus ingrediuntur sacerdotes.

l Reponi. vt in sacristia. Acc.

Qui vero cōtra hæc exigere sportulas præsumpserit: in duplū quod accepit exactæ personę red dere [a] compellat: & si qdem militat, cingulū pdat: si vero clericus fuerit, à clero remoueatur.

CAP. XXIX. Ne clerici mulieres superinductas in proprijs domibus habeant: epi vero nullas.

Presbyteri & clerici in domo propria mulierem habere non debent; nisi omnem effugiant suspicionem. episcopus autem nullam mulierem secum habere debet.

Presbyteris aūt & diaconis, & subdiaconis, & oībus in clero cōscriptis, non hñtibus [b] vxores secūdū sacros canones, interdicimus ēt nos secundum sanctarū regularū virtutem, mulierem aliquā in propria domo superinductam [c] habere: tñ citra matrē, aut sororē, aut filiam, & alias personas quæ oēm suspicionē effugiunt. Si quis autē absq; hac obseruatione mulierē i sua domo hēt, q̄ pōr ei suspicionē inferre, & semel & scdo à suo epo aut à suis clericis admonitus ne cum tali muliere habitaret, ejcere eā [d] de sua domo noluerit: aut accusatore apparēte approbet inhonestę cum muliere conuersari: tūc eps eūs scdm ecclesiasticos canones de clero eū amoueat, curiæ ciuitatis cuius clericus erat, tradēdo. Epm vero nullā penitus mulierē habere, aut cū ea habitare pmittim⁹. Si aūt pbetur nequaquā hoc custodiēs, epatu pijciatur: ipse enim se ostendit indignum sacerdotio.

CAP. XXX. De diaconissis.

Diaconissam vero nullo modo cum viro ex quo pōt inhonestę vitę emergere suspicio, habitare permittimus. [e] Si vero † hæc nō obseruet: sacerdos sub quo subiacet, admoneat eā, vt oībus modis talem virum ejciat à sua domo. si vero hoc distulerit agere: ecclesiastico ministerio, & proprijs emolumentis alienata, monasterio tradatur & ibi oī suæ vitæ tempore degat: rebus eius, si quidem filios habeat, inter se & illos secundùm numerum personarū [f] diuidendis, vt competentē ipsi mulieri partem monasteriū accipiens, eam alat, [g] & regat. Si autem nō habuerit filios: omnis eius substantia inter monasteriū vbi mittitur, & ecclesiam, in qua prius erat constituta, æqua portione diuidatur.

† Facit ad hunc §. x. in fin. ... in fin. ex de côuer. coniug.

CAP. XXXI. De his qui in ecclesia episcopo aut alijs clericis iniuriam inferunt.

Si quis cum sacra ministeria celebrantur, in sanctam ecclesiam ingrediens, epo, aut clericis, aut ministris alijs ecclesiæ iniuriam aliquam inferat: iubemus hunc verbera sustinere, & in exiliū [h] mitti. Si vero hæc sacra ministeria conturbauerit, aut celebrari prohibuerit: capitaliter puniatur. hoc ipso & in litanijs in quibus epi aut clerici reperiantur, custodiendo. Et si quidem iniuriam solum fecerit is; verberibus exilioq; tradatur. Si vero etiam litaniam concusserit, capitale periculum sustinebit: & vindicare iubemus nō solum ciuiles, sed etiam militares iudices.

CAP. XXXII. Ne laici faciant litanias sine episcopo, & clericis, & crucibus.

Omnibus aūt laicis interdicimus litanias facere sine sanctis epis, & qui sub eis sunt reuerendissimis clericis. † Qualis. n. est litania, in qua sacerdotes non inueniuntur, & solennes orationes faciunt? Sed & ipsas [i] honorādas [k] cruces (cū quibus & in litanijs ingrediuntur) non alibi nisi in venerabilibus locis reponi: [l] & si qsi op⁹ vocauerit ad litanias celebrandas, tūc solùm ipsas sanctas cruces accipere eos qui consuete eas portare solēt, & cum epo & clericis litanias celebrare hoc custodiētibus sanctissimis locorum epis, aut ēt eorū clericis, & per loca iudicibus. Si quis aūt in hoc capitulo, pñtis nostrę regiæ virtutem aut transcenderit, aut non vindicauerit: prædictas pœnas patietur, monasteriorū, & reuerendiss. monachorum dispositione.

† Litanias vero Halodes publicas supplicationes.

CAP. XXXIII. Reliquum nobis est & de venerabilibus monasterijs & reuerendissimis monachis formam dare. Illud igitur ante cætera dicendum &c.

Iube-

Transcri-

Transcribitur hic in Greco totum primum caput Nouellæ s. sup. Contius.

CA. XXXIIII. Vt abbas nõ tam antiquitate quã bonæ existimatione censendus sit & eligendus.

Idem cautum extat in regula sancti Benedicti. c. 64. Contius.

Abbas eligendus est non secundum gradum, sed meritum & virtute, & idem in abbatissa est seruandum. Bart.

Iubemus igit a abbatẽ aut archimãdritã in vno quoq; monasterio ordinari, nõ oino ẽm gradũ monachorũ, sed f oẽs b monachi melioris opinionis existẽtes eũ eligãt, ppositis sacrosanctis euãgelijs dicẽtes, qa neq; pp amicitiã, aut aliã qualibet cãm, sed sciẽtes eũ & fide rectũ, & vita castum & gubernatiõe dignũ, & q possit monachorũ disciplinã, & oẽm monasterij statũ vtiliter custodire, eũ elegerũt: c & sanctissimũ epm sub quo monasteriũ constitutũ est, eũ, q ita electus est, modis oib. abbatẽ ordinare. d Hęc aũt oia q̃ a nobis disposita sunt p ordinatione abbatũ, valere pcipimus & in venerabilib. fœminarũ mõasterjs & a sceterijs. e

CA. XXXV. De monachis nõ statim vestiẽdis.

Cõuenit ca. 2. s. Nouel. s.

Ignoto ad monasterium aspiranti monasticum schema, nisi post trienniũ non detur, intra quod tempus probanti eũ suũ esse, reddatur cum rebus asportatis: notus vero icõtinenti põt monachus ordinari. Debent insup vna monachi habitare: nõ tamẽ dormire, & a mulierũ pcul esse cõsortio. Au.

Si quis aũt ad monasticã vitã venire voluerit: iubemus, si qdẽ not' est, quia nulli fortunę subiacet, abbas monasterij si perspexerit, schema f ei pbeat, si vero non cognoscitur, aut cuilibet fortunæ subiacet: intra tres annos non accipere eum schema monasticũ: vt intra memoratũ tẽpus experiat hũius hominis cõuersationẽ monasterij psul. g Et si intra triennium aliquis emerserit dicens aut seruũ, aut colonum, aut adscriptitiũ suũ hunc esse, aut ẽt tanquam fugientem agricultirã, aut quasi aliquid rapientẽ, aut propter aliquam culpam in monasterium eum ingressum: proprio domino hunc restitui cũ rebus quas probatur in monasterium introduxisse: iurando h primum, i quia nihil patiet à suo domino percipiente. Si aũt intra trienniũ nullus conuenerit, aut inquietauerit, aut contra aliquam memoratarũ personarum q̃stionem fecerit, abbas monasterij post trascursionem triennalis tpis si talẽ virum dignum iudicauerit: tunc det ei schema, & nullus sit ei postea molestus propter fortunam, donec tamen deget in monasterio. Res autem quas in monasteriũ introduxisse videt, illæ sæ domino reddantur. k Si quis autem memoratarum personarum reliquit monasterium, & ad secularem venerit vitam, aut in ciuitatibus aut in agris circumiens, ppriæ fortunæ l reddat.

CAP. XXXVI. Vt monachi in vno conclaui habitent.

In oibus autem monasterijs: quæ cœnobia dicuntur, iubemus secundum canones monachos in vno habitaculo omnes separatim m dormire, vt mutuum alterutris testimonium n castæ conuersationis præbeant: nisi quidam tamen ex eis aut pp longæuã in monasterio cõuersationem quietè volentes viuere, aut senectutis atque corporis infirmitatis causa in remotis cellulis intra monasteriũ constitutis degant: & hoc cum ɔsciẽtia & volũtate abbatis fieri. Hęc oia in monasterijs & asceterijs fęminarũ seruãtib. o in nullo loco nrę rei pub. esse monasteria pmittimus aliter. p Vbi aũt monasteriũ inuenit, oibus modis iubemus viros à fœminis separari, & fœminas q quidem in quo sunt monasterio remanere: viros autem aliud monasterium sibimet facere. Si vero plura sunt monasteria, vt necesse non sit noua monasteria ędificare: locorum sanctissimus episcopus monachos cũ monachis, & fęminas cũ fęminis saparare

a Iubemus igit. q̃a fecit modo prox. de monachis mentionẽ igit de eis incipit, & psequitur vsque in finem cõstitutionis.

b Sed oẽs. huic. s. concord. I. de defensor. ciuit. s. decreto. col. 2 & C. de off. ma. off. l. 1. de off. præ. vr. l. fin. Acc.

c Elegerunt. & sic monachi hodie eligũt: vt hic. olim epi, sed corrigit: vt I. de mon. s. ordinationẽ col. j.

d Ordinare. i. consecrare & confirmare, vt in nouel. Acc.

e Asceterijs. genera sunt locorum religiosorum.

f Schema. i. ordinẽ monachalẽ. s. cucullam & scapularium: & etiã incontinenti professionem faciat.

g Præsul. i. abbas. & concor. huic l. I. de mona. s. sancimus. & s. Inter. & s. si vero. Accur.

Facit ad hoc gl. sup verb. eligendi. in c. cum dilectus. extra de consue.

h Iurando. simile iuramentum. prestat dñs qñ serui ad ecclesiã fugiẽtẽ recuperat. vt C. de his, q ad ecc ɔfu. l. prẽci. in fi.

i Primũ. s. est pstandum à dño: qa &c.

k Dño reddantur. nam non debet in reb. qa cũ aliena iactura lucrari: vt ff. de condict. inde. l. nã hoc natura. & sic not. q tenet principale, non tamen tenet accessorium. Ac.

Lucrari nõ dẽt q̃s factura.

l Fortunę i. dño suo, vt I. eod s. si seruus.

m Saparatim, i. nõ simul: sed qlibet in sua stratura siue cubili, vna domo tamẽ: vt hic. & I. de mon. s. cogitandum.

n Testimonium. hic sume ar. q possit esse testis monachus: & dic vt dixi, de mona. I. s. cogitandum.

Monachus põt testificari.

o Seruantibus. s. abbatibus.

p Aliter. quam supradiximus.

q Fęminas. no. q defertur mulieri. sic not. hic, q collegium reprobatur, licet alia causa religionis faciant valeant: vt ff. de colle. illic. l. j. s sed &. item res communes debent portarei vt ff. de colle. illi. in fi. & I. proxi.

Diuidere.

a Diuidere. Not. sic ff. de vol. illi. l. j. §. fina.
b Imponat. nota q̃ etiam laicum possunt eligere istæ fœminæ. sicut episcopum: vt ĩ. eo. tit. col. j.
c In monasterio. i. in claustro.
d Sed & hoc. duo dicit hic §. primum, si dedi mulieri. x. pro dote, vel viro alicui pro donat. propter nu. vel nulla adiecta tali cā dedi clerico sub tali ꝯditione si cõtraheret mřimoniũ, vel si hēret liberos. q̃ tũc haberet demum: hoc casu: si monasterium intret, vel clericus sęculo renunciet, impleta est cõditio: vñ proinde habeť, ac si filios haberet. vel mřimoniũ cõtraheret: & tũc haberetur ac si nulla fuisset apposita conditio, sed purè ēēt relictũ. & hoc dicit littera, inualidas esse conditiones. nã hæc duo sunt paria, obligationē esse purã, vel esse cõditionalē, dũmodo conditio iam extiterit: vt ff. de condic. inde. l. sufficit. sed cum pure dedi vel reliqui tibi cã dotis vel don. pp nup. si liberos non haberes, vel matrimoniũ nõ contraheres, rogaui vt restituas alij: certe si ecclesiam intres, videris liberos hēre: & ideo fideicõmissarius nil expectet, ac si nõ eēt aliqd appositũ de restituendo: nisi fidei cõ. sit relictũ ad pias cãs: quo casu & expectat. & si habeť monasteriũ p filio. Item nota ex hoc. §. q̃ ecclesia loco filij habetur: quod valet ad multa, & ideo quidã intelligunt hoc ĩ his duob. casib. si liberos haberes, vel mřimoniũ contraheres, nõ aliàs. Alij vbique dicũt p filio haberi: quia si inuenia se si institutũ, rũpit testamentũ, vt plene dicet ĩ. §. prox.
e Liberorũ: sup his duob. ponit cõditio: sed qa subijcit siue dotis &c. cãm dandi ponit si ꝯdi. Quasi ergo si aliam cãm dicat donandi, puta vt emas seruũ l RA. non facio vl'm. vt ff. de do. l. 2. in fi. & l. seq. sed hoc nõ de his dixit, qa talia ꝯueniũt mřimonio: de qb. hic dicit.
f Conditionib. qbuscũq;: sic loquiť, ac si plures posuisset. sed certe ñ posuit nisi duas. s. mřimoniũ vl' si liberos haberet, rogauit ergo hic restituere, si liberos non haberet. vel matrimoniũ nõ ꝯtraheret. vť enim cõtraxisse, & liberos habuisse, si monasterium intret: & facit ad hoc. ff. ad Tertul. l. ij. §. liberis. ponuntur ergo hæc verba si fecerit cũ cõditionib. adiectis qbuscunq; pro singulari conditione quacunq; ex ijs q̃ superi⁹ numeratæ sũt.
g Clerici & sæculares. aliàs frustra diceret statꝫ, q̃ debeat reseruare ad pias cãs: cum si de monachis tñ loqueretꝫ, ipso ingressu se & sua dedicant deo: neque vlterius eis administratio relinquitur: vt ĩ. de mo. §. illud. Si tñ velis tm̃ de monachis intelligere, dices hic monasteriũ ingredi. s. vt conuersi sint, vel clerici fiant, s. monachi & qđ sequiť de reli. dicas q̃ licet habeant de facto administrationem & vsum reri: non tñ est de iure. nec abbas teneť eis dimittere si non vult. Item pro hoc, quod hic tractat tñ de monasterijs. item qa fauore ecclesiarũ nõ hominũ hoc fingiť. si autẽ esset secularis clericus, posset dimittere cui vellet vt ĩ. eod. § presbyteros.
h Pro non scriptis. Primo casu ẽ inualida cõditio. Secundo est inualida tota restitutio sub cõditiõe facienda, & sic per consequens ipsa conditio.
i Volumus. hoc cõcordat ĩ. de mon. §. si quis autem, & §. si vero relinquens. Accursius.

& in alijs monasterijs cõgregare procuret, q̃cũq; vero habētur cõia, inter eos ẽm cõpetẽs eis ius diuidere. a Fęminis autẽ quęcunq; ipsæ elegerint siue p̃sbyterũ, siue diaconũ, ad faciendũ eis respõsum aut sanctã eis cõionẽ portandam: sanctissimus ep̃s sub quo sunt, deputet quẽ rectę fidei, & vitę bonę eẽ cognouerit. Si vero q ab eis electus est, nõ sit p̃sbiter aut diaconus, dignũ tñ eũ hmõi ministerio ep̃s iudicauerit: ordinationẽ ei iponat, b q dignus esse videbiť, vt responsa (sicut dictũ est) monastrijs distribuat: ita tñ vt neq; sic electus ad responsa fęminarũ in monasterio c maneant.

CAP. XXXVII. Conditionem nuptiarum vel liberorum non extare si quis monasterium ingrediatur.

Si rogatus de restituendo, nuptias non contraxerit, vel liberos non habuerit, aut ingrediatur monasterium, deficit fideicommissum, nisi alteri loco venerabili debeat restitui. Angel.

Sed & hoc d p̃senti addimus sanctioni: si fortè q̃s sub cõditiõe nuptiarũ, siue liberorũ, e siue dotis cã, siue antenuptialis donationis donauerit siue reliquerit suis liberis siue alij cuicunq; p̃sonæ hēditatē siue legatũ, aut ab initio purè relinquens eis, oneret eos substitutione, aut sub vna p̃dictarũ conditionum reliquerit, vel donauerit, substitutiones vero vel restitutiones eis fecerit adiectis cõditionib. qbuscunq; f ex ijs q̃ superius enumeratę sunt: sancimus si p̃sonę talibus conditionibus subiectæ, siue masculi, siue fœminæ, monasteria ingrediantur, aut clerici, g aut diaconissæ aut ascetriæ fiant: tales conditiones inualidas, & pro non scriptis h esse. Hoc autem solatio & clerici & diaconissæ, ecclesiarum fruantur, si vsque ad suã vitam in his perseuerauerint, vt res sub tali conditione donatas aut relictas ad pia opera expendant aut relinquant. In personis enim quę in monasterium vel ascecerium ingrediuntur, & relinquũt huiusmodi conuersationem castam: monasterio aut ascecerio vbi à principio ingrediuntur, res sub tali conditione donatas aut relictas, cum alia eorum substantia competere volumus. i Si tamen in redemptionem captiuorũ, aut egentium alimenta sub prædictis conditionibus substitutio aut restitutio fiat; ex nullo memoratarum modo eam excludi permittimus.

CAP. XXXVIII. Vt qui monasteria ingrediũtur, se suaque dedicent monasterio.

Si qua intrauerit monasterium animo ibi manendi, & se & sua monasterio dedicet: licet tamen ei post ingressum bona sua liberis partiri. Angelus.

Conc. cum hoc §. c. in presentia. cũ gl. vlt. extra de p̃ba. vbi vide eã. qa est elegãs ad hanc materiã.

Filius prę teritus rũpit testamentum.

Ingrediẽs religionẽ se. & sua deo dedicat.

Conco. c. in p̃sentia. in vlt. glo. post prin. ibi si autem, rogatus est. extra de probatio.

Intra

Si qua

Intrauerit monasteriũ. Quid si causa orandi? Rñ. non habet locũ. qđ hic dř, p𝔮̃ qđ abrenunciauerit seculo, vñ non facio vim si fuerit vt monachus vel cõuersus, dũmodo renunciet: vt ꝭ de mo. §. si aũt nihil. Item qđ si capellani intrent? Rñ. non hẽt locũ, qđ ille dicit: nec si plebem: qa tales propria pñt retinere: vt ꝭ. eod. §. presbyteros, lĩẽ qđ si de rebus nihil dixit? Rñ. tacite sequuntur: vt ꝭ. de mona. §. illud. lĩẽ si nõ habet liberos, habet tñ parentes qđ tunc? Rñ. P. idẽ, ar. ꝭ. eod. §. presbyteros. & ꝭ. vt nul. iudi. §. adolteram. non tñ distribuit filius inter eos secundum eum. Tu dic quod nihil habent parentes: quia monasteriũ est pro filio: vt ꝭ. prox. §. ergo superiores excludunt nec ob. ꝭ. eod. §. presbyteros. q̃ ibi in secularibus dicit. Itẽ nec illa. ꝭ. vt nulli iud. qa ibi inuitẽ intrauit: hic sponte vel corrige per istã.

ꝭ] Sed qđ si filios non habeat. & fecit testm̃ instituẽs extraneos, certã partẽ assignãdo ecclesiæ antequã ingrederetur: nunq̃d ecclesia totũ habebit? VI qꝫ sic ex hac. l. sed cõtra est: nã cũ ecclesia pro filio habeaẽ, vt dictũ est: & nasceretur filius institutus nõ rũperet testm̃: vt ff. de libe. & posthu. l. filius §. si. ergo nec ecclesia: sed si nihil ecclesiæ dedisset, totum rumperet, ad instar posthumi qui rumpit, si se præteritũ inueniat: vt C. de bo. pos. contra tab. l. j. Item opponitur, q̃ videtur, qꝫ totum debeat filijs dimittere præter querimonias vnciæ: vt ꝭ. vt nulli iudi. §. qa vero. q̃ est cõtra. Sed ibi inuita intrauit: hic sponte.

Si qua mulier, ꝭ aut vir monasticam elegerit vitã, & intrauerit monasteriũ: a filijs nõ extãtibus, monasterio qđ ingreditẽ res eius cõpetere iubemus. Si verò talis persona filios habeat, & nõ antequã intret monasteriũ, de suis rebus fecerit dispositionẽ, & legitimam partẽ filijs deputauerit: b etsic liceat ei postquã monasteriũ ingreditẽ, suã facultatem in proprios c diuidere filios: ita tñ, vt nulli filiorũ minuat legitimã partẽ: quã verò non dederit filijs partem, monasterio cõpetat. Si verò oẽm substantiam inter filios diuidere voluerit: propria sua persona d filijs cõnumerata, e vnã sibi partẽ oĩbus modis retineat, quæ debeat iuri monasterij competere. Si verò in monasterio degens moriatẽ, antequam inter filios suos proprias distribuat res, legitimam partem filij percipiant: reliqua verò substantiæ pars monasterio competat.

CAP. XXXIX. vt solutis sponsalibus per monasterij igressum simplæ tantùm arræ reddantur.

Sponsus monasterium intrans recipit arrhas, quas dedit, si matrimonium non contraheret; & mulier quas accepit, restituit simplices, non autem duplicatas. Ãn.

Sponsalibus quoque secundum leges factis inter aliquos, siue sponsus f monasterium ingrediatur, recipiat quę pro sponsalib. arrarũ nomine sunt data: siue sponsa monasticam vitam elegerit, illa solummodo reddat quæ similiter arrarum nomine accepit: pœna vtrique parti concedenda. g

CAP. XL. Si vir aut vxor ingrediatẽ monasterium.

Si vero constante adhuc mr̃imonio aut vir solus, aut vxor sola intrauerit monasterium, soluatẽ mr̃imonium, & citra h repudium, postquam tñ persona pergens ad monasterium schema i perceperit. Et si quidem elegerit monasticam vitam: restituatẽ prius mulieri dotem, & si quid aliud ab ea receperit, & super hoc ex nuptiali donatione tãtam partẽ quãta ex morte viri cõpetebat mulieri secundum pactum dotalibus instrumentis insertum. Si vero mulier fuerit monasterium ingressa, simili modo retineat vir nuptialem donationẽ & casũ dotis ex morte

a Deputauerit. repẽte non. Acc.

c In proprios. Quæritur, an hæc dispositio sit testamentum: quod prodest quærere, si de actione vel numero testium quęratur. Dicit P. quòd non: quia arbiter & iudex diuidit, nõ tñ testatẽ: quia non est dñs. qꝫ sic distribuit: vt ff. de iu. cod. l. confiscantur. §. si post testamentum, sed Azo non curat de noĩe, dum teneat de quo agitur: vt C. de consti. pec. l. ij. §. fi. & sic sit, qcquid vis, vt sit etiã testm̃, sed certe & non dicetur testatur scđm eum: vt C. de secun. nup. l. fœminæ. in fin. & Insti. de pupil. subst. §. non solum. & potuit hæc lex etiã seruo concedere ius faciendi testamentum. Nec ob. huic sententiæ, si dicamus iure testamenti valere: quod dř. ꝭ. de mo. §. illud. coll. j quia illa per hanc corrigitur hoc casu. Si velles tenere opin. P. dicas, qꝫ lex illa, fœminæ, nõ obstat: q̃ ibi mater domina erat: licet habeat necesse filios instituere. Itẽ nec illa de pupil. substit. quia ibi ẽ speciale: quia filius sibi nõ poterãt testari: vt ꝭ. eo. §. j. sed secundũ Azo. qui dicit esse testamentum, qua est one agetur cõtra monasteriũ quia forte omnes res tenet? Rñ. condi. ex hac l. vt ff. de condic. ex lege.

d Persona. vt tantũ sibi retineat quantum habet necesse dare vnicuiq. filiorum, scđm Io. Alij sic. idest retineat sibi tantum quantum alicui filiorum dat cuipiũ dat. Tn potes dicere. qꝫ virilem sibi assumat partẽ, vt ar. ꝭ. eo. §. diaconissam vero. Sed an filij possunt compellere patrem viuentẽ vt distribuat? Videtur qꝫ non, vt arg. ꝭ. proxi. respon. & ꝭ. vt liceat matri & auiæ. § quia vero ex consensu. & C. de dona. inter virum & vxo. l. res. puto tamen vt saltem subueniatur filijs quãtum ad alimenta, non vt partẽ habeant, nisi eo naturaliter mortuo. Vel si velis dicere, qꝫ petatur statim post ingressum hæc portio. est arg. qꝫ dicitur quòd ingressus pro mortuo reputatur: vt C. de episco & cleri. l. deo nobis. in fi. & ꝭ. respon. & supra ꝭ vt nulli iudi. §. si vero prædictum tempus. Acc.

e Connumerata. facit. ff. de collatione bonorum. l. j. §. portiones.

f Siue sponsus. si per verba de futuro dedit arras.

g Concedenda. idest remittenda. & concor. C. eod. l. fi. in prin.

h Citra. Sed olim necessarium erat: vt ꝭ. de mu. §. per occasionem.

i Schema. i. cucullam, vt dicunt: vel figuram siue formam secundum alios: sed in topicis Aristotelis exponitur pro ornatu verborum & sententiarum. Acc.

Illic §. si mater pro cubẽ. super l. gbali. ieg. C. de sac. sã. ecc. & incip. si qua mulier. & est canonizata 16. q. j. c. si qua mulier.

Ingressus monasterium pro mortuo habetur.

Mulieris

mulieris placitum: a reliquũ vero dotis mulieris relitui pręcipimus, & si qd aliud ex reb. mulieris apud eũ inueniat. Ambobus aũt monasticã vitam eligentib. iubemus vacãtib. dotalib. placitis virũ retinere donationẽ antenuptialẽ, & mulierẽ pro pria accipere dotẽ,& quicquid aliud viro dedisse probet: vt vnusquisq; citra damnũ suis fruat reb. nisi fortè sponsus sponsę, aut spõsa spõso, aut maritus vxori, aut vxor marito aliqd donare aut cedere b voluerit. quũ neq; ex pactis nuptialib. viro aut mulieri lucrari aliqd conceditur.

CA. XLI. Ne liceat parẽtibus exhæredare filios qui ingrediuntur monasteria, velut ingratos.

Parentibus filium vel filios qui monasterium ingrediuntur, velut ingratos ab eorum hereditate excludere non licet. Item parentibus non licet filios de monasterio extrahere. Bartol.

Nullã vero licentiã damus aut parẽtib. c filios, aut filijs parẽtes secularẽ vitã sectãtes d & relinquẽtes, velut ĩgratos e à sua excludere hæditate, monasteriũ aut monasticam vitã subsecutos. Interdicimus autem parentibus filios suos monasticã vitam eligentes, ex venerabilibus monasterijs abstrahere.

CA. XLII. De monacho monasterium deserente.

Monachus qui monasterium relinquit, militiæ honore spoliatus, in aliud per episcopum detruditur monasterium: & quod post eius ingressum quæsiuit, monasterio applicatur. & Angel.

Si monach⁹ reliquerit suũ monasteriũ & ĩ aliud ingrediat, quascunq; res tpe quo monasteriũ dereliquerit, habere videbitur, ꝓprio monasterio in qđ ab initio ingressus est, eas cõpetere f iubemus. Prouidere aũt sanctissimos locorũ episcopos, vt neque monachi, neque monachæ circumeant ciuitates: sed si quod necessariũ respõsum g habuerint, per ꝓprios responsarios hoc agãt, h in suis manentes monasterijs.

Si monachus reliquerit monasteriũ, & ad sęcularẽ vitã migrauerit: hũc militia i & honore si quẽ habet prius spoliatũ ab epo locorũ & prouinciæ iudice in monasteriũ k mitti, & res quas postea habuisse ꝓbatus fuerit, monasterio in qđ mittit, cõpetere. Si vero rursus reliquerit monasterium, tunc eum iudex prouinciæ in qua inuentus fuerit, teneat, & subdito sibi officio commoneat.

CAP. XLIII. De raptoribus sanctimonialium.

Raptores monialium, & similium participes capitali pœna & bonorum amissione plectũtur, bonis raptoris, & aliorum criminis participum applicandis ecclesiæ, annali præscriptione contra ecclesiam currente. Bartolus.

Si quis rapuerit aut sollicitauerit, aut corruperit ascetriam, aut diaconissam, aut monastriam, aut quamlibet aliam fœminam venerabilem habitum habentem, huius res ex talis sceleris participio iubemus venerabili loco in quo talis fœmina habitat per locorum sanctissimos epos & œconomos eorum necnon ẽt cuiuslibet prouinciæ iudices & eorum officia vindicari. Eos autem qui talia deliquerint, & participes l eorũ sceleris fuerint, capitale periculum sustinere: talem vero mulierẽ vbicunq; est, cum proprijs rebus in monasterio recõdi, in quo cautius custodiri possit, vt non rursus in eodem crimine reperiatur. Si vero diaconissa fuerit, & filios habuerit m legitimos, legitimam

Fictio tm̃ valet quantum veritas.

a Mulieris placitũ. fingit vere mortuus: vt hic. & C. eo. l. fi. t. & a. tit. & sic tm̃ valet fictio, quãtũ veritat. vt C. de his q ve. nia ęta. imp. l. a. & a. & C. de castr. pec. l. a. & ff. lib. xij. Item facit ĩ. vt li. matri & auiæ. § q vero lex.

b Cedere. tempore separationis.

c Parentibus. filios. nũquid hoc casu hoc voto obligat filiusfa milias ? vi q non. vt ff de polli. l. si quis. §. vo:o. quæ est cõtra sed hoc est speciale: vel illud in dando intellige.

d Sectantes. s. prius sed postea relinquentes: vt subijcit, s. sæcularem vitam.

e Ingratos. ob hoc q intrauit monasterium: vt C. eo. l. fin. §. honestũ. si alias sit ingratus, non efficitur idem gratus, licet nis macula peccati aboleat: vt ĩ de mon. in prin. Sed in nouellis ĩ. dĩ. q ibi purgat ingratitudo p ingressum. Sed nunqd cæteris agnatis vel cognatis poterit succedere? Vi q non. qa dicit qdam authẽ. ex transdinaria, qñ oportet mon. &c. q monachi nõ habent cognationẽ in terra. Sed illud intelligi quantũ ad hoc. vt nõ recedat extra ad loquendũ cognatis vel cõsanguineis suis: qa tali colore posset illa etiã agere: vt C. eo. l. deo nobis. vnde dico q potest succedere, & abbas per eum.

f Competere. hoc idem habes ĩ. de mo §. si quis aut. & § si vero relinquens. sed qd de reb. postea qsitis? Rñ. secus est: vt ĩ. eo. §. si monachus.

g Rñsum. i. necessitatẽ vt alicui respondeat in aliqua causa. Acc.

h Agant. sed quam etiam habent, cũ nihil habeant? Rñ. ex factis pcedentib. siue ꝯtractibus, pro quib. vel ipsi vel abbas conueniunt, licet per alios sedeant. vt ĩ. apud quos opo. epi. & mo. § præterea col. vj. fa. ĩ. de mon. §. si vero relinquẽs.

i Militia quam in sæculo adeptus est.

k Monasteriũ. duo contraria sunt ĩ. eo. §. sed neq; . & ĩ. eo. §. si seruus. Prima dicit indistincte cuiq. secunda indistincte dño. sed hanc in liberis, illam §. sed neque curialiũ, in seruo intellige, & sic nihil contradicit. Vel spãlem sol. da illi. §. §. sed neque, vt ille sm istius distinctionem intelligatur: vt ibi dixi.

l Et participes. huius §. conso. ĩ. qñ opo. api. §. quanta. & C. e. l. si quis non dicã. & l. raptores. & C. de rapto. virgi. l. j. & ĩ. de rap. mu.

m Habuerit. antequam esset monacha alias essẽt spurij, Ac.

Partem

partem

partem dari [a] filijs. Si autē intra vnum annum postquam cognoscitur tale facinus commisisse, tales res iuri venerabilium domorum non vindicentur: iubemus oībus modis comitem priuatarū fisco nostro has assignare, [b] locorum iudice q neglexerit easdem res vindicare, cingulo priuādo, & multam quinque librarum auri à comite priuatarum exigendo.

CAP. XLIIII. & vltimū.

Ne liceat laicis & scenicis vti monachi schemate.

Omnibus itaque generaliter in sæculari vita cōuersantibus, & maxime theatralia exercentibus viris ac mulieribus necnon & prostantibus [c] interdicimus vti schemate † monachi, [d] aut monastriæ, aut ascetriæ, aut cuiuscunque personæ huiusmodi imitari schema scientibus vniuersis præsumētibus aut vti tali schemate, aut imitari aut illudere in quacunq; ecclesiastica disciplina: quia & corporalia supplicia sustinebunt, & exilio tradentur: prouidentibus huic rei nō solùm locorū episcopis, & qui sub eis sunt clericis, sed etiā militaribus ciuilibusq; iudicibus, & quæ sub eis sunt officijs, & locorum defensoribus. [e] Pœnas autem præsenti legi insertas, quæ etiam ex prioribus legibus sunt notæ, non solum in futuris, sed etiam in præcedentibus [f] casibus seu relictis valere, & omnibus modis vindicari † sancimus. [g] Per præsentem enim legem nuper dispositas videlicet pœnas in solis futuris temporibus seruari iubemus. Tua igitur gloria, quæ per præsentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquillitas, per omnia custodiri prouideat. Dat. Calend. Maij. Constantinopol. Iustin. PP. Aug. Basilio. V.C. Cons. missa Petro præfecto prætorio.

[a] Partem. de bonis diaconissæ matris.

[b] Assignare. certis ergo annalis præscriptio ecclesiæ in hæreditatis petitione, vel cōdi. ex lege, sicut & simili casu. vt s. vt cū de ap. cog. §. si quis de prædictis. sed regulariter currit præscri. xl. anno. vt s. de ecc. tit. §. pro temporalibus, quæ est contra. sed his sunt specialia.

[c] Necnon & prostantibus, idest quasi prostituentibus seipsos: nec curant de sua fama: sicut nec meretrices. Accur.

[d] Monachi. Nota reprobari, si quis alterius veste in eius contemptum vtatur: vt hic & C. de epis. & cle. au. l. mimæ. adeo vt iniuriarum teneatur, vt insti. de iniu. § 1. & capitaliter punitur. vt hic dicitur.

[e] Defensoribus. semper prouidentibus.

[f] Etiam in præcedentibus. aliàs in præsentibus &c.

[g] Sancimus. hic dicit q pœnæ quæ ante legem istam fuerunt impositæ circa casus huius constitutionis, valent etiā ante hanc legem: sed quæ impositæ p hāc sunt, non valent nisi in futuro: vt C. de legi. & consti. l. leges. Accursius.

† Cōcor. c. cum decorē. cum gl. i. extra de vita & hon. cleri. vbi tenor huius text. recitatur.

† Iudicari.

DESVNT HIC PERMVLTAE NOVELLAE,

Quas sequens collatio ordine complectetur.

CODICIS
DOMINI IVSTINIANI
SACRATISSIMI IMPER.
Repetitæ Prælectionis
INCIPIT LIBER DECIMVS.

TITVLVS I.
DE IVRE FISCI. a †

In dubio donatarius à fisco conuentus hypothecaria; debet probare donationem præcessisse, vt absolutio sequatur. Bart.

I. Imp. Alexander. A. Attico & Seuero. a

SI prius q̄ b fisci rõnib. c pr̄ uester obligarei, d pfecta e pñiorē donatione fecisse fuerit pbatus: f quod citra fraudē creditorum g gestum est, nõ rescindit.

Computatio facta à tabularijs, seu à calculatoribus, vim sententia nõ habet quo ad condemnationem & obseruationē: nisi p iudicē cõfirmetur. B.

I I. Imp. Gordianus. A. Serenio.

INstar reiiudicatæ obtinere minimè potest cõputatio h à tabularijs facta: nisi snia procuratoris fuerit comprobata.

Debitori fisci soluenti restituitur res eius indebitè alienata. Bart.

a DE IVRE FISCI. Occasione criminum, de quibus superiori libro dixit, augetur fiscus: ideo de eius iure dicit. vel dixit de iure publico circa crimina: nũc circa bona fisco qũrēda & cõseruanda: qd & ipsum ē publicũ alio respectu, q̄ 1. vt ff. de iust. & iu. l. 1. §. publicũ. itē fiscus dr ipsa imperialis, vel imperij camera, 2 nõ dr eo patrimonij imperatorũ: 3 vt C. de qua. pręs. l. bñ à Zenone. l. pen in Quicqd th specialitatur hēt fiscus. & Cęsaris & Augustæ rõ solet haberi vt ff. e l. fisc9. §. fi. q̄ fiscalis loco rei Romanæ successit: vt ff. de costit. prin. l. 1. & dr fiscus, quasi fixus, i. firm9: q̄ a semp est diues, & soluēdo: vt ff de fun. do. l. 2. itē qd differt hic ti. ab illo de priui. fisc. Rñ. hic de spāli iure & cõi qđ hēt fiscus, dicitur ibi de cõi: vt j. l. j. 2. & 3. & alijs de spālib ve j. i. l. phibitũ: sed ibi de cõi tm̃. Itē hic titulus est gñalis ad oēs sequētes. & sic patet. q̃ differat ab illo titulo j. de bo. va. l. quia hic geous. & est sic ff. de seru l. & de in integr. restit. qui sunt generales ad omnes seq. titulos. Acc.

b SI priur quam. nã si postea, reuocaretur per hypothecariam, quocunq; mõ esset facta alienatio: vt ff. eo. l. in fraudem. in prin. & 3. de priui. fisc. l. eum patrem, fisci rationibus. idest fisco.

d Obligaretur. personaliter ex ɔ̄tu, vel quasi p hoc bona tacite tenentur, vt ff. eod. l. auferiur. §. fiscus & C. quibus ex causis pig. taci. contra. l. 2. & videbatur fauore fisci trahi obligatio ad præterita alienata: qđ remouet: vt 3. de priui. fisc. l. si debitor. & de bo. proscrip. l. si quis posthac. § pen.

e Perfectam. perfecta dr ēt sine traditione: vt instit. de don. §. aliæ. sed hic demum facta traditione, aliàs caderet in obligationem si tradita non esset: vt ff de contrah. emp. l. quod sæpe. § si res. Acc.

f Probatus. sed à quo? Respon. donatarius conuenia batur hypothecaria: vnde ipse probat. sed tunc est ɔ̄. ff. de pigno. l. & quæ nondum sunt. §. & quod dr. vbi creditor debet probare rem in bonis debitoris fuisse. Solu. speciale 3 hic pro fisco. Vel probatur eo ipso q̄ non probatur ɔ̄. sic j. qui mili. nõ poss. l. sup seruit. vel verius dicat: hic vtraq; pars fatebat fuisse patris, qui donauit: vñ psumit durasse vsq; dũ ɔ̄xit cũ fisco: vt ff. de reg. iu. l. id quod nostrũ: 4 & secundũ hoc quod dicit in frau. cred. q. d. nec hac rõne põt reuocare, cũ nõ fuerit factum in frau. cred. qui nec erant adhuc, vel dic casum q̄ agitur Pauliana contra donatarium. & non potest eadem ratione: quia adhuc fisco nil debebatur, & tunc sufficeret fraus ipsa re tñ, cũ haberet titulũ lucratiuũ; vt ff q̄ in frau. cre. l. j. §. 1. & l. q aũt. §. simili mõ. Et fm pdictos duos modos dic. q̄ filij donantis defendebāt donatarium, cũ fortè donans promisisset de euictione: vt C. de euict. l. e. Vel dic tertio q̄ agitur actione in factũ ɔ̄ hēdē alienārit. de qua habet. ff q̄ in frau. cre. l. ait prot. §. fi. qua põt agi, licet nõ antiqua, quia nõ acquiuit idoneũ emolumentũ: vt Insti. de act. § fi. sed ista sic: vt ff q̄ in frau. credit. l. fin. in fi. qua actione hoc casu non agitur, cum adhuc nõ erant creditores. Sed tunc qualiter rescinditur dato q̄ agere posset? Respon. videtur rescindi quo ad votum agentis: quia hoc vellet. sed non potest, licet habeat interesse: sic. C. de his quib. vt indi. l. Fo ll a. item nota hic, quod legitime factum est, ex superuenienti causa non retractatur, vel vitiatur: vt & 3. de inter. ma. l. 3. & de do. ante nup. l. de rebus. & ff de fal. l. de eo. §. 1. & 3. de vect. & com. l. 1. & de bo. proscri. l. si quis post. Accursius.

g Creditorum. psentiom: cum tunc eos non habere. Acc.

h INstar. Cõputatio. i. tradere rationē de solutis: vt ff. de condi & dem. l. cum seruus. & dicuntur tabularij, qui cum susceptoribus ad prouincias destinabantur: 5 vt j. de susce. l. dnos. & eorum officium est ingerere frequenter modum debitorum & reliquorum, non vero computare: vt hic, & j. de num. & actu. l. 2 lib. 12. bonũ ergo tabulariorum computatio non est valida (vt hic dicit) nisi fuerit comprobata à procuratore. idest à præside prouinciæ illius: vt j. de apo. pu. l. 1. hoc eod. libro, vel dic procuratore. l. Cæsaris 6 postea cognoscente inter fiscum & priuatum de hac computatione, cum denuo fiscus petat: vt C. si aduer. fis. l. 2. & sunt hæc vera, si fuit facta per errorem. ad quod ff q̄ feo. si. ap. l. 1. §. 1. sed tunc si snia procuratoris per errorē est data, an valeat? Resp. sic. vt C. de erro. cal. l. vnica. nisi error fuerit expressus: vt d. l. quæ sniæ sine appel. l. 1. Vel dic q̄ ēt si non fuerit erratum bis à tabularijs, tamen non valet: quia eorum nõ erat officium in hoc. Item si male est facta computatio, ēt ab eo, qui potest computare, retractatur vsq; ad 30. annos, 7 si per errorem: sed si per gratiam, vsque ad 20. vt no. ff. de admi. rerum ad ciuit. pertinen. l. calculi. Item not. hic arg. q̄ si aliquis quasi delegatus, cum nõ esset, tulit sniam. & ille qui potuit delegare, ratificet: q̄ valeat. sed ɔ̄dico: vt no. ff. de iudi. l. licet. 8 Item ad illam quæstionem, si iter fuerit delegati, & duo absente tertio iudicent suo & absentis nomine. q̄ possit ille habere ratum, est arg. d. l. licet. item pro hoc ff. de re iudi. l. duo Sed ɔ̄. ff. de arbi. l. sicut. quod verum puto q̄ non possit, quasi in per iudicium publicum & alterius ratũ habeat, nõ ēt suũ proprium: vt in procuratore. Item no. q̄ per iudicem est faciendum, quod non põt per notariũ expediri. sic sup. de dila. l. a procedente. Et no. quòd hac

1 Subaudi, in qua recipiatur quod ad cõmodũ pecuniaciũ, vel regni pertinet: vt l. sed Cals9. ff. de ɔ̄hē. emp. Ioã. de Pla.

2 Quia nõe imperator capitur, vt priuatus: & vicei9 procurator differt à penitamre fisci. Bar. & Io. de Pla.

3 Addabāt veteres, & populi: vt Paulus li. 5. senteē. eod. tit. & Lāpridius in Alexandro ait eũ leges de iu. fisci & populi moderatas & infinitas tulisse. Cõt.

4 Hui9 lagis scriptio sic ex manuscript. libris reponēda est. Impp. Seuerus & Antonin9 AA. Attico & Seuero. Conc.

5 Hoc est falsum, q̄a nec i9, nec æquitas hoc dictat: q̄a actore nõ pbante, reo incũbit onus pbādi. l. q̄ accusa. C. de a-

4 Hodie susceptores vocantur thesaurarij, & cũ istis mittebantur aliq notarij. fm Bar. & Ioan. de Pla.

5 Mocitraolo, vt 3. l. 7. De rescin. vē.

6 Recte. Contius.

6 Et bñ. & dic q̄ post 30. annos habet vim sententiæ. Io. de Pla.

7 Cõnot. 9. q. 6. 2. c. nullus. in gl. 2. p lo. An. in regula, ratũ in mercu.

8 Idest impedijũr ipso iure nullitatem ɔ̄stur Bartol. & Pla. hic.

hac l. ius commune habet fiscus.

a S I minori. Debebatur fisco annua præstatio, ꝑ qua habet tacitam hypothecã. vt C. si propter pu. pen. l. 1. vel aliquod singulare debitũ, vbi est & ta cita hypotheca: vt ff. eo. l. aufer C. §. fiscus. hoc pignus si fiscus vendat, debent multa interuenire, s. q̃ sit debitũ, & quod sit cessatum in soluendo, & q̃ bonæ fidei sit emptor: quod hic non fuit: & aliæ solennitates: vt j̃ de fi. instr. & iu. ha. fis. l. 2. & ꝟ. si pro. pu. peo. l. 2. & si adver. fi. l. fi. aliàs reuocat̃ res: vt hic, & dictis legibus.

b Precio. etiam ꝟ. dimidiam iusti precij, cũ sit dolus, vel gratia: vt ꝟ. de rescind. vendi. l. si quos.

c Fraude. hoc fuit vt venderet, vel viliori precio venderet gr̃a & sine dolo emptoris: omnia tñ vitiantur vt d. l. si quos. potest tñ & pro gratia habenda fieri dolus ab emptore.

d A fisco. aliàs fisco. & dic, venierint per procuratorem fisci, vel à fisco. Sed intra quantum tẽpus post cessationem? Resp. 1 anno. & dic, vt no. C. si ꝑpter po. pen. l. j. in alio debito dic, vt in alio creditore: vt supra. de iur. do. impe. l. fin § primo.

e Meus. s. Cæsaris.

vin q̃ pót ꝑ l. foedus. vel interdicto fraudatorio: vt ff. de solu. l. pupilli. ꝓses sit index. Vel certè & tale est ꝓcurator index. cũ. n. dẽat facere restitui fũdũ ꝑ fiscũ. & fiscus nõ habet, sed emptor: oportet q̃ & ad emptorẽ manũ porrigat: quia cũ iurisdictio &c.

III. Idem A. Acticæ.

SI minori [a] precio [b] quàm res est, aperta fraude [c] emptoris vel gratia, quæ obligata sunt fisco, [d] venierint: aditus procurator meus [e] debitam quantitatem inferenti [f] restitui ea prædia iubebit.

Publicatio bonorum statu integro remanente, non impedit quem succedere. Bart.

IIII. Impp. Dioclet. & Maximi. AA. Niceti. †

CErta forma super metroicis [g] † data est, qui iussu principis in aliam ciuitatem translati sunt. Nam prædia eorũ, quæ antequàm demigrarent, [h] habuerint: si ab ijs distracta non essent, fisci rationibus vindicari iampridẽ decretum est: [i] nisi aliud speciali præcepto Augusta maiestas decreuerit. Vt igitur a principibus salubriter statutum [k] est, ita saluis his quæ vtiliter placuerunt, [l] parentibus hæredes eos existere minimè oportere, nulla legis sanctione statutũ est. [m]

Nuncijs principis non creditur sine literis: & ipsis volẽtibus aliorum bona capere, quilibet cuius interest, potest de facto resistere. Bar.

V. Exemplum sac. liter. eorundem AA. ad Flac.

PRohibitum est cuiuscũq; bona, qui fisco locum fecisse [n] existimabitur, capi [o], priusquam à nobis forma [p] fuerit data. Et vt omni ꝓuisiõis genere occursum sit Cæsarianis: [q] sancimus licere vniuersis, quorum interest, [r] objicere manus his qui ad capienda bona alicuius venerint, qui succubuerit † legibus [s] vt etiam si

f Inferenti. debitor infert, idest soluit quod debuerat. Sed cui? Videtur emptori: vt ff. de rei ven. l. si emptor. & supra si ven. pig. ags. l. 1 & de præ. mi. l. vtere. dic econtra non emptori, & sic fisco: vt ꝟ. de præsc. 30 ann. l. 1. in fi. & j̃. de prædi. curis. l. 1. in fi. Sol. si precium est versum in vtilitatem debitoris, quia fisco debebatur: tunc emptori infertur, vt in primis legibus: alias non, vt in alijs, dic ergo emptori, si soluerat fisco: & secundum hoc dic debitũ, s. quondam. & si non soluerat precium, tunc fisco infertur: & propriè dr̃ debita. vt ff. de rescis. ven. l. fundus. in fi. Vel dic, si ꝯtus nõ tenuit, vt quia ꝓhibitus à lege, vel quia dolus dedit causam ꝯtui: & tunc fisco, aliàs emptori, si soluerat fisco, sed oppo. ergo fiscus habet bis? Rñ. semel vt debitum, & semel pro delicto emptoris: vt ff. eo. l. Lucius. licet participauerit venditor delicto: vt C. de sac. sanc. eccle. auth. q̃ rẽ. Itẽ si traditus erat fundus, quia ꝓcurator Cæsaris est iudex inter priuatũ & priuatũ: immo præses prouinciæ: vt d. l. fundus? Resp. [a] non tradiderat fundum fiscus. Vel dic, si tradiderat, adhuc habet fiscus: quia potest vindicare ad instar cuiusuis alterius, qui fecit similem venditionem: vt C. de sacro san. ecc. l. iubemus §. sane. nec liberat̃ cedendo actionẽ: quia nõ ideo tenetur q̃ actionem habet: sed quia male vendidit: vt no. ff. de pecu. l. quod debetur. & s̃m hoc agit̃ ꝯ fiscũ act. pig. si aũt ꝯ emptorẽ agat̃ rei

3 de iur. om. iud. l. 2. & est notãdum, quia aut legitime est facta venditio, & emptor est securus: vt ꝟ. si ad ti. cre. l. obligata. aut venditor tñ commisit dolum in odium debitoris: & tunc tenetur ipse solus: vt vt ꝟ. si ven. pig. ag. l. j. tñ aut vterq;, & tũc emptor in subsidiũ: vt ea l. in fi. si autem emptor solus: tunc ipse. & hoc vbi tenuit ꝯtus: aliàs licet vterq; participet fraudẽ, et prius poterit emptor cõueniri vt hic. & ꝟ. si vẽ. pig. l. cũ §. Item quid si emptor velit hic supplere precium? Respon. vt not. in d. l. cum contra item fortè hic emptor tenetur in quadruplũ: vt j̃. eo l. qui in contractibus. Acc.

g C Erta. Metroicis. hi trãslati sic dicuntur à metron, quod est mensura: quia mensurata ciuitatis terra dabatur eis in restaurationem suam. metron enim Græce. Latinè mensura villatum dicitur. hæc tamen translatio videtur abolita, cum ea ea nil aliud accesserit reipublicæ nisi bellum ciuile: vt ꝟ. de Lati. liber. tol. l. 1. in prin. Acc.

h Demigrarent. idest recederent. sic ponitur. ff. de migrando. & facit infra non lice. habita. metro. lege prima.

i Decretum est. à principibus: vt infra statim.

k Statutum. de dictis prædijs confiscandis, si distracta non fuerint.

l Placuerunt. de dicta confiscatione.

m Statutum est, ergo vbicunque parentes morabãtur, quod enim non prohibetur, permitti intelligitur: vt ff. ex quib. cau. ma. l. nec non. §. sed quod ei. & sic nũ q̃ præteritũ perdit. & noua quærit. sic. ff. man. l. si mandauero. § in cu ius. Acc.

n PRohibitum. Fecisse. fit locus fisco multis modis, vt ff eo. l 1. Acc.

o Capi. per officiales fisci vsque nunc.

p Forma. hæc forma datur in literis. vt inf. dicitur, & j̃. de bo. va. l. fi. Acc.

q Cæsarianis. idest, officialibus fisci: vt infra dicitur.

r Quorum interest. quia habent ius in bonis: vt j̃. de bo. vac. l. fin. Acc.

s Succubuerit legibus. succumbit legibus ille, cuius bona ad fiscum deuoluũtur pro delicto, vel alio modo. Accur.

Desistere.

† Dic, q̃ istud relinquit̃ arbitrio iudicis s̃m Saly. in d. l. j. ꝟ. si pp pu. pen. s̃m lo. de Pla.

† Metœcis legendum docet Alcia. ti. de iure fis. 1 prin. ann. suarũ ad tres li. C. & Pyrrhus hic. Metœci, & Apœci aduenæ dicunt̃. l. pupillus. §. aduena. de ver. sig.

a Reprobatur per Bar. & Io. de Pla. q̃a qui habet actionem ad rẽ, non põt conuenire vt possessor:

vt l. Põponius. §. si is. in gl. fi. ff. de acq. poss. Ideo dic, q̃ si fiscus non possidebat: põt conueniri tñ actione pignoratitia personali ad interesse. Bartol. & Pla.

† Legẽd. q̃ succubuerit. i. ceciderit in cãm caduci.

† Intellige istud in reb. imobilib. nõ autẽ in mobilib[9]: q̃a illa fecit portare põt & sic cessat rõ ꝓmissa: vt ff. de pub. l. licitatio §. fiscus. Pla.

officiales ausi fuerint à te nore datę legis desistere [a] ipsis priuatis resistétibus, [b] à faciéda iniuria arceā tur. Túc.n. is cuius interest bona alicuius nó interpellari, officialibus volétibus ea capere, debet acquiescere, cú litteris nřis [c] cognouerit nó ex arbitrio suo Cęsarianos (.i. officiales [d]) ad capiendas easdé venisse facultates, sed iustitiæ vigorem [e] id fieri statuisse.

Procuratore fisci agente ante tempus actio perimitur, sicut quolibet priuato agente. Bartolus.

VI. Imp. Constantinus A. ad prouinciales. †

Iustas [f] ēt, & q̄ locū habēt, [g] fisci actióes pcipim' cócremari [h] ob hoc solū, q suis temporibus prolatæ nó sunt: vt iā [i] calumniæ priuatorú eo saltē arceant exēplo, quo [k] iustas fisci lites silere p̄cipimus. [l] Dat. III. Cal. Iun. Constantino A. V. & Licinio Cæs. Coss.

Contra fiscum licet cuilibet se defendere: & ante sententiam bona non auferuntur, sed post sententiam sollicitè inuestigabuntur: quod etiam in officialibus locum habet. Bartol.

VII. Idem A. ad Volusianum præfectum vrbi. †

Defensionis [m] facultas danda est hic q bus aliquam inquietudinem fiscus [n] infert: cum facultates eorundem adhuc controuersia pendente [o] inquietare describique [p] fas. [q] non sit. Vbi ergo controuersia extiterit fisco alicuius patrimonium vindicante: apud eum [r] omnibus facultatib' cóstitutis cognitio [s] vétilet: vt cú rei exitus [t] debere eas védicari p bauerit, túc demú res ple q liceat, & sup modo facultatū ac rerū interrogationé [u] haberi q̄ p códitionales [x] seruos inuestiganda est: vt si qd subtractū fuerit, exigat, & extrinsecus integrum [y] tantum aliud multę nomine

a Desistere capiendo siue forma.

b Resistentibus. Not. q etiam principis officialibus resistitur, si excedāt in suo officio. ad quod C. de appe. l. quoniam. & infra de meta. l. deuotum. & supra quando lic. vnicuique. l. j. Accursius Florentinus.

c Literis nostris. ad hoc ī. de mand. prin. l. t. & ī. de episc. & cleri. l. si qua per calū nia §. t. & j̄. de exact. tri. l. t.

d Officiales. sic ponuntur. C. de bo. proscrip. l. si quis posthac. in si & fune palatini. quod dic vt infra de bo. vacā. l. fin.

e Vigorem. Idest principem, qui est vigor iustitiæ: vnde dicitur lex animata: vt in authen. de consu. in fin. & ius prætorium, vox iuris ciuilis: vt ff. de iustit. & iur. l. nam. & no. aliquid esse, quod sine auctoritate superioris non licet fieri: sic supra de pigno. l. nominatori. & supra, vt nemo pri. l. 2. & supra neq; in sua cau. iudi. l. j. & infra de exact. tri. l. t. ī. vnde vi. l. meminerint. & ff. eod. l. aufertur. §. actores. Accur.

f Iustas. aliàs si suo tépore agerétur. Accur.

g Habent. Idest qui sunt efficaces, si sun tépore agerent.

h Concremari. idest amitti, vt in fi. l. colligitur.

i Vt iam. aliàs iam. aliàs vt iā &c. sic ergo idē ius est in fisco & in priuato. vt arg. ff. de peti hære. l. itē veniunt. §. ait senatus. f. vt agēdo ante tempus perdat actio: vt hic, & instit. de ac. §. si quis agens. sed hodie duplicant induciç, & reddunt impensæ: vt institu. de except. §. hodie. & secundū hoc hæc l. fuit de legibus Codicis antiq. quē non habemus, s. Gregoriani, cū per instituta corrigatur: ideo forte posita vt notaret simile ius in fisco & priuato. Vel potest dici q ea actione per p̄scr. amissa agit quod nó potest: sicut nec priuatus agit: & pdit fiscalis actio viginti an. vt ff. de diuer. & tēp. p̄scri. l. in omnibus. & ff. eodem. lege. t. §. præscriptio. prima verior.

k Quo. aliàs quod. & aliàs quo.

l Præcipimus. sed quo agente perdit fiscus? Respō. procuratore fisci, qui habet liberā administrationē. vt & Cæsaris: vt ff. de offi. pc. Cæsa. l. j. & not. q hac l. fiscus consequitur ius commune. Acc.

m Defensionis aliàs facultas, aliàs defensionis incipit lex: & differt ab illa supra eod. l. prohibitum. quia illa de facto, [1] hæc iure permittit defensionem. Accur.

n Fiscus. idest procurato fisci, vel officialis, vel etiā delator, cum petantur bona aliqua fisco obuenientia ex occasione delicti, vel successionis: vt infra de bo. vac. l. fina. & est hæc l. ius commune.

o Pendente. s. an bona competant fisco, vel non, quia dubiū est, an deliquerit: vel an alius fiscum p̄cedat. primo enim causa criminis tractari debet: vt ī. vbi causæ fi. l. j. & an alius p̄cedat fiscū in succedē do j̄. de bo. vac. l. pe. Quid aūt si de his liquet. sed refert q̄stio quasi hæc nō sint de bonis illius? Rń. & hoc primò inquirendū: vt hic, & ff. de re iudi. l. à diuo. §. si super. & j̄. de bo. va. l. fin. hodie autem in delictis immutatur in aliquo: [2] vt in auth. vt nul. iudi. §. fin. Item vbi non est qui controuersiā referat, & aliquid aut publicatione aut alia ratione iuris est addendum fiscalibus substantijs: per comitem rerū priuatarū & p rationalē in singulis quibuscunque prouincijs potest incorporetur impleri: vt infra de bo. va. l. si qb. & ī. de bo proscri. l. si quis intra.

p Describi. ad hoc ī. vt nemo pri. l. 2. & ne liceat sine iudi. au cto. l. t.

q Fas. idest honestum. Acc.

r Apud eum. qui patitur controuersiam à fisco.

s Cognitio. sed sub quo? Respondeo sub præside, qui est iudex rei: vt infra de bon. vac. leg. fina.

t Exitus. idest causæ finis: vt sententia, ad quod ff. de re iudicata. l. prima. & supra quorum appellat. l. abstinendum.

u Interrogationem. & cum tormentis à suspectis supra de quæstio. l. fina. & in auth. de testi. & ea quę pa. §. sancimus. Acc.

x Conditionales. idest notarios, [3] qui serui dicuntur: vt hic, & ff. de ado. l. nō aliter, à seruiēdo. & cōditionales ideo, quia hominum conditiones & contractus faciunt: vt supra, qui pot. in pig. ha. l. scripturas. Vel erant veri serui & notarij. idest notatores: vt supra de pig. l. si tibi. nō tabelliones: vt infra de tabel. l. generali. Acc.

y Integrum. aliàs est integrum, & aliàs deest. & not. q qui facit fraudem fisco in quærendis, in duplum punit: vt hic, & ff. de publ. l. si multi. & ff. eo. l. aufertur. § j & secundum hoc dicitur non facere fraudē fisco, s. vt vltra duplum teneat: vt ff. eod. l. cum quidam. sed si in quæstis, [4] tunc in quadruplū teneat vt ff. eod. l. aufertur. §. fin. & infra de his qui expu. leg. prima. & infra l. proxi sed in casu in quadruplū etiam

† Co. Th. eo. ti. l. 3.

1 Intelligit in defēsione necessaria. secus in voluntaria, q̄ bene potest tolli [2] statutū in inno. in c. cū iuter, extra de excep.

† Co. Th. eo. l. 3.

2 Et bene. Bart. & Pla.

3 Istam gl. sequit hic Io. de Pla.

4 Ista gl. approbat per Bart. & Ioā. de Pla. in l. sequen.

etiam in non q̃stis: vt ĩ. de excu. mu. l. placet. Itẽ eõ cor. ĩ. de bo. proscri. l. si qs intra. in fin. & de iure da li. l. fi. §. illo. item sunt & alij qui puniunt pro hac fraude: vt infra de bo. va. l. si in fi.

a Cæsariani. i. officiales: vt sup. eo. l. prohibitum.

b Inciderit. in hac quæstione. s. quia dicitur aliquid subtraxisse. Acc.

c Ad vsurpationẽ. s. quia puniatur pœna huius constitutionis. immo præcipua isti debent sentire quia consueuerũt talia facere. & sic no. duo. Primum quia officiales plura mala sciunt & committunt quàm alij: vt in authen. vt iud. sine quoquo suffra. §. j. & in authẽ. de exhib. & intro. reis. §. j. & sic ad proximum dictum, vel ad prin. §. referas: vt ĩ. dices. quod non placet. Itẽ q̃ propter consuetudinem delinquendi plus vel facilius est quis puniendus: vt ff. de pœnis. l. aut facta. §. quantitas. & de epis. audien. l. j. in fi. Accur.

d Quibus, scilicet fraudibus.

e Prædicti. scilicet Cæsariani. & aliàs, prædicta.

f Temerare. coram ꝓside, vel temerare, idest corrumpere.

g Exceptionem. i. vt eos accipiamus. i. sõprehendamus sub hac l. sic & ff. de in eius vocan. l. sed si hac. §. patentes. vnde scriptor dicit̃ exceptor: vt ff. lo ca. l. sed addes §. fin. Vel põt secundo dici, q̃ si officialis ceciderit in hac quæstione, l q̃ velit aliqua bona quæ debet defendere ꝯ fiscum, q̃ non det̃ ei facultas defendendi propter consuetudinẽ, n. excipiẽdus ab hac constitutione. ad qđ facit. C. de epis. audien. l. iij. §. fi. & in authen. de eccl. titu. § interdicimus. col. ix. quasi omnia quæ habet, præsumantur fisci, vt ibi dicitur in prælato. a sed prima tutior.

Co Th. eo. ti. l. 10.

1 Istam expositionẽ sequũtur Bart. & Pla. hic.

2 Immo dic, quod secus est in officiali, vt non ꝓsumatur quæsiuisse de bonis fisci Bar.

3 Approbatur per Io. de Pla.

4 Istam Io. sequẽ-

quãtũ fuerat ꝑ fraudẽ ablatũ. Sane ĩ huiuscemodi q̃ōne si Cesariani a nomẽ iciderit, b ad vsurpationẽ c cõstitutionis istius non debebit accedere, si q̃dẽ cõsuetudo fraudũ, q̃b d ꝑdicti e oia temerare f cõsueuerũt, exceptionẽ g eorũdẽ meruit. D. Pr. Ca. Ian. Sirmio, Cõstãtino. A. VII. & Cõstãtio Cęs. C.

Qui in fraudem fisci super rebus fisco incorporatis contrahit: punitur in quadruplum. Bartol.

VIII. Impp. Valẽtinia. & Valens AA. ad Dracontium vicarium Africæ. †

QVi in ꝯtib. h scele stis, i ac fisco pniciosis ĩteruersorũ k maculosis sese fraudib. implicuerint: quadrupli l redhibitiõe teneant̃. Da. xv. Ca. Dec. Adrumeti, Val. & Valẽte AA. Cos.

Forma & lex data & consuetudo antiqua in electione officialium est seruanda. Bartol.

IX. Imp. Honorius &

h QVi in contractibus. in hac l. est ius singulare. Accursius.

i Scelestis aliàs scelestis: & aliàs, scelestibus. i. in q̃b' cõmittit̃ scelus: & pone exẽplũ: 3 vt ĩ. de his q ex pub. ratio. l. j. sec' si in auru: vt l. 2. ĩ e. ti. Itẽ pone p. i. ĩ. a. l. si minori, nã ibi q̃sitũ erat pignus.

k Interuersorũ. aliàs peruersorũ aliàs interuersorũ & dic, i. eorũ q sub ꝑtextu credendi interuertunt. siue sint exactores, siue tabularij, siue actua. j, siue alij officiales, qui super pecunia publica contrahunt.

l Quadrupli. in quod solum tenent̃, etiam si multi sunt tam accipientes, quã dantes s̃m Py. licet secus ĩ furto facto priuato: vt ff. eo. l. aufert. §. fina. facit ĩ. de excu. mu. l. placet. Sed contra. ĩ. l. prox. & ff. eo. l. aufertur. §. j. Sol. 4 ibi in quærendis. Acc.

m SVper creandis. Hæc lex mittit̃ comiti rerũ priuatarum, & dic, susceptoribus auri vel argenti seu quarumcunq; specierũ deuoluendarũ ad fiscum vt ĩ de suscep. per totum. & maxime in l. si

n Rei dominicæ. Hi suberant comiti rerum priua. & eligebant susceptores p̃sentibus multis publicis personis, vt ĩ. de sus. l. exactores. & periculo sui eligentis: vt hic, & ĩ. de susce. lege. exactores.

tur Bar. & Pla. hic.

Theodosius AA. Patricio cõmiti rerũ priuatarũ. †

SVper creãdis m susceptorib' piculo ꝓcuratorũ rei dñicæ, n dispositionẽ tuæ sublimitatis firmã esse ꝑcipim': ita, vt oĩ ambitione cessan: e. q̃ statuta sunt, q̃q; antiqua cõsuetudine cõmẽdant ĩ pabulis, o vel sumptu familiæ ministrãdo, intemerata ꝑmaneãt: sup Ire. iarca p & optione q ĩ oi antiqua cõsuetudine r obseruãda. Dat. III. Calẽ. Ian. Cõstãtinop. Th. A. VIIII. & Constantino II. Coss.

Bona delinquentis mortui nõ ptinẽt ad fiscũ: nisi viuẽs fuerit ꝯdenatus. B.

X. Iidẽ. AA. Palladio ꝑfecto prętorio Oriẽtis. †

EOrum s patrimonia mortuorũ, q vitę suę tpe diuersis conscientiã suam dicunt polluisse criminib', fisci rõnib' nequaquã cõpetere, vel ab eo alienari cẽsemus, nisi post publicã accusationẽ eos cõstiterit fuisse cõuictos.

Co. Th. e. ti. l. 17.

o In pabulis. aliàs inculpabilis. s. consuetudine, secus si culpabilis: vt ĩ auth. vt nulli iudi. §. j. aliàs, in parabolis. s. in verbis commendatitijs, & aliàs, in pabulis, & hæc verior. & dic familię. s. publicæ, q erat cum susceptoribus. Vel dic, familiæ deferẽti species auri vel argenti. quæ sacris largitionibus ex more reddũtur. vt ĩ. de nauicularijs. l. 4.

p Irenarcha, qui ꝑsonali fungitur munere, & de suo nihil erogare cogit̃: & pabula & sumptus de publico ei administrandi sunt: vt ff. de mune. & hono. l. fi. §. irenarchæ. & hũc eligunt decuriones iudicio prætidũ: vt ĩ. de irenarchis. l. j.

q Opinione. vnum genus exactorum publici debiti vocatur optio: qđ colligit̃ ĩ. de apo pu. l. quicũq; & ĩ. de ero. mili. an. l. opinatoribus. eo forte, quia percipit quod optat. aliter dicitur electio militum: vt arg. supra hoc. l. fi.

r Consuetudine. in præstando sumptum, vel etiam in electione: & sic no. pro consuetudine. ad quod ĩ. de pascu publ. l. j.

5 Alciatus ĩ hũa si. opinatio nẽ dici putat militem. qui agros antecedat, tanquam eorum vicẽ, si vsus venerit, gerere sit paratus.

s EOrũ. Pone casum tribus modis. Primo modo sic: decedẽs in reatu 5 habet hæredem non fiscum, nisi viuẽs fuerit conuictus, sub a. idi, & cõdẽnatus, vt ff. de accu. l. ex iudiciorum. in prin. hoc autẽ fallit qñ crimen est tale, vt ad hæredes trãseat, vt maiestatis. & similia, vt ibidem nu idẽ fallit, si erat iam damnatus. & appellatio pẽdet. nam tunc distinguitur, erat s̃nia bonorũ tacita, vel expressa, vt C. si pen. appe. reus vel accu. mor. fue. l. si & ff. si pen. app. l. j. in princ. hic enim criminoso solui potest & bona sua administrat. ff. eo l. aufert̃. §. si in reatu. & de sol. l. reu. Secundo pone q̃ mortuo criminoso ex crimine quo hæredes tenẽtur, fiscus vult bona. sed hæres negat crimen fuisse commissum à defuncto non potest fiscus habere, nisi primò cõuincatur mortuũ fuisse criminosum, vt hic. & ff. eo. l. res. Tertio dic 6 secundùm Py. & ioann. quòd consciuerit sibi mortem criminosus: & secundum hoc quod dicit criminibus subaudi, & per hoc q̃ consciuit sibi mortem.

Nam

5 Ista lectura pcedit quantũ ad pœnam criminalem inferẽdã: sed si agerat̃ ciuilit̃, pœna stantit in hęredem. Ratio. Pla. hic.

6 Oẽs lecturę sunt bonę s̃m Bar. & Io. de Pla. hic.

nam & tunc non debent accipi bona, nisi pp crim conscius sibi mortē uō tædio vitæ: vt ff.e l.in fraudem.§.eius & ī.de bo e.l.j. in prin & nisi crimē fuerit pbetum post mortem: vt hic, & ff.eo.l.in fraudem.§.eius & nisi in vita fuerit accusatus, vel postulatus, vel in crimine deprehensus: & crimen est tale, vnde viuens damnatus bona pdit: vt ff.de bo. eo.l fin. & facit ad l. ff.eo. tit.l.ei qui.sed hodie restringitur: vt in Auth. vt nulli iudi. §. fi.ī colla. ix.

Dat. viij. Idus Iul. Rauennæ Eustathio & Agricola Cons.

Constitutio xi. Græca hoc loco desiderata, ex Prætermissorum classe infra ad finem libri xij. repetatur.

DE CONVE nieadis fisci debitoribus.

TITVLVS II.

DE CONVENIENdis fisci debitoribus.

Fideiussor officialium non potest conueniri, nisi principali excusso: etiam si de bonis principalis aliqua bona emerit. Barto.

I. Imp. Gordianus A. Saturnino & alijs.

NOn iniusta[a] rōne desideratis, repromissa fisco indēnitate, eos priori[b] loco cōueniri, qui reliqua[c] contraxerūt: mox ad vos perueniri, qui ab his[d] quædam mercati estis.

Cautio qua non probat contra fiscum, sed contra officiales, facit vt officiales primo conueniatur. B.

II. Impp. Valer. & Gall. AA. & Valerian. C. Erophilo. †

FIsco quidē ꝯ te manet actio, q argētū[e] quod inferre debebas, rōnib.[f] fuerit relatum, si cautionē quę tibi sup eo exposita est, tabulari[g] nō subnotauit:[h] æquū tñ est, vt prius de bonis eius qui exactor fuit, si soluēdo est, & cōueniēdi eius facultas datur,[n] indēnitati fisci satisfiat: tūc à te, si seruari hic modus non possit, reposcatur.

Si diuersa est administratio à iudice, vel ab eius officialib. primo conueniuntur gerēs, fideiussores et noīatores ipsius, quā pueniatur ad collegā. B.

III. Impp. Diocletia. & Maximia. AA & CC. Ianuario & alijs.

QVoniam Augerio ac filio eius ad exigenda reliqua[i] consortes vos atque cōsocios[k] esse dicitis, eisque[l] certorum † dumtaxat nominum[m] exactionem mandatam:[n] nec inter eū[o] & cæteros[p] qui exactores fuerant nominati confusæ exactionis mutuū[q] periculum constitutum, sed separato muneris[r] ob

[a] On iniusta. Tribus modis pōt intelligi. Primu q alliqs administrabat negotiū publicū, p quo vos pmisistis indēnitatē fideiubendo. Primo ergo principalis q̄ fideiussor conueniendus est: vt j. de decur. l. 1. licet in alijs fideiussorib. sit secus iure isto: vt C. de fideius. l. iure nostro. sed hodie idē. vt in Authen. de fideiul. § 1. coll. j. & s̄m hoc uil facit sine, mercati estis. & sub. ēt. Itē dicas pmissa in idem à uobis. Vel secundo dic q ipsi gerēres negotiū publicū promiserūt indēnitatē, & ꝯ xerūt reliqua: & vos, qui emistis ab eis, cōueniemini uōc hypothe. vt ff. de iu fis l. Moschis. sic facit j. de deb. ci. l. fin. item facit ed vtrenq; possitionem. ff. de admini. rerum ad ciui. pertinen. l. curatores. §. fin. Vel dic tertio, q qui gessit, indemnitatem promisit: & vos qui emistis, adhuc non soluistis precium: & si fiscus conueuit debitorem sui debitoris, suo debitore non condemnato: dummodo conuento prius, & inuento non soluendo: vt ff de iure fis. l. 4. §. multe. & ī. q̄b fis. vel priua. l. nō prius. secus in priuato. qui demū ꝯdēnato debitore & tūc p offi cium executoris: sed hoc iure actionis, s. conditionis ex. l. vel illa vtili quam ꝯ debitorem habet directam: vt ī. quando fis. vel priua. l. 2. & 3. & facit. ff. manda. l. si mandato meo. §. fina. & commo. l. vnde quæritur. in prin. & j. de suscep. l. 2. & ff. de fideius. l. si dubitetur. & supra deposi. l. si is. Accur.

[b] Priori. aliàs principali, aliàs priori. & not. q hac. l. habet fiscus secundùm R. ius commune: imo certè speciale. Et adde quod no. ff. de iu. fis. l. 3. §. multa.

[c] Reliqua. reliqua trahere, idest effici debitorem: vt ī. de testa. manu. l. cum testamento. & de condi. & demonstratio. l. cum seruus.

[d] Ab his. scilicet principalibus.

[e] FIsco. Argentum. hoc argentum solutum non peruenit ad fiscum: vel si peruenit, nō liberat solutione eius quod debet, vt & aliàs ī. de non num. pe. auth. ꝯ qui ppriā & hoc ideo, q̄a subscriptum non fuit.

[f] Rōnibus. s. publicis. soluisti. n. exactori. Sed nō. quia si soluit, non est rō q teneatur: immo est rō q non teneatur. Sed dic, quia si soluisti sine subscriptione: & sic eo modo quo non debuisti. Et no. q cautio debet fieri de suscepto: vt j. de colle. fun. pa. l. placuit. & in Authen. de eccle. re. immo. alie. §. ementibus. & in auth. de col. §. iubemus. cui debet subscribere vnꝰ de tab. duobus: vt j. de susce. l. duos. & si sic fiet, statim soluens est securus: vt ī. de que. præ. l. 2. in fi. & de non nu. pe. l. in ꝯtractibus. sed eo modo facta non fuit hic. Accursius.

[g] Subnotauit. idest subscripsit: vt C. de pbe. l. exemplo.

[h] Datur. sicut & facit j. de nume. l. ij. sed arg. contra C. de col. l. fina. & si tutor vel tutor. l. 3.

[i] QVoniam. Reliqua. tributorū, vel aliorū debitorū fisci: quæ dicuntur reliqua, etiam si nihil sit solutum: vt ff. de verbo. significati. l. potest. & ī. cæterorum.

† Sic reposuimus ex exemp. Victoriano, cū antea legeretur cæterorum.

[k] Cōsocios. aliàs socios: aliàs sociatos: quia cum eis vel post eos ad idem officium electi estis.

[l] Eisque. scilicet Augerio & filio.

[m] Non i. eum. obuenientium pro reliquis prædictis.

[n] Mandatam. à nominatore: per quod videtur vos prohibuisse, & illos solos exigere voluisse: vt ff. de procuratio. l. itaque. & C. de procurat. l. maritus. & sic administrationem diuisisse, vt subijcit. si autē dicas ipsos exactores inter se diuisisse: planum est. Accursius Florentinus.

[o] Eum. Augerium. Acc.

[p] Cæteros. scilicet vos, & alios, si qui sunt.

[q] Mutuum. i. commune, s. distincte: sed cū distin. l. quæ sequit. bene est periculū cuiusq; in solidū: vt subijcit. & ff. ad munici. l. imperator.

[r] Muneris. idest officij exactoris: quod est munus personale: vt ff. de mune. & honor. l. fina. §. qui annonam.

sequio, discretam[a] sollicitudinis rónem fuisse adseueratis: à iure nó discrepar, vt veri[b] ex bonis exactorum qui principali loco ad exactioné fuerant destinati, indemnitati fiscali satisfiat: postque eos, si solidum debitú exsolutum nó sit, nominatores[c] cóueniri. Rónalis[d] igitur noster iuris ordinem sequetur: excussisq; exactorum facultatib. necnon ét nominatorú, si fiscus in vniuersi debiti quantitate securitaté indénitatis ꝯsecut' nó fuerit, ét vos[e] ad restituéda fiscalia debita adstringet.

Debitores fisci exigūtur summatim, nec possunt impetrare, vt eodem modo debitores sui exigantur: sed eorum exactio in ordinario iudicio repetētis reseruatur. Bartol.

IIII. Imppp. Valent. Valens & Grati. AAA. ad Archelaú Com. Orientis. †

HI qui fisco nostræ máluetudinis obnoxij sunt, omissa frustratione[f] teneantur,[g] vt quod suis nominib.[h] debent, de suis facultatibus cogantur exsoluere: seruatis, cum compleuerint, allegationib. ꝓprijs, si quas aduersus quoscúque ex suis ꝯtrac. lib. debitores cópetere sibi ex iure crediderint: ita vt aduersus eos quos sibi obnoxios[i] adseuerant, legib. & iudicijs experiundum esse cognoscát. Dat. III. Non. Iul. Nouioduno, Valentiniano. NB. P. & Victore. Coss.

Scriptura proria nō facit fidem pro scribente, vel eius herede: etiā si fiscus sibi successerit. Barto.

V. Idem. AAA. Fortunatiano co. rerú priua. †

INter chartulas[k] confiscati breuis[l] quidam adseueratur inuentus, q noia cótinebat debitorú, seu ꝯtractuú, cum tñ neq; testib. credita pecunia probet, neq; cautionibus[m] ea q breui inserta sunt, ostendant. iniquum esse pspeximus, vt sub ꝓpria adnotationis manu vnusquisq; sibi faciat debitoré.[n] Occasionis igitur hmói calúniá pñti volumus iussione cohiberi vt breui vanitate[o] reiecta, nullus ad redhibitionē[p] de his, quorú noia có-

Co.Th. li. 10.tit. 16.l.1.

Co.Th. eo.tit.l.3.

In Cod. Tha. erat deportati, sed Tribonianus elegit nomé generalius.

a Discretam. idest separatam. si ergo separata non esset, omnes exactores ante nominatorem conueniremtur: vt infra, quo quis ordi. l.ij. in princip. Accursius.

b Exactorum. prædictorum nominum specialiter commissorum.

c Nominatores. qui sint, & qualiter nominentur, habes ī. de suscep. l. exactores. Accur.

d Rationalis. idest procurator Cæsaris: vt infra, de modo mul. l. ij.

e Etiam vos. licet separatim gesseritis. sed hoc ita, si tempore depositi officij collegæ fuerint non soluendo: aliàs ex persona eorum conueniri non debetis: vt ff. ad munici. l. imperatores. & ī. de peric. no. l. j. sic ergo primo gerens, secundo nominator, tertio collega conuenitur. Sed videtur primo debere conueniri collega: vt C. de mag. con. l. aduersus. Solut. ibi omnes gesserunt: hic vero non omnes, in quantum est in illis nominib. Item si dicas diuisionem factam à iudice, seu nominatore, ad quid tenet' alter? Respõ. ad nihil. Vel dic factam esse à seipsis, vel si à nominatore, dicas eum conueniri eis casibus quibus & tutor non gerens. si est diuisa à iudice, s. si dabuit suspectum facere: vt ff. de admini. rerum ad ciui. perti. l. fin. §. antepen. & ff. de admini. tut. l. Lucius. §. antep. & pen & ad de hic distinctioné, quia aut omnes gesserunt: & simul fuit iniūctū, aut diuisim diuisione facta à se, aut à iudice: aut tantū vnus gessit. Primo casu omnes collatores, & etiam si deiussores eorum ante nominatorem cōueniuntur: vt ī. quo quis ordin. con. l. j. in prin. idem in tutoribus. vt C. de ma. conue. l. aduersus. si diuisim à iudice: tunc obtinet quod hic dicitur. & ī. quo q. ordi. l. 2. §. t. s. in casibus in quibus & tutor. vi modo no. si autem ipsi diuiserunt: tunc primò nominator, q̄ non gerent: vt ff. ad muni. l. imperator. & de admi. re. ad ciui. pert. l. curatores. in prin. & aliud in tutoribus: vt C. de diui. tu. l. ij. in fin. si autem vnus tantum, cum tamen omnibus sit iniunctum: tūc idem quod in superiori casu. vt ff. ad muni. l. qd ergo. & ē sō quare prius nominator in pdictis casib. cōuenit: quia tōne fidei, sed collega negligētię nomine conuenitur: vt d. l. imperator. in fi. & ſa. ī. de fabricen. l. in re puisum. & de susce. l. ij. & ī. si plu. vna sent. l. j. in prin. & ī. qui. cau. pig. vel hypothe. taci. ī. l. satis.

f HI qui. Frustratione. frustrabantur dicentes se nō habere adhuc precium rei fiscalis ab emptore. cum hic esset administrator fisci, & illicite vē didisset. nam non liberatur etiam cedendo: vt arg. ff. de pigno. acti. l. pen. idem si ex quacunque alia causa pretendat se non conueniri debere nisi suū cōueniat debitorem, vel q̄ decebatur fisco vt conueniret debitorem sui debitoris, quod non licet: vt hic, & ī. si cer. pet. l. non aduersus. & ī. quando fis. vel priua. l. nō prius. nisi in casibus, vt ff. de iur. fis. l. iij. §. multa.

g Teneantur. & soluant.

h Nominibus. idest creditoribus, scilicet fisco. vel dic, idest obligationib. quibus tenentur fisco.

i Legibus. Not. iure & non vi debitorem conueniendū: vt ff. quod met. cau. l. extat. & supra de act. & obli. l. negantes. & de iud. l. nullus. & de pign. l. iij. & ī. vnde vi. l. siquis in tantam. & ff. ad l. Iul. de vi pri. l. creditores. & si ven. no. mu. l. j. §. j. & de re. iur. l. non est singulis. in prin. & in authen. vt qui ob. §. j. Sed at. contra. ff. de fur. l. qui vas. in principio. sed ibi auctoritate iudicis. & not quòd ex hac. l. fiscus habet ius commune.

k INter chartulas confiscati. ex causa delicti vel alia quacunque, vel, idest hominis. & dicitur aliquis confiscari, quando eius bona confiscantur.

l Breuis. idest schedula vel quaternus.

m Cautionibus. scilicet publicis.

n Debitorem vt supra de probationibus. l. exemplo. & l. rationes.

o Vanitate. aliàs vanitate: aliàs veritate: quia aliqui dicebant valere, & alij non. sed econtra si dicat solutam, secus est: vt in authen. de testimonib. §. & licet. vel illum bonorum dominum quandoque debuisse: secus similiter si scriptis sua manu si modo adsit causa: vt ff de probationibus. l. cum de indebito. § finali. aliàs semiplene probat: vt supra de probationibus. l. instrumenta. Accursius Florentinus.

p Ad redhibitionem. idest solutionem. Acc.

Simi-

a Similibus. s. priuatis. ad quod supra. tit. j. l. iustas.
b Causis. scilicet publicis.

scripta sunt, vigeat; quod & i alijs similibus a causis b obseruandum esse cēsemus. Dat. Pr d. Non. Iul. Hierapol. Gratia. A. iiij. & Merobaude Coss.

TITVLVS III.

DE FIDE c a ET iure hastæ fiscalis, & de adiectionibus.

Si probatur, quod in venditione rei debitoris fisci debita solennitas non seruetur: restituitur res cū fructibus perceptis, & percipiendis.

I. Imp. Antonius. a A. Curtiæ.

Quod in libellū d contulisti: procuratori meo, ad cuius officium desiderium e tuū pertinet, allega. cui si probaueris, non auctore procuratore, f vel eo, cui vendendi fuit facultas, g neq; habitis h hastis, neque omni ordine i peracto vendidisse res esse: & id quod ex causa iudicati debes, k exsolueris, rescissa vēditione mala fide l facta, easdē res recipies m cū fructibus quos ad emptorē mala fide peruenisse, vel peruenire debere n cōstiterit. PP. Non. Ian. Antonino A. IIII. & Balbino Coss.

Si in venditione debita solennitas non fuit obseruata: res vendita retrahitur. Bartol.

II. Imp. Gordianus A. Heracleoni.

Duplex ratio desiderium o tuū iuuat: & quòd prætermissa hastarum p solennitate, possessiones tuas ex officio distractas suggeris q & quòd pretij vilitate r ob exiguum debitū, gratiosam emptionē in fraudem tuā, in vtilitatemq; s t rationum mearum, aduersarium cōmentū fuisse dicis. qua propter illicita ista redargue, u tā in-

a DE FIDE INSTRVMENTORVM ET iure hastæ fiscalis, & de adiectionibus. Aliâs instrumenti. & iure hastæ fi. & c. hō & de instrumento facto vel cōmisso in contractu fiscali dicit. vt j. l. i. & iij. aliâs deest instrumēti. & dic, de fide & iure hastæ &c. i. venditionis quæ fit cū subhastatione à fisco. quæ venditio facilè conuelli non debet: vt j. de remissio. pig. l. si hypothecas. & quod de alienationibus subijcit, dic vt j. eo l. si tempora.

Perpetuâ autem iegebet, de fide instrumentorū, cum in C. The. legatur de fide & iure hastæ.

d Quod in libellū. cōdēnatus fisco in certum cuius ēt res capta ex causa iudicati vēdita fuerat minus solēniter per fiscum, supplicat pro te recuperanda. Accursi.

e Desiderium. desiderat enim rem tuā recuperare: sed contra quem agit, & qua actione? Dic vt not. j. de iure fis. l. si minori.

Perpetuâ etiā antea legebatur ad dictionibus. rōe aūt adiectiones, li enanēes. Raro ad dit vel legē cōmissoria.

f Procuratore. fisci scilicet, qui ius habet vendendi: vt j. eod. l. quicunque. at procurator Cæsaris non vendit rem Cæsaris sine speciali mandato: vt ff. de offic. procura. Cæsa. l. j.

Sic ex manuscr. restituimus cum antea legeret. Imp. Alexander &c.

g Facultas. vt quia habet mandatum à principe, vel etiam à procuratore fisci: vt ai. ff. man. l. si procuratorem. §. t. & ad hoc j. si pro pu. pen. l. ij. ab his enim facta venditio valet si modo precium sit solutum: nec valet promissio dupli: vt ff. de iu. fis. l. si procurator Accur.

h Habitis hastis. aliâs habitis istis s. personis supra dictis. aliâs habitis hastis, ad quod j. l. prox. aliâs habitis actis, seu gestis. & tunc dic, l. non conuento debitore & apud iudicē interpellatione celebrata: vt j. si propter pu. pen l. fi. non autem dicas scripturam necessariam: vt j. l. iij. Accursior Florentinus.

i Ordine. ordo in rebus fiscalibus vendendis hic erat, vt debitum subsit. & sit cessatum. cū de hoc sit facta interpellatio corā pside, vt j. si propter publi. pen l. ij & j. item quod fiat sub hastario: vt infra. l fin. & xx. diebus publice sit venalis, & plus offerēti detur: vt j. de sacrosan. eccle. auth. hoc ius porrectum. itē quod iusto ptio detur: vt j. l. 2 & j de iur. fisc. l si minori & ff. de iur fisc. l. j. §. diui. Itē procuratori fisci debet adesse, vt hic. quibus peractis valet venditio & nō reuocatur vt j. eo. l. si tēpora. & j. de remis. pig. l. si hypothecas & j. de commu. rerū ali. l. a. sed si aliquid deest, non valet: vt hic. & j. prox. & arg. ff de rit. na. l. cum hi. § si ptor & j. de pdijs cu. sine decre. nō alie. l. j. & ij & j. si vē. pig. aga. l. 1. 2. iij. & 4. & de rescin.

ven. l. si quos & si aduer. fisc. l. edicto. Sed intra quē tempus vendet fiscus? Rñ. vt in priuato: vt no. j. de iure fis. l. j. item. & op. quō probat actor negatiuā cōtra regulam j. de proba l. actor. item quō pbat solennitatē deesse, immo contra debet probari eā adfuisse: vt ff. de publicia. §. quęcunque. §. j & fin. Sol. ad veram quę hic probat eo ipso quod non probatur contra. vt arg. j. qui milita. non pos. l. si super seruis. vel hic erat scriptora quæ decebat hoc interuenisse, cui erat standum, nisi contra probetur: vt C. de proba. l eum precibus. & probatur secūdum hoc per obliquum negatiuā: vt & aliàs supra, de contrah. stip. l. optimam. Alij dicunt hęc omnia præsumi solenniter acta: vt instit. de fideius. §. fin. sed in l. quęcunque. dicunt idē & sic ibi probari eo ipso quod non probatur j. quod nō placet: vt ibi notaui. & facit ff. de proba. l. ab ea parte Acc.

k Debet. propter quod debitum facta fuerat venditio.

l Mala fide. quod est eo ipso quod non est seruatus ordo. Accursius.

m Recipies. Sed qua actione aget? Respon. vt j. da iue. fis. lege si minori. Accursius.

n Debere tenet. ergo de percipiendis, licet habeat contra & sic est cōtra. j de rei vin. l. si fundum. Sol. hic de percipiendis, qui adhuc erāt in fundo: qui pars fundi sunt. & sic non vt fructus: vt ff. de rei vin. l. fructus pendentes. Vel secūdum alios. F. & ir. peruenerūt iniuste, vt à lupanaribus: vel peruenire debuerunt, vt honestiqui tamen peruenerunt: secus si nō peruenissent licet debitor præpisset. si ei possidere licuisset & secūdum hoc peruenire debere, i debite peruenerunt. Vel uersiur hic speciale, vt & alias notaui in pdicta l. si fundum. & facit. ff. de rei vindica. l. fructus. itē in libro Azo. vel M deest, peruenire debere.

Ioniū lit tēque, vno varbo. in vet. quę lectio est tacta.

o Duplex desideriū. desiderat recuperare rē suā à fisco venditam ob debitum.

p Hastarum. quę solennitas non fuit omittenda: vt j. l. fi. & supra si aduersus fiscū. l. edicto. & de excep. rei iudica. l. ordo

q Suggeris idest dicis.

r Vilitate quod non fuit faciēdum: sed iusto precio: vt ff. de iu. fis. l. j § diui. & j. de rescind. ven. l. si quo. & ff de iur. fis. l. 4 & j. de prædijs decu l. j.

s Vtilitatemque. reperi, in: vel si habes in, dic in pro contra, sic supra de hæredi. l. j. Vel forte est vna pars inutilitas.

t Redargue. idest arguēdo eā cōuince, vt ff. de ver.

signifi.l.indicasse.§. agendo cōtra fiscū. qđ dic,vt ī. de iure.fis.l. si minori. habet fisc⁹ hac l.ius cōmune.
a Indemnitati. soluendo fisco quod debes.
b Securitati. idest indemnitati.Acc.

dennitati [a] fisci cōsultu rus, quàm tuæ securitati [b] operā laturus. PP. V. Cal. [*] Gordia.A.& Auiola.Coss.

Emptio à fisco facta, & alia q̄ requīrūtur ad acquisitionem dominij, possunt probari sine scriptura.B.

III. Idem A. Crispo.

ET si instrumenta [c] emptionis nō extēt, quibuscunque tñ ꝓbationibus [d] vxor tua ostēderit ad se eā domum ꝑtinere, quā à fisco eius nomine [e] dicis cōparatā,ꝑcium q; ab ea exsolutū, & in eā dñium trāslatū, [f] frustra fiscū ex psona matris [g] eius referre q̄stionem ꝓcurator meus non sinet.

Intra tempus in subhastatione statutum quilibet veniens admittitur. licet iam alteri fuerit vendita.Bartol.

IIII. Imp.Diocletianus & Maximianus AA.& CC.Marcellinæ.

SI tpa q̄ in fiscalibus auctionibus [l] vel hastis [h] statuta sunt, patiunť:cū ēt augmentū te facturā esse ꝓfitearis: [i] adi rōnalem [*] nr̄m, vt iustam vberioris precij

c ET si instrumēta. Hæc lex respicit primā partē titu. & est ius cōmune. & facit supra de pact.l.pactum & de transac. l. cum te, & de rei vind. l. cum super. & l.iudicia. Acc.
d Probationibus.Scilicet idoneis.
e Nomine. Vel ipsa emente, vel alio pro ea.Acc.
f Translatum. ꝙ suo nomine sit empta, & ei possessio tradita, sufficit, quicunque soluerit preciū, dummodo sit solutum, vt hic. & C. de probationib. l. cum tes. & siquis al. vel sibi.l.j.& l.multū.& l. q aliena pecunia.
g Matris. cuius bona ex delicto fisco obuenerant. secure ergo emit, qui à fisco emit, dūmodo solenniter, vt ī.l.i.& j.ne fis.rem quam vendi. euin.l.i.& j & ī.de commu. rerum alie. l.2. Acc.
h SI tempora. Vel hastis.alias hastis: alias auctionibus: alias vtrunque. & dic ꝙ quando fiebat subhastatio, dicebatur per preconem, ꝙ qui plus dederit vsque ad mensem, ille habebit.licet ergo intra mensem alicui libere venderetur, tamen admittebatur adiectio intra dictum tēpus. si autem eo tempore esset dictum, vt possit dari alij plus offerēti intra mēsem, esset pactū in diē addictionis:& valeret ēt inter priuatos : vt ff. de in diē addic.l.j.quod in ꝑdicto casu nō est: vt j. de ven. re.ciui. l. j vel dic tempus statutū à lege.qđ nō habemos,nisi ī ecclesia xx.dierū.vt ī auth.hoc ius porrectum.& forte tale est hic.vnde not.ꝙ in fiscalibus alienationibus tā suarū rerū quàm obligatarū, locum habet quod hic dicit : vt ff.ad municip.l.Lucius.§.fi.Item in locationibus fiscalibus & patrimonialibus tēporalibus, non tñ ꝑpetuis locū habet:vt j.de loc. præ.ciui.l.fina. ad res autem ciuitatum locū non habet. nisi ciuitas habeat propriā legē super hoc vt infra de administ. rerum pub.l.1 & 2.Accu.

¶ Inclosa desunt in vet.

» Idest procuratorem. Contins.

¶ Co.Th. eo.tit.l.1.

i Profitearis. Tu qui vis emere.& not. ꝙ tantum semel est faciēda adiectio: vt infra.de loc.præ.ciui.l.2. Vel dic,tu debitor,qui cessaueras:vt infra. de locat. prædio. ciui.l. congruit. & ff.de in diem addic.l.licet. Accursius.

k Admittat.& tibi dominium applicet : vt infra de ven. rerum ciui.l.1. hoc autem verū est. nisi idē qui prius emerat,licitando obtinuerat,quo casu fructus medio tempore perceptos perinde ac si alius licitando obtinuisset, fisco restituet: nisi & pri. vēditio, &

oblationem admittat. [k]

Venditio facta à fisco solenniter non retractatur prætextu rescripti, vel minoris ætatis.Bart.

V. Imppp.Valētini.Valēs & Gra.AAA. ad Viuentiū.P.P.Galliarum. ¶

QVęcunq; [l] ꝓreliq̄s ꝓdigorū [m] in annonario titulo cęterisq; fiscalib⁹ debitis in quibuscūq; corporib. sub auctione licitāda sūt fisco auctore vēdanť: vt ꝑpetuo [n] penes eos sint iure dñij, quibus res huiuscemodi subhastę solēnis arbitrio fisc⁹ addixerit. [o] & siqđ vnquā, vt à fisco facta vēditio possit īfringi, auctoritate rescripti fuerit ipetratū,nullus obtēperet: [p] cū ēt minorib⁹,si qñ aliqđ ex reb⁹ eorū ꝓ fiscalibus debitis adiudicatur emptoribus, repetitionis facultas in omnem intercipiať ætatem. [q] Dat.iij.Non.Nouem. Treu.Valētiniano NB.P. & Victore Coss.

Qui solenniter emit à fisco solum ad precium tenetur, ob aliud debitum non conuenitur.Bartolus.

secūda adiectio sit facta ante perceptionem fructuum: & nisi per colonū fuerāt percepti.nam primo casu emptor, secundo colonus percipiet, & dabit mercedem emptori: vt ff.de iur.fisci.l.fi. Ac.
l QVæcunq; Scilicet bōa vel corpora. & sunt licitāda. i. vendēda vel ad vendendū ponenda sub quadam licitatione. nam plus offerenti dari debent, vt ī. de sa sanc ecc.auth hoc ius porrectum.
m Prodigorum. i. cibariorū. nam prodigum prodigi. & in plurali prodiga prodigorum, i.cibus cibi: & sic cibariorum ſm P.quæ intra proximos dies prodiguntur.idest consumuntur:vt ff.de offi.præsi l.plebiscito. administrauerat, ergo & malè annonaria cibaria hic administrator. Vel dic prodigorum, quibus est interdictum bonis : vt instit. qui. non est permis. face testa §. item prodigus, & reliqua appellat cibaria ipsorum, q̄ plerū que à fisco præstanť, vt ī. de sacrosan. eccle.l.priuilegia.& de compensa. l. iij. quæ male administrauit iste qui patitur venditionem bonorum suorum.
n Perpetuo.facit infra de cap.& distrahē. pigno. tributo.cau.l. vnica. & de censi.l.ii.Sed cōtra ff.de iure fis. ꝑdijs.Solu. ibi pro tributis : hic pro mala administratione, vel alio debito ex contractu vel maleficio.
o Addixerit.idest vendiderit.l.e ponitur. ff. de iure fis.l.fin in prin.& de re iudi.l.à diuo.§.si post.sed & præter hanc solennitatem aliæ debent interuenire vt not. supra.l.1.
p Obtemperet.vt supra de prec impe of.l.rescripta. & si contra ius vel vti. pub. l.fina.
q Ætatem.etiam minorem.sic ergo minor non iuuatur iure etiam speciali, quando fiscus vendidit rē eius pro debitis:secus si credens fiscus suam:vt & supra si aduer. fiscum.l. fina hoc tamen verum est, si interuenit tutor, vel curator : vt supra. si propter pub.pen.l.fin.Sed contra. infra de fun. pa. l.secunda.Solut. vt ibi.

Si qui

VI. Idem AAA. ad Felicem Cō. sac. larg. †

SI qui proscribente a ac distrahēte fisco, debitorū b fiscaliū emerint facultates: p earū rerum tm̄ precio obnoxij sint, quas eos patuerit decursis hastis c & pscriptione habita cōparasse. Nā ita eos munimus, vt nullius cōuētionis d reliquorū fiscaliū noie patiamur extrinsecus subire iacturam. Dat. vij. Idib. Mar. * Marcianop. Valentiniano & Valente AA. Coss.

Deest constitutio vij. eaque Græca, repetenda ex classe prætermissorum infra.

TITVLVS IIII.

DE VENDITIONE rerum fiscalium cū priuatis cōium.

Ratione partis fiscus potest vendere totum. Bar.

I. Imp. Alexand. A. Epicteto.

FOrma * est e quotiens ad fiscū vel f minima portio rei pertinet. vt vniuersa g à procuratorib meis h distrahat. i sed pcium partis tm̄ in fiscū redigat, k reliquū dn̄is partiū restituat. Emptorē igit pdiorū de qb' l libellū dedisti apud suū iudicē m cōueniri vsurū defensionibus si quæ sibi competūt. n PP. vij. Calen. Octob. Lusco & Dex. Coss.

TITVLVS V.

NE FISCVS rem quam vendidit, euincat.

Res fisci solenniter vendita non euincitur, licet nō pertinuerit ad stationem vēditoris, et officiales inuicem experiuntur etiā durante officio. Baldus,

I. Imp. Alexand. A. ad Hermiam.

GRauissimum † verecūdia mea duxit, vt cuius rei pcium, cū bona fide o esset addicta, p semel fiscus acceperit, q eius cōtrouersiā referat. r Non solū ergo emptorē ab eadē statione, s sed ne ab alia qdē qōne pati debere æquū est: cū ēt in his venditionib. emptore nō inquietato officia t inter se possint experiri Dat. xv. Cal. Maij, Modesto & Probo. Coss.

II. Impp. Hon. & Theo. AA. Palladio præfe. præt. Orientis.

---

a SI qui proscribente. idest ob debitum fiscale capiente, & describente. Vel dic. i. publicè venale proponente, vt supra de distr. pig. l. creditor.

b Debitorū. qui cessauerant in solutione: & ideo eorum bona vendebantur, & sic est masculini generis.

c Decursis hastis. i. diebus quibus publice stetit venalis. vt in authen. hoc ius porrectum. Vel dic hastis decursis. i. factis subhastationibus.

d Conuentionis. nisi ad preciū, vt dixi. & est sic supra l. proxi. & inf. de fun. rei pri. l. 2. & in agro deserto idem est, qui nouo possessori adsignatur, vt infra de censi-bus l. fina. sed contra ff. de iure fisci l. prædijs. Solu. hæc illam corrigit: vel hic alia prædia, sibi vt tributaria venduntur. Item contra ff. de publ. l. Imperatores. sed ibi priuatus priuato. & facit supra si aduersus fis. l. fin.

DE VENDITIONE rerum &c.

e FOrma est. i. constitutio in iuris sic supra de offic. præto. Orientis. l. formam. & ff. de pactis l. rescriptum.

f Vel. pro saltem, vel pro etiam.

g Vt vniuersa. aliàs vt vni, aliàs deest. vt & dic, i. tota.

h Meis. Scilicet fisco. sic sup. cred euic. pig. non deb. l. 1.

i Distrahatur. idest distrahi possit, & est speciale in fisco, secus in alio, qui non nisi partem suam vendere potest vt hic, & supra de commu rer. alien. l. 2. Sed quid si nullam partem habet fiscus, & vendit? Respond. aut credit suam: & statim emptor est securus: vt supra. de qua. præ. l. fina. aut scit alienam, & non præiudicat domino. nam si ideo præiudicat, quia partem habet, vt hic: ergo vbi non habet, non præiudicat. Item secundùm M. locum habet hæc lex quando non potest commodè diuidi. sed certe indistinctè dicit hic: ergo sic est intelligendum, vt argum. ff. de publi. l. de precio. & adde distinctionem, vt no. supra familiæ ercis-cun. l. si familiæ.

k Redigatur. scilicet cum totum fisco est solnēdū: sed pars redigitur in fiscū, vt irreuocabiliter habeat & aliam reddat socio suo. hoc enim innuit verbum restituatur, & verbum redigatur, & natura contractus,

sic ergo in subsidium, cum non possit retrahere rē, habebit tantum: & actione negotiorum gestorum contra fiscum aget ad precium: vt supra de rebus alien. non alien. l. 1.

l De quibus. s. prædijs. Acc.

m Suum iudicem. quia actor sequitur forum rei, vt & supra vbi in rem act. l. prima.

n Competunt. quæ verè competunt: vt & sup de commu. rerum alie. l. secunda. & supra in prin. huius leg.

NE FISCVS rem quam vendidit, euincat.

o GRauissimū. Bona fide. sci licet emptoris & venditoris. ratione ergo malæ fidei ipsemet fiscus refert controuersiam. M. sunt & alia necessaria: vt not. supra de fide instru. l. 1.

p Addicta. idest vēdita. sic ff. de iu. fis. l. fina.

q Acceperit. non ergo fides de precio potest haberi: vt ff. de iure fis. l. procurator.

r Referat. hoc siue vt propriam, siue vt obligatam vendiderit: vt infra de fund. rei pri. l. prima. & supra cred. eui. pig. non de. l. prima. & de distra. pigno. l. si hypothecas. & ff. de distr. pig. l. si is. & de excep. tio. rei vendi. l. prima & supra tru. a. l. & si instrumenta. & de rescind. vend. l. 4. & de euict. l. siue possessio, & ĵ. l. prox. quæ omnes sunt argu. q nemo venit 3 factum suum, vel eius cui successit, ad quod etiam est ff. de adop. l. post mortem. & ĵ. de rei vind. l. cum à morte. & ff. de decretis ab ordine fac. l. pen.

s Statione. idest nemo eiusdem stationis, habet enim fiscus plures stationes, & si vendicat rem vnius quasi sit alterius, non potest alterius nomine reuocare. ad quod ĵ de solu. l. 2. Sed arg. contra ĵ. de compen. l. 1. Sed ibi est tantū propter confusionem vitandam. & est hic argu. q si ab illas vendas rem vatus conuentus tibi subditi, quasi sit alterius, quod non potest reuocari.

t Officia earundem stationum. vel diuersarum. & dic negotiorum gestorum in subsidium actionis, vt ff. de re. alie. non alien. l. 2.

Recta-

---

* Co. Th. eo. ti. l. 2.

* Aliàs D. 4 Idib. Nouē. Valenti. NP. & Victore. Coss.

* Forma i. regula. cano. hinc formatæ epistolæ in veteribus concilijs vocātur, quas Græci vocant canonicas.

Pars epistolę Imp. Alexādri ad rationalem.

Retractare a fiscũ, quod semel vendidit, æquitatis honestatisque ratio nõ patitur Dat. Calen. Ian. C P. Martiano A. & Adelphio Conss.

TITVLVS VI.

DE HIS QVI EX publicis rationib. mutuam pecuniam acceperunt.

Qui accipit pecuniam mutuam ab officialibus fisci tenetur in quadruplum. Bart.

I. Imp. Valentin. & Valens AA. ad Probum præfec. præt. †

SI quis ab ex actoribus, tabularijs, b & arcarijs c officijsq; d rõnũ fęnebrẽ pecuniã sumpserit: e detectus in eodẽ, ad quadrupli pęnã ex hac authoritate f teneaẽ. g Dat. iiij. Id. Mar. Treuer. Valentiniano & Valente Coss.

Qui aurũ fiscale mutuò sumpsit sine principis licẽtia, et qui dederit: pœna hic inserta tenetur. Bar.

II. Imppp. Gratian. Valen. & Theod. AAA. Palladio præfecto prætor. †

SCiant oẽs, † accipiẽdi h mutuo ex larg tiõibus sacris i auri, nõ patere cuiquã facultatẽ. k Quòd siqs aurum ex ærario priuatis cõmodis l ,psiturũ, occultæ m aut cautionis n aut spõsionis fide, o vt debitor redditurus sine nr̃a auctoritate acceperit: ablatis bonis oib⁹, p ppetuæ deportationis subdeẽ exilio. Is ẽt q ex memoratis thesauris sub spẽ publici creditoris aurum cuiquã cõmodauerit, q aut dederit, capitali pęnę subiugeẽ. Da. xij. Cal. Augu Heracleæ, Eucherio & Syagrio CC.

TITVLVS VII.

POENIS FISCAlibus creditores pferri.

Persecutio pœna præfertur, quando pœna additur per nomina multiplicatiua. in dubio inest simplum. Bal.

I. Imp. Alexand. † A. Marcello.

REm suã r p sequẽtibus pęnę exactio postponiẽ. Sicut itaque i sortis quãtitate fisci psecutio potior est: ita in triplo qđ pœnæ noie adiectum est, propria forma s obseruanda est.

TITVLVS VIII.

DE FISCALIbus vsuris.

Ex mora pœna non accedunt vsuræ. Bart.

I. Imp. Antoninus. A. Antiocho.

EIus t summę quam tibi pœnæ nomine inflictam probaturus es, vsuræ non exigentur. nec.n. multam u

a REtractate hic potes dicere ea quę superiori lege dicta sunt.

DE HIS QVI EX PVBLIcis ratio &c.

SI quis. Tabularijs. qui cũ susceptorib. erãt, vt ĩ. de susceptr. l. duos.

c Arcarijs, qui præerant arcis, in quib⁹ pecunia publica reponebatur. de quib⁹ habes infra de susce. l. fin & ĩ. de his quæ ex publ. colla. l. 2.

d Officijsq.. s. alijs.

e Sumpserit. non. n. debet alicui personæ publicæ vel priuatæ mutuari, sed ad vsũ deputatum seruari, & iussu superioris ibi dari: vt ĩ. de his quę ex publ. colla. illata sunt l. 1. 2 & 3.

f Auctoritate. conditione ergo ex l. vel actione in factum, ad quod sup de iure fis. l. qui in contractibus.

g Teneatur. scilicet simul cum fraudis participe vno plorib⁹ve: vt ff. de iu fis. l aufertur. § fina & not. ĩ. de iu. fis. l defensionis Item contra infra l. proxi. Solu. vt ibi. & no. quòd in quadruplo continetur res: vt inf. tit. a. l. 1.

h SCiant Accipiẽdi. l auri quod subijcit.

i Sacris. idest sacris larg tionibus deputatum.

k Facultatem. vt & ĩ de ijs, quæ ex pub. colla. l. 1. 2. & 3.

l Commodis. scilicet. acceptoris.

m Occultè q. præsumitur eo ipso q. sine auctoritate pricipis, vt subijcit, vel comitis sacrarum largitionum, vt ĩ. de auri publi. persecutorib. l. vnica.

n Cautionis s. sine fideiuss vt C. de verb. sign l. sancimus.

o Fide. cum fideiussore uel cautione in scriptis. spõdere sine scriptis.

p Omnibus. Immo in quadruplum, vt ĩ l. proxi. contra Sol. ibi in alia pecunia. hic in auro argu. in auth. de fideius § qđ autem. Vel hic mutuat ni publicam, dicens habere mandatum, ut hic. quod non licet, ut dixi, sine auctoritate principis uel comitis. ibi vt prius tam. & sic hic furtum seu peculatum. & falsum: ibi furtum seu peculatum tantum. Vel ibi ciuiliter. hic criminaliter. Item s. ĩ. de frumen. vrbis Constantin. l. 2. Sol. vt ibi. Acc.

q Commodauerit. i. mutuauerit, & sic impropriè.

POENIS FISCAlibus credit. &c.

r REm suã. Pone casum p ĩ. ti. j. l. 1. & de iu fis. l q in 5ctib. & facit ff. solu. mat. l. si marito & ff. de iure fisci l. in summa & leg. quod placuit. & l. Statius Florus. §. fina. & l. defecte. §. fina. & l. Titius. & argu ĩ. de iure delib. l f. §. si vero.

s Propria forma. vt postponatur: vt in princip. huius leg. in precio autem redacto ex venditione pignorum preponunt pitores: vt ff. de iure fis. l. res. § 1 & hoc si personaliter agatur: sed in hypothecaria prior in tempore p fertur, vt ff. qui pot. in pig l. si pignus. q hypotheca etiam in delictis est secundũ Azo. vt supra de priu. fis l. 1.

DE FISCALIbus vsuris.

t EIus. Pone exẽplũ in pęna cõuentionali promissa fisco pro quo inf. placuit &c. cuius non debet vsura. Vel pone in pęna legali dupli, vt s. de iu. fis. l. defensionis. vel quadrupli: vt sup de his qui ex pu. ra. l. 1 & dic placiũ est, idest placuit procuratori. & sic not. quòd pœnæ non accedit vsura: vt hic & est. de magi cõue. l si. sed sorti fisco debitæ sic, etiam sine promissione: vt ff. de vsu. l. quidam. §. fiscus. & de iu se fis l si fiscus.

u Multam. videbatur usura deberi quasi quædam multa, q pœnæ accederet. qđ remouet. qa non irrogauit eam vltra pœnam: esse nec potuisset irrogare eam, si uoluisset: ut ĩ. de modo mult l. 2. certa .n. sunt iudices, qui pñt multare: sed pęnas ordinarias oẽs pñt imponere, etiã delegati, ut ff. de iud. l. 2. §. his

† Co. Th. li. 10. tit. 24. l 2.

† Comitissa. largitionum.

† Co. Th. 10. 24. 2.

† Sic restitui mus. cũ antea perperam legerent Antoninus. Con.

† Vide in spe. de sent. §. 2. ver. est & quarta species. vbi ad hoc inuenies concordãtias iuris canonici.

§. hic datur. & de verb. sign. l. aliud. §. inter multam.

[a] SI sub pignore. Debitoris. vtitur enim in hoc iure priuati, vt ff. de vsu. l. cum quidam. §. fiscus. & arg. C. ad l. Iul. de vi. l. tutores.

[b] Pacto. hic fuit actum vt pignus pro his teneretur: vt C. de vsu. l. per retentionem. Argu. contra ff. de pign. actio. l. cum vitiose. Sed hic non intercessit vitiose obligatio pignoris. Accur.

[c] Fiscum. Sanctioni. quam habes sup. de vsu. l. eos. §. ceteras qua dicitur regulariter quemlibet vsque ad semissem & nō vltra posse stipulari vsuram, præter mercatores, quib⁹ est permissum besses: & præter quosdam alios, qui centesimam partem possunt stipulari. Vnde versus.

Discant illustres stipulari posse trientes.
Sed mercatores vsuras quærere besses.
Quærere semisses possunt communiter omnes.
In trasectitia poterit centesima quæri.

Stabit ergo fiscus illi regulæ: vt hic, & C. de his quib. vt indign. l. 1.

[d] Deuolutę sunt. per ta p successionē: quo casu hoc vtitur priuilegio, postquā inter nomina debitorū retulit: vt C. de vsu. l. cū quidā. §. si debitores. & ff. de iu. fis. l. si in fraud. Accur.

tibi ꝓcurator meus irrogauit vltra q̄ placitū est: sed pœnam te iussit inferre. PP. xv. Cal. Decēb. Sabino & Anulino Cos.

Fiscus qui succedit in locum priuati, vtitur iure priuati. Bar.

II. Imp. Alexander A. Victorino.

SI sub pignore creditū fuit, ēt fiscū q succeßit in locū debitoris,[a] vsuras pstare oportet, si eas depēdi saltē pacto[b] placuit. PP. III. No. Sep. Iulia. & Crisp. Coss.

Fiscus non pōt stipulari vsuras vltra legitimū modū vsurarū nec iā ab alio stipulatas exigere. B.

III. Imp. Iustinian. A. Mennæ præfe. prę.

FIscum ēt nostrū parere sanctioni[c] nostri numinis iubemus: p quā vsq; ad dimidiā centesimæ vsuras stipulari creditorib. exceptis certis psonis, pmisimus: vt ipse ēt fisc⁹ vltra dimidiā cētesimæ partē à debitorib. suis minime exigat: siue principaliter ꝓmiserunt: siue à priorib. suis creditoribus actiones ad eū quocunq; mō deuolutæ sunt.[d] Dat. viij. Id. Apri. CP. Decio V. Coss.

TITVLVS IX.

DE SENTENTIIS aduersus fiscum latis retractandis.

I. Imp. Antoninus † A. Acutiano. †

CAusa[a] in quibus cōtra fiscū iudicatum est, intra triennū retractari posse, & post id ipsū, si præuaricatio[b] arguaē, vel manifesta fraus probetur, motum est. PP. Non. Iul. Duob. Aspris Coss.

TITVLVS X.

DE BONIS VACANtibus, & de incorporatione.

Etiam ex priuilegio ciuitates non succedunt in bonis vacantibus; & si occupauerint, ab eis auferuntur. Bart.

I. Impp. Diocle. & Maximianus AA. & CC. ad Eucharium. †

SCire debet grauitas tua intestatorum res qui sine legitimo[h] hēde decesserint, fisci nostri rationib. vindicandas:[i] nec ciuitates audiendas q̄ sibi earum

[a] CAusas. cum iudicatur ꝯ fiscum: aut rite omnia facta fuerunt & tunc valet snia, & appellatur iure communi: vt ff. de appell. l. illud. aut absente aduocato fisci, & non valet sententia ipso iure, iure speciali. quod dic, vt ff. de iure fis. l. fiscus alicui. & l. 3. §. diuus. & ita tempore non cōfirmatur, vt ff. de appella. l. si expressim. & C. de fal. l. sicut. aut omissum est instrumentum pro eo faciens: & tūc iure speciali vsq; ad triennium retractatur, petita restitutione per officium iudicis, vt hic, & ff. de re iudi. l. imperatores. nec ob. ff. de iurein l. admonendi. vbi & in priuato dē idem, quia resp. vt ibi notaui. Item secundum hoc non obs. C. de re iudi. l. sub specie & de transa. l. sub prætextu. quia ibi in priuato non retractatur: & hoc si non interuenit præuaricatio: aliàs distingue: aut corruptio pecuniæ interuenit in iudice, vel procuratore fisci agente: & tunc non valet ipso iure etiam post triennium: vt hic, & C. de pœna iudi. l. constitut. & sic etiam potest intelligi. sup. de aduo. diuerso. iud. l. 1. aut gratia, vel ambitione tantum. & tunc valet † sed retractatur vltra triennium: vt hic, & ff. ad Trebell. l. seruo. §. cum prætor, sed hoc casu quando non prēcio, vsque ad quadriennium tantum † à die sententiæ, & per in integrum restitutionem: vt supra de tempo. in integrum restitu. l. fin. & ita vtimur communi iure, quando interuenit præuaricatio. & quæ dixi in re pub. eadem in ecclesia[t] & in pupillo dici possunt: vt no. ff. de re iudicata l. imperatores. Acc.

[b] Præuaricatio. præuaricatio in aduocato, fraus in iudice, vel aduersario. ad quod ff. de iudic. l. si prætor §. Marcellus. & ff. de iure fis. l. imperatores. Item an ex eadem contestatione & actis agetur † vel nouiter fiet contestatio? Dic vt no. ff. de appellat. l. si expressim. Item an permo debeat agere respub. contra procuratorem suum? Resp. vt dicta l. imperatores.

† Sic reposuim⁹, cum antea legeretur Alex. Contius.

† Aristo.

[t] Cōcor. ca. 1. & 2. de rest. in integ. & in Ioan. An. li. 6.

† Setioni rationali.

[g] SCire debet. Tua. loquitur Comiti rerū priuatarum. qui prædicta accipere & incorporare debet: vt inf. l. 3.

[h] Legitimo. vel honorario: vt ff. de iure fis. l. 1. §. diuus. itē vxor excludit fiscū: vt C. vnde vir & vxor l. 1. itē socius liberalitatis imperialis: vt j. si socius libera. imperia. l. 1. item contra aliud q̄, collegiū licitū fisco præfertur, & patronus: vt C. de hære. decur. per totum. & de epis. & cleri. l. si quis presbyter. Item substituti & coheredes: vt C. de cad. tol. §. his ita. item facit. j. eo l. vacantia.

[i] Vindicandas. dominium rerum ipso iure ad fiscū pertinet si fuer soluendo: non aliter, deducto tñ ære alieno: & tunc cū sint soluēdo: vt ff. de iu. fis. l. 1. §. a bona.

bona & l non possunt & ob præscri. 4 anno. ex die nunciationis: sed à die quo fuerunt vacantia xx. annor. vt sup de quadr. præscr. l 1. & ff. de iu. fis. l. r. §. diuus. & §. præscriptio.

a Ex permissu. Principis: vel legis. nam & permissio cũ petitiõe nõ tenetur vt j. de pe. bo. sub l. j. sed sine petitiõe fiet vt eo. ti. l. 1. Sed an ꝑ delictis accipit ciuitas l Rñ non, eadẽ ratiõne. imò nec l se fisco hodie nisi in crim. læsæ maiest. vt in auth. vt nulli iud. § fi.

b Priuilegiorũ de facto petitorum & imperatorum.

c Occupata. ꝑ suos officiales: vel sub s. in ciuitatibus.

d Eadem. s. bona.

Legendũ fiscal. vt in vet. Contius.

vindicãdarũ ius veluti ex ꝑmissu [a] vindicare ni ũtur: & deinceps q̃cũq; ite statorũ bona ciuitatibus obtẽtu priuilegiorũ [b] suorũ occupata [c] eẽ cõpereris, ad officiũ † nr̃um eadẽ [d] reuocare ñ dubites. Dat. prid. Id. Apri. Annibaliano & Asclepi. Coss.

Si res conceditur in integro statu per principem: intelligitur cum pertinentijs: et cum iure suo, et instrumentis, et omnibus fructibus et mãcipijs quæ in ea sunt. Ba.

II. Imp. Constantinus A. ad Aemilium. V. P. rationalem. †

SI qñ adnotationes [e] nr̃æ cõtineant possessionẽ siue domũ quã donauerim, [f] integro statu donatã: hoc verbo [g] ea vis cõtinebit̃ quã ante scribebam, [h] cũ adiacẽtib, [i] & mãcipijs, & pecorib, & fructib, & omni iure suo: [k] vt ea q̃ ad instructũ possessionis vel domus ptinẽt, tradenda sint. Dat. vj. Idi. Mar. Mediol. Constantinop. A. iij. & Licinio Coss.

e SI quando. Adnotationes. idest priuilegia.

f Donauerimus. nõ petenti. & sic valet: vt j. tit. 2 l. 1. & s. de quadr. præscrip. l. fi. ne sit ꝯ s. eo. l. proxi. ad quod est j de præpo. sacri cu l. fi. sed arg. ꝯ j. de agri. & mã. l. fi. Acc.

g Hoc verbo in his verbis, Integro sta. do. & sic no. verbum pro oratione poni. Item pauca verba pro vna cõ'ũna vt s. de vsur. l. antiquitat. in fi qđ facit pro Allegantibus Acc.

† Col. T. lib. 1. eod. tit. lib. 10.

h Scribebamus. in quadam l quam nõ habemus, vel in quodam priuilegio.

i Adiacentibus. scilicet & mobilibus, vt subijcit. sed immobilia adhærentia accedunt & si hæc verba dicta nõ essent, vt ff. de lega 3 l. prædijs §. si & facit s. de ver si l. 1. & 2 & ff. de vsu & ha' it l fi ita. & de lega. 3. l. quæsitum. §. peto & de fun. instr. l. si cui & adde quod nus. sup de constitu. pecu. l fin Item not. generali vel indefinito verbo omnia contineri. ad quod. ff. de off præfect. vrb. l. 1. §. cum vrbem. Item hæc verba ponuntur instrumẽtis in venditionum, vel similia

k Suo. i. instrumẽtis domus, vel fundi, & patrisfamil ibi morantis nec ob. ff. de fundo instru. l. quæsitum. §. sed si fundus. vbi dicit non contineri instrumentum agri, sed subaudi ibi, tantum.

Si res fisco deferatur, primo dẽt solẽniter examinari ꝑ ꝓcuratorẽ Cesar. secũdo incorporari cũ auctoritate ꝓcuratoris fisci. et tituli sine authoritate superioris nõ debẽs scribi: & contra facientes grauissime puniuntur. Bar.

III. Imppp. Valent. Valens. & Gra. AAA. ad Florentiũ Cõ. rerum priua. †

SI qñ aut alicui publicatione, [l] aut rõne iuris [m] aliqđ rei nr̃æ [n] addẽdũ est: rite [o] atq; solẽniter ꝑ comitẽ rerũ priuatarũ, deinde ꝑ rõales [p] in singulis q̃busq; ꝓuincijs cõmorãtes [q] incorporatio ipleat̃: & diligẽs stylus [r] sigillatim oĩa ad scribat: tituli vero quorũ adiectione ꝑdia nr̃a sunt cõsecrãda [s] substãtijs, nõ nisi publica testificatiõe ꝓponant̃: grauissimis statim subdẽdis supplicijs, q hmõi aliqđ ꝓpria vsurpatione [t] tentauerint. Dat. iiij. Cal. Apr. Valen. N. B. P. & Victore Coss.

l SI quando. Publicatione. quæ fit ex varijs causis, vt ff. de iu. fis. l. 1. Acc

m Iuris. s. alterius, vt donatione, vel successione.

n Nostræ. i. fiscali, quæ est nostra. vt s. de quadr. præscrip l. fi.

o Rite. secundũ formam hic subiectam, quando quæstio non refertur, vt hic: alias secundum formam j. eo. l. fi.

p Rõnales. ꝓcuratores Cæsaris, vt s. de modo mul l. 2. qui scorporabit vt iudex, vt hic, ꝙ faciet primo comes capiendo, secundo dando procuratori Cæsaris: qui ponet eos in numero & corpore aliarũ rerum fiscalium.

q Commoratores. s. comites & rõnales.

r Stylus. scribentur .n. nõia & qualitates rerũ quasi quoddã inuentariũ, vt s. de bo. ꝓs. l. fi. q̃ ista. Et not. hic ꝙ in qualibet ꝓuincia erat vnus ꝓcurator Cæsaris: & vnus comes rerum priuatarũ. Item no. ꝙ hæc lex facit ad secundã partem rubricæ.

Bona eius qui nullo modo aliquem habet successorem, dicuntur bona vacantia, et deferuntur in fiscum hæredem. Bar.

IIII. Impp. Honor. & Theo. AA. & Const. A. Palladio pf. prę. †

VAcantia mortuorũ bona tunc ad fiscũ iubem transferri, [u] si nullũ ex qualibet sanguinis linea, [x] vel iuris [y] titulo legitimũ reliquerit intestatus hæredem. Dat viij. Id. Iul. Rauen. Eustathio & Agricola Coss.

In ꝓuincijs vbi nõ ẽ ꝓcurator Cæsaris, de principis cura certi officiales destinãtur: quorũ sollicitudine bona vacãtia sub ꝑside inuestigãtur. & de eis inuentariũ cõficitur, et principi scribitur. et cõmittens fraudem pœna hic inserta punitur. Bar.

s Consecranda. i. adiungenda. & dic ꝙ qñ adijcitur, dẽt scribi manu publica quo titulo, s. vtrum ex donati. vel successiõe, vel quoquo mõ fisco obueniunt. Vel ꝙ qñ adijciunt̃, imponitur in ipso prædio signum: q. r non licet nisi auctoritate publica, i. competentis iudicis: vt hic, & s. vt nemo priua. l. 2. & in Authẽ. de man. prin. § titulos. coll 3. aliàs punitur, ut ibi & hic dicitur.

† Cod. T. li. x. tit. x. l. 30. pars l. vlt. s. de iu. fis.

t Vsurpatione. vsurpar, q ꝯ ꝑdicta facit.

u VAcantia. Trãsferri. de facto. nam dñium ipso iure quæritur fisco, si soluendo sunt 2 ut ff. de iure fisci l. 1 § an bona.

x Linea. inferiori, uel superiori, uel trãsuersali, etiam ultra 7. uel 10 gradum secũdum P. quod non placet, quia post legitimum successorem succedit uxor, & postea fiscus: sed legitimus non est ultra x. gradum: ut supra unde uir & uxor. l. 1. Acc.

y Iuris. legitimus successor iuris est adoptiu, ut ff. de

de suis & legit. l. j. §. fi. & l. ij. §. hæreditas. Itē alij, qđ dic, vt nota. §. l. j. & facit §. de cadu. tol. §. fi. & j. de p̄ po. fac. cubi. l. pe. §. intestatorū. & in authen. de hære. & Fal. §. ordinatum. & j. titu. j. l. 2. & in auth. vt nulli iud. § fi. & in auth. de nupt. §. si igitur. coll. 4.

pter honorem. vt clarissimi. Item veterani. Item milites propter honorem stipendiorū. Item propter sexū vt mulieres. Item propter dānationē, vt qui fustib' cæsi sunt, & in opus publicum damnati sunt. Itē in metallum damnati. Sed eas causas quas ante damnationem cœperunt deferre, post damnationem possunt exsequi. vt ff. de iure fisci l. deferre sed qui admittuntur, si non probant, sunt iniusti & infames, vt ff. de iure fisci. l. ij. in prin & j. eo. l. j. & l. nulla. & l. ex varia & l. omnes. in fi & C. de episc. & cle. l. nulli. in fin. & in alijs casibus: quod dic vt j. eo. l. ex varia. si vero probant, præmiū habent: vt ff de iure fisci. l. edicto § extat. Item differt hic titulus ab illo infra de his qui se defe. quia ibi se, hic alios deferunt. Acc.

Hermo gratu.

Cod. T. eo. ti. l. vl. vbi extat plixior.

V. Impp. Theodo. & Valent. AA. Hieritocrati. com. rerum priuatarū.

SI vacātia, vel alio mō bona delata [a] legib' ad ærarium perhibeanť: [b] certi palatini [c] electi & iureiurando obstricti mittanť, vt eorū [d] instātia p̄ses prouinciæ p̄sente fisci patrono diligēter ingrāt, cui' vacās cadēiq; fuerit patrimoniū, quantumq; vel quale videať, [e] vt quum data [f] reclamādi copia, [g] nullum id vel iure possidere, vel vīdicare cōstiterit, locumq; ærario factum ēe, tā ipsius [h] relatione, q̄ publicorum monumētorū [i] fide constiterit, rerū nobis notitia intimeť: vt iussu nr̄o vacātia, vel aliæ res noīe occupenť [k] ærarij. q̄ forma [l] ēt in parte bonorū, vel in vna alterave re, seu actione vna vel pluribus serueť. Nā si quid p fraudē in dispendium ærarij fuerit admissum, missi q; dem exsecutores [m] nō euitabūt indignationem: p̄ses autē facultatū parte dimidia multabiť: fisci vero [n] patronus detrimētum qđ p vitio eius fisco ingeriť, resarcire vrgebiť. D. VII. Id. Octob. Constātinop. DN. The. A. XV. & q fuerit nūciatus, Cos.

TITVLVS XI.

DE DELATORIBVS. [o]

Si relinquitur tacitè capaci, non defertur in fiscum. Bartol.

I. Imp. Alexandēr A. Basso.

SI ei qui capere pōt, [p] tacitum [q] fideicōmissum relictū ē: cessat delatio. [r] His. n. prohibeť tacitè relinqui, qui palam relictū capere non possunt. [s] P. XIII. Cal. Maij. Maximo. II. & Aeliano Coss.

Qui differt ex necessitate officij, vel ex præcepto iudicis pœnam delatoris non sustinet. Bartol.

[a] SI vacantia. Delata. s. damnatorum. vel alio modo: quod dic vt ff. de iure fisci. le. i. Accursius.

[b] Perhibeantur. id est inueniantur.

[c] Palatini. de quibus habes. j. de palati. sacra. larg. Vel dic quicunque de curia missi.

[d] Eorum. qui exsecutores. j. dicuntur & no. q quasi offic. iudic. expeditur. & sic intelligo. supra de iure fis. l. defensionis. Accur.

[e] Videatur. reducendo hoc in scriptis: vt C. de bo. proscript. le. si quis. Accursius.

[f] Data. ablatiuo ab solute, scilicet data copia. & facit supra de iur fi l. prohibitum. & l. defensionis.

[g] Copia. si ergo aliquis resistit, debent remanere bona apud possidentem, donec liqueat ea confiscanda §. de iure fisc. le. defensionis.

[h] Ipsius. scilicet præsidis per propriam epistolam.

[i] Monumētorum. quæ facta sunt super bonis inuentis quasi quoddam inuētarium, vt. d. l. §. de bo. proscrip. l. si quis iniu.

[k] Occupentur. per eosdē palatinos. vel alios ad hoc missos, vel si non mittať aliquis pro capiendo tradatur comiti rerum priuatarū, & procuratori cæsaris ad incorporandum: & isti iterum inquirent: vt d. l. si quis. & §. eodem. l. si quando. Item quod dicis occupentur, de facto: nam de iure non est opus si soluendo sunt: vt ff. de iure fisci. l. j. §. an bona.

[l] Forma de inquirendis & capiendis bonis p̄dictis.

[m] Exsecutores quos supra vocauit palatinos. Acc.

[n] Fisci vero. fa. supra de adno. fis. l. fisci. & infra de anno. & trib. l. 3. Acc.

[o] DE DELATORIBVS.

Dixit de bonis vacantibus: nunc de eorum bonorū delatorib. Et not. q deferre dicit multis modis. Primò, i. qui aliquid offert, vnde dicit. hereditas defertur, vt § de Car. edi. l. 2. Itē accusare de quolibet crimine: vt C. ad l. Iul. re. l. iubemus. Itē bonorū nūciator. vt ff de diuer. p̄scr. l. inita. & ita hic. Item deferre. s. honorē: vt §. de episc. & cler. l. presbiteri. hic autem pon. ť pro delatore bonorum iusto. vel iniusto. & est iniustus ratione personarū, etiam si probet, vt j. eo l. si. Item prohibentur aliqui deferre p̄pter ...

[p] Si ei qui capere pot st. s. cum effectu. s. ex testamento: vt ff. de ver. sig. l. aliud & in hærede suo, vel extraneo, quæ tempora inspiciantur an sit capax, vel non, dic vt not. insti. de hære. quali: & diff §. sui. & §. in extraneis. hac autem lege hic legatarius seu fideicommissarius generalis vel specialis cui tacitè aliquid est relictum. duobus temporibus debet esse capax. s. testamēti, & mortis: & sic hic erat, vt ff de iu. fis. l. non intelligitur. §. quando autem. si autem primo poterat, secundo nō potest capere, cessaret & tūc delatio: nisi forte in futurum fidem accommodauit institutus. Item si primo non potuit, secundo potuit ei relinqui, de benignitate pateť. vt d. l. nō intelligitur. §. quādo. & no. ff. de his qui. vt indig. l. in fraudem. in princi. §. j. Quæ autem faciunt non capacē, not. insti. de lega §. legari.

[q] Tacitum quod est qñ domestica cautio vel p̄missio est nō palā in testamēto, vel codicillis: & de hæreditate, non de suo rogatur: vt ff. de iure fisci. l. nō intelligiť in pri. & §. quo & §. si quis palā. & §. tacita. & l. ita fidei. in princ. & in fi & de lega. j. l. in tacitus.

[r] Delatio. aliàs si in vtro tempore fuerit capax, dodrans relicti auferitur nō capaci, & quarta rogato. q. cuique deferat. vt ff. de iure fisc l. j. & §. ad l. Fal. l. j. & ff de his qui. vt indig l. hæres. rogatus autē excusatur si palam rogatur. vt ff. de iu. fisc l non intelligiť. Item si est seruus rogantis. vt ff. ad l. Fal. l si tacitum. Item si filius. vt ff. de his qui. vt indig. l. in fraudem. §. si Item si se deferat, vt j titu. 2 l 1. Acc.

[s] Non possunt. ergo si possunt pōt tacitè relinq eis: loco

loco sumpto à consequenti destructio. ad quod ff.de pub.l si ego. §.partus.

a Monente Officij.quod geris, quia eras palatinus: vt supra tit.j.l.fi. vel pone vt ff. de iure fisci.l.fiscus.§. delatoris.

xl. ab alijs pœnis excusat multis modis: quas dicere ff.de iure fi.l. ex quibusdam. & C.eod.l.monente.

l Execrabiles.idest odiosos.

m Deferunt. Scilicet inchoando, & spe pmij: & nō probant, nisi excusentur aliquo de prædictis modis. ad quod ff. de iu. fis. l.deferre.§.sed & communem. Item ciuitati non deferetur: vt C. tit. j.l.t.

II. Imp. Gordianus A. Euthychemo.

Monente officij a sollicitudine, quimo iussu procuratoris, b vt causam ab alio delatā, cōuenienti diligētia īstrueres: nō ipsū volūtariū delatoris munus suscepisse te, actorū lectio, q̄ pcib⁹ intexta sūt, manifestè declaret. Ea pp ne qd i psona tua, qd ē secte tēporū meorū alienū, attētet: c pses prouinciæ vir clarissimus ad sollicitudinē suā reuocabit. PP. VIII. Id. Sept. Pio & Pōtiano Cos.

Qui ad defensionem suā alium nominat: non videtur deferre. Bartol.

III. Idem A. Chlœlio †

Nulla macula d vel crimine e delatoris adspergiē is, q cū ab officialib⁹ f fūdū seu domū fisci possidere cōtēderet: non se sed alium eius rei possessorem esse mōstrauerit. g PP. Prid. Cal. Iul. Gord. II. & Pōtiano Cos.

Qui venit ad defensionem reipublicæ vt delator non punitur. Bartol.

IIII. Imppp. Car⁹, Carinus. Et Numerianus AAA. † Candido.

Ex varia statutorū h diuersitate ad id decursū est, vt hi q reipublicæ causas defendunt, i delatorū criminibus non teneanī: k cū oībus notissimū sit, eos solos execrabiles l nunciatores esse, q fisco deferunt. m PP. III. Cal. Septēb. Carino & Numeriano. Coss.

Delator non admittitur sine patrono fisci, & male deferentes ex consuetudine grauissimè puniuntur. Barto.

V. Imp. Constantin. A. ad prouinciales. †

Omnes iudices īuigilare pcipimus, delatores sine fisci aduocato denūciātes, pœnis n adficere. aptissimi enim iuris est, vt qd ex cuiusq; patrimonio ceciderit ī casū o & legibus p & recto q iuris ordine fisci aduocatis agēib vindicet. Sed qa nonnulli pcipites, sm ius possessa patrimonia deferre nō cessāt, damus oībus licētiā qui se lęsos existimāt r ↄ delatores seueritatē iudicū implorare s ferro districtā. Da. XI. Ca. Apr. Constā. Constantio & Albino Coss.

Seruus punitur si dominum deferat, præterquam in crimine læsæ maiestatis. Bart.

VI. Imppp. Grat. Valēt. Et Theodos. AAA. Palio consulari Lydiæ. †.

Seruū dñi delatorem iubemus in exemplū oīum proditorū seuerissimæ snię subiugari, t ēt si obiecta probauerit excepto crimine maiestatis Dat. VII. Cal. Nouemb. Constantinopo. Antonio & Syagrio Coss. * *

b Procuratoris. fisci vel Cæsaris. qui etiā excusantur: vt arg. ff. de his q. vt indig. l. in fraudē.§. fi. & de bonis li. l. qui cū maior. §. si patris & C. de iure fisci.l.ij. & l.prohibitū est.nec ob.ff.de iu.fisci. l.ij. §.diuus, quia ibi mādatum, hic iussum est, inter quæ est differentia: vt instit. de atil. tut. §. nos autem. & ff. mand. l.j. Item habet hic ius mandandi.

c Attentetur. l. ne patiaris pœnas delatoris, tela te excusat: officium, iussus, & quod alius inchoauerat: licet non probaueris. aliàs patieris pœnas: quas dic vt no.infra eod. Lex varia.

d Nulla macula. infamiæ.

e Vel crimine.idest pęna criminis, quod cōmittit delator non probans, vt j.l.pro-al.

f Officialibus. palatinis. vt infra. l. proxi.

g Monstrauerit. aliàs, non monstrauerit: vt ff. de iur. fi. l. deferre.§ sed & communem.magis enim videtur delationem contra se factam repellere, quàm alium quenquam deferre: vt ff. de iu. fis. l. ij. in prine. & l. fiscus in quæstione.§. fi. & l.delator.

h Ex varia statutorum. idest, legum statuentium. sic C. de sen te. ex libel, re.l.statutis.

i Defendunt. in iudicio, aliu prouocante, ad quod. ff. quod cu. vni. no.l.j.§.fi.& C. de Infa.l.neminē. vel extra ius: vt ff.de oper.no. nun.l.in prouinciali. §.fi & l.seq.

k Non teneant.est ergo crimen, deferre & non probare. & puniū infamia vt C.l.proxi.& ff.de iur.fis.l.ij.in prin.& l deferre.§.sed & communem. Itē q̄ tātū dat fisco. quantū detulit: vt ff.de iu.fis.l.senatus §.senatus.& §.diuus.& l.Arian⁹.Item alia, vt j.l. p̄

n Omnes. Pœnis. extra ordinem, cum non dicat, quas, vt ff. de pœ.l. sanctio, & facit ff de iur. fi. l. si fiscus alicui. & supra. de aduo. fi.l.fi.& C.tit. t.l. fina.

o Casum.ex delicto vel quia sine successore decessit.

e Legibus. vt supra tit t.l.fi.& l.antepe. & de iu.fis l.prohibitū. & l. defensionis.

p Recto. aliàs retro: & alias recto. i. eo ordine qui hactenus obtinuit, qui est in legibus prædictis. Accursi.

q Existimant.ex tali delatione.

s Implorare. accusando & faciēdo eos puniri districtè cum ferro. nam vt dicunt continetur in Theodosiano codice, caput & lingua eis amputantur. ad quod supra de calum. l. nostris, & habeas districtam. aliàs destrictam, idest exsectam. & habet locum hæc pœna, si criminaliter accuserur. aliàs habent locum illæ quas notaui supra l.proxi. ad quod. ff. de his quib. vt indig.l. j. vel habet locum, quando ex consuetudine facit: vt infra de superexac.l. j.Accur.

t Seruum. subiugari. forte metalli, vt ff. de offi. præ. vrb. l.j. §.quod autem.& §. cum patronus, vel etiam mortis, ad quod supra. qui ac.non poss. l.pen.in fi & l.fi. item facit infra.in quibus cau. co. cen. l.ij.& ff.de iur.fisc l.2.§.pe. itē nor in exēplum. ad qd. C.ad l.iul.re l.j.& ff.eo.l.quāuis,& ff.de cust. reo l. diuus,l fi.& ff.deposit l bona fides.in pri. itē no.eū puniri, etiā si pbauerit, ad quod ff.de re mil. l.3.§ in bello.& ff.de ne.ge l.fi.Sed arg.contra. ff.de bo.lib.l.qui cū maior.in fi.& ad Turp. l.j.§.pe. item no.quod

† Perperā antea legebat. Philippus A. &c.

Co.Th. 10.10.3.

† Cod. The.10. tit.17.

* Desunt hic duæ cōstitutiones græce, septia & octaua. ex ꝑtermissis repetēdæ.

no. q. excipit crimē maiestatis. vt hic. & ff. ad leg. Iul. ma. l. famosi §. serui. sed & torquetur eodē casu seruus, & ēt in alijs quandoque: vt ſ. de quæstio. l. r.

s IIS PETIT. BON. SVBLA. &c.

Aliàs, bonorū. & tunc dic petitis, i. petitionibus. aliàs deest bonorum & tunc pone petitis, neutraliter, vel subaudi, ieb. sive bonis.

b Quisqs. Consuetudo & lex: vt ſ. ad leg. Iul. maie. l. quisquis. circa prin etiam hodie: vt in authen. vt nolli iodi. § si.

c Eadem. idem si ex alio delicto sunt delata: vel ēt successione: vt ĵ. l. proxi.

d Legem. scilicet istam.

e Inhiatione. idest frequenti petitione.

f Legis: s. huius. de quo extra ordinem punitur: vt ff. de pę. l. sanctio. Item not. quòd ex sola petitione (aliàs supplicatione) licet infructuosa, punitur: vt ĵ. qui milit. non pos. l. eis quidem.

g Relinquatur. cuius prohibetur petitio eiusdem facta cōcessio non valet: vt hic, & ſ. si nup. ex re script. pe. l. fin. in fi. & ĵ de naui. non excu. l si. & in Auth. de ob. alie. § quia vero & l Auth. vt ōēs obed. in di. puin. §. hanc dicēt. & §. si vero quis que. collat. 5. nisi ex certa scientia dicendo. non obst. hac l. argu. ff. de leg. 3. l. si qs. in prin.

h Nullo tñ. ad hoc ſ. de cri. sac. l. si & ff. quod quisq. iur. l. 3. in princi. Sed contra ſ. de bon. vac. l. 1. solu. ibi ed petitione. Item argu. contra ĵ. de loca. prædi. ciui. l. 2. Sed ibi ab alio possidebantur. Item dic tantum, i. non petenti. vel idest res, non ius capiendi: vt & res præbendæ non autem præbenda, potest cedi. Et not. hic quòd quædam honestè accipiuntur, q non honestè petuntur: vt ff. de orig. iu.

TITVLVS XII.

DE PETITIONIBVS† bonorum a sublatis.

Bona quæ deferuntur in fiscum nemo potest sibi impetrare, & concessio facta ad petitionem alterius non valet: secus si fieret motu proprio principis. Bart.

I. Impe. Grat. Valentin. & Theodo. AAA. Eutropio præfecto prætorio. †

Qvisquis in crimine maiestatis deprehēsus fuerit & punitus, bonaque eius (sicut plectendi consuetudo [b] criminis habet) fiscus inuaserit: nullus eadē [c] sub specie munificentiæ principalis audeat proprio iure poscere qui contra legem [d] id ausus fuerit sperare, quod nō licet, reus violatæ legis habeat. Sed qm † pleruną; ita in nonnullis causis inuerecunda petētiū inhiatione [e] cōstringimur, vt ēt non concedēda tribuamus: nec rescripto quidē nostro aduersus formā latæ legis, [f] loci aliquid relinquatur. [g] Si quid autem ex bonis talibus nostro iudicio, nullo tñ [h] desiderante atque poscente, cōcedi cuiquā voluerim': hmōi tantum valeat liberalitas. Dat. XVI. Calen. Decemb. Thessalonicæ, Gratiano. V. & Theodosio. I. AA.

Nullus admittitur ad impetrandas res delatas in fiscum sine fiscales: & impetrans & officiales curia principis, qui in his impetrationibus operam darent vel scriberent, legitime puniuntur. Bart.

II. Impp. Theo. & Valen. AA. Florentio. P.P. †

OMne semen [i] alienas appetendi fortunas stirpitus [k] eruere cupientes, nulli deinceps volumus petitionis rerum esse licentiam. Et si intestatus [l] quisquam quædamve, [m] ac nullis ex numero propinquorum existentibus, vel vxore, vel marito, [n] [o] fati munus impleuerit, cuiuscunque sit cōditionis, aut sectę, seu quolibet titulo res fuerit fiscalis: nemo audeat ad petitionem [p] rerum defuncti defunctęve cuiuscunq; fortunæ aut sectæ sit, si fisco nostro locus pateat, adspirare: cum ne illis quidem quorum actu atque officio petitio nū procedebat effectus, impune liceat sanctionibus nostris aduersari: sed vir illustris quidem cuiuscunq; temporis q̄stor, [q] si oblatę petitioni subscripserit, vel etiā respōsum dederit: virq; illustris comes rerum priuatarum si vel instrui permiserit, vel petitionē, si qua insinuat, [r] admiserit: indignationem nostri numinis [s] sustinebit, ceterisque [t] fiet vindictæ & temeritatis exēplū. † Memoriales [u] vero, qui excipienda huiusmodi rescripta vel implēda curauerint, & palatinos q instruxerit, vel gesta admissæ petitionis ediderint, [x]

tis. l. secunda. §. fina. & ff. de vac. & extraordi. cogn. l. 1. §. proinde.

i Omne semen aliàs incipit, omnes enim. & secundum hoc dicunt continuari cum præcedenti: & subaudi, viai. vel subaudi, totum apud omnes alienas fortunas. Vel melius habeas, oē semen &c. ipsa enim rei princi. &c. vt in authen. de non alie. § finimus. nec enim leges Codicis continuantur: cum quęlibet per se & certa debeat esse: vt ſ. de no. codi. confir. l. 1. §. quibus.

k Stirpitus. idest in totum, vt non remaneat aliqua radix. Accur.

l Et si intestatus. incipit versus.

m Quædamve. accipe, scilicet fati munus &c.

n Marito. vel alio q fisco præfertur: vt sup. tit. 2. l. 1. & l. vacantia.

o Cuiuscunque sit. scilicet defuncti. vel ille cuius bona tuerunt fisco deuoluta: vt forte quia hæretici eius: vt ſ. de hæret. l. Manichæos. & l. cognouimus.

p Ad petitionem. adspirare qđ est ĵ.

q Quæstor. nec o. aliter valet rescriptum nisi à quæstore subscriptū, vt in Authē. vt diui. iussi. §. 1. collat. 8. Et dic, ille qui circa latus principis erat. Alij erant quæstores, quod dic, vt ff. de offi. quæsto l. 1. Et no. hic de illustribus quibusdam.

r Insinuatur i. ostenditur principi per com.

s Numinis. aliàs numinis: & aliàs nominis.

t Cæterisque. scilicet minoribus. & sic no. punire maiores, vt terreantur minores. sic quod no. sup. tit. 2. l. si.

u Memoriales. idest scriptores, seu exceptores, vt subijcit. & ff. loca. l. sed addes. §. si. quia reducit ad memoriā per scripturam. vt ff. de pign. l. l. contrahitur.

x Ediderint. idest in

† Veteres libri, de petitis. nō male. sicut iodi cta, & æsti mata, & nota. Cuia cina hic.

† C. T. 10. 10. 15.

† Conco. ca cum in ioue iure. §. cæterū. cū de pur. ca. & qđ no glo. in verbo no sciatoe ad fi. in ca. 1. cū de con sti. li. 6. & gl. 1 ca. tuę fraternitatis. cū de pbē. & dign. vbi verba ista recitat. d. gl. ab hac. l. extracta.

† Ex nouel. Tho.

† Cōcor. cle. 1. de his. de offi. ordi. & 1. q. 7. capi. quapp. ibi vt trāsgressionis vitio fiat interdictio delinquendi.

in publicum produxerint.

a Proscriptione. hoc corrigitur in Auth. vt nulli iu di. §. fi. coll. 9. Item ad hoc. ꝫ de col. do l. 1. §. fi & ꝫ. de meta l. pen.

b Res ciuiles. vt annonæ ciuiles, s. annui reditus ex publico. ad quod ꝫ. de sac san. ecc l. privilegia Et no argu. à simili. q nec prebenda debet peti. Vel dic, dabit publico: & sic nō pōt impetrari commissio. ad qd. ꝫ. de an. & tri. l. in fraudē.

c Pragmatica. imò ꝯ. vt ꝫ. de no. Co. cō po. l. 1. § 2. sed ibi loquit de his q̄ posita sunt in corpore iuris Itē ꝯ ꝫ. de legi. & cōsti. l. 2 Sol. sine alterius læsione hic, vel sine petitione, vt ꝫ. l. pxi. in fi. Itē quid si semel & bis, hoc est quod dicimus secunda iussio l Rñ. vt no. ꝫ si ꝯ ius vel vtil. po. l fi. Item not. q licet bonorum petitio ꝓhibeat. quędā tñ permittuut. vt bo. poss. furis, vt vñ liberi. & similes. Itē pos. bonorum facti debitoris cessātis, vt ff. qui. ex cau. l po. ea. l. 2. Itē bonorū addictio facti, & iotis, vt Instit. de eo coi li cau. bo. ad. Item bona hīdis nō parentis, i. non obedictis: vt ꝫ. de fideic. authē. hoc amplius. Item bona captiui & furiosi, vt C. de epis. audi. auth. liberi. & de epi. & cle. auth. si captiui. Item ius iniquum potest peti, licet noceat petenti, vt ff. quod quisq; iuris. l. 1. Accur.

C. T. l. j. eo ti. li. x.

bonorū ꝓscriptione [a] puniri decernimus. Pari forma res ēt ciuiles, [b] & ad ius publicū ptinētes ab oī petitiōe muniēdas esse cēsemus, s. nec pragmatica [c] iussione, vel sacra adnotatiōe, vel quolibet oraculo diuino, seu mādatis (si qua ꝯ hāc sāctionem nostram fuerint impetrata) quippiā roboris habere valituris. Dat. XI. Calē. Maij. Theod. A. XVIII. & Albino Coss.

TITVLVS XIII.

DE HIS QVI SE deferunt. [d]

Grauatus tacite de resti tuendo non capaci. si se deferat, lucratur tertiā. vxor vero defuncti non capax se deferens lucratur dimidiam, & facta diuisione habebit optionem. occultantes vero legitime puniuntur. Bart.

I. Imp. Constan. A. Maximo Rationali Hisp. †

IS cuius [e] tacitè fideicommissa fuerit hǣreditas: statim [f] officio grauitatis tuæ [g] nunciet, & gesta prodat, & continuò qd actū fuerit, renunciet: & post hāc fidē, tertiā [h] ex omnibus defuncti bonis percipiat portionem. Quòd si ab vxore [i] defuncti istud ad officiū deuotiōis tuę fuerit reuelatū: ipsa ēt ꝓ ea quā defunctus eē voluit hǣdē, [k] si gesta apparuerint, [*] tali pmio mancipet, vt ex omni patrimonio [l] mediū cōsequat; & cū fisco nrō celebret diuisionē: id ēt habitura priuilegiū, vt prior eligat [m] optionē; † & tūc occultator [n] ille gestorū, fisci & mulieris pariter inimicus, exutus oī patrimonio suo, ac fisco vindicato, in insulam deportet. Dat. Id. Mar. Gallicano & Basso Conss.

TITVLVS XIIII.

SI LIBERALITAtis imperialis socius sine hærede decesserit. †

Inter socios liberalitatis imperialis facta ēt inter viuos est locus iuris accrescēdi etiam post dominium vtriusque quæsitum. Bart.

I. Imp. Constant. A. ad Mygdoniū castrensem Palatij. †

IVbemus vt si quis fortè ex his quibus cōmuniter a nobis aliquid donatū sit, [o]

d DE HIS qui se deferunt.

Supra de delatoribus dixit quando alius defert alium: hic quando seipsum. Accursius.

e IS cuius. s. institutus hæres legitimus vel qui rogatus est vt non capaci det, secūdum Bul. aliàs Pla. & dic cuius. s. fidei hæreditas est commissa. s. restituenda vxori non capaci. & expone tacitè, vt no ꝫ. tit. 2 l. 2.

f Statim. ad id quod dr statim ꝯ. continuò. concor. ff. e. s. de iu. fis. l. edicto. j. rñ. Sed ꝯ l ea. l. §. cū aūt. vbi dr expectādū illū cui relictū ē, vt ille primo deferat si vult. So. sm quosdā hęc illā corrigit. Vel hic fuerat f mora deferēdi ille cui erat relictū. Vel dic statī post tabulas aptas: ab. n. ē alius expectād°: vt ibi. Ac.

g Tuæ. loquitur procuratori Cæsaris: vt ex superscriptione legis apparet, quæ dicit rationali misit.

h Tertiam. immo vr medietas dodrantis: vt ff. de iure fis l. cum tacitum. Sol. ibi de illo cui erat restituēdum: hic de rogato. magis est ꝯ. ff. eo. l. senatus. § senatus. vbi ēt hæredi dat dimidiam. Soluę. sm P. ibi per Adrianum: hic per Constātinum, qui corrigit. vel hic capax hęres: ibi non capax.

i Ab vxore. s. nō capace, cui non erat restitutio facienda.

k Hæredem. s. fideicommissariam, quæ effectu hæres est: vt ff. quod cum eo. l. si filio Alij vt P. dicunt q fuit cum alio instituta, & alius rogatus suam partem mulieri nō capaci restitueret: & hoc si habeat l. lr eta, ipsa ēt quā &c. aliās est. ipsa etiam persona quā defunctus: & tunc dic q si vxor detulit, si idest quamuis institutus probet: tamē tali præmio mancipetur vxor pdicta primo deferens.

l Ex omni patrimonio. contra. ff. de iure fisci. l. cum tacitum. vbi media dodrantis. Solo. speciale in vxore non capace, vt hic, licet quidam dicāt illam corrigi. Item contra supra proxim. respon. Solu. refert, rogatus capax se deferat: & tunc obtinet princ. aut rogatus non capax: & tunc dimidiam: vt ff. de iure fisci l. senatus. §. senatus. an vero ille cui est relictum, qui nō est capax: & tunc differt vxor ab alio: vt hic. si autem alius extraneus, nec rogatus, nec alius cui est restituendum, tunc forte tertia: vt no. ff. de io fis. l. edicto. §. extat. & facit ea. l. in prin. §. 1. & 2.

m Eligat sic infra de meta. l 1. Ar. contra. ꝫ. quando. & qui. quarta pars deb l 2 in prin.

n Occultator. s. hæres. qui non deferebat. quod intellige, si celabat studiose, non si differebat deferre: quia nec festinare debebat: vt ff. de iu. fis. l. edicto. §. cum autem. sed P. dicit, occultator, idest officialis: quod non placet.

* Apparuerit.

† Legēdū portionē, vt l Cod. Th. Cons.

† In Co. Th. li. 10. tit. 14. inscribitur Si petitio nis soci°. sed post sublatas petitiōes aliter hic fuit inscribendum. Contius.

† Ex Cod. The. 10. 14. l & 2. Contius.

SI LIBERALITATIS IMperialis socius &c.

o IVbemus. Donatum sit nullo petente: vt ꝫ. tit. 2. l. 2. in fi.

Nullo

Nullo hærede, f. nullo liberorum: vt ff. ad Treb. l. ex facto § si & hic pferf foetus vxoris & aliqis pter liberos: & p hoc quod subijcit, ad p'onā aliā Vel dic hæredem large dicitur vt est I. de bo. vac. l. j. & fm hoc quod dicit personam, dicas extraneum vel fiscum. illud pstat q testamenti tertius hunc socium præcedit: vt I. de hære. decur. l. j. & ff. de acqui. rer. do. l. si ff. §. pe. & sic nec vir. Et not. quod hic dicitur in socio liberalitatis imperialis & idem in bonorum possess. consortibus. Item in hæredibus iuris ciuilis Item legatarijs vt I. qb non pe. par & de cad. tol. § h... & § vbi autem. & Instit. de irg. §. i eadem. Item plurib. patronis, vt ff. de bo... l. cōi liberto. & ... assi. lib. l. viril. Item in plurib. eius de ... vt I. de h... erio. per totu Acc.

pris quandoque: vt ff. ad exhib. l. thesaurus.

h Lege l. ista. & no. hic. . de epis. audi. l. 4. in princ. & vt ibi. en. l. cum intendictæ. & ff. de obn nstit. l. q sua pditione. §. si & de min. l. in causę. in prin. & ad mu. l. jam si & de leg. j. l. si qs. in prin. & vt leg. no. ca. l. j. § rescripto.

nullo hęrede relicto decesserit: ad cōsortē potius solatiū, q̄ ad plonā aliā pars decedētis perueniat. D. XII. Cal. Apr. Antiochię, Constanti. A. iiij. & Licinio iiij. Conss.

TITVLVS XV.

DE THESAVRIS.

Querere thesaurum in proprio omnibus licet in alieno vero suo nomine, nullo modo licet: & si thesaurus inuentus fuerit a fortuna, inter inuentorem & dominum diuiditur. Bartol.

I. Impp. Leo A. Eupythrio præfecto prætorio.

Nemo in posterū super reqrendo in suo, vel alieno loco thesauro, vel sup inuēto ab alio vel a se, essusis precib. pietas nostræ benignas aures audiat molestare. Nā in suis q dē locis vnicuiqs dūmodo sine sceleratis ac puniendis sacrificijs, aut alia qualibet arte legibus odiosa, thesaurum (i. cōdita ab ignotis dñis tpe vetustiori mobilia) quærere, & inuento vti, liberam tribuimus facultatē: ne vlterius Dei benesicium inuidiosā calūnia psequatur: vt superfluum sit hoc precib. postulare, quod iā lege pmissum est: & imperatoriæ maiestatis videatur præuenire liberalitas postulāda. In alienis vero terulis nemo audeat inuitis, immo nec volētibus vel ignorantib. dñis opes obditas suo nomine perscrutari. Quod si nobis super hoc aliqs crediderit esse supplicandum, aut preter huius legis tenorem in alieno loco thesaurum scrutatus inuenerit: totū hoc locorum dño reddere compellatur: & velut temerator legis saluberrimæ puniat. Quod si forte vel arādo, vel aliās terrā alienā colēdo, vel quocūq; casu, nō studio perscrutandi in alienis locis thesaurum inuenerit: id quod repertum fuerit dimidia retenta, altera dimidia data, cum locorū dño partiatur. ita. n. eueniet vt vnusquisque suis fruatur, & non inhiet alienis.

TITVLVS XVI.

DE ANNONIS, & tributis.

Onus æris alieni est personale: & nō inter heredes

i Liberalitas. si habes liberalitas, plana est: si vero habeas. liberalitatib. tunc habeas Imperatoria magnanimitatis, & dicas videat præuenire cōcessio, & dicto postulāda, est pluralis numeri & liberalitatibus est ablatiui casus. item si habeas ingenitiuo magnanimitatis, seu maiestatis Imperatoriæ, tūc subaudi. f. concessio: vt I. Tertij habent, Imperatoria maiestas, & liberalitatibus.

g Volentibus. No. dñi volūtatē nil facere vt alius suo nomine quærat ad qđ Insti. qui. alie. licet in prin. & ff. de vsufru. l. sed & si quid. in fi & ad l. Corn. de fic. l. lege Cor. §. fi. 3-rium in lapidicinis, vt ff. cōia præ. l. venditor §. 1.

l Huius. quæ dicit scilicet domino volente. vel inuito.

m Legis. f. huius, de quo etiam extraordinarie pōt accusari. ad quod. ff. de pœnis. l. sanctio. & de ceu. ftel l. j.

n Inuenerit. inuenisse dr, qui videt, vel percipit, & animū habendi habuit. ad quod ff. de acqui. pos. l. iij §. Neratius. Accur.

o Alienis. ad quod I. fin. reg. l. fi gstitit

p Partiatur. idem si in loco Cęsaris vel publico ciuitatis. nā dimidia inuentori, a'ia ciuitati vel fisco: vt insti. de re diui § thesauros, item ff. de metal. l. cōēti. Sol. vt ibi. Item qua actione dns cōsequit dīmid. Respon. condi. ex hac l. vel rei vin.

Zeno & Leo. AA. Epinico Conf. sic in meis manuscrip.

Hęc lex corrigit eā q est in Codic. Theo e.tit. q sq quar in . . . . inuentori tribuit. Contius.

Monilia legēd. vt in Co. The. vbi traditur hæc thesauri definitio. L. 2. de thesauris.

Cōcor. c. nup ab bates. iuncta gl. sup verbo cōponendi. ante fi. extra de de. ci.

Aliàs eum.

Legendum, id est nec volentibus.

Cōcor. c. non remittitur peccaci. de re. iur. lib. 6.

a De thesauris. Quia de thesauris dantur tributa de quib. sequitur: ideo de his præmittit secundū m Pl. Vel quia inter cetera iura fisci a'ia de qb competit dicere, ius fisci quandoque est in thesauris: ideo de eo dicit.

Nemo. p mixtim incipit quando in suo vel al eno qs inuenerit ... postea diuidit.

b Nam in suis. appellatione sui accipe sine sit dominus directo, vel vtiliter, vt feudatarius, emphyteuta, & similes ... inutiliter dominus P. dicetit contra ... ergo creditor, non fructuarius, dicuntur domini vt ff. de acqui. re. do. l. si is. §. pe. & si. nec vir. vt ff. solu. ma. l. diuortio. §. si fundum. Item idē quod in suo est si quis in sacro vel religioso casu fortuito: vt Insti. de. rerum diui §. thesaurus. Sed in his contra ff. de iur. fis. l. 3 §. si in locis. Sol. vt ibi.

e Sacrificijs ad quod I. de Paga. & sacrifi. per totū.

f Arte. puta magica. ad quod I. de malhe. per totū quo casu totum fisci eritvt hic sit indignus. ad qđ ff de iure fisci. l. circa princip. Acc.

g Thesaurum. scilicet quærere: quod est infra. & quod infertur, est definitio thesauri: vt ff. de acqui. re. do. l. nunquā. §. thesaurus. sic & propter & unpre

q DE ANNONIS TRIBVTIS.

De alio iure fisci dicit, & dic de annon. & tri. l. & tributo quod præstatur pro annona militū & equorū vel annona in speciebus tributa in pecunijs. tu dic annona in speciebus. tributum in auro & argento & ære. & dicitur tributum quicquid tribuitur: sed spāliter quod principi datur. Et est sciendum, quod tributū aliud capitu. vt ff de cen. l. si. aliud agrorum vt I. eo. l. 1. &

l.1.& vtrunq; Italicis & quibusdã alijs cõmittit, vt ff. de cen.l.1.& l.fi.& Ĩ.de epi.& cle.l.de his.nec ob. Ĩ.fine cen.vel re.l.fi.& ibi no. nec quod dr Instit. de rer.diu.§.p traditionẽ,vt ibidẽ dixi. Itẽ no.q ẽm P. tributũ capitis est p mare integer anteus. p fœmina medi°, vt ar.ff. de cen.l.fi. & Ĩ.eod.l.fi. sed P. dicit quodam medio temperandũ. & p eo. Ĩ. de agri & cen.l.cum antea. lib. 11.nomine prędij p̃stat quantitas frumẽti, quæ dr quinquagesima hordei, quadragesima vini, † & lardi vigesima † partib. non remotis: vt Ĩ. de susc. l. modios. p singulis libris argẽ.v. pstanť aurei. vt Ĩ.de argen. pcio qđ the.infer.l.1. ẽm Pl. sed certe aliud quod dicit l. illa ad instar argenti, & in auro & in alijs pecunijs fiat computatio. Item differt hic tit.ab illo. Ĩ. de annonis & capita. &c. quia ibi de his q p salarijs dabantur officialib. hic fisco, item ab inferiori p. xi. vt ibi no.

† Hic inserẽda est cõstitutio Græca ex pmiss...ma.

a Es qdẽ. Ex qua idest ex quibus. sic Ĩ. de in ius voc.l.2 aliàs p portione: & sic ponitur propriè p qua.

b Oportet. vt Ĩ. de hæreditarijs act. l. 2. sed fallit in 7.casib° vt ibi no.

c Annonas.etiam p̃teritas: vt ff. de publi.l. imperatores. & Ĩ.de præ naui.l.2. & 3. & dic annonas. l. tributa pro annonat vt in rubri. Item hoc casu non opponitur compensatio: vt ff.de iu.fis.l.aufertur. §. qui compensationem. Sed quid si non est soluendo? Rñ. tenentur cohæredes ex persona defuncti quasi auctores. Argu.Ĩ.fine censu vel re.l.2 & auth. ibi posita.& facit in auth.de man prin.§. non permittas. & Ĩ.fine cen vel re l omnes. Acc.

† Decius. A.Scilino in vet.manuscript. Contius.

diuiditur p hæreditarijs portionib°. Onus annonæ et tributorũ est reale: & prout quis possidet, et fructus percipit, oneratur. B.

I. Impp. Valeria. & Gallien. AA. & Valeria. Cæs. Antiocho.

AEs qdẽ alienũ p portione ex qua[a] qsqs defuncto hæres extiterit, pstari oportet:[b] annonas[c] aũt is soluere dẽt, q possessiões tenet, & fruct°[d] pcipit. PP. Seculare & Donato Conss.

Ad onera realia non tenetur quis in plus q̃ de re possideat. Bar.

II. Impp. † Diocle. & Maxim. AA. & CC. Herennio.

INdictiones[e] nõ personis, sed rẽb. indici solẽt: & ideo ne vltra modum[f] earundem possessionum quas possides,[g] conueniaris, præses prouincię prospiciet. PP. xvij. Cal. Nouemb. Aemiliano & Aquilino Coss.

Oẽs debent soluere quod princeps imponit: & officiales non possunt auge-re vel diminuere. Bart.

III. Imp. Constantinus A. Ad Proculianum.

OMnes[h] † pensitare debebũt q̃ man°[i] nr̃æ delegationibus adscribunť, nihil ampli° exigendi[k] vel remittẽdi ptã tem esse. Nã si quis vicarius,[l] aut rector puincię aliqd iã cuiquã credi derit remittendum: quod alij remiserit, de proprijs dare facultatibus cõpelletur.[m] Da. xv. Cal. Iul. Constantinop. Cõstanti. A. iiij. & Licin. iiij. Cõss.

Oẽs cogũtur soluere publicas functiões: cũ nõ sit munus extraordinariũ: et ab eo nemo excusať. B.

IIII. Imp. Co[illegible] A. ad Vranium.

OMnes oĩno,[n] ad oblationem functionũ publicarũ oportet vrgeri. Lege.n. nr̃a signatũ est, nec eẽ extraordinaria, nec vacari,[o] q̃ solẽniter à puincialib. deuotissimis ɔferẽda sunt. Dat. iij. Non. Febr. Constanti. A.II. & Constãte. Conss.

Qui plus fructus colligit, plus soluit: qui minus, minus. Bar.

d Fructus, non autem illi, qui pensiones recipiant, nisi sit consuetudo regionis: vt Ĩ.de agri & cen.l.litibus. §.hæc de reditib.& ff.de admi.tu.l. si sine hærede.§ Lucius.Al.& arg Ĩ. de vsufru.l si pendentes. §.1.item facit Ĩ.l. pc.& ff.de impen.in reb.do fa.l. neque stipendiũ. & Ĩ.de col.fundo.patri.l. omnes.

e INdictiones. idest munera patrimoniorũ. quæ possessionibus indicuntur est.n.duplex patrimonij munus. vnum in rebus: vt hic. qđ soluunt et non municipes. item etiam qui fœnori exercẽt, & pręstabit secundum modum notatũ in rub. Est aliud quod personę p patrimonio indiciť. & tũc eũ municipes.vt ff. de mun. & ho. l. rescriptu. §. fi. & l.fi. §. patrimoniorum & tunc non pręstabiť ẽm formam dictã in rub. sed prout indicitur per singula iustra, vt no.Ĩ.proxi.rub. Item no. q quędam legis huius ti.de vno, aliq de alio.& aliq de vtroq; dicunt: & facit Ĩ. de mu.patri.l. 2. & qđ no.Ĩ.de mu. & hon. in rub. & ff. de neg gest.l. qui aliena. §. fi. & ẽm quod hic ponitur, est hodie ordinarium, vt Ĩ.tit.3. l.5. item facit Ĩ.de immu.nemi. conce.l.fi.

f Ne vltra modum. l. pro eo quod non possides: vt Ĩ.de immu.nemi. con l.1. & 2. & in Auth. de mã. prin. §. non permittas.coll. 3.

g Possides. p quantitate fructuũ ẽm: vt no. in rub. & facit Ĩ. de al.l.2.

† C.T.d. tt. l. 1 §. Ideoque oẽs pensitores.

† Inclosa desunt in manuscrip. Con.

h OMnes.s. homines.

i Manus. dumtaxat, vt Ĩ.tt.2.l.1 & dicit delegare qđ p suum notarium vel nũciũ suũ scribit psidi, vt exigat, & qñq; præmissis epistolã de indictione futura: vt Ĩ de excu. mu. l. placet & reddit in quadruplum, vt inf. de excu. mu.l.placet & die delegationibus,i. præceptis.

k Exigendi.aliàs restituendi vel remittẽdi potestatem esse. & sic bene sequitur: nã &c. secundum aliam refert se ad principiũ, & reddit in quadruplum, vt inf. de excu.mu.l. placet.

L.3.C.T. eo.tit.

l Vicarius. puta palatinus vel alius vice pricipis, vel rector prouinciæ, ad cuius officium pertinet tributa exigere, vt infra de ca. lat.l.2. & Ĩ.de exa. trib. l. in fiscalibus.

L.l. 11.C. T.eo.titu.

m Compellitur. dic in subsidium reseruari eũ cui est remissum: vt sup. de pac.fi de.l.2.in fi ẽm quosdam.& sic non valet remissio oĩo: vt Ĩ.de transa l. præses. quę est Ĩ. pauperi tñ põt remitti, cũ pater debeat agere: vt in Auth. vt iudi. sine quoq. suff §.cog. colla.2.& facit ff.de pac.l.imperatores. & de publ.l. si §.fi.& de decre.ab ord.fa.l.4.

n OMnes omnino.s. prouinciales, vt in fi.huius l & no Ĩ.fine censu vel re.l fin.& facit Ĩ.de cen.l.3. de col.fun.pa.l.oẽs & Ĩ. de immu.ne.con. l. j.adeo vt nec veterani excusenť, vt ff de per. vel l.pe.

o Nostra. quam non habemus.

p Nec vocari. aliàs vocari: & facit infra titu. primo. l.prima.aliàs vacare. quasi dicat, nec extraordinaria conterunt, nec ordinaria remittuntur: vt supra l. proxima.

Pro

V. Imppp. Valē. & Valēs. AA. ad Dom. Vic. Afric.

PRo locis [a] ac ꝓximitate possessionū [b] annonā [c] ad limites [d] trāsuehi precipimus. Dat. xv. Cal. Iul. Med. Valentinia. & Valente. AA. Conss.

Rescriptū in quo immunitas cōceditur munerib. ordinarijs, nō valet. Bar.

VI. Imppp. Gratia. Valent. & Theo. AAA. ad Principiū pf. prēt.

IN fraudē annonarię [e] rei ac deuotionis [f] publicę elicitū d.inabili surreptiōe rescriptū manifestū est iure nō posse vires sortiri. [g] circa oēs igitur pars [h] atq; ęqualis illationis forma teneatur. Dat. viij. Calen. Octob. Aquil. Arc. A. I. & Bautōe. Côss.

Ad operandū vel portandum non debet quis longius mitti: sed debet ratio itineris adhiberi. Ba.

VII. Imppp. Valentin. Theo. & Arcad. AAA. Cynegio pręf. pręt.

NEmo possessorū [i] ad istruēdas māsiones [k] vel cōferēdas spēs lōgius [l] delegetur: sed oēs itineris ac necessitatis habita rōne delegent. Dat. X. Cal. Ian. Constā. Arch. A. I. & Baurone. Conss.

Non est faciendum id, in quo plus expenditur, quam de commodo percipitur. Bart.

VIII. Idem AAA. Cynegio præfc. prętо.

MEditerraneę ciuitates [m] iā à maritimis, & maritimę à mediterraneis onerabant expēsis: [n] vt plꝰ haberet dispēdij trāslatio, q̄ deuotiōis [o] illatio. Hoc nō solū i pſens, verū ēt in posterū ꝓhibemꝰ, ea lege, vt se vltimo nouerit supplicio puniēdos q ista cōmiserit. †

Si viriliter dominus intra tps hic statutū nō soluerit tributa, dominio priuatur: et ad habētē dsrectū dñiū reuertitur. B.

IX. Impp. Arcad. & Honorius AA. Mineruio Com. R. P. †

OBsistere [p] cōmodis publicis & statutis necessitatibus nō pñt priuilegia dignitatū. [q] Vñ vt quisq; de ꝓdijs emolumentū cōsequit, si nō is euoluto anni [r] spatio intra sex mēses [s] oēm, cui eē cōstrictꝰ dr, reliquorū itulerit cumulū: ad ipsos q sūt dñi ꝓdij, exactionē [t] volumus ptinere. PP. in progrāmate Vari viri clariss. vrbis Rom. Hon. A. iuj. & Eutychiano Cōs.

Iudicibus negligentib. totū salarium aufertur. B.

X. Iidem AA. Eutychiano † præfe. præ.o.

IVdices [x] quos circa ꝓfligāda [y] ęrarij nři cōpēdia [z] negligētes ac desides fuisse cōstiterit: oia q̄ i administrationē positi ꝑceperūt emolumēta, [a] reddere cōpellant. [b]

a PRo locis. i. pro magnitudine locorum.
b Possessionum. quæ sunt prope limina. ex quibus tributa penduntur.
c Annonam. in singulis locis & speciebus constitutam, vt j. de susce. l. modios. Acc.
d Ad limites. vbi de militibus in castris constitutis profligabatur, vel ad tēpus reponebat, vt hic, & j. de erog. milit. ann. l. 4. & j. de cano. lar. l. 1. & j. de fundis limi. l. 1. & facit j. eo. l. nemo.
e IN fraudem annonariæ. i. tributi ad annonam. vt dicit in rub. Acc.
f Deuotionis. i. dicti tributi deuote soluendi.
g Sortitl. nisi sit præscriptum quadraginta annis. vt j. de fun. pa. l. si lib. 11.
h Pars i. neminē excusando. vt ī. e. l. oēs. ꝓ modo h possessionū, vt ī. eo. l. indictiones. & facit ī. de vectig. l. quicquid & si contra ius vel vtil. publ. l. si. & j. de naui. non excu. l. 2. & j. de cano. fru. vrb. Roma. l. 2. & de aquæduct. l. diligē ter. Acc.
i NEmo possessorū. prædiorum propter quæ tenetur ad infrascripta.
k Mansiones publicas. in quibus fortè annona erat imponenda. vel aliàs publicas.
l Longius. quia illi de vna prouincia nō debent deferre ad aliam, & facit ī. eod. l. pro locis. & j. de pri. do. aug. l. 2. & j. l. pro xi. Acc.
m MEditerraneæ ciuitates, i. homines earum.
n Expensis. i. inuicē aliæ pro alijs tributa soluebant, & sic longius portabant: quod hic remouet. ad qd ī. eo. l. pro locis. & facit j. de priui. do. au. l. 2. & l. proxi. & in auth. de colla. §. nullus autem. & j. de metal. l. 4. Item videtur ꝯ quod dr. Alter alterius onera portate: sic adimplebitis &c. sed hic non releuatur, immo grauatur alter.
o Deuotionis. i. tributi deuote soluendi.
p OBsistere. pone secundùm R. in emphyteuta & fructuario. qui publicas debent soluere functiones. vt ī. de iu. emp. l. 1. & ff. de vsufr. l. hactenus. qui nō soluūt intra tempora huius legis, dñs exigit hunc. i. vindicat prædium non obstāte aliqua dignitate. Vel secundū M. pone in exactore tributorū, q nisi inferat fisco intra tempora huius legis, dominus prędij qui soluit, repetit. vt in fine huius l. & nihilominus tenebitur fisco exactor & exactus in subsidiū, vt j. de eroga. mi. ann. leg. 5. & ī. de cōue. fisc. deb. l. fisco. Vel verius nisi emphyteuta vel similes soluant intra tempora huius legis, pertinet exactio ad dominum, idest quia dominus exigit tributa vt fisco soluat: vt differas à primo in quo primo reuocat fundum ab emphyteuta & ipse dominus soluet.
q Cōmodis. idest tributis quæ fisco egenti & necessitatem habenti soluuntur, vt subijcit.
r Dignitatum. sic ff. de mu. & ho. l. si §. ab huiusmodi. & de vaca. mune. l. sunt munera. & ī. eod. l. in fraudem.
s Anni. intra quem debet solui exactio: vt j. ti. j. l. missi.
t Sex menses. No. purgatur mora commissa intra sex menses: quod est verum quo ad dominū: sed quo ad fiscum xx. dies statuuntur: vt j. de ero. mili. an. l. 5.
u Exactionem. i. vindicationem prædij sm primum. Vel idest repetitionem pecuniæ solutæ secundum alium per condictionem sine causa. Vel dic. quia dñs exigit etiam pro præterito tempore: vt ff. de publi. l. imperatores. ipse autē dñs reuocatur ab emphytheuta: vt ī. de iure emphy. l. 2. vel à fructuario: vt ff. de nox. ac. l. si noxale. Vel dic recepta vltima positione, q dominus exigat qd debuit emphyteuta soluere, cū ipse pro eo tempore soluere teneatur, & sic condi. ex hac l.
x IVdices. i. præsides prouinciæ, ad quos pertinet imponere & exigere, vt j. tit. 3. l. in fiscalibus.
y Profligenda. i. imponenda vel exigenda.
z Compendia. idest lucra.
a Emolumenta. i. salaria.
b Compellantur. hoc propter negligētiā. Sed si qd acceperint vt male agent, tunc in quadruplū prępter ... hoc,

Gal. 6. a.

L. 21. Co. Theod. e.

† Dat. iij. Non. Sep. Valentię, Honorio N. P. & Euodio Conss.

C. Th. eo. lib. & tit. l. 25.

Adriano.

hoc, vt ff. de statu. & imm. l. j & ℑ. de offi. & perequat. l. peræquatores. item facit ad negligentiam iudicis pu niendã ℑ de fal. l. j & de colla. fun. pa. l. placuit. & ff. de offic. præfc. prętio Ori. l. si quos. hic in tutore: vt ff. de admini. tut. l. qui negociationem. § j. & §. pen.

als pro patrimonio imponit & quia hoc indicebatur prouincijs per singula lustra: anni primo, argenti secundo. & æris tertio lustro, vt in auth. de coll. in prin. & ℑ de lustra. au. col. in rub. ideo de indictione dicitur & vocatur hoc tributum superindictũ: vt ℑ. l. j. quia vltra ordinarium canonem qui rebus imponitur, præstatur per singula lustra & secundum hoc dicas supra titu. j. l. omnes omnino. esse positum. Vel ibi de eo, quod rebus imponitur dicitur: cum nomen hoc indocere velit. Alij dicunt superindictum, quod vltra hæc omnia præstatur vel propter res militatem, vel propter publicam necessitatem: quod & ipsum ordinarium erat, vt infra l. j. ind aliud quod personis pro patrimonio erat canonicum etiam ante hãc le. vt supra titul. j. le. omnes omnino. Et no. quod Romani ante natiuitatem Christi computabant annos ab indictione: Hebræi à diluuio: Græci à ludo Herculeo qui fiebat per singula quinquẽnia in mon te Olympo: sed hodie omnes Christiani ab annis dominica incarnationis. & imperatoris: vt in authen. de. vt præpo. no. imper. in principio. Accursius.

Dat. iij. Calẽ. Mar. Mediolan. Vincẽ. & Frauitta Co. XL. Imp. Theodo. A. Isidoro præfecto prætorio Illyrici.

ID ab vnaquaq; [a] prouincia [b] cẽlemus expetẽdũ, qđ ab ijsdẽ nu p esse promissum [c] tua sublimitas indicauit, Nullus vero decętero ad possessiones eorum [d] (quod maxime formidat) inspector accedat. Macedonũ reliqui [e] exemplum securi medię quantitatis, vt obtulisse noscũt, tributa [f] suscipiãt. Sed & hi [g] q prestati sunt nihil à se vltra tertiã partẽ posse cõferri, illud exoluãt, ad qđ se indubitãter fore idoneos [h] pollicent. Quę dispositio i ppetuũ obseruabit, sacrosancta [i] Thessalonicẽsis ecclesia ciuitatis excepta: ita tñ, vt aperte sciat, ppriç tãtũmodo capitatiõis modũ beneficio mei numinis subleuãdũ: nec externorũ grauamine tributorũ rẽpublicã ecclesiastici nõis abusione lędendam. Da. VI. Id. Octob. Cõstãtinop. Victore V.C. Cons.

TITVLVS XVII.

DE INDICTIONIBVS. [k]

Indictio muneris ordinariũ est: ideo ab hac indictione non excusantur qui à muneribus excusationem habent. Bartolus.

I. Imp. Honor. & Theo. AA. Palladio. PP. [†]

OMnes omnino quocũque titulo possidentes, [l] quod delegatio [m] superindicti [n] nomine videtur amplexa, velut canones [o] cogantur inferre: & vt nequa sit dubietas, hac aperte definitione decernimus, vt id potius [p] canonis vocabulo postulet. [q] Nulla igit domus vel sacri patrimonij, [r] vel emphyteutici iuris vel hominum priuatorum, etiã

a ID ab vnaquaque. localis est hæc lex. scribit enim Constantinus Isidoro præfecto Illyrici super tributa Græcorum dicens quod multæ prouinciæ Græcorum promiserunt se soluturas medietatem eius, quod ante soluere solebãt vel medietatẽ aurei qđ dicto præfecto visum fuit sufficiens. vnde non sunt in plus exigendi.

b Prouincia. Græcorum. s. de illis qui promiserunt.

c Promissum. quod fuit medietas: vt subijcit.

d Eorum. Macedonum. s. Græcorum. alias earum. s. prouinciarum. s. de illis quæ promiserunt: dic ergo non mitti suspectorem pro superindicto aliquo imponendo talis a nim inspectio fiebat quando propter sterilitatem aliquod superindictum erat imponendũ: nam sane plus exigebantur tributorum gratia.

e Reliqui. s. Græci qui non promiserũt aliquid, sequantur exemplum Macedonum, idest Græcorum illorum, scilicet qui promiserunt Acc.

f Tributa s. soluenda vel s. onus tributorum & dic medietatẽ aurei. vnde assumit hic Py ar. quod medius aureus est tributũ Cæsaris. sed hoc in Græcis in alijs serua quod no. in rub. s. quod aureus integer; qđ & hic colligit nam si isti dimidiam, colligitur quod illi totũ aureum & sm hoc nõ est contra. ℑ. de suscept. l. modios & facit infra de col. fun. pa. l. 2. Vel dic hic medietatem, l. eius quod ãnicã præstabant.

g Sed & hi s. Macedones quidam speciales.

h Idoneos. sic ff de mu. & ho. l. 3. §. præses. & in auth. de æqua. do. §. quia vero in fi. & caue quia K. hãc nõ intelligit in tributis ordinarijs: sed quando imminẽtibus necessitatibus publicis aliquod extraordinarium prouincijs imponitur. & pbat hoc quia fundi patrimoniales nõ pstabant has tertias, & medias: vt ℑ. de coll. fun. pa. l. j. & 2. sed tributa ordinaria sic: vt ℑ. ti. j. l. j & ℑ. titu. j. l. fi.

i Sacrosancta. ff. de sacrosan. eccl. l. sacrosancta.

k DE INDICTIONIBVS.

Dixit de publici munere pŕimonij, vt no. ℑ. ti. t. l. indictiones. nunc prosequitur de altero. s. quod pro

l OMnes. Possidẽtes. accipe infra. cogant inferre quod delegatio &c.

m Delegatio. idest præceptum factum per delegationem à principe datum: vt ℑ. de excusa. mu. l. placet. & l. priuatis. & supra. titu. j. leg. j.

n Super indicti. aliàs superindicti, & tunc expone, vt in rubri. aliàs superindictione & alias sũt duę partes super indictũ. i. super nomẽ indicti. vt ℑ. de priua. do. aug. l. 2. & fi. Acc.

o Canones. i. ordinar a tributa. nam canon est regula. inde exactores dicuntur canonicarij: vt in auth. de col. §. & in hoc. col. ti.

p Potius. eleganter. Acc.

q Postuletur. hoc autem quod fiet canonicum, prodest. quia nullus se excusat vt subijcit. & ℑ. tit. 2. l. fi. & ℑ. de pri. do. aug. l. 2. & ti. sacus fi etiã extraordinarium vt ℑ. de pri. colla. fun. pa. l. 1. & 2.

r Sacri patrimonij. si dicas pro ecclesia, contra ff. de sacrosan. eccle. l. placet. Sed sol. vt ℑ. ti. 2. l. fin. tuit. Item si dicas pro domo nostra. quod est verius, tunc est contra. ℑ. de pri. do. aug. l. j. sed dicas de superindicto, quod est extraor ibi loqui. & eodẽ modo respõ. ℑ. de exce. mu. l. euidenter.

Vet. A. chioi q3 legissa vi del. Accu.

c Deest hic lex vna Græca, ex prætermissis repetenda.

† l. 2. C. Theo. ti.

Annorũ domini computatio.

Sed ipsa

a Sed ipsis. scilicet. Acc.
b Particulari. construe, Tua sublimitas faciat imputari, idest inferri modum collationis singulis deuotionis, s. quantum debet solui à deuotis collatoribus, modum dico pro spe. à pos. multo ante. hoc adde facies particulari &c. debet enim in unaquaque indictione seu iusto mitti praefecto cuiusque dioeceseos & per eos prae sidibus iulto vel Augusto, & per praesides ciuitatib. singulis inter Septembrem & Octobrem, vt possint deliberare facere seu celebrare facere solutionem, & non subditis damnum infligi: vt in Auth. de col. in prin.
c Necessitas. quae effet pp festinam exactionem. Vel dic quia quis posset se tueri alias nō, propter breuitatem tēporis poterit se excusare: quae excusatio coram praefecto aug. fit, vt ℥. de offic. praefec. au. l. 1.
d Licentia. quia in fixerunt poenam nō soluentibus. Et not. ex hac l. quòd iacula praeuisa minus feriere solent. Acc.
e DE SVPERINDICTO.
Differt à superiore tit. quia ibi pp fertilitatem vel aliā publicam vtilitatem vel necessitatem. hic quando aliqua praedia erant deserta: ve in authent de colla. §. si vero aliquando. Ab hoc excusatur ecclesia: vt supra de sacrosan. eccl. l. placet. & silentiarij, & in sacris militantes, vt infra de silen. l. 1. & de praep. sacr. scri. l. iuj. & infra de excu. mu. l. maximacum. & de cano. fac. ler. l. si praeceperit. Nos secundum P. dicimus superindictū, quod propter fertilitatem indicitur, vel necessitatem publicam extraordinarie: non per Instra. ibi per lustra.

† Al. nobis facien tibus, sed praue. Cō tius.

† L. 4. Co. The. eod. tit.

† Idest a dictionis augmēto. Item vocant etiā Consiliarius vicarius.

† To. Th. 11. 6. 1.

si priuilegiū aliquod habere doceat, ab hac necessitate seiuncta sit: q̄ iā nō extraordinariū, vt haectenus, sed ipsis a faciētib† canonicū nomen accepit. Dat. vij. Id. Ian. Rau. Theodo. A. vij. & Palladio Coss.

Ante tempus solutionis debet singulis prouinciis notificari, vt se praeparent ad indictionem soluendam. Bartolus.

II. Imp. Theodo. & Valentinia. AA. Dario. praefe. praeto. †

Particulari b delegationū notitia, ante iā dictionis exordiū singulis transmissa prouincijs, collationis modū à possessorib. multo ante, pspectū, deuotionis solitae, nō subitis calūnijs tua sublimitas faciat imputari: vt & prouincialib. subeundi dispēdij necessitas c auferat: & officijs inferēdi dāni licētia d denegeť. D. V. Cal. Sept. Apamiae, Isidoro & Senator. Côss.

TITVLVS XVIII. DE SVPERINDICTO. e †

I. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. ad pcōs. VV. CC. & omnes rectores. †

Nihil sup indicto f rū nomine ad solas f praefecturae litteras quisquam prouincialis exsoluat, neq; vlli' oīno indictionis titulus ēt solen

f Nihil. Ad solas. idest ppter solas. Accur.
g Amplissimae. idest praefecti.
h Indictio. ad quod infra de excu. mu. l. placet.
i DE EXACTORIBVS TRIBVTORVM.

nis īmineat, nisi eam nrō cōfirmata iudicio, & imperialib. nexa pceptis, sedis amplissimae g depo scat indictio, h & cogat exactio. Dat. xviij. Calen. Iul. Mediolani, Antonio & Syagrio. Cons.

TITVLVS XIX. DE EXACTORIBVS* tributorum. i

Exactores non debent exigere nisi eos qui in breuibus continentur, seu ex actis à tabulario sibi datis. Bartolus.

I. Imp. Constantin. A. †

Ducenarij k & centenarij, siue sexagenarij non prius debēt aliquem ex debitoribus l conuenire, q̄ a tabulario m ciuitatis nomi natim breues accipiant debitorum: quā quidem exactionem sine oī fieri concussione n oportet. D. Kal. Nouē. Treb. Côst. A. IIII. & Licin. IIII. Côs.

Pro debitis publicis non debet quis poni in carceribus, nec nonnulla tes aliquas pati in persona. Bar.

II. Idem A. ad populū. †

Nemo o carcerē, plū batorūq; verbera e aut pōdera, aliaq; ab insolētia p iudicū reperta supplicia, ī debitorū locu nib. vel a puerfis vel abiratis iudicib. expatiuescat. Carcer poenaliū, q carcer hoium noxiorū ē, & officialiū r & cū denota

i Hi sunt qui tributa praestanda sunt, & à quibus: nunc qualiter & per quos exiguntur. Acc.
k Ducenarij. sic dicti, q̄a ducentos exigebāt, vel q̄a ipsi tot erant numero, & sic sequentia expone. hi habent alia nomina, prout diuersificatur officium: vt infra de epo. pu. l. penult. & supra de iure fis. l. prohibitum. & l. super creandis. & publicani vt ff. vi bo. rap. l. ij. §. si publicanus, & opinatores, vt infra eodem. l. missi.
l Debitoribus. scilicet tributorum. ad quod supra de iure fis. l. prohibitum. & ff. de iure fis. l. aufertur. §. pen.
m Tabulario. ad cuius officium pertinet debitorum modum ingerere, & fideliter eorum nomina prouidere. vt ℥. eo. l. missi & ℥. de nu me. & actu. l. 2. Et no. hic tributorū debitorem non debere conueniri antequam breues fiant à tabellione.
n Concussione. vt id solum exigant qd debent, & non vltra aliqua occasione: vt ℥. de lucris aduo. l. ij. li. xij. quod si fiet, praeses andiat eum qui se laesum dicat à dictis officialibus: vt eod. titu. l. j. & im ponet forte poenam criminis concussionis vel falsi: vt ff. de concus. l. 2. & facit. ℥. l. proxi. & ℥. de fur. l. etiam. Acc.
o Nemo. tributarius, aliàs fisci debitor.
p Insolentia. idest duritia secundum, quosdam. & facit. supra de actu. & obsi. l. negantes.
q Poenalium. idest hominum poena dignorum: ne fit contra ff. de poe. l. aut dānum §. solent. vbi dicitur, quod ad custodiendum non ad puniendum est carcer.
r Officialium. idest iudicum. q. d. non priuatorum qui debent, sed officialium in officio exigendi modum excedentium, vt subijcit. & etiam in quadruplum exactio. vt ℥. de excu. mu. l. placet. & infra de censi. l. j. peraequatores.

* Exactionibus.

† Ad Aelianum pconsulem Africae. l. 1. C. T. e. Côt.

† C. T. e. tit. l. j.

tione a eorũ iudicũ, quorum de officio certiores esse debebũt, q ꝯ hãc legẽ b admiserint. Securi iuxta p̄sidẽ c trãseãt solutores. d vel certẽ si qs tã alien° ab humano sensu est, vt hac ĩdulgẽtia e ad ꝯtumaciã abutat̃: f cõtineat̃ a pta & libera & in vsum hoĩum instituta custodia g militari. Si qs h ĩ obdurata neqtia pmanebit, ad res eius oẽmq; i substãtiam exactor accedat: solutionis obseqo cũ substãtię ꝑprietate suscepto, k q a facultate p̄bita l oẽs fore credim° ꝑnio res ad soluẽda ea q̃ ad nostri vsum exercitus m ꝑ cõi salute poscunt̃ D. Calẽ. Feb. Constan. A. vij. & Constantio Cæs. Conss.

Qui debitorem capeũ eximit, ad id quod fisco & priuato debebatur, tenetur. Bar.

III. Imp. Constãtius A. Nemesiano. V. P. Com. Larg.

Quotiẽs qs & priuati debitor iuenit̃, & fisci: abrept° n ab vno officio teneat̃ o ad vniuersi debiti solutionẽ. Qui eũ abstulit, p arceat̃ ac toti° summę exactionẽ in se suscipiat, q eũdẽ auellẽdũ subtrahẽdumque crediderit. q Dat. iiij. Id. Maij Nizibi, Amãtio & Albino Cõss.

Officiales tenẽtur ad soluẽdũ tributa, ne ipsis cessãtib cæteri onerẽtur. B.

IIII. Idem A. ad Eustathium. P. P. post alia.

Actores, cęteriq; r rei priuatæ nostræ, ad solutionẽ specierũ s solẽniũ, debiti vigoris auctoritate cogant̃: ne ꝑuinciales rei priuatæ nostræ fatiget immanitas. t* D. viij. Id. Mar. PP. Rom. Limenio & Catullino Cõ.

Exactores debẽt remittere ad curiã ĩscriptis, qd exactũ ẽ, et qd nõ, vt ex eorum scriptura officiũ reddatur instructũ. Bar.

V. Impp. The. Arcad. & Hono. AAA. Rufino. PP.

Apparitores qcũq; i collationẽ auri p̄cepti fuerit officij sui adhibere seruitiũs u titulorũ debita, x & collationum sũmas relationi suæ fide & adnotatiõe pscribant: sitq; ex officialis y ĩstructiõe officiũ z cõsciũ, qd exactũ, qd vel ꝑlatũ a* eẽ videat̃: ne lõgiq itineris diuersitate susceptor b abduct°, & curiæ suę desit, & rei familiaris detrimẽta sustineat. D. Pri. Id. Apri Constantino. Theo. A. iiij. & Abundãtio Cos.

Ad petitionem exactorum cogitur præses facere exactionem. Bar.

VI. Impp. Arca. & Honor. AA. Theodo. PP.

e Et cum donatione. aliàs condemnatione: & aliàs cũ denotatione. Item j. aliàs certiores: aliàs coerctiones. & est sensus: quia cum pęna iudicũ eorum, s. officialium, qui s. officiales ꝯ hanc l. admiserant ponendo in carcerem tributarios: de officio quorum, s. officialiũ male gestorũ, s. in vinculando certiores esse debebunt. s. iudices eorum.

b Legem. non soluendo tributa.

c Præsidem. qui facit exigi: vt infra eo. l. in fiscalibus.

d Solutores. idest tributarij: sic dicti, quia soluere debent: & ibunt securi. nõ timẽtes officiales pœnam inferendam à suis iudicibus non incarcerabunt. & ad hoc j. de offi. rec. prouin. l. oẽs. & de spor. l. 2.

e Indulgentia. qa nõ incarcerabunt.

f Abutatur. quia nõ soluat, quod tamẽ facile fit.

g Custodia. capitur ergo, vt argu. ff. ad legẽ. iul. pec. sacrileg. §. fin. quod est in debitore publico: vt inf. l. prox. speciale aliàs secus: vt not. C. qui bonis cedere possunt l. prima.

h Si quis. s. debitor.

i Omnem. non ergo pro mensura debiti. & sic est contra in authen. de exhi. §. si vero. Solut specisle in fisco. Vel verius hic corrigitur. & facit j. de cap. eu & di. pign. l. prima. & secunda. Accur.

k Suscepto. suscepit enim exsecutor obsequium, idest officiũ tributarij: quia soluit sibiipsi de ꝑprietate rerũ debitoris: quæ venduntur: vt infra de capi. & di. pigno. l. 1.

l Præbita. exactori.

m Exercitus. facit in authen. da man. princi. §. neque autem. in fine.

n Quotiens. Abreptus. idest captus vel abreptus ab eo qui eum subtraxerat custodibus.

o Teneatur. scilicet & custodiatur: vt sup. l. nemo. in 2. respon. Al.

p Abstulit. s. officio custodiendi. Al.

q Crediderit. & subtraxerit: sic ff. de ter. diu. l. fina. Sed videtur non delinquere, qui exigit à debitore publico quod debet exigẽti, vt ff. ad leg. iul. de pe. l. peculat°. Sol. ibi nõ in fraudẽ fisci, sed ꝑ suo cõmodo, licet tñ reddatur fisco, vt ff. de iu. fis. l. deferre. §. fi. hic autem in fraudem fisci. Item ibi pecuniam, hic personam. vt fiscus eum non inueniat. & facit j. de adset. col. l. 3. & in authen. vt omnes obed. iudi. §. si igitur. Item no. hac l. minus habere fiscum, quàm priuatum: cũ priuatus iuraret in litem, vt ff. ne quis eũ qui in ius l. si per alium. §. primo.

r Actores, cæterique. officiales subaudi. Py.

s Specierũ. per fiscũ commodatarum.

t Immanitas. aliàs immunitas. & aliàs immanitas, i. enormitas, nam si isti officiales non soluerent, totum onus portarent prouinciales: quare in immensum fatigarentur. portatur. n. leuius quod à plurib° portatur: vt argu. in auth. de natu. in eade. in prin. & facit j. de omni agro deser. l. omnium. & inf. de priui. do. Aug. l. 2. & j. eod. l. fin. Et sic no. contra officiales communia Bononiæ, vt soluant collectam sicut alij.

u Apparitores. Seruitium. scilicet vt seruiant susceptori accipiendo aurum à collatoribus, & portãdo susceptori: quales erant, ducenarij: vt supra eod. l. 1.

x Debita. quando debeat collator, vel pro tertio exigitur: vt infra de cano. larg. l. 1. & 2.

y Ex officiali. idest e apparitore prædicto. Accur.

z Officium. scilicet susceptorum. Accursius.

a Perlatum. idest, sponte datum, sed exactum per vim: vt supra eodem. l. 2. ad quod ff. de lega. 4. l. fideicommissa. §. si tem.

b Susceptor. proprie, quasi dicat ideo per apparitores facit exactionem, ne &c. Alij dicunt susceptor, idest apparitor: qui ideo debet scribere quod accepit, ne &c. & secundum hoc detrimenta &c. quia de suo emendabit, de quo nescit reddere rationem. & facit infra. de susceptoribus & arcarijs. l. frumenta. & infra, de apochis publicis. l. prima. & in authen. de mandatis principum. §. coges. & de collatoribus §. iubemus.

L. 5. Cod. The. eo.

† Creat. vel.

L. 6. Cod. The. eo.

* Legendum immunitas.

L. 14. Cod The. eo.

† Aliàs, officiali.

* Prolatum. prælatum.

IN fiscalibus debitis, hoc est annonarijs ceterisq; titulis, [a] q ad arcā eminētissimę ptinent pfecturę: nec nō in his debitis q̃ rōnale [b] vsurpat [c] officiū, rectores prouinciarū constringant: [d] & eos necessitas maneat [e] exigēdi, à qbus expectat auctoritas. Dat. Viij. Cal. Iun. Mediol. Honorio A. iiij. & Eutychiano Coss. VII. Iidem AA. Hadriano PP. †

MIssi opiniatores, [f] i. exactores militaris annonę cū delegatorijs, [g] iudicibus, eorūque officijs insistat, vt intra anni [h] metas id quod debet, accipiant. nihil his sit cū possessore [i] cōmune: cui [k] non militem, [l] sed exactorē, [m] si sit obnoxius, cōuenit imminere, [n] Iudices [o] itaq; q prouinciales passi fuerint opinatoribus delegari, [p] eiusdē quantitatis [q] duplex pęna retinebit: & apparitores ex quolibet officio [r] sniam deportationis excipient, si p temet exigēdos [s] voluerint delegare militibus. [t] & curiales [u] temporale manebit [x] exiliū, si eos quos solēniter exigere cōsueuerūt, opinatoribus putauerint esse tradendos: cū [y] iudicē [z] oporteat inquirere [a] debitores, tabularios fideliter prouidere noīa [b] debitorum: & apparitores siue curiales, cōsuetudine [c] seruata regionū cōiūctis [d] debitorib' iminere, vt pceptis [e] cōgruis emolumētis opinatores ipleto anno [f] ad pprios numeros [g] valeāt remeare. q [h] si vltra annū ptracti fuerint: iudices [i] eorumque officia absq; vlla mora de pprio cogant exoluere militib' [k] qd debet, [l] ipsis aduers' obnoxios repetitione seruata. [m] Quòd si ad nos aliqua de retētis [n] ab opinatorib' q̃rela puenerit, in duplū ab his ptin' exiget: vt partē debitā miles, reliquam fiscus accipiat. Iudicib' [o] quoq; eorūq; officijs eatenus subuenimus, vt in cōtumaces dbitores cuiuslibet dignitatis [p] auctoritatem suā

I N fiscalibus. Titulis. certa sunt dispendia principis: & aliqui soluunt ad vnam; alij ad aliam expensam seu aream: & aliæ arcæ erant apud præfectum, & aliæ apud procuratorem Cæsaris, ad quod infra de cano. lar. per totum. & illas hic vocat titulos.

b Rationale. idest procurator Cæsaris 1 vt supra. de mo mul. ta. l. 2.

c Vsurpat. i. vtendo retinet. Et sic not. q hic ponitur in bona parte vsurpare: vt ī de agri. & cēsi. l quē admodum, circa fi. & ī de mo. multa l. 2.

d Constringantur. exigere: vt ī. de cano. lar. l. 2.

e Maneat. i. detineat. & facit. ī. de coll. fun. pa. l fi.

f MIssi opiniatores. multa nomina habet exactori vt no. 3. l. r.

g Cum delegatorijs. s. literis & sic iudicibus, est datiuus. vel dic q sit ablatiuus: quia præfectus delegat, i. mittit præsidibus: vt not supra titu. s l. 2 & in sub titulus. rim.

h Anni. anno enim durabat officium exactoris: vt in authen. de col. §. iubem' nullum. & ī. de suscep. l. neminem. & ī. de exe cu. & exactio. l. t. intra quod tempus fieri debebat exactio. vt hic, & ī de ann. & tribu. l. obsistere.

i Possessore. i. tributario qui pro possessionibus tributa dēt dare. & dic commune, nec in exigendo: vt subijcit: nec commercium cum prouincialibus facit. vt ī. de ero. mil anno. l. opinatoribus.

k Cui. scilicet possessori.

l Militem. i. opinatorē, qui in hac militia militat.

m Exactorem. i. rectorem prouinciæ. ad cuius officium pertinet tributa exigere: vt ī. l proxi.

n imminere. idest vt soluat compellere. R. ad quod infra de cano. lar. l. 2.

o Iudices. idest præsides prouinciarum.

p Delegari. idest ab ipsis opinatoribus exigi vel cōpelli soluere.

q Quantitatis. quam opinatores à prouincialibus exegerunt.

r Officio. i. cuiuslibet officialis sit. Accur.

s Exigendos. i. quos ipsi debent exigere, vel exigendos. scilicet tributarios.

t Militibus. idest opinatoribus.

u Curiales. i. pfides curiæ, ad quod ī. eit. j. l. j. I prin.

x Manebit. idest tenebit.

y Cum. reddit rationem quare puniātur prędicti.

z Iudicem idest Præsidem loci.

a Inquirere cognoscendo quid & quantum debeat & super hoc iudicare.

b Nomina redigendo in scriptis: vt possit dare decenarijs. vt supra. l. j.

c Consuetudine. & not. hic pro consuetudine.

d Coniūctis. s. legitime. non per carcerē vel simili modo: vt supra l. nemo.

e Perceptis. per opinatores, qui accipiūt à iudicibus, qui exigunt eum suis officijs: vt in prin. huius l. Accur.

f Anno. intra quem debet solui vt no. in prin huius. l.

g Numeros. s militum si forte de militibus erat opinator. Vel dic q numerus opinatorum erat in quaterno aliquo, qui ad diuersas prouincias mittebantur, vt faciunt Templarij.

h Qui. scilicet opinatores.

i Iudices. dicunt quidam: iudices, qui miserūt opinatores, soluunt de suo. & secundū hoc dic protracti. i. venire distulerint & dic obnoxios s. opinatores. Vel dic iudices. idest præsides. & protracti, scilicet opinatores: & sic propriè: & obnoxios scilicet tributarios.

k Militibus. pro stipendijs, secundum primum modū. Vel militibus, idest opinatoribus secundum alium.

l Quod debetur. scilicet pro annona, vel tributo annonario.

m Seruata. actione neg. gest. vt ff. de neg. gest. l. ex facto. §. fi. vel condictione ex hac l. Accu.

n De retentis. id est si ex his quæ exegit & militib. dare debuit, apud se retinuit. & secundum hoc dic opinatoribus, idest ab opinatoribus. & quod dicit miles. idest opinator pro militibus. Vel dic quod iudex aliqua retinuit, quæ non dedit opinatori, q in duplum dabit. vt mediam miles. i. opinator pro suo officio. & aliam fiscus secundum hos intellectus habeant. non obstat ī de cen. l. peræquatores. vbi à prouincialibus indebitè fuit acceptum: & ita in quadruplū punitur. Alij dicūt, q ibi per vim: vt ī. de exeu. mu. l. placet. & secundum eos facit ī. titu. j. l. j.

o iudicibus. s prouinciæ. Accur.

p Dignitatis. s. sit tributari'. ad quod ī. vbi dec. con. ī. j. & vbi sena. l'. j. Et notant quidā hic, q officialis non dicit ius sua auctoritate, sed præsidis iussu sic, & dic auctoritatē, s. capiendo psonā: vt ī. l. nemo. & iu rebus. vt subijcit. & dicitur in eadem. l. nemo. & dic

a Vsurpa se quādo que in bonam partem, quādoque in malam capitur: vt in cle. j. de deci. vbi p domi. Card.

† Ex l. 16. Cod. Th. eo. ti. Con aus.

Exactoris officium erat annuum.

Consuetudo loci attenditur.

actores &c. idest officiales præsidis. Acc.
a Nominibus.qui nolunt soluere. Acc.
b Si diuina domus i. nostra. vel Augustæ, sm Bul.& Py sic ponit, i. de quadr. pscr. l fi.& vbi ciq; fisca vel diui do.in tub.Vel dic diuina domus, vt pro ecclesia ponat.vt no. i.ea. l.in fi.& facit. j.de mu. pa.l.euiden ter.& i.de iudi.l. i.
c Metrocomias metron, mēsura: come, villa: deinde mettocomia, i.villa mēsurata, q dabat metrol citivt i.de io.fis.l.cer ta. in qua villa nec his domib, nec alijs licet emere: vt j. non licere ha. me.l. i.
d Patrocinij. præstiti tributario in statu de publicarū functio nū: quo casu nō licet ei tenere pdia ob cau sam patrocinij data, sed confiscantur. vt j. vt nemo assu patr. l. i. & sic non præstaret tributa, cum non habeat rem. Acc.
e Emptionis. sic tx.
f Prior dns. sunt.n. publicæ functiones, j. tributa & annonæ onera rerum: & ideo eū rebus ambulatoria. vt ff. de pub. l. imperatores.& j d fun. pa.l. vniuersi. & j de præ.& omni. reb.naufra. l.1. & ff.de cen. l.forma sicut seruitus: vt ff.de ser.tu p dio.l vtā, §. pen & fi.
g Possessiones p qb. tributa erāt soluēda.
h Vincti alias, vicissim: alias, iuncti: alias, vicini.
i Assignentur. j. i.de sac.san. eccl.l. placet. ibi, nulla translationū &c. Sol. s.n quosdā. ibi de prædijs dedicatis Eucharistiæ: hic de alijs pdijs sol latis ecclesiæ. ad qd j. de fun. rei priua.l. vniuersi. sed ibi non dicit pdia auferri. Tu dic, q hic non dicit fieri translationē in alium, licet assignentur ciuitati quasi ad pignus. Vel verius, vt dicar, hic diuina domus non pro domo ecclesiæ sed pro ipsa ecclesia ponitur.
k Prouisione. alias, prouisione: & alias, promissione. & dic i. quæ est in hac lege.

Metrocomia quid sit.

exerceāt.at si ipudēter so lutio differat:actores, procuratores,eorūq; pdia psequant: de eorū quoq; nominibus a ad nostrā scientiam relaturi. Dat. iij. Id. Iul. Mediol. Vincentio & Frauitta Coss. *Si dommus imperialis, vel ecclesia res tributarias licite emerit, & tributa non soluerit, ea res ei aufertur: & ciuitatis assignabitur, vt integra tributa soluantur.*

VIII. Imp. Leo. & Anthemius AA. Nicos. PP. Pars. l. i. inf. lib. xj. titu. lv. & titu. liij.

SI diuina dom b aut qlibet alia cuiuscūqi dignitatis atq; fortunę,re vera fundos ex metrocomias, c non pro cinij d grā,sed emptiōis e iure, vel quolibet alio titulo ltio possederit,& nō ipositas reipubl. functiōes agnouerit, quēadmodum prior dns f depēdebat: oib.modis possessiōes g eorū publico vindiceut: & curię eiusdē ciuitatis, sub qua vincti h sūt,assignent, i vt publicis com moditatib. circa tributarias functiones vndique nra prouisione k videat esse consultum. Dat. Cal. Sept. Anthem. A. II. Cos. *Deest hic Cōstitutio Graca Anastasij Imp. ad Anthemium P.P. Da.xij. al. Aug. C.P. Pau. V.C. Cos. repetēda ex ptermissis if.*

TITVLVS XX.

DE SVPEREXACtionibus. l

Qui plus exigit, i duplū exigitur: et pp cōsuetudinē capitaliter puniri. Ba.

l DE SVPEREXACTIONIBVS.

Vltra quām debetur: ne iste ritū. vel superior de superindictio sit superfluus.

I. Impp. Arca. & Hono. AA. Apollodoro Procons. Africæ. †

QVicquid vltra debitum fuerit elicitum a curialibus, m vel cohortalibus,vel alijs exactoribus in duplum n eruatur: qd prouincialibus restitui, ptinus oportebit. Si quis autem exactorum in superexactionis crimine fuerit confu tatus, o capitali periculo cupiditas eius amouē da atq; prohibēda est, si i ijsdē scelerib. pseueret. p Dat. Pri. Id Mar. Stilichone & Aureliano Coss.

m Curiales. Vicqd. A curia illos actiue. n In duplū. tm l quadruplū vt i. de exe. mu. l placet & de cēsi. l. pequa tores. q nō j. Sol. illa de rigore: hęc de æqtate. vel hęc sm illas vt hoc duplū aliā sit qd pstat curialib, aliud qd fisco vt i. de adser. tol. l. j. Py. vel veti refert p vim vt ibi. an nō: vt hic, & ff. de pub. l. licitatio. §. qd illicite. & i. de infra. l. 2. vel hic hēbat mādatū de exigēdo: & ið i duplum punitur: ibi sua autoritate, & ideo in quadruplum.
o Confutatus. i. conuictus. & sic ciuilis nō tollit criminalē: vt & sup. quan. ciui. actio præ. cri. l. vna.
p Perseueret. i. semel facīēdo, ad qd ff. de pę. l. capitaliū. §. so let. & i grassatores & i. de epis. au. l. 3 i fi. alias si semel tūc extrao vt l. licitatio. §. qd illicitē ff. de pub.

† Co. Th. li. 9. ti 8. l. 2. & i. eo. tit.

Ciuilis actio criminalem nō tollit.

TITVLVS XXI.

DE CAPIENDIS & distribuendis pignoribus tributorū causa.

I. Imp. Constantinus. A. ad Afros.

REs eorum qui fiscalibus debitis per contu maciā satisfacere differunt, distrahantur: q comparatoribus data perpetua firmitate possidendi. r Da. xv. Calen. Iul. Serdicę, Constāti no Cęs. V. & Maximo C.

DE CAPIENDIS ET distrahēdis pignoribus tributorū causā.
Res eorum. Distrahantur. post doocmē ses à die captiōis: vt ff. de re iud. l. debitoribus. Al. item seruatis solennitatibus, quas dixi i. de fi. instru. & iur. ha. fis. l. 3.
q Possidēdi. et si res fuerit minoris: vt i. de iure ha. fis. l. deun que. in fi. & fa. j. de debi ciui. l fi in fi. Ak.

s Côc. de pęn. di. 5. ca. i. post prin. ibi, cōsideret quāuū pseuerauerit a cū gl. sup verbo, pseuerauerit.

II. Impp. Constantinus & Constans AA. Restituto præsidi Sardiniæ.

SAtis s sit debitorem annorum ad soluendū necessitatem captione pignorum conueniri. Dat. viij. Id. Dec. Thessalonicæ, Constantio. vj. & Constant. iij. Coss.

s Satis q. d nō in carceretur: sed tamen bene capitur per personam. vt i. de. l. 2. item & vendantur pignora: vt sup. l. prox.

† In Co. Th. addi. tur. & de quadrimēstruis breuib. li. 11. tit. 25. & hic forte addi debuit.

TITVLVS XXII.

DE APOCHIS PVblicis, t & de descriptionib. curialib. & de distributionib. curialib. t

t DE APOchis publicis & c.

Apocha soluenti datur: aut apocha suscipienti: vt supra, de fide instrumento. l. plures. & ʒ. qui poti. in pig. ha. l. penul. et not. q̄ alias est, curialium, alias cu rialibus & exponet. l. ... itē aliàs est distributionibus ciuilibus, aliàs deest.

et sic nō nō sufficere testes: vt ff. de proba. l. cessus. & sic duæ scripturæ ad minus sunt necessariæ. vna d' s positione vt hic. & in authent. de col. §. pro fiscalib'. alia de solutione. quæ sit susceptori s curiali: vt hic. & j. de col. fun. pa. l. placuit. & in authent. de mand. princi. §. coges. sit & & tertia quam facit curialis minor cum recipit: vt ʒ. de exac. tri. l. apparitores.

Testes aliquādo ad probādū non sufficiunt.

Aestimū non ante sumit effectum, quàm præsidib. intimetur, & per eos recipiatur. Item suscepto. seu thesaura. debent de suscep. facere cautio. solēnem: & exactores prouinciales debēt singulis quatuor mensibus rationem sua exactionis transmittere, & quod ex causa lucratiua acceperint scribere. Bartol.

l. Impp. Honorius & Theodo. AA. Anthemio pfecto ptorio.

AD inferiorū [a] curialium releuandas fortunas, & impressioné potentiū & itidē curialiū [b] cohibendā placuit, vt descriptiones [c] si quę p singulos ordines cogētibus diuersis negotijs agitent, nō sumāt ante principium, quàm apud acta prouinciarum rectoribus intimentur, & ex eorum fuerint receptę sententijs. Sed & aurum quod ex huiuscemodi cō tributione [d] redigit, ita debet susceptori aurario [e] consignari, vt securitatibus [f] nomen inferentis [g] dies, consul, mensis, causa, & summa comprehendantur: quo [h] & descriptionis æquitas illustretur, & descriptio [i] documentis euidentibus fulciatur. [k] hoc etiam obseruando vt in quadrimestrib' [l] † quoque breuibus, qui ad excellentiæ tuæ officium solenniter diriguntur, celebratę [m] descriptionis dispunctio [n] societur: vt omnes [o] vestræ potestatis scientiam † formidantes, nihil ad releuationem locupletū, atq; inopum [p] pernicem audeāt pertentare. Quod [q] & tūc optimum est custodiri, cum lucratiuę facultates ex bonis curialium curiæ obuenerint: vt & inopes [r] & locupletes fructu prouisionis simili [s] potiantur. Quā dispositionem [t] siquis iudicū, numerariorū, [u] vel curialiū mutilādā [x] esse crediderit, interminationi, quam nostra [y] sedes

† Quadrimestruis.

† Rectè sic: nec legendum ad d. spositio.

† Aliàs, sentētiā.

a Ad inferiorum qui tributa accipiunt & inferūt maioribus qui maiores accepisse negant: & sic forma, idest substantia inferiorum grauatur in duplo: vt supra de exactio. tribu. lege, missi.

b Curialium. potentes & curiales pro eodem ponit. & est aliàs itidem; aliàs eorundem. Accursius.

c Descriptiones. scilicet bonorum, quæ vocantur æstimi: quas faciunt principes cogentibus diuersis negotiis. vnde illud: Exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. & secundum hoc quod subiicit, p singulos ordines, dic, idest per homines magnos & paruos, omnes enim dabent soluere: j. de anno. & tribu. l. in fraudem. & pro hoc est in authen. de col. circa princ. & quod statim hic subiicit. alii dicunt descriptiones, idest scripturæ. quæ sunt de solutionibus quæ fiunt de manu in manum. & hoc dicit per singulos ordines, q̄ vocantur apochæ, q̄ debēt insinuari apud pręsidem: aliàs non valerent. vt donatio vltra legitimam summā: vt ʒ. de do. l. sancimus.

Luc. 24.

Tributa soluere omnes coguntur.

d Contributione. idest tributorum solutione.

e Aurario. qui & ipse est curialis seu officialis de maioribus. & ad hoc respicit principium huius l.

f Securitatibus. i. apochis. quæ ad securitatem soluētiū fiunt, ad quod j. de col. fun. pa. l. placuit.

g Inferentis. i. soluentis curialis, vel. i. etiā tributarii, q soluit curiali. ad quod j. de suf. l. suceptores pſentibus. Item adhoc quod dicit de die, facit ff. de ae. l. libellorum. Itē ad cām facit ff. de excep. do. l. 2. §. 1. & de transf. l. cum hi. §. in causa. & ʒ. man. l. p diuersas. debet. n. inseri indictio, & nomē Imperatoris: vt in aut. vt p. no. imp. co. §. itē subscribit notari', licet eius subscriptio sola nō sufficiat: vt ʒ. de cōua. fi. deb. l. 2.

h Quo. pro vt. vel quo. i. facto & quod subiicit, descriptionis. i. qualiter & q̄ fuit imposita collecta. seu descriptio secundum primam. Acc.

i Descriptio. aliàs descriptur. scilicet tributarius vel curialis inferioris. alias descriptio, alias descriptus.

k Fulciatur. scilicet æquitas descriptionis. Acc.

l In quadrimestribus. mos erat, vt fidelis expēsarum notitia quaternis siue quatuor mensibus comprehensa ad scrinia publica dirigeret per palatinos scilicet susceptores aurarios, vel alios: vt vitetur erroris demersa caligine publicis ratiociniis posset ęqualitas apparere: vt ʒ. de offi. co. sacra. lar. l. 1. & facit j. tit. 1. l. pe. in fi. etiam & alii quadrimestres breues, qui in scrinio laterculi mittebantur à magistro offi. vt supra de offi. ma. offi. l. 1. & fi.

m Celebratæ. idest solenniter i. impositę & exactę & susceptori assignatæ.

n Dispunctio aliàs dispō alr dispūctio. i. datorū & acceptorū collatio: vt ff de ver. sig. l. conoscere, l pri.

o Vt omnes. scilicet officiales.

p Inopum. nam videbis quantum cuilibet impositum sit, & ab eo exactum, & an susceptor habuerit eorum exactum. Acc.

q Quod s. vt describat' breuibus, puta si curialis donabat bona sua alicui. nam quarta dabatur curię: vt j. de imponēda lucra. descri. l. vnica. & j. qui & quib. quar pars debet. l. 2. nisi ecclesię donaret: vt ʒ. de sa. crosan. eccle. l. pen. hoc quidē lucrum curiæ obuenisse ponetur in breuibus aspēsatum & introitorū.

r Inopes. nō ad proxima sed ad superius dictum refertur. vel dic ad proxima: q̄a si talia lucra celarentur, posset abscōdi, quod potentiores deberēt soluere: & sic soli minores grauarentur. Et not. ęqualiter pauperes & diuites secundum quantitatē patrimonii pati collectas, non s'cd'm numerum psonarū, ad qd' ʒ. ea. l. & j. de cen. l. 1. & supra de exacto. tri. l. actores

Collectę à diuitibus & pauperibus s'm facultates sunt exigendæ.

s Simili. aliàs simili, aliàs similime.

t Dispositionem. supra dictam.

u Numerariorum. qui hodie tabularii dicuntur, vt infra de numa. l. 1.

x Mutilandam. idest non obseruandam dispositionem supradictam.

y Nostra. i. habes vestra. Præfecto loquitur.

Semel

statuerit, subiacebit. Dat. vij. Ca. Septēb. CP. Varana Coss.

Qui habet instrumentum solutionis, seu securitatis solenniter factum non debet amplius molestari. Bartol.

II. Impp. The. & Valēt. AA. Celeri. PC. Africę.

SEmel securitatē de refusiōe [a] munerū emissā, [b] ab alio iudice ñ liceat refricari. [c] & ideo spectabilitas tua saluberrimę ac iustissimę praeceptionis [d] formā secuta, ꝓhibebit in posterū eos ad discussionē tralacti muneris cōstringi, quos claruit accepta securitatis ꝓsperitate laetari [e] Dat. V. Calen. Maij. Rauennae post Cōs. Felicis & Tauri.

Qui ostendit se tribus proximis annis soluisse, retro soluisse praesumitur, nisi contrarium probetur. B.

III. Imp. Martia. A. Cōstantino Praef. Praetorio.

QVicunq; de prouincialibus [f] & collatoribus, decurso posthac [g] quātolibet annorū numero, cū probatio aliqua ab eo [h] tributarię solutionis exposcit, si triū cohaerētiū sibi [i] annorū [k] apochas securitatesq; ꝓtulerit: superiorum [l] tēporū apochas nō cogat ostēdere, neq; de p̄terito ad illationē functiōis tributarię coerceat: nisi fortè aut curialis, aut qcunq; apparitor, vel optio, [m] vel actuarius, [n] vel qlibet publici debiti exactor siue compulsor possessorum vel collatorum habuerit cautionē: [o] aut id quod reposcit, deberi sibi manifesta gestorum [p] adsertione patefecerit. Dat. XV. Calen. Aug. Varrone & Ioanne. Coss.

IIII. Imp. Iustinia. A. [q]

SEcuritatibus q̄ publicarū functionum grā siue in solidū siue ex parte solutę ēe cōscribunt, [r] nullā exceptionē ñ numeratę pecunię penitus opponi cōcedim⁹. Dat. Ca. Iul. CP. Iusti. A. ij Coss.

TITVLVS XXIII.

DE CANONE largitionalium titulorum. [s]

Quod particulares exactores exigunt, debet dari thesaurario qui est in illa prouincia, vt totum simul deueluatur ad fiscum. Bartol.

I. Impp. Gra. Valent. & Teodos. AAA. Iuliano.

OMnē sūmā [t] auri, vel argēti, & reliquarū spērū q̄ sacris largitionib. [u] ex more [x] pēdunt, statim vt exactio fuerit celebrata, ad thesauros vniuscuiusque ꝓuinciae, [x] vel ad proximos [y] referri sub obsignatione tabularij [z] caeterorūq; quos sollicitos [a] esse debere p̄cedentia iussa decreuerunt, & thesaurorum p̄positis consignari [b] p̄cipimus: vt exinde [c] ad sacrum cōitatū [d] integer omnium titu-

[a] Semel. De refusione. à refundo: dixi secūdum P. [b] Emissam. ab his qui faciendi hoc ius habēt nō alio: vt j. de sol. debi. ci. l. j & s. de qua. p̄scr. l. a §. fi. & solēniter: vt s. l. proxi. & facit. ff. de poen. l. diui fratres. & C. sen. resc. nō pos. l. j. & j. d' susc. l. securitates. [c] Refricari. nisi fuerit grauiosa. s. de trā sac. l. praeses. & not. s. de an. & tri. l. j. [d] Praeceptionis. huius leg. [e] Laetari. sic & qui fuit tutor cura excusatus: vt s. de exc. tu. l. curator. P. Item hoc nisi alij nō sint idonei ad dicta munera: vt ff. de mune. & honorib. l. honor. §. fin. sed ibi in personali: & idem in patrimoniali: vt s. not. de superindicto. Itē. facit. j. l. fi. [f] QVicunque de prouincialibus. sic subaudi. [g] Posthac. idest. post hanc legem. [h] Ab eo. passiuè. [i] Sibi. s. praesenti conuentioni, secundūm M. [k] Annorum. s. proximorum. Ro. [l] Superiorum: praesumptio de praeterito ad plus praeteritum, vel de praesenti ad praeteritum. habes s. de adul. l. si quis. Item q̄ praesumat solutio, est sic ff. de probat. l. si chirographum. [m] Optio. masculinè: qui opiatum percipit. [n] Actuarius. aliàs astuarius: quia cum astu & calliditate & instantia extorquet. P. aliàs auctuari⁹, qui aliquid in exigendis tributis agit. sunt enim haec nomina exactorum. [o] Cautionem. qua promisit tributa praeteriti anni, vel qua confessus est se ea debere: quae antapocha dicitur. vel quia tantum praeteritorum dicit hunc recepisse. Accursius. [p] Gestorum. i. probatione testium coram gestis. i. in actis receptorum, quod praeteritorum annorum nomine debeatur. [q] SEcuritatibus. Cōscribuntur. à procuratore fisci, vel alio qui habet ius exigendi. Et nota. hac l. a sum quo non opponitur exceptio nō nu pe. licet nō sit numerata & talis alios habes s. de nō nume. pe. l. in contractibus §. sed quoniam. & dic vt ibi. Itē facit s. eodem. l. semel. & de quadri. praes. l. 2. §. fina & in l. ia de susce. l. securitates.

[s] DE CANONE largitionalium titulorum. Largitionalium. s. de regulari praestatione. largitiones enim ea dicuntur. quę prouinciales fisco largiuntur & dependent. & dicuntur tituli: quia specialibus titulis, idest. literis breuibusque chartis leguntur, vt supra de conue. fi. de. l. fi. & s. de an. & tri. l. 4. [t] OMnem summā. s. tributū quod p̄ auro & argento praestatur quod dic vt j. de ar. precio quod thes. inter. l. j Vel dic summam auri quae pro tributo praestatur, & pro reliquis speciebus, vt quadragesimas, vel quinquagesimas. vt j. de susce. l. modios. [u] Sacris largitionibus. ablatiuè, vel datiuè. [x] Ex more. s. illius legis. n odos. [x] Prouinciae. si vnum tantum ibi sit thesaurus. aliàs ad proxi. vt subijcit. Vel dic, si prouincia sua non habet, tunc ad proximos: vt supra. de an & tri. l. pro locis. & facit j. de sus. l. diu. & facit j. de aut. pu pecle. l. j. & s. de offi. com. sacr. lar. l. j. Accursius. [y] Ad proximos. id est proximae prouinciae, si ille da illa prouincia deceffit. [z] Tabularij. q̄ sunt cum susceptore: vt infra, de susc. l. duos. & de nume. & actu. l. in p. omnenus. [a] Solicitos. s. praesides & opinatores & alios: vt s. de exact. tri. l. missi. [b] Consignari. secundum solennitatem quam habes. s. de apo. pu. l. 2. [c] Exinde. idest his secutis quae dicta sunt. [d] Communitatum. i. ad comitem rerum priuatarū. Numerus.

- Next to the top gloss: … numerata pecuniae non semper opponatur.
- Next to gloss [q]: [q] Cōtra. ca. j. cum glo. super verbo vltimo. extra d' causa pos. & proprie. vbi dicit quòd vltima tēpora praeteritionis spectāda sunt.
- Next to gloss [x]: [r] Menna pP. est. n. pars. l. in contractibus s. de non numerata pecunia. §. sed quoniam. C6 tius.

lorum numerus a diriga tur. D. Cal. Au. Merobau de ij. & Saturnino Coss.

Susceptoribus ad prouinciam missis nō debet permitti vt p seipsos exigant: sed iudices ordinarij exigere debent: quod si permiserint, punientur. Bar.

II. Impp. Hono. & The. AA. Anthemio PP.

Neq; sacrarū vel priuatarum b largitio num palatina officia, c ex quacunque causa, d vel ex quocunque titulo fiscalis debiti, cū ad prouinciam mittuntur, possessores se audeant conuenire, e siue id ex præterito reliquū trahatur, siue præsentis temporis tributa f solui conueniat: sed rectores prouinciarum frequenter adeū do commoneant, g eorumq; h officijs i incūbant. k Quòd si rector prouinciæ imminentem sibi memoratorum declinare molestiam quæret, vel qualibet alia ratione palatinis ijsdem l propria auctoritate publicæ exactionis permiserit cu ram: tam ipse, q̄ officiū eius m vicena auri pondo fisco dependant. n Dat. vij. Id. Decemb. CP. Basso & Philippo Coss.

Notarij cameræ non grauantur ad munera quæ personæ laborem iniungunt: & qui eos grauauerint punientur: & per officium iudicis superioris defenduntur. B.

III. Impp. Leo & Anthemius AA. Heliodo. Cō. sacrarum largitionum.

Præcepit nostra serenitas, neque veloci cursui, o neq; alij prçter inueteratam consuetudinem grauamini subiace re chartularios qui de p cohortalib. officijs vniuscuiusq; prouinciæ largitionales q titulos retractare r constituuntur: cū idem & amplissima prçfectura disposuisse perhibeatur: vt his necessitatibus liberati, fideliter largitionales titulos valeāt retractare. Qđ si aliquo tempore nostra iussio s temerario ausu ex aliqua fuerit parte violata: t tā rector prouinciæ, q̄ apparitor eius 30. libr. auri condemnatione plectentur. Insuper virum spectabilem comitem Orientis, eiusq; officium, licentiam habere conatus u nefarios inhibendi tam moderatorum, quàm cohortalis officij cum de hac re admoniti fuerint à palatinis: eandem pęnam formidantibus si non omnibus modis pietatis nostræ decreta congruū mereantur effectum.

Electio & defensio susceptoris spectant ad proconsulem & præfectum, non tamen ad præsidem. Bart.

Illud ēt generali x forma sancimus, vt in omnibus prouincijs tam nominatio specialium susceptorum largitionalium titulorū, y q̄ defensio tractatorum, z non tm̄ per viros clarissimos moderatores prouinciarum, sed ēt p viros spectabiles pcōsules, & præfectū Augustalē, ac laudabiles vicarios vnà cū eorū officijs, admonentib. semp, necnon imminentibus palatinis procuretur, prouidentib. a vt post nominationē ēt specialium susceptorū largitionalium titulorū, nulla b minuendæ exactionis ad sacrū pertinentis ærariū, aut transferendi ad arcarios, c aut quoslibet alios extraneos titulos, rectorib. pūncia rum, aut eorū officijs, seu ēt d curialib. licētia permittat: quadrimestris breuib' p idoneū tractatorē e eorundē titulorū, sup cōmendādis ratiocinijs publicis, periculo rectorū prouinciarum ad sacratissimā vrbē transmitten dis. nā quacunq; f ex parte, quā iussit nostra tranquillitas, si minus fuerit pcuratū, pœna superius designata, tā ipsi iudices, q̄ eorū officia se nouerint esse plectenda. g Dat. viij. Aug. Constantinop. Anthemio A. II. Cōsule.

---

a Numerus. idest omnis exactio per titulos. i. breues facta, vt in titulo notaui.

b Neque sacrarū vel priuatarū. pro eisdem. vel dic sacrarum, i. fiscalid, vel priuatard. f. sui patrimonij. & dic neque hæc officia: nedum alij, qui mandatum non habent.

c Officia. i. officia q̄ congruunt palatinis.

d Causa. f. debiti. qđ est j.

e Cōuenire. vt & j. de exa. trib. l. missi. vbi dicunt hi palatini opinatores, vt j. de officio recto. prouinciæ. l. nullum.

f Tributa. aliàs tributis, aliàs tributa.

g Commoneant. & vt exigant à suis dictis & ei soluant.

h Eorum. i. præsidū.

i Officijs. i. officialibus memoratorū exactorum.

k Incumbant. i. sint exactores. Acc.

l Illorum. Palatinis.

m Officium eius. f. præsidis. i. officiales.

n Dependant. Idest, soluant.

o Præcepit. Cursui. man' est, de quo habes j. de cu. pu. l. cursum.

p Qui de. No qui dicantur chartularij.

q Largitionales. hoc expone vt in tit.

r Retractare. idest perfectè tractare, vt sunt notarij.

s Iussio. f. ista.

t Violata quia. & co gunt ad aliquod grauamen vltra consuetudinem veterē.

u Conatus. i. si aliqui vellet cogere chartularios, inhibeatur à comite Orientis.

x Generali. i. hac l. q̄ generalis est.

y Susceptorum largitio. titulorum. not. susceptorū eligi à pūde. cum cōsilio alio rum ibi: vt j. de susc. & arca. l. exactores.

z Tractatorū. i. notariorum prædictorū, quia grauaminibus defendi debent. & accipe hic procuratus, quod est j.

a Prouidētibus. istis officialibus.

b Nulla. licentia p. mittatur. quod est j. & quod dicit minuēdæ, facit. j. de anno. & trib. l. oēs pene. & j. de transla. l. præses. Item quod dicit trāsferendi, facit j. de su sce. l. duos.

c Ad arcarios. i. alios officiales. A.

d Seu etiā. mihi plus placuisset, uel etiam.

e Tractatorem. idest notarium. sic. n. dicitur sup. de off. co sac. lar. l. 1. & facit j. de apo. pub. l. j. & quod ibi no.

f Nam quacunq; cōstrue. nam si minus fuerit procuratum. i. si minus fuerit procuratum quacunq; ex pte, quā iusserit &c.

g Plectēda. f. officia. Præci-

Ex Co. Th. 11. 7. 37.

Si litera iudicis aliquid vltra veterem consuetudinem contineant, præsumuntur erronea: nec eis est credendum. Bartol.

IIII. Iidem AA. Heliodoro. Com. S. L.

PRæcipimus, vt si forte delegatio a q̃ ab amplissima pfectura in diuersas prouincias ex more quotannis b emitti tur, minus c cōtineat omnes largitionales titulos, d aut quoquo mō exactio eorū debet pcedere, e nihilominus cōpetētē exactionem eorū à viris spectabilib. tā pcōsulib. q̃ vicarijs, & viro spectabili comite Orientis, & pfecto Augustali, necnō & rectorib. prouinciarū, eorūq; officijs & curialibus (ciuium largitionaliū titulorū exactionem †) pcurari, vicenarū librarū auri cōdēnatione præ oculis habentib. si qd minus exactum vel illatum fuerit sacro ærario, q̃ prisca & inueterata consuetudo f sacris largitionib. inferri constituit. Da. Calen. Iul. Constantinopo. Anthemio. II. Cons.

TITVLVS XXIIII.

NE OPERAE A COLlatoribus g exigãtur.

I. Imppp. Valent. Valens & Grati. AAA. ad Viuentium. PP. †

OPerarum præbitionem, quę illicitè h à prouincialibus hactenus expetita est, synceritas tua i cessare præcipiat. Da. x. Ca. Mar. Treu. Valentiniano N. B. P. & & Victore Coss.

TITVLVS XXV.

DE IMMVNITAte nemini concedendæ.

Qui falsum instrumentū immunitatis conscripserit, igne est comburendus: & omnes ad solutionem canonis sunt vrgendi. Bar.

I. Imppp. Grat. Valent. & Theodo. AAA. ad Populum. †

HIs nostrę serenitatis edictis, ciuitatū tabula rijs erit flāma supplicii, k si cuiusquā l fraude, ambitu, ptāte, iniustam cuiuspiā profiteantur m immunitatē: ac non ēm pcedentē definitionem n oēs oino, abolita specialiū immunitatum gratia, necessitas tributariæ functionis firmata o censitorū pæquatorumq; prouincialium iudicū peræquatione cōstrinxerint. p † Dat. iiij. No. Mart. Medio. Merob. II. & Saturnino Coss.

Munitio viarum & aggerum debet fieri expensis pro quantitate patrimonij possessorum. Bar.

II. Impp. Hono. & Th. AA. Anthemio PP.

PEr Bithyniā cęterasque prouincias possessores in reparatione publici aggeris, q & ceteris hmōi munerib. r pro iugerū numero s vel capitum t q̃ possidere noscuntur, dare cogantur. † Dat. vij. Cal. Nou. Cōstantinop. Honorio viij. & Theodos. V. Coss.

TITVLVS XXVI.

DE CONDITIS u in publicis horreis.

Non debet tangi de frumētibus nouis donec consumantur antiqui. Item licitum est commiscere fructus corruptos cum incorruptis: & ad prædicta per superiorem officialis sufficiens deputetur. Bartolus.

a PRæcipimus. De legatin. l. litera delegatiua in qua continet. q̃ princeps mittit psidib. vt exigant collectas suas.
b Quotannis. i. singulis annis in Septembri & Octobri. q̃n mittitur præfectus p sidib. vt subiectis nūcient, vt se ad soluendū parēt, vt sup. de indi. l. 2. & in authē. de col. in prin. colla 9.
c Minus. q̃ soliti sūt præstare.
d Titulos accipe. pro curari: & repete, pręcipimus. & dic aut. pro & quoquo modo &c.
e Procedere. subaudi. procurari. & etiā subaudi, præcipim.
f Consuetudo. sm consuetudinem vectigalia scilicet personis pro rebus iniuncta sunt præstanda: vt ff. de pub. l. si publican. §. fi. quia isti magis scire possunt, q̃ præfectus: ideo puniuntur. & facit inf. de suscep. l. 1.

NE OPERÆ A collatorib. &c.

g A collatoribus. i. his qui soluunt alia tributa facta. Acc.
h OPerarū. illicite prouinciales ergo q̃ tributa præstant, ad operas aliquas non tenent. s. nā nec balnea psidib. succēdere sūt cōpellendi: vt ī. ne tribu. laua. p. l. 1. nec bestias eorū cōmodare, vt ī. ne rust. ad vllū officium. l. 2. nec hospitium: vt inf de meta. l. deuotum. nec salgamū: vt ī. de salga. non præ. l. 2. nec ad angariā vel parangariā, vt in Auth. de mā. prin. § illud. col. 3. & de col. §. ad hoc. coll. 9 nisi in aduentu principis, vt ī. de sacrosan. eccle. l. neminem. & nisi, vt ī. ti. e. l. fi.
i Tua. præfecto loquitur. vt patet ex suprascriptione.

DE IMMVNITAte nemi &c.

k HIs. Supplicii. Nā flāmā supplicium officialis, si alicuius profiteat immunitatē sic ī. d fal. mo. l. 2.
l Cuiusquam. scilicet tributarij.
m Profiteantur. scribendo aliquem immunem sua auctoritate: nec prodest immunitas talis: vt ī. de cē. l. 1. & ī. de an. & trib. l. in fraudem. & ī. de decu. l. vacuaris. & ī de agri. & cē. l. immunitates.
n Definitionem. quæ est, vt omnes soluant: vt sup. de an. & tri. l. 4. & de ope. pu. l. omnes. in fi. & de ver. & cōmil. l. omniū. & ī. de iterd. l. j. & C. sine cē. vl re l. fi.
o Firmata. quidā libri habent, necessitatē tributoriæ functionis, & firmata cēsitorum prouincialium iudicum. Acc.
p Peræquatione cōstrinxerint. s. tributarij. sed in lib. Azon. est, necessitas cōstrinxerit: & cēsitorū pæquatorū. & deest. puincialiū iudicū. Ac.
q PEr Bithyniam. Aggeris. s̃ fluminis impetum: vt ī. de allu. l 1. Acc.
r Hmōi muneribus. vt in vallis ciuitatū faciendis, & ad portus & vias: vt ī. de ope. pu. l. ad portus. & l. oēs. & ī. de oti. ui. do angu. l. absit.
s Numero. quib. inspectis imponit ptrimonij mun pson. s. p reb. vt ī. de an. & trib. l. 2. & l. p locis. & aliud p ipsis reb. vt ī. de susce. l. modios.
t Capitū. i. animaliū.
u De conditis &c. idest

Cōsuetudo regionis in vectigalibus attendēda est.

† Totum hoc, nm. lat. ti. exactionē vacat.

† Co. Th. eo. tit. l. 1.

† Co. Th. li. 1 1. tit. 1. l. 6. & l. 9. ī. de agr. Cōs

† Peræquatorū: que peręquatione constrinxerit.

† Astringant. vet. meus manuscript. Contius.

Idest repositis, à condo. dis.

a Omnia & corrupta. vt j. hic. b Expedi. vel dando militibus, vel vendendo.

c Ad frumentum. scilicet nouum.

d Vetera. f. frumēta.

e Querela. f. militū. & aliorum quibus fiatur expēsa. Al. Vel dic querela distrahētis, in damno. f. fiscī. multum enim quis conqueritur, quando rem suā malè distrahit. Py. Vel querela maxima, ut quod ff. ne quid in flu. pu. l. j. §. sunt qui. Acc.

f Ex noua portione. i. ex nouo frumento. Acc.

g Velata. Quæ velabitur immiscendo nouum frumentum cū veteri corrupto.

h Negotiū f. frumentum acc piendum. & expēdēdum & custodiendum, vt subijcit.

i Mentis. alias pro integritate mentis: & alias pro integritate meritis, & facit j. de decu. l. eum qui. Acc.

k Metiatur. cum vendit vel dat

l Condito. f. quando totum quod est in horreo, vni vēdit.

m Cvm ad quilibet vrbē mansionem. i. qua sunt horrea publ. & loquitur præsidi, vt ex superiori patet.

n Inspicere. ad qđ ff. de off. procon. l. si in aliquam Accur.

o Per incuriam. i. negligentiam.

p Rectorum. ad quod j. de diuers. l. cum. & ff. ad leg. Iul. repe. l. lex Iulia repetundarum. § sed & de off. p̄sid. l. præses.

q Infecta. i. corrupta. vt & alias res nudatæ deteriorantur, vt ff. ad l. Rhod. de iac. l. nauis §. cum autē.

r Tuum. Delictum officialis punit dominum. & est ratio vt in auth. vt iud. sine quoquo suffra. §. cum. & facit j. de an.

Ex Co. Th. li. 11. ti. 14. li. j. §. ab oia.

Aliās, e de noua portio misceat &c.

In manuscript. desideratur Contius.

Officialis delictum dominū punit.

I. [illegible]

OMnia quæ in horreis habentur, expendi b volumus ita vt nō prius ad frumentū c extendatur expensa, q̄d sub præfectura tua vrbis horreis infertur, q̄ vetera d condita fuerint erogata. & si forte vetustate species ita corrupta est, vt per semet erogari sine querela e non possit, eidem f ex noua portione f misceatur, cuius adiectione corruptio velata g dānum fisco non faciat. Ad illud autē negotium h arbitratu ac iudicio tuo nobilis, prudens, fidelis, optimè sibi conscius pro integritate mētis i apponatur custos ac mensor: q. vel frumenta modio metiatur, k vel iustis æstimationibus colligat quanta habeantur in condito. l Dat. vij Id. April. Diuo Iouiano, & Varroniano Coss.

Rectores debent per seipsos inspicere domos & horrea publica, ne ex plus nia corrumpantur publica frumenta.

II. Iidem AA. Anthe, præsidi.

CVm ad quilibet vrbem mansionem m accesseris, protinus horrea inspicere n te volumus vt deuotissimis militibus deputatæ, & incorruptæ species præbeant. Nā si per incuriam o officij grauitatis tuæ, sacro rum p rectorū neglecta procuratione, aliqua plurimis infecta q peperint, ad damnum tuum r referentur. Dat. viij. Calen. Septēb. Arelate, Iouiano & Varroniano Coss.

Species in horreis publicis depositas, nullus debet in suam vtilitatē conuertere: aliter deportabitur. Bar.

III. [illegible] pp. A ca. & [illegible] no. AA. Anatolio PP. [illegible] rici. †

NVlli posthac horreaticas s species contingendi t copia præbeatur. si verò quisquam temerator horreorum extiterit, qui sibi ex prædictis aliqd audeat vsurpare: u hanc penā sciat nrō arbitrio definitā, vt deportationis pœnæ subiectus, totius substātiæ cogatur subire iacturam. Dat. vij. Id. Iul. Constantinop. Cæsario & Attico Coss.

TITVLVS XXVII.

VT NEMINI liceat in emptione specierum se excusare y & de munere sitocomiæ. a

I. Imp. Anastasius A. Macroniano. PP.

QVoties vrgente necessitate x comparationes frumenti, vel olei, aliarumq́; specierum quibuslibet prouincijs indicitur, nulli penitus a possidentium sese sub cuiuscunque priuilegij occasione excusandi tribui facultatem censemus: omnique b cuicunque possidentium, quocunq; modo quocūque tempore, per sacros apices, vel etiam pragmaticam sanctionem, aut iudicialem fortè dispositionem huiusmodi excusatio c data est, vel postea data fuerit, licentia minimè vnquam contra tenorem nostræ legis saluberrimæ valitura. adeo namque huiusmodi onera cunctis, pro qua singulis

& tribu. l. 3. & l. iudices. Accur.

s **N**Vlli. Horreaticas. i. species in horreis positas. Thesis n Græcè, Latinè dicitur positio. inde bibliotheca & dactyliotheca, vbi reponunē libri, vt ff. de contrah. emp. l. Labeo. & ff. de leg. 3. l. Labeo. §. fi. aliàs est horreomicas. & facit. j. de fru. vrb. Con. l. 2.

t Contingendi. accipiendo eas.

u Vsurpare. i. audēdo vsurpet de prædictis speciebus. Acc.

x Iacturam. similis pœna est j. ad l. Iul. de vi publ. vel priu. l. si quis. in fi.

Ex Co. Th. li. 11. ti. 14. li. 3.

y VT NEMINI liceat in emptione specierum se excusare.

Aliàs deest, de munere sitonię. & de hoc munere dic, qd hic nō tractat sed in Græco dicit, vt ff. de va. mu. l. 2. in prin. & de admin. re. ad ciuit. pert. l. fi. §. item veteri pserunt sitonas.

z Quoties. Necessitate. famis vel guerræ. & sic est supradictā.

a Nulli penitus. nisi ætas 70. ann. aut numerus 5. liberorū det excusationem, vt ff. de mu. & hono. l. 3. §. cura. Vel dic, hoc ode rigitur hic. Vel ibi est personale. vt in eod. tit. l. 1. §. 1. hic patrimoniale & forte j. de quæ. mu. vel pīla. l. 1. & 2. & fi. & l. de an. & tribu. l. in fraudē. & de pe. bo. sub. l. 1.

b Omniq; habeasq; breue. & accipe licentia. & postea redeas cuicunque. Acc.

c Excusatio. aliàs excusatio. aliàs excusationem: sed tunc legitur huius licentia &c & erit nominatiuus licentia. & subaudi, erit.

In vno meo manuscripto l. cōparatione, in alio coemptione. Contius.

Sitonię vel sitonię ei legē sa patat Cuiacius.

Domum

a Domum. idest habitantes in domo nostra quam habemus in ea provincia cui indicitur hoc munus. Et no quia intelligitur de ea pecunia quæ confertur ad comparationē Al...

DE COLLATIONE donatorum, vel relevatorum, aut translatorum &c.

Vacat, & exponas in textu.

Dispositionē Antiochi ... portione contigerit, volumus irrogari, vt ab ijsdē comparationibus nec sacratissimam nostræ pietatis, nec serenissimę nostrę coniugis domum a patiemur subtrahere. Da. iij. Cal. Aug. Constantinop. Olibrio. V.C. Coss.

TITVLVS XXVIII.

DE COLLATIONE donatorū, vel releuatorum, aut translatorum, seu adæratorum.

I. Impp. Valent. & Theo. AA. Hermocrati PP.

Dispositionem, amplissimæ recordationis Antiochi b q̄ certā quantitatē ante se releuatis possessionibus noīe canonis indixit, si iminui decernimus. id. n. c qm̄ in canonē cecidit, & anniuersaria d debet pēsitatione psolui: nec in pteritum, nec in posterū patimur ēe cōcessum. e In dulgentiā verò memoratę descriptionis & i ante actū, & in posterū tēpus, nō solum in releuatis, verū ēt in donatis, adæratis, f translatisq;, seu quodlibet aliud nomē nouæ descriptionis excogitatum est, volumus obseruari: nullāq; sup his g vnquā ex actiōis molestiā formidari: qbus nō tm̄ reliqua pteriti tēporis relaxam⁹, sed nec in posterum quicquā innouationis aut oneris adijciēdum esse cēsemus: nulliq; licere deinceps cōtra diualia statuta releuare suas possessiones. h Nouerit tū amplissimę tuę sedis officiū i q̄ si aliquādo nobis sug gestio huic nrę sanctioni contraria porrigat, vel si sacris mādatis, si qua fortè citra suggestionem his pijs dispositionib⁹ aduersa emanauerint, k obsequat, & aliquos tanquam debitores ex huiusmodi titulo crediderit exponēdos, l ducentarum librarū auri se condemnatione multandum. Dat. xij. Cal. Decēb. Theo. xviij. & Albino Coss.

TITVLVS XXIX.

DE COLLATIONE æris.

Pro ære potest solui aurum tanti valoris. Bart.

I. Impp. Arca. & Hono. AA Hilario.

Eris precia, a quę à prouincialibus postulantur, ita exigi volumus, vt pro viginti libris æris, vnus auri solidus à possessore reddatur. Dat. V. Calend. Iun. Med. Arca. iiij. & Honor. iij. AA. Coss.

TITVLVS XXX.

DE DISCVSSORIBVS. m

Si æstimator malè æstimat tenetur. Bartolus.

I. Impp. Valent. Valēs & Gra. AAA. ad Anthemium Vic. Hispaniarū. †

Notes:

b ... fuit imperator secundū Pet. Et dic ca'um, si tributaria non potest vti fundo, prout descriptūt in censum, quia chasmate pro parte perijt, vel vites siccæ sunt: ille qui præest censui, releuat: vt ff. de cēs. leg. forma. ante tempora ergo Antiochi quædam erant releuata prædia: alia erant donata, vt nihil soluerent: aliqua adærata, vt aliquid æris soluerēt: aliqua translata in alium, quia primus non soluebat pro modico, qd solueret seculus: vnde Antiochus fecit, q. omnia talia soluerent certum quid pro præterito & futuro: & nil plus pro præterito vel futuro. qd & Valentinus hic confirmat, nullo obstante priuilegio: & hic in certis prædijs locum habet locū hæc lex.
c Id enim. indictid
d Anniversaria. Not. anniuersaria: ex quo collige illam esse canonem annuersarium, qui singulis annis debetur. ad quod. s. de sacro sā. eccle. l. placet. Item not. q. hæc lex consuetudine approbata non tollitur rescripto: sic nec per aliam l. vt no. secundum quosdam. C. quæ sit lon. consue. in l. j.
e Concessum. idest remissum.
f Adæratis. vacat ad. & dicitur aderatio, vel æratio, quasi æris pstatio: vnde prædia adærata, ex quib. pstabatur fisco. ad quod j. de com. tei mil. le. 2. vel adæratio, quia aliquid ex his soluebatur æratio.
g Super his. i. vltra quam statuit Antiochus.
h Possessiones. s. prædictas. nec enim tollitur hac lex per illam de cens. l. forma. Acc.
i Sedis officium. loquitur præfecto.
k Emanauerint. al. at mandauerint: & aliàs mandauerint. Et no. non valere rescriptum etiam proprio motu. ad quod C. de legi. & con. l. 2. sed arg. contra. j. de pe. bo. sub. l. 1. in fin.

l DE COLLATIONE æris. Eris precia. idest diceres collationes, qui in vno lustro æs solvebant, volebant dare aliud, pretium. scilicet aurū: quod licet sit carius, tamen facilius datur, vt infra. de aci. b. huic. vnde statuit vt pro xx. librīs æris soluant vnum solidum. i. vnum aureū: vt infra. de pon. te. li. §. fi. & ff. de in int. voca. l. pe. & est sic j. de eugen. præ. quod thes. inter. l. 1. & secundum hoc postulatur à ipsone solvente. Vel dic pro præterito tempore, & tunc propter postulatur ab inuito: vel pro publica vtili tate: aliàs contra.

m DE DISCVSSORIBVS. Multis modis dicitur discussor. Primo, qui inquirit publicos debitores, & redigit in scriptis: vt hoc tit. leg. 1. & 2. Secundo, qui statuit rerum precia, ne vendantur nimis: vt j. de sudo. l. nemo extertus. Tertiò qui inquirit & æstimat facultates aliquorū pro imponenda collecta: vt j. de cens. leg. peræquatores. & l. qui granarios. & ita etiam potest intelligi h. j. huius titu. & de eius officio loquitur supra de tute. & cur. illu. per. l. 1. in fi. & de magi. con. l. fi. Quarto secundū R. dicis qui defertit agris quærens colonos, & inquirunt an sint idonei: vt j. l. fi. Itē est aperit discussor: vt j. de aduo. di. in l. sanctimus. aliàs dicitur aculer. q. terret hom. nes

Margin notes:

* Defant dux constitutiōes Grecæ, tu petēdę ex pi. mis. his infrā.

Æstatum, vel adæratum, qd.

† Aliàs exigendos.

† Ex Cod. Th. li. 11. ti. 2. l. 2.

Discussor multis modis dicitur.

† Co. Th. li. 11. ut. 62. l. 1.

Quoties in disceptatione [a] cōstiterit inique discussionem fuisse confectam, [b] & fidem facti [c] non poterit approbare discussor ipse in eodem titulo, [d] & in eodem modo ad soluendum protinus vrgeatur, in quo alterum perperam fecerit debitorem. Da. prid. Id. Maij, Valentiniano. N.B. P. & Victore Coss.

Licet soluens tributa, apocham de soluto perdiderit, pōt tamē ex libris cēus solutionē probare. B.

II. Impp. Arcad. & Honor. AA. Messalæ pf. pt. †

Ne casu amissa securitate publica, [e] q̄dam p̄damnatcaī collatorib. [f] decernimus, vt q̄ securitate à discussorib. seu apparitorib. expositæ rōcinijs publicis p̄tinet: rursus p iniuriā non petātur [g] D. V. Cal. Decemb. Mediol. Stilichone & Aureliano Coss.

Ab onere discutiēdi & æstimādi patrimonia nullus excusatur, nec etiam miles, nec militans. Bar.

III. Impp. Theodo. & Valent. AA. Apollo. PP.

Per singulas [h] prouincias, vel ciuitates honoratis vsque ad comitiuam consistorianam, nec non etiam militantib. & suis obsequijs non adhærentibus [i] aduocatis quinetiam fori prouincialis mandari [k] discussionis iugerum [l] sollicitudinē decernimus. D. V. Cal. Ia. Eudoxio & Dioscoro Coss.

Deest constitutio Græca, ex Prætermissis repetenda.

TITVLVS XXXI.

DE DECVRIONIB. [m] & filijs eorum, & qui decuriones habeant, & quibus modis à fortuna curiæ † liberentur.

Pater si ad decurionatum filij consenserit, tenetur pro eo, & hæres eius, prius facta excussione de principali. Bartol.

I. Impp. Valer. & Gallie. AA. & Valerianus. Cæs. Carteno.

Si cùm te pater decurionē esse voluisset, [n] & illo in rebus humanis agēte [o] honor tibi delatus est: tenentur quidem etiam hæredes eius reipublicæ. [p] nam in hac parte vice fideiussoris pater accipitur: sed non ante, [q] nisi tuis

hoies p̄textu officij: vt ī. de p̄d. ob. tur. ca. l. q̄d cuidā di. & ff. de p̄cus. l. 1. Itē alias improb. exactor: vt ī. de sup. l. 1. & de ifa l. neq. & facit ī. q̄b. ca. colo. cēs. l. 1.

[a] Quoties in disceptatione. i. post disceptationem hoc liquet. l. inique &c. Accur.

[b] Confectam. i. scribendo debitorē publicū q̄ nō erat: vel scribēdo p̄trimoniū plus valere, q̄ valeat, vt p hoc plus de collecta soluatur: vt in rub. no.

[c] Facti. quod sic fit vt p̄diximus. Et not. q̄ ab eius sñia appellat: vt ī. de appe. l. eū post sententiam.

[d] Titulo. forte mutui. vel dic in eo. titulo collecto, vt quia p̄ eumdem frumēto fiebat. vt ī eo tit. l. 1.

[e] Ne casu emissa securitate publica. quā hēt priuatus: de qua loq̄. ī de apo pu. l. semel.

[f] Collatoribus. i. collatoribus: cū dicant officiales q̄ ipsi collatores non soluerēt. Vel dic quia collatores hebentes duas securitates dicerent se bis soluisse, & sic repetere velle.

[g] Non petant ergo à p̄trio. si non sunt in libro fiscali rōnū, possunt iterum peti securitates: arg. à p̄trio sensu: quod est validū: vt ff. de offi. eius cui man. est iu. l. 1. alias esset p̄ id quod inté. Et not. hic ar. si creditor perdet instrum debiti, vel debitor securitatis, & nō est eius pro bato in scriptis, q̄ possunt petere, vt iterum conficiat. & facit in Auth. de men. princ. § coges. colla. 3. & ff. de admi. tut. l. chirographis. & in Authen. de hære. & fal. §. 1. colla. 1.

[h] Per singulas. incipe constitutionem in fin.

[i] Non adhærentibus. i. illis aduocatis, qui non aduocant in foro comitis cōsistorij, sed fori prouincialis sic, vt subijcit. & sic concordat. ī. de aduo. di. iudi. l. sancimus. Vel melius iunge aduocatis, cum sequenti litera. & sic est cōtra. d. l. sancimus. Solu. vt ibi, vel operis discutio.

[k] Mandari. scilicet posse.

[l] Iugeru. aliās iugorum. s. vt inquirat quot iugera & agros desertos, & ipsos cultores inueniat secundū. aliās iugerum. s. vt inquirat quot iugera, & quot possessiones habeant collatores, vt imponat̄ s̄m illorum quantitatem collecta: vt ī. de an. & trib. l. 2.

[m] DE DECVRIONIBVS &c.

De his maxime dicitur. ī. in fin. ti. in trib. vltimis constitutionib. & dic quia dixit de multis [r] officialibus circa tributa exigenda: & quia inter cæteros decuriones habent quasdam p̄rogatiuas, de his dicit. Et no. q̄ decurio à x. dr: [s] vt ff. de ver. si. l. pupillus § decuriones. olim. n. cū Romani excrescerēt, mittebantur aliqui in aliquam partem, quæ postea vocabatur colonia: & decuriales eligebatur pro consilijs Vnde secundum hoc consiliarij ciuitatum decuriones vocantur. [t] & differt à curiali quia curialis genus, decurio species: vt in d. l. pupillus. sed Py. dicit non esse differentiā: vt in au. ī. de incest. nup. l. cum ancillis. & ī. de episc. & cle. l. si quis presbyter. Item not. q̄ decurio [u] habet honorem, quia non torquet̄ et finito decurionatu: vt ī. de q̄o l. nihil. Item datus curiæ decurionū naturalis fit legitimus: vt ī. de na. li. l. qui. De onere cōstat.

[n] Si esse voluisset. q̄d est curpio: q̄ sciu & nō p̄dicit, & si est in potestate: aliās secus: vt ī. de filiisf. & quēadmodū. l. 1. & ff. ad munic. l. 2. §. 1. & ff. dec. l. honores. §. fi.

[o] Agente. subaudi maxime. si dices patrē expresse voluisse. et si postea decedit, tñ tenet̄: vt ff. fami. erc. l. si filia §. Neratius. si vero dicas tacite, nihil subaudias.

[p] Reipublicæ si q̄d gessit vt decurio: & da exēplū. ff. ad muni. l. 3. §. gestum. si autem extra ordinem factus est magistratus alius, in quo etiam iussit tēpu. distingue: aut accepit magistratum mortuo patre, & non tenent̄ alij hæredes: vt ff. ad muni. l. Lucius. §. idem res. hæredes. nisi pater fuerat professus. filium suscepturū sua voluntate. vt ff. fa. erc. l. si filia. §. Neratius. aut pr̄ eo viuo. & tenet̄ in solidū tempu. vt ff. ad mu. l. tal pri. & ī. q̄d cū eo. l. 3. Si āt decurio vī magistrat̄ iēdat priuatū. si tenet̄ pr̄ aliis primario. nisi d̄ pec. vt ff. d̄ mag. c. l. 1. §. fi. & d̄ pec. l. 2. & 3 § fi. & l. 1 i fi.

[q] Sed non ante. s. tenētur hæredes, vel etiam pater.

Excus-

Appellat̄ à discussoris sñia.

† C. T. ibid. l. 2. quibusdā mutatis.

Argumentum à p̄trio sensu valet.

In manuscri - pto legit̄, præfecto Augustonum.

[r] Istā p̄tinationē sequitur Bar. io. de Pla. & Lu. de Penna.

[s] Idē Bar. & ioā. de Pla. Consiliarij ciuitatis decuriones dicuntur.

[t] Idem Bart. in l. nō ambigitur. ff. de legi. & Io. de Pla. hic.

† Al. curialis.

[u] Idē Io. de Pla.

[v] Ista gl. approbat̄ p Bat. & Io. de Pla.

propriis rebus excusfis. PP. V. K. Decemb. Aemilio & Basso Coss.

Ad officium rectoris ciuitatis pertinet conuocare concilium, & facere eligi officiales, ut eius electis nunciare possint, si velint appellare: et qui male nominat, tenetur ad sumptus. Barto.

II. Excepta [illegible] literarum. Dioclet. & Maxi. AA.

OBseruare [b] oportebit magistratus, [c] ut decurionib. [d] solenniter [a] in curiam conuocatis nominationem [f] ad certa [g] munera [h] faciant: [i] eamque statim in notitiam eius qui fuerit nominatus per officialem publicam perferri curent, [k] habituro appellandi, [l] si voluerit, atque agendi [*] facultatem apud praesidem causam suam iure consueto. [m] Quem si constiterit nominari minime debuisse, [n] sumptum litis [o] eidem a nominatore restitui oportebit. Sine die & consule.

III. Iidem AA. [illegible] C. [illegible]

CVm decurionatus honorem sponte susceperis ab albo [p] eximi, licet annorum [q] te esse dicas, non potes. PP. Id. Nouemb. Diocl. A. II. & Aristobulo Coss.

Filius adoptiuus habet priuilegium filii decurionis. Bar.

IIII. [illegible] AA. & [illegible]

CVM adoptiuum filium ex adoptantis dignitate [r] decurionis filium effici nulla dubitatio sit: [s] pro atrocibus iniuriis [u] eum quem ad vicem naturalis pignoris [x] tibi adscribebas, a praeside prouinciae illicitis corporis cruciatib. adfici non oportuit: [y] hocque [z] congruenti poena coercebit. PP. II. Cal. Dec. Dioc. A. II. & Aristobulo Coss.

Filiifamilias possunt esse consiliarii: & pater tenetur pro eis, si consenserit. Item miles potest esse consiliarius. Bar.

V. Idem AA. Alexand.

FIlios in potestate patris positos, ad munera seu honores si posse euocari falso tibi persuasum est. [a] Sane si ad nominationem filii consensum non accommodaueris, [b] ob administrationem ipsius minime conueniri poteris, [c] PP. vi. Id. Maximo II. & Aquilino Coss.

Illiteratus potest esse decurio. Bar.

VI. Iidem AA. & CC. Leontio

EXpertes [d] literarum, decurionis munera peragere non prohibent iura. Dat. viii. Calen. Maii. AA. Coss.

Vnus frater non tenetur pro alio in officio delinquente: licet bona non sint diuisa. Bar.

VII. Idem AA. & CC [illegible]

[a] Excusatio speciale fuit istorum [illegible] ut ff. de admini. rerum ad ciuit. pertin. l. 4. §. [illegible] & [illegible] liberum. §. [illegible] regulariter §. ut [illegible] de h. [illegible] non sane. & l. iure nostro sic & in hypothecat ut ff. de iu. fisc. l. Moschis. & est ratio specialitatis in parte. quia facile obligatur. & ideo non conueniatur nisi excussis bonis principalis. argu. ff. de iure [illegible] l. eum quem. Sed hodie idem quod hic ubique. ut in Authen. de fideius. §. 1. coll. 1. & facit ad l. istam §. de pericu. tutel. per l. 1. & ff. de admini. rerum ad ciuit. perti. l. si filium & fam. etc. l. si filia. § idem scribit & §. de appella. l. hi qui.

[b] OBseruare. idest curare.

[c] Magistratus. puta defensorem ciuitatis, vel praesides, vel correctores.

[d] Decurionibus. loco quorum sunt consiliarii: [b] ut in textu.

[a] Solenniter. ad sonum tubae, vel campanae.

[f] Nominationem i. electionem aliquorum officialium.

[g] Ad certa. ut ad syndicum ordinandum.

[h] Munera. idest officia: quo casu unum de se eligere possunt: ut ff. de tuto. & cura. dat. ab his. l. ubi. & debet esse in albo scriptus: ut ff. de albo scriben. l. 1. & duae partes consentire: ut §. eod. l. nominationum. & facit §. de appel. l. nominationes.

[i] Faciat. decuriones, non magistratus: ut ff. quis app. sit. l. 2. § solent. quod est no. sed tutores non dant decuriones nisi in subsidium. ut d. l. ubi. sed nomina aliquorum praesidi mittere debeat, ut eod. tit. l. 1. [illegible]

[k] Curent. decuriones. vel dic officiales.

[l] Appellandi. non appellat ab electione. [illegible] videtur consentire: ut §. de app. l. hi qui. & appellat secundum quosdam intra duos menses ex quo scit esse nominatum: ut §. de tempo. & re. ap. l. 2. quod falsum est, immo intra biduum vel triduum ut ff. quis app. sit. l. 1. §. quod in sententiis. sed exercitium fit intra duos menses. quibusdam tamen remittitur necessitas appellandi: ut minorib. & ueteranis: ut §. quan. prouo. non est ne. l. si pater. & l. ueteranis.

[*] Consuetam opponendi excusationem, & probando de quibus habes §. speciale tit. & ff. de vaca. mu. per totum. & ff. de iu. immu. per totum.

[n] Debuisse. quia maior. lv. annis. ut ff. eo. l. 2. §. fin. vel aliam excusationem habet.

[o] Sumptum litis. ut §. de sum. recu. l. 1. & ff. de va. mu. l. 1. §. 1. sic & iudex facit litem suam: ut Insti. de ob. quae ex deli. in prin. & facit ff. de iud. l. cum quaedam. & §. de ex. cu. [illegible] l. seueriter. Ac.

[p] CVm decurionatus honore sponte habebas. n. excusationem: ut §. de his qui spon. mu. l. 1.

[q] Albo. in quo nomina eorum, s. decurionum scripta erant: ut ff. de albo scri. l. 1. & l. in albo.

[r] Annorum. maiorem lv. an. ut ff. eo. l. 2. §. fi. & l. non tm. Sed quid si dubie honorem his annorum 70. Res. ut no. §. eo. l. si ultra.

[s] CVm adoptiuum. dignitate, ut quia per adoptionem factus est decurio. Acc.

[t] Dubitatio sit. ut ff. de sen. l. 5. & 6. ideo que eius onera subire debet pater ut fideiussor: ut ff. ad mun. [illegible] §. idem [illegible]

[u] Iniuriis. quas forte [illegible] in aliud. & quae [illegible] atrox. habes Insti. de iniu. § atrox.

[x] Pignoris. naturalis filii, ad cuius imaginem est adoptiuus. ut ff. de li. & post. l. in fo. Vel uetus: Pignoratorum, dicunt pignora rerum.

[y] Oportuit. bene sequitur nam poenis vel suppliciis plebeiorum non debet subiici: ut ff. de priui. vet. l. 3. & ff. eo. [illegible] §. in filiis. & l. de pe. l. decurionum.

[z] Hocque. s. delictum praesidis modum in puniendo excedentis. Acc.

[a] FIlios. Persuasum est. ad hoc. ff. eo. l. sponte. §. pr. & de mu. & ho. l. aestimationem. §. munus. idem in tutela. ut Insti. qui dari tu. pos. in prin.

[b] Non accommodaueris appellando, vel prouocando [illegible] ut ff. e. l. [illegible] §. pr. & l. honores. § fi. & sic loquitur [illegible] si filius [illegible] si filius aliter [illegible] consentire uel, ut no. [illegible] l. 3.

[c] Poteris. in solidum: sed de peculio & de in rem verso sic, ut §. quod cum eo l. 1. & ff. de cura. l. si filius. & ff. de pecu. l. 3. § fi. & ad munic. l. 2.

[d] EXpertes. Prohibent. h. [illegible] de iud. l. pen. Sed arg. contra §. de postu. l. 2. & de aduoc. diuer. iudi. l. nemini. §. iurisperitos. & Insti. de excu. tut. § [illegible] Acc.

Licet

Reprobat. ideo dic quod hic est speciale [illegible] quam [illegible] ut l. 1. §. de pre. ff. de [illegible] Bar.

? Istud gl. sequitur [illegible] de Pla. & Lu. de Pen.

? Peragendi.

? Istud dictum glo. approbat per Bart. hic.

Consentire, quia nô appellat.

? Hac verò de iure antiquo: de iure autem nouo habet decem

dies postea. in authen. hodie. §. de ap. sm Io. da Pla. & Lu. de Pe.

? L. 4. C. ex quibus cau. infa. irrogat.

? Haec gl. procedit quando non est publica utilitas. nô quando est utilitas priuata, ut tutelae quia requiritur aetas 70. an. vel §. item maior. Instit. de excus. tu. sm Io. de Pla.

L Icet indiuisa bona fratres habeāt, nihilominus tñ singuli suo noie [a] ciuilibus tenenē muneribus. PP. iiij. Id. Maij, ipsis AA. Coss:

Qui perdit visum, non perdit officium: secus si infamaretur. Bartolus.

VIII. Ijdē AA. & CC. Platoniano.

I Nfamia, [b] q̄ tibi abominanda [c] est, nō etiā amissiōis oculorū casus q̄situ tibi adimit honorē. [d] Dat. xvj. Cal. Feb. Nicomediç, CC. Coss.

Qui habet filios, praefertur non habenti. Bar.

IX. Iidem AA. Aurelio.

I N albo decurionū prescriptis, † [e] patrē non habenti filios anteferri [f] constat.

Qui excedit annum lxx habet excusationem à muneribus personalibus. Bartol.

X. Iidem AA. & CC. Aurelio.

S I vltra septuagesimū [f] aetatis annum patrem tuum esse praeses prouinciae perspexerit: eum personaliū [g] munerū [h] vacatione perfrui puidebit. [i]

XI. Iidem AA. & CC. ad Maximum.

V Xorē p marito decurione ↄueniri nō posse pculdubio [k] est.

Poena non aufert immunitatem. Bartol.

XII. Idem AA. & CC. Zotico.

N Ec infames īmunitatē [l] hēre, cū hęc [m] priuilegij, nō notę [n] sit conuenit. Dat. V. Cal. Febru. AA. Coss.

Immunitas concessa à muneribus p interlocutoriam iudicis, valet quoad durat officium iudicis, & non vltra. Bartol.

XIII. Iidem AA. & CC. Proculo.

A Munerib. decurionat. nec sñia [o] p̄sidis i ppetuū, nec anni [p] 50. nec podagrę [q] valetudo praestāt excusationem.

Nullus iudex potest immunitatem à muneribus concedere: sed solus princeps ex causa. Barto.

XIIII. Imp. Constantin. A. ad Euagrium. †

N Emo iudex aliquē suo arbitrio de curia liberet [r] nā si q̄s fuerit hmōi infortunio [s] deprauat., [t] vt dēat subleuari, de ei. noie ad nostrā [u] sciā referri oportet: vt certo tpis spacio [x] ciuiliū munerū ei vacatio porrigat. PP. Idi. Mar. Constā. A. iij. & Licinio iij. Coss.

Consiliarij non debent exercere officium tabellionatus. Bartol.

XV. Idem A. Mechilio Hilariano correctori Lucaniae & Britiorum.

V Niuersos d̄curiōes volum. à tabellionū officijs tēperare [y] D. iij. C. Feb. Sabino & Rufi. C.

Consiliarij non debent recedere à ciuitate sine licētia: alias puniuntur. B.

XVI. Idē A. ad Hilarianum pcōs Africę. †

S I q̄s decurio vel propriç rei causa, vel reipublicę cogat [z] nostrū

Licet suo noie. i. nō vn. p alio, nec vnus p aliis habet ſternalis. vt j. d mu. & pri l. fi. & hoc nisi in vita [a] patris aliter gesserit, vel post mortē pte volentes: q̄ tunc vt haeres: vt no. s. e. tit. l. 1. & p l. ff. fa. erc. l. si filia § idem scribit. & §. Neratius.

[b] Infamia. Infamata repellit ab honore habito & habēdo: [c] vt hic, & j. de dig. l. 8. & l. indi. ces & j. de reis postu. l. 1. sed caecitas nō nocet. q̄ q̄s dicit nisi vtroq; lumine sit caecus: vt j. q morbo. li. sed si sic ē si vtroq; lumine: vt ff. de postu. l. 1. §. quānis. s. in q̄sito: vt hic erat. & ē la. q morbo, in manete. hic i persone honore. vel ibi in habēdo: hic in habito.

[c] Abominanda. i. remouēda à te ad hoc vt q̄scueres in dignitate decurionatus.

[d] In albo decurio nū p̄scriptis. a. sc. p̄scriptis: alias praeco. culis. alias p̄scriptio nis decurionū &c. & tūc praescriptio non est exceptio.

[e] Anteferri. vel ordine ab scribat: & et vox in sententijs seu ɔsilijs sit prima: vt ff. de albo. scrib. l. 1. & 2. & facit j. de mu. patri. l. 1.

[f] Si vltra septuagesimū. In tutela & cura excusatur maior. lxx. ann. vt s. q etate. l. j. in alijs publicis muneribus. l. vt j. q etate l. 1. & ff. e. l. 2. §. fi. hic. ergo sic de facto erat. item ab etate p superuenientē aetatē maiorē non se excusat: vt ff. de iur. immu. l. semp §. hoc circa. & j e. l. decurio fortunā. nisi prsus sit inutilis: vt s. d ex. cu. to l post suscepta.

[g] Personaliū à patrimonialib. adt nō pp hoc excusatur. [h] nā ab illis nullus excusatur. eo ab ipsa re, non a psona debeat munus patrimoniale, q̄d idicit reb. vt s. de an. & tribu. l. 3 no.

[h] Munerū. puta decurionatus: vt faciat ad situ. vel aliorum similium.

[i] Prouidebit. al. videbit: alias puidebit. Acc.

[k] Procul dubio. vt s. ne vxor p marito. l. 2. & j. & est spāle in primipilo, vt vxor p marito cōuenia. & ubi satisfit fisco i dote nō i alijs mulieris bonis: vt s. q cau. pig. taci. ob. l. factis. & s. de priui fis. l. j.

[l] Nec infames imunitatē. à curialib. munerib. vt j. de infa. l. 1. q. munus dr: vt ff. de verb. sig. l. munus tribus.

[m] Cū hęc. Imunitas. & facit ff. de interdi. & rele. l. relegatorū. §. fi. & j. de his q nō imple. stipen. l. j. Acc.

[n] Notę. q. d. priuilegiū è hēre imunitatē & sit ptinet ad infamiā.

[o] A Muneribus. Sñia. extraordinaria: vt ff. de poe. l. fi. alias j vt j. de postu. l. j. & de poe. l. sernus. Itē ad annū pōt remoueri à decurionatu in poenā: vt ff. de poe. l. moris. non grauiore: vt j. l. pxi. nec maxima poena l. ponit. vt no. j. i. pr.

[p] Nec anni. l. fi. vt s. eo. l 2. §. fi. & no. s. l. fi. vltra.

[q] Podagre. nisi oīno Ire nō possunt, vt j. q morbo. l. pen.

[r] Nemo index. Liberet. gratiose. alias secus. vt no. s. l proxi.

[s] Infortunio. l. podagra, vel alia simili infirmitate.

[t] Deprauatus. i. factus inutilis.

[u] Ad nram. idē si sit decurio relegatione vel maiori poena dānāt. vt ff. de poen. l. diui §. pen. & § fi.

[x] Spacio. non in ppetuū. vt hic, & j. de his q va. à prin. l. j. Acc.

[y] Vniuersos. Tēperare. q. a publici dicunt serui. vt ff. de adop l. nō. n. & sic nō debet vile offm sicut pcuratio nē recipere, vt j. e. l. si q̄s pcuratinē. ab deponit honorē, vt j. de tab. l. 2. verū patrē fuisse notariū, filio ad decurionatū nō nocet: vt s. d ser. reipu. ma. l. fi. itē j. s. de fal. l. si q̄s decurio. Sol. ibi. nō erat tabellio licet scripserit testm. Vel: hic phibet de nouo fieri: vt ibi dixi. itē arg. ad nocari non debent exercere offm tabellionis: licet Mediolani indifferenter fiat j.

[z] Si quis decurio. Cogatur per aliquē de nostris iudicibus

Illa gl. approbat. & hic. plan. de hoc hic.

Illa gl. sequitur hic lo. de Pla. dicēs q procedit in honorib. & dignitatib. non in oneribus. l. mod. arnb. rea lib. & pso nalibus, quia ab infamia nemine excusat: vii. 1. j. d infami.

Aliàs pscriben do. aliàs describendo Cou.

Pro hac gl. est tex. in l. neq; j. de mu. patri. & ea. ba. d Pla.

Co. Th. li. 12. titu. 1. l. t.

Infami nō pōt dari priuilegium.

C. T. e. l. 3.

Approbat p Bar. & ioā. de Pla.

Idē Bar. id. Pla. & Luc. de Pen.

Aduocatus tabellionis nō debet exercere officium.

iudicib⁹ citatus vel p nos, nō ab alio. vt nō sit S. j. d silen. l. 2. vel dic spāle in legatione, vt à suo p̄side pos sit cogi: sed tūc qd̄ dicit ꝓpriè rei, dic qa vadit d̄ all quo factur⁹ q̄rimoniā, talis citatio nō rescindit qd̄ factū est: vt S. de rescin. vē. l. nō idcirco. Et sic no. ambassiatorē posse cogi recipere ambassiarā. ff. de leg. l. sciendū. § si accusatio. & §. ordine.

a Iudici. à quo fuit citatus: vel i. principi, q̄ è iudicū iudex.

b Desiderio. qa venit sine licentia, vel qa vult recedere. vel s̄m alios qa vnit arri pera iter ad veniēdū ad nos sine licentia. sic ergo & in clericis ad quod l. de epis. & cler. l. si qua. & in auth. de san. episc. §. interdicimus. & in decre. lxxj. dist. c. pe. & fi. & fa. j. de colonis Thra. l. j.

c Cōsequat. à iudice vel principe. alij dicunt à iudice terræ suæ. Acc.

d Paruifecerit. i. vilipenderit, vel neglexerit.

a Qui derelicta Reuocet p quēcūq; iudicē ordinariū: vt S. vbi qs dec. vl̄ cohor. l. j. & 2. s̄m P. & fa. S. d̄ epis. & cle. l. officiales. & l. qsqs. & i aut hē. de sā. epi §. adscriptitios. Sed j. j. de tab. l. 2. Sed illud in sui odiū, si prima curia velit reuocare, vl̄ dic vt ibi. itē idē eēt si miles venerit ad curiā, q̄ reuocat ad militiā: vt j. d re mili. l. militares viros.

f Si ad magistratū noiati. quod ante p tres mēses faciēdū est, q̄ incipiat administratio: vt si excusetur, possit ali⁹ eligi: vt S. de magistra. mu. l. 2.

g Requirant. & cogant remedijs proprijs: vt ff. de mu. & bono. l. si qs magistrat⁹. & iterim si qd̄ dānū hēat ciuitat emēdat: vt ff. ad. mun. l. Luci⁹

h Pertinaci. i. contumaci, nolentes recipere electionem factam de se.

i Permittantur. interim ad vsum. ad quod fa j. de murile. l. murilegulī. Acc.

k Duumuiratus. id est magistratus: vt dici S. de iud. l. si. qui ex decurionibus tantum sunt eligendi: vt ff. eo. l. honores. §. pen.

l Reperti. quandocunque. quod dic vt j. de murile. l. murileguli.

adire comitatū: is nō antè discedat, q̄ insinuato iudici [a] desiderio [b] ꝓficiscēdi licētiā cōsequatur. [c] q̄ si ꝓ sua audacia parui aliqs hāc fecerit [d] iussionē, indignationem cōpetentē sortiat. PP. vij. Id Iul. Carth. Crispo. iij. & constantino. iij. Coss.

XVII. Idem A. ad Euagrium. PP. †

Qui derelicta curia militauerit, reuocet [e] ad curiā. Da. xvj. Ca. Iun. Cōstā. A. vij. & Cōstātino C. Coss.

Si acceptando officiū fuerit qs cōtumax, loco ei⁹ alius eligitur: interim bona contumacis hēbit: et ꝯtumax duplicato tp̄e habet officiū exercere. B.

XVIII. Idem A. †

Si ad magistratū noiati [f] aufugerint, requirant [g] & si ptinaci [h] eos aio latere patuerit his ipsorum bona ꝑmittantur, [i] q p̄senti tp̄e in locū eorū ad dūuiratus [k] munera vocabunt: ita vt si postea repti [l] fuerint, biennio [m] integro onera dumuiratus cogantur agnoscere. oēs. n. q obsequia publicorū munerū tentauerint declinare, si mili ꝯdōne [n] teneri oportet. D. iij. Ca. Octob. Serdicæ, Constantino A. IX. & Constantio iiij. Coss.

m Biēnio. l. tpe duplicato. anno. n. stare dēbat: vt j. de susce. l. neminē. & fa. j. de ol agro deser. l. q agros.

n Simili ꝯdōne. l. ad dupliū operis, ad qd̄. ff. de pœ. l. aut dānū §. inter & facit S. l. pxi. & j. e. l. quāuis. & l. quidam. & j. de mu. & bono. l. fi.

Rescripta concedentia immunitatem sunt cassa nec valent, etiam si cōsensu decurionum, vel curia fuerint concessa. Bartol.

XIX. Idem A. ad Lucretium Paternum. †

Vacuatis rescriptis, p q̄ munerum ciuiliū [o] nonullis est vacatio p̄stita, oēs ciuilib. necessitatib. aggregent: ita vt nec cōsensu. [p] ciuiū vel curię p̄stita cuiquā imunitas valeat, sed oēs ad munerū societatē ꝯueniant. D. viij. C. Nouā. Heracleę, Cōstā. R. viij. Constantio iiij. Coss.

Iudex ciuitatis facit officiales suos fugientes ad curiam reuocari, expensis ipsius fugientis. Bar.

XX. Impp. Constantius & Constans AA. Ordini ciuitatis Aedesenæ. [a]

Circēsiū magistratus desertores, ad eam grauitas tua [q] faciat necessitatem ꝯdōnis vrgeri vt quascunq; ꝓ his expensas ciuitas [r] ꝓrogauerit [s] refundere protinus ac representare cogant. Da. xiiij. Ca. Feb. Naissi, Acidyno & Proculo Coss.

Decuriones habent immunitatem ab extraordinarijs muneribus. Ba.

XXI. Iidem AA. Nemesiano Comi. †

Curiales omnium

o Vacatis. Ciuiliū. p̄sonalia, & patrimonalia & mixta dicunt ciuilia munera: vt ff. de mune. & bono. l. fin. §. pen. Et no. [p] q à p̄sonalib. multis modis qs excusat p legē scriptā: vt ff. de va. mu. p totū. & de cu. immu. p totū. at patrimonialia nō eximit aliqs: [p] vt ff. de va. mu. l. sunt munera. cū ꝯcor. nisi spāli bñficio principis: vt ibi. & j. de his qui à prin. va. l. j. vel lega scripta spāliter d̄ munere p̄imonij dante immunitatē: vt S. de epi. & cle. l. j. nō aut sufficit si lex vl̄ princeps dicat immunē esse. s. quo ad p̄imonij immunitatē: vt j. de mu. pa. l. 3. Item nec mun⁹ p̄sonale. s. magistratus cōnunet in remissione publice muneris: vt ff. de mune. & hono. l. cui muneris publici. & fa. S. de immu. nemini cō. l. j. & de anno. & tri. l. in fraudē. & j. eo. l. null⁹. Sed hoc est verū, q non valet hmōi ꝯcessio in p̄iudiciū fisci: sed bene valet in p̄iudiciū cōcedentium & ad hoc fa. ff. de pac. l. inter debitorem. & l. epistola. §. pactum.

p Consensu. no. ar. ꝯ rusticos qui quandoque cōcedunt immunitatem alicui fabro, vel simili, ipsi pro eo soluentes, cū & hic alij quasi pauciores essent ad soluendum, et plus grauentur aliquibus releuatis, vt infra de cen. l. j. & supra. de apo. pu. l. 1. Itē facit j. de decu. decurio. l. 1.

q Circensiū. Tum. p̄fecto loquit. & ante ergo q̄ suscipiat, cogit suscipere: vt S. l. si ad magistratum. & inchoatum perficere: vt hic, et si iurauerat se non suscepturum: vt ff. ad municip. l. fi. in princip.

r Ciuitas. prædicta Circensium. al. Cyrenensium.

s Prærogauerit. pro hic requirendit. & facit j. de omni agro deser. l. j. & S. eo. l. qui derelicta.

a Curiales. id est decuriones, quod idem est, secundum P. Acc.

Co. Th. eo. l. 17.

Ista gl. est magistra. & est similis in l. 3. j. de mu. pa. Pla.

Appro bat p Bar. Lu. & P.

Sic Cuiac. restituit. alias autē legit Cōstantinæ.

Co. Th. eo. l. 30.

Facit ad hāc l. c. cū inter N cū gl. sup verb. cognouerunt. de ele. vbi dr q nō tūc vocādi canonici ad electionē de locis valde remotis.

Co. Th. eo. l. j. in fin.

Co. Th. eo. l. 16.

Priuata.

a Priuata.pota, q̄a princeps indicit collectam pro suo facto.

b Extraordinarijs. nota extraordinarijs oneribus eū nō subijci: vt j.de suf.l.humilioribus.& j d̄ silē.l.s. bā nec agricolæ: vt j.de agri & cen.l.1.Itē nō.excusari eb onere rei priuatę:sec⁹ in pdijs tēplorū,vt j de fun rei priua.l.vniuersi. vt à munere qd̄ reip. debetur, si excusat, si ē ordinariū,vt s.de exac. tri l.actores. & j.l j. Sed licet on⁹ nō possit ei iponi, honor th̄ pt ei dari, q̄a on⁹ hēt s.quia est curialis,qd̄ ꝓstet esse onus: vt ff. de mu. & ho.l.honorē.& facit j.de of ag. defer.l.iubemus. Ac.

c Eos. Hæc lex est Iul. & dic q̄ nō est Antiochena: Certe filij sequuntur matrē, nisi pr̄ sit talis, q trahat eos inre alterius ciuitatis: vt q̄a pr̄ eēt legitimus: hic ergo fuit naturalis: vl̄ si legitim⁹,priuilegium hēat origo mīa: vt ff.ad muni. l. 1.& ab hac l excipe Dorothea. & irenęū: vt j.l.neq;. Itē facit j.de agr & cē.l.fi. Ac.

d Prouidēdū. Suscepturā.i.decurio nō soluit debita pdecessoris, q pdecessor fuerat decurio & susceptor. & ꝓ eo offō male gesto ꝯxeret debita: vel fuerat decurio. & malū elegerat susceptorē. ꝓ quo tenebat elector: vt s.d su. fi.l.1.fa p creādis: & facit j.vt nul.ex vi. l.1.& j.de mu.l.municipalis. & j.de agri. & cē.l.j.& l.fi.q b⁹ dr̄ successorē ꝓ debito ꝓcessoris nō teneri.

Co.Th. eo.l. 54.

e Conuentis.s.pręsentis officialibus, vel eorum hæredibus.

f Præcedentibus. In lib. R.est præsentib⁹. eliās præcedentibus.

Co.Th. eo.l. 55.

g Delegationibus. i. officijs ibi d'legatis.

h Eos.s. nouiter electos.

i Si quis decurio. Munerū.s̄ patrimonialiū: vt ff. de iure immun.l.semper. §.demonstratur. à personalibus autem etiam quinque sufficiunt: vt j de his qui nume.lib.l.fin.

civitatū nulla ꝓ re priuata nr̄a debēt ingetudinem sustinere: nec hmōi oneribus velut extraordinarijs b occupari: qm̄ satis est si ciuitatū munera p eos congruè cōpleant. D.Pri Id.Aug. Bessæ, Acindyno & Proculo Cos.

Qui non sequitur conditionem patris, sequitur conditionem matris. Ba.

XXII. Imp. Iulianus A. Iuliano cō. Orientis.

Eos c idulserūt veteres principes ex materno genere curialibus Antiochenis adscribi, quos pr̄is cōdō nulli⁹ vindicaret iuri ciuitatis. D.v. Ca.Sept. Antiochiæ, Mamertino & Neuitta Cos.

Nouiter creatus decurio non tenetur pro debitis prædecessorum. Bart.

XXIII. Idem A. Iuliano Comi. Orientis.†

Prouidēdū d ē eorū nouitati decurionū, q nup nomē curijs addiderūt, nè pteritis debitis cōuētis e pp hęc debita his q ea pcedētibus f delegationib. g ꝯxerunt, nullā eos h molestiā ꝓ sarcina nominationis alienæ sustinere patiaris. PP. Byritho. Cal. Nouem. Mamertino & Neuitta Coss.

Duodecim liberorū numerus excusat à muneribus realib.9. Bart.

XXIIII. Idem A. Leontio Consulari Palestinę.†

Si qs decurio pr̄ sit xij. liberor. honoratissima munerū i quiete donet.

sed iudicem curię interpellaret: vt j.de decu.vrb. Ro.l. j.& facit in auth.vt oēs obe iud. §. hoc cōsiderantes. col.6.& j.de omni egro defer.l.iubem⁹. & ff de ope. lib. l. quod nisi.& j.de re milit.l. tribuni.& inf.l. proxi.

Dat. Cal. Martij, Antiochię, Iuliano A.iiij.& Salustio Coss.

Officialis nō cogitur exire locum, in quo seruire tenetur, nisi ex causa. B.

XXV. Impp. Valen.& Valēs AA. ad Byzacenos.

Curiales vltra terminos ppriç ciuitatis n̄ iubeant à moderatorib⁹ puinciarū exhibere sui pñtiā, k nisi publica necessitas exegerit. D. Pri. Id. Septemb. Aquil. diuo Iouiano & Varron. Cos.

Qui prætextu fictæ religionis onus ciuitatis euitant, retrahuntur: et qui loco eorum substituūtur, bona sua capient. Barto.

XXVI. Idē AA. ad Modestum præfectū pręto.†

Quidā ignauię l sectatores desertis ciuitatū muneribus captant solitudines, m ac secreta, & sub specie religionis cū coetibus n monazonton o cōgregātur. Hos igit̄ atq; i hmōi p dephensos, erui q latebris r cōsulta pceptione s mādam⁹: atq; ad municipia t patriarū subeūda reuocari, u & ꝓ tenore nr̄ę sanctionis familiarīū rerū carere illecebris: quas x p eos cēsuim⁹ vindicādas, q publicarū eēnt subituri munera functionū. PP. Byritho. C. Ia. Valēti.& Valente AA. Cos.

Priuilegium, quod quis habet extra ordinē perditur per contrarium cōsensum. & hoc primò.

l Quidā. Muneribus. habēdis & habitis: vt s.l.si ad magistratum. & l.Circensiū.

m Solitudines.i. aliques religiōes, vt ibi secure stent, ne teneātur subire munera.

n Cętib⁹. als cęteris.

o Monazonton. i. collegio clericorum vel monachorū, vel aliorū ordinum. Sic ergo un. q sub ptextu religionis fictę nō debēt munera deseri: vt hic & s.de sac. san. eccl. l.qui sub prętextu.& j.eo.l.In filijs. idem si curialis iam vere fiat clericus: vt s.de epis. & cler. l. si quis curialis. nisi saltem ad subdiaconatum iam peruenit: vel nisi si xx v. ann fuerit in monasterio: vt s de epis.& cler.l.officiales, & in authen sed neque. & facit ff. eo. l. r & inf. si curia. relic ciuit.fu. Acc.

Co. Th. l. 60. eo.

Ficta religio nō excusat.

p In huiusmodi.s.latitatione.

Co.Th. eo.l. 61.

q Erui. secūm qd̄ dicitur inf.eo. l.quamuis.

Hęc lex est Valētis quā magnopere detestant Eutropi⁹ & Orosi⁹ lib.7.c.13 ꝯ monachos & eremitas latam. Vi de Al. hic & Pyrrhū.

r Latebris. idest claustro, vel alio loco vbi latent.

s Præceptione. idest hac lege.

t Municipia. i. munera. Ac. aliàs munia.

u Renocari. si haberi poterunt: aliàs bona eorum substituēdis dātur, vt subijcit, & j. eo.l.quamuis. de quo hic fit mentio. Vel fit mentio de illa. s. eod.l. si ad magistratum, & secundū hoc illecebris, ablatiuus est, idest propter illecebras, idest crebras & illicitas scilicet inuitationes: & subaudi iubeatur, quas &c. vel subau. rerum. scilicet cōmoditate nō possit illecebris, idest per illecebras quas &c. si tamen postea redeat, dic vt supra eodem.l. si ad magistratum.

x Quas res familiares. Vel dic, quas.i.aliquas religiones, vt ibi securè eēnt, vt nō teneant subire munera.

k Curiales. Præsentiam ad petitionem alicuius: & hoc ne vagent: vt s.de aduoca.di.iu.l.2

a Priuilegio. Assuetus: aliàs assuetus: aliàs habitus. nam videtur renunciare: vt ī. l. cum decurionatus. facit ȷ̄. eo l. militantibus. Acc.

b Paternæ. hoc est ȝ ff. de sena. l. amancipatum. §. fi. So ſm R. hic fauore curiæ: ibi delicti odio. Itē arg. ȝ. l. e. ti. l. libertus. Itē fa. ȷ̄. l. si ille. Acc.

& quod dicitur, reliquit, scilicet artibus deputati. & sic concord. ī. de serui. fugi. l. fi. & facit. ī. de præscript. 30. ann. l. præscriptione.

n Omnes. Consuetudine. nam malæ consuetudines nō sunt seruādę: vt i auth. vt nul. iud. §. j.

c Nullus. Fultus. Natiā domus: vt ȷ̄. eo. l. curiales. eo saluo quod dr̄ ȷ̄. e. l. antepe. & fi. Itē facit ī. eo. l. vacuatis. & qd̄ ibi no. in auth. de defen. ciui. §. pen. col. 2.

d Nati. Au. sequūtur. ius Nōe. ad qd̄ ȷ̄. de muni. l. fi is qui. & ȷ̄. de agri. & cens. l. ex ingenuo. Sed arg. contra. ī. de ser. fug. l. fi. Item contra. ȷ̄. eod. l. exemplo. Solu. vt ibi.

e Procuratores. quales sunt defensores.

f Reipublicæ. s. municipiorum. sic ff. de pub. l. sed & hi §. præterea. & dices eos agere p actorē vel syndicum quē elegerūt: vt vt ī. eod. l. 2. & ff. qd̄ cuiusq. vniuer. l. nulli. nec forte ipsi cōstituunt actorē vel syndicū. nisi oēs simul: vt ff. de cōdi. & dem. l. municipibus.

g Ex omnibus. do mibus produ- cti. etiam magnatū.

h Origine. no. originē. sec̄ forte si aliàs ex accidēti est curialis: quia nō traheret de domo: vt ff. de in ius voc. l. plerique. & ff. de dam. infecto. l. 4. §. prætor. ait.

i Discrimen quia bona eorū confiscabuntur. & fa. ī de incest. nup. l. 3. Acc.

k Patrociniis. ad hoc ȷ̄. vt nemo ad suum pa. l. 2.

l Fabricenses. i. si curialis transferat se ad fabricam, reuocatur, & qui eum receperunt ad fabricā, puniūtur: vt hic, & ȷ̄. de fab. l. 3.

m Reliqui. s. fabricēses recipientes curialem. Item ȷ̄. de fab. l. 2. contra. Sed solue: vt ī. eo. l. qui dereli- cta. no. vel potest intelligi hæc lex, vt fabricenses ad ordinē & fabrica reuocent:

† Al. habitus. vt in Co. Theo. eo. ti. l. 64 & hāc lectionis varietatem not. Acc. habitus aūt hic significata vitus. sic apud Vale. li. 7. c. 7. exēplo. 2. vbi in impressis legitur. & postulabat ne auitos eius lares ocio sa ipsi vrbi onera possiderēt legitur in manuscr. habitos eius lares &c. Cont.

† Co. Th. eod. l. 67.

† Co. Th. eo. l. 76.

Itē inspicitur conditio patris potius, q̄ aui. Bar.

XXVII. Iidem AA. Mauris Sitifensibus.

PRiuilegio militię prīnçę se nō vi dicet, quē assuet' † a curię nex' altri git. q̄ si militari auo & prē decuriōe, nascet prīnç b erit succedane' functionis. D. ix. C. Mar. Tre. Valen. & Valente AA. C.

Non valet priuilegiū quòd quis munera non subeat. Bart.

XXVIII. Iidem AA. & Gra. ad Volusianū. P. V. †

NVllus qualibet prorogatiua fultus, c à debitis munerib' habeat īmunis. D. iiij. C. Iul. Medi. Valē. & Valēte AA, C.

XXIX. Iidem AAA.

NAti d ex inquilinarū nrę dom' in matrimonio, & patre decurione, nō patrū suorū, verū matrū cōdōnē sequant.

Decuriōes dicūtur exercere actiones reipubli. B.

XXX. Iidem AAA.

PRocuratores e reipubli. f actiōib. publicis dēre vti nō venit i dubiū.

Pōt quis extrahi de domo, vt acceptet officiū: et occultator punitur. Bar.

XXXI. Imppp. Val. Valēs & Gr. AAA. ad Mo. PP. †

EX oībus domibus p ducti, g qui origine h sunt curiales, ad subeundā publicorū munerū functionē ꝑtrahanē: quippe cū occultatorib' talium pter iacturam existimationis ēt rerum discrimen i incumbat, si vlterius progressi, vtilitatē publicam priuatis custodijs & pcinijs k postponat. D. iij. Id. Iul. Ancyrę, Gratia. A. ij. & Probo Coss.

Etiā de collegio fabricensiū curialis extrahitur, et collegiū punitur. Bar.

XXXII. Imppp. Gratia. Valent. & Theo. AAA. ad Neotheriū PP. †

FAbricēses l ordinib. restituant, q originē curialē & ꝓpria munera declinauerint ciuitatis: reliq m ne leui qdē inqetudie pulsent. D. xvij. Ca. Apri. Thessalo. Gratia. V. & Theod. I. AA. Coss.

XXXIII. Iidē AAA. Eutropio prefec. præto. †

OMnes iudices, ꝓuinciarūq; rectores, à cōsuetudine n † temerariæ vsurpatiōis abstineāt, sciantq; neminē oīno principaliū aut decurionum sub qualibet culpæ aut erroris o offensa cruciatibus esse subdendū. p q̄ si quis forte iudicū i hac pertinaciā illiciti furoris eruperit, q̄ audeat principalem aut decurionē, & suæ curię (si sic dici oportet) senatorē, q tormentis subdere, xx. libr. auri illatione multatus, & perpetua infamia inustus, ne speciali quidē rescripto notā eluere mereatur: r & offiñ 50. libr. auri multā fisco nr̄o cogat inferre: qm̄ vt pertinaciæ s iudicis sui resistat, t liberam u eidē contradicendi permittimus facultatem. D. vii. Calen. Aug. Heracleæ. Eucherio & Syagrio Coss.

Consiliarius non debet constitui procurator, & constitutus punietur. Bartolus.

XXXIIII. Iidem AAA. Floro præfecto prætorio. †

SI quis † procurationem facultatum suarum curiali x crediderit esse man-

o Erroris. quia per ignorātiam deliquerit. vt ff. de le. & sena tuscons. l. 2.

p Subdendum. maxime si fuit decurio vrbis Romæ: vt ȷ̄. de decur. vrb. Roma. l. 2. & facit sup. de infa. l. decuriones. & de quæstio. l. diuo. & ff. eo. l. 2. §. in filijs. etiā post finitum officiū: vt sup. de quæstio. l. nihil. sed hoc fallit in crimine læsæ maiesta. vt ī. de questio. l. decuriones. & l. falsi. sup. de fal. l. si quis decurio. & in alijs: vt ȷ̄. eo. l. quilibet. ȷ̄. de numera. l. 2.

q Senatorem. aliàs curatorem: & aliàs senatorem.

r Mereatur. Sic sup. arbi. tut. l. fi. §. fi. Sed regulariter ȝ. ff. de postulan. l. 4. §. de qua, & §. ait prætor.

s Pertinaciæ. i. audaciæ vel contumaciæ.

t Resistat. s. officiū.

u Liberam. no. officialium posse vel debere resistere iudici: & sic subditu prælato malē agenti. ad qd̄ supra de app. l. quoniam. & vt omnes tā ciui. quàm militares iudices &c. l. t. §. officij. & in authē. quomodo opor. epi. §. fi. col. 1. & ȷ̄. de excusa. mu. l. placet. in fi. qui nimo & priuati quique: vt sup. de iu. fis. l. prohibitum. & ȷ̄. de meta l. deuotum.

x Si quis. Curiali. scilicet fabricensi, vt ȷ̄. de fabric. l. fi. in prin.

† Co. Th. e. tit. l. 81.

† Co. Th. e. ti. l. 85.

† Cōcor. ad hoc text. in c. fin. extra de cōsue. &c. cū in ecclesia. ex̄ da si. mo. & ca. cum haberet da eo. qui du. in ma. quam pol. per adulteriū.

† Co. Th. eo. l. 92.

† Cōcor. ea. ad aures in gl. sup verbo obediēdum. extra de tempo. ordinan.

dādam, totius dignitatis exceptione depulsa, grauissima pœna plectaṫ [a] ille verò, q immemor libertatis & gñis infamissimā suscipiēs vtilitatē, [b] æstimationem suā seruili obsecundatione damnauerit, tradatur exilio. D. X. Cal. Nouemb. Constātinopo. Antonio & Syagrio Coss.

XXXV. Iidem AAA. Posthumiano pfecto pretorio. †

IN filijs decurionū retinendis, [c] priorū præceptorū decreta [d] sublimitas tua custodiat: eosque qui aduocationis [e] obtētu curialia onera declinant, agere vniuersa [f] cōpellat, q [g] et si necessitas non exigit, [h] tñ patria nō remittit: [i] ipsos gnetiā filios magistrorū [k] q ex curiali stirpe descēdūt, simili mō obnoxios esse decernat. Dat. viij. Id. Ap. Constantino. Merobaude. ij. & Saturnino Cos.

XXXVI. Iidem AAA. ad Basilium Comi. S. L. †

EXēplo senatorij ordinis, [l] patris [m] originē vnusqsq; † sequaṫ: nec valeant spāliter [n] delata rescripta, si qs se matris origine defensa, à maiore curia ad minorē trāsferri fortasse pmeruerit [o] neq; vlla p more [p] puinciæ referri finaṫ exceptio. Dat. XVI. Cal. Iul. Rom. Merobaude. II. & Saturnino Coss.

Per rescriptū non potest quis à curia liberari. Ba.

XXXVII. Iidem AAA. Posthumiano. II. P. P. †

QVotiescūque se ex rescriptis nostris aliqd impetrasse ɔtendūt hi, quos obnoxios curiæ, vel origo [q] fecerit, vel latū inter partes iudicium designauerit: nullā prorsus spem curiā declinādi [r] ex colore sacrę iussiōis accipiāt. [s] xiiij. Calen. Augu. Constantinop. Merobaude. ij. & Saturnino Coss.

Pœna non debet concedi q̄ hēat honorē annexū, nisi ei qui à curia fugit. B.

XXXVIII. Iidē AAA. ad Cynegium præfec. p̄to. †

NE qs officialiū [t] pęnæ specie atq; æstimatione [u] curiæ dedaṫ: [x] nisi qs [y] fortè curiā [z] defugiens, ob hoc cœperit militare, [a] ne ingenitis [b] fungaṫ officijs. Oēs itaq; oīno iudices tuę cēsuræ subditos admonebis, [c] ne qs eorū existimet curiæ loco supplicij quēquā deputandū, [d] cū vtiq; vnūquemq; criminosum nō dignitas [e] debeat, sed pœna comitari. [f] D. viij. Id. Nouem. Cōstantinop. Richomere & Clearcho Coss.

XXXIX. Iidem AAA. ad Eulogiū pfect. præto. †

CVriales qui sese priuilegio dom⁹ [g] nostræ defendi posse credi-

a Plectaṫ. arbitrio iudicis. nō ergo repetit siquid dedit talis pcuratori ob cām quasi turpiter. & hec ē ȝ. ī. de ɔdi. ob cau. l. si militē. Soi. hic sciēs eē curialē & fi poise eē pcuratorē, ǭdit: ibi ignorās, vt ibi notaui. A.

b Vilitatē. alias vtilitatē. Et no. officiū pcuratoria esse vile & ideo talib⁹ nō mādari. ad qd̄ ī. loca. l curialis. & j. de excu. mu. l. fi. & q mili. nō pos. l. 4.

c IN filijs. Retinēdis. s. in ɔdōne paterna. Ac.

d Decreta. vt & ī. eo. l. priuilegio. & de pręscrip xxx. ann. l. præscriptione. & j. l. px. & loquiṫ præfecto prætorio.

e Aduocationis. quam facere possunt nō minuēdo tñ seruitiū curiæ: vt hic, & ī. de aduo. diuer. iudi. l. 2. & fa. ī. eo. l. quidā ignauiæ. & de cura. furio. l. obseruare. Acc.

f Vniuersa. onera. Acc.

g Quæ. s. onera.

h Non exigit. quia sufficiens sunt alij curiales. Al.

i Nō remittit. i. absoluit, cui naturaliter tenetur quilibet: vt ff. de ventre in pos. mitten. l. j. §. & gñaliter. qdā. n. habere possumus, et si nobis vtilia nō sunt: vt ff. de ser. l. ei fundo.

k Magistrorū. liberalium forte artium magister ipse excusatur: vt ff. de vaca. mu. l. eos. & l. his honoribus. §. angariarū. q sunt ȝ: sed eorū filij nō: vt hic, & ī. eo. l. priuilegio. j. respon.

l EXēplo. Ordinis. in quo filij patrē sequunṫ: vt ff. de sena. l. senatoris. & l. 2. Ac.

m Patris. non matris: vt ff. de sta. ho. l. lex naturæ. nisi filius pprio domicilio retineatur: vt ff. de mu. & ho. l. j. & fa. j. de meta. l. fin. & ī. l. px. & ī. de pscri. xxx. an. l. pscriptione.

n Specialiter: vt j. de tabu. l. fi. & ī. eod. l. vacuatis eā concor. & j. l. px. Sed spāle j. de mutile. l. fi. & l. hi. q. Itē no. q dicit specialiter, i. vni psonæ, sed puincię pōt ɔcedi: vt ff. ad munici. l. j. & sic ī. d̄ iesta. l. si nō spāli. & de inof. test. l. si qs, vel ibi ɔcessit si obstā in lege aliqua, itē ȝ ī. eo. l. nau. sed ibi spāle. itē falsūt in his qui p patris conditionem non trahuntur aliās: vt ī. eo. l. eos. & j. eo. l. si ille.

o Prometuit. Per aliquod rescriptum.

p More. Consuetudo non excusat: vt ī. eo. l. oēs iudices. Sed argu. ȝ. ff. de admini. tut. l. sine hærede. §. Luci⁹. sed magis est ibi p, quam contra.

q QVotiescūq;. Origo. No. duo faciunt aliquem curialem.

r Declinādi. nā reb⁹ iudicatis ē stādū: vt ī. de re iu. l. j. nisi cōi vel spāli iure possit contrauenitri.

s Accipiant. qa nec dānosum &c. vt ī. de pci imp. offe. l. nec dānosa. & fa. ī. l. px & ī. de petit. bo. sub. l. j.

t NE qs officialiū. puta senatoris. pſidis, & similiū. & idē nō officiali: vt ī. de pœn l. ne qs. & ɔtria q sunt ibi, & hic pōt poni & solui. Ac.

u Æstimatione. quia existimet iudex hoc licere.

x Dedaṫ. vt fit decurio.

y Quis officialis. Ac.

z Curiam. cui⁹ erat officialis.

a Militare. sub magistro militum.

b Ne ingenitis. s. officijs curię. vel ingenitis. s. officijs decurionat⁹ hi ergo reuocantur quātū ad on⁹ curiæ, nō quātū ad honorē: vt ff. de interd. & releg. l. relegatorū. §. fi. & l. seq. & ff eo. l honores. §. j. sed ille q nō est antea curialis, ēt ad on⁹ non pōt fieri curialis: vt hic. sed pōt seruitio curiæ, l. vt seruiat decurionib. dānari: vt ī. de epis. & cle. auth. sed neq; l fi & in authē. quō opor. epis. §. semel. fa j. de fabri. l. 3. & ff. de vac. mu. l. r. §. pe. & j. l. px. & ī. eo. l. q derelicta. & in multis alijs. ī. & j.

c Admonebis. loquitur præfecto.

d Deputandū. vt fit decurio etiam ad onus, vt dixi.

e Dignitas. ēt si on⁹ istī offeraṫ istī dignitas ē. & fa. j. de infa. l. j & ff. de adul. l. si maritus. §. j. Itē de muneribus non debet quis prohiberi in pœnam. ff. de interd. & rele. l. relegatorum. §. sed & muneribus.

f Comitari No quē h̄ dēre p pęna pmiū reportare.

g CVriales. Domus. cū forte de domo non essent.

† Co. Th. eo. tit. l. 101.

† Facis ȝ c. ex parte tua. extra de offi. deleg.

Cōsuetudo nō excusat.

† Co. Th. eo. titu. l. 102.

† Co. Th. eod. tit. l. 108.

† Cōcor. gl. vnica s c. ex trāsmissa. circa medi. extra de deci.

† Co. Th. eo. tit. l. 109.

Præmiū nō debet qs p pœna reportare.

sed hic falso allegabat. Vel veri⁹, si et etiā. ad qđ ī. vt ne.ll. In cōpara. spe.l. 1. & ī.e.l. curiales. & l. ex ofb⁹. & sup. qui tn. da pos.l. neque. Accur.

ᵃ Sarciāt & ēt expensas pro requirēdn factas, vt ī.e. l. Circensid. & ȷ̄. q̃ nisi nō poss.l. iij. & l. oēs. Sed ar. §. ī. de epis. & cle.l. ad similitudinem. Sed ibi spāle. vel ibi volebat dare substitutum.

ᵖ Verbere. aliās ẏberare. & sic dic dīrā iter pulsare & verberare. vt ff. de iniu.l. lex Corne. §. iter pulsare. aliās ē vbere.l. parua oppressiōe, ad similitudinē vberū q̃ parū p̄mun̄t, dū lac ꝓmulget, siue p̄mit, ſm R.

derint, ad curiā retrahantur, & ꝓprijs functionibus mancipent, & publica damna sarciant.ᵃ D. viij. Calen. Ian. Hono. N. B. P. & Euodio Coss.

Decuriones & alij officiales in officio eorum delinquentes, plumbatorū ictibus feriantur. Barto.

XL. Imppp. Valent. Th. & Arca. AAA., Cynegio præfec. prętor.†

QVilibet principaliūᵇ vel decurionū,ᶜ si vel decoctor pecuniæ publicæ, vel fraudulētus in adscriptionibus illicitis, vel immoderatus in exactione fuerit inuētus: iuxta pristinā ꝯsuetudinē nō solū à vobis,ᵈ qb. pp loci dignitatē rerū sūmaᵉ cōmissa est, verū & à iudicib. ordinarijs plūbatarūᶠ ictib. subijciatur. D. C. Apri Cōstānn. Valent. A. iij. & Eutropio Coss.

XLI. Iidem AAA. Cynegio prȩfecto prætor.†

DEcurioᵍ fortunāʰ quā nascēdoⁱ meruit, suffragis.ᵏ atq; ambitiōe ñ mutet: & si vacare p senectutēˡ potuerit pp ordiationēᵐ q̃ p plurimos cito definiri solet, curiā nō derelinquat. D. Pri. Non. Iul. Cōstāti. Valēt. A. iij. & Eutropio C.

Militantes et alij magistratus nihil habēt cōe cum curialibus & si eos offenderint, punietur. B.

XLII. Imppp. Theod. Arca. & Hon. AAA. Abūdantio Com. & magistro vtriusque militiæ. †

MIlitaribusⁿ viris nihil sit cōe cū curijs: nihilq; sibi sic tum sciāt, q̇đ suæ nō subiectū est ptati:ᵒ nullū iniuria, nullum verbere,ᵖ nullūᑫ graui pulsatione tribunus, duxve ille, aut comes sit, curialē principalemve cōtingat. Si quisʳ posthac temerario & incōsiderato ausu vllum ex principalib. virisˢ vsurpata attrectauerit īiuria: sciat se decē libris auri eē multandū. D. Pri. Cal. Augu. Constantinop. Arcadio A. j. & Rufino Coss.

Illi, qui sunt curiales ex origine, nullo modo possunt habere immunitatē ēt à rescripto. Bart.

XLIII. Iidem AAA. Rufino prȩfec. prętorio.†

OMnes q̃ curiali obstricti sanguineᵗ diuersis se offōrū priuilegijsᵘ & actuū p̄iudicijsˣ aggregarunt, reddendos munijs esse nō ambiges: sed nec rescripta,ʸ aut adnotatiōes ad munerūᶻ fugam ꝓdesse pmittimus. D. Prid. Id. Apri. Cōstantino. Theod. Aug. iij. & Abundantio Coss.

XLIIII. Idem AAA. Rufino præfec. prætor. †

NVllus solius materni sāguinis viculis illigetᵃ: q̃a mulierū infirmitas nunquam hmōi fūctiōib. reddit obnoxios à qb. ipsa hr̄ immunis.ᵇ D. V. Id. A. Cōstāin. The. A. iij. & Abundātio Cos.

Diuites et non pauperes sunt eligendi ad officia ciuitatis: ne pauperes forte non possint adimplere officium. Bartol.

XLV. Imp. Arca. & Hon. AA. Theod. PP.†

AD subeunda patriæ munera, dignissimi meritis & facultatibusᶜ cu-

ᵇ QVilibet principaliū. vel p eodē vel p diuersis ponun̄t istæ duæ dictiones principaliū & decurionū: vt ī. eo. l. omnes.

ᶜ Decurionum. officium erat tamen.

ᵈ A vobis. præfecto loquitur.

ᵉ Summa. Idest maxima cognitio.

ᶠ Plūbatarū. i. dānet plūbo, i. metallū: vt ī. de his q̃ pn no. rit. af l. j. sed ꝯ ī. e. l. oēs iudices. Sol. hic spāle, vt in alijs casib. vt ibi not & ad aliud nūm nō tedit: vt ȷ̄ de susce. l. si aliqd. itē ꝯ ī. de exa. tri. l. 2. in prin. Sol. ibi ciuiliter, hic criminaliter: vt ibi nn. & ad hoc ȷ̄. de eau. mu. l. placet & dic hic pluries eum deliquisse: vt ꝯcorder cū d. l. ī. de superexact. in fi. & facit ȷ̄. de di gni l. iudices. Acc.

ᵍ DEcurio. vel ēt curialis.

ʰ Fortunā. i. cōdōnē.

ⁱ Nascendo. i. à natiuitate.

ᵏ Suffragijs. i. auxilijs. ad quod ī. eo. l. quoties.

ˡ Senectutē. puta 55. ann. vt ī. e. l. si vltra. s. i pe quo eligun̄: secus est si ex postfacto supertuenat ætas: vt hic, & ibi no.

ᵐ Propter ordinationē. s. faciendā de aliquo. s. officiali. & de alijs multis q̃ hñt ordinare decuriones: vt ī. e l. j. q̃ p plures expedit citius: vt ff. qđ cuiusq; vniuers. l. itē in prin. & l. nulli. & seq. & ȷ̄. eo. l. nolatin nū. & facit ȷ̄. de his q̃ nō imple. stipen. l. 2.

ⁿ MIlitarib. i. magistris militū vel alijs eorū magistratib. vel ꝑpositis: vt ȷ̄. hac l. & sa. ī. de epi. & cle. l. placet.

ᵒ Potestati. facit ī. de iur. omn. iud. l. fi.

ᑫ Nullū. s. curialem: vt ȷ̄. & dic sinetia gn̄aliter. vt ff. đ iniu. l. 2.

ˢ Si q̃s. miles vel magister eorū: sed ad pss cipē referun̄ p. mētdi, si q̃d grauiter fecerit: vt ff. de pę. l. diui fres. §. fi. imo si ipsis mandan̄, sed delicta sūt pricipi mādāda, & ꝯ; pricipis rōnonē sunt puniēda: vt ibi.

ᵗ Viris. i. decurionib. vel curialibus. Acc.

ʳ OMnes. Sāguine. q̃a ea ple. vl̄ a no curiali sint vt ī. e. l. decur. & l. quoties.

ᵘ Priuilegia. puta fabricę deputauerit, q̃ priuilegia & onera habet: vl̄ alij militię. ad hoc ȷ̄. đ fab. l. si q̃s. & ȷ̄. đ fug. coln. l. j & ī. vbi decu. vl̄ coho. l. j.

ˣ Præiudicijs. i. alijs actibus p̄iudicantib. curiæ, puta militiæ: vt ī. eo. tit. l. proxi.

ʸ Sed nec rescripta. ad qđ ī. de pet. sper. offer. l. nec damnosa.

ᶻ Munerum. s. curiæ.

ᵃ NVllus. illiget. s. p̄ris cōdō aliās trahat. etr ieq̄r matrē: vt ī. e. l. eos. & ȷ̄. e. l. si alie. itē fallis als: vt ī eo. l. exēplo. no.

ᵇ immunis. de psonali loq̄r munere: vt ff. đ mu. & ho. l. 3. §. corpalia. sec⁹ i psmoniali, vt ȷ̄. đ mu. pri. l psmoniorū. & ff đ cēū. l. ętatē. & fa. ȷ̄. de muni. & ori. l filios. Itē no. nō facit curialē, q̃ nō ē curialer. ad qđ ī. đ hęre & Ma. l. 2. nec doctū facit, q̃ ē indoct⁹: vt l auth. de san. epis. in pri. col 9.

ᶜ AD subeūda. Curiales. i. decuriones, ex q̃b. eligūtur magtat⁹ q̃ honorē cū sumptu gerenti: vt ī. l. pat no & ff. đ mu. & ho. l. honor. in pri. Et dos nō computa̅ in

† Co. Th. eod. titu. l. 117.

† Co. Th. eo titu. l. 128.

† Co. Th. eo titu. l. 128.

† Co. Th. eod. titu. l. 134.

† Co Th. eo. titu. l. 137. §. nullus.

Partus sequi⁹ ventrem. Do ꝯ̃i nō facit indoctus.

† Co. Th. eo. titu. l. 140. Dos non annumera̅ inter viri bona.

f bonis viri hoc casu, vt p hoc videat dictor: vt ff. ad muni. l. Luc. §. idē dicit. cū om̃ hēat mūnonij: vt ff. d. tu. do. l. si is. §. j. vel p dicta, q ille decurio eligit ad mun⁹. i. ad aliqđ officiū, q est diuer. & fa ff. e. l. honore. in prin. & d. l. decurio. & j. q num. l. fi. & ff. de execu. tu. l. paupertas, & Insti. de execu. tut. §. sed & gg. & ff. de mune. & hono. l. rescripto. in prin.

a Nominatorū. i. electionū. cū enim magistratus aliquis est eligēdus, conuenire debent decuriones: vt j. leg. ij. & duę partes debent esse p̄sentes: vt hic, & ff. de decre. ab or. fa. l. ij. & ff. quod cuiusque vni. no. l. nulli. & oēs vel maior pars in vnū cōuenire : vt ff. de tutorib. & cura. da. ab his. l. vbi. & j. de pre. curia. l. 2. & non nisi de se debēt eligere. vt & consules de senatoribus: vt ff. eod. l. honores. §. ij. ad idem. j. eod. l. si ad magistratū, & qđ pinu. non est ne. l. si vi. ppositis au. tem sufficiat maiorē partem duarum partium consentire: an sit opus q tot concurrant, q sit maior pars tot⁹ ordinis: die vt di. l. nulli, notatur.

b Albo facit. supra eodem. l. in albo.

c Possunt. vt j. de leg. l. pe. Sed arg. contra. C. de au. ptæ. l. fi.

d Maiore parte. sta tur iudicio maioris partis sic ff. ad muni cip. l. quod maior. & C. quis bon. ce. pos. l. fi. & j. de fac. san. ec. auth. hoc ius porrectū. & j. de leg. l. pe. Sed arg. contra C. de anct. præst. l. fi. Accu.

e Curiales qui honoratiam. sic dictam ab honoro honoras, & comitor comitatis, scilicet quia comitati debēt eos qui honores gerunt. Py. Vel verius expone vt j. eo. l. Alexandrinis in fi. Acc.

f Cōmisis. s. qui prę sunt curiæ. ad quod j. de iutif. om. iu. l. fi.

g Perseuerent. s. in obedientia vel despe ctu. & no pseuerent tic j. de exact. l. 1.

Co. Th. eo. l. 42.

Facit ad hoc e. qđ dicus. extra d elec. vbi per in nu. & c. ec clesia ve stra. cum gl. j. extra eo. tit.

Co. T. l. 12. l. 1. 130.

Co. Th. eo. 158.

riales eligantur: ne tales fortè nominēt q functiones publicas implere nō possint. D. xiij. Cal. Febr. Olybrio & Probino Cos.

Sufficit duas partes cō filiarorum adesse. Bart.

XLVI. Iidē AA. Ennoio procō. Africę. †

Nominationum a forma vacillare nō debet si oēs, q albo b curię deti nent, adesse nō possūt: c ne paucorū absentia, siue necessaria, siue fortuita, debilitet quod à maiore parte d ordinis salubriter fuerit ɔstitutū: cū duę † partes ordinis in vrbe posite, ton⁹ curię instar exhibeāt. D. xvij. C. Iun. Med. Olybrio & Probino Cos.

Dignitas curiali addita non eximit eum à iurisdictione sui iudicis. Bar.

XLVII. Iidem AA. Cæsario præfecto prætorio.

Curiales qui honoraria e adepti sunt comitiuā dignitate, formidare debēt eos quorū moderationi sunt cōmissi: f nec se existimarē ideo me ruisse dignitatem: vt iudi cū pcepta despiciant, qđ si in eadē culpa perseuerent, g quinq; librarū aurī multæ obnoxij h sub iugent: honor quoq; quē prodiderint, i spoliandi.

XLVIII. Iidē AA. H. PP.

In succeßiōe curialiū decernim⁹, vt et si patres d cesserit, teneat agnatio. k D. vij. C. Ian. Mediol. Cęsario & Attico C.

XLIX. Iidem AA. Theodoro præfecto prætorio.

Omnes qui qtolibet mō curię iure debetur, cuiuicunq; supstitio nis l sint, ad iplēda munera m teneant. Dat. Id. Sept. Medi. Honorio A. iiij. & Eutychiano Coss.

Consiliarij non possunt extra suam prouinciam officium acceptare. Bar.

L. Iidem AA. Eutychiano præfecto prætorio. †

Omnes oīno curiales n in originalibus n ac debitis ppetuò curiis pseuerēt: & q ex his ad ꝓuīciarū regimē atq; administrationē qualibet fraude atq; ambitione puenerit, sciāt se n solū ė sua curia remāsuros, sed & cunctis rurs⁹ ab exordio muneribus seruituros o D. viij. C. Nou. Constantin. Ho. A. iij. & Eutych. Coss.

Bona eius, qui quacunque fraude curiam euitat, si per annum contumax fuerit, applicabuntur curia. Bartol.

LI. Iidē AA. & Theo. A. Messalæ PP. post alia. †

Quanuis, puisum fuerat p cōgruę emēdatiōis occursu, quēadmodū curiales militię q noie & honor suspēso, officijs redderent q nqa hoc calli do ɔsilio repererunt, r vt euitatis ꝓuiciæ suæ finibus tāquā his eorū s tm̃ ĩterdict⁹ fuisset accesſ⁹ peregrinos expeterēt cōmeatus: ne diuti⁹ in pniciē curiarū, latitādi spes † pseueret, & solaria eos ĩpunitatis sequant, horū cupiditatibus obuiam: vt ex eorū bonis q se vel prosecutioni, vel munijs ciuitatū ĩterdictæ dudū ambi none militię vel qualibet fraude subtrahere conati fuerint, curijs quas

h Obnoxij. alias obnoxius. & sequentia in singulari alias obnoxij. & sequentia in plurali.

i Prodiderint. alias prodiderint. s. contemnendo. aliàs perdiderint, de iure vel spe, seu destinatione, scilicet propter inobedientiam specialiter de facto.

k In successione. Agnatio, idest si lius sequitur conditionem patris: vt supra eod. le. in filijs. Est enim proximus agnatus patris filius vt ff. de su. & le. l. filius. Vel die quòd agnatio. idest succes sores tenēt, si antecessor malè administra uit. ad quod j. eo. l. j.

l Omnes qui. Superstitiōis. vt Iudæi. ad quod supra de iudæ l. cuicunq; & l. iussio. & ff. eod. l. 15 fin.

m Munera. quo ad onus: non quantum ad vtilitatem. alias contra. supra de iudæ. l. finali.

n Omnes omnino curiales s originalibus. quia si lius fuit curialis originaliter, vel debitus per sententiam. vt supra eo. l. quoties.

o Seruituros. Idem si episcopus fieret: vt supra de episco. & cleri. leg. ad similitudinem. & in authen. de episco. & cler. §. sed hoc quidem. & si quidem in fraudem causa vitandæ curiæ se fecerit elegi p seipsum: vt hic: aliàs per substitutum: vt d. l. ad similitudinem. & in authent. de san. episco. §. adscriptitios. sed hodie contra: vt infra eod. le. penul: l. Item facit infra eod. le. duumuirum.

p Quanuis prouisum fuerat. vt j. e. l. si ad magistratum. & l. quidam.

q Militiæ armatæ vel etiam inermis, in quam cōfugerant.

r Repererunt. scilicet curiales.

s His eorum. idest aliquibus eorum curialium, scilicet tantum, non autem nominibus: sed aliàs deest tantum.

Filius pro ximus est patris agnatus.

Co. Th. eo. 159.

Co. Th eo. 161.

Aliàs species, re ctè.

a Itaq;.qđ ꝟ.proxi. dixit indistincte,s.ex bonis curialis fugientis,& latitantis.s.emendari dānū curiæ quā derelinquit : nūc hic declarat, s. ꝙ per annum sunt expectādi: & si nō veniant, tunc de bonis eorū relaxetur damnū curiæ : vt hic subijcit.Itē declarat l eo quod dicit, tñ qui manifestis curiæ nexibus illigantur.

q nō licet extollere.i. exercere suū officium vltra.ad quod ꝟ.de iur.om.iud. l. fi. & facit ad principiū ꝟ. de susce.l.humilioribus.Sed & tunc fallit,si publica est vtilitas. vt ꝟ.eo.l.curiales vltra . & facit in auth. vt omnes obe.iud. §.si igitur coll. 5.

deseruerāt,cōsulatur.Itaq; a si vocati edictis,itra anni metas,hi tñ q manifestis curiæ nexib. illigantur, latere poti⁹ q̄ redire maluerint : sciāt post emensum annū b interpellatis ꝓuinciarū moderatorib. ex facultatibus suis , curijs,quas destituerūt,esse consulendū . Neq;.n. de immaturo c ꝓiudicio tēporis possunt breuitatē causari. Da.xvij. Cal. Septē. Theodoro V.C.Cos.

Vbi alij sunt idonei & sufficientes, nō coguntur alij continuare officiū. B.

LII. Iidem AA. Probino procon. Africæ. †

QVis tā inueniri itī qu⁹ arbiter d rerū pōt,q in vrbib. magnifico statu ꝓditis, e ac votiua f curialiū numerosior locupletib. ad iterationē quępiā trāsacti oneris g cōpellat : vt cū alij necdū pene initiati curię sacris h fuerint,alios & ꝯtinuatio & repetitæ sæpe functiones adficiant? Da.xvj.Cal.Apri.Medio. Cęsario & Attico Coss.

Magistratus municipalis non debet exire municipium. Bar.

LIII. Iidem AA. Euchario Procon. Africę. †

DVumuirū i īpunē nō liceat extollere potestatē fasciū k extra metas territorij ꝓprię ciuitatis. Da. vj. Idus Mar. Rauen. Hon.ix. & Theodo.V.AA.Coss.

Vbi nō habetur copia iudicis,propria authoritate capitur curialis,et ad curiam ducitur, & eius quæstio debet intra tres menses terminari : aliàs iudices puniantur. Bar.

LIIII. Iidē AA. Pall. PP.

GEnerali lege sancimus,vt siqs l suū decurionē curię vindicare maluerit: si ꝓsidis desit copia, i eundē manus iniectione cōcessa , sciat ad examen cognitoris m resultantē n esse deducēdū: ita vt moderator prouincię(si qō fortasse fiducia defensionis vlla generat) † nisi intra tres mēses o cām originis cōpetēti disceptatiōe cognouerit, atq; cōuictū cū pęna p restituerit debitis q muneribus,vel liberū ab inqetudine ꝓnūciauerit, x.libr. auri multam cogatur exoluere: eius ēt officiū pari dāni irrogatiōe teneatur. Da.v.No.Maij, Rauen. DN. Theodo. A. vij. & Palladio Coss.

Si decurio dedit se militiæ retrahetur: nec iuuabitur præscriptiōe. B.

LV. Imp. The.& Valent. AA. Isido. PP. post alia. †

SI qs decurio, aut subiectus curię ausus fuerit vllā adfectare militiā, r nulla tpis s ꝓscriptione muniatur,sed ad conditionē propriam retrahatur: nec ipse vel eius liberi post talem ipsius statū t procreati, qđ patriæ debetur valeāt declinare. Da. iij. No. Apr. Cōstantino. Isid.& Se.Coss.

LVI. Iidē AA. Isid. PP. †

ALexandrinis principalibus u etsi ad

b Aund. sic ff. de requi.re.l.1.& in aut. de litigio.§.omnem.

c De immaturo.i.valde . quandocunq; tñ redeat, recuperat officium dimissum:vt ꝟ. eo.l.si ad magistratū.

d QVis.Arbiter.i. dispositor: vt C. mand. l. in re mandata.

e Præditis. vt Bononia pp scholares.

f Votiua. vel qa voto se offerūt curię alicui quiq;: vt ff.de pollic.l.si quis rē.§.j. Vel quia hoc voto geritur, vt multi sint curiales: qđ patet,quia remittuntur peccata, i sit legitimus, q fuerat naturalis, p oblationē curię.vt l auth. qui. mo.nat.eff.sui.§. si quis igitur. coll.8.

g Oneris.ex decurionibus.s.seu curialibus eligebantur ad onera per annum : quæ reiterate nō coguntur, vt hic: neq; cōtinuè, neque ex interuallo dū alij sunt : vt hic, & ff.de mu & hon.l. sponte.& idem vr̄ de honoribus : vt ꝟ. de mu. & hono. non cō. l. 1. & fi. Fallit autem hoc,qñ alij non sunt idonei. vt subijcit,& ff.de mu. & ho. l.honor. §.n̄ & l alijs tribus casibus: vt no. ff. ad mun.l diuus. Acc.

h Sacris.i. potestate curiæ : q potestas sacra est , vt patria : vt C. de fideic.l. pe. cum hoc liberet à naturalita.ei vt mō notaui.

i DVumuirum.i. magistratum municipij, qui præest curiæ .

k Fascium.i.dignitatum. † sic pon. tur in auth. vt iudi. sine quoquo suf.§.necessitatem,aliter ponitur ff.de off. procou.l antepen. Et dic, ꝙ non potest extollere, i. accipere aliquam administrationem extra terminos ad qđ ꝟ.eo.l.curiales.2. vel dic,

l GEnerali. Siquis. puta duūuir, q pęest eis: vt ꝟ.l. pr.A.

m Cognitoris.i præsidis.

n Resultantē.s.decurionē.i. resistentē . Et sic no. q in defectum iudicis licet alicui facere se iudicē: vt no. ꝟ de iud.l. null⁹.alis nō. sed suū ius amitteret: vt in at.ꝟ. ff.qđ met. cau.l. extat.& l. nullus.& ꝟ. de in fis. l.prohibitū . tūc ergo aut contulerat se ad militiā armatā, & cōuertit sub suo magistro militum, aut ad aliā: & tunc sub ꝓside terræ in quā aufugit, non sub eo qui pęest militiæ inermis vt ꝟ.vbi decu. vel cohor.l.1 §. fi. Itē facit ꝟ.si ser. expo. vt l.2. & ff.de ope.no nuo. l.1.in princ. & ꝟ. vbi decu. vel cohort.l.1.

o Tres menses. Nota speciale cōtra.l.ꝟ. de iudi. l. properandū . q dicit de triennio , vt & alia specialia sunt,vt ibi no.l principe. Accur.

p Pœna . extraordinaria .

q Debitis.aliàs debitis.aliàs proprijs .

r SI quis decurio. Militiam.armatam vel inermem.

s Temporis. ēt al.annis non vr̄ ꝙ præscribatur: vt ꝟ.de pręscr. 30 an.l. præscriptione.Sed cōtra ꝟ.de cohor.l. cohortalis. quę dicit ꝓscribi 30. ann. Sed potest dici , vbi iuit ad aliam militiam tunc 30.annis : vbi non iuit,tunc secus.

t Statum . decurionatus. vel dicas.s.militiam . prima verior est vt. & facit ꝟ de agri. & cen l.cū satis §.j. & ꝟ de fabri.l.4. Itē facit ꝟ qñ & q. quar.pars.l fi.§. nullo obstaculo contra. Solue vt ibi .

u ALexandrinis principalibus.i. decurionibus, vel similibus: vt ꝟ.eo.l.quilibet.

Nihilo-

Co Th. eo. 12.5.j

Co.Th. 12.1.174.

Rectè Acc. nā solli fasceib⁹ vtebātur q habebāt Imperiū . duūviri, aūt nō habebāt Imperium. Contius .

Co.Th. rē. 182.

Iudicis defectu licet alicui se facere iudicem .

Gerat.

C. T. 12 1. 188.

Co.Th. eo.189.

a Nihilominus.l. non ideo magis.
b Peregrinationis i.p quod coguntur exire territorium: vt subijcit, & ff. de adu. diuer. iud. l. qui necessario nisi sit publica vtilitas: vt ff. e. l. curialis vltra.
c Cura. dñi. q. facere q alij decuriões seu pricipales.

vt supra. eo tit. l. 1.
e Venalis. No. ad qđ ff. qñ pno. nõ est nec. l venales.
f Vtriusque. idest nominantis, & nominati.
q Creatoris. alias curatoris: & alias creatoris.
u Cõfirmare. Nota, q superior cõfirmat qđ facit inferior. ad quod in authen. de defe. ciui. §. interim.

vocatione fungãt, nihilominus [a] onus pegrinatiõis [b] icũbat: nec publica cura [c] nisi in sua tm ciuitate ꝯmittaẽ: & primus [d] curię cũ muneribus vniuersis expletis [e] ad sũmũ peruenerit gradũ cõitiuę [f] primi ordinis fruaẽ post biẽniũ dignitate pitita: in curialib⁹ tñ pmaneat. Dat. Pri. No. Iun. Cõstãtinop. Isidoro & Senatore Cos.

LVII. Idẽ AA. Isid. PP. †

Q Vinq; sũmates [g] ordinis Alexãdrini à corporalib⁹ iniurijs immunes eẽ cẽsemus, [h] vt voce libera ꝯmoditates patrię defedãt: [i] cũ possint siqđ egerint criminosè, pecuniarijs coerceri dispẽdijs [k] ęstimabunẽ [l] aũt pꝛ̃e curia, viri spectabilis Augustalis iudicio. D. Pri. No. Iun. Cõstãtinop. Isidoro & Senatore Coss.

LVIII. Iidem AA. Isidoro PP. †

E Vm q trigita annos in Alexandrina ciuitate ciuilibus [m] inhæserit muneribus corporalibus iniurijs, [n] nõ pecuniarijs excusari conuenit habita ꝯsideratione videlicet meritorũ; vt hoc bñ cogniti priuilegiũ consequanẽ, [o] nec eo passim fruanẽ indigni. Dat. Prid. No. Iun. Cõstãtinop. Isidoro & Senatore Coss.

Superior tenetur confirmare electionem factam ab inferioribus.

LIX. Iidem AA. Isidoro PP.

S I quos spõtaneos [p] † hypomnematogr. [q] †

munificos suis exhortationib⁹ ad publicas noĩa uerint functiões, iubem⁹ nõ expectãdũ esse cõsensũ pro tpe viri spectabilis Augustalis, q fit plerũque venalis: [e] sed vtriusque [f] partis sufficere voluntatẽ, vt incipiat functio q null⁹ icuiat: tũc ad memoratũ iudicẽ tã noĩati, q etiam creatoris [t] consona relatione currente: quã si suscipere vel cõfirmare [u] distulerit, sciat se xxv. librarũ auri cõdõnatione plectendũ. Data Prid. Non. August. Constantinopo. Isidoro & Senatore Coss.

Non potest quis seruire p substitutũ: nisi habeat de hoc priuilegium, vel sit illustris. Bartol.

LX. Iidem AA. Thomę * P. P.

N Vllus [x] q nexu generis [y] curiæ teneẽ obnoxius, p substitutam quancunq; psonã curiales ipleat functiões, sed ipse p se debitum patriæ mun⁹ exoluat, & si spectabili dignitate decoratus [z] sit: nisi hoc ei speciali beneficio sit cõcessũ. Hi verò q honorario titulo illustrẽ dignitatẽ consecuti sunt, per substitutos periculo suarũ facultatũ curię muneribus satisfacere non vetentur.

LXI. Imperator Leo. A. †

N Eque [a] Dorotheũ virum illustrem, & totã eius substãtiam: neque Iræneum virum spectabilem tribunũ & no-

d Et primus. i. tyro q primò nũc eligiẽ.
e Expletis. q subeãt decuriones: & sic est nunc antiquior. Acc.
f Cõitiuę i. omnes eorum: q sunt in primo ordine, cũm biẽnio steterit antiquior, vt hic: adhuc tñ est curialis seu decurio, & subest ei cui subsunt alij: vt j. in fi. & ff. e. l. curiales q & facit j. l. proxi.
g Q Vinq; sũmates. erant quinq; & vocabanẽ summates, quasi sũmi: q petant curię decurionum in illa terra.
h Cẽsemus. ad hoc ff. eod. l. oẽs iudices.
i Defendant. nam agũt pro patria. & de feudum: vt ff eo. l. p curatores. Acc.
k Dispẽdijs No. etiamen pecuniariter puniri ratione psonæ.
l Æstimabuntur. i. cum eligentur. ad qđ j. de pfec. l. magistros. & j. de mutileg. l. si quis. & de tyronib. l. fi. & facit j eo. l. pxi.
m E Vm. Ciuilibus. s persona lib⁹. fuit enim vt curialis: & hic fecit quę alij curiales.
n Inlusijs. alias iniurijs: alias munijs. & facit ff. l prox. & j. de fun. rei pri. l. eũ q.
o Consequanẽ pscribis ergo curia bonos non malos: vt sit electio de bono, non de malo: vt ff. l. proxi.
p S I quos. Hypõnematographi Gręcũ est, & vna dictio, Latine significat nominantes aliquos ad publicas functiones: vel veritas: illi q accipiebant in emphyteusim publica pdia. nã emponema, i. melioratio. accipiebant. n. ad meliorãdũ vt supra de iur. emphy. l. fin. in princip.
q Hypomnematographi. ideo subijciẽ quasi scriptura q in talibus cõtractib⁹ est necessaria: necesse idem in alijs: licet in corpore suris sit cedasta

nematographi. ꝯ ste Alci. in hũc locũ, dicunẽ, q cõmentaria scribunt. tu illum videto. nugatur .n. hic. Acc.

x N Vllus. In l. psenti ponitur casus talis, & dicit, q si aliquis tenetur esse curialis à sui origine. per substitutum nõ potest suũ officiũ exercere: nisi fuisset ei specialiter hoc concessum, & si spectabilis efficiatur: sed si fuerit effectus illustris pp aliquam dignitatẽ, quã adeptus fuerit. suo piculo in pdi. officio substitutũ poterit ordinare.
y Generis. ad quod ff. eo. l. quoties. Accu.
z Decoratus. Nota neminem posse seruire p substitutũ, etiã si fiat spectabilis, & magis si fiat clarissimus: vt hic, & arg ff. de sol. l. inter artifices. & đ statu. l. sicuti & l fi. & ff. de cad. tol §. ne autem. & de iu. emphy. l. ti. §. fin. Sed hoc fallit, si curialis sit illustris: vt hic subijcit. & ff. đ epi & cle. l. ad similitudinem. quod hodie corrigiẽ i illis casibus quos habes j. eo. l. fi. & l. pen & ff. quod met. causa. l. illud. & de consti. pec. l. que autem. §. 1. & de arbi. leg. Labeo. §. fi. Item si primus sit inutilis, supponitur alius: vt j. de prin. agen in re. l. agentes in ti. & ff. sacrosan. eccle. l. qui sub prætextu. Itẽ arg. contra ff. de na. lib. l. si quis Sẽpronio, in fin & ff. de epis. & cle. l. quis quis. & in authe. adscriptitios. Item fallit ppter priuilegiũ vt hic subijcit, & j. e. l. neminẽ. Itẽ et cõtra j. eod. l. Doctrij.
a N Eque. Not. q hęc lex est specialis: quia hoc princeps voluit vt insti. de iur. natu. § plane: sic & Infra eo. l. Doctrij

† Co. Th. eo. 190.
Delictum quādoq; pecuniariter punitur. Co. Thc. eo. 191.
* Imõ in quit Pyrrhus hic æstimabũ tur, i. condẽnabũẽ.
De hac voce, Augustalis, pulchre in hũc locũ Alcia. ad 3. li. C.
† Deest manifeste. Cõt.
† Co. Th. eo. 192.
† De his vide Strabo. li. 13 Geogra.
† Hypom
Seruire p substitutũ nemo potest.
* Al. Theodoro.
† Al. Iidẽ AA.

tarium. & si a ante paternas illustres dignitates nat⁹ ē, b vllā inquietudinē pro curiali genere & conditione sustinere decernimus: liberos c quoq; eorū, qui vel iam sunt, vel futuri sunt, eorumq; posteros, quotiescunq; cōtinuata tēporū & successionum ꝑpetuitate nascent, à conditione curiali & functiōe esse liberos, lege diuę memorię Iuliani, d quæ de materno curialiū Antiochenę ciuitatis genere promulgata ē, nihil in persona viri illustris Dorothei, vel viri spectabilis Irenęi, vel aduersus facultates eorum, vel aduersus liberos eorundem, qui vel iam nati sunt, vel postmodú quoquo tempore nascentur, vel aduersus substantias eorum, roboris vel iuris habitura. Circa alias sanè vniuersas ꝑsonas de materno genere ad memoratæ Antiochenæ ciuitatis tantummodo curiam ꝑtinentes, eandem legem præcipimus obtinere ꝓpriam firmitatem.

Qui est obligatus curiæ ratione originis, eam declinare non potest: & si curia non molestauerit patrem, filium molestare non poterit. Bartolus.

LXII. Idem A.

SI ille qui ex filia decurionis Antiochenæ splendidissimæ ciuitatis & patre qui nullius alterius ciuitatis munijs debebatur, e procreatus est, sub examine prouincialis iudicis vel sponte confessus, vel certe cōuictus fuerit, quòd ex filia sit curialis progenitus, & albo decurionum adscriptus fuerit: nullam sibi suppetere facultatem negandæ f vel euitandæ conditionis existimet, & curialem non adspernari fortunā aui materni sui pertentet, nec dubitet se munijs curialibus subijcere. Quod si quem curia, de qua præsens sanctio loquitur, natum ex filia curialis minimè secundum præstitutam ordinationem sibi sociādū curauerit: prolē eius pulsare nullo modo penitus poterit. nec enim patimur cōuentionem eiusmodi prętermisso filio, quem curialis filia ediderat, nepote, vel pronepote, vel vlterius incipere. g

XXIII. Idem Augustus.

DOctitij h viri clarissimi iubemus i fortunam sup curiali cōditione nullo modò esse inquietandā, nec facultatibus k eius: sed eo q huiusmodi conamē inierit, sacrilegij pœnam luituro, l omnes q post peractam illustrem m. administrationem, vel adhuc in ea posito patre suo gignuntur, à curialium intentione defendantur vnà cum paternis sine dubio substantiis: quas cum persona patris à curiali nexu liberas esse nemo dissimulet.

LXIIII. Imp. Zeno A.

NEminem n ex his qui obnoxii curiæ cōstituti ab initio felicissimi nostrę pietatis imperij, o comites priuatarum nostrę vel piissimæ Augustæ partis, siue comites largitionum vel comites domesticorū, quæstores, vel magistri officiorū licet ad actum administrationis gerendum prouecti sunt, vel in posterum prouehentur, ob hoc curialium munerum laqueos volumus euitare: sed obligatos cum liberis suis quandocunque p progenitis & facultatibus suis, post administrationem depositā curiæ commoditatibus inseruire: nisi forte alijs priuilegijs super hoc legibus cognitis muniantur. Nam alia vniuersa legitima, vel ex constitutionibus data q priuilegia, integra volumus illibataque seruari. Ne tamen indulti honoris inane nomen retinere videantur: dignitatum titulis potian-

Principis voluntas lex est

dacta. & sic est cōtra ·I. de no. codi. cōp. §. pe. Sed hic speciale ꝑ qa sic princeps vult ibi non.

a Et si. Idest, quamuis. Acc.

b Natus est. ad hoc ff. eo. l. ij §. in filijs.

c Liberos. liberi dicunt vsq; ad trinepotē postea in infinitum ab inde: vt ff. de gradi. l. iurisconsul tus §. parentes. Acc.

d Iuliani. q est I. l. eos indul. q dicit, ex quo filij nō trahunt per cōditionē patris ad aliquam ciuitatē, q inne matrem saltē sequunt. vnde cū hic non trahant originē p patrem, videbant trahere per matrem. per illam l. eos. quod hic remouet.

e SI ille. debebat. quia non legitimus: vt I eo. l. eos & sic nulli curiæ obstrictus: & si erat legitimus, materna origo habuit priuilegium vt I. eo. l. eos.

f Negandæ. semel enim confessus vel conuictus non pōt resilire: vt hic, & I. de nō nu. pe. l generaliter. & l. cū filiæ. & d exec rei iud. l. fi. Sed argu. contra I. de li. can. l. Interrogatum. & ff. de confes. l cum fideicommissum.

g Incipere. in vnū filium prætermissa conuentione patris. sic supra de re. do. l. a. & fi.

h DOctitij. principium nomē & idem in eo quod in Dorotheo statuit: vt I. eo. l neq;. Accu.

i Iubemus. aliàs monemus: aliàs vtrū que. Acc.

k Facultatibus. repete, super.

l Luituro. nam disputare &c. vt I. de diuer. rescrpt. l. sacrilegij. & de cri. sacri. l. disputare. & J. vt dig. ordo serue. l. j. & de ero milit. an. l. hac lege. & est pœna huius criminis. ff. ad l. Iul. pec. l. sacrilegij.

m Illustrem. Dicti Doctitij, qui & clarissimus: vt I. & illustri aliquando fuit.

n NEminem. Hęc lex respicit vltimam partem rubricæ & Zeno loquitur: & in quo statu inuenit eos, dimittit: vt C. si ser. expor. ve. l. moneot. & not. ab initio, Idest post initium adeptus est, scilicet dignitatem.

o Imperij. accipe. infra ad actum &c. & not. q hæc prima pars vsque illuc, eos &c. corrigitur per l. J proximam.

p Quandocunque. istud quādocunque strictius quam sonet intelligendum est: vt J de tab l. iiij. vt sic sit sensus: siue ante dignitatem, siue postea, dum tamen post patris naturalē fortunam. Py. M. vt J. eodem titu. l. fina.

q Data. vt supra proxi. & l. neque & f. si ille.

Sub-

tur per substitutos,[a] suarum periculo facultatum curialibus muneribus respondentes: habeantque integra illibataq; priuilegia dignitatis. Eos verò, qui præfatas dignitates añ initiũ nostri imperij cõsecuti sunt, cum facultatib. suis, & post[b] eam dignitatẽ ꝓgenis filiis, à curialib. nexib. vel onere decernimus liberari. Hos autem qui quocunque[c] tpe patricij vel consules aut consulares facti sunt, aut in posterum fuerint, aut magistri militũ, vel præfecti prætorio Orientis vel Illyric. vel vrbis administrationẽ in actu positi quandoque gesserunt, aut postea[d] gesserint: omnimodo cum facultatibus suis, & post eam dignitatem progenitis filijs, à curiarum nexibus vel onere decernimus liberari.

LXV. Imp. Anastasius.

Diuæ memoriæ Zenonis sacratissimã cõstitutionẽ[e] quæ de curialibus post certas[f] excellas administrationes seu dignitates conditionis nexu liberandis lata est: in hac tantummodo parte duximus corrigendã, qua cauetur eos ẽt[g] qui ante eandem ꝯstitutionẽ, ab initio[h] tñ eiusdem diuæ recordationis Zenonis iperij, comites priuatarum rerũ nostræ vel piissimæ Augustę partis, seu comites sacrarum largitionum, vel comites domesticorum, quæstores, aut magistri officiorum, licet ad actum administrationis gerẽdum ꝓuecti sunt, minimè curialium munerum laqueos ob hoc euitare, obligatos cũ literis suis quandocunque progenitis, & facultatibus suis, post administrationem depositam curiæ commoditatibus in seruire, nisi forte aliis priuilegiis super hoc legibus cognitis muniantur. His etenim[i] qui memoratas administrationes vel vnam ex his peregerunt, necnon liberis & rebus eorum, beneficium quod ante per illustrem[k] administrationem peractam eis acquisitum[l] est, intactũ illibatumque iubemus seruari:[m] vt relaxatione conditionis, & munerum curialium, per anteriores pricipales dispositiones sibi concessa,[n] tam ipsi quàm liberi eorum post huiusmodi administrationem adeptã procreati, vnà cum propriis substantiis potiantur.[o] etsi[p] contigerit eos post diuæ memoriæ Zenonis constitutionem, siue per se, siue per substitutos suos curiæ cõpetentia munera subiisse: eadem[q] videlicet constitutione diuæ memoriæ Zenonis ex die quo promulgata est, suas vires obtinente: cum conueniat[†] leges futuris regulas imponere, non præteritis calumnias excitare.[r]

LXVI. Imp. Iustinianus A. Demostheni præfect. præto.

Curialibus[a*] consortiis consulentes, censemus, vt nemo sibi blandiatur, & non certis modis sese liberum esse existimet: sed pro nostra forma tantummodo sciat posse libertatem sibi curialis competere conditionis: omnibus anterioribus modis quos non comprehẽdit præsens sanctio, ex pſenti die antiquãdis. Si qs[t] igitur vel summũ patriciatus honorẽ fuerit cõsecut⁹. siue insulis consulatus honorarii[u] aut ordinarii[x] fuerit ampliatus, vt vel consul, vel consularis[y] efficiatur seu præfectorum[z] prę-

[a] Substitutos ad hoc ꝟ. eod. l. nullus qui. cum concor. suis. Itẽ facit in auth. vt ordi. pręs. colla. v.
[b] Et post. repete eum. Acc.
[c] Quocunque: idest siue ante nostrum imperium siue post.
[d] Aut postea. repete eum. & facit. ꝭ. l. proxi. & ꝭ. l. fi. Acc.
[e] Diuæ memoriæ. Constitutionem. vt ꝟ. l. proxima.
[f] Certas. q. d. non oẽs: vt ꝟ. l. pxi. §. hos autem. Acc.
[g] Eos etiam. hic refert principium. i. superioris.
[h] Ab initio. loquebatur enim de illis qui erant adepti has dignitates ab initio, idest, post initium imperij, & antequã fieret constitutio. & sic ad præterita tempora trahebatur.
[i] His etenim. bene dico corrigi, his etenim &c.
[k] Per illustrem ecce omnes superiores administratores dicuntur illustres.
[l] Acquisitum. quo ad vanum nomen.
[m] Seruari. scilicet in plenum.
[n] Concessa. scilicet ante Zenonem.
[o] Potiantur. vt nõ teneantur seruire ꝑ substitutum. & sic in hoc corrigitur in aliquo. ꝟ. e. l. nullus.
[p] Etsi. i. quamuis.
[q] Eadem non ergo ex toto tollitur lex Zenonis, sed tantum in his qui sunt adepti dignitates prædictas ante principiũ imperij, & factam constitutionem, sed totum reducitur ad illud quod ꝭ. l. proxi. dicitur.
[r] excitare vt ꝟ. de legi. & consti. l. leges & ꝟ. de ſi. instru. l. comparationes.
[a*] Curialib⁹. Hęc lex tractat quomodo curiales liberentur à fortuna curiæ: & sic respicit vltimam partem rubricæ. & facit ꝟ. eo. l. nemo.
[t] Si quis. paterfami. vel filiusfam. vt ꝭ. de consu. l. fin. Et not. q nemo fit patricius, nisi antea habuerit aliam dignitatem: vt ꝭ. de consul. l. antep. Item not. q. xij. numerantur dignitates, quibus liberantur à curia, & eædem liberant à patria potestate: vt in auth. con. quæ de dignit. & duæ primæ hic positæ liberant sola electione: vt hic subijcit: & secundum hoc non ob ꝟ. de na. li. l. communium. nam ibi sola dignitas fuit collata.
[u] Honorarij. Sine administratione.
[x] Ordinarij. vt administrent.
[y] Cõsularis. Ille est consularis, cui datur dignitas cõsulis: cui si superadditur administratio, non dr addi dignitas: vt ꝭ. de consu. l. pe. & not. q consul statim post principem ponit in instrumentis: vt in auth. vt præp no. impe. &c. & in authen. consti. quæ de dig in prin col. vj.
[z] Præfectorum. Per

Patricius nemo fit nisi alia dignitate ꝓcedente.

[†] Conc. c. 2. & c. fin. extra gl. extra de consti.

Huius suæ cõstitutio. ad Demosthenem meminit Iustinia Nouel. 38

p diuersas diœceses: vt in auth. consti. quę de dig. in prin. & § ibi, vt hos quos nos & c. præter orientis. de quo j. specialiter dicit. Accur.

a Vrbicariam. vtriusque Romæ: vt inf. de priuile. vrbis Con. l. 1. Accursius.

plana: & quod subijcit, cum ad fisci &c. potest & legi cum superiori & inferiori litera.

f Liberantur. hoc ex antiquis legibus.

g Cum ad fisci. hoc refertur ad eum articulum, vbi de hoc modo dixi.

torio insulas susceperit gubernandas: vel vrbicariam [a] (in ipso tñ actu) meruerit præfecturam, necnon magistri militũ officiũ gerendũ susceperit: is gaudeat se hmõi conditionis [b] esse exortem, & liberũ cũ suis facultatibus suaq; posteritate, quã postquã meruerit dignitatẽ, vel actum gesserit, ediderit: [c] anterioribus filiis in conditione pristina remansuris. Sed & tam pfectura quę storis [d] q̃ viri eloquentissimi fisci patroni: tam præfecturæ [e] quę Orientalib. & Illyricanis præsidẽt sedibus, q̃ vrbicariæ, nexibus curię liberant, [f] cũm ad fisci [g] patronatũ peruenerint, vnà cũ substãtijs & liberis suis, quos vel ante habuerint, vel postquam [h] ad eundem gradum prouecti sunt. Viri etiam clarissimi principes agentium [i] in rebus, curiæ libertatem ex antiquis legibus consecuti sunt: & viri spectabiles proximi sacri scrinij nostræ memoriæ, [k] & sacrarum epistolarũ, necnon sacri scrinij libellorum, sacrarumq; cognitionum & dispositionũ cum substantijs suis, & liberis quos post emensa stipendia susceperant. [l] hoc etiam nos corroborantes intuitu laborum quos multo, longo, prolixoque tempore [m] pertulerunt, intactum illibatumque cõseruamus, vt hi omnes fortuna curiali liberentur cum sua substantia, suaq; sobole, [o] secundum ea quæ prędiximus. Ex nunc [n] autẽ sequente progenitos [p] antea, nullius futuri fisci patroni liberos cõcedimus liberandos: vt ne, quod summis apicibus dignitatũ non est concessum, [q] hoc alij sibi audeant vindicare: sed progeniti [r] filij antequam ad fisci patronatum peruenerint, in conditione pristina remaneant: alijs autẽ modis q̃ his quos sigillatim enumerauimus, siue legibus antiquis comprehensi sunt, (qualis erat is quem ex tribus [s] manib. cõcessum antè fuerat patri maximo senatui [t] sociare) siue comprehensi anteriorib' scitis nõ fuerant, liberationem competere cuidam curialis fortunæ nullo patimur modo: sed siue pragmatica sanctio super hoc processit, siue sententia eminentissimæ præfecturæ, siue alius modus quicunque excogitatus est: ea omnia penitus vacuari, & pro infectis haberi, & curialia corpora suis reddi ciuitatibus, & substantias eorum subiacere, nulla excusatione eis penitus competente.

TITVLVS XXXII.

SI SERVVS aut libertus ad decurionatum adspirauerit.

b Conditionis. scilicet curialis.

c Ediderit. facit supra l. proxi. & infra de princi. agen. in re. l. quicunque. & supra de lib. & eo. lib. lege secunda. & supra de nuptijs. l. imperialis. §. his illud & sup. de li. cau. l. fina. & ff. de senat. l. emancipatum. §. 1. Sed ar. contra in eodem tit. l. senatores. in fi. ff eo. l. 3 §. in fi. lejt. & de pœ. l. moris. §. iste. & sunt hic arg. ad feudum. vt delictum patris non noceat filio iã nato vel nascituro.

Delictum patris an noceat ad feudũ filio iã nato.

d Præfecturæ quæstoris. Si habeas præfecturam quæstoris, idest, quæstos secundùm Azo. aliàs præsuræ: & tunc subaudi. patroni, quod est infra. & secundum hoc dignitas aduocationis in foro quęstoris liberat, vt & alij fisci, vt subijcit. qui scilicet erãt duo per singulos annos: vt supra de aduoca. diuer. iudi. l. sancimus & 1 binos.

e Tam præfecturæ. vt punctum sit loco copulæ. & alias est præfectura: & est sensus: idest præfectos Orientis. secundùm Azonem, & aliàs præfecturæ: & tunc dic, patroni dico tam etc. & secundum hoc bene subijcit, vrbicariæ: quia in foro præfecti vrbis sunt aduocati: & hoc habent: aliàs oporteret dici repetitum de eo, qui supra de eo dixit ante vel post dignitatem habitam patronatus. & secundum hoc not. aduocatos præfectorum habere idem priuilegium quod aduocati fisci: vt supra de aduoca. diuer. iudi. l. post duos. Vel planius reperis, si quis fuerit cõsequutus honorem præfecturæ quęst. &c. & est

h Postquam. hoc ex antiquis legibus, hodie secus: vt j. §. ex nunc.

i Principis agentiũ. Hi sunt decorati dignitate procõsulat'. & in scriptis connumerantur. & non satisdant iudicio sisti vt j. de prin. agen. in re l. 3. & fi.

k Nostræ memoriæ. ob hoc. s. dicti proximi: quia militabant in sacris palatij. horum .n. erat trina militia erant .n. milites memoriæ epistolarum: & erant & qui militabãt in libris memoriæ: alij qui in libellis cognitionalib & sententijs: vt hic di. hic excusabantur à sordidis & alijs quibusdã muneribus. item nec conueniebantur, nisi apud magistrũ officiorum, item finita administratione erant comites consistorij: vt j. de proxi. sacr. scri. l. 3 & 4 & l. proximos. & l. in sacris.

t Id est vrbis Romæ. Con.

l Susceperant. repete ex antiquis legibus sunt liberati, hoc est ex ext.

m Prolixoque tempore. ad quod sup. de offi. ma. offi. l. 2.

o Sobole. ante vel post dignitatem nata.

n Ex nunc. idest, ab hoc tempore in antea.

p Progenitos. idest ante dignitatem patris aduocationis fisci vel aliam de superioribus.

q Non est cõcessum. vt in quinque primis nominatis hac lege.

r Progeniti. ante scilicet dignitatem habitam patronatus fisci.

s Ex tribus. sic j. de adop. l. cum adoptiones & insti. de hære. quæ ab intesta. §. admonendi.

SI SERVVS AVT LIBERTVS ad decurionatum aspirauerit. c.

Si

Libertus, qui non habet ius annulorum aureorū, nec restitutus est natalibus, cum pœna à curia remouetur. Bar.

I. Impp. Diocletian. & Maximianus AA. & CC. Saturnino.

SI libertus vel ius aureorum annulorum adeptus nō est, vel natalibus suis non restitutus: præses puinciæ non tantum curiæ participare nō permittat, sed iuxta legis seueritatem ɔgruenti pœna vlciscat. Si seruus sciēter patitur se ad dignitatem vocari: remouebitur, et punietur, si aūt ignoranter reuocabitur tantum. Bar.

II. Iidē AA. Oricinæ.

PRæses prouinciæ, si eū q ædilitate fungitur, seruum tuum esse cognouerit: si quidem non ignarum cōditionis suæ ad ædilitatem adspirasse perspexerit, ob violatam seruili macula curię dignitatem congruētiū pœna adficiet. Si verò quū opinione publica mr̄ eius p libera hēret, ex decurione pcreatus, ad capessendū honorē errore lapsus pcessit, dño tuo eum subiugabit.

TITVLVS XXXIII.

DE PRAEDIIS decurionum sine decreto non alienandis.

Decuriones non possunt vēdere bona immobilia sine decreto, alias nō valet vēditio & emptor pdit pretiū, & restituit rē cum fructibus. Bar.

I. Imppp. Valēt. Theo. & Arc. AAA. Cynegio PP.

SI qs decurionū vel rusticaпdia vel vrbana venditor necessitate coactus ad dicit, interpellet iudicem cōpetentē: omnesqs causas sigillatim quibus strangulat, exponat, & ita demū distrahendæ possessionis facultatē accipiat, si alienationis necessitatē probauerit. Infirma .n. venditio erit si hęc fuerit forma neglecta. ita. n. fiet, vt nec immodoratus vēditor, nec emptor, cuiuscunq; sit cōditionis, inueniatur iniust⁹. Deniq; nihil erit postmodū quo venditor vel circūuētū se insidijs, vel oppressum potētia cōparatoris queri debeat: quādoqdē sub fide actorum & de necessitate distrahētis, & de volūtate pareuerit cōparātis. Quod si qs cōtra vetitū occultis molitionibus p suppositas fraude psonas, cuiuslibet loci, quem tū ei decurio distrahebat, cōparator extiterit: sciat se pcio quod dedit, esse priuandū, & locum quē cōparauit, cum fructibus esse restituen lum. Dat. viij. Cal. Decem. Cōstātinop. Honorio N.B.P. & Euodio Coss.

Venditio rerum & liberatio debitorum ad curiam pertinentium nō debet fieri sine decreto curiæ & qcquid redigitur, debet renolui ad curiam & eodem modo debent fieri locationes. Bartol.

II. Impp. Theo. & Valēt̄inia. AA. Florentino PP.

NEc venditio rei hęreditariæ curiæ

---

a Si libert⁹ vel ius aureor̄. Per qd habetur vt ingen⁹ quo ad honores: vt ff. de ier. aur. annu. l. pe. & fi. quod qualiter fiat notaui. s. de iore aureo. annu. l. ij. & ibidē l. i. qualiter natalib. restituatur. hodie tamen hoc consequitur manumissus ex ipsa manumissione, & sic non habet locum hæc lex: vt in authen. vt li. decæt. in princip.

b Legis. Scilicet Visceliæ quæ punit in damno extraordinario natū cum infamia: vt supra ad legem Viscel. l. j. quæ hodie est correcta: vt modo not. sed filij liberti sunt intra de dig. l. libertorum. Item vt s. de epis. & cleri. l. iubemus. §. seruos.

c Præses. Aedilitate. quorum erat officium ædes custodire: vt ff. de loc publ. fru. l. ædiles. & ff. de pecte. & com. rei vendi. leg. ædiles. & no. ff. de ædil. edic. l. j. in prin. Acc.

d Congruenti. Et domino, si fuit ignorans, redditur, vt su bicit.

e Processit domino ignorante. Acc.

f Subiugabit. scilicet intra xxx. dies ex quo sciuerit eum ad talem dignitatē promotum. postea enim non audietur. immo liber & ingenuus erit nullo iure patronatus seruato: quem admodum si te sciente ab initio foret adeptus, sed ipse aut ea fruetur si dignus appareat, aut ea tanquam indignus spoliabitur. exiteos nihilominus liber & ingenuus, vt j. qui mi. non pos. l. pen & fi. hoc ita, si ad dignitatem. nā secus si ad ciuilia munera suā adspirare obcessent. nam seruus tunc cōtisfcabitur eum verberibus, & domimus pro his oibus q̄ seruus malè egit, cōstrict⁹ te

g Si qs. Ex hac lege pōt notari, q venditio rei facta à curiali nō tenet nisi fit facta cū auctoritate iudicis: quod tū hodie non obseruatur in ciuitatibus Lombardię, licet dēret cōseruari. eum imperator hoc constituerit, vt respu. diuites curatores hēret: vt. l. proxi. in fi. ibi, ex ɔtētu &c.

h Necessitate. rei familiaris. de qua necessitate loquitur. C. de rescinden. ven. l. non ideirco.

i Competentem, præsidem: vt j. l. fi. & j. de ven. re. ciui. l. vnica, in fin.

k Sitigulat. i. venditur. & loquitur ironicè: quasi male est q vendit, sed necessitas cogit. sic ff. ad Syl. l. j. §. occisorum.

l Infirma. sic ff. de reb. e. l. magis. §. fi. et.

m Immoderatus. l. hue causa.

n Debeat. sic ff qd me. cau. l. fin. & s. de trāsāct. l. transactionē.

o Quandoquidem. idest quia.

p Suppositas. sic s. quod met. cau. l. si p impressionem & de auct. tuto l. pupillus. §. j. Acc.

q Priuandum. sic s. de rei vē. l. si fundū & l. domū & j. de agri. & cē. l. quēadmodū. & s. de fide instr. & iur hastæ fisca. l. t. & s. de præscrip. xxx. ann. l. j. Sed arg. contra. j. ne lice ha. mett. l. j.

r Nec vēditio. Hic not. qualiter venduntur res curiæ

Origi- nis.

Subaudi, ꝑpositi & pcede- re qdem rescripto pncipis: cuius ex tat forme la apud Cassiodo- rem li. 7. varia pa. 178. Con. Co. Th. 12. 3. 1.

riæ: vt hic. Item qualiter curialis: vt ꝭ. de vend. re ci-ui. l. fi. Item qualiter ecclesiæ: vt in authen. hoc ius porrectũ. Itẽ qualiter fisci: vt ꝭ. de fid. instr. & iu. ha. fi. l. j. & de vend. re fis. cum priuat. cõmũ. l. ij. Item & no. qualiter liberetur debitor curiæ: vt hic. Sed P. intelligit hoc qñ per cõfessionem. si autẽ per solutionem, tunc sufficit solui curatori ciuitatis, secundum eum. Item not. qualiter ciuitatis debitor liberatur: vt ꝭ. de solu. & libe. debi. ci. l. fi. Item qualiter fisci vt supra de conue. fisci de. l. e. Accur.

dictione exigit: ergo non trahitur ad consequentiam vt ff. de pign. l. in quorum.

k Non redhibendo. si quis emerit sine hac forma. vt supra l. j. In fi. cum concor.

l Intelligi. nam in venditiõe est precium, nõ in alijs contractibus: vt ff. de contrahen. empt. le. ij. §. j. & est sic. C. de sesta l. non codicillum. Acc.

acquisitæ, aut debitoris hereditarij q soluerit, liberatio aliter admittẽda ẽ, nisi apud acta a totius vel maioris partis b ordinis intercedente decreto, ineũdi cõtractus vel dissoluẽdę obligationis cã pbetur. Ita. n. & id qđ ex ea redigit, ad pdiorũ iubemus cõparationẽ expẽdi: quorũ reditus oẽs (sicut dictũ est) c eiusdẽ curię publicis muneribꝰ q d solatio e egere cõstiterit, iustissime seruabunt: ex consensu omniũ, & maximè ditiorũ, vel f idonea g fide iussione oblata conductoribus eligendis.

Decuriones non possunt vendere sine decreto, alios autẽ contractus non prohibentur celebrare: & decretum non potest interponi, nisi de consensu maioris partis decurionum. Bartol.

III. Imp. Zeno A. Sebastiano præfecto pretorio.

Curiales † vendere quidem res imobiles vel mancipia rustica prohibemꝰ sine interpositione decreti: h donatiões vero vel permutationes † vel quoslibet alios etiã sine decreto pmittimus i celebrare contractus: qm̃ & sacræ constitutiones q̃ super hoc à retro principibus latæ sunt, in plurimis suis partibus de pcio non redhibendo k locutæ sunt, vt ex hoc apertissimè detur intelligi, l solũ venditionis decurionibus sine decreto interdictũ fuisse contractum. cum rñ venditio m intercedente (vt dictũ est) decreto agit: nullũ eos, vel qui ab his comparant, dispendium cuiuscunq; psonæ vel causę vel theatralis n liberalitatis nomine (quod frequenter fieri dicitur) sustinere decernimus: nec ex tabella o decretum recitari, sed curialiũ vel maioris partis p curię relatione currente, q sine vlla malignitate referentium, vel damno contrahentium, ad confirmandã emptionem cõpetẽtis iudicis r proferri sententiam. s

TITVLVS XXXIIII.

QVANDO ET QVIbus t quarta pars debetur ex bonis decurionũ, & de modo distributionis eorum.

Si extraneꝰ succedit alicui decurioni, debet curia habere quartam. B.

Impp. Theo. & Valentinianus AA.

Si decurionum consortio sit alienus. u qui curiali successit: competentis eidem x iuris, siue ex asse, siue ex parte hæres y sit, bonorumve possessor z partem quartã iure optimo à curia a peti decernimus. Dat. V. Id. Iun. D. P. Felice & Tauro Coss.

a Acta. forte præsidis.

b Maioris partis. sic ff. de tuto. & cura. da. ab his l. vbi. & supra de decur. l. nominationũ & ꝭ. de leg. l. si quid. Item facit in authen. de alie. & emphyt. §. emphyteusis.

c Dictum est. In Græcis legibus, vel dic hac lege, eo quòd solenniter fieri mandauit.

d Quæ munera.

e Solatio. i. expensa aliqua quæ solatium est illis quibus datur. sic ff. commu. prædi. l. venditor. §. si constat.

f Vel. pro etiam. vel dic supra qñ idoneus. hic qñ non idoneus est conductor. ad quod in authen. de mand. prin. §. non permittas. colla. 3.

g Idonea. quę est ex facilitate etiam conueniendi: vt ff. qui satis. cogã. l. 2. & de public. l. licitatio.

h Curiales Decreti nec minoris venditur. res sine decreto. vt ꝭ. de offic. eius qui vicẽ al. l. 13. & de episco. & cler. authen. hoc ius porrectum.

i Permittimus. specialissimum ius. sic ꝭ. de iur. emphy. l. fi. in princ. regulariter contra: vt ff. de reg. iur. le. cuius est. & est ratio, quia facilius vendunt quam donent. sic ff. ad Velle. l. 4. sed & mulieri donare permittitur, non fideiubere. Itẽ facit in aut. de nõ alie. §. qa vero Leonis, itèm potest hic esse alia ratio, quia contra ius cõmune dicitur decretũ in venditione exigi: ergo non trahitur ad consequentiam vt ff. de pign. l. in quorum.

m Venditione inter cedente necessitate, non sponte: vt supra l. 1.

n Theatralis. i. emptores talium pdiorum consueuerant aliquid dare ad ludum theatri.

o Tabella. aliàs tabellio: aliàs tabella, i. per delegatum: qa quæ causæ cognit. &c. vt ff. de offic. pro con. l. nec quicquam. §. vbi.

p Maioris partis. sic ꝭ. l. proxi.

q Curente. per circulum: vt in authen. de defen. ciui. §. interim. colla. 2.

r Iudicis. ordinarij.

s Sententiam. idest decretum.

t QVANDO & quibus &c.

Quando debet & quid & quando est hęres non curialis vel quando curialis, sed non in totũ: vt ꝭ. l. j. & ij. in prin & l. iij in prin. Item qui bus debetur: Respõ. à curialibus: vt ꝭ l. 2. in princ. qualiter distribuatur. i. diuidatur inter curiam & hęredes. quod habes. ꝭ. ti. en. i. l. 2. §. 1.

u Si decurionum. Alienꝰ. i. non curialis successit curiali: vt ꝭ. e. l. proxi. in princi.

x Eidem. s. curiali vel eius hęredi potest. Itẽ excipe quasdam alias personas: vt ꝭ. e. l. 2. §. sed & si. & §. extraneum.

y Hæres. de iure ciuili ex testamento vel ab intestato.

z Bonorumve possessor. de iure prætorio.

a Curia. i. petes a curia: vt supra de na. li. l. cõmunem. §. ea verò q. & ꝭ. de his q spõ. mu. sub. l. si. Et no. optime.

Hanc legẽ accusat Iustinianus. Nouella. 38.

Hic videtur innuere q permutatio non sit alienatio: cuius contrariũ dicit l. c. nulli. ex tra de re. ecc. non alien. Sed hic specialissime dixit hic in gl. a.

Preciũ in vẽditione non in alijs cõtractibus interuenire.

Cõstitutio Græca Iustiniani hic deest, qua inhebat vt donatio quàm omnis actua alienationem cõtinẽs decreto subiaceret: vt idem ait. Nouella. 38.

Curiales debent habere quartã extraneo succedente curiali: non tamẽ de singulis rebus, sed. facta omnium diuisione, prout hac lex exprimit. Bartolus.

II. Idem AA. Apollonio præfecto præt.

Meminimus nuper emissa lege [a] diuali, portionem quartã de facultatibus curialiũ fati munus implentium, ex qualibet nouissima voluntate, vel ab intestato ẽ, ad quemcunque [b] (præterquam si ad filios curiales deferatur) curialium deputasse corporibus: sed multi [c] tanquã corrumpendi totius patrimonij occasiõe captata, vniuscuiusq; rei sibi particulam [d] vindicando, adeo totas dilacerant facultates, vt dum participibus [e] relictarũ opũ nocere cupiunt, suã quoque iura præcipitẽt: quorum nimiam licentiam prouida dispositione refrenantes, ipsis quidem curialibus occupãdi sua auctoritate res mortui copiam denegamus: [f] Hæres autem, ad quem ab intestato vel ex postrema volũtate directis vel fideicommissarijs verbis decurrit hæreditas, omne patrimonium, qđ relictum est, in partes quatuor diuidi procuret, vt rebus totis [g] in sortium [h] casum deductis, vel curiæ quadrantis, vel hæredi: aut fideicommissario per vniuersitatem dodrantis electio ex sortis fœlicitate contingat. ita, & præfati successores & curia promiscui rerum dominij liberabuntur incommodo. Naturale [i] quippe [l] vitium est negligi quod cõiter possidetur, vtq; se nihil [k] habere, qui non totum habeat, arbitretur: denique suam quoque partẽ corrumpi patiatur, dum inuidet alienæ. Sed vbi quarta pars bonorũ mortui curiæ debet offerri: immobiles quidem res quæ nec latere facile possunt, nec cuiquam (si diuulgentur) officium: [l] sub aspectu etiam curialium æstimari diuidiq; concedimus. mobiles autem res vel se mouentes, vel instrumenta, vel si aliquid aliud ẽt in hmõi iure consistat: in medium proferri diuulgarique non patimur: sed iuratis successoribus cũ apud se diligẽter æstimauerint quę quantiq; sint precij facultates, credi oportere [m] decernimus. Quid.n. tam durum tanque inhumanum est, q̃ publicatione pompaque rerum familiarium, & paupertatis detegi vilitatem, & inuidiæ exponere diuitias? [n] In exigẽdis vero debitis, si precium quod pro quarta parte actionum curiæ competit, successores præstare noluerint: cautionib' iurata fide [o] prolatis in medium, vnusquisque à debitoribus conuenientem sibi exigat portionẽ. Aeq; ex diuerso æs alienum, si cui defunctus fuerat obligatus, tam ijdẽ successores, q̃ curia pro sua sorte restituere compellantur. [p] Quòd si sæpe dicti successores sacramentum sibi crediderint excusandum: tunc vero ad similitudinem rerum immobilium diligẽtior curialibus omnium rerum indago præbebitur, vt vniuersis mortui facultatibus aperto

me. nam secundũm Py. ius petendi triper titum est. nam aliud est bonum: aliud est melius: aliud optimum. bonum est, ex quo tantum est exceptio, vt ¶. de vsur. l. quamuis. melius, ex quo tantum iudicis officio est petitio: vt ¶ eo. l. bonæ fidei, optimum est, quod est vndique ex omnib. suis partibus circũuallatũ: quia etiam petitionem inducit per actionem, vt hic, & ¶. eo. tit. l. 2.

[a] Meminimus, nuper emissa lege. vt l. proxi.

[b] Ad quemcunque, excipe, vt ¶. in fi. l. §. sed & fi. & §. extraneum. qui videtur ¶.

[c] Sed multi. s. curiales, quibus defertur dicta quarta.

[d] Particulã. s. quartam rei. sic C. de inoff. testa. l. si quis in suo. vbi appellat minusculam quartam.

[e] Particip. s hæredibus & co. ar. contra pessimos & maleuolos cohæredes, qui propter vnius minimam portionem vel alterius maximam inuidiã minutatim para per sulcos hæreditatem diuidere vel etiam p perticas cupiunt. Dẽt igitur ex vniuersitate diuisio fieri quæ vulgariſ ser mone apud Italicos dĩ in grosso secundũ Py. & pro hoc facit. ff. ad leg. Falci. l. 2. & quod ibi no.

[f] Denegamus. Sic ¶. de iu. fi. l. l. prohibitũ. & l. defensionis.

[g] Totis. idest omnibus. Acc.

[h] In sortium. sic dictã à sorte, substantia enim sic diuisa sorte dirimetur. si aliàs nõ conueniat vtrum ea sia quadrantis, an eo hæredes vel fideicommissarij dodrantis electionem habeant: vt is præteratur, quẽ sors prætulit in eligendo, vt sup. eõ. de leg. l. fin. in prin. nisi forte sit vxor defuncti, quæ successor sit ex testõ vel ab intestato per bon. pos. vn de vir & vxor: vt ¶. l. 1. cui eitca illã sortẽ speciali priuilegio optio conceditur: vt ¶. de his qui se def habentur tamen aliàs, q̃ illi est optio cõmittẽda, qui maiorem partem in re habere noscitur, vt ¶. de dona. l. sancimus. §. si autẽ. arg ff. fa. erc. l. exterę. & l. si quæ quę sunt ¶. item ad idem. ff. fi. reg. l. de modo. sed aliter intelligitur, item aliàs datur vni electio alia ex causa: vt ¶ de meta. l. 2. quę est contra. Acc.

[i] Naturale quippe. Not. sic ff. de leg. 2. l. cum pater. §. dulcissimis. & de admi. tut. l. 3. § apparet. & de ser. vrba præd. l. in re communi. Sed argu. contra. ff. pro soc. l. meritio item facit. ff. de tute. l. in eos.

[k] Non totum. sic ff. comm. l. si vt §. fi.

[l] Officium. Not. fieri quod alij prodest, & nemini nocet, vt ¶. de præpo. saeri cu. l. fi. & ¶. de preci. impe. off l. rescripta. & no. q̃ inducitur hic. q̃ pro re immobili nõ agitur ad exhibendũ quod per se patet: vt hic dicitur.

[m] Credi oportere. sic supra. de fideiuſ. l. fi. & in auth. de col. §. super. & ¶. ptox. §.

[n] Diuitias. Sic. ff. ad leg. Aqui. l. si quis testam. §. pen. & sup. de ali. pu. præ l. 2.

[o] Iurata fide. sic ¶. proxi. §. & est argu. quod vxor iuramento patefacit bona hæredibus. Item vasalli feuda. sic sup. de his qui ad eccle. confu. l. præsenti. §. sicubi.

[p] Compellantur. sic C. ad leg. Iul. de vi pu bl. l. tutoris.

Æstima-

¶ Nouella Theodosij quę integra hodie extat in breuiario Alarici fol. 91. Contius.

* Hæc gl. ẽ Azonis. Contius.

* In sortium casumque. teste.

† Cone. in e. t. in gl. in verbo, reli-gio. extra ne se. vac. aliqd innouetur, vbi hæc verba recitantur in fi. illius gl.

Iuramento vxoris credit de bonis viri defuncti.

propositis, vel æstimatio [a] rerum, vel diuisio sub præsentia curialium celebretur. In omnibus autem casibus vbi quarta pars curiæ competit, trāsactiones [b] interpositas firmas illibatasque manere decernimus.

Descendētes masculi curiales, vel fœmina nuptæ curialibus vel extranei curiales succedant in totum: non curiales, vel curialibus non nuptæ, quartam dare curiæ debent: & cui nubent, triennium expectatur. Bar.

Ad filiorum vero curialium [c] vel nepotum ac pronepotum, scilicet decurionum similitudinem, ad quos integras opes peruenire censuimus [d] filiam, quinetiā neptem, proneptemve, principali [e] eiusdem ciuitatis vnde pater, auus, vel pauus oritur, nuptā, rerū vel ab intestato vel ex dispositione vltimę voluntatis quęsitarum, integrum nullaque parte minutum dominium [f] habere sancimus. Quòd si post parentum obitum inueniantur innuptæ vel viduæ: in impuberibus quidem post transactam pubertatem, in alijs vero quæ pubertatem excesserunt, vel etiam in viduis post mortē parentis triēnium dumtaxat volum' expectari: vt interim quarta portio suspensa, aut apud eam, si in matrimonio curialis eiusdem ciuitatis fuerit collocata perpetuo iure pmaneat: vel si intra id tēpus alienum [g] ab eadem curia sortiatur maritum, penitusve nupta non fuerit, memorata pars totius substantiæ curiæ cū triēnij [h] tam vrbanorum q̄ rusticorū prædiorum dumtaxat fructibus addicatur: [i] ita tamen, vt & optionis conditio in offerendis rebus quartæ partis vel dodrantis & sacramenti tam de quantitate q̄ de æstimatione rerum mobilium, deque actionibus inferēdis, vel excipiendis (sicut in extraneis personis dictum est) ratio conseruetur. [k] Sed &, si mater mortui vel auia tempore quo filius nepos've moritur, in coniugio eiusdem ciuitatis inuenta fuerit: ne ipsas quidē patimur quartæ portionis subire iacturam. Extraneum quinetiā hæredem propinquitatis quidem iure discretum, curiæ tñ eiusdem ciuitatis obnoxium, supradictæ portionis dispendio liberamus. Da. vij. Id. Mar. Constantinop. Dioscoro & Eudoxio Coss.

III. Imp. Iust. A. Mennæ præfe. præto.

SI quis curialib. [†] muneribus obnoxius, vno fortè vel pluribus filijs vel filiabus derelictis, filio quidem vel filijs substantiæ suę partem minimam dereliquerit (eam tamen quæ excludere eos ab inofficiosi querela [m] potest) alijs [n] autem suam substantiā dereliquit, vt ex hac patrimonij distributione apud filium quidem vel filios curiales minimā [o] pars substantiæ remaneat, totum autē curiale munus masculis [p] immineat, siue filij sint, siue nepotes, vel pronepotes, curiali tamen conditioni obnoxij: sancimus hmōi iniquitatem resecari: & non minus quarta [q] portione in masculos posse testatorem transmittere: siue vnus est filius, siue plures: nulla deminutione ex permixtione [r] sororum eis facienda: vt non solum corporibus, sed etiā substantijs laborantes, possint curiale habere consortium. Ad hoc sancimus, si quis curialis filiabus plurib derelictis ab hac luce fuerit subtractus, quarum vna curiali eiusdē nupserit ciuitatis: alijs filiabus, quę ad huiusmodi vota non migrauerint, [s] vel extraneis [t] in reliquam partem [u] hæredibus derelictis: nō videri curię ex sentētia legis Theodosianæ [x] ad Apolloniū scriptæ, satisfieri: sed omnino

[a] Aestimatio. s. si diuidi non possunt.
[b] Transactiones. si res sit dubia, al. àl nō ar. sup. de transac. l. præses. Acc.
[c] Curialiū. i. q. filij sint curiales. ad qd' est sequens similitudo. sic est ȝ. ĵ. tí. 1. l. j. in prin. salue, vt ibi.
[d] Censuimus. vt ȝ. in prin huius l.
[e] Principali. i. decurioni, seu curiali, vt ȝ. de decu. l. quilibet.
[f] Dñium. non habet enim curia quartam.
[g] Alienum. ĵ. ei t. in prin. ȝ. sol. vt ibi.
[h] Triennij. quadriēnio quarta stetit in suspenso.
[i] Fructibus addicatur. hic videtur matrimonium vinculo pœnæ aliquatenus adstringi. sic sunt ar. ȝ. de inuti. stip. l. liberis, & ff. de ver obli. l. Titia. & l. stipulatio facta. sic ff de condi. & demon. l. Titio §. 1. ibi, hoic suēæ &c.
[k] Conseruetur. scilicet hoc casu cùm nō nubit curiali: cum curia habeat quartā. at qñ nubit curiali, curia nihil habet: vt hic dicitur. & sic nō est locus huiusmodi iuramento.
[l] SI quis curialibus. Vel filiab', vel, pro &, vt patet ex sequentibus.
[m] Querela, quæ est quarta suæ partiōis ab intestato iure isto: vt C. de inoffi. testa. l. cum quæritur. sed iure authen. secus. & dic, vt C. de inoff. testa. auth. nouissima.
[n] Alijs. s. fœminis vel extraneis.
[o] Minima. legitima tamen, omnibus computatis maribus & fœminis.
[p] Masculis. in minima institutis.
[q] Quarta. sic ĵ. de his qui spon. mu. su. l. ñ. §. 1. & in auth. de na. li. curiæ depu. §. j. sed hodie nonuieū: vt in Auth. de triente & sem. §. excipiatur. coll. 3. & quibus mo. na. ef lui. §. si qs autem. coll. 7.
[r] Ex permixtione. s. habetur ergo pro nihilo fœminæ quo minus curiales habeant quartam omnium, nisi sit nupta curiali vt infra prox.
[s] Non migrauerint. Idest non nupserint curiali.
[t] Extraneis. vel datiuus vel ablatiuus.
[u] In reliquam partē. s. quartam quam prædicta debet habere. s. stat matris curialis vt ĵ. pxi. §. & ghast.
[x] Theodosianæ. quę est ȝ. l. penul. §. ad filiorum. volebat n. illa nil ad curiam pertinere. si talis est filia instituta, quæ sit nupta curiali: sed illud intelligitur, si sibi est totum relictum, non si extraneo, vel filiæ non nuptæ tali: vt hic.

Patti-

[*] Inclusa desunt in oībus manuscript. & pperā inserta sūt à scioli s librariorū corruptorib. ex lib. Nouellarū Theodosij.
[*] Annotationē sanè non aspernandā huic loco commodū repete ex pætermissis infra.
[†] Huius suæ legis sententiā Græcè recitat idē Iustinianus 1 Nouel. 38. Conuus.

quartam partem patrimonij [a] curia ꝯsequatur: siue vni filiæ quæ curialibus nuptijs copulata sit, deputãda est: siue ex alijs hæredib. colligenda: [b] filia proculdubio q curiali nupsit immuni ab hmói quartæ datione [c] seruanda: cum per maritum [d] eius quãtũ ad ipsius ꝑsonam curiæ sit satisfactũ. & hoc obseruari nõ solũ si vltimo elogio conditor testator curialis decesserit: sed etiam si intestatus diem suum obierit. [e] Sed & si quid [f] minus quarta parte fuerit, vel minimè derelictum: hoc modis omnib. filio curiali vel filiæ q nupta est eiusdem ciuitatis decurioni, ex substantia patris curialis modis omnibus vel deputari vel adimpleri: nullo obstaculo curiæ opponendo, si secundum prædictã legẽ [g] fili⁹, nepos, ꝓnepos, pr̃, auus, ꝓauus curiali morienti fuerint derelicti, q nexib. curialib. ex quacunq; vel dignitate [h] vel occasione [i] fuerint absoluti. In hoc enim Theodosianæ legi apertissimè volum⁹ esse derogatũ. Et gñaliter definimus ex oĩ causa neq; masculos liberos, neq; filias copulatas matrimonio curialis, [k] minus quarta parentis substãtiæ habere: vel non extantib. filiis vel. filiab. [l] sed alijs [m] hr̃dib. ipsam curiã secundum anteriores leges quartæ curialis morientis habere solatium. Dat. Cal. Ian. C.P. Iustiniano A. ij. Cos.

TITVLVS XXXV.

DE IMPONENDA lucratiua descriptione. [a]

I. Impp Theodo & Valen. AA. ad Apollonium præfectum prætor.

Descriptionis [o] onere siliquarum [p] quatuor, quas ex lucratiuis iugationib. [q] tantum, non humanis [r] vel animaliũ, [s] censib. neque mobilib. rebus iubemus indici: & si curiales non sint, maiores [t] ac posteros liberamus vt si pater, auus, proauus, filio, nepoti, pronepoti vel filiæ, nepti, pronepti ve (nec interest [u] nuptę sint curialibus nec ne) postrema voluntate, vel inter viuos etiam donatione quicquã de suis opibus largiatur, memoratæ descriptionis cesset indictio. Aequè [x] ex di-

[f] Patrimonialis toti⁹. si totũ pōt auferri extraneis: q̃a totũ habent. alias aufertur quod habent: & quod deficit, nõ aufertur filiæ vt subijcit. sed si sint filiæ nuptæ aliæ institutæ, aut filij nõ curialis, quomodo auferetur eis totum? R ñ. hoc quo ad curiam & ad curialem, q duas quartas habent integras: vt j. eod §. nullo. & hoc § extraneos vel § curialem quantum est vltra quartã. sed relevantur filij nõ curiales, vt habeant debitum bonorum subsidium.

[b] Colligenda s. sit quarta, subaudi: & non filiæ danda. Accursi.

[c] Quartæ datione. siue solam quartam, siue etiam plus habeat.

[d] Per maritum. sin. s. de na. li. l. si quis. §. fin. & s. l. prox. §. ad filiorum. & in authen. quib. mo nat. effi. sui. §. & hoc similiter.

[e] Obierit. vt si non succedat solus curialis, vel sola nupta curiali, curia habeat quartam: & vnum curialis, vel nupta curiali: aliæ autem duæ diuidantur inter omnes filios etiã curiales: vt argu. C. de bo. proscrip. l. fin. Accur.

[f] Sed & si quid. dixi filium curialem habere integrã quartam, & filiam curiali nuptam habere integram quartam: sed & si &c.

[g] Legem. per l. enim superiorem. §. ad filiorum. videbatur sufficere vnum esse curialem vel vnam filiam curiali nuptã, vt curia in totum excludatur. sed non est ita si alij quibus est relictum, sunt non curiales: quia tunc curialis quartam, & curia quartam, residuũ inter omnes liberos diuidetur, vt diximus. & lege secundùm P. si filius &c.

[h] Dignitate. quod hodie non fit nisi per. xij. dignitates: vt s. de decu. l. fin.

[i] Occasione. tali, de quali dr̃ s. de decu. l. nemo iudex. & l. si qs decurio. non dico præscriptione: ne sit §. s. de præscrip. 30. an. l. præscriptione & j. de agri & cen. l. cum satis. in prin. lib. xj.

[k] Curialis. nã si nõ esset copulata curiali, nõ posset dicere testm̃ inoffi. licet minus haberet quarta.

[l] Vel filiabus, s. talib. quæ sint nuptæ curiali.

[m] Sed alijs. q si sũt curiales. alias sec⁹: vt s. l. px. l fi.

[a] DE IMPONENDA LVCRAtiua descriptione. Aliàs lucratiuis, l. reb. translatis tit. lucratiuo. aliàs lucratiuorum: & similiter exponit. & dic differentiã inter hunc & superiorem titu. quia in superiori tit. quarta rei totius dat curiæ, hic quatuor solidi tm̃. Item illa quarta de omnibus reb. vt s. ti. t. l. ij. hic quatuor solidi de tm̃ mobilib. tm̃. vt in prin. huius l. item ibi de tit. successionis tm̃, hic de quolibet et inter viuos: p quæ apparet, q q̃sq; vtra que descriptio cõcurrit qñ succedit curiali ab extraneo.

[o] Descriptionis. idest impositionis: descriptione, l. præstatione quatuor siliquarum.

[p] Siliquarum. idest solidorum. quod dic vt s. de epi. & cle. auth. sed hodie.

[q] Iugationibus. l. possessionib. immobilibus, vel quia ad iugera mensurantur, vel quia iugo arant. & dic secundùm M. q onus descriptionis siliquarum est, quod imponitur, qñ curialis rem immobilem lucratiuo ti. tradiderit vel reliquerit alicui qui sit eiusdem ordinis in eadem ciuitate, & imponitur ipsi possessori lucrati: vt j. §. res vero &c.

[r] Humanis. i. hominib. liberis. s. vel seruis. & quod subijcit vel, pro idest.

[s] Animalium. scilicet rationalium. nam cætera indubitanter animalia inter mobilia, de quibus subijcit, continentur: vt ff. de verbo. significat. l. mouentium.

[t] Maiores. i superior linea & inferior lucrans in infinitum: vt hic subijcit: licet propriè vltra trinepotem & tritauum comprehendant: vt ff. de gra. l. iuris consultus. § parentes. Sed videtur nõ curialis nõ debere excusari: vt s. tit. j. l. t. & 2. § ad filiorũ. in pri. Sol. hoc corrigit: vel illud in alia descriptiõe, s. quartæ: hoc siliquarũ: vt in rubr. mõ no & sic est vna differentia inter hunc titulum & illum.

[u] Nec interest. immo vt s. titu j. l. 2. §. q si post. sed illud in quarta, istud in siliquis: vt modo proxi. alij q hic corrigat.

[a] Videtur hic deesse Græca cõstitutio cuius meminit Nouel. 38. c. j. vt curiales filijs suis dodrãtem relinquãt. Cond.

[p] Lucratiuorũ legẽdũ vel lucratiuis: vt in manu scrip. Contius.

[q] Sũpta est hæc l. ex eadẽ nouella Theodosij, ex qua superior l. meminimus s. tit. pai. ex libro Nou. Th. qui hodie extat.

[s] Al. refert. Animalia bruta licet mobilia numerantur.

[x] Æque diu.

uerso, si posteriores ad maiores [a] prædicta sibi consanguinitate deuinctos [b] præfatis titulis suas conferant facultates: nullius accessione grauaminis huiusmodi liberalitas oneretur. in tã enim necessarijs sibi coniunctisque personis, sub liberalitatis appellatione debitum [c] naturale persoluitur. Cuius [d] auctoritatem iuris pariter valere sancimus, etiam si ab intestato succedant sibi præfiniti generis ordine sociati. Ex his enim successionibus maximè debiti potius solutio q̃ muneris oblatio comprobatur, quę non largientibus etiam dominis ipsa propinquitatis serie deferuntur. [e] Cæteri verò licet quadam inter se cognatione iungantur: nunquã tamen curiale [f] prædium sine prædicto onere lucrabuntur, nisi is forte cui lucro res cesserit, eiusdem ciuitatis ordini sit obstrictus: qui licet inter extraneos [g] numeretur, vacuum tamen ea functione, quod datum est, consequatur. nam cum personæ conditio non mutetur: nec rei quidem statum conuenit immutari. [h] Lucratiuas [i] verò res eas tantum volumus appellari, atque à prædictę descriptiõis grauamine excipere, quæ hæreditatis, legati, fideicommissi iure, mortis causa donationis, vel cuiuslibet postremę volũtatis arbitrio ad quempiam delabuntur. Inter viuos [k] etiam donatio simplici liberalitate cõfecta, lucratiuę merebitur & nomen & sarcinam. [l] Si verò vel socer futurus filij vel nepotis vel pronepotis spõsæ affinitatis coeũdę causa donauerit: [m] vel parens etiam filiam, vel neptem, vel proneptem curiali seu extraneo nubentem dotauerit: licet casus euentu, res eius cui data est vertatur ad lucrum: [n] nec inter lucratiuas numerabitur, nec descriptionis oneri subiacebit. Nec enim iuris optimi est, matrimoniũ, cùm tot tantisque suis difficultatibus [o] opprimatur: aduentitijs etiam cumulare põderibus. [p] † Res vero quæ memoratis causis [q] lucratiuæ semel nomen exordiumq; sortita est, licet ab eo qui susceperat, ad alterũ emptionis vel cuiuscunque contractus iure migrauerit, cum prædicto descriptionis grauamine proculdubio transferetur: [r] vt vel sciens sibi imputet, [s] qui accepit oneratam: vel si ignorauerit, quod interest consequatur. [t] Contraq; si cuiuslibet contractus exordio lucratiuæ nomẽ euaserit, & si postea lucri titulo in dominium alicuius ceciderit, sarcinam [u] memoratæ descriptionis effugiet. Nullã enim in huiuscemodi causis cõfusionis intercedit occasio, etsi ad primordiũ [x] titu. posterior quoque formetur euẽtus: nisi for

[a] Maiores. s. existentes in superiori linea.
[b] Deuinctos. i. diuersis modis coniunctos, puta ex parte patris, vel matris.
[c] Debitum naturale. Not. sic j. de ꝯdi. l. fi. §. j. & ff. pro soc. l. & ga. & j. de cur. fu. l. fi. §. finadę ꝑpetuis. & ff. de bo. dã. l. cũ rõ. & ad leg. Fal. l. pater. & in auth. de hære. & fal. §. 1. coll. 1. & j. ꝑ xi. & in auth. de trié. & semis. §. 1. col. 3.
[d] Cuius. iuris, scilicet huius l.
[e] Deferuntur. s. ab intestato.
[f] Curiale. quod datur titu. lucratiuo. & no. onus imponi lucranti, vt & j. ea. l. §. res vero.
[g] Extraneos. dicitur quandoq; extraneus quilibet præter eum qui habet in potestate: vt dixi supra de rei vxo. actio. l. vna §. extraneum. & in Institutio. de hæredum qualit. & differen. §. sui, quandoque ille qui nullo modo est cognatus: vt in authen. de hære. & Fal. §. inordinatum. & C. de iure dot. l. fina. in princip. quandoque omnes præter superiorem, & inferiorẽ lineam: vt hic, & supra proxi. §.
[h] Immutari. Item excipe loca venerabilia, vt sup. de sacros. eccl. l. pen. quæ etiam est contra.
[i] Lucratiuas. scilicet hæreditatis: licet & onera hæreditaria cõtineat: secus est in legato: vt ff. manda. l. si hæreditatem.
[k] Inter viuos. etiam si aliquid in corde geram mihi fieri: vt ff. de condi. cau. da. l. 3. §. quanquam.
[l] Sarcinam. i. onus de præstandis silij. siliquis.
[m] Donauerit. ante se nup. quod fit, quia hodie ante & post dicitur propter nuptias, ut C. de donatio. aute nupt. l. finali. non autem dicit sponsalitia: quia est lucratiua: & quòd propter nuptias dicatur, probatur statim, cum de dote dicat.
[n] Ad lucrum. ex pacto vel ex l. quia aliquid mulier committat de his q̃ sunt: j. de repu. l. consensu.
[o] Difficultatibus. sic ff. sol. mat. l. si cum dotem §. sin autem in sæuissimo & ff. de iu. do. l. si is. §. ibi. idẽ facit ff. de actio. & obl. l. ex promissione. & de excep. do. l. apud. §. sed si mulier. & ff. quibus mod. pig. uel hypoth. solu. l. sicut. §. si debitor & ff si q̃d in frau. patro. l. prima. §. si libertus.
[p] Ponderibus. scilicet silij. siliquarum.
[q] Causis. supra hac l.
[r] Transferetur. si non est solutum: quasi comitetur rẽ, sicut onus hypothecæ præteriti tributi. vt ff. de pub. l. imperatores.
[s] Imputet. nam tunc non ab alio, sed à se decipitur: vt ff. de rei vind. l. non si. & ff. quod fal. tu. auct. l. prima, §. si non enim &c. vt ff. de regu. iur. l. nemo vi. fa. ff. de act. emp. l. 1. in fi. Item facit secundùm Py. in Authen. de monachis. §. si q̃s autem. collatione 1. j. de episcop. aud. l. si legibus, & com. vtr. iud. l. si fratres. ff. de libe. cau. l. immo. & j. de act. empt. l. si minor, & de eu. l. si fundum. & ff. de condi. sine cau. l. fi.
[t] Consequatur. à venditore.
[u] Sarcinam. idest onus Acc.
[x] Primordium tituli. ex origine nanque cuiuslibet contractus & causæ quid sit statuendum distinguitur: vt & ff manda. l. si procuratorem. in princip. & ff. deposi. l. prima §. si seruus depositus, & ad Maced. l. si tamen. Nempe origo potius obligationis quàm titu. inspicitur: vt supra ad Maced. l. 3 & ff. de dona. l. qui id quod, in princip. & de priuileg. cred. l. 3. secundum Py. Item facit supra, si certum petatur. l. si ex precio. & ff de fal. l. de eo. & supra de tocer. ma. l. tertia.

Extraneus quid dicatur.

† Facit ad hunc text. ca. ex parte tua. ext̃ de clerici ægro.

Obligationis origo potius quam titulus inspici dẽt.

Peruẽ-

te res decurionis, q̃ ad eũ cuiuslibet mercimonij iure puenerit, [a] ad alterũ fuerit postrema ei⁹ volũtate vel ab intestato vel inter viuos donatiõe trãslata, tũc.n. quia semel in personã cecidit principalis (veterũ titulorum nequaquã rõne perspecta) cõditionẽ & onus merebit lucratiuę. Da. vij. Id. Mart. Constanti. Dioscoro & Eud. VV. CC Coss.

TITVLVS XXXVI.

DE PRAEBENDO salario. [b]

I. Imp. Cõst. A. ad Marcellinu Corr. post alia. †

NVlli salarium tribuat ex iuribus reipublicæ, nisi ei qui iubẽtib. nobis specialiter [c] fuerit cõsecutus. [d] D. v. Non. Oct. Constan. Limenio & Catullino Cos.

TITVLVS XXXVII.

SI CVRIALIS RElicta ciuitate rus habitare maluerit.

Omnes curiales reuocantur ad ciuitatem & ad curiam: & locus, in quo in rure habitant, publicatur. Barto.

I. Imp. Arc. & Hon. AA. Eutychia. PP. post alia. †

CVriales oẽs iubem⁹ ĩterminatione moneri, ne ciuitates fugiãt aut deserant rus habitãdi cã: fundũ quẽ ciuitati ṗtulerit, sciẽtes fisco [e] esse sociãdũ: eoq; rure se carituros, cuius cã impios se, patriã vitãdo, demonstrauerit. [f] D. xviij. Ca. Ia. Constan. Arc. iiij. & Hono. iij. AA. Coss.

TITVLVS XXXVIII.

DE MVNICIPIBVS & originarijs. [g]

In loco originis & incolatus cogitur quis subire munera. Bar.

I. Imp. Ale. A. Siluano. †

CVm te Bibliũ [h] † origine, incolã [i] ãt apd Berytios [k] eẽ ṗponas: merito apud vtrasq; ciuitates muneribus [l] fungi compelleris.

Sortitur quis forum ex persona sui manumissoris: licet de necessitate manumiserit. Bar.

II. Imp. Gordianus A. Frontoni.

SI, vt proponis, [m] ea quæ ex causa fideicõmissi te manumisit, ab ea libertatem iustam fuerit consecuta, quæ originem ex prouincia Aquitania ducebat, tu quoque eius conditionis, eiusque ciuitatis ius obtines, vnde quæ te manumisit, fuit. Eorum enim conditionem sequi ex causa fideicommissi manumissos pridẽ placuit, qui libertatem præstiterint, [n] non qui

---

[a] Peruenerit. de nouo aliquo contractu: & ita rõne præcedentis §ctus non erit indicenda inscriptio: sed si ipse alienaret, seruabitur quod s. idẽ si aliqñ fuerat sua, & alienauit titulo non lucratiuo tandẽ per plures manus ad eũdẽ decurionẽ, vel ad aliũ redit. nam si alienet titulo lucratiuo, subiacabit oneri descriptionis. & facit in authen. de eccl. titu. §. Interdicimus. col. 9. Acc.

[b] DE PRAEBENDO salario. Melius dixisset, de non præbendo: vt patet j. vel quia præstatur consentiente principe.

[c] NVLL. Specialiter. si ergo generaliter concessio sufficit. sic ff. de pecu. l. quam Tuberonis. §. alia.

[d] Consecutus. & nisi ob liberalem artẽ vel medicinam: vt ff. de decre. ab ordin. fa. l. ambitiosa & facit j. vt armorum vsus inscio principe. l. i. Acc.

[illegible]

[e] CVriales. Fisco nõ ei ciuitati. hoc autem est verũ, nisi publica necessitas exigerit: vt s. de decu. l. curiales vltra. Item sm Py. nisi ratio incolatus aliud suadeat quo casu seruabitur quod est j. titu. 1. l. fi. & facit s. de decu. l. quidam. & ff. de decur. l. i. & de vac. mu. l. i. §. pe. & s. de edi. priua. l. si qs post. & de aduoc. di. iud. l. 2.

[f] Demonstrauerint. Ex his notari posset hic q impium est relinquere propriã patriam.

[g] DE MVNICIPIBVS ET ORIGINA. Municipes genus, originari⁹ species. sic s. de seru. & aqua. nã aliqd speciale est, in eo qui municeps originarius est, ergo municeps ṗprie est q subit munera, siue ibi natus, siue nõ: sed hodie ẽt oẽs qui non subeunt: vt ff. ad mu. l. i. d. originarius ab origine patris. nõ sua: vt j. eo. l. filios. & ff. eo. l. assumptio. §. i. vel sm Azon. sua etiam: vt j. eo. l. originem.

[h] CVm te Biblium. nomẽ ciuitatis; de qua proponens quæstionem dicit se fuisse natum.

[i] Incolam. hoc est, quia aliunde illuc tulit causa perpetuo habitandi: vt infra titulo primo, l. ciues.

[k] Berytios. idest aliã ciuitatem.

[l] Muneribus. necnõ municipali iurisdictioni patere: vt ff. eodem l. incola. Vel dic vt notaui. infra titulo primo. l. ciues. Sed quid si vtraque ciuitas munera simul imponat? Respond. potior est originis causa: vt ff. eo. l. libertus §. 2. & facit j. tit. primo l. priuilegio.

[m] SI vt proponis. Titius fecit Arethusam libertam Seiæ hæredem, & rogauit de manumittendo seruum suum. hic seruus manumissus sequitur domicilium Arethusæ, quod est idem quod Seiæ: non autem Titij: vt ff. eo. l. filij.

[n] Præstiterint. quia eorum sunt liberti, non testatoris: vt inst. de sing. re. per fideicom. re. §. penult. idem dicat de eo cui directa in testamento fuit relicta libertas in casu illo, vbi non testatoris sit libertus, sed alterius, qui scilicet petit bona sibi addici: vt insti. de eo cui lib. cau. bo. addic. §. i. & habes idem ff. eo. l. libertus. §. ex causa. Sed quid si hæres nõ manumisit, sed per decretum prætoris absente hærede datum ad libertatem peruenit? Respon. si quidem ex Rubriano senatusconsultum. hoc est factum, quia Orcinus est libertus testatoris: eius, non hæredis sequitur originem: vt ff. de fideicommissa. lib. lege. cum vero. §. subueniam. si autem ex Dasumiano ad libertatem peruenerit, quod perinde habetur, ac si vt oporteret, manumissus esset, quia asset hæres infans, vel furiosus, vel similis, hæredis est libertus, & eius domicilium sequitur: vt ff. de fideicommissarijs libertatibus l. neque infantes. & facit infra titulo i. lege, ciues. & facit ff. eodem. lege eius. & lege de li-

Margin notes:

† Co. Th. li. 12. ti. 2. li. 1.

† Co Th. 12. 18. 2.

Patriam suã relinquere est impium.

† Antonius A. sic in meo manuscr. Contius.

† Biblus teste Ale. in hũc locũ vrbs ẽ Phœnicia nõ longe à Libano, vicina Beryto.

re §.libertos.& l. essumptio §. fin.

a Rogauerint.qui non manumiserunt.

b F Ilios. Patris. vbi s. pater fuit natus: vt hic. & ff. e. l. essumptio. §. j. adeo q̃ si auus fuit aliúde, si sequitur eum nepos. aliàs oportet nos quærere vbi Adam natus fuit, quod dicitur esse ager Damascenus. Et not. quod dicitur qs nasci in ciuitate, qui in territorio nascitur: vt ff. eo. l. qui ex vico. Item dic filios legitimos & adoptiuos durante adoptione. nam vulgo quæsiti matrem sequuntur: vt ff. eod. l. eius qui iustum, & l. ordine. §. fin. & l. si is. & ff de statu ho l. cum legitimæ. Item not. originem non dici domicilium patris: maximè si filius alibi habitet: vt ff. eod. le. libertus. §. patris. & leg. essumptio. §. filius.

Territoriũ ciuitatis eppellatione venit.

Origo nõ dicit paetris domicilium.

dari rogauerint. a

Filius sequitur originem patris: & non matris: nisi ex alia causa ciuitati matris sit adstrictus. Barto.

III. Imp. Philippus A. Patroclo.

F Ilios apud originem pr̃is, b non maternac ciuitate, & si ibi nati sint (si mõ ñ domicilijs d retineãt) ad honores seu munera posse cõpelli, explorati iuris est.

IIII. Imp. Diocl. & Maximianus AA. Secundo.

O Rigine e ppria neminé posse volũtate sua eximi, manifestũ é.

V. Imp. Constantinus A. ad maximũ Vic. † vrbis.

S I qs cũ ex maiore vel ex minore ciuitate originẽ f ducit, eãdẽ euitarẽ studẽs, ad alienã se ciuitatẽ ĩcolatus occasiõe cõtulerit, & sup hoc vel pces dare tẽtauerit, vel qualibet fraude niti, vt originẽ propriæ ciuitatis eludat: duarũ g ciuitatũ decurionatus onera sustineat ĩ vna volũtatis, & in vna originis grã. PP. viij. Ca. Ianu. Pau. & Iulia. Coss.

c Non in materna. & si ibi nati, dic non sequuntur vt maternem, sed vt propriem originem: vt j. l. proxi. & ff. eo. l. assumptio. in prin. Item hoc fallit. j. de mut. l. hi. & de agri. & man. l. ex ingenuo & j. de decur. l. nati. Item & quando priuilegium habet origo materna, vt ff. eo. l. j. & facit j. de decu l. exemplo. & j. de tabu. l. fi. Item quid de naturali legitimato per principem? Respon. idem quod in adoptiuo, vt sequatur patrem: vt C. de adoptiõ. l. in adoptione. & ff. eo l. ordine. §. fi. Ace

Al. comitem orientis.

d Domicilijs. & nisi in prædictis casibus, hoc ergo casu duobus locis tenebitur: vt j. eo. l. fi.

e O Rigine. vt & ff. e. l. essumptio in prin. hoc autẽ fallit propter matrimoniũ: vt j de mul. & in quo loc. l. 1 & ff ad muni. l si §. itẽ rescripserunt. Itẽ qñ fit senator, quo ad q̃ l: vt ff e. l. filij. §. senator. & §. municeps. Quid in paternã forte secus. argu. j. l. proxi. Sed certe illud ad matrem excipit, nõ q̃ nõ patrem nam, vt ibi dixi. Itẽ incolatus potest bene renũciatis vt ff. eo. l. incola. dúmodo re & facto, non verbis tantum: vt ff e l. domiciliũ. & facit ff. de pac l. ius agnationis. & ff de re in. l. iure. & j. l. proxi. sed ẽm P propriam originem vocat paternã nam propter suã originem propriam nõ contrahitur domiciliũ. ẽm eũ: quod non placet: vt supra. l. 1.

f S I quis. Originem. propriam: vt j. l. proxi.

g Duarum. Quid autem si vtraq; ciuitas simul vocet? Respond. vt dixi. j. le. 1. Item fallit hoc secundũ Py. si publica sit necessitas. vt j. de dec. l. curiales vel stra. Itẽ no. q̃ in duobus locis habet qs domiciliũ. sm ff. e. l. si quis à pluribus. & l. si quis instructus. & ff. de interdi. & rele. l. relegatorũ. §. dubitatũ. & ff. de mu. & hono. l. q originem. in prin. Item q̃ etiã vilem terram propriã non potest quis deserere. ad quod facit. de abolitione. leg. fallaciter.

TITVLVS XXXIX.

DE INCOLIS, ET vbi h qs domiciliũ habere videtur, & de his qui studiorum causa in aliena ciuitate degunt.

Postquam quis transtulit incolatum, non potest reuocari ad munera Bartol.

I. Imp Anto. A. Paulo. †

N On tibi obest, si cum incola esses, aliquod munus suscepisti: i modo si ante, quã ad alios honores vocareris, domiciliũ trãstulisti.

Scholares non dicuntur constituere domicilium, vbi studẽt: nisi decem annis steterint, vel alia ratione constituerint. idẽ in patre filium visitante. Bartol.

II. Imp. Alex. A. Crispo.

N Ec ipsi qui studiorum cã aliquo loco morantur, domicilium ibi habere creduntur, k nisi x. an. trãsactis eo loco sedes sibi cõstituerint, l sm epistolam diui Hadriani: nec pr̃, qui pp filium studentem frequentius ad eum commeat, m

h DE INCOLIS & vbi &c.

Superiori ti. de originarijs, i. de his qui contrahunt municipium origine principaliter dixit: vt per omnes leges illius titu. vt patet: nunc generaliter qualiter isto vel alijs modis: & quid sit incola. dic vt j. eo l. ciues.

i N On tibi. Suscepisti. vt à mõ primo incolatui tenearis, cui renunciasti: vt & j. tit. 1. l. origine. si autem esset vocatus ante trãslationem, secus: vt hic. & ff. ad muni. l. incola. & de mune. & hono. l. & qui originem. in princip. & de iure immu. l. semper. §. hoc circa. & ff. de iudi. l si quis postea & ff. de iur. om. iud. l. cum quædam. quid autem si dicat se transiuisse, & ciuitas quæ reuocat, dicit contra? Respon. cognoscet præses qui præest ciuitati reuocanti: vt ff. ad muni. leg. de iure, in principio.

Paulino.

k N Ec ipsi. Credantur s. ex eo q̃ ibi stetit: vt hic. & ff. de iniur. l. lex Cornelia. §. si is. & j l. proxi. sed quia ibi contraxit, seu deliquit, habere præsumitur domicilium: vt infra in fi. l.

l Constituerint quod præsumitur ex transcursione decennij: vt ff de vi ur l. cũ de in rem verso & j de peti hære. l si filium secũdum Py & hoc maxime si emat ibi domum vel possessiones. idem th si educat. arg. ff de damno inf. l. lex Cor. §. domum. Quid autẽ si iuit ad domũ hoc decẽnio? Rñ. aut iuit vt cũ denarijs rediret, aut vt de suo recessu disponeret. ar. ff. de cap. l. nihil. Item no. hic aliquid ex tempore factum vel non factum p̃sumi. hic vt ð. l. cum in rẽ verso. & l. si filius & in auth de testi & ea quæ pa. §. fi. & j de fun. pa. l. fi. Item quid de alio qui stat per. x. an non causa studij? Rñ. idem, vt præsumatur domicilium animo cõstitutum. secus si minori tempore: vt j. l. proxi.

m Cõmeat. etiam plusquam decennium. nam interpolatum

polarim: vt ff. de seru. l. seruitutes. Item non animo ibi manendi, vt d. l. nihil.

[a] Rationibus. quod contingit multis modis: vt j. cod. l. ciues.

[b] Mendacium. asseris enim te ibi non habere domicilium: & tñ habes ad quod est. ff. e. l. assumptio. & sic vtrobi nec fit nec desinit habere domicilium: vt ff. eo. l. domicilium. & no. j. ti. e. l. origine.

Sed si alijs rõnib. [a] domiciliũ i splẽdidissima ciuitate Laodicœorũ hẽre ꝓbatus fueris: mẽdaciũ, [b] quo minus muneribus fungaris, non proderit.

III. Impp. Diocle. & Maxim. AA. Alexand.

Et verũ, eos q in territorio [c] alicuius ciuitatis cõmorant, velut incolas [d] ad subeunda [e] munera, vel ad capiẽdos honores non adstringi.

Propter solam possessionem quis non vocatur ad munera. Bar.

IIII. Iidem AA. & CC. Alexandro.

Cvm neque originales, neque incolas vos eẽ memoratis: [f] ob solã [g] domum vel possessionẽ, licet ex substantia decurionis [h] acqsita sit, cãm publici iuris auctoritas muneribus. [i] subiugari vos non sinet.

V. Iidem AA. & CC. Maximo.*

[c] Et verò. In territorio. Quid autem sit territoriũ, dic vt ff. de ver. sign. l. pupillus. §. territorium.

[d] Incolas. qui non sunt incolæ, sed velut stantes in territorio: quasi non sint incolæ nisi qui stant in ciuitate, secundum quosdam: quod non placet: vt ff. de verb. sign. l. pupillus. §. incola. Sed dic q hic cõmorantur non vt ibi habeant domiciliũ: vt ff eod. l. libertus. §. postliminio. & l. scire. secus si animo ibi standi vero vel præsumpto decennio: quia tunc est incola, & cogitur: vt infra l. proxi. & sup. l. proxi. sola enim habitatio non facit, sic nec domus: vt infra l. proxi.

Domicilium non facit sola habitatio.

[e] Ad subeunda. aliàs obeunda munera, s. personalia: vt inf. l. proxi. notatur.

Marlnæ.

[f] Cvm neque. Memoratis. i. non esseris quando cogemini: vt j. l. ciues.

[g] Ob solam. siue priuilegio ciuitati dato, aut laribus non translatis: vt ff. eo. l. libertus. § sola ratio. & j. l. proxi. & l. ciues.

[h] Decurionis. vt quia Mutinensis emit domum à decurione Bononiẽsis: per quod videbatur facilius fieri Bononiensis municeps.

[i] Muneribus. s. psonalib. sed patrimonialia pro his possessionib. quas ibi possidet, subire debet: vt j da mu. in quo lo. & e. l. 1 & no. ff. eo. l. libert⁹ §. sola rõ.

[k] Si in patria. Desiisti. quod fit vt ff eo l. domiciliũ. & fieri põt: vt j tit. 2 l. 1 in fi. & ff. eo. l. nõ vtiq; & de mu. & ho. l. j. in prin. Acc.

[l] Priuilegio. põt duobus modis intelligi: vt quia ciuitas habeat priuilegium, q omnes habentes in illa ciuitate domum, teneantur munerã subire: vel q etiam originarij quidam, vt legum doctores, & decuriones munera non subeant.

[m] Originis. paternæ, vel propriæ, non maternæ: vt j. ti. 1 l. filios.

[n] Voluntate. supple, vel alijs ciuibus modis: vt j. e. l. ciues. q. d. non sola possessio: vt j. l cũ neq. itẽ non sola habitatio: vt j. eo. l. est verum. nõ origo materna: vt j. tit. 1. l. filios. simile th. j. de iur om. iud. l. 2.

[o] Ciuilia. personalia: aliàs secus, vt j. l. cũ neque. &

facit j. de testa. l. si nõ spali. & ff. eo. l. libert⁹. §. sola.

[p] Ciues. Dic q municeps est genus, ciuis & incola sunt species: vt colligitur. ff. ad mun. l. 1. & hic fit ciuis origine. s. ꝓpria vel paterna: vt j ti. j. l. filios. & l. origine. itẽ manumissione. s. da sa vel de pſe suo facta: vt ff. eod. l. assumptio. §. pen. & l. filij in prin. & l. de iure. §. libertos. & si à pluribus manumittit, omnium originem sequitur: vt ff. e. l. si quia pluribus.

[q] Allectio. i. delatio honoris in aliqua ciuitate: vt j. l. proxi. vnde allecti, i. electi: vt ff. de in. immun. l. pe. in fi. quid ergo de Rufino Guasco Potestate Bon. Rñ. Py. idẽ vel dic, allectio, s. da milite electo, vbi stipendia meret: vt ff. a. l. municeps. §. fi. item adoptione. s. quãdiu durat, vt ff. ad mun. l. ordine. §. fin. Incola verò di, i. valde colens & venerans ꝓuinciam, in quã se cõtulit: vtpota cum ꝓ eam aliã relinquit, vt tamen vtrobique habeat æqualiter domicilium, vt ff. eod. l. Labeo. & l. assumptio §. iuis. & fit incola etiam si in territorio se conferat, vt ff. de verbo. signifi. l. pupillus. §. incola. Et nota, q incola fit solo animo facto eius qui acquirit domicilium, at ciuis fit. vel alterius facto tantum, vel suo, vel alterius. vt in prædictis exẽplis apparet. but l. & secundum hoc ratione patriæ communis fit ciuis, non incola, vt ff. ad mun. l. Roman. sed in muliere videtur contra: quia incola fit, vt ff. ad mun. l fina. §. 1. & domicilium dicitur sortiri, vt j. eo. l. fina. & tamen ex alterius etiam facto pendet mariti omnium. sed impropriè dicitur ibi incola, nam ciuis fit. Sunt autem quidam modi quibus nec ciuis nec incola fit: & tamen ibi conuenitur ratione contractus item ratione ordinis clericatus & ratione possessionis, vt no. ff. de iudi. l. hæres absens. §. 1. Sed quid si quis est ciuis vel incola duobus locis, vel altero ciuis & altero incola, & ab vtroque vocatur ad munera? respon. qui prior vocatur ad munera, præfertur, vt ff. de iud. l qui prior. Quid si simul? Respon si ad originem terra illa præfertur: vt ff. eo. l. libertus. § præscriptio. aliàs fortè inuicem se impedient, donec conueniant: vt ff. de leg. 1. l. huiusmodi. §. fi. & de vsu. l. quoties duob⁹. vel sortiri eos oportebit, argu. j. cõia de leg. l. si & de iud. l. sed cum ambo. vel gratificationi est locus, vt ff. de reli. & sum. fun. l. si. & de leg. 2 l. si quis seruum. §. si inter. & ff. de cond. inde l. planè. s. vt electus eligat: vel defertur nobiliori & maiori ciuitati, vt arg in auth. de hære. & fal. §. si quis aũt nõ. & in Auth de defen ci. §. interim. col. iij & ff de fi. instr. l fi. & C. de na. li. l. si quis. vel qd est

SI in patria [k] vxoris tuæ, vel qualibet alia domicilium defixisti: incolatus iure vltro te eiusdem ciuitatis muneribus obligasti.

Origo et domiciliũ facit quem vocari ad munera, nisi per priuilegium cõtrariũ sit expressũ. B.

VI. Iidem AA. & CC. Marcellino.*

PRiuilegio [l] speciali ciuitatis nõ interueniente, tñ originis [m] ratione, ac domicilij voluntate, [n] ad munera ciuilia [o] quemque vocari certissimum est.

VII. Iidem AA. & CC. Aurelio.

CIues [p] quidẽ † origo, manumissio, allectio [q] vel adoptio: icolas verò (sicut & diu⁹ Adrianus edicto suo manifestissimè declarauit) domiciliũ facit. Et in eodẽ loco singulos habere domicilium nõ ambigi-

† Facit ad hanc l. e. nullus episcop⁹. iuncta gl. j. extra de parœ. & alie. parœci.

* Marcello.

† De hac materia vide bonã glo. in c. statutũ. §. cũ vero. de rescrip. lib. 6.

* Adiectio.

est veritas, ei seruiet. qui minus mun⁹ imponit ar. s. qui bo. ce. pos. l. fi. & ff. de pac. l. maiorem. itē quo ad qd ē ciuis vel incola Rñ. vt no. ff. e. l. assumptio. §. fili⁹

a Larem. i. animū habitandi ppetuo, & habitet: nā facto op⁹ est: vt ff. eo. l. domicilium. & hoc ēt si si hēat maiorē partē rerum.

b Sūmā. i. maximā. & dr summa, si non habeat alibi plus: vt ff. eo. l. assumptio. §. iure. sic ergo sufficit alterū istorū, s. vel larem constituere: vel summam rerū hēre: vt ī. vbi sena. vel cla. l. ij. & fa. ff. de iudi. l. sed & si susceperit: §. si ea res. & ī. de his q spon. mu. l. iij. l. fi. & de vec. fi. l. in lege.

c Auocet. s. eū. nā si aliquid est qd faciat eū recedere: aut animo redeundi: & dr peregrinatio: vt hic. aut nō. & tūc est sine domicilio: vt ff. eo. l. si quis instructus.

d SEnatores. Vrbe. Roma veteri vel noua.

e Videntur. & habent. sed & primū retinent quo ad honores, non munera: vt ff. de senato. l. pen & ff. eo. l. municeps. Et no. domiciliū in ciuitate sine dignitatis: vt ī. l. pxi. sed rōne cōis patriæ nō est ciuis: vt ff. eod. l. Roma. sed quo ad hoc vt possit ibi conueniri, secundùm H.

f MVlieres. Erigimus. i. orn. scār. n. &c. sed & mater per filium si fili⁹ vult, & nurus per socerum: sed non soror per fratrem, nec filia radijs patris: vt in Auth. de consu. §. si vero. colla. s. & ī. de digni. l. mulieres & ff. de senato. l. fœminæ.

g Statuimus. vt ff. de iudi. l. exigere. & ff. ad mu. l. fi. iij. & l. fi. §. ij. & l. de iure. § fi. Ace.

h Priuatæ. vt in d. ll. & in Auth. de nup. §. non tamen. colla 4.

i Mutamus. refe:at ad primā partē. Vel dic ad secundam. nam sequit conditionē secundi, non pmi viri. ad qd no ī. ti. s. l. or. g ni. Itē facit ī. de nup. l. cū te.

a Pars. l. a. ī. vbi senatores, vel clarissimi.

e Sic in Cod. Th. 2. 1. 7 Ерат eadē lex iure rū ī. lib. 9 ti. cd. 8. Cōr. Domicilium consequi tor quis ratiōe dignitatis.

f Honore maritorū erigim⁹ &c. nā vir & vxor cēsentur vnū & idē corpus: vt in c. debitū. extra. de big. & 4. q. j. c. idonei.

i Et domicilia. mutam⁹. Co. Th.

tur, vbi quis larē, a rerūque ac fortunarū suarū summā b ↄstituit, vnde rursus nō sit discessurus, si nihil auocet: c vñ cū ↄfectus est, peregrinari vr. q si redijt, reperegrinari iam desijt.

VIII. Imppp. Valētini. Theod. & Arca. AAA. ad Senatum.

SEnatores e in sacratissima vrbe d domiciliū dignitatis habere videtur. a D. C. Mar. Valētinia. A. & Neotorio Coss.

Mulieres ex persona maritorum sortiuntur dignitates, & forum. Bar.

IX. Imppp. Valentinia. Theo. & Arca. AA. Martiano comiti Orientis. f

MVlieres honore maritorū erigim⁹, f † & gñe nobilitam⁹, & forū ex eorū psona statuimus g † Sinaūt minoris ordinis virum postea sortitæ fuerint, priore dignitate priuatæ, h posterioris mariti sequēt ↄdōnē: & domiciliū mutam⁹. i D. iiij. Ca. Feb. C. P. Arcadio ij. & Rufino Coss.

k DE MVNERIBVS &c.

Quia rōne originis & domicilij deferunt honores & munera: de his dicit vt non continuent. sed nec perpetuo excusent: ideo subijcit de interuallis.

l SIcut honores Honor est administratio reipub. cū gradu dignitatis. & q̄ aliās ē cū sūptu, aliās sine sūptu: vt ff. d. mu. & ho. l. honor. sō hic loquit de vtraq; in prin. l. Quid aūt si sponte vellet ↄtinuare,

Rñ: nō pōt, nisi cū est Inopia. tūc. n. pōt. & cogit: vt ff. de mu. & ho. l. honor. §. pe. & fi. & in legē iuliam de ambitu incidit: vt ī. ad l. iul. de amb. l. i. à pdictis excipit decurionatū: quia quāuis honor sit, ab alijs nō pstat vacationē: vt ff. de vac. mu. l. ad decurionatū. Item quod de munere subijcit, de mixto dicit. Itē & de munere psonali: & dic qd fit, vt ff. de mu. & ho. l honor. § j. sed non de pīmoniali mere dicit: nā ibi cōtinue subeunt excusatione omni cessante: vt ī. ti. i. p totū. Itē & de illo munere qd principaliter respicit publicā vtilitatem: de quo habet exēpla. ff. de mu. & ho. l. i. & fi. in prin. si aūt priuatā principaliter, vt tutela vel cura, tūc nec ab ipsa vel ab alijs: vt ī. de excu. mu. l. iij. nec alis ab illis, nisi i casu vsq; ad annū: vt Insti. de excu. tu §. Itē qui rei pu. itē alio, vt in eo. ti. §. qui tutelā. in fi.

m Decuriones sunt, ex qbus eligūtur ad honores: vt ff. de decu. l. honores. §. is. q & ad mista munera. vt ī. de decu. l. ad subeunda. Sed qūo eruni simul in honore decurionatus, cū hoc ipsum hic phibeit Rñ. sine sumptu est decurionat⁹, nisi ad aliud munus vel honorē vocet vel melius ipsū est in decurionatu: vt ī. dixi.

n Cōtinuari continuatio dr qñ idē denuo vocat. Item qñ pr post filiū. Item qñ econtra. Item multo magis si simul vocentur: & sic filius per patrem, & ecōtra, vt hic quod est, si est in potestate, non aliàs: vt infra de filijs fa. & quemadmo. l. iij. item non frater per fratrem: vt infra l. fin. nisi esset in potestate eiusdē, vt hic, quia in vna domo sunt, vt ff. de mune. & ho. l. i. §. si duo.

o Tempora quæ sunt infra. i. proxi.

p Non alijs, etiam filio per patrem vel contra non prodest quo ad interualla, nisi esset honor cū sumptu, vel munus mixtum, quia tunc etiam ad interualla prodest vnus alteri, vt ff. de leg. l. filio. sic ergo in continuatione nō distinguit, sit cum sumptu munus vel honor, vel nō, vel in seipso, vel in patre & filio, vt in pri. l. sed in interuallo dic, quia aut de seipso ad seipsum, & tūc idē, vt nō distinguat, aut filio p patrem, vel ecō, & tunc distinguitur, cum sumptu, vel sine, vt dictum est. Sed Py. dixit etiam in cōtinuatione quæ fit inter patrē & filium, distingui sit cū sumptu vel sine. per prædict. l. filio.

q Munera. idem si de munere ad honorem, vel ecō. ad quod ī. de decu. l. quidā. & ff. de va. mu. l. eot. §. j.

Adsin-

TITVLVS XL. DE MVNERIBVS k & honoribus non continuandis inter patrē & filiū: & de interuallis.

Continuatio bonorum & munerum impeditur in ijs, qui sunt idem vel quasi: internalla vero in ijs tantùm, qui sunt idem verè. Item in dubio fideiussor non tenetur, nisi ad id quod principali potest iniungi. Bartolus.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Septimio Zenoni.

SIcut honores l & munera cum pater & filius decuriones sunt m in eadem domo continuari n non oportet: ita vacationum concessa tempora, o non aliis p ↄdesse possunt, quàm his q ad eosdē vel alios honores, eademque vel alia munera q denuo vocantur. Pro infante vero filio, quem decurionem esse volui-

a Adstrinxeris: tacite: vt ff. ad mun. l. j. §. in princip. idem si ceperisse.

b Onera. s. decurionatus. s. interim dum est infans, quinimmo etiam dum est minor 25. an. cum interim nô possit esse decurio: vt ff. ad mu. l. Lucius. §. pro infante. & ff. de mu. & ho. l. rempublicam §. respon.

c Voluntatem. tacitam vel expressam, ad hoc vt infans sit decurio, mandari nô potest.

d Ab honoribus. idem de munere ad munus: vt ff. de mun. & hon. l. nemicularij & facit pro hoc q. excipit de legato, quod est munus: vt ff. de mu. & hono. l. fina. §. legati.

e Quinquennij præterquã si ad decurionatũ vocetur. vt no. i. l. proxi. Item hoc nisi in subsidium, vt no. j. l. proxi.

f Legatione. remota non proxima: vt j. de leg. §. Item ad seipsum, nô ad alium, vt ff. de legatio. l. filio. & l. filius & leg. Paulus respõdit. in prin. & §. imperator. Item facit ff. ad mu. l. libertor §. præscript. & l. diu us.

sti, quanquam fidem tuã in posterum adstrinxeris, a tamen onera b sustinere nõ cogeris: cum ad ea tãtum, quę mandari possunt, voluntatem c dedisse videaris.

II. Imp. Gord. A. Cyrilo.

AB honoribus d ad honores eosdẽ quinquennij e datur vacatio: triennij vero ad alios: legatione f autem perfunctis biennij vacatio concessa est.

Frater propter fratrẽ non habet vacationem: sed propter alios idoneos nondum grauatos rectè excusatur. Bart.

III. Impp. Dioclet. & Maximia. AA. Critiæ.*

Alias, Aniceto, vel Niceto.

INterualla g temporũ, q̃ in vnius h persona locũ hñt, fratribus i (licet cõia possideãt bona) minimè prodesse frequẽter constitutũ est: Sane k his missis, qui necdũ functi munerib', ad hæc idonei constituti vocari debent, vos si ad obsequiũ ciuilium munerũ reperierit paruisse, ne interim interpellemini, pses prouinciæ prouidebit.

g Interualla. quæ sunt. i. l. proxi.

h Vnius. vel quasi vnius: vt no. i. l. pal.

i Fratribus. licet decurionibus. ad quod j. de decu. l. licet. & dic q. vel etiã emancipati, vel pater mortuus: vt no. i. l. s. sed quid de socijs omnium bonorũ: videtur idẽ quod in fratrib. sm Py. quia ipsi fratres dicuntur: vt ff. pro socio. l. verum. sed ꝯ videtur, quia ouus est cõe: quod non est in fratribus: vt ff. pro socio. l. cum duob. §. Pomponius. & l. si fratres. §. idem Pomponius. Item arg. ꝯ i. de diuer. rescrip. l. i.

k Sane cõstrue: Sane pses prouin. puidet ne interim. & hoc dico missis. i. vocatis, qui nec &c. vel missis ad munus: qđ in diem reci. tit. ad quod j. ti. 2. l. 3. & i. de decu. l. quis tam. & ff. de lega. l. sciendum. §. pen.

DE MVNERIBVS PATRIMONIORVM.

De personalibus dixit in superiori tit. nunc de patrimonial. & dic. munus tribus modis. vno donũ, secundo onus, & sic hoc tit. §. officium. & hic i. tit. 1. & ff. de ver. sig. l. munus tribus modis. & l. inter donũ. & l. munus proprie. & l. pupillus. §. munus. Item distingue, quia munus aliud personale, aliud patrimoniale, & aliud mixtũ. psonale cũ solicitudine psonę patrimoniale dispendio rerũ, mixtum ex vtroq; pcedit: qđ dic p exẽpla. ff. eo. l. 1. & l. fi. l prin. & §. patrimoniorum & §. mixta. personalia alię respiciunt publicam vtilitatem principaliter, vt legatio ad cẽsum: alia priuatam principaliter, vt tutela. Itẽ patrimoniale aliud indicitur personis pro rebus, & hoc tantum ciuibus & incolis: aliud ipsis possessionib', & hoc etiam alienigenis, qui modo aliquid hic possident, vt ff. eo. l. rescripto. §. si & i. de an. & tribu. l 1. & j. eo. l. 2. Ac.

Munera sunt in multiplici differ.

TITVLVS XLI.

DE MVNERIBVS patrimoniorum.

I. Imp. Antoninus A. filio.*

* Al. Philino al. filio Sytio.

CIuilia l munera per ordinem pro modo fortunarũ sustinenda sunt.

Idem Aug. Materno.

MVnera quæ patrimonijs publicę vtilitatis gratia indicuntur: m ab omnibus n subeunda sunt.

III. Imp. Alexander A. Attilio.

QVi immunitatẽ o munerum publicorum consecuti sunt, onera pr̃imoniorum sustinere debent; in quibus causis & hospites p recipiendi sunt.

Onus alimentãdi equos decurionum, est patrimoniale. Bartolus.

IIII. Impp. Valerianus, & Gallienus AA. Neroni.

l Ciuilia. oia patrimonialia psonalia & mixta ciuilia sũt: vt ff. de mu. & bo no. l. fi. §. pe. & sic hęc lex de oibus dicit. nã in psonalibus est ordo pro modo fortunarũ. i. prout fortuna reddit aliquem diuitem, vel prouidum: vt i. de decu. l. ad subeunda. & ff. de decu. l. honores. & ff. eo. l. honor. § de honorib. & de albo scri. l. j. idẽ de mixtis: vt ff. eo. l. 3. §. præses. & d. l. honores idẽ de mero patrimonials, vt per ordinem, i. non vnus tm̃ granabitur, vt alius releuetur. Itẽ secundum facultates: vt j. titu. 1. l. fi.

m Munera. Indicuntur. quæ olim extraordinaria hodie ordinaria sũt: vt i. de supidicto. l. j.

n Ab omnibus. etiã alienigenis: dũmodo aliquid possideãt ibi: vt no. in rub. & fa. i. de vec. l. omnium. & j. l. proxi. & l. neq. & l. professio. & l. etiam & l. patrimoniorum. & l. fina.

o Qui immunitatẽ. No. generaliter immunitate concessa psonalia munera remitti: vt j de excu. mu. p totũ & ff de iu. im. p totũ. & de vac. mu. p totũ. sed nõ pr̃imonialia: vt hic. q duob. mod. relaxant. pter spãli cõcessiõe pr̃imonialiũ vel aliculč pr̃imonialis: vt ff. de vac. mu. l. sunt munera. & j de his q a pri. va. l. j. vel l. scripta: vt magri liberaliũ artiũ, doctores legũ, grãmatici, & philosophi, qbus' remittũt mun' hospitis recipiẽdi: vt ff. e. l. fi. §. fi. & j. de p. se & med. l. medicos. Itẽ militib. & veteranis capitis pstatio remissa e: vt ff. e. l. fi §. pe. Itẽ veteranis cõced. ne fiãt tributorum exactores: vt ff. de pri. ve. l. fi. idẽq; in alijs q̃ si pr̃imonijs sdicunt, vt ff. de va. mu. l. his bonorib. Itẽ clerici: vt i. d epi. & cle. l. j. Itẽ mulieres si subeũt corpalia munera, l3 sint pr̃imõialia, quia mixta: quod dicas secundùm Py. s. administranda, sicut nec minores: vt ff. eo. l. ad eam. & adde dist. quam feci super rubr. inf. de excu. muner. Acc.

p Hospites. quod est patrimoniale: vt ff. e. l. 3. §. munus.

QVi immunitatẽ. No. ...

NOn videtur abhorrere à ratione a sententia qua præses prouinciæ equos curiales b alere, non personarum, sed patrimonij esse decreuit c & tamẽ si iniqua eget, d omisso † a te appellationis auxilio, necessario permanet. e

Nihil est quod tribuat excusationem à muneribus patrimoniorum. Bar.

V. Imppp. Carus & Car. & Num. AAA. Antepisti.

NEque tempore ętatis, neq; numero liberorũ à muneribus quę patrimoniorũ f sunt, excusationẽ qs habere pôt.

Philosophi non debent habere immunitatem à muneribus patrimonialibus. Bartol.

VI. Impp. Diocletianus & Maximianus AA.

PRofessio g† & desiderium tuum inter se discrepant. nam cum philosophum te esse proponas, vinceris auaritia & rapacitate: & onera, quę patrimonio tuo iniũguntur, solus h recusare conaris: quod frustra te facere, cæterorum exẽplo poteris edoceri.

Minores non excusantur à muneribus patrimonialibus. Bartol.

VII. Iidem AA. & CC.

ETiam minores ętate patrimoniorum muneribus subiugari solent.

i Vnde intelligis te frustra plenam imminitatem desiderare: cum munera quæ impensas exigunt, subire te necesse sit

VIII. Iidem AA. & CC.

NEc protasiæ k† vel sacerdotij, l vel decaprotiæ m munera corporalia sunt: sed tantum patrimonij esse non ambigitur.

IX. Iidem AA. & CC

PAtrimoniorũ n munera mulieres etiam sustinere debent.

Superindictiones sunt munera patrimonialia. Bart.

X. Exemplum sacrarũ literarum eorũdem AA. & CC. ad pṡides puinci.

QVantũ ad extraordinarias indictiones o pertinet, præsidibus significamus, vt oẽs possessores p cæterosq; q sciant conueniri debere, r quandoquidem ea patrimonij munera esse cõstet, quę merito ab omnibus s agnosci debeãt quo facili' obsequijs publicis pareatur.

TITVLVS XLII.

QVEMADMODVM † Ciuilia munera indicuntur. t

Non debet quis eodem tempore habere plura officia. Bar.

I. Carus, Carinus, & Numerianus AAA.

nus. Item facit ff. eo. l. scripto. §. 6.

a NOn videtur. A ratione. idest non videtur lex esse contraria rationi.

b Curiales. i. curialium.

c Decreuit. cum forte prætenderet aliquis excusationem psonalium, sed certe immo male decreuit, quia est personale, vt ff. eodẽ. l. fi. in princip. Solu. vt ibi.

d Esset. quia sumptu publico, tamen sine eppellatione nõ rescinditur, vt ĩ sen ten. rescin. non pos. l. 1. & de fru. & li. expẽ. l. 11. & ff. ed Treb. l. seruo inuito. §. cũ prætor. & supra de postu. l. 1.

e Permanet. scilicet sententia firme. Acc.

f NEque tempose. Patrimoniorum, vt ff. eod l. sescripto. §. fina. & de veca. mu. le. sunt munera. secus in personalibus, vt j. de his qui numero li. se excu. l. fi. ff. eod. l. iij. §. quumuis. quę sunt contra. Acc.

g PRofessio. hoc potest dici doctori legũ petenti restitu in integrum.

h Solus. dic, q solus à personalibus excusatus, sed à patrimonialibus non, vt hic, & ff. de vec. mu. leg. in honoribus. §. philosophi. præter hospitis recipiendi vt ĩ. not. l. qui immunitatem. & j. de profes. l. ted latus.

i ETiem. Solent. s. vt ea sustineant & persoluant non eutem vt ea exigant, & administrẽt: vt ff. eo. l. ad rẽpublicã. hc & in veterano: vt ff. de pũni. vete. l. fi. itẽ qd differs hæc ab illa ĩ. eo. l. neq. cũ potestfortè illa in senilis: vt j. qui ęte hęc in iuuenili: vt d. l. ad rempublicam.

k NEc pro. ostasiæ. Protos Græcè, Latinè dicit' anterior, vel prima, stasia, i. statio inde est quod illi dicuntur habere protostasiam, qui primum habent locum in stationibus. P. soluebant ergo pro se, & pro alijs. Alij dicunt protos, idest maior: vnde munus protostasiæ, idest ea præstatio, quæ dabatur prouinciali, idest ei qui stabas maior inter curetores prouinciæ. Acc.

l Vel sacerdotij. munus quod dabatur ei, qui præerat sacerdotio totius prouinciæ: vt ff. eod. l. sponte.

m Vel decaprouæ. i. munus decimatum, sine pstatio decimarum. sicut decaprotus primus de decem: vt ff eo. l. 3 §. decaprotos. Sed contra in l. fi. §. mixta. vbi dicitus mixtum. Sol. ille qui colligit, habet mixtum: ille qui soluit onus patrimonij subit. vel est patrimoniale, vt hic, idest naturam patrimonij habet: est tamen mixtum: vt d. le. 3 §. decaprotos & nota secundũm Py. q decaprotiæ debemus dicere, sicut decaprotos, nõ decaprotitios.

n PAtrimoniorũ. sed & personalia munera sexui cõgruentia, non incogruentia: vt infra de mu. in quo io 1. j. & ff. eo. l. 3 § corporalia & die quæ sunt patrimonialia, vt ĩ. in rub. & quod not. in leg. qui immunitatem.

o QVantum ed extraordineries indictiones. quæ hodie sunt ordinatiæ: vt supra de superindictio. l. 1.

p Possessores. Immobilium. Acc.

q Cæteros. s. mobiliũ possessores, eum de pũmoniali dicit.

r Conueniri debere. excipe quosdã in muneribus quibusdam: vt ĩ. e l. qui immunitatẽ. & ibi not.

s Merito ab omnibus. etiem militie & veterano & põtifice: vt ff. eo. l. fin. § patrimoniorum. & §. ab eius.

t QVEMADmodum ciuilia munera indicuntur. Ciuilia dicuntur omnia: vt supra ti. 1. l. 1. in quibus inspicitur persone eius qui imponit munus, vel indicit, quòd habeas illud officium, vt ĩ. de iur. fis. l. super creandis. & de dec l 2. secundo inspicitur quod est j. l. fin. tertio persona eius, cui indicitur. quarto origo natalium. quinto facultates; sexto consuetudo: vt ff. de mun. & ho. l. honor. §. de honoribus. persona. scilicet vt si habilis, vel non excusetur. origo, vt honores ingenuorum non deferantur liberto: vt ĩ ad l. Visel. l. 1. facultas, vt sit sufficiẽs muneri iniuncto. Itẽ septimo vt potiores eligantur. vt ff. decu. l. honores. itẽ octauo, quod dicit' j. l. 2. nono

a Legẽd. curules.

b Cõmissor

† Turpe est si professio hominis & desideriũ inter se discrepãt. itẽ alleg. hæc l. q nõ audit' diuersa ṗponẽs. & concor. c. sollicitudinẽ. cũ gl. fi. l prin. de eppel. & in c. de mutia. in gl. super verbo, literas. in fi. extra, de prebẽ. & digni.

† Pulchre in hõc locũ Alc. in illũ videto, consũptis Acc. nugis. vide si libet & Pyrrhũ hic: cui magis placet, vt p - stasia legatur.

Protostasiæ mun' quod sit.

† Similis est tit. in Co. The.

§. nono quod dicitur ʒ. §. j. decimo quod dicitur ʒ. l. pe. in personalibus enim hæc considerantur, sed in patrimonialibus non omnia.

Vm. Ad cogendas. Idest, colligendas. Ac. Angarias. Idest operas. vt ʒ. de sacrosan. eccle. l. neminem. Accur.

Cum te curatorem ad cogendas [a] angarias, [b] creatum, appellationem [c] interposuisse proponas, præses prouinciæ, alterius curiæ [d] te esse animaduerterit, ad alieni corporis munera vocari non sinet: quia eius patriæ [e] oneribus respondere debes, cui te attributum esse commemoras.

II. Imp. pp. Diocle. & Maximia. AA. Dionysio.

Maioribus [f] honoribus functos, ad minores deuocari non oportere, ratio nis est.

III. Iidem AA. Eutychi.

Cum te [g] omnibus muneribus functum esse adseueres: ad eadem munera, si aliorum ciuium copia est, [h] qui obsequijs ciuilibus fungi possunt, præses prouinciæ deuocari te non permittet.

IIII. Iidem AA. & CC. Regio.

Vltra [i] modum sum ptuum [k] te muneribus ciuilibus grauari, leuatis alijs, præses [l] p-

uinciæ non patietur, sed æqualitatem [m] tam iuris censuræ [n] memor, circa ordinem [o] custodiet.

TITVLVS XLIIII.

DE HIS QVI SPONTE publica munera subeunt. [p]

Qui patitur se decurionem creari, videtur suo priuilegio renuntiasse, nisi sub pacto hoc priuilegium acceptauerit saluo suo priuilegio: secus si ad alium honorem se eligi passus fuerit, Bar.

I. Alexan. A. Feliciano.

Veterani, qui cum possent se tueri immunitate his con cessa, [q] decuriones se fieri in patria sua maluerunt: redire ad excusationem, [r] quam reliquerunt, non possunt: nisi certa lege & pacto [s] seruandæ immunitatis, vel partem eius honoris [t] agnouerint.

II. Imp. Dioclet. & Maximia. AA. Valerio.

Qui publici [u] muneris vacationem

[a] Appellationem. quando fieri debet vt ff. quando epp. sit l. 1. §. alia causa.

[d] Alterius curiæ. alias, alterius ciuitatis. & est sensus, vt in vno officio electus, non cogatur ad aliud ire, donec finiat tur primum, vt hic, & infra de susce. l. neminem. & ff. de vaca. mune. l. fina. & tunc habet interualle, vt ʒ. titu. 2. l. 2. eliás est curiæ, & est sensus, vt decurio vnius curiæ non eligatur ad munera ed quæ vocantur alterius curiæ curiales. Vel curiæ, ed quod ff. de coll. illi. l. 1. §. fi.

[e] Quia eius patriæ. idest eius ciuitati. vel idest eius curiæ onc. eccæ. sed secundum primum intellectum quid si ed duo munera in eadem ciuitate vocatus fuerit, nec apparet ad quod prius? Respon. ii idem est nominator vtriusque, eius fit electio, qui elegit: vt argu. ff. de excu. tu. l. si duas. in prin. si autem sunt diuersi: tunc dic vt no. ʒ. de incol. l. ciues.

[f] Maioribus. Functos. ad quæ nemo venit, nisi habuerit minores, vt ff. de mun. & ho. l. honor. §. gerendorum. & no. haberi hic inspectionem, vt ascendando (vt ff. de mu. & ho. l. vt gradatim) non descendendo conferantur honores, vt hic, & ad hoc ff. de neg ge. l. quæ vtiliter. Item hoc nisi sit necessitas: vt d. l. honor. in fi.

[g] Cum te. s. decurionem, ex quibus ad munera quis vocatur personalia & mixta, quæ publica vtilitate principaliter indicuntur, vt ff. de decur. l. honores. §. is qui.

[h] Copia est. vt ʒ. ti. 2. l. 6. & ff. de mu. & ho l. honor. §. fi. alias secus ff. de mu. & ho l. vt gradatim. §. quoties & d. l. honor. in fi. Ité inter vnum & aliud debet habere interualla, vt ʒ. tit. 2. l. 2. immo hoc casu etiá comes, vt ʒ. de decu. l. Alex. Acc.

[i] Vltra. hic bene exprimitur tube. intentio: vt ʒ. titu. 1. l. 1.

[k] Sumptuum. faciendorum. nam facta computatio ne plus soluis q̃ te tanget.

[l] Præses. cuius est officium hoc facere, vt ff. de mu. & ho. l. 3. §. præses.

[m] Æqualitatem. Immo si de quantitate fiscalium collator dubitauerit, vel de ratione possessuris pro qua exiguntur fiscalium descriptionum custodes: vel per iudicem prouincialem, vel per locorum epm profecte coguntur, & fiscalium ostendere quantitatem, vt sm æquitaté vel æqualitatem publicæ descriptionis pro viribus patrimonij possessores exigatur, vt in authen de col. §. hæc aút iubemus. Ité facit ʒ de en no. & tri. l. in fraudé.

[n] Censuræ. pro eo, s. censuræ de iure exigendæ: vel iuris stricti censuræ, scilicet æquitatis.

[o] Ordinem est n ordo, vt nunc vnum, nunc aliud, nunc simul æqualiter, non autem vt vnum semper grauet: vt & ʒ. titu. 1. l. 1.

[p] DE HIS QVI sponte publica munera subeunt.

Dixit de cogendis, nunc de spontaneis, & dicas, q immunis sponte decur onatű suscipiés, omnia munera decurioni iniūgéda subire cogitur, nisi pacto tuetur, vt ʒ. e. l. 1. sed aliud munus suscipiens, in alijs non præiudicat, vt l. 2. sed in eo sic sibi non sibi ja. vt l. 3. & 4. nisi naturalis eurte offerat: tunc et tibertiti vt ʒ. l. 6. §. 6.

[q] Veterani, qui. His cessæ. s. quæ illis ter concedantur, dic vt ʒ. tit. 2. l. qui immunitatem. hic autem & quidam priuilegia, quorum quidem & filij eorum conceduntur, vt ʒ. de priui. ve. per to. & ff. de vac. mu. l. in honori. §. vacat.

[r] Ad excusationem. quam ente habebant. & tunc renunciere videntur accipiendo decurionatum, vt hic, & ʒ. l. proxi. & l. 3. in fi. & ff de iu. immu. l. pe §. fi & da priui. ve. l. fi. ff fi. & de vac. mu. l. à decurionatu. & sunt similia de tacita renunciatione: vt ff. de va. mu. l. pen. §. fi. & de noua. l. siquis delegauerit & de ope. lib. l. Campanus. & ʒ de tab. l. 2. Item nota: quẽ non venite ʒ suum factum. [s] ad quod est ʒ. de te. cre. l. si quis tutiurandum.

[s] Pacto. s. legitimo pacto. valat. n. hæc conuentio, nt ʒ. de iu. immu l. 2. & ʒ. l. fi. in prin.

[t] Honoris. alias honoria, & tuc dic, immunitas. l. honoris in soui. elias est oneris. Et not. q idé est si hito immuni facto decutioni cósenserit: vt no ff. de mu. & ho. l. sponte. §. r. Item huic legi. ʒ instit. de exc. tu. §. pe. fal ibi I mar. so speciale vt ibi notaui.

[u] Qui publica. vt publica. oia comprehendit: vt ff. de mu. &

Facit ʒ c. ad supplicationé. l. fi. ex de renun. vbi Papa remisit archiepo Ragusensi ministrare sine vsu pallij: qd pallium sola archiepo cõ petit.

Al. Antoninus.

Habes ʒ in c. diuersis fallacijs. per Anton. de Bu. ex. de cler. coniug.

habetur [a] si aliquem honorem excepto decurionatu spõte susceperit: ob id quod patriæ suæ vtilitatibus cesserit, vel gloriæ cupiditate paulisper ius publicum relaxauerit, competens [b] priuilegium non amittit.

III. Imp. Leo A. Fusco. † PP.

Qui conditioni † nõ obnoxius curiali, [c] quęlibet honorem, vel munus voluntate propria in quacunque gesserit ciuitate, nullum præiudicium circa fortunam suam statumque [d] sustineat: sed tam ipse, quam liberi eius, & qui ex his in posterum procreandi sunt, ab omni huiusmodi nexu cũ suis facultatibus liberi alieniq; permaneant: [e] ita tñ, vt si aliqua functio volentibus eis fuerit iniuncta, ex qua necesse sit eos aliquid accipere, [f] quod ex data sibi pecunia in reliquis apud eos mansisse constiterit, soluẽtes, sine vlla molestia, vel conditionis suæ formidine discedant. [g] Si quis vero ex his [h] omnia [i] decurionum munera, vel functiones, vel honores, nulla imminente necessitate, sed sua sponte peregerit: eum pro sua liberalitate patrẽ [k] ciuitatis, in qua volũtarius municeps apparebit, si hoc libuerit ei, fieri constituique hac lege decernimus. Dat. V. Id. Nouemb. C B. Basilico & Armerico Coss.

Liber homo, qui sponte curiæ seipsum tradidit, se ipsum obligat, non suos liberos quandocunq; genitos: secus si naturalis filius se offerat. Bartol.

IIII. Imp. Iustinia. A. Mennæ. PP.

Eos, qui curiali fortuna liberi constituti, postea se curiæ cuiuscunque ciuitatis obtulerint, confidere volumus, quod posteritas eorum, non solum iã procreata, sed etiam post talem deditionem procreanda, huiusmodi fortuna libera manebit, [l] siue specialiter sub hac lege [m] curiæ se obtulerint, vt ab eis descendentes, tali fortuna liberi permaneant: siue nullam huiusmodi fecerint mentionem: nullo audente dicere, quod nati vel concepti post talẽ deditionem, paternã cõditionem sequi debeant. hoc enim speciali beneficio alacriores omnes ad conferẽdam ciuitatibus huiusmodi opitulationẽ constituere properauimus: [n] ita tamẽ, vt nec occasione quartæ portionis bonorum huiusmodi decurionis, quicunque successores [o] eius aliquam inquietudinem patiantur: vtpote libera eius substantia omni curiali grauamine conseruanda: & si quid defunctus vel ex administratione curialiũ munerũ, vel ex quarta portione [p] ad eandem curiam semel vel sæpius deuoluta, vel ex alia quacunque cã eidem curiæ debuisse probetur, hoc idem successores curialibus reddere minimè dubitent: illis scilicet quæ super naturalibus filijs, quos naturalis pater sub hac lege curiæ dedit, vel postea dederit, vel legitimos tam ex testamento quàm ab intestato successores habeat, non solum veteribus [q] legibus, sed etiam nostris sanctionibus [r] disposita sunt, præsenti lege excipiendis: vt non ipsi tantum filij naturales, [s] sed etiam ex his procreandi mares paternã sequantur fortunã, vel maribus liberis minimè subsistentibus, [t] quarta pars substantiæ mortui curiæ deputetur.

TITVLVS XLIIII.

DE HIS QVI A PRINCIPE vacationem acceperunt.

Co. The. 12. l. 13.

I. Imppp. Theodos. Arcad. & Honor. AAA. Rufino. P.P.

& hon. l. fi. § hæc omnia.

[a] Habet. quod qualiter sit, habes supra tit. 2. l. vlti.

[b] Competens. C. in alijs vel etiam in eadem si denuo vncet: vt ℥. de excu. m. l. voluntaria. & ff. de priuil. vet. l. 2. in fi. & ℥. de epi. & cle authen. presbyteros. & ℑ. l. p. 21. § prin. & ff. de va. mun. l. in honorib⁹. § q muneris. facit ad hoc qđ dicis decurionatũ, facit ℥. de lat. li. tol. l. vnica §. sed & si & ff. de pęn. l. respiciẽdum. circa prin. Acc.

† Al. Fasco. PP.

† Para. l. 1. ℥. de offitio cen. mitis orie ns.

[c] Qui cõditioni. Curiali. nõ enim est curialis seu decurio.

[d] Statumq;. qui etat vt ad talia ibi nõ cogeretur, cũ non esset ciuis vel Incola: vt ℥. de inco. l. cũ neq;. in alijs ergo sibi nõ pręiudicat: vt ℥. l. prox. sed quid si curialis erat, & in alia ciuitate talia egit: l Resp. reuocatur ad curiã: vt ℥. de decu. l. derelicta. & l. generali. & l. si quis decurio. Item & tanquam vilis non habet priuilegiũ ne subdatur tormentis: vt ℑ. de tabu. l. 2 & sic pręiudicat sibi in aliquo. & facit ff. de va. mu. l. 1. §. pe.

[e] Permaneant. si alia causa eos nõ vrgeat.

[f] Accipere. vt opus puta publicũ extruat.

[g] Discedant. vt alia munera non cogãtur subire.

[h] Ex his. non obnoxijs.

[i] Om. indistincte: pro quod fit municeps, vt subijcit, vt ℥. de inco. l. ciues.

[k] Patrem. idest decurionem. vel dic, vt ℥. de decur. l. Alexandr.

[l] Eos q. Manebit. non autem ipsi: vt sup. leg. 1. & 2. & ℥. de decu. l 2. & 3. sed in filijs est secus In dignitate, vt ℑ. de dignit. l. si senator.

[m] Sub hac l. sic ℥. l. 1. in fi. Acc.

[n] Properauimus. sic sup. de bo. quę li. l. 2.

[o] Successores. etiam non curiales: quod secus est in eo qui origine vel sententia vel alio modo fuit curialis: vt ℥. quando & q quarta pars debe. l. 1. & 2. in princ.

[p] Ex quarta portione. vt quia antequã esset curialis, successit curiali: sicq. quartam debuit curię. Ac.

[q] Non solum. Veteribus. vt ℥. de natu. lib. l. 3 & 4.

[r] Sanctionibus. vt ℥. de nat. lib. l. communium. & adde in authen. quib. mo. na. eff. sui. § si quis igitur. coll. 8. Acc

[s] Naturales. s. curiæ dati. Accur.

[t] Subsistẽtibus. subaudi, vel filia nupta curiali: vt sup. quãdo & q quarta pars debe. l. 2. §. ad filiorũ & l fin. §. 1. & 2.

DE HIS QVI A principe vacationem acceperunt.

Nullus

Nullus. Curialis. l. decurio, vt cesset à decurionatu. Ac probatis causis. tria no necessaria: vt princeps, vt patria, vt causa necessitatis probata: vt hic. & ꝑ. de dec. l. nemo. §. n. cuilibet affectanti cõ cederetur, nõ esset, qui munera subiret: vt ff. de vac. mu. l. r. in prin. & facit ꝑ. de agri. & censi. l. immunitates.

DE VACATIONE publici muneris.

Dicitur est à quo cõ ceditur vacatio: nunc quod cõcessa operatur & dic munus aliud publicũ, quod in administratione reipublicę sine titulo dignitatis sublimius: vt ff. de mu. & ho. l. honor. §. 1. aliud priuatum: vt tutela. quod est publicũ est quo ad ydo vt Instit. de excu. tut. in prin.

Muneris iniungitur, quo non ceditur vacatio: aut simpliciter, vt hic, aut plenius: vt & militię de tutel: cui cõceditur immunitas: vt ff. de vac. mu l. pe. §. duo. cũ ergo simpliciter extraordinarias collationes dumtaxat cultur, i. ex improuiso à magistratib. indictas. ordinarias vero, i. q à legib. vel senatuscõsul. vel cõstitutionib vel aliqua lege imponuntur. recusare non potest: qualia sunt omnia patrimonialia ordinaria: vt hic. & ff. de va. mu l. in honorib § q muneris. & i. hi q. de patrimonialib. n. nemo se excusat: vt ꝑ. de mu pa. l. a cõ cõcor. & l. qui immunitatẽ. & ff. de mu. & ho. l. 6. §. fin. item quidam est psonalia à magistratib. indicta non cuitatur quæ habet honorẽ vneri mixtũ: vt ff. de mu. l. cui muneris & ad idẽ d va. mu. l. fesuũ. §. nõ mer*. itẽ & tutela fauore pupilli nõ euitat: vt ff dex cu. tut. l. spadonẽ. §. qui acceperint patrimoniale ex or cuitat, vt ff. de va. mu. l. in honorib. §. q muneris.

Pertinens. quia vocatis ad extraor. & habes va. p priui. & sic habes ius appel aadi ergo &c. vt ꝑ. quam adm. ciui. mu. indi. l. j.

Nullus vacationem tempora lem curialis accipiat, nisi id fortè veris ac probatis causis [b] adnotatio nostra concesserit. D. Pri: No. Iun. CP. Theodos. & Abundatio Coss.

TITVLVS XLV.

DE VACATIONE publici muneris. [c]

Vacatio simpliciter concessa non porrigitur ad munera ordinaria. Bartolus.

I. Imp. Gordianus A. Ianuario.

Muneris publici vacationem ea continere, quę non lege, nõ se natusconsulto, non constitutionibus principum iniunguntur, [d] merito responsum est: ad quam formam iuris pertinens [e] [f] si cœperis ad munera extraordinaria à magistratib. deuocari, appellatione interposita poteris apud præsidem iuris rationibus protegi.

f DE DECRETIS DECV. &c.

Ni & sup alijs interponit vt sup alienatione pdio rũ curialiũ: vt ꝑ de p. cu. l. a & sup eligendo syndico vel actore: vt ff. quod cuiuſ. vni. l. nulli. vel alio officia li. vt ꝑ. de dec. l. a. itẽ sup salariis medicorũ & magistrorũ liberaliũ artiũ, vt ꝑ eo. l. 4. itẽ sup bannis & statutis: vt ff. e. l. §. quod adi si statuerũt, vt pr teneatur delicto filij. vel aliud ꝑ iur. Rñ ẽm p. si ꝑ tale iᵒ est statuti cui possit derogari pacto, vel renunciatione tunc & per statutum, quasi quilibet renunciet, al iis non, quod habet supra de pac. l. si quis in cõscribẽdo

TITVLVS XLVI.

DE DECRETIS DE curionum super immunitate quibusdã concedenda. [f]

I. Impp. Diocle. & Maximia. AA. Vrsatio.

Exceptis, qui liberalium studiorum antistites [g] sunt & qui medendi cura fun guntur, [h] decurionum decreto immunitas nemini tribui potest.

II. Idem AA. & CC. Casfio.

Ordinis ambitiosa [i] decreta sacris cõstitutionibus reprobantur.

Exceptis. Antistites. vt magistri non dico repetitores.

h Cura funguntur & sunt intra numerũ: vt ꝑ. de epis. & cler. l. parabolani. & multo magis legũ doctorib. vt ꝑ. de pfes & med. l. medicos. & de mu. & ho. l. fi. §. fi. Et dic ꝗ et in pſ. monialib. tenet immunitas cõ cessa, si mõ spãliter dicatur: vt no. ꝑ. demu. pa. l. q immunitatẽ. cũ et de bursa dare possunt. & decernere: vt ff. eod. l. iij & 4. item vt solus princeps possit concedere immunitatem: vt ꝑ. de his qui à princ. q est ꝑ. sol. speciale in his duob. quis ergo alijs pstabit immunitatem, si opus fuerit? Rñ. solus princeps, vt ibi dicitur. Accur.

i Ordinis ambitiosa. vt si liberent publicũ debitorem, vel ex publico largiantur: vt ff. eod. l. ambitiosa. & no. q. duæ partes debent adesse: item maior pars consentire vt ff. e. l. lege & ff. quod cuiuſ. vni. l. nulli. alias nõ valet. itẽ & si valet testindicit quãq; vt ff eod. l. quod semel. & fa ꝑ. d adsef. l. nemo & de epis. & cle l. si quẽquam & in autben quomodo opor. epis. §. item. & ꝑ. de re. eo. l. magis § ti ex.

TITVLVS XLVII.

DE EXCVSATIOnibus munerum. [k]

Qui gerunt negotia principis, non habent immunitatem à muneribus, nisi sint ex illis officijs, quibus est specialiter concessum. Bar.

I. Impp. Carus Carinus & Numerian. AAA. Demetrio.

k DE EXCVSATIONIBVS MVNERVM.

Qui dat immunitatẽ, & cui data pficiat, dixit: nũc de ipsis causis pp quas qs excusat. Et dic, q eiect*an te oia appeller itra decẽ dies: aliàs cõsentire vt vt ff. de va. mu. l. 1. & ꝑ de ap. l. ni. q. & psequat itra duos mẽses: vt ꝑ de tẽp. ap. l. j. licet alij aliter. l. illã intelligũt. hoc fallit in veterano q nõ appellat, vt ꝑ qñ pro. non est ne. l. veteranus. item in tutela & cura: vt ff. qñ app. l. j. §. si quis tutor. & §. alia Sed qui iterum gerit munus? Rñ. collega. h habet, alias eligitur ali* & suo periculo malè agit. si excusatio nõ vera inuenitur: vt ꝑ. de app l. Imperatores §. j. & dic excusatio est alicuius iusta causæ allegatio propter quam arctari non debet ad subeunda munera: vt C. de va. mu. l. j. rñ. & distinguet quia excusatio alia tẽpora lis. & personalis: vt ff de va. mu l. ijs q naues & l. in honorib*. §. j. & ꝑ. de ijs qui à princip. va. accep alia perpetua

perpetnæ vt ff. de va. mu. l. pe. in prin. l. & alia plena. eâ à muuerib. tauiû ꝑsonalib. excusat. nô aût ab oua rib plenior, cû & ab honorib. nô aût à ꝑrimonialib. vt ff. de va. mu. l. 2. §. q ꝑrimonium: & l. pe. §. doo. Alia planissima, quod est qñ a qbusdam patrimonia lib[9] excusatur: vt ff. eo. l. his hooorib. §. augariarû. & de mu. & ho. l. fi. §. pe. porro ab omoib. aliquem excosari non meminit Py. se legisse, eum & imperator & augusta quædam talia subeant: vt j. de qui. mu. l. ij. & j. vt in emp. spe. l. 1. sed legi tor. ff. de io. immu. l. semper. §. licet. & j. de priui. eo. qui in sa. pa. mili. l. ij. & j. de ꝓfess. l. medicos. Acc.

Imperator a muneri b. qñ qua ouo excusat.

Quæ hic desunt, cum ex manuscriptis codicibus nô potuare. Vide in prætermissis j.

ETiam hi qui nostra ᵃ procurasse monstrantur, muneribus ciuilibus, quę dignitati eorum congruût, fungi debent.

II. Pars actorû Diocletia. & Maxim. AA. & CC.

Inductus ᵇ Firmino & Apollinario & ceteris principalibus Antiochensium adstantibus Sabinus dixit. ᵃ Et cetera. Diocletianus dixit.

CErtis dignitatib. data à nobis indulgentia & munerû ciuiliû & personalium, ᶜ idest, his qui aut ex ꝓtectorib. ᵈ sunt, aut ex præpositis ᵉ hi ergo ad munera ꝑsonalia aut ciuilia ᶠ nô vocabuntur.

III. Iidem AA. & CC. Martiano.

TVtelæ ᵍ solicitudo à munerib. ciuilib. ʰ non excusat: vtpote cùm nec tres simul iniunctæ diuersarû domuû, hmôi beneficium præstent. ⁱ

IIII. Iidem AA. & CC. Atalo.

HYdraulæ ᵏ muneru ciuiliû immunitaté sibi iure côcessã ˡ approbare minimè possût.

V. Iidem AA. & CC. Marcellino.

PRocuratores ᵐ absêtiû reipublicę causa munerû ciuiliû vacationem non habent.

ᵃ ETiâ nostra. al's nostro, s. patrimonio. l. ad vtilitatem. aliàs nostra. s. patrimonia vel uegotia & sic est ꝓcurasse. interim tñ dum admiostrant, excusant se: vt ff. de excusa. tut. l. administrantes. & ita cauiè dicit ꝓcurasse. & fa. ait j. de quibus mu. vel præsta. l. 1.

ᵇ Inductis. i. in palatio.

ᶜ CErtis. Et personalium. uô patrimouiallum.

ᵈ Protectoribus. de his j. de dome. & prote.

ᵉ Præpositis. s. laborum, vt in proxima & de præpo. laborum. l. 1. Acc.

ᶠ Ciuilia. pro eodê, quia ciuilia sunt: vt ff. de mu. & ho. l. fin. §. hæc omnia.

ᵍ TVtelæ. scilicet vnios.

ʰ Ciuilibus. q sunt publica vtilitate: qđ non est in tutela: vt ff. de excu. tu. l. at bla ta §. tutela.

ⁱ Præstent. à ciuili. sed à quarta tutela bene excusant: vt ff. de exc. tut. l. tria & j. q[9] nu. tu. l. 1. q sût j.

ᵏ HYdraulæ i. aquam deferentes in aulã principis. vel dic. custos ductur aquę aulę imperialis: & dicitur ab hydor. quod est aqua, & aulas vt j. de aquæ du. l. decernimus. § vniuersos.

ˡ Concessam. eo q. sunt electi ad aliud officium.

ᵐ PRocuratores. dimissos in ciuitate ab absentibus reipu. causa. Azo. aliàs deb. tot ex administratione & ex pollicitatiouacausat ab oneri b. vt ff. de mu. & ho. l. rescripto. §. debitores.

VI. Iidem AA. & CC. Caio.

VEnatoribus ⁿ immunitas ob hãc ꝓfessionê solam nullo iure concessa probari pôt.

VII. Imp. Côstãtino. A. ad Catullinum Vicariû.

NEgotiantes, ᵒ vestiarios, linteones, purpurarios, & particarios ᵖ † q deuotioni nostræ deseruiunt, ᑫ visû est ſm veterê ꝯsuetudinê ab oî munere imunes eê.

Præses vel alius iudex non potest collectam imponere: sed si necessitas imminet, debet scribere præfecto: & præfectus rescribit principi, qui hoc permittit. Bartol.

VIII. Idem A. Constãtinus, & Iulianus Cæs. ad Taurum PP.

PLacet ʳ nullû oîno iudicê decætero prouincialib. inferendû aliqd indicere, vt ea tñ sedulo cûctorû studio pêsitenê, q canonis instituti forma côplectiê, ˢ vel nostra clemêtia decernit inferenda, ᵗ vel delegatione solêniter sanciête, vel epistolis ꝑcedentib. sed si si qd vrgere ᵘ forsitan cęperit, referri ad celsitudinem tuã ˣ statuimus, & auctoré te fieri, ʸ & eo ꝑsoluto referri ad scientiã nostram, vt nobis iubentib. roboreê. ᶻ Siqs aût vsurpatoria temeritate amplius aliquid fuerit conat[9] exigere, obnoxius quadrupli ᵃ repetitione

ⁿ VEnatoribus. aliàs seuatorib. aliàs venatorib[9]. & fa. ff. de ser. rustic. prædi. l. diuus. Item decretum h. d. quod subijcit, nullum venatorem legimus a sanctum.

ᵒ NEgotiatores. in curia principis. ꝑmittit geous.

ᵖ Et particarios. q circa quoddã gen[9] vestis negotiabantur.

ᑫ Deseruiût. s. dum seruiunt: vt ff de iu. imu. l. semp §. negotiatores & aute toiû êtû muous negotiari cœperant, vt ea. l. §. hoc circa vacationes oñ tûc ab oî: vt hic: êt à ꝑrimoniali munere excusauêt vt d. l. §. licet. nisi forte ab eis a quib. nec princeps: vt j. eo. t. l. 2. in prin.

ʳ PLacet. Inferendû i. daudû ordinariû. vł delegatû.

ˢ Complectiê. s. quadragesimas. itê ꝑ lustra, q sunt ordinarię: vt j. de ind. l. 1. & 2.

ᵗ Inferenda. s. extra ordioem, decerni dico, vel delegatiõe. s. ꝑ pragmaticã vł epistolas: vt j. de aono. & trib. l. iij. & de iodic. l. particulari. & de superindi. l. 1.

ᵘ Vrgere. dispendij puta.

ˣ Celsitudinem tuã. præfecto prætorio loquitur.

ʸ Fieri. scilicet dictæ pensitationis extra ordinem faciendæ.

ᶻ Roboretur quod exactum est. & tuos dabit palatinis, vel cui princeps dixerit vt j. de bo. va. l. si vacantia.

ᵃ Quadrupli. facit iusta de cen. l. ꝑæquatores. & in authen. vt iud. si. quo. suff. §. sic igitur. & j. de iur fisc. l. q in ꝯtrib & j ad leg. iul. repe. l. j. & fi. in fi. & ff. d pub l. licitatio § qđ illicitè. & j. de decurio l 2. in fi. Sed contra j de supexa. l. 1. vbi dicit in duplû. Sol. vt ibi.

† Particarios l. egit Alciatus. Pyrrhus autê pellipar[ij]rios, alij pãnarios, tu dispice rectius Patthicarios.

* Nęc ꝯsti tutio ꝯsta ta est ex l. 8. & 12. si. 16. lib. 11. Cod. The. quare sump. nomina & Côsulã illioc desumes.

tenea℟. q̄ seueritas [a] iussiõis ad ordinariorũ iudicũ officiorũq; terrorẽ debebit excurrer℟: vt si eorũ vel grosa cõueniẽtia, vel ignobili dissimulatiõe temeritas admiserit curialis,[b] eos quoq; dãni simplicis pęna castiget. Da. Ca. Apr. Mediol. Constãtio A. 9. & Iuliano Coss.

IX. Impp. Valen. & Valens AA.

ILlud cõuenit p̄caueri, neq; hãc,[c] q̄ psonalis est functio, p̄cio [d] putet esse taxandã. Da. Cal. Decẽb. Treueris, Valentiniano & Valente Coss.

Prædia emphyteutica principis extraordinarias præstationes non soluunt. Bar.

X. Imppp. Grat. Valẽt. & The. AAA. ad Hypa. PP. †

PRiuatæ rei nr̃æ priuilegijs pmanẽtib⁹, nihil extra ordinem p̄dia [e] iure ppetuo cõsignata sustineãt: neq; adiectis [f] sæpius, ac p̄ter primũ delegationis canonẽ [g] postulatis [h] afficiant͂ impendijs: [i] q̃n quidẽ neq; autario canoni [k] sub priuilegijs æstimato, aliq̃d ex ea iubentibus nobis p̄bitionũ diuersitate decutitur: [l] & pari cũ cæteris [m] æstimari [n] sorte non cõuenit, quos [o] præter annonarias functiones [p] æstimatas perpetua [q] pẽsitationũ prærogatiua [r] nexuerunt. PP. Carthagine, Id. Apr. post consulatum Syagrij & Eucherij.

Protonotarij, notarij, & referendarij principis habẽt immunitatem ab extraordinarijs muneribus. Bart.

Xj. Iidem AAA. ad Syagrium. PP. †

EOs q̄ cũ honore comitũ, noĩe magistrorũ memorię [s] p̄fuere, [t] vel epistolis, vel libellis, itẽ eos q̄ ibidẽ peragẽdis [u] signandisq; rn̄sis nr̃æ mãsuetudinis obsecũdãt omniũ [x] ciuiliũ munerũ fieri iubemus extorres. igi℟ q̄ ex eo gradu palatio nr̃o adhęserint, [y] adesse sibi cõpetẽtia priuilegia glorient͂. q̄ vero superiorib. dignitatib⁹ creuerint, [z] nihilomin⁹ ei⁹ loci priuilegia p̄sto [a] sibi fuisse lętentur. Lecta iij. Cal. Septẽ. Capuæ, Antonio & Syagrio Coss.

Palatini in dignitate cõstituti ẽt post dignitatem finitam, et magistri scrin iarum, et legati à sordidis muneribus hic declarati sunt exempti. Ioan. de Pla.

XII. Iidem AAA. ad Hypatium P. P. †

MAximarũ [b] † culmina dignitatũ, cõsistoriani quoq; comites, notarij ẽt nostri, & cubicularij oẽs, atq; excubicularij, ab oibus sordidis munerib. vindicent͂. [c] cęteros ãt palatina vel militari intra palatium prę rogatiua munitos, ita demum priuilegium simile contineat, si prioribus [d]

[a] Seueritas. sed non tanta. & sic de cõsentientibus. vel non contradicentibus dicit.

[b] Curialis. aliàs curialis, & iungi℟ p̄cedẽtibus, aliàs curiales, & tunc sequentibus. & supponit pro prędictis iudicibus & officialibus. & facit ĩ. de app. l. quoniam iudices. Acc.

[c] ILlud. ne q̄s hãc. s. functionẽ. & supponit pro quolibet psonali munere.

[d] Precio. vt loco muneris de℟ pecunia: vt ff. de mu. & ho. l. æstimationẽ. aliàs & pecuniã perdit, & mun⁹ subit: vt ff. de pollic. leg. in priuatis. §. 1 & sic ĩ. de p̄cu. l. licẽt, & ff. de tu. l. 1 eos. Item facit quoquo modo ff. de va. cog. l. 1 §. proinde. vbi dicitur, quędã honestè accipiun℟ &c. Item facit ĩ. de cess. bono. l. propter.

[e] PRiuatæ. Prædia principis, data in perpetuam emphyteusim non soluunt superindicta ẽt iussione principis: vt hic, & j̃. eo. l. pen. & j̃. de lo. fun. ci. l. 2. & si. & hæc sunt priuilegia quæ hic dicit.

[f] Adiectis. s. supindictis extraordinarijs.

[g] Canonem. à quo non excusatur: vt ĩ. de exac. tri. l. si diuina. & de indic. l. 1.

[h] Postulantis. aliàs postulatis: aliàs postulantis.

[i] Impendijs. s. extra ordinem prædictis.

[k] Canoni. i. dicere susceptori autario quanq̃ sit priuilegiatus inter cęteros susceptores nihil decutit, i. soluitur ea ex s. delegatione quã facere mus p supindictis, quæcunq; ex eã facimus exsoluit ab alijs. neq; n ẽt alijs immunes hoc onus nisi principe permittente: vt ĩ. de superindictis. l. 1.

[l] Decutitur. aliàs discutitur: aliàs decutitur: & tunc dic autario, i. procuratorio.

[m] Cæteris. scilicet priuatis.

[n] Æstimari. possessores prædiorũ principis datorum in perpetuam emphyteusim.

[o] Quos. s. cæteros.

[p] Functiones. s. ordinarias.

[q] Perpetua aliàs perpetuo: aliàs perpetua.

[r] Prærogatiua. i. superindicta: quæ ea prærogatiua & ẽt extra ordinem præstant͂: aliàs æstimatas, i. taxatas ordinarijs, & sic iũgi℟ cũ superioribus, aliàs æstimata, i. p̄rogatiua, i. taxata extraordinaria, & sic iunge cum inferioribus.

[s] EOs. Memorię. s. fuerunt magistri scriniorum memoriæ, sacrarũ epistolarum, vel libellorũ: vt subijcit epistolis, vel libellis: de quib⁹ habes ĩ. de decu. l. fi. & gñaliter oẽs magistri cuiuscunq; scrinij, vt j̃. de ma. scri. l. 1.

[t] Præfuere. dico cum honore comitũ, i. q̄ comites dici & eẽ meruerint, vt sunt comites præsidum & proconsulũ & procuratorũ Cæsaris, & comites consistorij, & archiatri palatij: quib. omnib. data est excusatio, vt ff. de va. mu. l. legato §. 1. nisi suffragio perceperint dignitates, vt j̃. de leg. l. vniuersi.

[u] Peragendis. de his habeã ĩ de his qui se deferunt. l. si.

[x] Omniũ ciuilium. quod ad personalia restringitur, vt no. ĩ. de vac. mu. l. qui immunitatem.

[y] Adhæserint. aliàs decesserint: & aliàs accesserint: & aliàs abscesserint. ad quã vltimã facit ĩ. de adno. di. iudi. l. 1. & j̃. de fabri. l. eos quib. & j̃. de præpo. sa. cu. l. 2. & ĩ. de comi. qui prouin. re. l. 1. & de proxi. sa. scri l. 1.

[z] Creuerint. i. finita prima eriguntur ad maiorẽ. retinẽt quidẽ priuilegiũ primę, vt j̃. de dig. l. 3 & de agen. in re. i. fi. Acc.

[a] Præsto. i. pręsentanea, ac si nec maiorẽ accepisse at.

[b] MAximarum. vt illustres, & superillustres. qui sunt maximi. vt j̃ i. fin.

[c] Vindicent͂. similiter potcinatij vrbis æternæ: vt j̃. de sua. rijs. l 1. itẽ militarij, vt j̃. de silen. l. 2. & 3. & proxi. sacrorũ scri. vt j̃. de prox. sac scri. i. hac lege.

[d] Si prioribus. idest priuilegijs sibi datis ante hanc legem.

† Ex Co. T. tt. 16. 14.

† C. T. l. tt. tit. 16. l. 15.

Multa in hac l. Alc. hic & Py. in princ. huius tit.

Vtriusq;

a Vtriusque idest vtraque arte eruditos, scilicet Grammatica & Rhetorica.
b Vetusta. ad hoc ff. de mu. & ho. l. 6. §. fin. Item philosophi à sordidis excusantur. vt ff. de va. mu. l. l honoribus, §. philosophi.

a Sordidorum. modo numerare incipit sordida. quibus adde quæ sunt ff. de mu. & ho. l. fin. §. inter personalia. & secundum hoc dic exceptum, idest acceptum. Vel dic secundo quòd excepit quędam sordida subeunda etiam per prędictas personas ante tamen specificat quędam sordida de non subeundis. & dic, quod tributum nō est sordidum: vt ff. ad mu. l. libertus §. ex causa
d Pollinis. alibi pollinę. i. tenuis buratatio de flaminga qua detruditur subtilissima farina. ex qua cō fieri pollis, idest albissima farina.
a Nec parauaredorum. vt j. de prox. sa. scri. l. hac lege.
f Rheticus. species sordidi muneris. Accursius.
g Expeditionis. sic s. de sacrosan. eccl. l. neminē. & j. de cur. pu. l. nullus. & j. ti. eo. l. 2.
h Materiam. vt ff. de le. 3. l. ligni appellatio.
i Tabulata. vt ff. de ser. vr. pd. l. seruitus. §. si antea. hæc quidē ad publicas ędes construandas pręstabantur: vt j statim.
k Eā. i. illic sic s. de fideiu. l. eām quæ.
l Morē poscit. aliàs poscit: alias pascit.
m Ab huiusmodi iuris alias iure: aliàs iuris.
n Sacris ædibus. in quibus arma reponūtur, aliàs esset contra supra de sacrosanct. eccl. l ad instructionem.
o Capitalis. aliàs capitationis: aliàs capitalis.
p Temonis. species sordidi muneris.
q Possessio. vt est possessio rerum priuatarum Augusti &

Viris.
atque.
* Lex ēdē capituli. Contius.

statutis se ad huiusmodi exceptionē docuerint pertinere: vt si singulis idulta psonis, sed i cōmune dignitati vel corpori huiusmodi beneficia doceant fuisse concessa, circa rhetores atq; Grammaticos eruditionis vtriusq; [a] vetusto [b] more durante: Sordidorū [c] vero munerum talis exceptio sit, vt patrimonijs dignitatum superius digestarū, nec cōficiendi pollinis [d] cura mandet, aut panis excoctio, aut obsequiū pistrini, nec parauaredorū [e] huiusmodi iuris, *aut parangariarū pbitio mādet, exceptis his qbus ex more Rheticus [f] limes includit, vel expeditionis [g] Illyricę pro necessitate vel ipe vtilitas adiuuat. Operarū quoq; *artificū diuersorū, excoquēdę ēt calcis obleqa, nulla de talibus adiumenta poscant. Materiā [h] lignorū atq; tabulata [i] exceptorum virorū patrimonia non pbeāt: carbonis quoque, nisi eum [k] quē moneta solenniter, vel fabricario sm veterē morē poscit [l] armorū, ab hmōi iuris [m] pbitio ne desistat. Publicis vel sacris ædib' [n] cōstruēdis atq; reparādis, capitalis, *[o] atq; temonis [p] necessitas nulla mandet: legatis atq; adiectis sumpt' possessio [q] hmōi priuilegijs munita non cōferat, hoc tn̄ his patrimonijs psit, q̄ dignitatē proprio vidētur noie possidere. [r] eos ēt q simili honore functi sunt, gnāli proga;iua à pbitiōe sordidorū munerū vndicam'. D. Id. Dec. Antonio & Syario Coss.

Priuilegium personale non transit in successorem. Bart.

XIII. Imppp. Valentin. Theod. & Arcad. AAA. ad Neotherium. †

Sordidorum [s] munerum excusatio delata psonis, ad hęredē [t] successoremve transire non pōt. Neq; enim † pōt esse ppetuū, quod non rebus sed psonis contēplatione dignitatis [u] atq; militię indulsisse nos constat. D. xviij. Calen. Maij, Medio. Arc. A. j. & Bautōe Coss.

XIIII. Imppp. Valētini. Theodo. & Arcad. AAA. Tatiano PP. Orientis. †

Eam legē [x] quā de extraordinarijs sordidisq; munerib', expssis vocabulis functionū, & i signib' dignitatū, sine vlla ambage pscripsimus: ita circa eos i quos nr̄a munera redūdarūt, ēe pcipi ni' seruādā, vt ijsdē bn̄ficijs n̄ quādiu militauerit sed quādiu [y] vixerint, pfruanē. D. xj. C. Apr. Me. Tatiano & Symm. Coss.

Prædia principis propria vel emphyteuticaria ab extraordinarijs & sordidis muneribus sunt exempta. Bartolus.

XV. Impp. Arca. & Ho. AA. Messiano Co. R. P. †

Euidēter atq; absolutè iubemus, ne fūdi ad primouiū nr̄um ptinētes seu pductionis titulo, seu ppetuo iure teneant [z] aliqd pter ordinē; [a] supindicti vel pcij, [b] nomine de sordidis [c] qbus-

r Augustæ: vt j. de priu. do. au. l. prima. & possessio senatorum: vt j. de digni. l. quoniam diuersi.
s Possidere. i. habere in psenti. idem & si in pterito habuerunt: vt subijcit, & j. eo. l. eam legem.
s Sordidorum. quæ sint, habes s. l. prox. in prin.
t Ad hæredem. s. extraneum: sed ad suum etiā personale priuilegium transit vt ar. ff. sol. ma l. maritum. & l. seq. & le. etiam. & ff. de leg. 1. l. sciendum. §. legati. secundūm P. & not. quòd aut defertur personæ vni, vel omnibus de militia illa immunitas, vel priuilegium, & non transit ad heredem, vt hic, & ff. de censi. l. 3. in fi. & ff. de re. iu. le. in omnibus. & l. priuilegia & de in. i. mu. l. s. §. personis. & ff. de vsu & hab. l. v-sus. aut rebus, & datur succedentibus in eam rem: vt ff. de cē. l. 3. cum concord. aut datur generi vel personis hoc pacto, vt ad posteros descendat: & tunc non descendit nisi ad eos q ex fœminis nati sūt: vt ff. de iur. immu. l. 1. § 1. & l. 3. aut ciuitati vel loco. & tunc transit vt ff. de cen. l. forma. §. quanquā. quia semper est idem populus: vt ff. de iudic. l. proponebatur.
u Dignitatis exempla s. l. prox. & ll. induct.
x Eam legē. dicit de lege superiori, maximarum. nā & hæc & illa sunt Valentini. Acc.
y Quandiu. s. tamē. & facit. s. l. maximarum. in fi. & ff. de cō. fti. princ. l. fi. & j. qui mili. non pos. l. eos. §. sciruris. & sic nor. immunitas nō cum dignitate, sed cum persona extinguitur: vt s. l. prox. no.
z Euidenter. intelligantur. sic. n. tenentur: vt j. du lo. præd. ci. l. prædia.
a Ordinē. i. ordinariam canonem.
b Prætij. ad hoc j. eadē. s. l. 1.
c Sordidis quæ sint habes s. eod. l. maximarum.

† C. Th. li. eo. tit. 16. l. 16.
† Not. ad hoc text. q priuilegia personalia ad hæredes nō transeunt. Concor. c. mādata. in fine. ext. de pbēd. Priuilegiū personale an ad successorē transeat.
† Co. Th. li. 11. ti. 16. l. 19.
† Co. Th. eod. l. 20.

a Imperatũ. vt ʒ eo. l. primatæ. & ɉ. de priui. do Au. l. i. & l. fi. & de locano. prædio. ciui. l. j. Icem côtra ʒ. de superind. l. j. Solue vt ibi.
b Ab illustribus. ʒ. l. maximatum. in prin.
c Ad de quibus muneribus.

De his qui se excusant dixit, nũc q non & dic dñã inter hũn tito. & ʒ. de Imu. oe. pce. q a ibi spẽliter da immunitate tributorũ. vel ibi ostendit in qb⁹ casib. spẽliter immunitas pcedẽda sit, hic aũt in qb generaliter nõ pũt opitolari.
d Comparationi. q cõparant ad opus publicũ & curator psicit, q dr habere psonale munus: vt ff. de mu & ho l. i. §. fi. & l. fi. §. i. & fa ff. d viu. l. si pendẽtes §. si q d.
e Transuectiõi. q fit vel cum currib. vel ad nauib ne:.n à talis trãsuectione debet qs se excusare: vt ɉ. l. proxi.
f Vniuersi & c impator & Augusta: vt & ʒ. vt oe. l. i j. & se. & ʒ. eo. j. l. maximarũ. §. fordidorũ. & ɉ. l. prox. ar. ɉ. de prẽd. natu. l j in prin.
g Illyricanas. i. qñ imperator ducit exercitũ in illyricũ id est Selsoonia. idẽ esset si alibi duceret exercitus principie. sed loca tangit vbi plus necesse erat exercitũ ducere.
h Titulis. i. necessitatib. supradictis, vel transuectionibus.
i Sub hac. i. sub hoc mõ q sequit ibi, vt nõ tãtũ &c. vel pprie sub hac cõdõne, q est cũ tempus exigit &c.
k Idoneos. qd qr. t in psonali munere: vt ɉ d po. ad mu. no. l. i & ʒ. de decu l ad subeũda. sed nõ in patrimoniali: vt hic. & ʒ. de mun. ne. con. l. per Bithyniã. & dic idoneẽ, i. commodè tantum.
l Munia. Idest munera, vel onera. Accursius.
m A summis. i. diuitib. vel potentib qui dicuntur summi, l. in summitate totæ fortunæ existentes.
n Sarcina. i. onus supradictum.
o Ad infimos. i. pauperes. Acc.
p Decurrat. nam ita tenebitur pauper vt diues pro modo possessionum & facultatum.
q Cum ad. Prouincialium. idem est ñ p Italiam vt ʒ. de sacrosan. eccle. l. iubemus nullã. nam cum ipsa lex non distinguat Italiã a prouincia, nec nos distinguere debem⁹: vt ff. de publi. l. de precio. Acc.

cũq; munerib. agnoscãt. nam & hoc à diuis principib. imperatũ a † est, & à nostra serenitate reparatũ. Quisqs igit iudiciũ cõfecerit, quinq; pondo auri de facultatib. suis & de officijs suis totidem, & de curialib. q exequi malè iussa festinant, nouerit eruenda. D. xvij. Calen. Iul. Med. Olybrio & Probino Coss.

XVI. Iidem AA. & The. A. Melitio prefec. pretorio post alia. †

Ab illustrib. b psonis sordida munera & extraordinarię necessitatis dãna remouemus. D. xv. C. Mar. Rau. DD. NN. Hono. viij. & The. V. AA. Coss.

TITULUS XLVIII.

DE QUIBUS MUNERIBUS c vel præstationibus nemini liceat se excusare.

I. Impp. Honorius & Theod. AA. Herculio PP. a Illyrici.

Comparationi d transuectióiq; e specierum vniuersi f sine vllo priuilegio cõarctent ad necessitates Illyricanas. g nã in his duntaxat titulis h nullũ sub quopiã cessare, priuilegij velamẽto cẽsem⁹ sed sub hac i cõditione, cũ tẽp⁹ exegerit, hmõi collationi succũbãt, vt nõ tm̃ regratur idoneus, k verũ vniuersi, p portione suę possessionis iugationisq; ad hæc munia l coarctent, & à summis m sarcina n ad infimos o vsq; decurrat. p Da. iij. Id. April. Cõstantinopoli. Basso & Philippo Coss.

II. Imp. Theod. & Valẽtinia. AA. ad Taurũ præfectũ prætorio.

Cum ad q felicissimã expeditionẽ nominis † nostri, omniũ puincialiũ r p loca quã iter arripimus, debeãt nobis solita ministeria exhiberi: neminẽ ab angarijs s vel parãgarijs, vel plaustris, t vel quolibet munere penit⁹ excusare pcipimus: sed oẽs, siue ad diuinã nostrã domum, siue ad venerabilis Augustæ, vel ad sacrosanctas ecclesias, vł quaslibet illustres domos ptinẽt, t nec lege pragmatica, u nec diuina x adnotatione, sacrove oraculo excusatos y indictionib. magnificę tuæ sedis tpe nostrę expeditionis obedire decernimus. D. xiij. Calen. Mar. Constantinopoli, Valẽtiniano A. V. & a Coss.

III. Imp. Leo. ad S.

Hac puidentissima lege statuim⁹, omni excusatione z cessante, nullaq; psonali † dignitate penit⁹ excepta, a in qbuscũq; locis administrationi sublimitatis tuæ cõmissis, opus exegerit murorum constructionem, b seu comparationẽ c frumẽti aliarumq; specierum, sine vllo im-

s Angarijs. dicunt exhibitio operæ sine sumptu: parangarię, qñ vtruq, .i. exhibitio operæ cum sumptu i & sic mixtum.
t Plaustris. qñ reb. tantũ. & sic vel pro .i. quolibet &c sed P. dixit quolibet & i personali.
t Pertinẽt. vt ʒ. de sacrosanc. eccle. l. neminem & l. iubemus nullã oauẽ. & ʒ. l. px. in prin cum pcor. Excipe veteranos & milites: vt ff de mu. & ho. l. fi. §. hęc omnia.
u Pragmatica, facta cũ ptilio pcerum, & ad exhortanonẽ.
x Diuina. facta pro prio motu.
y Excusatos. vt ɉ. de cursu. pu. l. null⁹. sed hic loquitur præfectũ pt. q debet omnibus subditis istud pdicere & manifestare, ne aliquis possit pendere excusationem ignorantiæ.
a Hac prouidentissima. Excusatione. s. fieri, quod est in fin. & fa. ʒ. de ope. pu. l. ad portna. & de offi. pcons. l. si in aliquã. hoc mun⁹ est sordidũ i vt ʒ tit. i. l. maximarũ §. publicis. vnde forte ecclesia excusatur: vt supra de sacrosanct. ecclesijs. l. placet.
a Excepta. quantum ad hunc casum.
b Constructionem. vnde tamen auctoritate principis fiat, non publico sumptu: vt ff de operir publicis. l. tertia.
c Comparationem. ad hoc ʒ l. j cũ concor & ʒ. fina d. vł reli. l. fi. & de mu. pa. l. fi. Sed ptra huic. l. & prima

Impe- ratum.
Co. Th. eo. titu. l. vltu.
Ad rẽp. Illyrici.
Hinc est l. 2. ʒ. de sac. sanc. eccle.
† Numinis.
† Alias persona, vel dignitate.

mæ huius titu. est ff. de excu. tuto. l. sed reprobari. §. fin. rauit. Sol. illa secundum istam. s. quia hoc est necessitas. Vel illud speciale in philosophis: quod non placet, vt ĩ. de mn pa. l. professio.

a QVI ÆTATE VEL PROFESSIONE &c.

Quidã habent qui ætate: alij qui professiona. & j. in l. manifesti. habetur qui ętate. sed certe professio sola non excusat, sed ætas sola & dic dixit de quibusdam excusationibus: nunc de alia.

b CVm. Pro fessionem. innuit professioné iuris et de liberalib studijs, qđ nõ é verũ: & no. Berytiorũ, qa ibi docet iur. vel l. pę. ff. §. hoc auté.

c Vicesimũquintũ. qui cęptus ht pro cõpleto, fauore honoris: vt ff. de mun. & hon. l. ad rem. & dic, q est tenera ætas, vt hic: & pueſta. q ex cusat: vt j. l. fi & ff. de decu. l. nõ tm. sed primi volẽtes & non admittunt, secundo sic, vt ff da leg. t. l. fi. & ĩ. de decu. l. j.

Quid si veniam ætatis impetrauit? Rñ. adhuc idem: vt ĩ. de his qui ve. æta. l. fi. & quia tenera ætas est, nihilominus quid si de facto fuit creatus magistratus, vel in officio? Vñ q. licet habeat salarium, nõ habeat tñ dignitatẽ: vt ff. de decu. l. spurij. §. 1. sed ibi qñ ab alio: secus si à principe: vt ff. de re iudi. l. quidam. in fi. q est contra. aliàs in iudice distingue: vt ff. de iudi. l. cũm prætor. §. pen. item facit hoc ætas, non studium.

pedimento, prout commodum atque necessarium magnitudo tua perspexerit fieri.

TITVLVS XLIX.

QVI AETATE VEL professione se excusant. a

Studentes habent immunitatem à munerib. personalibus vsq; ad 25. annum suæ ætatis. Bart.

I. Impp. Dioclet. & Maximian. AA. Seuerino & alijs scholarib. Arabiæ.

CVm vos adfirmetis liberalibus studijs operam dare, maximè circa iuris professionem, b consistendo in ciuitate Berytiorũ prouinciæ Phœniciæ: & prouidendo vtilitati publicæ & spei vestræ, decernimus, vt singuli vsque ad vicesimumquintum c annũ ætatis suæ studijs non auocentur.

II. Iidem AA. & CC.

CVm filios tuos patria potestate d liberatos, adhuc minores legitima ętate esse dicas, merito postulas, vt liberalibus studijs non auocentur, & ideo muneribus personalibus quę ad patrimonium non pertinent, e non adstringentur, si ciuium inopia non est. f

Maiore lv. ann. excusantur à muneribus personalibus, non patrimonialibus Bar.

III. Iidem AA. & CC. Plautiano.

MAnifesti iuris est, maiores quinquagintaquinq; g annis inuitos ad munera personalia vocari non posse. eum itaq; septuagenario h maiorem te esse profitearis, si à nominatione facta appellationis auxilium interposuisti, tueri te notione pręsidis prouinciæ potes iure concesso.

TITVLVS L.

QVI MORBO SE excusant. i

Orbati vtroque oculo excusantur à munerib. personalibus secus si vno tantum. Barto.

I. Imp. Gordianus A.

SI ea cæcitatē l pater tuus oppressus est, vt vtriusque k oculi aciem prorsus amiserit, leuamentum personalium l munerum sentiet. m

Debilitatus propter morbum habet excusationem. Bar.

II. Impp. Diocle. & Maximia. AA.

l. vt gradatim. §. quoties. nisi sit pupillus? vt ff. de iure immu. l. 2. §. 1. Item & qñ esset etiam consuetudo patriæ, vt ff. de vaca. & excu mun. l. 1. in prin.

g MAnifesti. Personalia: secus in honore, vel munere ei cohærente, vt ff. de va. mu. l. 2. §. muneris. nisi sit decurio q licet sit dignitas, vt ff. de va mun. l. ad decurionatũ: tñ excusat. vt ff. de decu. l. 2. §. fi. & no. 55. ann. excusant ab alio psonali munere, vt hic, & ff. de decu. l. 2. 1 fi. sed in tutela & cura 70. vt ĩ. q æta. l j. & s.

h Septuagenario. qa si 55. an. excusant, ergo maior numerus multo magis excusat quia si id de quo minus vi inesse &c. Et not. æqui defendendũ est, nisi de nouo mũ si factus diues: vt ff. de in. imu l. semp. §. t. vel nisi sit psuetũdo. vt ff. de decu. l. nõ tm. §. fi. vel nisi inopia, vt ff. de mune. & ho. l. vt gradatim §. quoties. & fa ad l. ĩ. de testi. l. iurisiurandi: & ff de dec. l. non tm. in prin. & de iur. mo. l. 2. l fi & de dec. l. si vlter & ff. de iure immu. l. maiores. & de va. mu. l. in honorib. & instit de excu. tut. §. fi.

i QVI MORBO se excusant.

Hoc ppetuo vel ad tps excusat, put tpalis vel ppetuo: vt ff. de excu. tu. l. nõ solũ. §. fin. & l. seq. & ff de vac. mu. l. pen. & l. 2. §. quem ita.

k SI ea. Vtriusq; secus si vnius: vt ff. de excu. tut. l. frater. sic i surdo & minus audiẽte, vt ĩ. qui mor. & ff. eo. l. 2. §. minus.

l Personaliũ. q corpore implẽda sunt, cęterũ ea q cõsilio prudẽtis viri, vel procinio fiũt, si excusant, vt ff. e. l. 2. § corporis. vñ versus: Cõsilio pollet cui vim natura negauit. Ad qđ ff. de ca. & postl re l. postliminiũ. § fi. & ĩ. đ traf. l. sanũ. & ĩ. q test. fa. pos l. senũ. Itẽ hoc de nouis: nã pręteritã nõ euitat sm P. vt ff de postu. l. j. §. cæcũ. & de iudi. l. cęcus. & ĩ. de dec. l. infamia. & j. de agẽ. l re. l. pe. l fi. nisi in tutela & cura, vt ff. de exc. tu. l. post susceptã.

m Sentiet. aliàs sentiet, & est bona: aliàs sentiat, & tunc dic per hoc q pater leuatur, non tñ: vt j. l. fi. & fa ĩ. qui da. tu. pos. l. luminibus. Accur.

d CVm filio Potestate. hoc ideo dicit: quia si esset in potestate, nõ esset dubitatio. nã pater solus vocatur pro mõ patrimonij, non aũt filij, cũ nihil habeterent, vt arg. j. de his qui nu lib. l. cum facultates: posset ẽt esse alia rõ: quia eadẽ psona est patris & filij existentis in potestate: vnde cum vna solum persona iuris fictione præsumatur, sufficit patrem solum subire munera.

e Non pertinent. nam quædam pertinent, vt sunt mixta: & illa subijcit, quod dic, vt ff. de vaca. mu. l. 3. § muneris. & facit ĩ. de mn pa. l. neque.

f Non est. tunc ergo excusantur: vt ff. de mun. & ho.

g Aliàs septuaginta. Cont.

Ætati est deferendum.

l Cõcor. cũ hac l. c. licet. cũ gl. 2. cũ de cef. vbi cęcus excusat à testa pstando.

Cum

Cum auriculari [a] † morbo debilitatum te esse dicas: iuxta iuris publici auctoritatē à psonalib. [b] munerib. vacationem habebis.

III. Iidem AA. & CC. Celæ.[c]

Podagræ [c] qdē valetudo nec ad psonalium munerū pdest excusationē: verū cū ita te valetudine pedū adflictū dicas, vt reb. pprijs itercessum cōmodare nō possis rector puinciæ si allegationib. tuis fidē adesse pspexerit, ad personalia [d] munera te vocari non patietur.

Infirmitas patris non excusat filios. Bartolus.

IIII. Iidem AA. & CC.

Casus † corporis patris, munerū psonaliū filio iure non præstat excusationem. [e]

TITVLVS LI.

DE HIS QVI NVMERO [f] liberorum, vel paupertate excusatonē meruerūt.

I. Imp. Alexander A. Verecundo.

Numerus [g] liberorum ab oneribus [h] nō excusat.

II. Imp. Philip. A. & Philip. Cæs. Seuero.

Filiū ab hostib. captū, ac necdū reuersum, ad excusationē munerū psonaliū patri pficere ñ posse, [i] magis placuit.

III. Idē A. & C. Nomo.

Nepotes loco parētū [k] succedētes, vice eorum prodesse consueuerunt: ideoq; si qnq: numerus [l] liberorum ex amissorum [m] filiorū nepotib. supplet: à muneribus personalibus is quē patrem tuum esse dicis, iuxta constituta excusat.

Diuitiæ filiorum non onerant patrem. Bartol.

IIII. Impp. Diocletia. & Maximia. AA.

Cum facultates tuas omnes in filium [n] tuum contulisse te, nec quicquam habere proponas: [o] respectu patrimonij eius quod tuum esse desijt, munerib. ciuilibus non adstringeris.

V. Iidem AA. & CC. Marco.

De personalib. muneribus, quę fœminis pro sexus conditione indicuntur: [p] exemplo marium quinque superstitum numero liberorū eas excusari diui parentes nostri constituerunt.

Numerus liberorum excusat patrem non filium, si sufficiens reperitur. Itē propter paupertatem à munerib. excusatur. B.

VI. Imp. Constantinus A. Dalmatio. †

Eos q cuiuscunq; sexus liberos quinq; [q] habeant: impetrata [r] semel vacatione potiri conuenit: ita [s] vt si in hoc numero ætatis [t] legitimæ filius inueniatur, obeundis [u] statim pro suo patre muneribus applicetur [x] patribus qui fi-

[a] Cum auriculari. qui dicitur arthetica, quasi auriculam tenens.
[b] Personalibus. hoc expone, vt oo. plenè. s.l. pxi.
[c] Podagræ. quæ nō impedit, ad quod s. de decu. l. à munerib. & fa. ff. de ædil. ædi. l. j §. pinde
[d] Ad personalia. aliàs corporalia: hoc expone vt s.l. i. not & fa. ff. de vac mu. l. pen. in prin. & l. 2. §. corporis. & ff. de re. iu. l. quęsitum. & in ffien. de execu. tuto. §. item pp aduersam.
[e] Casus. Excusationem. licet habeat curare patrē: & hoc in munere quod sumptum non exigit: aliàs secus. vt ff. de leg. s. l. filio. & no s. de hono. non con. l. s.

DE HIS QVI numero &c.

De secunda parte loquitur j. eod. l. cū facultates. & l. eos. at omnes aliæ de prima: nec superfluit hic dm. & superiores duo per titulos simi les s. v. lib. C. qa ibi quo ad tutelam.

[f] Numero. scilicet quinq; liberorū vt infra l. tertia.
[h] Ab oneribus. si habes ab oneribus, subaudi, & muneribus his cohærentibus. & est plana: vt ff. eo. l. 2. §. numer. & l. in honoribus. in princ nisi sint. xij. vt s. de dec. l. si quis de curio. si vero habeas à muneribus, dic scilicet patrimonialibus, vt s. de mu. pa. l. neq; . nisi sint xvj. vt ff. de iu. immu. l. semper. §. demonstratur. Vel secundum vtramq; literam dic liberorū. s. mortuorū: vt j. eod. l. de psonalibus. Acc.
[i] Filium. Nō posse. secus si mortuus in acie: vt ff. de vac. muo. l. finali. Acc.
[k] Nepotes. Parētū matris & patris: vt j. eod. l. de personalibus.
[l] Quinq; numerus. dic sm P. in puincia quinq; s. Romæ. i. in Italia. 4. sic in tutela: vt s. qui nu. lib. l. i. vel forte in hoc munere aliud, quod est publicū auctoritate & vtilitate, cū & in alijs differāt. & fa. j. de sump. re l. j. Itē dic naturales & legitimi, vel & emācipati, vel in adoptionē dati: nō naturales tātū vel legitimi tātū vt insti. de execu. tu. in prin. & ff. e. l. 2. §. incolumes. Itē mares vel fœminæ: vt j. e. l. fi. Itē nati, nō nascituri: vt ff. de execu. tu. l. 2 §. qui autē in ventre. in princ.
[m] Amissorum. secus si viuunt r qa suo pri prosunt, non auo: vt s. qui nu. li. l. 2 & ff. de mo. & ho. l. 2 itē no. q. filiorum, non filiarum: vt ff. de execu. tuto. l 2. §. non solum. Item not. q minor numerus, licet postea impletus, nō prodest: vt ff. de vac. mu. l. 2. §. qui ad munera. Item plures nepotes ex vno filio, p vno filio computa: vt ff. de execu. tu. l. 2 § quotiescunque. Acc.
[n] Cum faculta tes. Filium. scilicet emancipatum, alias non desineret vel desisteret esse patrimonium patris, nec valet donatio, vt s. de dona. l. siue emancipatis. Accur.
[o] Proponas. nisi in fraudem feceris causa euitandorum munerum, vt argu. ff. ad mun. l. fin. § antepenul. & ff. eo. l. t. §. qui in fraudem. hæc tamen excusatio finitur auctis postea facultatib. vt ff. eo. l. his honoribus. §. auctis. & sic est temporalis excusatio. & facit j. eodem. l. fin. in fin.
[p] De personalibus iudicuntur. sed raro, quod dic vt infra de mu. & ho quo lo. l. r. & facit supra eodem. l. nepotes.
[q] Eos. qui. Liberos v. & plenè dic vt s. e. l. nepotes.
[r] Impetrata. ab ipsis legibus.
[s] Ita aliàs ita vt, aliàs aut si &c.
[t] Ætatis. maioris 25. ann. vt s. q ætā. l. i.
[u] Obeundis. idest subeundis.
[x] Applicetur pp hoc. n. pater excusatur, q filios habet subeuntes: vt ff de mu. & ho. l. 5. § quamuis.

Aliàs articula. ti.

Celsæ.

Facit ap bael. glo. in c. li: cet. extra de censi.

Co. Th. li. 12. titu. 17. l. t. §. eos.

a Censum tenuiorem. vt quia est impar oneri iniun cto: vt Insti. de excu. tu. §. sed & ꝑpter paupertatem
b Potiatur. s. propter rerum angustiam si pp &c. & facit quod no. ꝟ. eo. l. cum facultates.
c DE PROFESSORIBVS ET MEDICIS. Siue profiteantur Romæ, siue in sua patria, habent excusationem: vt ff. de vac. mu. l. eos qui. nisi doctores legũ, q tamẽ Romæ docẽtes excusant: vt ff. de exe. tu. l. sed & reꝓbari. §. fi.
d Cum te. Adiutricis. hoc id dicit forte, q̃a illa secunda legio erat adiutrix illius legionis in qua erat princeps, potius. n. demonstrat accidẽtiã facti, quàm ministerium iuris.
e Ciuilia. omnia comprehendit: vt ff. de mun. & hono. l. fi. §. hæc omnia. & ꝟ. eo. l. medicos.
f Vacationem. qđ est anno elapso post tempus reuersionis, quo sarcinulas suas potuit componere: vt Institu. de excus. tuto. § item qui reipub. & ff. de va. mu. l. tem pus. in prin.
g Numero. no. dum sore necessaria. scilicet q; sit de numero, qui per singulas ciuitates est statuendus: vt ff. de decre. ab ordi. fa. l. 1. & quod immunitatem habeat: vt ꝟ. eod. l. nec intra. si autem extra numerum est, non, nisi sit absens: vt in prine huius l. & supra quibus non obijcitur lon. temp. præscri. l. 2. & ff qui bus ex cau. ma. l. inter eos. §. fin. Item dic medicum cuiuslibet ægritudinis humanæ. vt ff. de vac. cog. l. 1. §. 1. non bestiæ. vt ꝟ. de excu. artifi. l. 1. in prin.

lios vel filias quinq; habuerint, ꝑmissa legib. immunitate seruãda. Quod si q̃s pp censum tenuiorem, [a] vacationem meruerit, atq; hoc ꝓbauerit beneficio potiať, [b] si pp rerum angustias ad personalia vocatur obsequia. Da. xiiij. Cal. Febr. Sirmij, Crispo iij. & Constantino. Coss.

TITVLVS LII. DE PROFESSOribus & medicis. [c]

Medicus donec sit in exercitu, habet immunitatem à munerib. personalib non post, nisi alio priuilegio vel alia causa possit excusari. Bar.

I. Imp. Antoninus A.

Cum te medicum legionis secũdæ adiutricis [d] esse dicas: munera ciuilia [e] quã diu reipublicæ causa abfueris, suscipere nõ cogeris. Cùm aũt abesse desieris, post finitã eo iure vacationem [f] si i eorũ numero [g] es, q ad bñficia medicis ɔcessa [h] pertinẽt, ea imunitate vteris.

Doctor qui nõ legit vtiliter scholaribus potest reprobari. Bar.

II. Imp. Gordianus A.

Grãmaticos seu oratores [i] decreto ordinis [k] ꝓbatos, si non se vtiles [l] studentib. præbeant: denuo ab eodem ordine reprobari posse, † incognitum non est.

III. Imp. Philippus A.

Poetæ [m] nulla immunitatis prærogatiua iuuantur.

IIII. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC.

Ratione [n] diui Pij, liberaliũ studiorũ ꝓfessores, nõ ẽt calculatores [o] continentur.

Non sufficit esse de collegio medicorum, nisi specialiter immunitas sit concessa. Bar.

V. Iidem AA. & CC. Phuidemo.

Nec intra [p] numerũ præstitutũ [q] ordine inuitos † medicos imunitatem habere sæpe ɔstitutũ est, cùm oporteat eis decreto decurionum [r] immunitatem [s] tribui. [t]

VI. Imp. Constantinus ad Volusianum. †

Medicos, & maximè archiatros, [u] vel ex archiatris, [x] grãmaticos, & ꝓfessores alios literarũ, [y] & doctores legum, vna cum vxoribus & filijs, [z] necnon & rebus quas in ciuitatib. suis possidẽt, ab oĩ functione, & ab omnib. munerib. [a]

h Concessa. quę sunt ꝟ. eo. l. medicos. & l. fi.
i Grammaticos. Oratores aliàs rhetores, qui docent rhetoricam. & facit ꝟ. l. nec intra.
k Ordinis. decurionum: vt ꝟ eo. l. magistros.
l Vtiles. ex causa ergo reprobantur: vt hic, & ff. de decre. ad ordi. fa. l. quod semel. & de mu. & hon. l. vt gradatim. § reprobari, sed nõ sine causa, vt ff. de neg. gest. l. Pompo. §. sed eo dicto. item arg. contra ꝟ. sen. rescin. non pos. l. 1.
m Poetæ &c. vt Virgil. vt Insti. de iur. natu. §. sed tus, nec geometræ: vt ꝟ. l. prox. Acc.

n Ratione. qua dať immunitas professoribus, quam non habemus. sed facit ff. de vac. mu. l. his. §. angariarum. & ꝟ. eo. l. medicos.
o Calculatores. idest geometræ. & componitur hoc nomẽ à geos, qđ est terra. & metron. quod est mẽsura, quasi terræ mensuratores. ad quod ff. de excu. tut. l. geometræ. vel idest qui docent abacum, i. computum. ad quod ꝟ. de erro. cal. l. vna. vel ẽt q primas literas docent: vt ff de va. mu. l. 2. §. fi. & facit ꝟ. de decr. de cu. super 1 j.
p Nec intra. numerus medicorum statuitur à decurionibus per singulas ciuitates: vt ff. de decre. ab or. fa. l. 1. in fi. nisi in casu vbi à lege statuiť: vt ꝟ. de epis. & cle. l. parabolani. licet ergo aliqs ponatur in ordine, vel licet ordo hac da nouo, nõ gaudet immunitate, nisi adijciatur, q; sit immunis: vt hic, & ꝟ. de decu. l. j. nec ob. ꝟ de dec l. vacuatis. quia hæc lex coadiuuat decretum, idest ñ est ei fuit data immunitas, sed reuocata: vt ꝟ. eod. l. Grãmaticos. nam non vř data, q non curat: vt ff. de in rem ver. l. si ꝑ pacte. §. versum. & hoc etiam secundo modo potest intelligi hæc l. numerus autem dõ centium est. vt no. ꝟ. eo. l. magistros.
q Præstitutum. idest statutum.
r Decurionum. in qualibet ciuitate.
s Immunitatem. s. personalium.
t Tributi. spãliter.
u Medicos. Archiatros. idest princeps medicorum, & no. ꝗ in accusatiuo & ablatiuo de ijsdem dicit. itẽ no. maximè ideo quia alij si modò sint intra numerum, vel reipu. causa absunt, sunt im muner: vt ꝟ. eo. l. 1.
x Archiatris. s. aliquis, puta vnus, vel plures.
y Literarum. nota. literarum. secus in mechanicis, nisi in certis: vt de exc. ar. l. 1. & 2. itẽ dic literarũ. s. liberalium artium, non poetæ, non calculatores: vt ꝟ. eo. l. poetæ & l. oratione. & ff. de vaca. mune. l. 2. §. fi. Item hic dic vt in rubri. ꝟ. nne.
z Et filijs. viuẽtibus patrib. non post: vt ꝟ. de meta. l. archiatros. & ad hoc ꝟ. de epis. & cler. l. 2.
a Muneribus. de personalibus constat: sed qđ de patrimonialibus? Resp. secundùm P. & alios nõ sunt im munes.

† Hic pp insufficiẽtiã potuit Papa abbati cedere abbatiæ: vt extra de renuncia. c. dilecti filij. cũ gl. j.

† Immunitos. Dañ non vř nec factũ. quod nõ durat.

† Co. Th. eo tit. l. 1. sed multis mutatis. Cõn.

vel ciuilib' vel publicis muniis munes eē pcipim': & neq; in puincijs hospites [a] recipe, nec vllo fūgi munere, nec ad iudiciū deduci, [b] nec eximi, vel exhiberi, [c] vł iniuriā pati: vt si qs eos vexauerit, pęna [d] arbitrio iudicis plectaᵭ. Mercedes ēt eis & salaria reddi [e] iubem' quo facili' liberalib' studijs & memoratis artib. multos [f] instituant. [g] PP. Cal. Aug. Syrmio, Crispo & Constantino C. Coss.

VII. Imp. Iulianus A. †

Magistros [h] studiorū, doctoresq; excellere oportet morib [i] primū, deide facūdia. Sȝ qa singulis ciuitatib. adesse ipse ñ possū, iubeo qsqs docere vult, ñ repēte, nec temerè psiliat ad hoc mun', sed iudicio ordinis [k] pbat' decretū curialiū mereaᵭ, optimorū cōspirāte [l] ɔsēsu. D. xv. C. Iul. Acc. iiij. C. Aug. Spoletij, Mamert. & Neuitta Cos.

Qui se gerit pro doctore cū non fuerit examinatus et approbatus, nō excusatur a munerib. secus si fuerit approbatus. Ba.

VIII. Impp. Valen. & Valēs AA. ad Mamert. PP. †

Reddaᵭ [m] vnuiquisq; patriæ suæ, q habitū philosophię idebitè & isolēter vsurpare cognoscit, exceptis [n] his qui à probatissimis approbati, ab hac dñt collusione secerni. Turpe. n. est, vt patrię functiones ferre nō possit, q ēt fortunę [o] vim se ferre psitetur. D. xiiij. Cal. Feb. Sirmij, Valentini. N. P. & Victore Coss.

Medici, qui sumūt salariū ex publico, ita paruis sicut magnis seruire tenentur, sed salariū ab infirmis recipere nō debēt, nisi cum sani fuerūt. B.

IX. Iidem AA. ad Prætextatum. P.V. †

Archiatri [p] scientes annonaria sibi cōmoda [q] à populi cōmodis ministrari, honestè obseq tenuiorib. malint, [r] quā turpiter [s] seruire diuitib'. Quos ēt ea [t] patimur accipere, q̄ sani [u] offerūt, p obsegis, nō ea periclitantes pro salute q̄ promittunt. Da. iij. Ca. Feb. Triu. Valenti. & Valente. iij. AA. Coss.

Non debet in locū magistri defuncti alius subrogari, nisi fuerit approbatus: et licet subrogetur ī numerum, non subrogatur in gradum. Bart.

X. Iidem AA. ad Olybrium. P.V. †

SI qs i archiatri defuncti locū ē pmotionis meritis aggregādus: [x] nō añ eorū particeps fiat, q̄ primis, q in ordine reperient septē, vel eo amplí' iudicantibus [y] idoneus approbetur: ita tñ, [z] vt quicūq; fuerit admissus, nō in priorū numerū sta-

---

mones. p qbus. i. de mun. pa. l. pfess. & j. e. l. fi. vbi æq parauᵭ philosophis. itē p eis. ff. de mu. & ho. l. fi. §. ab hmōi. & de va. mu. l. sunt munera. tñ specialiter remittiᵭ eis receptio hospitis: vt ff. de mun & ho. l. fi. §. fi. & j. de met. l. archiatros. & hic subijcit, p qd colligiᵭ, q alia patrimonialia subeūt: est. n. patrimoniale mun' hospitis receptio: vt statim dices. item p eis. j. eo. l. fi. p eo q aliqs pl' dare vult archiatris & militātib' in palatio, sed dic vtibi, & eē pōt dici, q patrimonialia nō subeat p hanc l. quæ ghaliter dicit cum rebus. & p hoc j. l. fi. & ff. de va. mu. l. his honoribus. §. angariarū. nec ob. de philosopho: qa est iō auaritię. à qua se dixit exulē: vt ff de va. mu. l. honoribus §. philosophis. vel dic l philosopho, vt dicīs j. l. fi. qu. nec ēt nb. §. ab hmōi. quia eacipe nl si p l. speciale principis: vt est hic. & probaᵭ d. l. suni munera. in fi. q ēm hoc est p hac opi.

[a] Hospites. qd patrimonij ē: vt ff de mu. & ho l. j. §. munus.

[b] Deduci. inuitum, sic nec domiua: vt i. de offi. ciu. iu. l. j. sed patieᵭ missionē, vt ille q de domo nō debet trahi: vt ff. de in ius voc l. plerìq. & l. seq. vel dic, nisi pro sua causa vel suo nomeio: vt i. de epis. & cler. l. placet.

[c] Exhiberi. p eodē. & semp in ciuili. vel dic, eximi in criminali, vbi dabit fideiussorē, vel iurabit. & sic nō detinebiᵭ sicut in domiua fit: vt in authē. vt nul. in. § si vero etiam. col. 9. nisi sit grauissimū: vt ibi dr. vel dic nisi p sua causa. vt i. dixi.

[d] Pœna. sic j. de sup. se. l. 1.

[e] Reddi. quo ad doctores ē cā. ff de vat. co l. j. & 2 Sol. hic de publico: ibi à scholari: vt j. eo. l. archiatri. vel hic spōte promiserat: ibi promittere non volebat. vel hic refertur ad alios prędictos, non ad doctores. & fa. i. de excus. mu. l. maximorum. & j. de exen. ar. l. 1. in prin. & l. 2. in fi. & j. eo ti. l. fi.

[f] Multos. s. discipulos vel scholares.

[g] Instituant. i. instruant.

[h] MAgistros studiorū. liberaliū: vt i. l prox. i prī.

[i] Moribus. s. qui oēs diuitias excedūt: vt dixi. ff. de t u & cu. da. ab his. l. scire oportet. Sed ante hoc dabet habere sciam, solertiam, & fidem: vt in procemio instit. §. cumq;. & fac. j. de stu. li vr. Ro. l. 1.

[k] Ordinis. decurionum. ad quod ff. de decre. ab or. fa. l. 1.

[l] Cōspirāte. in bonā partē. sicut dol' bon': vt ff. de do. l. j. § si fuit. & no. q 7. ad mi nus dñt ɔprobare: vt j. l. fi qs. & forte etiā iurare: vt i. de aduo. diuer. iu. l. nemini. & j. de pxi. sac. scri. l. vnicuiq;. & fa. j. de tyro. l fi. & de agē. l re. l. 2. & 3. & i. de decu. l. eū q itē quot debeāt eligi i qualibet ciuitate, habes j. de stu. li. vr. Ro. itē fa. in auth. quo. opo epi. §. neq;. col 1. & de san. epis. § prin. & j. de pfes. q in vr. Con. l. 1. & j. l. px. & j. d exc. ar. l. fi.

[m] REddaᵭ. ad hoc i. l. grammaticos & j. de tabu. l. fi. & de murileg. l. fi qs.

[n] Exceptis. vt nō renoceᵭ. sed certè isti nō indebite vsurpāt. vñ īpropriè dicit, exceptis q d illi reddātur, isti nō. & facit i. l. proxi. cum concor.

[o] Fortunę. hanc ferunt philosophi non curātes de prospeŕia vel aduersis.

[p] ARchiatri. principes medicorū.

[q] Cōmoda. i. salaria. ad qd i. de postul. l. prouidendum.

[r] Malit. malo seruire paupi honestè, quam diuiti turpiter. sciēs. .u. nō debere habere aliquid ab ęgro: et go ita cito aut citius pauperi quam diniti seruiet.

[s] Turpiter. erat. n. turpe q pp diuitias suas aliquis diues citi' curareᵭ, quā pauper, qui nihil date poterat. & hoc erat olim antequā medici haberēt salaria d publico.

[t] Etiam ea. i. salaria.

[u] Sani iam facti pro obsequijs pręstitis, nō ea &c. ad qd ff. de var. cog. l. medicos. & i. de postul. l. quisquis. §. 1. & de offi. pręfi. l. plebiscito & in authē. vt iud sine quoquo suff. l. 1. col. 2.

[x] SI quis. Aggregādus. vt quia ē dign' tali honore.

[y] Iudicātib & iurātib': vt no. i e. l. mag. vbi pl. no

[z] Ita tñ. facit j. de tyro. l. 1 & i. de offi. ma. off. l. 3.

---

† Co. Th. eo. li. 5.

† Co. Th. eo. li. 7.

Mores boni oēs diuitias excedunt.

Conspiratio & dolus quiq; in bonam partē sumuntur.

† Co. Th. eo. li. 8.

† Co. Th. eo. li. 9.

Medici salaria ex publico habere debent.

ti veniat, sed eũ ordinẽ ꝫ sequatur, q cæteris ad priora subuectus vlum[a] poterit inueniri. C. vj. Id. Mar. Valen. & Val. iij. AA. Co.

Magistri scientiarum qui fuerunt palatini, habent perpetuã immunitatem ab omnibus muneribus, & ipsi et eorum filij & coniuges. Bartol.

XI. Impp. Hon. & The. AA. Monachio P.P.

GRãmaticos, oratores,[a] atq; philosophię[b] pceptores, necnõ ẽt medicos pter hęc q retro latarũ sanctionũ auctoritate, cõsecuti sũt priuilegia imunitatesq; frui hac progatiua pcipim[c], vt vniuersi q i sacro palatio inter archiatros[c] militarunt, cũ comitiuã primi ordinis[d] vel secundi adepti fuerint, aut maioris gradũ dignitatis ascẽderint, nulla municipali, nulla curialiũ cõuẽtione vexẽtur,[e] seu adẽpta[f] administratiõe seu accepta testimonialẽ meruerint missionẽ: sint ab oi functione, oibusq; muneribus publicis immunes, nec eorũ dom[9] vbicunq; positę militẽ seu iudicem suscipiant hospitandum. [g] Quæ oia in filijs[h] ẽt eorũ & cõiugibus illibata pcipim[9] custodiri. Hęc aũt & pfessoribus memoratis, eorumq; liberis deferenda mandamus. D. Pri. C. Decẽb. Cõstã. Cõstantio & Constante. C.

TITVLVS LIII.

DE ATHLETIS.[i]

Qui tribus prælijs fuerit coronatus, quorum vnum Romæ fuerit, excusatur à munerib. Bar.

I. Impp. Diocletianus & Maximianus AA.

ATHLETIS ita demũ,[k] si p omnẽ[l] ętatẽ certasse, coronis[m] quoq; nõ minus tribus certaminis sacri[n] (in qbus[o] vel[p] semel Romæ[q] seu antiquæ Græciæ) merito cornati, nõ ęmulis corruptis ac redẽptis probentur: ciuiliũ munerũ[r] tribui solet vacatio.

TITVLVS LIIII.

DE HIS QVI NON impletis stipẽdijs, sacramento soluti sunt.

Infamia remonet quẽ ab honoribus, non à muneribus & grauamine. Bartolus.

I. Imp. Antoninus A.

IGnominię cã[s] sacramento[t] liberati, honoribus[t] abstinere debent: à muneribus autem ciuilibus excludendi[u] non sunt.

Causariè missus ante finem militiæ, à muneribus excusatur, nõ tamen habet priuilegia veteranorum, licet habeat vacationem. Bar.

II. Impp. Diocletianus & Maximianus AA.

CVm ob prouectæ ætatis senium[x] sis

a GRammaticos. Oratores, aliàs rhetores: aliàs oratores.

b Philosophię. licet misceat: tamen philosophię subeunt patrimonialia: vt supra de mu. pat. l. possessio. Vel dic quod hodie per l. istam idẽ in eis sit priuilegium huiusmodi prĩcipit, & secundum hoc derogatur illi. l. professio. & illi. ff. de vac. mu. l. in honoribus, §. philosophis. vt ibi not.

c Archiatros. i. principes medicorum.

d Primi ordinis. quĩ habent cum eum sa niores inter alios: vt ꝫ. de decu. l. Alexandrinis. in princ.

e Vexentur. an à patrimonialibus? dic vt ꝫ. eo. titu. l. magistros. Acc.

f Adempta. i. sine administratione habita dignitate. vel cõ est sic adempto canone: vt ĩ. de fund. pat. l. fina. io fi.

g Hospitandum. sic ĩ. de meta. l. archiatros. & ꝫ. l. magistros.

h Filijs. & de hoc dic, vt ꝫ. l. magistros & fa ĩ. de comi. consis l. i. & ꝫ. de episco. & cler. l. 2.

i DE ATHLETIS. Athletæ dicuntur qui sine mercede gratia virtutis pugnabant: vt ff. de insa. l. athletas: in sacris certaminibus. & ĩ. l. i.

k ATHletis ita demũ. ciuilium &c. quod est in hu. si probentur per omnes &c. & si probentur coronati coronis &c.

l Per omnem. Quia à prima ætate didicit & studuit io hoc vt pueri qui à tenera ætate legunt: quasi alias non possunt esse perfecti. quod est no.

m Coronis. corona. i. gloria victoriæ. cui etiam dabatur pecunia. vel species aliqua. quæ priuata pactione non obligantur: vt ꝫ. quæ res pig. obli. pos. l. pen. nec io causam iudicati capiuntur, si aliunde possit satisfieri: vt ff. de re iudi. l. cõmodis. & ꝫ. de except. rei iudi. l. stipendia.

n Sacri. & approbante principe. ad quod ff. de polli. l. Græca. q̃ incipit, honoris gratia. & secus agunt &c.

o In quibus. scilicet coronis.

p Vel pro saltem.

q Romæ. nouæ q. d. vnã coronã dicunt habuisse in Roma veteri, vel noua, & hac merito gratiæ. non p hoc quod corrumpant ęmulum. i. secum luctantem.

r Munerũ. Restringe, & dic munerum personalium non patrimo. vt ĩ. de mune. & hono. l. qui immunitatem.

DE HIS QVI non imple. &c.

s IGnominiorũ causa sacramento. quo milites tenentur: vt no. ff. de insa. l. 2. §. miles. & not. quòd quatuor sunt genera missionum: honesta quãdo finita militia: vt ĩ. eod l. fina. & causaria propter infirmitatem: vt ĩ. l. prox. item causa euitandorũ munerum, itẽ ignominiosa. vt hic, & ff. de re militari. l. milites. §. missionum.

t Honoribus. ad qđ ꝫ de decu. l. infamia. & l. ne quis. & ff. de interdi. & releg. l relegatorum § fi. & ff. de mili. test. l. testamenta.

u Excludendi. aliàs excusandi. & aliàs excusati. & idem in eo qui gratia vitandorũ munerum, quo ad munera: vt arg. ĩ. qui mili. non pos. l. 3. qđ tamen arcetur honore, cum non sit infamis: vt ff. de insa. l. 2. §. est & quattum. Item quòd infamis cogitur ad munera, verum est, nisi in locis vbi morari non licet: vt ff. de excu. tuto. l. sed & milites. §. sed ignominia. & infra de re milit. l. 3. an autem debeat infert causa ignominiæ in missione. dic vt not ff. de insa. l. secunda. §. ignominię.

x CVm. ob senium. senex est, qui la. annos habet, vel lxx. quo ad munera: vt supra qui ætate. lege finali. & sic propter corporis debilitatem & ideo est causaria missio: vt ff. de insa. l. i. ignominiæ. licet hæc honesta sit, idest non inhonesta: vt subijcit.

Itaque

Co. Th. eo. ti. l. 16

Pugnãtes virtutis gra, athletę dicunt.

Missionũ quatuor sunt genera.

[y] Cõcor. ad hoc. c. cuũ i dno cũ gl. sup verbo. nõ ascendat. extra de ęta. & qualita. ordi. vbi dicit q̃ ĩfamis ẽr cogitur ad curam monasterij.

a Itaque. propter senium non propter militiam t vt J.l. proxi in prin.
b Numero.20 ann. vt J.l. proxi. & sunt habet priui legia ff. de priuileg. per totum. & J. de priuileg. vetere. per totum. & J. proxi.
c Petmaitit. s. perpetuo: sed tempore ha ber: vel vnius anni. vel bienni, vel trien nij, vel quedrienij. prout militauerit. vt ff. de re milit. l. 3. §. qui militiae. & J. de exe. tut. l. sed & mi lites. §. 1. & 2.

Oneribus.

d Veteranis. non eorum filij, vt ff. de vac. mu. l. in honoribus. §. vacationum.
e Personalium. non patrimonialium, vt ff de vac. mun l. in honoribus §. accusationum.

Non. n. dat. solui milites, nisi cople tis stipen dijs. sed dicit in ea. r. in si ex de re nuncia.

f Concedit. & si non appellet, quod est spe ciale, vt J. q. pno. non est necess. l. veteranis. aliàs secus, vt J. de app. l. ciues.
g Vigesimo. vt J. de re mili. l. vigintu.
h Causaria nō sufficit causaria, nisi tem put sit cōpleta militiae, vt hic & J. l. px.
i In cohorte. & sic nō in legione, vel vexillatione.
k Supuacuo. qa non habit. s. ppetuo, licet ad tēpus, vt J. l. pxi. ite fallit in cohorte vrbana, vt ff. de exe. tut. l. sed & milites. §. plane si quis. Item huic l. est arg. J. ff. da infa. l. 2 §. exercitum ait, J: quia ibi odiū

Malim legere, à quib. mu neribus.

ampliat: hic fauor restringitur. in quo est arg J. ff. de lib. & po. sthu. l. cum quidam. posset plane legi, vt excusetur q fuit in cohorte. & est sic J. de thesaur. l. vna. sed

Haec- nus q p- cesserunt verba ps nebat ad Graecā cōstitutionē q deposita est. Cont. Graeca constitu.

per primam est J. qb. p. non est necess. l. vete ranis & d. l. sed & mi lites. §. plane.

l Qvibvs mvneribus. De hoc nil est in nigro, sed in constitutione Graeca. sic J. de reli. & ad Treb. & de iter. pf.

m On aliàs à mu. Mancipatum. i. conductum vectigal. vnde menceps. i. conductor. vt J de vect. l si quis.
n Nomine. quare hoc dicit statim suppo

dimissus: honestam missionem consecutū te esse ambigi non potest. habe bis itaque à ciuilibus muneribus necnon et honoribus † vacationem: nō tñ ea priuilegia quae his competunt, qui pleno sti pendiorum numero b funguntur, vsurpare te ius permittit, c qñ non perfecto statuto militiae tempore, nec oībus stipē dijs decursis, sacramento solutum te esse etiam ipse confitearis. †

III. Iidem AA. & CC.

Veteranis d ita demum onerum & munerum personalium e vacatio iure concedit, f si post vicesimum g an num militiae quam in legione vel vexillatiōe militauerint, honestam vel causatam h missionē cōsecuti esse ostendantur. Vnde cum te in cohorte i militasse commemores: intelligis superuacuo k vacationem tibi velle flagitare.

TITVLVS LV.

QVIBVS † MVNERIBUS l excusentur hi qui post impletam militiā vel aduocationem per prouincias suis cōmodis vacantes commorātur, † & de priuilegijs eorum & de conductoribus vectigalium fisci. a

Principales conductores, non conductores con ductorum vectigalium, habent immunitatem. Bartolus.

nit. item intellige hanc l. si sunt legitimi conductores, nō palatini, nō curiales, nō milites, nō clerici, vt J. qb. ad cōdn. prę. li. l. 3. & lauth de sen. epi. §. aliud.
o Conducunt & durat cōductio, vt ff. de va. mu. l. in honoribus. §. non aliàs. Item hoc priuilegiū est fisci.

I. Impp. Dioclet. & Maximia. AA. & CC.

Non alios à muneribus & honorib. † vacationem habere, quā qui mancipatum m suo noīe n vectigal à fisco cōducūt, o certū est: quare eos qui ab his p quādam exercenda accipiūt, nullis priuilegijs esse mu nitos haud q dubij iuris ē.

TITVLVS LVI.

DE LIBERTINIS. r

Libertini non habent excusationem à muneribus. Bartolus.

I. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC.

Conditio libertinitatis muneribus ciuilibus s tribuere nō potest t excusationem, nec in ea quidē ciuitate vbi domicilium u libertinus habet.

TITVLVS LVII.

DE INFAMIBVS. x

Infames remouentur à dignitatibus, non à muneribus realibus, vel personalibus. Bar.

I. Impp. Diocletian. & Maximian. AA. †

Infames † personae licet nullis honoribus qui integrae dignitatis hominibus deferri solent, vti possint: y curialium tñ vel ciuilium munerum

qui habet eius bona obligata, vt hic, & ff. de iu. immu. l. semp. §. cōductores. aliud in colono praedij fisci, vt ff. ed mu. l. fi. §. 1. & J. de excu. tu. l. colonl. sed in colono praedij Caesaris idem quod in isto, vt ff. de iure immu. l. semp. §. coloni. & qui pet. tu. l. fin.
p His. s. cōductorib.
q Haud pro non. sic J. de vete. nu. po. l. 1. in fi & facit J. ne tu. vel cu. l. 1.

Oneribus.

r De libertinis. Hic tractatur de obse quio ciuitati debito. J. de li. & eorum li. dicitur de debito pa trono, & sic non superfluit hic per illū text Acc.

s Onditio. Ciuilib. de honorib. dic, vt J. si li. aut seruus ad deen. l. 1.
t Non pōt. nisi in ea sit: quod dic, vt J. de excu. tu. l. nec senato rū. tiē nō ob. J. ne qs lib. inul. ac. tep. l. 1. quia ibi de actu seruis tantum conuenienti.
u Domicilium. nedum in ea. nisi per patronum, & sic vtro bique, vt ff. ad mune. l de Inte. §. libertos.

x De infamibus. Differt à tit. de infa. J. quia ibi de causa infamiae, hic de in re infamium, sic nō superfluit.

y Infames. Vti possint. nec nouiter delatis. immo perdunt veterem, vt hic, & ff. de dign. l. ludices. & l. neq. & J. de decu. l. infa. & de re mili. l. 3. ad hoc ff. de postu. l. 1. §. remouet. & de lud. l. d praetor. §. non aūt & de off. ass. l. 2. & de testi. l 3. §. l. lul. sed arbiter potest esse,

Aliàs. Imp. Ant. Aug.

Cōcor. c. Inter di lectos. extra de excess. plat. & in ca. g inqsitionē. iu glo. sup verb. indignū. post prin. ex de ele.

vt ff. de arb. l. Pædi⁹. & ꝓcurator & tutor & curator. vt Instit. de except. §. fin & ff. de postulan. l. 1. §. sed est æquissimum.

a Non habent. ad hoc ꝟ. de decu. l. nec infames. & de his q̃ nõ imple. stipẽ. l. 1. ibi, q ppe criminosũ &c. vt ꝟ. de dec. l. negr. nec pœna tribuit imunitatẽ: vt l. relegatorũ. §. fi. ff. de inter. & releg. & male meritis &c. vt ff. depo. l. bona fides.

l. quid ergo. §. pœna grauior.

h AD tempus recipit. si crimen non importet infamiam, aliàs secus. ff. ad mu. l. ordine. & die vt ibi not. & de decur. l. 2. §. non idem erit. Accurs.

i Per fugam. s. latam, quæ est species exilij. vt ff. de inter. & rele. l. exiliũ.

vacationem nõ habẽt, a sed solẽnib. indictionib⁹ ob tutelã publicã eos satisfacere necesse est,

TITVLVS LVIII.

DE REIS POSTVlatis.

Pendente processu criminali non potest quis ad honores vocari. Bart.

I. Imp. Alexander A.

REos criminis b postulatos, c nouos d honores appetere non debere antequã purgauerit inocẽtiã suã, & à diuis parẽtib. nostris, & à me sæpe rescriptũ ẽ.

TITVLVS LIX.

DE HIS QVI IN exiliũ dati, e vel ab ordine moti f sunt.

I. Imp. M. Antoninus A. Diogeni. †

QVibus posthac ordini suo, vel aduocatiõi ad tempus interdicetur, post impletũ tẽporis spaciũ g nõ prorogabitur infamia.

II. Imp. Gordianus A.

AD tẽp⁹ exulare decurio iussus, & impleto tpe regressus, pristinã quidẽ recipit h dignitatẽ; ad nouos vero honores nõ admittit, nisi tãto tpe his abstinuerit, quanto per fugam i abfuit.

TITVLVS LX.

DE FILIISFAMILIAS, k & quemadmodũ pro his pater teneatur.

Qui consentit decurionatui filij emancipati, non obligatur. secus si ille filius erat in potestate & ille videtur consentire, qui non dissentit. Bartol.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA.

PAtrẽ emãcipato filio cõsentientẽ ad decurionatũ nõ teneri, l dubij iuris nõ est tũc. n. consentiẽdo pr̃ ad decurionatũ, obligat, m si filiũ i ptãte habeat. Cõsentire n aũt ẽt eis videt, q non testificat o dissentire † nominationi.

Appellare à nominatione facta de filio, est consentire. Bar.

II. Imp. Antoninus A.

CVm appellasse te dicas, p ostẽdis q causam ad te ptinere. potueras. n. nominato filio tantum contestari, & nõ cõsentire oneri ei delato.

Filius in potestate cum patre ad idem munus non debet vocari: secus si sit emancipatus. Bartol.

III. Impp. Dioclet. & Maximianus AA. & CC.

DE REIS postulatis.

b REos criminis. secus si pecuniç sit debitor: nisi in duob. casib. vt ff. de mu. & ho. l. rescripto. §. debitores. & ꝟ. de debit. ci. l. 2. & nisi sit statuiqõ: vt ff de re. mi. l. q sta s⁹. idẽ si qõ sit oium vel magnæ partis bonorũ: vt arg. Insti. de excu. tu. § itẽ p p litẽ.

c Postulatos. i. accusatos.

d Nouos. veterẽ retinet: vt ff. ad muni. l. liberius. §. in qõib. sed nec testis põt fieri: vt ff. de testi. l. 1 testib. nec ꝓcurator: vt ꝟ. de ꝓcura. l. reũ. nec nomẽ militię dare: vt ff. de re milit. l. fi. itẽ nec postulatus secus si nõ postulata. vel postu. sed destitit accusator: vt ff. de mu. & hon. l. rescripto §. si qs. item hæc ꝓhibitio intra annũ locũ haber, nõ post, nisi steterit p accusatũ quo minus procedat: vt ff. de mun. & ho. l. reur. Itẽ an ad munera? Rñ. sic: vt in simili quęstio. no. ꝟ. u. j.

e DE HIS QVI in exilium dati &c.

Quia rei postulati sic puniuntur, ideo de hoc dicit vel qa & hi sicut superiores arcent honore: ideo de his dicit. vel quia infames fiunt sicut damnati: ideo post infames de his dicit. Et no. quod triplex est exilium: vt ff. de inter. & rele. l. exiliũ. & ꝓut accipit ꝓ relegatiõe, dic quòd præses põt relegare si habeat insulã, aliàs nõ, sed deportare: vt eo. tit l. relegatorum in prin & l. Imperator. in prin & l. inter pœnas.

f Mot. per sententiam.

g QVibus. Spaciũ. nec distinguit quo crimine &c. vt ff. de post. l. Imperator. & ꝟ. de infa. l. & si seuerior. & dic contraria vt in qualibet earum no. & no. ff. de infa. lius. sed manere potuit etiam nominationi contradicens.

k DE FILIIS familias.

Quia in exiliũ dati. vel ab ordine moti tenent reddere rõnẽ: ideo qualiter filius honorib. obligetur, & pr̃ ꝓ eo teneatur, dicit.

l PAtrem. Nõ teneri. Nisi fideiubeat pro eo expressim. vel nisi eũ emcipauerit eum in fraudẽ: vt ff. ad mun. l. fi. §. antepenul.

m Obligat. In solidum: vt ff. de admi. re. ad ci. perti. l. si filius. filius tñ primo excutit: vt ff. ad mu. l. libertus. §. j. & ꝟ. de dec. l. 1. Item adoptiuo ɔsentire vt: vt ff. ad mun. l. Lucius. §. idem rñdit. cũ aliàs nou ɔsentiens nõ tenet nisi de pec. vt ꝟ. l. fin. Est & aliud necessariũ, q filius sit habilis ad mun⁹ ad quod vocat. vt ꝟ. de ho. nõ cõ. l. 1. §. ꝓ infante. Item hic tenet reipu. non aũt illis quib. nocuit in officio constitus: vt ff. ad mu. l. 1. & 2. licet quidam contra. ar. ꝟ. quod cum eo. l. 1. Acc.

n Consentire. No. de tacito ɔsensu: vt ff. ad mu. l. j arg. contra ff. de procurator. l. filiusfamilias. §. in urus. cum concor. Item argum. contra. ff. de tutel. l. si filius.

o Testificatur. coram ordinario, vel habili: vt ff. de dec. l. honores. § fin.

p CVm appellasse te dicas. s. nomine tuo ꝓprio non filij. Acc.

q Ostendit. nã grauari appellant. infirmi volũt curari: nec est opus medicus sano &c. sic ff. item ta ha. l. 3. §. falsus. Sed ꝟ. ff. de decu. l. spurij. §. pater. Solu. hic nomine sui grauaminis appellauit: & ideo sibi piu dicat. ibi ꝓ filij grauamine. Vel solu. vt ibi. Item contra. ff. de ap. l. si expressim. sed ibi ipso iure nõ tenuit. Item argu. contra ꝟ. de postu. l. j. Acc.

† In scriptio meo exẽplari ita scriptũ reperi. Pars edicti imperatoris Antonini Proposita Romæ V. id⁹ Iulias. Duobus Aspris Consulibus. Con uns.

Exilium triplex.

† Facit ad hunc text. c. 3. cum glo. sup verb. plus est. extra de baptismo & ei⁹ effectu.

a Si hi. Ad protostasiæ. quod est patrimonij: & qua le sit, dic vt I. de mun. patrimo. l. nec protostasiæ. & facit ff. de mu. & ho. l. 3. §. si filius. & §. quod pater. & §. si dno. & l. honor. §. plebeij. Acc.

b Sine periculo tuo. i. sine periculo facultatũ tuarum & honoris.

c Incumbebat. nec filio, si dicas curatorem adulto vel furioso vel simili datum. vel dic operis publici: & tũc filio imminet onus appellãdi: vt ff. quã app. sit. l. 1. §. si quis. & §. alia. & adiũge hic, si th &c. Item dicas non teneri in solidũ filium, sed de peculio. sic I. quod cum eo. l. 1.

d Deuocauit. accipe, detrimento &c. Acc.

e Decurio nam tunc tenetur insolidũ: vt I. quod cum eo. l. 1. facit I. eod. l. 1. & de decu. l. filios.

Al. ad domo.

SI hi qui cum patre ad protostasiæ a munus vocati sunt, etiam tunc in patria potestate constituti sunt, ab huiusmodi necessitatibus liberentur: cum ex eadẽ familia hoc modo duos ad ista obsequia destinari periniquum videatur. Sanè eos quos emancipatos esse, atque ex familia exisse manifestum est, sine cunctatione retinere debebis.

Pater non tenetur pro filio curatore creato: sed qui eum nominauerit, tenetur. Bar.

IIII. Iidem AA. & CC.

SIne periculo tuo b magistratus filium tuum curatorem constituit, nec appellandi tibi necessitas incumbebat. c Sanè nominator qui filium in potestate positum nõ consentiente patre ad munus deuocauit, d si tamen ex voluntate tua antea filius decurio e factus non erat, detrimento muneris obligabitur.

TITVLVS LXI.

DE PERICVLO successorum parentis.

Onus dignitatis quæsita per patrem trãsit ad heredes. Bar.

DE PERICVLO successorũ parẽtis.

f Si de ꝓprio. Et dico: nẽ. vt quia promisit pecuniã pro honore filij habẽdo: vt ff. de mu. & hon. l. æstimationẽ. §. 1. & facit hoc dic editionem. i. precium qđ edit aut datur pro honore. vel promisit subiturũ onus honori admixtum, ad qđ ff ad mu. l. honor. in prin.

g Sacerdotem. dignitas cum sumptu: vt ff. ad mu. l. cum spon te, in prin.

h Erogationis. s. prædictæ. & dic si patre viuente habuit munus filius. & ita habet locum quod hic dicit. & I. de decur. l. 1. & l. in successione. & ff. fa. erc. l. si filia. §. idẽ scribit. s. ꝙ ipse pater teneatur, & eius hæredes, siue ꝓmisit, siue etiam tantum sciebat, & non contradixit. si autem cœpit gerere post mortem patris, non tenentur hæredes patris regulariter, et si pro alio filio dũ vixit, pater subiit onus simile, & et si filius iste viuo patre fuit decurio: sed munus pro quo quæritur, subijt post: vt ff de mu. & hono. l. & si filium, & d. §. idem scribit. & l. ex parte. §. filius. fallit autem in duobus casibus. primus, si pater in vltima voluntate voluit ꝫ: vt ff. de mu. & ho. l. 3. §. si. Vel nisi inter viuos fuit ꝓfessus ꝙ de suo hoc onus volebat expediri: vt ff. fam. ercis. l. si filia. §. Neratius. Item hæc quæ primo dixi, sunt vera: si munus erat tale, quod nec vẽdi poterat, nec ad heredem filij aliquid peruenire poterat. aliàs forte solus filius teneretur.

DE MVLIERIBVS IN QVO &c.

I. Imp. Alexander A.

SI de ꝓprio suo patrimonio muneris editionem f tuo nomine pater tuus repromisit, ideoque etiam sacerdotem g te creari impetrauit: onus erogationis h cõe omnium hæredum eius esse præses ꝓuinciæ non ignorabit.

TITVLVS LXII.

DE MVLIERIBVS in quo loco munera sexui congruentia vel honores agnoscant.

Mulier in loco domicilij mariti subit munera personalia: patrimonialia verò in loco, in quo est patrimonium. Bart.

I. Imp. Philippus A.

EAm quę aliunde oriunda, alibi nupta est, i si non in vrbe Roma k maritus eius consistat, non apud originem suã, sed apud incolatum mariti ad honores l seu munera quæ personis cohærẽt, quorumque is sexus capax eẽ potest, compelli posse, sæpe rescriptum est. Patrimonij verò munera necesse est mulieres in his locis in quibus possident, m sustinere.

i Eam q. Nupta est. iure. vt ff. ad mu. l. si. §. iidẽ rescripserunt. idẽ & in vidue: vt ff. ad mun. l. filij. §. 1. & ad hoc I. de inco. l. si. cum concor. secus in desponsata: vt ff. ad mun. l. ea quæ. Idem in virgine, vel nõ iure nupta, vł corrupta vt ff. ad munici. l. de iu. §. si. & I. de mun. & origi. l. filios.

k Roma. quia ibi est multitudo hominũ: vt in authen. de tab. vel ecõtra lege si, pro quamuis, quasi non sit dubium si ibi nubat: vt ff. ad mun. l. Roma. sed prima placet.

l Ad honores. hoc ad vtrunq; est contrarium. ff. de mun. & hono. l. 3. §. corporalia. sed de honore dic sine administratione. ad quod I. de dign. l. mulieres. Vel dic, ꝙ ex certa scientia principis, s. illa non obstante ad qđ sup. de nup. l. imperialis. §. similem, quę placet, quia hic subijcit compelli. Item ad munera dic, s. personalia, non omnia: vt in contrario. sed quædã: vt hic subijcit, & in rubri. hic & quod dic vt ff. de re iudic. l. 2. & hoc nisi fuerit præuenta, vt ff ad mu. l. incola. & de iuris. omn. iudi. l. cum quædam.

m Possident. contra supra de inco. l. cum neque & ff. ad mun. l. libertus. §. sole. Sed dic hic dici de patrimonialibus: vt ff. de mun. & hon. l. rescripto. §. si. sed pro dote, vel dotali prædio quis soluit? Resp. vir, sicut & tributum: vt ff. de vsufru. l. hactenus. §. fina. nec obst. ff ad municipales l. Lucius. §. idem respondit constaute. quia illud quo ad personalia per leg. supra de decurioni. le ad subeunda. Item si alibi domicilium, & alibi prædium, & indicatur personæ pro rebus in loco domicilij: an alibi etiam res posita æstimabitur? Respon. non, quia sic iam pro ea duobus locis solueretur, & esset altera in tributo, & altera patrimonialis ꝑstatio: vt ff. de cens. l.

forma. §. si vero quod esse non debet. & fac. T. de mu. pa. l. patrimoniorum.

TITVLVS LXIII.

DE LEGATIONIB. [a]

I. Imp. Valerianus & Gallienus AA.

Pater trium [b] incolumium liberorum legationibus publicis liberatur.

II. Iidem AA. & Valerianus Cæsa.

CVm vos [c] [d] proprio nomine sumptus [e] ob defensionẽ [f] publicã suscepteritis, id quod ad proprias erogationes collega vester acceperit, non vobis reddere heredes eius oportet: [g] sed si in ea causa est, vt restitui omnino oporteat, rei publicæ debent potius inferre. Sane si honorarijs aduocatorũ erat ea quãtitas [h] destinata, restitui illud vobis, qui hoc p̃staturi estis, nõ iniuria postulatis. [i] cum aũt collegã vestrũ, quẽ à defensione patriæ destitisse dicitis, apud prouinciæ præsidem deserta legationis arguere potestis. [k]

Legatio transmarina tribuit vacationem bienniȷ: secus si proxima: quia talis legatio eam non tribuit. Bartolus.

III. Imp. Diocletianus & Maximianus AA.

TRãsmarina legatiõe apud nos p̃functos, cõstitutum est biennij vacationẽ munerũ ciuiliũ [l] & honorum † habere, nõ eos qui de proximo [m] obsequium reipublicę videntur exhibuisse.

Qui dignitates suffragio receperunt, non habent vacationẽ à muneribus propter dignitatem: sed si legatus fuerit, habet propter legationem. Bartol.

IIII. Imp. Constant. A.

VNiuersi omnino ex comitibus, [n] vel ex præsidibus, qui suffragio perceperint dignitates, ciuilibus oneribꝰ muneribusque teneantur adstricti, ne cõmoda publica [o] cũ vmbratili suffragiorũ pactione [p] lacerẽtur. eos tamẽ a prædictis oneribꝰ excipi oportebit, qui in legationibꝰ publicis versati sunt. [q]

In ijs quæ publicam vtilitatem respiciunt, nõ valet reformatio facta à prouincialibus, etiam cõsentiẽte præside, nisi per præfectum vel princi-

DE LEGATIONIBVS.

[a] Dicit de munerib. in genere, nũc in specie de hoc quod est p̃sonale munus. vt ff. de mu. & ho. l. c. §. 1. & l. fi. §. legati. & dicitur legatus, qui à ciuitate vel prouincia mittitur ad principẽ vel ad alium: vt hoc ti. aliàs legatus procon. vt ff. de offi. procon. l. obseruare. §. c. & l. fin. aliàs legatus ecclesiæ ad Papam: vt in authen. de san. episco. §. si vero episcopus. colla. ix. aliàs qui mittitur à principe, vel Papa, de quo est ff. de offi. assef. l. diem functo. Priuatorum licet nobiliũ dicuntur nuncij, vel missi ad causam defendendam. Dicitur delegatus etiam à principe missus. vt T. de iud. l. à iudice. & no. quod debitor rei pu. ea fungi non potest, aut is qui non habet ius postulandi, vt infames: licet debitor fisci non prohibeatur. Item vicarios dare non possunt, nisi filios, & quando absenti est iniuncta, quam gratuito suscipit. Item libellum principi dare non potest, nisi de his quæ ad iniustam, vel eius pertinent damnum, vel pupillæ suæ Item ordinatim eligitur, nisi necessitas sit: vt ff. e. l. 3. & l. si absenti & l. legatos. & le. Paulus. Item non amplius quam semel, nisi sit necessitas: vt ff. de mu. & ho. l. æstimationem.

Legatus quis dicat.

[b] Pater trium. in alijs quinque exiguntur vt T. de his qui nu. li. l. nepotes & est ratio, quia peregrè vadit, & eos deserit. & est alia excusatio à legatione, vt infra l. 4 & alia. atque alia. vt ff. eo. l. secũdum. § si accusatio. & §. ordine. & aliæ de quibus dictum est supra de excu. mu.

[c] Cum vos. idest tu. & collega.

[d] Proprio. idest separatim.

[e] Sumptus. vel sumptus tantum, vel salarium, de quo fit sumptus.

[f] Defensionem. syndicus ergo erat, vel erãt: vt ff. de mun. & ho. l. fi. §. defensores. vel defendebant nõ strepitu iudicij, sed aliàs. & facit T. de infam. l. neminẽ.

[g] Oportet. sed quando hoc? Respõ. si deseruit & ipõ re. vt hic, quo casu etiã extraor puniuntur: vt ff e. l. 1. si aũt vrgente necessitate, tunc nõ reddit, vt ff e. l. legatur antequã §. j. & hoc innuit. & idẽ de comitibꝰ eorũ. vt ff. de of. as. l. idẽ. si aũt est dubiũ, ipse dẽt p̃bare necessitatẽ: vt ff co. l. 1. §. 1. & s̃m hoc nõ sunt §. T. de va. co. l. 1. §. diuꝰ. & T. de adn. diu. ind. l. post duos. Aut

[h] Ea quantitas. quam repetis ab heredibus collegæ.

† Onerũ.

[i] Postulatis. vtili pro socio, vel act. in factum, quibus debet solui, cum per eos heredes nõ stetit vel quia iam p̃stiterunt aduocatis: vt ff. loc. l. qui operas §. dñus. & j. de sũp. ind. mu. l. 1. Vel hic simo ntace: vt j. de mu. l. 2. ibi non.

[k] Potestis. & punietur extraor. vt dixi: nec nocet socijs alterius cessatio: vt ff. eo. l. 2. §. cessatio.

[l] TRansmarina. Ciuilium sine legatione. aliàs sine alio personali munere: vt ff. de va. mun. l. legato, & ff. eo. l. Paulus. §. c.

[m] De proximo s̃m hoc intelliguntur §. de bon. non con. l. 2. & ff. eo. l. Paulus. §. c. in prin. & l. filius. id est hoc quãdo suo noie, non pro alio: vt ff. e. l. si filius. & le. vicarius. quia in casibus tantum permittitur per alium, vt ibi notaui.

[n] VNiuersi ex comitibꝰ. i. vniuersi comites præsidum vel proconsulum. & ipsi etiam p̃sides. qui habent dignitates. s. prædictas, teneantur & c. sed certè imo & his similes excusantur à personalibus: vt j. de exc. mu. l. eos & ff. de vac. mu. l. legato § comites. quæ sunt contra Sol. hic perceperunt suffragio. i. auxilio. & ita p̃ ĩpetrationẽ. ibi ex mera liberalitate: quia meruerũt. ar. ff quod quisq; iur. l. j. in prin. vel hic perceperunt suffragio. i. promissiõe. i. hoc pacto, q̃ nobis seruiendo cũ opus fuerit suscipiẽt munera. & prǽstabunt auxilium, & sic pactũ seruandum, vt arg. ff. de iu. immu. l. a. Vel dic suffragio. i. propter suffragium. s. salarium quod habituri erant ibi gratis. & s̃m hoc habeas i litera, suffragio dignitates alij habẽt suffragia dignitatũ. i. salaria. & tũc locũ hẽt vltima sol. vel dicas oia plane: hic finitus erat p̃sidatus ibi non. & sic bene sequit̃ exceptio legati.

[o] Publica quæ sunt in muneribus subeundis.

[p] Pactione. qa pepigerunt. & nõ subeunt. & sic facit pro secũda so s̃m alios dicas nõ vmbratili: qa dicit̃ tacitẽ intellectũ ex quo habet dignitatẽ. q̃ si teneant̃ ad munera alia: qđ nõ est verũ, nisi s̃m qđ dictũ ẽ.

[q] Versati sunt. hi. n. ñ primo p̃sides, & postea legati fue-

fuerunt, biennio vacant à muneribus personalibus, & onaribus, vt ĩ.l. proxi. nõ quia præsides sunt, sed quia legati fuerunt, licet prę̃sidatū ad sui petitionẽ habuerint. vel licet pacto, vel licet ꝓ salario, vt licet perceperint salaria aũ pro honorib. vel munerib. à q. bus modo vacãt, sed forta reddunt pro tẽpora quo eulrant: vt no. ĩ.l. 2. vel melius dic de legationibus, quia licet superiores dignitates non excusent, vt dictum est: legatio tñ sola excusat. & semper dic intra tẽpora, vt ĩ.l proxi.

p Augustali. ab Aug posito. vt ff. de of. pręf. Aug. l. j.
q Tuis. loquitur præfe pręto. maximè & no. ꝙ per multas manus vadit.
r Ordinetur. quod vel per te expediatur, vel ad nos remittas: vt sup. l. proxi.

pem fuerit approbata. B V. Imppp. Theod. Arca. & Honor. AAA. Apodemio P.P. per Illyricum. †

SI quod extraordinarium cõsilium postulatũ,[a] cũ vel ad nos ẽmittenda legatio, vel nr̃ę sedi[b] aliqđ itimãdũ: id qđ inter oẽs[c] cõi ꝯsilio tractatũq; ꝯuenerit, minimè ĩ examẽ cognitoris ordinarij[d] referatũ. Prouincialium.n. desideria, quibus[e] necessaria sępe fortuitis[f] casibus remedia deposcunt, vobis[g] agnoscere atq; explorarũ pmittim⁹, vt sint examinis tui, quę ex his auxilio tuo ꝑtinus iplenda[h] sint, & q̃ clemẽtiæ nr̃ę aurib⁹ intimãda videantũ. In loco autẽ publico de cõi vtilitate ꝓuincialium[i] s̃nia[k] ꝓferatũ: atq; id qđ maioris partis[l] ꝓbauerit adsensus, solẽnis firmet authoritas. Dat. V. Cal. August. Constantino. Arca. A. II. & Rufino Coss.

Non debet mitti legatio ad principem: nisi de voluntate consilij, & autoritate superioris. B. VI. Impp. Hon. & The. AA. Monaxio P.P. †

QVoties ab Alexãdrina ciuitate legatio destinatũ,[m] vniuersos curiales ꝑcipimus,[n] q ĩtra vrbẽ ꝯsistũt, si nõ ęgritudine vel alia excusabili necessitate ipediunt, ĩ locũ curiæ cõuenire, & decreta sua, ꝓpria subscriptiõe firmata,[o] viro spectabili ꝑfecto Augustali[p] insinuare, vt ei⁹ relatione comitati, tuis[q] virtutibus suas petitiones intimẽt: & sub examine tuo ꝑpensa legatione res ordinetũ.[r] D. iij. No. Octo. Constant. DN. Th. A. vij. & Palladio V. C. Coss.

TITVLVS LXIIII. DE EXCVSATIONIbus artificum.[s]

Hic expressi habent immunitatem à personalibus muneribus tam discipuli quam magistri. Ba. I. Imp. Constantinus A. ad Maximium. †

ARtifices artiũ breui subdito[t] ꝯprehẽsarũ, ꝑ singulas ciuitates morãtes ab vniuersis munerib.[u] vacare ꝑcipim⁹: siquidẽ in discẽdis[x] artib. otiũ sit accõmodãdum: † quo magis cupiant & ipsi peritiores fieri,[y] & suos filios[z] erudire. Dat. iiij. Non. August. Feliciano & Titiano Coss.

Et notitia est ista.[a] Architecti,[b] † medici,[c] pictores, statuarij, marmorarij, lecticarij,[d] seu arcarii,[e] cla-

[Co.Th. 12.12.12.] a Si quod. Postulatur. à præside. vel à prouincialibus, & dic de aliquo qđ pertineat ad publicã vtilitatem prouinciæ. si autem de causa quæ sit inter priuatos, tunc habet locum supra de rela.
b Nostræ sedi. pro eodem.
c Omnes. prouinciales assidentes præsidi. vel dic qui sunt assidentes præfecto, vt statim dices.
d Ordinarij. i. præsidis prædicti, qui cõsulit, & subaudi, vt definiat per se. ad quod sup de rela. l. prima. Vel dic, idest præfecti. & tunc subaudi tantum, quia quandoque ad nos remittet, vt subijcit. vel dic ordinarij, qui vice principis in palatio, vel vice præfecti ordinarij cognoscebat.
e Quibus. s. desiderijs.
f Fortuitis. s. superuenientibus. Acc.
[Co.Th. 12.12.45.] g Vobis. loquitur ꝑfecto prætorio. Illyrici. q.d. non aliter definiendum nisi principe quandoque, vt subijcit.
h Implenda. q.d. si per te potest expedire, faciat, vel ad nos remittas.
i Prouincialium. vel dic de eligendo legato.
k Sententia. prouincialium assidentium præsidi, & in quo conueniunt ad principem consulendum.
l Partis. ad hoc ĩ. de dec. l nominationum. & ĩ. e. l. proxi. & ff. de tu. & cur. l. vbi. & de decr. ab ord. fa. l. 2. & quod cu. vni. l. nulli. & ad munic. l. qđ maior.
m Quoties. Destinatur. ad nos.
n Præcipimus. s. conuenire, quod ait ĩ. si nõ ægri. &c. & no. arg. in electionibus. ad qđ in auth. de hær. & fal. §. si vero absunt. col. 1.
o Firmata. super quo volunt consulere.

s DE EXCVSAtionibus artificum. Differt à tit. ĩ. de ꝓfe. & me. quia ibi de liberalibus artificibus, hic de his qui tantum operatione manuum excusantur docentes, non discentes: vt no ĩ eo l. 1. & scripti in breuibus cuiusque ciuitatis: non autem omnes: vt ĩ l. 2. in princ.
t Artifices. Subdito. vt ĩ. §. & ĩ no. &c. & habeat hic comprehensarũ. aliàs cõprehensi. & dic tunc, ꝙ tantum illi qui sunt intra numerum scripti in breuibus. ad quod ff. de decret. ab ordi. facien l. 1.
u Muneribus personalibus.
x In discendis. idest in docendis. vel proprie. & tunc per consequens & in docendis. [Co.Th. 13.4.2.] [Docendo qs docet.]
y Fieri discere si queris, doceas: sic ipse doceris. nam studiu tali tibi proficit, atque sodali: vt ff. de lega. 3 l legatis. §. ornatricibus. & sic not. ꝙ de docentibus tantum dicit: vt ĩ. l. proxi. in fi. & ff. de iur. immu. l. pen. §. pen. & arg. ĩ. de profes. & medic. l. medicos. [Facit ad hunc tex. c. nunquam. de cõse. di. 5.]
z Filios. i. discipulos: vel propriè.
a Ista. s. eorum qui habent excusationẽ. sunt & alij, vt ff. de iu. imm. l. si. nõ quare excusantur est: vt necessariã operã publicis vtilitatibus exhibeant. vt ff. de iu. immu. l. pen § pen. Acc. [Pulchriè voces has oẽs explicant hic Alcia. & Pytthus.]
b Architecti ab arcos princeps, & tectum, quasi maiores magistri tectorum, vt in auth. de non alien. §. quod autem.
c Medici. animalium: & sic impropriè sine literis, vt dixi in rub. vnde P. dixit hic, s. mulorum appellatione comprehendentur omnia animalia.
d Lecticarij. q faciunt breues lectos: de quibus dr ff. de leg. 1. l. si ex toto. §. 1. & de leg. 3. l. legatis. §. 1.
e Arcarij. qui faciunt machinas instar lacus vel torcularis. aliàs arcarij.

Qua-

a Quadrigarij qui faciunt quadrigas.
b Quadratarij.qui faciunt quadratos lapides, vt fuerunt sancti iiij coronati.
c Appellant.s.homines.
d Ædificatores.murorum, vt differat ab architectis. Accursius.

ipsis rotulis conuenit nomen pentalargæ.
y MEchanicos.alias medicos. & tunc expone vt 3.l.proxi. & tunc comprehendit illos quos superiori l. dixit.
a Geometras.vt Balduinum agrimensorem. Sed contra ff. de excu. tuto.l. geometræ.Sol.ibi speciale.

vicarij, quadrigarij, a vel quadratarij, b quos Græco vocabulo πετρᾶς appellant, c structores.i. ædificatores, d sculptores ligni, e musearij, f deauratores, albini quos Græci κονιάτας appellãt, argentarij, g barbaricarij, h diatretarij, i ærarij, fusores, k signarij, l fabricarij, bracharij, m perticarij, atq; libratores n figuli, o qui Græcè dicũtur κεραμεῖς, aurifices, p vitrarij, q plumbarij, r specularij, eborarij, pelliones, fullones, carpentarij, sculptores, s dealbatores, t cusores, trigarij, u cisiarij, bractearij, x idest, πεταλουργοί.

II. Impp.Constãt.& Cõstãs AA.ad Leõtiũ. pf.pt.

MEchanicos, y geometras z & architectos, a qui diuisiones b partiũ omniũ, incisionesq; c seruant, mensurisq; & institutis d opera fabricationibus stringũt, & eos qui aquarum ductus, & inuentos modos docili libratione ostẽdũt, in par e studiũ docẽdi atq; discẽdi, nr̃o sermone cõpellimus. Itaq; immunitatib. gaudeãt, f & suscipiãt g docẽdos, qui docere sufficiunt. D. Pri. Non. Iul. Leõtio & Sallustio Coss.

TITVLVS LXV.

DE POTIORIBVS ad munera nominandis. h

Iusta est causa appellandi, si alius prior debet nominari. Bartolus.

I. Imp.Antoninus A.

SI ipse vocatus i ad munera ciuilia, potiorẽ aliũ nominandũ putaueris, age cãm k tuã.

TITVLVS LXVI.

SI PROPTER INIMICITIAS creatio facta sit.

Creatio facta de aliquo propter inimicitias, facit aliquem, si vult, posse appellare. Bart.

I. Imp.Alexander A.

SI propter inimicitias l ad munera ciuilia m creatus es: hanc tibi nominationem nõ nocere, n præsidis æquitas faciet: cum & publicæ vtilitatis intersit, non ex inimicitia crea-

e Ligni.i. incisores, ex quibus postea statuæ. vel aliæ operationes fiunt.
f Musearij.i. qui faciunt illud opus, qđ dicitur museum: & sic inferiores qui in auro vel albo.
g Argentarij.de quibus habes. supra de eden. l. prætor. vel qui pingit in argenteo colore, vt conueniant prædictis.
h Barbaricarij. qui faciunt recepta quæ aliàs dicuntur barbaricana.
i Diatretarij qui faciunt calices diatretos, i.de vitro, de quibus habes. ff. ad leg. Aquil.l. si seruus seruum. § si calicem. eò forte sic dictos, quia de facili terantur, i. atterantur siue rumpantur. P.
k Fusores. vt qui campanas faciunt vel similia, aliqñ æs. Vel dic, q̃ sunt duo ærarij qui operantur in ære. vel fusores qui faciunt fusos, in quibus nent fœminæ.
l Signarij.qui faciũt sigilla.
m Bracharij. à longis brachis Theutonicorum, vel Torcularium. Acc.
n Libratores à libra. idest ponderatores.
o Figuli qui faciunt vasa ex terra in figuris, vt ff. de ser. vrba. præd.l. vlti.

x πεταλουργοί. n. significat bracteã atque foliũ Contius.

z Recte sic, nõ vt antea, Mathematicos. nam hi reijciebantur. Contiar.

p Aurifices qui faciunt vasa aurea vel annulos, vel similia.
q Vitrarij. qui artificiose de ferro vel de materia trahunt vitrum vel fundunt.
r Plumbarij.qui trahunt plumbum.
s Sculptores. idest scissores scilicet lapidum, vt differat à super.ori. alij dicunt quòd vitio scriptoris hoc suprefluit.
t Dealbatores armorum. vbi debent fieri subtilissimæ picturæ de quocunque colore.
u Trigarij. qui faciunt vehicula ex tribus rotis. aliàs est tignarij.
x Bractearij.i.qui faciunt quædam rotunda & volubilia in freno circa caput equi. & hi dicunt pentalargæ. à penta qđ est quinq;, & large.i.late quasi quinque latæ. & volubiles rotulæ: quia tantum quinq; debẽt esse, vt dicit frenarij. & sic ipsis opificibus &

b Architectos.de hoc dixi 3.l. proxi.
b Diuisiones. vt geometræ.
c Incisiones.vt architecti.
d Institutis. ab architectis.
e In par. duæ partes sunt.& dic in par studium, non tamen in par beneficium, quia docens tantum excusat: vt statim innuit, & 3.l. proxi. in prin.
f Gaudeant. docentes.
g Suscipiant. ad qđ in auth. de san. episc. § i.col.9. & j.de stu. lib.vr.Ro.l.1.

h DE POTIORibus ad munera &c.

Qui excusentur. dixit: nunc qui subire debeant. Vel dixit de excusatis quibusdã: nunc de alijs, quãdo alius est potior. Acc.

i SI ipse vocat*. aliàs cõuentus.
k Age cãm.s.appellando: vt ff. de vs.mo.l. 1.& 3.de app.l ciues. Sed qñn potior vocat, cũ gradatim debeat deferri. ff. de mu. & ho.l. vt gradatim. Respon. ibi de ordine honoris, non oneris: vt hic. sed in oneribus debet seruari ordo: vt ff. de lega.iij.l.ordine & ff.de mun.& hono l.3.§.præses. Respon. illud verum, qñ omnes sunt sufficientes: aliàs obtinet qđ hic dr & ff. de mu & ho.l.rescripto. in prin. & d.l.de leg.& 3. de decu.l. ad subeunda. Fallit autẽ lex in quibusdam muneribus: quæ imponuntur omnibus, vt 3. de qui.mu.vel præ.l.1.iiẽ facit. 3. quemadmodum ciui. mu.l.fi.

In oneribus ordo seruãdus est.

SI PROPTER INIMICITIAS &c.

l Propter inimicitias.ab inimico, & causa inimicitiæ.
m Ciuilia.s.personalia.
n Non nocere. appellare, vt j.ti.1.l.1. ob ipso iure sic in arbitro, vt ff.de arbi. l. non distinguemus. §. cum quidam. & in tutore, vt insti.de excu.tut.§ item propter. & in ordine iudicij, vt ff.de iu.cau.l.si pariter.& in procuratore, vt ff. de procurato. l.vel exilio.& facit 3. de dect.decu.l.fi.

De

tiones fieri debere, sed æstimatione vera, & commodo reipublicæ.

TITVLVS LXVII.

DE SVMPTVVM recuperatione.

Electus qui hēt excusationem, recuperat sumptus quos fecit in lite ab eo qui eū nominauit. B.

I. Imp. Gordiannus A.

MVneribus ciuilib. ñ fungeris q̄ p sonis mandantur, si quinque a filios incolumes habeas, at si ꝯ id priuilegiū ad munus, fatigandi tui causa, qdā te deuocauerint, tuq; appellatione interposita b securitatē reportaueris: à nominatorib. sumptus quos in litē feceris, recuperabis. c

TITVLVS LXVIII.

SI POST CREATIOnem d quis decesserit.

Onus subeundi munera non transit ad hæredes mortuo patre Bartol.

I. Imp. Gordianus A. e

SI ante diē subeundi e honoris atque muneris pr̄ tuus defunctus est: ꝯueniri eo noie hr̄dis eius nō oportere, f præses prouinciæ minimè ambiget.

TITVLVS LXIX.

DE g TABVLARIIS, g scribis, logographis, h & censualibus.

Notarij si ad aliquam militiam vel aliud officium transeunt: remouentur intra quinquennium, non postea. Bartol.

I. Imp. Alexander A.

NVlli oīno ex tabularijs l vel scribis, vel logographis, eorūq; filijs, in quocūq; officio k militent, sed ex oib⁹ officijs, necnō etiā si intra nostrū palatiū militāt, necdū impleto quinquennio reperti & retracti protinus officijs municipalibus reddantur.

Si decurio officium notariatus assumpserit priuilegium decurionatus amitti. Bartol.

II. Imp. Gordianus A.

QVicunque decurionū spōte se cēsuali ministerio mācipauerit condōnē habeat m quā ipse elegerit, depositur⁹ sui ordinis penitus dignitatē, si eū necessitas q̄tionis subeundæ inuenerit.

Seruus non potest esse tabellio: & si dominus sciuerit eum tale officiū assumere, parti ad iteresse tenetur: seruus vero fustigabitur. Bartolus.

III. Impp. Arcad. & Hono. AA. Hadriano prefecto prætorio. f

GEnerali lege sancimus, vt siue solidis n prouincijs, siue singulis ciuitatibus necessarij fuerint tabularij: liberi homines ordinenť: neq; vlli deinceps ad hoc officium patescat aditus qui sit obnoxius seruituti. o

a DE SVMPTVVM RECVPERATIONE. MVneribus. Quinq;. die vt ī. q. nu. li. l. j. b Interposita. quod facere debes: vt C. de appel. l. ciues. c Recuperabis. p officiū iudicis: vt hic, & de vac. mu. l. 1. §. sed si per calumniam. & ī. de decur. l. 2. & ar. ff. de excu. tut. l. seuerites. & ī. de episc. & cle. l. omnes qui. in fi. & ff. de iudi. l. eum qui. & semper die probari eorum quantitatem sacramento repetentis: vt C. de iu. l. properandū. §. sin autem & l. sancim⁹. facta taxatione prius à iudice. vt l Auth. de iudi. §. oportet. colla. vj.

d SI POST erextionem &c. Alias si post creationem, alias si ah. & tūc subaudi. s. honoré susceptū: vt l tex. si post creationē &c.

e SI ante. Subeundi. à se p̄re electo. si autem dicas ē te filio, tunc distingue vt ī. de peri. suc. pa. l. 1

f Nō oportere. nisi dies p ap. ipsius dilata fuerit: & tunc app. pēdēte decessesit: qa tunc distinguiť honor, vt nō teneať hæres p̄ieq: vt ī. si pen. ap. l. si ad decurionatū 1 an à munere: & tunc si p p periculum medij temporis: vt in ꝯtijs. ī. de extu. tu. l. quāquam. & ff. si tu. vel cur. l. j. & 2. & si pen. ap. l. e l fi. vel forte idē in honore ēt si reip. iterfit.

1 Al. inci pit, si pater.

g DE TABVlarijs &c. Qui scribunt ꝑdictos noīatos ad munera & honores & tributa soluta, & sunt tabularij qui faciendis publicis instrumentis publice præsunt in singulis ciuitatibus. hi quoq; nominantur librarij: vt hic, & ff. de re. in. l. si librarius. & tabelliones: vt in Auth. de ta. colla. 4. & catholicianis: & sic pōt accipi. ī. de bo. proscrip. l. si qs post. §. fi. licet alio mō ibi exponať. aliàs scribæ dicūť q circa pricipē vľ alios magnos iudices actis gestisq; ꝯficiēdis deputati sunt. hi quoq; vocāť scriptores notarij, libellēses. memoriales, pragmaticales, epistolares, exceptores. vt C. d̄ app. l. pcipim⁹. & l. l officiēdis.

* Al. De tabularijs logographis. i. scribis cēsualibus. C. The. li. 8. titu. 2.

Nota hic synonyma.

h Logographis. logographi q publicis rōnib. describendis deputati sunt. & dicunť à graphos, quod est scriptura, & logos ratio: quia scribunt leges & rōnes publicas & hi quoq; numerarij appellanť: vt ĵ. ti. 2. l. duos plerumq. th vnū pro altero noīe ponitus. Item sunt censuales qui scribunt censum: vt hic & l. quicunque. sunt species sub logographis. Sunt & alij: vt ĵ l. fi. & C. qui po. in pign. l. pen.

Numerarij.

Censuales.

i NVllI. Tabularijs Hęc nomina expone vt in rub.

k Officio. s. alio & facit. ĵ. l. fi. & ĵ. q mi. nō pos. l. oēs. & l Authen. de man. princ. §. fin. colla. 3. & ĵ. de muti. l. 3. & l. q̄ternā.

l QVicunque ministerio. id est scribendo censui.

m Habeat. Imo reuocať ad curiā: vt ĵ. l. fi & ī. de dec. l. vniuersos. & l. q dereli-cta. & l. exemplo. quę sunt contra. Sol. bñ reuocať: sed dignitatis ꝓrogatiua nō vtiť in euitandis tormentis. si de sua scriptura fuerit dubitatio: vt hic subijcit, & ī. de fal. si qs. & credi-tus eius dicto: vt ibi & in authen. de fid. instru. §. si vero. nisi in casu: vt in auth. de hære. & fal. § si vero absunt.

† Co. Th. 8. 22.

n GEnerali. Solidis. i. singulis.

o Seruituti. liberť ergo pōt esse, vt ī. de ser. reipu. ma. l. fina. quare ergo dicuntur serui publici? Rñ. qa ex eorū stipulatio ne q̄riť vt ex stipulatione serui. maxime his qui non possunt stipulari: vt ff. rē pu. sal. fo. l. 3. & 4. aliàs à seruiendo non à seruando dicunť serui, vt Insti. de iu. perso. §. j. Item nō possūt eē decurioes, sicq; neq; aduocati. vt ī. d̄ decur. l. vniuersos. licet in Tuscia male seruer. Item hęc oia in scribis & similib. scriptorib. An aūt debeant scire leges videtur

Seruí vñ dicitur.

Tabelliones & tabularij an leges scire debeant.

videtur q. sic: ne facientes illicitos contractus pœnã subeant: vt T. de sac. sanc. eccle. l. iubemus. & de eunu chis. l. fi. & ℨ. vt nemo ad suũ par. l. j. item no. q. p se nõ p aliũ cõciunt, nisi in ciuitate Cõstãti. in qua et est ipsa: vt eadem charta fiat protocolũ: vt in auth. de tabel. Item ordo instrumentorum est, vt primo nomen imperatoris. & annorum imper. j. secundo nomẽ cõsulis. & annorum consulatus, tertio mẽsis & dies, quarto dies ciuitatis factæ, si hos fit de consuetudine, quinto series, sexto locus, septimo subscriptio testium & cõtrahentiũ, octauo subscriptio tabellionis interatur: vt T. de fide instru. l. contractus. sed in Italia ante ponuntur anni do mini.

Anni dñi in principio cuius libet ℨ &ᵛ debet poni.

ᵃ Consensum. et tacitũ, nisi protestetur in ℨ tium, sic T. de filijsfamil. l. j. & de eden. l. iiij. §. sed & filius. non ignorantia, vt subijcit: vt argu. de procur. l. si defunctᵛ. §. quod si aliter. Item fa. ℨ. qui mi. nõ pos. l. super seruit. & T. de sei. fu. l. fin & T. si seruus aut libertus ad dec. aspirauerit. l. ij. & ff nau. cau. stab. l. j. §. recipit, & l. sequen.

ᵇ Fisco addici. colligere ergo. si ignorat, & non datur fisco, sed dño: verbera tamen imponuntur. Item facit ℨ. de muzile. l. edicimus.

ᶜ Priuata. i. serui priuatorũ non debẽt exercere publica acta: quod est generalius quam legit casus: nec contra est, C. ne quis l. inui. l. j. quia ibi solus.

Sed & si qs dñorũ seruũ suũ, siue colonũ cartas publicas agere permiserit, (consensum ᵃ .n. non ignorantiam volumus obligari) ipsum qui dem inquantũ interfuerit publicæ vtilitatis pro ratiocinijs q̃ seruo siue colono agẽte tractata sunt, obnoxium detineri: seruum autem competẽtib. affectum verberib. fisco addici ᵇ Dñorum .n. interfuit ab initio prouidere ne publicis actibus pri uata ᶜ seruitiam immiscerentur. D. viij. Ca Apr. Mediol. Vicentio & Frauitta Coss.

IIII. Impp. Theodo. & Valentinianus AA.

Boethos, ᵈ logistas ᵉ medogrãmateos, † ᶠ logographos, ᵍ diastoleas ʰ (quæ vocabula ⁱ publicis dicuntur subiacere necessitab.) siue quolibet alio nomine nũ cupentur, non honore, aut alicuius priuilegij co lore subnixos, pro defini tione legum inexorabilium suam fortunã subire cõpelli: quatenus nec publicis quicquã noceat aut minuat vtilitatibus, & suis corporib. illi reddantur, ᵏ quos vel patris ˡ vel maiorũ obligatio vel sua constringit.

† Legẽdũ Demogrãmateos.

Boethos. i. adiutores eorũ q cõnes publicas di seruiunt, vnde Boethius nomen accipit. Boethos. n. Græcè Latinè dicitur adiutor.

ᵉ Logistas. expone vt in rubri.

ᶠ Medogrammateos. gramma. i. literæ: vnde medogrammatei. i. medicinæ scriptores. Acc.

ᵍ Logographos. i. publicæ rationis seruos.

ʰ Diastoleas. diastoli dicuntur cum astu, idest arte distinctores. Acc.

ⁱ Vocabula. i. quorum vocabulorum significata seu personæ his vocabulis denominatæ sunt, secũdũ P.

ᵏ Reddantur. ad hoc T. de pr. sel. & medi. l. reddantur & T. l. j. & ℨ. de dig. l. ne quis.

ˡ Patris. not quòd patris ab actio filium subijcit ad quod T de decu. l. exẽplo. & ff ad mun. l. assumptio §. filius & ℨ. de agri. & cen. l. cum satis §. si. nisi in ea

sa. vt T. de his qui spon mu. pu. sub. l. sin. Accursius.

ᵐ DE SVSCEPTORIBVS, PRÆPO. &c.

Dixit de scriptoribus obsequentibus: nunc de dñis & differt a ti. T. de exact. tri. quia ibi ab inuitis, hic à sponte soluentib vel alios est exactor immediate à collatore: alius susceptor, qui suscipit ab exactore, vt hic: quia p quod dã medium dicitur à collatore suscepte, vt ℨ. l. diu & l. modios. & sunt præpositi qui præsunt susce ptorib. qui accipientes ponebant in arca vel horreo publico: vt ℨ. eod. l. a sub custodia arcarij qui arcæ claues tenebant de quibus habes ℨ. l. duos & l. fin. non vt diu teuerent, vt ℨ. l. diu. sed quandiu habeas per quem cõparentes mittatur. arg. ff. de adm. tut. l. ita autem.

TITVLVS LXX.

DE SVSCEPTORIBVS præpositis, & arcarijs. ᵐ

Susceptores debent à soluente sine mora solutionem suscipere alias puniuntur. Bartol.

I. Imp. Cõstantin. A. ad Eufraxium rationalẽ triũ prouinciarũ post alia. †

Vsceptores ⁿ publicos absque omni mora aurum censemus suscipere: ᵒ ne quis per hanc occasionem ᵖ sumptus facere compellatur. nam si soluere volens, à suscipiente fuerit contemptus: ᑫ testibus adhibitis cõtestationem ʳ debebit proponere: vt hoc probato, & ipse securitatem debitam, ˢ commissi nexu liberatus, cum emolumentis accipiat: & qui suscipere neglexerit, eius ponde ris quod debebatur, duplum ᵗ fisci rationibus per vigorem officij præsidi inferre cogat. Quod autem ᵘ susceptores,

† Co. Th. 12. 6. 2.

ⁿ Susceptores. qui præpositi erant ad subeunda tributa, erant .n. duo p singulas ciuitates: vnus auri, & alter specierũ, vt infra eod. l. duos. erat alter separatus arcarius qui centum libras auri quas quilibet consul dabat in opus aquæductᵛ, suscipiebat: vt ℨ. de aquedu. l. hac lege. & de consul. l. au mini.

ᵒ Suscipere & thesauris inferre: vt ℨ. l. diu.

ᵖ Occasione. eo quòd susceptor non velit suscipere, solutionem, & hoc sine causa. Acc.

ᑫ Contemptus. scilicet sine causa. vt ff. de sol. l. qui decem. aliàs secus: vt ℨ. eo. tit. l. si soluturus. & l. creditor oblatam. in prin.

ʳ Contestationem. ad hoc infra de colla. fund. pa. l. pꝛcuit.

ˢ Debitam. s. apocham, & liberatur nexu curiæ: qa non committitur res in fiscum, pro qua etiã soluen dum, & cum emolumentis, scilicet libertationis. & hoc forte accipe, si pecunia oblata est, amissa: vt ff. de sol. l. qui decem. & sol. matri. semel. & de lega. j. l. hmõi. §. si cui, & facit. T. de pdi. iuse. l. t. & de verb. obli. l. interdũ. §. h. & T. de iu. emphy. l. pe. §. fina.

ᵗ Duplum. sic supra de supetindi. l. t.

ᵘ Quod au em. sic supra de ann. & tri. l. iudices. & dic, idest præsidis illius terræ.

Iuxta

iudice cui[a] interest negligente violauerint, ex ipsius iudicis facultatib. sarcietur. D. xiiij. C. Au. Paulino & Iuliano Coss.

Ad nominatores susceptorum in subsidium deuenitur, nec licet ab eis emere. Bar.

II. Impp. Valentinia. & Valens AA. ad Secundum præfec. præt.

IVxta inueteratas leges [a] noiatores susceptorũ eorũ q ad ppositurã horreorũ [b] & pagorum creant, obnoxij teneant, si minus idonei sint q ab eisdem fuerint nominati: nec quicquã ex eorũ substãtia, celebrata p interpositam personã emptione, mercentur. [c] Dat. iij. C. Augu. CP. Valentiniano & Valente AA. Coss.

Ei debet solui, qui est officialis tempore solutionis, non ei qui fuit tempore quo fieri debuit solutio. Bar.

III. Imp p. Valẽ. & Valẽs AA. ad Mame[illegible] pt pro. †

SVsceptores noui, nõ mõ prius anni [d] debita, verum et spẽs quas ex reliqs [e] inferũt, [f] q a no uę sũt ac recẽtes, [g] suscipiãt. D. Pr. C. Nou. Romę Valen & Valẽ. AV. Coss.

Non debet quis in officio reformari, nisi primi officij rationes reddiderit. Item ratio singulis annis debet reddi. Item officiales nõ debẽt eẽ perpetui, sed annales vel ad plus biennales. Bart.

IIII. Iidem AA. ad Florentium Com. S. L. †

NEminẽ susceptiõis munere functũ, ad idẽ munus adstrĩgi, [h] nisi se pri[9] vinculo sollicitudinis superioris absoluerit. Nã neq; eos q placuerit, granare, iusti est: [i] neq; eos, q displicuerint, tenere, prudẽtis [k] est. Integro igit singuli anniuersario anno trãscurso cogãtur exponere qbus titulis suscepta dispierint: vt facilius, si qs in furto fuerit dephẽsus, recẽtẽ [l] queat redintegrare iacturã. Nõ ppetui aũt exactores teneant in cõtinuata vexãdorũ puincialiũ potestate, velut cõcussionum dominatione: sed p annos singulos [m] iudiciaria sedulitate mutent, nisi aut consuetudo [n] ciuitatis, aut auctoritas ordinis [o] eos p bienniũ [p] esse cõpellat. Dat. Prid. Cal. Decemb Constan:inop. Honor. NP. & Euodio Cos.

V. Iidem AA. ad Germanianum Comitem S. L. †

QVotiescunq; certa summa solidorũ [q] p tituli [r] qualitate debetur, aut [s] auri massa trãsmittit, i septuagita duos solidos libra ferat [t] accepta. D. vj. Id. Ianua. Ro. Lupicino & Iouino C.

Vj. Imp. Valẽt. Valẽs & Gra AAA. Probo pf. pt. †

FRumẽta q̃ de horreis [u] inferunt, pallationis mõ illico apocharũ cautiõib. adnotent: [x] nõ aũt oportet i horreis fiscalibus nisi fiscalia frumẽta constitui. [y] Da. V. Id. Apri. Treu. post consulatum Gratiani Au. iij. & Equitij. V. Coss.

Vij. Imppp. Grati. Valen. & Theod. AAA. Haue Hypati. K. N. †

DIu [z] minimẽ penes ipsos susceptores maneat facta collatio: sed statim quodcunq; à prouincialibus fuerit exsolutum, sacris thesauris inferatur. [a] Da. iij. C. Maij Cõstantin. post Consulatum Antonij & Syagrij.

Viij. Iidem AAA. Cynegio præfec. prato. †

EXACTORES [b] vel susceptores in celeberrimo coetu [c] curiæ, consensu

[a] IVxta. Leges. Vt ff. ad mu. l. sin patores. & l. qd ergo & C. de cõue. fis de l. qm. & ff. de admini. rerũ ad ciuit. pti. l. curatores. & C. de pi. no. l. 2. & ff. de ma. cõ. l. 1. & auth. de co. §. ad hęc. coll 9 & ff. eo. l. exactores in fi. Acc.

[b] Horreorũ. vbi collecta ponebant & pagorũ. q a illud officiũ habebant. vt possent pagis, i villis, vñ redditus prouenieba nt.

[c] Mercent. expedit .n. reip. fuenire soluẽdo primo quenĩẽdũ.

[d] SVsceptores. Anni secus[9] administratio ad ipsos pertinet.

[e] Reliqs. annis: vel neutraliter, à reliquos, reliquatis.

[f] Infe rũt. collatores seu exactores: vel dic veteres su sceptores.

[g] Accrescentes. s. veteribus. Acc

[h] NEminẽ Adstringi duo dicit: prio q̃ h eligit, scđo nisi rõnẽ reddat: vt ff. de mu & ho. l. rescripto. §. d b iores. q a anno durant, vt in fi. huius. l. §. non ppetui & quia anno finito dẽt reddere rõnẽ vt C. § integro. & colligit f in [illegible] q sequẽ til anno nõ dẽt eligi, cũ eo anno reddat rõnẽ. singulis .n. annis dẽt rõnẽ reddere ęp[illegible] ciuitatis & dñis primatib[9]: vt i auth. de col. §. iubem[9] & §. si quis autem. coll. 9.

[i] Iusti est cũ & rõnẽ nõ reddiderint. & ita ff. de iu. fis. l. 3. §. cũ quinquennium.

[k] Prudentis s hois ad hoc C. de spor. l. 2.

[l] Recentẽ. ad qđ ff. de pœn. l. si diutino.

[m] Singulos. ad qđ C. de proxi. sa scri. l. 2. biennio, aliud in numerario q triẽnio: vt C. de numeratijs. l. 2.

[n] Cõsuetudo. No. de cõsuetudine ciuitatis. ad qđ C de eman. li. l. 1. & ff. qđ cuiusq; vni. l. item. & qđ vi. aut clã. l. prohibere §. plane. & com. prę. l. vẽditor. §. si cõstat.

[o] Ordinis ad qđ i authẽ. de defen. ciu. §. si.

[p] Per bienniũ. nõ vltra, etiam si ordo velit: vt d. auth.

[q] QVotiescũq;. Solidorũ. i. aureorum. sic C. de ve. nu po l. 1.

[r] Pro titulo. puta aquæductus pub. causa: vel alio ti.

[s] Aut. pro &. & sic libra soluitur pro solido. vel ppter aur. & dic transmittit, i. dẽt trãsmitti. & sic qđ quicunq; aurum pro alio mittit, recipit libra pro 72. aureis. & cõ, s. 72. solidi pro libra. ad qđ C. de pondera to. l. 1. & C. de argen. prę. quod the. l. 1.

[t] Ferat. i. dicat vel accipiat à susceptore, & afferatur sacris thesauris vt C. l. diu. itẽ colligunt hic quidã aureũ pro solido & 5 capi [illegible] qđ nu. ff. de fi ius voc. l. si Acc.

[u] FRumenta q̃ horreis publicis ad expẽsas puta militũ. ad qđ C. de conditis in publicis horreis l. 1 & 2.

[x] Adnotent. ad hoc C. de apo. pu. l. 1. & de exacto tribu. l. appa ritores.

[y] Constitui. sic C. ne qu one pu. impo. l. 3.

[z] DIu. ad qđ C. de offi co. sac. lar. l. 1. & C. eod l. 1. & C. de au. publ. perse. l. 3.

[a] Inferatur. s prepositis thesaurorũ subscriptionibus factis & vt ẽ. de ca. lar. tit. l. 1.

[b] EXactores. De his gratia similitudinis quæ est in eligendo dicit.

[c] Cœtu. scilicet senatorum. & collige hic alios senatores, & alios

Co. Th. 12. 6. 10.

Co. Th. 12. 6. 11.

Consuetudo loci attenditur.

Aurei 72. faciunt librã auri.

Co. Th. 12. 6. 13.

Co. Th. eo. ti. 16.

Co. Th. eo. 17.

Co. Th. e. tit. l. 20

filios curiales : vt ff. de cu. vt Ro.& qd subijc, oium : die vel maioris partis: vt ff ad mu.l.qd maior.vt si i puincia eligunt, oeiu decurioni ita q celeberrime conueniet.i. duæ partes: vt C.de decu. l. nominationū. & curia p eis deponit. & eodē mō firmant ppositi & arcarij: vel forte ab ipsis susceptoribus præponunt.& facie.C.de decu.l. 2.& infra de irenar.l.2.
a Firmentur.electio vt fit à procuratore Cæsa.vt C.de ior. fis. l. super creandis.
b Redundare sic C. eodem l.2.
c Modios.mēsuras scilicet.
d Sextarijs. æneis vel lapideis. Accu.
e Ponderibus. æneis vel lapideis. Acc.
f Mansiones. vt in ecclesia: vt in authē. de col.§ eos.
g Pœnā.vt C.l. 6.& C.tit. 1.l.j.& facit in aut.de col.§. eos aūt.
h Quadragesimas. nor. quando uole tributi dēt dari : vt no. C.de an. & trib.in.su br.l 1.& de indictionibus.
i Quintasdecimas. nisi le ad maius ad stringet: vt C de an no & tit.l.si q eft.cōtra fm Py Sed certe ibi minus pmittitur. sulnectis soluet, quā solum suus soluere:& illod ex dispensatione. Item quare hoc fa cit longinquas? Rn qa & desferdi: qd est gra ne: vt C.d an.& tri.l. pro locis. Acc.
k Susceptores. Defensorib. vt C. de defen. ciui. le. in. bemus.
l Describant. ad eau rela soluendi fit, & ad obligandū susceptorem. ad qd C. de apo.pu l.j.& ij. & C. de ca. fru. vrb. Rom. l. prima,& in authē. de man.princ. §. cogat. & C. de col. fun. pā.l placet & C.l. pro xi.& ar ff de eden.l. siquis ex argentarys. §. 1. Acc.

† Co.Th. tit. l.21.

† Co.Th. e.tit.l.26.

sēsu & iudicio oīum sub actorū testificatiōe firmē tur a prouinciarūq; rectores eorū noīa q ad publicū mun'officij editi ac q; obligati fuerit, innotescāt:& aiaduertāt q cūq; noīauerint, ad discrimē suū vniuersa q illi gesserit, redūdare. b D.vj.Ca. Nou.Cōstātinop. Honorio N.P.& Euodio Coss.

IX. Imppp.Valentinia. Theodos.& Arcad.AAA. Cynegio P. P.†

Modios c æneos vel lapideos cū sextarijs d atq; pōderib e p māsiōes f singulasq;ciuitates iussimus collocari: vt vnusquisq; tributari sub oculis cōstitutis rerū oīum modis, sciat qd debeat susceptorib dare:ita vt siqs susceptorū cōditorū mediorū sextariorum q;vel pōderū normā putauerit excedendā, pœna g se sciat cōpetētē esse subiturū:& subinotis q cōtra vtilitatē populorū oīum hactenus gesta sunt, frumēti qnquagesimas, hordei quadragesimas, h vini & lardi vicesimas susceptorib dari pcipim. Humanitatis aūt necessitate cōmoti,in Armaniæ partibus susceptorib longinquitatis causa, frumenti & hordei quadragesimas,vini,& lardi qntasdecimas, i dari pcipimus.D.iiij.C. Decem. Constantinop. Hono.N. P.& Euodio V.C. Coss.

X. Idem AA Cynegio. P.P. †

Susceptores pſentibus defēsōrib k & modū iugatiōis possessorum,& spes singulas,vel eorūnumerū,quātitatéq; describāt. l D.iiij.Ca.Dec.CP. Timasio & Promoto C.

XI. Impp Arcad. C.Honorio.AA.Benigno Vicario vrbis Romæ. †

Securitates m semel publicatas, & gestis lectas vini susceptoribus īputari:& cœptā mercedis discussionē n voluin in apertū q sita rōne deduci,& oēs publicas securitates, q gestis tenent,ā susceptorib accepto ferri o D.vi Id. Iun. Me. Stilichone & Aurelia. Cos.

Non potest quis exercere officium in quo semel deliquit. Bart.

XII. Iide AA.Pōpeiano.†

Si aliqd à susceptore, vel à tabulario fraudis admissum esse posses sor deprehendat: p nemo eorum semel de interuersione cōuictus, id rursus officiū gerat: quo antè decoxit, q etsi rescriptum nostrum elicitū clādestina supplicatione intulerit.D.Prid.C.Ianu. Mediolani. Stilichone & Aureliano Coss.

XIIJ. Hoc AA. Lucio comiti sacrarū largitionū.†

Vos tabularios, r seu numerarios, s & susceptores t totidē p vniuersas puincias oportet cōstitui,clemētia nrā pcepit. Scire autē volumus prætorianam amplissimam præfecturā, eos q aurum largitio male susceperunt,nihil cum arcæ u ratiocinijs habere cōe: iudices autem puinciarū q; libris auri mul tādos,& primates officio rū capituli pœna plectēdos,si hoc n fuerit custoditū.D.vj. Ca.Feb. Basso & Philippo Coss.

m Securitates. De vino accepto, vt subijcit.& similibus: vt C.l proxi.
n Discussionem. q fit contra susceptorē.
o Ferri.l.probari.C. de quadre præscript. l.2. § fin. & de apo. pub.l.2.
p Si aliquid. Depre hē dat.& de hoc accusat eum coram præfectis vel comitibus: vt in authen. de col.§.eos.
q Decoxit. Decoctor dicitur officialis pecuniæ: vt C. de dec.l.quilibet. vnde decoxit. idest illud officium gessit. Et no ta depositum ab officio non redire. Et ad illud idem officium ad quod C de dign.l. iudices & C. si quacū q; ptep l.1 & C d pala.sacr.lar. l. 2.& in decre.2.quæst. vij. c. non pōt.sed arg.contra C. de coho.l. siqs.
r Vos tabularios.logographos:vt C.tit.j. in fi. br. triennio durant: vt C. de nume.l. 2.
s Numerarios. quia numeroū soluorū memoriæ cōmendāt in scriptis & ingerūt susceptori: vt C. de nume.l. I.
t Susceptores. quorum vnus auratius. alter speciarum: & quilibet tenebit vnā de dictis notarijs: vt C.de nume.l. 4.
u Arcæ. arca arcæ. non ergo vnus cum alio immiscet. vt C. de num. l. 4. & C. de caoou.lar.titu. l. præcep.l.§ penultimo.
x Humilioribus. Patimur. ad hoc C.de decu.l.si qs procuratorem. & l. curiales. & C. de cu. vt.Ro.l. 1.Acc.
y Susceptorem. officium arat suscipere tributa ad vestes.
Ab offi-

† Co.Th. eo.l. 26.

† Sic fuit te legendū, nō binis, vt in Co.Th.

1 Decoctor eq; del dicantur pulchrē Bu. in adnotat. ad pandectas l.si hominē §. quo ries ff. de posui.

† Co.Th. e.ti. l. 17.

2 Facit ad hoc e. accepim, innota gl. sup verbo reputare. circa medio. de ea. & qualita.

† Co.Th. eo.l.30.

† Ex Co. Th.e.l.31

XIIII. Impp.Hon.& Theo.AA.Euc ario.†

Humiliorib officijs, aut extraordinarijs onerib occupari curiales si patimur, x ne publica vacillet vtilitas. Susceptorē y itaq;

vestiũ ęquius est ab officio [a] ꝓconsulari, vel ab his q in eodem [b] merue rũt solẽniter ꝓcurari. horũ nãq; interest hmõi explorare rõnem, & q̃rere qualitatẽ eorũ, quorũ ad cõstituendũ [c] cõmodior cura est. neq; n. æquũ est, vt ad officiũ [c] lucra, ad curialem susceptionis tãtum dãna pertineant. [d] Hãc igitur ab ordinib. [e] iniuriã submouemus: exceptis his q curialiũ [f] in offõ memorato aut militasse aut militare fuerint deprehensi. [g] D Pri. Ca. Mar. Rau. Honor. ix. & Theodos. V. AA. Coss.

XV. Impp. Theod. & Valent. AA. Valusiano P.P. post alia. †

AVrum sine argentũ quodcũq; à possessore conferi, arcarius [h] vel susceptor accipiat: ita vt ꝓuinciæ moderator, eiusq; offm̃ ad crimẽ suũ nouerit ptinere [i] si possessorib. vllũ fuerit ex aliqua põderũ iniqiate [k] illatũ dispendiũ: & qcqd ex ꝓuincijs ad nr̃m dirigit ęrariũ, id ad illustres viros ærarij nr̃i comites [l] relatione deferatur. D. iij. Ca. Mar. Ra. post Cõs. Felicis & Tauri VV. CC.

TITVLVS LXXI.

DE PONDERATORIBUS, † & auri illatione.

I. Imp. Constant. A. ad Eufraxium Rationalem trium prouinciarum.

AVrũ qđ infert à collatoribus si qs vel solidos voluerit, vel materiã appendere, ęqua lance & libramẽtis paribus [m] suscipiatur. PP. xiiij. Cal. Aug. Paulino & Iuliano Coss.

II. Imp. Iulianus A. ad Mamertinum PP. †

QVoties de qualitate [n] solidorũ orta fuerit dubitatio. [o] placet quẽ sermo Græc[us] Zygostatẽ [p] appellat, p singulas ciuitates cõstitutũ, q ꝓ sua fide atq; industria neque fallat [q] neq; fallat, [q] cõtẽtionẽ dirimere. Da. ix. C. Maij Salonæ Iuliano A. iiij. & Sallustio Coss.

TITVLVS LXXII.

DE AVRI PVBLICI persecutoribus. [r]

Susceptores non debent pecuniam acceptam sine licentia in massam redigere, & habita licentiã retardare. Bar.

I. Impp. Hon. & Theo. AA. Anthemio PP. †

AVri persecutores [s] partim nullam pmissa (vt assolet) psecutoria, [t] aurũ præsumũt psequ, [u] partim diuti[us] retẽtãt, [x] qđ stati fuerat adsignãdũ. Iõq; cẽsemus, ne qs absq; pcepto viri illustris comi[z]tis sacrarũ largitionũ, vel coquẽdũ † aurũ sumat, vel capiat deiceps retinẽdũ. D. xiij. Cal. Aug. Hono. viij. & Theod. iij. AA. Coss.

TITVLVS LXXIII.

DE HIS QVAE EX PVBLICA COLlatione illata sunt, non vsurpandis. [y]

Pecuniam publicam non potest quis accipere mutuo vel alio titulo, vel in suam vtilitatem aliter conuertere. Bar.

I. Imp. Constantinus A. †

NVllus iudicum id qđ à republica ex collatione susceperit, mutui interuentione opposita vel inuadat [a] vel conetur inuadere. [a] Dat. Prid. No. Mar. Treueris. Paul. & Iul. Coss.

II. Imppp. Gratia. Valent. & Theo. AAA. Hanc Lampadi. K. N. †

NVllus penitus ex eo qđ refert [b] in cõdicis, vel ĩ arca cõtinet, ad quẽlibet titulũ vsurpet: nisi fortè psumendi facultatẽ sublimiũ pratum iussione perceperit. [c] D. iij. Id. Apri. Constantino. Antonio & Syagrio Coss.

Susceptum per iudicem non potest in aliã necessitatem transferri.

III. Impp. Ar. & Ho. AA. Mess. PP. post alia. †

---

[a] Ab officio. i. officialibus.
[b] In eodẽ. i. in officio suscipiẽdi vestes. ad quod ĩ. de adses. l. licet non tñ cõtinuo: vt ĩ. eo. l. neminem.
[c] Officium. i. susceptorem vestium.
[d] Pertinẽat. sic ff. p soc. l. si nõ fuerit. §. si.
[e] Ab ordinibus. decurionum.
[f] Curialium. i. decurionum.
[g] Deprehensi. ante decurionatum. nam & priuilegiũ retinet: vt ĩ. de excu. mu. l. eã.
[h] AVrum. Arcari[us]. No. Arcariũ, q suscipit aurũ & argẽtum à possessoribus. ad quod sup. l. proxi.
[i] Pertinere. No. periculum pšidis: vt ĩ. de can. larg. ti. l. si.
[k] Iniquitate. facit ĩ. eod l. modios. & l. susceptores. & ĩ. ti. j. l. i. & ff. de fal. l. pen.
[l] Comites. q aurũ & argẽtũ custodiũt, sed pfectus species: vt in auth. col. §. eos. & sa. ĩ. de ca. lar. ti. l. i.
DE [illegible] RA- &c.
[m] AVrum. parib[us]. i. æqu. ad qđ ĩ. ti. j. l. modios. & l. susceptores. & l. si & in Authẽ. de col. §. eos.
[n] QVoties de qualitate. si bonũ aurũ, & bene formatum: vt ĩ. de ve. nu po. l. i.
[o] Dubitatio. idem de cæteris speciebus.
[p] Zygostatem. i. ibi pendem ponderibus præfectum.
[q] Fa. Lat. à quoquã.
[r] DE AVRI PVBLICI persecuto-
idest decoctor. b[us]. q persequuntur illud.
[s] AVri persecutores. expone vt in rub.
[t] Persecutoria. i. licẽcia persequendi aurum. Acc.
[u] Præsumunt persequi. i. coquere.
[x] Retentant. qđ est pmissa ad qđ ĩ. ti. j. l. diu. & ĩ. de offi. co. sac. larg. l. i.
[y] DE HIS QVAE ex publica collatione illata sunt. non vsurpandis.
Differt ab illo tit. ĩ. de his q ex publi. sũ. mu. pe. quia ibi de accipiente: hic de dante.
[z] NVllus. inuadat. nisi iussione principis, vt ĩ l. proxi.
[a] Inuadere. aliás tenere ad vsuras centesimas, vt ff. nego. gest. l. quæ sine. & fa. in authen. de col. §. iubemus.
[b] NVllus refert. iam sit relatum, siue non.
[c] Perceperit. & nisi forte sint duo: quo casu vn[us] ab alio põt sumere sm Py. ar. ff. de cõh. emp. l. si in emptiõe. §. si Vel hic secus, qa & recipere hic est phibitum: vt ĩ. de his q ex pu. cõ. l. i. Acc.
Sciant

† Contẽdum.
† Co. Th. eo. ti. l. 32
† Aliás, ponderationibus.
† Sic in Co. The. lib. eo. ti. 7. l. 2. post alia. Contius.
† Sic etiã de iure ca noni. sco. c. cum in cũctis. ex de ele. l. 6.
† Co. Th. eo. ti. l. 1.
† Decoquẽdum. Pyr.
† Co. Th. eo. ti. 9. l.
† Co Th. eo. ti. li. 3.
† Co. Th. eo. ti. 1.

a Sciāt iudices. maximè. ∂ idē in alijs officialib. Grauissima. capitis, vt ↄ. de his qui ex pu. rō. l. & fa ↄ. de fru. vt. Con. l. 2. & ↄ. de col. fun. pa. l. 6.

DE AVRO CORONARIO.

Aurū coronarium quid sit. Aurū coronarium dr̃ qđ confert ad coronationes principū, q̃ in tēplo pendentes à Tito & Vespasiano sublatæ sunt. Val dic q̃ daba tur athletis.

d De collatione auri coronarij. expone vt in rubr.

Iudæi ex cōsuetudine aurū coronariū pstāt. e Cōsuetudine. Indei pstāt ex ↄsuetudine vt ↄ. de iudę. l. Iudęo rū. & facit ↄ. de stain gis. l. in nostrę. & l. 6.

f DE IRENARCHIS.

Irenarchę sunt, q̃ corrigendis moribus pręficiunt: vnde est psonale munus: vt ff. de mu. l. 6. §. irenarchę. maximè in sedādis discordijs: vt ↄ. l. 2. & in cōprehendendis latronib. vt ff de cust reo. l. diu. & dicunt quasi excentes irā: quia iræ fomendæ in turbatores publicę quietis & pacis gerunt monarchiā.

Ex Co. Th eo. ti. La. Cont. g Renarchę. expone vt in rubri. Cōcordiā. gerunt & alia: vt in rub. vnde quęritur an hodie sint sublati, quia videntur loci seruatores. quod quidā dicit, vt l Authen. vt nulli iu §. j. & de coll. §. iubem. coll. 9. & de defen. ci. §. 6 hinc. coll. 2. & de man prin §. eos. col. j. vel ib à pside, hic à decurionib. eligitur & id ↄparatur militi iustitię & facit. ff. de of pf. vt. l. j. & sanè.

i Nominent. ad hoc ↄ. de susc. l. exactores.

k DE ARGENTI pretio qđ thesauris infertur.

Co. Th. li. 13. tit. 2. l. 1. l Vrbem. facultatē. quia qđ tant est. qđ quæ leuius soluit: vt infra. de aṙ. §. huic.

Aureus & solidus idē sunt. l Quinos. i. bis qnq aure nō solid. & aura idē ē, vt ↄ. ↄ ve. nu. po. & l ru. notani. itē p 22. li. ↄus vn aure, vt ↄ. ↄ col. gui. l. j.

Sciāt iudices [a] nihil sibi ex priuatæ rei canone, vel ex eo quod ex ijsdem titulis exegerint, ad necessitates alias trāsferre licere, nisi malint grauissima [b] seueritate suam licentiam coerceri. Dat. xvi. Cal. Iun. Mediol. Theodoro Coss.

TITVLVS LXXIIII.

DE AVRO coronario. [c]

I. Imppp. Grat. Valentin. & Theo. AAA. Cynegio. P.P.

AD collationē auri coronarii [d] placuit neminē absq; cōsuetudine [e] eē cogēdū. D. xv. C. Feb. Cōstāti. Richomere & Clear. Coss.

TITVLVS LXXV.

DE IRENARCHIS. [f]

I. Impp. Hono. & Theo. AA. Anthemio P.P. †

IRenarchæ, [g] q ad prouinciarū tutelam, quietis ac pacis per singula territoria faciunt stare cōcordiā: [h] à decurionibus iudicio pfidum prouinciarū idonei nominenẽ. [i] Dat. viii. C Ian. Constantino. Honor. viii. & Theo. iiij. AA. Coss.

TITVLVS LXXVI.

DE ARGENTI PREtio qđ thesauris infert.

I. Impp. Arc. & Hon. AA. Eutychiano P.P. †

IVbem[k], vt pro argēti summa quā qs thesauris fuerit illaturus inferēdi auri accipiat facultatē: [k] ita vt p singulis libris argē. quinos [l] solidos inferat. Da. xi. Cal. Mar. Constantinop. Cæsario & Attico Coss.

CODICIS DOMINI IVstiniani sacratissimi principis ex repetita prælectione.

Lib. XI.

TITVLVS I.

DE NAVICVLARIIS [m] seu naucleris publicas species transportantib. † & de tollenda lustralis auri [n] collatione.

Nauicularij portantes res publicas habent plenam securitatē eundi & redeundi. Bart.

I. Impe. Constan. A. & Iulia. Cæs. Olybrio P.V.

NVllam vim oportet naucleros sustinere delegatas species annonarias [o] transferentes, nec concussiones [p] pati, nec aliquod genus incōmodi: sed venientes ac remeantes omni securitate [p] potiri, decem librar. auri multa [q] proponēda his q eos inquietare tentauerint. D. C. Iun. Roma. Constantio ix. & Iuliano Cæs. ij. Coss.

II. Imp. Arca. & Hono. AA. Eusebio P.P. †

COmperimus naucleros susceptas species [s] in negotiationis emolumenta conuertere. [t] Ideoq; decernim[u],

m DE NAVICVLARIIS seu naucleris publicas species transportantib. &c.

Dixit ↄ. de qb muneribus vel pręmemorere à munere trāsuehēdi, nūc aūt de his p quos trāsuehunt. Vel ↄ dixit de col. spē tā: nūc de trāsuectione q̃ q̃ sit p nauclerios, id de eis dicit. & sunt illi, qui annonarias spēs à susceptorib. vel pfositis in prouincia accipie & Romā, vel ad castra vbi erāt milites, deferre debebāt, & ſic dicuntur seruire annonæ vt. vt ↄ. l. 4. & ff. de re. imu. l. semp. §. negotiatores. ist aūt à cura & tutela excusant, nisi à minorib. sui corporis: vt ↄ. de axe. tu. & cu. l. pe. ist sunt Immunes à psona lib. muneribus. quād in actu sunt, vt d §. negotiatores. & ipsi, non corū l heri. vt §. immunitati in ea. l. & dic q̃ quicā sunt nauicularij, q vehūt publicas annonas, vt hoc titu. & duob. seq. itē alij, qui negotiant. & maximē pro suæ substātię: hae negotiatiō: h: qui vt ea. l semp §. licet in corpore & de m. & ho. l. nauicularij. & no. d. §. negotiatores. Sunt & alij qui naues fabricant, de quibus dic vt ff. de vac. mu l his qui naues.

n Lustralis aqrl. de hoc nil in nigro. sic ↄ. qb. mu. sed dic vt l ru. ↄ. de Idic. notat.

o Annonarias. De primo sig̃ gho dic vt not. in tub nā comes horteorū delegabat portandas.

p Securitate violentia. vt ff ad l. iul de vi pu. l. t. & ↄ. de lit. & cursu quinimo & muneribus psonalium. vt in rubr. not.

q Multa. hæc dat̃ fiscò sed pasto initiā quadruplū. vt ↄ. l. 9.

r Comperimus. l. in prouincia.

Hęc posterior rubrica primo loco scripta est in veteri meo manuscripto: ibiq; notatē Grę cā constitutionē ad hāc partē: culā pertinēte deesse. Cont.

Co. Th. li. 13. ti. 5. li. 5.

Co. Th. eo. d. l. 25

s Species. s. Romæ, vel ad castra vbi portantur.

t Conuertere. s. Romæ, vel ad castra vbi portantur.

vt intra annũ quas susceperint, inferant species, & securitates a reportẽt, b q̃ ẽt diem illationis c edoceant: vt intra alterũ annum eis reddant, à quibus species pstitæ sint. D. X. Ca. Ian. Med. Arca. iij. & Honor. iij. AA. Coss.

Qui cum naucularijs fecerunt rapinam, tenentur in quadruplum. Ba.

III. Iidem AA. Flauiano. P. V. †

AB his q̃ i naucleros pdas egerunt, volumus eorũ cõmodis satisfieri: & iõ ne crescat i posterũ eorũ audacia, sancimus, vt q̃cũq; in rapinis fuerit deprehensus, pęna quadrupli d teneat. PP. Romæ in foro Aproniani. viiij. Cal. Feb. Stilichone & Aureliano Coss.

Quãdo id quod per personas certæ regionis debet expediri, non potest: debet expediri per homines circumstantes expensis publicis. Bart.

IIII. Impp. Hon. & The. AA. Anthem. P. P. †

CVm nauarchorũ a cœtus circiter, puincias Oriẽtis inopia nauiũ titubaret, & inuestigãdæ classis obtẽtu insularũ secessus obiret, f & nauigãdi opportunitate transacta, iudic orũ g indignatio fine transuectionis h expectaret effectu: merito celsitudo tua i pfecto augustali & insularũ pside ɔnentis, ciuitatis Alexãdrinæ & Carpatiæ classis summates, & nonnullos alios k naucleros ei9 professionis adduxit, vt onus frumentarij cõmeatus, q p Orientales nauarchos ex Alexandrinæ ciuitatis cõditis l cõsueuerat ad sacratissimã vrbẽ trãsferri, in suã fidẽ susceptũ, ad eadem augustissimæ vrbis horrea cõportarent, salarijs pro mercedula pstitis ex tributariæ pensitationis immunitate, m vel ex eo qđ vocat φιλικὸν, necnon ẽt alijs, q̃ cognitionis n limauit o examen. Da. xiiij. Cal. Febr. Honorio viij. & Theodos. iij. AA. Coss.

Qui per rectam viam non vadit, & species publicas distrahit, capitali pœna punitur. Bart.

V. Iidem AA. Anthemio P. P. †

QVi fiscales spẽs suscepit deportãdas, si recta nauigatione contẽpta littora deuia sectatus, eas auertẽdo p distraxerit: capitali q pœna plectetur. Da. xiiij. Cal. Aug. Constantin. Hon. viij. & Theodo. iij. AA. Coss.

Si iudices patiuntur tẽpore ratæ nauigationis naucleros in suo territorio cõmorari, puniuntur & ipsi & municipes. B.

VI. Iidem AA. Faustino P. P. post alia. †

IVdices q in partibus diœceseos suę onusta nauigia cũ prosperior flatus r inuitat, sub ptextu hyemis immorari pmiserint, vnà cũ municipib. & corporatis s eiusdẽ loci fortunarũ propriarũ feriantur dispendijs: naucleri pterea pęnã deportationis t excipiãt, si aliquid fraudis eos admisisse fuerit reuelatum. Da. xiij. Cal. Sept. Rauen. Varana. V. C. Cos.

Constitutio Græca.

TITVLVS II.

DE PRAEDIIS ET OMNIBVS rebus nauiculariorum. u

Etiam ad domum principis res nauicularum transeunt cum onere suo. Bar.

I. Impp. Valent. & Valens AA. ad Aurelianum P. F. anno. †

DOmũ x ẽt mãsuetudinis nræ i his q̃ nauiculario noĩe obnoxia sunt, agnoscerẽ pcipim9 debitã fũctionẽ. y D. 3. C. Oct. Lupicino & Ioui. C.

Pro rata rei, quæ peruenit ad aliquem de bonis nauiculariorum, debet vnus sustinere, nec

Codex. ff

c Securitates. I. apochas. & da solu. reddantur securitates.

b Reportent. ad quas faciẽdas cogunt q suscœperunt: vt j. de col. fun. pa l. placuit.

c Diem illationis. sic s. de apo. pu. l. 2.

d AB his. Quadrupli act. vi bon. rap. & no. q̃ totũ quadruplũ est pœna. sic & aliàs in duplũ dat rũ, vt s. de Paganis. l. Christianis. s̃m quosdã. vel verius re cõputata & intra annũ, post annũ in simplũ: vt insti. vi bo. rapt. §. 1. & fa. s. eo. l. 2. cum gcor. Itẽ hæc lex hẽt locũ qñ nõ i naufragio, sed aliis rapit: sed tũc hẽt locũ j. ti. 5. l. 2 & ff. da incẽ. rui. l. 1. q̃ ex naufragio.

e CVm nauarchorũ. i. nauiculariorũ, siue nauticorũ.

f Obiret. i. iret quasi obeundo pp laborẽ. aliàs cõpararet: idest aspirando iret.

g Iudiciorũ. i. indicũ. s. comitũ horreorũ, qui expectant trãsuectionem.

h Trãsuectionis. i. pp defectũ trãsuectionis.

i Tua adduxit, qđ est j. & dic cõuenit, idest conuocatis.

k Alios. proximiores, vt s. da an. & tri. l. pro locis.

l Cõditis. vt in horreis, qui ibi conditur.

m Immunitate. vt ergo à patrimoniali ẽt excusari, vt ff. de iu. immu. l. semp. §. negotiatores: sed hic magis tãnuit ɔtrũ. & facit s. de iu. fi. l. pe.

n Cognitiõis. s. tuæ.

o Limauit. aliàs libauit. Acc.

p QVi. Auertẽdo. i. interuertẽdo: vel. i. in auersione seu periculo emptoris p qđ minus vendidit. & s̃m hanc secundã expositionẽ sub. maxime.

q Capitali. s. deportationis, vt j. l. pxi. & facit s. q̃ res vẽdi nõ pos. l. pen. & l. fi. & de nauti. fœ l. 3.

r IVdices. Flatus. i. ventus.

s Et corporatis. sic s. de pri. credi. l. 1. Acc.

t Deportationis. ergo & bonorũ: vt sup. da pœ. l. deportatorũ. Et not. q in secũda l. de offi. naucla in j. & j. de pmio, & ẽt in 4. in vlti. & penul. de pœna mala gerentis.

u DE PRÆDIIS ET omnibus rebus nauiculariorum.

Hoc accipe, vt no. s. tit. 1. in rubr. & quia oẽs res eorũ sũt huic oneri subiectæ, quocunque ẽt res tãsint quasi quadam fraude: vt j. l. 1 & 2. ideo de his dicit.

x DOmũ. q̃ successit i ius vel in rem nauiculatij.

y Functionem. pro modo prouectæ rei: vt j. l. proxi. sic non excusantur à collatione amptarum specierum: vt s. uemi. li. in empt. spe. l. 1. & fac. j. tit. 1. l. 1. Accu.

In

Co. Th. eo. ti.

Co. Th. eo. li. 13.

Co. Th. a. tit. l. 14

Co. Th. li. 5. tit. 6 li. 23.

a Sciāt iudices. maximè. et idē in alijs officialib. b Grauissima. capitis, vt ī. de his qui ex pu. rō. l. fi. & ff. ī. de sen. vt. Con. l. 2. & ī. de col. fun. pa. l. fi.

c DE AVRO CORONARIO.

Aurū coronarium dr̄ qđ confert ad coronationes principū, q̄ in tēplo pendentes à Tito & Vespasiano sublatæ sunt. Vel dic q̄ dabatur athletis.

d A De collationem auri coronarij. expone vt in rubr.

e Cōsuetudine. Iudei pstāt ex ɔsuetudine: vt ī. de Iudę. l. Iudęorū. & facit ī. de statu gis. l. in nostrę. & l. fi.

f DE IRENARCHIS.

Irenarchę sunt, q̄ corrigendis moribus præficiunt: vnde est psonale munus: vt ff. de mu. l. fi. §. irenarchę. maximè in sedādis discordijs: vt ī. l. 1. & in cōprehendendis latronib. vt ff. de cust. reo. l. diu. & dicunt quasi arcentes ira: quia iræ sumendæ in turbatores publicæ quietis & pacis gerunt monarchis.

g I Renarchę. expone vt in rubri. h Cōcordiā. gerunt & alia: vt in rub. vnde quærit. an hodie sint sublati, quia vident loci seruatores. quod quidā dicūt, vt l Authen. vt nulli iu §. j. & de coll. §. iubem. coll. 9. & de defen. ci. §. si hāec. coll. 2. & de man prin §. eos. col. ī. vel ibi à pside, hic à decurionib. eligitur & iō cōparat militi iustitię & facit. ff de of pf. vr. l. j. & sanè.

i Nominent. ad hoc ī. de susce. l. exactores.

k DE ARGENTI pcio qđ thesauris infertur.

I Vbem. Facultatē. quia qđ rarius est, grauius soluit: vt instit. de act. §. huic.

l Quinos. i. his quq aureos: solid. & aure idē ē, vt ī. de ve. nu. po. & i rn. notaui. Itē p xx. li. quis vn aure, vt ī. de col. quis. l. j.

Sciāt iudices [a] nihil sibi ex priuatæ rei canone, vel ex eo quod ex ijsdem titulis exegerint, ad necessitates alias trāsferre licere, nisi malint grauissima [b] seueritate suam licentiam coerceri. Dat. xvi. Cal. Iun. Mediol. Theodoro Coss.

TITVLVS LXXIIII.

DE AVRO coronario. [c]

I. Imppp. Grat. Valentin. & Theo. AAA. Cynegio. P.P.

Ad collationē auri coronarij placuit neminē absq; cōsuetudine [e] eē cogēdū. D. xv. C. Feb. Cōstātī. Richomere & Clear. Coss.

TITVLVS LXXV.

DE IRENARCHIS. [f]

I. Impp. Hono. & The. AA. Anthemio P.P. †

Irenarchæ, [g] q ad prouinciarū tutelam, quietis ac pacis per singula territoria faciunt stare cōcordiā: [h] à decurionibus iudicio p̄sidum prouinciarū idonei nominent. [i] Dat. viii. C Ian. Constantino. Honor. viii. & Theo iiij. AA. Coss.

TITVLVS LXXVI.

DE ARGENTI PRETIO qđ thesauris infert.

I. Impp. Arca. & Hon. AA. E... o P.P. †

Iubem, vt pro argēti summa quā qs thesauris fuerit illaturus inferēdi auri accipiat facultatē: [k] ita vt p singulis libris argēti quos [l] solidos inferat. Da. xi. Cal. Mar. Constantinop. Cæsario & Attico Coss.

CODICIS DOMINI IVSTINIANI sacratissimi principis ex repetita prælectione. Lib. XI.

TITVLVS I.

DE NAVICVLARIIS [m] seu naucleris publicas species transportantib. † & de tollenda lustralis auri [n] collatione.

Nauicularij portantes res publicas habent plenam securitatē eundi & redeundi. Bart.

I. Impe. Constan. A. & Iulia. Cæs. Olybrio P.V.

Nullam vim oportet naucleros sustinere delegatas species annonarias [o] transferentes, nec concussiones perpeti, nec aliquod genus incōmodi: sed venientes ac remeantes omni securitate [p] potiri, decem librar. auri multa [q] proponēda his q eos inquietare tentauerint. D. C. Iun. Romæ. Constantio ix. & Iuliano Cæs. ij. Coss.

II. Imp. Arca. & Hono. AA. Eusebio P.P. †

Comperimus nauclero susceptas species [r] in negotiationis emolumenta conuertere. [s] Ideoq; decernim,

m DE NAVICVLARIIS SEV naucleris publicas species transportantibus, &c.

Dixit ī de qb muneib vel pręnemo exc à munere trāsuehēdi, nūc aūt de his p quos trāsuehunt. Vel ī dixit de col. spē iā: nūc de trāsuectione q̄ qs fit p nauclerosiō de eis dicit. & sunt illi qui annonarias spēs à susceptorib. vel ppositis in puincia accipe & Romā, vel ad castra vbi erāt milites, deferre debebāt, & sic dicunt seruire annonæ vr. vt ī. l. 4. & ff. de vo. imu. l. semp. §. negotiatores. Isti aūt à cura & tutela excusant, nisi à minorib. sui corporis: vt ī. de exc. tu. & cu. l. pe. itē sunt imunes à psonalib. munerib. quādiu in actu sunt, vt d. §. negotiatores. & ipsi, non eorū liberi. vt §. immunitati in ea. l. & dic q̄ quidā sunt nauicularij, q vehūt publicas annonas, vt hoc titu. & duob. seq. itē alij, qui negotiant. & maximā partē suæ substātię in hac negotiatiō: hos, qui & ipsi sūt immunes: vt ea. l. semp §. licet in corpore & de mu. & ho. l. nauicularij. & no. d. §. negotiatores. Sunt & alij qui naues fabricant, de quibus dic vt ff. de vac. mu l. his qui naues.

n Lustralis auri. de hoc nil in nigro. sic ī. qb. mu. sed dic vt l tu. ī. de Idic. notat.

o N Vllam. Annonarias. De primo igit ghn dic vt not. in sub ns contes horreorū delegabat portandas.

p Securitate violentiæ, vt ff ad l. Iul de vi pu. l. 1. & ī. de ite. & iti. custo quinimo & munerum psonalium, vt in rubr. not.

q Multa. hæc dat fiscos sed passo iniuriā quadruplū. vt ī. l. 7.

r C Omperimus. f. in prouincia.

r Species. f. Romæ, vel ad castra vbi portantur.

s Conuertere. f. Romæ, vel ad castra vbi portantur.

Securi-

Aurū coronarium quid sit.

Iudæi ex cōsuetudine aurū coronarium pstāt.

† Ex Co. Th. eo. ti. l. 1. Cont.

† Co. Th. li. 13. tit. 21. l. 1.

Aureus & solidus idē sunt.

† Hæc posterior rubricę pars primo loco scripta est in veteri meo manuscripto: ibiq; notat Græcā ɔstitutionē ad hāc particulā perpetuò deesse. Cont.

† Co. Th. li. 13. ti. 5. li. 5.

† Co. Th. eo. ti. l. 23

Vt intra annũ quas suſce perint, inferant ſpecies, & ſecuritates reportẽt, ꝙ ẽt diem illationis edoceant: vt intra alterũ annum eis reddant, à q̃bus ſpecies pſtitæ ſint. D. X. Ca. Ian. Med. Arca. iij. & Honor. iij. AA. Coss.

Qui cum nauicularijs fecerunt rapinam, tenentur in quadruplum. Ba.

III. Iidem AA. Flauiano. P. V. †

Ab his q̃ ĩ naucleros ꝓdas egerunt, volumus eorũ cõmodis ſatiſfieri: & iõ ne creſcat ĩ poſterũ eorũ audacia, ſancimus, vt qcũq; in rapinis fuerit deprehenſus, pœna quadrupli teneat. PP. Romæ in foro Apronianí. viiij. Cal. Feb. Stilichone & Aureliano Coss.

Quãdo id quod per perſonas certæ regionis debet expediri, non poteſt: debet expediri per homines circumſtantes expenſis publicis. Bart.

IIII. Impp. Hon. & The. AA. Anthem. P. P. †

Cum nauarchorũ cœtus circiter, puincias Oriẽtis inopia nauiũ titubaret, & inueſtigãdæ claſſis obtẽtu inſularũ ſeceſſus obiret, & nauigã di opportunitate tranſacta, iudic' orũ indignatio ſine tranſuectionis expectaret effectu: merito celſitudo tua ꝓfecto auguſtali & inſularũ pſide ꝯnentis, ciuitatis Alexãdrinæ & Carpatiæ claſſis ſummates, & nonnullos alios naucleros ei' profeſſionis adduxit, vt onus frumentarij cõmeatus, q ꝑ Orientales nauarchos ex Alexandrinæ ciuitatis cõditis cõſueuerat ad ſacratiſſimã vrbẽ tráſferri, in ſuã fidẽ ſuſceptũ, ad eadem auguſtiſſimæ vrbis horrea cõportarent, ſalarijs pro mercedula pſtitis ex tributariæ penſitationis immunitate, vel ex eo qđ vocat φιλανω, necnon ẽt alijs, q̃ cognitionis limauit examen. Da. xiiij. Cal. Febr. Honorio viij. & Theodoſ. iij. AA. Coss.

Qui per rectam viam non vadit, & ſpecies publicas diſtrahit, capitali pœna punitur. Bart.

V. Iidem AA. Anthemio P. P. †

Qui fiſcales ſpẽs ſuſcepit deportãdas, ſi recta nauigatione contẽpta littora deuia ſectatus, eas auertẽdo ꝑdiſtraxerit: capitali pœna plectetur. Da. xiiij. Cal. Aug. Conſtantin. Hon. viij. & Theodo. iij. AA. Coss.

Si iudices patiuntur tẽpore rata nauigationis naucleros in ſuo territorio cõmorari, puniuntur & ipſi & municipes. B.

VI. Iidem AA. Fauſtino P. P. poſt alia. †

Iudices q̃ in partibus diœceſeos ſuę onuſta nauigia cũ proſperior flatus inuitat, ſub ꝑtexu hyemis immorari pmiſerint, vnà cũ municipib. & corporatis eiuſdẽ loci fortunarũ propriarũ feriantur diſpendijs: naucleri ꝑterea pęnã deportationis excipiãt, ſi aliquid fraudis eos admiſiſſe fuerit reuelatum. Da. xiij. Cal. Sept. Rauen. Varana. V. C. Cos.

Constitutio Græca.

TITVLVS II.

DE PRAEDIIS ET OMNIBVS rebus nauiculariorum.

Etiam ad domum principis res nauicularum tranſeunt cum onere ſuo. Bar.

I. Impp. Valent. & Valens AA. ad Aureſianum P. F. anno. †

Omnũ ẽt mãſuetudinis nr̃æ ĩ his q̃ nauiculario noĩe obnoxia ſunt, agnoſcer ꝑcipim' debitã fũctionẽ. D. 3. C. Oct. Lupicino & Ioui. C.

Pro rata rei, quæ peruenit ad aliquem de bonis nauiculariorum, debet vnus ſuſtinere,

Codex. ff nec

Securitates. l. apochas. & de ſolu. reddantur ſecuritates. Reportent. ad quas facũdas cogunt' q ſu ſceperunt: vt j. de col. fun. pa l. placuit. Diem illationis. ſic ſ. de apo. pu. l. 1.

A B his. Quadrupli act. vt bon. rap. & no. ꝙ tot quã druplũ eſt pœna. ſic & aliàs in duplũ dat' rẽm, vt ſ. de Paganic. l. Chriſtiãis. Em quoſ dã. vel verius recõpetatã & intra annũ, poſt annũ in ſimplũ: vt inſti. vi bo. rapt. §. 1. & C. ſ. eo. l. 1. cum ſeq. Icẽ hæc lex hẽt locũ qñ nõ ĩ naufragio, ſed alS rapit: ſed nec hẽt locũ j. ti. j. l. 2. & ff. de incẽ. rui. l. ꝙ qs ex naufragio.

Cum nauarchorũ. i. nauiculariorũ, ſiue nauclerorũ. Obiret. i. iret quaſi obeundo ꝑp laborẽ. aliàs cõſpiraret: ideſt aſpiraudo iret.

Iudiciorũ. i. iudicũ. C. comitũ horreorũ, qui expectant trãſuectionem.

Tráſuectionis. l. pp defectũ tráſuectiõis. Tua adduxit. qđ eſt j. & dic cõuentus, ideſt conuocatis. Alios. proximiores, vt ſ. de an. & tri. l. pro locis.

Cõditis. vt in hoc reis, qa ibi conduntur. Immunitate. vt ergo à patrimoniali ẽt excuſat, vt ff. de iu. immu. l. ſemp. §. negotiatores: ſed hic magis innuit ſ. ti. & facit ſ. de iu. ſi. l. pe. Cognitiõis. ſ. tuæ. Limauit. aliàs librauit. Acc.

Vt. Auertẽdo. i. interuertẽdo vel. l. in auerſione ſeu periculo emptoris ꝑ qđ minus vendidit. & in hane ſecundã expoſitionẽ ſub. maxime. Capitali. deportationis, vt j. d. pxi. & facit ſ. q̃ rei vẽdi nõ poſ. l. pen. & l. 6. & de nauti. fœ l. 3.

Vdices. Flatus. i. ventus.

Et corporatis. ſic ſ. de pri. credi. l. 1. Acc. Deportationis. etiã go & bonorũ: vt ſup. de pœ. l. deportatorũ. Et not. ꝙ in ſecũda l. de offi. naucle in j. & ſ. de pmio. & ẽt in 4. in ver. & penul. de pœna male gerentis.

DE PRÆDIIS ET omnibus rebus nauiculariorum.

Hoc accipe, vt no. ſ. tit. 1. in rubr. & quia oẽs res eorũ ſũt huic oneri ſubiectæ, quocunque ẽt res ierint quaſi quadam francde: vt j. l. 1. & 2. ideo de his dicit.

Omñ. q ſucceſſerit ius vel in rem nauicularij.

Functionem. pro modo prouectæ rei: vt j. l. proxi. ſic non excuſantur à collatione emptarum ſpecierum: vt ſ. nemi. li. in empt. ſpe. l. 1. & fac. j. tit. 1. l. 1. Accu.

In

Co. Th. eo. 19.

Et Co. Th. eo. tit.

Cõſpiraret.

Co. Th. eo. li. 33.

Co. Th. e. tit. l. 14

Co. Th. li. 5. tit. 6 li. 13.

nec patrimoniũ vel persona vlterius aggrauatur. Item inspicitur quatenus erat tempore quo ad eum peruenit. Bar.

ij. Iidem AA. & Grat. A. Achiloni Procõ. Africę. † (Co.Th. co. n.l.7.)

IN his [a] q̃ nauicularij vẽdũt (qm intercipere [b] ɔ̃ctum emendi vendendique fas, phibet) emptor nauicularij functionem ꝓ modo portionis cõparatæ subeat. Res. n. oneri addicta est, [c] non persona mercatoris. Neq; nauicularium iubemus fieri eum qui aliquid comparauit: sed eam partem quæ empta est, pro suo modo ac rõne esse munificam. [d] nec. n. totũ patrimonium ad functionẽ nauicularariam occupandum erit, qđ habuit q̃ rei exiguæ mercator accessit: sed illa portio quę ab initio nauicularij fuit, ad pẽsionem hmõi functionis sola tenenda est: residuo patrimonio, qđ ab hoc vinculo liberũ est, otioso & immuni seruãdo. domus vero quarum cultu decus vrbiũ [e] potius q̃ fruct⁹ acquiritur, vbi à nauicularijs veneunt, pro tanto mõ ad hanc pensionem obligari placer, quantum habebant emolumentũ, cũ pecunia [f] mutuaretur. vbi vero spacium loci & exiguitas nullam habuerit pensionem, aut extructio cui⁹ est ardua difficilisq; molitio, [g] aut dec⁹ sumptuosum [h] aut (vt est [i] plerunq; liberale institutum) [k] habitatione qs suam vrbis ornamẽto [l] adiecerit, nolum⁹ munificẽtiam quæ postea addita est, improbã licitationem ęstimationis excipere: [m] sed vetusta potius loci species & pensio cogitetur, q̃ cultus hodiernus qui per industriã hominis animosi accessit. Dat. iij. Non. Aug. post consul. Gratiani Aug. iij. & Equitij. V.C.

Qui emit prædia nauiculariorum, tenetur ad onus, secundum veram æstimationem, quæ priuatorum pactis nõ tollitur: & vendentes tenentur, si emptores non fuerint idonei. Bar.

III. Impp. Arca. & Hono. AA. Messalæ PP. † (Co.Th. eo. tit. l. 8.)

HI qui fundos nauiculariæ functioni adscriptos, [n] à nauicularijs acceperunt, quolibet ad se [o] titulo transeuntes, secundũ agri opinionẽ [p] q̃ antiquitus habebatur adscripta, nauiculariam functionem [q] suscipere cogant: [r] neq; eas cõditiones [s] sibi existiment ꝓfuturas, quas venditor minus idoneus in se recepit impositę mẽtis arbitrio: hac tñ pactione [t] seruata, vt si ad minus idoneũ fuerit translata possessio, & auctores transcripti pdij teneãtur [u] obnoxij, sitq; hoc in promptu, vt damnis fiscalib. primitus ab idoneis [x] cõsulatur. Dat. xiiij. Cal. Mar. Medio. Theod. V.C. Cõs.

TITVLVS III.

DE NAVIBVS NON EXCVSANDIS.

Naues quæ sub nomine & titu. excusantur, publicantur. Bart.

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Longiniano P.P. † (Co.Th. tit. l. 2.)

MVlti naues suas diuersorum nominibus & titulis [y] tuetur: cui fraudi obuiantes præcipimus, vt si qs ad euitationem publicæ necessitatis titulum crediderit apponendum, sciat nauem esse fisco sociandum. Nam vt priuatos [z] quoque non prohibemus habere nauigia, ita fraudi locum esse non sinimus: cum omnes in cõe, si necessitas exegerit, conue-

---

[a] IN his. s. eob. suis. q̃ sũt huic oneri subiectę. vt no. i rub.

[b] Intercipere. i. cessare. P. & facis. ff. ꝓ so. l. idẽ quoq; erit. l fi.

[c] Addicta est. sic ff. de pub. l. Imperatores.

[d] Munificam. idest munus facientẽ. sic ff. de pub. l. si publicanus. §. t.

[e] Vrbium. sic ff. de no. ope. nun. l. prior. §. hoc interdictum. & ne quid in loc. pu. l. fin.

[f] Pecunia. aliàs mutarent, s. in res q̃ vẽdebantur: aliàs mutuaretur: idest mutuo seu vicissim acciperetur: aliàs permutaretur.

[g] Molitio. repete, nullam habuit pensionem.

[h] Sumptuosum. nullam habet pensionẽ, vt turris.

[i] Vt est. i. vt qñq; cõtingit, q̃ aliquis hẽt liberale propositum.

[k] Institutum. idest propositum.

[l] Ornamentu. vt picturis.

[m] Excipere. i. suscipere. ad quod J. de al lu. l. fi. & J. l. proxi. in priu. & de sol. l. pen. & J. de omni agr. deser. l. fi. & J. l. prox. in prin.

[n] HI qui. Adscriptos, quales sunt fundi nautarũ: vt J. in rub.

[o] Ad se. s. nauicularij fundi.

[p] Opinionem. l. censualẽ ꝓfessionẽ: q̃ id dr̃ opinio, quia opinari debemus vt scriptura perhibet. P. vel æstimationẽ, q̃ id dr̃ opinio, quia opinari nos facit, cum de ipsa dubitatur. nam & vulgari mõ sic loquimur, quid opinaris hanc rem valere?

[q] Functionem. aliàs præstationem.

[r] Cogantur. s. vt soluant & præstent eã.

[s] Conditionis. i. pactiones, vt J. sine cẽ. vel re. l. fina. & ff. de pac. l. inter. vales tñ quãtũ est inter se: vt qđ soluerit, repetat: vt J. e. ti. l. epistola. §. t. sic J. de pact. l. pacto successorũ. & de hære. ven. l. 2.

[t] Pactione. i. hac ratione seruata. Acc.

[u] Teneant. qđ & hodie profitentur apud acta, si ante traditionẽ minus idone⁹ inueniatur emptor, vt in auth. de man. princi. §. nõ patistas. col. 3. Sed quid si tempore alienationis erat idoneus? Rñd. non tenetur venditor, vt ff. de neg. gest. l. litis. §. r. & de admi. re. ad ci. per l. 2. §. si eo. item facit J. de fun. rei priua. l. t.

[x] Ab idoneis. emptorib⁹. ad qđ ff. ad mu. l. libertus. §. filium. cum concor.

DE NAVIBVS non excusandis.

[y] MVlti. et titulis. scribendo nomina potentum quorum diceret nauem esse. & fa. J. l. proxi.

[z] Vt priuatos. nõ autem senatoribus tantum licitum est habere nauigia, vt ff. de va. mu. l. 3. & facit J. vt nemo priua. & de anno. & tri. l. obsistere. & J. de nau. Tiber. l. t & J. ti. t. l. t. & de ope. pu. l. ad portus.

Iube-

a Iubemus, vitta duorũ. maxime. nam idē si minus: vt l. proxi. & ff. da vac. mu. l. j.
b Ante. l. ebtra. Vel sicut vulgariter dicit non euades ante me.
c Embolam. hoc & alia q hic sunt, expone et ff. de fac. fan. ec. l. iubemus. vbi e hæc de verbo ad verbum.
d Nec si. s. debebit oppugnare regulas providentissimæ legis. Acc.
e Non valeat. vt & ff. si 3 ius vel vti. pub. l. si. & ff. pe. bo. sub. l. j.
f At tentatum, à domino nauis. nam si non dominus, nō nisi est domino: sed ipse loquantur nauis va let, tenetur fisco arg. l. si quis in tanti. C. vnde vi. Alij dicunt dominum perdere, sed ei emendare debere eum qui attentauerit. item quæro, quo delicto prælati noceat ecclesiæ? & Rñ. vt in l. iubemus.

Vide Alciatum hic, & Pyrrhum.

Vide in c. delicto. extra de regu. iur. & igl. in c. vlt. dile ctus. extra de or. cogni. vide ibi p do. lo. An iu mercaria.

N. DE QVID ONE ri publico &c.

Neri. Frumenti publici quid si sponte recipit, & forte recipit mercedem? Resp. tenetur nauta quasi conuerterit publicas merces in negotiationes priuatas, vt ff. titu. 2. l. 2.

h Naufragij. si contigerit per hoc.
i Rigorem. extra ordinem punietur.

K DE NAVFRAGIIS.

Co. Th. eo. ti. l. r.

Naufragij vñ dicitur.

Quia quandoque per onus priuatum contingit naufragiũ, at ff. ti. t. ideo de hoc dicit. Vel quia nauem ti de quibus dixit hoc patiuntur: ideo de hoc dicit. & dicitur naufragiũ quasi nauis fractura: à naue & frango, quia plerumque nauis frangitur, dũ naufragiũ patitur.

l Si quando. Pertineat. nauis, & ses ...

niant vtilitatibus publicis obedire, & subuectione sine dignitatis priuilegio celebrare. Dat. iij. Id. Ianua. Rau. Arcad. A. vij. & Probo Coss.

Nulla nauis ob necessita tem publicam excusatur aliquo priuilegio in corpore iuris inserto vel non inserto: et cōtra faciēs pœna hic inserta punitur. B.

II. Impe. Theo. & Val. AA. Florentino pfec. pto.

Ubem nullā naue vltra duorũ a miliũ modiorũ capacē, aũ b felicē embolā, c † vel publicanorũ specierũ trāsuectione, aut priuilegio dignitatis, aut religiōis intuitu, aut ꝓrogatiua psonę publicis vtilitatib excusari posse subtractā: nec d si cęleste ꝯtra ꝓferat oraculũ, siue adnotatio sit, siue diuina pragmatica sāctio, prouidentissimæ legis regulas oppugnare debebit. Qđ etiam in omnibus causis cupimus obseruari: vt generaliter si quid eiusmodi cōtra eius vtilitatē publicā in quolibet negotio ꝓferat, nō valeat e quicqđ. n. in fraudē isti legis quolibet modo fuerit attentatum, f id nauigij quod excusatur publicatione corrigimus.

TITVLVS IIII.

DE QVID ONERI publico imponatur.

Qui cogit nautā ad accipiendum aliquid vltra onus, tenetur ad emendationem damni, & criminaliter punitur. Bar.

I. Impp. Arca. & Hono. AA. Rufino pfect. pto. †

Neri publico sarcinam priuatā nequis iponat, nec audeat portitores frumēti g ad suscipiēdũ on aliqua necessitate compellere. Hoc. n. facto atq; cōmisso nō in dispēdiũ solũ, atq; naufragij h dānũ tenebitur obligat, verũ ēt publicæ coercitiōis experietur rigorē i D. v. Ian. Cō. Olybrio & Probino.

TITVLVS V. DE NAVFRAGIIS. k

I. Imp. † Constantia. A.

I quando naufragio nauis expulsa fuerit ad litus, vel si quā do aliquam terram attigerit, ad dominos pertineat, l fiscus meus sese non interponat. Quod enim † ius habet fiscus in aliena calamitate, vt de re tam luctuosa cō pendium sectetur? m

Nauicularius qui dicit se fecisse naufragium: debet hoc probare per testes corā iudice illius loci, & intra annū præfecto nunciare: alias nō auditur. B.

II. Imp. Valentin. Valens, & Gratianus AAA. ad Modestum. P. P. †

SI qs nauicularius naufragium se sustinuisse adfirmet, ꝓuinciæ iudicē, ei videlicet ī qua res agit, adire festinet, ac pro bet apud eum testibus n euentum: relatioque etiam ad subtilissimam referat o præfecturam: ita vt intra anni spacium veritate reuelata competēs dispositio p ꝓcedat. Quod si per negligentiā ꝓfinitũ anni q spaciũ fortasse claudatur, superuacuas serasque interpellationes emēso anno placuit nō admitti. D. P. P. Bersti. Nos. Iun. Mod. & Arintheo C.

Cum de naufragio queritur, debent examinari duo vel tres de naui, qui melius scire debent veritatem & eis deficientibus deuenitur ad alios, & nauigatio debet fieri à Cal. April. vsque ad Cale. Octobris. Bartol.

III. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodo. AA. nauicularijs Afri. sal. †

Q Voties obruta vel submersa fluctibus naui, examen adhibetur cōpetentis r

in ea contentæ, vt ff. eo. l. ne quid. & l. fin. & in constitut. Fri. quæ incipit, naufragia. ff. de fur. aliōquī edicto ptoris tenetur si tempore naufragij aliquid acceptt. vt ff. e. l. 1. § si & l. 2. & 3. & l. expugnatur. & etiā criminaliter, vt eo. ff. de fortis. l. in eum.
m Sectetur. quasi dicat nullum.
n Si quis. Testib. secundum formam inferioris l. pro xi. Acc.
o Referatur. si opus fuerit.
p Dispositio. vt res restituat. vt ff. l. px.
q Anni. immò bien niũ. vt ff. eo. l. de submersis. contra. Solu. hic negligentia petētis: ibi iudicis. Vel secundum Py. ibi in criminali: hic in ciuili actione in factum ex edicto. ff. eo. l. 1. item videtur ppetuo quātum est in simplo, vt ff de fur. l. eum. & ff. e. l. 1. in ptin Sol. hic de quadruplo. Vel verius hic de instantia causæ & erit speciale contra l. properādū. C. de iudicijs.
r Quoties. Competentis. s. præsidis prouinciæ in qua hoc contingit, vt ff. l. pro xi. & loquitur hic siue ciuiliter siue criminaliter agatur secundum Py. Nautarum.

In meo vetere manuscri pto legitur, Imp. Antonin. recte meo qdē iudicio. nam hæc videt Antonini Constitutio q̃ cita tur in l. vlti. e. ti. Contius.

Cōcor. ad hoc c. excōmunicationi cũ gl. vlt. extra. de rap. & incend.

Co. Th. e. ti. l. 1.

Co. Th. eo. ti. l. 9.

a Nautarum. primo magistrorũ, secundo aliorum, tertio filiorum: vt subijcit.
b Habita nõ per tormenta. nisi vacillent, vt ff. de q̃stio. l. ex libero. vel nisi sint obscuri, vt in auc. de test. §. si vero ignoti. col. vij.

Nexus quid.

c Nexu. est enim nexus depositio testimonij cũ ad hoc cogun tur, vt ff. de tab. exhi. l. 3. §. exigere.
d Numerum. duorũ vel trium, vt ff. de te sti. l. vbi. & aliàs. in ore duorũ vel trium stat omne verbum.
e Innotescat plenius ad inquirendũ damnum submersarum rerum.

Deut. 17.

f In alios. nõ magistros. sed nautas: per tales enim melius veritas inuenit, argu. T. de rep. l. consensu. §. super plagis.
g Liberis. qui forte erãt in naui cũ alijs.
h Interitu. s. rerum eorum, quos &c. vel interitu. i. damno eorum &c.
i Nauicularius. q̃ ppe s̃m Romanos non sunt nisi duo tempora: hyems à Calend. Octob. vsq; ad Calendas April. & æstas ab Aprili vsq; ad Octobrem: quo tempore est nauigandum, non postea, secundùm P. sed secundùm B. separatur æstas ab hyeme in æquinoctijs, vt ff. de aqua quotidia. & æstiua. l. 1. §. æstatem & facit j. eo. l. fi.

De nauigãdi tẽpore pulchrè Baldus in l. vtique. ff. de rei vẽ.

† Co. Th. e. tit. l. 4. sed aliter Cõtinet.

k Nauicularius. aliquis qui nauat.
l Possessoribus. & collatoribus pdictis.
m Senatores. nanq; senatores ad patrimonialia teneri. sed a personalibus excusantur, vt ff. ad mu. l. municeps.
n Redundare, sue fuerit nauta in culpa, siue non. an autem ipse nauta teneatur? Respond. j. eo. l. fina.
o De submersis. Leuato velo per similitudinem loquitur quasi dicat omni velamine remoto. Vel dic sub-

iudicis duorũ vel triũ nautarũ[a] q̃stiõe habita,[b] cẽteri ab hmõi nexu[c] liberẽt. qd est si qd̃ ñ abũde ĩtra pfinitũ numerũ[d] solers q̃sitor inueniat? Circa magistros nauiũ quibus ẽ sciẽtia plenior ĩnoreſ:[e] q si fatali sorte defuerint, in alios[f] inquisitio trãsferatur. Sanè si vniuersos violentia tempestatis obruerit: ne veritas lateat, à liberis[g] nautarũ siue magistrorũ intra iudicia cõstitutis sup eorũ qrat interitu[h] quos nauiculari[i] naufragio perijsse cõtẽdit. Susceptiõis aũt necessitas ex Ca. Aprilis in diẽ Calẽdarũ Octobris masura seruabit. Da. viij. Id. Februa. Treue. Gra. vel The. I. AA. Coss.

Priuatis qui soluerunt, collectas publico officiali qui postea aufugit vel perdidit, non imputatur. & loquitur in procuratoribus vel exactoribus. B.

IIII. Imppp. Valẽ. The. & Arca. AAA. Tatiano præfect. præto. †

PRo his q̃ semel à collatorib[l] illata, naufragijs pierit, nolum[a] nobis aliquã cũ possessorib[z],[l] siue senatores[m] si ue priuati sint, cõmunio nẽ eẽ, vel aliqd piculi ad eos redũdare[n] D xv. C. Aug. Constãtinop. Tatiano & Symmacho Coss.

Cum de naufragio quaritur, sũmatim in examinabitur & ex eo quod ĩ illa cognitione reperitur poteſt per inquisitionem procedi, & causa debet intra biennium terminari. alias nauicularius

mersis leuato, idest remoto, decernimus &c.
p Detegitur. siue tpe naufragij, vbi est actio quadru li intra annum, siue post: vt ff. e. l. prima. in fine. & l. sed si quid. & l. nequid.
q Nudantur. i. nudati sunt qui debent iustare: vt ʒ. eo l. si quis.

absoluitur. Bartolus.

V. Impp. Hono. & The. AA. naucularijs per Africam, post alia. †

DE submersis nauib[o] decernim[a], vt leua to velo[o] istæ causæ cognoscãt: & si q̃squã de talibus negotiis aliqd accepisse detegit;[p] iudex apud quẽ cõstiterit, his cõ querentibus q nudantur:[q] pro qualitatibus personarum[r] multandi, remouendi, proscribẽdiq; habeat potestatem. Si vero causarum talium cognitores libelli datione vel plenaria interpellatione[s] cõmoniti ĩtra biẽnium[t] has cãs audire neglexerint, & hoc fuerit tempus elapsum: preiudicium noceat eatenus cognitori, vt nauiculario[u] pp vitiũ iudicis absoluto[x] mediã oneris eius par tẽ, pp cuius probandam amissionẽ legitimo[y] dũ taxat tẽpore cognitio petebaẽ, iudex cogaẽ inferre: residuã vero officium eius[z] exoluat. D. xvi. Ca. Apri. Rauen. Hon. viiii. & Theodo. V. AA Coss.

Pro vno nauiculario omnes alij tenentur pro rata. Bartol.

VI. Iidem. AA.

SVper naufragiorũ q̃ cõtigerint casib[a], vsita to more[a] habita q̃stione, si qs calculus[b] modiationis[c] dicaẽ tẽpesta te maris depisse: sub tuę sedis auditiõe nequaqua feraẽ acceptus[d]: sed hęc dispendij iactura in oẽ nauclerorũ cõciliũ[e] pro rata scilicet contingentis muneris deferatur.

r Personarum. his ergo criminaliter agitur. & he concor. ff. eo. l. Pedius.
s Interpellatione. l. siua libellũ. quod est speciale contra auth. offeraẽ sic ʒ. de sen. ax libel. rec. authẽ. nisi breuiores. Vel verius hoc corrigitur per di ctam authen.
t Bieuniũ. dicas criminaliter agi: & ola cõcord. ʒ. l. vt intra cer. tem. l. si. & de iudic. l. properandũ, in prin. nec obst. ʒ. l. si quis, vt ibi dixi. si dicas enim ciuili sic esse tũe habes necesse dicere speciale hic ʒ l. properandũ. ʒ. de iudi. Acc.
u Nauicularia. abla tiũ absoluti.
x Absoluto. ab obseruatione iudicij, q culpa passus est naufragium, vel dimpuit res pro quibus accusabatur. Acc.
y Legitimo. s. biẽnij.
z Eius. s. oneris.
a Vper naufragiorũ. More. vt ʒ. eod. l. quoties.
b Calculus. i. numerus.
c Modiationis. i. pu blici frumenti.
d Acceptus. i. non fiat apocha de eo acceptio, q̃ aliàs fieret, de naui. l. i. & 2. Acc.
e Concilium. i. collegium. quod accipe quando perierunt vel sine nautæ: quod potest esse, quia non na uigauit cõgrue temporis vt ʒ. eo. l. quoties. in fin. vel adnec for: vt ff. de rei vin. l. qui petitorio. §. vlti. vel quia in malam nauem: vt ff. locat. l. item quæritur. §. j. & ad l. Rho de iac. l. si. §. si ea. aliàs sine eius vitio non tenetur: vt d. § si ea. tamen soluentes semper liberantur: vt sup in l. pro his. Item quomodo tenentur alij pp varius vitium? Rñd. specialiter.

† Co. Th. e. tit. l. 6.

Nauis quãdo de naufragio teneatur.

speciale: vt ʃ. de fabri. l. iure. quia & ei succederent, si sine hærede decederent: vt ʃ. de hære. decu. l. j. sic. ff. cō mo. l. vā quæritur & l. pen. Alij dicunt teneri hic alios qui iam successerunt, non ante. Acc.

a DE METALLARIIS ET METALLIS &c.

Naufragia continagunt sæpe propter pondus metalli. ideo de his dicit. Vel dixit de transuectionem nuna de officio eorū qui ea transmittunt. & qui matalla preciosiora sunt, de metallarijs qui ea inferūt, & procuratoribus qui ea exigunt, atque custodiunt. de qua ipsis matallis videamus. & de procuratoribus dicit ʃ. eo l. cum procuratores. in alijs dicit de metallarijs & metallis.

Co. Th. eo. ti. l. j.

TITVLVS VI.

DE METALLARIIS, & metallis, & procuratoribus metallorum.

I. Impp. Valentinia. & Valens AA. ad Cresconiū Com. metallorum. †

PErpensa deliberatione duxim[a] sanciēdū vt quicunq; in metallorū [b] exercitium velit affluere, [c] is labore pprio & sibi & reipublicæ cōmoda cōparet.[d] Itaq; si q spōte conduxerint, [e] † eos laudabilitas tua [f] octonos [g] scrupulo in balluca † quæ Gręcè χρύσαμμος appellatur, cogat exoluere, quicqd aūt ampli[us] colligere potuerint, fisco potissimū distrahāt, [h] à quo cōpetētia ex largitionib[us] nostris precia suscipiant. D. iiij. Id. Decemb. Parisiis, Valentiniano & Valente AA. Coss.

II. Iidem AA. ad Germanianum Comi. S. L. †

OB metallicū canonē in quo ppria cōsuetudo retinēda est, quatuordecim vncias [i] ballucæ [k] pro singulis [l] libris constat inferri. D. vi. Id. Ian. Romæ, Lupicinio & Iouiano Coss.

III. Imppp. Gratia. Valentin. & Theo. AAA. Floro PP. †

CVncti propter priuatorū loca saxorū venam laboriosis [m] effossionib. persequuntur, decimas fisco, [n] decimas etiam domino repræsentent: cætero † modo ppris suis desideriis vindicando. Da iiij. C. Septēb. Const. n:inopo. Antonio & Syagrio Coss.

Officiales exigentes metallum, non debent ad aliam dignitatem promoueri, nisi prius illud officium perficiant. Bartol.

IIII. Iidem AAA.

CVm pcuratores metallorū intra Macedoniā, Daciā, mediterraneā Mysiā, seu Dardaniā soliti ex curialib. ordinari, [o] p quos solēnis psligatur exactio, [p] simulato hostili metu, huic se necessitati subtraxerint, ad implēdū munus retrahātur: & nulli deinceps licētia laxetur prius indebitas expetere dignitates, [q] q̄ subeundā pcurationē fideli solertique deuotione † compleuerint.

Fodiens aurum, pro quolibet anno septem scrupulos soluere debet. Bartol.

V. Imppp. Valen. in. The. & Arca. AAA. Romulo Com. S. L. †

PEr annos singulos septē [r] per hominem [r] scrupuli largi:ionibus in

b Perpensa. Metallorū. i. affluētiā hēre exercitij metallorū.

c Affluere. i. vellat esse metallarius.

d Comparet. i. quærat primo &c. q. d. quicunque vult, faciat hoc.

Confluxerint.

e Conduxerint. aliās confluxerint. & bene. alias conduxerint per simile: quia dando quod sequitur, conducere videntur.

Vide I hūc locū Alcia. in hunc ip ū tit. cu an annotationibus ad j. post. li. C.

f Tua. Cresconio comiti metallorum loquitur.

g Octonos. i. octo: vt ff. quemadmodū serui te. amit. l. non fa. ris. in fi. Item scrupulus est xxiiij. pars vnciæ. nam tres scrupuli faciunt drachmā. & octo drachmæ vnciam. secūdum physicos: & sic octo scrupuli, idem tertia pars vnciæ quæ soluitur in balluca, id est vtilitate publica. nam chrysamos Græcè, Latinè vtilitas dicitur. Vel balluca, i. vase lucente, vt cassæ cardinalium. quasi lucē baiulis vel lancē. & dic eius metalli in quo versatur: non aūt si in plūbo exerceat, dabit in argento. sed cū hic dicat de tertia vnciæ, ʃ. pxi. de 14 vncijs. alia. s. cuncti. de decima. alia. s. per annos dicat de septem scrupulis: videntur contrariæ inter se. Sol. quidam hanc p ingressu, sequentes singulis annis: quod nō placet: quia nō bene supponeretur hic, quia q d &c. Tu dic hanc in cæteris metallis, illā per annos in auro. illa cūcti, non excludit quin & hoc dicatur, qd hic dr. vt ibi no. alia vero, ob metallico, loquitur aliter. s. quod vnciæ faciunt libram. Idē dicitur singulos tantum soluere: vt ʃ. l. per annos

Co. Th. eo. ti. l. 4.

h Distrahant. si competens precium dare vult, vt subijcit. Sed arg. ʃ. de cōtrahen emp. l. dudū.

i OB matallicum ea. Quattuordecim vncias. No. xiiij. vnci. quas ʃ. l. proxi. viij. scrupulos appellauit. vnde apparet scrupulum isto sescūcia fore maiorem, quanto sit sextante minor, secundūm P. & sic soluebat contrarium superioris. l. sed dic tu quod hic dicit xiiij. vncias pro libra soluendas: licet regulariter xij. faciant libram. non autem dic hic, xiiij vn. semper soluendas. & hoc quando est cōsuetudo soluendi libras. ad quod ff. commu. prædi. l. venditor. §. si cōstat. aliàs nisi sit consuetudo, soluitur p scrupulos à singulis, vt ʃ. l. px.

Co. Th. e. ti. l. 10.

Aliās certo.

k Ballucæ. expone vt ʃ. proxi.

l Pro singulis. i. à singulis.

m CVncti. Laboriosi. non tñ prohibitis. arg. ʃ. de thesau. l. 1. & dic quod primo quærunt. Secundo fodiunt. Tertio plures fundendo in lucidam materiā adducūt. Sed an dño inuito liceat quærere thesaurum: dic vt ʃ. l. quosdam. Sed videtur contra ʃ. de thesau. l. j. & Insti. de re. diui. §. thesauros. vbi dr. non licere in alieno quærere data opera. Sol. aliud in thesauro qui dono fortunæ, aliud in metallo quod magno paratur agone. &c.

Exactione. &c.

n Fisco. sic ergo in prædio fisci duæ decimæ: si in suo, vna datur: & hoc præter annuum canonem in scropulis præstandum, quod dic vt supra l. 1. not. quæ est contra. Alij soluunt quòd illa in publico metallo, hæc in priuato. Acc.

Co. Th. e. ti. l. 12.

Septem legendū. Contius.

o CVm procuratores. Ordinari. vt ʃ. de suscep. l. exactores. & hæc l. tractat de vltima par. rubr.

p Exactio. hi ergo exigunt metalla.

q Dignitates. vt ʃ. tit. 1. l. æternam. &c.

r PEr annos. Per hominē. vulgariter loquitur. q. d. quilibet soluat vij. scrupulos. & plene dic vt ʃ. eo. l. j. quæ est ʃ. & sic exponet scrupulū vt ibi. alij vt R. dicunt scrupu. i. qui faciunt assem plus scilicet quā vnum.

vnum, l. vncias xij. cum semenciæ dimidia, q est vna ciæ pars quarta. Item § de prætor. & bono. l. 1. ... de capi. ... cum antea ... de colo. Thra. l. 1. Sed hic nō dicit ... capite cuiuslibet, sed ... metallis quilibet ... soluat

a Vosdā. Marmora. Not. Marmora saxa dici. Sed an inuito dñāi licebit in alia no quærere? videt q non: vt ff. de acqui. rer. do. l. 1. & postea ingrediens tenet in iuriarū: vt ff. de iniur. l. iniuriarū. §. fi. sed Py. propter publicam vtilitatē, nisi dñs habeat dānū: vt hic, & ff. cōmu. pręd. l. venditor. in fi. & de dam. infec. l. flumi. §. fina. & de aqua plu. arcen. l. 1. §. deni que. Acc.

b Metallarij. Hic de prima par te rubri. dicitur.

c Metallariæ. Sed an dānati in metallū applicantur huic corpori? Rñ. immo publicæ fabricæ alli gantur ... nō debent incorpo rari publico corpori: vt ... de pœn. l. na quis. nisi religiosus: vt in Auth. vt nulli iudi. §. quod aūt col. la. ix. & de vna religiosa ad alium religiosum: vt in Auth. de sanctis. episc. §. si monachus. & in authen. quo oport. epis. §. semel, coll. j. Item etiam in publico incorporatur, si corpus refugiat: vt hic, & ... de fabric. l. 4. & ... titu. 1. l. æternā. & quique in stallo deteriori po situs: vt ... de pri mi. l. 2. & ... de dome. & protec. l. 1. & de commeatu. l. fin. immo quandoque de corpore prosus deij citur: vt ll. prædictis. & C. de aduoc. diuer. iudi. l. penulti. & fin. hoc autem qd dixi de stallo deteriori, & de exceptione nihilominus: intellige in his officijs in quib⁹ honor one ri admixtus magis inspicitur. nihilum, nam immo nitatem tribuere non debet delictum: vt ff. de interdi. & rele. l. relegatorum. §. antepen & ... de his qui non imple. stip. l. 1. & 2. & ... de infa. l. 1. Acc.

d Præscriptione. vt ... de præscrip. 30. an. l. præscriptio.

feratur ab aurilegulis nō solū in Pontica diœcesi, verum et in Asiana. Da. xj. C. Mar. Constan. Arc. A. ij. & Rufino Coss.

VI. Imppp. Theo. Arca. & Ho. AAA. Paterno. †

Vosdā operta humo esse saxa dicentes, id agere cognouim⁹, vt de fossis in altum cuniculis, alienarum ædiū fundamata labefactent. qua de re si quando huiusmodi marmora a sub ædificijs latere dicant, p qrendi eadē copia denegetur. D. xviii. Ca Apl. Constantinop. Theod. A. iij. & Abundantio Coss.

Adstricti ad fodiendum metallum si aufugerint ad aliud officium, retrahentur: etiam si familiares principis fuerint. Ba.

VII. Imp. Theo. A. Maximino Com. S. L. †

Metallarij b siue metallariæ, c q quęve ea regiōe deserta ex qua videnť oriundi vel oriundæ, ad externā migrauerint: indubitanter sine vlla tpis pscriptione d ad pprię originis stirpē la remq; vna cum sua sobole e reuocenť, etiā quos domus nostræ secreta retineant. Sciant aūt nullū exinde præiudicium fisco esse generandum, etiā si q ex his quē metallicū esse constiterit, priuatis censib. suū nomē indiderit. D. v. Id. Iul. Constātinop. Victore V. C. Cons.

TITVLVS VII.

DE MVRILEGVLIS f & gynęciarijs, & pcuratoribus gynæcii, & de monetariis & bastagarijs.

Adscriptus ad cudendam monetam principis non liberatur alicuius priuilegio dignitatis. B.

I. Imp. Constantinus A. ad Bithynos. †

Monetarios g in sua semper conditione durare oportet: nec dignitatis cuiuscunque priuilegio ab huiusmodi conditione liberari. D. xij. Gallicano & Basso Coss.

II. Idem A. ad Felicem procuratorē rei priuatæ.

Baphij h † & gynæcij, i p quos & priuata nostra substantia tenuatur, & species gynæcii confectæ corrumpuntur, k in baphiis etiam admixta temeratio næuum adducit inquinatę alluuionis; suffragiis l abstineant, per quæ memoratas administrationes adipiscuntur: vel si contra hoc fecerint, gladio feriantur.

III. Impp. Valentin. & Valens AA. ad Germanum Consularem. †

Ingenuæ mulieres, quæ se gynæciariis sociauerint: si conuentæ denunciatione solenni, splendorem generis contuberniorum vtilita--

e Sobole. facit ... de agri. & cen. l. cum satis. in prin. & l. omnes. in fin. & ... de fer. fug. l. pen. in fi. & ... tit. j. l. hi. & l. fin.

f DE MVRILEGVLIS &c. Dixit. ... l. p annos. de aurilegulis. nūc de murilegulis: & sunt qui leguntur. q colligunt murices. i. pisces: vt ... eo. tit. l. fi. qs naui culam. sic & cōchyleguli. q legūt cōchylia: vt ... l. fina. & oēs erant serui palatini. Item gynęciarij, qui pannos imperiales texunt & conficiunt inferendo sericū & aurū, & sic faciūt autatus paragaudas, vt ... l. 1. & v. & ... eod. tit. l. 1. Vnde Gynęcium locus vbi hæc fiūt: vt ... ut. ... l. ... gymnus. i. nudus, qa nudus pāno vestitur. Sūt & monetarij: vt ... l. 1. ... baphei: vt ... l. 2. Linteatij: vt ... l. 6. qs. Itē sunt pcuratores gynęcij: vt ... l. pen. itē bastagarij, quod dic, vt ... l. qd ad pfens. hi oēs erant serui & artifices palatij principis: nec in de poterāt eximi nisi certo modo: vt ... si qs ex corpore. & alij qui pperam: vt ... l. 2. & alij tpales: vt ... eo l. ... (lat. ...)

g Monetarios. Im monetarij: mona. ... ti pcipis ... debāt: qui n falsabāt ... rā pūniebāť vt ... de fal. mon. l. 2. Sed poterāt penitere ... pfessionē: vt ff. de fal. l. q falsā. & ... de fug co. l. 1. & ... tit. l. ... fi & ... de dig. l. vl. li. xij. & ... e ... tit. 1.

h Baphij. alias baphcis. idest tinctores pānorum. bapheīn. n. Græcē, latinē tingere. inde baphcus. bapheos. i. tinctor & lauator: vt hic, & ... l. 1. lotas.

i Gynæcij. a. tias gynæcarij: vt ... in sub. & accipe hic abstineat suf. inquantū al lu. & si q̄tāt simonia vt hoc offm. pquo. & e ... mala sgtes sic puniti auth. vt iud. sine quoq. suf. i sub & facit ... l. ... vniuersos.

k Corrumpunt. primo. n. texuntur: postea in baphcis, i. in locis vbi tinguntur, debent adduci.

l Suffragijs. i. simonia. Acc.

Inge-

Co. Th. e. ti. l. 14.

Co. Th. e. ti. l. 14.

Pulchre in hunc locum Alc. hic.

Co. Th. li. 10. tit. 20. l. 1. est autem γυναικεῖον locus vbi matresfa. cū lacificis sedēt, à γυνή, mulier, & οἶκος, habitatio.

Sūt qui legant, Baphei & gynęciarij.

Co. Th. eo. l. 3.

[a] INgenuae. Teneantur. sec° si libera iungat se adscriptitio, vt arg. contra. ʃ. de agri. & censi. l. fi. in prin, & ʃ. vbi sen. vel cla. l. j. in fi & facit ʃ. de ser. fugi. l. fi. Item no. de vi denunciationis. sic ʃ. de episc. audi. auth. si captiui. & j. eo. l. edicimus.

• Vestitatis.

† Co. Th. eo. ti. l. 4.

• Decimum.

[b] QVod ad pśens. Pro reparatione. s. dñici vel fiscalis gregis. Vel dic corporis humani.

[c] Praebeat. à rusticis singulis annis. & sunt bestiarij q cogūt rusticos ad hoc, vel sunt bacharij ḋ domo principis. Primo mō quasi bestiarij dicunt. Secūdo quasi vastatores animaliū, & habeas vastagiarij, sm secūdā expositionem. Ac.

† Co. Th. 10. 10. 2. & 7.

[d] QVi aliquē. Gynaecij. alias gynaeciarij. & expone vt i rub. Et ē ʃ j. l. pxi. Sol. vt ibi.

[e] QVi textrini loca vbi texūt.

[f] Ternis. l. trib°. ar. ff. de pę. l. interptandę. sed pprie ꝓ tea, vt ff. de leg. j. l. si qs testamento. Ac.

† Co. Th. eo. tit. l. o.

[g] Auri. vt ʃ. e. l. pxi. ʃ sol. hic de suppssione hui° l. ibi de suppssis i futuro. vel dic q̄ licet gynaeciarij cōprehēdāt ét textrinū, qa oēs operant i gynaecio: tñ specialis pęna minor in isto ponit. vel hic seruus textrini i ibi principis, qa de familia gynaecij: hinc nō. & sm hoc textrinū est masculini generis. i: ē ʃ. j̄ de fu. co. l. 2. Solu. plene dic vt not. ʃ. de seru. fug. l quicunq; in fi.

[h] EDicimus. Amittat. i. non adhęreat: quia sic amitteret, vt statim innuit. & facit ʃ. e. l. ingenuę.

† Co. Th. eo. ti. l. to

[i] Nectendam. ad hoc j. de agr. & man. l. ex ingenuo.

[k] Hi. s. domini.

[l] Festinent. qd pñtē vt j̄. da agri & cen. l. fi ʃ. fi. & in auth. de nup. ʃ. si vero. col. 4. & facit ʃ. de li & eorū lib. l. 2. & ʃ de co-

ti[a] pferre noluerint, suorū maritorū conditionę teneant. D. iiij. C. Iul. Med. Valē. & Val. AA. C.

IIII. Iidem AA. ad Auxonium P. P. †

QVod ad pśens remediū ptinet, qntū animal bastagiarijs ꝓ reparatiōe [b] pbeat. [c] D. Id. Decēb. Martianop. Valentini. & Valente AA. Coss.

V. Imppp. Valen. Valēs & Gratia. AAA. ad Filemariū Com. S. L. †

QVi aliquē ex familijs gynaecij [d] in latebris hēre cōperti sunt: quinq; libr. auri damno subijciantur. Da. xij. Cal. Septemb. Ciliciae, Modesto & Arintheo Coss.

Qui occultat aliquem ex textorib°, punitur poena trium libr. auri. Bar.

VI. Imppp. Gratia. Valentin. & Theodosius, AAA. ad Eucheriū. †

QVi textrini [e] nostri mancipia occultatiōe celauerit, ternis [f] libris auri [g] ꝓ singulorū hominū suppssiōe plectet. PP. Carth. iij. C. Mar. post ꝯsulat. Auxōij & Olibrij.

Mulier nobilis nubēs monetario, si post protestationē nō recedit efficitur monetaria: sed mulier adscriptitia nisi post protestationem à domino trahatur, eiusdem conditionis efficit: et monetaria nō pot extraneo nubere.

VII. Iidem AAA. ad Hesperium. P. P. †

EDicim°, ne qua mulier splēdidioris gradus monetarij adhęrens cōsortio, decus namq; libertatis amittat. [h] ꝙ si qua ab hac pceptiōe statutū nrę serenitatis abduxerit: ea vel legitima admonita cōuētione discedat, vel si cōplexui monetarij putauerit inhaerēdū, nō ambigat se sibi & liberis piudicaturā, & ei° cōdōni eē nectēdā. [i] Si qua vero originaria seu colonaria possessiōis alienę ignaro dño seu sciente, monetario adsociabit: hi [k] puēti mox iuri agrorū debitas psonas retrahere festinēt. [l] vel de caetero sciāt repetendi facultatē, silētij sui ꝯniuētia pdidisse. Sed vt monetario nullā extraneā [m] necti volumus, ita & ex monetario pre susceptas ꝓhibemus exneis copulari. D. Prid. Id. Mar. Aquil. post cōsulatū Auxonij & Olybrij.

Bastagiarijs non licet ad aliam militiam trāsire, nisi illa completa. Bar.

VIII. Iide AAA. Trifolio Com S. L. †

AEternā fixim° legē, ne vnquā bastagiarijs [n] militiā vel suā desererere liceat, vel aliā anteq̄ eā ipleuerit, [o] surreptitia iterptatione tētare. D. ix. C. Aug. Heracleae Richomere & Clearcho Cons.

IX. Iidem AAA. ad Principium. P. P. †

SI qs nauiculā functioni muricis [p] & legēdis [q] ꝯchylijs deputatā aus° fuerit vsurpare, duarū librarū auri illatiōe teneatur. D. vj. Cal. Oct. Aquil. Arc. A. & Bautone Coss.

X. Imppp. Arc. Ho. & Th. AAA. Phil. Co. S. L. †

LOtas [r] i posterū sericoblattae [s] * metaxę [t] hmōi species iferri [u] pcipimus, xx. lib. auri cōdēnatiōe, pposita his q scriniū canonū tractant, prioribus ēt cuiuscunq; officij, [u] si statuta [x] cęlestia à quodā passi fuerit temerari. D. V. C. Iul. Cōstan. Arc. A. vj. & Probo C.

Murilegulis si ad aliā dignitatem transierint, ad conditionē propriā retrahuntur: & res alienatae per eos reuocantur, nisi emptor voluerit illam conditionem subire. Bartol.

XI. Imppp. Th. A. & Val. Cae. Max. Co. S. L. †

hor. l. si cohor. talis. Sed argu. ʃ. ʃ. de libe. cau. l. si liber. Itē intra quantū tempus ē Rñ. arbitrio iudicis ē vt ff. de solu. l. tantū.

[m] Extraneā. i. nullā.

[n] AEterna. Bastagiarijs alias vastagiarijs. & expone vt ʃ. l qd ad pśens. & facit ʃ. eo. l. 2.

[o] Impleuerit. ne dū ad vtrunq, &c. vt ʃ. de adsess. l fi. & ff. ad muni. l. Incola.

[p] SI quis. Muricis. quia muneribus adsimilantur.

[q] Et legēdis. i. colligēdis. Et no. q pisces sunt, vt hic colligit, ex quorū sanguine atramentū imperiale fit, vt ʃ. de diuer. rescr. l. sacri affatus. & regalis purpura tingebat, vt ʃ. q res vē. l. 2.

[r] LOtas. Sericoblattae. i. vestimenta q i serunt, i. texunt & seruūtur: alias serica.

[s] Metaxae. i. purpurae: vt ʃ. q res vē. nō pnt. l 1. vel color est. ADDITIO. Niceph. li. 17 eccla. hist. c. 33. ait. Iustinianū ad Anaumitas Indos misisse quēdā epm, q fidē eis Christianā nūciaret, atq; tunc primū metaxā Cōstātinopolim allatā. Cont.

† Co. Th. eo. l. 1 1.

[t] Inferri. ad comitē cōmerciorū, vt ʃ. q res ven. nō pos. l. 2. & sub interdict. mūdinis sup his, vt j̄ ti. e. l. fi. & facit ʃ. e l. baphij.

† Co. Th. eo. ti. l. 12

[u] Officij. pposita sibi pęna sub. vij ti. j. l. fi.

[x] Si statuta. q dicūt talia nō vēdi, sed ad comitē statī referri, ad qd ʃ. de suscep. l. diu.

† Co. Th. eo. ti. l. 13

† Notas. legit Alc. hic. sed i Cod. The. legit Lotas. Cont.

* Sericablatae. in Cod. The. quidam. maluūt sericobaptae Cuntius.

† Co. Th. e. ti. li. 14.

Murileguli q derelicto atq; despecto ꝓprię cōdōnis officio, vetitis se infulis dignitatū, & cingulis penit⁹ denegatis munisse dn̄r, ad ꝓprię artis & originis vicula reuocent.[a] ab illis aūt q rebus eorū vident inhiasse, quos[b] in sua origie ꝑmaner, & solēnibus ministerijs iseruire manifestū est: oia quęcunq; cōstiterit ex quocūq; titulo possessa, antiqs possessorib⁹ restituant.[c] Quod si alienigenę detētores onerib⁹ cōditionis extraneę maluerint subiacere, quām restituere facultates:[d] & futura deiceps agnoscāt munera sibi ēt subeūda: & de ꝑterito si qua ipsis[e] possidētib⁹ reliqua colligunt, à semetipsis sciāt sine aliqua excusatiōe soluenda. Dat. xvii. Calen. Nouemb. Constantinop. Victore Cos.

XII. Idem A. & Cęs. Maximino Com. S. L. †

Hi q[f] ex filiab⁹ murilegulorū & alienę originis patrib⁹ sunt vel fuerint ꝓcreati, iura mīnę conditionis agnoscāt. D. viij. C. Iun. The. A. xi. & Valētinia. Cęsa. Coss.

Homines adscripti cōditionibus huius tituli non possunt liberari ēt ex rescripto principis: nisi dato substituto qui solenniter approbetur: & talis liberatio vltra personā eius non porrigitur. Bartolus.

XIII. Imp. The. & Valēt. AA. Acacio Com. S. L. †

Si quis corpore gynęciariorū,[g] vel lintearriorum,[h] vel lymphariorū,[i] monetariorū,[k] vel murilegulorū[l] vel aliorū similiū ad diuias largitiones[m] nexu sāguinis ꝑtinentiū, voluerit posthac de suo collegio liberari: nō quoscūq; ne facilè in locū propriū, freti dextrę triūphales absolutiōe, substituāt: sed eos quos oib⁹ idoneos modis sub ipsis quodāmodo amplissimæ tuæ sedis obtutib⁹[n] approbauerint: ita tñ, vt his qui ab hmōi cōditiōe iuxta formā cœlitus datā bñficio principali fuerit absolutus, vniuersi generis sui ꝓsapiā[o] in functiōe memorati corporis ꝑmanētē, cū oibus eius q absoluit reb⁹ obnoxiā[p] largitiōibus sacris futurā esse nō dubibitet. D. vii. C. Ma. Cōstā. DD. NN. The. x j. & Valentiniano ij. AA. Coss.

Qui assumuntur vt præsint alicui collegio hominum conditionatorum, nō admittuntur interim ex sacro rescripto, nisi satisdederint idoneè. Bartol.

XIIII. Iidem AA.

Priuatæ[q] vel linteariæ vestis magistri, thesaurorū ꝑpositi, vel baphiorū ac textrinorū ꝓcuratores,[r] cæterique qbus hmōi solicitudo committitur: nō antè ad ré[s] sacri ęrarij procurandā ꝑmittantur accedere, quā satisdationibus dignis eorum administratio roboretur: scituri nec prosecutorias quidem sacras posthac sibimet postulandas.

Partus sequitur conditionem illius ex parentibus, qui fuerit in conchylijs. Bartol.

[a] Murileguli. Reuocent. vnà cum liberis vtriusq; sexus, vt ꝭ. l. hi qui. & l. seq & si. etiā pręscriptione non ob. vt ꝭ. ti. j. l. fi. & idem in similib⁹. vt ꝭ. l. j. & l. æternā. & l. edictim⁹.

[b] Quos. supponit ꝑ spoliato redeunte, vel et pro tenente. q restituet nam & ipse ad aliqua tenebitur præstanda fisco.

[c] Restituant. forte vsq; ad bienniū tedijs, nō vltra. argu. ꝭ. de oi agro dese. l. q agros. nec ꝑ hoc punitur grauius. & sic est cōtra in eo q refugit honoré: vt ꝭ. de decurio. l. si ad magistratū. Sed illud ideo, qa stultius facit honoré vitās, quā onus: & ideo biēnio pro anno ibi grauatur.

Honorē vitās, stultior est onus vitā te.

[d] Facultates. et intra bienniū. nā post nun est dubium: vt ꝭ. dixi.

[e] Ipsis. ad hoc ff. de ædil. edi. l. etiā & de cen. l. cū possessor. §. si & de pub. l. imperatores. Sed q.d de tépore antequam ipse possideat: videt idem ꝑ. l. imperatores. sed hic innuit esse secus: fuit è quia quodāmodo cum fisco contrahere videt super his: vt ꝭ. de fun. rei priue. l. 2.

Co. Th. eti. l. 15.

[f] Hi qui. sic ꝭ. de decurio. l. nati & ꝭ. de agri & mā. l. ex ingenuo & ꝭ. de agri. & censi. l. ne diutiu: & l. fin. est enim seruitus, non honor. & sic non est contra. ff. de sta. homi. l. cū legitimæ Acc.

[g] Si quis. Gynęcianorū. hoc expone vt in rub. Acc

[h] Lintearriorum. q faciunt lintea aulæ regiæ.

Co. Th. eod. l. 16.

[i] Vel lymphariorū. q lympham, i. aquam custodiunt ad pannos lauandos de puteis, vel q pannos lauant & fullant in lympha. hoc tñ oēs docet gynæciariorum vocabulo contineri.

[k] Monetariorum. expone vt ꝭ. i. t.

[l] Murilegulorum. expone vt in rub.

[m] Largitiones, quales sunt illi quos in rub. no. Et not. quòd isti omnes seruiebant aulæ regiæ, non priuatia. Item quod dicit. nexu sanguinis. scilicet lineæ descendentis masculinæ, vel fœmininæ, vt ꝭ. leg proxi. & infra l fin. Acc.

[n] Obtutibus. loquitur comiti sacrarum largitionum. Et sic not. tria necessaria. scilicet vt superioris habeat absolutionem. Item quòd aliam substituat. Item quòd bonum approbet. ad quod facit supra de profes. & me. l. magistros. & le siquis. & supra de agen. in re. le. 1. & 2. & infra de profe. qui in vrb. Constand. l. 1. & sup. de ser. reipu. l. 1. & 2. & de of. ma. off. l 1. Acc.

[o] Prosapiam. idest generationem siue familiam.

[p] Obnoxiam. idest obligatam si substitutus male egerit, qui primo erit conueniendus: vt supra de prædijs om. te. naui. l. fin.

[q] Priuatæ. idest purpureæ. & dicuntur priuatæ vestes, quia ab vsu sui seruant priuatos: nempe. soli principi conuenit purpurea vestis. lintea omnibus permittitur: vt infra tit. 1. l. 4. secundùm P. Vel plautius priuatæ. scilicet principis: vel linteæ, quæ omnibus de sua familia conuenit. de præpositis thesaurorum ponit gratia similitudinis. sequentes expone vt in rubr. nec.

[r] Procuratores. de quibus subijcit præerant eis, & species ab eis confectas accipiebant, vel redigebant in fiscum hī non ante. Acc.

[s] Ad rem. scilicet aliam administrationem nouam. & quod subijcit, administratio. scilicet noua ad quod infra, de omni agr. deser. l. j. & de fun pa. l. quicunque. Vel dic administratio, scilicet vetus. ad quod ꝭ de mu. & hono le. rescripto. §. debitoꝝ: & infra de deb. ca. le. 1. hīa tamen

tamen quibus permittitur erogatio militaris annonæ, committitur iuratoriæ cautioni: vt inf. de ero. mi.an. l. iubemus. in prin. Acc.

a Qui aut. Obnoxios. deteriorem ergo conditionē iuxta sententiam Longobardorum sequitur, vt in Lombar. & facit ℥. de ser. fu. l. fi. & ℥. eod. titu. l. hi qui. de tabu. l. fi. & ℥. de cohor. l. si cohortalis.

Co.Th. eo. ti. l. 17 hæc autē correcta est p Nouell. 38. q vult excu riali patre & conchylegula matre natos esse decuriōes Conuus.

b DE VESTIBVS holoberis &c.

Dixit de murilegulis: nūc autem de ipsis piscibus captis, i. de tinctione eorum. vel dixit de officialibus pannorum. nūc de ipsis pannis. & dicitur holoberus, ta, tum. & est illa vestis quæ tota deaurata ē: ab holon, quod est totum: & beris, quod est aurum. & differt à sequente, s. aurata. quia hic de optimo auro, quod in vulgari foliatum, in legibus obriazum dicitur: vt ℥. de vet. nu. po. l. fina. Sed ibi de quolibet auro, vel hic de optimo auro tota erat vestis: ibi de aurata similiter totum. est & alia vestis. quæ habet aurū tantum in paragandis: vt ℥. l. i. de ilicio ne dicit. l. 3. & 4.

Holoseri. l. totis sericis. Bipout. n. Zonaras, cē ait vestes sericas in interpretatione cócilij Gágréfit. Conuus.

Siue sacræ vestis. Conuus.

Co. Th. eo. ti. l. 2.

c Auratas. Paragaudas. i. brodas de auro in vulgari, quæ in gaudis vestimētorum seu chlamydū poni solent. para. n. Græcè Latinè iuxta: gaudas i. gauda: inde paragauda. i. iuxta gaudam. Acc.

Conco. ad hanc l. c. cleriei officia. cū glo. super verb. notanda. cū de vi. & hon. cler.

d Viriles non vetat hæc mulieribus: vt ℥. l. prox. in prin. & in Py. & ℥. nul. lic. i fre. l. 1 § nulli.

XV. Iidem AA.

Qui aut patre cōchylegulo geniti, pbabunt, aut matre, memoratæ adscriptioni obnoxios a se eē nō ambigant.

a Deest cōstō Græca, ex prætermissis repetēda.

TITVLVS VIII.

DE VESTIBVS Holoberis b & auratis, & de intinctiōe sacri muricis.

I. Imp. Valent. Valens, & Grat. AAA. Archelao Com. S. L.

Auratas ac sericas paragaudas c auro intextas viriles d priuatis vsibus cōtexere cōficereq; prohibemus: & i gynęciarijs e tm̄ nr̄is fieri pcipim⁹. D. v. Non. Iul. Nebiodumi. Acc. xv. C. Au. Marcienap. Valēt. N. P. & Victore Coss.

II. Imppp. Gratia. Valē. & Theo. AAA. Floro P. P.

Nemo vir f auratas hēat aut i tunicis aut in lineis g paragaudas: h nisi hi tātūmō, q-b⁹ hoc pp iperiale ministeriū i cōcessū ē. nō n. leui aiaduersiōe plectet qsqs vetito se & indebito nō abdicauerit īduměto. D. iij. C. Apri Constanti. Anto. & Svagrio Coss.

Non debent lana vel pāni tingi aliquo colore simili colori muricis. B.

II. Imppp. Theod. Arca. & Hon. AAA.

Vellera adulterino k color fucata, l i specie sacri muricis m itingerī nō sinim⁹: nec tinctū cū Rhodino n pri⁹ serico, alio o postea colore fucari: cū de albo p oium q colorū tigēdi copia nō negeī: nā capitalē penā illicita tētātes sucipient.

IIII. Imp. Theo. A. Maximino Com. S. L.

Temperent vniuersi, r cuiuscūq; sint sex⁹, dignitatis, artis, pfessiōis & generis, ab hmōi speciei s possessione, q̄ soli pricipi eiusq; domui dedicat: nec pallia t tunicasq; domui qs sericas ₂ texat, aut faciat. Quę tincta ₂chylio, q̄ nulli⁹ alteri⁹ pmixtiōe t ₂texta sūt: pferant ex ędib⁹, u tradāturq; x tunicæ aut pallia ex oi parte texturę y cruore infecta cōchylij. z Nulla stamina a subtexant b tincta cōchylio, nec eiusdē infectionis c arguto d pectine solidāda fila decurrant: e reddēda ærario olobera vestimenta virilia protinus offerant. Nec ē, vt qsquā de abiurato pcio f cōqueratur: quia sufficit calcatæ g legis impunitas. Ne quis h

k Vellera. Adulterino. i. apposito.

l Fucata idest tincta.

m Muricis. pisces, vt sup. ti. i. l. si quis.

n Rhodino. piscis genus aliud à murice.

o Alio. s. purpureo vel rubeo, quod solum imperatoribus competit: vt inf. l. prox. non enim bene caperet colorē sicut de albo.

p De albo. scilicet colore.

q Omnium. aliorū; idest in omnes colores: vt tamen de purpureo non liceat nisi deputatis ad hoc. de alijs liceat cuilibet: vt ℥. quæ res vē. non poss. l. 1.

r Temperent. Speciei. non ergo emere, vel alio titulo habere licet, vt sup. quæ res ven. nō pos. l. 1. & 2 nec in stipu. deduci: vt isti. de inu ti. stip. § 1.

Co. Th. to 21. f.

t Pallia. Prohibuit possidere: nunc phibet vestimenta vel pannum. cōficere priuatis.

t Permixtiōe sed tota sunt de serico.

u Aedibus. s. priuatorum.

x Tradanturque. scilicet principibus, vel comiti commerciorum.

y Texturæ. vtrumq; ergo est eiusdem coloris.

z Conchylij. scilicet sunt, subaudi. vel non subaudi, quia est infra eod. & dic. q. velius cōchylij dicatur coccina purpurea, quæ nihil varij coloris continet: & continetur purpuræ appella. vt ff. de leg. 3. l. si cui lana. § fi. & est varij coloris: vt eo. titu. l. quæsitum. § coccum.

a Olo-

a Stamina. quid sit, dic. vt ff. de leg. 3. l. si cui lana. § plane. Ac.

b Subtexantur. ab aliquo priuato, idest texantur.

e Et in gynæciarijs, loca vel stationes, vbi hæc fiunt.

f Accursius.

Nemo vir. Secus in fœmina, vt ℥. l. proxi.

g In lineis. qsiq; n. quadrata ponit in lineis, vel quasi linea. vel dic tunicis lineis, & laneis. s. pānis.

h Paragaudas. expone, vt ℥. proxi.

i Ministerium. i. beneficiū. sic ff. de acq poss. l. quod meo. in prin. Vel ideo: quia his cōcedit qui stant in suo ministerio, vt magis sint ornati. arg. ff. de pecu. l. ad vestimentum. Acc.

c Infectionis. quia adhuc non est filata.

d Arguto. idest acuto.

e Decurrant. per manus alicuius priuati, vel in domo alicuius priuati.

f Abiurato precio. idest dicere: precium quod pro ea dederat priuatus, amittit, licet inter se dedisse: quia satis est quòd non punitur faciens illicitum commercium.

g Calcatæ. idest contemptæ.

h Ne quis. corrigit se, & dicit nequis, i. nullus. Et no hic.

vero nūc hmōi ſuppōſiōe i laqueos nouę cōſtitutionis icurrat: alioq ad ſimilitudinē lęſę maieſtatis piculū ſuſtinebit. D. xvii. Cale. Februa. Conſtantino p. Victore V.C. Conſ. V. Impp. Theo. & Valē. AA. Appollonio Cō. S. L.

PVrpuræ nūdinas, [a] licet inumeris ſint cōſtitutioībus phibitæ [b] recēti quoq; iterminatione vetamus: & ideo ſeptimū de ſcrinio exceptorū, ſextū de ſcrinio canonū, qntū ď ſcrinio tabulariorū † ad baphia Phęnices [c] pcerū tēp' mitti pcipimus vt oīs fraus eorū [d] prohibeat ſolertia, timētiū [e] ne qſitis lōgo ſudore ſtipendiis careāt: & viginti librarū auri cōdemnatione pposita. Dat. viii. Id. Mart. Conſtantinop. Iſidoro & Senatore Coss.

TITVLVS XI.

DE FABRICENſibus. [f]

Pecunia pro ſpecie ſolui non debet. Bar.

I. Imppp. Valenti. The. & Arc. AAA. Taria. P. P. †

OMnib' fabricis nō pecunias p ſpeciebus, ſed ipſas ſpēs ſine dilatiōe inferri pcipim': [g] vt venerabilis, [h] & q̄ facilè deducat ignib' ſeu liqueſcat ferri materies pbeat: quò propter' adēpta fraudib' facultate, cōmodo publico conſulat. Da. xv. Calen. Nouem. Theo. A. ii. & Cynegio Coſſ.

Primicerius fabricenſis per biennium habet vacationem à muneribus. & ſingulis biennis ad ſalutandum principem admittitur vt protector. B.

II. [illegible]

PRimicerīū [i] fabricę poſt biēnīū n ſolū vacatiōe, [k] verūetiā honore donari pcipim' ita, vt inter protectores [l] eiuſdē fabricæ p biēniū adoratur' æternitatē [m] nrām ſuo quiſque tpe dirigat. Dat. iiij. Id. Mart. Med. Valen. A iiij. & Neothe. Coſſ.

Fabricenſibus tyronibus ſtigmata brachijs infliguntur: ad quę ſigna cognoſcuntur, & qui eos celauerint, cum eorū liberis fabricæ reddūtur. B.

III. Imp. Arcadius & Hono. AA. Oſio magiſtro officiorum. †

STigmata, [n] hoc ē nota publica, fabricēſiū brachijs ad imitationē tyronū infligant, vt hoc ſaltē mō poſſint latitātes agnoſci: his q eos ſuſceperint, vel eorū liberis [o] ſine dubio fabricę vindicādis, & q [p] ſurreptiōe quadā declinādi opis, ad publicæ cuiuſlibet ſacramēta militię trāſierint. Dat. xiiii Cal. Ianua. Conſtantino. Hono. A. iij. & Eutychano Coſſ.

IIII. Impp. Honor. & Theodoſius AA. Anthemio. P. P. †

SI quis [q] conſortium fabricenſium crediderit eligendum in ea vrbe in qua natus eſt, vel in qua domicilium collocauit: his quorum intereſt cōuocatis, prius acta cōficiat, ſeſeq; doceat nō auo nō patre curiali pgenitū nihil ordini ciuitatis ďbere nulli ſe ciui cōmanere obnoxiū, atq; ita demū geſtis cōfectis, vel apud moderatorē puincię, vel ſi is abſit apud defenſorē ciuitatis, ad militiā [r] quā optauerit ſuſcipiat. quòd ſi abſq; hac cautiōe [s] quiſ-

hic impunitatē calcatę legis. Acc.

[a] PVrpurę nūdinas l. mercationes.

[b] Prohibitę. vt ſ. quę res vē. nō poſſunt l. j. & 2. & ſ. tit. 1. l. lotas. & ſ. l. px. in princip.

[c] Phœnices. prouinciæ nomē: vt j. q eta. l. 1. in qua fuit natus Vlpia. vt ff. de cēſi. l. 1. in princip.

[d] Forū. q cōtra hāc l. facerēt. ſic ſ. de offi. co. ſac. lar. l. j in prin.

[e] Timētiū. tātū pdictorū, q niſi bene faciāt pdent ſalariū, & 2a. l. auri. vt ſubjcit al. j dicit in aa. lib. puniri exercētes mercaturas i pdictis. ſed ſupiōr ponit pœnam maieſtatis, vt in fin. ſuperioris legis.

[f] DE FABRIcenſibus.

Eſt tēpus belli & pacis, vt inſtit. in proœ. pulchritudo veſtium tpe pacis. vt ſ. titu. 1. Pulchritudo armorū tpe belli: vt hic. ergō ſunt fabricēſes, q publica arma faciūt & i publicis fabricis & nō aliàs: & dāt primicerio, q reponat i publicis armamētis vt in auth. de armis. Et not. q ſtricte dicit faber hīt. aliàs p oī ferri percuſſore: vt ff. ad leg. Rho. de iac. l. 2. §. 1. aliàs ē pro ſignario: vt ff. de ver. ſignifi. l. ferri. §. fin. ſed in auth. eo. dicuntur fabricenſij & armificatores, q hic dicunt fabricēſes. Et nota q priuato nō licet facere, vēdere, emere, vel transferre arma: ſed habent cultellos paruos: vt in authen. eo. multomagis fuſtes & lapides. licet & hæc arma dicātur vt ff. de verbo. ſignifi. l. armorum.

[g] OMnibus. Præcipim'. qa aliud p alio, vt ff. de exer. mu. l. illud & ff de lega. j. l xj. §. fi. & de auro & argē le. l. j. in fi.

[h] Venerabilis. aliàs venerabilis. aliàs vero nobilis, aliàs bene habilis.

[i] PRimicerīū. omnium cuiuſ die vt in rubr.

[k] Vacatione. aliorum perſonaliū munerū. Vel dic ē hmōi primicerii, nō fabri. vt j. eo. l. iure. Acc.

[l] Protectores. idem que primicerius, & eſt alius protector. &c. aliàs protectores &c.

[m] Aeternitatem. duo improprię hic dicuntur, nam non eſt æternus: vt ff. de ſer. vr. prædi. l. eum. ſic & infra tit. 1. l. fi. Item nec adoratur niſi deus. ſed ideo, quia tam reuerentia adhibe. dicit ergo debere eum viſitare principem poſt ſingulum biennium, q honorabit eum.

[n] STimata. inſtrumenta erant q b' felici nomina noſtræ pietatis impreſſo eorum brachia ſignabantur, ſicut & tirones, vt hic ſubiicit & aquarii, vt infra de aquæduc. l. pe. non autem in vultu: vt ſupra. de pœn. l. ſi quis. Et dic quòd de plurali tranſit ad ſingulare, cum dicit, hoc eſt nota &c. ſic econtra ſ. de in ius voc. l. hna.

[o] Liberis. ſi conſenſerint vel ſuſceperint: aliàs non, arg. ſupra de lib. cau. l. fi. & de liber. & eorum libe. l. 1. & 2.

[p] Et qui ſub. illis fabricenſibus, qui &c. & in fin. ſuban. vindicādis. ad quod ſupra de decur. l. fabricenſes, & arg. ſupra de muriln. l. ęterniam. & j. de man. & co. l. fi.

[q] SI quis. Hac lege dicitur qualiter creatur fabricenſis, ſuper ore qualiter conſectetur.

[r] Ad militiā. ſ. fabricenſium.

[s] Cautione. ideſt cautela & ſolennitate.

Cod. Th. 10. 20. vl.

† Alc. hic legit de ſcrinio veſtiarii ad baphias phœnices Cui vt accedā, facit quod i exemp. Viſt. legitur. quintū de ſcrinio tabulariorum quintum de ſcrinio ad baphia &c. vt omiſſā dū taxat voce veſtiarii putes Cæterū Alc. hic videt legere ſeptē, ſex, & sta deinceps, p eo q hic eſt ſeptimū, ſextū &c. tū illum video.

† Co. Th. 10. 22. 2.

Arma facere, vēdare, nec aemere priuato licet.

† Co. Th. 10. 22. 3.

† Co. Th. 10. 22. 4.

piam ad fabricensiũ cõsortium obrepserit, sciat se ad ordinis [a] cui debetur, patriæq; suæ munera esse deducendum: ita vt nulla eũ nec tẽporis nec stipendiorũ prærogatiua defendat. Da. xv. Ca. Iun. Constantin. Honor. viij. & Theo. V. AA. Coss.

V. Impp. Theodo. & Valent. AA.

IVre prouisum est fabricenses artibus proprijs [b] inseruire: vt exhaustis [c] laboribus immorẽtur cum sobole professioni cui nati sunt. Denique quod ab vno committitur, id totius delinquitur periculo numeri: vt constricti nominationibus [d] suis, sociorum actibus quandam speculam gerant: & vnius damnũ [e] ad omniũ transit dispendium. vniuersi itaq; velut in corpore vni' formæ vnius decoctionis, [f] si ita res tulerit, [g] respondere cogentur.

Fabricenses & eorum vxores & liberi durante officio, vel finito non possunt, nisi coram præfecto prætorio vel magistro officiorum conueniri. B.

VI. Impp. Leo & Anthemius AA. Eufemio mag. off.

EOs qui inter fabricenses sacræ fabricæ sociati sunt, vel eorũ vxores, [h] aut filios, qui itidem inter fabricenses militare dicuntur: nec alibi pulsare volentibus respondere præcipimus, nisi in iudicio tuæ sublimitatis, [i] ad cuius iurisdictionem potestatemq; pertinentes: nec eos post stipendiorum finem [k] & militiæ, super ciuilibus vel curialib. muneribus, quibus nullo modo subiacere monstrantur, [l] à viris clarissimis rectoribus prouinciarum, vel eorum officijs præter licitum [m] inquietari.

Prohibet fabricenses aliquem administrationẽ vel agriculturam assumere: & punit dominos, qui eas locauerint, & fabricenses, qui eas conduxerint. Bar.

VII. Imp. Anastasius A. Eufemio mag. off.

NVllus fabricensium conductioni [n] vel administrationi, vel agriculturæ alienarum rerũ se posthac immiscere conetur. [o] dominis quidẽ si qui ꝯ hæc statuta meæ pietatis venire ausi fuerint, res vel prædia quæ sciens [p] ꝙ fabricenses sunt, ijsdem fabricensib. ministranda cõmiserint, amissuris: fabricensibus verò grauissimẽ coercitis, post facultatum suarum amissionem, perpetui exilij pœna & animaduersione retinendis. Quoties sanè in translatione armorum angariæ necessariæ fuerint, sublimitas [q] tua literas ad eminentissimam iubeat dirigi præfecturam: & numerum ei armorũ, & ex quo loco transferẽda sint, indicare. vt continuò super præbendis angarijs pro numero eorũ quę transferuntur armorum, præceptione sua viros clarissimos moderatores prouinciæ conueniat, [r] vt secundum missam à sublimitate tua notitiam, naues vel angariæ confestim de publico [s] præbeantur. Quòd si aliqua tarditas vel negligentia post datas à sublimitate tua ad eminentissimam præfecturam literas, in destinandis auctoritatibus [t] amplissimæ tuæ sedis intercesserit, & ex hoc armorum transuectio fuerit impedita: in quinquaginta libras auri tam numeriarum pro tempore officij eiusdem amplissimæq; sedis, quàm alios, quorum interest, condemnari præcipimus, eamque auri quantitatem protinus exactam

a Ad ordinis. primi, de quo refugeras. & facit ꝫ. de aquędu. l. diligenter. & ꝫ. de p̄. scrip. xxx. ann. l. competit. & ꝫ. l. proxi. & ꝫ. de fug. col. l. 1. & ꝫ. de dec. l. omnes qui. & l. omnes curiales. de metal. l. fi.

b IVre. Proprijs. s. fabricis.

c Exhaustis per antiphrasin, i. nõ exhaustis. nam & fames auri dr̃ sacra. i. execrabilis, vt ꝫ. de episcop. & cle. l. si quemquam. Vel adeo debent laborare. vt & eis exhaustis & senibus facti laborent per sobolem: vt ꝫ. de decu. l. fabricenses.

d Nominationibus. idest qui nominauerunt eos qui ꝑ eis si son rñdent. Vel dic, idest pp suas denominationes tenẽtur & circa alios puidere: & sic primo datiui, secundo ablatiui sunt casus. Acc.

e Damnũ. i. ab vno illatũ. vel idest pauper tas. nam alij tenebũtur. & hæc rõne eiũ succedunt inter se: vt ꝫ. de hær. dec. l. fi.

f Decoctionis. i. administrationis. ad qd̃ ꝫ. de susce. & arca. l. si aliquid.

g Tulerit. i. contigerit ꝙ alter depauperetur, vel alter det damnũ. ad quod ꝫ. de nau. l. fi. Et primo conuenitur damnũ inferens: vt ꝫ. quo quis. or. l. i. & 3. Sed ꝯ ꝫ. de pœn. l. sancim'. & de anoff. secta. l. si quis in suo. §. fina. Sed hoc est speciale, quia ipse delinquere videtur, vt hic dicit, cum debeat prouidere. ad quod ff. de offi. procons. l. 3.

h EOs qui. Vxores per viros: non ꝙ ipsæ sint fabricenses, vt ff. de mu. & ho no. l. 3. §. corporalia.

i Sublimitatis. loqr̃ Eufemio magist. officiorum. Et no. ꝙ hæc lex duo dat eis priuilegia: vnum durante officio, aliud post. Ac.

k Finem. qñ in certum tempus fuerit adsumptus: aliàs ꝑpetuo ipse & filij tenerentur, vt supra l. proxi. in prin. Acc.

l Monstrantur. etiã durante officio, s̃m P. & sic sub. sup. post finem, s. etiam. Sed ꝯ ꝫ. eo l. 2. nã si est speciale in primicerio, in alijs ergo secus.

m Licitum. i. quod esset contra licitum.

n NVllus fabricẽsium. Conditioni. aliàs conductioni.

o Conetur. ad quod sup. loca. l. fi. Acc.

p Scientes. sic sup. loca. l. si ignorans.

q Sublimitas. magistro officiorum loqr̃. & facit ꝫ. de cursu. pu. l. cursum, & ꝫ. de naui. l. cum nauarchorum. Acc.

r Côueniat. Vos inquam conueniõ n̄ iudici.

s De publico. No. de publico.

t Auctoritatibus. aliàs actoribus, idest literis præsidis, vt prædixi. & dicuntur actores, quia auctoritatem præbeant deferentis.

DE

hic impunitatẽ calcatę legis. Acc.
a Purpurę nūdinas. i. mercationes.
b Prohibitę. vt S. quę res vē. nō possunt l. j. & 2. & S. tit. 2. l. locat. & S. i. pa. in princip.
c Phoenices. prouinciæ nomē: vt j. q eta. l. i. in qua fuit natus Vlpia. vt ff. de cēfi. l. 1. in princip.
d Eorū. q cōtra hic l. fecerēt. sic S. de offi. co. sac. lar. l. j. in prin.
e Timētū. tsiā pdictorū, q nisi bene facilt pdente salariū, & xa. l. pauri. vt subijcit al. j. dicit in aa. lib. puniri exercētes mei enti bes l pdictis. sed Supidt ponit pęnam maiestatis, vt in sin. superioris legis.

Cod. Th. 10. 20. vi.

Ale. hic legit de scrinio vestiarii ad baphias phoenices: Cui vrac cedā, fa cit quod I exemp. Vict. legi tur. quin tū de scri nio tabu latiorum quinium de scrinio ad baphia &c. vt o mistā dū taxat voce vestiarii pater Cæterū Ale. hic videt legere se pté, sca. & ita deinceps pro co qd hic est septimū, sextū &c. vt illum videto.

Co. Th. 10. 22. 1.

Arma facere, vende re, nec emere pri uato licet.

¶ DE FABRICENSIBUS.

Est tēpus belli & pacis, vt instit. in proœ. pulchritudo vestium tge pacis. vt S. titu. 1. Pulchritudo armorū tpe belli: vt hic. ergo sunt fabricēses, q publica arma faciūt & l publicis fabr. eas: & nō aliàs: & dai primiceno, q reponat l publicis armamētis vt in auth. de armis. & not. q stricte dicit faber hic. aliàs pro ferri cussore: vt ff. ad leg. Rho. de iac. l. 2. §. 2. aliàs & pro ignatio: vt ff. de ver. signifi. l. ferri. §. fin. sed in auth. eo. dicun tur fabricensis & armificatores, q hic di cunt fabricēses. & nō ta q priuato nō licet facere, vēdere, emere, vel transferre arma: sed habent cultellos paruos: vt in authen. eo. multomagis fustes & lapides. licet & hæc arma dicātur: vt ff. de verbo. signifi. l. armorum.

a Omnibus. Præcipi mus. qa aliud pro alio. vt ff de excu. tu. l. il lud & ff de lega. j. l xj. §. fi. & de auro & argē. l. j. in fi.

vero nūc hmōi supptiōe i laqueos nouę cōstitutionis icurrat: alioq ad simi litudinē lęsę maiestatis piculū sustinebit. D. xvii. Cale. Februa. Constantino p. Victore V. C. Conss.

V. Impp. Theo. & Valē. AA. Appollonio Cō. S. L.

Purpurę nūdinas, a li cet inumeris sint cō stitutioibus phibitæ b re cēti quoq; iterminatione vetamus: & ideo tēp: imū de scrinio exceptorū, sex tū de scrinio canonū, gn rū d scrinio tabulariorū l ad baphia Phœnices c p certū tēp' mitti pcipimus vt oīs fraus eorū d prohi beat̃ solertia, timētiū e ne q̄sitis lōgo sudore stipen diis careāt: ēt viginti libra rū auri cōdemnatione, p posita. Dat. viii. Id. Mart. Constantinop. Isidoro & Senatore Coss.

TITULUS XI. DE FABRICENSIBUS. f

Pecunia pro specie sol ui non debet. Bar.

I. Imppp. Valenti. The. & Arc. AAA. Tatia. P. P.

Omnib' a fabricēsis nō pecunias, p speciebus, sed ipsas spēs sine dilatiōe inferri pcipim': g vt venerabilis, h & q̄ facilē deducat̃ ignib' seu li quescat ferri materies p̄ beat̃: quò prōpti' adēpta fraudib' facultate, cōmo do publico consulat̃. Da. xv. Calen. Nouem. Theo. A. ii. & Cynegio Coss.

Primicerius fabricensis per biennium habet vacationem à muneribus. & singulis biennis ad salutandum principem ad mittitur vt protector. B.

II. [illegible] AAA. Rufino [illegible] officiorum. a

Primicerii fabricę post biēniū ñ solū va catiōe, k verūetiā honore donari pcipim' ita, vt inter protectores i eiusdē fabricæ p biēniū adoratu r' æternitatē m nrām suo quisque tpe dirigat̃. Dat. iiij. Id. Mart. Med. Valen. A iiij. & Neothe. Coss.

Frabricensibus tyroni bus stigmata brachijs in figuntur: ad quæ signa cognoscuntur, & qui eos celauerint, cum eorū libe ris fabricæ redduntur. B.

III. Imp. Arcadius & Hono. AA Osio magistro officiorum.

Stigmata, n hoc ē no ta publica, fabricēsiū brachijs ad imitationē ty ronū infligant̃, vt hoc sal tē mō possint latitātes a gnosci: his q eos suscepe rint, vel eorū liberis o sine dubio fabricę vindicā dis, & q p surreptiōe qua dā declinādi o pis, ad publicæ cuiuslibet saeramē ta militię trāsierint. Dat. xiiii Cal. Ianua. Constan tino. Hono. A. iij. & Euty chano Coss.

IIII. Impp. Honor. & Theodosius AA. Anthemio. P. P.

Si quis q consortium fabricēsium credide rit eligendum in ea vrbe in qua natus est, vel in qua domicilium colloca uit: his quorum interest cōuocans, prius acta cōfi ciat, seseq; doceat nō auo nō patre curiali pgenitū nihil ordini ciuitatis dbe re nulli se ciui cōmanere obnoxiū, atq; ita demū ge stis cōfectis, vel apud mo deratorē puinciæ, vel si is abfit apud defensorē ciui tatis, ad militiā r quā op tauerit suscipiat̃. quòd si abfq; hac cautiōe s quif-

h Venerabilis. aliàs venerabilis. alias vel nę nobilis, aliàs bene habilis.
i Primicerii. officium cuius dic vt in rubr.
k Vacatione. aliorum personaliū munerū. Vel dicit hmōi primicerii, nō fabri. vt j. eo. l. vlt. Acc.
l Protectores. idem quę primicerius. & est alias protector. &c. aliàs protectores &c.
m Aeternitatem. duo improprie hic dicuntur, nam non est æternus: vt ff. de ser. ve. prædi. l. eam. sic & intra tit. c. l. si. Item nec adoratur nisi deus. sed ideo, quia cum reuerentia aditur. dicit ergo debere eum visitare principem post singulum biennium, q honorabit eum.
n Stigmata. insignia menta erant q b' felici nomine nostræ pietatis impressa eorum brachia signabantur, heut & tyrones, vt hic subijcit: & aquarii, vt in fra de aquæduc. l. pe. non autem in vultu: vt supra. de pœn. l. si quis. Et dic quòd de pluralitantis ad singulare, cum dicit, hoc est nota &c. sic econtra S. de in ius voc. l. hna.
o Liberis. si confessi sint vel suscepe rint: aliàs non, arg. supra de lib. cau. l. h. & de liber. & eorum libe. l. i. & a.
p Et qui. sub. illis fabricensibus, qui &c. & in fin. subau. vindicādis. ad quod supra de decur. l. fabricenses. & argu. supra de mutile. l. eter nam. & j. de man. & co. l. si.
q Si quis. Hæc lege dicitur qualiter creatur fabricensis, super ore qua liter confecetur.
r Ad militā. s. fabricensium.
s Cautione. idest cautela & solennitate.

Co. Th. 10. 22. 3.

Co. Th. 10. 22. 4.

Ad

piam ad fabricensiũ consortium obrepserit, sciat se ad ordinis [a] cui debetur, patriæq́; suæ munera esse deducendum: ita vt nulla eũ nec tẽporis nec stipendiorũ prærogatiua defendat. Da. xv. Ca. Iun. Constantin. Honor. viiij. & Theo. V. AA. Coss.

V. Impp. Theodo. & Valent. AA.

IVre prouisum est fabricenses artibus proprijs [b] inseruire: vt exhaustis [c] laboribus immorẽtur cum sobole professioni cui nati sunt. Denique quod ab vno committitur, id totius delinquitur periculo numeri: vt constricti nominationibus [d] suis, sociorum actibus quandam speculam gerant: & vnius damnũ [e] ad omniũ transit dispendium. vniuersi itaq; veluti in corpore vni formæ: vnius decoctionis, [f] si ita res tulerit, [g] respondere cogentur.

Fabricenses & eorum vxores & liberi durante officio, vel finito non possunt, nisi coram præfecto prætorio vel magistro officiorum conueniri. B.

VI. Impp. Leo & Anthemius AA. Eufemio mag. off.

EOs qui inter fabricenses sacræ fabricæ sociati sunt, vel eorũ vxores, [a] aut filios, qui itidem inter fabricenses militare dicuntur: non alibi pulsare volentibus respondere præcipimus, nisi in iudicio tuæ sublimitatis, [b] ad cuius iurisdictionem potestatemq́; pertinentes: nec eos post stipendiorum finem [k] & militiæ, super ciuilibus vel curialib. muneribus, quibus nullo modo subiacere monstrantur, [l] a viris clarissimis rectoribus prouinciarum, vel eorum officijs præter licitum [m] inquietari.

Prohibet fabricenses aliquem administrationẽ vel agriculturam assumere: & punit dominos, qui eas locauerint, & fabricenses, qui eas conduxerint. Bar.

VII. Imp. Anastasius A. Eufemio mag. off.

NVllus fabricensium conductioni [n] vel administrationi, vel agriculturæ alienarum rerũ se posthac immiscere conetur. [o] dominis quidẽ si qui ꝯ hæc statuta meæ pietatis venire ausi fuerint, res vel prædia quæ sciens [p] ꝙ fabricensibus sunt, ijsdem fabricensib. ministranda cõmiserint, amissuris: fabricensibus verò grauissimè coercitis, post facultatum suarum amissionem, perpetui exilij pœna & animaduersione retinendis. Quoties sanè in translatione armorum angariæ necessariæ fuerint, sublimitas [q] tua literas ad eminentissimam iubeat dirigi præfecturam: & numerum ei armorũ, & ex quo loco transferẽda sunt, indicare. vt continuò super præbendis angarijs pro numero eorũ quę transferuntur armorum, præceptione tua viros clarissimos moderatores prouinciæ conueniat. [r] vt secundum missam à sublimitate tua notitiam, naues vel angarię confestim de publico [s] præbeantur. Quòd si aliqua tarditas vel negligentia post datas à sublimitate tua ad eminentissimam præfecturam literas, in destinandis auctoritatibus [t] amplissimæ tuæ sedis intercesserit, & ex hoc armorum transuectio fuerit impedita: in quinquaginta libras auri tam numeriarum pro tempore officij eiusdem amplissimę sedis, quàm alios, quorum interest, condemnari præcipimus, eamque auri quantitatem protinus exactam

[a] Ad ordinis. primi, de quo refugerat. & facit ī. de aquędu. l. diligenter. & ī. de p̄scrip. xxx. ann. l. competit. & ī. l. proxi. & ī. de fug. col. l. 1. & ī. de dec. l. omnes qui. & l. omnes curiales. de metal. l. fi.

[b] IVre. Proprijs. s. fabricis.

[c] Exhaustis per antiphrasin. i. nõ exhaustis. nam & fames auri dr̄ sacra, i. execrabilis, vt ī. de episcop. & cle. l. si quemquam. Vel adeo debent laborare. vt & eis exhaustis & senibus fa ctis laborent per sobolem: vt ī. de decu. l. fabricenses.

[d] Nominationibus. idest qui nominauerunt eos qui p̄ eis fideiussisse videntur. Vel dic, idest pp̄ suas denominationes tenẽtur & circa alios prouidere: & sic primo datiui, secundo ablatiui sunt casus. Acc.

[e] Damnũ. i. ab vno illatũ. vel idest paupertas. nam alij tenebũtur. & hac rõne eiũ succedunt inter se: vt ī. de hær. dec. l. fi.

[f] Decoctionis. i. administrationis. ad qđ ī. de susce. & arca. l. si aliquid.

[g] Tulerit. i. contigerit ꝙ alter depauperetur, vel alter det damnũ. ad quod ī. de oau l. fi. Et primo conuenitur damnũ inferens: vt ī. quo quis. or. l. 1. & 3. Sed ꝯ ī. de pœn. l. sancimus. & de snoffi. testa. l. si quis in suo. §. fina. Sed hoc est speciale, quia ipse delinquere videtur, vt hic dicit, cum debeat prouidere. ad quod ff. de offi. procons. l. 3.

[a] EOs qui. Vxores per viros: non ꝙ ipsæ sint fabricenses, vt ff. de mu. & honor. l. 3. §. corporalia.

[b] Sublimitatis. loqr̄ Eufemio magist. officiorum. Et no. ꝙ hæc lex duo dat eis priuilegia: vnum durante officio, aliud post. Ac.

[k] Finem. qn̄ in certum tempus fuerit adsumptus: aliàs ꝑpetuo ipse & filij tenerentur, vt supra l. proxi. in prin. Acc.

[l] Monstrantur. etiā durante officio, ſm P. & sic sub. sup. post finem, s. etiam. Sed ꝯ ī. eo l. 1. nī si est speciale in primicerio, in alijs ergo secus.

[m] Licitum. i. quod esset contra licitum.

[n] NVllus fabricẽsium. Conditioni. aliàs conductioni.

[o] Conetur. ad quod sup. loca. l. fi. Acc.

[p] Scientes. sic sup. loca. l. si ignorans.

[q] Sublimitas. magistro officiorum loqtur. & facit ī. de cursu. pu. l. cursum, & ī. de naui. l. cum nauarchorum. Acc.

[r] Cõueniat. Vos ioquam conueniõ o iudex.

[s] De publico. No. de publico.

[t] Auctoritatibus. aliàs actoribus, idest literis præsidis, vt prædixi. & dicuntur actores, quia auctoritatem præbeant deferentis.

DE

actam fisci iuribus aggregari: multa præterea triginta librarum auri proposita tam viris clarissimis qui prouincias regunt, quàm eorum apparitoribus, si conuenientibus his armorum subiectio tarditate aliqua fuerit præpedita.

TITVLVS X.

DE VETERIS NVmismatis potestate. [a]

I. Impp. Valent. & Val. AA. Germano PP.

Solidos [b] veterũ principũ [c] veneratione formatos, ita tradi ac suscipi ementibus & distrahentibus iubemus, vt nihil omnino refragationis [d] oriatur, modò vt debiti ponderis sint, & speciei [e] probæ: scituris vniuersis, qui aliter fecerint, haud leuiter [f] in se vindicandum. [g]

Minuta æstimatione floreni, minuitur æstimatio rerum quæ venduntur ad florenum. Bart.

II. Iidem AA. ad Iulianum P.P.

Pro imminutione † quæ in æstimatione solidi forte [h] tractatur, omnium quoq; precia specierum decrescere oportet.

Omnes aurei debent capi æquali æstimatione: et contra faciens grauissime punitur. Bart.

III. Imppp. Gra. Valen tin. & Theo. AAA.

Vniuersos auctoritas tua proposito edicto commoneat [i] obryzatorum [k] omnium solidorum vniforme precium postulare: capitali, .s. supplicio puniendo, qui vel iussa nostræ maiestatis auaritiæ cæcitate contẽpserit, [l] vel æternales [m] vultus, dum fraudibus studet, duxerit violare. [n]

TITVLVS XI.

NVLLI LICERE IN frenis & equestribus [o] sellis, & in balteis [p] margaritas & smaragdos & hyacinthos aptare: & de artificibus palatinis. [q]

I. Imp. Leo A. Leõtico.

Nulli prorsus liceat in frenis & equestribus sellis, vel in balteis suis margaritas, & smaragdos & hyacinthos [r] aptare posthac, vel inserere. alijs autem gemmis frena & equestres sellas & balteos suos priuatos exornare permittimus: de cucurnijs [s] † vero omnem prorsus qualiumcunq; gemmarum habitum percipimus submoueri. fibulis [t] quoq; in chlamydibus his vtantur, quæ solo auro & arte preciosæ sunt. [u] Si quis autem p̃ interdictum pietatis meæ fecerit: sciat se continuo quinquaginta libris auri esse multandum. Nulli [x] præterea priuatorum liceat (exceptis scilicet ornamentis matronalibus & tam muliebrium [y] q̃ virilium annulorum habitu) aliquid ex auro & gẽmis, quod ad cultũ & ornamentũ imperatoriũ ptinet, facere: neq; illud sub hoc colore & prætextu præparare, quòd velit

[a] DE VETERIS numismatis potestate.

Dixit de fabricatione armorum: nunc de fabricatione monetæ. & dic q̃ numisma & aureus & solidus auri idem est: vt hic, & I. de spor. l. 2. & in euange. Cuius est imago &c. cuius pondus erat tale, vt 72. facerent libram auri: vt I. de susce. l. quoties. hoc numisma siue moneta tantũ fiebat olim de auro. vt j.i fin. & effigies principis erat ibi: vt j l. 1. & vsufru. veluti gẽmarũ poterat legari in eisi vt ff. de vsufr. l. numismatũ. & qui hãc falsant, puniunt. vt j. eo. l. fina. hodie vero cũ cõcessione principum fit à regib. & ciuitatibus etiã de ere. non dicas à priuato, vt I. de fab. l. 2.

Matt. 22. b.

[b] Solidos. idest aureos à soliditate quia de solido auro fiunt, vt I. de susce. l. quoties. & not. in rub.

[c] Principum. vt Philippi, vt ff de aur. & arg. leg. l. Quintus. §. fin autem.

[d] Refragationis. i. refutationis.

[e] Speciei. q. non deteriorata sit res: vt I. de pon. l. 2.

[f] Haud leuiter. idest non. sic I. qui. mun. vel præ. l. 1.

[g] Vindicandum. off. in extraor. Acc.

[h] Pro imminutione. Solidi forte argẽtei, s̃m Py. vel diu aurei, & dic tractatã à principe, vel eo q̃ habet auctoritatem. & quod subijcit, precia .s. ipsius aurei: qui sunt precia rerum, quasi d. pro minori summa accipiuntur cum dantur p̃ precio cuiuslibet spẽi.

† De materia mutationis & minutiõis monetarũ vl de bonũ tex. p ca no. in ca. cũ olim. ex̃ de cẽsi.

[i] Vniuersos. Commoneat. postulare, quod est inf. vnifor. Acc.

[k] Obryzatorum. i. nummorum aureorum de optimo auro: quod sic dicitur, vt I. de vesti. olo. in rub. ne, ac si dicat, tãtum valeat vnus aureus quãtum alius & tantidem vendãtur.

[l] Contempserit. vendendo plus vnum q̃ alium.

[m] Æternales. idest principis. cuius est ibi imago. vt I. l. 1. & dicitur æternalis, qa imperiũ semper durat: vt in auth. quomodo opor. epis. §. fina. scilicet vno existẽte pro alio: sic sup. de fabri. l. 2. & sic nõ est contra ff. de ser. vrb. præd. l. eum.

Imperiũ est æternum.

[n] Violare. radendo forte. vt ff. de fal. mo. l. qui nummos. & est pœna ignis in hac aurea principis: & in alia capitis, idest deportationis: vt j. de fal. mo. l. 2. & in §. an flore.

NVLLI LICERE in frenis & equestribus &c.

[o] Eques. ab equo dictis.

[p] Et in balteis. idest cingulis vel gen⁹ vestis. sed hic videtur poni pro cingulo equi, vel pectorali, q̃ quasi cingunt.

[q] Palatinis. vt j. §. nulli.

[r] Nulli. Hyacinthos. q̃ sunt p̃ciosiores alijs. vt hic probat.

[s] De cucurnijs. cucurnia dr̃ morsum freni. Sed R. dicit id qđ equis imponit, vt non incutiuntur.

† Al. curcumis. Azo. q̃ ait esse eam partẽ freni equi, q̃ ori eq imponit. & vulgo morsus equi appellatur.

[t] Fibulis. i. chlamydib. chlamys militũ purpura regũ: stola sacerdotũ: toga aduocatorũ: habit⁹ rusticorũ: cuculla monachorum appellat, vt hic. & I. de vest. olo. & j. q̃ mil. si po. l. fi.

Vestium diuersa genera.

[u] Preciosę sunt. q. d. sine omni gemma.

[x] Nulli. Hic de ij. parte tub. vsq; ad fi.

[y] Muliebrium. reperitur exceptus. sic ergo

In annulis, licet ponere gemmas mari & fœminæ. sed mari non aliàs. & facit I. de vesti.olo.l.3.

a Requirit. Not. sic supra. de auro coro. leg. 1.

b Ornamenta. Not. sic I. de vesti. olo. l. penul.

DE CLASSICIS.

c Classem Seleucenam. à Seleucia ciuitate Orientis sic nominata Seleucena. & dic. i. nauigium ad bellandum aptum.

d Vniuersas. classes seu naues. Acc.

e Obsequitur. præfecto prætorio Orientis loquitur.

f Ex incensitis. Lex his qui censentur. seu volunt deputare se huic ministerio. sic res, dicitur in nullius bonis censura.

g Accrescentibus. i. qui superabundant in alijs nauibus.

h Et seleucena. classis seu nauigium, &c.

i Purgandi. malis hominibus, vel prædonibus: vt ar. ff. de offi præfi.l.congruit. Acc.

k Deputetur à præfecto prędicto qui deputatur comiti.

l DE DECVRIA. vrbis Romæ.

Co.Th. tit.l.1.

Decuriones à muneribus excusantur: vt I. de suscep. l. pen. & maxime vrbis Romę decuriones, & differt à titu. de decur. quia hic in specie, &c.

m Si quis decurialem. a tràs curialem.

n Pulsandum. i. accusat eum de aliquo per quod à curia est remouendus: vt ff. de fal. l. falsi § ordine. Item de quacunque lite: nisi forsan contractus vel delictum aliud exigat. Acc.

o Iudicem qui pest

clementiæ principali velut aliquod munus offerre pietas.n.mea hmôi dona non expetit, neque regiû sibi offerri à priuatis cultû requirit. a Sanè si quis posthac aliquid contra vetitû hmôi sanctiôis effecerit, & offerenda clementiæ meæ ornamenta q̃ vsibus regijs deputata sunt, auro gemmisq; decorata, ausus fuerit pparare, centû librarum auri condênatiôe sciat se esse feriendû: capitali quoq; subdendû esse supplicio. Ornamêta b .n. regia intra aulam meã fieri à palatinis artificibus debêt: nô passim in priuatis domib' vel officinis parari. Vnde sûma seueritate sãcimus, vt qđ in cultu ornatuque nro sacrum & adoptabile est, id facere temeritas priuata non audeat. Si quis sanè contra vetitû tranquillitatis meæ aliquid fecerit, definitam superius multam ab his p officia palatinorû exigi & sacris largitionibus nostris iubemus inferri.

TITVLVS XII.

DE CLASSICIS.

I. Impp. Valêti. & Valês AA. † Auxonio. P.P. †

Classem Seleucenam c aliasq; vniuersas d ad officiû qđ magnitudini tuę obsequitur, e volumus pertinere: vt classicorum numerus ex incensitis, f vel accrescentibus g côpleatur: & Seleucena h ad auxilium purgandi i Orientis aliasque necessitates comiti Orientis deputetur. k D. Ind. xij.

TITVLVS XIII.

DE DECVRIALIBVS vrbis Romæ. l

I. Imppp. Valenti. The. & Arcadius AA. ad Trifolium. P.P. †

Si quis decurialem m de auferendis priuilegijs putauerit lite pulsandum: n intelliga: se curiæ interpellare debere iudicem. o D. xiiij. C. Febru. Med. Timasio & Promoto Coss.

II. Imppp. Arc. Hono. & The. AAA. Exuperantio, Iulio, & cęteris decuria †

Leges decuriales tam à superioribus principibus, quam à diuo parente nostro conditas, nostra auctoritate firmam'. Singulos itaque iudices scire volumus, ne quis huic collegio iniurijs corporalibus tentet notam atterere, p neque ab ijs commodis q̃ rationibus approbant audeat separare. huic.n. collegio volumus antiquam priuilegiorum prærogatiuam seruari. q D. viij. Id. Iul Romæ, Honorio, A. vj. & Aristęneto Coss.

TITVLVS XIIII.

DE PRIVILEGIIS corporatorum vrbis Romæ.

Incolæ vrbis Romæ gaudent priuilegijs ciuium. Item ciues Romani vbicunque morãtur, possunt ad ciuitatem retrahi. B.

I. Impp. Hono. & Theo. AA. ad Alypium P.V.

Nulli sit r liberum, nulli permissum, vt nouum aliquid vrbis s incolæ in vrbe sustineant: sed in honorem æternæ vrbis corporatis s indulta suffragia valere t præcipimus. Cura autem rectorum prouinciarum, corporati vrbis Romæ, qui in peregrina u transgressi sunt, redire cogantur: vt seruire possint functiôibus quas impo suit antiqua solênitas. x Dat. Prid. Id. Iul. Aquil. Tatiano & Symmacho Coss.

curiæ decurionum illorum. ad quod I. de iur.om.iu le.si. & dicas hos alios, quã senatores: quia illi conueniuntur sub certis iudicibus: vt I. vbi senat. l. senatores, Arg. contra I. de dec. l. omnes iudices.

p Leges. Atterere. i. atterendo infligere. P. ad quod I. de dec. l. omnes. & de pœ. le. decurionum. & ff. de dec l. si. nisi I casu. vt I. de decue. l. quilibet.

q Seruari. f tormêtis & pęnis & similibus euitandis. Et no. duo in decurionibus, s. decuriones non torquendos: & antiqua priuilegia seruari.

DE PRIVILEGIIS corporat. &c.

r Nulli. Vrbis. qui aliunde venientes, ibi domicilium constituerunt: vt I. de. inco. l. ciues. & ff. de sta. ho. le. in. orbe, &c.

s Corporatis. corporatus dicitur, qui in corpore aliquo scribitur proprie: sicut quodlibet membrû hominis corporatum dicitur: & ciuis factus, vel incola: & sûs priuilegiari, vt plebeij à tributo capitis excusent': vt j. de ca. ciui cen. l. 1. & fac. j. de Alexand. pti. l. 1. Acc.

t Valere. Et q nunc de nouo sunt ciues per domicilium, &c.

u In peregrina. s. loca. ad quod I. de dec. l. quidam ignauiæ.

x Solennitas. sic. j. de

† Co.Th. l.14. ti. 1. l.3.§.si quis.

Decuriones torqueri non debent.

† Co.Th. 14. 1.4.

†. Hęc cô stitutio ex 2. 3. & 4. constitut. côflata ē. q̃ extât in codice Theodosiano lib.4 ti. 2. quare ex eo loco pete inscriptiones & consules. cômode enim hic teponi nô poterant nisi hæc côstitutio rursus dissoluta fuisset inter illas.

ʒ. de paſ.pub.l.j ʒ. de agri.& cen l.cum ſa-tis.in prin.

a DE PISTORIBUS.

Q Vicunque ex mãcipiis . id eſt piſtoribus ſa cietibus panẽ palatij. ſic ʒ. de frumen. vrb. Con. l. j. hi ſubſunt comiti horreorum & vt hic dicit. & omni ſpe de eis ius dicitur vt ʒ. de fer.l. publicas. & cõnenlunt ſecundũm P. ſub co mita rerum prin. id eſt procura. Cæſaris: vt ʒ. vbi can. fiſ.l. ſi quis dominicis.

b Quolibet alio modo. ſ. illicito. vel dic generaliter eos ad nullam dignitatem adſpirare. & facit ad ſimoniatam iſti electionem ʒ. de epiſco.& cler.l.ſi quemquam. & ad l.Ibl.repetun.l.fin.& in authent.inſiuan.quod præ.col.2.

c DE SVARIIS idest porcarijs. qui cuſtodiunt porcos ciuium in paleuis: vt infra.l.1.

† Co.Th. 14.4.6. d Suſceptoribus. de his nihil in nigro. ſic ʒ.de condu.ven.l. ſi. ſed de his dicitur ʒ.de ſuſce.l. modios.

a P Orcinarij. Exhibeſt. Quinea animal datur baſtagiarijs: ſupra de marile. leg.qd ad præſens.

• Al.Hilario P. V. vt C.Th. 14.4.8. vnde ſũ ꝑ ſa hæc adſtitutio. f Sordidis. quæ ſũt ʒ. de exen.mu.l.maximarum,& idem de cuſtodibus cæterorum porcorum, argu. ſupra ad leg. Fal. l. h. Acc.

g Q Vicũque. Prouocatur. actor prouocatur eo q. ſibi aliàs non ſatisfit : ſic ff.de ſepar.l.ſi.

† Adiuto rium. h Fori.i. præfecti vrbi.Et not.q. reus ſequitur forum actoris contra regulam. ʒ.de iuriſ.om. iud.l. iuris ordo.

TITVLVS XV.
DE PISTORIBVS.

I. Imp.Leo.A.Viuiano.

Qvicunque ex mancipijs [a] comitis horreorum, digni tatẽ & officiũ ambitione, vel grã, vel pecunia, ſeu quolibet alio mõ [b] poſthac fuerit adſecutus: exutus dignitate, quã contra interdictũ nr̃æ ſerenitatis adeptus eſt, multat[*] & viginti libris auri, ad anti quũ denuo ↄſortiũ collegiũq; reuocef: oẽ & ſpeciale bñficiũ, quocũque modo ꝯ hanc ſanctionẽ fuerit impetratum, penitus conquieſcat.

TITVLVS XVI.
DE SVARIIS, [c]
Et ſuſceptoribus [d] vini & cæteris corporatis.

I. Imppp. Valetinianus, Theod.& Arcad.AAA. Ad Albinum,P.V.†

Porcinarij vrbis æternæ, cum per vigilẽ laborũ populi Ro. commodis exhibeant: [e] ſordidis [f] ſemper muneribus liberentur.D. viij.C.Sep.Romæ. Timaſio & Promoto C.

Prætor vrbis eſt index porcariorũ, ſiue ipſi agãt ſiue conueniãtur. Barto.

II. Imp.Arcad.& Hono. AA.Florentio P.P.*

Qvicunque ex corporibus ſuariorũ ſiue excipiendæ neceſſitate litis adſtricti[g] ſiue inferendæ voluntate ſpontanea prouocatus, [g] iudiciũ voluerit experiri: fori [h] vrbani auditorium † præſtoletur.

TITVLVS XVII.
DE COLLEGIATIS, [i]
& chartopratis, & numularijs.

Qui intrat vnum collegium, & munera ad quæ ordinatus eſt, non exercet: non effugit munera alterius collegij, de quo exiuit: ſed debet de nouo extrahi, & alius in locum eius ſubrogari requiſitus primatibus collegiorum. idem ſi decederet. Bartol.

I. Impp. Theod.& Valẽtinianus AA. Cyro P. V.

Qvi ſub [*] prætextu [k] decanorũ ſeu collegiatorum, cum id munus non impleat, alijs ſe muneribus conantur ſubtrahere, eorum fraudibus credimus eſſe obuiandum: nequis ſub ſpecie muneris, quod minus exequitur, alterius muneris oneribus releuetur: ne argentariorum vel numulariorum munera declinentur ab his qui dici tantum modo collegiati vel decani feſtinant. Ideoque ſiquis eorum ſub nudæ appellationis velamine collegiatũ ſe vel decanũ appellat ſciat pro ſe alium ſubrogandum, q̃ pdicto munẽ ri ſufficiẽs approbef: ſub rogatione videlicet memoratorum, [l] vel eorũ q moriunf, primatum [m] eius qui ſubrogatur, admiſſa iudicio.

Qui ſupra numerum admittuntur in collegio non gaudent beneficio collegij. Bartol.

QVOD autem [n] ſupra numerum, qui [o] in cautis breuibus continetur, nemo ſe quolibet patrocinio, vel cuiuſlibet adſumpta potentia debeat excuſare, hoc noſtræ eſt ſerenitatis cenſere, & tuæ ſublimitatis, tuiq́ue officij cautius obſeruare. Hoc inter omnes æqua lance ſeruari præcipimus: nullo diuinæ domus patrocinio, nulla ſacroſanctarũ eccleſiarum reuerentia, nullo qualibet vel cu

i DE COLLEGIATIS &c.

Dixit ſpecialiter de quibuſdam collegiatis: nunc generaliter.& dicunt à collegio, vt priuilegiati à priuilegio, & iidem dicuntur chartopratæ [k] quia eorum nomina ſcribebãtur in charta, vel matricula patriæ quaſi in patriæ charta deſcripti intra numerum. ſed q ſunt ʒ. numerũ, non gaudent priuilegio: vt ʒ.ſ. quod autem. Vel dicuntur chartopratæ.i.q gaudent in patria, ſcdm Græcos.d. citur enim Græce charta apud Latinos patria. vel dic tertio vt ʒ. in fi. huius l.Acc.

† Carthopratæ ſe-ſſe Alc.li. 8. ſpet.ia hac ipſa dictione, & Pytho hic dictatur pabli ex chartæ ſeruatores.

• Iam ſemel poſita fuit. hæc l. ſub ti. de ſac. ſan.eccle. l.q ſub p̃textu.

k Q Vi ſub prætextu.hanc habes de verbo. ad verbũ ʒ. de ſacroſã. ec.l.q ſub p̃textu.

l Memoratorum. i. in locũ memoratorũ.

m Primatum.ſ. q. de nouo habebit prima tes qui eũ eligant, Py. vel dic eorum.i. qui bus recedit & ad hoc ʒ.de adno.di.tu. l.nemini..

n Quòd autem. hic accipe nemo, quod eſt ʒ. & lege ſuſpenſiue vſque illuc, ſed nẽ &c. Acc.

o Qui. ſ. numerus continetur in breuibus cautis, i.cautela ſcriptis facta examinatio ne eligẽdorum. & facit ʒ. de ſacroſan.eccle.l.non plures.

Suppli-

a Supplicibus. qui supplicant vt suũ locum eis vendere liceat.

b Venditio. emptores huius chartæ dicũtur chartopratæ, qui per chartæ emptionem à quopiam qui in charta vel in matricula est collegiatorum, vel consulum, acquirere volunt, vt alius loco sobrogent. s. vt alludant nomini. i. agant emendo chartã, i. locum cuiq; p chartã tam adsignatum, vt partæ fiant corporati, vt hic. Vel aliter vt no. in rub.

c Supplicum. Idest subiectorum supplicantium.

d Cõstitutionis. aliàs dispositionis.

e Constitutum est. idest quæ onera primus & secũdus agnoscat. ad qđ ꝫ. de coll. dona. vel relena. l. c. & ꝫ. de præ. & omnibus rebus na. l. 2.

f DE STVDIIS liberalibus &c. In quibus duabus tantũ legitimũ ẽt studium, non aliàs nisi ex priuilegio: vt in proœ. digest. §. hęc autẽ tria. hodie imperiũ est scissum, & studiũ multis locis fit, maxime Bononiæ, quæ legalis studij obtinet monarchiam.

† Co. Th. eo. ti. l. 3.

quislibet potẽtia se excusãre. Sed ne tñ circa munera releuãda supplicib. a cõsuluisse noscamur: illud ẽt dicendũ obseruãdumque esse censemus, vt chartæ venditio, b q̃ de prouincijs ad corporatos supplicium c per innouationem translata est, primæ constitutionis d terminis concludat: hoc est, quod in initio dispositionis constitutum est, e id in posterũ nulla addita nouatione seruet.

TITVLVS XVIII.

DE STVDIIS LIBERALIBVS f vrbis Romæ, & Constãtinopolitanæ.

I. Impp. Theodosius & Valent. AA. P. V. †

VNiuersos qui vsurpantes g sibi noĩa magistrorum, in publicis magistrationibus cellulisq; h collectos vndecumq; discipulos circumferre consueuerunt, ab ostentatione i vulgati præcipimus amoueri: ita vt siquis eorũ post emissos diuinæ sanctionis k affatus, quæ prohibemus, l atq; dãnamus, iterum forte tentauerit, m non solum eius quam meretur infamiæ notam subeat, verum ẽt pellendũ se ex ipsa vbi versatur illicitè vrbe n cognoscat. illos verò qui intra plurimorum domos eadem exercere priuatim studia consueuerunt, o si ipsis tantummodo discipulis vacare maluerint, quos itra parietes domesticos docent, nulla hmõi interminatione prohibem⁹. p Sinaũt ex eorum numero q fuerint, qui vident intra Capitolij auditoriũ constituti: hi omnib. modis priuatarum ædiũ studia sibi interdicta esse cognoscant: scituri, quòd si aduersus cœlestia statuta facientes deprehensi fuerint, nil penitus ex illis priuilegijs r consequantur, quæ his qui in Capitolio tantummodo docere pręcepti sunt, merito deferuntur. Habeat igitur auditorium s specialiter nostrum in his t primum, quos Romanæ eloquentiæ doctrina cõmendat, oratores quidẽ tres numero, u grammaticos verò decem. In his x ẽt qui facundia grauitatis pollere noscunt, quoq; numero sint sophistæ, & grammatici æquè decem. y Et qm̃ non his artibus tñ adolescentiã gloriosam z optamus institui, ꝓfundioris quoque scientię atque doctrinæ memoratis magistris sociamus auctores. a Vnum igitur adiungi cæteris volumus, qui philosophiæ b arcana rimet: duos c quoq; qui iuris ad legum volũtates pandant: ita vt vnicuiq; loca specialiter deputata adsignari faciat tua sublimitas: ne discipuli sibi inuicem possint obstrepere, vel magistri: neve linguarum cõfusio permixta, vel vocum, aures quorundam aut mentes à studio literarum auertat. d D. iij. Cal. Mar. Constantino. Theodo. A. xj. & Valentiniano Conss.

g VNiuersos qui. Vsurpãtes. i. frequenter vtentes leges, & sic in bona parte, vt ff. de vsucap. l. fi. Acc.

h Cellulisque. i. qui volunt docere publice vel priuatim, abstineant ab ostentatione vulgari.

i Ab ostentatione. i. conuersatione cum laicis.

k Sanctionis. s. huius quæ &c.

l Prohibemus. s. se immiscere vulgari ostẽtatione.

m Tẽtauerit. vulgariter se ostentando.

n Vrbe. s. Roma veteri, vel noua, de quibus hic dicit.

o Consueuerunt. in cellulis: vt ꝫ. proxi.

p Prohibemus. nisi vt subijcit. Item hoc in dictis duabus vrbibus. Acc.

q Numero. Qui numerus est, vt ĵ. hac l. & iuxta capitolium regebant, vel intra capitolium &c. i. habẽt licentiam vt regant: & sic audiuntur in capitoliõ, scilicet ab his qui conueniunt in capitolio, vt à populo vel à senatoribus.

r Priuilegijs. quæ sunt ꝫ. de profess. l. medicos. & l. fi.

s Auditorium. hoc expone, vt sup.

t In his. s. ciuitatibus duabus. Et not. quia permittitur oratores ẽt ad leges, nedum ad alias quaslibet artes: cuius flos & tuba Romani eloquij fuit Tullius.

u Numero. numerus ẽt alius statuitur in maximis ciuitatib⁹, vt ff. de excu. tuto. l. si duas. §. 1 & 2. sed ibi de alijs. hic de Roma & Constantinopoli ciuitatibus.

x In his. s. ciuitatib⁹, & habeas ĵ. grauitatis. aliàs est grammaticis. & tunc dic in his grammaticis, qui fallacijs sunt sapientes & dolosi. secundùm P. aliàs garrulitatis.

Eloquij tuba Tul.

y Decem. vitium scriptoris. nam & supra dixerat. sic ꝫ. de excu. ar. l. 2.

z Gloriosam. No adolescentiã gloriosam. Item nota has artes in adolescentia addisci.

a Auctores. i. hos qui sequũtur. vnum &c.

b Qui philosophiæ. per hos etiam medicos potes comprehẽdere.

c Duos. Not. duos. s. intra numerũ: aliàs secus, vt in prooemi. l. itẽ hoc in dictis duabus ciuitatibus, vt s rub. Et no. q de diuina scientia nihil dicitur. Item facit ĵ. de profess. in vrb. Constan. l. 1.

d Auertat. quod facile euenit in his qui male intenti q̃doque castra ædificant quãdoq; tegulas domus numerant. & est hic ar. † quòd faber nõ potest malleare iuxta scholas. publica enim vtilitas quæ replet ciuitatem sapiẽtibus,

† Vide de hoc per Bartol. & alios in l. t. ff. solu. ma.

tibus, præfertur. sic ff. solu. matr. l. 1.

a DE HONORATORVM VEHICVLIS. Omnes. Ciuiliū. dignitatū, vel virorū. & erant honorati quidā, qui habebāt priuilegia vt intrarent secretariū principis & aliorū iudi. & sedendi in salutationibus, vt j. de of. iu. l. s. & j. Vel ponitur pro his qui habent dignitatem sine administratione: de qb. dic, vt in aut. vt or. præ. quod in idem dicitur.

b Vtantur. i. liceat eis vti, si volunt.

† Co. Th. li. 14. tit. 12. l. 1.

c DE PRIVILEGIIS vrbis Constant.

Vrbs. Italici. est ergo immunis à tributis: vt ff. de cen. l. 1.

d Lætetur. vt j. de sacrosan. ecc. l. omnium. ergo mater legum: vt in Auth. vt eccle. Ro. 10 prio. collat. 2. Item eius cōsuetodinem sequitur: vt j. de ve. iu. enu. l. 1. §. fi. & Insti. de satisd. § fi. Idē mater fidei erit illius ciuitatis ecclesia, vt j. de sac. san. eccl. l. decernimus.

† Pars. l. 6. j. de sacrosa. eccl.

a DE METROPOLI. Idest, metropolitana: & sic ē apocopa.

Propter multas iustasque. maximè, quia nutrix est legū: vt i. pç. ff. §. hæc aūt.

g Tyro. datiui casus. & est nomen ciuitatis. & erant duæ ciuitates Tyrus & Berytus in prouincia Phœniciæ: vt j. qui æta. l. j. quaiū vna erat aū metropolitana omne sic & alia: & dicit q nil derogatur primę. sic sic no. hic at. q nil derogatur episcopo, si alter in eodem episcopatu eligatur episcopus & idem sn plato. sed distingue, aut dignitas additur personæ: puta cū erat vnus episcop' in vna ciuitate, datur alius in eodem episcopatu (& idem in archiepiscopo pōt dici) & fieri non pōt, aut rei. & fieri pōt: vt hic. nac. n. erunt duo metropolitani, sed vnus: & sic duæ matres ecclesiæ: sed vnus platus, vt bigami. Item & duæ prouinciæ vnum præsidem: sic j. tit. 1. duæ sunt Romanæ ecclesiæ. s. Roma vetus, & noua: & tantum vnus Papa. sed hæc rei collata dignitas nō fit nisi ex causis: vt in prī. huius l. sed & prouincia scinditur: & erūt duo præsides, non vnus, sed duarum prouinciarum. sic & archiepiscopatus, vt ff. de offi. adses. l. si eadem. sed in vna esse duos metropolitas & in solidum, non pōt esse: vt dixi. at. ff. commo. l. si vt certo. §. si duob. eq̄de duab. vna fit: vt in Auth. vt in. fine quoquo suff. §. illud. & §. hoc autem. coll. 2.

† Quod Idoxetiāt Valentin. Valens & Grat. l. 1. C. Th. lib. 14. tit. 1 j. italico vt bis Cōstātinopolitanæ. Continet.

Episcopo nihil derogat alia tn ea eius episcopatu electio.

TITVLVS XIX.

DE HONORATOrum vehiculis.

Antiquitus in signū dignitatis & honoris in dignitate positi ibant in curribus seu vehiculis. Bartolus.

I. Imppp. Grat. Valent. & Theodo. AAA. Nebridio PP. †

Omnes honorati, seu ciuiliū, a seu militariū vehiculis dignitatis suæ. i. carrucis, intra vrbem sacratissimi nominis semper vtātur. b Dat. iij. Cal. Febr. Constantinopo. Honor. N. P. & Euod. Coss.

TITVLVS XX.

DE PRIVILEGIIS vrbis Constantinopolitanæ.

I. Impp. Honorius & Theodo. AA. †

Vrbs Constantinopolitana non solum iuris Italici, c sed ēt ipsius Romæ veteris prærogatiua lætetur. d

TITVLVS XXI.

DE METROPOLI e Beryto.

In eadem prouinciæ possunt esse duæ matrices ciuitates. Bar.

I. Impp. Theodo. & Valentin. AA.

Propter multas iustasque f causas metropolitano nomine ac dignitate ciuitatem Berytum decernimus exornandam, iā suis virtutibus coronatā. Igitur hæc quoq; metropolitanā habeat dignitatē. Tyro g nihil de iure suo derogetur: Sit illa h mater prouinciæ maiorum nostrorum † beneficio; hæc i nostro: & vtraque k dignitate l simili perfruatur.

TITVLVS XXII.

DE CANONE m frumentario vrbis Romæ. n

Nauta debet confiteri se recepisse species incorruptas. quod debet approbari aspectu officialium tempore quo dantur, & quo restituuntur. Bart.

I. Imppp. Valen. Valens, & Grat. AAA. ad Iulian. P. F. Annonæ.

Nautici o apud præsidum, aut magistratuum acta p confiteantur incorruptas species suscepisse, eorumq; apud quos deponitur ista testatio præsens aspectus q probet nihil in his esse vitij: qđ eo tēpore r quo ad sacrę vrbis portum peruenit, præfecturam iugiter obseruare præcepimus est. Da. xviij. Cal. Iul. Remis, Gratiano A. I. & Dagalaifo Coss.

Annullat omnia priuilegia concedentia remissionem canonis. Bart.

II. Impp. Arca. & Hon AA. ad Senatum. †

Si quid frumenti vel hordei s vrbicarij canonis remissione indultum speciali beneficio: contra cōmodū publicū rescripta elicita t non valeāt. Da. xvij. Cal. Maij, Med. Cęs. & Attico Coss.

h illa. s. Tyrus.

i Hæc. s. Berytus.

k Et vtraq; Tyrus & Berytus.

l Dignitate. metropolitana.

m DE CANONE frumē. vrbis Romę. Certus canon in frumēto singulis annis mittebat' Romā: qđ patet, quia dicit canon. ad quod j. de sacrosan. eccl. l. placet. & appellatione frumenti, nia q ad victū sūt necessaria, accipiunt', vt j. đ susc. l. modior. & j̄. eo. l. 1. & in publicis horreis Romæ imponebat', vt j. de cōdi. in publ. horreis. l. j & 2.

n Romæ. vel vsq; a vt j. ti. 2. & j̄. tit. 1. in rubrica.

o Nautici. Qui portant annonarias species, vt j. de nauicu. l. 1.

p Acta. in prouincia vnde accipiunt.

q Aspectus. subjiciēdo oculis. ad qđ ff. fi. regund. l. si irruptio ne.

r Quod eo tēpore. l. similis inspectio fiat à præfecto annonæ cui hęc lex mittitur. & de quo hic loq̄t: vł dic p præfectum vrbis.

s Hordei. Aliàs olei.

t Si quid. Elicita. à debitoribus: vt j. de anno. & tri. l. 3.

† Idest Traiani: à quo id PaulusTytius ntatot prim' impetranit, auctore Suida. vide Alci. lib. 4. pater c. 15. Contius.

† Co. Th. lib. 14. tit. 15. li. 2.

† Co. Th. eo. li. 2.

l. j. nec compensari. sed nec citro solui, vt 3. de compen. l. in ea. & l. si velut. & ff. de admi. re. ad ciui. pti. l. 2. §. 3. & 4. & fa. 3. de preci. impe. l. nec dimnsa & si 3 ius vel vet. pub. l. fin. & 3. de pisto. l. 1. & j. l. prox. & l Auth. vt omi. iu. §. & hoc. coll. 9.

a Neminẽ. In mutando. de specie in speciem, vt 3. de fabr. l. 1. vel de persona in personam.

b Romæ. dic vt in rubr.

c Impetrari. à quocunq; debitore, vel alio: vt sit generalior quàm superior pars.

d Vicarios. ab vsurpatione, quia sibi retinent quod Romã mittere, vel quod in horreis cõdere debent. & fac. 3. de exeus. mu. l. placet. ibi, qualiter conueniuntur.

e Sancimus. nisi ab ea vsurpatione abstineant.

† Co. Th. eo. l. 5.

* Hæc quoq. cõ. stit. ex 5. & 6. c. recte ctis mul tis consti tutionib. coagmẽta ta est, ex tat in Co. Th. li. 14. ti. 15. l. vl. §. deinceps vbi 3.

f DE FRVMENTO vrbis &c.

Cum qua prudentia deferat, dixit 3. ti. tu. pxi. nũc qualiter delatũ expendat. quod enim in vna vrbe dr & in alia intellige, vt 3. de pri. vrb. Constan. quinimo idem in horreis publicis aliarũ ciuitatũ: vt 3. de cõ. in pu. hor. l. 2.

* Aliàs de canone & frumẽto vr.

g Vili. priuato.

h Pro annona. i. pro pane.

i In teger. i. nõ minutus p huiõi pbitionẽ

k Mancipibus. s. pistoribus, vt 3. de pisto. l. 1. qui panẽ coctum reddunt annonæ pbẽdũ, vt hic, & j. l. pal. & pri⁹ vet⁹ frumentũ, q onud r, nisi hic op⁹ de nouo immisceri veteri qd venit pp corruptionem veteris, vt 3. de cõ. in pub. hor. l. 1.

l Necnõ à diuo. vbi nõ habes, sed fa. j. de eru. milit. an. l. 1. j. ti. r. l. fi.

† Co Th. 14. 16. 2.

* Vide Alc. hic.

Nullus potest postulare canonis mutationem: & impetrata priuilegia à iudice non admittitur: & impetrantes in duplum puniantur: & indices qui canones in proprios vsus conuertunt, puniuntur. Bar.

III. Iidem AA. Messalæ. PP. †

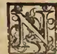
Neminẽ [a] patimur in mutando [a] canone vrbis Romæ,[b] nostræ clementię bñficium postulare, sed et ea rescripta q̃ quoquo mõ potuerint impetrari,[c] suscipi non finimus. eos vero q̃ hæc fecerint, in duplũ retinendos esse decernimus, vicarios,[d] quinetiã cæteros iudices (nisi deinceps ab vsurpatione vr bi carij canonis abstineant) deportationis pœna detineri: primates officiorum capitali supplicio subiugari perpetua auctoritate sancimus. [e]

TITVLVS XXIII.

DE † FRVMENTO [f] vrbis Constantinopolitanæ.

Quod debet dari in pane, non debet solui in frumento. Item ex inordinata administratione crescit carìstia. Bar.

I. Impp. Hono. & Theo. AA. Vrso P. V. †

Nulli [g] ne diuinæ quidẽ domui nr̃æ frumẽtum de horreis publicis pro annona [h] † penitus pbeat: sed integer [i] canon mãcipibus [k] cõsignetur, annona in pane cocto domibus exhibenda. ita. n. debet canon ab inclytæ memoriæ Constãtino prę̃stitus, necnon à diuo [l] pietatis meę auo Theodosio, auctus expendi: qm̃ crescit inopia, si frumẽta q̃ pro annona tribuunt, ad vsus alios deputata cognoscunt. cogẽtur [m] .n. de publico sibi emere, [n] q̃ alijs vẽdere potuissent. Da. x. Cal. Au. Constantinop. Theodo. A. viij. & Palladio Coss.

Quantitas statuta ad emptionem frumenti nõ potest minui, nec ad alios vsus conuerti: et quod de ea fit, debet in publicum librum scribi: & contra facientes puniuntur in duplum, & lucrum sumit naturam sortis. Bar.

II. Impp. Theod. & Valen. AA. Leontio. P. V.

Auri statuta quantitas [o] ad coemptionẽ frumẽtariã [*] ppetuo sit dedicata: nec liceat cuiquam post [p] administrationẽ vrbicarię pr̃tis pceptã, aliqd ex eadẽ summa minuere, vel ad quosf cunq; alios vsus cõuertere: [q] sed sub gestorũ testificatione certũ fiat & qd mãcipibus [r] mutui [s] noie datũ est, & qd ab ijsdẽ sit excepta oĩ concussione soluendũ. eum aũt qui hãc formã ausus fuerit inquinare: quãtitatẽ in qua suã calliditatẽ exercuerit, in duplũ redhibere iubem⁹: & qcqd ex pdicta rõne accreuerit, ad cumulũ eiusdẽ auri quãtitatis & frumẽtarij tituli firmiter redũdare: legisq; hui⁹ tenorẽ æneis tabulis incidi. [t] Da. v. C. Dec. Constantinop. Ariobindo & Aspare Coss.

TITVLVS XXIIII.

DE ANNONIS CIVILIBVS.

Annonæ ciuiles non dantur pro titulis in dignitatibus, sed pro meritis. Bar.

I. Imppp. Theod. Arcad. & Hono. AAA. Proculo. P. V. †

Annonas publicas nõ tã titulis dignitatũ, q̃ singulorũ virorũ meritis attributas diui Constantini [u] liberalitate satis claruit. Ideoque ni-

m Cogentur. horreorum comites.

n Emere. subaudi frumẽta, quæ &c. si bene. s. distribuissent.

o Auri frumentariam. quod quã sit, dic vt 3. in empt. spe. l. 1.

p Post. aliàs post pceptam: aliàs postea perceptam.

q Conuertere. sic ff. de admini. re. l. 2 §. 2. & 3. & 4. & 3. ti. 1. l. 3. & sup. de con. in pu. hor. l. fin. & j. de col. fun. pat. l. fi.

r Mancipibus. i. pistoribus, vt 3. l. pal. & caue qd dicit, qa non dicit, q mutuo det: sed dat frumentũ, & recipit panis, vel dator pecunia, vt emat frumẽtũ: aliàs esset 3 3. de his q ex pu. ra. mu. pe. l. 1. & 2. & sic hic ad pu. vti. ibi ad priuatam.

s Mutui. aliàs muneo. & nunc eodẽ mõ expone. sic 3. de pd. & om. re. naui. l. 2. §. domus.

t Incidi. i. sculpi vel imprimi. sic ff. de ori. gi. iu. l. 2. §. postea ne diuti⁹. & repete hic, iubem⁹, qd est 3. sic l. l. Moysi. il lapideis. Ac.

* Li. 6 1 1. auri libere ex Th. Co. eo. ti. l. 3.

DE ANNONIS ciuilibus.

a Annonas. Cõstãtini. arg. 3 insufficiẽtes doctores, vt etiã scholares optimi facilius aduocentur.

Et

† Co. Th. e. ti. l. 10.

a Ex his.annonis scholarum scilicet, si nihil meruerunt.vel dic quòd sua schola vel vniuersitas hæc non reuocet.

b Sanguinis. vel etiam non iure sanguinis, vt statim colligitur.

tatur, vtrum egeant, vel non.

l Inertibus. sic se gerunt. quasi non habeant artem, cum habeant: & ita fingunt se debiles, cum sint fortes: quia oolunt laborare, sed mendicando sine labore viuere.

c Gestū. his de iam perceptis. sic in vsuf. vt ff. de vsufru.l.defuncta. & fa.T. de inoffi. testa. l. oimodo §. si & de co.illyric. & T.de silen. l. fin.& de ero. mili. anno.l. in his.& qui mili nō pos. l.v.§. si. q faciūt vt mortuo militante aliquid ad hæredem defuncti trāseat.Item arg.q idē sit in pbenda clerici iā pcepta.

Fruct* ex bñficio pcepti ad hæredes trāseunt.

d Centū Tribuimus. simile additamentum sit qhq; præbendis. ad qđ T. ti.i.l.t.& subandiunt hic, p singulos annos,& sic quod T. est p singulos dies, iū git superioribus.

e Apicibus.idest nostris literis missis. &c.

f Donationis. quam facimus per l. istam augendo annonas.

g Nostris. militibus scilicet: vel dic omnibus, tempore scilicet necessitatis.

† i. tesseræ noie, q πίνος Græce appellat. & petenma & parapeteuma. Cutacius hic.

h DE MENDIcantibus validis.

Qui mendicantes reficiuntur publicis annonis. de quibus est dictum :& debet hoc fieri, s. de vere mendicantibus, non ficte: ideo de mendicantib. validis.i.robustis, quos spanaldos, vel galiotas vulgus appellat, q mēdicare non debent, na miseris vel vere dabilibus panē anferantur vt hic, & in auth. de quæst. colla.vj.& v. quæst. v. c. non omnis.& lxxx. di. c. t & gl. sup Matth.iustius feceris, si iniuste petētam correxeris, q̄ si ei dederis.

† In Codice Theodosiano legit, non inualidis pectus. Contius.

i Cunctis. Quæstu. qui publice panem quęrunt.

k Incerta. quia ignorabtur

hil ex his a scholarū noīe vindicet: sed p vniuscuiusq; merito q̄ sunt ɔcessa seruent, vt quicunque pceptarū annonarū emolumēta vel in hrdes proprios iure sanguinis b transfuderunt, vel in extraneos distractiōis titulo trāscripserunt:maneat qđ gestū c est, vel hrditatis merito, vel alienationis arbitrio. Da. vij. Cal. Iul. Constantino. P. Arcadio. ij. & Rufino Coss.

II. Imppp. Theo. Arca. & Honorius AAA.

Centū vigintiquinq; modios frumēti pter solitū canonē, p singulos dies de pñti sexta indictione ex die Ianuarij noīe parapeteumatis † de horreis publicis huius almę vrbis, insita nostræ pietatis liberalitate tribuimus, d datis sacris apicib. e ad sublimissimā quoq; p orientē pfectură, quib. possit & modū nostrę donatiōis f agnoscere, & incūctanter pbere q̄ iussimus: quā moditionē iugiter & in perpetuū ciuib. nostris g debere cōseruari, valitura in æuum hac lege sancim*.

TITVLVS XXV.

DE MENDICANTIbus validis. h †

Qui necessitate mendicant, possunt inspici: et qui eos inspexerit, & prodiderit, & esse probauerit dominium eorum consequitur, si sunt serui, vel eius colonatum, si sunt libere salua dominis actione serui corrupti. Bart.

I. Imppp. Grati. Valent. & Theodo. AAA. ad Seuerum. P. V. †

Cunctis i quos in publicum quęstum incerta k mendicitas vocauerit, inspectis, exploretur in singulis, & integritas corporum, & robur annorum: atque inertib. l & absq; vlla debilitate miserandis necessitas m inferatur, vt eorū quidem quos tenet conditio seruilis, proditor n studiosus & diligēs dñiū ɔsequatur: eorū verò quos nataliū sola libertas psequit, colonatu perpetuo fulciat quisquis hmōi lenitudinem o pdiderit, ac probauerit: salua dñis in eos actione, p qui vel latebram forte fugitiuis, mendicitatis subeundæ cōsiliū pstiterūt. q Da. xii. Cale. Iul. Pataui, Antonio & Syagrio Css.

TITVLVS XXVI.

DE NAVTIS TYberinis.

Qui nauem Tyberinam habet, onus publicum cogitur suscipere: nec vllo priuilegio excusatur. Bartol.

I. Impp. Valent. & Valens AA. ad Symmachum P. V. †

Qvi nauē Tyberinā r habere fuerit ostensus on* reipublicę necessariū agnoscat. qđcūq; igit nauigiū i alueo Tyberis inuenieт, cōpetētib. & solitis obseqis māсipet: ita vt nulla dignitas aut priuilegiū ab hoc officio vindicet. s D. viij. Id. Oct. Altini, diuo Ioniano & Varronia Coss.

m Necessitas. laborandi eo modo quo sequitur. & dic infertatur per quæstorem: vt in authen. de quæsto.

† Co.Th. 14.18.1.

n Proditor. Idest delator. sic T. pro quibus causis ser. l. fina.

o Lenitudinem. aliàs lenitudinem. s. fictam: aliàs plenitudinē.i. valetudinē & est sic T de coll. dete. l. si. Sed contra in Authē. de quæst. §. si vero colla. vj vbi dicit q serui dominis, liberi operi publico mancipentur. Solu. hæc corrigitur secundum quosdam: vel ibi in his qui in sacra vrbe reperiunt, quasi enim eis mitina sit agandum. Vel loquitur de oīs qui faciunt se videri ęgros apponentes herbam vel aliud per quod tumescunt. ibi. non sic delinquunt, sed solum fingunt paupertatem, seu debilitatem.

p Actione. furti & serui corrupti, vt ff. de ser.cor.l. t.& T. de fur l.aduersus.

q Pręstiterunt. fine aliàs factū nō erat, vt ff de fur.l.qui seruo & l.si quis vxori. §. neque. vel etiam si essent: quia non debet laudando augeri malitia, vt ff. de ser.cor.l.j.in fi.& fa. Insti. de ob ex delicto §. ope & ff. de verbo.sig.l.sępe.§. fin.& ff. man. l. i § fina.& T. de muri. l.qui aliquem.& T. de agri. & cen.l. omnes profugi & T. de fabri.l.fi.

Laudibus nō debet extolli malitia.

DE NAVTIS Tyberinis.

r Qvi nauē Tyberinam. i. qui nauigat in flumine Romano cōuehendo Romam, vel extrahendo, ducēdo ad castra.

Co.Th. 14.21.1.

s Vindicetur. Idest separetur

TITVLVS XXVII.
DE FRVMENTO Alexandrino.

I. Impp. Hon. & Theod. AA. Anthemio P.P. † [Co. Th. 14. 16. 1.]

IN æstimatiõe [a] frumenti qđ ad ciuitatē Alexandrinā cõuehit, qcqd de crithologia [b] & zygostasij munere, & pro nauclerorũ tuenda substãtia eminẽtia tua disposuit, roboramus: atq; vt curialib⁹ prędæ auferat occasio, iubemus eos ad hmói solicitudinem affectandā nunquā accedere, sed designata officia [c] tuis prouisionibus examinata, solicitudinem prędictā implere. D. v. Cal. Feb. Constantin. Hon. ix. & Theodo. V. AA. Coss.

II. Impp. The. & Valen. AA. Isidoro P. P. † [Co. Th. 14. 16. 2.]

DIurnos cẽtũ & decẽ modios alimonijs Alexãdrinę [d] ciuitatis addi decernim⁹: vt nemo [e] priuet eo qđ nunc vsq; pcepit, & perissochoregię [f] nomẽ penit⁹ amputet, & tesserę [g] designẽtur, & nrę pietatis noie cẽseãt. [h] D. Pri. No. Iun. Cõstãt. Isido. & Sen. Cos.

TITVLVS XXVIII.
DE ALEXANDRIAE primatibus.

I. Impp. Theod. & Valent. AA. Isidoro pfe. p. † [Co. Th. e. ti. l. 16.]

COrporatos [i] ciuitatis Alexandrinæ, repurgãdi fluminis [k] onere liberamus: & pro tenore depositiõis tuæ quadringẽtos solidos ex dinummio [l] vectigali memoratæ ciuitatis pcõmodari decernimus, ita vt ex titulo [m] nauiũ modis oĩbus repensẽt. [n] Da. Pri. Non. Iun. Constant. Isidoro & Senat. Coss.

TITVLVS XXIX.
DE IVRE REIPVblicæ. [o]

Sententia lata contra ciuitatẽ indefensam est ipso iure nulla. Bart.

I. Imper. Antoninus A.

SI quid aduersus rempublicam [p] indefensam in ea specie in qua neq; defensores creati fuerint, neq; vt crearent placuit, [q] statutũ est: [r] actionibus eius nihil [s] est prędiudicatũ.

Respublica non habet tacitam hypothecam nisi speciali priuilegio vel ex pacto. Bart.

II. Idem A. Phorodio, & alijs.

AN respublica, [t] in...

...separetur, vel remoueatur.

DE FRVMENTO ALEXANDRINO.

[a] IN æstimatione. præfectus Orientis statuit munus. i. salariũ duobus officialibus, quos elegit ad congregandum frumentũ ad ciuitatẽ Alexandriæ, & naucleris pro æstimatione frumenti. i. secundum quantitatẽ quã fieri facerent. puta pro modio vno: qđ hic Imperator cõfirmat. & dicit amodo curiales nõ eligendos ad hęc officia.

[b] Critologia. nomina sunt officiorũ. & in lit. M. est emendatum, debito decreto elogij.

[c] Officia. in prædictos duos viros.

[d] DIurnos. Alexãdrinæ. ab Alexandro puta magno sic dicta cui fauetur hic in alimentis. Itẽ & habet iurisdictionem: vt ẽ. de offi. iuridi. Alexandr. item aliud. vt & ĩ. titu. I. l. prima.

[e] Nemo priuatur.

[f] Perissochoregiæ. vna dictio. & dr perissochoregius, & perissochoregia, qui est iuxta legem: à peri. iuxta & rege. Colligitur ergo hoc nomẽ eius officij, & p hoc effectus, vt ẽ. de fer. l. à nullo. quia forte malè se habuit in cõgregationa frumenti: & cõmittitur electio pfec. vt ẽ. i. pxi.

[g] Et tesseræ. s. frumẽtariæ: vt ff. de legi. l. sed & si. §. I. [Vide Alc. hic.]

[h] Censeantur. vt dicantur tesseræ Honorij Imperatoriæ. ad quod ẽ. de iusti. eo. confit. in fiu. & ĩ. de aquæduc. l. decernimus. in fi.

DE ALEXANDRIAE PRIMATIBVS.

[i] COrporatos. i. decuriones illius terræ: vt patet ex rubr. vel de omnibus ciuibus dicit: qui omnes sunt primates respectu aliarum ciuitatum.

[k] Fluminis. Nili. quem expedit purgari per agros: quia non pluit in Ægypto.

[l] Ex dinummio. i. loco vbi reponuntur nummi accepti ex vectigali: vt sacrum, vbi sacra reponuntur: vt ff. de re. di. l. sacra. §. si. & dr à dinumero, as. deminutiuẽ. alij dicunt à duo & nummus: quia ciues illius terræ dabant pro vectigali duos nummos quilibet, de quibus modo accipiuntur 400. isti solidi.

[m] Ex titulo. puta ex telonio seu ripagio quod ibi percipitur.

[n] Repensetur. dinummus: quia tantum ibi reponitur ex alio titu. scilicet naulum, quantum tollitur ex titulo vectigali.

[o] DE IVRE reipublicæ.

Alterius quã Romanorum. sic enim in toto hoc tit. accipitur, vt differat à tit. de iure fis. dic ergo & ciuitates regulariter vtuntur iure priuatorum, vt ff. de ver. sig. l. eum qui vectig. & ĩ. eod. l. I. ff. quod me. cau. l. metum. §. animaduertendum, & ĩ. ti. I. l. j. & in fal. iure institu. & Tre. vt ff. de admi. re. ad ciui. perti. l. legatum. & ff ad Treb. l. omnibus. sed quandoque habet ius singulare, vt ĩ. l. I. & j. item ff. de vsu. l. et. & si cert. pe. l. ciuitas. & de sa. sau. ecc. l. fin. & ĩ. de vẽ. re. ci. l. fi. & l. j. & ẽ. ne fis. vel resp. l. I. & ff. ex quib. cau. ma. l. legatis. & C. de fideius. l. fi. item sunt aliæ quæ viuunt iure specialissimo: vt vtraq; Roma, vt ẽ. de priui. vr. Cons. l. I. & Antiochensis, vt ẽ. de priui. ere. l. Antiochẽsium. & Iliẽsis, vt ff. ad muni. l. j. & Alexãdria ẽ. ti. j. & 2. & metropolitanæ, vt ẽ. de metro. Beryto. Item quædam habent priuilegia per rescriptũ. vt ĩ. l. si & ẽ. de testa. l. si non speciali. habent enim quędã ius fabricãdi monetam per priuilegium.

[p] SI quid rempu bli. cuiuslibet ciuita-tis, vt in rubri. not.

[q] Placuit, idem si placuerit, sed creati non fuerint.

[r] Statutũ est. definitiue, sic in minore. vt ff. si aduer. rẽ iu. l. cũ & minores. si aũt fuerit legitime defensa, valet vt restituat: vt sup. de off. eius q vi. alte. l. I. & 3. & infra l. 3. interlocutoria vero valet ẽt si nõ sit defensa: vt ẽ. qđ cuius. vni. no. l. I. §. cui⁹. & l. ciuitates, q̃a ẽ minorẽ: vt ff. qui. ex cau. in pos. l. hoc iure. & facit. ff. de re iud. l. ẽ pupillũ. & ẽ. qui leg. per. l. I. & ẽ. quomo. & quan. iu. l. si vt proponis. & l. si p̃ses. Acc.

[s] Nihil. ipso iure. alij dicũt q̃ p restõnẽ: ar. ẽ. de sen. adu. fis. latis. l. I. sed ibi fuit defẽsa resp. vl̃ fisc⁹: licet præuaricatio interuenerit. & adde qđ no. ĩ. l. 3.

[t] AN respublica. alterius ciuitatis, quam Romanæ

næ: ne ſit contra. ſ.in qui:cau.pi.ta.contra.l.1.& 2.
a Proponitis.ceſſum : aliàs ſecus: vt ſ. de priui.fiſ. l.j.& l.fi.contra. ſed alij dicunt ex ſola ſatisfactiõe niſi in præiudicium eius aut fiſci:vt in cõtrarijs: qđ non placet.vt ſ. de fideiuſſo l.eum aliter.
b Nacta eſt.ad quod. ff. de priui. credi.l.e. Antiochenſium.
c Proſpexit.ex conuentione.
d Perſonalem. ſ.tantum: non hypothecariam, ſed perſonalẽ habet priuilegiatam ff.de priui.cred. l.bonis. §. reſpu. contra. vel ibi de Roma. & ſa. ff. qui po. in pig. hab.l. ſi pignus. & l. ſi.in prin. & de iu.fi. l.res.§.1.
e REmpublicam. Romanorum. ſm quoſdam:vel vt generaliarum ciuitatum.vt ſ. ant.in rub. & pone in cõtractu: vt ff. ex quibus cau. maio.l.reip. vel in iudicio:vt ſ.l.1.§.1.ſed intra quantum tempus? Videt̃ ppetuò: quia ſemper eſt pupilla: vt hic patet. Alij intra triẽnium, vt ſ. de ſen.aduer.fi(.ſa.l. j.tertij vſque ad quadriennium,à die læſionis, quando ſit in vltimo die minoris ætatis:vt ſ.de tem.reſti. l. ſuperuacuam. quod non videt̃ ſtare: quia dicit pupillã non dicit minorem: & eodem modo dicit in eccleſia:vt ſ.de ſa. ſan.eccle. l. fin. & in authen.de non alie. §.finimus.
f SI ſm legem. l. priuilegium : & ſic conco.in fi. vel die.ſcđm legem. i.cõſuetudinem, quæ eſt lex: vt inſtitu.de iura na. § ex non ſcripto. & ſm hoc ſunt ſimilia.ſ.de emã. lib.l.j. & ff. de teſti.l. j. §. fin.& ſecundum hoc conſuetudo vincit legem.quod dic: vt ſ. quæ ſit lon.con ſue.l. ij.& facit,infra titulo primo,l.j.& ij.

cuius locũ succesſiſti, ideo quia ſatisfeciſſe debito vos proponitis, a ius pignoris i eo fundo habeat apud ſuum iudicem quæritur.ſi enim neque beneficio ſibi conceſſo id ius nacta eſt, b neq; ſpecialiter i obligatione pignoris ſibi proſpexit: c cauſa eius nõ ſeparatur à cęteris creditoribus qui habent perſonalem d actionem.

III. Imp. Alexander A.

REmpublicam, e vt pupillam extra ordinem iuuari moris eſt.

Quod ciuitas facit ſecundum ſua ſtatuta: non reuocatur per præſulem vel præſidem. Bartolus.

IIII. Impp. Diocletianus & Maximianus AA.

SI ſm legem f ciuitatis reſpublica cui' memiſti, ruina collapſit ędificijs tuis diſtraxit areã nihil contra huius legis tenorem rector prouinciæ fieri patietur.

TITVLVS XXX.

DE ADMINISTRAtione rerum publicarum. g

I. Imp. Philipphus A. Creſcentiæ. a

FVndum vectigalem, h ſi ſuis quibuſque tẽporibus debitę quantitates inferãtur: inuito poſſeſſore auferri nõ poſſe manifeſtum eſt.

Si officialis eſt negligens in exigendo cautionem de legato vel fideicommiſſo præſtando, tenetur ad intereſſe. Bart.

II. Imp. Diocletianus, & Maximia. AA. & CC.

COntra eos qui rempublicam adminiſtrantes, per officij neceſſitatem ſub cõditione relicti i fideicommisſi ſatis accipere debuerunt: quanti reipublicæ intereſt ſatis nõ eſſe acceptũ, k dirigendam eſſe actionem l perſpicitis.

TITVLVS XXXI.

DE VENDENDIS rebus ciuitatis. m

Venditio pura & perfecta nõ debet à rep. reuocari, licet p aliũ maius pretiũ offeratur. Bart.

I. Imp. Antoninus A.

SI ſine vlla cõditione ꝓdia vendente rep. cõparaſti: n perfecta venditione, o nulla rõne vereris ne adiectione facta p auferri tibi dominium q poſſit. Tẽpora enim adiectionibus præſtituta, r ad cauſã fiſci s ptinẽt: niſi ſi qua ciuitas propriam legem habeat.

Locatio perfecta nõ reuocatur, licet alius maiorẽ penſionem offerat. Bar.

II. Imp Valerianus, & Galienus AA.

a Creſcẽtia.

g DE ADMINISTRATIONE RERVM PVB. Parum eſſet ciuitatem habere iura, niſi eſſent qui ea adminiſtrarẽt, vt ff.de ori.iu. l.ij.§. poſt originẽ, & caue quod hi eligantur per decuriones ciuium, non per ipſos magiſtratus: vt ſ de dec.l.j.& de ſuſcep.& arc. l.exactores.& ff. ad mun.l.Lucius.& ſic alius eſt magiſtratus qui iuriſdictionẽ exercet: & alius adminiſtrator qui temporalia gerit:vt hic, & ff.eo. per totum.
h FVndum Vectigalem. id eſt emphyteuticum, quod dic vt ff. ſi ager. vec.l.1.& 3. & facit ſ.de admini.tuto l.1.
i COntra. relicti. ciuitati.
k Acceptum. id eſt quod non eſt ſatis acceptum, quia debitor factus eſt non ſoluendo.
l Actionem. vtilem negociorum geſto. vt ff.de nego. geſtis.l.iij.§. hac actione.vel in factum : vt ff.de magi.con. l. j. in princ.& ſupra, vt in poſſeſſ.leg.l.fi. Sed contra.ſ. titu. 1.l.penul. Solu. ideo eligit vt minus. vt ſ. ſi tu. vel curatio. l. fin. Vel hic non eſt in quem reſtitueretur facto hęrede non ſoluendo.
m DE VENDENdis rebus ciuitatis.
Quod faciunt adminiſtrantes ſuperioris tituli.
n SI ſine. Comparaſti. cõ ea ſolennitate quæ eſt infra eod. l.fin.
o Venditione. de qua perfectione dic vt inſti. de emptio.& venditio. in princi.
p Adiectione facta. ab alio.
q Dominium. traditiõe facta: vt ſubijcit in eo quod dicit tranſlatum, vt ſ. de rei vind.l.ſeruum. Sed quid ſi non erat facta traditio? Reſpõ. agitur ex empto ad intereſſe, ſi alij vendat ciuitas, vt ff. de ac emp.l 1.
r Præſtituta.à lege. puta viginti dierum arg.ſ.de ſacroſan.eccle. authen. hoc ius. ſed legem, quæ hoc dicat, non habes. Alij xl.dierum.& dic vt argu.ff.de ædil. edic.l.quod ſi nolit.§ pen.
s Fiſci. ad res fiſcales & fiſco vendiẽt. vt ſ.de fide inſtr.& iur.haſtæ fiſ.l. ſi tempora & ff ad mu.le.Lucius.§ fin.item hæc adiectio non fit niſi ſemel, vt ſ. de lo.fun.ci.l.ij.& ſa. ſ.l. proxi.in hoc ergo plus hẽt fiſcus quàm ciuitas, ſed emptor minus; quia hoc dẽt probare in vtilitatẽ ciuitatis verſum, vt ſ.de ſa.ſan. eccle.

Quauis incrementū conductioni factæ publici prædij a videaē offerri, nō tñ additamēti specie b oportet fidem locationis infringi: pserttim cum tantum tam té poris c ex contractu de cessisse proponas.

Immobilia ciuitatis, & mobilia quæ seruando seruari non possunt, pro vtilitate ciuitatis permittuntur alienari auctoritate principis in vtraque Roma, in alijs vrbibus auctoritate præsidis, & consensu curialium, & possessoris. Bartolus.

III. Imp. Leo A.

SI q̄ hrēditatis, vel legati, seu fideicōmissi, aut donationis titulo dom[a], aut annonę ciuiles, aut qlibet ędificia vel mācipia ad ius inclytę vrbis vel alterius cuiuslibet ciuitatis peruenerit: d sup his licebit ciuitatib. venditionis p suo cōmodo inire pctum: vt summa precij exinde collecta, ad renouāda siue restaurāda publica e mœnia dispensata pficiat. Indefessa vero cura pspicientes, ne quis aduersus ciuitatū cōmoda quicquā moliri possit incommodi, sed si ne vlla fraude, seu nūdinatiōe, vel colludio, seu cōniuētia hmōi venditiones pcedant: hoc etia in posterum obseruandum esse censemus, vt si quidē ad hāc inclytam f vrbē domū vel ciuiles annonas, aut alia quælibet ędificia vel mācipia ptinētia cōtigerit venundari: non aliter nisi imperiali auctoritate vendanē: in pũincijs verò præsentibus omnib. seu plurima parte g tam curialiū q honoratorū & possessorū ciuitatis ad quā res pdictæ pertinent, ppositis sacrosanctis scripturis h sigillatim vnumquēq; i eorū qui cōuenerint, iubemus sententiā k quam putet vtilem patrię suæ designare, vt ita demum decreti recitatione in pũinciali iudicio interueniente, emptor competēt tem possit habere cautelam. Hos aūt venditionū contractus, l siue iam completi fuerint, siue postea ineundi fuerint, stabiles m esse centemus.

TITVLVS XXXII.

DE DEBITORIBVS ciuitatum.

Debitores ciuitatum non possunt in eis habere honorem nisi primo debitum soluant. Bartol.

I. Imp. Antoninus A.

NOn priùs debitorem reipublicæ n honorē i republica subire, quàm id quod debere cōstiterit, cōuentus exoluerit: o tā meis q̄ diuorum principum cōstitutionibus declaratur.

...tis aothent. hoc ius porrectum. In fisco autē sufficit confessio, vt T. de quadri. præscrip. l. 2. §. ad hæc.

a Quauis. Publica pdij. ciuitatis cuiuslibet io-dubitasset fm oēs. Quid aūt de pdio fiscl, vel pūmooialis fi. P. idē: sicq, in vēditio nibus tantum fisc. locum habet adiectio, non locatio, vt ff. de ædil. edic. l. sciē dum. Sed tu dic, aut perpetuo est locatio facta, & oou habet locum licitatio, alias sic, vt ī. de fun. pa. l. iij. & ī. da loca. fun. cl. l. fi & fa. T. de allu. l. fina. & T. loca. l. fi olet. Item fa. ff. de tur. fi. l. iij § diul. & de pub. l. cotem §. fi.

b Additamenti spe cie. i. prætextu.

c Temporis. quod sufficeret etiam in venditiooe idem ergo ionnis, etsi non dictum. vel dic aliod breue tempus.

d Sup quæ. Peruene runt. his modis ad ciuitatēs po test peruenire: vt T. de hæredi. instim. l. collegium. & l. hæreditati. & ff. de leg. t. l. 6 quis i filio §. fin. & l. 6 hæres §. vacis. & l. ciuitatibus. & ad Treb. l. omnibus. & quādo hæreditas per uenit ad ciuitatem, tunc ciuitas constituat actorem, qui agat & escipiet, vt d. l. omnib[a]. & l. seq. & caueatur de loio, si debitator de decta to. vt ff. quod cuiusque vni. l. item. §. actor. Sed vniuersitas tota vel maior pars de calumnie iurat, ono ipse, cum habeat rostat procuratorum secundum P. tu dic aliter, vt no supra de iur. ca. l. 2. §. hoc etiam. Et not. quòd hæc lex dicit de domibus & annonis, quæ quasi immobilia sunt: vt io authent. de non alie. §. e. sed dia idem de prædijs rusticis vt T. l. t. de his quæ seruari non possunt dic quòd etiam sine decreto vendunt tutores: vt supra de administrati. tuto. l. lex quæ tutores. in fin. & l. fin. io fine.

e Publica. quod potest fieri, vt ff. de re. di. l. sacra. §. finali.

f Inclytam. Constantinopolim.

g Parte. ad hoc. ff. ad muni. l. quod maior. & T. de leg. l. 6 quod. & de prædijs cur. l. a.

h Scripturis. non tantū. sic supra de episco & cler. authē. sed iudex. esset enim difficile pro re minima tot iurare. Item quia in princip. iuratis fideliter eō sulete: & satis est si quoc ad memoriam reducatur per præsentem scripturam. sic supra de iud. l. rem non oouam. Item sia io authen. vt lice. mat. & auia. §. quodaotem. col. le. viij. Alij dicuna quòd etiam corporaliter iurent, quasi hæc verba cum effectu intelligaotur: vt io multis iuris articulis de corporali dicitur.

i Vnumquemque. sic in authen. vt iudi. uon expec. sac. ius. §. fi. col. v.

k Sententiam. i. dest consilium: sic. ff. de sena. l. fi.

l Contractus. scilicet cum prædicta so lennitate factus.

m Stabiles. sine ti more adiectioois, vt supra l. t. & 2. & nisi cum hac solennitate fiat, teoeatur ad fructibus: sed venditor non ciuitas tenetur de euictione. vt supra de sacrosan. eccle. l. qui rei. & io fra egrie. & eeu. l. quemadmodum. Item adde quòd precium probari debet versum in vtilitatem ciuitatis: vt in authen. hoc ius porrectum, supra de sacrosan. eccle.

n Debitorem. text. in c. tua nup cū gl. sup verbo, tra statu. extra de his q̄ fi. ā pl. sine consensu ca.

DE DEBITORIBUS ciuitatum.

NOn pri[?] Reipublicæ. Ex iusque el uitatis vt ex rubri patet, ex continuatione superiorum titu.

o Exoluerit. solenniter: vt supra de præd. cur. l. secunda. Item si fideiussor tem vel pignus dederit. & dia debitorem expelli vel ratione vectigalis, vel ex qualibet alia administratione. non aliunde, vt ff. de mune. & hono. l. rescripto. §. j. & facit ff. de pu. l. licitatio §. debitores. & de leg. t. l. sciendum. in princip.

II. Imp. Constantin. A. Verino S.

APud eos quos superstites [a] integris facultatib. esse pervideris, [b] vel quorũ hæredes incolumia retinent [c] patrimonia, sortes reipublicæ perseverare debebũt: ita tñ, vt annuas vsuras suis quibusq; tpib. exolvant, cùm simul & reipublicę vtile sit retinere idoneos debitores: & ipsis sit commodũ cumulũ debiti minimè nutriri. Et quia nefas est, obnoxiis [d] corporib. alienatis, circũscribi civitates: placuit, siqs debitor reipublicę civitatis quippiam ex eo patrimonio quod habuit cùm pecuniam reipublicę sumeret, donaverit, vel distraxerit, vel qualibet in alium rõne ptulerit: qualitate rei alienatæ perspecta, atq; omnib. debitoris facultatibus consideratis quas habuit cum ei pecunia crederetur, p rata ab eo qui ex debitoris facultatib. aliquid detinet, ex sorte atq; vsuris postulari. Itaque quoties minus idoneum deprehenditur eius patrimonium, cuius nomen civitati alicui invenitur obnoxiũ: iudex omni diligentia & sollicitudine debebit inquirere ad quos ex qualibet conditione transierint debitoris facultates: vt singuli æqua æstimatione habita, pro rata [e] rerũ quas possident, conveniãtur, [f] personalẽ actionẽ [g] contra eum habituri debitorem, qui ipsis solventibus liberatur [h] Ab eo aũt, à quo constat fortunarũ suarum partẽ maximam recessisse, etiam reliquã portionem quæ apud eum resederit, trãsferri [i] ad idoneũ oportebit. Quod quispiã debitor reipublicę civitatis, fisco nostro locum [k] fecerit ẽptores qui à fisco nostro cõparaverint manifestum est, secundũ ius vetus [l] & rescripta divorum principum, cõstitutionesq; nostras nullam debere molestiã [m] sustinere. Quòd siquis debitor nõ comparaverit; vel certè omnia sua ita consumpserit, vt nemo [n] aliquam rem ex eius bonis possideat: [o] id debitum convenit ad dispẽdium reipublicæ [p] pertinere: ideoque cura patris [q] civitatis apud idoneos, vel dominos rusticorum prædiorum pecunia collocanda est.

TITVLVS XXXIII

DE PERICVLO nominatorum. [r]

a b Apud superstites. idest vivos.

b Pervideris. loquit Verino curatori civitatis.

c Retinent. idest retenturi sunt. & facit ff. de vsur. l. si bene.

d Obnoxiis. idest obligatis expressa conventione, vel ex privilegio tacitè: non aliàs: vt I. de iu. reipu. l. 2. & secundum hoc agit hypothecaria. vel veri dic nec expssè nec tacita arant obligati, sed dicunt obnoxii, eo q ipsa debitor est obnoxius, & sm hoc agitur cõdictione ex lege. si enim esset hypothecaria individua insolidum asset: vt I. si vnus ex pluri. hæred. debito. vel cre. l. 2. nisi cum legataria agit hypo. pro rata, sicut personali contra hæredem legantem, vt I. cõ. de le. l. 1. in fin. item & quando duobus obligantur: simul vterque agit secundum quantitatem debiti, vt ff. de pigno. l. si fundus §. si duo. item & cũ duo causa damni infecti, mittuntur in poss. contrahitur. hypo. vt ff. de dam. in fect. l. si finita. §. cum autem. in bonis adi administrantis habet fortè tacitam hypo. civitas. arg. I. de adminis. tuto. l. pro officio. Sed qualitercunque l. istam exponas s. vel hypo. vel condict. ex l. contradicit. I. de iu. reipub. l. 2. sed hic sola, ibi cum aliis: quia quo ad alios creditores est ai similis: vel non est dissimilis quo ad personales actiones ex 9ẽtu: sed quo ad conditionem ex lege sic. vt hic.

e Pro rata. sic ff. si quid in fra. pa. l. 1 §. si pluri. & I. de pd. & aliis rebus mi. l. 11. & J. de omni agro deser. l. tertia. & ff. de censi. l. cum possessor.

f Conveniantur. hypothecaria, secundum quosdam. tu dic personali condi. ex hac lege, prius tamen debitore excusso: vt I. de conue. fisci debi. l. 1. & ff. de iure fis. l. Moschis. maximè hodie: vt in authen. de fideiuss. §. sed neque item est speciale vt emptor personaliter possit conveniri: aliàs non nisi in fraudem esset facta venditio: quod hic non erat: vt I. de his quæ in fra. cre. l. si successores.

g Actionem. neg. gest. secundùm Py.

h Liberatur. vt I. de evic. l. si ob eam. & ff. d sol. l. si l chũ. §. dolo. & de fideius. l. tutor. & de evic. l. si plus. §. 1. & de distra. pig. l. rescriptum. §. 1. & si. Acc.

i Transferri. cogit ergo ad totũ, qui partẽ maximã distrahit. & dic in venditionis, nõ gratis: qui solvet tantũ quantũ eũ tangit p rata rerum.

k Locũ. i. fiscus ei successit in totũ, vel in rem aliquam.

l Ius vetus. si fiscus vẽdit intra suo. idem si credens suã, per l. Zenonis. vt I. si adver. fis. l. fina. & J. de fun. pa. l. 1. & de quadri. præscri. l. ij. & fi. in fin & Insti. de vsu cap. in fi. & I. de cap. pi. l. 1. Sed arg. 9 ff. de pet. hær. l. nec vllam. §. item si quis à fisco. sed vsq; ad quadriẽnium agit civitas 9 ærarium: vt l. bene à Zenone. C. de quadrien. præscrip.

m Molestiam. privilegiatior ergo est fisc⁹ q̃ civitas. ad qd ff. ad mu. l. simile. — Privilegiatior ẽ fiscus quã civitas.

n Nemo. nisi fiscus. vel dic nemo ♂nd.

o Ex eius bonis possideat & fecerat debitor locum fisco vt vendat. Acc.

p Reipublicæ. idest fisci. Hoc forte intra quadriennium: vt I. de quadrien. pręscri. l. 1. Vel dic. i. civitatis.

q Patris. idest curatoris vel defensoris. ad quod in auth. sufiurau. quod præ. §. 1. coita. ij. Et no in debitore civitatis v. specialia. Primum. I. eo. l. 1. Secundum, q cõparãtes ab eo quãvis bona fide à repu. conveniuntur. Tertium, q personaliter convenitur, quamvis in rem successerit. Quartum, quod totum compellunt debitores patrimonium vendere, qui partem maximã vendiderunt, vt hac l. Quintum, vt ff. de vsur. l. etiam. — v. In debitore civitatis notã tur.

r DE PERICVLO NOMINATORVM.

Electores officialiũ tenent: vt hic. item fideiussores: vt J. tit. ij. l. 1. item ipsemet: vt J tit. 2. & dicas minores magistratus teneri nõ pfides, q sunt quasi cõfirmatores, vt I. de suſ. l. exactores & Inst. de satis. tu. §. si. & ff. de mag. conue. l. 1. §. 1. & exactio. quę in eos datur, competit etiam in hęredes: vt in d. §.

ij qui

Electores officialium publicorũ non tenentur pro electis, licet fideiussores non receperint, si tempore depositæ administrationis soluēdo fuerint. B.

I. Imp. Gordianus A. †

HI q à te collegaque tuo magistratus creati sunt: & si maximè a fideiussores nō exegistis, b tñ si p id tps quo magistratus honor deponebat, soluēdo fuerūt: periculo vos creatiōis nō fecerūt obnoxios ex eo q casu aliquo patrimoniū eorū mutilatū c sit: cū cessationi suę id debeant imputare, damnaq; e rei publicæ, si qua ob culpā eorum passa est, sarcire: qui cum nomine publico eos ꝯuenire potuissēt, id facere supersederunt.

Nominator tenetur pro nominato officiali, inquantum ipse conuenitur ex persona sua: non in eo ad quod conuenitur ex persona alterius ab eo nominati. Bartolus.

II. Imp. † Philippus A. & Philippus Cæs.

SI successoris f tui successor non idoneū loco tui magistratum denominauerit: g administrationis eius periculum ad tuam personam spectare nequaquam pōt. etenim nominati, h successoris duntaxat quisq; periculū suscipere compellitur: nec ad nominatoris nominatorem i manus iure porrigi possunt.

TITVLVS XXXIIII.

DE PERICVLO eorum k qui pro magistratibus interuenerunt.

Fideiussores tenentur reipublicæ ad interesse non ad pœnam in quam magistratus delinquendo incurrunt. Bart.

I. Imp. Ant. A. Luciano.

FIdeiussores magistratuum in his quę ad reipublicæ administrationem pertinent, l teneri, nō in his quæ ob culpam vel delictum eis pęnæ nomine irrogētur, m tam mihi quàm diuo Seuero pri meo placuit.

TITVLVS XXXV.

QVO QVISQVE ordine conueniatur.

I. Imp. Antoninus A.

ETsi duobus n simul o cura pecuniæ ciuitatis, non tamen separatis p portionibus mandetur: singuli nō pro virili portiōe, sed in solidum q reipublicæ obligantur. cum autem de indēnitate ciuitatis eius r quęritur: prius eius bona, qui administrauit, s

---

a HI qui. Si maximè. l. quia maximè: q̃ contra vos est, sed nō nocet hoc malu. lecus in nominatoribus intotum sm P. qui tenentur ex eo solo q non curauerunt caueri, vt ī. de ma. con. l. 3. sed non placet: imo idē quod in his: vt ff. de mag. con. l. 3. & l. 1. §. si magistrat⁹. i fi.

b Exegistis. quòd facere debuistis, vt ff. de ad. re. ad ci. perti. l. fina. §. 3. & infra ti tu. primo.

c Mutilatum. sine ergo fideiussores idoneos accepistis, siue non: si fuerunt soluēdo finito officio, nō tenemini: vt hic. & d. §. si magistrat⁹. nisi post finem euestigio idest incontinenti desit esse soluendo: vt ff. de neg. gest. l. diuortio. item hic quòd fuerunt soluendo, vos probastis, vt dicto §. si magistratus. & ī de proba. l. ex persona, & fa. ī. de di. tut. l. 3. & ff. ad mun. l. imperator. §. 1. & l ordine. §. 1. & de admi. re. ad ciu. per. leg. 2. §. si eo. & supra de susce. l. 2.

d Sit. post finitum officium.

e Damnaque. sortis, non vsurarum. non pœnarum, vt ff. ad mun. l. Lucius. §. Paulus. & l. libertus. §. 1 & ī. ti. 1. l. 1.

f SI successoris. Papi. nominauit Vlpi. vel Afric. Pompo. male gerentem. Non Papi. nec etiam Vlpia. sed Afr. tenetur. & fa. ī. tit. 2. l. si ita. & supra de suscept. l. secunda. & de conue. fis. debi. l. quoniam. Sed at contra. ff. quod vi aut clam. l. si ego. Acc.

g Denominauerit. ergo ad magistratus ptinet nomiare successorem, secundùm P. sic vitij. q 2. c. 1 §. 1. & §. his omnibus sed non eligit, vt in authent de defen. ciui. §. fina. collatione secunda. at cæteri officiales per decuriones, vel ab eis ad hoc electos, vt supra. de decurio. l. secunda & de susce. l. exactores. & quod cuiusq. vni. l. item. §. primo.

h Nominati intransitiue. Et no. argu. contra. ff. de hæred. instit. l. si. vbi hæres hæredis &c. sed non obs. illi enim successores iuris sunt

i Nominatorem. nec ad fideiussorem nominantis: vt ff. ad mu. l. libertus. §. pen. sed ad patrem nominantis sic, vt eo ti. l. 2. §. 1. Sed non tenentur hi omnes, s nominator, pater. fideiussor in pœnis vel vsuris, vt ī. l. proxi. nec extraneo, sed reip. vt ff. ad mu. l. 2. §. 1. in fi. & de pecul. l. licet. §. fi.

Al. Gratianus.

f Hic vide lo. de Pla. mel.⁹ ponentē casum huius l.

† In veteri scrip., idem Rufino.

k DE PERICVLO eorum &c.

Not. hos conueniri post excussos reos: quod dic, vt ff. de ad min. re. ad ciu. perti. l. prior. §. fin. Acc.

l FIdeiussores. Pertinent. qualia sūt ff. ad mun. l. 2. §. gestū. sed videtur ꝯ in eod. titu. l. libertus §. pen. Sol. nominare successorem nō est omnino rē reip. gerere. Item dic, pertinēt, principaliter: vt non ob. ff. de pec. l. licet, in fin. & ff. ad mun. l. 2. §. penul. & facit. ff. de fideiuss. l. fi. & de procur. l. qui proprio. §. vt in cæteris.

m Irrogetur. quia deliquit in officio: & est sic in patre & nominatore, vt supra titu. 1. not. adeo quod si pignora hic dedit, in id teneantur & tunc in quo & q̃ ipse potest conueniri. vt ff. de admin. re. ad ci. pertı. l. prior. §. fina.

QVO QVISque ordine conueniatur.

n ETsi duobus. & massarijs.

o Simul. idest simpliciter.

p Separatis. aliàs tenetur quilibet pro sua parte, vt ī. l. proxi. §. 1. & ibi no.

q Insolidum. hoc ipso q simpliciter, vt infra l. proxi. & dic quòd simul gesserunt: vt ī. l. proxi. in princip. vel diuiserunt inter se, & tunc insolidum secundum ordinem qui est ff. ad mun l. Lucius. §. 1 & l. imperator. item potest loqui quando nullus gesserit, vt ff. ad mu. l. Lucius. in prin.

r Eius. reipubl. de qua dixi, & dicas quòd vnus tantum.

s Administrauit. sub fideiussorum & nominatori. vt ff. ad mu. l. quid ergo. in princi.

a Onerari. nempe vt ad hęredes non transit officiũ: vt ℥. de nego. gest. l. curatores. ita nec periculum, nisi ipse hæres admin. qui de dolo & lata culpa ꝓpria tenetur: vt d. leg. curatoris & ff. de fideiuss. & no. l. cũ ostendimus. & de magist. con. leg. non similiter. & facit. ff. de administra. tut. l. tutores. in princip.

b Quoties. Vnusquisque dicũt quidam: hoc expresso, non aliter: vt hic, & per auth. de duobus reis. Sed hic hoc videtur etiã iure non expresso, & videtur semper agi eo ipso quod nõ separatur. vt supra proxi. & ff. ad mu. l. imperator. Sed hodie forte contra per d. authen. & dicas quòd hic ambo gesserunt & aliàs seruatur ordo qui est in d. leg. imperator.

Vide hic Io. de Pla. post Bar. qui bene hanc glo. discutit.

Al. Gratianus.

c Administrauerint. Vel etiam ipsi inter se diuerserunt, quo casu secus est in tutoribus: vt ff. de administ. tuto. l. Lucius. §. 1. in fin. & supra de diui. tute l. 2. in fin. & adde distinctionem, quæ est. ff. ad municip. l. imperator.

d Creatorem. Idest nominatorem.

e Participem. qui separatim habuit ab illo administratio- nem: & hoc si collega tempore depositi officij non fuit soluendo: vt supra de proba. leg. ex persona. & ff. ad muni. leg. imperator. Item hoc etiam si pactum sit in contrarium: vt ff. de admi. te. ad ci. perti. leg. 2. §. iura reipu. & facit supra de fab. l. iure. & de conuent. fisc. de l. quoniam. & de susce. le. ij. & ff. de administ. re. l. curatores. Item si collega soluit, agit contra collegam, nisi pro dolo fuit conuentus: vt ff. de tute. & rat. dist. l. 1. §. nunc tractemus, sed nominator non agit contra collegam nominatum à se: quia sui debiti nomine conuenitur: vt ff. ad mun. l. & et

ac mox si satisfieri nõ poterit, collegæ cõueniunt. vos tñ quia hæredes vnius ex curatoribus extitistis, dãno, si quod post mortem eius dolo vel culpa collegarum accessit, onerari, a non est rationis.

Duobus si cõmittitur pro indiuiso administratio quilibet ante nominatorum primum conuenitur: secus si separatis portionibus. Bartol.

II. Imp. Gordianus. A.

QVoties duob⁹ nõ separatim, sed pro indiuiso mun⁹ iniungit, & ita vt vnusquisq; b eorũ periculo soliditatis videat obstrictus: man⁹ ad noïatoré priusquã vtrique qui id munus administrauerũt, solenniter fuerint excussi, nulla ratione porrigi possunt. si vero separatis portionibus ad mun⁹ nominati sunt: prius pro portione conueniãtur q id mun⁹ administrauerit c item fideiussores eorũ. Si nec ab his quidẽ indẽnitas fuerit seruata, tunc demum creatorẽ: d at si nec is quidẽ sufficiat, nouissimè participem e muneris conueniri debere præses non ignorat.

III. Imppp. Carus, Carinus, & Numerianus AAA. Theodosi.

SI ita f duumuiri creati estis hoc expresso vt mutuo periculo teneamini; g in dubiũ non venit, vicarijs h dãnis vos esse obstrictos cũ i magistratib⁹ pri⁹ noïatores i ꝯueniẽdos eẽ (hoc qđ ĩ ꝑsona nr̃a custodiri cõsiderastis k) constitutum est.

f Si ita. In prima parte nõ fuit diuisa administratio: vt supra. l. quoties. in princip. in secũda sic. Vel dic in vtroque fuit diuisa. & quod dicit. vicarijs scilicet ordine qui sequitur. Vel secundum quosdam prima in duumuiris, secunda in magistratibus, secundum quos duumuiri non sunt magistratus: vt hic colligitur, & ℥. de emancip. lib. l. 1. Sed contra ℥. de iudi. d. l. fi.

Si administratione diuisa vnus collegarum pecuniam collocauerit, quam respub. consequi non põt: eo mortuo hæres eius conueniendus est primo: secũdo possessor: tertio nominator: quartò collega. Bar.

IIII. Impp. Diocletianus, & Maximianus AA.

CVm te & collegam tuũ magratus vñi tpe publicũ fœnus collocasse ꝓponas, nec potuisse debitum à quibusdam reipublicę restitui: cũ paratus sis pro te id quod solus gessisti, l reipublicæ satisfacere: cõsequens est rempublicam, si separati actus vestri cõtract. fuerint, successores collegæ tui vel rerum eius possessores prius ob personam eius congredi: & si solida idemnitas reipublicę seruata nõ fuerit, nominatores ei⁹ interpellare: ac postremo loco si qd ex nomine collegę tui defuerit ob culpæ m nexũ te interpellare. priores n enim nominatores veluti fideiussores placuit obstringi.

TITVLVS XXXVI.

NE QVIS LIBER o invitus actum reipublicæ gerere cogatur.

I. Imp. Alexander A. Vrbico.

SI vt proponis, decreto p ordinis ad libertatem ductus es: non debere te inuitum, actum q reip. administrare, curator reipub. nõ ignorat præsertim cum serui huiusmodo officia administrare debeant.

g Teneamini. quod est eo ipso quòd non est contrarium dictum, vt supra eo. le. quoties.

h Vicarijs. idest alter pro altero prius conueniatur, quàm nominator.

i Nominatores. quàm collegas.

k Considerastis. & bene secundum duos primos intellectus: sed secundum alterum frustra, cum duumuiris semper loquatur.

l CVm te. Gessisti. separatim ergo gessisti. item dic vt not. supra. leg. quoties.

m Ob culpæ. quia enim non remouit: vt ff. de admi. te. ad ci. per. l. fin. § antepe. & facit ff. de admin. tu. l. iij. §. 1. ff. ad muni. leg. imperator. in fin.

n Priores. idest prius. non autem dicas priores, idest qui nominauerunt nominantem hunc malè gerentem: vt ℥. titu. 2. l. fina.

o NE QVIS liber inuitus &c.

Quidam habens curam reipubli. nam soli curiales persona lia munera pub. subeunt & honores: vt ff. de dec. l. & honores. §. 2. quod non placet, vt j. l. proxi. in fi. Sed dic vt ℥. l. j.

p SI, vt proponis. decreto. sic. n. facere debet vt ℥. de seruis reipub. ma. l. 1. & 2.

q Actum seruilem. quem serui tantum mutatis faciebant. quod

quod patet, quia dicit actum: quod seruis cōuenit: vt ff. de neg. gest. l. cum actum. liberis vero procuratio: officia vero publi. liberis conueniunt tantū: vt ī. de tabu. l. generali. & ī. si seruus eut ll. l. i. & 2. secundum alios dic, actum, idest tabulariū, ad quā ser ui publici, l. notarij tantum coguntur: vt ī. de ser. reipubl. ma. l. fin. & ī. in hoc non ob. ī. de lib. l. 1. li. x. quæ est contra. & facit ī. de ope. lib. l. qui manumittitur. Acc.

a Si cum. Ad actū. dic, vt ī. l. proxi.

SVMPTVS INiuncti muneris ad omnes collegas pertinere.

b Cum ad munus. Angariarum. qd' est personale, cum geratur labore animi: vt ff. de mu. & ho. l fin. in prin.

Angariarum munus est personale.

c Detrimenta. cum etiam omnibus datus est sumptus, hic solus gerens de suo impendit, vel est obligatus: vt supra de leg l. 2. & ꝭm hoc quærunt, quare non repetit à repu. & respubli. a non gerentibus? Respond propter vitandum circuitum. sic ff. de stipul. ser. l. penult. & fauore reipubl. Sed qua actione? Respon vtili negoc gest. vt ff. de nego. gest. l. ex facto. vel pro socio, vt argu. ff. pro soc. l. si quis societatem: sed videt l. contraria sub. quia ibi ad omnes, hic ad gerentes. Sed dic ad omnes: cum omnes gerunt. Vel dic omnes à princi. licet ex postfacto sit secus. Vel dic ad omnes: quia omnes conferunt ad sumptum factū: vt ff. ad l. Rho. de iac. l. j. & sic consonet. Posset hæc lex secundo intelligi & in munere mixto: qa ꝗ suo erāt facturi sumpt'.

II. Impp. Diocle. & Maximianus. AA.

Si cū ingenuus esses, ad actum a gerendū à republica compelleris: auxilium præsidis, & iuris præsidia, prout vsus exigebat, implorare potuisti.

TITVLVS XXXVII.

SVMPTVS INIVNcti muneris ad omnes collegas pertinere.

I. Imp. Maximianus A.

Cum ad munus exhibēdarum angariarū b cum alijs creatus, à cōsortibus muneris sollicitudine deserta, solum te functū esse proponas: sumptuū detrimēta c si qua acciderit, collatione eorū quos munus oportuerat participare, prouisione pſidis diuidenē. q̄ si ēt à te, obsequium derelictū esse cognouerit: d qd censurę publicę cōgruit, nō ignorabit.

TITVLVS XXXVIII.

DE HIS QVI EX officio quod administrarunt, conueniuntur.

Si pecunia mutuetur per administratorem reipublica, ad ipsum damnum sortis pertinet, non vsurarum. Bar.

I. Imp. M. Antoninus. A.

Hoenoris e reipublicæ, qd' non tua culpa f perditum esse apparuerit: sufficit sortis g damnum non etiā vsurarum eius sustinere.

TITVLVS XXXIX.

DE SOLVTIONIbus & liberationibus debitorū ciuitatis.

I. Imp. Alexand A. Quatuoruiris & decurionibus Fabretanorū.

Cautiones h seruorū i publicorū ita demum firmam securitatem k debitoribus præstant, si curatorum adsignantium, l vel eorum, quibus exigendi ius est, auctoritate subnixæ sunt. Cum autem is qui exoluisse dr̄, solam scripturam actoris m suscipiētis pecuniam promat: n ea tantum defensio consueuit admitti, si quod exolutum est, rationi reipublicæ profecisse doceatur. o Sanè curator velle, si fraude serui cōstiterit effectum vt interciperentur à curatore p illatæ à debitorib. quātitates: de peculio ei', qd' eo modo deest, restituet.

non inquisiuit diligenter dominos prædiorū: aliàs nec de sorte tenet: vt ī. de debi. ciui. l. fi. in fi. & ff. de nego gest. l. litis § si pecuniæ. Item si lata, tenetur & ad vsuras, vt ff de admi. tut l. si tutor constitutus. & l. tutor qui repertoriū, §. vsuræ. & sic accipe. ff de admi. re ad ci. perti. l. fi. fi. j. Resp. Accur.

g Sortis. sic ff ad mu. l. Lucius. §. Patius. & l. cōstitutionibus. & ff. loca l. quæro. circa prin. & ff. de admi. re. ad ci. perti. l. fi. in prin.

DE SOLVTIOnibus & lib. &c.

h Cautiones. idest apochæ.

i Seruorum. i. tabellionum, secundum quosdā. vel dic de veris seruis publicis: quia ī. dicit, actoris. item de peculio agi. Acc.

k Securitatem. i. vt nullo modo retractē tur: vt supra de apo. pu. l. i. & leg. semel.

l Adsignantium. seruos ad scribendum. vel dic pecunias: quia recipiūt & adsignant reponēdo. sunt enim duo necessaria: curatorē recipere, & cautionē fieri, cui subscribat curator: vt ē. de cōne. sic. debi. l. 2. sed tutori pt solui siue scriptura: vt ī. de pact. l. pactum. & procuratori: vt ff. de sol. l. vero.

m Actoris. i. serui pdicti sic ī. quod cum eo. l. fi.

Tutori sine scriptura solui potest.

n Promat. idest ostēdat.

o Doceatur. non ergo trahit occasionem iuris ad iniquum cōpendium: vt ī. pro empto. l. si a & ff de re. cor. l. pen. & facit. ff. si cer. peta. l. ciuitas. & authē hoc ius porrectum. ibi, & his creditor &c.

p A curatore. loquitur minoribus. Et dic quòd curator restituet de peculio: exiget enim à repub. & deinde soluet, vel compensabit: vt ff de compen. l. debitor. vel dic loquitur de decurionibus ciuitatis cuiusdam: vt in superscriptione patet. curator ergo ciuitatis tenetur de peculio serui prædicti, vt recepta inde fiat solutio, cum eo enim seruo videtur cōtractum, vel quasi. posset soluens etiam cum curatore agere ex bono & æquo, argu. ff. si cert. pet. l. si & me

d Cognouerit. & sic nullus gessit. quo casu omnes tenentur reip. vt ff. de admi. tut. l. tres tutores. §. nō solum. & §. item in eo. & supra si tu. non ges. l. fi.

e DE HIS QVI EX OFFICIO &c.

Hoenoris reipub. à te contracti. aliàs nec de sorte teneris, vt ff. de admi. te. ad ci per. l. fi. §. pen.

f Culpa. lata: leuis tamen interuenit: qa

me pôt ĕ resp haben do rað curatoiē con uenire: sed cum debitor nô liberat, cû pecunia ad curatorē puenit I Rñ. quia non peruenit vt debuit.

a DE SPECTAculis &c.

Publ. vtilitati etiā in his puidet. & dic retenuādis, vt hic: sed lenonibus tollēdis: vt j. l. fi & facit j. de Maiuma.

† Ex Co. Th. li. 15. titu 7. l. 3. Cantius.

† Vide ſ hunc locū Alcia. hic nā qđ ille gymnici legit, nos ita I Vic. exem. repetimus.

b On falcidemus. Gymnici. noster eu iudam populi.

c Spectacula. q̄ fiunt ſ ſcena, i. in loco vbi ludebant tragœdi & comœdi. vt refertur grāmaticel. & I auth. de cōſulib. Vel ſcena ē loc° &c. vt ff. de infa. l. 2. §. fi. approbant ergo ſpectacula, cû & I hæc eām pôt legarie vt ff. de leg. t. ciuitatib. & de annu. leg. l. annua. & de polli. l. Septitia. licet fit arg. j. ff. de adm. te. ad ci. pul. legatū. §. fi. Sed nô pmittitur, û ſanguis effundat in agone, vt sunt torneamēta, & ſimilia quia ludus eſt noxius, vt j. de gladiat. l. j. & I his ludis lenatores pbebāt ſuū officium: vt in auth. vt ord pſec.

Tornea-mēta pro hibētur.

† Co. Th. 15. 7. 7.

† Al. legit poſt I qſquis.

d Grati. cōſentientes talib° vna cû populo quo caſu prôprius pmittit, quâ ſi ſol° populus. & ſm hoc dic volētû, ſolum, populi & pmatuū, vel populi tū & facit p pimatib°. ff. ad mu. l. quod maior. & ſupra de adno. di. lud. l. teſtituendum. ibi, nam in vniuerſa.

† Co. Th. 15. 6. 6.

e E Os q agitādi. i. qui agitatores & deſeruiunt ſacris ludis: & nô ſût famoſi, vt ff. de infa. l. athletas in pr nc. & §. t.

f Supplicijs. pp hoc g ſint agitatores: cû nô ſit delictû. & ideo nô patiunt aliam pœ nā vel laborem: nīſi hanc quam gerunt.

† Co. Th. 15. 7. 12.

g Q Viſquis cōſules. facit i aut.

TITVLVS XL.

DE SPECTACVLIS, & ſcenicis, & lenonibus. a

I. Impp. Valens, Gratia. & Valen. AAA. ad Heſperium procōſulē Africæ. †

NOn inuidem°, ſed potius cohortamur am plectenda feli cis populi ſtudia, gymnici b vt agonis ſpectacula c reformenſ. Verûtû cum primates viri, populi ſtudijs ac voluptatibus grati d eſſe cupiant, prôptius permittimus. vt integra voluntas ſit, quę volentiû celebrať impenſis. D. vj. Id. Mar. Tre. Va. V. & Valentini. AA. Coſſ.

Deſeruientes ſacris ludis, nullo afficiuntur ſupplicio. Bart.

II. Imppp. Gratia. Valentin. & Theodo. AAA. ad Valerianum P. V. †

EOs q e agitādi f munus exercēt, illuſtris auctoritas tua nullis pter circeſe certû adfici noue rit oportere ſupplicijs. f D. vij. Idus Maij, Euche rio & Syagrio Cos.

III. Idē AAA. ad Vale. †

QVisqs equos quos vel ſerenitas nſa, vel ordinarij pſules g tri buût voluptatib°, ad cômodû côpēdiûqs priuatû obduxerit: vnius libræ auri côdēnatiōe mulctetur. h D. viij. C. Maij. Tri. Eucherio & Syagrio Co.

In loco in quo principis imagines conſecrantur, non debent fieri ſpectacula, nec hiſtriones, vel viles p ſtura introduci. B.

IIII. Impp. Theod. Arcadius & Hon. AAA. Rufino. P. P. †

SI qua i ,i publicis porticib°, vel in his ciuita tû locis in quib. nſę ſolēt imagines conſecrari, pi ctura k pantomimum l veſte humili, & rugoſis ſinibus m agitatorem, aut vilē offerat hiſtrionē: ilico repellaſ, neq; vnquā poſthac liceat in loco ho neſto inhoneſtas adnota re pſonas: in aditu verò circi, n vel i theatri pſce nijs o vt collocenſ, n vetamus. Dat. iij. Calē. Iul. Heraclæo Arcad. A. iij. & Honor. A. ij. Coſſ.

V. Impp. Hono. & Theo. AA. Anthemio P. P. †

NEmo p iudicū ex q̄cûq; ciuitate ī aliđ oppidû vel ex puinciç ſo lo equos curules, q auri gas, beſtias, r hiſtriōes, ci ues tētet traducere. s ne dû popularib. plauſib° in tēperātes ſeruiût: & publi carû rerû ſtatû fatigēt, & feſtiuitatē impediant in cûctis oppidis celebrādā ita vt ſiqs hâc violauerit iuſſionē, pœna teneatur ea q̄ legû violatores pſequitur. Dat. viij. Id. Au gu. Conſtantinop. Hono. viij. & Theod iij. AA. Co.

Patres vel domini ſi filiabus aut ancillis peccandi prabent neceſſitatem, earum perdunt poteſtatem: qui ſi in id inſiſtant, pœna huius legis puniuntur. Bar.

VI. Impp. Theodoſi. & Valent. AA. Floren tio. P. P. †

LEnones patres & do minos, qui ſuis filiabus vel ancillis peccandi neceſſitatem impo-nunt: nec iure frui domi nij, nec tanti criminis pa timur libertate gaudere. Igiť tali placet eos indignatione ſubduci, ne poteſtatis iure frui va-leant, neve quid eis ita

de cōſulib. §. quiſ ure cōq. & §. poſt illū. & ff. de infa. l. athletas. in prin. & §. t. ſed argu contra. j. ti. t. l. t.

h Mulctetur. vel illa quæ eſt &c. vt j. l. nemo in fi.

i S I qua. ſi habeas ſi qua pictura ſ tantum dicit de vilibus perſonis pictū. ſi vero habeas, ſi quam picturam: ſemp ſub. aliquis offerat, quod eſt j. & ſic de pictura & homine.

k Pictura. ſi habeas hic pictora, ſit punctum in eo copulæ. Ac curſius.

l Pāntomimum. Ideſt loculatorem. vt ff. de ope. libe. l. ſi libertus atiem.

m Sinibus. ideſt viliſſimis veſtibus I pictura, vel i homine. Nota ergo in talibus ſiet deriſiones: vt j. de ſacroſan. ecc. l. 2.

n Circi. loca temota.

o Proſcenis. ſcene lo cus: vt j. de infa. l. 2. §. ſi ſcenica perſonae vt in auth. ſcenicas non ſolum &c. proſcenium, locus vbi ſcena ſit procul à pre dicto loco in aliquo theatro.

† Co. Th. 15. 5. 9.

p N Emo. etiam vt priuilegiû nihil ei opituletur.

q Curules. qui ludunt currēdo ad bra uium, vel pallium, vt ff. de infam. l. athletas. §. t. Vel ducunt currum autem ad pugnandum in ſacro certamine: quaſi cae rotium: vt j. de fer. l. fin. & auriga, qui ducit. vt ff. da vſu & ha. l. plenum. §. equitij.

r Beſtias. aliàs hiſtrias, aliàs beſtias, puta boues aptos ad illum curſum.

s Traducere. ſic infra. de erog. milit. an. l. prima.

t Perſequitur. vel illam quæ eſt j. eod. l. quiſquis.

† Co. Th. 15. 8. 2. Il ſemel poſita fuit hęc l. ia l. 13. 1. de ep iſc. aud.

u L Enones. Libertate. Ideſt facilitate eas faciendi, & ſic not. priuilegiû amittere q eo abutitur.

Priuile-giū amittit, q eo abutitur.

cur: vt ℥.de Iud.l.Iudæos. Itē quia expedis relp &c. vt Insti.de his q sunt sui vel alie.iu.§ pe.& sic not. ꝑ propter delictū patris filius efficitus sui iuris: vt in auth.de incest.nup. in princ. item venditor pdis lus abducendi si consentit prostitutionis: vt ℥. si mā. ita;ve. l. t. Item pœna periurij in exigentē veruš: vt in auth. sce nicas non solum &c. Item domū pdis ad eum vsum accommo dās: vt in authen. de leno.

a Si velint. non aliàs: vt ff.de re. iu. l. inuito. Sed ar.ꝯ.ff.de lib.cau.l. t.

b Conductisve. fortè liberit, quæ sui iuris erant, quæ ꝑpter paupertatem alicui lenoni in hoc se loca rēt, vt in auth. de leno.& fa.℥.de epi'cau. l. si lenones & dic vt ibi not. Vel dic hic loqui de mercenariis, qui ꝯducti de'er uiunt his prostituunt. & fa.ff.de pigno. ac. l.eleganter. § fi.

c Minor. No grauius esse peccare. q̄ ab inuito. grauissimā pœnam pati.

d Coitionis. aliàs cōionis. i stupri, in quo est fœda cōio.

e DE EXPENSIS ludorum.

Quæ magnæ exigā tur in pdictis ludis, vt ff.d̄ poll. Septitia.

f Cum pōdē. Non reuocabit. sic ℥. de ad min. tu.l. sancimus. Sed argu. ꝯ. tuu. t.l. hac lege. & dic vt ff. de ed mi.re.ad ci.pes. l. 1. Item facit ff. de ope.pu. l. pecuniam. item ꝯ.ꝯ.de excoctio.& transla. mi.an.l. t.

g Agonis i. certaminis: inde agonotheta. qui pugnat, vt ff de mu.& ho. l. fin. §. suastigophori. & agonotheta princeps talis ludi: vt ff. de pollicita. l. Septitia, in Græco ibi posito.

h Cautionem. i. cautelam.

i DE AQVAEDVCTV.

Sicut ludi, sic aquæ-

posfit acqri: sed ancillis filiabusq;si velint, [a] con ductisve [b] ꝑpaupertate pſonis, quas sors dānauit humilior, episcoporū liceat, iudicum ēt, defensorūq;implorato suffragio, omni miseriarū necessitate absolui: ita vt si insisten dum eis lenones esse crediderint, vel peccādi ingerant necessitatem inuitis, amittant nō solū eam quā habuerint ptātē, sed ꝑscripti, pœna mancipētur exilij, metallis addicendi publicis: quæ minor [c] pœna, est quam si præcepto lenonis cogatur quispiam coitionis [d] sordes ferre, quas nolit. D.xj.Ca.Maij, Felice & Taure Coss.

* Deest constitutio Græca, ex prætermissis repetenda. *

TITVLVS XLI.

DE EXPENSIS LVdorum publicorū. [e]*

Pecunia deputata ad spectacula, in refectionem murorum potest conuerti: & ipsis refectis causa pristina firma permanet. Bart.

1. Impp. Diocle. & Maximian. AA.

Cum præsidem prouinciæ impensas quę in certaminis editione erogabantur, ad refectionē murorū transtulisse dicas: & quod salubriter deriuatū est, non reuocabitur: [f] & solen ne certaminis spectaculum post restitutā murorū fabricam, iuxta veteris cōsuetudinis legem celebrabitur. ita n. & tutelę ciuitatis instructæ murorum præsidio prouidebitur: & instaurandi agonis [g] voluptas confirmatis his q̄ ad securitatis cautionem [h] spectant, insecuti temporis circuitione repræsentabitur.

TITVLVS XLII.

DE AQVAEDVCTV. [i]

I. Imp. Constantin. A. ad Maximilianum Consularem.†

Quarum possessores, p quorū fines [k] formarum meatus transeunt, ab extraordinarijs oneribus [l] volumus esse immunes: vt eorum opera aquarum ductus sordibus oppleti, [m] mundentur: nec ad aliud [n] superindictæ [o] rei onus ijsdem possessoribus attinendis: [p] ne circa res alia occupati, repurgium [q] formarum facere non curent. [r] qd̄ si neglexerint, amissione possessionum multabuntur. nam fiscus prædium eius obtinebit, cuius negligentia perniciē formæ congesserit. [s] Præterea scire eos oportet, per quorum prædia aquæductus commeat, vt dextra leuaque ex ipsis formis quindecim pedib. [t] intermissis arbores habeāt: obseruante officio [u] judicis, [x] vt si quo tempore pullulauerint, excidantur: ne earum radices fabricam formæ corrumpant. Dat.xv.Calen. Iun. Gallicano & Symmacho Coss.

ductus populum delectant, de Constantinopoleo & Romæ ēt veteris æqueductibus dicit publicis, & sic differt ab illo qd̄ dicitur. ff. de ser.ru.pręd.l.2 § aquęductus. Dic ergo, ꝑ quidā homines præficiunt ad custodiā, quib. dat priuilegiū: vt ꝯ.i.decernimus. §. vniuersos. & his p quorū fines trahit: vt i. t. & certa pecunia ad hoc deputatur: vt infra de repara & l. hac lege. nec ex eo extrahitur aqua: vt ꝯ. l. 2. & l. decernimus. in fine: nisi per speciale priui. vt ꝯ. l. fi. & veteri consuetudine: vt ꝯ.eo.l.vsum. & tunc nō ex quolibet loco, vt ꝯ. eod. l. eos. sed in casu fallit, vbi priuilegium nihil operatur, vt ꝯ. eo l. omnes. sed quando trahit, gratis habet ꝯ.eo tit. l. ad repa rationem. Acc.

k Quarū. Fines. i. fundos. Oneri-b⁹. aliàs muneribus.

m Oppleti. idest impleti.

n Ad aliud. s. onus, quod est infra.

o Superindictæ. i. prædictæ rei nomine vt scilicet sic tam ab extraordinatio q̄ etiam ordinario nomine tamen eius rei sint immunes.

p Attinendis i. deti nendis. Acc.

q Repurgium. idest repurgationem, cum frequenter repelean tur.

r Non curent. Idest ꝑcurent.

s Congesserit. idest induxerit. aliàs congesserit.

t Pedibus. ꝯ. eod. l. omnes. §. super his. contra. Sol. ibi speciale in aquæductu ad palatium Hadriani. cui in alio fauet: vt ea. l vel hic p priuatum qui magnam immunitatē per hoc habet. ibi per publicum sulcū. & facit ℥. de ędi.priua.l. si cui. & l. Meniana.

u Officio. idest officiali.

x Iudicis. sic. ℥. de interdic.l. 1.

Si quis

* Theo. Balsamō numerat hunc tit. 41. huius libri, & primū ca. huius. ti. tale recitat, argumentum ex libris Βασιλικῶν

* De ses quo certamina libere, per eguntor. Nemo in uitus certamina edito. voluntarios. n. sumptus facere volo. Cont.

† Sic in meo manuscri. Contius Cod. Th. t§. 1. b

† Fotinarum, mallet hic Alci. Sed rectè legit formarū, idē edque ductuū: vt notauī in nouel. de mand. principū Cōtius.

De publico aquaductu aquam ad suum prædiũ deriuare nõ licet, et contrafacientes pœna publicationis illius prædij puniuntur. Bart.

II. Imppp. Valen. Theodos. & Arca. AAA. Pancratio. P.V.†

SI quis [a] decętero vetiti furoris audacia florentissimæ [b] vrbis cõmoda voluerit mutilare, aquam ad suum fundum ex aquæductu publico deriuando: sciat eundem fundum fiscalis tituli pręscriptione signatum priuatis rebus nostris aggregandum. Dat. viij. [c] Constantin. Timasio & Promoto Coss.

Auertens aquam de publico aquaductu debet ipsam ducere per castellum vel aliud paruũ foramen, ne matrices fistulæ corrumpantur: & contra faciens perdit beneficium, & punitur in corpore. Bart.

III. Iidem AAA. Albino. P.V. Romæ.†

EOs qui aquæ copiã vel olim vel nunc p nostra indulta meruerũt: [d] vsum aut ex castellis, [e] aut ex ipsis formis iubemus elicere, neque earũ fistularũ, quas matrices vocant, cursum ac soliditatem attentare, vel ab ipso aquæductu trahere. [f] Quòd siquis aliter fecerit: non solum id quod prius iure beneficij fuerat consecutus, amittet: [g] verum pro conditione quoq; personæ seuerissima pęna plectetur. D.v. Cal. Sept. Rom. Timasin. & Promo. Coss. & PP. iiij. Cal. Iun. Constantin. Olybrio & Probino Coss.

Ius hauriendi aquam vel eã vtendi de publico aquaductu nõ turbatur, si tanto tempore quis est vsus q de eius contrario memoria hominis non existit. Item irrigantes agros vel hortos furtiuo modo de aqua publica, aquaductu priuãtur. B.

IIII. Impp. Arca. & Hono. AA. Asterio co. Ori. †

VSum aquæ veteré, longoq; dominio cõstitutum, [h] singulis ciuibus manere censemus, nec vlla nouatione turbari: ita tamen, vt quantitatem singuli quam veteri licentia [i] percipiũt, more vsque in præsenté diem perdurante percipiant: mansura pęna in eos qui ad irrigationes agrorum, vel hortorum delicias, furtiuis aquarum meatibus abutunt. Da. C. Nou. Cęsareo & Attico Cos.

Qui beneficium ducendi aquam ex publico aquaductu impetrauit, debet illud intimare præfecto, et non alij, et iudex qui contra facit, quinquaginta libris auri punitur. Bart.

V. Impp. Theo. & Valenti. Cyro PP.

SI quis per diuinam liberalitatem [k] meruerit ius aquæ: non viris clarissimis rectoribus prouinciarum, sed tuæ præcellentissimæ [l] sedi cœlestes apices intimare [m] debebit ꝯdẽnatione ꝯ illum qui preces [n] moderatoribus [o] insinuare conatur 50. lib. auri, & ꝯ vniuersos administratores [p] qui rescriptum per surreptionem elicitum [q] suscipere moliuntur, ꝓponenda: apparitorib. nihilominus eorundẽ viuorũ clarissimorũ prouinciæ moderatorũ, animaduersionib. ꝓ vigore tui culminis subiugãdis: & amplissima tua [r] sede dispositura, quid in publicis thermis, [s] qd in nymphæis [t] pro abũdãtia ciuiũ [u] conueniat deputari: qd his psõnis, quib. nr̃a serenitas idulsit, ex aqua supflua debeat impartiri.

Seruitus aquæ ducendæ ad aliqua loca priuata ex aquaductu palatij Adriani, etiã per rescriptum est prohibita: & contra faciens, in centum libris auri puniuntur, et debet esse latitudo aquaductus prædicti decem pedum munda omnibus arboribus. Bart.

Idem AA. Cyro PP.

OMnis seruitus aquarum [x] aquædu-

[a] SI quis et dignitate pditus, vt j. l. decernimus. in prin. nisi de licentia principis, vt j. eod. l. fi. & l. proxi. & ff. de aqua quo. & æsti. l. r. § pmittit. vł senat°: vt ff. de flu. l. quominus. & de aqua plu. arce. l. qđ principis.

[b] Florentissimę. s. nouæ Romæ.

Co. Th. l. j. eo.

[c] Aquæductu. ad qđ j. vt nemo priua. l. r. & j. de bon. vac. l. si quando.

[d] EOs q. Meruerũt. à principe: non ab alio, quæ valent: vt j. l. fi.

[e] Ex castellis. vbi cõgerit aqua, antequã intret p fistulas: vt ff. de aqua quotid. & æst. l. t §. castellũ & melius dr in pcedenti. & hoc interdictũ necessariũ ppositum est &c. cuius similes sunt formæ. de quibus subijcit. Acc.

Co. Th. q. ti. l. j.

[f] Trahere. non ergo largè accipitur beneficiũ. & sic est ar. ꝯ. j. de bon. vacã. l. si qñ.

[g] Amittet. sic sup. de Iud. l. Iudæos. & de pi° pe l. t & j. l. px.

[h] VSum. Constitutũ à principe: vt j. l. pxi. Vel veri° cõsuetudine cui° nõ sit memoria: vt ff. de aqua quo l. hoc iure. § ductus aquæ. & j. de seru. l. si manifestè & sic nõ est ꝯ j. e. l. diligẽter. & fi. vbi de longo dicit Et adde distinctionem, vt j. de ser & aqua l. 2.

[i] Licentia. principis vel cõsuetudinis. Ac.

[k] SI quis. Liberalitatem. quod licet, vt j. l. fi.

[l] Præcellentissimæ. pfecto loquit, qui dispensat super rescripto: I priuilegio principis, vt j. hac l. in fi. non præses.

[m] Intimare l. phtare

[n] Preces. s. ipetratas.

[o] Moderatoribus. i. præsidibus. qđ non licet. vt j. dixi.

Co Th. e. ti. l. 6.

[p] Administratores. i. præsides. Acc

[q] Elicitum, qđ præsumitur, cũ ad præsidem non ptẽtũ offetatur & facit. j. de legi. & consti. l. 2 & j. de diuer. of l. nullus.

[r] Tua. n pfectꝰ. Acc.

[s] Thermis. i. balneis.

[t] Nymphæis. aliàs lymphæis. i. lauatorijs.

[u] Ciuium. sic ff. de bo. dam. l fi. §. si plures & sol. mat. l. 1. & fm hoc. i. quia ciues sũt multi, & ió multam aquam volunt habere. vel dic, vt habeant abundantiã: & tunc non faciunt dictæ concordantiæ.

[x] OMnis Aquarũ. specialia quædã seruantur in quodam aquæductu qui dicitur Adriani: forte ab eo factus. quòd principis palatio seruit, & quod sup est.

ctus Hadriani, siue domorum, [a] siue possessionũ, siue suburbanorũ, siue balneorũ, vel p diuinos affatus intimatos in quolibet iudicio, vel per vsurpationē [b] ipertitos, penitus exprobetur. malũ mus etenim pdictũ aquęductũ nrī palatij, publicarũ thermarũ ac nymphęorũ cōmoditatib. inseruire, [c] & decernimus hanc dispositionē modis oībus in posterũ seruari: nemini licētia tribuēda, ab eodē aquęductu pcipibus oblatis vsum aq petere, vel eũ audere pforare: sciētib. his, q qualibet rōne putauerit ad hmôi emolumentũ accedere, vel officio [d] (si ausus fuerit instruere [e]) vel min[9] [f] instructis pcibus parere, cētena pōdo auri multę noīe fiscalib. rōnib. se esse illaturos. Sup his sancim[9] sulcũ publicũ aquarũ nullis intra decem pedes [g] arboribus coarctari: sed ex vtroq; latere decempedale spatium inter grũ illibatumq; seruari. [h] Preterea de plumbeis fistulis ducentib[9] ad thermas, q Achilleæ [i] nuncupantur, quas prouidētiæ tuæ magnificentia [k] factas fuisse cognouimus eandē [l] formā seruari cēsemus. etenim mēmoratas fistulas thermis tantũ & nymphæis qbus eminētia tua [l] deputauerit, volumus inseruire: facultate pbenda tuę sublimitatis apparitoribus, circumeundi sine formidine dom[9] suburbana balnea ad reqrendũ, nequa deceptio vel suppressio vel insidiæ cōtra publicā vtilitatem [m] à quoquā penitus attententur.

Pecunia ex vectigalibus redacta, pro reparatione aquaductus debet expendi dando eam operarijs aquaductus: & habentes ius ducendi aquā ex publico aquaductu, nihil soluere tenentur fisco ex ea. Bar.

VII. Iidē AA. Eutichiano præfecto præto.

AD reparationem [a] aquęductuum huius almæ vrbis, omnia vectigalia quę colligi possunt ex vniuersis scalis [n] huius inclytæ vrbis, & ex operarijs q Cyziceni [o] dicunt, ad refectionē eiusdē aquęductus procedere, illo videlicet obseruādo, vt nemo eorum qui ius aquæ possident, [p] quamcunque descriptionem sustineat. nam execrabile videtur domos huius almæ vrbis aquam habere venalem. [q]

Præfectus conuertens aurum aquaductui deputatum ad aliud opus, de suo resarcire tenetur: & debet aurum prædictum in arca separata ab alio deponi. Bar.

VIII. Imp. Zeno. A. ad Amantium. [a] P.V.

[r] HAc lege sancimus, vt siquis amplissimā præfecturam [r] gubernans, aurum aquęductui deputatum, ad alterum quodlibet opus non aquæductibus vel aquæ publicæ competens, extruendum vel curandum, putauerit conuertendum: de suis facultatibus eandem summam aquæductus titulo repensare cogatur. [s] Separatus vero arcarius [t] aurũ aquæductus suscipiat, gloriosissimorũ consulum liberalitate, vel ex alijs titulis [u] ad aquas publicas pertinentibus collectum, vel postea colligendum.

Fons publicus ab initio vel ex post facto publicus effectus, vsui priuatorum non applicatur, etiam ex rescripto super hoc impetrato: & super hoc non obstat reipublicæ præscriptio longi temporis. Bar.

IX. Idem A. Poratio.

DILIGENTER inuestigari decernimus, qui publici ab initio fontes, vel cum essent ab initio fontes priuati, postquā publicè vsum præbuerunt, ad priuatorum vsum conuersi sunt, siue sacris apicibus per surreptionem impetratis, [x] ac multo amplius si auctoritate illicita, nec appetito

perest. pub. thermis & nymphæis proficit, non priuatis hominibus & ex priuilegio. licet in alijs valeat priuilegium: vt s. l. fin. quæ est ꝯ. & vocat hic seruitutem, qa hoc licet principis priuilegio.

a Domorum. s. priuatorũ dr̄ seruitus: quia pro domo priuata sit impetrata, q impetratio non valet, vt hic. & sic expone sequentia.

b Per vsurpationē. i. siue ex certa scientia principis, siue non: & hoc nisi diceret, non obstante hac lege, vt ff de leg. 3 l. si quis in princi. testa. Accu.

c Inseruire in eo qd palatio superest.

d Vel offi. :.o. i. officiali aliquo. Acc.

e Instruere perforādo vel aliter concedendo aquam secundum rescriptum.

f Vel minus, i. non instructis: vt debēt: quia pro hoc nō fuerunt porrigendę preces.

g Intra decē pedes. s. e. l. 1 §. fin. quæ est contra. Solu. vt ibi.

h Seruari, i. ꝑtere, sanc imus.

i Magnificentia ab latiuus: idest quia tu fecisti eas fistulas. Accursius.

k Eandem. vt ex priuilegio principis nō stabātur aquæ. Alex.

l Eminentia tua. ꝑfecto loquitur.

m Contra publicam vtilitatē. circa aquęductus. Acc.

n AD reparationē. Scalis. alias collibus. aliàs callibus, aliàs calculis. ad qd s. de ope. pu. leg. ad portus. & j. l. proxi.

o Qui Cyziceni i. q concinnant.

p Possident. ex præcepto principis, vel consuetudine. aliàs enim non licet: vt s. l. vsum. & l. si

q Venalem. Arg. contra ff. de ali. leg. l. Mela. §. quædam.

r HAc lege. Præfecturam. multo magis alius inferior.

s Cogatur. facit s. de ædi. priua. l. cum dubitatur. Sed arg. contra s. de expen. lu. l. t. dic vt ibi.

t Arcarius ab arca, in qua tale aurũ reponitur. dictus. & nō separatus. ad quod s. de suscep. l. duos.

u Titulis. vt s. l pro xi. Et no. q consul cũ creabatur, dabat centum lib. au. in opus aquæductus. vt j. de consul. l. nemini. & l. pen.

x DIligenter. Per surreptionē. præsumptiona huius legis.

Lon-

a Vide Cuiaciũ hic.

a Al. Adamātio PP.

colore sacri oraculi huiusmodi aliquid pertẽtarũ fuisse dignoscit: vt ius suum regię ciuitati restituat; & q̃d publicũ fuit aliqñ, minimè sit priuatum, sed ad communes vsus recurrat: sacris oraculis vel pragmaticis sanctionibus aduersus commoditatem vrbis, quibusdã impertitis, iure cassandis, nec longi temporis a præscriptione ad circunscribẽda ciuitatis iura profutura.

X. Idem A. Pontio.

DEcernimus, ne q̃d à quacunq; persona qualibet b dignitate ꝑdita ° cõtra minusculariοs aquęduct' c vel fontes publicos qui ad aquęductus confluunt, pertẽtetur. d Sed & si quis clã vel palã, auctoritate confisus, de ijsdẽ paralogijs, e vel fontibus aquã traduxerit, vel clandestinis insidijs fortè surripuerit, publicis aquæductib' eã restituere compellatur. f Hoc ẽt præcipimus, ne in posterum à quolibet iuxta eosdẽ aquæductus plantari qualescunque arbores possint, g ne ex stirpibus labefactẽtur parietes aquęductuũ: † quod antiquis ẽt constitutionib' h interdictũ esse dignoscitur: scientibus i vniuersis ꝙ in posterum super hmõi commissis, suburbanum, vel prædium, vel balneũ, vel aquæ mola, k vel hort' ad cuius vsum aqua publica fuerit deriuata, vel si quid ex his iuxta aquęductum positum ad eũ pertinet qui plantauit arbores aquæductibus noxias, ad quemcunq; pertineat locũ, l vel hominem, m vel domũ proscriptionis titulo subiacebit, & fisci iuribus vindicetur, nulli sup hmõi pœna nec per sacras apices venia tribuenda. Vniuersos aũt aquarios, vel aquarum custodes, quos hydrophylacas n nominant, qui omnium aquęductuum huius regię vrbis custodes deputati sunt: singulis manibus o eorum felici nomine pietatis nostræ impresso signari decernimus: p vt hmõi adnotatione manifesti sint omnibus. nec à procuratoribus domorum, vel quolibet alio ad vsus alios auellantur, vel angariarum q vel operarum nomine teneantur. r Quòd si quem ex hisdem aquarijs mori contigerit, eũ nihilominus qui in locũ defuncti surrogatur, signo eodem notari præcipimus, vt militiæ quodammodò sociati excubijs aquæ custodiendæ incessanter inhæreant: nec muneribus. s alijs occupentur..

De fonte vel aquaductu publico non licet aquam deriuare, nisi per principis rescriptũ concedatur: quod intimari debet præfecto prætorio & alijs iudicibus quorum interest: pœna contra facientibus imminente. Bart.

Imp. Anastasius A. Seruo a præfec. ꝑto.

DIuinam dispositionem ab inclytæ recordationis principe Theodosio super his qui aquam sibi de publicis aquęductibus seu fontibus præberi desiderant, promulgatam, t hac etiam lege in sua firmitate durare sancimus: quatenus nemo vel in hac sacratissima ciuitate, vel in prouincijs sine diuinis apicibus de sacro epistolarum scrinio more solito edendis, & iudicio suæ celsitudinis, vel alijs, quorum interest, u intimatis vel intimandis, aquam de publico aquæductu seu fonte trahere permittatur: x his quicunque nostra iussa violauerint, seu violare concesserint, denarum librarum

a Longi temporis. ỹ. eo. l. vsum. quæ est ȝ. Sol. hic longo: ibi cu ius non est memoria. Vel verius hic ipsum publicum, & in publico vsu stare solitum. ad quod ff. de vsuca. l. fi. ι. respons. & ỹ. de ope. publi. l. præscriptio. ibi ex publico ad priuatum: quod licet, vt ibi. ad quod ff. comm. pręd. l. venditor. §. si constat. & facit. ff. ne q̃d in loco pub. l. pen. & infra de fon. pa. l. pe. & supra de sacrosan. eccl. l. vt inter diuinum. & ỹ. de preci. impe. offer. l. nec dãnosa.

b DEcernimus. Præditã. sub au etiam.

c Aquæductus. s. riuulos parum aquæ ferentes, & subaudi, publicos.

d Pertentetur. siue licentia principis: vt infra l. fi.

e Paralogijs. quos ỹ. vocauit minuscularios, nũc paralogios vocat, quasi parum lymphæ habentes.

f Compellatur. fundus etiam ad quem duxit, confiscatur: vt ỹ. eo. l. 2. præscriptione submota contra hoc, vt j. de fun. reipub. l. vsus.

g Possint. prope ad decem pedes: vt ỹ. eo. l. omnis. alij 15. ỹ. e. l. 1. quod non placet.

h Constitutionibus. dictis legibus, vt ỹ. eo. l. 1. & l. omnis.

i Scientibus. ad vtrũque superius dictum se refert.

k Aquæ mola. i. molendinum.

l Locum. in lib. Mar. est cancellatum, locum & domũ. aliàs deest totum ab illo loco, qui plantauit &c. vsq; ibi, proscriptionis titu. &c. Sed tu dic locum puta ciuitatis vel castri, domũ ẽt diuinam, vt ỹ. de exac. tribu. l. fi.

m Vel hominem. s. priuatum, vel dignitate præditum.

n Hydrophylacas ab hydria, quod est vas in quo ponitur aqua: inde dicit' hydropicus. Vel dic hydria aqua, phylatein i. custodire vel seruare. inde hydrophylacas. i. custodes aquarum vel conseruatores. sic gazophylaciũ dr locus vbi gazę custodiuntur, secundũ Py. & facit ỹ de execu. mun. l hydraulæ. & ff. de mun. & hono. l. fi. §. inter.

o Manibus. i. vtriq; manui, vel cuiuslibet singula manui: & idem est in milite, vt hic in fin. & ỹ. de fabri. l. stigmata. non in fronte. vt ỹ. de pœn. l. si quis.

p Decernimus. s. dictas manus.

q Angariarum. idest operarum.

r Teneantur. nisi in aductu principis, vt de sacrosan. ecc. l. neminem. Acc.

s Nec muneribus. ꝑsonalibus, vt ỹ. de mu. patri. l. 3.

t DIuinam. Promulgatam. q̃ est ỹ. eo. l. si quis.

u Interest. qui sunt maiores rectoribus prouinciarum, vt ỹ. eo. l. si quis.

x Permittatur. sed cum licentia sic, vt hic.

Quamlibet dignitatem ꝑtendat. Cuiac.

Idem scribit Cassiodorus lib. 5. c. 38. Cōt.

a Seruio.

hic, & no. T. eo. tit. l. 1. & l. vsum.
a Condemnatione. & emissione fundi ad quem da sit, vt T. eodem titu. l. 2. & aquam redditi vt supra l. determinus.

DE GLADIATORIBVS.

b Ruenta spectacula. In quibus vt erat, l. siguis: vt in toc acamētis. idē pōt dici & in pugna bestiarū, vt corriganē T. de fer. l. fi. & ē hic erg. g. duelle nō admittuē qd dic vt ff. ad legem Aql. l. qua actione. §. si qs in colluctatiōe.
c Ciuili. in quo sumus, vt T. de ead. tol. In prin. & subaudi, ē licet per hoc non fiat scandalum.
d Gladiatores. pdictos sic pugnātes. nā ludos noxios &c. vt ff. ad legē Aqi. l. nam ludus. alias spectacula approbant, vt T. de spectac. l. t. & d fabricantib. & portātibus gladios hic nō dicit. sed T. de fabricen.

Duella p habētur.
Sic vete. manusc. De hoc ti tulo sic Theodorus Balsamon ad Photij Nomaca nō ti. 13. ca. 1. Tim. 45. tollit spectacula gladiatorum.

DE VENATIONE ferarum.

e Ceidēdo rum leo nū. idē in man fuerit habitus p derelicto, vt ff pro derelict. l 4.
f Bestias. nociuas. ad quod. ff. de postu. l. 1. §. bestias. & si qua druples paop. fecisse dicaē. l. 1. §. in bestijs.
g Praecipimus. quae hac l. statuūē, tne sūt h Eorū. sed nec in loco vbi dānū possint dare, vt ff. de edi. edi. l. quae vulgo.

Vide Cuiacii hic. & Alcia. lib. 1. parer. ca 45. & in histo. tri par. li. 10. c. 1. & li. 1. cap. 10.
Co. Th. lib. 15. ti. 11. l. 1.
Co. Th. lib. l. 1. §. ideoque.

i DE MAIVMA.

Ludus qui fiebat in Maio. & sic à maio. vel sub lgtitia. vel maiuma Graecè, Latine lgressus. s. aestatis qū herbae frōdesq; virēt ses lętificāt, puinciales: vt i Bononia fiūt aegine.

k Lemētię Red iaē p p edē tes impe ratores ablata pp eletioné prouincialium, sed dicitur nunc per Ho. & Arcadium. & facit T. de Paga. l. vt pfanos, & T. de specta. l. t. & l. nemo.

Hei vo caboli in terpretationē pete ex Suida. vide Alcia. hic.

auri condemnatione, a aliaque grauissima indignatione feriendis.

TITVLVS XLIII.
DE GLADIATORIB. penitus tollendis. *

I. Imp. Constantin. A. Maximo praef. praet.

Crueta spectacula b in otio ciuili c & domestica qete ñ placēt: quapropter oino gladiatores d esse, phibemus. PP. Beryti, C. Octo. Paulino & Iuliano Cos.

TITVLVS XLIIII.
DE VENATIONE ferarum.

I. Impp. Hono. & The. AA. Mauriano Com. Domestic. & vices agen. Magist. mili. †

Occidendorum e leonum cun ctis facimus ptātē, neq; aliquā finimus quēquā caluniā formidare Bestias f † aūt quae ad comitatū ab omnib. limitū ducib. trāsmittunē, nō plus q̄ se ptē dieb' intra singulas ci uitates detineri praecipim g: violatoribus g eorū h quinquas libras auri fisci iuribus illaturis. D. xiij. C. Iun. Constantio & Cōstāte VV. CC. Coss. & D. V. C. Oct. Cōstā. D. N. Honor. A. xi. & Constantio ij. V. C. Coss

TITVLVS XLV.
DE MAIVMA. i *

Solebant prouinciales de mense in ingressu ciuitatis facere quendam ludum, quē fuerūt prohibi

ti facere à pcedētib. Imperatoribus, modo hic Imperator ēt cōcedit, vt talis ludus fieri possit in puincia, dūmō cū honestate. b.

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Caesario PP. †

Clementię nostrę placuit, vt maiumae puincialib. laetitia reddat: k ita tñ, vt seruet honestas, & verecundia castis morib. perseueret. D. vij. C. Maij. Cōstantinop. Arcad. iiij. & Honor. iij. AA. Coss.

TITVLVS XLVI.
VT ARMORVM vsus inscio principe interdictus sit.

Nulli licet guerram mouere absque principis iussu. Vel sic. Nulli licet arma portare sine principis licentia. Bartolus.

I. Impp. Valētin. & Valens AA. ad Bulephorū Cons. Campaniae. †

Nulli prsus l nobis īscijs a:que incōsultis quorū libet armorum mouendorum m copia tribuatur. D. iij. Non. Octo. Altini, diuo Iouiano & Varroniano Coss.

TITVLVS XLVII.
DE AGRICOLIS ET censitis, & colonis. n

Tempore quo agricola insistit fatiou, vel messi vel vindemiae: non vocatur ad munera extraordinaria, sed excusatur. Bartolus.

VT ARMORVM VSVS &c.

l Nulli prsus non ergo ditissimis Burgēsibus: sic T. nego. ne mili. l. t.
m Mouendorū i. guerrā inchoare. alias incedit in legem iul maiest. vt l. 3. & est sic ff. de cap. l. hostes. Vel dic mouendorum. & tunc est sic in Authen. de armis. colla. vj. & T. de fabric. prout in rubri. ibi notaui. sed fallit tunc in casu. vt T. de pcepo. facti cub. l. fina.

Co. Th. 15. 6. 1.

n DE AGRICOLIS, & censitis & colonis.

Dixit de aquaeductu: vbi agiē de onere terrā: nunc de onere pſonarū: qa nulli magis interdiciē vsū armorū q̄ colonis, q nec pāsto vno debēt mouerit: vt T. eo. l. colonos. 16 d' his dicit. vel cū dicendū sit de colonis hīci pmittit titulū ghalē, in quo explicaē priuatorum cōmodū, & quod sceus habet in eisdem vt T eod. l. lutibus. §. hęc de reditibus. Vel dixit tit. pximus de his quae ad laetitiā & salutem ptinent nostrā in scena & ludis, & aquaeductu, & gle. diatorib. tollendis, & nociuis bestijs occidendis, etq; armis nō mouendis: inter q oia omniū terum ex quib. aliquid acq. siē. nihil est agricolture melius: vt Tullius li. 1. officio. vel qa nulla res vtilioc est fructib aridis, qui sine colonorū labore non pueniunt: ideo de his videndū est. Et dic de agricolis in genere, & censitis & colonis in speciali. nam agricola generaliter omnis colens agrum dicitur: de quibus omnibus hic praemittit. Vel dic agricolis restringi ad eos qui quo modo solo adstricti sunt. sic ponitur in authenti co, de mandatis paincipum. §. sed & suscipiētes, collatio. iij. Et specialiter supponit de censi. & colonis Vel

Co. Th. 15. 25.

Vel tertio nō habeat de cen.& co. si habeas de cen.& co. dicas, q aliud substantiuorū adiectiuet: & sic sit figura hendiadis, i. de agri. cen. sic & illud, pateris li babat, & auro &c.& tutela ē vis.& potestas &c.& secundū hoc colonis. generaliter ponet. Itē dic, q oēs sunt gña colonorū.

I. Imp. Constantin. A. ad Aemilianum P.P.

Nunquā † satio nib. [a] vel col lēgēdis frugib. [b] insistētes [c] agricolæ ad extraordinaria onera [d] trahantur: [e] cū ꝓuidētiæ [f] sit, opportuno [g] tempore his necessitatib' [h] satisfacere. [i]

Non potest quis vendere prædium, & retinere agricolas in dicto prædio existentes. Bartol.

II. Imp. Constant. A. ad Dulcitiū Cōs. Aemiliæ. †

Si qs pdiū [k] † vēdere voluerit, vel donare: retinere sibi transferendos [l] ad alia loca colonos [m] priuata [n] pactione non possit. Qui. n. colonos vtiles [o] credunt: aut cum prædijs eos tenere debent, aut profuturos alijs derelinquere, si ipsi prædium sibi prodesse desperant. D. iij. Calē. Maij, Med. Cōstantio A. ix. & Iuliano C. II. Coss.

Facta donatione seruorum fundi per principem, videtur facta donatio fundi: & ideo donatarius ad fundi tributa tenetur. & idem est, si aliquis occupauit. seruos prædij deserti domino patiente. Bartol.

III. Impp. Valenti. & Valēs AA. Fauēno Vic. Ital.

Cod. Th. tt. 16.4.

Adscriptitij, de qbus dic vt j. eo tit. l. cum scimus. item censiti, j. ne. t. 2. l. j. Tertio per petui cū quod dic vt s. de mendi. va. Quarto cōditionales coloni. vt dices j. eo. l. cū fati. §. t. Alij inquilini. j. eo. l. defiui mº. Item originarij: qđ dic vt j. eo. l. cum sa tis. §. ex hoc. & l. ne diutius. item simplices coloni. & de his dr. j. eod. l. per colonum. & l. j. Et ex pdictis quidam nascuntur: vt j. eo. l. ne diutius. Quidam fiunt, & horū alij statim, vt cēsiti, alij per cursum tpis, vt coloni conditionales. Est & octauum vt liberi q stant et ut vt j. ne ru. ad vl. l. 1. & in authen. nul. agri. &c.

† Vid. hic lo. de Pla. q enumerat alia priuilegia agricolarū, quæ multa sūt, ut hic per eum: & vide ibi, qa vix alibi ita collecta inuenies.

Coloni sunt multiplices.

† Co. Th. tj. 10. t.

Conuen. cū hac l. c. 2. in fi. cū gl. fin. post prin. extra de Iudæ. & Sarrace.

Sed videntur tria genera tantum esse. adscriptitij. & coloni & inquilini: vt j. eod. l. omnes omnino. vel duo, scilicet adscrip. & co. So. vt j. eo. l. cum satis §. fi. vbi non licet recipere adscrip. vel co. alienos: sed ponitur in vtraque large colonus. vt originarios comprehendat. nam & in rub. secundum vnum sensum sic posuit colonis. Item an homines prædictorū generum sint liberi. dic j. eo. l. ne diutius. Item no. q per mixtim de censitis cum alijs tractat: sed j. tit. 2. specialiter de censitis dicit quo ad aliquid.

[a] Nunquam sationibus alias sationibus, & tunc plana est. alias sanctionibus, alias rationibus. & tunc præmisse vel adde. propria auctoritate. regulariter enim quilibet vocatur rationibus vel sanctionibus, nisi immunitate gaudeat. vt ff. de vac. mun. l. hi qui muneris. & de mu. & hon. l. cui muneris. Alij dicunt val pro saltem, quasi dicat, non insistentes, quod non placet: vt in fi. l. Accur.

Frugum appellatione vindemia cōtinetur.

[b] frugibus large. vt etiam vindemiam comprehendat: vt ff de verb. sign. l. frugem. & sic messem & vindemiam. vt ff. de fer. l. j. & quod plus est, sationis tēpus comprehendit.

[c] Insistentes, idest qui habent insistere: & sic nullo tempore secundum aliquos: quod non placet: vt in fi. l. non ergo alio tpe anni excusant. Itē nec eodem, si non militant: vt s. de epis. & cle. l. generaliter & dic agricolam generaliter poni pro omni colente agrum, excepto principis colono. Accur.

[d] Onera. ad officia publica nec volens vocat. j. eo. l. colonos. sed illa officia publ. propriè dicūtur munera, hæc autem onera sed ista dicūtur propriè muneta: vt ff de verb. sig. l. munus. Itē dic extraord. quæ non lege non senatuscon. non consti. prin. indicuntur: vt supra de vac. pub. mu. l. j. lib. x. Nunquid ord. subibit? Videt q sic, a contrario: vt argu. ff. de test. l. ex eo. Item p hoc s. de ann. & triti. l. omnes. Itē canonicā pręstant, cum & clerici præstēt, vt s. de sa. san. eccl. l. placet. sed dico q nec illa ordinaria munera. vt j. tit. 2. l. 2. excepta capitatione. vt j. ne rustl. ad vllum. l. t. nec. n. semp valet argu à ɔrio sensu. Itē illa l. omnes. in nō agricolis dicit. vel speciale in eā nona. vt s. vt ne. li. in emp. & c. l. j. sed extraordinaria qsq; subit: vt j. de priui. do. an. l. pe. & de co. fū. pa. l. t. & s. de qui mu. p. l. 1. & fi. q sunt p. Itē quid si sponte qdam subit? Rñ. non præiudicat in alijs sciens, nec ignorans: vt s. de his qui sponte mu. l. pe. Acc.

[e] Trahantur. inuiti: vt patet ex vi vocabuli. spōte potest: vt in Auth. de colla. §. nulli vero penitus. colla. ix. Item quæ est rō huius l.? Rñ. priuilegiū rusticitatis. arg s. de testa. l. fi. immo verius publica vtilitas: vt ff. de offi prę fec. vib. l. s. § cura & de extraordi. cri. l. annonam, ne gens fame pereat. vt in Authen. de qsto. in fin. collat. vi. Tertij dicunt, vt tributa commodius pstent dñis eorum. ad quod infra eo. tit. l. litibus §. & hæc de redditibus. quod non placet: quia sic in pr. nincia locum tantum haberet. item in adscrip. vel quasi est generalis quo ad locum & omnem agricolam. Sed quid in colono seu conductore non agricola? Respon. non habet locum hæc l. dicit enim, insistentes. & ad hoc j. de col. fun. pa. l. j.

Cod. Tho. tt. t. t2.

[f] Prouidentiæ. s. nostræ: vel fuit quo ad publicam vti. vel pinpr è vel idest esse debeat.

[g] Opportuno. alijs temporibus anni.

[h] Necessitatibus. i. vitæ necessarijs. vel idest agriculturis. & hoc necessitatib. s. vi: ādis. ad qđ s. de fer. l. oēs dies. vel necessitatibus, i. muneribus.

[i] Satisfacere ne pereat: vt supra de fer. l. 2. & facit j. de col. fun. pat. l. t. & not. quòd hæc l. in Italia non seruatur. Acc.

[k] Si quis prædium. in quo constituti sunt coloni.

[l] Transferendos idest transferant.

[m] Colonos. large pro adscriptitijs solo: secus de alio simplici colono: vt s. loc. l. emptorem. multis. n. modis dicitur: vt in rub. no.

[n] Priuata quia auct. iud. potest: vt venditio prędij minoris secundum quosdam. Sed tu dic tunc nō valet contra publicam vtilit. vt ff de magi. cōue. l. j. §. si inter. & s. cō. vtriusq. iu. l. possessionem. Itē nunqd stipulatio vel iuramentum firmat? Respon. non, vt s. de le. & con. l. non dubium. nam stipulatio pactū est. vt ff. de pact. l. 1.

[o] Vtiles. Quid si inutilis est? Respon. idem: vt j. l. quemadmodū. & l. ne diutius in fi. sed aut negligentia: & tunc poterit cogi operari à domino: vt ff. de vsufruct. l. idemq; §. & quoniā. & de vsu & ha. l. plenum. § fi. si propter infirmitatē vel senectutē, alius subrogabitur arg j. de pæposi agen in re. l. agētes. & s. de offi pręf. prę. Ori. & illy l. si quos. de labore. n. terrę dominus percipit: vt j. eod. l. domini. econtra colonus potest discedere, si terra sterilis fiat: vt j. de fun. pa. l. j. & l. siquis à prioribus. Et adde, quod no. j. eo. l. quemadmodum.

Quisquis.

a Quisquis. prædium tributarium adscriptitios seruos habens fuit à possessore derelictum. si serui adscri. ad aliquem deueniant vel ex concessione principis, vel sola patientia possessoris: cum onere transeunt prædij.

Quisquis [a] ex desertis [b] agris veluti [c] vagos seruos [d] liberalitate [e] nostra fuerit cōsecutus: pro fiscalib. pēsitationib. [f] ad integra terræ professionē, [g] ex qua [h] videlicet serui manare [i] videntur, [k] habeatur obnoxius. [l] id ēt circa eos obseruari volumus, qui ex hmōi fundis [m] seruos ad possessiones suas transire permiserint. [n]

Domini, non coloni vel censiti pro eorum prædijs soluere tributa tenentur: ipsi tamen coloni vel adscriptitij, fundi quos habent, tributa soluent. Ba.

III. Iidem AA. ad Modestinum.

Hi penes quos fundorum dominia sunt, pro his colonis originalibus [o] quos in locis eisdem censitos esse [p] constabit: vel per se, [q] vel per exactores [r] proprios recepta [s] cōpulsionis solicitudine, implenda munia functionis agnoscant. [t] Sanè quib. [u] terrarū erit quātulacunque possessio, [x] qui in suis [y] cōscripti locis proprio noie libris cēsualib. detinent: ab hmōi præcepti communione discernimus. [z] eos.n. conuenit propriæ commissos mediocritati, annonarias functiones sub solito exactore agnoscere.

Si pro certa annua præstatione frumenti locatio facta est, tenetur colonus ad ipsam, non ad præstationem pecuniæ: nisi consuetudo sit, vt nō obstante pacto pecunia tribuatur.

b Desertis. i. neglectis. nam si pro derelicto habiti sunt, non recuperaret dominus. quod est falsum: vt statim dicam.

c Veluti. expressiuum veritatis, sic quod etiā deseruerunt serui, nō solū possessor. vel similitudinariè ponitur. nam insistebant, licet dominus deseruerat. & sic respectu domini dicuntur vagi, non respectu fundi. Vel dic secundùm M. quod suasum fuit principi quasi essent vagi, qui non erant: vt in decre. aij. quæst. 2. capi. terrulas.

d Seruos. nō per omnia. quod dic vt j. e. l. ne diutius. & ad hoc etiam potest referri veluti.

e Liberalitate. sine petitione. vt s. de pe. bo. sub. l. 2. secūdum H. Item quia ad principem est liberalitas. accipiens enim quandoque cogitur: vt infra de omni agro deser. l. quisquis. & l. qui fundos.

C. Tho. 11. t. 24.

f Pensitationibus. tributorum futurorum, non præteritorum, vt inf. de fun. reipu l. 2. in fi. sic j. de omni agro deser. l. quicunque desertum. Ar. contra ff. de publ. l. imperatores.

g Professionem aliàs pensionem. aliàs professionē. sic dicta, quia possessor profitetur, vt ff. de censi. l. forma.

h Ex qua. i. in qua.

i Manare. aliàs manere.

k Videntur. & maneant. vel respicit, serui.

l Obnoxius. hoc est ideo, quia fundus conceditur, cū i fundo non debeat separari, vt j eo. l. cū satis. in prin. licet ex voluntate & ex certa scientia Imperator concedat seruos absq; terra, vt ff de procu. l. ad rem. & l. ad legatum. & cū prædio concesso à principe, & tales concedi videntur, vt argu. s. l. prox. & ad hoc s. de bo. vac. l. si quando. & ff. de constit. prin. l. beneficia. secus in concessione priuati coloni, vt infra eo. l. quemadmodum. & s. l. proxi. item pro & j. ff. de ser. rusti. præd. l. 3. § 1. Vltimo dic, cum quis occupat prædium desertum; aut sua auctoritate, & tenetur dño vsq; ad biennium. aut pro æquatore, & tunc ad sex menses, vt j. de omni agro. l. qui agros. & l. locorū. & de cen. l. si. aut à principe, & tunc statim est securus, vt s. de quadr præscr. l. bene à Zenone. & cauet accipiens secundum qualitatem personæ, quod prædium non relinquet, vt j. de fun. pa. l. quicunque. & de omni agro deser l. 5.

m Fundis. desertis. aliàs maior pœna, vt j. e. l. seruos.

n Permiserint. sic j. eo. l. cū satis. in fi. & dic secus si ignoranter, vt s. de tab. l. gñali. nō tñ tenet retinere fundū, & soluere pro futuro, sed pro tpe quo retinuit. sic j. eo. l. omnes profugi. & l cū satis, in fi.

o Hi penes. Originalib. genus colonorum, vt in rub. no. & ē aliàs originalib. aliàs originarijs.

p Censitos. i. cōstitutos vel deputatos, secundum quosdam: imo vnum est genus colonorum, vt in rubri. no.

q Per se. agnoscant munera &c. & sic per se vel per alium subit, quod est in dando: aliàs secus: vt s. de decu. l nullus.

r Exactores. i. procuratores cum mandato, vel sine.

s Recepta. recipit. qui inuitus recipit. cogitur enim quilibet per exactores, vt sup. de exac. trib. l. actores. & i. in fiscalib. sic ergo dominus pro se, & pro eo quod tenet suus adscriptitius, agnoscit munus: licet secus in fructuario, vt ff. de vsufruct. l hactenus. & in emphyteuta, vt s. de iure emphy. l. 2. & hoc nisi habeat propriū adscriptitium, vt j. l. proxi.

t Agnoscant. sed est originarij, idest filij colonorum siue liberi, sicut ipsi coloni, vt j. e. ti. l. cum satis, §. j. quare non ipsi pro se? Resp. quia prædium est domini. Alij dicunt originarij improprie poni pro adscriptitijs, qui similes sunt seruis, vt j. l. ne diutius. sed tunc nil habent. ad quid ergo aliquid pro eis præstatur, vt j. ti. 2. l. 2 Resp. nil hñt vt alienent: hñt tñ (dicunt alij) quod annonariam functionem præstent domini pro eis, vt in princ. huius l. patet. sed aliàs, s. capitis non, vt j cum sint liberi, vt dixi. & facit s. de anno & trib l. obsistere & j. de censi. l. peræquatores. & ff. de admi. tut. l Lucius.

u Quibus. colonis adscriptitijs.

x Possessio. i. proprietas, vt ff. de verbo. significa. l. interdum.

y Suis. scilicet colonis. & not. sm M. quod fit adscriptitius etiā in suo solo, vt hic: sicut potest esse vnus adscriptitius & alius terræ dominus, vt j eo. l. cum satis. § fi. sm H. vel dic, quod hic non est adscriptitius, sed existens in suo solo promisit mihi annuū quendam censum. & habeat, conscripti, qui etiam sunt censiti & conscripti in libris censualibus pro sua terra, vt ff. de censi. l. forma. vel dic vt primo & dic, quod in suis locis, idest pro suis locis detinentur hi censiti & conscripti, idest adscripti facti in solo domini, & sic nō quod propria habent, non tñ vt alienent, vt j. ti. 2. l 2 & iut. eod. l. cum satis. § caueant item not. quòd domini tantum pro sua terra, & coloni pro sua præstant, nō vnus pro alio, nisi pro eo se obliget. vt hic, & in Auth. de collato. § nullus. collat. nona. per quod apparet, quod de peculio dominus hoc nomine non tenetur.

z Discernimus. i. separamus, vt domini pro eis fun-

V. Iidẽ AA. ad Oricũ PP.

DOmini [a] pdiorum, id qđ terra pſtat, accipiant: pecuniã nõ inqrãt, quã ruſtici optare nõ audent: [b] niſi cõſuetudo [c] prędij hoc exigat.

Adſcriptitius colonus vel inquilinus fugiens, non obſtante conditione ſexus, vel alia, redire cõpelletur ad prædium vnde fugit, per præſidẽ. Ba.

VI. Iidem AA. & Grat. A. ad Germanianum.

OMnes omnino fugitiuos adſcriptitios colonos [d] vel inqlinos, [e] ſine vllo sex⁹, muneris, cõditionisq; diſcrimie, ad antiquos penates [f] vbi cẽſiti atq; educati [g] natiq; sũt, puincijs pſidẽtes [h] redire compellant.

Sicut coloni originarij abſq; terra nõ alienãtur, ita nec ẽt cenſiti: et nõ licet cũ minima parte fundi tenendo maiorẽ vẽdere dictos cenſitos. Itẽ vendens totum fundũ: omnes eius colonos trãsfert, qui ĩ ea parte ſteterũt: et ſi ſecus fuerit emptio vel vẽditio celebrata, ẽptor pretiũ pdit, et vẽditor rẽ poterit vẽdicare, et ẽt hæres eius. Itẽ quilibet intelligitur malæ fidei, qui cõtra legem mercatur. B.

VII. Iidem AAA. ad M[illegible]m.

QVemadmodũ originarios [i] abſq; terra, ita ruſticos [k] cenſitosq; ſeruos [l] vendi [m] omnifariam non licebit. Neq; verò cõmentio frau

ctiones non agnoſcant. Item no. ꝙ quidam intelligunt §. ſane. in cenſu capitis, vt ĩ. l. cum antea. & ĩ. tit. 1. l. 1. ſed prin. in cenſu prædiorum. & facit ĩ. l. litibus. & ĩ. de an. & trib. l. obſiſtere ɔ.

[a] DOmini. Dic, ꝙ ſi cõuentio fuit de reddiru, nõ põt cogi ad pecuniam: quia vt creditur aliud pro alio &c. vt ff. ſi cert. peta. l. 2. ſic eꝫ debitur, & hoc niſi conſue. &c. ad quod ff. cõia prędi. l. vẽditor. §. ſi ɔſtat. itẽ põt loq ſm quoſdã, qñ nil cõuenit de reddiru, vt poſſit cogi ad pſtandum redditum ſm qualitatẽ prædij, argu. ĩ. de fun. pa. l. ſi. nõ aũt pecuniã. Alij dicũt hoc caſu dñm ſibi imputare, & nil petere, p quibus eſt ĩ. titu. 2. l. 2. circa fin. ſed ibi ſuper exactione dicit. non de ordinaria exactione cõſtituenda. & p hoc ff. de act. emp. l. emptorẽ. §. qui aũt & ĩ. de Lati. lib. tol. l. 1. §. illud. Et tertij dicũt ẽt ſi pmiſſa ẽ pecunia, non poſſe peti, per l. iſtã. & ſm iſtos non fiet vlla locatio cum ruſticis, cum in pecunia tantũ debeat fieri, vt ff depoſi. l. 1. § ſi quis ſeruum. Sed dicimus, verum eſt cum talib. adſcriptitijs, & à talibus. item ſecundum iſtos. ſi pecunia conuenta nõ petitur, nec aliud eſt conuentũ, ergo nil petitur. Sed dicunt vel dñm ſibi imputare. vel ut alij, cogitur colonus ad cõſtituendum redditũ in fructu. Sed his omiſſis, dic

Pactum facit qđ ɔſuetudo facere poteſt. tenere conuentionem. quod. n. facit cõſuetudo, hoc & pactum, vt ff. de aqua plu. arc. l. 2. in prin. & l. 1. in fi. cum ipſa ſit tacitus conſenſus, ut ff. de leg. & ſecon. l. de quibus. Quarti diſtinguunt, vt pecunia non poſſit promitti, ſed ſpecies, vt gallinæ, ſic.

[b] Non audẽt nõ iuris prohibitione, ſed timore ne dñs anferat, vel aliter perdat, vel non audent à gleba diſcedere. & ſic nec artem diſcere vnde quærant, ſm P. & ſic non eſt ꝫ. ff. de leg. 3. l. ſi chorus. §. 1.

[c] Conſuetudo. ſupple, vel cõuentio Itẽ ſupple. fuerit vel pſtationis in redditu conuẽtę ceſſatio. arg ĩ. de ope. liber. l. nec patronus. Sed quanto tpe hęc cõſuetudo inducit᷑? Rñd. quanto nõ extat memoria. aliàs forte xxx ann. vt ff. de aqua plu. arc. l. 1. in fi. & ĩ. de pſcr. 30. an. l. nẽs. & l ſicut. non longa, cũ mala ſit cõſuetudo, ut in auth. ut nulli iudi. § 1 colla 9. nec ob ſtat ĩ. eo l. litibus. in prin. quia ibi quin a talia. nec ob. ĩ. de fideic. l. 1. quia ibi duplex ſaunt, animi torũ, & vltimæ voluntatis attendit᷑. & facit ĩ. de co. Thra cen l. 1. & caue tibi, quia de omni ruſtico loqui pt.

[d] OMnes omnino. Colonos hic cõprehẽdit omnes ſolo adſtrictos, ut in rub. Acc.

[e] Inquilinos ſemper tepere. fugitiuos & dic differentiam inter iſtos, vt in rub.

[f] Penates. i. ad antiquam rem familiarem. ſic ĩ. de commeatu. l. fin.

[g] Educati. hoc ſolum non ſufficit, vt in rub.

[h] Præſidentes. ſiue in eadẽ prouincia profugerint, ſiue in aliã ad literas præſidis vnde aufugit. Et dic, confeſſos, ſiue cõuictos, vt in Auth. de man. prin. §. ſed ẽt. col. 3 aliàs puniunt᷑ pſides, vt in Auth. vt nulli iudicum. § qm vero. & §. ſi quis vero coll. 9 ſic ẽt incola reuocatur, vt ff. de mu. & hon. l. 1. & 2. & ſi. & ff. ad muni. l. incola. & l. de iure. Sed qua actione? Dic vt ĩ. eo. l. ſi coloni. Item an ſuſcipiens puniat᷑. & qualiter, dic vt ĩ eo. l. ſeruos. & l oẽs pfugi & fa. ĩ. de ſer fu. l. ſi. & ĩ. de metal. l. ſi. ĩ. de col. Illy. l. 1.

[i] QVemadmodũ originarios. ex colonis natos, vt ĩ. in rubri.

[k] Ruſticos. large ponitur, vt verbum colonos, vt ĩ. l. 2.

[l] Seruos, reſpectu aliquo, vt not. ĩ. l. ne diutius.

[m] Vendi, ſed an permutare, vel in emphyt. dare? arg. ꝙ ſic: quia in vno phibitũ. in alio pmiſſum vr: vt ff. de iudi. l. cũ prætor. Itẽn ſta ſunt reſtringenda vt ff. de lib. & poſth. l. cũ quidã. ſed certe imo eſt fauor, ſ. publica vtilitas, vt no. ĩ. l. 1. vnde dic non licere: quia qđ in vno prohibet᷑ & in eius ſimili: vt ff ad l. Aqui. l. illud. Itẽ appellatione venditionis oĩa talia cõtinent᷑: vt ff de ſtatuli. l. ſtatuliberi à cæteris. §. ſi Itẽ ratio eſt, ne deſerat᷑ cultura. non ergo alia via debet fieri ꝫ: vt in authen. de non alienan. § alienationis Item an obligatur? Reſpon. non vt arg. ĩ. de reb alie nõ alienan. l. ſi. & ff. q res pign. obl. poſſ. l. 1. §. cũ. & ĩ. q res pig. l. execntores. arg. ꝫ. quia phibito maiori nõ prohibet᷑ minus: vt ff. de ſer. expor. l. 4. Item an per vltimã voluntatẽ? Videtur ꝙ ſic: vt ff de ver. ſig l. verba quędam. n. licent per vltimam voluntatem, quæ per pactum nõ licent: vt ff. de lega. 3 l. pater. § fundum. & l Lucius. j. Rñ. ſed ꝫ dicas, vt ff de lega. j. l. ſi quis inquilinos. Item quid ſi ſtipulatio, pœna, vel iuramentũ interueniat? Reſp. vt ĩ. l. 2. Item an pp famam? Rñ ſic, ar. l. de pa qui ſi. l. 2. Item an tranſferre põt de loco ad locũ? Reſp. ſic. ar. ĩ. eo. l. definimus. in fi. & quia nõ prohibet᷑, vt ff. de proba l. ab ea parte. Sed arg ꝫ. ĩ. de man. & co. pat. l. 3. ſed alius eſt ibi caſus. & eꝫ colonus inuito dño non transfert ſe, ar. ĩ. eo. l. colonus. Itẽ an clericus fieri poteſt? Vꝫ quod ſic, vt in Auth. de ſan. epiſ. §. adſcriptitios coll. 9. ſed ibi religionis habitus. Item quid ſi creditores accipiunt inſolutum, vt per titu. ĩ. ſi in cauſa iudi. per totum? Videtur tamen quòd liceat ſeparari propter neceſſitatem vt ff de fun do. l. 1. & ad Syl. l. ſi quis in grau. §. hi quoq;. ſed dicas contra, ſcilicet iudicem pro rata de vtroque dare debere. item an poſſit eos liberare ſine 10. o, & à terra ſeparare? Videtur quòd ſic propter communem conſuetudinem. Item pro hoc, ſupra de fun. pa. l. poſſeſſores. nam ſi illi emphyteutæ. multo magis veri domini poſſunt. Alij dicũt in adſer. ſpeciale. vt nõ poſſint, vt ĩ. ne diutius. in fi nl ſi ſub mõ trãſactionis, vt ĩ. de trãſ. l. ſi. multo magis &

dis id vsurpet legis illusor, a quod in originarijs sæpe est actitatum, b vt parua portione terræ emptori tradita, omnis integri fundi c cultura adimatur: sed cum soliditas fundorum vel certa portio ad vnumquéque perueniat, tanti d quoque serui & originarij transeat, e quanti f apud superiores dominos & possessores vel in soliditate g vel in parte mãserunt h & emptor i precium quod dederit, amissum existimet: & nihilominus venditori ad repetendos seruos cum agnatione k eorum vindicatione concessa. & si aliqua denique ex causa dissimulauerit l legis m vsurpare n beneficium atque iste sub hac taciturnitate decesserit: & hæredibus eius, & contra hęredes o emptoris vindicationem damus, longi p temporis præscriptione submota. malæ fidei † namque possessorem esse nullus ambigit, qui aliquid contra legum interdictum

& super alijs transigere licet. Tertij dicunt posse liberari, sed nõ oẽs, ne terra dest. tuaẽ cultoribus. Quarti dicũt, q̃ soli adscriptitij possũt, eo q̃ reputantẽ serui. Quinti dicunt, q̃ illi possunt liberari sine solo, qui cum essent serui, fuerunt cõparati vt fundo imponerentur: & tales dñr mancipia rustica, vt ff. de fun. instr. l. cum de lanionis. §. aut fundũ. & l. Seiæ. & l. quũ. § quęritẽ & da verbo. signi. l. in lege. nec enim dicit hic simpliciter rusticos sed statim restringit censitos. tutius ergo est cũ solo, vel parte soli competenti liberare. item op. quasi hæc l. malè dicat, cum sint pars p̃dij, vt ff. de di. & tem po. p̃sc. l. lõgę ergo si cui partẽ fundi sine alia, sic hoc sine solo ad qđ ⁊. da tei vi. l. q̃ de tom. Præterea nõ iustũ est cuiquam &c. vt ⁊. de iudæis. leg. nemo. & ⁊. man. l. in re. Rñ. hic speciale propter pu. vti. est: vt no. ⁊. l. 1. vel ergo vtrunque, vel neutrum, vt ff de admi. tuto. l. cum quęritur, & de proc. l. in causæ. Item no. aliquid in totum licere quod in parte non licet. sic ff de acq. hęr. l. qui ex duobus. in fi. & pro derelicto. l. 3 & de legi. & con. l. 3. In fi. Item an præscribi sine solo possunt Respon. sic a. an. vt in hac l. argum. contra. ff. de di. præscrip. l. longæ. & ibi not. & supra de ser. fugi. l. 1. nam secundùm P. ibi. est alienatio legati.

a Illusor i aliquis illudere volens ei quod hęc l. statuit, nõ vsurpet, i. inuadat statutũ huius l. & no. hic punit factũ in fraudẽ: vt ⁊. de legi. & cõst. l. nõ dubiũ

b Actitatũ est. i. factũ, quia sunt sine solo alienati.

c Fundi. apud venditorem remanentis.

d Tanti. idest tot.

e Transeant. tacitè, & hoc non dicto.

f Quanti. habita consideratione suorum bonorum & agrorum.

g Soliditate. vt diuidatur agnatio: vt C. com. veri. iudic. l. possessionum.

h Manserunt. pro eo solo quod alienatẽ & sic not q̃ aut alienatur colonus sine solo, & non valet: vt ⁊. e. l. proxi sed reuocatẽ vt ̃j. ea. l. aut solum sine colono, & tũc valet: & coloni sequuntẽ, vt hic. & hoc in quo libet postulãte: licet quidam dicãt emptore, nõ aũt venditore petente, vt in venditione dolosa: vt ff. de dolo. l. & eleganter. circa prin. sed an sine addito p̃cio: quod q̃dam dicunt & Iputet sibi vẽditor, q̃ ab initio non constituit maius precium. item quasi accessoriũ non auget p̃cium. vt arg. ff. de cõtrac empt. l. si in emptione, in prin. sed dic cõtra. vt ff. de reli. l. si q̃s sepulcrũ. in prin. & de act. emp l. emptorẽ. § fi. & ⁊. de Lat. li. tol. l. vnica. §. illud. ne duplex damnũ vẽditor patiatẽ, vt ff. ad l. Rho. de iac. l. nauis onustę. §. cum aũt iactus. Præterea ex hoc sequitẽ, q̃ inuitus vendit. sic pro & cõtra no. ⁊. de contrahen. emp. l. inuitũ. Item quid si dicam, fundũ vendo detractis colonis? Rñdeo nõ valet: vt hic, & arg. ff. de act. & obl. l. obligationum. §. placet. ãr. cõtra. ff. de cõtrahẽ. em. l. dolia. Sed qua actione petet colonos emptor fundi Rñ. condict. ex hac lege vt ⁊. l. 2. non obstante pacto, vel actione ex empto: in qua veniũt etiam quę dicta

[Margin:] Vendere rem suã quis cogitur.

non sunt, vt ff. de act. emp. l. 3. immo etiam q̃ dicta sunt. vt non veniant, vt ff de act. emp. l. emptorẽ. §. fi. Item si vendo vilem fundum, an coloni sequuntẽ? & q̃ sic ff de contrahen. emp. l. in modicis. & de acquiren. re. do. l. quidam. Alij q̃ fiat separatio hoc casu. ad quod. ff. de legat. ij. l. si Titio. Tertio q̃ si expressi, vtrunque valeat. si cũ seruis, tũc in nibilum. at. ff. da do. inter vir. & vxo. l. si sponsus. §. 1. Vel dic nihil valere ẽt in fundo. nam prohibito aliquo, p̃hibetur & id per q̃d peruenitur ad illud. vt ff. de spõ. l. oratio. Item parte indiuidui irritata, totũ irritatẽ, vt ff. de ædil. edi. l. plerunque.

i Et emptor. redit ad primum, quando aliquis emit seruũ sine solo: & dic, sciẽs factum & ius. & sic concor. ⁊ de præscri. xxx. ann. l. 3. & de rei vindi. l. si mancipiũ. & supra de prædi. curia. l. 5. & quæ in fran cre l. si debitor. aliàs secus, vt ff. de peti. hæred. l. sed & si §. scire. ff. loca. l. si ignorans. & ⁊. de tabel. l. generali. item hoc nisi emptor sibi pepigerit de precio, vt supra de euic. l. si fundum. quæ lex potest signari pro ꝯtraria, & sic põt loqui, ̃j. de fun. li. l fin. vel ibi ignorans fuit. Item ar. contra. ⁊. communia de lega. l. fi. §. fina. sed ibi vnum pro alio, vt ibi notaui. Itẽ contra ̃j. non licere ha. me l. 1. Solu. ibi rusticitati parcitur ementis, vt rehabeat precium. Sed an venditor hoc lucretur? Respon. non, imò fiscus, vt ⁊. de iiti. l. si & ff. de iura fis. l Lucius. & l. auferetur § 2 & de contrahen. emp. l. senatus. idem si non est solutum precium vt detur fisco Sed arg. ⁊. de sacrosan. eccle. l. iubemus. vt ecclesiæ redditur. Item an de euictione teneatur? Respon. non cum ẽt odio emptoris hoc sit statutũ, vt patet quia dicit amissum. Itẽ de precio non agitur, minus debet agi ad plus, vt ff de act. emp. l. emptorem. § fi. Alij dicunt agi simpliciter: sed dic q̃ non, nisi sit stipulatio vel pactum, vt dixi.

[Margin:] † Cõcor. c. 2. cũ gl. 3. sup ver. post multũ. l fi. extra de his q̃ fi. à pla. sine ꝯsensu ca. vbi hæc verba recitãtur.

k Agnatione. impropriè, sed facit ̃j. eo l. definimus. in fi. & quod dicit, vindicatione, quia dominiũ nõ discedit iure prohibente propter pu. vti. secus si propter iuris impossibilitatem, vt ff. de ser. ru. præd. l. per fundum. Sed nõne in pari sunt delicto? ergo potior conditio possidentis? Rñ. vt fiscus habeat, vt ⁊. de litigiosis. leg fina. & ff. de contrahen. emptio. l. senatus. Itẽ quid si reuocare non vult, an fiet separatio offi. iudicis? Respon. non: sed dic sic, ne coloni vagẽtur. vt in authenti. de quæstoribus. sic ff. de procuratoribus. l. filiusfamilias. §. veterani. nam & aliàs prædijs desertis subijciuntur, vt ̃j. de omni agro deserto. per totum titulum. & supra eodem. lege, omnes omnino.

l Dissimulauerit. scilicet venditor.

m Legis. scilicet huius.

n Vsurpare. idest vti. & sic in bonam partem. sic ff. de vsucap. l. 2.

[Margin:] Vsurpare in bonã & malam capitur partem.

o Contra hæredes. non vt hæredi, vel in hæredem, vt ff. ad exhib. l. de eo. §. fina. Acc.

p Longi. sed longissima locum habet. vt ⁊. da p̃scrip. xxx. anno. l. omnes. & l. sicut. & de diuer. pręscriptio.

l. iij. Sed contra ꝫ. eo. l. cum satis. sed istā intellige p illam, & l. cum scimus. Item cōtra ff. pro emp. l. 2. §. si furioso. Solu. hic ratione rel. ibi psonę. vel ibi alie na. Item nor. s quem venire contra factum suum sic supra de sac. san. eccl. l. iubemus, & de pa. q̃ filios dist. l. 2. & de li. cau. l. 1. & de euict. l. si ti- bi. & C. de liti. l. 3. & ff. de dona. inter vi. & vxo. l. si spōsus. §. si. & l. seq. sed arg. contra ff. de ser. rust. præd. l. per fundum.

s Facit ad hoc gl. 12. q. j. certe. de reb. ec cle. non alien. ca. si qs p̃sby ecrorũ. de elect. no- sti. cũ ibi no. de q̃ta te & qua- li. accepi- mus, de fi lijs p̃sby. ca. venies. de re iu- di. c. la- tor.

a Mercatur sciens. aliàs secus, vt supra not. & est p̃sumptio iuris, & de iure, ex quo est sciens. argu. ff. man. l. si procura- torem. §. dolo. sm H. vel dic etiā ignorans præsumitur sciens quo ad præscriptio- nem: vt ff. de vsuca. l. vbi lex. Item dic quod not. ꝫ. eod. l. 2. Accur.

b Omnes pfugi. i. lōge fugiētes.

c Latebras. i. se ab- scondētes. ad qđ. ꝫ. de decu. l. qđā. ignauiæ.

d Tributarijs. fisco enim tributum, & dño censum dabant. vt ꝫ. eo. l. seruos. vt puta pro sua terrula. vt ꝫ. eo l. hi. penes. §. fi. Vel dic. vt ꝫ. eod. l. litibus. §. hæc de red ditibus. Acc.

e Tamen modera- tione. i. distinctione habita. nam aliquā do ipsi aliunde deti- nentes tributa, et non dabant. vt subij cit. Acc.

f Reuocentur. qua actione? dic vt ꝫ. l. si coloni.

g Vt si. sic lege, vt si homines apud quos &c.

mercatur.[a]

Receptans colonū tributarium fisci debētem domino censum annuū sciēter restituere ipsum copellitur domino etiam censu non soluto, & etiam fisco soluere tributa, si talis receptans vsus est operis dictorum colonorum gratis, aliàs contra ipsos fugientes habetur regressus, quibus existētibus nō soluendo, contra debitores ipsorū recurritur. B.

VIII. Iidem AA. ad Probum.

Omnes[b] profugi in alieno latebras[c] collocantes, cum emolumentis tributarijs,[d] salua tamē moderatione,[e] reuocentur:[f] scilicet vt si[g] hi homines apud quos reperiūtur, alienos esse nouerant fugitiuos, & profugis in lucrū suū vsi sunt, hoc est, siue excoluerūt[h] agros fructibus dominis profuturos, siue aliqua ab ijsdem sibi iniuncta nouerunt,[i] nec mercedē laboris debitā consecuti sunt: ab illis[k] tributa quæ publicis pe- rierunt functionibus, exigantur. Cæterū si occultato[l] eo profugi, q̃ alieni esse viderent, quasi sui arbitrij ac liberi apud aliquē se collocauerunt,[m] aut excolētes terras, partē fructuū pro solo debitā dñis pręstiterūt, cętera proprio peculio reseruātes, vel quibuscunq; operis impēsis[n] mercedē placitā consecuti: ab ipsis profugis[o] q̃cunq; debentur, exigent. nam manifestū est priuatū[p] iam esse contractum. Si q̃ vero[q] inter agricolas[r] (vt assolet) ex quibuscunq; commercij hmōi hominib[s] esse inueniuntur debitores: corā[t] partibus cōstitutis iudex[u] ab obnoxijs qđ debet exposcat.[x]

Immunitates iugationis absque principis authoritate concessæ non valent sed ad pristinam conditionem reuocantur. Ba.

IX. Iidem AA. ad Populum. †

Immunitates specialiter datæ,[y] & iugatio, & capitatio[z] libris publicis,[a] & ciuitatum aut prouinciarum venguntur.

h Excoluerunt. suscipientes profugos, vel ipsi .s. fugi quod est idem. Et dic, excoluerūt seminādo, & sic fructus de proximo domino prædij proficerent.

i Nouerunt. i. agnouerunt, & fecerunt, seruitia puta in domo, & non habent mercedem à susceptoribus. Vel dic nouerunt, idest, nouale fecerunt. ad quod. ff. de ter. mo. l. fin. & sic non ita de primo fructus dño proficerent. Et quod subijcit, nec mercedem &c. expone, vt supra. Vel dic, consecuti sunt, scilicet domini, quia nec adhuc satisfecerant. prima placet.

k Ab illis apud quos latebras collocabant. & no. ex hac l. arg. à simili in parœ. sanis vnius ecclesię fugitiuis ad aliam ecclesiam, vt cū decimationibus reuocentur.[a] vt & inf. de col. illi. l. 1. & in authen. de man. prin. §. sed etiam col. 3. & ꝫ eo. l. cum satis. § fi. & ff. si cer. per. l. cum fundus. §. seruum.

a De hoc vide hic lo. de Pla. distinguē rē, & allegantē ius canon.

l Occultat. eo quod profugi &c.

m Collocauerunt. seruituri in domo: vt ff. de verb. signific. l. in lege.

n Impensis. puta custodiendo oues, vel quascunque alias operas.

o Profugis. non à terrarum dominis. sic ergo ex hac l. distinguitur sciens ab ignorante. Sed contra. infra eod. l. seruos. vbi non distinguitur. Item & maior pœna ibi imponitur. Solu. tria præstat suscipiens damna: & in his distinguitur, vt hic. item pœnam fisco: item pœnam domino, & in illis non, vt ibi. Alij dicunt, quòd illa in vero seruis. quod non placet. quia dicit ibi, inquilinis. Alij in ignorante distinguunt, inquisierunt diligenter, vt hic: an non. vt ibi. ad quod ꝫ. de colo. Illy. l. 1. Alij. dicunt quòd hic contraxit cum suscipiente locando se sibi: ibi susceptus est tantum sine pacto. Alij dicūt quòd ibi faciebat se vnum simulantem se liberum: hic non. Item opponitur, q̃ quasi semper videatur scire: cum omnes scire debeant, id quod suum non est &c. vt ꝫ. vnde. vi. l. si. Sol. illud in re quæ semper est alicuius: at homo potest esse nullius vt liber.

Scire debent omnes quod suum nō est.

p Priuatum. idest non contingit publ. vel. vt si contra leg. propter ignorantiam. ad quod. ff. de pact. leg. si vnus. §. pacta.

q Si qui vero. dixi ab illis profugis exigi quæ debentur: hic vero non soluendo constitutis, debitores eius exiguntur.

† Co. Th. 13. to. 6.

r Agricolas. solet enim agricola cum agricola magis contrahere: & ad ea quę frequentius contingūt, iura aptantur: vt ff. de leg. & senatusconsul. l. nam ad ea.

s Hominibus scilicet profugijs.

t Coram. iudice subaudi.

u Iudex. procurator Cæsaris.

x Exposcat. interponendo officium suum, vt C. quādo fis. vel priua. l. 3.

y Immunitates. Datę in scriptis. Et iugatio. & pro. i. & dic iugatio, i. quod pro iugero terrę pstabatur vt ꝫ. de immu. ne. con. l. si vel p iugo boum: vt in authen. de man. prin. §. cogit. col. 3.

z Capitatio. quod pro capite hominis præstatur, vt infra l. proxi.

a Publicis. idest de libris factæ cancellando: vel factæ libris, quia in eodem libro facta erat subscripta immunitas.

Encauta-

a Encautarijs. prędicti libri sic dicuntur: quia ibi omnia causę facta sunt. Ac.
b Factę. i. cōcessę, & dic sine ꝓbatione l. sine aucto ritate principis, & cum causis iustis: vt. s. de bis qui à prin. va mu. l. 1. Item quia à lege datę, quia cō causa danc. valens: vt s. de professo. & medi. l. medicos & ff. de va. mu. per totum.
c Fruentes. scilicet cōstitutę. vel lege cō præcedentibus.
d Ereptæ. aliàs erepetæ. aliàs arreptę, & est illicita rapina: vt s. de paga. l. sicut.
e C Vm antea. olim quilibet homo masculus pro capite dabat quolibet anno certum censum. forte bizantiū. & qualibet duæ mulieres tantundem. hæc præstatio minuta est: quia duo vel tres viri præstant quod olim vnus: & quatuor mulieres quod olim duæ. Vel sic: quando masculus nascebatur, byzantium præstabatur: quando duæ fœminæ, tantundem & hęc cōsuetudo est hodie in Sardinia: quia certū quid præstatur cum nascitur masculus vel fœmina. sed quocunque modo ponas, quid ad titulum? Respon. rustici tantum præstabant, & non ciues vt s. titu. 1. & s. ne ru sti. ad vilū. quæ sunt. & nec ecclesia Thessalonicen. vt s. de an no l. fi. Ac.
f Attributum est. scilicet munus. Ac.
g Quocirca. propter quod. vel. i. ꝓpterea. & subin. tua iubebit annecti mo. pu mo dum peræquationis huius census. & sic census est genitiui casus. & subaudi secundùm Hugo. per homines harum infra scripturam terrarum. potest etiam dic. vt sit casus accusatiui.

cautarijs a † sine aliqua ꝓbatione factæ b penes fruentes c ereptæ d in functionem pristinam redeant. D. iij. Non. Mar. Mediola. Merobaude ij. & Saturnino Coss.

X. Iidē AA. Cynegio. PP.

C Vm antea e ꝑ singulos viros, ꝑ binas vero mulieres, capitis norma sit cēsa: nunc binis aeternis viris, mulierib. aūt quaternis, vni⁹ f pēdēdi capitis attributū est. g Quo circa sublimitas tua hmōi census ꝑ Comanensium † & Ariaratensium & Armenię secūdæ, Amasenorum, Helenoponti, & Diocæsariēsium Cappadociæ secundæ vrbes, salubris ac temperatæ peræquationis h modum monumētis publicis iubebit annecti.

Si originarius colonus culturam deserat: nulla dignitas vel auctoritas eum excusare potest. B.

XI. Impp. Arcadius & Honorius AA.

O Riginarios i colonos nullis priuilegijs, k nulla dignitate, l nulla census m auctoritate excusari præcipimus: sed amputatis oīb⁹ q̄ aliquoties per gratiam sunt elicita, domino vel fundo esse reddendos. n

Adscriptitij & censiti penes dominos debent remanere: & ipsos ignorantes recipiens etiam ignoranter, punitur in duodecim libris argēti. tenetur etiā recipiens ipsum cū alio similis æstimationis restituere. Bartol.

XII. Iidē AA. Florētino.

S Eruos o vel tributarios, vel inquilinos p apud dños suos volum⁹ remanere. Nam cū metu damni q deterrit⁹ vnusq̄que, eum quem incognitū habuerit, à se cœperit ꝓpulsare: r voluntas fugiēdi seruis nō erit. Nemo. n. dominū suū deseret, sciēs nusquā sibi latēdi locū esse derelictū: s sed aut cognitū sibi ingenuū vnusquisq; suscipiet: aut eū, q se liberū esse simulauerit, t à se submouebit, metuēs, his q̄ statuta sunt, v obnoxius fieri. Si quis igitur ex memoratis x fugitiuis apud quē libet fuerit repertus, duodecim y libras argenti fisco nostro inferat detētor: ipsi aūt cuius fuerit prætereūdē fugitiuū alterū z et eiusdē æstimationis inferre decernimus.

Liberi suscepti ex vtroque vel altero parente censito paternam sequuntur conditionem: & habens duo prædia potest transferre colonum de vno ad aliud. Bartolus.

xiij. Iidē AA. Vincē. P. P.

D Efinimus, † vt inter a inqui-

l Dignitatē. ad hanc aspirare non possunt: vt s. de agri. & man. do. l. 1. & 3. & s. eo. l. colonos.
m Census. nō soluti, vel minoris soluti, ad quod s. de fun. pa. l. fi. & s. de ꝑscr. 30 an. l. comperit. sed ob delictum dñorum perduntur: vt s. de bon. proscri. l. si quis intra.
n Reddendos. quantum ad vtilitatem. secundum. Al. vel dic vt s. eo. l. si coloni.
o S Eruos. i. adscriptitios, vel censitos: & quod subijcit, vel tributarios. s. priuati. Vel dic veri⁹ & fisco dabant tributum hi coloni priuatorū: vt s. l. litibus. § hæc de redditibus, & sic primum vel, ꝓ etiam: & iunge, seruos vel inquilinos, &c. Accur.
p Inquilinos. hoc expone vt s. l. proxi.
q Damni. quod hac lege infertur. Ac.
r Propulsare. non recipiēdo, sed reijciendo.
s Derelictum. sic. ff. de. offi ꝑsi. l. cōgruit.
t Simulauerit & sic ignorans erat suscipiens. sed cōtra s. e. l. oēs. sol. vt ibidem.
v Statuta sunt. in hac lege.
x Memoratis. Not. memoratis: vt sollat contrarium.
y Duodecim. vel alia videt imponi pœna. vt s. e. l. oēs omnino. Solu ibi de dāno, hic de pœna. Item s. s. de ser. fug. l. si qs. Sol. ibi. i seruo veter hic non. Vel plene dic vt in l. quicūque no. cod. ti. Item contra s. de col. Illy. l. 1. & s. de col. Thra. Item contradicit. l. quicunque. omnes enim statuūt aliam pœnam. Sed dic vt in l. quicunque. notaui. Item facit inf. eod. l. cum satis. in fi. & s. de metal. l. fi. Ac.
z Alterum. quem si non habet, æstimationem dabit, vt ff. de leg. 1. l. si quis inquilinos. in prin. & s. de ser. fugi. l. quicunque. & facit ff. de ser. cor. l. 1. §. quod autem. ibi. recipere est recu. &c. & de ser. fugi. l. 1. Acc.

h Peræquationis aliàs peræquationes sunt aliàs in l. M. peræquationis.
i O Riginarios vel ꝓ eo. quia ab ipsa origine fuerunt coloni. vel pro diuersis: vt in rubr. no.
k Priuilegijs non fit liber priuilegio, cum absorbet ius alterius omnium: vt s. de prec. impe. offe. l. etiā ex certa scientia principis: cum iure gentium siue naturali talia competant, vt ibi notaui.

a D Efinimus. vt inter. sub. & quamuis inter inquilinos &c. sit defi. vt suscepti liberi &c. ne videantur negligi. vt ff. de iniu. l. item apud § hoc edictū. sed rūc abūdas dictio quesū. in fic. defi. vt succe. li. inter inquilinos &c. suscepti dico vel vtroq; &c.

† Sic in Cod. Th. Continet auctoris. legit Alc.

† Comanensiū & Amasienū. Al. hic.

† Cōcor. cū hac lege. c. s. id ēā gl. supes verb. liberi. extra de in da. & sac ra.

Colonus & inquilinus quo modo differunt.

linos a colonosve (quorũ b quantũ ad originẽ ptinet vindicandã, indiscreta eademque penè videtur esse conditio, licet sit discrimen in noie:) c suscepti liberi, vel vtroq; vel neutro d* parente censito, statum paternæ conditionis agnoscãt. Illud etiam seruãdum est, vt si quando vtriusq; fundi e idem dñs de possessione f referta cultorib. ad eam coloniã q̃ laborabat tenuitate, colonos trãstulerit, ijdemq; fundi ad diuersorum iura dñorũ qualibet sorte g transierint: maneat quidem facta translatio, h sed ita, vt prædij eius dñs à quo i coloni probantur fuisse traducti, translatorum agnationem restituat. k

Colon' bona fide possessus fugiens apud alium, restituitur primo bona fidei possessori: & postea causa originis agitatur. Bart.

VIII. Iidẽ AA. Vincen. P.P. Galliarũ post alia. †

SI coloni l quos bona fide m quisq; possidet, ad alios fugæ vitio transeuntes, n necessitatem propriæ conditionis declinare tentauerint bonæ fidei possessori primum oportet celeri reformatione succurri: o

a Inquilinos. Inquilinus consueuit dici in ciuitate, colon' in villa, vt ff. de acquir. poss. l. pignoris. sed hic pro eodem potest poni. nam nec inhabitare sufficit in fundo nisi colat. nec colere potest nisi habitet. & sic vtrumq; positum perfectum colonũ significat. Vel dic, q̃ inquilini sunt castellani, quia & ipsi possunt esse conditionibus alligati, licet non colant terram, vt arg. ff. de excu. tut. l. non tantum. §. fina. & secundum hoc colonus est sine habitet in ipso fundo, siue non, dummodo colat eum. Tertii dicũt q̃ inquilinus est, qui alibi habitat, & alibi fundum colit: sed qui in ipso fundo habitat & colit, ipse est colonus. & hoc placet Io. & Azo. & H. & secundum hoc intellige leges de inquilinis tractantes: vt hic & supra eodem titu. l. omnes omnino. & l. seruos. & infra de fun. rei pri. l. cum. & supra communia vtri. iu. l. possessionum. & ff. de legat. primo. l. si quis inquilinos. & de censi. l. forma. §. si quis. & sic magis adstringitur colonus, cui alibi non licet inhabitare, sed inquilino licet conducere domum alibi, horum enim filii originerii sũt, vt j. eod. l. cum satis. §. cum autem. & hic. Alii vt Mar. coloni sunt, qui domum iam ædificatam in rure habitandam conducunt sub certa mercede: sed qui ædificandam, superficiarii.

b Quorum. scilicet colonorum & inquilinorum vindicandam &c. nam filii vtriusque vindicantur: sed alii vt inhabitent solum & colant, alii vt colãt tenentur. & ideo dicit plenè.

a In nomine. coloni & inquilini.

d Vel neutro. alias vtroque idest altero puta patre: sed matre libera, & dic censito, idest colono. vel inquilino, vt j tit. 2. l. 2. in prin. & secundum hoc sequitur patrem. sic supra, de mur. leg. l. fi. idẽ in eo q̃ matre muriiegula & patre curiali natus est, vt in auth. de na. li. in cu depu. § si etiã si non esset curialis, sequeretur matrem, vt s. de muril. l. hi qui. Item sic j. eod. l. ne diutius. & rõ est hoc casu, ne decrescat hoc genus hominum. Py. item non obest. j. eod. l. ne diutius & l. si quia ibi in seruis & quasi at hic liberi vt j. eo. l. cum satis. §. 1. & ea libertis fœminis. Alii habent, vel vtroque vel neutro. & tũc dic, si vterq; est censitus, i. colonus. patrem: si neuter, sunt tñ eiusdẽ conditionis pater & mater, vt embo adscriptitii: & tñc idẽ. vt patrẽ, vt hic. Si autẽ diuersæ cõditionis sunt pr & mr, vt pr censitus, mr libera, serua, vel adscriptitia sequatur matrẽ. vt j. l. ne diutius §. fi. Alii dicunt q̃ illa corrigit istã. Alii dicũt censito. i. adscriptio. & sic in hoc si vterq; patrẽ, vt hic. si alter tantum, tunc matrem: vt j. l. ne diutius. si neuter censi. adscri. tũc patrem, vt hic. & sic in hoc generalius loquitur lex iste, quàm diarum. vel vt de omni genere colonorum dicat. & quod dicit q̃ totum. s. omnium colonorum & penè dicit quia etiam in multis differunt aliqui ab aliquibus: maxime, quia colonus cuiuq; filius, pfert. xx anno. se tuet. quod in adscrip. secus est: vt j. l. cũ scimus. § si. & l. cum satis. & j. de fun. rei pri. l. cum. & s. de præscri. xxx. an. l. omnes.

e Fundi. in quorum qualibet habet colonos: vt s. fam. ercis. l. quoties. Acc.

f De possessione. alias possessionis refectę. aliàs possessione refecta.

g Sorte. aliàs forte. & dic, quia constituit seruitutem vsusfruct. vel aliam, vel pignorauit, vel verius dic vendendo, vel alienando alio modo.

h Translatio. non valet alienatio talium: vt s. eod. titu. l. quemadmodum. sed translatio sic, vt hic sic in marmorar. vt s. de ædif. priua. l. 2.

i A quo. s. fundo. vel dic domino, qđ est verius.

k Restituat. conditione ex hac l. conuentus ab emptore vel filijs, non rei vend. & facit s. com. vtr. iud. possessionũ. & de lega. i. l. si que inquilinum, & l. l. 2. & l. quemadmodum. Vel dic off. iud. vt not. supra eo. l. quemadmodum.

l SI coloni. large ponit. & comprehendit oẽs solo adstrictos, vt supra, eo. l. quemadmodum.

m Bona fide. dñs fuerit vel non arg. supra loca. l. si quis cõductor. & j. l. pœ. Quid si mala fidei? vt idẽ, vt ff. de vi & vi ar. l. 1. §. qui vi à me. indistĩ. n. quo hic agitur, est possessorium. sicut vnde vi. vnde non debet quæri an iuste vel iniuste possideat. vt ff de acqr. poss. l. 1. §. ex contrario & ad idẽ ff. cõmo. l. ita & hic sub audi, maxime sed an onus pbandi in petitorio q̃ritur de bona fide, vt supra de proba. l. vis eius. sed hac l. non nisi bonæ fidei consulitur.

n Transeuntes. est enim vitium animi, & etiam rei inhærens, quod vsucapionẽ impedit. vt supra de seruis fugi. l. 1. & j. eo. l. cum satis.

o Succurri. vt ei restituatur possessio statim, Sed qua actione? Rñ. cõdictione ex lege, vel officio iudicis, vel act. in factũ ex æquitate huius l. & sic intellige altã l. huius tit. s. eo. l. oẽs omnino. & l. oẽs pfugi & alias & hæc intentet coram iudice terræ in quam aufugit coram quo conuincatur. vt in auth. de man. psinc. §. sed & & causa proprietatis coram iudice ietit; vñ aufugit, vt s. vbi causa sta. l. 1. Itẽ no. primo possessoriũ q̃ petitoriũ intentari, vt s de rei vind. l. ordinarij. cum concord. Item hęc reuocatio fit auctoritate domini propria, vt j. l. fina. sed illud quãdo dñs adhuc possideret, & ille aliquid illicite agit. hic non possidet. vel ibi potestas de facto dominus, hic nõ. cũ erat apud aliquem potentem, vel ipse sit potens, vt omnino nõ possit capi à dño. & p hoc q̃ sua auctoritate qñq; potest j. de col pa. l. s. in fi. Item hoc etiã si ad ecclesiam hic confugit, vt supra de his qui ad eccle. confu. l. præsenti. §. fi. item non obst. primi. vt. s eo. l. originarios. item restituitur cum filiis & peculio, vt j. de col. Thracen. l. 1. & j eo. l. cũ satis. in princi & hoc nisi sit factus episcop', vt in auth de san. episc. § sed hęc quidem, vel clericus in possessione eadem, vt j. eod.

* Altero.

† Co. Th. 4. a t. t.

Pars* aliqn vtrẽ nõ sequitur.

Possessorium ante petitoriũ intentari debet.

ĩ.eo. § adscriptitios. vel nisi xxx. annis seruierit curiæ, vt ĩ. de fun. reip. l. cũ qui. idẽ cum fugitiui retineam pos. nisi ab alio possideatur. vel diu sic stet, vt ff. de acq. possessio. l. 2 §. per eum. & l. 3. §. si seruus. qum reuocat quod habet i Rñ. alterum illorũ erat, dicit. n. ad alios reuocat quatenus non habet. sed & vtrobi, & vti possidetis hẽt locum forte quando posse. retinet. vt no. ĩ. vbi cau. sta. l. 1.

[a] Colonos Debitorum. à domino. & tunc est arg. ꝯ ĩ. l. oẽs pfugi. sed hic dominus erat soluẽdo. vel dic ab ipsis colonis: quia non debẽt nisi. f. pro terrula sua vt ĩ. eo. l. hi penes. §. fane.

[b] Puncto. hac de causa, & no. ꝙ hyperbolice loquitur. & facit ĩ. de fer. l. omnes.

[c] Temporis. sic ff. de nundi. l. 2. & ĩ. eo. l. 1. & in auth. de quæstore. §. quoniam.

[d] Mulier. Originaria. quę sit, dic vt ĩ. l. cum satis. §. & ex hoc.

[e] Docebitur. prima facie libera pſumit, nisi sit in posse. libertatis libero nupta, argu. ff. de lib. cau. l. libertis. §. si.

[f] Consortium. i. matrimoniũ, qđ est inter tales hoc iure: vt ĩ. l. si. li. et in adscriptitijs ꝯ, vt ibi not. qñq; ponitur p in cõtubernio, vt ĩ de ser. fug. l fin. Acc.

[g] Sobolem. de matre cõstat, ꝙ debeat reuocari, vt ĩ l. cum satis. & ĩ. l. si coloni. & ĩ de colo. Thracẽ. l. si. & not. in cæteris matrẽ sequi liberos, sed inquilinis & colonis patrem, vt ĩ. l. definimus & facit ĩ. eo. ii. l ne diutius. & ĩ. de agri. & manci. l. 4. Acc.

[h] Per colonum. large ponitur pro omni adstricto solo. vel non vt ĩ in rub. no. Acc.

[i] Non posse. immo ꝯ ff. de acqui. pos. l. 3. §. ꝙ si seruus. & l peregre. §. quibus. & l, si de eo § 1. Solu. hic possessiõis. i. rei pos-

& tũc cãm originis & ꝓprietatis agitari. Dat. iiij. Id. Iu. Mediola. Stilichone & Anthemio Coss.

Coloni glebæ adscripti causa dominorum non inquietantur. Bar.

XV. Impp. Honor. & Theodo. AA.

Colonos, nunquã fiscaliũ nomine debitorum, [a] vllius exactoris pulset intentio: quos ita glebis inhærere pręcipimus, vt nec puncto [b] quidem temporis [c] debeant amoueri.

Mulier originaria copulans se cum alio in consortium, cum sua sobole reuocatur. Bar.

XVI. Iidẽ AA. Palladio.

Mulier, quæ fuisse originaria [d] docebitur, [e] si cuiuscunq; liberi hominis secuta cõsortium, [f] in vrbibus, vel in quibuscunq; locis victura constiterit: eius oẽm sobolẽ [g] ſm vetera ꝯstituta ꝯueniet reuocari.

Colonus contrahendo, domino circa dominiũ non parit præiudiciũ. B.

XVII. Iidem AA. Ioanni P. P.

Per colonum [h] præiudiciũ possessioni inuito vel inscio domino imponi non posse, [i] & iure & legum auctoritate declaratur.

[*] Deest Constit. Græca. [*]

Coloni adscriptitij ad nullum honorem etiam humilioris militiæ vocãtur: nec etiam magisteriæ potestatis apparitores constituuntur. Bar.

XVIII. Impp. Theodo. & Valen. AA. Probo P. P.

Colonos nulla ratione ad vllum quãuis humilioris militiæ locũ finim[*] admitti: sed nec apparitores magisteriæ potestatis, censibus adscriptos probari concedimus: quia in hac parte [k] & dominorum iuri, & publicæ consulimus honestati.

Si de terra dominio inter dominum & colonũ est disceptatio, cum locatio negatur. satisdare tenetur colonus conuentus de restituendo fructus et redditus sine procrastinatione, si dominus obtinuerit in causa: quæ satisdatio durabit triennio, & postea reuocatur, Si verò colonus hoc facere noluerit, vel non poterit: tunc redditus in agro cõsistentes deponũtur, Si cõsistunt in speciebus iudicis venduntur arbitrio, & pretium modo prædicto postea sequestratur, publicas autem functiones soluet dominus, vel colonus secundum consuetudinem antiquitus obseruatam. Bar.

XIX. Imp. Iustinian. A. Demostheni præfe. præto.

Litibus [l] imponẽtes celeritatem, sancimus, siquando coloni cuiuscunq; conditionis [m] ꝯ dños terræ declamauerint, super hoc ipso dubitantes, vtrũ is terrę dñs est, necne: [n] an ipsi coloni dominiũ suæ terræ possident: [o] (eos [p] tñ dicimus, qui nõ ex lõgo ꝓlixoq; tẽpore, vel longinqua & inueterata reddituũ susceptiõe sufficientem hñt cautelã: in quibus casibus ne cõtradicẽdi quidem licentia colonis relinquitur, longi temporis præscriptione, vel reddituũ frequẽtissima consequentia, colonorum [q] impetũ

fessæ seu dominij. sic ff. de vet. sig. l. interdum. & facit ĩ. de acq. poss. l. cum nemo & ĩ. de procu. l. procuratorem. Vel aliter vt plene notant ĩ. de acq. poss. l. fi. & facit, vt nec obligare possit. vt ĩ. si res ali. pig. data sit. l. si. & qđ cũ eo. l. si seruus. sane in seipso pũdicat dño delinquẽdo, vt ff. de vi & vi arm. l. 1. §. quod igitur.

[k] Colonos. Parte. quia denegam[*] prædicta colonis. ad quod ĩ. de manda. & col. pa. l. fin. & de fu. col. l. 1. & in auth. de man. prin. §. sed etiã. & ĩ. eo. ti. l. originarios. & l. oẽs omnino & ĩ. de re mil. l. quicunq;. & no. colonos hic large dici ꝓ omni adstricto solo, vt ĩ eod. l. oẽs omnino. & facit ĩ. de cohortali. in fi. & ĩ. de spectaculis. l. si qua ibi, neque iam posthac. Accur.

[l] Litibus. celeritatẽ. sic ff. si cert. pet. l. quidam. & sup. de iudi. l. properandum. Acc.

[m] Conditionis. quæ sunt plures, vt no. in rubri & licet in alijs differant, in hoc tamen conueniunt, qđ hæc lex dicit.

[n] Necne. [*] sic ergo retinet pos. & litigat colonus satisdando, vt subijcit. & sic est ꝯ sup. loc. l. si quis cõductor. Solu. hic non erat conductio finita, ibi sic. Vel dic ꝓtestabat, ꝙ nolebat sibi prodesse pos. quominus probet: ibi nõ. Vel verius, vt ibi notaui. Acc.

[o] Possident. hic scelpe talem, quod est ĩ. & quod est i medio, interpositio est.

[p] Eos f dominos.

[q] Colonorũ. habeas colonatũ. & sic prodest dño præstatio, diu-

[*] Sup hac gl. vide in c. ꝗrelã. in fi. ex de elect. vbi vẽ dicere ꝯ hũc tex. & hãc gl. sed salue hic p do. lo. Pla.

[*] Pro principio huius legis vide c. puenit. in gl. 2 ex de censibus.

diuturna. sic ff. de vsu. l. cum de in tem. & C. de fideicomm. l. 2. & ſ. de fundis patrimo. l. ius emphyteusis. Sed contra. ff. de prob. l. cū de inde bito. §. 1. Solu. ibi semel & paruo tempore. hic decem annis: quia dicit lōginquā. ad quod instit. de vsucap. in prin. arg. ff. si ser. vin. l. si qs diuturno. & arg. ſ. eo. ti. l. cum satis. §. 2 & ff. de aqua pluu. arcen. l. 1. in fi. Solu. ibi negligens: hic sapiens. Item opp. quia si possessio coloni est, ergo locatio nulla: nec ēt possidet dominus ꝑ colonum: vt ff. de vsucap. l. ei à quo. Sol. hic sciens rem suam conduxit. Vel verius hic de dominio non erat quæstio: sed an hic locasset. sed de dominio alium non se dominum dicebat, & ab eo conduxit. aliàs est dominorum, & tunc iunge præcedentibus. Accur.

Hūc casum seq̄strationis ponit etiā glo. inter alios casus speciales in ca. 2. extra de seque. poss.

a Censemus. abundat propter verbum sancimus, quod est. sup. vel ne propter prolixam interpositionem videatur oblitus. Accur.

b Dependitur. i. dependi postulatur. vel dic deprehenditur.

c Quod omnes. hic incipit forma cautionis. Acc.

d Accipiat. no. aliàs per duos menses tenetur: vt argu. supra de fideiuss. l. si fideiusso. sed quare obligatio renouatur, cū instantia sit finita, vt supra de iudic. l. properandum? solu. illa corrigit istā. Vel in hoc casu specialiter, vt ibi. Vel verius hic ante litem contestā. fuit acceptus.

e Deponantur: sic ff. vt leg. no. cau. l. postquam. §. 1.

f In Keimelarchio. ad hoc ſ. de bo. auct. iudi. possideo. l. fina. in fine. & de vsur. l.

Al. sac. sancta.

Pro vel in manuscriptis leg. ēt. Con aus.

excludente) talem esse super redditum, vel publicarū functionū ꝑstatione formā censemus,[a] vt si tales coloni quales ꝑdiximus, idoneū fideiussorē totius summę q̄ ab his dependitur,[b] ꝑstiterint, quod[c] oēs redditus sine vlla ꝑcrastinatione, si melior cā dominorum iudicet, eis restituent, & talis fideiussor per trienniū accipiatur,[d] eoq; impleto iterum renouetur: coloni in medio nullo mō super redditibus ꝑ dñis inquietentur. Si aūt hoc coloni minimè facere voluerint, vel potuerint, tūc ijdē redditus ꝑ officiū iudicis annui exigātur ꝑ solita tēpora in quæ et dominis depēdebant, & deponanē[e] in æde sacra, vel[*] in κειμηλιαρχίῳ[f] ciuitatis sub qua possessio sita est: vel si localis ecclesiā ad susceptionē pecuniarū idonea nō sit in metropolitana ecclesia remaneāt[g] cū oī cautela: & post plenissimam definitionē vel dñis dētur, vel colonis restituantur.[h] Sin aūt reddit⁹ nō in auro,[i] sed in speciebus inferuntur, vel in totum, vel in partē: iterum per officium iudicis fructus vendantur,[k] & ꝑcia eorum secundū prædictum modum deponātur. Hęc de redditib⁹ definientes, ad publicas transeamus functiones.[l] Et si quidem coloni more solito eas dependebant, ipsi maneant in pristina cōsuetudine, nullo ꝑiudicio dñis generando, qui[m] etiam quiescentibus colonis, & non contradicentibus, ad publicū tributarias functiones minimè inferebant. Sin autem moris erat[n] dominos totam summam accipere, & ex ea partem quidē in publicas vertere functiones, partē autē in suos redditus habere: tunc si quidē fideiussor à colonis detur, eundē fideiussorē dñis sine ꝑiudicio litis tantā summā,[o] quantam tributa publica faciunt, vt à dñis publicis rationibus persoluatur: nullo ex hoc colonis ꝑiudicio generādo. super redditibus.n. domini fideiussione fiant contēti. Sin autē fideiussione cessante ad sequestrationem res veniant, & pecuniç deponantur: ex earū summa tantā iudices separare quāta ad publicas sufficiat functiones: & eā dispositionē dñm accipere: quatenus ipse eā persoluens publicas accipiat securitates: reliqua quātitate, q̄ in redditus puros remanet, in tuto collocanda, & litis terminū expectāte: nullo ꝑiudicio siue colonis siue dñis ex hmōi fideiussione, vel sequestratiōe, vel publicarum functionū solutione generādo: sed omni causā in suspenso manente, donec iudicialis sententia, quæ de toto negotio procedit, omnem rem aperiat, & ostē dat quis dominus terræ constitutus est, & ad quē publicarum functionum[p] securitas debet in posterum fieri, seu redditus peruenire, vel permanere. Recitata septies.[*] in nouo consistorio Palatij Iustiniani. D. XV. C. Oct. Chalce. Decio V.C. Cos.

Natus ex adscriptitio et serua, vel adscriptitia, et seruo,

acceptam. Item not. fieri sequestrationē, quod est speciale. regulariter contra. qd dr. vt supra de prohi. seque. l. 1. quę est contra.

g Remaneant. depositi dicti redditus.

h Restituantur. est ergo causa inter dominum & colonum: licet P. intellexerit hanc legem, quòd sit causa inter vnum dominum & alterū qui dicit se dominum. Item nota dici dominum, qui dominus non est. eo quòd domini consueuerunt locare, & talia postulare.

i Auro. vt sup. proxi. respon.

k Vendantur. propter consumationem fructuum. ad quod ff. de glan. leg. l. vnica.

l Functiones. idest tributa, quæ coloni pro terrula sua, & dominus ꝑ sua quā colonus tenet soluere debet, vt supra eod. l. secunda. & in authenti. de colla. §. nullus. colla. vnde. citra. pro ea vero de qua litigatur, vel cuius occasione: seruatur quod hic dicitur.

m Qui. scilicet domini.

n Moris erat. Idem possumus dicere de decimis: vt si rustici consueuerunt dare domino, vt ipsi dent eas ecclesiis, seruetur consuetudo: aliàs ipsi rustici eas præstent, secundùm P. ad quod ff. de administrat. tuto. l. si sine hærede. §. Lucius.

o Inferrent hic primo conuenitis fideiussor videtur, quam reus. Sed hodie contra per authent. de fideiussor. colla. prima. nisi dicas hic impropriè fideiussorem, idest reprom. sorem, & ipse colonus non obliget se.

p Functionum. hanc securitatem fecit susceptor, vt infra

Vide de materia huius gl. ꝑ Ioā. de Pla. hic in 4. col. post medium ibi, item tantam.

Legēdū septimilario, in nouo &c. admonuit in ꝑfatione meará in Codicē adnotationum. Contius.

uo, ventris sequitur cōditionem, Item inter seruos & adscriptitios modica differentia est. Bar.

XX. Idem A. ad Senatū.

NE diutius dubitetur si quis ex adscriptitia & libero, [a] vel ex adscriptitia & seruo, vel adscriptio & ancilla fuisset editus, cuius status sit, vel quæ peior fortuna sit, vtrumne adscriptitia, an seruilis: sancimus ea quidem quæ in anterioribus legibus [b] cauta sunt pro tali progenie quæ ex mulieribus adscriptitijs, & viris liberis progenita sit, in suo statu relinqui: & sic sit adscriptia proles ex tali copulatione procreata. Si quis autem vel ex seruo & adscriptitia, vel ab ancilla & adscriptio fuerit editus, matris suæ ventrem [c] sequatur: & talis sit conditionis qualis & genitrix fuit, siue ancilla, siue adscriptitia: quod hactenus in liberis tantum & seruis obseruabatur. [d] Quæ enim differentia inter seruos & adscriptitios intelligatur, [e] cum vterque in domini sui potestate, & possit seruum cum peculio [f] manumittere, & adscriptitium cum terra dominio suo expellere?

Sola confessio vel scriptura, in qua quis enunciatiuè se alterius adscriptitium asseuerat, nō præiudicat, nec statum mutat, nisi sit alijs adminiculis approbata s. ex diuturna præstatione, quam faciunt alij adscriptitij, aut, quia alia confessio emanauerit de eadē. B.

XXI. Idem A. Iuliano † præfecto prætorio.

CVm scimus nostra iura nolle præiudicium generare cuiquam circa cōditionem, neque ex confessionibus, [g] neque ex scriptura, [h] nisi etiam ex alijs argumentis aliquod accesserit incrementum: [i] sancimus solam confessionem vel aliam quancunque scripturā ad hoc minimè sufficere: nec adscriptitiam conditionem [k] cuiquā inferre, sed debere huiusmodi scripturæ aliquod aduenire adiutorium. [l]

† Al. Iohanni.

§. de colo. fun. pa. l. placuit: quam si non reddat colonus domino per triennium, cadit à locatiōe sicut emphyteuta ab emphyteusi, vt §. de iure emphyteu. l. 2.

a Ne diutius. Libero. aliàs deest. & libero vel adscriptitia: & hæc est lex Iust. missa ad Senatū.

b Legibus. quas non habemus, nisi in seruis vel ancillis, vt supra de rei vend. l. partum. & de lib. cau. l. finali. & in casu speciali: vt infra de agr. & man. l. tertia. hodie autem aliter est, vt hic. & infra ie. fina. & in authen. consti. quæ ex adscripti. in princip. colla. 5. Item facit §. eo. tit. l. mulier. & §. l. proxi.

c Ventrem. sic §. l. proxi. cum concor. sed fallit in libera, quæ fungitur tamiaco, vt §. de prædijs tamia. l. 1. item in muniegulo: vt §. de muni. leg. l. fina. item & in filijs inquilinorum & colonorum natorū ex libera: vt §. eod. l. definimus. nam hic in nato ex adscriptitio & libera. item fallit in liberis curiæ, quos sequuntur filij, vt in decre. 12. quæst. 2 de libertis. & in liber tis ecclesiæ, sicut alias in decre. 15. quæstione. viri. cum mulier. Itē in filijs. Aldiorū vt in Lombar. de cō iu. fa. vel Aldi. l. 3. quę oēs sunt contra. Item in honoribus sequuntur patrem, vt ff. de sta. ho. l. cūm legitimæ & de iena. l filiam. Item e a delicto patris quandoque puniunt filij: vt §. ad l. iul. maie. l. quisquis. Item si pater pepigit filium monasterio, obliger eū: vt in decr. xx q. 1. p totum. Item quando condū erant nati vel concepti, qū pater decurionatum amisit, non dicuntur filij decurionis, vt ff. de decurio l. 2. §. in filij. Acc.

Punitur quādoq; filius ex patris delicto.

d Obseruabat. indubitabiliter. ne cōtradicat §. proxi.

e Intelligatur. quasi dicat nulla, in eo quod subijcit. & arg. ff. de lib. ho. exi. l. 2. In alijs autem differunt quia hi liberi sunt, vt §. de iu'e Thracē. l. 1 & §. le. cū satis § cauemus. & p hoc aliqua possidere possunt: vt supra eo. l. hi. & in authē. de coi. §. nullus. colla. 12. qd in seruo secus: vt ff. de acquir. pos. l cū hęredes. & hi ss clerici possunt dominis etiā nolentibus in possessionibus in qbus sunt adscripti seruus nō: vt in autuen. de san. epi. § si seruus &c. §. adscriptitios, col. 1. Itē seruus si sciente dño hæreticus fit liber: adscriptitius nō: vt ex eisdē §§ Item seruo possum auferre peculiū adscriptitio non Item etiam serui sine peculio vendi possunt, sed adscriptitij non, vt hic in fin. & §. l. 2. & l. quemadmodum. Item iste litigat cum domino quandoque: vt infra eo. l. cum satis. §. caoete & infra titulo secundo l. prima, quod seruo nō licet. Item cum alijs litigat: vt supra e l. omnes profugi. in fine. seruo non: vt supra de iudi. l seruus. Vel dic quo ad dominum seruos: vt not. ff. de statu hom. l. 2. item adde quod not. inst. de iu. perso. item fit liber seruus. vel ancilla, si contrahit matrimonium cum libero vel libera, domino sciente: sed non adscriptitius: vt in authent. de nup §. si vero ab initio. colla. 4 & §. eod. l. fina. sed an de peculio tenetur dominus pro adscriptitio? Respond sic: vt C. quod cum eo. l. dominos & argum. supra de sa. san. ecc. l. si quis presbyter.

Adscriptitius & seruus in multis differunt.

f Cum peculio. & si ne eo: vt §. de pecu. eius qui lib. l. 1. Acc.

g Cum scimus. Confessionibus. solis, in iure, vel extra: vt statim dicet.

h Ex scriptura. scilicet sola.

i Incrementum. quo accedente fit quandoque colonus. vt si post scripturam, qua ad habitandum se obligasset, triginta annos steterit: vt in fin eodem titulo. l. cum satis. §. cura autem. si autem edictio scriptura quod vt adscriptitios stare volebas, & sic fatebatur, tunc fiat adscriptitius: vel si dicta inscriptio vel alios similis modus interuenerit, vt subijcit.

k Conditionem. aliās conductionem: quia solum vt adscriptitius conduxit. ad quod supra de lib. cau. l. ad probationem. aliàs cōditionem. i. instrumentum conditionis adscriptitiæ per se factum. vel aliam &c. quandoque per alium. vel dic, conditionem, i. instrumentum per conditionalem, idest notarium factum: vt supra qui po. in pig. l. scripturas. vel aliam &c. vt per se, vel per alium. Ac.

l Adiutorium. sic in comparationibus literarū: vt in authent. de fi instr. §. in his vero. & in quæstionibus seruorum: vt ff. de quæstio. l. 1. in princip. sic & in authent. de nupt. §. quia vero. & nos quòd quæ nō prosunt singula, multa iuuant: vt hic, & supra de testa. l. sancimus. & C. ad Vellaia. l. si mulier. & in authen. vt immo. ante dot. & supra qui po. in pigno. haben. tur. l fina. authen. qua iure, in fine & infra, de fun. pa. l finali. sed argum contra supra, qui mili. le. t. & ff. administrationa tutorum. le. sta autem. §. gessisse. sed hoc hic facit rei in magnitudo, vbi dicit, melius est &c. Accur.

Adscriptione

quatenus vel ex publici censũs adscriptione, [a] vel aliis legitimis modis [b] talis scriptura [c] adiuuetur. melius etenim est in huiusmodi difficultatib. ex pluribus [d] capitulis conditiones ostendi, & non solis cõfessionibus [e] neque scripturis homines forte liberos ad deteriorem detrahi fortunã. Sin autem est † scriptura, [f] & post scripturam confessio [g] seu depositio [h] (sine vi [i] & necessitate tñ) interuenerit: (quid .n. [k] si conditionale [l] instrumentum, vel aliam chartulam, in qua subscripsit, & intimauit & inter acta [m] deposuit sese colonum fuisse adscriptitium?) tunc ex vtroque genere obligationis, idest tam scripturæ, quàm confessionis vel depositionis, talem eum esse credendum, qualem se & scripsit, & inter acta deposuit. Illud quoq; [n] non ineleganter dubitabatur, si coloni filius per triginta annorum curricula, vel forsitan per quadraginta seu ampliora adhuc viuente patre, & agriculturam peragente, ipse in libera conuersatione [o] morabatur, & dominus terræ, quia per patrem ei satisfiebat, non etiam præsentiam eius exigebat: an post obitum patris, vel postquàm forte inutilis [p] is existat, & ruri non idoneus, [q] potest excusari filius longinqua libertate abutendo: & quod per multos annos neque agrum coluit, neque aliquid colonarij operis celebrauit, cum non possit dominus incusari propter suam desidiam, cui per patrem [r] eius omne quod voluerat accedebat? In omnibus itaque huiusmodi speciebus satis acerbum nobis videtur domino præiudicari colonorum [s] absentia, qui ruri nati, [t] & postea absẽtes, per suos vel patres, vel fratres, vel cognatos agriculturam peragebant. cum enim pars quodammodo corporis eius per cognationẽ in fundo remanebat, [u] non videtur neq; abesse, neque peregrinari, neque in libertate mo

[a] Adscriptione. quia in censum velut suos adscriptitios deduxit volente: & quia ipse quasi adscriptitiũ in censum capitis se deduxit secundùm Al.

[b] Legitimis modis. puta per secundam scripturam: vt j. dicit: vel quia longo tempore se soluit, vt in scriptura confessionis adscriptitiæ conuenit: vt j. eo. l. finibus. in prin.

[c] Talis scriptura. qua adscribit se terræ, confitendo se adscriptitium, & talẽ ibi velle morari: & per consequens nolle discedere, aliud si tantum promittebat nolle discedere: vt in prin. dixi.

[d] Ex pluribus. ecce quæ nocent, & quæ non prosunt &c. & facit ff. de re iudi. l. quoties dubia. & C. de episcop. aud. l. nemo. Sed contra sup. de transac. l. fi. Solu. ibi in transactione, & ad bonum non ad malum valet, vt ibi not.

[e] Cõfessionibus. extra in factis: valet in toto, non in figura iudicij liberalis causæ: vt hic & j. de lib. cau. l. nec si volẽs. & l. liberos. & l. interrogatam. & l. parentes. secus in figura iudicij: vt eod. ti. l. iubemus.

[f] Scriptura. prædicto modo facta.

[g] Confessio. in scriptis vel sine, coram iudice vel notario etiam extra ius.

[h] Depositio. coram iudice professio dicitur depositio. & de hac interserit cũ dicit, quid enim &c. Accur.

[i] Sine vi. hoc innuit etiam extra ius: cum in iure non sit verisimile quem pati vim, vt ff. quod me. cau. l. non est verisimile &c.

[k] Quid enim. interpositio est. Acc.

[l] Conditionale instrumentum, idest adscriptitiæ conditionis. vel dic idest notarij. vt supra dixi. Accursius.

[m] Et inter acta. vel etiam extra ius sit confessus: vt j. dixi regulariter enim tñ valet quod fit extra ius, quantum quod fit coram iudice: vt j. de pac. l. pacta nouissima, & de transac. l. siue apud. & de lib. cau. l. interrogatam. Sed f. l. iti vt j. de confess. & instit. de adn. §. fi. itẽ no. eũ stare suę cõfessioni vel scripturę. sic & aliàs &c si nõ sit tanta solennitas, vt j. arbi. tu. l. fi. & j. de fabri. l. si quis. itẽ & ille qui se exhæredauit: vt ff. de contratab. l. nõ putauit §. si quis sua. sic & j. de arb. l. in arbitris. in fi & de don. l. si patronus. & j. de nõ nu. pec. l. generaliter. sic ergo habes quasi ter sit adscriptitius de nouo, s. cum scriptura, & cũ alio adminiculo. vt in rub. præmis.

[n] Illud quoque. si filius coloni mei in libera conuersatione moratus fuerit xxx. annos, vel al. vel longiori tempore: nihilominus tamẽ post patris mortem, vel postquam pater agriculturæ inutilis factus est, detineri valet ille in vinculis in agro: nec potest se excusare ideo, quia libera vixerit lõgissimo tempore. non enim videtur libere vixisse, cũ quodammodo pars corporis eius in fundo remanserit, cum permanserit aliqua vel aliquis de cognatione sua, qui mihi præstabat vel præstiterunt quod volui. ideo cum ipsemet præstitisse videatur, non potest se in libertatem defendere: vt dictum est Accur.

[o] Conuersatione &c. aliàs conditione. idest in libertatis possessione. Acc.

[p] Inutilis. clericus puta factus: vt in authenti. de sanct. episcop. §. adscriptitios. collatione nona.

[q] Idoneus. vel est senex.

[r] Per patrem. sed non conuertitur: immo, vt in fine huius. l. & fa. supra de ann. excep. l. prima. & l. fina.

[s] Colonorum. idest filiorum coloni: nec tamen deterioris cõditionis erit, quàm pater, vt j. l. proxi. § primo.

[t] Nati. idem si alibi. argumento infra l. proxi. licet quidam contra subau. ergo maxime &c.

[u] Remanebat, secus ergo si nullus remanserat per quod collige quòd coloni non adscriptitij sit filius: quia in eo locus: vt infra l. proxi. item not. quòd dicit cognatorum, scilicet fratres, vel similes cum quibus patrimonium seruiennt sit communes. in aliis secus: vt supra de libe. cau. l. multis. Item contra infra de fun. rei pri. l. aum. Solu. ibi nemo remanserat. Vel ibi ab alio detinabatur, hic à se & eodem modo solu. ff. de diuer. præscrip. l. longę. vel ibi cum solo. item facit, sup. ad l. iul. maie. l. quisquis. item not. circa prædicamentum situm esse. item facit. ff. de vsufru. l. si cui. & quibus modis vsufructus amittatur. l. is cui. item quid si ante natus antequam pater esset colonus? Resp. vt inf. l. proxi. §. primo. item facit supra. de præscript. xxx. annor. l. 3.

[e] Facit ad hunc tex. Feiy. I c. si cautio. cũ de fi. instr. i 4 col. post me. ve si. talis nono & in colũ. 11. ver. fallit vltimo.

Depositio est coram iudice professio.

Antiqui-

a Antiquitas. paterna. b [illegible]

b Posteritas. hij. & iam nota q retinendo partem. videtur retinere totum, argu. ff. de ser. rust. præ. l. via. Accursius.

Partē retinens, totū retinere videtur.

c Cum satis. sicut curialis longo tempore nõ potest se liberare à curiali condõne, sic nec adscriptitius nec etiam soboles eius, siue nata sit in eo fundo, siue alibi: nam ipse & sua soboles remanẽt adscriptitiæ conditionis, nec se separando à solo liberantur à conditione adscriptitia, vt dictum est. & hoc dictum est ad similitudinem serui fugitiui, qui in fugam se conuertendo non præscribit sibi libertatem longo tempore: vt ī. de ser. fugi. l. 1.

d Colonos. idest adscriptitios.

e Temporali cursu, etiam xl. an. vt supra de decur. l. si qs decurio. & de p. æscrip. xxx. ann. l. præscriptionem. sed contra supra, quando & qui. quarta pars. l. fi. in fi. sol. verbi.

f Quæcunque. oñi xl. ann. vt supra de præscrip. xxx. an. l. omnes. quæ est contra, item quandoq; xxx. ann. vt quando alius præscribit: vt ī. de fun. rei pri. l. cum &. hoc nisi steterit, idest permanserit in adscriptitij conditione: quia tunc nullo tempore: vt supra l. proxi. in fi. simplici autem seruo dic vt supra de præscri. ptio. long. temp. quæ pro lib. l. 1. & 2. non ergo per omnia curiali comparatur.

g Negotiatione. quā alibi exercuit.

Al. Iuliano.

rari. Maneat itaq; dño ius inconcussum. & donec eius vel antiquitas[a] vel posteritas[b] vel cognatio in agrum remanet, ipse videatur ibi resedisse.

Adscriptitius fugiens sicut seruus sui furtum facit, licet liber sit, & ideo à tali fortuna non liberatur triginta annorum spacio, sed cum, sua sobole idem adscriptitius remanet. Item nullus debet colonum vel adscriptitium alienũ occultare: & suscipientes, etiam ignoranter, nisi restituant illum, pœnis his insertis tenentur. Bartol.

XXII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

Cum satis[c] inhumanũ est, terrã quę ab initio adscriptitios habebat, suis quodãmodo mẽbris defraudari: & colonos[d] in alijs terris demorantes, dominos terræ maximis damnis afficere, censemus, quemadmodum in curialium cõditiõe nemo ex tẽporali cursu[e] liberatur: ita nec adscriptitiæ cõditioni suppositus, ex annalib. curriculis quãtacũq; emanauerit vt quæcunq;[f] prolixa negotiatione[g] aliquis sibi vindicẽt libertatem: sed remaneat adscriptitius, & inhæreat terræ, & si se celauerit, vel separarẽ se conatus fuerit, secũdũ exemplũ serui fugitiui sese diutinis insidijs furari intelligatur:[h] & sit suppositus † vnà cum omni sobole sua[i] (& si in alia terra eam fecerit[k]) huiusmodi fortunæ, & capitalis illationi: nulla liberatione ei penitus competente.[l] Cum autem Anastasiana lex homines q p triginta annos colonaria detenti[m] sunt cõditione, voluerit liberos[n] quidem permanere,[o] non autem habere facultatem terra derelicta in alia loca migrare: & ex hoc quærebatur, si etiam liberi[p] eorum cuiuscunque sexus, licet non p triginta annos fuerint in fundis vel vicis, deberent colonariæ esse conditionis, aut tantummodo genitor eorum, qui p triginta annos huiusmodi conditioni illigatus esset: sancimus liberos colonorum esse quidem in perpetuum secũdum præfatam legem liberos, & nulla deteriori conditione[q] prægraua-

h Intelligatur, vt ī. de ser. fug. l. 1. sed an xxx. an. pscribitur fugitiuus? Rñ. vt ibi. item an priuatus ex titu. potest præscribere adscriptitium alienum? Dic vt ī. l. si: dicitur se furari colonus & inquilinus & similes, eo quod omnes fugere dicuntur, & receptatores eorum puniunt vt ī. eo. l. omnes. & l. originarios & l. seruos. & l. si coloni.

i Sobole sua ex fœmina adscriptitia. nõ sic ex libera nulli conditioni supposita: vt ī. eo. l. si nã in adscriptitijs tñ & colonis colonariæ cõditionis dñ q ex cursu temporis non liberant. omnes aũt alij coloni liberari possunt ex cursu tpis, censiti & reliqui: vt ī. de fun. rei pri. l. cum. Vel dic in colonis idem quod in aliis: vt ī. l. proxi. notatur. Acc.

k Fecerit. idest procurauerit. vulgariter enim loquitur. Sed contra ī. l. proxi. §. 1. & ī. eo. l. omnia. Solu. ibi in colonis: hic in adscriptitijs. vel verius ibi maxime subaudi.

l Competente. sine voluntate dñi, vel nulla scilicet tali & facit ī. eo. l. mulier & l. originarios. & de metal. l. fi. & ī de cohor. l. si cohortalis. Acc.

m Detenti. nullo pacto vel scriptura præambula, secundum quosdam, ad instar aliarum rerũ: vt ī. de præscrip. xxx. an. l. sicut & hoc soluendo pensionem vt colonus: vt hic dicit. Sed tu dic q pactio de illigando se solo, præcessit in scriptura, vel siue scriptura, & secuta præscrip. xxx. ann. non enim ex vna causa tantum, sed pluribus: vt ī l. proxi. circa prin. nec est differentia inter hos quidem adscriptitios: sed certe immo differunt: vt ī. de epis. aud. l. neminem. item colonus tempore cursu potest liberari: vt supra l. cum scimus. in fin. sed adscriptitij non: vt supra ea. l. in princi. Item istæ præscriptiones non mutant conditionẽ sed liber remanet. vt hic: quod in eo, scilicet adscriptitio, secus vt arg. ī. l. ne diutius.

n Liberos. idest adscriptitios.

o Permanere. igitur possunt testari: sed non alienare: vt ī. titu. 2. l. 2. sed ibi aliàs quàm per testamentum. vt instit. q manu. non pos. §. pe. Vel dic, q testari possunt inter suos, q ab intestato successuri erant, nõ inter extraneos. sic ī. de bo. q lib. l. cũ oportet. l prin. & de incest. nup. l. si qs incestũ. hic no. simul aliquẽ esse liberũ, & nõ liberũ, vt ff de lib. ho. exhib. l. 2 & de testa. l. q testã. & C. colo. Thra. l. 1. & ẽm hoc sunt liberi ẽm quid. non simpliciter, & sic in cęteris præterquã in adscriptitijs, qui magis seruis cõparatur: vt supra eo. l. ne diutius, prędicti aũt dicunt coloni inspecto principio: cõditionales inspecto fine: quia cõditioni iam obligati sunt: vt hic dicit & inter hũc & inquilinum non est differentia: vt ī. eo. l. definimus. Sed certe immò est, vt ibi no.

Côcor. c. 1. iũcta gl. si extra de immu. nit. eccle.

p Liberi eorum. quos si non habent, succedit: vt ī. de epis & cler. l. si quis presbyter.

q Deteriori conditione. q iàm pr: quod esset, si non essent

essent liberi, vt patet, & possunt hi dici originarij coloni: & poterunt secundum hoc testari. Acc.

a Inhæreant. ne puncto se separent: vt ī. eo. l. colonos & ī. de co. pa. l. 1. & ī §. nulla. Item facit ī. de p̄ fecti. lon. tēp q̄ p li. l. fi. & ī. de col. Illy. l. 1. & de fun. pa. l. fi. & ī. de tabu. l. fina.

princ. agen. l. quicunque. & de cohor. l. si cohortalis. secus in eo qui se curiæ offerat in quo etiam indistincte filii remanet liberi: vt ī. de his qui spon. l. fi. sic & filius naturalis curiæ datus. si postea filios susceperit, & curiales erunt, & munera curialia subibunt,

ri: non autem habere licentiam relicto suo iure ad aliud migrare: sed semper terræ inhæreant, a quam semel colendam patres eorum susceperūt b Caueant autem possessionum domini in quibus tales coloni c constituti sunt, aliquam innouationem vel violentiam eis inferre. si enim hoc approbatum fuerit, & per iudicem d pronunciatum: ipse prouinciæ moderator in qua aliqd tale fuerit perpetratum, omnino prouideat & læsionem (si qua subsecuta est) eis resarcire, & sic veterem consuetudinē in redditibus præstandis eis obseruare: nulla e nec tunc licentia concedenda colonis fundum vbi commoratur, relinquere. & hoc tam in ipsis colonis, quàm in sobole eorum, f qualiscunque sexus, vel ætatis sit, sancimus, vt & ipsa semel in fundo nata, remaneat in possessione sub eisdem modis eisdemq; conditionibus sub quibus etiam genitores eius manere in alienis fundis definiuimus.

Nullus debet colonum vel adscriptitium alienū occultare. Et suscipientes etiam ignorantes, nisi restituant illum, pœnis hic insertis tenentur. Bart.

Nemini g autem liceat vel adscriptitium vel colonum alienum scienti prudentiq; in suum rus suscipere. sed & si bona fide h eum susceperit: postea autē reperit eum alienum esse constitutum, admonente domino vel ipsius i adscriptitij, vel terræ, & hoc faciente per se, vel per procuratorem k suum, hūc restituere eum cum omni peculio & sobole sua. & si hoc facere supersederit, omnis quidem temporis, l quod apud eum remoratus est, publicas m functiones siue terrenas, siue annales n pro eo inferre compelletur: cura & prouisione

b Susceperunt. & postea longo siue longissimo tēpore colone sunt.

c Tales coloni. q. d. secus in adscriptitijs, quibus potest inferri vis secundum quosdam: quod non placet.

d Per iudicem. scilicet simplicem ordinarium. & quod subdit, præses prouinciæ prouideat, s. exequendo: cum ibi, scilicet in exequendo, vertitur posse mixtum imperium: vt ff. de iurisd. om. iu. l. iubere. quod præsides habent: vt ff. de offi. præsi. l. illicitas. §. qui vniuersas. Vel dic pro eodem accipi iudicem & præsidem. Vel dic q. non iure actionis, sed per officium iudicis hoc implorabit colonus: vt hic innuit, prouideat &c. & ī. ut ē. l. 1. Sicque dicas secundum H. quòd in simplum nō duplum sit condemnatio: licet rapina, vel vis, vel furtum sit. arg. ff. de ser. corru. l. fi. & ff. rerum amo. l. 3. §. si quis etiam. Sed alij dicunt esse cum pœnis: vt ff. quod met. cau. l. extat. item quod subijcit de consuetudine, est sic ī. de expen. lu. l. 1. & de seruit. l. 1. & l. si manifeste. & ī. eo. l. domini. & l. liberi. § hæc de redditibus. Acc.

e Nulla. nec tunc quando violentias patiuntur. nam domino suo seruus stat aut cadit & facit ff. de statu homi. l. seruus.

f In sobole eorum. nata ex colonis fœminis cuiusdam domini. xxx. an. detentis cum viro secus si ex libera: q̄a tūc ventrē: vt ī. eo. tit. l. fi. sed dic, immo patrem colonum. idem in inquilino: vt ī eod. l. definimus. in adscriptitio aūt & libera loquitur, vt ī. l. fi. itē hoc cōstat si post cōpletā p̄scri. patris nata est, q̄a tūc ex colono nascit. verbo accepto cū effectu: vt ff. neq; eū q. in ius. l. pen. §. docere. Sed qd in nato post inchoatā nō cōpletā: vel cōcep. o ante cōn. pletā. nato aūt post cōplatam? vī secus: quia nati post ingratitudinem patris reuocantur, non ante: vt ī. de lib. & eorum li. l. 2. item quādo de cōmodis partus q̄ritur, tempus cōceptionis spectat. vt ff. de sta. homi. l. q in vtero sicq; senator vel alius clarissimus priuatus habet filios ante dignitatē editos: vt ī. de dig. l. si senator. Cohortalis quoque filium natum tpe sui officij cohortali conditioni relinquit obnoxium: infra de

vt ī. de ea. li. l. communium. sed contra videtur velle hæc lex. dicit enim patrē præscriptum teneri, & libros eorum: licet non. 30. ann. steterint &c. item quid dicis de natis ante inchoatam præscriptionem, qui tantum cum patre steterint semper? Videtur quòd non teneantur, cum non contraxerint, nec mercedem vllam soluerint, nec postea nati sunt, nec excolunt. Item quod subijcit, in fundo nata: secus si alibi, secundum quosdam: vt supra eod. l. cum scimus. § fina. sed vtrobique sub. maxime. arg. supra ea. l. in princip. Item daretur occasio colono tempore patiendi vt faceret alibi ne vxorem, vt dominum fraudaret. & via debet tolli malitijs. supra de Lati. lib. tol. l. vnica §. simili modo. Item pudor. esset domino tempore illo stare cum vxore coloni, si vellet prouidere ne alibi iret: & parcendum est pudori, vt ff. mā. l. Quintus Mutius. Item pro hoc quia ī. dicit i fundis vel vicis, quasi nō sit curādū. si aliquo tpe nō fuerit i fundo, vel tpe patiendi, vel alio &c. Itē pro hoc quod dicis ī. q. sufficit si pater accepit terram ad colendum, & diu colat. item pro hoc ī. eo. l. mulier.

g Nemini. non debet quis in suum rus recipere adscriptitium alienū & si quis alienū susceperit ignorans, postea q̄ dominus adscriptitii patefecerit p se vel per suum procuratorem, debet qui recepit restituere eum omni sobole sua. & si contrafecerit, tenebitur præstare tributa quæ solui debent vel soluta sunt à tempore profugi pro re illius cuius culturam deseruit ille adscriptitius: etiam pro animalibus deputatis ad culturam dicti agri.

h Bona fide. ad quod exigitur quòd à princ. inquiratur vt ī. de colo. Illiri. l. 1.

i Vel ipsius. pōt ergo aliquis esse terræ dñs, & alius adscriptitij. vt sup. eo. l. j. item fa. sup. de incest. nu. l. qui 3. & ff. de libe ho. exhi. l. 3. § is qui. & deposi. l. si quis in fi. & de trib. l. illud. §. minus.

k Per procuratorē. vel ēt in subsidiū. p p̄sidēs vt ī. l. fi.

l Tēporis. ēt p̄teriti. quod dic vt sup. eo. l. quisquis.

m Publicas. dñi. vel fisci: vt d. l. quisque. & l. eos profugi.

n Annales. al's aīales, i. de aīalib⁹. al's annales. & sm hoc

Pudori parcendū est.

Cōceptionis tempus in partu consideratur.

tam eminentissimę pręfecturæ, quàm presidis prouincię: coarceat etiam sic ad restitutionē eius secūdū veteres cōstitutiones & pęnas in eis ilertas. *Mulieres liberæ cum adscriptitijs matrimonium cōtrahētes nō perdūt ipsæ nec eorū posteri libertatē: & natus ex adscriptitio et libera muliere, conditionē vētris sequitur. Tādēs taliū adscriptitiorū possunt eos extrahere à tali matrimonio autho ritate propria, et etiam castigare, si iudicis copia desit quod si non fecerint ad eorum damnum negligentia redundabit. B.* XXIII. Idem A. Ioani præfecto prætorio.

Si qui adscriptitiæ conditionis cōstituti mulieres liberas quacunq; mente aut quacunq; machinatione, siue scienbus, siue ignorantibus dominis sibi vxores cō iunxerint: in sua libertate permanere, tam eas, quā prolē, quæ ex his cognoscit̄ procreata, sancim⁹: illo peculdubio obseruando, vt si ex libero marito & adscriptitia vxore partus fuerit edit⁹: is maternæ cōditionis maculā & non paternam sequat̄ libertatē. Sed ne adscriptitij putent sibi impunitum esse tale conamen, quod maxime verendū est, ne liberarum mulierum nuptijs ab his excogitatis, paulati huiusmo di hominum cōditio decrescat: sancimus, si quid tale fuerit ab adscriptitio perpetratum, habere liberam potestatem dominū eius, siue per se, siue per præsidem prouinciæ talem hominem moderata corrigere castigatione, & abstrahere à tali muliere. qd̄ si neglexerit, sciat in suum dānum huiusmodi desidiam reuersuram.

TITVLVS XLVIII.
DE CAPITATIONE ciuium † censibus eximenda.

Ciues vrbani seu Romani habitātes in vrbe, effugiunt onus capitationis. Bartol.

I. Imp. Cōstantinus A. ad Eusebium. V. P. præsidem Lyciæ & Pamphyliæ, †

Lebs vrbana (sicut ī orientalib. quoq; puincijs obseruat̄) minimè in cēsib. pro capitatione sua conueniat̄: sed iuxta hāc iussionem nostram immunis habeatur. Dat. Calen. Iun. Constantino. A. iij. & Licinio iij. Coss.

TITVLVS XLIX.
IN QVIBVS CAVSIS coloni censiti dominos accusare possint.

Colonus exactus per dominum contra consuetudinem præstationis antiquam, accusare potest eum: & si dominus conuincitur, punitur. Bart.

I. Imp. Constanti. A. ad Maximum vic. Orien.

Quisquis colon⁹ plus à dño exigit, q̄ añ cōsue uerat, & q̄ in anterioribus temporibus exactum est: adeat iudicem, cuius primum po

---

hoc dic terrenas, s. qui inqueonlo in quioqnénlam. vt ī. de susce. l. fi. Vel de tertio in tertium annum.

Insertat. hac pęnat dicit vt not. supra de ser. fugit. l. quicunque. & faci. in authen. de mād. prin. §. sed et. colla. j. & ī eo. l. omnes. & l. seruos. & de ope. lib. l. fi. & ī. de colo. Thracen. l. 1. & de colo. Illy. l. 1.

Si qui. Mente. sel licet credentes matrimonium forte valere Acc.

Vxores. de facto non de iure hodie, vt in authen. de oppi. §. adscriptitios colla. j.

Tam eas. sed seruo coniuncta libera post annum fit serua domini serui. secūdum legem Lombardam: vt in Lombarda. si seruus lib. mulie. l. si. Itē quod hic subij cit, prolem liberam dicit A. & H. colonū sit, vt à solo recedere non liceat vt ī eo. tit. l. cū sans. §. 1. sed in alio casu dicit. Itē adducunt ī. eo. l. definimus. sed dic vt ibi. Item in nouel. de hit qui ex li. ma. sed certe ibi Fla. dicit contra, s. ingenuū. itē probat ī de manile l. fin. Sed ibi spe ciale. Dic ergo secundum Ir. & ingenuam, vt hic & ī no vel. dicto titu ī eo. l. oe diutinę. & supra de rei vin. p totū. & de lib. causa. l. fi. Itē ī. ibi conditio decrescat &c. sic ergo venitrem sequit̄. Sed fallit. vt no. ī. l. ne diutiat. Item hæc lex in futuria tantum obtinet. vt in autheoti. constitutio quæ ex adscrip. &c. & nil aliud huic adjicit.

Libertatem. vt & supra eod. l. oe diutino. vel dic, conditionem.

Decrescat. ac si dicat, natus ex ingenua non est adscriptitius.

Siue p se. si deest præses. sic ī de hit q ad eccl. confugiunt. l. si seruus. & supra de dec. l. generalt. & ī. de col. Thra. l. t & de egri. & man. l. 2.

Neglexerit igoo. rans ergo dominus

ooo perdit ad scriptitiū: sed scieot sic, vt subijcit s. m P. & supra. ad sena. sccon. Claudi. l. 1. in fin. Itē scd m P. in seruo non distioguit s. ai dominus, vel ignotet: quia semper partus sequit ventrem. Sed cōtra sup pra. ad senatus cō. Clau. l. 1. in fi. vbi in seruo dicit idē

Damnum huiusmodi: quæ sit liber adscriptitius, secundum Py. vel aliter vt no. supra ad senatuscon. Claud. l. 1. in fi.

Desidiam. id est pigritiem.

DE CAPITATIONE ciuium censibus eximenda.

Lebs vrbana s. Romæ, per excellentiam Sicut in Orientalibus prouin. &c. pro quo est, insti. de iure na. §. sed iut. Item quia hæc lex mittitur ad Eusebiū præfectum vrbis. sed extra olurosvrbis po sita soluit capitationem: vt ī ne rustic. &c. l. 1 exceptis Tbracenstbus: vt ī. de col. Thracen. l. 1. & excepta ecclesia Thessalonicēsi: vt ī. de anno. l. fine. Vel potest hæc l. loqui in plebe eculsi-bet vrbis, p hoc quod dicit quoque. Item pro hoc est ī. de omni agro deser. l. pen. per hoc quod dicit, pro gleba: & sic non pro capite. Item pro hoc ī. ne rustic. ad vlium obs. l. 1. Itē pro hoc supra titu. 1. l. cum enim. Item quia hæc tubt. geocelit est: vt supra si cet peta. l. 1. Item supra de metal. l. per anoos. contra. Solu. vt ibi.

IN QVIBVS causis coloni &c.

Qui sint, dic vt ī. l. 2. in princip & dic quòd accusant dominum quando vltra debitum exigit: vt l. 1. Item quādo in publica accusatione p sequitur suā vel suorum iniuriam: vt infra l. 2. in fi.

Quisquis. Adeat ergo ob est iesu⁹ secundum Py.

Poterit

Venrem sequitur proles.

Al. Hermogeon magistro officiorū.

Scillicet Romanorum. Con tius.

Co. Th. 11. 9. 8.

In nouella 54. ait hæc verba calli de ī quibusdam accepta, ideoque ea inserueras in illa Nouella Con tius.

terit habere præsentiā, [a] & facinus comprobet: vt ille q conuincitur amplius postulare, quàm accipere cōsueuerat, hoc facere in posterum prohibeat [b] prius reddito, qđ super exactione perpetrata noscitur extorsisse.

Coloni censiti licet respectu aliorum sint liberi, tamen quo ad personas dominorum, quibus tributa præstant, quadam seruitute tenentur adstricti & ideo nos in iudiciū vocare non possunt pro causis ciuilibus, nisi ratione superexationis: sed, p publicis criminibus eos accusant, si suā vel suorum iniuriã prosequantur: eorū tamē prædia vel peculia alienare nō possint īni tis dominis īter viuos. B.

II. Impp. Arcad.& Ho. AA. Nebridio Com. Asię.

Coloni cēsibus duntaxat adscripti, sicuti ab his liberi sunt, quibus eos tributa subiectos non faciūt: [c] ita his quibus annuis functionibus, & debito cōditionis obnoxij sunt, pene est, vt quadam deditı seruitute videantur: [*] quo minus [d] est ferendum, vt eos audeant lite pulsare, [e] à quibus ipsos, vt pote dominis vnà cum possessionibus distrahı posse non dubium [f] est, quam de cætero licentiam submouemus: ne quis audeat domini nomen in iudicio lacessere: & cuius ipsi sunt, [g] eiusdem omnia sua esse cognoscant. Cùm enim sæpissime decretum sit, ne quid de peculio suo cuiquam colonorum ignorante domino prędij aut vēdere, aut alio modo alienare liceret: [h] quemadmodum contra eius personam æquo poterit iure consistere, [i] quem nec propria [k] qđ eleges sui iuris habere voluerunt, & acquirendi tantùm, non etiam transferendi potestate pmissa, domino & acqrere & habere voluerunt. Sed vt in causis ciuilibus huiusmodi hominum generi aduersus dominos vel patronos [l] aditū intercludimus, & vocem negamus, (exceptis supexactionibus, in qbus retro principes facultatem ei super hoc interpellandi præbuerunt [m]) ita in criminum accusatione q̄ publica est, nō adimit eis pp suam suorumq; iniuriā experiundı licētia. [n]

TITVLVS L.

DE COLONIS Palestinis.

Coloni Palestini non possunt à terra recedere sicut alij: & eorum dominis datur reuocandi plena potestas. Bartol.

I. Impp. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius AAA. Cynegio [*] P.P.

[a] Poterit habere præsentiam. dummodo competens sit, scilicet ordinarius eius vt supra, de iurisdic. om. iudi le iurit.

[b] Prohibeatur. nec obest colono, q aliquando sit p vim exactus: vt ff. de mu. & ho. l. cura. Et not. pronunciari de futuro, vt in negatoria: vt ff. si ser. vē. l egi. Item arg. cōtra. ff. de vsur. l. t. §. t. & facit ad hanc l. j. tit. 2 l. cum satis. §. caueant & l. colonus & l t & j. loc. l. legem. & de discu. l. t. & in auth. de quæstore. & j. de agri. & man. l. dnicos. Accur.

[c] COloni. Non faciunt. sed domini præstant pro eis: vt j. tit. 2. l. iij. & not. q in eorum cōstitutione exigitur scriptura. vt hic dicit & j. titu. 2 l. colonos. sicut in adscriptitio: vt j. titu. 2. l. cum scimus: sed differunt: quia hic est ex adscriptitio natus secundum quosdam. Vel cēsitus est, qui certam annuam pensionē dño soluit, vt hac l. adscriptitius qui incertam, vt dimidiam fructuum secundùm Ioan. Alij dicūt censitum, pro quo dñs prę stat censum, scribit in censum: vt cæteras res suas: vt in authen de col. §. t, col. ix & supra titu. 2 l 4. & j. de epis. & cler. l. quisquis. & j. de re mil. leg. quicunque. Sed certe hoc debet facere de omnibus adscriptitijs & colonis: vt ff. de censi. l. forma. §. si quis inquilinum. Et not. quòd quandoque large accipitur censitus: vt etiam adscriptitium comprehendat: vt j. titu. 2. l. definimus, quandoque strictè: vt hic dicitur.

[d] Quominus. s. vt adscriptitij &c. si habeas qđ. i. ppter qđ aliàs, quominus est ergo ferendum &c.

[e] Lite pulsare. vt j. eo. l. t & j. ea l. in si & supra tit. 2. l. definimus.

[f] Non dubium. vt supra titu. 2. l. quemadmodum eadem est conditio inquilinorum: vt supra titu. 2. l. definimus.

[g] Et cuius ipsi sunt. Coloni, non serui, & sic quo ad seruitiū. nō quo ad dominium. nam sępe vulgariter dicit amicus amico: tuus in omnibus sū. & me tuū esse recognosco. scdm ly sic a..a omnia praticant et intelligantur. s. quo ad iurisdictionē, nō dominiū vel vtilitatē. vt C. de quadr. præscri. l. h. nec obest. q non possunt alienare. et subijcit. nā nec maritus fundū dotalem: vt instit. qb. alie. licet. in pri. nec hęres rem legatam, licet sub conditione vt supra com munia de leg. l. fina. §. sed quia. & tamen sunt domini. Item pro hoc. q liberi & suarū rerum dñi. j. tit. 2 l. iij. vbi dicit eos conscriptos in proprijs prædijs. Sed an actio de peculio detur in dominum? Rñ. sic vtilis: vt no. j. titu. 2. l. ne diutius Acc.

[h] Alienare liceret. vt & supra de episc. & cle. l si quis prby. & l. iubemus. in pri. nec ecclesiam iusta re. vt dist. 54. c. si qs obligatus & 7 q 2 si quis. An autem e. stati? Quidam quod nō, at huius l. & j. de secundis nup. l. si qs primis. §. illud. Item quia serui dñr: vt j. titu. 2. l. ne diutius. & l. quemadmodū. Sed dic, q potest inter suos de sua familia, non inter alios, arg. supra, de hæret. l. cognouimus. & de inces. nup. l. si quis incestas. Item p hoc q a & liberi dñr: vt j. tit 2. l. cum satis. §. t. & de hoc not. instit. de iure per. & j. titu. 2. l. ne diutius. Acc.

[i] Consistere. sic ergo si de facto agat, non valet iudicium. nec sententia: sicut nec si seruus contra dominum, nisi in casibus: vt ff. de iudi. l. vix.

[k] Nec propria. prorsus: sunt tamen domini: vt modo not.

[l] Vel patronos. eundem vocat patronū vel dic post manumissionem, sed tunc poterit cum venia, vt libertus.

[m] Præbuerunt. vt supra l. t. & titu. 2. l. cum satis §. caueant.

[n] Licentia non aliter. ad quod. j. qui acc. non pos. l. si quis. & ff. de in fi. l. 2. §. imperatur. & supra de dila. l. fi. & de quæst. l. t. & in aut. de quæst.

Pronunciari de futuro potest.

[a] Vt quadam debiti seruit. vid. adstricti. Quo &c.

Tuus sū. dominiū non importat.

DE COLONIS PALESTINIS. Cum

Vm ꝑ alias prouincias quæ subiacent nostræ serenitatis imperio, lex à [a] maioribus constituta, colonos quodam æternitatis iure detineat, ita vt illis non liceat ex his locis quorum fructu releuantur. [b] abscedere, nec ea deserere que semel colenda suscepernut, neq; id Palestinæ prouinciæ possessoribus suffragetur: [c] sancimus, vt etiam per Palestinam nullus omnino colonorum suo iure velut vagus ac liber exultet, sed exemplo aliarum prouinciarum ita domino fundi teneatur, vt sine pœna suscipientis non possit abscedere: addito eo, vt possessionis domino reuocandi eius plena tribuatur auctoritas. [d]

TITVLVS LI. DE COLONIS Thracensibus.

Thracenses capitationis tributa non præstant, sed tributa terræ: non tamen possunt à terra discedere, & occultans vel retinens colonum Thracẽsem, ipsum restituet domino cum peculio, & cũ agnatione: & punitur in duabus libris auri. Bar.

1. Impp. Theodo. & Valentinianus AA.

Er vniuersam diœcesim Thraciarum sublato in perpetuũ humanæ capitationis [e] censu, iugatio tãtum terrena soluatur. Et ne fortè colonis tributariæ sortis nexibus absolutis, [f] vagandi, & quo libuerit recedẽdi facultas permissa videatur, ipsi quidem originario iure teneãtur: & licet conditione videantur ingenui, [g] serui tñ terræ ipsius cui nati sunt, existimentur: nec recedẽdi [h] quo velint, aut permutandi loca habeant facultatem, sed possessores eorum iure vtantur & patroni solicitudine, & domini potestate. Si quis vero alienum colonum suscipiẽdum retinendumve crediderit: duas auri libras [i] ei cogatur exoluere, cuius agros transfuga cultore vacuauerit ita vt eundem cum omni peculio suo & agnatione restituat.

TITVLVS LII. DE COLONIS Illyricanis. [k]

Coloni Illyricani origine, à terra se separare nõ possunt: & contrafacientes reuocantur & reuocati subduntur in vinculis. item receptantes eos licet incognitos puniuntur. Bar.

1. Imppp. Valen. Theo. & Arca. AAA.

Olonos inquilinosq; per Illyricum, vicinasque regiones abeundi rure in quo eos originis agnationisq; merito certum est immorari licentiam habere non posse censemus. [l] Inseruiant terris non tributario [m] nexu, sed nomine & titulo colonorum: ita vt si abscesserint, [n] & ad alium transierint: reuocati, vinculis pœnisque subdantur: maneatque in eos pœna, qui alienum & incognitum [o] recipiendum esse duxerint, tam in redhibitione operarum, & damni quod locis quæ deseruerant, factum est: quàm multæ, cuius modum in auctoritate iudicis collocamus: ita vt etiam dominus fundi in quo alienus fuisse monstrabitur, pro qualitate peccati coercitionem subire cogatur: nec sit ignorantiæ locus, cum ad criminis rationem solum illud sufficiat, quod incognitum

gnitum

[a] Vm ꝑ al. ꝑu. Lex. in ghe ponit lex. nã multæ leges hoc dicunt, vt ĩ titu. j. l. oẽs. & l. seruos. & l. colonos. & aliæ plures.

[b] Releuan. i. cultura ꝑꝑ quam fructus quæritur, releuatur ab alijs oneribus extraordinarijs, quib. tributa faciunt eos subiectos, vt ĩ. tit. 2. l. 1. & ĩ. ti. 3. l. 1. & l. colonos.

[c] Suffragetur qa eorum coloni recedebant à solo quasi priuilegiati: quia nati in terra in qua Christus natus est.

[d] Auctoritas. non ergo radit à suo iure sic reuocando. arg j. de metal. l. deuotum. & ĩ. qñ lic. vni sine iu. l. 1. & in Auth vt iu. sine quoquo suffr. §. necessitatem. colla. 2. & j̃ tit. 1. l. 1.

DE COLONIS Thracensibus.

[e] Er vniuersã. Capitationis. pro capite non præstãt. sic ĩ. tit. 3. l. 1. sed ꝑ terra sic, vt oẽs alij: vt ĩ. sine cen. l. oẽs. & est aliàs subiugatio, in lis tera: quia oneri homines subiugant ꝑ terra: vel quia sub iugo terra colitur. aliàs iugatio. & tunc idẽ sit sensus. & ad hoc in auth. de mã. prin. § coges.

[f] Absolutis. quantũ ad capitationem.

[g] Videantur ingenui. no. non igit serui. Acc.

[h] Nec recedendi. sic ĩ. de agri. & cen. l. seruos. & l colonos nũquam. & j̃ tit. proxi.

[i] Libras no. pœnam suscipientis Thracensem: sed qui tributarium priuati, tunc dic, vt sup. de agri. & cens. l. seruos. idem si Palestinũ ẽm Py. De Illyricanis dic, ut j̃. u. 2. si patrimoniale Imperatoris, dic vt j̃. de fu. co. l. 2. cætera dic vt no. ĩ de ser. fugit. l. quicunq; & facit ĩ. de agri. & cens. l. cum satis §. fi. & in Auth de man. princ. §. sed ẽt. colla. 3 & ĩ. de ope. lib. l. fi. & supra tit. 1. & infra tit. 1. & supra de agri. & censi. l. omnes.

[k] DE COLONIS Illyricanis. Idest de Illyrico, idest Sclauonia.

[l] Olonos. Censemus. vt ĩ. tit. 1. l. 1. Acc.

[m] Non tributario. idest non tanquam tributarij: nam tunc posset recedere cum vetet. Acc.

[n] Abscesserint. aliàs accesserint. Ac.

[o] Incognitum. sciebat sñ alienum t na sit ꝫ ĩ. de ser. fugit. l. quicunque in fi. & ĩ. de agri & cens. l. cum satis § fin aliàs esset iniquum. Adde quod no ĩ. ti. 1. in fi. ad qđ est ff. de fur. l. falsus. §. qui alienũ. & argu. ff. nau. cau sta. l. fi. §. seruorũ. & vnde vi l. cum quærebatur.

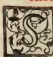
Quod

gnitum a ſibi tenuit. Seruum etiam in memoratis regionibus ſi quis receperit, ignorationis excuſatione ſublata, quadrupli pœna teneatur, operarum prætereacom pendijs, b damniſq; præſtitis. In libertis et quos pari vſurpatiõe ſuſceperit, is modus ſit quẽ circa liberos colonos c duximus retinendum.

TITVLVS LIII.

VT NEMO AD ſuum patrocinium ſuſcipiat ruſticanos, vel vicos eorum. d

I. Impp. Leo. & Anthemius AA. Nicoſtrato P. P.

SI qs * poſt hãc noſtri numinis † ſãctionem in fraudem circumſcriptionemq; publicæ functionis, e ad patrocinium cuiuſcunq; conditionis confugerit: id quod huius rei grã geritur ſub prætextu donationis, vel vẽditionis, ſeu conductionis, aut cuiuſlibet alterius contractus, nullam habeat firmitatẽ: tabellionib' qui talia inſtrumenta cõſcribere auſi ſunt, bonorum proſcriptione plectendis, qui tñ ſcientes auſi fuerint f hmõi inſtrumenta conſcribere: vicis etiam vel poſſeſsionibus ad patrocinia confugientium, publicè vindicandis. Hæ autem perſonæ quæ cõtra publicam vtilitatem in clientelam ſuam ſuſcepiſſe collatores detectæ fuerint: nobiliores quidem centum auri librarũ condemnationem ſubire cogentur: mediocris g verò fortunę facultatũ ſuarum amiſſione plectenť: eadem pęna mulctandis etiam his qui intercedẽtes miniſterium h ſuum huiuſmodi nefarijs actibus improba mente præbuerint. Quam formam ex eo quidem tempore, quod ſacra conſtitutio à diuæ memoriæ Martiano promulgata cõtinet, ideſt in Thracia quidem diœceſi abhinc annis triginta, hoc eſt à conſulatu Aetij ſecundo, & Sigiſbuldi: i in Orientali verò, & Aegyptiaca, & Pontica, & Aſiana diœceſi, vigintiſex, hoc eſt à conſulatu Cyri valere, atque executioni mandari præcipimus. k D. Calen. Septemb. Anthemio A. ij. Conſule. *

Deeſt conſtitutio Græca, ex prætermiſſis repetenda. *

II. Imp. Iuſtinianus Aug.

SI cuiuſlibet tributarius iunxerit ſibi tributariam vxorem, vel ecõtrario, ſi cuiuſlibet ancilla ſeruo ſe iunxerit alieno: tam tributarij quàm ſerui filios, matrum ſequi conditionem, earumque more genitricum ſuarum dominis ſubditos eſſe cenſemus.

TITVLVS LIIII.

NE RVSTICANI AD VLLVM obſequium deuocentur.

I. Impp. Diocle. & Maxim. AA. & CC.

NE quis ex ruſticana plebe, quæ extra muros l * poſita capitationẽ ſuam detulit, & annonã cõgruam præſtat, ad vllum aliud obſequiũ m deuocetur, neq; à rationali noſtro mularum fiſcalium vel equorum miniſteriũ ſubire cogatur. Sine die & conſule. *

Impp. Valent. & Valens AA. ad Probum P. P. Illyrici. †

SI qui eorum qui prouinciarum rectoribus obſequuntur, quiq; in diuerſis agunt officijs principatus, & qui ſub quocunque prætextu publici muneris poſſunt eſſe terribiles, n ruſticano cuipiam neceſsitatẽ obſequij quaſi mancipio ſui iuris imponãt, aut ſeruũ eius, vel fortè bouem in vſus proprios neceſsitateſque conuerterint: ablatis omnibus facultatibus perpetuo ſubiugentur exilio: & nihilominus ruſticanũ, qui ſe in eiuſdem opera ſponte n propria detuliſſe deſpõ

a Quod incognitũ. i. ſciens nõ eſſe ſuũ.

b Compendijs. not. libertum. ſic ff de eo. quod cer. lo. l. 2. & §. fi. cum ronc. ibidem poſitis.

c Libertos colonos. vt in prima parte huius legis. in liberto autem priuati dic, vt ſup. de ope. liber. l. fi.

d VT NEMO AD ſuum patrocinium ſuſcipiat ruſticanos, vel vicos eorum.

Quidã per potentiã pollicetur inuare villã, vel caſtrũ', ſingularem hominẽ ruſticanum in ꝑiudiciũ publicæ functionis. & faciunt ſimulatas emptiones, vel alios ꝯctus, quaſi bona ruſticorum ſint illius pot. ntis: q omnia caſſat lex hæc.

* Pars l. vlti. T. de exactoribus tributorum.

† Nominis.

S I quis. Functionis. vel ẽt priuati, vt j Auth. de man. prin. §. patrocinia. coll. 3. & arg ſup. ne li. po. l. 1. & de his q pot. nom. ti. pr. & manda. l. ꝑ diuerſas & ſup de ſeditio. l. 1.

f Auſi fuerint. ſic T. de enu. l. 2 & ſup. de ſac. ſan. eccl. l. iubemus. §. his tabellionibus. item facit ſupra de exa. tri. l. fi.

Punitur plus ignobilis pœna eodem delicto.

g Mediocris. plus ex eodẽ delicto inferior quã ſuperior puniť. ſic ff de incend. rui. nau. l. Pedius.

h Miniſteriũ. ſic ſup. de cap. vir. Acc.

i Sigiſbuldi. propriũ nomen conſulis.

k Præcipimus. præcipit pro retroactis ſeruari aliàs nõ eſt ? vt ſup de legi. & cõſtitu. l. leges. Acc.

NE RVSTICAni ad vllum &c.

l NE quis. Extra muros. non dicit Romæ & ne facit ꝓeo qđ no. ſup. de cap. ciuium cen ear l. 2. & maxime quia inferiat lex ẽt de ꝓuincija dicit ſup. de agr. & cenſi. l.

j & l. colonos. & T. de pa. pu. l. fin. & de pri. do. nu. l. 1. & ſup. ne operæ à co. ex. l. 1.

m Ad vllum. aliud obſequiũ. hoc male ſeruãt ciuitates. Ac.

n SI quis eorum. Terribiles. facit ſup ſi rect. prouinciæ. l. 1. & T. ne ope. a colla. exi. l. 1. & j. de diuer. off. l. 1. & 2. & ff quod met. cau. l. 3 & de off. præſi. l. illicitas. §. illicitas. & ne quid.

n Spõte. ſecus ſi inuitus. vt ſup. quod met cau. l. ſi per impreſſionem.

Nnn

* Idest extra metrocomias.

* Sic in manuscr.

† Co. Th. 11. 11. 1.

a NON LICERE HABITATORIBVS Metrocomiæ loca sua ad extraneum transferre.

Metrocomia Græcè, Latinè mensura: come villa: inde metrocomie, i. villa mẽsurata, q̃ dat̃ translatis iussu pricipis: vt ī. de in. fis. l. certa. inde dr comœdia, i. villa, seu villene dictio. mã dic. i. dictin. eiij. vt Py. dicit. i. petræchiæ, vel diœcesie, in illis. s. terris, vel villis.

b In illis. Metrocomiæ. expone vt in rubri. & est sic ī. de exactri. l. fi.

c Vicarijs. aliàs vicarijs: aliàs vicaneis. & semp expone, i. habitatorib. illius loci, sicus exponit ĩ. tit. t.

d Sui iuris. sed fundos integros, qui habent certos eõfines, possunt vendere: sed locus non est determinatus: vt ff. de verbo sign. l. locus. in fi. vnde posses nisi discordia. ſm Py. & H. sed forte idem si totũ: vt ĩ. subijcit, serrarũ &c. & ĩ. de fun. lim. l. vnica, & sic seruatur in villa Aliedi Bonon. diœces. & pro hoc in Lombar. de phi. alie. feud. vel al. l fi. Item an hẽdẽ in ſtinere? Quod vr: vt ff. de alien. iudi. mutan. l. ex hoc. §. sed hę sedẽ itẽ ꝑ hoc. ff. de re mil. l. miliies. § fi. & de decu. l. decurio. itẽ ff. de ceqs. ser. domi. l. q̃dã sed argu. ꝯ. ī. de secũ. nup. l. ſiqs. j. §. certum. & de leg. ij. l. peto. §. fratre. primum verius. ergo ff. de fun. dota. l. t.

e Non licere ei. sic ī. si libe. imperie. soc. l. t. arg. ꝯ ff. de contrahen empt. l. dudum.

f Contractus. impropriè: cum nullus sit ipso iure & quere nus de facto est, rescindis: vt ī. de rescinden. vendi. l. si dolo.

derit, par poenæ seueritudo constringat. Da. Prid. C. Octob. Agrippinæ, Valentiniano & Valente. C.

TITVLVS LV.

NON LICERE HAbitatoribus metrocomiæ † loca sua ad extraneum transferre. a

I. Impp. Leo & Anthemi AA. Nicostrato P. P.

IN illis a quæ metrocomię b communi vocabulo nuncupantur, hoc adijciendum necessario nostra putauit humanitas, vt nulli extraneo illic quoquo modo possidendi licentia tribuatur: sed si quis ex hisdem vicarijs c loca sui iuris d alienare voluerit, non licere ei, e nisi ad habitatorem adscriptum eiusdem metrocomiæ, per qualemcunque cõtractum terrarum suarum dominium possessionemque transferre: sciente persona extranea quòd si contra vetitum se huic negotio immiscere, vel illic possidere tentauerit: quicunque contractus f initus fuerit, carebit effectu: & contractu soluto, si quid præstitum est, hoc tantum reddetur. g Dat. Calen. Septembr. Anthemio A. ij. Coss.

h VT NVLLVS EX VICANEIS PRO alienis vicanaeorum debitis teneatur.

Idest in villa seu vico habitantibus: vt ff. ad municip. l. qui ex vico & sic secundũ Py. loquit̃ in villanis & aliàs est vicarijs.

TITVLVS LVI.

VT NVLLVS EX vicaneis pro alienis vicaneorum debitis teneatur. h

I. Imp. Zeno A.

GRaue est non solum legibus, verum etiam æquitati naturali contrarium, pro alienis debitis alios molestari. idcirco huiusmodi iniquitates circa omnes vicaneos perpetrari i modis omnibus prohibemus.

TITVLVS LVII.

DE CENSIBVS k ET censitoribus, l & peræquatoribus, & inspectoribus.

I. Imp. Constantinus A. ad populum. †

QVoniam tabularij m ciuitatum per collusionẽ potentiorum sarcinam ad inferiores n transferunt: iubemus, vt quisquis se grauatum probauerit, suam tantum pristinam professionem agnoscat. o Dat. xv. Calen. Febr. Romæ, Constantino. A. iij. & Licinio Coss.

II. Imppp. Gratia. Valentin. & Theodos. AAA. Eutropio. P. P. †

i Graue. Vicaneos ꝑpetrari. nedum ciuile pro conciue. ad quod est ī. de decur. l. prouidendum. & de exactor. trib. l. t. & in Auth. vt non fiant pig. §. i. colla. v. & ĩ. de omni agro deser. l. hac definitione, & ī. ne filius ꝑ pře. Sed fallit ī. q̃ feb l. iure.

k DE CENSIBVS, & censitoribus, & peræquatoribus, & inspectoribus.

Census, & tributũ & publica pensitatio sunt idẽ: vt ī. in q̃b. cau pig taci. ꝯ. l. t. & ī. si pp pu. pen. l. fin.

l Censitoribus. censios, qui recipit professiones collectorum & censum vel onus, & pignoris iure vendit prædium si cẽsue non soluat̃: vt ff. de censi. l. forma §. illã. & l. cum possessor. §. ꝑ pecunie. Peræquator, qui homines & territorie peræquat, idest valde æquat. ad quod ff. de censi. l. forme. § . si vero qs agrum. & ĩ. l. j. Vel qui prædium desertũ æqua pensione vt prius assignat nouo possessori: vt ĩ. de fun. pat. l. fundi. & l. fundos & æquat sterilia cum fertilibus vt ĩ. eod. l. omne. Inspector. q ad prædia ꝓuincialium inspicienda accedere habet, forte vt referet q̃ essent deserta, vł male æqueta. quod hodie soll̃it̃, vt ī. de cen. & rsi. l. fin. & dic vt ibi. & in desertis adhuc habet locum, & hic dicitur discussor vt infra eodem l. peræquatores.

g Hoc tantum reddetur. forte neq; dupli stipulatione vel meliaratione locum habente: vt ī. de leg. l. fin. §. si. & secundum hoc etiam sciene agit. vel dic ꝙ fuit ignorans: vel si fuit sciens, fuit stipulatus. Ilicet vlare precium. nam aliàs sciens etiã ad ꝑcium nõ agit: vt ī. de eme. l. si fundum. Sed argu. ꝯ ī. de agri. & censi l. quemadmodum. & ĩ. de fun. rei psi. l. nemo. vbi etiam precium non repetit. Sed dices, ibi sciens hic ignorans. Acc.

m QVoniam tabularij. qui cum susceptoribus ad prouincias destinantur, vt sup. de suscep. & ar. l. duos. Acc.

n Ad inferiores. scilicet vt quidam falsi notarij Bononienses faciunt auferendo de æstimatione vnius, pro addendo alteri.

o Agnoscat. & puniatur tabularius: vt ī. de apo pu. l. t. §. hoc etiam. & de immu. nemi. conc. l. t. & ad id offi

Quid sit metro comia apud Alciat. hic.

Pers. l. vlti. ī. de exac. trib.

† Co. Th. 13. 9. 7.

† Co. Th. 13. 11. 1.

cium amodo nõ vocať: vt ℥.de suscep. & arc.l.si aliquid.& facit ȷ.eo.l.q grauatos.& de postu.l. ꝓuidẽdũ & ℥.ne fili. ꝑ pa ꝑ totũ & ℥.tit.j.l.j. Acc. pro soc. §.adeo.aqua cum pinguedine: vt ff.de aqua plu.arc.l.1.§ si autem. sic ℥.de iu. emphyt.l. fi.§ si duorũ.sic fructus cũ quarta: vt ff.de inoff.testa. l.Papinianus.§ si qs quæri n debet. vt ff.eo.l. forma.§. pen.describẽtes ergo singula in publicis tabulis formam q̃ est ff. de cen.l. forma. Acc.

Quisqs vitẽ succiderit, aut feraciũ [a] ramorũ fœtus [b] vetauerit, † quo declinet fidem censuũ, & mẽtiať callidę paupertatis ĩgeniũ: mox detect[9] cõpetẽti indignationi subijciať: illo videlicet euitante calũniã, [c] q forte detegitur laborasse pro copia, ac pro reparãdis agrorũ fœtib. non sterilitatem aut inopiã procurasse. Da. Pri. No. Iun. Constantinop. Eucherio & Syagr. Coss.

III. Iidem AAA. Cynegio P.P. †

SI peræquatore [d] misso aliquis aut procuratorem suum [e] retraxerit, aut colonũ ꝑ cõtumaciã retractionis fugauerit: ad eũ cẽsuũ modum, quẽ vel eo vel ꝓcuratore illius absẽte peræquator apposuerit, [f] nr̃æ sanctionis auctoritate tenebiť. D. vj. C. Apr. Cõstan. Hono. N.P. & Euodio Coss.

IIII. Imppp. Theod. Arca. & Hon. AAA. Rufino P.P. †

OMnẽ territoriũ [g] cẽseať quoties defectorũ leuamẽ exposcit: vt sterilia atq; erema [h] † his q̃ culta vel opima sũt, cõpensenť. [i] Da. iij. No. Apr. Constant. Theod. A. III. & Abũdantio Coss.

Grauati à peræquatore habent facultatem conquerendi intra annum: quo elapso nõ audiuntur vlterius: exceptis minoribus & absentibus reipublicæ causa: quibus non currit tempus donec habuerint experiendi facultatem. Bart.

V. Iidẽ AAA. Rufi. P.P. †

QVi grauatos se eẽ à peræquatoribus ɔquerunť, & iniusto oneri impares esse ꝓclamãt, cõpetitiõis [k] habeant facultatẽ: vt qd remissum gr̃a, qd ve intercep:ũ fuerit fraude, ɔuincãt, & ex eo leuamẽ accipiãt, qđ ꝑ deformia & criminosa cõmercia sibi ĩpositũ esse deplorãt, vt alij demeretur: [l] qđ intra annũ post codicũ oblationẽ, [m] quo [o] videbiť, de iniusto onere ɔquerať, & iniquitatẽ pæquatoris accuset, ac ꝓlitã gr̃am habita cõpẽsatione † conuincat: [q] vt qd ei fuerat supfusum, [p] ille cognoscat, quẽ debitæ functiõi fraus clãdestina subtraxerat. Emẽso autẽ eo tpe actio [o] denegabiť, exceptis minoribus q fuerint indefensi. his ẽt q absuerint reipublicæ cã: qui tñ ex eo tpe q̃ sũt statuta custodiẽt, ex quo ad agendum habuerint facultatem. [r] Da. iij. Calen. Decemb. Constantinopo. DN. Theo. A. iij. & Abundantiæ V.C. Coss.

VI. Impp. Arca & Hon. AA. Eusebio P.P. †

PEræquatores [s] ac discussores si ĩcurrerint culpa negligẽtię, vel gratiæ, [t] non solum bonorum [u] iacturam, verumetiam annonarũ in quadruplum [x] multam subire debebunt: ea verò,

[a] Quisquis. Feracium. i. ferentium.

[b] Fœtus. i. dest fructus. & facit ff. de cen. l. forma. §. si vites. & de fur. l. si seruus nauem. §. interdum. & ȷ. l. proxi. itẽ ff. arb. fur. cæsa. l. 2.

[c] Calumniam. i. dest pœnam dictæ indignationis.

[d] SI peræquatore. hoc dic vt in rubr. & no. missn. sic ℥. si. re l. si quis. & sic secundũ consciam. s. iudicis, seu officialis.

[e] Suũ. vt ℥. quod cũ eo l. 3 per cuius præsentiã ꝑdiũ erat melius: vt ℥. l. ꝓxi. & sic de colono seruo. vel adscriptitio, ꝑ quem erat melius prædiũ, & ẽt ꝑ quẽ solui debebat, vt ℥. de agri. & censi. l. 3

[f] Apposuerit. non minus propter absentiam: vt ff. de censi. l. forma. § si vites. & de regu. iur. l. parem. & nihilominus punitur: vt ℥. l. proxi. & sa. ℥ de immu. nemi. conce. l. 1. Acc.

[g] OMne terr totiũ. hoc expone. vt ff de verb sign l pupillus. §. territoriũ. nã territoriũ simul cũ ciuitate soluebat: vt ℥. de nat. lib. l. 2. in prin. cũ ergo aliquorum prædia defecerũt vel chasmate, vel alio modo perier relauari, i. a leuari in tributis: vt ff. de ceo. l. forma. § illam. & ℥. de allu. l. 3. sic & in hac ciuitate pp de pauperatos olum de nouo fit æstimatio.

[h] Erema. vt bereche leta.

[i] Compensentur. i. æqualiter imponantur, secundum quod plus vel minus valẽs considerãdo. Vel dic compẽsentur, vt quãtum deminuit in desertis, tantũ addatur alijs, vt non minus ciuitas cum territorio soluat. q̃ consueuit. ar. in Authen de coll. §. & per hil. colla: q Vel dic ꝓdijs vnius ad eundem, non ad alterum: vt ȷ. tit. 1. l. qui per potentiã. & l. hac definitione. sic lucrum cũ damno. vt Insti.

[k] Quia grauatos se. Competitionis. i. ɔquerendi per appellationẽ. nam ciuiliter pñt appellare: vt in auth. de col. § si v̄o aliqs. col. 9 Itẽ accusare criminaliter. vt subijcit.

[l] Demereť. i. adimeretur, à demo, demis.

[m] Oblationẽ. i. postquã sciuit iniquã impositionẽ per hoc q̃ fuit elect[9] codex vbi ipse & alij collaterales erant scripti.

[n] Quo i. in quo anni tempore.

[o] Conuincant. pœnam peræquatoris, quod est ȷ. l. proxi.

[p] Supetfusum. i. vltra modum impositum.

[q] Actio. i. adæquatio sic ff. de sepul. vio. l. 1. 3 § pe. at eiusdẽ appellatio terminať secundum ipa fatalia. ℥ de tempo & re. l. 2. & auth. ei qui.

[r] Facultatem. cõsonat ℥. de preti. 30 an. l. sicut. § pen. & da an. exc. l. 2. in fi. & de tẽp. in inte. resti. l. fi. & ex quib. cau. in integ. resti. l. fi. & ff. de mino l. interdũ. not. quòd ipso iure non currit ann[9], aliàs daretur restitutio: vt ff de min. l. auxiliũ. nisi i casu. ff. ex quib. cau. ma. l. si qua. Acc.

[s] PEræquatores. hoc expone: vt in rubr. at discussor põt dici, qui quærit dños pro prædijs desertis & quærit quis sit idoneus: & etiam fideiussor vt ȷ. de loca. fond. l 1. Ve. dic, vt supra in rub.

[t] Vel gratiæ. omittẽdo. vel male adæquãdo. & sic est lata culpa. quæ dolo æquipatur: vt de suspe. tu. l. impuberibus. §. 1. & ȷ. de colla. fun pa. l. placuit. in fine.

[u] Bonorum. sic ȷ de dign. l. iudices & l. quoties.

[x] In quadruplum. ℥. de exac. tri. l. 2. cõtra sed hic duplum

† Co. Th. hebetauerit. forte amputauerit.

† Co. Th. eo 2.

† Co. Th. eo 3.

† Iesp̄na, in C. Th.

† Co. Th. eo. 4.

† Aliàs competitione.

† Co. Th. eo. 7.

plum fiscus accipiat de hoc quadruplo: vt ar. C. de adser. l. j. Vel dic de alio officio. Vel hic accepit vt sibi damnerentur, & alijs adderetur, vt supra lege, qui grauatos. & sic soluetur illi ob cuius malum accepit, vt arg. ff. de calum. l. & generaliter. §. fin. Item contra in auth. vt iudic. sine quoquo suffra. §. si igit. in fi. vbi maior imponitur pœna. sed in alio officio hic dicit. & facit C. ad l. Iuliam repetu. l. j. sic C. de pœn. l. sancimus. & not. q aut ab officiali hic accepit, & securus sit sex mensibus, vt hic sequit: & non pstat neque quam pro preterito tempore: vt hic, & C. ne. s. l. locorum. & C. de fun. rei pri. l. fi. in fi. & C. de fide instru. & iure hastæ. fis. l. fina. aut sua auctoritate accepit, & tunc biennio: vt C. tit. i. l. qui agros contra. Et pstat pro præterito tpe, sicut si acciperet a priuato: vt C. sine cen. l. 2. & ff. de publica. l. imperatores. q sunt contra. Item fa. C. de inoffi. testa. l. si quis in suo. Sed arg contra C. de fab. l. iure. & de offi. proc. l. j. (C.Th.e. l. penult.)

a Pud eum. Obligatam. Hic no. tolli hypothecariam sex mensibus: vt & redhibitoria. alias centum annis: vt C. de sacrosan. ecc. l. vt inter diuinum. etiàm aliter vt not. C. de præscrip. triginta anno. l. cum notissimi. in principio.

b Mora. Magne. Et not. fieri sine mora. quod fit intra sex menses: aliàs intra quatuor menses: vt ff. de iud. l. si debitori. Acc.

c Expensis. per exceptionem. ad quod supra de euict. l. sup. hoc est bonæ fidei possessor. vt ff. de acqui. poss. l. iuste.

d Donationes i. donationes factæ in nouũ

q in damnũ puincialiũ fuerint accepisse cõuicti i quadruplũ cogent exol uere. Da. iiij. Calẽ. April. Med. Arcadio & Honorio iij. AA. Coss.

VII. Impp. Honorius, & Theodosius AA. Sebastio Comi. primi ordinis. f

Apud eum possessio firma pmaneat, cui eam à pęquatore semel traditã fuisse cõstiterit: reliqua verò tpis antea cti à nouo domino fiscum postulare non patimur, ne alter culpa alter inci piat subiacere dispédio. Si qs verò priuatus aut obligatam a sibi possessione q deserta vsq; nunc pmansit, aut ex aliquo titulo deberi sibi iure con firmat: allegationes suas fine mora b vel per se, vel p aliã psonã legibus ordinatã manifestare debebit: ita vt si æqtatis rõne suadéte ad petitorem fuerit trãslata possessio: is qui à pæquatore eã susce perit, rei melioratę susce ptis subleuet expensis. c Verũ ne sub spẽ litis donationes d semel constitutæ turbẽt, sex mensiũ spaciũ cẽsem debere ser uari: intra qđ is q putat sibi rẽ probabili rõne cõ petere, debitas exerceat actiones: Quòd si tẽpus adscriptũ silentio fuerit interueniente transactũ: nullũ penitus repetẽdi volum eẽ principiũ. Quòd si qs e ex eo tpe quo pæquator pdiũ alicui addi cit, de suo iure vel per se vel per homines suos nõ crediderit actitãdum, sex mensium curriculis euo lutis, in perpetuũ cõquie scat. Da Pri. Id. Mar. Rauen. Honor. xj. & Constantio. ij. Coss.

TITVLVS LVIII.

DE OMNI AGRO deserto, f & quando steriles g fertilibus imponuntur. h

Prædia deserta decurionibus loci, cui subsunt assignari debẽt cum immunitate triennij: & si insufficientes sunt ad dicta onera supportanda; debẽt diuidi, & possessionib. fertilibus assignari.

I. Imp. Cõstantinus A.

Cum diuus Aurelianus parẽs noster ciuitatũ ordines i p desertis possessionibus iusserit conueniri, & k pro his fundis q inueniri dominos non potuerunt, quos l præceperamus earundẽ possessionẽ triennij immunitate percepta de solennibus m satisfacere: seruato hoc tenore n pcipimus, vt si cõstiterit ad suscipiendas easdẽ possessiones ordines minus idoneos esse, eorundẽ agrorum onera possessióibus o & territorijs diuidantur accepta.

Possidens fundos steriles & fertiles tributarios si alienat fertiles, & ob hoc efficitur non soluẽdo tenetur ad tributa fertiliũ & steriliũ emptor. B.

II. Idem A.

Si quis ab emphyteuticario, seu patrimoniali possessore priuati p iuris quidpiam compara uerit, cuius q substantia alias possessiones sustentare consueuerat, & succisis quasi quarundam virium neruis, reliqua r labuntur: earum possessionum onera subiturus est, quę penes distractorem s inopem inutiles per manebunt. Da viij. Id. decemb. Thessal. Feliciano & Tit. Coss. (Cod. Th. 11.5.4.) (Desertorum.)

Accipientes prædia deserta cũ immunitate triennij, debent cauere idoneè, q dicta prædia non relinquant cũm dãno reipublicæ. B.

dominũ. & facit C. ti. j. l. locorum.

e Quod si quis. idest quia: ne videatur replicari idem.

f DE OMNI agro deserto, & q steriles fertilibus imponuntur.

De censibus & personis eorũ q psunt censui, dixit: nunc de pdijs, ex qbus census pcipit. & dicit q ager relinquit ob sterilitatẽ, & aliquãdo dat à peræquatore, vel censitore nouo possessori: vt C. de fun dis patri. l. si quis à prioribus. aliqn nouus possidet auctoritate sua: vt C. e. l. vij. & viij. aliquãdo traditur à principe: vt C. eod. l. fina.

g Steriles. qñ steriles fundi suscepti fertilibus compensantur: vt C. l. v.

h Imponuntur. i. adiunguntur.

i Cum diuus. Ordines. i. decuriones, vtpote ditiores: q dic vt C. eo. l. quisquis.

k Et pro i.

l Quos ordines.

m Solẽnib. tributis

n Tenore. i. de immunitate triẽnij. sed contra C. eo l. qcunq. §. ceterum. & §. illos.

o Possessionibus. ab alijs qui nõ sunt curiales.

p Si qs. Priuati. s. Cæsaris.

q Cuius. alienati.

r Reliqua. q ei remanserant, vtpote non sufficientia pro expensis. & facit C. de debi. ci. l. fina.

Quicun-

III. Imppp. Valent. & Valés AA. ad Mamertinũ P. P.

Qvicunque deserta prædia meruerint [a] sub certa immunitate, ad possessionem imperatorum non prius finantur accedere, quàm vel fideiussoribus idoneis periculo curialium datis, vel fundis pr̃imonij sui maximè vtilibus obligatis, idonea cautione [b] firmauerint susceptam à se possessionẽ nullo detrimento publico relinquendam.

Scriptus hæres à tributario debitore etiam onus fundorũ sterilium agnoscere cogitur, & si hæreditati renunciat, cogitur recedere omnibus bonis, quæ ex aliquo titulo à debitore percepit. Bar.

IIII. Iidem AA. & Gratia. A. ad Crescentium Vi. Afri.

HAEredes scripti [c] pro minus idoneis fundis fiscale onus cogãtur agnoscere: [c] vel si renuntiandum hæreditati putent, cedant his omnibus rebus, quas ex hisdem bonis quocunque titulo [d] & iure perceperint. Dat. iiij. Id. Iul. Concionaci. Gratia. A. II. & Probo Coss.

Possidens prædia sterilia & fertilia non potest renunciare sterilibus, & fertilia retinere, sed omnibus debere cedere, vt pariter omnia curialibus deferantur. Bart.

V. Impp. Valentin. & Theodos. AA.

QVi vtilia reipublicæ loca possident, pmixtione facta ẽt deserta suscipianti [e] vt si earũ partiũ [f] grauenẽ accessu, quas [g] antea p fastidium reliquerũt, cedãt alijs [h] curialibus, q vtraqꝫ hac cõditione retineant, vt p̃statione salua cũ desertis & culta possideant, sublata [i] à paucis, quos [k] iniquum est electa retinere: cum municipes grauatura sit pars relicta.

Prædium sterile desertum iungi debet possidenti fundum fertilem dominicum vel templorum: & si nullus reperitur volens dictum prædium possidere, antiquo possessori restituitur præstita cautione tributa soluendi, & alias publicas functiones. Bar.

VI. Iidem AA.

QVisquis [l] cõductor [m] fuerit inuẽt⁹ possessor fundi fertilis, q ex publico vel templorũ [n] iure descendit, huic ager iungatur inutilior. q si contra id reluctandum exstiterit, alius possessor [o] sub eadẽ præstatione [p] quratur: vel si voluntarius qui sit cõductor nõ inueniatur: tunc ad possessores antiquos, [q] .i. decuriones, vel quoslibet alios loca iuris pdicti adiunctis inutilibus reuertantur, idoneis fideiussoribus præstitis. Da. XV. Cal. Febr. C. P. Metrobaude. II. & Saturni. Coss.

VII. Iidem AA.

QVicunqꝫ desertũ fundũ patrimonialẽ [r] exercuerit, & fertilem idoneumqꝫ p̃stiterit, saluo patrimoniali canone, ppetuo ac priuato [s] iure defendat, & velut domesticũ, & auita successione [t] quæsitũ sibi hẽat, suis qꝫ relinquat, neqꝫ eũ aut promulgatione rescripti, aut reuerẽtia sacræ adnotationis [u] quisquã à fructu [x] impensi operis excludat. Cæterũ eos qui opimas ac fertiles possident terras, aut etiam nunc sibi existimant eligendas, [y] pro deserta scilicet portione [z] summã debiti præsentis [a] iubemus implere. Illos etiam, qui emphyteuticario nomine nec ad plenũ idoneos, nec omnibus modis vacuas detineat, sic ex illis quoque, qui præsidio [b] indigent, iustam ac debitam quantitatem

a QVicunqꝫ. Meruerint. i. vt mererent, impetrauerint.
b Idonea cautiõe. cũ fideiussore. vl' pignore, vt hic, & ff. mã. l. si mandauero. §. fi. & fa. ĩ. de loc. fũ. ci. l. j. & ĩ fun. pa. l. qcũqꝫ. & ĩ. de muril. l. pen.
c HÆredes. Agnoscere. i. exoluere. sic ff. de legat. ı. l. apud Iulianum.
d Titulo. ẽt inter viuos: qđ aliàs nõ contingit. & facit C. de iu. deli. l. quidã. & ff. de acq. hær. l. 2.
e QVi vtilia. Suscipiant. i. retineant.
f Si earum partiũ. vtilium. aliàs eorũ. s. locorum. Acc.
g Quas. partes inutiles.
h Alijs. non est adiectiuũ ad dictionẽ curialib⁹: sed dic alijs. s. vtilibus locis curialibus: sicut si dicerẽ, cedo prædium tibi.
i Sublata. s. culta, i. ablata.
Co. Th. 11.1.17. k Quos. s. paucos. nã pauci. sunt q velint culta & bona deserere.
l QVisquis. aliàs incipit, vt quisquis.
m Conductor. i curialis, vt dixi. vel etiã nõ curialis, vt ĩ. l. ı. & ĩ. l. proxi. & facit ĩ. de fun. pa. l. fũdos. & in auth. de col. § si vero. coll. 9. & de mãda. pri. §. sed ẽt. col. 3.
n Vel téplorũ. similia. n. sunt. sic ĩ. ne rei do. vel temp.
o Possessor. i. conductor. q & tributaria pdia possidet. vt l an then. de coll. §. si qs.
p Præstatione. forte q̃ p̃stabat. antequam esset sterilis, saluo triennio: vt ĩ. eo. l. ı. & sic nõ est p̃ ĩ. de iu te fi. l. ı. § diui frat.
Cod. The. 10.3.4. q Antiquos qui reliquerunt loca vtilia alio rũ qui voluerint suscipere. Itẽ hæc nõ vere inutilia: vt ĩ. l. proxi. dẽ. sed locant hæredes. & facit inf. de fun. patrum, l. quicunque.

r QVicunqꝫ. Patrimonialem. s. pertinentẽ ad patrimoniũ principis.
s Priuato. i. speciali: & hoc quo ad fiscum vel principẽ: vt infra de fun. patr. l. 3. in fi. sed alius hñs i eo ius audit' vsqꝫ ad sex mẽses: vt ĩ. ti. ı. l. fi.
t Successione. i. si per patris successionẽ haberet, & fac. ĩ. de fun. pa. l. hi. & de fun. rei pri. l. ı. & inf. de diuer. præ. l. 4.
u Annotationis. proprio manu. & fac. ĩ. de rescin. ven. l. 3 & de preci. impe. offe. l. quoties.
x Fructu. i. velut.
y Eligendas. terras fertiles.
z Portione. s. deserta, quæ ei detur: vt ĩ. l. proxi. Vel dic, q habet aliam sterilẽ, vel partem sterilis. nam vna supplet aliã: vel statim: vel post biennium. vel post tẽpora huius leg. ad qđ ĩ. eo. l. hac definitione, & sic non est contra ĩ. eo. l. ı.
a Præsentis. q. d. non præteriti temporis, vt ĩ. ti. ı. l. fi. Ac.
b Præsidio indigẽt. i. deser-

debere suscipere, [a] vt indulto tẽporis spacio, post biennium decretum canonem soluẽdũ esse meminerint. Nemo tñ qualibet meriti & potestatis obiectione submoueatur [b] quo minus ad diacatochię [c] [e] vicem desectas possessiones patrimonialis iuris accipiat, earũ tributa & canonem soluturus: [d] speciali obseruatione procurans, vt primò vicinas, & in eodem territorio sortiat: dehinc si neq; finitimas, neq; in eisdem locis repererit cõstitutas, tunc demũ etiã longius positas, sed inquantum fieri valet, pro interiecto spacio sibimet cohęrentes, pro modo & æquitate suscipiat, vt id consensu omnium [e] † fiat, quod omnibus profuturum est.

Agrum sterilem, & tributarium, & desertum quilibet auctoritate propria potest inuadere, siue, inuadens sit vicinus, siue non: sed dominus deserens intra biennium recuperare potest restitutis expensis cultori: quo elapso non auditur. Bar.

VIII. Imppp. Valentin. Theod. & Arca. AAA.

QVi agros dño cessante desertos, vel longè positos, vel in finitimis, ad priuatum pariter publicumq; compendium excolere festinat: voluntati suæ nostrũ nouerit adesse rñsum: [f] ita tñ, vt si vacanti ac destituto solo nouus cultor insederit, ac vetus dñs intra biennium eadẽ ad suum ius voluerit reuocare, restitutis primitus quæ expensa constiterit, facultatẽ loci proprij cõsequat. Nam si biennij fuerit tẽpus emensum omnis possessionis [g] & dominij carebit iure, qui siluit.

Fundos patrimoniales principis ille dicitur possidere iure priuati, qui ipsos steriles accepit, & sua cultura fecit fertiles. Ba.

IX. Imppp. Theod. Arc. & Hono. Rufino P. P.

QVi fundos patrimoniales iure priuato [h] canone saluo susceperint: hanc oẽs sine vllius exceptione personę, ppositã sibi intelligant optionem, vt aut ea loca quib. minor est soli fœcunditas, cum his ex quib. fructus vberes capiunt, suscipere & tenere non abnuant: [i] aut si eorũ refugiunt sterilitatem, opimioribus [k] cedant. Dat. viij. Id. Nouem. Tyro. Arcadio iij. & Honorio ij. AA. Coss.

Si fiscus alicui successit qui fundos steriles et fertiles possidebat, & aliquis per potẽtiam fertiles occupauit: cogitur steriles ex eadem substantia pro portione acceptare. Bart. Co. T. tj. tt.8.

X. Impp. Arcad. & Honor. AA. Eutychiano P. P.

QVi per potentiam fundos opimos ac fertiles occuparunt: cum quæstuosis [l] vberibus que pro rata portione suscipiant infœcundos [m] ex eadem substantia.

XI. Iidem AA. Adriano P. P.

LOcorũ domini intra sex menses [n] edictis vocati, reuertantur. qui si adfuerint, [o] & propria [p] teneant, & ea quæ ex præterito contraxerint debita, redhibere cogantur. Sin verò se impares esse earum rerũ tributis propria confitentur [q] absentia, nec adesse voluerint: [r] penes eos qui hæc susceperint, & certum quem [s] tributorum canonem promittunt, proprietas possessionis intemerata permaneat: vt postquã ea exsoluerint, sciant sibi inquietudinem submouendã, nec subreptione cuiusquam conceptionis [t] † loca quæ tenuerunt auferenda: quibus etiam illud indulsimus, vt ex eo tempore ex quo primum loca, de quibus agitur, cœperint [v] † possidere, tributa poscantur.

† Cõpelletur.

† Præstẽtur.

desertis, quæ eis dantur.

[a] Suscipere. s. iubemus: recepte, exactorem. Sed vt ꝫ hoīe superiori. proxi. respõ. ĩ. eo. l. i. Sol. ibi fiscalis, hic patrimonialis. Accur.

[b] Submoueatur. hoc onus, cũ habeutẽ tñ fertilia. volebant. n. se aliqui excusare, & accipere sterilia ad vicem cuiusdã hospitalis, quod excusatur, licet fertilem habeat. — Vide Alex. hic.

[c] Diacatochiæ. hospitale, ad quod sup. de epis. & cle. l. omnia.

[d] Soluturus. pro futuro, nõ pro præterito, vt ĩ l. hac.

[e] Omnium. municipum. vel maioris partis. sic ĩ. de iuris. om. iud. l. 2. & no. q. omnes &c. vt ĩ. de auct. præst. l. si. & ff de ædil. edi. l. quod si. §. si plures. & qui & à q. l. pen. §. 1. Item facit. ff de tut. & cur. da. l. diui. & ĩ. de exactio. trib. l. ꝓ locis. & ĩ. de censi. l. fi. Itẽ facit q̃ hic sua auctoritate inuasit, ibi à pæquatore accepit. — Nã qđ ols tãgit ab oibus debet approbari. Sic archiepiscopus dét ab episcopis puincialibus ordinari: vt extra de tẽp. ordi. c. si archiepiscopus. iuncta gl. sup verb. ab oibus.

[f] QVi agros dño. Rñsum. i. consensum si ne alia interpellatione.

[g] Possessionis. cõditio ergo ex lege cum quæreretur hic cessat, quæ ad 30. ann. dat. Item nec tit. nec forte bona fides hic exigit. aliàs secus: vt ĩ. de rei vindi. l. nullo. Sed hoc speciale fauore tributorũ: vt ĩ. de to. dom. impe. l. si. Itẽ ꝫ ĩ. eo. l. locorum. Sol. ibi vocati fuerunt primi dñi, hic non.

[h] QVi fundos iure priuato. emphyteutico. Acc.

[i] Non abnuant. i. nõ recusant. Acc.

[k] Opimioribus. id est fertilioribus, sic ergo fa. ĩ. eo. l. hæredes. & ĩ. l. proxi. & ĩ. iti. 1. l. fi. & in auth. de col. §. si vero col. 9. & ff de admi. tu. l. cum quæritur, & ad exhibẽ. l. Celsus. §. 1. & ĩ. de ead. tol. §. his ita. & de damno infec. l. prætor. §. fi.

[l] QVi per potentiam. Cum quæstuosis. facit ĩ. l. proxi. Acc.

[m] Infœcundos. id est steriles.

[n] LOcorum. Sex menses. ĩ. eo. l. qui agros. in si. contra. Sol. vt ibi.

[o] Adfuerint. i. præsentes sunt, & sic venerunt.

[p] Propria. s. prædia, vocati prius.

[q] Cõsitentur. i. nõ. contumacem pro cõfesso. sic in authẽ. de exhib. §. si vero. sed aliàs contra. ff de custo reo. l. diuus. §. fin. & diuus. — Vide sup hãc gl. Io. de Pl. hic & per can. & maxime per Abba. i c. 2. colũ. 7. ex̃ de cõf.

[r] Voluerint. ita sex menses vocati prius.

[s] Quem. i. aliquem.

[t] Compellendis. ĩ. de fun. patr. l. si quis. & sup. eo l. quicunq; in prin. Acc.

[v] Cœperint. Non pro

pro anteriori tpe: vt ℸ. tit. s. l. fi. & ℸ. eo. l. quicunq;. §. cæterū. Sed argu. ꝯ. ff. de iure fis. l. prędijs, & de pub. l. Imperatores. Sol. hic magis inulto dat: aliud in istis qui sponte emunt arg. ℸ. l. px. & l. qui fundos. vel verius hic de sterili, & sua auctoritate accepit: vt ℸ. eo. l. qui agros.

C.Th. 11. t.31

a Hac definitione. Munificū prędium. idest muneri subditum.

b Destitutionibus. s. solutionib⁹ debiti. si autem ipsum prædium desereretus, tūc bona adsignabit alij cum onere: vt ℸ. eo. l. quisquis.

c Despectione. superiori l. competitio, hic despectio. & alias est defunctione, alias defectione. Et no. q. si habeo fertile prædiū: nō soluo pro te, qui habes sterile, vel desertū. sed si habeo sterile & fertile, vnum soluit p alio: vt hic, & ℸ. de censi. l. omne. adeo quòd postquam sterile esset mihi datū à peræquatore non soluo pro præterito tempore: vt ℸ eod. l. locorum. in fin. licet secus si sponte accepesim: vt ff. de iur. fisc. l. prædijs. & de pub. l. Imperatores. quæ sunt contra. & facit supra de vxor pro mari. & in Authent. vt non si pig colla. §. & in Authent. vt nulli iudi. §. quia vero. collat. ix. & infra de executo. & exactor. l. nullam. & ℸ. vt nullus ex vicarijs &c.

d Præstigijs. expone, vt ff. de adul. l. ita.

e Mutiletur. idest tardetur.

† De hac materia Vide per Ian. in c. p in quib nonē exsia de decis. & per Abbatē in c. olim, de rescrip & in c. as si clerici: de iudi.

f Omnium prædiorum. tam rusticorum, quàm vrbanorum.

g Contracta. idest detracta: vt quia cessauerunt in solutione tributorum: tunc enim possessores exceptis ecclesijs amittunt prædia: vt hic, & ℸ. de episco. & cler. l. de his. & de sacrosan. eccle. l. placet. ibi, nulla &c.

h Rura. hac lege not. quòd cōsidētū apud acta

Ad tributa prædii sterilis nullus possidens fertilia cogitur, nisi postquam assecutus fuerit. hoc dicit. Bar.

XII. Impp. Ho. & The. AA. Seleuco PP.

Hac definitione sancimus nullum possessorē neq; munificū ꝑdiū [a] pro alienis debitis vel destitutionib. [b] esse retinēdum, neq; eorū ꝑdiorū despectione [c] ꝑgrauari, q̄ ex ijsdē bonis q̄ retinent, nequaquā eē monstrant: ne vllis pręstigijs [d] atque commentis exactio mutiletur. [e]

Domini prædiorū debent requiri, vt soluant debita contracta & ipsis cessantib assignantur, volentibus soluere. Bartol.

XIII. Iidē AA. ad Probū.

Omniū ꝑdiorū [f] actores ac dñi requirantur quorū si vitio ꝓbanē debita fuisse ꝯcta, [g] in absoluto est vt debeat dominium commutari.

Si curialibus patientibus, & apud acta fatentibus prædia esse alicuius et tributa quis soluerit, apud soluentes remanet perpetuo dominium prædiorum: & nulla repetendi datur licentia. Ba.

XIIII. Iidem AA. Aureliano P.P.

Rura [h] & possessiones quas curiales quolibet pacto publicatis apud acta ꝓuincialia desideriis suis vel reliq̄rūt, vel possidere alios ꝑmiserūt: penes eos q eas excoluerūt, & functiones publicas recognoscūt, firmiter ꝑdurabūt, nullam habētibus curialibus copiam repetendi. [i]

XV. Iidem AA. Sebasto com. primi ordinis.

Si quis deserta ꝑdia q̄ naualem [k] sustinēt functionem, & in desertis nūc vsq; remanēt, superæquationis [l] iure ꝑceperit: meliore ꝯdōne in omnib. titulis ꝯuenit ea [m] releuari: vt grauis sors nauis † esse nō possit ꝑ ea q̄ resederit portiūcula: [n] cū alijs fuerit [o] dispendijs liberata.

Accipiens fundum patrimonialem sterilē sub certi canonis annua præstatione, nō debet augeri canon ex melioratiōe. B.

XVI. Iidem AA. Hermocrati P. P.

Si quis auctoritate nr̄i numinis † de fundis patrimonialibus steriles sub certi canonis pollicitatione susceperit, firmiter [p] eū volum⁹ possidere: sub eiusdē tñ canonis solutione, quē nostræ maiestatis auctoritas ꝑ annos singulos soluēdū esse ꝑscripsit, nullamq; eos [q] descriptiōē, siue adiectionē, aut innouationē [r] in posterum sustinere: quoniam nimis absurdū est, eos qui nobis hortātibus fundos inopes atq; egenos, magno labore impēso, aut exhausto p̄rimonio vix fortè meliorare potuerūt, vtpote decepros, inopinatū onus suscipere, illudq; velut quadā circūuētione deposci, qđ si se daturos ꝑcisisēt, fundos minimè suscipere aut ēt colere paterēt.

XVII. Imp. Theodo. A.

publicatum non potest corrigi. sic supra de liberali causa. l. cum precum. Sed argumen. contra. eod. tit. l. interrogatam. Sed ibi speciale, ne pereat libertas. Item facit ad hanc legem. ℸ. eodem l. quicunque in princip & infra de fun. patri. l. quicunque. & sup. de exact. tribu. l. fi. & ℸ. de cēs. l. si peræquatorem.

i Repetendi. intra biennium, cum palam renunciaerit: vt supra de pact. l. postquam.

k Si quis. Naualem. nauicularij alicuius fuerant, vel erant, vt supra de prædi. nau. l. a. & ꝫ. quibus tributa dabantur ex prædijs aliquorum. Acc.

† Al. naualis.

l Superæquationis. vna dictio, superæquationis. Accursius.

m Ea. scilicet prædia, quasi dicat, multa grauamina inesant in eis quæ releuantur ab alijs, vt naualis sors integra soluatur. & secundū hoc ponitur hic tit. vt ℸ. de cano. larg. titu & simi similia, q in vno releuetur, & in alio grauetur. ff. de retutan. l. aum qui & supra loc. l. licet. & supra eodem, l. quicunque. §. cæterum. & §. illos. & ff. de publica. l. cotem. § fina.

Grauetur in vno, in alio releuari debet.

Numinis.

n Portiuncula. ex dictis prædijs, quæ dicuntur deminuta eo quod macra & sterilia fuet facta.

o Fuerit. alias fuerit, scilicet portiuncula. aliàs fuerint, scilicet prædia.

p Si quis. Firmiter. sic infra de loca. præd. ciui. l. fina. in princip. & l. quicunque. & supra eodem. l. quicunque. in princip.

q Nullamque eos: transis de singulari ad pluralem numerum. sic contra supra de in ius vocan. l. fin.

C.Th. 12. t.186

s Innouationem. sic supra de agric. & censi. l. cum satis. §. caueat. & ℸ. in quib. cau. co. censi. l. s. & ℸ. de allu. l. fin.

Iubemus.

IVbemus [a] neminem curialẽ pro alieni territorij [b] debitis detineri, sed tantũ municipem ꝓ gleba propria cõueniri.

TITVLVS LIX.

DE FVNDIS LImitrophis, [c] & terris, & paludib⁹, & pascuis, & limitaneis, vel castellorum. [d]

Quidam præfectus, qui vocabatur Tyberianus, statuit quasdam possessiones, ex quibus militibus custodiẽtibus limina imperij deferebantur frumenta. hoc statutum hic confirmat hæc lex, & iubet in perpetuum obseruari, mandans quòd rescripta in cõtrarium impetrata, nullius sint momenti. Bar.

I. Impp. Valen. Valẽs, & Gratianus AAA. ad Licinium. [e] P. P.

Tiberianus [e] ad possibilitatẽ [f] singulorũ quorunq; locorum intuẽs, statuit certas possessiones, ꝗ ad limitẽ [g] † frumenta conueherent. Quocirca generali lege sancimus, Tiberiani dispositionem oportere obseruari: amouentes quicquid vel potentia cuiuscunq; elicuit, vel furtiua deprecatio addentesque nihilominus, in futurum nulli licere aduersus vtilem vetustatem & præsentem legem nostrã importuna & respuenda [h] reposcere.

In limite imperij nullus debet esse castelli detentor: nisi is solus, cui per principem detentio est commissa: cõtrafacientes pœna hic inserta punientur. Bart.

II. Impp. Honor. & Theodo. AA.

QVicunque [i] castellorũ loca quocunque titulo possident, cedãt ac deserant: quia his tm̃ fas est possidere castellorũ territoria, [k] quibus adscripta sunt, [l] & de qbus iudicauit antiquitas. [m] ꝙ si vlteri⁹ vel priuatæ conditionis qſpiã in his locis vel nõ castellanus [n] miles fuerit detẽtator inuẽtus: capitali sñia cum publicatione bonorum plectetur.

Agri limitanei donec per milites possidentur, sunt à tributis immunes si tamẽ alienati fuerint lege prohibente, vendicãtur non obstante temporis præscriptione. Bar.

III. Impp. Theodos. & Valentinianus AA.

AGros limitaneos [o] vniuersos cũ paludibus omniq; iure, quos ex prisca dispositione limitanei milites ab omni munere [p] vacuos ipsi curare pro suo compẽdio, atque arare cõsueuerãt, & si in præsenti coluntˀ, ab his firmiter, [q] ac sine vllo concussionis grauamine detineri: & si ab aliis possidentur (cuiuslibet spacij temporis præscriptione cessante) [r] ab vniuersis detentatoribus vindicandos, ijsdem militibus sine vllo prorsus (sicut antiquitus statutum est) collationis onere volumus adsignari: in his etiam contra eos, qui præceptionibus nostris obuiam

Codex. i i 4 venire

a IVbemus. Municipem. i. muneri subiectum, vt innuit ex eo quod sequitur, & ff. ad mun. l. j. Ac.

b Territorij. i. terræ vt sup. eo. l. hac. & sic aliter quã ff. de ver. sig. l. pupillus. §. territoriũ. vel dic, ꝙ licet alij qũq; cogantur extra territoriũ accipere deserta ꝑdia: vt ṡ. e. l. quicunque. §. fi. curia in nõi vt arg. ṡ. de decu. l. curiales. & ṡ. de aẽt & obli. l. ob causas. & l. rura. & illa ꝗ dixi. ṡ. e. l. hac distinctiõe. A. (Co. Th. t. l. 186.)

c DE FVNDIS limitrophis &c. Quidam habent, li mitrophis, à trophos descriptio. & limite, i. descriptis ad vsũ militum: ꝗ milites imperiũ custodiũt: vt j. l. 1. & fi. & in qbus cessat alluuio: vt ff. de acq. rer. do. l. in agris. aliàs est limitrofis. hæc siue de nostris, siue de emptis fundis erant. († Limitrophus, Cuiacius.)

d Castellorum. s. fundis, vt j. l. 2.

e Tiberianus. vel imperator, vel. . . . quia in eorũ chronicis nõ inuenitur, ꝑfect⁹ fuit. ꝗ legẽ facere potest: vt ṡ de off. pręfe. prę to. Ori l. formam. (• Al. ad Latinum, in meo manuscr.) (Legem facere põt ꝑfectus.)

f Possibilitatem. qđ facere debuit: vt ṡ. de ann. & trib. leg. pen locis.

g Limitem. aliàs limitum. itẽ aliàs conuenirent: aliàs conuerterent: aliàs conueherent. († In scriptis. ad limitũ frumenta cõuenirent.)

h Respuenda. rescripta sic & j. n. 2. l. pe. & l. omnis.

i QVicunq;. priuati, vel milites nõ castellani, ẽm P. vt in fine huius legis.

k Territoria i. castrũ cũ territorio. i. iurisdictiõe, vt ff. de ver. sig. l. pupillus § territorium. Vel ẽt ipsum castrum, & terram in qua residet.

l Adscripta sunt. ab his qui primi agros constituerunt: vt ar. ff. de aqua plu. l. qđ principis. Vel dic adscripta, per exemplũ seu scriptiuã principis, quod olim dabatur magistris militũ custodientibus limina. quod exemplum sequebãtur magistri militum, qui etiam statuerunt numerum militũ limitaneorum, vt ṡ. de off. præfe. prætorio. Afri. l. in nomine domini. § quod autem.

m Antiquitas. i. antiqui: vt ꝑdixi. vel. i. vetustas, ꝗ ꝓ lege habetˀ, vt ff. de aq. plu. arc. l. 2. in prin. & sic nn. nõ licere cuilibet habere castrũ. quod ĩtellige in limite imperij, & sic castellũ dr̃ limitis castrũ, vt d. l. in nomine dñi. & hic dicit, his locis. at alibi quilibet põt facere: vt C. de ædi. pri. l. per prouincias. nisi fiat ad æmulationẽ, vel scãdalũ inde oriretˀ, vt ibi nn. nam nec priuatis debet cõmitti custodia limitis, vt ff de ope. publ. l. legatum. sic nec vlli licet extraneo metrocomiam emere, vt sup. nõ licere ha. metro. l. 1. & hæc castra si sunt nimiꝫ magnitudinis ꝑ magistrũ militũ pñt ad modum reuocari, vt ṡ. de off. præf pręt. Afr. l. in nomine dñi. circa fi. (Castrum cuilibet habere non permittitur.)

n Non castellanus. idest talis miles, cui non sit adscriptum militis castrum: nec sit à magistro militũ inter limitaneos deputatus. ex militib⁹ enim constituebantˀ milites limitanei, ꝗ erãt sub ducibus, vt supradicta l. in nomine dñi. & de off. ma. mi. l. fi. Acc.

o AGros limitaneos. i. militibus custodiẽtibus limina imperij assignatos, vt j. titu. 2. l. omnes. & ṡ. l. 1. Acc.

p Munere. ergo tributoriũ. sed pñt non limitaneis ẽt milites tributa pręstant: vt ṡ. de off. pręfe. Augu. l. 1. & ff. de mune. & hono. l. fi. § ad hmõi.

q Firmiter. sic ṡ. ti. j. l. fin.

r Cessante. cessat hic præscriptio. sic ṡ. de pręscrip. longi temp. quæ pro. li. l. fi. & de pscr. 30. an. l. cõperit. &

& de decu. l. si quis decurin. & de meta. l. finali. & de tab. l. iiij. & C. ne rei do. l. 1. & de agri. & cen. l. cum satis. & de vsu. l. neque. & j. de cohort. l. ordinationi. & de fun. rei priua. l. vsus. & ff. de fal. l. qui falsam. hæc specialia sunt, regulariter cōtra, vt C. de præscrip. xxx. ann. l. oēs.

a Praescriptionis. s. bonorum. Ac.

b Actio. s. pro euictione, quia sibi fuerit stipulatus: vel quia bona fide emit: licet in quibusdam casibus emptor de precio non agat, vt j. de fun. rei pri. l. nemo & C. de prædi. curia. l. 1. & de agri. & cen. le. quemadmodum.

Ad Rufinum.

† Cōcor. cum hac l. c. phibemus. iuncta gl. 1. extra de cē. vbi phibent nouus censu imponi.

c DE PASCVIS publicis & priuatis.

Prouidit fundis limitum, nunc pascuis.

d Cum nulla. Saltibus. facit hic vim in verbo saltibus. nō dicat pratis, vnde fructus colligit aliter q̄ pastione, vt j. l. prox. & fin. & quod dicit priuatæ, s. principis. nam in saltu priuati hominis non intromittit se ordo, sed dn̄s committitur, vt C. de iu. l. nemo.

e Priuatæ. scilicet principis.

f Arceantur, quasi dicat, ideo possessor seu conductor saltus principis prius dat ordini, & sic ordo accipit, vt animalia militum arceantur, vt sua cōductoris liberius pascantur, & quæ vult induci. & facit C. nona ve. l. 1. ij. & iij. & facit C. de cano. fru. vt Ro. l. neminem. & de pri. vr. Consta. l. auit. & ff. de dec. ab or. fa. l. 2.

† Pro incolis legis Cesa. Apamenis. i. Syriæ locis de quibus Strabo. li. 6.

g Tua. loquitur per scām prato.

h Antiquitas. sic j. titu. l. 1. Ac.

† Pastis.

i Insignis. Tua. k magistro militum loquitur.

venire tentauerint, proscriptionis a poena valitura. Nam si quis forte (quod minimè audere debuerat) emptionis titulo, memorati iuris possidet prædia: competēs ei actio b contra venditorem intacta seruabitur.

TITVLVS LX. c

DE PASCVIS PVblicis & priuatis. c

Antiquam pensio pro pascuis saltuum antiquitus constituta inconsulto principe augeri non debet. Angel.

I. Imppp. Valent. Theo. & Arcad. AAA. d P. P.

Cum nulla † ratio sit, cur in pascuis saltibus q̄ d rei priuatæ e pensio debeat ampliari: nequaquam pro libidine ordinum augmenta facienda sunt. Etenim id circo grauiorem pensionem imponi ab ordinib. accepimus, vt animalia ex rebus priuatis nostris à locorum pastibus arceantur: f quod fieri nō oportere diuæ memoriæ Iulianus prorogata iussio ne constituit. Quare excellens auctoritas tua g conuentis prouinciarum rectoribus, non eam licitationis necessitatem patiatur inferri, quam repentinam faciunt ciuitates: sed eam manere decernet, quam statuit antiquitas. h

II. Impp. Arcadi & Honorius AA. ad Simplicium magist. milit. i

Insignis auctoritas tua i hac conditione k à publicis l pratis ac amœnis † pascuis animalia militum prohiberi p̄cipiat, vt vniuersi cognoscant, de emolumentis eorum, tuique officij facultatibus, duodecim libras auri fisci commodis exhibendas, si quisquam posthac memorata prata mutilare tentauerit: non minore decernenda poena, si etiam prata priuatorum Antiochenorū fuerint deuastata: ita tamen, vt sine læsione prouincialium prouideant curiales, quo pacto animaliū militarum m pastui consulatur.

Prata prouincialium non debent fatigari molestia militum principis. Bartol.

III. Impp Honorius, & Theodosius AA.

Prata prouincialium nostrorum, & præcipuè rei priuatæ nostræ, perniciosum vel periculosum † est militum molestia fatigari: ideoque lege n ad amplissimam præfecturam promulgata, censemus, ne hoc deinceps vsurpetur: super qua re vniuersos quorum interest cōuenire tua magnificentia non moretur: neque permittat possessores, vel colonos prætorū gratia qualibet importunitate vexari.

TITVLVS LXI.

DE FVNDIS PAtrimonialibus, o & saltuensibus, p & emphyteuticis, q eorum conductoribus. r

Accipiens fundum fiscalem in emphyteusim perpetuam, ipsum donat etiam irrequisito fisco. B.

I. Imp. Constantinus A.

Si quis s fundos t emphyteutici iuris salua lege u fi-

tum loquitur.

k Hac conditione. idest in tantum.

l Publicis. fisci vel principis. Idem in priuatis cuiuslibet. vt in hac l. & j. l. p.

m Militarium. in duobus consuluit p hunc tit. animalibus militum. primo. vt hic. secundo, vt pensio nō augeatur conductoribus priuatis, vt C. l. prox. §. pe.

n Prata. Lege. Ista quā dirigit ad præfect. & facit infra de priu. do. augu. l. ij.

o DE FVNDIS patrimonialib. &c.

Tam de proprijs quàm de fiscalibus dicitur, cum omnes sint principis quasi proprij & patrimoniales: vt argu. j. eo. l. j. & ff. ne qd in lo. pu. l. ij. §. 2. sm quosdam. sed alij de patrimonialibus tantū dicunt, vt ff ne quid in lo. publ. l. ij §. 3. & not. q quidam ex his non possunt locari, vt cōstituti per Mesopotamiam, q̄d miri. quia sunt militibus adsignati: vt j. eo. l. omnes. & l. nulli. Accur.

p Et saltuensibus. de his dicit l. fin.

q Emphyteuticis. ad quam emphyteusim nō permittit accedere nisi data fideiussore etiā si desertum accipitur: vt j. eod. l. quicunque & C. de omni agro deser. l. j.

r Conductoribus. s. perpetualibus, quibus speciale ius conceditur tam pro eis, quam S. eos: vt j. l. 3. & not. q si perpetuo accipiūt, dn̄i sunt: & ideo donāt: vt h. t. & C. de omni agro deser. l. qui agros. nec Imperator potest eis auferre: vt j. de loc. pradio. ci. l. fi. Ac.

s Si quis. Emphyteutica Fundos. ad fiscū pertinentes.

u Salua lege. i. saluo canone.

† Al. decet vel periculosum.

† Cōcor. cū hac. l. c. vl. cum glo super verb venDef. extra de loca. & con.

...sci citra iudicis auctoritatem donauerit, donationes firmę sint, [a] dummodo suis quibusque temporibus ea quæ fisco pensitanda sunt, repręsentare cogatur. [b]

Si pro re emphyteutica patrimoniali tempore debito soluta pensio non probetur, minori ipso iure nō infertur damnum vel pœna, sed tutori & curatori in solutione cessantibus. Bar.

II. Idem Augustus, ad Draconitum.

PAtrimonialis fundi pensitationē seu aurāria seu frumentariam intra tempus [c] omissam minorum dominio non nōcere [d] præcipimus, nec ad fraudem [e] iuris eorum accedere, [f] si quod solēniter debetur, paulo [g] serius inferatur: ita tñ, vt permanente substantia paruulorum, iudex tutorem vel curatorem per quem differtur illatio, negligentiæ suæ & deserti officij pœnas [h] exigat, & damna deplorare [i] compellat.

Emphyteuta ob sterilitatem non petat remissionem, & rescriptum in cōtrarium impetratū per obreptionem non tenet. Item fundus fiscalis concessus in emphyteusim perpetuam ab emphyteuta non potest auelli, licet alius offerat meliorem cōditionem. Bart.

III. Impp. Valentinia. & Valens AA.

QVicunque possessiones [k] ex emphyteutico iure susceperint, ea ad refundēdum [l] vti occasione non pñt, qua asserant desertas [m] esse cępisse, tametsi rescripta p obreptionem meruerint: sed nec auelli eas ab his posse, nec si licitatio [n] ab alio fuerit promissa: sed eas in perpetuū apud eos qui eas susceperint, & eorum posteritatem remanere, nec si super hoc rescriptum fuerit aduersus eos impetratum.

Suscipiens à perequatore fundum desertum, ipsum perpetuo possidebit. Bart.

IIII. Imppp. Valēs, Gratianus, & Valen. AAA. ad Florentinum.

FVndi patrimoniales, & qui ex emphyteutico iure ad domum nostram [o] diuersis generib. deuolnti sunt, sic eis qui eos poposcerint, [p] cedūt, vt cōmissi metus esse nō possit. Neq;.n. magis cōmodamus [q] nr̃a quam tradimus ea iure dominij: ita tamē, vt ea quæ in nostra possessione [r] positi pręstiterint, & in posterum soluant. [s]

Donatarius principis rem sibi donatam possidet inconcussam, & eam in alium potest transferre. Bartol.

V. Impp. Gra & Val. AA.

SI qui à prioribus colonis vel emphyteuticariis destitutum pãtrimonialem fundū à peræquatore vel cēsitore susceperint: perpetuo [t] eundem atq; inconcusso iure possideant, nec quisquam secundus petitor accedat.

VI. Impp. Gra. Valen. & Theodosi. AAA.

---

no canone. vt j. eo. l. vniuersi. & l. fundi. & l. fundos.

[a] Firmæ sint. vt instit. loca. §. adeo. Sed an vendere ? vt idem: vt ff. de reg. iur. l. cuius est. sed in alio emphyteuta secus: vt C. de iure emphy. l. si. circa princ.

[b] Cogatur. non donator, sed donatarius. sic nec venditor pacto ēt interueniēte: vt C. sine cēsu vel re. l. si. & facit C. de episc. & cler. l. si quis presby. & de hę re. decu. l. si.

[c] PAtrimonialis. Tempus. xxx. dierum: vt ff. de publica. l. imperatores.

[d] Nocere. imò vt j: sed restituitur: vt ff. de mi. l. si ex causa. §. si in cō missum. sed ibi in fiscali, hic in patrimoniali. Itē adhuc plus quia vt nec restituit, & sibi p̃. adiecata. vt C. de si instr. & iura hast. fisc. l. quēcunque. Sed ibi in fiscali & vltra certat processum: quia solenniter venditū. & eodē modo solue C. de admini. tut. l. si tutor. Item nec sibi negat restitutionē. Itē hodie vt corrigi qd de xxx diebus dr. vt ipso iure nō currāt: vt sup. in auth. can. in integ. resti. si. Vel dic q illud qñ currebat tempus. & restituebatur: at qñ non restituebatur, ēt hodie currit, & nō restituitur, vt dixi quando vendidit fiscale: alias corrigitur.

[e] Ad fraudem. i. damnum. sic ff. de ædili. ed. c. l. cū autē. § excipit. q. d. euadere non adfert damnum.

[f] Accedere. aliàs euadere. Acc.

[g] Paulo. i. parum inferatur & e. i. non totum quod debet, vel die ad fraudem. i. occasionem iuris & e q esset fraus eum euadere. & facit sup. de vsuca. pro emptore. l. fina.

[h] Pœnas. quia forte soluit ęstimatione .n. pensionis quam minor soluere debuisset. arg. sup. vnde vi. l. meminerint. & ff. de act. emp. l. Iulian. §. sed cū in facto tributa tamen minor soluit, cum in hoc locupletior est: vt d. §.

Tributa soluit minor.

& nota pęnas deserti officij. sic ff. de off pręt. l. diuus. Idem per omnia in ecclesia & pręlato: vt in auth. de nō alie. § finim. col. 2. & C. de ann. & tri. l. obsistere.

[i] Deplorare. i. emendare. Accur.

[k] QVicunque possessiones. s. patrimoniales.

[l] Ad refundendum, i. ad remittēdum canonem.

[m] Desertas. i. steriles, per quod excusabat se, vt non perdiderit, licet non soluerit pensionem. Sed arg. cōtra. ff. de allu. l. 2. sed ibi per principem fuit deminutum. Acc.

[n] Licitatio. in locationibus. n. & venditionib. prædiorum fiscaliū non patrimonialiū est locus adiectionibus: nisi cū locatio patrimonialis fuit temporalis. sed nec ad venditiones ptinet ciuitatū adiectio, vt C. de vend. re. ciui. l. 1. & j. de loca. præ ciui. l. si & not. hac. l. vnum q conductoriam, aliud pro eo. Item facit C. de omni agro deser. l. quicunque. & de allu. l. 3. & de vend. re. ciui. l. 2. & ff. de publicanis. l. licitatio.

[o] FVndi. Nostrā. Cæsaris: cum antea essent emphyteuticarij alicuius priuati, vel ecclesię, vel fisci.

[p] Poposcerint. titulo emptiōis, vel alio perpetuo titulo.

[q] Commodamus. i. ad commodum percipiendum damus. vel hoc dicimus quātum ad translationē possessionis.

[r] Possessione. fundi dati in emphyteusim.

[s] Dissoluant. aliàs potest esse metus cōmissi.

[t] SI qui perpetuo. nisi intra sex menses ex die concessionis venit: vt ff. de centi. l. fin. & facit supra, de omni agro deser. lega. locorum. & sup. eod. l. quicunq;.

Hi

[a] HI quibus inconcusse. siu ĩ.eo.l.fundi. & j̃. de loca.præ.ci l. fi.& ĩ. de censi. l.fi. & de oi agro deser.l.quicunque. & de quadrien. præscri.l. bene à Zenone.

[b] Contractib. s.vt vẽdant: vel alio titulo possit alienare.

[c] QVicunq;.Desertis i. si sũt steriles, vt accedat ĩ. de oi egro deser.l.quicunque.& fᵃcit ĩ. de murilegu. l.pen.& inf. de loca. præ.ciui. l.1.& ff. de publica. l. licitatio. l pri.n.& sup.de vsur. l.si bene. & instit. de satisd.tut § penulti. Acc.

[d] OMnes fundi. Limiti.i.ad vsum militum qui stãt in limitibus imperij: & ideo etiam imperator alienare non potest: vt hic dicit.

Imperator q̃dam alienare non pōt.

[e] Obstaculo. si alius possideat. & facit supra de fun. limi. l. r. & l.fin.& 16. quæst. 3.c. Inter.

[f] VNiuersi. Priuato iure facit differentiam inter prædia patrimonialia & tributaria q̃ emit priuatus à priuato, saluo tamẽ canone, quia aliter emere non licet: vt j̃. de fun. rei pri.l. nemo. & illa patrimonialia quæ quis accepetit directè à principe in emphyteusim: cum his secundis potest dari aliud desertũ. si prius data sunt florida: & hoc per peræquatorẽ: quod in primis secus est & secundum hoc priuato dic. i. quia priuatus à priuato emit. Alij dicunt, i. speciali iure.

[g] Hic no. § ilios q̃ dicũt Romanũ imperiũ nõ fuisse extẽsum vltra Euphratem.

[g] Ad coemptos. & facit infra de metal. l deuotum. & l.proxi.

[h] FVndos. Canone. i. tributa ordinaria, quæ prædia: vt sup de exac. trib l. si nõ & ecclesia: vt sup. de sa. san.

[f] Osdroenam, Alc. hic.

HI quibus p̃rimoniales possessiones p Asianã & Ponticã diœcesim, vel à nobis, vel à diuis parentibus nr̃a sacra largitate donatæ sunt, in concusse [a] possideant, atq; ad suos posteros trãsmittant: qđ quidẽ nõ solũ in hæredibus, sed et in cõtractib. [b] omnis generis volumus custodiri.

Accipiens in emphyteusim à fisco debet cauere de non deserendo sub hypotheca suorum bonorũ: alias satisdare tenetur: quã satisdationẽ si magistratus omiserit, ad suũ redundat periculũ. Bar.

VII. Iidẽ AAA.Cy.P.P.

QVicunque ad emphyteusim fundorum patrimonialiũ vel reipub.iussu nostri numinis venerit, is si redundãtia fortunarũ idone' fuerit ad restituenda q̃ desertis [c] fortè possessionib. requirenĩ, patrimoniũ suũ publicis iplicet nexib'. Si verò minor facultatib. probabiĩ, datis fideiussorib. idoneis, ad emphyteusim accedat. sciẽtib. his quos taliũ rerũ cura solicitat, in se negligẽtię dãna, si hmõi cautio defuerit, eẽ vertẽda.

Fundi limitrophi militibus assignati per rescriptũ principis, vel annotationem, in emphyteusim vel iure dominij in aliũ transferri non possunt: et translati reuocantur. Ba.

VIII. Iidem AAA. Nedearcho.

OMnes fundi [d] p̃rimoniales p Mesopotamiã & Osdrochenã [f] prouincias, quos ꝯstat diuorũ retrò principum sanctionib. limiti [g] deputatos, ad ius pristinũ sine vllius assertionis reuocẽtur obstaculo, [e] p̃ebitu ri oĩa q̃ antea impendenda necessitatibus limitis p̃beri consueuerant: ita vt nulli penitus audianĩ qui aut rescripto aut adnotatione dominiũ vel emphyteusim vel conditionem quolibet genere largitatis de nostra liberalitate meruerint.

IX. Impp. Arcadius, & Honorius AA.

VNiuersi cognoscãt nihil priuato iure [f] saluo canone fundis emptis cũ p̃rimonialib' esse cõe: ita vt ad eos [g] nunquã p̃rimonialiũ fundorũ peræquator accedat: graui multa feriendo eo, qui statuta nr̃ę clemẽtię aus' fuerit temerare.

Si fundi patrimoniales fertiles aliquibus sunt cõcessi, et steriles nõ, peræquator debet sterilia fertilibus aggregare: vt sic omnium pẽsio præstetur, et diuisio fiat sterilium æqua lance et fertiliũ. B.

X. Iidẽ AA. Euticia. P.P.

FVndos patrimoniales eos dũtaxat q sal uo canone [h] iure priuato nr̃a liberalitate cõcessi sunt; [i] cũ his patrimonialibus q in conditione propria cõstituti sunt, [k] illustris auctoritas tua iubeat exæquari: ita vt releuato onere rei qđ imminet fatigatis, translatio in eos q integris viribus florẽt, & adscriptitio tributorũ ęqua lãce diuidanĩ.

Pensio prædij emphyteutici à fisco defenditur per emptorem: non obstante pacto q̃ venditor soluere debeat: nisi principis iudicio fuerit firmatũ. B.

XI. Impp. Honor. & Theodo. AA.

IVs [l] emphyteutici prędij, [m] quod sine ob-

acele l placet.

[i] Concessi sunt. in emphyteusim, vel locationem.

[k] Constituti sunt, deserti puta: & ita apud nos sunt nemini concessi, qui concedũtur haberi alia, vt illa deserta, vt omnia alicui dari possint: vt sup. de omni agro deser.l.qui vtilia. seu in emptis à priuato, vt sup.l. proxi. Accur.

[l] IVs. i. pensio emphyteutici prædij: quæ pensio nr̃o iudicio. i. permissione nr̃a specialiter est retenta apud venditorem, vt ipse eam præstet, non emptor sine vinculo obligationis. inefficax enim pactio est seu obligatio. vt eam alius quã q possidet p̃stet, vt supra sine cen.vel reli.l.fina. nisi sit facta nostro iudicio: sicut & ipsius prædij patrimonialis inefficax est alienatio facta à procuratore p̃rimonij nisi iussu principis: vt ff. de leg. 1.l.apud Iulianum. § si.itaq; illud ius nostro iudicio retentum immutabile perseueret, sicut est ab emptore possessum, vt venditor non ipse emptor pręstet. Py. & ſm hoc verba iudicio nr̃o, terminant retentatum. Vel dic iudiciũ est l hoc, vbi sine obligatione est conuentio & sic soluat emptor, quia non valet conuentio in præiudicium fisci: valet tamen inter cõtrahentes: vt ff de pac.l.inter debitorem. & sic soluat emptor. Vel dic quòd legãtur cũ inferiori litera iudicio nostro. & est sensus idem, qui proximus.

[m] Prædij. patrimonialis.

Posses-

obligationis vinculo retẽtatum est iudicio nostro, immutabile pdurare pcipimus, possessionẽ a autem, quæ sine obligatione speciali fuerit vitiosa, vetustate temporis nolumus adiuuari.

Emphyteutæ fundos patrimoniales emere nõ coguntur: dominiũ vero vtile habeant, sicut si à principe, vel alio ex quocunque titulo acquisissent. B.

XII. Impp. Theodosius & Valentinianus AA.

POssessores vel b emphyteuticarij patrimoniales, qui fundos minimè nunc vsq; cõparauerunt, c eodem largitatis modo d nequaquã ad eorũ cõparationẽ vrgeantur: sed tanquã pcijs depensis, sic eis nostri numinis beneficio potiantur vt quod iuris alter inferẽdo precium consecutus est, hoc nostra liberalitate prædictus emphyteuticari' habeat. Illud quoq; ius, in quibus coluit prædijs, quod aut ex successione, e aut ex comparatione priuata, f aut nostri numinis liberalitate, aut quocũq; modo g possedit, sciat h illibatũ intemeratumq; seruari: licentia eis ɔcedẽda etiã libertates i mancipijs ex fundis patrimonialibus atque emphyteuticarijs, cum fundorum sint domini, præstare.

Prædia patrimonialia hic nominata nõ possunt alienari in alium, pœna contra facientibus imminente. Bartol.

XIII. Iidem AA. ad Florentium.

NVlli iã in posterũ licere pcipim' patrimoniales seu limitrophos vel saltuenses k fundos qui per tractum Oriẽtis l positi sunt, ad ius transferre priuatum: siue dempto, siue saluo canone iuris fundorum immutatio postuletur: legis temeratores quinquaginta librarum auri pœna coercentes: tam videlicet petitorem, quàm officium m quod petitionem concedit admitti: licet adnotatio nostra vel diuina pragmatica contra vetitum proferatur.

Qui per xl ann. fundum patrimonialem vel templorum possederit, vel alterius iuris cum titulo vel sine: null. ĩ pro ipso molestiam, vl q̃onem patĩ põt. sed soluet debitũ canonẽ si verò ab initio probet titulũ possessor adeam pro canone à principe prædium sibi fuisse concessum, à canonis præstatione securus est. Bartolus.

XIIII. Imp. Anastas. A.

IVbemus omnes qui in quacunq; diœcesi, aut quacunq; prouincia vel quolibet saltu vel ciuitate fundos patrimoniales vel templorũ, aut agonothetici, n seu releuatorũ iugorum, o vel cuiuscũque iuris per quadraginta iugiter annos (possessione. s. nõ solũ eorũ qui

a Possessionem. idest si sine nostro iudicio emptor vetusto tempore retinuerit sic possessionem, q̃ venditor præstiterit, non ipsa: nolumus eam adiuuari ex vetustate temporis. quo minus post præstet ipse emptor. ßm quosdam. & verbũ, vitiosa, põt legi, s. obligatione, vt s. vel vetustate. nam tricennalis vel xl annn. præscriptio ex vitiosa possessione vtitur, vt ff. de acquiren. possessio. l. Pomponius. §. fina & vetustas dicitur xl. ann. vt argu. infra de fun. rei pri. ma. l. nemo. Vel dic quæ possessio, s. vitiosa, & secundum hoc dic q̃ vitiosè cœpit possidere possessor si ne titu. & tamen præscribit. xl. ann. sed canonem soluet, per l. fina. infra eo. vel dic secundũm Azo. ius emphyteuticum habebas in fundo Titij: illud prædium possedit Seius xxx. annis nullo modo sibi obligatum ab emphyteuticario: nunc emphyteuta vindicat à Seio vtili in rem. Seius obijcit præscriptionem. phibet hæc constitutio præscriptionem. & est speciale iuri emphyteutico non obijci præscriptionem, secundũm Azo. Sed ego credo melius dici si dicamus eum habuisse ius emphyteuticum in prædio patrimoniali: nam & sim. de patrimoniali bus loquitur, & sic hic speciale in patrimonialibus emphyteuticis secũdũm M. & secundũ hoc adimatur possessio, idest dñium, vt non præscribatur xxx. annis sed xl. vt infra eod. l. fina. & fa. supra de præscripi. xxx. ann. l. cum notissimi. §. fin.

b POssessores, vel. vel, pro idest,

c Comparauerũt. à me, vel à priuato, sed in emphyteusim habent à me.

d Modo. idest beneficio, quasi dicat, sicut eis largimur in emphyteusim, ita largimur hoc, vt non habeant necesse ea emere, & tamen habeant tãtũ ius ac si emissent, excepto quod dr. s. eo. l. vniuersi. Acc.

e Successione. vt quia acceperant desertum, per quod videntur succedere deserenti: quo casu biennio vel sex mensibus sit tutus. vt. s. de omni agro deser. l. qui agros & l. locorum.

f Priuata. facta à nobis, vt subijcit.

g Quocunque modo. quia ius in re temporis diuturnitate q̃situr: vt s. eo. l. ius.

h Sciat emphyteuta tantum.

i Libertates. infra tit. 2. l. 2. §. Sol. habẽt hic quidam liberalitates: secus in libertate dicunt. vel illud in colono simpliciter vel alio: hoc in emphyteuticario, vel simili, qui sunt domini saltem vtiliter. argu. in Authent. de nõ alie. §. alienat. onis. colla. 2. & facit quod dixit s. de agr. & cen si. l. quemadmodum. Accur.

k NVlli. Saltuenses. i. saltus in quibus sunt pascua. Accur.

l Orientis. localis est hæc lex, nam aliæ dominicæ possessiones saluo canõe alienati possunt: vt j. de fun. rei pri. l. si & j. l. proxi. & est similis phibitio quodãmodo in prædijs redacta sub forma patrimonij ff. de lega. 1. l. apud Iulianũ. §. nna-

m Officium. i. officiales, & facit. s. de aquedu. l. diligenter. & de fun. limi. l. fin. & de pcu. bo. subla. l. ij.

n IVbem'. Agnaothetici. s. nominis fundos vel noiatos releuatorum, vel alio simili: vt s. de colla. do. vel sel. l. 1. & dicunt agonothetici ßm M. Iudici qui dabantur certantib. in agone. vel. i. terrestres pducti ad fertilitatẽ agone. i. labore nã primo erant sterilia. agõ n. Græcè, labor Latinè: q̃a q̃ laborat, agit. vñ Chris in agone fuit. Et releuata dicunt, q̃ cum erant palustria, facta sunt terrena: de q̃b. ẽt loquit dicta lex de colla. do. Ac.

o Iugorum. Idest terræ quæ modò iugo arat olim sterilis: vt in authen. de man. prin. §. coges. Item cu- iuscunque

Temporis diuturnitate ius alicui q̃ritur.

luscunque iuris, l. nominis à iure impositi, vt antea- ctum: vt s. eo. l. 1. & de col. do l 1 & no. sm M. hic lo- quit de prædijs desertis q possidens ab aliquo nulla intercedente auctoritate eius, qui eá interponere po tuit. & ideo hic per al. an præscribit, vel alius q à ta li possessore titulo ip teicedente accepit: sm M. & le. quicúq; ergo talia prędia per contractum emphyteu. vel per cóductio nem perpetuam præ ceptione Imperato ris vel auctoritate co mitis priuati ærarij susceperit, dominiú cum possessione consequitur, quam alienare, & quo voluerit modo transferre poterit. quod ergo præceptio vel auctoritas facit, hoc facit hic præscriptio. Accursius.

d Adempto canone impetrauit à Principe prędium ut sine canone liberè haberet. Sed contra j de fun. rei pri. l fin. Sol. ibi in dominico, hic non, imò hic à Principe: ibi ab alio accepit eo pacto. Et no. duo necessaria, quorum vnum nó sufficit. sic ff. de adopt. l. post mortem. Alij dicunt, q hic erat dubium de canone. si autem esset certum etiam à principe sufficeret. item contra. supra de præscr. xxx. an. l. cum nouissimi, in fi. Sol. hic iussio. vel concessio principis fuit: ibi non.

nunc detinent, verú etiá eorú qui antea possederant, cóputanda) ex quocúque titulo, vel ét sine titulo hactenus possederút, vel postea per memoratum quadraginta annorum spaciú possederint, nullam penitus super dominio memoratorú omnium fundorum vel locorú, vel domorum, à publico actionem vel molestiam, aut quâlibet ingetudinem formidare, sed impositum canoné pro qualitate iuris cui^9 pdia sunt vel loca, per singulos annos soluétes, p certo habeant suum esse ^a quod possident, vel postea possederint: ita vt oibus ad excludendam omnem quolibet modo ex publico mouendá ^b q̃stionem, nuda ex quocunque titulo vel ét siné titulo corporalis quadraginta annorú iugis ^c possessionis exceptio posiit sufficere: hoc ét adijciédo, vt illi quoque qui adépto canone ^d hmôi fundos ab initio ^e principali iussione datos sibi fuisse cófirmant: si per quadraginta annos adempti canonis beneficium iugiter possederunt: nec canoné cuius ademptionem quadraginta (sicut dictú est) annorú possessio testat, possint penitus profligari: eo q̃ nostræ pietati placuit in vtroq; casu, i. tam saluo, q̃ adempto canone possessorum nostro: ú iura in eo statu in quo p quadraginta annos (sicut dictum est) iugiter manserunt, absque vlla innouatione durare.

TITVLVS LXII.

DE MANCIPIIS & colonis patrimonialium, saltuensium, & emphyteuticorum fundorum.

Si villa locata in emphyteusim conceditur, non possunt coloni vsurpare totum territorium eiusdem, & vniuersas aquas & fontes eiusdem sed fructum debent percipere de his in quibus cultura requiritur, & vti aqua quatenus est ad culturam necessaria: reliquum vero cedit emphyteutis. Bartol.

I. Imp. Constantinus A.

EMphyteuticarios ^f grauát coloni, ^g agros prçter consuetudinem vsurpantes, ^h quos nullis culturis erudierunt: cú solennitas ^i id eos attrectare ^k permittat, quod eorum labore vel oliuetis est insitum ^l vel vinetis. Sed irriguas fontium aquas vsurpare conantur, quarum fructus solis emphyteuticarijs debentur. Ideoque placuit, vt deinceps aquarum iura potestatesque penes emphyteuticarios permaneat: tantumque ex eis colonis impertiatur, quantum cultuis eorum agrorum sufficere manifestum est, quos ipsi colunt: pro modo

a Suum esse. quia capitis censura sublata, iugatio terrena remanet, & omnes p his agris quos possident, publicas præstationes debent. ió videbatur publico esse quæsitum, quod fuerat præscriptum: quia fiscus solus pensioné receperat, sed non est nisi ei q possedit. M.

b Mouendam. anniuersariæ solutionec per sónalem rei priuatę exigebantur: qui alias vocatur procurator fisci: vt supra de pro. mul. l. 2. & 3. & sic à publico mouebatur actio, vt j de fun. rei. pri. l. vniuersi.

c Quadraginta an. iugis, vt s. de præscri. xxx. an. l. comperit. & j. de fun. rei pri. l. fi. nec obst. s. ne rei domi. vel templ. quia ibi de longo tpe dr. Item nec s. de omni agro deser. l q agros. & l locorú. quia ibi contra priuatos, hic contra fiscum. Item quid si erat priuati prędium. Rñ. multo magis secundùm P. secus autem si nihil est solutum: quia fisco non præscribitur in canone priuato, vt amodo non teneatur soluere, vt supra de præscriptio. xxx. anno. l. comperit. quod tamen dic, ut supra de præscr. xxx. anno. l. malè.

e Ab initio innuit q si primo cœperit possidere postea beneficium dempti canonis impetrauerit nihil egit: vt supra de anno. & tri. l. in fraudem. & de immu. ne. con l. r. M. & facit supra de profes. & me. l. fi.

DE MANCIPIJS & colonis patrimonialium, saltuensium, & emphyteuticorum fundorum.

EMphyteuticarios. est sic^e singula prędia cuiuidá villę locasset diuersis certa mercede i númis cóstituta: postea dederat alij villam illam in emphyteusim: coloni sic omnia vuldé vsurpare, vt in emphyteuta nil remaneat quod non possunt ad quod facit j. eo. l. 3

g Coloni. quibus locatio prima facta est ad nummos.

h Vsurpantes. scilicet eos quos &c. & est argu. contra Pradensem scriptorem, qui facit per suos discipulos scribi: & contra magistrum q facit scholarem pro se legere. Doctor ante lector non pót legere per substitutum.

i Solennitas. quæ à iure est inuenta circa emphyteuticos fundos.

k Attrectare. Idest ad vsum proprium trahere.

l Insitum. quasi inserium: & venit ab insero, inseris, inseui, idest inserere.

Irrigationis.

a Irrigationis. facit ff. de seui. & aqua. l. præses.
b Libertates Dñi, vt coloni. & sic nõ est ¶. ff. ti. 1. l. possesso res. & facit sup. de his qui à non do. l. si nõ do. l. si proprietatē.
c Rationales i. procuratores Cæsaris: vt ff. de modo mul. l. 2.
d Cognouimus. meruerunt. in emphyteusim. & nota speciale, vt teneat colono statū fauore fisci, ne fiscus teneatur ei: vt hic. & ff. de iu. fisc. l. fi. §. patron. alias regulariter ¶. vt ff. loca l. emptorē. & ff. loc. l. si merces. §. j. & de vsufr. l. arboribus. §. t. quæ sunt ¶.
e Super. fundorū. f desertorum.
f Veterani. arando.
g Dirigentes. f. se.
h Ad militiam. i. reuocantur de militia: vt ¶. tit. t. l. 1. & fi. & inf. de agric. & man. do. l. j. & ¶. qui mili. non pos. l. cuia. & ff. de colo. pa. l. 1. & de agri. & cens. l. colonos nulla. & l. eum sane. § caueant. & ne rei dom. vel templ. l. j. & ¶ de ap ma. mil. l. probari. nisi iam sit veteranus, vt subijcit. Et no. quod nõ lo quit de simplici colono, sed adscriptitio, qd patet, quia dicit auitas conditiões. Item ¶. de veter. l. pe. contra.
i Meruerunt. vt qa honeste missi sunt de militia.
k Tela. quæ in militia habuerunt. Acc.
l Vomeris. ista sunt nomina instrumētorū, q̃ sunt in aratro.

DE FVGITIVIS colonis pa. &c.
m Vicunq; paruuli. Itequeter cum sunt pueri separantur à fo lo per patrem ponen tem eū cū aliquo mi lite. idem th si magnus cesserit se à solo, vt ff. mu. t. l. fi. cū suis concor. & ff. de dec. l. honores. §. pen.

autē superfluæ irrogatio nis, a quam vltra cultu ras suas vsurparint, emphyteuticarijs possesso ribus pensiones accessio nesque præbeant.

Manumissio facta de mancipio fundi patrimonialis à non domino, rescinditur per procuratorem Cæsaris. Bar.

II. Impp. Valens, Grat. & Valentinianus AAA.

Libertates quas mancipijs ex fundis patrimonialibus atq; emphyteuticis, qui fundorū nõ sunt dñi, b præstiterint, rationales c huius præcepti auctoritate rescindat.

Emptor fundi patrimonialis tenetur dare colono: quem si expulerit, possessione priuatur. Bartol.

III. Impp. Grat. Valent. & Theodosi. AAA.

Cognouimus à nonnullis qui patrimoniales fundos meruerūt, d colonos antiquissimos perturbari, atq; in eorū locū vel seruos, proprios, vel alios colonos surrogari. Edicti itaque huius auctoritate sancim[e], eos qui deinceps aliquid hu iusmodi crediderint attētandum, hisdem possessionibus esse priuandos

Coloni ad aliquam militiam conuolantes reuocantur ad antiquam culturam. Item milites veterani ad quietem donati, rei rusticæ operam non debent dare. Bar.

IIII. Iidem AAA. Cynegio præf. præto.

Super patrimonialiū e refectione fundorū e dudū nřis est legibus cōstitutū, vt hi q eos colentes solū eorū veterāt, f nūc ad alia se loca dirigē tes, g nunc ad militiā h cōuolātes, ad auitas conditiones, & propria iura reuocent. Ceterum i eos qui castrensibus stipēdijs otia quieta meruerūt, i veterani cōstituti, nequaquam placet tela k in vsum vomeris l ligonisq; conuertere.

TITVLVS LXIII.
DE FVGITIVIS colonis patrimonialibus, saltuensibus, & emphyteuticis.

Coloni patrimoniales vel saltuenses, non obstantib. aliquibus stipendijs quæ promeruerunt, reuocantur ad primæuam culturam agrorum. Bartolus.

I. Imppp. Valent. Theo. & Arcadius AAA.

Vicunq; paruuli m ex municipibus vel colonis patrimonialibus vel saltuensibus, quorum tamen aui ac patres implicati huiusmodi functionibus fuerint, conniuentia militaris officij ad stipendium castrense vel officia diuersa trāsierint: ad munera patriæ, vel ad agrorum cultus cō uentis ducibus, tribunis, ac præpositis reuocentur, neque his stipendia n data prosint. † [†]

Suscipiens vel occultans colonum patrimonialem, pœna hic inserta punitur. Bart.

II. Iidem AAA. Cynegio præf. præto. †

Quisquis colonū patrimonialē o aut sollicitatione susceperit, aut occultatione celauerit, non solum ipsum restituere, sed etiam libram auri pœnę nomine inferre cogatur. PP. viij. Cal. Novemb. Constantin. Honor. N.P. & Euodio Coss.

Omnes adscriptitij ad agriculturam prædiorum patrimonialium, si ad aliquam militiam conuolauerint, reuocantur. Bar.

III. Impp. Honor. & Theod. AA.

Cuiuscunq; p adnotationis, vel oraculi dudum impetrati, vel postea eliciendi authoritate subnixa: omnes quos patrimonialium agrorum vinculis fortuna tenet adscriptos, sub quibuslibet gradibus militiæ, ad prouinciæ moderatoris iudiciū illico sub idonea intercessione mittantur.

TITVLVS LXIIII.
DE COLLATIONE fundorum patrimonialium, & emphyteuticariorum. q

n Stipendia data. vel statuta. ad quod ff. de decu. l. Herenn.
o Quisquis patrimoniale. idē forte l colono credetem. argu. ff. de fun. pat. l. fin. in prin. & sac. l qd not. ff. de ser fug l. quicūque. in fi. Acc.
p Cuiuscunque. facit ff. eo. l. 1. & ff. tit. t. l. fi. cum suis conco & ff. de decu. l. generali. & de agr. & cens. l. seruos.
q DE COLLATIO. ne fundorum patrimonial. & emphyteuticariorum.
Ad quas collationes tenētur isti fundi, dicere vult. Emphy-

† Vide ad hoc lo. d Pla. hic & l proc. institu. & qs ductos debet pes dere: vide pulchre p Abbatē in c. clerici. ex de iud.

† Ex fine hui⁹ tex. no. f. m lo. de Pla. q̃ licet quis probet se datū esse cusse, & solutões datiorum recepisse nõ ꝓpter hoc ꝓbat se conductō datij esse, ni si ꝓbet le gitimē da tum habuisse cū solēnitati bus requi sitis id. q bus in le. tēpora. ff. de fi. istr. & ius hac. fit.

q Co. Th. §. 9. L.

Emphyteuta fundi patrimonialis debet pro parte, qua fundos possidet, munera agnoscere. Bart.

I. Imp. Constantinus A.

EMphyteutica-rij possessores qui mansuetu dinis nostræ beneficio ad extraordinaria minime deuocantur munera: [a] sicut cæteri prouinciales, obsequiū suum itineribus muniendis impendant. [b] Nulla .n. ratione debent ad hoc quod in cōe oībus profuturum est, [c] detrectare.

II. Iidem A. ad Ouiniū.

PAtrimoniales fundos extraordinarijs oneribus, vel mediæ aut tertiæ portionis [d] obsequijs fatigari non conuenit: cùm eosdem & auri [e] speciem, & frumenti plurimum modum constet persoluere: ita vt q violare statuta tentauerit, puniatur. [f]

III. Imp. Iulianus A †

OMnes qui patrimoniales fundos siue communiter siue ex asse retinent, pro his conueniendi sunt ad vniuersorum munerū ad eosdem fundos pertinētium pro rata [g] portione vel in solidum [h] functiōes, sicut vnumquéq; priuatorū [i] necessitas publicæ pensitationis adstringit. D. v. Calen. Apri. Mamer. & Neuitta Coss.

IIII. Imp. Valentinia. & Valens AA.

PLacuit vt emphyteuticorum fundorum patrimonialiumq; possessores, [k] quo voluerint tpe & quantum habuerint. [l] pensionis paratū, dummodo nō amplius, quam in tribus per singulos annos vicibus, officio rationalis adsignēt: ac de suscepto ab eodem securitatem eodem die pro more percipiāt: modo vt intra Ianuarium [m] Iduum [n] diem oīs summa ratiocinijs publicis inferatur: grauissimæ pęnæ subdendo officio, si cuiquam quolibet anni tēpore (dummodo nequaquam numerū ternę illationis excedat) solutionem facere gestienti negauerit suscept. ōis officium: vel si morā fecerit in chirographo securitatis [o] edendo: super quo possessores, aut procuratores, vel magistratus, aut quicunq; in locis fuerint qui conficiendorum actorum habeāt potestatem, conueniat contestari: vt & de officij insolentia constet, in quo [p] exercēda vindicta est: & his possit esse cōsultū.

V. Impp. Arc. & Ho. AA.

PEr oēs prouincias patrimonialiū fundorum ab ordinarijs [q] iudicibus canon exigat: & quicquid exactū fuerit dirigatur. [r] Sciant vero memorati iudices nihil sibi ex priuatæ rei canone, vt ex eo quod ex hisdem titulis contigerit, ad necessitates alias transferendum: nisi maluerint grauissima seueritate eorum licentiam coerceri.

TITVLVS LXV.

DE FVNDIS REI PRIVATAE, [a] & saltibus diuinæ domus.

Fisco alienante rem non potest res auocari, sed perpetuo penes ipsum vel eius successores debet res permanere. Bal.

I. Imp. † Constantinus A.

VNiuersi cognoscant has possessiones, quas de fisco nostro compararuerunt, seu comparant, nullo à nobis iure retrahi, [t] sed propria firmitate possessas, etiam ad posteros suos dominij perpetui durabilitate dimitti.

[a] EMphytheuticarij. Munera non suo fauore, sed fisci, vel principis, vt ff. de iu. immu. l. semp. §. conductores. & facit ₰. de agr. & cens. l. 1.
[b] Impendant. facit ₰ de sac. san. ecc. l. ad instructionem. & de mu. pa. l. 2. & ȷ. de pri. do. Aug. l. absit.
[c] Profuturum est. aliàs prodest. sic in auth. de non alie. §. quia verisimile. & h.
[d] PAtrimoniales. Tertiæ portionis. q. d. soluat tertii. e. in de collatiōe fundorū patrimonialiū & emphyteuticariorū, qd' soluerūt alij. sed certe aut totum, aut nihil, vt ₰. de ann. & trib. l. 3 & certe nihil: vt hic dicit.
[e] Auri. vt ₰ de mu. pa. l. 3. Ac.
[f] Puniatur. pęna est ₰. de excu. mu. l. euidenter.
[g] OMnes Pro rata cum communiter possidet.
[h] In solidum. quando ex asse et nn. pertinentium. nam nō extra ordinē vocantur, sed ordine, vt ₰. l. proxi. & ₰ de excu. mu. l. euidenter.
[i] Priuatorum. facit ₰. de mu. pa. l. 2. & de ann. & tri. l. oēs. & l. fi. & de allu. l. 2. & ₰. sine cen. vel reli. l. fi. & ȷ. de col. fū. pa. l. fi.
[k] PLacuit. Possessores. i. qui habent ius emphyteusim pdta principis, vel à principe ps habebat ab alio ius emphyteusim, vt ₰. d. ffon. pa. l fundi.
[l] Habuerint. contra ff de v'u. l. tutor. §. Lucius. sed dic, vt ff. si cert. pet. l. quidam.
[m] Ianuarium. est dies hic circa mediū Ianuarij.
[n] Iduum. genitiuus pluralis oum. etc., & substantiuum.
[o] Securitatis q̄ comprehendat inferentis nomen, diem, & consulē, mensem, causam, & summā, vt ₰. de spo. pu. l. 1. & si fundus esset priuatus, hanc apocham debet emphyteuta dare dño, vt ₰. de in. emphyt. l. 2.
[p] Quo facit ff de so. l. qui decem. & l. si debitor. & ₰. de susc. l. 1. & ff. de act. & oblig. l. quod quis.
[q] PEr omnes. Ab ordinarijs. præsidibus, vt ₰. de mo. mul. l. eos.
[r] Dirigatur, vt ₰. de fru. vt conf. l. fi. & ₰. de his quę ex pu. col. illata sunt. l. fi. & de his qui ex pu. ra. l. 1. & 2 & de exact. trib. l. 10 fiscalibus.

[a] DE FVNDIS rei priuatæ &c. Idest fiscalia, quę propriæ & priuatæ principis dicuntur, vt ff. ne quid in loco pub. l. 2. § item hoc.
[t] VNiuersi. Retrahi. nisi aliquid deficiat precio, vt sup. de vend. rer. ci. l. fi. & facit ad legem istā ȷ de diue. præ. l. 4. & ₰ de fun. pa. l. fi. & de debi. ci. l. fi. in fi. & ₰. ne fis. tē quam veo euin. l. 1. & 2 & de quadr. pręscri. l. pe. & fi.

† Co. Th. 11. 19. 2.

† Imp. Cōstantini edictū ad Cōstantinopolitanos ita scriptum reperi in vno manuscripto. Cōt.

II. Impp. Valenti & Valens AA.

HI quos commoditas priuatæ rei prædiorum ad ea postulanda solicitat, [a] adeant tuę dignationis [b] officium, & modũ suę deliberationis indicent per libellos: certumque habeant, q̃ vnaquæque villa [c] cum eo onere vel forma cui nunc habetur obnoxia, ad noui domini iura migrabit: vt si quid adiecerit sumptus cura vel solertia, q̃cquid mãcipiorum vel pecoris accreuerit, capitationis aut canonis augmenta non patiatur, [d] † sed solis dominis hæredibusque dominorum sit cessura felicitas. Si quis autem in annis singulis non soluerit debitum [e] ex re ipsius: quod in reliqs remansisse claruerit, sine aliquib. dependere cogetur inducijs. Sanè si quem postea minus idoneum factum esse constet, nec ita vt expedit, rationem reddere pensionis res quas ex nostris reb. acceperat, [f] ad alium idoneum iure quo sancimus [g] trãsferentur: nec tamen decoctoris cuiusque reliquis qui nouus accedit, onerabitur. [h]

III. Impp. Grat. & Valentinianus AA.

QVicunq; possessionẽ rei priuatę nostræ acceptã suo noie, [i] vel iure perpetuo [k] vel titulo conductionis [l] ei crediderit esse tradendã, qui pensare vtilitatẽ patrimonij nostri soluẽdo non valeat: is pro eo quẽ succedaneũ surrogauit, ppetuæ solutioni statuatur obnoxius. [m]

IIII. Iidem ad Orebiũ.

VNiuersi [n] fundi tẽplorũ, ad rõnaliũ [o] rei priuatæ solicitudinẽ curamq; pertineant: atq; ab his anniuersarijs solutionibus postulatis, [p] peculiari [q] (vt semper fuit) studio defendantur.

V. Iidem ad Nebridiũ.

VSus aquæ, quæ fundorum nostrorum vtilitatib. seruiebat, plurimorum dicit vsurpatione sublatus: idq; procuratorum conniuentia vel dissimulatione perfectũ, [r] vt agrorũ fertilitas destituta, nullos fruct⁹ cultorib. præstet. Quia igitur satis iniustum est statum florẽtis ante patrimonij, aridę sitis molestia fatigari: ad meat⁹ pristinos [s] vniuersum aquæ motum tpis pscriptione submota, præcipimus reuocari.

VI. Imp. Arcad.

EVm q collegio, vel [t] curiæ, vel burgis, cæterisq; corporibus p 30. ann. sine interpellatione seruierit, res dominica vel intẽtio priuata [t] non inquietabit, si colonat⁹ vel inquilinatus qõnem mouere † tẽtauerit: sed in curia vel in corpore, in quo seruierit, remaneat.

VII. Impp. Theo. & Valen. AA. ad Eudoxium.

NEmo dempto canone [u] ad cõparationẽ dominicæ [x] possessionis accedat. Quod si quis in posterũ ad interdictũ contractum accesserit, eum volumus precia [y] perdere perpetuo: nec expensarum vel melioratæ rei fructuum [z] exactioni compensationem opponere: nec temporis sibimet contra nostra cõmoda præscriptione (ea-

---

a HI quos. Solicitat. quia videt eis expedire habere l amphyteusim prædia principis.

b Tuæ dignationis. aliàs dicationis. & præsidi loquitur.

c Villa. est in emphyteusim danda, sic dicta secundùm M. à continuatione limitis.

d Non patiatur. sic S. de prædi. na. l. 2. & de aliu. l. fin.

e Debitum. scilicet pensionis.

f Acceperat. i. prædictam emphyteusim.

g Sancimus. hac l. scilicet. sine diminutione veteris mercedis.

h Onerabitur. idest non grauabitur nouus emphyteota reliquis non solutis à primo qui fuit decoctor. i. deminuitor pensionis, decoctio enim deminuit. & facit S. de censi l. fin in princ. cõ si. Sed 5. ff. de pub. l. imperatores. Solu ibi in conductione vectigalis: hic in alia. vel illa secundum hanc intelligitur. vel ibi concedit ab eo qui pduxit hic ab eo q auferendi & dandi ptãt habeat. Vel hic auctoritate principis, ibi vero non. & facit S. de fun pa. l. fundi. & l. hi. Acc.

i QVicunq; Suo noie. possidẽdam, sibique habendam.

k Perpetuo. i. emphyteutico.

l Conductionis. s. temporalis.

m Obnoxius. sic S. de prædi. naui l. fi. & in Authen. de man. prin. §. non permittas. colla. 3. & ff. de pact. l. inter.

n VNiuersi. quidam habent hic rubricam superiore n. Acc.

o Rationalium. i. procuratorum Cæsaris: vt S. de modo mul. l 2.

p Postulatis. vel dicit de his quæ debentur ex prædijs templorum principi vel fisco. ad quod in Auth. de eccle. tit. §. ad hęc. colla. ix. vel quæ pensio debetur templo.

q Peculiari. idest præcipuo, & facit xj. quæstio. 1. c. si tributa Acc.

r VSus. Perfectum. repete dicitur. Vt. &c. consecutiue. sic & supra de obse. l. si manumissori.

s Pristinos. facit supra de serui. & aqua. l. si manifeste. & l. præsc. & de aquæducta. l. diligenter.

t EVm qui. Priuata. quia sic priuati colonus. & facit supra de agrico & censi. l. cum satis §. primo. & de decu. l. eum. Sed contra supra de agrico. & censi. l. cum. cimus. § illud Solu. ibi per agnatos loquitur. Item contra supra ne rei do. vel tempo. l. 1. Sed ibi de iunge tempori, vel h. e speciale.

u NEmo dempto canone. idest hoc pacto vt nõ teneatur emptor soluere canonem. Et no. q̃ hic tangit vltimam partem rubricę secundùm M.

x Dominicæ. & imperatoris ex qua ipse imperatori soluebat alij canonem, vel pensionem: vt supra de fun pat. l. fundi. & sui officiales vendunt dicto pacto. & caeipe possessiones positas per Orientem &c. quæ nec saluo nec dempto canone possunt alienari: vt S. de fun. patr. l. pen.

y Precia nisi fuerit stipulatus: vt supra commu de lega. l. h § si. item contra supra ne si. ha. me. l. prima. & fina. in fin. Solu. vt ibi. Accursius.

z Fructuum. si habes fructuum, planum est: quia procu.

Cæsa-

---

† Secus esset, si cũ Dei pulsione: vt i c. quanto. iũcta glo. si. ex de censib. vbi d̃ hoc.

† Imo si sit, inq. Alex. hic.

† Aliàs opponere.

Cęsaris rem cum fructibus vindicat: vt Ꝭ. de fi. instr. & iu. ha. fisc. l. 1. Si habeas fructum dic, idest meliloratio rei nō inducit compensationem exactioni. s. fundi. & impropriè dr cōpensatio s canonis. & sic stabitur Ꝯctui volētis decipi: vt Ꝭ. de transac. item ꝯ ꝟ. de di. par l. pen. in prin. solu. vt ibi.

[a] Vetustatis. s. xl. ann. opponanda tam petitioni rei, quàm canonis: quia hic non agitur de canone tributorum: sed de canone fundorū rei priuatę principis. & sic non ob. Ꝭ. de ꝑscrip. xxx. ann. l. competit.

[b] Celebratus. per id officium.

[c] Valitura. facit Ꝭ. de preci. impe. offe. l. nec damnosa. & si ꝯ ius vel vtil. publi. l. fin. & de cano. frumen. vrb. Ro. l. 2. & ꝟ. tit. 1. l. 2. item facit ad l. Ꝭ. ne rei do. vel tem. l. 2. & ꝟ. de prædijs tamia. l. 2. & Ꝭ. de fun. pa. l. fin.

* Tamia ex. l. meo m̄ nulett p̄ cst dominicæ.

DE FVNDIS ET saltib. rei dominicę.

[d] Si q Greges. quot animalia gregē faciant, ff. de abigeis. l. oues

[e] Alienus. idest extraneus.

[f] Vendicentur. scilicet greges.

[g] Conniuentia. idest consensus.

[h] Eos procuratores. & facit Ꝭ. de pasc. pub. l. 2.

[i] Si qua Occupauerit. alio emphyteuta tenente. Accursius.

[k] Iura s. ad primum emphyteutā, & ꝯsuetū censum. Acc.

[l] Longi tpis. s. al. an. ꝑscriptio noceret, qa hic non agitur de canone rei dñicæ, qui tollit ꝑscriptione, vt Ꝭ. tit. 1. l. fi. canō. n. tributorum nulla tollit præscriptione, nisi

* Pal. domorum. C. Th. 10. 1. 15. Hæc lex iā semel fuit posita sub tit. de rei dominicæ vel templorum.

cepto vetustatis [a] auxilio) blandiri: palatinū etiā officiū quoquo mō pctē eiusmodi fuerit celebratus, [b] vel si talē petitionem instruxerit, quinquaginta pōdo auri pœnę nomine inferre priuato nostræ mansuetudinis ærario: nulla liberalitate nostræ clemētiæ, nulla sanctione cōtra tanta rei priuatæ commoda valitura, [c] licet adnotatio, vel diuina pragmatica sit, quæ contra vetita canonem vendere concedat, vel pœnam palatino remittat officio.

TITVLVS LXVI. DE FVNDIS ET SALtibus, rei dominicæ. [d]

Immitens animalia in pascua principis animalia perdit: procuratorque fisci qui hoc consentit grauissime punitur. Angel.

I. Imppp. Valent. Theo. & Arcadius AAA.

Si quis ouium, vel equarum greges [e] in saltus rei dominicæ alienus [f] immiserit, fisco illico vindicentur. [g] Quòd si venalis procuratorum cōniuentia [h] vt id deinceps tentetur admiserit: eos [n] grauissimo iubemus supplicio subiacere.

II. Impp. Arcad. & Honor. AA. ad Paulum comitem dominicæ rei. *

Si qua loca ad sacrum dominium pertinentia cuiuslibet temeritas occupauerit, [i] secundum veteris census fidem in sua iura [k] retrahantur: rescriptis per obreptionem impetratis, & præscriptione longi temporis, [l] & noui census præiudicijs, [m] in hac causa submouendis. Neque enim aut precatio colorata, aut incubatio diuturna, aut nouella professio [n] proprietatis nostræ priuilegium [o] abolere poterunt.

TITVLVS LXVII. DE AGRICOLIS & mancipijs dominicis, vel fiscalibus † rei publicæ vel priuatæ.

I. Imp. Constantinus A.

Nullus oīno originalis colonus rei priuatæ [p] nostræ ad aliquos honores, vel quę libet alia ciuitatis munera deuocetur. Non enim ciuitatū ordinibus, & cæteris, ex quib. pro multitudine fieri nominationes oportet, per omnia florentibus [q] hæc suprema præsidia iniuriosa nominatione [r] descendendum est.

II. Idē A. Ianuario PP.

Colonos nostros, [s] qui priuati [t] sunt vel ad ratiocinia gerenda, [u] vel ad colendos agros idonei, retrahi [v] iubemus, ac tantum colendis [x] nostris rebus addici: quinetiam in posterum obseruari [y] ne quis eorum rem priuatam cuiusquam gerendam, aut aliquid administrandum suscipiat.

III. Idem A. ad Equitiū magistrū eqtū & peditū.

Serui atq; coloni, & eorum filij vel nepotes, vel quicunque de fundis ac possessionibus nostris clanculo ad officia cōuolauerint diuersa: reddantur, etiā si armatæ habuerint sacramenta militiæ, [z] Nos enim etiam eos

in casu: vt Ꝭ. de præscript. xxx. an. l. competit & de fun. pa. l. fi. § h. M.

[m] Præiudicijs. idest vt noui non præiudicent veteribus.

[n] Professio. arg. ꝯ eos qui occupauerit de terras comitis Hugonis. & impetrauerit rescripta per obreptionem.

[o] Priuilegium. maioris cēsus & facit Ꝭ. ne rei do. vł tēp. l. fi. & Ꝭ. tit. 1. l. 1. & l. fi. & l. vsus & Ꝭ. d aquæ du. l. diligenter. & dic priuilegium abolere potuerunt.

† In scriptis aliis exem. leg. fiscalibus, siue rei priuatæ, sic in meo, recte. Cōn.

DE AGRICOLIS & mancipijs &c.

[p] Nulli° priuatæ. q. eadem est, quæ & fiscalis M. ar. Ꝭ. de offi. co. rei priu. l. 1. & Ꝭ. de fun. rei priua. no. in rubr. & ff. ne quid in lo. pub. l. 2. §. hoc interdictū. item idē de colono priuati: vt supra de agr. & cens. l. originarios. facit supra de mā. & co. l. fi.

[q] Florentibus. innuit quòd si alicubi sit copia, ad hos descendendum est. idē videtur de minorib. xxv an. vt supra qui æta. l. 2. & de decu. l. eos qui. & de mu. & ho. l. vt gradatim. §. 1. & 2. & l. honor. §. fi. Acc.

[r] Nominatione. aliàs nominatione: & aliàs denominatione.

[s] Colonos priuati. s. patrimonij nostri.

[t] Gerenda. intra domum.

[v] Retrahi. si ad aliorum vsum iuerunt.

[x] Colendis. i. administrandis in agro vel alibi.

[y] Obseruari. iubemus. repete. & facit supra de man. & colonis. l. fi.

[a] Serui. Militiæ. nisi peractis stipen-

discingi ᵃ iubemus, ac reddi, qui ꝓtectorū fuerint nomen adepti.

IIII. Imppp. Gratia: Valent.& Theo. AAA. ad Floruin.ᶜ

E Xingenuo & colonis ancillisq; nostris natos natasve origini, ex qua matres eorum sunt, facies deputari. ᵇ.

V. Imppp. Val. Theo. & Arcad. AAA.

D Ominicos colonos neq; ad descriptionē ᶜ patimur deuocari, neq; extraordinarias ᵈ pati functiones: maximè cum aduersus cōsuetudinem memoratis onera dicantur inferri.

VI. Impp. Theodosius & Valent. AA.

Q Voties alicui colonorū ᵉ agrū priuati patrimonij nostri placuerit venūdari: nō vnus tātū, q̄ forte ꝯsortib. suis grauis ac molest' existat, sed alij quoq; duo vel plures ex simili origine ᶠ ac iure veniētes, in supradicta emptione socientur.

TITVLVS LXVIII.

DE PRAEDIIS TAmiacis, ᵍ & de his qui ex colonis dominicis alijsq; liberæ conditionis procreantur.

Natus ex vno parente tamiaco, & altero libero, tamiacus est: natus autem ex adscriptitio, vel ex seruo alieno, & ancilla dominica, vel adscriptitia vel ex. serua priuati, & ex colono vel seruo dominico, semper sequitur conditionem parentis liberi. Bartol.

I. Imp. Zeno. A. Chiferoti PP.

S I liber ʰ colon' vel colona libera tamiaco vel tamiacę matrimonij iure copuletur: filij vel filiæ ex huiusmodi ꝯtubernio procreati vel procreatæ colonis dn̄icis annectent. si aūt adscriptitius vel seruus alienus colonā vel ancillā dn̄icam ⁱ ducat in vxorē, vel adscriptitia vel ancilla colono vel seruo nubat dn̄ico, ⁱ & ex hm̄oi cōiūctionib. nati sunt liberi: veterū legū ius tenere sancimus. ᵏ

II. Idē Sebastiano P.P.

M Eminim' pragmaticā sanctionē iussisse ˡ fundos tamiaci ᵐ iuris in ꝓuincijs positos, necnō et possessionē Gomatici ⁿ * saltus sub certa forma (saluo.s.canone ᵒ & tributarijs collationib. hīdē p̄dijs impositis) volentib. distrahi, ᵖ quatenus qcquid ex precijs memoratorū fundorum possit restitui, publico inferat. Sed licet p eādem sanctionē hm̄oi venditionum ꝯtib. plenissima delata sit cautio, attamen perpetuæ emptionis securitati consulētes, huius etiam perpetuæ cōstitutiōis auctoritate muniri eosdē emptores præcipimus.

TITVLVS LXIX.

DE DIVERSIS PRAEdijs vrbanis & rusticis templorum & ciuitatū & omni redditu ciuili.

Aedificans in solo publico debet soluere debitam pensionem pro aedificio, si expediat reipublicæ, aliàs ipsum solū cum aedificio vindicatur. Bar.

P I. Imp. Iulianus A. Attico.

Ro ædibus, quas nōnul-

Codex.

---

stipendijs meruerit, ouia veteranorum. vt supra de man.& coll. l. fina.

ᵃ Discingi. No. discingi. nā cingitur cū fit miles: vt ff. d mil. test. l. pen. & facit. ff. na rei do. vel temp. l. 1. & 3. & de ser. fugi. l. fin. & de colo. fugit. l. 1. & 3 & de colla. fund. pat. l. 1. & 2.

ᵇ E X ingenuo. Deputari. excepto eo quod dicitur de colono qui iūgitur tamiacæ: vt infra titu. 1. l. 1. M. & facit sup de decu l. nati. & de agric. & cen. l. mulier. & l. ne diutius. & l. fin. & supra de marileg. l. hi. qui

ᶜ D Ominicos. Descriptionem. species illationis e vs ff. de impo. lu. descri. l. 1.

ᵈ Extraordinarias. vt ff. de col. fun. pa. l. 1. & ꝭ. de priuile. do. Aug. l. ti

ᵉ Q Voties. Colonorum. nostrorum.

ᶠ Origine. non admittitur quilibet ad emendum. sic ff. non lice. habi. me. l. 1. & in Auth. de col. §. fin vero. Sed arg. contra supra de contrahen. empt. l. dudum.

ᵍ DE PRAEDIIS tamiacis &c.

Quidā dicunt debere scribi de prędijs dominicis nō tamiacis, in hac rub. & hoc ex eo probatur, quod subijcit e & de his qui &c. ergo in l. 1. dicatur dominico, vel dominicæ, non tamiaco vel tamiacæ. & in vlti. fundos dominici iuris, non tamiaci: secundùm P. quod nihil est. Vel dic secundùm Io. tamiacis. s. prædijs in quibus sunt cellulæ. Vnde tamiacus, idest cellarius e aliàs cellularius. tameion enim Græcè, Latinè dicitur cellarium. Vel aliter prædia empta erant, vt canonem redderent inter cellulas secundùm Ioan & eorum coloni dicuntur tamiaci, idest dominici coloni: quia dicta prędia erant Impera toris.

ʰ S I liber. aliud in seruo vel adscriptitio: vt ꝭ. in l. fin. Acc.

ⁱ Dñico: per hoc ꝓbatur nō debere scribi tamiacum secundùm P. & nos. prout accidit colono, est speciale: vt supra de ser. fugi. l. fi. Accur.

ᵏ Sancimus. vt sequatur matris cōditionem. vt & ff. titu. 1. l. ex ingenuo. cum suis concor. quod in casu primo huius l. non contingit. item est argu. ꝭ. ff. de ser. fugiti. l. fi. Solu. ibi in liberis. Accur.

ˡ M Eminimus. Iussisse. q̄d habemus.

ᵐ Tamiaci. expone vt in rubri.

ⁿ Gomatici. l. salteus laboribus ad fertilitatem deducti: gomos enim Græcè, Latinè labor. Alij habent canonici, idest præstantis ordinariū canonem. canon. n. Græcè. Latinè ordo. vnde canonici: quia ex ordine nominatorum ibi sunt positi secundùm M.

ᵒ Canone. de hoc canone fit mentio supra de colla. do. & ff. de sacrosan. eccle. l. placet.

ᵖ Distrahi. sibi subaudi. hoc fallit in his patrimonialibus qui per Orientem sunt: vt supra de fund. pa. l. pen. & facit infra ti. 1. l. 1. & l. eos. & l. si quis & ꝭ. titu. 2. l. fina. & supra de fun. rei priua. l. 1. & l. fina. Accur.

DE DIVERSIS prædijs vrba. & rustic. templorum & ciuitatum & omni reditu ciuili.

P Ro ædib.

KK Cogan-

ᶜ Aliàs sidē. AA. ad Florentinum.

ᶠ De tamiacis p̄dijs pulchra Alc. hic, & Pyrrhus. ff. ad ti. de fun. rei priua.

Pro inclusis, meus liber habet ꝓpositio sacri. forte deest verbū patrimonij. Contium.

ᵍ Tamiacū, & sic deinceps.

* Gonachetici seu agonothetici mailit Alci. hic. Pyrrhus gomaticij vel asserere. ff. ad titu. de fun. rei priua. vide Cuiacium hic.

li in solo reipublicæ extruxerunt: placitã præstare pensionem cogant. [a]

II. Idem A. Secũdo P.P.

PAmphyliæ [b] & ciuitates, & quæcunque aliæ, [c] quicquid sibi acquirant, [d] id firmiter habeant.

Tertia pars canonis, qui redigitur ex fundis vel locis reipublicæ, sufficit ad restaurationem murorum. Bar.

III. Impp. Arcadius & Honorius AA.

REstaurationi mœnium [e] publicorũ tertiam portionem eius canonis [f] qui ex locis fundisve reipublicæ annua præstatione confertur, certum est satis sufficere.

Emptor reipublicæ vel templorum ipsam perpetuò possidebit: nec ab eo potest auelli, licet alius offerat meliorem conditionem. Bart.

IIII. Iidem AA.

EOs qui auctione [g] prima fundorum iuris patrimonialis, siue templorum possessores effecti sunt, vel fuerint, firmum [h] dominium tenere decernimus, ne vlterius vacillet vniuscuiusque possessio, sed teneat quisq; ius proprium qđ dato precio roboratum est, vel fuerit.

Emptio rei emphyteuticæ fiscalis facta à priuato, vel etiam a ciuitate sub pactione teneatur ad canonem, tenet: sed pactum est irritum. Barto.

V. Imp. Valentin. A.

SI qui [i] ex titulo donationis vel emptionis, siue ex alio quolibet titulo possessiones, vel domus, vel ergasteria [i] iuris duntaxat ciuilis, [k] huius iuris esse verè probantur, cuiuslibet ciuitatis, & præcipuè huius [k] æternæ vrbis cui maiorem debemus fauorem, tam ciuilis, [l] (vt dictum est) iuris, quàm etiam agonotheticas [m] possessiones, à consulatu Ausonij & Olybrij, dempto ciuili canone acceperunt: eos impositum eis [n] canonem iuxta fidem publicorum monumentorum ciuitatis, ad quam eædem res pertinuerunt, præbere iubemus. Nam si priuati iuris debita [o] non patimur denegari, multo magis præbẽda sunt ciuitatibus quæ iure debentur, cum sufficiat possessoribus, quod apud eos dominium [p] in perpetuum ex nostra liberalitate permaneat. Si quæ tamen possessiones iuris ciuilis canonẽ priuatis largitionibus [q] in præsenti præbent, vel nunquam ademptum, [r] vel postea impositum: [s] ad hanc iussionẽ non pertinebunt, sed priuato ærario canonem quem nunc agnoscunt, inferre ex more debebunt, dominio firmiter apud eos successoresq; eorum & detentatores pari modo permanente.

VI. Imp. Zeno A.

HAnc in perpetuum [t] valitura lege sancimus Nicensium [u] ciuitati, [*] seu habitatoribus eius tam ius exactionis quadraginta [*] solidorum annui canonis ciuilis redditus ad suam patriam pertinentis, & possessoribus, idest Callimacho & Eliburno, necnon Emptorio & Veratorio cum Epotio [*] eorum [x] sub territorio Apamenæ ciuitatis constitutis, ex nuper lapsa tertia indictione [y] cum ipsa [z] restitui: quam [a] si quid ex quo sanctio Martiniani diuę me-

[a] Cogitur. si hoc publicè expediat. aliàs vindicentur in publicũ p præsidẽ: vt ff. de ope. pub. l. si legatũ. §. fi. & facit. ff. ne qđ in loco publi. l. 2. §. si quis neminem.

[b] PAmphyliæ. alias Pamphylæ. & est nomẽ prouinciæ: aliàs incipit, etiam ciuitates.

[c] Aliæ. s. ciuitates. vel dic aliæ. s. villę vel personæ. Acc.

[d] Acquirant. Instè tamen. & facit j. de hære. instit. l. hæreditas. & de leg. 1. l. ciuitatibus. & j. de fon. rei priua. l. 1. & ff. ad Trebel. l. omnibus.

[e] REstaurationi mœnium. ciuitatum vel castellorum: quod fieri debet cõsulto principe: vt ff. de re. diui. hanc tepen §. muros.

[f] Canonis. i. annui tributi fisco præstandi: vt j. de ope. pu. l. ne splendidissimæ & de vecti. l. fi. & in authen. de col. §. iubemus nullam. coll. 9.

[g] EOs qui auctione. i. acceptione per emptionem: vt j. i. fi. & sic p actu non pro iure ponit nomen auctionis. sic in auth. hoc ius porrectum. j. de sac. san. eccle.

[h] Firmum: quia non est locus adiectioni in patrimonialib. seu templorũ possessionib. sed solũ in causis fiscalibus: vt inf. de vend. re. ci. l. j. vel potest dici, vt in patrimonialibus sit locus adiectioni sed nõ nisi semel: & hoc colligitur in eo, qđ dicit prima auctiõe: ad quod facit. sup. de fun. rei priua. l. 1. Accurs.

[*] Quod gl. hic dicit. s. q nõ est locus auctioni s. venditione actũ templorũ. est correctũ per auth. hoc ius porrectum j. de sac. sa. ecc. in lo. de Pia. hic.

[i] SI qui. Ergasteria. acceperint, quod est j. s. ab alio priuato.

[*] Sumpta ex Nouel. In Martiani de prædijs ciuitatũ omniũ q hodie extat liberatio Alandi.

[k] Huius. s. Constantinopolis.

[l] Ciuilis. ex qua redditus præstari debet.

[m] Agonotheticas. expone: vt j. de fun. rei pri. l. fi.

[n] Eis. possessoribus.

[o] Debita. i. quod debetur priuato.

[p] Dominium in perpetuum. Contra j de fund. rei priua. l. fin. vbi aufertur possessio. sed ibi in pdio Cæsaris: hic ciuitatis.

[q] Largitionibus. i. camera principis.

[r] Ademptum. canonem dico nunquam ademptum per pactũ ab emptore: quia nõ posset: vt j. de fun. rei priua. l. fi.

[s] Impositũ. postquã nouus possessor accepit, facit j. de lo prędi. ci. l. fin. & de fun. rei priua. l. 1.

[t] HAc in perpetuum. Martianus concessit ciuitati Nicenensium, & quibusdam nobilib. de territorio Apamanæ ciuitatis, vt ð redditu seu canone, qđ soluere debebant, dicta ciuitas exigeret sibi certam summam q priuilegiũ à certo tempore malè obseruatũ eis reparat Zeno per l. istam.

[u] Nicensium. ciuitas est in prouincia Syriæ secundùm P.

[x] Eorum. forte nepote.

[y] Tertia indictione. ex quo tempore non fuerit eis obseruatũ.

[z] Cum ipsa. s. Apamena ciuitate, quæ erat subdita Nicen. vel dic cum exactione.

[a] Quam. hoc respicit superius. Acc.

[*] De Nicæa intellige, metropoli videlicet Bythyniæ, sub qua fuit Apamea.

[*] Aliàs quadringentorũ.

[*] Forte equitio, vel enthecio Cuiacius hic.

Cuius

moriæ lata est, ad eiusdē ciuitatis [c] præiudicium gestū est, infirmari, & qđ ex eadē ꝓuisione ciuitatibus delatū, interea qualibet occasione minutū ē, ex auctoritate constitutionis nr̄æ serenitatis eisdē ciuitatibus [b] redhiberi ita vt nec iudicaria auctoritas, nec imperiale rescriptū, quacunque videlicet adiectione munitū, sepedictæ generalis legis vires posit infringere. Quod si quis aliter fecerit, pœna graui plectetur.

TITVLVS LXX.

DE LOCATIONE prædiorum ciuilium, [c] vel fiscalium, [d] siue templorum, [e] siue rei priuatæ, vel dominicæ.

Prædia principis, quæ in perpetuum locātur, sunt locāda diuitibus, & alijs cū fideiussoribus idoneis & officialis prædicta negligens, de suo resarcit omne detrimentum. Bal.

I. Imp. Grat. Theodo. & Arcadius AAA.

Diui patris nr̄i aperta præceptione cauetur, fūdos ex re priuata nostra ita tradi perpetuarijs, [f] vt periculo collocantium officiorūque [g] tradantur. Neque enim quicquā potest ex deuotionis plenitudine vacillare, si apparitione [h] iudicaria & fundi idoneis attributi sunt, & inde fiscalis indemnitas idonea fideiussione [i] est munita: quorum si alterū, vel vtrūque neglectū est: quæ ex hoc titulo pēsitatio canonica desideratur, ex officiorum facultatibus seruetur. [k]

A colenis ꝑpetuis fundorū publicorū nō auferuntur fūdi, *licet alius meliorē offerat conditionē. Ba.*

II. Iidem AAA. Nono.

Fundi reipublicæ ab his qui nec titulo cōductionis [l] eos detinent, quiq; meliores cultu patrocinante reddiderint; nec nostra iū quidē sanctionum [m] (si forte quispiam per surreptionē meruerit) nutibus auferant iuxta legem veterem: [n] semel tantum licentia faciēdæ adiectiōis indulta.

Subhastatio locatione ꝑpetua fundorū publicorū ita vendicat sibi locum sicut in venditione. Bart.

IIII. Impp. Honorius & Theodosius AA.

Loca omnia fundive reipublicæ, ꝓpositis prius licē:er edictis, [o] dehinc vbi in eum canonis modum, contendentium augmento succreuerint, vt extendi vltra, aut superari alterius oblatiōe nō possint: perpetuariis conductoribus [p] locentur.

Si finita locatione conductor primus offert tātum quantum nouus, in locatione præfertur. Bar.

IIII. Iidē AA. Mineruio.

Congruit æquitati, vt veteres possessores [q] fundorū publicorū nouis conductoribus præferani: si facta per alios augmenta suscipiant.

Prædia domus Augustalis in perpetuum locata, ad alium non possunt transferri sub aliquo prætextu, quandiu pensio soluitur: & comes rerum priuatarum contrafaciens punitur. Item prædium Augustale princeps potest donare ei cui locauerat in perpetuum vel ad tempus. Item primus conductione finita, si offert tantum, alijs præfertur: si vero rem conduxerit in perpetuum, omni tempore est securus. Bar.

V. Impp. Theodosius, & Valentinia. AA.

Prædia † domus nostræ si semel iure perpetuo, [r] vel nostra ꝑceptione, vel

[a] Ciuitatis Nicen. Accur.

[b] Ciuitatibus prædictis duabus, qbus & alia priuilegia data fuerant à Martiano. Et est hæc l. arg. pro priuilegijs renouandis: vt in authē. de hære. & fal. §. 1.

DE LOCATIONE prædiorum &c.

[c] Ciuilium. s. cuiuslibet ciuitatis: vt s. tit. 1. l. 1. Acc.

[d] Fiscalium. hæc nō debent locari minoribus. itē cōductor nihil debet extende exportare, vt ff. de iur. fis. l. in fraudem. §. fi. & §. penu. Accur.

[e] Templorum. ex hoc titu. & eius legibus videt posse colligi, ꝙ sicut prædia reipubli. seu ciuitatæ possunt locari in perpetuū, idest dari in emphyteusim: sic templorum. quod noua constitutione prohibitum est: vt in authent. de alie. & emphyt. §. locationes. colla. ie. vbi non vltra extr.an. & in alijs venerabilibus domibus. sed dic ꝙ potest etiam in ꝑpetuum: vt not. in authen. de non alie. §. necnon illud. col. 2.

[f] Diui. Perpetuarijs. .s. colonis.

[g] Officiorum. i. officialium colonorum &c. Accur.

[h] Si apparitione. s. iudice cum suis apparitoribus: qui & discussor dicitur.

[i] Fideiussione si tamen haben: sufficiētia prædia: vt s. de omn. ag. deser. l. quicunque. & de fun. pa. l. quicunque. Acc.

[k] Seruetur. facit s. de fun. rei priua. l. quicunque. s.

[l] Fundi. Conductionis. simplicis temporalis. nam tunc posset auferri primo, alio plus offerente: vt infra. l. fi. §. si vero pro tali. quod hic non licet post contractum vt hic, & infra l. fin. sed nec locabitur. sed tempore contractus sic. vt in fi. huius l. & infra l. prox. tenebatur ergo in emphyteusim. & facit ff. de iure fi. l. 3. §. diui fratres.

[m] Sanctionum. i. priuilegiorum, quæ sanctiones perfonales dicuntur, vt inst. de iur. na. §. planè.

[n] Veterem. quam non habemus. sed permittebat alium plus offerre tempore contractus, non postea: vt in princ. l. dict. Et no. ꝙ sufficit semel. sic s. de iure deli. l. fina. §. sed quia. Item facit s. de ven. re. ciui. l. 1. & de fide instru. & iur. hastæ fisc. l. si tempore. & l. quicunque. & ff. ad muni. l. Lucius. § fin & supra de mune. pa. l. 2. & 3.

[o] Loca. Edictis. forte xx. dierū formam, quæ est supra de sacrosanc. ecc. authent. hoc ius porrectum. & supra l. proxi. cum suis similibus. Acc.

[p] Conductoribus. s. emphyteuticaris.

[q] Congruit. Possessores. i. decētatores. nam de conductore temporali dicit, non perpetuo emphyteuta: vt j. l. fin. §. sed nunc. & §. si vero. & facit. supra de in diem addi. l. licet. & l. necesse.

[r] Prædia. Perpetuo, idest in em

Priuilegia vetera renouari debent.

[a] Al. Nebrido. comi. R. P. recte, 1 meo manuscr. Co.

Priuilegia, personales sanctiones dicuntur.

Quærit hic lo. de Pl. an Imperator possit donare res imobiles īperij. & arg. quod sic ꝑ multa iura & rōnes, demū concludit ꝙ nō pluribus iōnibus & in rib⁹. vide eum hic pulchre & hoc disputantē.

auctoritate illustris viri comitis ærarij priuati, apud aliquem fuerint, vel iamdudũ sint collata, ad aliũ transferri ꝑpetuariũ non oportet. a Apertè.n. definimus hoc edicto, vt à perpetuario nunquam possessio transferatur: et si alteri eam Imperator vel exoratus, vel sponte donauerit, siue adnotatione, siue pragmatica: cui si fortè cõtra ꝑpetuarium vir illustris comes priuatarũ rerum dum allegabit, acquiescet: & de proprio ipse centũ libras auri, & alias centũ fisci iuribus palatinũ inferre cogatur officium. nec tñ b post allegationẽ habebit hmõi iussio firmitatem, sed nec locabit c alteri, licet igẽti superari videat augmẽto possessio. Iure igitur perpetuo publici contractus firmitata ꝑpetuarius securus sit: & intelligat neque à se neque à posteris suis, vel his ad quos ea res vel successione, vel donatione siue vẽditione, vel quolibet titulo peruenerit, esse retrahendã. d Sanè quia non ex omni parte excludenda est largitas principalis, rẽ diuinæ domus suæ Imperator, si velit, donabit ei, e qui eã possidet, iure perpetuo: siue ipse iã meruerit, siue cuiuslibet tituli iure successerit. videtur.n. suam concedere pensionẽ, nõ alteri nocere liberalitas, q̃ possidentẽ iure ꝑpetuo dominum vult vocari. Sanè si quis non perpetuo iure, sed ad tempus locatam, ab illustri viro comite rerum priuatarum possessionem vr̃ adeptus: non erit obstaculo principali largitati, si voluerit in alterum donationem f transferre, quod ad definitum tempus alter fortè conduxit. Si vero pro tali prædio ab altero conductore offeratur g augmentum, sit in arbitrio h conductoris prioris, cui res ad tempus locata est, vt ipse, qđ alter adiecit, obtulerit, maneat i penes eum tẽporalis illa cõductio. Si vero idem k hanc ipsam rem aliquando meruerit iure perpetuo possidere: habebit & ipse superius l. expressam perpetuam firmitatem.

TITVLVS LXXI.

DE CONDVCTORIBVS & procuratoribus siue actoribus prædiorum fiscalium domus Augustæ. m

Conductores fundorum domus Augustalis, & alij homines dicta domus cũ agere volunt, vel excipere, vel experiri, debent ordinario iure hoc facere, et nulli eorum patrociniũ præstare debet; aut executionis ministerium: & contrafacientib. pœna imponitur: nec est pœnitentiæ locus.

1. Imp. Theod. & Valen. AA. Basso P.P. †

ONDVCTORES hominesve Augustissimæ a domus nostræ, quoties de causa ad domum regiam pertinente aliquid

Vxoris bona tenere res viri annumerantur.

in emphyteusim. quod ideo sic dicit, quia quandiu &c. vt insti. loca. §. adeo. & ff. si ag. vecti. vel emphy. l. j. vel etiam locatiu simplex & in perpetuum. vnde est simila contractui emphyteutico.

a Nõ oportet. nec extraordinarijs nec sordidis muneribus grauatur hæc res, vt C. de excu. mu. l. priuatæ. & l. eandem.

b Nec tamen. puniuntur factum etiam si non tenuit: vt ff. ad Syll. l. 3. §. si quis eo. & sup. de leg. & con. l. 2. & de fun. rei priua. l. fi. & ff. de iniur. l. item apud. §. 1. & C. de cohor. l. fi. & C. de pe. bon. sub. l. 1. Sed argu. contra. ff. quod quisq. iur. l. 1. in fi.

c Sed nec locabitur. non solum non donabitur, sed &c. vt primo auferatur: nec tamen iniuriatum &c. vt supra, vnde v. i. l. meminerint. sed ius quod habet potest vendere alij: quia & priuatus posset.

d Retrahendam. Not. res in perpetuum locatas posse vendi & alienari ab eo cui locatæ sunt. Item not. quod res sic locata videtur data in emphyteusim. ad quod facit, instit. loca. §. adeo. nec de nouo potest ei addi: vt no. sup eo. l. 2. Accur.

e Donabit ei. & sic mutabitur ei causa possessionis: qđ hoc casu licet: vt hic, & ff. de acquir. possess. l. 4. §. illud. & not. supra de acqui. possess. l. cum nemo. quod non fieret si extraneo donaret quod perpetuario (aliàs perpetuo) in aliquo sue suam mutaretur. Sed videtur quòd etiam extraneo: vt ff. de publi. l. eotem. §. 1. contra. Sol. hic dederat princeps, vel comes rerum priuatarum, q à principe hoc ius habet, ibi actor possessionis. vel subaudi ibi, maxime. vel vtrinque ibi de agris publicis, hic de priuatis, sm P. Acc.

f Donationem. i. dationem etiam intra tempora prima: aliàs nullum speciale esset.

g Offeratur. etiã durante locatione prima temporali. & secundum hoc est contra. ff. de pub. licitatio. §. ad conducendũ. ibi, finito &c. Sol. ibi in locatione vectigaliũ, hic in alijs, vel in alia stabit ad hanc sm quosdam.

h In arbitrio. si non soluerit pensionem præteritam: vt C. de publ. l. licitatio. §. ad conducendũ. inuitus ergo non cogitur: vt hic, & ibi. sed hoc verum, nisi maximos fructus consecutus sit, & postea tanti locari non pòt: vt ff. de pub. l. eotem. contra. Solu. illa corrigitur per l. ff. de iure fis. l. 3. §. cum quinquennium. Et no. q locatio talis in quinquennium sit, vt d. §. cũ quinquenniũ. vel ad min⁹ in triennium, vt C. de vectig. l. penes. Acc.

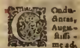
i Maneat. not. sic C. eo. l. congruit. Sed C. loca. l. nec cui. Solu. hoc speciale, sicut in scholaribus. vt extra de loca & condu. ca. ex rescripto.

k Idem. temporalis conductor. Acc.

l Superi⁹. hac l. vsq. ad § sane quia & facit ad l. C. loca. l. emptorem & l. viam & & C. de omni ag. deser. l. fi.

DE CONDVctoribus & procuratoribus siue &c.

m Augustæ adiectio, num, ut de suis hominibus non vanis dicit, vt j. in finali. l. vel dicit vxoris, quia eius res viri dicũtur, vt supra de pact. con. l. hac leg.

Onductores, Augustissimæ adiectiuum, vt in rub. Accur.

Tene-

quæſtionis emerſerit, nõ aliter q̃ ex legũ ordine (quib. ſimiliter omne hominum genus tenet.) vel excipiant vel infe rant actiones: nec aliorũ litigatorũ negotio intercedãt: nec ſnia iu dicantiũ aut illicito patro cinij ſui fomite iura cõ turbent: nullive executio nis ſuæ turbulentũ miniſteriũ audeant cõmodare: nõ priuatis ſe negotijs nõ publicis miſceant: nec quieſcentem domũ dela tio vlla ſolicitet: ne eos incõſultæ pertinaciæ ſerò pœniteat. Grauior enim pœna cõſtituenda eſt in hos qui noſtri iuris ſunt, & noſtra debent cuſtodire mãdata. D. Pri. Non. Mar. Rauen. Theo. xij. & Volen. ij. AA. Coſſ.

TITVLVS LXXII.

QVIBVS AD CONductionem prædiorum fiſcalium accedere non licet.

Palatini milites prohibentur à locatione fundorum principis. Bartolus.

I. Impp. Arcadius & Honorius AA.

NVllus palatinorum q̃ i officio rei noſtræ militant, conductionis nomine vel per ſe vel per quãlibet perſonam poſſeſſionum huiuſmodi conducẽdarũ heãt facultatẽ: cũ neq; militi, neque curiali hoc faciẽdũ pmittimus. et, impeditis fuerint curialibus Cæſaris volentibus facere dictam exactionem.

TITVLVS LXXIII.

DE COLLATIONE fundorum fiſcaliũ vel rei priuatæ vel dñicæ vel ciuitatis vel templi.

Præſes prouinciæ, & ſui officiales poſſunt exigere conductores dominicos, impeditis fuerint curialibus Cæſaris volentibus facere dictam exactionem.

I. Impp. Arcadius & Honorius AA.

ORdinariorum iudicum officijs, nec non ipſis rectoribus prouinciarum, auctores ſiue conductores dominicos conueniẽdi licentiã damus: ita tamen, vt rationalib. priuatæ rei ad exigenda fiſcalia debita immineant.

Palatini trãſmiſſi per comitem rerum priuatarũ ad præſidem cum literis vt ſint ſoliciti circa exactionem penſionum fiſcalium, non debẽt inferre antiquam concuſſionem. Bartol.

II. Iidem AA. Meſſalæ.

PAlatinos qui à viro illuſtri comite rerum priuatarum cum publicis literis deſtinantur ad commonitionem iudicis: quo facilius ex pdijs rei nræ conferant debitæ penſiones, cum ſumma degere præcipimus diſciplina: de quorum nominib. ſi temerè verſati fuerint, ad ſublimitatem tuã referri per ordinarios iudices oportebit, vt i eos ſeuerisſimè vindicetur.

Prædia ex quacunque cauſa ad fiſcum pertinentia, à tranſuectione publicarum ſpecierum non habent immunitatem. Bartol.

II. Iidem AA. & Theo. A. Petronio PP.

OMnia prædia tam ea quæ in re priuata olim detinentur, quam illa, quæ ex proſcriptorum bonis ad fiſcum ſunt deuoluta: eatenus ab huiuſmodi priuilegijs & excuſationibus ſubmoueantur, vt omnes ſpecies annonarias, curſitationes etiam debitas, atque integram opinionem ſciant eſſe ſoluendam.

Tenetur. not. ſic. ff. de legi. & conſti. l. leges. & de iudæ. l. Iudæi.

Excipiant. apud rationalem ſummæ rei ſunt conueniendi, vt ff. vbi cauſæ fiſc. l. colonis. vel apud cubiculi ſacri præpoſitum, vt ff. eo. titu. l. fi. vel apud præſidem prouinciæ, vt ff. eo. l. vniuerſæ.

Excipiant. ſ. quando conueniuntur.

Intercedant. vt ff. de agri. & manci. l. 2. & arg. ff. ne lic. po. l. i. Accur.

Sententia. quæ eis conceditur accedere ad prædicta. Vel dic, ſnia quam etio obtinereut, p eo cui patrocinatur, pp ſui magnitudinem.

Iura aliorum. Accurſius.

Delatio. l. non deferent aliquem in fiſcum fouendo delatorem. & dic domũ, idest aliquẽ de domo priuati. ſic. ff. ſi cer. pe. l. ſecta. vel dic q non faciant prædicta, ne aliquis nobis deferat, qui quieſcere volumus. & ſic domum, i. me de domo.

Pœnitẽtia poſt factũ nõ habet locum.

Pœniteat. i. non delinquat vt pœniteat: quia ſerò pœniteret: nam non habet locum pœnitentia.

Grauior. q̃ l alijs. ſic ff. de epiſ. & cle. & ff. vnde vi. l. meminerit. & eſt ar. ad id qd no. de re. diui. l. fina.

Et noſtra. expone vt in rub.

Cõcor. ad hoc in auc. in c. ad noſtrã 2. extra de iureiurã.

Co. Th. 10. § 6. pars i. vl. ſupra de reſcin. vend.

K QVIBVS AD conduct. nõem &c.

NVllus. Permittimus. ſi tamẽ hæredes ex titerint cõductioni, ta manebunt in eadẽ cõductione: vt ff. de decu. l. decurio & de re milit. l. milites. §. fi. & facit ff. de 3hẽ empt. l. qui officiũ & l. non licet. & ff. quod met. cau. l. ſi per impreſſionẽ & ff. loc. l. milites. & l. curiales. &

l. fi. & ff. de admini. re. ad ciui. perti. l. 2. §. 1. & pro empto. l. 2. §. tutor. & ff. de decu. l. ſi quis procurationem. & ff. de agri. & man. l. 2. & fi.

DE COLLATIONE fundorum fiſcalium vel &c.

ORdinariorum iudicum officijs idest officialibus.

Prouinciarum. qui ſunt ordinarij vt ſupra de modo mul. l. eos.

Conueniendi. Id eſt cogendi vt ſoluãt penſionem.

Immineant. dicti ordinarij. quaſi dicat, tam ipſi exigentes quàm procu. Cæſa. reddent ſolicitum vel dic, immineant exigendi, ſcilicet ad periculum, niſi exigant. & facit. ſupra de exac. tribu. l. exactores. & de fun. rei priua. l. vniuerſi. & vbi cauſæ fiſ. l. cũ aliquid & ff. de iure immuni. l. ſemper. §. conductores.

PAlatinos. Verſati. quia concuſſerunt poſſeſſores: quod facere nõ debent: vt ff. de offic. re. prouin. l. nullum. Ac.

OMnia. Opinionem expone vt ſupra de prædi. na. ul l. fi. & facit ſupra de exac. tribu. l. vlti. & de fun. pa. l. 3.

No. hic lo. de Pa. phãc tex. q ambaſiatori nõ credit ſine literis ſuæ ambaſiæ: niſi ſit vir nobiliſſimus. & notus. Itẽ q nẽcio nõ credit ſine literis ſuæ cõmiſſionis, niſi ſit nũcius publicus, iurat & notus. vide hic eum.

Al. Centronio in meo. Con tius.

De

a DE PRIVILEGIIS domus Augustæ vel rei &c.

Hoc expone adiectiue: vt 7. eo. ti. l. 1 rub. quo idem priuilegium quod habet Cæsar, vel fiscus, habet & Augusta: vt ff. de iu. fis. l. fiscus. §. j. & fin.

h Riuatas. Conductores. facit 7. de pascuis pu. l. fina & de ag. & ma. l. dñicos & de co. l. fun. pa. l. 1. & 3. & de agr. & censi. l. 1. & l. colonos. & 7. ne rusti. ad vllum. l. 3. & de execu. mu. l. euidenter & l. maximarum. Sed 7. 7. ti. 1. l. fi. Solu. ibi de ordinario: vt. 7. l. pxi. Ac.

a R Em priuatam. Idest possessio nem principis. Accu.

d Leuandorū quod à pluribus portatur, leuius portatur. sic in authen. de immen. do. & 7. de exact. trib. l. exactores.

e Prouincialium. Indicat hæc constitutio, q. soli prouincia les præstabant canones tributorū: quo rum leuandorū causa istud adsertur.

f Inssionem, i. q. hoc non est obseruatum occasione tali, quia frumenti reddi tus ab eis prædijs portabatur vltra solitū, & ideo id remouet, vt vltra solitum locum non portetur.

g Remanentē. aliàs remanentiam. & facit 7. de fun. lim. l. j & 7. de fun. pat. l. 3. & 7. situ. t. l. 1. & de indic. l. 1. & de an. & tri. l. p locis. & l. mediterranea.

h P Ro tyronibus. idest pro eorum stipendijs & ne cessarijs.

i in corporibus. aliculus militæ. Acc.

k Precia. idest pensiones, vel quidam redditus qui vocabantur precium. vt supra de execu. mu. l. euidenter. nō enim aliud extraordina rium preuum exigi-

Co. Th. li. 16. j.

leuius portatur, quod à pluribus cõportatur.

Legē dñi rē eandē, hoc est idē priuatā.

aliâs proportionibus l corp. &c.

TITVLVS LXXIIII.

DE PRIVILEGIIS a domus Augustæ vel rei priuatæ, & quarum collationum excusatio nem habent.

Ad extraordinaria munera vel superindicta etiam fiscalis possessor non cogitur.

I. Imp. Constantin. A.

Riuatas † possessiones nostras ab vniuersis muneribus sordidis placet immunes esse, neque earū conductores, b neq; colonos ad extraordinaria munera, vel superindictiones aliquas conueniri.

Prædia principis à transuectione publicarum specierum nullatenus hodie excusantur, sicuti nec prædia priuatorum, licet aliquando excusata fuerint, quia vltra solitum locum tales species portabantur. quod hodie nō permittitur. Bartolus.

II. Imp. Valent. A.

Rem priuatam nostram, c leuando rum d prouincialiū e canonicas necessitates sēdone qua cũctos volumus sustinere, sed excessit occasio iussionē: f quod quidem non locis solitis frumenta q̃ sunt ex diuersis saltibus conuehenda, trahantur, sed eousque portent, quò graue atque dānosum est prouehere. Proinde spectabilis sinceritas tua remanētes g in ijsdem locis implere faciat proprias functiones, quibus antea frumēta præbebant.

III. Impp. Honorius & Theodosius AA.

Pro tyronib. h† in corporib. i postulatis precia k cõferri ex fundis perpetuarijs nostræ rei priuatæ præcipimus.

Instructio viæ publicæ, & pontium, & stratarum, inter sordida munera nō numeratur: & nemo excusatur ab ea. Bartolus.

IIII. Idem AA. Asclepiodo. præfecto pretorio.

Absit l vt nos instructiones viæ publicæ, & pontiū, stratarūq; opera, titulis maiorū principū dedicata, inter sordida munera numeremus. m Igit ad instructiones reparationesque itinerum pontiumq; nullum genus n hominū, nulliusq; dignitatis ac venerationis meritis cessare oportet. Domos etiā diuinas o tam laudabili titulo libenter adscribi mus.

Nullus à superindicto excusatur, excepto principis possessione. Bartol.

V. Impp. Theodo. & Valen. AA.

Excepto pãtrimonio p pietatis nostræ, cui quidē reddit necessitati bus publicis frequētissimè deputamus: vniuersos possessores functiões in supindictis titu. absq; vllius beneficij exceptione agnoscere oportere censemus.

TITVLVS LXXV.

DE GREGE dominico. r

Subtrahens equum de grege dominico, ipsum restituit: et in vna libra punitur. subtrahens autem de grege priuato punitur in media libra: à qua pœna releuatur si obtulerit sponte. Bartol.

I. Impp. Arc. & Hon. AA. Cæs. pf. pr.

Propositis s edictis sublimis magnificentiæ tuæ, t minimi maximique

tur: vt supra de exeq. mu. l. priuata. & supra de lo. fund. ei. l. 1. & l. fin.

l A Bsit. Titulis. nominabatur opus à principe qui fieri faciebat.

m Numeremus. sed construere publicas vel sacras ædes, seu reparare. inter sordida munera etatiuz supra de excu. mu. l. maximarum. §. publicis.

n Genus. nisi alicui sit specialiter sit vacatio publici muneris: vt ff. de mune. & hono. l. cui. in fine.

o Diuinas. sicut ea quæ nauiculatio no mini sunt obnoxia: vt supra de prædi. na. l. j. & sic etiam nō excusatur vtraque domus à comparatione specierum: vt supra ne li in empti. spe. l. 1. & facit supra de sacrosan. ec. l. ad instructionē. & de ope. pu. l. ad portu. & de col. fun. pat. l. t. in fin. & supra de exact. trib. l. fin. & ff. de priui. vetera. l. pen.

p E Xcepto patrimonio. quod neque recipit superindictum, nec sordidis oneratur muneribus: vt supra de excusat. mu. l. penul. & l. priuatæ. & supra eo. l. 1. & de col. fun. pat. l. a & facit supra fine cen. vel reli. l fi. & de exact. tri. l. 2. in fin. Acc.

q Necessitatibus. scilicet ordinarijs.

r DE GREGE dominico.

Idest, principis.

s Propositis. Tuæ. præfecto loquitur.

t Maximi

Co. Th. 15. j. 6. pars his. legis.

C. Th. 11. t. 36.

Co. Th. 10. 6. 1 id gett. de equis. cursulib. in C. Th. 15. 10. 1.

a Maximiq; homi nes.
b Singulas. i. vnam li. auri pro quolibet equo. Et dic. q; not. differentiā, subtrahi de grege principis equos, an ipsos ex aliis regibus
c Hermogenianis. siue Hermogenianis. sine nati ex illa terra, siue non.
d Nisi eos. equos, vel equas.
e Obtulerint. no. sic ff. de alie. iudi. l. 3. in fine.

† Dicit lo. de Pla. q; est speciale in eqs. nam hęc pena nō habet locum in cęteris animalib.

DE PALATIIS & domibus dominicis.

f Consecratas. Excipimus. Excipe iudices q reddūt ius, vt ī. de off. rec prouin l. nullū. & facit ī. de ope. pu. l. q si q. & de iudęi. l. in synagoga. Ac.

g DE CVPRESSIS.

Aliàs cypressis aliàs cupressis. aliàs Perseis, eliàs Perseidis, & sūt nota arborū. vel Perseis nomen loci vbi nascit cupressus & est rō, quia continet aggeret tenētes aquā necessario oppositis si potibus spargit g aggros, cum in Ægypto nō pluit, vt ī. de Nilo agge. l. 1.

† Hic lucus est in suburbiis Antiochiæ Syriæ, siue Theopoleos. olim Daphnes: & est gentium quod vi de apud Nicephorū Callistū li 10. ecclesiasticæ historiæ ca. 18. Contius.

h Si quis. Perseidis. nomen loci, sicut Daphnes: & est gentilitius Perseidis.

i Omnes. Solatio. olim. n. si cebat vnā incidere, q alium plantabat: sed hic remouet. s. sed aliud à fisco habet.

k Quinquaginta. intelligo pœna punitur quam emptor: vt ī. l. proxi.

l DE DIGNITATIBVS.

Dictum est supra de iure publico. sed quia ius publicum nō pōt expediri nisi per eos qui in dignitatibus eriguntur: vt ff. de ori. iur. l. 2. § post ori ginem. ideo de dignitatibus dicit, l. g.

que a moneantur, vt sciam singulas b libras auri ex propriis facultatibus eruendas pro singulis equis vel equabus, siue Hermogenianis c siue Palmatis: nisi sponte eos d obtulerint. e in his verò quos ex aliis gregibus occupatos esse cōstiterit, sex auri vncias fisci iuribus inferendas. D. Pri. Cal. Dec. Cōstāti. Olybrio & Probino Coss.

TITVLVS LXXVI.

DE PALATIIS ET Domibus dominicis.

I. Impp. The. & Valent. AA. Ioanni Comiti sacrarum priuatarum.

Consecratas nobis ædes, i. inclyta palatia, ab omni priuatorum vsu & communi habitatione excipim[f].

TITVLVS LXXVIII.

DE CVPRESSIS g ex luco Daphnensi vel Perseidis per Aegyptū non excidendis vel venedendis.

Ementes, & vendentes arbores cupressi in locis hic nominatis puniuntur. Bart.

I. Imp. Arcad. & Honor. AA.

Si quis Daphnē sis luci in Syria, vel Parseidis h in Aegypto arbores comparauerit, quinq; libris auri noherit se esse multandum: non minore dispendio il lo feriendo, qui vendere arbores ausus fuerit, quas non licet emptoribus comparare.

Auctoritate propria nullus potest in luco Daphnes incidere cupressos, nec etiam eas collapsas alibi transportare. Item plantans cupressum non potest ob hoc aliam incidere: sed pro tali plantatione à fisco vnā libram auri consequetur. Bart.

II. Impp. Theo. & Valen. AA. Eudoxio P. P.

Omnes iudices cuiuscunque dignitatis sciant posthac absque permissu magnitudinis tuæ arborem ex Daphnē si luco Antiochenæ ciuitatis prę cidendi, vel quolibet modo lapsas transferendi, licētiam sibimet denegādam. Sed nec alytarcha † vnā cupressum, aliis plantatis, excidere sibi licere cōtendat. At ne solatio i antiquitus ei concesso priuari per omnia videatur: pro eo q; ei cupressum excidere denegatur, vnam libram auri eum de priuatis nostris largitionibus accipere decernimus: quinquaginta k librarum auri condē natione huius legis temeratore plectendo.

CODICIS DOMINI IVSTINIANI sacratissimi principis ex repetita prælectione Lib. XII.

TITVLVS I.

DE DIGNITATIBVS. l

Mulier patris conditionem & aui illustris retinet: dum tamen nubat clarissimis. Bartol.

I. Imp. Alexander A. Seuerinę. *

Si, vt proponitis, m & auum consularem, & patrem prętoriū virum habuistis, & non priuatæ n conditionis hominibus, sed clarissimis nupsistis, claritatem generis retinetis.

ad eos admittantur, & reiiciantur: & quę priuilegia eis compe tant, & quanto tem pore durent. Accur.

m Vt pro ponitis. Qua hæc fo. ceribus supplicantibus rīdet. & quod dicit auum, s. paternum. nam à superioribus agnans non cognatis, venit dignitas, honor, & familia: vt not. ff. de sta. ho. l. eā legitimè. Item quod dicit consularem, i. consulem vel de genere consulum. & sic expone prætorium. ad quod ff. de sena. l. 1. & no. q; hmōi honor, vel nobilitas q̄ venit per accidens, i. per dignitatem, nō vf extendi vltra pronepotes: vt ī. de qō. l diuo. Item quidam hic habent virum, i. hominem: non autē pro marito ponitur. Item not. secundū B. q; consules clarissimatus dignitate perfruuntur: vt ī. de do me. & proc. l. 2. & 3. sed certè imò illustres sunt, vt ī. vbi se. vel cla. l. quoties. Accur.

n Priuatæ. hic dicit differentiam inter patrem & virum, vt ff de sena, leg fœminæ.

Neque

† Alytarcho. q̄d ēt notanit Azo in eā mētarije ad hūc titulū, qui sunt inter gri penes me in osa libros eo dicis alytarcha. n. erat facet dos Antiochiæ & Syria, qui præerat erit ἀλυτάρχης, i. mastigophoris in dit deo rū, vt re: ête ex Phauorino docuit la. Cuiacius lib. 8 obseruatio. c. 1. hui[9] antē Alytarcham tio sit in C. T. l. 10. ti. 1. l. 1. q̄ lex hic abrogat. Contius.

* Seuerina I meo manuscr. Perperam ali[9] legit Seuerino, cū ad fœminā rescriptum dirigi luce clarius sit.

a NEque famosis. Videtur quinquies idem p idẽ à repetere. sed dic, famosis infamia iuris & per sntam: vt in actione furti, tutelæ, & simi. & pro eis ponis notatis: vnde quidã habẽt iudicatis: & de his habes ff. de his qui no. infa. l. 1. §. q i iudicio. Vel dna, notantur infamia s facti. s. p sntam definitiuã vel interlocutoriã: vt ff. de obseq. l. honori & l. parens. & l. licet. & j. de his qui no. infa. l. verbum. & l. interlocutio. itẽ quod subijcit scelus. vt ipso facto infamis: vt missus ab exercitu cũ ignominia. & similes, vt ff. de his qui no. infa. l. 1. Item qđ subijcit, turpitudo vitę. vt qa malè viuẽt obligãdo tẽ duobus, vt ff. de pign. act. l. si quis in pignore. §. fina. vel alia crimina cõmittendo q ipso facto non incurrunt infamiã iuris: vt j. de reis postu. l. j. & hoc est valde notabile, q infamia facti, siue p sntam, siue aliàs illata repellit à dignitate. sic & j. de inoff. test. l. fratres. itẽ qđ subijcit, & quos infamia s prædicta. Nam nõ participant infames pdicti circa dignitates cũ hominibus integrę famæ: vt hic & j. de decu. l. neque. & de infa. l. 1. lib. x. & ff. de iud. l. cum pretor. §. non aut. & ff. ad leg. Iul. de vi priua. l. 1. nec ẽt in adnotando: vt ff de postu. l. 1. §. ait prætor. nec in addũdẽdo: vt ff. de adies. l. 2. sed procuratores pñt esse. quia onus est: vt inst. de excep. § fi. Item arbitri: vt ff. de arbi l. Pedius. sic segregãtur, vt nõ habitẽt Romę, vel alibi, vbi imperator sit vt j. de term. l. 9. & ff. de his q no. infa. l. 2. § ignominia.

Notati infamia iuris & facti, vel inquinati scelere aut turpitudine vitæ ad dignitates non ascendunt. Bartol.

II. Imp. Constantin. A. Volusiano P.P.

NEq; famosis [a] & notatis, & quos scelus aut vitæ turpitudo ignat, & quos infamia ab honestorũ cętu segregat, dignitatis portæ patebunt.

III. Idem ad Numphidium. † P.P.

MAior dignitas nulli debet circa prioris dignitatis seu militiæ priuilegia pıudiciũ facere. [b]

Substantiæ senatorum habent immunitatem à muneribus sordidis, & etiã extraordinarijs. Ba.

IIII. Imp. Cõstant. & Constans Philippo.

SEnatorũ substãtias, quas in diuersis locis & puincijs possident, & homines eorũ, tã à temonarijs [c] oneribo. cõferendis, q à cęteris pstationibus, quas iudices describunt, necnõ [d] ẽt ab oib. sordidis munerib. extraordinarijsq;, & viliorib' [e] liberos esse pcipimus, nullaq; forte [f] constringi functionis indignæ.

Præfectus non potest senatoribus absq; principis cõscientia aliquod munus indicere. Bar.

V. Iidem ad Clearchũ.

NEmo pfectus vrbis citra pceptionẽ, vel sacram nrãm vlli muneri subiuget senatorẽ: [f] nemo curiã [g] nrãm inmani [h] pulset iniuria. Si qd. n. senatoria pditis dignitate fuerit forte mandandũ: nostro id iudicio reseruã dũ est sic [i] namq; dignitas, quę nobis iubẽtibus sustinetur. [k]

Negotiantes artes vilissimas ad dignitates nõ aspirent: & aspirantes expelluntur ab eis. Bar.

VI. Iidem Orphito.

NEquis ex vltimis negotiatoribus, [l] vel monetarijs, [m] abiectisq; officijs, [n] vel deformib' ministeriis, vel stationarijs, [o] omniq; [p] officiorũ fece, diuersisq; pastis turpibus lucris, aliqua frui dignitate pertentet. sed & si quis meruerit, repellatur: repulsos aũt etiã proprijs [q] reddi consortijs oportebit.

Index volens ædificia in vrbe construere, senatorum substantias non lædat. Bar.

VII. Iidem ad Senatum.

QVoniã diuersi iudices nonnulla opera in quibusdã existimãt vrbibus extruenda, [r] ad huiusmodi necessitatem senatorum substantia nõ vocetur.

Senatores, in quorum numero est Imperator, sunt defendendi ab omni iniuria. Barto.

VIII. Imp. Iulianus A. Sallustio. P.P. †

IVS senatorum, & auctoritatem eius ordinis, [s] (in quo nos quoq;

b MAior. faciet quo minus retineat priuilegium prioris dignitatis. pone exemplũ, vt j. de excu. mun. l. cos. & j. de primice. l. 1. & j. de primice l. 1 & j de silen. l. decurionib. in prin. & j. de proxi. sac. scri. l. 3 Et nõ de minori dignitate ad maiorem eligi: vt ff. de mun. & hon l. vt gradatim. & l. honor. §. gerendorum. non aũt econuerso: vt j. quemadmo. ci. mu. l. maioribus. Accus.

c SEnatorum. Temonarijs. forte à temone, i. plaustro sic dictis: aliàs temerarijs: quia ad tempus debebantur. Accursi.

d Necnon. inculcatio. Accur.

e Vilioribus. i. vilibus & minoribus. & facit supra de excu mune. l. maximarum. & infra l. proxi.

f NEmo. Senatorem. vt sup. l. proxi. & j. eo. l. præcipimus.

g Curiam. ergo nec senatores, qui pars nostri corporis sunt: vt supra ad legem Iuliam maiesta. l. quisquis.

h immani. aliàs, immani: aliàs, inani: aliàs, in manipulis) scilicet iniuria, idest malis ministris subiuget, repete: vt sup. ad l. Iul. repe. l. 6.

i Sit. scilicet munus illud. vel sub. nihilominus.

k Sustinetur. aliquod munus in senatore.

l NEquis. Negotiatoribus. j. negotiatores ne militent.

m Monetarijs. supra de monilegu. l. 2. lib. 11.

n Officijs. idest officialibus: vt pistor. vt sup. de pisto. l. 1. lib. 11.

o Stationarijs. quia custodiunt portam in castro limitis, vel quia tenent stationem de vili merce, vt oleo, sale, & cepa.

p Omnisque. totum quod sequitur, ponitur pro vno. & dic q fuit saltuarius, vel custos porcorum. vel pistorum militũ, vel priuatorum. ad quod sup. de pas. pu. l. vlt.

q Proprijs. i. primis consortijs. ad quod j. de pas. l vlt. sup. de profes. l. redditur. & de tab. l. fi.

r QVoniam. Extruenda, quod de nouo non licet sine auctoritate principis, sed vetera reparare sic, vt supra de ope. publ. l. iusta. & l nemo. & fic intelligo. l. omnes. in eod. titu. & facit supra de excu. mun. l. maximarum. §. publicis.

s IVs senatorum. Ordinis. qui centum erãt, vt j. de

Margin notes:

† al. Idẽ Prusiano PP. al. Rufiniano.

‡ Ista lex sm Bart. & Ios. de Plat. facit ad qõnẽ agitatã inter platos & regentes qa plati immunitatẽ concessam rebus ecclesiasticis volebant extẽdere ad vasallos ecclesiæ p hãc l. & similes. d qua qõne vide p eum. dñ Ios. de Pla. in l. q immunitatẽ j. de mune. patri.

† al. sordes.

† Co. Th. 9. 2. 1. al. P. V.

de peti. hæred.l.1. vlt.
a Numeramus. not. sic ℥.ad l.Iul.maie.l. quisquis. & ℥.de mili.testa. l. t.§. r.
b Iniur.a quod dic vt supra eo. l.nemo.
c Libertorum. Nō prohibemus. quia ingenui sūt: vt instit. de inge.in prin. in libertinis autem secus: vt ℥. ad leg.Iul.Viiel. l. 1.& ℥. si seruus vel liber l. t.sed hodie idē est in eis. vt in auth. vt liber. de cæ.§.n.co. 4. & facit ℥.de postu. l.1.& ff. de adses.l.1. & ℥. de liber. & eorū lib.l.fi.
d Seuerum. Submouemus. nisi in crimine læsæ maiestatis. vt ℥.ad le. Iul. maie.l. nullus. & facit ℥ de q̃stio.l.duo. & l.decuriones.
e Senator vel. Priuatos. hic resp. Sed ℥ j.in fi.l.vbi dicit eos clarissimos. Solut. hic sunt priuati, i nō illustres, clarissimi tū, sicut ibi. & subaudi ibi, tū, sic con cor.ff.de sena.l.senatoris filiū.l fi.vel dic ℥ fi.huius legis suscep tū.subaudi. tū f.pōst dignitatem susceptā. & s'm hoc refert, an vel post fuerint nati. & sic est ℥ dictam. l. senatoris.in fi.& solues s'm hanc lec. q̃ hic ante fuit conceptus vel natus, & sic est priuatus: ibi, & ante cōceptus, sed postea natus. Idē arg. ℥ supra de adno.diuer. iudi. l. cum aduocatio. vbi ex electione & cohortali conditione ad dignitatem filij ante vel post nati à patre eximuntur. Vel dic secus: vt ℥ de decu.l.fi.& de aduo. diuer. iudi. leg. cum aduocatio.fit specialiter in aduocatis illis. Vel dic ibi quādoq; datum tū postea. Item aliud seruat in filijs eorū qui spōte se curiæ cuiusq; ciuitatis dederint. Nā nati post talem conditionem paternæ non erunt succedanei functionis: vt supra de his qui sponte mu. sub.l. finali, circa principium.
f Honores. pater honorem habens non inuidet filio, quia filium secū participem admittat.
g Clarissimo, tantum secūdū primam lecturam.
h Susceptum. vel dic etiam ante dignitatē. vel dic tū post. vt in principio huius legis notat. & facit ℥. de liber. & eorū libe. l. si manumissus.
i Iudices. codicillorū. i. dignitatū q̃ p codicillos cōferunt. vt instit. quib. mo. ius pa po.solu. §.filiusfamilias.& facit in authē. de san. episc.§. reuerendissimis.& § p̄sby.col.ix. & ℥.de dec.l infamia. & j̃.de pa.sa. lat.l 2. & ℥ de offi.p̄f.preto. l.si quos.& ℥. de sus. & arca. l. si aliquid.
k indignus. not. q̃ priuilegiū meret & c. vt sup de Iude. l.Iudæos. & ff. de pecu. l.libera.
l Mulieres. Nobilitamur. l authē. de consu. §. fin. auté.colla 4. & ℥. de nupt. l. fi. Sed nōne ē superflua per l. ℥. de inces.l. fin. Rñ. vitiū scriptoris est, sic ℥. de distr. pign. l arbitrer. Vel dic ℥. de veter. iur. enucl.leg.2. §. si quid ante.
m Statuimus. vt ff. de iur.om.iu.l.pe.& de iudi.l exigere. & ff ad municip l.fi.§. item rescripserunt.
n Priuatæ. nā quæ priorū est oblita, iure suo à priorib' nō adiuuabit: vt authē.de nupt. §.quis tñ, nisi à principe impetret: vt ff.de sena.l.fi.& facit j̃. l.fœminæ.& ℥. de nup.l. cum te.
o Præcipim'. facit ℥.e.l nemo.
p Clarissimis. Facultatem. facit supra de ope. li.

ipsos numeram' a) necesse ē ab oī iniuria b defendere. D.No.Febr. Cōstāt. Mamer. & Neuitta Coss.

IX. Idem Iulianus.

Libertorum filios adipisci clarissimam dignitatē nō p̄hibemus. c

X. Impp. Valen. Grat. & Valentinianus AAA. ad Gracchum P.P. †

Seuerā indagationem p tormēta q̄rēdi, à clarissimo hoīe summouemus. d D.Prid.No.Ian. Trehu. Gratiano A.iij. & Merobaude Coss.

Natus ex eo, qui post natiuitatem adeptus est dignitatem senatoriam, non consequitur dignitatem paternam: si verò natus sit dignitate senatoria durante, licet fuerit antè conceptus, eam sequitur dignitatem. Bartol.

XI. Iidē AAA. ad Proco.

Senator e vel alius clarissim' priuatos f habeat filios, editos qppe antequā susciperet dignitatē. qđ non solū circa masculos dignoscit̄ constitutū, verū ēt circa filias simili conditione seruādū. Cum aūt paternos honores f inuidere filijs non oporteat a senator, vel solo clarissimo g susceptū, h i clarissimatus sciēdū est dignitate mansurum.

Iudices in officio furta vel scelera committentes pœnis hic insertis puniuntur. Bartol.

XII. Imppp. Grat. Valentinianus, & Theodosius AAA. Neoth. P.P. †

Iudices, qui se furtis & sceleribus fuerint maculasse conuicti, ablatis codicillorū i īsignib', & honore exuti, inter pessimos quosque & plebeios habeant: nec sibi posthac de eo honore blandiant̄, quo seipsos indignos k iudicauerūt. D.xviij Calen. Febr. Thessal. Gratiano. V.& Theod. I. AA.Coss.

Uxores durante matrimonio viri genere nobilitantur, & eorum forum sequuntur, & eorum domicilia. Bartol.

XIII. Valent. Theodo. & Arcadius AAA. Martiano comiti Orientis. †

Mulieres † honore maritorū erigim' genere nobilitam': l & forū ex eorū p̄sona statuim': m & domicilia mutam'. Si aūt minoris ordinis virum postea sortitæ fuerint; priore dignitate priuatæ, n posterioris mariti sequentur conditionē. Da.iiij. Cal. Febr. Constantinopoli. Arcadio A. ij. & Rufino Coss.

Senatores in quacunque prouincia sint, à muneribus publicis sunt immunes. Bartol.

XIIII. Imp. Theodo. A.

Præcipimus, o vt senatori in qualibet p̄uincia constituto, nullam habeant iudices iniungē di aliquid forte publici muneris potestatem.

Clarissimi et spectabiles pñt p̄ficisci sine licētia quò volūt. Ba.

Iidē AA. ad Eutac. †

Clarissimis vel spectabilib. vniuersis ad genitale solum, vel quolibet alio, & sine commeatu proficiscendi, & vbi voluerint cōmorandi habitandive p̄mittimus facultatē. p

Illustres de criminibus grauioribus impetiti, in carcerem non detruduntur: sed custodiuntur custodia militari: & per aliquem iudicem non puniuntur, sed de commissis per eos relatio fit principi. constituti verò

† Co.Th. 9.35.3.
a Al. incipit. Si Senator.
† Co.Th. § 17.1
† Co.Th. 2.1.7.
† Facit ad hāc l.c.de vxore, iūcta gl. i. extra de sepu.
† Hæc lex eadem semel scripta fuerat ℥.li.10.ti. 29.l. vlti.
† Ad Eustathium P.P. l meo.co. tius.

liber.l. fi.& ỹ.de præpo.sa.cubi.l.fi.& de cōsu.l. sancimus.& ad municip l. filij. §. pen.

a Si grauius. Sub fideiussiōe.alias substituit. aliàs sub fideiussione. l. sub custodia militari, vel executorum: vt ff.de custo.reo.l.i.& sic adiunge, nobis suggeri iubemus, & hoc super illustribus.i. dominis: i. si quis illustris commiserit dictū facinus: super cæteris adi &c. & facit ỹ.de prox. sa. scri.l. in sacris. circa prin.& ff. de pœn.l. diui fratres.§.si & supra vbi sena. l. quoties.Sed quæritur, an hoc sit innouatum per authen.vt iudic. non expec.sac.iuss.§. i.colla.9 Resp.non: quia speciale est in istis, vt ff.de offi. pcō l.si quid.& distinxi supra de leg.•& cōstitu l.2.

b Iudicetur.per te præfecto prætorio. sed hæc lex fallit in casu ỹ.proxi. §. inter eos. Accur.

c Quoties ex priuata. priuatus accusat vel cōuenit illustres.

d Fideiussionis.i iudicio sisti, licet immobilia non possideat, sic ỹ.de princi. agen. in rebus l.mult.s.& instr. de satisd. § sed hodie. & ỹ. de pri.scho l. fina.circa fi.& ỹ.de episc & clericis.l.cum clericis.§.i. Sed ibi nec iurat regulariter contra: vt ff qui satisd.cogan.l. secundum.

e Absfuerint.per d.l. alibi: sed per b. planum est. sup.de episc. aud.l.si quis ex consensu.

f Ordinabit. mittendo in poss.vel petitę, vel omnium bonorum olim, vel pro mensura debiti hodie: vt ff. qui.ex cau. in poss eat l. i.& in auth.de exhi § si vero quidam. Vel si detur definitiua contra eum absentem contumacem, fit missio per l properandū §. sinautem. nam & lite contestata potest abesse, & non sisti iusti.

g polientur.ipso iure vt subiicit.

*Al. Zen. Cuntius.

rò in dignitate minori, per præfectum prætorio puniuntur. Bart.

XVI. Iidem AA.& Arcadius A. Apollonio.

SI grauius vllum facinus admittatur, nocēte persona extra carceralem custodiā sub fideiussione a habita, super illustribus quidē nobis suggeri iubemus: sup cæteris vero quadam minori dignitate decoratis, ad tui referri culminis notionē: vt ita demum quid de admisso crimine cōstitui oporteat, iudicet. b

Illustres conuenti ciuiliter vel criminaliter, ad satisdationē iudiciariam non coguntur: sed eorum committitur iuratoriæ cautioni: qua cōpleta per eos, vel eorum procuratores, fit missio in eorum bona in ciuili: in criminali verò tanquā periuri dignitate priuātur: & absque relatione puniuntur per iudicem. Item dicti illustres criminaliter vel ciuiliter non possunt conueniri sine scriptura. Bart.

XVII. Impp. Honor. & The.* AA. Arcadio. P. P.

QVoties ex priuata c cuiuslibet interpellatione ciuili vel criminali viri illustres conueniendi sunt, nulla dandæ fideiussionis d cōcussione vexentur: sed per speciale priuilegium suę cōmitti fidei consequātur, iuratoria ab his cautiōe tantūmodo exponenda. quā si neglexerint, & cōtra insertum cautioni sacramētū ipsi, vel eorum

h Priuatos. ipso iure. Nam est infamis, quia contra promissionem & contra sacramentum venit: vt ỹ. de transa l. si quis maior.ergo ipso iure definit esse ỹ.de decu.l.infamia. & ỹ.eo.l.2. secus vbi contra iuramentum tantum: vt ff. de infa.l.Lucius.

procuratores absfuerint: e in pecuniarijs quidē causis in possessione rerū ad eos pertinentiū iudex competens, quod ēt iuris auctoritas & rei qualitas suggesserit, ordinabit. f In criminalibus vero negotijs dignitate quoque, qua se per suū videlicet periurium indignos esse probauerint, spolientur: g vt in eos, vtpote illustri dignitate per suum facinus priuatos, h inconsulta i etiā nostra pietate, iudicib. legum seueritatem liceat exercere. k quibus illustrium dignitatum priuilegijs l hoc ēt adijciendum esse censuimus, vt hmōi personę nullam ex cuiuslibet iudicis sine scriptis habita sententia, m conuentionē n neq; in ciuili, neque in criminali causa sustineant.

Vocati per principem ad aliquā maiorem dignitatem, vel minorem, possunt de vrbe & de prouincijs absq; licētia principis comitatū adire. B.

XVIII. Imp. Anastasius.

IVbemus, saluo honore, o qui per reuocationem sacræ reuocatoriæ defertur, durāte, licere cunctis tā minoribus quā maioribus potestatem gerentibus, p necnon etiam honorarijs q illustribus, siue ex hac regia vrbe, principali videlicet præcedente cōsensu, r profecti fuerint, siue in prouincijs habitantes sacratissimum (suis scilicet poscentibus negotijs) pete

i Inconsulta.hoc est speciale contra superiorem l. proximam, vbi principi refertur sententia. sed hoc propter periurium. & facit infra de iu-cri.ad l. 3. & de curiosis.l.pen.

k Exercere. quæ seueritas est lite non contestata, vt bona adnotentur. vt sup. de requir.reis.& lite contesta. pecuniaria pœna. vel quæ æstimationem contingit, infligi potest: vt ff. de pę.i absentem. §.i.

l Priuilegijs. de sac. vitanda.

m Sentētia. commonitoria. sic ỹ. de episcop. & cleri. l. cum clericis.

n Conuentionem. regulariter iure isto potest fieri conuentio in scriptis: & sine scriptis: vt ff. de eden.l.secunda § primo. nisi in hoc casu vbi libellus in scriptis est dandus, vt hic. hodie regulariter idem: vt supra de litis contesta authen.offeratur. Sententiam autem olim & hodie in scriptis ferenda erat, nisi in casibus, vt supra de senten. ex libel.reci. l. 2 & in auth.nisi.& facit inf.de proxi.sa. scri.l.pen. & de proxi.sa.scri.l. pen.& de prin.agen. in re.l.fi. & sup.de man.principi.l. i Acc.

o IVbemus Honore.honor est illi, quem princeps vocat vel reuocat. & facit supra, vbi de criminali agi oportet. authen.qua in prouincia.in fi.

p Gerentibus.qui dignitatem cum administratione habent.

q Honorarijs. sine administratione.

r Consensu.vel ēt sine consensu, vt ỹ.e. l.clarissimis. quæ est contra. Vel dic aliud con-

Infamis est q spōsionē suā cōtrauenit.

Sententia i scriptis est ferenda.

re maluerint comitatū[a] sine sacra[b] quoq; reuocatoria ad hanc regiam vrbem peruenire.

TITVLVS II.

DE PRAETORIBVS & honore[c] præturæ, & collatione,[d*] & gleba, & folli, & septē solidorum functione sublata.

Ad dignitatem prætoriam non potest eligi aliquis in clarissima dignitate constitutus in prouincijs manens. Bar.

I. Impp. † Arcad. & Honor. AA. Tatiano P.P.

Nemo ex clarissimis & spectabilibus qui in prouincijs degunt, ad præfecturam[e*] postea deuocetur, sed maneat vnusquisque domi suæ tutus[f] atque securus, & sua dignitate lætetur.

Ista tres functiones publicæ, quæ olim præstabantur, scilicet gleba, follis, & vij. solidorum tolluntur, vt nullatenus præstentur. Bartol.

II. Idem A. ad Senatū. †

Glebam,[g] vel follem, siue vij. solidorum functionem, siue quālibet huiusmodi collationem[h] tam circa personas, quàm circa res ac prædia funditus iubemus aboleri: vt omnis huiusmodi sopita perpetuo cōquiescat exactio.

TITVLVS III.

DE CONSVLIBVS, & non spargendis ab his pecunijs, & de præfectis & magistris militum, & patricijs.

Inter habentes eandem dignitatem ille prius debet antecedere, qui prius est adeptus dignitatem etiam si posterior tandem fuerit consecutus plures: si tamē prior in consulatu patriciatus honorem fuerit consecutus post eum, qui est in consulatu posterior, & in patriciatu prior hoc casu præfertur. Bartol.

I. Impp. Theodo. & Valentinia. AA. ad senatum vrbis Cōstātinopolitanę.

Antiquitus statutum est, consularibus viris cæteros quidem honoratos[i] ipsius trabeæ summitate, pares vero insulis, consideratione tantùm temporis anteire.[k] Quis enim in vno eodemque genere dignitatis prior esse debuerat, nisi qui prior meruit dignitatem? cum posterior etiam si eiusdem honoris prætendat auspicia,[l] cedere tamen illius temporis consuli debeat, quo ipse non meruit: hoc obseruando & si iterata vice fastigia consulatus aliquis ascenderit. Repetiti[m] etenim fasces, virtutes sæpe meriti comprobant, non augent, quia nihil est altius[n] dignitate. Quod si quis prior consul posteriori consuli eidemque patricio posthabitus,[o] patriciatum postea consequatur: vinci eum oportet, qui prior meruerit patriciatum, postquam iste honore patriciæ dignitatis decoratus est.

Consules hodie prohibentur per vrbem spargere pecuniam: ne cupiditate lucri populus eos sequatur, sed eorum meritis: & quod pecunia, quæ per eos iactabatur, expendatur in opus aquaductus; & quilibet consul expēdere debet centum pondo auri. Bartol.

II. Impp. Valen. & Martia. AA. † Apo- ratio Dom. vel com. & consul.

Ordinem consulatus ad antiquam reduximus sanctionem, vt sellam[p] nostri honoris merito, non rapiendi studio populorum agmina sectentur: ac lucrandi cupiditate deposita, venerabilem parentum[q] habitū,

consensum: quia ad petitionē volētis ire, aliud commeatus.
a Comitatū. nostrū.
b Sine sacra. sed cū venerit, non recedat absq; licentia: vt ℥. de decu. l. si qs decurio. itē ℥. ℥. de offi. re. puin. l. null⁹. So. hoc in ppetuis. argu. ff. si cer. petat. l. prætudis. Item facit ℥. de hien. l. j. Ac.
c DE PRÆTOribus &c.
Aliàs præturæ, aliàs præfecturæ, aliàs prætoriæ: vt pro eodem ponat.
d Et collatione. scilicet sublata. Et not. quòd qdam speciales functiones erant, quas hic remouet.
e Nemo. Ad præfecturā. i. pro vrbē. nā cū sit de vrbe debet eligi, vt ℥. de offi. præto. l. tres
f Tutus. not. sic ff. de in ius voc. l. plerique & de leg. i. l. nemo & de tutor. l. qui domum Ac.
g Glebam. aliàs dedit glebam vel follē: & incipit. siue &c.
h Huiusmodi collationem. s. aliam à censuta capitis, & iugatione terrarum, vt ℥. de colo. Tracen. l. 4. in prin. & ℥. siue cē. l. vlti. & de allu. l. hi qui. & facit ℥. de ca. ei. cen. exi. l. l. Sed ℥. ℥. de meta. l. per singulos, Sol. vt ibi.
DE CONSVlibus &c.
i Antiquitus. Honoratos. scilicet cōsules. Et no. q̄ trabea est vestis cōsularis. qua et Imperator vtebatur & ideo se consulem vocabat secundùm Al. vt in Authent. de consul. in fine titu. colla. quarta. ibi, aduenit. aut cum ipse annuerit trabea &c.
k Anteire. in eundo, loquendo, decernendo: vt infra titu. 3. l. 1. & 2. & de protim. sacro. scrinio. l. vnicuique. & infra de primi. l. vltim. & ff. de albo scr. l. 1. §. & inter Ac.
l Auspicia. ab Initio post tamen adepta.
m Repetiti. i. sæpe meruerit dignitatem cōsulatus. & facit ℥. de ad assess. l. liceat.
n Altius hyperbolice: quia deus est altior. vel subaudi, in consulibus. Acc.
o Posthabitus. postponitur enim prior consul, quando sequens fit patricius, cum maior sit consule, vt ℥. eod. l. nemini. sed si tunc prim⁹ fuit & ipse patricius, recuperat prioritatem ex tunc. & hoc dicit. Alij dicunt præferri eum qui primo patriciatum, licet postea consulatum meruit. & subaudiunt, oportet, scilicet ab eo qui prior &c. sed secundum eos male aduersaretur, quis &c. Item hic versus, postquam iste &c. male stat.
p Ordinem. Sellam. idest sedem consulis, quæ est nostra: quia ei damus. sic ff. de postulan. l. 1. §. refert. Acc.
q Parentum. idest consulum.

• Al. & collatione glebæ.
† Martia n⁹ l meo lib. Cont. Pats. l. 2. ℥. de offi. præt.
• præturā
† Sic Azo notat scriptū fuisse in ll. Martini. vulgo aūt legebatur, ijdē AA. Cont.
Pholim forte. tu quæ Alc. hic, simul & locum hunc to cum pulcherrime expliceat. tu illum videto.
† Vide Symachum lib. 1. epi. 7. Conti⁹.
† Sic in manuscri pt. Cōti⁹. Vide nouellā constitutionem, de consulib. §. spargere autem. col. 2

& felicissima antiquitatis ornamenta conspiciãt. [a] Hoc ergo exéplo ét cæteros [b] procedere consules volumus: nec expendere eos sine effectu patimur. [c] Cessante ergo ista spargendi vilitate, amplissimi consules procedẽtes deincẽps abstineant hoc errore perdendi: † optimoq; consilio operi necessario proficiat, quod erat incompetenter proiiciendum. Ad restaurationem itaq; aquæductus huius amplissimæ vrbis centena [d] pondo auri præstentur per singulos consulatus: vt & consul patriæ [e] se dedisse nouerit, & data notum sit mãsura esse perpetuò.

Nullus eligi potest patricius, nisi primo alteram dignitatum hic insertarum fuerit adeptus. Item habens dignitatem consularem absq; administratione, in opus aquæductus expendere debet centum pondo auri. Bar.

III. Imp. Zeno A.

Nemini ab sublimẽ patriciatus honorẽ (qui cæteris oĩbus anteponitur [f]) ascendere liceat, nisi prius aut consulatus honore potiatur, aut præfecturæ prætorio, vel Illyrici: vel vrbis administrationem, aut magistri militum, aut magistri officiorũ in actu [g] videlicet positus gessisse noscatur: vt hmôi tñ personis, siue adhuc administrationem gerẽdo, seu postea, liceat, qñ hoc nræ sederit maiestati, patriciã cõsequi dignitatem. [h] Qñ vero gloriosissimæ huic vrbi, q caput orbis [i] terrarum est, omnifariã credimus consulendum: vniuersos qui posthac honorarij consulatus insignib. principali munificentia decorantur, centum lib. auri ad reficiendũ aquæductum publicum ministrare censemus. [k] ad similitudinem eorum qui per annale [l] tempus cõsularium editione munerum gloriantur. Nam ipsis quoque expedit vt florentissima ciuitas cẽtum auri librarũ munificẽtia sustẽtata, honorariũ quoque sentiat [m] consulatũ.

Si cui conceditur administratio dignitatis diu antè concessa, nõ videtur de nouo dignitas cõcedi: imo illis potietur honoribus, qui potiretur si eidẽ ab initio administratio concessa fuisset: nec soluet centum lib. auri in opus aquæductus, si tẽpore dignitatis cõcessæ soluit. B.

IIII. Imp. Zeno & Sebastiano P.P.

Sancimus viris excellentissimis consularibus omnibus qui iã facti sunt vel postea fuerint, procedendi [n] quoq; & re ipsa [o] per annum gerendi consulatus, impetrato videlicet principali iudicio, legitimam tribui facultatem: ita vt peracta quam meruerint processione, non nouum aliquid, vel quod nondum habeant, adipisci: sed consulatus ius, quod semel eis consularis detulerat processio, [p] iterasse [q] beneficio videantur: & in adoranda nostra [r] purpura, vel in consequẽdis cunctis consulum honoribus & priuilegijs ex anteriore tempore prouectionis ordinem sibimet nouerint vindicandum. Hoc ẽt obseruando, vt hmôi consul nec centum lib. auri aquæductibus huius inclytæ ciuitatis pro tenore sacræ cõstitutionis [s] præbendas, quas cum esset consularis præstiterat, cõsul postea creatus persoluere denuo [t] compellatur.

Filiusfamilias electus in Patricium à patria potestate liberatur. Bar.

V. Imp. Iustinia. A. Ioanni P. P.

Sancimus, viros excelsos patricios, quos in huiusmodi dignitatis apicem Augusta maiestas retulerit, illico ab imperialibus codicillis præstitis [u] patresfamilias

---

consulũ, qui patres debent esse deuoti. vt in auth. in sinitan. quod præsta. coll. 2.

a Conspiciant. agmina populorum.

b Cæteros. futuros.

c Patimur. corrigitur hic qđ est instit. de re. diui. § hoc amplius. sed etiã hoc hodie corrigitur: & in voluntate eorum ponit spargere vel nõ: præter aurum, quod soli principi licet spargere, vt in Auth. de cõsul. §. spargere. coll. 4.

† Ex his verbis nota. ff. de Pla. q. dare ignoranti est perdere. Aurũ spargere & cõtẽnere solus princeps pôt.

d Centena. facit inf. eo. l. nemini. & l. sancimus.

e Patriæ. vrbem vocat patriam. Accur.

f Nemini. Anteponitur. immo præfe. vrb. anteponitur, vt ĩ. de offi. præfe. vrbi. l. præfectus. & ĩ. de pfect. vrb. l. 1 quæ sunt ĩ. Sol pfect⁹ anteponitur dignitatibus de vrbe tñ, sed patriciatus & extra vrbem habet locum.

g Actu. vt ĩ. vt dign. ordo serue. l. 2.

h Dignitatem. sed illustribus viris pmittebat patriciatus codicillos accipe: quãuis hmôi dignitatib. nõ fuerint primò decorati: vt in nouel. de ordi. se. vbi etiam dicit præfectum vrbis præesse patricio.

i Orbis terrarum. ff. de leg. & sen. l. de q. bus. & ĩ. de vete. iur. enu. l. 1. §. sed & si quis. & Institu. de satisda. in fi.

* Prætoriorũ Orientis, vel Illy. &c.

k Censemus. ĩ. l. proxi. & ĩ. l. proxi. & separatus arcarius debet eligi, qui hoc custodiat: vt ĩ. de aquæduct. l. hac lege.

l Annale. sicut præstat centũ lib. auri, q pro annũ imperrat vt sit cõsul ĩ actu: vt ĩ. l. pxi. sic qui fit consularis, i. vt dignitatem habeat sine administratione.

m Sentiat. scilicet ciuitas.

n Sancimus. Procedendi. vt impetret per annum & administrationem.

o Ex re ipsa. i. etiam ipso actu.

p Processio. i. per annum & aliàs est professio.

q Iterasse. primo cõsularis factus consul in actu, non est plus q̃ cõsul. & facit ĩ. l. 1.

r Nostra. i. nos purpura vestitos: & dicitur adorari, cũ salutantur: vt ĩ. de fabricen. l. 2. l. quo ẽ ordo &c.

s Sacræ constitutionis. ĩ. l. prox. sed si ante nõ fuisset consularis, & sic nõ soluisset tunc impetrans consulatum per annum solueret: vt ĩ. l. prox. in fi.

t Denuo. sic ff. de regu. iur. l. bona.

v Sancimus. Præstitis. i. præsentatis sibi literis electionis ad patriciatum: vt hic. & Instit. quib. modis ius pat. pot. sol. §. filiusfamilias. sic est & in quibusdã aliis. qđ dic. vt ĩ. đ dec. l. fi. & ĩ auth. consti.

constit. q de digni. §. generaliter. colla. s. a Minui, qa quodã modo essemus in potestate patricij pris, quasi aui. b Satis. sicq; parum læduntur patres: qd secus esset ea consules vt ff. de vsuc. l. iusto. & th i psule é idé hodie, vt in d. auth.

a. DE PRÆFECTIS prætorio &c.

Saidas ait ad appellatam fuisse patré cõmuné reipu. idem & Cassiodorus in formula patriciatus.

d Præfectú vrbi. in discretæ. i. nõ discretæ, seu separatæ, sed æqualis dignitatis. e Vsq; adeo. id hoc est verum. f Ad priuatam. aliàs à priuata: & est plana, aliàs, ad priuatã; & sic dic. q retineat aliqué effectũ dignitatis: vt j. l. proxi. & facit C. tit. 1. l. 1. & fu. qui po. in pig. ha. l. si fundum. & de loca. præ. ci. l. congruit.

g Quisquis Gessserit, i. gestionem com pleuerit. idem si nõ compleuit, antequã alius præfectus eligeretur. sic æquiparant magistrum istũ præfecto, vt q. prior fuerit, præferatur. hoc n. est similitudo. h Ex pfectis. i. his q post magistratũ fuerint electi & desierũt præferatur magister in his q sequuntur. Et no. eos retinere effectum dignitatis. sic C. de adno. di. iudi. l. petitionem. §. egredientem. & j. tit. 1. l. 1. & C. de exeu. mu. l. eam. & l. maximatum. in fi. & j. de pre ut. eo. qui in fac. pa. l. 2. in fi. & l. fina. Die ergo, q hic fuerunt prouecti, sed desierunt: aliàs secus, vt j. de primi. l. 2. in fi. & facit sup. l. proxi. cũ fuit concord. Alij dicunt de nouo: vt C. u. j. l. j. sed & habét necesse dicere. q de sierũt p l. j. vt digni. ord. serue. l. 2. sed administratores.

Puto legédũ loco ex manuscrip.

Dat iij. Non. Iul. Nasona

effici, ac potestate libera ri paterna: ne videanť, q à nobis loco patris honoraŕ, alieno iuri esse subiecti: (quis. n. patiatur patrem quidem posse per emancipationis modum suis nexibus filium relaxare: imperatoriam auté celsitudinẽ nõ valere eũ quẽ sibi patrem elegerit, ab aliena eximere potestate?) ne si prium appro betur p quãcunq; machinationẽ, imperialis maiestas minui a videatur. Et hoc quidem raro contin gere satis b certum est: ne mo. n. facile respexit filiũ familias i patriciatus honoré prouectũ, queadmodũ in consulibus hæc res vsitata est: sed nequid in parte temporis tale eueniat, & fine legibus inueniatur, ideo hęc nobis visa sunt sancienda.

TITVLVS IIII.

DE PRAEFECTIS prætorio, siue vrbi, & magistris militum in dignitatibus exæquãdis. c

Præfectus vrbi, & præfectus prætorio, & magister peditũ vel militum licet habeant dignitates distinctas: tamen omnes sunt paris gradus: & ille præfertur, qui primo fuit in dignitate electus. Bar.

I. Imppp. Valen. Valens, & Gratian. AAA. ad Ampelium PP.

Præfectũ vrbi, & præfectũ prætorio, & magistros equitum ac peditum, indiscretæ d ducimus dignitatis: vsq; adeo e videlicet, vt cũ ad priuatam f secesserint vitam eum locum velimus esse potiorem, qui alios promotionis tẽpore, & codicillorum adeptione præcesserit. *

Dignitate deposita per plures in pari gradu dignitatus existetes, ille est potior, qui prior fuit in dignitate electus. Barto.

II. Imppp. Gratia. & Valentinian. & Theodo. AAA. Restituto. P. V.

Quisquis magisteriũ equitum peditumque suscepérit & gesserit g ante captam à quoquã præfecturam: is cum priuatus erit, & honorem deposuerit ex præfectis, h qui prouecti fuerint, præferatur. Sit igitur sedes prior ante prouectis, locus conspectior, decernendi loquẽdique facultas antiquior, cui est splẽdor adepti magistratus vetustior. Dat. viij. Calẽ. Iul. Thessal. Gratiano V. & Theodo. AA. Coss.

TITVLVS V.

DE PRAEPOSITIS SAcri cubiculi, & de omnibus cubicularijs, & priuilegijs eorum.

Custodientes cubiculum principis vel Augustæ eandem dignitatem habent, quam præfectus vrbi, & præfectus pratorio, & magister militum: & hac dignitate deposita nulla est inter eos discretio, seruata tamen reuerentia temporis. Bar.

I. Impp. Hono. & Theo. AA. Florentio P. V.

Sacri cubiculi præpositi ea dignitate fungantur, qua sunt prædati, qui eminẽtissimam prætorianam vel vrbanam meruerint præfecturam, aut certè militarem magisteriam potestatem: ita vt sit inter eos post depositas administrationes nulla discretio, i siue nostræ serenitatis adoraturi admittantur imperium, siue pro suo arbitrio solennes festiuitates k & cœtus vel salutationes, l vel qualibet alia officia frequententur: vt in sedibus m & in consessu n eis ordo seruetur, quem ordo prouectionis ostenderit, sub habitu videlicet ipsis cõsueto: cum manifestè decretum o sit, eum esse potiorem, qui præcesserit, vel illum subsequi, quem recentius probauerit examen. D. viij. Id. Nou. C. P. Honorio xiij. & Theodo. A. A. Coss.

DE PRÆPOSITIS sacri cubiculi, & de omnibus &c.

i Sacri. Dicerto & seretio. i. dñia. fa. C. ti. j. l. j. & 2. & C. ti. 2. l. 1. & l. pen. & j. de fil. l. vlti. Sed arg. contra. ff. de iudi. l. 2. §. plane. Acc. k Festiuitates. i. festi cõuẽtus, q fiebãt in Maio, & dicebantur cõuiuia: vt C. de pag. & sa. l. vt profanos. vel in Maiuma: vt C. de maiu. l. vnica. lib. 11. Acc. l Salutationes. indicũ forte: vt j. de pro xi. sac. scri. l. 2. & C. de off. diuer. iudi. l. vlti. Accur. m Sedibus. sic sup. de sacrosan. ecc. l. decernimus. n Consessu. vt ff. de albo scri. l. 1. o Decretũ. ciuium, vel senatorũ, vel curiæ.

Hæc

el. Accep. lij. Non. Sept. Modesto & Arintheo Coss.

Cubicularij principis et antequam ad dictum officium obligentur, gaudent immunitate munerum extraordinariorũ, & finita dignitate nõ recipiunt hospitem inuiti: & præsides cõtrarium facientes, pœna hac lege insertapuniuntur. Bar.

II. Iidem Theo. & Valẽ. AA. Proculo PP.

HAc nostræ mansuetudinis æterna lege sancimus, vt oẽs cubicularij qui de nostro cubiculo exeunt, [a] antequã [b] primũ locũ [c] obtineant (excepto [d] castrensi & comite domorũ) his priuilegiis perfruanẽ, i. vt neque possessiones eorum angarias, [e] siue parangarias, vel etiã parauetedos in posterũ dispositione tui culminis vel alicuius calumnia dare cogãtur, ne sordidis adstricti muneribus, decus ministerij, q̃d militando videbant adepti, otij tempore & quietis amittãt. domos quoq; eorũ vel in hac sacratissima vrbe, vel ĩ qualibet alia positas ciuitate ab oĩ hospitũ cuiuslibet dignitatis inquietudine vindicamus: [f] prouinciarũ rectoribus, eorumq; apparitoribus denarũ librar. auri dispẽdio feriendis, si mansuetudinis nostræ statuta dissimulare, & ex aliqua parte violare tentauerint.

Cubicularij principis et Augustæ non cogantur respondere nisi coram officiorum magistro. Bart.

III. Impp. Leo & Anthemius AA. Ioanni comiti & magistro officiorum.

CVbicularios tã sacri cubiculi mei, q̃ venerabilis Augustę, quos vtrosq; certũ est obseqis occupatos, & aulę penetralibus [g] inherentes diuersa iudicia obire [h] nõ posse, ab obseruatione aliorũ tribunaliũ liberamus, vt in sublimitatis solummodo tuæ iudicio propositas aduersus se excipiant actiones.

Si dominus principi seruum suum cubiculariũ obtulit: illico talis seruus libertatẽ adipiscitur, & ea vtitur inter viuos, & in vltima voluntate: & eidem ab intestato succeditur per agnatos & cognatos: quibus deficientibus fiscus eius bona occupat tãquam vacantia. si autem domino ignorante vel inuito cubicularius factus sit, intra quinquennium cum peculio vendicatur, & prædicta etiam ad cubicularias extenduntur. Bart.

IIII. Imp. Leo A. Pusco PP.

IVbem[i] oẽs, q vel iã in sacrũ cubiculũ cuiuspiam [k] liberalitate donati, aliove titulo dati vel dãdi principalib. obseqis ĩhęrere vel añ meruerũt, vel postea meruerint, licet nulla interueniẽte scriptura, nulla ꝯfectione gestorũ, postquã deuotissimis cubicularijs fuerint sociati: ad condõnẽ libertatis ingenuitatisq; rapiantẽ, [l] raptiq; videantẽ. hoc nõ solũ circa supstites, sed ẽt circa mortuos [m] volumus custodiri. Nã cũ hoc priuilegiũ videatẽ pricipalis eẽ ꝓpriũ maiestatis, vt nõ famulorũ, sicut priuatæ cõdõnis hoĩes, sed liberorũ honestis vtatẽ obsequijs: ꝑ iniquũ est eos dũtaxat [n] pati fortunę deterioris incõmoda: sed testamẽta qdẽ ad similitudinẽ aliorũ q ingenuitatis insulis decorantẽ, ꝓ sua liceat eis ꝯdere volũtate: intestatorũ verò nemo dubitet facultates, vtpote sine legitimis [o] successoribus defunctorũ, fisci iuribus vindicari. Et hęc oĩa tũc diligẽti obseruatione volumus custodiri, cũ spõte, suaq; voluntate qs dederit [p] eunuchũ sacri cubiculi ministerijs adhęsurũ. Si verò cuidã fuerit violẽter extort[q], aut ĩuito dño vel ignaro ita sacrũ ausus sit militare cubiculũ: liceat dño destinatũ sacra ex lege cubicubularijs interpellate iudiciũ & eũ, [r] quẽ ꝓbauerit nolẽte se vel inscio sacrũ penetrasse cubiculũ, vt suũ famulũ cũ peculio cõsequatur. Sed & sicut læsis implorãdi ꝓsidijs facultatẽ denegari cõ conuenit: ita nec calũniãdi [s] viam

Priuilegiũ officialiũ dignitate finita non perditur.

[a] Hac nostræ. Exeunt. q̃ finiẽt officiũ. & tñ retinent priuilegiũ quãdiu viuũt: vt hic, & Ĩ. de excu. mu. l. eos. & l. maximarũ. in fi.
[b] Antequã. subaudi, etiam.
[c] Locum. s. cubicularij, ad q̃d posset tc eligi: vt Ĩ. de ꝯsu. l. j.
[d] Excepto. excipit duos palatinos, qui nõ hñt immunitatẽ Ĩ. scriptã. quinimmo nullus habet, nisi q lege aliqua se habere ostendat: vt sup. de excu. mu. l. maximarum. in prin.
[e] Angarias. i. munus sordidum.
[f] Vindicamus. i. eximimus. & facit inf. de proxi sac. scri. l. in sacris. ff. de mu. & ho nu. l. vlti. §. patrimoniorum.
[g] Cubicularios. Penetralibus. hic merito dicunẽ penetralia, q̃a nullus audet penetrare. P.
[h] Obire. i. subire. & loqtur magistro officiorũ, cui hæc cõstitutio mittitur. & fa. Ĩ. de silen. l. ne eduersa. & de castrẽsianis. l. j. & Ĩ. vbi se. vẽ cla. l. quoties. & Ĩ. de priuile. scho. l. s nec ob. Ĩ. vbi de cri. agi opor. auth. qua in prouin. ibi, nullo priuilegio &c quia nõ erat ibi anlectũ in toris corpore.
[i] Iubemus. subaudi, vt omnes &c.
[k] Cuiuspiam. s. domini serui.
[l] Rapiantur. ex hac l. vt in auth. de mona. §. 2. col. 1.
[m] Mortuos. i. morientes. vel proprie: s. valeant eorũ testamenta. Et no. hic argu. ad id quod habetur insti. de leg. Fu Ca. toll.
[n] Duntaxat. s. morientes.
[o] Sine legitimis. vt Ĩ. de bon. va. l. vacan.
[p] Dederit. s. dñs.
[q] Iudicium. vt magistri officiorum, vt Ĩ. l. proxi.
[r] Eum. repete, interpellare & no. probauerit: quia probat ignorantiam. & sic est contra. ff. de probat. l. verius. Sed dic q probat eo ipso q non probatur cõtrarium. sic Ĩ. qui mili. non possunt. l. super seruis. & Ĩ. de peri. tut. l. si tutor. sed vbi scit, præsumitur, q voluerit eum fieri liberum, vt Ĩ. de epis. & cleri. authen. si ser uus. & de probat l. cum precibus.
[s] Calumniandi ac. ff. de accu. l. alij.

a Do-

viam patimur diutius eẽ patefactam. Ideoque tẽpus quinquẽnij pfinimus intra quod ꝯ eũ suas debeant exercere qõnes: vt si medio tpe mouere distulerint, vlterius eis tanquam in suum famulatũ vindicãdi, vel eius vt serui peculio, vel bona quasi liberti, copia deneget.

a Hęc oia q̃ sup deuotissimis cubicularijs sancimus, ẽt ad cubicularias, q̃ à dñis in sacrum cubiculũ datæ vel dandæ sũt, superstites atq; mortuas extendi propagariq; decernimus.

Cubicularij etiam dignitate deposita cum vadunt extra vrbem, poterunt vti cingulo dignitatis. Bar.

V. Imp. Anasta. A. Eusebio magistro officiorum.

IVbemus duobus viris illustribus pposi tis vtriusq; sacri cubiculi, tã nostrę pietatis, q̃ serenissimę nostræ coniugis, b qui post finitã militiã senatorio fuerint ꝯsortio sociati c licere quoties ad aspiciẽdos agros suos, vel ob aliã cãm pficisci voluerint, cingulo d vti: cũ hoc ad implẽdũ eorũ desideriũ, & ad nullius læsionẽ respicere videatur. e

TITVLVS VI.
DE QVAESTORIBVS & magistris officiorũ, & comitibus sacrarum largitionum, & rei priuatæ. f

Qui in administratione publicorum officiorum se bene gesserunt, debent clamorosis vocibus populi commendari. Bartolus.

I. Imppp. Gratia. Valen. & Theo. AAA. Rufino P. V.

QVi ex quæsturę g honore aut officiali magisterio, aut comitiua vtriusque h ærarij nostri, attonito i splendore viguerunt: k acclamatione l excipiant m solita, nec prætereantur vt incogniti.

TITVLVS VII.
DE PRIMICERIO n & secundicerio, & notarijs.

Notarij principis licet senectute deposuerint officium, aut maiorem dignitatem fuerint adepti, non ob hoc notariorũ nomẽ perdũt: sed notariorũ & dignitatis secundæ retinent priuilegia: nec possunt esse discussores, aut peræquatores, aut similem dignitatem cum administratione habere. B.

I. Iidem Impp. Eutropio P. P.

PRęcipua est nostræ pietatis intentio circa notariorũ nomen: atq; ideo si vnquam huius ordinis viri laborem quiete o mutauerint vel abiecerint, vel senectute posuerint, p seu cum alia dignitate post hac qualibet vsi sunt, q non omittant prioris vocabulũ militiæ, sed cõpẽdium r sequentis honoris adsumant: & si quis ex officio vel s præcipuæ sublimitatis tuæ temerario adsensu in discussiones, peręquationes, aliam deniq; vllam rem inquietator extiterit: officium suũ nouerit vel leuis t culpæ offensione detecta, grauis multæ discrimine fatigandum: & numerariorum corpus u extincto x iniuriæ auctore minuẽdũ.

Primicerij vltra biennium in officio militare non coguntur: & si à palatio per annũ se ab-

---

a Deneget. sic s. ne de statu defun. p totũ. & s. de tabel. l. 2.

b IVbemus. Cõiugis, vnus vni, alter alteri cubiculo præerat: super quib9 alij plures erat, vt s. l. proxi. in prin.

c Sociati. per electionem, cum centum erant numero, vt ff. de peti. hæred. l. si. Vel dic eo ipso q illustres erant. & sic largius dicuntur senatores, vt ff. de sen. l. fin. § si.

d Cingulo. ense forte. sic est speciale. regulariter contra, vt s. vt armorum vsus. l. 1. & in auth. de armis. Vel dic cingulo, idest cartura. vt s. de do. ve. l. 1. & facit s. de digni. l. clarissima.

e Videatur. sic supra de prĩcipe offic. l. reciepia. & ff de sena. l. vlti. in prin.

f DE QVAESTORibus & magistris officiorum, & comitibus sacrarum largitionum, & rei priuatæ.

Officia istorum sunt, vt supra de offi. quæsto. cum tribus sequen tit.

g QVi ex q. stuæ. duę sunt partes.

h Vtriusq; s. fisci, & rei priuatæ.

i Attonito. idest terribili.

k Viguerunt. idest se bene gesserunt, vt tãquam tunc ab omnibus commendentur. Acc.

l Acclamatione. viuat talis: vt faciunt Romani de Papa: & etiam preconum. vt s. de offi. rec. prouin. l. 9 & in Auth. vt or. præ §. 1. colla. v. Alij dicunt, q isti excipiuntur ab alijs q commẽdant, si aliàs tacita reuerentia pbeatur eis: vt subijcit. quod non placet.

m Excipiantur. idest recipiantur cum laudibus populi.

n DE PRIMICErio & secun. &c.

Idest de eo qui primus scriptus est in matricula notariorum, & qui primum locum obtinet. M. secundicerius. qui secundum: ad quod s. de dome. l. vi & notarijs, idest cæteris postea scriptis. Alij dicunt &, pro idest. nam idem est secundicerius quod primicerius, secundũ eos. Vel dicitur primicerius, qui primus portabat cereum in aliquo festo, & erat in dignitate: quia spectabilis: vt s l. proxi.

o PRęcipua est Q. ie. q idest l. quiet. ad quod supra de epi. & cler. l. decernimus.

p Posuerint. idest deposuerint.

q Vsi sunt de facto.

r Compendiũ. quasi non honorẽ: vt s. de dec l. j. & facit supra de dig. l. 3. cũ concor.

s Vel pro etiam, dic si quis assensus temerarius extiterit: & sub imponendo discussi &c. q. d. si notarius receperit dignitatem, & sic Inquietauit legẽ istam. Accu.

t Leuis. etiam si in leui re exerceat officium, puniatur arbitrio iudicis: vt hic & ff. de pę l. sanctio. & deponit, vt subijcit. & no. q pparuo delicto pęna magna imponitur. sic supra de lib. & eo. li. l. 2. & de hære. l. 2. Acc.

u Corpus. idest, corpus officialium inter quos iste ęperat numerari, minuit isto extincto. l. deposito. vel habeat minuetur scilicet p electionem alterius isto relicto.

Primicerius & secundicerius qui sint.

Pœna grauis pro delicto paruo imponitur.

x Na hic Io. de Pla. q dr ille extinctus & mortuus, qui ab aliqua dignitate vel officio est de decore te morut est & est arg. sm And. q Iudex recusat is loco mor tui habeã.

Et

Et dic. quia isti sunt notarij, qui dignitates non possunt habere: vt not. supra in rubr. de tabu. item hoc durante officio: aliàs secus: vt infra l. proxi. in fi.

a Praeclaram. Militiâ. inermê.
b Tribunorum, i. primiceriorum sic dicti quia tribunos suffragio eligebantur. qui. s. tribuni i vel qui, scilicet notarij.
c Nonnihil. i. multum. vt ff. de verb. sign. l. duobus.
d Beneficiorû. qua tutor. n. priuilegia dat eis p hanc l. s. vt primicerius eorû tantum dunbus annis teneatur stare in officio: secundo: quòd à quibusdam muneribus eos excusat: tertio, quia prae fert eos alijs posterioribus: quarto. q. a finito offô habet aliâ dignitatê.
e Statuendas. vt & ff. de c. s. p fe. verb. l. primicerius. Sed §. j. de nume. l. 2. & l. fina. Sol. ibi notarijs: hic in primicerijs trib.
f Hos autem. hic magis poenam q̃ premium eis donat.
g Cõmeatus facit. j. de commea. l. a & fi. & j. de dome. l. 3.
h Vnius gradus. scilicet volumus subire iacturam: quod est j. & sic fnbau. in seque tibus.
i Postponêdi aliàs, dis: aliàs, dis. & dictio dis, datiui casus est. nã postponit iste sequêtib. in hi quibus anteponeret, nisi absuisset. ad quod j. de of. pfect. prae to. l. 2. in fi. Et dic, in serioris gradus sm praedicta pro pontualitatem. Item nota, geminatio delicti geminat poenam, sic j. de epi. au. l. nemo. in fin.
k Discussionis. haec munera sunt supra de cen.
l Surripere. No. sic in fra de pis age. in seb. l. 3 & j. de consul. l. 3. & j. de qui. fa. feri. l. vnicuique & de re. mili. l. 3 publicam &

Primicerius quatenus priuilegijs donatur.

Geminatio in crimi ne poenã multiplicat.

se absentauerint, vnum gradum militiae perdunt si per biennium, duos, si per triennium, tres: si per quadriennium, quatuor si per quinquennium, quin que: sed non vtantur ordine: & licet ob absentiã quinquennij ab officio sint remoti, tamen ordine discussorum & perequatorum non grauantur: & inter eos praerogatiua temporis est habêda, quae nulla ratione potest celari: et hoc officio finito ad officium magistri officiorũ sunt assumends. Bartol.

II. Imp. Zeno. A. [a] magistro officiorum.

Praeclaram nobilemque militiã [a] spectabiliũ tribunorũ [b] notariorum, qui gloriosis obsequijs nonnihil [c] reipublicae cômoditatis afferunt & decoris, diuersis beneficiorũ [d] titulis muniendam credimus & augendã. nam biênales metas viro spectabili p tpe primicerio agêdis numeris duximus statuendas. [e] Hos aût [f] tribunos, qui sui negotijs occupati, minime sacrum palatium curauerint frequentandum: nisi intra annale spacium reuertantur, quamuis commeatus [g] iura praetendant, pro absentia quidem vnius anni, vnius gradus: [h] si vero duob. annis absuerint duorum: si trib. trium: si quatuor, similiter quatuor graduum subire iacturam: his, qui inferiores eis fuerint, postponendis. [i] Qui vero per quinquennium integrum se praesentare cessauerint: exemptos matricula, tantum nomine tribunorũ, non verò ordine perpori ri: his in hunc modum dispositis, vacationem cêsus, discussionis, [k] per aequationis, & cuiuslibet alterius rei habituros. Illud praecipuè prouisionem nostram flagitare perspeximus, ne per ambitionê, vel gratiam, aut cuiuslibet occasionis obtentu, vel laborum seu solicitudinum specie, publicorũ cuiquam liceat aliquando graduum seriem conturbare, & temporum ratione calcata, dudum militantibus anteferri: & quae longis prolixisq; sti pendijs defensa [*] iam pollicetur senectus, gratiosa festinatione surripere: [l] hoc etiam adijciendo, vt primicerius post depositam publicã numerorum solicitudinem, acsi ipsam gessisset administrationem, cu ius consequitur dignitatem, magistri officiorum pro antiqua consuetudine infulas [m] sortiatur, omnibus vacantibus, quã uis tempore praecedentibus, praeponendis. [n]

TITVLVS VIII. VT DIGNITATum ordo seruetur.

Vsurpans scienter honorem sibi indebitum, crimine sacrilegij punitur. Bartolus.

I. Imppp. Gratian. Valentin. & Theod. AAA. ad Praetextatum. P. V. †

Si quis indebitũ [o] sibi locum vsurpauerit, nulla se ignorantia, [p] defendat: sitque planè sacrilegij reus qui diuina [q] praecepta neglexerit. Dat. xii. Calen. Iun. Mediolani. Richumere & Clearcho Coss.

Habentes dignitatem cum administratione praeferuntur habentibus eandem sine administratione. postea, qui dignita-

* Defessa sibi iam.

de tyronibus. l. fi. & supra de offi ma off. l. nemo & j. de dom. l. iij.

m Infulas. i. dignitates. Et nota, q. sequitur, quando per quinquennium abfuit: vt j. §. hos autê. & sic ex delicto habet praemium. sed certe non ex delicto: sed quia meruit dignitatem, gerat eam, vel nou. vt hic dicit. vel dic q. perinde acquirit infulas per legem istam ac si per electionem habuisset & gessisset illas infulas.

n Praeponendur. praeponitur vacantibus prius: quia habet nouã dignitatem, vt vt infra tit. t. l. 2. §. sed administratores. vel priuilegio prioris dignitatis, nbien tu cuius praeferitur alijs qui aliquando habuerût dignitates sed habere desierunt. & sic est speciale contra id quod habes j. de praefect. praetor. l. a. alias praeponendit.

VT DIGNITA. cum ordo seruetur.

o Si quis indebitum. alij tamen debitû: vt j. l. prox. vel pone vt j. de priuile. co. qui in sacro pala. l. a. vel vt ff. de mune. & hono. l. vt gradatim. Accur.

p Ignorantiae iuris vel facti. ad quod j. de pe. tue. po. l. l. fin. & de cri. sacri. l. l. & supra vnde vi. l. fi. quis & l. fin.

q Diuina. huius l. occupando scilicet alterius locum, ad quod j. de erog. mili. l. lege. & de priuile.

† AL. P. P.

tem solum cum administratione deposuerunt: & hi habere dicuntur dignitatem vacantem. postea illi quibus dignitas cum administratione committitur. quarto illi, quibus dignitas à principe conceditur in praesentia sine administratione: & hi honorarij appellantur. quinto illi, quibus illustris dignitas sine administratione committitur. Item administrationem habentes praeferuntur vacantibus. Item vacantes praeferuntur honorarijs in simili dignitate constitutis, non in dispari: vt praefectus vacans praefertur praefecto honorario. Item nō debet appellari vacans, si habet dignitatē, cui postea concedituradministratio. B.

II. Impp. Theod. & Valent. AA. Cyro P.P.

Omnes priuilegia dignitatū hoc ordine seruanda cognoscant, vt primo loco habeant hi q in actu positi illustres peregerint, a administratio nes: secundo veniant vacantes, b qui praesentes in comitatu illustris dignitatis cingulū meruerint: tertiū verò ordinem eorū pspicimus, quib. ab sentib. cingulum c illustris mittitur dignitatis: quartum honorariorū, q praesentes à nostro numine sine cingulo codicillos tantùm honorariae dignitatis adepti sunt: quintum eorum quib. absentibus † similiter sine cingulo d mittuntur illustris insignia dignitatis. Sed administratores quidem etiam comites rei priuatae vacantib. e omnib. honorarijs anteponi censemus. Vacantes autē post administratores venientes, non omnes iam, omnib. honorarijs credimus proponendos: sed, eos vacantes illis honorarijs, qui similem adepti sunt dignitatem: vt praefectorius f quaestorio, non quaestorius praefectorio praeponatur: parique modo quaestorius quaestorio: non vacans comes thesaurorum, vel comes rei h priuatae honorario quaestorio, vel magistro i officiorum praeferatur. Et inter administratores illos etiam numerari decernimus, qb. illustris in sacro nostro consistorio cinctis k aliquid ordinariae dignitatis vel ante commisimus, vel postea cōmittemus peragendum: verbi gratia si vacanti l magistro militum belli cura commitatur. Cur. n. aut vir magnificus Germanus magister militum vacans appelletur, cui bellum contra hostes mandauimus aut cur excellentissimus Propentadius m non égisse dicatur praefecturam, cuius illustribus, cunctis dispositionibus vice praetorianae praefecturae miles n in expeditione copia commeatum o abundauit.

TITVLVS IX.

DE MAGISTRIS SACRORUM SCRINIORUM.

Magistri notariorum magna curia, etiam dignitate finita vna cum eorum filijs à grauamine priuato & publico sunt immunes: & poena grauanti hic imponitur, & durat priuilegium. Bartol.

I. Impp. Theodo. & Valentinia. AA. Zoilo P.P. Orientis.

Viris spectabilibus magistris omniū sacrorum scriniorum, nostrę beneuolentiae liberalitatis tribuenda est qui nostrę quodammodo adsidere maiestati videntur: ideoque post depositum p etiam officium ab omni indictionis onere seu ciuilium seu militarium iudicum prorsus immunes esse praecipimus: vt nec

Codex 11

Olle eo, qui in fa. pa. l. 6. & l. de diuer. re. ferl. l. sacrilegij. & de eq. facri. l. 2. Ac.

a Omnes Peregerint. & adhuc peragat, vt ex sequen. sib. patet. & ante q̄ haec praelatio valet ad ea quae dicuntur l. de offi. praefec. praeto. Afr. l. 2. in fi. cum concor.

b Vacantes. l. q̄ habuerunt dignitatem cū administratione, sed administrationē deposuerūt, vt l. §. vacātes. & l. de fabr. l. eos. in fi. Ac.

c Absentibus cingulū in signū illustritatis ad q̄d in Auth. vt iudic. sine quoque suffra §. fi. col. 2. & in Auth. vt or. p. §. 1. col. v. & dic hic, mittitur cū administratione, vt differat à sequēti. Itē dic q̄ fuit deposita administratio: ac sic § I. §. sed administratores. si n. nō esset deposita, deficeret ille casus. Sed solutur per dictum §. sed administratores. Ac.

d Sine cingulo. l. si ne administratione: & sic expone in sequētib. & ao. fen M. q̄ criminales causae sitos more non possunt terminari sentētia ordinatoria nisi p̄ pricipē: sed absoluto ria & p vicariū. vt l. vbi sen vel el. l. quo vies. §. 1 & § viros. Ac.

e Vacantibus. sic ergo ista gña no. l. vacantes, q deserunt loc honorarios, qui nunc administratione habuerunt. Itē illos q cū adu. nemini bus pferantur alijs, vt §. u. j. l. fin. & facit l. de consu. l. nemini. in fi lib. x.

† Hic est arg. quòd bñficium pōt pferri absenti. & hoc est ea fus in ca. accedens. extra de praebē. & dignita.

f Praefectorius. f vacans praefectorius. scilicet honorario.

g Quaestorius. vacās quaestorio honorario.

h Vel comes rei. f. vacans.

i Magistro. honorario. est ergo nomen dignitatis, vt supra de aduoc. diuer. iud. l. petitionem. §. egredientem.

k Cinctis aliquid dignitatis, & alijs purpuris.

l Si vacanti. magister enim militum, vacātium erat, & sic ipse erat vacans. sed si de nouo in augit ei cura belli non erit habendus vacans.

m Propentadius. proprium nomen: cui, cum esset vacans iniunctum fuit vt fa ceret quod praefectus facere consueuerat.

n Miles. i. militaris copiam, annonę habuit.

o Commeatum. à tempore commeatus, superetat de annona.

† In ſeri prisoibus eaē. legiē ex magi ſtri nisi enti interdu in ſecti. f. quadamodo dū excon ſul dicit.

DE MAGISTRIS sacrorum scriniorum.

p Viris. De posito ad qd sup. de excusa. mu. in eam & de fabricen. l. eos. & de ad on diuer. indi. l. non minus. & supra de p̄po. sac. cub. l. a p que habes. priuilegium durate etiam finita dignitate.

Ad pro-

ab amplissima quidē ſe de tui culminis eis vlla moleſtia ſup ſuſcipiendo quolibet grauamine priuato vel publico penitus iniūgat. Hoc beneficium ad pximos [a] ēt ſacrorū ſcriniorū, & ex pximis, [b] volum' pagari: qnquaginta librarū auri officio tui culminis pdēnatione multādo, ſi qd aduerſus ſtatuta clemētiæ nr̄æ innouari pceſſerit. D.V.Ca. Mar. Theodoſi. A. xviij. & Albino Coss.

TITVLVS X.
DE COMITIBVS [c] consiſtorianis.

Comites conſiſtoriani ſunt illi qui ſteterunt in principis conſiſtorio, & proconſulibus adæquantur. Bartol.

I. Impp. Arcā. & Hono. AA. Seuerino P.V.

Os qui tranquilitatis noſtræ conſiſtorij dici comites meruerunt, ſpectabilibus, p cōſulib. æquari [c] gñaliter decernimus.

Comites conſiſtoriani tam in agendo, quàm in excipiendo, vtuntur priuilegijs competentib' principib. ſcholæ agentium in rebus. Bartol.

II. Imp. Anaſta. A. Euſebio magiſtro officiorum.

Viros ſpectabiles comites pſiſtorianos, & piuges & liberos, gnetiā ſeruos eorū atqz colonos ijsdē priuilegijs, tā intētiones ab alijs ppone das excipiēdo, q̄ ſuas p alios exercēdo, ptrui, qbus viri clarisſimi principes ſcholæ agētiū in reb. p ſacrā pragmaticā ſanctionem diuinæ memoriæ Zenonis vtuntur. [d]

TITVLVS XI.
DE COMITIBVS ET tribunis ſcholarum.

Præpoſiti ſcholarum et illorum, qui ſunt per principem ad aliquod officium deputati, principem adorare poſſunt: inter quos etiam palatini numerantur, ſi eis data ſit primi ordinis comitiua cum adminiſtratione: & officio depoſito ſi non aſpirauerint ad maiorē dignitatem, pares ſunt comitib. Aegypti diœce. & Pontica. alij vero militia ſoluta numerantur inter eos, qui fuerint prouinciarum duces. Bart.

I. Impp. Hono. & Theodo. AA. Priſciano P.V.

Præpoſitos [e] ac tribunos [f] ſcholarum, [g] qui inquietudinis † epulis [g] adhibentur & adorādi [h] principis facultatem antiquitus meruerunt (inter quos [i] comites etiam ſacri ſtabuli, & cura palatii numerātur) [k] ſi primi ordinis comitiuā cū pposituta [l] meruerūt, [m] & caſu [n] ad altiora nō peruenerint: depoſito ſacramēto [o] inter eos qui comites Aegypti vel Ponticæ diœceſos fuerint (quorū par [p] dignitas eſt) haberi pcipimus alios. [q] qui honore [r] comitiuæ regimen fuerint nacti, abſolutos militia, [s] inter eos q duces fuerint, puinciarū, numerari iubemus.

TITVLVS XII.
DE COMITIBVS REI MILITARIS.

Miſſus ob ſuam probitatem ad partes tranſmarinas cuſtodiendas, illis dignitatum inſignibus adornatur, quibus proconſules. Bar.

I. Imppp. Valent. Valens, & Gratia. AAA. Ampelio P. V.

Qvi contēplatione meritorū, [t] ducto [u] intra prouincias tranſmarinas ſtrenuisſimo milite, primi ordinis comitiuam fuerint conſecuti: [x] ca reuerentia altisſimarum dignitatum viris ſubiugantur, [y] vt his locum præſtent, qui proconſulatus inſignibus adornantur.

Priuilegiū durat & finita dignitate.

[a] Ad pximos. vt j. de px. ſac. ſcri. l. iiij.
[b] Ex pximis. ſ. narr. vt j. de pxi. ſac. ſcri. l. in ſacris. l pri. ſed j eo. ti. l. iubem'. Sol. vt ibi. ad quod j. de agē. in re. l. ſi. & j. de priuile. eo. qui in ſac. pala. l. 2.

DE COMITIBVS conſiſtorianis.

[c] Os. Aequari, ergo eſt ſpectabilis, vt in auth. de app. & ſ. tra quæ temp §. illud colla. 9.
[d] Viros vtuntur. vt j. de prin. off. agen. in re. l. ſi. & facit j. de priuileg. ſcho. l. 3. & de pxi. ſac. ſcri. l. in ſacris, & j. de pfeſ. & me. l. ſi.

DE COMITIBVS & tribunis &c.

Aliàs de comitib. & tribunis. aliàs de præpoſitis & tribu.

[e] Ræpoſitos. comitib'. ſcholarum. i. eorum qui obediant ei in officio.
[g] Epulis, eſt. n. qdā inquietatio cogitare de epulis: vt ff. p ſocio. l. cum ſocietas.
[h] Adorandi, i. ſalutandi.
[i] Inter quos. ſ. ppoſitos & tribunos.
[k] Numerant. nā & hæc ptinent ad officiū pdictorū. Vel dic q alij præerant, qui ſimiles erant prædictis. Accur.
[l] Præpoſitura. ſ. eſt adminiſtratione.
[m] Meruerint à principe pp bonū ſeruitium, vt j. de ſilen. l. 1. & dic q eſt multiplex comitiua. i. multi gradus ſunt comitis.
[n] Caſu. Not. de caſu eſt dignitas: vt ſupra da leg. & conſtitu. l. digna.
[o] Depoſito ſacramento, id eſt finito officio comitiuæ vel verius tribuni & p poſiti.
[p] Par. Ponticæ & Aegypti par eſt dignitas & facit j. de pala. l. vlt.
[q] Alios qui. aliàs q quod eſt melius.
[r] Honore. quia dignitatem ſine præpoſitura, id eſt adminiſtratione meruit.
[s] Militia. ſcilicet præpoſiti, vel tribuni. Acc.

DE COMITIBVS rei militaris.

[t] Vi contēplatione meritorum. ob pbi ad alia eligunt.
[u] Ducto. id eſt ductis militibus. ſic ff. de verbo. ſignifi. l. in v ſu.
[x] Conſecuti. dic vt s. ti. i. l. 1.
[y] Subiugantur. i. ſubijciuntur. ſiue ad bibentur. & dic dignitatem prædictorum comitum, vt his ſcilicet comitibus locum præſtent illi qui &c. & eſt aliàs adornatus: & tunc habeas præſſet, aliàs nominantur.

Eos

† Iuge. l. vlti. j. de comitib. rei milita ris.
† Pyrrh' j. ad titu. de px ſua ſcri. inquirēdis epulis. putat legendū. Cuiacius legit. q & diuinis. ep.

Missus principaliter ad defendendam aliquã prouinciam citra mare, similis est Duci administranti aliquam prouinciam, excepto Duce Pontice & AEgypti. Barto.

II. Impp. Hon. & Theo. AA. Prisciano P.V.

EOs,† qui sub comitiua primi ordinis dignitate peculiariter [a] ad quamlibet prouinciã, vel prouincias defendendas milite [b], credito auctoritate nostri numinis destinant, & eos qui vicẽ illustriũ virorũ magistrorũ militũ susceperint pagendam, [c] ducib. q̃ pter Aegyptũ [d] & Ponticam in alijs prouincijs administrauerint, adæquamus.

TITVLVS XIII.
DE COMITIBVS & archiatris † sacri Palatij.

Archiatri si primi gradus militiã obtinuerint, eã dignitatem adipiscuntur, quam duces & vicarij principis, qui militiã administrauerunt, & etiam comites primi ordinis. Bar.

I. Impp. Hono. & Theo. AA. Prisciano P.V.

ARchiatros itra palatiũ militantes, [e] si comitiuę primi ordinis nobilitauerint gradus: inter vicarios taxari pręcipimus, siue iam pridem deposuerunt militiam, siue postea deposuerint: ita vt inter vicarios [g] & duces, qui administrauerint, & eos qui comitiuã primi ordinis meruerint, nihil intersit nisi tempus quo quis administrauerit, vel comitiuæ adeptus est insignia.

TITVLVS XIIII.
DE COMITIBVS qui prouinciæ regunt.

Comites qui gubernauerunt prouinciam, deposito officio priuilegijs digni tatis vicariæ funguntur. Bartolus.

I. Impp. Hon. & Theod. AA. Prisciano P.V.

EOs, † qui administratiõe ciuili, ac prouinciæ gubernaculis sub iurisdictionis licẽtia comites [i] quoq; primi ordinis eẽ meruerint, vicariæ dignitatis post depositam administrationẽ priuilegijs frui oportet.

TITVLVS XV.
DE PROFESSORIBVS, qui in vrbe Constantinopolitana docentes, ex lege meruerunt comitiuam.

Grammatici & sophistæ et iurisperiti, qui per xx. annos scientiam docuerunt in Constantinopolit. ciuitate, per illius ciuitatis cœtum in arte docendi digni æstimati, sunt digni eã dignitate, qua funguntur vicarij principis. Bartolus.

I. Impp. Theodos. A. & Valentin. Cę. Theophilo P.V.

GRammaticos, [k] tam Græcos, q̃ Latinos, Sophistas, [l] & iurisperitos in hac regia [m] vrbe professionẽ suã exercentes, & inter statutos [n] cõnumeratos, si laudabilẽ in se probis morib. vitã [o] esse probauerint, si docẽdi peritiã, [p] facundiã docendi, interpretãdi [q] subtilitate, si copiã q; differẽdi [r] se habere patefecerint, & cœtu amplissimo [s] iudicante digni fuerint æstimati: cum ad xx. annos obseruatione iugi, ac sedulo docendi labore puenerint, placuit honorari, & his qui sunt ex vicaria [t] dignitate cõnumerari.

[a] EOs. Peculiariter. i. specialiter & intime de his confidendo.
[b] Milite. l. militibus eis datis à nobis: vt ſ. l. proxi. quæ vltra mare, hic citra mare dicit missos.
[c] Peragendam. vt ſ. vt dig. ordo. l. fin. in fi. & ſ. de princip. agen. in re. l. eos.
[d] Præter Aegyptum. illi forte sunt maiores.

DE COMITIBVS & archiatris sacri Palatij.

Idest summis medicis. ab archos, quod est princeps.
[e] ARchiatros. Milites. inter militia vt in rub.
[f] Ordinis. dic, vt ſ. de co. & tri. l. 1. Acc.
[g] Vicarios. quæ est quædam dignitas: vt ſ. de off. vic. l. 1.
[h] Meruerint. Nota. æquatr tres dignitates: quod valet ad id quod dr ſ. de præfe. prętor. l. 2. in fi. facit ſ. de pri. sac. scri. l. 1. & ſ. de consu. l. 1. & de præpo. sacri cub. l. 1. & de primice. l. fi. in fi.

DE COMITIBVS qui prouin. &c.

Vt Tolosanus 1. & est specialis: vt in authen. de app. §. illud. col. 8. Sed quidã sunt illustres: vt ſ. de co. mili. anno. l. prouincialium.
[i] EOs. Comites. hoc expone, vt ſ de co. & tri. l. 1. & facit ſ. de prin. agen. in re. l. 1. & ſ. de excu. mun. l. eos.

DE PROFESSORIBVS qui &c.

Vt sunt comites quod textus non bene aperit.
[k] GRammaticos: q. Grammaticam docent.
[l] Sophistas. qui dialecticam docent.
[m] Hac regia. Constãtinopolitana. Et nota in regijs vrbibus tãtum doceri, vt not. ſ. de studi. lib. vrb. Romæ. in rub.
[n] Statutos. qui debent esse duo, qui leges pandant, vt ſ. de stud. libe. l. 1. in fi.
[o] Vitam. Per mores, vt ſ. de profes. l. magistros. vbi de facũdia dicit.
[p] Peritiam. vt recte sentiat mentem legis, vt instit. in proœ. §. cumque.
[q] Interpretãdi. i. exponendi, vt ff. si cer. pet. l. 1.
[r] Differendi. i. in dicendo copiosus. arg. ſ. de testa. l. testamentum.
[s] Amplissimo. s. senatorum, vel dic, vt in d. l. magistros. Acc.
[t] Ex vicaria. sed vicariis æquiparatur comiti & duci. ergo est comes & dux, vt ſ. de comi. & archia. l. 1. & q. a rub. ipsa hoc dicit. Et not. q. nouẽ debent adesse, vt hic dicit. & facit ff. de excusa. tut. l. si duas. §. 1. & l. sed reprobari. §. fi. & ff. de mili. testa. l. antepen. & ſ. de mulie. l. si quis. & de profess. l. 2. Et not. q. hic dicit de magistro Ioan. Gramm. & Accursio iurisperito. Item facit ſ. de proxi. sacro. scri. l. 3. & ff. de verbo. sign. l. quibus.

† lõge est l. 1. ſ. tit. proxi.
† Medicos principis hic accipe archiatros.
Doceri debet publicẽ tm̃ in regijs vrbibus.
† lõge est l. 1. ſ. de comitib. rei milit.
Vicarius comiti & duci ęquparatur.
Al. pro inclus. AA. Videtur esse pars. l. j. ſ. de studijs liberalib. vrbis Romæ.

TITVLVS XVI. DE SILENTIARIIS & decurionibus eorum.

Post depositum decurionatus officiũ decurio potest eligere, vtrum velit esse magister officiorũ domesticorum, vel comes: & potestatem habet adorandi principem, & salutandi administratorem ipsius. Bar.

I. Impp. Hono. & Theod. AA. Vrso P.V. & Aemiliano comi. ordinis, Pr. & Strategio P.P. Illyrici.

Decuriones nostri palatij post emensum[a] scilicet obsequiũ, postq; deposita sacramenta militię,[b] electionẽ habeat, siue ex magistro officiorum, velut agentes,[c] dignitatẽ consequi à nr̃a maiestate maluerint: siue inter viros illustres comites domesticorũ, videlicet inter agẽtes taxari:[d] vt tã in adoranda[e] nr̃a serenitate, quã in salutandis administratoribus, & reliquis p̃dicti honoris priuilegiis, necnon in nostro consistorio his honor omnifaria obseruetur.

Decurio & silentiarius à tyronum equorumq; prastatione habetur immunis, nec praestare cogitur praestationes extraordinarias, quae necessario imponuntur. Bartol.

II. Iidem AA. Venantio, P.P.

Nusquisq; decurio vel silẽtiarius à tyronũ equorũq; p̃stationibus[f] habeatur immunis: nullam collationẽ, quae plerunque poscitur, soluat: nihil his vlla potestas iniungat, aut necessitas imponat.

Priuilegia data decurionibus & silentiariis per hanc l. confirmantur, & eis conseruantur, licet ad maiorem ascenderint dignitatem: nec eis praeiudicatur in hoc per aliquod generale vel speciale rescriptũ disponens contrarium. Bart.

III. Impp. Theo. & Valentin. AA. Fabiano P.P.

Decurionibus & silentiariis etiã si ad superiorem gradum successu meliore transcendunt: omnia priuilegia quę iamdudum diuorũ principũ iudicio meruerunt, legis istius praeceptione nouerint esse firmata, non pręiudicatura quacunque generalitate pragmatica:[g] nec angarias,[h] vel parangarias, siue parauerędos vlla eis amplissimę praeceptionis imponat auctoritas. sordidis quoq; muneribus excoctione calcis, & superindictu[i] grauamine eos liberamus. Domos quoq; eorum, non tñ in hac sacratissima vrbe, sed in qualibet alia posita ciuitate, immunes ab oĩ hospitũ cuiuslibet dignitatis inquietudine vindicamus:[k] permissa eis veniendi ad comitatũ[l] licẽtia, pręter[m] euocatorię securitatem: multa decem libr. auri iudicibus prouinciarũ, eorũq; officijs[n] infligenda, si statuta nominis nr̃i crediderint esse contemnenda. His addimus, vt cum optatam quietem acceperint,[o] & inter viuos illustres[p] senatores cœperint numerari: honore curiae sine aliqua functione:[q] laetentur, immunitatisque gaudio plena dignitatis lętitia potiantur: vt dignitatem solam[r] habeant ex senatu: sub hac videlicet definitione, vt triginta tantummodo numero ea priuilegia[s] consequantur. decuriones quoque tres: sed eos tunc demũ perpotiri decernimus beneficiis suprascriptis, cum per[t] continuos tredecim annos inculpatas excubias[u] peregerint.

Silentiarij & eorum vxores ciuiliter & criminaliter sunt conueniendi coram officiorum magistro. Bar.

IIII. Imp. Zeno A. Cosmae ppo. sac. cubi.

DE SILENTIARIIS, & decurionibus eorum.

Silentiarij sunt xxx. decuriones tres, vt j. l. j. in fi. & dicuntur silẽtiarij, vt ff. de min. l. verum. §. ex facto.

a Decuriones nostri. Emẽsũ. i. finitũ: qđ est ex voluntate principis: nã non eligitur nisi in certum tempus, vt ff. de exc. tu. l. tutelsperitor. [illegible]

b Militiae. praedictae inermis. Acc.

c Agentes. i. habeant dignitatem sine administratiõe, quã habet magister officiorũ cũ administratione, qui est illustris, vt j. de off. mag. off. vbi ponitur inter illustres: licet hic magistrũ officiorum dicat spectabilem Ac.

d Taxari. i. numerari. hic not. q̃ agẽtes in rebus, & comites domesticorũ idẽ sunt.

e Adoranda. adorat principem: salutantur alij. ad qđ j. ea. t. l. j. & de proxi. sacr. scri. l. 2. & l. 5. & j. de co. & tribu. l. 1.

f Nusquisq. Praestationib. dic q̃ sint p̃sonalia munera, vt ff. de mun. & hon. l. vlti. §. 1. vel verius patrimonij sũt: vt hic, & j. de mun. pa. l. 3. nã & hic dicit praestationibus. & facit j. de prox. sac. scr. l. 4 & j. l. proxi.

g Decurionibus, & silẽtiarijs. Pragmatica et si generale statutum fiat in contrariũ non videtur isti cõprehendi, arg. ff. de sena. l. Cassius. Vel dic et speciali rescripto in contrariũ: vel generaliter dicti. & facit j. de dig. l. 3. cum concor.

h Nec angarias. genera sordidorum munerum, quae expone vt j. de excu. mu. l. maximarũ: & de epis. & cle. l. 2. & de sac. san. eccl. l. neminem. & j. de praepo. sac. cubi. l. 3. Acc.

i Superindicti genus munerum, vt j. de superindicto. l. 1.

k Vindicamus. i. liberamus.

l Ad comitatum. s. nostrum.

m Praeter. etiã si nõ mittamus pro eis, vt j. de dign. l. fi. & j. de proxi. sacro. scri. l. 2. Acc.

n Officijs. i. officialibus.

o Acceperint. i. depo fuerint officium. Ac.

p Illustres. no. senatores illustres, vt j. de sena. l. fi.

q Functione. i. munerum exhibitione.

r Solam. nam senator quis esse põt, & tñ honores nõ petere vt ff. de interd. & releg. l. relegatorum. §. solet. i. dignitatẽ habet sine administratione.

s Ea priuilegia. supra dicta.

t [illegible]

u Excubias. i. officiũ suum, quod cum vigilijs fit.

Ne

In qui busdã nõ est vxor, eorum.

Princeps adorari, alij salutari.

vl. Valenno.

Seueritatem, in exemp. Victos.

Neminis.

Nõ sahuius l. sm lo. de Pla. ad immutandũ omnia legẽ dispositiuã priuilegia & dignitaté remanere finito officio, & ibi vide late per eum.

al. xxx.

NE ad diuersa tracti viri deuoti silentiarij iudicia, sacris abstrahi videantur obsequijs: iubemus eos qui quemlibet deuotissimorum silentiariorum scholæ, [a] vel eius vxorem ciuiliter vel etiã criminaliter pulsare maluerint: minimè eum ex cuiuslibet alterius iudicio, nisi ex iudicio tantummodo viri excellentissimi magistri officiorum conueniri.

Silentiarij in potestate positi quicquid acquirunt, retinẽt tanquam castrense peculium: nec alias eis per parentes auferri potest: nec post parentis obitum fratribus conferre tenentur: nec etiam conferre tenentur dictis fratribus illud quod parentes vel alij eis donauerũt ratione militiæ supradictæ. Item excusantur à tutelis & curis: & filij ipsorum ad præturam inuiti non vocantur: & per hãc legem non derogatur priuilegijs eis datis. Bartol.

X. Impp. Anasta. A. Antiocho [*] præposito sacri cubiculi.

IVbemus clarissimorũ [b] silentiariorum præditos militia, etsi genitorum suorum in potestate sint constituti: quæcunq; solatiorũ, seu emolumentorum, vel donationum, seu hæreditatum nomine per militiam vel quamlibet eiusmodi causam [c] his acquisita sunt, vel fuerint, iure castrensis peculij possidere, [d] nec ea posse vel parentes superstites sibi vindicare, vel auferre; vel etiam post eorum obitum fratres, vel alios eorum hæredes quasi ad defunctorũ dominium pertinentia, in diuisionẽ deducere. nec enim oportet labores eorum alijs fructum [e] vel lucrum adferre. Hac namque rõne [f] simul & cõtẽplatiõe, nec ipsam militiam [g] vel suffragium quodcunq; pro ea, vel ab eisdẽ viris deuotissimis silentiarijs, vel à parentibus eorum, vel a quolibet alio datũ est vel fuerit, ab his patimur in successionem defunctorum parentum conferri: seu nomine collationis in medium easdem offerri pecunias, vel his imputari. [h] Ad hoc de tutelis & curationib. eos excusari sancimus: ne alienarũ rerũ administrationem subire compellãtur, [i] qui pro nostra ministeria nec suis curã seu prouisionem diligenter deferre possunt. insuper eorum liberos, q dignitate virorũ spectabilium comitum seu tribunorum decorati sunt, vel fuerint, nullatenus nolentes [k] administrationem præfecturæ suscipere seu peragere: omnib. videlicet antelatis priuilegijs in persona non tantũ in præsenti militantium sed etiam postea eidem consortio inferendorũ, tã tẽpore militiæ q̃ post eã depositã obseruãdis. [l]

TITVLVS XVII.
DE DOMESTICIS [†]
& protectoribus. [m]

Domestici & protectores principis salutantes vicarios & præfectum, ipsos osculari possunt: ac eis omnes debent reuerentiam exhibere. Bartolus.

I. Impp. Valen. & Valens AA. Eusignio P.P.

DOmestici [n] ac protectores, osculandi, [o] cũ salutauerint vicarios, tui culminis habeant potestatem. Pœna enim sacrilegij [p] similis erit si his honorificentia [q] non deferatur, qui contingere nostram purpuram digni sunt.

[a] NE ad diuersa tra. Silentiariorum scholæ. idest societatis. & facit ℥. de fabri. l. eos. & ℥. de pxi. sac. scri. l. in sacris & ℥. de deca. l. 2. & ℥. de priuileg. schola. l. 1. & ℥. de agen. in reb. l. ex eo. & ℥. de pa lat. l. viris. & ℥. d iu. om. iu. l. si & ℥. de p fes. & medi. l. fi.

[b] IVbemus clarissimorum. i. clarissimarũ personarũ sunt. n. spectabiles ℥. de inof test. l. omnimodo § fi. & ℥. de castren. pec. l. 1.

[c] Eiusmodi causam. i. militiæ, vt à socijs vt ff de cast pec. l. castrẽ. & l. si forte Acc.

[d] Possidere. sic aduocatus: vt ℥. de aduo. diuer. iudi. l. 4 & adsessores. vt supra de adses. l. velut.

[e] Fructũ. ad hoc ℥. de bon. quæ libe. l. cum oportet. §. 1. & ff. de coll. bon. l. 1. § nec castrense. & ℥. de inoff. test. l. omnimodo. §. fin & l. fi. & ℥. de castren pec. l. 1.

[f] Ratione qua mouemur ad prædicta.

[g] Militiam. scilicet ipsam, vel quod inde percipitur, vel eius æstimationẽ. itẽ suffragium. i. preciũ pro ea emenda: & est datum à se filio, vel à patre, vel ab alio: & non confertur.

[h] Imputari vt prædictis primis legibus secus in alijs dignitatib9: vt d. l. omnimodo. & ℥. de co. l. illud.

[i] Compellantur, vt ℥. de excu. tu. l. fin. et si iã erat inchoata tutela. vt ff de mi. l. verũ. §. ex facto. & ff. de excus. tuto. l. iurisperitos.

[k] Nolentes. volentes ergo pñt, aliàs generaliter inuitus quis cogitur ad magistratum: vt ff. de mune. & hon. l. si qs magistratus. Item nota priuilegium transire ad filios in aliquo. sic ℥. de prəxi. sac. scri. l. in sacris.

[l] Obseruandis. sic ℥. de exeu. mu. l. eam. & ℥. de agen in reb. l. fi. & ℥. de proxi. sac. scr. l. 2.

[m] DE DOMESTICIS & protectoribus. Domesticis. i. silentiarijs sm quosdam quod non placet: vt ℥. tit. 1. l. 1. vel domestici. i. serui. & liberti. & similes: vt ℥. de his qui ad ec. cõfu. l. fi. §. sane. quod non placet. quia ingenui seruiunt principi: vt ℥. de præpo. sa. cubi. l. iubemus. §. hoc non solum. Tu dic de domesticis vt accipitur ℥. de adsess. l. domesticus. vt sunt Templarij. & quidã fratres ad Papã sed hic laici ac milites fortes: vt ℥. l. fin. Protector vero est, qui stat armatus circa Principe. Vnde Obius & Bellisarius fuerunt domestici & protectores Iustiniani. & tam primi q̃ secundi erant plures, & habebãt præpositos, qui primicerij dicunt: vt ℥. l. 2.

[n] DOmestici expone vt in rubr.

[o] Osculãd. dãdo pacẽ cũ vicario præfecto. nõ dicit præfecti. sed Papam osculamur in pede.

[p] Sacrilegij. facit supra. vt dig or. fer. l. 1. cum concor.

[q] Honorificentia. maxime supradicta. Exist.

[*] Anastasius, rectè vt apparet ex l. 30. ℥. de inoffi. testa. Contius.

[*] Polycarpo. PP.

Priuilegium in quibusdã ad filios transit.

Papa in pede osculari dẽc.

[†] Domesticos arcano pe arcanorum principis consciis. Alc. hic.

a Existimati. quem princeps honorat, ab omnib. est honorandus. i vt j. tit. t. l. r. & S. de cri. sa. l. 2. & de aduo. di. iu. l. restituendæ. in fi. & ff. de re iud. l. q dã. & S. u. t. l. r. & ff. de al. sçri. l. t. & facit j. ti. 2. l. 2. & S. de offic. di. iudi. l fi. Acc. cerij: & alij secũ m locũ primicerij: & semper subeundi: atiã, nõ multo magis in primiceri. Vel dic semp poni p primicerio: vt j dicit primiceriatus. vel respectu principis, qui est ibi primus. arg. ff. de offic. pcon. & ie. l. si in aliquam. in fi. sed primus arat respectu sequẽtiũ & sic dicit j primiceriat.

† Sic etiã hr in glo. 2. in c. nã te. extra de æta. & qualit.

b P Rimiceri qui dem. Scholæ. idest societatis.

a Tribunatum. i. primiceriatum. vt S. de primi. l. præclara. in prine.

d Ducatum. i. primiceriatũ prædictũ &c. & habeat meruit in singulari, aliàs trã fit de singulari ad pluralem.

† Al. P. P.

e Subsequent ordine. n. erant positi: & sic vsque ad decem post primiceriũ sunt clarissimi, dum tamen inter eos sit ordo temporis, prout fuerunt, in eo officio alecti: vt dicit in fine vt secundum ordinẽ seruentur, quæ dixi. S. de offic. præfe. prætorio. l. 2. in fi. & dic decursis. i. currentibus. non. n. erat finitum officiũ licet quidam S. Itẽ & alijs vlta decẽ non datur priuilegium per legem istã.

f S I quis. Nouissimus. i. vltimus: adde q no. S. de offi. præfe. pro. l. 2. in fin.

g Spoliandur. Not. vagabuudũ pda ta priuilegium, sic S. de episc. & cler. l. gñaliter. alia forma seruatur. S. de primicerio. l. 2. & j. de commeatu. l. quicunq. & l. fi.

Vagabũdus priuilegiũ perdit.

h Aberrãtes. scilicet esse. quod sequitur.

i Numerari. idest. Inueniri vt numarentur, vt facit Potestas de his qui debeat habere equos pro communi: & de allis de consilio.

† Al. comiti domorum, sed rectè domesticorum.

k L Ege pragmatica. Victura. idest duratura.

l Præsentialiũ quia psentes. stare debent in curia: vt S. l. prox.

m Equitum. i. in societate domesticorũ qui sunt milites.

n Secundi abijcias secundi, & est planũ. Alij habent syncerij & dicunt esse idem quod primicerij i Alij habent secundi.

existimati. a

Primicerius domesticorum & protectorum fungitur dignitate spectabili, subsequentes post eum in gradu vsque ad numerum decem inter clarissimos nominantur: ita tamen, quod qui prior est in loco, prior sit in ordine. Bartolus.

III. Impp. Theo. & Valent. AA. Heliodo. P. V. †

P Rimicerius quidem domesticorum, & protectorum vtriusq; scholę b post adeptum tribunatũ, c inter eos spectabili dignitate pfruat, q ducatum d gerere meruerint: alii verò qui decursis stipendijs ab eodem decẽ vsq; numero subsequunt, a psulari, i. clarissimatus dignitate perfruant cum ipsa loci decem primorũ accessiõe.

Domesticus vel protector qui sine licentia principis se absentauit à curia, nõ ex causa reipublicæ, si per biennium absens fuerit, debet poni post quintum in ordine ipsorum: si triẽnio, in decimo gradu ponitur: si quadriennio, loco nouissimo erit habendus: si quinquennio, erit spoliandus cingulo. Bartol.

IIII. Iidem AAA. Sporatio comiti domesticorum † peditum.

S I qs domesticorũ nulla negotij publici abstrahẽte solicitudine, nec ei p cõmeatũ solennitet vt abesset facultate concessa, per biennium obsequijs serenitatis nostræ defuerit, is retrorsum in ordinem tractus inferiorem, quinque sequentib. postponat. Si verò trienniũ eius absentia continuasse mõstret, vsque ad decimũ locum pculdubio regredietur. Quod si quadriennio tenus absfuerit, nouissimus f collocetur: quinquennium autem si fuerit diuagatus: ipso iam cingulo spoliandus g est. indignũ quippe est, desides a pprijs tã diu munijs aberrantes h (quos esse conuenit adsiduos) numerari. i

Si domesticus vel protector ante finitum officiũ decesserit, hæres eius salarium totius anni ac etiam subsequentis percipiet. Bar.

IIII. Imp. Iustinian. A. Vigili consulari & Patricio. *

L Ege pragmatica fine fine victura k pfiniẽdũ ac cõstituendũ credimus, vt si quis virorum fortiũ psẽtialiũ l domesticorũ in equitũ m scholam secundicerij n locũ adeptus, diẽ interea supmũ clauserit: hæredes ei nõ relinq tãtũ tpis quod eidẽ gradui supesse monstrat, o verũ etiã insequẽus anni, p hoc est primiceriatus solatijs ac emolumẽtis fruant oib: vt quod ad qltũ & cõpẽdiũ militiæ, fructum plixè q pertinet, similis r habeatur, ac si superstes permansisset ad finem vsq; supremũ.

TITVLVS XVIII.

DE PRAEPOSITIS laborum. s *

Præpositi laborum durante officio sunt clarissimi: eo finito inter consulares habentur. Bartol.

I. Impp. Hon. & Theodo. AA

o Moustrant. ad annum erat alectus: non ergo tantum illius anni hæres habet salarium, de quo constat: vt j. tit. a. l. si quis. & S. de aduo. di. iud. l. post duos. S. fi. & j. de primipi. l. 2. & j. de agen. in re. l. 3. sed etiam alterius anni: quod est mirum, quia sic hæres habet plus quàm defunctus. sic ff. de magi. conue. l. non similiter. & de peri. hæ. l. nec vllũ. S. vlt.

p Anni. scilicet tempore. Acc.

q Prolixe. i. longè vltra quã viuerat. Ac.

r Similis. quo ad eum annum, sed dissimilis quo ad sequentem: nisi dicas ipsum habere salarium duorum annorum pro vno.

s DE PRÆPOSITIS laborum.

Quidam habent laborum, in textu & rubr. nec dicunt cui. labori sunt præpositi. alij laborum, a labijs. forte corrigebãt eos qui male loquebantur de principe. Vel dicit hoc labarũ signũ bellicum ex auro & lapidibus preciosis, qd fecit fieri Constantinus precio sius inter alia signa bellica, secundũ Hugonem. & secundum hoc ponitur pro genitiuo plurali, vt scilicet Deum pro Deorum: & aduocatium pro aduocatiorum

* Pro inclusa legitur in meo Vigilario comiti domesticorum cõsulari ac patricio. Cõtius.

* Sic in exẽp. quodam nostro scripto legitur rectè. Contius.

* Labarorum. nam & Tertul. in apologet. ca. 16. Sypara illa vexillorum, in quis, & labarorum &c. Vide Cuiaciũ hic.

ctorum: vt Ĵ. tit. pro: l. fi. & deriuatur a labor. qui ergo talibus signis faciendis pponebatur, dicebatur præpositus labord.

a Qui præpositi. Promo uetur. idest facti sunt.

b Habeantur. etiam finito officio: vt Ĵ. ti tu. j. l. 3.

c Immunitate. personalium munerũ, non patrimonialid: vt ff. de exc. mu. le. in ductis.

d DE PROXIMIS sacrorum scri. &c. Quidam habent: præpositis: alii, proximis: quod idẽ est, sicut dicti, quia magis se principi proximãt quãm alij qui sub eis sunt: qui sunt plures, vt Ĵ. eo. l. hac parte. Et not. q̃ tria sunt scrinia, seu cameræ: de quibus dicitur Ĵ. eo. l. epistola rum, quæ principi, vel ab eo mittebantur, vt si Bononiæ. Item libellorum cõ- ceptionalium, & co gnitionum, vt Ĵ. eo. l. vlti. Item dispositionum, vt est registrum: vt Ĵ. de agen. in reb. l. 3. in fi.

Scriniorũ tria sunt genera.

e PROXImos. Exponit vt in rubrica, & dic secundùm Pla. hi sunt qui bus arcana principis committũtur, vt infra eo. l. proximos. est etiam dignitas q̃ dicitur proximatus: vt Ĵ. eod. l. fi. quis. Item & alij qui dicuntur melioproximi: vt Ĵ. eod. leg. peculiari.

f Eos vicarios. Acc.

g Merito. nomẽ est.

h Qui. s. vicarij.

i Diœceses. Idest ter ras vel prouincias cõ missas ab his quorũ fiunt vicarij.

k Temperarunt. i. administrauerunt.

l Indepti. i. adepti.

m Insequentibus. s. finito officio. qd si post annos: vt Ĵ. eo. l.

Qui præpositi laborum nostro iudicio promo uentur, a clarissimi sint inter allectos, ita vt ex consularibus habeant. b Nã & imunitate c digni sũt, quos nr̃i la teris comitatus illustrat.

TITVLVS XIX.

DE PROXIMIS sacrorum d scriniorũ, cęterisq; qui in sacris scrinijs militant.

Proximi sacrorum scriniorum ea dignitate fun guntur, qua vicarij principis: & officio deposito sunt præponendi vicarijs qui primò vicariatus officium sunt adepti: & eorum officium est finitum. Itẽ onus descriptionis nul lo modo subire coguntur. Bartolus.

I. Imppp. Grat. Valenti. & Theodosius AAA.

PRoximos e memoriæ, epistolarum, ac libellorũ atq; dispo sitionũ, ita vicariorũ honore cumulam⁹: vt inter eos f merito g dignitatis habeant, qui h pro pfe ctis diœceses i sibi crediltas tẽperarunt, k ex eo tẽ pore, ex quo eos splẽdor idepti l proximatus ostẽ dat: in sequentibus m p̃ ponẽdi, qui vicarias postea administrauerint: & nullam iniuriã descriptionis perhorrescant. n

Militantes in sacris scrinijs ordinarios vel specta biles iudices in prouincia existentes salutare non compelluntur, nec etiam accedere ad consilium: & eis non debet denegari accessus ad principem: & eis debet in salutatione reuerentia exhibeti, & etiam dari potestas sedendi cum iudice: primates & apparitores si contra fecerint, ternas libras auri nomine pœna soluant. Bartol.

II. Impp. Valenti. Theo dosius, & Arcadius AAA.

IN o sacris scrinijs nostris militantes, in prouincijs p ordinarij vel spe ctabilis iudicis ad salutationem q nõ arceant, & inuiti in consessum r ac cipiant: sciturus vel princeps vel corniculario, s ternas libras auri ex suis facultatibus eruẽdas, si cõ sistorium nostrũ, sæpe ingredientibus, secretarij iudicium non patuerit in gressus, aut reuerẽtia nõ fuerit in salutatione delata, t aut sedendi cũ iudice societas denegata.

Qui militauerunt in sacris scrinijs per xx annos si quieti postea fuerint per principem destinati consularem retinent honorem: nec possunt quoquo modo impertito otio separari. Bartol.

III. Impp. Arca. & Hon. AA. Claudio P. V.

IN sacris palatii militantes, idest memoriæ, epistolarum, libellorumque ac dispositionum, u post viginti annos x tran sactæ militiæ si discedẽdũ sibi esse decreuerint: consulari honore fulti, inter electos y habeant: hũcque honorẽ dignitatis teneãt, q exconsularibus z deferri consueuit: nec eos y quisquã iniungendo aliquid vel iubendo possit ab impertito otio separare.

Possessio militantium in sacris scrinijs solum tributum canonica indictionis præstat: à cæteris vero muneribus non vexatur: & si ad maiorem ascenderit dignitatem, non perdit ob hoc priuilegia scriniorum. Bartolus.

pro biẽnio vicarij ad ministrantes præferuntur his vacantibus: Ĵ. vt dig. or. ser. l. 1. §. sed administratores.

n Perhorrescant. vt infra l. 4.

o IN sacris. In prouincijs. si forte princeps quandoque illuc ibat. Et not. q̃ ex alijs ordinarijs eligebãt præpositos: vt si episcopus fuerit auditor 3dictionari.

p Ad salutationẽ. ga Principẽ & alios salutant: vt & supra de si lẽ. l. 1. & de dome. l. 3.

q Cõsessũ. i. consiliũ iudicum. Et sic no. q̃ qr inuitus r tenet consulere, sicut iudicare: vt supra de adno. diuerso ind. i. san cim⁹ & dic vt ibi di xi n⁹. & ex de off. de lega. ca. pastoralis. in prin. non autem reci pere compromissum, vt ibi. Accur.

s Corniculario. l. ap paritore præse. ptor.

t Delata. se Ĵ. eo. l. peculiati. & Ĵ. de off. diuer. iudi. l. vlt.

u IN scrinijs palat. Post xx. annos. De alijs inferioribus dicit, non de præpositio qui non nisi pce annũ r vt Ĵ. eod. le. p bien nio. & facit Ĵ. de profess. qui in vr. l. 3.

x Electos. i. honore 3fulis, qui dicunt ho norarij: vt Ĵ. vt dig. ord. ser. Et not. q̃ iste honorẽ, & honores il li habent & tenent.

y Exconsularibus. vna pars. & facit Ĵ. de dome. l. 1. & de silen. l. 1. & Ĵ. titu. 1. & de præpo. sac. cubi. l. 2. & Ĵ. eo. l. in sacris. in fi. & l. proix.

z Eos. vt Ĵ. eod. l. pro

r Par. l. 3. Ĵ. de of. diuers. iudic.

r Ex hoc infert hic Io. de Pla. quod Potestas pôt cõpellere iurisperitos & aduocatos, vt dẽt sibi cõsilium i causis etiã criminali bus, per l. custodias. ff. de custo. reo.

IIII. Iidem AA. & Theo. A. Epiphanio. P. V.

IVbemus, vt primum omnium sit eorum, q in sacris scrinijs nostris. i. memoriç, epistolarum, libellorum, & dispositionũ referuntur, secura possessio, ab oibus sordidis a muneribus excusata: superindictum non timeãt, venalitiũ b nõ petat: solumq; canonicæ c indictionis pstent tributũ: vt labore dignitas cõquisita extraordinarium munus ignoret; nec vllam temonũ d patiať iniuriã; equorũ e tyronumq; præstationẽ nullus agnoscat, q vel adhuc in scrinijs militat, vel honorem proximi, & comitiuam primi dispositionum, longi temporis sudore quæsiuit. Et hęc quidem patrimonijs censuimus deferẽda. Q̃d aũt † oibus f conftat deferri, adiectu alterius dignitatis perire non patimur: vt etiã si pro superioris fortunæ iudicio ad honoris g ornamenta processerint, vetera tamẽ eis scrinijs labore priuilegia quæsita seruentur. h

Omnis militans in sacris scrinijs cuiuscunque sit gradus, ad principem habet accessum. siue sit inter clarissimos ratione sui gradus, siue inter spectabiles. Bartol.

V. Impp. Hon. & Theo. AAA. Faustino PP.

PEculiari i pceptionis nostræ fauore pręstamus, vt in scrinijs k memoriæ, l epistolarũ libellorũq;, ab exceptoribus vsq; † ad mellopro ximos, m dignitatẽ clarissimorum honoremq; pcipiant: & sicut reliqui qui in ijsdem scrinijs militant, liberũ cum ordinarijs iudicibus ingressum secretarij, cõcessumq; habere legibus meruerunt: ita hi quoq; in quos hanc stipendiorum meritis clarissimatus conferimus dignitatẽ, cũ spectabilibus ẽt habere sese reuerentiã recognoscant, vt consedẽdi, ingrediendi ve secretarium sibi sciant à nobis licentiam contributam. n

Officiorum militantis in sacris scrinijs, olim durabat biennio: hodie ad vnum annum restringitur. Bartol.

VI. Iidẽ AA. & Valẽ. A.

PRo biennio annũ solum agere o deinceps decernimus eos qui in tribus scrinijs, memoriæ, p epistolarum, libellorũq; ordine ac merito stipẽdiorũ ad gradũ puenerint proximorum. q

Militantes in scrinijs vltra numerum, loco deficientium succedunt secundum ordinem gradus sui: nisi qui posterior eorum est, laborum comparatione superet antiquiorẽ in ordine: quia tunc succedit in locum defuncti excluso priore in ordine: nisi defunctus teneatur illi qui est in ordine prior: quia tunc posterior, licèt melior, in locum defuncti non succedit, sed qui primus est in ordine. Bartolus.

VII. Impp. Theodosi. † & Valentinianus, Nomo magistro officiorum.

VNICVIQVE, qui in sacris scrinijs militat, sui loci r merita seruari oportere constituimus: & vniuersos, qui vltra numerum statutorum in ijsdem scriniis militant, sui gradus respectu, per ordinem, s quem sortiti sunt, in deficientium statutorum locum (vt tamen vltimis socientur) subire decernimus, scilicet vt nemini t penitus liceat, cum sit posterior tempore, locum præcedentis ambire: nisi forte ab eo, qui tempore vincitur, laborum comparatione superetur; u vt quindecim primatum eiusdem scrinii testimonio cum sacramenti religione subnixus præcedentibus dignior iudicetur. Hanc quoque obseruationem

---

proxima.

a IVbemus. Sordidis. quæ sint sordida, dic vt ĩ. de excu. mu. l. maximarũ

b Venalitium. munus sordidũ: puta vt quilibet vẽdat corbẽ vini pro vbertate ↄ.

c Canonicæ. immo vř nec hic aliàs ĩ. vt ĩ. de magi. scri. l. 2. Sol illa ẽm istã. & facit ĩ. de pala sa. larg. l. 1. & l. palatinos. & ĩ. de sa sã. ec. l. placet.

d Temonũ. i. plaustrorum, à temone. Accu.

e Equorum. vt su. de silen. l. 2. & ĩ. eo. le. in sacris. & supra de silen. l. 3.

f Omnibus. s. prædictis militãtibus in sacris scrinijs.

g Honoris. alterius dignitatis.

h Seruentur. facit ĩ. de silen leg. 1. & de dign. l. 3. & de excu. mu. l. eos. & ĩ. de pala. sacr. lar. l. vlti. & ĩ. de primice. l. 1.

i PEculiari. i. speciali, sic ĩ. de fil. rei pri. l. vniuersi.

k In scrinijs. subaudi militantes.

l Memoriæ. i. dispositionum: & militantes subaudi.

m Melloproximos. vna dictio, & sunt noĩa graduũ militantiũ in sacris scrinijs: q gradus multi sunt vt infra l. vnicuique.

n Cõtributã facit ĩ. e. l. 2. in fin. cũ cõcor.

o PRo biennio. Agere. i. administrare. sic ĩ. de Pala. sac. lar. l. Palatinos. & ĩ. de suscep. l. neminem. & de consu. l. pen & vlt.

p Memoriæ. subaudi, dispositionum ↄ.

q Proximorũ. nunc dicit de cæteris inferioribus militantib⁹ qui maiori tempore stabant: vt infra eo. l. penu. & ĩ. eo. l. in scrinijs.

r VNicuique. Sui loci. statuti. Accursius.

s Ordinẽ. sunt. n. plures ordines: vt ĩ. hac l. inter oẽs sũ certi etiã numero: vt ĩ. l. hac parte. Item alij erãt vltra numerum & illi successiuè electi: qui primas vacãtes habebãt hoc ordine, vt primo primus. & sic p ordinem vocentis nec tamen in locum vacãtis: sed alij statuti post vacantẽ ascendẽt, vt vltimus vacet & eum locum accipit qui vocatur. & facit supra leg. pro xi. & ff. de mu. & ho. l. vt gradatim. & ĩ. vt di. or. ser. l. 1. & 2. Ac.

t Nemini. qui est vltra numerum, non præcedet consocios. Item nec præcedet statutos, vt dixi.

u Superetur. Not. non sufficit diu studuisse, sed bene: nec Hierosolymus fuisse &c. Et no. xv. testibus hoc probari. q vltimus vel posterior sit melior, primo, q supra ordinem vult admitti. regulariter sufficiũt duo. ad quod dic, vt ff. de test. l. vbi. Extra. de ot. ab epi. q te. episcopatui.

---

† Contrariũ facit l. c. de mul. ta. extra de pben. & dig.

† Qualiter hæc dictio vsque ponaſ, exclusiue, vide hic per lo. de Pla. & per Archid. In c. si gratiose de rese. in 6. vide plene per lo. An. in c. 1. extra

† Sic ait legẽdum Taurell. lib. de militijs ex casu arg le. 13. ĩ. eo. ti. Conũm.

uationem extra filios [a] proximorũ volumus custodiri. etenim vnicuique proximo vnum de suis filiis, qui temporis duntaxat suffragio nititur, (licet parum obseruasse [b] militiam cognoscatur) insequentibus [c] tpe, q laborum meritis muniatur, anteferri posse decernimus. Illum [d] tñ, qui locum statuti meretur, pximo [e] quidem ducentos quinquaginta solidos, melloproximo [f] verò vel adiutori pro consuetudine vniuscuiusq; scrinii xx. aut xxv. solidos offerre præcipimus. Quòd siquis [f] de supernumerariis, qui in statuti locũ subire debuerat, ne pecuniã offerat, statuti etiã gradum recusare voluerit: sequenti tam offerendæ quantitatis prædictæ, quàm surrogandi licentia permittatur: ita videlicet, vt si secundus vel & tertius vel alterius cuiuslibet numeri, in eadem excusationis volũtate durauerit, accedenti semp eadem copia, quã præcedẽs recusauerit, tribuat. Hos autem qui ad statutorum ordinem progredi noluerint, nec de suo gradu volumus remoueri, & cùm vacauerit statuti locus, cõditionem quã antea repudiauerant, i. & offerẽdæ pecuniæ, & adipiscendi statuti locum, liberam habere, præcipimus facultatem.

Qui longo tempore probe militauerunt in sacris scriniis, finito officio cingulo comitiuæ sacri palatij dum viuunt potiuntur, & nihilominus omnia priuilegia eis data salua manent. Bar.

VIII. Iidem AA. Nomo magistro officiorũ.

PRoximos sacrorum scriniorũ, quos fides ac diuturnę obseruatiõis industria, literataque militia: [g] comitẽ [h] quinetiã dispositionum, quẽ pbitas ac strenuitas meritò cõmendant, cõpleto tpe suæ militiæ comitiuę sacri nostri cõsistorii cingulo in diem vitæ potiri (manentibus videlicet iamdudum præstitis saluis [i] priuilegiis ppriis) decernimus. Quibus.n. pietatis nostrę arcana meritò committuntur: his pietas nostra vitam cingulo supradictæ comitiuæ ornandam decorandamque decreuit.

Militantes in sacris scriniis qui antequam cõuenirentur in iudicio, cõmeatu accepto se absentant, durante tempore commeatus prædicti conueniri non possunt: & ab indictionibus munerum publicorum officio deposito sunt immunes: & domus, quas in prouincia possident, ab onere metatorum non vexantur. Bar.

IX. Imp. Leo A. Patritio magistro officiorũ.

IN sacris [k] nostris scriniis militantes, p cõmeatum non continuatim prę̃stitum ante conuentionẽ [l] profecti, intra indultũ [m] temporis spatium erunt cũ suis coniugalibus & liberis à conuentione securi: ab indictionib. & publicorum & ciuilium munerum & post [n] completam militiam excusatione [o] potiantur: super domibus quoq; quas in prouinciis possident metatorum [p] molestia liberẽtur.

Militantes in scriniis principis debent esse lxij. super epistolis verò xxxiiij. super libellis conuentionalibus xxxiiij. & quatuor, qui sunt omnibus prædictis seniores: nec duplici officio fungi possunt. Bar.

X. Idem A. Hilariano comiti mag. offic.

HAc parte [q] statutos memoriales præcipimus esse in scrinio quidem memoriæ sexagintaduos, epistolarum verò trigintaquatuor, libellorum quoque 34. antiquarios

[a] Extra filios. hæc exceptio exceptionis. nam licet posterior melior admittatur: verum est, nisi prior esset fili⁹ vnius de statutis. Et sic no. priuilegium patris filio prodesse. sic supra, de aduo. di. indi. l. petitionem § filijs & de aduo. diuer. iu di. l. iubemus. §. & filios. & l. petitiones. §. & filios.

[b] Parum obseruasse. sed parum proficit: & sic qui parum studet, parum proficit.

[c] Insequẽtibus. vna dictio.

[d] Illum. extra numerum statutum habentes constitutum.

[e] Proximo. hic est primus ordo. s. proximus, melloprimus secũdus, adiutor tertius, vel pars secundi. Nam diuersi sunt gradus militãtium, vt in princip. huius legis & facit in auth. de sanctis epis. § pro consuetudine. colla. 9. & in auth. scriptũ exemplar. sed hodie hoc datur alijs, vt j. eo. l. si quis.

[f] Quòd si quis. s. de his qui sunt vltra statutum numerum. & facit s. de condi. in[illegible] l. penul. arg. contra ff. quis ord. in bo. poss. l. 4. Item facit in decret. 7. q. 1. c. cor sacerdotes. Item arg. contra j. de numera. l. null. Item facit j. de pal. l. 6 & de agen. in re. l. 1. & sup. de possess. munera. l. 1. & de ca... & inf. de erogat. mili. anno. l. iubemus.

[g] PRoximos. Literataque militia. militant nanq; patroni causarũ &c. vt sup. de aduo. di. iudicio l. aduocati.

[h] Comitem. hic comes erat proximus scrinij dispositionũ. nam proximus erat & comes.

[i] Saluis. sic s. l. illj. & l. iubemus in fi. & s. si c. l. 1. & j. de pri. eo. qui in sac. cu. mil. l. 1. & 2. & sup. de ꝑpo. sac. cubi. l. 2. & de silen. l. 3.

[k] IN sacris. militans in sacris, habita licentia ad tẽpus, non continua. i. perpetua. interim cõuenietur coram communi iudice, sed post profectionẽ ante reuersionem excusat: sed suus iudex est j. eo. l. in sacris. Item & à muneribus.

[l] Ante conuentionem. i. antequam citetur. Acc.

[m] Indultum. i. ante commeatum. ff. de iu di. l. 2. § in omnibus. & facit s. de comi. cõsisto l. 2. & de silen. l. ne ad diuersa. Acc.

[n] Post. nõ solum ea durante.

[o] Excusatione. dictorum munerum. & facit s. de ꝑpo. sac. cu. l. 2.

[p] Metatorũ. da hoc habes j. de metatis.

[q] HAc parte. i. inter militantes in sacris scrinijs principis. Nam secus in militantib⁹ in scrinijs inferiorũ, vbi pauciores alibi. vt j cod. t. comperimus.

Anti-

Mello proxim⁹ (teste Alc. hic) dicitur q se cum primo sacri scrinij exercet, inferior tñ illo gradu dignitatis. in illũ videto.

Militãtiũ diuersi sunt gradus.

† Antiquarios (inquit Ale. hic) eos intellige qui antiqua rũ rerum memoriã principi suggerũt. Officia duo non debet qs haberet.

† Intelligit l. 7. T. eo. q vt ilic adnotauimus, est Theodosij & Valentiniani. Cõtius.

a Antiquarios, forte scenes. Acc.
b Duplici. Nota duo officia nõ debere haberi. sic T de assess. l. si na & ff. de off. asses. l. pe. & ad mu. libertus. §. praescriptio. & in auth. vt iudi. sine quoquo suff. §. illud. & T. de agen. in reb. l. pen §. illi. & q militia. pos. l. eos. Acc.
c Geminis. faciendo se scribi in diuersis officijs. Acc.
d Occupent. aliàs aucupentur. l. non debent aucupari plura cõmoda, quod esset per hoc q hñt plura officia illi q sunt collaturi in vnd. s. officiũ, & nihil reliquis &c. s. ille qui dẽt cũ vni intẽdere, nõ q̃rat plura. alias est, occupent sc. s. in diuersa officia collaturi &c. & idẽ est sensus.
e Si quis. Subrogatus. quod dic, vt no. T. eo. l. vnicuique. circa prin.
f Consequantur. quod ergo olim per l. T. vnicuiq. §. illd. dabatur diuersis gratibus, hoc hodie datur certis personis, vt hic. Vel dic q illa secundũ hanc loquebatur. & no. pro solatio. sic insti. ad Tert. §. 1 item no. acquirẽdo. sic T. de pig. l. vlt. & auth. ibi posita.
g Contra caeteros. s. filios, non haeredes. & no. ordinem hunc seruari, sicut diximᵃ. ff. de leg. 2. l. cum pater. §. 1 te. Vel dic caeteros, s. etiam cũctos alios creditores, quãuis tẽpore priores: vt sup. de pign. l. vlti & qui pot i pig. l. diuers. Sed hodie ita demũ, h ad hoc est mutuata: aliàs non praefertur aliisi vt in authen. de aequa. do. §. qa vero. coll. 7 & de exhi. §. optimũ. col. 5.
h Maximè cum acci pe finem, non dubitetur viros &c. si ergo dat haeredib. salarium, ergo & hoc lucrum: ad quod sup. de domest. l. si. & T. tt. 1. l. 5. & de primi-

rios a † verò, q hñt in scrinijs memoriae, nũquã minus esse q̃ quatuor. supraescripti aũt memoriales nullo mõ duplici b fungant officio, nec geminis c chartis irrepserĩt: vt nõ occupent d plura i vnũ se commoda collaturi, nihilq: reliqs relicturi. *Si militans in sacris scrinijs decesserit, et in eius locũ fuerit alius surrogatus: salariũ et debitũ inter creditores diuiditur hereditate nondũ adita, salua tamen priuilegiorũ praerogatiua. ea verò adita salariũ haeredib. debetur pro praeterito tẽpore, et et residui tẽporis. B.*

XI. Imp. Anast. A. Eusebio magistro officiorum.

Si quis in sacris nris scrinijs, i. memoriae, dispositionũ, epistolarũ, & libellorũ, statutis iam cõnumeratus, ab hac luce fuerit subtractus: ab eo quicũqs, vtpote vacãte loco, de substitutis in statutorũ cõsortio fuerit vltimus subrogatus, e p solatio vel suffragio pximi definitã, sacreq; cõstitutioni diuae memoriae Theodosij & Valentiniani † principũ insertã quãtitatẽ defuncti hrdes & successores, vel liberi eiᵃ seu creditores, qui fenus cũ mortuo pro statuti lo co ei acquirẽdo cõxerint, cõsequatur: f ita. s. vt si hrditas vel successio defuncti minimè fuerit suscepta vel adita, tales pso nę, i. creditores quidẽ cõ caeteros g progatiua sibi seruata: liberi autẽ vel agnati seu cognati, nõ hęreditatis, sed priuilegij nomine simili mõ hmõi summam percipiãt: sibique petere ac vindicare permittantur: nullius machinatione hmõi nostra dispositione retractanda seu violanda: maximè cũ h viros ẽt pro tẽpore spectabiles eorundem proximos scriniorũ, siquis eorum ante completũ proximatus actum morte pũuentus sit, ad hrdes successoresq; suos residui tẽporis proximatus solatia sine quadã imminutione transmittere nõ dubitet.

pi. l. 1 & sup. de in off. testa. l. omnimodo. & de aduo. diuer. iudi. l. post duos. §. j. & in auth. de exhib. §. optimũ. & de var. & extraor. cog. l. 1. §. pen. & T. de eo. mi. an. l. per hanc. Item no. quòd aliquid habent filij non vt hae redes partis. sed vt liberi. sic supra de Lati. liber. tollen. §. sed & si sub conditione.

IN

Militantes in sacris scrinijs, & eorum parentes, vxores, liberi, coloni, adscriptitij, & serui eorum ciuiliter & criminaliter coram officiorum magistro sunt conueniendi: & si in prouincia conueniuntur, satisdare non coguntur de iudicio sisti, licet immobilia non possideant, sed eorum iuratoria cautioni committitur: & nomine sportularum nihil soluent. nam executoribus agentium in rebus vnum solidum praestabunt: & cum ingrediuntur iudicium dicti magistri soluent solidos duos: & pro editione actorum notarijs dimidium solidum: & si litigant coram delegato vel arbitro, eisdem nomine sportularum vnum solidum tantum praestabunt: pro omnibus vero alijs in iudicio agitandis tertium solidum tantum: & si non coram magistro, sed coram alijs iudicibus maioribus super annonis ciuilibus, tutela vel curatione, vel nunciatione noui operis conueniantur, illos sumptus facient in tali iudicio quos facere tenebantur coram officiorum magistro. si vero conueniantur coram praefecto, vel fisci patrono, aut vrbis tantum praefecto, vel apud architectos, illos sumptus praestabunt nomine sportularum, quos coram arbitris praestare tenentur, & non vltra. & habent locum praedicta siue per se, siue per procuratorem litigent: & ad praedictas sportulas tenentur, cum processus agitatur in scriptis: secus si extraordinariè.

Item dictis militantibus donec militant, & etiam deposito officio priuilegia data sunt salua: & ob aequalitatem in iudicijs obseruandam priuilegia eis competentia circa praestationem sportularum ad aduersarios porriguntur.

Item mutatione loci priuilegia eis concessa non perduntur. Bartolus.

XII.

XII. Idem August. Celeri magistro offic.

IN sacris scrinijs a militantes, & parentes b atq; vxores eorū, necnon liberos, ex sñia tantummodo tuæ celsitudinis c criminales & ciuiles intentiones agentium excipere iubemus: insuper ēt colonos seu adscriptitios, & seruos d eorū in hac regia vrbe degentes, eodē beneficio potiri: fidei p ro tempore adiutoris viri spectabilis proximi, vel vnius ex statutis, committendos: e ita vt si in prouincia quicunq; memorialis repertus fuerit, iuratoriæ cautioni cō mittatur: vt etsi f nō possideat immobilem substātiam, serui nihilominus, & coloni ad eum pertinentes, fidei g eius h tradantur. Modū insuper sportularū ad mediocrē deduci quantitatem; i & executoribus de schola agentium in rebus attribuendis, k vnū solidum singulos l vsq; ad finē negocij: proq; ingressu in iudicio tuę magnitudinis quolibet modo faciē do, duos solidos; m & p editione gestorū n exceptoribus dimidiam solidi partē: & si apud arbitrū o negotium ventilari cō tigerit, ipsi quidem arbitro vnum solidum, & nihil amplius: exceptorib' p autem eum q obseruantibus, tam pro ipso quod implere videntur ministerio, q̄ pro editione gestorum seu relationis vel definitionis, tertiam partem solidi prębere sancimus: nec pro tempore virum spectabilem fisci patronum, vel executores r quibus imminendi † litibus solicitudo iniuncta est, quicquā ab eis exigere seu profligare † concedi: dimidia s scilicet expensarum quas in iudicio tui culminis à memoratis personis pręberi statuimus, portione in iudicijs prouincialibus ab his agnoscēda: ita vt si de ciuilibus t annonis, vel tutela, seu curatione, vel noui operis nunciatione litem eos u subire cōtingat: in maiore x quidem iudicio ad similitudinem sumptuum quos in iudicio eminentiæ tuæ dependere præcepti sunt, apud virum clarissimum præfectum annonæ, seu fisci patronum y vrbicariæ magnificæ præfecturæ, vel architectos, z pro modo eorum quæ super arbitris, & litibus apud eos exercendis superius statuta sunt, soluētes expensas, nihil amplius agnoscere, seu dependere cogantur. Quæ omnia custodiri iubemus, siue per se, siue per procuratores, aut etiam defensores a lites exercere maluerint. Hoc si prolata scriptis sententia b moniti sunt. Si verò ex de-

† Al. imminendi.

† Profligitare.

Filijs aliquid non unquam hidibus, sed vt filijs cōpetit.

a IN sacris scrinijs. s. principis: quæ sunt tria: vt in rubrica notaui. Accur.

b Parentes. transit ad superiores priuilegiū, sic j. ti. ti. l. fi. & j. de cast. l. fi. §. hoc autem. Sed contra. ff. de sena. l. r. in fi. Sol. vt ibi. Acent.

c Tuæ celsitudinis. magistro officiorū loquitur, vt j de silen. l. pen. & dic. sententia, citatoria. sic j. de epi. & cle. l. cum clericis. & de arbi. l. qualem. & dic, statuus. vt j. eo. l. vnicuiq;.

d Seruos in his specialiter, vt l seruis principis, vt j. vbi causæ fi. l. l. fi.

e Committendos. dictos militantes, & eorū familiā: & hoc in vrbe: sed in prouincia instabūt: vt subijcit. Acc.

f Etsi. i. quāuis. aliàs §. ff. qui sat. cogan. l. serendum. & de hoc loquitur Insti. de satisda. §. sed hodie. & facit j. de prin agen. in reb. l. fi & de pri. ni. scho. l. fi.

g Fidei. s. cautioni iudicio sisti. Acc.

h Eius. memorialis in prouincia: & conuenientur ibi coram delegato à magistro officiorum, vel pręside prouinciæ: argumentum supra de episco & cleri. l. omnes qui. r. & 2. respō. & inf. §. dimidiam. & facit sup. de dignita. l. quoties. & infra de agen. in reb. l. fi Acc.

i Quantitatem. Repete, iubemus: vt ecce, & executione &c.

k Attribuendis. magistro officiorū, qui assumebatur de schola alia: vt defensor ciuitatis de schola præsidis: vt in Authent. de defen. ciui. §. ex prouinciali. collatio 2. Item dicitur executor hic, qui faciat partes in iudicio comparere: vel aliter & propriè, vt supra de executione. rei iudicatæ. l. executorem.

l Singulos. scilicet pensimos conuentos.

m Duos solidos. non aperit cui dentur. quidam dicunt ostiarijs. Vel dic, ipsi præfecto. argumen. in authen. de iudi. §. ne autem. & infra proxi. & l. fi ad arbitrum. & dic solidum, idest aureum: vt Institu. de pœ. te. li. §. fi.

n Gestorum. idest eorum quæ aguntur in iudicio. Accursius.

o Arbitrum. idest delegatum. vel propriè, vt in Authent. de iudi. § appellationes. collat. 6.

p Exceptoribus. i. notarijs.

q Eum. conuentum coram arbitro.

r Executores. scilicet aliquos ab his coram arbitro conuentis.

s Dimidia. Nota minus præstatur si conueniatur in prouincia, quàm si Romæ. sic supra de epi. & cler. l. omnes. §. 2. & 3.

t De ciuilibus. & de his habes supra de diuersis præscriptio.

u Eos. militantes in sacris scrinijs: aliàs eorum familia. sed quomodo hoc, cum coram magistro officiorum tantum debeant conueniri, vt in princi. huius l. Respon. sponte. vel speciale in talibus, vt certos habeant iudices: vt infra de pala l. viros. Accur.

x Maiore. scilicet illustrium vel spectabilium: quia separat spectabiles. cum dicit &c. Accursius.

y Patronum. ex curia præfecti erat electus patronus fisci, qui audiebat de his causis, vt iudex. Accur.

z Architectos. iudices de tectis cognoscentes: vt super nunciatione noui operis. aliàs summi magistri tectorum vocabantur, vt consulerent. sic in Authenti. de non alienan. §. quod autem. Al.

a Defensores. procuratores actoris, defensor rei: vel procurator cum mandato, rei vel actoris: defensor, scilicet rei sine mandato: & hoc in ciuili, non in criminali: vt ff. de publ. iudi l. pen. §. ad crimen.

b Sententiæ. citatoria: vt puta per album vel scripturam

positione [a] seu aliter qs eorũ cõuentus fuerit, nihil eum vel scrinio viri [b] clarissimi adiutoris, vel cuilibet alij nomine sportularum offerre cõpelli: oibus antelatis [c] priuilegiis, quibus postea [d] per anteriores duorũ principũ sanctiones defenduntur, in persona tã eorum qui adhuc militant, [e] & qui postea eandẽ militiam sortiti sunt: q̃ eorum qui prędictam militiam gradu vacãte [f] † iam deposuerunt, vel postea deposuerint, seruandis: vt eorum cõmodo ipsi quoq; vnà cũ vxoribus & liberis, colonis pręterea & seruis ꝓpriis, perfruanẽ. Et qm̃ in cõtrouersiis quas ĩ iudicijs moueri contigerit, æqualitatẽ litigatoribus volumus seruari, volumus & aduersarius eorum: pro sumptibus & expensis similem antelatorum beneficiorum prærogatiuã custodiri. [g] propter hanc etenim causam, & viros deuotos memoriales nõ tantum agendo in quolibet iudicio, sed ẽt actiones ab aliis ingerendas excipiendo, priuilegiis à nobis indultis potiri decernimus: his videlicet qui militiam virorũ deuotissimorum memorialium gradu solito [h] deposuerunt, seu deposuerint, etsi quietis amore per prouincias domicilium [i] fouere maluerint, omnib. nihilominus priuilegiis, quæ hmõi ꝑsonis per sacratissimam legem nuper promulgatam à nostra liberalitate præstita [k] sunt, muniendis, & eorum cõmodis atque auxilio potituris.

Numerus adiutorum primo determinatus, & postea per ambitionẽ ampliatus, est ad primum ampliatũ numerum post præsentes adiutores reducendus. Et si vnus ex dictis adiutoribus fuerit ĩcorporatus inter scriniarios memoriales libellorum vel epistolarum, potest aliũ coadiutorem loco sui surrogare, dummodo quæstori in scriptis vel per libellum notifices nomen, tempus, et meritum surrogati, & quæstorum subscriptio apponatur: & adiutor talis surrogatus remanebit in ordine, qualis tempore dati libelli fuerat. quod etiam in dignitatibus obseruatur. & hoc dicit tota l. secundum Io de Pla.

Imp. Iustin. A. Proculo quæstori sacri Palat.

COmperimus diuinitus quidem pridem fuisse dispositum, [l] viros deuotos adiutores tuæ [m] magnitudinis, certos esse in numero, nec ad huiusmodi nomen vel operam plures licitum esse adspirare, quàm in scrinio quidem sacræ memoriæ duodecim [n] tantum, septenos verò in duobus reliquis scriniis, idest, sacrarum epistolarum, sacrorumque libellorum: sed posterioris licentiam temporis supra modum indulgendo ambitionibus, disturbasse rei merita, ac multitudine diuulgasse: vt inter memorialium & adiutorum numerum [o] non longum [p] penè intersit. Sancimus itaque reduci eis, ac renouari statutum ordinis terminum: non vt eximantur adiutoribus hi qui præter prædictam dispositionem in præsenti exuberant: sed vt interea omnibus aliis interdicatur ab adfectando hoc nomen, donec exeuntibus singulis ac recedentibus decrescere possit vetita conglomeratio, legitimusque iam resideat numerus: [q] non prohibendis viris deuotis adiutoribus desistentibus ab eodem officio, cum vel ad laterculensis [r] gradum in scrinio sacræ memoriæ prouecti fuerint: vel secundum locum obtinuerint in duobus

ꝑturam missam sibi vt veniat.

[a] Ex depositione. quia actor dicit, q̃d petit. & notarius scribit: vel tantum verbis dicit: & sic extra ordinariè & tunc nihil debetur. & sic est arg. q̃ iudex medius nihil accipiat de decimis, q̃ñ extra ord. agit.

[b] Adiutoris. de curia magistri officiorum erat.

[c] Omnibus antelatis. ante hãc legẽ per alias leges huius tit.

[d] Postea i. postquam fuerint concessa.

[e] Militant de his q tempore priuilegij militant: vel postea cœperunt. Vel dic, sunt, i. erunt.

[f] Vacante. aliàs gradu vacante· aliàs genere vacante perfruã sur. sic ℥. de silen. l. fi. in fi. cum concor.

[g] Custoditi. & ideo eorũ aduersarij non damnificantur ideis co habeant agendo. vel defendẽdo. & no. æqualitatem in iudicijs seruandam. sic ℥. de fruct. & lit. expensis. l. fi. & de postu'an. l. prouidẽdũ. & ῑ. de re mili. l. fi. §. ita videlicet. & ff. de re iudic. l. non tantũ. & sup. comm. diuid. l. pen. & in arbitrijs, vt ff. de arbit. l. si eũ dies §. pen. & in pactis, vt ff. pro soc. l. si socius pro fil. a. argu. contra ff. de act. emp. l. Iulianus. § pen.

[h] Solito. aliàs solito & facit ad prinel. l. ℥ de comi. consil. l. 2. & de silentiarijs. l. pen. & ℥. vt omnes tam ciui. l. c. & in Authen. de litigiosis. §. ad excludendas, colla. 7. & ῑ. de castrensia. l. fin. & ῑ. de prin. agen in rebus. l. fin. item ad fi. ℥. de priu. scho l. 2. Acc.

[i] Domicilium. Ex differ·ntia. n. locorum &c vt ℥. de tempo. in integ. resti. l. fi. Accu.

[k] Præstita. in l. quã non habemus.

[l] COmperimus. dispositum.

in l. quam non habemus.

[m] Tuæ. quæstori loquitur, vt ῑ. l. fi. Acc.

[n] Duodecim. ℥. eod. l. hac parte cõtra. Sol. vt ibi. Alij quia ibi i memorialibus, hic in adiutoribus. Acc.

[o] Numerum. Not. duas scholas seu numeros memorialiũ adiutorum.

[p] Longum. idest longe. cum memoriales debeant esse plures.

[q] Numerus. sic in Authen. de referen. co'la. 3 & de mensu. ordinan. clericorum. & vt determinatus sit numerus cler. in prin. col. 1. & sup de sac. sanct. eccle. l non plures.

[r] Laterculensis. gradus quidam in scrinio memoriæ dispositionum principis. Accu.

Alij.

† Vocante.

† Cõcor. c. in iudicijs. cum sua gl. circa medi. extra de reg. iur. & in ca. per tuas. iuncta gl. sup verbo, excellentioris. extra de simo.

alijs [a] scrinijs, postquam proximi [b] creabuntur, licet nondum redacta sit quantitas pristina, tamen alios pro se quos elegerint surrogandos adiutores petere: qui posteriores erunt cæteris. Illud ẽt disponendum duximus, vtpote nonnullis anterioribus exemplis subnixũ, necnon iustitię congruũ, vt ab his quibus concessum est adiutorum agmini pro se sociare: libellus offeratur viro illustri pro tempore quæstori, petendaq; eius subscriptio, tẽpus atque hominem, nec non etiam rem ipsam cõtinens i. quod inter [c] adiutores ei quem pro se surrogat, mereri permissum est: ordinandis videlicet hisdem adiutoribus pro ratione temporum quibus libelli porrecti sunt: vt etiam si in memorialium matriculam inferiore loco sit, q prior in adiutoribus meruit: adiutor quidẽ habeatur superior: memorialis vero posterior pro vtriusq; ordinis modo vel discrimine: quod etiam in alijs quoq; pene omnibus officiis [f] obseruari dignoscitur.

Adiutores cum conueniuntur sine rescriptis, eorum nomen voce sola sufficit demõstrari: alias, tam in scriptis, tam in cã quam in actis est demonstrandum. Item si adiutores commeatu accepto se absentauerunt, durante tempore absentiæ integrũ debent habere salarium ac si præsentes essent. Bar.

XIIII. Idem A. Iuliano magistro officiorum.

Hac lege sancimus, si qñ adiutores viri magnifici tẽpore quęstoris sacri nostri palatij, in accusatione ciuilis causę vel criminalis deducti fuerint: strictum iuris & integritatis cõgruum ordinem conseruari: vt si sine scriptis conuenien di sint, nomen eius præcipientis [g] ore designatum esse sufficiat. Sin autem scriptis in quemmonia vnus adiutorum aut plures forte ferendi sint: monumenta [h] sententiarum in persona tantummodo conueniendi adiutoris præcedentium, æquum & iustum initium futuro præstent certamini. Et quoniam probationibus [i] & exemplis potius quàm indecoræ consuetudini deceat indulgeri: quod in vniuerso deuotissimorum scrinio libellensium euicisse mõstratur, id in adiutores sacræ memoriæ, sacrarium etiam epistolarum transferendum censemus: vt qui liberam proficiscendi licentiam pronuntiatione commeatus indepti fuerint, sine qualibet stipendiorum aut emolumentorum deductione [k] pe regre degant. etenim pro tempore viris clarissimis proximis & melloproximis, aut eorum adiutoribus, absentiæ causa vel offerre de suo proprio, aut ex annonis seu stipendiis quicquam relinquere cogendis: quamuis Ianuarias Calendas indultum excedat spacium, & intra se festum diem contineat. Ad hoc illud obseruari sancimus, nec alius adiutor propter quamcuoq; ambitionem his qui in præsenti sunt, vel post eorum deminutionem addatur, licet in veterem numerum redacti fuerint.

Adiutores sacrorum scriniorum etiam supernumerati possunt alios subrogare loco ipsorum, vt ipsi assumantur inter scriniarios collegiatos: non autem propter morbum vel senium, vel aliam necessariam causam, constitutione hoc permittente hac in parte correcta. Bartolus.

Idem A. eidem.

Certæ quidem sunt dispositiones nostri numinis, quas super adiutoribus viri illustris pro tempore quæstoris nostri palatij, quorum obsequio res agitur quæstoria, dedimus: quarum prima [m] quidem ad supplicationem eorundem adiutorũ [n] emissa, numero eorum, qui erant illo tempore, quo preces nobis obtulerũt, neque aliquem exemit, neque addi præcepit, præterquam si

[a] Alijs. s. libellorũ, vel epistolarum: q̃ dic vt in rub.
[b] Proximi. i. dictis gradibus fuerit incorporati.
[c] Inter. hoc cõtinet subscriptionem, q inter adiutores ei quẽ pro se surrogat.
[d] Temporũ. sic j. de priuile. eo. qui in sa. pa. l. fi. Acc.
[e] Meruit. l. qui discessit ab adiutorib°, inter quos erat primus nunc est vltimus inter memoriales: sed surrogatus ab eo inter adiutores erit primus inter eos, si modo ordo temporis libellorũ ei dederit, quia pcedentes eum sunt mortui: ne obstet ĩ eo ibi, qui posteriores erunt cæteris. Vel dic q memorialis vltimus sit adiutor: & poterit esse primus. idẽ si definit pcedentes, arg. j. leg. proxi. & sic dum habent officia: quod j dicit. ĩ. l. hac parte. nisi dicas, q hic qua si vnũ reputatur, cũ sint circa idem.

Officia duo segulares qui habere non pôt.

[f] Officijs. puta i scrinijs principum. Vel dic ẽt in scrinijs alio rum magistratuum. nam & alij habent: vt j. l. proxi.
[g] Hac lege. præcipientis. i. a. ctus, vel accusantis.
[h] Monumenta. idest scripturæ sententiarũ præcedentium. s. cõuentionalium. & facit ĩ. l. in sacris. §. hoc si prolata. & de digni. l quoties.
[i] Probationib°. aliàs pcurationib° talis prouocationibus. i. prouocationibus q. bus homines vocantur ad ius & sic sunt duæ partes. Acc.
[k] Deductione. videtur adesse, qui abest licito cõmeatu quo ad pcipiendũ. & sic facit pro clericis absentibus. item quò ad priuilegium. vt ĩ. e. l. in sacris. aliàs fec°: vt sup. de domesticis l. 3. & de epist. & elo. l. si qua per calumniam.

[l] Fuerint. fac. ĩ. l. proxi. & j. l proxi. §. illo.
[m] Certæ. Prima. hæc est ĩ. eo. l. comperimus.
[n] Adiutorium. idest adiutoriorum sy... pa. sic ĩ. de pcpo. pa. sic j. de præpo. laborum. & sic in hac l. frequenter ponitur. Accur.

Later.

Absens ob studis cõmeatũ hêra dêt.

a Laterculensis. Hæc omnia expone vt in d. l. comperimus.
b Habeant. surrogãtes: non autẽ dicas quod vnus habeat duo officia, vt ĩ eo. l. hac parte. vel dic, vt no. in d. l. comperimus.
c Altera. hoc est Græca. Acc.
d Diminutionem. nam cum multi erãt supra numerũ, non poterant minui sed liceat cuilibet seni, vel morboso. Acc.
e Venditionis quia fingens vel non fingens ægritudinẽ vendebat locum surrogato.
f Adepti fuerint. vt l. comperimus.
g Secunda. i. Græca, quam nõ habemus.
h Illo. facit. ĩ. l. prox. l. §. finali.
i Addatur. vt sit vltra numerum.
k Sanctionis. s. Græcæ. Sed arg. contra. ĩ. tit. 1. l. pe. hĩc facit in authẽ. de defen. ci. §. nulla. coll. 3. & vt iudi. sine quo. suffi. §. nulli. co lat. 2. & de man. prin. §. eos autem. coll. 2. §. & supra de adsess. l. nullus.
l DE AGENTIBVS in rebus. Hi sunt quibus electionum cura mandatur. vt ĩ. de decur. l. vlt. & erant plures diuisi p diuersos numeros: vt ĩ. l. 2. & quilibet numerus habebat præpositum: vt ĩ. de off. ma. offi. l. 2. & dicebantur principes: vt ĩ. tit. 1. per totum. nam de illis ibi dicit. Acc.
m Nullus. s. alter q̃ ille de quo dicit.
n De schola. neq; de extraneis: adeo q̃ si militauerit in officijs spectabilium. nõ accipiet hic locum: vt ĩ. de off. mal. iu. l. pen.
o Obiectione: aliàs oblectione: aliàs obreptione, & facit supra de proxim. sacr. scri. l. vnicuique. & ĩ. de castrẽ. l. 1. & in auth. de mona. §. ordinationẽ. col. 1. & ĩ. de off. ma. offi. l. nemo. & de aduo. di. iu di. l. petitionẽ. §. qui autẽ. & de aduo. di. iu. l. fi. in princ. & ĩ. de tyro. l. fi. & ĩ. de mutil. l. si quis. & supra de profes. l. magistros. & ĩ. de stu. li. vr. Ro. l. 1. & sup. de offi. re. pro. l. si quis. & ĩ. de diuer. of. l. 2. & ĩ. de offi. præfect. vrb. l. fi.
p Nulli. s. iudici.
q Discingendi. idest deponendi. sic sup. de agri. & man. l. 1. Acc.

Exi-

quis eorum, vel ad laterculẽsis [a] gradum in scrinio sacræ memoriæ, vel ad secundũ locũ in duobus alijs scrinijs, i. sacrarũ epistolarum, sacrorũque libellorum & cognitionũ, prouectus fuerit. nam his licere desistentibus ab adiutoris officio, alios pro se quos voluerint adiutores surrogare, vltimũ locum in hisdem adiutoribus obtenturos, licet superiorem in memorialibus habeãt. [b] Altera [c] vero p sacrã Pragmaticã est, p quã excellẽ memoriæ viro Proculo suggerente pcipimus illos et adiutores posse in suũ locum alios inducere, qui per aliquẽ fortuitum casum minus implere suum officiũ valeant, veluti seniũ vel morbũ, vel aliã necessariã cãm. quod ex ipsorũ adiutorũ petitione idẽ magnificæ memoriæ Proculus ad nos retulit. Sed in præsenti ab alijs memorialibus tam in scrinio sacræ memoriæ, quàm in cæteris duobus sacrarũ epistolarum, sacrorumq; libellorum & cognitionũ relatis, adijci cœpimus, deminutionẽ [d] eorundẽ adiutorum impediri per memoratam pragmaticã sanctionẽ, & insuper venditionis [e] quodammodo memorati officij locum introductũ esse: quod ne decætero fiat, præsentẽ sanctionem ad tuam magnitudinem mittimus: p quam iubemus illis tantum permissum esse secũdum prius nostræ sereni tatis rescriptum alios in suũ locũ surrogare, qui vel laterculensis gradum in scrinio memoriæ, vel secũdum locum in alijs duobus scrinijs adepti fuerint: [f] secunda [g] nostra sanctione sup hoc capitulo decætero cessante: nulli danda licentia eorundem adiutorum, præter quã si ad memoratos gradus ascenderit, alium pro se eisdem adiutoribus ex quocunque fortuito casu connumerare: vt eo modo ad veterem numerum ijdem adiutores redeant: & xij. quidem in scrinio sacræ memoriæ, septem vero in alijs duobus sint, i. sacrarum epistolarum, sacrorumque libellorum & cognitionum. Illo [h] videlicet obseruando, ne alius adiutor per quamcunque ambitionem his qui in p̃senti sunt, vel post eorum deminutionem (licet in veterem numerum redacti fuerint) addatur. [i] nam si per mutationẽ, licet fortuiti casus inciderint, prohiberi disposuimus: multo magis prioribus manentibus alios introduci vetamus: cæteris scilicet anterioris sanctionis [k] capitulis in suo robore permansuris.

TITVLVS XX.
DE AGENTIBVS † in rebus. [l]

† Qui nõ hi sint, vt de apud Pyrrhũ s hunc titulum.

Nullus de numero agentium in rebus locum mortui per pecuniam debet inuadere: sed in locum eius ille debet succedere, qui in gradu post eum erat proximus, & dignus labore. Bar.

I. Imppp. Arca. & Honor. & Theod. AAA. Anthemio magistro officiorum.

NVllus [m] de schola [n] agentium in rebus decætero locum mortui conetur inuadere: sed is qui stipendiorum, & laborũ merito ad gradum militiæ sequebatur, statim atque illum fata subduxerint, in eius præmia percipienda succedat, omni obiectione [o] cessante.

Agens in rebus deponendus, vel eximendus de libro agentium non est per aliquem iudicem, ad cuius officium non spectat cognitio contra eas. Bar.

II. Impp. Honor. & Theodo. AA. Helioni [*] magistro officiorum.

[*] Al. Heliodoro.

NVlli [p] posthac sine nostræ maiestatis auctoritate discingendi [q] agentem

in reb*, nulli eximẽdi [a] pateat copia. nisi probata schola, & animaduersione veteris iudicis, [b] & nullã timere debet contumeliam vilitatis. [c]

Matricula agentium in reb. non debet esse nisi xlviij. quorum quilibet praest ducentis circitores vero debent esse trecenti: & equites quadringenti quinquaginta. Bartolus.

III. Imp. Leo A. Patricio magistro officiorum.

Matriculã [d†] agentiũ in reb. à tua [e] celsitudine cõfectam ad mittẽtes, iubemus ne ducenarii plusquã quadragintaocto in cingulis [f] habeant in posterũ: & numerũ cẽtenariorũ ducẽti viri, quos vacãte tẽpe gradus competẽtes admiserint: [g] pariq; mõ biarchorũ nomẽ meritumq; ccl. viri duntaxat: preterea circitorũ [h] ccc. & equitũ cccccl. impleant. Sit in æternũ illa quoq; fixa stabilisque tuæ sublimitatis dispositio: vt si quis de numero ducenariorũ, quos xlviii. quotãnis [i] esse cẽsuimus, forsitan de luce migrauerit: laborum eius fructuum successores ab intestato vel ex testamen to venientes, & lucrum dispenset, [k] & ita omnib. inter cæteros superstites potiantur solatijs: tãquam si viuus, qui hæc eadem diu sperauerat, sibimet vindicasset: qua de causa locum etiam eius successorũ intuitu vacare [l] pueniet. Nemo aũt sine diuali probatoria, quã codices in sacro nrõ scrinio memoriæ posita debeant inferendam accipi re [m] militarib. eiusdem deuotissimæ scholæ stipẽdiis vel priuilegijs potiaẽ.

Nullus de numero centenariorum vel ducenariorum in rebus agentium moram contrahens in ciuitate Constantinopolitana, conueniri potest coram alio, quàm coram officiorum magistro in causa ciuili vel criminali: quo priuilegio non vtitur, si extra ciuitatem illam degat, vel deposito officio Bartol.

IIII. Idem A. Patricio magistro officiorum.

Ex eo [n] quo primũ ducenæ vel centenariorum gradum [o] in schola agentium in rebus militantes meruerint, desinant [p] in sacra tissima videlicet ciuitate constituti alterius iudicis cuiuslibet auctoritatẽ pulsari vel in alio quolibet examine præterquam viri magnifici magistri officiorum & cui forsitan ipse concesserit, actionibus sui quisque aduersarii respondere: quod multo magis in criminalibus causis obseruari decernimus. absurdum [q] est enim, vt in eius salutem vel existimationem valeat quisquam proferre sententiam, cuius de nulla re possit pecuniaria iudicare. Huius autem beneficiũ prærogatiuam subadiuis [r *] etiam qui singulis inueniuntur temporibus, deferri iubemus: licet hanc in eorum persona more quoque veteri seruari cognouerimus: vt tamen post depositum [s] officium memoratum, si non inter centenarios numeretur, cõmuni iam lege respondere non ambigant. Prædictas autem omnes centenariorum personas in prouinciis repertas, concessa nunc speciali fori prærogatiua, (nisi publicæ executionis [t] solicitudo his iniuncta sit) vti prohibemus: eosque ordinariorum [u] etiã iudicum pro veteri iure sententiis obedire præcipimus.

TITVLVS XXI.

DE PRAEPOSITIS † AGENtium in rebus.

I. Imp. Leo A. Patricio magistro officiorum.

---

a Eximendi. à matricula seu libro in quo nomina eorum erant scripta: sed ipsa l. eximit qsq; pp delictum eius: vt j. de commea. l. fi. & ar. j. de primic. l. fi. & fa cit j. de dec. l. nemo.
b Iudicis. alterius.
c Vilitatis. viles vocat alios iudices: vel respectu eius agentis dicit: quasi vile sit ei mere: vt ff. de reg. iu. l. vani.
d Matriculam. i. librum, vbi nomina infra scripto rum erant descripta per ordinem. & fuerant vocati. Acc.
e A tua. magistro officiorũ loquitur, vt patet supra de offi. magist. offi. l. i.
f In cingulis. hi qua draginta octo erant Principes dicti, vt hae d. l. j. & quilibet præerat forte ducentis. Ac.
g Admiserint. accipe impleant, quod est j. & hi ducenti suum Principem habent, qui cẽtenarius dicitur, & sic sequentes numeri quilibet suum. vt d. l. i.
h Circitorum. circitores dicuntur qui bus vestiarij vel itinerarij dant vestẽ eis conferendam & distrahendam, vt ff. de institu. l cuicunque. § 1. & die g. ois sunt nomina numerorũ militantium inter agentes in rebus.
i Quotanis. idest singulis annis.
k Lucrum dispensent, sic supra de pro xi. sacro. scri. l. si quis in sacris. & de a iuos. diuer. iudic. l. post du os. § 1. j. de domesti. & protect. l. fi.
l Vacare. vsque dum debebat durare de functus si vixisset: nec dum salarijs grauaretur respub. Accur.
m Accipere. hoc est quasi tegist uin. sic infra de diuer. offic. l. probatorias.
n Ex eo. s. tpe.
o Gradum. Ad quẽ nõ suffragio, sed labore qs perueniat:

vt j. de offi. ma. offi. l. 1. & 2. & j. eod. l. 1.
p Desinãt. aliàs desinant: & alias desinat: & aliàs deferãt.
q Absurdum sic. ff. de pœ l. capitalid §. & vt simaliter. & de lena. l. qui indignus. Sed arg j. ff. de iudi. l solemus. § latrũculator. & facit. j. de appar. prę prefecto. l. fi & de palati. l. vitos & de castren. l. fin & de vetera. l. fin. & de diuer. offi. l. vitos. & de primil. schola l. 2 & j. de silent. l. pe. Acc.
r Subadiuuis. nomina appellatiua quo rundam militantiũ inter agentes: vt j. l. proxi.
s Post depositum j. tit. 1. l. principes j & j. ea. l. si solu. vt ibi.
t Executionis. aliàs executoris.
u Ordinariorum. s. præsidum: vt j. de mo. mul. l. eos. Ac.

DE PRAEPOSITIS agentium in rebus.

Agentes.

¶ Malta s hanc legẽ Alci hic & Pyrrh*.

Circitores qui sint.

* Prærogatiuã his ẽi q sub aliis cingulis in veniũtur pcipibus def. &c.

† Princi pibus in manuscri pt. aliàs nõ est no ua subtrica. Conc.

AGentes in reb. qui per ordinẽ a consequi solent principatus b insignia, in vnoquoque scrinio fabricarum, & barbarorum quaternos subadiuuarũ c solicitudinem per annum duntaxat integrum procedentes gradatim subire hac in æternum valitura lege decernimus: exceptis videlicet vniuersis negotiatorib. quibuslibet mercimonium per se gerentib. interpositasve personas. cum eis ante sacratissimis cõstitutionib. interdictum sit militare: d exceptis nihilominus his qui possessionum alienarum solcitudinẽ procurationemve susceperint. eos.n.ad hæc officia volumus adspirare, quorum labores scholæ agẽtium in rebus testimonio comprobantur. Illi quoque sunt ab hac liberalitate nostræ mansuetudinis excludẽdi, qui cum schola eidem socientur, in sacris scrinijs quib. vir spectabilis primicerius & tertiocerius præsunt, adiuuantes eos publicarum chartarum tractatib. occupantur: & duobus officijs e operam suam adhibere non possunt. nam præter emolumenta quæ de prædictis scrinijs consequuntur: principatus etiam solatio debẽt esse cõtenti. Quod si morbo vel ætatis senio capti, & imperiti huiusmodi rerum, vel quocunque alio vitio præpediti, per se me morati officij curam subire nequiuerint: confiderati præcedentib. eorum laboribus, f per substitutum g chartulariorum eiusdem scrinij cui præfuturus est ipse, idoneũ, & tam morib. optimis præditum, quàm scientiam peritiamque rerum habẽtem, electione sua suarũque periculo facultatum præfatum munus eos implere præcipimus.

Agentes in rebus, & eorum serui, vxores & liberi, siue agãt per se siue per procuratores eorum, siue conueniantur, habẽt circa soluendas sportulas priuilegium quod habent in sacris scrinijs militantes: nec coguntur dare fideiussores extraneos de iudicio sisti: sed sufficit fideiussor de suo numero in rebus agentium & per hoc priuilegium non derogatur alijs priuilegijs eis concessis. hoc dicit. lo. de Plat.

II. Imp. Anasta. Celeri magistro officiorum.

HAc saluberrima sanctione decernimus, agentes in rebus pro conuentionibus, & modo sportularum executoribus præbendarũ, pro quantitate sumptuum, quæ circa litigia sibimet ab aliis inferenda, vel à se contra alios per semetipsos, seu per ordinandos à se procuratores h exercenda, conuenit ab his agnosci: beneficiis quæ in sacro nostro militantibus ministerio iam pridem per diuinas sanctiones indulta i sunt, perpotiri: & fideiussorem idoneum de eadem schola, k non autem extraneum offerre compelli: ita tamen vt priuilegia quæcunque centenariis seu ducenarijs, vel chartularijs, seu viris clarissimis principibus post depositam quoque militiam iam per dispositiones principales impertita, l & nunc vsque obseruata esse noscuntur, intacta inuiolataque custodiantur: cum perabsurdum perque temerarium sit, hanc nostræ liberalitatem pietatis quenquam astuta interpretatione non ad augmentum anteriorum priuilegiorum, sed deminutionem conuertere m concedi, similit videlicet forma pro matribus, n & vxoribus eorum, necnon etiam liberis sub eorum potestate constitutis, nec aliã sortitis vel

a Gentes. Per ordinem. matricula decurrente: vt ꝭ. de nsf. ma. offi. l. 1. M.
b Principatus. Vt fiat princeps agẽtiũ. vt d. l. 1. & ꝭ. ti. 1. l. 1.
c Subadiuuarum. qui præponebãt cæteris agentibus: minores tñ erant principibus: vt hic colligitur: qui quales erant antiquarij l scrinijs memoriæ. vt ꝭ. titu. 2. l. hac parte. & hæc sunt nomina quorundam numerorum in rebus agentium.
d Militare Not. negotiatores nõ militare: vt infra neg. ne mi. & supra de dign. l. ne quis item conductores & procuratores vt & supra in ca. l. fin.
e Duobus officijs. Not. sic ꝭ. tit. 2 l. hac parte. cum concor. Accursius.
f Laboribus. prodest hactenus fuisse bonum. sic ff. de re mili. l. 3. §. is qui. & l. non omnes. §. à barbaris.
g Per substitutum. sic ꝭ. titu. 1. l. 4. Sed contra ꝭ. titu 3. l fin. §. penul. Solu. ibi in alio officiali quàm hic. Item facit quis, quod per substitutum facit, & suo periculo: vt hic, & supra de episcopis & cleri. l. quisquis. & l. ad similitudinem. & de admini. tuto. l. de cetero. & ad muni. l. quid ergo. & de pol. l. de pollicitationib. & ꝭ. de peri. nomina. l. fin. & quo quis ne. l. fin. & de decurio. l. nullus. & ff. de consti. pecu. l. quod autem. §. sed & si quis. Accur.
h HAc. Procuratores. quos habet, nisi sint illustres: vt ꝭ. in Authẽ. vt illustres §. 1. colla. v. & ꝭ. de procurat. l. penul.
i Indulta. vt ꝭ. tit. v. l. in sacris.
k De eadem schola. sic ꝭ. tit. 2. l. in sacris. §. 3.
l Impertita. per leges quas non habemus. nam leges quæ sunt supra, non dicunt de priuil. competentibus post depositum officium. & facit ꝭ. tit. 1. l. ex agentibus. sed contra supra titu 1. l ex eo. ibi vt tamen &c. & verbum ibi positum, si non inter &c. vbi subaudi, vel similes principes: soluit contrarium Ac.
m Conuertere. priuilegia extẽduntur: vt ff. de constit. prin. l. vlti. item not. cum datur priuilegium priuilegiato, nõ ideo aufertur primũ priuilegium. hic & ꝭ. de dig. l. 1. & arg ff de actio. & obli. l. locin.
n Pro matribus. de matribus & de seruis. dic vt not. supra titu. 2. l. in sacris. in prin.

Quan-

Aliàs barbaricorum, aliàs barbariorum.

Negotiatores militare nõ debent.

Primum priuilegium per superueniens nõ tollitur.

fortituris militiā, necnon et seruis ad eos ptinētib. seruanda: ita vt in puinciis quoq; supradictæ psonæ degentes simili beneficio pfruant: sportulas tñ & litium expensas p tertia superius enarratę quātitatis[a] parte soluturæ, denarū[b] librarum auri cōdēnatione aliaq; grauissima indignatione his feriendis, quicūq; nostra iussa quolibet modo seu tempore violauerint, seu violari consenserint.

TITVLVS XXII.

DE PRINCIPIBVS agentium in rebus.[c]

Finito labore agentiū in rebus, agens princeps agentium creandus est: nec potest ad aliquas publicas vel priuatas functiones vocari nisi de principis conscientia: nec vexari potest coram aliquo iudice nisi coram principe: nec patronus causarum potest ignorāte principe contra eum aliquid postulare: & contrafaciens pœna x. lib. auri punitur. Bart.

I. Imppp. Grat. Valēt. & Thé. AAA. Cynegio PP.

Agentes[d] in reb[us] post palmā laboris emeriti, principatus[e] honore remuneram[us]: atq; ideo officialis tā ad necessitates publicas q̄ priuatas non nisi à principe[f] mittat auctore: nullarumq; sine ipso cuiquā mandet exhibitio personarū:[g] et si intercessio in locis degentis officij fuerit impertita. Causarū et pronos ita volumus eē cōuentos,[h] ne ignorāte principe vllā postulationē introducāt,[i] neve sub vnius psona fusce pti, fraude quadā aliena[k] negocia inferenda esse pertentent. q si fuerit definitio[l] cōtēpta, decem libras auri fisco nostro ab officio tuo iubemus inferri.

Omnes agentes in rebus sunt sub eorum principe conueniendi, etiam si senatoria dignitas præfulgeat in eis: actus vero soliti expediri per cœtū senatus, expediuntur per ipsum, aliquo rescripto subuentionum nō obstante. Bart.

II. Impp. Arca. & Hon. AA. Theodoro P.V.

Omnia citatoria,[m] omnium. s. causarū atque psonarum, licet sint senatoriç dignitatis,[n] ad principes[o] specialiter reuocari præcipimus: actus verò cæteros quia sacratissimo cœtu senatus tractari consueuerūt, censualium[p] solicitudine celebrari; nec aliquid præiudicium[q] ex surreptitio rescripto supplicibus inferri.

Principis agentium in rebus decorantur dignitate proconsulari. B.

III. Imp. Hono. A.

Proconsularis[r] apicis dignitatis adiectione principis agentiū in reb. præcipimus decorari.

Principes agentes in rebus possunt habere domesticos, quorum industriam & fidem putant esse comprobatā, licet illi domestici eodem officio sæpe functi fuerint: & si in dicto officio per xxv. ann. seruire non possint corporis valetudine impediti, & ob hoc ad honorariam dignitatem principis beneficio transmigrauerint: iisdem priuilegiis & beneficiis potientur, quibus potitur factus princeps agentium. Bartolus.

IIII. Impp. Theodo. & Valent. Valerio magist. offic.

a Quātitatis. facit ff. l. in sacrir. & j. eo. ti. l. fi. & de priui. scho. l. quoties. & j. de silen. l. pen. & de excu. mu. l. eam. & j. qui mil. non pos. l. eir. & de priui. eo q sacro. l. 2 & j. de mu. l. scriniarios. & j. de castr. l. 3. & l. fi. & ff de lib. ag. l. si q̄s à liberis. §. fi. & de fabri. l. eos q. & j. de priuil. schol. l. hac lege.

b Denarū. i. decē, vt ff. de lega. 1. l. si quis testā & fa. j. de legib. & cōstit. l. 2. in fi.

c DE PRINCIPIBVS agentium in rebus. Dic, vt sup. titu. 1. in rubr.

d Agentes. Et hoc expone vt in rubri. j. ti. 1. & dic palmā, i. victoriā, & finē laboris. sic aduocatus hēt palmam, cū vincit cāmi vt ff. de var. cog. l. 1. §. & si palmarij.

Aduocat[us] qui vincit in cā palmam hēt.

e Principat[us]. i. vt sit princeps agēdum in reb. quod sit p labore, non suffragio decurrēte matricula: vt j. de off. mag. off. l. 1.

f A principe. i. ab imperatore, vt nō cōueniat nisi corā Imperatore dictus princeps. Vel dic à principe pdicto: & dic ad citandū, vel exigendū aliquid ab eo qui est de sua militia: vt in s. l. proxi.

g Personarū. vel dic dictorū principū, vt sine ipso. s. imperatore. Vel dic psonarū, s. militātiū sub principe. tā nō vexabunt ab alio iudice, nisi à dicto principe. & qd subijcit, et si intercessio, l. pceptio fuerit impertita offi. in loco degentis, l. citati vel cōuenti coram Imperatore sm primum, vel corā principe secundum aliū intellectū. videbatur .n. tunc q. quasi non trahatur extra locū suum, arg. j. de epis. & cle. l. omnes qui.

h Conuentos. i. admonitos.

i Introducant. q pdictos in præmisso examine vocatos secundum vtrunq; casum. vel nec pro eo, nec q qa in vetito examine vocatur sm vtrūque casum.

k Aliena. s. dicti vocati principis secundum primū casum, vel sub eo militantis secundum alium.

l Definitio. s. huius legis. & facit j. de re mili. l. nemo. & j. ti. 3. l. in sacris. Acc.

m Omnia citatoria. quæ hēt fieri coram principe agentium in rebus, vt de his qui militāt sub se, vt j. l. proxi.

n Dignitatis. s. qui sub eo militant: & sic ex cōsensu Imperatoris, qui fecit legem istam, hoc permittitur: oc sit q. j. de dignitatib. l. nemo. vel dic hic honorem se naturæ tantum: ibi habet & actum.

o Ad principes. s. agētium in rebus.

p Censualiū. i. coram magistro cēsus, cum dicat actus, s. legitimos, s. insinuatio, & similer. vel subaudi coram alio, cuius sit iurisdictio.

q Præiudicium. i. q præiudicet pdictis. aliàs male videntur sonare leges.

r Proconsularis. Decorari. ergo est spectabilis, vt in Auth. de non alie. §. fi. col. 2. nec ob. j. e. l. vlt. in prin. vt ibi no. Ex

EX agentibus inreb. principib⁹ domesticos in suis actibus habere liceat a eos quorũ fidem industriamque probatam sibi existimãt, etsi sæpe eodem officio fuerint b ante perfuncti. Et si quis agens in reb. post xxv. annor. curricula, ob aduersam corporis c valetudinem, militiæ finẽ valuerit expectare, sed honorariam ex principe dignitatem testimonio d scholæ prosiluerit, isdẽ eum priuilegiis muniri censemus, quibus hi qui ad principatus actũ progressi sunt, potiunt. Sed in salutationibus iudicũ sessibusq; priores eos q ꝓ lõgæ militiæ metas ad principatus actũ peruenerint, etsi actus tpe posteriores e sint, esse pcipimus: nihil censualibus vel apparitoribus aduersus priuilegia eorũ excogitantibus, tanquam f in actu principatus fuerint versati vicenarum librarum auri condemnatione contra eos proposita.

Vicariana dignitatis titulis honorãtur, qui principes agentium, aut magister officiorum est effectus. Bar.

V. Iidem AA. Cyro P.P.

EOs qui ordine g trãs curia militia post ducenam h ad desideratum principis i peruenerint gradum, aut adiutores viri illustris magistri officiorum extiterint: k cũ inter honoratos cœperint numerari, l vicarianæ m dignitatis titulis decorari censemus.

Princeps agentium in rebus cingulo comitiuæ primi ordinis fungitur. Bartolus.

VI. Iidem AA. Nomo mag. offic.

PRincipes agentiũ in rebus quos sæpe sæua pericula, vitæq; interdũ renunciatio n ad memoratũ gradũ adduxit: cõpleto tpe militiæ suæ, comitiuę o primi ordinis cingulo in diem vitæ potiri (manentib. videlicet dudum præstitis saluis p priuilegijs) decernimus.

Militans in schola agẽtium si fuerit de corpore cohortalium, licet princeps agẽtium factus sit, filium curiæ obligatũ relinquit: sed si ipsum susceperit postquam princeps factus fuerit, liber erit a curia. Bar.

VII. Imp. Leo A. Nicostorio P.P.

QVicunq; ex corpore cohortaliũ militans q in schola agentium in reb. filium procreauerit: antequã ad metas militiæ suæ perueniat principatus q honore decoretur: & licet ipse post finitam militiam vtpote liber, nulla debeat hmõi cõuentione pulsari: r si liũ tñ cohortali cõdõni relinquat obnoxium. Si vero postquam adeptus fuerit principatum, edide rit filiũ: is qui natus est, et si in schola deuotissimorũ agẽtium in rebus militiam sortitus nõ fuerit, ita liber sit ac secur⁹, vt nec vllis cohortalis officij nexibus obligetur, quasi iam ex patre libero, & ab hac conditione penitus alieno progenitus.

VIII. Imp. Zeno A. †

MVLTIS deuotissimæ scholæ agentium in rebus aditionibus permoti, viros clarissimos s eiusdem scholæ principes, qui finitis militiæ stipendijs exeunt. quoties ex maioris iudicibus sententijs t ipsi, vel eorum coniuges, aut liberi, vel ser-

a EX agentibus. Liceat. quod non licet, s. hẽre domesticũ rectori ꝓuinciæ, vt Ꝭ. de adsess. l. nullus.

b Fuerint. sic Ꝭ. de adsess l. liceat.

c Corporis. facit Ꝭ. titu. 1. l. agentes. § q si morbo. Et nota. q non dicit hic q eligat, & alium substituat: & sic nõ ẽ ꝯ Ꝭ. tit. 2. l. si. Sed illa l. agẽtes, dicit sibi solui.

d Testimonio. fortios. & sic non iuratis sed verbotenus bonũ de eo dicunt. sic in Auth. de mona. §. cogitandum. coll. 1. vel dic, q iurent xv. ar. Ꝭ. ti. 1. l. vnicuiq;. secus ergo si miles se esset prius, vt ĵ. de re milit. l. miles. & ff. de infa. l. 2. §. ignominia. & ff. de re. milit. l. milites. §. 1. & 2.

e Posteriores. facit Ꝭ. de consul. l. 1. in fi. Sed ꝯ Ꝭ. de ꝑpo. sac. cubi. l. 1. & de silen. l. 1. vbi vr ꝑferre eũ qui est ista honoratus. Sed dic illas intelligi ẽm istam. vt qui est in actu, semper præferatur honoratijs eiusdẽ vel alterius dignitatis: vt Ꝭ. vt digni. or. serue. l. 2. §. sed administratores.

f Tanquam. verè nihil, quia habent ꝓinde ac si fuissẽt i actu, & compleuissent militiam: quia oẽs pręcedentes eum decessissent. & sic iste fuisset princeps. & facit ad l. istam. ĵ de pala. l. palatinos. & Ꝭ. titu. 2. l. 2.

g EOs qui ordine. quod est faciendum: vt Ꝭ. de offic. mag. offi. l. 1.

h Ducenam. dignitas est, vt d. l.

i Principis. s. agentium in rebus.

k Extiterint. quia tunc debet fieri princeps, cum steterit in ducena per annũ, vt Ꝭ. tit. 1. l. matriculã: assumptus n. adiutor fuit magistro officiorum, quia super omnes istos præceps erat. nã ipse faciebat matriculam, vt sup. ti. 1. l. matriculam. ⁊.

l Numerari. hoc ipso.

m Vicarianę. qui est spectabilis, vt procõsul. quod patet, quia inter spectabiles ponitur, vt Ꝭ. de off. vica. cui proconsul. cq'perauit Ꝭ. eod. l. proconsularis. & facit ĵ. l. proxi.

n PRincipes. Renunciatio. renunciat qui se supponit periculo. & facit. ff. pro soc. l. si nõ fuerint. §. 1. in fi. & ĵ. tit. 1. l. vlti.

Renunciat q̇ se periculo supponi.

o Comitiuæ. & hoc cingulum comitiuæ est spectabile. vt no. Ꝭ. de off. eius qui ꝓ. xi. l. 2 & concordant cum superioribus & duabus proximis. Accursius.

p Saluis. facit ĵ. de prioi. eo. qui in sac. l. de cubiculis. & Ꝭ. de silen. l. fi.

q QVicunque. ⁊. Principatus. subaudi & princ. &c quod fit matricula decuriẽte.

r Pulsari. vt Ꝭ. de decu. l. fi. §. viri quoq;. & facit in eadẽ. l. §. necnon magistri. & Ꝭ. de digni. l. senatores. & ff. de senato. l. emancipatum. & ff. de decu. l. 2. §. 1.

s MVltis. Clarissimos, i. claræ dignitatis: spectabiles tamen sunt, vt Ꝭ. eo. l. procõsulatus. & sub. iubemus.

t Sententijs. citatorijs. Acc.

Vel

† Sic legẽ dũ Zeno, non Anastasi⁹. nã hæc lex citat. Ꝭ. 1 l. 2. de comi tib. ꝯsisto rianis. Contin.

a Vel serui. de ijs dic. T. tit. 3. l. in sacris. in princi.
b Procuratores. de hoc T. tit. 1. l. fi.
c Sportularum. In fiscum duodarum. Ideo in sportam ponitur: vt seruiamus verbis: vt insti. de donatio. §. est & aliud.

qui cogunt arbitrum procedere. vt d. l. in sacris.
p Notarius. arbitri.
q Tertiam. partem solidi.
r Dictum est. in executore expresse, & in alijs sensit idem.

d Præstanda. nomine sportularum pro fisco. nam pro se J. accipient.
e Existimauerit. de suo forte numero: vt argu. T. titu. 3. l. in sacris. §. fidei. & sup. ti. 1. l. fin. §. fideiussorẽ. Accursius.
f Adiuratoriç cautioni. ex quo collige generaliter oẽs possessores immobiliũ rerum debere iurare iudicio sisti, quanquam non satisdent. M. vt in ff qui satis. cog. l. sciendum. Itẽ quid si non possidet? Respon. idem, vt iuramento stetur: vt T. titu. 3. leg. in sacris. ibi, ita vt si &c. non iurat satisdare non posse: licet hoc alij faciant: vt T. de episco. & cle. authen. generaliter. Vel potes hic dicere secus quã in proximo sac. scri. vt. l. satisdet, si non habet immobilia: vt sup. proxi. nullasque &c. Item not. q̃ hic non vult, q̃ si possidet Romæ, cuitet in prouincia: & econtra. quod non puto: cum loco satisdationis sit possessio.
g Sententia. i. epistola citatoria.
h Aliorum. vt sup. titu. 3. in sacris. & supra de dig. l. quoties.
i Contentum. hoc pro se accipit.
k Insinuãdis. i. scribendo rescripto principis, vel simplici petitiõe actoris in libro iudicis. Ac.
l Exemplaria. his illa eadem exemplificantur: & sic aliud pro scribendo, & aliud precium pro exẽplatura datur. Ac.
m Monumentis. i. pro scribenda epistola citatoria. vt supra eo. l. omnia.
n Arbitrio i. delegato. vel propriæ, vt not. supra titu. 3. l. in sacris.
o Fisci patronis.

ui, a aut coloni, siue per se, siue per procuratores b conueniantur, nõ amplius quàm vnũ solidum executoribus sportularũ c nomine præbere compelli: apparitoribus vicariani seu præsidalis iudicij non nisi tertia parte solidi tantum præstanda: d nullasque iisdem cõcussiones aut vexationes in præbendis fideiussoribus ingeri, sed eos fideiussores quos locorum defensor existimauerit, e dare: ita videlicet, vt pro tenore generalium edictorũ hi qui vel in sacratissima vrbe, vel in prouincijs immobiles possident facultates, adiuratoriæ cautioni, f & sultãriæ suç credanĩ. Hoc etiam adijciẽdo, vt nunquam nisi ex sentẽtia g in scriptis prolata penitus moueantur. Ad similitudinem insuper aliorũ h officiorũ, quoties ciuiles vel criminales p̃ eosdẽ cognitiones mouenĩ, executorem quidem negotij vsq; ad finẽ litis ciuilis seu criminalis, vnius esse solidi præstatione contentũ: i & p̃ insinuandis k nr̃ç sereni tatis apicibus, vel simplici contra obnoxios eorũ postulatione deponenda, binos solidos ab his vel coniugibus eorum præberi: & quotiescunq; exẽplaria l postulantur, hi quorum interest, accepto solido, quod petiĩ, p̃bere non differant. Pro implendis vero monumentis m vnde conueniendi tribuitur executoribus facultas: non vltra quàm tres

solidos quibus competit impertiri p̃cipimus, arbitro n verò non amplius quàm solidum: & fisci patronis o dimidiam solidi partem: notarijs p vero tertiam q vsque ad finem (sicut dictum est r) causæ præstare: super editione s quoque chartularum solidi partem dimidiam præbere. Quòd si non apud arbitrum, sed in competentibus iudicijs maioribus cognitio celebretur: inducendi quidem negotij gratia non nisi quatuor solidos eosdem viros clarissimos erogare: t gestorũ u verò excipiendorũ causa duos tãtummodo solidos dare: & nullius vltra suprascriptas quantitates cuilibet alteri præstandi sumptus exactione vexari: his omnibus locum habentibus siue ipsi alijs litem ingerant, siue ab alijs pulsenĩ.

TITVLVS XXII.

DE CVRIOSIS, † & stationarijs. x

Denuntians maleficium punitur si non probat: & ideo alium pro delicto non incarcerat. Bartol.

I. Imp. Constanti. A. ad Lollianum P. P.

Curiosi & stationarij, y vel quicunque funguntur hoc munere, crimina iudicib. nũcianda meminerit, & sibi necessitatẽ p̃bationis z incũbere: nec citra p̃iculũ sui, si insontibus eos calumnias nexuisse cõstiterit. cesset ergo praua con

s Editione. i. probandis exemplis gestorũ sed T. proxi. pro scribendo in quaterno iudicis.
t Erogare hoc habebunt iudices: vt in auth de iud. §. ne autem inter hæc. coll. vj. sed supra in prin. l. fiscus.
u Gestorum. hic de nomine aliorum iudicum & non arbitri de quorum nomine supra proxi. dixi. & not. quod hæc omnia priuilegia habet comes consistorij. vt T. de comi. cõsi. l. 1. & 2. & facit J. de priui. scho. l. hac lege. & T. de agri. & cen. l. oẽs. de spor. l. 2. & insti. de satis. §. sed hodie. & in authen. de nup. §. 1. col 4. & J. de castren. & ministe. l. ao te oia. Item non turberis si in aliquo differat lex ista ab illa l. in sacris. Ac.

x DE CVRIOSIS & stationarijs.

Dictum est in genere de agentibus in rebus & eorũ principibus: nunc de duabus speciebus. Primo de curiosis, quorũ officiũ erat nunciare crimina, & remittere criminosos, vt J. l. fi. Item secundo de quibusdam qui præerãt euectionibus, vt in tribus sequentibus legibus.

Curiosi & stationarij p̃ eodem curiosi & stationarij, forte qa statãt certo loco vnde consueuerãt fugere delinquentes. idẽ dr̃ irenarcha: vt ff. de cust. reo. l. diu. z Probationis. not. ergo non credi officiali nisi & probet. quod dicit vt T. de accus. l. ea quidẽ. & facit l. singuli. & de custo. reo. l. 1. Sed ar. cõtra. ff. de offic. p̃fect. vrb. l.

† Curiosus existimat Ale. hic dici, nõ q̃ vbi delicta fierent denunciabãt, vt sẽtit Accu. sed tantũ q̃ cõmissa scutia principis, vel comitato p̃sidũ per oẽs p̃uincias referent ad p̃fectũ. Stationarij aũt (inquit ille) p̃his accipiẽdi sũt, q̃ stationariorũ militũ (hoc est eorũ q̃ ad aliquẽ locũ tuẽdũ deputati sunt) delicta deferrẽt. Nihil tñ horum ex legibus huiustitu li deprehendas. al. Iuliano A. in meo manuscript.

vrbi.l.2.§.fi. a Immittebant. vt ℑ.de cohor.l. 1. Item quòd cõsuetudo praue reijcitur, facit in authen.vt nul. iu.§.1.col.ix.

b AGentes.Publici cursus.officium horum erat portare pecuniam publicam per prouincias, & ꝯducere naues & animalia ad ferendã annonã reipublic.& tempore cõpetẽte facere iciplisset vel cursum,& prouidere ne qd subtrahat.vt hic. & infra leg. fina. & infra de cur. pub.le.3.& l.fin.

c Credimus. sic de præfecto credit princeps: vt ff.de offic.p̄fec.præto.l.1.

d Officio.i. alius nõ intromittat se. vel dic ꝙ iste nõ intromittat se de alio officio. ad qd ĩ.de agẽ in re.l.pe.& vlt. 1. placet.

e Cursũ arripiẽdo iter ante alios: vel aliàs faciendo contra præceptum istius.

f Euectio.i. ꝙ vehit vel,idest qñ iter arripet.dicat hnic.alias ẽ,aduocatio.sic dicta euectio, qa animalia vocantur ad publicum cursum.

g Pro animalibus. mulis puta, vel pro eq̃s, q̃ſ accipiat ꝑ 2.cũ nõ hẽat niũ. B.

h Cogatur . ad hoc ĩ.de ero.mil.an.l.excellentiæ.& ĩ.de excu.mu.l placet.

i PEr id.Sustinetis . loquitur agentib. in rebus.A.

k Statuẽda no.nõ in nat officio vel dignitate,qui malè eã seruat. sic ĩ.de digni. l. iudices.& l.quoties. & ĩ de cur.publ.l.3. itẽ facit ff. de iniur voc. l. 2 & de mino. l.auxiliũ.in fi.& ĩ.de episco.& cl.gñalitet.

Officium aut digni tatẽ male seruãs,eis modo tu- batur.

l AGentes.Censemus. ad quã curã & curã illi ex schola agentiũ debẽt exire quos ordo militiæ vocat.& laborũ adiutor: vt ĩ.de offi.ma.offi.l.1.plures ergo & alij agẽtes erãt

suetudo per quam carceri aliquos immittebãt. · a

Officium agentium in rebus est curam habere fiue per euectionibus cursus publici portando pecuniã publicam per prouincias & conducendo naues & animalia ad deferendũ annonas: & alius officialis sub pœna se intromittere nõ debet: & recipiẽs pecuniam pro animali in cursum publicum nõ edicto,pœna quadrupli punitur.Ioannes de Platea.

II. Idem A.Iulianus Cæsar.ad Taurum P.P.

b AGentes in rebus, in curiis agendis, & euectionibus publici cursus c inspiciẽdis, nostrorũ memores p̃ceptorum, credimus in oibus vel le profutura reipublicæ: ideoq; solos agẽtes in rebus in hoc genere iussimus obsequiũ adhibere: & nõ ab alio penitus officio. d Hi vero peruigili diligentia ꝓuidebunt,ne quis contra euectiõis authoritatem moueat cursum e vel amplius postulet quàm cõcessit euectio. f Quisquis igitur aliqd tale perpetrare tentauerit,iprobi cœpti prius effectu . Demonstret etiam iudicibus vel curiosis euectio , etiam si quis nobis iubentibus festinare memoret in obsequiũ necessarium,nec ꝓualeat contumacia vel dignitas. Ergo nummũ iam vetamus exposci pro animalibus g in cursu minimè constitutis.Quod si fortè aliquis existimauerint ꝑpetrandum:eius quadruplum,quod accepit,iferre cogatur. h

Condemnatio præfecti facta de agente in rebus est nulla:nisi talis agens aliquid contra honorem honestatem, & decus sui officij commiserit: quia tunc grauius punitur.B.

III. Idẽ A.ad agẽtes i reb.

i PEr id tẽpus quo cursus tuendi solicitudinem sustinetis, · k condẽnationes præfectorũ circa eos solos irritæ sunt futuræ, qui seruauerint honestatẽ:erga eos verò qui inhonestẽ, & contra decus seculi vel honorem militiæ versabuntur,non solum condemnatio mã sura est,verumetiam grauior pœna est statuẽda. k

Agẽtes in rebus singularibus per singulas prouincias sunt mittendi, qui in euectionibus inspiciendis curam tantum habebunt cum alijs iudicibus vel prouincialib.& alios illicitè non vexabunt de causis nõ cognoscẽt: & nõ detrudẽt in carcerem.B.

IIII. Impp.Arc.& Hon. AA.Marcello mag.offic.

l AGẽtes in reb' singulos p singulas ꝓuincias mittẽdos eẽ cẽsem'. l quibus inspiciendarũ euectionũ tãtum cura mandari : vt nihil prorsus cõmune m aut cũ iudicibus,aut cũ prouincialibus habeant: nec naues debẽbũt illicita ꝯcussione vexare: nec libellos aut attestatiões vel ꝯtestatiões litis gratia suscipere: n aut in carcerem quẽquam trudere, o sed cursui solũm vacare.

TITVLVS XXIIII.

DE PALATINIS SACRARVM p largitionum, & rerum priuatarum.

Palatini pro capitibus eorum & iugis tantum pensitationem fisco soluent,ab alijs verò muneribus sordidis vacant.Bartol.

I. Imp.Constantinus A.

q PAlatini q* pro capitibus r seu iugis s uis tm pensitationẽ atq; obsequia recognoscent, extraordinarijs & sordidis muneribus & susceptionibus, · t & temonarijs · u oneribꝰ liberati.

in rebus: vt d.l. & ĩ. de agen. in re.matriculam. Et not.huius officium,vt ĩ.eo l.2.

m Commune sic ĩ. tit.2.l nihil.

n Suscipere. ad audiendum &c.

o Trẽdere. vt ĩ.e.l.2. in fi. sed si inueniat fugitiuos , in custodia detinere possit, vt ff. de fugi.l. fin in princi.cum isti dicantur stationarij: vt ĩ. in l.j.in princ.

p DE PALATINIS sacræ.&c.

Scilicet principis. nam vtrisque priuilegium idem datur. vt ĩ.eod.l.fi.

q PAlatini aliàs vicarij palatini . qa quodã mõ gerũt vicẽ pricipis.& sic pro codẽ. aliàs deest vicarij.

r Pro capitibus.hosie ĩ.de agr.& cen.l. cum antea & ne rustici ad vilum &c. l.1. Sed contra ĩ. de ca. ci.cen.exi.leg.1 & de colo.Thracen. sed & illa specialia.

s Iugis.s.bonum.vt in auth.de man.pri.§.coges,col.3.&c.

t Susceptionibus. hospitum,vt de clericis dicit ĩ.de epis. & cle.l.1.

u Temonarijs. aliàs temerarijs aliàs temonarijs.

*Palatini(inquit Alci. hic) dñt oẽs i palatio habitãtes,alij quidẽ semp in domo Augusti ꝓsecutaoses, q comitatẽses dicũtur.Comitatẽ autẽ locnos appellabãt i quo vnde ducebat imperator. q vero in prouincias mittebantur, dicebantur mis sidarij, à nuciomittendo.

*Cod.T. e.11.16.6

Thesaurarius, vel comes thesaurariorum repertus semel culpabilis in officio, iterato ad eandem militiam non adspirabit: nec etiam aliam acquirere potest. Bartol.

II. Imp. Gratianus A.

NVllus thesauriensis, vel officialis comitis thesaurorũ semel deprehēsus euersor, [a] quo cunq; pacto [b] aut repetat militiã suã, aut aliam sibi requirat per ambitũ dignitatẽ, vel sese transferat ad aliam quancunque militiam.

Singulis annis vnus ex palatinis mitti debet ad regendum principatum comitis domorum Cappadociæ. Bartol.

III. Imppp. Gra. Valẽt. & Theod. AAA. Pancratio comiti R.P.

PRisco [c] iam nunc ordine reuocato, [d] de palatino potius officio ad regendum principatum officij comitis domorum per Cappadociã mittantur, quales comes etiam domorum si inhonestum aliquid gesserit, vereatur. Idoneos itaque singulis annis è numero mittendariorum [e] ad hoc eligere debebis & [f] mittere.

Palatini nihil habent commune cum alijs iudicib. prouinciarum: sed excepta reuerentia quæ eis debetur, non solum per iudices minores, verum etiam per maiores quilibet iudex debet in suo officio deseruire. Bartol.

IIII. Iidem AAA.

NIhil omnino vllis iudicibus [g] cũ palatinis nostræ clemẽtiæ, qui cunque à comitib. dirigũtur, sit cōe atque coniunctũ: [h] sed excepta reuerentia q̃ non solũ ab inferioribus, [i] sed etiam à maioribus, & in prouincia degentibus rectoribus prouinciarũ debetur, atq; defertur, suis quisq; necessitatib. obsecundet.

Effectus princeps palatinorũ, ad aliã dignitatem conuolare non potest. Bartolus.

V. Iidem AAA.

QVidam post impletũ ordinẽ militiæ palatinæ quam gesserãt, honorem que transactum, ad exceptorum [k] scrinia transire nituntur. Hac igitur lege sancimus, vt nulli, prorsus dehinc ista audendi relinquatur occasio: sed vnusquisq; eius scrinij, quem primum militando [l] elegit ordinem persequatur: nec in alterius loco finem militiæ requirat, qui iam proprij ordinis transegerit principatum.

Præses palatinus iniungere non potest sordidum munus. Bartol.

VI. Iidem AAA. ad Probum P.P.

AB officijs palatinorum excellentia tua sciat ita penitus esse recedendum, vt neque ipsa [m] postmodum [n] licitum sibi credat ijsdem aliquid iniungere: & præterea prouinciarum rectores prohibeat quicquam vlterius tale conari.

Hæc lex est hodie modicæ vtilitatis, ideo non est circa eam insistendum. vide eam per teipsum, quia circa eam laborare esset lutum arare. Bartol.

VII. Iidem AAA. Trifolio Com. S. Lar.

SCrinijs [o] * omnibus largitionum comitatensium infrascriptas decernimus dignitates: vt his contenti, ambiendi sibi aditum in terclusum esse cognoscant, etiam si speciale beneficium emendicato suffragio [p] quisquam voluerit impetrare. Annonas etiã iuxta definitum dignitatum modum volumus præstari: nec amplius quicquã præsumi. Breuis, quas dignitates per singula scrinia officium sacrarum largitionũ habere statuimus. Scrinij exceptorum perfectissimus ordinis secundi numero vnus, i. primicerius exceptorũ vnus: ducenarij duo, idest tertiocerius, & quartocerius: centenarius vnus, idest primicerius instrumentorum: epistolares numero

* Nos hic Cuiacium secuti sumus.

---

memorarijs. & facit C. de priuil. eo. qui sac. pal. l. 2. Ac.

[a] NVllus. Euersor. qui malè gessit.

[b] Pacto. i. mõ. & fa. C. de suscep. l. si aliqd & C. de dig. l. iudices. & ff. de suspe. tu. l. 3. §. & qui. tu si. §. & de acc. l. si cui. §. ijsdem. & C. de cohor. l. si cohortalis. & C. ad legẽ Iul. de ambi. l. 1.

[c] PRisco. principatus Cappadociæ specialiter deputatus p suis stipẽdijs comiti domorũ ad quẽ regendũ mittit de palatinis: quẽ et verebit comes malè aliquid per se vel per alium gerens.

[d] Reuocato. antea sic fuerat: sed in desuetudinem habitum. reuocat.

[e] Mittendariorũ. i. palatinorũ, qui sunt habiles ad mittẽdũ.

[f] Debebis. comiti domorũ loquit: vt C. l. pxi. & uo. hic ar. q malus plat' timet bonum subditum.

Prælatus malus bonũ subditũ timet.

[g] NIhil. iudicib. aliàs militibus: & alias comitib. scilicet puinciarũ.

[h] Coniunctum. dũ palatini gerant suũ officiũ, & sic nõ obstat C. de agen. in reb. l. ex eo. in fi. & l. fi. §. ita. q sunt §. & facit. C. tit. 1. l. fi.

[i] Ab inferioribus. no. reuerentiam maiori à minore deberi. & eẽ. sic C. de offic. re. pro. l. potiores. & de offi. diuer. iudi. l. 2. item no. q archiepiscopus in hac terra houorare dẽt episcopũ: vt hic: nec suã iurisdictionẽ per illius præsentiã pdit. vt in Auth. de defen. ciuit. §. nulla. col. 2.

Reuerentiã debet minor maiori impẽdere, & contra.

[k] QVidã. Ad exceptorum. t. ad aliam dignitatem. Ac.

[l] Militando subaudi, eligit. & facit. C. vt dign. or. ser. l. j. & de pri. sac. scri. n. l. vnicuique.

[m] AB officijs. Neque ipsa. s. excellentia tua. Ac.

[n] Postmodum. idest post legem istam, vel die post finitum officium: & dicit in sordidis & similib'. ne sit C. eod. l. 1.

[o] SCrinijs. hac l. nominant officiales q subsunt comitibus domorum: & hi soli habebãt stipendia: & est falsa hæc l in omnibus ferè libris circa literas.

[p] Suffragio. sic. C. de prin agen. in reb. l. omnia.

Placuit

a Placuit. Et pa latinis & pro idest.
b Ex ijsdem.s.pala-tinis.Acc.
c Terni.aliàs tamen. aliàs tin, aliàs terni. & qui sint centenarij, & ducenarij, & certi numeri, habes. §.l. proxi. de quibus singulis annis aliquot gessit, vt hic.
d Prouisionis.s tuæ. & præfecto loquitur.
e Non aliter. Ad nutationem, idest priuilegiũ nostro motu, sed cum consilio procerum, est pragmatica sanctio, & facit sup. de agen.in re l.matricu lam. in fi. & j. de re milita. l.neminem.
f Palatinos. Ad calcem, idest finem.nam calx, cal cus, pars pedis extrema.

duo:formæ primæ numero trigintasex: formæ secundæ numero quatuor: formæ tertiæ numero tres. Scrinij numerorum perfectis.ordinis tertij nume.vnus: ducenarius nume.vnus: centenarij numero duo:epistolares numero duo: formæ primę numero tres: formæ secũdæ numero vnus: formæ tertiæ numero duo. Sacri scrinij tabellariorũ perfectis. ordinis tertij numero vnus: ducenarius numero vnus: centenarius numeru vnus: epistolaris numero vnus: formæ primæ numero tres: formæ secundæ numero quinq;. Scrinij canonũ perfectisſimus ordinis tertij numero vnus: ducenarius numero vnus:centenarius numero vnus,epistolares numero duo : formæ primæ numero quatuor: formæ secundæ numero quatuor. Scrinij mittendariorum ducenarius numero vnus: centenarij numero duo, epistolares numero octo: formæ primæ nume. vij. formæ secundæ numero trigintatres. Scrinij aureæ massæ perfectisſimi ordinis tertij nume.vnus: idest primicerius sacræ massæ numero vnus: item secundocerius numero vnus: ducenarij numero duo, idest tertiocerius & quartocerius:centenarij numero sex:epistolares numero quatuor.Aurifices specierũ perfectisſimus numero vnus: ducenarij numero quatuor: centenarij numero sex: epistolares nu. viij. formæ primæ nume. xvij.formæ secundæ num.iiij. Aurifices solidorum ducenarij numero vnus,centenarij numero octo.epistolares numero sex: formæ primæ numero nouem:formæ secundæ nu.xxx. Sculptores & cæteri artifices centenarij numero vnus: epistolares num. v.formæ primæ numero sex: formæ secundæ nume. xviij. Scrinij auri ad respõsum perfectis. ordinis primi numero vnus: perfectisſimi ordinis secundi num.ij.ducenarius numero vnus: centenarij nume.ij. epistolares nume. iij. formæ primæ nume. iiij. formæ secundæ nume.ij. formæ tertiæ nume. vnus. Scrinij à miliarensibus perfectisſimus ordi. primi numero vnus: ducenarius nume. vnus formæ primæ nume. vnus: formæ secundæ nume. duo: formæ tertiæ nu.iij. Scrinij vestis perfectis.ord.ij. nu.j. perfecti.ord.ij num.vnus: ducenarij nu.j.centenarij nu.j.epistolares num. ij.formæ primæ nu.xij.formæ.ij.nume.x.formæ iij. nume. iiij. Officialium sacrarum vestium ducenarij nume. iij. centenarij nu. iij. epistolares numero ij. formæ primæ nu. xij. formæ secundæ numero x formæ tertiæ numero octo. Deputati sacræ vestis perfectis.secundi ordi.nume.ij.ducenarij nume. ij. centenarij nume. ij. epistolares nume. ij. formæ primæ nume.iij.Scrinij ab argento perfectis. ordi.secundi numero j. epist. nume. 1.formæ primæ num.vj.formæ secundæ num. iij.formæ tertiæ nume.j Scrinij à pecunijs perfect. ordi.secundi nume.j. formæ primæ nume. j. formæ secundæ nume.ij.formæ tertiæ nume. quinque. Argentarij comitatenses ducenarij nume.j.centenarij numero ij.epistolares numero iij.formę primæ nume. octo,formæ secundæ numero vigintiquinque: Barbaricarij centenarij numero duo: epistolares numero quinque: formæ primæ numero octo: formæ secundæ numero vnus.

Palatini transmissi per prouincias, anno elapso cingulo liberantur. Bar.

VIII. Iidem AA.

PLacuit iustè omnibus mittendariis & palatinis [a] officiis profutura suggestio quam insinuasti, vt ex iisdem [b] annis singulis ex ducenariis terni, [c] ex centenariis habito prouisionis [d] intuitu, cingulo liberentur.

Nullus officium sacrarum vel priuatarum largitionum adsumere potest, nisi mediante principis auctoritate. Bart.

IX. Impp. Theod. & Arcad. AA.

NOn aliter quilibet in officio sacrarum largitionum, vel priuatarum rerum cingulum militiæ sibi sumendum existimet, nisi nostræ mansuetudinis adnotationem [e] meruerit.

Palatini adiutores & primicerij finito officio sicut agentes in rebus à præbitione tyronum cæterisque muneribus sordidis sunt immunes. Bart.

X. Imp. Honor. A.

PAlatinos qui sacrarum remunerationum rationem tractantes inculpantur, ad calcem [f] terminumq; militiæ peruenientes, necnõ & adiutores & primicerios diuersorũ officiorum præcipimus habere priuilegia a

quæ nuper agentium in rebus scholæ nostræ sunt mansuetudine contubuta: siue à tyronum praebitione memorati reddantur exortes, ceteraque one ra non agnoscant.

XI. Idem A.

A D similitudinem sanctioris quam de proximis sacrorum promulgauimus scriniorum, & in officio sacrarum largitionum atque priuatarum rerum pro biennio annum sub perpetua obseruatione percipimus custodiri: ita ut & priuilegia quae huiusmodi officiis uel primiceriis sacris legibus deferuntur, integra illibataque seruentur.

Inuentutae Constantinopoli palatinus apud praefectum urbis non compellitur litigare, nisi pro seruitutibus, domibus, vel annonis quaestio moueatur: in prouincia verò cognoscit praeses contra palatinum: sed in causa criminali contra eum non fert sententiam, nisi ex suggestione principis sub quo militat palatinus. B.

XII. Imp. Theodo. A.

V Iros deuotos palatinos non oportet in hac regia urbe apud uirum illustrem praefectum urbi lingare compelli, nisi de ædificatione domorum & seruitutibus & annonis orta uideatur causa: in aliis uerò causis tam pecuniariis quàm criminalibus apud uiros illustres tantummodo comites suos respondere. rectoribus autem prouinciarum intra administrationis suae fines inter praesentes palatinos nec causis publicis occupatos cognoscere tam pro ciuili quàm pro criminali causa permittimus: sic tamen, ut non aliter criminalis sententia aduersus eos proferatur, nisi ex suggestione prouincialis iudicii uir illustris comes sub quo militat, certioratus hoc ei permiserit.

Palatini primicerij, et tres scriniorum primicerij, & tribuni praetoriani militari dignitate funguntur: & nulla potest eis iniungi necessitas publica vel priuata. Azo.

XIII. Idem A. & Valent. Cæs.

I Nter alias prerogatiuas quas antea meruerant scholæ societatis sacrarum largitionum, primicerius, & tres primicerii scriniorum tribuni praetoriani, militari dignitate fruantur: nulla eis ex cuiuslibet iudicis praeceptione iniungenda publica uel priuata necessitate.

Palatini principis eisdem priuilegiis funguntur, quibus palatini sacrarum largitionum: & ideo primicerij & primates scriniorum principis finito officio inter militares tribunos numerantur: & nulla solicitudine ne gotij publici vel priuati possunt vrgeri. Ba.

XIIII. Idem August. Florentio P. P.

I Vbemus uiros deuotos palatinos rei nostri numinis priuatæ, eisdem priuilegiis decorari, quibus etiam palatini qui in sacris largitionibus deferuntur. Cùm enim par similisque militia sit, iustum & competens uidetur iisdem utrumque officium priuilegiis gloriari. Primicerios itaque officii, tresque primates scriniorum rerum priuatarum, finito tempore militiæ, inter tribunos militares praetorianos, saluis iisdem praestitis priuilegiis sacris constitutionibus, nostram clementiam adorare decernimus: ita tamen, ut nullam iniunctionem, nullam solicitudinem priuati uel publici negotii quolibet iudiciario praecepto sustinere possint: sed excepta omni necessitate omnique fatigatione, adeptæ dignitatis honore potiantur.

TITVLVS XXV.

DE STRATORIBVS.

I. Impp. Valentin. & Valens AA. ad Zosimam praesidem nouæ Epiri.

P Er omnes prouincias edictum generale misimus, ut stratoribus unus tantùm solidus probæ nomine porceretur, & in offerendis

Codex. m m 4

---

a Leuamen, ut ubi est iuxta tibiæ & pedis. subsel est pedis consauum: inde subsel laris, Em P.
A tyronum. ab his excusantur prin. agé. in re. ut. T. de pri. agé. in re. l. ex agentibus. & facit T. de pri. sac. scri. l. t. in fi.
b D similitudinem. ibi, ad similitudinem, incipit lex, ut T. de pri. sac. scri. l. p biennio.
V Iros. Videatur causa. sic T. de proxi. sac. scri. l. in fa ctis. §. ita.
Respondere. sic T. de fil. l. pe. & de agé. in re. l. ex eo. & l. fi. §. Ita & facit. T. de offi. praef. ur. l. 1. & de off. comi. re. priua. l. pen.
Permiserit. sic sup. ubi sena. vel clarif. l. 6. & in auth. verl. ... apud propos. epis. §. pen. col. 6.
I Nter. Tres. alias tres: alias tres.
Tribuni, infra l. proxima.
Necessitate. nisi or dinaria: ut T. eo. l. fi.
Principie suns oia. I Vbemus. ras. oïa omnia sunt pri cipis: ut T. de quadri. praescri. l. fi.
Iustum. ubi eadé ratio, idé ius. sic T. ad le fal. l. fi. & ff. ad l. Aquil. l. illud. cum seq.
Potiantur. T. l. pro xi. & T. eo. l. t & T. de proxi. sac scri. l. iubemus. & 32. q. v. c. ios apud.
m DE STRATORIBUS.
Gen. 31. g. Hinc stratorium, i. stabulum. vnde in genesi, & Rachel hoc uidens posuit idola patris sui in strato am cameli: & sedit super ipsum, vnde stratores dicuntur qui piunt stabulis, seu eqs stitub. i stabulo.
n Per omnes Pouinciae. ff. de offi. proc. l. 3. §. nemo §. Sol. hic in cognitione causarum, & definitione praesidentes non debent eis vti, sed circa equos sic. Vel aliud in proconsule, & aliud in praeside: ut hic. immò ibi elicitur accipitur. l. vitida rius: hic qui praeest equis ferendis, & sellis & frenis praeficitis. vñ versus: Sternitur æquiuocè mare, lectus, asellus, & hostis. Aureum hic habes
In manuscriptis legis, & de stratoribus, ut & in Pandectis Florenti. l. 3. ff. de offi. proconf. Contius. Alc. stratoribus mavult.
Probæ. i. probationis. Cuia hic.

habet pro suo stipendio singulis diebus. Item & quando præses, vel rex, vel comes donat equũ, hēt à donatario solitã quãtitatẽ: puta aliũ aureũ. sic.n. faciũt reges Hispaniæ. nã in pſidib. prouinciarũ loquit, & eorũ stratoribus.

a Cognoscant. illi donatarij & sic nota q̃ donãs punit sicut simoniacus quasi corrumpens eũ, vt equũ donandũ vēnderet principi, sic supra de epis. & cler. l. si quẽquam. Item facit ſ. de metatis. le. deno. tum. ſ. ne cu. ad vllũ obsequi. l. l. 2.

b Quos prinçiales, idest donatores. Ac.

a Magis Latine (inquit Alc. his) diceres, de castrensib' ministris su illum videto.

A. DE CASTRENSianis & ministerianis.

In libro le. de consistorianis. aut castrẽsiarijs, qui forte præerant castris principis ordinãdis, & erãt plures: & eligebant decanis vt ſ. titu. 1. & mensores q mensurabant quantũ mensa iuxta castrũ, vel similia, vt infra titu. 1. & 2. Ac.

d IN officio. Merito. sic ſ. de agen. in re. l. t. & ſ. de tyronibus l. fi. item facit ſ. ad legem Iuliam de ambi. l. t. & ſ. ti. 1. l. 2.

e SI quis cœlitus. idest diuinitus vel à principe.

f Vltimus. tertia forma erat maior alijs: vt innuit. & patet ſ. tit. 1. l. fstinijs vbi pauciores semp ponuntur in tertia forma.

g HI qui. Exami ne. facit ſ. c. l. fin. & ſ. de agen. in re. l. fin.

h ANte omnia. Breuis. hunc breuem non habes.

i Cõueniri. subaudi iubem's: vt nulli pulsantiũ &c. qd̃ est ſ.

k Sine scriptura. sic ſ. de dign. l. quoties & ſ de prox. sacr. scr. l. in sacris. & qd̃ su-

rẽdis equis certam formam, staturã & ætatem prouinciales nostri custodiendã esse cognoscãt. a quos b & fisco certo mõ solidorum obnoxios fecimus, si quod stratores pe nitere interdictũ est, illi da re stratorib' nõ timerẽt. officiũ quoque grauitatis tuæ centum argẽti libris multabit, si sciens pdictã rem gestã fuisse, nõ illico eam seueritati iudiciariæ prodiderit.

TITVLVS XXVI.

DE CASTRENSIAnis & ministerianis.

Castrensiani & ministeriani, officio finito per lapsum biennij, alius subrogatur: ipse verò ad idē officium nullatenus eligetur. Bartol.

I. Imp. Hono. & Theod. AA. Narsi. V. specta. comiti & castrensi. S. P.

IN officio spe- ctabilitatis tuæ secundum formã dualiũ responsorũ post cõpletũ tẽpus pfinitum, idest biennium, prioribus decedẽtibus inequẽtes ad locum pro merito d laborũ stipendiorumq; succedant: nec vlla licentia tribuat his qui impletum deposuerint officiũ, denuo ad eandem militiam vel solicitudinem remeandi.

Si vltimus inter ministerianos gradum primæ, secunda, vel tertiæ formæ inter castrensianos fuerit adeptus, scribendus est in matricula tertia formæ. Bartol.

II. Idem AA.

SI quis primæ vel secũdæ vel tertiæ formæ specialiter inter statutos gradum cœlitus e valuerit impetrare, super- numerarius vltimis f formę tertię in matriculis habeatur.

Militantes in hac militia, & eorum matres, & vxores non possunt conueniri in causa ciuili vel criminali, nisi sub comite castrensianorum. Bart.

III. Impp. Leo. & Anthemio AA. Ioanni comiti magistro officiorum.

HI qui in schola vestis sacrę militant, vel matres eorum vel vxores, criminalem vel ciuilem litem contra se commouendam in nullo alio nisi in sublimitatis tuę suscipiãt examine. g

Castrensiani & ministeriani eorumque matres, vxores & filij, solùm coram magistro officiorum sunt conueniendi, nisi pro tributis & muneribus suscipiendis, & delictis commissis: pro quibus possunt coram iudicibus locorum cõueniri, habent etiam priuilegium circa muneres sportulas secundum modum hic descriptum soluendas, ac etiam circa fideiussorem iudicio sisti præstandum: vt vnum ex consunctis vel de suo numero præstare possint.

IIII. Impp. Leo & Zeno Mariano comi. & magistro officiorum.

ANte omnia nullius penitus alterius iudicis minoris vel maioris sacro ministerio nostro deputatos (quorum officia singillatim breuis h subter annexus continet) nisi à tuę dumtaxat magnitudinis sententijs conueniri, i vt in nullo penitus alterius iudicis foro pulsantium, nisi in tuę tantũmodo amplitudinis examine prębeant aliquando responsum. Sed ne in hoc ipso iudicio enormibus molestentur dispendijs, vel ex nudis conuentiantur facilè iudicis cuiuscunque mandatis: ipsis quoque sportulis, & fideiussionibus modum constituimus obseruandum: ante oia decernentes, ne quando sine scriptura k vel interpellatione deposita, ac sententia pro rogata tuę magnitudinis, eademque non edita l conuenin possint: conuentos verò non alium fideiussorem nisi actuarium, m vel vnum ex primatibus suę scholę executoribus pro responsione suę personę sine scripto pręstare: siue per seipsos siue per procuratorem datum in iudicio responsuri sunt: siue in causis ciuilibus appetantur, siue in criminalibus accusent, nec vltra conuentionis n nomine sportularum, quàm vnum aureũ executoribus vsque ad finem litis præstent, quemcunque contigerit conueniri. Inducen-

bijcit. vel pro eclam. l Nõ edita. l scriptis. m Actuarium. ſ. de proxi. sac. scri. leg. in sacris. §. fidei. n Conuentionis. & spor-

f. sportulis. quæ dantur à conuentu.
a Inducendorum. i. executorum qui inducunt partem in iudicio quandoenque est opus.
b Simplici. in causa principali.
c Alio modo. puta extraordinarie.
d Præstari solidos s. exceptoribus.
e Matrum. transit ad superiores per priuilegium. quod dic vt no. s. de proxi. sac. scri. l. in sacris. circa princ.
f Vxorem. sic sup. de dig. l. mulieres.
g Filijs. sic s. q satisd. cog. l. 2. §. 2. & s. de prox. sac. scri. l. in sacris. §. vt §. ita.
h Vades. i. fideiussores. inde vadimm, vel vadimonium, i. pignus.
i Ipsosque. s. deputatos nso ministerio.
k Emensam. i. finitam. sic s. de silen. l. fi. in fin.
l Adiuratoriæ tantũ modo cautioni. sic s. de adsc. l. 1. §. super & in authen. vt nulli iudi. §. necessariũ. col. 12 & s. de proxi. sa. scri. l. in sacris. § vt ita. &c. cum suis concor.
m Legum præcepta. vt s. vbi de cri. agi opor. l. 1. & in authẽ. qua in prouincia. & j. vt om. tam ciui. quàm mili. l. 1. in princ. & j. de priui. scho. l. 2. &c.
n In speculis. sic s. de pri. cas le. 1. & fa. ad l. s. de agen. in re. l. ex eo. & l fin. & s. de co. confi. l a & j. de priu. scho. l. quoties. &c.

o DE DECANIS.

Decanus. i. decem virorũ societas secundum H. vel qui præest decem: vnde decanissa: id est vxor decani. & dic: vt s. tit. 1. in ru.

Quatuor. Primi. cerius. facit j. tit. 1. l. 1. & supra titul. 1. l. 1.

dorum a sane nomine, & cognitionum exercendarum præstandęque personę gratia, ex simplici b postulatione contra eos habita, siue ex appellatione subsecuta, vel alio quolibet modo c in iudicio deponat: tribus tantũmodo solidis vsque ad terminum negotij eos qui accepturi sunt, præcipimus semper esse contentos: in cognitionalibus verò gestis edẽdis, duos tantummodo præstari solidos. d Hęc autem priuilegia non in eorum tantummodo, sed in matrum e quoque & vxorũ f personis valere, & ad integrum permanere: filijs g quoque & maritis eiusdem fideiussionis nomine si necessitas interpellationis exegerit, tradi, nec alios vades h exigi ipsosque i dum militant, & post emẽsam k militiam, cum his qui ex tempore prioris præstitæ sibi pragmaticæ sanctionis eiusdem militiæ stipẽdia implesse noscuntur, omnibus priuilegijs perfrui (cunctis nihilominus capitulis, sacris afflatibus diuæ recordationis Martiani, quos se meruisse asserunt, valituris: excepto hoc quod in diuersis iudicijs tũc respondere per cepti sunt) hac sanctione decernimus: aduocato quoque fisci, exceptoribus etiam qui apud arbitros hoc vtuntur officio, ab exordio incipiẽdo, vsque ad terminum finemque negotij tertiam duntaxat solidi partẽ præbituros. In huiusmodi aũt arbitrorũ gestis edendis non vltra præstare, quàm dimidiã solidi partem: & cum per prouincias cõstitutus, fideiussoribus conuentus caruerit, adiuratoriæ tãtũ modo cautioni l cõmitti: nec vllo tempore nisi ex tuæ duntaxat magnitudinis sententia conueniri: exceptis tributarijs & munerum functionibus, & criminibus quæ in locis inquiri, flagitari, & vindicari generalia legum præcepta m constituunt, præsenti sanctione decernimus: viro clarissimo adiutore sublimitatis tuæ in speculis n constituto, ne quid ex his quæ statuimus, aliqua subreptione violetur.

TITVLVS XXVII.

DE DECANIS. †

Quatuor ex decanis, qui primum locum in ordine tenuerunt per biennium, ad primiceriatus officium assumuntur: & alij in locum eorum debent subrogari transacto biennio. Bartolus.

I. Impp. Honor. & Theodo. AA. Helioni Com. & magistro officiorum.

Quatuor † qui ex corpore decanorum ad primum militiæ gradum peruenerint, biennij spatio primiceriatus p gerant officium: neque vlterius cuiquam liceat in hoc immorari vt omni gratia & ambitione cessante, post duorum annorum curricula succedant prioribus subsequentes.

Decani adhærentes famulatoribus principis, coram illustri magistro officiorum sunt conueniendi. Bartol.

II. Impp. Theo. & Valentinia. AA. Nomo magistro officiorum.

Nostræ pietatis famulationibus adhærentes decanos non oportet pro desiderio pulsantium ad alia pertrahi iudicia: sed viri illustris tantum magistri officiorum obseruare examen. Hoc nanque modo nequè mansuetudinis nostræ obsequia decipiuntur & agentibus aduersus eos iure adhibetur responsum: q Ad exemplum itaque deuotissimorum scholarium r nulli licere memoratos ad aliud iudicium trahere, & pulsatos s priorum fidei scholę permitti pręcipimus.

TITVLVS XXVIII.

DE MENSORIBVS. t †

q Nostrę. Responsum. sic s. tit. 1 l. fi. & de prępo. sac. cu l. 5. & de silen. l. pe. & de agen. in re. l. ex eo. & l fin.
r Scholarum. vt j. ti. 3. l. 2.
s Pulsator. vt s. tit. 1. l. fina.
t DE MENSORIBVS.

Columnarũ. vel signorũ vel hominum à metior metitis secundum H. & dic vt in rubr. s. de castren. vel dic mensores frumentarios, vt ff. de iu. im. l. fi. vel illos qui metiebantur hospitia militum: vt j. de meta. l. 1. vel etiam hæc omnia officia habebant.

Primi

† Decani dicebantur qui decem militibus pręrant, qui nũc caput contubernij vocantur. Alc. hic.

† Aliàs incipit, Qui ex corpore.

† Mensores sunt, qui in castris ad podismũ dimetiuntur loca in quibus tẽtoria milites figãt, vel qui hospitia in ciuitatib. præstant.

II. Imp. Hon. & Theod. AA. Aemiliano mag. offi.

PRimicerius a mensorũ biennio expleto agentis in rebus militiis militiã sortiatur.

TITVLVS XXIX.

DE PRIVILEGIIS eorũ qui in sacro palatio militant.[b]

Palatini à cunctis muneribus sordidis sunt immunes, & eorum filij & nepotes: & ipsis & eorũ mancipiis nulla iniuria debet inferri. & contrafaciens punitur. Bartol.

I. Imp. Constan. A. palatinis bene meritis.

A Palatinis tã his qui obsequiis nostris inculpata officia pbuerunt, quã illis qui in scriniis nostris, i. memoriæ, epistolarum, libellorumque versati sunt: procul vniuersas calũnias[c] siue noĩationes[d] iubemus eẽ submotas: idq; beneficiũ ad filios eorũ atq; nepotes ipso ordine sãguinis[e] peruenire, atq; immunes eos à cunctis muneribus sordidis & pronalib' pmaneẽ, cũ vniuersis mobilibus & mãcipiis vrbanis: nec iniurias eis ab aliquib. inferri: ita qui hoc cõtempserit, indiscreta[f] dignitate pœnas debitas exoluat.

Cubicularij principis, quibus vacatio est cõcessa, & memoriales scriniorum & libellorum et epistolarum, & ẽt palatini: & agentes in rebus, & filij & nepotes eorum ad honores & munera non vocãtur inuiti: & à personalibus et corporalibus munerib. sunt imunes. B.

II. Idẽ A. ad Rufinũ PP.

DE cubiculis[g] nr̃is vacatiõe donatos, vel diuersis obsequiis palatinis, memoriales[h] ẽt qui in scriniis memorię, epistolarum, libellorum, sacrarumq; dispositionũ referuntur: necnon & si qui in vtroq; officio palatinorũ comitatẽsium, singularumve vrbiũ & officio admissionũ, & castrẽsis sacri palatij militant: priuilegia volumus habere, vt nec ipsi nec filij nec nepos eorum ad honores vel munera municipalia deuocẽtur: quibus oĩbus condonamus, ne exactorum vel turmariorum[*] (quos capitularios vocant) curã subeant: vel obsequiũ temonariorũ,[†] vel pentaprotię,[i] aut ẽt tyronis prę sentationẽ agnoscãt. Nã beneficiis nostris ita digni sunt, vt ẽt censualibus vel personalibus vel corporalibus muneribus liberentur, & habeant castrẽse[k] peculium, siue adhuc palatium obseruent, siue optata quiete donati sint.[l] Quibus omnibus priuilegiis coniungimus agentes in rebus, licet militaribus[m] videantur esse subnixi.

Discedentes ab aliquo officio in palatio principis, licet sint idonei & experti, tamen ab omnibus oneribus iisdem iniunctis sunt immunes. Bar.

III. Imp. Gra. Val. & The. AAA. Eutrop. PP.

EX aula nr̃a discedentes[n] viri ab oĩbus iniunctis[o], habeant immunes: numerariorumq; fastus,[p] vel rapaces quęstus, tanquã experientes[q] & idonei non patiãtur.

Qui missionem meruit ab officio, quod in palatio principis exercebat, anteferri debet omnibus aliis qui post ad regendas dignitates vel prouincias sunt assumpti. Bartolus.

IIII. Iidem Valent. Theodo. & Arca. AAA. Piniano P. V.

OMnes q ĩ palatio militãdo diuersis actibus paruerint, volumus in im̃ eius dignitatis cuius meruerint missionẽ, obtinere insignia, vt his oĩb. pferant in ordine atq; cõsessu, qui posteriori tẽpore regẽdas prouincias dignitatesq; susceperint palatinas. Si qs aũt temeraria vsurpatione statuta violare tẽtauerit, sacrilegij[r] pœnam sustineat.

TITVLVS XXX.

DE PRIVILEGIIS scholarum.[t]

---

[a] PRimicerius. facit. S. titu. 1. l. prima.

[b] DE PRIVILEGIIS eorum &c. Quocunq; officio. vt S. l. 1.

[c] A Palatinis. Calũnias. id est munera patrimonialia. esset.n. calũnia si ab eis exigerentur.

[d] Nominationes. s. ad psonalia: vt S. hac l. & S. l. proxi.

[e] Ordine sanguinis. no. argu. cõtra ff. de leg. 2. l. enim pater. §. à te. & facit S. de pxi. sacro. scri. l. 3. & l. in sacris.

[f] Indiscreta i. nõ attenta nec cõsiderata.

[g] DE cubiculis. S. de prepo. sac. cu. l. 1.

[h] Memoriales. S. de proxi sac. scri. l. 3. & l. in sacris.

[i] Pentaprotiæ. nomen Græcũ est: & dr̃ à pẽte quod est quinque. & propria quod est decima, i. munus quintæ partis decimatũ: sic dr̃ munus decaprotiæ, s. a decẽ: & est mun' patrimoniale: vt S. de mune. pa. l. nec protostasiæ: & ff. de mune. & ho. l. fi. §. mixta. & l. 3. § decaprotos. & ibi no.

[k] Castrense. vt S. de castren. om. pala. pe cu. l. 1.

[l] Donati eũt. ad hoc S. de adsess. l. non pa tũ. & de agen. in re. l. fi. Sed arg. S. sup de testa. mi. l. pe & de re sti. mili. l. vlti.

[m] Militaribus. i. licet suam miliam iõ plere debeant, quæ est sup. de decurio. l. 2. & 6. & facit sup. de agen. in re. l. fi. & S. l. proxi.

[n] EX aula nostra discedẽtes. ab aliquo offi. aulæ: vt S. l. proxi. § habeant.

[o] iniunctis. i. ab his quæ iniungerentur.

[p] Fastus. i. qui sunt numeratij.

[q] Experientes. i. experti licet sint idonei, non vocentur.

[r] OMnes. Posteriori tempore. sic S. de off. præ. l. 1. & 2. & vt di. or. ser. l. fi: & de consu. & non spar. l. 1. & ff. de alb. scrib. l. 1. & 2.

[s] Sacrilegij. sic S. vt di. or. ser. l. 1. & S. de ero. mil. anno. l lege.

[t] DE PRIVILEGIIS scholarum. Sed in...

[i] Imò qn que primorũ munus est, quos alibi sacræ cõstitutiones qnq; summates vocãt. Alc. hic.

[*] Summatiorũ.

[†] Telonariorũ, forte. vide Alciatum hic.

[†] Scholares hic intellige milites in sacro palatio. Alc. hic.

In quibus tyrones militiam addiscunt idest societatem militum. nam ℥. l. vlt. vocat fortissimos.
a Viris. Co mitib[9], aliàs eo mitib[9], aliàs militibus: qa forte füt magistri militü.
b Senatores.i. nobiles qui erant scholares.i. de societate militum, sic & ff. de iudi.l. & longius. §. fin. ité no. aliquë degradari. sic ff. de his qui no.infam.l. 2. §. ignominiæ. & ℥. de agri.& man.l. 1. & 3.
c Ad tuæ. magistro officiorum loquitur, vt & ℥. de offic. ma. offi.l. scholarium.
d Barbarorum ℥. de agen.in re l agentes. in prin & ℥. de commer.& mer.l. 1.
e Valeat vsurpare. no ℥ eos qui dicunt dñm Ottoné Potestatem in fraudé vocari defensorem. sic ℥. de nat.li.l. 1. in fi. & ff. de tut. & cura.dat. ab his. l. sine oporter. §. 1. & de tráñac. l. cü hi. §. fi cü lis. Acc.
f HAc lege. Scholis. i. societati b[9] militü armatorü.
g Tuæ celsitudinis. magistro officiorum loquitur. sic ℥. de decu.l. 2. in fi.
h Obseruari. sic sup. de eust.l vlt. in fi. & est id in vtroque vt sobutis. & sic. in authe. vt iud. sine quoquo suf.§ qd át. coll. 2. & v. 06 hanc pig. circa prin & vt neqs mil. neq. fœ. circa fi. & ff de off. pfi. l. 3. & ℥. vbi se. vel cl. l. q. cuoq; in fi. & in-qb. cau. mi. fo. pra. l. 1. Sed ℥ ℥ de agé in re. l. ex eo. §. qd mulio magis &c. & ff. d re. iu. l fi déi cu. qd pl[9] &c. sila ex eo, erat l vrbe: hic l prouincia.
i QVoties. Scoten tia. moorotia.
k Tui culminis. lo quitur mag. ltro offi ciord: vt oo. ℥. l. pri. Scholares. expo-

Degradať qd dí digsitate ipoliať.

† Aliàs, Barbaricorum, aliàs Barbaricorü.

Magistri militü senatores milites suos scholares verberare vel degradare nō possunt: sed istud spectat ad officiorum magistrum. Item magister militum suos domesticos senatores ducenarios, vel centenarios facere non potest. Bart.

I. Imppp. Theo. Arca. & Honor. AAA. Pletio. Com. & mag. offi.

VIris spectabilibus comitibus[a] scholarum verberandi degradādive senatores [b] ac ducenarios licentiā denegamus. ea nanq; q̄ tali cōmotione digna sunt, ad tuæ [c] sublimitatis volumus referri notitiā. Insuper ēt domesticos eorū, nō senatores, vel ducenarios centenariosve fieri decernimus: pœna v. libr. auri plectendo quisquis hunc diuinā iussionem excesserit: scrinio vero barbarorum, [d] † si tale quid vel attētari passum fuerit, vel attentatū p̄ leges nō suggesserit, x. libr. auri condemnatione plectendo. Illud ēt obseruari nō sine rōne cōuenit, ne is cui domestici officiū per militiæ gradum vel quinquennij ips inter dici censuimus, familiaritate comitis simulata, rem prohibitam alio nomine valeat vsurpare. [e]

Militans in aliqua militia, qui stipendijs decursis primicerius factus est, omnibus priuilegijs sibi competentib. perfruatur: et etiam in causis ciuilibus corā officiorum magistro tātum cogitur respondere. in criminalibus vero causis hoc priuilegiū non sortitur. Ba.

II. Impp. Leo & Zeno AA. Eusebio mag. offic.

HAc lege decernim[9] [f], vt qui in singulis scholis [l] militant, qq; post emensa stipendiorū curricula ad primiceriorū gradū perueniunt, & adorata nostræ diuinitatis purpura virorū clarissimorū comitū meruerint dignitatem: tam cingulo q̄ priuilegiis omnibus sibimet competentibus perfruantur: ac deinceps vsq; ad finem vitæ foro tuæ celsitudinis [g] tantummodo subiaceāt: nec ex alterius cuiuslibet sniā ciuile subire litigium compellantur. In criminalibus sanè cōtrouersijs, & in publicis tributis ita ēt aduersus tales viros prouincias moderantium congruam iurisdictionē volumus obseruari, [h] ne sub prętextu concessi priuilegij, vel flagitiorum crescat auctoritas, vel publica vacillet vtilitas.

ne vt in rubri.
n Constitutæ. hoc dic. vt ℥. de dig.l. mulieres. & ff. ad muni. l. fi. §. viduam. & in auth de oup. §. nō ta men. coll. 4. & ad id qd de matribus dicit, facit ℥. de quæstio.l. 2. Sed ℥. ff. de pe na.l. 1. Solui. vt ℥. de proxi. sacto. scri.l. in sacris. circa prin.
n Serui. hoc dic, vt d.l. in sacris.
o Consuetudine. sic ℥. de diuer. offi. l. vitros.
p Suæ scholæ. officialis quidam erat, & facit l. prædicta, in fauius. §. fi.
Arbitro.

Imperator in hac lege concedit scholis, idest societatibus militum priuilegia, quæ concessit magistris sacrorum scriniorū & agentium in rebus, & eorum princip. bus & consistorianis: de quibus in l. fin supra de consisto. scilicet circa forum, circa fideiussorem, s. de iudicio sisti, circa solutionem sportularum, et similia, tam in vrbe, quam in prouincia. Et hoc sit pro summario.

III. Imp. Zeno A. * magistro officiorum.

QVoties super causa ciuili, vel etiam criminali, ex sententia [i] videlicet iudicij tui culminis [k] scholares, [l] vel eorum coniuges (siue adhuc viuerent earum mariti, siue post mortem eorum in viduitate constitutæ [n] sunt) matresve eorum in viduitate permanentes, aut liberi qui non specialiter alterius iudicis iurisdictioni subiectam conditionem sortiti sunt, & serui [o] ad eos pertinētes conueniuntur, minimè eos easve extranei fideiussoris exactione vexari: sed pro cōsuetudine [o] vetustissima & iugiter obseruata, numerarium suæ scholę, [p] fideiussorē prębere iubemus: hoc videlicet obseruādo, vt in criminalibus causis quinq; alios primates ex triginta viris a primicerio vsq; ad xxx. retro numerandis, vnā cū numerario volēte & nō recusante, pōeant fideiussores: aut recusan-

cusantibus quinq; (sicut dictū est) viris extraneis, in criminibus tātummodo publicis fideiussor vnā cum numerario pbeatur: ita vt executoribus nō amplius ab his q̄ vn⁹ solidus, siue per se, siue p procuratorem rñdere maluerint, prębeanť. In subeundis aūt cognitionalib. certaminibus, quoties cā fuerit arbitro [a] delegata: p cōtestatione litis vnum solidum, & pro definitione ab arbitro recitanda, alterum vnū, & nihil amplius dari decernimus. Quòd si causa in iudicio tui culminis ab ipsa contestatione litis, vel relatione iudicis, aut appellatione interposita ventilatur: pro inducenda cognitione non amplius quàm tres solidos, & chartarum, vel recitandorum in cognitionibus instrumentorum nomine editionis, quinetiā gestorum, duos tantummodo solidos dabunt. Quoties sane apud viros clarissimos prouinciarum moderatores, ex delegatione. s. tuæ magnitudinis contra viros fortissimos [b] scholares, vel eorum coniuges, vel liberos, vel seruos cognitio celebretur: non amplius q̄ dimidiam partem consuetorum sumptuum pberi decernimus: hoc et adijciendo, vt qui acceptis commeatibus ad puincias profecti fuerint, vsq; ad quinq; mensium spaciū, intra quod ipsis erit remeandi [c] licentia nullam penitus actionē super ciuili videlicet negotio (exceptis criminib⁹ [d] & tributarijs functionibus) sustineant. Ne tamen ibi quoque, [e] post quintum. s. commeatus mensem, ex sententia iudicij tuæ magnitudinis conuenti, in exigendis fideiussoribus aliqđ sentiant detrimentum: adiuratorię [f] eos cautioni iubemus committi. Quoties autem ex verbis, & sine vlla scriptis prolata sententia, [g] iidem fortissimi scholares, vel eorum matres seu cōiuges (vt dictum est) aut liberi aut serui moneantur, nihil pro ipsa executione sportularum nomine penitus eos, vel eorum matres seu coniuges aut liberos (secundum superius datam distinctionem) vel seruos præbere decernimus. Sed si talis sit negotii vilitas, vt etiam sine scriptis, consentientibus [h] videlicet partibus, super eo possit cognosci: expectato fine scriptis (sicut dictum est) habendæ cognitionis euentu, si deteriorem calculum reportauerint, sportularum nomine vnum tantummodo solidum executori præstabunt. Si verò causæ qualitas habendam in scriptis cognitionem flagitauerunt: in hoc necesse est casu, interlocutione in scriptis proferenda, ea quæ superius de quantitate sportularum decidendarumque cognitionum disposita sunt obseruari.

TITVLVS XXXI.

DE CASTRENSI OMNIVM palatinorum peculio. [i]

Palatini habentes aliquod priuilegium quicquid quæsierint in officio morantes ex donis principis, aut eorum industria principe conscio, retinent tanquam castrense peculium: & à labore castrorum non sunt immunes. Bar.

I. Imp. Constant. A. ad Seuerum P. V.

OMnes palatinos quos edicti nostri iam dudum certa priuilegia superfundunt, [k] rem si quam [l] dum in palatio nostro morantur, vel parsimonia [m] propria quæsierint, vel donis nostris fuerint consecuti: vt castrēse peculium habere præcipimus. [n] Quid.n. tam ex castris est, q̄ quod nobis conscijs ac propè sub cōspectibus nostris acquiritur? Sed nec alieni sunt à puluere & labore castrorū, qui signa nostra [o] comitātur: qui prę sto sunt semper actibus: quos intētos & eruditos studijs,

Citari nō debet qs sine scriptis.

[a] Arbitro. i. iudici delegato, sic ff. de appella. l. ex cōsensu. Ac.
[b] Fortissimos. p hoc no. q̄ de milit. armatis loquitur.
[c] Remeandi. ad militiam.
[d] Exceptis criminibus. propriè excipit à functionibus: impropriè à tributis. & facit. C. de castr. l. fin. §. fina.
[e] Ibi quoq;. s. in prouincia. nā poterit cōueniri post quinque mēses, sed certo mō. vt dicit. ad qđ est dictus § & facit sup. vt nu. fori præscri. non vtantur. l. t.
[f] Adiuratoriæ. sic C. de castren l. fi. §. fi. & de pxi. sac. scri. l. in sacris.
[g] Sententia. s. citatoria: & dic de facto. nam de iure in scriptis sunt conueniendi: nisi sit causa vilis, & partium consensus, vt subicit.
[h] Consentientibus. nota. consensu partiū sententiari posse sine scriptura. sic C. de epi. & cle. l. gñaliter. in fi. sed hodie ēt sine cōsensu partiū vt C. de seo. ex libel. re. auth. nisi. & fa. ad le. C. de dig. l. quoties. & idem in simi. ibi no. in l. quoties. & C. de proxi. sac. scri. l. in sacris. & de prin. agen. in reb. l. fi.

[i] DE CASTRENsi omnium pala. &c.

Idest de militibus palatij, qui principem sequuntur: vt C. tit. superiori: sed hic est eo peculium.

[k] Mnes. Superfundūt. idest locupletātur R. & dic edicti, de legib. q̄ sūt C. ti. 1. l. 1. & 2. q̄ sunt Cōstātini, vt ista. Vel dic, quod non habemus.
[l] Si quā. aliàs si qā. aliàs si quam dū &c.
[m] Parsimonia. abūdat si. Et no. parsimonia, sic & sup. de epi. seo & cle. l. 1 & ff. de pecu l peculiū ex eo.
[n] Præcipimus. vt C. de bon. quæ lib. l. pe. & fa. C. de adses. l. velut. & de adu. diuer. iud. l. fori. & de inof. testa l. fi. & de silen. l. fi & de epi. & cle. l. cū lex. & l. sacrosanctæ & C. u. t. l. 2. § fi. & de bo. pos ex test. mil l. 1 & fam. erci. l. si fili⁹. & ff. de col. bo. l. fi. §. nec castrēse.
[o] Signa nostra. quia stant nobiscū, & sequun-

quuntur nos, licet non fiat in castris q facit fieri alicui per aliquem ducem belli: vt j. de re.mi.l.nemo.miles. Item not. de puluere.
a DE EQVESTRI dignitate.
Conuenit præcedentibus.
b EQuites Romanos. q Romã custodiunt. nam & illi habentur pro absentibus reipublicæ causæ vt ff. ex quib.ca ma. l.milites & dic quòd aliqui pŭdẽtes alijs erãt non .n. simplex militia est dignitas: vt j.tit. 1.l.fi.in prin ci. Acc.

Militia simplex ñ est dignitas.

c Clarissimatus. i. consulatus: vt ʒ. de dom. & proie. l. 2.
d DE PERFECtissimatus dignitate.
Dignitas erat forte, vt est dictus perfectissimus miles.
e COdicellis. Negotio. vili. Honorẽ f.istũ, probitate ergo datur non precio. sic ʒ. de episco & cleri. leg. si quenquam.
f Alicuius priuati sine aliquo vili officio: vt ʒ.de dign. l.neque.& fa.ʒ.de agen. in re. lagenies. §. 1.
h
De armata militia loquitur: & de hac prima parte loquit ʒ.eo.l.1 2 3.& 4.
i Et de seruis. de hoc j.eo.l.pe. & vlti.
k Et vt nemo.de hoc j.eo.l.hic.
l SI militiæ. His s. magistro militũ, & ducibus, vt j.tit.2.l. pen.
m Habent. s. debitis. vel habeas offerre. nec tamen sine pbatoria principis aggregantur, vt j. titu. 3.l. neminem. aliàs

itinerum prolixitas,& expeditionũ difficultas exercet. Ideoq; Palatini nostri,qui priuilegijs edicti vti potuerũt, peculia sua pcipua retineant,q̃ dũ in palatio nr̃o cõstituti sunt, aut labore (vt dictũ est) proprio, aut donatione nostra quæsierint.

TITVLVS XXXII.

DE EQVESTRI dignitate. a

I. Imp. Valẽtinianus A. ad Mamertinum PP.

EQuites Romanos b secundum gradum post clarissimatus c dignitatem obtinere iubemus.

TITVLVS XXXIII.

DE PERFECTISsimatus dignitate. d

I. Imp. Iustinianus A. ad Paternum Valerianum.

COdicillis perfectissimatus fruentur, qui impetrauerunt, si abhorreant à conditione seruili, vel fisco aut curiæ obnoxij nõ sint, vel si pistores nõ fuerint, vel non in aliquo negotio e constiterint, nec sibi honorẽ f venali suffragio emerint, nec rem alicuius g administrauerint.

TITVLVS XXXIIII.

QVI MILITARE h possunt, vel nõ possunt: & de seruis i ad militiã vel dignitatem adspirantibus: & vt nemo k duplici militia, vel dignitate & militia simul vtatur.

Volentes militare, se debent etiam offerre ei qui habet ius probandi: scilicet officiorum magistro. Item nullus causa litis vitandæ militare potest. Bartol.

I. Impp. Seuerus, & Antoninus AA. Antonio.

SI militiæ nomẽ dare vultis: offerte vos his l qui probandi ius habent. m Non aũt ignoratis eos, qui litis n causa militiã appetierint, postulãtibus aduersarijs solui sacramento solere.

In fraudem ciuilium munerum nullus armatæ militiæ nomen potest assumere. Bartol.

II. Impp. Diocletianus, & Maximianus AA.

NOn tãtum decurionum filijs, sed oibus in fraudẽ ciuilium munerũ nomina armatæ militiæ dantibus, fraudem pdesse displicuit. o

Coloni, vel saltuenses ad militiam armatam volentes vel inuiti non sunt admittendi. Bartol.

III. Impp. Arca. & Hon. AA. ma. vtriusq; militiæ.

CVra peruigili obseruare debebit sublimitas tua, ne coloni, vel saltuẽses, p aut vltro se offerentes, ad militiam suscipiantur armatã aut cogantur inuiti.

Curialis vel cohortalis conditionis existens, ad armatam militiam non adsumitur. Bartolus.

IIII. Imperator Leo A. Dioscoro.

OMnes omnino curialis vel cohortalis conditionis constituti, nullam armatam militiam in posterum arripiant. q

Duas militias diuersi generis, aut dignitatem & militiam eodem tempore quis habere non potest: secus si ad idem tendant. Ba.

V. Imp. Iustinianus A. r magist. officiorum.

HIs quidem, s quibus indultum hactenus demonstratur, quo binis, aut trinis pluribusve mereantur t singulis, non coniunctis ex prisca consuetudine, sed abiectis, u atq; discrepantibus, detur electio quẽ retinendum sibi potius censeant, quẽ deferendũ

non militet: vt in authen.de man.princip §.fin.coll.3 & facit ʒ.de fabricen.l 4.
n Litis. i. vitandæ. vt ff. de re mil. le.3. §.nõ omnis.& l. fi.& fa.ʒ.si propter pub.l. 3.& de tab le. 1 & de dec.l. qui deselicta. & l ne quis. & l.omnes.& ʒ.de procur.l. maritus.§.1 &. j.le. proxi.
o NOn tantum. displicuit vt ff.de mu & ho.l.3.§. fin.& facit ʒ.1.proxi. cum suis concor.
p CVra. Saltuenses. prædiorũ conductores, coloni pratorum saltuenses dicũtur: vt ʒ.de fun. pa.l.fi.in prin. & fa. ʒ.de agrico.& cẽsi. l. colonos.& de fu. co. l.1.& fi. & de mãci. leg 3.
q OMnes. Arripiant.facit ʒ. vbi curi. vel cohor. l.1.& 2 & ʒ. de teb. seri.l.1 & ʒ.eo.ti.l.3. cum suis conco. Acc.
r HIs quidẽ. aliàs Heis. aliàs bis.
s Absectis.i.separatis. sed valeret hoc si separatim posset vti. vt j. l.fi.Acc.
Ordinis.

Metche forte, aut certe vtitur.

cognoscant:vt in eo, q̃d optatuerint, firmiter maneant:eo q̃d despexerint, sine dubitatione repellantur, f In posterum verò nemini prorsus facultas pateat eodem tempore, plusquam vnius ordinis . nomē affectare:interdicendis in cōmune cūctis (vt dictum est) binis pluribusve militijs, i nec dignitates coniūgere cuilibet alij cingulo cōcedendas: • vt & q supplicandū de re vetita nobis existimauerint, pœna decē librarū auri pro temeritate quāuis infructuosa, c plectant:& q susceperint d iussionē Augustā per subreptionē elicitā(quod nonnunquā cōtingit)decem librarū auri multa feriantur: scrinijs etiam, necnon officijs quorum hoc interfit,si non restiterint, e & hanc pragmaticam legem abiecerint, decem librarū auri dispēdio puniendis. Si quid autem contra hoc perpetretur : sciant oēs, quod extra concessum admissum est,aut actum fuerit, vel notis conscriptum publicis,simile habeatur, ac si nec impetratū,nec pronūciatū omnino, nec insertū esset vllis matriculis: sciturus ēt oībus qui merentes in ordinibus armatis, siue ciuilibus administrandas prouincias, seu gerendos quoslibet numeros, vel iam sunt seu decætero fuerint iussione nostra sortiti, & vt seruet eis gradus, f augusta promeriti sanctione, pare g indulgendā sibi licentiam postquam deposuerint solicitudinem, aut in priori cingulo protinus persistendi, nullo vindicando titulo dignitatis, quā solicitudo media præstiterit:aut retinēdi splendorē,quē h acquisierint administrationis obtentu, verū i priore cingulo desistendi. Monēte k tamē innata nobis clementia, liberum esse cūctis perspeximus, si militia qua decedendū est, intereas habeatur, quas volentibus licet distrahere:& in alios eam conferendi, l & precia cōlequendi; m prout in ijsdē agminibus cōsueuerit hactenus:excipiendis videlicet,nec deducēdis in hāc perpetuo conseruandam legē pragmaticā, his qui binas militias simul compositas, & sociali nexas cōsortio fuerint adsecuti vt in viris deuotissimis scholaribus atque candidatis fieri moris ē,nec nō in viris deuotis laterculēsibus & pragmaticarijs, vel à secretis n cōtingit quos o memorialiū,aut etiā agentiū in rebus adornat cingulum:& si qui simili stipendiorum iunguntur p copula.

Dominus patiens seruum militare, dominio priuabitur, & iure patronatus: sed si eo ignorante seruus militiam fuerit adeptus, tunc intra triginta dies tantum ex quo sciuerit, datur sibi eum vindicandi potestas. Bar.

VI. Imp. Iustinianus A. Menna P. P.

SVPER seruis qui postea ad quandam militiam adspirare tentauerint, vel scientibus, vel ignorantibus dominis præcipimus, si quidem ignorantibus his eam meruerint, q licere dominis adire competentem iudicem, & suam ignorantiam, • (eo quòd contrarium minimè r probatur) ostendere, r eoque modo spoliatos eos militia in suum dominium trahere. Sin vero scientibus his serui militauerint: s cadere quidem eos non tantum dominio eorum, sed ēt

a Ordinis. s. militiæ armatæ, vel inermis, vt subijcit.

b Militiis. Not. ℥. de adses. l. fina. & de postu. l. qui squis. & ℥. de proxi. sa. scri. l. hac patre. cum suis concor. & ff. de col. illi. l. t § 2.

† Facit ad hoc ca. de multa ex tra de p̄bē. lib. 6. vbi dicit̄ q̄ nullus pōt retinere duas dignitates.

c Infructuosa. nut. puniri affectum, & si non sequat effectus. sic ℥. de legi. & const. l. 2. in fin. & in Lombar. de consil. mor. l. si quis. & ne ad regē. ne. in fi. l. 3. arg. contra. ff. quod quisque iur. l. t. §. fin.

a Cōcedi.

d Susceperint iudices ad quos deuenerunt : vt ℥ de preci. Impera. offeren. l. rescripta. tacit. ℥. si nu. ex rescri. pe. l. 1. in fi. & in auth. vt omnes obe iud. col. 2

e Restiterint. Not. sic ℥. de decu. le omnes & de appe l. qm̄.

f Gradus. idest ordo, quem percipient ante susceptam administrationē M. & repete, fuerit sortiti.

g Parem. s. qualem dixit lapta ead. l. in princi. ibi, detur electio &c.

h Quem. s. titulum.

i Verum. pro sed. & aliàs desistente. & aliàs desistendo. & aliàs di. & idem est sensus.

k Monente. aliàs monente. aliàs moderante.

l Conferendi. i. conferre ad quod ℥. de inoffic. test. l. omnimodo. §. fi. & de pig. l. vlti. & in authēt. ibi posita. & ℥. de proxi. sa. scri. l. vnicuique. & l. in sacris.

m Consequendi. i. consequi.

n A secretis. nomē officij.

o Quas. s. prædictos omnes.

p Iunguntur. s. per legem scriptam, non per priuilegium principis viuentis. & not. per hanc legem non licere habere duas præbendas.

Duas præbēdas habere non licet.

q Vper seruis. Meruerint. nota, quòd lex facit liberum. sic in authen. de san. episco. §. seruus. coll. ix. & de nupt. §. si vero ab eod. coll. 4. & de monа. §. t. coll. 5. & de bo. li. l. fi. l. fi. & ℥. de p̄po. sa. cubi. le. iubemus. in princi. Sed contra. ff. de re mili. l. alienū. vbi non fit liber. Solu. hic corrigit : vel hic erat electus : ibi sua auctoritate vsurpauit. Item contra. ℥. de tabu. l. generali. Solu. vt ℥. l. proxi.

r Ostendere. nota probari ignorantiam eo ipso q̄ contrariū non probatur. sic & ff. de acc. l. si cui. §. t. quilibet enim ignorans præsumitur : vt ff. de proba. le. verius. & institu. de le. § quod autem. & ff. de admin. tuto. l. hoc autem. & ℥. de prępo. sa. cub. l. iubemus in fine & ℥. de pet. hęre. l. qui se. Item quod dicitur probatur. quomodo probat reus? Respond. quia excipit adserendo. ff. de probat l. in exceptionibus Item est ei mos gerendus, vt ff. de proba. leg circa. & fac. ℥. de lib. cau. leg. non mutat.

Ignorātia p̄bat̄ eo quòd contrariū nō probatur.

s Militauerint. tempore huius. l. & facit ad legem in authen. vt constitu. quæ de dignit.

a Innocē tiū. Cuiacius.

† Cōco. o. t. ol gl. Cu p ver... mercia. extra de hia q̄ vi met vecau. finnt.

omni patronat⁹ iure: illos verò igenuos effectos, si qdē vtiles ad militiā eis datā visi fuerint, in ea durare: sin verò minimè idonei sint, ea priuari. Sup illis aūt seruis, q iā militauerunt, & adhuc in eadē militia perseuerant, licētiam damus dominis intra 30. dierum spaciū ab eo tpe connumerādorū, quo psens sanctio diuulgata fuerit, vel nostrā adire clementiā, vel cōpetētes iudices, & suam ignorantiā cōmendare, eosq; in suū dominiū recipere: quo tpe transacto, simili modo tam dominio, quā omni patronatus iure cadere eos necesse est.

Dominus patiens seruum in dignitate esse, priuabitur dominio, et iure patronatus. sed si eo ignorante seruus ipsam fuerit adeptus, tunc intra xxx. dies tantum ex quo sciuerit, datur sibi vindicādi potestas. Bar.

VII. Idē A. Ioanni P.P.

S I quis seruū suum dignitatē habere, quēadmodū militiā, fuerit passus: spolietur & dño serui, [a] & iure quod pertinet ad patronos. Cui.n.ferendū est, homines à nostra manu donationes accipientes, [b] adhuc inter seruos haberi, & fortè cū suis dñis nostrā purpurā adorantes? In his itaque casibus in qb. nō militia, sed dignitas volentibus dñis seruis acquiritur, eadem iura seruentur, quæ antea posita sunt: ne videatur nostra sanctio aliqd habere imperfectū. [c] Sciant autē dñi ad exemplum præteritæ [d] nīæ constitutionis, quę de huiusmodi seruis loquitur, qp nisi hoc intra xxx. dies ex quo eis hoc fuerit notū, [e] manifestauerint, & competentē iudicem adierint, & spoliare eos dignitatibus curauerint: dñium eorū & ius patronatus amittant: nobis deliberantibus: postquā dominio serui fuerint liberati, & inter ingenuos connumerati, si oporteat eos habere dignitatem vel ea quasi indignos spoliari. [f]

* Desideratur constitutio Græca, ex prætermissis repetenda. *

TITVLVS XXXV.

NEGOTIATORES NE MILITENT.

Negotiatoribus est omnis militaris dignitas interdicta, exceptis argenti distractorib. qui nō ad armatam militiam, sed ad aliam quamcunque accedere possunt. Qui verò ante hanc legem assumpserunt illam, retinere possunt, dum tamen à negotiatione se abstineant: aliàs militia priuarentur. armorum tamen constructores militiam obtinere, & suam negotiationem retinere valent. Ioan. de Plat.

I. Imp. Iustinianus A. Mennæ P.P.

E Os qui vel in hac alma vrbe, vel in prouincijs cuidam ergallerio [g] præsunt, militare decætero prohibemus, [h] exceptis argenti distractoribus qui in hac alma vrbe negotiantur. Hos enim, [i] vtpote vtiles omnibus cōtractibus, armata quidem militi : penitus abstinere sancimus: aliam verò quancunque sine metu præsentis sanctionis posse sibi acquirere. Si qui verò negotiatores, quos omni militia prohibuimus, iam [k] militarunt: eis licentiam damus negotiationem quidem relinquere, militiam verò retinere: scientibus, quòd si postea negotiantes appareant, militia priuabuntur. Quod & in argenti distractoribus huius almæ vrbis, si armatam militiam iam sortiti sunt, tenere volumus: vt relicta negotiatione liceat eis in eadem militia durare. Negotiantes etenim post hanc sanctionem, huiusmodi militia priuabuntur: illis qui ad armorum extructionem [l] suam professionem contulerint, minimè prohibendis ad competentem suæ professionis venire militiam, & huiusmodi negotiationem nihilominus retinere.

TITVLVS XXXVI.

DE RE MILITARI.

dign.§.1. & ꝟ.ne rei domi. vel templo.l.2.& ꝟ.l.proxi.

[a] S I quis. Dño seruus hæc lex facit liberū. vt ꝟ.l.px. eū simi. Sed ꝯ ꝟ.de tabu.l.generali.So.illa tra hit ad istā: immò ibi munus, hic dignitas.

[b] Accipientes. nā donamus nostris militib⁹ stipēdia & alia: vt ꝟ.de castr.om pa. pecu.l.1. & ꝟ.ti.2.l.j.

[c] Imperfectum. ad hoc ꝟ. ad Sil.l.fi.

[d] Præteritæ. vt ꝟ.l. proxi.

[e] Notum. not. sic ff. qñ app. sit.l.1.§.fi.& l.fi & ff. de ca.l. annus. & de excu. tut. l.quoquaginta. Accu.

[f] Spoliari. armata vel inermi militia: vt ꝟ.ti.1.l.1.

NEGOTIATORES ne militent.

[g] E Os. Ergasterio. i. statio ni, q̃ñ negotiationi.

[h] Prohibemus. hoc nō nobilitatis defectu. nam & libertus militat vt ff de test. mil. l. si doub. & de bon.lib.l.si filius. §. Papinianus. & ꝟ.tit. 1.l. pen. sed quasi ex vili officio non debeant adsurgere: vt ꝟ. de dign.l.neq;. & de perfectissima dignitate l.1 & ꝟ. de cohor ta.l.antepe. & per id qđ subijcit. argentarijs, quasi nō sit hoc vile officium: vt ꝟ. u sa t l oēs. quia semper ibi animū habēt, atq ꝟ. loc.l. milites. Sed ꝯ ꝟ. de iur. omn. iud.l vlt. vbi negotiatores militant. Solu. hoc nouum: illud vetus nā hic dicit decætero. Vel sol. vt ibi.

[i] Hos. s. vt sunt cæteri pter argētarios.

[k] Iam. ante hanc legem.

[l] Extructionē. quia arma faciunt: vel facta viris coaptant. & facit ad l.sup. de aduoc. diuer. iud. l. ne quis. & ꝟ.de pig. l. fi. & ꝟ.de prin.agen. in re.l.agentes. §. excepti. & ꝟ. In quibus cau.ꝟ 1.fo.præ. l j.& ꝟ.de fa. l. j & quod nor ꝟ. quib. ex cau. maio.l.vlti.

DE RE MILITARI.

Stipen-

Miles ceptus ab hostibus dum ibi est, stipendium vel donarium habere non potest. Bartolus.

I. Imp. Antoninus A. Annæ militi.

Stipendia & donatiua[a] ipsis quo apud hostes fuisse te dicis: restitui tibi post liminio regresso restitutoque, non iure[b] desideras.

II. Idem A. militib. cohortis primæ.

Viginti[c] stipendia si impleſtis, sordida[d] munera militiæ vobis non indicentur.

Missus à militia ignominiæ causa est infamis: & dignitatem consequi nō potest, morari tamen potest vbique, præterquam in interdictis locis. Bart.

III. Idem A. Iuliano.

Milites ignominia[e] missi cū infamia notentĩ, nullis honorib. q integrę dignitatis hominib. deferri solēt, vti possunt[f] hēant aūt morādi vbi velint, ptātem, pręter quā in eis locis in quib. specialiter arguentur.[g]

Bona militis deserentis in desertione defuncti confiscantur. Bar.

IIII. Imp. Alexan. A.

Defunctorū in desertione bona ɔfiscari diu' Marcus & Antonin' pater meus constituit.[h]

Desertor indulgentia principis restitutus non habent pro tempore quo deseruit, perinde ac si militasset in castris: & ideo pro illo tempore stipendium non petit. Bartol.

V. Imp. Gordianus A. Valētino, & alijs militib.

Cum allegatis[i] septē annos in desertione egisse maritū sororis vestræ, & indulgētia nr̄a eē restitutū: nō rectè desideratis, vt id tp̄s, ac si in castris fuerit hēat. Proinde excepto eo tpe qđ ad desertos ptinet, restitutus ex idulgētia nr̄a, residuo militare debebit: ideoq; nec stipendia temporis quo in desertione fuerit, exigere poterit.[k]

Missus à militia ex causa ægritudinis, factus sanus, instaurādus non est: tamen mitti non debet nisi medicis hoc denunciantibus, & iudice hoc inquirente. Bar.

VI. Idem A.

Semel[l] causaria missis militib. instauratio nō solet ɔcedi obtētu recuperatæ valetudinis melioris: q̄n[m] nō temerè dimittant, nisi quos ɔſtet medicis[n] denūciātib. & iudice cōpetēte diligēter examināte, vitiū[o] ɔxisse.

Damnatus de crimine militari miles existens, non infamatur, etiam factus veterannus. Bartol.

VII. Idem A.

Frustra[p] vereris, ne nota[q] q̄ pp delictū militare intercessit, existimationē[r] tuā[s] iā veterani[t] læsisse videaẽ: maximè cū nec ex eo delicto qđ in paganorū pōt cadere psonam, notatos milites post missionem placuerit esse famosos.

VIII. Imp. Philip. A.

Causaria[u] missus, nulla existimationis macula adspergitur.[x]

Dans operam vt barbari Romanos deprædentur vel prædam factam cum eis diuidens, viuus comburitur. Bartol.

IX. Imp. Constantinus A. & Cæsar.

Si q̄s[y] barbaris scelerata factione facultatē deprędatiōis in Romanos dederit, vel † C. T. II. 7. ti. I. l. I.

[a] Stipēdia & donatiua. s. non pro eodem vel q̃a q̃hq; vltra stipēdia ɔtulit p̃ncipib'.

[b] Non iure: q̃a cū factus sit non ɔtinet postliminio. vt ff. quibus ex causis maio. l. denique Sed ɔ̃ ff eo. l. 3. §. is q ad hostes. in fi. §. & l. non omnes. §. pen & l. pe. Solu hic fuit captus in p̃sidio ibi ex imprnulso. dū iter facit. aut epistolā fert. vel ibi ex spāli indulgētia Principis non cōi iure, vt dr̃ in desertore: vt ĩ. eo. l. cum allegatis. & ff. eod. l. qui excubias. & fac. sup. de dome. l. vlti.

[c] Viginti. scilicet annorum.

[d] Sordida. s. patrimonialia: sed honesta subditis, vt ff. de priuile vetera. l. 2. §. fi. sed à p̃sonalib excusant: vt s. de his q̃ si imple. sti. l. pen.

[e] Milites. Missi cum. coniunctim causalis.

[f] Vti possunt. vt s. de his q non imple. sti. l. j. & de infa. l. t. lib. x & c, de dign. l. neque. & l. iudices. & de adsess l. liberti. & de iudic l. cum prætor. §. nō oēs. & ff de his qui no. infa. l. 2. §. ignominia. Accur.

[g] Arguent. s. Rnnę & et alibi, vbi sit imperator, nō stabūt: vt ff. de his q not. infa. l. 2. §. ignominia. & de excusa tuto. l. sed & ignominis. & ff. eo. l. milites. §. missionum. Acc.

[h] Defunctorū. Cōstituit. sed & viuēti desertori pœna imponit qđ dic vt ff. eo. l. 3 §. q militię & l. nō oēs. p totū & l. pen. & s. qu licet. vni. ti. iudi. se vindi. l. 2 & ĩ. l. proxi.

[i] Cum allegatis. Habeat. vt ff. eo l. 3. § q militiæ. & l. pen. Sed ar. ɔ̃. ff. de ali. & ciba. lega. l. is, cui. sol. ibi specia'e in alimentis: vt ff. de his q̃ pro non scrip. habē. l. si in metallū.

[k] Poterit. s. eo. l. 1. & s. de decur. l. ne quis. in fi.

[l] Semel Concedi. sine Augusti affatibus: vt ĩ. de diuer. offic. l. 2. & 21. ĩ. de cohor. l. si quis.

[m] Quando. p quia

[n] Medicis. no. consulendos qui sciunt. sic & in Auth. de nō alie. §. quod autem.

[o] Vitium. animi, vel corporis: vt ff. e. l. milites. §. missionum. licet vitiū non sit propriè corporis sed vnum pro altero ponitur vt ff. de ędi. edic. l. 1. § sciendum.

[p] Frustra. miles damnatus crimine militari vel cō muni, non fit infamis, nec dum militat. i. dū militia durat. nam statim vt infamis est, miles esse desinit: quia iam non posset stare vbi princeps: vt s. eod. l. milites. in fin. nec factus veteran', vt hic. & sic minus agitur cum milite, q̄ cum alio infami. secus in pœna debita quandoque: vt ff. de pœ. l. quædam, quæ est ɔ̃. & est ratio, vt dixi. sunt sūt crimina militaria, vt ff eo l. per totum. communia patent.

[q] Nota. i. infamia.

[r] Existimationē. idest famam.

[s] Tuam. i. tui.

[t] Veterani. s. facti.

[u] Causaria. Adspergitur. vt ff. eo. l. milites. §. missionum. & ff. de his qui not. infa. l. 2. §. missionem.

[x] Si quis. Dedecit. vt Potestas Castrifranci permisit venire Mutinenses corruptus ab eis, vel forte diuisit cum eis prædam, quam fecerant

Accur. Cuia.

Alimentorū causa priuilegiata est.

Infamis factus dignitates pdit.

fecerant sine eius cõsciẽtia. Acc.
a Factã depdãtionẽ.
b Diuiserit. cum eis, vel dia inter eos. & not. similis pœna. ℥. vbi cau. fis. le. vnl. uer fi. Acc.
c Quicunq;. Cõiuges aliàs ꝓ iugia. Et no. vxorẽ domesticã seu familiarem : vt not. ℥ de his qui ad ecal. cõsu. l. vlti. §. sane. & facit ad le. ff. de offi. procon. l. 4. §. 2. & ℥. de vxor. mili. l. 1. & ff. de pact. do. l. in ter. §. conuenit.
d Emptos. hi. n. nec prãdio &c. vt ℥. de agr. & censi. l. colonos.
e Tribuni. Manebãt. i. manera debent. Et no. q̃ hæc verba. cum signis pro prijs possunt legi cũ præcedenti & subse quẽti litera. & facit ℥. de commea. l. 1. Acc.
f De eo s. militie, q contempsit. Acc.
g Cum ℥. fluentis. hoc fluentum, huius fluenti.
h Sudores. i. equos ipsos sudãtes. nã spolbat se scutifer i aqua Et not. curialẽ legẽ ꝗ eos q more bestiarũ se in uerecundè balne ant in nauigio. & facit ad le. ff. de aqua plu. arcen leg. apud Trebatium.
i Nemo. Deputati sunt. qui di cũtur palatini, & ad eius mensam sunt.
k Vrbe. Constantinopolitana : nec tamẽ ad mensam eius.
l Legionibus sunt. scilicet in alijs locis.
m Vacet. i. nec propria nec aliena faciat vt ℥. de procu. l. milité & arg. ℥. de adnot. diuer. iud. l. 2. & de priuat. agen. in re. l. 2. Sed contra ℥. de proc. l. qui stipendia. Solu. ibi non offendit disciplina: hic sic vt ꝗ. eo. l. milites. Vel ibi ꝓmissu principis. Vel dic vacabat. i. ociosus stabat.
n Quinq;. libris auri. sic ℥. de ser. fugi. l. qui cunque.
o Citam. i. velocem.

Vxor in- ter dome sticos & fa miliares numeraẽ.

siquis alio modo factam [a] diuiserit, viuus comburat. D. IIII. Cal. Maij, Seuero & Rufino Coss.

Miles qui à principe meruit suam familiam ad se venire, coniugem suam potest facere venire. Bartol.

X. Idem A.

Quicunque militum ex nostra auctoritate familias suas ad se venire meruerint, non amplius, quã cõiuges, [c] liberos, seruos etiam de peculio castrensi emptos, [d] neq; adscriptos cẽsibus, ad eosdem excellentia tua dirigi faciat.

Tribuni vel milites in loco deputato stare debent: nec possunt vagari Bartolus.

XI. Impp. Grat. Val. & Theo. AAA Cynegio P. P.

Tribuni vel milites nullam euagandi ꝑ possessiones habeant facultatem: sed cum signis proprijs in mãsionibus soli us ac publicis maneant. [e] at si qs tam necessaria sciat contempserit: de eo, [f] ac tribuno eius ad nostram scientiam, rectorũ ac defensorum relationi bus primus referatur, quatenus seuerissimè in eos animaduertatur.

Præsentibus militibus quis se balneare non præsumat, aut equos lauare nisi secretè. Bartol.

XII. Iidem AAA. Richomeri Comiti & magistro vtriusque militæ.

Cum supra virentes [g] fluminũ ripas ois legionum multitudo consistit: ideo prouida auctoritate decernimus, vt nullus oino imundo fimo fordidatis fluentis [g] cõmune poculum polluat: neve abluẽdo equorũ sudores [h] deproperãs publicos ocũlos nudatus infestet, sed procul à cunctorum obtutibus in inferioribus partibus fluuiorum hoc ipsum faciat.

XIII. Impp. Arc. & Ho. AA Romuliano P. V.

Nemo miles ex his, q ꝓsentes diuino obsequio nostræ clementiæ deputati sunt, [i] & qui in hac alma vrbe [k] ꝓsenti [†] comitatui concessi sunt, quive de alijs numeris, vel legionibus sunt [l] vel sibi vacet, [m] vel aliena obseqa sine nutu principali pagere audeat. qui aũt in hmõi facinore fuerint cõuicti militia exuti pœna consentanea luere compellanẽ, hi verò q in priuato obsequio mili tem retinere fuerint repti, qnq; libris auri [n] mul tę nomine feriantur. Si vero quisquã missus à numero, vel à tribuno ad comitatum serenitatis nostrę peruenerit (aliter enim eos hoc facere vetamus (illo se viris illustribus comilitibus, sub quorum regimine cõstituti sunt, offere festinet: & causas profectionis exponat: vt & responsum cœleste mereatur: & citam [o] remeandi accipiat facultatem. Si quos autem milites per prouincias relictis proprijs numeris passim vagari [p] præsides earum co gnouerint, correctos faciant custodiri, donec de his clementiæ nostræ auribus intimetur, & quid fieri oporteat decernamus.

Miles de vno numero ad alium se transferre non debet: nisi vtilitatis publicæ causa princeps consenserit. Bar.

XIIII. Iidem AA. Stiliconi magistro militum.

Contra publicam [†] vtilitatem [q] nolumus à numeris ad alios numeros milites nostros transferri. Sciant igitur comites [r] vel duces, quibus regendę militiæ cura commissa [s] est, non solum à comi tatensibus [t] ac palatinis numeris ad alios numeros milites trãsferri nõ licere: sed ne ipsis [u] qdem, [x] seu de comitatẽsibus legionib.

† Iudeore.

& facit in auth. quo. nod. epis. §. non alter. col. 1.
p Vagari. facit ℥. de aduoc. diuers. indi. le. 2. & qñ liceat vni. l. 1. & sup. de primi. l. j.
q Contra publicã vtilitatem, qd semper præsumitẽ, nisi princeps adsit auctoritas: vt ꝗ. patet.
r Comites. q dicanẽ comites rei militaris dia vt ℥. de de comi. rei mili. l. t. & 2.
ſ Cõmissa. immediate in aliqua puincia.
t Comitatensibus. qui sunt in vrbe, nõ ad mensam: sed pala tini ad mensam: vt ℥. le. proxi. Ac.
u Ipsius. s. comitibus vel ducibus. Ac.
x Legionibus. s. militiæ, quod est, ꝗ. & nominat quasdã militias. de quibus non trahitur, vt & alias ponit. & caue. q a abidat, ipsis quidem, vel quod est ꝗ. cuiquam cotd. sed oblitus dixit, cuiquam cotd. Vtilitatis.

† Aliàs ꝓ senies alia comitatui.

† Facit ad hãc l. qđ dt in c. ad apostolicam. cum gl. sup ver bo, phibendum. extra. de regula.

† Pro in elus. leg: pseudoco mitatẽsi. legionib. seu de castris riparensibus castrensia nis. sic Cnia. lib. 1. obsetua. c. 15. Contius.

seu de castris riparẽsibus [f] castrensianis ceterisq; cuiquam eorum transferendi militem copiam at tributã: nisi hoc Augusta maiestas publicæ vtilitatis [a] gratia fieri iusserit: quia honoris [b] augmentum non ambitione, sed labore ad vnumquen que conuenit deuenire: quòd si quis contrafecerit, per singulos milites singulas auri libras à senouerit exigendas.

Miles armatæ militiæ agrorum cultui, custodiæ animalium, mercimoniorum quæstui nõ est deputandus. Bar.

XV. Impe. Leo A. Aspa. magist. militum.

Milites qui à republica armantur & aluntur, solis debent vtilitatibus publicis occupari: nec agrorum cultui, [c] & custodiæ animalium, vel mercimoniorum q̃stui, sed propriæ munijs insudare miluiæ. nullũ p̃terea ex militibus posthac p̃dictis obsequijs vacare magnitudo tua patiatur: sed frequentes in numero suo esse iubeat: vt armorũ quotidiano exercitio [d] ad bella se pręparent. Quòd si quis ex militaribus iudicibus vllos militũ tam diuinis [e] quã regijs, [f] vel priuatis domibus ac possessionibus, diuersisq; alijs obsequijs [g] contra interdictum se rentaris n̄ræ crediderit deputandos: sciat se ab eo qui contra vetitum fecerit, & ab eo qui ausus accipere militem fuerit, per singulos milites singulas libras auri proti nus exigendas.

Milites ciuilium curam nõ debent assumere.

XVI. Idem A. Dioscoro.

Militares viros ciuiles curas [i] arripere prohibemus: aut si aliquam huiusmodi solicitudinem fortè susceperint, & militia statim & priuilegijs omnibus denudari decernimus, formidantibus his motum nostræ serenitatis, qui temeritate [k] saluberrimis statutis obuiam ire tentauerint.

Nullus aliquo numero militum potest militare sine licentia principis: si tamen aliquis de numero deficiat, magister militum & dux belli in illius locum alium subrogabit, facta prius declaratione princip. Bartolus.

XVII. Imp. Zeno. A. magist. militum.

Neminem in vllo numero equitum vel peditum, vel in quolibet limite [l] sine nostri numinis sacra probatoria in posterum sociari concedimus, consuetudine quæ hactenus tenuit antiquata, quæ magisteriæ potestati vel ducibus probatorias [m] militum facere, vel militibus adiungere licentiam tribuebat: vt hi tantum in numeris vel mitibus militent, qui à nostra diuinitate probatorias consequuntur. viros autem eminentissimos pro tempore magistros militũ, nec non & viros spectabiles duces, si supplere numeros pro his qui fatalibus sortibus decrescent, necessarium esse putauerint, veritate discussa, per suggestionem suam nostræ mansuetudini declarare, qui & quanti & in quo numero vel limite debeant sub rogari: et ita demum, prout nostræ sederit maiestati, diuina subnotatione subnixi militiam sortiantur: [n] officio quod suæ sublimitatis actibus obsecundat, centum librarum auri dispendio feriendo: si ex aliqua parte, quæ statuit nostra serenitas, fuerint violata.

Milites in partibus Orientalibus morantes obedire debent iussibus ducum eorum in casibus occurrentibus pro communi vtilitate prouidendis: & in causis ciuilibus & criminalibus, non coram magistris militum, sed coram præfecto prætorio Orientis, vel coram ducibus eorum respondere debent. hoc dicit vsque ad versi. eo scilicet obseruando.

XVIII Imp. Anastasius A. Ioanni magistro militum præsentalium.

Tam collatores & prouinciales, quam fortissimos milites, prout oportet, gubernari, minimeque læsionem aliquam seu dispendium perpeti, properantes, esse necessarium prospeximus, dicatissimos. [o] milites, qui de diuersis præsentalibus numeris per Orientis partes noscuntur cõsistere, viro

---

[e] Riparẽses milites existimat hic eos dici Alcia. qui sperij limitib. excubabant pro repu. aduersus barbaros.

[a] Cõc gl. e. s fi. l e. officij tui extra de elec. vbi recitant hęc verba & gl. pe. in c. com post p̃pe fi. eo. ti & c. p n̄ras. iuncta gl. 2. in fi. de iure pa-trõ.

[a] Vtilitatis. & cum solennitate, quæ est ß. de offi. ma. milit. l. milites. & facit in authen. vt ⁊ n. obe. ind. prouinc. §. arripiat. colla. j. Et not. q̃ interim dum extrahitur ab vna, & mittendus est in aliam, tacetur iure militum: vt ff. de bo. pos. ex test. mili. l. 1. in fi. Acc.

[b] Quia honoris. sic j. de diuer. offic. l. 1. ß. de offi. magi. offi. l. 1. & 2. & j. de tyro. l. fi. Acc.

[c] Militęs. Cultui sic supra eo. l. nemo miles & sup. loca. l. milites. 1. & l. viti. & sup negot. ne mil. l. j. & in authen. neq; miles neq; fę. & ß. de procu. l. militẽ.

[d] Exercitio. quo scientie crescit: vt ff. de leg. 3. l. legatis. §. ornamentis.

[e] Diuinis. idest fiscalibus.

[f] Regijs. i. patrimonialibus, vt differãt.

[g] Obsequijs. scilicet fiscalibus.

[h] Sciat se. a'iàs se. & tunc dic magnitudo sua. aliàs, à se: & tunc dic, iudex qui concessit milites accipere in locis priuatis, supra eo. leg. nemo. miles.

[i] Militares. Curas. vt munera personalia: vt ß. q. pet. tut. l. armatæ. & facit ß. leg proxim. §. quod si quis. cũ seq concor.

[k] Temeritate. s. sua vel aliena.

[l] Neminem. Limite. custodiendo. s. stet miles, vel pedites.

[m] Probatorias. sic ß. eo. l. contra publicam. & inf. de diuer. offi. l probatoria & ß. de cohor. l. 2. & ß. de pal. sac. largiti. le. non aliter. Accur.

[n] Sortiantur. sic ß. de offi. mag. mili. le. milites.

[o] Tam collatores. D. catissimos. i. dilectissimos à dicto dicas. i. dicentem facere. vel, i. sacratos: inde dedico.

Remo-

a Remedium. facit ff. de off. præf. prę. Afri. l. 1 nomine dñi.
b Agen tibus. s. cõtra milites: vel his agentibus.
c Magnificam. hoc nõ vt detrahatur honori magistri militũ, cũ & duces sint sub eo, vt j. eod. l. fi.
d Inhæsurus. aliàs in mensuris: & aliàs inhæsurus.
e Curaturos. aliàs curaturus: aliàs curaturis.
f Spontanea. sic j. de salgamo. l. 2. & j. de ra. vit. l. j. circa fi.
g Ordinandis. vt ff. quod cuiusq. vniuers. no. l. nulli & l. seq.
h Forma. quia æqualitas debet esse in iudiciis. vt j. de prox. sac scrin. l. in sacris. § & quoniam. Accu. Arbi-

Aequalitas iudiciis esse debet.

rum spectabilium ducũ iussionibus obedire: vt quicquid emerserit quod pro communi securitate curandum est, hoc promptius, vtpote militari pręsidio in proximis locis cõstituto, competens possit mereri remediũ: a ita videlicet, vt etiam agentibus b causas tam criminaliter, q̃ ciuiliter, pfati milites iam non apud magnificam c magisteriam per Orientem potestatem, vel ex sententiis vel pręceptionibus eius, sed p interlocutiones seu dispositiones tam excelsę tuæ sedis, sub cuius iurisdictione cõsistunt, quàm eorundem ducũ r fideãt.

Ad responsum, qui prius à præfecto mittebatur ad magisteriam potestatem, debet post hanc l. mitti ducibus belli. Item licet etiam duci facere suam solicitudinem, & executionem ad responsum procedens ab officio alterius magistri militum in locis, in quibus non extant apparitores præfecti.

Eo scilicet obseruando, vt ad responsum, quem de officio tuæ sublimitatis hucusque ad prædictam magisteriam per Orientem potestatem moris erat destinari, viris spectabilibus ducibus inhæsurus d mittatur, tam per se, quàm per adiutores suos eosdem iudices obseruare, & iussiones eorum implere curaturus: e licentia ei non deneganda, & ad responsum qui de officio alterius viri excelsi magistri militum præsentalium pro hac nostra dispositione destinatur, in locis in quibus apparitionis tuæ sublimitatis ad responsum non contigerit reperiri, suam solicitudinẽ pro emergentibus maximè causis peragere: cuius etiam illi qui de altero officio mittendus est, præbemus facultatem, vt non tantum per adiutores suos ad responsum, sed etiã inuicem se adiuuando, nec publicis nec priuatis causis vel executionibus abesse videantur: ad singulos etenim duces ad responsum de apparitoribus nostris non perspeximus oportere destinari: ne per multitudinẽ eorum qualibet machinatione damna contra milites nostros augeri contingat.

Milites conuenti coram iudicibus soluunt vnum solidum pro sportulis, & duos solidos, cùm vnus numerus seu vniuersitas militum conuenitur: ex quibus solidus vnus tantùm pro expensis ingressus litis soluitur: quod etiam in persona aduersarij seruatur. Et pro vniuersitate duo tantùm primates seu principaliores ipsius vniuersitatis, & syndicus constitutus conueniri debet.

Vt autem omnifariam tam publicæ commoditati, quàm fortissimis prospiciatur militibus, sportularum nihilominus exactionẽ merito cẽsuimus moderandam: & iubemus nec ipsis ad responsum, nec adiutoribus eorum pro criminalibus seu ciuilibus causis, etiam si ex publicis causis descendere, vel ad publicam causam pertinere dicantur, licere aliquid plus quàm vnum solidum à singulis vel nolentibus vel spontanea f voluntate offerentibus suscipere militibus: ita vt si vniuersitas numeri seu principiorum monenda sit, duplicata quantitate tantummodo sportulas accipiant. in his etenim causis nec plures quàm duos primates, quorũ nomina semel ac primum gestis interuenientibus fuerit publicata, patimur conueniri: syndico videlicet, prout consuetudo deposcit, legibusque cautum est, ordinando. g Hoc quoque adiecto, vt pro omnibus quibuslibet expensis faciendis ingressus in iudicio duciano vnum tantummodo solidum, nihilq; amplius milites vel syndici litigantes dependere compellantur: vt huiusmodi solatium ad commodum & ad responsum, & eius adiutorum & exceptorum proficiat: nihil sibi vsurpare, vel suo nomine poscere, vel uiris deuotis principibus qui ducianum obseruãt iudicium, vel ducianam apparitionem, de præfatis litibus concedendis: ita uidelicet, ut super litis expensis, in personis etiam eorum quicunque milites pulsare maluerint, eadem forma h seruetur.

Duces possunt causas militares per se cognoscere, ac si essent principalibus delegata. Item ad curam ducum spectat, quando conuocat ad se milites de vno loco ad alium, quòd collatores nullis grauentur expensis: nulla necessitate cogente milites accedant. si autem exigente necessitate, tunc intra triginta dies milites debent sibi expensas ministrare: post triginta verò dies tenentur collatores prouinciales expensas itineris exhibere. Bartol.

Erit autem arbitrij atque æstimationis virorum spectabilium ducum, pro qualitate negotiorum, vel quantitate, quæ deuotissi-

Milites, ut aliquid in cœna habeant, à prouincialibus nihil possunt accipere. Bartol.

III. Impp. Val. & Valẽs AA. ad Victorẽ magi. mi.

Coenaticorũ [a] noie milites, & eorũ supinstãtes [b] nihil penitus à prouincialibus accipere audeãt. Sciant etenim milites q̃ oportet eos commoda sua q̃ in annonarũ perceptione adipiscuntur, accipientes, extrinsecus detrimentis prouinciales non adficere.

Annonaria species, prouinciales tribuenda sunt militibus existentibus in castris vicinioribus: et milites cõstituti in castris veteranis duas partes tantum annonæ ibidem retinere debent, tertiam verò partẽ extrahere. Bar.

IIII. Iidem AA. ad Auxonium P. P.

Sicut fieri p oẽs limites [c] salubri prospectione pcipimus, species annonarias vicinioribus limitibus à puincialibus ordinabis [d] ad castra cõferri: sed in veteranis [e] castris constituti milites duas alimoniarũ ptes ibi dẽ de pditis [f] sumãt: nec amplius, q̃ tertiam partem ipsi vehere cogant.

Cõstituti ad deferendũ, seu describẽdũ militares annonas, si intra 30. dies annonã receptã, & militibus assignatã non ostenderint per publicũ instrumentum, tam reipublicæ quam militibus de suo inferre coguntur. Bartol.

V. Imppp. Valẽ. Valẽs & Gra. AAA. ad Probũ. PP.

Actuarij, nisi explęto xxx. dierum spatio, pittacia [g] authentica confestim tradiderint: species quas ex fiscalib' conditis dissimulauerint excludere, vel numero cuius ratiocinia pertractant, superfederint erogare: de proprijs facultatibus, vel militibus ipsis, vel fiscalibus horreis addicantur [h] inferre.

Militibus præstanda est annona singulis diebus: & ante lapsum anni. et si eam noluerint recipere, fisci commodis applicatur. Ba.

VI. Iidem AAA. ad Modestum P. P.

Fortissimi ac deuotissimi milites annonas & capita [i] singulis diebus, aut certè competenti tempore, idest priusquam annus elabatur, de horreis consequantur, aut si perceptionem suam ac si † debitam, studio voluerint protelare, id quod competenti tempore minimè perceperint, fisci nostri commodis vindicetur.

Qui tempore fertilitatis annonam neglexerit recipere de publico, tempore caristiæ pretium ipsius, aut annonam non petet. Bar.

VII. Imppp. Val. The. & Arc. AAA. Ru. P. P.

Nulli militariũ pro his annonis quę in prouinciis delegantur, [k] repudiata ad tempus specierum copia, & inopiæ occasione captata, precia liceat postulare, ita ut si quis propter anni abundantiam suscipere oblata neglexerit, ac postea impositis pro necessitate rerum preciis, repudiata taxauerit: neque id, quod contra hanc legem expetit, [l] finatur exigere: neque id quod accipere dissimulauerit, consequatur.

Fœnum militibus & vexilliferis opportunum, ac etiam scholarum tribunis & comitibus illustribus ad domum eorum habitationis apportatur. Barto.

VIII. Impp. Arca. & Ho. AA. Hilario PP.

Prouincialiũ cõmodis modis nos ꝯuenit subuenire. Ad oĩum itaq; numerorũ siue vexillationũ aut ẽt scholarũ tribunos, vel viros illustres comites [m] sublimitas tua faciat puenire, [n] vt meminerint: fœnũ militibus iu ltis apicibus pstandũ, iuxta legem [o] Valentiniani: nec tamen ad oppidum deferendum.

Omnis erogatio annonæ eo per susceptores facta in scriptis est redigenda, & et quantitas ipsius annonæ susceptæ, quam debent principis declarare, & si quid vltra acceperint quã scripserint, in duplum tenentur. Bartolus.

IX. Iidem AA. * P. P.

Excellentia tua [p] erogationis per susceptores [q] factæ modum quantitate

† Ac sibi debitam.

* Sic in vete. sed isdẽ & opinatores dicunt l. 7. Ṫ. de exactorib' ut. Cont

[p] Excellẽtia tua: loquitur præfec. prætorio.

[q] Per susceptores. scilicet qui suscipiebant illæ sunt valent.

[a] Coenaticorũ vt aliquid forte i cœna habeant.

[b] Supinstantes. puta forte pcuratores. q̃ istabãt annonas colligere & accipe, ſm Al. sed Bononiæ dicunt q̃ psunt captis Mutinensibus. & facit. j. de salgamo. l. 1. & de metatis. l. deuotum. & l. seq. & j̄ e. l sepẽ.

[c] Sicut. Limites, aliàs limitrei: & aliàs milites. ad quod Ṫ. de anno. & tri. l. p locis. cum suis ꝯcor.

[d] Ordinabis. loquit præfecto prætorio.

[e] In veteranis. i. antiquis, vbi horrea publica & annonæ publicæ sunt repositæ sed Ṫ. proximo casu vel non erat castrũ: vel erat sine annona.

[f] Cõditis. i. de annona publica ibi reposita. ad qd Ṫ. de cõd. in publicis horreis, per totum. Acc.

[g] Actuarij Pittacia. i. scripturas breues ſm H. q̃ cõtinẽt quãtũ ex publicis cõditis receperũt, vt militibus darent. sed ad distribuẽdum aliud tempus datur. dic vt j̄. eo. l per hãc. §. hoc videlicet.

[h] Addicant. i. cogant.

[i] Fortissimi. Capita. i. qd̃ p cuiuslibet militis psona p̃stabat. et no. hic honorẽ in recipere nolẽtẽ. sic ff. de act. emp. l. rõ §. si p venditorẽ.

Honor nolenti ꝯfertur.

[k] Nulli. Delegantur hodie nõ delegantur: vt j̄ eo. l. annonas quæ est ʒ.

[l] Expetit. puta pcui. Et no ſ Alber. Calui. in eo q̃ sic faciebat ʒ rusticos. item fa. Ṫ de condi. insert. l. si. & ff. de statulib. l. 3. §. Stichus. Accur.

[m] Prouincialiũ. Comites. Nota illustres comites. Arg. contra sup. de comiti. qui pro rep. l. 1.

[n] Peruenire. i. in notitiam.

[o] Iuxta legem. i. à vigesimo lapide. & nõ amplius: vt Ṫ eo. l. 2. vel ad castra vsq; vt Ṫ. eo. l. sicut. aliàs vbi

plebant à prouincialibus & dabant militibus.
a Optiones, i. exactores: vt j. eo. l. opinatoribus.
b Datornm. suut. n. dandi nobis: vt j. eo. l. vlti.
c Indictionis principium. vt in authē. de colla. in princip. colla. ix. & j. eo. l. opinatoribus. & sup. de apo. l. i.
d Iubemus: vino. nota vinum an nouam dici. Ac.
a Opinatoribus. Commerciū. vt s. de suscep. l. i. & ii & s. de offi. rect. p. uin. l. nullum. Item facit s. de exacto. tri. l. missi. & s. de exec. & exact. l. fiue. Ac.
i Septem diebus. habeas instantes, quod est j. aliàs dierum. & die species septem dierum &c. sed superflue relistes. & dicas quod pro minori precio quàm dabatur his: vt puta plaustrum ligorem nomine. Ac.
g Stellatura quę mouet. Et not. toto venaliū. sic j. de cohor. l. species. & ad l. Aquilā. l. si seruū.
h Adærentur. in æra rum defecantur per hoc quod daf prædictis, aliàs adhibentur aliàs aduehentur.
i Lege Tentauerit. impedita do exactores exigere quòd debet solui.
a Dux. si ipse hoc fecerit, vel eius officialis. Vel dic nisi puniret faciēt & sm hoc facit in auth. de depo. & deuan. §. i.
i His scholaribus. Per opinatores. & expone vt supra.
m Hæredibus. facit. j. e. l. p hanc. in fi. & s. de aduoca. diuer iudi. l. post duos. §. i. & de proxi. sac. scri. l. fi. q. & de domesti. l. fi. & s. de an. ciui. l. i. & j. de primipilo. l. i.
n Annonas. Aerariç. i. ad ærarium pertinere. & de ærario solui. vide-

breuium conferri perficiat, ita vt quo die numeris datum sit, diligentius exploretur: ac si quid amplius actuarios vel optiones [a] accepisse constiterit, quam breuium datorū [b] scrinijs nostris veritas cōtinet, memorati in duplum reddere cōpellātur: susceptoribus ea summa imputanda, quā semel flagitantibus eosdem erogasse monstrauerint, nam ad illustres quo que viros magistros vtriusq; militiæ sacri apices cucurrerunt, quibus prouida sanctione decreuimus, vt breues ante indictionis [c] principiū sum ma fide ac veritate confecti, ad nostra scrinia dirigantur, secundum quos a susceptoribus erogatio celebretur.

Post calendas Nouembris militibus vinum nouum, non vetus tribuitur. Bartol.

X. Iidē AA. Eutychia. P P.

Iubemus per oēs prouincias cunctis numeris ac militibus à Nouembri mense de nouello vino [d] annonā dari: quoniam veteris dispendiosa videtur erogatio.

Exactor militaris annonæ cū prouincialibus nullum debet habere commercium ad hoc, vt commuinem summam intra annum possit conferre. Bartolus.

XI. Iidem AA. prouincialibus procon sularis.

Opinatoribus, idest exactoribus militaris annonæ, nullum sit cū ꝓuincialib⁹ cōmerciū: [e] ita vt à ducibus vel officio ꝓuinciali ōis summa debiti postuletur, intra anni spatium conferenda.

Septem diebus fori militibus non venduntur res precio viliori. Bartol.

XII. Iidē AA. & Theo. A. Anthemio PP.

Septē dieb. [f] ꝑ quos tribuni ꝑtoriani emolumēti grā solēniter stellaturę [g] i noīe species cō sequuntur: species resistētes non aliter adærentur, [h] nisi vt in foro rerum uenaliū distrahunt.

tur ergo contrarium s. eod. l. nulli. dic vt ibi. Vel hic non prohibet accipi species, sed debet a ecipere à fisco taxato precio, quod ibi n olebant facere milites, sed tantum precium. . Tui culminis. ꝑfecto prætorio loqui tur. Ac.

Iubemus

f Stellatura intercipi. sic & in ls. pter. s. Alcia. es se priuile giū quod dā militū, quo vt liori ꝑcio annonā cōsequuntur. quale quid est aliis esse ra frumētaria.

Miles impediens exactionem annonæ, vel consuetam erogationem, pœna hic inserta punitur. Bartol.

XIII. Impp. Ho. & The. AA. Anthemio P P.

Lege repetita censemus, vt si quis militum interclusam specierum exactionem refricare tentauerit, [i] vel adærationes statutas ausus fuerit immutare: tā vir spectabilis dux [k] centum librarum auri, quam eius etiam officium pari condemnationis summa quatiatur, adiecta sacrilegij pœna, quæ diualium scitorum violatores palam insequitur.

e Erogationes.

Exactor militaris annonæ scholari ad numerum cogendum deputato vnum solidum præstabit: deputato verò ad onus præstandi equis annonam, salarium debitum dabitur vnà cum annona etiam suis hæredibus ipso defuncto. Bartol.

XIIII. Iidem AA. Constātio mag. militum.

His scholaribus, quibus laborum intuitu regendos numeros dedimus, de ærarijs annonis singulos solidos ꝑ opinatores, [l] caballationis quoq; rōnē pro administrato tē pore debitā qn militibus erogaē, sine mora ꝑberi oportet: vel si qs eorū antequā accipiat, in fata concesserit, quod ex vtraque causa ei debebatur hæredibus [m] eius restitui.

Annona debita in publico vniuersis officijs et sacri palatij ministerijs, sacrisque scrinijs & ceteris adminiculis dignitatum, præberi eis debent in precio taxato. Barto.

XV. Iidem AA. Asclepidoto P.P.

Annonas omnes quæ vniuersis officijs atque sacri palatij ministerijs, & sacris scrinijs cæterisque cunctarū adminiculis dignitatū adsolent delegari, quasque hi qui ad earū exactionē mittunt, pro cupiditate & libidine sua grauiter ex prouincialium visceribus eruebant: ad similitudinem militum qui bus æranæ [n] præbentur annonæ, adærari præcipimus, vt oibus supra designatis emolumēta debita in ꝑcijs dispositio tui [o] culminis pro publica vtilitate taxatis ꝑcipiat erogari.

habet pro suo stipendio singulis diebus. Item & quando præses, vel rex, vel comes donat equũ, hẽt à donatario solitã quãtitatẽ: puta aliũ anteã. sic.n. faciũt reges Hispaniæ. nã in ꝓuĩdib. prouinciarũ loquit, & eorũ stratoribus.

a Cognoscant. illi donatarij & sic nota ꝙ donãs punit sicut simoniacus quasi corrumpens eũ, vt equũ donãdũ vituperet principi, sic supra de episc. & cler. l. si quẽquam. item facit ĩ. de metatis. l. deuotorum. ĩ. ne ru. ed vltũ obsequi. l. l. 2.

b Quos ꝓuinciales, idest donatores. Ac.

A DE CASTRENsianis & ministerianis.

In libro Ir de consistorianis, aut castrẽsiarijs, qui forte præerant castris principis ordinãdis, & erãt plures: & eligebant decanũ vt ĩ. titu. 2. & mensores q mensurabant quantũ mœnia iuxta castrũ, vel similia, vt infra titu. 3. & 2. Ac.

¶ Magis Latine (inquit Alc. hic) diceret, de castrensib' ministerijs: Illum video.

d In officio. Merito. sic ĩ. de agen. in re. l. 1. & ĩ. de tyronibus l. fi. item facit ĩ. ad legem Iuliam de ambi. l. 1. & ĩ. ti. 2. l. 2.

e Si quis cœlitus. idest diuinitus vel à principe.

f Vltimus. tertia forma erat maior alijs: vt innuit. & patet ĩ. tit. 1. l. scrinijs vbi pauciores semp ponuntur in tertia forma.

g Hi qui. Examine. facit ĩ. e. l. fin. & ĩ. de agen. in re. l. fin.

h Ante omnia. Breuis. hunc breuem non habes.

i Cõueniri. subaudi iubem': vt nulli pulsantiũ &c. qđ est ĩ.

k Sine scriptura. sic ĩ. de dign. l. quoties & ĩ de prox sacr. scr. l. in sacris. & qđ su-

rẽdis equis certam formam, staturã & ætatem prouinciales nostri custodiendã esse cognoscãt. a quos b & fisco certo mõ solidorum obnoxios fecimus, si quod stratores petere interdictũ est, illi dare stratorib' nõ timerẽt. officiũ quoque grauitatis tuæ centum argẽti libris multabit, si sciens ꝓdictã rem gestã fuisse, nõ illico eam seueritati iudiciariæ prodiderit.

TITVLVS XXVI.

DE CASTRENSIAnis & ministerianis.

Castrensiani & ministeriani, officio finito per lapsum biennij, alius subrogatur: ipse verò ad idẽ officium nullatenus eligetur. Bartol.

I. Imp. Hono. & Theod. AA. Narsi V. specta. comiti & castrensi S. P.

In officio spectabilitatis tuæ secundum formã diualiũ responsorũ post cõpletũ tẽpus ꝓfinitum, idest biennium, prioribus decedẽtibus insequẽtes ad locum pro merito d laborũ stipendiorumq; succedant: nec vlla licentia tribuat his qui impletum deposuerint officiũ, denuo ad eandem militiam vel solicitudinem remeandi.

Si vltimus inter ministerianos gradum prima, secunda, vel tertia forma inter castrensianos fuerit adeptus, scribendus est in matricula tertia formæ. Bartol.

II. Idem AA.

Si quis primæ vel secũdæ vel tertiæ formæ specialiter inter statutos gradum cœlitus e valuerit impetrare, super numerarius vltimis f formę tertię in matriculis habeatur.

Militantes in hac militia, & eorum matres, & vxores non possunt conueniri in causa ciuili vel criminali, nisi sub comite castrensianorum. Bart.

III. Impp. Leo. & Anthemio AA. Ioanni comiti magistro officiorum.

Hi qui in schola vestis sacrę militant, vel matres eorum vel vxores, criminalem vel ciuilem litem contra se commouendam in nullo alio nisi in sublimitatis tuę suscipiãt examine. g

Castrensiani & ministeriani eorumque matres, vxores & filij, solùm coram magistro officiorum sunt conueniendi, nisi pro tributis & muneribus suscipiendis, & delictis commissis: pro quibus possunt coram iudicibus locorum cõueniri, habent etiam priuilegium circa minores sportulas secundum modum hic descriptum soluendas, ac etiam circa fideiussorem iudicio sisti præstandum: vt vnum ex commilitis vel de suo numero præstare possint.

IIII. Impp. Leo & Zeno Mariano com. & magistro officiorum.

Ante omnia nullius penitus alterius iudicis minoris vel maioris sacro ministerio nostro deputatos (quorum officia singillatim breuis h subter annexus continet) nisi à tuę dumtaxat magnitudinis sententijs conueniri, i vt in nullo penitus alterius iudicis foro pulsantium, nisi in tuę tantũmodo amplitudinis examine prębeant aliquando responsum. Sed ne in hoc ipso iudicio enormibus molestentur dispendijs, vel ex nudis conueniantur facilè iudicis cuiuscunque mandatis: ipsis quoque sportulis, & fideiussionibus modum constituimus obseruandum: ante oĩa decernentes, ne quando sine scriptura k vel interpellatione deposita, ac sententia prorogata tuę magnitudinis, eademque non edita l conueniri possint: conuentos verò non alium fideiussorem nisi actuarium, m vel vnum ex primatibus suę scholę executoribus pro responsione suę personę sine scripto pręstare: siue per seipsos siue per procuratorem datum in iudicio responsuri sunt: siue in causis ciuilibus appetantur, siue in criminalibus accusent, nec vltra conuentionis n nomine sportularum, quàm vnum aureũ executoribus vsque ad finem litis præstent, quemcunque contigerit conueniri. Inducen-

bijcit. vel pro eclam.

l Nõ edita. i. scriptis.

m Actuarium. ĩ. de proxi: sac. scri. leg. in sacris. §. fidei.

n Conuentionis. i. spor-

Epistolis. quæ data tas à conuenit. a Indecendorum. Lexecutorum qui in dueunt partem in iudicio quandocunq; est opus. b Simplici. in causa principali. c Alio modo. puta extraordinarie. d Præstari solidos Lexceptoribus. e Maxime. transit ad superiores p priuilegium. quod dic vt no. T. de proxi. sac. scri. l. in sacris. circa princ. f Vxorem. sic sup. de dig. l. mulieres. g Filijs. sic T q satisda. cog. l. 2. §. 2. & T. de prox. sac. scri. l. in sacris. §. vt §. ita. h Vades. i. fideiussores. unde vadium, vel vadimonium, l. pignus. i Ipsosq;. s. deputatos ad ministerio. k Emensam. i. finitam. sic T. de silen. l. fi. in fin. l Adiuratoriæ tatu modo cautioni. sic T. de adse. l 1. §. super & in authen. vt nulli iudi. §. necessarium. col. ix & T. de proxi. s. scri. l. in sacris. § vt ita. &c. cum suis concor. m Legum præcepta. vt T. vbi de cri. agi opor. l. 1. & in authē. qua in prouincia. & T. vt om. iam ciui. quàm mili. l. 1. in princ. & T. de priui. scho. l. 2. Ac. n In speculis. sic T. de pri. car ie. 1. & fa. ad l. T. de agen. in re. l. ex eo. & l fin. & T. de eo. confi. l 2 & T. de priu. scho. l. quotiens. Ac.

o DE DECANIS.

Decanus. i. decem virorū societas fm H. vel qui præest decem: vnde decaniffa: id est vxor decani. & dic: vt T. tit. 1. in tu. Quatuor. Primicerius. facit T. tit. 1. l. j. & supra titul. 1. l. 1.

dorum sane nomine, & cognitionum exercenda rum pstandęque personę gratia, ex simplici [b] postulatione contra eos habita, siue ex appellatione subsecuta, vel alio quolibet modo [c] in iudicio deponatur: ribus tantūmodo solidis vsq; ad terminum negotij eos qui accepturi sunt, præcipimus semper esse contentos: in cognitionalibus verò gestis edē dis, duos tantummodo præstari solidos. [d] Hęc autem priuilegia non in eorum tantummodo, sed in matrum [e] quoque & vxorū [f] psonis valere, & ad integrum permanere: filijs [g] quoque & mariti eiusdem fideiussionis nomine si necessitas interpellationis exegerit, tradi, nec alios vades [h] exigi: ipsosq; [i] dum militant, & post emēsam [k] militiam, cum his qui ex tempore prioris præstitæ sibi pragmaticæ sanctionis eiusdem militiæ stipēdia implesse noscuntur, omnibus priuilegijs perfrui (cunctis nihilominus capitulis, sacris affatibus diuæ recordationis Martiani, quos se meruisse adseruit, valituris: excepto hoc q in diuersis iudicijs tūc respondere p ceptū sunt) hac sanctione decernimus: aduocato quoq; fisci, exceptoribus etiam qui apud arbitros hoc vtuntur officio, ab exordio incipiēdo, vsque ad terminum finemq; negotij tertiam duntaxat solidi partē præbituros. In huiusmodi aūt arbitrorū gestis edendis non vltra præstare; quàm dimidiā solidi partem: & cum per prouincias cōstitutus, fideiussoribus conuentus carnerit, adiuratoriæ tātū modo cautioni [l] cōmittit: nec vllo tempore nisi ex tuæ duntaxat magnitudinis sententia conueniri: exceptis tributarijs & munerum functionibus, & criminibus quæ in locis inquiri, flagitari, & vindicari generalia legum præcepta [m] constituunt, præsenti sanctione decernimus: viro clarissimo adiutore subli mitatis tuæ in speculis [n] constituto, ne quid ex his quæ statuimus, aliqua subreptione violetur.

Nostræ. Respon sam. sic T. tit. 1 l. fi. & de prepo. sac. cu l. 2. & de silen. l. pe. & de agen. in re. l. ex eo. & l fin. q Scholarum. vt T. tit. 3. l. 2. r Pulsator. vt T. tit. 1. l. fina. s DE MENSORIBUS. Colum narā. vel sī gnorū vel hominum à metior metiris fm H. & dic vt in rubr. T. de castren. vel dic mensores frumentarios. vt ff. de iu. im. l. fi. vel illos q metiebantur hospitia militium: vt T. de meta. l. 1. vel etiam hæc omnia officia habebant. Primi

TITVLVS XXVII.

DE DECANIS. [o]

Quatuor ex decanis, qui primum locum in ordine tenuerunt per biennium, ad primiceriatus officium assumuntur: & alij in locum eorum debent subrogari transacto biennio. Bartolus.

I. Impp. Honor. & Theodo. AA. Helioni Com. & magistro officiorum.

Quatuor [†] qui ex corpore decanorum ad primum militiæ gradum peruenerint, biennij spatio primiceriatus [p] gerant officium: neque vlterius cuiquam liceat in hoc immorari vt omni gratia & ambitione cessante, post duorum annorum curricula succedant prioribus subsequentes.

† Decani dicebant q decem militibus pērant, q nūc caput contuber nij vocan tur. Alc. hic.

† Aliàs incipit, Qui ex corpore.

Decani adhærentes famulatoribus principis, coram illustri magistro officiorum sunt conueniendi. Bartol.

II. Impp. Theo. & Valentinia. AA. Nomo magistro officiorum.

Nostræ pietatis famulationibus adhærentes decanos non oportet pro desiderio pulsantium ad alia pertrahi iudicia: sed viri illustris tantum magistri officiorum obseruare examen. Hoc nanque modō neque mansuetudinis nostræ obsequia decipiuntur & agentibus aduersus eos iure adhibetur responsum: [q] Ad exemplum itaque deuotissimorum scholarium [r] nulli licere memoratos ad aliud iudicium trahere, & pulsatos [s] priorum fidei scholę permitti pręcipimus.

† Mensores sunt, qui in castris ad perdisendū dimetiun tur loca i quibus sit toria mili tes figāt, vel q hospitia in ciuitatib. præstant.

TITVLVS XXVIII.

DE MENSORIBVS. [s] †

II. Imp. Hon. & Theod. AA. Aemiliano mag. offi.

PRimicerius a mensorũ biennio expleto agentis in rebus militis militiã sortiatur.

TITVLVS XXIX.

DE PRIVILEGIIS eorũ qui in sacro palatio militant.[b]

Palatini à cunctis muneribus sordidis sunt immunes, & eorum filij & nepotes: & ipsis & eorũ. mancipijs nulla iniuria debet inferri. & contrafaciens punitur. Bartol.

I. Imp. Constan. A. palatinis bene meritis.

A Palatinis tã his qui obsequiis nostris inculpata officia pbuerunt, quã illis qui in scriniis nostris, i. memoriæ, epistolarum, libellorumque versati sunt: procul vniuersas calũnias[c] siue noiationes[d] iubemus eẽ submotas: idq; beneficiũ ad filios eorũ atq; nepotes ipso ordine sãguinis[e] peruenire, atq; immunes eos à cunctis muneribus sordidis & psonalib' pmaneř, cũ vniuersis mobilibus & mãcipiis vrbanis: nec iniurias eis ab aliquib. inferri: ita qui hoc cõtempserit, indiscreta[f] dignitate pœnas debitas exoluat.

Cubicularij principis, quibus vacatio est cõcessa, & memoriales scriniorum & libellorum et epistolarum, & ẽt palatini: & agentes in rebus, & filij & nepotes eorum ad honores & munera non vocãtur inuiti: & à personalibus et corporalibus munerib. sunt imunes. B.

II. Idẽ A. ad Rufinũ PP.

DE cubiculis[g] nřis vacatiõe donatos, vel diuersis obsequiis palatinis, memoriales[h] ẽt qui in scriniis memoriæ, epistolarum, libellorum, sacrarumq; dispositionũ referuntur: necnon & si qui in vtroq; officio palatinorũ comitatẽsium, singularumve vrbiũ & officio admissionũ, & castrẽsis sacri palatij militant: priuilegia volumus habere, vt nec ipsi nec filii nec nepos eorum ad honores vel munera municipalia deuocẽtur: quibus oĩbus condonamus, ne exactorum vel turmariorum[*] (quos capitularios vocant) curã subeant: vel obsequiũ temonariorũ,[†] vel pentaprotiæ,[i] aut ẽt tyronis præsentationẽ agnoscãt. Nã beneficiis nostris ita digni sunt, vt ẽt censualibus vel personalibus vel corporalibus muneribus liberentur, & habeant castrẽse[k] peculium, siue adhuc palatium obseruent, siue optata quiete donati sint.[l] Quibus omnibus priuilegiis coniungimus agentes in rebus, licet militaribus[m] videantur esse subnixi.

Discedentes ab aliquo officio in palatio principis, licet sint idonei & experti, tamen ab omnibus oneribus iisdem iniunctis sunt immunes. Bar.

III. Imp. Gra. Val. & The. AAA. Eutrop. PP.

EX aula nřa discedentes[n] viri ab oĩbus iniunctis[o], habeanť immunes: numerariorumq; fastus,[p] vel rapaces quæstus, tanquã experientes[q] & idonei non patiãtur.

Qui missionem meruit ab officio, quod in palatio principis exercebat, anteferri debet omnibus aliis qui post ad regendas dignitates vel prouincias sunt assumpti. Bartolus.

IIII. Iidem Valent. Theodo. & Arca. AAA. Pinlano P. V.

OMnes q̃ ĩ palatio militãdo diuersis actibus paruerint, volumus in tm̃ eius dignitatis cuius meruerint missionẽ, obtinere insignia, vt his oĩb. pferanť in ordine atq; cõsessu, qui posteriori tẽpore regẽdas prouincias dignitatesq; susceperint palatinas. Si qs aũt temeraria vsurpatione statuta violare tẽtauerit, sacrilegij[r] pœnam sustineat.

TITVLVS XXX.

DE PRIVILEGIIS scholarum.[s] [†]

---

[a] Primicerius. sacri. T. ti. tu. 1. l. prima.

[b] DE PRIVILEgiis eorum &c. Quocunq; officio. vt J. l. 1.

[c] A Palatinis. Calũnias. idest munera patrimonialia. esset. n. calũnia si ab eis exigerentur.

[d] Nominationes. s. ad psonalia: vt J. hac l. & J. l. proxi.

[e] Ordine sanguinis. no. argu. cõtra ff. de leg 2. l. cum pater. §. à te. & facit T. de pxi. sacru. scri. l. 3. & l. in sactis.

[f] Indiscreta i. nõ attenta nec cõsiderata.

[g] DE cubiculis. T. de præpo. sac. cu. l. 1.

[h] Memoriales. T. de proxi sac. scri. l. 3. & l. in sactis.

[i] Pentaprotiæ. nomen Græcũ est: & dr̃ à pẽte quod est quinque & propria quod est decima. i munus quintæ partis decimarũ: i sic dr̃ munus decaprotiæ, s. a dec: & est mun' patrimoniale: vt T de mune. pa. l nec protostasiæ: & ff de mune. & ho. l. fi. §. mixta. & l. 3. § decaprotos. & ibi no.

[k] Castrense. vt J de castren. om. pala. pec. l. 1.

[l] Donati sũt. ad hoc T. de adsess. l. non parũ. & de agen. in re. l. fi. Sed arg. J. sup de testa. mi. l. pe & de re sti. milit. l. vlti.

[m] Militaribus. i. licet suam miliam cõplere debeant, quæ est sup. de decurio. l. 1. & 6. & facit sup. de agen. in re. l. fi. & J. l. proxi.

[n] EX aula nostra discedẽtes. ab aliquo offi. aulæ: vt T. l. proxi § habeant.

[o] Iniunctis. i. ab his quæ iniungerentur.

[p] Fastus. i. qui sunt numerarij.

[q] Experientes. i. competi licet sint idonei, non vocentur.

[r] OMnes. Posteriori tempore. sic T. de off. præ. l. 1. & 2. & vt di. oc. sec. l. fi. & de consu. & non spar. l. 1. & ff. de alb. scrib. l. 1. & 2.

[s] Sacrilegij. sic T. vt di. or sec. l. 1. & J. de cro. mil. anno. l lege.

[t] DE PRIVILEgiis scholarum.

[*] Summariorũ.

[†] Telonariorũ, forte. vide Alciatum hic.

[†] Imò q̃n que primorũ munus est, quos alibi sacræ cõstitutiones quinq; summates vocãt. Alc. hic.

[†] Scholares hic intellige milites in sacro palatio. Alc. hic.

In quibus tyrones militiam addiscunt idest societatem militum, nam ȷ̄.l. vlt. vocat fortissimos.

a Viris. Comitib^9. aliàs comitib^9. aliàs militibus: qa forte sūt magistri militū.

b Senatores. i. nobiles qui erant scholares, i. de societate militum, sic & ff. de indi. l. si longius. §. fin.

Degradat^r qs dū dignitate spoliat^r.

Itē no. aliquē degradari. sic ff. de his qui no. infam. l. 2. §. ignominiæ. & ȷ̄. de agr. & mão. l. 2. & 3.

c Ad tuæ. magistro officiorum loquitur, vt & ȷ̄. de offic. ma. offi. l. scholarium.

d Barbarorum. ȷ̄. de egen. in te l agentes. in prin. & ȷ̄. de commer. & mer. l. 2.

e Valeat vsurpare. an ȝ eos qui dicunt dñm Ottonē Potestatem in fraudē vocari defensorem. sic ȷ̄. de nat. li. l. 1. in fi. & ff. de tut. & cura. dat. ab his. l. si ne oportet. § 1. & de trāsac. l. cū his. §. si cū his. Arc.

† Aliàs, Barbaricorum, aliàs Barbarorū.

f Hac lege. Scholis. i. societati b^9 militū armatorū.

g Tuæ celsitudinis. magistro officiorum loquitur. sic ī. de decu. l. 2. in fi.

h Obseruari. sic sup. de cast. l vlt. in fi & est tō in vtroque vt subditis. & sic in auth. vt iud. sine quoquo suf. § qđ āt. coll. 2 & v. nō hanc pig. circa prin & vt neqs mil neq. fœ. circa fi. & ff de off. pſi. l. 3. & ȷ̄. vbi se. vel c. a. l. q. canq; in fi. & in qb. cau. mi. fo. pra. l. 1. Sed ȝ ȷ̄ de agē in re. l. ex eo. §. qđ multo magis &c. & ff. d te. lu. l si dēt cui qđ pl^9 & c. s ȝ illa ex eo, erat i vrbe: hic i prouincia.

i Quoties. Sententia. monitoria.

k Tui culminis. loquitur magistro officiorū: vt no. ȷ̄. l. pri.

l Scholares. expo-

Magistri militū senatores milites suos scholares verberare vel degradare nō possunt: sed istud spectat ad officiorum magistrum. Item magister militum suos domesticos senatores ducenarios, vel centenarios facere non potest. Bart.

I. Imppp. Theo. Arca. & Honor. AAA. Pletio. Com. & mag. offi.

Viris spectabilibus comitibus [a] scholarum verberandi degradādive senatores [b] ac ducenarios licentiā denegamus. ea nanq; q̄ tali cōmotione digna sunt, ad tuæ [c] sublimitatis volumus referri notitiā. Insuper ēt domesticos eorū, nō senatores, vel ducenarios centenariosve fieri decernimus: pęna v. libr. auri plectendo quisquis hanc diuinā iussionem excesserit: scrinio vero barbarorum, [d] † si tale quid vel attētari passum fuerit, vel attentatū ꝯ leges nō suggesserit, x. libr. auri condemnatione plectendo. Illud ēt obseruari nō sine rōne cōuenit, ne is cui domestici officiū per militiæ gradum vel quinquennij ips interdici censuimus, familiaritate comitis simulata, rem prohibitam alio nomine valeat vsurpare. [e]

Militans in aliqua militia, qui stipendijs decursis primicerius factus est, omnibus priuilegijs sibi competentib. perfruatur: et etiam in causis ciuilibus corā officiorum magistro tātùm cogitur respondere. in criminalibus vero causis hoc priuilegiū non sortitur. Ba.

II. Impp. Leo & Zeno AA. Eusebio mag. offic.

Hac lege decernim^9, vt qui in singulis scholis [f] militant, qq; post emensa stipendiorū curricula ad primiceriorū gradū perueniunt, & adorata nostræ diuinitatis purpura virorū clarissimorū comitū meruerint dignitatem: tam cingulo q̄ priuilegiis omnibus sibimet competentibus perfruantur: ac deinceps vsq; ad finem vitæ foro tuæ celsitudinis [g] tantummodo subiaceāt: nec ex alterius cuiuslibet snīa ciuile subire litigium compellantur. In criminalibus sanè controuersijs, & in publicis tributis ita ēt aduersus tales viros prouincias moderantium congruam iurisdictionē volumus obseruari, [h] ne sub prętextu concessi priuilegij, vel flagitiorum crescat auctoritas, vel publica vacillet vtilitas.

ne vt in rubri.

n Constitutæ. hodie. vt ī. de dig. l. mulieres. & ff. ad muni. l. fi. §. viduam. & in auth de nup. §. nō tamen. coll. 4. & ad id qđ de matribus dicit, facit ī. de quæstio. l. 2. Sed ȝ. ff. de sena. l. 1. Solui. vt ī. de proxi. sacro. scri. l. in sacris. circa prin.

n Serui. hodie, vt d. l. in sacris.

o Consuetudine. sic ī. de diuer. offi. l. viros.

p Suæ scholæ. officialis quidam erat. & facit l. prædicta, in sacris. §. fi.

Arbitro.

Imperator in hac lege concedit scholis, idest societatibus militum priuilegia, quæ concessit magistris sacrorum scriniorū & agentium in rebus, & eorum principibus & consistorianis: de quibus in l. fin supra de consisto. scilicet circa forum, circa fideiussorem, s. de iudicio sisti, circa solutionem sportularum, et similia, tam in vrbe, quàm in prouincia. Et hoc sit pro summario.

III. Imp. Zeno A. [*] magistro officiorum.

Quoties super causa ciuili, vel etiam criminali, ex sententia [i] videlicet iudicij tui culminis [k] scholares, [l] vel eorum coniuges (siue adhuc viuerent earum mariti, siue post mortem eorum in viduitate constitutæ [m] sunt) matresve eorum in viduitate permanentes, aut liberi qui non specialiter alterius iudicis iurisdictioni subiectam conditionem sortiti sunt, & serui [n] ad eos pertinētes conueniuntur, minimè eos easve extranei fideiussoris exactione vexari: sed pro cōsuetudinę [o] vetustissima & iugiter obseruata, numerarium suæ scholę, [p] fideiussorē prębere iubemus: hoc videlicet obseruādo, vt in criminalibus causis quinq; alios primates ex triginta viris a primicerio vsq; ad xxx. retro numerandis, vnā cū numerario volēte & nō recusante, pꝛœant fideiussores: aut recusan-

cusantibus quinq; (sicut dictũ est) viris extraneis, in criminibus tātummodo publicis fideiussor vnà cum numerario pbeatur: ita vt executoribus nō amplius ab his q̃ vn⁹ solidus, siue per se, siue p procuratorem rñdere maluerint, præbeant. In subeundis aũt cognitionalib. certāminibus, quoties cū fuerit arbitro a delegata: p cōtestatione litis vnum solidum, & pro definitione ab arbitro recitanda, alterum vnũ, & nihil amplius dari decernimus. Quòd si causa in iudicio tui culminis ab ipsa contestatione litis, vel relatione iudicis, aut appellatione interposita ventilatur: pro inducenda cognitione non amplius quàm tres solidos, & chartarum, vel recitandorum in cognitionibus instrumentorum nomine editionis, quinetiā gestorum, duos tantummodo solidos dabunt. Quoties sane apud viros clarissimos prouinciarum moderatores, ex delegatione. s. fniæ tuæ magnitudinis contra viros fortissimos b scholares, vel eorum coniuges, vel liberos, vel seruos cognitio celebretur: non amplius q̃ dimidiam partem consuetorum sumptuum pberi decernimus: hoc ēt adijciendo, vt qui acceptis commeatibus ad puincias profecti fuerint, vsq; ad quinq; mensium spaciũ, intra quod ipsis erit remeandi c licentia nullam penitus actionē super ciuili videlicet negotio (exceptis criminib⁹ d & tributarijs functionibus) sustineant. Ne tamen ibi quoque, e post quintum. s. commeatus mensem, ex sententia iudicij tuæ magnitudinis conuenti, in exigendis fideiussoribus aliqđ sentiant detrimentum: adiuratoriæ f eos cautioni iubemus committi. Quoties autem ex verbis, & sine vlla scriptis prolata sententia, g iidem fortissimi scholares, vel eorum matres seu cōiuges (vt dictum est) aut liberi aut serui moneantur, nihil pro ipsa executione sportularum nomine penitus eos, vel eorum matres seu coniuges aut liberos (secundum superius datam distinctionem) vel seruos præbere decernimus. Sed si talis sit negotij vilitas, vt etiam sine scriptis, consentientibus h videlicet partibus, super eo possit cognosci: expectato sine scriptis (sicut dictum est) habendæ cognitionis euentu, si deteriorem calculum reportauerint, sportularum nomine vnum tantummodo solidum executori præstabunt. Si verò causæ qualitas habendam in scriptis cognitionem flagitauerunt: in hoc necesse est casu, interlocutione in scriptis proferenda, ea quæ superius de quantitate sportularum decidendarumque cognitionum disposita sunt obseruari.

TITVLVS XXXI.

DE CASTRENSI OMNIVM palatinorum peculio. i

Palatini habentes aliquod priuilegium quicquid quæsierint in officio morantes ex donis principis, aut eorum industria principe conscio, retinent tanquam castrense peculium: & à labore castrorum non sunt immunes. Bar.

I. Imp. Constanti. A. ad Seuerum P.V.

Omnes palatinos quos edicti nostri iam dudum certa priuilegia superfundunt, k rem si quam l dum in palatio nostro morantur, vel parsimonia m propria quæsierint, vel donis nostris fuerint consecuti: vt castrēse peculium habere præcipimus. n Quid.n. tam ex castris est, q̃ quod nobis consciis ac propè sub ɔspectibus nostris acquiritur? Sed nec alieni sunt à puluere & labore castrorũ, qui signa nostra o comitātur: qui prę̈sto sunt semper actibus: quos intētos & eruditos studiis,

a Arbitro. l. iudici delegato, sic ff. de appella. l. ex ɔsensu. Ac.
b Fortissimos. p hoc no. q de militib. armatis loquitur.
c Remeandi. ad militiam.
d Exceptis criminibus. propriè excipit à functionibus: impropriè à tributis. & facit. C. de caste. l. fin. §. fina.
e Ibi quoq;. s. in prouincia. nā poterit cōueniri post quinque mēses, sed cetiō mō, vt dicit. ad qđ est dictus § & facit sup. vt mi. fori præscri. una ytanint. l. 1.
f Adiuratoriæ. sic C. de castren l. fi. §. fi. & de pxi. sac. scri. l. in sacris.
g Sententia. s. citatoria: & dic de facto. nam de iure in scriptis sunt conueniendi: nisi sit causa vilis, & partium consensus, vt subiicit.
h Consentientibus. nota. consensu partiũ sententiari posse sine scriptura. sic C. de epi. & cle. l. generaliter. in fi. sed hodie ēt sine ɔsensu partiũ: vt C. de sen. ex libel. re. auth. nisi. & fa. ad le. C. de dig. l. quoties. & idem in simi. ibi no. in l. quoties. & C de proxi. sac. scri. l. in sacris. & de prin. agen. in reb. l. fi.

Citari nō debet qs sine scriptis.

i DE CASTRENsi omnium pala. &c.

idest de militibus palatij, qui principem sequuntur: vt C. tit. superiori: sed hic circa peculium.

Omnes. Superfundũt. idest locupletāt K & dic edicti, de legib. q̃ sūt C. ti. 1. l. 1. & 2. q̃ sunt Cōstātini, vt ista. Vel dic, quod non habemus.
l Si quā. aliàs si qñ. aliàs si quam dū &c.
m Parsimonia. abūdat si. Et no. parsimonia, sic & sup. de episco & cle. l. 1. & ff. de pecu l peculiũ ex so.
n Præcipimus. vt C. de bon. quæ lib. l. pe. & fa. C. de adses. l. velut. & de adu. diuer. iud l. fori. & de inoff. testa l. fi. & de silen. l. fi & de epi. & cle. l. cū lex. & l. sacrosanctæ & C. ti. 1. l. 2. C si. & de bo. pos ex test. mil l. 1. & fami. erci. l. fi fili⁹. & ff. de col. bo. l. fi. §. nec castrēse.
o Signa nostra. quia stant nobiscū, & sequun-

quantur nos, licet non sint in castris ᵹ faciūt ficti alicui pet aliquem ducem bel li: vt j. de re.mi.l.ne mo. miles. Item not. de puluere.

a DE EQVESTRI dignitate.

Conuenit prae:dentibus.

Equites Romani nos. q. Romā custodiunt. nam & illi habentur pro absentibus reipublicę causa vt ff. ex quib. ca ma. l.milites.& dic quòd aliqui p̄ūdētes alijs erāt non .n. simplex militia est dignitas: vt j.tit.1.l.fi.in prin c.Acc.

c Clarissimatus. l. consulatus: vt I. de dume. & proto. l. 2.

d DE PERFECTISSimatus dignitate.

Dignitas erat forte, vt esset dictus perfectissimus miles.

Codicillis. Ne gotio. vili. Honoré s.nl. probitate ergo datur non precio. sic I. de episco & cleri. leg. si quenquam.

f Alicuius priuati sine aliquo vili officio: vt I. de dign l.ne quis.& fa. I. de agen. in re. l.agentes. §. 1.

Militia simplex n est dignitas.

De armata militia loquitur: & de hac prima parte loquitur I.eo.l.1 2 3.& 4.

i Et de seruis. de hoc j.eo.l.pe & vlti.

k Et vt nemo.de hoc j.eo.l.his.

I militiæ. His s. magistro militū. & ducibus. vt j.tit. 2. l. pen.

m Habent. s. debitis. vel habeas offerre. nec tamen sine probatoria principis aggregantur, vt j. titu. 3.l. neminem. alias

itinerum prolixitas,& expeditionū difficultas exercet. Ideoq; Palatini nostri, qui priuilegijs edicti vti potuerūt, pecullia sua pcipua retineant,q̄ dū in palatio nr̄o cōstituti sunt, aut labore (vt dictū est) proprio, aut donatione nostra quæsierint

TITVLVS XXXII.

DE EQVESTRI dignitate. [a]

I. Imp. Valētinianus A. ad Mamertinum PP.

Equites Romanos [b] secundum gradum post clarissima tus [c] dignitatem obtinere iubemus.

TITVLVS XXXIII.

DE PERFECTISsimatus dignitate. [d]

I. Imp. Iustinianus A. ad Paternum Valerianum.

Codicillis perfectissimatus fruentur, qui impetrauerunt, si abhorreant à conditione seruili, vel fisco aut curię obnoxij nō sint, vel si pistores nō fuerint, vel non in aliquo negotio [e] constiterint, nec sibi honoré [f] venali suffragio emerint, nec rem alicuius [g] administrauerint.

TITVLVS XXXIIII.

QVI MILITARE [h] possunt, vel nō possunt: & de seruis [i] ad militiā vel dignitatem adspirantibus: & vt nemo [k] duplici militia, vel dignitate & militia simul vtatur.

Volentes militare, se debent etiam offerre ei qui habet ius probandi: scilicet officiorum magistro. Item nullus causa litis vitandæ militare potest. Bartol.

I. Impp. Seuerus,& Antoninus AA. Antonio.

SI militię nomē dare vultis: offerte vos his [l] qui probandi ius habent. [m] Non aūt ignoratis eos, qui litis [n] causa militiā appetierint, postulātibus aduersarijs solui sacramento solere.

In fraudem ciuilium munerum nullus armatæ militiæ nomen potest assumere. Bartol.

II. Impp. Diocletianus, & Maximianus AA.

NOn tātum decurionum filijs, sed oibus in fraudē ciuilium munerū nomina armatæ militiæ dantibus, fraudem pdesse displicuit. [o]

Coloni, vel saltuenses ad militiam armatam volentes vel inuiti non sunt admittendi. Bartol.

III. Impp. Arca. & Hon. AA. ma. vtriusq; militiæ.

CVra peruigili obseruare debebit sublimitas tua, ne coloni, vel saltuēses, [p] aut vltro se offerentes, ad militiam suscipiantur armatā aut cogantur inuiti.

Curialis vel cohortalis conditionis existens, ad armatam militiam non adsumitur. Bartolus.

IIII. Imperator Leo A. Dioscoro.

OMnes omnino curialis vel cohortalis conditionis constituti, nullam armatam militiam in posterum arripiant. [q]

Duas militias diuersi generis, aut dignitatem & militiam eodem tempore quis habere non potest: secus si ad idem tendant. Ba.

V. Imp. Iustinianus A. magist. officiorum.

HIs quidem, [r] quibus indultum hactenus demonstratur, quo binis, aut trinis pluribusve mereantur [s] singulis, non coniunctis ex prisca consuetudine, sed abiectis, [t] atq; discrepantibus, detur electio quē retinendum sibi potius censeant, quē deferendū

non militer: vt in authen. de man. ptin cip §.fin.coll.3 & facit I. de fabricen.l 4.

n Litis. l. vitandæ. vt ff. de re mil. le. 5. §. nō omnis.& l. fi.& fa. I. si propter pub.l. j.& de tab. le. 1 & de dec. l. qui derelicta. & l ne quis.& l. omnes.& I. de procur.l. maritus. §. 1 &. j. le. proxi.

o NOn tantum. displicuit vt ff. de mu & ho. l. 3. §. fin.& facit I. proxi. cum suis concor.

p CVra. Saltuenses. s. prædiorū conductores, coloni pratorum saltuenses dicūtur: vt I. de fun. pa.l.fi.in prin. & fa. I. de agrico. & cēsi. l. colonos.& de fu. co. l. 1.& fi. & de mācī. leg 3.

q OMnes. Atticipant. facit I. vbi curi. vel cohor. l. 1.& 2 & I. de tab. feri.l.1 & I.eo.ti.l.j. cum suis conco. Acc.

r His qdē. alias eis. alias his.

s Abscisis. i. separatis. sed valeret hoc si separatim posset vti. vt j. l.h. Ac.

Ordinis.

t Merebe forte, aut certe vitant.

cognoscant:vt in eo, qđ opta:uerint,firmiter maneant:eo qđ despexerint, sine dubitatione repellantur. † In posterum verò nemini prorsus facultas pateat eodem tempore, plusquam vnius ordinis nomẽ affectare:interdicendis in cõmune cũctis (vt dictum est) binis pluribusve militijs, nec dignitates coniũgere cuilibet alij cingulo cõcedendas: vt & q supplicandũ de re vetita nobis existimauerint, pœna decẽ librarũ auri pro temeritate quãuis infructuosa, plectanĩ:& q susceperint iussionẽ Augustã per subreptionẽ elicitã(quod nonnunquã cõtingit)decem librarũ auri multa feriantur: scrinijs etiam, necnon officiis quorum hoc interfit,si non restiterint, & hanc pragmaticam legem abiecerint, decem librarũ auri dispẽdio puniendis. Si quid autem contra hoc perpetretur: sciant oẽs, quod extra concessum admissum est,aut actum fuerit, vel notis conscriptum publicis,simile habeatur, ac si nec impetratũ,nec pronũciatũ omnino,nec insertũ esset vllis matriculis: scituris ẽt oibus qui merentes in ordinibus armatis, siue ciuilibus administrandas prouincias, seu gerendos quoslibet numeros, vel iam sunt seu decætero fuerint iussione nostra sortiti,& vt seruet eis gradus, augusta promeriti sanctione, parẽ indulgendã sibi licentiam postquam deposuerint solicitudinem, aut in priori cingulo pro tunus persistendi, nullo vindicando titulo dignitatis, quã solicitudo media præstiterit:aut retinẽdi splendorẽ,quẽ acquisierint administrationis obtentu, verũ priore cingulo desistendi. Monẽte tamẽ innata nobis clementia, liberum esse cũctis perspeximus, si militia qua decedendũ est, inter eas habeatur, quas volentibus licet distrahere:& in alios eam conferendi, & precia cõsequendi; prout in ijsdẽ agminibus cõsueuerit hactenus:excipiendis videlicet,nec deducẽdis in hãc perpetuo conseruandam legẽ pragmaticã, his qui binas militias simul compositas, & sociali nexas cõsortio fuerint adsecuti vt in viris deuotissimis scholaribus atque candidatis fieri moris ẽ,nec nõ in viris deuotis laterculẽsibus & pragmaticarijs, vel à secretis cõtingit quos memorialiũ,aut etiã agentiũ in rebus adornat cingulum:& si qui simili stipendiorum iunguntur copula.

Dominus patiens seruum militare, dominio priuabitur,& iure patronatus: sed si eo ignorante seruus militiam fuerit adeptus, tunc intra triginta dies tantum ex quo sciuerit, datur sibi eum vindicandi potestas. Bar.

VI. Imp. Iustinianus A. Mennæ P. P.

SVPER seruis qui postea ad quandam militiam adspirare tentauerint, vel scientibus, vel ignorantibus dominis præcipimus, si quidem ignorantibus his eam meruerint, licere dominis adire competentem iudicem, & suam ignorantiam, (eo quòd contrarium minimè probatur) ostendere, eoque modo spoliatos eos militia in suum dominium trahere. Sin vero scientibus his serui militauerint: cadere quidem eos non tantum dominio eorum, sed ẽt

a Ordinis. s. militiæ armatæ, vel inermis, vt subijcit.

b Militiis. Not. 3. de adses. l. fina. & de postu. l. qui squis.& 3. de proxi. sac. scri. l. hac parte. cum suis concor. & ff. de col. illi. l. 1 § 2.

c Infructuosa. nnt. puniri affectum, & si nnn sequat effectus. sic 3. de legi. & const. l. 2. in fin. & in Lombar. de consil. mnt. l. si quis. & ne ad tegẽ. ne. in fi. l. 3. arg. contra. ff. quod quisque iur. l. 1. §. fin.

d Susceperint iudices ad quos deuenerunt: vt 3. de preci. Impera. offeren. l. rescripta. facti. 3. si no. ex refert. pe. l. 1. in fi. & in auth. vt omnes obe iud. col. 2

e Restiterint. Not. sic 3. de decu. le. omnes & de appe l. qm̃.

f Gradus. idest ordo, quem percipient ante susceptam administrationẽ M. & repete. fuerit sortiti

g Parem. s. qualem dixit supra ead. l. in princi. ibi, deinde electio &c.

h Quem. s. titulum.

i Verum. pro sed. & aliàs desistente. & aliàs desistendo, & aliàs di. & idem est sensus.

k Monente. aliàs monente. aliàs modetante.

l Conferendi. i. conferre ad quod 3. de inoffic. test. l. omnimodo. §. fi. & de pig. l. vlti. & in authẽt. ibi posita. & 3. de proxi. sa. scri. l. vnicuique. & l. in sacris.

m Consequend i. l. consequi.

n A secretis. nomẽ officij.

o Quas. s. prædictos omnes.

p Ignorantibus. s. per legem scriptam. non per priuilegium principis viuentis. & not. per hanc legem non licere habere duas præbendas.

q Vper seruis. Meruerint. nota, quòd lex facit liberum. sic in authen. de san. episco. §. seruus. coll. ix. & de nupt. §. si vero ab eod. coll. 4. & de mona. §. 1. coll. j. & de bo. li. l. fi. i fi. & 3. de ppo. sa. cubi. le. iubemus. in princi. Sed contra. ff. de re mili. l. aliend. vbi non fit liber. Solu. hic corrigit: vel hic erat electus: ibi sua auctoritate vsurpauit. Item contra. 3. de tabu. l. generali. Solu. vt 3. l. proxi.

r Ostendere. nota probari ignorantiam eo ipso q contrariũ non probatur. sic & ff. de acc. l. si cui. §. 1. quilibet enim ignorans præsumitur: vt ff. de proba. le. verius. & instit. de le. § quod autem. & ff. de admin. tuto. l. hos autem. & 3. de prepo. sa. cub. l. iubemus in fine & 3. de pet. here. l. qui se. Item quod dicitur probatur. quomodo probat reus? Respond. quia excipit adserendo. ff. de probat l. in exceptionibus Item est ei mos gerendus, vt ff. de proba. leg. circa. & fac. 3. de lib. cau. leg. non mutat.

s Militauerint. tempore huius. l. & facit ad legem in authen. ij. constitu. quæ de dignit.

† Facit ad hoc ca. de multa extra de pbẽ. lib. 6. vbi dicit q nullus põt retinere duas dignitates.

Cõcedi.

Duas præbẽdas habere non licet.

Ignorãtia pbaĩ eo quòd contrariũ nõ probatur.

Innocẽtiũ. Cuiacius.

† Cõco. c. 1. cũ gl. su p ver. commotis. extra de his q vi metusve cau. fiunt.

dign. §. r. & §. ne rei domi. vel templo. l. 1. & §. l. proxi.
a Si quis. Dn̄o servi hæc lex facit liberū. vt §. l. px. eū simi. Sed ꝙ §. de ca bo. l. gñali. So. illa tra hit ad istā: immò ibi manus, hic dignitas.
b Accipientes. nō do namus nostris militib' stipēdia & alia: vt §. de castr. om pa pecu. l. t. & §. ti. 2. l. j.
c Imperfectum. ad hoc §. ad Sil. l. fi.
d Præterita. vt §. l. proxi.
e Notum. not. sic ff. qñ app. sic. l. t. §. fi. & l. fi & ff. de ca. l. annus. & de excu. tut. l. quinquaginta. Accu.
f Spoliari. armata vel inermi militat vt §. ti. l. t.

NEGOTIATORES ne militent.

g Os. Ergaste-rio. i. statio ne, qñ negotiationi.
h Prohibemus. hoc nō nobilitatis dicit. nam & liberius militat vt ff de test. mil. l. si duob. & de bon. lib. l. si filius. §. Papinianus. & §. tit. 1. l. pen. sed quasi ex vili officio non debeant adsum: vt §. de dign. l. neq. & de penes: sinea dignita te l. 1 & §. de cohor m. l. antepe & per id qd subijcit, argentarijs, quasi nō sit hoc vile officium: vt §. ti. 2. t. l. ofs. quia semper ibi amittit habēt, atq §. loc. l. milites. Sed ꝙ §. de suf. omn. iud. l. vlt. vbi negotiatores militant. solu. hoc non in illud ve rus nā hic dicit decæ tero. Vel sol. vt ibi.
i Hoc. a vt fuot exceti pter argētarios.
k Iam. ante hanc legem.
l Extructionē. quia arma fac. unt: vel facta vbi coaptant. & facit ad l. sup. de aduo. diuer. iud. l. ne quis. & §. de pig. l. fi. & §. de prin. agen. in re. l. agentes. §. exce-

omni patronat⁹ iure: illos verò igenuos effectos, si qdē vtiles ad militiā eis datā visi fuerint, in ea durare: sin verò minimè idonei fint, ea priuari. Sup il lis aūt seruis, q iā militauerunt, & adhuc in eadē militia perseuerant, licētiam damus dominis intra 30. dierum spaciū ab eo tpe connumerādorū, quo pſens sanctio diuulgata fuerit, vel nostrā adire clementiā, vel cōpetētes iudices, & suam ignorantiā cōmendare, eosq; in suū dominiū recipere: quo tpe transacto, simili modo tam dominio, quā omni patronatus iure cadere eos necesse est.

Dominus patiens seruum in dignitate esse, priuabitur dominio, et iure patronatus. sed si eo ignorante seruus ipsam fuerit adeptus, tunc intra xxx. dies tantum ex quo sciuerit, datur sibi vindicādi potestas. Bar.

VII. Idē A. Joanni P.P.

Si quis seruū suum dignitatē habere, quēad modū militiā, fuerit passus: spolietur & dn̄o serui, [a] & iure quod pinei ad patronos. Cum.n. fe rendū est, homines à nostra manu donationes accipientes, [b] adhuc inter seruos haberi, & forte cū suis dn̄s nostrā purpurā adorantes? In his itaque casibus in qb. nō militia, sed dignitas volentibus dn̄is seruis acquiritur, ea dem iura seruentur, quæ antea posita sunt: ne videatur nostra sanctio aliqd habere imperfectū. [c] Sciant autē dn̄i ad exemplum præteritæ [d] nitæ constitutionis, quę de huiusmodi seruis loquitur, q nisi hoc intra xxx. dies ex quo eis hoc fuerit notū, [e] manifestauerint, & competentē iudicem adierint, & spoliare eos dignitatibus curauerint: dn̄um eorū & ius patronatus amittant: nobis deliberantibus: postquā dominio serui fuerint liberati, & inter ingenuos connumerati, si oporteat eos habere dignitatem vel ea quasi indignos spoliari. [f]

Desideratur constitutio Græca, ex prætermissis repetenda. [a]

pris. & §. in quibus cau. vt l. fo. præ. l j. & §. de sa. l. 3 & quod not §. quib. ex cau. maio. l. vlti.

DE RE MILITARI.

Stipen-

TITVLVS XXXV.
NEGOTIATORES NE MILITENT.

Negotiatoribus est omnis militaris dignitas interdicta, exceptis argenti distractorib. qui nō ad armatam militiam, sed ad aliam quamcunque accedere possunt. Qui verò ante hanc legem assumpserunt illam, retinere possunt, dum tamen à negotiatione se abstineant: aliàs militia priuarentur. armorum tamen constructores militiam obtinere, & suam negotiationem retinere valent. Ioan. de Plat.

I. Imp. Iustinianus A. Mennæ P.P.

Eos qui vel in hac alma vrbe, vel in prouincijs cuidam ergasterio [g] præsunt, militare decætero prohibemus, [h] exceptis argenti distractoribus qui in hac alma vrbe negotiantur. Hos enim, [i] vtpote vtiles omnibus cōtractibus, armata quidem militi: penitus abstinere sancimus: aliam verò quamcunque sine metu præsentis sanctionis posse sibi acquirere. Si qui verò negotiatores, quos omni militia prohibuimus, iam [k] militarunt: eis licentiam damus negotiationem quidem relinquere, militiam verò retinere: scientibus, quòd si postea negotiantes appareant, militia priuabuntur. Quod & in argenti distractoribus huius almæ vrbis, si armatam militiam iam sortiti sunt, tenere volumus: vt relicta negotiatione liceat eis in eadem militia durare. Negotiantes etenim post hanc sanctionem, huiusmodi militia priuabuntur: illis qui ad armorum extructionem [l] suam professionem contulerint, minimè prohibendis ad competentem suæ professionis venire militiam, & huiusmodi negotiationem nihilominus retinere.

TITVLVS XXXVI.
DE RE MILITARI.

Miles ceptus ab hostibus dum ibi est, stipendium vel donarium habere non potest. Bartolus.

I. Imp. Antoninus A. Annæ militi.

STipendia & donatiua[a] tẽpis quo apud hostes fuisse te dicis: restitui tibi post liminio regresso restitutoque, non iure[b] desideras.

II. Idem A. militib. cohortis primæ.

VIginti[c] stipendia si implestis, sordida[d] munera militiæ vobis non indicentur.

Missus à militia ignominiæ causa est infamis: & dignitatem consequi nõ potest, morari tamen potest vbique, præterquam in interdictis locis. Bart.

III. Idem A. Iuliano.

MIlites ignominia[e] missi cũ infamia notentur, nullis honorib. q integrę dignitatis hominib. deferri solẽt, vti possunt[f] hẽant aũt morãdi vbi velint, ptãtem, pręter quã in eis locis in quib. specialiter arguentur.[g]

Bona militis deserentis in desertione defuncti confiscantur. Bar.

IIII. Imp. Alexan. A.

DEfunctorũ in desertione bona ꝯfiscari diuus Marcus & Antoninus pater meus constituit.[h]

Desertor indulgentia principis restitutus non habent pro tempore quo deseruit, perinde ac si militasset in castris: & ideo pro illo tempore stipendium non petit. Bartol.

V. Imp. Gordianus A. Valẽtino, & alijs militib.

CVm allegatis[i] septẽ annos in desertione egisse maritũ sororis vestræ, & indulgẽtia nr̃a eẽ restitutũ: nõ rectè desideratis, vt id tp̃s, ac si in castris fuerit hẽat. Proinde excepto eo tp̃e qđ ad desertos ptinet, restitutus ex idulgẽtia nr̃a, residuo militare debebit: ideoq; nec stipendia temporis quo in desertione fuerit, exigere poterit.[k]

Missus a militia ex causa ægritudinis, factus sanus, instaurãdus non est: tamen mitti non debet nisi medicis hoc denuntiantibus, & iudice hoc inquirente. Bar.

VI. Idem A.

SEmel[l] causaria missis militib. instauratio nõ solet ꝯcedi[m] obtẽtu recuperatæ valetudinis melioris: qñ[n] nõ temerè dimittant, nisi quos ꝯtet medicis[o] denũciãtib. & iudice cõpetẽte diligẽter examinãte, vitiũ[o] ꝯxisse.

Damnatus de crimine militari miles existens, non infamatur, etiam factus veterannus. Bartol.

VII. Idem A.

FRustra[p] vereris, ne nota[q] q̃ pp delictũ militare intercesſit, existimationẽ[r] tuã[s] iã veterani[t] læsisse videatur: maximè cũ nec ex eo delicto qđ in paganorũ põt cadere p̃sonam, notatos milites post missionem placuerit esse famosos.

VIII. Imp. Philip. A.

CAusaria[v] missus, nulla existimationis macula adspergitur.

Dans operam vt barbari Romanos deprædentur vel prædam factam cum eis diuidens, viuus comburitur. Bartol.

IX. Imp. Constantinus A. & Cæsar.

SI qs[x] barbaris scelerata factione facultatẽ deprędatiõis in Romanos dederit, vel

a STipẽdia & donatiua. Ponit pro eodem vel q̃a q̃ñq; vltra stipẽdia ꝯtulit p̃ẽtib⁹.

b Non iure. q̃a cũ factũ non ꝯiunct postliminio. vt ff. quibus ex causis maio. l. denique Sed ꝯ̃ ff eo. l. 3. §. is q̃ ad hostes. in fi. §. & i. non omnes. §. pen & l. pe. Solu hic fuit captus in p̃sidio tbi ea improuiso. dũ iter facit. aut epistolã fert. vel ibi ex spãli indulgẽtia Principis non cõi iure, vt dĩ in desertore: vt ĩ. eo. l. cum allegatis. & ff. eod. l. qui excubias. & fac. sup. de dome. l. vlti.

c VIginti. scilicet annorum.

d Sordida. s. patrimonialia: sed honesta subditis, vt ff. de priuile. veter. a. l. 2. §. fi. sed à p̃sonalib excusant: vt ĩ. de his q̃ si imple. sti. l. pen.

e MIlites. Missi cum. coniunctio causalis.

f Vti possunt. vt ĩ. de his q̃ non imple. sti. l. j. & de infa. l. t. lib. x & de dign. l. na que. & l. iudices. & de adsess l. liberi. & de iudic l. cum prætor. §. nõ oẽs. & ff de his qui no. infa. l. 2. §. ignominia. Accur. — Atten. Cuia.

g Arguent. f. Ro. nę & ẽt alibi, vbi fit imperator, nõ stabũt: vt ff. de his q̃ not. infa. l. 2. §. ignominia. & de excusa tuto. l. sed & ignominia. & ff. eo. l. milites. §. missionum. Acc.

h DEfunctorũ. Cõstituit. sed & viuẽti desertori pœna imponit, qđ dic vt ff. eo. l. j §. q̃ militię & l. nõ oẽs. p̃ totũ & l. pen. & ĩ. q̃n lice. vni. ti. iudi. se vindi. l. 2. & ĩ. l. prox.

i CVm allegatis. Habeat. vt ff. eo l. 3. § q̃ militiæ. & l. pen. Sed ꝯ̃ ĩ. ff. de alt. & ciba. lega. l. is, cui. sol. ibi speciale in alimentis: vt ff. de his q̃ pro non scrip. habẽ. l. si in metallũ.

k Poterit. ĩ. eo. l. s. & ĩ. de decur. l. na quis. in fi. — Alimentorũ causa priuilegiata est.

l SEmel Concedi. sine Augusti affatibus: vt ĩ. de diuer. offic. l. 2. & ar. ĩ. de cohor. l. si quis.

m Quando. p̃ quia

n Medicis. no. consulendos qui sciunt: sic & in Auth. de nõ alie. §. quod autem.

o Vitium. animi, vel corporis: vt ff. e. l. milites. §. missionum. licet vitiũ non sit propriè corporis sed vnum pro altero ponitur: vt ff. de ędi. edic. l. 1. § sciendum.

p FRustra. miles damnatus crimine militari vel cõmuni, non fit infamis, nec dum militat. s. dũ militia durat. nam statim vt infamis est, miles esse desinit: quia iam non posset stare vbi princeps: vt ĩ. eod. l. milites. in fin. nec factus veteran⁹, vt hic. & sic mitius agitur cum milite, q̃ cum alio infami. secus in pœna debita quãdoque: vt ff. de pœ. l. quædam, quæ est ꝯ̃. & est ratio, vt dixi. sunt aũt crimina militaria, vt ff eo. l. per totum. communia patent. — Infamia facta dignitates p̃dit.

q Nota. l. Infamia.

r Existimatione. idest famam.

s Tuam. i. tul.

t Veterani. s. facti.

v CAusaria. Adspergitur. vt ff. eo. l. milites. §. missionum. & ff. de his qui not. infa. l. 2. §. missionum.

x SI quis. Dederit. vt Potestas Castrifranci permisit venire Mutinenses corruptus ab eis, vel forte diuisit cum eis prædam, quam fecerant

C. T. li. 7. ti. r. l. 1.

fecerant sine eius cō scientia. Acc.
[a] Factā depdationē.
[b] Diuiserit. cum eis, vel dic inter eos. & not. similis pœna. ī. vbi cau. sis. le. vulner. si. Acc.

Vxor inter domesticos & familiares numeras.

[c] Quicunq;. Cōiuges aliās ꝯiugia. Et no. vxorē dnmesticā seu familiarem: & vt not. ī de his qui ad eccl. cōfu. l. vlti. §. fame. & facit ad le. ff. de offi. procon. l. 4. §. 2. & ī. de vxor. mili. l. 1. & ff. de pact. do. l. inter. §. conuenit.
[d] Emptos. hi. n. nec possūt &c. vt ī. de agr. & censi. l. colonos.
[e] Tribuni. Maneāt. i. manere debeant. Et no. q̄ hæc verba. cum signis proprijs possunt legi cū præcedenti & subsequēti litera. & facit ī. de commea. l. 1. Acc.
[f] De eo s. milite, q̄ contempsit. Acc.
[g] Cum ī. fluentis. hoc fluentum, huius fluenti.
[h] Sudores. i. equos ipsos sudātes. nā spoliat se secucifer i aqua Et not. curialē legē ꝯ eos q̄ more bestiarū se inuerecundè balneant in nauigio. & facit ad le. ff. de aqua plu. arcen. leg. apud Trebatium.
[i] Nemo. Depntati sunt. qui dicūtur palatini, & ad eius mensam sunt.
[k] Vrbe. Constantinopolitana: nec tamē ad mensam eius.
[l] Leginnibus sunt. scilicet in alijs locis.
[m] Vacet. i. nec propria nec aliena faciat vt ī. de procu. l. milit. sē & arg. ī. de aduoc. diuer. iud. l. s. & de prinel. agen. in re. l. t. Sed contra ī. de proc. l qui stipendia. Solu. ibi non offandit disciplina: hic sic vt ī eo l. militer. Vel ibi pmissu principis. Vel dic vacabat. i. ociosus stabat.

[†] sudore.

[n] Quinq; libris auri. sic ī. de ser. fugi. l. quicunque.
[o] Citam. i. velocem.

siquis alio modo factam [a] diuiserit, viuus comburatur. D. IIII. Cal. Maij, Seuero & Rufino Coss.

Miles qui à principe meruit suam familiam ad se venire, coniugem suam potest facere venire. Bartol.

X. Idem A.

[b] Quicunque militum ex nostra auctoritate familias suas ad se venire meruerint, non amplius, quā cōiuges, [c] liberos, seruos etiam de peculio castrensi emptos, [d] neq; adscriptos censibus, ad eosdem excellentia tua dirigi faciat.

Tribuni vel milites in loco deputato stare debent: nec possunt vagari Bartolus.

XI. Impp. Grat. Val. & The. AAA Cynegio P. P.

Tribuni vel milites nullam euagandi ꝑ possessiones habeant facultatem: sed cum signis ꝓprijs in mãsionibus soli tis ac publicis maneant. [e] at si qs tam necessaria sciat contempserit: de eo, [f] ac tribuno eius ad nostram scientiam, rectorū ac defensorum relationi bus pͥmus referatur, qua tenus seuerissimè in eos animaduertatur.

Præsentibus militibus quis se balneare non præsumat, aut equos lauare nisi secretè. Bartol.

XII. Idem AAA. Richomeri Comiti & magistro vtriusque militiæ.

[g] Cum supra virentes fluminū ripas oīs legionum multitudo consistit: ideo ꝓuida auctoritate decernimus, vt nullus oīno imundo fimo sordidatis fluentis [g] cōmune poculum polluat: neve abluēdo equorū sudores [h] deproperās publicos oculos nudatus infestet, sed procul à cunctorum obtutibus in inferioribus partibus fluuiorum hoc ipsum faciat.

XIII. Impp. Arc. & Ho. AA Romuliano P. V.

[i] Nemo miles ex his, q̄ pͥsentes diuino obsequio nostræ clementiæ deputati sunt, [i] & qui in hac alma vrbe [k] pͥsenti [†] comitatui concessi sunt, quive de alijs numeris, vel legionibus sunt [l] vel sibi vacet, [m] vel alie na obseqa sine nutu principali pagere audeat. qui aūt in hmōi facinore fuerit cōuicti militia exuti pœna consentanea luere compellant, hiverò q̄ in priuato obsequio mili tem retinere fuerint repti, qnq; libris auri [n] mul tę nomine feriantur. Si vero quisquā missus à numero, vel à tribuno ad comitatum serenitatis nostrę peruenerit (aliter enim eos hoc facere vetamus (illo se viris illustribus comilitibus, sub quorum regimine cōstituti sunt, offere festinet: & causas profectionis exponat: vt & responsum cœleste mereatur: & citam [o] remeandi accipiat facultatem. Si quos autem milites per prouincias relictis proprijs numeris passim vagari [p] prędides earum co gnouerint, correctos faciant custodiri, donec de his clementiæ nostræ auribus intimetur, & quid fieri oporteat decernamus.

Miles de vno numero ad alium se transferre non debet: nisi vtilitatis publicæ causa princeps consenserit. Bar.

XIIII. Iidem AA. Stiliconi magistro militum.

Contra publicam [†] vtilitatem [q] nolumus à numeris ad alios numeros milites nostros transferri. Sciant igitur comites [r] vel duces, quibus regendę militiæ cura commissa [s] est, non solum à comi tatensibus [t] ac palatinis numeris ad alios numeros milites trāsferri nō licere: sed ne ip sis [u] qdem, [x] seu de comitatēsibus legionib.

& facit in auth. quomodo oport. epis. §. non aliter. col. 1.
[p] Vagari. facit ī. de aduoc. diuer. iudi. le. 2. & qū liceat vni. l. 2. & sup. de pximi. l. j.
[q] Contra publicā vtilitatem, qđ semper pꝛæsumit, nisi principis adsit auctoritas: vt ī. patet.
[r] Comites. q̄ dicant comites rei militaris dic vt ī. de de comi. rei mili. l. t. & 2.
[s] Cōmissa. immediate in aliqua ꝓuincia.
[t] Comitatensibus. qui sunt in vrbe, nō ad mensam: sed palatini ad mensam: vt ī. le. proxi. Ac.
[u] Ipsius. s. comitibus vel ducibus. Ac.
[x] Legionibus. s. militiæ, quod est, ī. & nominat quasdā militias. de quibus non trahitur, vt & alias ponit. & caue. q̄ abūdat, ipsis quidem, vel quod est ī. cuiquam eorū. sed oblitus dixit, cuiquam eorū.

Vtilitatis.

[†] Aliàs pꝛæsentes esse comitatui.

[†] Facit ad hāc l. qđ dr in c. ad apostolicam. cum gl. super verbo, phibendum. extra. de regula.

[†] Pro in clau. leg: pseudocomitatēsi. leginnib. seu de castris riparensibus castrensianis. sic Cuia. lib. t. obserua. c. 25. Contius.

seu de castris riparēsibus [f] castrensianis ceterisq; cuiquam eorum transferendi militem copiam at tributā: nisi hoc Augusta maiestas publicæ vtilitatis [a] gratia fieri iusserit: quia honoris [b] augmentum non ambitione, sed labore ad vnumquen que conuenit deuenire: quòd si quis contrafecerit, per singulos milites singulas auri libras à senouerit exigendas.

Miles armata militia agrorum cultui, custodiæ animalium, mercimoniorum quæstui nō est deputandus. Bar.

XV. Impe. Leo A. Aspa. magist. militum.

Milites qui à republica armantur & aluntur, solis debent vtilitatibus publicis occupa ri: nec agrorum cultui, [c] & custodiæ animalium, vel mercimoniorum q̄stui, sed propriæ munijs insudare militiæ. nullū p̄terea ex militibus posthac p̄dictis obsequijs vacare magnitudo tua patiat: sed frequentes in numero suo esse iubeat: vt armorū quotidiano exercitio [d] ad bella se præpa rent. Quòd si quis ex militaribus iudicibus vllos militū tam diuinis [e] quā regijs, [f] vel priuatis domibus ac possessionibus, diuersisq; alijs obsequijs [g] contra interdictum se reuniatis nr̄æ crediderit deputandos: sciat se [h] ab eo qui contra vetitum fecerit, & ab eo qui ausus accipere militem fuerit, per singulos milites singulas libras auri proti nus exigendas.

Milites ciuilium curam nō debent assumere.

XVI. Idem A. Dioscoro.

Militares viros ciuiles curas [i] arripere prohibemus: aut si aliquam huiusmodi sollicitud inem fortè susceperint, & militia statim & priuilegijs omnibus denudari decernimus, formidantibus his motum nostræ serenitatis, qui temeritate [k] saluberrimis statutis obuiam ire tent auerint.

Nullus aliquo numero militum potest militare sine licentia principis: si tamen aliquis de numero deficiat, magister militum & dux belli in illius locum alium subrogabit, facta prius declaratione principi. Bartolus.

XVII. Imp. Zeno. A. [a] magist. militum.

Neminem in vllo numero equitum vel peditum, vel in quolibet limite [l] sine nostri numinis sacra probatoria in posterum sociari concedimus, consuetudine quæ hactenus tenuit antiquata, quæ magisteriæ potestati vel ducibus probatorias [m] militum facere, vel militibus adiungere licentiam tribuebat: vt hi tantum in numeris vel mitibus militent, qui à nostra diuinitate probatorias consequuntur. viros autem eminentissimos pro tempore magistros militū, necnon & viros spectabiles duces, fi supplere numeros pro his qui fatalibus sortibus decrescent, necessarium esse putauerint, veritate discussa, per suggestionem suam nostræ mansuetudini declarare, qui & quanti & in quo numero vel limite debeant sui rogari: vt ita demum, prout nostræ sederit maiestati, diuina subnotatione subnixi militiam sortiantur: [n] officio quod suæ sublimitatis actibus obsecundat, centum librarum auri dispendio feriendo: si ex aliqua parte, quæ statuit nostra serenitas, fuerint violata.

Milites in partibus Orientalibus merantes obedire debent iussibus ducum eorum in casibus occurrentibus pro communi vtilitate prouidendis: & in causis ciuilibus & criminalibus, non coram magistris militum, sed coram præfecto prætorio Orientis, vel coram ducibus eorum respondere debent. hoc dicit vsque ad versi. eo scilicet obseruando.

XVIII Imp. Anastasius A. Ioanne magistro militum præsentalium.

Tam collatores & prouinciales, quam fortissimos milites, prout oportet, gubernari, minimeque læsionem aliquam seu dispendium perpeti, properantes, esse necessarium prospeximus, dicatissimos [o] milites, qui de diuersis præsentalibus numeris per Orientis partes noscuntur cōsistere, viro

[a] Vtilitatis. & cum solennitate, quæ est ī. de offi. ma. milit. l. milites. & facit in authen. vt [?] n. obe. iod. prouinc. §. arripiat. colla. j. Et not. q̄ interim dum extrahitur ab vna, & mittendus est in aliam, testetur iure militum: vt ff. de bo. pos. ex test. mili. l. i. in fi. Acc.

[b] Quia honoris. sic j. de diuer. offic. l. t. ī. de offi. magi. offi. l. 2. & 3. & j. de tyro. l. fi. Acc.

[c] Militēs. Cultui sic supra eo. l. nemo miles & sup. loca. l. milites. t. & l. vlti. & sup negot. ne mil. l. j. & in authen. neq; miles neq; fę. & ī. de procu. l. militē.

[d] Exercitio. quo sciētia crescit: vt ff. de leg. j. l. legatis. §. ornatricibus.

[e] Diuinis. idest fiscalibus.

[f] Regijs. i. patrimonialibus, vt differūt.

[g] Obsequijs. scilicet fiscalibus.

[h] Sciat se. aliàs se. & tunc dic magnitudo sua. aliàs, ē se: & tunc dic, iudex qui concessit milites accipere in locis priuatis, supra eo. leg. nemo. miles.

[i] Militares: Curas. vt munera personalia: vt ī. q pet. tar. l. armeta. & facit ī. leg proxim. §. quod si quis. cū sais coneor.

[k] Temeritate. s. sua vel aliena.

[l] Neminem. Limite. custodiendo. & sūt milites, vel pedites.

[m] Probatorias. sic ī. eo. l. contra publicam. & inf. de diuer. offi. l. probatoria & ī. de cohor. l. 2. & ī. de pal. sac. largit. l. e. non aliter. Accor.

[n] Sortiantur. sic ī. de offi. mag. mili. le. milites.

[o] Tam collatores. Dicatissimos. i. ditissimos à di co dicas. i. diuitem facere. vel, i. saccatos: inde dediço.

[a] Riperēses milites existimat hic eos dici Alcia. qui ī Iperij limitib. excubabant pro repu. aduersus barbaros.

[b] Cōc gl. e. s fi l c. officij sui extra de elec. vbi recitant hęc verba & gl. pe. in c. cum post ppe fi. eo. ti & c. p nr̄as. iuncta gl. 2. in fi. de iure pa tro.

Remo-

a Remedium. facit ff. de off. præfe prę. Afri. l. 1 nomine ibi.
b Agentibus. f. cōtra milites: vel his agentibus.
c Magnificam. hoc nō vt detrahatur honori magistri militū, cū & duces sint sub eo, vt j. eod. l. fi.
d Inhæsurus. aliàs in mensuris: & aliàs inhæsurus.
e Curaturus. aliàs curaturus: aliàs curaturis.
f Spontanea. sic j. de salgamo. l. 2. & ff. de ra. vit. l. j. circa fi.
g Ordinando. vt ff. quod cuiusq. vniuer. no. l. nulli & l. seq.
h Forma. quia æqualitas debet esse in iudiciis, vt ff. de proxi. sac. scrin. l. in sacris. § & quoniam. Accu. Arbi-

Aequalitas iudiciis esse debet.

rum spectabilium ducū iussionibus obedire: vt quicquid emerserit quod pro communi securitate curandum est, hoc promptius, vtpote militari præsidio in proximis locis cōstituto, competens possit mereri remediū: a ita videlicet, vt etiam agentibus b causas tam criminaliter, q̄ ciuiliter, ipsi milites iam non apud magnificam c magisteriam per Orientem potestatem, vel ex sententiis vel pręceptionibus eius, sed p̄ interlocutiones seu dispositiones tam excelsę tuæ sedis, sub cuius iurisdictione cōsistunt, quàm eorundem ducū r fideāt.

Ad responsum, qui prius à præfecto mittebatur ad magisteriam potestatem, debet post hanc l. mitti ducibus belli. Item licet etiam duci facere suam solicitudinem, & executionem ad responsum procedens ab officio alicuius magistri militum in locis, in quibus non extant apparitores præfecti.

Eo scilicet obseruando, vt ad responsum, quem de officio tuæ sublimitatis hucusque ad prædictam magisteriam per Orientem potestatem moris erat destinari, viris spectabilibus ducibus inhæsurus d mittatur, tam per se, quàm per adiutores suos eosdem iudices obseruare, & iussiones eorum implere curaturus: e licentia ei non deneganda, & ad responsum qui de officio alterius viri excelsi magistri militum præsentalium pro hac nostra dispositione destinatur, in locis in quibus apparitionis tuæ sublimitatis ad responsum non contigerit reperiri, suam solicitudinē pro emergentibus maximè causis peragere: cuius etiam illi qui de altero officio mittendus est, præbemus facultatem, vt non tantum per adiutores suos ad responsum, sed etiā inuicem se adiuuando, nec publicis nec priuatis causis vel executionibus abesse videantur: ad singulos etenim duces ad responsum de apparitoribus nostris non per'peximus oportere destinari: ne per multitudinē eorum qualibet machinatione damna contra milites nostros augeri contingat.

Milites conuenti coram iudicibus soluunt vnum solidum pro sportulis, & duos solidos, cùm vnus numerus seu vniuersitas militum conuenitur: ex quibus solidis vnus tantum pro expensis ingressus litis soluitur: quod etiam in persona aduersarij seruatur. Et pro vniuersitate duo tantùm primates seu principaliores ipsius vniuersitatis, & syndicus constitutus conueniri debet.

Vt autem omnifariam tam publicæ commoditati, quàm fortissimis prospiciatur militibus, sportularum nihilominus exactionē merito cēsuimus moderandam: & iubemus nec ipsis ad responsum, nec adiutoribus eorum pro criminalibus seu ciuilibus causis, etiam si ex publicis causis descendere, vel ad publicam causam pertinere dicantur, licere aliquid plus quàm vnum solidum à singulis vel nolentibus vel spontanea f voluntate offerentibus suscipere militibus: ita vt si vniuersitas numeri seu principiorum monenda sit, duplicata quantitate tantummodo sportulas accipiant. in his etenim causis nec plures quàm duos primates, quorū nomina semel ac primum gestis interuenientibus fuerit publicata, patimur conueniri: syndico videlicet, prout consuetudo deposcit, legibusque cautum est, ordinando. g Hoc quoque adiecto, vt pro omnibus quibuslibet expensis faciendis ingressus in iudicio ducianо vnum tantummodo solidum, nihilq; amplius milites vel syndici litigantes dependere compellantur: vt huiusmodi solatium ad commodum & ad responsum, & eius adiutorum & exceptorum proficiat: nihil sibi vsurpare, vel suo nomine poscere, vel uiris deuotis principibus qui ducianum obseruāt iudicium, vel ducianam apparitionem, de præfatis litibus concedendis: ita uidelicet, ut super litis expensis, in personis etiam eorum quicunque milites pulsare maluerint, eadem forma h seruetur.

Duces possunt causas militares per se cognoscere, ac si essent principalibus delegatæ. Item ad curam ducum spectat, quando conuocat ad se milites de vno loco ad alium, quòd collatores nullis grauentur expensis: nulla necessitate cogente milites accedant. si autem exigente necessitate, tunc intra triginta dies milites debent sibi expensas ministrare: post triginta verò dies tenentur collatores prouinciales expensas itineris exhibere. Bartol.

Erit autem arbitrij atque æstimationis virorum spectabilium ducum, pro qualitate negotiorum, vel quantitate, quæ deuotissi-

a Arbitris.i. delegatis priuatis hominibus. sic ff. qui sati. co. l. arbitro.
b Vlterioris tẽporis. facit constitutio Friderici. de feud.
c Sententias. qđ est absurdum: vt ff. de li be. causa. l. si pariter. & facit. ff. de in ius vo. l. j. & 4. in prin. & de ind. l. 2. § legatis.
d Antelatas. s. i principio huius l. & facit ad legem in auth. de quæsto. §. si vero aliquis, coll. 6.
e DE CASTRENSI peculio &c.
De hoc non dicit in tex. sic S. de relig. in rubri.
f I in potestate. Nõ dubitat. vt sup. si quis alteri vel sibi. l. 2. & insti. de inuti. stip. §. ei qui. & S. de bon proscri. l. si quis post hanc. §. 1.
g Mobiles. non immobi-

mis militibus ab aduersarijs eorum ingeritur, vel suam audientiam interponere litigiis, vel eorũ discussione dicatissimis principiis seu arbitris a in locis degentibus committere, quibus viris spectabilibus ducib[9] & eos obseruantibus ad respõsum, seu adiutoribus eorum curę sit, si qñ ad eosdem duces milites accersiti fuerint, vel de locis, in quibus constituti sunt, moueri pręcepti, ne quolibet modo curiales seu collatores quibusdã afficiantur dispendiis: ita .s. vt pro militibus inspiciendis qñcunq; voluerint viri spectabiles duces ẽt præsentales deuotissimos milites adhibere, nõ immodicã multitudinem eorũ tẽpore pacis cõuocare procurent. Sin verò etiã necessitate poscente milites ad alia perueniant loca, læsionibus contra curiales seu collatores nihilominus modis omnibus abstineant: & si tam in eundo q̃ redeundo triginta tantum dies oporteat eos proficisci, ipsi suas expensas sibi præbendas (collatorib. seu curialibus minimè prægrauandis) suscipere non cessent. Sin autem vlteriore tempore in alijs locis necesse sit eos cõmorari: expensas eis vlterioris b (vt dictum est) temporis ad quæ peruenerint loca ministrari.

Iudicium ciuile vel criminale intentatũ contra militem coram vno iudice, nõ potest intentari criminaliter coram alio, nisi primo peracto: & idem econuerso: & contrafaciens punitur. Item per hanc iurisdictionem concessam ducibus non derogatur iurisdictioni magistrorum, sub quibus sunt ipsi duces. h. d. vsque ad fi. l.

Quoniam verò comperimus quasdam temerario animo atque iniquo proposito, anteriore tempore certos de memoratis militibus tam in iudicio sublimitatis tuæ, quam apud excelsam magisteriam per Orientem potestatem, in accusationẽ deduxisse, & eosdem eodẽ tpe ad diuersa quoq; protraxisse iudicia: diuersasque super iisdem personis iisdemque causis & negotiis prolatas fuisse sententias: c ne postea nihilominus tantæ ꝯ milites nostros insidiæ, tantaque confusio querelis quas eis ingeri contigerit, generentur: nemini liceat apud sedem magnitudinis tuæ accusatione contra militem seu milites præsentales deposita, conuentioneq; oblata eundem vel eosdem criminaliter vel ciuiliter per iussionem virorum spectabilium iudicum vel ducum inquietare antequam negotium ex priori actione prioreque conuentione finem legitimum sortiatur. Idemq; versa vice obseruari, vt si quidem miles seu milites pręsentales prouisione viri spectabilis ducis incusati ac admoniti fuerint: incusatori licentia denegetur agenti postulationem seu accusationem in iudicio tuæ sublimitatis cõtra eundem militem vel eosdem milites deponere: nec si eundem vel eosdem tam criminaliter q̃ ciuiliter obnoxios esse firmauerit, facultatem eidem agenti superesse, & separatis intentionibus suis pro criminalibus quidem tuæ celsitudinis iudicium, pro ciuilibus autem viri spectabilis ducis sublimitatem, seu versa vice occupare. Si quis verò ad hmõi tam audacissimum tamq; æquitati cõtrarium canonem prosilierit: eum pro pecuniarijs quidẽ negotiis iactura litis, & damnorum quę vitio eius contigerunt, solutione percellit: pro criminalibus autem quasi calũniatorem conuictum, legum aculeos sentire. Dispositiones autem antelatas, d non ad imminuendam potestatem magisteriæ per Orientem administrationis, sed pro tuitione locorum, ac securitate publica noscimur ꝓtulisse: cùm non dubium sit ipsos etiam duces quibus fortissimi præsentales milites parere præcepti sunt, sub eadem excelsa potestate esse constitutos.

TITVLVS XXXVII.

DE CASTRENSI PECVLIO militum & præfectianorum. e

Filius in potestate militans, quæ ob eam causam accepit ex domo à patre, matre, vel alijs propinquis, vel amicis, & quæ ex occasione militia sunt quæsita, in castrẽsi peculio numerantur: non autem matris hereditas. prædium verò donatum in castrensi peculio nõ est: sed si sit emptum ex castrensi peculio, efficitur castrense. Bar.

a Hi erãt apparitores ꝓfecti ꝓtorio, vt scripsit Cuiacius. Concius.

1. Imp. Alexander A. Prisciano.

SI in potestate tua filius tuus fuit eo tpe, quo q̃dã noĩe eius emisti: cũ tua esse nõ dubitaf. Peculio aũt castrẽsi cedũt res mobiles f q̃ eun-

mobiles: vt hic, & ff. famil. ercifcun. l. fi filius. & ff. ff. eod. l. 4. & v. & l. fi forte: & l. caftrenfe. & l. pen. & ff. de fal. fi pater.

a Donatum. nifi notitia caftrenfi: vt §. prox.

b Conditionis. vt funt caftrenfia. & fic ante q res fuccedit loco precij fauore militiæ, fic ff. de rei vin. l. fi vi proponis. aliàs contra. vt eo. tit. l. fi ex ea.

Res quæ precij loco fuccedit.

c Filiusfamilias. facit ff. de contrahen. empt. l. inter pater. & de do. l. filiusfami. in fin. & ff. de pa po. l. §. in priu. etiam iure nouo, quo habet proprietatem aduentitiorum: vt §. de bo. quæ li. l. vlti. §. filius autem. fa. ff. quæ res pign. obli. pof. l. t.

d Erat. Sacis. Emeriti. milliti: vt Inftit. quib. modis ius pat. pote. folui. §. filiusfamilias.

e Patris eft. vt ff. eod. l. ex nota. & l. mi les præcipua. § 1. & ff. de bo. quæ lib. l. cū oportet. §. exceptis. Accus.

f Cum allegas. in eifdem. fic ff. eo. l. miles filiusfamilias. fecus fi in alijs. & numquam fe cum in eadem pu.n ea militaffet: vt ff. eo. l. dotem. §. fi.

g Nonnihil. ideft non parum. Et not. quod cōfuetudo auget affectionem paré telæ: vt ff. cod. l. pen. in prine.

Confuetu do affectū parentelæ auget.

h Inelligis. Quæ. fitam. vt ff. eod. l. 1. & 2. ad leg. Falci. l. filiusfamilias. & ff. de bon. quæ lib. l. 2. Sed hodie contra: vt in Auth. de hære. ab inteft. §. a col. ix.

i Vs caftréſis. Adiutricis noftræ. vel adiutrices noftræ. Sed vt §. ff. de teftam. mili. l. pen. Solu. hic ferinarius erat miles. ibi non. vel hic in ruftico: ibi nō: vt

† Alias, la bor focia militarium eius. & §. credé dum.

ti in militiā, à patre, vel à matre alijsve propinquis vel amicis donatæ sunt item q in castris p occasionē militiæ q̄runt: in q bus sunt etiā hæreditates eorum qui non aliàs non esse potuerūt, nisi p militiæ occasionem, etiā si res immobiles in his extūt. Mris aūt hæreditas quāuis in militia delata sit, ad peculium castrēse nō ptinet. In castrensi vero peculio prędium donatum a nō esse ɔstat: quā uis empta ex castrensi pe culio prædia, eius cōditio nis b efficiantur.

II. Idem A. Felici.

Filiusfamilias c alie nationem nullius rei sine voluntate patris habet, nisi castrense peculium habeat.

Licet quis militet, non propterea liberatur à pa tria potestate. Bartolus.

III. Idem A. Feliciano.

Erat qui tibi persua sit, quod nexu pater næ potestatis, iure sacramenti d solutus es. Manent. n. nihilominus milites in potestate parentum: sed peculium castrense proprium habēt: nec in eo vllum ius patris est. e

Hæreditas fratris quæ-sita militanti in castris, in castrensi peculio nume ratur. Bartol.

IIII. Imp. Gordian. A.

Cum allegas te à fratre tuo eodemque commilitone in eisdem f castris institutum hæredem: successionē eius potius in castrensi peculio tuo, quàm patri tuo cuius in potestate es, per re quæsitam videri, rationis est Etenim peregri nationis laborē † socia-

tum commilitij eius, & obeundorum munerum consortium, affectiom fraternæ nonnihil g addidisse, quinimo vice mutua charitates inuicem sibi redidisse credendū est.

V. Impp. Diocletianus & Maximianus AA.

INtelligis, filio qui militauit, defuncto, peculiū eius penes patrē remā sisse: non hæreditatem pa tri quæsitam. h

Milites scriniarij & exceptores, & cæteri militantes habent castrense peculium. Bartol.

VI. Impp. Theod. & Va lent. AA. Zoilo. P.P.

IVs castrēsis peculij tā scriniarios, q̄ exceptores cęterosq qui in officio tui culminis merēdi licentiam habere noscūtur, ac si in legione prima adiutrice nræ i reipu blicæ militent, inuiolatū habere præcipimus.

TITVLVS XXXVIII.

DE EROGATIONE militaris annonæ. k

I. Imp. Constantin. A. & Iulianus Cæs. Helpidio.

REpetita l † con suetudo monstrauit expeditionis tempore buccellatum m ac panem n vinum quoque atque acetum, sed & lar dum, & carnem etiam vervecinam milites nostros ita soluere percipere: in duobus o diebus buccellatum, † in tertio die panem: vno die vinum, alio die acetum: p vno die lardum, q biduo carnē veruecinam.

II. Imp. Iouin. A. Secundo PP.

VIcesimo nō ampli' lapide r milites sibi ā bem paleas euectare.

Codex.

in eo. tit. l. fin. & ff. de bon. poss. ex testa. mi li. l. 1. Vel hic habet ius castrense: non tamen dicit, q iure militari testetur. & facit §. de appari. mag. mi. l. 2.

k DE EROGAtione militaris annonæ.

Ideft quid, & vnde habeant milites ftipendia.

l Repetita. quia fuerat pri. mo confuetudo fed defijt: deinde redijt.

m Buccellatū. i. buccellas panis aliquas fine al quod, ficut ha bent fratres. vel fm P. dic vt §. titu. t. l. 2. aliàs aliter ponit' buc cellatius §. ad le. iul. de vi publ. l. omnib.

n Panem integrum.

o In duob. aliàs biduo & alias duobus diebus.

p Acetum. cum lactucis agreftibus. imò ad bibendū: q. a ēt de vino dicit. & fic faciunt Florentini. qui acetū in exercitu por tant, & faciunt hoc vt refpub. non grauetur. atgu. §. eod. l. iubemus. Item vt ad fuefcant ad malum: vt ff. de mili. tefta l. 1. Item quia non fiūt ebrij ficut fi quouis die vinum & carnes haberent. fed an debuit hoc poffeut facere? Forte fic. & facit §. de fal. hof. non pręftan. l. 1. & fupra de fru. vr. Conftan. l. 1.

q Lardum. ad condimentum.

r Vicefimo. Lapide i. miliario: vt infti. de excu. tut. § quod aūt. & eft ratio fecundūm Pla. vt facilius de primo poffint vocari. & vt paleas in area dimit tant. & facit §. eod. l. prouincialium.

f Conuectare. aliàs conuelare.

† Tenuitus. l. exercitar gl. 1 ca quāto. fuper ver bo. pgrauari. circa. medi. extra de cenfibus.

† Id eft frumentū ad vfus diuturnitate coctū: gallica lingua vocamus bifcuit. Ammianus Marcelli. lib. 18. extremo. Cōt.

† Al. fic, I duos dies buccellatū, in tres panem.

Milites, vt aliquid in cœna habeant, à prouincialibus nihil possunt accipere. Bartol.

III. Impp. Val. & Valẽs AA. ad Victorẽ magi. mi.

COenaticorũ [a] noĩe milites, & eorũ supinstãtes [b] nihil penitus à prouincialibus accipere audeãt. Sciant etenim milites ꝙ oportet eos commoda sua q̃ in annonarũ perceptione adipiscuntur, accipientes, extrinsecus detrimentis prouinciales non adficere.

Annonariæ species prouinciales tribuendæ sunt militibus existentibus in castris vicinioribus: et milites cõstituti in castris veteranis duas partes tantum annonæ ibidem retinere debent, tertiam verò partẽ extrahere. Bar.

IIII. Iidem AA. ad Auxonium P. P.

SIcut fieri p oẽs limites [c] salubri prospectione ꝑcipimus, species annonarias vicinioribus limitibus à ꝓuincialibus ordinabis [d] ad castra cõferri: sed in veteranis [e] castris constituti milites duas alimoniarũ ptes ibidẽ de ɔdius [f] sumãt: nec amplius, q̃ tertiam partem ipsi vehere cogant.

Cõstituti ad deferendũ, seu describẽdũ militares annonas, si intra 30. dies annonã receptã, & militibus assignatã non ostenderint per publicũ instrumentum, tam reipublicæ quam militibus de suo inferre cogentur. Bartol.

V. Imppp. Valẽ. Valẽs & Gra. AAA. ad Probũ. PP.

ACtuarij, nisi expleto xxx. dierum spatio, pittacia [g] authentica confestim tradiderint: species quas ex fiscalib[9] conditis dissimulauerint excludere, vel numero cuius ratiocinia pertractant, supersederint erogare: de proprijs facultatibus, vel militibus ipsis, vel fiscalibus horreis addicantur [h] inferre.

Militibus præstanda est annona singulis diebus: & ante lapsum anni. et si eam noluerint recipere, fisci commodis applicatur. Ba.

VI. Iidem AAA. ad Modestum P. P.

FOrtissimi ac deuotissimi milites annonas & capita [i] singulis diebus, aut certè competenti tempore, idest priusquam annus elabatur, de horreis consequantur, aut si perceptionem suam ac si [†] debitam, studio voluerint protelare, id quod competenti tempore minimè perceperint, fisci nostri commodis vindicetur.

Qui tempore fertilitatis annonam neglexerit recipere de publico, tempore caristia pretium ipsius, aut annonam non petet. Bar.

VII. Imppp. Val. The. & Arc. AAA. Ru. P. P.

NVlli militariũ pro his annonis quę in prouinciis delegantur, [k] repudiata ad tempus specierum copia, & inopiæ occasione captata, precia liceat postulare, ita vt si quis propter anni abundantiam suscipere oblata neglexerit, ac postea impositis pro necessitate rerum preciis, repudiata taxauerit: neque id quod contra hanc legem expetit, [l] sinatur exigere: neque id quod accipere dissimulauerit, consequatur.

Fœnum militibus & vexilliferis opportunum, ac etiam scholarum tribunis & comitibus illustribus ad domum eorum habitationis apportatur. Barto.

VIII. Impp. Arca. & Ho. AA. Hilario PP.

PRouincialiũ cõmodis modis nos ɔuenit subuenire. Ad oĩum itaq; numerorũ siue vexillationũ aut ẽt scholarũ tribunos, vel viros illustres comites [m] sublimitas tua faciat ɔuenire, [n] vt meminerint: fœnũ militibus iustis apicibus ꝓstandũ, iuxta legem [o] Valentiniani: nec tamen ad oppidum deferendum.

Omnis erogatio annonæ per susceptores facta in scriptis est redigenda, & et quantitas ipsius annonæ suscepta, quam debent principis declarare, & si quid vltra acceperint quã scripserint, in duplum tenentur. Bartolus.

IX. Iidem AA. [*] P. P.

EXcellentia tua [p] erogationis per susceptores [q] factæ modum quantitate

[a] COenaticorũ. vt aliquid forte in cœna habeant.
[b] Supinstantes. puta forte ꝓcuratores, q̃ instabãt annonas colligere & accipe, ſm Al. sed Bononiæ dicunt q̃ ꝑsunt captis Mutinensibus. & facit. ĩ. de salgamo. l. 2. & de metatis. l. deuotum. & l. seq. & ĩ e. l. sept.
[c] Sicut. Limites. i. aliàs limites; & aliàs milites. ad quod ĩ. de anno. & tri. l. p locis. cum suis ɔcor.
[d] Ordinabis. loquitur præfecto prætorio.
[e] In veteranis. i. antiquis, vbi hactenus publica. & annonæ publicæ sunt repositæ sed ĩ. proximo casu vel non erat castrũ: vel erat sine annona.
[f] Cõditis. i. de annona publica ibi reposita. ad qd ĩ. de cõd. in publicis horreis, per totum. Acc.
[g] ACtuarij. Pittacia. i. scripturas breues ſm H. q̃ cõtinẽt quãtũ ex publicis cõditis receperũt, vt militibus darent. sed ad distribuẽdum aliud tempus datur. die vt ĩ. eo. l. per hãc. §. hoc videlicet.
[h] Addicant. i. cogant.
[i] FOrtissimi. Capita. i. qđ ꝓ cuiuslibet militis ꝑsona ꝑstabat. Et not. hic honorẽ in recipere nolẽtẽ. sic ff. de act. emp. l. rõ §. si p venditorẽ. Honor nolenti ɔfertur.
[k] NVlli. Delegantur hodie nõ delegantur: vt ĩ eo. l. annonas quæ est 3.
[l] Expetit. puta ꝑciũ. Et nõ ꝯ Albert Calui. in eo ꝙ sic faciebat ꝯ rusticos. Item fa. ĩ de condi. indeb. l. si. & ff. de statulib. l. j. §. Stichus. Accur.
[m] PRouincialiũ. Comites. Nota illustres comites. Arg. contra sup. de consti. qui pro tep. l. 2.
[n] Peruenire. i. in notitiam.
[o] Iuxta legem. i. à vigesimo lapide. & nõ amplius: vt ĩ eo. l. 2. vel ad castra: vt ĩ. eo. l. sicut. aliàs vbi illæ sunt valent.
[p] EXcellẽtia tua. loquitur præfec. prætorio.
[q] Per susceptores. scilicet qui suscipiebant
[†] Ac sibi debitam.
[*] Sic in vete. sed iidẽ & opinatores dicunt l. 7. ĩ. de exactorib. vl. Cons.

brenium conferri perficiat, ita vt quo die nume ris datum sit, diligentius exploretur: ac si quid am plius actuarios vel optio nes [a] accepisse constiterit, quam breuium datorũ [b] scrinijs nostris veritas cõtinet, memorati in duplum reddere cõ pellãtur: susceptoribus ea summa imputanda, quã semel flagitantibus eosdem erogasse monstraue rint, nam ad illustres quo que viros magistros utriusq; militiæ sacri apices cucurrerunt, quibus prouida sanctione decreuimus, vt breues ante indictionis [c] principiũ sum ma fide ac veritate confe cti, ad nostra scrinia dirigantur, secundum quos a susceptoribus erogatio celebretur.

Post calendas Nouembris militibus vinum nouum, non vetus tribuitur. Bartol.

X. Iidẽ AA. Eutychia. P.P.

IVbemus per oẽs prouincias cunctis numeris ac militibus à Nouem bri mense de nouello vino [d] annonã dari: quoniam veteris dispendiosa videtur erogatio.

Exactor militaris annonæ cũ prouincialibus nullum debet habere commercium ad hoc, vt cum muneẽ summam intra annum possit conferre. Bartolus.

XI. Iidem AA. prouincialibus [e] proconsularis.

OPinatoribus, idest exactoribus militaris annonæ, nullum sit cũ pũcialib' cõmerciũ: [a] ita vt à ducibus vel officio pũnciali ois summa debiti postuletur, intra an ni spatium conferenda.

Septem diebus fori militibus non venduntur res precio viliori. Bartol.

XII. Iide AA. & Theo. A. Anthemio P.P.

SEptẽ dieb. [f] p quos tribuni pretoriani emolumẽti gr̃a solẽniter flelaturę [g] nõie species cõ sequuntur: species resistẽ tes non aliter adærentur, [h] nisi vt in foro rerum uenaliũ distrahunt.

Miles impediens exactionem annonæ, vel consuetam erogationem, pœna hic inserta punitur. Bartol.

XIII. Impp. Ho & The. AA. Anthemio P P.

LEge repetita censemus, vt si quis militum intercluſam specierum exactionem refricare tentauerit, [i] vel adærationes statutas ausus fuerit immutare: tã vir spectabilis dux [k] centum librarum auri, quam eius etiam officium pari condemnationis summa quatiatur, adiecta sacrilegij pœna, quæ diualium scitorum violatores palam insequitur.

Exactor militaris annonæ scholari ad numerum cogendum deputato vnum solidum præstabit: deputato verò ad onus præstandi equis annonam, salarium debitum dabitur vnà cum annona etiam suis hæredibus ipso defuncto. Bartol.

XIIII. Iidem AA. Constãtio mag. militum.

HIs scholaribus, quibus laborum intuitu regendos numeros dedimus, de ærarijs annonis singulos solidos p opinatores, [l] caballationis quoq; rõne pro administrato tẽ pore debitã qñ militibus erogaſ, sine mora p beri oportet: vel si qs eorũ antequã acciperet, in fata concesserit, quod ex vtraque causa ei debebatur hæredibus [m] eius restitui.

Annonæ debitæ in publico vniuersis officijs et sacri palatij ministerijs, sacrisque scrinijs & cæteris adminiculis dignitatum, præberi eis debent in precio taxato. Barto.

XV. Iidem AA. Asclepidoto P.P.

ANnonas omnes quæ vniuersis officijs atque sacri palatij ministerijs, & sacris scrinijsque cæterisque cunctarũ adminiculis dignitatũ adsolent delegari, quasque hi qui ad earũ exactionẽ mittunẽ, pro cupiditate & libidine sua grauiter ex prouincialium visceribus eruebant: ad similitudinem militum qui bus ærariæ [n] præbentur annonæ, adærari præcipimus, vt oibus supra designatis emolumẽta debita in pcijs dispositio tui [o] culminis pro publica vtilitate taxatis pcipiat erogari.

plebant à prouincialibus & dabant militibus.
[a] Optiones. l. exactores: vt ĩ. eo. l. opinatoribus.
[b] Datorum. sunt. n. dando nobis: vt ĩ. eo. l. vlti.
[c] Indictionis principium. vt in aothẽ. de colla. in princip. colla. ix. & ĩ eo. l. opi natoribus. & sup. de apo. l. 1.
[d] IVbemus: vino. nota vinum an nouam dici. Ac.
[e] OPinatoribus. Commercium. vt ĩ. de suscep. l. 1. & ĩ. de offi. rect. p uin. l. nullum. Item facit ĩ. de exacto. tri. l. missi. & ĩ. de exec. & exac. l. fiue. Ac.
[f] SEptem diebus. habeat fortao tes, quod est ĩ. alias dierum. & dic species septem dierum &c. sed superfluit rehiste tes. & dicas quod pro minori precio qualis dabatur his: vt puta plaustrum lignorum nomine. Ac.
[g] Stellaturæ q. re mouet. Et not. toto venalid. sic ĩ. de cohor. l. species. & ad L. Aquilia. l. si fecud.
[h] Adærentur. ia ræra t em deferantur pet hoc quod daĩ prædi ctũ. aliãt adhibeotur aliis adueheotur.
[i] LEge Tentauerit. impedieo do exactores exigere quod debet solui.
[k] Dux. si ipse hoc fecerit, vel eius officiales. Vel dic nisi puniet faciẽt & ẽm hoc facit in auth. de depo. & denun. §. 1.
[l] HIs scholaribus. Per opinatores. & expone vt supra.
[m] Hæredibus. facit. ĩ. a. l. p hanc. in fi. & ĩ. de aduoca. diuet io. di. l. post duos. §. 1. & de proxi fac. scri. l. 6. q. 1. & de domestl. l. 6. & ĩ. de an. ciui. l. 1. & ĩ. de primipilo. l. 1.
[n] ANnonas. Aerariæ. 1. ad ærarium pertinere. & de ęratio solui. vide-

tur ergo contrarium ĩ. eod. l. nulli. dic vt ibi. Vel hic non prohibet accipi species, sed debet accipere à fisco taxato precio, quod ibi non olebant facere milites. sed tantum precium. Ac.
[o] Tui culminis. p. fecto prætorio loqui tur. Ac.
Iubemus
[g] Stellaturã intercipiat, hic & in l. pter. i. Aleia. est se priuile giũ quod dã militi, quo vi liori pcio emeoos cõsequuntur, quale quid est aliis teste ra fromẽtaria.
[a] Erogationes.

Erogator iurare debet se officium legaliter et secundum iustitiam peracturum, et sua manu numerare debet militibus annonam eis debitã. B.

XVI. Imp. Anasta. A. Longino magistro equitũ ac peditum.

IVbemus per hãc diuinam dispositionẽ, eos quibus ex officio tuæ sublimitatis [a] militariũ meritorũ seu cuiuslibet pstationis cõmittit erogatio, in primis iurate pro iustitiæ [b] rõne iniũctã sibi sollicitudinẽ peracturos: & ẽm pñtem saluberrimæ nostræ dispositiõis obseruationẽ solatiũ (sicut dictũ est) publicũ erogator manu sua sine vllo dolo & fraude singulis militibus enumeret: quatenus vnusqsq; miles accepto p suã manũ solatio ipse cũ actuario de negotiatione [c] actuariis pmissa ẽm rationẽ agat iustitiæ: hoc videlicet obseruãdo, vt pro singulis solidis actuario, siue statim, siue post vnũ duosve, seu amplius annos restitutũ fuerit debitũ, [d] minus quidẽ vno tremisse, ꝑ ptpis, i. breuitate pacisci liceat: amplius autẽ q̃ vnũ tremissem nullus actuarius pro quoquo tempore seu annorum spatio pacisci penitus permittatur: nec vlla possit actuarius machinatione pro temporis ꝓlixitate vnius quantitatem tremissis excedere.

Si tempore erogationis stipendiorũ oriatur quæstio inter militẽ præsentem, et actuarium de lucro ex pactione actuarij debito: pecunia deponitur apud principes militũ, donec per eos principes propositis ei sacrosanctis Euangelijs causa interim fuerit terminata. Si verò erogationis tẽpore miles fuerit absens ex legitimo commeatu intra taxatum numerũ: sequestratur pecunia in instrumẽto contenta apud dictos principes donec post reuersionẽ militis fuerit causa determinata inter militem et actuariũ per ipsos principes. Bar.

Si qua tamen inter actuarium & militem super pactione, vel negotiatione tempore erogationis emerserit dubitatio: iubemus eidem militi dandas pecunias, ab erogatione principis dari, & secundum hactenus obseruatam consuetudinem [e] easdem pecunias vel ab erogatore principis, vel ab actuario retineri: [f] quatenus causa apud deuotissima principia, propositis [g] sacrosanctis scripturis inter actuarium & militẽ tractetur: vt ex omni parte miles nullum damnum sub quacunque occasione (præterquã id quod eum ex iusta & permissa actuariis negotiatione [h] debere constiterit) patiatur. Super his verò quos datis fortè commeatibus abesse contigerit, hoc volumus obseruari, vt pecuniæ quæ erogandæ sunt, vsque ad triginta milites, quos tantummodo datis commeatibus dimitti sacra constitutio [i] cõtinet, apud deuotissima principia sequestrentur: [k] illorum scilicet tantummodo militum, quorum intra triginta commeatales viros constitutorum actuarius tempore erogationis pyctacia, [l] vtpote habita super pactione, protulerit, quatenus cum iidem redierint milites, causa apud deuotissima principia secundum præfatum modum tractata, vtriusque partis indemnitati similiter consulatur.

Tribunus triginta militibus tantũm potest dare licentiam commeandi: & si pluribus dederit, illi plures non habebunt stipendiũ, sed erogator rationi publicæ reportabit: ipse tamen tribunus eis de suo proprio satisfaciet. Bartolus.

Non danda pro tempore tribuno licentia triginta viris amplius sub commeatus occasione dimittere. Sin vero saluberrimam constitutionem offendendo, amplius, quàm triginta viros datis cõmeatibus tribunus dimittere ausus fuerit: pecunias quidem quæ post præfatorum triginta virorũ numerum per commeatus dimissis militibus erogandæ fuerant, publicæ rationi erogator non dubitet reportandas. Sciat verò tribunus præter iam constitutas super huiusmodi facinore interminationes, sese de proprijs facultatibus singulis militibus quibus vltra numerum triginta virorum sub nomine commeatum eos dimittendo causa non consequendi publica solatia dederit: quicquid ob iniquam dimissionem amiserint, soluturum. Nec prius idem tribunus ab eodem decedat numero, nisi omnes huiusmodi milites, idest quos

[a] IVbemus ꝑ hanc. Sublimitatis. loquit magistro equitũ.
[b] Pro iustitiæ. sic s. de iudi. l. rẽ non nouam in prin. & §. patroni, & l auth. vt hi q obli. §. 2. col. 6.
[c] De negotiatione, nam aliquid paciscebat, sibi restitui actuarius, vt subijcit.
[d] Debitum. videl q mutuabat militibus: & dicit tremis ẽm H. i. tertiam fortè solidi ad plus, sed plerunq; minus. vel à triente. sic j. de mili. veste. l. 3. Accur.
[e] Consuetudinẽ. sic s. de diuer. off.
[f] Retineri. videntr ex eo retineri, q nõ dantur militi, sicut mulier videtur stare in primo matrimonio, eo q non nubit secũdo. vt in auth. de nupt. §. soluto coll 4. nã stat apud superiorẽ in sequestro, vt dicit.
[g] Propositis non tactis. sic s. de episc. & cle. authen. sed & iudex. & de iudi. l. rem non nouam.
[h] Negotiatione. s. decreuisse.
[i] Constitutio. s. ista, vt j. §. proxi.
[k] Sequestrentr. sic s. de prohi. sequest. pe. l. & j. Sol hic specialer vt & s de agri. & cẽs. l. litibus.
[l] Pyctacia. i. scripturã breuẽ, ẽm Hug.
Decem

a Decem ex deuotissimis. Not. decem testes necessarios sicut & aliàs quindecim, vt I. da proxi. sacro. scri. l. vnicuique. regulariter contra. ff. de testi. l. vbi. Itē no. sub præsentia. sic ff. de testi. l. testium & in authen. de hęre. & fal. §. hinc.

b Negotiatione. qa forte in ea est erogator.

c Simul, atque. i. postquam.

d Ministrandas. facit supra eod. leg. his scholaribus.

e Cum sæpe. Rationes ꝓpter timorem fortè galdanæ.

f Causam. s. fortè propter ductum personarum vel rerum.

g Ingeratur pro stipendio puta talium militum.

h Agnoscere. videt ꝙ custoditus à nuncio cōis debeat soluere nūcio non cōi, per l. istam. sed certè imò ille qui facit custodiri: vt patet ī. ibi, vel si antelatam &c.

i Imputando. i. ꝙ soliti erant antea de publico habere pro salario, hoc habeant, non autem plus à publico, sed ab eo cuius stant seruitio.

quos post permissam triginta virorum quantitatem, commeatus nomine dimiserit, indemnes in hac parte atque illęsos reddiderit. Hoc etiam adijciendo, vt sub gestorū testificatione tam decem ex deuotissimis a principijs primates eorū videlicet, quàm vnusquisque caput scholæ iuratus deponat sub p̄sentia sua rem, sicut superius dispositum est, fuisse subsecutam, & sub obtutibus suis vnumquemque militem solatium suum manu sua ab erogatoris dextera suscepisse: & huiusmodi gesta, relatione à viro clarissimo tribuno, vel deuotissimis principijs intra tres menses mittenda, ex quo profectus fuerit numerandos, ad nostram referat pietatem. Hoc videlicet ante omnia curando, vt pro tempore erogator, postquam datæ fuerint ex publico pecuniæ, intra duos vel tres menses seu quatuor, pro qualitate scilicet spaciorum, commissam sibi sollicitudinem erogationis non dubitet faciendam: Iussio vel si vlterius apud se pecunias publicas, differendo erogationem, ausus fuerit retinere, sciat se modis omnibus damnum, quod ex negotiatione b miles sustinuerit, ex proprijs facultatibus militibus soluturum. Scientibus his qui præfatæ dispositionis obseruantiam siue in differenda vltra singillatim definitum temporis spacium erogatione, siue in qualibet alia parte fuerint egressi, non solum sese militiæ cinguli amissionem, verum etiam facultatum quoque suarum publicationem pro tanto subituros flagitio: & insuper erogationum quoque sollicitudinem ab officio tuæ celsitudinis si imperatoria fuerit violata dispositio ad alios transferendam. Si verò idem officium simul atque c huiusmodi fuerit à quolibet facinus perpetratum, ad notitiam nostræ mansuetudinis, vel certe ad scientiam illustrissimæ magisteriæ referre curauerit potestatis, vt eiusdem apparitionis † periculo tale flagitium principales minimè possit aures latere: quatenus ex omni parte eodem delicto reuelato, quicunque saluberrimas nostræ constitutionis vel pietatis ordinationes ausus fuerit violare, interminatas minimè possit pœnas euadere: ita vt singulis militibus, qui non obseruato in eorum persona tenore dictæ dispositionis læsi fuerint, liceat sacratissimum nostrum per vnum fortè, vel etiam binos milites pro omnibus verba facturos petere commeatum: & porrectis precibus, quod contra nostram dispositionem passi sunt, approbare: eoque facto, statutis violator imperatoriæ dispositionis supplicijs percellatur. Illud præterea omnibus modis obseruari decernimus, vt erogator omnes pecunias quæ mortuis militibus vsque ad diem mortis eorum debitæ fuerant secundum iam datam diualem dispositionem vxoribus vel liberis eorum non dubitet administrandas. d

† Apparitoris.

Milites deputati ad custodiam alicuius personæ, vel loci, annonam de publico non percipiunt: sed à constituta persona salarium habebunt de publico. Item milites non debent ad custodiam alicuius deputari sine principis licentia obtenta in scriptis. Bartol.

XVII. Imp. Iustinianus A. * PP.

Cum sæpe contingat propter quasdam maximas & inexcusabiles rationes, e quibusdam ad custodiam vel ob aliam huiusmodi causam f milites deputari, vel etiā iam deputatos esse, & non conueniat hoc modo publicum aliquod damnum seu dispendium sustinere: iubemus, si qui fortissimi milites ex quocunque numero, curijs, vel quibusdam corporibus, vel sacrosanctis ecclesijs, vel alijs personis pro custodia (vt dictum est) vel tali alia causa à nostro nomine deputati sunt, vel fuerint, ne per eorum translationes, circa annonarum vel capitum † eis præbendorum erogationem publicis rationibus quædam læsio ingeratur, g eandem rem de proprio personam seu etiam personas, cui vel quibus deputati sunt, vel fuerint, hæc modis omnibus agnoscere, h hoc tantummodo de publico pro ijsdem annonis & capite præbendo & imputando, i quod in locis ex quibus præfati milites perueniunt, seu peruenerint, imputabatur: vel si antelatam præstationem supradictæ p̄sonæ recusauerint, eosdē milites non recedere de

† Capitud. & † capitu p̄bendo.

a Iussione. sic ī. de manda.prin.l.1.
b Tuæ celsitudinis loquitur præfecto.

c DE EXCO ctione &c.

Expone vt patebit ī.eod.

d O P.natores idest exactores militaris annonę.vt ī.eo.1. opinatores. aliàs optiones.

e Delegatus. vt ibi exigant.& militibus dent.qui ibi sunt p republica.

Consuetudo regionum attenditur.

f A nullis.i. non petant ab illis familijs excoctionem panis, quas consuetudo excusat. & sic not. pro cōsuetudine prouincialium. sic ff. de of. procon. l. obseruare. § obseruare &.l.si in aliquam §.& ferias. & ī. de testa.l. testamenta & ff.de aqua plu. ar. l. si prius. & de dec. l. non enim. §.vlti & ī. de expen. ludo.l. 1. & ī. de diuer. offi. l. vitris. sed ab alijs omnib⁹ quos consuetudo non excusat, efflagitent, vt ī. l.proxi.

g Tuu magistro militum loquitur. Ac.

h IN excoctione buccellati.i. panis azymi: qui ideo buccellatus dicitur, quia facile per buccellas.i. per parua & minima frusta diuiditur. P.

i In translatione.i. in deferendo ad milites qui ibi prope in limitibus sunt.

k Nullius.nisi consuetudo excuset. vt ī.l.proxi.& ad idem. ff de mune. & hono. l.3.§.eod.

l Domus. si quam in ea prouincia habemus: ad quod ī.vi in emptione specierum l.1.& ī de cur.pub.l. nullus.& ī.de priui. do.Aug.l 4.

m In procuratore. cum dominus abest. ad quod ī. vnde vi l.meminerint. & de fal. mo. l.1.§.actore.

n Postbubita. idest sine dilatione.

o DE MILITARI veste.

O Mnem. Vestiū militū. vt ex rubrica patet.

p Aprilis. Not. in Calendis Aprilis vestiendum pro ęstate: sed & tunc nauigiū incipit, vt ī. de naufrag.l.quoties.in fin.

q Tuæ. loquitur p̄fecto prætor. Ac.

r PRouinciæ. In tricenis. forte pro singulis tricenis iugis vnum aureum dabit aliquis. item pro tot. capitibus alium aureum ad vestes militum.

t Ternis. idest triginta quatuor, secundum Hug.

suis locis, vel eos qui recesserint, sine quadā mora ad ea redire hoc omni fariam custodiēdo, vt ne mo deuotissimorum mi litum cuicūque personæ seu corpori sine speciali nr̄ę serenitatis iussione a scriptis deferenda deputet: officio tuæ celsitudinis, b si hanc nr̄æ māsuetudinis formam, quoties super m litibus quibuidā deputandis aliquid statutum fuerit, gestis insinuare, & quid eos qbus dati sunt, ꝑut nobis placuit, agnoscere oportet, itidē publicare minimè curauerit, tā dispēdiū quodcunq; publicum hac ex cā sustinuerit, ei de proprio resarcire, quàm triginta librarum auri mulctā propter desidiam suā, immo magis coniuētiā, dependere cogendo: rectoribus nihilominus ꝑuinciarum, & apparitoribus eorum, si statuta nr̄a violauerint, seu violari concesserint, eiusdem cō demnationis solutione percellendis.

a Desiderantur hic duæ Cōstitutiones Grecæ, ꝑ ermissis repetendę. c

TITVLVS XXXIX.

DE EXCOCTIONE & translatione militarium annon.m.c

Opinatores delegati, vt militibus annonam exigant & eis soluant, a pro uincialibus non petant panis excoctionē, nisi sit inter eos consuetudo contraria. Bart.

III. Imp. Arca.& Hono. AA. Simeoni Com.& magi.vtriusque mili.iæ.

O d Pinatores q bus species i di uersis ꝑuincijs delegant, e cō tra oēm consuetudinē à nullis f consistentibus familijs excoctionē panis efflagitēt. Illustris igitur auctoritas tua g nouā vsurpationem congrua au ctoritate repellat: vt cum opinatores in prouincias delegantur, vetus consue tudo seruetur.

Ab excoctione panis nulla domus etiam principis excusatur: & si procurator domini cui panis coquendus mandatur, contumaciter facere neglexerit, punitur ipse & dominus, si fuerit cōscius. B.

II. Iide AA. Adriano PP.

IN excoctione buccellati h quod deuotissimis militibus conuenit p̄ parari, in translatione i etiam annonæ, nullius k excipiatur persona: videlicet vt nec nostra quidē domus l ab his habeat immunis. Et si quisquā (quod non opinamur) implere quæ sunt præcepta neglexerit: in procuratorē m eius seuerissimè vindicetur: ita vt si huiusmodi cōtumaciæ dominum † conscium esse constiterit quadruplum id quod pro eis capitatione poscitur, posthabita n † dilatione soluatur.

TITVLVS XL.

DE MILITARI VESTE.

Canonem vestium à calendis Septembris vsque ad calendas Aprilis respublica soluet. Bartolus.

I. Impp. Valēt.& Valens AA. Auxonio PP.

OMnem canonem vestium o ex Calendis Septembris ad Calendas Aprilis p nostris largitioni bus tradi pręcipimus: proposita pœna rectori prouinciæ, vel eius officio condemnationis, quæ tuæ q iustitiæ videbitur.

II. Imppp. Valēs, Gratia. & Valentinianus AAA. Modesto P P.

PRouinciæ Thraciarū per xx. s iuga seu capita conferāt vestem. Scythia & Mysia. in xx. t iugis seu capitibus interim annua solutione dependant. p Aegyptū & Orientis partes in u trecenis ternis x iugis: p Asianā verò & Ponticam diœcesim ad eundē numerū in capitibus seu iugis annuę vestis collatio

Compa-

† Conco. cum hac l. c. s.l gl. super ver. curatoris. extra. vt li. nō con test. circa med. glo. ibi. & dolus procuratoris.

† De hoc verbo qd significet & qualiter exponatur. vide gl. sup ver. habita. in/ca. inter monasteriū. extra de rescrip.

s Al. tricena.ul. quinquagenas vt notat Azo hic. Contius.

u In xxx. terrenis iugis.

depēdatur: ita vt p Orientem prouinciæ in titulo auri comparatitij quod p iugationē redditur, cōpēlationis gratia perfruātur: exceptis Osroena, & Isauria. nam eas demum constat aurū cōparatiuū [a] minimè debere. [b] †

Ad vestem militis nō præstabūtur bini tremisses, sed vnus solidus. Bar.

III. Imp. Arc. & Hono. AA. Marciano Com. S. L.

Fortissimis militib⁹ nostris per Illyricū non binos tremisses [c] pro singulis chlamydib. [d] sed singulos solidos dari præcipimus.

Quinque partes precij vestis militaris in pecunia debent dari fortissimis militibus: debilibus vero sexta pars in panno. Bartol.

IIII. Impp. Hon. & Th. AA. Ascepiodoro P.P.

Militaris adæratio [e] vestis à collatoribus exigatur, sacratissimis videlicet largitionib. inferenda: ita vt quinq; eius partes fortissimis militibus erogentur in precio: sexta verò portio à gynæciarijs [f] clementiæ nostræ absq; vlla vel ipsorū vel publica incommoditate, pro eadē contextiōe suscepta, minorib. † gregariisq; [g] militibus in ipsa quam maximè eos desiderare cōstiterit, specie præbeatur.

TITVLVS XLI. DE METATIS ET epidemeticis. [h]

Mensor deputatus ad hospitia mensuranda per epidemeticos, & militibus danda, seu assignanda, si in hospitiis domoscripserit nomen militis, cui sit hospitium assignatū, & postea deleuerit, punitur pœna falsi. Bar.

I. Imppp. Val. Th. & Ar. AAA. Theod. mag. offic.

Si quis [i] metatorum [k] nostrorum manum qua deputatas singulis quibusque domus denotant, & postibus [l] hospitaturi [m] nomen adscribunt, delere non dubitauerit, ad instar falsi [n] reus, constituti huius auctoritate teneatur.

II. Impp. Arc. & Hon. AA. Osio magist. officio.

In qualibet vel nos ipsi vrbe fuerimus, vel in qua hi qui nobis militāt, commorentur, omnium tam metatorum, [o] quā etiam hospitium iniquitate summota, duas dominus propriæ domus, tertia hospiti deputata, eatenus intrepidus ac securus possideat portiones, vt i tres domo diuisa partes, primam eligendi dominus habeat facultatē: secundam hospes quam voluerit exequatur: tertia domino relinquenda. Plenum enim æquitate atque iustitia est, vt qui aut successione fruitur, aut emptione vel extructione gaudet, electam præcipuè iudicio suam partem teneat & relictam. [p] Ergasteria [q] verò quæ mercimonijs deputantur, ad prædictam diuisionis iniuriam non vocentur, sed quieta sint & libera: & ab omni hospitum iniuria defensata, solis dominis conductoribusque deseruiant. Sanè si stabulum (vt adsolet) militari viro in tertia domus parte defuerit: ex ergasterijs (nisi id dominus qualibet occasione prouiderit) pro animalium numero, vel domus qualitate deputabitur. Illustribus sanè viris non tertiam partem domus, sed dimidiam hospitalitatis gratia deputari decernimus: ea dumtaxat conditione obseruata, vt alter ex his (si libet, [r] atque maluerit) diuisionem arbitraria æquitate faciat, & alter [s] eligendi habeat optionem, & firmissimum perpetuò, quod iussimus, perseueret: ita vt triginta librarum auri,

---

[a] Comparatitium. i. qui comparabunt, si non habent.

[b] Debet re. sed si met te forte dabunt æquiualens.

[c] Fortissimis militibus. Tremisses. s. quia in trientes remittuntur. P. & de his mentio i. de eroga. milit. anno. l. per hanc §. hoc videlicet.

[d] Chlamydibus. forte p furrura, vel fibulis. nam pro toto pa rum esset.

[e] Militaris adæratio. i. ęris cōgregatio certo tempore, vt i. eo. l. i.

[f] Agynæciarijs. hoc expone: vt i. de murileg in rub.

[g] Gregarijs. i. vilib⁹ puta de plebeiis natis: sicut grex est inferiorum pecorum. s. ouium. maiorum aūt dī armentū, s. m. Hug. Nos ergo, q fortissimis quinq. dant partes in pecunia: inferioribus daī sexta in pannoi quod volunt eligere.

[h] DE METATIS, & epidemeticis. Metati dicunt milites i termini castrorum qui castra vallo vndiq; circūdabant. vnde in Exo. Castra metati sūt filij Israel. sic ponitur i. de epi. & cler. l. omnia. Sed epidemetici dicūtur qui i. milites sunt cōstituti, metiētes siue demetientes militib. hospitia [i] ab epi. quod est i. & metus, i. metatis. i. de his q i. milites demetiantur, i. diuersis diuersa assignāt hospitia.

[i] Si quis. Videtur dicere, q epidemetici habebant sub se mēsores, qui quidē mēsurabāt hospitia, accipientes tertiam, vt j. l. prox. & in eminenti loco scribebant nomē ei⁹ qui ibi debebat hospitari: quod nō licet delere, nec variare postquā fecerint, quasi suo officio functi: vt ff. de re iudi. l. iudex. & i. de of. procu. Cæs. l. fi.

[k] Metatorum. dicti mensores: de quibus habes i. de mēsorib⁹.

[l] Postib⁹. i. ostijs. sic ff. de instito. l. sed & si pupillus. § de quo.

[m] Hospitaturi. s. militis. Acc.

[n] Falsi quia delet verū: vt ff de fal. l. i. §. qui in rationibus.

[o] In qualibet. Metatorum. expone. i. l. prox.

[p] Et relictam. præfecit q maiorē habet partem de re: vt i de do. l. sancimus. § i & facit i. de his qui se defe. l. i. circa princi. Arg. j i. quan. & qui. quar. pars debe l. i. circa princ. Sed quis diuidet i Rn mēsor i vt i. hac leg. tunuit: & i. l. prox.

[q] Ergasteria. q sunt in plateis, vel angiportis: vt j. l. vlti.

[r] Si libet. si habes q-libet. vr̄ abundare ppter verbum. alter. si habes quibuslibet. s. de prædictis illustribus.

[s] Et alter. puta hospes. nam & i. prius eligit hospes. Accur.

† Redhibere. Epidemetici q dicantur.

Metati q dicantur. Exo. 13. d

† al. inferioribus.

† Gallice appellant fourriers.

Cun-

ri, qui illustrissimâ sunt prędicti dignitate, fisco nostro se pœnam illaturos esse cognoscant: cęteri verò militia sciât se esse priuandos, si generale præceptû amplius vsurpando quàm iussimus, reprehensibili temeritate violauerint.

Præsentibus iudicibus qui de causa cognoscendi potestatem habent, nô debent eorum prætores adiri. Bart.

III. Idê AA. Vincê. P. P.

Cunctos iudices scire volumus, à prætorijs ordinariorû iudicû his a pñtibus abstinêdû.

Domus fabricensium ad hospites recipiendos non grauantur. Bart.

IIII. Idem AA. Aemiliano magist. offic.

Fabricêsium b domibus vbicunq; constitutis omnem molestiam hospitum præcipimus amoueri: q & Antiochensibus & cęterarum ciuitatum fabricis similis donorû excusatio præbeatur, absente scilicet sacro comitatu. c

V. Impp. Hon & Theo. AA. Ioanni P. P.

Deuotû d possessorem ab omni inquietudine liberamus. Primo igitur omnium ad nullû prędium e publicum vel priuatû domus nr̃æ, vel cuiuscûq; iuris vllus metator f accedat, si à quoquâ fuerit destinatus. Licentiam n. dño, actori, g ipsiq; plebi serenitas nr̃a cômisit, vt cû qui pparandi gr̃a ad possessionê venerit, expellendi habeat facultatê, nec crimê aliquod pertimescat: cû sibi arbitriû vltionis sue sciat esse côcessum: h rectęq; sacrilegû prior arceat, q primus inuenit. Administrante verò, eiusq; officij proceres, quorû pceptio inhibitâ personâ ad agrû aliquê destinauerit, in têpus proscribi debere censuimus. Solâ sanè hospitalitatem i sub hac obseruatione côcedim', vt nihil ab hospite quod vel hominum vel aialiû pascuis necessariû creditur, postuletur: oîumque sit acceleratû iter atq; côtinuû, nec vlli liceat residere: ne diuturnitas commanentium vlla ex parte prędium vexet. Decem et librarum auri mulcta feriatur quisquis administrator, rogator, apparitorve vllus, militans, vel iter agens, vllo in loco aliquid ab hospite postulauerit. k Intantum n. inhiberi sceleratum morê iubemus, vt ipsis quoq; præbentibus impunitum esse non patiamur, si quid sponte l contra præceptum nostrû probati fuerint obtulisse.

VI. Iidem AA. Adriano procur. Africæ.

Hoc prospectum est, vt infausta m hospitalitatis præbitio tolleretur, nec balneum n quisquam à domino ædium postulet.

VII. Iidem AA. Eustathio P. P.

Deuotissimos milites ex procinctu redeuntes, vel proficiscentes ad bella, muri o sacratissimæ vrbis singulæ turres in pedeplanis p suis suscipiant.

Medici sacri palatij, & vrbis Romæ magistri liberalium artium, & pictores ingenui, quoad viuunt, sunt immunes ab onere hospitandi. Bart.

VIII. Impp. Theodo. & Valent. AA. Helioni magist. offic.

Archiatros q nostri palatij, necnon vrbis Romæ, & magistros literarum, r pro necessarijs artibus, uel liberalibus disciplinis, necnon picturæ professores (si modo ingenui sunt) hospitali molestia quo ad viuent liberari præcipimus.

Hospitantes milites in domibus habitationum ipsorum, nullam aliam discussionê, vel pœnam debent subire. Item nullus debet impetrare vt à munere hospitandi milites

---

Legati Apostolici nô debêt in episcoporû domibus hospitari.

a Cunctos. Illis ordinatijs iudicibus. Et not. legatos curiæ Romanæ, qui hospitantur in domibus plurium episcopatû, & facit in authen. de defen. ciui. §. nulla. vbi defensor nô perdit iurisdictionem pp præsentiam præsidis.

b Fabricensium. hi sunt qui faciût publica arma: vt no. ȷ̃. de fabr. in rub.

c Comitatu. aliàs comitatu: aliàs comeatu.

d Deuotû. quales debêt esse omnes prouinciales.

e Prædiû. quia secus in domo: vt ȷ̃. ea. l. §. solam.

f Metator. i. miles: vt ȷ̃. in rub. no.

g Actori. i. castaldioni dñi eo absente.

h Concessum. No. hic & ȷ̃. de iu. fi. l. prohibitum. & est argu. ad id qđ no. ff. de iusti. & iu. l. vt vim. Item facit ȷ̃. qñ lic. vnicui. sine iu. se vin. l. 1. & 2. & de iu. emphyt. l. 2. & de adulte. l. Gracchus & ff. de adult. l. mariti & ad l. Aqui. l. sed & quicunq. & l. quêadmodû. § 1. & in auth. vt lice. mat. & auiæ. §. his. & ȷ̃. de decu. l. eos. & l. ghalitei. Item no. q hic permittit vltionê. nô solû defensionem. sic ff. de bo. lib. l. qui cû maior. §. si libertus. in fi. sed hic p defensione ponit. & d. l. q cû maior. per iudiciû vindicat: vt no. ff. ad leg. Aquil. l. scientiam. §. qui cum aliter. in fi.

i Hospitalitatem. i. recipiendo hospitê: tertia, dimidia parte domus: vt ȷ̃. l. 2. Ac.

k Postulauerit. sic ȷ̃. ne rusti. ad vllû. l. 2. & de ero. mil. an. l. 3.

l Sponte. sic & ȷ̃. ne rusticani ad vllû. l. 2. in fi & ȷ̃. ti. 2 l. 2. Ac.

† Hęc verba recitâtur in gl. sup verbo expelli. i proin. c. vlti. ex.

m Hoc infaustu. i. horrenda secundum Hug. aliàs pro malo homines: vt ȷ̃. de repu. l. cêsensu. circa prin. Acc.

n Nec balneû. s. nec comitibus lauacra.

o Deuotissimos. Muri. genitiui casus est. Acc.

p Pedeplanis. i. in pedib. turriû & murorû vrbis. q ipsiæ iût, poterunt milites descendere. vt se ibi. p. patent alijs vestibus ad eundû & redeundû. & vt vna dictio in pedeplanis.

q Archiatros. i. principes medicorû. seu maiores medicos. & facit. ȷ̃. de inoff. testa. l. fi. & de pfes. & med. l. medico. & l. fi. Acc.

r Literarû nô prima rû: vt ff. de mu. & ho. l. vt gradatum. §. fi.

Omnes.

† contra d. loc. & adu. & per hunc text. vnde tbtd glo. dicere. q dñs pôt p pria auctoritate expellere emphyteutam si nô soluat et cano. nû. Consulit ... gl. q dñs expellat emphyteutâ iudicis auctoritate. p l. 3. C. de pignoribus.

fit immunis, & vicini domus grauetur. Bart.

IX. Iidem AA. Nomo magist. offic.

OMnes qui metata [a] in suis domibus præstant, siue hospitia præbuerint metatoribus, [b] siue quolibet pacto satis eis fecerint, nullam vel pēsionis, vel discussionis domus gratia molestiam sustinere cogantur. Dein de neminē volumus cuiuslibet loci vel ordinis i hac florētissima vrbe domum propriam excusantem, metatum sibi in alienis ædibus priuilegio mi litiæ vindicare. [c] quod & in prouinciis obseruari oportet, cęteris verò quibus illustris dignitas sub cingulo vel citra cingulum [d] pro suo solo honore delata est, excusandarum ædium licentiam penitus denegamus. Hoc iuris etiam in his præcipimus obseruari, quos ipsa quidem administrationis conditio spectabiles nouit: honor tñ additus à nr̄a liberalitate reddit illustres. Sciturus omnib. q̄ si quis cum cingulo perfruatur, & excusationem ita propriæ domus impetrauerit, vt à pensione ẽt portionis tertiæ [e] fit immunis, & militiæ cā metatū in alienis domibus sibi crediderit vindicandum: si quidem honore præditus excusationis ius habeat, carebit legum priuilegiis, [f] quas fraudare conatus est. Si vero inter eos, quib. nulla suffragatur dignitas, numeretur, centum libr. auri sacratissimis largitionibus pendendarum illatione multabitur.

Quidam in hac lege nominati dum viuunt, & post mortem eorum hæredes filij, parentes, nepotes, frater, soror, vxor, & eorum tres domus à molestia recipiendi milites habent immunitatem: quidam duas: quidam vnam tantum, quidam dimidiam tantum. Bartolus.

X. Impp. Valent. & Martian. AA. [a]

HAc lege sancimus, vt si quis consularē ac patriciam meruerit dignitatem, [g] tres domos proprias dum superest, habeat hospitum immunitate securas: hæredes verò eius filij, aut pater, aut mater, nepotes, aut frater, aut soror, aut vxor duarum [h] domorum suarum excusatione potiantur. Si quis verò cōsulatu tantummodo gloriatur, duas semis [i] domos suas immunes habeat: post fata verò eius memorati hæredes vnam semis domum suam habeant nullis hospitiis prægrauatam. Pari priuilegio perfruatur cū memoratis hęredibus, qui solius patriciæ dignitatis sine consulatu decoratur insignibus. Præfectorii vero, necnon & magistri militū duas domos suas habeat, quoad vixerint, hospitibus liberatas. Hæredes vero eorū memorati vnā defendant domū suā simili excusatione munitam. Magistri verò officiorū, vel quæstores vnam semis domum suā, quoad vixerint, habeant hospitum onere liberatā. Hęredes verò eorum prædicti vnam ab hospitibus iure defendant. Comites autem domesticorum, & protectorum, & sacrarū largitionum, & rerū priuatarum, & vir spectabilis primicerius notariorū, singulas domos suas ab hospitum grauamine, dum viuunt, gaudeant esse securas. Memorati verò hæredes eorum mediam partem vnius domus suæ sciant excusatione muniri: residuæ verò partis dimidiæ tertiam portionē hospitibus deputandam esse cognoscant. Si qui illustres honorarias dignitates quascunque sine actu cælitus [k] impetrauerunt, æquo animo suas domos hospitibus post hāc legem pandant pro tertia quæ legibus præfinita est portione: exceptis videlicet ergasteriis [l] quę in plateis, [m] vel angiportis esse noscūtur: quod in omnibus domibus quæ hospitales sunt obseruari iubemus: ita vt nemo vel ex sacro rescripto vel ex diuina annotatione, seu pragmatica sanctione cōtra hanc legem vti possit excusationis auxilio: [n] his omnibus quæ per hanc legem constituimus, in hac æterna vrbe obseruandis.

Tribuni ex primicerio immunitatem habent ab hospite recipiendo in domibus, quas tenent in vrbe Constantinopolitana. Barto.

---

[a] OMnes. Metata. i. castra vel hospitia, vt postea exponit.
[b] Metatoribus. id est militibus.
[c] Vindicare. sic ff. qd quisque iu. l. 1.
[d] Cingulum. ad qd' ℥. vt dig. ordo se. l. 2. & i auth. vt ord. p̄d. col. 5. Item & facit ℥. l. proxi. §. si qui.
[e] Tertiæ ℥. eod. l. 2.
[f] Priuilegiis. Not. eū carere priuilegijs legum, qui eas fraudare conatur. sic ℥. de Iudæ. l. Iudæos. & ff. de mino. l. auxilium. in fi. & facit. ff. de pœnis. l. quædam. & supra de epis. & cler. l. presbyteros. Sed arg. contra ff. de iud. l. properandum. vbi etiam contumaci seruatur ius.
[g] HAc lege. Dignitatem & sic habet duas. Acc.
[h] Duarum. minus habet hæres q̄ defunctus. & sic est argu. contra. ff. de reg. iur. l. hæredem. Item uo. priuilegium transit ad superiores. quod dic, vt ℥. de præ. sac. scri. l. 1 sacris. vel nō sunt superiores. cum defuncti non sint.
[i] Semis. i. medietas, vt insti. de hære. in stit. § hæreditas. Alij ergo semisses pro tertia præstabant hospitium: vt ℥. eo. §. comites.
[k] Cælitus. i. à principe: ad qd ℥. l. præ.
[l] Ergasteriis. i. stationibus: vt sup. eo. l. 2. §. ergasteria.
[m] Plateis. nam quasi omnia sunt in plateis, vel angiportu: quod expone, vt ff. de ver. sign. l. portus. in fi.
[n] Auxilio. sic sup. de pet. bon. sub. l. 1. & 2. aliud ũ per leg. scriptam in corpore iuris: vt sup. hac l. proxi.

Decem.

a Decem. supra l. prox.
b DE SALGA mo &c.
Hoc expone, vt ſ. l. e. 1. sed P. dixit, nomine salgami & oleum intelligas. gamos, i. mulier. sed secundum Hug. salgamū, i. culcitra: compositū à gamos & salica, vel saluo & gamos nuptiæ, vel mulier: quia maxime pp talia fiunt culcitræ. & est neutri generis.
c Ne quis. Auferat, i. accipiat: & hoc ad officium præsidis pertinet: vt ff. de offi præsi. l. illicitas. Et no. et à vo'ëte: quia semper præsumitur coactio sic ſ. tit. 1. l. devotum in fi. & ſ. de re milit. l. fi. §. vt autē. & de offi. procon. l. obseruare & ſ. ne rusti. ad vlium. l. 2. & ne quid à col. ex. l. 3. & de rap. vir. l. 1. & ſ. de eto. mili. an. l. 1 & 3. Item sicuti salgamum hoc comprehēdit: sic penas omne id quod esui & potui est destinatum: vt ff. de penu leg. l. 3. in princip.
DE COMMEATU.
d Ne cui. Tribunorū nisi vsque ad sing. ua milites. vt sup. de erog. milit an. l. per hanc. §. vt autem. Vel hic barbari etiā propriè, vt subijcit: ibi non.
e D. re. facit. ſ. de te sta. mili. l. tribuni. & l. milites & l. fina. in prin.
f Capite. sed qui in pace deserit militiā. perdit eam: vt ff. de re milit. l. non omnes §. 1. Et oo. puniri licentiantem & licētiarum.
g Quicunq;. Sacratum. si scalium.
Licētiam & licētiatus æqua puniunt.
i Priuatarum. principis.
t Tempus. subaudi exstauer t ad suum officium redire. & habeas, militandi non

IX. Imp. Zeno A

Decem a post primiceriū tribunos in domibus quas in hac regia vrbe possident, metatorum iussimus vacationem mereri.

Deest constitutio Græca, ex prætermissis repetenda.

TITVLVS XLII.

DE SALGAMO b hospitibus nō præstando. †

† pbēdo.

I. Imp. Constantinus A.

Ne quis comitum, vel tribunorū aut ppositorū, aut militum nomine, salgami gratia culcitras, lignum, oleum a suis extorqueat hospitibus, sed nec volētibus hospitibus in prædictis speciebus aliquid auferat: c sed sint prouinciales nostri ab hac præbitione securi: comitibus, tribunis, vel certè præpositis, militibusque graui vexationi subiacentibus.

TITVLVS XLIII.

DE COMMEATV.

Tempore expeditionis nullus militibus commeatum dare potest: contra faciens capite punitur. Bart.

I. Imp. Constan. & Constans AA. Leontio PP.

Ne cui liceat præpositorū vel tribunorum d cohortum vicariorum & familiarium eorum tempore expeditionis quocunque genere cuiquam de militibus à castris atque signis, vel his etiā locis in quibus perendant, discedendi commeatum dare. e Si quis vero cōtra hanc legem facere ausus fuerit, & militem contra interdictum commeatum dimiserit eo tempore in quo Barbarorum incursio extiterit, & nunc cum præsentes in castris atq; apud signa milites esse debeant, quisquam abfuerit: capite f vindicetur.

II. Impp. Gra. & Valen & Theod. AAA. Syagrio mag. offic.

Quicunque de scriniis, aut agentibus in rebus, vel etiam ex officiis palatinis, his videlicet qui sacrarum g & priuatarum h remunerationum comitibus obsecundant, sex mensium spacium supra diem cōmeatus, aut iussionē euectionis abfuerit: is in inferiorem locum, quinq; antelatis posterioribus, deuoluatur. Is verò qui anni vacationem arbitratu proprio, iudiciarij præcepti obligatus assumpserit, à decem post se militantibus transferatur: ac deinde cum iam aliquibus desidia quadriennio officium proprium adire neglexerit, quadraginta de sequentibus postferatur. Qui vero nec post quadriennij quidem tempus, i † militantium non immerito matriculis auferatur.

† Aliàs nec post quadri. q. de sēpus militauerit, & &c.

Qui sine commeatu biennio, aut triennio, vel quadriennio vacauerit, modo hic inscripto punitur. Bart.

III. Impp. Hono. & Theod. AA. Haisoni comiti & magistro militum.

Si quis k sine commeatu aliquo annū penatibus l proprijs, vel in quibuslibet locis desidiosa quiete transegerit, decem sequentibus postponatur. in quo vero biennalis culpa deprehenditur, viginti sibi antepositos congemiscat: tertius autem annus triginta prælatos iure deflebit ita, vt quartus exemplo m matriculæ nullam veniam derelinquat.

TITVLVS XLIIII.

DE TYRONIBVS. a

I. Impp. Valentinian. & Theod. AA. Modesto P.P.

immerito &c. habet tamen ratio tempor. & valetudinis: vt ff. de re mili. l. qui eo meatus. & facit ſ. le. prox. l. cum fuit cōco.
k Si quis, differt à præcedenti: quia hic sine commeatu. ibi sic.
l In penatibus. i. domibus proprijs: vt ſ. de exhib. l. 2. Acc.
m exemplo. aliàs examplo, & augetur pœna. quia assuefcit delictum. sic ſ. de dome sti l. 3. li. 11 & de primicerio. l. fi & de adno diuer. in. l fina. & de superexa. eti. l. 1. & ſ. l. prox. Sed arg. contra. ff de pœ. l. si diutiou & ff. de ritu nu. l. qui in prouin. eta §. fi. sed vtrobiq; patet ratio.
Consuetudo in dalinquēdo aggrauat pœnam.
a DE TYRONIBUS
Idest nouis militibus. quia adhuc non sunt scripti inter milites fortissimos: vt ff. de milit. testam. l. ex eo.
Nullos

NVllus tyro vagus,[a] aut veteranus, [b] aut censibus [c] obnoxius, ad militiā accedat.

II. Impp. Grat. Valentin. & Teodosius AAA.

QVisquis [*] alieni iuris mancipium in tyrocinio militiæ scribi curauerit conuictus ac proditus auri libram ærario nostro cogatur inferre, mancipio scilicet domino (si factum ignoraue rit [d]) reddendo.

III. Imp. Honorius A.

TYrones in scholis [e] loco semper posteriore ponantur, nec enim patimur quenquam celsiore gradum obtinere, nisi cui & laborum adsiduitas, & stipendiorum prolixitas suffragantur.

TITVLVS XLV.

DE LITTORVM & itinerum custodia.

I. Imp. Hono. & Theod. AA. Eustathio P.P.

SAluberrima sanctione cēsemus, ne merces illicitæ [f] ad nationes Barbaras deferantur: & quęcunque naues ex quo libet portu seu littore dimittuntur, nullam cōcussionem vel damna sustineant: [g] ita tamen vt earum naucleri deponāt in quā prouinciā ituri sunt: vt hoc manifestato, nulla cōtra eos postea indigna tio seu cōcussio quoquo modo procedat.

TITVLVS XLVI.

DE DESERTORIbus & occultatoribus [h] eorum.

Recipiens scienter desertorem in agro, vel in domo, si est actor vel procurator, capite punitur: sed domus vel prædium confiscatur: si ipsius est domini. Item manifestans desertorem præmiatur. Item desertor est, qui tempore belli se absentauit à signis. Item si seipsum prodiderit veniam meretur. Punitur verò desertor à pœna legibus statuta: quam si iudex dissimulauerit, vel gratia distulerit ipse punitur. Bartol.

I. Imp. Gratia. Valentin. & Theodosius AAA. Syagrio P.P.

SI quis fortè desertorem agro tectoue susceperit, atque apud se diu passus fuerit delitescere: actor quidem vel procurator loci qui hoc sciens prudensque commiserit, capitali supplicio subiugetur: dominus verò, si huius rei conscius fuerit: prędij, in quo latuerit desertor, amissio [i] ne puniatur. Si quis autem desertorem prodiderit, [k] mediocri [l] loci ingenu[a] imunitate [m] potiat. Neq; solū de his loquimur qui proxime signis felicibus applicati, militiæ rudimenta timuerunt: verumetiam qui stipendijs militantibus [n] degenerem latebram præbuisse monstrantur. Desertor autem habebitur, quisquis belli tempore aberit à signis. [o] Horum sponte processerit: [p] peccati anterioris supplicium non timebit. Sin verò flagitiosa ignauia delitescat per eum in cuius domo fuerit, inuigilantibus extrinsecus quoque officijs publicis, vbicunque correptus, seueritati iudicis offeratur degeneris mortis gladium subiturus. Sinautē rector prouinciæ propositam seueritatem vel gratia vel dissimulatione distulerit, patrimonij atque existimationis damno subijciatur: & in officij primores [q] capitaliter vindicetur.

Scholaris vagus nō debet magister fieri.

[a] NVllus. Vagus. quia firmiter debent stare in militia: vt supra de re milit. l. milites. Et sic est argumen. q̄ vagus scholaris non fiat magister.

[*] Similis est cōstitu tio li. 5. C. The. titu. 9. l. 2.

[b] Veteranus. vel propter debilitatem: vel quia diu laborauit. vt s. de his qui non imple. sti. le. 1. & 2. Acc.

[c] Aut censibus. s. qui mili. non pos. l. j. & ij.

[d] QVisquis. Ignorauerit. facit s. q. mili. non poss l. pe. & fi. & s. de cab. l. generali. & ff. de pub. l. cotē §. dominus. & s. l. proxi. in fin. Acc.

[e] TYrones. in scholis & nō dicas vbi addiscunt: quia ibi omnes sunt tyrones: vnde non esset post quos poneren tur. Sed dic q̄ tyro electus inter milites stet loco posteriori in scholis, idest in societatibus militū, seu in matricula: vt ff. de testa. mili. l. ex eo. & s. tit. 1 l. pe. & l. vlt. & sic bene sequitur, nec enim &c. & s. de offic. ma. offi. le. 1. & 2. & de proxi. sac. scri. l. vnicuique. & de agen. in re. l. vnicuiq. & fa. j. de di. off. & ap. l. 2. & s. de of. co. rei mi. l. 1. & de professi. l. magistros. & ff. de al. seri. l. fina. Sed ar. contra. s. de offi. rect. prouinci. leg. potioris.

DE LITTOrum &c.

[f] SAluberrima. Illicitæ. vt victualia & arma. aliās pœna capitis cum amissione bonorū imponitur: vt s. q̄ res expor. non de le. 1. & 2. & ff. de pub. l. cotem. in princip.

[g] Sustineant. sic s. de naui. le. l. 1.

[h] DE DESERtoribus &c.

Desertores militem, occultatores priuatos vocat.

[i] SI quis. Amissione. sic s. ad fa. mo. l. j & de his qui latro. vel ali. l. 2. & de ca. & postli. re. l. fin. & de incest. nupt. l. 3.

[k] Prodiderit. idest manifestauerit. Acc.

[l] Mediocris. idest homo pauper. sic etō statio honesti loci diues: vt ff. de transact. leg. cum hi. §. si in annos.

[m] Immunitate. munerum forte. seruus vero fit liber: vt s. p. qui. cau. ser. pro præ. ac. lib. l. fi. & facit in authen. de non alie. §. fi. & j. de episco. & cler. l. nulli. in fi. & j. loc. & condu l. fi.

[n] Militantibus. licet non sint proxime applicati.

[o] A signis. alibi largius vt ff. de re milita. l. 3. §. emansor.

[p] Processerit. idest qui se prodiderit, antequam ab alio manifestetur. sic sup. de pœ. iu. qui ma. iud. in auth. nouo iure.

[q] In officij primores. idest in officiales præsidis. Et no. contra præsidem, & officiales, qui pœnas legibus impositas, vel gratia vel dissimula-

Pœnæ legū differri nō debet.

Desertor inuentus resistens, vt rebellis opprimitur. Item diligens debet esse iudex, ne sub praetextu alicuius licentiae desertor possit euadere, hoc dicit. Bartol.

II. Imppp. Arc. Theo. & Hon. AAA. Adriano PP.

SI desertores inuenti, resistendum, atque armis oppugnandum putauerint: tanquam rebelles ipsis temeritatis suae conatibus opprimantur.[a] ita tamen vt prouinciarum iudices sollicita cautione disquirant, ne sub falsarum tractoriarum[b] nomine desertionis suae crimen defendere moliantur: ne suppositis & commentitijs epistolis euadendi habeat facultatem.

III. Iidem AA. Longino PP.

QVi relictis militaribus castris, se ad depraedationem vel latrocinium contulerit, seueritatem iudicis non euadant.

TITVLVS XLVII. DE VETERANIS.

Veteranis gaudent priuilegijs hic insertis. Bar.

I. Imp. Constantinus A.

CVm [†] introissent [c] principia, & salutatus esset à praefectis & tribunis, & viris eminentissimis, acclamatum est: Auguste Constantine, Deus te nobis seruet, vra salus, nra salus. vere dicim[d], iurati dicim[e]. Adunati veterani exclamauerunt: Constantine Auguste, quo nos veteranos factos, si nullam indulgentiam habemus? Constantinus Augustus dixit: Magis magisque conueteranis meis beatitudinem augere debeo quàm minuere. Victorinus veteranus dixit: Muneribus & oneribus vniuersis locis conueniri non sinamur. Constantinus Augustus dixit: Apertius indica quae sunt [e] maxima munera quae vos contumaciter grauant. Vniuersi veterani dixerunt: Ipse perspicis: Constantinus Augustus dixit: Iam nunc magnificentia [f] mea omnibus veteranis id esse concessum perspicuum sit, ne quis eorum in vllo munere ciuili, [g] nec in operibus publicis conueniatur, nec vlla collatione. [h] nec à magistratibus, nec vectigalibus, in quibuscunque nundinis interfuerint, vllam ob venditionem [i] proponendâ dare debebunt. Publicani quoque (vt adsolent agentibus supplere) ab eisdem veteranis amoueantur: quiete post labores suos perenniter perfruantur. Fisco quoque nostro eadē epistola interdicimus, vt nullum omnino ex his inquietet: sed liceat eis emere & vendere, optimis negotijs pecuniam tractare, & mercimonia agitare: nec solum integra beneficia eorum sub saeculi nostri otio, & pace perfruantur, sed etiam nullo munere ciuili, corporali seu personali vel deportatorio [k] onere eos affici concedimus. Dat. Calend. Mart. ciuitate Belouocorum. Constantino A. vi. & Constantio Caes. Coss.

Veteranus falsus protector nullis iniurijs est pulsandus: contrafaciens est secundum qualitatem facti puniendus per rectorem prouinciae. Bartol.

II. Idem A. Maximo.

PRouidendum est, ne veterani qui protectoria dignitate cumulari, [l] aut honores varios pro meritis suis consecuti sunt, incongruis pulsentur iniurijs. quòd si quis in hoc crimine fuerit deprehensus: rectores prouinciarum pro iurisdictione sua examinantes factum, pro sui qualitate eos coerceant.

Veteranus, qui se latrocinio dedit, priuilegijs nudatus, competentibus poenis à rectore prouinciae punitur. Bart.

III. Idem A. Euagrio P. V.

VEterani: qui ex negligentia vitae nec rus colunt, [m] nec aliquid honestum peragunt, sed latrocinijs sese dederunt: omnibus veteranorum priuilegijs exuti, [n] poenis competentibus à prouinciarum rectoribus subijciantur.

Veteranus effectus, inuitus vel nolens non militat: & sententia contra eum lata tali ordine non seruato non valet: nisi dum ipse militabas, quaestio in cognitione esset deducta: quia tunc ibi finitur licet ve-

---

simulatione differunt, secundum Al.

[a] SI desertores. Opprimantur. vt ff. quando li. vocetur. l. in. se vin. l. i. §. i.

[b] Tractoriarum. i. absentiarum, vel liceontiationum. ad quod ff. de tract. l. i.

DE VETERANIS.

[c] CVm introissent principia. scilicet numerorum.

[d] Salutatus. Nota quod non licet cuilibet salutare principem, vt ff. de bien. l. i. & facit supra de senten. pas. l. i. (margin: Salutare principē cuiq. non licet.)

[e] Indita quae sunt. Not. benignam responsionem. sic ff. de transac. l. vt responsum.

[f] Magnificentia ab latiui casus.

[g] Ciuili. s. personali, vt ff. in fi. sed patrimoniale ordinationum subeunt. sic ff de priuil. vete. l. 3 & 4.

[h] Collatione extraordinaria. in ordinarijs n. secus, vt dixi.

[i] Ob venditionem. hoc est vt aliquid dentur pro loco, vbi tenent pergulā. ad quod est ff. de nundi. l. 1.

[k] Deportatorio. deportaturiom dr onus quod redēptor pontis à transeuntibus pro onere vehēdo exigebat vt innuit ff. loca. l. cū plures. §. vehiculum. & de ver. sig. l. in lege. Acc.

(margin: In nouellis codic. sic incipit haec l. Imper. Cōstantinus. cū introisset principia, & salutatus esset à praefectis & tribunis, & viris eminentissimis acclamatum esset Auguste &c. secta. Contius.)

[l] PRouidendum. Cumulati. qui facti sunt protectores. ad quod ff. de domest. & prote. l. i.

[m] VEterani. Nec rus colunt. Not. milites veteranos rus colere. Sed contra supra de man. & col. pa. l. fina. Sed ibi nō coluntur, vt sint adscriptitij.

[n] Exuti vt supra de dig. l. iudices. & facit ff. de circeo. l. 3. & de epis. & cle. l. generaliter magis. o. poena sunt digni. &c. vt supra de epis. & cler. l. presbyteri. Acc.

Nullus

teranensis sit effectus, nisi speciali priuilegio sit indultum sibi contrarium. Ba.

IIII. Impp. [illegible] & Theodosius AA.

NVllus eorum qui sacramentis inhęrere desierit, vel volens permittatur, vel inuitus militare cogatur, seu stare iudicũ sententijs: q̃ non his obseruatis latæ fuerint, nullã firmitatẽ habentib. nisi forte reperiatur ibi tẽpore militiæ coepta [a] cognitio. tunc. n. velut necdũ cingulo deposito, sub militari iudice rem tractari finirique præcipimus, nisi principali beneficio specialiter indulto qdã ex his sese defendãt.

TITVLVS XLVIII.

DE FILIIS OFFICIALIUM MILITARIUM QUI in bello moriuntur. [b]

I. Imp. Cõst. A. Euagrio.

SI qui ex officialibusquorumcunque officiorũ [c] genitii sunt, siue eorundem parentes adhuc sacramento tenentur, siue iam dimissi sunt, [d] in parentum militiam vocentur.

II. Impp. Grat. Valẽtin. & Theodosius AAA.

FIlios [e] primipilariorum paternam sequi conditionem oportet. Deest cõstitutio Græca, ex ptermissis inferẽda.

TITVLVS XLIX.

DE OBLATIONE votorum. †

I. Imp. [illegible] & Hono. A. [illegible] P.V.

QVando votis [f] cõmunibus felix annus aperitur, in vna libra auri, & solidis obrizatis principibus offerẽdi deuotionẽ animo libentiũ suscipiamus: statuentes, vt deinceps sequentibus annis vniuscuiusque sedulitas principib. suis talia iferat semp & deferat.

TITVLVS L.

DE NVMERARIIS, ACTVArijs, & chartularijs, & adiutoribus, scriniarijs & exceptoribus sedis excelsę, [†] cęterorumque iudicum tam militarium, quam ciuiliũ.

Numerarij seruientes rectoribus in diuersis obsequijs, tormentis & lacerationibus puniuntur.

I. Imp. Cõstã. A ad Veronicianũ Vic. Asiæ.

VOrax [h] & fraudulentum numerariorum propositum, qui diuersis obsequijs rectoribus obsequuntur, ita inhibẽdum est, vt antea sanciuimus, & nunc itidem sancimus [i] conditioni eos subdi tormentorum, & eculeis atque lacerationibus subiacere.

Numerarij consularium, qui hodie tabularij appellantur, tormentis subijciuntur, nisi iudicibus, vel alijs ad prouinciam per principem destinatis nomen debitorum sub actorum testificatione monstrauerint, vt eis indicantibus omnes fisci debitores ad solutionem compellantur, tempusq; tabulariorum triennio concluditur.

II. Impp. Valent. & Valens AA. Clearcho.

QVi numerarij appellari consueuerant consularium atque p̃sidum, dumtaxat tabularij post hanc nr̃am sanctionem vocabuntur, [k] scientes se tormentis esse subiectos, nisi iudicibus, vel his qui prouecti nostro iudicio ad prouincias venerint, vel exactoribus debitorum aut reliquorum nomen & modum frequenter ingesserint sub actorum testificatione: [l] quos scire oportet, cũ his qui debitores sunt, sese ad solutionem esse retinendos, nisi omnia debita ipsis fuerint indicantibus persoluta. [m] trienij [n] tñ spacio tabulariorum decet tẽpus omne cõcludi.

Tabularius præfecti prætorio cingulum & ordinem militiæ retinet. Bartol.

III. Iidem AA. Rufino PP.

NVmerarius [o] amplissimæ tuæ sedis cingulum habere, & militiæ ordinem tenere iubemus.

In omni prouincia duo numerarij & tabularij collocantur, vnus ad ratiocinium arcæ fiscalis, alius super titulis largitionalibus, nullusque alterius officio se immisceat. Bartolus.

[a] NVllus. Coepta. vt ff. de iur. om. iudi. l. cũ qdã. & C. de iudi. l. si qs postea & l. vbi. & ff. vbi dam. con. l. si.

[b] DE FILIIS offi. [illegible] &c.

Quæ officia multa sunt: vt ex superioribus ti. patet.

[c] SI q. officiorũ militarũ, vt ex rub. patet.

[d] Sic oẽ filij vocent. q. d. nõ in aliã militiã ad quod concor. ff. de tab. l. si & ff. l. pxi. nõ. n. debẽt diuidi familiæ. vt ff. com. vtri. iudi. l. possessionũ. sed vbi est emolumẽtũ, p̃fertilius oibus alijs vt ff. de proxi. sacro. scri. l. vnicuique. §. tu

[e] FIlios. ff. l. proxi. cum suis concordan.

DE OBLATIONE votorum.

[f] QVando. votis. i. voluntati donãdi princi pib. ann. aperit. Ac.

[g] In vna libra auri. donũ erat in libra auri p obolos puri auri qd vocat obryzatũ, vt ff. de vet. nu. po. l. 1. & fin. Et not. q. qui donat, de melioribus rebus debet dare.

DE NVMERA. ris, act. &c.

[h] VOrax sic ff. ne li. ce. po. l. 2. Sancim in quadã. quam non habemus. & facit. ff. de decurio. le. quilibet.

[k] QVi numerarij. Vocabunt. No. mutari nomẽ. sic in auth. vt iudi. sine quoquo suf. §. illud.

[l] Testificatione. sic ff. de app. l. pcipimus. §. in his autẽ omnib.

[m] Persoluta prædictorum desidia. quasi litem suam quodammodo faciant vt iudex: vt Instit. de obli. quæ ex qua. de li. in prin.

[i] † Al. de obseruatiõe voto ni, aliás de obligatione. Mutatio non est p [illegible]

[n] Triennij. Not. officium tabularij triẽnio durare.

[o] NVmerarios amplissimę tuæ sedis. præfecto prætorio loquitur. In pro

[†] Excelsæ. i. prætorianæ.

IIII. Imppp. Grat. Valen. & Theo. AAA. omnibus rectoribus prouinciarũ.

IN prouincijs singulis duo numerarij, qui & tabularij,[a] collocenẽ,[b] quò ad[c] vnum fiscalis[d] arcæ rõciniũ, ad alterũ largitiõales[e] ptinere tituli iubeanẽ: hoc sciturí, q̃ si ex alteri[9] æquã actibus ad alteram partẽ illicita fuerit vsurpatione translatum:[f] is qui culpam iudicis dissimulatione texerit, grauissimo sit supplicio subiugandus.

Licet scriptor alicui iudici obsequens efficiatur decurio nõ desinit esse scriptor: & agnoscere debet munera ciuitatis, & peracto officio ad propriam curiam redit. Bartol.

V. Iidem AAA. Principio P.P.

EXceptores[g] omnes iudicibus prouincialibus obsequẽtes, qui nec cohortalẽ militiam sustinere videnẽ, neq; à fiscis vllas consequuntur annonas, absq; metu dare corpus operam, etiam si decuriones sint, minimè prohibemus:[h] dũmodo munera[i] propriæ ciuitatis agnoscant, & peracto secũdum morem exceptionis officio, ad propriam sibi curiam[k] redeundum esse non nesciant.

Numerarij à communione actuariorum abstinere debent. Bartol.

VI. Impp. Arcad. & Honorius AA. Seuero P. V.

NE diutius ad cunctorum perniciẽ actuarij[l] numerariorũ consortijs adiuuentur, illustris auctoritas tua[m] cunctos ex numerarijs actuariorũ societate præcipiat abstinere, atque ab eorum cõmunione discedere, q̃ si hoc moniti[n] custodire neglexerint, hisdem pœnis se quibus actuarios, nõ ambigãt subiacere.[o]

Actuarij secundum cõsuetudinem antiquam sunt ordinandi: & si aliter factum fuerit, factum ab eis non valet: & ipse faciens punitur.

VII. Impp. Theo. & Valentinia. AA. Hierio P. P.

ACtuarios[p] tã classium vrbis Constãtinopolitanę, quàm Thymelæ,[q] equorumq; curialium ciuitatum diuersarum,[r] non aliter nisi[s] (vt cõsueuerãt) manus sanxerit principalis, sublimitas tua[t] præcipiat ordinari. quod si quis talis sub tua fuerit indicatiõe conuictus: profecto irritis his quæ vetita contrectauerit,[u] etiã congruã indignationem incurrat.

Scriniarij vel numerarij non possunt à præfecto prætorio pecuniam sumere mutuò vel aliquid pro expensis publicis alicui promittere. Bartolus.

VIII. Iidem AA. Hermogeni P. P.

SCriniarios vel numerarios officij magnitudinis[x] tuæ iubemus nullatenus in posterum aut mutuam pecuniam sumere,[y] aut polliceri cuiquam pro publicis expensis cogi:[z] quos nullam post depositam militiam inquietudinem sustinere volumus.

Nullus in numero militum numeratus actuarius fieri potest, nec actuarius officio deposito ad aliquam militiam aspirare potest. Bartolus.

IX. Imp. Leo. Iun. & Zeno. AA.

NEmini[b] licere deinceps iubemus in quacũq; militia cõnumerato, solicitudinem actuarij subire: vel post depositã eandẽ curã ad militiã adspirare: quaten[9] inter priuatos agẽs omniq; militari priuilegio denudat[9].

a IN prouincijs. Tabularij. s. vocantur, vt j. eod. l. 2.
b Collocentur. vt j. de suscep. l. duos.
c Quo ad. alias quo pro vt. alias quò pro quia.
d Fiscalis. fiscalis autem arca dicitur, quia à principio consuetudo fuit populi Romani, vt pecuniã quam ex tributis percipiebant, in marsupium ab initio reponerent: sed si marsupium non sufficeret, ad fiscum, idest ad saccum deuenirent. Hoc idem in principe fuit, vt primo in bursa, deinde ad fiscum deuenirent, i. ad saccum, & sic quandoque ratio fiscalis dicitur ratio Imperatoris postea cũ nec fiscus sufficeret, ad domum deuentum est, quæ vocatur ærarium, eo quòd æs ibi reponebat. Aeris vero appellatiõe tota tũc temporis omnis pecunia continebatur: & sic populus Romanus auctus est.

Aeris appellatione omnis pecunia continet.

e Largitionales. i. qui ipsi principi largiuntur, seu dantur. vt j. de cano. lar. tit. l. 1 & l. 2.
f Translatum. sic j. de compen. l. & de exact. l. 1. & nota inferiorem debere accusare superiorem. Acc.

Superiorẽ debet accusare inferior.

g EXceptores. i. scriptores. H. vt ff. loc. l. sed addes. §. fin.
h Prohibemus. si quis ex scriptore fit decurio. remanet scriptor idem in notario, vt j. de fil. l. si quis decurio. sed non de nouo, vt j. de dec. l. vniuersos.
i Munera. quæ decurionibus imminent.
k Curiam. i. officij decurionum. & facit j. de adses. l. vlt. & C. de aduoc. diuer. iud. leg. 2.
l NE diuti[9]. Actuarij. qui recipiunt pecunias publicas: vt j. de er. mil. an. l. actuarij. numerarij. n. scientes de actu, docerent facere Trebellianum: vnde non debent eis sociari. vt j. eo. l. nulli. & j. de diuer. offi. l. j. in his. & facit supra de paganis. l. 1.
m Auctoritas tua. loquitur præfec. vrb. Accursius.
n Moniti. numerarij.
o Subiacere. forte extra ordinem: vt d. l. in his.
p ACtuarios. expone vt sup. leg. prox.
q Thymelæ. i. scenę vbi histriones ludũt.
r Diuersarum. s. actuarios.
s Nisi. accipe manus &c. Acc.
t Sublimitas. tua. loquitur præfecto prætorio.
u Cõtrectauerit. No. non valere quę fiunt à nõ iure electo, arg. contra ff. de offic. proco. leg. Barbarius.
x SCriniarios. Tuę magnitudinis. loquit̃ præfecto prætorio.
y Sumere. hic j. si certum pet. l. eos. & ff. si certum pet. leg. præsidis.
z Cogi. s. scriniarios. Accur.
a Volumus. sic. j. de admi. tut. l. cum quædam.
b NEmini sic supra de episc. & cler. l. officiales & arg. j. de agen. in reb. l. 3. §. defensores. Nulli.

nihil nundinationis vel fraudis circa commendanda ratiocinia, quibus obnoxius est, attentare valeat.

Scriniarij adiutores non debent sociari numerarijs & chartularijs nisi secundum modum hic declaratum. Item numerarijs in prouincijs hic descriptis adiunguntur scriniarij adiutores ordine hic declarato. Item adiutoribus & tractatoribus incumbit necessitas scribendi praecepta & commonitiones et euectiones, quae fiunt prouincialibus: & scripturae sine forma predicta facta praesumuntur falsae & contra facientes poenis hic declaratis puniuntur. Bar.

X. Imp. Zeno A. PP.

NVlli scriniario liceat pro tempore numerarios plus quàm quaternis vicibus, nec his tamen continuandis, adiuuare. [a] Idemque hoc super chartularijs [b] in praebenda pro tempore numerarijs opera obseruari decernimus, ita vt adiutorum [c] quidem biennij, chartulariorum verò vnius anni interuallo continuatio interrumpatur: nulla [d] adiutoribus ad chartulariorum solicitudinem quam semel dedignati sunt, descendendi danda licentia: ita vt Orientalis quidem tractus tempore numerarijs non nisi ab his scrinijs qui intra triginta viros a numerario retro numerandos, Asianae verò dioeceseos numerariis non nisi ab his qui intra quinquaginta à numerario similiter retro numerandos inueniuntur, Ponticae vero & Thraciae dioeceseos passim, & pro suo libito ex omni multitudine eligendorum adiutorum tribuatur facultas. Omnia sanè commonitoria, vel praeceptiones, aut euectiones, seu quaelibet publica instrumenta non solum adiutoribus, verumetiam prouinciae illius de qua disponitur tractatori inspiciendi, itidemque subscribendi, aliorum quoque qui vnà cum eo tractant, in eadem subscriptione mentione habenda, necessitatem incumbere. Si quid autem sine hac obseruatione ex Orientali, vel Asiano, vel Thraciano scrinio fuerit emissum, falsi suspicione non careat: exceptis publicis instrumentis, quae à scrinio Ponticae dioeceseos emittuntur, quòd in iisdem instrumentis solum numerariũ eiusdem dioeceseos eiusque adiutorem & chartularium subscribere magnitudo tua disposuit: ita vt si quid huius legis fuerit violatum, numerarij quidem tam gradus sui quàm solennitatum seu solatiorum vniuersi vnius anni iacturam: adiutores verò quinquaginta librarum auri, & chartularij quindecim itidem librarum auri poenam subeant.

Officium actuarij, quod olim durabat biennio, hodie concluditur anno. Bar.

XI. Iidem A. Cotoni magistro militum.

OFficio tuae magnitudinis [a] datis precibus, [f] postulante, vt numerariorũ actus non in biennium, sed in vnum annum statuatur: [g] nostra pietas huiusmodi petitionibus annuens, [h] dispositionem quae super biennio promulgata [i] fuerat, super vno tantummodo anno reuocauit. [k]

Officiales praefecti praetorio Illyricano, si dignitatem comitiuam adipiscuntur, profertur sententia interlocutoria seu decretum electionis. Et illud eis dari debet, quod ante hanc legem dabatur, cum officio praedicto deposito eligebantur praetoriani tribuni. Bartolus.

XII. Imp. Anastasius A. P.P. Illyrici.

PER hanc diuinam pragmaticam sanctionem decernimus, quod antea tribunis praetorianis, dum dignitas eis qui in scrinijs seu gradibus officij tuae celsitudinis [l] deponunt militiam, praebebatur, & custoditum fuisse dignoscitur, hoc super honore quoque comitiuae dignitatis

[a] NVlli. Adiuuare propter ti morem rationis cor rumpendae, & corruptibiliter notandae.
[b] Chartularijs. chartularij sunt scriptores qui nõ sunt scriniarij. Idest notarij, vel idest, qui non praesunt scrinijs.
[c] Adiutorum. idest scriniariorum.
[d] Nulla. No ascendendum ad dignitates per gradus, non descendendum, vt ff. quemadmo. ciui. mu. indi. le. maioribus. & ff. de mun. & hon. l. vt gradatim.
[e] OFficio tuae magnitudinis. loquitur magistro militum officiorum.
[f] Precib. scilicet porrectis.
[g] Statuatur. i. statueremus, quod & fecimus tunc.
[h] Annuens. s. tunc.
[i] Promulgata. ad postulationem tui officij.
[k] Reuocauit. s. tunc, vel postea. & sic nunc reuocamus quod tunc concessimus ad petitionem officij tui. sed quanto tempore durabunt? Resp. triennio forte, vt ff. eo. l. 2. § fi. Vel aliter expone legem: quia statuerat, vt per bienniũ duraret, nunc remouet quod est vltra annum ad petitionem tui officij. ad quod sup. de prosi. sacro. scri. leg. pro biennio.
[l] PEr hanc. Tuae celsitudinis. loquitur praefecto praetorio Illyrici. nã eius officiales deponebãt officium, & fiebant tribuni praetoriani ascendendo ad maiorem dignitatem, vt ff. l. nulli. & tunc proferebatur quaedã interlocutoria, seu decretum electionis, & aliquid ei dabatur. hic ergo statuit idẽ seruari in illis qui eliguntur ad comitiuam de dictis officialibus.

eis impertiri: vt sententia pro fine eorum militiæ proferenda, dignitatis ẽt mentionem contineat. Hoc quoq; tãtummodo, & sine speciali codicillorum vel diuinorum apicum sanctione ad eandẽ dignitatem adipiscendã, & priuilegia eam sequẽtia sufficiat: ita tamẽ vt primi ordinis comitiuam per interlocutionẽ eiusdem potestatis mereantur hi, idest cornicularius, & chartularius, & primiscrinii, & numerarius scrinij Macedoniæ, & scrinij Daciæ, & scrinij operum, & scrinij auri. Hoc eodem in his ẽt qui post nouellam dispositionem diuæ memoriæ Zenonis quæ de eisdem pœnis loquitur, & de eisdẽ psonis, q̃ deposuerunt militiam, obtinẽte.

TITVLVS LI.

DE CVRSV † PVblico, a & angariis, & parangariis.

I. Imp. Const. A. Titiano.

Quos qui publico cursui deputati sunt, non lignis vel fustibus, sed flagellis tantummodo agitari decernimus: b pœna nõ defutura contra eum qui aliter fecerit.

Præsides & rationales, quibus per rempublicã annona subministrantur pro pecoribus gubernandis, vsurpare non possunt bubulcos. Item nullus cum annona aliam viã debet tenere, nisi per cursum publicum. qua proficiscendi licentia est concessa. Bar.

II. Iidẽ A. Acyndino P. P.

Præsidibus, & rationalibus, cæterisq; quibus propterea respublica & annonas & alimenta pecoribus c subministrat. vsurpandi parauere di d licentia derogetur. e Sed nec per aliam viã eundi quisquam habeat facultatem, nisi per quam cursus publicus stare dignoscitur: f excepta videlicet tua g sublimissima sede, cui cursus publicus, & proficiscendi per eum licentia, & vbi ratio exegerit præest. h

Nullus iudex, vel custos publici cursus pati debet per publicum cursum aliquem ire: nisi vadens primò seriem suæ euectionis ostendat, et volens resistere, aut vltra tẽpus vehere si repertus fuerit, retinebitur. B.

III. Imp. Constantinus A. Tauro P. P.

Evectiones ab omnibus i postulentur, & tam iudices quàm custodes k publici cursus minimè transire patiãtur, anteq̃ seriem euectionis aspexerint. Quòd si quis putauerit resistendum, & sine euectione iter facere detegitur, vel vltra tempus quod euectioni insertum l est, publico cursu vti conatus sit: vbi repertus m fuerit, ibidem ittbemus retineri: & si quidem dignitate præditus sit, de eius nomine ad prouidentiam tuam, n & ad illustrem virum comitem, & magistrum officiorum referri: aduersus verò cæteros protinus o indignatio competens exercenda est, quos sinceritas tua pro loco gradúque militiæ p ibidem coerceri posse crediderit.

Parhippus appellatur: qui licentiam habens de duobus vehendis, tertium vehit, aut euectionem extra ordinem facit. Si autem secundum licentiam sibi datam quis vehit, non debet delictum reputari, sine euectionem faciat euectioni præpositus, siue mulio. Bart.

IIII. Imp. Iulianus A.

Parhippum q eum videri, & habendum esse, qui vsurpato vno vel duobus veredis, q quos solos euectio continebat, alterum tertiumve r extra ordinem commoueat. Nihil autem interesse debet, nec ad crimen vocari, vtrum agens in rebus suo itineri, an s mulionis subiugando modo euectionis datæ formæ licentiam non excedat.

a DE CVRSV publico &c. Quandoque ponitur cursus p officio currendi: quandoq; pro loco per quem curritur, s̃m H. vt j. l. 2. erant n. quidã officiales q̃ præerant officio, vt facerent cõduci militibus annonã & arma in plaustris quæ ducebant cũ equis, vel in ipsis equis j. eo l. cursum. & j. de fabri. l. fi. §. quoties.

b Quos. Decernimus. sic ff. ad Sil la. l. 1. §. impuberi.

c Præsidib. Pecoribus sub. pro.

Parauere-d° qd sit.

d Vsurpandi parauuredi, i. quadrigarij, & dicitur à para, quod est iuxta, veredo, i. equo ducẽte thedã. à veho & theda, s̃m A. & sic bubulci vel aurigæ dicuntur. Acc.

e Derogetur. i. denegetur.

f Dignoscitur: vt j. eo. l. si quis. & ff. de re. di. l. fi.

g Tua. loquitur præfecto prętorio.

h Præsto est i. cõcessa est, vel præstita: vt j. eo l. iudicibus. & loquitur præfecto prætorio. vel est aduerbiũ tẽporis: i. præsentaliter concessa.

† De cursu publico. multa Alcia. hic nõ aspernẽda. itidẽ & Budeus I an no. poste. ad Pandectas.

i Evectiões ab oĩbus. s. prouincialibus. vel speciali l. excusentur, vt j. e. l. cursum.

k Custodes. Vt sunt agentes in rebus, vt j. de decur. l. 2. & l. fi.

l Insertum. sic ff. ex qui. cau. mai. l. si cui. §. fin.

m Vbi repertus aliàs reperit. sic ff. de offi. præfi. l. 3.

n Prouidẽtiam tuã. loquitur præfe. prę.

o Protinus. facit j. de deserto. l. 2.

p Militiæ sic ff. de of fi. præfi. l. 3.

q Parhippum. Veredis expone, vt j. l. 2. vel s̃m P. veredus dicitur currus, à veho & rheda, inde dicitur veredus. i. vahens rhedam.

r Tertiumve. aliàs tertiumva: aliàs tertium vel &c. & dicas agẽs in rebus qui p̃est euectionibus, vt j. eo l. auectiones.

s An. aliàs necne, aliàs an ne.

† Vide Cassiodo. li. 4. & 5. Variar. epistol. 4.

a Si quis per publicum cursum. ex pone vt in rub. & fa cit. j. eo l. 2. & j. § 1. & est ratio vt tollatur copia se furandi.
b Competens. i. arbitratu. ff. de pœ. l. sanctio.
c Evectionum copiam senatui. quia parificatur principi.
d Discedit. sic j. de decu. l. si quis decurio.
e Vetitum. oibus est vetitum, nisi certis: vt j. eo. l. iudicibus.
f In oibus. Quarta pars. nõ non oës simul, sed separati.
k expone veredo - rũ: vt j. l. parhippũ.
g Publicis. sic j. de oper. pu. l. turres.
h Solatio. i. stallatio.
i Vagendi. Deni veredi. i. xx. vt de leg. i. l. si quis testamento.
k Per singulos dies. vt non sese inuicem impediant.
l Ex vtraque parte. scilicet mittentium, & remittentium. ed quod j. eo l fi.
m Dimittantur. i. mittantur & remittantur.
n Iudicibus. l. alij magistratus quã inferiores nõ debẽt de publico habere euectiones, sed accipiant ad vecturam.
o Reseruandum. & senatui: vt j. eod. l. euectionum.
p Iudices. qui præsunt mittendis, & agentes in rebus: vt j. eo. l. 1.
q Constitutos. i. deputatos I quarta veredorum: vt j. l. in omnibus. non autẽ alium pro alio: quia tunc esset parhippũ.
r Grauissimæ. Contractus. i. venditio quæ vehuntur, quia dic, vt j. de naulcu. l. pen. & quæ res vẽ. non pos. l. 1.
s Merces. quia locat alicui ad vecturã nul malia publico cursui deputata.
t Nullus. Priuatus. quinimo

V. Impp. Val. & Valẽs AA.

Si quis per publicum cursum [a] iter faciẽs, cuiuscũq; dignitatis, vel militiæ, ab itinere recto diuerterit, pœna in eũ cõpetens [b] proferatur.

Senatus habet potestatem euectionis, cum ad principem vadit: vehens verò contra publicũ cursum, pœna hic inserta punitur. Bart.

VI. Iidem AA. Grat. A.

Evectionum copiam [c] senatui [c] cum proficiscendi ad nos necessitas fuerit, serenitas nostra largita est: ita tñ, cũ aut à nobis euocatur, aut à clementiæ nostræ veneratiõe discedit. [d] Si quis ergo posthac ꝙ vetitum [e] sibi cursum publicũ illicita temeritate præsũpserit, motum in se nr̃æ mansuetudinis excitabit.

Stabula prouincialiũ non debent fieri sumptu publico: sed expensis prouincialium: pro quibus habebunt animaliũ stercus. Barto.

VII. Iidem AAA.

In oibus prouinciis veredorũ quarta pars [f] reparetur. stabula autẽ vt ẽpensis publicis [g] extruãtur, ꝙ ratione est: cũ prouincialiũ sumptu, in quo rũ locis stabula cõstituta sunt, citi⁹ arbitremur apparãda, & vtili⁹ sit tã publico, quã his, quos stercus animalium pro suo solatio [h] hẽre cõcedim⁹.

Viij. Imppp. Val. Gra. & valẽs AAA. Floro C. R. P.

Vagẽdi itineris pos [i] sit esse moderatio, deni veredi [i] per dies singulos [k] ex vtraq; parte [l] dimittañt: [m] pœna quin que librarum auri minimẽ defutura ꝙ eos, q statuta nostra neglexerint.

Faciendæ euectionis copia omnibus iudicibus denegetur, excepto præfecto prætorio, & officiorũ magistro, nisi ad trãsmittendas publicas functiones euectionem faciant. Bartolus.

IX. Imppp. Grat. Valen. & Theo AAA ʼPP.

Iudicibus [n] faciendæ euectionis copiã denegamus: cũ id tñ nostro numini, & tuæ sedi, necnon viro illustri magistro officiorum sit reseruandum: [o] cum neque præfecto vrbi, nec ducib. nec vicarijs, nec cuiquam alij præter memoratas duas potestatas à nobis hoc concessum sit. His enim tantum ambulandi facultatem iudices [p] ex suo arbitrio præbituri sunt quos in transmissionem publicarum functionum persecutores viderint constitutos: [q] scituri, si definitionem nostram excesserint, se quidem vigintiquinque auri libris, officia verò quinquaginta esse multandos.

Super animalibus publicis ad euectionem cursus publici deputatis, nullus contractus. locationis etiam ad vecturam emptionis tenet. Bartolus.

X. Iidem AAA. Philagio.

Grauissimæ pœnæ acerbitate proposita euectionem contractus, [r] animalium quoque publicorum merces, [s] & ementis & distrahentis coercitione prohibemus.

XI. Iidem AAA. Cynegio.

Nullus euectione vtatur priuatus, [t] tametsi valuerit impetrare.

XII. Imppp. Valentinian. Theodosius, & Arcadius AAA. Cynegio.

Quoniam veredorum [u] quoque cura pari ratione tractanda est: sexaginta libras auri sella cum frenis, sexaginta itidẽ auerta [x] non transeat: [y] ea conditione, vt si quis præscripta moderaminis imperatorij libramenta transcenderit, eius sella in frusta cædatur: auerta verò fisci iuribus deputetur, exceptis auri centenariis, [z] quæ necessarium est ab hippocomis in folliis saccculis [a] reportari.

nec magistrat⁹, nisi duorvt j. e. l. iudicib.
u Quoniã. Veredorũ expone, vt j. e. l. a.
x Auerta. i. pectorale equorum.
y Non transeat. f. sella & auerta.
z Auri centenarijs. aliàs auricenarije: aliàs auri cẽtenarijs.
a Sacculis. sine sella aliqua forte. & qd dicit hippocomos, expone, vt j. l. pxi. Non

† Ornamẽta erãt veredorũ euectis applicata.

Non debent rustici, qui hippocomi appellantur, perducendo equos per publicum cursum indigna spoliatione vexari. Bart.

XIII. Iidē AAA. Floro.

NOn patimur hippocomos a † p eos q veredis vtenť, īdigna spoliatione vexari. siquidem nonnulli veredarij b sagaeorum c dicuntur auferre, vel pręcidere. quocirca per omnes iudices & curiosos miserabilis remoueatur iniuria: sciētibus cunctis q si obseruata nō fuerit nostra sanctio, non solum damna resarcire, verum etiā notā, d & multam, qui neglexerit, subire cogetur.

Exhibitio cursus publici secundū consuetudinem locorum committitur, vt plaustra faciant onerari. Bart.

XIIII. Iidē AAA. Pota.

PVblici e cursus exhibitio scd'm locorum consuetudinē vel curialibus vel cohortalibus debet cōmitti, f vel his qui suo periculo ab eminētissima pfectura sub cōpetenti cautela excipiūt. g

Mittēs equū in cursum publicū nō mittēdū, quadruplū precij dicti equi fisco restituat. Bartol.

XV. Impp. Ar. & Ho. AA.

SI quis h vel pro vna mutatione i veredū superducendum esse crediderit, ī quadruplū sup ductorū animalium precium fisci iurib. inferat.

Legati gentium principi non subditarum cursu publico possunt vti. B.

XVI. Iidem AA. Remitheo duci.

HIs tantūmodo k vedi cursus publici facultas cōcessa est, q. legati de diuersis gentibus ad nostram clementiam properare festinant.

Subtrahens mulionem euectioni deputatū, decem libras argenti fisco persoluat. Bart.

XVII. Iidē AA. Lucētio.

NEmo mulionē mutationib. l deputatū, vel per sollicitudinē, vel p receptionē ſ subtrahere audeat, x. libr. argenti pœnæ nomine inferre reformidans.

Curari debet, ne equorum cursu publico deputatorum pabula, i. prebenda cariori precio vendantur, et etiā vt non teneantur prouinciales viliori precio vendere. Bartolus.

XVIII. Iidem AA. Messalæ P. P.

ANimalia m publica dum longe maiore ac periniquo precio pabula æstimanť, per mancipes n atque apparitores o aperte vexantur: ne id p contingat sublimitas tua q disponat, vt nec pabula mutationibus r desint, nec prouinciales vltra quàm iustitiæ finit ratio, prægrauentur. s

Prouinciales & curiales ad prestandum animalia indebita ad cursum publicum nō grauantur: quia satis est, si conferunt in pabulis et pecunijs equorum deputatorum cursui publico. Bart.

XIX. Iidē Aug. & The. A. Septimio Proc. Af.

COmperimus prouinciales & pabula & pecuniam pro cursu equorum cursualium solenni ratione conferre, & extrinsecus etiam parauerredorum t onere prægrauari. Prouinciarum igitur rectores procurent, ne vnquam cursus publicus veniat in querelā, & occasio deceptionis curiales vel prouinciales aīalia indebita pstare cōpellat.

Nullus dux postea quam ducatum suum intrauit, vti debet cursu publico, sed iumentis proprijs: quod etiam obseruatur in officialibus cohortalibus: pœna contrafacientibus imminente. Bar.

XX. Iidem AA. Anthemio.

NEMO ducum ingressus semel prouinciam u suam, postmodum in itineribus faciendis cursu atque angariis ipse sine suo vtatur officio, sed expeditionem militarem iumentis proprijs x exsequatur. De cohortalinis etiam officiis eadem lege sancimus, ne quis ex his per prouinciam suam discurrens, veredo, y vti conetur in-

a NOn patimur. hippocomos. hippocomus, equiso seu equorū curator: à græco verbo hippocomeo, i. equos curo.

Hippocomi dicunť stabulari, seu æquorū curatores.

b Veredarij. i. ducentes equos. alibi pro ipsis equis: vt not. I. eod. l. s.

c Saga eorū. hoc sagū sagi, vestis tenuis & abrasa scd'm Hug.

d Notam. i. infamiā, vt sup. de dig. l. 2. vel scd'm P. i. bullā singulis manib. eorū impressam. vt I. de aquæd. l. decernimus. & de fabric. l. stigmata.

e PVblici. No. consuetudinem ſ. eo. l. cursum. & ff. de vesti. l. ſ §. fi.

f Committi. vt facilis onerari plaostra.

g Excipiont. i. accipiunt.

h SI quis. f. officialis. Acc.

i Mutatione. Mittit equos nō mittēdos, & releuat mittēdos: ad qd I. e. l. parippū.

k HIs tñmō. f. legatis. q &c. & die getib. nō subditis sed de subditis sec⁹, vt ſ. e. l. cursum. ibi, qui & legatorū &c. & facit I. e. l. iudicib.

l NEmo. Mutationib⁹. i. euectionib⁹ q fiūt p mutationes psonarum & equorum, vt I. eo. l. in omnibus. Accus.

m ANimalia. idest equos ducentes veredos.

n Per mancipes. qui manu capiunt.

o Apparitores. i. publicanos, vt I. de vecti. l. si quis. P. nam eū mancipes ea vendūt, partē dāť eis, & sic laborē pferre nequeunt. & sic not. q equus male pabulatus, male vadit. Acc.

Equus male pabulatus male vadit.

p Ne id. sub. vnde hic &c. Acc.

q Sublimitas tua. loquitur præfe pto. Ac.

r Mutationibus i. equis q p mutationes vehunt, vt I. i. proxi.

s Pregrauentur. quia nō dñt minus vel vili precio vēdere. Ac.

t COmperimus. Parauerredorū. expone, vt I. eod. l. ... & facit ſ. de luc. aduo. l. 2. & I. de vecti. l. vsurpationē. & ff. de off. prę. l. illicitas.

u NEmo. Prouinciā. i. ducatum.

x Proprijs. facit sup. de statu. & imagi. l. & vistutom. & in authen. de man. prin. §. illud.

y Veredo. expone, vt I. eod. l. 2.

Nullus.

aliàs ob repuonē.

a Nullus habeat. fac. sup. de sac. san. eccl. l. neminem. & de execu. mu. l. maximarum. & i. de quibus. mu. vel præ. l. ij.

Prouincia p ducatu capiat.

b Cursum. Tui culminis. loquitur præfecto prætorio.

c Consuetudinem. i. eo. l. publici.

d Translatione. i. de fabri. leg. fina. §. quotiens.

e Legatorum. i. eo. l. his tantummodo. contra. solu. ibi.

f Tractorias. idest literas datæ licentiæ vehendi animalia. & adde vt supra tit. s. in rubr.

g Iubemus. Verendum, hoc expone, vt i. eo. l. 2. Accur.

h Iudiciali. præfecti, non alterius: vt l. proxima s.

i DE TRACTATORIJS & statiuis.

Forte declinatur hic & hæc tractatoria: & erant visi qui tractabant & contrectabant animalia publica, & equos sacro vsus deputatos. Vel forte tractoriæ dicuntur literæ datæ licentiæ vehendi animalia. vt i. titu. i. l. cursum. in fin. vel vt liceret ad tractandu, i. ad apprehendendum criminosos impetrare: vt i. de defer. leg. i. §. i. imò & eius erat licentia militi data forte falsa.

* Quidã legũt elabulare. & aut elabula vehicula genus. Vide Cuiaciũ hic.

k Tractoriæ. expone vt in rub.

l Accipiãt vt iter arripiant.

m Persequuntur. qui deputati sunt ad hoc, vt i. titu. s. l. iudicibus. §. his enim.

n Corpore. scribebatur dies datarum in quodam libro, vbi omnes scribebantur & biduũ ad inchoandum iter, & quinque dies alij quibus possit stare in itinere vbi velit, non plures alias capitur vbi inuenitur: vt i. titu. s. l. 3. Et not. quod sic biduum datur his qui accipiunt literas ad transeundum per districtum Francum.

posterum cum sacra prohibitum sanctione cognoscat. Quòd si quis ducum vel apparitorum, vel cohortalium officiorum temerario animo ea quæ decernimus, contemnenda putauerit, per singula animalia quibus vsus fuerit, singularum librarum auri illatione multabitur.

Etiam ecclesia tempore expeditionis non excusatur ab angarijs, vel parangarijs. Bartol.

XXI. Impp. Theod. & Valen. AA.

Nullus penitus cuiuslibet ordinis seu dignitatis, vel sacrosancta ecclesia, vel domus regia tempore expeditionis excusationẽ angariarũ seu parangariarũ habeat.

XXII. Imp. Leo. A. P. P.

Cursum ambulatẽ [a] ab omni Orientali tractu, necnon ab his ciuitatibus aliarum regionũ, quarum instructio tui culminis [b] meminit, tolli amputarique decernimus: ita tamen, vt in transitu fortissimorum militum quando nostra serenitas disposuerit ex alijs ad alia eos loca deduci, euectionesque animaliũ secundum consuetudinem [c] à nostra fuerint serenitate cõsecuti, & in armorũ tam confectione quàm translatione [d] seruata cõsuetudine, in profectione quinetiam legatorum, [e] animalium dominis, qui ea solẽt accepta mercede locare, prælbenda pensio, arcæ tui culminis impute tur. tractorias [f] videlicet animalium super memoratis causis nulli alij iudici, cuiuscunque sit dignitatis, nisi tuo tantũmo do culmini, faciendi licẽtiam patere decernimus.

XXIII. Imp. Anast. A.

Iubemus [g] neminem licere cuiuscunque scholæ, vel officij, vel militiæ seu conditionis per totius Orientalis tractus partes, ob quamcunque causam proficiscenti seu redeunti, supra vnum veredum vnumque parauere dum, cum euectione tamen iudiciali [h] mouere: nisi specialis eis præstita sit nostræ serenitatis quantitatem animalium continẽs euectio: exceptis proculdubio his qui pecunias publicas deuehunt: cum in hac parte sine nostra quoque speciali auctoritate tanta conueniat animalia moueri, quanta transuehendæ pecuniæ summa & eius tuitio deposcit: quinquaginta librarum auri his feriendis condemnatione, quicunque nostra quolibet modo seu tempore violauerint, seu violare conceslerint.

TITVLVS LII.

DE TRACTATORIIS, [*] & statiuis. [i]

Licentia data pro animalibus ad vehendum & arripiendum iter, debet biduum continere: ad moram verò trahendam quinque dies: & nulli debet dari pro se & necessarijs sibi personis, nisi illis tantum qui animalia vsui publico deputata prosequuntur. Bartol.

I. Imppp. Theodo. Arcad. & Hono. AAA.

Tractoriæ [k] cum statiuis solitis tantummodo biduum tempus accipiant: [l] nulli verò penitus cum necessarijs sibi personis præbeantur, nisi his tantummodo, qui animalia atque equos sacro vsui necessarios prosequuntur: [m] ita tamen, vt his dimissis in tractoriarum corpore, [n] quinque dierum numerus adscribatur: vt nullus vltra hoc temporis spacium ad residendum in quo libitum fuerit loco, copiam nanciscatur.

* Tractoriæ duplomata idest quæ dantur missis vel euocatis à principe cursu publico vtentib⁹. adscriptis & statiuis idest diuersorijs. & mãsionibus, quibus alant sumptu publico Cuiacius hic.

TITVLVS LIII.

DE APPARITORIBVS præfectorum prætorio, & priuilegijs eorum.

DE APPARItoribus præfectorum prætorio.

Præfectu-

Corniculario præfectorum completo munere principis purpuram adorent: & cum sint otio donati, ad aliud officium non deuocantur. Barto.

I. Impp. Valentinianus, & Valens AA. Mamertino PP.

PRæfecturæ [a] cornicularios, qui annis singulis exeunt, post transactos corniculos nostri adorare purpurã volum^9: quo honore pfunctis, cũ iã missioné tenuerint, liberũ otiũ dam^9, vt ad susceptionem [b] vel cuiuslibet necessitatis officiũ minimè deuocétur.

Præfectiarij exactiones prouincialium facere nõ debent, nec etiam habere custodiam horreorum. Bartol.

II. Iidem AA. Zosimo præsidi Epiri nouæ.

PRæfectianos [c] ad pnicẽ [d] puincialium exactionibus in puincijs vel potius lucris & quęstibus suis [e] sese immiscere veram^9: pterea vel horreorũ [f] gerere custodiã vel curiarũ [g] ius atq; arbitriũ sibi psumere his denegamus. Horum si quis pręsentis legis têmerator exstat, volumus eum cõpetenti motu & indignatione percelli. D. iiij. Ca. Decẽ. Mediola. Valẽtiniano & Valẽte. iiij. AA. Co.

Cornicularij primi scrinij, & numerarij præfecti prætorio sortita laborum requie priuilegijs hic insertis gaudent. Bartolus.

III. Imp. Theo. & Valent. AA. Zoilo PP.

COrnicularij [h] & primi scrinij, numerarij, insup q officio tuę sub limitatis per ordiné obsequijs militiæ terminatis, desideratam laborum requiem sortiunt: pro multis erga rẽpublicã sudoribus, ab oĩbus indictionibus tam militariũ quàm ciuiliũ [i] iudicum sẽp habeant immunes, [k] & ciuilium tantùm iudicũ, non etiã militarium iurisdictioni subiaceant. Huic sanctioni addendũ esse cẽsemus, vt si quis pfectianus dũ militat vel post depositũ cingulũ, sine testõ, qd legib. cõprobat, nullisq; ab itestato successorib. derelictis fati mun^9 ipleuerit: oẽs eius patrimonij facultates puisiõe magnificæ tuæ sedis nõ fisci iuribus, [l] sed arcæ tui culminis rõnib^9 vindicent. Scriniarijs aũt & exceptoribus, cęterisque q in officio tui culminis merẽt: cũ in legione prima [m] adiutrice nr̃a militãt, audientiã tantummodo in causis in quibus pulsantur, tuæ celsitudini deputamus. In prouincijs vero cõmorantes, rectoribus earum eos respondere iubemus, [n] nisi publicum officium aliquod eis iniunctum sit.

TITVLVS LIIII.

DE APPARITORIBVS præfecti vrbis.

Qui administrauerunt officia, officio finito principis purpuram non adorant. Item apparitor sedis vrbanæ illustris de concusso pistore conuictus punitur. h. d. cum lege sequenti.

I. Imppp. Gra. Valen. & Th. AAA. Princi PP.

PRæterẽ eos qui de officio eminentium potestatum, [o] numero stipẽdiorũ & curriculis euolutis, vrbisq; pfecturę, serenitatis nr̃æ [p] annis singulis attingere purpuram venerarique pręcepti sunt: [q] nulli prorsus eorum qui prouincialia officia peregerint tranquillitatis nostræ muricem [r] adorare sit liberum, omnium suffragiorum obreptione cessante.

II. Impp. Hono. & Theod. A. Palladio PP.

QVicunque illustris vrbanæ sedis apparitor clandestina fraude pistorem concusserit, accusatus atque conuictus, perpetui panificij [s] nexibus addicetur.

TITVLVS LV.

DE APPARITORIBVS magistrorum militum, & priuilegij eorum.

I. Impp. Valen. & Valens AA. ad Artemium correctorem.

QVi sese [t] in officijs magistrorũ eq̃tũ ac peditũ militare mõ

[a] PRæfecturæ. s. pretorię. vt in rubric. & cornicularij erant q̃ contra sonabant quãdo milites ibant ad bellum secundum H. de quibus ĩ. l. 3. & supra de offic. di. iudi. leg. sciant. & faciat ad hanc l. ĩ. titu. 1. & ĩ. de pala. sac. lar. l. 1. & de dome. & protect. leg. 1.

[b] Susceptionem. i. officium susceptoris, de quibus habes ĩ. de susce. l. 1.

[c] PRæfectianos. idest officiales præfecti.

C.Th. 12. 10. 1. [d] Perniciem. i. quod esset pernicies prouincialium.

[e] Suis. sic ff. de nego. gesto. l. si pupilli. §. sed & si quis.

[f] Horreorum. publicorum. Aldri.

[g] Curiarum. s. vt agentes in rebus: vt ĩ. de curiosis l. 2.

[h] COrnicularij. Expone vt ĩ. l. 1. omnes isti erant officiales pfecti pto.

[i] Ciuilium. sic ĩ. de agen. in re. l. ex eo. §. vt autem non.

[k] Immunes. vt sup. leg. 1.

[l] Fisci iuribus. sic ff. de inius̃to rup. testa. l. si quis exhęredatus. §. eius. ibi. q̃ si tædio &c.

[m] Prima. multæ enim erant. sic ĩ. de castren. pecu. l. fina.

[n] Iubemus. sic ĩ. de offi. recto. prouin. l. in officiales. & ĩ. de agen. in rebus. leg. ex eo. in fine.

DE APPARItoribus præfecti vrbi.

[o] PRæter. eos qui potestatum. vt sunt pręfecti præto.

[p] Serenitati nr̃æ. hic pone superiorem versum numero stipen. &c.

[q] Præcepti sunt. vt ĩ. titu. 2.

[r] Muricem. i. nos. muricea colore vestitos: vt ĩ. de vest. olob. l. 2. libro xj.

[s] QVicunq;. Panificij. si habes beneficij. habeas abdicetur. si panificij, habeas tunc addicetur. & tunc est contra. ĩ. de pœnis l. nequis. Sol. hoc speciale. nam & alias toleratur talis sententia, licet sit inciuilis vt ff. de pœ. l. moris. §. sed damnare.

DE APPARItoribus ma. &c.

[t] QVi sese. supra. titulo. ij. leg. 1. & 2.

Qui

straverint, ab omni nominatiõis iniuria excusent.

II. Iidem AA. Mamertino P.P.

QVi in officio magistrorum equitũ ac peditũ militiã sortiti sunt ordinis sint militaris. a

III. Impp. Theod. & Valentin. AA. Basso P.P.

PRobari apparitorẽs magisteriȩ potestatis neque curiales in aliquo officio, neque cohortales neque censibus adscriptos volumus. b

Numerarij illustrium cõpleta militia & principatus munere functi gaudent privilegijs hic insertis. Item qui sunt de numero militantium gaudẽt privilegijs eorum, qui verò sunt ultra numerũ, nõ. h. d. cum sequenti. Ba.

IIII. Idẽ AA. Apollonio.

NVmerarios c virorũ illustrium magistrorũ militũ tã p̃sentaliũ d quàm Orientaliũ, q ordine & stipẽdijs militiȩ fuerint decorati, exeuntes, e tribunis p̃torianis partis militaris, sudoribus eorũ beneficiũ deferentes, f sociari p̃cipimus: ita videlicet, vt post cõpletã militiam, ab oĩbus indictionibus tam militarium quã civilium iudicum semp̃ habeantur immunes. g principatus h verò munere functos, tribunis vigilum i militaribus aggregari volumus.

V. Imp. Anastasius A. magistro militum.

EOs qui in officijs vestris k merentes, statutorũ l tantũmodo numero inserti sunt, fori p̃scriptione muniri: m cȩteros vero, q supra huiusmodi numerum militare noscuntur, quasi nec militantes, & apud illustrissimas præfecturas, & apud clarissimos provinciarũ rectores de quolibet pulsari & conveniri, & sine cinguli prȩscriptione respõdere negotio sancim⁹.

TITVLVS LVI.

DE APPARITORIBUS Proconsulis & Legati.

Obsecundas proconsuli vel legato, non debet esse curialis, vel adstrictus alicui corpori: & si adstrictus est, debet restitui, & apparitores legatorum debent esse quadringenti. Bartol.

I. Imppp. Valẽt. Theo. & Arcad. AAA. ad Flavianũ Proconsulem Africæ.

OFficio, n quod tuis meritis obsecũdat, nõ curialem quemquam, nec ex cȩteris corporibus volumus aggregari: at si qui erunt inter apparitores huiusmodi, restitui eos munijs debitis mox iubemus.

II. Impp. Ar. & Ho. AA. Dominatori Proconsuli Africȩ.

APparitioni tuȩ o & legatorum quadringentos censuimus deputandos de his duntaxat, quos esse sibi detractos reipublicæ membra p non queruntur.

III. Impp. Arcadius, & Honorius AA.

IN proconsulari provincia q officium p̃consulare postulet quod exhibere consuevit, nec alienis se partib. ĩpudẽter r inserat.

TITVLVS LVII.

DE APPARITORIBVS comitis Orientis.

I. Impp. Theodosius, & Arcadius AA.

IN officio s comitis Oriẽtis nõ amplius q̃ sexcenti apparitores habeã tur, quos quidẽ publicis necessitatibus novimus abũdẽ suppetere. t

a QVi in officio. Ordinis sint militaris. s. eius militiæ in qua sunt puta numerarij & similes: vt ĩ. l. numerarios. non tamen modo militari possunt testari: vt ff. de testa. l. scriniarios. § est contra. Vel dic vt not. ff. de castren. pecu. l. fi. Acc.

b PRobari. volumus. vt & supra. de agric. & cen. si. leg. colonos. & facit supra. qui mili. non poss. l. 3. & 4. & ĩ. tit. s. l. 1.

c NVmerarios. De his habes ff. de numera.

d Præsentalium. i. eorum qui præsentialiter nobiscũ sunt vt ff. de re milita. l. nemo miles.

e Exeuntes. de officio numerarij.

f Deferentes. s. numerarios beneficium partis militiæ. quasi dicat, licet finiatur militia prima, deferunt tamen secum partem beneficij seu honoris: quia sociantur tribunis, vt habeant eam dignitatẽ sine administrationem quam habent tribuni. ad quod ff. de silen. l. fina. in fin. Accur.

g Immune. sic sup. de adses. l. nõ parum Accur.

h Principatus. & hi principes erant quidam officiales magistri militum maiores alijs, quasi prima capientes secundùm Hugo. & facit ĩ. de cohort. l. 1.

i Tribunis vigilum non loquitur de illis qui sunt ff. de offi. præfect. vigi. le. 1. sed de his qui sunt. ĩ. de cohort. l. 1.

k EOs. Vestris, loquitur magistro officiorum.

l Statutorum. taxatus erat eorum numerus. & facit ff. de sacrosanct. eccles. le. non plures. & ff. de offi. magi. mili. leg. 2. & iij.

m Muniri. nam sub te nõn sub alio conveniuntur. & in civilibus & in criminalibus causis.

DE APPARITORIBUS Proconsulis & Legati.

n OFficio. Loquitur. Proconsuli Africæ. & facit. ff. titulo. 1. l. 2.

o APparitioni tuȩ. Proconsuli Africæ loquitur. ff. tit. s. l. 1.

p Membra. vt enim homo habet multa membra, sic respublica habet diversa officia. quod patet per hunc librum & tractatũ de officijs. & Inst. in proœ. in fi. nõ ergo alterius curiæ adstrictum accipiet.

q IN proconsulari provincia. i. in ea quam proconsul regit. nam aliqua reguntur per alios. s. comites, præfectos.

r Impudenter. sic ff. de offic. proc. l. quæ omnia. § 2.

DE APPARITORIBUS comitis Orientis.

s IN officio. sup. tit. 1. leg. 2. Accursius. De co-

t Sufficere.

TITVLVS LVIII.
DE COHORTALIBUS, principibus, comiculariis, ac primipilariis.

Stationarij, qui irenarcha appellantur, non debent facere exactiões, nec aliquem in carcerē mittere; etiam si crimen sit manifestum. Barto.

I. Imp. Constantinus A. edicto suo ad Afros.

Omnes stationarij neq; supexactione audeant, neq; carcerem habeāt, neve quis psonam, licet pmanifesto crimine, apud se habeat in custodia, sciēs q si tale fuerit cōmissum capite puniendus est.

Nullus iudex volentē militare approbare debet sine sacra approbatoria, nec permittere etiam vehere, exceptis prouinciæ officialibus, qui cursus publici solicitudinem sustinent. Bartol.

II. Impp. Constantinus & Cōstās AA. Tauro P.P.

Nullus iudicū quenquam sine sacra pbatoria pbare audeat vel prouehere. Excipimus tū officia puincialia cursus publici solicitudinē sustinentia. nec enim tanto muneri admini culum denegari publica permittit vtilitas.

Priuilegia solita concessa per dominum Diocletianum principem cōfirmantur, & etiam extenduntur. prout infra describitur. Bartol.

III. Imppp. Valē. & Valens & Gratianus AAA. Festo consulari Syriæ.

Solita cohortalibus Syriæ priuilegia, q à diuo Diocletiano porrecta sunt atque concessa, nos quoq; porreximus: ac iubemus eos nō ad solicitudinem bastagæ, nō ad functionem nauiculariam deuocandos, non in uitos curialibus cœtibus adscribēdos: verum peracto labore militiæ, pastu primipili cōpetenti sedulitate functione transacta, prærogatiuā his recusationis offerimus.

IIII. Iidem AA. & Gra. A. Probo PP.

Officia rectorū, puinciarū tuæ magnificētiæ literis volumus admoneri, vt susceptos ī officio pprio, vel probatos, cohortium nomine, vel legionum priuilegijs existiment inferēdos.

Habens plures filios debet cohorti sine collegio cui est adstrictus, vnum ad seruiendum deputare alterum suæ patriæ. Si vero habeat vnum tantum potius curiæ suæ patriæ, quam collegio eum deputare debet.

V. Iidem AA. Modesto PP.

Quicunque per Osdroenam primipilarius maiore letatur numero filiorum vnum loco suo veluti hæreditario iure substitutat alterū pro amore patriæ, Aedesenæ curiæ tradat obsequijs: cæteris qua voluerit militia prouisuris. Sinautem duos tm pcreauerit: cohorti satisfacere cogatur, & curiæ. Quòd si vnum procreauerit, eundem ordini patriæ restituat, nullo cōtra hanc formā beneficio valituro. Damus sanè licentiam tam pa tribus eorum qui ipsis qui huius legis aucto ritate ciuitatū obsequio aggregant, vt si quos curiales patrocinio principalium inuenerint excusari, in mediū proferant: vt & ipsi similibus officijs deputati pareant impetratis.

Apparitor criminosus fugiens citandus est. quod nisi intra talem diem venerit, contra eum profertur sententia condemnatoria, & ipso non comparente condemnabitur. Barto.

VI. Imppp. Gra. Val. & The. AAA. Neo. PP.

Si apparitor defugerit criminosus, edictum quo reuocare posit, adiecta conditione legibus subsequatur: cui nisi fuerit

---

Malo inquit Alci. hic cohortalib[9] legere potius, quā cohortali b[9], qd do mestica militia alicuius cohortis essent: id genus militites. & ita in excipit. Vid. t. hu ius tit le gib. legit.

Aliàs habeant.

Bastaga. vij qui dicuntur.

a DE COHORtalibus &c. Qui officio variæ erant coarctati. Acc.

b Principibus hoc dle vt T. titu. s. l. numerarios. In fin. not. sed quidam habent rubr. §. i. psi nullus.

c Omnes stationarij. q stabāt in cousi nibus: q & dicunstimenarche & irenarchæ: vt ff. de cu. re. l. diuus. Acc.

d In custodia. vt & T. de custo. le. t. in fi. & l. fin. & de pri. cat. l. s. & de accusa. leg. si quis.

e Nullus. Probare. i. approbare in officium, vel prouehere. idest promouere sine litera principis, quæ eum approbet: vt his. & T. de diue. offi. l. in his. & l. pen. & fi. & T. de re mili. l. neminem.

f Sustinentia. vt T. de agen. in re. & non alij. vt T. de decu. l. s. & fi. in fi.

g Muneri. l. gerenti bus tantum munus.

h Adminiculum. quod est pet officiales, quos sibi eligit.

i Solita. aliàs inci pit, solita cohor talibus Syriæ priuilegia & c. aliàs incipit, priuilegia. & cætera desunt.

k Bastagę. bastaga seu vastaga verdo. n. dr officium publicū, est (vel militia) qđ gerētes bastagarij dicebā tur: qui rusticos ad quintam bestiā principi dādam cogeoant vt T. de munie. l. 3. & l. æternam.

l Primipili. qa fuerat primipilarius. & no. quòd quidam habent pastus primipili: & leges, transacta sua ftione pastus primipili compe. se. & c. & dī pastus per similitudinem: quia sicut homo primo comedit, secundò digerit: sic iste primò gerit of ficiū, secundò tōnem reddit, & ita digerit quodāmodo: vt T. eo. l. ordinariorū. & alijs tastus. & eodem modo legitur. vel cæteras vitoque. & pungā post dictionem primipili. Acc.

m Recusatinnis. à prædictis solicitudinibus bastagiæ & nauicularior.

n Officia. Officiū pprio. s. tuo & vel, ptn etiam.

o Quicunq. Substituat. vt T. de offic. mi litarium. l. 2.

p Osroenæ. i. prouinciæ prædictę. & sic habeas Osroenę. aliàs est Ædesenæ: & bene stat.

q Impetratis. per quam curiam euitabant: vt & T. de decu. l. euacuatis.

r Si apparitor. Cō ditione. nisi ad talem diem venerit, proferet sslam cōdēnatoriam. sic n. perēptorium mittit. vt ff. de iudi. l. ad peremptoriū. nam hic quodammodo est perem ptorium, potest enim dānari, licet absens officialia, vt & supra de pœ. leg. diuus

Bastagæ munus erat ferēdi res necessarias ad exercitum. Al.

Et hæc lectio Pyrrho hic placet, vt intelligas honorem ac officiū primipili.

Aliàs Osrhēnæ aliàs Osdroenæ.

ſed aliàs regulariter ℨ.ℑ.de acc.l.abſenté. a Subleuamus. ſic ℑ.de apoſta. leg. 1.& ff.de ædil. edi.l.quis ſit fugitiuus.

b Ordinariorum. Qui.ſ.iudices. Speculatorũ, quales ſunt pſides, vt ſup. de priua.carce l.1.

c Ordinariorũ ſ.alio rũ. nam & præſides ordinarij ſunt, vt ℑ. de mo. multa. l eos.

d Paſtum.expone, vt ℑ.eo.l. ſolita.

e Ante debitũ. pponi tio.& dic locũ,i.tps, ſicut in vulgari dicimus, nõ eſt adhuc locus i.tps. vel dic ante,aduerbiũ tẽporis. vel dic. q locũ aſſdu cebat ad impetrandã excuſationẽ : quia.ſ. diu in eo loco,i.officio ſteterat, vel in i- ſirmitate,vel in ſeneƈtute. Acc.

f Peculio.i. ſalario. quod peribit : vt ĩ e. l. q ſquis. §. dehinc.

g Extremæ.i.ſi ẽt in minima militia erat obnoxius,omnia ſua bona ei relinquit.

h Peciebus. Adærãdis. aliàs adhærẽdis, aliàs adærãdis, i.ad ęrariũ deducendis pro dando primipilaribus. & facit ℑ. de ero. mi.an.l.ſeptẽ.

i Per illyricum. Centeni, ſic ℑ. de appari. procon. l.2.

k Immania.i.crudelia & iniqua. aliàs inania. & ſic idem.

l Quicunq.. Tabulas.officiũ emendi chartas & parandi, & ſic de tabulis.i.pugillaribus dicas, vbi acta vel memoriæ publicę ſcribebãtur.

m Fuerit. ſic ſup. de fabr.l.ſi quis.

n Si quis ex grege. pp vilitatẽ dicit gregẽ. ſic ℑ. de mili. veſte.l. ſi.in ſi.

o Allegandũ. ſic ℑ.de diuer. offic.l.3. Sed ℑ. ℨ.de ſuſc. l. ſi aliqd. Sol.hic aliàs, non in officio deliqnit. Vel hoc ex certa ſcia : vt ibi patet. Item ℑ.tit. 2.l.quicunque. ℨ.So-

fuerit ſatisfactum, merito in latitantem à iudice pro qualitate peccati ſententia proferetur. Veniã.n. talibus non permittimus, nec indulgẽtiis crimina ſubleuamus. [a]

Apparitores quorũcunque iudicum nõ poſſunt ſcribi in numero aliquorum militũ, aut contemplatione alicuius ſtipendij relaxari prius, quã primipili rationem reddiderint, nec ẽt petere, vt quieti donentur. Item ſolutus militia ob delictũ non ob hoc quietem accipiet, & bona talis delinquentis illi militia relinquuntur. Bartol.

VII. Imppp. Val. The. & Arca. AAA. Tatiano PP.

ORdinariorum iudicum apparitores, q [b] vel ſpeculatorum vel ordinariorũ [c] attigerit gradum, nullo annorum numero, nulla ſtipendiorũ contẽplatione laxentur priuſquã primipili paſtum [d] digeſta rõne compleuerint. Quòd ſi ante debitum [e] locum, qui huic functioni habetur obnoxius, vel ægri corporis labẽ, vel defeſſę ſenectutis extrema ad impetrandã quietem crediderit ptendẽda, nõ prius otio condonetur, q omne, quod primipilo debetur, expenderit. Eos etiã qui pro ſceleribus ſuis ſoluto militiæ cingulo adducuntur infamiæ: ne integro peculio [f] ſub hac occaſione lętentur, ita condignę vltioni eos volum' ſubiacere, vt functioni quoq; quę extremę [g] militię debet, nihil ex eorũ facultatibus ſubtrahat.

VIII. Impp. Arc. & Ho. AA. Euthymio Vic. Aſiæ.

SPeciebus primipilaribus adærandis [h] eadẽ pretiorũ taxatio ſeruet, quæ in venalibus publicis poterit reperiri. Si

In.ibi.item facit ℑ.de dign.l.iudices.

In Illyrico centum apparitores ſingulis iudicibus obſecundent, et non vltra, ad quæ obſequia non deputantur iniqui, ſed illi, qui tantum ſolicitudines debitas exequuntur. Bartolus.

IX. Iidem AA.

PEr Illyricum (in quo plurima ac maxima neceſſitatum publicarum emolumenta officijs conſtat præſidalibus expediri) centeni [i] numero ſingulis iudicibus obſecundent : nec vltra hunc modum vel ad militiam vllus adſpiret, vel conniuentia iudicũ perſeueret. Adhibendi autem ſunt ad huiuſmodi miniſteriorum obſequia, non illi qui vano militiæ nomine immania [k] lucra ſectentur, ſed qui neceſſitatem officii ſolicitudinibus debitis exequantur.

Nemo poteſt ad officium cohortalium accedere, niſi prius in matricula cohortalium receptus & deſcriptus fuerit: pœna contra facientibus imminente. Bart.

X. Iidem AA. & Theodo. A. Anthemio P. P.

QVicunque chartas, vel tabulas, [l] vel quodcunque aliud miniſterium cohortalis optauerit: non antè accedere permittatur, niſi eius nomen matriculis receptum primitus fuerit: [m] pœna propoſita his qui contra ſtatuta cęleſtia crediderint ſuſcipiendos aliquos, aut quodlibet eis officium iniungendum.

Exemptus de grege cohortalium propter crimen, ſi voluerit ad idem ſacramentum repedare, allegare debet, & oſtendere principis oraculum ex certa forma conceſſum. Ba.

XI. Impp. Ho. & The. AA. Anthemio P.P.

SI quis ex grege [n] cohortalinorum, vrgente criminis inſectatione ſtipẽdiis fuerit exemptus, aut otio traditus quietis artib. immoretur, aut ſi ad priſtina ſacramenta precum miſeratione maluerit repedare: indultum noſtræ maieſtatis oraculum ampliſſimę tuæ ſedi offerat allegandum. [o]

Si cohortalis apparitor, vel cohorti obnoxius hoc officio derelicto ad aliam aſpirauerit dignitatem: tam ipſe, quam liberi eius tali dignitate, & militia ſpoliati, ad priſtinam conditionem retrahuntur, nulla triginta annorum præſcriptione obſtante.

XII. Impp. Theo. & Valen. AA. Iſidoro P. P.

SI cohortalis [a] apparitor, aut obnoxius cohorti, ad vllam adspirauerit dignitatem: spoliatus omnibus impetrati honoris insignibus, ad statum pristinum reuocetur: [a] liberis etiam in tali eius cõditione susceptis, fortunæ patriæ [b] mancipandis. Quod si quis ex his ausus fuerit vllã affectare militiam, nulla præscriptione temporis muniatur, præter eam scilicet quæ ex triginta annis [c] colligitur: sed ad conditionẽ propriam retrahatur: nec ipse, vel liberi eius post tale ipsius statũ procreati, quod cohorti debet, valeat declinare. Sed nec ad aliam cohortalinus vel cohortalini filius audeat adspirare fortunam cui maiorum suorũ exẽpla [d] præiudicant. Sed etiam cunctos [e] qui diuersarũ rerũ negotiationibus detinentur, trapezitas, scilicet vel gemmarũ argentique vestiumve venditores, apothecarios etiam, ceterósque institores aliarũ merciũ, quibuscunque ergasteriis adhærentes, iubemus à prouincialibus officiis remoueri: vt omnis honor atque militia à contagione huiusmodi segregetur. Dat. iij. Nonas Apri. Constantinopoli, Isidoro & Senatore Coss.

Nullus primipilaris & cohortalis ad aliam militiã aspirabit, etiam ex aduocatione principis: & statim restituendus est curiæ ciuitatis vnde oriundus est. Bart.

XIII. Idẽ AA. Flor. P.P.

NVllũ ex primipilaribus, nullũ ex principe [f] cohortalis officij, vel ad aliã posse militiã adspirare, vel ministeriis sibi cõtra publicã vtilitatẽ blandiri, [g] vel ad quãlibet aliam dignitatẽ ad præiudicium præteriti status accedere concedimus. [h] Quòd si contra hanc tam saluberrimam formam, vel responsa [i] cœlestia, quædam militia aut dignitas audacter eliciatur: pro ingestis haberi etiam si speciali adnotatione nostræ indulgentiæ eam obtinuisse videatur: nec adsertionem ei quoquo modo patere, qui se memoratis artibus publicæ studet commoditati subtrahere: sed statim ciuitatis, vnde oriundus est, curiæ tradi præcipimus.

Obligatus cohorti, etiam ex priuilegio principis concesso motu proprio ad dignitatẽ aliam non aspirabit, & carebit effectu priuilegij: & commodum cohortalis militiæ non habebit. Bart.

XIIII. Imp. Leo A. Constantino. PP.

QVisquis cohortalibus adhuc obsequiis obligatus, vel regimen prouinciæ vel cingulum cuiuslibet militiæ vel dignitatis quoquo modo meruerit: ante omnia contra licitum vsurpatis impetratis careat, [k] etiam si vltronea nostra liberalitate ius gerendæ prouinciæ, vel militiæ seu dignitatis cuiuspiam sibi iactauerit fuisse delatum. dehinc vniuersis solatiis conditionis quam spreuerat defraudatus, ne quid eorum omnino per se vel interpositam personam [l] possit acquirere, primipili tantum munus implere cogatur: mox curialibus ciuitatis, in qua natus est, in diem vitæ suæ functionibus inhæsurus: ita scilicet, vt etiam hi qui post impletam talem militiam quodlibet militiæ dignitatisve genus affectauerint, curiæ patriæ suæ restituantur.

TITVLVS XLI.

DE APPARITORIBVS PRAEfecti annonæ.

I. Impp. Valẽs, Grat. & Valent. AAA.

APparitores vrbanæ præfecturæ, [m] annonario officio sese non inserat: sed apparitorum æmulatione secreta, [n] ministerio suo annonæ præfecturæ fungantur. [o]

II. Impp. Arcad. & Honor. AA.

PRæfectus annonæ canonem qui ad officium suum pertinet, per cõpulsores [p] suos exigat: & cũ officio [q] suo retineat obno-

[a] SI cohortalis. Reuocet. sic infra. vbi decu. vel cohort. l. 1. & infra. qui mil. nõ poss. l. 3.

[b] Patriæ. patrem filius sequitur. sic infra. de muri le. l. fi. lib. 11. & de fabricen. l. 3. & de tabu. l. 1. & fin. & §. sed nec.

[c] Annis 30. sic infra. de præsc. 30 ann. l. præscriptione. contra vbi dicit xl Sol. hic propter dignitatem in qua steterit, arg. infra. de fun. tei pu. l. cum. sed ibi nõ fuit in dignitate.

[d] Exempla maiorũ. quos sequitur: vt infra. ea. l. §. liberis & facit infra. de emen. propinquo. l. 1.

[e] Cunctos. nõn solũ viles cohortales repelluntur à dignitatibus, sed etiam omnes artifices vt subijcit, & infra. de digni. l. ne quis. & neg. ne mili. l. 1.

[f] NVllũ. Ex principe. hoc expone, vt infra. de ap. ma. mili. l. numerarios. in fi.

[g] Blãditi. quasi possit deserere suum officium.

[h] Concedimus. infra. l. proxi. in princi. cum concor.

[i] Responsa. repete supra.

[k] QVisquis. Careat: vt infra. de offi. rec. pro. l. si quis. & fac. infra. l. proxi & l. si cohortalis. in princip. cum concor.

[l] Interpositam personam. quod nõ potest per se, nec per alium, vt ff. de admi. re. ad ci. per. l. 2. §. 1.

DE APPARITOribus præfecti annonæ.

[m] APparitores. Præfecturæ. i. præfecti vrbis. nam vni commissum alter facere non debet: vt infra. de testa. l. hac consultissima. & infra. de offic. præfec. vrb. l. studentibus. & arg. supra. de eadem l. 2.

[n] Secreta. i. separata remota, vel diuisa.

[o] Fungantur. cum suis apparitoribus: vt infra. l. proxi.

[p] PRæfectus. Compulsores. i. apparitores.

[q] Officio. i. cum officialibus.

Obno-

[Margin:] Co. Th. 12. 1. 188.

[Margin:] Legẽdũ xl. vt in codice Theodosiano & meo vetere manuscripto Contius.

a Obnoxius.s.præfectus annonæ.

DE DIVERSIS officiis &c.

b Si quando.Militis.s.præpositutam.

c Deuocatur.i.reuocatur: vt S. titu.2.l.si cohortalis.

d Insignia. sic S. de ag in re.l.1. & de tyro.l.fi. cū suis conco.

e Nullus. Affatibus. sic S. de cohor.l.si qs ex. Sed S.ad l.Iul. ma.l. t. sol. hic ex certa scia: ibi non.arg.S.de susc.p.si aliquid.ad idē facit quod in l. contraria no. Item facit S.de re mili.l.semel.

f Nullus.Tuæ. loquitur præfecto.

g Larem.& ita animo constituit ibi domicilium: vt S. de inco.l.ciues.

h Commoratus.licet nō habeat ibi domicilium: vt S.l.p.xi.cum concord.

i Vel. proc etiam.

k Larem. subaudi, vel ibi si fecit idem officiū, vt prædixit. & facit S.de cri.sacr. l.fi.& de adsc l.in 9. sitatis.& ff. quib.ex cau. ma.l. hi qui.& l.fina.

l Qui vel. Non vetentur.sic infra.de susp.tu l.fin.

m Quicunq. Discincti. aliàs adstricti,i.obligati:puta q.sūt cōdemnati.alias discincti ab officio, iudicato.i.sūa separati ad quod est S. de eff pf.pto.l. si quos.

n Nec ex rescripto. vt S.ti.1.l.si quis cōtra.Solu. hic in officio deliquit: ibi nō, vt ibi no.

o In his officijs. i. officialibus istorum qui sequuntur. & facit S.eo.l.probatorias & l.fi.& S.de cohor.l.2. & S. de nume.l.curialis.

p Sub tua. loquitur præfecto pr.to.

xitus, a qui ad implendum canonem deuotionis suæ exactionem non ostenderit.

TITVLVS LX.

DE DIVERSIS OFficiis & apparitoribus iudicum, & probatorijs eorum.

Adscriptus chartarum officio, vel publicus ratiocinijs, si ad militiam conuolauit, ad primum officium reuocatur, & in locum talis reiecti substituitur alius. quem merita dignum faciunt. Bar.

I. Imppp. Val.& Valens, Gratianus AAA. Seuero magistrorum militum.

Si quis præfectus prætorio, vel vicarius, aut rector prouinciæ significauerit eum q char tis ac ratiociniis publicis inuenitur obnoxius ad p̄positum castri ac militū b transisse: retractus illi adsignetur officio, à quo ad necessitatē p̄standi ratiocinij deuocatur: c in reiecti verò locum is potissimum destinetur, cui meritorum adstipulātur insignia. d

Resolutus à militia, ad eandē non aspirabit sine licentia principis: & impetrans contrarium per obreptionem, punitur pœna quinq; librarum auri. Barto.

II. Impp. Gra. Valen.& Theo.& Arca. AAAA. Eugen. P. P.

Nullus ex his quos claruerit militiare solutos, indebita denuo sacramenta sine Augusti affatibus suscipiat. Si quis autem id per obreptionem fortè meruerit, quinq; librarū auri mulcetur incommodo. f

III. Iidem AAAA. Et fignio PP.

Nullus apparitor amplitudinis tuæ, f vel de officijs palatinis ad eam prouinciam ex qua oriundus est, vel in qua colloca uerit larem, g vel qui iam in huiusmodi officio fuerit commoratus, h obtentu publicæ necessitatis, vel executor priuati negotij dirigatur. Etenim officij tuę celsitudinis primicerinius tres libras auri fisci vtilitatibus sine dilatione persoluet, si statuta fuerint temerata. Apparitor vero qui huic se muneri passus est deputari, militia spoliabitur. Hæc vero pœna etiam cęteris irrogata est, vt si domesticus, aut protector, aut stator, vel i agēs in rebus, vel palatinus vtriusque officij, vel ad eandem prouinciam in qua natus est, vel ad eam in qua collocauerit larem, k cum huiusmodi vsurpatione perrexit: matriculis quidem exemptus ipse, qui se voluerit mitti, auri libram vnam fisci iuribus inferre cogatur: adiutores vero officiorum, & palatinorum, ac numerarij comitum illustrium virorum, siue actuarij, libram auri fisci iuribus soluant, nisi statuta fuerint custodita.

IIII. Imppp. Theodo. Arcad. & Honor. AAA.

Qui vel exiguam rei familiaris substantiam habent, militare in apparitorū numero non vetentur. l

Apparitor ob culpam, vel negligentiam amotus officio per sententiam, ad nullam militiam aspirabit. Bar.

V. Impp. Hon.& The. AA. Graccho P.V.

Quicunque apparitores ob culpam vel negligentiam fuerint iudicato discincti, m iam ad nullam militiam habeant facultatem adspirandi: nec ex rescripto n his vllus aditus referetur, quos congruit pœnæ grauissimę subiugari, si contra inhibita quoque sacratissimis constitutis adspirare contempserint. a

Nullus debet fieri proconsul Asiæ, comes Orientis, præfectus Augustalis, vel eorum vicarius, nisi sacri scrinij probatoria consecretur. Bar.

a Præfectura.

VI. Impp. Theod.& Valent. AA. Hierio P. P.

In his officijs, o idest virorum spectabilium proconsulis Asiæ, comitis Orientis, præfecti Augustalis, & vicariorum, quos etiam monuimus sub triginta interminatione librarum auri, nemo aliter admittatur nisi cum emissa sacri scrinij probatoria consecrauerit. Quòd si quis talis sub tua p fuerit abdicatione conuictus: profectò irritis his

a Iudicatione.

quæ vetita contrectauerit, etiam congruam indignationem incurret.

VII. Iidem AA. Anatolio militi.

AD splendidioris [a] priuilegia militiæ, posteaquam priorem cōtinuo labore cōpleuerit, eos venientes admittem[us], qui ea voto adipiscendi honoris crediderint expetenda: nō eos qui studio exercendæ cupiditatis [b] ambierint, vt velut [c] in meliori fortuna positi, antea scelera q̄ prius commisisse doceantur, occultēt, aut alia deinceps possint impune cōmittere.

Duces & apparitores, et limitanei castrorum sub officiorum magistro conueniuntur: non tamen per hoc derogatur iurisdictioni magistri militū Thraciæ & Illyrici qui ex consuetudine contra eos iurisdictionē habent. Bartolus

VIII. Impp. Leo & Zeno AA. Ioan. magist. offic.

VIros spectabiles duces, eorumq́ꝫ apparitores, necnon limitaneos, [d] castrorumq́ꝫ præpositos, tm̄modo ex sublimis tui iudicij [e] snīa cōueniri, nec subiacere iudicibus p̄cipimus: illustribus. Ṡ ac magnificis viris magistris militū cōsuetudine ac potestate, si qua ad limites aliquos Oriētis, Thraciarum, & Illyrici, ex lōgo tp̄e hactenus obtinuit, [f] reseruata.

Memoriales et agentes in rebus & apparitores præfecti prætorio Orietis non sortiūtur præmia militia, nisi secundum consuetudinem sint eorū electiões manu principis approbata, non per literarum exempla: et debent dicti officiales esse fideles Christiani. Bartolus.

IX. Idē AA. Hila. ma. of.

PRobatorias memorialiū [g] & agentiū in reb. cęterorūq́ꝫ; nihilominus apparitorū prætorianæ per Oriētem amplissimæ præfecturæ, eorum etiam qui in diuersorum iudicū officijs numerantur, ex sacris probatorijs solito more militię sacramēta sortiri decernim[us]: [h] non passim, nec licenter, solis auctoritatibus, vel sacrarū militariū literarū exemplaribus, sed ex authēticis [i] tm̄ sacris probatoriis manu nostra subscriptis & nostro arbitrio p̄stādis: ita vt nullus his dolus [k] aut fraus possit annecti. de his ēt qui sunt veræ & Catholicę fidei, [l] iubemus admitti. Aliter vero militantes, nisi ex his sint quos solis auctoribus [m] apparitiōi aggregari vetusta cōsuetudo [n] perdocuit, detecta fraude cuiuscunqꝫ accusandi studio, non solum mendaci carere militia, sed & proscriptionis stylum subire decernimus, & bonorum omnium amissione multamus.

Approbatio facta per principem militis militare volentis habens subscriptionem principis & administrantium, sub quibus ipse debet militare, ipsi traditur: exinde verò eorundem iudicum subscriptionem habens, apud officium dimittitur. Barto.

X. Iidem AA. Erithrio P. P.

HAc sanctione decernimus, vt in posterum nemini licentia sit edendi exemplaria his qui sociandi sunt cuicunque militiæ, quam sine diuinis probatoriis adipisci non p̄st: sed periculo primatū vniuscuiusqꝫ officij ipsas authenticas [o] sacras, quę diuinā nostrę pietatis continēt adnotationem cum subscriptione administrantium, sub quorum iurisdictione consistunt, his qui militare

[a] AD splendidioris. i. maioris. [b] Cupiditatis. sic & ꝭ. tit. 2. l. per Illyricū. & de re mili. l. cōtra publicā. Item no. q̄ ascendere licet, nō descendere: vt ꝭ. de nnmerā. l. nulli. §. nulla. Acc. [c] Velut. cum proxima litera legitur. Itē not. delicta maiorum celari, & non puniri: qđ sæpe contingit: licet iustitiæ claues essent.

Ascēdere nō descēdere licitum est.

Maiorum delicta celantur.

[d] VIros limitaneos. à limitibus Imperij sic dictus. vnde & agri militum limitanei dicuntur: vt ꝭ. de fun. limi. l. fi.

[e] Tui iudicij. loquit[ur] magistro officiorū.

[f] Obtinuit. circa iurisdictionem. & sic not. q̄ consuetudo dat iurisdictionem. hic ꝭ. de eman. libe. l. 3 & fin. & ff. ad munic. l. magistratus. & l. fi. & in electionib[us] valet: vt ff. quod cui. vniu. l. nulli. & l. itē. §. sed hodie. & in alijs: vt sup. de ero. militi. anno. l. per hanc. §. si qua. & ff. de leg. & senatuscon. l. sed et. & ꝭ. de exac. l. 1. & de priui. schn. l. 3. & l. probatorias. in fi. & ꝭ. de aquæductu. l. vsum.

Cōsuetudo dat iurisdictionem.

[g] PRobatorias memorialium. literæ quibus approbantur memoriales per principem, & sic de alijs.

[h] Decernimus. s. vt alias non teneat de eis facta electio, nisi principis sit subsecuta approbatio: vt hic & supra de agen. in re. leg. vlti. & 4. in fi. & de cohor. l. null[us]. & de re milita. l. neminē. & caue quia nō omnes officiales debent habere probatorias: vt ꝭ. l. proxi. §. quamuis.

[i] Authenticis. not. authenticā nō exemplum probare. & in auth. vt spon. lar. § & hæc insuper. & ꝭ. de diuer. re. l. sancimus. & ꝭ. de eden. l. procurator. sed quid si hoc exemplum auctoritate ordinarij sit publicatū? Vr valere: vt in authē. vt fra. fil. §. 1. sed hic puto secus: quia dicit, manu nostra subscriptis. Acc.

Exēplum nō pbat, sed authēticū sic.

[k] Dolus. no. nullus dolus potest committi cum principe, nec ambitio: vt ff. ad l. Iul. de ambi. l. 1. nec deficere solennitas: vt ff. de test. l. omn.

Dolus cū principe cōmitti non pōt.

[l] Catholicæ fidei. Hæc lex Leonis est: qui catholicus multum auxit statum ecclesiæ. vt in auth. de nō alie. in prin. col. 2 & facit ꝭ. de postu. l. fi. & de epis. audiē. l. iubemus.

[m] Auctoribus. nobis. Acc.

[n] Consuetudo. not. sic ꝭ. l. proxi. in fi. cū concor. Acc.

[o] HAc lege. Authenticas. ex quibus solis probat[ur]: vt ꝭ. l. proxi. & no. q̄ mittebatur probatoria ad eum sub quo erat futurus officialis, vel ipsa probatoriā portanti, vel aliquo q̄ subscribebat & exemplabat, & authenticum dabat approbato. Accur.

Cætero

a Cęterorum: aliās cęterorum. & dic ut praeter nominatos in l. 1. gal. & in eius concor. aliās certorum. & tunc dic. g. officialia iudicia eus sus publici solicitudinem sustinentia, secundum Al.
b Notitiam. quae est infra. ibi, & est notitia.
a Capitis. nam haec est poena falsi: vt l. de falsis. l. vbi.
d Et est notitia. Quidam habent rubricam. Et notitia scrinij memoriae probatoriae: & incipit l. agentium &c. sed melius est vt totū sit de lege praecedenti. & dic q. noiat officia quo ad officiales esse non possunt, nisi approbētur per principem: vt l. iusta proximae.
e Scrinij. subaudi. & est notitia &c. Acc.
f Officij proconsulis. item est notitiae & sic in sequentibus.

Pena fal si est pe na capi tis.

volunt, praestari exempla ribus videlicet eorum cū subscriptione eorundem iudicū apud singula quoque officia prout conuenit reseruandis. Quamuis autē manifestū sit de huiusmodi ꝓbatoriarū obseruatione excepta esse cęterorum a iudicum officia: tamē ne vlla ei ignorantiae relinquatur occasio, omnium officiorū, quibus necesse est per sacras ꝓbatorias militiae sociari notitiam b in sacris apicibus subdendam esse cēsuimus. Sub hac igitur obseruatione omnes qui siue in hoc sacro palatio nostro, siue in aliis quibuscunque officijs deinceps militare cupiunt: qui tñ (vt dictum est) non possunt pro tenore sacrarum cōstitutionum, vel veteri cōsuetudine, nisi p̄cedentibus sacris, ꝓbatorijs militiae sociari, sicut subiecta notitia demonstrat, adipisci p̄cipimus: scientibus his qui ex aliqua parte p̄sentis nostrae serenitatis legis formam conuiuentia vel negligentia quadā colludere tentauerint: nō tātum amissione bonorū oīum, sed etiam capitis c periculo, vtpote crimini falsitatis obnoxius, semet ipsos esse plectendos. Et est notitia d haec. Scrinij e memoriae probatoriae agentium in rebus palatinorum sacrarum largitionum, rerum priuatarum partis Augustae. Item scrinij sacrarum epistolarum sic in officijs virorum illustrium praefectorum praetorijs Orientis & Illyrici, & vrbi, officiū proconsulis f Asię, & Achaiae, officij comitis Orientis, officij praefecti Augustalis, officij comitis diuinarum domorum, officij vicariorum Thraciae, Ponti, & Asiae, & Macedoniae, & Thesaurensium clariss. Item scrinij sacrorum libellorū sic: officij virorum magistrorum militum vtriusque praefecti Orientis & Illyrici: inuitatorū, admissionalium, memorialium, omniumque paedagogorū, cellariorum, mensorum, lampadariorum, eorum qui in sacris scrinijs deputati sunt, decanorum partis Augusti, & cursorum partis Augustae: officij virorum spectabilium ducum Palaestinae & Mesopotamiae: nobilis comitis Phoeniceseos Corsenae, † Syriae, & Augustae Euphratensis, Arabiae & Thebaidis, Libyae, Pentapoleos, vtriusque Armeniae, vtriusque Ponti, Scythiae, Mysiae primae secundę, Dacię, Pannonię, officij virorum spectabilium comitis Aegypti, Pamphyliae, Isaurię, Lycaonię, & Pisidiae.

† Phenices Osroenae legis Alci. hic.

TITVLVS XLI.

DE EXSECVTORIBVS & exactoribus.

Ne apparitores vel palatini exactores per prouinciam vagando inferant prouincialibus molestiam, periculum gestorum, per eos pertinent ad eos, quorum sunt apparitores & exactores. Bartol.

I. Imp. Arca. & Honorius AA. ad prouinciales & ad proconsules.

Ne per diuersas g prouinciarū partes aut palatin⁹ exactor accederet, aut illustriū virorū apparitor vagaret, vel militaris error inferret formidinem: hac lege sancimus, vt oēs memorati in tēri sint ad ꝓuincię rectorē, & cū eo agant illo insistente, disponēte, & agnoscēte, & suo piculo rem peragant, & impleant vniuersa.

Deputatus ad vnum officium, si non intromittat de officio sui collegae. Bart.

II. Iidem AA. Andromacho P.V.

Qvicunque ex palatio h nřo cuiuslibet tituli i ad ꝓuincias cōmeauerit, cōpulsor, exactor, admonitor, portitorve praecepti, agēs in rebus, vel palatinus, vel apparitor illustrium potestatū: hoc tm̄ potestatis arripiat quod mādatū curię suae specialiter approbat k nec quod iniunctum alteri fuerit, collegij iure l praesumat: nedum hoc sibi inuicem mutui officij licentia partiuntur, agant cuncti quod singulis credebatur.

Exactor intra annum debet ostendere, quid exegit: & si non exegit, causam denotare, cur non exegit, aliás punitur.

III. Impp. Hono. & The. AA. Palladio PP.

DE EXSECVTORIBUS, & exactoribus.

g Ne per diuersas. Hanc legem intellige p id quod habes l. de ea. lat. situ. l. 2. & in authen. de col. §. eos autem. & de exactio. trib. leg. missis.
h Quicunq; palatio subaudi de, vel a.
i Tituli. sunt enim multa officia in palatio quibus prouinciales respondent p Princi pes.
k Approbetur. in scriptis, nō aliter: vt l. de iur. fisc. l. prohibitum. in fi. & de man. princ. l. e. 1.
l Iure. nota vnum non debere tangere de officio alterius. l. de mune. l. in prouincijs, & de testa. l. consulta. & est ratio, ne rationes fiscales per hoc turbentur: vt l. de compensa. l. Accus.

Sunt

Siue ex prætoriano officio, siue illustris comitiuæ sacrarum largitionum, necnon & rei priuatæ nostræ militiæ, vel ex quacunque apparitione ad quancunque necessitatem profligādam quis fuerit destinatus: sciat se intra anni metas debere collectis ratiocinijs ad proprium iudicē remeare, [a] eique suam efficaciam ostendere, & quid in eius instantia exactum fuerit, quidue in debitis habeatur, & penes quos resederit, vel cuius culpa, aut qua causa in eadē prouincia fuerit derelictum. Quòd si exacto spacio anni in eius regionis visceribus prædator insidians † deprehēsus fuerit remorari: tunc absolutus cingulo, militia abijcietur. primoribus eius militiæ decem librarum auri mulcta proposita, si redire dissimulet: & per vices [b] officiorum ligatus ferreis nexibus cura prouincialis officij ad debitum mittatur examen: [c] nec ei liberum sit, vt hoc se priuilegio aut occasione defendat, quòd sibi aliud negotium, vel aliam necessitatem post iniunctā esse causetur: cum hildē licentiam auferamus [d] in eadem prouincia cōtinuare exactionem.

IIII. Iidem AA. Ioanni PP.

Nullam possessionē alterius pro alienis debitis publicis. vel priuatis præcipimus conueniri. [e]

Facienti exactionem contra modum, potest licitè resisti, & si probatur criminosus, potest puniri. Bartol.

V. Impp. Hono. & Theodo. AA. Volusiano PP.

CONTRA nostra præcepta si quis quam vetito ac temerario ausu exercere exactionem audebit: [f] licebit prouinciæ moderatori eūdem correptum ad sublimitatis tuæ [g] iudicium sub prosecutione [h] dirigere: & licebit prouinciali, [i] si probetur [k] obnoxius exsecutor [l] contra vetitum exactionem sibi vindicans, temeritatē legitime repellere.

Exactor præfecti pretorio antequam exactionem publicarum pecuniarum susceptam impleat, aliam suscipere non potest, si tamen fuerit necessitas; duas exactiones simul in eadem prouincia faciendas suscipere potest, sed non tres. Bartol.

VI. Imp. Zeno Arcadio PP.

Sancimus, [m] vt eum cui ex iudicio tui culminis quocunque modo, siue studio [n] numerariorum aut tractatorum, vel ipsorum iussu, qui pro tempore amplissimæ tuæ sedis administrationem suscipiunt, exactio publicarum pecuniarum iniungatur, minimè prius liceat aliam sollicitudinem gerendam suscipere, quàm reuersus iniunctæ sibi causæ responsum præbuerit. Si tamen ita sors tulerit, vt in ea prouincia ad quam exsequendi causa publici negotij aliquis proficiscitur, alia quoque causa sit exsequenda: non prohiberi vnum eundemque executorem ab hac vrbe regia proficiscentem, duorum simul, non plurium negotiorū exsecutionem suscipere, dum ipsi quoq; tertij negotij nō sit iniungendi [o] licentia, antequam de superioribus responsum [p] portauerit. Exsecutoribus his qui secundam, [q] siue simul duas, vel etiam tertiam causam passi fuerint exsequendam suscipere: non solum cinguli & bonorum suorum amissionem, verumetiam perpetui exilij supplicium subituris. Eandem hāc pœnam numerarium [r] quoque, & eius adiutores, ad quorum curam quod violatum est pertinet, formidare.

Deest constitutio Græca, ex prætermissis repetenda.

a Siue Remeare. vt ī. de exac. tribu. leg penult. & de erog. milit. anno. leg. opinatoribus.
b Per vices. aliàs vicarios: aliàs vices, idest vicarios. Acc.
c Examen. ad eum à quo fuit missus. & est similis reductio de præside qui aufugit ante ratione reddita: vt supra, vt omnes tam ciui. quā mili. l. 1. & alibi. vt ī. ad leg. Iul. repe. l. 1.
d Auferamus. nam nullam aliam debet recipere. vt ī. eod. l. sancimus.
e Nullam. Conueniri: vt & ī. vt nullus ex vicarijs leg. prima, & de omni agro deserto. leg. hac definitione. & ar. in authen. vt nun fiant pi & ī. ne vxor pro ma. l. j. sed argu. contra ī. de fabri. leg. iube.
Insidēs.
f Contra. Audebit. quia possessorem prouincialem exigit aliter quā præses velit. vel concutit, cum nihil nisi voluntate præsidis facere debeat, vt ī. e. l. 1. Acc.
g Tuæ. loquitur præfecto prætorio.
h Sub prosecutione. idest sub fida custodia, forse etiam in catenis, vt supra eo. l. siue. in fine.
i Prouinciali. possessori & nō dati licētiā resistendi officiali excedendi modum, vt & sup. de iure fis. si prohibitum. & ī. de meta. l. deuotum.
Officiali modū excedenti resisti potest.
k Probet ipso facto.
l Obnoxius exsecutor. repellitur executor temere vindicās sibi exactionem contra vetitum.
m Sancimus. Sic construe: Sancimus vt minime liceat &c. liceat dico. s eum cui ex iudicio tui culminis, & loquitur præfe præt.
n Siue studio. quia numerarius procurauit, vt mitteretur, vel alius officialis: vt in s. illius. l. vel ille cui sit, q̄ loco p̄fecti q̄sque est, vt eius vicarius.
o Iniungendi. subaudi licentia. aliàs est in textu.
p Responsum portauerit qui binos lepores &c. sic ī. de ad ses. l. fi. & ī. qui mili. non pos. l eis. §. 1.
q Secundā. in alia prouincia, vt nō contradicat superiori responso. Vel tertiam in eadem, vel in alia.
r Numerarius. non puniri quia imponit vel facit imponi illicitam ambasiatam.
Ambasiatā illicitā per se aut per aliū imponēs punitur.

DE

a DE LVCRIS ADVOCATORVM, ET concussionibus officiorum, seu apparitorum. Scilicet prauis: vt ff. l. 1. & 2. de lucris, dic vt ff de suf. l. vnica, no. licet quidam dicant de hoc non dici in hoc tit. sed de aduocatis.

b Si quis à ducenarijs. q. operant ducenas, quã dic, vt ff. de agẽ. i re. l. matriculam. & ita est ff. vbi causæ fis. l. vniuersi. & de super exac. l. 1. & ff. l. proxi.

c Præter. Canonicas. i. regulares, sic ff. de sac. san. eccl. l. placet.

d Et. ponitur & pro idest. Acc.

e Scholasticis. l. ab his qui sunt scholis, vel eius societatibus. sic enim accipitur ff. de priui. scho.

f Ciuitatibus. i. in ciuitatibus vel in villis. vel. i. faciunt deferri ad ciuitates, vel etiam ad domos eorum mittunt.

g Eorundem. s. officialium. ad quod ff. de cui pu. l. competentius. & Lanimalia & supra l. proxi. cum cõcord.

h Prouinciales. accusatiui casus est. Accursii.

i Quoties. Pœnam. omnem bono rem excludit reatus, vt supra vbi sena. vel clari. l. prima. in fi. & facit sup. de offic. præfe. præt. l. si quos.

k Vtialibus. Corporibus, similibus publicæ vtilitati intendentibus. Acc. Liceat accipere ab incorporatis prædictis corporib. quòd licet ab alijs: sed esset præda accipere ab istis. ad quod supra de silen. l. decurioni. bus. §. 1. & 2 & iij. si autem diceres non accipi ab istis, quod nec ab alijs: in nullo videtur eis subueniri.

m DE PRIMIPILO. Primipilarij dicũtur administratores. & sic accipitur supra de cohor. l. solita. & l. ordinariorum. & ff. de episcop. & cler. l. officiales. alias pro his qui primipilum ferunt, secundum H. potest accipi hic vtroque modo. Vel dic primipilum portantem aliqua occasione sui officij administrare, & sic vtrunque continet.

[margin: ¶ Pau. L. i. i. de excusationib. ho. 2. tit. 19 & l. 3. ff. de aduoc. fisci. Con. aas.]

TITVLVS LXII.

DE LVCRIS ADVOCATORVM & cõcussionibus officiorũ, seu apparitorum a

Cognoscere se læsum à ducenarijs, centenarijs, vel aduocatis pandat iniuriam, vt dicti officiales conuicti puniantur. Bartolus.

I. Imp. Constantinus A. ad Aelianum proconsulẽ Africę.

Si quis † à ducenarijs, b vel centenarijs, vel fisci aduocatis læsum se esse cognoscit adire iudicia, & probare iniuriam non moretur: vt in eum q cõuictus fuerit, cõpetenti se ueritate vindicetur. Dat. Cal. Nouẽ. Treu. Constã. A. iij. & Licinio iiij. Cos.

II. Idem A. Eubulidæ Vicæ. Africæ.

Præter solennes & canonicas c pensitationes, multa à prouincialibus indignissime postulantur ab officialibus & d scholasticis, e nõ modo in ciuitatibus f singulis, sed etiam mansionibus, dum ipsis & animalibus eorundem g alimoniæ sine pretio ministrentur. Prouinciales h itaq; cuncti iudices tueantur, nec iniurias inultas transire permittãt.

III. Impp. Arca. & Hono. AA. Pompeiano Proc. Africæ.

Quoties compulsor arguitur in deprædatione conuictus, ẽt non consulta clemẽtia nostra pœnam i subeat legibus competentem.

IIII. Impp. Honor. & Theodosius AA. Adriano P. P.

Vtialibus & nauicularijs, omnibusque corporibus k ita subueniri volumus, vt nihil apparitoribus vniuersorum iudicum liceat, l quod ad prædam prouincialium pertinet.

TITVLVS LXII.

DE PRIMIPILO. m

I. Impp. Valer. & Gallienus AA. Domitio.

Commoda n primipilatus post administrationem o incipiunt deberi: & si is qui ea percipere debuit, prius rebus humanis eximatur, hæredibus p pertitio salua sit.

II. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. Alexãdro.

Obtẽtu nominis primipili, ciuiles actiones q ad alios iudices trãsferendæ nõ sunt.

III. Idem AA. Domne.

Vtilitas publica r pferenda s est priuatorum contractibus: & ideo si constiterit fisco satisfactum t esse ob causam primipili, poteris obligatam tibi possessionem dotis titulo petere, vt satis doti fieri possit.

Solum ex causa primipili filius non existens heres patris potest conueniri per patre: in alijs vero secus.

IIII. Idem AA. Dicryllo.

n Commoda. i. salaria. sic accipis ff. de re iudica. l. commodis.

o Post administrationem. scilicet finitam. & hoc innuit sequens litera, & sic not. argu. quòd in fine anni sit soluenda pensio. quod dic vt not. supra locati. l. tertia. & quarta. Ac cursius.

p Hæredibus. Not. hic hæredibus dari salariũ. sic supra de proxi. sacro. scrin. l. si quis. & de domesti. & proxi. l. fin. & de aduo. diu. iudi. l. post duos. & ff. de offic. adses. l. diem. & supra de erog. mili. annon. l. penult in fi. ac. contra: ff. de leg l. 2.

[margin: Pẽsio est sine anni soluenda.]

q Obtentu. Ciuiles actiones, quibus tenetur primipilarius alicui priuato, qui non sub procuratore Cæsaris, vbi conuenit eum fiscus, sed cõram competenti iudice agetur vt supra de iurisdictione omnium iud. l. iuris. & l. in criminali. Vel dicas quòd debitorem debitoris primipili conueniat fiscus coram suo iudice, & sic loquitur supra de con. ex leg. l. prima, vt cum grauetur quòd conueniat in iudicem, non grauetur cum nec cũ fisco contraxerit. argu. ff. de iureiuran. l. cum qui.

r Vtilitas. Præferenda. vt & ff. pro soc. l. actione. §. Labeo. & ff. de cadu. tollen. §. pen.

t Satisfactum. alliter non, vt sup. quibus causis pignus. ra. contra. l. 4. & facit supra de dona. inter virum, & vxor. l. si non verum.

a Cum ex sola. Conveniri. no. non conveniri ut hæredem eum, qui hæres non est: ut ff. arb. tu tel. l. eum. & de repu. hæred. l. 1. & 2. & ff. de tenore. ijs, quæ in frau. cred. l. 2 & 3. sed hoc fallit, ut hic. Item quandoque aliter quàm pro hæreditaria parte: ut ff. de pol. l. ex pollicitatione.

b PUBLICÆ lætitiæ vel consu.

Al. Tralaus.

Lætitiæ, f. nunciatores: & dic, vel quia princeps aliquod felix nunciabatur à fidelibus: vel quia cōsul eligebatur: vel quia princeps etiam mittebat eis aliquā constitutionem, & nuncius dabat, & subscribebat se dedisse.

a Immodicum. idest magnum, licet parū accipiant ab ijs, quibus hanc lætitiam portant.

Quicquid. Si desinunt. Hæc est lætitia.

Bellū summæ & corporis pdi tionē inducit.

cum bellum perditionem animæ & corporis & substantiæ inducat, ut in auth. de armis in princip. Accur.

c Fastus quia homo fit fastuosus, idest sublimis, & etiam superbus, propter triumphum.

Imo fastus hic librū significat in

Cum ex sola primipili causa liberos, et si patribus hæredes non existant, teneri divus Aurelianus a sanxerit: neq; successistis patri vestro, nec quicquam ex bonis eius tenetis: consequens est à paternis creditorib. vos non conveniri. a

TITULUS LXIIII.

PUBLICAE LAETITIAE b vel consulū nunciatores, vel insinuatores constitutionum, & aliarum sacrarum vel iudicialium literarum, ex descriptione, vel ab invitis ne quid accipiant immodicum. c

I. Imppp. Gratia. Valen. & The. AAA. Floro P. P.

Quicquid nostrorū unquā nunciari cœperit prospero rum, ut bella si desinunt, d si oriuntur victoriæ, fastus e si honor datus fuerit regalium, f vel cōsulū, vel trabearum, g cōpositæve pacis erit offerēda h tranquillitas, si sacros vultus i inhiantibus forte populis inferimus: hoc sine immodico pcio nunciari excipiq; sancimus: actum eē iubemus castissimum: indigentib. non numerarijs k esse pbendū: iudices l statum eē sollicitos ne turpi col ludio q̄ratur ex miseris m preciū gaudiorū. Quòd si id sacrilega fuerit dissimulatione violatū: & accipientē n pudoris fortunarumq; manebit exci piū: & cogentē par pœna multabit: & officiū o triginta librarū auri vexatione quatietur. Dat. iiij. Non. Feb. C.P. Merobau de ij. & Saturnino Coss.

Deest constitutio Græca, ex prætermissis repetenda.

f Regalium. quia fit Imperator Rex Hierosolymitanus, vel consul Romanus. nam accipiebant consulatum quandoque. unde noster Iustinianus ter fuit consul. ut in proœmio. ff. in fi.

g Trabearum. trabea vestis regalis de purpura, secundum H. quia consules vestiebantur. & nunc imperator, ut consul.

h Offerenda. populis à nobis per nostrum nuntium. Accursius.

i Sacros vultus. quia tenemus publicam curiam, vel ostendimus nos aliàs, & ad-huc vadit & dicit populo, ut veniat videre. Acc.

k Numerariis. idest nuntijs nostris nam tales mittuntur. Et not. indigentibus potius dandum. sic ff. de epi. & cle l. si quis ad declinandam. §. penult.

l Iudices. iterarum, ubi hi. & mittitur.

m Ex miseris. i. pauperibus.

n Accipientem. à sponte dantibus. & no. cogentem & spōte accipientem pari pœna adstringi. sic supra de te mili l. 6. §. ut autem.

o Officium. idest di. si iudices cum suis officialibus. Acc.

quo leges & cōsules scribunt, Alci. hic, quāquam Pyrrhus Accursiū hic tueatur.

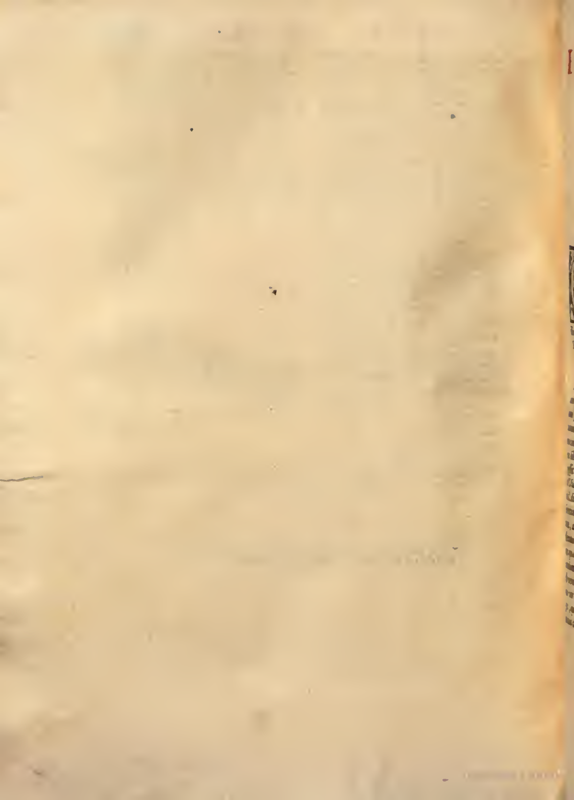
Cuiacius multo all ter repo nis. tu illum, si li bet, videto.

Indigentibus dandum est.

CODICIS DOMINI IUSTINIANI SACRATISSIMI Principis ex repetita prælectione.

FINIS.

Deo Optimo Maximo Laus & Gloria.

ILLVSTRI VIRO, AC IVRECONSVLTO PRÆSTANTISS.

Optimoque viro Domino Nicolao Boerio Burdegalensi, In Senatu præsidi meritissimo, Petrus Rebuffus. S. P. D.

OGITANS *ego æquissime præses, quanta sit authoritatis tuæ amplitudo, quàm ingens, & sonorum famæ tuæ nomen, quod olim Pythagoræ illi Samio, id hodie tibi contigisse video. Siquidem postquam seiunxit se ab humanis vir ille grauissimus, eius dicta vt à vero minimè aliena pro oraculo quodam Apollinis apud eos, qui illum quondam audiuerant, anxie ac religiosè suscipiebantur, ita vt nihil esse verius illis putaretur. De te verò qualem vbique gentium induerint opinionem vtriusque iuris Sacerdotes, satis ostendit ista (ad quam te non diuitiarum vis, atque copia, non aulicum artificium, non palpans & blandula adulatio, sed tua eximia virtus & incredibilis in legibus interpretandis æquitas euexit) senatoria dignitas. Certè quoties in augusto illo Aquitaniæ senatu, imò in quolibet totius Galliæ iudiciali foro dubia incidit aliqua & reciprocans quæstio, ad te, velut olim ad Oedipodem, vel tua opera concurritur, adeo vt mirandum sit in vno homine tantam iurisprudentiæ (vt interim varia, quibus ornatus es, scientiarum genera omittam) notionem existere. Itaque cùm non sim nescius Pessulanenses pro communi vtilitate vigilias non spernere, vt licet videre de Azone, qui in tres nouissimos libros Iustiniani Codicis commentaria, seu Summam appositè in Monte Pessulano digessit. Item testatur & Ioannes Berberius, cuius extat opus illud lucubratissimum, cui Viatorium iuris nomen impositum est. prætereo Bertrandum de monte Fauentino, qui l. diem functo, in eodem castro repetiit: & expost in Cardinalem ob eius præclaram scientiam creatus extitit. Quantum verò adiumenti, vt domestica etiam exempla adducam, attulerit nostri ordinis hominibus Iacobus ille Rebuffus, mihi patruus magnus, satis ostendunt præclaræ eius inuentiones, & scripturæ. Ego quoque horum exemplo accensus, hoc qualequale est transposui potius, quàm compilaui: tibique (cui omnia debeo) dedicandum duxi, ex cuius fontibus potiorem præsentis munusculi partem hausisse (si nullo est veritas contaminanda mendacio) fatear, est necesse. Illud ergo iucundo suscipies animo vir humanissime, atque sub vmbra tui nominis à latrantium canum bauhatibus proteges, quod si feceris, incredibiles, mihi crede, ad literarum laborem fortiter subeundum stimulos ciuibus tuis concitabis. Vale tui Rebuffi memor.*

Feudorum diuisio vigecuplex.

- I.
  - 1 Ecclesiasticum quod
    - ab ecclesia datur,
    - ab ecclesia suscipitur (ab ecclesia.
    - datur, vel suscipitur à clerico non tanquã
  - 2 Seculare.
- II.
  - 3 Regale
  - 4 Non regale.
- III.
  - 5 Nobile.
  - 6 Minus nobile
  - 7 Aliqualiter nobile
  - 8 Ignobile.
- IIII.
  - 9 Paternum, seu antiquum
  - 10 Nouum.
- V.
  - 11 Paternum
  - 12 Maternum.
- VI.
  - 13 Masculinum
  - 14 Fœmineum
- VII.
  - 15 Habens propriam naturam
  - 16 Habens impropriam.
- VIII.
  - 17 Reale
  - 18 Personale
  - 19 Personalissimum.
- IX.
  - 20 Iurabile
  - 21 Non iurabile
- X.
  - 22 Ligium.
  - 23 Non ligium.
- XI.
  - 24 Annale
  - 25 Perpetuum.
- XII.
  - 26 Diuisibile
  - 27 Indiuisibile
- XIII.
  - 28 Purum, siue simplex
  - 29 Non rectum
- XIIII.
  - 30 Francum
  - 31 Non francum
- XV.
  - 32 Ad omnes hæredes transitorium
  - 33 Non transitorium ad omnes hæredes.
- XVI.
  - 34 Corporale
  - 35 Incorporale
- XVII.
  - 36 De camera
  - 37 De cauena.
- XVIII.
  - 38 Guardiæ
  - 39 Castaldiæ
  - 40 Quod pro mercede datur.
- XIX.
  - 41 In curte domini
  - 42 Extra curtem
- XX.
  - 43 Aduocatiæ
  - 44 De tabula

SEQVITVR NOVA ARBOR FEVDORVM CVM EIVS SOLENNI declaratione, in qua multæ ponuntur correctiones, quę contraria consuetudine inualuerunt, maximè in hoc Christianissimo Franciæ Regno,

Compilata per spectabilem ac egregium virum Dominum Petrum Rebuffum de Monte Pessulano, Iuris Vtriusque Doctorem Bituris Regentem.

QVANQVAM multa in hac materia feudorũ scripta reperiãtur hincinde dispersa, tñ quia variantibus tẽporibus iura & consuetudines variãtur. in c. i. de consanguinit. & affini. ita quòd vix in ista materia pōt certa dari doctrina, vel regula in hoc regno, sed secundum cõsuetudines locorum, & ritus, variatur vsus, vt asserit conterraneus meus Ioan. Berberi. in viator. iuris, in ti. de feu. in penul. q. nõ breuiter putaui diuisiones colligere quasdã, & consuetudines, & consuetudines feudorũ scriptas, nunc in viridi obseruãtia in hoc regno existentes, iuxta. l. Arriani C. de hæret. & cum consuetudines feudorũ fuerint vsu hominũ introductę, & eo vsu possunt tolli. §. ex nõ scripto, inst. de iur. natu. & ibi doct. & Io Fab. in §. s. in fi. inst. de his p quos agere possumus. Bal. in l. 2. p illũ tex. ff. de vulg. Dec. cõs. 269. cõsulitur, in col. 4. nu. 8. & cons. 390. qm ex facto. col 6. versi. 5. qa tus, nu. 11. c. vno. §. filij. in pri. si de feudo contẽtio sit inter domi. & agn. vasal. Et maxime dominatur in feudalibus consuetudo c. Obertus de feu. cogni. glo. l. de quibus. ff. de legibus. Guido Papę singu. 594. Et etiam cum sint consuetudines locales, non habent nos in hoc astringere regno, inquit Petrus Iac. in sua practi. in tit. de successio feu. & doctissimus ille D. meus & conciuis D. Boer. in lib. consuetu. Bitur. in § 2. de consue. feud. & censua. quod est verum in casibus, in quibus reperitur contraria consuetudo: alias seruabuntur consuetudines Feudorum tanquam ius scriptum, vt concludunt cõmuniter docto in ꝑludijs Feud. q quia hæc materia est fructuosior, & frequentior in Francia, & alijs regnis, quàm in Lombardia, quæ caret rege. ideo semper in passione & anxietate erit, secundũ Petrum de Ferra. in sua pract. in forma libelli quo agit̃ ad reuocationem Feudi, in prin. sed dicit verũ de facto: sed de iure Christianissimus rex noster Franciæ est rex & dux illorum: sed vhe illis, cum eũ nõ admittant, sed quotidie rebellent. Sũt etiam causæ Feudorum graues & magni ponderis, magnosque solent præstare prouentus, vt asserit modernorum facile princeps Iaso. in proœ feu. in princ. & est hodie practicabilis, ex cuius scientia oriunt̃ nummi, & transeunt in bursas aduocatorum feudistarũ, secundũ do Io Sanxon in cõsue. Turo in ti. (cõment hõmage se doit offrir e son seigneur.) in prin. est q̃ lucrosa materia, vt verbis vtar. D. Io Pyrri in cõsuet. Aurelia. ti. de feud. c. 3. & quandoq; vnus casus est sufficiẽs ad ditandũ hoĩe, si in hac materia accidat per vitã. Videndũ est ergo qd sit feudũ, vnde dicatur, quę sit eius natura, & demũ ad diuisiones & arboris declaratione veniemus. Primũ quæro q̃d sit Feudum & rñ. q est beneuola actio tribuẽs gaudiũ capiẽtibus capiẽsque tribuẽdo, in id qđ facit prona & sponte sua parans c. vno. ver. beneficium, in quibus cau. feud. amitta. & hãc definitionem posuerunt cõiter summistæ, quã sequitur Socin cons. 167. nõ innuitis, in prin. in 2. vol. & cõsi. 66. visa donatione, in 3. volu. aliam definitionẽ citat Io. Ray. in compreh. feuda. in prin. videlicet, Feudũ est beneuola & libera rei immobilis, vel ęquipollentis concessio, cũ translatione vtilis dominij, proprietate retenta, sub fidelitate & exhibitione seruitiorũ honestorũ, & bene dicit honestorũ, quia si Feudum ꝯcederet̃ ad seruitiũ inhonestũ, nõ teneret Feudi ꝯcessio, ar. tex. in l. si remunerãdi. §. rei turpis, & l. si mandauero. §. q eodẽ ff mãda. & inst. e. §. illud. Panor. in c. bonę, in 2 nu. 14. de postul. pręla. nã generaliter nouimus turpes stipulatiões & cõcessiones nullius esse momẽti. l. generaliter ff. de verb ob. Petrus de Bellapertica in suo tract. de Feu. in 1. par q 6. Sequit̃ Fran. Curt. in suo tract de feu. in 1. par. q 6. vbi dicit sepiẽ esse reqsita, q̃ latius extẽdit vir magni consilij D. Io. Lecirier in tract. de iure primogenituręq. 4 li. 2. in ver. possessio. col. 5. nec vasallus in factis turpib tenet̃ dño obedire. ar. l. hę demũ, & l. ei⁹. ff. de ope. li. c. dño guerrã, ibi, iuste. In prin. hic finit̃ lex & e idem tenet. Pet. de Ferra. in sua pract. in forma libelli quo agitur ad reuocationẽ feu in princ. ponẽs ibi aliã definitionẽ. & Barb. aliã in ti. de Feu. col. 3. & Pet. de Bellapertica in d. trac. de Feu. in prin ponit tres Sed Benedic. in repe. c Raynutius, in ver. & vxorẽ, in 3. decisio. nu. 524 ex de testa. sequitur definitionẽ Io. Rain. licet Io. de Selua, in suo tract. de bñficio, in 1 q̃. 1. partis alias definitiões ponat. tñ Ia. in ꝑludijs Feu. & nouissime. D Bart. de Chassa in ꝯsue. Bur. in ti. (des fiedz) sequũtur definitionem D. Ray. & Io Sanxon vbi s. in prin. dicit esse veram in genere, sed nõ in specie ꝓ Feudo nouo vel antiquo, late tradit oĩ censura doctissimus vir. D. Clau. Aquen. in Specu. feu. ti. de definitione & inuentione feudi. vbi sic definit, Feudũ est concessio rei habilis pro fidelitate. qa periculosa est oĩs definitio. l. oĩs. ff de reg. iur. ad alia transeo. Et hoc Feudum vocat̃ beneficiũ, in §. beneficiũ, si de feu. defuncti cõten. sit inter do & agna vasal. ca. vno, de feudo fœminæ, & de benefic. tia cũ similibus. sequit̃ Curtius in d. tract. de feu. in 1. parte, q. 11. Et sic infertur quòd archiepiscopi, episcopi, & alij prælati pro eorũ beneficijs possunt nominari vasalli Papæ, nã suos episcopatus à Papa quasi in feudũ habent, & eidem iurant fidelitatẽ. in capit. ego N. de iureiuran. Alua. in prælud. feudorum in 19. diuision. hodie etiam iurãt episcopi fidelitatem regi Franciæ, qui in ꝑdictis episcopatib. & ꝑlaturis, & dignitatibus electicis hãt nominationẽ in d. regno, vt habet̃ in cõcordato. in tit. de ele & maxime si episcopatus sit in partibus limitrophis, vt dico in d auth haotes. vel de regalibus in c. gñsi li. de elec. ponit Io. feracle in tracta. de iurib. Frã cor. regis, in quinto priuilegio & decimo, vbi limitat rõne rerum temporalium & feodorũ habere votum: secus in alijs. itẽ feudũ potest gratia appellari, vt no. Bal. in ꝓlu. & Cur. cons. 94 q 47. & 68. & hia

contractus feudalis quo ad nomẽ erat incognitus an te lib. feud. sed per consuetudines fuit baptizatus, vt sentit Lucas de Pẽna in lege prima, col. 2. C. de per. bo nor. subla. li. 10. Ange. in consi. 110. incipien. sanctissi ma. in prin. & Benedic. in d. ver. & vxorẽ. vbi supra. Clau. Aquen. in spec. feu. q. 3. Sed contrarium tenuit D. Vldaric. Zasius in sua solenni repe. l. 2. in ver. cu- rias. ff. de origine iuris. Secundo quæritur vnde dica tur feudum? & respon secundum communẽ opinio- nem docto. quòd à fide seu fidelitate. ca. vno. §. 1. per quos fiat inuestit. vel dicitur à fidei datione, quia nõ debet aliqua inuestitura fieri ei, q fidelitatẽ recusat facere. c. 1. infra eodem. Pet. de Bellapertic. vbi supra in 2. quæstio. Host. in sua summa, tit. de feu. §. vnde dicat. Bolog. in addi. ad Io. de Ana. in conf. 7. incipiẽ te, Visis, Panor. consi. 82. quãquam in his col. 1. in 1. vol. Corne. consi. 16. aperta fronte. col. prima. volu. 2. Claud. Aquen. in specu. feudo. in 2. q. do. meus & cõ ciuis do. Boeri. in consuet Bitur. in §. 3. de consuetu. feu. Io. de Terra rubea in trac. contra rebelles regni. arti. 1. tertij tractatus (& ista vocabula feudorũ incul ta fetis, ac barbara, restaurauit linguæ Latinæ meri- tissimus do. Budæus in annot. in Pandec. in l. Herẽ. ff. de euictio. & sequutus est Io. Pyrrhus in cõsue. Aure lia. ti. de feu. §. 1. nec omisit admodũ subtilis vir D. Vldari. Zasius in repetit. l. secũdæ, in ver. curiar. ff. de origine iuris. limita nisi feudũ esset eo modo acq̃si- tum, vt nulla fidelitas præstetur, vt ibi tenet Ho. nã ex pacto potest contractus immutare naturã, l. natu ralis. §. pe ff. de præscri. ver. l. contractus. ff. de reg. iu. sic & feudũ. & licet in quolibet actu fides esse debeat q̃ etiã eã ibidem sequimur. l. 1. ff. si cer. per. in feu. tamen per excellentiam debet fides cõsistere, cum do minus suo vasallo quodãmodo personã, honorẽ, & bona cõmittat. c. 1. de noua forma fidelita. Bal. Alua. & Ias. in prælu. feu. col. 3. & ibi Io. Reyn. in suo com- prehen. 2. quæst. Dec. consi. 413. consuluit. in princ. ideo feudatarius à feudo dicitur, & vocatur fidelis & valuasor, quasi dignus stare ad valuas domini, & eas intrare propter beneficium quod à domino accepit, vt tenet Alua. in c. vno. §. 1. q. dica. dux. d. Barth. de Chassa. in consue. Burg. in tit. des constitutiones des bastardz. § 5 nu. 66 in consilio, & quomodo sit præ stãda fidelitas, ponit gloss. in d. c. 1. in fin. p quos fiat inuesti. Pet. de Bellapertica vbi supra. q. 2. Specu. eo. tit. §. quoniam. versic. 1. & versic. in plerisque. sequit Curtius in d. suo. tracta. feu. q. 7. primæ partis. & D. Boeri. in consuet. Bitur. in d. §. 3. vbi in ea præstanda ponit differentiam inter. nobilem & ignobilẽ, quia ignobilis in fidelitate non admittitur ad osculũ pa- cis a domino, sed nobilis sic etiam si à rege inuestitu ram accipiat, idem Ioan. Sauxon in cõsue. Turo. in ti. (comment. hommage se doibt offrir.) in principio, & Bonus de Curti. in tract. nobilita. in 3 par. in 47. no- bilium priuilegio, Cassa. in repeti. c. grãdi. in nnt. in verbo, fidelitatem, num. 68 & sequẽ de suppl. negli. plat. D. de Chasse. in cõsue Burgun. in ti. (des fiedz.) §. 2. glos. (faire recognoissance.) & in magno consue tu. tit. (du fermẽt de fidelite) Est etiam differẽtia in ter clericos & laicos, qa laici tenẽt manus inter ma- nus regis quando iurant fidelitatẽ. vel inter manus cancellarij. episcopi vero iurãt stola posita ad collũ & manibus ad pectus, vt tenet Ioan. Ferault in tract. de iuribus Frãco. regis in decimo lib. Et hæc fidelitas in decem cõsistit, quæ ponuntur in c. ego N. de iure- iur. e. 1. de noua forma fidelita. ca. de forma. 22 quæ. 5 late explicat Ioan. de Terra rubea in suo tract. con- tra rebelles regum, artic. 3. tertij. tract. versicu. pro- declaratione. Notandum est tamen, quòd istud iura mẽtum fidelitatis est quadruplex. Primum fit ratio ne feudi, de quo per totum librum feudorum. Secun dum præstatur ratione familiaritatis, seu officij, vt si aliqs sit magister hospitij, vel camerarius, aut aliud habeat officium: vigore officij tria iurare tenet: pri mum quòd iuxta posse saluabit vitam, membrũ, & tectum domini honorẽ & eius mentem, idest, secre- tum nõ releuabit. c. vno. §. si vero domesticus, quali- ter iura. debeat vasal. do. fidelita. Tertium iuramẽtũ præstat ratione habitationis, eo quòd Hispanus vel alius exterus habitãs in Frãcia tenetur christianissi- simo regi nostro Franciæ præstare fidelitatem, post- quam rex illum permittit terram suã habitare, not. Lucas de Penna in l. deuotum, co. 1. C. de meta. li. 12. Alber. Brunus in consilio 35. in causa. co. 1. & col. 4. Et hæc fidelitas est hodie in vsu, vt dicit se practica se Guido Papæ in suis decisio quæst. 307. & forma iu ramenti ponitur in magno consuetudina. lib. 3. rub. (du fermẽt des aubains.) Nam Albani dicunt quasi alibi quã in regno nati. inde ius Albinagij in Frãcia est illud ius, quod rex habet ad omnia bona in d. re gno acquisita, capiendum per d. exterum. de quo gl. in verbo. liberius. de collation. in pragma. sanctio. vi de gloss. in proœ. in verbo, exterorum. & Benedic. in d. verbo, & vxorem, numero 1041. & D. Boer. in §. si. de testament. in consuet. Bitur. D. Bartho. de Chas- sa. in d. consuetu. in rub. (des confiscations.) §. 1. nu. 37. Et non solum exterus debet fidelitatem præsta- re, imò etiam quilibet subditus regni. capit. 1. quali- ter. iura. debeat vasal. fidelita. & in extrava. ad repri- mendum. & reuerentiam. cap. regum. in fin. 23. q. 5 & primæ Petri. 2. ca. Regem honorificate. sequitur Ioan. de Terra rubea in tract contra rebelles regũ. ar tic. 1. tertij tracta. & Ioan. Pyrrhus in gl. ad cõsuetu. Aurelia. rubri. de successio. ca. 14. Quartum iuramen- tum est, quod tenentur præstare illi qui tenẽt & pos sident prædia in territorio seu iurisdictione alicuius domini & vocatur iuramentũ fidelitatis & assecura- tionis ca. 1. qualiter iura. debeat vasal. fidelita. & vbi dicunt doct. quo ad hoc iuramentum, consuetudini standum esse, ita tenet Iacob. de sancto Georgio in tract. de feudis in verb. qui quidem inuest. vbi latius ponit. vide. Et ista fidelitas quatuor personis est ser- uanda, videlicet imperatori cœlesti. idest, Deo: secun do imperatori terrestri in suo imperio, & regi Fran- ciæ in hoc regno, tertio domino seculari, quarto pro ximo suo. ita not. Petrus de Ferra. in sua pract. in for ma libel. quo agitur ad reuocatio. feudi. in princ. itẽ alia est fidelitas quæ debetur à cõiuge. e debitum. de biga. alia quæ debetur à quolibet amico ad amicum Io. de Terra rubea vbi supra art. 1. tertij tractatus No tandum est tamen, quòd hoc iuramentũ fidelitatis non præstatur per procuratorem. casus sing. in c. vno §. verum de sta. rego lib. 6 secundũ Roma. singu 198. quia hoc iuramentum debet præstari per verbũ, ego talis N. c. 1. de noua forma fidelita & verbũ ego, im- portat industriã personæ. 22 q 5. ca. de forma. & ha- betur Iob. ca. 19. quem visurus sum ego. sequitur Bal. in lege prima. ff. de te. diuisio. limita nisi do- minus consentiat. d. §. verum, quia tunc reuertitur q̃ præsentaliter & personaliter debet exhiberi. l. si nõ sortem. §. libertus. ff. de condi indebi fiet p nuntiũ. Secundo limita quando fidelitas esset præstanda p vniuersitatem, quia tunc per syndicum potest præ- stari, vt tenet Bal. & alij in lege 2. §. ex his. ff. de ver- borum obligationi. Tertio fallit in episcopis, capi- tu. vno. §. verum, de statu reguler. supra allegat. idem tenet Stepha. Maleretus in tract. de electio. fo. 48. vbi plene. Quis possit infeudare, seu in feudum concedere? & dic quòd omnis qui non prohibetur iure. Petr. de Bellapertica in d. tract. quæst. tertia. & Hostien in summa de feudo. §. quis possit. quod in- tellige, si habeat liberam bonorum administrationẽ vt no. in capitu. primo. §. noui. per quos fiat inuesti- tura. sequitur D. Io. Sanxon vbi s. ideo vasallus non potest in re feudali imponere censum, seu annuã p- stationem, vel aliã seruitutem sine domini cõsensu,

alia

alioqui dominus feudum poterit reuocare, vasallo etiam contradicente. Io. Mõfuer. in ti. feu. versic. itē vasallus in re feudali. Per q̃ iura debeat terminari quæstio feudalis? & resp. quod si in inuestitura iuramentū est interpositū, debet decisionibus iuris canonici decidi, vt tenet Bald. in cap. imperialē. §. fi. col. 3. de prohi. feudi alie. per Frideric. & hoc si ius ciuile & canonicū inuicem contradicant secundum eū. & Alexan. consi. 5. si vera sunt. col. 1. in 5. volu. argu. c. nouit de iudi. Si iuramentum non erit interpositū, per iura ciuilia & consuetudines feudorum decidi, secundum Bal. in l. liberti in vl. col. C. de oper. liberto. & in cons. 183. factum sic se habet. in 2. vo. & 188. factum tale. e. lib. & refert Catellia. Cota in secunda parte memorialium. in ver. feudi quæst. & cōfert ad decisionem multarum quæstionum, secundū Cuti. in suo tract. feu. in 1. parte. q. vlt. sit quis sit iudex in feudis, ponunt docto. in c. cæterum. de iud. Hostien. in summa huius tit. §. apud quem docto. in c. vno. apud quē uel quos cōtrouer. feudi terminari debeat. Io. Raynaud. de prohibi. feu. alie. in §. præterea ĩ inter duos. num. 5. & seq. & ibi alij doct. Nicolaus de Milis in repertorio in verbo, feudū, quæstione sexta, & ibi in additio. & Curtius vbi supra in septima parte. plene Soci. in cap. ex transmissa de foro competenti. Tertio quæro quæ sit natura feudi? respon. q̃ dominus qui concedit, retinet sibi directum dominium. in cap. vno de natura feu. & in cap. 1. in fine, quibus modis feu. amittatur. sequitur plene Curtius in d. tracta. in. 5. parte. q. 6 colla. 2. Secundo vtile dominium in vasallū transit, quia potest vendicare rē feudalē §. 1. d̃ inue. de re aliena facta. & hic est quasi dñs, aliàs non vendicaret. l. Quintus. §. argento ff. de auro & argen. lega. Ias. notat in §. sed istę. nume. 58. insti. de actioni. gl. in ca. vno in ver. de iuris. p quos fiat inuesti. idem tenet Io. Berberi. in viato iuris, in 10. q. huius tit. Bald. in Marga. in versicu. feudū, in a. q. cap. 1. § præterea, & cap. Corrad. in quibus caus. feud. amittatur. Panor. in c. si diligēti in. 3. no. de præscrip. Pet. Iac. in sua practi. in libello de rei vendi. q̃ cōpetit ratione vtilis dominij. in quinta positione. Petru. in c. quæ in ecclesiarum. nume. 69. de constit. Deci. consi. 192 & pro tenui. & 269. consultus ab illustri. nu. 7 & 389. visa longa serie. col. 3. numero 6. Curtius vbi supra. col. 3 primæ partis D. Io. Sanaon vbi supra, art. 1. Io. Pyrrh. c. in consue. Aurelia a 1 de feudis. Quod intellige si fiat inuestitura realis, idest, traditio. secus si verbalis, quæ etiam vocatur abusiua. 3 c. 1. & ibi doc. qd sit inuestitura. sequitur Guido Papæ in decisio. Delphinat. q. 307. & Do. Ioan. Sanaon in d. consu. in ti. (de pie de fied) arricu. quin. fu. 73. & Alber. Brun. consi. 1. & 2. colum. 4. Tertio si vasallus seruitium constitutum domino nō exsoluerit cadit à feudo. c. 1. quibus modis feudum amittat. intellige tamen si fuerit requisitus: nā domino offerre se non tenetur, nisi illi magnum periculū videat imminere. § & si vasallus. & §. licet. si de feudo defuncti conten. sit inter dom. & agna. vasalli Petrus Iacob. in titu. quibus causis feudū amittatur. col. 2. versicu. decimo si non seruiat. & §. illud de prohibita feu. aliena. Per Frideri. Idem si vasallus inimicos domini recipiat, dando eis transitū per terras suas, quando poterat resistere & victualia. nam feudo priuatus gl. osti. in cap de forma. in versic. munitionibus 22 quæstio. 5. sequitur Ioan. de Ana. consilio 7. visis & ponderatis. columna 3. & sequen. Causas ob quas quis feudo priuatur, vide per Petr. de Bellapertica in d. suo tractat. de feud. quæstio 82 tradit Ioan. Raynaud. in comprehens. feuda in §. fina. capi. Imperialem. de prohibita feud. aliena. per Fridericum. Petrus de Ferra. in suo pract. in forma libelli quo agitur ad reuocationem feudi, in versic. nec suspestiuonis. Iacobus de sancto Georgio in suo tra-

cta. de feud. in versic. dictique vasalli. D. Boeri. in §. 15. de consuetudi. feu. & census. in consuetudi. Bituri. & late Curtius in quarta parte tractat. de feud. vbi cumulat quadraginta causas priuationis feud. Quarto feudum sine domini volūtate alienari nō põt in ca. imperialem in princip. de prohibita feu. aliena. per Fridericū, quia seruitia possent subtrahi, vt ibi dicitur, & in capit. quæ in ecclesiarum, de const. imò si alienet, perdit illud, vt ibi. & notat Aretinus cōsi. 14. incipiente, viso, &c. plenissime Albertus Brunus consi. 11. incipiente, magnifice domine. &c. intellige alienātē priuari feudo, si dominus voluerit: aliàs secus. Alexander cōsi. clxxiij. viso themate in secundo volumine. Decius consi. clxxxv. vlterius. 2. dubio & cxxxviij. & diligenter. vide textum bene facientem. in l. 1 §. sed & quoties ibi, si velit aliùs fideicōmiss. ff ad Trebel. l. cogi §. Martianus. illo titulo, lege 2. columna. 2. C. de iure emphyteuti, & ibi Iason. Sed puto in hac materia quatuor tempora consideranda aut antiquius, an iquum, nouū & nouissimum de iure antiquiori poterat mediam partē vasallus alienare. § aut si liuellario & sequent. & § fin. quibus modis feud. amittat. & § 1 de alien. feudi. iure antiquo nō poterat alienare, nisi per viā libelli vsque ad medietatem, vt de aliena. feud in prin. sed iure nouo est prohibitio alienationis indistinctè, vt d. § 1. de prohibita feud aliena. per Fridericum. Iure tamen nouissimo, siue consuetudinario, hæ consuetudines feudorum in regno Franciæ non sunt allegandæ, cum cōtrarium obseruet. Petrus Iacobi in sua pract. rubrica successio. feu. col 22. versiculo, modo in summa: & sic vasalli licite in hoc regno Franciæ alienāt feuda consuetudine dictante, & approbante, secundum eum in rub. de condic. ex lege imperialem. §. callidis. col 2. & habetur in magno consuetud sub (des coustumes des fieds) versiculo, de iure feud. Guido Papæ in decisio. Delphinat. quæstio. lia. & quæstio. cccxcvij. & hæc cōsuetudo est hodie vniuersalis in regno, vt asserit. D. meus & concinis. D Boer. in §. 2. & §. 23. de consuetudi. feud. & census. & Benedic. in repe. ca Raynutius in versi. & vxorem num. 163. de testa. Domi. Ioan. Sanaon in consuetudi Turo. titulo (comment hommage se doibt offrir a son seigneur) in 36. conclu. & in titulo (de pied à fied. articulo secundo, & quod talis consuetudo valeat, tenet Baldus consilio 185. libro primo plene & consilio 317. quidam. libro secundo. Dec. consilio 269. consultus. numero 8. & consilio 208 ad clariorem. numero nono. Et non solum vasallus priuati potest feudum alienare, sed etiam ecclesiæ vasallus. dummodo ecclesia non sentiat damnum ex illa alienatione, vel lucrum non amittat, puta laudimium, aut aliud commodum secundū Ioan. Fab. in § ci institu. de rerū diuisio. & in §. 1. institutio. de emp. D. Boer. in d. §. 1. etiam domino inuito vel ecclesia. Ioannes Raynaud. in comprehensor feuda. in capi. imperialem. § 1. numero 28 Ioannes Berberi. in viator. iuris quæstio 11. de feudis versiculo hodie tamē in ista &c. Petrus Iacob. in sua practi rubric. quibus modis feud. amitta. imo tenet idem Petrus Iaco. in forma libelli pro re feudali, in secūda forma, colum. secūda, fol. 17 dominum posse cogi, si requiratur ad cōsentiēdum directe alienationi, & sequitur Do. Barto. de Chassa. in consue. nd. Burgundiæ in rub. (des fiedz) § octauo habebit tamē ius prælationis seu retentionis dñi. §. porro, qualiter olim feud. poterat aliena. l 3. C. de iure emphyteuti. & ibi nota. & Petrus de Bellapertica in suo tract de feud. quæsti. octaua. sequitur Dominus Boer. in §. 1. de consuetudi. retentio. rerum feuda in glos. ad consuetudi. Bitur. Ecclesia verò nō habet retentionem secūdū eum: quod est bene notādum, & sæpius fui interrogatus. Intellige tamen supradicta procedere, quando ille in quē

fiat alienatio, vellet subire omne ius feudi, alias secus. Bar. in l. mutilegali. C. de motilegal. libro vndecimo. Feli. in cap. quæ in ecclesiarum. de consti. Item requiritur quod ille in quem alienatur, sit eiusdem conditionis, sicut primus vasallus alienãs, qui si est nobilis, non potest alienare in plebeium. l. neuitiæ C. de committen. stipu. l. 2. de fun. limitro. libro 11. §. similiter. de cap. Corrad. Io. Mansue. in tit. de feu. versiculo, item dominus. maxime feudum superius videlicet feudum comitatus secundum Albertũ Brunum consi. 60. dilecte nepos. hodie de generali consuetudine regni Franciæ alienantur feuda habenti pecunias: siue sit nobilis, siue villanus: vt asserit D. meus dicto §. 2. 3. allegato & occulata fide videmus, ideo non est opus probatione. Quod est verum, si sit feudum inferius, secus si superius, vt feudum marchiæ, vel aliud simile: quia non posset in rusticum sine domini superioris consensu alienari. Albe cons. 60. Sextò debet vasallus intra annum petere inuestituram à domino, nisi fuerit miles: quia habet & mensem. c. vno. quo tempore miles inuesti. pete. debeat & ibi Bal. & alij. c. vno. quæ fuit prima causa bene. amitten. & si intra illud tempus non petierit, feudum perdit. c. imperialem. §. præterea. in primo de prohibita feu. aliena per Fridericũ. c. vno. in prin. de capi. Conra. Calderi cons. 6 & 7. de feu. Cardinalis consilio 158 Deci. consil 341. in fine. incipiente, viso. Guido Papæ quæstio. 144. cum sequen. in suis decisio. quem vide quæstio 444. ponentem quatuor requisita ad hoc, vt possit agi ad commissum. vide Albertum Brunum in consilijs factis in materia feudali, consilio 42. Incipiente, cum quæritur &c. hodie est consuetudo generalis fere in toto regno, per quam nullus vasallus ob inuestituram non petitam feudo priuatur: sed potest dominus ad manum suã ponere feudum, & fructus leuare, ac suos facere, quousque vasallus præstiterit fidelitatem. istius consuetudinis non fuit nescius Do. Boer in titulo de consue. feud §. vj. & xv. quam sequitur dominus Ioan. Sanxon in consuetud. Turon. in titul. (comment hommage se doibt offrir a son seigneur.) in principio, & articulo tertio. & Dominus de Chassa. in titu. (des fieds) in prin & gl. (dedans lan.) nu. duodecimo, ante tamen quadraginta dies non poterit dominus leuare fructus, vel ante proclamata facta, secundum varias consuetudines. nam Pictauis requiritur proclama, statuens tempus vasallis ad inuestituram faciendam. ita vidi in consuetu. picta. rubri. (De la distinction des iurisdictions) articulo 90 in alijs locis communiter statuuntur 40. dies, vel plus, vel minus, secundum varias consuetudines, vt Ioan. Mansuet. dicit esse in Aluernia, in titulo, de feudis. in versiculo item dominus feud. & Parisijs, vt continetur in magno consuetu. rubrica. (de saysine en fied) versiculo, nota. folio. 59 Bitur. in §. vj. de consuetudi. feu. Burgundiæ in §. 1. in gl. (dedans lan) & ita fuit prolatum arrestum Tholosæ, vt in eius stylo patet, in 4. parte. arresto 73. & idem Parisijs, vt continetur in quæstio. per arresta quæstio. 118 arresto primo. quod est notandum. inoleuit præterea consuetudo in hoc regno, vt recognitiones fiãt tam in re feudali, quam in re emphyteuticaria in decennium, quod dicũt de decennio in decenniũ, vt asserit conterraneus meus Ioannes Berberi. in viato. iur. in dicto titulo, de feu. quæstione duodecima. versiculo, & nota verbum &c. Septimò fœmina in feudo non succedit ex consuetudine libri feudorũ capitulo vno. §. filia de successione feudi, capi. vno, en mutus vel alias imperfectus, in fine. Iaia Roma. consilio 1. & ibi assignat multas rationes. & Baldus in l. quoties. C. de suis, & legiti. dicit esse rationem præcipuam: quia fœmina nõ ita bene potest defendere dominũ in bello, vel alias seruire, sicut vir, ergo nec feudum habebit, cum desit ob seruitium. capitulo vno, quibus modis feudum amittat. hanc rationem citat Benedict. in repetitio. capituli Raynutius, in versiculo, duas habens, numero quarto & decimoquinto. de testament. sequitur Dominus de Chassa. in consuetudinibus Burgundiæ. in §. quinto numero 27. & sequitur Socin. cons. 19 pro decisione. columna prima. libro primo. & consilio 207. visis inuestituræ. in secundo volumine Corne. consilio 17. aperta. in primo volumine. idem tenet Decius in regula fœminæ in 39. speciali ff. de regulis iuris. Iacobus de Sancto Georgio in tracta. de feudis in versiculo & feminis. Curtius in dicto tract. in tertia parte quæstionis primæ. Angel. de Clauasio in sua summa, in verbo, feudum. in primo. nu. septimo, & Decius consilio 32. & pro tenul. & 85 & diligenter & 139. & diligenter, & 208. ad clariorem, & consilio 390. quoniam. Albertus Brunus consilio quarto. resurrectionum in fine 8. circa princi. columna tertia. & est consilium Iasonis. Hodie ex consuetudine generali huius regni sicut masculi succedunt authore Petro Iacob. in sua pract. titulo de successione feu. columna tertia. versiculo, in alijs enim locis. & versiculo sequenti. idem tenet Bernardus de Bosco in suo manuali. in 12. parte, sermone primo, in principio. magnus ille scientiæ & consuetudinis thesaurus Dominus Boer. in §. secundo, de consuetudin. feu. & §. septimo. sequitur Dominus Ioannes Sanxon in consuetudin. Turonen. in titulo. (des successions des fieds.) articulo 14 & rubrica (comment hommage.) articulo primo. conclu. vltim. & in possessione feudi per iudices sunt manutenẽdæ, vt pulchre scribit Albertus Brunus consilio primo. & Dominus de Ripa in libro primo respon. de legibus capi. primo numero 70 & idem in collateralibus censet in regia consuetudinarius Dominus Boer. d. §. v) & Benedictus vbi supra, in versiculo & vxorem, numero 563. & 656 quia in d. regno feuda sunt redacta instar patrimonium secundum prædictos. & Ioannes Fabri in authentica, ingressi, C. de sacrosanctis ecclesijs Guido Papæ consilio decimoseptimo, super casu, & consilio 214 circa materiam, Ioannes Raynaud. in sexta diuisio. in loco sæpe allega Ioannes Sanxon in titulo. (de pied de fied.) articulo secundo, & 12. & Ioan. le. Citier. in tractatu de iure primogen. tutæ. libro secundo quæstione quarta. in versiculo possessio. columna secunda. & supra dixi, imo hodie contractus feudales sunt redacti instar omnium aliorũ cõtractuum, teste Ioanne Berber. in d. titulo de feu. tertia quæstio. imo etiam successioni ex mulieribus descendẽtes. Guido Papæ decisione Delphinatus parlamenti. quæstio. 59. & quæstio. 197. sequitur Benedictus in d. repet. capituli Raynutius, in versiculo, & vxorẽ, licet in aliquibus partibus, vt vidi, nõ succedant fœminæ extãtibus masculis, sed quod supradixi, est communius, vide tñ vnum casum in quo de consuetudine feudorũ mulier succedit p Romaningu. 177. & septem casus vide per eum consilio 367. circa principium. & octo per Iacobum in dicto versiculo, & fœminis & doctores in d § filia. quinquaginta quæstiones in hac materia vide per Baldũ in l. 1. ff. de rerum diuisione, & Curtium in tertia parte quæstio. prima. Vltimò vasallus tenetur seruire quando est à domino requisitus, alias non, & ideo fiunt hodie proclamata. siue (cries aus ban) & fundatur in capitulo vno. §. finali. an ille qui interfec. fratrem dom. sui feudum amittat. sequitur Dominus Ioannes Sanxon in consuetudin. Turonen. in rub. (comment hommage &c) articu. primo. conclu. 18. folio 63. Et quando fiunt ostentiones, quas vulgari sermone, (monstres) appellamus, si vasalli & milites nõ recipiunt solutionem, quia recusant, nõ poterũt postea petere, secundum Bartol. & parisium meum Reb. in lege, fortissimos per illum text. C. de erogat. milita,

anno

anno.arg.l.nulli.illo titu.D. Barto.de Chaff. in consuetud. Burgun.in §.4.gl.(nouelle cheualerie) in nostris additio. ideo communiter solutiones fiunt in ostensionibus pro tribus mensibus, nisi fraudentur per thesaurarios, vt vidimus sæpius fieri: quare multæ domus nobilium sunt fere destructæ, & thesaurarij mali hodie ad furcas parêt: ad quas ostêsiones pôt cõpellere suos milites,& armigeros capitane⁹ teste Luca da Penna in l. fi.col.8.C.de re milita.lib. 12. vide Ias. in l.prætor.§.si aliquando ff. de nou oper.nunciat. Notandum est tamen quod hodie vasalli non tenentur ad aliquid dandum vel faciendum dño suo, nisi ad expressa in sacramento fidelitatis, quæ sunt septem in c.de forma.22.q.5.c.ego.N.de iura.ca.vno de forma fideli.& pulchre declarat D de Chaff. in §.4.in gl.1.rub.(des fiedz.)& Pet.Iac.in sua prac.ti de feud.successio.colum. 9. versi. dico ergo quod vasallus. Alia quæ sunt de natura feudi ponit text. & ibi doct.in c.vno.de natu.feud.& Siluester de Prierio in sua summe in versi.Feudum.in 1.q. & in hac materia vide 15 regulas per Ioan.Bapt. in repe capitu. 1. col.9.cum sequen.de feu.cognit. & ibi posuit casus in quibus feudum ab emphyteusi differat & concordet vltra Iaso.in l.1.C.de iure emphy.& 37. conclusiones citat D.Io.Sanxon vbi supra, in subr. (comment hommage) articulo.1.vide Benedi. in repe.capituli.Raynut.in verb.& vxorem. in quarta decisi. nume 446 cum sequen.de testa.Non omittas videre quæ cumulate licet quandoque remissiue ponit D. meus in glo.ad consue.Bitur. in ti.de consue. feud. & sub.sequen. Nunc se offert vltimû. videlicet quotuplex sit feudum.quòd sit tantum duplex, ex dicto Philo.complectitur,dicentis ꝙ quælibet diuisio debet esse bimembris, vel ad bimembrem reducibilis. citat Petr.de Bellapertica,& Ias.in repe.l.re coniuncti.ff. de leg.3.& Laucelo.Polit.in trac.substi. in prin.ideo Curtius hoc perpendens in suo tract.feudorum. qõ. 8.primæ partis,duplex dicit esse feudum, videlicet proprium,& improprium. sed vt iuuenes clarius intelligant,procedo per diuisiones,insequendo doctrinam Iasonis.in l. 1. ff.de doli excep. Bald. & aliorû. ideo prima diuisio est, quia feudum quoddam est ecclesiasticum,aliud seculare. hãc diuisionem ponit Rayn.& Aluar.in proœ. feud. & Petrus Iac.in rubr. In causa ex quibus domi. debes amittere proprieta. in prima diuisio.Petrus de Ferra.in sua pract.in forma libelli quo agitur ad feudi reuocatio. in versic. et nomine tali &c.

Ecclesiasticum est triplex, quod ab ecclesia datur, quod ab ecclesia suscipitur, aliud quod datur vel suscipitur à clerico, non tanquam ab ecclesia, & de hoc loquitur tex.in c.vno de clerico qui inuesti. accepit. § fi.de capi.Corra.c.1.qui feudum dare possunt. Berber.in 2.q. Alua.in 5.diuisi.& Ias.in 2 s.in præludiis feudorum.

Seculare est, quod à seculari principe, vel domino recipitur §. marchio.qui feudum dare possunt. vt si Christianissimus Rex Francorum inuestiat aliquem de marchia vel comitatu: & de hoc feudo maior pars libri feudorum loquitur, & plusquam de ecclesiastico,& hæc probantur in prælud feud in vltima diuisio per Baldum.Sed quia nobiliora sunt præmittenda. §.fina.institutin.de iure persona cap.sedes.& ibi doct.de rescrip.Deci.in ca.aneritæ. de præbend. ideo præmisi hãc diuisionem, sicut facit Obertus de Orto.c.vno. qui feudum dare possunt.& quia ecclesiasticum est nobilius.argum.cap.solitæ.de maiorit. & obedient.

Secunda diuisio, quoddam est regale, aliud non regale. est, quod à Rege vel Imperatore recognoscitur immediate, vt est feudum marchiæ, ducatus, comitatus, vel alterius dignitatis regalis: ideo vicecomes Turenç vel comes Fuxi pñt dici hêre feudû regale. C. vn. quis dic. dux, marc.vel comes.vel potest Imperatio dici. vt.nec in Berber. in d ca.2.q. de feudis, & duobus concurrentibus vocatur regale. primo quod sit dignitas, puta regnû. marchia, comitatus, vel ducatus. secundo quod ab imperatore vel rege nro concedetur, vel alio non recognoscente superiorẽ, vt Ioannes Curt in tract. de feu. in prime. parte. q.8.col. 2. Occasione præmissorum quæro de quæstiõe, an Rex Franciæ possit alienare ea quæ sunt regni? & Bal. in proœ.C.& in prima consti concludit, ꝙ non, abdicando à se omnem iurisdictionem, dignitatem, dominiû,& nihil sibi retinendo: quia esset principatû seu regnum deformare: quod non potest rex facere: imo si retineret sibi directum dominium, adhuc nõ valeret, si in regni detrimentum vel incommodû redderet.argu.l. in summe.ff.de pecul.Corse.in c.grãdi de supplen negl prælat.li 6 Panor.in c.intellecto. de iureiuran & in c Abbate sanè.de re iudi.lib.6 Ioan. Sãxon in consue. Turon.in rub.(de pied de fied.) artic.2. & in rub.(des danaisons entre gens nobles.)et ti 6. D Boer in additio. ad Bened. Plumb. in l.innitus. ff.de fideic.liber.etiam cum iuramento, per text. in d.c intellecto & successor posset reuocare. Bar.l.prohibere §.planè.ff.quòd vi aut clàm. Bal.in c.licet col.7.de probat. Felyn in cap.ad audientiam. col.2. de præscri.Deci.in ca.1.col 4. de prob. imo fortius rex non potest inuitis ciuibus suis alienare vnâ de ciuitatib. sui regni. Host.in c.dilecti filii de maio & obe.& ibi Innocen.& Felin. Oldrad.consilio 231.vt etiã Alexan in addi.ad Bar.in d. §. planè. Bal.in ca. similes. quo tempore miles inuestitu petere debeat, c.vno. §.in generali si de feudo defuncti contentio sit inter do.& agna. vas. Ioan. de Pla in l fi.C. de loca. præd.ciui.lib. 23.Panorm in consil. 3.colum. 18.in 2. volu.Guido Papæ in decisio. Delphina.quæsti. 219. Aufre in decisi capel. Tholosa. qõ. 485. Iason in §. item Seruiana.col.28 insti.in.de actio.num. 125.l. si non sostem. §.libertus. ff.de codi. inde.l.debitorum. C.de pactis.& in prę feudo.in prima diuisio.Barba. & Fely.in c. 1.de proba.vide D.de Ripa in consil. 25. de rescrip.in lib.respon & lib. 2.de lagib.cons. 1.nu. 52.Bal. consi.324 quæritur.volum.2. Barto.de Chasse.in consuet.Burgun: in rub.(des fieda.)§. 8.in versicu.(en alienation)in fi Curt.in tracta.Feudo.in 6. parte q.2.Socy.consi 40.quæstio.col. 1.nume. 7.in 2. volum Ioan Lupus in repe c. per vestras. fo. 8 2. col. 4.de donatio.inter vir.& vxo.Gomes. in §.item Seruiana.nume 4 tatum seq.vbi 6.modis limitat. Insti. de actio. & in Spec.perme.tit 8 fol 15.cum seq.& nouissimè conterraneus meus.D. Iac.Bonaudi. in addi. ad Ioan.de terra Rubea,tracta. primo conclu. 12. Alber.Brun. consi. 12.in secunda ratione.& hoc maximè quando metu alienaret. nãquòd metus causa gestum est, ratum non habebo, lege 1.& per totum. ff. quod met. cau.& quando alienaret voluntariè, hoc non esset sine peccato, tenet Lucas de Penna in lege prima.C. de capiu.ciuium censib. eximen. lib. 1 & est notandum.

Non regale est quod ab inferioribus à principe Imperatore, vel rege recognoscitur, vel à principe sed nõ cõsistit in dignitatio. sed princeps de aliqua plebe inuestit.capit. vnc.qui feudum dare possunt. & titu. quis dicatur dux, comes, vel marchio si verò aliquis inuestitur à domino de Cleromonte, feudum diceretur non regale, ponit Bald. & alii in proœmio Feudorum primo, & sequitur Iason in prima diuisione.

Tertia diuisio feudum quoddam est nobile. aliud minus nobile. aliud aliqualiter nobile, & ignobile. Nobile est, quod possessorem nobilitat, vt quando à Rege Franciæ est concessum, vel imperatore, vel Papa, vt si ꝯcederent ducatum, vel marchiã c j.quis dicatur dux vel marchio. Berber.in 2.q Bald & Iason.

in 2.diuisione.& Alua.in secunda.Bonus de Curtili in tract.nobilita.in 3.parte.col.34.nu.101.Alex.consil.30 quoniam, col.pen.1.parte.

k Minus nobile est quando dux marchio, vel comes alteri concedit in feudum: & tale proprie dicitur valuasor, siue vasallus, vt no. Io.And.in add.ad Specul.in titu.de praescrip.& Bonus de Curtili in trac. nobilita.in 113.parte,nu. 20. & istud de consuetudine libri feudorum non poterat alienari in nō nobilem, sed in regno Franciae potest vendi, & in feudū dari sed non super eo ressum accipere. D. Boe.in cōsuetu. Bitur.§.2.de consuetu.feu.& censue. vt supra latius dixi.

h Aliqualiter nobile siue mediocriter est, quādo habentes à duce, marchione vel comite alijs subfeudāt & recipientes vocantur minores valuasores. Aluar. in secunda diuisio infra.& ibi communiter doct.

i Ignobile est quando à minoribus valuasoribus cōceditur & minimis.c.vno,qui feudū dare possunt.& ibi Baldus.in §.marchio.dicit, rusticos posse in feudum concedere,dummodo suarum terrā administrationem habeant.§.nouj per quos fiat inuestitura sequitur Iacob.in suo tractatu.de feudo versicu in feudum in octaua diuisione.Ioānes Rayna.in septima. Petr.Iaco in titu.de causis in quibus do.debet &c in quinta diuisio.Petrus de Ferra.in octaua diuisione, vbi supra Iason in 2.Curtius secunda parte.q.quarta secundae partis.

k Quarta diuisio.Feudum aliud est paternum,quoddam antiquum,aliud nouum.Paternum dicitur quod per patrem est acquisitum,vel ab aliquo ascendente communis agnationis vsque ad quartum gradū.tex. in c.vno,de succes. fra. & gradib.succe.in feu.qui est melior de iure secundum Alex.consi. 30. quoniā in 1.vol. In hoc quod declarat feudum paternum quid sit,vide tex in titu.de natura successionis feu.& Alexan consi.55.prospectis.in quarto volu & consi. 22. ponderatis,in v.vol.& Curt consi.49.nume 3.Petr. Iaco in sua practica de causis ex quibus do. dēt amittere proprieta.in secūda diuisione Alua.in sex.Deci. consi.240.ad clariorem,nume.v.Alber.Brun. consil. 72 tota virtus.colum.prima Socin.cons.67.visis col. v.in fi.& cōsi.133.visis inuestituris col.vj.j.& 2.vo, & cons 66,visa donatione.in 2.volum.Bolog.consi. primo.Bal.consi.317.in primis.in primo volu. col. penul.& consi.351.in literis,eo.volum.& consi.seq. quo probetur.& quae personae contineantur in hoc feudo,declarat Bald.in §.hoc quoque, de successio. sed quae proprie conueniunt hae personae supra patrē,videlicet auus,proauus,abauus,& atauus:& abinde vero supra perdit nomen paterni.& antiquum appellatur. ex quo singulariter infert quod si cuidam concedatur feudum paternum,non extenderetur vltra quartā generationem.& sic eum ministerio ponuntur illa verba in inuestituris concedimus in feudum paternū, & antiquum,sequitur Io Raynau,in cōpreh. feuda. in prima diuisione,quod est perpetuo notandū secūdum eos. Hodie notarij ponunt omnia verba haec & multo plura.& ideo extenditur vsque ad infinitū, & etiam ratione consuetudinis de qua supra.

l Nouum vero est, quando fuit de nouo acquisitum & habet initiū in persona ipsius inuestiti,nec prouenit à successione progenitoris.c.1.qui testes sunt necessa.ad probandum no.inuestitu.Oldr.consi.178.factum tale.Alber.in dictio.in versi nouū. Iac.de sancto Georgio in tractatu de feudis.in vers.in feudum. in sexta diuisiona Curtius cōl. 50.in tertio dubio & consi. seq Ioan. Raynaud. in prima diuisio Socin. consi 252.visis.in 2.volum.Deci.consi.53.placet mihi.& consilio cccex. quoniam ex numero 4. Albert. Brunus cons. lxviij.si volumus. Tres effectus ponit Curtius in suo tract.in prima parte quaest 8 col.2 & seq [illegible] emphyteu.& illud regulariter non nobilitat,nisi vt supra dictū est in praecedenti diuisione.quia nobilitas non nascitur in ictu oculi secundum Bal.in 10.diuisio.infra, per textū in l.stemmata.ff de gradi.Pet.de Ferra.i sua practica,in forma libelli quo agitur ad reuocationē feudi in verbo,ac nomine in secunda diuisio.& in hoc nō succedunt ascendentes,nec collaterales.de consu. feu.c.1. de inuesti.noua.& c.vno.de succ.fra.sed hodie contrarium obseruatur in regno Franciae,vt no.Bene.vbi supra in ver.& vxorem,nu. 514.& Do.de Chassa.in d. §. v.nume.7.in ti. (des successions) in glos.1& des enfans)§ vj & supra latius extitit discussū.& ponit Alua.in 6.diuisio & Ias in 5.Alber.in l.1. §. si quis aedificium.ff.de noui operis nunc.Imol in ca. vlt. de feu Oldra.cons.178.factum tale.

m Quinta diuisio.Feudum quoddam est paternum, aliud maternum.paternum in proxima cellula fuit declaratum.

n Maternum est quod primo per foeminā est acquisitum.capi.vno.de feudo foeminae. & sicut large omne feudum quod fuit ex superioribus agnationis cōmunis acquisitum,paternum dicitur:ita qd ex quacunque foemina ex superioribus,quae fuerit ex communi cognatione,fuit acquisitum,maternum dicitur, vt habetur in titulo de feudo foeminae & Bal.in quinta diuisio.Alua.in septima. Natura feudi paterni est vt tantum descendentes masculos respiciat in §.profecto 3.de lege Corra.natura feudi materni vt primo masculos respiciat,secundo foeminas d.titu.de feu. foeminae.& pulchrè no.Curtius in d.tracta.feudo.in tertia parte q. 1.in 2.limitatione.

o Sexta diuisio Feudum quoddam est masculinum, quoddam foemininū.Masculinū est quod ad masculos transit,& non ad foeminas §.hoc autē qui feudū dare possunt.imo foeminae non succedunt. etiā si de eis sit facta mētio,nisi masculis deficientibus.§.quinetiam episcop vel abbat.cap.vno de feudo foeminae. Ias.in ver.& foeminis.Pet.de Ferrar.i vbi s.in sexta diuisio.nisi vt fuit dictum s. in natura feu. vide.

p Foemininum seu foemineum dicitur quod ad foeminas transit,sicut supra de materno diximus.c.1.quemadmodum feudum ad filiam pertineat. Iaco.in tractatu de feu.in versi.In feudū.in quinta diuisio.licet Io. Raynau.duas diuisiones misceat.Itē si aliqs recepit feudum pro se & haeredibus tām masculis q̄ foeminis extantibus masculis foeminae excluderētur c. 2.§.1.episco.vel abbatem,Alexan.consi xx.in quinto volumine.Alber.Brunus cons. 65. super casu.sed hodie in regno tene quod supra dixi in natura feudorū in vers.vij.vide tamen D.Io le. cirier in d. tractatu de iure primogeniturę lib.1.quaestio 19.

q Septima diuisio. Feudum aliud habet propriā naturam.aliud impropriam. Habens propriā est feudū simplex, rectum,purū,liberum, nā natura feudi est quaedā qualitas innata à principio generationis feudi siue tempore inuestiturae,ex qua virtus contractus perficitur,& semper videtur inesse: nisi per pactū impropriet,vt ait tex.in tit.de feudo non habente propriam naturam,& § praeterea qd sit inuestitura. & supra late dictum est in tertia quaest. principali,sequitur Hostien.in summa huius tituli de feu.§.qualiter feudum,& Ias.in quarta diuisio & ista consuetudo seu eius tenor semper debet attendi,ca.1.in fi.de duobus fratri. & ibi Bald. c. accepimus.de priuilegio.de Ana. consi. septimo, visis &c. columna 2. & consi.37.Barba. consilio 17. praeclare. columna tertia in primo volum.Deci.consilio.263.in cōtractu. in prin.& consilio 309.quoniam num.3.& cōs.415. in causa.numero 5. consilio 33. viso inuestiturae. in fine.Alber.Brunus consilio 18. colum. 4 & consilio sequen.& consilio 39.columna secunda & cons.41. autum.a.

r Non habens propriam naturam, vel habens impropriam

propriam, est feudum conditionatum, vt ad certū seruitium vel conditionem ex pacto præstitum. §. si. quid sit inuestitura & de capita. qui curiam vendi. vt est feudum guardiæ & castaldiæ, & quod pro mercede datur, de feudo guardiæ. c. 1. Item feudum cameræ vel cauenæ. cap. si. de feu. cog. & ĩ dicit Io. Raynaud. in comprehenso feudi. in quarta diuisi. Alua in tertia. Iacob. in suo tracta de feu. in verbo, in feudum. in quarta diuisio. Bal. in quarta. de Fere. in septima. Et impropriè dicitur feudum quando pactum apponitur contra alterum ex requisitis in feudo, vt latè concludit Curtius in d. suo tract. feu. in 1. parte q6. 6. cum sequen.

t Octaua diuisio sequitur Quoddam feudum est reale, personale, personalissimum. Reale est quod ad hæredes transit tam ex parte dantis quam recipientis. §. cum vero Corra. qui feudum dare possunt. c. vno. de duob. fratribus quia vnusquisque in hoc sibi præsumitur voluisse prouidere & hæredibus. l. si pactū. ff. de proba. d. c. 1. de duobus fratribus. sequitur Alexan consi. 104. considerans, in 2. volu. illum tex. dicens singularem. col. 2 in prin.

s Personale est, quod ad vitam alicuius conceditur, & non transit ad hæredes recipientis, sed bñ dātis, ut feudum guardiæ & castaldiæ. c. 1. de fee. guar. Ias. declarat in 6. diui. vt quando feudum habitationis concederetur quod morte finitur. Alua. in 2. diui.

e Personalissimum est, qḋ neque ex parte dantis, neque ex parte recipientis transit ad hæredes. c. 1. qui dicatur dux exemplum ponunt doctores in soldata: vt si detur nobili in paupertatem redacto annua pensio: tunc soldata vocatur, de qua in dicto tit. & ibi per Alua & l. stipu atio ista. § si quis ita ff. de verb. obli. l vt pomum ff de vsufru. Bal. in sexta diuiso. & Alua in 10 & non censetur propriè feudum, vt tenet Io Berber in d viator. tit. de feu. q. 2. Ias. in præludiis, col pen & ab initio feudum erat personalissimum: quia ad nullum trāsmissibile. l. 1. §. si impuberi ff. de collat. bon. & militia vocabatur l. omnimodo. §. imputari. C. de inoffi testamen. Hodie vero factum est feudum realissimum & ad quemlibet successorem transitorium etiam particularem, ita qḋ potest donari, vendi, & alio modo alienari, sicut alia bona patrimonialia & hoc in isto regno: vt supra clare dixi: & tenet Bene. in repe. c Raynut. in vers. & vxorem. tertie decisio nume. 525 & seq. & in quinta decisio. de testa.

z Nona diuisio feudorum est quia quoddam est iurabile, aliud non. Iurabile est pro quo domino fidelitas iuratur, vt fit regulariter pro omni feudo, vt in c. vno de noua forma fidelit. & illud expressè ponit Pet. Iaco. in sua practica in nona diu. Pet de Ferr. vbi supra in quarta diuisione. Et si plures in domini locum succedunt, vni iurādum erit nomine omnium dominorum. Petr. Iacob. vbi supra, & Guido Papæ consi. 207. dominus. & Bald. sibi contrarius in c. imperialem. §. præterea ducatus, colum. vltima. de prohibita feud. aliena. per Frider dicens antequam præstandum esse iuramentum, argum. l. procurator. C. de eden. Iaco. plenè distinguit in dicto tract. de feudis. in versicu. qui quidem inuesti. præstiterunt. columna 8. Atet. in l. 1. § ex his, & ibi doct. & ff. de ver. obligat latè Ias. in l. de pupillo. §. si plures. ff. de oper. no. nun & hæc est communis & in practica sequēda s̄m D. de Chassa. in consuetu. Burgun. in titu. (des fiedz) . § 7 in prin. in tex. in §. omnes. si de feu. defuncti conten. sit inter do. & agna. vasal. D. Ioann. Sanson articulo octauo. titu. (des successions des fiedz) Alber. Brunus consi. 107. quatuor rationibus. vbi vide latius, & per D. Ioā. le cirier in suo pulchro tractatu de iure primogenituræ. quæstione 2. libro 2. in 16 prærogatiua.

y Non iurabile est, quando illo pacto conceditur, vt non interuenit fidelitas. in §. nulla. per quos fiat inuesti. c. vno. in prin. de ca Conradi. quod est sing secundum Ro singu 266. sequitur Alua in 12 diuisione in præludiis feudorum. Notandum est tamen quod licet feudum reperiatur sine iuramento: non tamen erit sine fidelitate. ita Ioan. Raynau. in 2. diuisione feudo. Ioan Berber. in 2. quæst. tit. de feu. & Ias. in proœm. feud nu. 112.

2 Decima diuisio. Feudū quoddam est ligium, quoddam non ligium. Ligium est quando iuratur fidelitas contra omnium hominem mundi nullo excepto, & istud non recipitur, nisi à principe non recognoscente aliquem in superiorem: vt est imperator, & Rex Franciæ. c. per venerabilem, qui filii sint legiti. ideo Dux Sabaudiæ potest dici homo ligius Regis Franciæ, vicecomes Turenæ, & alii magni feudatarii regni. Et dicitur homo ligius, quasi ille ligatus & subditus, & legalitatem prædicto regi debens, glos. sing in cle pastoralis. & ibi Cardi. de re iud. Spec. in tit. de feu. in § quoniam. versi 1. Io Mainuet. co. nt. versi fin. Ioan. Berber. vbi sup. q. 2. Bal. consi. 191. ad euidentiam. in 2. lib. Guido Papæ conf. 211. & in suis decisi. q 309 & idem tenet Alex. consi 39 quoniam. col. 2. in 1. volumi. & consi. 2. in prin. in 5. vol. Pan in c. ex diligentia. de simo. Io. du Ana. in conf. 7 visis & ponderatis. col. 3. D de Chassa. in consuet Burgun. in eodem titu § 3 in glo. (& hommage.) & ista requiruntur postea per Curt. in suo tractatu feu. in prima parte quæst. 8 colum. 7. Quatuor effectus ponit Ias. in septima diuisione feudo. sequitur D. Ioan Sancon in consuetu. Turon in ti (comment hommage) & c. artic. 1. in 22. conclu. Casellia. Corra in 1. parte memora. in versi feudum.

Non ligium est, quando in iuramento fidelitatis prior dominus excipitur, vt in ti. hic finitur lex. in si. & §. si. de proh. feu. alien. p Frid. ideo quādo vasalli D. de Terena iurant ei fidelitatem, debent iurare aduersus omnem hominem excepto Rege Franciæ, qui super omnes reges est, & tanquam quidam corporalis Deus in suo regno. ita Bal. in d. §. si & in 7. diuisi. Pet. Iac. in noua, Bened. in repe c Rayn. in vers. & vxorem. nu. 130. de test. quod notes.

A Vndecima diuisio Feudum aliud annale, aliud perpetuum. Annale est, siue temporale quod post annū statim auferri potest, vt est feudum guardiæ & castaldiæ: & quod pro mercede alicuius rei datur. capit 1. de feu guardiæ. iste tamen annus per pactum potest prolongari, & tunc potentior est conuentionalis prouisio quàm legalis, qua cessante sibi locum vendicat legalis. l. quod si nolit. §. si quid ita ff de ædi. edi. Bal. in procemio feu. in 9 diuisio. plus dicens posse pacisci. vt nullo tempore possit auferri. sequitur Iaco da Sancto Georgio in tracta de feu. in versi. in feudum. in nona diui. & Petr. Iac. in quarta. Host. in summa. de feu. §. qualiter feudum. versicu. perpetuum feudum. Ioann. Berber. in viato. iuris in tit. de feu in q. e Sed hodie hoc in regno sunt perpetua ac officia, & quasi pro patrimonio habētur, vt no Bene. in verb. & vxo. nu. 564. cum seq. de testa. & supra latius dictum est. ideo vide si libet.

B Perpetuum erat regulariter omne feudum eo modo datum. §. cum vero Corrad. qui feu. da poss & ibi doct & illud quod est simplex, est perpetuum. c. 1. in si. in quibus cau feu. amit. ita tenet Pet. de Fer. in forma libelli quo agitur ad reuocationem feudi. in versi. ac nomine rec. in 6. diuisi.

C Duodecima diuisio feudorum est quia quoddam est diuisibile, aliud indiuisibile. Et quodlibet feudū regulariter est diuisibile, quibusdam exceptis, videlicet regno, marchia, ducatu, & comitatu. ita attestat Alua. in noua diuisi. in proœmi. per tex. in § omnes. si de feudo defunc. conten. sit inter do. & agna. vasal. capt. imperialem. §. præterea ducatus. de prohib. feu.

feu.elie per Frid.Berber.vbi supra in d.q.2. Iacob.in ver.tu feu.in 11 diuisio.Bar.in l.inter tutores.ff.de administr.tu.& l & ideo. ff.de conditio.tuti. Bal. in l.1.de offi.consul Panorml. in cap. prudentiam. in principio.col 4.de offi dele.& ibi hoc tenent alij post eum.Curtius in tracta. feudorum in quarta parte q. 30. Albet. Burnus Asten. in consilio 60. incip. & ista.ideo diuidi non possunt: quia ab vno solo regunt melius quàm à pluribus ar l.3.§.apparet.ff de administr.tut l.2.§ nouissime ff de origine iuris,capitulo gaudemus.de diuor.§ qa vero 94. distinctio. nam Politia vnius optima est, paucorum etiã bona: sed plurimorũ est difficilis. vt bona sit:cũ plures ad virtutis meritũ peruenire difficile sit.Aristot. in politic.& Lucas de Penna in l.viros.col.2.C.de diuers. offi.lib.12 & Philo.8.metaphi.ait, non capit regnũ duos:quia multitudo principũ est onerosa,cũ in apibus vnus sit princeps,capitulo in apibus 7.q.1. latè D.Iacob.Bonaud.in additio.ad Ioã de terra rubea in tracta cõtra rebelles regum articulo 2. tracta.primi & articulo.3 tracta.tertij conclu.2.Feli.in capitulo. quę in ecclesiarum.col.antepe.de consti.& Ias.in 12. diuisio.Ange.cons.287.incipiẽ. pro e ariori. Curtius consi 69 Panormi consi 82. in primo volu. Barba. consil.14.clementissimi colum.3 & consilio.40 clementissimum.colum.9 4 volu.Chassa. in vlt. parte. Catal.in 55. considera. & Albert. Brunus tractat.de augmen.conclu.10.Hippol.singu.9. sequitur Ioã. le Cirier in suo tracta. de iure primogenituræ.quæst.7. primi li.vbi pulchra verba ponit. vide D. Bartho.de Chassa.in consuetudi Burgun.in titul (des heda) §. vj Alexã. cons 60.visis dubitationibus, in tertio volumine,& consil 35 & sequen. incipien et cum.in quinto vol.Pet.de Ferra.in 9 diuisio. & ideo in istis indiuisibilibus primogenitus succedit c.licet.& ibi doct de voto gl.in c.si hæredes.de testament. Alb.in procemio.ff §.discipulis.late Deci.cons 389. visa longa. nu.6.& alijs filijs debet apanagium, idest legitima non per modum diuisionis sed per modũ prouisionis, secundum Io.de Montferrato in tracta de successione regũ.in primo dubio & secũdo & D.Stephe Burnardus in repe l.quisquis.col.16.C.ad le. Iul. maiest.& D Boer.in tract.de custodie cla.porta. ciu. fo. 15 col 4. nec aliqua iniuria fit vltimogenitis, nec conqueri possunt, vt expresse dicit conterraneus meus D.Io.de terra rubea in tract contra rebelles regum.artic primo tract.primi.cõcl.2 1.& seq. imo hoc cõuenit legi diuinæ secũdum eum in prima cõc.hoc latius deducentem, quem licet videre. intellige tñ supra deducta, videlicet feudũ non posse diuidi esse verũ quo ad dignitatem:secus quo ad administrationem, vt vnus frater regat vnam ciuitatem,alius aliã Benedic.in repet.ca.Raynutius,in verbo.in eodẽ testamen.in 1 num.185.de testa & etiã bona mobilia vel immobilia pertinẽtia ad dignitatẽ bene diuiduntur teste Albe in dictio.in ver.feudum. versi. alia et pulchra.ibi.item quæro pulchram, & in additio ad Petr. Ia.in tit.de causis ex quibus do. debet amittere proprieta.in sexta diuisio sed potest fieri cõcordia respectu exercitij, vt vnus vno anno regat, alter altero anno.ar.l.Lucio & ibi Bar.ff.de aqua quotid & æstiua.& pulchre Pyrrus in consuet.Aurelianen.tit. de feu.c.primo.& D.Vldraic.Zasius in repe.l.secũdę. in verbo non perinde. ff.de origine iuris.

Hodie ex consuetudine regni Franciæ omnia feuda possunt diuidi præter regnũ, vt attestatur Fabia. de Giochis in repetitio authenticæ, nouissima.col fi. C.de inof.test.q.fi.Io.Raynaud.in cõprehensorio feuda.in preludijs ad c.imperialẽ.in quinta diuisioe,& D.Boer.in cõsi.c.R tuti.in § 2 de consuetu.feu.& ibi in additio & in § 2.de test.& in trac.de custo.claui. fol. 15.col.4 sed consuetudo est in d regno,quòd licet diuidatur feudũ, primogenitus inter nobiles habet præcipuum manerium(vt verbo doctorũ vtar) siue habitationem cũ galli vel caponis volatu.istius consuetudinis meminit Benedic. vbi s.Guido Papę in decisio. Delphina. q.476. Io Sanxon in consue. Turo.in tit.(des successions de fiedz)arti.11.& late D.Ioan.le cirier,in tracta.suo solenni de iure primogenituræ.lib 1.quæstione quarta vbi late refert cõsuetudines. vide ibi & lib.1.q 11.conclu. secunda & sequen.& an ɔsuetudo diuidendi feuda valeat, videtur tex.in d.§.pręterea. qui consuetudinẽ reprobet: ergo non videtur valere: sed contrarium credo,& ita tenet Oldra.cons. 327. perlectis.in fin. pen. colum. Bal.Alua & alij in d.§.pręterea.Cardina.& alij in c. licet deuote & non obstat ille.§.reprobans consuetudinẽ.nã debet intelligi, si nõ fuerit inducta & seruata sciente superiore: sed in hoc regno patiẽte superiore & sciẽte fuit inducta & seruata: ergo sequit quod valebit.hoc tenet Ioan And in additio.Ad Specul.in ti de feu.in versi non omittã & Albet.Brunus cons. 66.ex themate quod &c late D.Ioan le Cirier,in suo tractatu de iure primogenituræ.qstione 11. primi libri in 3. conclusio & hæc consuetudo est in Italia, teste Alexan.consi. 18 visis.in 2.volumine.Decius cõsil. 389.Soci.cons.68 in primo vol & consil.155. visis.col 2.in 7.vol. Curt.consi.67. sapienter. nume.31. & cons.69.D.Ioannes.

b Decimatertia diuisio feudorum est: quia aliud est feudum purũ siue simplex, aliud vero conditionatũ seu non rectum. Purum siue rectũ dicitur, quod non habet seruitia determinata. §.pe.& vl.q d si inuestitura.sequitur Petrus la v.in sua practica ti.de causis ex quib.domi debeat amittere proprieta.in septima diuisione. Hosti. in summa huius titulo.§. qualiter feudum distinguatur. Alijs etiam modis dicitur rectũ, vt habetur in ti.de consuetu recti feudi per docto.& Curt.in suo tract. feudo.in prima parte quæstio. 8. col.6 Imol.in c si.col.antepenul.de feu.

f Non rectum siue conditionatũ est, quod in cõcessione est certũ seruitiũ determinatũ, puta de associãdo vxorem domini, vel de filia maritãda, aut de seruiẽdo domino in mensa, vel aliud simile § fin de capita.qui curiã vendid.c.primo.de noui. feu & ibi not. & hoc casu ad alia nõ assigneta nec expressa seruitia nõ tenetur vasallus, l. prima.§.si conueniat.ff.depo si.l.legẽ.C.de pac.Ioan.Raynau.vbi supra in § firmiter. col.22. Iacob.vbi s. in secunda diuisione. Rectũ vero potest dici quando de domini voluntate & licẽtia adipiscitur possessionẽ præsente curia vasallus: nõ perinde est ac si inuestitura esset facta. & est hoc feudũ intransmissibile. a.t vno, de cõsuetu.recti feu. secus si data esset licentia sine curia. nã tunc nõ rectũ diceretur.c.1 qb.mod.feu.cõsti.potest, vel dicitur rectum. in perpetuum. Alua in 12 diuisione. Bal. & Iason 2.

g Decimaquarta diuisio est: feudorum aliud est francum, aliud non francum Francũ est, quod vasallus à seruitijs est immunis & nullũ seruitium debet:tñ non est francum à maleficijs ɔsistentibus in tacẽdo fraudẽ, vt quia non denunciauit insidias dño quas contra eũ sciet parari siue in faciendo, vt si cõmittat feloniã contra dñm, priuatur feudo.c. vno quib. mo. feu. amit.Feli. late in ca.cæterum.col. 3.numero 6. de iudic.alioqui esset quædam donatio, & non in feudũ concessio, vt declarat Imol in c.ad nostra.col.pen.de rebus eccle non alienan.imo tale feudũ cõtineret repugnãtiã, videlicet quod sit feudũ & prorsus liberũ ab omni fidelitate, quod in iure nõ est admittẽda.l.vbi ff.de reg iur.l.Titius.ff.de conditio & demõstra.c.solicitudinem.de appell.Alua in secunda diuisio. Bal. in octaua. Berberi.in d.titulo.in tit de feudis.in secũda quæst.Benedic.in repe.c.Raynutius.in ver.& vxorem.numero 444.cum sequen.de test.Fel.latè in ca. quæ in ecclesiarum. numero 72. de constitutio. Decius consilio 192. & pro tenui. numero 4. Curtius

sion in prima parte in q. 8. columna nona, Alexander consilio 3. colum. pen. in primo vol. & tres effectus huius feudi licet videre p Ias. in octaua diuisione. Et ideò si in inuestitura hoc modo dicat, Titius concessit tale castrum in feudum liberū & francum: hæc concessio importat feudum omni libertate liberum exceptis duobus supradictis, & etiam importat omni seruitio francum, vt no. Ioannes Andr. in additi. ad specu. in titu. de præscrip. & Iaco. in d. suo tractat. de feu. in verbo in feudum. in octaua diuisione. Baldus in l. si plures. C. de conditio. insert. c. vnu de capit qui curiam ven. illa tamen concessio non importat quòd faciat rem allodialem, quæ tunc dicit quādo à nemine tenetur nec recognoscitur, nisi à solo Deo. & sic dic. franca, qa sui iuris & nulli subiacens seruituti. nullum onus potest imponi sine cōsensu possessoris. c. 1. de allod. & ibi doctor. Guido pa pæ singu. 330. & Benedictus nu. 254 cum seq. de test. & in talis bonis allodialibus non habet rex vel alius dominus nisi protectionē, vt tenet Benedictus, vt s. & in hoc regnu pauca sunt quæ nō sint feudalia vel emphyteuticaria secundum eum. nu. 565. cum seq. vide Corne consi. 16. aperta. col pen. in 1. volu. & an domini temporales habeant de iure communi intētionem fundatam, quod non, excepto rege. D. Boer. in § pen de consuetu. feudi in lib. consuetud. Bitur. & Io. Sanson. titu. 1. articulo tertio in consuet. Turon. eos vide si libet.

H Aliud est non francum, & est quando in concessione dominus retinet aliquod seruitium, prout fit regulariter. vt habetur in lib. o feu. & not. Andr. de Iser. in titu. in quibus causis feu. amitt. & Baldus in octaua diuisione. Notandum est tamē, quòd res quo ad propositū potest duobus modis franca & libera vocari, primo quando à nemine tenetur, imo possidens habet & directum & vtile dominium: & dicit allodiū, & nō loquimur hic: sed loquitur titulus de allodijs. secundò dr franca, vt hic, qa ad aliud seruitium non expressum non tenetur vasallus. dabit tamē laudimiū dño directo pro inuestitura, vt tenet Ioannes Raynaud. in d. comprehensio. in c. imperialem. §. præterea. in primo quæstio. 20 numero 16. supra allega. & hoc quando alienatur, non verò quādo renouat instat emphyteusis. l. fi. C. de iure emphyte. & dominus habebit ius retentionis in feudo sicut in emphyteusi. Iaso. in tracta. feu. in versi. qui quidem inuestitu. col. 66 pro quo facit text. in capitu. vno, in fine ibi. aliquid propter feudum receperint. qui feudare possunt. in c. primo. §. Titius. si de feudo defuncti contentio sit inter dom. & agna. vasalli, doct. in cap ad nostram de rebus eccle. non alienan. D. Boer. in §. 6. de consuetu. satis lente pertransit contra morem suum. Dominus de Chassa in consuetu. Burgun. in titulo. (des retractz) §. decimo glos. prima, numero 7 in additio nouit. Quare Galli vocentur Franci, à Francione capitaneo. vel quia liberi, satis explicat Gaguinus in princip. sui libri, & Benedictus in repetit. c. Raynutius. in verb. ab que. in 2 numero 39. & seq. de test. & D de Chassa. in consuet. Burgu. in tit. (des mains mortes.) §. 5. in prin. vbi vide. & per Pau. Aemilium in princip. sui libri & histor. Gallorum.

I Decimaquarta diuisio. Feudum quoddam ad hæredes omnes est transitorium, aliud non. Transitoriū ad omnes hæredes est regulariter quodlibet feudum. nam æqualiter ad omnes descēdētes trāsit c. 2. §. 1 ibi. quod hodie q feu. da. possunt. & istud declarat Ias. in præludiis feu. col. fi. nu. 228.

K Aliud est non transitorium ad omnes, sed solum ad primogenitum, vt est regnum hoc Franciæ, quod solum primogenito masculo defertur, & nō alijs eo superstite, & idem in Anglia & Sicilia. text. in capit. licet. de voto. & ibi plene docto. Barto. in l. 1. colum. 16. versi. sed posset dubitari. C. de de summa trinit. Baldus in cap. 1. in princi. si de feud. controuer. fue. inter dom. & agna. vasalli. & l. cū antiquioribus. C. de iure deliberan. & Petrus Iacob. in sua pract. in tit. de successio. regni Franciæ. col. 3. Io. de terra Rubea in tra. contra rebelles regū. & ibi D Bonaudi in additio. in tract. primo conclu. 8. art. primo. Iac. in suo tracta. de feudis, in versi. cu. in feudum. in ta diui & Alua in 10 & c. vno, de succ feud. Petrus de Fer. vbi supra in vlti. diuisione. Dominus Ioānes Sanson in consuetud. Turon. in ti. (des successions des fiefs.) articulo 3. & si adamussim velit videre de hac materia primogenituræ, vide in d. tract de iure primogenituræ per Domi. Ioan. le cirier. Vel quoddam est familiare: aliud est hæreditarium, vt not. Bal. in lege, cum virum, C. de fideicom. Familiare est qđ pro se & familia recipitur, & in restitutione fideicōmissi non venit: nisi fideicommissarius sit de familia. l. quia poterat ff. ad Treb. Hæreditarium est quod quis habet pro se, & hæredibus quibuscunque. & ad omnes hæredes extenditur, siue sint de familia siue nō, & Deci. consi. 390. quoniam ex. nu. 5 & 391. in causa. secus si pro se & liberis. And. de Ise. in §. hoc quoq;. de suc. feud. Alexan. consi. 19. super eo. in 5. vo. Deci. consi. 185. in causa & Curt. In suo tracta. de feud. in 1. par quæst. 8.

L Decimasexta diuisio feudorum est: nam aliud est corporale, aliud incorporale. Corporale est quod in immobilibus consistit, castro, manso, & similibus rebus tangibilibus. §. Item & seq. & §. si quis de māso. si de inuest. feu. controuer. fuerit. & Petrus Iacob. in forma libelli pro re emphyteuticaria, l fi. Iac. Alu. in prælu. feud. in 23. diuisio. & in c. vno. col. 4. in quibus ca. fit feud. amit. Curtius in suo tract. feu. in sexta quæst. in quarto requisito, declarant doc. instit. de rebus corporalibus.

M Incorporale est quod consistit in iuribus decimalibus, vel iurisdictionalibus & similibus, vt feudum guardiæ, & castaldiæ, capitu. vno. § fin. de feu. cogn. sequit Siluester de prierio in sua summa, in verbo, feudum in prin in secunda quæstio. Alua. in vltima diuisione. in proœmio feudorum. Iason. in xiij. diuisio. Ideò laici possidentes decimas (quas ante cōcilium Lateranen. à Papa causa defensionis ecclesiæ habuerūt) iustè nunc eas detinent, vt vult Panor. in capitulo, cum apostolica. de iis quæ fiunt à prælat sine consen. capit. tamen non possent alteri laico in feudum dare, nisi loco religioso, v no. doct. in c. phibemus de deci. sequit Pet. de Bellapertica in 5. q. trac. de feud & hoc cum consensu capituli, secundū eos. & Berber. in viator. iuris. in ti. de feud q. 4. & an sine consensu, ponit Ias. in c. 1. q feudū dare possunt. col. pe. & vlti. cano. Cardi. & And. & imo. in cap. secundo de feu. vbi plenè eos vide si libet, & latè ponit D Boer. in consue. Bituri. in § 23 de consue. præ. Cum consensu tamē episcopi poterit dari in feudum decima alteri laico consuetudine dictante: licet cōtraria opinio sit cōmunior, vt attestatur Stephanus maleret. in tractatu de elect. fol. 26. col. 1.

N Decimaseptima diuisio. Feudum quoddam est de camera, aliud de cauena. probat hæc diuisio in capitulo vno, in fi. de feudi cognitio Feudum de camera est, quando princeps cuidam nobili cōcedit decē recipienda de camera cōmuni, vbi thesaurus reponitur: hoc debet recipi singulis annis. & exemplum ponit Aluar. in d. c. primo. in ciuitate Paduæ, vbi est locus qui appellatur camera ad quā est deputatus officialis. q camerarius appellatur: cuius officiū est colligere & distribuere oēs introitus ciuitatis & de hoc videt no. in §. præcepta. in auth. de defen. ciui. col. 3. & tali vasallo non debet fieri solutio de tali camera, vel cauena, nisi ibi sit, vnde solui possit. nam si euacuata sit sine domini culpa, debet vasallus expectare donec solui possit. Solui autem posse intelligit

deducto

deducto ęre alieno, vt in titulo, de nouis feu. in prin. & Alua. in d. § fi. de feudi cognitio. colum. 2. & istud transit ad hæredes, & est feudum propriè §. si verò vasallus. quid sit inuesti. declarat Iaf. in præluд. feudorum. col. pen.

V Feudum de canena est, quando princeps concedit vt decem sextaria frumenti vel vini ex canena recipiant: quæ dicitur locus in quo frumentum, vinũ & huiusmodi introitus colliguntur, conseruantur & distribuuntur declarat Alu. ponendo exemplum in ecclesia suæ ciuitatis, in qua est locus qui vocatur Canipa, ad quam est officialis cõstitutus, qui habet colligere, conseruare, & distribuere tales introitus. & ille feudatarius nomine regio colliget & recipit quicquam in vino pro se, sicut in ciuitate Burdegalensi aduocatus regius & procurator, & vide Alua. in proœ. feudo. in 17. diui. & Bal. in c. vno. de nouis feu. & c. vno. §. si verò vasallus. quid sit inuestitura & Alua. vbi s.

P Decimaoctaua diuisio feudorum est. nam quoddam dicitur feudũ guardiæ. aliud castaldiæ. & aliud quod pro mercede datur. Feudũ guardiæ est qđ pro custodia datur, vt quando princeps deputat alicui castro guardiatorem siue custodem: nam propter custodiam designatur tale feudum: vel guardia habet feudũ annexũ, vt declarant doct. in c. vno de feudo guardiæ. & põt poni exemplũ in capitaneo aquarũ mortuarum, cui custodia ciuitatis datur in feudũ, & vocatus capitaneus aquarum mortuarum, & habet magnam turrim, in summitate cuius singulis noctibus ponit lumen vt reducat nauigãtes ad portum, vt sæpius vidisti, instar ciuitatis Ianuæ de qua meminit io. de Platea in l. pen. C. de usufr. lib. 11 & hoc feudũ anno finito põt reuocari, nisi ad certũ tempus fuerit constitutũ c. vno de feudo guardiæ. Quia et officia olim non durabant nisi anno. l. præsi. cum simi. ff. si cer. pe. & finito officio finitũ erat feudum: quia cessante causa &c. c. cum cessante. de ap. l. adigate ff. de iu. par. l. qđ dictum. de pac. & de isto custoda ponit latè D Boet. in suo eleganti tracta. de cust clauium porta ciu per totũ, maximè fo 6. vbi pulchrè. Sed hodie cõiter feuda & officia sunt in hoc regno perpetua, idest, ad vitam recipiẽtiũ duratura, & hoc qñ emanant à rege vel ab iis, qui sunt ex eius sanguine. & hoc ex consuetudine generali regni, vt sæpius vidi obseruari, & audiui. & ponit Bened. in repeti. ca. Raynut. in verb. duas nume. 44. cum seq. de testa. secus ab aliis dominis: quia ad nutum durant dominorum. Notandum est hic, q habens castri custodiam vel ciuitatis, si eam amiserit, præsumitur culpa amisisse. l. cum ita. §. species. ff. de lega. 2 & gl. refert Barba. in add. ad Bal. in c. vno. de feu. guardię, quod est menti tenendum contra custodes fortalitiorum: qui in hoc regno custodiis castrorum relinquuntur, vt nuper vidimus de ciuitate Rhodiorum, & aliis multis castris. & pro hoc potest allegari text. in l. quicunq. C de fund limitro. lib. 11. vbi nullus priuatus põt custodiam castri recipere in limitibus regni existentis, nisi ex concessione principis, & ?facieus capite plectitur: & hoc propter regni pericula dictum cum ingentia. nec aliquis in prædicto regno potest episcopatũ obtinere sine regis nominatione & consensu, vt habetur in tit. de elec. in concordato in § 1. latè ponit Bene. vbi s. nu 405. cum seq. de testa. & in ord. reg. in tit (du droit de regale.)

Q Feudum castaldię est, quod datur pp procurationem: nam castaldus dicitur is, cui res domini gubernanda mandatur. gl. in c. vno de feudo guardiæ. & in l. fi. C. quod cum eo.

R Feudum, quod datur pro mercede, dicitur illud, qđ est alicui concessum pp laborẽ, & pro mercede. Alua. ita tenet d. ca vno de feudo guardiæ. & ibi Barba. in addit. ad Bal. dicit, q communiter datur pro mercede alicuius vilis officij, vt pro officio coqui. A'. legatis seruis. §. si ex officio. ff. de leg. 3. & coquus principis dicitur habere dignitatem, secundum eum. nil allegat, sed adduco tex. in l. nemo. ibi, nobis iubentibus fasti netus. C. de dignit. lib. 12. quem alamat singu. Rom. sing 805. dicẽs officium quantumcunque vile mandante principe effici nobile. sequit Fely. in c. fraternitatis. de hær. doc. in l. j. C. de man. prin. Iaf. in l. omnium. in 1. no C. de test. idem dicit Are. de secretariis principis in § fi. col. 1. insti de exce. sequitur Bonus de Curri. in tract nobilit. in 3. par. nu. 156.

S Decimanona diuisio feudorum est: Aliud est in curte domini, quoddam extra curtem. hæc diuisio elicitur ex c. vno de capitu qui curiã vendit. vbi idẽ dr feudum in curia, qñ dñs habet dñium possessionũ & feudorũ totius villæ, ita q omnes rustici & coloni dictæ villæ recolligunt oẽs fructus & reditus dñi, & portant illos ad domum dominicalẽ. i. ipsius dñi existentem in dicta villa: & illa domus appellatur curia seu curtis domini. ideò si dñs concederet in feudum vnum mansum de dicta villa, vel alij, vt vasallus haberet annuatim certum reditum de dicta curte. & omnes fructus essent dñi: tunc ille vasallus dicitur in curte, & est feudum in curte. ponit idem Alua in proœm. feu. in 14 dist.

T Feudum extra curtem est, qñ dñs non habet dominiũ totius villæ; sed possessiones pro maiori parte sunt rusticorum vel aliorum: & dñs modicum habet, puta duas vel tres possessiones: & non est necesse quòd teneat ibi domum dominicalem. nam si dictas possessiões infeudaret, diceretur habere vasallum extra curtem. c. vno. §. pen. & ti. quibus modis feudum amitti.

V Vigesima diuisio feudorum est, quia feudũ aliud est aduocatiæ, aliud de tabula seu quaternata. Feudũ aduocatiæ appellatur, qñ est aliquis aduocatus forẽ fisci: & illi aduocatiæ est feudum annexum pro suis stipendiis exoluendis. & idem in iudicatura vel procuratia, notaria, vel alio officio cui feudũ sit annexum. probantur prædicta in cap. vno § quicunque aduocatiam. de pace ten. & eius violat & idẽ puto in feudo scutiferorum secundũm Alua. in proœ. feudor. in 18. diuisi. & in tit. de feudo guardiæ. & Iaf. in col. pen. in prælu. feu.

X Feudum de tabula, seu quaternata est, qñ spectat ad collationem regis vel domini, & illa sunt inscripta in quaternis cameræ, sicut in camera cõputorũ Parisiis. declarat And. de Iser. in c. 1. de controu. inuesti. apud pares terminan. Alua. in 25. diuisi. sequitur Lucas de Pen. in l. 1. col 2. C. de ven. rerum fisc. li. 11. & l. quicunq. col. 3. de omni agro deser. lib. eo. & l. 1. col 8 de imponenda lucr. descriptio lib. 10. videto si liber. Aliud est feudum emptitium seu mercenarium: & id est qđ pecunia acquiritur. l. Titius ff. de obseq. Cur. cõs. 50. col. 1. Aliud est feudũ edictale, qđ qs habet statim q est hæres vasalli, cuius plenã repræsentat, & onus hommagij vr subiisse. no. Spec. in titu de feu. in §. qm. versi 27. & hoc habet ex edicto prætoris mutuũ, vt ibi no. Aliud decretale quasi dño decretum. Nam mortuo vasallo hæres siue filius tenetur à domino petere inuestituram, & dominum agnoscere, & iuramentum fidelitatis præstare, & idem dominus tenetur eundem recipere vasallum. & reciproco videtur sibi decernere ius in feu. ideo decretale feudũ vocatur, vt declarat Iaf. in præludiis feudorum in fi. & D. Boet. in §. item, de consue. feu. in consuetu. Bituric. sicut dicitur de bonorũ possessione. nam quædam est edictalis, quædam decretalis, de qua vltima est tex. in l. 1. § decretalis. ff. de successio. edic. de vtraque loquitur glos. in l. 3. § à municipibus. de bo. poss. doc. in l. fi. C. qui admit declarat mirificè cõsocius ac cõtemporaneus meus D. de Cõtadis in suo tract. de bo. possess. fol. 7. & seq. vbi

potes

potes videre: Aliud est feudũ quod ipso iure amittitur. aliud per sententiam. ipso iure tunc amittitur, quãdo vasallus iure prohibente sine domini permissione alienat: nam licet in alium transferre feudũ nõ possit, tamen illud vere amittit de consuetu. libri feudorũ c. 1. de lege Corra. gl. in c. 1. quib. mo. feu. amit. c. imperialẽ. §. callidis. iuncta gl. & §. seq. de prohib. feu. aliena. per Fride. ibi late Ioan. Raynau. & Pet. Iaco. in sua practica, in forma libelli pro re feuda. in 2. & sit. de feudo aperto. c. vno. §. qui clericus, si de feu. defun. conten. sit inter domi. & agna. vasa. Batba. cons. 21. illud afferũ. col. 8. in 2 vol. D. Barth. de Chassa. in consue. Burgun. in ti. (des fiedz) §. 8. gl. (cõmise nhapoint de lieu.) & D. Ioan. Sanson in consuetu. Turõ. in tit. (commẽt hommag. se dobit offrir) arti. 1. in 1. conclusio. & vndecim casus in quibus ipso iure perdi aut feudum, ponit Francis. Curt. in suo tract. feudal. in quarta parte. ver. restat &c. & quod remediũ possit dominus intẽtare. ponit Ias. in l. vna. col. 5. & seq. post alios ff. de condi. ex lege. & in procemio feudo. Hodie alienatur nec perditur, vt supra dixi in 3. quęst. versic. sextò &c. Per sententiã feudum vasallus amittit, quando requiritur sententia priuatiua, & lea nõ priuat. c. 1. de feu. sine culpa nõ amit. §. 1. quo tẽpore miles inuestitu. pete. debeat. & iurib. supra adductis. in dubio tamen, quãdo vasallus amittit feudũ debet intelligi per sententiam, non ipso iure. Petr. Iaco in sua dicta practi. in forma libelli de cõdict. ex lege nõ scripta col. 1. & Curtius vbi s. Quęro nũc finaliter quæ sit vtilitas, quãdo ipso iure amittatur. & an sit maior quam per sentẽtiam? & videtur quòd nulla, quia licet sit priuatio ipso iure siue per sentẽtiã semper requiritur sententia saltem declaratoria. c. cũ secũdum leges. & ibi doct. de hæret. li. 6. Felin. late in c. Rodulphus. de rescrip. & in c. cum non ab homine. de iudi. Respon. tres esse vtilitates præcipuas quãdo ipso iure amittitur. Prima est, quia quãdo quis est ipso iure priuatus, tenetur ad restitutionẽ fructuũ, quos recepit à die quo fuit priuatus. licet ea post interuenerit sentẽtia declaratoria ita tenet gl. mirabilis & sing. in auth. de incest. nupt. in verb. imminere. colla secunda, secundũ Bal. in mar. in verb. priuatio. & Ange. in tracta. in gl. & eius bona. versicul. quæro licet accusatio, & Iaco. in tract. sæpe allegato de feu. in verbo. dictiq; vasalli. colum. 15. probatur argu. l. eum qui in prin. ff. de ijs qb. vt indig. text. & ibi gl. in ver. prouentions. in c. de multa. de præbend. imo fructus recipiendo post priuationem, ipso iure quis committit furtum, & attestatur Bal. in §. iniuria. col. 3. de pace tenen. & iur. firman. sequitur Ias. in l. secũda. col. 5. nume. 17. C. de iure emphyteu. plus dicens, q. si emphyteuta sit priuatus non soluendo canonẽ per triennium, si tamen perseuerauerit in possessione recipiẽdo fructus, ad restitutionem tenetur. allegat Ange. in §. si verò. in auth. de non alie. col. 2. Secũda vtilitas est propter rei alienationem: quia ipso iure priuatus nõ alienat. l. Manichæos. C. de hæret. l. fi. ff. ad l. Iul. maiest. & ibi latius doctores. Tertia est vtilitas & vltima pro nunc propter modum agendi. nã alio modo agitur post priuationẽ ipso iure ante sententiam declaratoriam. & alio quãdo quis debet priuari per sententiam, vt tenet Io. Rayn. in suo comprehenso. feuda. in §. pœna. nume. 14. de prohi. feu. alie. per Frid. declarant doctores in d. c. cum secundum leges. Fely. in c. Rodulphus. de rescrip. & c. cum non ab homine. de iudic. & hoc facit contra beneficiatos hæreticos, siue Lutheranos, vel simoniacos. alias vtilitates vide per Iaco. de Bellouisu in sua practicta. tit. de quæstio. fo. 82. nume. 111. vbi ponit quinque. multasq; alias feudorũ diuisiones curiosus reperiet, quia tot sunt feuda seu species feudorũ, quot sunt qualitates personarum & modi dãdi, vt no. Io. Berber. in d. viatorio iuris, ti. de feud. His tamen intellectis arbitror alias diuisiones feudorũ recte intelligi. in quibus omnibus submitto me correctioni charitatiuæ cuiuslibet melius sentiẽtis, iuxta text. in l. Claudius Felix, in fine. ff. qui potio. in pigno. habe. gratias Deo, Virginisque Mariæ, ac toti cœlesti curiæ agendo.

FINIS.

Spes mea Christus.

INCIPIVNT CONSVETVDINES FEVDORVM. †

TITVLVS I.

DE IIS, QVI FEVdum dare possunt, a & qui non: & qualiter acquiratur, & retineatur.

Feudum dare possunt prelati ecclesiarum, si ecclesiæ est consuetudo: & nobiles seculares, & qui ab eis feudū capiūt. Bal.

QVIA de feudis b tractaturi sumus, videamus, videamus primū qui feudum dare pñt. Feudū autē dare possunt c archiepš, epš, abbas, abbatissa, præpositus, si antiquitus d ɔsuetudo eorū fuerit feudū dare. e Marchio f & comes similiter feudū dare pñt, qui propriè regni, vel regis capitanei dicunt. Sunt & alij, qui ab illis feuda accipiunt, g qui propriè regis, vel regni valuasores dicuntur: sed hodie capitanei dicūtur, seu appellant, q & ipsi feuda dare pñt. Ipsi verò, qui ab eis accipiunt feudum minores valuasores dicuntur.

Vasallus ipso viuo nō priuatur feudo, ipso verò mortuo, ad filios equaliter pertinet feudū, & si filij nō sint, ad nepotē et ad fratres, eis non extantibus, si feudum est paternum vel nouum: & per pactū est actū. Filiæ verò in feudū non succedunt: nouissimo aūt tēpore collaterales vsq; ad septimū gradū descendentes masculi in infinitum succedunt. h. d. vsque ad §. notandum. Bald.

Et quia vidimus de personis, videamus qualia prius habuerūt initia. Antiquissimo.n. tempore sic erat i dominorū potestate connexū, vt qñ vellet, possent auferre h rē in feudum à se datā: postea verò eo ventū est, vt per annum tm̄ firmitatem haberent: deinde statutum est, vt vsq; ad vitam i fidelis pduceretur. sed cū hoc iure successionis ad filios non pertineret: sic progressum est, vt ad filios deueniret, in quem, s. dñs hoc vellet bñficiū confirmare, qđ hodie ita stabilitū est, vt ad oēs æqualiter † filios † pertineat. Cū verò k Corrad' Romā pficisceretur, petitū est à fidelibus, q in ei' erant seruitio, vt lege ab eo promulgata hoc ēt ad nepotes ex filio producere dignaret: l & vt frater m fratri sine lḡtimo hr̄de defuncto, vel filius in

Vnde adde iste liber feudorū approbatus, vt tradit do. Io. An. in ca. 2. de feudis. vbi ponit elegantissimas rationes, q liber feudorum est approbatus.

In has feudorū consuetudines elegā tes & copiose scripsit Egnidarius Baro qui & libros eiusdem argumenti reliqt.

1 Est aūt feudū alicuius rei inuestitura interueniente sic cōcessæ seu datæ alij, vt dominiū penes cōcedētem remaneat vt habet in Hostiē. & Azo. summa, eo. ti.

2 Idest illis rebus, quæ trāslatæ sunt in ecclesiā ex beneficio regum vel principū sm Albe.

3 Hæc opinio pcedit, qñ infeuda tio ē manifeste dā nosa ecclesiæ. Ba. & Alber.

4 Totam istam gl. approbāt Bal. & Al.

a Quidam habent aliter titulum: ita. s. quibus mo. feu. acquiratur & retineatur: noster aūt apparatus vtitur hoc titulo ab illo verbo primo in antea. s de ijs, qui feudum dare possunt, vterque tamen satis potest sustineri. Ac. Item nota q hoc titulus habet duas partes, prima est, qui feu. dare pos. & hoc expeditur statim vsque ad §. et quia vidimus. Secunda est qualiter acquiratur. et hæc expeditur ab illo §. & quia. vsque in finē.

b QVIA de feudis. quid autē sit feudū, 1 vnde dicatur, in summa dictū est p id qđ legitur. j. in qui. cau. feu. amit. circa princ. 2 col. & j p quos fiat inuest. & per quos ta. c. nulla. Qualiter autē debeat distingui, dic vt in summa plenè nota.

c Dare possunt. quod de regalib. 2 est intelligendū. s. vt si habeāt beneficia aliqua regalia, quod valeāt ea in feudū dare: inde vsitatū est & eos feudum dare posse ēt de alijs, quàm de regalibus.

d Si antiquitus. vt nō stet memoria rem 3 aliter processisse. vel per 30. anno. & retro hoc consueuerat facere. Nam consuetudo multū operat' iurisdictiona, vt C. de emanc. lib. l. 1. & l fin.

e Feudū dare. qđ hic dr de clericis, intelligas 4 secundū id quod dr j. de cle. qui inue. fac. c. clerico. & ita vr secundum q hic dr, q clerici non possunt feudum dare, nisi eorum antiquitus fuerit consuetudo, quod forte sic est intelligēdum. s. de rebus ipsius ecclesiæ, quæ videlicet ei subiectæ sunt, vt j. episcopum vel ab. vel abbatis. &c. §. item si epš. sed alia dare, quæ data non inuenerunt tempore sui ingressus, prohibentur: & hoc est quod ibi dr, quæ videlicet ei subiectæ sunt &c.

f Marchio, qui autem dicantur marchiones, comites, duces, capitanei, valuatores maiores, vel minores, & etiam minimi, dicitur j. quis dicatur marchio, dux, vel comes, & qui à principe. Acc.

g Feuda accipiunt. Et ista feuda superiora propriè iure feudi olim concedebātur: alia vero feuda, quæ à maioribus alijs pendebantur, iure feudi non iudicabātur, vt j. eo. §. notandum est autem. hodie autem idem obseruatur in minoribus & minimis qđ etiā in maioribus, vt infra, de nat. feu. c. 1 & 2.

h Auferre. quod adhuc obtinet in feudo guardiæ & castaldiæ. quod datur pro mercede alicuius rei. s. quòd post annum potest auferri etiam pretio pro eo dato nō restituto, nisi ad certum tempus sit, vt j. de feud. guar. c. itē illud datur. & j. de conten. inter do. & vasa. de inue. feu. § insuper sciendum est. nisi forte velit dicere, quod illa capitula loquantur secū dum antiqua tempora, secundum q hic generaliter dicitur. contrarium tamē videtur dicendum, 5 ideo quia illa duo capitula posita sunt post istud.

i Vsque ad vitam. vltra nō. & hoc adhuc obtinet secundū rigorem consuetudinis i feudo marchię, ducatus, & comitatus, vel alterius regalis dignitatis ab imperatore data, qm̄ illud feudū finitur cū persona accipientis, quia hæres in eo nō succedit. nisi iterum ab Imperatore inuestiatur, vt j. de feudo. march. c. 1. licet illud videatur hodie vsurpatum: vt j. de alien feud. §. in feudo comitatus.

k Cū vero. hic inueni. c in quibusdā libris, sed male, tu tñ habeas. §. insuper inueni gl. talem, vacat hoc e pp inferius e ti duo. t j. de feu. mar. du. & comi.

l Producere dignaretur. subaudi, quod dignatus est facere. promulgauit enim legem, in qua hæc continentur, quæ hic dicuntur, & quædam alia cap. vt in Lombarda de bene. & territ trion. l. fi.

m Frater. sic ergo frater fratri succedit in feudo paterno. s. eum siue legitimo decessit hr̄de. Sed pone fratrē decessisse, qui extraneum hærodē instituit, nun quid

5 Idē B. & Aluar.

6 Facit hic Bald. super verbo æqualiter in 2. col. sed q. 10 d vno. vbi late tractat hanc materiam.

Per cōsuetudinē vt etiā in talib'. feudis habeat locū successio. & nō extinguat' cū vita vasalli, vt c. 1. in fi. de alien. feu. sm Bald. & Alua.

quid ob hoc priuabitur frater illius, cum ille hæres instituitur per oia legitima reperiatur. ff. de ver. sig. l. lege. Resp. nequaquã [a] priuabit: quia istud est intelligendũ de eo legitimo hærede, cui s. deferebatur ab intestato hæreditas. & nõ sic de illegitimo. l. de eo quẽ de iure institui nõ valet, sed idem cõtingit hoc, quia potius principali prouidentia, quã eius iudicio hoc feudũ ad fratrẽ peruenit: & ideo in extraneũ transferre nõ valet, arg. ff. de adop. l. si arrogator. §. 1. nam & à maioribus potius hoc intelligitur habere, quam à fratre. vnde intelligo fratrem fratri debere succedere, ex quacunque causa feudum amittat, dum tamen culpari non possit is qui succedere intendit. arg. ff. de inter. & re. l. 3. ita tamen succedit, vt si dominum in aliquo offendit, ei satisfaciat. alioqui tali beneficio indignus videtur, vt ex constitutione Imperatoris Corradi manifeste colligitur, quæ in Lombar. in ti. de ben. & ter. tit. l. vlt. Sic ergo legitimus velut proximior fratrem excludit. hoc autem ita intelligitur, si fuerit masculus fœminis enim non succedit in feu. nisi ex pacto, vt j. de succ. feu. §. filia vero & j. eo. §. hoc autem notandum. nisi secundum quosdam si fuerit feudum maternum, vt j. de na. suc. feu. c. 1. licet videatur contradicere j. de feu. fœ. c. 1. Item hoc sic intelligatur. s. si non felonia prædecessor feudum amiserit. nã tunc proximior expellitur, & vlterior admittitur nisi dominus gratificatus proximiori fuerit, & ei feudum concesserit, vt j. quemadm. ad filiam feu. perti. ca. si quis sine filio masculo: & j. si vasal. feu. pri. cui desertatur. c. vasalli feu. quod vero dixi fœminam non posse succedere, sic verum est nisi feudum à domino redemerit: vel nisi dominus propter seruitium patris id ei dederit. tunc enim ab aliquo ex parentibus suis non est inquietanda vt j. quemad. feu. ad filiam p. ti. c. si quis sine filio masculo.

beneficio, quod eorum patris fuit, succedat. Sin autem vnus ex fratribus à domino feudum acceperit: eo defuncto sine legitimo hærede, frater eius in feudum non succedit. Quod & si communiter acceperint, vnus alteri non succedit. nisi hoc nominatim [a] dictum sit, scilicet, vt vno defuncto sine legitimo hærede, alter succedat: hærede vero relicto, alter frater remouebitur. Hoc autem notandum est, quòd licet filiæ, vt masculi patribus succedant: legibus [b] tamen à successione [c] feudi remouentur, similiter & earum filij: nisi specialiter dictũ fuerit, vt ad eas pertineat. Hoc quoque sciendum est, quod beneficiũ hoc ad venientes ex latere vltra fratres patrueles [d] nõ progreditur

[a] Idem tenet hic Bal. in 4. col. versi. quæritur gl. pone quod frater & Alu. Frater fratri filiis non extantibus succedit in feudo.

[b] Quod in contractu feudali sit euidentale est. habet .n. contractus feudalis vt alij & naturalia quæ sunt ad naturã & statũ recti feudi pertinentia, vt quod seruitiũ insit vasallo, & masculis successio, & substantialem, vt quod dominium directum dñs feudi retineat, vt hic post Cla. de Seissell. tradit Zasi. & fidelitas præstatur. ac deniq; accidentalia quæ sũt pacta contractus feudorũ extrinsecus apposita, vt hic vides gl.

[a] Nominatim. sic ergo expressim per pactũ licet, quod alias non liceret. vt & alias est ar. C. de pig. l. 3. & arg. ff. de contr. emp. l. Labeo. secundum quod de hac materia & pro, & contra latis potes colligere in libello disputationum Domi. Py. s. char. tit. licitum est tacite &c. cum duobus sequentib. titulis. Istud autem quod dicitur hic, sic est intelligendum, nisi emptum fuerit de cõmunibus bonis, cum insimul starent, & dominum scilicet [a] vt j. de bene. fra. & qualiter fra. suc. in feu. c. si quis acquisierit bene nec obst. quod legitur in illo ti. de duob. fratrib. de nouo bene. inuesti. c. si duo fratres in cõmuni causa: quia ibi loquitur, quãdo dñs feudi ignorante de communi pecunia emebat: hoc est quod dicitur ibi, ne fortè inuitus dñs &c. sic ergo, cuius fuerit pecunia, de qua feudum emitur, multum interest, arg. tamen contra est alias: quia nõ interest, de cuius pecunia emitur, sed cuius noie emitur, nisi casualia noierentur, vt C. de rei ven. l. si ex ea pecunia, & C. cõia vtriusq. iudi. l. si paternam. & C. de proba. l. ad probationem. Casualia autem his trib. carminibus cõprehenduntur. Fit res dotalis nũmis dotalibus empta. Fitq; pupillaris [a] nũmi: res empta pupilli. Et ne cõnertas idẽ de milite credas, vt ff. de iu. do. l. cũ vir. §. vlt. alias est ibi l. res q. & ff. so. ma. l. si cum dotem, in fi. & C. de rei ven. l. si vt proponis.

[a] Istud dictũ gl. approbant Bal. & Alua.

[a] Idẽ hic in filio prodigo p l. 2. in gl. C.

sed quod in versic. 1. continetur, falsum puto [a] vt C. de iudi. l. ex pecunia.

[b] Legibus. quod verũ est, sed alio modo succedunt iure Romano: alio modo iure Lombar. iure. n. Romano succedunt tam masculi quàm fœminæ, & per se & cũ masculis æqualiter: quia sublata est differentia sexus, vt C. de suis & leg. hæ. auth. in successione. Nec .n. debent propter hoc solum puniri quod fœminæ natæ sunt, C. de l. hær. l. pe. quid .n. peccauit natura, quod masculos nõ procreauerit. C. de lib. præte. vel exhæ. l. vlt. extantibus ergo filiabus legitimis tanquã legitimis successoribus, naturales filij omnino excluduntur, vt C. de nat. lib. quasi per totum. & in authen. ibi signata. præterea si pater dotauerit filiã, nihilominus veniet ad successionem patris, etiam si pacta fuerit cum patre se nullum regressum habituram ad bona paterna, vt C. de coll. l. pactum. & C. de pac. l. pactum. filij enim meritis paternis magis sunt ad obsequia paterna prouocandi, quam pactionibus astringendi, vt C. de inoffi. testa. l. si quando. §. 1. iure autem Lombardo non succedunt ita fœminæ sicut masculi: quamuis. n. iure Lombardo filia legitima, si sola remaneat, totam paternis hæreditatem habere debeat, vt in Lomb. de suc. si quis Lombardus & de ho. li. l. si quis Lombardus tamen si remanserit vna cum filio legitimo masculo, ipsa habebit tantum tertiam partẽ hæreditatis, & masculus duas, vt in Lomb. de succ. l. 2. & l. 6. præterea iure Lomb. legitima filia non excludit naturales: imò habet tantum tertiam, & naturalis vnus vel plures aliam tertiam: & curia regia, vel alij parentes aliam tertiam vt in Lomba. de suc. si quis dereliquerit filiam. legitimus vero filius habetet duas partes, & naturalis tertiam, vt in prædict. tit. l. 2. Itẽ si pater dotauit filiam, non veniet amplius filia ad eius successionem, vt in Lomb præd. tit. si pater filiã suam, aut frater. Item iure Lombard. filius legitimus natus post donationem, quam pater fecit omnium bonorum suorum, reuocat eam totam post mortem patris: filia vero tantum tertiã partem, vt in Lombar. præd. tit. si quis se desperauerit. & præterea filia iure Lomb. non recipit compositionẽ patris occisi, sed masculus tñ, vel alij parentes: ideo quia faidã leuare nõ põt, vt in Lõb. de ho. lib. si quis longo. est aũt faida. i. inimicitia, vt in Lomb. de pla. lib. ho. l. in omnibus. & ti. de suc. si fuerint filij. Acc.

[c] A successione feudi. hic ergo aliud statuit quam in legibus obseruat. nimirũ legum Romanorũ nõ vilis est authoritas: nõ tñ vsq; adeo vim suã extẽdunt, vt cõsuetudinẽ vincant, aut mores, vt j. de cog. feu. c. 1. in isto. §. natura licet deteriores esse cõditiones mulierũ quàm virorũ: & hoc est quod dicitur. ff. de sta. ho. l. in multis vitis. sed quare hoc cõtingat quærent Rñ. [f] quia dñm iuuare non pñt, nec pugnam facere, quibus insto: quia filij earum pñt, tñ remouentur secundum quod hic dicitur. est ergo pro ratione volũtas.

[d] Patrueles. patrueles fratres dicũtur, qui ex duob. fratribus nati sunt: nam qui ex sororibus nascũtur ipsi cõsobrini proprie appellantur quasi cõsororini sunt: licet vulgus oẽs consobrinos appellet, vt instit. de gra. cog. §. quarto, & ff de gra. l. 1. §. quarto gradu.

Gradum

de off. su. & in ecclesia per gl. in l. si pponis. hic allegatã. & in l. vxor marito. ff. de do. inter virũ & vxorem. Bal. & Al.

[e] Tu dic quod, imo res efficiatur dotalis in subsidium. l. Proculus. ff de iure do. Bal. & Alua.

Leges Romanorũ consuetudinẽ non vincunt.

[f] Sequitur eam Bal. & Alua.

successiõe secũdũ vsum ab antiquis sapientibus constitutũ, licet moderno tempore vsq; ad septimũ gradum [a] sit vsurpatũ: quod in masculis descendẽtibus hodie nouo iure vsque in infinitum [b] extenditur.

Feudum quod datur à capitaneis regis, vel valuasoribus, propriam habet naturam, quod verò à minoribus datur, propriam naturam non habet, duobus casibus exceptis, qui in litera continentur. Bald.

Notandũ est aũt, q̃ illud beneficiũ, qđ à regis capitaneis, atq; regis vel regni Valuasorib. alijs impendit, propriè iure feudi censet. Illud verò, qđ à minoribus in alios trãsfert, nõ iure feudi iudicat, licet aliter ĩ curia Mediolanẽsi obseruet: [c] sed qñ voluerint, rectè auferre queunt, nisi Romam cũ illis in exercitu perrexerint: quo casu iure feudi transit, & adiudicatur: vel nisi aliquid ꝑpter feudũ acceperint. Tunc .n. nisi restituto ꝑtio auferre non possunt.

TITVLVS II.
DE FEVDO guardiæ & castaldiæ.

Feudum guardiæ & castaldiæ, & illud quod pro mercede alicuius rei datur, elapso anno reuocari potest, nisi ad certũ tempus detur. sed si castaldi nomine proprij feudi dicant se possidere, non defendunt sibi possessionem, nisi de suo iure probent. Baldus.

ITem illud, [d] qđ datur noĩe castaldiæ vel guardiæ, & ꝑ mercede alicui' rei, trãsacto anno ꝑt iure auferri ẽt pretio pro eo dato non restituto: nisi ad certum tẽpus datũ fuerit. Si verò castaldi [e] aliqd noĩe ꝓprij feudi possederint, non valebunt ꝓpea possessionẽ sibi defendere: [f] nisi per pares curiæ, vel breue testatũ [g] potuerint probare se ante, quam castaldi essent, vel postquã desierunt esse, inuestituram accepisse.

TITVLVS III.
QVI SVCCESSORES feudum dare teneantur.

Successor prælati non cogitur inuestiturã à prædecessore factam & non expletam de feudo, quod alius tenet, ratam habere, nisi eo cõsentiente, qui feudum tenet, sit alius inuestitus. inuestiens autem cogitur eam adimplere feudo sibi aperto, sed laici successor cogitur indistinctè adimplere inuestituram à prædecessore factam. Bal.

SI verò [h] archiepiscopus, [i] vł abbas, vel abbatissa inuestituram eius feudi, qđ alius detinebat, eo tenore alicui dederit, vt post decessum eius, qui possidet, habeat: & ante decesserit archiepiscopus, quàm ille, qui feudum possidebat, successores eorum non coguntur eam inuestituram facere, vel

[a] Gradum. aliàs gradum. aliàs geniculum. gradum plus est assuetum, quam geniculum. sed sunt æquipollentia in significato. & quidam non habent verba sequentia, vsq. in infinitũ. quod autem dicit gradũ, sic intellige: vt si contentio inter eos collaterales & curiã regiã fuerit de feudo, debent iurare cũ legitimis sacramẽtalibus suis 12. & feudũ paternũ esse. & sa illis qui acquisierunt, propinquiores asse & in septimo geniculo eis pertinere: vt in Lombar. de succes. l. 1.

[b] Vsq; in infinitũ. hinc ergo colligitur, q̃ infinitas rei licitũ vel illicitũ, nec inuat. nec excludit. ar. ff. de leg. præst. § tab. l. 1. licet § aliàs dicatur, s. q̃ infinitas est vitiosa: vt ff. de dam. infe. l. q. bona. §. vlt. & de testib. l. 1. & no ta. de hac materia plenè in libello disp. ry. 4 char. tit. q̃ illicitum est &c.

[c] Obseruetur. quia olim æqualis est cõditio. Sed qñ hoc refertur ad vers. illud, non ad vet. aliter in curia, rectè hoc intelligo secundũ sua tẽpora. olim .n. licebat minoribus valuasoribus deuestire vasallos suos qñcunq; volebãt: & principi, vel maiorib. valuasorib. nõ erat permissum: & sic concedebatur minori, qđ maiorib' denegabat, argu. ad hoc ff. de ri. nup. l. ob seruandum. argu. ff. de offi. ꝑsi. l. Barbarius. hoc tñ hodie mutat: qa idẽ est in minori, qđ in maiore dicebat: vt ĩ. de na tu. feu. in fi. & ĩ. de feud. datis minimis val. c. si minores. sed nouissimo iure feu. sine certa & cognita culpa amitti non debet: vt in Lombar. de benef. & terris rei bus. l. vlt. & ĩ. de feu do sine culpa non amit. c. 1. & 11. quo tẽpora miles inuestit. petere debeat. c. 3.

[f] Hi sunt Al. ait du ces, comites, vel marchiones.

[f] Facit ad hoc gl. pe. c. r. pri. in ca. q in ecclesiarũ ũ de offi.

DE FEVDO guardiæ & castaldiæ.

[d] ITem illud. Alibi item illud: aliàs tñ aliud. alias illud aũt. alias a. & alias §. sed a. debet esse, non §. quia habet sitiuium, vel habere debet vt hic, quia vtimur in nostro apparatu.

[e] Si verò castaldi. dicitur castaldus siue actor, cui res dñi cõmittuntur [f] gubernandæ: vt C. de sac. sanc. ecc. l. iubemus, circa prin. & in Lom bar. de acquisi. act. re. l. 1. vt alias dr̃ œconomus, cui gubernãda res ecclesiæ mandat: vt C. de sac. san. eccl. l. iubemus, circa prin. villicus aũt dr̃, qui ad fructus percipiendos præponitur, vt ff. de insti. ac. l. si cum villico.

[f] Secũdũ And. de Iser. hodie tales dicũtur castellani castrorũ. & hmõi nomina intelligunt ex cõsuetudine vtẽtiũ, & vsu loquẽtiũ: vt ff. de sup. lega. l. Labeo.

[f] Sibi defendere. ignoranter accipiendo, qđ erat propriũ feu. simplex pro castaldia, alioqui præiudicium fieret sibi. C. de act. emp. & vendi. l. si seruus.

[g] Testatum. hæc tamẽ adiectio plerisque non placet.

QVI SVCCESSORES &c.

[h] SI verò. aľs e. & alias. §. sin aũt. qui hic ẽ vel debet esse secundũ quosdã, quia hic in apparatu nr̃o vtimur. aliàs habet hic gl. talis: vacat hoc c. ꝑp inferius, si q̃s inuestitus. & hic pôt esse casus. qui sue. ten.

[i] Archiepiscopus. ꝓhi argo hmõi clerici feudũ constituere: sed hoc cũ intelligẽdũ, vt no. in summa. ꝯstituebat olim &c. sed licet feudum dare possint, non tñ cognatis dabunt. C. de sac. sa. ec. l. iubemus, & in auth. ibi posita. quibuscunq; modis. Et est notandum, q̃ si persona ecclesiastica facit inuestituram de feudo, quod ab alio detinetur, antequam

confirmare, etiam si pares eius curiæ [a] adsint testes, vel breue testatum. [1] inde fit, nisi ille, qui inuestituram acceperit, nomine eius feudi in possessionem nullus sit eo consentiente, qui detinet. Sed si ille, qui feudū possidet, prius decesserit, quam ille, qui inuestituram fecit, iure cogitur eam ratā habere. [b] Laici verò ijsdem modis omnibus: quibus supra diximus, si alijs inuestituram dederint, hæredes eorū, si rationib. claruerint, omnimodo eam adimplere compelluntur. [c]

TITVLVS IIII.

SI DE INVESTITURA FEUDI CONTROUERSIA FUERIT.

Si inuestitura sit facta coram paribus, vel per breue testatum, dominus tenetur inuestitum mittere in possessionem: si vero in possessione fuerit, & lis ei moueatur à domino; sibi datur defensio per iuramentum, nisi in casu, vt quando vasallus est de alio feudo infeudatus: quia tunc domino renun tietur sacramentum. Iacobus de Bel.

Si autem [d] cōtrouersia inter dn̄m & fidelē de feudi inuestitura fuerit, quid iuris sit videamus. Et si inuestitura facta fuerit corā parib[us] [e] curiæ, aut in breui testato: [f] rectè eum qui inuestitus est, cogitur dominus mittere in feudi possessionem. [g] Si verò fuerit in possessione, [h] & mota fuerit ei controuersia à domino: ei defensio detur propter possessionem. Si autem non fuerit in possessione, [i] nec supradictis modis poterit probare: tunc illius erit defensio, qui inuestituram dicitur fecisse. Si vero feudum aliquis habuerit, de quo nulla controuersia est, & dixerit se inuestituram alterius feudi accepisse ab eodem domino, nec in possessione fuerit, nec prædictis rationibus probare poterit: licet domini esset defensio [k] ex ordine tamen, quia

quam sibi aperiatur, q. nō tenetur successor eius, & si pare aliquem inuestierit, q. exinanitur feudū, q. si sub conditione fecit, Inducit inuestituram, & eo ꝯ nerso præcedenti vasallo inuestituram, recusare nō valet: secus autem est in persona priuata: quia tunc vtriusque successor obligatur, & hic potest esse tit. qui suc. feu. ca. si quis inuestitus fuerit, & j. si de feu. contr. sue. c. motibus. Et est quoque not. quòd in clericorum inuestitura pariter admittuntur testes pares & extranei, vt j. si de inuest. inter do & vas. lis oriatur. c. 1. §. si autem se venturum, & hoc cum de rebus ecclesiæ faciunt inuestiturā, quia secus est cum de suis proprijs, vt j q. cest. sunt necess. ad nouam inuestit. probā. ca. primo, circa prin. Accursi.

[a] Pares eius curiæ. vt breue testatum. aut alijs euidentissimis probationibus. Accur.

[b] Ratam habere. hic potest no. q. ratione adiuncti præsumitur quid ademptum, nisi probetur concessum, vt argu. ff de postu. l. 2. §. Itē senatus 1 & ff de in fa. l. facti. & C. de infa. l. decretum. arg. contra. ff. de do. inter virum & vxo. l. si sponsus. § e & de ma. te. l. si quis liber, secundū etiam quòd de hoc not. pro & contra in libello Py. chart. z. titu. licitum est quid ratione adiuncti. & et. contra. sequē. Sed huic §. est contra. j. si de inuest. inter do. & va. lis ori §. si autem aliquis Sed illud intelligo quādo in possessione fuit castaldus. hic igitur non præsumitur fuisse datum, nisi probetur contra: sicut & peculium illius, qui manumittitur in testamento vel in vltima voluntate, vt C. de pecu. eius qui libertatem meruit. l. vnica. Acc.

[c] Compelluntur. Et est ratio: q̄a successor prædictorum nihil habet à prædecessore. [1] vnde eius factū nō tenet habere ratū: sed in hærede secus [2] Azo qa ea qua persona quis lucrum capit, eius quoque factū probare tenetur, etiā si quandoq; iure factū non esset, vt ff de reg. iu. l. ea q. a. & C. de li cau. l. si ab eo.

SI DE INVESTITVRA FEV. &c.

[d] Si autem. quidā habent hic talem ti. si controuer. fuerit de inuest. feu. quā non vti mur in n̄ro apparatu, & q̄ iā habēt glossatū, vacat hoc. pp inferius ca. de ꝯtrouersia feudi apud pares curiæ terminanda, ca. si inter dominum.

[e] Corā paribus. s. quia debent esse nouæ inuestituræ, si tamen pares habet dominus: si autē non habet tunc sufficient [illegible] extranei. j. qui testes sunt ne. ad proban nouam inuestituram. c. 1. Acc.

[f] Breui testato. & à paribus confirmato saltē duobus [4] vel tribus, vt j quid sit inuest §. si enim secundùm Mediolanēs aliud obseruatur, vt j. qui test. sunt ne. ad. probān. nouam inuestitu. c. 1.

[g] Possessionem. s. vacuam, quòd si differat, omnem vtilitatem ei præstabit, [5] vt de na. for. fid. c. in inuestituram. nec liberabitur dominus soluendo interesse, si eū pœniteat inuestituram fecisse, vt j. si de feu. controu. fue. c. si facta inuestitura.

[h] In possessione. In qua steut ad minus per annum & domino sciente & non cōtradicente, ne alias iusta ignorantia vel parui temporis negligētia eum iniquæ possessionis perimi quandoque domino posset damnum afferre, vt j. si de feu. defun. conten. si. inter do. & agna. vas. §. si facta de feudo.

[i] In possessione. hic datur defensio possessori propter possessionem. Est enim magnum commodum possidere, vt ff. de rei vend. l. is qui destinanit, quod puto intelligēdum de iusta possessione [6] quoniā si dolo quis possessor inuenitus fuerit, non debet talis possessio sibi patrocinari; vt C. de lib. cau. l. eā. nec. n. dolus proprius aliquē releuare debet, vt ff. pro socio. l. verū. §. tēpus. Quid ergo erit si neuter possideat. Resp. ei qui cōuenitur, dabitur defensio: quia fauorabiliores sunt rei quā actores, [7] vt ff. de regulis iuris. l. fauorabiliores, & prōptiores sumus ad absoluēdū, quā ad condemnandum, vt ff. de act. & oblig. l. Arrianus & hoc vbi per oīa pares conditionis sunt actor & reus: alias qui honestiori deferendū est sacramentū secundum quod no. C. de iureiuran. l. in bonæ fidei, & j. de con. re feu. ca. sacramētū nō semp est dādū &c. vñ quę dñr hic de sacramento dādo possidenti, & in se. c. & in oībus, in quibus hoc dicitur, debent intelligi cum determinatione prædicta. e. sacramentum.

[k] Esset defensio. hoc sic intelligo s. vt habeat ratio personæ & feudi qđ petitur, vtrū honesta sit: an est persona, quæ facile iuret: & an sit magnū an paruū feudum, quod à vasallo exposcit. & an diu dominus sina

[1] Dns Al. §. ti. j. §. 1. sup tex. dicit breue testatū eē publicum instrumētum.

[2] Nā hæreditaria successio i ecclesia locum nō habet: vt e. t. de p̄ben. ca. apostolica. §. q. e. ca. ex transmisa. de fil. presb. Alua.

[3] Sequūtur hanc glos. Bal. & Al.

Idē Bal. & Alua.

[4] Approbatur per Bal. & Alua.

[5] Ista gl. approbat Alu. Bal. & Præpo.

[6] Idem tenet hic Bald. in quantū dicit hoc eē intelligēdū nisi cōstaret de nō inuest. nā tūc talis abusiua possessio nihil patrocinatur, & vide iura p eū hic alleg.

[7] Idē Al. hic.

aliunde vasallus est, remittitur [a] domino ex æquitate defensio.

Si vasallus legitimè probauerit se fouere ius ī parte feudi paterni per ipsũ possessi, retinere debet etiam in alia parte: de qua versatur quæstio inter ipsum et dominum .h. d. secundùm Aluar.

Cùm aũt quis dixerit feudum ad se per successionem pertinere, asserẽdo illud esse paternum: si fuerit in possessiõe me dietatis, vel alicuius partis,[b] vel cambiũ ꝓprietatis [c] noĩe illius feudi habuerit, vel aliis iustis rõnib.[d] illud esse paternũ probare [e] potuerit: iure[f] obtinebit. Si verò probare non potuerit p̄dicto modo, dabitur ei defensio cum duodecim sacramentalibus:

Si vasallus possidet castrum nomine recti feudi, dominus autem dicat eum nomine guardiæ possidere: domino incũbit probatio, et si probauerit, vasallus condemnabitur, nisi vasallus probet se legitimè inuestitum à domino, postquã in guardiam ab eo acceperit, domino vero in probatione deficiente, vasallo datur defensio. Bald.

Item si vasallus possederit castrũ, qđ dixerit se ꝓ feudo tenere, & eõ dñs ꝑ guardiã dixerit se ei dedisse: dñi est probatio: & si poterit probare, tunc ille qui tenet, dño debet restituere, vel probare ꝑ pares [g] curtis, vel ꝑ breue testatũ, postquam in guardiã suscepisset, se à dño pro feudo inuestituram recepisse. dño verò ĩ ꝓbatione deficiẽte, tũc illi' erit defẽsio, q possidet.

Si creditor emit pignus, desinit esse pignus, nisi esset emptio simulata, & de simulatione constaret per certa indicia. Bald.

Similiter si aliqs possederit castrũ vel aliã rem, & dñs dixerit se ꝓ pignore ei dedisse, cõtrio ille dixerit, se accepisse ꝓ feudo: si potuerit dñs ꝓbare, ꝙ ei ꝓ pignore dedisset: tũc ille, q tenet, dño restituet: vel ꝓbet supradicto modo se postquã à dño pro pignore accepit, feudi nomine accepisse. & si dñs non poterit probare se nomine pignoris dedisse erit defensio illius, qui possidet. Si quis de manso[h] vno feudi noĩe inuestituram acceperit, & dixerit, ꝙ omne incremẽtũ pertineat ad eum ꝑ inuestiturã, si dñs reseruauerit [i] sibi aliquid in ipsa curte, tũc oportebit fidelẽ incremẽti inuestiturã ꝑ pares curtis, vel ꝑ breue testatũ probare.[k] Sed si dñs in ipsa curte, nil sibi retinuit, tunc omne incrementũ iure feudi fidelis obtinebit. Si verò fidelis ĩ possessione ĩcremẽti fuerit, nõ oportebit eum inuestituram probare, sed iurare.

Si secundus vasallus accipiat inuestituram de feudo à primo vasallo cum eius incremento, & aliquid accedat huic feudo viuente primo vasallo, totum incrementum est ipsius vasalli secundi: si verò post mortem primi vasalli decedentis sine liberis, &

sine aliqua controuersia sciente vasallo possederit. hæc omnia curiæ cum alterius iudicis arbitrio relinquuntur examinanda.

a Remittitur. i. aufertur.

b Partis. hic dicitur, ꝙ obtinere debeat vasallus, si de aliqua parte possessor inueniatur: qđ puto intelligendum secundum superius dicta, vt ꝫ. proxi. postea dež sibi defẽsio.

c Proprietatis. sed verum eadẽ sit distinctio hic, quẽadmodũ. ꝫ. eo. §. prox. s. verum fuerit ei datum cambium corã paribus, vel in breui testato, vel alias? Rñ. vtrunq;, & intelligo quod alleg. vas. se habere pute nomine proprietatis pro parte illius feudi, quod feudum pro parte petit, s. pro illa parte pro qua dicit se nõ habere cambium: nam alioqui si haberet cambium totius feudi nomine proprietatis, frustra expeteretž pro feudo.

d Iustis rationibus. hoc est. ꝙ inuestitura fuerit facta corã paribus curiæ: vel ꝙ habuit breue testatũ. Alij n. & si idonei sunt, non admittuntur, vt ĩ. de cõt. inter dn. & vas. de inuest. feu. c. si fuerit cõtētio.

e Probare. sed & si nõ probauerit, et electio iurisiurãdi ei datur. si vero probare nõ potuerit prędicto modo. dabitur ei defensio cũ xij. sacramẽtalibus. et si nõ possideat totum feudum vel partem, vel pro eo aliquid. Acc.

f Iure. adeo ut eum solũ iurare sufficiat sine testibus, quando possidet, vt ĩ. si de inue. inter do. & vas. lis oria. §. si quis se, vel parem. & §. si autem. nec est ꝯ p̄dictũ ca. si fuerit controu. inter do. & vas. c. si sit contentio, quia illa determinatž per istã, vt distinguatur, sit dñr an fidelis. vel ibi cõstat feudũ: sed dubitatur esse paternum, an collaterale. in ca. si fuerit, non constabat, quod vnquã fuerit feudum.

g Per pares curtis. in hoc & in se. §. sic opponitž: aut inficiatž se hẽre noĩe guardię: aut nõ inficiatž: si non inficiatž ad qđ probat dñs? Et si inficiatus fuerit: ad qđ postea audiž, cũ illi denegetur audientia, qui ꝓpriã scripturã negauerit, vt C. de nõ nu. pec. auth. ꝫ qui propriã? Item quæriž in isto. §. & seq. ad quid deferaž iusiurandũ vasallo, si dñs in probatione deficiat, cum actore non probante reus, & si nihil præstiterit obtinebit: vt C. de edẽ. l. q accusare. Rñ. ad cautelã hoc fecit iudex, sicut & in C. de iur. l. in bonę fidei. & ff. de iureiu. l. admonendi. non est cõtra. ꝫ. de feu. guardiæ. vt ibi no.

Hic responsionẽ hic refellit Ia. Bel uisianus.

h De manso. in isto § talis notaž distinctio: aut dñs aliqđ sibi reseruauit, aut non sibi reseruauit aliquid. aut est vas. in poss. aut non. In primo casu tenetur probare vas. inuestituram, & hoc facit retentio domini. In secundo verò qñ nihil sibi reseruauit, si nõ est in possessiõe, idẽ est. si verò possideat. non probabit inuestitu. sed ita esse iurabit.

i Reseruauerit. præsumitž n. ꝙ dñs incrementũ retinuit eo, ꝙ aliqđ sibi in curia reseruauit, vñ vasallus obtinere debet, & de incremẽto specialiter inue. factã cõꝓbare habet necesse. Vel dicas reserre, vtrũ sit discretũ, vel latẽs incremẽtũ, vt si sit discretũ, sicut insula, pertineat ad dñm. si latens, ad vasallũ, vt ff. de vsuf. l. itẽ si fundi. §. j. & 2.

k Probare. qualisqualis ergo retẽtio dñi ꝓdest, vt hic & ĩ. ti. 1. item si qr se. pertinere

a Pertinebit. In isto §. not. q. resoluto iure dantis, & eius acceptoris resoluitur. simile ĵ. tit. t. §. rursus, & C si pign. dat. fu. l. t. Sed quæro nunquid iste q. secūdo loco possidet iure feudi, si velit priori domino seruire, an sit expellendus? Res. nō sm iura ista: vt ĵ. qua. olim. po. feu. ali. ca. t. verū hodie forte poterit. sed vtrum poterit, vel nō poterit. Infra plenius determinabitur.

sic aperientis feudum domino, tunc totum incrementum spectat ad dominum. Bald.

Rursus, si aliquis acceperit inuestituram feudi cum omni incremento, quod ei obueniret, & aliquid accreuerit viuente eo, à quo acceperit: ipsius erit. & si ille, qui inuestituram fecit, sine herede decesserit, & feudū reuersum fuerit ad eū, à quo ipse tenuerit, vel ad aliū: quicquid post mortem eius, qui dedit, accreuerit: ad eum pertinebit, a ad quē regressum fuerit.

TITVLVS V.

QVIBVS MODIS feudum amittatur.

Casus primus feudi amittendi est, si dominus prælium campestre habuerit & vasallus eum morantem in prælio dimiserit non mortuū, nec ad mortem vulneratum. Bald.

Qvia supradictū est, quibus modis feudū acquiritur, & retinetur: nūc videamus, qualiter amittatur. Si. n. dñs prælium cāpestre habuerit, & vasallus eū morātem in ipso prælio dimiserit non mortuū, nec ad mortem vulneratum: feudū amittere debet. b Itē si fidelis cucurbitauerit c dñm, i. cum vxore eius cōcubuerit, d vel concūbere se exercuerit, a aut cum ea turpiter luserit: f vel si cum filia, aut cū nepte ex filio, aut cum nupta filio, aut cū sorore domini concubuerit g (hęc ita obtinent, si in domo domini maneat) iure feudum amittere censetur, h Similiter si dominum assalierit, vel castrū domini, sciens i dominū vel dominā ibi esse. k Item si fratrem suū occiderit, l vel nepotē, idē

QVIBVS Modis feudū amittatur.

a Via supr. feudū amittata debet. Nūquid r est hoc intelligēdū, siue instè, siue iniustè dominus prælietur? Resp. hoc determinabitur ĵ. tit. t. hic finitur lex, deinde consuetu. re. inci piunt. c. t. Sed quæro hic, si sciat dominū iniustè præliari, cū eum adiuuare nō teneatus, si eum adiuuare incipiat, & eum postea vt hic deserat: an feudo priuetur? Respon. hæc vbe rius ĵ. notabuntur. argum. tamen est ad hoc quod non: vt e C. de neg. gest. l. tuto rl. sufficit enim si cui vel in paucis &c. vt ibi dicitur. sed illud quod in hoc c. dicitur, intelligo cum poterat dominū ad iuuare, & eum dimisit. Quid autē si brachijs abscissis aufugit, vtpotè omnino inutilis ad domini defensionem? Respon. non priuatur feudo. arg. ĵ. de feud. sine culpa non amitten. § a. in fi. nihil enim intererat domini vasallum ibi stetisse argo feu non priuabitur: cū per æqua moriturus erat: vt arg. ff. de condi. ob caus. l. pecuniæ. §. vlt. & C. depo. l. si plures. Sed consueuit quæri quod auxilium domino vasallus præstare teneatur: nunquid salutem suam debebit præponere saluti domini sui, an non, arg. est q. postponere debeat. ff ad senatusc. Sylla. l. t. §. hic aūt quæritur, var. serui. Sed puto contra ; forte censendū. quia non tm habet ius dominus in vasello, vt in seruo, licet dicatur contrarium ĵ. de alt. feu. pa c. si è morte, s. q. debeat dominum à morte liberare si potest. Accus.

c Cucurbitauerit. 4 quod dicitur cucurbitauerit, verbum est: inde cucurbita nomē verbale. alias dicitur arga, vt in Lombard. de conuitijs. l. t. sed in hoc loco quidam ; habent gl. vacāt istæ causæ amittēdi feu. propter inferiores. §. huius tit.

d Côcubuerit. vel cū inimicis dñi amicitias copula uerit, vel talites contra dñm se habuerit, vt magis p fama inimicus, quā amicus: vt ar. C. de inof. te. l. liberi, & ff. de offi. præfe. vrbis. l. t. §. cū patronus. sed si dñs nō placitauerit vel de culpis cōmissis in vita sua nec hēs dēt placitare: vt C. de ino. te. l. omnimodo, & C. de reuo. don. l. t. & ff. de probat. l. Proculus. Acc.

e Exercuerit hoc ideo, quia in maleficijs potius voluntas, quā effectus inspicitur: vt ff. ad l. Cor. de sic. l. diuus & hoc intelligo nisi propter pœnitentiā destiterit: vt. ff. ad leg. Cor. de fal. l. qui falsam. si verò p impossibilitatem destitit, affectus est puniendus: vt nota. in dict. l. cum quis habet voluntatem delinquendi &c.

f Luserit. 6 puta forte manus ad pectus eius ponendo, vel & turpius aduersus dñm lusit: vt in Lombar. qua. quis se defen. de. si qs amodo. ludus enim siue lusus noxius, in culpa est: vt. ff. ad legem Aquil. l. nam ludus. Quis. n. eos ludos appellet, ex quibus crimina oriuntur. vt in consti. Frid. imp circa fi. constitutionis.

g Concubuerit. quidem habent hic in text. post illa verba statim hæc alia. hæc ita obtinet, si in domo dñs maneat. quidam non habēt: sed credimus illa esse superflua.

h Amittere cēsetur. sed nūquid hodie & illud est correctum, vt non possit auferri sine certa & conuicta culpa? Respon. nequaquam. quod enim specialiter non remouetur, quare sua se prohibetur: vt C. de test. l. sancimus? quicquid. n. noua lege nō inuenitur expressum, illud in constōnibus veterum constat esse relictū: vt C de ap. l. præcipimus, in fi. l. satis tñ puto posse dici contrarium: vt in Lōbar. de bene. & tertiū tib. l. vlt. & ĵ. da feu. sine culpa nō amit. c. s. & tit. quo tpe miles inuest. pe. dab. c. 3.

i Sciens. its sū. q. crassa & supina ignorantia eum non excuset: vt ff. da contrah empt. l. & si. §. ignorantia, & de iur. & fa. ign. l. nec supina. imò, vt verius loquar, 8 subaudiendum est, maximè: quoniā contra sacramentum facit. Sed tu instabis, nūquid de feudo priuatur vas. quia sacramentū fidelitatis deserit? Respo. nequaquā: vt ĵ. quæ fu. pri. ca. bene amit. §. illud autem. Sed ibi loquitur qñ deserit se subtrahēdo, hic aūt delinquendo. si ergo sciat vel ignoret dñm ibi esse, feudo priuatus. Itē siue ibi fuerit, siue nō fuerit, licet videatur obuiare ĵ. q fu. pri. c. bene. amit. §. porrò. nā ibi loquitur de alieno loco, qñ sciēs ibi dñm esse, feudo priuatur. sic ergo rōne loci licitum deprehenditur quod alias non liceret: licet alibi sit contra: vt. C. de tēp. in integ. rest. l. vl. & hoc ita tñ vatiè: quoniā maiorē iniuriā putauit legislator in eius domo fieri, q̄ alibi: vt. ff ad legē Iul. de adulte. l. quod ait.

k Ibi esse alias tutus, & alias ibi, sed melior, littera est, intus.

l Fratrem suum occiderit. Hic quæritur, cui referatur illud

b Hac q̄one vide hic per dominū Al. in 4. colū. aum seq. vbi ponit pulchrā qō. qualiter vasall' teneatur seruire dño in bello.

a Nisi esset causa, q. alter fuit, quia liasitutus erat ad iuuandū dominū: qa tunc vasallus tenetur dño. ar. l. in cōmodato. §. sicut, ff. cō mod. Bal. & Alua.

2 Idem Bar. Alua. & Præpo.

4 Dñ hoc vide p do. Ale. & Pa. de Cast. in l. sororē. C. quib. vt indignis.

5 Reprobatur per scribentes hic.

6 Quid si vasall' turpiter & inhonestè locutus est cum vxore domini sui, nō tñ tetigit eius psonā: an priuetur feu do? dic sm Bal. Aud. de Iser. & Alex. q. non: quia nō tā turpe est colloquium, quā tact' vt hic per eosdem.

7 Approbatur per Bal. Alua. & Præpo.

8 Idem Bal. Alua. & Præpo.

Locus illicitum facit licitū.

istud suum, nunquid ad dñm vel vasallum? Resp. ad vtrunq; põt referri, nõ tñ indistinctè, ois mirũ si fratrem dñi sui vasallus occiderit, nõ tñ ideo feu. amit. sed istud intelligo, nisi in tradendo i. prodẽdo hoc fecerit. nã ex tunc si extraneus esset priuaretur feudo. multo ergo fortius si dñi fratrem ita occiderit. & in hoc casu feu. ad dñm reuertitur, si vasallus sui ipsius fratrem interficiat ad hoc forte, vt totã hæreditatẽ habeat: vel similẽ feloniã fecit, puta hoiem occidẽdo, vt amplius in curia stare nõ possit, feu. amittat verũ quia in dñm non deliquit, ad proximum agnatum pertinebit: vt j. an. ille qui interfecerit fratrem domini sui, feu. amit. c. si quis in esfecerit.

a Mulctabitur. nunquid toto priuabitur rõne partis alienatę? Resp. imò in quo deliquit: vt j. de va. q contra consti. Lotha. benefi. ali. c. t. hodie nõ põt aliquã partẽ alienare sine dñi voluntate: vt j. de prohib. feud ali. per Fri. Imperialẽ, quicquid hic dicatur.

b Reuertitur. post hoc verbum reuertitur, & ante §. rursus, inueni gl. talẽ: derogatur hoc nostro tẽpore i curia Mediol.

c Ad dñm. hic nota ri phit, quæ notauimus. s. ti. t. §. rursus. & j. ti. illo qua. olim po. feu. ali. ct. prio. Sed quęritur, nũq d hic secundus vas. valeat contra hæredem ipsius experiri, cum decesserit sine hærede. s. in feud. sed cum hærede in alijs bonis? Rñ. hæc qõ potius facti est q̃ iuris: & põt determinari sm q. legis j. de inue. de re ali. c. cũ de re alie. Sed nunquid eodẽ mõ resoluitur ius acceptionis si culpa sua dñs. i. primꝰ vas. feu. amittit? Rñ. vtiq; nã si ꝑ p inimicitias id accidit siue alio mõ ꝑ p culpã suã, ipse tenebitur. vt ar. ff. sol. ma. l. pe. in prio. & ff. loc. & cõdu. l. si merces. §. cõductor. & ar. C. de condi. ob ca. l. si militem.

d Ad libellũ. alias ad libellũ, alias ad libellariũ. Ac.

e Regressum. Sed nunquid hoc intelliges quocunq; modo cõsentiat. i. siue tacite, siue expressim? Rñ vtique vt ar. C. de remiss. pig. l. 2. & l. si hypothecas, & ff. de re iud. l. creditor. l. fi. nisi eũ tacite ꝯsentit, intelligat iꝰ suum vbiq; durare, vt ff. quib. mo. pig. vel hyp. sol. l. sicut. §. nõ videt. Itẽ istud intelligo, qñ ex certa scientia consensit. nam alias potius intelligitur errare quam iam cõsentire, vt ff. de iud. l. 2. & de iuris. om. iud. l. si per errorem, & j. si de feu. contro. feu. c. si vasallus. Item cõsentire hic intelligitur, qui præsens est nec cõtradicit, vt ar. ff. de decu. l. decuriones. §. vlti. & ff. ad mu. l. 2. & C. de filijsfa. l. t. li. x. in sũma aũt hic notãdũ e, q q. alij ꝯsentit, ipse sua iura pdit, vt C. de admi tu. l. cum quidam. Acc.

f Reuertitur. hoc intelligo quando cõmuniter feudum acceperunt, & nominatim dictũ fuit, vt alter alteri succederet: nam alioqui nullum eẽt dubium, & nihil operaretur talis prohibitus cõtractus: quia alias frater fratri non succederet in feudo, vt s. qui feud. da. pos. §. 2. Sed tu istabis, quoniam, si non delinquat vas. in dominũ ad proximiorem agnatum, & non ad dñm feudum reuertitur, vt j. in qb. cau. feu. amit. §. vlti. ibi quoque & in dominũ delinquere intelligitur: quoniam cõtemnere videtur, vt ibidem ostẽditur. sic ergo alterius delictũ. siue factum alteri obesse videtur. sed hoc plenius notabitur, j. quę fuit prima cau. benefi. ami. §. vl. & j. si vas. feu. pri. cui dese. c. vasalli. Accurs.

g Curtem. s. quod vulgo de cauena dicitur sic ergo secundũ iura ista alias habet vasallus feudum in curte domini sui, alias extra: & si extra, vel dominus habet districtum. i. iurisdictionem, vel non: i in primis duobus casibus non potest aliquam partẽ sine domini voluntate libellario nomine dare: sed in vltimo vsq; ad medietatẽ põt, vt s. prope. & j. in pluribus casibus vel locis. veruntamen hodie in nullo istorum casuum potest vasallus sine domini voluntate id alteri concedere, vt in consti. Frider. imperialẽ, decet solertiam &c. sic itaque qualisqualis retentio domino prodest, vt hic, & s. ti. t. §. si qs de manso vno. Accur.

TITVLVS VI.

EPISCOPVM, VEL abbatem, vel abbatissam, vel dominum plebis feudum dare non posse.

Episcopus, abbas, vel abbatissa, vel dominus plebis non possunt decætero infeudare res ecclesiarũ sibi subiectarum, quæ vocantur tituli. Bald.

Item si episco. vel abbas, vel abbatissa, vel dominus plebis feudum dederit de rebus ecclesiarum, quæ eis subiectæ sunt, & tituli vocantur: nullum habet vigorẽ, secũdum hoc

b EPISCOPVM VEL ABBATEM &c. *Alias nõ ẽ hic ti. nec litera capitalis sed solus §. & male.*

1 Itẽ si epis. Nullũ hẽt vigorẽ, hoc qualiter sit intelligẽdũ, i sũma exposuimꝰ, vñ istud notãdũ est: qa qđ ꝯstituit Papa Vrbanus, in futurũ duntaxat hẽt locũ, & merito: qa nihil pecauit antiquitas, cum huius decreti foret inscia, vt C. de testamen. l. iubemus, in fine, & ff. de iure immu. l. t

h B 3 Non

Cõcor. cum hoc §. c. ij. in glo. 2. extra d feu.

Istã gl. in fio. sequuntur Bald. & Alua.

Cõcor. cum hoc §. ea quæ dicũtur in c. 2. cũ gl. super ver. consorcẽ, extra, de feud.

Approbatur per Bal. Alua. & Prępo.

Idẽ Bal. & Alua.

Exponit hic d. Alu. i. plebanus, & interdũ ꝑ positus, nam vedicit, idem importat & vid hic pręfatum do. Alua. tractãtem de ordinibus & dignitatib. ecclesiastĩcis valde diffuse in 3. col. ante finem ver. quo quoniam alibi.

quod constitutũ est à Papa Vrbano in sancta synodo: hoc est illud, quod post eius decretũ fuerit datum: quod autem ante datũ fuerit, firmiter permanere debet. Idẽ iuris est, si sit ꝑpositus, vel abbatissa, vel alia ecclesiastica ꝑsona, q̃ antiquitus non sit solita in feudũ dare: scilicet, vt quod dederit, de iure non valeat.

Fœmina posita in copula cum masculo non succedit simul cum eo: sed ita demum si masculus non est. Bald.

Quinetiã si quis eo tenore feudũ acceperit, vt eius descendẽtes masculi & fœminæ illud habere possint: relicto masculo, vlterius fœminæ nõ admittuntur. [a] Mutus feudũ retinere nõ potest, [b] scilicet, q nullo modo loquit: sed si feudum fuerit magnum, quo ei ablato, se exhibere nõ valeat: tãtum ei relinq debet, vnde se sustinere possit. Et his omnibus casibus feudum amittitur, & ad dominum reuertitur.

TITVLVS VII.

DE NATVRA feudi. [c]

Non potest de comitatu, marchia, vel baronia inuestitus per principem de his pro libito deuestiri, et quod de principe dicitur, idem de maximis & maioribus valuasoribus. Bald.

Natura feudi hęc est, vt si princeps inuestierit capitaneos suos de aliquo feudo, nõ potest eos deuestire sine culpa, [d] idest marchiones & comites, & ipsos, q propriè hodie appellãtur capitanei. Idẽ est, si inuestitura sit facta à capitaneis & maiorib⁹ valuasoribus, q propriè hodie capitanei appellant. Si verò facta fuerit à minoribus vel minimis valuasorib. aliud est. Tunc .n. pñt deuestiri non habita rõne culpæ nisi fecerint hostẽ Romæ. Túc enim idẽ est in minimis quod maioribus valuasoribus: vel nisi emerint feudum, tunc enim pretium [e] restituendũ est secundum antiquam & rationabilẽ vsum. Moderni autẽ non ita subtiliter cernentes dicunt idẽ obseruandũ in minimis, qđ dictum est in maioribus valuasoribus.

TITVLVS VIII.

DE SVCCESsione † feudi.

[a] Non admittuntur. Sed quid si masculũ relinquit & fœminam: nunquid & fœmina in feudo succedit? Resp. nõ, vt j. titu 2. §. 2. nisi forte masculus subito post mortem patris mortuus sit, quasi nõ videatur extinxisse, cum non perseuerauerit, vt ff. de iniu. rup. test. l. posthumus. nec enim patet locus fœminæ in feudi successione, donec masculus superest ex eo, q primus de eo feudo fuerit inuestitus, j. de eo, qui sibi vel su. hære. mascu. & fœmi. inuestit. ac. c. qui sibi.

[b] Feudum retinere non potest, quod hic dicitur, plerisq; non placet, vt in Lõbar. de bene. & ter. iti. si quis terram. Sed de quo muto sit intelligendum, quæso mihi dicas, aut enim de muto à natura, aut de muto aliter. s. superueniente casu, sicut distinguitur. C. qui test. fa. pos. l. discretis. de muto à natura non potest intelligi: quoniã si potuit acquirere, multo fortius debet retinere. si de alio intelligatur, sic opponitur, quilibet in vltimo articulo vitæ mutus efficitur. Res peritus, amice, summam subtilitatem se cutus es: igitur loquela tua à iudicibus nõ est admittenda. vt ff. quib. mo. pi vel hyp. sol. l. sicut. §. si debitori, imo potius est respuenda, vt C. ad Tre. l. pe. & C. vt ac. ab hæ. & contra hære inci. l. 1. & hoc qđ alibi dicitur, simplicitas est emica legibus, vt inst. fideic. hæ. §. sed quia. & insti. c. de leg. ag. suc. §. sed simplicitatem. sic ergo legitimum factum propter superuenientia turbatur, vt ff. vnde vi. l. vltima, & in authen. de rest. & ea quę pa §. fin. & C. de sec. nup. l. 1. vel intelligitur hic de feudo paterno: quod secundum quosdam mutus, surdus cæcus, claudus, vel aliter imperfectus non retinebit: quia feudo seruire non valent, vt j. tit. an mutus, vel aliter imperfect feu. reti. e mutus. Vel intelligas secundum q. de hac materia in summa notata ne quibus modis feu. amit. § propter casum. Acc.

Esse nõ uidetur qđ parũ durat.

Legitimũ factũ p superuenientia turbatur.

[c] DE NATVRA FEVDI.

Alias hic inueni notabile in glo. vacat hoc ca. pp̃ inferius ca. mutus, sed Iaco. Gaufredi et ias Columbi hanc glo non habet.

[d] Natura. Sine culpa, simile j. de feu. sine cul. nõ ami. c. 1. & ti. quo tẽp. mi. inuad. pe de c. j. & in Lombar. de bene. & ter. iti. l. vi. ex isto loco colligitur argu. secundum veteres, q ex personarũ qualitate & differentia licitum deprehenditur, quod alias esset illicitum, argu. ff. de probat. l. cum de indebito. & insti. ad l. Aquil. §. 2 & C. de procu. l. exigit. de hoc plenius inuenitur in libello Py. cher. 2. in tit. ex personarum qualitate &c. secundum modernos vero inter maiores & minores non habetur discretio. Item colligitur adhuc, quòd id, quod ab initio est voluntarium, ex post facto necessarium efficitur, vt nota. ff. de act. emi. & obligat. l. sicut, cum sius concord. Item colligitur quòd licitum est ante, quòd postea non licebit, vt ff. de offic. præ. le. senatusconsul. & ff. de fer. l. 1. & ff de procu. l. sed etiam: & de iudic. sed & si. §. 2 & de infami. l. fosler. & l. 2. §. 1. ff. de ritu nuptiarum, l si quis officio. argumen. contra, ff. de iudic. l. 2. §. penultimo. & ff. de ritu nuptiarum, le. si quis tutor. §. quamuis. Accursius.

Licet antea, quod postea nõ licet.

[e] Pretium, hic colligitur. quòd non debet quis duplici damno affici. simile. ff. de condict. ob turpem cau. l. si pecuniam §. penultimo. & ff. ad legem Rhodiam de iactu. l. cum, in fine, & ff de actio. empti. † & venditi. l. ex empto §. vltimo, & ff. de in. dotium. l. iure succursum, & ff. de pœnis. l. sanctio. Sed contra, ff. de transactio. l. qui hęc. & C. de transactio. l. cum proponas. & lege si quis maior. & C. de secundis nuptijs. l. 1. Item innuitur hic, quod feudũ emi valeat, vt j. de feud. da. minimis val. l. si minores, & de ben. fratris, c. 1. & j. quemadmodum ad h. feud. pet. c. si quis sine filio masculo. Sed contra j. de feu. da in vicem. l. com. c. 1. sed domino dante ibi vberius exponetur, & in summa etiam expositum est.

† Facit ad teunitm isti⁹ n. In no in c 2. extra de cõsuc. & c. uxore, ex ita de his q̃ fi. à maio. pat. c. j. & p Din. in c. bene ficium, de re. iur. li. vj.

Feudum emi põt.

[c] DE SVCCESSIONE FEVDI.

Sequi-

Si habens feudum decedat masculis & filiabus relictis soli masculi succedunt in feudum, non filiae seu foeminae. Bald.

Sequitur de successione feudi videre. Si quis igitur decesserit filiis, & filiab. superstitib: succedunt tantum filij aequaliter, [a] vel nepotes ex filio, loco sui patris, nulla ordinatione defuncti in feudo manente, vel valente.

Feudo paterno alienato, vel de quo est filia inuestita, succedit masculus superstes.

Hoc quoque [b] obseruatur, ut si frater meus alienauerit partem suam [c] feudi, vel fecerit inuestiri [d] filiam suam: si moriatur [e] sine haerede masculo, [f] nihilominus reuertitur ad me. & olim obseruabatur usq; ad quartum gradum tantum secundum quosdam: hoc ideo quia postea non vocatur feudum paternum. Alij autem dicunt usq; ad septimum [g] gradum.

Filia non succedit in feudo, licet vasallus decesserit sine haerede masculo, nisi inuestitura facta fuerit in patrem, ut filij & filiae succedant in feudum. Bald.

Filia verò non succe-

Masculi melior est conditio, quam foeminae.

[a] Aequaliter. hic colligitur in primis, quod melior est masculorum conditio quam mulierum, sicut & in multis aliis. ut ff. de sta. ho. l. in multis, & no. s. q. feu. da. pos. §. hoc autem notandum est. quaedam possunt hic notari, quae notata sunt alibi, ut in summa, de succ. ab intest. est disputatum. inferius autem de succ. tractaturi plenius exponemus, quod potest subtiliter indagari. Py. & secundum quod de hac materia in summa not.

[b] Hoc quoque. super istud hic glossam inueni, vacat hoc propter inferius ca. per successionem.

[c] Partem suam. i. ad libellum concesserit: quod quidem facere potuit sine domini voluntate, ut j. de feu. alie. c. i. & hoc contingit certe: quia pars tantum feudi est alienata, cum unum erat feudum tantum, quod ad alios fratres peruenerat ex successione patris seu aui, & ideo donec vixerit alienator, frater eius non poterit petere partem illam alienatam, secundum quod hic, j. sequitur, si moriatur sine haerede masculo. nihilominus reuertitur ad me &c. quod ante mortem eius non potest reuerti. imo nec dominus poterit illud recuperare, nisi demum alienatore mortuo sine haerede masculo, sub... & sine fratre, ut j. de feu. ali. §. si clientulus fecerit libellum &c. Vel si vis intelligere, quod hic loquatur etiam de alienatione i. venditionis facta dicas, quod hic loquitur secundum sua tempora. olim enim poterat vasallus necessitate suadente usque ad medietatem sine consensu domini feudum vendere, ut j. qua. olim po. feu. ali. c. i. §. i. & secundum hoc habet locum notule Py. quam hic no. quae sic incipit. Hic colligitur fratrem ad partem eius quam alienauit &c. nam & tunc quando vasallus vendebat partem sine consensu domini, non irritabatur venditio, nisi demum mortuo alienatore sine haerede masculo. verumtamen si dominus volebat eam redimere pro aequali pretio, poterat hoc facere, sed agnatus praeferebatur ei & in prohibendo & in redimendo, ut j. qua. olim po. feu. ali. c. est sciendum §. porro siue de bona. hodie vero inhibita est omnis feudi alienatio tam particularis, quam totalis per leges Lo. & Fr. j. positas. quae si fiat, hodie ipso iure non tenet, & ad dominum libere reuertitur, ut dicit d. l. Fri. imperialem. quod intelligo verum esse quando feudum erat nouum seu tale paternum, ad quod non veniebat aliquis post alienatorem, cum non haberet agnatos seu descendentes, & non erat paternum ad quod agnati venditoris venire debebant post mortem eius sine filiis masculis: quia tunc ipsi agnati praeferuntur domino, sicut olim praeferebantur in redimendo partem feudi alienatam, ut s. eo. est, sicut & alias dicitur, quod si vasallus culpam committat per quam feudum amittere debeat, neque filius neque eius descendentes ad id feudum vocabuntur: sed agnati admittentur, ut j. si de feu. contr. fue. c. si vas. & j. si vas. feu. pri. c. si vasallus. sicut ergo olim praeferebantur agnati domino in redimendo, & hodie praeferentur: cum hoc non sit mutatum. quia quod specialiter non mutatur, quasi stare prohibetur, ut C. de tes. l. sancimus, quod quia in l. noua non videtur expressum, id veter. legi debet intelligi relictum, ut C. de ap. l. praecipimus, in fi. Dices ergo, quod hic loquitur de alienatione quae fiebat olim ante constitutionem Lotharij & Friderici. olim. n. si vasallus alienabat feudum, & postea ipsum recuperabat, ipsum tanquam feudum retinebat. Hodie vero secus, cum statim post alienationem illicitam sit hoc domino apertum, ut j. quid iuris si vas. post alie. feu. ipsum recupe. c. i. Sed videtur quod dominus omnino debeat agnatis praeferri, quando vasallus feudum vendidit, quia tunc videtur dominum contemnere, ut j. in qui. cau. feu. ami. §. denique. in fi. cum vasallus ita dominum peccet, quod feudum amittere debeat: non ad proximos, sed ad dominum beneficium reuerti debet, ut dominus hanc suae iniuriae ultionem habeat, ut in d. §. circa prin. Sed dicas, quod ibi loquitur de feudo nouo, vel de tali paterno ad quod non veniunt agnati ex latere venientes, cum non superfuerint sed tantum descendentes ab eo qui illud acquisiuit & ad hoc videtur facere litera ibi posita, non ad proximos, & non dicit agnatos: quasi voluerit intelligere de descendentibus tantum, arg. ad hoc, j. si de feu. con. fu. c. si vasallus culpam commiserit & eo modo potest intelligi quod legitur j. an illa qui in fra. do. sur. c. si quis interfecerit, licet alibi dicatur, quod ille proximus est, quem nemo sequitur, ut ff. de verb. sig. l. proximus.

Culpa vasalli suis haeredib. nocet.

Proximus est quem nemo sequitur.

[d] Inuestiri. quid ergo erit, si frater consentiat fratri sic facienti, nunquid filio praeiudicium facit? & certe videtur, quod non, ut C. de li. & eo. li. l. 2. ar. ff. de ado. l. si arrogator. & ff. de sen. l. emancipatum, sed quomodo, cum teneatur affirmare quod defunctus voluit: nec debeat haeredi licere, quod defuncto non licebat, & maxime cum non possit filius feu. habere, & haereditatem repudiare, ut j. an agn. vel filius defun. pos. feu. reti. c. si contigerit. & j. de cap. qui cu. ven. c. filius non potest. & C. de li. causa. l. si ab eo. & ff. pro soc. l. haeres, & de diuer. & temp. prae. l. cum haeres. Secundum quod de hac materia potes inuenire in libello disp. Py. 2. char. & pro & contra in rub. non est licitum haeredi &c. & in superioribus rubricellis. Respon. quae opposita sunt, loquuntur in feudo paterno, & hoc non est paternum, sed ab antecessoribus acquisitum: igitur non iure paterno hoc habet nepos, ar. ff. de ado. l. si arrogator § pe.

[e] Si moriatur. hoc filio masculo, ut infr. de ali. feu. §. inde potest praesumi. Acc.

[f] Masculo. hic colligitur fratrem ad partem eius, quam necessitate suadente alienauit, vel etiam non a iure suo cecidit, non admitti, donec superest alienator, nam & si haeres scriptus rogatus esset alteri post mortem suam restituere haereditatem sub. & condemnetur, & bona eius occupentur a fisco: interim veniens fideicommissarius haereditatem petens repellitur. expectanda n. est mors scripti, ut ff de iu. fi. l. mauius Flotus, §. fi. & de leg. 2. l. cum pater. § haereditatem, & §. ab instituto & arg. j. de lege Cor. §. profecto Acc.

[g] Vsque ad septimum. sed hodie obtinet usque in infinitum, ut supra, qui feu. da. pos. §. hoc quoque sciendum est.

dit [a] in feudo, nisi inuestitura fuerit facta in patre, vt filij & filiæ succedant [b] in feudum (tunc enim succedit filia filijs non extātibus [c]) vel nisi inuestitæ fuerint de hoc feudo paterno. In alio verò feudo, quod habuit initium tantùm à fratribus, nō succedit vnus alteri, siue vna inuestitura, [d] siue duab. nisi hoc fuerit dictum expressim, vt alter alteri succedat.

TITVLVS IX.

QVI SVCCESSOres teneantur. [e]

Inuestitura Papæ potētior est q̄ iusiurandum. Item facta inuestitura à laico de alieno feudo in diem vel sub conditione sortitur effectum vasallo mortuo sine successore, siue p̄moriatur inuestitor, siue inuestitus, siue tenens feudum: sed purè facta inuestitura non valet. facta verò inuestitura ab ecclesiastica persona mō prædictō non sortitur effectū, si p̄moriatur inuestitor antequā feudū tenens, vel si sub conditione, vel tempore, antequam conditio vel tempus existat. Bal.

SI quis inuestitus fuerit de alieno feudo post mortē eius: vel si qs fuerit inuestitus sub ɔdōne aliqua vel tempore, quo nullus erat inuestitus: siue p̄moriatur tenens feudū, siue inuestitor siue inuestitus inuestitor & inuestitoris [f] hæredes tenentur inuestito, vel hæredi eius veniente tempore vel conditione: licet alij dicant, si moriatur inuestitus, antequam tenens feudum, vel ante conditionem existentem, vel ante tempus quòd hæredes eius non debeant inuestiri. [g] Nā si quis fuerit inuestit⁹ purè de alieno feudo, non valet habita inuestitura. [h] hoc ita est, nisi fuerit facta ab aliqua ecclesiastica persona. tunc enim si præmoriatur inuestitor ante, quàm feudum tenens, vel conditio, vel tempus existat: non obligatur successor illius. & hoc probatur per legem Lotharij [i] de precarijs & hoc intelligendum est in vasallis, qui feudi successionem non habent.

TITVLVS X.

DE CONTENTIOne inter dominum & fidelem de inuestitura feudi.

Orta contentio inter dominum & fidelem de inuestitura, decidi debet vel per pares curiæ testimonium perhibētes, vel per iuramentum possessoris iurantis cum duodecim sacramētalibus. Ba.

SI contentio fuerit inter dominum & fidelem de inuestitura feudi, per pares [k] curiæ dirimatur. alij enim testes

---

[a] Non succedit. nec eius filij. proles. n: fœminini sexus vel ex fœmineo sexu descendent aspirare nō potest ad feudū, nisi ex pacto: vt hic, & j. de gra. suc. in feu. c. 1. licet enim filiæ vt masculi succedāt patri, legibus tñ à successione feudi remouentur, & eorū filij: vt supra qui feu. da. pos. §. hoc autem notandum est.

Fœminæ ad feudū aspirare non possunt.

[b] Succedant. hic potest notari illud generale, quòd licitum est expressè, quod tacitè non licet: vt C. de pig. l. 3. & ff. de cōtrah. empt. l. Labeo, & C. de do. inter vir. & vxo. l. donationes, cum omnibus concord. seq. i rubricella illa, imo expressim & per pactum licet qd̄ est in li. D. Py. char. 3. licet cōtrariæ sint rubricellæ illæ ib. dē præcedentes. notari tñ hic pōt, quod illud locum habet in feudo masculorum: qm̄ filia rectè succedit matri in feudo secundū quosdam: vt j. de na. feu. c. 1. licet videatur contra. j. de bene. feu ca 1 & sup illud, succedat, inueni glo. talem in quibusdam lib. sic dicentem, vacat hoc c. propter inferius, si duæ. j. de feud. marchio.

Expressè licent, quæ tacitè non.

[c] Non extantibus. vel extantibus & subito mortuis, quasi non videantur extitisse: vt no. j. episcopum vel abb. &c. §. quinetiam si quis.

[d] Inuestitura. hoc est dicere, siue vnus tm̄ fuerit inuestitus siue ambo fuerint inuestiti, non succedet vnus alteri, nisi hoc dictū fuerit expressim; & alter decedat sine legitimo hærede, & n quod hic dr, vt j. qui feu. da. pos. §. cum verò Conradus, & j. de feu. mar. c. si duo fratres.

[e] QVI SVCCESsores teneantur. Hic potest esse titu. qui suc. tenean. tñ similar talis est, qd̄ iuris si quis fuerit inuestitus de alieno feudo hoc autem non vidimus in nostro apparatu.

[f] SIquis inuestitur inuestitoris. nimirū ex qua persona qs lucrum capit, eius quoque factum præstare tenetur, & si qd̄ iure factum non esset: vt ff. de regu. iur. l. ex qua persona, & C. de lib. caus. l. si ab eo Accursius.

[g] Inuestiri. & merito: quia per patrem vel testatorē sibi deferebatur. at in ipsius persona locum non habuit: igitur nec hæreditas competit, nimirum nec debet permitti hæredi quod defuncto non fuit licitum: vt ff. de diuer. & tempo. præscrip. l. cum hæres, & ff. quod quisque iu. l. 3. & ff. de verb. obl. l. 2. & quarum rerum actio non da. le. 1. & de condit. & dem. l. cui, & de edend. l. quædam, & in summa in titulo illo, nō est licitum hæredi. &c. vt not. supra. tit. 1. §. hoc quoque, super verbo illo, inuestita filium &c. & sunt hæc omnia intelligenda quādo nō fuerat in possessionem missus hic secundus vasallus: vt supra titulo, qui successores teneantur. ca si quis inuestitus. & hoc est quod alibi dicit, possessionis maximum commodum esse: vt ff. de rei vend. l. is qui destinauit. Sed opponitur: quomodo potuit hic secundus vasallus in possessionē mitti, cum alter possidebat? Respon. benè: quia potuit aliqua causa interueniente feudo priuari: & sic etiam ante tempus ipsi reo potuit fieri traditio.

Hæredi non licet quod defuncto nō licuit.

[h] Habita inuestitura, scilicet quòd hæredes inuestitoris tenentur præmortuo inuestitore antequā tenens feudum, vel conditio, vel tempus existat: vel nisi fuerit.

[i] Per legem Lotharij. quæ est in Lombard. tit. quando liceat rectoribus. le. 2. & titulo, de precarijs.

[k] DE CONTENtione inter dominum & fidelem de inuestitura feudi. SI contentio fuerit. Per pares. istud plenius notabitur in tit quid sit inuestitura, capit. 1. §. primo, in distinctione, quæ ibi fit & infra tit. si de inue. inter dominum & vasallum lis oria.

Inopia.

a Inopia. hic notandũ est, quòd inopia probationũ emergente consolandum est ad auxiliũ, quod alias esset respuendum: sicut etiam no. in C. de hære. & ma. l. quoniam. & ff. de te. l. sciat, & C. de repu. l. con sensu. Accursius.

rio incumbit domino. quod si probare non potuit se pignori dedisse, restituere debet cum domino, vel probare per pares curtis vel breue testarum, quod sibi de feudo dederit, postquam per pignus accepit: vt supra, si de per. inue feu. c. similiter aliquis. Huic

& si idonei sint, admittendi non sunt. inopia a tamẽ probationum dirimatur per religionẽ clientuli possessoris feudi, vel cum duodecim sacramẽtalibus secundum quosdam. Ceterùm si dominus possideat, etiam per suum iusiurandum cum duodecim sacramentalibus dirimatur. hoc ita. b nisi cliẽtulus c sit castaldus vel actor domini: tũc enim tantum suæ, idest, domini religioni statur: nisi habeat testes pares idoneos. nam aliquando malignãdo d multa bona auferuntur domino hoc modo, & hoc colligitur per legem, quæ est in titulo de acquisitione actorum regis in Lombarda. Idem dicendum est de guardia.

TITVLVS XI.

DE PIGNORI dato feudo, quid iuris sit.

Similiter si qs voluerit dicere de pignore e sibi dato se inuestitũ esse: nõ credatẽ suo iuramẽto, sed testibus idoneis paribus domus, vel curiæ. Insuper sciendum est feudum guardiæ, & castaldiæ, quacunque hora vult, auferri posse à domino, f post annum.

TITVLVS XII.

DE CONTENtione inter me & dominum de portione feudi fratris mei defuncti. g

Fratri superstiti defertur iusiurandum, si partem habeat in feudo, de quo est contentio inter eũ & dominum, sed si nullam habet partem, datur domino. Bal.

Si contentio h fuerit inter me & dominum de portione i feudi fratris mei defuncti, dicendo paternum esse, & sic me debere succedere: ille vero minimè, tanquam habuerim partem meam: siue possideo, siue alienaui k dabitur mihi iusiurandum scilicet patrem meum iure inuestitum fuisse, licet non possideam portio-

b Hoc ita. videtur sacramentum vasallo. nam verum est quod ei datur, nisi sit castaldus qui possidet. tunc enim tantum suæ, idest domini religioni stabitur: alioqui non, nisi forte venit castaldus qui possidet. ubi enim non possidenti domino sacramentum defertur: & hoc est quod dicit. nam malignando, &c. Py. melius tamen puto. s. quòd istud hoc ita, referatur ad proxi. dictum, vt ita exponas. hoc ita. vt. s. per sacramentum. i. per iusiurandum domini possidentis cũ duodecim sacramentalibus dirimatur, nisi clientulus sit castaldus &c. tunc. s. suæ, idest domini religioni statur, ita quod solus iurabit & non habebit necesse iurare cum 12. sacra. sed alibi est in tex. non stabitur: & secundum hoc non debet esse in text. verbum illud. i. domini. sed debebit referri illud verbum suæ. tantum ad cliẽtulum, & non ad dominum: ita dicas tantum suæ, i. clientuli religioni nõ stabitur. nisi habeat testes &c & secundum hoc magis congruit literæ prior expositio.

c Clientulus huic simile est. C. de te. cte. & interrog. l. in bonę fidei. merito nota, quòd possessori defertur iusiur. tum possessionis fauore, tum quia reus est: nimirum (vt supra dictum est) maximum est possessionis commodum, quoniam melior est possidentis conditio quam petentis: vt hic, & ff. de Sal. inter. l. 1. & ff. de pi. l. si debitor. nam & actore non probãte, & si nihil præstiterit reus, obtinere debet: vt C. de eden. l. q accusare. & fauorabiliores sunt rei quam actores: vt ff. de re. iu. l. fauorabiliores: & promptiores sumus ad absoluendum quam ad condemnandum. ff. de ac. & ob. l. Arrianus.

d Malignando, alias malitiando: & alias, aliquando multa bona.

f Secundum Alu. & Abd. de Iser. non debet hic esse ii. sed s. qui contienas ad seperior. & hoc sacis pater p dicione. similiter quæ est dictio conn nuatiua.

DE PIGNORI DATO FEVDO &c.

e Similiter. De pignore hoc intelligo locum habere, quando de pignore constabat: alioqui probatio

obuiare videtur. C. qui pot. in pignore. ha. l. si generaliter. authen. item possessor. Respond. illud locum habet quando inficiabitur rem fuisse illius: sed hic bene confitebatur rem domini fuisse: licet diceret sibi obligatã pro pignore non esse. Vel aliter dicimus: quia potest intelligi iste §. si. quando dominus in probatione defecerit: & sic datur defensio vasallo: nec sufficit iusiurandum, nisi & testes adsint: alioqui crederetur suo sacramento cum duodecim sacramentalibus: vt supra proxi. §.

f Post annum. nisi ad certum tẽpus datum sit. tunc enim nõ posset auferri ante tẽpus. illud autem intelligas & de eo qđ datum est pro merce de alicuius rei: vt supra de feudo guar. ca. 1. qui autem dicatur castaldus, dic vt ibi nota.

g DE CONtentione &c.

Quidam non habent hic aliquem titulum, & male.

h Si contẽtio. alias inuenit in gl. vacat hoc ca. p p superius ca. id illud, de feud. guar. & castal.

i De portione. l. medietate. nam appellatione partis dimidia continetur: vt ff. de vsuf. l. Eĩ, & ff. de ver. sign. l. nomen filiarũ. §. portionis. vel intelligas de portione. i. siue de medietate, siue de aliqua parte intelligendo de maiori vel minori: vt s. si de inuest. §. cum autem quis dixerit.

k Alienaui. intelligo sic, idest, siue possideo per me, siue per alium. nam qui meo nomine possidet, ipse non possidet, sed ego ipse possideo ff. de acquiren. possess. l. quod meo nomine. improprie ergo ponitur alienaui. Vel forte idem refertur ad vasallum iusiurandum & si non possideat: quia feudi non est contentio, sed de feudi qualitate hæsitatio, idest, vtrum fuerit paternum, vel non: vel ratione alterius partis, quam possidet. Istud intelligo, si enim nihil possideat de feudo, & nec dominus, vel forte dominus: aliud est.

Patris appellatione dimidia continetur.

De alie-

DE ALIENATIONE FEVDI.

a S[illegible] clientulus. 1 Vlterius ergo pro parte licet, quod in solidum non liceret, vt ff. de contrah. emp. & ven. l. si quis donationis. & de off. eius cui man. est iu. l. 1. & de in ius. voc. l. sed si hac. §. qui manumittitur, & C. de con. & de l. cum ita, similia studiosus inquirat.

b De libello. sic ergo videtur, quod aliàs non sit alienatio permissa præter quàm libelli concessio. nam cùm de pluribus vnũ conceditur, sequens intellectus patet est, quod de aliis remouetur: sicut econtra, vt ff. de condi. & demon. l. cum ita. & de iudi. l. cum prætor. Sed cù alienationis appellatione pignoris obligatio contineatur: nunquid pignori obligare poterit? Et vt quod non: vt C. de re. alie. nõ alie. l. si nimirum cui nõ in genere licet, nec in specie licebit. ff. nau. cau. stab. l. 1. in prin. & de ope. pu. l. 3. & de rei ven. l. nisi etiam, & instit. de auctho. tut. & instit. qđ cum eo. § si. videtur ei istu l. confirmari. per l. Fride. imperialem & c. quicquid tamen dicetur, obtinet. & verum est, quod vsque ad medietatem valet pignoris obligatio, sicut & olim poterat, vt §. quibus modis feud. amit. §. rursus. nec obst. constitutio: quia loquitur de fraudulenta alienatione: vel quã totum alienare volebat, vel pignorare eo in casu loquit. C. de reb. alie. non alien. l. vlt. nam vt dicimus, licitum est pro parte, quod in totũ non licet: sed huic quomodo respõdebimus? quod dictum est alienare, intelligas de libello, subaudi & pignore: & ita videtur Py. sibi ipsi contradicere cum alias in summa titulum notauit in rubricella illa, quid hodie obtin. de feu. eius. §. sed an hodie &c. sed de hac materia dic vt ibidem notaui.

c Derogatum est ego nõ puto, quod debeat esse in ter. sed potius in glo. & dices verum esse scilicet, quod ei derogatum esse per d. l. Lothar. quæ est infra de prohib. feud. alie. per Lothar. imperialis beneuolentiæ. imo dicas, quod similiter derogatum sit ei per l. Friderl. Imperialem.

d Inde. quæritur vnde procedat illud, inde? Resp. quia dictum est solam alienationem quæ fit in concessione libelli permissam esse: inde præsumi pòt &c. per hoc datur intelligi, quòd nulli sit permissa alienatio præter istã, s. per libellũ cù alicui conceditur: nec obstat, qđ de pignoris obligatione dicitur: quia licet pignoris obligatio contineatur alienationis appellatione, non tamen est alienatio. nimirum pignus in bonis debitoris permanet. ideoq. ipsi perire in dubiũ nõ venit, vt C. de pi. actio. l. pignus.

e In priuato. est ergo deterioris conditionis ecclesia, quã priuatus, cum ecclesia in perpetuum per libellum habere rem non possit, sed priuatus valet. alibi §. vt nn. C. de sac. san. ecc. l. vt inter diuinum. Accursius.

f Ecclesia. cultrix. istud verbũ satis notabile est nam sanctus est omnibus prodesse velle, & neminem lædere, licet soli possit, si diues sit: vt in decretis, causa 14. quæstio 5. denique. Accur.

g Sine filio masculo, in hoc ca. notate illæs: quia hæredis appellatione continetur filius tm masculus: sed alibi ponitur pro liberis: vt ff. ad Trebellianum, l. ex facto. §. vlt. & si vis scire quàtum extendatur nomen hæredis, decurre in lib. dispu. Pyle chat. si rubr. sed quæritur, quatenus hæredis appellatio extendatur et cætera. in qua dicitur, quòd hæredis appellatio in perpetuum significat succedentes: vt ff. de verborum significa. l. hæredis, & ff. de iure immunita. l. quarta. & ff. de verborum obligationib. l. stipulatio ista, cum aliis concordant ibi sequentibus, licet contrarius titulus sequens ibi dicat, quòd significat proximum hæredem duntaxat, vt ff. de verborum significatio. l. sciendum. & ff. de oper. liber. lege. cum patronus. § primo & ff. de minori. lege, in causæ. §. i. cum aliis concor. ibi sequen.

h Reuertitur feudum ad dominum. hic ergo dicitur, quod vasallus hic possit vsque ad medietatem.

c Obcot. ad hoc c. ex de feu. c. 2. & gl. 3. q. 1 eccle siarũ, in prin. ex. de consti.

Alienationis appellatione pignoratio continetur.

† Facit ad hoc C. defun. pa. tr. l. a quibus li. 11. & Bald. ea l. ver. cõsuetudo, q feu. da. pos. § vlt. feu.

nem fratris mei. a Si verò nullã partẽ habuero illius feudi, nec mihi nec dño dabitur iusiurãdũ, nisi propter supradictã rationẽ: c dño non, vt ergo pp hoc aliud meum feudũ amittam. Si tñ vasallus poterit probare paternum fuisse, siue possideat, siue nõ: obtinebit: alioqui nisi probet paternũ fuisse, vel nisi possideat, dominus obtinebit.

TITVLVS XIII.

DE ALIENAtione feudi.

Vasallus hoc iure potest etiam sine voluntate domini feudum alienare ad libellũ vsq; ad medietatẽ, et non in plus. & nõ per alium contractũ, & nõ ecclesiis in perpetuũ, sed priuato sic, et tunc resolutio in e dateris resoluitur ius accepto ris, sed voluntate domini facta alienatio vel proximo agnato, manet stabilis omni tẽpore. In feudo autem marchiæ & comitatus non est successio. Bal.

Si clientulus voluerit partẽ suã feudi alienare 1 idest mediũ sine dñi voluntate, poterit hoc facere: vlterius a progredi nõ põt: secundũ iustũ & verũ vsum: alioquin & feudũ amittit: & nõ valebit, quod factum est. Quod dictum est alienare, intelligas de libello. b Huic consuetudini derogatum est per legẽ Lotharij. Mediolanenses verò irrationabiliter considerantes dicunt clientulũ etiã alienare posse in totum, & sine domini voluntate. Inde d põt præsumi, si cliẽtulus fecerit libellum in perpetuũ de feudo suo alicui ecclesiæ non valet: ideo scilicet, quia nunquam reuersurum sit ad dominum; cum ecclesia non desinat esse hæres. quod obseruandum est & in priuato ex natura perpetui libelli. Sed diuersum obseruatur in ecclesia, quã in priuato. e Ecclesia f enim cultrix & auctrix iustitiæ non patitur contra iustitiam aliquid fieri in se, vel in alterum: priuatus verò sæpe obuiat iustitiæ. Et si clientulus fecerit libellũ vel aliud de medietate feudi sine dñi voluntate, eo mortuo sine lrĩmo hęrede masculo (qđ verbũ ita intelligẽdũ est in feudo, i. sine filio masculo g) reuertit feudũ ad dñm. h Si verò cũ dñi voluntate totũ, vel mediũ alienauerit, stabilis pmaneat alienatio: fratri verò, vel ne-

† Recta lectio fiu est ex ca. cita. Sacerdotis est oibus prodesse velle, & nulli nocere. Posse aũt solius est Dei. Pet. Ven.

Hæredis appellatione cõtinetur tm filius mascul⁹.

dicatum feudi in libello dare sine permissu domini: quod si fecerit, & sine filio masculo decesserit: tunc ad dominum feudum reuertitur. Sed op. vas. licite fecit: ergo pœnam non meret. C. de l. Iul. de adult. l. Gracchus. Rn. hic punitur nō quia alienauit, sed quia sine masculo decessit: & sic dicitur de minore dicitur, quod restituitur, non quia fecit, sed quia sic fecit, vt ff. de minor. xxv. anno. l. si ex cau. §. & nunc, alias hic non punitur: quia istud intelligitur de recto feudo, in quo fœminæ non succedunt. Sed instabis: nonne nepotes hic excluduntur? Respond. non, quoniam filiorū appellatione etiam nepotes continentur: nec enim dulciori vocabulo possunt nominari. ff. de ver. sig. l liberorum, & in lombar. de beneficio l. fin. Accur.

Filiorū appellatione nepotes veniunt.

poti per libellū facta [a] alienatio, etiam sine voluntate dñi. Item in feudo comitatus, vel marchiæ vel aliarum dignitatū nō est successio secundum rōnabilem vsum: sed hodie hoc est vsurpatum. [b]

TITVLVS XIIII.

DE FEVDO marchiæ, vel ducatus, vel comitatus. [c]

In feudis dignitatum non succedit hæres, nisi sit inuestitus. Item in alijs feudis succedunt filij & nepotes, & filijs vel nepotibus defunctis sine descendentibus succedunt eis fratres & nepotes, quinimo & consobrini. Bald.

De marchia, vel ducatu, vel comitatu, vel aliqua regali dignitate si quis inuestitus fuerit per beneficium ab Imperatore: [d] ille tantum debet habere. hæres. n. nō succedit [e] vllo modo, [f] nisi ab imperatore per inuestituram acquisierit. Si capitanei, † vel valuasores maiores, vel minores inuestiti fuerint de beneficio: filij vel nepotes ex parte filiorum succedunt. Si verò vnus ex his filijs, vel nepotibus sine descendentibus masculini sexus hæredibus mortuus fuerit, prædicti fratres, vel nepotes per inuestituram patris & aui [g] in beneficium succedunt. Et similiter intelligendum est in consobrinis. [h] Si duo fratres simul inuestiti [i] fuerint de beneficio nouo, & nō de paterno: si vnus eorū sine descendentib. masculini sexus mortuus fuerit, dominus succedit, non frater, nisi pactum fuerit in inuestitura quod frater fratri succedat. Per pactum .n. frater succedit, non dominus. Et quod diximus de fratribus, vt vnus alij succedat per pactum idem dicendum est de filiabus, si hoc pactum cōcilset, & sic per pactum filiæ succedunt. [k]

TITVLVS XV.

AN MARITVS succedat vxori in beneficio. [l]

a Per libellum facta. subaudi etiam sine domini voluntate, quasi non videatur alienatio, scilicet cum feudum erat paternum. Item & in alia alienatione ei facta. licet enim alias prohibeatur alienatio feudi paterni, tamen inter agnatos sic conceditur, vt j. de ali. feu. patern. l. 1. & j. per quos fi. inuestit. & per quos reci. §. sed & res, & ff de leg. j. l. pater. §. quidecim. Vel & dicas, quod hoc refertur ad proximum dictum: & ita continuabis. stabilis permanet alienatio fratri vero vel nepoti &c. dum tamen sit facta fratri vel nepoti, & ita secundum hoc nihil videtur operari consensus siue voluntas dñi: quia tunc si eius voluntate esset facta qualitercunque, valeret, & non posset irritari secundum quod videmus velle constitutiones Lotha. & Friderici. vel etiam dicas, quòd nihil subauditur, & ita continua cū sequenti litera: fratri vero vel nepoti. i. alienatio libelli facta in feudo comitatus vel marchiæ &c. secundum hoc dices, quod non debet esse. §. Prior tamen expositio verior esse videtur.

† Imo de Bal. sup hoc text. facit tria breviar. al legido iura ad hoc scientia, & ibi diffuse tractat istam materiā.

b Vsurpatum. in feudo ergo non est seruandum, nec mirum quia male inuenta & prauæ consuetudines tractu temporis non confirmantur, vt in auth. vt nulli iudi. §. nulli, collatio noua. licet contrarium dicatur j. de cog. feu. in principio.

Consuetudines malæ tractu temporis nō confirmantur.

c DE FEVDO MARCHIÆ &c. *Alias est titulus talis, qualiter vsus beneficij sit retinendus, quo non vtimur in nostro apparatu.*

d De marchia. Ab Imperatore. In primis illud no. quod ex rei qualitate & differentiā licitum deprehenditur quod alias non liceret. simile C. fami. er. l. si filius, & ff. de procur. l. procurator totum, & de minor. l. ait prætor. §. quæsitum, & ff. de admi. tut. l. qui sine hærede, & C. si adue. do. l. 2. & in sum. vt in lib. dispu. § y. chat. a rub. et rerum de quibus agit. qualicare &c. licet contra sit arg. ff. vsufr. quemadm. caue. l. 1. & 2. & C. de contra. iud. l. vbi lite hic no. quòd licitum est minori quod maiori nō licet, vt C. de arbi. l. 1. & C. si de momen. pos. app. fue. le. 1. & C. ad l. Iul. de adu. l. si adulterium, & C. de proc. l. militem, & ff. de rit. nup. l. obseruandum, licet argu. sit contra. C. de decu. l. fi. & ff. de reg. iur. l. nō debet actori. imo & aliàs dicitur, quòd si licitum est minori multo fortius & maiori ff de offi. præto. l. Barbarius, & C. de post le. 1. & C. de peda. iudi. l. 2. Item hic nō licet hæredi quod defuncto licebat, vt & aliàs, C. de reuo. do. l. 1. & fi. & ff. de do. inter vi. & vxo. l. cum hic, & ff. de pet. hær. l. nec vllū. & in summa, vt in li. Pychar. vj. rubri. contra non licet hæredi quod defuncto licebat, licet sit contra ibi ei. superior. vnde hic solet assignari contra, vt ff. de proba. le. si pactum. sed ibi plerunque est, propter quod soluitur contra.

e Succedit, licet hoc hodie sit vsurpatum, vt j. § proxi. in fi.

f Vllo modo & alias vllo mortuo: sed, vllo modo, credo literam veriorem.

g Patris & aui bene dicit patris & aui: quoniam hoc obseruatur in feudo ab antecessoribus quæsito, non si per se quæsiuisset: quia tunc frater fratri non succedit, vt s. dictum est, & j. proxi. dicetur, nisi ex pacto, vt ibi dicetur.

h In consobrinis. hoc olim vsque ad septimum gradum, sed hodie in infinitū: & intellige hic proprie accipi consobrinos, alioqui de superfluo diceretur. vt insti. de gradi. cog. §. 4.

i Si duo fratres inuestiti. istud expositum est s. de suc. feu. §. filia vero, & s. qui feu. da pos. §. cum vero Corradus, sed est sciendum, quòd induxit arg. à simili, similia studiosius inquirat.

k Succedunt. vt supra, qui feud. da. pos. §. hoc autē notandum. & supra, de suc. feu. §. filia vero, & j. de gradi. suc. in feud. c. 1.

l AN MARITVS SVCCEDAT &c.

Maritus vxori nõ succedit in feudo etiam fœmineo, nisi specialiter sit inuestitus, filij etiam nõ succedunt matri in eodem feudo de rigore, nisi specialiter sit dictum, vel fuerint inuestita, sed de equitate bene succedũt. Hoc obtinet in capitaneis, & maioribus valuasoribus. Bald.

SI fœmina † hñs beneficium & maritum moriatur: nullo modo succedit [a] in beneficium maritus, nisi specialiter inuestitus fuerit. & si ipsa fœmina filios dimiserit; dicunt quidam filios non debere succedere in beneficiũ matris: nisi specialiter sit dictum, vel inuestiti fuerint: quia secundum vsum regni, ad beneficiũ vocantur paternũ, & nõ maternũ. Sed secundum æquitatẽ [b] dicamus filios debere succedere. Hoc dicimus [c] de capitaneis, & de maioribus valuasoribus, [d] & de minoribus: de minimis aũt & de iis, qui beneficium tenent † à maioribus valuasoribus, sic seruetur, [e] sicut inferius dicemus.

TITVLVS XVI.

DE FEVDIS DAtis minimis valuasoribus, [f] quid iuris sit.

Minores valuasoribus minimis feudum auferre possunt quandocunq; pretio tamen restituto, si quod acceperint. Bald.

SI minores [g] valuasores beneficium tollere voluerint minimis valuasoribus, licet eis facere: excepto si beneficium vẽdiderint eis. Si verò pretium de beneficio acceperint, tunc aut pretium reddant, aut beneficium dimittant.

TITVLVS XVII.

QVIBVS MODIS feudum amittatur. [h]

SI capitanei, vel maiores valuasores, qui hodie vocantur capitanei (licet impropriè dicantur minores) seniores in bello dimiserint: [i] vel si credentiam ad eorum damnũ scienter [k] manifestauerint: si valuasores seniorũ vxores adulterauerĩt: [l] si sciẽter seniores assalierint, vel similes culpas commiserint, beneficio carere debent.

TITVLVS XVIII.

APVD QVEM vel quos controuersia feudi definiatur.

SI contentio fuerit de beneficio ĩter capitaneos, coram Imperatore [m] definiri debet. Si verò fuerit contentio inter minores valuasores, & maiores de bñficio, in iudicio parium definiat, vel per iudicẽ curtis. Si ali-

Alias est titu. quo ordine succedant filij in beneficium matris: quo non vtimur in nostro apparatu.

[a] SI fœmina. Succedit. quia 1 alijs bonis iure Lõb. succedat: vt 1 Lõb. de succ. l. si. simile ĩ. de inne. q̃ Titi⁹ accepit à Sẽpronio. c. j.

[b] Aequitatẽ. hic rigori iuris præfertur æquitas, vt & alibi & in sum. vt in lib. Py. 2. quatet no. n. char. rubr. semper. n. æqui tat pfertur rigori, vt C. si res ali. l. cũ res ali. & C. de iud. placuit & ff. ad senatusc. Vall l. si aredito. §. j.

[c] Hoc dicimus. qđ dictum est. ĩ. de natu. feu. in princ. s q̃ sine causa deuestiri non possit. Accur.

[d] Valuasoribus. quidam habent hic in tex statim post valuasoribus, glossatũ seu interlineatum. i. de his qui beneficiũ tenent à minoribus valuasoribus. post ie quitur, sic vt seruetur &c.

[e] Seruetur. sicut cõtinatur in seq. c. pro. xi. licet illud hodie corrigatur, vt ibi no.

[f] DE FEVDIS datis &c.

Alias non erat tit. neque cap. sed § si minores. Acc.

[g] SI minores. istud totum est correctum vt ĩ. de na. fe. in fi.

[h] QVIBVS MOdis &c.

Alias est tit. de amissione feu. quo non vtimur.

[i] SI capitanei. Dimiserint. istũ expositum est ĩ. in prin. illius ti. quib. mod. feu. amit.

[k] Scienter. nũquid ista duo sunt necessaria, l. q̃ manifeste. & quod ad eius damnũ hoc faciat? Resp. vtique q̃a pœnæ potius sunt molliendæ quã exasperãdæ. ff. de pœ. l. pe. si aigo credentiã dñi manifestauerit alias, nõ damnificandi animo, licet dñs dãnificetur: tñ non priuabitur feudo, simi liter dic de liberto. qui conspiratione fecit cum inimicis dñi sui, si non contra dñm conspirauerit. non reuocabitur in seruitutem, vt ff. de offi. præfe. vrbis. l. 1 §. cum patronus, licet videatur arg. cõ in decretis. 5. quæst. v. accusatoribus.

[l] Adulterauerint. illud intelligo, qñ sciẽter vasallus cognouerit ipsam. quid. n. si in lectum suũ sua vxore absente vasallus dominam suam inuenerit, & sic putans vxorem suã esse, eam cognouerit, nunquid pp hoc feudo priuabitur? Certè non. vere enim ipsa adulteriũ non committit, vt in decret. 34. q. 2. c. In lectum. idem intelligo si cõcubina se exercuerit, vt ĩ. quib. mo. feud. amit. §. Item si fidelis. idem dr de eo, q̃ sacratissimas virgines sollicitauerit. C. de epis. & cle. l. si quis non dicam. & in authen de san. epis. §. pen. col. 9.

APVD QVEM vel quos controuersia feudi definiatur.

Alias non est hic aliquis titulus.

[m] SI contentio. Coram imperatore. Istud hodie corrigitur: quia hodie inter maiores nulla est differentia: vt ĩ. de nat. feu. in fi. sic ergo pares curtis cognoscere poterunt et inter capitaneos, & maxime hodie p cõstitutionem Friderici, imperialẽ. §. præterea si interim. Vel dicas quia hic loquitur, qñ controuersia erat inter capitaneos de feudo. q̃ quilibet eorum dicebat se tenere ab Imperatore, & ab eo se esse inuestitum. vnde non est mirum, si imperator tanquã dominus debet

Aequitas iuris præfertur rigori.

† Not. q̃ feudũ in dotem dari nõ põt. Facit Spe. in ti. de loca. §. nũc auté. vat. 222. & in c. 1. §. donate. qua. olim feu. po. alien. per Fride. Bald. & Imo. in l. vius. fulu. mat imo. in c. 2. de feu. & in c. placuit. 4. q. de loca.

† A minoribus valuasorio. legẽdũ esse si Eguinarius Baro.

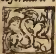
Pœnæ legum sunt mollẽdæ.

quis [a] de capitaneis, vel de maioribus valuasoribus, vel de minorib. suum beneficium siue totũ [b] siue partem alienauerit, & ipse vel hẽs eius sine hærede [c] decesserit: quia beneficiũ seniorибus aperitur, totum qđ fecit reuocari debet. [d]

TITVLVS XIX.

CONSTITVTIONES feudales domini Lotharij Imperatoris, quas ante ianuam Beati Petri in ciuitate Romana condidit obseruandas.

Præcipit Imperator constitutionem editam super beneficijs militum, & successione, & culpa, cum cõsilio virorum prudentum ab omnibus obseruari. Bal.

SI qs ex militu̕ ordine decesserit, qui de feudo inuestitus fuerit, vt constitutũ habemus, obseruetur de beneficio, & successiõe, & culpis. Si vnus inculpatus fuerit vna de his nominatis culpis, vt habemus insertum, obseruetr per constitutionẽ dñi Lotharij [e] Imperatoris, q̃ est constituta tpe Eugenij Papæ ante ianuã beatissimi Petri Apostoli in ciuitate Romana p laudamentum sapientũ Papiæ atque Mediolani, Mantuę, Veronę, [f] quę Brenus (aliàs Hybern') vocatur, & Parmę, Lucę, & Pisæ, & Sipõti, & marchionum atque ducum, vel capitaneorum atque valuasorum maiorum.

Decedente milite vasallo succedit sibi filius & nepos ex eo, & frater: quinimo & patruus, si feudum sit auitum. Bal.

Imperator Lotharius [f] Eugenio Papæ, & vniuerso populo.

SI quis miles mortu' fuerit sine filio masculo, & nepotem reliquerit: [g] in beneficiũ aui in patris vicẽ succedit. Et si hæredem & fratrem reliquerit, in beneficium patris ipse succedit. Et si filius fratris mortuus fuerit, frater patris in beneficium aui defuncti succedat.

TITVLVS XX.

DE BENEFICIO fratris, & qualiter frater in beneficium fratris succedat. [h]

Frater fratri defuncto sine filio non succedit in feudo nouo.

---

bet cognoscere inter eos sed quod dicitur in prædicta constitutione Friderici, Imperialem. §. præterea .S. quod si controuersia est de feudo inter duos vasallos, q̃ domini est cognitio.

[a] Si aliquis. super hoc ca. quædam exemplaria hñt citu. talem, qualiter alienationes militum euacuari debeant, quo non vtimur.

[b] Siue totum. istud intelligo, quando licite alienauit: & ponitur hic vel, correctiue: quoniam non totum poterat alienare: alioqui ex sola alienatione non inspecta morte hæredis ad dominum reuertitur: vt I. de feu. alie. in prin. expositum est. Vel si vis intelligere, quãdo alienauerit ꝯ prohibitionem, intelligas, q̃ ita de facto euenerat, & erat solùmodo dubitatio, vtrum à bonæ fidei emptore posset reuocari mala fide traditum, & not. hic idem qđ sup quib. mod. feu. ami §. cursus.

[c] Sine hærede. i. sine filio masculo: vt I. de alie. feu. circa fi.

[d] Reuocari debet. Hic nomodum est verbum necessitatis pro possibilitate poni & pro consilio: sicut & alibi: vt ff. de pig. l. creditor, & C. ad leg. Fla. de plag. l. si fratrem. sicut ꝯ verbum consilii, sæpissime ponitur pro necessitate: vt C. de sesen ven. l. non idcirco, & ff. de admi. tu. l. tutores. §. 2.

Consilij, verbum quandoque pro necessitate ponit.

CONSTITVTIONES feudales domini Lotharij Imperatoris: quas ante &c.

[e] SI quis ex Lotharij, hanc constitutionem non memini me legisse, nisi fuerit illa quę sic incipit, Imperialis beneuolentiæ &c. Py ego autẽ puto quòd ista quæ sequitur, sit illa quæ sic incipit. Si quis miles mortuus fuerit, & debet habere superscriptionem talem, Imperator Lothar. Eugen. Papæ & vniuerso populo, & in quibusdam consuetudinibus ita habetur supra scriptũ. & intelligo, quòd teneat hæc constitutio vsque ad illud, c. si quis sine filio masculo: nam in prædictis ca. omnibus, quæ sunt vsq. ad dictum c. si quis &c. loquuntur de beneficiis militum & de successione, & de culpis, si quis ea capitula recte inspexerit: & hæc est de qua dicitur hic, obseruetur de beneficio, & successione, & de culpis &c. ad hoc faciunt plura capitula, quæ sic incipiunt, sancimus &c. quod verbum notat esse. l. Imperatoris. illa enim constitutio Imperialis beneuolentiæ, non loquitur nisi de vna culpa. S. de alienatione feudi: per quod videtur, q̃ hic non loquitur de illa constitutione: nisi forte diceres, quòd illa constitutio in fine, & istæ quæ sunt hic, sint vel debeant esse tantum vna constitutio.

[f] Imperator Lotharius. quidam non habent hanc superscriptionẽ, nec aliquãs puto tamen, quod satis possit admitti talis suprascriptio: quia credo hanc fore illã constitutionem de qua feci mentionem supra prox. & credo, quod duret hæc constitutio vsque ad illud c. si quis sine filio masculo, licet distincta per plura capitula.

Egnina. Baro legit, quę Brennona vocatur.

[g] SI quis miles. Reliquerit. in successiõe militis notabis, quod licet inferiores non relinquant, tamen fratres ex transuerso admittuntur & domino p̃ponuntur, licet in feodo aliorum fratrum fratres nõ succedãt, nisi fuerit specialiter dictum, vt S. proxi. & I. de feo. mar. cap. si duo. Vel quod est verius, idẽ in filiorum successione: quia in feudo antiquo loquitur. & hoc est quod dicit, in beneficio patris ipse succedit &c.

Quid ergo erit, si duo fratres inter se bona fratris diuidãt & vni soli feudum eueniat, quod erat antiquum: nunquid sine hærede mortuo fratre ad quem deuenit, defertur fratri vel domino? Respon. aut refutauit, aut non: si refutauit, vel ad hoc refutauit, vt dominus eum de nouo inuestiret, & recte ad ipsum dominum reuertitur: alioqui fratri: vt infra. de nato. fue. feu. cap. 1. & de eo qui fin. feu agn. de feu. pa. capit. tres erant agnati, & infra, si de feu. contr. fue. ca. Titius cum Sempronio.

[h] DE BENEFICIO FRAT. &c.

Aliàs non est Titulus.

Si quis

a S I quis acquisierit. Emptum. sic ergo feudũ amittitur & acquiritur pretio: vt hic, & J. de na. fe. J. est euidẽter J. de feu. dato in vicem l. commi. vbi dr̃. q̃ nõ sub pretextu pecuniæ, sed amore dñi feudũ acquiritur. Rñ istud intelligo, qñ à vasallo emitur dño sciente. illud vero locum habet, qñ à dño emitur quod fieri prohibet. Sed opponitur ff. tit. quemadm. feu. ad fil. perti. c. si quis sine filio, ex eo verbo, nisi à domino redemerit per quod innuitur, quod à domino emi valeat. Sol. illud intelligendum est, quando redemit sine pretio aliter bene seruiẽdo domino & optime se habendo erga dominum, & ponitur ibi redemit extra propriam significationem, similia studiosus loquitur. hic autem notabile istud generale. Licitum est sine pretio, quod cũ pretio non liceret, vt arg. ff. de iofa. l. facti & argu. C. de prædiis cor. l. fin. & C. mand. l. fin. & de fun. patr. l. r. argum. contra est aliter. f quia non est licitum gratis quod pretio non liceret. vt ff. de ritu nupt. l. palam. argu. contra ad hoc ff de regu. iur. l. cui iur est donandi. licet alias dicatur, quod licitum est pretio, quod gratis non liceret, vt ff. quibus mod. p gn. vel hypo. soluit. l. sicut. §. sed si. & C. de contra. iu. l. vna. & ff. de contrahen. emp. l. & C. de administrat. tuto. l. non omni. & ff. de procuratore. l. procurator cui. ff de pact. l contra. § vlti. ff. de don. l. filius. & C. si maior factus. l fin. & ista generaliter suot in L. Py. quod autem hic dicitur, si insimul, steterint, intelligo maxime, quia idem intelligo, & si non insimul, dum tamen de communi pecunia & domino sciente fuerit emptum, & ita multum interest, cuius pecunia fet ematur. vnde hic poterit repetere, quod notaui mis J qui feu. da. poss. c. cum verò Corradus.

b Domino sciente hoc sũr dictũ est, ne alias inuitus dominus alium, quam quem velit, acquirat vas. vt J. de fratribus de no. bene. inuest. ca. si duo fratres,

Fallit regula, si tempore inuestiture per pactum aliud conuenit. Item si de communibus bonis est emptum. Itẽ si frater est inuestitus vtriusq; nomine domino sciente. Item si frater acquisiuit in hostem regis. Bal.

S I quis acquisierit beneficiũ, & sine filio masculo mortuus fuerit, & fratrem relique rit: frater nõ succedat fratri, sed dñs habeat: nisi p inuestituram à dño ordinatũ fuerit, vt frater succedat fratri, si mortuus fuerit sine hrẽde masculo: succedat frater fratri morienti sine filio: vel nisi beneficiũ de cõibus bonis fuerit emptum: a vel vtriusq; noie dño sciẽte, b si insimul steterint, vel in hostẽ regis acqsierint.

.TITVLVS XXI.

DE FEVDO SINE culpa non amittendo. c

S Ancimus, vt nemo miles d sine cognita culpa bñficiũ suum amittat: si ex culpis iis vel caussis cõuictus nõ fuerit, quas milites vsi sunt nominare, qñ fidelitatẽ faciunt dñis suis, vel p laudamentum parium suorũ: vel si dñis suis deseruire noluerint, tũc condictio cũ data proponitur ad repetendũ feudũ, ex quo non seruit domino. Nam si steterit viginti annis & vltra, q̃ nõ seruierit domino: nisi necesse fuerit domino, feudũ non amittit. f

Vasallus feudo priuatur alienando, cum vxore domini concumbendo. et in pugna cum posset eum iuuare, dimittendo. Bald.

S I quis e miles beneficium suum vendiderit totum sine voluntate vel iussu f dñi sui, vt proprium beneficium amittat, decernimus: dominus verò habeat, vel si cõcubuerit g cũ vxore dñi sui dño viuẽte: vel si in pugna suum dñm dimiserit, † & cũ eo h, nõ laborauerit, si potuerit.

TITVLVS XXII.

QVO TEMPORE miles inuestituram petere debeat. i

Si miles intra annum & mensem post mortem domini non petat inuestituram ab eius herede, vel post mortem patris à domino, perdit feudum. fallit in casibus his insertis. Bald.

S Ancimus, vt nemo miles k

& in communi causa hic colligitur, quòd ex certa scientia sine contradictione præsumitur dominus consentire, sicut & alias, vt ff. de cust. l. quidã. & C. de nup. l. si vt pponis & ff. de re. iu. l. qui tacet. & in summa ve in lib. disp. Py. secundo quaterno. a thar. su. ex scientia sine contradictione eiusque constitutio; licet cõtra sit sequens rubricella per id quod legit. ff. qui. mo. pig. vel hypo. sol. sicut. §. nõ videtur. ff. de proc. l. filius. §. innitur, cum concor. ibi. seq. quod aũt dicitur in h. vel in hostem regis, dicitur per l. quæ est in Lomb. de surc. si fratres post mortẽ &c.

c DE FEVDO sine culpa &c. Quidam nõ habent hic aliquem titulũ, sed nos hoc vtimur.

d. S Ancimus vt nemo miles: quod dix. mꝰ de milite, idem in aliis hodie, vt sup. de na. feu. in fi. simile legitur. C. q ac. non poss. l. 2. & ff. quod met. cau. non est verisimile. & merito idẽ in alliis aliis vasal. quia eadem est hic ratio & æquitas, vnde idẽ iura constituendũ est, vt ff. ad l. Aqui. l. illud. & ff. de legi & senat. l. non possunt. & C. de li. præte. vel exhe. l. 1. Acc.

a S I quis. huic ca. quidam habẽt tit. de fuce. quo non vtimur.

f Iussu. hic iussus p consensu ponitur, i. sine consensu & voluntate domini, & nouissime est in aliis idem quod in milite. vt in consti. Frid. imperialem. & idem de parte, quod hic dicitur de toto. s. vt partem totum alienatam amittat. vt J. de vas. qui contra consti. Lotha. bene. alie. c. 1.

† Hæc regula est vera in omnib. vt J. de nat. fe. de his q feu. dare pos. §. fin. & quib. mo. feud. amitt. in prin.

† Facit ad hoc Ang. in l. 2. §. ocessori, l fin. ff ad Syl. quod est verũ, si dñs cõquestus fuerit de eo, alias secus.

g Concubuerit istud ca. expositum est I. quib. mo. feud. amit. in prio. § 2.

h Et cum eo. No. verbum istud, & solue quæstionẽ quam fecimus, sup. qui. mod feu. amit. in prin.

i QVO TEMPORE MILES &c. S Quidam non habent hic aliquem titu.

k Antimus vt nemo miles. in quibusdam constitutionibus nõ est sancimus, sed ita cõtinuat cũ superiori

periret ea. & eò eo nō laborauerit, si potuerit: sed vl tra annū & mēsem vadat vt inuestiturā &c. & ita se eādū hoc nō dēt eē hic tnceptio. c. nec ri. qđ é falsū.

[a] Vltra annū. hoc denū tps post sciam curris: dum cū crassa & supina ignorantia non sit excusata: pu ta si ignorauerit, qđ oīs de ciuitate sciūt. ff. de iur. & fac. igno. l. r. & l. nec, & l. regu la. & ff. de cal. l. anu[a]. & no. de tali tempo re expressius in C. de re mili. l. t.

Tempus post sciētiā currit.

ultra annum [a] & mensem [b] vadat, vt inuestiturā beneficij sui à filio, vel successore dñi sui po tat; vel post mortem dñi sui, vel patris sui, vel alte rius, cui succedere debet: nisi iusta causa interue nerit, quare non petierit, veluti mortis, [c] vel ca pitalis inimicitię, vel in fantia, [d] vel iusta absen tia: [e] & si (vt suprà di ctum est) non petierit, damnetur. [f]

SI quis fecerit inuesti turā vel cambium [g] de beneficio sui militis, sine illius consensu, cu ius est beneficium, pro non facto [h] habeatur.

[b] Et mensem. sic er go vi, q per annum & mensem possit mi les differre petitioné inuestiturę, quod in alijs non obseruat: imo & anno & die elapso excluduntur alij: dum cū sine pu beres, vt in constitu. Fride. imperialem. §. praeterea. & hoc erit casuale in milite, si cut & alia casualia notantur circa mili tem, q hic enumera re esset superfluum. Vel forte corrigetur istud per consti. Fri. & idem erit in mili te, q3 in alijs, velut ergo contumax feudo priuaretur vasallus post spa tium tanti temporis, ut & alibi priuitur cōtumax, vt C. quorum app. non rec. l. t, & de iud. l. properan dum. §. cum autem. Sed pone, q post annum & men sem secundum vsum consuetum dñs vas. recepit, nūquid huic talem quasi ingratitudinem vt remit tere? Et certe videtur q sic ff. de l. comm. l. post diē & de eo quod cer. lo. l. n.

[c] Veluti mortis. Nunquid si moriatur, antequā pe tat eum superessent tantum duo vel tres dies de an no & mense vel die, dabitur hæredi suo tantum tē pus duntaxat, quantum defuncto supererat: aut da bitur iterum mensis & annus? Resp. ne tu lector pi ger efficiaris, quæres diligenter q notantur in C. de temp. in integ resti. l. antepe. quæ incipit, ea quæ, & omnia poteris inuenire, licet videatur, quòd illud tantum, quod supererat defuncto, dari debeat, vt C. de iu. l. properandum. §. finantem. & ff. de iudi. l. l. si iudex.

[d] Infantia. si habes in litera infantia, tune cessabūt contra. vel anfractus, vt patet in constitu. Fridet. in fra si de feu. contro. fue. c. si minor. si habes infamiat tunc quæritur de cuius infamia sit intelligendum: nunquid de infamia vasal. an de infamia do. si dica tur de infamia vasal. tūc videtur absurdum, q pro ter illam infamiam debeat istud habere priuilegiū cum potius debeat ei nocere delictum suum quā p desse. nimirum dolus proprius non debet aliquē re leuare, neque propria temeritas alicui lucratiua eē debet ff. pro soc. l. verum. § tempus. & de dolo. l. 1. & l. Neratius. & C. de epis & cler. l. omnes. in fi. ne igi tur ex delicto suo fructum consequatur, de vasalli infamia non loquitur, de domini autē infamia sic: puta quia dominus excommunicatus est, & ideo cū domino vasallus non habet loquelam, in quo casu ēa sacramento fidelitatis est absolutus, vt in decr. causa xvj. q. vj. alius. & c. si. & j. tit. hic finitur lex, deinde consuetudines regni incipiunt. capitu. 1. vel ita intelligas infamia, idest, mala fama habita de do

Excōmunicatum vasallus à fi delitatis facto est absolut[9].

mini morte, pone dominum vltra mare mortuum: nec sit fama de eius morte post annum & mensem, certè istud vasallo non valet imputari, vnde appa ret, q hoc tempus ei à tpe sciæ cedat, & sm hoc erit vtile & nō cōtinuū hoc erit ei vtile & non continuū hoc tps. sed nūquid hodie p legē Frideri ci corrigitur? Resp. ibi determinabitur.

Miles non potest deuestiri à domino sine culpa & causa cognita, & con uicta per laudamenta parium. Bal.

SAncim[9], vt nemo mi les adimatur de pos sessione sui beneficij, ni si conuicta culpa, quę sit laudanda per iudiciū pa riū suorum, sicut supra diximus. Si autem dixe rit miles, quòd sui pares inique iudicassent, miles in possessione maneat [i] per sex [k] hebdomadas & ad nostrā veniat præ sentiam cū illis, qui lau damentum atq; iudiciū fecerint: & ante nos de finiemus.

[e] Absentia. puta cū causa reipublicæ sit absens. nunquid er go absenti causa rei publicæ non curris tēpus, maxime si po tuit per procuratoré adire dominum, & non fecit? & vtique currit ei: nec puto ei succurrēdum hoc ca su. ff. de mi. l. Papin. exnis. sed vbi nō po tuit per procuratoré, sicut est, vt ibi nota. Vel forte ibi iusta de causa absens est: nec per procuratoré adi re tenetur: quia nō intelligitur absens, qui legitimum pro curatoré relinquit, vt in pluribus studio sus indagator pote rit inuenire.

[f] Damnetur. distinguitur tamen, si fuerit cōtumax vel non: vt si contumax fuerit inuentus: quia no luit seruire: merito amittat feudum. Sed si dñs rece pit eius seruitium post annum: videtur renunciasse iuri suo, & hoc propter multas leges, vt arg. ff. de sece. l. Celsus & C. de vsu. l. quāuis. & C. de pac. inter emp. & ven. l. commissoriæ. & de iure do. imp. l. 1. & ff. de va. & ex. l. pen.

[g] SI quis fecerit. Cambium. licet non possit alie nare, nunquid locare? itē nunquid in feudū dare? item nunquid pignori obligare? Hæc in con sti. Frid. notabuntur annuente dño: & hoc intelli gas verum esse nisi totam curiam alienauerit, vt ff. de fun. do. l. t. in Lomb. de be. l. fi. & j. de leg. Cor. §. ex eadem lege.

[h] Pro non facto. hoc intelligo dum superest vasal lus: veruntamen eo decedente cogitur dñs adim plere promissum, & tunc demum incipit inuestitu ra effectum habere: quod intelligo tantum de eo milite, qui successionem feudi non habet: alioqui pro non facta habetur inuestitura, vt j. si de feu. cō. fue. ca. moribus. & de feud. da. in vicem leg. commis soriæ, si quis inuestierit, sed ibi aliud notabitur: vt in Lombarda de bene. l. fin.

[i] SAncimus. Maneat, & merito: quia debent in suo statu omnia permanere post ap. C. de app. l. 4. q intelligo, nisi fuerit res mobilis, & persona possidens suspecta sit, nec satisdat: vel etiam si res à possidente postularetur: argu. C. quo. ap. non reci. l. ab executore. & ff de app. l. imperator. § fina. & qui satisd. cogan. l. si fideiussor. §. fina. quod autem di citur in fine capit. scilicet, ante nos definiemus: sic intelligitur, scilicet, si ambo sint vasalli principis curiæ. alioqui ille ad quem appellauerint, causam appellationis sine debito terminabit, & alias in tex. est, definiet.

[k] Per sex. Sed nunquid cōtinuum, vel vtile est hoc tēpus? intelligo q vtile sit istud, quale est illud qđ indulgetur appellanti. Et no. quod detrahitur huic

l. per

l. per consuetudinem: quia generaliter appellanti indulgetur annus: vt l auth. de his qui ingre. ad ap. col. 5. Vel ēt dic, q̄ hic nō negat̄ illud: sed dī, q̄ intra sex hebdomadas se debet repræsentare, imo hoc spatium habet, antequā iter arripiat, & hoc intelligendū est de maioribus valuasoribus, vt in Lombar. de ben. l. si. & consue. re. feu. c. feiendum. Py. tamen de hoc distue: vt in summa nota.

f :Forte si clericus, istud satis expositum est i. tit. qui suec. teneantur, & in alio tit. hic potest esse tit. qui suec. teneantur. & infra dicetur.

DE CONTEN- tione &c.

a SI qs milles. Alias inue ni tala gl. loco isto, vacat istud c. ꝓpter inferius c. si inter dominum.

b In possessione. qd̄ in isto c. obtinetur. s. possessorē debere iurare, non est indistincte sic intelligendū: sed sicut distinguit̄ i. de consue. re. feu. c. sacramentū nō semper. & notabitur i. ff. de inue. inter do. & vas. lis ori. c. 1. qd̄ autem in ff. dī, nō est relinquendū. s. quia nō est bonū. vt veritas denegēt: simile l C. de ap. l. eos q. §. 1.

QVEMADMO- dum seq. &c.

c SI qs sine filio. Beneficiū pris. intelligo nisi pactū interuenerit: vt & filiæ succedant: vt i. de succe. feu. § filia vero non succedit.

QVIBVS MO- dis feudum &c.

d SCiendū est. Hoc iure. alias hoc iure & alias, hac in ra nullo &c.

e Succedente. in hoc a. videtur absurdū. s. q̄ hæres excludatur qā dn̄s possessionem in vasallum transtulit. igitur inuestitura fecisse vī. quia ꝓprie inuestitura possessio appellat̄, argu. i. eo. quid sit inuestitura c. 1. nam vnusquisq; sibi & suis hęredibus prospexisse vī: vt i. de duob. fra. à ca. inuest. c. duo fratres. & hoc verū est, si hæredis mentio habita non est: vt ff. de probat. l. si pactum. & aperte ꝯdicitur. i.

TITVLVS XXIII.

DE CONTENtione inter dominum & vasallum de inuestitura feudi.

Si inter militem vasallum et dominum contentio fit de inuestitura: domino deficiente in probatione vasallo possidenti defertur iusiurandum. domino autem possidente, militi vasallo incumbit probatio: eo autem in probatione deficiente, domino dabitur iusiurandum. Bald.

SI quis miles in possessione b sui beneficij fuerit, & dn̄s inuestituram negauerit: miles affirmet per iusiurandum, si potuerit, q̄ suum sit beneficium per inuestituram dn̄i sui. & si dominus possederit, & miles sic dixerit, q̄ inuestitus fuerit à domino suo, & dn̄s negauerit, adhibeantur pares illius, & per ipsos inueniatur veritas. & si pares non fuerint, veritas inueniatur ꝑ dominum: quia non est bonum, vt veritas denegetur.

TITVLVS XXIIII.

QVEMADMOdum feudum ad filiam pertineat.

Vasallo defuncto sine liberis, filia non succedit in beneficio patris: fallit hoc in duobus casibus. Bald.

SI quis sine filio masculo mortuus fuerit, & reliquerit filiam, filia non habeat beneficium patris: c nisi à dn̄o redemerit. Si autē dominus ei dare voluerit propter seruitium & amorem patris, non reuocetur ab vllo ex parentibus suis, neq; damnet.

TITVLVS XXV.

QVIBVS MOdis feudum constitui potest.

Feudum sine inuestitura constitui non potest. Bal.

SCiendum est feudum sine inuestitura nullo modo constitui posse, etiam si domino iubente quis alicuius rei nomine feudi possessionē nanciscatur, & teneat: liceat tamen possessionē taliter adeptam, dū vixerit, quasi feudi nomine retinere: hærede eius in hoc iure d nullo mō ei succedente. e Si dominus qui inuestiuit, forte sit clericus, f & contigerit, vt ante moriatur, quam vasallus possessionem feudi nancisceretur, exinanitur feudum: quod generaliter in omnibus clericis, qui feudū dat, obseruatur.

g SI DE INuestitura &c.

Alias titu. qualiter in dictum feudi sit examinandum, quo non vtimur.

h SI inter dominū. Orta contētione inter do. & vas. deficiente probatione, possessoris sacramento cā definietur: sed si testes interfuerint, debet fieri per testes ꝓbatio: qui si veritatē dicere recusant, debent cogi à comite, vel à populo, vel ab imperatore, ad quē accedere debet vasallus cū iussu domini: sed interim quiete possidet vsque ad annum. sed si interim non iuerit per se, vel per alium, dn̄i sacramento causa decidetur. in clericorū autem inuestitura omnes testes pariter admittantur. h. d. Bal.

i Inuestituram. Sed de qua inuestitura intelligitur q̄ hic dicitur: quæro vtrum de noua, an de veteri? Resp. de veteri: quā de noua non audiunt̄ testes nisi sint de paribus: imo debet per breua testatā probari, in quo etiā casu secundum quosdam non valet inuestitura: quia de solennitate deest in cōre. feu. vt i. qui test. sunt ne. ad probando. inuest. c. 1. vel i. pōt intelligi illud, qā præsentes sunt pares tempore inuestitu-

TITVLVS XXVI.

SI DE INVESTITVRA inter dominum & vasallum lis oriatur. g

SI inter dominum h & vasallum lis oriatur de inuestitura feudi, domino scilicet inuestituram i se fecisse negante: si testibus res probari non poterit, possessoris sacramento res decidatur. Idem

sitere. nam si tunc abessent, tunc etiā extranei possent recipi secundum quod hic videtur dici in verbo illo, qui si tempore inuestitionis absuerint &c. quod falsum est: quoniā si absunt, expectandi sunt, vt j. de obsue. re. feu. c. sciendū. qđ autē hic dr, intelligo qñ dominus pares non habet, vt colligitur in prędi. cap. sciendum. vñ qđ hic dr, qui si tpe inuestiturę absuerint, intelligas, i. si tẽpore inuestitionis pares dñs habuerit. nā si pares non habuerit, ēt extranei &c. & qđ ibi sequitur, veritatē celare voluerint: est notabile verbum, nimirum qui veritatē dicere non vult, nocere desieris, vt in decre. ca. 11. q. viti. cap. quisquis.

Veritatē celans nocere desiderat.

a Qualibet ex causa, à comite. sed istud notandum est, quòd gradatim faciēda est postulatio. C. de minore iudice ad maiorem iudicem.

b Ad imperatorem. nam primo inuocatur curia: postea comes, deinde popul⁹. postea imperator, sin etiam procedit appellatio in auth. de appel. col. 4. §. vlt. licet videatur contra. ff. de consti. prin. l. 1. & insti. de iu. na. gen. & ciui. §. sed & quod princ. nam ibi innuitur, q maior sit populus imperatore. cū ab eo possit degradari. licet in contrariū Barbarius Philippus dicat. s. pl⁹ posse imperatorē, vt ff. de off. præto. l. Barbarius Philippus. Accus.

c Obseruetur. & merito, quia quod principi placuit, legis habet vigorem, vt insti. de iure natu. §. sed & quod principi, & ff. de constitut. princip. l. prima. & inuenitur errorem principis ius facere, vt ff. de al. & cib. lega. l. j. in fine. sed & quod comes vel potestas loco præsidis statuit, ex necessitate seruandum est, vt C. vbi pu. e du. de. l. 1.

d Vsque ad annum. & est illud mirabile, q annus vas. indulgetur ad præsentandum se, cum in 6. hebdomadæ concedantur superioribus appellationib. vt j. quo tē. mi. inue. pe. de. c. 3. §. si alii dixerit. & in Lomb. de be. l. vl. Sed istud eis coniugat, ia loquitur quem laboriosi dixit exagitat, cum maxime spatium nouem mensium septemtrionalibus hominib. ad se repræsentandū iudici legum latoribus vt sufficiens, vt in auth. vt om. ob. iud. §. si igitur, col. 5.

& in eorū successorib. obseruat. Si verò testes interfuerint, & eos vasall⁹ ad testimoniū vocauerit: eorum testimonio cū sacramento credatur. Testes verò sint pares eius. & qui ab eodē dño feudū teneant, qui si tẽpore inuestitionis absuerint, ēt extranei sunt recipiendi: qui ēt si veritatem celare voluerint, fortè amore, vel pretio, vel alia qualibet ex cā, à comite a vel à populo iurare compellantur, q ex ea cā falsitatem nō dicant, nec vera scientes tacebunt. His. n. non cogentibus eos vasallus cum ipso domino ad imperatorē b ire festinet, eiq; cām intimet: & quod imperator inter eos iudicauerit, obseruetur. c Si aūt se venturū, vel nuncium missurum, vasallus promittat: ex quo promiserit, vsque ad annum d quietè possideat. Si verò ad regē non venerit, vel non miserit intra annum: e domini sacramēto causa finiatur. Et si testes sacramento f iā dicto præstito se non interfuisse dixerint: dñi sacro qō terminetur. Hæc oīa ēt in clericorū g psonis locū hñt, pterquam q de psonis testiū dictū ē. In clericorū feudo pariter accipiunt pares & extranei: hoc iō, qa cū clerici quosdā de feudo inuestiunt, sępe abscō sè & sine pñia suorū cōfratrū hoc facere studēt.

Orta contētione inter dominū et vasallū, si vasallus dicit se, vel patrē suū inuestitū, debet probare per testes saltē duos suā intentionē. & eo in probatione deficiente, defertur sacramentū domino possidēti, qui iurabit cū duodecim sacramētalib. & eo nolēte iurare defertur actori, qui iurabit ēt cū xij sacramētalibus. vtroque aūt nolēte iurare dominus possessor absoluit: vasallo aūt possidente si possidet p annū sciēte domino & nō contradicente, solus debet iurare sine alijs: alias autē non. Bal.

Si qs h se vel patrē suū ab aliquo defuncto, vel patre eius de feudis inuestitū eē cōtēderit: nisi per duos pares i de domo ipsi° dñi pbauerit, qđ intēdit, vel ēt cum pares absunt, per alios k idoneos duos testes: l tunc in electione domini est, vtrum

e Intra annum. & sic per totum annum quiete debet possidere vasallus, licet intra annū, se debeat repræsentare, & est no. hic. q possessori probatio incumbit. sed intelligo, q aliud pro domino faciebat, vt j. dicitur, q si testes se non interfuisse dixerint, q sacramento domini causa finitur. & intelligo q hoc sacramentum ad cautelā, domino detur, cum in probatione deficiat, qui probare tenetur, sicut no. in C. de reb. cre & iureiu. l. in bonę. & hoc consonat ei, quod legitur, ut infra de contēne re. feu. c. sacramētum.

f Sacramento. si habes non, tunc similites debes habere similiter domini sacramento, alioqui non.

g in clericorum. Hic colligitur, quòd ex personarum qualitate, & differentia licitum deprehenditur, quod aliàs non liceret, vt no. j. de na. fe. circa prin. quòd autem dicitur hic de clericis, scilicet q feud. da. possunt, cognati tamen excipiūtur, quibus date prohibentur, vt C de sacrosan eccle. l. iubemus. authen. quibuscunque, licet potius hodie agnatis, quam extraneis huiusmodi beneficia à clericis concedantur, nec sibi possunt acquirere dum administrāt, ff. de contrahen. emptio. l. non licet, & ff. procons. l. de offic. soleat, §. vltimo. Item in isto, §. notate licet, & notabitur in inferiore pro xi. §. quod inopia probationum emergente licitum deprehenditur, quod aliàs esset illicitum, ut no. supre de conten. inter domi. & vasall. de inuest. feu. circa princi.

Licitū facit ex illicito psonarū qualitas & dfia.

h Si quis. quidam in hoc c. habent gl. talem, necat hoc c. propter inferius, si duo.

i Pares. hic no. duos testes sufficere ad inuestiturā probandam, & merito, quia ibi numerus testiū non exigitur, duo sufficiunt. pluralis enim locutio duorum numero contenta est, vt ff. de testi. l. vbi, vnde dominus in euang. In ore duorum vel trium testiū stat omne verbum, & extra de testa. relatum.

k Per alios. ecce quod plene notauimus, vel inopia probationum emergente.

l Duos testes. idoneos cū pares absunt, ut sup. eod. ca. 1. & de hoc dic, vt ibi notauimus, quòd autem.

cC de

de domo idest de curia intelligo, ne forte domesticis testibus fides improbetur: vt C. de test. l. parentes & l. aduersus. & l. etiam. quandoq; tamen & domestici admittuntur, vt C. de repu. l. consensu. §. fi. & hoc est quòd dicit, nisi per duos pares. Acc.

tuum tuum intuleris: aliter posteа te inferente prohibere non potero: vt ff. de mor. infe. l. si proprius. §. fi. nam & si ego dominus horreorũ propositũ habeo aurum & argentum, & margaritas meo nomine & periculo non recipere, & me sciente has res in horreis induxeris: videor à proposito recessisse, vt ff. loca. & condu. l. cum in plures. §. locator. sed & licet in instrumento non contineatur, possessionem fuisse traditam: si tamen domino sciente tu emptor possedisti diutius, eam tradidisse intelligitur. C. de acqui. pos. l. 1. & 2. nam si dominus sciat seruum suum militare vel aliquam dignitatem habere, & ipsum non reuocet: videtur consentire, & ingenuus efficitur. C. qui mil. non pos. l. penul. & vlt. item si non contradixerit seruum ordinari clericum, cum sciebat: vt in authen. de san. episco. §. si seruus. colla. ix. hic ergo scientia sine patientia sine contradictione pro consensu accipitur: sed intelligo sicut expositum est s. qui. mod. fed. amit. §. præterea.

velit iurare [a] cũ duodecim sacramẽtalibus, illũ qui feudũ quærit, per se vel patrẽ eius, si de hoc quæratur, de ipso feudo inuestitum non fuisse. Quòd si iurare noluerit: actor iuret cũ duodecim sacramẽtalibus se vel patrẽ suũ inuestitum fuisse. Quòd si iurare [b] noluerit, qui cõuenitur, est absoluendus. [c] Secundũ enim morem Mediolanẽsium hæc sacramẽta præstanda [d] sunt tã à filijs actoris vel rei, quã ab ipsis principalibus ꝑsonis. Si autem aliquis in possessione feudi sit, de quo dñs dicit eũ inuestitũ nõ fuisse: tũc sine ꝓbatione vlla testiũ debet solus [e] iurare se, vel patrẽ suum fuisse inuestitũ. Hæc aũt sunt ita tenenda, si per vnum annum sciente [f] domino & non contradicente in possessione feudi ꝑmansit: alioqui iusta ignorãtia vel parui temporis negligẽtia cum ini quæ possessionis ꝑiurio quãdoq; domino in possessione damnũ afferat.

TITVLVS XXVII.

DE FEVDO DAto inuicẽ legis commissoriæ reprobando.

Feudum non potest cõstitui sub pacto legis cõmissoriæ, quia non prætextu pecuniæ, sed amore domini dandum est. Bald.

SI quis obligauerit aliquam rem pignori eo pacto, [g] vt si statuto tempore pecunia soluta non fuisset, res esset creditoris, & eã pro feudo habeat: ꝑt debitor

[a] Iurare. ecce quod prope. not. in ople ꝓbationum emergentes. &c.

[b] Quod si iurare. Quid ergo si nec iurat, nec se velle iurare recusat? Respon. intelligo, quòd iudex debet statuere tempus intra quod iuret, si vult dominus: quo transacto in vasallum transferatur electio: licet antequam iuret, etiam die transacto possit adhuc iurare dominus: vt arg. ff. de le. i. l. cum res, & C. commu. de le. l. si duobus §. sed si quis. & ff. de op. lega. l. mancipiorum.

[c] Absoluendus. nimirum actore non probante, vel quasi probante absoluitur reus, & si nihil præstiterit, obtinere debet: vt C. de eden. l. qui accusare: quasi probante ideo dixi: quia iusiurandum loco probationis cedit, imo quasi probatio dicitur. C. de re. cre. l. actori. & ff. de iureiu. l. non erit. §. dato. & l. sed & si. §. fi. & l. tutor.

Iusiurandum quasi probatio dicit.

[d] Præstanda tam à filijs. & merito: quoniam persona patris & filij vna esse intelligitur. C. de impub. & alijs sub. l. vl. & inst. de inuti. stip. §. et qui tuo. & vnũ est sacramentum testatoris & hæredis: vt in authẽ. de iureiu. à mo. præst. in prin. licet alibi dicat, quòd multum discrepet iusiurand. hæreditatium à principali sacramento. C. de re. cre. & iureiu. l. generaliter. in prin.

[e] Debet solus. intelligo secũdum distinctionem quę est j. de consue. re. feu. ca. sacramentum.

[f] Sciente. hic sumit, ꝙ patientia sine contradictione habetur pro expresso consensu. simile est qđ dicitur de cohęredibus, qui presentes passi sunt vnum cohæredem totam hæreditatem vendere, & pretium acceperunt nam & ipsi videntur suas partes vẽdidisse: vt ff. de euict. l. quidam, idẽ quoq; dicitur de liberto qui passus est dominum rem vendere cũ pro ipsa parte pretium soluisset. ff. man. l. si vero. §. inde Papinianus. nam pater videtur approbasse matrimoniũ filij sui, cum ipsum contrahentem nõ prohibuit sciẽs: vt C. de nup. l. si vt proponis. idem dicat de contractu filij: vt ff. ad ma. l. si filius. sed vt magister nauis videtur illum naui præposuisse, quem ministeria fungi voluit, nec cõtradixit, vt ff. de exerci. l. 1. §. magister idẽ quoq; de eo dicitur, ꝙ misit filiifamilias suũ in alienis ædibus sciente eo, & non contradicente: eũ emere ad hoc: vt ff. si serui. vendi. l. si à re. sed & si passus fuero te in meo sepulchro ædificare, & me sciẽte mortuum tuum

[*] Vide tu in hũc locũ qđ tradit Bar. in l. qui do. ff. sol. ma. in fe. quo enim. tẽ ear. hab. & adde quæ not. in canõne. per canonist. de ꝓsum. & Di. in regu. iur. qui tacet. lib. 6.

Patientia pro cõsensu habet.

DE FEVDO dato &c.

[g] SI quis. Pacto. hoc. §. dicitur expresse, quòd non potest feudum acquiri secũdum pactum. l. commissoriæ occasione pignoris & est ratio: quia in pignoribus omnibus reprobata est lex com. C. de pa. pi. & de le. com. l. 1. & 2. Sed quid erit de tali pacto: puta vendo tibi domum pro centũ aureis: & nisi solueris integrum pretiũ, retinebo postea in feudum, & soluis medietatẽ plus minusve: quid iuris erit? nunquid licitum est pactum? Respon. videtur ꝙ hoc pactum sit licitum, quia in traditionibus rerũ suarum quodcunq; pactum apponatur, valere debet ff. de pact. l. in traditionibus, nam & si non expediat domino talem vas. habere, tamen potest pactũ valere ff. de serui. l. ei fundo. maxime cũ istud pactũ nullam contineat turpitudinem, ideirco videtur valere. Sed contra est, quod sequitur statim, scilicet, feudũ enim non sub prætextu pecuniæ, sed amore & honore domini acquiritur: vt no. s. ꝓ potest ergo distingui, vtrũ voluerit dominus totam domũ pro feudo tenere: an pro ea tãtum parte pro qua pretiũ nõ est solutum: vt in primo casu non valeat: secundo teneat ꝓ parte illa: licet hodie sub prætextu pecuniæ multa feuda acquirantur. Sed quid erit si debitor cũ suo fideiussore pactum fecerit, ꝙ nisi soluerit creditori suo & nisi eum liberauerit vsq; ad certum tempus: & si fideiussor soluerit pro eo postea, ꝙ habeat ipsum pignus pro feudo: nunquid valet pactum? Et videt[*] quòd sic. ff. de contrahen. emptio l. si. licet prima ratio videatur refragari.

[*] Tu dicito. qđ licet emptio teneat vt s. l. fi. hic ulteg. feudum tamen nõ cõstituatur vt hic.

Quando

quandocunq; [a] pecuniā soluendo, pacto non obstante [b] pignus recuperare. Feudum.n.non sub prętextu pecunię, sed amore & honore domini acquirendum est.

SI quis inuestierit aliquē de feudo sui militis: viri Placentini prorsus asserunt hanc inuestituram non aliter valere, nisi eo consentiente, [c] cuius erat feudum. Mediolanenses, & Cremonenses nihil distare asseuerant, verū eo sciēte vel ignorāte: dūmodo eo viuēte nullum detrimentū de feudo suo sibi contingat. Hoc aūt dicendū est de eo milite q feudi successores [d] non habet.

TITVLVS XXVIII, DE VSV MEDIOlanensium secundū quosdam.

Filio militis dicenti patrem inuestitum de pignore, & xxx ann. nomine feudi possedisse, defertur iusiurandum, vt iuret cum duodecim sacramentalibus forma hic tradita: sed eo nolente iurare defertur filio domini, qui si iurare recuset, cogitur filiū militis inuestire. h. d. Iac. de Bel.

QVidam obligauerat [e] terram quādā suo militi: deinde cū filius sui domini longū post tempus [f] pecuniā offerendo pignus liberare voluisset, filius militis contendebat patrem suum à domino suo defuncto de prędicto pignore inuestiuonē feudi accepisse: vnde viri prudētes Mediolanenses interrogati laudauerūt, in electione filij militis esse cū duodecim sacramentalibus iurare patrem suū, [g] vel se à domino suo per inuestituram prædictam terram tenuisse: [†] ita, vt per xxx. annos [h] contestatio pignoris à parte domini aduersus ipsum, vel patrem suum facta non fuisset. Si autē ipse iurare noluerit, filius defuncti dñi necesse habet iurare cū duodecim sacramentalibus defunctum militē inde p feudum inuestitum nō fuisse. Quòd si ita iurare recuset: inuestire ipsum filium militis domini filius de iam dicta terra p feudum debet.

Finitur Liber Primus.

[a] Quandocunque. istud quandocunq;, sic intelligo.i. nisi creditor alio iure velit se tueri: puta præscriptionē xxx. ann. allegando: quod quidem facere pōt secundum quosdam, maxime post interuersam possessionē, vt no. C. de pi. act. l. nec creditores: vel & si ius dominij impetrauit, & post biennium soluere voluerit debitor: tunc nō cogitur solutionē recipere creditor, vt C. de iu. do. im. l. vlt. in med. l. sed si receperit pecuniā, pignus restituere cogitur, vt C. de iu. do. imp. l. 2.

[b] Non obstāte. hoc verum est, si conuentio inter dominum & vasal. est: alioqui si inter extraneos, valet pactū: vt in 16 bar. de deb. & guar. l. si quis fideiussorē.

[c] SI quis. Consentiente. intelligo istud ẜm Py. cum de futura [e] successione tractatur: quia ꝯ bonos mores tale pactum factum improbatur, & ideo est inualidū: vt C. de pactis. l. fi. & C. de inut. stip. l. ex eo, vnde nō ob. mulieri, quę nullū regressum ad bona paterna se habituram pacta fuit. C. de coll. l. 3. vel etiam si de futura successione nō tractatur, sed si ignarus forte vasallus de alieno feudo inuestituram acceperit: vel etiā sciens & nominatim de euictione cautionem habuerit vel acceperit, cur non valeat, nō video: nimirum qm̄ vendere rē alienam posse nulla est dubitatio. ff. de contrah. emp. l. rem alienā. Vel intelligitur quo ad pręiudicium vasalli, sicut Mediola. faciunt, vt not. & ꝭ. si de feu. defun. contro fu. cap. moribus. & inf. de inue. rei al. c. cum de re alie. hæc ita dicta sunt secundùm Py. sed secundùm Medio. non. nam quod ipsi dicūt, dummodo de feudo viuente illo nullum detrimentum patiatur: istud consonat legibus. ꝭ. no. & est arg. ff. de ser. rust. præ. l. per quem, & ff. de aqua plu. arc. l. in concedendo, licet videatur argu. contra. ff. de aqua quo. & æsti. l. Lucio.

*Sed huic Bald. non ad stipula tur.

[d] Successores. Sed cur in eo qui habet successores, idem iuris non est: cum nullum præiudicium ipsi hæredibusve suis fieri debeat? Respon. huic studiosus respon. Non omnium quæ à maioribus tradita sunt, ratio reddi potest. ff. de legibus, & constitu. l. non omnium.

[e] QVidam obligauerat. super hoc ea. pauci habent: qui autem habent, tale consueuerunt habere, de vsu Mediol. quo non vtimur.

[f] Longum tempus. hic habetur, quod supra proxi. not. est ca. si quis obligauerit. s. quia ius offerendi non tollitur longo tempore, vt C. de pi. act. l. nec creditores.

[g] Suum. post ista verba secundum quædam exemplaria in tex. habentur hęc adiecta, à dño suo post inuestituram prędictā defuncto: postea continuantur subsequen. s. per inuestiturā prædictam, & cętera quæ sequuntur.

[h] Per triginta ann. Hic no. præscri. xxx. ann in feudo locū habere, vnde si aliquis per xxx. an. feudum possedit, & seruitiū domino exhibuerit: quamuis de ea re nūquam inuestitus fuerit, tamen præscriptionem acquisiuit, ita quod se tueri poterit: vt ꝭ. si de feu. con. fue. c. si quis per xxx. ann. Quid ergo, si à possessionem ceciderit iste qui præscriptione se tueri potest, nunquid vendicare poterit? Res. vtique adhibita distinctione, quę fit in C. de præscript. xxx. vel xl. ann. l. si quis emptionis. &c. sed quod dicitur. ꝭ. eod. videtur mirū quòd filius iurare debet post inuestiturā patrem suum mortuū fuisse, & se per feudum quoque tem tenuisse: ita vt per 30. ann. contestatio pignoris facta non sit: sed domino defertur de incerto, scilicet defunctum militem per feudum inuestitum non fuisse. Sed cur non sufficit ipsum probare contestationem pignoris factam: vel tantum alter p̄scriptione feudi se tuetur? Respon. hoc non negatur hic: sed hic filius volebat se tueri dicens patrem suum inuestitum. Vnde puto quòd si tantum præscriptionem feudi alleget filius defuncti: quòd filius domini non aliud teneatur probare, nisi patrem suum pignorasse, & contestationem factā fuisse ante spatium triginta annorum, est enim legitima interruptio, si per executorem consecuta sit conuentio, vt C. de præscriptione triginta annorum l. sicut, argumentum ad hoc. C. de pigno. actio. l. neque.

† Eguinar Baro legit. aut ꝙ per triginta &c.

INCIPIT LIBER Secundus.

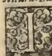
TITVLVS I.
DE FEVDI COgnitione.[a]

Causæ generaliter aut decidũtur iure Romano, aut legibus Longobardorum, aut consuetudine, sed causæ feudales deciduntur cõsuetudine, quæ vincit legem in hac parte licet contrarium dici soleat: consuetudine autem deficiente decidi possunt etiam lege scripta. Bald.

Obertus de Orto, Anselmo filio suo dilecto salutem. Causarũ, quarum cognitio frequẽter nobis committitur, aliæ dirimuntur iure Romano, aliæ verò legibus Longobardorũ, aliæ autẽ sm regni cõsuetudinẽ, quæ quàm sint variæ, & quàm quam secundum diuersorum locorum, aut curiarũ mores sint diuersę, nec breuiter possint dici, nec hoc libello facile cõprehendi: vsum tñ feudi, qui in nostris partibus obtinet, prout possibile est, exponere tibi necessariũ duxi. In iudicio etenim quod de feudis agitur, illud legibus nostris contrarium dici solet. Legũ autem Romanarum non est vilis authoritas, sed non adeò vim suam extendunt,[b] vt vsum vincant, aut mores. Strenuus autem legisperitus sicubi casus emerserit, qui cõsuetudine feudi nõ sit cõprehensus,[c] absque calũnia vti poterit lege scripta. Sciendum est autem feudum siue beneficium, non nisi in rebus soli aut solo cohærentibus,[d] aut in ijs, quæ inter immobilia[e] connumerantur (veluti cũ de camera, aut de cauena[f] feudum datur) posse consistere: ac feudũ neminem posse acquirere, nisi inuestitura,[g] aut successione.[h]

TITVLVS II.
QVID SIT INuestitura.[i]

Inuestitura alia propria, vt possessio: alia abusiua, vt quãdo hasta, vel aliud corporeum porrigitur vasallo à domino pro inuestitura. Bal.

Nuestitura quidem propriè dicitur possessio: abusiuo autẽ modo dicitur inuestitura, quando hasta, vel aliud corporeum quidlibet porrigitur à domino feudũ se inuestiturã facere dicente: quæ si quidẽ ab illo fiat, qui alios habet vasallos:[k] sal: ẽ corã duo

---

a DE FEVDI COGNITIONE. Quidam non habent de feudi cognitione ℞.

b Obertus de orto. Vim suam extendunt. ac si aperte dicat, consuetudo in feudis vincit leges, licet cõtra dicatur. C. quæ sit lon. con sue. l. consuetudinis, sed hoc itelligo de æqua non de iniqua consuetudine, ibi nimirum male inuenta, & malæ consuetudines non confirmantur etiam longo tempore, vt in authen. vt nul. iudi. §. nulli vero, collat. 9. & in decre. dist 8. ca. male consuetudo, & c. consuetudo.

Consuetudo in feudis leges vincit.

c Comprehensus. ac si aperte dicat: argumentis non est credendum, nisi in consuetudinib. feudi, licet in legibus reperiatur contra ff. de re mil. l. non omnes §. à barbaris. Sed nunquid de similibus ad similia est procedendum? & vtique vt opinor, vt in legibus, ff. de leg. & constitu. l. non possunt. Quid est ergo quod dictum est in feudo, quòd argumentis non est credendum? Respon. intelligas: quando simile non appares, & lex quid fieri debeat, indicat, nam tunc sequenda est, l. & arg. superflue non conceduntur. ergo hic primo considerantur consuetudo: secundo similia, vel lex. Nam lex consuetudini nõ potest obuiare quod est intelligendum, vt supra. simile legitur in decretis, nam nec decretis possunt obuiare leges. vt in decre x dist lege ℞.

Decretis leges obuiare nõ possunt.

d Cohærentibus. velut in rebus immobilibus. & quod sequitur, aut solo cohærentibus, vt puta in fructibus qui pendent in fundo, qui vtpote fundi pars, ipsi fundo cohærere dicunt: nam fructus pendentes fundi pars esse videatur, vt vt ff. de rei ven. l. fructus.

e Immobilia. vt sunt panes ciuiles, vt C. de iure do. l. fin. §. præterea. Sed nũquid debitorum nomina inter immobilia computantur? Respond. hoc ab antiquo quæsitum est, & alibi satis disputatum, & ideo omittimus.

Debitorũ nomina inter immobilia numerantur.

f De cauena. melius dixisset iudicio meo veluti feudũ &c. vt sic intelligatur, q. nõ sit expositiuũ illius verbi, aut in his quæ inter immobilia cõputãtur, & sic feudum cameræ aut cauenæ cõputabimus in rebus immobilibus, vel etiam solo cohærentibus, vt ff. vnde vi. l. 1. § 3. Acc.

g Nisi inuestitura. intelligo aut eo, quod habetur pro inuestitura, vt puta cum iusserit dominus aliquem ire in possessionem, licet enim possessionem non tradiderit, pro eodem tamen habetur, vt j. de consue. re. feud. c. sciendum. licet illud feudum ad hæredes non transeat, vt s. quib. mod. feu. po. consti. c. sciendum, & ideo simile est huic. quod dicitur actore non probante, reus, & si nil præstiterit, obtinebit, vt glossatur. C. de eden. l. qui accusare. nam licet hic deficiat inuestitura, sufficit tamen quasi inuestitura: sicut & ibi licet deficiet probatio: sufficit tamen quasi probatio: quia intelligitur iusiurandum delatum & præstitum: succedit enim loco probationis iusiurandum, & quasi probatio appellatur, ff. de iureiur. l. non erit. §. dato, & l. sed & si. §. en. & l. si tutor. Acc.

Iusiurandum loco probationis succedat.

h Aut successione, istud potest habere locum in cohæredibus, sed non in filio, cum patri succedat nimirum quia etiam viuente patre domini intelliguntur, vt inst. de hære. qua. & dif. §. sui. & alibi dicit, quod pene ed proprie bona venire intelligit, vt ff. de suc. edi. l. 2. §. sergius. vnde nihil ei deest præter administrationẽ, vt ff. de lib & posth. l. in suis. Ex his ergo colligitur, quòd filij non acquerunt patrẽ succedendo, sed acquisitum capiunt. Acc.

i QVID SIT INVESTITVRA. *Quidam non habent hic titu. & malè.*

k Inuestitura. Vasallus. circa hũc articulũ talis est facienda distinctio: aut agit de noua inuestitura, aut de veteri: aut dñs habet pares, aut non. Item aut va. potest probare per breue testatũ: aut non aliàs

bus ex illis solenniter fieri debet, alioq licet alij interfint testes: inuestitura minimè valeat. Si.n. domino adhuc in possessione constituto, an facta sit inuestitura, quæratur: nō debet probare, nisi per pares curtis illius dom', vel per publicum instrumentum à tribus vel à duobus paribus confirmatum. Nam si instrm defecerit, vel quia factū non fuerit, vel quia amissum sit: tunc qui probare desiderat, pares curiæ illius qui interfuerint, offerat. qui si denegauerint, fortè corrupti odio, vel gratia, seu pretio, & dicant se non interfuisse, cū inuestitura facta fuerat, vel non reminisci: tunc dño cogente [a] iurent tactis sacrosanctis scripturis, quod huius rei veritatē nesciant: & tunc actor aut alios pducat pares, aut iurisiurādi dño det electio vt proinde iuret inuestiturā factam nō esse, aut sacramētū vasallo referat, & ille aut iuret aut acquiescat. Quòd si iurare pares aliqua ex causa recusauerint, nec dñs eos iurare cōpellat: [b] liceat vasallo ēt p extraneos pbare inuestiturā. Testib. verò deficientibus, iurisiurādi electio domino det.

Vasallo possidenti feudum canena non opus est probatione: sed aut iuret, aut deferat: si de inuestitura inter se & dominū lis orta fuerit. Bald.

Si verò vasallus quidē possideat, [c] vel si feudum [d] cameræ aut cauenæ in duabus seu tribus acceptionib. quietis quasi possideat: dñs autē feudum negans esse, rem suam petat: vel quod de camera, vel de cauena bis vel ter (sicut diximus) iā solutū est, deinceps soluere renuat: tunc non est

aliàs possidet dñs, aliàs non. Item aut est dñs clericus, aut laicus. aliàs compellit pares, aut non vult compellere. Item aliàs habet vas. feudū, aliàs nihil habet. si quidē agit de noua inuestitura, & dñs habet pares, & est in possessione feudi: tunc debet probare vas. inuestiturā per pares, vel etiam per breue testatum: & ab ipsis paribus confirmatum, vt ī. § proxi. sed secundū Mediola. etiam si ab alio est confirmatū, sufficiēs est, vt ī. qui testes sint necessa. ad proban. nouam inuestiturā. in ca. sina clericus §. sed sciendum est, & hoc vbi dominus compellit pares iurare. si autem pares aliqua ex causa noluerint iurare, nec dominus cōpellit eos: tunc licebit etiam p extraneos inuestituram probare, vt inf. prox. §. & si extranei noluerint iurare: tūc à comite vel è populo debent compelli iurare. quòd si noluerint eos compellere, tūc vasallus cum misso domini ad imperatorē ibit: & qđ Imperator iudicauerit, seruabitur, vt s. si de inuest. inter do. & vasal. lis ori. c. i. & hæc vera sunt, cum dñs habet pares, si autem dñs non habet pares: tūc sufficient ēt testes extranei ad probandam nouam inuestiturā, vt ī. eo. § si verò. Nec dicat quis inuestituram valere, cū sine paribus facta est, qñ pares haberēt: qm̄ si absint, expectādi sunt, vt ī. de consu. re. feu. c. sciendum. hæc vera sunt, cum vas. probare pōt per testes. si verò pbare nō pōt per testes, nec per publicum instrm, sine per breue testatum: tunc dño dabitur sacrm, vt aut iuret, aut referat vas. vt ī. § prox & §. si verò inuestitura qđ quidē verum est, s. q dñs debebit iurare, si vas. aliunde non habet feudū ab ipso dño, alias .n. de æquitate remittit dño iusiurandū, vt s. de cō trou. inue. §. si verò feudum, & hæc vera sunt, cū de noua inuestitura agitur. si aūt agatur de veteri: tūc ēt extranei testes recipiuntur: vt ī. de consu. re. feu. c. sciendum. in fi. Et hæc vera sunt in laico dño: in clerico aūt dño indistinctè admittuntur pares & extranei, vt s. si de inuest. inter do. & vas. lis oriatur. §. si autē se venturū. qđ verū est, cum de rebus ecclesiæ fecit inuestituram: si aūt de suis proprijs, tūc idem dicendū est, & obseruandū in clerico, quod obseruatur in laico, vt ī. qui test. sunt neces. ad proban. no. inue. c. i & hæc vera sunt, qñ dñs est in possessione. Si aūt vasallus est in possessione: tūc si steterit in possessione per annū & dño sciente & non cōtradicente, sine aliqua probatione testiū solus iurabit vasallus se vel patrē suū inuestitū fuisse: ne alias iusta ignorantia, vel parui tēporis negligentia cū aliquę pos-

sessionis perdatio quandoq; dño possessionis damnū afferat, vt s. si de inuest. inter do. & vas. lis oria. c. si autem aliquis. quæ autē dicta sunt de sacramēto pstando intelligenda sunt eum determinatione eius qđ legitur. ī. de consue. re. feu. c. sacramentum §. item si inter dominum. Acc.

[a] Domino cogente. hinc videtur obuiare. C. de testi. l. nimis graue. & istud accidit propter iurisdictionē quam habet dominus. est.n. istorū iudex: & ideo ab eo compellendi sunt veritatem reuelare: vt in Lombar. de off. iud. vt iudex. Quę autem dicta sunt de pbatione nouæ inuestituræ, intelligenda sunt de eo, qui aliud feudum non habebat: vt ī. de controu. inuesti. § 2. Sed forte vbi habet breue testatum vasallus: hic facienda est subdiuisio, scilicet verum possideat dominus an ipse vasallus, vt in primo casu non sit sufficient corroboratio p extraneos: vt hic. In secundo sic sic āt extranei: vt ī. qui testes sunt ne. ad proben. nouam inuesti. c. sina clericus.

[b] Compellat. hanc pœnam patitur dominus, si non cōpellat. s. q extranei & qui alias repellerentur, admittantur: qui extranei à populo vel comite compelluntur: vt s. si inter do & vas. lis oria. c. i. Sed quæro, si vasallus per alios testes non possit probare, nisi per pares, & dñs eos testimonium dicere renuentes non compellit: quid iuris sit? Respō. intelligo, q possit à comite vel à populo postulare vt cōpellantur. qui si cessauerint, imperatorem adire debet: & quod inde steterit, obseruare: sicut de extraneis dictum est s̄ prædi. ti. nam quod dicit. s. licere alios probare: fauore vasalli dicitur. vnde non debet ad eius læsionem retorqueri: quod esset: si parium productio denegaretur per extraneos, cū extranei abfuerunt: nā & alibi dr̄ fauore pupilli ne totor possit hæreditatem delatam pupillo sine eius voluntate vel actu acquirere. C. de iu. delib. l. potuit. quod scilicet intelligendum est, vt in eius perniciem non retorqueatur: quod fieret si adhuc fari non posset, vel sensu careret: vt puta, quia est furiosus C. ad Trebel. l. pen. sic ergo ita est interpretatio faciēda, vt in vasalli perniciem non retorqueatur, quod in eius priuilegium fuerat concessum. Similia studiosus inquiret. Sed dici pōt, q proprietate priuetur dñs hoc ipso, sicut no ī. in quib. cau. feu. amit. §. illud te nō lateat alias. §. item qui domino suo.

[c] Possideat. Intelligo de ea re, q vere possideri potest.

[d] Vel si feudū. Illud vel, ideo dixit: quia huiusmodi annuę præstationes loco vsusfructus habētur. vt po-

opus probatione: sed possidenti data electiõe, aut iuret suum eẽ feudum [a] rectum, aut domino referatur iusiurandum: Si autẽ inuestitura ab eo, qui vasallos non habebat, dicatur facta: tũc per quoslibet idoneos testes aut ꝑ publicũ instrumentũ ꝓbari potest: aut inopia ꝓbationis emergẽte, res decidat per iusiurandum.

Contentione orta inter dominum & vasallum de pactis appositis inter eos preter conditionem feudi vel naturam: vel quia dominus allegat pactum in suũ fauorem: vel dicit feudum datum sub tali conditione, vt vasallus associet vxorem suam ad ecclesiã festiuis diebus: domino quidem incumbit probatio: eo autem in probatione deficiente, vasallo defertur iusiurandum. Bal.

Præterea si aliquis tenor prçter communem feudi rationem in inuestitura à domino dicatur interuenisse: vel si dicatur feudũ sub tali conditione dedisse, vt vasallus in festiuis diebus vadat cum vxore sua ad ecclesiam: omni facultate probandi domino adempta, [b] habeat vasallus potestatẽ defendẽdi se per sacramentũ. Item si vasallus per pactum speciale cõtra feudi consuetudinẽ allegat, veluti de filiarum successione: liceat ei tenorem, si põt, sicut inuestiturã ꝓbare. q si in ꝓbatione defecerit, vel cessauerit: cõcedat domino hoc denegare iureiurando præstito.

TITVLVS III.

PER QVOS FIAT inuestitura, & per quos recipiat.

Vetus inuestitura fieri potest etiam a minore vel a quocunque, noua autẽ non potest fieri ab alio, q̃ ab eo qui habet legitimã bonorum administrationem. qui enim alienare prohibetur sua bona, nec in feudũ dare potest. Bal.

INuestitura autẽ aut fit de veteri beneficio, aut de nouo. [a] quæ de veteri fit, etiam à minori [d] potest fieri. Siue autem à minore, siue à maiore fiat: non de omni possessione vasalli, sed de iusta [e]. † tantum facta intelligitur: nisi aliud nominatim dicatur. Noui verò inuestitura feudi non ab alio recte fit nisi ab eo, qui legitimè suorum bonorũ [f] administrationem habet. Qui enim qualibet ratione aliquid de suis rebus [g] impeditur alienare, is nec per feudum po-

te seruitutes verè nõ possunt possideri, sed quasi: vt ff. de vsuf. l. si quis ita. & de an. le. l. in singulos. & de vsuc. l. sequitur. & de seruit. l. quoties. nõ ergo in talibus vera possessio est, sed quasi. vnde nec vera traditio. ff. de act. emp. l. ratio. § si iter. & hoc est quod dicit, duabus seu tribus acceptionib^9 quasi &c. huic simile est quod de fideicom. dicitur. C. de fideicom. l. i. argumen ff. de vsuf. l. cum de in rem verso, licet contra videatur. C. de pact. l. si certe.

[a] Suum esse feudũ. quod intelligendum est secundum distinctionem illius cap. i. da con. re. feu. ca. sacramentum.

[b] Adempta. hoc sic intellige, idest domino in probatione deficiente: & præstatur postea iusiurandum ad cautelam ab ipso vasallo, sicut & 3 notatum est. nam si aliter intelligatur, absurdum videtur i vt quod vasallo in eodẽ casu concedatur probare, denegetur domino: vt infra §. proxi. dicitur, liceat ei tenorem &c. vel si vis intelligere, quòd dominus non admittatur ad probationem, intelligas istud quando violenta præsumptio & talis, quæ non recipit probationem in contrarium, erat pro vasallo. & de hac præsumptione tractatur in princ. lib. dispu. hic ergo & in § . se. no, sic semper aliquid fore concessum i vt consuetudo confirmet interpretã dum & præsumendum, sicut Imperator priuilegium alicui concedendo non intelligitur contra consuetum ordinem concessisse: vt C. de inoffic. testamen. l. si quando.

Violenta præsumptio ab ꝓbationẽ recipiat.

PER QVOS FIAT INVESTItura, & per quos recipiatur.

INuestitura autem. De nouo. quæ fit noua inuestitura, tractatur. J. qui test. sunt necessarij ad probandum no. inuest. cap. r.

[d] A minore & merito, quoniam non alienat sed alienatum retinet. & maiorum suorũ factũ cõfirmat vndu dicit. q si pignus incipit à maiore, & secundũ conuentionẽ creditor distraxerit illud, q minor re-

stitui postulans non audit. vt C. si ad. ue. pi. l. i. & i.

[e] Sed de iusta. simile reperitur in transactione facta nõ enim rebus semper legitime possessis nõ fuerint obstat pactum ff. de pact. l. tres fratres. & C. de excep. l. aduersus. Itẽ si debitori meo liberationẽ relinquo, quoniam tantum de his videor liberationẽ reliquisse q iuste, idest sine dolo vel fraude mihi tenebat. vnde de rebus furtiuis ab hærede se tueri non poterit. ff. de li. le. l. non solum. §. si hæres. nam & contra si hæres possessionem tradere iussus, vitiosam tradat possessionem, non videtur tradidisse: vt ff. de lega. 3. l. qui concubinam. §. sed si hæres. & ff. de acquir. pos. l. non videtur. & de act. em. & ven. l. datio.

[f] Suorum bonorum. hic videtur quòd de bonis non alienat, qui veterem facit inuestituram: & merito. quia in bonis sua feu. computatur, vt ar. ff. de ver. sig. l. bonorũ si agat vectigalis, in bonis conductoris est quanto fortius feudum in bonis vasalli est, vt ibi.

[g] De suis rebus. Huic instat solicitus si prohibitus sit hæres vendere feudum sibi legatum, vt sæpissime accidit, nunquid in feu. dare poterit aliquid de bonis suis, cum sit vetitum, aliquid de bonis suis alienare prohibitum? Rñ. istud est dictum tñ de re prohibita. id ergo quod non potest vendere, nec poterit postea alienare, scilicet in feudum concedendo, quoniam alienationis verbo etiã pignoris obligatio, quæ minor esse videt, continetur. C. de reb. alie. non alie. l. fi. sed adhuc instat prædictus: alienatione cõmuni omnis actus continetur per quem dominium transfertur. C. de fun. do. le. i. sed iste non transfert dominium, qui in feudum concedit. non debet ergo alienationis prohibitione in feudum dare prohiberi, quod alienare prohibetur. Respond. falsum est, imo dominium alienat. s. vtile, retinet tamen directum: vnde vtilis & non directa vendicatio datur: vt J. de inue. rei. alie. § rei autem &c. Item obijcitur: quia reperitur, quòd aliquis potest alienare rem sibi prohibitam alienari; dum tamẽ per alium modum

† Notat hic Bald. super his verbis, q facta generali cõfirmatione priuilegiorũ non intelligunt cõfirmata nisi iusta priuilegia & adducit iura ꝑ q̃ hoc ꝓbat. deinde ad sũpta occasione sub iũgit quãdã q̃stionẽ satis vtilẽ, vt ibi videre poteris. Dnĩũ nõ trãsfert, q in feudũ concedit.

terit inuestiturā facere.

Res, cuius alienatio prohibetur, in feudū dari nō potest, fallit in duobus casib hic positis. Bal.

Sed ét res, cuius alienatio prohibet, nec per beneficium dari cōceditur, nisi iu casibus: vt ecce, si quis ex agnatis tuis rem, quæ à communi parente per succesionē ad eum peruenerit, alienare voluerit: nō permittitur ei etiam secundum antiquam consuetudinē alij eam vendere: nisi tibi, vel alij proximiori [a] pro æquali pretio accipere volenti: per feudum tamē cuilibet dari potest, nisi fiat in fraudem [b] nostræ cōsuetudinis, vel legis nouæ bonæ memoriæ Lotharij, vel Friderici imperatoris. Tūc enim rescissa inuestitura, reddito à te vel ab alio proximiori [c] videlicet secūdum antiquam consuetudinē pretio, si quod dederit is, qui inuestituram accepit, compellatur rem tibi restituere. [d] Personam verò inuestiturā accipientis non distinguimus. [e] nam etiam seruus inuestiri poterit, nisi ignorantia [f] prætendatur. Sed verū ipse vel alius pro te inuestiturā faciat, vel suscipiat: nisi interesse putamus. [g] Pōt.n. hoc negotium & per procuratorem ab vtraq; parte expediri. Fœminam [h] quoque etiam noui feudi inuestituram facere posse plerique consentiunt. Nulla autem inuestitura debet ei fieri, qui fidelitatem facere recūsat: [i] cùm à fidelitatē [k] feudum dicatur, vel à fide, nisi eo pacto acquisitum sit ei feudum, vt sine iuramento fidelitatis habeatur.

modō alienetur: ecce res litigiosa prohibita est alienari & quæ iudicij mutandi causa transfertur, similiter inhibetur. ff. de alie. iu. mu. cau. fa. l. ex hoc. §. alienate. & C. de litl. l. 1. & auth. eo. Resp. illæ loquuntur in his, quibus alienatio generalis nō est prohibita, hic aūt §. nam appellatiōe generis quælibet species cōtinet: vt in l. prædicta de re. all. nō alie. sed appellatione speciei non cōtinet genus nisi i vnico casu, qd meminerim, vt ff. de statulib. l. statuliberi à ceterit, & partis appellatione quaq; totū continetur, ar. ff. de lega. 3. l. vxoris, & C. de hære. insti. l. 2. & ff. de hære. insti. l. si quis ita.

Generis appellatione qlibet eius species cōtinetur.

[a] Proximiori. & vere: quia non intelligit alienatio: vt ff. de lega. 3. l. pater §. quindecim. hic ergo cōceditur agnatis qd' alijs denegatur, nā & alibi similia inuenire potes, vt ff. de pact. l. impetetur, & de cōtrahē. emp. l. qui officij, & de min. xxv. anno. l. si emptionē, & de adm. tu. l. lex quæ. alibi aūt conceditur extraneis, quod agnatis denegatur, vt C. vbi pu. edu. de. l. fin. hic ergo dicitur, quod agnati præferuntur, si tantū dare volunt quantū alij extranei, & si cōtrum factū sit, quod pretium emptori referendo emptor rem vendicare potest: intelligo istud de emptore bonæ fidei: quia malæ fidei emptori non est pretium restituendum, vt C. de præscr. xxx. ann. l. 1. & C. de euict. l. si fundū. Licet sit ar. contra. C. com. de le. l. vlt. sed de hac materie recurras ad distinctionem Py. cū quæritur, an malæ fi. emptori sit pretiū restituendum &c. itē intelligo hoc, qā cōtra constitutiones fiebat alienatio, quod ipso iure nulla sit, & quod dicit rescissa, intelligas de facto. & nō de iure, sicut no. in C. de rescin. ven. l. 1. & quod dt secundum antiquā consuetudinē, nūquid hodie istud est immutatū? & certè puto quod nō, cū nō inuento correctū, & qd nō est immutatū quare state prohibet. C. de test. l. sancimus l coheret ergo suo cohæredi rē vēdere & locare pōt secundū hanc rōnē, vt hic & j. de alie feu. pa. c. 1. Sed nunquid illud obtinet siue pro diuiso, siue pro indiuiso possideat cohæres? dic quod sic. arg. j. si de feu. fue cōtrouer. l. oēs. Itē nunquid siue inuestiturā accepit & fidelitatē præstiterit, siue non præstiterit? Resp. hæc j. plenius & vberius notabuntur. Acc.

[b] In fraudem. in fraudem consuetudinis facere videtur forte, qui castr [l] natus est, vel ita ad eam ætatem peruenit, vt filios habere non possit: vel si ideo facit vt eum priuet, qui in ea succedere debet sua successione, vt habes de eo qui alienat in fraudem creditorum.

[l] Castratus, forsā legēdum. Pet. Ven.

[c] Proximiori, nam & alias volentibus emere præ-dia sororem meliorum ius fauorabile inuenitur, vt ff. de contrah. emp. l. qui officij, & de mino. xv. ann. l. si in emptione. Acc.

[d] Restituere. hoc ita verū est, vt reddat proprium pretiū vasallo inuestito, nisi ei succedat in proprietate & in alijs ēt præter feudum, alioqui & sine pretio recuperabit nulla obstante præscriptione, vt C. de bo. ma. l. 2. & 3. Acc.

[e] Distinguimus. hic ratione personæ recipientis inuestiturā nihil interest. nā & alibi no. quod nihil interest à quo qd fiat: vt j. & j. hoc eo lib.

[f] Ignorantia. nam si dominus putat liberum, qui postea seruus apparet, merito non valet inuestitura: nimirum incidēte errore etiam matrimonium nō tenet vt in decre. cā. 28. & 29. per totum. & in auth. de nup. § si vero, col. 8 arg. ff. solu. mat. l. si cum. §. si. pariter ergo serui & liberi possunt inuestiri sicut hæredes institui, vt ff. de hæred. insti. l. non minus.

[g] Putamus. Hic no. quod licitum est p aliū, quod p seipsum non licebat, vt & eitat. C. de so. l. nihil, & ff. de solu. l. soluendo, & l. Stichum, §. vsufructus, & C. de epis. & cler. l. quisquis ad simili. & Insti. de re diui. §. nihil autem. & in sum. vt in li. Py. 3. char. tu. imo licet per alium &c. licet contra si superior tit. proxi.

Licet per alium qd per se nō licet.

[h] Fœminam quoque. etiā. In datione non successione similis est fœmina masculo, vt s. dictum est, & adhuc j. notabitur.

[i] Recusat. hoc videlicet sic intelligo, si penitus domino fidelitatem se facturum negat, non quod inuestitura non debeat fidelitatem præcedere, vt infra, p. pe. nec enim est ei fides præstanda, qui vult cōtra fidem versari, vt alibi notaui solicitus. C. de pact. l. cum proponas.

[k] A fidelitate. Not. hic arg. ad nominis interpretationem. sic alias Instit. de tu. in prin. & ff. de ver. sig. l. bonorum, & l. malum. §. pe. Sed quæro, in quē modum sit inuestitura facienda vel petenda, & fidelitas præstanda, & quando? Et vtique dominum honorifice adire debet vas. & præsentibus curiæ paribus vel alijs secundum distinctionē, quam fecimus s. quid sit inuesti. non quòd inuestitura non valeat sine testibus facta, sed ideo dicitur, ne veritas occultetur, vt j. qui test. sunt ne ad prob. no. inue. c. si clericus. & non solum adire sed inuesti. petere, & fidelitatem polliceri debet, vt j. in qui. cau. feu. amit. c. prima aūt, & j. de ca. Cor. ca. 1. v. g. Dñe mi, talis rei inuestiturā, puta fundi Corneliani, quem à te possideo vel possidere debeo, postulo: & fidelitatem tibi cōtra omnem hominem, exceptis anterioribus meis

dominis, & imperatore, volo, & paratus sum facere: sufficit etiam, si dicat tantum, postulo inuestituram mei recti feudi, quo facto dominus statim debet inuestituram facere, & sacramentum suscipere si sibi placuerit, sin autem poterit differre, & erit hic taliter adhibenda distinctio, s. an velit dominus incontinenti facere inuestiturã & suscipere fidelitatem: an velit differre. Quid ergo si dominus non faciat statim, quod facere debet? Item si vltra diẽ & annum steterit, quòd inuestituram non fecerit, cum intra annum fuerit petita? Respon. hoc non debebit obesse vasallo. sufficit enim si inuestituram petit, faciendam quod debuit: cum aliud non dicatur in l. Friderici imperialem, ipsum facere debere, nec cap. Corra. imo forte hoc ipso proprietate domini debebit priuari. nam sicut vas. priuaretur feudo si inuestituram non peteret intra annum & diem: ita & dominus debet proprietate priuari, si nõ postquam fuerit ab eo petita, si ut debuerit, ipsum vas. intra id tempus inuestierit. j. quali. ter do. proprie. pri. ca. ex facto, & j. ti de feu. cognitio fue. ca domino committente. fidelitas vero talis facienda est, vt sequitur statim. s. qualiter autem debeat &c. & in ti. de forma fidelitatis. & in alijs tis de no. forma fide & in decre. causa 22 q. 5. de forma. & dist. 63. ca. tibi domino. Ergo notabis, quòd fidelitas cum fama domini finitur, cum dominus excõmunicatur, & pariter cum fama restituitur, vt infra hic finitur lex e dño guerram. & in decre. 15. q. 6. c. alius, & c. fi.

Fidelitatis forma.

Fidelitas cum fama extinguitur.

TITVLVS IIII. QVID PRAECEDERE DEBEAT, AN INUESTITURA, VEL FIDELITAS.

Fidelitatem praecedere debet inuestitura. Bald.

VTrum autẽ precedere debeat fidelitas inuestiturã, an inuestitura fidelitatem, quæsitum scio, & sæpe respõsum est, inuestituram debere præcedere fidelitatem. Fidelitatem autem dicimus iusiurãdũ, qđ à vasallo præstatꝰ domino.

TITVLVS V. QVALITER IVRARE DEBEAT VASALLUS DÑO FIDELITATEM.

Vasallus domino iurare debet, quòd sibi erit fidelis: & quòd credentiam sibi commissam non manifestabit, domesticus autem & subditus addere debet nominatim seruare vitam, membrum, mẽtem, & eius rectum honorem. Bald.

QValiter autem debeat iurare vasallus fidelitatem videamus. Iurare. s. sic debet.

QVID. PRAECEDERE DEBEAT an inuesti. vel fidelitas.

Quidam hic non habent ti. sed neque ca. imo. §. tantum, sed male.

QVALITER IVRARE DEBEAT vasallus domino fidelitatem.

QValiter autem. Detrimentum. Iuste enim potest hic vasallus iurare, enim alias dicatur, quòd amittit feudum, si credentiam domini scienter ad eius detrimentum manifestauerit: vt infra

hic potest esse titul. quib. mod. feu. amit. capit. primo, & in hoc sacramento contineri videtur quòd ipsum vt dominum suum totum exaltabit, inquantum poterit, & nunquam vitam aut membrum neque honorem quem habet, sua voluntate aut consilio aut exhortatione perdet: in his omnibus adiutor erit eius secundum suum posse: vt habetur in iuramento quod fecit rex Otto Papæ Ioanni.

Ego iuro ad hæc sctã Dei euãgelia, ꝙ amodo in antea ero fidelis huic, sicut debet esse vasallus dño: nec id, qđ mihi sub noie fidelitatis cõmiserit dominus, pandam alij ad eius detrimẽtum, [a] me sciente. Si vero domesticus, [b] idest, familiaris eius sit cui iurat, aut si nõ iurat fidelitatẽ, nõ ꝙ habeat feudũ, sed quia sub iurisdictione sit eius cui iurat: noiatim vitã, membrũ, mẽtẽ, & eiꝰ rectũ honorem custodire iurabit.

b. Si verò domesticus. Hic not. differentiam inter sacramentum domesticæ personæ, & aliarum. sed cur nominatim dicitur in persona domestici, & sufficit si in genere dicatur in caeteris? Respon. quia citius fraus præsumitur in persona domestici ad quem forte domini hidetur spectara videt post mortem, vt C. de nu. l. vi duæ. & C. vbi pop. edu l. fina. & quia plus solet timeri quod specialiter pollicetur, quam quod generali sponsione concluditur: idcirco specialiter in domesticorum personis faciendũ est prouisio: vt in decret. 21. di. ca. quanquam. Sed quæritur, quæ sint domesticæ personæ? Respõ. omnes quos leges domesticos appellant, vt C. de testibus l. & iure ciuili, & insti. de testa. or §. in test. bus & C. de quæst. l. placuit, & C. de ijs, qui ad eccle confu. l. fi. § penul. nos & omnes ad quos domini successio est peruentura in feudo ꝓpter prædictam rationẽ.

TITVLVS VI. DE FORMA FIDELITATIS.

Vasallus & dominus sibi inuicem auxilium & consilium præstare debet.

IN epistola Philiberti [d] episcopi in decretis xxij. causa, de forma fidelitatis aliquid scribere monitus: hæc vobis, quæ sequuntur, breuiter ex librorum authoritate notaui. Qui domino suo fidelitatẽ iurat, ista sex in memoria sẽper hẽre dẽt, incolume, tutũ, honestum, vtile, fa-

DE FORMA FIDELITATIS.

Quidam non habent hunc titulum sed male.

IN epistola Philiberti. De forma quæ in isto c exprimit. omnibus sunt oĩa: sed id præcipue nõ est omittẽdũ, quod dicitur in fine s. quòd dominus in his oibus fideli suo vicem reddere debet, qđ si non fecerit: merito cẽsebit male fidus siue dolo. Sed nunquid aliã pœnã patietur? Respon. vtique talem qualem vasallus idest, si vasallus priuet feudo, dñi proprietate, vt legitur. j. qua. do proprie pri. ca. ex fact & hoc est simile quod de patrono dicitur & liberto nam liberti non alẽdo patronos suos in paupertate positos puniuntur à patronis, & in potestatẽ eorum rediguntur: versa vice patroni non præstantes alimẽta libertis: carebunt operis impositis causa libertatis, & ab eorũ hæreditate excluduntur, vbi heredes.

sedes instituti fuerint: & ius patronatus amittunt. vt ff. de lib. agno. l. alimenta & de iu. pa. l. diu. Claudius. & de bo. liber. l. si patronus. & hic est argumen. ad mutuam præstationem.

Facit ad hoc gl. 13. dist. nerv. & etiā hoc probatur c. si sacerdos, ex. ita de off. iud. Idē tenet An. de Isern. hic.

a DE NOVA forma fidelitatis.

Quidam non habent hic titulum, & male.

b ESt & alia de nouo, istud est in paucis consuetudinibus inuenitur, quia nouiter est inuentum, vt in pri. ipsius capitu. potest perpendi.

c Contra omnem hominem. & merito debet ita iurari, quoniam vas. contra omnes debet dominum adiuuare etiam contra fratrem & filium. nisi contra alium dominum antiquiorem. hic enim cæteris est præferendus vt j. hic finitur lex. §. contra omnes vnde si antiquor dominus in sacramento similiter excipiatur, non erit absonum. quòd autem persona imperatoris nominatim debet excipi de omni sacramento fidelitatis, expressim dicitur infra de prohi. feu. alie. per Frid. l. imperialem. §. illud quoque præcipimus.

Vasallus cōtra oēs auxilium domino præstat.

d Ita se continet. & vere continet, cum ille qui fidelitatem iurat, ea semper debet habere in memoria & facere, quæ continentur supra, titulo proximo de forma fidelitatis.

e Nunciabo. quod semper vas. facere tenetur: vt proinde sciens prudenterque, periculum valeat declinare, et inquit si vasallus super hoc negligens fuerit in nunciando aut dolosus,

cile, possibile. Incolume: ne sit in damno domino suo de corpore suo. Tutum: ne sit ei in damno de secreto † suo, vel de munitionibus suis, per quas esse tutus pōt. Honestum ne sit ei in damno de sua iustitia, vel de alijs causis, quæ ad honestatem eius pertinere videntur. Vtile: ne sit ei in damno de suis possessionibus. Facile vel possibile: ne id bonum, quod dominus suus facere leuiter poterat, faciat ei difficile: neue id, quod possibile ei erat, faciat impossibile, vt fidelis hæc documenta caueat, iustum est. Sed quia non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est: restat, vt in sex prædictis consilium & auxilium domino præstet, si beneficio vult dignus videri, & de fidelitate esse saluus. Dominus quoque in his omnibus vicem fideli suo reddere debet, quod si non fecerit, meritò censebitur malefidus, sicut ille, qui in eorum præuaricatione vel faciendo, vel consentiendo deprehensus fuerit, perfidus & periurus.

TITVLVS VII. DE NOVA forma fidelitatis. a

Traditur hic noua forma iurisiurandi fidelitatis, quod præstat vasallus domino. Bald.

ES: & alia de nouo b super fidelitatis iuramento forma inuenta, & vtentium approbata consuetudine quæ hodie ferè in omni curia videtur obtinere, hæc scilicet, Ego Titius iuro super hæc sancta Dei euangelia, quod ab hac hora in antea vsque ad vltimum diē vitæ meę ero fidelis tibi Caio domino meo contra omnem hoīem c excepto Imperatore, vel Rege. Quod verbum, si rectè intelligatur, nulla quidē indiget adiectione, sed integram & perfectā in se continet d fidelitatē: sed pp simplices, & nominis significationis ignaros, ad illius verbi interpretationem hoc adijci solet, i. Ego iuro, q̄ nunquam scienter ero in cōsilio, vel auxilio, vel in facto, quod tu amittas vitam, vel membrum aliquod: vel quod tu recipias in personam aliquā læsionem, vel iniuriam vel contumeliā: vel q̄ tu amittas aliquē honorem quem nunc habes, vel in antea habebis, & si sciuero, vel audiuero de aliquo, qui velit aliquid istorum contra te facere: pro posse meo, vt non fiat, impedimentum præstabo. Et si impedimentum pstare nequiuero: quàm citò potero, tibi nunciabo, e & contra eum prout potero, f auxilium meum tibi præstabo, & si contigerit te rem aliquam quā habes, vel habebis, iniustè vel fortuito casu amittere, eam recuperare iuuabo, & recuperatam omni tempore retinere. Et si sciuero te velle iustè aliquem offendere g & inde generaliter, vel specialiter fuero requisitus h meum tibi, sicut potero, præstabo auxilium. Et si aliquid mihi de secreto manifestaueris, illud sine tua licentia

beneficium amittet: vt infra, in quibus causis feud. amit. §. præterea si vasallus.

f Prout potero. nam si non possit vasallus dominum adiuuare non amittet ob hoc feudum, vt infra, in quibus causis feud. amit. §. idem, licet quidam non habeat illud in textu.

g Iuste offendere. bene iuste dicit, quia non tenetur vasallus dominum adiuuare, si iniuste velit aliquem offendere: nisi ad domini defensionem: vel nisi dubitetur, vtrum iuste, an iniuste velit eum offendere, siue guerram facere. Tunc enim tenetur eum adiuuare: licet quidā dixerint, quòd indistincte tenetur eum adiuuare: vt infra, hic finitur lex. capit. primo. & hæc vera sunt, quòd tenetur dominum adiuuare sicut supradictum est nisi dominus sit excommunicatus, vel à rege bannitus: quoniam tunc interim vasallus est à sacramento fidelitatis solutus, vt ibidem dicitur.

h Requisitus. istud verbum non ponitur hic sine causa. nec enim vasallus tenetur officium offerre domino: quandocunque enim tempore steterit, & domino non seruierit, ob hoc non amittit feudum dum tamen domino petenti seruire paratus sit. si tamē sciuerit domino magnum periculum imminere, puta mortem, vel captionem, vel quid simile tunc vltro se offerre debet: vt j. hic finitur lex. §. ad hoc. & j. si de feu. fuerit controuer. sua capi licet vasallus & j. titulo. an ille, qui interfe. fra. do.

nemini pandã, a vel p quod pandat, faciã, & si cõsiliũ mihi sup aliquo facto postulaueris: illud tibi dabo cõsiliũ, qđ mihi videbit magis expedire b tibi: & nunquã ex persona c mea aliquid faciam scienter, quod ptineat ad tuam, vel tuorũ iniuriã, vel contumeliã. Inuestitura verò facta, & fidelitate subsecuta, omnimodo cogatur dñs inuestitum in vacuam d possessionem mittere, qp si differat omnem vtilitatem e ei præstabit. f

TITVLVS VIII.

DE INVESTITVRA de re aliena facta. g

Miles ignorans a comite de aliena re, aut impignorata inuestitus habet contra dominũ actionem pro euictione: sciens autem, non nisi stipulatio aut pactũ interuenerit. B.

Cum de re aliena vel alij obligata inuestitura fiat, illud distinguitur, vtrum scienti an ignorãti facta sit. Qui .n. alienæ rei sciens inuestituram accepit: nisi pacto speciali sibi prospexerit, de euictione g agere nõ poterit. h ignorãs verò rectè aget, vt aliud eiusdẽ bonitatis seu quãtitatis ei præstetur. Sed in eo nulla est dĩa qui inuestiturã fecit, vtrum sciuerit, vel ignorauerit. i Rei autẽ per beneficium rectè inuestitæ vasallus hanc habet potestatem, vt tãquam dominus possit à quolibet possidente sibi quasi vendicare: k & si ab alio eius rei noĩe conueniatur, defensionẽ opponere. nam & seruitutẽ eidem rei debitã petere potest & retinere. Quid ergo si pretio vel dolo, aut incuria seruitutem rei beneficiariæ imponi patiatur, & ad dñm ex qualibet cã postea beneficiũ reuertat, an ex eo præiudiciũ dño generetur, quæsitũ fuit, & respõsum est, vt vasallo quidẽ, donec feudũ tenet, possit obesse, domino autẽ & si per longa tempora l perseuerauerit seruitus, minimè noceat.

Vasallus potest feudi conditionem facere meliorem non deteriorem in alterius præiudiciũ. Ba.

E cõtrio aũt si quid feudo à vasallo additum sit, si quidẽ tale adiectiũ sit, qđ p se subsistere possit, idest, vt per se censeatur, vt prediũ, id non accrescit feudo. Si verò p se nõ possit subsistere, m vt

fre. domini sui feu. amit. c. non cogitur.

a Pandam. s. scienter ed damnũ tuum, vt j. qualiter iura. debeat vasal. fide. circa prin. vnde si j postea fecerit vasallus, feudũ, vt j emittet, hic potest esse si. qui. mo feu. amit. c. si capitanei.

b Expedire. quod vasallus tenet facere, si beneficio vult dign⁹ videri, & fidelitate esse saluus, vt j. ti. pro xi. circa fi.

c Ex persona. & merito, cum .n. vasallus teneatur dominum adiuuare cõtra alios & ab alijs eũ defendere, ne prædicta ei eueniant, multo fortius in sua persona hoc attendere debet. vt arg. ff. de condict. ind. l. frater à fratre. § porro & C. de euic. l. fine.

d In vacuam. sic. ff. de act. emp. l. ratio.

e Vtilitatem. quæ fit circa rem. neque n. si potuit ex vino & ex reditu negotiari, & lucrum capere, id æstimebitur: vt ff de actio. empt. l. si sterilis. § cum per venditorem. Item si domĩnus ei fidem non seruauerit: aut si feudum promissum sibi non dederit: non tenetur seruare iuramentum fidelitatis: quia semper inhæret conditio si fidem seruauerit domin⁹. cum si feudum promissũ præstiterit, & quia fidem seruare ei qui cõtra fidem nititur, graue est & iniquum. C. de transact. l. si diuersa. & in decreto. cau. xxij. quæstio. 5. Agathosa, & xxij. quæst. 2. ne quis, & ca. quare. 1. & C. de pac. l. cum proponas. & ff. de mi. xxv. ann. l. auxilium, in fine. l. & C. de non numera. pecun. l. fina. & ff. ad leg. Iul. de adult. l. si vxor. & ff. locat. l. quæro. § inter locatorem. & de leget. 2. cum pater. § libertis.

f Præstabit. nec liberabitur dñs volens ei soluere interesse, si eum pœniteat inuestituram fecisse, vt j. si de feu. contro. fue. c. si facta.

g Quæritur hic ... Alu. an pẽdente cã euictiõis teneat vasallus ed seruitia? & respõ. secundũ Bal. qp sic ea ratiõe quia interim recipit cõmodum.

g DE INVESTITVRA de re ... facta.

Quidem hic non habent titulum, nec etiam capitulum, & ma'e.

h Ignorantibus. verũ est quia scire debuit, vt ff. de ędi. edi. l. 1. § causa. & ff loc. l. sed addes § 1. & cõ. victusq. indi. l. si fratres. & ff. de pigno. actio. l. tutor. § primo & ff de contrah. emp. l. si t emptionem § t. & l. domũ. & C. cõ. de leg l. vlt. § vlt.

i Cum da re. Agere non poterit. huic similе est C. de euict. l. si fundum, & ff. de doli exce. l. apud §. item Labeo.

k Vendicare. nec miretur quis, cum ei cõpetat rei ven. vtilis, qui perpetuo vel ad nõ modicũ tẽpus fundum cõduxit, dũ tamen tẽpus non sit si aliũ. ff si ager vect. l. 1 § fi. Item & si superficiario datur. ff. de rei ven. l. superficiario. & ff. de pig act. l. si tutor § si & superficiarium tuetur prætor interdicto vel possidentis, secundũ conuentionem suam, vt ff. vti pos. l. si duo. §. Labeo. cum ergo vtilis vendicatio supradictis concedit, multo fortius feudatario concedi solet. & conceditur, vt j. de contentio inter vasallũ & alium. ca. si causa inter vasallum. quidam autem habens hic quasi. Hic autem potes facere illam quæstionẽ, quam in summa fecimus s. vtrum vasallus habeat aliquod dominium feudi & de hoc dicas, vt in summa diximus. Accur.

l Per longa tempora. idem intelligendum est de tempore longissimo. l maxime hodie: qa alienatio videtur prohibita, & hic est vnus alienationis modus: vnde nulla obstabit præscriptio. & puto hoc intelligẽdum in possidente vasallo. & maxima ignorante domino. aliniqui, si dominus possidebat, bene potest seruitus longo tempore acquiri. multo fortius longissimo. et. C. de serui. l. 1. & 2 & ff. de seru vrb. præd. l. foremen. habita tamen distinctione inter seruitutem & seruitutem, secundum quod ibi no.

m Subsistere. nam si per se subsistat, obseruabitur quod legitur j. hic finitur lex. § si vasallus. in feudo igitur ratione rei indiuisibilis licitum deprehenditur, quod alias non liceret sicut alias licite petitur in solidum, quod alias pro parte peti non possit, qa

Sed qd si dñs vasalli illi au rem dixerit se velle Titiũ interimere: an id nõ debeat pon derare? vide hic An dr. de Ise.

l Cõtrariũ tenet hic do. Al uar. vide eundẽ hic in 1. colũ. ver. quæro cũ gl.

rei

res est indiuisibilis, vt ff. de ser. leg. l. si. & ff. si qu. in frau. pat. l. 1. §. quamuis. & de regu. iu. l. ea quæ. & in summa vt in lib. Py. tit. licitam est in solidū. quod pro parte non liceret: licet contrarij sint alij vtu. sequentes. Acc.

re: non possit vltra tertiam partem relinquere sibi ad vsufructuandum. & vide in Lombar. de his quæ à viro in vxorem dan. l. fin.

[d] Nec pignus. in hoc. §. quid de pignore obseruetur, nihil statuemus: quia in cōstitutione determinabit.

seruitus: plerisque placet feudo accedere, & sicut partem feudi disponendam esse. Meliorem [a] nanq; conditionem feudi facere potest, deteriorem verò sine domini voluntate, vel eorum agnatorum, ad quos per successionem pertinet, facere non potest.

Feudum alienari non potest in alium, quinimo nec pignori obligari. Bal.

Quamuis enim possessio per beneficium ad eū pertineat, tamen proprietas ad alium spectat: & ideo quartæ [b] siue tertiæ [c] ratione, quę à Longobardis seu à Romanis viris vxoribus fieri solet, post mortem viri ad mulierem nihil pertinet. nam nec pignus [d] quod consultum dicitur, fieri potest ex feudo.

TITVLVS IX.

QVALITER olim poterat feudum alienari.

Olim regulariter venditio feudi pro parte dimidia permittebatur, altera parte retenta. Bal.

Et autem optima † consuetudine [e] interdicta feudi alienatio: super qua multæ & diuersæ sententiæ dabantur in singulis ciuitatibus seu curijs: donec imperator diuæ memoriæ Lotharius tertius promulgauit super hoc nouam cōstitutionem, quę posita est in titulo de beneficijs. Necessitate namque suadente poterat olim vasallus domino inscio, vel inuito feudi partem vendere: retenta videlicet alia parte. Si verò vel totum, vel partem volebat per feudum aliquē inuestire: hoc licebat ei sine fraude facere. Si autem dissentiente domino vendebat, siue per feudum inuestiebat (quod & ipsum syncere hodie & sine fraude licet ei facere) si tamen sine hærede masculo descendente decedebat, vel feudum in manu domini refutabat, aut alia forte ratione intercedente culpa amittebat: tunc omnis feudi alienatio ad irritū reuocabatur: eo excepto, quod ille, qui secundo loco beneficium acceperat, non amittebat, si priori domino seruire, & ab eo feudum recognoscere volebat.

Casus enumerat, in quibus etiam de iure antiquo alienatio fuerat prohibita. Bald.

Donare [f] autem aut iudicare pro anima, vel in dotem pro filia [g] dare, nullius curiæ poterat consuetudine: licet posset locare: nisi locatio esset fraudulenta alienatio sicut est per libellum, vt dicatur venditio. Quis enim dubitat, quod libellario nomine sub vilissima [h] duorum denariorum pensione perpetuò concedatur vtēdum, alienatum in fraudem esse? Porrò siue de bona consuetudine, siue de praua quæramus: concessa erat domino pro æquali pretio [i]

[a] Meliorem. & in hoc similis est fructuario: vt ff. de vsufruct. l. sed & si quid. §. proprietatis. Idem dicitur de filio vel de seruo C. de pa. leg. filius & C. de rebus credit. & iureiurando. l. nec filius.

[b] Quartæ. de hac quarta iure Romano reperitur, quòd si maritus sine dote vxorem acceperit. & præmortuus maritus, vxor quæ superstes inopia laborabat, quartam partem suorum bonorū, si tres liberos, vel pauciores vndecunque habuerint, reseruatæ compellitur: alioqui si plures, in virilē portionem cum ipsis succedit: in qua computabuntur alia sibi relicta à viro: vt C. vnde vir & vxor. in authen. ibi posita & in authent. de exhiben. & introd. re. §. fin. colla. 5. & hæc quarta non debet excedere summā 100. li. auri: vt in authen. vt liceat ma. & auię. §. quia vero, colla. 8. prospexit Iustinian⁹ ad maximam dotis quantitatem, cum de tali quarta aliquid ordinauerit. hanc etiam quartam cogitur maritus vxori relinquere iure Lōgobar. vt in Lombar. de ijs quæ à viro in vxo. leg. prima. §. fina. suot quoque multæ aliæ quartæ vero quæ infra inuenies. sed de alijs nihil ad rhombum.

[c] Siue tertiæ. de hac tertia reperitur iure Longobardo, quoniam si Longobardus voluerit relinquere in vltima voluntate vxori suæ vsumfructum de rebus suis vltra id quod debet sibi pro morgengab, & metha. & habuit vnum filium aut duos ex alia vxo-

† Consuetudo itaque quandoque prohibitoria: quod est feudi obcedere, non ob singularem industriam & fidē vasalli, non debebat posse in aliam transferri. arg. ff. de o. præ. sec. præt. l. 1. & ff. de offic. eius cui mād. est iurisd. l. 1. l. pen. secūdum Alexan. & Barto.

QVALITER olim poterat feudum alienari.

[e] Et aut. optima cōsuetudine. Ita dicitur de optima consuetudine: alibi vero de beata. nam vt maiores quæstiones ad apostolicū referantur, & sancta synodus & beata consuetudo confirmat: vt in decre. xvj. q. 1. ca. paltis.

[f] Donare. in hoc variatur vasallus ab emphyteuticario, qui tenet rem in emphyteusim à fisco, quoniam ipsa potest rem emphyteuticariā donare: salua tamen ratione pensionis fisci. C. de fund. patri. le. 1.

[g] Vel in dotem pro filia. in hoc variatur à liberto vasallus: quoniā potest libertus dotare filiam suā & si non sufficiat reliquum ad legitimā patroni: vt ff. quæ in fraud. pat. le. 1. §. sed si libertus. nam & res, quæ subiacet restitutioni, dimitti dotis causa licite potest: vt C. ad Trebel. le. iubemus. authen. contra. & C. communia de lega. authen. res quæ.

[h] Sub vilissima. simile est quod dicitur. ff. loc. l. si quis vno nummo conduxerit, licet videatur contra. ff. de rus. do. l. si vsusfru.

[i] Aequali pretio. Sed nunquid hodie præfertur dominus volens pro æquali pretio redimere. maxime in ciuitatibus, in quibus vasallorum feuda sunt, quæ pro ipsorum debitis creditoribus suis venduntur? Et vtique, vt opinor. nam cum noua lex omittat. & vetus

nemini pandā, a vel p quod pandat, faciā, & si cōsiliū mihi sup aliquo facto postulaueris: illud tibi dabo cōsiliū, qđ mihi videbit magis expedire b tibi: & nunquā ex persona c mea aliquid faciam scienter, quod ptineat ad tuam, vel tuorū iniuriā, vel contumeliā. Inuestitura verò facta, & fidelitate subsecuta, omnimodo cogatur dñs inuestitum in vacuam d possessionem mittere, quod si differat omnem vtilitatem e ei præstabit. f

TITVLVS VIII.

DE INVESTITVRA de re aliena facta. g

Miles ignorans a comite de aliena re, aut impignorata inuestitus habet contra dominū actionem pro euictione: sciens autem, non nisi stipulatio aut pactū interuenerit. B.

CVm de re aliena vel alij obligata inuestitura fiat, illud distinguitur, vtrum scienti an ignorāti facta sit. Qui n. alienæ rei sciens inuestituram accepit: nisi pacto speciali sibi prospexerit, de euictione g agere nō poterit. h ignorās verò rectè aget, vt aliud eiusdē bonitatis seu quantitatis ei præstetur. Sed in eo nulla est dr̃ia qui inuestiturā fecit, vtrum sciuerit, vel ignorauerit. i Rei autē per beneficium rectè inuestitæ vasallus hanc habet potestatem, vt tāquam dominus possit à quolibet possidente sibi quasi vendicare: k & si ab alio eius rei noīe conueniatur, defensionē opponere. nam & seruitutē eidem rei debitā petere potest & retinere. Quid ergo si pretio vel dolo, aut incuria seruitutem rei beneficiariæ imponi patiatur, & ad dñm ex qualibet cā postea beneficiū reuertat, an ex eo præiudiciū dño generetur, quęsitū fuit, & respōsum est, vt vasallo quidē, donec feudū tenet, possit obesse, domino autē & si per longa tempora l perseuerauerit seruitus, minimè noceat.

Vasallus potest feudi conditionem facere meliorem non deteriorem in alterius præiudiciū. Ba.

E cōtrario aūt si quid feudo à vasallo additum sit, si quidē tale adiectū sit, qđ p se subsistere possit, idest, vt per se censeatur, vt prędiū, id non accrescit feudo. Si verò p se nō possit subsistere, m vt

fra. domini sui feu. amit. c. non cogitur.

a Pandam. s. scienter ad damnū suum, vt s. qualiter iura. debeat vasal. fide. circa prin. vnde si s postea fecerit vasallus, feudū, vt s amittet, hic potest esse ti. qui. mo. feu. amit. c. si capitanei.

b Expedire. quod vasallus tenet facere, si beneficio vult dign⁹ videri. & fidelitate eē saluus, vt s. ti. pro xi. circa fi.

c Ex persona. & merito. cum n. vasallus tenetur dominum adiuuare cōtra alios & ab alijs eū d fendere, ne prædicta ei eueniant, multo fortius in sua persona hoc attendere debet, vt arg. ff. de condict. ind. l. frater à fratre. § porro & C. de euic. l. siue.

d In vacuam. sic ff. de act. emp. l. ratio.

e Vtilitatem. quę sit circa rem. neque n. si potuit ex vino & ex reditu negotiari, & lucrum capere. id æstimabitur: vt ff. de actio. empt. l. si sterilis. § cum per venditorem. Item si dominus ei fidem non seruauerit: aut si feudum promissum sibi non dederit: non tenetur seruare iuramentum fidelitatis: quia semper inhæret conditio si fidem seruauerit domin⁹, aut si feudum promissū præstiterit, & quia fidem seruare ei qui cōtra fidem nititur, graue est & iniquum. C. de transact. l. si diuersa. & in decreta. cau. xxvij. quæstio. 1. Agathosa, & xxij. quæst. 2. ne quis, & ca. quare. t. & C. de pac. l. cum proponas. & ff. de mi. xxv. ann. l. auxilium, in fine. l. & C. de non numera. pecun. l. fina. & ff. ad leg. Iul. de adult. l. si vxor. & ff. locat. l. quæro. § inter locatorem. & de legat. 2. cum pater. § libertis.

f Præstabit. nec liberabitur dñs volens ei soluere interesse, si eum pœniteat inuestituram fecisse, vt s. si de feu. contro. fue. c. si facta.

g DE INVESTITVRA de re aliena facta.

Quidam hic non habent titulum, nec etiam capitulum, & ma[illegible].

h CVm de re. Agere non poterit. huic simile est C. de euict. l. si fundam. & ff. de doli exce. l. apud §. item Labeo.

i Ignorauerit. verū est quia scire debuit, vt ff. de ædi. edi. l. 1. §. causa. & ff loc. l. sed addes §. 1. & cō. vtriusq. iudi. l. si fratres. & ff. de pigno. actio. l. tutor. §. primo & ff de contrah. emp. l. si in emptione. § 1. & l. domi. & C. cō. de leg. l. vlt. §. vlt.

k Vendicare. nec mirretur quis, cum ei cōpetat rei ven. vtilis, qui perpetuo vel ad nō modicū tēpus fundum cōduxit. dū tamen tēpus non sit finitū. ff. si ager vect. l. 1 §. fi. Item & si superficiario datur. ff. de rei ven. l. superficiario. & ff de pig act. l. si tutor § fi & superficiarium tuetur prætor iterdicto vti possidetis, secundū conuentionem suam, vt ff vti pos. l. si duo. §. Labeo. cum ergo vtilis vendicatio supradictis concedit, multo fortius feudatario concedi solet, & ei conceditur, vt s. de contentio inter vasallū & alium. ca. si causa inter vasallum. quidam autem habent hic quan. H. e autem potes facere illam q̃stionē, quam in summa fecimus §. vtrum vasallus habeat aliquod dominium feudi l & de hoc dicas, vt in summa diximus. Accur.

l Per longa tempora. idem intelligendum est de tempore longissimo, maxime hodie: qa alienatio videtur prohibita, & hic est vnus alienationis modus: vnde nulla obstabit præscriptio. & puto hoc intelligēdum in possidente vasallo. & maxime ignorante domino. alioqui, si dominus possidebat, bene potest seruitus longo tempore acquiri. multo fortius longissimo. ar. C. de seru. l. 1. & 2 & ff. de seru. vrb. præd. l. foramen. habita tamen distinctione inter seruitutem & seruitutem, secundum quod ibi no.

m Subsistere. nam si per se subsistat, obseruabitur quod legitur s. hic finitur lex. § si vasallus. in feudo igitur ratione rei indiuisibilis licitum deprehenditur, quod alias non liceret sicut alias licite peteretur insolidum, quod alias pro parte peti non posset. qa

ses

a Sed qđ si dñs vasallo l autem dixerit se velle Titiū interimere: an id nō debeat pondera et vide hic Andr. de Ise.

e Quęrit hic dñs Alu. an pēdente cā euictiōis teneat vasallus ad seruicia? & respō. secundū Bal. qđ sic ea ratiōe qa interim recipit cōmodum.

t Cōtrariū tenet hic do. Alnur. vide eundē hic in 1. colū. ver. quæro cū gl.

ret est indiuisibilis, vt ff. de ser. leg. l. si. & ff. si qs in frau. pat. l. 1. §. quamuis. & de regu. iu. l. ea quæ & in summa vt in lib. fy. tit. licitum est in solidũ, quod pro parte non liceret: licet contrarij sint alij titu. sequentes. Acc.

te: non posse vltra tertiam partem relinquere sibi ad vsufructuandum. & vide in Lombar. de his quæ à viro in vxorem dan. l. fin.

d Nec pignus. in hoc. §. quid de pignore obseruetur, nihil statuemus: quia in cõstitutione determinabit.

seruitus: plerisque placet feudo accedere, & sicut partem feudi disponendam esse. Meliorem [a] nanq; conditionem feudi facere potest, deteriorem verò sine domini voluntate, vel eorum agnatorum, ad quos per successionem pertinet, facere non potest.

Feudum alienari non potest in alium, quinimo nec pignori obligari. Bal.

Quamuis enim possessio per beneficium ad eũ pertineat, tamen proprietas ad alium spectat: & ideo quartæ [b] siue tertiæ [c] ratione, quę à Longobardis seu à Romanis viris vxoribus fieri solet, post mortem viri ad mulierem nihil pertinet. nam nec pignus, [d] quod consultum dicitur, fieri potest ex feudo.

TITVLVS IX.

QVALITER olim poterat feudum alienari.

Olim regulariter venditio feudi pro parte dimidia permittebatur, altera parte retenta. Bal.

Et autem optima [e] consuetudine [e] interdicta feudi alienatio: super qua multæ & diuersæ sententiæ dabantur in singulis ciuitatibus seu curijs: donec imperator diuæ memoriæ Lotharius tertius promulgauit super hoc nouam cõstitutionem, quę posita est in titulo de beneficijs. Necessitate namque suadente poterat olim vasallus domino insciò, vel inuito feudi partem vendere: retenta videlicet alia parte. Si verò vel totum, vel partem volebat per feudum aliquē inuestire: hoc licebat ei sine fraude facere. Si autem dissentiente domino vendebat, siue per feudum inuestiebat (quod & ipsum syncere hodie & sine fraude licet ei facere) si tamen sine hærede masculo descendente decedebat, vel feudum in manu domini refutabat, aut alia forte ratione intercedente culpa amittebat: tunc omnis feudi alienatio ad irritũ reuocabatur: eo excepto, quòd ille, qui secundo loco beneficium acceperat, non amittebat, si priori domino seruire, & ab eo feudum recognoscere volebat.

Casus enumerat, in quibus etiam de iure antiquo alienatio fuerat prohibita. Bald.

Donare [f] autem aut iudicare pro anima, vel in dotem pro filia [g] dare, nullius curiæ poterat consuetudine: licet posset locare: nisi locatio esset fraudulenta alienatio sicut est per libellum, vt dicatur venditio. Quis enim dubitat, quod libellario nomine sub vilissima [h] duorum denariorum pensione perpetuò concedatur vtēdum, alienatum in fraudem esse? Porrò siue de bona consuetudine, siue de praua quæramus: concessa erat domino pro æquali pretio [i]

a Meliorem. & in hoc similis est fructuario: vt ff. de vsufruct. l. sed & si quid. §. proprietatis. Idem dicitur de filio vel de seruo C. de pa. leg. filius & C. de rebus credit. & iureiurando. l. nec filius.

b Quartæ. de hac quarta iure Romano reperitur, quòd si maritus sine dote vxorem acceperit & præmoriatur maritus, vxor quæ superstes inopia laborabat, quartam partem suorum bonorũ, si tres liberos, vel pauciores vndecunque habuerint, reseruare compellitur: alioqui si plures, in virilē portionem cum ipsis succedit: in qua computabuntur alia sibi relicta à viro: vt C. vnde vir & vxor, in authen. ibi posita & in authent. de exhiben. & introd. re. §. fina. colla. 5. & hæc quarta non debet excedere summã 100. li. auri: vt in authen. vt liceat ma. & aui. §. quia vero. colla. 8. prospexit Iustinian⁹ ad maximam dotis quantitatem, cum de tali quarta aliquid ordinauerit. hanc etiam quartam cogitur maritus vxori relinquere iure Longobar. vt in Lombar. de his quæ à viro in vxo. leg. prima. §. fina. sunt quoque multæ aliæ quartæ vero quæ iure inueniæ. sed de alijs nihil ad rhombum.

c Siue tertiæ. de hac tertia reperitur iure Longobardo, quoniam si Longobardus voluerit relinquere in vltima voluntate vxori suæ vsumfructum de rebus suis vltra id qđ debet sibi pro motrgrapho. & metha. & habuit vnum filium aut duos ex alia vxo-

† Consuetudo inquantũ prohibitoria: quã est feudũ alienare: est ob singularem industriã & fidē vasalli, non debebat ad posse in alium transferre. arg. ff. de of. præf. præt. l. 1 & ff. de edic. eius cui mãd. est iurisd. l. 1. l. prin. secũdum Alexan. & Bartol.

QVALITER olim poterat feudum alienari.

e Est autẽ. optima consuetudine. Hic dicitur de optima consuetudine: alibi vero de beata. nam vt maiores q̃stiones ad apostolicũ referantur, & sancta synodus & beata consuetudo confirmat: vt in decre. xvj. q. 1. ca. multis.

f Donare. In hoc variatur vasallus ab emphyteuticario, qui tenet rem in emphyteusim à fisco, quoniam ipse potest rem emphyteuticariã donare: salua tamen ratione pensionis fisci. C. de fund. patri. le. 1.

g Vel in dotem pro filia. in hoc variatur à liberto vasallus: quoniã potest libertus dotare filiam suã & si non sufficiat reliquum ad legitimã patroni: vt ff. quæ in fraud. pat. le. 1. §. sed si libertus. nam & rer, quæ subiacet restitutioni, diminui dotis causa licite potest: vt C. ad Trebel. le. iubemus. authen. contra. & C. communia de lega. authen. res quæ.

h Sub vilissima. simile est quod dicitur. ff. loc. l. si quis vno nummo conduxerit, licet videatur contra. ff. de iur. do. l. si vsusfru.

i Aequali pretio. Sed nunquid hodie præfertur dominus volens pro æquali pretio redimere, maxime in ciuitatibus, in quibus vasallorum feuda sunt, quæ pro ipsorum debitis creditoribus suis venduntur? Et vtique, vt opinor. nam cum noua lex omittat. & vetus

vetus consuetudo in alienatione obseruetur: meritò veteri nõ est detrahẽdum: maxime cum illud specialiter non sit correctũ, & ideo stare nõ prohibetur, ut C. de testa l. sancimus.

[a] Per refutationem, intelligas, i. ius suũ refutando. est.n. iuris antiqui regula, omnes habere licentiam his, quæ pro se introducta sunt renũciare, vt C. de pac. l. si quis in conscribendo Et no. q antiquitas videtur consonare cum statuto ciuitatis Vincentiæ: quod tale est: si per annum & diem distulerit creditor secundus ius suum exequi vel allegare à tẽpore venditionis factæ, postea non audietur, nisi interruptionem instrumento confecto per manum tabellionis bonæ opinionis ostenderit: licet quibusdam videatur iniquum, & non ex codicis ratione scriptum, hic ergo de annali exceptiõe habetur, de eadem habetur, C. qui admit. ad bo. pos l. emancipati. Et est notandũ, quòd huiusmodi tẽpus à tempore scientiæ demum currere debet hic. sicut & alibi ff. vt si quis ordo in bo. poss. seruetur. l. 2 & de hac annali exceptione legitur, ff. de successo. edi. lege 2 §. largius. Accu.

Tempus post scientiam currit.

[b] Triginta annorũ. hoc intelligo de illis fuisse dictum quibus potest de iure talis præscriptio currere: vt C. de præscrip xxx. anno. l. 2. Sed nunquid hæc antiquitas corrigitur? Respõ hoc in constitut. quã Fride. determinabitur domino fauente. illud tamen quod sequit, non est omittendũ, scilicet, q proximior agnatus redimendo, vel prohibendo dominum excludit: vnde apparet. quod ne- ...

Alias, qa tanet quod est iuxta mare, cũ plerunque inxta mare sit posita.

redẽptio: nisi hoc benefi cium amiserit dominus per refutationem,[a] vel annali silẽtio. ex quo sciuerit, computando. Præscriptione autem xxx. anno.[b] submouebatur tã sciens, q̃ ignorans: in prohibendo autem vel redimendo potior erat proximi agnati, q̃ domini cõ ditio, si tamen feudum erat paternum. De illa verò feudi alienatione, quæ à domino fit, si dubitetur, lex imperatoris[c] Corradi consulatur, quę posita est in iam dicto titulo[d] de beneficiis.

TITVLVS X.

QVIS DICATVR dux, Marchio, comes, capitaneus, vel valuasor.

Primò ponit quæ personæ nobilitentur per feudũ: & declarat gradus nobilitatis feudi: Secundo quæ sunt personæ, quæ non nobilitantur. Bald.

Qui à principe de ducatu aliquo inuestitus est, dux solito more vocatur. Qui verò de marchia, marchio[e] dr. Dicitur aũt marchia, quia marcha & vt plurimum iuxta mare sit posita. Qui verò de aliquo comitatu inuestitus est, comes appellatur. Qui verò à principe, vel ab aliqua potestate de plebe aliqua vel plebis parte per feudũ est inuestit', is capitaneus[f] appellatur: qui propriè valuasores maiores olim appellabantur. Qui verò à capitaneis antiquitus beneficiũ tenent, valuasores sunt. Qui autem à valuasoribus feudum, quod à capitaneis habebatur, similiter acceperint. Valuasini[g] idest, minores valuasores appellantur, qui antiquo quidem vsu cõsuetudinem feudi nullam habebant. Valuasore autem sine filio mortuo, feudum, quod valuasori minori dederat, ad capitaneũ reuertebatur. Sed hodie eodem iure vtuntur in curia Mediolanensi, quo & valuasores. Cęteri verò qui ab antiquis temporibus beneficium non tenent, licet nouiter à capitaneis seu à valuasorib. acqsierint, plebeij nihilominus sunt. Nã illi, qui soldatã habuerũt, vel acceperũt vel habent, p eã nullũ pedagium, sed nec feudi vsum acquirunt. Soldata autem est præstatio quędam annua gratuita, quę à neutra parte transit in hæredem. Morte.n. dantis, vel accipientis interueniente finitur. Soldata verò dicitur, quia plerunque in solidorum donatione consistit: quandoque autem in vino & annona consistit.

tessarard personarũ ratio habetur, ut §. notatum est.

[c] Lex imperatoris. & alia lex imperatoris Friderici, imperialẽ decet solertiam &c. § præterea ducatus, & §. de l. Corrad. §. ex ea lege.

[d] Titulo. s. In Lombarda. Acc.

QVIS DICAtur dux &c.

[a] Qui à principe. Mar h o & comes proprie dicuntur capitanei regis, vel regni. Alij vero, qui ab ipsis feudum accipiunt, dicũtur propriè valuasores regis: sed hodie capitanei appellant' vt §. qui feu. da pos. in prin.

[f] Capitaneus, similiter & ille, qui feudũ accipit à marchione vel comite capitane' hodie proprie dicit', vt §. proxi. notatum est.

[g] Valuasini. sed filij, qui à minoribus feudum accipiũt, dicuntur minimi valuasores vt §. tit. maritus succedat vxori in benefi. c. si fœmina, & ca. seq. Acc.

TITVLVS XI.

DE SVCCESsione fratrum, vel gradibus succedentium in feudo.

DE SVCCESsione fratrum, vel gra. &c.

[h] Per successionem, Hic nota, quòd

Feudum acquiritur inuestitura & successione. Nam vasallo mortuo prima causa est liberorum masculorum, filiorum, nepotum, et aliorũ descendentiũ: sed filiæ, neptes et pronepotes nõ succedũt ipsa nec nati ex eis, nisi feudũ sit fœmineũ, vel eo pacto acquisitũ: nõ extantib aũt liberis succedũt fratres primo, et filij fratrũ, demũ agnati vlteriores, si feudũ sit paternũ. Ba.

PER successionem[a] quoque sicut per inuestituram beneficium ad nos pertinet. Mortuo enim eo,

quòd feudi successio sic defertur ad hæredes descēdētes, sicut hæreditatis successio iure nouissimo: vt hic, & s. de success. feud. in prin. & in authen. de hære. q ab intest. def. in princ. & §. 1. col. 1a. & j. de ne. succes. feu. in prin. descendentes autem ideo dixi: quia ad lineas ex transuerso non porrigitur, nisi antiquum & descendentibus deficientibus: vt hic, & s. de succes. feud. & infra, de na. succes. feud. Accursius.

qui beneficium tenebat, prima causa liberorum est, filijs, enim existentibus masculis, vel ex filio nepotibus vel deinceps per masculinum sexum descendentibus, cæteri remouētur agnati. Ad filias vero seu neptes vel proneptes, vel ex filia nepotes seu pronepotes successio feudi nō ptinet. Proles.n. fœminini sexus, a vel ex fœmineo sexu descēdēs, ad hmôi successionē aspirare non potest: nisi eius conditionis sit feudum, vel eo pacto acquisitum. His verò deficientibus, vocantur primò fratres cum fratrum premortuorum filijs, deinde agnati vlteriores: Quod ita intelligendum est, si feudum sit paternum, hoc est, si fuit illius parentis, qui eius fuit agnationis cōis. Si enim † Titij auus de nouo beneficio fuerit inuestitus, Titio sine legitimo hærede masculo defuncto, eius feudi successio non pertinet ad eiusdem Titij patruum magnum, nec ad prolem ex eo descendentem: imò reuertitur ad dominum. Ad cognatos enim eius beneficium non pertinet neque beneficij successio. Si vero dominus, vel alius beneficium defuncti nouū esse dicat: agnatus autem illius proximus paternum esse contendat: tunc onus probationis incumbit illi, qui nouum b dicit. Sed scio aliter pronuntiatum c esse. Bonus enim iudex causa cognita diligenter intuebitur, cuius potius iureiurando dirimenda sit hæc quæstio, vtroq; s. in probatione deficiente.

TITVLVS XII.

DE FRATRIBVS de nouo beneficio inuestitis.

In feudo non habet locum ius accrescendi inter eos, qui prætendunt primam seu primordialem inuestituram. Bald.

SI duo fratres de nouo beneficio & non de paterno simul inuestiti fuerint: vno sine hærede defuncto, ad alterum nō pertinet eius beneficij portio: d nisi facta fuerit eo pacto inuestitura. Si duo fratres in cā † cōi post mortē patris remāserint, i. habitauerint simul, & vnus eorū feudū acquisierit: e pleriq; dicunt ad alium non pertinere, sed ad dominum, nisi per pactum sed neque viuente eo, q acquisierit, neque post

a Fœminini sexus, licet fœminæ vt masculi succedant, legibus tamen à successione feudi fœminæ remouentur, & earum filij: vt supra de his, qui feud. da. pos. §. hoc autem notandum. Accur.

b Qui nouum. licet hæredi incumbit probatio si aliquid nouum in testamento testatorem asserat addidisse. vt ff. de probatio. l. cum tacitum & illud intellige, quādo neuter possidebat quia possessori non solebat onus probationis incumbere: vt C. de probatio. l. 2. & l. actor. nisi forte post fundatam actoris intentionem. tunc enim & reus probare deberet. C. de proba. l. sine possidetis. Acc.

c Pronunciatum. quod forte ideo factum fuit, quia melior erat pro actore præsumptio, & ideo dicitur, quòd non datur semper possidenti iusiurandum. vt infra de consue. re. feu. c. sacramentum. huic simile est. C. de iureiuran. l. in bonæ fidei. Iudici autem merito indagandum cōmittitur, cui sit potius iusiurandum deferendum: quia æquitatem ante oculos habere debet. ff. de eo quod cer. lo. l. quod in Ephesi §. vlti. licet dicatur aliter actore non probante &c. vt s. notatum est. & not. j. & ff. de iud. l. 2. & C. de eden. l. qui accusare huic autem consonare videtur quod legitur in crimine falsi. C. ad legem Cor. de fal. & vbi huius quæstionis dominus iudex est, vt j. de vas. decre. quidam.

DE FRATRIBVS DE NOVO &c.

d Si duo fratres. Portio. quid ergo si portio fieri non valet, cum forte res sit indiuisibilis? Resp. ne tu leuis efficiaris, hoc tibi solicito. i. tibi studioso qui solicitus esse debes, ad indagandū relinquo. Py. posses forte dicere tunc ad vasallum totū pertinere: maxime alterius partis ratione quam possides, vt supra de cō. inuesti. § cum autem quis diceret, imo & ratione possessionis quā in totum habet. & maxime cum sit reus qui fauorabilior esse debet: vt ff. de regul. iu. fauorabiliores, & promptiores sumus ad absoluendum quā ad condemnandum: vt ff. de actio. & obliga. l. Arrianus. nec mirum cum ratione rei indiuisibilis quid permittitur qd alias non permitteretur: ar. s. de inuest. rei alie. §. ex cōtrario. contra videtur, quòd dominus totum debeat habere. s. eadem ratione, quia res est indiuisibilis: & maxime cum dominus debeat esse maioris authoritatis, quam vasallus, nimirū alias licite petit in solidum quod pro parte non peteret: vt ff. de ser. l. vis. ff. de regu. iur. l. ea quæ. item si dominus agit vt res libera sit, & maxime quando est seruitus: merito debet esse potior vasallo. argum. C. de communi ser. ma. l. prima. & maxime si dominus emat aliam portionem à vasallo, vt ibidem est argumen. Sed dicet solicitus: infere pactū exēplum rerum indiuisibilium? Respon. seruitus & statua dicitur indiuisibilis, ar. ff. de leg. 3. l. s. 1. §. penul. & si qua alia sūt & ita decurre. ut j. eod. feudum enim &c. simile est huic ff. de contrahē. emptio. l. pacta. ff. de pac. l. iurisgentium. Not. etiā hic expressum, quòd per pactum licet qd alias non liceret. vt notauimus s. de success. feud.

e Acquisierit. intelligas. s. suo nomine tantum: licet de pecunia communi fuerit, nimirum de communi pecunia quid ematur, nihil interest. sed cuius nomine id fiat, inspiciendum est. vt C. si quis alteri vel sibi. l. qui alienam. & C. de proba. l. ad probationem, & C. de rei ven. l. si ex ea. generaliter enim pecuniæ origo non inquiritur. vt C. si cer. pe. l. vnde, & l. quamuis. sed casualiter quædam notantur quæ satis supra qui feud. dare possunt, notata videntur.

Fructus.

† Oppo. Ia. de Bel. q in bñsicio succedant agnati & descendētes per lineā transuersalem. vt s. pri. § & infra d na. suc. feu. c. i & de succe. feud. in princ.

Alibi Casa legitur. Pet. Vēd.

Pactum licitum facit quòd aliàs non liceret.

mortẽ eius:fructus [a] tamen erunt cões, donec simul habitauerit. Quòd si cum equis & armis cõmunibus, vel pecunia cõmuni sit acqsitũ: adhuc idẽ dicunt: [b] ne fortè inuitus dominus alium, q̃ quem voluerit, sibi acquirat vasallum: dum tñ meminerimus id, quod de cõi expensum est, alteri pro parte competenti esse restituendum. [c]

TITVLVS XIII.

DE INVESTITVRA quam Titius accipit à Sempronio. [d]

Maritus non succedit uxori in beneficio, ea mortua sine herede. Bal.

Titius à Sempronio [e] talẽ inuestiturã accepit feudi, vt haberet ipse & hæredes sui legitimi masculi: & iis omnibus deficientibus, fœminæ. Porrò Titius superstite tãtùm filia decessit. Ipsa à domino inuestita fuit, & feudum in dotem dedit: maritoq̃ue superstite sine liberis decessit. Quærebatur, si ad maritum successio feudi pertineat? Responsum [f] est, non pertinere.

TITVLVS XIIII.

DE VASALLO decrepitæ ætatis, qui feudum refutauit, vt filij inuestirentur. [g]

Si vasallus decrepitæ ætatis feudũ refutauit, vt filij inuestiãtur, et inuestiti sunt: postea decedente altero filiorum post inuestituram fratre superstite, & sine herede, frater sibi succedit, & non reuertitur ad dominum: quia feudum adhuc paternum dicitur, & non nouum. Bal.

Quidam vasallus cum decrepitæ ætatis esset, feudũ suũ in manu dñi ad hoc refutauit, vt Seium & Sempronium filios suos de eodem beneficio inuestiret. Vasallo mortuo, Sẽpronius sine legitimo hęrede, Seio adhuc superstite decessit. Lis est inter dominum, tanquam nouum feudum sibi delatum esse dicentem, & Seium, paternum esse [h] contendentem. Vnde eorũ sententia præualuit, qui dixerunt hoc feudum quamuis refutatum, nihilominus esse paternum.

TITVLVS XV.

DE INVESTITVRA in maritum facta. [i]

Si contentio est inter maritum filiæ vasalli & agnatum de beneficio, an sit paternum vel nouum, quæstio dirimi debet coram iudice ordinario vel arbitro, non coram domino, vel eius curia. Bal.

Vasallus superstite tantum vna filia decessit: illa verò maritum accepit, cui dominus accepta pecunia feudi, quod pater puellæ habebat, retenta sibi parte altera, dedit. Nunc quidam agnatus defuncti cum marito agit, dicens totum hoc feudum esse paternum: & ideo omnimodo esse ad se deuolutum. Econtra maritus contendit hanc partem, quam ipse habet, nouum feudum esse: & ideo domino apertum. quæritur igitur, vtrum apud dñm eundem, [k] & in eius curia cogatur agnatus defuncti litigare, vel apud agnati iudicem, vel arbitrum vtriusque consensu electum hoc esse debeat? mihi & aliis placet potius apud iudicem ordinarium vel arbitrum, q̃ apud eundem dñm hoc litigiũ fore determinandum. Item placet, agnatum non semper cogendum probare feudum hoc esse paternum, sed ab aduersa parte nouũ esse probandum. Qua deficiente in probatione, tunc agnato (vt dictũ est) causa cognita detur electio, quatenus vel iuret esse paternũ, vel alteri parti referat [l] iusiurandũ: & ille aut iuret, aut taceat. Illud tamen sciendum

[a] Fructus. Intelligo maxime cum de cõi fuerit acquisitum: licet in superiori nihil intersit: & hoc ad similitudinẽ quasi castrensis peculij vt statuit: vt C. de ad mo. diuer. iudi. l. fori.

[b] Dicunt. hoc intelligo qñ dño ignorante fuit acquisitũ de pecunia cõi. secus si eo sciente. tunc enim frater succederet in eo, & ei pro parte acquireretur: vt supra de benefi. fra. c. 1.

[c] Restituendum. & huc veniet l. iudicio cõi diuidundo, vel fam. erci. vt C. commu. vtriusq. iu. l. si patruus. Accur.

[d] DE INVESTITVRA quam Titius accipit à Sẽpronio.

[e] Titius à Sẽpronio. alias nõ erat hic titu. sed ca. tm. & quia hic est parua dubitatio, eadẽ erit expositio, vel nulla.

[f] Responsum. simile ĩ an maritus succedat vxori in beneficio. c. si fœmina.

[g] DE VASALLO decrep. &c. Alias non erat hic ti. u. sed c. tantum. Quidam. Paternũ esse. qđ hic dicitur nihilominus esse paternũ, intelligo nisi ad hoc refutauit omnino quasi de nouo beneficio ipsos inuestiret, sed intelligo consentib' his, ad quos p successionẽ est venturum: [1] vt ĩ. de eo. qui sib. fe. ag. de feud. pater. cap. tres erant agnati. Et pnt. est ĩ. quib. mod. feu. amit. §. præterea. huic simile est, quod de solutiõe dr. nã sicut hic non tenet pactio vel refutatio ita facta vt reinuestiatur: ita nulla est solutio, quæ sic fit, vt nummi reddantur. nam q solutio vt refatat, nihil agit, vt ff. de solu. l. qui sic. Accur.

[1] Facit ad hoc quod no. ĩ. im-pe. Lotha. Euge. Papæ. c. 1. & arg. ff. de vsu. l. si stipulat°, & est hoc arg. ad q. q̃ not. ff. de pec. l. peculiũ. §. si cre. & de impe. in re. do. fac. l. qđ dicitur.

[h] DE INVESTITVRA &c. Alias non est hic ti. sed §. tantum. Vasallus. Dominũ eundem. nec mirum vt cum vterque dñi se vasallum assereat: licet vnus de nouo, & alius de veteri contendat. cur ipse iudex non est. Acc.

[l] Referat. hoc ideo, quia

quia manifestæ turpitudinis est nec velle iurare, nec sacramentum referre: vt ff. de iureiu. l. manifestæ.

a Ad dominum. & istud est intelligendum propter feudi incertitudinẽ, secus. n. foret, si inter duos vas. contro. esset. Sed quid est, quod. ĩ. dicit, scilicet q̃ nemini licet curiæ examen declinare? sic intelligo non licet, idest, indecens est ei. non autem quòd non possit examen eius declinare. similia studiosus inquirat. Sed quid si alter vasallus vocatus venire ad dominum vel eius curiam contempserit? Respõ. sine pœna abibit. sed tu instabis. non ne debet venire allegaturus saltem priuilegium suum: vt ff. de iudi. le. si quis ex aliena? Respon. illud loquitur in iudice ordinario generali. at hic licet sit ordinarius inter aliquos & paucos tamen non tamen in alienam messem manũ importabit. sed corrigitur infra, an apud iudi. vel curiam domini quæstio feudi terminari debet e, ex eo &c.

b DE CONTROuersia feudi apud pares terminanda.

Alias non erat hic ti. aliquis, sed malè.

c Si inter dominũ & vasallũ. huic c. glossellam inueni talem, vacat istud capi. propter inferius ca. expositum ĩ. de contro. inter vasal. & episcopum.

c Faciendum quod dicitur in isto capi. mirum videtur, scilicet quòd possunt eligere quos volunt ad iudicandum inter ipsos: cum alibi dicatur, eum iudicem non esse præstandum quem postulauerit aduersarius: vt ff. de iudic. leg. obseruandum? Rñ. illud loquitur, quando altera pars ignorabat postulationem ipsius: hic autem vterque sciebat; & consentiebat, & licitum est ex consensu, quod alias non liceret: vt C. de episc. & cler. authen. generaliter, in fi. & arg. C. de transact. l. si diuersa. maxime cũ hoc sit litigantium fauore inuentum. vnde apparet, q̃ licite possunt renunciare: vt C. de pact. l. si quis in cõscribẽdo. & ff. de mino. l. si iudex. & in summa si vis casus, in quibus de iure possunt relaxari vtroque consentiente, inquiras C. de episc & cleric authẽ. generaliter, in fi. & ff. de fer l. t. § 1. & l. si feriatis. & de in ius vocã. l. quamuis, & de re iud. l. si conuenerit. & ad sanatuscon. Turpi. l. vi. in fin. licet videatur contra. ff. de postu. l. quos prohibet. & C. de iuris. omnium iud. le. priuatorum. & de iureiur. pro. cal. dan. le. 2 §. sed quia. illud autem notabiliter est notandum, q̃ illa non est eligendus pro pari domino vel vasallo dissentiente, qui fidelitatem non iurauit. sed eum ille solus excipiatur, indifferenter alij eligũtur: vt ff. de in. l. eum prætor. sed intelligo dũtamẽ idonei sint ad iudicandũ. Hic q̃ri consueuit: si conuentus velit actorem [a] reconuenire forte de alia causa, vtrum possit curiæ examen actor declinare, quasi curia non possit extra causam feudi aliquid inter ipsos iudicare? Respon. non poterit: imò si agat de omnibus etiam causis apud eãdem curiam se debet defendere. argu. C. de sen & interlo. om. iu. l. vltim. & authen. ibi posita, & consequenter &c. & ff. de iudi. le. 2. § omnes. & l. qui nõ cogitur. nam ibi non distinguitur: quare nec nos distinguere debemus. decurtas in thesauris tuis.

a in hoc dicito, q̃ aut reconuentio cõtinet q̃ppiã à feudo dependẽs, & tũ ad eũdem iudicẽ remittendũ esse, vt ff. de q̃b' re. ad eũ. iu. eat. leg. t. aut aliq̃d omnino extraneũ tunc ad eundẽ iudicẽ remissionẽ non fieri: ex e. tit de q̃b. re. ad eun. iu. Sed ex natura cõuentionis iure antiquo p̃missa erat reconuentio corã pertiũ iudice dũtaxat q̃ iurisdictionẽ aliquã haberet. Sed nõ tã ũ inquit Bal. dicentiue vel descẽsiue vt ff. de iurisd. omniũ iu. l. si idẽ cũ eo. §. sed si mulier. ac iurẽ nouissimo ampliatũ est ait idem Bald. vt cuũ corã iudice delegato ad vnã causam locum habeat, ex. de refort. ca. dispẽdia §. ceua lib. vj.

---

est, quòd si inter duos, q dixerint se esse vasallo de feudo fuerit dubitatio alter alterum inuitũ trahere non potest ad dominum [a] vel eius curiæ iudicium. Si vero cũ sua curia dominus vocauerit eos, nemini eorum licet illius domini, vel eius curiæ examen declinare.

TITVLVS XVI.
DE CONTROuersia feudi apud pares terminanda. [b]

SI inter dominum & vasallum [c] de feudo orta fuerit contentio: per pares illius domus, sicut lex Corradi dicit, dirimatur: si tamen pares habeat. Et si quidem dominus & vasallus consenserint in eligendis paribus: nulla dubitatio est. Si verò dissentiant, tunc quid faciendum [d] sit, quæritur. sed præualuit eorum sententia, qui dixerunt dominũ debere eligere prius quem: aut quos voluerit: & vasallus similiter hoc faciat secundum numerum à domino comprobatum. Ille tamen vasallus, qui fidelitatem domino non iurauit, domino vel vasallo dissentiente, pro pari non est eligendus.

TITVLVS XVII.
DE EO, QVI SIBI vel hæredib. suis masculis & fœminis, inuestituram accepit. [e]

Si vasallus pro se & hæredibus suis masculis et his deficientibus, fœminis inuestiturã accepit fœmina non succedit in beneficio, quãdiu masculus superest quinimo nec debet vasallus, qui feudum à vasallo recepit: per fœminam recognoscere, si masculus superest. Bald.

QVi sibi vel hẽdibus suis masculis, vel his deficientibus fœminis per beneficium inuestituram feudi accepit: vna tantum filia superstite, nullo alio descendente relicto decessit. hæc marito paternũ feudum in dotem dedit, & decessit duobus filijs ex eo procreatis: quorum vnus duas filias reliquit alter verò vno filio masculo relicto decessit. de p̃dicto itaq; feudo vrgentẽ vidim' q̃stionẽ, masculo quidẽ hoc feudũ totũ sibi, quia solus eius, qui primo inuestituram accepit hæres masculus sit vendicante, fœminis vero totam sui patris partem sibi defendentibus, quia ex illo nullus extitit masculus. Cumque inter sapientes sæpe super hac quæstione sit disputatum: tandem pro masculo [f] pronunciatum est: Non enim patet locus fœminæ in feudi successione, donec masculus superest ex eo, qui primus

e DE EO QVI sibi, vel hæredibus suis masculis &c.

Alias non erat hic ti. sed ca. tantum.

f QVi. Pro masculo. Istud capitulum sæpissime posset accidere: & ideo valde est notandum

dè hoc feudo fuerit inuestitus. Nã & illud iudicatum scio, si ille qui proprium feudum suum militi pro beneficio dedit, duobus filiis relictis decesserit, quorum vnus filia tm̃ relicta obiit, alter verò filio masculo relicto supstite defunctus ẽ: q miles non debet feudũ suum per fœminã recognoscere, donec super est masculus ex eo, q primã inuestiturã fecit. Alij dicunt per filiam debere recognoscere, cũ de paterno allodio esset hoc feudum. alioqui si aliũde esset, verũ esset, quod dicitur, per fœminam non debere recognoscere.

TITVLVS XVIII.

DE DVOBVS fratribus à capitaneo inuestitis. a

Si duo fratres simul de nouo beneficio à capitaneis fuerint inuestiti: vt quandiu ipsi vel eorũ heredes masculi viuerẽt et masculus deficientibus fœminæ feudum haberent: decedente postea vasallo altero: si masculus vel fœmina ex eo superest, fratri non succedit: alias succedit. Bal.

DVo fratres. s. Titius & Seius, à quodã capitaneo de nouo beneficio simul inuestiti sunt: eo videlicet tenore, vt quandiu ipsi vel eorũ hẽdes masculi viuerent, & masculis deficiẽtibus fœminæ, si superessent, feudum haberent. Ex fratribus his vnus vna filia relicta, altero adhuc viuente decessit. Queritur, cui portio defuncti deferat, vtrũ filiæ, an fratri? Rñdetur, filiç. Vnusquisque.n. sibi suisq; hæredibus vr prospexisse: b si tñ is, qui filiã reliquit, sine hĩ de decessisset: propter tenorẽ inuestituræ insertũ, eius pars fratri, non dño est quæsita.

TITVLVS XIX.

AN REMOVERI debeant testes, qui pares esse desierunt. c

Si inter dominum & vasallum contentio est de inuestitura, illi, qui pares fuerunt tempore inuestituræ, non remouentur postea à testimonio: licet desierint esse pares. Bal.

EX facto quæsitum scio: si inter dominũ & fidelem de inuestitura feudi cõtentio emerserit, quia factam eã dominus neget: si vasallus offerat eos testes, qui tempore inuestituræ pares erant, sed postea quælibet ex causa d pares esse desierunt: an ideo sint remouendi, quia nũc nõ sunt pares? Sed quamuis alij aliter sentiant, tamẽ mihi & quibusdam aliis videtur sufficere eos tẽpore inuestituræ saltem pares e fuisse. Quid enim peccauit, qui inuestituram accepit, si illi, quos eo tempore, vtpote idoneos, adhibuit: postea pares esse desierunt?

TITVLVS XX.

DE CONTROVERSIA inter episcopum & vasallum. f

Si inter episcopum & vasallum est contentio de inuestitura ab eius prædecessore facta, pares curiæ cognoscunt: prius tamen debet inuestiri de suo proprio & recto feudo, quam principalis quæstio dirimatur. Bald.

EX eo, quod scriptum est, si inter dominum & vasallum de feudo nascatur quæstio, q per pares eiusdẽ curiæ dirimenda sit: quæsitum est: si quis dixerit se à quodam epo g for-

tandum. Et no. in eo potissimè, quanto sit potior masculorum quam fœminarũ conditio. sed mirum est, quod dicitur hic, scilicet q masculus excludit germanã suã, cũ iam ad fœminam transitũ fecerit feudum. Nũquid. n. hic masculus excludit amitam suã viuẽtem? Et vtiq; eadem æquitate durãte: alias nõ licebit heredi qđ defuncto licebat. & erit § ff de reg. iu. l. here dẽ & l. qui in ius. & ff. de bo. lib. si ex. & no. ĩ de feu. mat. c. 1. Hic ẽt not. q ex rerũ qualitate & differentia hesium deprehẽditur, quod alias nõ liceret, vt ĩ prędicto ti. & ca. notatur.

a DE DVOBVS fratribus à capita. &c.

Alias non erat hic tit sed ca. tantum.

DVo fratres. Prospexisse. Illud habetur. ff. de probat. l. si pactum. Quod autem in fine dicitur, scilicet q à fratre dominus excluditur, accipit propter pactũ, qa dictũ fuit expresse. alioqui frater excluditur à domino, vt ĩ. notatum est. &c.

c AN REMOVI ri &c.

Alias non erat hic titulus, sed c. tantum.

EX facto qũitum. Qualibet ex causa. Huic c. inueni gl. talem, vacat hoc ca. propter inferius p. xi. ex eo. & propter superius, si inter dominum.

e Pares. hoc idem in testamentis seruat, nam si facti testamenti tempore fuerit qs idoneus, licet postea fiat minus idoneus, nihilominus tñ tenet testamentum, ff. de testa. l. ed testiũ, §. 1. & idem intelligo si non erat idoneus; sed communi opinione putabatur idoneus. C. de test. ordin. l. 1. & insti. de testa. ordi. §. testes. Sed si quis cognatis suis aliquid relinquat, & tempore testamenti cognati erant, licet cognati esse desinant, nihilominus legatũ habebũt, vt ff. de reb. dub. l. si cognatis. Quod autẽ in fi. dicitur, quid n. peccauit &c. hæc nõ videtur ratio sufficiens? nimirum & si propter iustam culpam de paribus esse desierit aliquis, nihilominus tamẽ testis eẽ poterit. hic enim nõ est modus interdicendi testimoniũ.

Téporis tractu inualida quidam validantur.

f DE CONTROuersia &c.

Alias non erat hic titulus, sed capitulum tantum.

EX eo. Quodã episcopo. vel alio de beneficio. si de aliis dixerit, quòd in

tassis iã defuncto de annũ præstatione, aut qualibet alia re per feudum investiturã accepisse: & cũ successore eius agat, & ille respondẽdo neget hunc esse vasallum: utrũ per pares eiusdem curiæ sit iudicãdum super hac quęstione? Opponit enim vasallus, quòd dominus eum negat esse vasallum, & ideo in ea curia pares non habet. Item dicit vasallus quòd prius de suo ^a recto feudo debet investiri, quàm à nemine iudicari: domino respondẽte, quòd quicquid inter eos, sive de fidelitate, sive de principali causa agẽdum est, per suam curiam est expediendum. Sed laudatum sæpe scio, pares illius curiæ secundum prę fatũ modũ ^b esse eligendos prius: ad quorũ spectat officiũ, ut illũ prius de suo recto feudo ^c investiri faciant: sed fidelitatis iusiurandum differatur, donec de principali causa cognoscatur. ex illo enim apparebit, utrũ iurare debeat, an non. quod totũ expeditæ quæstionis est. Sed si constiterit vasallũ aliqd aliud ^d præter id de quo quæritur, ab eodẽ domino tenere pro feudo: tũc quin debeat de suo recto feudo investituram accipere, & fidelitatem iurare, & sic ad principalẽ causam accedere: ^e nõ est dubitandum.

TITULUS XXI.

DE VASALLO milite, qui arma bellica deposuit. ^f

Miles seculi, qui factus est miles Dei, ex eo quòd venerabilem domum intravit, & feudo renunciavit, feudum amittit. Bald.

MIles qui beneficium tenebat, cum esset sine liberis, venerabilem domum intravit, & seculo renunciãdo, arma bellica deposuit, habitumq; religionis assumpsit, & sic cõversus fact⁹ est ^g hic donec vixerit feudum retinere conatur qd dñs vel agnatus sibi pertinere contendit. Sed iudicatum est, domini ^h vel agnati conditionem esse potiorẽ, eo quòd desijt esse miles seculi, qui factus est miles Christi: nec bñficiũ pertinet ad eum, qui non debet gerere officium. ^i

TITULUS XXII.

DE MILITE VASALLO, qui contumax est. ^k

Primo dicit, qualiter procedatur contra vasallum domino querimoniã exponente de eo, qui incidit in culpam. Secundò qualiter procedatur contra dominum vasallo dicente se ab eo spoliatũ feudi possessione. Secũda ibi, Si vero vasallus. Bal.

DOmin⁹ vocat militẽ, q ab eo feudum possidebat, dicẽdo eum in culpã incidisse, per quam feudũ amittere debeat, hic non respondet. Quæritur, qd faciendum sit domino? Respondeo, eũ ad curiam vocare debere: & si non venerit, iterum eum debere vocare usq; in spatio tertio septem vel decẽ dierũ ^k & arbitrio eiusdem curiæ terminando. Quòd si neque venerit ad tertiam vocationem, ^l hoc ipso feudum

In aliis nõ posset habere locum exemplũ de annua præstatione, nisi quis diceret aliud esse in feudo cameræ seu canevæ. illis enim ab hæredibus sive successoribus clericorum non præstantur: ut j. dictum est de feu. cameræ. vel potest etiam exemplificari in clerico. nam licet minister agat vasallus, nihilominus tamen ei facienda est.

a De suo recto. Nota. quòd hic ante petit investituram recti feudi: secus esset, si specialiter peteret investituram alicuius rei: ut j. in dist. quam fecimus.

b Secundum præfatum modum. scilicet qui est. j. de controver. feud. apud pares terminanda. c. si inter dominum.

c Suo recto feudo. sed hoc forte in eo casu dictum est exaudiendum, quando & de hoc erat controversia, an illud teneret pro feudo.

d Aliquid aliud. hic potest not. quòd ratione adiuncti licitum deprehenditur, quod alias esset illicitũ, ut alibi notavit iurisprudentia. Acc.

e Accedere. sed nunquid debebit episcopus condemnari postea ad illam annuã præstationem, si probatum fuerit illum investitum fuisse à prædecessore suo de illa? Respond. forte non: imo absolvi debet, qa forte mercedanus fuit finita, ut j. quis dicat dux vel mar. capit. qui à principe. nisi forte dicas, quòd aliud sit in soldata, quæ non præstatur nomine feudi ut ibi dicitur. Accur.

f DE VASALLO milite qui arma &c.

Alias non erat hic titulus. sed capitulum tantum.

MIles qui factus est & cætera. idẽ si esset factus clericus: ut j. titu. an mutus vel aliter imperfectus. c. mutus, in fi. nec proderit si hunc habitũ postposuerit ut j. si de feud. cõtrove. fue. ea. qui clericus, & j. de bene. fen. in fi.

h Vel agnatus domini. intellige quando successorem non habet: & merito est potior causa domini vel agnati: quia cum monasterium ingreditur, rerum suarum dominus esse desinit utpote ergo non dominus, nec testari poterit: ut C. de sacrosanc. eccl. authen. ingressi. Accur.

Ingressus monasterium rerũ suarũ dominus esse desinit.

i DE MILITE vasallo, qui cõtumax est.

Alias non erat hic tit. sed ca. tantum.

DOmin⁹. 7. vel x. dierum. sed hodie hæc solennitas non servatur in 7. vel 10. dies: sed plus patet largæ curię officium ut suo arbitrio terminum constituat: quod quotidie usitatur: sed iure Romano alia solẽnitas in citando observatur. Acc.

Facit ad hoc tex. secũdũ Bal. l. 1. li. c. ff. de fideicom. li: & ff. de pac. l. tale pactũ. §. fi. nã

l Tertiam vocationem. hoc merito accidit: quia cõtumax est, qui trinis edictis citatus iudici se non præsentat. & litis dãno contumacia eorũ qui iudici non obtẽperant, coercetur: ut ff. de re iudi. l. contumacia. Idem est si unum duntaxat edictũ mittat pro omnibus: ut C. quomodo &

amittat: [a] & ideo debet curia dominum mittere in possessionē. Sed [b] si intra annum venerit, restituitur ei possessio: alioqui & beneficium & possessionem amittit: vt in Lombarda de ijs, qui ad palatium venire contempserint. l. si cuiuscunque.

Si verò vasallus conqueritur de domino, forsan quia feudum malo ordine intrauit: domino perperam respondente: quid vasallo faciendum sit, quæritur? Respond. eum curiam debere vocare, & in eadē curia de domino conqueri. curia

do & quando iudex. l. cōsentaneum. Sed illud in feudo [1] nō obseruatur, scilicet quòd pro omnibus edictis vnum duntaxat proponatur.

[1] Istud vltimū dictum glo. sequūtur Baldus & Alua.

[a] Amittat. & merito. hoc enim ipso, quòd non vult iustitiam facere domino suo, feudum perdit à vt §. in qui cau. feu. amit. ta. ca. item qui domino suo. alias ca. illud te non lateat.

[2] Reprobatur secundū Alua. & Bal. nisi loquatur in vero contumace.

[b] Sed alias sed si, alias secus: & vtraque litera bona est & correctiue ponit ad antecedētia verba: q.a sufficit ante litem cōtestatā, si dñs in possessionē mittat. & bene sequitur, si intra annū veniat, q. possessionē valeat recuperare, nam legit idē in C. de præscri. 30 an. l. si qs emptionis. §. sed si qs. Sed dicit studiosus: q̄ro a te iurisprudentia, qualiter s̄m ius tuum sit citatio faciēda, & hoc percepto, si cōsuetudo deficiat, saltē iure tuo in causa procedere valeam: sicut expositum est, s. de feu. cogni. c. 1. & fi. Iurisprudentia respondit: quia tu & me & alios frequēter interrogasti, quatenus de citatione quid sentirem, ostenderem: ideo maxime tuis motus precibus de ea quid sentiā, paucis explicabo. qui habet aures audiendi, audiat. modo cū de citatione quis planissime desiderat scire, hęc in grat. scilicet qui iudices possunt citare, & qui non: & q. citari possunt. & quando: etiam quot sufficiāt citationes: & quod interuallum debeat esse inter vnā citationem & aliam: quid olim, quid hodie de hoc interuallo obseruetur: & quis sit citationis effectus. Et citare possunt iudices ordinarij. [3] delegati autē nequaquam, siue pedanei, sicut nec sententiā possunt executioni mandare, vt ff. de re iud. l. à diuo Pio, in prin. & C. de iu. l. sancimus. & intelligo si non sit delegatus à principe iure nouo, nec etiā nouissimo iure à principe delegatus recte citabit, vt C. quomodo & q̄n iudex auth. qui semel. & supradicti licet citare non p̄nt, inquirere tamē valēt vt C. de iudi. l. sancimus. Dictum est ergo à quibus citatio possit fieri: nunc dicendum est qui citari valeant: & vtique possunt citari tam actor quam reus. restat igitur videre quando: & vtique ante litem cōtestatam reus valet citari: quo casu & ab eo iure citatur, qui in eū nullā habet iurisdictionem: nimirum venire debet allegaturus priuilegium suum saltem, si quod habet: vt ff. si quis in ius vo. l. 2. & de iud. l. si quis ex aliena. sed post litem contestatā citari potest: & debet actor, sed non ante: quia agere vel accusare inuitus non compellitur, vt C. vt nemo inuitus, &c. nisi secundū q. in prædicta authen. continetur & in authen. vt omnes obe. iud. col. 5. §. si vero. Nunc videndum [4] est, quot sufficiant citationes, & certe nisi ad solēnitates te referas, tres sufficiūt, vt in hoc ita. C. de iudi. l. properandum. § & si quidē & ff. de re iudi. l. cōtumacia. & ff. de iure fisci l. senatus §. senatus, & de solennitatibus ideo dicitur, quoniam secundū eas citatio est facienda. Primo enim vnum ponitur edictum, mox aliud, deinde tertium, postea verò sequitur perēptorium, sed post peremptoriū semel debet citare iudex inquā, si voluerit, nec enim infert necessitatē istud debet, sed vrbanitatem inducit simile. C. de natu. l. §. & C. ad leg. Fla. de plagia. l. si fratrem, & ff. de mino. l. 2. §. sed vtrum. nimirum & hoc totum iudicis arbitrio committitur, vt ff. de iudi. l. nonnunquā. & quòd talis sit seruanda solennitas, dicit. ff. de iud. l. ad peremptorium. & l. tertium, & l. & post. sed quia de pluribus edictis mentionem fecimus, & vni duntaxat nomen apponit: an alia propria nomina possint habere, quærit sollicitus. ad q. iurisprudētia respondet, vtique. Primum ergo vocatur admonitoriū, secundum citatorium, tertium cōuentionale: vt istorum tria nomina procedant à bono ingenio: quartū autē vocat peremptorium & à l. decidēdo. hoc dicit iurisprudētia. Sed studiosus ait, vt q. nomen secundi vltimo edicto cui nomē non assignas, potius conueniat: cum maioris sit authoritatis superiore: nimirum citatoria olim causarum solet princeps pōt reuocare, vt C. de priu. agen. in rebus l. 2. [5] Quod ergo erit nomen secundi, quòd scilicet nomē vltimi vsurpauit nondum satisfactum est studioso. illud autem assidue nota, quòd vnū edictum pro omnibus iudex mittere potest. C. quomodo & quando iud. l. consentaneum. & ff de iudi. l. nonnunquam. Restat ergo [6] videre, quod interuallū esse debeat inter vnam citationem & aliam iure antiquo & nouissimo certe secundum veteres leges non minus decem dierum spatio, vt ff de iudi. l. per interualla. & C. de iudi. l. properandum. §. & si quidem. sed hodie per authen. non minus 30 vt in authen. de litig. §. omnem vero. col. 8. Quidam tamen dicunt auth. loqui quando actor citatur: antiquæ verò leges quando reus, & ideo dicunt veteres leges non correxit: quod ego non approbo ne permittatur actori, quod reo denegatur ff. de re. iur. l. non debet. igit verius est leges veteres posteritati relinquendas fore & hæc vera sunt secundum iura fori: & non secundū iura poli. iure enim poli primo personaliter vocatur, & per septem dies expectatur: postea his diebus transactis alij septem dies adijciuntur, quibus ab ingressu ecclesiæ & diuinis officijs interdictus est. postea adijciunt duo dies quibus pace & communione sanctæ ecclesiæ suspensus est. deinde alij duo dies adijciuntur sub eadem expectatione, quibus vno superaddito die, omni expectatione veluti desperata, reus mox feriat anathematis gladio, vt in decret. 5. q. 2. præsenti. sed intelligitur, quando ecclesiastica & criminalis causa agitur. Sequitur nunc [7] de citationis effectu: quòd fuerit absens reus, & legitimè citatus nō venit ante lit. contest. si conuentus sit per actionem in rem, mittit actor in possessionem petitæ rei duntaxat: intelligo nisi absens latitauerit. nam tunc si etiam in rē agatur, in omnibus bonis facienda est missio: vt not. ff. quib. ex cau. in pos. ea. l. Fulcinius. §. item videamus, & §. Celsus. ebas est lex si fundum. & C. de præscri. 30. ann. l. si quis emptionis §. sed quis. Notabis ergo differentiam inter absentē & latitantem: vt ibi no. nisi forte petatur hæreditas secundum quosdā: tunc enim nulla erit differentia si latitauerit, vel nō. sed Py. non placet: quod nec idem Celsus videtur comprobare, nisi dolo forte fecit, quo minus possideret. nam tunc in omnibus bonis absentis faciēda est missio. vt in §. Celsus. in fine. Et in casu isto dicunt quidam actorem possidere: quod ego non approbo. Nam tunc causa rei seruandæ mittitur in possessionem, ergo non possidet: vt ff. de acquirenda possessione. l. possideri. §. vltimo. & ff. vti possidetis, lege. si duo. §. creditor. Hoc tamen casu secundum priores intra annum reuersus possessionem recuperat reus, & iudicium adhuc patitur: dum tamen actorem indemnem seruet, alias enim non auditur, vt C. de iudicijs, lege, sancimus, & in hoc casu potest habere locum.

Citationis multa singularia.

[3] Hoc verum quādo delegans nō citat p edicta: sed p se vel per nuncium vel per literas suas bene pōt per gl. in l. sancim. C. de iud. secūdùm Alua. & Bart. in l. 1. ff. de in. om. iu.

[4] Istam quartam partem & tertiā supra ibi dictū ē, &c. sequitur Alua. hic.

Edicta sūt multiplicia.

[5] Ista argumentatio nō valet, q.a illa lex 2. loquitur in casu speciali secūdùm Alua.

[6] Istam sextā partem gl. in sequit. Aluar.

[7] Istam etiam tenet & sequitur Alua.

Rerum quod hic dicitur: post annum verò tenetur partibus actoris fungitur & actor quasi ex secundo decreto constituitur possessor: hic sm nostram sententiam ante annum non est possessor: sed postea fit. & hæc vera sunt, cum agitur actione in rem. si verò personali agat, mittitur actor in possessionem: sed possessio generalis erit: quia pro modica summa mittitur in vniuersorum bonorum possessionem: & hoc nisi agat de damno infecto, vt caueatur: tunc enim rei tantum, de qua timetur damnum, fit missio, vt ff. quibus ex cau. in poss. ea. l. 1. sed quia hoc videbatur absurdum, à Iustiniano medicina præstatur, mittitur ergo in poss. secundum mensuram debiti declarati, sic. n. febribus præstatur medicina. & intelligo declarati forte per sulam, & erit casus, vbi ante lit. conte. definitiue pronunciatur, vt in auth. de exhi. & intro. reis. §. si vero. col. 5 & in auth. de liti. §. si verò, col. 8. & hęc vera sunt de reo. actor verò ante lit. conte. non potest citari, nisi secundum qd 3. expositum est, imò vt veteres loquae, post lit. conte. non poterat olim citari actor: quia eo absente non ɔ̄cedebatur olim eremodicium, præter quã in causa libertatis & ingenuitatis, vt ff. de confess. l. certum, §. si quis absente, & ff. de lib. cau. l. diui, & C. de lib. cau. l. si ie quem, & C. de inge. ma. l. diffamari. sed hodie secus. vt C. de iud. l. properandum, §. e si verò actor absit, & post litem contesta. (sicut supra dictum est) citatus non venit: cum non sit sufficienter aliquid agitatum: non solum pro obseruatione iudicij absoluetur reus, verumetiam expensis circa litem rei sacramento declaratis actor condemnabitur, vt C. de iud. l. properandum, §. r. licet alibi dicatur, quod litis damno absentis contumacia punitur, vt ff. de re iud. l. contumacia. & in auth. vt omn. obed. iudi. §. si vero neq. coll. 5. & hoc intelligo etiam ante litis contestationẽ, & post litem tamen motam, quando nihil actitatum est. si vero absuerit legitime citatus, tunc omnino absoluitur reus, vel condemnatur, vt C. de in. l. properandum, §. sin autem ex gestis, sed in hoc casu si reus condemnatur, expensæ deducuntur de condemnatione, quę facienda est pro absente actore, vt ibidem. Quod autẽ dictum est de lite contestata, idem intelligendũ est in quæst. contestata, vt C. vbi in rem act. exer. debe. l. pen. & C. quo. & quan. iudex. l. consentaneum. Sed sciendum est, quod si actor in rem agat & mittatur actor in possessionem post litem contestatam. statim fit possessor. hæc est differentia inter missionem, quæ fit ante lit. conte. & post: quia ante non possidet, sed postea sic. si verò personali agatur, idẽ est per omnia, vt 3. dictum est, secundùm P.

Lite non contesta[ta] quæ definitiue pronunciatur.

[a] Hic debet esse tertius liber secundũ oẽs doct.

[b] Totam istam gl. sequitur Al ua. & Præpo.

autem debet adire dominum: eumq; salua reuerentia [a] cõpetenter cõgere: vt vel possessionẽ restituat & acquiescat, vel iudicio curiæ se committat. Quòd si ter admonitus facere distulerit: tũc licet vasallo ad aliã maiorem [b] potestatem ire, & sibi consulere: & si dominus ei iustitiam facere noluerit: poterit eum deprædari. [c]

TITVLVS XXIII.

IN QVIBVS † causis feudum amittatur.

Primò pater scribit filio præmittens excusationẽ sui, dicens quod causæ quibus feudum amittitur, nõ possunt sub regula definiri, & addit qualiter vasallus contra dominum se debeat habere. postea definit beneficium dupliciter. Bald.

Bertus [d] de Orto Anselmo filio suo salutem. Cogis me, & super hoc sępe scribẽdo multum vrges,

[a] Salua reuerentia. Ecce quòd liberto æquiparatur vasallus: nam libertus salua reuerentia sui patrono expetitur, vt C. de lib. cau. l. cũ affirmes. sicut & seruus paciscendo cum domino suo de se liberando, si aliquid pro hoc de peculio dedit domino: licet cũ domino nullam possit habere actionem: aditus tñ præses prouinciæ salua reuerentia hortabitur dominum stare placito suo, vt C. de condi. ob cau. l. si liber. Sed quid est, quod dicit salua reuerentia: nunquid non poterit vasallus dominum suũ in ius vocare sine pœna veniæ non petitæ, sicut de liberto dicitur. ff. & C. de in ius vocan. Respon. non puto, quod in his ambagibus sit locus consuetudini. Sed dic salua reuerentia &c. s. quantum ad actionem famosam: quę. s. verbis est temperãda, vt legitur alias de liberto. ff. de do. excep. l. 1 & C. de obs. pa. præ. l. 4.

Approbatur his per Alua. Bald. & Præpo.

[b] Maiorem. sed cur hoc dicunt? nonne curia inter ipsos more iudicis ordinarij iudicabit? Resp. vtique, vt supra §. prox. sed hoc in fauorem vasalli dicitur, s. vt valeat iudicium curiæ declinare, quod puto intelligendum quando curia in dominum potestatem habere non potest. & maxime propter sui potentiam: nihilominus tamen iudicabit curia si vasallus voluerit, & erit hic casus, in quo frangitur lex illa. ff. de iudi. vbi, sicut & alibi notatur. Accur.

[c] Depredari intelligo [3] istud, quod si fuit bannitus propter contumaciam sui. nam nõ licitum est cuique eum deprædare, nedum vasallo, qui iniustitiam patitur. alioqui, i. dum iudicis copiam habet, timeo si sibi ius dicat, ne iure suo priuetur, vt ff. quod me. cau. l. extat, & hoc casu amittat dñs proprietatem, [4] quia & vasallus feu. vt j. ti. proxi. item qui dño. alias, illud te. & j. ti. qui. dominus proprie. pri. c. ex facto, & j. si de feu ɔtro. fuer. ca. dño cõmittente. Ac.

[3] Iste intellectus, reprobatur cõiter p[er] scribẽtes hic.

[4] Istud dictum glo. sequitur Ias. in l. 1. C. de hęr. insti.

IN QVIBVS CAVSIS feudum amittatur

[d]

Bertus. Quidam habent hic post illud c. dñs vocat militem, plura c. quæ omnia vacant in hoc loco, quia sunt 3. de feu. mar. c. qui de marchia vel comitatu, & c. si capitanei, & c. si duo fratres. hæc. n. oia sunt 3. prædicto tit. Postea habent quidã aliud ca. quod non est ibi. s. post illud. c. si duo fratres. quod sic dicit. In his oibus primum videndum puto quid actum sit inuestitura. n. quæ fit ante tres liberos hoies seruari debet: nisi int[er] ɔ̄tra sit. si ergo dño & fideli placuit vt paciscantur de filiabus, quatenus ipsæ succedant, hoc quoq; seruandũ est. Qd autem dr in prædicto c. in his primo videndum est, quid actum sit: generaliter quod in oibus obseruatur. s. vt primo quid sit actum inspiciatur. vt ff. de iure. sa. l. qui cũ tutoribus. Quod aũt dicit ante tres liberos hoies, intelligo cum distinctione, s. si de noua vel veteri inuestitura quæratur, i. vt tunc hominum & liberorum habeatur distinctio. Sed qd dicit ante tres liberos homines &c. nunquid siue in iure, siue extra ius? v. g. confitetur, s. vasallus feudum suum fore conditionale coram tribus liberis hominibus, nunquid ei præiudicabit? Resp. illud disputabitur in libello disputatorio Pylei. postea quidã habens illud c. quod dictum est, qualiter per beneficium &c. quod similiter vacat: quia expositum est 3. hic pôt esse ti. qui. mo. feu. amit. c. 1 & c. seq. vsq; ad illud c. si quis ex ordine militum &c.

[5] Idẽ Alua. & Præpo.

vt causas quibus beneficium amittatur, enumeratas tibi significarem. Quod ideo distuli, quia sæpius circa nostræ reipublicæ curam occupatus, & multis priuatorũ causis, aliisque rerũ innumerabilium impedimentis detentus, onus illud subire non valebam. At ne videar preces tuas paruipendere, & studiũ discendi tibi nunc imminens negligere: quid mihi super hoc videat, paucis explicabo: dũmodo memineris causas illas sub aliqua certa regula aut definitione rotunda non posse comprehẽdi. Nam sicut [a] de probationibus in Digestis scriptum reperimus: sic & de his causis sine calumnia dicere possumus. Si quis enim dixerit, q̃ causæ quemadmodũ alicui domino ad ingratitudinem alicuius vasalli probandam possint sufficere, nullo certo mõ posse definiri: nihil errauerit. De illa tamen ingratitudine loquor, per quam beneficium amittatur. non enim ad hoc sufficit occasio, [b] per quã fidelis accepti beneficij videtur ingratus: sed sunt quædam (vt ita dixerim) egregiæ ingratitudinis causæ, quibus beneficiũ secundum mores curiarum solet adimi. Quomõ enim vasallus, quàm humiliter, quàm deuotè, quàm benignè, quàm fideliter erga dñm suum debeat se habere: potius ex naturalibus & bonis curiarum consuetudinibus potest percipi, quàm lege aut scripto aliquo possit comprehendi. [c] In primis te illud scire oportet beneficij illius quod est genus, talem esse definitionem. Beneficium nihil aliud est q̃ beneuola actio tribuens gaudium capientibus, [d] capiensq; tribuendo: in [e] id quod facit prona, & sponte sua parata: [f] vt ait Seneca. † Huius autem generis species quædam est beneficiũ illud, quod ex beneuolentia ita datur alicui, vt proprietas quidem rei immobilis beneficiatæ penes dantem remaneat: vsusfructus verò illius rei ita ad accipientem transeat, vt ad eum hæredesq; suos masculos siue fœminas (si de his nominatim dictum sit) in perpetuum pertineat: ad hoc vt ille & sui hæredes fideliter domino seruiant: siue seruitium illud nominatim quale esse debeat, sit expressum, siue indeterminatè sit promissum.

TITVLVS XXIIII.

QVAE FVIT PRIMA causa beneficij amittendi.

Si vasallus ab hærede domini, vel hæres vasalli à domino non petit inuestituram intra annum et diem, amittit beneficium. Bal.

P Rima autẽ causa beneficij amittendi hæc fuit, & adhuc est in plerisque curijs: sed in nostra curia Mediolanensi non obtinet: q̃ si vasallus per annũ & diem [h] domino suo mortuo steterit, quòd hæredem domini sui, inuestituram petendo, [i] fidelitatem pollicendo, [k] non adierit: tanquam ingratus existens beneficium amittit. & econuerso si domino superstite vasallus decesserit, & filius eius per iam dictum tempus neglexerit petere inuestituram, beneficio carebit.

Si dominus à vasallo petierit fidelitatem inuestituram pollicendo, nec legitimè requisitus eam præstare voluerit: cum beneficium tale sit, vnde fidelitas fieri debeat: tanquam ingratus feudum amittit. Bald.

Est & alia ingratitudo notanda, si dñs inuestiturã pollicendo, vasalli fidelitatẽ petierit, & illo non præstante, dñs tribus vicibus conuenienti [l] tẽpore interposito, fortè septem dierum spatio, ad curiã suã super hoc reclamauerit, & vasallus tribus vicibus citatus à suis paribus iurare noluerit: si tñ beneficium

[a] Nam sicut. de probationib. p testes faciendis, vt ff. de testi. l. testiũ. 1. col. ibi, quę argumenta &c.

[b] Omnis occasio. sicut nõ sufficit quilibet met[us] ad ea, q̃ terminata sunt reuocanda, vt C. de transa. l. interpositas. idẽ est circa igratũ, vt C. de reuocan. don l. fi.

[c] Cõprehendi. alias deficit epistola hæc, Obert[us] &c. vsq; huc, & hic est postmodũ c. assignatũ per literã capitalẽ incipiens, In primis te illud.

[d] Capientibus. alias non est capientibus.

[e] in id. alias non est id.

[f] Parata. alias pacta. postea quidã habent, vt ait Seneca &c.

QVÆ FVIT prima causa &c.

[g] P Rima autem causa beneficij amittendi Hoc tit. rato vtimur: quia sub superiori continet̃.

[h] Diem. loquitur secundum modernos, .i. s̃m tuc nouissimũ, idest secundum constitutionem Friderici, imperialem, vel secundum c. Corra. vt j. de ca. Corra. cap. 1. Vel de aliis loquitur [i] non de milite, sicut satis est expositũ j. quo temp. mi. inuest. pe. de. c. 1.

[i] Petendo. nisi & fidelitatem polliceatur, vt j. legitur de cap. Corra. c. 1. & notauimus j. qualiter vasall[us] iurare debet fidelitatem. Quod autem dicitur in isto c. intelligatur de pubere, sicut dicitur in constitutione Friderici imperialem. itẽ intelligatur secundum quod dicitur supra. quo tempo. miles inuestit. petere deb. cap. 1.

[k] Pollicendo. istud ergo quod dicitur, habet locum in eo qui nondum inuestitus est, & ideo dicit pollicendo &c. nam si foret inuestitus, ad quid deberet inuestituram polliceri, non video.

[l] Conuenienti. sed quod erit istud tempus? Respõ. arbitrio curię determinandũ erit: sicut & j. titu. 2. capitu. dominus vocat militem &c. intel-

† Istã sequit̃ Alu. & pro ea facit glo. sing. in l. decuri. C. de silen. lib. 12.

† Lib. de beneficiis primo.

intelligo de vasallo, qui contumax est. Sed quid erit de eo qui inuestitus est, & dño postulante fidelitatem, ipsam facere contemnit? Resp. ? hoc obseruabitur in Lomb. s. q dominus præparat libellum. n. & fidelitatem à vasallo sibi fieri postulat. quod si facere recusat intra annũ & diẽ, nihilominus quiete possideat postea vero omnino priuatur beneficio. & sic erit dña inter eũ, qui inuestituram accepit, & alium. nã plus iuris debet habere inuestitus: quã nõ inuestitus, ergo 1 isto cap. maxima est. dña à superiori, cũ 1 superiori quiete possidera possit vsq; ad annũ, & diẽ vasall⁹ ? sed dño pollicendo inuestiturã & petendo fidelitatem nihil debebit expectare, sed vicibus trinis citatus vasallus citari, si voluerit ouria, & postea poterit pronunciari: q totum intra annum peti pôt. Quod aũt spatiũ eẽ debeat inter citationẽ, satis est not. de vasal. qui contumax est.

tudinem quam pater commisit? Videtur q non eo mortuo, nec eo viuẽ: vt ff. de in ius vocan. l. adoptiuum. § patronum, & ff. de iu. patr. l. diui fratres. & da bo. lib. l. quæritur. cõsuetudo tñ videtur repugnates 4 vt j. in vasal. feud. pri. cui de. capi. vasalli.

tale sit, vt pro eo iusiurandum fidelitatis fieri debeat. Sunt.n. quædã feuda ita data, vt pro his fidelitas non sit pręstanda. *Vasallus amittit feudũ, si cũ domino non iuit in prælium dũ potuit. Itẽ si dominum nõ certiorauit sciens sibi magnũ periculũ imminere, cui obuiare posset. Itẽ si concubuit cũ filia, nuru, vel sorore domini manẽte in capillo: et in multis alijs casib. in seq. tex. insertis. Bald.*

Item qui dominum a suum cum quo ad pręliũ iuerit, in acie periclitantem dimiserit: beneficio indignum se iudicauit. Præterea si vasallus rescierit aliquem cõtra dominum suum assaltũ, vel mortẽ, vel captionẽ, aut patrimonij grandem b iacturam facere molientem, debet dominum suum per hoc quàm citius potest, certiorare: c vt proinde dominus sciens prudensq; periculum valeat declinare. Quod si nõ fecerit, doloq; vel negligẽtia d sua, vel fraude celauerit: beneficio se cariturum agnoscat. Rursus e si dñi, vel dñæ filiæ, vel nurui, aut sorori in domo adhuc manẽti, quæ in capillo dicitur, se immiscuerit: feudo, quo se mõstrauerit indignũ, carere debet. Porrò si dominum assalierit, f vel vicum, in quo est, per vim aggressus fuerit, vel impias manus in personam dñi vbicunq; ingesserit, vel alias graues, vel inhonestas iniurias intulerit, vel morti g eius veneno, vel gladio, vel aliter insidiatus h fuerit, beneficium amittit. Illud tamẽ non lateat, q si quis suo domino iustitiã k facere noluerit: feu

a Item qui dñm. in alio loco dicit: si.n. prælium campestre habuerit, & vasallus eũ morantẽ in ipso ꝑlio dimisit nõ mortuũ, nec ad mortem vulneratũ, feudum amittere debet: vt s. quib. mod. feu. amit. in prin. vnde 1 per omnia istud etiam intelligendum est: vt ibi notatum est.

b Aut grandem. forte secus de leui. sic. C. de reuoc. don. l. si. Accur.

c Certiorare. quid ergo si nullo modo eum certiorare potuerit? Certè impunis habebitur: nisi forte resistere potuerit: & non fecit, vt ff. locat. & condu. l. item quæritur. §. exercitu. nimirum negligere videtur eum potuit perturbare peruersos: quod nihil aliud est, quam fauere, nec caret scrupulo occultæ consensionis, qui manifesto facinori desinit obuiare: vt in decret. distinct. 86. capitu. quarto. huic consonat. ff. de reg. iur. l. semper qui non prohibet. nam iudex, qui facinus compertum non vindicat, tegere vt conscius crimina festinat. 2 vt C. de commerc. & mercat. l. secunda. Accursi.

c Certiorare. hanc secundam gl. inueni super hoc eodem tex. quæ glo. ponitur in hunc modum. Quidam habent certiorare. quidam denunciare. sed qui habent denunciare, debent habere domino, & non dominum: alias falsum esset Latinum. cæterum si denunciare nõ potuit, non debet amittere feudum: vt ff. loca. & conduc. l. item quæritur. §. exercitu. sed aliter est, si potuit denunciare, & non fecit: quia tunc amittit feudum, arg. ff man. l. si fideiussor. §. 1. & in auth. vt lice. ma & auiæ §. ije quoq;. & § ab ea. coll. 8. Sed nũquid filius priuabit feudo propter ingrati

d Vel negligẽtia. hic nota, q ex sola negligentia priuatur quis feudo: vt in auth. vt cum de app. cog. §. si vnum. col. 8.

e Rursus. istud expositum est. s. in æquipollenti.

f Assalierit. istud expositum est s. sed quia de insidiis, & persecutionibus hic loquitur, videamus quid iuris sit, si vasallus cum inimicis domini amicitias copulauerit: & vtique feudo priuari potest, vt C. de inoffi. test. l. liberti. & ff. de off. ꝑfec. vrb. l. 1. §. cũ patronus. nam & accusatores, qui cũ inimicis morantur, vt suspecti ab accusatione reprobantur, vt Symmachus testatur l de. ete. j. q. 7 accusatoribus nam & in fine loquit. 5 qñ libertus conspirauit cum inimicis dñi, & j. de mino. & huic præbet solæ adminiculũ qd dictũ est s. hic pôt eẽ ti. qui. mo. feu. amit. c. si capitanei. istud autem ne tradas obliuioni: quia ex oib⁹ s, & j. scriptis causis licet peccauerit vasallus: si tñ toto tpu vitæ dñi adhuc ipsũ pp hoc dñi vasallum non inquietauit, hæres eius nomine eius delicti ante mortẽ commissi à vasal. ipsum inquietare nõ poterit: 6 vt C. de reuo. do. l. vlt. & de inof. test. l. omnimodo. & ff. de proba. l. Procula. in prin. & ff. de bono pos. contra tabu. l. non tantum. § si emancipatus filius vaute.

g Vel morti. excepto eo quòd aliter non potest euitare periculum, quam si se defendat. tunc enim non tenetur, quia quod quis ob tutelam sui corporis fecit &c. 7 vt ff. de iustit. & iure. l. vt vim.

h Insidiatus. aliud e. dicit. si voluerit vasa. dominũ offendere, & non laborauerit, vasa. feudum nõ amittit. 8 vt j. de vasal. qui cont. ven. ca. si voluerit vasal. dominum offendere &c.

i Domino. alias item qui domino suo. & alias, illud non lateat qui dño &c. vtraque litera bona est: quia per talem varietatem nec vis, nec potestas, nec significatio variatur, nec confunditur.

k Iustitiam. Sed de qua iustitia intelligitur istud c. nunquid poterit vasallus feudo priuari si propter qualemqualem rem conuentus à domino curię, vel iudici se non præsentat: & ideo sui iustitiam domino denegat? Respon. non intelligo: 9 nisi cum de feudo agitur: ne res in vno iudicio agitata, alteri rei præiudiciũ faciat. argumenta tuæ discretioni inuestigan-

1 Contra istam gl. tenẽt Bal. & Alu. & Præpo. dicentes, q dñs nõ habet expectare annũ & diẽ, qa aliter esset deterioris cõditionis, qñ magis liberalis extitit.

2 Approbatur per Aluar.

3 Sequũtur hanc gl. Bal. Alua. & Prę.

4 Idẽ Alu.

5 Hæc vera q vasallus nõ pdit feudum, si copulauerit amicitiã cũ inimicis dñi, nisi hoc tractet in odium, & vna cũ inimicis conspitaret 5 dñm scm Al. & Prę.

6 Hoc verũ nisi dominus celeritatu mortuus ꝑueniret vel iusta ignorantia nõ vindicauit, quia tunc transmittit ad hæredes, scm Bal. & Præpo.

7 Istã limitationem gl. sequitur hic Alua.

8 Approbatur per Al. & Præpo.

9 Istã doctrinã gl. sequunt Andr. de Iser. Bart. Aluar. & Præpo.

ftigandà relinquo. Illud ergo valde notandum est 1 quòd sicut priuatur vasallus feudo propter hanc culpam, ita quoque debet priuari dominus proprietate propter eandem culpam: vt j. qualiter dominus proprie. priue. cap. ex facto. Si ergo dominus noluerit iustitiam facere vasallo, proprietate priuabitur. vnde hic expeditum est quod not. supra tit. quid sit inuestitura. §. si enim domino, super verbo illo, eos iurare compellat &c. Acc.

a Feudum perdet. idest, perdere potest, vel debet. vel eo spoliandus est.

b Recusauerit. simile est quod de conductore dicitur. nam pactum factum à locatore conductori, ita demum obseruatur, si quod promisit obseruet, idest si pensionem soluit, quamuis in promissione de colono vel conductore de domo repellendo non fuerit adiectum: vt ff. loca. & conduc. le. quæro. §. inter. nam donatarius qui legi dictæ non paruit, dominum à se veodicari saltem vtiliter cognoscit, vt ff. de condi. ob cau. l. 2. sed in l. secunda diligẽtius quæ possunt hic opponi. no. & habes in C. de dona. quæ sub modo l. si doceret. Acc.

dum quod tenebat, perdet a, sicut in alio libello tibi scripsisse hoc credo.

Sed non est alia iustior causa beneficij auferẽdi quam si id, propter quod beneficium datũ fuerit, hoc seruitium facere recusauerit: b quia beneficium amittit. Aliud est si fortè ideo non seruierit, quia nõ potuerit: tunc enim feudum nõ amittit. Itẽ si delator domini sui extiterit, & per suam delatione graue dispendiũ eum sustinere fecerit. vel si cognouerit dominum inclusum: & eũ, cùm potuerit, non liberauit: feudum perdit. c

Prædictis modis beneficiũ debere amitti, tam naturalis, quàm ciuilis ratio suadet: quæ potest colligi, si quis nouam cõstitutionem iustas exhæredationis causas enumerantem, & alias constitutiones veteres iustas ingratitudinis, & repudij causas, quibus matrimonia rectè contracta soluũtur, & donationes iure perfectæ reuocantur, subtiliter seruatus fuerit.

Sed quia natura † nouas deproperat edere formas: potest multis modis contingere, vt aliæ emergant causæ quibus videatur iustè adimi posse feudum. ideoq; iudex solers & discretus, & æquitati obsecundare solicitus, cuncta subtiliter dispensans, prouideat, si qua fuerit antiquioribus causis similis seu maior, vt proinde sciat, vtrum beneficiũ sit amittendum, an nihilominus retinendum.

Illud enim est certum

c Perdit. alias amittit, aliàs indignationem domini non euitabit. i. feu. priuari potest, sicut hæres hæreditate, & patronus bonorum possessione contra tabu. liberti, vt in auth. vt cum de appel. cog. §. causas, & ff. de bo. libe. l. qui cum. Idem intelligo 3 si pro delatore fideiussit, vel ipsum submiserit. vel etiam suo testimonio delatorem adiuuit, vt ff. prædi. titul. l. q com. §. 1. & de ijs qui. vt indi. l. post legatum. §. qui accusauerit. Sed licet dominũ 4 vasallus accusauit pro principe vel repu. non tamen feudo priuabitur: quia nec filius exhæredatur, vt in authen. eod tit. & eo. §. in prin. Item licet accusauerit, non tamen criminaliter accusatus, vt ff. de bo. libe. l. qui cũ. in §. 1. excusatur etiam vasallus, si iniuriam suorumque iniuriam prosequatur, vt ff. eo l. qui cum. §. si patris mortem. sed & si crimen quod intẽdit 4 probauerit, excusationem meretur, vt ff. de iniu. l. eum qui nocentem. & ff. de bo. lib. l. qui cum §. vlt. sed & si leui causa delator vel accusator extiterit, de qua sine pœna poterat dominum accusare, licet iudex pœnam exacerbauerit, nihilominus feudũ retinebit vasal. quoniam iniuria iudicis non debebit vasallo nocere, vt ff. de euictio. l. si per imprudentiam. & de bo. lib. l. qui cum. § 1. sed si se defendendo vel vlciscendo fecerit, excusatur: vt ff eod. tit. & ea. l. 2. Quod autem dictum est de eo qui testimoniũ dicit in causa patroni vel domini, intelligitur quando nõ coactus id fecit: alias enim si vigente necessitate id fecerit, excusandus erit. vt no. ff. si quis cau. l. 2. §. 1. & ar. ff. de ijs quib. vt indig. l. post legatũ, § an libertas. Quid ergo si aduocatus contra dominũ suum extiterit? Respo. & vtiq; ob hoc feudo priuabitur, vt ff. de inoffi. te. l. vlt. Vt igitur nulla sit hæsitatio distinguas, vt ß. solet, quia aut præstat aduocationẽ 5 coactus. aut voluntarie. in primo casu excusatur, vt in ff. de inoffi. test. § en tepenol. & ff. de bo. libe. l. qui cum. §. penulti. secundo non, vt ff. de inoffic. testa. l. vlt. Quod autem ad uocati cogantur, legitur. C. de postul. l. prouidendum, & ff. de officio. procon. l. nec quicquam. §. obseruare. & ff. de postul. l. 1. §. ait prætor. Quid ergo si vasallus iusta pœnitentia ductus ante sententiam desistere voluerit, nũquid poterit feudo priuari vasallus? dic vtique, 6 vt opinor, si perfecit delictum, idest. si dominum reum detulit & ideo destitit quia probare non poterit ff. quod quisque iur. l. tertia. in princ. & de calumnia. l. & generaliter. & de postula. l. 1. §. & qui operas. alioqui secus est, ne iustæ pœnitudinis humanitas amputetur, vt ff de in ius vocan. l. quæuis & C. de appel. l. si quis. ff. ad le. Corne. de fal. l. q falsam, & de bo. lib l. q cũ § accusare. & not. in ff quod quisque iur. l. 3. Sed quid erit, si vasallus in causa dñi contra dominũ pronunciauit, à cuius sententia appellauerit dominus & obtinuerit: nũquid feudo priuabitur? Respon. videtur quod sic 7 vt ff. de ijs, quibus, vt indig. l. post legatum. § qui accusauerit, hoc intelligo in eo casu, quando in causa appellationis nihil additum fuit: maxime si bene iudicatum fuit à iudice appellationis. sed adhuc excusatur vasallus, si causa venerandæ Reipublicæ iniuriatum agat. sed conuicij incertæ personæ facti nulla est executio, vt ff. de iniu. le. item apud. §. cui. si tamen curauerit facere conuitium, & factum non est, non tenetur, vt ff. eod. titu. & ead. le item apud Labeonem. § si curauerit. & ff quod quisque iur. l. 2. in fine. intelligo, quãdo sua voluntate destitit, & nõ per impossibilitatem, vt notatum est supra qb. mod. feu. amit. in princip. & not. in dist. l'y. cum qui habeat voluntatem delinquendi & cæ. item adhuc excusatur 8 vasallus, si gratia sui tutis consetuãdi in aliquam prædictarum causarum inducatur, vt ar. ff. de bo. libe. l. si quis. & ff. de iureiur. l. si quis, nam & si iusta ignorantia ductus in seruitutem dominum petierit, & obtinuerit, & postea veritate reuelata liber apparuerit, & ita pro libero dimittatur: ab ipso tamen nihilominus in feudum retinebit, vt ff. de bon. libe. le in seruitutem. § si petierit. adhuc ingratitudinem 9 egregiam vasallus committit, si domin. sui vxorem adulterandam conatus fuerit tradere, quia pp hoc vxor à marito diuertit: vt C.

1 Idem Baldus & Præpo.

2 Isti intellectum gl. sequũtur Bald. Alu. Præpos.

3 Istã limitationem cum sequẽti sequuntur scribẽtes hic.

4 No. hãc limitatiõnẽ, quia mirabilis é & sing. secũdùm Præpo.

5 Idem Aluar. & Præpo. Aduocatus p̃tra dominum ẽt egens an feudo priuetur.

† Cõcor. cum hoc tex. T. & primo clemen. post prin. ibi, qm nulla &c.

6 Istã doctrinã gl. sequũtur Aluar. & Præpo.

7 Tu dic aliter, q̃ si vasallus perperam & mala animo iudicat, priuatur: si verò per imperitiam condẽnat, puniatur si non cõsulit peritiores, cũ posset. Andr. Baldus, & Præpo.

8 Istam partem & præcedentẽ sequuntur Alua. & Præpo.

9 Hoc verum: si vicia colloquium perfectum est ad aliquẽ actum in honestũ secundũm An. Alua. & Præpo.

vt C. de repu. auth. sed nouo iure.

a Ex omni causa. sicut non sufficit ois occasio ad feudum amittendum, per quam fidelis accepti beneficij ingratus videatur, vt no. s. eod. circa prin.

b Retinet. s. illud qd non alienauit: qm aliud qd alienauit, amittit. j. de vasall. qui c. consti. Loth. si autem totum alienaret, totu amitteret. & quia dominu contemnere videtur, ad eum redibit, vt j. e. §. proxi. in fi.

Ingratitudine amittit qui feudu: & redit in seruitutem.

c Ratione. idest naturali aequitate, vel dicas ratione. s. iure Romano, sicut dicitur de donatario, q propter ingratitudinem amittit donationem, & à donante reuocat, vt C. de reuoca. donat. l. vl. sicut etiam dicitur de liberto, qui propter ingratitudinem reuocatur à domino in seruitutem. vt C. de lib. & eorum lib. l. 2.

d Ad proximos. intellexerunt quidam scilicet quando feudum non erat paternum, quod non puto verum, i quare enim distingueret, vtrum in dominum peccauerit, vel in alium? Item nulla esset dubitatio si paternum non esset, quin ad dominu deberet redire: nisi forte velles intelligere quod hic dicitur proximos, idest, descendentes, scilicet vt illi soli excludantur, vt videtur dici, imo dicitur, vt j. si vas. feu. pri. cui deferatur, c. vas. Et ita habes hic, q delictum alterius alteri nocet. hc j. p dict. tit. & cap quod contingit pp enormitatem criminis, sicut & alias, vt C. ad leg. Iul. maiesta. l. quisquis. & de bon. proscrip. l. penult. & ff. de rit. nupt. l. Iul. alias non debet alterius delictum alteri

i Ista est vera & communis secundum Alua.

quòd non ex omni causa a ex qua opinio vasalli grauat beneficiu amittitur. Nam & saepe deierat, & beneficium nihilo minus retinet: vt puta q beneficij portione alienat absq; dni scientia, beneficiu quidem retinet, b sed fidem promissam seruare non videtur.

Vbicunq; dominus principaliter offenditur per reatu vasalli, ibi ad dominum feudum reuertitur: vt hac habeat saltē sua iniuria vltionē. Bal.

Deniq; saepe quaesitu est, vasallo pp iustam culpa à feudo cadente vtru ad dnm, an ad successorem vasalli beneficium pertineat? sed haec distinctio tam ratione, c qua moribus cōprobata est, vt si quidem vasallus ita in dominum peccauerit, vt feudu amittere debeat: nō ad proximos, d sed ad dnm beneficium reuertatur: vt hanc saltem habeat suae iniuriae vltionē. e Si verò non in dominu, sed alias grauiter deliquerit, vel graue qd commiserit, sicut ille, q fratrē suum f interfecit; vel aliud graue crimen (quod parricidij appellatione continet) cōmiserit, feudum amittit: & non ad dominum, sed ad proximos g pertinet: si tn beneficium fuerit paternum, sic enim saepe pronunciatum scio. Si vasallus c. constitutionem bonae memoriae Lotharij imperatoris beneficium alienauerit: quia dominum contemnere videtur, ad dominu bene ficiu pertineat, scriptu h est enim, vt pretio se carituru agnoscat. i

TITVLVS XXV.

SI DE FEVDO vasallus ab aliquo interpellatus fuerit, & dominus eum defende re noluerit.

Dominus vasallo cum extraneo litem habenti de feudo, de euictione tenetur, si monitus eum nō defenderit. Bald.

Negotium tale est: Quidā vasallus à domino tenebat feu dum de quo ab aliquo interpellatus fuit: & sic vasallus dominum vocauit, vt eum defenderet, domino renuente ad iudicem venire, vasallus amisit causam per sententiam. nunc vero vasallus cambium feudi à domino petit: ad quem dominus respondens ait, illum nunquam ab eo feudum tenuisse, nec ab eo inuestituram accepisse. contra quē vasallus dicit se hoc feudū ab eo tenuisse, & inuestituram recepisse, & ab eo petiuisse, vt eum in iudicio defenderet, nec tunc temporis inficiabatur illius esse: quod idoneis totum testibus probat vasallus. Respond. Super negotio isto, quod literis insinuasti nobis, tale est sapientum nostrae ciuitatis consilium, videlicet Oberti de Orto, & Gerardi Capagisti: vt si vasallus cum de feudo interpellabatur, auctorem suum, idest, dominu, vt eu defenderet, vocauit k & hoc probare possit: si in eo iudicio vasallus l fuerit victus de re aliena inuestitum fuisse: vt dominus vasallus eiusdem

nocere, a vt not. in praedict. tit. si vasall. feud. pri. cui deferatur.

e Vltionem. sicut & alias dicitur, quod virgo Deo dicata habet solatium de rebus raptoris, qui eā rapuit, vt C. de epis. & cler. l. raptores. sicut etiam redditur dos patri loco solatij filiae in matrimonio defunctae, ne dānum pecuniae sentiat & filiae amissae, vt ff. de iure do. l. iure succursum est.

f Qui fratrem suū. intelligas etiam si tradendo interfecerit vt totam habeat haereditatem. nam & licet in curia amplius stare non potest, ad dominum non reuertitur, vt j. tit. an ille qui interfecit fratrē domini sui, feudum amittat, cap. si quis interfecerit. Quòd antē dicitur. in fine: si contra cōstitutionē bonae memoriae &c. determinabitur. j. de vasall. qui contra constitu. Loth. feu. amit. c. 1.

g Ad proximos. & non ad filium vasalli, vt j. si. vas. feud. pri. cui defer. c. 1.

h Scriptum. totum, si totum alienauerit: si autem tantum partem alienauerit, tunc illa tm redibit ad dominum.

i Agnoscat. vt j. de proni. feu. alienati. per Lotharium l. 1. circa fi.

a De hoc vide per Dy. in cas nō debet, eā de reg. iur. lib. 6. Item vide hic 18. cōclusiones quas ponit hic d. Alua. sup intellectū istius gl. & scipidi dictae conclusio. in 4. co. post medium, s verb. q. tu pro intellectu istius gl.

SI DE FEVDO vasallus ab aliquo interpellatus fuerit &c.

Negotiū. Vocauit. caeterum si non vocauit, vt eum defenderet, nullum regressum habet. a vt ff de euic. l. si fundo. §. vlti.

l Vasallus, quod

Hoc verum nisi ipsa denūtiatio fuisset remissa per pactū: vt le. Herēnius. ff. de euic. secūdū Aluaro.

dicitur dominum teneri. Intelligo secundum distinctionem quæ fit J. de inuesti. rei ali. cap. 1. Itẽ hoc intelligo: [2] quando denuntiatũ est domino vel eius procuratori, maximè domino sciante. Item & quãdo non per iudicis iniuriam siue per imprudentiã iudicis sententia lata est.

[2] Istam limitationẽ sequũtur hic Alua. & Præpo.

Item & quando non ex compromisso sententia lata est. Item & quando contra p̃sentem pronuntiatum est. sed & si non denuntiauit quia dominus vbi esset, scire non potuit: nihilominus rectè aget, & veniet etiam in actiona meliorationis ratio, & hæc omnia his legibus colliguntur, vt ff. de aaic. l. si p imprudantiam, & l. si fundo, & l. si ideo & l. si dictum, §. 1. & §. si præsentem, & C. de euic. l. emptor fundi, & l. si controuersia, & in sum. si res auicta sit culpa sua, dominus non tenetur, vt ff. de euictio. l. si dictum. §. si cum posset. Acc.

[a] In feudum dandos. i. in tantam, siue aliquam rem immobilem, quam teneat ab eo in feudũ sicut prius tenebat. alias enim aliter intelligeretur, idest, quod deberet tenere nummos in feudum, hoc stare non posset: quoniam feudum siue beneficium non potest consistere, nisi in rebus soli, aut solo cohærentibus: aut in rjs, quæ inter immobilia computantur, veluti cum de camera aut de canena datur feudum, vt supra de feu. 10g cap. sciendum. Sed si quis [3] simplex consuetudinem pecuniam in feudum dedit, pro cuius datione fidelitatem quoque recepit: quid erit? nunquid amittet pecuniã? & qui iurauit fidelitatem abibit iuramento solutus? ita quòd vasallus non erit.

[3] Hic q. glo. nõ soluit: sed vide hic par do. An. de Ser. q hoc lata dacinat.

æstimationis, quod erat tempore rei iudicatæ feudum restituat, vel nummos in feudũ dandos [a] numeret, & hoc cum certum est vasallum de feudo victũ fore. Sed si dominus neget hoc feudũ nunquã ab eo tenuisse, nec ab eo domino ipsum vasallũ, vel eius antecessores vnquã inuestiturã accepisse, & hoc vel per instrumentũ publice confectũ: [b] vel per pares [c] curtis vasallus poterit p̃bare, dominus ad restitutionẽ feudi tenebitur: alioqui dñs sacramentum subire cogetur, [d] istũ, qui est in causa, vel eius antecessores à se, vel à suis antecessoribus nunquã hoc feudũ tenuisse, vel inuestiturã accepisse, quo facto dñs absoluendus erit.

TITVLVS XXVI.

SI DE FEVDO DEfuncti contentio fit inter dñm & agnatos vasalli.

Si contentio est inter dominũ & agnatos defuncti, agnati interim ante litem finitam constituendi sunt in possessionem: vtroque autem in probatione deficiente, agnato defertur iusiurandum. Bald.

[b] Publice confectum. & à duobus vel à tribus paribus confirmatum, si de noua inuestitura agitur, vt supra quid sit inuesti. c. si enim. sed secundũ Mediolanenses sufficit, si etiam ab extraneis sit confirmatum, vt ff. qui testes sunt necessa. ad proban. nouam inuestitu. c. si eleseus.

[c] Per pares. hoc intelligo secũdum distinctionem prædictam: scilicet si agatur de noua inuestitura, an de veteri,

[4] Tota ista gloss. sequitur, Bald. hic.

[d] Subire cogetur. [5] Sed cur debet dominus cogi iurare, cum etiam si nihil p̃stiterit, debet obtinere vt C. de eden. l. qui accusare? Itẽ nunquid hoc est intelligendũ in casu proposito, scilicet quando dominus ante sententiam non inficiabatur feudũ esse, & à se detineri: an vtroque casu intelligis dominũ debere iurare? Respon. ad cautelã domino defertur in primo casu, scilicet quando non inficiabatur: sicut alibi studiosus inuenies. Py & hoc forte ideo: quia præsumptio erat pro vasallo, scilicet q̃d dominus nõ erat inficiatus illud feudũ, scilicet q̃d fuit denuntiatum eis, nisi ita absolueretur nullio er dato sacramento. & sic intelligas hoc, & si tunc nõ confitebatur, nõ tñ diffitebatur: alioqui [5] propriã scripturã audir. Audiretur. n. contra propriam scripturam, si deferratur sibi iuramẽtum eo casu q̃d ab initio, cum fuit ei facta denuntiatio, confessus fuit feudum esse, & à se detineri, quod esse non debet, vt quis contra propriam scripturam & confessionem audiatur, vt C. de non nume pecu. l. generaliter. Acc.

Audiatur quis quandoque cõtra p̃priã scripturã.

[4] Istã approbant Bal. Alua. & Præpo. sit.

SI de feudo defuncti militis sit contentio inter dominũ & agnatos defuncti, domino nouum feudum, agnatis verò paternum esse contendentibus, agnati in possessionẽ feudi, de quo quæritur, constituendi sunt. Eo facto, super principali quæstione cognoscendum est: vtroque autem deficiente in probatione, electio iurisiurandi [e] agnatis danda est.

Si contentio est inter filiã & agnatum de beneficio filia interim debet esse in possessione: vtroque autẽ deficiente in probatione, agnatis defertur iusiurãdum. Bald.

Inter filiam defuncti & agnatos eius de quodam p̃dio mota est q̃stio, agnatis feudũ, filia verò allodium siue libellariũ esse asserentibus, super possessione, apud quẽ manere debeat, quærebatur? Responsum est, apud filiam possessionem interim [f] esse collocandam, deficientibus vero hincinde probationibus, per iusiurandũ causa cognita res

SI DE FEVDO defuncti contentio sit inter dominum &c.

[e] SI de feudo. Iurisiurandi. Videtur mirum, quod hic dicit agnatos posse reuocata iurando, cum quodammodo anceps periurium subire cogi videantur? Respõ. quod non coguntur, [4] sed volentes admittuntur, vt ff de dam. infect. l. qui bona, & de in l. e. tut i videmus, præterea · hoc intelligo secundum distinctionem quæ fit J. de consuet. rec. feu. c. sacramentum non semper &c. Item [6] q̃ dicit agnatos in pos. feu constituandos, est simile quod dicitur de interdicto quorũ bonorũ, vt C. quorum bo. l. fi. Sed quid si status mouabatur q̃stio, nunquid interim possideat vasallus vel dominus? Resp. videtur quòd dominus, [7] vt C. de aat. edi. l. 1 & ff. de Carbo edi. l. Carbonianum. §. penul & C. de ord. cog. l. 2. licet in edicto diui Adriani videatur contra, vt C. de edic. diui Adria to. l. 2.

[5] Istud dictũ sequit Præp. hic.

[6] Istud dictũ gl. reprobatur per Præpo. hic.

[7] Ista est vera, si de seruitute prouocat in libertatem: secus cõuerso, f. n Bald. Alua. & Præpo.

[f] Interim. hic dicitur, quod interim filia possidere debet, istud merito accidit [8] quia iã facile fundata erat intentio eius, vt C. de proba. l. fi. Sed quid est quòd dicit vtroq; in probatione deficiente, scilicet quòd agnatis defertur sacramentum: cum actora nõ probau-

[8] Ista approbatur cõmuniter p oẽs scrib. hic.

decidetur, electione danda agnatis. Defuncto milite, inter dominum & filiam illius super quodã feudo quærebatur: domino feudũ, filia allodium siue libellarium esse allegante? Respondi, filiam in possessione feudi manere debere, donec de eo iudicetur: probatione verò hincinde cessante, electio iurisiurandi filiæ danda est. [a]

Inuestitura sumit effectum cùm feudum sibi, vel hæredi suo fuerit apertũ: sed inuestitura facta à prælato eodem modo nõ capit effectum, nisi sibi aperiatur, & in tali inuestitura non exigitur consensus eius, de cuius feudo procedit. Bald.

Moribus [b] receptum est, dñm de feudo militis sui, quod post mortem ipsius ad dominum reuerti sperabatur, in alium militem inuestituram facere posse: quæ inuestitura tunc demum capit effectum, cum feudum domino, aut hæredi suo fuerit apertum. Secus est in ecclesiasticis personis nam si ecclesiastica persona talem faciat inuestituram: non aliter valebit, nisi sibi, non etiam successori suo feudum aperiatur, & in tali inuestitura consensus, eius de cuius feudo sit, exquiri non oportet.

Si vasallus domino inficietur feudum, vel feudi partem, aut eius conditionem: conuictus postea de mendacio perdit feudũ, & eius conditionẽ. Bald.

Vasallus si feudum, vel feudi partem, aut feudi conditionẽ ex certa scientia [c] inficiatur, & inde conuictus fuerit eò, quod abnegauit feudum eius, vel conditionem, expoliabitur. Alius autem vasallus, quamuis hoc sciens nõ patefaciat, feudum tñ retinet: aut si aliã rem dñi celauerit [d] vasallus, feudum tamen non amittit.

Qui per triginta annos rem alicuius, tanquam in feudum possedit, & pro ea seruitium præstitit domino, præscribit in feudum. Bald.

Si quis per triginta annos [e] rem aliquam vt feudum possedit, & seruitium domino exhibuerit: quamuis de ea re non sit inuestitus, præscriptione tamen triginta annorum se tueri potest. Qui clericus efficitur, aut votum religionis assumit: hoc ipso feudum amittit. [f] Et si vasallus [g] omni anno domino se non repræsentat: feudum tamen non amittit. Omnes filij eius, [h] qui feudum acquisierit, fidelitatem fa-

probante, & si nihil præstiterit reus obtinere debet, vt C. de eden. l. qui accusare? Respon. illud est intelligendum secundum distinctionẽ Py. Actore non probante &c. sicut distinguitur. j. de contro. rec. feu. c. sa eiameotum. huic c. præbet adminiculum quod legitur. C. de iureiur. in bonæ fidei. huic cõ. obuiate vr, qđ legit in proximo notabili seq. nã hic dr, q dat agnatis electio: licet ibi dicatur, q datur filiæ: ergo vel erunt contraria vel rõnem diuersitatis assignabis Resp. si ea quæ dicta sunt superius, diligenter attendas, à superioribus non discrepabit. referas aũt ad distinctionem supradictam.

[a] Danda est. occurrit contradictio supradicto prox. cap. Solu. hic pro filia faciebat præsumptio, ibi pro agnatis. Acc.

Pactũ de futura feudi successione an valeat.

[b] Moribus. hic vr q pactum de futura successione feudi valeat & teneat, & sine consensu illius, de cuius hæreditate quæritur. vt alibi tenet venditio, vt ff de actio. emp. & vendi l. si quis alienã, & de hære. vel actio. vendi. l. 2. §. 3. & arg. C. de pactis. l. t. Argum. contra C. de pact. s. l. vltim. & ff. de acqui. hære. l. qui superstites, & C. de inut. stip. l. ex eo, & C. de coll. pactũ quod dotali. Sed ad hoc vt valeat potentissimum est argumen. C. de dona. l. iij. De hac materia satis tractatum est. s. tit. qui suc. tene. ca. si vero archiepiscopus, & de feu. da. in uicem legis commiss. c. si quis inuestierit &c. Acc.

[c] Scientia. quod dicit de scientia, intelligo [i] sic, vt crassa & supina ignorantia non sit excusata. vt supra. not est quod legitur. ff. de iu. & fac. igno. l. nec supina, & l. regula. & quod postea dicit expoliabitur, intelligo [k] pro ea parte, quam inficiatus est, vt dicitur de alienatione feudi infra de vasal. qui con. consti. Lotha. bene. alie. cap. 1. nec enim debet vltra procedere pœna quam reperiatur delictum, vt C. de pœnis, l. sancimus, & ff. de vulg. & pu. pil. substi. l. ex facto, §. Iulianus, & not. hic de pœna inficiationis: quæ quanquam varia sit, in fine libelli dispu. satis potest à diligenti competenter indagari.

[i] Illud dictum glo. sequuntur communiter scrib. hic.

[k] Idẽ Alu. & Præpos.

[d] Celauerit. non per dolum. [l] aliqui per hoc, q celat per dolum dominum contra abnegantẽ sciens patefaciendo non adiuuat, vtile, vel facile nõ habet in memoria, quod habere debet, vt ĩ. de for. fide. in epistola. ergo quia detegat, non immerito feudo caret, vt infra hic finitur lex deinde con see reg ca. si inter dominum & vasallum.

[l] Sequitur eam Alu. hic.

Actio omnis xxx. ann. spatio tollitur.

[e] Triginta annos. illud merito accidit: quia tanto tempore actio omnis tollitur, vt C. de præscrip. 30. anno. l. omnis. & de præscript. long. tẽpo. l. malæ fidei. Sed nunquid istud locum habet siue bona, siue mala fi. possederit? Item nonquid istud locum habet siue cũ titulo, siue sine titulo? Item si a possessione ceciderit, nũquid vendicare poterit, & si ad vendicationem admittatur: nunqd præfertur dominus vendicando, an ipse? Resp. hæc omnia inuenies notata in C. de præscrip. triginta. anno. l. si quis emptionis.

[f] Amittit. hoc ideo accidit quia ex quo incipit esse miles Dei desinit esse miles seculi, nec debet beneficium retinere ad eum, qui non debet gerere officium, vt supra, de eo qui at. belli. depo. Sed nunquid per alium potest feudo seruire clericus? Rñ hæc quæstio est scholastica: & ideo omittimus eã quia in brocardis determinatur à iuris prudentia.

[g] Et si vasallus. illud planius dicitur infra. eodem, capit. licet.

[h] Omnes filij eius. merito dicit omnes filios fidelitatem iurare, quia cum plures personæ in locum vnius personæ succedant, omnes pro singulari psona sunt accipiendi, vt ff de cond. & demon. l. cum fundus, & C. de secun. nup. l. si quis, & intelligo q istud, maxime, expressiuè ponatur. nam si pro diuiso possiderent, is solus, qui possidet vasallus est cẽsendus huic cõsonat ff cõmoda. l. 3. §. hæres, & ff. de vi & vi arma. l. si plures. sed quæritur, an vasallus teneatur iurare & fide-

cere debent: maximè si indiuisum habent. quòd si feudũ ex diuisione ad vnum tm̃ peruenerit: ille tm̃ faciet fidelitatem. Adoptiuus filius in feudũ non succedit. [a] Mulier habens feudum, relictis filijs ex duob⁹ matrimonijs decessit: inter quos feudi quæstio aliarumq; rerum maternarum vertebatur. obtinuit filios prioris matrimonij tam in feudo, quam in cæteris potiores esse. [b] Naturales filij, licet postea fiant legitimi, [c] ad successione feudi nec soli, nec cum alijs admittuntur. Si minori [d] datũ fuerit feudum, fidelitatẽ facere nõ cogat, donec venerit in maiorem ætatẽ, in qua doli capax sit: feudum tamen retinet.

Si filius impubes successit vasallo, nõ cogitur facere fidelitatem, nec seruitium personale potest præstare: tamen si alius pro eo sponte facit, admittitur. Bald.

Si quis decesserit filio impubere [e] relicto, fidelitatem nec ipse, nec alius pro eo facere cogitur. [f] Idẽ de seruitio psonali:

& fidelitatem facere omnibus hæredibus dñi: an sufficiat, si paratus est iurare vni? quòd sufficiat vni iurare, videtur probari posse: quia in principio, quando recepit feudum, non fuit expressum, quòd omnibus iurare debet, ergo non est verbum prorogandum: quia à tenore verborum in contractu appositorum non recedendum, nisi euidenter illud appareat, vt ff. de lega. 3. l. non aliter. Item quia in hoc casu posset deueniread infinitatem, & infinitas est euitanda, vt ff. de dam. in fect. l. qui bona. § vi ri & de re iud. l. à di uo Pio. §. sed si emptor. & l. r. §. si eni. ff. vt lega. no. cauea. & de lega 3. l. fideic. §. si quis decem, & de ver. sign. l. boues, §. hoc sermone. & de verb obli. l. eam qui calendis. itẽ quia fauorabiliores sũt rei, q̃ actores, vt ff. de ac. & obl. leg. Arrianus. Item quia isti hædes non essent cõtrium postulaturi eius, quod petit: ergo non sunt audiendi. vt ff. de dam. infect. l. qui bona, §. si quis. & C. de sol. l. pen. Item quia obligatio non debet mutari ex persona successorum, vt ff. de verb. obli. l. 2. §. ex his. & de præto. stip. l. 2. §. 1. & de dam. infe. l. damni. §. si quis, & de diuer. & temp. præscri. l. cum hæres. Item quia specialis est obligatio, non debet in alios extendi, ar. ff. de act. empt. & vendi. l. qui ab eo. Item quia cum vno contraxit, non debet in plures aduersarios distingui, vt ff. de exer. ac. l. 1. § vlt & l. 2. Ex his itaque patet, quod vni iurando, liberatur, vt ff de iis, qui deie. vel effu. l. 1. §. vlt. & l. 3. Et prima ratio põt in caput vasalli retorqueri: iurauit n. sibi & suis hæredibus, & si non fuerit dictũ suis hæredibus, sed sibi, cum non fuerit additũ sibi tantum, & hæredibus intasse intelligitur: quia pactum non fuit personale, licet in eo persona fuerit inserta. ergo transit ad hæredes, vt ff. de pact. l. iurisgentium, §. virum. & l. tale pactum, & de pig. act. l. si necessarias. §. de vendendo, & de prob. l. si pactũ, si transit ad hæredes, ergo ad omnes, vt argu. ff. de serui. vrb. pręd. l. si seruitus, secundo resp. Item illa rõ: quia obligatio nõ debet mutari ex persona sue. potest retorqueri in vasallum: & illa, quia non esset postulaturus contrarium. q̃ omnes aliæ. Sol. iurare debet omnibus: quia vasallorum est ius indiuiduũ, vel esse debet, ad instar libertorum, quorum est ius indiuiduum, vt ff de iu pat. l. Carmelia Pia, & ea q̃ indiuidua sunt, debentur hæredibus insolidum, vt ff. de ser. rust. præ. l. si vnus ex. & de condi. & dem. l. si cui fundus. nec. n. incurritur infinitas, cum effectus sit idem, tantum enim faciet omnibus hæredibus insolidum, quantũ faciebat soli defuncto, quare vni pro omnibus iurando poterit liberari, vt ar. ff. de iis, qui deie. vel effud. l. 1. à cõtrio sensu illius l. vt sit cõtiorum eadem ratio, vel si grauari sentit, relinquat feudum ſm Py. sed quicquid dicat Py. hoc tamen videtur expressum dictum in constitutione Friderici, imperialem §. præterea ducatus, scilicet, vt nõ teneatur fidelitatem facere vasallus, nisi vnis dicendo. quòd pro vno feudo plures dominos habera non compellatur.

[a] Succedit. licet in quantum omnimodo patri adoptiuo succedat, vt C. de adop. l. 2. & instit. de adop. §. cum autem. & ff. de adoptio. l. si arrogator, nec sibi putet aliquem iniuriam fieri, cum patris naturalis omnia iura perstant, vt C. de adopt. l. cum in adoptiuis. circa mediũ primæ columnæ.

[b] Cæteris potiores esse. illud quod hic dicitur expressim legibus contradicit. & iniquitatem continet maximam, vt C de legi. hære l. vlti & C. ad senatuscõ. Orfic. l penul. vel forte hic loquitur de iis filijs secundi matrimonij: quę dicuntur ĩ. prox. c. filij nati.

[c] Legitimi. hic notabis illud generale, quod ab initio non valet, nec ex postfacto conualescit, secundum quod plenius nota in constitutione Friderici imperialem. circa fin. 1. respon. sic etiam dicunt & de clerico, qui beneficium amiserit: nam licet postea desinat esse clericus, non tamen feudum possidebit, vt ĩ. de feud. fœm. § ex hoc illud hoc autem quod de naturalibus dicitur, ita intelligo: nisi fiant ita legitimi, vt in feudo succedant, & hoc sit nominatim dictum ab Imperatore, & sic ex rescripto licebit, quod alias non liceret, vt C. de preci. imp. of. l. quoties, & ita accidit Mutinæ in causa cuiusdam Hug cõtra Passapuntes, vt ferebatur.

[d] Si minori. sed de quo minore intelligendum est hic? Resp. [2] de impubere tantũ: nam si fuerit pubes & per annum & diem differat, feudo priuatur, vt in constitutione Friderici, imperialẽ § præterea. illud autẽ fauore minoris dicitur: quia generaliter nulla est inuestitura faciẽda ei, q̃ fidelitatẽ recusat, vt ĩ. p quos fiat inuestitura, & p quos reci. e. nulla.

[e] Filio impubere. iste casus valde notabilis est: [3] quia si filios habet alienator, q̃ ei eo viuente reuocatur alienatio: sed si non habet, demũ eo mortuo, q̃ quare contingat, iniquitate cui alia inquirenda relinquimus Et no. q̃ qui alij consentit, sua iura pdit, [3] vt ĩ. denotatũ est in pluribus locis, & ĩ. quibus modis feudũ amitta §. præterea, & ĩ. si de inuestitu. inter do & vasal. lis oria. §. sius item aliquis alibi. ad hoc, vt proximior agnatus succedat, alienatoris mors inspicitur, vt ĩ. de suc. feu. c. 1. § 1. Sed quid est quod dr ĩ quibus cau feu. amit. §. deniq;. in fi. f. q̃ si vasallus alienauerit feudum illicite, quia vr dñm contemnere, ad ipsum omnimodo pertinebit: nunquid pp patris alienationẽ excluduntur filij? item si excluduntur, cur ad agnatos potius, q̃ ad ipsos pertinet, maxime cum fuerit auitum & proauitum? Resp determinabitur. ĩ. tt. si vasallus feud. priu. e. cui defe. c. vasalli feudum &c.

[f] Cogit no. hic. q̃ impubes nõ cogit fidelitatẽ facere, [4] nec seruitiũ vel p se, vl p aliũ. si tñ fecerit, vel facere voluerit, admittit & audit. Illud hic potissime notabis, [5] q̃ alius p alio feudo seruire valeat. huic præbet adminiculum. C. de episc & cler. l. quisquis, & l. ad similitudinem. & ff. de admini. tuto. l. ita. in prin.

Indiuidua hædibus insolidum debentur.

Inualidũ ab initio, ex postfacto nõ cõualescit.

[2] Ista gl. in ofb. sequit & tenet hic Alua.

[3] Ista gl. sequunt Bal. & Alua.

[3] Et hoc siue expsse, siue tacite consentit ſm Alua.

[4] Idẽ Alua.

[5] Placet Bal. & Aluar.

prin. & C. de ead. tol. l. vnica. §. ne autem, & de natu. libe. l. 3. & de præpos. agen. in ea. l. agentes, libro. 12. & in sum, 3. in prin hic autē arbitrio minoris. 1. impuberis relinquitur. hodie vero per maiorem patrē curatrā necessitati subijcitur. 1 nam hodie eum do minus inuestit impuberem: alium pro eo donec pubes fiat, postulat vasallum: quem impubes nullā adhibita excusatio ne præstat: sed tamē non puto præiudicium ei fieri, si id nō faciat: vt hic dicitur & notabit, quòd ad id, ad quod aliquis non compellitur, volens tamen admittitur. similia studiosus inquirat.

1 De hoc vide per do. Alua. hic in 2. col. in ver sic. quæro eum dicta glo.

a Consensit. siue tacite, siue expresse, vt nota. supra quibus modis feud. amitta capi. præterea.

b Per annum. remo tiori ergo este pro ximior agnatus à petitione illius partis feudi, quæ tanquam proximiori debebat ad eum peruenire, ex circunstantia illius anni à tempore scien tia computandi: qđ ideo forte contingit quia ille erat de agna tis, ad quem feudum spectaret: nisi ipse præcederet in gradu vno forte, vel pluribus, non curo, & hoc facit scientia & anni transcursus, & agnitio illius qui possidet quasi videatur consentire alienationi factæ agnato suo. secus forte esset si extraneo alienasset, quoniam tunc non noceret ei annalis transcursus nisi forte affectancia, per quam ius suum tolle retur: puta 30. anno. vt C. de præscrip. 30 anno. l. sicut. & in authen. malæ fidei de hac annali præscriptione habes supra, si de inuestitu. inter domi. & vasal. lis oriatur, ca. si autem aliquis.

alius tamē pro eo faciēs seruitium admittetur. Titius filios masculos non habens partē suam feudi Seio, partē eiusdē feudi possidenti agnato suo concessit. Sempronius proximior agnatus mortuo de mū Titio partē illius feudi nullo dato pretio recuperare pōt. q; si Titius filios pprios haberet, pretio reddito ēt viuo Titio, quòd si consensit [a] aliænationi, vel per annū, [b] ex quo sciuit, tacuit: omnino remouebitur.

Facta à domino de feudo abusiua inuestitura, cogi tur dominus vasallum mittere in possessionem, nec liberatur interesse præstando. Bal.

Si facta de feudo inuestitura pœniteat dominum, antequam possessionem trāsferat: an præstando interesse vasallo liberetur, quæsitum fuit? Responsum est prætermissa illa condemnatione dominum possessionem feudi, [c] de quo inuestiturā fecit, tradere [d] compellendum. Filij nati [e] ex ea vxore, cū qua matrimonium tali conditione contractum est, ne filij ex ea nati patri ab intestato succedāt: in feudo succedunt. Nam quā uis ratione improbetur talis conditio, ex vsu tamen admittitur.

Ei qui non vult aliquid consequi sed ius quæsitū conseruare, non imminet ius offerendi, nisi dies fuerit apposita. Bald.

Licet vasallus dño seruitium non offerat, quan tocunque tempore steterit (dummodo domino petēti seruire paratus sit) beneficium non amittit, si tamen sciat ei magnū periculum [f] imminere: vltro adiutorium suū ei debet præbere. Inde quæ situm est, si dominus in p iurium incidat; quia dare non valeat, qđ dare iu rauerat: & vasallus eum liberare posit suā pecuniam dādo, & non facit, an beneficium amittat? & responsum est, non amittere. [g]

Si vasallus culpam cō mittit, [h] propter quam feudum amittere debeat, neque filius, neq; eius descendentes ad id feudum reuocabūtur, [i] sed agna ti, qui qua- to gradu sunt,

c Dominum possessionem feudi, scilicet vacuam possessionem statim scilicet postquam fecit inuestiturā & si delicta est recepit, si per pactum non remisit: si delicta tem: ima si differret eam tradere, omnē vtilitatem præstabit ei: vt 3. de noua forma fideli. c. inuesti tura. & intelligas, quòd hic loquitur de inuestitura scilicet verbali, quæ abusiuo modo dicitur. & non de ea quæ propriè dicitur inuestitura, secundū quod de ntraque dicitur 3. quid sit inuestitura c. 1. alias n. si de propria inuestitura loqueretur, nulla esset dubitatio, ad quid enim teneretur dominus tradere possessionem, cum iam tradita erat? & tūc nō esset mirum

d Tradere. sicut alias dicitur de donatore, qui omnino compellitur rem simpliciter inter viuos donatā tradere: nec temere poterit eam reuocare, vt insti. de dona. §. 2. aliud est secundum vnam sententiam in re vendita, à cuius traditio ne liberatur venditor præstando interesse, vt ff. de actio. emptio. & vendit. l. 1. veruntamen super ea variatur.

si vasallus non compellatur interesse recipere. si nolit. Sed quid si alium Inuestiuit postea quam istū inuestiuerat, & ei possessionem tradidit antequam isti, nunquid tunc liberabit solnendo interesse? & quare non? sicut si vendidisset duobus, vt tunc habeat locū si res vendita non traditur & cæt. vt ff. de actio. emp. & ven dit. l. 1. Acc.

e Filij nati. isti filij, qui lege Salica dicuntur nati siue p dicti, in feudum non succedunt: sed nec in proprietate prioribus existentibus. si autem priores non extarent, tunc in proprietate succederent, & non in feudo, prio ribus verò fratribus siue filijs decedentibus succedunt: & dicitur tale matrimonium Mediolani accipere vxorem ad morganaticam, alibi lege Salica, vt 3. de filijs natis de matrimon. ad morganaticam contracto, ca. quidam habens filium, & de his forte filijs loquitur. 3. eo. l. mulier.

f Periculum, puta quia dominus obsidebatur, vel aliud ei mors imminebat, tūc enim vltro (vt dixi) debet ei suum adiutorium præbere & siue nuncio & cum poterit: alias enim feu dum perdit, vt 3. hic fuit lex. §. ad hoc.

g Non amittere. non enim sufficit qualibet occasio per quam fidelis accepti beneficij videatur ingratus ad feudum amittendū, vt 3. quib. caus. feu amitt. c. ex principium. sicut non amittitur ex omni causa, ex qua dominus vasalli grauatur, vt 3. prædicto ti. §. illud eum non certum est.

Filius nō amittet feudū ab auo acqui situm pro pter patris delictum.

h Culpam committat. arg. contra huic cap. & C. de decu. l. 2. §. pen. & de inter. & re. l. 3. & de in ius voc. l. adoptiuum. in fi.

i Reuocabūtur. notans hic quidam, nisi sit feudum ab auo acquisitum quia filius propter delictū patris non debet amittere feudū acquisitū ab auo, vt ar. ff. de sena. l. emancipatū. §. si quis. & C. vnde li. l. vl. quod

quod forte falsum puto: quia si non debet amittere feudum ab auo acquisitum: ergo multo minus, si à proauo vel etiam à superioribus, vel etiam eadem æquitate siue ratione non debet amittere. quomodo enim possent esse isti agnati, de quibus dicitur, in quarto gradu, nisi ab auo, vel proauo ad minus esset acquisitum? Dicas ergo, quod nullo modo debeat admitti filius ad eius portionem, nisi per gratiam solam à domino acquiratur: & agnati non extent, quibus apertatur, quod vsque ad quartum gradum admittuntur: vt hic dicitur: imo vsque in infinitum: vt infra si vasal. feu. pri. cui defe. capit. 1. imo, quod plus est, puto quod etiam agnati remoueantur à petitione illius: si talis sit felonia, quæ dominum † recipiat: vt dominus habeat hanc suæ iniuriæ vltionem: vt supra quib. cau. feu. amit. § denique. licet quidam forte intelligant illud habere locum in feudo nouo, secundum quod ibi not.

a At qd si pr. læsæ maie. etiā admi-sit, an filius ob id perdat legitimam? Vide Cat. Zabar. in cle. pasto. in 7. q. de reg. iu.

a In generali alienatione. quod hic dicitur, expositum est ĩ. de cap. qui cu. ven. c. quidā capitaneus. & quæ ibi notātur, hic similiter notari possunt.

b Si vasallus. huic accedit. ff. de euic. l. 9. §. vlti & ĩ. de controuer. inter domin. & empto. feu. ca. domino cum emptore & quæ ibi notaui, hic repetas:

c Sciens abnegauit. hoc satis expositum est ĩ. de lege Corrad. c. si fuerit inter dominum &c.

d Dum tamen militi detur. si tamen dñs fuerit miles. sufficit enim si sibi æquali detur. Item nō debebit dari alia lege, nisi quam ipse habet: vt infra de leg. Corra. §. ex eadē lege. præterea non debebit pretium accipere de eo sub colore inuestituræ ei vēdēdo, vt in cōstitutione Friderici. §. callidis. & hoc est etiam quod hic dicitur, nihil in fraudem legis fiat &c. in fraudem. n. tunc intelligitur facere, si vltra pretium medietatis acciperet pro toto. & hoc ita à multis intelligitur, & accedit huic qđ legitur. ĩ. qualiter olim poterat feudū alienari, circa prin. & quæcunque de hac materia notant ĩ. de ca. Cor. cap. 1. etiam hic possent locari.

dūmodo ad eos ptineat. In generali alienatione [a] vasalli non continetur feudum, nisi nominatim dictum sit.

Si vasallus feudū ignorans alienauit, feudum non amittit, et sibi restituendū est, non domino: tenebitur tamē ad interesse emptori ignorāti. B.

Si vasallus [b] feudū alienauit ignorans: non dño, sed ipsi vasallo feudū restituendū est: ad interesse vero emptori ignoranti condēnādus est vasallus. Vasallus feudū qđ sciēs abnegauit, [c] amittit: ignoranti verò subuenit. Quòd si dubitet: dubitanter respondere debet. beneficiū à vasallo in feudū si nihil in fraudem legis fiat, rectè dari potest: dū tamen militi detur. [d] Si vasallus de beneficio suo [e] agat vel cōueniat: siue obtineat, siue nō (licet ignorante dño fiat) omni tpe firmum erit illud iudicium. Nam & transigere rectè poterit: nec qđ accepit trāsactionis noie, feudū [f] erit.

Si dominus commisit feloniam, per quam, si eā committeret vasallus in dominum, amitteret feudum: dominus etiā perdere debet feudi proprietatem. Bald.

Domino committente feloniam [g] (vt ita dicā) per quam vasallus amitteret feudum, si eam cōmitteret: quid obtinere debeat de consuetudine, quæritur? & rñdetur, pprietatem feudi ad vasallum pertinere, siue peccauerit in vasallum, siue in alium. Feudum ea lege datum, vt ipse & hæredes sui masculi & fœminæ & cui dederit, habeant: iisdem culpis amittitur, [h] quibus & aliud feudum. Quòd si vasallus alienauit: feudū esse definit apud emptorem. Titius cum Sempronio [i] fratre suo feudum paternum possidēte pactū fecit de eo feudo non petendo à Sempronio hęredibusve suis. Sempronio sine hærede masculo defuncto, inter Titium & Seium fratrē suum de eo feudo quæstio orta est: quid inde fieri debeat, quæritur? Responsum est, pactum nō obstare Titio.

TITVLVS XXVII.

DE PACE TEnenda, & eius violatoribus.

Imperator adulatur omnibus suadens, quòd debeant seruare pacem: & statuit pœnam contra non seruantes. Bald.

FRidericus Dei gratia Romanus Imperat. semper Augu. epis, ducibus, comitibus, marchionibus & oibus, ad quos literæ istæ [k] peruenerint, gratiam suam, & pacem, & dilectionē. Qm̃ diuina præordinante clementia, solium regiæ maiestatis conscendimus: dignū est, vt cuius pcellimus munere, illi oino pareamus in ope.

e Si vasallus de beneficio suo. istud c. determinatur per id quod notatur ĩ. de controuer. inter vas. & alium, cap. si controuersia.

f Feudum. nisi sit tale, quod per se esse non potest: vt ĩ. de inuestit. de re aliena, cap. rei.

g Domino committente feloniā, istud melius exponitur. ĩ. qualiter dominus proprie. pri. capit. ex facto.

h Amittitur. licet. n. non habeat propriā feudi naturam, iure tamen feudum censetur. poterit. n. vendere & donare: vel aliter si sibi placuit alienare etiam sine domini voluntate: & hoc facit verbum illud, cui dederit & cætera. aliud tamen esset, si dixisset, & cui in feudum dederit: quoniam tunc haberet propriā feudi naturam: vt ĩ. de feu. nō habēte ppriā feudi naturam, c. si quis ea lege &c.

i Titius cum Sempronio. hoc cap. exponitur. ĩ. de eo, qui finem facit agnato de feudo paterno. c. tres etant agnati. &c.

DE PACE TEnenda, & eius violatoribus.

k FRiderĩcus. Literæ istæ. videtur ergo. quod voluerit imperator iste cōdere legem, cum dixerit: ad quos literæ istæ peruenerint. sed dic tu super hoc secundum quod notat. ĩ. de

Inde est, quod nos tam diuinas, quàm humanas leges [a] in suo vigore manere cupientes, & ecclesias siue ecclesiasticas personas sublimare, & ab incursu & inuasione quorumlibet defensare intendētes: quibuscunque personis ius suum conseruare volumus: & pacem diu desideratam, & antea toti terræ necessariā, per vniuersas regni partes habēdā regia authoritate indicimus. Qualiter autē eadē pax tenenda sit, & seruanda, in subsequētibus declarabitur euidenter. Si quis hominem intra pacem constitutum occiderit: capitalem [b] subeat sententiam: nisi per duellum [c] hoc probare possit: quod vitam suam defendendo illum occidit. Si aūt oībus manifestum sit, quod nō necessariò, sed voluntariè illū occiderit: tunc neque per duellum, neque quolibet alio modo excusabitur, quin capitali damnetur pœna. Si verò violator pacis à facie iudicis fugerit: res eius mobiles à iudice in populū publicentur, & dispensentur: hæredes aūt sui hęreditatem, quam ipse tenebat, recipiant tali conditione interposita, vt iureiurando spondeāt, quod ille violator pacis nunquā decætero ipsorum voluntate, aut consensu aliquod emolumentū inde percipiat. Quòd si hæredes neglectu postmodū iuris rigore, hæreditatem ei dimiserint: comes eandē hæreditatem regiæ ditioni assignet: & a regio iure [f] beneficiū suscipiant. Si quis alium intra pacis edictum vulnerauerit: nisi quod in duello, & vitā suam defendendo [d] hoc fecerit, probauerit: manus ei amputetur: & sicut superius dictū est, iudicetur, & iudex in eā ipsum & res eius secundum rigorem iustitię strictius consequatur. Si quis aliquē ceperit, & absque sanguinis effusione fustibus percusserit, vel crines eius aut barbam expilauerit: decem lib. ei, cui iniuria illata esse videtur, per compositionem impendat: & iudici viginti libras persoluat. Si verò temerarius absque percussione eū inuadat: eò, [†] quòd vulgò dicitur cisteros, & calida manu ac verberibus contumeliisque male tractauerit: quinque libras pro tali excessu ponat, & iudici pro tali excessu decem libras persoluat. Quicunque iudici suo pro excessu viginti lib. inuadiauerit, prædium suum pro pignore illi tradat, & intra quatuor septimanas inuadiatam pecuniā persoluat. Quod si intra quatuor septimanas præ diū suum soluere neglexerit: hęredes sui si voluerint, hæreditatē recipiāt, & comiti intra sex septimanas viginti lib. persoluant. Si autē comes eandem hæreditatem regiæ potestati consignet, proclamatori ēt damnū restituat, & prædiū a rege beneficiali iure obtineat.

ellum sq; permittunt.

A rege iure beneficij recipiant.

Clericus, qui pacem violauit, vel pacis violatorem receptauit: si quidem comparet in iudicio, pœna pecuniaria punitur. Si verò est inobediens, pœna maiori puniendus est. Bal.

Si clericus de pace violata pulsatus fuerit, i. notatus & proscriptus fuerit: aut pacis vio-

de pace iura. firmam. hac edictali. §. Iniuria seu furtum.

[a] Humanas leges, hoc non seruauit imperator iste in furto, scilicet quod leges in eo remanerent in suo statu, cum dicat, quòd pro furto valenti tā quinque solidos, debet fur laqueo suspendi, vt infra eo. §. si quis quinque solidos valens, & alias lex dicit, quòd pro furto nō debeat mori: sed aliter castigari, vt C. de fur. auth. sed hodie pro furto.

[b] Capitalem. eodem modo punitur miles, qui pacē perturbauit, vt ff. de re milit. l. vlt. & ita habes hic, quòd capite puniri debet ille, qui hominem occiderit intra pacem constitutum. sed alias per Henricum imperatorē dicitur, quod manus ei debeat amputari, vt in Lombar. de ho. li. ho. l. qui vero intra treugā. Sed dic, quod hic cōstabat homicidiū perpetratum ab isto, qui ita punitur: ibi vero non constabat, nisi per pugnam, in qua succubuit, vnde non est mirum, si mitius puniatur: quoniam incerti sumus de iudicio Dei: & multi per pugnā causam suam perdunt sine iusta causa, vt in Lombar. prædicto titu. recolimus.

[c] Per duellum. Not. hic casum, in quo pugna fit. s. quādo constabat eum fecisse homicidium, de quo dicit hic. fit ēt pugna, quādo non occidit sed vulnerauit tantum: & de hoc constabat, dicebat tamen illud fecisse se defendēdo: sicut in superiori casu, & infra ea. l. §. si quis aliū & tamē constaret de homicidio: sed nō quod ille istud fecisset, tunc posset illud per pugnam probari: siue post treugam factam, siue post pacem dicatur eum fecisse homicidium illud: vt in Lombar. de ho. lib. ho. qui vero intra treugā. Poteris ergo addere istos duos casus, qui sunt in l. ista, in quibus fit pugna, aliis casibus, qui notātur in Lombar. in summa Friderici. Notabis etiā hic duos casus supradictos, in quibus ex necessitate causatiua cogitur reus pugnā imponere, scilicet si nō vult puniri. Sunt autē & alij duo casus in Lombar. in quib[us] similiter cogitur, puta l. crimine læsæ maiest. l. ē vbi quis aliū vocauerit aegitam, i. cucurbitam, vt in Lombar. de pur. l. vlti. & de cōuiciis. l. i. quod erit speciale in prędictis quatuor casibus: cum alias regulariter pugna fit semper in electione [*] actoris, vt in Lombar. qualiter quis se defendere debet, si quis amodo, & l. de prædiis. & l. si quis alium acto. licet omnes videantur dicere, quod reus teneatur se vel per pugnā defendere, vel iurare, vt in Lombar. prædicto tit. c. si quis post. quod ita intelligitur, scilicet si actor voluerit per prædictas leges.

[d] Vitam suā defendēdo. quod quidem iure facere potest. quod enim quis ob tutelam sui corporis fecit, iure fecisse existimatur, vt ff. de iusti. & iu. l. vt vim, dū tamen cum moderamine inculpatæ [*] tutelæ hoc faciat, vt C. vnde vi. l. i. idem puto si non voluntariè, sed ex improuiso eū occidit: quoniam crimen tunc non contraxit. ea enim quæ

[†] Quidā legunt quod vulgò dicitur Zitter hand, Calida manu, & est regionis idioma. Pro eo, puto legēdū. Pet. Ven.

[*] Quādo sit in actoris electione, & ita quādo reus iudicere duellū cogatur, quotue sint casus propter quos duellū permittatur, vide hic per Bal. & Mat. ab Afflic. sed fusissime per Goff. in tra. de duello.

[*] De inculpatæ tutelæ moderamine & quatenus id sumendū sit, vide per Abb. in c. significasti. de homic.

latorem in contubernio suo habuerit, & de iis in pſentia sui episcopi sufficienti teſtimonio conuictus fuerit: comiti, in cuius comitatu idē cleric⁹ hoc perpetrauerit xx. lib. persoluat, & de tāto exceſſu secundū ſtatuta canonū epo satisfaciat. Si aūt idem clericus inobediens extiterit: non solum officio & beneficio eccleſiaſtico priuetur: verum etiam tanquam proſcriptus habeatur.

Dominus caſtri, ſi violatorē pacis receptauit, aut eum repræſentet cū omnibus bonis ſuis mobilibus, vel ſub iuramento eum adduci permittat: aut ſi hoc non faciat, punietur. Bald.

Si iudex populi clamore aliquem pacis violatorem ad caſtrum alicuius domini ſecutus fuerit: dominus, cuius caſtrum id eſſe cognoſcitur, ad faciendam iuſtitiam illū producat. Qui ſi de ſua fuerit diffiſus innocentia, & ante conſpectum iudicis venire formidauerit: ſi manſionem in caſtro habet, domin⁹ eius omnia bona mobilia ſub ſacramento iudici repræſentet, & eum decætero in domo ſua tanquam proſcriptum non recipiat. Si verò mā ſionem in caſtro non habuerit, dominus eius ſecurè eum adducere faciat, & poſtmodū iudex cum populo eum tāquā pacis violatorem perſequi nō deſiſtat. [a] Si duo homines [b] pro vno beneficio contendunt: & vnus [c] ſuper eodem beneficio inueſtitorem ꝓducit: illius teſtimoniū, [d] cum inueſtitor donū inueſtituræ cognoſcit, comes primò recipiat, & ſi idem probare poterit idoneis teſtibus: quòd abſque rapina hoc idem beneficium habuit: remota controuerſiæ materia, id obtineat. Quòd ſi de rapina præſente iudice cōuictus fuerit: rapinam dupliciter ſoluat, [e] beneficio verò careat, niſi iuſtitia & iudicio dictāte illud in poſterum requirat. Si tres vel plures cōtendunt de eodem beneficio producentes vtrinq; diuerſos inueſtitores: [f] iudex in cuius præſentia cā ventilatur, à duobus requirat [g] boni teſtimonij ho

quæ ex improuiſo caſu potius, quam fraude accidunt, fato, non noxæ imputantur, vt C ad l. Cor. de ſica l. 1. idem etiam puto, ſi hoc fecit ob tutelam filiorum ſuorum, vel vxoris, vel alterius perſonæ coniunctæ, vt arg C. de epiſ. & cle. l. raptores. j. reſpon. & ff. quod met. cau. l. iſti quidem §. vlti. & ff ad ſenatuſconſ. Syl. l. 1. §. ſi. eum idē forte eſſet, ſi ob tutelam rerum ſuarum, vt arg. C. vnde vi, l. 1. & ff. ad legem Corn. de ſica. l. furem, & in auth. vt nulli iudi. §. vlti. & in Lombard. da us, qui ad palatium ita contendunt, ſi cuiuſque, &c.

[a] Perſequi non deſiſtat armis. i. legalibus, quibus imperatoriā &c. vt in proœmio inſtitut. in prin. argo & cōſequenter iudicem de quo hic dicitur, & quidē nō aliter iudex iudicare debet quam quod ex legibus. & conſtitutionibus, & moribus proditum eſt, vt inſti. de offic. iud. in prin.

[b] Si duo homines. ideſt quādo inueſtitor dicit ſe illum inueſtiuiſſe de illo beneficio, quā inueſtituram fecit dono, nullo pretio accepto, & hoc eſt quod dicit, donum inueſtituræ recognoſcit &c.

[c] Et vnus. nā ſi ambo producunt eundem inueſtitorem, nec ille eſſet potior, cui dñs ſine fraude guarentizaret: niſi aliud probaretur ab alio, vt j. de l. Corra. §. ſi autem inter pares duos.

[d] Teſtimonium. ſcilicet eius, qui produxit inueſtitorē: quia debebat probare ſe inueſtitum eſſe, vt j. ſequitur, & ſi idem probare poterit &c. vel dicas illius teſtimonium &c ideſt, eius inueſtitoris: quia comes debebit primo audire eius teſtimonium: ideſt, ſimplex dictum ſine iuramento, vel cum iuramento ſi voluerit, & ſi dixerit ſe inueſtituram in illum, qui eum produxit, feciſſe: tunc ille qui per eum produxit inueſtitorem, debebit probare idoneis teſtibus &c. prior tamen intellectus magis conſonat literæ: nihilominus tamen comes audiet dictum inueſtitoris, & hoc eſt quod dicit, inueſtitoris donum &c. & intelligas, quòd iſte qui produxit inueſtitorem, non poſſidebat. aliter enim non habet neceſſe probare, cum actore non probante &c. ut C. de eden. l. qui accuſare. niſi forte aliud eſſet, quod pro aduerſario faceret. Sed quare dicitur, ꝙ debet probare ſe illud beneficium abſque rapina habuiſſe, nonne ſufficit ſi probet ſe inueſtitum, & illud habuiſſe? Reſpon. ſatis intelligitur probare hoc ipſo, quòd contrarium non probatur: dum tamen probet ſe inueſtitum ſaltem per dictum illius inueſtitoris, quē produxit. argu. ff. de iure dot. l. dotē quæ. & C. qui milit. non poſſunt, ſuper ſeruis, & hoc etiam videtur dici j. proxi. §. quòd ſi de rapina &c. vel dicas, quod ideo probare debet aliud: vt remoueatur poſtea omnis cōtrouerſia de eo, & hoc eſt quod ſequitur, remota controuerſiæ materia &c. Accur.

[e] Soluat. ſcilicet ei, qui per rapinam abſtulit, & intelligas hic rapinam non in propria ſignificatione, cum res immobilis dicatur propriè inuadi, & res mobilis rapi, vt inſtitu. vi bonorum rapto. §. quod non ſolum. ſub § quia tamē. & ita habes hic, quòd debet ſoluere duplum rapinæ illius. Sed nunquid erit totum pœna: an in ipſo duplo res continebitur? Reſpon. in ipſo duplo res continebitur: ne alias contradicat conſtitutioni, ſi quis in tantam. C. vnde vi. vel aliis, quæ dicunt rem in duplo contineri. Vel dicas, quod totum erit pœna, & propterea beneficium debebit amittere. & hoc eſt quod ſequitur, beneficio verò careat &c. & propter prædictam pœnam reſeruatur ei hoc ius: ſcilicet, vt poſſit illud beneficium in poſterum requirere de iure: enim forte res bene eſſet illius, qui eum inueſtiuit. Verumtamen alius poſſidebat: quam poſſeſſionem iſte inuaſit, & hoc eſt quod ſequitur, niſi iuſtitia &c.

[f] Diuerſos inueſtitores. ſi autem vnum producerent inueſtitorem: tunc ſi poſſidenti dominus guarentare voluerit ſine fraude, ille obtinebit, niſi aduerſarius contra. induat, vt infra de l. Corr. §. ſi autem inter pares duos.

[g] Re atrat. quid ergo erit, ſi nullum inueniat, qui hoc dicat? Reſponde. beatus qui tenebit: niſi forte aliter eorum probauerit de iure ſuo. in § ergo iſto, & ſuperiori videtur dici, quòd iudex ſiue

comes

minibus in prouincia eorundem litigatorum cōmorantibus per sacramētum, quod iurauerint: q̃s illorum absq; rapina eius bñficij possessor extiterit: & cognita ex ipsorũ testimonio rei veritate, possessor beneficiũ suũ quietè obtineat: nisi iudicio & iustitia dictante alter de manu sua illud eripiat.

Miles à rustico de pace violata pulsat[9], militari manu se purgabit. Quòd si rustico p militē obycia tur: diuino rusticus aut humano iudicio suā monstrabit innocētiam. Bal.

Si rusticus militem de uiolata pace pulsans manu sua iurauerit, q̄ nō de voluntate a sua seu de necessitate hoc fecit: manu militari se miles expurgabit. Si miles rusticũ de violata pace pulsauerit, b & manu sua iurauerit, q̄ nō voluntate, se necessitate hoc c fecit, de duobus vnũ rustic[9] eligat, an diuino d an humano iudicio innocentiā suā ostēdat: aut septē testibus idoneis, quos iudex elegerit, se purget. Si miles aduersus militem pro pace violata: aut aliqua capitali cā e duellũ cōmittere voluerit: facultas pugnādi ei nō ɔcedaī, nisi ꝓbare possit, q̄ antiquitus ipse cũ parētib. suis natione legitim[9] miles existat.

Imperator præcipit ciuitatibus, q̄ post Natalem S. Mariæ prouideant, q̄ sit rerum vbertas: & statuitur pœna non seruantibus eorum deliberationem & statuta. Bald.

Post Natalem S. Mariæ vnusquisq; comes septē boni testimonij viros sibi eligat, & de qualibet prouincia cũ ipsis sagaciter disponat: & quāto pretio ẽm qualitatem tēporis sit annona vendēda, vtiliter ꝓuideat. Quicunque verò contra deliberationē ipsius intra anni terminũ altius modiũ & carius vēdere præsumpserit, tāquā violator pacis habeatur: & totidē xx. lib. comiti exoluat, quanti modios siue maldios altius vendidisse conuictus fuerit.

Rusticus arma non portet, nec mercator, qui negotiandi causa per prouinciam transit, nec miles ad palatium comitis. Item nullus laqueos seu retia tendat ad capiēdas venationes, nisi aduersus apros & lupos. Bald.

comes debet cognoscere inter duos vel tres pares de controuersia feudi quæ est contra aliam constitutionem eiusdem Friderici, imperialem decet solertiam & cætera. §. præterea si inter. vbi dicitur, quòd dominus debet cognoscere. sed dicas de hoc secũdũ quod ibi notaui in summa, tit. apud quem, vel quos iudi. cau. feu. deb agitari.

a De voluntate. q̃d alias dicitur in Lombard. asto animo. & in multis legibus, & maximè in titul qualiter quis se def. deb. si q̃s alium asto animo appellauerit. & in multis alijs legibus. q̃d verbum exponitur, idest, voluntarie: secundum quod hic est simpliciter posita, vt in Lombard. de bo. lib. ho. l. si quis puellam. in fin. titu. & de incen. & damno, & totu. l. j. l prio. iure autem Romano dicitur calumnia. Accursius.

b Pulsauerit. scilicet deferens vel accusans & accusando citans.

c Hoc scilicet iuramentum tale præfatæ pulsationis. Accu.

d An diuino idest per iudicium candentis ferri siue igniti: sicut hodie est consuetudo in multis locis portari: vel forte incedet ad nouem vomeres ignitos: quorum quilibet calidus siue ignitus in terra ponetur vnus ante alium, & ipse portabit vnum ex eis, donec fuerit ad nonum: sicut ille, qui paricidium commisit, timens per eum se casurum in seruitutem: cum ille forte esset seruus quem occidit. & hoc negauerit vt in Lombard. de parricidijs lege j. vel etiam per iudicium feruentis aquæ: sicut dicitur de seruo, qui dicitur homicidium absconse perpetrasse, vt in Lombard. de homicid. lib. ho. lege, vltima, quod autem sequitur an humano iudicio: sic intelligas, idest, per pugnam. Sed quæro cum quo debebit pugnare iste rusticus. nunquid pugnabit cum milite, an cum campione ei dato à milite? Respond. nisi cum milite non debebit pugnare: quoniam principales personæ debent per se pugnare, nisi iuuenilis ætas, aut decrepita, aut infirmitas eos pugnare prohibeat: & in alijs quibusdam casibus, vt in Lombard. qualiter quis se defendere debe. quicunque. & l. fin. & l. si seruus propter appetitum, & tit. de homicid. lib. ho. l. qui vero. Vel dicas (& hoc forte verius est) quod non pugnabit cum milite. sed cum campione sibi æquali dato à milite. quoniam per consimiles aduocatores fieri debet pugna, vt in Lombard. qualiter quis se defen. debe. l. vltima. nec enim potest quis contra militem uolentē pugnam imponere, nisi ꝓbauerit, quòd antiquitus ipse cum parentibus suis natione miles existat legitimus, vt sequitur infra proxime. nisi forte velles dicere, quòd aliud sit quando miles imponit pugnam contra rusticum, & tunc per seipsum pugnabit: & aliud quando rusticus vult pugnam imponere militi, & tunc non posset eam imponere, vt infra. §. proximo dicitur, quia tunc miles debet se purgare sacramento suo. & ita erit deterioris conditionis rusticus, quam miles. nec mirum, cum in multis casibus priuilegium habeat miles, quod non habēt alij quos hic enumerare esset prolixum, omnium, quia magis debet puniri corporaliter rusticus, quā miles, vt argumen. C. de summa Trinitate. lege. nemo clericus, licet pecuniariter secus, vt C. de episcopis & clericis. l. presbyteri.

e Capitali causa. Sic ergo videtur, quòd de quolibet capitali crimine pugna hodie possit imponi. quod est contra ius Lombardorum, quo videtur ꝓhiberi pugnam fieri: nisi in casibus à lege dictis. vt notatur in Lōbarda, qualiter quis se defendere debet, quicunque. & titu. de homine ad iudicium non mittendo. l. vnica. Pugna enim est odiosa, & legi displicet. vt in Lombarda de homi. lib. ho. recolimus enim. & odia sunt magis restringenda, quam amplianda, vt ff de lib. & posthum. lege, cum quidam. vel dicas etiam quòd nihil innouetur per id, quod dicitur. & intelligas quod hic dicitur, aut aliqua capitali causa: scilicet per quam pugna ostatur. & hic forte est verior intellectus, qui potest colligi ex eo quòd dixi aliqua, & non dixi quailibet, sicut & alias secundum quosdam intelligitur, quod legitur in Lombar. qualiter quis se defen deber. l. de furtis. vel de statutoribus causis: quia quod vbi dicitur

Rusticus deterioris est conditionis quam miles.

dicitur de minoribus causis, intell. quæ ipsi & de his causis, in quibus nō potest fieri pugna gratia rei quia est infra quantitatem, de qua alias fieret pugna, puta quia est furtum infra sex solidos, aut depositum negatum infra viginti solidos non de alijs de quibus alias non posset imponi pugna, licet quidam istud aliter intelligant: vt ibidē notatur. sic etiam aliqui intelligunt legem, si quis alium asto alo &c. scilicet verbum illud, an vu de ipsa appellatio agatur: idest de causa, de qua pugna oritur. In hoc tamen arctabitur forte ius Lōbardo. per hoc quod hic dicitur. scilicet quòd contra militē non poterit hodie pugna imponi, nisi à milite: secundum quod sequitur in hoc. §. nisi probare possit &c.

Arma portare & pecuniā optare nō audent rustici.

c Si quis rusticus arma. & ita habes, quòd rustici nō audēt portare arma: sicut alias dicitur, quòd rustici non audent optare pecuniam: vt C. de agri. & censit. l. domini prædiorum. & intelligas, quòd forte tollere debebit ei arma: quando non poterit ei auferre pecuniam: cum talis erit qui non audeat eam optata, vt dixi, quia forte non poterat separari à solo: de quibus forte loquitur hæc lex prædicta: alij vero rusticis auferet viginti solidos, si habuerint. & hoc est quod dicit lex viginti solidos &c. Vel dicas, quòd tollet vtrunque, scilicet arma & pecuniam, si habuerit: & exponas vel, pro &.

b Non, vt quem lædat. idest, non eo animo, vt quē &c. ecce vt hic palā dicit imperator maleuolum animum habere arma deferentem.

Si quis rusticus arma, c vel lanceam portauerit, vel gladium: iudex, in cuius potestate repert⁹ fuerit, vel arma tollat, vel viginti solidos pro ipsis recipiat à rustico. Mercator negotiandi causa per prouinciam pertransiens gladium suum suæ sellæ alliger, vel super vehiculum suum ponat: non vt quem lædat b innocentem, sed vt à prædone se defendat. Nemo retia sua aut laqueos, aut alia quælibet instrumenta ad capiendas venationes tendat, nisi ad vrsos, apros, vel lupos capiendos. Ad palatium comitis nullus miles ferat arma, nisi rogatus à comite.

Publici latrones antiqua dānantur sententia & ijs non prodest appellatio vel reclamatio, sicut nec cæteris, qui appellare non possunt. Bald.

Publici latrones & cōuicti antiqua damnētur sententia: Quicunque ad uocatiam suam, vel aliquod aliud beneficiū in ornatē tractauerit, & à domino suo admonitus nō resipuerit: & ī sua perdurans insolentiæ ordine iudiciario tam aduocatia, quā beneficio exutus fuerit: si postmodū ausu temerario aduocatiam, vel beneficium inuaserit pro uiolatore habeatur.

Si furatus est aliquis valorem quinque solidorū vel amplius, laqueo suspendatur: si vero minus scopis & forpice excorietur, & tundatur. Bald.

Si quis quinque solidos valens aut plus fuerit furatus, laqueo suspendatur: si min⁹, scopis & forpice excorietur, & tundatur. † Si ministeriales alicuius domini inter se guerram habuerint: comes siue iudex, in cui⁹ regimine eam fecerint, per leges & iudicia ex ratione prosequatur. Quicūque per terram transiens equum suum pabulare voluerit, quantum propinquius se cundum viam stans in loco amplecti poterit ad refectionem & reparationem equi sui, impune ipsi equo porrigat. Licitum sit etiam ipsi vti herba & viridi sylua: & sine vastatione aliqua quilibet vtatur pro sua commoditate, & vsu necessario.

TITVLVS XXVIII.

HIC FINIT VR lex, deinde consuetudines regni incipiūt. d

Vasallus dominum suū non adiuuans in prælio iusto, feudum perdit: in bello autem iniusto ad defendendum eum iuuare tenetur: ad offendendum verò potest si vult, sed nō cogitur: nec feudum perdit. Bald.

Domino guerram faciente alicui si sciatur quòd iustè, aut cùm dubitat, vasallus eū adiuuare tenet. Sed cùm palā est, quòd irrationabiliter eam facit: adiuuet eum ad eius defensionem: ad offendendum verò alium non adiuuet, si vult. Sed si eum adiuuare voluerit: non tamen feudum amittet, secundum Obertum de Orto, & Gerardum Capagistum. Alij verò sine distinctione dicunt semper debere eum adiuuare. Sed Obertus & Gerardus vtuntur eo argumento: quòd quemadmodum dominum excommunicatum vel à rege bannitum non est obligatus vasallus ad adiuuandum vel seruitium ei præstandum, imò solutus est a interim

† Tōdetur.

d HIC FINIT &c.

Quidam aliter habent, scilicet ita: hic incipit lex consuetudinum regni. meliorem tamen puto hūc titulum, quia verū est, quòd lex hic finitur, scilicet superior lex de pace tenenda, scilicet Fridericus. & quod sequitur, non est lex, sed consuetudines sunt potius.

a Domino. Solutus est. Nūquid vasallus interim poterit vendere sine consensu ipsius domini sui banniti, ita quòd teneat venditio: & quòd dominus non possit eā venditionem rescindere, postquā fuerit restitutus? Et videt quòd sic, ad exemplū filij eius, qui deportatus est: nā ea quæ gesta sunt per ipsum filium tunc, quando pater eius est deportatus, rata debent haberi. nec infirmantur patre restituto: C. de sentent. pas. l. vlti. circa princi. & merito, nam & interim dum est bannitus, posset damnum impune in bonis ei⁹ dari: cum alias nihil videtur ei nocere bānum. Item tunc non dicitur feudum vendi: quia tunc non uidetur feudum esse, cum interim vasallus est solutus à sacramento fidelitatis, à qua fidelitate feudum

Bannitus nō habet sub se vasallos sicut nec excommunicatus.

sacro fidelitatis, nisi ab ecclesia, vel á rege fuerit restitut⁹: ita nec istũ iniustè guerram alicui facientẽ.

Vasallus non cogitur domino offerre seruitium, & quantocunque tempore steterit, quòd seruitiũ non præstiterit, feudum non amittit. Fallit in tribus casibus hic insertis, Iacob. de Bel.

Ad hoc quantocunque tempore steterit vasallus quòd domino non seruierit: secundum vsum Mediolanen. [a] beneficium non amittit: nisi seruitiũ facere renuerit: vel nisi à domino ei denunciatum fuerit, & ille cùm potuerit, diu steterit, quòd seruitium nullũ ei fecerit. Bonus tamẽ iudex variè ex personis causisq; definiet: & finget vasallũ remotũ esse vel ꝓpinquũ: paratum esse, vel non: dominum guerram habere vel non: vtrũ ẽt magnã, vel paruam: & annunciauit ei dominus, vel non. hæc omnia vertuntur in cognitione causæ, & prõptiores [b] sumus ad absoluẽdum, quã ad condemnandum. Tu tamen scias, ꝙ si vasallus sciat dominũ obsideri, vel aliter ei mortem imminere: & cùm poterit, ei nõ nunciauerit, vel etiam sine nuncio eum non adiuuerit: feudo priuabitur. Si vasallus in feudo aliquod ædificium fecerit, [c] vel ipsum sua pecunia meliorauerit, & contigerit postea, vt vasallus sine filio masculo decedat, dominus aut patiatur ædificiũ auferri, aut soluat pretium [d] meliorationis. Idem dico, si pretio seruitutem fundo acquirat. Quidam alij dicunt omnino ad dñm pertinere.

Si vasallus nullo herede relicto ante Martium decesserit, fructus domino pertinent, ad quem deuoluitur feudum: secus si post Augustum decedat: quia tunc eius heredis erunt. Bal.

His consequẽter dicit, quòd si vasallus decedat sine hærede masculo, & ꝯtingat feudũ ad dñm reuerti: sic distinguit, quòd si ante Martiũ: [e] oẽs fructus illius anni ex feudo ꝓuenientes ad dñm pertinebunt. [f] Si verò post calendas Martij vsq; ad Augustum: oẽs fructus, q interim percipiunt, ad hæredes vasalli pertineãt. † Si verò post Augustum: omnes fructus anni percipiet dominus. quidam tamẽ dicunt, quocunque tẽpore anni decedat, omnes pendẽtes fructus ad dominum pertinere. Cõtra omnes [g] debet va-

feudum dicitur, vt §. per quos fiat inuestit. & ꝑ quos recti. c. nulla. Sed dicas & forte melius, quòd non possit interim vendere: licet interim non possit venditio retractari. Nec enim dominus amisit dominium directum, quod retinuerat tempore inuestiturę propter bannum, nisi forte bona eius essent expressim publicata: cum etiam tunc forte eo restituto: & bona eius intelligerentur restitute, vt C. præd. titu le. 1. & vlti. circa finem. & maxime si dominus habet filios, interim feudum ad eos pertinet, cum hodie bona deportati non publicentur, vt C. de bon. proscrip. auth. bona Sed quid si dominus bannitus est ab aliqua potestate alicuius ciuitatis sub cuius iurisdictione est & dominus & vasallus, nunquid interim vasallus sacramento fidelitatis absolutus est, ita quòd non sit obligatus ad eum adiuuandum, vel ei seruitium præstandum? Respond. forte sic. eadem ratione, vt in bannito à rege: cum ratio diuersitatis reddi non possit. argu. C. de con. in pecu. l. vlt. nisi forte diceres contrariũ ea ratione, quòd maior sit rex aliqua potestate.

[a] Secundum vsum Mediolanen. imo secundum communẽ vsum. licet enim vasallus seruitium domino non offerat: tamen non ob hoc feudum amittit: dum tamen domino petenti seruire paratus sit. veruntamen si sciuerit domino magnum periculum imminere: vltro adiutorium suum debet domino pręberere: alioqui feudum perderet, vt §. si de feu. controuer. fu. ca. licet & hoc est quod dicitur infra, proxi. in tamen scias &c hæc tamen vertentur in causæ cognitione secundum quod hic dicitur, bonus tamen iudex &c.

Absoluimus potius quã condemnamus.

[b] Et promptiores. hoc est quod alias dicitur. ff. de actio. & oblig. l. Arrianus. & fauorabiliores sunt rei, quã actores, vt ff. de regulis iuris. l. fauorabiliores. & hoc est verum, nisi pro libertate & pro re priuilegiata pronũciari possit, tunc enim magis condemnare, quam absoluere debemus, vt ff. de re iudica. l. inter pares. Accursius.

[c] Aliquod ædificium fecerit. cum fortassis facere nõ debeat, nisi hoc in fundo colligendorum fructuum causa faciat. Sed si quid ædificauerit: forsitan nec tollere, nec reficere sine quæstione potest: rem tamen suam poterit vendicare, argumen. ff. de vsufru. l. sed si quid inędificauerit. l principio. Acc.

[d] Soluat pretium. alias enim submouetur exceptione doli mali, nisi pretium exolueret, vt ff. de actio. empt. & venditi. l. Iulianus. §. primo. & institu. de rerum diuisione. §. certe illud. & ff. de vsufru. l. sed & si quid & de rei vendicat. l. si fundi. poss. & lege, in fundo. & ff. de pignorati. actio. l. 2. & l. eleganter. §. vltimo. & l. si seruus pigno. & l. si necessarias. & ff. de contra. iu. tut. le. prima, §. finito. & ff. ad Trebel l. hæres cum de. & l. si patroni fil⁹. §. vlti. & ff. loca. & conduct. le. dominus. §. primo, & le penultima & qđ dicit postea. idem dico, si pretio seruitutem fundo acquisiuit: istud dico quia per se non potest subsistere: vt notatum est supra. illi verò qui dicunt omnino ad dominum pertinere: sine dubio inepte locuti sunt, vt mihi videtur. Acc.

[e] Ante Martium. Quod hic dicitur de fructibus, distinguitur, vt aliàs in hęrede fructuarij obseruatur: vt ff. de vsufru. le. defuncta. sed inter vxorem & maritum aliter fit fructuum diuisio, vt ff. soluto matrimonio. l. diuortio. qualiter autem distinguatur, diligenter est attendendum: quia de facto sæpissime accidit. quod vltimi dicũt, iniquitatem continet: & ideo male dicitur, sicut superius in alio capi.

† Facit ad hoc c. si ꝑpter tua. de rescri. lib. 6.

[f] Pertinebunt. quod isti bene dicant, probatur argu. ff. de vsur. l. Herennius. & insti. de rerũ diui. §. is verò ad quem vsusfructus.

[g] Contra omnes. sed nunquid contra se debet dominum adiuuare? Respon. videtur quod sic: quoniam generaliter iurauit ei vasallus fidelitatem cõtra om-

 nes

Si quis rusticus arma, [a] vel lanceam portauerit, vel gladium: iudex, in cuius potestate repert' fuerit, vel arma tollat, vel viginti solidos pro ipsis recipiat à rustico. Mercator negotiandi causa per prouinciam pertransiens gladium suum suæ sellæ alliget, vel super vehiculum suum ponat: non vt quem lædat [b] innocentem, sed vt à prædone se defendat. Nemo retia sua aut laqueos, aut alia quælibet instrumenta ad capiendas venationes tendat, nisi ad vrsos, apros, vel lupos capiendos. Ad palatium comitis nullus miles ferat arma, nisi rogatus à comite.

Publici latrones antiqua dãnantur sententia & ijs non prodest appellatio vel reclamatio, sicut nec cæteris, qui appellare non possunt. Bald.

Publici latrones & cõuicti antiqua damnẽtur sententia: Quicunque ad uocatiam suam, vel aliquod aliud beneficiũ in ornatè tractauerit, & à domino suo admonitus nõ resipuerit: & ĩ sua perdurans insolentiæ ordine iudiciario tam aduocatia, quã beneficio exutus fuerit: si postmodũ ausu temerario aduocatiam, vel beneficium inuaserit pro uiolatore habeatur.

Si furatus est aliquis valorem quinque solidorũ vel amplius, laqueo suspendatur: si vero minus scopis & forpice excorietur, & tundatur. Bald.

Si quis quinque solidos valens aut plus fuerit furatus, laqueo suspendatur: si min', scopis & forpice excorietur, & tundatur. † Si ministeriales alicuius domini inter se guerram habuerint: comes siue iudex, in cui' regimine eam fecerint, per leges & iudicia ex ratione prosequatur. Quicũque per terram transiens equum suum pabulare voluerit, quantum propinquius se cundum viam stans in loco amplecti poterit ad refectionem & reparationem equi sui, impune ipsi equo porrigat. Licitum sit etiam ipsi vti herba & viridi sylua: & sine vastatione aliqua quilibet vtatur pro sua commoditate, & vsu necessario.

TITVLVS XXVIII.

HIC FINIT VR lex, deinde consuetudines regni incipiunt. [c]

Vasallus dominum suũ non adiuuans in prælio iusto, feudum perdit: in bello autem iniusto ad defendendum eum iuuare tenetur: ad offendendum verò potest si vult, sed nõ cogitur: nec feudum perdit. Bald.

Domino guerram faciente alicui si sciatur quòd iustè, aut cùm dubitat̃, vasallus eũ adiuuare tenet̃. Sed cùm palã est, ꝙ irrationabiliter eam facit: adiuuet eum ad eius defensionem: ad offendendum verò alium non adiuuet, si vult. Sed si eum adiuuare voluerit: non tamen feudum amittet, secundum Obertum de Orto, & Gerardum Capagistum. Alij verò sine distinctione dicunt semper debere eum adiuuare. Sed Obertus & Gerardus vtuntur eo argumento: quòd quemadmodum dominum excommunicatum vel à rege bannitum non est obligatus vasallus ad adiuuandum vel seruitium ei præstandum, imò solutus est [d] interim

dicitur de minoribus causis, intelligẽr ipsi & de his causis, in quibus nõ potest fieri pugna gratia rei quia est infra quantitatem, de qua alias fieret pugna, puta quia est furtum infra sex solidos, aut depositum negatum infra viginti solidos non de alijs de quibus alias non posset imponi pugna, licet quidam istud aliter intelligant: vt ibidẽ notatur. sic etiam aliqui intelligunt legem, si quis alium asto aio &c. scilicet verbum illud, ao va de ipsa appellatio a. patoris idest de causa, de qua pugna oria tur. In hoc tamen arctabitur forte ius Lõbardo. per hoc quod hic dicitur, scilicet quòd contra militẽ non poteri hodie pugna imponi, nisi à milite: secundum quod sequitur in hoc. §. nisi probare possit &c.

Arma portate & pecuniã optare nõ audent rustici.

[a] Si quis rusticus arma. & ita habes, ꝙ rustici nõ audẽt portare arma: sicut alias dicitur, quòd rustici non audent optare pecuniam: vt C. de agri. & censit. l. domini prædiorum. & intelligas. quòd forte tollere debebit ei arma: quando non poterit ei auferre pecuniam: cum talis erit qui non audeat eam optare, vt dixi, quia forte non poterat separari à solo: de quibus forte loquitur hęc lex prędicta: alijs vero rusticis auferet viginti solidos, si habuerint. & hoc est qđ dicit lex viginti solidos &c. Vel dicas, quòd tollet vtrunque, scilicet arma & pecuniam. si habuerit: & exponas vel, pro &.

[b] Non, vt quem lædat, idest, non eo animo, vt quẽ &c. ecce vt hic palã dicit Imperator malevolum animum habere arma deferentem.

[c] HIC FINIT VR &c.

Quidam aliter habent, scilicet ita: hic incipit lex consuetudinum regni. meliorem tamen puto hũc titulum, quia verũ est, quòd lex hic finitur, scilicet superior lex de pace tenenda, scilicet Fridericus. & quod sequitur, non est lex, sed consuetudines sunt potius.

† Tõdetur.

Domino. Solutus est. Nũquid vasallus interim poterit vendere sine consensu ipsius domini sui banniti, ita quòd teneat venditio: & quòd dominus non possit eã venditionem rescindere, postquã fuerit restitutus? Et videt̃ quòd sic, ad exemplũ filij eius, qui deportatus est: nã ea quæ gesta sunt per ipsum filium tunc, quando pater eius est deportatus, rata debent haberi. nec infirmantur patre restituto: C. de senten. pas. l. vlti. circa princi. & merito, nam & interim dom est bannitus, posset damnum impune in bonis ei' dari: cum alias nihil videtur ei nocere bãnum. Item tunc non dicitur feudum venditur quia tunc non videtur feudum esse, cum interim vasallus est solutus à sacramento fidelitatis, à qua fidelitate feudum

Bannitus nõ habet sub se uasallos fideles nec excommunicatus.

feudum dicitur, vt T. per quos fiat inuestit. & ꝑ quos recti. c. nulla. Sed dicas & forte melius, quòd non possit interim vendere: licet interim non possit venditio retractari. Nec enim dominus amisit dominium directum, quod retinuerat tempore inuestiture propter bannum, nisi forte bona eius essent expressim publicata: cum etiam tunc forte eo restituto: & bona eius intelligerentur restituta, vt C. præd. titu le. 1. & vlti. circa finem. & maxime si dominus habet filios, interim feudum ad eos pertinet, cum hodie bona deportati non publicentur, vt C. de bon. proscrip. auth. bona Sed quid si dominus bannitus est ab aliqua potestate alicuius ciuitatis sub cuius iurisdictione est & dominus & vasallus, nunquid interim vasallus sacramento fidelitatis absolutus est, ita quòd non sit obligatus ad eum adiuuandum, vel ei seruitium præstandum? Respond. forte sic. eadem ratione, vt in bannito à rege: cum ratio diuersitatis reddi non possit. argu. C. de con sti. pecu. l. vlt. nisi forte diceres contrariū ea ratione, quòd maior sit rex aliqua potestate.

a Secundum vsum Mediolanen. imo secundum communē vsum. licet enim vasallus seruitium domino non offerat: tamen non ob hoc feudum amittit: dum tamen domino petenti seruire paratus sit. veruntamen si sciuerit domino magnum periculum imminere: vitro adiutorium suum debet domino præbere: alioqui feudum perderet, vt T. si de feu. controuer. fu. ca. licet & hoc est quod dicitur infra, proxi. tu tamen scias &c hæc tamen vertentur in causæ cognitione secundum quod hic dicitur, bonus tamen iudex &c.

b Et promptiores. hoc est quod alias dicitur. ff. de actio. & oblig. l. Arrianus. & fauorabiliores sunt rei, quā actores, vt ff. de regulis iuris. l. fauorabiliores. & hoc est verum. nisi pro libertate & pro re priuilegiata pronunciari possit, tunc enim magis condemnare, quam absoluere debemus, vt ff. de re iudica. l. inter

Absoluimus potius quā condemnamus.

sacro fidelitatis, nisi ab ecclesia, vel à rege fuerit restitut[b]: ita nec istū iniustè guerram alicui facientē.

Vasallus non cogitur domino offerre seruitium, & quantocunque tempore steterit, quòd seruitiū non præstiterit, feudum non amittit. Fallit in tribus casibus hic insertis. Iacob. de Bel.

Ad hoc quantocunque tempore steterit vasallus quòd domino non seruierit: secundum vsum Mediolanen. [a] beneficium non amittit: nisi seruitiū facere renuerit: vel nisi à domino ei denunciatum fuerit, & ille cùm potuerit, diu steterit, quòd seruitium nullū ei fecerit. Bonus tamē iudex variè ex personis causisq; definiet: & finget vasallū remotū esse vel ꝓpinquū: paratum esse, vel non: dominum guerram habere vel non: vtrū ēt magnā, vel paruam: & annunciauit ei dominus, vel non. hæc omnia vertuntur in cognitione causæ, & prōptiores [b] sumus ad absoluendum, quā ad condemnandum. Tu tamen scias, ꝙ si vasallus sciat dominū obsideri, vel aliter ei mortem imminere: & cùm poterit, ei nō nunciauerit, vel etiam sine nuncio eum non adiuuerit: feudo priuabitur. Si vasallus in feudo aliquod ædificium fecerit, [c] vel ipsum sua pecunia meliorauerit, & contigerit postea, vt vasallus sine filio masculo decedat, dominus aut patiatur ædificiū auferri, aut soluat pretium [d] meliorationis. Idem dico, si pretio seruitutem fundo acquirat. Quidam alij dicunt omnino ad dn̄m pertinere.

Si vasallus nullo hærede relicto ante Martium decesserit, fructus domino pertinent, ad quem deuoluitur feudum: secus si post Augustum decedat: quia tunc eius hæredis erunt. Bal.

His consequēter dicit, quòd si vasallus decedat sine hærede masculo, & ꝯtingat feudū ad dn̄m reuerti: sic distinguit, quòd si ante Martiū: [e] oēs fructus illius anni ex feudo ꝓuenientes ad dn̄m pertinebunt. [f] Si verò post calendas Martij vsq; ad Augustum: oēs fructus, q in terim percipiunt, ad hæredes vasalli pertineāt. † Si verò post Augustum: omnes fructus anni percipiet dominus. quidam tamē dicunt, quocunque tēpore anni decedat, omnes pendētes fructus ad dominum pertinere. Contra omnes [g] debet va-

pares. Accursius.

c Aliquod ædificium fecerit. enim fortassis facere nō debeat, nisi hoc in fundo colligendorum fructuum causa faciat. Sed si quid ædificauerit: forsitan nec tollere, nec reficere sine quæstione potest: rem tamen suam poterit vendicare, argumen. ff. de vsufru. l. sed si quid inædificauerit. l principio. Acc.

d Soluat pretium. alias enim submouetur exceptione doli mali, nisi pretium exolueret, vt ff. de actio. empt. & vendit. l Iulianus. §. primo. & instit. de rerum diuisione. §. certe illud. & ff. de vsufru. l. sed & si quid & de rei vendicat. l. si fundi. poss. & lege. in fundo. & ff. de pignorati. actio. l. 2. & l. eleganter. §. vltimo. & l. si seruus pigno. & l. si necessarias. & ff. de contra. tu. tut. le. prima. §. finito. & ff. ad Trebel l. hæres cum de. & l. si patroni filius. §. vlti. & ff. loca. & conduct. le. dominus. §. primo, & le penultima. & qd̄ dicit postea. idem dico, si pretio seruitutem fundo acquisiuit: istud dico quia per se non potest subsistere: vt notatum est supra. illi verò qui dicunt omnino ad dominum pertinere: sine dubio inepte locuti sunt, vt mihi videtur. Acc.

e Ante Martium. Quod hic dicitur de fructibus, distinguitur, vt alias in hærede fructuarij observatur: vt ff de vsufru. le. defuncta, sed inter vxorem & maritum aliter fit fructuum diuisio, vt ff. soluto matrimonio. l. diuortio. qualiter autem distinguatur, diligenter est attendendum: quia de facto sæpissime accidit. quod vltimi dicūt, iniquitatem continet: & ideo male dicitur, sicut superius in alio capi.

f Pertinebunt. quod isti bene dicant, probatur argu. ff. de vsur. l. Herennius. & insti. de reru diui. §. is verò ad quem vsusfructus.

g Contra omnes. sed nunquid contra se debet dominum adiuuare? Respon. videtur quod sic: quoniam generaliter iurauit ei vasallus fidelitatem cōtra omnes

† Facit ad hoc c. si ꝓpter tua. de rescri. lib. 6.

sallus dominū adiuuare & ꝯ fratrē, a & filiū, & patrē: nisi ꝯ aliū dñm antiquiorem. b hic enim cæteris est præferendus.

TITVLVS XXIX.

DE FILIIS NAtis ex matrimonio ad morganaticam contracto.

Qvidam habēs filium ex nobili cōiuge, post mortem eius non valens continere, aliam minus nobilē duxit: qui nolens existere in peccato, eam desponsauit ea lege, vt nec ipsa, nec filij eius. c amplius habeant de bonis patris, quam dixerit tēpore spōsaliorum: v.g. decem libras vel quantū voluerit dare, qñ eam despōsauit: quod Mediolanen. dicūt accipere vxorē ad morganaticā, alibi lege Salica. hic filius ex ea susceptis decessit. Illi in proprietatem non succedūt, aliis extantibus: sed nec in feudo, etiam aliis non existentibus: qui licet legitimi sint, tamen in beneficio minimè succedunt. In proprietate verò succedunt patri, prioribus non existentibus: succedunt etiam fratrib. sine legitima prole decedentibus secundū vsum Mediolanensium.

TITVLVS XXX.

DE FEVDO fœminæ.

Filia matri in feudo fœmineo succedunt, masculis non extantibus secundum Obertum, & Gerardum: sed secundum alios non succedunt, nisi per pactum sit actum. Bal.

SI fœmina habēs feudū decesserit: quia fœmineū est feudum, & sine pacto speciali, deficientibus filiis masculis ad filias pertinebit. Obert⁹ & Gerardus. Alij verò dicunt, nisi per pactum speciale ad eas nō pertinere, sicut si datū esset filio masculo, quia si ideo, quod est fœmineum, sine pacto. transit in fœminas: eadem ratione quia est fœmineum, transit in fœmineam prolem, etiam

nes homines: vnde generaliter facienda est interpretatio, vt arg. ff. de lib. leg. l. si quis rationes. & C. de fideiu. l. cum vicum. vnde cum fecerit diuisionē personarum vniuersos comprehendere intelligitur. argumen. C. de donat. l. data. & maxime cum teneatur contra filium eum adiuuare, vt statim sequitur: cum eadē quasi intelligitur patris persona cum persona filij: arg. institu. de inuti. stipul. §. ei qui. sicut alias nō interest, vtrum veritus sit in se pater an in filiis c. vt ff. quod met. cau. l. isti quidē. §. vlti. si enim vasallus tenetur dominū adiuuare ꝯtra filios, & ab illis eum defendere: ergo multo fortius contra se, & à se. argu. ff. de condi. indeb. l. frater. & C. de euic. l. siue. contra vt ꝙ nō debeat contra se dominum adiuuare. Nec enim semper est facienda interpretatio generaliter generalis sermonis, argumen. ff. de mi. l. illud, in fine. & de procurator. l. mandato. imo de generalibus est facienda tacite exceptio, vt ff. de serui. l. si cui. nec enim est credēdum, quòd intellexisset iurare contra se: cum specialiter contra se nō fuisset iuraturus: vt argumen. ff. de pecu. l. qui peculij. in generali enim isto iuramento videtur tantū de extraneis cogitasse siue dixisse. arg. ff. loca. & conduct. l. qui insulam. §. vlti. mo. & ff. commun. prædiorum. l. quicquid. item facit contra eum: quia contra stipulatorem debet fieri interpretatio. ff. de verborum. oblig. l. stipulatio ista. §. 2. pro domino vero adhuc videtur facere litera sequens, s. nisi ꝯ alium antiquiorem dominū &c. cum ergo vnum excipiat, merito omnes alios vl comprehendere. argu. ff. de iu. di. l. solemus. quid ergo dicemus? Respon. ꝙ non teneatur contra se dominum adiuuare: quia in isto generali sacramento vt tantum de extraneis cogitasse: vt argum. ff. com. præd. l. quicquid. item alia ratione: aut. n. dominus iuste habet guerram cū eo, aut iniuste: non propter aliud de causa leui, nisi propter aliquam culpam ipsius vasalli, vnde eo ipso forte poterit feudum ei auferre. ad quid ergo teneretur eum adiuuare contra se: cum nihil aliud pateretur: si etiam contra alios eum non adiuuaret, nisi quia feudum amitteret? si sit iniuste: adhuc idem quia hoc ipso deberet dominus amittere proprietatem feudi: sicut vasallus caderet à feudo: si contra dñm hos faceret, vt T. si de feu. controu. fuerit. c. domino committente. & infra qualiter dominus à propriet. c. ex facto, & arg. T. de for. fide. in fi. a Fratrem. sed nunquid dominus eodem modo debet vasallum adiuuare contra omnes homines, & contra fratrem & filium? Respon. vtique, cum in his omnibus debeat dominus vasallo vicem reddere, quæ vasallus tenetur præstare domino, vt supra prædicto titu. de forma fidelita. in fi. cum etiā dominus amittet proprietatem per eandem feloniam, per quam vasallus amittit feudum: vt supra, si de feu. controuer. fue. c. domino committente, et j. qualiter dominus à propri. a. ex facto. b Dominum antiquiorem. s. à quo ante feudum tenebat. vnde recte facit, si nominatim excipiat eum, quando iurat fidelitatem, sicut nominatim debet excipere personam imperatoris, vt in constitutione Friderici, imperialē. §. illud quoque præcipimus, & merito, quoniā qui prior est tempore, potior debet esse iure. ff. qui potio. in pigno. hab. l. potior.

DE FILIIS NA

c Quidam. Nec filij eius. De talibus filijs intelligo loqui. T. si de feu. controuer. fœe. c. mulier & c. filij nati. vt antiquitas secundum leges habeat authoritatem, & vocatur hæc lex Salica.

Vasallus ꝯ. se dñm iuuare nō tenetur.

DE FEVDO FOEMIN

d Si fœmina. Masculis. hic no. quòd filię non succedunt matri in feudo, licet à matre sumpserint initium, & hoc secūdum istos: licet aliis aliter videatur, vt T. dicitur proxi. c. §. 1. j. de na. suc. feu. & merito non succedunt sine pacto speciali, nam secundum rigorem cōsuetudinis filij masculi non succedunt matri in feudo, cum secundum vsum regni dicatur feudum paternum, & non maternum, sed de æquitate admittuntur. vt T. titu. an maritus succe. vxo. in bene. c. si fœmina.

Succe-

a Succedere. nisi forte paratus sit seruire p substitutum domino, arg. C. de apisc. & cle. l. quisquis, & l. ad similitudinem. & ff de arbi. hu arbiter. in fi. l.
b Postposuerit. statim enim ut fuit factus clericus vel conuersus, fuit dominus feudū apertū, sicut & de eo qui feudū illicite alienauit non volun tate domini. licet enim recuperauerit ab emptore non tñ penes se retinebit: cū domino erat apertū per alienationem: vt infra, quid iur. si post ali. feud. va. recup. c. praeterea. hic ergo colligitur manifeste, quòd non restituuntur amissa: licet in pristinum statum res redierit, vt ar. insti. de ca. di. §. quod autem, & ff. de adop. l. qui libertus. argu. contra, C. de sen. pas. & restitut. l. r. & viti. & ff. de in ius vocan. l. sed & si. & argum. contra §. titu. hic finitur lex, ca. t. & in summa, vt in libel. dist Py. tit. nec enim iura restaurantur, alias restituantur.
c Succedunt. etiam si eum forte acquisiuit: forte cum esset clericus: quoniā scriptum est. Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus, vt in decret. 16. d. si apostolorum. & capit. placuit, sicut supra dictum est: qa qui factus est miles Dei, desinit esse miles seculi, vt §. de eo qui ar. bel. dep. l. t.

masculis extātibus, quod falsum ē. Ex hoc illud descēdit, quod dicitur, clericum nullo modo in beneficium paternum debere succedere, a etiā si post ea quàm habitū religionis assūpserit, postposuerit. b Idem in oībus qui habitum religionis assumunt, vt ꝯuersi, hi. n. nec postea in feudo succedūt c et si qđ habent pdunt.

TITVLVS XXXI.

SI VASALLVS feudo priuetur, cur deferatur.

Filius non succedit patri in feudo, nec agnati vsq; ad tertium gradum: quādoque nec descendentes in infinitum, si vasallus feudo priuetur propter suum delictum: nisi filius conquirat domino gratiam sibi faciente, nō extantibus agnatis. Ba.

VAsalli feudū delinquentis licet ad agnatos qñque d ptineat: filius tñ a ad id nullatenus aspirabit, nisi id iterū à dño licitè acquirat sibi gratiā f faciente: v. g. si non sunt alij ex latere, qbus g aperiat ad eius

S [illegible] A [illegible] S
Fe[illegible] [illegible]e[illegible] [illegible]fe-

d VAsalli. Quandoque. pnia qñ beneficium non est nouum: quoniam aliàs non pertineret ad agnatos sed ad dominum: & ita intelligunt quidā qđ legit. §. in quibus cau. feu. ami. §. vlt. scilicet vt ibi loquatur de nouo beneficio. tamen puto quòd hic loquatur de paterno, & quod hic dr, licet quandoque, intelligas. s. quando vasallus non deliquisset in dominum sed in alium: quoniam tunc pertinet ad agnatos & non ad dominum secundum quod ibi dicitur. si autem in dominum deliquisset, tunc secus est, & hoc est quod ibi dicitur, vt dominus habeat hanc suae iniuriae vltionē, licet videatur forte ꝗ iunior sententia prior: ne ex delicto alterius alius damnum patiatur.
e Tamen. sic ergo est deterioris conditionis filius quàm alius, & patris delictum nocet filio. alterius ergo delictum alteri nocet, quod fit plerunque propter delicti magnitudinem, vt C. ad leg. Iul. maiest. l. quisquis aliquando propter nimiam personarū coniunctionem. ff si q[illegible] a ali. test. prohi. l. t. licet alibi dicatur, quia delictū patris filio nocere non debet, vt ff. de sena. l. emancipata. & de bono. pos. contra. tabu. l. t. & §. & de poen. l. mortis, §. penul. & in summa, vt not. in libel. Py. dispu, cap. piissime, supra dictū est, qualiter quis ex suo facto &c. & ti. sequen. aliquando etiā filij delictum nocet patri in feudo quod pater habebat, vt in consti. Frid. imperialem. §. insup si filius vasalli.
f Gratiam. hoc tale est ac si dicat, tunc non potest dominus filio gratiam facere.
g Quibus. & ita videtur, quòd ex latere venientes excludant non solum filium in casu isto: sed omnes etiam descendentes: quod forte, est verum, imo sine forte, vt supra, si de feu. controuer. fu. c. si vasallus culpam.

petitionē admittuntur, q quarto gradu sunt remoti ab eo, q id acquisiuit, & ēt vsque ad infinitum: dūm hos constet ab eo per masculos descendisse.

TITVLVS XXXII.

QVI TESTES sunt necessarij ad nouam inuestituram probandam.

Noua inuestitura probatur per testes pares curtis aut per breue testatum à paribus confirmatum. siue dominus sit laicus, siue clericus, nec aliter facta valet etiam, si dominus confiteatur factam, & alij contrastātur. Vetus autem inuestitura probari potest testibus quibuscunq; paribus vel nō paribus: masculis tamē, nō foeminis. Bal.

SIue clericus siue laicus sit dñs, ad probandā nouam inuestiturā h semper pares curiae sunt necessarij. & si sine eis facta sit inuestitura, ēt si dominus confiteatur factam: quia tamen sine hac solennitate facta est, non valet, etiam si probari possit per bre-

QVI TESTES sunt necessarij ad nouam inuestituram probandam.

h SIne clericus. Ad probādam nouam inuestiturā. Hic manifeste corrigitur, quod dictum est supra, quid sit inuest. in princ. Vel dicas, quòd istorum sententia corrigitur per alios, qui meliùs dicere videntur, & merito eorum sententia praeualet. nam & haeres decurrens ad solennitates iuris cum ab eo legatum vel fideicommissum petatur, soluere detrectans non auditur, vt C. de fideicommiss. lege, quaestionem. & institut. de fideicommiss. haeredita. §. vltimo. sed occurret instantia Nam repetitur, quòd pater dicit emancipationem à se factam: sed decurrens ad iuris solennitatem filium redigit in potestatem suam, vt C. si aduer. rem iudic. lege, si cum. Solu. ibi reuocat: quia de substantia emancipationis aliquid defuerat: puta quia non fuerat authore praetore facta. sed hic non est ita: quoniam testes non sunt de substantia inuestiturae, vt ita diximus. argument. ff. de adoptio. l. post mortem. qui autem testes in vtraque inuestitura sint necessarij ad ipsam probandam, notatum est supra, quid sit inuestitu. ca. 1. §. si enim. hic ergo secundum meliorē sentē iam nō nocet, & si de solen-

• Glossator hic non recte tradit qm̄ i hoc qđ dicit testes nō eē de substātia: qa imo eos de inuestiturae substātia esse cōstat. supra quib. mod. feu. cōsti. pos. c. r. & si de inue. sti. inter domind & vas. lis oriat. c. t. & sup. qđ si inuesti. c. t. secundū Pepo. vñ merito hic refellitur, à Iaco Bel. Odofre. & Bald.

solennitate aliquid decst: quibus subueniri potest. inf. §. char. Accur.

DE CONSVETVDINE recti feudi.

a Sciendum. Inuestitura: & per eam solu post constitui, vt I. quib. mo feu. consti. potest c. sciendum &c. istis autem duob⁹ modis potest acquiri, vt hic, & I. de feu. cog. sciendũ: item & tertio modo, vt hic, & quarto similiter, vt notatur in summa qualiter feu. consti. & acquiratur.

b Paribus curiæ. si autem non dixit coram curiæ paribus, tunc forte secus est: quia tunc nõ propria feudũ, sed quasi feudum censebitur, donec vixerit ille, qui ita nactus fuerit. & nullũ in eo habebit successorem, vt sup. quib. mo feudũ consti. potest. c. sciendũ. vnde talis erit differentia inter hunc casum & illũ, quoniã hic dixit corã curia, ibi verò nõ, vel etiã intellige hũc casum ꝭm illum. Acc.

c Feudi. no. quod ex eo solo vasallus possessor efficitur: quia animo solo non acquiritur possessio. vt ff. de acqui. possess. l. possideri. in princ. licet videatur obuiare. ff. de prædicto ite. l. 1. §. fin. & qualiter intelligatur, ibi exponitur. Hic no. per patientiam possessioné transferri. simile. ff. de don. l. qui saxum. & de acqui. re. dom. l. qua ratione. alias transfertur possessio per retentioné vsusfructus. C. de dona. l. quisquis. & l. si quis argentum. §. sed & si quis. alias designatione, vt ff. de peric. & com. rei vendi. l. quod si. alias oculorum subiectione dũ tamen effectus interuenias, vt ff. de acquir. poss. l. 1. §. si iussferum, & l. quæ meo. §. & venditorem. alias alterius rei tra-

Possessionem trãsferẽdi qui que sint casus.

ue testatũ. Sed si alij contra testantur, & si dominus confiteatur factam, decurrens postea ad solẽnitatem consuetudinis, non audiatur: sed tale habeatur, ac si pares affuissent: sed alij, etiam si probari possit per breue testatum: vt Obertus & Gerardus: nisi à paribus curiæ fuerit confirmatum. Consules tamen Mediolanẽses nuper in quibusdam omnia ꝯ rescripserunt: in quo ferè omnes Mediolanenses consenserunt & consentiunt, vt breue testatum non à paribus, sed ab aliis confirmatum sufficiat ad probandam nouam inuestituram. Nouam inuestituram dico, quando feudũ primò quæritur. De vetere autem beneficio inuestituræ, quæ fit à domini successore, vel vasallo successori: etiam extranei recipiuntur ad testimonium, præter fœminas secundum vsum Mediolanen. Istæ enim nec in causis feudi, nec aliorum recipiuntur ad testimonium, cæteri autem recipiuntur in omnibus, quæ ad causas feudi pertinẽt, præterquam de noua inuestitura.

TITVLVS XXXIII.

DE CONSVETVdine recti feudi.

Primò ponit, quibus modis acquiritur feudum. Secundò qualiter probetur noua inuestitura, secunda ibi. Quod tamen dictum. Baldus.

Sciendum est itaq; feudũ acquiri inuestitura, successione, vel eo, quod habeat pro inuestitura. vt ecce, si dominus alicui coram paribus curiæ[b], dixerit. Vade in possessionem illius fundi,[c] & teneas illum pro feudo. Licet enim non intercessisset inuestitura: tamen tale est, ac si intercessisset: qa ille eius voluntate possessionem fundi nactus est feudi nomine. Inde etiã dicitur, quod si alius probauerit se aliquid nomine beneficii aliquo tempore[d] tenuisse domino præsente, & non contradicente,[e] & seruitium eius quasi à vasallo recipiente, licet nõ probet inuestiturã, verumtamen obtinebit ꝑ stito iuramẽto: nisi aliud contra inducatur. Quòd autem dictum est, vt per pares probetur inuestitura, intelligendum est de domino, qui alios habet vasallos. cæterum sufficiunt extranei. Nec dicatur inuestituram, vbi sine paribus facta est, valere, quoniam tunc temporis aberant pares: quia etiã si absint, tamen expectandi sunt.[f] Sacramẽtum non semper est dandum possidenti, sed quãdoque possidenti, quandoque petenti, quadoq; neutri datur: & cùm alicui horum datur, ita demum datur, si aliquid ꝑ eo fit, quod iudicem mo

ditione, puta clauium horrei, vel cellæ uinariæ. ff. de prædicto ti. l. 1. §. si iussarim, & de contrah. emp. l. clauibus, alias cõductione. & ois isti quinq; casus trãsferendi possessioné his uersib. declarant. Visu, siue rei mutuatæ uenditione. Si conductoré iussi deponere rem. Clauib. & Chartis: mea si conduco scienter. Quamuis non aliter detur, possessio transit.

d Aliquo tempore. sed de quo tempore intelligitur? Respõ. triginta anno. vt supra. si de feud. contro. fue. c. si quis per xxx. annos, vel intelligas etiam de tempore vnius anni, per quod stetit in possessionna sciẽtia dño ipso hoc non ignorante autem delatione sacramenti iurisiurandi, vt ꝭ sequitur, præstito &c. & sup. si de inuestit. inter dñm, & vasallis oria. §. si autẽ aliquis. & non intelligas de dicto tempore xxx. anno. quia tunc puto sine delatione sacramenti debere absolui.

e Et non contradicente. valde notabile hoc verbum est. nam propter hoc videtur consentire, & sibi præiudicium facere, & oia notantur de hac materia. sup. si de inuestitu. inter dñm & vasallis oria. §. si autem aliquis.

f Non probet. & merito: quia contra dominum præsumitur, cum præsens sit, vt notatur. supra de inuestitu. inter dominum & vasall. lis oriatur §. si autem aliquis. item supples vel quasi probet, puta iurando, vt sequitur statim præstito iuramento &c & infra eod. §. item si inter dominum, iusiurandum enim est loco probationis: vt inuenies notatum supra si de inuest. inter dom & vas. lis oriatur. §. si quis se vel patrem &c.

g Expectãdi sunt. Nota quod in distinctione notauimus: quod si absint pares, expectari debent, aliàs .n. non valeret noua inue-

inuestitura, vt hic dicitur. potest & hic notari argu. ad quæstionē illam, in qua dr de eo qui sibi ius dixit propter inopiam magistratus. nā & ibi dicitur, q si aberat: debuit tamen expectari.

a Iudicem moueat. sed nunquid propter vnum testem se mouebit iudex? Rñ. vtique: inducit enim præsumptione n vox vnius, argu. ff. de iureiur. l. si duo patroni § princi & de lib. agno. l. 1. § fi. & C. de aduo diuer. iud. l. nemini. & C. de decur. l. si quis decurio. & ff. quemadmo. test. aper. l. 1. & 2. in fi. & de dote ple. l. Theopompus. licet contra sit in authen. de iustru. caue. & fide. §. si vero moriātur omnes. col. 6. vbi dicit, & omnino se putauerit. & arg. cōtra. ff. de quæst. l. maritus. sed ideo ibi fuit remota quæstio ancillæ: quia nō debuit in dominum suum torqueri. C. de quæstion. l. 1. Item licet contra eodem iure: veno. contra. C. de testib. l. iusiurādi. si ergo vis circa hūc articulum distinguas latius: & recurre ad distinctionem Pyl. actore non probante &c. sic ergo secundū determinationē istius capi. est intelligendū quod dicitur, l. si de feud. controuer. fue. cap inter filiem, & infra de controuer. inter me. &c. & fœ. ni. de benefi. cap. item sciendum.

Præsumptionem inducit vnius depositio.

ueat. [a] vbi nihil est, qđ faciat pro aliquo eorum præter possessionē solā: tunc secundum q iudici melius visum fuerit, aut possidenti dabitur sacramentū: aut actore nihil probante, qui conuenitur, ēt si nihil præstiterit reus, tñ absoluitur, vel obtinet. Et cū datur, aut datur à iudice, aut à parte. si à parte; aut subeat cū duodecim sacramentalibus ꝯ in inferiorē distinctionē, aut referat [b] pars, cui delatum est. Si à iudice, iuret ille, cui delatū est cum duodecim vasallis, cū sex parentibus, [c] cæteros si vult habeat extraneos, dñs verò, si vult, [d] cū parentib. aut cum vasallis solis, aut cū parentib. vasalli, vel cum extraneis mistis parētib⁹: vel vasallis: & iurabit vasallus sine mentione conscientiæ, [e] Dñs quoq; de suo facto similiter. De facto verò patris, vel aui, aut alteri⁹ ascēdētis, iuramento conscientia præponetur. Quidam tamen dicunt non † quidem conscientiam esse præponendam.

† Alias, nunquā tam alias non sam per contraria.

b Refrrat. nimirum nec velle iurare, nec iusiurandum referre, manifestæ turpitudinis est. ff. de iureiur. l. manifestæ. Accur.

c Parentibus. hic potius parentibus creditur, quàm extraneis, cum ex necessitate sex debeant adesse: de reliquis eius arbitrio relinquitur licet contrarium sit in vltimo Accur.

d Si vult. hic melioris conditionis est dominus. q vasallus. Sed quæro, si vasallus propinquos non habeat, quid iuris sit? Respon. tunc alij admittuntur in defectum. nimirum & alibi inopia emergēte probationis admittuntur ij, qui alias repellerentur. C. de hær. & Ma. l. quoniam. in fi. & ff. de testi. l. serui. Respō. vt in summa.

e Conscientiæ. sic ergo de incerto iuratur: sicut & aliàs in Lomb qua. quis te. defende. de si contigerit. & l. si quis post mortē. Sed opponitur, quòd anceps periurium subire vř. ff. de in lit. iuran. l. videamus.

Periuriū anceps subire quis nō debet.

f In quibus. in quibus etiam iurat vasallus de calūnia, si sacramentum de feudo non fecit. Acc.

g A domino. in hoc similis est dominus patronoq; suum iusiur. deferēs liberto. non tenetur de calumnia iurarē, vt ff. de iureiu. l. iusiurandū. §. qui iusiurandū.

h A parte domini. non est enim defendendum amplius ab aduersarijs suis quærere concedi, quam ab aliis pulsati facere patiantur: vt C. de fru. & lit. expen. l. vlt. Acc.

Vasallus à domino non poterit exigere iuramentū calumniæ: sed nec dominus exigere pōt à vasallo: alioqui si exegerit, et ipse cogetur iurare. B.

In quibus [f] ēt causis sacramentū calumniæ à dño non exigetur: quod nuper Rex Fridericus in Romandiola constituit: vt vasallus calumniæ sacramentum à dño [g] nō exigat: quod etiam à parte domini [h] intelligendum est: vt quod quisq; [i] iuris in alium statuit, ipse eodem iure vtatur. Similiter vasallus dominum accusare, [k] Vel testimonium contra eum reddere non debet in ciuili causa modicà aut criminali. Quidam tamen dicunt in criminali non licere, in ciuili licere. in quibus si contra fecerit, feudo priuabitur. [l]

Si contentio est de beneficio inter dominum et vasallum: domino possidente, vasallo autem in probatione deficiēte, absolui

i Quòd quisque. sed quomodo hoc est potuit, non video, dicit solicitus. aut n. Imperator per impetrationem iniquum ius statuit, aut sine impetratione. in primo casu ille solus q impetrauit, est puniendus, cum alterius factum alteri imputari non valeat. vt 2. quæstio. 5. capitu. primo. in princi. vel cap interrogatū. Item res inter alios acta nō debet aliis obesse nec prodesse, vt C. res inter alios acta. l. vltima. C. de pac. debitorum. licet pro & contra aliquando reperiatur, vt in illo generalitèr inter alios acta &c. in secundo casu vbi sua impetratione datum est tale ius, nullus est puniendus, vt C. quod quisque iur. l. tertia. nimirum licite offertur quod exigi prohibetur: vt in authen. de san. episc. § si quis autem. col. 1. nona. & ff. quod quisque iur. l. tertia. & ff. quę in frau. cre. l. pupill⁹. & C. de edi. sacri. l. si & C. de pe. bo. sub. l. 2. & ff qui & à qui. ma. l. vlt. & ff. de vac. & extraor. co. l. 1. & C. de offi. p̄fe. pręto. l. 2 quid ergo est, qđ generaliter hic dicitur? Rñ. per impetrationem statuit hoc imperator, verum voluit hoc generale esse, & quod dixit ff. quod quisq. iur. &c. dixit contemplando personas, quæ huic edicto causam* præstiterunt.

*Et adde secūdùm Bal, quòd quisq. in lood bis habeat p extensionē nō aūt p inuentionē, ad qđ inducit l. si quis mihi bo. §. & quis.

k Accusare. hoc & dicitur de patrono & filio patroni. qui phibētur libertū accusare in causa capitis. vel testimonium contra eum reddere. & si ꝯ fecerint, ab omni bonorum possessione ꝯ tabulas remouentur. ff. de bon. lib. l. qui, cum. liberti quoque aduersus patronos reddentes testimonium puniuntur, vt C. de testibus. l. aduersus. is etiam qui sub testimonio suo intentionem accusatoris adiuuat, vel actoris fidē iussor extiterit: à relictis in testamēto priuatur: & libertas data seruo, qui testiū testimonio suo infringere noluit, aufertur. ff. de iis quib. ut indi. l. post. §. item. & § an libertas.

l Priuabitur. istud intelligitur, quando nulla necessitate cogēte uasallus testimonium dixit, alioqui excusabitur, vt no. ff. si quis cau. l. 2. §. 1. & argum.

 ff. de

tur dominus fine iuramẽto, sed vasallo possidente, & domino in probatione deficiente, si longa est possessio vasalli: sibi defertur sacramentum: si noua, defertur domino, nisi præsumptio sit pro vasallo. Bal.

Item si inter dñm & vasallum cõtrouersia sit de beneficio: possidente dño, & vasallo in probatione deficiente: qui conuenit, nullo pstito sacramento absoluatur. vasallo vero possidẽte, & actore in pbatione deficiẽte: si longa sit. a vasalli possessio, eius iuramento cãfiniat. vbi verò noua est possessio: sacramentũ ei non præstabitur, sed domino deferet: nisi aliud faciat pro possidente.

TITVLVS. XXXIIII.

DE LEGE Conradi.

Si inter capitaneos regis est contentio: coram rege debet definiri per l. Cõradi. si vero inter valuasores, coram paribus curiæ. Bal.

Ex Conradi de beneficio: quæ dicit. Si inter capitaneos cõtrouersia fit, coram rege finiatur: si inter valuasores: coram paribus curiæ: Mediolani non tenetur: † Sed. talis distinctio ibi obseruatur, quia si inter duos, quicunque fuerint, de beneficio regali controuersia fuerit, quorum vterque à rege se dicit inuestitum fuisse: tunc causa coram eo decidatur. cæteræ verò causæ apud pares curiæ. Si aũt inter pares b duos de aliquo beneficio controuersia fit, quorum vterq; suum feudum propriũ esse dicat: siue asserant eundem inuestitorem siue diuersos: coram iudice vel arbitro finiatur.

Sed cùm vnum producunt inuestitorẽ: si possidenti dñs guarentizare voluerit: sine fraude ipse obtinebit: nisi aduersarius ꝓ aliquid induxerit.

Dominus sine vasalli voluntate feudum alienare nõ potest: sed hoc nõ seruatur Mediolani. Bald.

Ex eadem lege dẽscẽdit, ꝙ dñs sine voluntate vasalli feudum alienare c non põt. quod Mediolani non obtinet. ibi. n. sine curia. etiam beneficiũ totum. d rectè alienaẽ: dum tamen aut æquali e domino aut maiori vendatur. Inferiori verò sine vasalli voluntate non licet partem alienare, & maiori, retẽta parte alia feudi. v. g. est vasallus, qui ab eodem domino in pluribus locis feudum tenet: si partem feudi in vno loco vendat, in alio sibi teneat. ille non debet emptori seruire, sed per priorem dominum totum beneficium recognoscere. cum curia verò cuicunque beneficium etiã rustico & sine vasalli voluntate potest, dum tamen non totum alienetur. Obert. Quidam autem dicunt, & Gerard. non valere, si fiat inferiori.

Non potest regulariter vasallus feudum sine voluntate domini alienare: nisi det alij in feudum, & persona sibi æquali. Bal.

Similiter nec vasallus feudum sine voluntate domini alienabit: in feudum tamen recte dabit, si secunda persona sit talis, quæ feudo seruire possit: vt si dans miles est: & ille: qui accepit feudum, inueniatur miles, ad hoc, vt feudum si contigerit, domino similiter seruire f vt & prior possit: & hoc vt dare liceat in infinitum. g

In quibusdam tamen curiis vltra tertiam personam h feudi concessio non extendi

---

ff. de iis qui. vt indi. l. post. §. en libertas. Item quia officium proprium nõ debet ei esse damnosum. a Si longa sit. istud §. expositum est, & intelligẽdum est, sicut supra dictũ est.

DE LEGE Conradi.

b Ex conradi. Si inter duos pares. Quod in isto c. dicit, obseruatur. quicquid sit expositum. c Feudum alienare. quicquid de alienado feudo obseruandum sit, hic subtiliter distinguitur: sed qualiter sit intelligendũ, in cõstitutione Fride. determinabitur. Not. tamẽ est, ꝙ licite cum vniuersitate transit quod per se transire non potest. ff. de fun. do. l. et. ff. de acq. re. l. quidam. nam licitũ est insolidũ quod pparte nõ liceret. no. in l. i. dis. Py. 6. chat. cit. licitum est insolidum qd pro parte nõ liceret: licet contra notetur in seq. duobus tit. d Totum. quod in curia habetur. quare patet, quædam per se non transeunt quæ cum vniuersitate trãseũt. ff. de Þhen. em. & ven. l. in modicis. & de act. emp. & ven. l. si mercedem. §. si cõ. & de acq. re do. l. damn. & de fun. do. l. & ao. in l. i. dis. Py. s. chat. ti. licite cum vniuersitate trãseũt, quæ aliàs transire non possent, licet contra in tit. ibidem seq. e Aut æquali. hic ego nota, ꝙ licitum est mihi per alium quod per meipsum licebat: dummodo sit pariter bonum illud, sicut & aliud vi num eiusdem generis & bonitatis recte soluitur, vt no. ff. si cer. pet. l. cũ quid, & hoc no. Ẽm consuetudinẽ Medio. pro qua argu. plus seperitur in ff. quæst. in qua sit itur, vtrum vasallus possit per alium feudo seruire. f Similiter seruire. videtur ꝙ secunda psona feudo debeat seruire. sed non debet, vt arg. ff. vsufr. quemadmodum caue. l si vsufr. leg. & §. ũ de feu. cõtrouer. fuerit. e. beneficium. Accut. g In infin' tum nota hic, ꝙ infinitas lllicitum vel illicitum non vitiat, nec excusat, vt ff. de annuis la. l. annua. §. annua. h Tertiam personã. & hoc pp infinitatẽ euitandam. vt ff. de dam. infec. l. qui bona. sed hic quæritur, à quo dño vendicet, ed in quartã personã peruenerit? vtique à primo, vt opinor. Sed ndquid tenetur de euictione tenetur? vtiq. nisi fal lor, ac si de re aliena fecisset inuestiturã. vt §. de inuestitu. rei alienæ. §. cum de re aliena. cum distinctione tamen. quæ est

---

Feudũ cũ vniuersitate transit.

Licet in solidũ qd p parte nõ liceat.

Res illæ per se non transeunt quæ cum vniuersitate transeunt.

Infinitas licita aut illicitum nõ vitiat.

est sibi, sciens aut ignorans receperit alienum. & est ratio quia primus dominus admittitur ad vendicandum, & nō secundus, quoniam ea ratione, qua non potest dominus primus tertium conuenire: ex eadem secundus non poterit conuenire quartum. Sed pone in quintam personam transitum fecisse: quis tunc præfertur? Respond. ad hoc primus: quia primo sibi fuit apertum, nec renunciauit iuri suo. vt ff. de seruis export. l. Titius. Sed opponitur quòd secundus vasallus vel primus habet vtile dominium, et dominus directū, vnde videtur quod vasallus qui habet vtile, præferatur: sicut dicitur de actione vtili & directa: quia directa postponitur, vt ff. de super. l. 1. §. 3. huic studio sui respondeat. Acc.

[a] Masculis. hic ergo appellatione hæredis solus masculus continetur, sed supra etiam aliter notatur de feu. alie. §. inde potest præsumi. Item hic notatur, quod non potest quis plus iuris in alium transferre quam ipse habeat, vt ff. de regul. iur. l. nemo.

leris non transfert quis plus in alium, quàm habeat.

Item hic notatur secundum sententiam posteriorum mortem alienatoris spectandam esse, sicut notatur. 3. de succes. feu. in prin.

[b] Ab eo auferatur. illud contingit propter inficiationis pœnam: quemquam varie in fin. libelli dispu. sy. reperiatur, & hoc si non negauerit aliud si dixerit se nescire vel ignorare. quod intelligendum est secundum sententiam inferiorem, scilicet vbi sciebat & ex certa scientia dixit se ignorare: quod priuetur tunc. argu. ff. de inge. ma. l. penultima.

tur: vt cùm feudum peruenit in quartam personam, ei auferre dominus possit. Profectò ille, qui suum beneficium alij dat in feudum: nō debet alia lege dare, nisi qua ipse habeat: vt si habeat sibi suisque hæredibus (quod itelligi debet de solis masculis) [a] non debet alij dare, vt habeat ipse & sui hæredes masculi & fœminæ. Vnde quibusdam placet, quòd qui taliter dedit, eo ipso beneficiū amittit. Gerardus & alij dicunt, quòd qui dedit, & cui datum est, beneficiū perdit. Secundū alios verò tunc dño aperitur, cum masculi defecerint. *Si contentio est inter dominum & vasallum, aut vasallus feudum inficiatur, & dominus contra eū probat, & tunc amittit feudum: aut dubitanter respondet, & nō amittit. Bald.*

Si fuerit inter dominum & vasallum de beneficio controuersia, domino dicente, hoc quod tenes in feudum à me habes: ille verò negauerit prorsus: si quidem probatum fuerit: ipsum ab eo auferatur. [b] Sed cū dubitanter responsum fuerit, nescio: minimè, secundum quosdam: sed secundum alios tunc demum priuabit, si fraudulenter i. sciēs hoc negauerit. [c]

TITVLVS XXXV.

DE CLERICO qui inuestituram facit.

Primò tractat de inuestitura facta à clerico de rebus proprijs. Secundò de rebus ecclesiæ quas tenet inuestitor. Tertiò de rebus ecclesiæ, quas tenet alius in feudum. Quartò de inuestitura facta ab archiepiscopo vel episcopo & alijs clericis de rebus ecclesiæ, quæ à nemine detinentur. Bald.

Clerico inuestituram faciente de suis bonis [d] eius successor omnifariā [e] cogitur eam adimplere. cumque de bonis ecclesiæ eā fecerit, si possessio rei pro beneficio inuestituræ penes eum fuerit: ipse & eius successor ipsam adimplere debeant, quod et in laicis contingit. Vbi verò de alterius feudo fecerit inuestituram, si quidem purè, non valeat: sed si sub tpe vel conditione, quo feudum sibi aperiatur, valebit inuestitura & sine voluntate vasalli facta. Si tamē antè decesserit inuestitor, quàm feudum ad eum reuertatur: successor non cogitur eam habere ratam: aut cùm se viuente feudum apertum fuerit possessionē tradat, & inuestituram adimpleat. & ideo sciendum est, archiepiscopum Mediolanensem nō posse dare in feudum quod tpe introitus sui in dominico inuenerit: sed si ei postea feudū aperiatur: ipsum rectè dabit. Profectò alij episcopi & clerici ea, quæ i dominico habent, & feuda his aperta olim dederāt, & hodie dant.

TITVLVS XXXVI.

AN MVTVS, VEL ALIAS imperfectus feudum retineat.

Succedit militi patri mutus aut aliter imperfectus in feudo. Bald.

Mutus & surd[9], cæcus, claud[9], vel aliter imperfectus ēt si sic nat[9] fuerit, totū feudū paternū [f] retinebit. Obert[9] & Gerard[9] & multi alij. Quidā tñ

[c] Sciens hoc negauerit. istud videtur verum quando propter ignorantiā doli præsumptio repellitur ff de liber. ho. exhib. l. 3. §. is qui. & ff. de reg. iur. l. non potest.

DE CLERICO qui inue. &c.

[d] Clerico De suis bonis. Cū clericus dat in feudum de suis rebus, similis est laico, sed cum de rebus ecclesiæ, non sic, vt hic dicitur, quòd autem hic dicitur de feudo, quòd aperiatur & non de alio, male hodie obseruatur. vnde aliud capi. quidam habent in quo contrarium dicitur, & legitur, & incipit, archiepiscopo &c.

[e] Omnifariam. nam quod à defuncto inchoatum est, per hæredem explicari debet. ff. de fideiusso. & nominato. & hæredibus tu. & cura. lege 1.

AN MVTVS, vel aliàs imperfectus feudū retineat.

[f] Mutus. Feudum paternū. totum verò feudum non: vt tamen si feudum fuerit ita magnum, quod eo sibi ablato se exhibere non valeat: tunc debet ei tantum de feudo relinqui, vnde se sustinere possit, vt supra episcop. vel ab. feud. da nō pos. §. mutus. Acc.

Non pos.

ff. de his qui vt indi. l. post. §. an libertas. Item quia officium proprium nõ debet ei esse damnosum.
a Si longa sit. istud t. expositum est, & intelligẽdum est, sicut supra dictũ est.

DE LEGE Conradi.

b Ex conradi. Si inter duos pares. Quod in isto c. dicit, obseruatur, quicqd t. sit expositum.
c Feudum alienare. quicquid de alienãdo feudo obseruandum sit, hic subtiliter distinguitur: sed qualiter sit intelligendũ, in cõstitutione Frid. determinabitur. Not. tamẽ est, q licite cum vniuersitate transit quod per se transire non potest ff. de fun. do. l. 1. & ff. de acq. re. l. quidam. nam licitũ est insolidũ quod p parte nõ liceret. no. in li. dis. Py. 6. char. tit. licitum est insolidum qđ pro parte nõ liceret: licet contra notetur in seq. duobus titu.

Feudũ cũ vniuersitate transit.

d Totum. s. quod in curia habetur. quare quædam per se non transeunt quæ cum vniuersitate trãseũt: ar. ff. de cõtrah. em. & ven. l. in modicis, & de act. emp. & ven. l. si mercedem. §. si cũ. & de acq. re do. l. quidam. & de fun. do. l. 1. & no. in li. dis. Py. 3. char. tit. licite cum vniuersitate trãseũt, q alias transire non possunt, licet contra in ti. ibidem seq.

Licet in solidũ qđ p parte nõ licet.

e Aut æquali. hic ergo nota, q licitum est mihi per alium quod per meipsum licebat: dummodo sit peræque bonum illud, sicut & aliud vinum eiusdem generis & bonitatis recte soluitur, vt no. ff. si cer. pet. l. cũ quid, & hoc no. sm consuetudinẽ Medio. pro qua argu. plus reperitur in

Pas. ad hoc insti. tut. de in. nat. gẽ & cu. § sed & qđ psi.

tur dominus sine iuramẽto, sed vasallo possidente, & domino in probatione deficiente, si longa est possessio vasalli: sibi defertur sacramentum: si noua, defertur domino, nisi præsumptio sit pro vasallo. Bal.

Item si inter dñm & vasallum cõtrouersia sit de beneficio: posfidente dño, & vasallo in probatione deficiente: qui conuenit, nullo pstito sacramento absoluatur. vasallo vero possidẽte, & actore in pbatione deficiẽte: si longa sit a vasalli possessio, eius iuramento cãfiniat. vbi verò noua est possessio: sacramentũ ei non præstabitur, sed domino deferet: nisi aliud faciat pro possidente.

TITVLVS XXXIIII.

DE LEGE Conradi.

Si inter capitaneos regis est contentio: coram rege debet definiri per l. Cõradi. si verò inter valuasores, coram paribus curiæ. Bal.

Ex Conradi de beneficio: quæ dicit. Si inter capitaneos cõtrouersia sit, coram rege finiatur: si inter valuasores: coram paribus curiæ: Mediolani non tenetur: † Sed. talis distinctio ibi obseruatur, quia si inter duos, quicunque fuerint, de beneficio regali controuersia fuerit, quorum vterque à rege dicit inuestitum fuisse: tunc causa coram eo decidatur. cæteræ verò causæ apud pares curiæ. Si aũt inter pares b duos de aliquo beneficio controuersia sit, quorum vterq;

suum feudum propriũ esse dicat: siue asserant eundem inuestitorem siue diuersos: coram iudice vel arbitro finiatur.

Sed cùm vnum producunt inuestitorẽ: si possidenti dñs guarentizare voluerit: sine fraude ipse obtinebit: nisi aduersarius ꝯ aliquid induxerit.

Dominus sine vasalli voluntate feudum alienare nõ potest: sed hoc nõ seruatur Mediolani. Bald.

Ex eadem lege dẽscẽdit, q dñs sine voluntate vasalli feudum alienare c non põt. quod Mediolani non obtinet. ibi. n. sine curia. etiam beneficiũ totum. d rectè alienat: dum tamen aut æquali- e domino aut maiori vendatur. Inferiori verò sine vasalli voluntate non licet partem alienare, & maiori, retẽta parte alia feudi. v. g. est vasallus, qui ab eodem domino in pluribus locis feudum tenet: si partem feudi in vno loco vendat, in alio sibi teneat: ille non debet emptori seruire, sed per priorem dominum totum beneficium recognoscere: cum curia verò cuicunque beneficium etiã rustico & sine vasalli voluntate potest, dum tamen non totum alienetur. Obert. Quidam autem dicunt, & Gerard. non valere, si fiat inferiori.

Py. quæst. in qua quæritur, vtrum vasallus possit per alium feudo seruire.
f Similiter seruire. videtur q secunda psona feudo debeat seruire. sed non debet, vt arg. ff. vsufru. quemadmodum caue. l. si vsufr. leg. & s. si de feu. cõtrouer. fuerit. c. beneficium. Accur.
g In infinitum nota hic, q infinitas licitum vel illicitum non vitiat, nec excusat, vt ff. de annuis le. l. annua. §. annua.
h Tertiam personã. & hoc pp infinitatẽ euitandam, vt ff. de dam. infec. l. qui bona. sed hic quęritur, à quo dño vendicetur, cũ in quartã personã peruenerit: & vtique à primo, vt opinor. Sed nũquid tertius de euictione tenetur? vtiq; nisi fallor, ac si de re aliena fecisset inuestituram, vt s. de inuestitu. rei alienæ. §. cum de re aliena. cum distinctione tamen, quæ est

Infinitas licitũ aut illicitum nõ vitiat.

Non potest regulariter vasallus feudum sine voluntate domini alienare: nisi det alij in feudum, & personæ sibi æquali. Bal.

Similiter nec vasallus feudum sine voluntate domini alienabit: in feudum tamen recte dabit, si secunda persona sit talis, quæ feudo seruire possit: vt si dans miles est: & ille: qui accepit feudum, inueniatur miles, ad hoc, vt feudum si contigerit, domino similiter seruire f vt & prior possit: & hoc vt dare liceat in infinitum. g

In quibusdam tamen curiis vltra tertiam personam, h feudi concessio non extendi

est sibi, sciens aut ignorans receperit eiusdem, & est verò tunc primus dominus admittitur ad vendicandum, & nō secundus, quoniam ea ratione, qua non potest dominus primus tertium conuenire: ex eadem secundus non poterit conuenire quartum. Sed pone in quintam personam transitum fecisse: quis tunc præfertur? Respond. ad hunc primus: qui primo sibi fuit apertum, nec renunciauit iuri suo, vt ff. de seruis export. l. Titius. Sed opponitur quòd secundus vasallus vel primus habet vtile dominium, at dominus directū, vnde videtur quod vasallus qui habet vtile, præferatur: sicut dicitur de actione vtili & directa: quia directa postponitur, vt ff. de supe fi. l. 1. §. 3. huic studio sus respondeat. Acc.

a Masculis. hic ergo appellatione hæredis solus masculus continetur, sed supra etiam aliter notatur de feu. elic. §. inde potest præsumi. Item hic notatur, quòd non potest quis plus iuris in alium transferre quam ipse habeat, vt ff. de regul. iur. l. nemo.

Iuris non transfert quis plus in alium, quàm habet.

Item hic notatur secundum sententiam posteriorum mortem alienatoris spectandam esse, sicut notatur. ī. de succes. feu. in prin.

b Ab eo auferatur. illud contingit propter inficiationis pœnam: quanquam varia in fin. libelli dispu. Py. reperietur, & hoc si non negauerit aliud si dixerit se nescire vel ignorare. quod intelligendum est secundum sententiam inferiorem, scilicet vbi sciebat & ex certa scientia dixit se ignorare: quòd priuetur tunc. arg. ff. de inge. ma. l. penultima.

tur: vt cùm feudum peruenit in quartam personam, ei auferre dominus, possit. Profectò ille, qui suum beneficium alij dat in feudum: nō debet alia lege dare, nisi qua ipse habeat: vt si habeat sibi suisque hæredibus (quod itelligi debet de solis masculis) a non debet alij dare, vt habeat ipse & sui hæredes masculi & fœmine. Vnde quibusdam placet, quòd qui taliter dedit, eo ipso beneficiū amittit. Gerardus & alij dicunt, quòd qui dedit, & cui datum est, beneficiū perdit. Secundū alios verò tunc dño aperitur, cum masculi defecerint. *Si contentio est inter dominum & vasallum, aut vasallus feudum inficiatur, & dominus contra eū probat, & tunc amittit feudum: aut dubitanter respondet, & nō amittit. Bald.*

Si fuerit inter dominum & vasallum de beneficio controuersia, domino dicente, hoc quod tenes in feudum à me habes: ille verò negauerit prorsus: si quidem probatum fuerit: ipsum ab eo auferatur. b Sed cū dubitanter responsum fuerit, nescio: minimè, secundum quosdam: sed secundum alios tunc demum priuabitur, si fraudulenter i. sciēs hoc negauerit. c

TITVLVS XXXV.

DE CLERICO qui inuestituram facit.

Primò tractat de inuestitura facta à clerico de rebus proprijs. Secundò de rebus ecclesiæ quas tenet inuestitor. Tertiò de rebus ecclesiæ, quas tenet alius in feudum. Quartò de inuestitura facta ab archiepiscopo vel episcopo & alijs clericis de rebus ecclesiæ, quæ à nemine detinentur. Bald.

Clericus inuestituram faciente de suis bonis d eius successor omnifariā e cogitur eam adimplere. cumque de bonis ecclesiæ eā fecerit, si possessio rei pro beneficio inuestituræ penes eum fuerit: ipse & eius successor ipsam adimplebit, quod et in laicis contingit. Vbi verò de alterius feudo fecerit inuestituram, si quidem purè, non valeat: sed si sub tēpore vel conditione, quo feudum sibi aperiatur, valebit inuestitura & sine voluntate vasalli facta. Si tamē antè decesserit inuestitor, quàm feudum ad eum reuertatur: successor non cogitur eam habere ratam: aut cùm se viuente feudum apertum fuerit possessionē tradat, & inuestituram adimpleat. & ideo sciendum est, archiepiscopum Mediolanensem nō posse dare in feudum quod tēpore introitus sui in dominico inuenerit: sed si ei postea feudū aperiatur: ipsum rectè dabit. Profectò alij episcopi & clerici ea, quæ ī dominico habent, & feuda his aperta olim dederāt, & hodie dant.

TITVLVS XXXVI.

AN MVTVS, VEL ALIAS imperfectus feudum retineat.

Succedit militi patri mutus aut aliter imperfectus in feudo. Bald.

Mutus & surd⁹, cæcus, claud⁹, vel aliter imperfectus ēt si sic nat⁹ fuerit, totū feudū paternū f retinebit. Obert⁹ & Gerard⁹ & multi alij. Quidā tū

c Sciens hoc negauerit. illud videtur verum quando propter ignorantiā doli præsumptio repellitur ff de liber. ho. exhib. l. 3. §. is qui. & ff. de reg. iur. l. non potest.

DE CLERICO qui inue &c.

d Clericus De suis bonis. Cū clericus dat in feudum de suis rebus, similis est laico, sed cum de rebus ecclesiæ, non sic, vt hic dicitur. quòd autem hic dicitur de feudo, quòd aperiatur & non de alio, male hodie obseruatur. vnde aliud capi. quidam habent in quo contrarium dicitur, & legitur, & incipit, archiepiscopo &c.

e Omnifariam. nam quod à defuncto inchoatum est, per hæredem explicari debet. ff. de fideiusso. & nominato. & hæredibus tu. & cura. lege 1.

AN MVTVS, vel aliàs imperfectus feudū retineat.

f Mutus. Feudum paternū. nouum verò feudum non: verumtamen si feudum fuerit ita magnum, quod eo sibi ablato se exhibere non valeat: tunc debet ei tātum de feudo relinqui, vnde se sustinere possit, vt supra: epi. scop. vel ab. feud. da nō pos. §. mutus. Acc.

Non pos.

dicũt, eũ, q talis natus est, feudũ retinere nõ posse: a qa ipsũ seruire nõ valet b Sic dicim' i clerico, & i fęmina, & in similibus. c

TITVLVS XXXVII.

AN ILLE, QVI INterfecit fratrem domini sui feudũ amittat.

Vasallus si fratrem domini sui interfecit, non amittit feudũ, sed si fratrem suum occiderit proditionaliter, vel aliam feloniam commisit, vt sine verecundia in curia esse non possit, feudum amittit & transit ad agnatos si autem peccauit in dominum, reuertitur ad dominum. Bald.

SI qs interfecerit fratrem dñi sui, nõ iõ beneficium amittit; sed si fratrẽ suũ interfecerit ad hoc, vt totã hereditatẽ habeat, vel aliã feloniam commiserit, v.g. hominem tradendo, vt in curia amplius stare non possit: d priuabitur beneficio. Quia tamen erga dominum non fuerit facta, ad agnatum proximiorem feudum pertinebit, si paternum fuerit eodem prorsus obseruando quãtum ad ordinem gradus, qui cõtinetur in legibus. Cùm autem ad dominũ respicit felonia feudũ tunc domino aperitur. Non cogit e vasallus omnino secundum vsum Mediolanensem dominum adire, & seruitiũ ei offerre: f sed cũ nunciatum ei fuerit, tunc domino, si potest, seruiat.

TITVLVS XXXVIII.

DE VASALLO, qui contra constitutionem Lotharij regis beneficium alienauit.

Vasallus in quantum beneficium alienauit inscio aut nolente domino in hoc grauatur, quia alienatum ad dominum redit. Bald.

SI vasallus contra cõstitutionẽ Lotharij regis beneficium alienauerit: si totum: perdat totum: si partem, g partem perdat, & ad dominũ reuertatur. Et ideo si contra vnum dominorum, quorum cõmunis vasallus erat, fecerit feloniam, cum fortè cucurbitando eius, solius partẽ priuabitur: & si voluerit viuus, solius partem refutare, h alijs sibi reseruatis hoc facere poterit: quia vasallus etiam sine domini voluntate rectè feudum refutare potest: post refutationem tamen ad seruiendum non tenetur. i sed eũ quidẽ tunc offendere non debet. k

a Non posse. & hoc forte secundum illos potest eodẽ modo intelligi, vt de nouo feudo ꝓxime dixim⁹.
b Non valet. Sed nunquid hic si valet per substitutum seruire, possessionem retinebit * tunc.
c In similibus. vt supra, de eo qui arma bellica deposuit capit. 1. & titul. si de feud. controuersia fuerit. c. qui clericus & titu. si de feudo fœm. cap. 1. §. ex hoc. & ita videtur hic assignari ratio, quare fœmina non potest retinere feud. s. quia ei seruire non potest sicut & alibi dicitur, quod filia non recipit compositionem patris sui occisi: quia faidam leuare non potest, vt in Lombar. de ho. li. ho. §. si quis longo.

AN ILLE, QVI interfe &c.

SI quis. Nõ possit. ac si aperte dicat, si talem cõmiserit feloniam q in curia morari non põt, debeat feudo priuari: moraturi dico sine verecundia, nã q sine verecũdia non potest consistere, non intelligit existere, posse: sicut non potest exigi, qđ sine verecundia non põt postulari. vt ff de vsur. l. 3. in fin. Vnde denegatur doli exceptio cõtra patrem qa pudorẽ apud bonos & graues sugillat, vt ff. de do. exce. l. apud Celsum. §. aduersus, & ff. de obse. à li. pa. præstan. l. licet. vnde etiam si aliquis sine dedecore suo in publico non potest apparere, non posse intelligatur, nisi propter suum delictum restinatur. ff. ex quibus cau. ma. l. in eadem. sed & si arbiter in aliquo loco inhonesto litigatorem adesse, iusserit, parere non tenetur, vt ff. de arbi. l. si eum dies. §. pen. sed propter hoc verbum di... quòd portæ dignitatum infamibus claudantur, vt C. de dign. l. neque famosi. vel intelligas, vt in curia amplius &c. & ad hoc vt in curia propria amplius esse non possit, à feudo priuatur. Sed prima verior est, in hac significatione ponit, vt qñ dr. agi vt dãnũ ꝯsequat, vt ff. de aqua plu. arcen. l. si Titius. § 1.
e Non cogitur. hic possunt notari multa similia, nã si vendidi tibi meam rem ea cõditione, vt intra 30. dies promitterem tibi de duplo: postea nequiui stare intra 30. dies, & hoc non desiderasti, tibi non teneor. ff. de act. emp. l. emptorem. §. denique. Item si denuncio tibi nouum opus, non iurabo de calumnia nisi iusiurandum exigas. ff. de oper. nou. nunc. lege de pupillo. §. qui nũciat. sane argumen. sunt in contrarium C. de contrahend. & com. stipu. lege, magnam. & de iure emphy. l. 2.
f Offerre. nisi sciat magnum periculum imminere, vt s. hic si miserit lex. §. ad hoc & s. si de feu. contro. fue. licet vasallus.

DE VASALLO, qui contra constitutionem &c.

SI vasallus. Partem. hic manifeste colligitur, q non est vltra puniẽdus quis quàm deliquerit, & merito: qa nõ debet vltra progredi pœna, quàm reperiatur delictum. C. de pœn. lege, sancimus & ff ad Trebel. lege. Paulus respon & ff. de ijs q. vt indign. lege. hæres nam & cum inofficiose testatur testatori si in solo institutione delinquens conuincitur. in ea sola punitur: quia ipsa infirmatur: cætera verò manent. vt in authen. vt cũ de app. cogno. col. 8. Arg. contra. ff de tutend. rui. nau. sta. lege. 2. §. fin. & in summa quoque vij. lib. dictum quod autẽ dicitur ad dominum reuertetur, qualiter hoc sit intelligendũ, in const. Frid. determinabitur. Item qđ dicit, eius solius &c. per hoc sumit', quòd hæc non est talis felonia, quòd in curia apparere non possit: nam si esset talis, tũc à toto priuaretur, vt s. proe. c. si quis interfecerit.
h Refutare. hoc non est omittendum: quia sæpissime quæritur, nunquid idẽ ast in libellario. & in conductore: ad quod rñ. non esse idẽ, sed quæritur, quæ sit ratio diuersitatis? Respon. hoc in thesauris determinabimur.
i Non tenetur. argumen. C. de nat. libe. l. si quis in fin. ꝫ respon.
k Non debet. Hoc dictum est in memoriam fidelitatis &c.

*Glossat. hic monet qõnẽ cui nõ satisfacit, tu in hoc dicito vt p ia. Bel. hic.

Fęmina quare feudum retinere non potest.

Punitiõ debet qs vltra quã deliquit.

*Glo hic p thesauros intelligit libe. fyl. Nota in huiũ gl. decisio neque bona est, & idam cũ ea tenet Spec. 11. de loc. in §. nunc aliqua. vers. 158 & probatur p l. quicunq; C. de fun. patr. lr. 11. & in aut. de aliena tio. & emphy. §. si vero qs.

dis & infamandi sive prioris amicitiæ, sicut de decurione dicitur. nam ipso damnato nō tamen quęstioni subijcitur. itē & si desierit esse decurio, & postea dānatur: non est tamen torquendus, scilicet propter memoriam prioris dignitatis. vt ff. de decu l. fi. & simile est etiam quod dicitur de servo, qui in metallum damnatus & post restitutus est: quia licet domino non reddatur, tamen ei iniuriosus esse non debet. vt C. de sen. pas. l. frustra. Py. videntur enim durare reliquiæ prioris fidelitatis & amicitiæ. argu. ff. communi dividun. l. en hoc iudicio. §. pen. nec videtur omnino falsum, quod innatur in primordio veritatis. ff. de leg. 2. l. cum filius. § heres. Sed quid si eum offendat? Respon. punietur secundum qualitatem delicti: inspecta etiam persona domini: & eius etiā inspecta priori amicitia, & cuius culpa accidit.

TITVLVS XXXIX.

DE ALIENATIONE paterni feudi. [a]

Vasallus feudum paternum etiam domini voluntate alienare non pōt, non consentientibus agnatis: nec etiam potest vasallus filiā suam investiri facere à domino agnatis non consentientibus, nec ratū habētibus: sed agnatis licet alienare, & ad libellū dare, nec dicitur libellus, sed quasi refutatio erit. Hal.

Alienatio feudi paterni [b] non valet etiam domini voluntate nisi agnatis cōsentiētib. [c]

e DE ALIENATIONE paterni feudi.

Alienationis verbo intelligo de omnibus alienationibus, sive fuerit pignori obligatum, sive venditum sive vsusfru in eo cōstitutus fuerit, sive servitus imposita. C. de re. alie. non alienan. leg. vlt. & in cōstitutione Frid. imperialem &c. & bene dicit de servitute quòd non poterit vasallus eam imponere feudo: servitutem autem bene poterit acquirere, quoniā meliorem conditionem fundi facere potest: deteriorē verò non sine domini voluntate, vel eius agnatorū per quos pervenire ad successionē potest, vt s. de investit. rei alie §. rei autē. Sed nunquid intelliges hoc, quòd alienationis verbo intelligatur & feudi datio, vt hodie nō possit feudum dari sine permissu domini, per hoc quod hic dicitur, & in cōstitutione Frid. imperialem? Respon. vt quòd sic debeat intelligi, quoniā verbo alienationis omnis actus continetur, per quē dominium trāsfertur. C. de fun. dota. l. 1. at in vasallum transfertur saltem vtile dominium à domino, quando investitur. sic ergo habet vtile dominiū dando feudum. similiter illud transfert saltē vtile, & si transfert, ergo alienat. sic ergo cui prohibita est alienatio, prohibita est feudi datio. quod autem transferatur in vasallum vtile dominiū, probatur: quia datur ei vtilis actio pro feudo ipso, vt j. de cōtro. inter vasal. & alium ca. si cōtroversia inter vas. imo etiam quam dominus potest illud quasi vēdicare è quolibet possidēte. s. si de invest. rei alie §. rei autem. sicut alias dicitur de superficiario. s. quòd habet vtile dominiū, eo q; datur ei vtilis actio. vt ff. de rei vē. l. superficiario. & de pig. ac. l. tutor. §. fi. Idem etiam dicitur de emphyteuticario. & de eo qui nō ad modicum tempus fundum conducit, & tempus nō est finitū: quibus similiter vtilis datur, vt ff. si ager vect. vel emphy. pe. l. 1. §. fi. & l. vlt. item alia ratione, nā (vt dictū est) verbo alienationis continetur vsusfru. datio, vt dictū est p legem vlt. C. de reb. alie. non ali. at cum res in feudū datur, proprietas quidem retinetur penes dnē, vsusfructus autem ita in accipientem transfertur, vt ipse & sui hæredes (quod plus est) in perpetuū habeāt supra in quib. cau. feu. amit. circa prin. ergo per consequentiam alienat. ita. quòd sine consensu domini hoc facere nō debeat: nā & aliàs dicitur, quod vsusfructus (multis casib. est domini) pars, vt ff. de vsu fru l. 4. vnde etiam iure consuetudinario videtur hoc confirmari. s. quod hodie nō possit in feudū dari sine consensu domini: ex quo dicitur quòd res, cuius alienatio prohibetur, non potest infeudari, vt supra, per quos fiat investi. & p quos rei § sed & res. sed interdicta est alienatio feudi per cōstitutionem Frider. imperialem & per hoc quod hic dr. ergo infeudatio est interdicta. E contra videtur, quod hodie possit in feudum dari, sicut olim poterat. cum nō prohibeatur expressim, quod enim non mutatur, quare stare prohibetur? vt C. ad test. l. sancimus, & C. de app. l. præcipimus. nam quicquid nova lege non videtur expressum specialiter id videtur derelictum regulis veterū legum & consti. vt C. de app. l. præcipimus in fin. sicut ergo olim poterat, sic hodie potest, dum tamen fiat sine fraude, vt supra, qua. po. olim feu. ali. circa prin. imo per legem Corradi videtur permissum, vt supra de le. Corrad. §. similiter nec vasal. vnde videtur dicendum, q; hic & in prædict. constitu. Lothe. loquatur tantum de fraudulenta alienatione, & non de datione in feudum, nisi fiat in fraudem: puta forte pretium verū rei accipienda sub colore investiturę: quod per dictam constitutionē prohibetur. § callidis insuper &c. & ita non obstat quod dicitur, res cuius alienatio prohibetur &c. quoniam ibi loquitur de prohibitione rei specialis: puta quando prohibita est à testatore secundū quod ibi videtur dici. Vnde nec forte tutum est dicere, quòd vtile dominium in vasallum transferatur, nec etiā aliquod. nā licet dicatur, quod vtilem habeat actionem: per hoc tamen nō dicitur, quòd habet dominium aliquod. licet enim per beneficiū res sibi in feudum data ad eū spectet: proprietas tamē penes aliū remanet, s. de inve. rei alie §. rei autē. alias autē vtilis datur rei vēdicatio ei qui non est dominus directo nec vtiliter, sicuti & ei datur pub. vt insti. de actio. §. ecce pleroque, & per totum titu. de pub. ergo si non habet dominium non videtur dando in feu. alienare. Quid ergo dicemus? Respond. sine præiudicio melioris sententiæ, puto quòd hodie recte possit in feudum dari, dū tamen noverit, & sine fraude fiat: secūdum quod s. dicitur, qua. olim po feu alie. circa prin. quod etiā potest perpēdi ex prædi. §. callidis, & ex alio §. eiusdem cōsti. illud quoque præci. vt si vas de feudo suo alium vas. habuerit &c quasi videatur permittere: quod possit infeudare, dum tamen sine fraude fiat, vt dixi, puta quia secūdus vas eodē modo possit feudo servire sicut prior. itē q2 nō dat in feud. alia lege, nisi qua ipse habet. nam contra hoc nō potest facere, vt s. de lege Corra. §. ex ea lege. item quia non vendidit feudum accipiendo pretium sub colore investi quod prohibetur per prædictum § callidis: & hoc videtur hodie per totum obtinere, & ita prædi. l. est interpretanda. ergo non est hæc interpretatio immutāda, minime enim mutanda sunt, quæ interpretationem certam habent, vt ff. de leg. l. minimè. est enim optima legū interpres consuetudo, vt prædi. titu. si de interpretatione, recte enim potest dici non alienare cum nihilominus remaneat domini vasal.

Alienatio: Alienatio est verbo dis actus per quem transfert dñi continetur.

Mutari non debent quæ interpretationem certā habent.

A Lienatio feudi paterni. quod autem est feudum paternum, dicitur infra, de natu. successio. feudi. capitu. 1. in fin. & supra, de gradib. successio. in feudo. capit. primo.

c Consentientibus. tunc enim bene valeret, nec ab ipsis posset postea revocari. vt s. qui. mod. feu. amitt. § præterea.

ad quos beneficium quã doq; sit reuersurũ nec in filia [a] vasallus feudũ poterit confirmare agnatis non consentientibus, vel postea ratum non habentibus. [b] & licet prohibeatur beneficij alienatio inter agnatos: tamen si paternum fuit, cõcedetur: [c] & si bel ũ vnus alteri fecerit de feudo paterno, non est libellus, sed quasi refutatio. Si inter [†] dominum & vasallum de beneficio fuerit controuesia: coram paribus finiatur. Vbi autem dicit vasallus prius de suo recto feudo debere se à domino inuestiri: si quidem sine controuersia de alio sit vasallus, indubitanter primò inuestiendus est: & postea cognoscẽdũ est, quod sit suum rectum feudũ, aut quod non. Sed si nihil aliud ab eo tenet pro beneficio, nisi de quos controuersia est, tunc tota causa prius ventilanda est, & sic videndum, vtrum postea inuestiendus sit.

De felonia, aut de infidelitate secundum cõsuetudinem Mediolanen. non fit pugna: sed secundum legem Lomb. Bald.

Non est consuetudo Mediolani, vt de felonia aut de infidelitate pugna fiat, licet contrarium sit, quod præcipit lex Longobardorum, [d] vt de infidelitate pugna fiat. Si morte vasallus dominum liberare potuerit, [e] & non fecerit, beneficio carebit: sed licet potuerit facere, ne dominus in peccatum præcipitaretur, veluti periurium, [f] non tamen feudo priuandus erit.

TITVLVS XL. DE CAPITVLIS Conradi.

Si vasallus, vel eius hæres intra annum & diem veterem nõ petierit inuestituram à domino vel hærede eius, feudum amittit: sed Mediolani non seruatur. Bald.

HAec sunt capitula, quæ rex Conradus fecit in Romandiola de beneficijs. Constituit enim, vt si post mortem domini vasallus, vel post mortem vasalli heredes eius per annũ & diẽ steterint, [g] quòd dominũ vel heredem eius non adierint, fidelitatem pol-

[a] Nec in filiam. veruntamen si confirmauerit in filiam, filia ipsum retinebit, donec pater vixerit: sicut dominus, si sibi refutatum fuerit, licet agnati nõ cõsensarent, vt I. de suc. feu. circa princ.

[b] Non habentibus. nimirum ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur, vt ff. de so. l. non licet, & C. ad Mace. l. fina. licet sit arg. contra. ff. de offi. procon. l. obseruare in fin.

[c] Concederetur. & merito: quia tunc nõ dicitur alienatio, sed quasi refutatio, vt in si dicitur, & quæcunque sup. supra per quos fiat inuesti. & per quos recipia. §. sed & tes. hic potes repetere.

[d] Longobardorum. vt in Lombar. qua. quis se defen. de. quibuscunque. al. ãt de quibuscunque, & ita potest hic notari, quòd de infidelitate potest fieri pugna secundum quod dicit lex Lombard. puta quia in dicit dominus vas. feloniam cõmisisse, siue infidelẽ ei extitisse, & ita qđ feudum amittere debeat: & si hoc non poterit probare per testes, nunquid dominus tunc debeat per se pugnam facere cum vas. si iuuenilis vel decrepita ætas vel infirmitas eum pugnare non prohibeat? Respon. forte non: tamen pro se dabit campionem si voluerit, qui pugnabit cum vas. sicut alias dicitur de domino, qui dare potest campionem contra seruum suum qui propter appetitum libertatis se libertum appellanit, vt in Lombar. qua. qs se defen. de. si seruus. Sed dicas, q per se pugnabit, nisi prohibeatur per ætatem vel infirmitatem, cum semper principales personæ per se debeãt pugnam facere, exceptis quibusdam casibus, vt in Lombar prædi. aut. l. fina. sit autem hæc pugna militaribus armis, & ita intelligitur quod prædi. l. q buscunque. dicit in Lombar. non cum fustibus secundũ quod alias fieri debet, vt in Lombar. de testib. si aliqui cum altero, & tit. qua quis se defen. de. mentin. eodem modo puto vasal. posse pugnam imponere cõtra dominum de infidelitate, cum eodem modo possit dominus committere feloniam cõtra vas. & esse infidelis ei, propter quã cadat à proprietate feudi sic vt supra. si de feu. cau. cõ. fu. domino committẽte feloniam, & infra, qua. do à propri. ca. c. ex facto. nimi

rũ dominus tenetur reddere vicem fideli suo de ijs quæ fidelis tenetur præstare domino, vt supra de forma fide. in si. pro primo dicto. s. q dominus non teneatur pugnã per se facere, est ar. I. de pace te. §. si miles aduersus. & ita potes hic notare casũ, in quo pugna fieri potest. Sunt & alij duo casus supra de pace tenen. §. 1. & 2. alij possunt hic notari, qui in sum. Gofsia notantur.

[e] Potuerit. puta nũciando domino, q ab aliquo volebat occidi, & non nunciauit cum potuit: quod facere debuit statim cũ sciuit. vt sup. in quibus can. feud. amit. § præterea. maxime cum non poterit prohibere per se, ne occideretur: vel cum erat forte secum non liberauit eum à morte quãdo occidebatur, cum poterat eum liberare bene eum adiuuando forte, & intelligas, quod hic dicitur liberare potuerit, scilicet commode, & non postponendo mortem suã morti domini, nec enim intelligitur fieri posse, quod commoda fieri non potest, vt ff. de verbo. signifi. l. Nepos Proculo, & argum. ff. de in. doc. l. auus. in fin. licet aliàs dicitur de seruo, quòd debet salutem domini præferre propriæ saluti vt ff. ad Sylla. senatuscon. l. 1. §. hoc autem. quoniam aliud est in seruo, in quo dominus habet maius ius, quàm in vasallo. Accur.

[f] Periurium. puta q dominus forte nõ poterat soluere debitum qđ iurauerat soluere, & vasallus poterat eum liberare soluẽdo pecuniã suam pro domino quod quidem nõ tenetur facere: nec ob hoc amittit feudum, vt supra si de feu. contro fue. cap. licet vasallus. nec enim sufficit ad beneficium amittẽdum omnis occasio, per quam fidelis accepti beneficij videatur ingratus, vt I. in quibus cau. feu. amit. circa prin. sup. sicut etiam non amittunt beneficium ex ea causa, ex qua opinio vasalli grauatur, vt I. prædicto tit. § illud enim certum.

DE CAPITVLIS CONRADI.

[g] HAec sunt. Steterint. per ann. & diem nisi fuerit miles, qui potest stare per ann. & mensem supra, quo temp. miles inue. pete. debeat, capi. primo. vt sit speciale in milite: cum multa de eo

[†] Qualiter tit. §. faciat ad hũc tit. vt depet do Aluat. in 4. col. in ve. si quin ab extra.

Fieri non possa dicitur, quod cõmode non fit.

de eo fiat specialis. nam & alia habet, q; cum non potest imponi pgna nisi à milite, vt s. de pace ten. §. si miles adoersus. Vel dicas, q; idē hodie in milita quod in aliis per constitutionem Frid. imperialem. & hoc idē dicitur. s. in quib. cau. feu. amit. c. i. vnda q; ibi notata sunt circa hunc articulū. & s. quo tempo. miles inue. pet. de. & hic notare poteris.

licēdo, & inuestiturā petendo: si tale sit [a] beneficiū, vt fidelitas sit prǽstāda, ipsum perdat: sicut & antiquus cōsuetudo fuit: sed non Mediolani. Præterea vt liceat dominis oēs alienationes feudi factas, [b] nulla obstante p̄scriptione [c] reuocare. [d] Similiter in petendis hostenditiis (hostēditiæ dicunt adiutoriū, qđ faciūt Dñis Romani cū rege ī hostem pergentibus) vasalli qui cum eis non vadunt, v. g. in Lombardia de modio duodecim denarios, in Theutonica terra tertiam partē fructuū [e] facta cōputatione fructuū solūmodo eius anni, quo hostem faciunt.

Ob prælati delictum ecclesia ad tempus feudo priuatur. Bal.

Itē si clericus, veluti eps, abbas, beneficiū habēs à rege datū non solū modo p[er]sonæ, sed ecclesiæ, ipsum pp suam culpā perdat, eo viuente, & ecclesiasticum beneficiū vel honorē habēte, ad regē pertineat: [f] post mortem verò eius ad successorem eius reuertatur.

TITVLVS XLI.

DE CONTROuersia inter masculū & fœminā de beneficio.

Primò tractat qualiter decidatur cōtentio orta inter agnatū et fœminā de beneficio. Secūdò qualiter decidatur cōtentio orta inter dominū et fœminā. In tertio qualiter inter dominū & emptorem. Secunda incipit in §. sed si inter dominum. Tertia in §. itē si sit. Bal.

Item sciendum est, [g] q; si inter masculum & fœminam controuersia fuerit, masculo dicente, hoc est feudum: fœmina negante: nisi apertis probationib. fœmina ostenderit non esse feudum, credit masculo cū suo iuramento affirmanti cū duodecim.

---

a Si tale sit. quod esse semper intelligi debet. s. vt debeat de eo fidelitas fieri: nisi eo pacto sit acquisitū feudū, vt de eo sacramentū fidelitatis fieri non debeat, vt s. in quibus cau. feu. ami. §. est & alia ingratitudo. in fi. nec .a. debet inuestitura fieri ei, qui fidelitatē facere recusat: cū à fidelitate feudum dicat, vt s. per quos fiat inue. & per quos ca. nulla.

Feudum à fidelitate dicit.

b Feudi factas. sine cōsensu dominorum, vt s. de prohi. feu alie. per Lotha. l. i. & in cōsti. Frid. imperialem.

a At qđ cum vbi alienator addidit, sum hac clausula, salu domini directi iure? videto Bal. in cō. §. 38. in. ci. factum tale est. li.

c Præscriptione sed de qua præscriptione intelliges, an de præscri. 30. anno vel 40. Respō. intelligas de præscriptione q datur ei. habentib. s. 10 ann. inter præsentes, vel 10. inter absentes: secundum q; de hac dicitur. C. de præscri. lon. temp x. vel xx ann quæ memoro hic dicimus nō obstare, cum alienatio ipso iure nulla fuit. quod enim ab inicio non tenet, tractu temporis non potest conualescere. vt in constitutione Fride. imperialem. nā intelligo de præscriptione xxx. vel xl. ann. per quos omnis actio tollitur. C. de præscrip. xxx ann. sicut. contra desides enim & sui iuris cōtemptores introductæ sunt huiusmodi præscriptiones odiosæ: cum differentia debeat esse inter desides & vigilantes, vt C. de anna. excep. l. vt perfectius, & l. fi. vigilantibus autem iura subueniunt, vt ff. de iis, quæ in fran. cre. l. pupillus. in fi. nec enim credendum est Romanum principem, qui iura tuetur, huiusmodi verbo totam obseruationem de præscrip. longo tempo. multis vigiliis excogitatam atque inuentam velle euerti, vt argu. C. de in off. testam. l. si quando. i. respon etiam dicas quòd loquitur de omni præscriptione, cum indistincte loquatur: prior tamen intellectus videtur verior, vt puto.

d Reuocare. hoc intelligas verum esse: nisi vasallus poterit iurare q; ignorans illud feudum vendidit. tunc enim est electio emptoris, vtrū velit illud feudum cedere dño, vel vasallo restituere: postquā ita iurauerit, & postquam ita fuerit restitutum, vasallus ipsum retinebit, non obstante venditione, vt s. proxi. c. domino eam emptore. Acc.

e Tertiam partem fructuum hodie vero per consti. Fride. debet esse medietas tam in Lombardia quam in Alemania, vt in constitut. Frid. imperialem. §. similiter. nisi vasallus mittat alium pro se domino acceptabilem, vt ibi.

f Ad regē pertineat, & ita hic habes casum in quo casu ecclesia patitur dānū pp culpā prælati: & hoc cōtingit rōne regis siue eius priuilegio, sicut & alias rōne publicę vtilitatis publicatur res ecclesiastica pp culpam prælati. C. de sac. sa. ecc. l. iubemus, nullam nauem. in fi. sic hoc contingit ppter naturam feudi, quia propter ingratitudinem amittitur. alias enim nūquam amittetur feudum ecclesiæ datum, & forte loquitur de culpa, quæ respiciebat dominum: quo casu si dominus potest feudum recuperare, non est absonum, vt dominus habeat hāc suæ iniuriæ vltionē, vt supra, quibus causis feud. amitt. §. denique. veruntamen propter priuilegium ecclesiæ reuertitur ad successionem illius primi prælati post mortem illius. Sed quid si ab alio non [a] rege beneficium habuerit? item quid in alio prælato, qui non sit episcopus vel abbas? item quid in eo successore, qui ante suæ prælaturæ promotionem tale delictum in regem commisisset propter quod si in prælatura tunc fuisset, à feudo ecclesia fuisset priuata? item quid erit tenendum in delicto prælati, qui rebus ecclesiæ in feudum iuste datis subsequenter tale in vasallum commisit, quòd si laicus esset vel clericus & de patrimonio proprio dedisset, cecidisset à proprietate? Accur.

Ecclesia quãq; dānū patit pp prælati culpā.

a Doctti pene omnes i hoc cōsentiūt, vt idē sit, ac si ab rege teneretur.

DE CONTROVERSIA INTER MAsculum & fœminam de beneficio.

g Item sciendum est. Potest hic poni casus in duobus filiis defuncti, scilicet masculo & fœmina, qui cum vellent hæreditatem diuidere, masculus dicebat quoddam prædium hæreditarium feudum fore: quod fœmina negabat. potest & poni in agnato & filia defuncti: à qua filia petebat agnatus id prędiū, dicens feudum esse, illa autē negabat: vel agnatus possidebat, & filia petebat: vbi etiam.

etiam vacabat adhuc possessio forte illius prędij, nō curo: quia in vtroq; casu filia primo debet poni in possessione. & postea agnatus debet petere. vt supra, § de feudo controuersia fuerit inter filiam &c.

a Duodecim sacramentalibus. qui cū eo iurabunt illud feudum esse. & ita intelligēdum est quod dicit C. §. de cap. qui curi. ven. c. si controuersia fuerit. & §. si de feu. contro. fue. c. inter filiā. & hæc vera sunt, quod ita debet dari sacramētū agnato siue masculo si aliqd sit per eum qd indicem moueat: aliàs §. §. de consue. re. feu. cap. sacramētum. vnde quæcunque dicūtur in isto cap. de iu. præstan intelligēda sunt cum determinatione prædicti capitul. sacramentum.

sacramentalibus:[a] Sed si inter dominū & fœminam domino dicēte feudū, fęmina negante: probationibus deficientibus detur fęminæ sacramentū. Itē si sit inter dn̄m & emptorem feudi: si emptor dicat nō esse feudū, dn̄o in probatione deficiente, sacramento emptoris finiatur. Quidam tn̄ distinguunt: vt si magna[b] eorū pars, q̄ vasallus ibi tenebat, feudū sit: detur dn̄o sacramētum, alibi fœminæ.

b Magna. quasi velit præsumere aliud feudum esse ex eo, quòd magna pars eorum, quæ vasallus ibi habebat, erat feudū ad hoc vt detur sacramētum dn̄o: sicut & aliàs quidē præsumi sur te diuturna præstatione, vt ff. de vsu. l. cū de in rem verso. & C. de fideic. l. 1 sicut & alias datur sacramentum ratione pactis, quam possidet quis, vt § de contro. inuest. §. cum autem quis. Sed nunquid secundum istos eadem distinctio erit inter matrem & fœminā facienda, vel inter dominum & emptorem? & quare non? eadem æquitate qua ipsi mouentur. arg. C. de consti pecu. l. fi.

TITVLVS XLII. DE CONTROuersia inter dominum & emptorem feudi.

Primò ponitur dictū: secundò declaratio. Secunda incipit in versic. quo restituto. Bald.

DE CONTROVERSIA INTER dominum & emptorem feudi.

a Domino, Agente. s. rei vēdicatione, si ere diderit se probare dn̄m. vel forte condictione ex moribus, vel forte condi. ex illa. l. imperialem &c. cum enim ibi non caueatur quo genere actionis agatur, merito condictione ex illa. l. agendum erit, vt ff. de condi. ex leg. l. 1. & intelligas, quod condicere cū respectu possessionis: & nō respectu proprietatis: cū nemo possit condicere rē suā, nisi à iure vt ff. vsufr. quemadmo. cau. l. vlt in fi. vel dicas, quod condicere posset condic. ex illa l. ex libris Sabiniani, cum ab eo habeat emptor, qui pro domino possidebat. vt C. de acq. poss. l. ex libris.

Rē suam quis nisi a iure cōdicere pt.

d Iurare poterit. bene dixit poterit. s. qsi verè ignorabat: & non dixit, voluerit: quia forte vasallus libenter vellet iurare, etiam si sciret illud feudū esse, quia ignorans vendidisset. & hoc dixit volens apertam viam periurijs, cum satis inhumanum esse videatur per leges quæ periuria puniunt, viam periurijs aperiri, vt C. de iudi. vidu l. 2. in fi.

c Ignorans dū tamen eius ignorantia non sit crassa & supina: puta ignorauit, quod omnes de ciuitate sciebant. vt ff de iur & fa. ign. l. 1 & 2. & l. regula. & argu ff. de calum. l. 1 annus. Item intelligas verum esse, quando ignorabat factum alienum: puta à prędecessore illud habuerat. & in alieni facti ignorātia tolerabilis est error, vt ff. pro suo. l. fi. & ff. de iur. & fac. ign l. plurimum. & l. error. sec. in suo, puta enim ipse acquisiuit, vt ff ad Vellei. l. quisquis. & ff. loca. & conduct. l. sed ęd des. §. 1. & de ędi. edi. l. 1 §. 1. & §. causa. & C. de rescin. vendi. l. quisquis. & hæc vera sunt qñ errauit in facto putans illud feudum esse. Sed quid si ignorabat ius puta quia ignorabat legē prohibete feudi alienationem? Respon. forte non[a] proderit ei talis ignorātia. vt ff. ad Macedo. l. si quis patrem. & C. vnde vi si quis in tantam. & C. de interdi. ma. l. 1 & 2. & C. de præscript. xxx. annn. l. sicut. in fine. & C. de præscr. longi tempor. l. vlt. leges enim sacratissimæ, quæ constringunt hominum vitas, ab omnibus sciri debent, vt C. de legi & consti tu. l. leges. & hæc forte vera sunt nisi fuerit talis cui permissum sit ius ignorare: puta minor, miles, & mulier aliquando, vt ff. de iuri. & fac ignoran. l. regula. in principio. & C. si aduer sol. l fi. & de iure deliber l fina. & de iur & fac. ignor l. 1. vnde hic circa hunc articulum potes distinguere secundum quod distinguitur de ignorantia iuris & facti.

a Et rectè sm Alua. hic quem tu videto.

Domino cum emptore feudi agente,[c] si vasallus iurare poterit[d] quòd ignorans[a] esse beneficium vendidisset, credens proprium: electioni[f] emptoris committitur, verum domino velit ipsum cedere, an vasallo restituere. Obertus dicit, omnia vasallo restituenda. Quo restituto, id beneficium vasallus retinebit, non nocente nec obstante venditione, eò quod ignorans alienauit. Et quod dicitur alienatione feudum aperiri domino, intelligendum est, cum à scientibus alienatur beneficium. Et quod dicitur de venditione, idem est in omnibus alienationibus.

f Electioni. & ita datur electio hic emptori, vtrum velit cedere domino, an velit restituere vasallo. vnde secundū determinationem istius c. potes intelligere, quod dicitur §. si feu. contro. fue. c. si vasallus, in quo indistinctè dicitur, quod vasallo debebit restitui, & non domino. Vel dicas, & forte melius, quòd istud intelligi debeat cum determinatione illius & quod dicitur, quod committitur electioni emptoris, verum est: sed illa electio non habebit effectum, si vasallus voluerit, vt ei restituatur, & postquā ei fuerit restitutū, tenebitur ad interesse emptori ignoranti secundum quod ibi dr̄, si autem § voluntatem vasalli dn̄o cesserit: tunc forte non tenebitur ei ad interesse, cum ipsi vasallo debeat restituere. & ita culpa eius amisit, quæ non debet venditori nocere, vt ff. de euict. l. si dictum. §. 1. Sed quid si emptor domino cesserit, nunquid vasallus qui ignorās vendidit, poterit hoc recuperare à domino, non obstante venditione, quam de eo fecerit? Respon. forte sic, cum per illam venditionem non fuerit dn̄o apertum, sm quod §. sequitur hoc eo c. ibi, quod dr̄ alienatione feudū dn̄o aperiri &c. imo quod plus est forte ab ipso emptore posset ipsum vasallus recuperare statim post venditionē, postquā scierit feudū fuisse, cū vēditio nō tenuerit ipso iure, vt dicit consti. Frid. imperialem.

vt

vt ar. C. de agr. & censi. l. quemadmodum. lib. 11. Sed quis iure ageret contra quemlibet? valde ergo est notabile c. istud. quoniam multoties posset accidere de facto. Nam & secundum istud c. & illud qđ est §. si de fund. contro. fue. c. si vas. feudo credo constitutionem Frider. intelligendam.

solutus: tamen si postea fuerit dñs restitutus, redibit res ad priorē statū, vt ibi dicitur. hic ergo colligitur manifeste. quod non restituuntur iura amissa, licet res in pristinū statum redierit, arg. ad hoc. C. de sen. pas. & re. l. insulam. & ff. vnde cogn. l. 11 q alie-na. & ff. de vsufr. ac. l. quid tñ, §. 1. & §. pe. arg. contra hoc. ff. de bono. poss. contra tabu. l. 1. § 1. & fi. & de iure patron. l. siue. & C. de adopt. l. cum in adopt. C. de sent. pas. & re. l. 1. & vlt. & ff. de alie iud. mu. cau. fac. l. ex hoc. §. si quis

TITVLVS XLIII.

DE CONTROVERSIA INTER VASALLUM & alium de beneficio.

Vasallus agere et conueniri pōt ꝑ feudo et pro parte feudi etiam domino absente, & quasi pro re propria: & transigere potest bona fide: & si contra eum iudicatum est, vel ab eo transactum, dominus cogitur postea ratum habere etiam feudo sibi aperto. Bald.

VI controuersia inter vasallum & alium de beneficio fuerit,[a] aduersario proprietatē torius, vel parē, vel aliud aliquod ius sibi vendicā te: causa per vasallum ēt dño absente quasi propria ad finē perducatur. ipse .n. solus vtiliter[b] agendi & excipiendi habet potestatem. & si pro eo, aut ꝯ eū iudicatū fuerit, vel cū aduersario trāsegerit, dummodo fraudulenter actū nō sit, ēt si post bñficiū dño aperiat, tale erit, ac si eo cām agēte iudicatū fuisset, & iō ab eo ratū hēri[c] oportet.

DE CONTROuersia &c.

a VI controuersia. Dño absente. idem puto & si dñs fuerit pręsens, & hoc est, quod dicit domino absente, statim cūm vasall⁹ est inuestit⁹ de aliqua re, tunc hanc habet potestatē, & tanquam dominus potest in quolibet possidente quasi vēdicare, & defensionem opponere, vt sup de inuest. rei ali. §. rei autem. varum tamen si volueris habere regressum aduersus dominum de euictione, debebit dño denunciare, vt §. si de feu. vas. interpel. fue. c. negotiū quod quidem intellige secundum quod dicitur in gl. quæ ibi est quæ si incipit, hoc intelligas secundum distinctionem &c.

b Ipse en. in solus vtiliter. & ita videtur, quod hēat vtile dominium: quod verū puto: sicut dicitur de superficiario & emphyteuticariu, & de eo qui ad non modicum tempus feudū conduxit, quibus datur vtilis actio, vt no. §. de ra Cor §. 1. vnde hic poteris repetere, quod de hac materia not. in summa.

c Ratum haberi. ita quod tenebitur vasallus restituere interesse secundum §. no. nec id quod nomine transectionis accepit, feudum erit, vt §. si de feu. contro. fue. c. si vas. de feu. suo.

TITVLVS XLIIII.

QVID IVRIS, SI post alienationem feudi, vasallus id recuperauerit.

Culpa, quæ non transiuit in perpetuam priuationem, non pōt purgari. B.

PRæterea[d] si vasallus ante cōstitutionē Lotharij Regis feudum alienauerit: qđ in quibusdam curijs pro parte, in quibusdam pro toto olim licebat: & ipsum postea recuperabat: pro feudo sibi retinebat: hoc est in causam feudi recadebat. hodie autem si ipsum alienauerit: si quidem illicite, licēt postea recuperauerit: tamē penes eum non remanebit:[d] vtpote domino, ad quemcunque peruenerit, apertum. Profectò, si domini voluntate[e] vendiderit, vel per libellum, vel aliter alienauerit: si idem postea recuperauerit feudum, penes eū remanebit, nō iure beneficij,[f] sed aut iure proprio, aut iure libelli, aut aliter, secđm qđ idem

QVID IVRIS, SI POST alienationem feudi &c.

d PRæterea. Remanebit. simile habuimus de eo, qui factus est clericus, vel conuersus, qui licet habitum deposuerit, feudum sibi à quo priuatus est, pp id non recuperabit, vt sup. de feudo fœ. §. ea hoc illud. argu. contra §. tit. hic habent lex Corra. ca. 1. licet enim vasallus interim, dum est dñs excōicatus, vel à rege bannitus, sit à facto fidelitatis

e Profectò. si domini voluntate. forte loquitur secundum noua iura, per quæ vasallus prohibetur feudum alienare sine domini voluntate, vt in constit. Frider. & Lothar. olim tamen vasallus, sine domini voluntate feudum usq; ad medietatem recte uendere. & libellario nomina dare, ut supra de feud. alien. capit. 1. & sup. qualiter olim pot feudū alie. c. 1. circa prin. & hęc vera sunt secundum ius antiquum, quando vasallus non habebat id feudum in curie domini. nam si habeat in curie, uel si habeat extra curtem, & dominus habeat districtum, uel alium honorem, tunc secus: quoniam si aliquam partem alienabat sine domini uoluntate, à feudo cadebat, ut §. quibus mod. feud. amit. c. item si quis. imo & si fiebat alienatio sicut fieri non debebat, habebat locum præscript. triginta annorum. & obstabat tam scienti, quam ignoranti, ut sup. qualiter olim feudum poterat alienari. §. praescriptione quæ præscriptio forte locum habeb. hodie contra scientes, ut nu § de capi. Corra c 1. dum tamen sint tales personæ, quibus hodie currat præscriptio talis, ut C. de præscri. xxx. ann l. 1.

f Beneficij. pu a quando uendiderat: cum idē est, quando ad libellum dederat. & eum recuperauit similiter ad libellum, & hoc est, quod sequitur, aut pro proprio, aut pro libello &c. & hoc uerum est, quod non remanebit penes eum iure beneficij, scilicet illud ius quod per libellum transtulit, & postea recuperauit, rem tamen ipsam nihilominus retinebit in feudum, sicut ab initio habuerat, & hoc datur intelligi per id quod infra sequitur, illud uerò ius &c. & quod in fine dicitur, si feudum domino refutauerit &c.

e No. hic text. satis elegantē. Quærit hic do. Alua de talī qōne quā ponit Bal. in l. 2. C. de episco. audi. Si ex forma statuti datē certa solēnitas I vēditiōe rei feudalis vł emphyteuticæ, sine qua vēdītio, an uēo si contra fiat, cadat qs ppea à iure suo & tādeo, sm Bald. q nō: quia verbū vendidit ab solute ꝓlatū. non cōprehendit venditionē quæ nulla est ex defectu solennitatis p leg. 4. § cundē nauī ff. de re iud. facit. l. alienatinuis. ff. de ver. sign.

Singu-

recuperauerit: dũmodo scias, quòd si ad libellum domini voluntate id dederit, si quidem pro libello ei datur singulis fortè annis, [a] & hoc iure feudi censebitur. Illud verò ius qđ per libellum transtulerit, & postea recuperauerit, ꝓ beneficio non tenebit, sed velut alterius rei [b] datæ per libellũ. Et enim si feudũ dño refutauerit: libellũ retinebit.

TITVLVS XLV.

AN AGNATVS, vel filius defuncti possit retinere feudum repudiata hæreditate.

Primò tractat, an agnatus possit hæreditatē agnati repudiare, & feudum retinere. Secundò an filius vasalli possit hæreditatem repudiare, & feudum retinere. Secũdum in versic. si verò.

SI contigerit † vasallũ sine oĩ ꝓle decedere, agnatus ad quẽ vniuersa hęreditas ptinet repudiata hæreditate, feudũ [c] si paternũ fuerit, retinere poterit: [d] nec de debito hæreditario aliqd feudi nomine soluere cogitur, sed in fructibus si quos reliquit, vt de eis debitũ soluatur, quo tpe decesserit (secundũ quod suprà diximus) [e] considerabit. Vbi verò filium reliquit, ipse non potest hæreditatem sine beneficio repudiare: [f] sed aut vtrunque [g] retineat, aut vtrunque repudiet, quo repudiato, ad agnatos, si paternum sit, pertinebit. & licet alterum sine altero retinere nõ possit, agnatis tamen consentientibus [h] poterit dñs eum, si voluerit, quasi de nouo beneficio [i] inuestire, quo facto licebit ei repudiata hæreditate feudum tenere, nullo onere ei hæreditario imminente.

TITVLVS XLVI.

AN APVD IVDIcem, vel curiam domini quæstio feudi debeat terminari.

Primò ponitur thema. Secundò quæstio. Tertiò responsio. Secunda in versic. est igitur quæsitum. Tertia in versic. & responsum.

EX eo qđ suprà diximus [k] vt si inter duos de beneficio fuerit cõtrouersia, corã iudice, vel arbitro finiaĩ, talis hic fit q̃stio, quodã sine filio decedente, alius credens beneficium, quod ipse tenebat, apertum domino esse, ab eo inuestitus est eius beneficij nomine, econtra apparent agnati, qui feudum sibi ven-

a Singulis fortè annis. scilicet quod datur ei pro libello singulis annis sul tedites. Vel intelligas hoc scilicet, quod ad libellum domini volun. ate dedit, vt referatur ad superius dictum. & non ad proximum. Sed prior expositio verior videtur.

b Alterius rei. i. tanquam alia res esset tibi data ad libellum scilicet ab illa quam tenebas in feudum.

AN AGNATVS, vel filius defuncti possit &c.

[c] SI contigerit. Feudum scilicet paternum. secus si fuerit nouum: quoniã tunc nec cum hæreditate, nec sine hæreditate retinere posset: nisi eo pacto esset acquisitum, vt supra dictũ est pluries.

d Retinere poterit. hoc ideo contingit. q2 potius principali prouidentia quam ex iudicio siue ex sua cessione defuncti ad eum peruenit. vt argum. ff. de ado. l. si arrogator. à maioribus enim pou⁹ hoc intelligitur, quàm ab isto.

e Supra diximus. vt supra hic finitur lex. §. his consequenter. considerabitur enim vtrum decesserit ante Calen. Martij vel post: & hoc ideo quia fructus illius temporis pertinent ad hæredem defuncti, & non ad dominum secũdum qđ ibidem dicitur.

f Repudiare. hoc etiam verum est, siue feudum fuerit nouũ siue paternũ, & hoc datur intelligi per id quod infra sequitur, ad agnatos si paternum fuerit &c. Et ita not. q̃ deterior cõditio est filiorũ, q̃ agnatorum, sic supra si val. feud priu. c. 2. quod videtur mirũ, maxime cum fuerat paternũ. qđ potius principali ꝓuidẽtia vĩ ad eũ pertinere debere, quã iudicio defuncti, vt ĩ. notatum est.

g Aut vtrunque. Not. ergo hic, quòd filius vasalli non potest retinere feudum repudiata hęreditate paterna ad hoc, vt nõ teneatur satisfacere creditoribus hæreditarijs. & est pro hoc ar. ff. de ver. sig. l. bonorũ. §. 1. & ff. vt i poss. leg. l. is cui. §. bonorũ. & de bo. poss. l. sed & eum. §. bonorũ. & ff. de acquir. re. do. l. rem in bonis & ff. de ver. obl. l. stipulatio ista. & ff. ad Treb. l. cogi. §. sed & ac cõtra. C de co. fun. pa. l. 2. & C. de fun. pa. l. fundi. & l. possessores, & C. de col. fun. pa. l. pe. & ff. de bo. li. l. si patronus, §. fi. Sed nũq̃d idẽ erit in filio amphyteutæ carij? at hic quod [a] sic, & prædicta pro- & contra potes in eo notare.

h Consentientibus. vel etiam postea ratum habentibus, vt supra de alie. feu. pa. cap. 1. cum ratihabitio retrotraharur, & mandato æquiparetur: vt ibi notatur. nam & si ad istam non debet deuenire par successionem, tamen si consensu eorum fuerit inuesti⁹ ad eum repetendum nullo modo regressum haberent, vt supra quibus mo. feu. amit. §. præterea. & hęc vera sunt, siue cõsenserunt tacite vel expresse, vt ibidem notatum est.

i De nouo beneficio. sed nũq̃d in isto casu post mortem filij eius si decesserit sine filijs, pertinebit illud feudum tanquam paternũ adhuc ad eosdem agnatos, ita quòd præteratur domino? Respon. forte non, sm quod videtur dici in illo. §. ꝑterea nã consentiẽdo eũ inuestiri quasi de nouo beneficio, videtur iuri suo renũtiasse, quia qui alij cõsentit, iura sua pdit, vt C. de admini. tuto. l. cum quidam. & ẽt ad hoc est arg. ĩ. proxi. c. tres erãt agnati in fin. Sed quid si sine eorum consensu dominus eum quasi de nouo beneficio inuestiuit, nunquid ſtatim poterunt illud petere ab eo? Respon. forte non, si filius eũ non repudiauerat, cum & aliàs forte dominus posset ei facere gratiam inuestiendũ eum propter seruitium & amorem patris, sicut dicitur de filia, vt supra quemadmo. ad fi. feu. perti. c. si quis sine filio.

AN APVD … EM VEL … &c.

k EX eo. Diximus. vt ĩ de lege Corr. c. finautem inter duos pares.

† Bal. pro sequit hãc materiã ĩ 6. col. ꝑ pe. ti. c. ti.

Deterior est quandoque filiorũ conditio, quã agnatorũ.

a Hęc gl. non satisfacit quęstioni. mo rę. proinde ra vide to Andreã ab Isernia q̃ constãtissime decidit idẽ esse.

a Corã paribus. hoc ideo contingit quia hic constabat illud feudũ pertinere ad illum dominũ: sed in superiori capitu. si autẽ inter duos pares, nõ cõstabat. & ita habes hic, quod pares debẽt cognoscere, si volunt, quã quæstio de feudo est inter duos: quòd videtur contra illud quod dicitur in constitu. Frideri. imperialem. §. præterea si inter, scilicet quod dominus cognoscere debet. Sed dicas, quòd illa loquitur de iis, qui ambo erant vasalli: & non tantum de eo, super quo erat quæstio. hic autẽ ille, qui fuerat inuestitus de eo, super quo litigabatur, non erat alius vasallus. Vel intelligas, quod hic dicitur coram paribus curię si nistur: si pares. s. voluerint. & hoc est est quod sequitur. & licet alter per se non possit &c. & quod dicit in si. non licebit alicui eorum, intelligas, i. non debebit. poterunt tamẽ si voluerint. vel dicas, quod dominus vna cũ curia cognoscet, vt sup. de inue. in ma. facta. si illud & tamen sicut dum est, vt hoc c. intelligatur secundum illud, & econtra. Et secũdum hoc dicas, quod hoc cap. & etiam illud, si inter pares duos, loquantur secũdum iura vetera: hodie autem debebit dñs cognoscere. vt in constit. Frid. imperialẽ. §. præterea, & poteris hic notare quæ notantur super prędicto. c. illud ifi.

QVALITER domi. &c.

b EX facto. Mihi placet. & verior est, vt puro & iũc ad vasal. perueniat proprietas, non habita distinctione peccauit dominus in vasallum vel in alium: vt sup. si de feud. controuer. fue. c. domino committente. & non est mirum, si proprietatem amittat, cum ipse dominus teneatur vicem reddere vasallo de iis, in quibus vasallus ei tenetur, vt T. de forma fidelitatis. in fine.

dicant quasi paternũ. Est igitur quæsitum, an apud curiam domini, vel iudicẽ sit hæc quæstio terminãda? Et respõsum scio: quia ad dominũ quodãmodo cã spectare videtur, ad quẽ inuestitus habebit regressũ de euictione: vt corã patrib. a finiatur curtis. & licet alter p se nõ possit alterũ trahere ad curiæ iudiciũ: generaliter tñ ẽt si inter duos causa fuerit de bñficio, eos curia vocãte, non licebit eorũ alicui eius curiæ iudicium declinare.

TITVLVS XLVII.

QVALITER DOminus proprietate feudi priuetur.

Dominus propter feloniam commissam in vasallum, fendi proprietate priuatur: sicut econtra vasallus feudo. Bal.

EX facto quæsitũ scio, & ego à pluribus qsiui, si dominus contra vasallum apertã feloniã fecerit: an sicut vasallus feudum debet amittere, ita dominus ꝓprietate priuetur? Et quidã dicunt, ex omni felonia, qua vasallus feudo priuatur, & dñs proprietate priuetur. Alij nõ, nisi ex magna felonia, alij ex nulla. Sed prior sñia mihi placet: b nõ habita distinctione, c qualis vasallus sit, verũ per sacramentum, vel non.

TITVLVS XLVIII.

DE FEVDO NON habente propriam feudi naturam.

Si miles accepit castrum in feudum a duce, vt ipse & sui heredes quibus dederit, id habeant: non habet hoc feudũ propriã feudi naturã: quia alienare potest feudum vasallus indistinctè: & ille in quem alienauerit, non retinebit pro feudo. Baldus.

SI quis ea lege alicui feudũ dederit, vt ipse & sui hæredes & cui ipse dederit; habeant? Resp. iste, qui sic accepit, poterit id vendere, vel donare, vel aliter, si sibi placuerit, ẽt sine voluntate domini alienare: & ille etiam, cui datum fuerit, non habebit ipsum pro feudo, nisi sicut ei datum est. Sed qua litereunqꝫ ei datum fuerit, siue ad proprium, siue ab libellum: licet propriam feudi naturã non habeat, iure tamen feudi censebitur: vt ex his eau sis ipsum amittat, quibus d & verum feudum. Vbi ergo sic datum est feudum, & cui in feudum dederis, aliud est: & ꝓpriam feudi naturam habet.

TITVLVS XLIX.

DE EO, QVI finem fecit agnato de feudo paterno.

TRes erant agnati, vel plures. vnus eorum habebat feudum quod erat paternum: sed alter eorum finem & refutationem ei, suisque hæredibus, & cui ipse dederit, fecit: decessit iste sine filio masculo. Alter, qui non refutauit, vendicat sibi totum. Alter verò, qui refutationem fecit,

c Habita distinctione. hoc verum est, quantum ad id, de quo quæritur hic: quãtum vero ad hoc vt pro pari possit eligi ad cognoscendum inter dñm & vasallũ inuito dño & vasallo, distinguendũ est: qm ille nõ est eligendus ꝑ pari, qui fidelitatẽ nõ iurauit in vtra altera parte, vt T. de controuer. feudi apud pares termi. c. si inter dominum.

DE FEVDO non ha. &c.

d SI quis ea. Ipsũ amittat quibus. s. ille qui habuit à vasallo. Quid ergo si ꝑderit, si per propriũ eum emit, si ex his culpis debeat ipsam amittere? Resp. non ꝑderit ei: sed ei nocebit ad hoc, vt ipsũ amittat: ideo quod ꝑprium, vel quia ad libellum sine volũtate dñi ipsum acquisiuit. Vel dic & forte melius s. quòd illud verbũ amittat, nõ refertur ad emptorẽ, vel libellariũ: sed vasallum. Vel dicas, quod vasallus iisdem causis ipsum amittat. & ad hoc facit, quod legitur sup. si de feud. contro. fue. c. feudum. Sed nũquid emptor poterit ipsum præscribere, si ignorans eum feudum esse ipsum per proprium emit? Item nunquid habet iste emptor omnem proprietatẽ & possessionem?

DE EO qui finem fecit &c.

TRES erant nonã

1 Vide de hoc p do. Aluar. hic in 1. co. in fi. versi. q̃to cũ glo. t.

vult ad succesſionẽ venire, pacto nõ obſtante. [a]

Sapientes quidam Mediolanen. interrogati reſponderunt non obſtare illud pactum, niſi feudũ omnino refutauerit: vel niſi ad hoc refutauerit, vt dominus eum quaſi de nouo beneficio inueſtiret. Tunc enim ſecuta inueſtitura noua, quaſi nouum fit [b] feudum, non ſuccedit.

TITVLVS L.

DE NATVRA ſucceſsionis feudi.

Primò determinatur clare, quæ perſonæ ſuccedere debeant in feudo. Secundo ſubditur quædam quæſtio dubitabilis circa ius ſuccedendi in feudo, ſecunda in uer. dummodo ſcias. Baldus.

Succeſsionis † feudi talis eſt natura, q̃ aſcendentes non ſuccedũt, verbi gratia pater filio. [c] inferius verò filius patri ſuccedit. [d] & nõ filia, [e] niſi ex pacto, [f] vel niſi ſit fœmineũ. Tũc enim ſuccedit filia matri, [g] & patri ſecundũ quoſdam: [h] ſuccedit nepos ex filio [i] ſolus: [k] & ſic vſque in infinitum: ex latere omnes per maſculos deſcendentes, vſque in infinitum, [l] ſi feudum ſit paternum. Paternum [m] aũt voco quicunque ex ſuperiorib. id acquiſiuit, dummodo ſcias, q̃ ſi quis habens beneficiũ quatuor ſuperſtibus filijs decedat, & feudũ ad

[a] Non obſtante. hoc ideo, quia pactum fuerat perſonale quantum ad ipſum qui refutauit, & eius hæredes. & cui daret vnde non eſt mirum, ſi alij non pſit, vt ff. de pac. l. idẽ in duobus. §. 1. ſecus ſi eſſet reale: vt ſtatim ſequitur: niſi feudum omnino &c. In rẽ enim pacta pereque omnibus proſunt, vt ff. de pac. l. & hæredi. §. 1.

[b] Quaſi nouum ſit. ſcilicet quantum ad eũ qui refutauit: nõ quantum ad alium, qui nõ refutauit: niſi eius conſenſu hoc fieret, tunc enim & ipſi forte noceret: vt ſ. quibus modis feu. amit. §. præterea.

DE NATVRA ſucceſſionis &c.

Succeſſionis. pater filio hoc eſt contra Ius Romanum, quo pater ſuccedit filio: & etiã mater, vt C. ad ſenatuſc. Tertul. authen. defuncto. Sed hoc contingit propter naturam feudi. & ita in iſto caſu cõſuetudo feu. vincit legẽ. nimirum legum Romanorum nõ eſt vilis authoritas: ſed non adeo ſui valitura momẽto, vt vſum vincat aut mores: vt ſ. de con. feu. c. 1.

[d] Succedit. hoc verum eſt. niſi tale fuerit feudũ, in quo nullus ſuccedat: puta in feudo marchiæ, ducat⁹ vel comitatus: vel alterius regalis dignitatis, de quo ab Imperatore fit inueſtitura, in ipſo .n. nullus ſuccedit. ſed tantum accipientis finitur: niſi iterũ ab Imperatore inueſtiat, vt i. de feu. mar. c. 1. licet hoc hodie ſit vſurpatum, vt ibi & ſuperiori. c. prox. in fi. Itẽ niſi fuerit feudũ de quo ſi fuit facta inueſtitura: ſed ita in cauſa in poſ. quis voluntate domini. In eo .n. nullus ſuccedit: vt ſ. qui. mod. feu. conſti. po. c. 1. Itẽ niſi filius ſucceſſionem feudi amiſit propter culpam ſuam offendẽdo dominũ in vita patris. & de illa offenſa domino non ſatisfecerit, vt in cõſti. Frid. imperia'em. §. inſuper. Item vbi pater deliquit, ꝓpter qđ delictum amiſit feudum: quoniã & tunc filius ab eo priuat, vt ſ. ſi vaſa. feu. pri. cui defe. c. 1. & ſ. ſi de feu. controuer. ſuc. c. ſi vaſ. culpam. Itẽ verũ eſt, quòd ſuccedit filius patri in feudo, ſi legitim⁹ ſit ab initio, ſi adoptiuus, neq; naturalis. Item naturalis etiã ſi poſtea efficiatur legitimus: nec ſolus, nec cũ alijs ad ſucceſſionem feudi vocatur, vt ſ. ſi de feu. cõtrouer. ſua. c. adoptiuus, & c. naturalis. Item verũ eſt, niſi fuerit natus ſurdus vel mutus, vel cæcus, vel claud⁹, vel alitere imperfectus, vt feudo ſeruire non poſſit: tunc .n. ſecundum quoſdam non ſuccedit. vt ſ. ti. an mutus, vel alias imperfectus in feu. ſuc. c. mutus. Acc.

[e] Non filia. licet enim filiæ vt maſculi ſuccedant, legibus tamen ad huiuſmodi ſucceſſionem aſpirare nõ poſſunt: nec earũ filij, vt ſ. qui feu. da. poſ. §. hoc autem notandum & hoc verũ eſt, quoniam proles fœminini ſexus; & ex fœmineo ſexu deſcẽdẽs i feudo nõ ſuccedit, niſi ex pacto, vt hic. & ſ. de gra. ſuc. in. feu. c. 1.

[f] Niſi ex pacto & tunc demum ſuccedet cũ maſculi non extiterint, vt ſ. titu. epiſcopũ vel abba. &c. c. item ſi epiſcopus vel abbas. in fi. & ſ. de ſuc. feu. c. filia vero. nec enim patet loc⁹ fœminæ in feudi ſucceſ. donec maſculus ſupereſt ex eo qui primus fuerit inueſtitus de eo, vt ſupra. de eo qui ſibi vel hæ re. ſu. maſc. & fœmi. feud. accepit. c. qui ſibi. Acc.

[g] Filia matri. vel etiã ſi poſt mortem patris feudum à domino redemerit, vel etiã ſi à domino fuerit inueſtita de beneficio patris ꝓpter ſeruitium & amorem patris. tunc enim nõ poterit ab aliquo reuocari ex parentibus ſuis, vt ſ. quemadm. ad ſi. feu. perti. c. 1.

[g] Filia. hoc poteſt referri ad illud verbum, niſi ex pacto. poteſt etiam referri ad illud, vel niſi ſit fœmineum: & tunc intelliges, quòd illa patre deſcendit ex fœmina quæ acquiſiuit: feudum illud. quidam tamen non habent in textu hoc verbum patri &c.

[h] Secundum quoſdam. dixerunt tamẽ quidam contra, vt ſ. de beneſ. feud. c. 1. imo etiã fuerũt, qui dixerunt, quod & maſculi non ſuccedant in feu. fœmineo, i. per fœminam acquiſito: cum ſecundum rigorem cõſuetudinis feudum dici debeat paternum, & non maternum, vt ſ. tit an. mari. ſuc. vxo. in bene. ca. ſi fœmina.

[i] Nepos ex filio. & non ex filia, proles enim fœminini ſexus &c. vt ſ. de gra. ſuc in feu. c. 1.

[k] Solus. dicit quãtum ad collaterales: quoniam donec deſcendentes ſuperſunt: nõ admittuntur collaterales agnati, vt ſupra de gra. ſuc. in feu. c. per ſucceſſionem. Sed nunquid vna cum patruo admittent ad ſucceſſionem aui in feud. in locum ſui patris? Reſp. ſic, cum iure iſto conſuetudinario non ſit prohibitũ imo potius admiſſum: cum dicit, quod prima cauſa ſit liberorũ in ſuc. feu. & inter liberos videãtur poſtea nepotes connumerari: vt ſupra. ꝓxi. tit & ca. in prin. nimirum quoniam appellatione liberorũ, vel filiorum nepos continetur: nec etiã poterũt eos dulciori vocabulo nominare, vt ff. de verbo. ſig l. liberorum. & le. iuſta, cum etiam Romano iure filius vna cum nepote ex filio mortuo ſuccedit. C. de ſuis & legi. hære. l. 3.

[l] In infinitũ. hic poteſt notari. quod infinitas rei licitũ vel illicitũ non vitiat, nec excindit. & eſt cõtra illud generale. infinitas eſt euitanda. ſecundũ quod no. ſ. qui feu. da. poſ. §. hoc quoque ſciendum eſt.

[m] Paternum. Sed quare dicit, ſi feudum ſit paternum? nonne dr̃ feudum paternum, poſtquam permanet ad nepotes? & denique paternũ feudum dicitur, dum a quocunque de ſuperioribus ſit acquiſitum, vt ſtatim ſequitur, paternũ voco &c. hoc eſt ab

† Bal. ſuper hoc c. ponit pulchrã quæſt. & eã vide. col.

Filiorum appellatione nepos continetur.

ex parte, q̃ fuit agnationis communis, vt ĩ. de gra. suc. in feu. c. 1. circa prin. Rñ. nõ ideo dixit paternũ, quòd illud nõ dicaẽ paternũ, quod iã peruenit ad nepotes: quia de eo paterno non loquitur, sed dixi paternum eo respectu, vt agnati remoueantũ à suc. feu. donec nepos super est, scilicet quando ad auum illius nepotis iam peruenerat feudum paternum, quod debebat ad agnatos deuenire, si nepos nõ præcederet eos in gradu, siue gradibus, & de eo paterno loquitur: & hoc est quòd dixit solus.

a Patrueles. sed videtur falsum. s. quod dicantur patrueles: cum sint nati ex eodem patre: vnde potius dicuntur consanguinei, cum ex eodem sanguine nati sint: de quibus habes titulũ specialem in auth. de consang. & vteri fratri. col. v patrueles autem dicuntur nati ex duobus fratribus, vt insti. de gra. cog. §. quarta & ff. de grad. affi. l. 1. § 4. sed dicas, quòd hi non dicuntur patrueles ex eo, quòd non sunt ex eodem patre: sed dicuntur patrueles cum filijs aliorum fratrum, licet de illis non esset adhuc locutus, sed in sequentibus loquẽ, scilicet vbi diciẽ, sic & in alijs superioribus &c.

b Pertinere. filijs enim existentibus masculis, vel ex filio nepotibus, vel deinceps per masculinũ sexum descendentibus, cæteri remouentur agnati, vt ĩ. de gradi suc.

vnũ solum ex diuisione deueniat, & iste superstitibus filiis duobus vel tribus decedat, qui patrueles [a] dicuntur, & ad vnũ eorum beneficiũ feudi ex diuisione perueniat. & similiter iste superstitibus filijs decedat, qui patrueles dicuntur, ad quorum vnũ feudum similiter perueniat, sicut etiã ex alijs superioribus vel primis fratribus supersũt masculi: si ille, qui feudũ habet, decesserit nullo filio relicto: an ad omnes, vel ad quos perueniat, quæritur? Respondeo, ad solos & ad omnes, qui ex illa linea sunt, ex qua iste fuit. Et hoc est, quod dicitur, ad proximiores pertinere. [b] Isti verò proximiores esse dicuntur respectu aliarum linearum, sed omnibus ex hac linea deficientibus omnes aliæ lineæ æqualiter vocantur.

TITVLVS LI.

DE CAPITANEO, qui curiam vendidit an intelligãtur beneficium vendidisse.

Quidam capitaneus † in quadam curte sua beneficium dedit militibus, & postea eandem curiam vendidit nõ habita mentione beneficij. Controuersia est inter capitaneum & emptorem: dicente emptore se curiam cũ beneficio emisse: domino verò contradicẽte ad eũ beneficiũ non pertinere. Respondetur, illud beneficium in venditione non contineri, [c] nisi expresè de eo actum sit. [d] Quæsitũ esse apud me scio: si filius [e] viuẽte patre dominum offenderit, ita q̃ feudum amitteret, si pater decessisset, vtrum feudum amittat, [f] vel nõ secundum istos sic, secundum Gerardum non, & Obertum similiter.

Dispositio solius animi ad delictum non perficit delictum: sed insidiæ habentur pro delicto contra dominũ consumato. Bal.

Si voluerit vasallus dominum offendere, sed nõ laborauerit, feudum non

DE CAPITANEO, QVI &c.

Quidam. Non contineri. licet fuerit vsus verbo generali, vel simplici: id tamen debet intelligi tantũ venditum de quo actum fuerit inter cõtrahentes, vt ar. C. de trãsa. l. si de certa re, & C. ad velleia. l. iubemus. nec ẽt fuit cogitatũ de beneficio vẽdẽdo. ar. ff. de trãsac. l. cũ Aquiliana. & l. qui cum tutoribus. §. 1. vnde id tñ videtur vẽditũ, quod verbis fuit nominatũ ff. de euic. l. qui libertatis, & de fun. instr. & instru. leg. l. cũ de lanionis, & l. prædia. nec enim à ver. sig. recedendum est &c. vt ff. de leg 3. l. non aliter. Item nonne potest haberi curia sine beneficio, & econtra? ergo vendendo vnum, non sequitur vẽditio alterius. ar. C. de proba. l. neq; natales, & l. ad probationem seruitutis. imò ad venditionẽ vnius sequiẽ exceptio alterius, ar. C. de pac. conuen. tam super do. l. fi. & ff. de compen. l. Labeo. econtra [*] curia vẽdita & beneficium venditum videtur, cum ad curiã pertineant: arg. ff. si ser. ven. l. penul. §. 1. de actio. emp & ven. l. creditor. §. fi. in vendẽdo enim fuit vsus verbo generali vel simplici, ergo videtur omnia vendidisse, quæ non excepit. argumen ff. de accep. l. pluribus, & ff. quæ in frau. cre. l. 1. §. 1. Item annonę beneficium cohæret curiæ, ergo cum datione curiæ transit, argu. ff. de offic eius cui mã. est iurisd. l. fin. & de institoria. l. cuicunque §. penu præterea beneficium inest curiæ tanquam pars in toto, ergo tradita curia, & ipsum beneficium traditum intelligitur. alioqui non intelligeretur curia tradita parte subtracta, argu. ff. de verbo. oblig. l. qui vsumfruct. in princ. & l. in executione §. penul. & ff. de exceptio. rei iudic. l. si quis cum totum, & pro accipiente contra dantem debemus interpretari ff de contrahend. emptio. l. Labeo & de verbo. obl. l. stipulatio ista. §. in stip. hoc etiam multum videtur facere pro emptore, scilicet quia non erat forte aliàs empturus, nisi beneficium haberet, vt ff de minoribus, xxv annis l. tutor vrgentibus. §. fina. & de in diem addi. quòd si, & de so. l. si quis aliam. qua enim ratione vult venditor emptori subtrahente beneficium, scilicet, quia specialiter non dedit, eadẽ ratione potest ei subtrahere domos, vineas, & terras & ita redigitur ad nihilum venditio. vt ergo videatur aliquid dedisse, videretur interpretandum & beneficium datum esse, ar. ff. ad muni. l. 1. & de le. 1 l. si quando.

[*] Ad hanc glo videtur. Bal. hic, q̃ faci le ac pauc is disputationem explicat ac dirimit.

† Dominus Bald. & Aluar. formãt sup hoc capitulum pulchras & vtiles quæstiones ad quas propter lõgã disputationem te remitto.

d De eo actum sit. In generali enim alienatione vasalli non cõtinetur, nisi de eis nominatim fuerit dictum, vt ĩ. si de feu. contro. fue. ca. in generali.

Si filius. Quicquid in isto ca. quæratur & respondeatur hoc plenè determinatur in consti Frider. imperialẽ §. in super hoc idem determinatur ibidẽ de vasallo vasalli, qui dominum domini sui offẽderit & ideo non est hic multum insistendum.

f Feudum amittat. hoc ideo, quia cogitationis pœnam nemo meretẽ, vt ff. de pœnis. l. cogitationis. nec enim puniri dẽt affectus, nisi secutus fuerit effectus. ff. quod quisq; iuris. l. 1. §. fin. & de furt. l. 1. § 1 & l. si quis vxori. §. neq; verbo & l. inficiando, & ff. ad leg.

amittit. [a] † Gerardus & Obertus. similiter etiã si laborauerit, non amittit feudum: nisi insidiatus [b] ei fuerit, & hoc probatum fuerit. [c]

Feudum non transit ad fœminam, licet per pactum sit actum, si vasallus superest. Bal.

Similiter si quis inuestitus fuerit de feudo ita vt ad fœminas transiret, & duas filias tñ reliquerit, quarum vna filium habeat, & altera filiã: verũ post mortẽ illarum masculus [d] tantùm feudum habere debeat? secundũ Gerardum masculus tantũ: Ober. cõtra, & econtra si filios [e] ille habuerit. Filius [f] nõ potest recusare hæreditatẽ patris absq; feudo, propinquus autem potest.

Si contentio est inter vasallum & emptorem de feudo, vasallo deficiente in probatione, electio iurisiurandi datur emptori. Bald.

Si contentio fuerit inter filiã & propinquum de hæreditate & de feudo, cum filia feudum habere non poterat: quia dicat ipsa, hoc ẽ de mea hęreditate, & ille dicat, imò de feudo, electio propinqui erit discernere veritatem iureiurando. [g] Gerardus & Obertus. [h] Et similiter si contentio fuerit inter aliquem, qui emisset à seniore, & vasallum: quia dicat vasallus, hoc ẽ de feudo meo, ille autem neget: electio emptoris est, veritatem iureiurando discernere, [i] cum pares curtis veritatem non testantur. Gerardus & Obertus.

Feudum nõ põt constitui sub pacto legis cõmissoriæ.

Similiter feudum lege commissoria datum non valet, idest, si ad certũ tẽpus pecunia nõ soluatur creditori, vt habeat i feudum. Gerar. & secũdum Obertum valet. Similiter potest feudũ dari ad certum [k] seruitium. Gerardus & Obertus.

Cor. de fal. l. qui falsam, nisi aliud reperiatur časualiter dictum propter enormitatem criminis, vt C. de epi & cle. l. si quis non dicam, & C. si quocunq. prædi. po. l. 1. & C. ad leg. Iul. ma. l. quisquis & ff. de extor di. cog. l. j. non ob. quod alias dicitur, quod in maleficiis voluntas inspicitur, non exitus. ff ad leg. Cor. de sica. l. diuus. §. 1. quia illud est verũ in maleficio perpetrato, s. vt in eo nõ inspiciatur, quod perpetratũ est: sed debet inspici, si ille qui commisit, habuit voluntatẽ delinquendi, & tunc puniatur. si aũt non habuit voluntatẽ, tunc secus, vt C. ad le. Corne. de sica. l. 1.

Voluntas in maleficijs non exitus inspicitur.

† Quia cogitationis pœnã nemo meretur, vt ff. de pœnis. l. cogitationis. Bal. q lex s. cogitationis, recitatur de pœ. dist. 1. cogitationis.

[a] Non amittit. quia fortè pœnituit, vnde venia dignus est, vt ff ad leg. Cor. de fal. l. qui falsam.

[b] Insidiatus sicut alias dicitur, qui insidiatus fuit morti sui domini veneno vel gladio, amittit feudum, vt i. in qb. cau. feu. amit. §. porrò si dominum.

[c] Et hoc probatum fuerit per testes non minus quinq; summæ & integræ opinionis: secundum quod dici videtur j. in quadam constitutione Imperatoris Henrici, vt j. quot testes sunt necess. ad proban. ingra. cap. si vasallus. quam constitutionem pauci habent, nescio tamen vtrum debeat esse constitutio. vel non. vel si non est constitutio, dices quòd sufficiant duo vbi enim numerus testium non adijcitur, duo sufficiũt, vt ff. de testib. l. vbi numerus.

Testiũ numero nõ adiecto, duo sufficiunt.

[d] Masculus. hæc videtur melior sententia, cum nõ debeant succedere fœminæ in feudo donec masculus superest, vt i. episcopum vel abba. &c in fi. & i. de suc. feu § filia verò. nec enim patet locus fœminæ in feu. suc. donec masculus superest ex eo q primo fuit inuestitus, vt sup. de eo qui sibi vel hæredi. suis. ca. qui sibi. Accur.

[e] Si filios. scilicet duos, quorum vnus habuerit filium masculum, alter habuerit filiã. & referas istud ille. ad illũ qui fuerit inuestitus: & secundũ hoc dices, q filius masculus tantũ debet habere feudum totum. sed dicas, q hoc vltimum dictum sit Gerardi, cui dicto Obert. non contradicit. aliàs enim § diceret contra naturæ suc. feu. cum masculi debeant præferri fœminis in suc. feu. vt i. no. est. Vel si vis referre illud ille. ad filium, quem vna ex filiabus habuerat, referas, veruntamen secundum hoc benè diceretur, & è contra &c. cum in conuerso casu nihil dixerat de illo filio. vnde prior intellectus melior videtur.

[f] Filius. hoc idem dicitur i. tit. an agnatus vel filius defuncti. c. & si contigerit. vnde quæ ibi notata sunt. hic poteris repetere. Accur.

[g] Iureiurando. filia in probatione deficiente, vt i. si de feud. contro. fue. c. 1. & intelligas. quòd iurabit cum ali j. sacramentalibus, vt i. de contr. inter masculũ & fœminam, c. item sciendum. & quęcũq; ibi notaui de hac materia, hic repetas.

[h] Gerard. & Obert. Pro sententia Gerardi est quod dicitur. i de feud. dato in vicem leg. cõmisso. c si quis obligauerit, vbi dicitur, quòd feudũ non sub prætextu pecuniæ, sed amore & honore domini debet acquiri: & ideo melior videtur eius sententia. vnde quæ ibi notaui, & hic poteris notare. Acc.

[i] Discernere. & idem est si inter dominum & emptorem fuerit contentio, vt sup de con. inter ma. & fœ. c. item sciendum, circa fin. Item intelligas. quòd iurabit si videbitur iudici, q aliquid faciat pro eo vel contra eum, quare debeat ei dare iurandum. nec enim semper debet dari possidenti: sed quandoque vni datur, quandoque alteri, quandoque neutri, vt actore non probãte &c. vt i de cõsue. rec. feu. cap. sacramẽtum. Accur.

[k] Ad certum seruitiũ. puta ad aliquid certum faciendum quolibet anno pro ipso feudo, & tunc non tenebitur aliud facere domino, nisi fuerit dictum. Sed nunquid poterit vasallus tale feudum refutare, quandocunque voluerit inuito domino? Respon. quod sic: quia indistinctè dicitur aliàs, quod vasallus possit feudum refutare quandocunque voluerit: nec postquam refutauerit, tenetur domino seruire, vt sup. de vas. qui contra constitut. Lotha. feu. alien. cap. 1. & 2. & cum ibi non distinguatur, nec nos debemus distinguere, arg. ff de offic. præ. l. 3. & ff de public. l. de pretio. è contra videtur quòd non possit refutare sine voluntate domini: quoniam ab initio liberam habuit potestatem se non obligandi ad illud seruitium faciendum & feudum accipiendum. ergo non potest illi contractui siue obligationi sine voluntate domini renuntiare: sicut enim in initio libera potestas &c. vt C. de actio. & obliga. l. sicut. cum omnibus concor. suis & est argu. ad hoc ff. de vsufruct. l. sed cum fructuarius. nec obstat, quòd prædictum cap. indistinctè loquitur: quoniam licet ibi non distinguatur, nos tamen debemus distinguere, quod enim omittitur

prohibetur à lege, non debet omitti religione iudicatus, ff. de test. l. quæsitum, & de sponsa. l. oratio. & est forte ratio: quia a feudū datum ad certum seruitiū faciendum, nō potest refutari sine voluntate domini: aliàs verò quod est indeterminatè datū, potest refutari: quoniam vasallus qui habet feudum conditionale, est obligatus domino ad illud seruitiū vel per stipulationem, vel saltem per pactum in isto contractu infeudationis appositum, & ita vestitum. vnde certa actione ad id faciendum posset à domino conueniri: puta vel ex stipulatu, vbi ad factū est obligatus per stipulationem, vel certi cōdictione, vbi certum quid promiserit, vel præscriptis verbis. vbi stipulatio non interuenit, vel etiam condi. ex maioribus informata per pactum, quod esset inceptum dicere, vt per eius refutationem actio domino competens tolleretur. at cum liberè feudum recipit, non apposita aliqua conditione, sed simpliciter fuerit de eo inuestitus, nihil est præter sacramentum, de quo Deum habeat vltorem. si contra fecerit, si fidelitatem iurauerit: quia & feudum amittit, si culpā cōmittit per quā amittere debeat. ad nihilum enim obligatus est, nisi ex natura feudi, nisi quia si domino non seruierit secundū quod ex natura feudi debuerit, ipsum feudum amittit. sicut .n. iure cōsuetudinario feu. pmittit vasallo feudū refutare. Ita eodē iure liberatus est postq̃ refutauit ab illa obligatione naturali. qua tenebatur dño seruire, & hoc est, quod ibi dr, ad seruiendum, postquam refutauit, non tenet.

Gloss. hic tenet & appenbat Ioan. ab imo l ca. ad audientiam, de reb. ec. nō alien. in ca. j. de feu. & in ca. potuit 64. col. de loc. & ad de hoc, q hic tradit Præpos.

† Rōchalia hic loco cum signabant, in quo Imperator sciebat subiectos ad iu. in castris ardais ptibus sedendum tam pro ēnib⁹ fut vniuersaliq. curia sua.

rò aliter statutam est, scilicet quòd si non fuerit secū in prædicta expeditione, vel alium pro se domino acceptabilem non miserit, debebit tam in Lombardia, quam in Alemania submistrare domino dimidiū reditus feudi vnius anni. & si alterum istorum à domino admonitus siue vocatus spacio cōpetenti non fecit, feudum amittit, vt in constitutio. Frideric. Imperialem, §. firmiter, & hoc debebit pbari, scilicet quod vocatus fuerit a domino per compares ipsius vasal. argum. insta, de allo. §. vt autem æquitas.

TITVLVS LII.

DE PROHIBITA feudi alienatione per Lothariū.

Feudum vasalli non alienent sine voluntate dominorum suorum, & si vasallus cōtrafecerit, pretio & beneficio carebit: notarius verò qui scripsit instrumentum, officio suo priuabitur: & sit infamis. Bald.

Lotharius diuina fauente clementia iij. Imperator Romanorum, pius, Felix, inclytus, ac triumphator semper Augustus vniuerso populo.

IMperialis bñuolentiæ proprium esse iudicamus, cōmoda subiectorū inuestigare & eorū calamitatibus diligēti cura mederi: sibi liber reip. bonū statum, ac dignitatē imperij omnibus priuatis cōmodis pponere. Quocirca omnium fideliū nrorū, tā futurorū, q̃ pñtium nouerit vniuersitas, qualiter dum apud † Rōchalias secundū antiquorū Imperatorum consuetudinem pro iustitia ac pace regni cōponenda consideremus: omnia, quæ ad honorem imperij Romani spectare videntur, solicitè indagantes, perniciosissimam pestem, & reipublicæ non mediocre detrimentum inferentem resecare proposuimus. Per multas enim interpellationes ad nos factas comperimus milites sua beneficia passim distrahere: ac ita oibus exhaustis, suorū seniorū seruitia subterfugere, p quod vires imperij maximè attenuatas cognouimus: dum pceres nostri milites suos omnibus bñficijs suis exutos, ad felicissimā nostri numinis expeditionē nullo modo trāsducere a valeant. Hortatu itaque & consilio b archiepiscoporum, episcoporū, ducū, comitum, marchionum, palatinorū, cęterorumq; nobilium, similiter etiam iudicum hac edictali lege c in omne æuum Deo proprio valitura decernimus, nemini licere bñficia, quæ à suis senioribus hñr, sine ipsorū permissione d distrahere, vel aliquod commercium e aduersus tenorem nostræ cōstitutionis

DE PROHIBITA FEVDI alienatione &c.

a IMperialis. Trāsducere. eum ipsi milites q bñficia habēt à dñis suis, debeāt ire cū eis. qñ vadūt Romā cū rege in hostē. i. in exercitu. illi aūt vasalli, qui cū eis nō vadunt, debent præstare eis hostendiatias, olim. s. in Lom. xij. denarios de modio, in Theutonia tertiam partem fructuū facta computatione fructuū solummodo eius anni. In quo hostem faciunt, vt supra. de capi. Cor. §. similiter in hostendicijs. hodie ve-

b Consilio. secutus fuit imperator iste modum Iustiniani in cōdenda lege. scilicet eam faciendo consilio procerum suorum, vt C. de legi. & consti. l. humanum.

c Hæc edictali lege. vnde habeat vim generalis legis hoc ipso. quòd in ea ponitur verbum istud hac edictali, l. quod solum sufficeret. etiam sequens verbum, scilicet in omne æuum &c. ad hoc vt haberet vim generalis legis, vt C. de legi. lege. leges vt generales. Ac.

d Permissione. aliàs enim si eorum consensu venditio fieret, bene valeret. & hoc verum est, siue dominus consentiat tacitè ipsi venditioni, siue expressim, vt argum. C. de remissio. pignor. lege. si hypothecat, & ff de re iudi. lege. creditor. qui enim alij consentit, sua iura perdit: vt C. de administratione tutorum, lege cum quidam. Sed quid si eo sciente & non contradicente vendatur? Respon. & tunc forte benè valeret venditio: vt argum. supra, si de inuest. inter do. & vas. lis oriatur, § si autem aliquis. patientia enim sine contradictione habetur pro consensu expresso, vt argumen. ff. de euict. lege quidam, & ff. mand. l. si vero, §. idem Papinianus, & C. de nupt. l. si vt proponis. Ibi intelligitur consentire. si præsens fuit & non cōtradixit. ar. ff. de dec. lege, honores, §. vltimo, nisi fortè sciat vbique ius suum durare, dum tacitè ɔsentit, vt arg. ff. quibus modis pignus vel hypoth. solui. l. sicut §. non videtur & hæc vera sunt, quādo ex certa scientia consentit. alias enim potius videretur errare, vt de iudi. lege 2.

e Commercium. puta fortè pretio ipsum accipiēdo

excogitare, [a] per quod Imperij, uel dominorum minuatur utilitas. [b] Si quis uerò contra hęc nostræ legis saluberrimæ præcepta ad huiusmodi illicitum commercium accesserit, uel aliqd in fraudem huius legis machinari tentauerit: pretio [c] ac bñficio [d] se cariturũ agnoscat. Notariũ uero, qui sup hoc tali cõtractu libellũ, [e] uel aliud instrumentũ cõscripserit: post amissionẽ officij, ipsum infamiæ [f] periculum † sustinere sancimus. Datum vij. die mensis Nouembris, M.cxxxvj.

Primo thema. Secundo quæstio. Tertiò responsio. Secũda ibi, defunctio. Tertia in versic. quas amputantes. Bal.

Imp. Lotharius August. vniuerso populo.

SAtis bene dispositum ad vtilitatẽ regni & ad perniciosam pestem destruendam, in scriptis inserere curauimus. Quidam miles bina beneficia à duobus dominis, prout solitum est, acquisiuit, qui decedens duos reliquit filios, qui paterna beneficia inter se diuidentes, alter eorum domino suo pro beneficio quod ad eum peruenit, fidelitatẽ nullo ante posito, sicut pater fecerat, fecit. Alter verò frater pro suo beneficio alteri domino suo similiter, quia nullum alium dominum habere videbatur: nullo antepostio fidelitatem fecit. Defuncto posteriore fratre sine filiis, vtiq; feudum in querimoniã venit: † vt prius personã, & sic dominus posterior talem fidelitatem quęrit, qualẽ eius frater fecerat. Quas amputantes altercationes sancimus, quod frater fecit (scilicet in dãdo simpliciter) nil superstiti obesse: licet in secundam & tertiam generationem & vsque in infinitum peruenit, si hoc actum erit.

Si vasallus intra annum & diem dolosè non petierint inuestituram, amittit feudum. Si verò iusta cã ĩpeditus nõ fecerit: nõ perdit feudũ. Bal.

Imp. Lotharius Aug. &c. Eugenio Papæ & vniuerso populo.

QVoniam [g] inter dominum & vasallum nulla fraus, nec vllum malum ingenium debet interuenire, idcirco per hanc præsentem legem sancimus, si vasallus non dolosè per annũ & diem steterit, quod à domino sui beneficij in-

sub colore inuestituræ: vel etiam pignori obligãdo, vel aliter alienando: quod quidem facere nõ potest: vt j. in consti. Frid. imperialem, §. callidis. vel forte infeudando aliis, qui non possunt feudum seruare, sicut ipse non põt, cum non sit forte miles, sicut ipse est, vel ẽt dãdo alia lege, quem ipse hẽt, quod simpliciter ꝓhibetur facere: vt j. de l. Corradi. §. ex eadem lege.

[a] Excogitare. nõ intelligas ſm literam ꝙ ex sola cogitatione quis patiatur pœnã sequentẽ: sed intelligas de ea quæ iã ꝓcesserat ad actum, & factum complenit: cum ex sola cogitatione nõ minuetur vtilitas imperij vel dominorum. & hoc est quod sequitur, per quod imperij, vel dominorum minuatur vtilitas &c. cum nemo debeat pœnam pati cogitationis, vt notatum est supra, tit. priori. ca. si voluerit. & ad hunc intellectum facit etiam quod supra dicit, pretio ac beneficio se cariturum &c. per qđ videtur, quòd completa debeat esse venditio. Vel dicas, quod bene debet pati vasallus pœnam inferiorem ex sola cogitatione, scilicet quia beneficio debet carere: vt hic sit vnus casus in quo patietur quis pœnam cogitationis & tentationis, hoc est quod infra dicit, in fraudem legis machinari tentauerit &c. & intelligas quod hic dicitur, minuatur, idest minus possit. & quod infra sequitur, pretio, scilicet quando completa erat venditio: ac beneficio quando scilicet solummodo cogitauerat vel tentauerat, priorem tamen intellectum puto meliorem.

[b] Vtilitas in hoc minueretur vtilitas imperij. si beneficia ita alienarentur: quia milites, qui beneficia vendebant, non irent amplius in expeditionem cũ dominis eorum, quod facere debẽt: vt supra no. est. & ita vires imperij attenuarentur, secundum qđ j. dicit, ꝑ quod vires imperij attenuatas &c. dominorum autem vtilitas in hoc minueretur: quoniã non possent amplius hẽre ab eis hostenditias supius nominatas, vel ẽt alia seruitia, q vasalli dñis pstare tenent. & hoc est, qđ dixit in superiori parte istius legis: vbi dicit, suorum seniorũ seruitia subterfugere.

[c] Pretio. quod pretium restitueretur bonæ fidei emptori: vt in consti. Frid. imperialem, circa fi. j. respõ. Sed quid si esset malę fidei emptor, puta quia sciebat feudum esse, quod emit? Resp. tunc non repetet, secundum quod hic vt dici: vel aliud si in fraudem, l. machinauerit tentauerit &c. quasi videatur dicere tam de emptore, quam de venditore. & ita secundum hoc poterit referre istud, cariturum agnoscat, tam ad emptorem quam venditorem. de hac materia dices secundũ quod plenius no. in d. consti. Frid. imperialem.

[d] Ac beneficio. quod beneficium dominus recuperabit nulla ꝑscriptione obstante: quia quod ab initio non valuit tractu tẽporis confirmari nõ põt, vt j. de ca. Corr. c. 1. & in consti. Friderici, imperialem.

[e] Libellum. forte qa imbreuiabis tantum cõtractum ipsum super aliqua schedula: vel forte scripsit super aliqua chartula, qualiter debeat contractus celebrari, quẽ dedit vni ex contrahentibus vel ambobus: & nihil vltra fecit.

[f] Infamiæ. & sic nõ patietur aliam pœnam notarius per constitutionem istã: nisi quia officium tabellionatus amittet, & infamis efficietur. per constitutionem autem Friderici imperialem debet similiter manum amittere, in §. illo, callidis. Sed nũquid verum erit, si sciuit siue ignorasset feudum esse, unde instrumentum fecit? non puto, quod ignorans puniatur: nam nec vasallus alienans pst ignorantiam punitur, vt j. de controuer. inter do. & impe. §. 1.

[g] QVoniam totet. Et not. quòd lex ista tantum locum habet in futurum: secundum quod dicitur in prædicta constitutione Friderici, imperialem, circa principium: vbi dicitur. vnde imperator &c. nimirum cum in hac non dicatur aliud de præteritis contractibus. leges enim & constitutiones futuris certum est dare formam negotijs &c. vt C. de legi. & constitu. l. leges & constitutiones.

† Vide hęc p Bart. col. in 2. coluñ. post princi. in versi. no. ꝙ punit.

† Côcor. C. de ses. fug. auth. nouo iur. & hoc verum ſm Bal. hic si notarius erat legitimę ętatis, s. 25. ann. completorũ: vt C. de ijs qui ve. ęta. impetra. l. 2. alias non amputatur ei manus: quia instrumẽtũ istud re vera fuit falsum sed temeritas d. Bal.

† Eguinarius Baro hunc locũ a[l]ũdosum putat, quẽ sic exponit, vt posterior, sic dominus posterior talem fidelitatẽ &c.

uestituram non petierit: feudũ non ob hoc amittat, dolus .n. abesse vr̃, si iusta causa [a] impediente steterit. D. vj. Cal. Sept. anno à Natiuitate Domini 1127. Indict. V.

TITVLVS LIII.

DE PACE TEnenda inter subditos, & iuramento firmãda, & vindicanda: & de pœna iudicibus apposita, qui eã vindicare, & iustitiã facere neglexerunt.

Primò præcipit Imperator pacem iuramento firmatam ab omnibus seruari. Secundo statuit pœnam non seruantibus. Tertio prohibet conuenticula & illicitas exactiones. Quarto confirmat sacramenta puberum licita, et cassat illicita. Quintò redit ad materiã feudorum. Secunda ibi. Si quis verò ausu temerario. Tertia in §. conuenticula. Quarta in §. item sacramenta puberum. Quinta in §. ad hoc qui allodium. Baldus.

Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator semper August. vniuersis subiectis suo imperio salutem.

Hac edictali lege in perpetuum valitura iubemus, vt omnes nostro subiecti imperio, [b] veram & perpetuam pacem inter se obseruent: & vt inuiolata inter omnes perpetuò obseruetur, duces, [c] marchiones, comites, capitanei, valuasores, & omnium locorum rectores, cum omnibus locorum primatibus & plebeiis, à decimooctauo anno [d] vsque ad se-

a Si iusta causa, quæ autem intelligatur iusta causa impediti. dicitur ĩ quo tẽp. mi. inue. pe c. l. sine uck. quod hæc lex & superior per maxima inueniuntur in paucis cõsuetudinibus feudorũ. vnde quia dubito, vtrum sint leges, vel non, circa eas non insisti.

DE PACE TEnenda inter sub. &c.

b Hac edictali. imperio. & ita vr̃, quod lex ista non habet locũ, nisi inter illos qui ei subditi sunt. Sed nunquid tenet Francigenas [1] & alios vltramontanos qui ei non sunt subditi? vr̃ quod nõ ex eo quod hic dicit, nostro subiecti imperio &c. Sed dicas, [2] quod eos similiter tenet, quia licet ei non sint sacramento subditi, sunt tamen ratione imperij Roma. sub quo esse debent, cum ipsi fuerint de imperio Iustiniani, vt C. de off. præfe. præto. Aphricæ. l. vlt. 1. col.

c Duces. qui autem dicantur duces & alij sequentes, dr̃. ĩ. quis dicatur mar. dux. cõ. c. 1. Acc.

d A decimooctauo ann. Et ita habes hic, quod postquam quis est 18. ann habet legitimam ætatem, quantum ad hoc vt teneatur iurare. quod pacem tenebit. Aliud tñ obseruatur in contractibus rerum minorum quia tunc postquam factus est pubes, põt iurare in ɔ̃ctu suo, vt in ĩ. ea. l. §. item sacram. pub. Sed quid si postquam factus est pubes, iurauerit se non venturum ɔ̃ pacem, quã cũ aliquo inimico suo fecerit, & postea contra eã venerit rumpendo: nũquid punietur pœna huius legis? Resp. [3] forte non secundum quod hic dr̃, vt aliud sit in ɔ̃ctu. & aliud hic: quia cum pacẽ reddit de eo, quod sibi factum est, potius vr̃ distrahere quam cõtrahere, cum ille qui in eum maleficium commisessit, erat ei obligatus: & non iste ipsi. Si enim Imperator iste vellet, quod per illud sacrm̃ teneretur, quare similiter de eo non dicit sicut dixit de maiore 18. an? Vel dicas, quod bene teneretur pœna huius legis tunc: & aliud est in generali pace, de qua lex ista loquitur, quam oẽs subditi imperij tenentur inter se seruare, & aliud est in speciali pace, quã si minor promiserit se firmã & ratã semper habiturũ & non ɔ̃uenturũ, & postea iurauerit sponte, nõ poterit postea ɔ̃uenire: cũ loco maioris tunc habeatur. Tunc. n. contraxit promittẽdo super facto suo: sed in illa generali pace, de qua loquitur hic, nullus vr̃ contrahere, nisi quia iurat ad postulationem iudicis illius loci, ui-mirum aliquã est quid licitum in specie, quod in genere non licet. vt argu. ff quod cuiusc. vni. no. l. itẽ §. si decuriones. & ff. de arb. l. itẽ si vnus. §. si in duos. & insti. de leg. §. sed si vxori. & ff. commu. præd. l. in tredendis. & ff. si quis cau. l. sed & si. §. quæsitum. & ff. de cõdi. & dem. l. cum ita, & de acquir. hære. l. si quis mihi. §. vtrum. notabis ergo hic, quod ætas legitima dicitur 18. ann. ad pacem iurandam. Sic etiã iura Lombard. dicitur legitima ætas similiter xviij. ann. ad contrahendum, vt in Lombard. de prohi. alie. mi. l. 1. Item eodem iure dicitur legitima ætas 14. ann. ad sponsalia contrahenda. vt in Lomba. de prohi. nu. aduenientê nouissima, alias dicitur legitima ætas 12. ann. ad cõsentiendum patri volenti facere filios naturales sibi similes vel æquales, vt in Lombard. de suc. l. j. Iure autem Roma. dicitur legitima ætas vigintiquinque an. ad contrahendum, vt ff de mi. l. 1. alias 18. ann quantum ad hoc, vt quis possit pro aliquo postulare, vt ff. de post. l. prima §. 2 & instit. quibus ex cau. man. licet vel non. in fi. aliàs dicitur legitima ætas pubertas, scilicet ad testamenta facienda, & ad nuptias cõtrahendas, & quãtum ad hoc, vt possit quis testimonium ferre & ad contractus faciendos cum iuramẽto, vt insti. prædi. ti. § cum ergo. & instit. de nup. in prin & ff de testi. l. testium. §. lege Iul. de vi. & infra ead. l §. item sacramenta. dicitur autem pubertas in masculis xiiij ann. in fœminis 12. ann. quo tempore dicuntur viripotentes, institu. quib. mod. testa. infir. circa princ. aliter dicitur plena pubertas in masculis 18. ann. in fœminis 14. scilicet quantum ad alimẽta vsque ad pubertatem relicta, vt ff. de ali & cib. leg. l. Mela ait. alias dicitur legitima ætas, ex quo quis excessit infantiam quantum ad hoc, vt possit emancipationi consentire, vt C. de eman. l. penult. in fine. dicitur autem infans minor vij. annis, vt C. de iure delib. l. si infanti. in princip. alias dicitur legitima ætas xxix ann quantum ad hoc, vt non possit quis restitui aduersus cõtractum, quem fecit in minori ætate, vt C. de tempor. in integ. restitut. l. vltima. ex hoc, quod dicitur hic, colligi potest, quod nullus minor xviij. ann. debeat compelli iurare de pace. vnde ex hac l. potest notari bonum arg. quod minor 18 ann. non tenetur per se pugnare, [4] cum non compellatur in pugna iurare. argumen. istius legis. Ille enim qui pugnam facit, debet iurare, quod nullam rem habet quæ ad maleficium pertineat, vt in Lombar. qualiter quis se def. deb. nullus campio. debet etiam iurare de asto. vt in præd. ti. l. si quis alium asto & maxime cum iuuenilis ætas excuset eum à pugna per se facienda. vt in prædi titu. l. antepen. nec iure Lombar. inueniuntur de alijs legitimis ætatibus, nisi quas

1 Vide hic la. de Belu. qui diffuse tractat hãc materiã dirigẽdo ad ɔ̃cludẽdũ eũ ppe effectus multiplices & allegãdo iura ad hoc facientia.

2 Cõtrariũ est verũ p text. in c p venerabilẽ. q fil. sint leg. & gl. quã dicit Ias. eẽ ad hoc singularẽ in § 1. insti. de pa. po. Alex. post Bar. in extrauag. ad reprimẽ. § eo. col. 11.

3 Idẽ Ia. de Bel. & Alex. hic.

Qui ipsã ĩ specie licet. quod in genere nõ licet.

Pubertas tñ in maribus tñ in fœmellis quã dicatur.

4 Si tñ supponit in necessitate sibi imputet: qa non restituit. Bal. & Alex. p l. auxiliũ. ff. de mi.

septuagesimum [a] obstringantur iuramento, vt pacem teneant, & rectores locorum adiuuent in pace tenenda atque vindicanda, & in fine vniuscuiusq; quinquennij [b] de prædicta pace tenenda [c] omniũ sacramenta renouentur. Si quis verò aliquod ius de quacũq; re, [d] vel facto [e] contra aliquem se habere putauerit, iudicialem adeat potestatem, [f] & per eam ius sibi competens exequatur. [g] Si quis verò ausu temerario prędictã pacem violare [h] præsumpserit, si ciuitas est, pœna centum libr. auri [i] cameræ nostræ inferẽda puniatur: oppidũ verò xxx. libris au. mulctetur. duces autem, marchiones, & comites quinquaginta auri libras præstẽt. capitanei quoq; & maiores valuasores viginti auri libris puniantur, minores verò valuasores, & omnes alij prædictæ pacis violatores tres libras auri inferre cogantur, & damnum passo secundũ leges resarciãt. Iniuria [k]

superius nominauimus. Accur.

[a] Vsque ad septuagesimum annum. post illud verò tempus non debet constringi iurare: sicut nec testimonium dicere compellitur huiusmodi senes maiores 70. ann. vt ff. de testibus. l. testium. & de iure immuni. l. 3. Acc.

[b] Quinquennij. hoc forte debet fieri propter illos, qui iam peruenerunt ad 18. ann. qui nondum iurauerant propter minorem ætatem, & propter illos qui iã excesserant 70. etiam vt magis reminiscantur qualiter pacem debeant seruare, nihilominus tenentur eam seruare propter prius iuramentum: ipsi non iurent ad tẽpus. perpetuo enim eam debent seruare, vt in prin. huius l. dicitur. hodie autem non seruatur huiusmodi renouatio, imo potius fit contra. renouatur enim sacramentũ societatum & coniurationum, quæ prohibitæ sunt per hanc legẽ, in §. conuenticule.

[c] Pace tenenda. subaudi & de adiuuandis locorum rectoribus in pace tuẽda atque vindicanda, & hoc est quod superius dixit, vt pacem teneãt, & rectores locorũ adiuuent &c. vel dicas, [l] non renouabuntur sacramenta, nisi de pace tenenda, & intelligas, quia ibi non dicitur, quod debeant iurare de adiuuandis rectoribus: sed dicitur, quod postquam iurauerint pacem tenere, debeant adiuuare rectores in pace tuenda atque vindicanda: & ita construas, vt pacem teneant, s. interiurando astringãtur, & facient puniũm, & volumus subaudi sine iuramus, quia adiuuẽt locorum rectores, priorem tamen intellectum puto veriorem.

[d] De quacunque re. quam forte aliquis sibi debet ex contractu, vel quasi, vel ex maleficio, vel quasi.

[e] Vel facto. quod forte sibi facere tenetur ex pacto, vel forte sibi fecit: puta iniuriam, vel quid simile. Accursius.

[f] Potestatem. Sed quid si non habeat iudicialẽ potestatem, & debitor tuus fugit, nunquid sua authoritate poteris rẽ ab eo auferre, ita vt nõ incidas in cõstitutionẽ illã. l. si quis in tantũ. C. vnde vi. vel ius creditoris amittat per legem illam, extat edictum diui Marci. vel debebit ne iudicẽ expectare? Resp. dixerunt [a] quidam quod tunc etiam non expectata iudicis authoritate poterit ei rem sua authoritate auferre, vt arg. C. de iud. & exli. l. nullus. C. de decu. l. generali. lib. 10. quod non credo verum esse. verum est enim, si ipse fugeret, quod posses eum detinere donec ad iudicem posset eum perducere, vt ff. quæ in fraud. cred. l. ait prætor. §. si debitorẽ. non tñ poteris ei per violentiam rem auferre secũdum quod satis dicitur in prædicta l. generali. & in ff. quod met. cau. super illa l. prędicta, extat edictum. Sed quid si non fugit? Respon. nec tunc sua authoritate debebit auferre: verumtamen si timet rem suam vsucapi vel præscribi, vel timet aliter actionẽ suam tempore perituram, actionem forte iniuriarum, vel aliam, debebit protestari publice in scriptis cum subscriptione tabellionum: vel si nõ poterit eos habere, subscriptione testium, quod vult agere contra eum, & per eũ non stat, sed per iudicem, qui absens est: & ho. faciet, vbi aduersarius habet domicilium: & ita interrumpet tempus: vt C. de ann. excep. l. vt perfectius.

[g] Exequatur & non sua authoritate alias enim incideret in edictum diui Marci, vel in cõstitutionem illam, si quis in tantum: vel in alias contra quas faceret, idcirco enim vigor iudiciorum & iuris, publica tutela est in medio constituta, ne quisquã sibi ipsi permittere valeat vltionem: vt C. de iudæ. & cæl. l. nullus. sed si iudex noluerit ei facere iustitiam, ipse iudex tenebitur sibi resarcire damnũ, vt j. ea. l. §. iudices verò. Si verò maior iudex fuerit, punietur in 10. libris auri. si minor, in tribus: vt ibidem sequitur, si quis verò temerario.

[h] Pacem violare q.d. nos volumus, quod omnes ita stent in pace, quam iurauerint: vt si aliquis passus fuerit iniuriam ab aliquo forte ante pacem iuratam vel et iã forte post: vel aliquid ei debeant: quòd adeat iudicem, & per eum ius suum prosequatur, & non per se sumat vindictam vel ius: aliàs quasi tanquam pacis violator punietur, & hoc est quod sequitur, si quis verò temerario ausu.

[i] Centum librarum auri. & ita debent isti puniri in 100. lib. au. & alij iudices minori pœna, secundũ quod sequitur. & ita puniuntur maiori pœna maiores quam minores, & hoc etiam verum pecuniariter secundum quod hic dicitur, multo magis enim pœna sunt digni &c. vt C. de episc. & cle. l. presbyteri. in si. hoc enim quod sunt marchiones vel duces, vel comites, habent à principe, vt supra, quis dica. dux, cap. 1. corporaliter autem maiori pœna debent puniri minores, vt C. de summa trin. l. nemo clericus. & hæc vera sunt, quod præstabunt dictam pœnam, & prætereà punientur secundum qualitatẽ criminis: & hoc est quod sequitur, homicidium quoque &c. prætereà resarcient damnum ei, contra quem pacem ruperint: vt hic statim sequitur, & damnum passo &c.

[k] Iniuria. quæ quidem iniuria inspici à iudice debebit, si fuerit atrox vel non. inspici etiam debebit in quem, & à quo facta fuerit iniuria, & quo loco, vt maior æstimetur ex psona vel loco: secundũ qđ hæc omnia dicuntur insti. de iniur. §. atrox. vt secundum qualitatem iniuriæ debeat puniri. itẽ inspici debebit, si descendit iniuria ex l. Cor. puta cum dicat se pulsatum vel verberatum, vel domũ suam per vim ingressam, an descendat ex iurisdictione prætoris sicut alia est pter pdictam, vt illa quæ descendit à lege, puniatur arbitrio iudicis, s. in vtraque pœna corporali & pecuniaria propter contumeliam: vt ff de iniur. l. constitutionibus. In prætoria [l] verò iniuriam passus æstimabit suam contumeliã; & iudex pœnã corporalẽ, vt insti. de iniu. §. pœna. & hoc inspiciet, an agatur ciuiliter, an criminaliter, quod fieri põt: vt in primo caso pœna imponatur secũdũ quod superius dictũ est, si criminaliter, extraordinaria pœna

[l] Ista gl. sequuntur Iac. de Beluis. An. de Iser. & IA mar.

[a] Et bene si res sit capientis. Andr. de Iser. Alu. & Bal. sequens si est sibi debita obligatione personali. vt sequens opi.

Iniuriã augent locus & persona.

[l] Idẽ in ciuili descẽdẽte ex lege Cornel. sed in vtraq; iudex taxabit. Iac. Al. ua. & An. de Iser.

pœna officio iudicis punietur. vt insti. prædi. tit. §. in summa. verum autē possit agi vna, si actū fuerit alia, variatur. dixerunt enim quidā, quod si agat quis pro iniuria sibi facta ciuiliter, nō poterit postea agere criminaliter, vel econtra: potest enim vtraque egi. vt ff. de iniur. l. prætor §. t. sed si agat ciuiliter pro eo quod

† seu furtū ᵃ legitimè ᵇ puniatur. ᶜ Homici-

seruus suus sit dolo malo interfectus, nihilominus poterit postea agere criminaliter, & eō, vt C. quā ciui. ac. præ. cri. l. 1. & hoc dixerunt tali rōne: quia qñ alicui fit iniuria, non habet æstimatio rei familiaris. l. dāni dati: sed tantum contumeliæ. M. verò nō cōsentit cum eis in priori casu: sed in posteriori sic, & hoc tali ratione. s. quia in eo casu quo quis habet ciuilē, iudicis est æstimare vtrunque. s. contumeliam factā, & pœnam corporalem. Is verò qui iniuriā passus est, neutrum æstimabit. in eo verò casu, in quo quis prętoriam habet, ipse æstimabit contumeliam suā tantū: iudex vero pœnam corporalē tantum, & ideo in hoc casu si egerit ciuiliter, poterit postea agere criminaliter, vt C. quando ci. ac. præiu. cri. l. 1. & intelligas, qđ hic loquitur de ea iniuria, quæ specialiter dicit̃ contumelia, quæ à contemnendo dicta est: licet generaliter dicatur iniuria, quicquid non iure factū est, vt insti. de iniur. in princ. Acc.

ᵍ Veritas est, quod quādo vtraque est deriuadis dictā. vna ꝑ alterā tollitur: secus si vna ad vindictam & altera ad rē familiarē. An. de Iser. & Aluaro.

ᵗ No. hic Ia. de Belvisi. iniuriā puniri ciuiliter & criminaliter, vt ff. de priua. delic. l. fi. & inst. de iniu. §. in summa. Fures qui sint. Furtū pœna: & qui sint fures & quotuplices.

a Seu furtum. quid sit furtum, & vnde dicat̃. habes instit. de obli. quæ ex deli. nas. §. 1. & 2. & §. furtū autem sit. & ff. de fur. l. 1. §. furtum. Fures enim sunt, q occulte & sine armis furtū committunt, vt in auth. vt nulli iud. §. quia vero nos. colla. 9. quod furtū potest puniri ciuiliter & criminaliter. ciuiliter punit̃ furtum manifestum in quadruplum, non manifestū in duplū, vt insti. de obli. quæ ex delic. § penul. & §. vlt. & de act. §. ex maleficijs. & §. dupli. §. & quadrupli. & iotem erit pœna siue quadruplum, siue duplū res enim ipsa furtiua ꝓdici per se poterit, vt insti. de act. §. ex maleficijs, & de obli. quæ ex deli. §. vlt. pro pœna vero dabitur furti actio, quæ actio quando datur ad quadruplum, est prętoria vt insti. de perpe. & tempo act. § furti quoque. quando vero datur ad duplum, est ciuilis, vt insti. de nox. ac. circa prin. & ita do nenus io. B. eat signeuit in arbore actionū. quod autem est furtum manifestum, & quod non manifestum. dicitur insti. de obl. quæ ex deli. nas. §. manifestum & § nec manifestum. criminaliter pōt puniri furtum, puta quia fur corporaliter punitur: ita tamē quod nec moriatur, nec aliquid ei abscindat̃, sed aliter castigari debet, vt in auth. vt nulli iud. §. qa vero col. ia. dum tamen in facie eius nihil inscribat̃, ne facies quæ ad similitudinē pulchritudinis cælestis est figurata, maculetur, vt C. de pœnis. l. si quis in metallum. iure autem Longobardorum contrariū fit, quoniam pro primo furto debet ei oculus erui, pro secūdo nasus scarpelari, pro tertio vero debet mori, vt in Lombar. de fur & ser. fug. l. si quis latro. & hoc est verum, quando criminaliter punitur. si autē ciuiliter punitur, tunc si masculus fuerit & liber, & furtū fuerit manifestum, sibi nonū reddet, & pro culpa soluet 70 soli. si furtum fuerit vsque ad 10. siliquas siua solidos, & si nō poterit soluere, debet mori. si autē fuerit nec manifestus, tunc ipsum nouum reddet. si autem fuerit seruus, eo modo punit̃, excepto quod pro culpa soluet tantum 40. soli. vt in Lombar. prædi. titu. l. 1. 2. 3 & 4 & hæc vera sunt in masculo si autē fuerit mulier libera, tunc pro manifesto tantum nonū reddet alia enim culpa ab ea non debet requiri pro eo. qđ passa fuerit iniuriam, cū deprehensa fuerit in furto, vt in Lombar. prædi. tit. si mulier libere eodē modo punitur pro non manifesto: vt puto, ex eo qđ dicit̃ in l. 4. eo. tit. eodem etiam modo punietur furtū ab ancilla factum, vt in Lombar præd. ti. si ancille. per l. autem istius imperatoris Frid. alias corporaliter punitur, scilicet quia si furtum fuerit valēs v. soll. vel ſ. laqueo debet suspendi, si minus, scopis & forcipe debet excoriari & tundi, vt ſ. de pace tenen. §. si quis v. soli. valens.

b Legitime punietur. secundum leges, sed quęro secundum quas leges debet puniri iniuria seu furtum: nūquid sēm leges antiquas Romanas & nouas? an sēm leges Longob. punietur iniuria sēm quod dicitur in Longo. de cōuitijs & in ti. de ple. seu fur. seruorum & aliorū, & furtum similiter secundū quod superius not. est an dices prædictam debere puniri secundū l. prædictam de pace te. §. si quis aliū & sequenti, & §. si qs. v. sol. valēs &c. Respon. secundum legem Lombar. nō punietur, cum iste fuerit Romanorū Impe. vnde intellexit tm̄ de legibus Romanis. nā ille qui Romana lege viuit ei subiacere debet, vt in Lombar. vt Rom. po. inter quales viuare velit. l. 1. Sed tamē instabis, nōne & Carolus fuit imperator, qui illā. l. si quis latro. cōdidit, q est in Lombar. de fur & ser. fugi. Resp. licet fuerit Imperator, non tñ fuit Romanus. Vel dicas quod nō fuit Imperator. imo vł. quod tantū fuit rex Franc. & Lombardorū. vt in Lōbar. qua. de lege ho. suas res ser. de. l. 1. in fi. nec inuenit̃ in illo libro, quod fuisset Impe. nisi ꝑ subscriptiones super legib. eius factas ab ijs, q cōpilauerunt Lombar. sub titulis cōpetentibus: imo per ille in legem quā fecit. s. primam. appellatur tm̄ rex, vt in Lombar. de epis & cle. l. 1. vel dicas, quod fuerit rex per multos annos Franciæ & Lombar. antequam Roma. imperium haberet. & tunc fecit. l. prædictam vt apparet per capitulare suum, si quis per ordinē inspexerit in Lombar. confusa. nō intitulata: nec. n. inuenitur nisi nouem leges fecisse postquā fuit Imperator, siue x. vt in vlt. charta capitularis sui reperit̃, nō enim ille fuit Carolus, qui dr̃ filius fuisse Pipini, sed fuit ille, qui fuit pater Pipini, vt in ꝓdic. c. inuenit̃. char. vlt. & in Lombar. de epis. & cle. l. & hoc sentimus. & ita dices secūdū quod superius dictū est quod non punientur per legem Lom. imo nec per leges prædi. ſ. de pace tenen. cū forte ipsa. nō est lex, ᵃ nec pro lege debet seruari, maxime in isto casu. nec imperator ille voluit eam legem esse, nisi vt seruaretur id quod est in ea: donec conderet legem de pace tenen. & super ijs quæ in ista cōtinent̃. vnde postea hanc legem fecit generalem, quam voluit ꝑpetuo debere obseruari, secūdum quod in prin. legis dicit̃ in perpetuum valiture &c. quod illa nō sit lex, probat̃ ex eo quod in ea dicit̃ in prin. s. & omnibus ad quos literæ illæ peruenerint. per quod videt̃, quod non est lex, sed fuerūt literæ, quas mittebat ꝑ subditos suos, non faciēdo mentionē de oībus subditis suis, sed de his tantū, ad quos peruenerint: tū forte nō peruenerint, nisi ad paucos & eas forte misit statim, cū receperat coronā, sicut faciūt oēs imperatores. nec n. seruauit in ea stylum condendæ legis quem ipsemet seruauit in ista dicens, hac edictali. l. & alijs quas fecit & qualē debebat seruare, & ēt seruauit Iustinianus secundum quod dē. C. de leg. & consti. l. vt generales, & l. humanum. quā ēt seruauit Lotharius in sua. l. superiori. remanet ergo, quod ꝑ illas leges Romanas debent puniri: & punient̃ secundū quod superius no. est. Nec. n. voluit imperator iste derogare alijs legibus per ꝓdictā legē. ſ. de pe. te. si lex est, imo voluit quod in suo vigore deberent ēi ꝑmanere, & hoc ꝓbat̃ ex eo quod in eadē dr̃ circa prin. vbi dr̃: inde ē quod nos tā diuinas quā humanas leges i suo vigore manere cupiētes &c. & hoc ēt qđ hic ꝓxime dicit ſ. & dānū passo sēdm leg. &c. & non dicit sēdm leges, qđ eodē modo debet hic intelligi legitime puniant̃. i. secūdū legē. sicut in prin. huius gl. expositū est. nec voluit tātū recapitulare verbum illud sēm leges, cū pulchrioris dicterus, vel dicas, & hoc verū puto ʲ quod ꝓdicta lex bene est lex

a Contra: ibi est verum per text. ibi ſ verbo edi. Alua.

Legis formę quæ sit.

ʲ Idē An. Bal. & Alua.

dium [a] quoque, & mébrorum diminutio, [b] vel aliud quodlibet delictū legaliter vindicetur. Iudices † verò, & locorū defensores, vel quicunque magistratus ab Imperatore, vel eius voluntate cōstituti [c] seu cōfirmati, qui iustitiam facere neglexerint, [d] & pacē violatam vindicare legitimè supersederint: damnum omne iniuriam passo resarcire compellantur: & insuper si maior iudex est, sacro ærario pœnam decem librarum auri præstet: minor autem pœna trium librarum auri mulctetur. Qui vero ad prædictam pœnam [e] persoluendam inopia dignoscitur laborare: corporis sui correctionem cum verberi-

& pro lege debet seruari. nam quod principi placuit legis habet vigorem, quęcunque enim per apistolam & subscriptionem statuit, vel edicto præcepit, legem esse cōstat, vt ff. de cōsti prin. l. 1. satis enim in ea cōtinet vocabulū edicti, sm quod in §. illo. §. si qs aliū dr, cum ibi dicatur, si quis aliū &c. quasi fuerit illud pacis edictū quod fecit de pace tenēda, imò videtur iussisse, quod per omnes partes regni deberet seruari, hoc quod ibi dicitur circa princi. per vniuersas regni partes &c. quod sufficit ad hoc vt vim obtineat edicti, vt C. de legi. & cōsti. l. 3. Et secundum hoc dices, quod iniuria puniri debeat secundum quod dicitur in illa. l. in casibus, in qbus loquitur s. qñ fit post pacem. verumtamen si iudex videbit magis [1] puniendum inspecta atrocitate iniurię & inspectis psonis iniuriā patiētus & faciētis, & loco, magis puniet, vel etiam minus puniet, si viderit minus puniendum prædictis inspectis: secundū quod dicitur insti. de iniu. & ff. de iniu. cum per illam l. id nō prohibeatur. quod enim non mutat &c. vt C. de test. l. sancimus. quicquid enim noua. l. nō est specialiter expressum, id ex veteribus il. videtur relictum, vt C. de ap. l. præcipimus. in fi. hoc idē intelligas de pœna furti: nisi forte quantum ad pœnam corporalē. quæ debebit forte fieri secundum quod dicitur in pdicta l. c. §. si quis quinq; solidos valēs. &c. in fi. licet enim videatur perquā durum, lex tamen ita scripta est, & seruanda. vt ff. qui & a quibus ma. li. bāt vel nō l. pspexit legislator. nisi quia forte hodie derogatum est ei per contrariam consuetudinem.

[a] Homicidium. ille enim qui homicidium fecit, capite puniri debet, vt s da pace tenen. §. 1. in fi. tenet enim l. Corne. de sica cuius pœna talis est. vt insti. de pub iudi. §. item lege Corne. de sica. eodem etiam modo punitur, si causa hominis occidēdi cum telo ambulauerit, vt ibidem dicit. & C. ad l. Cor. de sica. l. 1. qui cum telo, imò & si causa furti faciēdi cum telo ambularet, eadem lege tenetur, vt ff. ad l. Cor. de sica. l. 1. & hoc verū est, quod ita punietur homicida, nisi per pugnam vel aliter pbauerit, quod ad sui defensionem illud fecit, vt s. de pace tenen. §. 1. is enim qui aggressorem vel alium in dubio vitæ discrimine cōstitutus occiderit, nullam calumniā ob id factum incurrere debet. vt C. ad l. Corn. de sic. l. 2. & 3. quod enim qs ob tutelā sui corporis fecit, iure fecisse existimatur, vt ff. de instit. & iure. l. vt vim. item hoc est verum. si habuit voluntatem occidendi. si enim nō voluntate, sed forte casu eum occiderit, impunis erit quoniam crimen non contrahit, nisi voluntas nocēdi intercedat. ea enim quæ improuiso casu potius quam fraude accidunt, fato nō noxię plerunque imputantur, vt C. ad l. Corn. de sica. l. 1. & l. 4. in maleficijs enim voluntas non exitus spectatur, vt ff. ad l. Cor. de sic. l. diuus. item hoc verū est, quod ita debebit puniri, vt dictum est, & præterea bona eius fisco applicabūtur, si non reliquerit ascendētes, vel descendentes vsque ad tertiū gradū: quo casu eis cōcedentur excepto crimine lęsę maiestatis, salua tñ dote vxoris vt C. de bonis damna. authen. bona damnatorum. & C. ad l. Iuliam maie. l. quisquis. Si autē homicida à facie iudicis fugerit: tūc res eius mobiles publicari de-

Facit ad hoc autē. vt in. fine quoque suffr. circa pri. & ff. ad l. Iul. l. t. in eo. de Bel.

1 Hoc tamen ē in eius arbitrio, secūdùm Bal. & Aluar.

Homicida capite puniuntur.

bēt in populo, & dispensari, alia vero immobilia debentur hēdibus suis iurantibus & obseruātibus sm quod continetur. s. de pace tenē. §. si verò pacis violator. & hæc vera sunt in violatore pacis, in alio verò puto seruādū, quod in prædicta auth. dicitur, nisi forte diceres, vt maleficiū nō remaneat impunitū: quod saltem legitima tantū ascendētibus & descendentibus vsque ad tertium gradum relinquatur. interest enim reipublicæ, ne maleficia remaneant impunita, vt ff. ad legem Aquil. l. ita vulneratus. parricidium autem punitur secūdum quod dicitur, ff & C. ad l. Pompeiam de parri. & insti. de pub. iudi.

[b] Diminutio. pro quo delicto forte manus delinquentis amputabitur, cū pro solo vulnere manus eius amputaretur, si pacem violauerit, ut s. de pace tenē. §. si qs aliū. imo (vt puto) in plus punietur, si iudici visum fuerit secūdū qualitatē criminis imò & capite puniatur, si animo occidendi eū percussit, vt s. notatū est. & hoc similiter intelligas secūdum determinationē superius notatā, s. se defendendo, aut non: aut voluntarie, vel non hoc fecerit.

[c] Constituti. & ita not. hic, quod ab Imperatore debent iudices, & locorum defensores, & alij magistratus, vel eius voluntate constituti, & hoc verū est excepto in Lōbardia. q̄ priuilegiū hēs ab eo, vt Lōbardi p se iudices faciant, dum tñ ab eo confirmentur: quod mala seruatur, secundum quod continetur in pace, quā imperator Constātiæ fecit cū ipsis, q̄ scripta est ī inferius in quaterno signato hīc. in fi. & hoc est et quod dixit, seu ɔfirmati, qd forte dixit, pp pdictā pacem. & hoc verum est, quod debent iudices in ciuitatibus ɔstitui, s. qui iura reddere possint. Parum est enim ius esse in ciuitate: nisi sint, q iura reddere vel regere possint, vt ff de orig. iur. l. 2. §. post originem.

[d] Iustitiam facere neglexerint. ita quod eam nullo modo fecerint: idem puto & si ɔtra ius litigatoris fecerint, puta sniando contra quē non debebant, forte corrupti pretio enī gratia iqn tunc nō patietur solū pœnam æstimationis dispendij. sed etiā ipsius litis, cū eā suā fecerit, vt C. de pœna iudi. q mala iud. l. vlt. Debet. n. tunc cōdēnari ad verā litis æstimationē, [1] nisi forte filiusfamilias, q cōdemnatur quatenus peculiū patiatur vt ff da in. l. filiusfa. hęc vera sunt, qñ dolo malo ita iudicauerit, si aūt nō dolo sed per imprudētiā male iudicauerit, tūc ɔdēnari debebit, quatenus æquum visum fuerit iudicanti, vt inst. de obli. q̄ ex quasi deli. nas. cir. princ. & ff. de na. & ra. cog. l. fin.

[e] Ad prædictā pœnā. hoc refertur ad pximū dictū s. ad iudices qui prædictā facere neglexerint. s. vt puniatur. vt ī. sequitur, si prædictā pœnā nō potuerint soluere. Sed nunquid ad violatores pacis posset referri. s. qui propter inopiam non possunt soluere pœnam cōtra eos statutam superius, scilicet, vt eodē modo debuerint cū verberibus procul ab eo loco, in quo habitās abijei? & quare non? vt dicas q referatur ad superius dictū, & ad proximū. & maxime cum violator pacis non cōmisit homicidium, vel aliud delictum ppter qd debet capite puniri in ipsa violatione pacis, imo multo fortius deberet referri ad ad eos, cum sit tela delictū pp qd etiam deberēt capite puniri. nam milles turbator pacis capite punit, vt ff. de re. mili. l. hn.

Cum

1 Et actiō corporali tēr potest puniri secundū ia. de Belui. Bal. & Alnar.

1 Imo totum interesse secundùm Alu. per l. hic alleg.

Inopia pœnam non aufert sed auget.

a Cum verberibus. No ergo, quod non liberatur q̃s à pœna propter inopiam, imo maiorem pœnam sustinet: cũ corporaliter verberibus debeat puniri, & præterea à loco suo expellis longe per l. miliaria. istut enim fustium maior pœna est qualibet pœna pecuniaria, at ff. de pœnis. l. in seruorum. in fin. cum aliàs dicatur, quod saltem minorare potest propter inopiam, vt C. de mo. mulct. l. eos. in fi. sed hoc quod hic dicitur ꝯiungit propter enormitatem criminis.

se, vt in Lombar. de. fur. & serui. fugit. l. quicunque post missam.

f Destruatur hic non inspexit Imperator iste deformitatem vrbis propter destructionem domorũ, q̃d alia lex inspicit: quoniam interest reipublicæ, ne vrbes deformentur ruinis, vt ff. ne quid in loco pub. l. fi.

bus [a] patiatur: & procul ab eo loco, quem inhabitat, quinquaginta miliaria per quinquennium vitam agat.

Domus vbi conuenticula, aut conspirationes fiunt confiscatur: & recepitans violatorẽ legis pari cũ eo pœna punietur. Bal.

Cõuenticula [b] quoque in ciuitatibus omnesque coniurationes, [c] & extra, & ẽt occasiõe parentelæ, & inter ciuitatẽ & ciuitatẽ, & inter personam & p̃sonã, siue inter ciuitatem & personã, modis omnibus fieri, p̃hibemus: & in præteritũ factas cassamus, singulis cõiuratorũ pœna vnius libræ auri puniendis. Episcopos verò locorum ecclesiastica censura violatores huius sanctionis, donec ad satisfactionem veniant, volumus coercere. Receptatoribus [d] etiam malefactorum, qui prædictã pacẽ violauerint, & prædã emẽtibus, nostrã indignationẽ subituris, & eisdem pœnis feriendis; [e] præterea bona eius publicẽtur, & dom⁹ eius destruatur. [f] Qui pacẽ iurare & tenere noluerit, beneficio & lege pacis nõ fruatur. [g] Illicitas [h] etiam exactiões maximè ab ecclesiis [i] (quarum abusus iam per longa tempora inoleuit) per ciuitates & castella omnino condemnamus, & prohibemus: & si factæ fuerint, in duplum [k] reddantur.

Sacramenta puberum sponte facta super contractibus rerum suarum inuiolabiliter obseruentur iuramenta verò per vim & metum extorta etiã à maioribus: maximè ne querimoniam faciãt maleficiorum commissorum nullius sint momenti. Iac. de Bel.

Itẽ sacramẽta puberũ [l]

g Non fruatur. cum in eã committat nolendo iurare pacem. nec eam tenere. frustra enim legis auxilium inuocat, qui in eam committit, vt ff. de mi. l. auxilium. in fin.

h Illicitas. quas præses prouinciæ prohibere debet, vt ff de off. p̃sic. pr̃z. l. illicitas.

i Ab ecclesijs. nec enim debet extraordinarium aut superindictum ab ecclesijs efflagitari, vt C. de sacrosan. eccl. l. placet. à quibus autem exactionibus debeant esse immunes ecclesiæ, & à quibus non, dicitur & notatur in prædicto tit. & in prædicta lege & l. ad instructionem pontium.

k In duplum. imo forte si ab ecclesia facta fuerit illicita exactio, pœnam perpetuæ deportationis post excommunicationem, quæ erga sacrilegos iure promenda est, patientur exactores, vt C. de sacrosan. eccle. l. placet. in fine.

Facit ad hoc C. de episco. & cle. l. conuenticula & de his qui ad eccle. cõfu. l. denũtiamus. & de monopo. l. i.

b Conuenticula. sic & alias prohibentur cõuenticula fieri collecta multitud. ne in qualibet parte ciuitatis, vel vici, vel cuiuscunque loci, vt C. de his qui ad eccle. confu. l. denũtiamus. & de episc. & cle. l. cõuenticula.

Cõcor. 22 q. 1. c. coniurationũ. & ca. si quis clericorũ.

c Coniurationes. qualitercunque ergo fiant coniurationes, prohibẽtur per l. istã & cassanẽ, quod male hodie obseruaẽ: imo totum cõtrarium faciunt ciuitates, maximè Lombardiæ per partes, quæ sunt in ciuitatibus & compagine, vt ita loquar. sic etiam aliàs prohibentur coniurationes negociatorum s. vt species diuersorũ corporum negotiationis non minoris, quã inter se statuerint, venundentur: vt C. de monopoliis. l. i. Accur.

Receptatores qui sint & eorũ pœna.

d Receptatoribus. pessimũ est genus receptatorum, sine quibus latere nemo diu potest: & perinde debẽt puniri sicut latrones ff. de recep. l. i. & de ini. p̃si. l. congruit. Idẽ forte esset si eos nõ receperint: sed cũ eos possent apprehendere, accepta pecunia vel parte subreptorũ eos dimiserint. cũ in pari causa videãtur cũ eis. arg. ff pr̃z. u. l. i. in fi. imo iure Lombar. si postquam deprehenderint eos, dimiserint. oẽ dãnũ pro quo deprehensi fuerint tenentur emendare, vt in Lombar. de fur. & ser. fug. l. si quis furem.

e Feriendis. puta cum in pari facinore sint cũ ipsis violatoribus quasi cõsentiendo. quos enim par facinus coinquinat & æquat, vtrosq; similis pœna comitatur, vt C. de epis. & cle. l. si quẽquã in fi. facientes enim & cõsentientes pari pœna cõstringuntur, vt C. de sacrosan. eccl. l. iubemus. § œconomus. hoc est verum, [z] nisi forte ille qui recipit, sit eius affinis vel cognatus, quia tunc deberet absolui, nec forte seuerius cõsẽnari. nõ est n. par eius delictũ, & eius qui nihil ad se pertinentes malefactores recepit, vt ff. de recep. l. fin. iure eũt Longobar. non inspicimus sit affinis vel cognatus: imo etiam si pater filio vel propinquo latroni mansionem post missam sancti Ioannis baptistæ dederit: quasi latro & infidelis dẽt iudicari. vnde qui illum susceperit, similis est illi, nisi iurauerit cũ x. Francis (si Francus est) quod nesciret eũ latronem fuisse

z Approbatur cõmuniter & scribẽ. hic.

l Item sacramenta puberum. idest iuramenta super sacrosan. corporaliter præstita. proprie enim dicunẽ sacramenta, cum quis fidẽ suam vel mentẽ super sacro iuramẽto astringit, vt puta super altare vel libro continente sacrosancta Euangelia. quid ergo si super librum alium iurauerit, vel forte super aliquo ligno, vel lapide? Rñ. nihilominus valere: q̃a ad cor respicit dominus. vnde non minus peierat qui contra facit. Nã tactus libri cuiuscunque nõ id operatur, sed sola voluntas & abnegatio nominis Dei omnipotẽtis, vt C. de transa. l. si quis maior. in prin. hodie tamẽ nõ videtur valere iurãtandũ per nomen domini, vel caput, vel capillos, vt in auth. vt nõ lux. cõtra nat. col. 6. licet sæpe Romani contrariũ faciant. hodie tamẽ, vt de cõsuetudine est obtentũ, iuratur per sacrosancta Dei euangelia. vt in auth. iusiurãdum quod præ. ab his. in prin. col. 2. quod constat esse seruandũ: q̃a diuturnos mores &c. vt inst. de iu. na. §. ex nõ scripto. Quid si iurauit verbotenus, vt quia dixit, per Deum non veniam contra? Respon. non valet, [2] plus tamen operatur tactus libri ratione maioris solennitatis, quod etiam probari potest, vt C. si mi. se ma. di. l. si alterius. §. vltimo in princip. licet sit argu. contra. C. de episc. & cle. auth. sed & iudex. & de iu. l. rem non nouam. sed speciale ibi. Quid si nõ ipse, sed alius pro ipso & super animam sua iurauerit, vt fit interdũ? Resp.

Iurare q̃s quis dicatur.

2 Secus de iure can. quia sicut simplicẽ loquela & iurare per deum non facit differẽtiã vt 22. q. 2. c. quacunq; & 22. q. 5. c. iuramẽti. faciẽte ea. si vero aliq̃s. extra de iureiurando.

sponte facta [a] **super contractibus.** [b]

Rñ. idem est ac ipse iurauerit: si tamen iuratũ fuerit eo mandante, vt arg. ff. de admi. tu. l. ita autẽ. §. gessisse. & ff. quod eu. vni. no. l. item eorum. §. t. r. ih ar. contra. C. de ijs qui ve. æta impe. l. t. in prio. & de in. emphy. l. vl §. pe. [3] Quid si impubes iurauerit: nunquid tenebitur eius sacramentum, vt contractus cum eo habitus valeat? Arg. quòd sic ff de iureiure. qui iurasse. §. respon. sed 9 puto: quia illud verum est in sui emolumentũ & aduersarij præiudicium, vt ibidẽ probeť, quinimo impubes prohibetur iurare, cum ẽt de eius vtilitate tractať, vt ff. de in litem iurao. l. videamus. in prin. in casu tñ: pnta cum iurauerit se daturũ patrono operas, & minienlator est vel histrio i obligať vt ff. de li. cau. l. vlti. pterea cũ lex ista loquať tm̃ de pubere, nihil noui videtur statuendũ p hoc in impubere: quia quod nõ mutať &c & C. de te. l. sancimus. Puberem [4] autem accipimus masculum maiorem 14 ann fœminam autem maiorem 12. vt insti. qui. mo. tu. fin in priu. item puberem accipias sanæ mentis, nã si furiosus sit, nec iurein. se obligat. quia similis est pupillo infanti: adeo quod nullum negotium recte gerit, vt inst. de inut. sti. §. furiosus. & § sed qđ diximus, ipse enim habeť loco dormientis & absentis, [5] vt ff. de iu. co. l. 1. § furiosus. & ff. de acq. r. pos. l. r. §. 1. Quæro, nunquid sit intelligendum hoc de pubere patreta? Respon. idem in filiofa. pubere, id quia lex non distinguit, tum quia ipse ea omnibus causis obligatur qbus paterfa excepte causa mutui, vt ff. de act. & obli. l. filiusfa. sed nunquid tantum in pubere libero? Respon. [5] & idem in seruo quãtum ad hoc vt naturaliter cum effectu obligetur. nam qui est seruus naturaliter oblige. vt ff. de condi. inde. l. naturaliter. vt nec contra illam naturalem posset restitui. item quãtum ad hoc. vt dominũ obliget de peculio: vt ff de pecu. l. si quis. §. etiã vbi nec ipse dñs restitui posset: quod tamẽ et sine iuramento cõtingeret, vt ff. de mi l. 3. § seruus. Sed quid de impubere libero, qui credebat se seruum? Rñ. [4] idẽ quod in vero impinato libero: quia plerũque contra id quod agiť, tacita obligatio nascitur, vt ff. cõmo. l. si vt qui. §. si libero. & ff. de acqui. re do. l. libe. homo. itẽ quæro, an sit hoc intelligendum in pubere curatorẽ habẽte, si sine curatoris authoritate cõtrahẽdo iurauit? Rñ. vtique secundum eos qui dicũt, quod sacramentũ repræsentat eũ maiorem. nam si maior esset, nõ restitueretur. Sed contra videť, cũ pupillo similis habeať, vt C. de in inte. resti. mi. l. si curatorẽ habens. in quẽ nõ cadit plus cõsilio suo, vt ff. notauimus: ergo. potest intelligi lex ista in pubere habente curatorẽ, & cõtrahẽte eius authoritate: & in pubere non habente curatorẽ cõtrahẽte per se solũ. Sed instabit quis dicẽs, lex ista non distinguit in pubere habente, vel nõ habente curatorẽ: ergo nec tu distinguere debes? Resp. imo. q̃uis lex ista non distinguat, e religione iudicantis omittẽ nõ debet, vt ff de testi. l. q̃ũiũ. vel dic. quod licet hęc lex nõ distinguat, debet tamen distingui per alias. vt ar. C. de ap l. vlt. § si & in auth. de admi. offi. §. si. nã & posteriores leges interdũ trahendæ sunt ad priores, vt ff. de le & senatu. con. l. sed posteriores. sed licet ita videatur posse dici & distingui: rñ verius [5] videť vt siue curatorẽ habeat. siue non. teneat contractus, nec possit rescindi: quauquem secundũ leges sit ipso iure nullus. nam & secundum leges veteres vẽdita re sine decreto, ipso iure nulla est vẽditio, vt C. de præ. & elijs re min. l. 2. & 3. C. de admi. tu. l. lex quæ tutores. §. vlt. & tamen, si corroboretur iuramẽto, valida fit. & tenet per hanc legem.

[a] Sponte facta. quia secus si per vim vel metũ, vt j. eo. §. per vim autẽ. Sed quid si dolo fuit inductus minor, vt interdum faciunt tutores finita tutela, q eos blãditijs vel adulationib. ad talia inducunt? Resp. nõ videtur tãtũ spontanea volũtas, vt ar. C. de rap. vir. l. r. cir. fi. Quid ergo? Rñ. si maior esset, haberet actionem de dolo, cum res processit ad traditionẽ: sed qa minor est, videť quod cesset restitutio in superstites vt ff. de dolo. l. 1. §. idem Pomponius, restitutionẽ autem tollit iuramentum interpositũ: qa repræsentat eũ maiorem, vt hic. sed ipsũ siue eius effectũ tollit interpositus dolus, qa non debet ex eo lucrari: vt ff. de dolo. l. nec ex dolo. quid ergo? nunquid res erit in circulo, vt ff qui po. in pi. ha. l. Cleuglus Felix? Resp. non. sed minor [6] postulabit restõnem cessãte actione de dolo, q non pôt habere locum, & si opponať de iurã replicabitur de dolo: quia dolo induxit eũ ad id, vt arg. C. de transac. l. sub prætextu & l. si ex falsis & ar. ff. de iudi. l. si prætor § Marcellus. & hoc cũ ɔstat adhibitum doľũ. forte persuadẽte ei, qui in nullo ei tenebatur, & quòd ipse longẽ plus erat ei obligatus. vel simili modo. Quid si elias suis blanditijs minorẽ induxit ad hoc, forte dicendo q ex fide fecerat, quã quã in aliquo minus bene fecisset ei, & talia: vel qa valde pro bono haberet, si sic cum eo cõtraheret: nũ quid tenebit si iurauerit, quãquã in aliquo læsus sit, vt nec restituatur? Resp. vtiq; [7] quia nõ alicui interdicendũ, si aliquid ea sua industria ɔsequi possit, vt C. arbi. tut. l. si defunctus. & C. si quis ali. test. prohi. l. fin. ff. de leg 2. l. Lucius §. Sempronia. & ff. si qs ali. te. pro. l. si. item quod dicit spõte, nõ dicit ad differẽtiam eius quod interdum ex iuris necessitate fit: vt cum cedit vni actionem contra alium, vt C. de di. ui. tu. l. 2. §. vlt. & idem in similibus.

[b] Super contractib. Hic quæro, an sit intelligendum de quocunq. contractu ẽt legib. interdicto? Resp. nõ nam iuramentum interpositũ cõtra leges ipso iure non valet, nec confirmat contractum contra leges initum, vt C. de leg. & consti. l. non dubium. in h. & ff. de pe l. iurisgen. §. & generaliter. & de leg j. l. si qs inquilinos. §. vl. & in auth sœnerat nõ solum. col. 5. §. si &c. ff de obseq. li. l. pe. nec ob. si dicator quod peierat: quia nõ videtur peierasse, vt ff qui satis. cog. l. vlt. sed in isto nonne contractus alienationis rei immobilis sine decreto est contra legem, vt C. de admi. tu. l. lex quæ tutores. in fi. & de prædi. mi. fere per totum. ergo sacramentum nullius debet esse momẽti respon: [8] non est contra legem cum hanc l. fri. fit ep probatum, hęc. s. sacramenta puberũ & c. vel illud in contractib. interdictis inte communiť. Itẽ quæro qd si minor vẽdiderit & iuraverit, & deceptus sit vltra medietatem iusti pretij: an possit venire cõtra? Resp. P. vtique, quia agit vel vt iustũ pretium suppleat, vel vt rescindať contractus, vt C. de rescin. vẽ. l. 2. sed Io. & B idẽ sed alia ratione, dicẽdo quod sacramentum nihil aliud operatur, nisi quòd repsentat eũ maiorẽ vnde est q ipse sicut qs maior poterit postulare. vel pretiũ suppleri, vel contractũ rescindi, data electione emptori, vt in prædi. l. sacramentum. n. interpositũ priuat eũ à priuilegio suo. s. restitutionis quod ei propter ætatẽ cõpetit, nõ autẽ à iure cõi: quia hoc nõ pôt facere, vt C. de trans. l. siue falsis & C. de nõ nu. pec. l. vlt nec mirũ. q difficilius tollit̃ ius cõe, q̃ priuilegiũ: cũ ẽt difficilius iducať, vt l auth. de te. ec. nõ alie. §. sed qe verisimile. in fi. Quid de maiore turbãre se decepit vltra dimidiã? Resp. forte idẽ cũ nõ supersit ei nisi ius cõe, dño tñ P. visum fuit cõi vt nihilominus contrauenire possit prædicto mõ: quia nõ agit pcise, vt rescindať cõtractus, sed vt iustũ pretium restituať & suppleať, vel cõtractus rescindať. & facit pro hoc: qa sacramentũ ius cõe non tollit, vt ff. no & probať. ff. de ac. pos l. si quis eatreneas. 1. respon & l. si seruum quis. § vl. sed domino meo visum est cõtra [9] vt no. in summa de resc. ven. quia vẽditor sic agẽdo altera rõne vrget emptorẽ rescindere cõtractũ, vt ff. de ɔtũ. i nihi.

[3] Ibi loquitur in procuratio re genere li secũdũ Bal. ibid.

[4] Pubes qualiter accipiať.

[5] Approbatur per oẽs scri ben. h c.

[5] Ista ẽt approbatur p omnes.

[4] Idem Aluar.

[5] Approbatur per oẽs scri ben.

[6] Approbatur per oẽs scriben. hic.

[7]. Idẽ Ia. de Belui. & Aluar.

[8] Ista est vera de iure canon. p ca. cum cõtingat. de iureiur.

Sacramẽtum repsentat iurantẽ maiorem.

[9] Et bene secũdũ Aluar. & ẽ gl. similis & ibi Bart. Bal. Paulus & Sali. in l. 2. hic all.

a insti.l.quæ sub cõditione. §. sed si sub iurisiurãdi. ꝯ hoc tñ est ar.ff.de iu.pa.l. edigere.§.1.Sed quæro,an hoc sit intelligendũ in venditione facta cũ ioteipo siuone decreti: an idē & si decretum nõ interuene rit? Rñ.vtiq; in omni venditione: quia aliter inutiliter videret adiecta: cũ hoc ẽt lex.C. 1 aduer. vẽ. inducat, & maxime cum hoc indistincte hic dicat, res ẽt in dubio sit potius interpretanda, vt valeat quã pereat vt.ff.de lega.1.l.si qñ.& ad mu.l.1. item quæro, si iurauerit aliquis in genere seruaturum se oẽs ꝯtus, quos fecerit ipe minoris ætatis. & postea vendat & non iurat: an teneatur? Rñ.vr q nõ: qe ex confessione non solet quis absenti obligari,vt ff. de confes.l.certũ.§.si quis.Item quia res inter alios acta &c.& ad hoc facit.C.si aduer. ven l.1. vbi dicit emptori iurandũ esse.Itẽ est ar.ad hoc ff qd cuiusq; vni.l.itẽ corũ.§.sed si ita. itẽ pro hoc est præsens litera super ꝯtibus.vnde si aliter fiat,nõ valat, vt ar. C.de sent.& inter.l.prolatã. Fa aduerso vtꝫ ꝯ hac rõne: quia constat eandem rationẽ subesse ẽt cũ elias iurauit. & quia nihilominus faciens contẽnit religionẽ diuinã & delinquit: & nihilominus propriã turpitudinẽ allegat, vnde cum eadẽ subest rõ, itẽm debet subesse ius,vt arg. ff.ad l.Aqui.l.illud.sufficit .n.quia deiecer: ideoq; ferẽdus nõ est, vt C.de indi. vi.l.2.in fi. Itẽ quia ꝯ factũ proprium venit,vt ff.de adop.l.post mortem.& in hac q̃one satis puto, q si pri⁹ ita iurauerit,& postea in ꝯtu dixit se velle teneri illo iuramento q teneat.& ita videmus de cõsuetudine obseruari. item quæro, si minor vendidit & iurauit.& antequã traderet,cecidit à possessione: postea ed eã redijt aliquo casu:an si nõ plter, vel nõ restituat eã emptori agẽti postea, videatur facere ꝯ sacramentũ? Rñ. vtiq;,cũ nondũ tradiderat: sed si iã tradiderat,tunc secus erit:cũ iam videatur libera eius solutione eius, vt no.C.de trata.l.si quis maior. ſm Azo. vel dic 2 idem in vtroq; casu: quia agens vẽ: & contumeliam facit ẽt reus excipiendo & ꝯdicendo,vt arg. ff.de procu.l.non solũ.§. si status.& si pars hæt.pera.permittendum.Sed quid si primo vẽdidit nec iurauerit: sed postea ex interuallo iurauit se ratum habiturum,& non ꝯuenturum: nunquid confirmabitur, vt teneat præcedens ꝯtus,quãq; à principio nullus fuerit ipso iure? Rñ.vtique; 3 et. ff.de iud.l licet.as.ꝯ.insti.de auth.tuto.§.vlti. Item quia maior factus ratum habens, ẽt sine iuramento confirmat eandem venditionem: quãuis ipso iure nulla fuerit, vt C.si maior fa.ra.ha. vel nõ.l.1.& 2.ar.ff quorũ lega.l.1.§. pdest.Itẽ quæro, an lex ista locũ habeat in stipulatione vel in renunciatione? Videtur q non: quia ꝯtus proprie is est,qui vltro citroq; dantem & accipientem obligat.vt ff de ver. sig l.Labeo 2 minor autẽ qui promittit: non se alijs, sed alium sibi obligat. item minor qui renunciat, non ꝯhit, sed potius distrahit, vt elibi dr in soluẽte debitũ,vt insti.qui.mo.re obtrah. ob.§. is quoq;.in fi. Sed ꝯ puto 4 .f.vt hoc nomen ꝯtus accipiatur p omni obligatione, ad exemplũ eius quod dr in edicto prætoris. vt ff.de mino.l.ait prætor.in prin. & ar gu ff.de iis quæ in frau. cre.l.1.§.ait.& ff.de iu.l.omnẽ.& ff.qui.ex cau.in poss.ea. l. vlti.Quid si iurauit se non venturum ꝯ sniam, vel ꝯ confessionẽ vel arbitriũ? Resp. 5 vtiq;, & tunc tenet: nã in iudicio quasi ꝯhitur, vt ff.de pecu.l.3.§.idẽ scribit.& maior ẽt si tale pactum fecisset, nõ venire ꝯ appellando, vt ff.qui.app.lic vel non l.2 imo ꝯ puto, q saltem appellare possit: quia non est de iure cõi: nam iurando totum perdit priuilegium ætatis, vt s.dict. Sed nunquid & tunc in aliquo tenebit snia, cum iurator ibi non asseruit? Resp. idem, vt no.s. 10 8. qõ. Quid si iurauerit quis se non venturum ꝯ testm? distingue vtrum proprium, an alienum, si ꝯ propriũ, non tenet: quia testamenti factio iuris publici est, vt ff de test.l.3. quod autẽ iuris publici est,pactis priuatorum non põt tolli. vt ff.de pact.l. ius publicũ. nec ẽt per pactum põt aliquis maior libertatem testamenti faciendi sibi auferre, vt C. de pac.l pactũ quod dotale.& ff.pro soc.l.cum duobus.§. idem respon si autem ꝯ alienũ: distingue, vtrum potuit renere pactum de iure cõi secundum distinctionem no.C.de pac.l.vlti.quo casu præiudicatur ei: nã testamentum connumeratur inter ꝯtus, vt ff.de dona.te.l. eadem.an non: in quo casu ꝯuenit de iure cõi, vt alias s.no.in 1 c.q.Quid si filiusfa. minor renunciauit Macedoniano.& iurauit? Rñ.non teneri: 6 quia nec maior renunciare potuisset: cum nõ sit fauore eius inductũ,sed odio creditorum,vt ff de con di indebi.l. qui exceptionem sic.n.daretur materia peccandi. quod est ꝯ publicam vtilitatem, vt ff. ad Maced l 1 in prin.& instit.quod cum eo in princi. quid si mulier minor renunciauit Velleia. & iurauit? Resp.tenet. 7 nam si maior renunciasset, cum sit eius fauore inductum,teneret.vt in prædicta l.qui exceptionem & ff.ad Velleia l.vlti. §.pen. & C.qñ mul.tut.off.fun.l vlti. Quid si minor sit cõfessus se pecuniam accepisse mutuo, & renunciauerit exceptioni non nume. pecu. & iurauerit se non venturum ꝯ? Resp non poterit aliquo modo venire ꝯ, secundum eos qui dicunt maiorem renunciantem nullo modo debere admitti contra. Vel secundum nos dabitur exceptio doli: & ita in hoc grauabitur, vt tunc probet non numeratam pecuniam: sicut alias diximus in maiore renunciãte, vt in sum. de non nu.pec. Quid si minor donauerit causa mortis,& iurauerit se nullo tempore reuocaturum? Respon.tenet, nec reuocat: nam minor etiam de iure communi potuit donare: quia & testari potest, ff.de do cau.mor.l.iam is.& insti.qui.ex cau.ma. nõ lic. §.pen.[nã & maior potuisset renunciare iuri reuocãdæ donationis: cũ hoc sit eius fauore inductũ, vt cẽseatur priuati iuris: licet aliud sit in testamenti factiõe, vt s.no vnde & filiusfa.donare põt cã mortis patre cõsentiente, sed testari non põt, vt in pr.ad l. iam is.C.de test.l. nemo.Quid si donauerit simpliciter & iurauerit? videtur forte, q nõ teneat: quia etiam decreti authoritate facta ipso non valet, vt C.si ma.fa ra.ha.l.vlt.§.fi. Sed ꝯ puto 8 cũ representator maior p iuramentum,vt s.no.nã si major factus donasset,nõ repeteret. nec ob. q hoc non põt facere decreti interpositio: quia illa non tollit restitutionem,vt C. de præ mi.l.si quidẽ.iuramentum tñ tollit,vt hic. Quid si minor iurauerit transactionẽ, venditionem vel aliũ ꝯtũ similem firmũ habere. nunquid si de facto ꝯuenit & peierat,infamabitur, & alias pœnas subibit: quæ continent C.de transa.l si quis maior? Rñ. non infamabitur, & si pœnas alias subeat,vt ar. ff.de iis qui no.infa.l. vlt. Quinimò vr, q nec alias subeat pœnas,nisi quas subiret minor, qui nõ iurasset:cũ sacramẽtũ nihil aliud operet,nisi vt maiorẽ eũ representet. Vel qđ verius est,dic q oẽs pœnas prædictas subire cogetur: quia constat ꝯtũ tenere. vñ si ꝯ faciat punitur sicut quiuis maior,qui iurauerit cũ in delictis nullo ætatis auxilio debeat ei succurri, vt C.si aduer.deli.l.1.& ff.de mi.l.auxiliũ.§.in delictis.Quid si filiusfa. minor iurauit patri ꝯhẽdo forte cũ eo, cũ renunciauerit bonis maternis,sicut plerisq; faciũt? Rñ.nõ valet: 9 nã stipulatio inter maiores ꝯcta cũ patrib. in quorũ ptãte sunt,inutilis est,vt insti.de inut.sti.§.itẽ inutilis. Quid si pr minor diuisit bona sua inter filios emancipatos: & iurauerit:nunquid poterit venire ꝯ? Rñ. vtiq; 10 tñ qa nulla fuit ꝯcta obligatio,nec iussisset ẽt si maior esset tũ qa liberũ debuit hẽre cõmuniũ arbitriũ, quãquã hoc fallat in casu fauore matrimonij: qa dotẽ quã dedit p filia sua priori viro nõ põt diminuere,nisi postea ciadẽ aliq̃ superuenisse, vt C. de

1 Approbatur per oẽs scrib. hic.

2 Tu dicas formã iuramẽti ẽt cõsiderandam. An & Aluar.

3 Bene loquitur & probat io l.fin.C.ad Mace. Aluar.

4 Idẽ Ia. de Bel. & Alua.

5 Approbat p oẽs scrib. hic.

6 Approbat p oẽs scrib. hic.

7 Cõ ista gl.transeũt oẽs doct. hic.

8 Approbat p oẽs scrib. hic.

9 Imo secũdũ Ia. de Bel. & Alue.

10 Hæc opinio p sedit qñ diuisio hẽt vim testamenti, aliàs se cº, vt hic in fi.l. Ia. & Aluar.

de rei vxo. act. auth. sed quamuis. sed Ʒ. vt cum talis diuisio fiat inter filios animo donandi: & donatio inter eos nitatur viribus, vt C. de inoffi. do. l. 2.

a Rerum. s. corporalium & incorporalium: item mobilium & immobiliū. rei enim appellatio generalis est, vt ff. si cer. pe. l. 2. & de ver. sig. l. rei appellatio. & instit. de re corpo. & incorporali. per totum. Acc.

b Suarum. i. propriarum. Sed quid si cōmunium? Rñ. Idem: quia verbum, suum ad vtrunque pertinet, vt ff. de ver. signi. l. pupillus. §. verbum suum, & de lega. 3. l. si quis seruos suos. Quid si super rebus alienis contrahat: puta quia rem alienam vendidit, & interuit? Respon. constitutionem præsentem ad id non respicere, cum hic rerum de rebus suis loquutur. quid ergo? stabo legi veteri vt dicam ipso iure non valere, vt ff. de re. eo. qui sub tut. l. magis. § 1. vel dic quod teneat sicut à quouis maiore alias facta, vt ff. de contrab. empt. l. rem alienam. & qđ dicit rerum suarum, large accipiatur, quasi dicat super contractibus suis.

rerum [a] suarum [b] nō retractandis, inuiolabiliter [c] custodiantur. Per vim autem & iustum metum [d] etiam à maioribus [e] (maxime ne querimoniā [f] maleficiorum cōmissorum faciant) extorta, [g] nullius esse momenti iubemus.

TITVLVS LIIII.

DE ALLODIIS.

AD hoc, qui allodium suū vēdiderit: districtū & iurisdictionē Imperatoris vendere non præsumat: & si fiat, nō valeat. Si verò cōtigerit allodium aliquod ēt infeudatum conferri ecclesiæ vel pro oblatione fidelium, vel per emptionis & venditionis alteriusve hmōi contractum infeudatus: nisi per gratiam ecclesiæ tanquā de nouo reciperet, feudū qđ habebat, retinere nō poterit. [h] Vt autē æquitas, quę in paribus causis paria iura desiderat, [i] per vniuersitatem totius imperij seruetur: firmiter statuimus tam in Italia, quam in Alemania, vt quicunque indicta publica expeditione Romā ad suscipiendam imperii coronam, regem aut sub rege dominum suū non adiuuauerit aut eundo cum ipso, [k] aut pro quantitate feudi stipendia [l] militiæ persoluendo (si de vocatione

c Inuiolabiliter. i. incorruptibiliter, l. sine violatione vel corruptione aliqua, & quan um ad agēdum, & quantum ad excipiendum, & quantum ad dominium transferendum & accipiēdum, arg. ff de acq. re do. statuas. & fam. ercis. l. inter cohæredes. §. t.

d Iustum metum. Quia si vanus fuisset timor, cōtra esset, vt ff. qđ met. cau. l. metum. & l. metū autē §. t.

a A maioribus. maxime si maiores, l. potentiores vim vel metum intulerant, ne maleficiorum commissorum extorta &c. Vel potest legi secūdum aliā literam aliter: per vim autem & iustum metum et à maioribus maxime, ut querimonia maleficiorum commissorum fierat.

f Querimoniam. et si nulla facta vel deposita fuerit querimonia de maleficio cōmisso, nullius momenti sit. i. ipso iure nō valeat. Sed in isto nunquid p hoc dices, q̄ edictū quod metus causa, sublatū sit & quo ad actionē, & quo ad exceptionem ex eo inductā, vt ff. qđ met. cau. l. metū § sed quod. & §. Iulianus & §. volenti. & §. ex hoc edicto. cum videatur p l. istam quod cōtractus per metum initus ipso iure sit nullus, quem constat p leges veteres tenere, vt ff. quod met. ca. l. si mulier. l. pe. & antepe. & C. de inutil. sti. l. do'o? Rñ. minime. nā qđ dicit nullius esse momēti, subaudi quātū ad effectū. sic & alias accipiūtur hęc verba. ff qđ me. cā. l. qui in carcerē. Sed hæc responsio non placet pp verba præcedētia, ne querimoniā maleficiorum commiserint &c. & q̄ hęc verba sint posita proprie. hoc significant, ut quod fit, ipso iure sit nullū, vt ff. de uer. ob. l. generaliter & C. de leg. & cōst. l. nō dubiū. in fi. Dic ergo hoc esse referendū ad sacramenta tm̄ per vim extorta de quibus. s. dixerat: quod probat etiā uerbum aduersatiue positū pp præcedens verbum sponte Sed in isto quarē magis soluuntur iurām ipso iure. quam ɔ̄ctus? Rñ. quia effectus iuramēti debilior est. Ex eo enim nullum inducitur obligatio: sed robur quoddam quod præstat ɔ̄ctui cui accedit. s. q̄ possit efficaciter obueniri, qui alias non poterat auxilio restitutionis obstante, si spōte interponatur. his ergo effectus [1] quasi debilior tollitur vi vel metu illato: quod non est in effectu, qui ex ɔ̄ctu inducitur quasi fortior: quia ex eo inducitur vltro citroque obligatio: vt ff. de verb. sign. l. Labeo & supradictam lectu ram lego secundum literam talem. quam habebam: per vim autem & metum iustum, subaudi sacramenta interposita, s. à puberibus, de quibus dictum est.

g Extorta. hoc est dicere, hoc quod dictum est supra verū ait in iuramentis à puberibus spōte extortis. nam iuramēta extorta per vim vel metum nedum ab eis, sed etiam à maioribus 25 ann. nullius momenti sunt ipso iure: etiamsi fuerint super eo exposita, nec deponatur querimonia maleficiorum commissorum. & merito dixit maxime: quia reipublicæ interest, ne maleficia remaneant impunita: vt ff ad leg Aqui. l. ita vulneratus, cum concor. ibi positis.

DE ALLODIIS.

h AD hoc. [5] Nō poterit. Et no. hic casum quem in summa no. s. quod vasallus amittit feudum sine culpa sua: sicut & alias quis amittit feudum non sua culpa, sed pp culpam alterius, vt s. in q. bus causis feud amit. §. denique & s. si vasallus feudo priuetur. cui defe. c. t. Sed nunquid in isto casu tenebitur ei ad interesse dominus, s. vt vasallo præstet æstimationem, vel aliud sibi det feudum eiusdem quantitatis & bonitatis? Rñ. puto quod sic. tanquā si eū inuestiuisset de re alia. vt s. si de feu. vasal. sin. interp. fue c. negouū. & s. de inue. re. alie. c. cū de re. cū .n imperator per hanc legē illud beneficium ei nō abstulit: merito veteri consuetudini relictum intelligitur. arg C de app l præcipimus. in fi.

i Desiderat. sicut alias dicitur. quod ratio æquitatis diuersas species actionum non excludit, ea quo ex similibus negotiis descendunt. C. de constitu. pecu. l. vlti.

K Cum ipso. vel alium pro eo domino acceptabilē mittendo, vt j. l. proxi §. firmiter etiam statuimus.

l Stipendia. quæ aliàs dicuntur hostendiciæ in Lombar. s. 12. denarios de modio. in Alemania tertiā partem fructuum feudi eiusdem anni à quo expeditio indicta est, siue quo fit exercitus: & hoc ſm Corradū, vt s. de ca. Cor. §. similiter in hostendiciis. ſm vero Fride. Imperator. dimidium reditus feudi vnius anni, tam in Alemania quam in Lomb. vt j. l. proxi. §.

† Iac. de Belui exponit hic allodiū. i. illud qđ est rius p prium & à nemine alio recognoscitur nisi à solo Deo & facit j. p xi § & s. si de fru con. ca. 2. & i & de allodio in pri. ff. de reli. l. at si q. §. si sepulchrū. & C. de in gē & manu. l. pe.

t Et melius. And. de iser. & Aluar.

1 Idē Ias. & Aluar. & hanc multum commendat Marc. Anton. in trac. de ef fectib. iuramenti, effectu. 56.

5 Alsās, ad hæc.

Alterius culpa quisque nocet.

xi. §. firmiter etiam statuimus.

a Legitima i. per se vel per procuratorem suum facta præsentibus alijs paribus, forte duob. vel tribus: debebit enim dominus eũ in propria persona vocare, vel mittere procuratorem suum ad eum & debet habere secum duos vel tres de paribus p testibus, vt veniant secum in expeditione Romana cũ imperatore siue Rege, & tunc erit legitima * vocatio. & hoc est quod sequitur, conuinci per compares suos &c. & ita notabis hic secundum hoc, quòd ista vocatio debet fieri coram paribus ad hoc vt legitima fit. sicut alias debet fieri noua inuestitura coram paribus ad hoc vt legitime fiat: vt ꝫ. qui testes sunt necessarij ad probandum nouam inuesti. ca. 1. & cap. sequen. vel intelligas hãc legitimam esse vocationẽ, si dominus eam rite fecerit (vt dixit) coram paribus, spatio competenti inter vnam vocationem, & aliam, forte septem, vel decem dierum, interposito: sicut alias ncis debet citatio, quando dominus vult controuersiam facere vasallo vel econtra, vt ꝫ. de milite vasallo q contumax est. c. dominus vocat militem. Vel etiam dicas, ꝙ tunc erit legitima, si dominus eum vocauerit per eõ pares ipsius vasalli: puta quia dominus mitteret ad eum duos vel tres de vasallis suis, qui dicuntur compares vasallo, quem vocat, quasi simul pares, s. vt debeat ire cum eo dño in expeditione regis: & secundum hoc ita construe: si de vocatione sua legitima per compares suos, subaudi facta, à domino suo conuinci &c. & secundum hunc intellectum dices, quod sufficit, si probet etiam per alios ita factã fuisse vocationem. prima tamen expositio, vel etiam secunda melior videtur.

* Qualiter autẽ fieri habeat, vide hic plene p Mat th. ab Afflict. & Bal.

b Per compares suos. sed quid si non habuerit compares? Resp. forte tunc sufficiet, si ẽt per extraneos tunc probetur: sicut etiam alias dicitur de noua inuestitura, quæ potest fieri coram extraneis testibus si dominus non habet pares: vt sup. qui testes sunt necessarij ad probandum no. inue. c. 1. & c. seq. sicut & alias propter inopiam probationum tales admittuntur, qui alias repellerentur. vt C. de hære. & ma. lege, quoniam, & de repu. l. consensu, & ff. de testib. l. testiũ responso.

Probatio ad inopiã testes extranei admittuntur.

c Perdat. & ita not. hic aliam ingratitudinem per quam vasallus feudum amittit, & ad dominum libere reuertitur. hoc idem habes ꝫ. l. prox. §. firmiter etiam statuimus. & secundũ quod has & alias ingratitudines plene not. in summa.

legitima a à dño suo conuinci per compares suos b poterit) feudum perdat: c & dñs in suos vsus illud habeat redigẽdi liberam facultatem. d

TITVLVS LV.

DE PROHIBITA feudi alienatione p Fridericum.

Omnis alienatio feudi cõtra hunc legem facta ẽt antiqua quantumcunque cassatur, & bona fidei emptori pretium restituitur: & tabellio, qui instrumentum tale scribet, cum infamia priuabitur officio, & manum amittet. Bald.

Frid. Dei gratia Ro. Impera. semper August.

IMperialẽ decet solertiam ita reipu. curã gerere, & subiectorum commoda inuestigare, vt regni vtilitas incorrupta persistat, & singulorum status iugiter seruetᷣ illæsus. Quapropter dũ ex prædecessorum nostrorũ more vniuersalis curię Roncaliæ pro tribunali sederemus, à principibus Italicis, tam rectoribus ecclesiarum, quàm alijs fidelibus regni, non modicas accepimus querelas, ꝙ beneficia eorum & feuda, quæ vasalli ab eis retinebant, sine dominorum licentia pignori obligauerant, & quadam collusione nomine libelli vendiderant: vnde debita seruitia amittebant, & honor imperij, & nostræ felicis expeditionis complemẽtum minuebatur. Habito ergo consilio episcoporum, ducum, marchionum, & comitum, simul etiam & palatinorũ iudicum, & aliorũ procerum, hac edictali Deo propitio perpetuò valitura lege sancimus, vt nulli liceat feudũ totum, vel partem aliquã vendere, vel pignorare, e vel

d Facultatem. sed nũquid hoc intelligitur, siue fuerit paternum feudum, siue nouum: ita vt non solũ filius, sed etiam agnati excludantur à domino? Rñ. forte sic: cum indistinctè hoc dicatur. Cum. n. lex non distinguit, nec nos distinguere debemus: vt ff. de offi. præ. l. 3. & de publ. l. de pretio. Itam * nõne hic talis est iniuria, q̃ respicit dominum, cum eũ contemnit, ꝙ secum nõ vadit sicut debet? ergo debet omnino ad eum pertinere feudum, vt hanc habeat suæ iniuriæ vltionẽ: vt supra, in quibus cau. feud. amit. §. denique. imo, qđ plus est, respicit ipsũ imperatorem, cum eũ teneatur adiuuare in dicta expeditione vel dominum suum. & hoc est quod supra dicit, regem aut sub rege &c. cum ẽt per hoc, quòd non vadit in ipsa expeditione, vel alium non mittit, vt dictũ est; vel stipendium militiæ non soluit: minuitur vtilitas imperij. & vires eius attenuentur. & hoc est de quo Lotharius in l. sua cõqueritur. supra l. proxi. imperialis, quasi circa medium & circa finem. Vel dicas, quòd hic loquitur tãtum de nouo feudo, vel etiam de veteri, ad quod non veniunt agnati, cum eos non habeat vasallus, licet enim hic non distinguatur, nos tamen in isto casu debemus distinguere, & secundũ determinationem veteris consuetudinis intelligere, scilicet vt vasallus delinquat in isto casu: & si ad filiũ non veniat, ad agnatos tamen, si habet, perueniat. & hoc est quod dicitur supra, si vas. feu. pri. cui defe. c. 1 ibi, licet ad agnatũ quandoque perueniat &c. & ita intelligi debet quod legitur. ꝫ. in qui. cau. feu. amit. §. denique, scilicet vt ibi loquatur de nouo feudo. licet enim sit hic à lege omissum, tamẽ non debet omitti à religione iudicantis: vt ff. de testa. l. quæsitum. & de spon. l. oratio quod enim hac lege noua non est specialiter dictum, hoc veteri consuetudini relictum intelligi debet, vt arg. C. de app. l. præcipimus, in fine. Prior tamẽ intellectus verior videtur per rationem, quæ assignatur supra, in quibus causis feudum amittatur, §. denique, cum ibi videatur etiam de paterno feudo loqui.

* Videtur in hũc locum Mat. ab Afflic. qm gloss. hæc ipsũ nõ admodũ placet tẽsiũ i cã propendeant laco. Bel & Bal.

DE PROHIBITA feudi &c.

a IMperialẽ. Vel pignorare. Prohibetᷣ ergo hic expressim pignoris obligatio de feudo in totũ vel in partẽ aliquã. sicut prædi. totum vel partem aliquam &c. qđ est ꝫ. Py qui contra

quocunq; modo distrahere seu alienare, a vel pro anima iudicare sine pmissione b illius domini, ad quem feudū spectare dignoscitur. Vnde Imperator Lotharius tantùm in futurum præcauēs ne fieret, legem promulgauit. Nos autem ad pleniorē regni vtilitatem prouidentes, non solùm in posterum, sed etiam huiusmodi alienationes illicitas hactenꝰ perpetratas, hac præsenti sāctione cassamus, & in irritum deducimus, nullius temporis præscriptione c impediente: quia quod ab initio de iure non valuit tractu temporis conualescere d nō debet † emptori bonæ fidei ex empto actione e de pretio contra vēditorem competente. Callidis insuper machinationibus quorundam obuiantes, qui pretio accepto quasi sub colore inuestituræ, quam sibi licere f dicunt, feudū vēdunt, & in alios trāsferunt: ne tale figmentū, vel aliud vlterius in fraudem huius nostræ constitutionis excogitetur, modis omnibus ꝓhibemus, pœna authoritate nostra imminente, vt venditor & emptor, qui tam illicitas alienationes reperti fuerint contraxisse, feudum amittant: g & ad dominum liberè reuertatur. h Scriba vero, qui

contrariū notauit, ꝟ de ali. feud. c. 1. Sed nunquid poterit dominus proprietatem feudi obligare siue consensu vasalli? Resp. Iac. Colum. non dicit, quòd possit obligare vel nō: sed dicit, quod dominus non potest inde facere cambium vel precarium siue libellū, vt in Lombar. de bene. & tit. l. vlt. §. fi. & ꝟ. de suc. feu. 1. mulier. ar. tamen est, ꝗ possit obligare, vt C. de vsuf. l. 2. & ff. de pign. act. l. tutor. in fi.

a Seu alienare. Si autem alienauerit, deinde redemit, argu. est quod non amittat. ff. de alien. iudic. mut. cau. fact. l. ex hoc, §. si quis, & ff. quib. mod. pign. vel hyp. sol. l. sicut, §. supervacuam. argum. contra. ff. depo. l. 1. §. si rem: imo casus expressus est ꝟ. titu. quid iuris sit, si vasallus post alienationem feudi illud recuperet, cap. præterea. Quid si vasallus legauerit feudum extraneo prorsus, vel extraneum de feudo hæredem instituit, nullis agnatis, vel descendentibus relictis? Resp. non videtur alienatum, vt sic dominus eum inuestire cogatur. vt arg. ff. de alie. iu. di. mut. l. ex hoc §. sed hæredem, & de lega 3. l. pater. §. iulianus, sed quæstioni huic accedit & illa. an per alium liceat feudū seruiri? mihi tñ vř. quod nullo mō cogi debeat dominus eū inuestire: q̄a non tenuit legatum vel hæredis institutio in feudo facta. Nec. n. valet ordinatio defuncti in feudo facta. vt ꝟ. de suc. feu. in princ. & ꝟ qualiter olim po. feu. alienari. § donare: sed nonne vasallus pōt feu. in dotē dare pro filia? arg. est ꝗ possit. C. de iure do. lib. 1. 3. in fi. & ff si qd in frau. pat. l. 1. §. sed & si. & ff. quib. mod. pig. vel hy. sol. l. sicut. §. sed & si promiserit, versi. ꝗ si in dote: casus tñ est expressius ꝗ nō pōt, vt ꝟ qualiter olim poterat feudum alienari. §. donare. Sed nunq̄d poterit in emphyteusim perpetuam dare? Respon. iurè non, cum emphyteusis perpetua non procul ab alienatione distet, vt in authen de non alie. aut pmut. eccle. rebus. §. alienationis. colla. 2. & § ino igitur.

b Sine permissione. Quid si dominus permisit vendere amico, & vasallus postea vendidit alij. argu. est quòd non possit. ff. quib. mod. pignus vel hypo. sol. l. sicut re corporali § illud.

c Præscriptione quicquid super facto præscriptionis notatum est supra de capi. Cor. capitulo primo, hic repetas.

d Conualescere. Not. ergo quòd ex temporis diuturnitate non conualescit quod ante inualidū fuit: sicut aliàs in auth vt nul. iudi. §. nulli. & C. de pact. l. si certis. & ff fami. ercisc. l. quædam. ar. ꝯtraria sunt. C. de postu. l 3 & C. de contra. iu. l. 1 & C. si maior fa. ta hab l. 1. & 2. & in sum. vt in lib. Py. tertio quaterno, vlt. charta. quoniam. ꝟ. diximus quod ab initio validum &c. & in tit. contrario sequenti.

e Ex empto actione. quasi dicat, si fuerit malæ fidei emptor, nō possit pretium repetere: & hoc ideo, quia sciens rem alienam emit, vt C. de euic. l. si fundū, qđ verum puto: quia cum iure bonæ fidei emptori permisit pretiū repetere, malæ fid. emptori videtur prohibuisse, argu. ad hoc; C. de pact. conuen. tam super do. l. vlti. & ff. de compen. l. quod Labeo: imo nec venditor illud retinebit, sed eo carebit, vt ꝟ. in constitut. Lotha. circa fi. & applicabitur fisco, qui successor est male acquisitorum, vt ff. de iure fi. sci. l. Lucius nec puto quòd emptori malæ fidei detur repetitio pretij, etiam si tantum sit rei de euictione. cum ꝯtra. l. istam sciēs fecerit, vt aliud sit in re simpliciter alienata: secundum quod dicitur in dicta l. si fundum, de euic & com. vtri. iu. l. si fratres. rem enim alienam quem vendere posse nulla dubitatio est, vt ff. de contrahend. empt. & venditio. l. rem alienam. & hoc fortè ideo, vt aliquam pœnam sustineat de tali illicito contractu ab eo scienter facto: sicut & notarius, qui in plus punitur, cū officium & manum amittat cum infamia, vt ꝟ. sequent. §. scriba verò &c. sic ergo emptor bonæ fidei repetet pretium, & hoc verum est, etiam si factum fuerit inter eos, ne aliquid euictionis nomine præstaretur, vt ff. de act. empt. & vendi. l. ex empto. §. fina. Sed nunquid ad interesse posset agere, si vellet pretium dimittere? & quare non? cum hoc non prohibeatur, vt C. de euict. l. emp. & aget actione ex empto. vt ibidē dicitur, & ff. de euictio. l. vēditor hominis, nisi fortè velles dicere contrarium, quod venditio nulla sit.

f Sibi licere. quæ vtiq. licebit si non vendant, sed verè in feudum dando inuestiturā faciant, vt ꝟ. e. ti. §. illud quoque. arg C. man. l. per diuersas. §. fi. & l vlt. vel forsan: quia prohibuit alienari, per hoc & in feudum dari. ar. C. de re. alie non alie. l. fi. de hac autem materia dices ſm qđ notaui supra de capi. Cor. c. 1.

g Amittāt. in totum si totum alienauerint: alioqui pro ea parte duntaxat, pro qua alienatū fuit, vt ꝟ. de va. qui cōtra constit. Lothar. ben. alie. capi. 1. Sed nunquid aliàs poterit vasallus domino inuito renūtiare feudo? videtur quòd sic. argu. ff. de ope. lib. l. interdū. E contra, videtur, quòd non possit, sicut nec eo inuito dominus auferre potest. nam vtriusque gratia datur scilicet domini, vt seruitium vasalli habeat. Item vasalli, vt fructū feudi habeat. non potest altero inuito tali pacto renuntiare, argum. C. de actio. & oblig. l. sicut. & ff de vsufruct. l. sed cū fructuarius, in princ. & l. prædicta interdum. Respon. quod non sola renūtiatio. sed causa eum soluit. sed dicitur expressim de cōsuetudine, quòd potest, vt supra, de vas. qui contra const. Lotha. bene. alie. c. 1.

h Reuertatur. ipso iure, vt puta quantum ad vasallū, qui id alienauit & tradidit, cū alienatione facta statim sit dominū apertum, vt supra, titulo qđ iuris sit, si post alienationem feu. ua. id. re. c. præterea. in fi. quantum

† Facit ad hoc C. de pactis. l. si certis. an. & ff. de reg. iur. l. e qđ ab initio, & l. omnia, & in sti. de lega. §. an seruo, & ff. de leg. 1. l. extera. & de sen. 1. filia tac. de Bel uis.

Fiscus est successor male acquisitorum.

Innalidū temporis diuturnitate non conualescit.

hoc instrumentum sciēs conscripserit, post amissionem officij cum infamiæ periculo manum amittat.[a] Preterea si quis infeudatus maior quatuordecim annis[b] sua in curia, vel negligentia[c] per annum & diem steterit, quod feudi inuestiturā à proprio dño non petierit:[d] trāsacto hoc spatio feudum amittat, & feudum ad dominū redeat.

Si vasallus legitimæ ætatis non iuerit cum domino in expeditione, vel ibi non miserit alium pro se domino acceptabilem. vel non soluerit domino dimidiam partem redditus feudi vnius anni, feudum amittit. Bal.

Firmitur etiam statuimus tam in Italia, quàm in Alemania, vt quicunque indicta publica expeditione vocatus à domino suo, in eadem expeditione spatio cōpetenti[e] temere venire supersederit, vel aliū pro se[f] domino acceptabilē mittere cōtempserit, vel dimidiū[g] reditus feudi vnius anni dño non subministrauerit: feudum, quod ab ēpo, vel alio dño habuit, amittat, & dñs feudi in vsus suos illud redigēdi modis oībus habeat facultatē. Preterea ducatus, marchia, comitatus, de cętero non diuidatur. aliud autem feudū, si cōsortes voluerint, diuidatur: ita vt omnes, qui partem feudi habent iam diuisi vel diuidendi, fidelitatem faciant: ita tamen vt vasallus pro vno feudo plures dominos[h] habere nō cōpellatur:[i] nec dñs feudū sine voluntate vasalli ad alium transferat.[k]

Si filius vasalli offendit dominum patris sui, tunc aut pater à domino requisitus debet eum ducere ad satisfaciendū domino, aut filiū à se separare, alioq priuabitur feudo. si aūt pater vult eum ducere, filius aūt contemnit: patre postea mortuo filius nō succedit ī feudo, nisi pri⁹ dño satisfecerit. B.

Insuper si filius vasalli dominum offenderit,[l] pater à domino requisitus deducat filium ad satisfaciendum domino: vel à se filium separet: alioqui feudo priuet.[m]

quantum verò ad emptorē nō puto nisi per falsam, cum alter non posset agere de euictione * § vendi. torem. cū sit bonæ fidei emptor, vt ff de euictio l. t & C. de euictio. l. si fundum. idem etiā intelligo de vasallo, si committat feloniam, per quam feudum amittere debeat: cū adhuc habeat, s. vt cū tum ipsum per sententiam emittere debeat. oet. n. debet vasallus feudum emittere sine certa & conuicta culpa leudenda per iudicium pariū suorum, vt in Lombard de bene. & ter. tri. l. fina. & §. de feu. sine culpa non amitten. ca. t. & sup. quo tempora miles inue. petere debe. ca. pr. §.

a Manum amittat. nam & aliàs punitur pœna irreuocabilis exilij. vt C. de sacrosan. eccle. l. iubeo. in §. penul in fi.

b Quatuordecim annis. qui fortè restituetur in integrū, si fuerit minor xxv. annoe. eo ꝗ hoc ipso læsus sit quod intra id tempus non petiit.

c Negligentia. n. si iusta de causa starent, tunc enim secus esset. quæ autem sit iusta causa propter quam posset stare. dicitur supra. quo tempore miles inuestit. pete. debeat, capitu. primo. & quæ ibi notantur, hic repetes.

d Petierit. polliciendo fidelitatem, vt supra. de cap Cor ca. t. & sup in quib. cau. feud. amitta. capit. t. t. & quæ ibi notantur, hic repetas.

e Competenti. pota fortè. quia dinumerabuntur ei viginti millia passuū per singulos dies, donec fuerit in exercitu, pręter eum diem quo vocatus fuit vt iret, & præter eum diem, quo se debet repræsentare: & hoc ad exemplum eius, qui promisit se staturum in iudicio, vt ff. si quis cau. l. t.

f Alium pro se. Notate potes hic argu. quòd vasallus potest feudo seruire per substitutam personam: dum tamen sit domino acceptabilis, secundum quod hic dicitur. hoc idem not. sup. si de feu. controuer. fue. cap. si quis decesserit. & puto quòd acceptabilis debet esse domino, si peræque bonum vt ipse est vasal. ei mittit. argu. sup. de le. Corr. e ex eadem lege. & sup tit. si de feud. cōtrouer. fue. si quis decesserit.

g Dimidium. aliter obseruatur per Corradum in Lombardie. & aliter in Alemania, vt de cap. Corr. c. similiter in hostenditiis. Acc.

h Plures dominos ar. contra. ff. de vsufr. l. si cuius, quia ibi pluribus dominis fructuarius satisdare debet. vt C. de sec. & equa.

i Compellatur. Sed cui dabitur electio, vtrum ipsis dominis, an vasallo? Rñ. videtur quòd vasallo debeat dari, s. vt eligat quem voluerit ex dominis, arg ff. de iure dot. l. plerunq;. §. vlt.

k Ad alium transferet. s. iuxta consuetudinario ad minorem dominum, sed ad maiorem potest: quia tunc non læditur vasallus, nisi sit priuatus forte, vt at C. de fun. limitro. l. a. lib. t t. Vel dicas, quod ad minorem dñm nō potest transferre, nō ad maiorem, arg. ff. de eli. iud. mu. l. t. & §. & C. ne liceat po. l. 2. vel dicas quod ad omnes transire potest, arg. C. de contrahend. empt. & vendi. l. dudum, & ff. si quis ē paten. ma. tue. l. 2. & vlt & hic subaudi ius vasal. vel non potest transferre omnino, sed retinendo directum dominiū potest. argum. ff. de offic. præ si. l. penult. Vel localis est, quod non placet. C. de no. endi compe. l. t. in fine secundæ consti. Vel dic referre, vtrū totam curiam vendat, vel tantum feudum vnius vaselli. In primo casu potest, quia quædam per se non transeunt, quæ cū vniuersitate transeunt. ff. de acq. rer. domi. l. quædam, & ergo. ff. de contrahē. emp. l. in modicis. veruntamen hoc satis videtur determinatum. sup. de le. Corr. §. ex eadem l. quid si vasallus decesserit relictis duobus filiis quorum vnus vtilis est ad seruiendum, alter inutilis, nunquid tantum vtilis succedet, cum & dominus in hoc consentiat? Resp. hæc quæstio est disputabilis secundùm Corr. quidam tamen dixerunt. quòd succedat: & quidam non, vt § ti. an mu. & elias imperfe. e nullus.

l Dominum offenderit. Quid si vasallus feloniam commisit ante inuestituram vel post. sed tū infietatur eam feloniam vel pater vel hæredes eius, nunquid obstat delictum? Resp. non, arg ff. de don. l. & eleganter. §. penult. Item etiam si confiteatur, quod deuestiri non potest nisi prius inuestiatur eo quod non habet, arg. ff de ædil. edic. l bouem. §. si sub conditione. sm Corradum.

m Priuetur. nunquid propter factum patris filius amittit feudū auitū? Rñ quidam, ita: quia & etiā hære-

* Ad hæc materiam vide hic p Vac. ab Affl egregiam quę. de eo qui vendit, vt nō teneatur, nisi de facto suo Et idē an sit exprimēda de non restituendo ꝑtio clausula.

c Facit ad hoc §. si de feud. fue. cōtr. c. si minori. & ca. si qs decesserit.

Seruira vasallus feudo p substitutū potest.

hæreditatem, ar. ff. ad legem Corne. de fal. l. si quis patris sui Sed arg. contra ff de senat. l. emancipatū. in fi.. secundū Cor. sed dicas, quòd amittit, vt i. si vas. feu. pri. cui defet. ca. 1. Quid si vas. habēs antrum feudum commisit delictum contra dominū, ex quo poterit ei feudum auferre, sed dominus remisit delictum vasallo, deinde decessit sine liberis vasallus: nunquid repelluntur agnati, vt est consuetum, cum est feudum ab eo acquisitum? Respō imo agnati vt in feudo paterno succedunt nō vt in nouo, arg ff. de pec. l. peculium. §. si ab ære alieno.

a Non. succedit. Quid si vas. contra dominum offensam contraxit, nec dominus in vita sua aliqd dixit: nunquid post mortem dñi à vasallo potest auferri feudū? Respondeo, non potest: quia non debet hæres mouere quod defunctus tacuit. C. de inoffi testa. l. omnimodo §. 1. & de reno. do. l. vlt.

Si aūt pater vult eum deducere, vt satisfaciat & filius cótēnit: patre mortuo in feudum nō succedit, a nisi prius satisfecerit domino. pariq; modo vasallus pro omnib. suis domesticis b faciat. Illud quoque pcipimus, vt si vasallus de feudo suo alium vasallum c habuerit: & vasallus vasalli dominum domini sui offenderit: nisi pro seruitio alterius domini sui hoc fecerit, quē sine fraude ante habuerit, feudo suo priuetē, d & ad dominū suū, à quo ipse tenebat, reuertatur: nisi requisitus e ab eo paratus fuerit satisfacere maiori domino, quē offenderit. & nisi vasallus idemque dominus à domino suo requisitus eum, qui maiorē dominum offenderit, requirat, ut satisfaciat, suū feudum amittit.

Preterea si inter duos f vasallos de feudo sit cōtrouersia, domini sit cognitio, g & per eum cōtrouersia terminetur. si verò inter dominum & vasallum lis oriatur, per pares curiæ h à domino sub fidelitatis debito con

verumtamē si curia eum uocauerit ter, tunc nō poterit eius examē declinare, vt i. ti. an apud iudicē vel curiā domini quæstio feudi terminari debeat. c. 1. ex eo qđ i. diximus, & i. da inuest. in mar. facta. §. illud, & ſm hoc. §. iste non contradicit prædictis ca., sed potius diuersa sunt, quam aduersa. & de hoc dices secundum quòd in summa no. Sed quid si dominus non vult cognoscere? Respon. tunc poterit vasallus eū facere compelli à maiori iudice, sub quo erit, arg. de arbit l. 1. & 3. §. 1. vel ét actor poterit alterū conuenire sub iudice rei. Sed nunqd ab initio potuerūt ipsi litigātes lite sub alio iudice. & nō sub dño, falsē in concordia, ita quod snīa ab alio iudice lata teneat? Vel nunqd tenebit snīa tāquam à non suo iudice lata? Rñ. forte nō tenebit: quoniam Imperator uoluit, q domini esset cognitio & determinatio istius causæ. ergo alijs iudicibus vī prohibuisse cognitionē. & vasallis, ne ad alios iudices irēt, arg. ff. de condi. & demon. l. cum ita. Sed est arg. contra. ff. de iudi. l. cum prætor, ✝ & ar. C. de pac. conuen. tam super do. l. fin. & ff. de compen. l. quòd Labeo. si ergo contra fecerint contra legem fecerunt, vnde nō debet teneri, qđ factū est. ipso iure, vt C. de leg. l. nō dubium. nam qui non facit quod debet, cōtra ius facere intelligitur. ff. de re iu l. qui non facit. & ar. C. de iudæ. & cæli. l. cælicolarū. in fi. dominus in Euangelio, Qui nō est mecum, cōtra me est. & alibi, q nō seminat mecum, dispergit. vel dicas referre, vtrū per errorem iuerunt ad aliam iudicē, an scienter. in primo casu nō tenet, in secundo sic. prorogando eius iurisdictionē. vt ff. de iu. l. 1 & 2 & C. de iu. om. iu. l. 2.

b Domesticis. qui dicātur domestici habes. ff. de iu. om. iud l. q iuris. & de pę. l. respiciēdū & C. de ijs q ad eccl. confu l psenti. §. sanè. & de q̄stio. l. pridem.

c Alium vasallum. No. ergo hic, q vasallus potest habere alium vasallū de feudo suo. non ergo intellexit imperator iste verbo alienationis phibere donationem in feudum: & hoc verum est, dum tamen syncerè & sine fraude hoc fiat. vt sup qualiter olim. po. feu alie. ca. necessitate, nisi forte velis intelligere secundum eos, qui contrarium dicunt, quòd hic intelligitur secundum voluntatem domini.

d Priuetur. sed quare, cum non sit eius vasallus? arg. ff. pro socio l. non socij, & ar. ff. de verb. sig. l. Modestinus, & de libe agno. l. si quis ali. §. si quis à liberti liberto, secundùm Cor.

e Nisi requisitus. quid si vasallus meus aliū fecerit de eodem feudo, & vltimus vasallus feudū alienauerit? arg. est quòd primo domino. c. mihi committat. ff. de ser. expor. l. pe. & ff de acqu. pos. l. qui vniuersas §. fi. & l. si colonus, & l quiuis. §. 1. & l. si id qđ & ita primus habebit laudemium, quod iniquum nō videtur propter timorem futuræ amissionis. Sed ar. cōtra est hic secundùm Corradum. Sed nunquid vasallum dominus cogere potest, vt ei feudum ostendat? ar. est quòd sic possit ff. de act. emp. & vend. l. Titius heres. Sed nunquid vasallus dominum, qui ei feudū de camara debet, potest cogere, ut ei possessiones ex quib. feudum percipere debeat, præstet? arg. est, quod possit. C. de dona. l. si quis argentum. §. 1.

f Duos. s. qui alias sunt vasalli eiusdem domini de alijs feudis, & feu de quo est quæstio inter eos, pertinet ad eundem dominum. & vterq; cōtendit suū feudū esse: alioqui si non essent alias vasalli, sed vterq; diceret se esse vasallū ipsius de eo feudo, vel ēt diuersos inuestitores diceret se habere de eo: tunc corā iudice vel arbitro causa terminari debebit, vt i. de pace te. §. si duo, & §. seq. & i. de l. Cor. si aūt inter pares nec vnus alterum potest inuitū trahere ad iudiciū curiæ, vel dominū, cum vnū producunt inuestitorē

g Cognitio sed in quo loco stabit ad cognoscēdum? Rñ. vbi ipse statuere voluerit salua honestate sua, & vbi maiorū eius mos fuit cognoscere inter pares suos, si eos habuerit ar. ad hoc ff de iusti. & iure. l. pe in fi.

h Per pares curiæ, qui in cōcordia domini & vasalli eliguntur: sed si dissenserit in eis eligendis, tūc dominus primus eliget quem vel quos voluerit: & postea vasallus similiter faciet secundum numerum à domino comprobatum: ita tamē. quòd ille vasallus non eligatur pro pari inuito domino vel vasallo. q fidelitatem domino non iurauit, vt i. de cōtro. feu. apud pares termi. c. si iter dom. & hoc forte ea ratione, quoniā debent sub debito fidelitatis coniurari à domino, secundū quod hic statim sequit & hæc vera, si dominus habet pares, secundum quod dicit i. præd. c. si inter dominum. Si autem non habet pares tunc iudicis illius, q cōuenitur, vel eius in cuius foro res est, erit cognitio, cum actor debeat sequi forū rei. C. de iu. om. iudi. l. 2. & C. vbi in rem actio. ex. da bec l. fi. Sed quid si dominus non vult sedere, cū conuenit à vasallo, vel vasallus à domino? Rñ. tunc procedendum est secundū quòd dicit i. da mil. vasal. q contu. est c. dominus vocat militem. Cōsueuit quæri, in quo loco debeāt stare pares ad cognoscendū inter dominū & vasallū? Ad quod ita responderi pōt, vt in eo loco

Hæres mouere non debet qđ defunctus tacuit.

✝ Aliàs est de iurisd. om. iudi. prætor.

iuratos termineur. a Illud quoque sancimus, vt in omni sacramento b fidelitatis imperator nominatim excipiatur. c

TITVLVS LVI.

QVAE SINT regaliæ.

Regaliæ, d armandiæ, viæ publicæ, flumina nauigabilia, & ex quibus fiũt nauigabilia, portus, ripatica, vectigalia, quæ vulgò dicuntur telonia, monetæ, mulctarum pœnarumq; compendia, bona vacantia, & quæ vt ab indignis legibus auferunt, nisi quæ specialiter quibusdam conceduntur, & bona contrahentium incestas nuptias, condemnatorum, & proscriptorum, secundum quod in nouis cõstitutionibus cauetur: angariarum, e parangariarum, & plaustrorum, & nauium præstationes, & extraordinaria collatio ad felicissimam regalis numinis expeditionem, potestas constituendorũ magistratuum ad iustitiã expediẽdam, argentariæ & pedagia in ciuitatibus consuetis, piscationum reditus & salinarum, & bona committentium crimen maiestatis, & dimidium thesauri in loco Cæsaris inuenti non data opera, vel loco religioso: si data opera, totum ad eum pertineat.

TITVLVS LVII.

QVOT TESTES sunt necessarij ad probandum feudi ingratitudinem.

Ad probandum ingratitudinẽ delicti, quinque testes requiruntur idonei: opinionis integræ, & manifestè probantes. Bartolus.

I. Impe. Henricus Aug. vniuerso populo.

Si vasallus f in honestis factis atque indecentibus machinationibus dominũ suũ offenderit, insidijsque eum clandestinis vel manifestis appetiuerit, vel inimicis eius suas amicitias copulauerit, atque in alijs sic versatus est, vt potius inimicus, quam fidelis esse credatur, vel si eum cucurbitauerit, seu in cãpestri bello suũ dominum reliquerit: feudo priuabitur. Quod nõ obtinere sancimus, nisi quinque testibus summæ atque integræ opinionis probatum fuerit manifestè. Datum viij. Idus Augusti feliciter.

TITVLVS LVIII.

DE NOTIS feudorum.

---

in loco stare debeant, de quo actũ fuerit inter dominum & vasallum, si autem nõ appareat, de quo actũ sit, tunc stabunt in loco, in quo factum fuit compromissum è partibus, & alie poterunt pares iubere partibus, vt debeant venire coram eis in quacunq; parte voluerint illius loci, dum tamen facile partes in eum locum venire possint, nec sit locus inhonestus, puta popina, vel lupanar. & hoc ad exemplũ arbitri, vt ff. de arbi. l. si arbiter. sed si pares non possent concordare de loco, tunc forte dominus poterit iubere eos adesse, vbi voluerit, salua honestate sua, vt supra, not. est. & hoc ideo: quia maior iudex est inter eos, cum ab initio debeat eos coniurare sub debito fidelitatis, vt dictum est. si autem non est locus comprehensus, in quo iurare debeant, tunc videatur ille locus cõprehensus, quo sine iudicari sine incommodo litigantium. argum. ad hoc ff. de iud. l. si locus. Vel forte posset dici, quòd semper est domini electio, vbi voluerit cũm ventilari. sicut & aliàs habet primò electionẽ parium, vt dictum est, & ad hoc est arg. supra de mil. vas. qui contu. est. cũ ibi dicatur, quod pares debeant dominum adire, & eum salua reuerentia competenter cogere &c. Vel dicas, quod dominus primo eliget vnum locum, in quo primo causa incipiatur. vasallus eliget alium si voluerit, in quo vicissim ventilabitur causa per tertminos statutos per ordinem, scilicet semel in vno & post in alio: sicut aliàs dominus habet primo electionem parium, vt dictum est, postea vasallus vt causa æqua lance trutinetur. nec mirum, cum dominus debeat reddere vicem vasal. de ijs quæ vas. tenet domino præstare, vt i. de forma fidelitatis. in fi.

a Termineur & hæc vera sunt, quæ dicuntur in §. isto, quando quæstio est de feudo inter domi. & vasal. vel inter duos vasallos. Quid ergo si inter dominũ, & alium qui non sit vasal. de feu. quæstio est, vel inter vasal. & alium? Respond. tunc ab alio iudice sub cuius iurisdictio. erunt, vel saltem res terminari debebit, vt supra, de pace te. §. si duo. & §. fina. & §. primo, & supra, de leg. Conra. c. si inter pares. cum enim iste casus non sit consuetudinibus comprehẽsus, meritò lege scripta vel sine calumnia possumus, vt supra, de cognitio. feud. cap. i. vnde dicendum est, quod actor sequatur forũ rei.

b Sacramento. iurat ergo vasallus domino fidelitatem, & econuerso ita dominus vasall. vicem reddere debet, vt in decret. xxij. quæstio. vltima, de fot. fide. in fine. & 21. quæstio quinta, prodest. in medio. vbi dicitur sicut dilectionem iussi sunt terrentibus debere quæ timent &c. Accursius.

c Excipiatur. nunquid seipsum debebit excipere cum iurat fidelitatem contra omnem hominem? Respon. non. quia non est in illa vniuersitate. nam in generali sermone non intelligitur persona loquentis. argument. ff. com. communia prædior. l. quicquid. — Generalis locutio personam loquẽtis nõ cõprehendit.

QVÆ SINT regaliæ.

d Regaliæ. subaudi sunt armandiæ.

e Angariarum. angariæ sunt personales præstationes: parangariæ ex quibus præstantur pecuniæ & operæ, & colligitur obscure. ff. de muneri. & honori. l. munerum, §. patrimoniorum.

Bal. Archimãdiæ legit. quæ vox gabellæ nomẽ illi dicit nihil aliud afferenti. Al. vero ait forte esse quod ex armentis præstatur. Quod certe ad naturam Græcæ vocis. Archimãdia accedere vt q̃ gregis principẽ, seu agminis significat, vt dicas ius esse principale ex armẽtia aliumq. capitib. principi ipsi præstari debens. At de regalib. quæ sint, & nẽ quorũplicia, vide hic Zas. Bal. ia tit. & egregiã Matt. ab Afflict. di sceptatio nem.

QVOT TESTES SVNT necessarij ad probandum feudi ingratitudinem.

f Si vasallus. Hæc lex in paucis consuetudinibus inuenitur, & ideo super eam dubito, sit lex vel non, vnde circa eã non insisto.

DE NOTIS FEVDORVM.

a Notandum. Hic intitulatur de notis feudorũ, quia potius puto fore notas, siue notulas super feudis factas quã debeant esse de textu consuetudinũ. & hoc videt probare ex eo, ꝙ quasi omnes approbantur per leges Romanas & Lomb. vnde quasi glossulas eas reputo vsque ad fi.

Notandum quod moris est in fin. libri supponere regulas & aliquas cõclusiones: idcirco author huius operis quasdam notulas & regulas elicit concludendo per eas terminans opus suum. vide secundùm Bald. conclusiones in qualibet materia feudorum. Bald.

Notandum a est in feudo, quod de cauena seu camera dicitur, non debere dari: nisi cùm sit in camera vel cauena, vnde solui possit: vel si ita euacuata sit cauena sine culpa promissoris, expectandum est, donec interim de cauena vel de de camera dari possit. Dominum autem feudi dare posse intelligitur, omni ære alieno deducto. Non enim æquum est quẽ videre egẽtem, quam prius habuit in coniugẽ vel amicum. Quòd autem pares tantum debeant interesse inuestituræ feudi, & non alij: hoc tunc verum est, cum dominus vasallo alios habuerit. Alioqui adhibeat dominus, quos meliores poterit, liberos tamen: argumentatione legis de vltimis voluntatibus in Lombarda, ſ. illa quæ dicit. Si quis donationem facere voluerit de suis rebus alicui vel inuestituram: adhibeat sibi de parentibus suis (& per eandem legem iurant) duos testes idoneos, vel tres, vel plures. pluralis enim locutio duorum numero contenta est. Item sciendum est, nõ esse impedimentum inuestituræ, & si inuestituram faciat de re, quam communem dominus habeat cum aliquo, quia si sponte diuidere noluerit ille, cum quo habet rem communem, qui inuestiuit: potest cogere per iudicẽ ille, qui inuestitus est, vt diuidat. Item hæredes eius necesse habent tenere firmam inuestituram, quam pater fecit. Item eadem lege & eodem iure debet habere rem iste, qui inuestitus est, quam haberet, qui eum inuestiuit cum cohærede suo, scilicet vt adequatio per currat vsque ad quadraginta annos. Item inuestitura per se, vel per suum nuncium dari & accipi potest. quæ omnia supradicta colligi possunt per supradictas leges Longobar. titulo de vltimis voluntatibus. l. si quis, & C. com. diuid. l. 1. & 2. Idcirco pares necessarij sunt in instrumento inuestituræ, & non alij: nequid excogitetur falsitatis in perniciẽ domini, alijs testibus inductis, corruptis fortè pecunia, vel odio, vel gratia, quæ non sunt suspicanda in paribus. Si instrumentum diceretur falsum à domino, daretur defensio vasallo, qui instrumentum ad se deferre: vt in Lombard. qualiter quis se defende. l. de chartis, & auferetur domino, qui veritatem nouerit, & iniquum erit, si aliquis ex dono suo conuenia tur. Domini est defensio ex ordine, cum vasallus non possideat. Notãdum est, ꝙ de omni controuersia, quæ inter dominum & vasallum oritur, si pares veritatem nouerint, omnino cogi debere à domino & parib. dicere veritatem. qui si dicant se nescire, cum sciant & vasallus postulet dominus eos coget iurare, & veritatem dicere: vt C. de test. l. si quando, & in Lombar. vt iudex vnus &c. in tit. qualiter quis se defen. de. l. si qualiscunque causa. & titu. de testi. vt quicunque, & l. vlt. Cùm datur domino defensio de inuestitura, quæ dicitur esse facta: iurare debet se inuestiturã non fecisse. Cùm verò datur successori eius, iurare debet se non credere inuestituram factam esse ab antecessore suo. Si qua inuestitura facta esse dicetur, semper debet nominare dominum, à quo inuestitura facta dicitur: cùm multùm discrepet sacramentum hæreditarium à principali sacramento. C. de re. cre. & iureiur. l. 3. & l. generaliter. & vt habes de tutore, qui iurat quod credit, & existimat, vt C. de iura. ca. l. 2. De conscientia enim sua iurare debet, & non de alieno facto, cùm iniquum sit aliquem iurare de alieno facto, hæres vel successor, nec etiam filius, vt ff. rerum amot. l. Marcellus. sed contrarium reperitur in Lombard. quia licet filius minorem virtutem habeat, quàm pater: tamen debet præcise iurare patrem suum non fuisse debitorem: vt in Lombard. qualiter quis se defendere debet. l. si contigerit.

F I N I S.

CONSTITVTIONES FRIDERICI SECVNDI IMPERATORIS INCIPIVNT.

TITVLVS I.

DE STATVTIS ET CONsuetudinibus contra libertatem ecclesię editis, & immunitate locorum religiosorum vbique morantium, & fori priuilegio, & Gazaris, & Patarenis, & alijs hæreticis, eorumque successoribus, & nauigijs, peregrinis, & aduenis quocunque locorum hospitãtibus, eorumque successoribus, & de agricolarum securitatibus.

Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator semper August. marchionibus, comitibus, cunctisq; populis, quos clementiæ nostræ regit Imperium, Salutem & gratiam.

IN die, qua de manu sacratissimi patris nostri Summi Pontificis recepimus Imperij diadema, curauimus ad Dei & ecclesiæ suæ honorẽ edere quasdam leges, quas in præsenti pagina lusimus annotari, per totum nostrum imperium publicandas. Per imperialia vobis scripta præcipiendo mandamus, quatenus eas quisque literas in suo districtu irrefragabiliter & inconcusse seruet, & sunt hæ leges.

AD decus & honorem Imperij, & laudem Romani principis nihil omnino magis videtur accedere, quam vt expurgatis † quibusdam erroribus, & iniquis quorundam statutis penitus destitutis, de cætero ecclesia Dei plena quiete vigeat, & secura gaudeat libertate. Sanè adeo infidelium quorundam & iniustorum iniquitas abundauit, vt non dubitent contra apostolicam disciplinam & sacros canones statuta sua configere contra ecclesiasticas personas & ecclesiæ libertatem. † Cum ergo dispositione diuina fauente nihil velit ecclesia (quæ nihil debet præter bonum appetere) quod nobis eodem concursu & eadem non placeat voluntate.

NOs Fridericus Romanorum Imperator semper August. hac edictali lege irritamus & irrita nunciamus omnia statuta & consuetudines, quæ & ciuitates, vel loca, potestates, consules, vel quæcunq; aliæ personę contra libertatem ecclesię vel ecclesiasticas personas edere, vel seruare aduersus canonicas, vel imperiales sanctiones præsumpserint, & ea de capitularibus suis mandamus intra duos menses post huius publicationem edicti penitus aboleri. & si de cætero similia attentauerint, ipso iure decernimus esse nulla, & eos sua iurisdictione priuatos, superiori protinus applicanda: necnõ locum, vbi deinceps talia præsumpta fuerint, banno mille marcharum præcipimus subiacere: potestates verò, consules, rectores, statutarij, & scriptores dictorum statutorum, necnon & consiliarij locorum ipsorũ, qui sm statuta, vel consuetudines memoratas iudicauerunt, sunt extunc ipso iure infames, quorum sententias & actus alios illegitimos præcipimus aliquatenus non tenere. Quòd si per annum huius nostræ constitutionis inuenti fuerint contemptores, bona eorum per totum nostrum imperium mandamus impunè ab omnibus occupari: saluis nihilominus alijs pœnis contra tales in generali in cõcilio promulgatis. Itẽ nulla potestas vel persona publica vel priuata collectas siue exactiones, angarias vel parangarias ecclesijs, vel alijs piis locis, aut ecclesiasticis psonis imponere, aut inuadere bona ecclesiastica præsumant, quod si fecerint, & requisiti ab ecclesia vel ab imperio emendare contempserint, triplum refundant, & nihilominus banno imperiali subiaceant, quod absq; satisfactione debita nullatenus remittatur. Itẽ quęcunq; communitas, vel persona per annum in excommunicatione facta pp libertatem ecclesiæ perstiterit, ipso iure imperiali banno subiaceat: à quo nullatenus extrahatur, nisi prius ab ecclesia absolutus fuerit. Itẽ statuimus, vt nullus ecclesiasticã personã in criminali quæstione vel ciuili trahere ad iudicium seculare præsumat ꝙ constitutiones imperiales & canonicas sanctiones: quod si fecerit, actor à iure suo cadat, & iudicatum non teneat, & iudex sit extunc iudicandi potestate priuatus. Statuimus.n. vt si quis clericis, vel personis ecclesiasticis iustitiam denegare præsumpserit, tertiò requisitus, suam iurisdictionem amittat. Gazaros, Patarenos, Leonistas, Speronistas, Arnaldistas, Circuncisos, & omnes hęreticos vtriusq; sexus, quocunq; nomine censeantur, perpetua damnamus infamia, diffidamus atque bannimus, præcipientes, vt bona talium confiscentur, nec ad eos vlterius reuertantur, ita ꝙ filij ad successiones eorum peruenire non possint, cùm longe grauius sit æternã, q̃ temporalẽ

gG 2 offen-

† Facit ad hoc Bar. dicta quod ibid. libertatis ... [illegible]

offendere maiestatem. Qui autem inuenti fuerint sola suspicione notabiles, nisi ad mãdatum ecclesiæ, iuxta considerationem suspicionis, ac qualitatem personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, tanquam infames & banniti ab omnibus habeantur: ita quòd si sic per annum manserint, ex tunc eos sicut hæreticos condemnamus. Statuimus etiam hoc edicto in perpetuum valituro, vt potestates, consules, seu rectores quibuscunque fungantur officijs, pro defensione fidei præstent publicè iuramentum, quòd de terris suę iurisdictioni subiectis vniuersos hæreticos ab ecclesia denotatos, bona fide pro viribus exterminare studebunt, ita q amodo quandocunque fuerit quis in potestatem, siue perpetuam, vel tẽporalem assumptus, hoc teneatur capitulum iuramento firmare. alioqui nec pro potestatibus, nec pro consulibus habeantur: & eorum sentẽtias irritas ex tunc decernimus, & inanes. Si verò dominus temporalis requisitus & admonitus ab ecclesia, terram suam purgare neglexerit ab hæretica prauitate: post annum à tempore admonitionis elapsum, terram illius ipsis exponimus catholicis occupandam: qui eam exterminatis hæreticis, absque vlla contradictione possideant, & in fidei pietate conseruent, saluo iure domini principalis: dummodo super hoc nullũ præstet obstaculum, nec aliquod aliud impedimentum opponat. eadem nihilominus lege seruata contra eos, qui non habent dominos principales. Credentes prętere receptatores, defensores, & fautores hæreticorum bannimus: firmiter statuentes, vt si postquam quilibet talium fuerit ab ecclesia excommunicatione notatus, satisfacere contempserit intra annum, extunc ipso iure sit factus infamis, nec ad publica officia seu concilia vel ad eligendum aliquos ad huiusmodi, neque ad testimonium admittatur: sit etiam intestabilis, vt nec testandi liberam habeat facultatem, nec ad hæreditatis successionem accedat. Nullus prætere ei super quocunque negotio, sed ipse alijs respondere cogatur. Quòd si fortè iudex extiterit, eius sententia nullam habeat firmitatem: nec causæ aliquæ ad eius audientiam perferantur. Si fuerit aduocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio, instrumenta per eum confecta nullius penitus sint momenti. Nauigia quocunque locorum peruenerint, si quo casu contingenti rupta fuerint, vel aliter ad terram peruenerint, tam nauigia ipsa, quàm nauigantium bona illis integra reseruentur, ad quos spectabant ante, quàm nauigium illud periculum incurrisset, sublata omnium locorum penitus consuetudine, quæ huic aduersatur sanctioni: nisi talia sint nauigia, quæ piraticam exerceant prauitatem, aut sint nobis vel Christiano nomini inimica. Transgressores verò huius nostræ constitutionis bonorum suorum publicatione mulctentur: & si res exegerit, eorum audacia iuxta mãdatum nostrum modis aliis compescatur. Omnes peregrini & aduenæ liberè hospitentur, vbi voluerint, & hospitati, si testari voluerint, de rebus suis ordinandi liberam habeant facultatem: quorum ordinatio inconcussa seruetur. Si qui verò intestati decesserint, ad hospitem nil perueniat, sed bona ipsorum per manus episcopi loci tradantur hæredibus, si fieri potest: vel in pias causas erogetur. Hospes verò si aliquid de bonis talium contra hanc cõstitutionem nostram habuerit, triplum episcopo restituat, cui visum fuerit assignandum: non obstante statuto aliquo seu consuetudine seu priuilegiis, quæ hactenus contrarium inducebant. Si qui autem contra ꝑsumpserint, eis de rebus suis testandi interdicimus facultatem: vt in eo puniãtur, in quo deliquerint: aliàs prout culpæ qualitas exegerit puniendi. Agricultores & circa rusticitatem occupati, dum villis insident, dum agros colunt, securi sint quacunque parte terrarum, ita, vt nullus inueniatur tã audax, qui personas vel boues, agrorum instrumenta, aut si quid aliud sit, quod ad operam rustica lem pertinet, inuadere, capere aut violenter auferre præsumat. Si quis autem huiusmodi statutum ausu temerario violare præsumpserit, in quadruplum ablata restituat, infamiam ipso iure incurrat, imperiali animaduersione nihilominus puniendus. Nos verò Honorius episcopus seruus seruorum Dei has leges à Friderico Romanorum Imperatore filio nostro charissimo pro vtilitate omnium Christianorum editas laudamus, approbamus, & confirmamus tanquam in ętern num valituras: & si quis ausu temerario, inimico humani generis suadente, quocunque modo has infringere tentauerit, indignationem Dei omnipotentis, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum se nouerit incursurum.

FINIS.

a QVOMODO IN LÆSÆ MAIESTAtestatis crimine procedatur.

Iste titulus est magistraliter positus causa cōmodioris allegationis. & aduertendum est, q. liber authenticorum diuisus est in nouem collationes, postea superueniit liber feudorum: quem x. collationem vocamus. postea superuenerunt istæ constitutiones, quas vndecimam collationem appello 1 ipsesque glossata volui ego Barto. de Saxoferrato ciuis Perusin⁹, vt multa vtilia, quæ in eis sunt, omnib⁹ innotescerent & etiam ad laudem diuinæ recordationis domini Henrici Imperatoris, imperialium constitutionum auctoris aui Illustrissimi Domini, Domini Caroli Quarti, Romanorum Imperatoris nunc regnantis, cui debito fidelitatis astringor: quia me suorum consiliariorum & domesticorum 2 numero aggregauit, & me, meosq; posteros quos legū doctores esse contigerit, legitimationis & concessionis veniç ætatis, aliisq́ue priuilegiis & gratiis decorauit. In nomine igitur Dei omnipotentis ad laudem & reuerentiam præfati dñi Imperatoris suique aui & studantium vtilitatem glossaui eas ordine infrascripto, supponens quicquid per me dicetur correctioni cuiuslibet melius sentiantis. & quia text. est breuis, nullus me de glossarum longitudine inculpet. sunt. n. multæ glossæ ex quibus hęc collatio multo vtilior redditur.

1 In hoc sēc. stādū cōi denominationi vtētur. Alua. in pręlu. feu. in 3. colla.

2 Idest multū familiari. Io. de Pla. l ni. de dome & ꝓtect. li. 12.

EXTRAVAGANTES cum apparatu siue glossis Domi. Bart. quas nonnulli xi. collationē appellāt, feliciter incipiūt.

TITVLVS I.

QVOMODO IN læsæ maiestatis crimine procedatur. a

b D reprimendū. Primò ponit cām legis condendç. Secundò statuit generale in ordine procedendi in crimina læsæ maiestatis. Tertiò statuit speciale in modo procedendi ꝯ contumaces. Quartò ponit clausulā derogatoriā. Quintò declarat, ad quos casus extendatur. Sexto quo tempore firmat vigorē.

c Multorū. sed cū multis grassantibus iudici à lege antiqua concedatur arbitrium, vt possit pœnas augere, vt ff. de pœ. l. aut facta. §. fi. & no. ff. de iufa. l. quid ergo. §. pęna grauior. ideo hoc casu hęc. l. necessaria non vr. Solut. antique iura dabant arbitrium iudici imponendi pœnam maiorem maleficio liquidato: hæc de nouo statuit circa modum liquidandi dans potestatem. & hæc, scilicet consuetudo delinquendi est causa finalis legis condendæ, vt ĩ. dicam.

d Ruptis. determinat verbum conantur, quod est ĩ. nec resoluitur in cōditionem: quia determinat verbum præsentis, vel præteriti temporis, secus si esset verbum futuri temporis, vel respiceret futurū tempus, vt l. à testatore. ff. de condit. & dem. & de vsu. l. cuictis. quod tractaui. ff. de condi. & dem. l. 1.

e Debitæ. iure diuino & humano. vt ĩ. dicetur.

f Fidelitatis. Quædam est fidelitas, quæ debetur ꝓximo. s. nō offendere eum, nec ei insidiari. ff. de iust. & iur. l. vt vim. non autem tenetur eum defendere, vt no. ff. de reg. iu. l. culpa caret. Alia est fidelitas q̃ debetur patri, quem quis ēt tenetur defendere verbo: quia debet patri indicare, quæ cognoscit ꝯ eum, vt ff. ad l. Pomp. de parric. l. 1. in fi. & l. seq. debet ēt ei reuerentiam, vt in titu. de obsequiis. non autem reperio, q. quis teneatur patrē defendere facto. s. opponēdo se. vel simili mō. Tertia est fidelitas maior

Fidelitas triplex.

quā quis tenetur dño suo: quem non solum tenetur non offendere, sed indicare verbo, & defendere facto, vt 10. co. de for. fide. c. 1 & de no. fi. for. c. 1. ista debet quis principi. s. nō offendere. & si sciuerit. indicare, qd̄ petet: qd consciu ēt tenent̄, vt C. ad l. Iul. maie. l. quisquis. § fi. tenet̄ defendere eum ff. de re mili. l. omne delictum. §. fi. verè ergo hic dicitur toti⁹: quia tota fidelitas debetur principi. Est. n. Deus in terris. C. de sa. san. ecc. l. iubem⁹ nullā nauem. & ibi no. & de eo scriptum est, Diliges Dominū Deum tuum ex toto corde tuo, & tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis.

Henricus VII. Diuina fauente gratia Rom. Imperator semper August.

AD reprimendū. b multorum c facinora, qui ruptis d totius debitæ e fidelitatis f habenis, g aduersus Romanum imperium, in cuius tranquillitate h totius orbis i regularitas requiescit, ...

g Habenis. sicut. n. per habenas equus rectè ducitur, ita per fidelitatem 1 ducitur subditus à domino: quæ fidelitas habet duas habenas. s. in faciendo quæ fieri debent, & non faciendo quæ fieri non debant: vt modo dixi, q̃ duo præcepta sunt duæ habenæ per quas homo subditus ita ducitur sicut equus, & alia animalia ducuntur per habenas: & ita per ista duo præcepta homo ducit̄ & pacificus fit, sicut equus per habenas, quas timet. & fuerunt hæc duo ꝑcepta facta primis duobus parentibus: super quibus pendent leges & prophetæ: & super quibus totum vtriusq; iur. corpus fundatum est, vt no. ff. de iust. & iu. l. 1. & ideo bene dicit. habenis.

1 Quæ fidelitas, & qualiter debeat haberi i prīcipe, vide plene Ias. in l. 1. ff. de pa.

h Tranquillitate hoc patet: nam cum Imperiū fuit in statu & tranquillitate, totus mundus fuit in pace & tranquillitate: vt tempore Octauiani Augusti: cum etiam imperium fuit prostratum insurrexerūt tyranni, & hæc fuit huius opusculi causa fi.

i Totus orbis. ꝯ quia maior pars mundi non obedit principi. Sol. Illud de facto, sed de iure secus 2 similē habem⁹ de Daniele. 9. c. vbi de Nabuchodonosor, qui erat vniuersalis Imperator, sic ait. Tu rex regum es: Deus cęli regnū, fortitudinē, gloriā, & imperium dedit tibi, & oīa, in quibus habitarēt filij hominū, bestias agri & volucres cœli dedit in manu tua, & sub ditione tua vniuersa constituit. & intelligendū est de iure: quia de facto non obedierunt sibi o.a: vt legitur in chronicis, vt in d. c. per gl. item ꝯ, quia in terris ecclesiæ nullam habet iurisdictionem, vt in c. pastoralis. ex̃ de re iu. in cle. Sol. ecclesie habet ex donatione principis ēt eius, qui hanc legem ꝯdidit, vt in c. 1. extra de iurein. in cle. vnde ipse princeps habere vr̃, vt in l. 1. §. oia n. C. de vete. iu. enu. vel licet 3 alicuius particulæ dominiū nō sit suū: tñ verum est, qd̄ hic dr̃, sicut dr̃ dñs gregis ēt si vnū pecus nō sit suū, vt ff. de rei ven. l. 2 & 3. & per hoc patet, q. imperator recte dr̃ dñs mūdi. s. vniuersalis: licet singulares sint dñi prędiorū suorum: vnde ē possessore ipse posset vēdicare mundū, vt l. bene à Zenone. C. de quadri. præscr. & ff. ad leg. Rho. de iac. l. deprecatio nec opus est, q. dicam⁹, q. omnia sunt sua quo ad protectionē &c. vt no in cōstitutiona. ff. in prin. quia imo verè oīa sunt ipsius, si vniuersaliter consideretur. Vel tertiò 4 inhærēdo opinioni sanctę ecclesię: primo fuit Imperiū Babylonis. secūdo fuit imperiū Persaru & Medorū. tertio fuit imperiū Græcorum quarto fuit imperium Roma. vltimo aduenientę Christo istud Romanorum imperium cœpit esse Christi imperium, & ideo apud Christi vicarium est

2 Vide gl. i pragma. sanctio. i proœm. in verbo dei & Ias. i l. cūctos populos. C. de sum. tri. & fide catho.

3 Istā solutionem sequit̄ Ias. i l. cūctos pop. C. de sum. trin. & fi. cath.

4 Istā sequuntur Ia. & Alu. in c. 1. qe dicat̄ Dux Marchio.

scit: hostili animo [a] armati conantur nedum humana, verum etiam diuina pcepta, quibus iubetur, quòd omnis anima Romanorum principi sit subiecta, [b] scele[c]ratissimis facinoribus [d] & assiduis rebellionib' demoliri, ne ex eorum absentia, [e] in detestãdo læsæ maiestatis crimine

vterque gladius.s.spiritualis & temporalis.Christus enim est lapis abscissus sine manibus: cuius regnum non dissipabitur: de quo prophetauit Daniel. 10 d.c. 9. vbi hæc omnia imperia describuntur expressè. dia ergo, q ante Christi imperium Romanum dependebat à Deo solo: & imperator rectè dicebat q dominus mundi est: & q oia ei' sunt post Christum verò omne imperium est apud Christũ & eius vicariũ [1] & transfertur per Papã in Principẽ secularem, vt extra de el.c. venerabilẽ. vnde si dicimus, oia sunt imperij Romani, qa tunc Christus verũ est, si referam' ad psonã Christi. si verò referamus ad personã imperatoris secularis: nõ propriè dicit omnia sunt sua vel sub sua iurisdictione: q a oẽ terræ ecclesiæ. illas.n. sibi reseruat Papa: in quo principaliter est imperiũ. in hac ergo pstitutione si se retulit ad imperiũ. vel si se retulit ad psonam suam locutus est caute: nõ enim dicit, q totius orbis iurisdictio sit sua: sed q totius orbis regularitas in eo requiescit. nã & terras ecclesiæ ipse habet certo modo regulare s.defendẽdo eas, & seruãdo in deuotione ecclesiæ, vt iurauit in c.s.extra de iureiu. in cle. & hoc pro nũc transitoriè dico, quo niã opus per se requirit quæ dico, quare sic credo tenere ecclesiã: sic credo imperatorem sentire: & si malè hoc vel aliud intelligerem, sum paratus corrigere

[1] De electione & coronatione imper. vide plen. Aluar. l dic. cap. r. q dicatur dux &c.

[a] Hostili animo.i. nil debentis subiectionis & reuerentiæ. secundùm Hug.

[b] Subiectas. ad Romanos. 12.c. sed ibi non dicit Romanorum principi, sed potestatibus sublimioribus Sed de illo intelligendũ est sub quo Christus voluit nasci & crucifigi, hoc imperiũ ecclesia approbat, &c.

[c] Facinoribus.i. conspirationibus in malã partem, vt not. ff. de publi. l. quæcu & facit. C. ad legẽ. Iu. maiesta. l quisquis. in principi.

[d] Rebellionibus quid sit, dicitur. J. Ipsoxi.

[e] Absentia. hucusque posuit causam impulsiuam.i. vnam causam finalem seu rationem legis condẽdæ. nunc ponit aliam: hoc modo. Primo quomodo tempore factæ legis multi conabantur contra imperatorem. & hæc fuit causa impulsiua legis, nõ finalis, qđ patet. quia cum lex ista sit vniuersalis & ppetua. cũ & futura facta respiciat: illa facta præsentia vel futura non fuit eius causa finalis: tendit enim ad aliũ finem, sic ff. de post. l. r. §. sexuum, & in auth. de nõ alie. in prin. col. 2. & in omnibus legib' relatis ad singulas personas, quæ tamen vniuersaliter intelliguntur, vt in 1. const. C. in fi. & ff de leg. l. nõ singulis & ideo si ista causa cessaret, quia non essent multi, sed pauci sic delinquentes, non cessarent leges. vt in d. §. sexuum & patet ex hac lege, quę loquitur etiam quando contra vnum proceditur. & quocunq casu sub crimine læsæ maiestatis & si in aliqua lege vniuersali, vel communi vel municipali poneretur aliqua causa impulsiua, nõ posset opponi, q illa causa nõ sit vera quia non nocet, vt C. de fal. cau adiec. l. 1. de pdit & dem. l. cũ talc. § falsam. & patet ex pdictis, secus si princeps aliqd particulariter rescriberet, quia tunc factũ voicũ sub quo scribit, posset eẽ cã finalis rescripti vt C si ℨ ius vel vtil. pu. l. pscriptione. & de diuc. rescr. per totũ. idẽ si ciuitas vel ordo decurionũ aliqd specialiter ordinaret super quodã facto nõ vero, esset. o. decretũ ambitiosum, vt ff. de decr. ab or fa. l. ambitiosa. Posuit enim vnã causam finalẽ imperator seu rationẽ legis cõdẽdę, dũ dixit, ad reprimẽdũ multorum facinora. Ista enim nota vniuersalis ppetua & futura respicit. & est finis ad quẽ tẽdit imperator: & hoc apparet ex natura gerundij: quæ est, vt cũ ponitur in accusatiuo, significet causam finalẽ. ff. de dolo. l. r. §. 1. in definitione doli, & de tut. l. 1. in definitione tutel. & ff ad exib. l. 3. § 1. licet qñq significet modum. l. quibus diebus. §. 1 ff. de cond & demõ. sed certè ille modus non est cã finalis ibi, sed modus appellat, qñ cõtinet onus explicãdũ ab eo ad quẽ refert, vt ibi dixi. Idem si ponat in gerundio casu cũ hac dictione cã, vel cũ hac dictione aio, vt ff. ad leg. Corn. de sic. l. r. l prio. & l §. 3. & 2. & C. e. l. is qui cũ telo. nũc autẽ imperator ponit alias duas causas finales s. ne processus vel sententia retardetur. Itẽ ne talia maleficia remaneãt impunita. Sed cũ in l. sunt plures causæ finales, an requirat, q omnes concurrãt gl. ex de rescr. c. 2. aut qlibet causa per se est sufficiẽs ad producendũ effectũ, & sufficeret vna: & tunc copulatiua ponit pro disiunctiua, vt l. sæpe. ff. de ver. sig. alias requiritur concursus omnium: quod verũ est, qñ in l. ponunt plures causæ, hoc est plura facta, ex qbus debet sequi iuris effectus. Tunc enim de facili cognoscitur, an quodlibet factũ de per se sit sufficiẽs ad pductionem effectus iuris: cum ius certum sit: v l. 2. ff. de iur. & facti ignor. Sed quandocunque in l. ponuntur plures causæ, hoc est plures finales effectus, q ex lege sequi sperantur, vt in l. ista. & tunc an omnes requirãtur, est dubiũ, sed qñ illi effectus fuer separati & distincti. sufficit alterã ex illis causis adesse, vt in sti. de oep §. athoritatis. & no ff. de his, q no. infam. l. liberorũ. §. 1. & de pri. cre. l. si vẽtri. §. in bonis. Sed si illæ plures causæ & plures effectus tendũt ad idẽ: & tunc si vna causa ponit vt ratio, alia vt ratio rationis. vel vna ponit tanquã maior, altera vt minor ad probandum idẽ: tunc vtraq requiritur ff. sol. mat. l. 1. & de petit. hære. l. sed si lege. § item si rem. & hoc apparet hic. nã prima ratio seu causa finalis est maior propositio: aliæ duę quęlibet per se facit minorẽ hoc modo dicit imperator, Nos intendimus ad reprimẽdum multorum facinora &c. sed ista reprimũtur, si sententia & processus nõ retardẽtur: ideo statuit. q procedi possit contra absentes. Alio modo coniungit & cũ secunda causa. Tertia est, si cõiungitur cum prima. intẽdimus ad reprimendũ talia facinora. Sed ista reprimentur, si non remanebũt impunita: ideo statuit. q possit procedi summariè & de plano. vt ei videbit. & sic facilius inueniat. prima ergo causa generalis est. & respicit vnum effectum cũ qualibet aliarum, & illę respiciunt separatos effectus: vna ne retardetur, alia ne punitio extinguatur: & habet locũ siue procedatur contra absentẽ, siue contra præsentẽ vt J. patebit, & nõ extenditur hæc lex ad aliũ casum ex identitate rationis, quia contra ius cõmune est, vt l. qđ ℨ ff. de legi. vnde non tollitur. nisi quatenus exprimit. C. de appel l. præcipimus. in fi. regulariter enim omnis causa requirit plenã cognitionẽ, vt C. de iudic. l. iudices & regulariter in causis capitalib' non potest absens cõdemnari. colligitur autẽ ratio legis diuersimodè, nã quædam sunt leges declaratiuæ & ratio illarũ est regula iuris præcedentis, vt patet ferè per omnes leges iurisconsultorũ: maximè in d. §. item si rẽ. & ff de verb. obli. l. stipulatio ista. §. alteri. & quasi per omnes, & illa propriè dicitur ratio. Quædam sunt leges mere positiuæ: quia ad illud nulla ratio iuris antiqui urgebat, & tunc ratio ex ipsa l. sumitur, vel eius præfatione, si in ipsa exprimat, vt hic & ff. de hære. insti. l. no. & ad Macedo. l. 1. & ista proprius appellatur causa finalis, quàm ratio legis, vt l. cũ pater §. dulcissimis. ff. de leg 2. & de cond. & demon. l. illis libertus. & de iur. pat. l. adigere. §. quãuis. fina-

Causam finalẽ denotat gerũdiũ positũ cũ accusatiuo.

finalis ergo intentio legis est ibi: qua cessante cessat lex vt d.ll. vbi vero ratio nō apparet, debemus propriæ significationi verborum stare. vt ff. de exer. l. 1. §. is quanem. cum similibus. Accur.

Retardentur. sic C. de pœnis. l. ne diu. & l. correis. Et subaudi, ne. & sic sunt duæ rationes.

Impunita, vt ff. ad l. Aquil. l. ita vulneratus. cum simi.

Hac edict. Hic incipit secūda pars in qua ponit statutū generale. & in eo ponit ordinem procedendi tam contra præsentes, quàm contra contumaces ex eo,

processus & sententia retardentur, a & tanti sceleris nefanda temeritas remaneat impunita: b hac edictali c Deo propitio perpetuò valitura lege sancimus, vt in quocunque d læsę maiestatis crimine, & maximè e ubi contra Romanorum imperatores, f uel reges g aliquid, quod dictum tangat, h asseratur i commissum, possit k procedi per accusationē, l inquisitionē, m

quod dicit edictali, apparet quòd est generalis, vt l. tertia. C. de legib. & infra dicit generaliter.

Propriè tamē dicitur committi crimen læsæ ma. quando aliqd fit contra personā principis, vel cōtra eos q. ad eius latus assistunt, vel cōtra rempubl. secundū Io. de Pla. in §. t. instit. de pu. iudi.

In quocunque. cum. n. lex Iul. maiestatis, habeat multa capita, vt ff. eo. l. 1. 2. 3. & 4. in quocunq. crimine, cui compet aliquod dictorum capitum, habet locum hæc ex.

Et maxime. hic pręcedit genus, .s. omne crimen quod incidit in l. Iul. maie. additur species quādo cōmittitur in Imperatorē vel regem: & ideo nō ponitur implicatiue, cum totū sit expressum: sed significat rationem in expressis legibus fortius vigere. sic C. ne fi. pro pa. auth. habita. sed si genus nō pcederet, tunc aut per conditionem maximè additur conditio, & tunc inquit idem esse in casu contrario. s. cōditione non existēte: nisi ratione contrarietatis euitādæ oporteat dici, quod dictio maximè. attēdet, vt C. de ma. testa. l. fi. & ibi no. in gl. super verbo maximè sed si per hanc dictionem adijciatur ratio, tunc indicat illam esse potissimam rationem, licet alia sit ratio, vt l. & si maximè. ff. de serui. leg.

Imperatores post coronationem &c.

Reges. ante coronationem, vt extra de ele. venerabilem. & no. diligenter. q. ante coronationē habetur vt generalis dñs. si enim esset priuata persona, cōtra eum facientes non inciderēt in l. Iul. maie. vt hic patet: & sic pōt administrare & dare priuilegia, vt ex. de priui. c. super quibusdam. in cle. & de iniciur. c. 1. & ibi gl. & sic cessat disputatio Iac. de Are. quam ponit Cy. in l. bene a Zenone. C. de quadri. pręter. potest et. & facere cōdēnationes, vt patet ex literis domini Caroli Imperatoris cōcessis cōmuni Perusij: cum ego tūc apud ipsum legatiōe fungerer: vbi inter cętera sic ait: omnes & singulas sententias, processus & condemnationes, mulctas & ordinationes per quoscūq. diuos Romanorū Imperatores & Reges prædecessores nostros contra vos & singulas ciuitates cōmunis & Perusij p sonas latas seu promulgatas tollimus & relaxamus. Potest etiam ante coronationem concessiones aliorū Imperatorū tollere & reuocare. qđ patet ex alijs literis eiusdē Imperatoris: vbi inter cætera concessit quædam & adiecit tandiu, quandiu per successorem nostrum Regem Romanorum seu Imperatorem non fuerit reuocatū: quę literæ sunt Perusij sub bulla aurea, & prædicta vera postquam persona est electa in Romanorum Regem, & per sedem Apostolicam fuerit approbata. antē autē videtur tenere glo. in d. c. 1. de iureiu. in cle. quod etiā electi in discordia possunt administrare.

Istā. gl. reputat nota. & eā sequit. Ia. in l. q. sepatis. in 8. colum. C. vnde li be.

Tangat. q. d. non solum si ipsum crimē cōmittitur sed si aliud quod ipsum tangat: hoc autē cōtingit qñque per modū antecedentis, vt mandatū, consiliū, persuasio: de qb. plenè dixi in l. nō solū. §. mādato. ff. de iureiu. qñq. per modū subsequētis tēpore quo deliquitur, vt auxiliū & opem dare. de quo dixi in l. furti. §. ope. ff. de fur. qñq. per modū cōsequentis, vt in his qui præstant consiliū ad euadēdū, vt in l. 1. C. de rapto. virgi. & dixi in d. §. ope. vel receptatore, vt C. de his q la. l. 1. & ff. de recep. l. 1. facit ad pdicta. ff. ad Turpil. l. 1. § incidit. & C. de hæ. auth. credētes. quandoq; p modū alterius actionis, vt si qs nollet venire ad perhibendū testimonium contra reū de hoc crimine, facit aliqd qđ tangit hoc crimē. & hic hēt locū hæc. l. idē si faceret, vt reus captus euaderet, vt ff. ad l. Iul. maiē. l. si cuius §. itē q. cōfessum. & facit ex. de off. & po. iu. del. c. 1. simile per Inno. & est simile verbum ex. de hære. c. vt inquisitionis officium. lib. 6.

Vide Bar. Are. & Ias. l. 1. C. de ser. fug.

Vide tres pulcherrimas rationes ad istā dictum per Iaso. in §. pœnales. in 18. col. insti. de acti.

Asseratur. quandoque per glossatorē additur, et verū sit, vt ff si qua. pau. fe. di. l. 1. in prin. & vi bo. rap. l. ait prætor. in prin. alibi dicit gl. etiā si verū nō sit, vt ff. de do. l. 1. in gl. super verbo, diceretur. & istud placet in his, quæ respiciunt modū procedēdi, vt hic sed in his quæ respicerent sententiam & executionē aliæ glo. procedunt. probatur. ff. de procu. l. qui omnia. verb. planè.

Idē tenet Bart. & Bal. in l. 1. ff. de do.

Possit. non ergo imponitur necessiter. & in causis sommarijs licet non seruetur ordo, & procedatur solenniter, nō viciatur processus, vt extra de verb. sig. c. sæpe in cle.

Per accusationē. hoc ius cōe est. sed in hoc speciale est, quòd ad accusandum admittunt infames. serui, milites, mulieres. ff. ad l. Iul. maiest. l. famosi. & in l. in q̄stionibus. & accusatio est nomen iuris. sicut enim actio est ius persequendi in iudicio, qđ sibi debet, insti. de act. in prin. sic & accusatio est ius persequēdi vindictā pub. vt inst. de pub. iu. in prin. & ius ex quo sumit vindicta, est duplex. s. accusatio. & officiū iudicis. hoc autem officiū exercetur quādo p inquisitioné ad alterius denunciationē proceditur. Nā super denunciatione inquirit. vt de cust. re. l. diuus. & j. dicam. quandoque per inquisitionē factā proprio motu iudicis. potest enī sumi accusatio pro libello accusatorio, vt de accusa. l. si cui, in princ. & ad Turpil. l. 1. §. accusationē. & illo modo sumit hic. Sed quæro, quid si accusatio est ineptè formata: an valeat beneficio huius l. in hoc crimine? quod videtur: quia cū non sit necessaria figura iudicij ergo nec libellus, q. est de ordine & figura. & hoc videtur expressum ex. de verb. sig. c. sæpe. in cle. in contrarium facit: quia hic permittitur procedi altero de tribus modis. s. p accusationē, denunciationē. & inquisitionē: & sup quolibet istorū permittitur procedi summariè & de plano sine strepitu & figura iudicij. vbi ergo per accusationē proceditur: oportet accusationē esse factā rite: vt l. non putauit. §. non quæris ff. de cōtra tab. alias si non est rite facta, non est accusatio: nec per eam delictum in iudiciū deducitur, vt ff de adul. l. accusatorus. & ad Turpil. l. 1. § accusationē. ibi, nulla erit &c. licet ille. §. faciat cōtra, quia est necessaria abolitio, vt ibi. & de accu. l. libellorum. § quod si libelli. ergo videt accusatio aliqua. Sol. licet accusatio sit nulla: tamen qualisqualis est, saltē de facto: & ideo est necessaria abolitio, vt ibi patet. sed hic requiritur, q. accusatio sit rite facta in forma sua, vt super ea possit procedi secundum formam huius. l. facit quod no. ff. de fur. l. si quis. §. 1. Bart. de Saxoferrato.

Infames & serui quādoq. ad accusandū admittunt.

Ius ex quo vindicta sumitur duplex est.

Inquisitionem. hoc ius est nouum nā de iure cōmuni non potest procedi per inquisitionē. nisi in certis casibus no. in l. 2. § si publico. ff. de adul. & ibi dixi, q. quatuor sunt regulæ, in qbus potest proced. Prima p officiales denūtiationū. l. diuus. ff. de cust. re.

No. hic inquisitionem accipi p inuestigatione facti: vt no. An. de cohab. cleri. & mulie. ca. nostra. vers. not. quod verbū extra.

gG 4 &c.

& C. de acc. l. ea quidem & de decu. l. t. lib. 12. Secunda regula est propter incidentem cognitionē iuris. nā vbicunque iudex cognoscendo principaliter reperit incidenter delictum esse cōmissum, potest de illo cognoscere, vt hic est casus, & in d. §. si publico & C. si aduer. lib. l. pe. & de condictio ob turpem causam. l. cultā

seu denunciationem [a]

di. & de calū. l. pen. Tertia regula propter pcedentem gñalem inquisitionē. nam vbicunque iudex inquirendo gñaliter de malefactoribus reperit aliquē deliquisse, potest ad inquisitionē n specialē descēdere, vt l. congruit ff. de offi. præsi & ad l. Iul pec. l. 4. & auth de eo § iubemus. col. 9. Quarta regula est pp magnam offensionem. vbicunq; .n. crimē cōmittit corā iudice, iudex potest super illo per inquisitionē procedere, vt C. de calum. l. 1. & de test. l. nullū & de prob. l. pe & idem eadē ratione in omnibus delictis quæ committerentur coram iudice, aliàs non potest procedi per inquisitionem de iure commun l. rescripto § si quis accusatorē ff de mun & ho. Sed specialee est hic, vt nulla ex pdictis regulis accedēte possit procedi, vt hic. de iure canonico potest procedi p inquisitionam præcedente fama, vt ex de acc. c. qualiter & qñ. & de simo. licet Hely. Sed tunc hoc est specialai quia procedi posset etiam fama non pcedente vt hic patet: quia sufficit quocunque modo dicat. & probatur j. i. proxi. ibi. publicè vel occultè. sed cum in accusatione requirant solēnia accusationis, vt s. dixi, quare non requiruntur solennia inquisitionis Respon solennia accusationis intelligo circa formā ipsius, vt dixi. quod autem in inquisitione prçcedat aliquod pludiciū: nō est de forma inquisitionis: sed est vt aliquod antecedēs & processus valeat, si nō opponatur. extra, de accu. c. t. lib 6 sicut testamentū est testamentum ſm sui formam, licet testator dicatur filiusfa. vel seruus, vel quid simile. vt C. de edict diui Adria tol. l. 2 secus si in ipso deficeret hæredis institutio. Sed an forma lqsitionis sit sicut forma accusationis? gl insti. de pub. iud in princ dicit quod nō Inno idē extra de pur. ca c. si. & de Bar. insti de acti. In princ dicit quod eadem forma & eadē solennitas requiritur præterquam in inscriptione ad pœnā talionis: quia cum locū accusatoris subeat iudex, & inquisitio loco accusationis, eiusdē debet esse naturæ. vt l. 1. § hæc actio. si q̃s test. lib esse ius fu. & hoc placet quantum ad hoc, vt insarat locus & tempus eodē modo: quia non debet in tālo crimina vagari, vt ff de iniur. l. prætor edixit in princ & de dolo. l. idē exigit. facit: quia si idem delictum opponitur p modū exceptionis l. 1. §. t. ff. de doli except & extra. de elect. c. vt circa lib. 6. dixi plenè ff. de exce. l. t. nec obstat extra de procu. c si. & quod ibi per Inno. q̃ ibi fit inquisitio cōtra certam personam, tamē generaliter quo ad delicta secus si fieret de speciali delicto. Itē accusatio dēt i scriptis offerri, vt l. libellorū d ac. & C. de li. præs auth offerat. sed cū inquisitio nō offerat iudici, sed ipse ingrat nō est necesse, q; prius formetur in scriptis, & postea: redigat in actis. ex quo sequitur, quod si in processu nō apparet, quādo fuerit exhibita accusatio, nō valet cū sit de substātialibus, vt d. l. libellorū. q; no. C. de acc l. in causis. Sed si nō apparet dies inquisitionis formatæ, nō vitiatur processus: q a dicit quo ge citat sup inquisitione, vel dies quo rñdit illi, poterit dici dies formatæ inquisitionis cū iudex semp inquirat: sed nō pōt dici dies exhibitæ accusationis, cū hoc nō pertineat ad iudicē. multa alia dixi circa materiā inquisitionis in d. §. si de pub.

Iudex per Iquisitionem procedens est loco accusatoris.

[a] Denunciationem. de iure antiquo non admittitur denūciatio, nisi per officia[1] vt l. diuus. de cust. reo. & C. de accu. l. ea quidem. & ff. de offi. præf. vrb. l. 1. §. sanè. de iure canonico admittitur denunciatio pçcedente charitatiua monitione, vt extra de iudic. c. nouit. & ex de simo. c. licet Hely. hæc ergo lex introducit nouū in hoc crimine quia p denunciationē factam à quocunq; posset procedi, de officialis denūciatione. & de ista materia plenè dixi in d. l. diuus. sed de isto denunciatore priuato dico[2] q; hēt vim cuiusdam mādatoris seu instigatoris, ideo desistēdo incidit in Turpil. vt ff. ad Turpil. l. 1. §. incidit & l. ab accusatore §. denunciationes. a ti. & si desistat denunciator, impunè iudex ex illa causa dimittit pces sum, sicut delator mādatore subtracto, vt ff. de iur. fisci. l. res quæ. §. si. quod est verū si in procedēdo fuit nominat⁹ denūciator, aliàs secus. ff de iu. fis. l de eo. ergo hic pōt procedi ad denunciationem alterius denunciantis non nominato. vt d. l. de eo. quia ex mero officio iudicis proceditur. Item cum in casu illius l. isti tres modi procedēdi sunt æquè auxilia ordinaria, puta quod si pendente inquisitione ex officio, vel per denunciationem superueniat accusator, non debet recedi ab inquisitione: cum cesset ratio, quam ponit Din. in regula, actor legitimi. de regu. iur. lib 6 Et quid si ex forma statuti cōceditur. quod iudex generaliter possit inquirere de crimine? de hoc dixi in l. si maritus § fi. ff. de adu & hoc de denunciatione quæ fit ad vindictam publicam. ad priuatam verò quādoque denunciationem iudex procedit in his, qui agere non possunt de iure, vt cum serui à dominis opprimuntur. ff. de iis qui sunt sui vel alieni iur. lege secunda. & de offic præfect vrb. l. 1. §. quod autem. Item ad denunciationem patris vel patroni conquerentis de filio vel de liberto, vt d. l. 1. §. cum patronus. & de offic. procon. & leg. l. nec quicquā. §. de plano Item quando homines humiles opprimuntur à potestate[3] vel eis aliquid aufert vel ab eis promissio vel cautio exigitur. vt ff. de offic. præsi. l. illicitas in princip & quasi per totam legē: & hoc sentit Spec in ti. de denun. §. quis denunciare & Io. Andr. in c. nouit. ex de iud. vbi dictas leges sic intelligunt: quod est notandum: quia ad boni iudicis officium pertinet facta ei querela de prædictis ex officio eius procedere: cum tales per seipsos agere non possunt, vel nō audent: quod placet: quia interpretatione adiuuandum est quod reipublicç vtilitatem continet. Est & alia denunciatio priuata, quæ locum habet in foro ecclesiastico, inducta per legem Euāgelicam: vt d. c. nouit. de iud quæ quotidiana est. & per eā multa q̃ sūt iuris ciuilis remedio destituta, reparari possunt: ideo ea prosequor declarando q̃dam ab authoribus iuris cano. intacta In hac enim requiritur, q; quis primo moneat[4] aduersariū suū, qui peccat in eum, inter se & ipsum solum, dicendo, quod cum in eū peccet retinendo rem ad eum pertinentem, vel nō soluendo ei tantā quātitatem sibi debitam, quòd exeat de peccato quod si nō faciat, iterū dicat idē adhibito vno teste vel duobus testibus, quod si non faciat tunc dicat eccle. & sic ad forum ecclesiasticum recurrat, petēs quod cum peccet talis in eū. & de tali causa requisitus & monitus & prima requisitione & secunda secundum doctrinam & regulam Euangelicā emendare neglexerit, & exire de peccato in periculū animæ suæ, & etiam contra conscientiam: implorat eius officium, vt eum ad pœnitētiā cogat, vt in d. c. nouit super hac denūciatione offert libellus:[5] lis cōtestatur, & sententia in scriptis fertur secūdū Ho. & Io. An. in c. nouit. licet in dicta decre dicatur, q; pcedatur de plano. quod quid importet, infra dicā, & contra personas sic denunciātes non potest opponi, quod sit infamis. si tamē sit correctus de crimine, potest, secundum Inno. & omnes potest autē opponi q; est criminosus, seu in peccato mortali. qualiter n. mouetur bono zelo ad correctionē alterius, qui non est ipse correctus: ſm Ber. & Inn. Sed Io. And. dicit,[6] q; in hoc genere denūciationis, vbi prosequit quis p prium interesse, admittit eū criminosus. sed ei ob.

excom-

[1] Idē tenet Pan. in c. nouit in 14. col. in uerfic. nunc condescendo de iudic.

[2] Idem tenet Panormi. vbi s. dictū est.

[3] Et idē si monachi vel cōuersi opprimerentur ab eorum prælatis. Pan. vbi sup.

[4] Nisi iusto timore Ipediretur monitionē: quia tunc potest sine ea pcedi. Anc. de Bur. & Panor. in d. c. nouit

[5] Idem tenet Pan. in d. c. nouit.

[6] Ista opinio placet Panor. in d. c nouit sed An. ibi tenet opinionē Innocen.

excommunicatio vel alia expoliatio vel deprędatio: vt in c.cum dilectus.& c.fi.de ord.cog. vel alia pręiudicialis exceptio,quę dic.vt in c.nouit.super vlt gl. pater. Contra ipsam denunciationē opponitur,quod pōt ēt habere sup eo regressum ad iudicē secularē nā nō dēt iudex ecclesiasticus eum indistincte admittere. qa non nisi in defectū iustitiæ,vel crimē sui natura sit ecclesiasticū,vel rōne pacis vel iuramenti,vel quādo crimen est notorium,vel qn non audit in iudicio seculari,vel qa ast obligatio naturalis rēs. vel qn hanc ꝓponit miserabilis ꝑsona & depressa: vt in d.c. nouit. de iu.& de pact. qualiter 77.distinctio per totum & de foro compe.c.licet.vide ad hoc not. per Bern.in c. ea tenore per totum aliàs si indistincte admitteret, periret tēporalis gladij iurisdictio,& omnis causa ꝑ hanc viam defertur ad ecclesiam.& ita tenet Ioann. An. in d.c.nouit.[1] & hoc quod dixi de obligatione naturali,tenuit Inn.in d.c.nouit. sed aum illud, quod deducit pro Fal.vel Trebellianicā. sit naturale debitum: vt no.C.de iur. & facti igno.l.cum quis.& ff.de condi.inde.l.i. & de reg.iur.l.cum per errorē. ergo ille qui retinet,peccat mortaliter,& contra eum posset procedi per formā huius denunciationis. sed hoc videtur contra ca.Raynutius.& ca.Raynaldus.extra de testam. vbi Papa pronūciauit has quartas posse retinere. Sed dico,[2] quod ea quæ dicta sunt de obligatione naturali,intelligunt de naturali,qua qs tenatur ex ipso quod quis locupletat cum aliena iactura quia quod alienū est,peruenit ad eū, vt l.nā hoc natura.ff de cōdi.indeb.vel de ea naturali quę originem habet ex consensu: vt ex pacto nudo vel iureiu. interposito ab alio q̄ à liberto,vt l.iureiur in princ. ff.de ope li & de fideius.l.si quis pro eo in prin. idē puto de eo,qui pro mitti ei q stipulat alteri,vt l.stipulatio ista §.alteri.ff de verb obl.& quod ibi no.secus de ea naturali, q à consensu non habet originē, vt in eo qui ex maleficio obligatur ad pœnā: vt l. nō solum.§.i ff de iniur.In proposito hæres dicitur teneri naturaliter. hoc est,habito respectu ad principia insurgentiā: quo iura dicta quartæ deduct u non erat inuanta non aūt ex ɔsensu: qa testator nunquā ɔsensit,quòd ipse obligaretur: nec etiā hæres adeundo hæreditatem.quia habuit vel habuisse præsumit animum quòd voluit vti beneficio legis.itē nih.l habet de alieno quia legatarij & fideicōmissarij certant de lucro. non aūt patiūt, quod iniuū est,vel fuit Velleia,[3] quod naturalis obligatio nō subest in eo quod per Falcidiam venit deducendum,secundūm r.vt refert Cyn.in d.l.cum quis. de iur & facti ignor. quod non placet: vt plene dixi in l. i. ff. de ɔdi. inden.Sed quid de obligatione,quæ tollit præscriptione? Resp. [4] tunc auctor audietur à iudice ecclesiastico ꝑ modum huius denunciationis: quia ei denegatur audiētia in foro seculari.Sed tu dices,præscriptione tollit naturalia [5] & omnis eius effectus,vt l. fin.in prin. & per Dy.ff rem ra hab.& per Cyn.in d.l cum quis? Respon.tollitur omnis effectus eius ciuilis: nō autē potest tollere naturalem obligationem,quam retinēdo incidit in peccatū mortale,sed eo casu quo ꝑscriptio tolleret naturalem secundū ea,quæ dixi in d.l. fi.in prin. ff.rē ra.ha.tunc cessaret hæc denunciatio. Quid de filiof.tuto exceptiōe Macedoniani: an possit ɔueniri hac denunciatione,cum naturaliter & ciuiliter teneatur, licet obstet exceptio? puto quod nō [6] quia hæc exceptio descendit ex delicto creditoris circa illud cōmissō,vt ff.ad Maced.l. i. vnde potest opponi etiā denuncianti: vt supra dictum est per Io An. dum dicit,vel alia præiudicialis exceptio. idē puto in qualibet alia exceptione ꝑ odium vel delictum creditoris cōpetente,vel doli,vel similis facit de cō. i. inde l.qui exceptione Sed si creditor nō deliquisset,tunc et iure cōmuni subueniretur: vt ff.ad Mace.l. si ꝗs patrē.Quid de muliere tuta Velleiano? dico eam non posse cōueniri hac denūciatione: cum etiam soluens repetat,secundum cano extra de sol. c. fi.& ibi no licet enim teneatur naturaliter, tamē datur ei exceptio æquitate prædicta naturali ꝓpter suam imbecillitatem & fragilitatem: vnde illa naturalis non habet efficaciam. Idem puto in pupillo ex casu quo obligat naturaliter tantū, vt non possit ɔueniri per viam huius denunciationis, cū illa naturalis non sit efficax,quod patet: qa quoties ille læderet,et si soluisset,restituit ex edicto de minori naturali æquitate inducto: vt C.si aduer.sol l.fin & ff. de ɔdi.inde.l. interdum & de in integ.restitu l.i & idem dico in quocunq; casu,si aduersus ciuilē vel naturalē obligationē datur restitutio.obligatio n.naturalis elidit per exceptionē descendentē ex illa æquitate naturali,vt l.si vnus. §. pactus ne peteret ff. de pac.& ideo validior est obligatio naturalis sola cui nulla obstat exceptio,quàm ciuilis & naturalis, cui obstat exceptio,vt no.ff de cōpen.l.quicunq;.nā per exceptionē etiā eliditur naturalis obligatio.Quid de tuto exce iuri iu.quam glo dicunt inductā magis ad rigorē iuris obseruandū, q̄ ex æquitate: vt nota ff de ɔd.inde.l.qui exceptione.& l.Iul.& C. de iur.& fac. ign.l.cū quis? vt quod ibi cesset equitas,& sic naturalis elidat,vt d.l.Iul.possit ɔueniri per viam huius denūciationis: quia peccat mortaliter.ɔtra.imo non est locus huic denunciationi:[7] qa licet peccet mortaliter,non tamen potest cognosci per sententiam,cum semel sit cognitum: vt l. si quis cū totum § plane. ff.de except.rei iudica & §. si ancillam. & de iud. l. post rem.simile de eo quod est decisum per iusiurandū vt d.l.post rem.§.i & de iureiuran l nam & postea. §.i.pro quo facit: nam in certis casibus tantum permittitur,vt propter instrumenta de nouo reperta detur restitutio vt ff.de re iu.l. imperatores.Modus ꝓbandi hanc denunciationē hic sit,vt prima denunciatio probetur per seipsam: cum dicat corripe eū inter te & ipsum solum.Sed an denunciatus poterit ꝓbare ɔtrarium? quod videtur de facili: quia posset probare rex Franciæ.quòd rex Anglię, nunquam fuerat ei locutus. sed ɔtrarium puto,cum prima denunciatio dicatur fieri per seipsum etiam si fuerit interueniēte organo s. epistola vel secreto nuncio,vt ff.de constl.pecu l.qui autem.§ fin & l.seq huius contrarij quodāmodo impossibilis est probatio Secūda denūciatio est approbanda per se & vnum aliū legitime deponentem,vel per se & duos alios,cum dicat adhibe tecum vnum vel duos: aut in ore duorū vel trium stet omne verbum. Tertia denunciatio quę fit ecclesiæ, probatur per ipsum libellū denunciatorū datū ipsi iudici ecclesiastico.Quarta. s. quòd peccet in aum: probatur probando quod detinet rem suam vel quod est eius debitor,hæc autē eliditur hoc modo, dicit denunciatus, nō pertinet ad te cognoscere iuste vel iniuste detineam.hoc autem scio, quod teneo non contra conscientiam,& hoc sufficit,vt vltra ecclesia non procedat.licet enim probet quòd res fuit sua,vel sibi debita.potuit desinere,& sic non sequit, quod contra con cientiam non teneat: licet quando ordinarie agitur: sufficit probata sū ū,vel sibi debitū nisi aduersarius probet ɔtrarium.Sed in hac denunciatione facta ast,si denūciatus aliquam iustam causam allegat,quare contra ɔscientiam non teneat: licet causam nō probet, creditur enim sibi ad purgandum ɔscientiam suam, nisi scandalum vel publicū peccatum & ideo f. suū fi.tutte autem debet de satisfacti ona constare,secundūm Inn. Sed Ho ɔtra: quia si semel fuerit meum,vel mihi debitum,adhuc psumitur,nisi probetur ɔtrarium, vt C.de proba l.siue possidetis [illegible] videtur stare dictis Inno tu dic,[8] si denunciatus dicit se non tenere ɔtra ɔscientiam suā,& nullā causam allegat,nō sufficit,vt l.qui interrogatus.de petit. hære. idē si allegat causam iniustam

vel

[1] Et etiā vult Pan.

[2] Idem tenet Bald. in authē. ad hæc & Are. in d. c. nouit. i pen. col. de iudic.

[3] Contrariū tenēt Bart. Ale. & Ia. in l. i. ff. de cō di. indeb.

[4] Idē tenet Bald. in authēt. ad hęc C. de vsu. & inc. si quis per tripartitu. i. si de feud. fue. ɔtrouersia.

[5] Idē tenet Pan. & Feli. in s. ab antea. extra de prescrip.

[6] Idē Panormi. in d. ca. nouit.

7 Istā opinionē sequit Bal. in authē. clericus. C. de episc.& ele Andr. & Ber in c. nouit extra, de iu. sed cōtrariū quod imo in illo casu habeat locū denunciatio, tenēt Hos. Panor & Feli in d. c. nouit.

[8] Ista opi. Placet Panor. in d. c. ca nouit. & ibi eam dicit esse de mēte Ant. de Butr.

vt l. nec vllam. §. 1. eo. ti. Sed si allegat cām iustā: tūc si quidē causa est dependens ex eo facto, quia dicit se soluisse, si negat positiones denūciatibus, videlicet q̄ esset suum vel sibi debitū. & probatū est ꝯ eum: non debet postea credi assertioni suæ, vt ff. de prob. l. cū de indebito & ex̄ de sol. c. si. & C. de nō nu pec. auth. ꝯ qui propriā. cum sim. Conscientia. n. alterius non debet probari, nisi ex indicijs, vt C. de dolo. l. dolū. sed istud est indicium legitimū & l. probatū. Si vero confessus est intentionē actoris. s. fuisse suum, vel sibi debitū, dicit tū se emisse vel soluisse, vel qd simile: tunc si denuncians nō probet intentionem suā aliter, q̄ tali cōfessione, debet stari dicto eius ad excusatione conscientiæ suæ, vt C. de testi. l. si quis testibus & de sen. & inter l. cum Papinianus. & de iureiu. l. enim qui. in prin. Si aūt denunciator pōt & vult aliter probare q̄ ex confessione denunciati, tūc cessat talis præsumptio, quia forse ideo ꝯfessus est, quia sciebat posse probari. hoc probatur in glo. in d. l. enim qui. in prin. Igitur tunc erit recurrendum ad coniecturas, s. cuius vitæ, cuius conditionis est iste denunciatus: vtrū eius assertioni debeat credi, vt l. nō oēs §. à Barbaris. de re mil. hoc ēt pendet ex quātitate rei petitæ, vtrū sit magna vel parua, arg eius quod no. in l. admonendi ff. de iureiu. Sed si cā quā allegat, est talis, q̄ ab eius facto nō pendeat, & sic dicit se habere ab alijs: an debeat ei credi? videndū est, qui sunt illi à q̄bus habuit, & cuius opinionis. & vtrum hoc dixerit ante litem motā, vel post. arg. extra de test. c. licet ex quibus ēt puto, q̄ si hoc habuit à procuratore suo cui hoc mādauerat, satis sit, vt & ff pro empto. l. quod vulgo. Idem si defunctus scriptū reliquit, recte ei credit hæres ad excusationē suæ cōscientiæ, vt l. qui cū maior. §. pe. ff. de bo. libe. idē si aliqua indicia legitima appareant, ex quibus pars possit informare conscientiā suā, vt l. mariti. §. lenocinium. in prin ff de adul. Si vero informaret conscientiā suā ex præsumptionib. nō legitimis, nō excusatur: licet. n. non teneas ꝯ ꝯscientiā suā, habet tū s̄m cōscientiā erroneā, & sic peccat. nisi cōscientiam erroneā deponat, & deponere cogetur, vt ex̄ de sen. excō. c. inquisitionis. vbi probat̄ hęc distin. Sed tu dices, nō per hoc probatur denunciatio, q̄ dicit, q̄ peccat in me, retinendo meū vel mihi debitū. nā apparet, quod non peccat detinendo, sed erroneā conscientiā habēdo. sed certe finaliter in hoc peccat hæres q̄ retinet, & sic vr̄ probata denūciatio, sed qualiter peccat hæres in eo, qd̄ defunctus tenebat ꝯ cunsciētiam? Resp. forte ipse hæres sciu & sic ꝯ cōscientiā retinet, si vero ignorat, tunc prius hæredi notificandum est, & taliter quod in eius cadat notitiam vel cadere debeat, vt ff si aer. pe. l. qd̄ te. & ff. deposi. l. si quis inficiatus. & postquam notificatū fuerit, debēt fieri denunciationes: nam textus dicit quod si peccaverit in se frater tuus &c. prius ergo debet præcedere peccatum, q̄ fiat denunciatio. Sed si hæres non patiatur se certificari, certe in hoc peccat, & perinde assert, si certificatus asset, ar. ff. quod vi aut clam. l. i. §. Arist. s̄nia autem super hac denunciatione fertur: q̄ si reperitur denunciatus peccare, in denunciatione præcipitur ei, q̄ exeat de peccato, & ad hoc per s̄niam excommunicationis compellitur, vt d. c. nouit. & no. q̄ solum in his tribus modis procedendi loquitur hæc constitutio, s. per accusationem, inquisitionem & denunciationem. in alijs vero modis procedendi, vel per exceptionem nil immutatur, de quo dic, vt dixi. ff. de adul. l. 2. §. si publico. & istis tribus modis procedendi attribuuntur istæ tres qualitates, quæ sequuntur.

5 Idē Panor. in d. c. nouit.

Summarie. summa. i. breuis, vel summa i. prima, vt no. ff. de sta. hom. l. summa. & sic summarie. i. summatim vel breuiter vel primarie. vt ostēdā, hæc materia tangit̄ per gl in l. 2. §. sciendū. ff. ad exhi. & in Spe. de off. ind. §. postremo. vbi ponit tractatum Io. Sarioli de Pisis, sed ad maiorē declarationē dic, q̄ hoc vt. s. summaria cognoscatur, q̄nq; adijcit̄ toti causæ. q̄nq; vni articulo, de primo intelligere debemus circa ordinē procedendi summarie. i. breuiter. Et hoc qd̄ dico breuiter, nō intelligitur diminutiue. sed ita q̄ totā substantiā comprehendat, vt l. 1. ff de reg. iur. & ideo qui aliquid dicit in summa, oīa membra principaliter ponit, vt ff. de condi. inde. l. in summa. vbi proceditur summarie, tunc contestatur lis: subaudi forte si sola tribuit ius finale: alias secus. ex hoc dico, quod in processu nil debet de substantialibus omitti, & ideo libellus debet esse ita plene formatus, sicut & qñ ordinarie proceditur. ff. ad exhi. l. 3. in prin. litē cōtestatur lis. l. tigni §. si quis non possideat. & §. idē scribit & l. Iulianus. § proinde. ff. ad exhi. item sola diffinitiua datur, vt l. 3. § præterea. ff. ad exhi. & de in lit. iur. l. in actionib. in principio & ff. de lib. agn. l. si quis a liberis. §. si quis ex his. licet quidā dicāt, q̄ illa est sola interlocutoria, vt ibi tangit̄ s̄m Gul. sed gl. C. cōmi. vel epi. l. i. innuit, q̄ in his summarijs non requiratur ordo, qd̄ non placet, per d. l. Expeditur aūt iste processus breuiter: quia licet alias non possint dilationes breuiari nisi cā cognita, tū hic abbreuiādi illa sola est causa sufficiens, q̄ cā debet agitari summariā, vt ff. de re iu. l. 2. in fi. non tū ita pōt abbreuiari, vt probationes legitimæ pereant. hoc. n. impediret causæ cognitionē. qd̄ nō pōt: quia ēēę cognitio est de substantia iudicij. vt C. cōmi. vel epi. l. iudex. & l. fi. & no. C. de sent. l. prolatā. sed ea quę sunt de substantia. nō pñt omitti per hoc qd̄ dicit summarie. vt dictū est, ergo &c. probatur ex̄ de ver. sign. c. sæpe. in cle. In hoc processu si exceptiones opponant̄, q̄ requirāt altiorē indaginē, si quidē pñt per aliū iudicē examinari, per iudicē non admittent̄. sed in aliud iudiciū seruabuntur, vt l. ille à quo. §. si de testō. ff. ad Treb. & l. 3. §. ibidem. ff. ad exhib. Si vero in alio iudicio examinari non pñt, ēt in illo examinantur, vt in d. § ibidem. in fi & ita intelligit gl. dum dicit, de eadem. quæstio pro possessione retinenda, sed posse sapere illa, quæ non pñt alibi examinari, auferr̄ ius partis, & ēt cognitio tollaret̄. qd̄ nō pōt. vt dictū est. Illa aūt non dr̄ habere altiorē indaginē, q̄ pōt examinari intra tēm tpē intra quantum principalis processus expeditur: ēt si hoc nō opponeretur. l. si is à quo in prin. ff. vt in pos. leg. item licet in his casibus, in quib. ordinarie agit̄, quis citat̄ peremptorie, ita & in istis casibus vbi agitur summarie, quod patet in interpositione primi decreti & secundi, quod summarie fit, & oportet q̄ p̄cedat perēptoriū, vt C. de ijs, qui ad eccl. cōfu. l. fi. alias pñt. §. sed si hoc facere. & C quō & qñ iu. l. cōtemnanem. & Cy. no ff. de dam. infe. l. si finita. §. Iulianus. Tēpore aūt feriarū non pōt procedi, nisi in casib. ff de fer l 1. & 2. & q̄ pluribus alijs legibus. non ob. p̄dictis ex̄ de ver. sign. c. sæpe. quia tota hęc gl. p̄cedit, qñ summarie tm̄ debet procederę, ibi qñ oīa illa verba iunguntur simul. de quo j. dicā. Circa modū p̄bandi in hac summaria cognitione sciendū est, q̄ plena probatio est faciens iudici plenā fidē, vt C. de eden. l. procuratos. & de cōdi. ob tur. cau. l. 1. ff de prob. l. quinquaginta. habet aūt hęc plena fides suos gradus. q̄nq; quis incipit suspicari. hoc est à leui argumēto in vnā partē inclinare, q̄nq; quis incipit opinari animū suū aliqua rōne satis forti, i. ō tū q̄ credat non posse esse contrarium, q̄nque procedit vltra, & incipit credere ita forti ratione. q̄ firmiter inhęret vni parti, nec de contrario aliquo modo dubitat, & ita est plena probatio & plena fides, & hæc naturalis dr̄, & probatur ff. de quæstio. l. 1. in prin vbi ad tormenta seruorum, ita demum venita oportet. cum suspectus est reus, & alijs argumentis, ita probationi admouetur

5 Idē tenēs Pet. de Anch. Io. de Imo & Geor. Nat. in cle. sæpe de ver. sign.

Istā doctri. Bart. da verbo, ad verbū sequūtur Ioann. de Imo. Pet. de Anch. Ge. & Na. in loco p̄alleg.

Et male s̄m Barto. vbi plenius vide in l. si qs à libetis. §. si qs ex his, ff. de lib. agno.

6 Idē tenēs Imo. Pet & Geor. vbi s.

6 Idē tenent præ dicti scriben. in d. cle. sæpe.

7 Dia melius, q̄ illud tēpus relinquit̄ arbitrio iudicis s̄m Geor. i d. cle. sæpe.

8 Idē tenēt Bart. & Franci. Cur. & ibi latius loquit̄ in l. admonendi. ff. de iureiu.

natus, vt ſola confeſſio ſeruorum deeſſe videatur, q͛ň autem dicit, cum ſuſpectus eſt reus, denotat primũ gradum, quo quis incipit peruenire ad fidẽ. ſ. ſuſpitionem. quod verò ſubdit, & aliis argumentis, denotat ſecundum gradum, quo incipit opinari, q͛ň verò ſubdit de confeſſione ſeruorũ, denotat vltimum gradũ. ſ. q̃ plena fides habetur, & dr plena probatio. hoc et probatur. ff. de teſti. l. 3. §. eiuſdem. in fin. quicquid aũt credas aut parum probatum opinaris. & hoc plenius dixi in repetitione legis admonendi. ff de iureiu. vbi de ſemiplena probatione tractaui. Nunc aũt ad propoſitum dico, q̃ q̃dam ſunt cauſæ ſummariæ modici & quaſi nullius præiudicij, & in his ſufficit probatio per iuramentũ, vt ff. ad exhib. l. theſaurus. non. n. nocet dño, ſi patitur me cauanté de damno infecto quærere theſaurum meũ in fundo ſuo. Idem vbicunq; petitur exhibitio ſola: ſecus ſi in actione [1] ad exhib. venitur poſſeſſionis tranſlatio, vt l. Celſus. §. Iulianus. ff. ad exhiben. Vel ſi aliter per exhibitionem damnificaretur reus, tunc non ſufficeret probatio per iuũm: ſed requireretur alia, vt ſtatim dicã. In his. n. vbi ita modicum præiudiciũ vertitur, ex ſolo iurõ iudex ad ſuſpitionẽ ſeu opinionẽ inducitur. Quædã ſunt, in q̃bus aliquale præiudiciũ fit reo, tñ põt reparari per aliud iudicium, & tñc alia probatio requiritur, q̃ per iuramentum. ſ. per vnũ teſtẽ t vel aliqua iudicia & veriſimilia: ita q̃ in ſuſpitionem vel opinionẽ iudex adducatur, vt ff ad leg Aqui. l. in lege Aquil. ſi delecum. ibi, ad ſuſpitionem iudicem adducam. & de Car. edict. l. 3. § cauſæ. ibi, modicã pro puero facienſe. n, & de ven. in poſ. mit. l. 1. §. ſi ea. & iſta probatio dr facta ſummarie, hoc eſt primarie, quaſi ad primum gradum probationis peruenerit. ſ. ad ſuſpitionem vel opinionem, & iſtud eſt quod dicimus, prima facie vt q̃ ſic, vel prima fronte, vt C. de edic. diui Adr. tol. l. fi. vel et põt dici ſummariè. i. breuiter. Nam ad plenã probationẽ ſecundũ conſuetudinem hodie approbatã per decretales requiritur q̃ fiant articuli, & ſingulariter & diſtincte probenſ. hic vero ſufficit, q̃ ſummatim negotium probetur, vt d. l. in l. Aqui. ibi ſummatim negocio expoſito. & hoc intelligo in cauſis ſummariis. valde fauorabilibus, ſ. na pp probationes deficiant, vt alimentorum, & vētris. Si verò nõ ita fauorabiles eſſent, licet poſſint per aliud iudicium reparari, tunc quantumcunque ſint ſummariæ, in eis plena probatio requiritur [2] ex parte agentis. dr aũt ſummarie reſpectu defendentis: quia ſi accuſator diceretur per calũniã poſtulare, vel aliquã exceptionẽ opponere, q̃ requireret altiorem indaginẽ: differretur exceptionis probatio, ne impediretur actoris intentio. ff. vt in po. legat. l. ſi quo §. 1 & de præto. ſtip. l. 1. §. pe & ff. ad Treb. l. ille à quo. §. ſi de teſta. & idem dico [3] de omnibus poſſeſſoriis iudicijs, q̃ dico ſummarie examinari: vt C. vnde vi. l. momentaneę & no. C. quorũ leg. l. 1. in gl. & ptr per iudicium petitoriũ reparari. nã in eis dico, q̃ requiſitur ex parte agentis probatio, vt d. l. 1. C. quorum bon. vbi expreſſe dicitur. Circa vero exceptionẽ aduerſarij & circa dilationes poteſt verſari dicta ſummaria cognitio, & ſummaria dr hoc caſu quaſi prima facie hoc videatur, cum iura partis non perfecte diſentiantur. Quædam ſunt, in quibus partibus verſatur præiudiciũ, nõ poſſunt in aliud iudicium reparari, niſi per appellationẽ, vel aliis modis legitimis, & in his ſi dicatur procedendum ſummarie, intelligitur ſolũ quo ad ordinem, ſed ab vtraq; parte probationes & defenſiones audiuntur, vt C. de naufra. l. de ſubmerſis, licet ibi ſit pluſquam ſummarie agendũ, vt extra de vet. ſign. c. ſæpe. in cle. In his. n. cauſis debet intelligi ſi illa cõſtitutio t & ſic requiritur hic. Si. n in cauſis vbi ponunt oĩa alia vocabula. ſ. ſummaria & de plano &c.

[1] Vide plene per Ang. Aret. in §. præterea. l. 1. col. in ſtit. de actio.

[2] Idẽ Io. de Imole. Pet. de Ancha. Ge. & Nath. in d. cl. ſæpe. de ver. ſi.

[3] Sequitur Bar. & Sal. in l. 1. C. quorũ bon.

ſi hoc eſt in d. cle. ſæpe. multò minus hoc eſt. vbi dr ſummaria tm̃ procedi. & prædicta vera vbi ꝯ pſentem proceditur. proceſſus autem qui fieret ꝯ abſentem, ex quo poſſet ꝯ eum aliquod decretũ interponi, vel diffinitiua ſnia ferri: ſemper debet dici ſummarie agitari. nam cum merita cauſarum partium aſſertione pandantur. vt l. fin. C. ſi per vim vel alio modo. ſi ſit parte abſente, non poteſt dici, q̃ plene liqueat iudici. forte. n. ſi pars fuiſſet pſens, aliquid oſtendiſſet, & ideo totũ quod probatur, dr cõſtare ſummarie, hoc eſt primarie, i. prima facie, & iõ geſta parte abſente non ita porrigunt effectus ſuos ad extraneos: [4] vt l. qui repudiantis. & l. Papinianus. §. meminiſſe. ff de inoff. teſta. cũ ſi. & ſic ſummatim cognoſcitur, vt dicit gl C. de bo. auth. iud. poſ. l. cum proponas. & in auth. ibi poſita. & ff. ex quib. cau. in poſſ. ea. l. Fulcinius. §. 1. & ibi gl. dicit, quòd ſecundum decretum non præcedit ſummaria cognitio. & q̃ in eo requiritur probatio per inſtrumentum vel per idoneos teſtes, vt l. fi. C. de bo. auth. iud. poſſ. ſed in primo decreto, quia ibi generatur modicum præiudicium, quod poteſt de facili reparari, ſufficit probatio per iuramẽtum, vt probatur in auth. de exhi. re. §. ſuſcepto alias. §. ſi verò quidam intent. quod enim ſit dictum ſummatim, ſentit Specu. in d. §. poſtremo. circa ſi. Et ſi quæratur quæ ſint cauſæ ſummariæ. gl. dicit, q̃ regulariter omnis cauſa requirit plenam cognitionem, vt l. iudices. C. de iudi. fallit in caſibus, quos numerat. ff ad exhib. l. 1. §. ſciendũ. Specu. idem dicit, & cæteros caſus enumerat. ſed Dyn. ff. de præto. ſtipu. l. 1. §. pen. dat regulas ſic. vbicunque agitur cauſe in qua ſententia lata tribuit ius finale, & aufert plenum ius & tribuit alteri: ibi deſideratur cauſæ cognitio plena. vbi vero econtra non deſideratur plena, ſufficit ſemiplena, vt ff. qui or. in bon. poſſeſ. ſerue. l. 2. & de bonorum poſſeſ. l. 1. 3. §. ſi cauſa cognita. ſed certa illæ leges hoc nõ probant. Nam diſtinguũt vtrum detur de plano, an iudice ſedente pro tribunali. nam aliud eſt dicere de plano, & aliud eſt dicere ſummarie, vt infra dicam in ſequen. gloſ. nam bonorum poſſeſſio quæ tribuit ius, datur iudice ſedente pro tribunali, & tamen non datur in forma iudicij, vt not in d. §. ſi cauſa cognita: ſuæ tamen regulæ mihi placent [5] vt dicamus ſic, vbicunque ſentẽtia lata tribuit ius finale, nec põt per aliud iudicium reparari, nec per appellationem vel aliud remedium, tunc requiritur cauſæ plenaria cognitio regulariter, vt in d. l. iudices. C. de iud. fallit in caſu dictę l. de ſubmerſis. C. de naufra. Item in caſu huius ꝯſtitutionis. Item in caſibus, qui ponũtur in c. diſpendioſam. extra de iud. in cle. Item in caſibus, in quibus ſententia poteſt ferri ꝯ abſentem, & negotium liquidari, vt C. quomodo & quan. in. authent. qui ſemel & C. vbi de crimi. agi oportet. authen. qua in prouincia. Item vbi peruenitur ad ſecundum decretum, vt dictum eſt. Secunda regula eſt quod vbi cauſa agitur ſuper qua ſententia lata non parit magnum præiudicium, vel parit tale quod per aliud iudiciũ poteſt reparari abſq; alia appellatione vel reſtitutione, vel ſimili remedio: tunc procedendum eſt ſummaria. Iſtud probatur in omnibus exemplis poſitis in dicto. § ſciendum. in gl. & in eo quod ſupra dixi de iudicijs poſſeſſoriis. Sed hoc quod dico ſummaria, diuerſimode accipitur, vt ſup. oſtẽſum eſt. Sed dicas tu: nulla l. antiqua reperitur, q̃ agatur ſummarie nam in d. l. 3. §. ſciendum. ff. ad exhibendum. dicitur, q̃ ſummatim debet cognoſci, an actoris interſit, & ſic illum articulum tantum dicit examinandum, non totam cauſam. Similiter in cauſa alimentorum & Carboniano ſummatim examinatur an ſit filius, & ſic vnus articulus, vt ff de lib. agnoſcen. l. ſi quis e liberis. §. ſi vel parens. & C. de Carbonia. edic. l. 3. §. cãz. & idem.

[4] Et idẽ dicẽdum eſt regulariter de ſnia lata in eã ſummaria, q̃ regulariter ſi porrigit ſuũ effectũ ad alias pſonas, nec facit pıudiciũ I cã plenaria. Bal. in l. ſi liũ. ff. de iis q ſui, vel alien. iur. ſunt.

[5] Iſtã doctrinã ſequit' Geor. gl. d cle. ſæpe.

& idē in simili. sed vbi aliquid, quod est principalis cā intentionis, venit examinandum summariè: merito tota cā dī summaria. de secundo videlicet qñ hoc, s. q cognoscatur summatim, additur vni articulo, qualiter intelligatur. Ad quod dico, q si cā principalis est summaria, & oēs articuli sunt summarij eadem ratione, vt dictū est. Si vero cā principalis requirit plenā cognitionē causæ, nunc de emergentib. & incidētibus videamus. Dico, q quædā sunt emergentes, in quibus, siue quis vincat, siue vincatur, cā principalis pp hoc nō perditur. & in his semper dico summariè cognoscendum, exemplum. ff de peti. hær. l. si quis libertatem. in fi. de interr. act. l. defensor. §. illud. nec dico hic, vel in alijs emergentibus, vel incidētibus agi summariè respectu ordinis, quia in his ordo attenditur respectu ipsius causæ principalis. Sed dico summatim cognosci respectu probationum: quia cū res sit modici præiudicij. sufficit, q ostendatur iudici ita esse prima facie, vt dictis legibus. Quædam sunt emergentes, in quibus ille, qui illas emergentes pponit, si vincit, pp hoc non vincit cām principalē, sed remanet in dubio sed si perdit in illa emergenti, perdit cām: vt cū actor in prima dilatione nil probauit: vel reus intentiona actoris fundata in prima dilatione nil probauit, petit secūdā. si obtinet, nō vincit cām. sed remanet in dubio probationis. si vero perdit in illa emergēti, absq; dubio pdit cām. in istis, si quidē loquimur de probatione impedimenti fienda ab eo, qui petit secūdā dilationem dico q sufficit summaria & semiplena probatio: qd patet, quia sufficit probari p iurām, vt extra de excep. c. pastoralis. & ff de excus. tut. l. scire oportet. §. sufficit. in fi. & ita determinauit Papa, vt retulit Spa. in tit. de app. §. nunc verò. ver. quid ergo quod tenet Guli. in l. 2. §. si quis ff. si quis cau. & huius casus est ratio, quia consequitur modicum commodum, vt dixi. Sed qñ de probatione impedimēti tractatur, iuxta illud non assero probari ex solo iuramento, & per solum iuramētum: sed considero istā emergentem ex parte resistentis: quia ex denegatione huius dilationis consequitur magnum commodum: & si vult impedita, requiritur causæ plena cognitio, vt est tex. C. de dilatio. l. a procedente. vbi expressè dī, q ideo causæ plena cognitio tunc requiritur: quia si denegaretur, finiretur super principali qōne si igitur de dilatione: quia aliquo casu requiritur plena cognitio, s. quando denegatur: igitur in dubio dicitur plenā causæ cognitionē requiri, arg. ff. de condi. indeb. l. sufficit. Quædā sunt emergentes, q hñt fa cō ad prædicta, q ex parte eius qui emergentiam proponit, si vinceret, totum ibi vinceret sed si perderet, non per hoc perdit totū, nec aduersarius vincit exemplum in exceptione rei iudicatæ, iur. iurandi, & transactio. quæ opponūtur à reo ante litem contestatam ad impediendū processum. si enim opponens vincit, totum vincit: si perdit, remanet lis. hoc enim ex parte opponētis requirit plenam probationem: vt vincat: potest tñ hæc cognitio dici summaria propter breuitatem dilationis: quia si requireret altiorem indaginē: differretur illa exceptio quantum ad impediendum processum, & cō testabitur lis, postea opponetur in vim perēptoriæ, vt l. nam & postea, in prin. ff. de iureiu. in tex. & in glo. & ex hoc dico, q si opponens in illa exceptione succumberet, nec plenè ante litem contestatā probauit. posito quod super hoc examinati sint testes, & post litē contestatam iterum poterit opponi: & testes iterum examinari super eodem, & iterum publicari. nam primo fuerunt examinati summariè, ergo non impedit examinationē, quæ fit post litem contestatā, vbi fit plenariè, arg. l. pen. ff. de iis, qui sunt sui. vel alien. iur. & in l. à diuo Pio. §. super rebus. ff. de re iudi. Item quia testes examinati super vna instantia ad vnum finem, nō impediunt examinationem fieri in alia ad alium finem, argu. ff. de eden. l. argentarius. §. penul. ff de tut. l. qui tabulas. §. fi. sed his ante litē contestatam producuntur ad vnum finē, s. ne procedatur: postea vero producuntur ad aliū finem, s. vt diffinitiuè absoluatur. & cum instantia incipiat à contestatione non potest dici q producantur in eadem instantia: vt hic est casus, & extra de testibus. c. veniēs. Quædam sunt emergentes vel verius incidentes, vt quando producuntur aliquæ peremptoriæ & istarum quædam sunt, quæ à principali intentione nō possunt separari, vt omnis exceptio intentionis. si enim dico, testamentum nullum esse, quia ruptum agnatione posthumi, vel si dicam actori non competere ius agendi, quia meus seruus est. vel eum qui petit hæreditatem, non esse hæredem, quia ego sum heres & similia. non enim pōt pronunciari de vno quin pronuncietur de altero: tunc de hoc incidenti cognoscendum est plenè. quod patet, quia sententia lata super principali parit exceptionem rei iudicatæ super incidenti, vt l. 3. C. de ord. cogn. l. 2. & de exceptio. rei iudi. l. si inter me & te quod intellige si principalis causa requirebat plenam causæ cognitionem, vt d. legibus secus si summariam, vt ff de iis, qui sunt sui vel alie. iu. l. pen & de liberis agn. l. si quis à liberis §. vel si parens. Quædam aliæ sunt incidentes peremptoriæ, q possunt separari à principali, vt quæ vere est exceptionis exceptio, & actionis exclusio. nam vtrunque esse non potest: & potest de vno cognosci, & aliud omitti. & istarum quædam sunt, quæ principaliter non possunt per se in alio iudicio agitari, vt exceptio pacti: & si quæ sunt aliæ meræ exceptiones: & de illis sine dubio debet plenius cognosci, cum ex vtraque parte debeant plenius discuti: vt in d. l. iudices. C. de iud & hoc facit, quia parit plenum præiudicium ab vtraque parte. Quædam sunt exceptiones, quæ possunt per se examinari in alio iudicio: non tamen ad eundem finem, ad quem proponuntur in primo: exemplum in l. vendicantem & l. seq. ff. de euic. istæ debent etiam plene probari eadem ratione: tamen licet quis succumbat per modum exceptionis, potest illud postea deducere in iudicium per modum actionis, vt d. l. vendicantem. in fi. & l. seq. ratio est: quia ad diuersum finē agitur & sic non videtur eadem res, vt l. cum quæritur. ff. de exce. rei iudicatæ no. Cy. C sentan. rescindi non posse. l. peremptorias. dixi plene quantum ad hoc in l. qui Romę. §. duo fratres. ff. de verbor. obliga. Quædam sunt exceptiones, quæ possunt per se examinari in alio iudicio ad eundem finem per modum agēdi, vt exceptio compensationis. sicut enim cum opponitur, tendit ad hunc finem, vt mihi satisfiat compensando: ita cum ago, tendit ad hunc finem, vt mihi satisfiat soluendo, & ista cum possit in alio iudicio reparari, habet in se aliquid summariæ cognitionis: quia si habet altiorem indaginē, iudex nō debet eā admittere. C. de compensa. l. fi. & ideo si opponeretur compensatio debiti naturalis, quod non pōt deduci in alio iudicio agendo, hoc non haberet locū, sed deberet plenè examinari sicut aliæ exceptiones, vt dictū est. Sed si admittitur ad hoc, vt opponens vincat, vel vt reprobetur compensatio, requiritur plena causę cognitio, cum plenum etiam faciat pīudicium. vt l. q in diem §. si rationem. ff de compensa. & ff. de neg. gest. l. sin autem. § fi. Sed si iudex eam dimitteret non reprobando, tunc non faceret præiudicium, vt ibi. Et prædicta de his, quæ emergunt ante sententiam. sed post sniam quandoque occurrūt aliquæ emergentes vel incidentes: & ideo dic, q post sententiam aliquando opponuntur aliquæ exceptiones ad merita causæ, non ad sententiam, vt in casu. l. 2. C. de iur. & fac. igno. & tunc idem dic quod

supra

supra. Quædam sunt quæ opponuntur contra ipsam executionem: vt quia dicit, quod nõ debet fieri executio: quia sententia nulla, vel lata prætextu falsorum instrumentorũ, vel alia similia & ista requirũt summariã cognitionẽ quo ad breuitatẽ dilationis: quia si requireret altiorẽ idaginẽ, nõ impediret executio, sed

summariè & de plano ª

exceptio reseruaretur præstita cautione de reddẽdo, qđ exigitur. C. de fal. l. 2. & C. de preci. impe. offer. auth. q supplicatio. & extra de in integ. resti. c. suscitata. sed si probationes deberẽt esse in promptu: vt C. si ex fal. instr. l. fi. ibi, manifestę probationes &c. idẽ puto qñ opponit exceptio, quod nõ debet mãdari executioni l. totũ sed quatenus quis facere põt, vel alia similia: vt ff. sol. ma. l. si ex diuerso. §. si cũ si. Quædã exceptiones opponuntur non contra executionẽ simpliciter, sed contra rem, in qua fit executio. istæ simpliciter requirunt summariam cognitionẽ quo ad breuitatẽ, & quo ad semiplenam probationẽ, vt l. a diuo Pio. § si super rebus. ff. de re iud. ratio: quia ibi vertitur modicũ præiudicium: quia si non mandatur executioni super illa re, mandabitur super alia. item de illa quæstione poterit cognosci in ordinario iudicio: vt ibi dicitur. Sed qñ contenditur, vtrum snia sit executioni mandanda vel non & sic de viribus sniæ: tunc est res magni præiudicij. Sed quid si in causa summaria iudex in snia dixerit se habuisse plenã causæ cognitionem: an per hoc faciet præiudicium in alia causa? Respon. non, quia debet intelligi se habuisse plenã secundum quod natura causæ exigit: vt l. si vnum, in prin. ff. loc. & de vsur. l. si stipulatus. & de dam. infec. l. dam. infect. §. quędã & quia cognoscere summariè non est solũ in iudice, sed etiam in parte, quæ forte nõ curauit producere probationes ideo: quia credidit posse reparari in alio iudicio, & hoc maxime verum est, si pars contra dicit sniæ: vt in ca. sæpe. in fi. extra de ver. sig. in cle. Sed illud c. loquitur in causis, quæ pariunt plenũ præiudicium, quocunq; modo agatur, sed si in cã in qua requiritur plena probatio, diceret se habuisse cognitionẽ summariam. puto sniam nõ valere: quia plenitia causæ cognitio est de substantialibus. vt C. de sen. l. ex stipulatione. & C. com. vel epi. l. iudex. idem si omitteret verba ad sententiam: vt no. C. de sen. l. prolatã. item quod ĩ dicitur de hac dictione summaria idem intellige si diceretur, quod cã deberet recte examinari simpliciter: de quo verbo fit mentio in d. cap. sæpe. quia debet intelligi hoc simpliciter sine plica, i. distinctione & inuolutione. vt ff. pro soc. l. Lenius & de vulg. & pup. subst. l. 1. & de verborum obliga. l. 3. § si quis simpliciter.

ᵃ De plano. ᶠ planum est oppositum alto. item altum dicitur ratione loci vel styli. dicimus enim quem vti alto stylo. item de plano fieri oppositum est ei, quod fit velociter. quælibet istarum significationum potest habere locum hic: vt statim patebit. videamus ergo, quæ causæ debeant agitari de plano, & quid importet: & dico si quidem causa est vilis, vel de vili materia, vel vilium personarũ: tunc hic agitur de plano. vt C. de senten. authen. nisi breuiter. ff de off. procon. & l. nec quicquam. §. de plano. & de acc. l. leuia. & tunc de plano importet, quod iudice non sedente pro tribunali, & sic non in loco alto. item quando non seruatur stylus aliorum iudiciorum: sed sine libello, vel aliis solennitatibus cognoscimus veritatem: vt no. in d. § de plano. in glo. & Guli. de Cun. in l. leuia. secundum vnã opinionem veram. Si vero est causa ponderis grauioris: tunc regula est, quod causa debet agitari plene & solenniter cognosci: vt l. iudices. C. de iudic. fallit in quibusdam casibus, quæ agitantur de plano. vt ff. de quæstio. l. vnius. §. fi. & extra de iud. ca. nouit. in fi. & extra de accu. c. olim. & in his non intelligitur exclusus ordo iudiciarius: vt dict. c. olim. & ibi no. per Inn. & ratio: quia in causis magnis procedere ita repentine sine solennitate. est stylus altus non is. solum. n. reges & principes hoc faciunt. Sed procedere ordinarie est in his de plano procedere. hoc est nõ frequenter, nec stylo alto. Vides ergo, quod ex diuersitate causæ stylus dicitur altus diuersimode: & in his semper puto, quod non erit necesse iudicẽ sedere in alto tribunali, sed in camera poterit fieri & hoc si de tota cã agitanda de plano quærit. Si vero quęritur de aliquo articulo vnius causæ, quæ debet agitari ordinarie, an articulus aliquis potarit agitari de plano? Dic quod quædã facit quis in iudicio coram iudice, vbi sufficit præsentia iudicis. vt producere libellum coram iudice. & istud semper potest fieri de plano, hoc est iudice non sedente pro tribunali, & die feriata ob necessitatem hominum: vt l. miles §. sexaginta. ff de adul. idem in appellatione, quæ solum coram iudice interponitur, vt C. de fer. l. 1. per hoc dico, quod relationes nunciatorum quæ fiunt iudici, possunt fieri de plano & si aliquis habet terminum ad producendum aliquid coram iudice. idcirco quia de plano poterit fieri, per dictas leges: secus si habuit terminum ad probandum: quia per hoc solum, quod exhiberet coram iudice, non fieret probatio. nisi parti detur copia & terminus ad opponendum & sic quod productum est, approbabitur vel reprobabitur: hoc est, ei imponetur fides vel non: vt C. de fi. instrum. l. fin. Quidam sunt articuli, in quibus opus est iudicem aliquid facere: & tunc si quidem illud est modici præiudicij, ita quod summariam cognitionem requirat: secundum quod dicitur. C. de defen. ciui. l. iubemus. § illud, & dixi in præcedenti gl. & tunc poterit de plano examinari: hoc est iudice non sedente pro tribunali, & die feriato ob necessitatem hominum, vt ff. de interr. act. voluit § fi. Si vero illud potest esse ab aliqua parte magni præiudicij: tunc non debet agitari de plano, sed plene causa cognita & iudice sedente pro tribunali: vt C. de dila. l. à procedente. & pñcipaliter vera in causis. in quibus venit ferenda snia diffinitiua. Sed contingit aliquando, quod coram iudice agitantur quędam causæ & non speratur snia, sed aliquod decretum iudicis. & in his dic, quod quando decretum tale interponitur in his, quæ sunt mere voluntariæ iurisdictionis & nulla alia causa requiritur nisi partium voluntas. & ista de plano interponitur, idest iudice non sedente pro tribunali: vt insti. de lib. §. serui. & ff. de manu. vin. l. non est omnino. Quædam sunt, q requirunt causæ cognitionem. & tunc si quidẽ est cognitio leuis seu summaria: vt in tutore seu curatore, qui datur sine inquisitione: & ista pñt similiter agitari de plano, vt ff. de tute. l. qui habet. §. quolibet loco. & in bon. poss. quæ non tribuit ius: vt ff quis or. in bo. poss. ser. l. 2. §. dies. & de bo. poss. l. 3. §. si causa cognita. Quædã sunt, quæ requirunt veram & plenam causæ cognitionem: vt datio tutorum ex inquisitione. & bonorum possessio. quę tribuit ius: & tunc non potest fieri de plano, sed iudice sedente pro tribunali, vt ff. de confir. tut. l. naturalis. § fi. & de bono. poss. l. 3. §. si causa cognita. & d. l. 3 §. dies. ff. quis ordo in bonor. possessio. serue. Sed aduerte, quia in istis casibus licet requiratur plena probatio, non tamen est causa ordinaria: imo non fit in forma iudicij, imo nulla parte citata, vt nota. in dicto § si causa cognita. & dicto §. dies. Et illo respectu potest dici non plenaria, & per ea, quæ dixi in præceden. glo. & sic patet, quod illæ leges quæ dicunt de plano cognosci, longe differunt ab his, quæ dicunt causam summariè agitari. vnde ex d. l. tertia. §. si causa cognita. & d. l. 2 §. dies, non debuit Dyn. sumere regulas in materia summariæ cognitionis, vt dixi in præcẽd. glos.

ᵇ Facit ad hoc: ca. verũ ista cũ de coha. cle. vbi dicit, quod iudex põt pœdera hanc figuram iudicij se informando de fama, de notorio, & de legitimatione: nec requiritur quod pro tribunali sedeat nec quod citet pars. Ant.

Regum & principum est de causis arduis summarie cognoscere.

Siue

Quid intelligitur, vide Old. cons. 115. incl. in iudicio est considerare. & Cer. 1 ele. 2. q. 43. de iudi. vbi latè tractat hanc materiam.

c Sine strepitu. c sic ex. de ee. c. olim. & de sta. mo. c. ea q. & de elect. c. indemni. §. si verò. li. 6 & de hære. c. si in prin. li. 6. & de iudi. c. dispendiosam. & de ver sig c. sæpe. in cle. & strepitu. quidã dicit esse omné iudicij solénitaté, q magis spectat ad ordiné, quã ad inuestioné veritatis. quam opinioné refert Ion in d. c.

sine strepitu a & figura b

olim. de accu. sed non tenet eã. bene dic ergo, q strepitus idem est quod tumor & descédit à strepu strepis, qđ idem est. qđ tumoré facere sm Hug. sicut. n. per verbũ de plano, remouetur altitudo loci vel styli, vt dictum est: ita per hoc verbũ strepitus remouet altitudo vocũ & declamatio, ideo addit quáq., absq; aduocatorũ & iudiciorũ strepitu & figura: vt d. c. si. in prin. de hære lib 6 & per hoc dico. q in causis, in quibus debet procedi sine strepitu, si pars diceret iudici, q approximaret se ei, & q volebat ei dicere aliquid in occulto. q iudex debet hoc facere: aliàs grauaret eum? prædicta tamen iura non haberent locũ in hac constitutione: quia hic dr. q iudex potest, non autem imponitur ei necessitas. in alijs autem

Dilatio dat parti ad quærendum ad-

causis iudex non cogitur eum audire, nisi palã ante tribunal, vt C. de epis. & cle. l. iubemus. in fi. Item licet aliàs detur dilatio parti ad quærédũ aduocatos: vt ff. quib. ex cau. maiores. l. ab hostibus vocatos. in fi. & l. ait prætor. in fi. § fin. tamen isto casu non erit danda: quia ab ea est remotus strepitus aduocatorum: puto tamen, quòd hoc verbum ad maiorem expressionem apponetur. nam per hoc, quod dicit de plano, satis potest intelligi respectu loci styli, & vocis.

Figura quid sit.

b Et figura. Figura cuiuslibet rei est apparens forma ipsius, vel facies, in qua res substãtia figuratur: vt ff. de act. & obl. l. non figura. & ita dicit Io. An. in c. sæpe. extra de ver. sig in gl. super verbo, non exigatur. quod est verum in figura rei corporalis, vt C. de edi. diui Adr. tol. l. fi. & ff. de ver. sign l. quoties aliquid. vbi hoc melius probatur quem alibi. rei verò incorporalis figura dicitur eius natura. vñ rectè dicimus figurã actionis esse ipsius actionis naturam: vt C. de rei vxo. ac. l. 1. §. cum aũt, ibi, eadẽ figura & c. Quædam sunt facta prout considerantur in fieri seu in acta faciendi: & ipsorũ figura est ipse ordo faciẽdi. vñ in grãmatica dicimus figuræ simplicis, quia simpliciter profertur, quia igitur actus pferendi est simplex, ideo dr figuræ simplicis. hic aũt loquimur de figura iudicij: & iudiciũ licet habeat multas significationes: hic tñ accipitur pro actu examinationis & decisionis causæ. Figura ergo iudicij est, quod partes iudicij sint factæ secundum ordinem debitũ, & debitã probationem seu propositioné & ex ista, figura iudiciũ accipit suum esse & suã substantiam qđ petet: quia si ordo non seruatur, iudiciũ est nullũ: vt C. de sen. l. prolatam. vnde per hoc qđ dicit sine figura. tollunt substãtialia iudiciorũ, vt ipsum verbũ importat: vt no. Io. An. in d. c. sæpe in gl super verbo, figura Sed 𝔷 hoc oppo. quia sublatis substantialibus nullo modo erit iudicium, cum res non sit perpetua hoc eius substentiaivel obligationũ substantia. ff. de act. & obl. Sed hic in veritate est iudicium, licet extraordinarium. Sol. tolluntur substãtialia iudicij iure ciuili introducta non aũt ea. q sunt naturalia iure naturali seu gentium inducta naturali ratione, vt j. in multis ostendam. Item aduertẽdũ est, q Io. An. in d. c. sæpe in gl. super verbo, nõ exigit, dicit, q iudex non astringitur hoc casu ad aliquas formas, regulas. vel figuras iudiciorum: nisi in quantũ in d. c. exprimitur. & illa expressa magis respiciunt figurã facti negotij rei causæ, quàm iudicij, sm eũ. Tu dic q iudex per hęc verba releuatur ab omni forma & figura iudicij inducta à iure ciuili: & tenetur obseruare omnem figuram & formã iudicij inductam de iure gentium, vel naturali ratione: & de his loquitur vt plurimũ illud ca. licet aliqualiter egeat declaratione: vt j. declarabo Animaduertendũ est, quod dicit Io. And q si omnia dicta verba. s. summarie. simpliciter & de plano, sine strepitu & figura iudicij, non proponerentur: nõ haberet locũ quod dr in d. c. sæpe. vt ibi no. in gl. super verbo, in figura. qđ est verũ, si à primis incipias, & istud vltimum omittas Sed si proponeretur istud vltimum. s. sine figura iudicij, licet omnia verba præmissa essent omissa: idem importaret, cum oĩa substantialia essent sublata Quod igitur de significatione huius verbi dicã, intellige idem si omnia coniungerentur. quid ergo hæc verba importẽt per oẽs singulas partes iudicij, prosequamur latius q in d. c. sæpe, declaratur. Quæro, igitur, vtrũ sit necesse q pars citetur? Respõ. sic, vt in hac l innuitur. Item quia hoc est de iure naturali. nam primum hominem delinquentem citauit Deus dicens: Adam vbi es? hoc enim probatur de re iudi. c. pastoralis. in cle. vbi sententia Domi. imperatoris Henrici, qui fecit hãc l. & postea damnauit Robertum Regem Hierusalem & Siciliæ, cassa fuit ex eo, q citatio facta legitima non fuit. & probatur in d. c. sæpe. item an est necesse, q personæ legitimentur? Respon. sic, vt in hac consti. ibi, vel aliàs legitimè &c. aliàs sequeretur absurdum s q alter nõ habens mandatum à me posset mihi præiudicere: qđ repugnat iuri naturali: vt C. de inoff. testa. l. si quis in suo. ff de re iud. l factũ cuique suum, & extra de reg. iur. c. non debet aliquis. lib. 6 & hoc tangitur in d. c. sæpe. itẽ an requiratur petitio? Rñ. in casibus huius legis oportet, q præcedat accusatio, inquisitio, vel denunciatio, vt dictũ est. aliàs vbi cã deberet agitari sine figura iudicij, dr in d. c. sæpe. q non est necesse, q libellus detur in scriptis, sed iuxta petitionis formã pronunciatio sequi debet pro parte agẽtis vel rei, si quid petere voluerit. & in ipso litis exordio faciẽda est petitio siue in scriptis, siue verbo: in actis tñ inserenda, vt ibi dr, & iustũ est: quia naturale est, q agẽs petitioné suã proponat. nã corã Salomone mulier ita dicit: filius meus viuit: filius istius mulieris mortuus est: vt not. C de sen. ex bre. recitã. l. 2. & extra. de præsum. c. afferte mihi. & habet in 4. lib. Reg. 3. c. vbi illa petitio latius ponit. Et aduertendũ q illa petitio cõtinet solũ facti narrationem. & nõ conclusioné: ex quo infero q licet ille petitio non habeat oĩa solennia, q de iure requirunt, vt not. ff. de eden. l. 1. in prin. tñ sufficit si est generalis: vt est ar. C. de anna. exce. l. si. in prin. idẽ si conclusio nõ est legitimè facta: vt l. 1. ff. si men. fal. mo di. vel si nõ petetat eũ cõdẽnari, sed petit eũ cogi: qđ fieri nõ dẽt: vt C. de exec. rei iud. l. 1. tñ in hoc casu q sine figura iudicij proceditur. valebit iudiciũ. Si. n. pcedit vbi sola facti narratio est absq; cõditione vlla: multo magis si conclusio nõ erit bene facta. si tñ ex narratiõe possit cõprehendi, quid actor velit, ar. C. de rei vxo. act. l. 1. §. j. & hoc est quod volunt dicere verba d. ca. sæpe, dum dicit, iuxta petitionis formam. q d licet nõ pronuncietur in eo. quod est petitum, sufficit si pronuncietur iuxta id, qđ est petitũ. Aliud est. n. iuxta petitũ. & aliud petitũ iudicare ff. de iudi solu. l. iam tñ. §. in hec. ver. quid tñ. semper tñ intellige, q non sit tanta incertitudo, q auferat defensionem reo, vt j. dicam. Item an poterit opponi exceptio. rei iudi. vel finitæ ad impediendum processum? Resp. sic: quia de iure naturali est ne bis iudicetur in idipsum: exceptiones verò quæ magis differunt, & frustrant causæ veritatem, q ipsam respiciãt, pot iudex repellere: vt d. c. sæpe. illa. n. de iure naturali nõ sũt, imo contrarientur. item an procedi possit tempore feriato? in d. c. dicitur, q sic, si sunt feriæ indictæ ob necessitatem hominũ: secus si ob honoré Dei. ratio: quia de natura iudicij sunt feriæ indictæ in honorem

Feriato die an iudex procedere possit.

rum dei. præcepit enim deus coli sabbata & quasdā festiuitates. An sit contestanda lis? Respon. nō: nā dicitur ibi, lite contestata nō postulet, ratio: q̄a est solennitas iuris ciuilis. eo tamē casu, quo merita causarum tractari incipiunt, vt quia legitimatio personæ proponitur, vel sunt positiones & articuli,

> Vide de hoc Bald. & Alc. in l. 1. C qui admi. & ibi Salice. Bal. in l. ne quis verb. de plano, de offi. pro cons.

exceptiones, vel sunt positiones & articuli, **iudicii, † prout [a] illi qui iurisdictioni præest,** habent vim litis contestationis ad faciendū procuratorē dominum litis. Item quo ad certos effectus cōtes. lit. vt C. de procu. l. nulla ibi. post causam in iudicio agitatam. & ibi post inchoatam causam, non dicit lite contestata. Sufficit ergo quòd quocunque modo causa incipiat agitari. hoc no. in l. nihil. C. de pe. Itē an de cal. sit iurandū: in d. c. dicitur q̄ sic: nā veritas occultetur. in contrarium facit: quia hæc solennitas videtur inducta à iure ciuili. vt de iuramēto calum. l. 3. sed dic primum verum q̄ iuramentum defert in tota causa & de iure naturali & diuino, hoc enim tēpore Moysi inductum est propter incredulitatē, vt aliquis deberet iurare: vt extra de iureiu. c. & si Christus. & Exo. 22. capit. si igitur iuretur super quolibet articulo: vt fiebat olim: vt C. de iura. calum. l. 2. satis putarē sufficere: maximè cum talia iuramentū pussit omitti: vt d. l. 2. §. sed quia veremur. Item an debeant dari dilationes? videtur quòd sic. nam in d. c. sæpe. dicitur amputandum dilationum materiam: & litem quantum poterit facit breuiorem: non tamen sic litem iudex abbreuiet, quin probationes veræ & defensiones legitimę admittantur, & ita dicitur ibi: q̄ iuris naturalis rationi congruis. Cum enim probationes sunt faciēdæ, oportet quòd fiant in termino: & puto quòd valeant, si fiant sine dilatione: vt l. vniuer. in §. cognitum. ff. de quæstio. & ff. de adul. l. in crimine. & ibi dixi non æquum esse dilationem certam dari causa breuiandæ litis. & quā dicit, q̄ nō sint nimis breues congruit naturali equitati, nā auferretur parti actoris ius suum, reo vero auferetur defensio. q̄ ea æquitate naturali est: vt l. vt vim. ff. de iust. & iu. & est expressum in clemē. pastoralis. de re iudi. Sed ad quid dabitur ista dilatio? in d. decre. dicitur, quòd primo datur terminus ad faciēdum positiones, & articulos simul, postea verò datur terminus ad producandum omnia, quæ partes voluerint. Sed certè illud est expressè statutum illius decr. quæ vult in hoc seruari visum, hoc tamen non est de iure naturali nec ciuili: cum sufficiat dari in causa ad probandum vnā dilationē: vt ff. de fer. l. fi. vnde in hoc in foro ciuili non est seruanda ista decr. Item an in dictis causis, in quibus proceditur sine figura iudicij, testes debeāt iurare? hoc enim non reperitur de iure digestorū. nisi in l. Theopompus ff. de do. præ e. sed videtur mera cōstitutio Imperatoris: vt C de test. l. iurein. puto tñ q̄ iurare debeant: per ea quę dicta sunt de iura cal. Sed an præsente parte? puto q̄ sic: alias auferretur ei defensionis copia, qđ repugnat æquitati naturali: vt dictū ē circa verò dicta test. ū puto, q̄ debeant esse talia, quę concludant, sicut in causis ordinarijs, ar. eius qđ dī in Daniele de Susanna, & qđ no. C. de test. l. testium. Sed [b] an requirat' publicatio testium: g'o in l. si qn C. de testib. dicit q̄ per Danielē inductū est q̄ examinacio fiat secretè: vt legitur in lib. Danielis 13. c. hoc est igit' de iure naturali seu diuino: & ex hoc sequit' q̄ debeat publicatio fieri: alias aufert' parti ius defensionis. Si n. non publicarentur, nō possent impugnari testes & eorū dicta: sed auferre defēsionē, repugnat iuri naturali, vt dictū est. Sed an in hac causa post dicta testificata poterūt testes produci? Rñ. nō. cū sic prohibitum propter timorē subornationis. & sic est quādā naturali equitata, q̄ est, ne alter alteri insidietur: vt ff. de iust. & iur. l. vt vim. hoc est introductū & positum inter alia ciuilia præcepta. itē an in hac causa poterit petere quis, vt sibi edant' instrumenta?

> [b] Et adde se publicatio processus sit de substantia iudicatarij ordinis, vt per doct. in c. cū l. & A. de te in. & eundem Bar. in l prolatam de sen. & interlo. & glo. in c. statorum de hær. li. 6. Io. An. d c. cum Io & An. Publicatio testium an requiratur.

Respon. q̄ non. & hoc est prohibitum non solū iure ciuili, sed etiam naturali æquitate: vt C. de eden. l. qui accusare. vbi hoc prohibetur expressè. Item an requiratur conclusio in causa? Resp. non: vt d. c. sæpe. dicitur. hæc est enim solēnitas mere ciuilis. statim enim cum liquet iudici de causa, sine aliqua alia conclusione pōt sententiare de iure naturali: vt patet in illa snia lata p Salomonem. 3. Reg. cap. 3. & eo exemplo puto q̄ non sit necessaria datio termini ad allegandū, facit quod dixi in præcedenti gloss. Item an debeant partes citari ad audiendum sententiā? in d. c. sæpe. dicitur quòd sic. quod intelligitur vt infra dicam in gl. super verbo, prædicto crimine. Item an hoc casu cū proceditur sine figura iudicij requirantur illæ solēnitates, quę à iura positę sunt circa sententiam? Res. non est necessa, quod feratur iudice sedēte pro tribunali, vt d. c. dicitur. hæc enim est solēnitas ciuilis. sed debet ferri in scriptis, vt ibidē dicitur. certè hoc q̄ feratur in scriptis, est solannitas ciuilis q̄ est de esse sententiæ. q̄ sit deliberata & nō subita l. 3. C. de sent. ex breuic. reci. tamē dicta decretalis statuit, q̄ feratur in scriptis In foro autē ciuili nō arbitror illud necesse illo casu, vt patet in prædicto exēplo salomonis, & in dicto c. in gl. dī, quòd de iure antiquo nō est necesse sentētiā proferri in scriptis: sed in scriptis redigatur. vt possit probari, vt dictū est de petitione. nam soli assertioni iudicis non cred. r, nisi sit Papa, vel Imperator, vt extra de probatio cap. quoniam contra falsam. & eodem ti. §. 1. in cle. Sed si in sententiādo non saruatet' forma l. 3. C. de sent. & inter. omn. iud. valeret: vt si procurator esset pręsens. & condemnaretur dominus: quia hæc solennitas est iuris ciuilis, non naturalis seu gēntium, quod patet quia licet alteri absenti quis non possit stipulari de iure ciuili: tamē alteri oritur obligatio naturalis, vt ff. de verborum obligationibus l. stipulatio ista. § alteri. & ibi nota. & idem puto, si iudex fert sententiam in absentem non citatum, quòd valeret hoc casu eadem ratione, aliàs secus, vt lege. furioso. ff de iudic. & ibi nota. & C. quomodo & quando iudex. lege. ea quæ, in glossa, idem puto, si præcedenti cognitione, quæ requiritur secundū ea, quæ dicta sunt. si iudex nulla alia data sentētia iuberet res capi vel distrahi p̄ debito, valeret. licet enim magis illa sit natura executionis, quam cōdemnationis, & sic nō valaret aliàs. vt C de exceptio. rei iudica. l. 1. tamen in hoc casu valeret, exemplo dictæ sententiæ Salamonis. illa verò fuit natura executionis. hoc etiam patet, quia talia ante ius ciuile manu regia expediebantur. ff. de orig. iur. l. 2.

> Iudicis assertioni non creditur.

[a] Prout. Posuit plures modos procedendi, & plures formas. & in his dedit iudici potestatem eligēdi aliquam prędictarū. vel ordinariè procedendi, si sibi videbitur Sed huic ob. d. c. sæpe. vbi dicitur, & iudex non potest ordinariè procedere, nisi de partium consensu. Sol. ibi causa sic cognoscenda committitur. s. sine figura iudicij, hic verò fuit dictum, vt possit procedere hoc modo: & sic non fuit positum sub necessitate l. non quicquid ff. de iudi & C. quomodo & quando iudex l. 3. Sed dices tu: ad quid ergo fuit apposita hæc clausula. prout illi iudici videbit' expedire &c. Resp secundum hoc potuit eligere quam viam volebat: sed vna electa dubium est, an possit ad aliam postea redire sicut dicimus de eo q̄ assumptus est vt arbiter & arbitrator, vt no. in Spec. in tit. de arb. §. sequit. versi. quid si cōpromissum. & dixi. ff. de fur. l. si dominiū. qđ dubiū hic tollitur. potest enim ex hoc procedere modis prædictis, prout sibi videbitur: hoc est illo tempore, illa qualitate, vel specie procedendi quæ sibi videbitur. Ad cuius intelligentiam sciendū est de significatione huius verbi prout. quandoque enim

enim aliquid adijcit per hanc dictionem prout, quod est diuersum ab eo quod primo positum erat: & tunc ponitur similitudinariè, vt ff. de solutio. l. prout quisque. similitudo .n. est circa diuersa, vt no. ff. depo. l. quod Nerua: quandoque respicit idem, & tunc si per hanc dictionem adijcitur aliquid præteritum, & de illo constat

videbitur a expedire.

tunc intelligitur limitatiue: vt C. de eden. l. edita. ibi, prout edicti perpetui monet authoritas. Si vero de illo præterito nõ constat: tunc in dubio intelligitur poni causaliter, vt sic, concedo tibi, vt possis colligere vectigalia tãtæ quãtitatis, prout est hactenus consuetum .i. quia sic consuetum est. vt ex. de ver. sig. c. abbate sanè licet ibi loquatur de dictione: secundum quod, vel iuxta quod. sed eadem est ratio. sic loquitur, quod no. per Cy. C. de contr. & cõm. stip. l. secundum responsum & hoc in legibus, priuilegijs, & contractibus, quia illa fiunt animo aliquid disponendi. Item in sententijs, quæ causa cognita proferuntur: secus in confirmatione. quæ fieret sine causæ cognitione: quia tunc intelligitur conditionaliter: vt extra de confir. vti. vel inuti. c. 2. & quod ibi no. & extra de off. del. ca quoniam abbas Si verò per hanc dictionem b prout, adijcitur aliquid de futuro, tunc ponitur limitatiuè, vt d. l. edit. prout dicitur, iut dicentis decreuit æquitas. nam illa licentia mutandi & emẽdandi limitatur secundum modum de præterito, scilicet prout edicti monet authoritas, & secundum aliud de futuro, scilicet prout dicentis decernit æquitas. Istud respicit omne tempus futurum, & ista limitatio est circa tẽpus & qualitatem, vt no. gl. in d. l. edita. & sic iudex hic omni tempore quo vult, potest procedere cũ figura iudicij. & sine. & sic potest eligere vno tẽpore vnam viam, & alio aliam. Itẽ ex eo quod dicit, quòd solum in tempore & qualitate facit limitationẽ. & sic non in substãtia dispositionis apparet, quòd si illa qualitas vel tempus nõ limitaretur, non vitiaretur dispositio. exemplum non potest de hac lege poni: quia iudice procedente apparet qualiter sibi videtur procedendũ. pone ergo quod Titius legauit mihi centum, prout per eũ declarabitur. certè ipso non declarante valebit. ff. de hæ. inst. l. 2. & l. cum pater. §. fin. ff. de leg. 2. & C. de inst. & subst. l. pen.

b De qua vide glos. in l. edita C. de edendo. in verbo. prout & ibidem per eundẽ Bartol. ac Cyn. sed plenius per Bal. & adde no. per Angel. in consi. 1 t.

a Videbitur. Hoc verbum videbitur. denotat arbitrium boni viri. c ff. de verb. obl. l. continuus. § cũ ita. & de fideicom. lib. l. fideicommissaria libertas: & ita potest quilibet dictorum modorũ esse iustus & approbatus, & potest iudex eligere quemadmodum vult. puto etiam hoc casu, quod si hæc cõstitutio diceret prout iudex voluerit. quod nec plus nec minus posset. et pro hac declaratione videamus differentiam inter liberam voluntatem, & arbitrium boni viri, cum etiã voluntatem includat, & quidem de voluntatis esse est quod sit libera, nec possit cogi necessitate præcisa. vt C. de hær. inst. l. cum proponas. Sed cogitur quadam necessitate consequentiæ, vt si quis vult effugere tormẽta, hoc vult libere, & potest nolle, sed si hoc voluerit in consequentiam, vult illud sine quo tormẽta effugere non potest, & ista est necessitas consequentiæ. Nam dicitur verè, coacta volũtas, voluntas est, vt ff. quod metus caus. l. si mulier. §. quod si metu. voluntas enim est, quod libere vult antecedẽs. & ex illa deducitur ad volendum consequens. Item secũdum est secundum theologos & philosophos, quod voluntas nunquam appetit nisi bonum existens vel apparens licet quisque velit aliquid quod cognoscit esse malũ, illud vult sub ratione alicuius boni delectabilis seu apparentis ipsi voluntati. In proposito voluntas alicuius potest considerari respectu eius quod ipse vult tanquam delectabile ratione regulata, vel nõ, & illa dicitur voluntas libera. Alio modo prout ipse vult recta, & regulata ratione, & istud dicitur arbitriũ boni viri. quia bonus vir hoc arbitraretur, vt ff. Ind. sol. l. vir bonus. & ff. pro socio. l. si societatem. §. arbitrorũ enim. cum simil. & verba quæ important liberã voluntatem, sunt verbum volo, vt l. cum quidã. de leg. 2. & d. l. fideicõmissaria libertas. de fideicomm. lib. Item verbum libet. seu libuerit. vt ibidem. idẽ enim est dicere quod libuerit. idest quod liberè voluerit. Itẽ vbicunque verbum arbitrium, & similia ponuntur cũ hac dictione plenum siue liberum, vt l. fideicõmiss. §. quanquam. de leg. 3. Item hoc verbum iudicio tuo importat liberam volũtatem, vt ff. de fideicõ. lib. l. Thais. §. Lucius secundum glo. ibi posită. Sed licet alias transierim secũdum illam glo. videtur mihi tamen, quòd directo text. ibi dicat contrariũ, scilicet quòd importet arbitriũ boni viri: quòd plus placet. Quid enim est dicere iudicio tuo, nisi facta disputatione intra temetipsum postea iudices? quod ad boni viri arbitrium sine dubio refertur. Conclude igitur quod exceptis prædictis omnia importent arbitriũ boni viri, vt videbitur, approbauerit, cõprobauerit, & similia, vt d. l. fideicõmissa. vel placebit, vt d. l. Thais §. sororem. & multa alia quæ ponuntur ff. de le. 3. l. si sic. quæ hic non repeto. quia dico esse regulam de omnibus exceptis prædictis. vt dictũ est. nec obst. ff de fideiusso. l. græcè. in princ. vbi æquiparat verbũ volo. & verbum cupio. & similia: quia vt dixi, vtrumque continet voluntatem: sed vnum liberã, & aliud regulatam, vt ex prædictis colligitur. verbi gratia, quandoque committitur facultas cõtrahendi, quandoque facultas largiendi ex causa lucratiua. quãdoque facultas iudicandi. Primo casu quando cõmittitur facultas contrahendi per verba significantia arbitrium boni viri circa contractum: tunc sine dubio debet arbitrari suo arbitrio regulato ratione: prout bonus vir & diligens paterfam. facturus fuisset, vt l. hæc venditio. ff. de contrahen. empt. & ff. pro socio. l. si societatem. §. arbitrorum. & de oper. lib. l. si libertus. sed si hæc facultas concederetur per verba significantia liberam voluntatem, tunc omnia potest, duobus exceptis Primo quòd non donet. hoc enim non venit in concessione voluntatis liberæ, vt l. filius. §. 1. ff. de do. secundo quod dolus absit & omnia alia quæ dolo carent, facere potest, vt ff. man. l. creditor. §. Lucius. hoc enim non repugnat regulis iurisgentium, secundum quas licet contrahentibus se decipere, vt ff. de min. l. in causæ § Idem Pomponius. vnde vides. quod quantumcunque committatur in voluntatem liberam: intelligitur voluntas libera à regulis iuris ciuilis. sed semper remanet limitata à regulis iurisgentium, vt etiam in sequentibus not. Secundo casu principali, videlicet quando conceditur facultas largiendi ex causa lucratiua: tunc si per verba significantia arbitrium boni viri, debet eligere, vt bonus vir. l. cum quidam, ff. de leg. 2. & l. si sic 1 respon. & de le. 3 l. fideicom. §. quanquam. & de fideicom. lib. l. fideicommissaria libertas. Si vero per verba significantia liberam voluntatem, tunc potest facere omnia contra regulas iuris, seruatis regulis iurisgentiũ, vt ff. de milit. te. l. 1. vbi permittitur testari militi, quomodo vult. & per hoc potest relinquere deportato, cuius status nullus est de iure ciuili. nõ autẽ damnato in metallum, qui est seruus pœnæ: vel seruo proprio: cui seruitus sit cõstituta à iure gentium, vt l. eius. §. si deportati. & §. seruum pœnæ. & §. seruum propriũ ff. de mi. test. & hoc vult dicere. l. cum quidam. ff. de legat. 1. Nam ei qui est indignus propter offensam, nõ donatur: sed donatum reuocatur, vt l. fi. C. de reuo. do. Ideo bonus vir. hoc est iudex secũdũ regulas iuris ciuilis non arbitraretur ei largiẽdum, sed secundũ naturalem æquitatem declaratam per ius diuinũ maioris perfectionis est retribuere ei qui offendit, quã alteri nam ille in cuius libera voluntate committitur. potest eligere indignũ. Tertio casu principali scilicet quando committitur facultas iudicandi, si quidem per verba in

Idem tenent Bar. & Alex. in l. si sic. ff. de le. 1.

Voluntas coacta uoluntas est.

Verba liberam voluntatem importantia.

Deceptio de iure gẽtium permittitur.

ba importantia arbitriũ boni viri, debet sequi omnes regulas iuris ciuilis: vt l. 1. ff. de arbi. Si vero per verba significãtia liberã voluntatẽ: tũc liber à regulis ciuilibus: debet tamẽ seruare regulas iuris gentiũ seu naturalis æquitatis, qđ idẽ est per dicta iura & est casus extra de re iud. ca. pastoralis l cle. Nã imperator solutus est legibus, & ex vigore suæ potestatis tulit sententiam. sed qa in

Ad hoc [a] si qua cõitas, [b] corpus, [c] vel collegiũ, vel alia quęuis psona cuiuscunq; status [d] dignitatis [e] vel cõditionis [f] existat, sup dicto crimine [g]

quibusdam fecit ibi contra naturalẽ æquitatẽ: idẽ sñia cassatur. & ex hoc apparet, q in casu nostræ legis vbi pceditur absque figura iudicij: qa non cõmittitur iudiciũ p verba significantia arbitriũ boni uiri, debet seruare regulas iurisgentium seu naturalẽ æquitatẽ: cum verbũ sine figura, importat, quasi cõmittatur p verba significantia liberam voluntatẽ, & per hoc appatet soluta quæstio, quando potestati datur arbitrium liberum an possit per hoc partũ facere iniustitiã? certè nõ quia hoc est contra naturalem æquitatem: sed põt omittere solennitatẽ iuris ciuilis, de hoc per gl. in d. c. sæpe in glo. super verbo, defensiones, dixi ff. de do. l. filiusfamilias. Sed quid si apponũtur verba significantia vtrumque, & prout arbitratus fuerit & voluerit? Respon. vt dixi, quòd vnum prædictorum inest alteri: quia non est arbitrium sine volũtate, & regula est, quando duo ponuntur copulatiuè, quorum vnum de necessitate alteri inest: vnum resoluitur in adiectiuũ, vt ff. de pact. l. 1. ibi, in idem placitum & consensus, idest placitus consensus. Ita in proposito exponatur. l. voluntarie arbitratus sit, & sic arbitriũ boni viri importabit, facit. ff. pro soc. l. nec adiecit, etsi dictum sit liberè, vt dictum est. Quid si dicatur in statuto, q in tali negotio procedatur de facto? Certè intelligo [1] eodẽ modo. i. manu regia: vel. 2. in prin. ff. de vi. iu. cum sit omissa omnis solennitas ciuilis non adit quòd iura alterius ullo modo tollantur, nec lædantur contra naturalem æquitatem. Idẽ per quęcunque verba concipiantur. non enim quis potest esse solotus magis legibus quã Imperator, & tamẽ sua libertas ad hoc non extenditur: ergo &c. Quarto an dictis casibus iudex possit reijcere exceptionem præscriptionis, vel aliã procedentẽ ex mero rigore iuris ciuilis? rñ. in his quæ ipse iudex habet facere, non tenetur sequi regulas iuris ciuilis, sed in his, quę sũt à iure facta sunt: ita quòd si ex hoc ius alteri quęsitũ sit vel ablatum, iudex nõ habebit immunitate: sed tenetur illud sequi. Casus est ff. depoſi. l. bona fides: aliàs esset auferre ius alterius, quod est contra naturalem æquitatem.

[1] Idẽ tenet Iaso. in l. certi cõdictio. §. si nũmos. ff. si cer. pe.

[a] Ad hoc. i. iuxta hoc, aliter secundum hoc, vt C. de iud. authen. ad hoc. &. hic incipit tertia pars, in qua ponitur statutum speciale in modo procedendi contra contumaces.

[b] Commonitas. [2] nomen generale est ad vniuersitatem ciuitatis, castri, vel villę cuiuslibet municipij quod ab ipsa hominum cõmmunitate principaliter regitur. sic C. de epis. & cle. auth. item nulla cõmunitas. & co. collat. de sta. contra liber. eccle. edi. §. item nulla communitas.

[2] Cõmunitas habitare dicitur in loco vbi habitãt dicentes p̃sidentes. les i qua loco popu [illegible] cõgregati cõsecuti in palatio Bal. in aut. sed cum testator. 1. col. in prin. in versic. item habitare d. c. Cad l. fal nd.

[c] Corpus. generale nomen est ad omnes simul cohabitantes. vel non. & quod sequitur collegiũ, est quãdo simul cohabitant. [3] & simul colligunt ff. quod cuiusq; vni. l. 1. in prin. & est casus expressus hic, q vniuersitas potest delinquere, & contra eam potest procedi, & puniuntur. licet quidam cõtra, vt plenè dixi in l. aut facta §. si. ff. de pœnis.

[3] Sequuntur Bar. & Bal. in l si cer. §. 1. ff. qđ cuiusc. uni.

[d] Status. siue liber, siue seruus, siue Ingenuus, siue libertinus, vt ff. de sta. ho. l. 4. cum seq. item siue sit integri status, siue diminuti, vt ff. de uat. & extraor. co. l. cognitio. § 1. viles ergo homines hac lege tenentur licet aliàs nõ curentur, si de Imperatore solo verbo maledixerint, vt C. si quis impera. l. 1.

[e] Dignitatis. per hoc patet, q in hoc crimine cessat priuilegium concessum eis qui habẽt dign. cũ administratione, vt ea durãte nõ conueniãtur, vt ff. de iudic. l. pars literarum, & qđ ibi no. cessat et priuilegiũ concessum quibusdam in dignitate existẽtibus, vt C. vbi sena vel claris. l. fin. prout ibi tangitur de modo procedẽdi & sententiandi: priuilegiũ tamen iudicis remanet, & qa vt dixi, hic sunt legitimandæ personæ. Barto.

[f] Conditionis. masculus vel fœmina. minor vel maior: tamen tali ætate quòd in eum cadat delictũ sui iuris vel alterius, vt ff. de excep. l. 1. in prin. conductõ §. paruus. item siue sit laicus, siue clericus. ex vi verborum tamen cõtra clericũ non potest procedere laicus: nisi ratione feudi, [4] vt extra de fo. com. c. verũ & C. de epi. & cleri. auth. statuimus & iste Imperator Henricus quosdam episcopos propter rebellionem suis feudis priuari fecit. Bar.

[4] Idẽ Panor. in ca. cæterũ, de iudicijs. quamuis Barba. ibi contra.

[g] Super dicto crimine. citata vel citatum per nuntium, vt est j. Videtur ergo, q in hoc casu non sit necesse in citatione exprimi factum limitatum loco & tempore: sed sufficit, quòd citetur super crimine læsæ maiestatis, vt hic apertè dr. Sed quid vbi alias super dicto crimine debet pcedi ordinariè? Rñ. idẽ, vt C. de exhi. re. l. 1. in fin. vbi dicitur; quòd postquam citatus venit ad iudicem, debet explorare. i. dicere quare fuit vocatus. & sic patet, quòd in citatorio hoc non fuit expressum. & quia in criminalibus debent fieri citationes, sicut in ciuilibus. ff. de pœ. l. absentẽ. & ibi no. ff. de re iudic. l. 1. & ibi no. Sed in ciuilibus debet citari reus, vt veniat. & sui præsentiam faciat, vt C. quomodo & quando iudex. l. consentaneum, & no. in auth. qui semel. eo. tit. in glo. super verbo. vocetur. Contrarium not. extra de dilat. cap. 1. per Bar. & allegat 5 quæstio. 2. cap. si primates Sed ibi speciale est, cum ad synodum vocatur episcopus fauore dignitatis episcopalis. Sunt & alia multa, quæ fauore hominum, qui in dignitate sunt, statuuntur, vt C. vbi sena vel claris. per totum. sed in casu præsentis constitutionis cessaret dictus fauor pro eo quòd dictum est j. cuiuscunque dignitatis &c. Sed contra in d. ca. sæpe de verbo. signifi. quia quãdo fertur sententia, debet citari ad hoc. & sic videtur, quòd in citatione debet inseri ad quid specialiter citetur, etiã cum sine figura iudicij procedatur. Et hic dicitur, quod vigore huius citationis generaliter factę, q veniat responsurus super crimine tali, possit ad sententiam procedi. solu. si citatus in prima citatione non comparet. procedet, quod hic dicitur: sed si cõparuit, & stetit ad processum vsque ad finem. si tempore sententię nõ adest, debet citari specialiter ad hoc, vt ibi fit, si enim primæ citationi veniendo satisfecit, si postea se absentat, citari iterum debet. C. de bon. authori. iudi. pos. authent. et qui. Sed tunc vbi debeat citari, vel ad domum suæ habitationis, quę forte est in prouincia, vel in curia, dicam. j. in glo. super verbo, edictum. Et est aduertendum, quod licet hoc casu quando sine figura iudicij proceditur, terminus peremptorius non sit necessarius, vt dicam in glos. super verbo, in termino, tamen vbi quis citatur illa citatione generali, ad hoc vt eius vigore possit procedi ad vlteriora, requiritur, quòd fiat citatio peremptoria, vel tres, quæ habent vim peremptoriæ, vt d. l. cõsentaneum. & hoc siue fiat ante litis contestationem siue post, vt ibi not. Item dicta citatio specialis ad sententiam audiendam similiter debet esse peremptoria, vt l. ad peremptorium. ff. de iudicijs. Aliæ verò citationes, quæ fiunt in medio ad certũ actũ, ad videndum iurare testes, & similia, semper intelligunt.

Citatio debet habere causam quare citetur.

peremptoriæ, vt extra de excep. ca. pastoralis. & ibi de hoc per Ioan. And. facit. C. qui accu. non poss. l. si ea, vbi terminus ille intelligitur peremptorius, qđ patet: quia vlterius non auditur. Dilationes verò, q̃ dantur ad probandum, intelliguntur peremptoriæ, cū nō dantur plures q̃ vna, nisi cā cognita, vt ff. de fer. l. si. Item ex eo q̄ dicitur simpliciter super dicto crimine, patet quod loquitur hęc constitutio etiam ex parte accusatoris. si citetur quòd veniat ad producendū, vel si inquiratur de imponendo pœna talionis. ista. n. sunt de tangentibus istud crimen, ergo &c. patet in textu.

per nunciū,[a] **vel p literas,**[b] **seu ēt per edictū.**[c]

[a] Per nuncium. nuncium cōstituit ipsemet iudex, vt C. de spor. l. 2. & ibi no. & in Auth. de iudi. §. necessarias. colla 6. & puto quòd posses constitui etiā infamis, licet sit officium publicum. nam vilissimis personis congruit secundum mores nostros: ergo ab hac infamia non repellitur, vt C. de infam. l. 1. lib. 10. pro hac. l. nec infames. C. de decu. lib. 10. sed secundum leges deberent eligi personæ dignæ & approbatæ, vt in auth. de iudi. § his autem. coll. 6. facit quia infamis potest esse procurator. insti. de exce. §. fi. & arbiter, vt ff. de arb. l. Pedius. alias incipit, patui. & ff de postu. l 1. §. sed est æquissimum. Et si dicas, quo modo creditur ei, cum infamis nō possit esse testis, statim dicam. item debet iurare se facturum officium legaliter. argu. de fide instru. l. comparationes & C. de sec. nup. l. hac edictali. §. his illud. & argu. in authen. Iusiurandum quod præstatur ab his. §. 2. colla. 2. puto etiam si non iuret, posse eum exercere officium, vt C. de arbit. authen. decernimus. eligitur enim periculo iudicis eligentis, vt d. auth. iud. §. hoc autem. & ideo videtur quòd si non apparet, q̄ aliquis sit electus nuncius, quòd non est curandum, statim eo, quòd sibi sit commissio de citando, in ipsa commissione eligitur. sed si ex lege municipali electio nunciorum deberet fieri à consilio. & non à iudicibus, tunc deberet constare de ea, vel sufficeret quòd esset in possessione exercendi illud officium. l. Barbarius. ff. de officio præto. & C. de test. l. 1. nec potest nūtius aliquem citare, nisi fiat ei commissio. C. de exhib. re. l. neminem. Sed an citatus debeat credere eum esse nuncium? Respond. vt dicitur in authen. de colla. § eos. colla 9. quod exactores qui mittuntur in prouincia, antequam inchoent, debent suas literas insinuare iudici prouinciæ. ex quo colligitur, q̄ ex eo quod in curia ipsius iudicis apparet, q̄ talis est nuncius, q̄ possunt citari per eum omnes subditi sui in eius territorio & in eadē prouincia, nec est aliter fides fieri debet. & sic credere debent, licet in multis partibus obseruetur, q̄ tales nuncij habent aliqua signa, quibus cognoscuntur, in quo ꝯsuetudo loci est seruanda. Sed si citares extra prouinciam, non esset credendum ei sine literis, vt d. §. eos. facit. C. de manda. prin. l 1. & hoc in iudicib. ordinarijs. sed nuncio delegatorum videtur credendum sine literis, extra de offi. delega. cap prudentiam facit quod no. in titu de citatione. . . 1. p Specula. Sed an arbiter, vel iudex inferior po. citari vti nuncijs superiorum? Resp. sic, vt in auth. de defen. ciui. §. deinde eos. coll. 2. ibi, prouinciali officio &c. Sed an eidem nuncio referenti debeat iudex credere, cū sit vnus? Quidam dicunt q̄ nō, vt l. iusiurandū. C. de test. contrarium est verum, vt hic, cum in singulari dicas nuncium. facit. C. de epis. & cle. omnes. §. si verò apparitor, & ita videmus, & creditur eis in his q̄ sibi commissa sunt, & ex eorum officio dependent: vt se citasse. & similia facit. l. ad leg. Corn. de falsis. l. si quis decurio. quia similiter etiam seruus de facto proprio interrogatus. l. interrogata. C. de quæstio. multo magis infamis. si verò ei committeret aliquid vt referret, quod alios fecisse vidisset: tunc in modicis creditur sibi, in magnis non catenus, vt iudex possit procedere, vt ff. de rebus eorum. l. magis puto. § ne tantum, & C. de accusationibus. l. ea quidem. facit ff. de custo. reo. l. diuus. & quod dixi in gloss. super verbo, nuntiationem &c.

Infamis procurator esse pōt. nō autē testis.

Nūcium quē et an credat̄ sine literis.

[b] Per literas.[1] Sigillatas sigillo proprio vel publico, vt l. si publicanus. §. 1. de pub. & C. de epis. & cle. l. si qua per calumniā, & ibi no. & extra de probat. c. post cessionem. Potest etiam sigillare alieno annulo, dummodo faciat de hoc mentionem, vt ff. de testamen. l. ad testium. §. 2. de hoc in Specu. de cita. §. iam de citatione. versi. literas. Igitur puto tutius esse, quòd tales literæ publicentur manu notarij, & ita multi obseruant. licet autem fiant literæ, tamen non est necessarius nuntius, qui portet. sed in hoc differt: quia quando solus nuntius mittitur, debet talis esse, quòd citatus debet credere ipsum esse nuntium, vt in præcedenti gl. hic autem satis est, vt credat vel credere debeat literas esse alicuius iudicis. Sed dices, quid si negare voluerit literas sibi fuisse portatas? Respon. iudex stabit in hoc relationi sui nuntij. reus enim se citatum cognoscit à iudice per literas. an autem fuerit nuntius, ipsius iudicis est cognitio, nam & portare ipsas literas est signum euidēs, q̄ sit nuntius, argu. ff. de lega. 1. l. seruum filij. §. eum qui chirographum, & C. de dona. l 1. Sed an actor ipse potest portare literas citatorias? videtur expressum, quòd sic ff. de fur. l. eum qui. § si epistola. versi. sed si interfuit. vbi quis pro seipso portat epistolam, si pars negaret eam sibi præsentatam fuisse, esset graue, quòd ipsi actori crederetur: nisi forte literarum præsentationem probaret per alios, & ideo si præsentarat coram testibus & notario, qui inde conficeret instrumentum, putarem sufficere.

[1] Literæ qñ pbēt. no. Bar. in l. nō epis. C. de pb.

[c] Per edictum. Iste modus citandi conuenit ordinarijs & delegatis à principe, & non alijs. vt C. quomodo & quando iudex, authen qui semel. Item non solū in his casibus, sed in alijs omnibus, vt ibi patet sed de iure canonico non potest fieri nisi de sola cōmissione, & tunc solum contra eos, qui procurāt ne ad eos citatio perueniat: vel ad quorum loca nō potest tute accedi. vt extra de iudi. capitu. 2. in clemen. quæ limitatio secūda fuit multum æqua, vt ibi patet. sic puto iudices in foro nostro debere practicare. Nam isti tres modi citandi permittuntur alternatiue. & sic iudicis arbitrio. sed in his debet seruare æquitatem: vt in auth. iusiurandum quod præsta. ab his. §. primo. & per Inno. extra de constitu. ca 1. gl. notabilis. & Archidia de constitu. lib. 6 Si ergo potest per nuntium citare. vel epistolam, vel literas: non est æquum, quòd citet per edicta, & si faceret, grauaret partem, & ideo per iudicem appellationis posset infringi processus. hoc autem. l. quem impedire, ne ad eum citatio perueniat, vel non posse accedi tute. sæpe accidit: vt quando citatur aliqua ciuitas, vel dominus, aut multi ciues vnius ciuitatis. Argu extra de reiter. c. statutum. §. cum vero eiusdem. lib 6. Item si locus in quo persona est citanda. est rebellis: non enim tute mittitur nuntius ad locum inimicorum, vt l. sciendum. § si accusatio. ff de le. & l. de ætate. ad Trebell. & l 4. ff ex quib. cau. maio §. si accu. puto tamen tū rectè fieri, antequam hæc citatio fiat, q̄ super hoc ad iudicis informationē aliquid cognoscatur: vt d. l. de ætate. Sed quis terminus in tali edicto ponetur? Resp. congruus, vt possit venire in notitiam citati. vt possit posteà ad locum citantis comparere in ciuitatibus, vt d. c. 1. de iud. in cle. ne aliās edictū contineat impossibile, vt ff. de eo qđ cer. lo. l 4. §. si quis ita. In criminalibus verò datur dilatio longior secundu formā. l. 2. C. de exhi. re. quæ tū dilatio non videtur

videtur necessaria in hac lege: cũ absque figura iudi
cij procedat: cum illa sit solennitas iuris ciuilis, vt Bar.
no. in gl. super verbo, figura. Sed qualiter sciat iudex
moderate terminum, cum ignoret vbi reus moretur?
Rñ. text. est C. quomodo & quando iudex. authent.
qui semel, vbi dicitur. quòd iudex præsens debet exa
minare vbi sit reus. sed hoc videtur impossibile. q; te
stes examinati corã iudice hoc dicant s. aliquem mo
do esse Florentiæ. vnde debet sic intelligi, vt dicit tex.
in auth. de exhiben. re. §. si illud vero. col. v. vbi dici-
tur, quod iudex examinet inquantum possit in quã
terrã abijsse dicitur. ex eo ergo quod dicit abijsse: ap
paret quòd sufficit sola fama vel vulgi opinio. quod
in certum locum dicat abijsse. quod ergo in dicta au
then. dicitur, vbi sit, idest, vbi esse dicit [1]: & ex eo qđ
dicitur, examinat, poterit intelligi summatim ad sui
informationem etiam parte nõ citata. & ibi no. hæc
est practica vera & pulchra, & est notabilis. Quid si
hanc examinationẽ nõ fecerit? Certe aliquid de sub
stantialibus [2] videtur omissum. vsus tamẽ & cõmu
nis practica hoc non patit, sed satis est assignare ter-
minum congruentem per distantiã loci vbi est, vel
vbi habitare cõsueuit, vbi citare sufficit, vt l. 1. §. 1. ff.
de libe. agno. l. 3. §. domum, aliàs ptor. ff. de dã. infec.
Quid si intra terminũ cõparet aliquis & dicit citatũ
abesse, petẽs sibi terminum prorogari, vt citatum in
ueniat, & ei denũciat, an sit audiendus? Rñ. [3] ille vi
detur excusator veniẽs ad allegandum causas absen-
tiæ. ideo audiẽdus est faciendo fidẽ de absentia. quo
facto si petet terminum, vt eum inueniat & ei denũ
ciet, audiẽdus est. C. vbi de cri. agi. opor. auth. qua in
prouincia. Sed qđ si talis reuertes dicit se illum dili
genter inquisiuisse, & nõ potuisse inuenire, vbi esset
Respon. quòd procedat iudex tanquam contra cõtu
macem, cum post illam dilationẽ auditur ille si ve-
niat vel mittat legitime: alias secus, vt d. authẽ. qua
in prouincia. hic autem neutrũ facit. Sed an pdictis
modis potest quis citari, vbicunque etiã extra terri-
torium ciuitatis? quod videt. C. de epi. & cler. l. om
nes §. executoribus. versi. verum si apparitor, & de of
fic. præfe. vrb. l. 2. vbi subditum suum quis citat etiã
extra territorium existentem. in contrariũ est casus
extra de re iudic. c. pastoralis, vbi declaratur, q; Im-
perator p se nõ potest citare eũ, qui est in terris eccle
siæ, sed debet superiori denuntiare, vt ei denuntiet.
Cy. in quadã disputatione dicit, quòd illud fuit cõ-
positum per errorem canonistarũ sed cum illa decre
talis fuerit facta in generali cõcilio vbi est copia ma
gna intelligentium, nõ est verisimile quod in illo ca
pitulo fuerit errarũ. vnde temeraria est dicta solutio
vnde dicit [4] Paulus de Leaz. in d. ca quod illa q est
iudex alicuius ratione domicilij, potest citare illum
extra territorium quacunque citatione: cũ talis ab
sens alium isto superiorem non habeat per quẽ cita
ri possit, & ita loquuntur iura prædicta. Si vero loq-
mur de subiecto ratione delicti vel contractus, & sic
per accidens: tunc talis iudex non citat extra territo
rium, vt d. cap. pastoralis, & hoc quo ad executionẽ
faciendam in rebus, quę alias non sunt in territorio
citantis, vt extra de foro comp. c. Romana. §. contra-
hentes lib. 6. Sed certe primum membrũ ratione do
micilij placet, sed secundũ displicet. primũ p dictũ
§ cõtrahentes, vbi fit citatio extra territorium etiã
quo ad pronuntiationẽ de mittẽdo in bonis q non
sunt in territorio citantis. Secũdo quia directo est cõ
tra casum huius constitutionis & quòd sic intellexe
rit Imperator patet: quia citationem factam de rege
Roberto existente extra territorium, asserit legitime
factam, & loquitur hic de citatione facta à quocũq;
qui præest iurisdictioni. Idem in causa capitali. & si
dicas, hoc Imperator nõ potuit concedere in terris ec
clesiæ. Dic ergo, quòd Papa potest citare quẽlibet v-
bicunque existentẽ. quia ipse est vicarius Christi, cu
ius est terra & plenitudo eius orbis &c. vt ex. de iu-
dic. c. 1. in cle. Item p vniuersum imperium officialis
qui pest vni prouinciæ, potest citare homines existẽ
tes in qualibet prouincia imperij: qa hoc faciet au-
thoritate imperatoris, vt d. l. omnes §. executio. ver.
verũ si apparitor, & d. l. 2. de officio pfect. vrb. & hic
sed Imperator vel alius princeps secularis nõ põt ci
tare quẽ in terris ecclesiæ: qa ẽt illas terras sibi libe-
re seruauit, vt dicto capit. pastoralis. debet ergo scri-
bere superiori illius loci, vbi psona citãda morat, vt
notificet sibi, vt ibi. & ff. de requiren. re. l. 1. §. Sed qđ
si ille iudex rescribat, q; non vult ei notificare? Videt
q; non imputet hoc reo qa per eum non est factũ, vt
ff. qđ vi aut clam l. 1. sed ſm hoc iudex non põt expe
dire processum, ergo dic q; habebitur tanquã legiti-
me citatus. licet enim ipse de se non impediuerit ci
tationem fieri, impediuit tñ defensor eius scilicet
suus superior: quod sufficit, extra de electio cap. cau
sam, in clementi. ibi, verum si per appellati, aut suo
sum &c. Vel dic, quod propter eius negligentiam po
terit ipse iudex citare per edicta vel nuntiũ: sicut si
esset in eius territorio argu. C. vbi in rem actio. l. 2.
& de iudic. l. nulli. & quod ibi no. & hoc plus placet
mihi. Quid si in primo termino citatus comparet, &
postea se absentauit, qualiter citabitur? Respond. [5]
aut prima citatio fuit facta simpliciter, quod compa
reat super tali negotio responsurus: & tunc veniẽdo
satisfecit primo termino: & eadem solennitate est ci
tandus hac secunda citatione sicut in prima, vt di-
ctum est supra, in glo super verbo, super dicto termi
ne. Aut prima citatio facta fuit magis extense: dicen-
do q; veniat responsurus super tali negotio, & ad
procedendum in causa prædicta, vt iuris fuerit vsq;
ad finem: & tunc veniendo non satisfecit termino,
nisi stet vsque ad finem: quia tunc est intelligendũ,
vt stet in cõspectu iudicis: ideo tunc sufficit citatio p
preconem ipsum citando per ciuitatẽ, q; talis iudex
facit citare talem. tunc. n. si non comparet procedet
in causa. Aut enim erat præsens in ciuitate & non
comparet: & talis proclamatio arctat eum. l. si eo tẽ-
pore. C. de remiss. pigno. Aut non erat præsens, & ex
eo q; se absentauit à ciuitate, erat contumax ex vir-
tute primæ citationis, & ex hoc quia morari debet
in ciuitate, vbi est curia: licet in quo loco sit, incer-
tum sit. Sic etiam admittitur citatio per preconem,
qñ est incerta persona, quæ citatur: vt dicam infra
nec obst prædictis. C. de bon. author. iudic. poss. l. ea-
dem, & authen. et qui, & in corpore vnde sumitur,
qua ibi promisit & iurauit de iudicio sisti, magis re
spectu partis, vt ei committatur obligatio ad interes
se, vt ff. si quis cau. l. secunda in fine, quàm respectu
iudicis, vt dicatur contumax si ibi non est: ideo dẽt
solenniter citari facta inquisitione, vbi esse dicitur.
Consulo tamen ad fugiendum prædicta, q; reo com
parente in primo termino in causis, in quibus non
est locus detentioni, vt ei dicatur à iudice, vt certum
locum in ciuitate eligat, vbi sit citandus. Sicut enim
potest eligere domicilium, vt ff ad municip. lege, do
micilium, & lege, nihil. ita potest eligere quo ad cer
tum actum. Quidã aũt præcipiunt tali sic cõparenti
quia est ex longinquo, vt singulis diebus & horis, q
bus redditur ius, compareat coram eo. Et quia de ci-
tatione quæ fit per preconem, facta est mentio: quę-
ro quando licet per preconem citare? Quidam dicũt
quòd citare licet reum, nõ actorem. vt C. quomodo
& quando iudex, authen. qui semel. & ita videtur
tenere Specul. in titu. de cita. §. sequitur. circa prin-
cip. Sed certe ratio posita in authenti. qui semel, sci-
licet, quod vox præconis paucis innotescit, est com-
munis ad actorem & reum. vnde dictum Specu. po-
test esse verum in eo casu, quo reus potest esse in lo-
co vt dixi. dic ergo, aut est citanda persona certa, qa
constat de eius interesse: aut ignoratur quis sit ille,

Hh 2 cuius

[1] Idẽ Bal. in aut. q semel. in gl. alleg.

[2] Imo nõ est de substantialibus secundũ Bal. l d. auth.

[3] Sequitur Cyn. Sal. & Bal. in d. Aut. qua l prouincia. infra alleg.

[4] Et idem Zabarel. ibidem.

[5] Idem Bartol. & Alexã. in l 4 de dã. infec.

cuius interest. primo casu ipsa persona citanda est nominatim. ff. de vē. insp. l. 1. §. pe. Sed qualiter? Aut est certū, vbi sit, nec alibi ex virtute citationis, & nō potest citari per preconem. i. vocem preconis: vt dicta auth. qui semel. aut debet esse in aliquo loco virtute citationis, sed ignoratur locus: q̄a nescitur, in qua parte sit ciuitatis: & tūc sufficit citatio per p̄conem, vt s. ostensum est, vt l. si eo tempore. C. de remiss. pig. cum ista citatio non præiudicet, nisi præsentibus, vt ibi patet. facit quod no. per Innoc. extra de maior. & obed. cap. fin. & hoc nisi citanda esset aliqua multitudo. C. de decur. l. 2. lib. 10 & not. per Inno. in d. c. fi. extra de maio. & obe. si vero ignoratur, quæ sit persona, cuius interest citari: tunc sufficit citari per preconem, vt l. si vacantia. C. de bon. vac. lib. 10. & d. l. si eo tempore.

publicè a propositū citata, b vel citatum c neglexerit d i termino e p̄sonaliter f vel l̄time g

a Publice. solam propositionem requirit: sed de iure cano. debet prius verbo literas legendo in aliquo publico loco citari: postea literæ debent affigi publice, s. in foribus maioris ecclesiæ, vt c. 1. extra de iudi. in cle. hic. n. circa locum loquitur large, q̄ sufficit publice proponi in loco, vbi ius redditur vel in foro nundinarum vel alibi, vbi moris est publice fieri p̄conia, vt in 1. consti. tu. C. circa fi. ibi, edictis ex more propositis. quāto tempore edictum stet affixum, ibi non exprimitur: vnde erit in arbitrio iudicis, et ff. de iu. delib. l. s. Sufficit autem in actis scriptum esse q̄ edictum fuit publice propositum in tali loco nec est necesse scribi, quod tanto tempore steterit: nec ēt præsumitur inde sublatum, cum hoc facere sit delictum, vt l. si quis id quod ff. de iur. om. iud. cautius tamen esset, si quis de hoc faceret fieri scripturam. Preconia etiam debent fieri in locis publicis & consuetis, vt d. consti. C. circa fi. & sufficit, quod precō referat se preconizasse per ciuitatem in locis publicis & consuetis, ēt si non exprimantur loc. nam talia loca consueuerūt esse notoria, & sic expressio nō est necessaria, ff. de contrah. emp. l. cum seruo. §. fin. & sic obseruat consuetudo &c.

Preconi credit̄ dicēti aliq̄d se preconizasse.

b Citata. persona vel ciuitas.

c Citatum. corpus vel collegium. sed qualiter hoc fiet in citatione. quę fit per edictum, clarū est: cū ibi sufficiat propositio in loco publico, vt in præcedēti gl. sed cū fit per nuntium vel per epistolā: quem citabis nuntius eius, vel cui literas p̄sentabit? Io. An. extra de p̄cess. præb. c. si capitulum. lib. 6. dicit quod requirat eum, qui habet conuocare tale collegium, q̄ illud congreget more solito. quod si se includeret, vel impediret ne fieret propositio vel p̄sentatio, perinde est, ac si esset facta. q̄d satis placet. Potest ēt dici, quod sicut vnum hominē singularem quis pōt citare, licet solum caput eius respiciat. & non aliud corpus. ff. de in ius voc. l. satis. & arg. l. cum in diuersis. ff. de reli. & sum. fu. sic etiam quis vniuersitatem pōt citare citando caput eius: hoc est illos, qui præsunt vniuersitati, ciuitati, comitatui, vel collegio. vt l. municipibus ff. de condi. & dem. Pōt ēt dici, quod si tutor potest citari in cā pupilli, ita hoc modo rectores in causa vniuersitatis. Arg. ff. de pact. l. itē magistri. & l. seq. & de admi. tuto. l. 1. §. sufficit. Sed tu dices: illud verum est, qn̄ commissio fieret de citando tutorem: sed si fieret de citando pupillum, an sufficiat citare tutorem posset dubitari: & ideo p̄silū est, q̄ fiat cōmissio de citando tutorem, & pupillum. & de citando rectores, administratores, & vniuersitatem: tūc sine dubio sufficit citare rectores. Pōt ēt dici, quod sufficiat, q̄ nuntius per terrā clamet, quod ipse ex parte talis iudicis citat talem vniuersitatem. cum. n. talis citatio fiat de multitudine, sufficit fieri per preconem, vt dictū est s. in gl. super verbo, edictum. Per citationes autem istas, quæ fiūt de rectoribus vniuersitatis, vniuersitas cōstituitur cōtumax ficte, non aūt dicitur vere contumax quasi dolose occultās se ff. de reg. iu. l. nō pōt dolo carere.

d Neglexerint. vere, ficte, seu p̄sumptiue. hęc. n. constitutio non requirit, q̄ quis sit vere contumax, q̄d patet ex modo citandi per edicta. de qua citatione non constat, quod ad notitiam citati peruenit. & hoc nisi iudici constet hoc ad citatum nō p̄uenisse, vel ipsum fuisse legitime impeditū. quo minus veniat, & tunc si vltra proceditur, ipso iure nullū esset, quia deest substantiale, nā non vere nec ficte negligit: q̄d requirit hęc lex. & no. p gl. de re iud. l. quęsitū. & fuit opi. Pla. in l. p̄tumacia. §. fi. eo. n. tu. Sed quid si in termino citationis compareat aliquis excusator dicens citatum fore absentē, & ita quod non potest in eius notitiam peruenire vel quia est legitime impeditus: & iudex vltra procedit, an valeat? Dic q̄ si excusator obtulit se probaturū, & iudex contempsit, quod processus est nullus quasi p iudicem steterit quo minus fiat: aliàs secus. facit extra de app. ca. interposita. saluum tamen est ius parti petendæ restitutionis ex causa iustæ absentiæ. C. quom. & quan. iud. l. ab eo. & ff. de in integ. restit. l. si & quod ibi no. An autem sit necesse, q̄ in termino quis p̄ citatum se præsentet, vt neglexisse dicat? Resp. non: cum proceditur per inquisitionē factā ex officio, vel per denuntiationē. cum iudex sedens semper sit p̄sto, sed cū per accusationē proceditur secus vr̄ ad similitudinem causarum ciuiliū, vt C. de iud. l. properādū. §. 1. sed in criminalibus hoc est diuersum: quia accusatore desistēte vel defuncto p̄t iudex procedere, vt C. de aboli. l. 2. & ff. de pub. iud. l. pe. in prin. nam si cōstaret, quod iudex vellet sibi supplere defectum partis sufficeret. & ideo quidam in partibus italiæ faciunt sibi concedi licentiam ab accusatore, vt eo absente possint expedire p̄cessum, & tunc constat, q̄ partis supplet iudex defectū, in casu tamen huius constitutionis p̄stat, q̄ hoc non sequitur: cum possit sine figura iudicij procedi.

Not. ex hac gl. q̄ quis negligēs est nō debet, sed vigilans sm̄ Spe. de po situ. § 7. versi. 56. q̄a negligēns est eruditionis nouerca. 83. disti. nihil. Cardi. in cle. 1. §. 1. de sepu.

Accusatore desistēte vel defuncto pōt iudex p̄cedere.

e In termino. ex hoc q̄ in singulari numero loquitur, patet q̄ vnus tantū terminus fuit assignatus. ex quo patet, q̄ in his, in quibus potest procedi sine figura iudicij. terminus intelligitur peremptorius, ēt si non exprimatur. facit extra de ver. sig. c. sæpe. itē si iudex sua voce admoneret eos. vel aliquem ad audiendum sniam, intelligitur peremptorie. C. quom. & quan. iud. in l. 2 & ibi no aliàs peremptorie dici debet. vt dixi s. in gl. super verbo. dicto crimine. itē admonitiones & protestationes quæ fiunt extra iudicium, intelliguntur peremptoriæ cum semel sufficiat fieri. l. Titia. §. Imperator ff. de leg. 1.

f Personaliter. hoc est verum in crimine. vbi est pęna infligenda in corpus.

g Legitime. vt per procuratorē vel syndicum, & sic videtur casus, q̄ in causis capitalibus in quibus potest ferri sententia in absentia. admittitur procurator. quod tenet Di. in §. ad crimen. per regulam posi. in l. seruū quoq; §. publice ff. de procu. & dicebat: quod vbi per statutū in causis capitalibus potest dānari absens, pōt interueniente procurator. quod non placet. nam ēt de iure antiquo reperitur in casibus, q̄ absens potest de capitali crimine damnari in casibus specialibus. C. de pœn. l. ne diu. & ff. ad leg. Corne. de sica. l. lege Cornelia. versi. & qui hoc crimen. secundum vnum intellectum. item in causa appellationis altero absente lite non contestata pōt deueniri ad diffinitiuam. C. de temp appe. l. si §. illud. & tamen tunc nō admittitur procurator, vt ff. an per alia causa app. l. j. itē procurator rei debet satisdare iudi-

iudicatū solui: nisi à dicta satisdatione à domino fuerit releuat⁹, vt Inst. de satisda. §. si verò dominus. sed dic. q̀ procurator non pôt satisdare. nec dñs à satisdando releuare eum potest. Item q̀ Dī. dicit de statuto, est aduertendū: q̄a statuta Italiæ communiter permittunt damnari absentem propter cō tumaciam tantum. sed si admitteretur procurator, iam non esset contumax. non obstat. §. publicè. nā vbicunque posset damnati absens, de iure cōmuni iudex debet ex officio perquirere veritatem pro vtraq; parte, vt C. quomodo & quādo iud. auth. qui semel. & de ap. l. ampliorem §. 1. & dicā statim in gl. super verbo, receptionem. aliàs examinationem. merito q̄libet excusans innocentiā audiretur non vt procurator, sed vt quilibet. & hoc quòd dicit ibi tex. quauis verba, faciente &c. ex eo quòd dicit quamuis, e ppa- ret, quòd nō requirit, quòd sit procurator. & hoc dixi in §. ad crimen. in l. pen. ff. de publi. iudic. non obstat hæc litera: quia expone quòd intelligit eo casu quo pœna a relegatione infra venit imponēda, & intelligitur legitimè: scilicet p procuratorem eo casu, quo venit imponēda pœna e relegatione ī. quod potest esse in his, quæ ipsum crimen quoquo modo tāgunt, vt ī. dixi in glo. super verbo tangunt. licēt ad ipsum crimen potest referri. & dic personaliter. i. quādo aliqua persona citata est legitimè: vel quādo procedit contra aliquam communitatē, vel corpus, vel collegium. & sic no. casum, quòd etiā vniuersitas in capitalibus respondet per syndicū, vt C. de re mil. l. tam collectores. lib. 12. & no. per Cyn. C. qui ac. non poss. l. 2. & eodem modo est casus: si per vniuersitatē fieret accusatio, posset prosequi per syndicum, cū hic loquatur generaliter ex parte rei & actoris. vt dixi ī. in fin. gl. super verbo dicto crimine. licet Din. & Cy. cōmuniter dicant cōtra in d. l. 2. & §. ff. de accu. § fi.

comparere: cōtra ipsam vel ipsum perinde, a ac si præsentialiter omnibus interesset: vel lis foret legitimè contestata; b tam ad receptionē c testium & eorum publicationem d & sequētia, e quàm ad definitiuam f sententiam, & eius executionem g procedatur: h legibus i & consuetudi

Vniuersitas in capitalibus per syndicū respondet.

a Perinde. non tamen per omnia. & sic gratia contrarietatis tollendæ. non enim sic potest fieri executio in absentem sicut in præsentem. de qua executione hic dicitur, vt ī. dicatur. & idē in omnibus, quæ in absentē nō cadūt, sicut in præsentē, & de hoc multum no. gl. ad leg. Iul. pecul. l. sacrilegij. vbi autem cōtrarietas non resultaret, perinde esset quo ad omnia scilicet quo ad tempus, quo ad modum. & quo ad cęteras qualitates. & idē in cæteris aduerbijs & nominibus significantibus similitudinē, vt ff. de ali. & ciba. lega. l à filio §. testator.

b Contestata. cōtumacia, de qua dixit. ex vna parte æquiparat̃ psonali p̄sentiæ. & litis ↄtestā. ex alia parte, nec n sufficeret quē esse p̄sentē. nisi lis esset ↄtestata. qn ordinariè procedit: nec sufficeret litis ↄtest. nisi quis esset præsens. l. absentē ff. de pœn. & hoc in capitalibus, in alijs secus, vt no. in d. l. absentē. & ibi dixi. Et no. diligenter, q̀ vbicūq; absens pôt damnari, puenit ad diffinitiuā ante lit. contest quia illa contumacia habet vim ↄtestationis, vt C. vbi in rē actio. l. 2. & sic puto actionem perpetuari etiam pro actore, si ipse esset contumax seruatis omnibus conditionibus, quæ ponuntur in authent. qui semel. C. quomodo & quando iudex, cum talis contumacia habeat vim contest. litis pro vtraq; parte, quod patet: quia pro vtraque parte iudex examinat causam.

c Receptionem. hoc facit pro vtraq; parte. nā iudex debet perquirere veritatē p vtraq; parte. vt in auth. qui semel. C. quomo. & quā. iudex. ibi. perquisita veritate &c. potest etiā absentē absoluere. C. de iud. l. properandū. §. si autem ex gestis. maximè in causis capitalibus. vbi etiā si post sentētiam apparet de innocentiā. debet iudex Principi scribere. ff. de quæstio. l. 1. § si quis vltrò. Item ex hoc apparet, q̀ ex sola contumacia de iure cōmuni quis non habetur pro confesso, vt dixi in l. lex Cornelia. §. fi. ff. ad Syllanianum.

d Publicationē. No. In casibus, in q̄bus pôt pcedi sine figura iudicij ta quiri publicationem. Item no. in criminibus publicationē fieri. Itē no. procedi ad receptionem testium lite non ↄtestata ēt ↄ̄ eum, qui nō est vere ↄtumax: quod est ↄ̄ ea, quæ noc. Dyn. ff. de damno infec. l. 4. §. quoties. & sic faciūt pro no. & his quæ ibi diximus.

Confessionem non inducit de iure communi sola ↄtumacia.

e Sequentia. vt probationes testiū, productiones instrumētorum, & allegationes, vt C. de iud. auth. iubemus. & ad interrogationes testium pro declarādis dictis eorum, si quæ essent obscure. conclusionē in criminalibus non puto fiendam, imo quandocunque quis se vellet defendere, debet audiri, vt l. vnius. §. cognitorum: ff. de quæstio. & ergo. l. 1. de quæst. in fi. intelligo th actori dandas duas dilationes, reo tres cum aliqua causæ cognitione. l. fi. ff. de fer. aliàs dilationes dabit iudex cum maiori causæ cognitiōe. hāc tamen puto sufficere, q̀ videat iudex dilationem postulari pro veritate, nō causa differendę litis. & hoc modo debet intelligi §. cognitorum. De effectu autē publicationis dixi plenè in repetitione quā feci de authen. qui semel. C. quomodo & quando iudex.

f Definitiuā. Vides ergo casum, in quo absente reo pôt negotium liquidari, & definitiuè pronūtiari in criminalibus. simile. C. de pœn. l. ne din. & ff ad leg. Cor. de sic. l. lex Cornelia. ver. & hoc crimen secundū vnam lect. in capitalibus hoc erat de iure antiquo, vt ff. de pœn. l. absentem. in ciuilibus verò quid iuris sit actore absente vel reo, dic vt C. quo. & quan. iudex, auth. qui semel. & C. de iud. l. properandam. §. 1. cum sequen.

g Executionem. r hic est casus, q̀ pars non est iterum citanda tempore executionis: quod est verū, si per sententiam liqueat executionem sic esse faciēdam, vt si condemnatio facta sit in rē, vt ipsa res capiatur & vendatur, vel si est facta condemnatio in personam: vt persona capiatur & puniat̃. solū enim hoc est necesse sciri, quòd sit illa persona condemnata: & ideo exigitur ab eo quædā confessio super hoc, & procedit̃ ad executionem, alias secus: sicut erat cū capiebatur aliquis aduocatus, vt ff. de cu. reo. l. diu⁹. ver. & si diuus pius. & ibi dixi. Si autem condemnatio esset facta in pecunia, & pro ea caperentur & venderentur res, & vna res pro alia: tunc debet pars citari, quia in hoc certę causę cognitio requiritur, vt l. à diuo Pio. §. si in venditione. ff. de re iud. & ibi dixi.

r No. hic quòd executio laicę sententię super attētatis dēt fieri, antequam cognoscat̃ de principali. Ro. cōsil. 29. & consil. 119. & si est lata super possessione, debet fieri executio antequā de petitorio cognoscatur, vt no. idem Ro. cōsi. 113.

h Procedatur. innuit, q̀ iudex habebat necesse facere hoc. in contrarium videtur. l. non quicquid ff. de iudi. & C. quo. & quan. iudex. l. 1. Sol. instantia causæ criminalis est biennium, vt C vt intra cert. tempus crim. quęstio termi. l. 1. vnde non cogitur sententiare nisi prope finem biennij, vt C. de iudic. l. properandum. §. huiusmodi & no C. quomodo & quando iudex. l. 1. Et sic not. pro assessoribus quibus limitatur certum tempus ad finiendum processum quòd non possunt ante expedire: nisi prope fin. termini & hoc vt non cogantur ante sententiare, ea autem lata, executionem coguntur facere secundum formam. l. si quis intra C. de bo. dam. & etiam in personam si haberi potest. l. cū teis. & l. si vindicari. C. de pœnis.

i Legibus, hæc est quarta pars, in qua ponitur clausula derogatoria.

a Non obstantibus. Clausula hæc, non obstantibus, quid importet dicendum est: nam quandoq; referẽ ad iura municipalia ciuitatis quo casu aut pcedunt iura derogatoria & est necessaria clausula. nõ obstantibus, vt C. de preci. impe. offer. l. quoties. & ibi no. & si. contra ius vel vtilitatem public. l. fin. & ibi not. & ff. de

nibus non obstantibus a

constit. princ. l. t in si & ibi not. Sed an necesse sit, q; dicatur nominatim nõ obstante tali lege. glos. in dictis legibus dubitant. sed glos. in authen hoc inter liberos. C de test. vĩ tenere. q; sit necesse exprimi. item no. ff. de leg. 3. l. si quis in princi. Alij q; nullo modo requiratur, vt ff. de excusat. tutor. l. ide Vlpianus. §. t. sed ibi tutela est onus temporale. & ideo de facili pôt remitti: nec habet pcedentẽ legem derogatoriam, vt C. de prec. impe. off. l. quoties. alias est necesse, quòd dicatur nõ obstante tali lege. Sed puto 1 q; sufficiat, si dicatur non obstante aliqua lege derogatoria. vel quæ hoc fieri prohibeat, & similia. Hoc enim est expressè mentionẽ facere de certa specie legum. non n. est necesse. quòd nominetur lex. hoc. n. esset nominatim & singulariter mentionem facere, & hoc non requiritur, vt dicta l. si quis in princi. & ibi declaraui. & hoc cum Imperator rescribit ad priuatã vtilitatẽ alicuius. sed si ipse rescriberet ad vtilitatem publicam, videtur contra omnem legem contrariam dispensare, vt ff. de re iudi. l. quidam consulebat in si. ratio. quia tunc nulla præcedit clausula derogatoria. nã l. rescripta. & l. nec dãnosa. C. de pci. impe. offer. habent in se clausulam derogatoriam solum ad rescripta ad vtilitatem partium concessa, & ideo si Imperator aliquid statuit, ius commune corrigendo, non est necessaria clausula illa, non obstante aliqua lege: quia eo ipso q; posteriores condit cõtrarias, priores videtur tollere. vt l. non est nouum. & l. sed & posteriores. ff de legi. & extra de cõsti. c. t. lib. 6. hic ergo ista clausula non fuit necessaria. nec est dubiũ, quin possit tollere ius cõe etiam si præcedit aliqua clausula derogatoria. nec obst. C. de leg. l. humanum & qđ ibi not. Quid ergo dices in statuto, si præcedit aliud statutum habens clausulam derogatoriã: an sit necesse. q; fiat specialis mentio de primo? Puto q; sic 2 arg. d. l. si quis in prin & dixi in repe. l. oẽs populi. ff. de iust. & iu & pro hoc facit: quia quicquid iuris sit in priuato, aliqualis rõ est in populo: nã sicut priuatus præmittit illã clausulã timens ne instigatu, vel deceptione aliquorũ ad aliud inducatur, ita populus vel vniuersitas videẽ timere. cum æquipareñt priuato: quæ rõ cessat in principe ius condente. Sed si statutum præcedens non habet clausulam derogatoriam, eodem modo p sequẽs statutum contrarium primo primum videtur sublatũ eadẽ ratione, & hæc vera si præcedẽtia iura sunt omnino contraria, si autem per aliquã limitationẽ, vel distinctionem adiuuari possunt, non tollenẽ, vt d. l. sed & posteriores nam auth. offeratur. de lit. contest. quæ dicit specialiter satisdandum, restringitur ad eũ qui non possidet immobilia, vt l. sciendum ff. qui satisd. cog. Sed quæro si in leg. noua est dictum non obstante aliqua lege, an per hoc tollatur, ne per priores limiteẽ & distinguatur? Rn. non sed intelligitur non obstante lege aliqua, scilicet contraria quæ nõ possit cum hac sustineri, vt in auth. de hære. ab intest. circa prin. in glo. super verbo. vacantibus pro hoc facit C. cõmu. de suc. auth. itaq; in eo qđ ibi disputaẽ, an sit correcta. l de emane & ex hoc patet, q; modus procedendi in hac constitutione inductus non habet locũ in casu l. 3. C. si quis imper. maled. nã cũ ibi sit specialiter prouisum per hãc l. loquentẽ generaliter de crimine læsæ maiestatis, & eã tangentibus, non videtur propter hoc ei derogatum. pro hoc facit in auth hæc cõstitutio &c. col. 8. nam per illam intelligitur sublata. l. si. C. de sacrosan. ecc. quæ generaliter loquiẽ, nõ autem constitutio specialis quæ est in auth. vt eccle. Romana. colla. 2. & probaẽ C. de sacrosanc. ecc. auth. quas actiões, licet gl. in illo variet. sed si i lege noua diceretẽ, 3 nõ obstante aliqua lege, quæ generaliter vel specialiter in contrariũ loquaẽ: tũc d. leges nõ distinguerẽt

quibuscunque. Hanc au-

nec limitarent legem nouam: nec haberet locũ. l. sed & posteriores. ff. de legi. & hæc videnẽ vera & vtilis. Sed cum in hac constitutione sit data iudici licentia procedẽdi sine figura iudicij: quibusdam autẽ in ijs qui in sacris scrinijs militãt, est cõcessum, vt in modo procedendi prærogatiua gauderent, vt C. de proxi. sacr. scri. l. in sacris. an eis in casibus in hac constitutione comprehensis, hæc priuilegia conseruabuntur? Videtur quod nõ, ex eo quòd sic dixit, cuiuscunque status vel dignitatis &c. Sed hoc non facit. quia hic de statu & de dignitate generaliter fit mẽtio: ibi cuidã dignitati vel ordini specialiter indulgenẽ aliqua priuilegia: & sic illa tãquam specialia magis debent limitare hanc posteriorem, vt s. dictum est. cõtra videtur. nam illa loquitur in omnibus causis criminalibus & ciuilibus generaliter, hęc specialiter in crimine læsæ maiestatis, & id tangẽtibus, & sic videtur, q; hæc vt specialis limitet & restringat illã; quid dicemus? Dubium est in hoc, quòd prima magis specialis est quo ad quid, scilicet quo ad personas, & est magis generalis quo ad quid, scilicet quo ad causas. hæc econtra est magis generalis quo ad personas, & magis specialis quo ad causas, an secunda limiteẽ p primam an prima per secundã? Hęc ambiguitas quodammodo perplexitas est: cum in neutra istarum dispositionum possit genus à specie separari ex virtute proprietatis sermonis: & ideo ad mẽtem legũ recurrẽdum est. Dic igitur, quòd ius singulare semper est introductum propter aliquam vtilitatem, vt ff. de legib. l. ius singulare. cum ergo tam. l. t. quàm 2. ius singulare & speciale cõtineat, hoc est propter aliquam vtilitatem. Debemus 4 ergo illud speciale conseruare in quo euidentior & maior vtilitas reperitur. ista enim est benignior interpretatio, vt ff. de leg. l. benignius. & quia causa magis priuilegiata præfertur, vt no. C. de pri. do. l. 2. & ff. de pri. cre. l. priuilegia. vnde in proposito cum specialitas huius constitutionis sit propter vtilitatem vrgentissimã, vt s. in prin huius legis. dico hanc legem restringere illam l. in sacris. q in priuilegiũ personale & dignitatis est introducta. & etiam in fauorem minorum videmus, q; lex inducta est, vt contra eos nulla curtat præscriptio, vt l. fi. C. in quib. cau. in integ. resti. non est necess. & hæc prouisio est generalis quo ad causas, & specialis quo ad personas minorum. Et est alia constitutio quæ limitat tempus instãtiæ. & hoc fauore publicæ vtilitatis, ne lites fierent immortales, vt l. properandũ. C. de iudi. & hæc generalis est quo ad personas omnes litigantium: & specialis quo ad causas, scilicet quo ad præscriptionem instantiæ, & per hãc l. properandum, licet sit antiquior in temporibus instãtię de iure antiquo, limitaẽ illa l. fi. licet sit posterior vt no. in l. 1. C. si aduer. rem iu. sed si in leg. ant qua haberet causam specialiter maiorẽ & fauorabiliorẽ, tũc limitaretur. l. noua eadẽ ratione. si verò nõ esset tantũ specialitatis, vt sit fauorabilior vna quàm altera, tũc putarẽ l. nouã præualere. ista sæpe occurrũt i ista ciuitate. Secũdo verò casu principali, quãdo hęc clausula refertẽ ad priuilegiũ, credũ 5 ẽ, q; si qua l. simpliciter emanat, nõ vĩ tolli per eã aliquod priuilegiũ alteri cõcessum, vt in 2. const. C. §. n quæ verò. & intelligo priuilegiũ qđ fauorẽ alicuius cõtinet: secus si imperator ad aliquã singularẽ q. rescripsit specialiter, ita q; faceret ius cõmune, vt C. de legib. l. 2. tunc per aliã. l. contrariam vĩ tolli, vt in d. const. 2. §. si q verò. ibi. si verò

s Istud ẽ de mente Feli. in c. nõnulli. extra, de rescri.

s Idem tenent Bat. & Ias. in l. omnes populi ff. de iusti. & iure.

3 Ista gl. ẽ singularis pro limitatiõe l. sed & posteriores. hic alleg. in gl. secũdũm Ias. in l. t. ff. qui satis. cog.

4 Idẽ tenet Ias. in l. 3. §. t. ff. de no. op. nuntia.

5 Idem tenet Phili. in c. nonnulli, de rescri. ex.

vero pro certis capitulis. Si verò in l. dicitur, nõ obstantibus priuilegijs, intelligis in corpore iuris nõ inclusis. nam illud quod in corpore iuris clauditur, per hoc tolli non vr, prout. C. vbi de crim. agi opor. auth. qua in prin. & ibi no. ff. de tu. l. hæres absens. in prin & ibi not. & sic no. de priui. extra corpus iuris positis sufficere clausulã derogatoriã seu teno rẽ generalẽ. facit extra de sepult. c. 2. in cle. Not. ẽt priuilegia in corpore iuris inserta nõ reuocari: nisi spẽaliter dicerẽtur ad illa trahi, vel nisi esset aliqua lex specialis sequẽs, q̃ haberet magis fauorabilẽ rõnẽ specialitatis, vt dictũ est. & eadẽ rõ est in priuilegio vni cõcesso per principem, si alia priuilegia suspenderentur. & eodẽ mõ intelligas in inferiore à principe. qui per aliã dispositionẽ vult tollere priuilegia à se cõcessa alteri. Tertio casu quãdo hæc clausula refertur ad statutũ vel consuetudinẽ: tunc si de hoc in l. noua vel priuilegio nil diceretur, non vr reuocata, quia legislator põt eam probabiliter ignorare, vt extra de cõsti. lib 6. licet in contrarium faciat. ff. de sep. viol. l. 3. § diuus. de quo dic vt ibi. & in auten. C. de testa, l. t. & hoc prout loquimur de legislatore vniuersali. Nã legislator particularis statuta, & cõsuetudines suas ita debet scire, sicut legislator vniuersalis legẽ vniuersalẽ. Si vero in priuilegio de prædictis statutis vel de cõsuetudinibus fit mentio, ponẽdo clausulã illã, non obstãte, tũc illa sunt sublata, quatenus alteri legi contradicunt. ẽt si non fiat de his specialis mentio. auth. cassa C. de sac. san. eccl. & de fur. auth. nauigia. & C. communia de suc. authen. omnes peregrini & sic in presenti constitutione, qñ dr. legibus vel cõsuetudinibus non obstantib. quibuscunq;, expone legibus, quæ cum hac l. sustineri non pñt, & cum dicit consuetudinibus quibuscunque, dic siue generaliter siue specialiter fuit approbatę. Nam per illas hæc lex nullam limitationẽ recipit. de hac clausula, non obstante, multa dicit Io. And. extra de conces. præb. c. t. lib 6. quæ videre potes per iura canonica, quæ ipse allegat, si expedit: in difficultates tñ prædictas non incidat.

Margin note: Sequitur Bart. & Pau. in auth. qua in prouincia. hic in glo. alleg. Priuilegia in corpore iuris inserta non reuocatur nisi specialiter fiat de his mentio.

tem [a] generalem legem nostram extẽdi iubemus ad præterita, [b] præsentia, & futura: quam [c] legem exnunc [d] absq; alterius temporis expectatione transcursus suum integrum vigorẽ decernimus obtinere.

TITVLVS II.
QVI SINT REbelles. [e]

a Hanc autem. hęc est quinta pars, in qua ponitur ad quos casus extendatur hæc constitutio.

b Ad præterita. hoc non erat necesse dicere: quia cũ tota ista lex litis ordinationem respiciat, sine dubio porrigitur ad lites futuras, licet super facto præterito. l. 2. §. pe. C. de iur. cal. & hunc passum plene examinaui in repe. l. omnes populi. ff. de iust. & iu. in illa qõ. a quo tempore statuta ligent. dic vt ibi dixi.

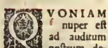
c Quam. hęc est sexta pars, in qua ponitur a quo tempore hæc constitutio sumat vigorem &c.

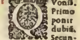
d Ex nunc, si hoc nõ fuisset dictum, post duos menses hæc constitutio sumeret effectũ. vt in auth vt factæ nouæ constitutiones. de quo plene in proę. cle. cir. si. & ego plene dixi ẽt de statutis in d. l. oẽs populi, in d. q. à quo tempore &c. dic vt ibi dixi.

EXPLICIT CONSTITVTIO inclyti Imperatoris Henrici glossata per Bar. de Saxoferrato, legum doctorem, & ciuem Perusinum.

e QVI SINT REBELLES. Hic titu. est magistraliter positus: quia supra dixit de modo procedendi, vt imponatur pœna per sententiam: hic qui sint rebelles, quibus imponitur pęna ipso iure.

Idem ad perpetuam rei memoriam.

QVONIAM [f] nuper est ad auditum nostrum deductum, quòd inter nonnullos [g] fideles [h] & subditos [i] nostros prouincię Lombardię, [k] aliorumq; locorum Ita-

f Voniã. Primo ponit dubiũ. Secundo rõnes quę mouẽt principẽ ad decisionẽ. Tertio decisionẽ. Quarto ponitur impugnatio cõstitutionis. partes patent.

g Nonnullos. i. aliquos. nam negatio p̃posita facit æquipollere suo cõtradictorio: [a] vt hic & ff. de condi. & dem. l. nonnunquam. & de col. bon. l. nonnunquam. postposita verò facit æquipollere suo contrario. l. legitimos. §. an ergo. ff de le. tu. & l. obligari. ff. de auth. tuto. in prin. & de captiuis. l. in bello. §. 1. nisi in contrarium pateat de mente loquentis, vt l. si seruum. §. plurimũ. ff. si quis can. sed prępposita & postposita æquipollet subalternæ, vt l. vnica. C. de cad. tol. in prin.

Margin note: a Idẽ tenet Bar. in l. si pluribus. ff. de leg. 2.

h Fideles. quæ fidelitas princip̃i debetur, vt ĩ. proxi. circa prin.

i Subditos. quia sunt sub Repu. Roman. vt in auth. de hęr. & Fal. in prin. coll. t. istis prouidet, vt iud. sine quoquo suf. in prin. qui autem sint subditi, dixi ĩ. l. proxi. in gl. super verbo, totius.

k Lombardiæ. Hic vr casus eius opinionis quam refert Cy. C. de præscri. l n. ann. l. fi. s. q. prouinciæ appellatio intelligitur sm communem & vulgarẽ modum loquendi. s. Tuscia, Lombardia &c. licet sm Cano. Lombardia non sit vna prouincia. nam Cremona non est de vna prouincia: quia est de archiepiscopatu Mediolan. & Rhegium est de alia, s. de archiepiscopatu Rauen. vt no Bern. extra de elec. cap. corã. idem no. extra de off. vica c. sententiam. Sed pro huius declaratione sciendum est, quòd diuisio orbis terrarum de iure gent. est, vt ff. de iust. & iu. l. ex hoc iure. [a] & hæc diuisio fit vel eorum, qui inhabitãt simul, idest ædificijs in vnum collatis. & sic communiter habem⁹ tria nomina. s. ciuitas, castrum & villa, vt d. l. ex hoc. & ibi no. in gl. parua super verbo, collata. Quædam est diuisio eorum, qui non habitant simul sed ædificijs separatis. & hæc appellatur prouincia vel regnum. vel sunt alia nomina vniuersalia significantia separationem linguarum, vt Italia. Alemania, Francia, Græcia, & similia, vt d. l. ex hoc. & C. de offi rec. prouin. & ff de off. præsi. per totum. de quorũ quolibet videamus. Villa in Francia idem est quod ciuitas. nos autem dicimus villas ędificia sine muris vel fossatis: quæ villa seu vici nullã habent iurisdictionẽ de iure communi, sed subsunt alicui ciuitati, vt C. de epis. & cle. l. nonnulli. §. fi. & ff. de natu. lib. l. 2. & ff ad munici. l. t. §. qui ex vico. pro quo facit extra de sent. excom. §. si ciuitas. lib 6. & quod ibi no per Inno. & ioan And. Castrum dicitur quasi casa alta seu fortis, & munita muris seu vallo, vt l. quicunque castellorum, aliàs sedorum. de fun li. libro vndecimo, & ff ad leg. Iul. maiesta. l. 2. & in dicto cap. si ciuitas & ista similiter nõ consueuerũt habere iurisdictionem de iure communi, sed sunt sicut vici, vt dictis iuribus est expressum, & C. de testamen. l. fin. habet tamen quosdam magistratus, qui sibi ponũtur à ciuitatibus, quibus subsunt, vt C. de magistra. municipali. & ibi not. per Azo.

Margin note: a Istã gl. sequitur ibi Bart. Bal. Pau. & Iason.

Margin note: Prouinciæ appellatiõe qd veniat.

lię [a] disceptationes [b] & dubia [c] sæpius oriuntur, an infidelis & rebellis [d] imperij quisquā reputari debeat; nisi prius p nostræ maiestatis sen-

in fumma.Ciuitas vero fecūdum vfum noftrum appellatur illa,quæ habet epm. ante tñ quā effent epi. erant ciuitates. & ciuitati cōperit poteftas eligendi fibi de iure cōi defenfores,qui habeāt iurifdictionē: non adū merū imperiū, vel mixtū, vt in auth. de defen ciui. §. iufiurandū. Fallit in vrbe Romana, et l.j.§.cū vt bē.ff.de off præf.vrb. & in alijs q̄ hñt ex priuilegio vel ex confuetudine,vt d.§.iufiurandum. & quia fm canones epifcopi debent ordinari in dictis locis, vbi funt dicti officiales, et 86 dift.c t 2 & j. 16 infurrexit confuetudo,quòd locus habēs epifcopum,fit ciuitas: tamen vere fine epifcopo dicitur ciuitas, eo q̄ habet officiales prædictos & iurifdictionē, & fic patet, q̄ licet ex caufa ciuitas priuetur epifcopo, non tamen per hoc definit effe ciuitas. Sed quid dices tu de caftris,quæ funt per Italiā, & habent dictas iurifdictiones,an dicemus quòd fint ciuitates? Refpon.fi conftat. quod antiquitus fuerit ciuitas: licet poftea epifcopatum perdiderit, ciuitas eft propria, vt patet ex prædictis. Si hoc nō conftat.tunc aut talis iurifdictio fuit illi loco conceffa et ciuitati,aut fimpliciter dicē do,tali terræ,vel tali communitati. Primo cafu erit ciuitas: nam ciuitatē facit princeps eo ipfo,quod fibi fcribit vt ciuitati,vt not.per Inn.extra de offi.ord.c. cum ab ecclefiarum. nā dicendo quòd fit ciuitas videtur fibi concedere omnia priuilegia ciuitatis. Ar. ff.de re iu.l.quidam cōfulebat. Secundo cafu non erit ciuitas,fed caftrum habēs priuilegium ciuitatis, vt dicitur ff.de offi eius cui mand.eft iurifd.l.1.§.1. Tertio cafu erit ciuitas, quia large interpretatio eft facienda in cōceffione huius beneficij. et l fi.de cōfti tu.prin.Prouincia vero fecūdum cano. diftinguitur per archiepifcopatus,vt dictum eft quod qualiter de iure cōmuni feu ciuili intelligatur & procedat, dic quòd quædam ciuitates funt minores, et communiter omnes,quæ habent iurifdictionem prædictā abfque mero vel mixto imperio. Aliquę funt ciuitates, quę habent mixtum imperium. Aliquæ funt maximæ, quæ habent merum & mixtū, vt ciuitates metropolitanæ. nec dico pp epifcopatū, quia forū ciuium eft magnum,cui fubeāt multæ aliæ ciuitates, vt ff. de excu.tut.l.fi duas § fi adū, & §.feq. Ifta enī ciuitas metropolitana dicitur caput Prouinciæ.C.de metropo.l.1.lib.12. vnde merito olim totum qđ fuberat metropolitano,dicebatur prouincia: ficut etiā hoc faciunt canonistæ, vt dictū eft in prin gl.& eodem modo vnus præfidatus dr prouincia: nam ei fubfunt plures ciuitates.vt in omnibus legibus,quę mentionē faciunt de præfide prouinciæ. verū quia aliter factæ fuerunt diuifiones in temporalibus, & aliter in fpiritualibus, reperitur q̄ in eadē prouincia funt terræ diuerforum epifcoporum feu epifcopatuum. vt d.c.coram. & ibi no.Cum ergo è principe vel à iure fit appellatio prouinciarum, qualiter intelligatur vel accipiatur? Dic,quia qñq. fit appellatio prouinciæ eo refpectu, q̄ fit fub vna iurifdictione,& tunc contingit,quòd quælibet ciuitas habeat feparatam iurifdictionem: nec eft vnus præfes, qui fubfit: & fic quælibet ciuitas habetur pro prouincia,vt C.de prçfer.lon.temp.l.fi.& ibi no Quandoque appellatio prouinciæ fit eo refpectu, q̄ maior eft inftantia quando extra prouinciam, quàm quando in prouincia:& tunc ferua quod no. in d.c. coram. extra de elect. vbi reiftens in dicta prouincia fi eft multū à remotis,hr perinde, ac fi effet ex, & eodē mō exiftens extra fi eft multū de pp̄inquo, hebrē perinde ac fi effet intra.fic intelligitur. C. de dila.l.1.& fic fenfit Io.An.extra de tefti.c.vitra tertiam.Quandoque appellatio prouincię fu alio refpectu: vt quia legatus mittitur in talē prouinciam, vt aliquid pcedatur hominibus talis prouinciæ: & tūc talis appellatio debet intelligi fm vulgarē & cōem appellationē prouinciæ,vt in Lōbardia, Tufcia, Marchia,& fimilib.cafus eft hic.& ita tenet Odof in l.fi. & Cy. ibidē, & Hoft. & Io. An.in d.c.vitra tertiam. De diuifione & vnione ciuitatis & prouinciæ dixi in d.l.1.C.de metropo.lib.12.Itē an homines alicuius prouinciæ dicant ce origine, ficut pringli in ciuitate, tangit.ff de ver. fig.l.fi prouinciales.& ibi dixi: & plenius in libello repræfaliarū Regnorū vero diuifio: itē aliarum partiū,per quas fit diftinctio linguarū, per fe patet &c.

[a] Italiæ. Eft nomen fignificans totam linguam Latinam, quæ diftinguitur in multas prouincias, vt hic patet: licet Italia quandoque dicatur prouincia, vt C.fine cenfu vel reli.l.fi.& de facrofan. eccle. auth. cafla.

[b] Difceptationes. inter plures adinuicem.

[c] Dubia.aliquando inter feipfos vel adinuicem, vt ceffet inculcatio verborum.

[d] Rebellis. [1] idēft infidelis ea infidelitate generali quæ inducit rebellionem.nā fciendum eft,quod hęc dictio infidelis. generalis eft vt cōprehendat ēt eū, q modicæ rei principi furtū fecerit: de qua infidelitate nō loquit̄ hic: vt ficut enim principi debetur omnis fidelitas, vt ī.l.proei. in prin. ita oīs deuiatio à fidelitate eft infidelitas. facit io.coll. de ftat contra lib.eccle.in prin.Quędam eft infidelitas vero animo quæ cadit in modū proditionis: & iftud eft nomen generale comprehēdens omnes,qui ftāt ficut fubditi & inter fubditos corpore, mente tñ cum hoftibus & inimicis, nuntiando eis fecreta & fimilia, vt ff. de re mil.l.omne delictum.§. exploratores,& l.proditores.comprehendit ēt eos, qui cū effent fubditi, expreffè rebellant principi transfugiēdo ad hoftes, & cōuertēdo fe in hoftes: vt dicta l. proditores.& ibi no.& de c.d.l.amiffione §. qui deficiunt. & hoc mō fumpto vocabulo vocant̄ rebelles: quo vocabulo antiqui legū cōditores nō vtebant̄,& ideò facta eft hæc cōftitutio ad hoc declarandum.Itē no. [e] q̄ proditoriè dr aliquid fieri, qñ fingo me amicum tuum, & tracto te tanquam inimicum. & fic vnum oftendo corpore,aliud tum animo, vt ff.de iis, qui notant. infa.l.athletas.§.penul. & de præuari l 1.tunc tamē incidit [2] in crimen proditionis, qñ fit contra principem, vel cōtra rempublicam, vt d.§.exploratores. & lege,proditores. & ff. de pœn. l. fi quis aliquid §. primo. Sed quando committitur contra priuatum, non dicitur proditor principaliter & per fe: fed crimen aliud factum proditoriè: vt homicidium factum proditoriè. vel fimul,vt d.l athletas.§ primo. de ijs, qui no.infa.& l.1.de præuaricatori.item nota, quod aliud eft effe rebellem imperij: aliud eft effe in bannum imperii. primum fcilicet rebellio eft mortale, et hac. l.nec poteft remitti, nifi ex mera gratia. Secundum fcilicet bannum eft medicinale: quia remittitur purgata contumacia, feu facta fatiffactione.C.de epif & cler.auth.item nulla. & authe.item quæcunque, & fic videtur,quod quatenus excommunicatio remouet quem ab officijs ecclefię, eatenus bannum à beneficijs imperij, et dictis iuribus, & tangitur per Guli.in d.authen.item quęcunque,fac.extra de fen.excom. c. cum medicinalis.lib. 6 facit. ff.de requi. re.l.1. vbi gl.illam annotationē appellat bannum, & eft medicinale: quia enim venit infra annum,recuperat ftatum. fecundum verò ftatuta & confuetudines locorum quemquam effe bannitum habet diuerfos effectus: de quo aliquid dicam.in gl. magna.

Condem-

Ciuitas fine epifcopo effe pt.

Ciuitates in multiplici funt differētia.

Prouincię appellatione qd contineatur.

Italiæ appellatione omnis lingua latina continetur.

[1] Rebellis prouocat in fe irā & vindictā, vt dicit Bal.I l.1.6. col. ver.5. oppon.C.de fer fug.

[2] Idē Bal. fe.1. qui. mo. feud. amitt. & Bar.in l.1. ff. ad leg. Iul. maie.

[2] Idem Bar.in l 1. ff.de præuari.

a Condemnatur. hic nullum fuit dubium: nam per sententiam transit in notorium iuris: quod pro veritate habetur, vt l. res iudicata. ff. de re iudi. Idem si Imperator aliquibus indiceret bellum, vt l. hostes. ff. de capt. & de capt. dim. l. amissione §. qui deficiũt.

sententiam condemnatus [a] appareat: & nos [b] attendentes, quod acta praua malorum potius, [c] quam verba sententiarum ipsos faciunt poena condignos: & eo ipso, quod quis peccat, correctionem meretur: [d] & quanto plus differtur punitio, tanto amplius culpa crescit, [e] & gentibus perniciosius in exemplum transit: [f] Tenore [g] praesentium declaramus, [h] decernimus, [i] & pronunciamus, [k] quod illi omnes [l] & singuli sunt rebelles & infideles nostri Imperij, [m] qui quomodocunque publice vel

b Et nos. haec est secunda pars huius secundae constitutionis.

c Potius. electiue accipit: quia solum propter actum efficitur quis poena dignus: per sententiã nullo modo, sed facti declaratur, vt l. 1. C. ad Turp. facit quod no. Marc. in eo quod no. ff. de infam. l. furti. & ff. eo. l. athletas §. fin. nam ex eo quod condemnatus est, habent pro veritate, quia ita fit: nec potest dici deceetero sic non esse, vt ibi nota.

d Meretur. nõ dicit obligatur. nam istae poenae, quae vindictam publicam imponunt, non in re obligationis, sed officio iudicis imponuntur: vt Insti. de iniur. § pen. Item non per actionem, sed per accusationem imponuntur, vt insti. de pub. iud in prin.

e Crescit. sic extra de consuetudine. c. cũ tanto. Sed § ff. de poe. l. diutino. Solu. intrinsecus culpa crescit, & maiorem poenam quo ad Deum meretur, vt d. c. cum tanto. sed in foro ciuili. si quidem actus extrinsecus delicti habet causam continuam, vt esse in rebellione, semper crescit culpa, vt hic: sic in fugitiuo & desertore, vt no. in l. contraria. licet autem culpa crescat in casu huius l. non potest crescere poena temporalis, quia pro primo actu debetur ita magna, quod nulla maior esse põt, vt ĩ dicetur. facit quod no. ff. de fur. l. vulgaris in prin. & ibi dixi. si vero actus extrinsecus criminis iterationem non recipit, vt homicidium: tunc ex diuturnitate temporis poena minoratur, vt d. l. si diutino. [t]

[t] Sequũtur Bar. & Bal.

f Transit. sic maleficia fieri, malum est propter exemplum aliorum, vt hic, & ff. de sica. l. 3 §. sed & senatusconsultum. & de poen. l. si quis aliquid § qui abortionis aut &c. cum suis concor. Item poenas inferri bonum est propter exemplum: vt enim poenae sit exemplum seu metus multorum: vt ff. de poe. l. hanc facta. §. fi. & ad l. Iul. repe. l. 1. & de preci. impe. offe. l. 2. & licet ista rationes concludant in omni delicto tamen ista lex non est extendenda nisi ad istud crimẽ rebellionis. Non enim corrigũtur leges antiquae, quae requirunt sententiam ex identitate rationis, nisi quatenus in illa noua exprimitur: vt C. de app. l. praecipimus. in fi. facit quod no. C. de sa. san. eccl. auth. quas actiones, & quod not. ff. de donat. cau. mort. l. tam is. § t.

g Tenore. tertia pars, in qua ponit statutum. ad cuius intelligentiam sciendũ est, quod rebellare idem est quod resistere sm Hug. C. de desertori. l. 2 lib. 12 & hoc resistere potest fieri faciendo aliquid cõtra, vel non faciendo, & non obediendo, vel vtramque vocabuli significationem continet: vt extra de offic. deleg. c. sane. licet hoc nomine rebellis iura antiqua non vtantur. Sed si aliquis rebellat mutando locũ, hoc est recedẽdo de terris subiectis, & eundo ad hostes: talis vocatur transfuga, vt ff. de pe. l. si quis aliquid. § trãsfugae. & de cap. & postli. re. l. postliminiũ §. transfugae, & § filius, & de re mili. l. proditores. cũ simi. Quandoque rebellat retinendo locum in quo stabant sub principis obedientia. & isti de iure ciuili antiquo non habebant speciale nomen, sed vocabant illi qui deficiũt: vt l. amissione. §. quid deficiũt. de capi. di. & isti si quidem rebellabant faciẽdo bellum principi, tanquam hostes ipso iure puniebantur, & perdebant ea, quae iuris ciuilis sunt: vt ibi. Sed quia hoc rebellare põt publice fieri & occulte, & ibi nõ declaratur: ideo haec lex declarat, & hoc in primo capite huius leg. dum dicit de ijs, qui infidelitatis & rebellionis opera faciũt: & sic faciendo delinquunt. Sed si aliquis solum rebellasset nõ obediendo principi, vel nõ recipiẽdo gentẽ suã: non puniebatur ipso iure: nec perdebat ea, quae iuris ciuilis erant, nisi princeps vel senat⁹ indiceret: vt d. l. amissione, & in hoc supplet [a] per hanc leg. nam quocunque modo machinatur aliquis contra principis honorem rebellando, est rebellis. & hoc in secundo capite huius legis ibi, in nostram vel imperij &c. Item posset dubitari, si aliquis fatetur se subditum imperio, sed rebellat odio personae Imperatoris, an dicatur rebellis imperij, & hoc declaratur in l. amissione & declaretur hic quod sic, & hoc est cõmune ad primum & secũdum caput. declaratur etiam hoc in secundo capite huius legis de his, qui rebellant § officiales potest et dici, quod totum sit vnum capitulum continens omnia praedicta, & idem est sensus, & sic haec directo tendit ad declarandum l. amissionem. § qui deficiunt de cap. dim. & hoc nomẽ rebellare, in hoc significato in diuina scriptura sumitur in multis locis. 3. Reg. 16 c 4. Reg 17. c. 18 & 19. & sic per hanc legem nouam habemus quinque nominis impositiones: quia tales vocantur rebelles secundum declarationem eius quod dixit publice vel occulte. tertiam quandam prouisionem nouam. s. vt dicantur rebelles, & si opera hostilia non faciant, sed solum si non obediant. quartam declarationem facit contra personam principis tantum. quintam declarationem facit contra officiales eius. Sed quaero, in quo differt hoc nomen rebellionis ab eo, quod antiqui dicebant perduelles. quos nos vocamus hostes: vt leg. quos nos. de verb. sign. Respon. illud nomen quo ad quid generalius est: nam competit etiam his, qui non consueuerunt esse sub obedientia, qui indixerunt nobis bellum, vel nos eis: vt ff. de cap. l. hostes. sed hoc nomen rebellionis proprie conuenit his, qui defecerunt, cum essent subditi: vt l. amissione. §. qui defic. tunt. & not. in glos. parua super verbo hostes.

[a] Idem Bar. & Ange. in l. hostes. ff. de verb. sig.

h Declaramus. refert se ad ea, de quibus poterat dubitari. s. an occulte, an contra personam tantum, an contra officiales tantum.

i Decernimus. ad id quod de nouo induxit, refertur, scilicet de non obedientibus: sed opera hostilia non facitnt.

k Pronunciamus. ad id quod de nouo induxit, refertur. s. de iis, qui opera hostilia faciunt.

l Omnes. collectiuum est: vt ff de arbi. l. non distinguemus § cum in plures. & nota. de lega. 2. l. si pluribus. sed in singulari est nomen distributiuũ. vt not. in l. 3. ff. de statu homi. hic ergo quia collectiue ponitur, comprehendit ciuitates, collegia, & vniuersitates. & in hoc incidenter fecit lex proxima. comprehendit etiam singulares res & personas per hoc quod dicit, & singuli.

m Nostri imperij. non põt ergo dicere quis, quod est rebellis imperij & non imperatoris, vel econtra. & hoc patet, quia haec rebellio morte principis nõ finitur.

Occulte

occulte [a] cõtra nostrũ [b] honorẽ & fidelitatem rebellionis opera faciunt, [c] & [d] cõtra nostri [e] imperij [f] prosperitatem aliquid machinẽtur, [g] cõtra nos seu officiales nostros, in iis, quæ ad cõmissum eis officiũ pertinent, rebellando. [h]

[a] Occulte. [1] vt si aliqua ciuitas Tusciæ principe incipiente intrare Lombardiam mittit stipendiarios ad aliquam terram vel dominũ rebellẽ & fingit eos nõ esse suos stipendiarios cassando eos ficte, vel mittit gentem alienã, vt ipse possit contra principem habilius mittere gentem suam: vel faciũt ligam, vel societatẽ inuicem ad eorum defensionem: vt consueuerunt facere isti Perusini, Florentini & etiam tyranni Lõbardiæ, & hoc exprimunt, & aliud in veritate agunt. [2] Sed sciendũ est quod tales colligationes ciuitatum inuicem seu cum dominis prohibitæ, sunt ipso iure nullæ vt a. col. de pace fir. §. conuenticula. quod intelligo principe existẽte in partibus, vel eo existente ad eorũ defensionem: sed Principe absente non puto prohibitas tales societates seu colligationes ad defendendũ se ab oppressionibus tyrannorum vel malarũ societatũ quę sæpe insurgunt in Italia ad deprædandum alios fit enim ad iustitiam seruandam: ergo debet valere, vt not. ff. quod cuiusque vni. le. prima, in principio.

[b] Nostrum honorem. scilicet personæ, vel imperij: vt infra patet.

[c] Faciunt. loquitur ergo de ea rebellione, quæ in faciendo consistit: vt in conferendo se in numerum hostium insequendo Principem & gentem eius.

[d] Et incipit secundum capitulum.

[e] Nostri. i. propriæ personæ Imperatoris.

[f] Imperij. & sic dignitas &c.

[g] Machinantur. i. aliquid dolose ordinant: cum machinatio proprie consistat in arte verborum, vt ff. de dol. l. 1. §. 1. & ibi not. vt faciẽdo inter se ligã & societates prohibitas sub aliquo colore licito: vt ff de extraord. cri. l. 2. Vel pone quod adueniẽte Imperatore vel eius nuntio volente ingredi ciuitatẽ pro recuperandis iuribus imperij tam ibi quã alibi, aliqui respondent, quòd intromittere eum vel gentẽ eius est periculosum statui eorũ, & sic tenẽt eum in verbis, & sic labitur tẽpus quo multa posset facere pro imperij prosperitate. Istæ sunt machinationes quędam licet ad actus bellicos nõ deueniant ista machinatio secum inobedientia, facit eos rebelles.

[h] Rebellando. [1] resistẽdo vel non obediẽdo: licet ipsi guerram non inferant, vt dictum est. Et aduertẽdum est, quòd in illo qui rebellat contra principem hæc constitutio loquitur simpliciter, quasi cõtra eũ non possit esse aliqua iusta causa resistẽdi: qđ intellige de subditis imperij, nõ de ijs qui sunt de terris ecclesiæ. In eo vero, quod loquitur in eo q rebellat contra officiales suos loquitur limitatiue. s. in his q̃ ad commissum eis officium pertinent, & hoc quia si vltra facerẽt, posset eis legitime resisti: vt C. de iure fis. l. prohibitum. lib. 10 & de meta l. deuotũ. lib. 11. & intellige, quando rebellat pro his, quæ petuntur pro statu imperij: secus si aliqua singularis persona contenditur coram Principe vel eius iudice aliqua causa ciuili vel criminali ad petitionem alterius vel esset contumax, aut alio modo resisteret: tunc. n. licet largo modo dicatur rebellis: vt d. c. sane. de offi. dele. tamẽ propter hoc nõ dicitur rebellis imperij, nec incidit in hãc constitutionem: quia nõ rebellat contra prosperitatem Imperatoris vel imperij principaliter: qđ in hac constitutione requiritur: vt patet in tex. sed in damnum aduersarij cum quo litigat. qđ patet: quia contra talem contumacem non proceditur, nisi parte petente: vt ff. de iud. l. ad peremptoriũ C. de iud. l. properãdũ. C. quo & quan. iudex auth. qui semel. Sed an hæc cõstitutio habet locũ cõtra eũ q rebellat contra aliquem regem vel Principem: vel cõtra aliquã propriam ciuitatem? quod videtur: quia hic dicitur contra officiales nostros Sed omnes pdicti possunt dici officiales imperatoris: quia vel ab eo habent iurisdictionem ex constitutione, vel concessione. vel longa consuetudine quę vim constitutionis habet: vt ff. de aqua plu. arcen. l. 1. §. fi. & ff. de aqua quot. & æsti. l. hoc iur. §. ductus aquæ. contrariũ dico: nã tunc non fit contra prosperitatem Principis vel Imperij principaliter: licet ex istis defensionibus & rebellionibus respub. lædatur, casus. est ff. de cap. l. si quis ingenuũ. §. in ciuilibus. Et qđ hic dr de officialibus Imperatoris, intelligitur de his qui principaliter ac directo pro eo sunt legati & vicarij imperatoris: vt C. de eo qui vicẽ alterius gerit. l. 1. & ff. de leg. 3. l. 1. §. de portatos. & §. sequen. reges vero & ciuitates esto q habeant iurisdictionẽ à Principe: tñ eã exercent principaliter pp se non pp principem, & sic cessat hæc constitutio quæ specialiter loquitur in his qui machinantur cõtra personam principis, vel eius officiales vel imperij vtilitatem: sed habet locum ius antiquũ scilicet l. amissione §. q deficiunt. ff. de capi. dimi. quę generaliter loquitur de ijs, q deficiunt à iurisdictione eorum, sub quorum imperio sunt: & dixi in tractatu de bannitis nostri temporis. [4] Sed quid si aliquis rebellat contra rectores per Romanam ecclesiã positos in partibus Italiæ? puto huic cõstitutioni locum fore. Cum enim imperium sit ecclesiæ: vt s. dixi in l. proœ. circa prin. apparet. quòd rebellat cõtra prosperitatem imperij: pro quo facit, quòd Canonistę in talibus imitãtur leges: vt extra de ope. no. nunc. c. 1. Quid si aliquis homo de terris ecclesiæ aliqd faciat contra Principem de his quæ ad rebellionẽ pertinent. an rebellis est & in crimẽ læsæ maiestatis incidat? Hẽri. Imp. huius l. author determinauit q sic, cõdẽnando de hoc Robertũ regẽ: vt ex de re iudi. ca. pastoralis. in cle. sed Papa ibi in § rursus. determinauit contrariũ, dicẽs eũ q est de terris ecclesiæ rõe originis & domicilij: nõ posse dictũ crimẽ cõmittere in imperatorẽ. & pp hoc cassauit imperatoris sniam cõtra regẽ Robertũ latã. mihi vtriusq; snia vr esse vera. nã dicta verba cõmisit crimẽ læsæ maiestatis in eũ. pñt intelligi sic i eũ. i. in ipsi' principis maiestatẽ. & tũc est vera snia Papæ nã cũ nõ sit subditus maiestati imperiali, si debeat sibi illas fidelitates q̃ dñr s. l. proxi. circa prin. nec eũ tenetur reuereri. sed quo ad eũ liber ẽ, & nõ dr directo in eius maiestatẽ cõmittere: vt ibi. facit. si ð capi l. nõ dubito. Scdo pñt intelligi dicta verba q cõmisit crimẽ læsę maiestatis. s. Papalis cui subdit' est, & hoc crimen cõmittit in eũ. s. principẽ: vt sic nõ directo, sed p quandã cõsequentiã læserit maiestatẽ papæ: & tunc vera est snia imperatoris. Nã imperator est fidelis & fidatus à Papa, & ab eo coronatus. si ergo offeudit cõfidatũ à principe, incidit in crimẽ læsę maiestatis Principis, vt ff. ad le. Iul. maie. l. 1. in prin. Sed qa hoc Imperator in sua snia nõ expressit, & sic nõ fuit expressa maiestas, quę læsa fuerat: fuit intelligendũ de maie. imperatoris, vnde fuit cassa snia sua, vnde Papa multũ ponderat illa verba læsæ maiestatis in ipsũ. q. d. Imo non dr lædere, sed alterius maiestatẽ nõ negat & hoc de crimine læsæ maiestatis. An autẽ sit rebellis? Videtur, q nõ: quia nõ est subditus, vt dixi. in contrariũ vr in d. clemen. pastoralis in prin. vbi Imperator appellat regem Robertum hostẽ, & rebellẽ: q subditus erat rõne comitatus prouincię quẽ tenebat ab imperio, & nuper Alosius rex dicti regis Roberti successor per suos legitimos nũtios dño imperatori nostro pro dicto comitatu fidelitatẽ iurauit in ciuitate Pisarũ me pñte. Sed an cõtra hoiem de terris

[e] Occultum dicitur quod nõ pt videri. facit ad hoc cap. vt nostrũ vt eccl. bene. in Spe. de noto. crim. §. 6. Itẽ occultũ dicitur secretum 32. distin. erubescãt de simo. tua nos.

[a] Istud ẽ signũ proditionis. Bal. in c. 1. q̃b. mo. feu. ami. in vsi. feu.

[1] De hac materia vide per Bal. in l. nihil. C. de manumis. vindicta. circa fi. l verbo. & no. ex hac l.

Consuetudo longa vim cõstitutionis habet.

[4] Idẽ Sali. in l. 1. C. ad leg. Iu maiesta.

Imperator ẽ fidelis & fidatus Papæ.

[5] Istã gl. sequuntur ibi Bald. Cy. & Sal.

terris ecclesiæ sic delinquentem possit Imperator vel hũs authoritatem ab eo procedere? qđ vř quia homines ecclesiæ sont imperij fœderati, ergo apud eos possunt fieri res, & in eos animaduerti. l. nõ dubito. in fi. ff. de ca. maximè cum corã eo forum sortiātur ratione delicti commissi in mittendo gentes ꝯ principem ad terras imperij, & sic imperator fecit ꝯ dictũ Regem Robertũ, sed Papa determinauit ꝯtrium nisi sic inuentus, vel ad eũ ex more remissus: vt dicta cle. pastoralis. §. nos quoq;. ibi, sed si punitio. Sed certè verũ est, q de isto crimine qđ est capitale, non posset de iure cõi puniri, nisi p̃sens esset, & illud ꝯsiderauit illa decreta. nec ob. ꝯ. l. proxi. quia ista fuit facta post coronationẽ Imperatoris prędicti: vnde ecclesia non admittit illã legẽ in p̃iudiciũ subditorũ suorũ, & sic vř inisse fœdus cũ eo. q ꝯ boles ecclesiæ leges grauiores nõ imponat: vnde tõ illius capituli nõ habet locum in hominibus Imperij vel alterius regni, sed solũ in hominibus ecclesiæ. Quod no pro ciuitatibus q̃ inuicem confœderantur æquali vel inæquali fœdere, vt l. non dubito. de cap. oã si actũ est vt inuicẽ se tractent vt ciues in ciuilibus & criminalibus, intelligitur vt vnus ꝯ alios grauiores leges non faciat: quia tunc errant, quia in societate inspicitur cõditio sociorũ tpe ꝯtꝯ societatis, vt insti. de so. §. fi. & ff. pro soc. l. socius socio. & fa. erci. l. hæres. § non tñ. & ibi no. De pœna verò rebellium,

Rebelliũ pœna.

dic q quædam infligitur ipso iure: quia perdũt: omnia, quæ iuris ciuilis sunt, vt d. l. amissione. de ca. dimi. Alia pœna põt infligi eis à quolibet hõie. nã põe impunè occidi, vt ff. ad l. Cor. de sica. l. 3. § fi. & de re mili. l. proditores. & possunt captiui detineri vt seruiant. ff. de acqui. re. do. l. transfuga. Tertia pœna imponitur: quia põt talem damnare, vt capite puniatur, vt ff. de pœn. l. si quis aliquid. §. transfugæ. quod intelligitur: vt ibi no. circa prin. quia cum talem pœnam ipso iure incurrat, peti possit pronuntiari talem esse rebellem puto, q sic, arg. ff. de iudi. l. qui se dicit, & est expressum in d. c. pastoralis. vbi Imperator pronunciauit Regẽ Robertum esse rebellẽ, & eo modo qui se putaret esse de tali crimine infamatũ, posset petere se pronuntiari nõ esse talẽ, ar. C. de inge. ma. l. diffamari. facit qđ dicimus, q principaliter põt peti vt de ætate pronuntief, vt ff. de mi. l. de ætate. ꝯm vnã lecturã & de fer. l. 2. & ibi no. vt ætates probenř C de proba. l. cũ te. Item hoc posset fieri ciuiliter agendo: nã sicut ciuitas posset vẽdicare suũ ciuẽ, eadem rõne ciuis põt dicere se ciuem ciuitatis illius, & sic per ꝯñs non rebellẽ, vt ff. ad mun. l. de stre. & no. de rei ven. l. 1 § . per hanc. Item quęro q̃d de dominio bonorum? Resp. illud si est directum, est de iu. gen. ergo retinet, sed si haberet vtile dominium, illud non retineret sub isto nomine. qm puto hoc à iure ciuili inductũ, sed quia hoc idẽ sonat, qđ effectus dominij, vt no. C. de bo. ma. auth. 16. nec puto q hic retineat sicut directũ: quia hic effectus dominij est de iu. gẽ. ar. inst de vsu & ha § fi. vbi dř vsum & similia q̃ sunt de effectu dñij, esse de iu. gẽ. sed licet retineantur, nec publica efficiantur, tñ occupanti conceduntur. Casus est in l. transfuga. de acq. rer. do. fi. n potest occidi persona, & rapi & haberi vt seruos: multò magis res. sed puto, q si sequeretur cõdemnatio per iudicem, & sic condemnaretur crimine lęsę maiestatis: quia tunc omnia publicarentur hodie per l. pe & fi C. ad leg. Iul. maiest. Item quid de iurisdictionib⁹, quas haberet talis rebellis? Rñ. iurisdictio est iuris ciuilis: quia de iure publico introducta est, vt no. ff. de iur. om. iud. l. 1. facit de ori. iu. l. 2 §. pe. origo. n fuit de io. gen. quo ẽt fuerunt reges, vt l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iu. sed quia circa iurisdictionem multa sunt addita: ideo dr̃ de iure ciuili, vt l. ius ciuile ff de iustit. & iu. & licet in eum qui est rebellis, non cadat iurisdictio tanquam

Regũ & iurisdictionis, origo est de iu. gen tium.

Idem Bal. Pau. & Iaf. II. ex hoc iure in glo. alleg.

ius quoddam à iure ciuili inductum, remanet tñ tñquam q̃dã potestas regia de iure gentium. & id Imperator (vt in illo c. pastoralis) priuauit Regẽ Robertum iurisdictione & dignitatibus, quasi non esset ipso iure priuatos, vel quia licet, sit ẽt ipso iure priuatos: tñ donec toleratur, valent gesta per eum, vt l. Barbarius. ff de offi. præsi. & C. de sent. l. si arbiter. & ideo imperator in dicta sñia expressè priuauit: nec dixit ipso iure priuef. & tacitè vult hoc fieri expressè. per id quod dẽ. ff. si pen. app. mors interue. l. 2. vbi bona fuerunt publicata expressè, tamen vbi tacitè iperat. Vel dic quòd Imperator Regem ideo expressè priuauit: quia illas iurisdictiones habebat in terris ecclesiæ, & ab ecclesia nõ erat ipso iure priuatus, priuauit autẽ eũ per sñiam sed ecclesia istud non admisit, vt statim dicam, licet ẽt præcedentia vera sint. Item quid de obligationibus & promissionibus factis his rebellibus? Rñ. si quidem sunt iuris ciuilis, ipso iure perdunt, si iuris gentiũ tunc ea non perdunt, vt dictum est, sed in aliquibus promittens ipso iure non tenetur, vt si esset debitor fidelitatis. Nam tunc cum esset rebellis, ei obedire non tenef. non tanquã liberatus per rebellionẽ, sed tanquã ab ipso initio in ipsa promissione conuẽtionata sit conditio, vt non sit rebellis superiori, & ita intelligo x. coi. hic finitur lex. c. 1. & quod ibi no. facit ff. de leg. 1. l. quid ergo. §. si hæres, & de verb. obl. l. qui seruũ, sed dñs Imperator ꝯ dictum Robertum Regem expresse priuationis sñiam promulgauit, vt d. c. pastoralis §. iubendo ẽt. sed hoc facit, vel quia prædicta erãt in terris ecclesiæ. vel in alijs causis p̃allegatis. Sed cũ perdant ea q̃ sunt iuris ciuilis, quid de his, q̃ hñt à iure canonico seu à summo Pontifice? Resp. quoddã ius est super ius ciuile, quoddam ꝯ. ius ciuile, quoddam æquale illi, primo casu per solã rebellionẽ non perditur, vt ius naturale vel gent. ea. n. retinet, vt d. l. amissione. ff. de cap. dimi. sed per sñiam potest quis priuari eo, vt patet in damnato ad mortem: quia ipsa sñia priuatur ciuitate & libertate: quæ est naturalis facultas, vt ff. de sta. homi. l. libertas, & eodem modo dico de his, quæ quis habet à summo Pontifice. Nam ea sola rebellione non perdet: nam eius authoritas super ius ciuile est, sed p sñiam legitimè latam posset quis illo iure priuari ẽt à iudice seculari, de laicis verò loquor: vnde si Imperator protulisset sñiam ꝯ dictum regem præsentem, valuisset, vt dicto cap. pastoralis. ibi, quod si pn zitio &c. tamen quia in absentem protulit, non valuit. vt dictum est. De eo verò iure quod est infra ius ciuile, vt sunt propria ciuitatum & aliorum dominorum sub imperio constitutorum: illa sine dubio perdit. Illa enim iura cũ authoritate principis sint facta, ipsius iura esse videntur, vt C. de vete. iu. enucle. l. 1. §. omnia, & est expressum. x. colla. hic finitur lex Corta dic. cap. 1. De eo verò iure, quod est æquale iuri nostro ciuili. exemplum poni nõ potest de iure: cum Imperatoris omnia sint, exceptis his, quæ habet ecclesia, vt dictum est s. ti. proxi. circa princi. Sed præsuppono prout de facto obseruatur, q aliqui reges, vel populi non recognoscunt Imperatorem in dñm: tñ dicendum est, q illa iura non perdit rebellis: ex sua rebellione: nam ex hoc perdunt iura ciuilia scilicet ciuium Romanorum: vt instit. quibus modis ius patriæ potesta. soluitur. §. cum autem iura ciuilia extraneorum. Ex prædicta patet determinatio quæstionis de exbannitis nostri temporis. dico enim, q illi, qui ex forma statuti põe impunè offendi, dicuntur hostes rebelles ciuitatis: quod patet, quando per legem ciuitatis contra eos indictum est bellum, vt d. l. amissione, in glo. super verbo relegati. & ideo perdunt iura ciuilia illius ciuitatis non iura ciuilia Romano. quæ sunt ꝯ. iura aliarum ciuitatũ, quæ sunt æqualia, sicut exbanniti

Idem Bald in l. fi. C. si cõt. ius vř vel li. publ & l. 1. de iu. annul. au reo. Iuriũ multiplicitas. Ius naturale vel gẽtiũ nõ nisi p sententiã amittuntur.

Vide de hac materiã Rap. in l. C. quo. & qn iudex. p gl. in l. ppe radum §. finaũ alternata. de iud.

&

Nulli a ergo omnino hominum liceat hanc paginā declarationis & pronūciationis infringere, b vel ausu temerario c cōtraire. d Si quis aūt hoc attētare e præsumpserit, indignationē f nostram & pœnam mille g librarum nostræ cameræ soluendarum se nouerit incursurum. Data h Pisis iiij. Nonas Aprilis, regni nostri anno v. Mcccxij.

& cōdēnati ab Imperatore non perdunt ea, quę sunt iuris ciuilis Papalis. & sic est casus in d.c. pastoralis. Sed dices tu, illud verum est in terris ecclesiæ. sed in terris imperij videtur hic casus in contrarium. Nam Imperator credit illum regē posse priuari illo iure, quod habebat à superiore: ergo idem sentit ab eo, qui est inferior eo. Sed cōdico: nā Imperator cognoscēs q eo ipso, q rebellis & hostis suus nō pdit ea, q habet à superiore, & iō expresse sententiam priuationis protulit: sic patet, q eo ipso, q exbānitus & hostis vnius ciuitatis est, nō perdit ea quę sunt in ciuitate Romana. casus est ff. de c. & postlim. reuer. l. si qs ingenuā. §. in ciuilibus. Sed si ciuitas vellet hoc expresse facere per suam legem, vt suū effectum porrigat ad ea q sunt extra territoriū: dixi plenè in repetitione. l. cunctos populos. C. de sum. trini. & fid. catho. & hāc materiā plene tractaui in quęstione, quā de hoc disputaui: quæ incipit. Lucanę ciuitatis statutum &c. Circa secundum scilicet de pœna, quæ potest infligi a quolibet homine, quæritur, an eū qui est rebellis occultè, liceat a occidere? Et dic quod sic. nā ipso facto hanc pœnam incurrit: vt hic, & in iudicio quo proceditur de homicidio, liquidabitur, an fuerit rebellis. ar. ff. de oper. no. nuntia. l. de pupillo. §. si qs riuos. ver. toties. Item an istæ pœnæ cadant in rebellem ciuitatem? Respon. quædā sunt ciuitates, quę p vim occupantur ab aliquo tyranno hoste imperij: & istę propriè non dicuntur rebelles, sed dicunt ciuitates b captiuæ: quæ si recuperantur, dicunt redditæ ad pristinam libertatem: vt C. de offic. præfe. pto. Aphri. l. 1. in prin. quædam proprio motu ciuiū, vel maioris partis rebellāt: & istę sunt propriè rebelles: in quibus quantum ad amissionem iuriū & iurisdictionis dicendum est idem, quod in priuato. Quātū ad pœnam inferendam per hominem priuatum, dicendum est, quòd quilibet potest in eius ciuitate & territorio capere, prędari, & comburere, & similia facere, quæ consueuerunt fieri his, contra quos bellū habemus, vt l. 3. in fin. ff. de acquirē. rer. domi. Sed si capiat vna ciuitas, cuius populus sic rebellis: an populus efficiatur seruus, sicut vnus priuatus captus? Respond. non, imò libertatem recipiunt. in authen. de hær. & falc. in prin. & ibi no. in gloss. super verbo, an r.qua & ibi per Iacob. de Bel. Item an iurisdictio erit priuati capientis? Respon. c nō: cum iure antiquo illam ante iā perdidit: & sic est principis. & sic tunc eum occupat, non habet iurisdict. Item an priuatus qui capit ciuitatem, poterit eam destruere, vel homines inde expellere, patebit statim. De pœna verò inferenda per sententiam iudicis dico, quod nullus potest condemnare ciuitatem subijciēdam aratro, nisi solus princeps. Nā licet domus particulares sint priuatorū, ipsa ciuitas vniuersaliter cōsiderata est principis. similiter & palatia pulchra ciuitatum eo colla. quæ sunt regalia. capit. 1. nō poterit ergo destrui ciuitas, quę Principis est, absque eius voluntate. Itē si nō licet destruere ciuitatē, nec alia ædificia p quę vrbs deformatur ruinis ff. de lega. 1. l. cætera. §. hoc senatus. & C. de ædific. priuat. l. 2. multò minus nec tota ciuitas. item si nō licet contra decuriones ciuitatis ferre sententiā mortis principe inconsulto, vt ff. de pœn. l. moris. §. ille fere. multo minus licebit cōtra ciuitatem, sicut Troia & Carthago passæ sunt aratrum ex præcepto eius, qui tenebat imperium. vt ff. qbus mod. vsusfru. amittat. l. si vsusfructus ciuitati. Dico etiam, quod potest cogere homines ciuitatis captę illam dimittere cum omnibus bonis, & ad aliā se transferre: quod solus princeps potest, argum. C. de iure fisci. l. certa forma. lib. 10 sed relegare ex causa pōt præses vel eius prætor vel rector, vt ff. de offi. præfe. vrbis. l. 1. §. fin.

Rebellem an occulte occidere liceat.

a In hāc q̄ōnem vide Ale. in cons. 102. inci. vide sub prima consideratione.

b Idē Bal. in leg. tutelas ff. de capit. diminu.

c Idē Bal. & Pau. in d. §. in ciuilibus s. in glo. alleg.

a Nulli. Quarta pars in qua punit impugnantes constitutionem. & quod dicit nulli, intellige priuato, vel in quauis dignitate posito, etiam si vicarius fuerit imperatoris, nisi hoc habuerit expressè in mandatis. hoc enim innuit dictio omnino, quæ sequitur. q.d. sine distinctione personarū, vt ff. quod met. cau. l. si cum exceptione §. quatenus. in glo. super verbo, omnino, & de fideiuss. l. Græce. §. illud. & ibi per Din. & de dictione penitus, vide quod ponitur. C. de vsor. rei iudi. l. fi. e. respon.

b Infringere, idest retractare directo: vel per maliciosam interpretationem facere, vt C. de leg. l. 2.

c Temerario. ex hoc patet, q si ex facilitate absque dolo hoc fecerit, nō incidit in hanc pœnam: vt ff. ad Turpil. l. 1. §. quæri potest.

d Contraire. vel contra dissimulando vel audiendo allegationes contra hanc legem: vt C. de lega. l. 2. & de sacrosan. eccl. l. 1.

e Attentare. & sic non requiritur, quòd ad effectū pduxerit. quod plenè dic, vt C. de episco. & cleri. l. si quis non dicam rapere &c.

f Indignationem huius verbi nullum effectū inuenio, nisi quatenus verbū sonat: quia imperator indignatus ex hoc facto non exhibebit se gratiosum.

g Mille librarum, alias punitur alia pœna. C. de leg. l. 1. in fi. & de sacrosan eccle. l. placet. & dic vt ibi per doct. Et sic no. pro ciuitatibus quæ quandoq; faciūt statuta, & pœnam imponunt iudici contra iudicātē, & aduersario & aduocato contra a allegantī: nā valet talis adiectio pœnę, si statutum illud validum sit vt hic, eum si. sed si esset inualidum, nō valeret adiectio pœnæ, sicut nec principale, vt C. de legi. l. nō dubium. & C. de pactis. l. pacta quę cōtra. Sed aliquādo ciuitates volētes vt ipsa statuta licet inualida obseruent, auferūt iurisdictionē suis iudicibus: vt si aliqd contra illud statutum diceretur, vel allegaret: super eo quod contra illud statutum allegaret, iurisdictionem non habeat. quod an valeat, dic q quandoq; p illud statutum inualidū nitit auferre alicui ius agēdi: & tunc talis clausula p quam aufert iurisdictio iudici qui eam habet ab ipsa ciuitate, valet: vt ff. de iudic. l. iudicium soluitur. tamē poterit agi corā superiore, sicut aliàs, cum proceditur per viā euangelicæ denunciationis, vt diximus s. proxi. in glo. super verbo denunciationis. Si verò aufert ius excipiendi seu defendendi, tunc talis clausula per quā aufertur iurisdictio super defensione, non valet: qa defensio est de iure naturali: & sic non potest auferri, nec impediri, qn iudex audiat, alias idē importaret, si statueret, quod iudex faciat iniustitiam propter hoc, extra de re iudi. ca. pastoralis. in clementi. & quod dixi. s. l. proxi. in glo. super verbo figura. Item aufertur ius replicandi: quia sicut exceptio est defensio contra actionem, ita replicatio cōtra exceptionē, b vt ff. de excep. l. 2. & hoc quando talis est exceptio seu defensio, quæ per statutū non pōt tolli. alias sicut posset ipsa exceptio tolli, ita & iurisdictio auferri.

h Data. istud est vtile & necessarium in legibus, quę de nouo emanāt: sed in codicibus & legibus antiquis diu obseruatis, seu i volumine legū redactis, licet data non reperiatur, nihilominus suū vigorē obtinet: vtin

a Aduerte tū, q quāquam si liceat allegare aduersus statutū, non tū tenet apud iudicē aduocatus ipsū statutū allegare. Neque ob id quod allegatū non fuerit omittet iudex iudicare scd'm ipsum. Quod dānosū est in cōsuetudine, quæ alleganda est, & probāda: quoniam nō solet consuetudo ita nota esse, vt statutū quod iudex se seruaturū adiurat, secundùm Bal. in l. j. C. q̄ desunt adu. iu. suppl.

b Vide ca. 1. & 2. de litis cōte. lib. 6.

vt in prima cōstitutione Codicis ibi, si qua eorū &c. vnde & constitutio postquā cœpit per studia diuulgari & frequentari, valeret : licet data non reperiret & hoc est vtile propter quasdam ciuitates, q̄ habent sua volumine statutorū non publicata manu notariorū : sed sunt diutius obseruata, & hęc data est communis ad hanc constitutionem & præcedētem.

SEQVITVR liber de pace Constantiæ.

LIBER DE PACE Constantię composita inter Imperatorem Fridericum & filiū eius Henricum & quosdam nobiles Alemaniæ ex vna parte, & ciuitates Lombardiæ, Marchiæ, & Romandiolæ ex altera, cum commento Domini Baldi de Vbaldis de Perusio vtriusque iuris doctoris illustrissimi.

IN nomine [a] sanctę & indiuiduæ Trinitatis. Fridericus diuina fauente clementia Romanorū Imperator semp Augustus & filius eius Henricus sextus Romanorum Rex Augustus. Imperialis [b] clemētiæ immēsa serenitas mā-sueta eam semper [c] in subditis suis dispensationem [d] fauoris & gratiæ habere consueuit, vt quamuis districta seueritate excessuum delicta [e] debeat, & possit corrigere: magis tamen studeat propitia tranquilitate pacis & piis affecti bus [f] misericordiæ Romanum imperium regere, & rebellium insolentiam ad debitam fidem, [g] & debitæ deuotionis [h] obsequium reuocare. Ea propter cognoscat vniuersitas [i] fideliū imperii tam præsentis ætatis, quàm successiuæ posteritatis, quòd nos solita benignitatis nostrę gratia ad fidem & deuotionem Lombardorum, qui aliquādo nos & imperium nostrum offenderant, vi-

a IN nomine sctæ & Indiuiduę trinitatis. Imperator Fridericus pacē suā laudabilē sūmę attribuit trinitati, vt facit alibi Iustinianus. C. de of. præfec. præto. Aphr. l. in nomine. & in auth. de qsto. in prin. & in auth. de armis in princ. Ex quo sequitur bonū principiū, melius mediū, & finis deo acceptabilis i auth. quomodo oportet episco. in prin. nō ergo tanq̄ ipse, sed tanq̄ deus vt faciat, vt ff. de ecq. pos. l. qd̄ meo, & non sua vice, sed delegāt s. s. dei cuius vice fungitur. Nā priceps ē ordinarius omniū, & legatus siue proconsul dei, vt ff. de of. eius cui manda. est iurisd. le. 1. in fin. & in authē. de fide instr. § quia ergo imperiū serūdū Acc. qui ita eleganter not. in authe de hære & fal. in prin. colle. 1. Sed quare iste stylus nō seruatur in literis apostolicis? R. quia hoc facit stylus literarū Papalium, vbi non fit alia expressio, vt no. in c abbate in fin. de re iudi. lib. 6. in nouel. Adde quòd consuetudo formulis debet seruari, aliàs instrumentū nō valet. vt no. in auth. vt præponatur nomen imperatoris §. nos enim. col. 6 in gloss. puta &c. Baldus.

b Imperialis. Imperator debet esse clemēs & māsuetus, vt hic, & C. de off comitis rerū priuę l. vlt. Quæ quidē mansuetudo ex humanitate descēdit, & merito Principi inest cū nihil tā peculiare sit imperialis maiestatis quā humanitas, vt. C. de dona. inter virū & vxo. l. si in fi. & C. de test. l. fi. ibi, ad humanitatem dei respicientes. sic & princeps seruus inscribitur. C. de of præfec. sa larg. l. exempler. item magnanimus & benignus. l. 1 C de thesau. lib. 10.

c Eam semper. Imperator pacem, & clementiam, & mansuetudinem. & dispensationē, & fauores, & gratias solum subditis suis & deuotis pollicetur, nō his quos vt hostes, & barbarōs iure prosequitur quos potius conuenit seuerè punire & per hoc Imperator iustitiæ terminos nō excedit. sed potius iustitia mediāte procedit, vt §. hic finitur, deinde cōsue regni in eip. vnde c. domino guerram. col. 10. Ideoq; subtile ingenium est ab eis velut à barbaris pecuniæ extorquēda vt egestate laborent ff. depo. l. bona fides. nimirū igitur si contra rebelles ferocitas exercetur, eū peccēt, eo quòd contra dominum suū bella exerceant. C. de cōmer. & merca. l. 2. C. loc. l. fina. 8. dist. quo iure. præsertim si Papa contra hæreticos, qui non possunt p̄scribere contra confiscationem bonorū. vt no. in c. 1. de præscript. lib. 6. in nouelle. & est expressum. C. de aposta. l. apostatarum. hostes fidei nō protegi, sed exterminari oportet : vt C. de sum. trini. l. nullos hæreticos? sicut etiam deportatus vllo tēpore nō p̄scribit: quia à iure ciuili est penitus alienus ff. de le. 3. l. 1. §. 2. quibus. quia deportatus p̄ mortuo habetur, vt ff de §. ta. l. 1. & no. in l. 1. C. hær. instit. & ff. de lib. & posth. l. Gallus. §. & quid si tātū & fortè ciuiliter possidere non potest. & sic in tali exilio incepta vsucapio interrumperetur.

d Dispensationem. dispensatio dicitur seueritatis & excessuum mitigatio, vel remissio. fac. extra de iudi. cap. si clerici. Iura tamē ciuilia rectè dispensationes permittunt, quia non debent indulgentiæ crimine subleuari, vt C. de cohor. l. si apparitor. lib. 12. & cōtra rebelles & proditores nunquam : sed debent ipsi temeritatis suæ conatibus opprimi, vt C. de senato l. 1 & 2. libro 12. & C de dela i. fin lib decimo Item hoc ipso, quòd quis parcit malo intelligitur nocere bono. in aut. de mand princi. § homicidiæ. & eis solus princeps securitatē dare potest, nisi ex causa iure expressa. eod. tit. §. sed neque hoc. & no. ff de pu iu. l is qui reus.

e Delicta. i. delinquentes sic C. de test l. iubemus, in prin. Occurrit dicere illud vulgare, cū filius facit offensam patri. & pater verberibus eum castigat. dicit enim pater filio: non verbero te, sed facta tua tū, vt C. de emē. propin. l. 1. secundùm Odo. & alibi. Nō punio ego te : sed mores tui accusant & puniūt te. l. palā de ri. nu. ff. de probe l. enm proba. per Acc.

f Affectibus piis. imperator pietate mouetur ad aliquid concedendum. vt & aliàs. C. de off. procō. & le. l. 2 ibi dū dicit, cuius allegationes humanæ pium principē cōmouerunt, vt C. de aposta hi qui sanctā.

g Debitam fidē. omnes tenemur principis quia vt Deus est princeps in cœlis, sic Imperatorē vicarium suum & dominatorem in fide ac veritate & iustitia constituit in terris. C. de ve. iu enu. l. 2. §. si quid igitur, & in auth. de consulibus. in fi. Præterea diuina pagine dicit, omnis anima subdita sit Principi, & Duobus ab eo missis, vt extra de cen. c. ois anima.

h Deuotionis. subditi debent esse deuoti. vt C. de vecti. & commi. l. elegantem. & §. qui. cau. feu. amit. ea. Obertus §. 1. col. 10.

i Vniuersitas. de ista magna vniuersitate, quæ omnes fideles imperii in se complectitur tam præsentis ætatis, quàm successiuæ posteritatis. hinc colligitur, quod lex semper loquitur, vt C. de hær. l. Arriani.

Senatæ

ſcera nobis innatæ [a] pietatis aperiẽtes, eos & ſocietatẽ. [b] ac fautores eorum in plenitudinem [c] gratiæ noſtræ recipimus, offenſas omnes & culpas quibus nos ad indignationem [d] prouocauerant clementer eis remittentes: eosq; propter fidelia deuotę ſyncęritatis ſeruitia, quæ nos ab eis credimus certisſimè recepturos, [e] in numero dilectorum noſtrorum fidelium computandos cenſemus. Pacem itaque noſtram, quã eis clementer indultã concesſimus pręſenti pagina iusſimus ſubſcribi, & authoritatis nſtræ ſigillo cõiri [f] cuius eſt hic tenor & ſeries.

Nos Romanorum [g] Imperator Fridericus & filius noſter Henricus Romanorum Rex, cõcedimus vobis ciuitatibus, locis & perſonis ſocietatis regalia & conſuetudines noſtras tam in ciuitate, quã extra ciuitatem, videlicet Veronæ & caſtro eius, ſuburbijs ẽt, & aliis ciuitatibus & ſuburbiis, locis, & perſonis ſocietatis in ꝑpetuũ, videlicet, vt in ipſa ciuitate oĩa habeatis,

a Innatę pietatis. pietas decet Principem. per quam ſola Dei ſeruatur imitatio, vt C. de n. n. l. imperialia.
b Eos & ſocietatem. i. ligam ſiue confœderationem tam factã, quàm fiendam inter eoſdem, vt j. eo §. itẽ ſocietatem. In hac autem ſocietate nõ continetur Ferraria, quia non fuit in concordia cũ Lombardia ſecũdùm Ol.
c In plenitudinẽ. ille intelligitur receptus ad plenitudinem gratię cui remittuntur culpę, & recipitur ad fauores.
d Ad indignationẽ. iniuriæ Principes & dominos prouocant ad indignationẽ. fa. ff. de manu. teſ. l. Cẽturio. Item no quod inter offendẽtem & offenſum præſumitur animi indignatio, & eſt præſumptio naturæ vulneratæ propter offenſam. ff. de arb. l. licet. ff. de adimen leg. l. 3. in fin. C. fa. erc. l. in ipſius.
e Recepturos. quãdo princeps indulget beneficia, ſperat recipere grata ſeruitia. aliàs non facturus. & ideo nõ mirũ ſi ingrati perdũt gratias, nam oppoſitum diſſolutis propoſitũ.
f Sigillo communiet. dicit Odofr. quòd in l. facitẽda. non eſt opus ſigillo Principis. Adde, dicit doct. quòd contractus probatur per ſigilla, vbi defecit tabel. vt not in c. 1. de fo competen. in nouel. lib 6. fa C. q te ſta. fac poſ. l hac conſulti ſſima. § ſi de teſt. l ſi vnus. Sigillum habet vim conſenſus & confirmationis, vt no C. de reb. ali. non alie. l. 2. per Accur. de fide. l. Lucius. de teſt. mil. l. tribunus. § viri. Sine literis tñ mutus & incertus teſtis eſt ſigillũ. & ideò per ſolius ſigilli præſentationem non probatur commiſſio, præſertim ſpecialis, vt no. io c. quamuis. de pac. lib. 6 in noue. quia ſigillum eſt res inanimata. & vide qđ no. de iis quæ fiunt à præla. capitu. quanto. in nou Sed aliud eſt ſigillum alterius fidei committere, aliud chartis imponere.

g Nos Romanorum Imperator. vult iſtam pacem eſſe perpetuam. i. quandiu fides ſeruetur, vt C. lo. l. quę ro. §. inter locatorem. inſti. eod. § adeò. vel per præſentẽ mundi ætatem & futuram & ſine præfinitione temporis: quia Imperator facit hanc pacem nomine ſedis: non nomine proprio tantum: & imperium nõ moritur, vt ff. de leg. 2. l. quod prin. & in authen quomodo oportet epi. c. 1. in fi. & no. per Cy. C. qui teſt. fa. poſ. l. ſi quis Imperatorũ. & in c. ſi gratioſè, de reſcrip lib. 6. & hoc ex parte imperij. Sed ex parte ciuitatis exponitur perpetuum. i. vſq; ad vitã ciuitatis. nam mori poteſt. ſi authoritate ſuperioris damnetur ad aratrum, vt no. Inno. extra de oper. no. nun. c. cum ex iniuncto item ſi pereat alluuione vel chaſmate, vt ff qui mo. vſusf. amit. l ſi ciuitati. & C. de le. l. cum res. §. fi. & qđ no. in c. nõ poteſt. de pręb. lib. 6. in nouel. item ſi fuerit poſita ciuitas in banno æternali imperatoria. vel in banno dñi Papæ ſecũdũ Hug & Odof nã cũ ꝑdat ea. quę ſunt iuris ciuilis. ęq paratur deportato: quimo ei q ꝯdẽnatus eſt ad vltimũ ſupplicium qui efficitur ſeruꝰ pęnę. & ſola ſtatim trahit ſecũ ad executionẽ intellectualẽ, vt ff. de pę. l. q. vlt. & no in l. vl. C. ſi à ſi cõp. in. Sed hic dubitatur, an dãnata ciuitate ad aratrũ intelligantur eius caſtra dãnata? & dicẽdũ q nõ iuxta no in c. fęlicis. extra de pœ. in nouel. & in c. ſi ciuitas. de ſen. exc. lib. 6. Item deſtruitur ciuitas, ſi homines inde eo propoſito decedãt ne eo amplius reuertantur vt ff de colle. il. l. pe. § respon. & ar. ff. de le 2. l. pater. §. Tuſculanus. item ſi incendio deuſta ſit, vel aliquo caſu in totum corruerit ſine ſpe reparationis. arg. ff de ope. no. nũ. l. 1. § ſi q ædificiũ. & ff. de iti. actu. priua. l. 3. § refecere. ff. de ver. ob. l. in ter. ſti. § ſacrã. ff đ ſol. q res § areã. Sed ſi cũ ſpe reparationis, dãnata ciuitas habitu, ſed nõ actu. arg. eorũ quę no ff. qđ cuiuſq; vni no. l. ſicut. § ſi & ff. de pi. l. Paulus. §. donia. & in c plerisq; ex de ele. in cle His itaque caſibus priuilegia aut delentur, aut in ſuſpenſo retinentur nã ſi eſt ꝑpetuò deſolata ciuitas, priuilegia eiꝰ remouentur q̃a ſublata perſona, & re cui tributum eſt beneficiũ, delerur priuilegium eius, ar. l. poſtquã. in prin. vt leg. no. ca. ff. de cond. & de. l. intercidit. de iure codi. l. quidam. at verò ſi ſpes eſt reparationis, beneficium non deletur, & ſi de facto nõ exercitaret ne ad actum ſuum vt no. ff. de verb obl. l. 2. & l. inter ſtipulantem, §. ſacram. nam ſæpè priuilegiũ ſuſpenditur & nõ annihilatur, vt no in c. 1. de ele. cõiu. li. 6. in nouel. Quid ergo ſi huiuſmodi ciuitas ita diruta reædificetur: an his priuilegijs quibus prius potiebatur, modo potieſtar. q non, quaſi ſit alia ciuitas. & nõ ea quæ prius erat. ar. ff. de vſufr. l. qui vſumf. & habes ar. ff. qui. mo. vſusf. ami. l. quid tñ. §. pe. Sed ego contra puto ſm Odofre. quia aliàs propter vtilitatem cẽſetur idem, quod nõ eſt idẽ ff de ſeruit. ru. prædi. l. ſeruitutes. §. ſi ſublatũ. & nemo dubitet hãc publicã eſſe vtilitatẽ, ſi talis ciuitas pacificè his priuilegijs potiatur: cũ pax ſit vtilitas publica, vt ff. de pact. l. conuentionem. & hic eſt quidam fauor: non potiri verò eſt quoddam odium & fauores ſunt ampliandi, & odia ſunt reſtringẽda argu. 3 eod. in princ. ibi magis tamen ſtudeat &c. & ff de lib & poſthu. l. cum quidam. & hęc vera ſunt, ſi idem populus, non tamen nũc damnatus à Principe ciuitatem reædificet. Quid aũt ſi quondã ciuitas, quę tempore huius pacis pro ciuitate non habebatur, ſed pro loco. villa vel caſtro reædificetur, & ciuitas fiat an huiuſmodi priuilegijs potietur? Reſpon. non tanquam ciuitas, ſed tanquã caſtrum eius ciuitatis ſub qua erat: cum de ea tanquam de ciuitate mẽtio facta nõ fuerit, & ideò omiſſa intelligatur. ar. ff. ſolu mat. l. ſi cum dotem. & in c. literas de reſcrip. in cle. Idem crederem, ſi de nouo territorio alicuius iſtarũ ciuitatum ciuitas aliqua inſtitueretur. quia nouũ corpꝰ & noua vniuerſitas eſt, & eſt ſimilis poſthumo præterito, vt ff. de reu. do. l. ſi vnquam. & caſus improuiſo, vt. ff de mi. teſt. l. milites codicillis. §. miles. & rei quę nunc primum apparet in rerum natura, vt ff. de contrahen emp. l. Rutilia, & l. in lege. & in c. vl. de reſcrip. in gloſſ. ſed videtur contra ff. ſi ſer. ven. l. fina. ſed ibi

a Adde, ciuitatẽ vt dicis ad aratrum damnari, cum ita condẽnatur, vt ſic deleatur, atque euertatur. vt aratrum inductũ omnia ſolo æquare poſſit. de quo vide gl. c. q. 1. a. iudices. & ad q. Bal. vide Ioã. Andre. de pœn. c. felicis, li. 6. Quibꝰ autẽ modis ciuitas deſinat ciuitas eſſe. vide ꝑ Bart. in l. vſusfr. ff. qui. mo. vſusfru. amit.

sed ibi fuit facta mentio de futuris. Pone quædā ciuitas submersa est in maris Papa hoc ignorans, fecit quendā episcopum illius ciuitatis. Quæritur, an erit episcopus saltem ratione diœces. & vidatur q non, ar. extra de rescri. c. Rodulphus. & quia illa diœcesis est asephala: quia caput non habet. ar. ff. da leg. 3. l. r. §. his q- bus. Item, quia non videtur eps̄ esse posse sine ciuitate: vt no ta. in decr. 99. distin. prouinciæ. nam & si- ne plebe proprio pōt esse ciuitas, nō tñ si- ne epō, quo casu eps̄ erit dñe non solū spi ritualis, sed & temporalis, vt in auth. vt diffe. iud. §. 3. Contrarium credo. quia si nō valat in totum, debet valere pro ea parte, pro qua valere potest. arg. ff. da sar. l. si tam angusti. porrò quandoque pars ponitur pro toto, vt ff. de leg. 3. vxori suæ. Quæro, nunquid ciuitas durans in nouis ciuibus non naturalibus, sed aduentitiis, dicatur eadem ciuitas? Resp. sic. nam hoc idem est in capitibus subrogatis in locum mortuorum ff. de leg. 1. l. grege. & l. si grege. & patriæ priuilegium videtur ipsis ciuibus esse concessum, vt C. de test. l. si non speciali, & de foro compe. c. dilecti. Item quia quod vniuersale est, non potest morte perire. sicut homo in genere nō moritur: vt ff. ad leg. Falc. l. in ratione §. incertæ. Item lex dicit, ciuitas nostre populosa est, quæ meritò & aduenas comprehendit, vt in auth. de quæstore. post prin. col. 6. nam ciuitas vice personæ fungitur, cum talis est vniuersitas, quæ vice vnius personæ fungitur, omnia transeunt cum ipsa, de fideius. l. mortuo. Quæro. Quid si ex pluribus castris vniue ciuitatis, puta Bononiæ, fiat vna congregatio, quæ velit se insurgere nomine ciuitatis? Respon. hoc non potest fieri sine consensu superioris. i. rectoris illius ciuitatis, in cuius territorio edificatur, vt ff. de colleg. illi. l. 1. & ex. ff. de rer. diui. l. antep. §. pen. secūdū m Odof. & C. de fun. limi. l. quocunque castrorum. & in auth. quib. mo. na. eff. sui. §. si quis igitur ex quolibet. ibi. vel ab batis. præsentes ergo & præteritas tñ hic consuetudines concedit. Quid ergo de futuris? Resp. illæ nō conceduntur per constitutionem istam. Odofr. arg. ff. de legi. l. cum lex. & sic est arg. q noua statuta nō possint fieri sine licentia principis. argu à contrario sensu illius literæ dic vt in l. omnes populi. per doc. arū & si pertinent ad bonum regimen, per ea, quæ sequuntur, standum est antiquitati.

sicut hactenus habuistis, vel habetis. Extra verò oēs consuetudines sine cōtradictione nostra exerceatis, quas ab antiquo exercuistis, vel exercetis tam in foro, vel in nemoribus, & pascuis, & pontibus, aquis, & molendinis, sicut ab antiquo [a] habere consueuistis, vel habetis, i exercitu, in munitionibus ciuitatū, [b] in iurisdictione [c] tā in cau-

a Sicut ab antiquo atq. quod antiquæ cōsuetudines sunt seruendæ. vnde dicit lex, na quid p longam cōsuetudinem fiat, ed solicitudinem suam reuocabit præses prouinciæ. C. quæ sit long. ɔsue. l. 1. ciuile habes. C. de offi. rec. prouin. l. nullū. & C. de sec. & aqua. l. si manifeste, & ff. de off. procons. l. si in aliquam. Et no. hic expressum quod in pascuis, pontibus aquis & molendinis, ac & in ipsis commoditatibus aquarum standum est antiquitati. Verbum. n. habuistis habetis. signat ratio subsistentiam iure consuetudinerio: & quia illud erat amissum per rebellionem, hic recuperatur per gratiā & reconciliationem. C de sen pas l. si. sicut si postliminio ciuitas reuersa esset ff. de inju. testa. l si qs fi. io § fi. Et scias, q in præscribenda ɔsuetudine nō est necesse allegare [•] titulū: vt no. in c. 1. de rescr. lib. 6. in nouel. & facit ad ɔsuetudinē obseruandā C. de agr. & cen. l. dñi prædiorū. Item not. q interdum fit aquæ distributio arbitrio boni viri ff. de vsu. & extraor. cogn. l. de vsu. & not. l spe de cau. pos. vbi vide. Imperator vult hic, q aqua perpetua & cursus eius & cōmoditas perpetuò non

[•] Et adde quod no. de præsc. c. cum olim. & pla nè in c. si de cōsue. li. 6. p do.

tollatur, nec alteretur. fa. C. de aquæduct. l. si diligenter li. 11. & loquitur tam de aqua publica, quàm de aqua quæ seruit commoditatibus priuatorū, vt hic in verbo personæ. & est expressum. C. de aquæduct. l. vsus aquæ. lib 11. & extra da off. dele. cum olim.

b Munitionibus ciuitatū. Licet. n. Lombardis ciuitatem munire. vt hic & sup. e. §. ciuitates. Adde q non solum Lombardis, sed etiam ellis. C. de sacrosan. eccl. l. ad instructionē. Nunquid ergo ecclesiæ tenentur ad talē munitionem conferre? dic q aut fit ad ornatum, & non debent conferre. aut fit ad necessitatem, & debent conferre. quia est eadem ratio, quæ in via & pontibus: nam refectionē itineris & pontium agnoscit ecclesia propter cōmunē reip. necessitatem, in qua & ecclesiæ continentur. Idem & in gabella plaustrorum quæ soluitur ad portam: quia illud soluitur, quia plaustra destruunt ciuitatem & vias: & oportet, q quotidie reficiantur viæ ea illa pecunia, & ideo sicut ad refectionem viæ tenentur, ita ad solutionem illius gabellæ ex qua reficitur via. Ad expensas ergo superuacuas vel honoris causæ sient esset salicare plateam, non tenentur ecclesiæ, sed ad alias necessarias expensas pontium, viarum, murorum tenētur, secundūm Iac. But. in d. l. ad instructionem. nisi forrè sint ecclesiæ mandicātium quia nulla bona in ciuitate habent: sicut dicimus in simili de ca. di. ff. tutelas. §. si libertate. & ff. de vul. subs. l. lex Cornelia. nā pauperes ad huiusmodi sumptus burſales conferre non tenent. vt legitur & no. C. de anno. & trib. l. indictiones. li. 11. Quid de collectis, quæ pro alijs necessitatibus imponuntur? dic q si possessio per ecclesiam acquisita, aret adscripta dete pro solido & libra ad collectas quia quandoque patrimonialia munera possessionibus iudicātur: vt ff. da mu. & ho. l. rescripto §. viti & l. munerū §. patrimoniorum. & tunc res illa est onerata, & cū illo onere transit: quare clericus ad quem peruenit, pro illa soluere tenetur. ff. de act. emp. & ven. l. alienatio. ff. de aeq. ra do l. traditum. C sine cen. vel reli. l. oēs. nā pro talibus collectis bona sunt hypothecata: immo sunt quodammodo supposita seruituti euidāti, & ideo ad quamcunque transeunt, transeunt cū onere suo ff de act. emp. l. in venditione. & hoc certum, si talis descriptio quæ fit pro solido & libra, sit perpetua & certa. Secus si pp variatatem negotiorum imminentiū immutetur: nā incertæ obligationi hypotheca accedere non pōt, & ideo non vr hmōi onus durare. postquā peruenit ad personam priuilegiatam. vt in c. vnico. de iura patr. lib. 6. & ita tenet Archi. in c. 1. de immu. ecc. lib 6. & idē ibi Io. And. in nou. Ex his apparet, q collecta est munus merè patrimoniale, vt quando est perpetua, certa & ordinaria: quandoque est munus mixtum, vt quando non est ordinaria, sed secundum emergentes casus imponitur personis pro rebus: quo casu non tenetur ecclesia: quæ nō est subiecta com munitatibus vel dominis temporalibus, sicut non tenetur ad superindictum: vt C. de sac. san. ecc. l. placet. ad quæ etiam non tenetur clericus ad titulum sub patrimonii perpetuo ordinatus, vt no. in c. episcop. de præbend. s per Ber.

c In iurisdictione. tam in criminalibus causis q in ciuilib. hic apertè apparet, q merum imperiū, & mistum dicitur iurisdictio cum dicat in criminelibus, & pecuniarijs. sic ff. de off. eius cui man. est iurisd. l. 1. §. 1. & no ff. de iur. om. iud. l. imperium.

Crimi-

a Criminalibus sed an & sine hac prouisione haberent iurisdictionem in criminalibus, vidi sæpius q̃ri. Io. & Azo dicunt q̃ sic. ff. de off. præsi. l. illicitas. §. qui vniuersas. & arg. ff. qđ quis. iu. l. 1. §. 1. & ff. q̃b. ex cau. ma. l. sed & si per prætoré. §. 1. Alij dicunt soli principi merū imperium cōpetere: nā populus ex l. Horten

fis criminalibus, [a] quàm

sia ei & in eum omne imperium & oēm iurisdictionem transtulit, vt institu. de iur. na. §. sed quod. & ff. de consti. prin. l. 1. in prin arg. validum, ff. de off. præfect. prætorio. l. vnica ibi. regimentis. & arg. C. de veter. iu. enucle. l. 1. §. sed hoc studiosum. Item dicit expresse lex istius Imperatorie omnis iurisdictio & omnis districtus apud principem est, vt supra q̃ sint regaliæ. l. omnis iurisdictio. Item & solus princeps potest statuere generalem æquitatem, vt C. de legib. & consti. prin. l. 1. & ad hoc vr̃ facere definitio iurisdictionis. Est enim iurisdictio potestas de publico introducta cum necessitate iurisdictionis & æquitatis statuendæ, vt no do. Azo. in summa. C. de iuris. om. iud. circa prin, & nemo sani capitis dubitat merum imperium iurisdictionem esse, vt ff. de offi eius cui man est iuris. l. 1. ibi & ideo & l. 2. in prin. Non obstant leges in contrarium allegatæ: quia exercentur authoritate principis, vt C. de legi. & constitu. l. f. & supra. quæ sint regaliæ. l. omnis iurisdictio. Ille tñ non est, qui neget magistratus municipales non habere merum imperium, vt ff. de iu. om. iud. l. magistratib. Sed certè ego puto potestates qui hodie eliguntur esse municipales magistratus. vt C. de mu. aug. l. 1. vel defensores ciuitatum, vt in auth. de defen. §. nos igitur. col. 3. qui non habent merum [a] imperium, vt C de defen. ciui. l. defensores. Ita & l. defensores ciuitatis oblatos. & in auth. iusiurandum quod præsta. ab his qui adui. sulr. § & æquus. col. 2. sic non habebant ante hāc pacē iurisdictionē in criminalibus: sed hoc conceditur eis. Præterea si & sine hac concessione haberent, ad quid ergo in modū priuilegij hoc eis concederetur, cum frustra precib. imploretur, quod iure communi conceditur, vt C. de thesau. l. vna. lib. 10 Odofr. Idem tenet Spec. dicens, quòd potestates terrarum non habent merum imperium, & ideo nedum ad vltimū suppliciū nequeunt condemnare, sed & forbannire non valent, nimirū, quia non reperitur hoc eis esse concessum specialiter huiusmodi. n. iurisdictiones nominatim lege vel Senatusconsulto vel constitutione principum constituūtur, vt ff. de eo cui man. est iuris. l. 1. Vnde cū magistratibus municipalibus non videatur hoc attributum, tacitè videtur denegatū, vt C. de sent. & interlo. om. iudi. l. nulli. Præterea merum imperium competit in prouincia soli præsidi prouinciæ, vt ff. de offi. præsi. l. præses. & l. illicitas. §. qui vniuersas. Sed potest dici s̃m Acc. quod hoc iure cauetur, sed consuetudine non habetur in ciuitatibus, quæ populariter reguntur. nam potestas eligitur ab eis de consuetudine inuestituræ, & alium præsidem non habent, vnde merū & mistum imperiū & omnimoda iurisdictio apud eum est, quia loco præsidis habetur respectu illius ciuitatis, vt no. in auth. de defen. ciui. l. nulla. in gl. quę incipit, s. maiori. in fi. & C. de præscr. longi temporis l. fi. Item in castris seu terris, quæ alterius iurisdictioni non subsunt, sicut in insulis multa sunt, facit qđ no. in c. 1. de re iudi. lib. 6. in nouel. C. de test. l. fi. An ergo damnati ad mortē à talib. potestatibus terrarum efficiantur serui pœnę? Resp quod sic, si ponatur eos habere merū imperiū, adeo vt nec possint eis reseruare testamenti factionē etiam causa cognita, quia testamēti factio publici iuris est & in priuatum non cadit, vt no. C. de testa. mili. l. militibus nostris. & si faciant testm̄ ad pias causas, bene tamen potest se obligare inter viuos, antequam sit condemnatus ad restitutionem malè ablatorū. vt no. in c. quanquam, de vsur. lib. 6. in nouel. Post sententiam verò si bona sint confiscata, nil statuere pōt. arg. in l. si partē. §. fi. ff. quēad. ser. amit. & ff. de noua. l. quoties. §. fi. hic n. nulla bona in ciuitate reliquit. vt ff. de vulg. subsit. l. lex Cor

in causis pecuniariis in-

ne. & ff. de his q̃ pro non scri ha. l. si is qui in metallum. Sed hic dubitatur, an si quis pro furto vel alio priuato delicto cōdemnatus sit ad furcas, nunquid bona sint tacitè cōfiscata. & gl. sentit quod non, in l. 2. C. quemad. test. aper. Item & si pœna sit furcatum, tñ crimen est priuatum, vt no. ff. de condi ob. cau. l. si seruus meus. de quo crimine an possit inquiri, no. in c. fœlicis. de pœnis. in nouel & melius & latius in l. 2. §. si publico. de adul & per me. C. de proba l. iubemus. Deinde q̃ro. pone, q̃ princeps cōcessit ciuitati facere statuta, virtute cuius cōcessionis ciuitas fecit statuta sua, q̃ro nunquid poterit reuocare? & vr̃ q̃ non, quia intelligitur de primo sc̃tu: vt ff. de ver. sign. l. boues. §. hoc sermone. Contrarium est verum. arg. C. de testa. l. omnium. & quod no. in c. non potest. de præben. lib. 6. in nouel. Et ex his apparet, q̃ statuta potius accedunt vltimę voluntati quàm contractui. de hoc no. ca. quia cunctis de concess. præben in 6. & no. ff. de leg. l. sed & posteriores. & no per Pe. & Cy. C. cōmunia de leg. l. si §. 1. Quæro vtrum statutum iniquum teneat? Respondeo sic: si sit solenniter factū, donec corrigatur per superiorem: secus si sit impossibile, vt no. in c. fin. de appell. lib. 6 in nouel. Et in cæteris quæ ad commoditatem spectant ciuitatum, hic conceditur ciuitatibus quod olim erat commissum præsidibus: vt in auth de manda. prin. §. deinde competens. ibi, & quid omnino &c. Et collige, q̃ malefactores punire spectat ad commoditatem ciuitatum, vt hic, & ff. de off præsid. l. congruit. & ad salutem omnium, vt C. de ferijs. l. prouinciarū. Expedit enim reipublicæ vt maleficia puniantur, vt ff. ad legem Aquil. l. ita vulneratus. ne ad ea committenda temere quisquam prosiliat, vt C. de pœn l. si operis. Ex hoc ergo §. nos Romanorum, habes quę iam vtilia & necessaria ciuitatibus, quæ sunt concessa indulta & confirmata per hunc Imperatorem Fridericum certis ciuitatibus Lombardiæ, non enim est cōcessio generalis. Ita quod ex vi ipsius concessionis extendatur ad alias ciuitates, imo est localis terrarum ciuitatum insertus specificatarum, licet quo ad ipsas ciuitates faciat ius commune, vt patet statim in §. volumus. secundùm Odofr. Porrò etiam locales consuetudines quo ad locum ipsum dicūtur ius cōmune. vt in c. cum venisset. de eo qui mit. in pos. causa rei seruan. & est ratio quia iure cōmuni confirmatur, vt ff. de iusti. & iu. l. omnes populi. Porrò cōsuetudines cōfirmatæ sub certo modo & forma non valent, nisi sub illo modo & forma. C. de testa. l. fina. quas princeps tacitè confirmare videtur eo ipso, q̃ sunt tolerabiles. C. de re militari. l. iam collatores. lib. 12. C. de agrico. & censi. l. domini prædiorū. C. de fundis limitrophis. l. 1 & l. quicunque & l. fi. C. de iure fisci. l. super ercandis. & C. de vendendis rebus ciui. l. 2 Contra, malę consuetudines tanquam abortiua statuta non conualescunt tempore, vt in authen. vt nulli iudi. §. nulli verò. Vnde dicit Imperator cōsuetudines tunc tenent cum nostris non repugnant legibus. in auth de vsur. nauti. §. fin. & ibi no. Et ideo cōtra concilia generalia, quæ seruanda sunt vt euangelia non tenet consuetudo, vel cōtraria constitutio, vt no. in cap. cum laicis. de reb. ecclesi. non alie. in nouella. & cap. nulli, eo titu. in nouel. Vnde non valet statutū vel consuetudo de præstandis vsuris, quia est contra concilium, vt no. C. de vsu. auth. ad hæc. Sed nunquid valet sententia lata cōtra consuetudi-

a Ad hoc Bar. l. l. 1. ff. de dā. infe. Et ad. de Inn. de c. mo. c. dilectus. in gl. possessorum.

suetudinem ? videtur quod sic. quasi cõtra factum lata nam consuetudines facti sunt, tamẽ potest appellari. iste videtur casus no. in d.c. cum venisset. nam cũ de ea non constet sine probationibus: merito dicitur in facto consistere. articuli verò iuris dicuntur illi, super quibus siue probationib⁹ facti, statim potest pronunciari, vt not. capit. ad decimas, de restitut. spoliato. in nouella. sed super facto non potest pronunciari, nisi examinetur factum, vt C. de veteranis. l. prouidendum, & C. de hæred. institu. l. cum proponas.

[a] Intus & extra. Nota tam eandam quàm aliam esse posse consuetudinem intra ciuitatem & extra, idest in vrbe & in comitatu, vt hic & C. de test. l. fina. ibi, in priuilegio, idest in consuetudine priuilegiata. Consuetudo priuilegiat aliquam, sicut principis priuilegium. Nam consuetudo vice principis fungitur. de verborum significatio. capitulo super qui busdam. §. præterea. Et colliges hic quòd sicut per rebellionẽ contra principem perduntur priuilegia. ita consuetudines priuilegiatæ, quod tene menti.

tus & extrà [a] & in cæteris, quæ ad commoditatem spectant ciuitatũ. [b] Volumus vt regalia, quæ vobis non concessimus, in hunc modum cognoscantur per episcopum loci: & homines tã de episcopatu, quàm de ciuitate eligantur viri bonæ opinionis, & qui ad hoc idonei esse credantur [c], tales qui nec contra ciuitatem, [d] nec nõ strã maiestatem priuato vel speciali odio teneantur: qui iurent, ꝙ bona fide & sine fraude perquirent: & inquisita consignabunt ea quæ specialiter ad nostram [e] excellentiam spectant. Si autẽ huic inquisitioni supersedendum esse putauerint: cẽsum duorum milium marcharum argenti per singulos annos petimus. Attamen competẽti moderatione moderabimur etiam quantitatem istã, si enormis visa fuerit. Si quis autem super ijs, quę vobis concessimus vel permisimus, siue in ciuitate, vel extra ciuitatem, querimoniã apud maiestatem ipsam deposuerit, eius quærimoniam nõ admittemus, [f] & silentium ei imponemus. hoc qđ nos, [g] vel [h] noster antecessor rex, vel imperator episcopis, ecclesijs, [i] vel ciuitati-

[b] Volumus vt regalia. Istud verbum volumus, ostendit hanc legem esse: quia quicquid principi placet, legis habet vigorem, vt C. de constitu. princip. l. prima. in princip. & institu. de iure natur. §. sed & quod principi. & ff. de origi. iur. l. secunda. § nouissime. & sic contractus principis transit ad statutum legis; vt ff. de public. l. Cæsar. Item probatur ex eo, quòd Imperator vult eam per vniuersos populos diuulgari, vt supra eod. circa princi. ibi, ea propter &c. quod quidem indicat vt sit lex. vt C. de legib. & constitut. princip. l. leges sacratissimæ. quæ uobis concessa non sunt? quia non omnia regalia fuerant concessa, sed demum ea, quæ longa consuetudine erant possessa: & illa non in proprietate, sed in fidelitate. Nota ergo, quòd si est quæstio, quæ sint concessa, & quæ remaneant concessori, debent eligi boni viri bonæ opinionis & ad hoc idonei, non suspecti, qui iurent, quòd bona fide, sine fraude perquirent. & consignabunt eutque, quod se contingit: qui tex. est valde no. De iuramento facit quod no. C. sec. nup. l. hac edictali. §. is illud. Et ad saluandum illos iurantes de periurio, scias quòd in omni iuramento sufficit verum dicere secundum conscientiam, vt no. in c. præsentium. de testi. in nouel. Nota quòd super controuersia inter principem & subditos, eliguntur arbitri. & hoc per istam pacem: alias potest princeps vbique citare subditum, & ipsa cognoscere, vt l. proxi. ff. de ijs, quæ in testam. delentur. & C. ne quis in sua. l. 1. per Cy. ff. de hær. institu. l. l. hæc Tyberius. per Cy.

[c] Idonei credantur. quo casu etiam si malè fuerint versati, non est quod imputetur eis, qui elegerunt, vt ff. commoda. l. argentum, & ff. de rei ven. l. si à bonæ fidei. Odofr. Ex hoc sume argu. quòd iudex non facit litem suam ex eo, quod arbitri à se electi malè pronunciauerint: quia quod bona fide fit, bene fieri censetur, arg. ff. de condi. & demon. l. quamuis, & quod not. ff. de iureiur. l. eum qui. §. in popularibus. arg. contra. ff. man. l. idemque. §. si procurator. Sed ibi mandatori non imminebat explicatio negotij: hic sola electio personarum: quia nihil faciebant nomine eligentis, sed nomine dominorum. & sic nõ obstat.

[d] Contra ciuitatem. Nota arg. ꝙ bonus ciuis est, qui patriæ iura tuetur: & ille est ad regimen eligendus. non autem qui est cõtra patriam. Odofr.

[e] Ad nostram. siue ratione Imperij, siue ratione patrimonij, cum omnia principis esse intelligãtur, siue fiscalia, siue patrimonialia sint, vt C. de quad. præscrip. l. bene a Zenone. Odofr. quod dic, vt in prin. Digestorum. l. om nem.

[f] Non admittemus. Nota, ꝙ nõ debet quis audiri contra illud qđ facit princeps ex certa scientia: imo debet repelli, & imponi ei perpetuum silentium. Nã dicit lex. quis tantæ superbiæ fastidio tumidus est, vt regalem seorsum regat? vt C. de legi. & constit. l. fina. & l. 2. C. de cri. sacri. Et no. hic de silentio imponendo etiam lite non contestata. s. non audito petitore. ff. de alea. l. 1. § quod autem. Si statutum dicit, talis non audiatur, an valeat sententia pro eo lata? dicit Iac. de Are. quòd non. quod verum est, si est talis, quòd habeatur pro mortuo vt bannitus, vel iudex dolo procedit. vt d. l. 1. §. quòd autem. de alea. quia illa qui procedit in contemptum legum, videtur procedere errore iuris expresso. & vide l. 2. C. de hær. in ti. per Cy. Sed qualiter potest imponi silentium ei, qui non audiuit? Respon. quòd non auditur pro se, sed contra se ff. de postu. l. quos prohibet. ff. de procura. l. filius. § veterani. & vide quod no. de off. dele. cum super abbatia. in nouellis.

[g] Hoc quod nos. Hic dicit, quòd concessa priuilegia ecclesiæ, episcopis, ciuitatibus vel alijs quibuscunq; psonis clericis vel laicis per antecessores suos, vel se, vel Henricum filium suum, & Regem Romanorum, firma & rata permaneant. Acc.

[h] Rex. s. Henricus filius istius Friderici, secundũ Odof. Hic ergo est expressum, quòd Rex Romanorum etiam ante coronationem potest cõcedere priuilegia. Ista enim Henricus non erat coronatus Imperator, quia pater viuebat. pro hoc not. C. de quadri. præscri. l. bene à Zenone. & ibi per Cy. dicit Hosti. quod vidit in Alemania per principes iudicari & teneri, ꝙ Rex Romanorum post electionem concordem habeat omnem potestatem, quam Imperator: nec vnctio aliquid addat, licet Host. sit in contraria opinione, vt not. extra de ver. sign. super quibusdam. in nouella. sed quicquid dicat Hostien. prima opin. seruatur. & est ipsa veritas. Opinio autem Hostien. posset habere locum, qñ esset electio discordis.

[i] Ecclesijs vel episcopis. Ex ista alternatiue videtur probari, quòd id, quod conceditur episcopis, sit co-

 rum

bus vel alijs quibuscunque personis, clericis, vel laicis ante tempus guerræ dedit, vel quolibet concessionis titulo concessit, firmum & ratum habemus: saluis superioribus concessionibus, vt pro eo solita nobis seruitia exhibeantur: sed census nõ prstetur. Commoditates, quas pro bono pacis [a] ciuitatibus concessimus in ciuitatibus, vel extra: illorum regalium nomine non intelligimus, pro quibus census debeat præstare.

PRiuilegia omnia, [b] & data, & concessiones, quæ in priuilegium, vel damnum ciuitatum, vel locorũ, vel personarum societatis occasione guerræ in alicuius iniuriã [c] prædictorum à nobis vel nũciis nostris indulta sunt, cassent, [d] & i irritũ deducant. [e] In ciuitate, [f] illa, i qua episcopus p priuilegium Imperatoris, vel regis comitatum habet, si consules [g] per ipsum episcopũ consulatum recipere solent ab ipso recipiãt, sicut cõsueuerunt recipere: alio qui vnaquæque ciuitas à nobis consulatum recipiat. Cõsequenter vero in singulis ciuitatibus consules constituentur à nuncio nostro, qui sit in ciuitate vel episcopatu: & inuestiturã recipiẽt: & hoc vsque ad quinquenniũ, finito [h] quinquennio vnaquæque ciuitas à nobis recipiat, & intra quinquennium à nuncio nostro, sicut dictum est, nisi in Lombardia fueri-

rum proprium, quod etiã innuit verbũ dedit: q̃d est ꝟ. per quod patet dominium esse translatũ in episcopum, cum dare, sit accipientis facere, vt in institut. de actio. §. sic itaque. dummodo eis contemplatione ecclesiæ non datur, nam tunc ecclesiæ videtur esse concessum, vt ff. de doie. præle. l. cum quie, ver. nam & si quis.

ADDITIO.

De hoc habes tex. notabilem in capi. fin. de capitul. Conradi. collat. decimã. vbi omnino vide: & adde quod no. Inn. extra de test. ca. cum in officijs. & hoc si talis est episcopus, qui possit habere propriũ aliàs de necessitate acquiritur episcopatui 18. quæstione secunda. sta tutum.

[a] Pro bono pacis. Nota id quod factum est pro bono pacis, ratum debet haberi, vt ff. manda. leg. creditor. §. primo. ita tamen, quòd non sit contrarium iuri diuino, vel impossibile de iure: vt extra de præben. ca. nisi essent. & ibi dicit tex. quòd laudo arbitratorum propter bonum pacis tenetur æquitas naturalis. Etiam not. quòd in arbitrijs, & in arbitramentis bona consuetudo est seruanda. extra de causa poss. cũ venisset.

[b] PRiuilegia omnia. Nota ex isto textu, q̃ si bona rebellium tempore rebellionis alijs sunt concessa personis, facta pace sunt reddenda primis dominis, textus est hic valde notabilis: ita quòd ipsa pax non habet vim simplicis indulgentiæ, sed restitutionis in integrum. quod tene menti.

[c] Iniuriam. Sed quomodo potest princeps concedere aliquid in iniuriam alterius, vt C. de preci. Impera. offe. l. 2. & l. rescripta. & ie. nec damnosa: & ff. de iustitia & iure. l. iustitia. in princ. & §. iuris præcepta & C. si contra ius vel vti. publi. l. fi. & C. de operibus publicis. l. præscriptione. Sol. hæc causa guerræ fuerunt concessa, & contra rebelles imperij: nec est hoc nouum secundùm Odofre. Ex quo nota quòd rebelles sunt extra legis protectionem. vide C. de natura. lib. l. 1. per Cyn.

[d] Cassentur. Nota, quòd sublata guerra tollitur omnis eius effectus secutus propter guerram. ut ꝟ. eod. § finem quoque. Odofre.

[e] Et in irritum deducantur, quòd dicit cassentur, intelligas ipso iure: quod autem sequitur, in irritum, intelligas ipso facto. Odofr. Et sic no. quòd verbum cassentur, iunctum cum verbo irritentur, signat ipso iure, non enim sequitur hic alia sententia, licet tex. vtatur verbo futuri temporis: quod est notabile.

[f] In ciuitate. hic dicit, quòd si episcopus per priuilegium Imperatoris vel regis est comes alicuius ciuitatis quòd cõsules siue decuriones debẽt inuestiri de ipso cõsulatu per ipsum episcopum, sicut fuit hactenus obseruatum. aliàs in qualibet ciuitate consulatus recipitur authoritate Imperatoris, & inuestitur consul per nuncium ipsius Imperatoris. Item dicit, q̃ de quinquennio in quinquenniũ quælibet ciuitas mittat ad Imperatorem pro inuestitura iurisdictionũ renouanda ac priuilegij eligendi sibi consules: q̃ tutabũt ipsi Imperiali nuncio, & per ipsum ingredientur officium. & idem dicit in successoribus suis obseruandum. Not. quòd multi sunt episcopi qui habent ciuitatem, & iurisdictionem temporalem ab imperatore vel Rege. Quæro igitur, vtrũ isti episcopi teneantur coram Imperatore vel rege comparere non solum quo ad consilium, sed etiam quo ad auxilium, si sint conuocati? Respond. sic non tamen possunt personaliter distringi. vt notat in cap. 1. de cle. coniuga. in nouel. Bal.

[g] Consules. de iuramento consulum dicitur extra de iureiur. cap. venientes. & no. in Specu. de iureiuran. vbi etiam nos. de multiplicibus iuramentis.

[h] Finito hoc hodie non seruatur: imo totum contrarium fit. sed non est vis: eum ex priori inuestitura perpetuo inuestiti intelligantur. & nõ ad tẽpus, vt ꝟ. e. ti. §. nos Romanorum. in prin. in verbo, in perpetuum. Odofr. Mittit. s. nuncium. hic dicitur simplex nuncius, quem vulgo Italici appellant syndicum. & habent concepta verba hoc modo. Ego domine Friderice Romanorum Imperator à vobis inuestituram fieri communi Bon. & mihi recipienti nomine & vice communis Bon. lege restante. ff. de consti pec. l. qui autem. §. fin. & l. licet, & per hunc syndicum acquiritur ius inuestituræ communi Bon. vt ff. de consti. pe. l. eum qui §. si actori municipum. Vniuersis enim redditur, quod pro voto omnium primatib. indulgetur, vt C. de adu. diuer. iu. l. restituendæ. Odof. Dicitur autem syndicus secundum gl. quasi singulorum causas vno complexu uno nomine dicens. Vel secũdùm Nicolaum furiosum qui fuit discipulus Ioannis, dicitur syndicus [a] quasi plurium simul causam dicens, & si plures sunt erunt syndi ab vniuersitate, gerunt publicam personam & videtur quòd habeant mandatum insolidum. arg. ff. de admi. tu. l. decreto, etiam in ijs, quæ requirunt speciale mandatum, vt ff. de iureiur. l. iniurãdũ & ad pecunias. §. defensor. & per Iaco. de Are. C. etiam per procuratorem causam in integ. resti. agi pos. l. 1. Sed in rius est dicere, quòd in requirentib. speciale mandatũ debeat syndicus speciale mandatũ habere, vel generale cum libera, vt not. in cap. præsentium de test. lib. 6. in nouella. Illud est nõ dignum, quòd q mittit nũcium vult obligari per seipsum, non per aliũ, & ideo potest reuocare mandatum clam, sed ille qui procuratorem mittit, vult obligari per alium, & non per seipsum, vt legitur & nota. C. si quis alteri vel sibi. l. multum. itaque transferet consensum suum in procuratorem

[a] Recta videtur lectio. Laudum arbitratorũ pp bonũ pacis tenet æquitate naturali. Pet. Vẽd.

Cassari verbũ iunctũ verbo irritari quid importet.

[a] Syndicus, vox Græca cõmunẽ defensorẽ indicans à verbo Græco σύνδικος quod est ad esse, patrocinari ac defendere & in cõi causa patrocinium suis offerre, quo fit vt σύνδικος sit mui iudex, qui que eãdẽ causã defendit. dicitur. Nã vt ait Bu. qui ex singulis vibibus eliguntur patroni at vnius prouinciæ causã tuẽdam, syndici dicũtur.

mus: tunc enim à nobis [a] recipiet. Eadem obseruē tur [b] i successore nostro. Et oēs inuestituræ gratis fiant. Cū aūt nos Impera tor diuina vocatione [c] decesserimus, vel regnū filio nr̄o cōcesserimus [d] simili modo à filio nostro vel eius successo-

ratorem: nec valet reuocatio, nisi in notitiam deducatur, vt nota. in cap. cū. vltimo. de procura. libro sexto, in nouel.

a A nobis. & non à nuncio & hoc, si principi placuerit, vt j. eod § & si qua. Odofre.

b Eadem obseruentur. hoc vult dicere litera ista, quòd idem seruetur in personam successoris nostri, quod in nostram personam ordinamus: sic. C. de quadrien. præscriptio. lege bene à Zenone. ibi, siue ab alijs qui postea &c. & hæc forma datur subditis erga successorem, salua semper authoritate successuris, cui non potest antecessor imponere legem, vt C. de legibus, lege, digna uox.

a Diuina vocatione. Deus enim in hora mortis nos vocat de temporali seculo ad perpetuum: Odof. etiam si quis sua morte moriatur, sed gladio dicitur mors Dei iudicio prouenire, vt nota institu. de cap. dimin. post princ. & in Euangelio, Sciens quæ ventura erant super eum.

d Concesserimus. hic primo attende, vtrū Imperium iure hæreditario transferatur, vel nō. Secūdo quis eligat principem, & quis possit eligi princeps & ex quibus debeat eligi. Circa primum pro & contra allegabimus: deinde quod tutius visum fuerit nobis, aligemus. Videtur quidem primo imperium successione deferri, hoc autem litera ista manifestè innuit Nam iste Fridericus qui nunc viuit, Henrici filius fuit, de quo Henrico hic loquitur, qui quidē imperator fuit. ar. de hoc C. de fun. patri. l. hi quibus, & insti. de done. §. sed primus quidem. & in authent. vt defun. seu funera. §. si verò etiam moriente. & est argumen. ad hoc quod hic dicitur, in decretis 63. dist. ca. in synodo congregata, & 23. distin. in nomine domini. vbi dicitur, quod princeps potuit sibi eligere successorem, vt & hic videtur. Contra autem videtur, quòd ex electione non ex successione imperium deferatur his rationibus. Primo, quia imperium habere, in fortuna est, vt C. de vete. iur. enu. l. 2. §. sed quia diuinæ. & in auth. de consu in fin. Vnde dicitur, Si fortuna volet, fies de rhetore consul. Si volet. hæc eadem, fies de consule rhetor. & à Deo hominibus datur, vt C. de offic. præfec. prætorio. Afr. l. in nomine domini, in prin. & in authent. quomodo oportet episcopos, in prin C. de quadri. præscrip. l. fin. in fin. & in authent. vt in medio lit. nō fient. §. si. C. de offi. ma. mi. l. vl. in prin. & in auth. de fide instru. §. 2. C. de vete. iure enu. l. 1. in prin. & in auth. de consul. in fi. & in Lombar. de prohibitis nup. l. quoniam nobis, in prin. & supra de pri uil. accl. l. si in prin. & quia episcopus eligitur, vt in authen. de san. episc. § 1 & 2 & 3. C. de episco. & cle. l. si quanquam, & omnis dignitas & omne officium. vt ff. de decre. ab ord. fa. l. 1. item & aduocatio successione non defertur, sed electione, vt Lombar. de aduo. & uice dominis. l. singulis, Et remotis omnibus iur. ambagibus, ego puto imperium electione deferri, & non successione, extra de elect. c. venerabilem. §. insuper si prædictus rex. extra de pact. cap. accepimus. Non obst. quod hic dicitur, nā si quis rectè inspiciat, nusquam hic dicitur successione deferri, sed dicit posse concedi, & sic concordat in decretis. 23. dist. in nomine domini, & 63. dist. in synodo congregate. Sed illi qui ita eligunt, authoritatem eligendi ab apostolica sede acceperunt. examinatio tamen, promotio, vnctio, consecratio, coronatio, manus impositio ad dominum Papam spectāt, vt d. c. extra de ele. venerabilem. §. 1. & 2. Vnde dominus Papa ex causa poterit principem deponere, vt in decr. 15. q. 6. c. alius item Romanus Pontifex &c. & in authen. de defen. ciui. § . nō habente, & in authen. de colla. § & hoc custodiri, & argu. ff. de regu. iur. l. eius est nolle. & argumen. C. de offi. præfec. præto. l. si quos. & in authen de manda. princip. §. festinabit, & in Lombar. de offic. vica. l. fina. cum Imperator iuret ei fidelitatem, vt in decre. 63. distin. c. tibi domino. & quod non transmittat ad posteros, habes validum argumen. C. de aduoca. diuer. iudic. leg. petitionem. Quis autem eligit principem, posset quæri. ad quod dic, eliget senatus. C. de offic. præfi. l. 2. & ex senatoribus, cum in numero eorum connumeretur, vt C. de digni. l. ius senatorū, lib. 12. cū senatores sint pars corporis principis, vt C. ad legem Iul. maie. l. quisquis. quare & legē facere possunt, vt & princeps, vt ff de le. lege non ambigitur. & quia præses creatur ab ordine & in eorū ordine remanet, vt ff. quando appellan. sit l. 1. §. solent. Vel dic, quod à principibus populi suffragio, vt institut. de iure naturali §. sed & quod principi. & argum. de offi quæsto. l. 2 in princip. vel ab eis sine populi suffragio, authoritate tamen apostolica electione eis cōcessa, vt supra notatum est. Vel dic quod eligitur ab his, qui soliti sunt eligere. Sunt enim certi nobiles qui authoritatem & priuilegium ab apostolica sede habent principem eligendi, & illi eligent, & nullus alius debet electioni interesse, vt in Lombard. de Pontificibus l. 3. Posset autem dici, quòd quilibet posset in principem eligi in quē eligentes consenserunt, sed tamen prius videndum est, vtrum electus imperio sit dignus, vt C. de quadrien. præscrip. l. bene à Zenone, ibi siue ab aliis &c. Qui enim indignus est inferiori ordine, indignior est superiori, vt ff. de senatoribus lege, qui indignus. Vnde de dignioribus est eligendus. nec dedignentur alij milites, & barones, qui non sedent in tam alto cubiculo, quoniam potentioribus pares esse non possunt, vt ff. de alie. iu. mu. causa fa. lege 2. circa princip. Vnum tamen non omitto, quòd imperium semper est, licet desit esse eius gubernator, vt in authentic quomodo oportet episcopos & cæteros. §. quæ igitur. C. de officio eius qui uicē alteri. ger. l. 2. Odofred. Dicit Iac. de domino Ardizo. Veron. in summa sub tit. de succes. Imperij, quòd olim principes poterant sibi eligere successores: vt in decretis. 63. dist. in synodo congregata, & 23. di. in nomine domini: in medio. Sed hodie quidam principes eligunt Imperatorem, qui potestatem eligendi ab apostolica sede acceperunt: sed examinatio, promotio, vnctio, coronatio, & manus impositio ad dominum Papam spectant, vt extra de elect. c. venerabilis. §. 1. & 2. & dominus Papa ex causa ipsum poterit deponere, vt in authentic. de defen. ciu. §. non habente. & de forma fide. c. alius. & de regu. iur. leg. eius est nolle. ar. C de offi. præfe præto. l. si quis, in authentic. de col. §. sed hoc custodiri, & in authentic. de man. pri. §. festinabit & in Lombar. de offic. iudi. l fina. quòd successione deferatur, est argu. C. de fun patri. l. hi quibus, & insti. de dona. §. sed primus quidem. & in auth. vt defuncti seu funera §. si verò etiam. Nam & Imperator Carolus fuit pater Pipini: & Imperator Pipinus fuit pater alterius Caroli Imperatoris: & iste Carolus fuit pater Ludouici Imperatoris: & Ludouicus fuit pater Lotharij Imperatoris, vt in Lombard. de furt. lege, cuiuslibet. de episcopis, & clericis. vbi pro tempora. & de capitulis per legem tenendis, lege prima. Nam & Imperator Fridericus videtur innuere in pace Constantiæ in. §. in ciuitate illa, in fin. quòd potest concedere regnum eius filio Henrico, & quòd eius filius ei in regno succedat, sicut de facto fuit, & iste nūc Fridericus Rogerius Imperator fuit filius Hērici

* Tu vida in c. venerabilē, de elect. &c. ad Apostolicæ, de re. iudi. li. vj.

Sed tu dicas, quod hoc contingit potius electione principum, quam successione. ista sunt formaliter verba Iaco. de domino Ardizo. & hoc vltimum verbum suū est ipsa veritas, & ita seruatur & de facto de rege Vuenzeslao filio Caroli imperatoris. Nomina electorum. Et ounquid principes seculares, ad quos pertinet electio, posset Papa priuare potestate eligendi? & an propter eorum negligentiam Papa solus posset eligere imperatorem? dic vt not. de re iudic. c. apostolicæ. lib. vj. & quod not. ff. de leg. l. non ambigitur, per gl. & Cyn.

re inuestituram recipietis. [a]

IN causis [b] appellationum si quantitas vigintiquinque librarum imperialium summam excesserit, appellatio ad nos fiat: saluo iure & moribus Brix. ecclesię in appellationibus: ita tamen vt non cogantur in Alemaniā ire: sed nos habebimus proprium nunciū in ciuitatibus vel episcopatu, qui de ipsa appellatione cognoscat: & iuret, quòd bona fide & sine fraude causas exa-

[a] Inuestituram recipietis. Certū est, quòd regnum Siciliæ est ecclesiæ Romanæ. Pone ergo quòd regno vacante Papa contulit plures comitatus regni pluribus cōitibus in feudum: deinde creauit ibi regē: quæritur, an illi comites teneant regi facere fidalitatē tanquam ipsius vasalli? & dicit Odof. quòd est hic casus quòd sic. verba Odof. hæc sunt. hic habes expresse, quod in generali feudi alienatione, quam facit princeps, cōtinent vasalli, quod est contra id quod legit. ū de fen. va. fuerit interpellatus c. in generali. Sol. verū est, nisi dicat expressim: & hic satis expresse dicit. Vel solue, quòd nō habet successor ius istorum vasal. ex eo cessione ista, sed ideo quia princeps. & fa. ff. qui. mo. pig. vel hypo. sol. l. sicut. §. illud & ius istorum vasallorum acquisitū est imperio, & ea quæ fiscalia sunt principis esse intelliguntur, vt C. de quadr. præscr. l. bene à Zenone & sic nō ob. dictum. c. in generali. Odofr. ex hoc infero. quòd cū dicti comitatus sint de territorio regni, quòd videtur iurasse fidelitatem Papæ tanquā regi: & iō regno translato regē sequūtur: sicut mēbra sequūtur caput suum, à quo discedere nefas est. Item intentio particularium sumitur pro vniuerso.

[b] IN causis. no. hic quod appellans italicus nō tenetur ire in Alemaniā secundū istā pacem, sed imperator debet habere iudicem appellationū in Lombardia à 25. lib. imperialium §. qui cognoscat & definiat: & iste iudex debet præstare iuramentum, quod bona fida causas examinabit, & definiet secundū mores & leges illius ciuitatis intra duos menses à contest. litis, vel à tempore appellationis receptæ: nisi iusto impedimēto vel cōsensu vtriusque partis remanserit. hęc sunt verba literæ multum notabilia. Et primo, quod vbi maior est quantitas, imperialis debet statuere auctoritas, vt C. de ope. pub. l. si quando, & dicitur hic maior quantitas à 25 libris imperialium supra: sed de iure communi alitar cauetur. vt C. de ap. l. in offerendis & l. præcipimus. Secundo no. de iuramento qd debet præstare iudex appellationū. Tertio not quod iudex debet iurare quòd feret sententiā secundum leges & consuetudines illius ciuitatis. & alias dicit lex: iudex sententiam proferat legibus & moribus cōsonam. tem. in auth. vt eum de ap. cog. §. 1. C. de aedifi. priua. l. si ss. C. quæ sit longa consue. l. 1. C. de sen. & interlo. om. iu. l. nemo. Porrò si est quæstio de processu, seruabitur consuetudo primi fori. si de re vel causa, seruabitur per iudices appellationis illud ius, quod primus iudex debebit seruare: quia id quod debebat secundū iustitiam causæ & fori facere primus iudex, debet facere iudex ap. quia ei succedit vt confirmator vel reformator: & ideo quia non est iniquū, sed æquū iudicem à quo, non grauat partem. & ita non grauamine in iuste appellaretur, vt in dicto authen. vt cū de ap. cog. in princ. p. saluo quod ex nouis actis nouam potest ferre sententiam, & etiam veterem confirmare. & quod

cum eo. l. Tirianus. Quarto no. quòd hic statuitur tempus duorum mensium ad causam appellationis decidendam: sed de iure communi statuitur annus, vt C. de tempo. appell. auth. ei qui. Sed quæro, ounquid elapsis duobus mensibus appellatio sit deserta? & videtur quòd non: quia meta duorum mensiū videtur præfixa cognitori, non persecutori, quia verba dirigunturr iudici, & non appellatori: iuxta nota. C. de iudi. l. properandum. in prin. in contrarium dico: quia illi duo mēses succedunt loco anni. Nam quia constitutio duorum mensium facit mentionem, tacite videtur prohibere, ne vltra tempus fiat. argu. ff. de lega. 2. l. statuliberum. §. si nihil. Itē tacite hoc colligitur ex litera. vbi cōsidera quod aut tempus apponitur iudici cum pęna & tunc debemus esse contenti pœna. aut sine pœna & tūc vt aliquid operetur temporis appositio, videtur appositū ipsi liti & causæ. Præterea qd diceret litera. nisi iusto impedimento vel consensu &c. si duraret ipsa appellatio & eius vigor etiam post duos menses? item ex eo quod dicitur de prorogatione tēporis per consensum partium, apparet manifestè, quod sine prorogatione deserta est appellatio, & hoc tenet Odofr. Sed quæro, quatuor litera dicit, à contestatione litis vel tempore appellationis receptæ? Respon. vult dicere. quòd si appellatus vel appellans non vult litem cōtestari, iudex potest habere litem pro cōte. vt C. de temp. ap. l. fi. §. illud. & ea tunc currēt tempora duorum mensium. du iure autem communi, quando incipiunt currere tempora appellationis prosequendæ. dic vt in auth. de iudicibus. § appellationes. Quinto nota, quòd tempora assignata per statutum possunt prorogari per litigantes, & huc quando tempus est breue: quia præsumimus appositum fauore litigantium & etiam fauore sententiæ. & ideo post terminum legis vel prorogatum. sententia & appellatio est deserta: qd est no. & idem in tempore statuto inper reductione arbitramenti. Nā intelligitur statutum fauore arbitramentalis sententiæ latæ sed in lege properandum, non est ita quia ibi nulla procedit sententia, cuius fauore videatur statutum. Idem quod in sententia seruabo in instrumentis guarentigiæ habentibus vim sententiæ per statuta Tusciæ Bal. in sex. ibi, vel à tempore. hic alternatiue loquitur, nā in causa appel. iudex potest ferre sententiā & ante litem contest. si vult, vt C. de temp ap. l. fi. §. illud & no. quòd quicquid iudicis potestati permittitur, id iuris necessitati nō subijcitur, vt ff de iud. l. nō quicquid. ibi, impedimento. & hoc probatū fuerit. vt C. de temp. ap. l. fi. illud. Quid ergo si nō iudicet intra tempus statutum, an potest postea iudicare? Rēd. non, & si iudex tulit postea sententiam, sententia nō valet, & ex ea solutum repetitur: nam expirat iudicij instantia, vt C. de iud. l. properādum. §. huius, & §. si. vbi de hoc plenè adnerte tamen, rota dia clamant quæ dā, pereunt acta, & expirauit iudicij instantia, vt C. de iud. l. properandum. Sed certe qui ita diffuse allegat, idiota est, nam non omnia acta pereūt. dic ergo lapsu temporis ea acta perire, in quibus non imminet magnum periculum: Sicut est de libelli oblatione. forte enim vel sine forte melius formabit nunc quā primo fuerit formatus, vel saltem ita bene. itē de nouo lis debebit contestari, & in hoc etiam nō vertitur magnum periculum. Item perit sacramentum calumniæ, vnde iterū iurabitur de calomnia. acta autē in quibus vertitur magnum periculum, vt sunt confessiones & testium

minabit, & definet secundum leges & mores ipsius ciuitatis a intra duos menses à contestatione litis, vel à tempore appellationis receptæ, nisi iusto impedimento vel consensu b vtriusque partis remanserit. Consules, c. qui in ciuitatibus constituentur, tales sint, qui fidelitatem fecerint nobis, vel faciant ante, quàm consulatum recipiant.

Vasalli tanquam vasalli, & cæteri omnes tanquam subditi iurare debēt fidelitatē principi: nisi sint tales personæ, quibus iuramētū remittatur. B.

Vasalli nostri d à nobis inuestituram recipiant, & fidelitatem faciant, sicut vasalli. cæteri omnes sicut ciues à sex

stium attestationes nō pereunt, nō enim pereunt cōfessiones: quia potest esse, q cōfessus est litigator in prima instantia iudicij aliqua, quæ sunt cōtra eum & nunc pœniteat, modo in alio iudicio nō confiteretur, q ea confessio cognita sibi præiudiciū generarat. Item attestationes non pereunt, qe potest esse, quod testis non ita recordatur modo sicut & tunc, cum memoria hominum labilis sit, vt ff. de proba. l. si arbiter. & ff. ad Carbon. l. 3. §. duæ. Vnde quia in his magnum est periculum: ideo dicendum est, quòd non pereunt. nam probationib' pinguius est subueniēdum: vnde facultas probationū non est angustanda: vt C. de hære. & Manichæis. l. quoniam in fi. cum occasione defectus. probationū ius reddi non valeat: vt ff. de test. tut. l. duo sunt Titij. & quia acta vnius causæ in alia valēt. vt C. de arb. l. pe. in fi. & C. de ra iu. l. fi. & de liber. c. l. iubemus. de testi. l. fi. Odof De citatione an pereat? & videt q non, quia traxit executionem præscriptionem interrumpentem. vt C. de præscrip. 30. an. l. sicut. & l. si & malam fidem in possessore inducendo, vt ff. de peti. hære. l. sed venit. §. petitā. cum. n. mala fides sit facti, non pōt pro infecto haberi. vt ff. de cap. l. in bello. §. factæ. in cōtrarium est glo. ordi. C. de fruct & lit. expe. l. litigator. Distingue ergo, aut citatio induxit suum effectum respectu actionis præscriptionem interrumpēdo & talis effectus durat aut respectu officij mercenarij iudicis: & tunc in alia instantia non durat quo ad actiones quæ officio mercenario veniunt in iudicio. & ita loquit gloss. in d. l. litigator. vel dic vt ibi dixi. Quid autem de vitio litigiosi, an duret: dic vt no. in l. 1. C. de præscrip. long. temp. & l. cum lite mortua ff. iud. sol. Quod dictum est de attestationibus, intellige publicatis secus si nō essent publicatæ: quia nō habent publicam authoritatem antequam publicentur: vt no. ff. quæ in frau. cred. l. 1. 3. §. gesta. Sed hoc videt contra rationem. ī. assignatam per dominū Odofre. nam ex quo testes solenniter deposuerunt in iudicio, illud quod est omissum de publicatione in primo iudicio, æquum est suppleri in secundo iudicio, sicut testes qui non essent publicati in causa prima possent publicari in causa appellationis. Ad hoc facit extra vt lite non conte. c. qm frequenter. Sed qui tenent primam opi. hac vtūtur ratione, quia publicatio testium fit officio iudicis mercenario, qd perit perempta instantia, quo ad ea quæ non sunt executa, sed exequenda, vt d. l. cū lite mortua. & ideo publicatio impossibilis videtur.

a Secundum mores & leges illius ciuitatis. Nota ex eo q dicit mores, q licitū est cuilibet ciuitati habere cōsuetudines proprias. Et ex eo q dicit leges, no q licitum est ciuitati habere ꝓpria statuta cōfirmata per præsidē prouinciæ. Sed si ciuitas sit sibi ipsi pses, sufficit q potestas ciuitatis cū decurionib. faciat statuta, vel ciues eius accedēte authoritate superioris. nā cū facere statuta sit iurisdictionis & illa quantū ad actum exercitij sit in magistratibus, vt ff. de orig. iu. l. 2. §. post originē. merito requirit magistratus, nisi alia esset cōsuetudo loci quæ pōt dare iurisdictionem ipsis decurionibus sine magistratu, vt C. de diuer. offi. l. vitos lib. 12. vel si ciuitas ille pro tempore illo careret magistratu, vt ff. de tut. & cur. da. ab his. l. vbi ab

sunt. ita intelligit qd not. in d. l. 1. §. si quis apud eū ff. qd quisq; iur. & ibi omnino vide Iac. Bu. Barto. & me. Aduerte tñ quòd si statuta tangerēt iurisdictionem principis, vt in causis appellationum, talia statuta non valerent, vt hic, & extra de iureiur. c. venientes. Et est notā. q in causa appellationis ideo non habet locū prorogatio iurisdictionis: quia causæ appellationem sunt mistii imperij & pertinent ad authoritatem superioris: vnde & vtraque parte consentiente non possunt ventilari apud iudices incompetentes: vt C. de iud. authen. ad hæc. Sed nunquid tabellio de cōsensu partium sine præsentia iudicis possit recipere test. iuramenta & dicta nulla sibi facta per iudicem commissione? Respon. non: quia non reperitur. q tabelliones possunt recipere talia iuramenta: vt not. C de testa. l. hac consultissima §. pe. quod tene menti.

b Consensu. No. consensu partium prorogari tempora appellationis. ad qd fa. C. de te. ap. l. vlt. Odof et si causa appellationis ventiletur per priuilegiū vel speciale statutū principis vt hic, quod est notabile. Bal.

c Consules. Consules nō possunt ingredi consulatū nisi iurauerint vel iurēt fidelitatē, antequā cōsulatū recipiant. hoc dicit. adde de cōd & demō. l. Publius.

d Vasalli nostri Recipiunt ergo hi inuestiturā tanq̄ vasalli, & iurabunt tanquā vasalli: & tale qdē erit eorum iuramentū vt canetur. ī. de forma fidelitatis. c. 1. de noua forma fidel. ca. 1. Cæteri autem iurabūt tanq̄ ciues, vt habes in d. c. 1. de for. fi. & ī. e. c. in nomine cui qdē sacro adijcere debēt qd dr ī. eo. §. oēs. Sed en q iurent tanq̄ vasalli iurare dn̄t tanq̄ ciues? vr q non: quia hic dicit sōclusiue cæteri tanq̄ ciues iurent per qd vr innui q solū qui non sunt vasalli Principis, iurent tanq ciues. Sed hoc non innuitur, imo diuersum. s. q qui vasalli non sunt, iurent tanquam ciues, & non tanquam vasalli. Vnde pōt dici q vasalli teneantur iurare & vt vasalli & vt ciues, cum separata sint facta, vt ff. de cal. l. fina. & C. de do. inter vir. & vxo. l. si maritus. Sed tamen vno sacramento quis iurabit & vt vasallus & vt ciuis, arg. ff. de auth. tu. l. accipientis. Odofre. No. quòd qui iurat simpliciter, videtur iurare in omnē casum ex qua iurare tenetur. ff. de fideiu. l. si quis pro eo. §. si nummos. Sed hic quæro nū de periurio possit cognoscere iudex laicus? & dico q sic, vt not in c. licet. de iureiu. in nouel. lib. 6. nam istud est crimen cōe vtriusque fori, vt in authen. de man. princ. §. si vero canonicum. Quæro, quid si isti consules intrauerūt consulatum prætermisso iuramento? Respond. quia malo ordine intrauerūt, sunt extra mittendi, & etiam puniendi, vt in l. 1. §. necessario ff. si mulier. ven. no. & ī. de mil. vas. qui contumax est, ca. 1. §. si vero. vbi dicitur, q malo ordine actum debet reformari, certe nec in canonica possessione consulatus pōt esse, nā in possessione canonica cōcurrere debet iuris adminiculū vt no. in c. ad decimas. de resti. spo. lib. 6 in no. & plene not. per Acc. in l. 1. in princip. ff. de acq pos. in dubio tamen ex quo sunt publice in possessione consulatus præsumam canonicum ingressum & oia solenniter acta ff. de officio prætoris l. Barbarius.

e Sicut. Ista dictio quandoque est aduerbiū similitudinis, quandoq; aduerbium qualitatis, vt quādo po

 nitur

decim annis vsque ad septuaginta: nisi tales personæ sint, quibus debeāt & possint sine fraude sacramenta remitti. Vasalli, qui tempore [a] guerræ vel treugæ non postulauerint inuestituram, vel debita seruitia nobis non exibuerint: hac occasione feudum non amittāt [b] Libellariæ [c] & precariæ

nitur pro tanquā, vt hic, & ff. de acce. l. si pater. §. q à domino. & C. de hære. insti. l. 1. no. ergo de tāquam sed nunquid rogatus tanquam tabellio videtur etiā rogatus tāquam testis? videtur q sic. ff. de test. l. Domitius. nam nomē testis est generale, & dic q respectu suæ scripturæ est tanquā tabellio, sed si scriptura nō est solennis, poterit recipi ad pbationē negotii p teste, nō ad supplētionē sui instrumēti sed ad niuā vocē, tanquā testis vnius vicē gerēt: vt C. q test. fe. po. l. hac cōsultissima §. fi. p Acc. Cy. Iac. But. & alios sibi videas. in tex. ibi. 70 hi qui supra hanc ætatē sunt merentur excusationē à tutel. vt C. qui æta. l. vnicina. vel à præstatione munerū personaliū. vt C. qui æta. l. fi. lib. 10. Quibus autē personis debeat remitti iusiurandum, quæritur? videtur quòd solis seruis. cum illi soli excipi videātur, vt j̄ e. c. in nomine eit. fi. Sed certe & furiosi excipiuntur: cum pupillis similes habeātur, vt ff. de acq. hæt. l. pupillus. & est ad hoc qd̄ aliàs dicitur, furiosus [a] loco quiescentes & dormientis habetur, vt ff. de iure co. l. e. § furiosus. & C. ad Tre. l. fi. & ff. de iureiur. l. vbi non. §. furiosus. Sed nunquid fœminæ iurabunt? resp. nō vt j̄. e. c. in nomine circa fin. itē nunquid vnus tantum pro domni? Respon. imo omnes qui intra hanc ætatē sunt, vt j̄. eo. c. in nomine eit. fi. Item excipiuntur clerici, vt C. de epi. & cle. l. cum cleri. & in Lombar. de aduo. & vicedo. l. quicunque. & l. quoniam. Sed in dic. q imo iurabunt clerici: vt extra de iureiur. c. fi. Monachi autē & talium ordines non iurant, cū hoc ad eos nō spectet. vt C. de epi. & cle. l. decernimus. et. l. omnes & l. generaliter. Item quæ pro mortuis repetant, vt C. eo. l. fi. & in auth. de nu. § distrahūtur. & in auth. de amone § illud. Odofr. Extra quæro, nūquid ille q est in articulo mortis, possit tanquā testis examinari? & videtur quòd nō q: e mēs mortis cogitatione turbata nō ita bene memorari potest, vt C. q test. fa. l. hac consultissima. § et cum humana. & in teste est opus scientia & memoria, vt ff. de fur. l. quidam tabularium. Contrarium dico. nam cum posset facere testamētū: vt ff. de leg. 3. l. Pamphilo § propositū. ergo & esse testis, nam non minus est testari. quā testificari, vt ff. de te. l. cum lex. & etiā nos videmus, quòd si lingua sit ingrossata propter infirmitatem, nō tamē omnino præpedita, potest quis facere testamentum vt C. de test. l. quoniā indignū. in verbo, semineci. & no. e. ti. l. Iubemus. & puto quòd interrogatorie debent breuiari, vt nō interroget nisi de substantialibus, & de his de quibus lex iubet expresse testē interrogari puta an sit odiosus, nam odioso nō creditur quantū cunque in infirmitate acceperit corpus Christi. et. ff. ad Syl. l. si quis in graui. dictum etiā ipsius potest reprobari de falso quia nō omnis qui moritur, est Ioānes Euangel. vt C. de test. l. varia testamenti. De eo q moriens confessus fuit se mutuum, vel dotē recepisse, verum hæres eius poterit opponere exceptionem non nu. pecu. dicit glossa quòd nō: q: nequaquā moriens expectabat futuram numerationē. ista est gl. singularis in l. 1. C. de fal. causa adiect. legato.

Furios* loco quiescentis & dormientis hētur.

Non omnis q moritur, Ioānes est euāgelista.

a Vasalli q tempore Hic dicit quòd vasalli q tēpore guerræ non postulant inuestituram à domino, & non exhibēt seruitia, eo q ciuitas eorū est in guerra cum illo domino: q nō ppterea perdunt feudum. qd̄ est no dignū. Et nota quòd treuga magis accedit guerræ quàm paci: & quod de guerra & treuga idem ast iudicium. Item nota quòd tempore treugæ non est tutus accessus. facit c. pastoralis. de re iudic. in c. e. & j̄. eod. §. sententiæ quoque.

b Non amittant. dicit Cato, Pugna pro patria. fac C. de abolitionibus. l. felicitet. & ff. de iusti. & iu. l. ut uim. iusta enim sunt bella, quæ fiūt pro patria defendenda, vt in decret. 23. q. 7. ca si nulla. Odofre. Sed an guerra connumeretur inter casus fortuitos? Resp. sic, nisi tempore contractus poterat prouidere, quia tūc culpæ cōnumeratur, vt ff. loc. l. ex conducto §. si uis tēpestatis. p Cy. q allegat eo. tit. l. habitatores. §. vlt. & ff. de damno inf. l. q bone. §. de illo quod tene menti: verba Cyn. hæc sunt in d. §. si vis tēpestatis, in verbo, incursus hostiū. Hic quæritur de quōne facti quidā cōduxerāt à cōi Pistorij certas possessiones p certū tēpus, puta quinq; annorū: exactor pro cōi petit pensionem: conductores dicūt se non debere teneri, quia non potuerunt colligere vel colligi facere prædictas pensiones ppter incursus hostium, q morant in castro Sancti Lucæ. quæritur quid iuris sit? Ego distinguo: aut superuenit guerra & incursus prædictorum hostium post contractū locationis: & tūc remittit pensio: vt hic dicitur. aut ante erat guerra. & tunc imputandū est eis qui sciuerunt conditionē & statum rei & non præuiderunt: vnde nō excusantur à pēsione. et. j̄. de dam. infe. l. qui bona. § de illo. & eius quod no. d. l. habitatores. §. vlt. Cy. Sed qd. ecce materia erat præparata ad guerram: tamē nondū erat mota guerra inter duos principes. fecerūt inter se treugam seu sufferentiā duorum annorum. Quæro, vtrum elapso tempore sit necessaria diffidatio [a] ad hoc, vt ille qui ingreditur territoriū alterius non dicatur esse in truncilator? & videt quod nō sit necessaria diffidatio. ar. ff. de l. 2. l. stat liberum. § stichū. Sed contrarium est verum: quia vbi non procedit dispositio, ibi lapsus temporis pro se nō habet dispositionem inducere. itē verba quæ sunt ordinata ad negandum vel psuandum, non disponūt. vt ff. de manumi. test. l. Titia. § fi. & ff. de hæred. insti. l. ex facto etiam agitatum. Sed si guerra præcessisset, ex priuato tempore sufferentiæ, ipso facto remanerēt in guerra nec esset noua diffidatione op*, vt ff. de pac. l. si vnus §. si cum reo. & vide nota. in c. pro humani. de hō. lib. 6. in nouel. &c.

Tu vero quid diffidatio operetur & quæ diffidat* dicatur vide Ioā. An. in ca. pro humā. de homi. lib. 6. & Host. in ca. felicis. de pœnis. eo. li.

c Libellariæ Dicit quòd libellariæ & pcariæ de feudi factæ p vasallos, in suo statu pmanent. in eodem habitu. vt ff. de condi. ob causam. l. qd̄ Seruius. secūdum cōsuetudinē vniuscuiusq; ciuitatis. s. de societate Lombardiæ non obstante lege quæ diceret contrarium: & est Imperatoris Friderici. Extra no. quòd libellariæ ecclesiarum & amphyteusis possunt per emphyteusā donari & legari saluo iure ecclesiæ, vt no. extra de loca. ca potuit. in nouella. Sed Bar. cōsuluit contrarium p l. vniuersas. C. ne rei dominicæ vel téplorū Sed ini loquitur, quādo respectu proprietatis & non vtilis dominij contractus in fraudē celebratur. & sic non ob. & fa. C. de hære. insti. l. hæredites. in verbo, annonæ ciuiles ibi, non obstant, quæ est de prohi. feu alie. p Frid. & sic colligitur. quod imperator dum concedit aliquod rescriptū quod sit contra legē aliquam, debet specificare legem, dicens nō obstante tali lege: & tunc valet, vt hic. alias non videtur valere, vt arg. ff. de le. 3. l. si q in princ. & ff. de adop. l. nam ita. Quid ergo si dicat generaliter non obstante l. aliqua vel rescripto sup hoc indulto, an teneat hoc quod quidam dicunt. Alij dicunt. refert vtrum Imperator rescribat contra legem, an contra rescriptum. Si contra legem, tunc dicit tali lege nō obstante. Si contra rescriptum, tunc generaliter sufficit dicere non obstante aliquo rescripto. & ita tenetur.

Ratio

in suo statu permaneant secundum consuetudinem vniuscuiusq; ciuitatis, non obstante lege nostra, quæ dicat, Imperatoris Friderici dāna [a] omnia & ablata, etiam iniurias, quas nos per nos & per nostros ab vniuersitate [b] societatis, vel ab aliquo de societate, vel coadiutoribus societatis sustinuimus, per nos cum nostra parte remittimus gratis, & plenitudinem nostræ gratiæ eis damus. Moram superfluam [c] in ciuitate vel episcopatu pro damno ciuitatis non faciemus. Ciuitates [d] mutare, [e] vel extra munitiones facere eis licet. Item societatem, [f] quam nunc habent, tenere, & quoties voluerint

Ratio est illa, quia facilius tolluntur iura positiua siue priuilegia quam iura communia: vt in auth. de non alie. aut perm. §. illud. Sed quid si ita dicat Imperator, concedo tibi priuilegium hoc non obstante lege aliqua: & non obstantib. illis legib. quæ dicunt generaliter dictum non valere, nisi in casibus specialiter nominatis. & hoc dicit per l. sed & si quis §. quæsitum. ff. si quis caut. & C. ad Velei. l. iubemus? Resp. credo, quod teneat. arg. ff. de lega. 3. l. si quis in princip. & C. de testa. authen. hoc inter liberos. C. de in. off. test. l. diuus. §. licet. Odofr. Illud est consideratione dignum, quod licet princeps rescribat contra proprium statutum, & sic ex certa scientia, tñ cum apponat factum dānatū, requiritur clausula non obstan. e. idem si factum non est damnatum, sed est data ei forma, vt requiratur hæc clausula. C. de test. auth. hoc inter liberos & ibi no. & eo. ti. l. si nō speciali. De clausula suppletiua de plenitudine potestatis scias, quod P. Roma antequam transferret imperium ad Cæsarem, hac clausula nunquā fuit vsus, nec in iure ciuili inuenitur hæc forma, nisi dicat, & bene, quod includitur sub illis verbis quicquid principi placet legis habet vigorem. ff. de consti. prin. l. 1. & C. de legi. l. vlt. & ad de quod Specu. dicit, quod contractus feudalis, emphyteuticarius siue libellariæ conditionis eiusdem naturæ sunt, vt ipse notat in Specu. de feu. § qm. ver. 40. circa fi. & sic in solo nomine est discrimen: vt & alias dicit lex. C. de agri. & cen. l. definimus. Sed Spec. non dicit verum, nisi forte loquatur in feudo quarundam ecclesiarum Lombardiæ pro quo præstatur seruitium, seu census pecuniarius ad instar ficti, puta certa quantitas pecuniæ vel frumenti, vel aliud simile, vt vna spalla porci, vel vnum par caponum quolibet anno, quia ecclesia Lombardiæ non curat de seruitijs armorū: sed de redditibus bursarū. & ideo in talibus feudis puto, quod succederet mutus & surdos etiam à natiuitate, & quilibet hæres, vt C. loca. l. viam veritatis. nisi tenor inuestituræ repugnaret, consuetudine etiam ecclesiæ semper salua. Bal.

[a] Damna. Hic imperator remittit omnia dāna in rebus, omnia ablata facta de rebus, & omnes iniurias factas in personis ab vniuersitate societatis, vel ab aliquo de societate, vel coadiutoribus. Et hic nota, quod imperatori fit iniuria non solum per se, sed per suos. facit ff. de relig. l. cessa. in fi. & qđ no. Bar. ff. de cap. l. hostes. & Inn. extra de app. ca. dilectis. Item no. quod imperator remittit omnia illa, licet non appareat de alio mandato. Et adde quod habes extra de iniur. & dam. da. ca. in nostra. Item not. quod ligæ & confœderationes faciunt vniuersitatem.

[b] Ab vniuersitate. Hic habes, quod vniuersitas dānum dare dicitur, & sic per consequens dolum committere: vt ff. de dolo l. sed si ex dolo. § 1. licet illa videat dicere contrarium. Metum dicitur inferre, vt ff quod me. cau. l. metū. §. animaduertēdū. qđ. n. maior pars facit, tota vniuersitas fecisse videtur. vt ff. de reg. iu. l. aliud §. refertur. & ad muni. l. qđ maior. Itam & si potestas, cōsiliarij & anciani hoc faciāt, tota vniuersitas fecisse vř, arg. ff. de vi & vi ar. l. 1. à me. Et ideo nos videmus, quod vniuersitas accusat, & defendit per syndicum habentē speciale mandatū à ciuibus: vt C. de re milit. l. tam collatores. lib. 12. nec requiritur quod illæ singulares personæ quæ deliquerūt nominantur in syndicatu, quia nō cōstituunt syndicus nomine ipsorū, sed nomine totius vniuersitatis: vt l. item. §. vniuersitatis. ff. de rer. diu. Et no. quod facilius fit inquisitio contra vniuersitatem, quam contra singulos: quia delictū magnæ vniuersitatis non potest esse nisi notoriū & famosum. Vnde quando fama quæ fama apud acta est præsens, & clamosa vox populi magis clamet in rebus notorijs, est verum, quod in notorio actus transeuntis requiruntur postea probationes plenæ, vt ff. de off. rec. prouin. l. illicitas. & ordo iudiciarius, ar. extra de iu. e. exhibita. salvo eo qđ no. insti. de pub. iud. in prin. & no. in c. fi. de fo. compe. in nouel. lib. 6. Si autem iudex vult inquirere contra singulares personas, oportet quod fama specialiter sit contra eos, & nō admittuntur per procuratorē si cā exigat detentionē seu carcerem personæ, vt in c. eos qui. de sent. excom. lib. 6. Et aliqñ ista detentio est arbitraria, aliqñ necessaria, si qualitas pœnæ sit personalis. Sed nūquid fideiussores possunt se obligare ad pœnā corporalē? Et quid de obsidibus? dic vt no. xxiij. quæst. v. non homo. & dic quod non de iure, sed de consuetudine in quibusdam locis seruatur contrarium, quod consuetudo habet potestatem in sanguine hominis. ff. de extraor. cri. l. sacularij §. sunt quædam. Bal.

[c] Moram superfluam. Hic dicitur, quod imperator in ciuitate vel episcopatu nō debet facere superfluā morā in dannum ciuitatis vel episcopatus seu territorij, per quæ transit. Et est ratio, quia fere impossibile est, quin exercitus eius dāna non inferat, vt ff. loca. l. ex conducto §. sed si habes. ver. idemque.

[c] Superfluam. arg. C. de mata. l. dauntnm & in auth. de quæstore §. si vero forsan. Sed quādo dicatur mora superflua? Respon. iudicio ecclesiæ, populi, vel si ibi moretur vltra sex menses, ar. C. de cens. l. fi. Odofre. vel arbi. boni viri, vt ff. de ver. ob. l. continuus. §. cum ita. & ff. ad Tertul. l. 2. §. si mater. & l. 1. ff. de superficiebus. Bal.

[d] Ciuitates. Hic dicitur, quod licitum est vniuersitati societatis seu ipsis societatibus ciuitates mutare, & extra ciuitatem munitiones & fortilitia facere.

[e] Mutare. Hic est triplex litera aliter murare, vel munire, vel mutare, & quælibet bona est. & est simile ff. de operibus publicis. l. de operibus. C. de ædif. priua. l. per prouincias. ff. rerum di. l. sacra. § pe. in authen. quomodo oportet episcopos. §. si quis apparuerit. l. fi. aliter autem, nisi iustum haberent à principe, hoc facere non possunt, argumen. C. de ope. pub. l. si quis. & l. nemo iudicum. & facit ad id quod no. s. eod. §. nos Romanorum imperator &c. in fi. illius gl. r. sine præfinitione temporis &c. Odofr. C. de sac. sanc. eccl. l. ad institutionem. Bal.

[f] Item societatem. Dicit quod ciuitates, quæ venidit in ista pace possunt fœdus & societatem, quā inter se habent, manutenere & etiā renouare toties quoties eis placuerit, & eis videbitur expedire. Conuenticula hic conceduntur: de iure autem cōmuni prohibētur: vt sup. de pace tenen. §. conuenticula. C. de episc. & cler. l. conuenticula. C. de his, qui ad ecclesi. confu. l. denunciamus. de pa. & sacri. l. 1. & in auth.

remouere, eis liceat. Pactiones [a] timore nostro. vel per impressionẽ nunciorũ factæ cassentur, [b] & pro infectis [c] habeãtur nec pro eis aliquid exigatur. Pacta [d] Placẽtinorum scilicet pactum pontis Padi, & fictum eiusdem pontis, & regalium, & datium, & pactũ, quod episcopus Hugo fecit de castro arquato, & si aliqua facta sunt similia ab ipso episcopo vel à communi, [e] vel ab alijs de societate nobiscum, vel nostro nũcio, ipso ponte remanente cũ omnibus suis vtilitatibus Placentinis: ita tamen [f] quòd teneantur persoluere fictum [g] abbatissæ sanctæ Iuliæ de Brixia, & & si suæ sunt similes.

Dicit, quòd sententia per Imperatorem lata contra rebelles occasione rebellionis & partialitatis, rescinditur facta pace: secus si nõ occasione rebellionis si alias iustè sũt lata, puta ex cãmutui vel depositi.

Sententiæ quoque, [h] quæ de iure & secundũ leges, & consuetudi-

de interdic. col. hære. circa prin. C. de sum. trin. & fi. cath. l. 2. & de hære. l. cuncti. & hæc societas à principe approbata est hic. Ideo q; licitum est eis societatẽ seu cõuenticulũ tenere: & quoties voluerint renouare: vt hic. & ar. C. de Iudæis, l. 2. Sed nunquid aliã societatẽ poterunt cõtrahere cum alijs ciuitatibus, cum quibus nullam societatem habebant? Respond. non: cum dicat iste text. quam nunc habent &c. & facit infra eo. §. pacta inter ciuitates. Odofred. Quæro: facta est liga inter duas ciuitates per quinquennium duratura: vitũ si post quinquennium præstant sibi mutuos fauores: intelligatur liga tacite renouata? videtur quod sic, sicut dicimus in contractibus rerum: vt ff. loca. l. item quæritur. § qui impleto. Contrarium dico, nisi renouetur expresse: vt hic. & est ar. C. loca. l. si cum Hermes. præsertim si fuit contracta prius per stipulationem: quia stipulationes verba desiderant. Similiter in contractibus in quibus requiritur scriptura, non fit tacita renouatio, vt ro d. § qui impleto. Itẽ no. quod iste tex. loquitur de renouatione voluntaria: sed aliquando fit renouatio necessaria, vt in cõtractibus emphyteuticis * & feudalibus: vt notat Cyn. C. de sacrosanct. eccle. authent. & quæ.

* Intelliges tamẽ in libellarijs à vasallo, vel emphyteuta ioxit quoniam in emphyteusi necessaria si est: vt per Ludo Ro. in consi. 46. incipi. viso proœ.

[a] Pactiones. hic dicitur, quod pacta inita timore Imperatoris, vel per impressionem nunciorum suorum sunt irrita & cassanda: ergo imperator non potest inferre metum sicut nec quælibet priuata persona. Itẽ no. quod illud quod fit per metum Principũ, nõ valet. Dicit Spe. quod indicit nõ debet nouitas in homagijs vel in actis fidelitatis: vt in. Spe. de feu. §. quia vers. ego talis iuro. dicit Ioan. An. quod indebita seruitia præsumuntur à dominis per metũ extorta. in cap. 1. de præscrip. lib. 6. in nou. Et contra potestates præsumitur. C. de testa. l. nolumus. C. de fundis lim. l. 1. lib. 11. & C. de omni agro deser. l. qui p potentiã præsertim erga rusticos. C. ne. rusti. ad vllum obsequium deuo. l. 2. not. tamen, quod nisi voluntas condescendat cõpulsioni, non potest cogi. C. de hære. [illegible] l. 3.

[b] Cassentur. Sed an ipso iure, vel demum opposita exceptione? Respon. ipso iure. vt ff. quod met. causa. l. si mulier. §. si dos. su. dic vt not. 3. de pace iura. fir. §. item sacramenta.

[c] Pro infectis. factæ enim fuerunt cõtra legẽ: & quę contra leges fiunt, pro infectis habẽtur: vt C. de leg. l. nõ dubium. & C. de sacrosan. eccl. iubemus §. sane. Odofr. Sed an contractus principis habeat vim legis. vt ff. de pub. l. Cæsar? Respon. sic: quando caret vitio. sed hic nõ caret vitio, quia est cõtra ius naturale, vel saltem contra bonos mores. Et no. hunc. §. valde ad contractus, qui tota die fiunt cũ dñis terrarũ. Sed nũquid debet proponi actio, q̃d metus causa ad rescindendum? Resp. non: quia non est coram quo agatur. Item quia metus Principis est quodammodo vis ꝑcussa, quæ omnino tollit consensum. & adde q̃d not. Ino. ex. tra de rend. c. super hoc. & ibi ponitur q̃d qui habebit probare in huiusmodi iudicijs, licet enim dixerim, quod non est corã quo agatur de facto: tamen de iure si imperator facit iniustitiam, potest adiri Papa per supplicationem vel denũciationem: vt extra de proba. c. j.

[d] Pacta. Dicit hic, quod ex speciali clausula præmissa subijcitur generalis. sic. ff. ad legem Aquil. l. si seruus seruum. §. inquit lex. sic contra. C. de sacrosan. eccle. l. generali. & l. illud. & l. sancimus. & d. l. si seruus seruum. §. rupisse. Odofre. & ff de postul. l. j. §. hoc edicto.

[e] Communi. i. tota vniuersitate: quia tota vniuersitas commune appellatur. quod autem dicit ab alijs. scilicet singularibus personis pro priuato facto suo. Odofre.

[f] Ita tamen. Ista dictio habet determinare præcedentia. Odof. ff ad Trebellia. leg. Lucius. §. quæ habebat.

[g] Persoluere fictum. Differentia est inter fictum & seruitium sicut inter pecuniã & censum & operãs & aliquando fictum appellatur census C. de dona. l. sensualis. de acquirẽ. re. do. l. quę quiq; C. sine censu. vel reliquis. l. omnes. Et an quicunq; nõ soluẽs censum tempore à iure statuto perdat rei dominiũ? Dicendũ est quod sic. si ille cui debet censum solat, habet directũ dominiũ rei: vt C. de sacrosan. ecc. authentica. q. rem huiusmodi. secus si præstatur in signũ alterius subiectionis de re propria. vt not. Innoc de relig. domi. cõstituius. & facit optime. C. de fund. patri. l. fundi possessionem tamen nullus perdit, donec eijciatur foras: vt in ff pro soc. l. cum duobus. § idẽ respondit. Et qui nõ reuocat ab ecclesia, videtur iuri suo renunciare. vt no. c. 1. de preca. in nouel. & infra eo. ca. ego iuro. scilicet, quando venit ex necessaria consequentia præcedentis contractus.

[h] Sententiæ quoque. Iste §. est valde no. ad extrinsecos terrarũ: vt sciamus qui processus facti contra eos rescindãtur, eis ad ciuitatem reuersis. & qui nõ. Adde quod not. in c. 1. de cle. nõ resi. lib 6 in nouel. & in c. statutum. de rescri. eo. lib tangit de istis extrinsecis. & si quidem licet non per se, tamen per procuratorem potuerunt comparere: citatio arctat eos. secus si nec per se, nec per procuratorem: quia nullus audebat tanquam procurator cõparere: vt ff. ad Trebell. de ætate. & in ca. pastoralis. de re iudica. in clemen. ti. & in capitu. bonæ de electio. & si erant banniti omnibus bonis eis ademptis, iudicia non tenent: vt lege. si constante. §. finali. ff. sol. matrimo quia nodi exularunt: vt ff. de cap. de. l. tutelas. §. si libertate. & compromissa soluuntur. ff. de noua. l. quinres. §. fin quia habentur pro mortuis. C. de hæredi. institu. l. 1. & facit quod not. in l. ad cognitionem. ff. quib. ex cau. in pos. ea. in glo quę dicit not. hic pro bannito. Quid de sententijs latis ex compromisso facto inter extrinsecos & intrinsecos? Respon. tales sententiæ valent pro rebus compromissis sed extra compromissum non valẽt, etiam si post compromissum nominatim homo legetur laudũ. Nã ex puelle dicit decretalis, quod nõ potest homologari laudũ. super quo nõ processit compromissum, extra de cõsis. vti. vel inutil. c. examinata.

ad quod

ad quod facit. ff. de pecu. l. 3. §. si seruus, & qđ ibi no. per Guli. de Cu. & est ratio, quia est ordo substantialis peruersus. nam vbi nõ procedit ordo, ibi sententia non procedit, nec valet authoritate partium ordine prætermisso, vt C. de sen. & inter. om. iu. l. prolatam

pe. §. fin. & arg. fami. erci. l. in hoc iudicio. Odofred. Et no. q in istis restitutionibus, quæ fiunt vigore capituloru pacis, obstat exceptio doli facis: qđ est no. dignum. Sed quid si quis nesciat dicere confines suarum possessionum? Res. sibi imputet, quia nemo sibi incertus esse debet quantum possideat, vt ff. de ver. sig. l. subsignatum. §. fin. Acc.

nes [a] contra aliquẽ, vel aliquos de societate latæ sunt, teneant, sicut de iure contra eos tenerent: si gratiam nostram non habuissent. Quæ verò contra aliquem vel aliquos de societate latæ sunt occasiõe guerrę, seu discordiæ, in irritũ [b] deducantur. Possessiones [c] omnes, quas quisq; de societate tempore guerræ tenebat iustè, si per vim ablatæ sint ab eis, qui de societate non sint, cum fructib. & sine damno [d] restituantur, [e] vel si eas recuperauerit, [f] quietè possideat: nisi per electos arbitros ad cognitionem [g] regalium nobis assignentur. Opizoni marchioni omnem offensam, quam nobis, vel alicui partis nostræ fecerit, postquã ĩ societate fuerit, vel per se, vel per aliquam personam cũ societate, vel defendendo aliquem de societate, imperiali clementia per nos & nostram partem remittimus, & in plenitudinem nostræ gratiæ eum recipimus, nec per nos, nec p interpositam personam pro præteritis offensis sibi, vel parti ipsius aliquam inferemus iniuriam, læsionem, vel coerctionem. [h] Amplius eam iurisdictio-

[b] Secundum leges & cõsuetudines. Not. erg. quòd si causa est commissa secundum leges & consuetudines terrarum terminanda quòd potius debet terminari secundum bonas consuetudines quàm secundum leges. Et dictio, &, significat bonitatem arbitrij & non merum ius commune, vt extra de eo qui mitt. in pos. caus. rei ser. cum venisset. & vide Cyn. C. de testam. milit. l. captatorias. Cyn.

[b] In irritum. sic s. eod. § priuilegia. causa enim harum sententiarum seu discordia sublata, cassæ debet earum effectus. sic. C. de episc. & cle. l. generaliter ff. de excusa. tuto. l. cum ex oratione ff. pro so. l. exactione. §. alicuius. debent enim omnia pacis tempore in pristinum statũ restitui, arg. eius quod de redhibitione dicitur. ff. de ædil. edi. l. redhibere, & l. facta. & de alie. iud. mu. ca. fac. l. quia. Odofre.

[c] Possessiones. possessiones amissæ tempore guerræ quæ ante tempus guerrę possidebantur, debent restitui possessoribus. & si eas recuperassent, debẽt eis defendi. nisi essent possessiones, quę pertinerent ad imperium, de quibus debet stari dicto arbitriũ electorum. Et no. q non dicit hic de eligendis arbitratoribus: quia nemo transigere vel amicabiliter componere compellitur: quãdoq; tamen in arbitratorẽ potest compromitti, & nõ in arbitrum, vt in per [a] decimis & alijs spiritualibus, vt no. in c. si pater. de testã. pmu. in nouell. Not. q tempore guerræ licitũ est recuperare per vim ablata No. de cõseruatorio possessionis facti. C. de Cath. edic. l. 1. Not. q arbitri eligun tur in causa imperatoris, qui habent cognoscere de regalibus. Nota de verbo assignentur, quod significat, idest declarentur pertinere, & de facto ponatur in possessione, si non est.

[d] Cum fructibus & sine damno. Nota, q fructus & damna ponũtur vt diuersa, & sic nõ dicit damnũ dare, q tãquã possessor percipit fructus. qđ tene menti.

[e] Restituantur. hoc nisi ablator inter se posset tueri in causa proprietatis. tunc enim restitutio impedit: vt i. eo. §. si qui. Et caue, qa hic dicit de ablatoribus seu suasoribus: qui non sunt de societate. Sed ego idẽ puto & de ijs, qui sunt de societate, cum in d. §. si q. generaliter loquatur, & nõ specificet, an de societate sit vel non. sic ergo generaliter & indistinctè debent intelligi vt ff. de public. l. de pretio. & intelligendũ est imperatorẽ in hoc casu idem statuisse in suis, qđ in alijs, & idẽ in alijs quod in suis, causa equalitatis hincinde seruandæ, vt arg. ff. de arb. l. si cũ dies. §. fi. C. de fruc. & lit. expen. l. fin. C. de prox. sacr. scri. l. in sacris. lib. 12. ff. man. l. 3. in fin. & C. commun. diui. l.

[f] Recuperauerit, quoquo modo. Odofredus. Et sic nota quòd tempore guerræ licitum est recuperare qualitercunque. Et quid si vnus recuperat alij ablata? dic vt ff. de ca. l. si quis in bello. Si quis perdidit bona culpa sua damnabili, vt si miles perdidit arma, non recuperat, sed si latrocinio, vel virtuose pugnando, tunc recuperat à quolibet recuperante, salua consuetudine armorum. eod. titu. l. 1. per Di. sed qualiter probabitur possessio? Respond. probata detentione corporali. nam qui detinet, præsumitur possidere, vt no. in c. cum olim. de priuile. per inno. vij. q. 1. pontifices. per Archi. & in capi. vt lite pen. in nouel. nisi constet alium possidere (cunque personam, vt apparet in prędictis legibus & cap. tuis.) Vnde non frustra hoc in modum priuilegij huic conceditur. Sed attẽde, quòd si rectè inspicias, nõ dicitur remittere nisi offensas, quas fecit postquam fuit societate. Et sic puto quòd si feudum haberet è principe, & antequam esset in societate culpam aliquam cõmisisset, propter quam amitteret feudũ, q benè amisisset frudũ, & culpa illa nõ videatur remissa per hanc pacẽ, licet videatur cõtra id qđ dicã i. proxi. ibi, pro præteritis, &c. quasi videatur remissæ omnes culpa & offensæ factæ, siue ante quã esset in societate, siue post essent cõmissę. Sed certe nõ est verum. nam nõ sic intelligitur in præteritis. nam idem vult dicere ac si dixisset prædictis. Hoc et indicat, qđ ibi statim sequit, vel parti eius &c. Odo. Nec est nouum maleficium per perseuerantiã delicti tempore guerræ remissum facinus videri, nam inspicitur tẽpus quo delictũ nascitur. ff. de iureiurã. l. qui iurasse. §. si petet, & l. eum qui. §. in popularibus, de furt. l. inficiando. §. infans. C. de test. l. cũ antiqtas. in prin. & arg. in c. 1. ĩ. de feu. guar. Quæro, quid si testis dicat. q fuit ante guerram, vtrum probet, q fuit ante originem guerrę & videtur q nõ, quia æquiuocus est sermo iste: cum possit intelligi ante guerrã. C. finium. l. 2. si certum petatur. per Bartol. Truffa est. omnis intellectus est extraneus, qui non sonet in curtibus vulgi, vt extra de spõsa. c. ex literis. & ideo intelligitur ante originem guerræ.

[g] Ad cognitionẽ no. q arbitri electi ad cognitionẽ videntur electi ad decidendũ & ad signandũ: vt hic. & ff. de pro. l. qui procuratorẽ dat. secus in electis ad cognoscendum & referendum, quia nõ possunt causam decidere. vt C. de off. præfe. Augu. l. ordinatorũ.

[h] Correctionem. vel coactionem, vel correctionem Odof. ista sunt quasi synonima.

[a] Sup q. bne possit trãsigi, vl de Pan. in cl. 2. de. & tez. eo. tit. in c. ex multiplici. Cęterũ quibus causis trans ges liceat & qbus non vide integrè g no 2. qõ. 3. §. notã. & c. di. c. sciendũ. & 27. qõ. 4. cap. si illi.

nem, quã Mediolanenses exercere consueuerũt a in comitatibus Seprij, Martexanæ & Burgariæ & in alijs comitatibus, exceptis locis, quæ Pergamenses nomine nostro tenent inter Alduam & Oleum, excepto Romano vetere & Bariano, & eam quam modo exercent, liberè & quietè habeant, & possideãt b sine contradictione nostra & successorum nostrorum, c saluis pactis & datis & concessionibus in suo robore durantibus, quæ Mediolanen. per cõmune fecerunt ciuitatibus Pergamo, Nouariæ, & Laudo: nec per hanc concessionem lædendis. nec vllum præiudicium fiat iuri, aut consuetudini alicuius ciuitatis & societatis præter dictas concessiones. Pacta inter ciuitates & societates quondam facta, nihilominus firma & illibata permaneant: nec aliquid intelligatur acquisitum Mediolanensibus in episcopatu Laudensi præter dictas concessiones: saluo d iure aquæ Lambri Mediolanensibus, e si qđ habẽt, vel in pedagio. Omnes f de societate, qui fidelitatem nobis iurabunt, in sacramẽto fidelitatis adjicient, ꝙ possessiones & iura, quæ nos habemus in Lombardia, & possidemus extra societatem, iurabunt bona fide nos manutenere, si opus fuerit, & cùm super hoc per nos, vel per certum nuncium nostrum fuerint requisiti: & si amiserimus, recuperare: ita videlicet, quòd finitimæ g ciuitates obnoxiæ sint principaliter ad hoc faciendam & si opus fuerit, aliæ tenentur h ad competens auxilium præstandum. Ciuitates quæ sunt extra Lombardiam, in suo confinio similiter teneantur i facere. Si qua uero k ciuitatũ ea quæ in cõuentione pacis ex parte nostra statuta sunt, nõ obseruauerint, cæteræ ciuitates eam ad id obseruandum bona fide com-

a Amplius consueuerant. sume illud quod est longe infra & eam quam modo exercent.

b Possideãt. No. iurisdictionem possideri. l. quasi possideri, vt ꝟ. eo. §. omnis. & non vitiat verbum improprie positum, vt ff. de iureiu. l. sed & si possessori. §. sed si reum. quod debet intelligi secundum sanum intellectum, & probatur possessio iurisdictionis per exercitia, quibus quis est vsus liberè & quietè. text. est hic notabilis.

c Successorum nostrorum. dicunt quidam hic videtur Imperator iniungere successori suo, vt hoc idem faciat, quod quidem esse non potest, vt ff. ad ad Treb. l. ille à quo. §. tempestiuum. & ff. de manu. l. apud eum. Sed certè non est verum, sed ita deberis intelligere literam istam, quòd habeant sine contradictione successorũ nostrorum. Si enim successores nostri cõtradicant, non habebunt. vel dic simpliciter. vt iacet. arg. C. de seur. & inter lo. om. iud. l. post sententiam & sen. rescin. non poss. l. t. prima placet, cum Imperator prædecessoris sui factum abrogere possit, vt C. de veteri iur. enuc. l. 2 circa. princ. Odofredus. & per hoc determinatur quæstio quam format Cy. C. de legi. l. digna vox. & sic nec per contractum f nec alio modo princeps potest regalia concedere in præiudicium successorum: quia fiscus nõ potest iura eorũ subuertere, ita nec minuere, vt ff. qui & à q. l. si optio. Nõ n. debet vni in alteri' damnũ succurri, vt ff. de mino. l. in causæ. la prima, in prin. e. ti. l. auxilio. § prin. Odof. Nec est boni principis vnũ altare coopertire, & aliud discoopirire, vt C. qui pot in pi. ha. l. assiduis §. exceptis. nec priuilegia vni concessa alteri dare, vt C. de silentiarijs. l. decurionibus lib. 12. Et si princeps concessit alteri beneficium: prior tempore potior est in iure. ar. ff. de aqua plu. arcen. l. in cõcedẽdo & l. qui sun. tene. c. t. col. 10. Et hæc faciũt ad concessiones. quas faciunt principes de aquis publicis. quod semper videantur reseruata iura & commoditates eius, cui prima concessio facta est.

Princi- pis boni nõ est altare vnũ deregere. vt alterũ adoptiat.

d Saluo ff fami. ercis. l. item Labeo § 1.

e Aquæ Lambri Mediolanen. pone. inter duo castra erat quæstio de ductu aquæ publicæ, & fuit inter eos lata sententia, demum Imperator concessit mihi vnũ de illis castris, nũquid teneor seruare illã sententiam? Et videtur q. sic, quia castrũ trãsit in me cum suis vitijs suaque causa, præsertim cũ sit vniuersitas quædam ff. de act. empt. l. in venditione. ff. de ser. rusti. prædio. l. Lucius. à cõtrario sensu. ff de cõdi. & demon. l. si quis legata §. si. de ꝯtrahen. emp. l. si aquæductus. Et quia imperator non videtur velle præiudicare transactionibus & & sententijs, sed tacite reseruare, arg. huius literæ. in contrarium videtur, quia sicut princeps posset, vt supra in cap. t. quæ sint regalia. in & ego, qui vice Principis fungor. Item pacta priuatorum non præiudicant fisco t nec tenetur fiscus de illis pactis facere mentionem. ff. de pac. l. ius publicum. & l. iurisgentium. §. si paciscar. & l. inter. C. sine censu vel reliquis. l. omnis dum tamen boni viri fungar officio, sicut ipse princeps indulsisset. si certioratus fuisset. ff. de pa. l. tale pactum. §. finali quod maximè est si alium non lędo, vt l. 2. §. item Varus. de aqua plu. arcen. ff. de solu. l. 8. & extra de re iudi. c. suborta. in fin. Non obst. ista litera, quia hoc ius aquæ competit ex consuetudine, quę fortior est quam pactum priuatorum &c Baldus.

f Omnes. hic dicitur, quòd illi de societate debent iuuare Imperatorem ad manutenendum iura sua, & etiam conseruandum, scilicet pro posse, & præsertim ciuitates finitimæ, & quæ sunt magis propriè iura, vt sunt incorporales res, quæ non dicuntur possideri, sed quasi possideri, vt ff. de acquirerum dom. l. seruus §. incorporales. ff. de seru. vrb. prædi. l. si ædes. l si. ff act emp. l datio. §. in inter. & hoc est quod iurant ciues, vt ciues Odof.

g Finitimæ. i. confines seu propinquæ illis locis, in quibus sunt possessiones, quæ cœptæ sunt turbari.

h Teneantur. subaudi, si post opus erit. quod dic, vt C. de sacrosan eccl. l neminem.

i Teneantur. subaudi si opus fuerit. Odof. No bonã glossellam Bal.

k Si qua vero. Hic dicitur, quòd si aliqua ciuitas de dicta societate Lombardiæ non seruat statuta pacis, cæteræ ciuitates de societate compellent illam ad obseruandam bonã fidẽ in tex. ibi, bona fide no. q bona fides debet seruari: cũ interdum non cõgruit de iuris pacibus disputare, vt ff manda. l fideiussor. §. quædam. Et est ar. quòd omnes cõtractus qui fide eius

pellant, [a] pace nihilominus in suo robore permanente. Nobis autem intrantibus [b] Lombardiã fodrium consuetũ & regale, quæ solent & debẽt præstabunt, & vias & põtes [c] bona fide, & sine fraude, & sufficienter reficiẽt: in eundo & redeũdo mercatum sufficiens [d] nobis & nostris euntibus & redeuntibus bona fide & sine fraude præstabunt: in omni decimo anno [e] fidelitates renouabũt [f] in ijs, qui eas nobis non fecerũt, cùm nos petierimus vel p nos, vel p nrm nũciũ. Si q ex parte nra [g] de suis iustis [h] possessionib. expulsi sũt, restituant sine fructibus & damno, nisi in cã principali suę ppriectatis iure possit se tueri possessor, saluis priorib. concessionibus: & oẽs offensæ eis remittantur. eodem iure seruãdo ijs, q sũt ex parte nra circa restõnem, nisi ciuitas astringatur iuramento [i] vt non restituat: quo casu arbitrium boni viri volumus p restõne succedere. [k] & si

ẽtem principe, habeant naturam bonæ fidei [b] contractuum.

[c] An asc p lege fat uatt déat, vide per Cy. no. in § pen. C. de donat. inter vi sam. Nec dẽt princeps 3ctꝰ hmõi infringere, quinimo ad eorum obseruantiam ad stringet, vt no. in c. 1. de p ba. & i. ius gna vos. C. de leg. & ibi per eundem Cyn.

[a] Compellant. Sed quomodo? faciendo guerram, vel obsidendo ciuitatem, vel dando repræsalias? Respond. forte sic. Sed contra per hunc tex. nam hic dicit bona fide compellant. hac bona fide non videtur cõpellere aliquo prædictorum modorum: nam bona fides est contraria dolo & fraudi, vt ff. pro socio. l. 3. in fi. & in prędictis plerunque hęc versantur. & quia discordiæ sunt sedandæ, & remouendæ, vt ff. de leg. 2. l. cum pater. §. dulcissimis, & quia omne beneficium decet esse perpetuum, vt C. de excusa. mun. l. antepen. & quia per pacem discordiæ sopiuntur, vt C. de cadu. tollen. § ita, in principio. etiam ex pace videtur nasci discordia, quod esse non debet, vt C. vnde vi. l. meminerint. Sed forte his non obstantibus possit prædictis modis compellere. nec enim videntur dolo facere, cum alterius fraudem excludant, vt ff. de lega. 1. l. cum pater. §. Titio: & quia pax fingitur ei non concessa, qui aduersus pacis statuta venire non timuit, arg. ff. de mino. l. auxilium, in prin. Vel forte posset dici, quòd accipiantur hoc casu obsides, vt arg. ff. de iu. fis. l. ... ff. ex quibus cau. maio. l. nec non. §. 1. de testa. l. obsides. Odof. Dic quòd procedant illis vijs & modis, quibus viderint expedire. argu. extra, vt lite non contesta. quoniam frequenter. §. fina. adhiberi enim debent illa remedia, quæ magis timeantur, adhibito tamen discretionis moderamine.

[b] Nobis intrantibus. Hic dicitur, quòd quando imperator intrat Lombardiam, debetur ei fodrum regale & consuetum & viæ & pontes aptari, & ipsi tæ sufficienter in eundo, & redeundo. & quod debet habere mercatum sufficiens pro se & suis. & hic determinatur quæstio de gualdana formata per gl. C. de sa. san. eccl. l. neminem. nam gualdana imperatoris non debet auferre res aliorum, sed debet emere, nisi forte deficeret sibi pecunia, vt l. 2. ff. ad leg. Rhodiam de iac. vel nisi rustici adeo forent tenaces, quod nollent eis vendere victualia, vt no.

[c] Vias & pontes. & ab horum refectionis onere nemo excusatur: quod dic, vt C. de sac. san. eccle. l. ad instructionem.

[d] Sufficiens. non dicit sufficientissimum. sic ergo sufficit aliquid sufficienter præstari, licet non sufficientissimè, præstet. sic ff. de ædil. edic. l. si quid venditor. & l. secundum. §. illud. Odof. Restituant. hoc nisi in cã principali iure se tueri possit possessor: nã tũc impeditur restitutio, vt sequitur: qd quidẽ est 3 alia iura. nam & si quod ius haberet. per ingressum violentũ amisisset, attamen restituere tenetur ei, cui per vim abstulisset, vel occupasset, vt C. vnde vi. l. si quis in tantã & in Lombar. de inuasion: b. l. fi. et quod inuasionis restitutio non sit impedienda, probatur in Lõbar. de off. iud. l. legato. Sol. hoc est 3 communia iura, & speciale est ob .n. modũ priuilegij cõcedit hoc. ... hodie nõ seruat. Vel dic, aut inuasor inuadit sua authoritate aut cũ iudicis authoritate. Primo casu locũ vendicant sibi 3tra iura. Secundo casu serua, qd hic dicitur, & hoc forte casu loqui potest hæc lex siue præcedens. Odofr. Adde, quòd spoliatus si contra ius petit se restitui, ita quòd exceptio obstet ipsi possessorio, non est facienda restitutio. vt hic, & in ca. constitutus. de filijs presbyte. per Inn. nam qui expressè iniustum petit, inepte agit, vt no. in ca. primo de offic. vicarij. per Innocent. Si verò non appareret de iniustitia petitoris, siquidam excipiens est per iudicem, & partem admissus ad excipiendum, videtur per consequens admissus ad probandum, vt not. Innoc. in cap. cum venisset. de testibus. Si autem non est admissus, tunc refert, aut allegatur spoliatio, aut dolus sine spoliatione. Primo casu non admittitur exceptio dolo facis. Secundo sic. C. vnde vi. in l. cum quærebatur, & ita intelligitur quod no. ff. de iudi. l. si de vi. & C. de agri. & censi. l. si colonus. lib. 11. & extra de restit. spolia. c. 1.

[e] In omni decimo anno. in omni decimo anno fidelitates sunt renouandæ.

[f] Renouabunt. hoc fit propter iuuenes, qui propter ætatem non debent iurare, & modo peruenerunt aliqui ex eis ad eam ætatem, qua iurare tenentur, & propter senes etiam qui iurauerunt pro tempore, & modo ratione ætatis iurare non debent: sic sup. de pac. iur. fir. circa prin. Sed hodie hoc non seruatur. Odof. Nota ergo quod propter mutationem ætatum fit renouatio fidelitatis: quia ætas naturaliter variat, vt no. C. de in integ. rest. min. l. minorem te & extra de proba. in præsentia. vnde ex præterita minori ætate non præsumitur in præsenti: quia non est quid stabile, vt ff. ad leg. Fal. l. hęreditatum. nisi tempus psens est coniunctũ præterito, arg. huius literæ.

[g] Si qui ex parte nostra &c. quod expulsi sunt restituendi ad suas iustas possessiones.

[h] De iustis. secus ergo si iniustis. Odofre. hic cadit gl. signata supra, in § sufficiens, quæ debet scribi super verbo, restituatur.

[i] Iuramento. No. quod per iuramentum proceditur dispensatione. Sed an hoc iuramentum teneat? puto quod non, cũ sit 3 diuinam & humanam legem. Vnde diuina pagina dicit: Non concupisces rem proximi tui. ad quod est ff. de iusti. & iure. l. iustitia, & iuramentum 3 leg. factum nullius est momenti. vt ff. de pac. iurisgentium §. generaliter. C. de leg. & constit. l. non dubium. in fi. C. de nup. auth. quod eis, ar. extra de iureiur. c. intelleximus ff. de leg. 1. l. si quis inquilinos § fi. Odofr.

[k] Succedere. vt soluatur rei æstimatio. Odofr. quod est 3 ius commune, quod inuasor dño nolente liberetur rei æstimationem soluendo ff. de rei vendi. l. nec quicquam. Et no. pulchra verba, arbitrium boni viri pro restitutione succedere, s. vt satisfecisse videatur ille, qui soluit æstimationem arbitrio boni viri taxatam. Et no. quòd in tota ista pace non restituuntur fructus. qd intellige, nisi essent extãtes in fundo, quia tũc nõ sesta-

qua cõtrouersia [a] fuerit orta de feudo inter nos & aliũ q̃ sit de societata, p pares illius ciuitatis, vel episcopatus, in quo descendit, agetur, & ſm cõsuetudinem [b] illius ciuitatis in eodem episcopatu terminetur, nisi nos in Lombardia fuerimus: Tunc enim in audientia nostra, si nobis placuerit agitabitur. Item volentibus [c] venire contra pacta non per violentiam facta & iuramento firmata inter ciuitates & ciuitates, societates & societates, vel ciuitatem & alias personas, nos audiẽtiam denegabimus. Item nos restituimus stratã [d] Veronensibus, & nominatim recipimus Ozolinum in plenitudinẽ gratiæ nostrę & omnem offensam ei remittimus.

Hanc igitur secundum formã pręscriptam & vt per mediatores pacis, videlicet Gulielmum episcopum Discẽsem, Hericum Marchionem Sarnensem, fratrem Fridericum de sylua benedicta, & Rodulphum camerarium nostrum vna cum his bona fide intelleximus, & secũdum tenorem, quo eandem pacem & concordiam iurari fecimus, & secũdum quod Lombardi eam bona fide intellexerunt: in perpetuum ratam haberi & conseruari statuimus, & vt firma permaneat, & inconcussa, præsentem paginam nostri impressione sigilli fecimus communiri. [e]

Nomina verò ciuitatum, quibus sic gratiam nostrã reddidimus, & præscriptam fecimus concessionem seu promissionem, hęc sunt: Vercellæ, Nouaria, Mediolanum, Laude, Pergamũ, Brixia, Mantua, Verona, Vincentia, Padua, Teruisium, Bononia, Fauentia, Mutina, Rhegium, Parma, Placentia. Istis autem ciuitatibus & locis pacem seruari volumus, & gratiam nostram reddimus. Pręscriptam autem [f] concessionem seu promissionem

restituuntur tanquam accessiones. sed tanquam ipsum corpus fundi, vt l. si § poss quæ in frau. cre. dicit Acc. q̃ nunquam quis lucratus fructus nisi rem habere videatur. ff. de reg. iu. l qui actionẽ. Item ait quod intra tẽpus restituendi, s. q̃ñ quis petit, quod non est, nec fuit suũ. ff. de leg. c. si qs bono rũ. ff. sol. ma. l. si mora. Debitor lucratur fructus nisi tempus sit appositũ cã custodię. ff. de reg. iu. l. cum tẽ pus. dicit Acc. q̃ speciale est in imperatore quod possit auferre rem alterius. ff. de reg. iur l. id quod nostrum. Nisi ciuitas adstringatur iuramẽto Nos. quòd ciuitas pót obligari per iusiurandum, & sub iureiurando pacisci, licet non habeat animam, vnde hoc iuramentum referẽdum est ad animã ciuiũ, per ea quæ no. Inno. extra. de sen. excom. c. grauem.

[a] Si qua controuersia. Dicunt hic, q̃ controuersia feudi inter Imperatorem & alios de societate debet dirimi per pares illius ciuitatis, vel per episcopum illius ciuitatis, in qua discordia vertitur. & secundum consuetudinem illius terræ. Et sic not. quòd in feudis attenditur cõsuetudo loci vbi res est. Not. quòd si imperator concessit mihi Tusco feudum cuiusdam castri Alemaniæ, videtur mihi cõcessum secundum cõsuetudinem Alemaniæ. & si Alemanico concedit in Tuscia, videtur concessum secundum consuetudinem Tusciæ, vt hic dicitur: & est ratio, quia consuetudo præstationis, & rei præstandæ intelligitur secundum locum illum, vbi debet fieri traditio & solutio corporalis, vt l. semper in stipulationibus, de regu. iur. quod est nota & facit quod no. extra de test. c. Raynu. super glo. fortè in nouella.

[b] Consuetudinem. Inspicitur enim regionis cõsuetudo: vt ff de fund. instr. l. cum de lanionis. §. asinũ. & est sic T. eo. §. in causis. vincit enim de iure Romano ẽt in eo loco in quo est. vt ff de legi. l. de quibus, licet contrariũ sit de iure lombar vt in Lomb. qualiter in iudi. l. placuit. Odof. Et no. hic cuius loci pares debeãt cognoscere de feudo: quia pares illius episcopatus vel terrę, vbi lis agitatur. debet tamẽ agitari in terra vel loco. vbi feudũ existit, quia reale iudiciũ est. vel quia iste locus est cõmodior, & melius scit ibi veritas, arg ff. de flumi. l. i. §. t & C. de appella cum post & in e t. de referi. in clem. Et si quæras quæ intelligatur causa feudalis? Respon. si criminaliter agitur vel vltra leges feudorum, non est causa feudalis. sed si de inuestitura facta vel fienda vel de possessione ablata vel turbata per dominum vasallo, vel per vasallum vasallo. de mil. vasal. qui contu. est cap. t. & vbicunq; fit commemoratio feudi ad intentionem fundandam, vel adiuuandam vel repellendam. Secus si non agatur vel excipiatur ex hoc capite: vt extra de foro compe. ca verum. per Inno. & dixi in c. t. § præterea. de prohi. feud. alien. per Frideri. & hæc vera in petitorio & possessorio. Et vnum scias, quòd ille, qui non vult inuestire vasallum de recto feudo, de alio feudo cognoscere non potest, quia iniustus in vno præsumitur iniustus, & suspectus in alio. de contro. inter vasall. & epis. capit. primo, text. est notabilis.

[c] Item volentibus. Hic dicit, quòd volens venire contra pacta non auditur: ergo si audientia denegatur, exceptio pacti impedit litis contestationem. quod verum est, si pactum est iuramento firmatum, vt hic. secus si non sit iuramẽto firmatum, sed sit factum lite pendente, argu. ff. de pact. l. talic pactum. §. qui prouocauit. & C. de pac. l. postquam liti. & C. de fide instrumento. l tertia. nam cum sit renunciatum liti, non potest denuo resuscitari, vt no. in cap. i. de lit. contes. lib. 6. in nouel. Deinde no. hic. quòd ille qui per metum vult nihil vult. quod dic vt notat. ff. de regu. iur. l. velle non creditur.

[d] Stratam nota de verbo stratam. Ozolinus nobilis quidam de Roma fuit, ex quo geniti fuerũt duo pessimi tyranni. alter quorum eodem nomine potitus est, alter verò Albericus fuit nominatus. Odofredus.

[e] Hanc igitur. Communiri. sic T. eo. §. pacem itaque. & dic ut ibi. Odofr.

[f] Nomina verò ciuitatum. Præscriptam autem concessionem. vt hic patet, & inp. eodem. in prin. §. nos Romanorum Imperator &c. & supra. proximo. §. nomina verò &c certis tantum ciuitatibus hæc priuilegia conceduntur. Quid ergo si aliquis in aliqua harum ciuitatum habitet, & negetur esse

esse de natione eius ciuitatis vel alterius quæ in hac pace comprehensa sunt? Respon. probare debet se habuisse originem in aliqua harum ciuitatum: vt ff. de proba. l. 1. secundum vnã lect. quam ibi dixit. Oduf. secundum hoc nomen & beneficiũ ciuitatis forensibus & extraneis nõ prodest. C. de testam. l. si non speciali. quod teneo menti, nisi essent recepti in numerum ciuium, vt ff. de iu. fis. § sed si accepta. nam alteri paciscì nemo potest: cum ab eo mandatum non habeat. iuxta illud. nihil ad nos, de ijs qui foris sunt.

a Pacem. concorda. ff. de pact. l. 1. in princip. & insti. de iniur. § fina.

b In animam nostram. not. qualiter quis iurat pro alio in animam domini 63. distinct. capit. tibi domino. Odofred. pone constitui procuratorem ad iurandum de calumnia in animam meam: aduersarius dicit, quòd ego compaream, quia melius noui factũ? Respon. in iuramento calumniæ non debet hoc ventilari: vt nu in capitu. vltimo de iuramen. calumn. libro 6. in nouella. Nunquid ille qui habet potestatem faciẽdi quicquid viderit expedire, dicitur habere arbitrium voluntatis? videtur quod sic. ff. man. cre ditor. §. Lucius. & nota. in capitu. 2. de iuramen. calum. lib. 6. in nouel.

c Hi autem. primo nominat princi-pes, duces, comites, & barones, qui ex vnã parte principis vna cum iuramento pacem iurauerunt. Secundo nominat nuncios Lombardo. & aliarum ciuitatum societatis eorum qui ex aduersa parte iuramento

his nõ facimus, videlicet Imelæ, Castro Sãcti Cassiani, Bobio, Eleti de Guarbadona, Ferotræ, Belutiæ, Tenetę. Ferrarię autem gratiam nostram reddimus, & præscriptã concessionem facimus seu promissionem, si intra duos menses post reditum Lombardorum à curia nostra de pace præscripta fuerint. Hãc itaq; pacem [a] concordiam, sicut præscriptum est, tam nos, q̃ filius noster Henricus Romanorum Rex per camerarium nostrũ Rodulphum iurari fecimus in animam nostrã, [b] Hi autẽ [c] sunt principes & nobiles curiæ, qui prę̃scriptam pacem & cõcordiam per se firmam tenere iurauerunt. Hermanus Monaster Episcopus, Henricus Cimensis electus, Citalinus Curiẽsis Abbas, Gotifredus imperialis aulę cãcellarius. Otto dux Bauariæ. Fridericus dux Sunormæ, filius noster. Bertoldus dux Zaermonę. Bertoldus Marchio Histriæ. Hermãnus Marchio Vero. Comes Henricus dux Spleteñ. Comes Theupobus de Lexcomiende. Comes Ludouicus, frater cãcellarij de Olsestre. Rodulphus camerarius. Guarnerius de Lõbardia. Cauo de Minabere. Corradus pincerna.

Hi sunt nuncij, qui ex parte Longobardorum pacem præscriptam & concordiam receperunt, & in præsentia nostra iuramento confirmauerunt. De Mediolano Guido de Landriano, Pinamonte de Vicomercato, Adobatus Bultrasfus, Guilielmus Burrus, Guerrius de Buxola, Aldericus de Bonate, Rogerius Marcellinus, Loterius medicus de Brixia, Obrandus de Martinengo, Gozed de Lurbiado, Desiderius iudex, Rodulphus de Concipio, Boccatius de Manerbio, Albericus de Caprino. De Placentia, Girardus de Artizone, Iacobus streictus, Hermanus de Carnocampo iudex. De Pergamo Albertus. de Mappello Attofìcianus, Ioannes de Piterigo, Lanfrancus de Monacha, Albertus Attonis, Albertus Albertonis. De Verona Corus iudex, Vbertinus de carcere, Valerianus de Castello, Martius de Castello, Theobaldinus de Nicaudo, Theobaldinus de Nascenguerra. De Vincentia Pileus iudex, Vbertinus de fonte viuo, Cardenarius Marchus de Pauliana. De Padua Ianxusellinus iudex, Bugelescus de fonte Glina, De Teruisio Florius iudex Gumbertinus. De Mantua Alexandrinus Iacobus de Amica, Angelus iudex, Henricus de Angelo. De Fauẽtia Bernard' iudex, Hugolinus de Azo. De Bononia Antonius potestas, Rolandus Guarini. Matthæus Rodulphi. De Mutina Arlotus iudex, Reinerius de Buca Cabata. De Rhegio Albertus Cãbiator, Rolandus de Charitate. De Parma Iacobus Petri braui, Mallobatus iudex, Vetulus iudex, Corradus Banzoni. De Laude Vincentius de Sifiraga, Anselmus de summa ripa. De No-

suo pacem roborauerunt. Tertio nominat ciuitates quæ pacem ex parte principis vna cum principe cum Lombardia pacem habuerunt. Quarto nominat nũcios Lombardorum quibus inuestituram consulatus dedit. Quinto impressione sigilli sui pacẽ princeps corroborat. Sexto apponitur tempus & anni domini, & indictio, & anni imperij, & locus vt appareat vbi & quando data fuit hæc lex, & hæc vsque ad legem illam in Christi. Odufred. & facit. C. de testa. l. omnium. ibi, dum dicitur, inter tot nobiles probatasq́ue personas.

Acta. hic habes argu. quod anni domini, dies, mensis & consul, & alia quæ in instrumentis apponuntur, debeãt poni in fine instrumentorum. aliàs habes contrarium; vt supra. de iure emphyteut. in princip. quod credo verius: vt in authentic. vt præp. nomen impe. in princip. & §. 1. & 2. in Lombard. de episcopis. l. prima. Sed nunquid instrumentum vitiatur, si in fine hæc apponantur? dico quòd non. Nam in instrumentis non apponuntur hæc, nisi vt constet de tempore contractus. Sed siue in principio, siue in fine ponantur, nihilominus cum constat de tempore ea quæ apposita sunt, de iuris ordine non curatur. ff. de sol. l. nec enim. Odofr. Sed nunquid vitiatur instrumentum, si nomen imperatorum præpositum non fuit, vel non intercessit tabellionis subscriptio, vel contrahẽtis, vel aliquid defuit ex his, quæ debent interuenire? Respond. vitqua

quæ.arg in auth. vt præpo.nomen impe. argu. C.de n.instr. l.contractus.C.de conue.fis.deb.l.fisco. ff.de test.ad testium.§.si quis. ff.de transac.l.cum hi. §.si prætor.de coll.bo.l.i.arg l.optimum. ff.de in inte. resti.l diuus.C.qui.testa.fac pos.l.furiosum.in fi. Si enim quæ ad rei substantiam, modum, ordinem vel solennitatem pertinent, omittantur, quicquid gestum fuerit, vitiatur. arg. C.de contrahen. emptio.l. emptio. & l.pretium. ff de contrahen.emptio.l.nec emptio: & l.si tam & ff.de act.& oblig l.in omnibus ff.loc l.qui ad certum.& l.si tibi decem. & ff de verb. oblig.l.i.in princip. ff.si cert.petat.l.rogasti. C. de non nume. pecu l. cum vltra.C. de iure emphyt. l.2. C.de fabric.l.si quis, instit. de inutil.stipu §. si quis alium. & §. si quis alijs. C. C.de sent. & interloc omn.iud.l prolatam & C.de exec.rei iud.l i. C. de app.l. nominationes. Et quia quoties plura interuenire debent, vnum interuenisse non sufficit: vt ff.de diuor. l.si. cum sim. Vnde est arg contra, quod valeat instrumentum ita confectum. ff. de manu. vin.l.antepen. ff. de appell.l.sciu.sed primum verius. Odofre. Sed quid si apponuntur solennitates, tamen erratur in vna: vtrum tabellio potest propria authoritate emendare exemplum, si errauit in die, vel in appositione loci? Respondeo, si est quæstio super die vel loco, non potest emendare: quia natura caderet in loco suspecto. si autem alibi, & vbi non pendet quæstio: tunc emendare potest, & cadere verbum erroneum, & ponere verbum verum. & not. C.de testa. l. si vnus. Si autem non errauit in solennitate instrumenti, sed in qualitate facti, tunc postquam instrumentum est redactum in mundum & publicatum, nihil sua authoritate emendare potest, sed debet facere et tore compulsio de mandato iudicis secundùm Cyn. qui ita no.ff.de sta.ho.l.Imperator. Vel dic si ast talis error. qui noceat, non potest emendare sine iussu iudicis: secus si non officit parti: quia partis nõ interest cum & sine tali emendatione valeat instrumentum: vt C.de test.l.ambiguitates. & l.præposterl.& l.errore.& ff.de reg.iu.l.si librarius. illud constat, quod aliæ sunt solennitates instrumenti, & aliæ negotij: vt not. ff.de edé. l.2.§.editiones. in fi. glo.

uaria Opizo de Briona, Tedixius Cabalacius, Girardus de Bomprando. De Vercellis Meardus & Vercellinus.

HAE autem sunt ciuitates & loca, quę pacem præscriptam sub iuramento Lombardorum nobiscum receperunt, & eandem per se iurauerunt: Papia, Cremona, Communiterdona, Asta, Cæsarea, Ianua, Alba, & aliæ ciuitates & loca & personæ, quæ sunt, & quæ fuerunt in pace nostra.

HAEc autẽ sunt nomina nunciorum, qui inuestituram consulatus à nobis nomine ciuitatum receperunt. De Mediolano Adobratus. De Placentia Gaardus Attizonus. De Laude Vincentius Corno. De Vincentia Pileus. De Padua Iansus. De Teruisio Florius. De Mantua Alexandrinus. De Fauentia Bernardus. De Bononia Antonius. De Mutina Arlotus. De Rhegio Rolandus. De Parma Iacobus Petribraui. De Nouaria Opizo. De Vercellis Meardus. De Pergamo Artoficitarius.

SIgnum domini Friderici Romanorum inclytissimi Imperatoris. Ego Gotifredus imperialis aulæ cancellarius vice Christiani Maguntinę sedis archiepiscopi & Germaniæ archicancellarij recognoui.

ACta sunt hęc anno incarnationis 683. indictione prima, regnante Domino Friderico Romano Imperatore gloriosissimo, anno regni eius lxxxij. Imperij verò xxxix. Dat. Apud Constantiam in solenni curia vij. Calend. Iulij.

IN Christi nomine. iuro ego quòd amodo ero fidelis Domino Imperatori Friderico, & ei' filio Regi Henrico: non ero in consilio vel facto, quòd ipsi perdant vitam vel membrum [a] aut mentem seu coronam [b] Imperij vel regni vel caput, & si sciuero aliquem fecisse vel facere volentem: per me vel alium Domino Imperatori vel Regi, vel nuncio eius, sine fraude manifestabo eis, & adiuuabo honorem coronę tenere: & si perdiderit, recuperare bona fide in exercitu & comitatu adiuuabo. Insuper pacem Domini Imperatoris Friderici, & filii eius Regis Henrici, & suę partis factam cum societate Lombardiæ, & eius societatis sicut scriptum est inde, sine fraude intra quindecim dies post iurata bono intellectu, & sigillo Impera-

[a] IN Christi nomine. Membrum. Ad hoc est supra, de forma fi.c. 1. Odof.

[b] Coronam. Potest ergo princeps deponi, vt hic: quod dic vt supra nota. in §. cum autem. de forma fide. capit.alius. Odofred. Sed si Papa deponit Imperatorem dolo vel ambitione sine legitima & ardua causa: depositio ipso iure est nulla. Nam ad esse exercitij huius iurisdictionis supremę circa statum temporalium Papa debet procedere tanquam Deus qui est veritas: vnde requiritur causa: ergo non subsistente causa, cessat iurisdictio. tenet consequentia per doctrinam Innocentij, qui dicit, quod quando causa requiritur tanquam fundamentum iurisdictionis, oportet causam esse veram, & discussam: aliàs iudicium est ipso iure nullum: vt ipse notat extra de foro compeien. in nouella, capitu. cum sit. & de rescript. capitu. super litera. per Innocent. de officio delegat. capitu. cum super abbatia per Innocent. Est & alia ratio: quia ecclesia debet vasallo vicem: & de suo Imperio nõ potest eum lædere: imò Papa se facit alienum à potestate, si talem iustitiam non reddit Imperatori qui iurauit fidelitatem. vt in capit primo. de forma fide. colla.a & Imperator potest defendere cum exercitu suo de milit. vasal. qui contu.est.ca primo.§ vlterius. Vnde cum Papa Io. vigesimussecundus minaretur regi Roberto de faciendo mirabilia: Rex Robertus tradit, vos facie-

societatis, & nos faciemus, & me iuuabo. hoc est quod iurantes in sacramēto fidelitatis debent adijcere: vt supra, in pace. §. omnes Odofre.

a Bona fide. hoc sufficiebat dixisse: & licet nō dixisset sine fraude. bona enim fides cōtraria est dolo & fraudi: vt ff. pro socio. l. tertia in fine. Odofr. ff. de pactis. l. iuregen. §. sed si fraudandi. ibi, bono intellectu. Nota, quod contractus debet intelligi ad bonum, & sanum intellectum: quod tene menti.

b Masculos. tacite dicit ergo sexum fœmineum: certis tamen ciuitatibus hoc remittitur: quòd suæ ciuitatis homines iurare non faciant: vt infra eod. cap. §. hæc sunt nomina.

c Ego iuro. Hic Imperator. Idem iurat. & ipse in animam suam hic iurare facit: vt hic & §. in pace. § hic ita que. simile §. de forma fid. cap. ibi domino. Vel dic non iurat idem, sed alius in animam eius, vt d. §. hanc itaque. & hoc innuit. l. proxi. ibi inter nuncios. Vel dic, quòd hoc est sacramentum, quod fit per rectores ciuitatum, qui fuerunt in parte principis. argum. supra. eodem. §. hæ autem sunt ciuitates & loca superius notata. est iuramentum quod fit per ciues ciuitatum societatis Lombardiæ: sequentia verò sunt sacramenta rectorum ciuitatis Lombardiæ seu societatis eorum.

& potentior in ligæ. Ille intelligitur superior ad cōuocandum alios. argumento. ff. de fide instr. amētio. lege fin. in capi. primo, de maioritate & obedientia. per Innocentium.

g Triginta annos. Quid ergo erit finitis triginta annis. Respond. de necessitate ex integro est iurandum: licet hoc hodie non seruetur. Non autem dicas tempore hoc elapso pacem amplius non durare, cum perpetuò, non ad tempus hæc pax concedatur: vt supra, eodem §. hanc ergo param, vsque ad finem & §. nos Romanorum Imperator. Odofredus. In ò ex hoc colligitur aperté pacem hanc temporalem fuisse. nam perpetuam est quod triginta annis durat, vt institutionibus de perpetuis & temporalibus actionibus. Odofred. imò prima verius, vt supra eodem § in omni decimo anno. nam hæc dictio, in omni, perpetuitatem temporis demonstrat. Vel dic, quod tempus adijcitur hic iuramento Imperatoris, non concessionibus & alijs capitulis pacis, & hoc teneas. tempus enim adiectum alicui determinabili determinat solum illud, & non aliud, ad cuius determinationem non est appositum, vt ff. de contrahenda emptione l. qui fundum. C. quando dies. l. ce. l. ex his verbis.

toris sigillata obseruabo bona fide, [a] & sine fraude, & hoc iurare faciam oēs masculos [b] mecum habitantes à sexdecim annis supra vsq; ad septuaginta intra quindecim dies postquam iuratum habuero, exceptis seruis. Et, qui per me iurare noluerint, intra tertiā diem Imperatori, vel Regi, vel suis nuncijs manifestabo per breue. Mclxxxiij. Indictione prima.

Ego iuro [c] omnibus ciuitatibus societatis Lombardiæ, Marchiæ & Romaniæ & locis & domino Opizoni, Marchioni Malaspinæ, & omnibus personis prædictæ societatis concesſiones & permisſiones atque pacta, sicut in scripto [d] pacis inter nuncios domini Imperatoris & rectores, & nuncios ciuitatum societatis Lombardiæ facto continetur firmans tenore: nec ero in consilio vel facto, vbi aliqđ prædictorum minuatur alicui de societate, & si qua persona, aut ciuitas, vel locus alicui ciuitati, vel loco, aut personæ prædictæ societatis, aut iā dicto Marchioni auferre vel diminuere voluerit: eos vel eas manu tenere, & defendere bona fide, sine fraude contra omnes adiuuabo: & omnia præcepta, [e] quę rectores concorditer omnes vel maior pars [f] mihi fecerint sine fraude obseruabo, & omnia supradicta attendam à Calend. Maij vsq; ad triginta annos, [g] & in capite vniuscuiusque quinquennij, scilicet si per maiorem partem rectorum requisitus fuero, renouabo. & hoc totum sine fraude iurare omnes homines meæ ciuitatis à decimooctauo anno vsque ad septuagesimum faciam. & hæc omnia faciam iurare consules vel potestates meæ ciuitatis & credentias vsque [h] ad illum terminum, qui mihi constitutus fuerit per rectores Lombardiæ, & Marchiæ, & Romaniæ in hoc eloquio.

d Scripto. Secundum hoc habes etiam hic argumentum, quod hæc lex est scripta: quod dic vt supra diximus. Odofr.

e Præcepta. Sed quomodo possunt pręcepta iniungere principi, cum maior sit: & minor in maiorem nō habet imperium? Respondeo vt nota. ff. de iurisdict. omnium iudi. lege est receptum. sic Imperator potest per actum obligatorium conferre iurisdictionem cōtra seipsum pro bono pacis. vel dic verius vt modo dixi. Odofredus.

f Maior pars. quod enim maior pars facit, tota vniuersitas fecisse videt vt ff. ad municipa l. quod maior. Odofredus. Nota ergo, quod illud quod facit maior pars collegiatorum seu confœderatorum minore parte contradicente, ratum quo ad omnes dēt haberi: qa omnes collegiati redigūtur ad instar vnius corporis, quod est notādum ex his scilicet quę pertinent ad totum corpus ligæ. & ille qui est nobilior

h Credentia vsq; ad illum terminum. Nota hic, si iones, q hic fit iuramētum Imperatoris. q Imperator iurat credentias Lombardorum & societates eorū: & quod eas non pandent ad eorum detrimentū. Idē puto in Lōbardis & eorū fautoribus, quòd hoc idē principi iurent, cū magna secreta ab vniuersis Imperio debeantur: vt C. de oper. public. l. quicunque locus. & secreta regis abscondere bonum est. vt in Lōbarda de his qui secreta regis fraudulenter inquirunt. in fine. Secreta enim domini subditis merito committuntur: vt argum. C. de priuatm. facto. seri l. proximos. & quod iurent, habes argumen. extra de iureiuran. ego N. episcopus. & supra de noua forma fideli. circa fin. Sed quæ dicuntur secreta siue credētiæ? Respōdeo, ea quæ vulgus ignorat. vt argumen. de ijs qui deiec. vel effu. l. 1. §. summa cū vtilitate & quomodo si contra faciant, videntur venire contra pacem & iuramentum suū: & ita pace carere debēt, vt & aliàs

Die Lunæ xi. Ca. Ianuarij. a in Placentia in ecclesia Sanctæ Brigidæ in præsentia Mirabelli, Gulielmi, Garoni notarij, ibique in eorum præsentia b rectores Lombardiæ, Marchiæ & Romaniæ, fecerunt prædictum sacramentum: nomina quorum sunt hæc: de Brixia Aldericus de Salla. de Verona Vozo iudex. de Bononia Prendeparte potestas. de Padua Bazotus. de Nouaria Rogerius Marcellinus potestas. de Teruisio Oldericus de Montello. de Mãtua Gulielmus de Azo. & de Placentia Bonizo iudex. de Pergamo Albertus de Ossa potestas. de plebe de Granatina Petres Collus iudex. de Fauentia Gulielmus Butinus potestas. de Mediolano Petrus Vicecomes.

HAEc sunt nomina eorũ c qui iurauerunt, vt superius legitur, & dicti rectores iurauerunt: eo excepto, quod non fuerunt districti facere iurare homines suæ ciui-

& aliat da vasallo dicis qui amittit feudũ, si credentiam domini manifestauerit, vt sup. hic potest esse titulus, quibus modis feu. amittit. c. i. & frustra implorat legis auxilium, qui in eã committit: vt ff. de minorib. l. auxilium. Odof. Ex prædictis apparet, quod si aliquis alicuius ciuitatis iurauerunt tenere aliquam credentiam, & aliqui eorum tenelat eam in damnum communitatis, quòd debet ab officio remoueri. Et not. hic. quod quaecunque imponitur hæc pœna remotionis, durante officio, potest cognosci de crimine. Nam si spectamus finem officij, frustra fieret amnio, vt C. ad leg. Iul. rep. l. iubemus.

a Die Lunæ xi. Calend. Ianuarij. Nota, quòd olim notarij ita scribebant ratione maioris certitudinis, quia si adijcitur intrante, vel exeunte, dubium est, quia quod pluribus modis exponi potest, est æquiuocum, vt no. ff. de de verb. obli. l. quoties in stipulatione ambigua. Quid ergo si instrum dicit, actum vndecima die Ianuarij. & non dicit intrante, vel exeunte mense? Respon. si quidem apponitur proprium nomen diei, puta actum die lunæ vndecima Ianuarij, satis apparet ex ipsa scriptura, vt hic. Si autem non apponit nomen proprium, potest dubitari. Pone enim, quod testes dicunt, vndecima die intrante mense Ianuarij partes fuerunt alibi. Ex aduerso respondetur, quod ista probatio non concludit de necessitate. Quæritur ergo, vtrum dicti testes reprobent instrumentum? Et videtur quod non: quia sicut debemus saluare testes, ne in falsum incidant: ita & instrumentum & testes: vt extra de testib. cum ita filij. Item dicta testium debent interpretari in meliorem partem: vt no. Inno. in ca. dudum 2. extra. de elect. Item cum testes sunt inducti ad probandum, & non probant: de necessitate debent interpretari contra producentem: vt extra de probatio. cap. in præsentia: & cap. cum causam. de rescript. & in cap. vlti. de conditio. appo. si per Ber. nisi in causa fauorabili: vt ff. de manu. l. antepe. & in cap. ex literis. de probat. & de regu. iuris. l. in ambiguis. cum similibus. In contrarium videtur: quia illud instrumentum secundum communem vsum tabellionum probat de vndecima die intrante mense. Cum ergo probatio reprobatur, ergo probatum est instrumentum. Non enim ista est præsumptio, sed communis intellectus vulgi. & ideo non obstat quod nota. ff. de pact. l. intersgentium. §. quod ferè & quod notat Innocentius in cap. innotuit de eo qui fur. ordi. recep. non enim dicitur incertum quod certam interpretationem semper habuit. Argumen. ff. de fundo instructo. l. cum de lanionis §. asinam. Et est notandum, quod ad hoc vt ista æquiuocatio cessEt, in literis apostolicis apponitur nonis. Idus, & Calendas, vbi talis dubitatio incidere non potest: vt infra eodem. §. si.

b In eorum præsentia. hic habes argumentum expressum, quod testes debent scribi & imponi in prima parte instrumẽti. & hoc hodie seruant tabelliones nostri temporis. Alij, quod in fine: vt videatur interfuisse contractui toti, Odofr. Tu dic, quod si debent se subscribere, debent eorum nomina & subscriptiones poni in fine: vt C. qui testa. fa. poss. l. hac consultissima. §. pe. ibi dum dicit, & in fine &c. Et hoc patet ex ipso vocabulo: quia dicit subscriptio sic & tabellio debet se subscribere in fine. licet signum suum possit apponere tã in principio quàm in fi. illud certum est, quod instrumenta debent habere suas proprietates. Et per hoc dicunt quidam, quod imbreuiatura d nõ probat: quia non est ibi subscriptio, & signum, vt notat Iacob. de Are. de fide instrument. l. contractus per Bario. ff. de test. l. ad testium. §. si quis. & dic vt extra de fide instru. cap. cum per tabellionem & in authen. vt præponatur nomen Imperatoris §. primo. & C. de tabul. l. generali. libro decimo. Et si inueniatur imbreuiatura, an præsumatur imbreuiatura testibus lecta, nota. ff. de lega. 3. l. fideicommissa §. 1. & facit. ff. de milit. testam. l. Luciue. Illud est certum, quod vna scriptura iuuat & interpretatur aliam: vt ff. de eden. l. si quis ex argentarijs. §. si initium tabularum. & de peslienna hæred. l. verum.

c HAc sunt nomina eorum. Dicit, quod nõ sunt districti facere iurare homines. Ista tex. facit ad quæstionem, vtrum comes, qui habet castrum quoddam in feudũ, alij teneantur facere suos homines iurare? Nam aliquis feudum sic datur, vt iurent ipsi, & faciant iurare suos nobiles & vasallos: aliquãdo de suis nobilibus non fit mentio. & est hic argumẽ. quod non teneantur ad hoc: nisi expressè caueatur in pactis, quis hõ vasalli mei non est propterea homo meus, nisi aliàs habeã iurisdictionem generalẽ. & hoc nota. in spec. de feudo § quoniam. versic. 14 quæritur. & versiculo sequen. Idem sacramentum facit, vt prædicti rectores fecerũt per istum tex. probatur apertè, quod si tabellio scripsit primo dicta vnius testis, & postea dixit idem per omnia dixit vt alius testis: siue sub eadẽ die siue sub alia: non est vis, quod talis scriptura probat testes in vnã consonantiam concordasse: licet aliqui dicant, quod ista scriptura non valeat propter incertitudinem. Alij dicunt quod non valet: quia proferunt vnũ & eundem præmeditatum sermonem. Sed nec prima ratio valet: quia totum videtur repetitum, nec secunda, quia quod dic. de eodẽ meditato sermone, habet locum quando testes sunt suspecti secus si sunt bonæ famę. Vnde sequitur, quod per dictos testes fit probatio: vt no. extra de verbor. significat. nihil obstat. in nouellis: In huius fœderis fiua seu circa fœderis obseruationem notandum est: quia, vt dixi, ista est lex: vt dixi supra, in §. volumus. & lex est commune præceptum &c. vt ff. de legib. l. prima. & in legibus duabus Græcis, eodem titulo, & instit. de iu. naturali. §. lex. Vel lex est sermo determinatus secundum communem concordiam ciuitatis, admonens quomodo oporteat agere singula, secundum Aristo. Vel

Sed & alibi, qui alicui secretũ pandit, capite plectitur. ff. de re mili. l. ob delictum §. 3. & l. 4. C. de com met. & commerc. l. i. §. si qs ta bulas. ff. depos. 22. quæs. 5. c. de forma. Cõtra ff. de origi. iur. l. 2. §. postea principis.

d An acte probet fidem quia faciat. Item quid sit imbreuiatura & an notarius suas imbreuiaturas reficere. & imbreuiaturæ erratum corrigere, & an etiã cancellare possit vbi publicũ istrũ redd dit partis. vide eum dẽ Bal. C. de fid. instru. supra. & Bar. in l. Libra tius ff. de ver. sign.